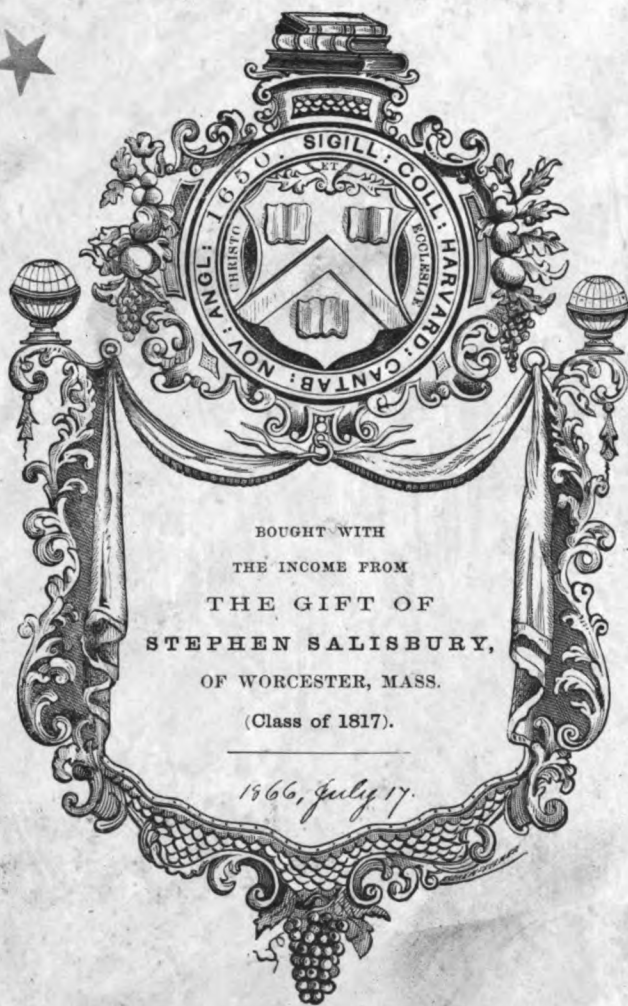

1981
C55014

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
STEPHEN SALISBURY,
OF WORCESTER, MASS.
(Class of 1817).

1966, July 17.

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

SECUNDUM EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DERENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DIUINI, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLIENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUORUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIIVM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS

USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODRUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J. - P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMRÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT; GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUAUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO-LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIÆ, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBICIETUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLII.

MANUEL CALÉCAS. JOAN. CYPARISSIOTA. MATTH. CANTACUZENUS. ALII.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRouGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

1866

C550.4

TRADITIO CATHOLICĀ.

SÆCULUM XIV. ANNI 1355-1372.

ΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

MANUELIS CALECÆ

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM,

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

JOANNIS CYPARISSIOTÆ, MATTHÆI CANTACUZENI,

SCRIPTA THEOLOGICA ET EXEGETICA ;

NEC NON

JOANNIS GLYCIS, ESAIÆ, JOANNIS CALECÆ, ISIDORI,
CALLISTI, PHILOTHEI,

DIPLOMATA, SYNODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ ;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J. P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

1865.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV, ANNI 1355-1372.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLII CONTINENTUR.

MANUEL CALECAS, ORDINIS FRATRUM MINORUM MONACHUS, CPOLITANUS
PATRIARCHA.

<i>Notitia de scriptis et rebus gestis Manuclis Calecæ.</i>	col.	9
MANUELIS CALECÆ SCRIPTA.		
Contra errores Græcorum libri quatuor, interprete Ambrosio Camaldulensi, cujus præmittitur epistola nuncupatoria ad Martinum V Pontificem Maximum.		11
De essentia et operatione, editore et interprete Francisco Combefisio.		283
De fide deque principiis fidei catholicæ, ex ejusdem editione.		429

JOANNES CYPARISSIOTA.

<i>Notitia historica et litteraria.</i>		661
SCRIPTA.		
Palamitarum Transgressionum liber primus, editore et interprete Fr. Combefisio, quem operis moles ab edendis omnibus libris deterruit. Vide (col. 737) quæ de operis in libros distinctione Combefisius scribit.		663
Expositio eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, in decem decades partita, Franc. Turriano S. J. interprete.		737
<i>Index scriptorum in Decadibus Cyparissiotæ citatorum</i>		951

MATTHÆUS CANTACUZENUS IMP. CP.

Commentarius in Canticum Canticorum, interprete et editore Vincentio Ricardo, Clerico regulari.		997
Commentarius in Sophiam Salomonis.		1083

JOAN. GLYCIS, ESAIAS, JOAN. CALECA, ISIDORUS, CALLISTUS, PHILOTHEUS,
CPOLITANI PATRIARCHÆ.

Diplomata, Synodicæ Constitutiones, Epistolæ, ab anno 1310 ad annum 1372.		1085
---	--	------

MANUEL CALECA

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM MONACHUS. CPOLITANUS PATRIARCHA.

NOTITIA.

(FABRIC. HARTAS Bibliotheca Græca, tom. XI.)

Manuel Caleca, Græcus (a) e familia Joannis Calecæ, ab ann. 1333 ad 1347 patriarchæ CPol. (b), pro Latinis adversus Græcos suos scripsit, atque inter monachos ordinis Prædicatorum (c) perinde ut Pantaleo nomen professus est suum, vixit non tempore concilii Lugdunensis a. 1274 (d), sed post errores a Palama disseminatos, quem prolixo volumine refellit, adeoque circa ann. 1360, ut recte H. Whartonus, in Appendice ad Caveum (e). Scripta ejus sunt :

1. *Libri IV adversus errores Græcorum de processione Spiritus sancti*, de quo opere Petavius lib. viii, *Dogm. theolog. de Trinitate*, c. 1 : Manuel Caleca, auctor eruditus et catholicus, cujus habeo volumen egregium pro Latinis adversus Græcos, in quo de processione sancti Spiritus uberrime accuratissimeque disputat, nihil ut de hoc argumento scribi posset doctius et subtilius. Præter Petavium loca ex eo Græce producit Allatius, lib. *De purgatorio*, p. 12 seq. et *De consensu*, pag. 1332, 1333, 1360. Typis exscriptum hoc opus Latine tantum hactenus vidit lucem ex versione quam Martini V papæ jussu composuit Ambrosius Camaldulensis, ediditque ex Bavarica bibl. Petrus Stevartius cum notis, Lugolst. 1616, 4; cum iisdem notis recusum in *Bibl. patrum*, tom. XVI, edit. Col. [col. 1618, vol. XIV, p. 257, in Cat. bibl. Leidens. p. 33] et tom. XXVI edit. Lugd. p. 382 sqq. Libro quarto multa etiam aia capita, quibus Latina Ecclesia a Græcis reprehenditur vel ab ea dissentit, Caleca breviter persequitur ac perstringit (FABR.); ms. Romæ in bibl. Vatic. n. 4064, Ambrosio monacho interprete. — Mediolani, in bibl. Ambros. — In bibl. Mazarin. et bibl. de Mesme, Man. Calecæ cod. nomine libri non addito. V. Montfaucon. *Bibl. biblioth.* mss. p. 114 B, et 117 D, p. 513 E, p. 1308 D, et 1327 C. — Venetiis in cod. gr. 459 bibl. Marc. in calce nota de auctore et argumento libri legitur Latina, cujus auctor in fine, « Illic, ait, præclarissimus et magnarum virtutum vir obiit Mitylenæ in capella sancti Joannis 1410. — Ibid. in cod. Lat. 138, idem opus, Ambrosio Camaldulensi interprete. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 90, et Lat. p. 79, add. paulo post, § 17, init. (HARL.)

2. *Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν. De essentia et operatione Dei*, liber adversus tomum Gregorii Palamæ in synodo CP. probatum, Græce et Latine editus cum notis a Francisco Combefisio, tom. II, Auctarii novissimi *Bibl. Patrum*, p. 1, 67; Paris. 1672 fol. Latine ex Combefisii versione tom. XXVI *Bibl. Patrum Lugd.*, p. 321 sqq. Tomum ipsum, ann. 1351, in synodo sub Joanne Cantacuzeno imp. et Callisto Xanthopulo patriarcha CP. promulgatum Græce et Latine vulgavit Combefisius, p. 135-176. (FABR.) Paris, in bibl. publ. cod. 1279. (HARL.)

3. *Περὶ πίστεως καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς καθολικῆς πίστεως. De fide deque principiis catholicae fidei*, liber insignis in decem capita distributus, in quo nitorem styli, perspicuitatem et soliditatem doctrinae ex Patrum maxime traditione laudat Combefisius, qui Græce et Latine edidit in eodem Auctario novissimo,

(a) Caleca ipse sub extremum libri IV contra Græcos.

(b) Combefisius, *Bibl. Concionatoriae* tom. I, pag. 8.

(c) Combefis. tom. II Auctarii noviss. ad Calecam de essentia et operatione, p. 1 et 118, ex testimonio Joannis, cardinalis a Turrecremata in *Summa de Ecclesia*, lib. II, cap. 93. Confer prælat. Combefisii, recusam in *Bibl. Patrum* tom. XXVI, edit. Lugd. p. 320 G.

(d) Petrum Galesinium, qui Calecam Lugdunensi illi concilio scribit interfuisse in Vita sancti Bonaventurae, cap. 14, refellit Allatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiae*, c. 18 § 4. Roberto

Constantino in nomenclatore insignium scriptorum dicitur *Cyrmanoa Caleca* pro κύρ Μανουῆλ, ubi librum ejus de theologia et Spiritu sancto commemorat.

(e) Pag. 65 sq. ed. Basil. ad ann. 1360. Indicem librorum Calecæ Whartonianum auxit ibid. R. Gerius. Uberius enarrat Calecæ vitam scripque Oudin. in *Comment. de SS. Eccles.* tom. III, col. 1039 sqq. aliosque qui de eo egerunt, excitat. Add. Saxii *Onom. litt.* part. II, pag. 576; Schæckh *Hist. Eccl. christ.* tom. XXXIV, p. 63 seq. — Diversi sunt Joannes Caleca, (de quo v. infra, p. 490 vet. ed.) et Matthæus Caleca, (v. infra, p. 532). (HARL.)

tom. II, p. 174 285 [al. p. 182-197] cum notis. Unde recusus Latine, omisiss notis, est in tomo XXVI *Bibl. Patrum Lugd.*, p. 345. Idem Calecæ scriptum in duos divisum libros Latina versione donaverat Jacobus Pontanus, quæ editarum se promissit Labbeus, tom. 44 *De scriptoribus eccles.*, pag. 45. Idem opus Græce legisse se summa cum animi delectatione testatur Allatius, ex ms. Mediolani in monasterio sancti Ambrosii, ann. 6940, qui fuerit Christi 1402, fortasse non multo post ejusdem Calecæ ætatem exaratum. Idem laudans Arcudius, c. 7, Calecam virum vocat *sane antiqua Græcia dignum, et catholicum*. Idem *vir magna et doctrina et fide* vocatur a Francisco Turriano libro de vi et viti synodo. (FABR.) Florent. in bibl. Laurent., cod. 43, n. 41, plut. 74, *Confessionis* (τῆς ἐξομολογήσεως) *modus*, dom. Man. Calecæ interpretatio ex Latino, seu forma confessionis et absolutionis peccatorum secundum Latinorum ritum, a Man. Caleca in Græcam linguam conversa, inc. Ἐξομολογοῦμαι τῷ Κυρίῳ μου, τῷ Θεῷ μου, etc. Subjiciuntur deinde confessionis sacramentalis prærogativæ, quæ numerantur quindecim, earumque declarationes. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. tom. III, p. 110. — Monac. in cod. Bavar. 427, (sec. cat. gr. mss. Bavar. p. 53, ab Hardtio numeratur cod. 202 *de elementis catholicæ fidei secundum traditionem sanctæ Scripturæ et catholicorum doctorum*. (HARL.).

4. Περὶ τῆς ἁγίας Τριᾶδος, de sancta Trinitate, tractatum opulentissimum Allatius vidisse se testatur p. 853, de consensu, adhuc quod sciam ineditum. Incipit : Τῶν παλαιῶν αἰρετικῶν ἦν.

5. Λόγοι Θεολογικοί, *Orationes theologicæ* e quarum sexta profert quædam idem Allatius, p. 435 seq. contra Creghtonum.

6. *Oratio de sancto Stephano protomartyre*. Citat idem lib. *De synodo Photiana*, p. 542, meminitque libro de Simeonibus, p. 115. Incipit : Ὡςπερ ὁ ἥλιος πανταχοῦ. [V. supra, vol. X, p. 327.]

7. *In circumcisionem Domini*. Incipit : Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι. Idem Allatius lib. de Simeonibus p. 112. [V. supra l. c. p. 240.]

8. *Grammatica* ms. in bibl. Colbertina cod. 1992. Itaque per Manuelem grammaticum in Catena Macarii Chrysocephali in Lucam intelligi hunc Manuelem Calecam, suspicatur Wolfus noster in Diss. de catenis Patrum, p. 32. (FABR.) Conf. supra ad vol. VI, p. 323. — Man. Calecæ *Grammatica* quædam, Paris. in cod. Mazarin. 91. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.*, p. 4519 E. (HARL.)

[Calecæ ad Juannicum epistolæ, in cod. Vossiano. V. Cat. mss. Angliæ etc. vol. II, n. 2240]

Hymnus, Te Deum tandemus, Græce translatus per Calecam, uti legitur in margine cod. Florent. Laurent. n. 2, plut. 4. Alii versionem illam hymni Ambrosiani tribuunt Sisebuto monacho, qui vixit sæc. xi, alii aliis. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 533.

Calecæ Monodia super Meledone, ibid. in cod. Laur. 13 n. 19, plut. 74. V. Bandin. l. c. III, p. 106.

Ad Calecam epistola Demetrii Cydon. in cod. Coislin. 315 Rn. V. Montfauc. *Bibl. Coislin. n.* 429. (HARL.)

MANUELIS CALECÆ

CONTRA GRÆCORUM ERRORES

LIBRI QUATUOR,

Olim Latine versi ab Ambrosio Camaldulensi ; postea ex bibliotheca Bavarica in lucem prolati et notis illustrati a Petro Stevartio, Leodio, SS. Theologiæ D. professore, et Academia Ingolstadiensis procancellario, etc.

PŒFATIO.

Domno S. ac beatissimo papæ Martino Ambrosius.

Parui præceptis tuis, domne beatissime, opusque illud clari et eruditi viri Manuelis Calecæ contra Græcæ levitatis errores, quod insignis Theologiæ cultor Magister Antonius Massanus, zelo fidei succensus, Constantinopoli ex urbe regia secum advexit, commode utinam atque utiliter, prompte certe atque obtemperanter ex Græco converti. Quo sane in opere, vir ille optimus ita suscepti muneris implevit officium, ut diligentiam in se desiderari (meo auidem iudicio) passus non sit. Cautè enim ut in re tanta congruum fuit,

subtiliterque pro materiæ dignitate procedit, eosque præclari bellatoris instar, suis potissimum revincit armis; atque inolitum errorem, imo ingenitum contentionis studium, ab ipsis, ut ita dicam, fundamentis aperit, detegit, nudat, ipsumque radicibus evellit.

Id quidem eo libentius transtuli, quo et a te, cui omnia fideli obsequio debco, injungebatur: et ob antiquam gentem, ac dudum inclytam, et omni genere laudis illustrem. Quis enim nesciat Græcos olim cum sapientia et eloquentia, tum fide ac religione, cæterisque virtutum meritis, cunctis fere mortalibus excelsisse? Ægre, ut par erat, ac moleste ferebam, hujusmodi diutius impeditam laqueis plagisque irretitam: obque id, jam pridem summis calamitatibus ita obtritam et consumptam, ut vix ullum vestigium pristinae gloriæ ac dignitatis servet: cupiebamque, te potissimum auctore ac duce, eam, etsi non in pristinam dignitatem, priscam sanctitatem, faciemque restitui, id quippe majus est, quam ut optandum nobis sit, ut saltem ab interiectione liberari.

Tuum quippe est, et esse intelligis, Papa beatissime, errantes homines ad rectum revocare iter, atque ad invitationem veri æternique pastoris, cujus vices in terris agis, ovem perditam, ac per devii erroris anfractus male liberam, atque in perniciem suam gradientem studiosè requirere, incensamque ac sacris humeris impositam ad oculum revelare. Tuæ, inquam, gloriæ in primis est, adeo divinum opus, tam præclarum facinus, tota animi intentione suscipere, nihilque diligentiam omittere, dum id conficias: ut quo pastore Occidua Ecclesia plures ante annos divisa fœderata est, eo auctore, Orientis etiam Ecclesia, majore longe ac deteriore scissura segregata, sub uno capite, reliquo Ecclesiæ corpori jungatur: ne diutius a cætera compage disjecta prædæ ac periculo Barbaris sit: neu inde Christianum nomen funditus tollatur, ubi primo exortum est, quo quid dici gravius, quid cogitari indignius potest?

Gratulor sanctæ menti tuæ, Domne beatissime, gratulor felicitati, teque ad id opus divinitus instinctum mirifice exulto; quo nihil gloriosius, nihil esse possit illustrius. Hoc si efficere poteris, poteris autem, Christo miserante, qui te ad hoc munus elegit; plurimum ad tuorum meritorum cumulum accessisse, nemo nisi iudicii ac rationis ignarus denegabit, quando non solum reficiendis diu collapsis sacris ædibus, verum, multo dignius instaurandæ universali Ecclesiæ, omni studio incumbis. Sed enim laudes tuas prosequi propositum non est. Sum memor ipse mei, facient hoc excellentiora ingenia: mihi sat fuerit, pro ingenii lenitate satisfacisse jussioni tuæ.

Sane, id opus, quod auctor ipse continuata dictione uno volumine inclusit, nos utilitati legentium, fastidioque consulentes, quia prolixum valde videbatur, in libros quatuor, commoda distinctione divisimus, ut per hujusmodi veluti metas, lectoris animus a jugi certaminis exercitatione requiesceret, et alacrior ad reliqua perlegenda, intentiorque semper assurgeret. Si quid autem in hac interpretatione vel obscurius fortasse, vel inconcinnius positum prudens lector offenderit, partim id interpretationis necessitati, partim etiam immodicæ celeritati acceptum referat. Nam et materia ea est, adeoque angustis terminis constricta ut interpreti tutum non fuerit, auctoris vestigia longius deserere: ne, sua potius compilasse, quam aliena transtulisse videretur; et celeritas tanta fuit, ut opus mensium, uno fere mense traduxerim. Neque enim ignorat sancta eruditio tua, quæ celeriter, imo verius præcipitanter effundantur, de re præsertim ardua et augustissima, et quæ nulla tractari cautius debet (de Trinitate enim omnis fere sermo est), ea accurate dici ornateque non posse. Fideliter tamen me transtulisse, constanter asseveraverim. Incolumem sanctitatem tuam, ac prolixa acie tranquillam, et florentem, Christus Deus noster omnipotens servare dignetur, Domne sancte, ac beatissime Pater.

INCIPIT AUCTORIS PROLOGUS.

Quoniam quidem fraternæ dilectionis cura maxima habenda est, cunctaque pro illa agenda atque molienda sunt, ita jubente Domino; nihil vero gratius, nihilque utilius est, quam de Deo et audire et loqui; ex quo fit, ut et qui dant, et qui accipiunt, magna consequantur emolumenta; vitæque inde sempiternam adipiscimur. Hæc enim, inquit, est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum¹; quæque scilicet divinitatis, et quæ humanæ dispensationis sunt; atque a nobis exegisti pro modulo virium nostrarum edoceri, ut sese habeat sanctorum Patrum de processione Spiritus rectissima opinio: de qua scilicet, cum Græci Latinique dissentiant, dissensio etiam, atque utriusque

Ecclesiæ divisio, necessario secuta est. Scire enim cupis, quibus utraque Ecclesia rationibus nititur, atque utrâ ex his rationabilis sentiat, prætereaque, dicente Domino: Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quæ in aure audistis, prædicare super tecta². Apostolo item terribile silentii iudicium insinuante, ac dicente: Testificor vobis hodie, quia mundus sum a sanguine omnium; neque enim dissimulavi nuntiare vobis omnem veritatem atque consilium Dei³; atque hoc ipsum faciendum ammonente: Hæc enim, inquit, admone, et contestare coram Deo⁴. Etsi de Deo ac divinis rebus loqui illis potius conveniat, qui semper in lege Domini meditantes, purgatori vita et intelligentia sunt, a quibus nos longissime remoti sumus, plurimus

¹ Joan. xviii, 3. ² Matth. x, 27. ³ Act. xx, 26. 27 ⁴ Tit. ii, 15.

tamen rationibus me ad scribendum hortantibus A
atque impellentibus, aggrediar, facultate, qua
potero, quæ a sanctis Patribus de hac re scripta
sunt, Christo duce, moderate atque simpliciter,
servato compendio, tibi exponere: plurimis sci-
licet omissis (nam longissimum esset, omnia
prosequi), paucisque solummodo positis, quibus
constare possit quænam illis de hac re fuerit
opinio: ut ex hac moderatione nostra, et tu, quod
ab amico requisisti, consequaris, et ipse, dum
illorum prolixitate non terreor, brevitatemque
temporis non pertimesco, meliore jam animo sim,
illi me vindictæ subdendum non esse, quæ illi in-
tentatur, qui talentum abscondit.

Non igitur tacebo, cum præcipue de veritate
fidei mihi sermo futurus sit, neque ambigam, quin B
per te ad alios quoque manaturæ sint litteræ no-
stræ, quos alloqui ipsi non possumus, et eorum
obtestari de veritate fidei; his autem licebit illos
alloqui juxta edictum; atque ita, dum multiplica-
bitur verbi ministerium, mihi ipsi fidelis servi
merces excompensabitur. Quanquam vero pauca
de multis appositurus sim, si quis tamen jurgio
et contentione sepositis, ipsam, per seipsam,
veritatem rei, ex his, quæ firma et rata sunt
indagare pergat, longe brevioribus, atque ipsis tan-
tum fidei principiis hanc illustrari posse compe-
riet: eoque facilius, quo Deum talibus auxiliari
certum est, qui cum pietate quærent: *Cooperator*,
inquit, *Deus est omni quærenti bonum* *. Isque qui C
Scripturas hortatur *scrutari* †, seque daturum
petentibus pulsantibusque ‡ aperturum pollicitus
est, non permittet hujusmodi longius a veritate
aberrare.

Quoniam igitur dictum est: *Da sapienti occasio-
nem, et sapientior erit* §; qualem te esse scio, quem
nihil pro contentione, nihil pro vanitate facere,
solamque rerum veritatem sapienter ac prudenter
inquirere pro comperto habeo: promptius jam,
quod quæritur, explicare aggrediar. Neque sane
ignarus sum, complures jam plurimos de hac re
scripsisse libros, qui, licet veritas paucioribus
indigeret verbis, multis tamen ipsis indiguerunt,
ut eam contra illos tuerentur, qui contentionis D
studio illam laceessere tentabant.

Cæterum, sicut unusquisque fidelium fidei pro-
fert confessionem: *Corde enim creditur ad justi-
tiam: ore autem confessio fit ad salutem* ‖: quid
prohibet hanc etiam communi fide comprehensam
veritatem, sicut a sanctis Patribus accepimus, pro-

A ferre atque aliis tradere? nunc quidem amicitia
implendo munus; nunc autem docendo, nunc
studiosis illius consulendo; nunc revincendo adver-
sarios; atque omnino sanctorum hac de veritate
doctrinam, quam a Patribus nostris accepimus,
quamque illi a majoribus suis per successionem
acceperant proponendo, atque omnia honesti et
æqui, fraternæ dilectionis causa dispensando, ni-
hilque omnino omittendo diligentia. Non itaque
gloriæ cupidi scribimus, sed amici votis morem
gerentes, eorum quæ prædiximus, gratia, laborem
hunc suscepimus. Nec nostra dicimus, sed quæ a
sanctis Patribus illorumque successoribus scripta
legimus, ea, servato disputationis ordine, hinc
inde collecta, breviter strictimque posuimus:
hac in re sola, si sic dici oporteat, gloriantes:
quod sanctorum de ea re opinionem, largiente
Deo, nos et scire, et tueri constanter ostendimus.
Neque sane ignoramus plurimos, in quorum manus
ista forte pervenerint, quibus odiosa est veritas,
hac ipsa nostra constantia et confidentia, ad
jaculandum in nos consilia et maledicta provo-
candos; contraque penitus agendum nobis est,
contrariaque incedendum via, quam si ramus-
culos inanes captaremus. Nam si quidem humanam
gratiam et gloriam aucuparemur, nunquam nos
auditorum odiis exponeremus, sed, quæ illis grata
fore putaremus, ea loqueremur.

Constat ergo, nos, nisi veritatem rebus omnibus
prætulissemus, nunquam in hunc verborum cam-
pum descensuros, in quo, laboris plurimum ac
difficultatis, humanæ vero gratiæ minimum.

Ipsam itaque sanctum Spiritum, de quo nunc
nobis sermo instituitur, primum invocantes, ita
denum, quæ proposuimus, aggrediamur. Utemur
autem pro documentis ipsis initis fidei, et quæ
ex eis assumpta ac derivata sunt, quantum in
Deo divinisque rebus, probationibus uti fas est,
his etiam, quæ a catholicis Ecclesiæ magistris
dicta sunt.

Et quoniam, quibus maxime rationibus ostendi
possit ejusce quæstionis veritas, primum inquiris:
deinde, quæ illis objiciantur, exponi, ac deinceps
vel objecta refelli, vel quæ ambigua videantur,
declarari postulas, eum et nos in sequentibus
ordinem per omnia servabimus. Ex quo, si proli-
xiores fortasse erimus, quam susceptæ brevitatis
ratio pocebat, necessitati indulgendum erit. Hinc
autem initium sumemus.

* Rom. viii, 28.

† Joan. v, 39.

‡ Luc. xi, 9.

§ Prov. ix, 9.

‖ Rom. x, 10.

MANUELIS CALECÆ

LIBER PRIMUS

CONTRA GRÆCOS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITUS.

Cum Dominus noster Jesus Christus discipulis dixerit: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁰, num ordo aliquis est in nominibus ac rebus sanctæ Trinitatis ipsius Patris, et Filii, et Spiritus sancti, qui necessario ac semper in seipso idem sit ex ipsis nominibus insinuatus: atque ut se ad invicem habent secundum pronuntiationem ea nomina, ita etiam ad invicem divinæ personæ ordinatæ sint? Quem ordinem servantes atque honorantes, necessario immota etiam hæc nomina proferre debeamus, nihil ex transito nominum ordine ac positione immutantes, si velimus nobis ipsis in confessione rectam Trinitatis servare rationem? An ordo illic nullus est, eaque nomina temere posita sunt: atque in nostra potestate est, ut illa proferre velimus, ita ut nullo servato ordine Patris nomen aliquando præponere, aliquando item postponere liceat, aliquando item Spiritum præferre Filio, quasi etiam divinæ illæ personæ, quæ nobis his nominibus insinuantur, inordinate se ad invicem habeant, atque alias aliter?

Et quoniam, quæ proponimus, sanctorum dictis ac sententiis astruere ac firmare institimus, absit nunc magnus Basilius, nosque quid hic sentiendum sit, doceat. Ait enim in Epistola ad Canonicas, cujus initium est: «Quanto nos mœrore confecerit prius fama subtristior, quæ auribus insonuerat nostris. Spiritus autem sanctus Patri quidem et Filio connumeratur, quia et supra creaturam est: tertius autem ordine locatus est, sicut ex Evangelio docemur, dicente Domino: *Euntes baptizate in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Qui autem illum vel præponit Filio, vel Patre seniore dicit, hic reluctatur quidem Dei ordinationi, atque a sana fide alienus est, non eum, quem accepit, glorificationis modum servans, sed sibi vocum novitatem ad placendum hominibus excogitans.»

Et paucis interpositis, veluti concludens ait: «Itaque fidei abnegatio est; æque enim impium est

illud et ad creaturæ ordinem deducere, et Patri, aut Filio, tempora vel ordine præponere.»

Idem in primo lib. *Quæstionum* (1), cujus initium est: *Siquidem omnes vellent*, cum præ opposuisset, duplicem esse ordinem, naturalem alterum, alterum inventum: atque naturalem quidem, sicut est creaturarum ordo Conditoris ratione instituta, numerique locatio, causarumque ad causalia habitus; inventum vero atque artificiosum, sicut in artibus, et disciplinis, ac similibus, adjecit: «Horum ergo primo suppresso, Eunomius secundæ speciei ordinem memorat, dicitque: non oportere in Deo dici ordinem, cum ordo secundus ab ordinatore sit. Illud autem vel non vidit, vel sciens prudensque præterit, esse ordinis speciem, non ex nostra positione constantem, sed ipsa naturali consequentia contingentem: sicut igni, ad eam, quæ ex se manat, lucem. In his enim primum causam dicimus, secundum quod ex eo prodit, non intervallo ista ab invicem dissepantes, sed cogitatione prius causam nobis, quam causale fugientes. Quomodo igitur fas est ibi negare ordinem, ubi secundus et tertius est: non ex nostra positione, sed ex naturaliter insita consequentia? Cujus ergo rei gratia ordinem in Deo recipi abnuit? Arbitratur, si efficere atque demonstrare possit primum in Deo nullo modo alio intelligi posse, reliquum jam sibi fore substantiæ ipsius inæqualitatem atque eminentiam ostendere. Nos autem eo quidem ordine, quo causæ, manantibus ex se rebus, præponuntur, Filio Patrem præpositum dicimus, naturæ autem differentia negamus.»

Idem in tertio *Quæstionum*: «Sicut enim Filius ordine quidem secundus a Patre, quia ex illo est, et dignitate, quoniam initium et causa illius essentiæ Pater est; et quia per ipsum accessum habemus ad Deum et Patrem, natura vero non jam secundus est, quia Deitas in utroque una, ita scilicet et sanctus Spiritus, etsi Filio subicitur ordine et dignitate, non tamen alienæ, sed unius ejusdemque naturæ cum Patre et Filio omnino est.»

¹⁰ Marc. xvi, 15.

(1) Ita vocat Caleca libros S. Basilii contra Eunomium ex quorum primo hoc testimonium petatum est.

Item in eodem : « Cum ipse Dominus ordinem A tradiderit baptismi salutaris. »

Idem in epistola ad Eustachium, cuius initium est : *Eos quidem, qui præventi sunt alia fidei confessione*, sic ait : « Oportet autem et eos fugere, qui eam consequentiam, quam nobis tradidit Dominus, immutant, utpote qui aperte contra pietatem pugnant, et Filium quidem præponunt Patri, Filio vero Spiritum sanctum. »

Idem vero in Epistola ad Greg. fratrem, cuius initium est : *Quoniam multi commune substantia* : « Qui vero Spiritum cogitat, ipsumque in se ipso intellexerit, et Filium una cogitatione comprehendit. Qui autem hunc mente suscepit, a Filio Spiritum non divisit, sed consequenter quidem secundum ordinem, conjuncto autem, secundum naturam trium in se ipso personarum fidem juxta identitatem commiste formavit. Et qui Spiritum dixerit solum, eum quoque cuius est Spiritus, ea confessione comprehendit. Et quoniam Christi est Spiritus, atque ex Deo, sicut ait Apostolus, veluti ex catena, qui unam summitatem comprehenderit, alteram simul attraxit, ita et qui Spiritum trahit, per ipsam, et Filium, et Patrem simul trahit. Et Filium qui veraciter acceperit, habebit utraque ex parte, hinc ipsius Patrem, hinc Spiritum sanctum consequentem. Neque enim sectionem aut divisionem cogitare licet, ut aut Filius sine Spiritu intelligatur, aut Spiritus a Filio dissepatur. »

Sauctus quoque Epiphanius in quodam opere suo, quod appellavit *Anchoram* (2), *tertium tamen*, tertiamque a Patre substantiam (3) Spiritum sanctum appellat.

Sed et D. Chrysostomus in quodam sermone suo super illud dictum Abraham : *Pone manum tuam super femur meum* ¹¹, ait : Itaque divinarum quidem personarum discretor ordo sanctis cognitus fuit ; qui vero naturas in sancta Trinitate discerneret, omnino rejiciendus.

Theologus quoque Gregorius in secundo sermone suo ad Luminis, de sancta Trinitate sic ait : *Vetus in trinis contiguis solibus una est collatio luminis*.

Posito igitur unum esse ac tria Deum, et altero ex his quidem de essentia et unitate substantiæ concessa, de altero, videlicet de Trinitate hypostasicon, seu personatum, de earum ad invicem ordine, ex his, quæ dicta sunt, videamus.

Quoniam itaque magnus Pater Basilius Eunomium insinulat, ordinem in Deo pie non recipientem, quippe hunc abnegare, irrationabile esse arbitratur atque eum quidem, qui circa traditio-

nem nominum immutat ordinem, novitatis vocum appellat *inventorem*, eumque Dei ordinationi resistere asserit, ipsum Dominum hunc tradidisse ordinem (4) dicens : Qui autem Spiritum Patri præponit, aut Filio, cum a sana doctrina alienum denuntiat quippe novitatem introducentem circa divinarum personarum ordinem ; hanc autem ipsam novitatem atque immutationem ordinis, habere abolitionem divinarum personarum, totiusque fidei abnegationem esse docet, nihilque differre, utrum Spiritum sanctum ad creaturæ ordinem redigas, an ipsum Patri vel Filio in ordine præferas. Tertium enim, inquit, in ordine locatum esse in Evangelio a Domino docemur. Constat profecto ordinem esse in sancta Trinitate, secundum quem prima quidem persona Pater est, secunda Filius, tertia Spiritus sanctus.

Et quia non solum Patri Filius et Spiritus sanctus, verum et sibi invicem junguntur, id autem de his dicitur, in quibus ordo est, et quæ ex se invicem pendunt, nullo medio intercedente, omnino ordinem ad invicem personæ habent.

Sed et is, qui catenæ Trinitatem comparavit, liquet quia medii ad primum, et tertii ad medium ordinem reddidit, quocirca ait : Qui Spiritum cogitat, et Filium una cogitatione comprehendit ; et : Qui Spiritum dixerit solum, eum quoque, cuius est Spiritus, ea confessione comprehendit, et : Qui Filium suscepit, a Filio Spiritum non divisit. Neque enim licet aut Filium sine Spiritu intelligi, aut Spiritum a Filio disparari. Quæ nequaquam ita se haberent, nisi Filius et Spiritus sanctus ordinem ad invicem haberent, secundum quem alter referretur ad alterum. Nam in his, quæ soluta sunt, et quæ simpliciter absque ulla relatione et ordine se ad invicem habent, non cogimur alterum cogitando, alterum quoque cogitatione complecti. Id quippe illorum solum est, quæ ordinem ad invicem habent, secundum quem necessario etiam simul cogitantur.

Ex quibus constat, quia non Pater solum ad Filium, seu ad Patrem Filius ordinem habet, sed etiam Filius ad Spiritum sanctum. Hoc et B. Athanasius apertissime in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto posuit : « Eundem, inquit, ordinem ac naturam habet Spiritus ad Filium, qualem ad Patrem Filius. »

Magnus quoque Basilius in xvii ad Amphilochoium sic ait : « Sicut igitur habet Filius ad Patrem, ita et ad Filium Spiritus, juxta eam quæ nobis in baptismo traditur, verborum connexionem. »

Constat igitur ex his, quæ dicta sunt, in sancta Trinitate personarum divinarum ad invicem esse

¹¹ Gen. xxiv, 2.

(2) Ἀγκυραῖος, Ancoratus.

(3) Hoc est personam ; nam in Græco est *hypostasis*.

(4) De hoc ordine multa S. Epiphanius in *Anchorato*.

ordinem. Qui enim Filii et Spiritus ad Patrem ordinem reddit, Filii autem et Spiritus ad invicem confundit, ordinis bonum Deo ex dimidio reddit. Bonum enim ordo est, atque ordinatum esse. Quia enim in his, quæ sunt ordo, præclarum quiddam et optimum est, quod et cœlestia simul et terrena continet, omne autem optimum a Deo manat: multo autem magis in Deo, velut in principali causa, bonum illud excellentius inesse intelligendum est. Nam, ut ait D. Dionysius in lib. *De divinis nominibus*: « Quæ in causalibus sunt perfectiones, eas in causis ipsis longe potius ac prius inesse manifestum est. »

Quis vero jam adversus tam eximios Ecclesiæ magistros contendere præsumat, aperte in Deum ad se invicem personarum ordinem elentes? Itaque licet quidem absolute ac simpliciter, cum ita tres personas numeramus, tertiamque solam insinuare volumus, aliam præponere, aliam subijcere, ut est illud Apostoli: « Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus »; aut quomodocunque aliter. Porro volentibus divinarum personarum nomina eo ordine pronuntiare, quo æternæ ac semper similiter ad invicem habent, et quo Trinitatis perfectio designatur, nulla ratione conceditur. Quocirca magnus Basilius in lib. iv *Quæstionum* ait: « Non tamen quia primo hic sancti Spiritus Apostolus meminit, secundo Filii, tertio Dei et Patris, continuo putandum est, perversum aut immutatam esse ordinem. Ex nostro quippe more initium sumpsit. Quando enim dona suscipimus, primo distribuenti congredinur, deinde mittentem concipimus animo, tum ad ipsum bonorum fontem causamque cogitatione convertimur. »

Quod si ex more nostro initium sumentes, primo meminimus Spiritus, a quo in nos munus largitas manat; deinde Filii, ac tertio per Filium ad Patrem tendimus, liquet, quod illic incipientes, primo Patris, deinde Filii ac tertio Spiritus sancti secundum Trinitatis proprium ac sempiternum ordinem meminimus. Itaque, si quem sacerdos baptizaret, atque ita baptizans pronuntiaret: « Baptizo te in nomine Patris, et Spiritus et Filii, Ecclesia hujusmodi baptizatum (5), quasi baptismo consecratum, nunquam admitteret eo quod non juxta Domini traditionem baptizatus esset, secundum quam nomen ac rerum Trinitas, Patris scilicet, et Filii, et sancti Spiritus, ut se ad invicem habet, tradita est nobis, quam immutare non licet. Quippe eos, qui immutarent sanctus Basilius cavendo monuit, utpote pietatem aperte oppugnantes, et neque in Trinitate baptizantes, neque hanc juxta Domini traditionem confitentem. Apparet id quoque eum ordinem, quo naturæ discernuntur,

A ut Eunomius volebat, in sancta Trinitate sanctos omnino abnegare: eum vero quo personæ discernuntur, secundum quem causa (6) atque causale cum cœterno et consubstantiali inducitur, et docere, et ut pium, ac religiosum, amplecti ac suscipere, neque idem contra idem asserere atque denegare.

Præter hæc autem, quæ dicta sunt, nequaquam esset Trinitas Deus, nisi tria invicem connecterentur, ac secundum ordinem suum unirentur: sed tria simpliciter ac temere (quippe sublata unitate, quam ordo in multis efficit) inordinata essent, ac plurima, imo potius nihil. Neque enim vel tria, vel quatuor esse ullo modo possent, nisi Trinitas, vel quaternitas animo ante conciperetur. Quoniam igitur trium unam connexionem consistemus, sicut unam etiam essentiam, primoque loco Pater est causa, necesse est esse et tertium. Sublato quippe tertio, nec primum erit. In plurimis enim ubi primum est, necessario, quæ post primum sunt, connexionis serie ad primum referuntur. Atque hoc maxime in sancta Trinitate, ubi trium unam fatemur connexionem,

Rursum, quoniam tertium a Patre Spiritum sanctum doctores prædicant, profecto tertius non esset primo sublato. Tertium enim ideo dicimus, quia refertur ad primum. Et hoc itidem non ita esset, nisi et primum ad secundum haberet ordinem. Alias quippe neque trium connexio esset, neque unitas: sed tria, ut diximus, simpliciter, ac temere inordinate se habentia, atque ab invicem disparata. Sed hoc his quæ a magistris Ecclesiæ dicuntur, communique confessioni fidei contrarium omnino est. Primum enim, et secundum, et tertium fatemur, unamque connexionem sanctæ Trinitatis, eaque sibi invicem conjungi et connecti serie, supra jam dictum est. Hæc autem aperte ordinem commendant. Liqueat igitur ex his, quæ dicta sunt, quandoquidem ordo discreta significat, qui consubstantialis ordinem esse dicunt, eos in divinis peccare. Ita enim unitatem reddent potius, quam ordinem. Nam personæ tres, in quantum sunt invicem consubstantiales, juxta ejusdem substantiæ rationem unum sunt. Porro unus ad se ipsum, secundum rem, ordinem esse, impossibile est.

Præterea, et a Patre esse, ambobus commune sit, unionis potius, quam discretionis ad invicem causa est, nisi aliud aliquid adiciatur. Quippe et omnes homines eo ipso quidem, quod ex Adam originem trahunt, invicem uniti sunt, certis vero rationibus et proprietatibus ab se distinguuntur. Itaque utrumque ex Patre esse dicere, satis non est ad exprimendum cum quem habent ad invicem, ordinem. Sed enim hyposta-

¹¹ II Cor. xiii, 13.

(5) Observa hanc opinionem Calecæ de forma baptismi.

(6) More Græcorum Patrum ac scriptorum causam pro principio usurpat.

seon seu personarum ad se invicem juxta incommistam, atque inconfusam rationem, ordinem esse dicere, irrationabile omnino est. Esse enim incommistas ad invicem, servantes sibi suarum proprietatum terminos, necesse est : neque enim alias ordo servaretur ; non tamen ideo necesse est, incommistarum, in quantum incommista sunt, ordinem ad invicem servantes, nisi etiam habitus ad invicem quidam illis inesse videatur. Ex quo sane ordine ad invicem et habitu, suarum etiam proprietatum termini confundi miscerique non possunt. Quo etiam remoto, incommistum illud secundum se, inordinationis potius, quam ordinis fieret causa. Quærendum igitur in personis divinis, quænam sit ordinis earum ad invicem causa, quæ item incommistionis secundum proprietates suas. Alias enim, præterquam quod nihil conficitur, imperitiæ quoque evidens argumentum est, causale quasi causam ponere. Igitur oportere quidem necessario ordinem in divinis personis immobilem fateri, neque esse in nostra potestate, ut libuerit, traditum immutare ordinem, eosque, qui immutant, ut quo aperte oppugnant pietatem, vitandos esse, satis ex superioribus ostensum est.

Quoniam vero unitatem ac Trinitatem Deum confitemur, ac juxta unitatem quidem neque ordo, neque processus, neque personarum numerus inspicitur : una enim res essentia est omnino indiscreta, uniusque ad seipsum secundum rem ordo aut discretio non est : reliquum est, ut ordinem C numerumque personarum juxta processus suos fateamur.

Duo omnino processus in Deo nobis traditi sunt, alter, secundum nativitatem, alter, juxta processionem. Deum quippe ex Deo nasci, Deumque item ex Deo procedere, divinis Litteris docemur. Atque Filii quidem a Patre immediatum processum, sanctus Basilius, in lib. *Adversus Eunomium*, ita commendat : « Initium quidem Patris nullumque horum medium. » Rursumque in eodem : « Ut enim stulta est interrogatio in eo, qui sine principio atque Ingenitus est, superius aliquid quærere : et hic in eo, qui sempiternus cum Patre est, nullumque habet medium inter se et genitorem. »

Idem rursus in ea, quam supra memoravimus ad Canonicas Epistola : « Si enim Deo superior est Spiritus, non jam ex Deo est, si autem ex Deo est, quomodo antiquior est illo, ex quo est ? At ne Unigenito quidem prior est, nullum enim inter Patrem ac Filium medium est. »

Gregorius etiam Nyssenus in 1 adversus Eunomium libro, sic ait : « Pater quidem sine principio atque ingenitus intelligitur. Ex ipso autem, juxta contigui rationem, inseparabiliter unigenitus Filius cum Patre simul intelligitur. »

(7) Græce est ὑποστάσις. Quod potius retinendum vel personæ vocabulum adhibendum ut vitetur æquivocatio.

(8) Ex orat. 1 ex illis quinque de rectis fidei

A Sanctus item Cyrillus, in 1 *Thesaurorum* ait : « Gignit Filium Pater nullo medio. »

Idem super Evangelio Joannis, cum id verbum exponeret : *Hoc erat in principio apud Deum*, ita ait : « Esse autem cum Filio Patrem intelligimus, propter substantiæ incommutabilitatem : atque ideo, quod omnino contiguus sit, nullo medio, ei, quod ex se naturaliter processit. »

Magnus idem Basilius, in epist. ad Gregorium fratrem de differentia essentiae atque substantiæ (7), ait : « Filius autem solus, qui unigenitus de ingenito effulsit lumine, nullam juxta proprietatem personarum communionem habet ad Patrem, vel ad Spiritum sanctum. » Gregorius item Nyssenus super Oratione Dominica, in eo tractatu, qui incipit : *Umbram continens futurorum lex* : « Unigenitus, inquit, Filius ex Patre a S. Scriptura nominatur ; atque hactenus ejus proprietas fertur. »

Sanctus quoque Anastasius Antiochiæ episcopus in lib. suo *De dogmatibus* (8), cujus initium est : *Salubris fidei nostræ rationem*, ait : « Spiritus, ut dixi, dicitur Deus, et sanctus Deus. Hæc autem ambo composita nomina ei congruunt, qui proprie Spiritus sanctus appellatur, sicut et Patris vocabulum causæ, et Filii, ei qui ex causa nullo medio prodit, accommodatur. »

Ita igitur Filii ex Patre processum, nativitatem scilicet immediatam discimus, secundum quam et unigenitus, et solus de solo dicitur, personalemque suam ac substantialem proprietatem hinc accipit, quod et genitus est, et a Patre Spirituque distinguitur. Quippe hanc ejus propriam agnitionem nobis magistri tradiderunt, quod solus ipse unigenitus de ingenito lumine prodeat. Dictum est enim veritatis terminum et rationem hactenus illi proprietatem sistere, ut scilicet immediate, et continenter, ac genite ex Patre sit, ulterius autem nullatenus progredi. Quippe cum et Spiritus ex Patre quidem sit, nec tamen hactenus processus illius proprietas atque agnitio subsistat.

Dictum est autem, et Filii vocabulum ei proprie congruere, qui sit ex Patre, nullo interjecto medio. Quanquam præter hæc, et Patris, et Filii nomen habitum ad invicem ac relationem individuum reddit. Aliud enim causam, aliud vero causam le commendat. Atque ista quidem ita se habent de Filio.

Sancti vero Spiritus processum a Patre per Filium esse didicimus, ex quo videlicet constat, quia non sine medio ex Patre prodit. Ait enim Gregorius Nyssenus in libro quem ad Ablavium scripsit (9), cujus initium est : *Justum quidem fuerat vos, qui omni virtute polleis, pugnare*, sic ait : « Immutabilitatem naturæ consistentes, causæ ad causale differentiam non abnegamus ; in

dogmatibus quæ exstant tom. I.

(9) Vide Bell. I. II *De Christo*, c. 25, ubi hoc testimonium profert et explicat. Et Gennadium pro concilio Florentino, sect. 3.

quo solo alterum ab altero distingui intelligimus, qui, alterum quidem, causam esse, alterum vero, ex causa credimus. Atque ejus quod ex causa est, aliam rursus differentiam agnoscimus. Aliud enim est, quod ex primo continenter manat; aliud, quod per hoc ipsum ex primo prodit, ita ut Unigeniti nomen absque ulla ambiguitate Filio maneat, et ex Patre Spiritum esse, dubitandum non sit; cum et Filii mediatio, ut ita dicam, et sibi unigeniti honorem servet, et Spiritum naturali ad Patrem habitu non excludat.

Quoniam igitur theologia nostra duplex est, unita scilicet, atque discreta. At illa quidem secundum unius essentiae unitatem, hæc autem juxta personalem processuum distinctionem. Unum quidem Deum incommutabilem in seipso, atque indiscretum secundum essentiam aut naturam confessus, unius enim ad seipsum, nulla ut dictum est, secundum rem discretio esse potest; cum deinceps, ut sese ad invicem habeant personæ divini ratione processus enucleare vellet; in causam, et causale [causatum] primo discrevit. Causam Patrem, causale vero communi appellatione Filium ac Spiritum vocans, quæ etiam, ex causa, appellat, atque solum juxta causam et causale divinas distingui personas.

Deinde, cum causalia hæc, Filium et Spiritum sanctum causæ, causalique ratione communiter a Patre discernent, quippe cum causalia sibi invicem communicent, hæc rursus ab invicem distinguit varietate processus, atque ita ferme ait: « Et si enim ambo a Patre cum sint, eo invicem communicent, quod causalia sunt; inde tamen differenter esse habent. Quocirca aliam rursus horum differentiam agnoscimus. » Denique horum alterum, videlicet Filius ex primo, id est, ex Patre continenter est; alterum, videlicet Spiritus, per hoc ipsum, quod ex primo continenter est, id est, per Filium, qui ex Patre, nullo interjecto medio, esse habet. Primum quidem, utpote causam, Patrem nominans, quod autem contigue vel continenter, pro eo, quod est immediate, posuit; Spiritum vero, ex Patre per medium Filium. Ut Pater quidem, qui ex nullo est, eo ipso a Filio discernatur, et Spiritu, quod Pater ipse atque initium sit. Filius autem ex illo immediate genitus, eo ipso discernatur; a Patre quidem, quod nascendo ex illo prodit; a Spiritu vero, quod ipse quidem immediate et incontinenter ex primo; Spiritus vero per se ex primo manavit. Sanctus autem Spiritus a Patre quidem distinguatur, quia ex ipso est; a Filio autem, quia non immediate ex primo est, ut Filius, sed per illum, qui continenter esset ex primo.

Unde et merito aliam dixit esse differentiam. Quod enim immediate ex primo est, quodque per medium ex primo, processus ratione differunt:

(10) Aliquid videtur deesse.

A quamvis causæ causalique ratione, processus differentia generaliter nequaquam differt

At, ne forte quispiam ob hoc Filii medium, confusionem aliquam personalium proprietatum consequi arbitraretur, putaretque Filium naturali ad Patrem habitu alienum esse, non ait (10); sed hæc potius Filii mediatio, personarumque secundum processuum differentiam discretio, inconfusæ proprietates servat, alias servari non valentes. Hoc enim ordine posito, etiam Unigeniti honor indubitanter manet in Filio. Solus enim ex solo est, atque ejus substantiæ proprietas hactenus fertur; Spiritusque per Filium connectitur Patri, quemadmodum et in omnibus, in quibus est series, extrema primis per media junguntur; ideoque subjungit: Cum Filii mediatio, et sibi ipsi Unigeniti servet honorem, et Spiritum naturali ad Patrem habitu non excludat. Atque ista quidem Nyssenus Gregorius.

Quæ vero secundo in Nicæa convenit sancta synodus universalis ait: « Credo in Spiritum sanctum ex Patre per Filium prodeuntem, ipsumque Deum esse agnitum. »

Id ipsum (11) et sanctus Tarasius, Constantinopolitanus episcopus, qui ejusdem synodi pars magna fuit, in epistola, quam ad episcopos et sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, ac sanctæ civitatis scripsit, cujus initium est: Plurimis atque eximiis dispensationibus hominum vitam Deus ac Dominus noster disponens, ac dirigens, quæ suscepta et laudata est, ac per omnia, rite se habere, ex rescriptis eorum comprobata, post plurima ait: « Et in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit, ipseque Deus esse cognoscitur. »

Sanctus Sophronius, Hierosolymitanus episcopus, Expositione fidei suæ ait: « Credo in Spiritum sanctum, ex Patre et Deo sempiternæ procedentem, qui et ipse lumen agnoscitur, et vere Patri ac Filio cœternus est. »

Magnus item Athanasius, in eo libro qui inscribitur *Reprehensio simulationis Meletii et Eusebii*, cujus initium est: *Homo ad similitudinem Dei factus est*, ita ait: « Esset autem impossibile, in Trinitatis majestate Spiritum glorificari, si non ex Deo per Filium procederet, sed ex Deo factus et creatus esset, ut hæretici dicunt. »

Sanctus quoque Basilius, quodam capitulo, cujus inscriptio est: *Cur et Spiritus Filii non Filius est*, ait: « Non quia non sit ex Deo per Filium, sed ne Trinitas existimetur multitudine infinita, ac, sicut in hominibus contingit, filios eam ex filiis arbitremur. »

Item alio in loco, qui inscribitur: *Nisi quispiam Spiritum ex Deo esse dicit, ne Verbum quidem*: « Quoniam, inquit, pacto separentur inseparabilia,

(11) Cennad. sect. 3.

Verbum scilicet ex Deo, et Spiritus ex Deo per A ex primo quidem, sed per illum ipsum continenter manantem procedit.

Gregorius præterea Theologus virginitalis laudes versu herolico scribens, ita canit. :

*Spiritus æternò manat de lumine lumen
Per sobolem, unusquisque tribus splendor deitatis.*

Sanctus etiam Maximus, cum exponeret, quid sibi velit apud prophetam Zachariam candelabrum aureum, et quæ super illo erat, lampas ac lucernæ, ait (12) : « Spiritus sanctus sicuti naturaliter per essentiam Dei et Patris est, ita etiam Filii, secundum essentiam, veluti ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter prodians. »

Joannes item Damascenus (13) in tertio decimo ipsius *Theologiæ* capitulo, cujus initium est : *Deus incomprehensibilis est*, ita de Patre ait : « Ipse quidem est mens Verbi, abyssus, Verbi genitor, ac per Verbum splendescit Spiritus productor. » Idem, in eodem : « Spiritus sancti paterna vis insinuativa arcani Deitatis, ex Patre est per Filium prodians. » Ita igitur plurimorum testimonio docemur, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere ; hoc est ex Patre non sine medio.

Quoniam ergo secundum processus variam rationem, personarum quoque varietas designatur ; quippe Filii processus immediate Filium tradit ex Patre subsistere, atque immediate nativitalis ratione ex ipso habere substantiam ; Spiritus autem processus per Filium ipsum esse commendat, ex Patre enim per Filium procedere supra monstratum est ; processus autem vocabulum sancti Spiritus personæ proprium est, sicut etiam Nativitalis proprium Filii (igni enim ac procedere, amborum personas insinuat), constat Spiritum sanctum ex Patre per Filium habere substantiam. Et illud simul constat, quod et immediate, et mediate, et continenter, et per eum qui continenter est, ex Patre esse, differentes divinarum personarum processus insinuat, nascique, ac per Filium procedere, substantialia Filii ac Spiritus cum sint, personarum ipsarum, Filii scilicet ac Spiritus proprietates sunt, quibus ad invicem, atque ad Patrem discernuntur. Quocirca genitus alius, procedens alius appellatur ; sicut etiam quisque ex substantiali termino sui esse nominatur, atque hoc ipso a reliquis distinguitur. Quippe unice ex Patre progredi, propriam Filii agnitionem esse, Ba illius astruit : atque hoc a Patre discerni et a Spiritu, cum scilicet per hanc proprietatem suam, nullam ad Patrem atque ad sanctum Spiritum communionem habeat, et quæ in hanc sententiam prædicta sunt. Spiritus autem a Patre quidem, veluti a causa causale distinguitur ; a Filio autem, per causam quam habet a Patre, per ipsum procedens : hac scilicet processus differentia, quod ille immediate atque continenter ex primo, hic autem

Præterea magnus Basilius in ea quam prædiximus ad Gregorium fratrem, epistola, manifestius de ipso ita loquitur : « Spiritus, inquit iste, hoc habet indicium et signum proprietatis suæ, quod post Filium, et cum Filio nascitur, atque ex Patre subsistit. »

Quem igitur plurimis in locis SS. Patres tertium tradunt, id est, a Patre tertium, a Filio secundum, juxta personalem ordinem : cum hic iste post Filium, et quem ex primo Nyssenus Gregorius manare dixit, iste apertius : *ex Patre*, ait. Quoniam vero ea particula, qua dicimus, *p. r.*, nullum illic temporis intervallum introducit, quippe temporales morulæ nullum in æterna vita locum habent, quodque temporis ratione prius dicitur, inde penitus eliminatum est, idcirco quod per Filium dicitur, ob id dici potest, qui simul et cum Filio est ; tamen ob personarum discretionem ex processu ipso apparentem, quem satis per particula commendat, dum neque simul tollit, et personarum ordinem cum processu sancti Spiritus insinuat, alias indicari difficile valentem, a theologia commodissime ea particula assumpta est.

Itaque quod Nyssenus ipsum ait ex primo esse per eum qui continenter manaret ex primo, hoc et magnus Basilius itidem fatetur ; quia enim ex Patre, atque post Filium est, aliter ita esse non posset, nisi ex primo per medium procederet. Si autem ex Patre per Filium procedit, liquet profecto, cum personali serie tertium a Patre esse. Id autem est esse post Filium, ut doctor inquit.

Hoc ipsum Nyssenus idem lucidius expressit in *Quæst. adversus Eunomium* libro : « Spiritus, inquit, Patri, ex eo quod increatus est, jungitur, atque ab eo rursus, quia Pater, ut ille, non est, disparatur, conjunctione vero, quæ illi cum Filio ratione increati est ; atque ex eo quod substantiæ causam unam ex Deo omnium habet, ea rursus proprietate distinguitur, quod neque unice ex Patre subsistit, et quod per ipsum Filium prodit. Rursus etiam, cum per Unigenitum creatura subsistat, ne commune aliquid ad hanc Spiritus sanctus habere putetur, quia et ipse per Filium prodit, illa stabili atque incommutabili ratione Spiritus sanctus a creatura discernitur. » Si igitur id solum, quod unice Filius ex ingenito lumine est, propria illius cognitio est, qua a Patre Spiritusque distinguitur, id autem est ex Patre sine ullo medio esse, Spiritus autem sanctus a Filio ea proprietate discernitur, quod per Filium ipsum sit atque procedat, constat profecto Spiritum sanctum ex Patre sine medio non esse. Id quippe, est esse unice ex Patre, quod Filii personæ proprium est. In eo enim quod neque unice ex Patre, sed per Filium

(12) Citat Bellarminus lib. II *De Christo*, c. 25, sub finem ; Gennad. sect. 5.

(13) In edit. Billii est c. 15, l. 1 *Fidei orthod.* ; citat etiam Gennad. sect. 5.

sit, propriam Spiritus agnitionem doctor esse ait.

Verum quia utrumque, et Spiritus scilicet, et creatura, esse per Filium dicitur, quomodo intelligendum sit, adjecto differenti processuum modo definiri. Sanctum enim Spiritum sine tempore stabilem atque incommutabilem, quia per Filium naturaliter, et essentialiter, et juxta insignem Athanasium, ex Deo procedendo, consubstantialis est Patri ac Filio, creaturæque pariter conditor cum Patre ac Filio, utpote unus creator, creatura vero temporalis, commutabilis atque variabilis est; per Filium enim fictionis conditionisque ratione producta est, longissime a substantia Patris, et Filii et sancti Spiritus remota. « Ut enim, inquit Damascenus, creatura postmodum non ex creatoris substantia est facta, » nullus itaque mente ac ratione præditus, commune aliquid ad hanc habere arbitrabitur Spiritum sanctum: ex eo, quod dicitur, ipsum atque creaturam prodigiæ per Filium: nisi quantum creata ad creatorem, et facta ad factorem communia sunt: « Stabili enim, inquit, atque incommutabili ratione Spiritus a creatura discernitur. » Nunc autem arbitrandum est id, quod dicitur, prodigiæ, vel manasse, æternam ante omnia sæcula substantiam sancti Spiritus non significare. Primum enim cum docere institueret, quo pacto Deus Trinitas in seipsa personaliter ante sæcula distingueretur, non quomodo se haberet ad creaturam, hoc dixit. Atque utinam sic, ut hic, quod dicitur prodigiæ in creatura, subsistentiam ex Deo, creaturæque essentiam aperte significat: ita et in Spiritu sancto, cum dicitur, ejus ante omnia sæcula processum commendat: atque eo magis, quo etiam æterne per Filium et esse, et prodigiæ, ac procedere a theologis asseritur. Deinde magistros item audire fas est, ut hoc, quod dicitur, prodigiæ, æternos processus Filii Spiritusque commendat, quod in sequentibus probabitur.

Gregorius Theologus, in sermone *De Spiritu sancto* (14) sic ait: « Emanationis, habitusque ad invicem differentia, appellationis quoque illorum differentiam fecit. » Illic emanationem idem intelligi voluit, quod processum. Processiones autem differentes sunt nativitas atque processus. Recte ergo dictum est differentes processiones personarum id effecisse, ut aliud genitum, aliud procedens et sit, et dicatur. Liquet igitur ex his quæ dicta sunt, idem esse, cum dicimus Filium esse et unigenitum, et sine ullo medio ex Patre, genitumque esse, seu personam ex persona gigni; idemque esse, cum dicimus, Spiritum esse, et procedere: atque ex primo per medium esso et ex Patre per Filium procedere: neque sine medio, neque unico esse, neque continenter ex primo. Hæc enim contra eundem dicta convertuntur. Quæ enim persona in sancta Trinitate Filius est, hæc sine

A medio et continenter ex primo est. Et, quæ genita, hæc unigenita est. Rursum, quæ procedit, hæc Spiritus est, et quæ mediate, hæc non continenter; quæ autem non continenter, hæc non genita, sed procedens est. Porro quæ per Filium procedit ex Patre, ea non Filius est. Hæc namque Nativitatis definitio est, ex primo immediate prodigiæ, processionis autem, ex primo per medium.

B Et quoniam divinarum personarum subsistentiæ æternæ atque immutabiles sunt; semper enim erat Trinitas Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, definitiones etiam personalium substantiarum [hypostaseon], ipsæ substantiales [hypostaticæ] earum proprietates prorsus æternæ atque incommutabiles sunt. Et illud idem constat, quia, si tollantur processionem, proprietates etiam ac personæ simul esse desinent. Nam, si nascendi quidem, aut geniti ex primo esse absque medio, ratio ac definitio est: procedendi vero, seu procedentis, per Filium esse: omnino autem verum est, sublati definitionis rerum quibus illæ subsistunt, et illas simul auferri. Nam qui rationale homini tulerit, esse simul hominem abstulit.

C Et hinc liquido constat, sublati geniti ac procedentis rationibus, hujusmodi ablatione, nativitatem ac processionem tolli, simulque etiam, Trinitatem Deum esse. Ex quibus hoc etiam conficitur, ut qui ex Patre solo procedere Spiritum sanctum asseverat, necessario illum ex Patre esse sine medio confiteatur. Porro hujusmodi confessione proprietatem substantiæ illius, ac personam illum esse in sancta Trinitate una tollit. Atque hinc neque tertiam a Patre secundum sanæ fidei rationem ac traditionem SS. Patrum constabitur. Ita nihil prohibebit etiam Filium esse confiteri Spiritum sanctum, sine medio ex Patre procedentem. Filii quippe appellatio secundum theologos et proprie congruit, qui sine medio ex Patre est. Ex quo sequitur, ut quod illinc sine medio est, Filius sit. Proprietatem enim Filii eam esse deprehendimus, ex Patre esse sine medio, quod eum etiam genitum facit: sicque personalium proprietatum confusio erit, et aut duo Filii ex Patre erunt ambo sine medio, atque ideo neuter primogenitus, aut duo Spiritus sancti. Quæ enim urgeat necessitas et distributio, si sint ambo ex Patre sine medio, aliam personam esse Filium, aliam Spiritum sanctum, ac non potius vel duos filios esse in sancta Trinitate, vel duos spiritus?

Præterea neque habitus [habitus] ullus Filii ac Spiritus ad invicem esse diceretur, neque haberemus qua proprietate, seu confessione, Filium a Spiritu distingueremus. Ex quibus sequeretur necessario, ut ne Trinitatem quidem confiteremur esse Deum, sed tria simpliciter, ac solute seorsum singula. Quippe sublato ordine, primum, ac secundum.

(14) Est oratio 3 de Theologia.

dum et tertium non diceremus : sed unumquodque A primum, essetque convenientius ac magis proprium *dualitatem* Deum dicere, Patrem scilicet ac Filium, vel Patrem et Spiritum : eoque Pater causa illorum sine medio, eademque ratione esset, ordinemque solum causæ ac causalia simpliciter haberet.

Esset præterea indifferens numerare Patrem, et Filium, et Spiritum, sive Patrem, et Spiritum, et Filium : imo, sicut Spiritus Filii dicitur Spiritus, et imago, naturalisque et viva virtus, et operatio, et quæ in sequentibus dicuntur : ita etiam Filius, Spiritus Filius æqualiter atque indifferenter secundum hæc omnia a sacris Litteris sanctisque Patribus diceretur. Nam si similiter se ad invicem haberent, æque scilicet ex Patre sine medio subsistentes, sibi invicem consubstantialia et nomina profecto simili ratione ex altero ad alterum converterent. Quæ enim consubstantialia sunt, ac sibi cœqualia, convertuntur ad invicem. At hoc minime hactenus inventum, imo omnino interdictum est. Namque Gregorius Nyssenus super oratione Dominica, sic ait : « Filius autem sancti Spiritus neque est neque dicitur, » neque convertitur habitualis hæc, ut ita dicam, consequentia.

Præterea absurdum est, ex solo Patre putare esse Spiritum sanctum, ac eundem per Filium procedere. Hæc enim apertissime sibi invicem contraria sunt, ac se invicem destruunt. Nam quod dicitur per Filium, mediante Filio, esse dicitur : quod autem ex solo, sine medio Spiritum ex Patre procedere significat. Sed ista postea videbimus.

Illud modo ex his, quæ supra diximus, ostensum est, quod hi, qui propter pronuntiationem nominum, suæque mentis præsumptionem, id quod dictum est, per Filium procedere Spiritum sanctum, non proprie ac substantialiter dictum exponunt, solisque verbis divinarum ad se invicem personarum ordinem esse asserunt, peccant. Aiunt enim : « Quoniam prima persona, Pater scilicet, et Pater et productor dicitur, et Filius quidem ad Patrem secundum ea quæ ad aliquid dicuntur, convenienter redditur; Filium enim dicentes, et Patrem una intelligimus. Spiritus autem, etsi a Patre esse dicitur, ad productorem tamen proprie, ad Patrem autem improprie refertur, cum Pater etiam productor sit, et intelligatur. Est enim idem, et Pater, et productor. »

His autem ita positis, ita inferunt : « Itaque quandoquidem Spiritum ex Patre dicimus, quoniam Patrem dicentes, et Filium una intelligimus, idcirco dicitur Spiritus per medium Filium, atque per Filium ex Patre procedere. Cum autem rursus primum productorem dicimus, eadem ratione, quoniam productorem dicentes, una etiam id, quod producit, cogitamus : si quando Filius ex productore dicatur, tunc Filius per medium Spiritum, seu productum ex productore esse proprie dicitur,

quippe producti nomen propter productorem intelligitur primum, atque consequenter Filium ex productore per productum nasci. Nihil enim prohibet, inquit, etiam hoc dici ; sine medio scilicet Spiritum ex Patre, quasi ex productore procedere, Filium vero ex productore, qui et Pater est, per Spiritum nasci. »

Sed liquet profecto, eos, qui Spiritus per Filium processionem ita pervertunt, Trinitatis ordinem tollere, confusionemque proprietatum personalium, sublatis item personis, introducere. Liquet simul eos sanctis Patribus, Ecclesiæ magistris, repugnare, dum sine medio Spiritum ex Patre esse volunt, Spiritumque Filio præponunt, nihilque prohibere dicunt, etiam Filium ex productore per productum nasci ; ex quo Filium secundum ordinem tertium a Patre constituentur, putantes se propter pronuntiationem nominum, eorumque intelligentiæ subtilitatem, ut voluerint, divinum etiam, et æternum, atque immobilem mutare ordinem posse, quod neque in creaturis fieri possibile est. Neque enim in his, si causale causæ prætulerimus in ordine, ac, de calore disserentes, ignis primo mentionem fecerimus, jam etiam continuo calor ignis causa erit, aut solis radius; neque dictionis nostræ gratia res etiam suum ordinem immutant. Sed ita isti nimium inepti et garruli ratiocinatores sentiant.

At vero sancti Patres ordinis istam novitatem, ipsius substantiæ privationem, totius fidei negationem esse aiunt, Eunomiumque causantur, quod ordinem in Deo non suscipiat ; eumque, qui immutat substantiam, Dei ordinationi refragari definiunt, ipsum Dominum tradidisse ordinem in salutis baptismi traditione asserentes, secundum quem alia ex personis prima, alia secunda, alia tertia personali ordine est : nihilque differre aiunt, utrum quis Spiritum sanctum ad creaturam delucet, an illum Filio, vel Patri præferat, non solum temporis ratione, sed ordinis. Quocirca rite magister (15) eos fugiendos ait, qui et ordinem, quem tradidit nobis Dominus, immutant, ut qui manifeste veritati reluctantur, et Filium præferunt Patri, vel Filio præponunt Spiritum sanctum.

Quoniam juxta superiorem ratiocinationem, quoniam per Filium omnia facta Scripturæ sanctæ inducti auctoritate credimus : Filium vero cum dicimus, Patrem quoque una intelligimus, nihil prohibebit dicere, a Filio per Patrem creaturas manasse, ut necessario jam et Pater Filii et Spiritus medius sit. Et quoniam a Filio Paracletus mitti perhibetur : Filii autem mentionem facientes, mente simul et Patrem comprehendimus ; eadem ratione et per Patrem mitti Spiritus dicitur. Atque idem ferme erit, ac si quis architecti cujuslibet filium ex architecto per domum diceret natum, quia architectus ad domum refertur. Nam simul atque architectum cogitaveris, et domus simul occurrit.

(15) S. Basilius

Id autem illorum absurditatem in primis arguit, A quod theologi secundum ea quæ supra exposuimus, aliquando ex Deo per Verbum, aliquando per Filium ex Deo Spiritum esse aiunt. Nam si hujusmodi ratiocinationem veram esse arbitrarentur, cum dixissent, per Verbum, nunquam ex Deo dicerent, sed per Verbum, ex mente. Verbum quippe, juxta rationem nominis, non ad Deum, sed ad mentem refertur. Per Filium autem cum dicerent, nunquam adjerissent: Ex Deo per Filium, sed per creaturam. Hujus quippe Deus, Deus est; imo vero neque id quidpiam prohiberet dici Filium ex Deo per creaturas nasci. Deus enim ad creaturas refertur. Item autem Deus, et Pater Filii esse intelligitur. Sed hujusmodi nugæ atque ineptias absit ut doctoribus sacris unquam in mentem venisse putemus, ne magis sophistas illos quam magistros pietatis ostendamus, alia per alia dicentes, atque ex ea parte nostram intelligentiam obnubilantes, quos oportebat obscura elucidandi magistros esse, ut revera sunt. Neque sane nobis expedit, quæ ab illis aperte et utiliter dicta sunt, perverse accipere: ex quo et illis irrogamus injurias, et nobis ipsis dispendium salutis acquirimus.

Certe lucidius promendæ veritatis magistri aliis cum essent, dixissent utique, si ita veraciter esse putavissent, Spiritum ex Patre per Filium dictantummodo, non tamen esse ac procedere. Quoniam vero id non dixerunt, expositionem hujusmodi omnino tenuisse comprobantur. Nempe et Damascenus de Patre ait (16): « Ipse quidem est mens verbi abyssus, verbi genitor, et per verbum Spiritus productor. » Dicere igitur secundum istos debuerat, verbi commentator, tacito genitoris nomine. Verbum enim ad mentem refertur, non ad genitorem. Oportebat item, eum productorem Spiritus per se solum dicere, suppresso, quod ait, « Per verbum. » Spiritus quippe ad productorem refertur. Nunc vero, quando productorem per verbum, ait: Verbum autem neque ad patrem, neque ad productorem relativum est, solamque refertur ad mentem; omnem profecto hujusmodi curiositatem ut maxime ridendam ac perniciosam resecat.

Præterea vero, et quod dicitur, proprie, et non proprie, et quod secundum se et accidens in divinis personis habebit locum. Proprie enim quod dicuntur et secundum se, ad accidens opponitur. Insuper, et quod a Patre non proprie Spiritum esse asserunt, a Patre utique non discernetur. Sed ista, ut diximus, intelligentiæ theologorum omnino adversantur, qui monumentis suis divinas personas discreverunt. Quod ergo jam dictum est, constat ex his, quæ prædiximus; qui ordinem tollit, eum ipsum quoque personarum processum, ac per consequens, personas etiam ipsas sustulisse. Nam secundum processus sui rationem, alia quidem ine medio procedit ex Patre, alia vero per

medium Filium ex Patre esse habet, liquet profecto, sublati substantialibus [hypostaticis] processibus, personas quoque simul auferendas, neque jam ordinem ullum, neque Trinitatem nobis reliquam esse. Quocirca rite dictum est ordinis ejusce novitatem ipsius esse substantiæ abolitionem, totiusque fidei abnegationem.

• Neque vero ista solum, quæ diximus, ordinem in sancta Trinitate commendant, personarumque processum, per quem Filius quidem sine medio ex primo est; Spiritus autem sanctus ex primo per medium, sed ex aliis plurimis, quæ a magistris dicta sunt, discimus et Filii mediationem, et sancti Spiritus naturalem essentialique processum.

Magnus quippe Athanasius in III *Contra Arianos* B libro, cujus initium est: *Qui Arii sectantur insaniam, ut intelligi datur, decreverunt semel apostatæ fieri, transgressoresque veritatis*, ita ait: « Non spiritus Verbum conjungit Patri, sed hoc a Verbo potius accipit Spiritus. » Et post pauca: « Quia enim Verbum in Patre est, Spiritus autem ex Verbo datur, ideo nos vult accipere Spiritum, ut, cum illum acceperimus, tunc habentes Verbi Spiritum, quod est in Patre, et nos unum fieri in Verbo propter Spiritum, ac per ipsum in Patre videamur. »

Idem in epistola ad Serapionem de sancto Spiritu, quæ incipit: *Litteræ sacri in nos affectus tui mihi in eremo redditæ sunt*, ita ait: « Ignorant, quoniam ut qui dividunt a Patre Filium, unum esse Deum tollunt: ita, quod a Verbo dirimunt Spiritum, non jam unam in Trinitate Deitatem servant. »

Idem rursus in alia de sancto Spiritu ad eundem epistola, cujus initium est: *Fortasse miraberis*: « Non enim, inquit, extra Verbum est Spiritus, sed in Verbo cum sit, in Deo per ipsum est. » Et post pauca: « Cum autem Spiritus in Verbo sit, liquet profecto, in Deo per Verbum esse Spiritum. »

Sanctus autem Basilius in quodam capitulo, cujus inscriptio est: *Conglorificari cum Deo Spiritum*, ait: « Quod autem in eisdem divinis operibus Trinitas glorificatur, unius divinitatis testimonium certum est, quod neque sine Filio Pater operatur, neque sine Spiritu Filius. »

Idem in alio capitulo, quod inscribitur: *Quod ex divina natura Trinitatis unitas insinuat*, ait: « Nunquam fuit Pater sine Filio, neque sine Spiritu Filius. »

Idem in cap. 16, ad Amphilochem: « Ut igitur se habet ad Patrem Filius, ita et ad Filium Spiritus, juxta verborum connexionem, nobis in baptismo traditam. Quod si Spiritus Filio serie connectitur, Patri autem Filius, et Spiritus, Patri scilicet. »

Idem ubi supra: « Unus autem et Spiritus sanctus uni Patri per unum Filium connectitur. » Et post

paucā : « Est igitur iter ad agnitionem Dei ab uno Spiritu per unum Filium, ad unum Patrem, atque e converso naturalis bonitas, naturalisque sanctificatio, ac regia dignitas, ex Patre per Unigenitum ad Spiritum penetrat. Ita et personæ consentiunt, atque unici principatus piū dogma non decedit. »

Damascenus in quarto *Theologicorum* ipsius capitulo : « Deus, inquit, Spiritus sanctus est, medius ingenti ac geniti; et per Filium Patri connectitur. » Si igitur per hæc omnia Filii in sancta Trinitate mediatio elucet, quomodo sine medio ex Patre Spiritus est, aut quomodo qui sine medio asseverant Spiritum a Filio non dividunt? Quomodo unam in Trinitate Deitatem se servare confitentur? Quomodo secundum illos extra Verbum Spiritus non est? Quomodo id servare poterunt, quod dicitur : Neque Filium sine Spiritu facere, sicut neque sine Filio Patrem? Quomodo non erit sine Spiritu Filius? Quomodo sanctificatione naturali, et naturali bonitate ex Patre per Unigenitum ad Spiritum sanctum pertingere, personas juxta traditum ordinem confitebuntur, qui Spiritum ex Patre solo esse dicunt? Uniuscuique principatus piū dogma, quomodo non illis decideret? Quænam vero necessitas, nunquam vel fuisse, vel fore sine Spiritu Filium? Nam si sunt ambo ex Patre sine medio, non ista magis de Spiritu ad Filium, quam de Filio ad Spiritum dicentur. Si enim ista propter consubstantialitatem dicerentur, omnino illorum ad se invicem conversio fieret, quippe huiusmodi convertuntur : sed constat profecto, propter ordinem atque habitum ad invicem ista dicta esse, secundum quem personæ divinæ substantiam sempiternæ habent, juxta processus differentiam, qui etiam immobilis est; quia et substantia immobilis est. Idcirco etiam dictum est : Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitualis ista consequentia.

Certe magnus quoque Athanasius, in tomo quem ad Antiochenos scripsit : Oportet, inquit, et eos anathematizare, qui asserunt Spiritum sanctum a Christi essentia divisum esse. » Qualiter igitur et qui Spiritum creaturam esse sentiunt, et qui illum utrumque alias dividunt, huic sententiæ obnoxii sunt. Sed dicendum potius, juxta Basilium, nullo modo fas esse vel sectionem ullam vel divisionem cogitare : quasi vel Filius sine Patre intelligatur, vel a Filio Spiritus disparetur; neque decere penitus, ut aut Pater sine Filio, aut sine Spiritu Filius unquam fuerit, juxta theologum Gregorium in sermone de Pentecoste. Nisi enim, ut dictum est, personalis ordinis ratio cogeret, secundum quem, ut se ad invicem habent distributione processuum constat, nihil prohiberet etiam sine Spiritu intelligi Filium. Nam juxta unitatem

A essentiae, neque habitus, neque discretio personarum est. Aut igitur una persona esset Filius et Spiritus, aut nullatenus ad invicem se haberent. Quæ enim nihil ad se invicem habent, nihil necesse est, dum alterum intelligitur, et reliquum simul intelligi.

Ceterum, sicut cum Patrem cogitamus, et Filius necessario subsequitur, cum hic ex eo substantiam reperit, ille dederit, atque hinc simul et causa et causale intelligitur : ita etiam, dum cogitatur Filius, quoniam simul et Spiritum cogitare necessario cogimur, omnino ordinis atque ad invicem habitus ratio causa est, per quam ex Patre per Filium esse Spiritus habet : et secundum quam ex primo per medium et esse, et procedere a theologia asseritur, atque ad invicem et discernuntur, et referuntur.

Verum enimvero ipsa quoque a sanctis Patribus de sancta Trinitate nobis tradita exempla, vel similitudines, prædictum divinarum personarum ordinem consubstantialitatemque commendant. Denique et Gregorius eximius in suis theologicis sermonibus ait : « Oculum et fontem, fluviumque animadvertimus, » oculum quidem, in imagine Patris accipiens, fontem autem, Filii; fluvium vero sancto Spiritui assignans. Sicut igitur in tribus his ordo inspicitur, secundum quem aliquid sine medio ex primo per medium, ac per fontem fluvius, non quasi per instrumentum prodians, per ipsum substantiam habet, et una quidem res eademque substantia illis inest; aqua enim sunt, ordine vero substantiæ ab invicem differunt : pariter modo, præsupposita una in sancta Trinitate essentia, tertia persona ex prima, per mediam naturaliter atque essentialiter substantiam habet : unde et per illam procedere dicitur.

Hoc et Joannes Damascenus, de Spiritu concilians, ait (16) : « Tu namque fluvius Deitatis ex Patre per Filium procedens. » Idem etiam Theologus : « Solem, inquit, animadverti, radium et lucem. » Sicut ergo lux ex sole per mediam substantiam habet, naturaliter scilicet atque essentialiter. Consubstantialis enim est radio, sine quo lux profecto non esset : ita et de sancto Spiritu dicendum, qui ex Patre per Filium procedere a theologia conceditur.

His consentientia et Damascenus in suis theologicis capitulis loquitur dicens (17) : « Spiritus per Filium tanquam ex sole radius : per radium vero nobis fulgor traditur. » Prorsus vero nunquam per Patris radium, Filium videlicet, fulgor Spiritus daretur, nisi per ipsam naturaliter haberet esse; alias quippe per instrumentum esset.

Idem præterea Theologus : « Individua, si breviter dicendum sit, in divinis deitas est, ac velut in tribus solibus contiguus, una est lucis contemporanea

(16) Gennad. sect. 3 hoc Theophani attribuit.

(17) Gennad. sect. 3 citat capitul. 38 theolog. Damasceni.

lio. Si igitur se invicem continere hoc est, tertium ex primo per medium esse; aliter quippe non esset Trinitas Deus, neque individua Deitas; una enim est laminis contemperatio liquet profecto: una cum consubstantialitate etiam personarum servari ordinem, secundum quem tertia est ex prima per mediam.

Nysseus etiam in libro *De sancto Spiritu contra Macedonianos*, incommutabilem personarum divinarum secundum essentiam ordinemque illarum ad invicem tradens, eosque insimulans, qui propter personalem ordinem, filiique mediationem, immutationem introducere auderent, addidit: « Velut si quis in tribus luminibus divisam intuens flammam; causam vero tertii luminis primum flammam esse supponamus; quæ ex distributione per medium supremum intenderit. Deinde, in prima flamma calorem abundare parat; in sequenti vero decrescere, eamque immutationem in minus vergere; tertiam ne ignem quidem jam dici, etiamsi similiter ardeat, et luceat, et cuncta quæ sunt ignis operetur. »

Et ex hoc igitur exemplo liquet, tertium ex primo per medium essentialiter esse habere. Ex distributione enim medii supremum incendi dictum est; atque una quidem flammæ substantia est; non tamen, quod secundum substantiam est in ullo trium minus inspicitur.

Summus etiam Chrysostomus in psalmo xciii: « Fontem quidem appellat Patrem, flumen autem Filium. aquam vero fluminis Spiritum sanctum, » testimonium assumens Domini, qui ait: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum* ¹². Quod exponens Evangelista, *Hoc autem, inquit, dicebat de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum* ¹³. Sicut ergo aqua fontis per fluvium naturaliter manans, per ipsum substantiam habet, atque cum ordine una et eadem aquæ substantia, quantum in humanis fragilibusque rebus possibile est, apparere cernitur, ita et de Filio ac sancto Spiritu dicendum.

Alii autem sanctorum Patrum ignem, flammam et faciem, in imagine Trinitatis assumpserunt, ex quibus eadem colligere licet. Beatus item Cyrillus, in *Thesauris* suis, radicem, ramum fructumque pro similitudine sumpsit; atque Patrem rosam, florem Filium, odorisque fragrantiam Spiritum sanctum appellavit; Filiique Spiritum ita esse dixit, quasi vaporem ex aqua, ac voluti qualitatem ejus. Sicut igitur fructus ex radice per ramum naturaliter prodiens, substantiam ex radice per ramum accipit, non ex radice, sine medio; sublata vero rami mediatione, fructus constare non poterit, atque una et naturalis qualitas et ordo elucet; itidem et de sancto Spiritu dicendum, in quantum exempli permittit infirmitas.

Beatus idem Cyrillus in *Thesauris* ait: « Chri-

stus Judæos alloquens, *Si autem, inquit, in digito Dei ejicio demonia, profecto pervenit in vos regnum Dei* ¹⁴. Digitum hoc in loco Spiritum sanctum ait, quodammodo divina essentia exortum, atque ex ea naturaliter pendente, sicut et digitus ex humana pendet manu. Brachium quippe Dei, et dexteram, Fillum sacræ Litteræ appellant, ut est illud: *Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus* ¹⁵. Ac rursus: *Domine, excelsum est brachium tuum, et nescierunt: scientes autem confundentur* ¹⁶. Sicut ergo brachium naturaliter toti corpori coaptatum est, cuncta operans, quæque menti visa fuerint, ungit autem, consuevit digito ad hoc utens; ita et Verbum Dei ex ipso, et in ipso naturaliter atque essentialiter coaptatum, ut ita dixerim, atque exortum cogitamus: in Filio autem naturaliter item, et essentialiter penetrantem a Patre Spiritum sanctum, per quem omnia inungens sanctificat. Non igitur alienus ac remotus a divina essentia videtur Spiritus sanctus, sed in ipsa, atque ex ipsa naturaliter est: sicut neque a corpore digitus ipsi manui ingentis atque una exortus. Et manus rursus in corpore non alterius, quam ipsius substantiæ existens. »

Hoc in loco per Scripturæ imaginem Ecclesiæ magister ostendit, et personarum ordinem, quo ex invicem pendent, puta manus corpori, digitus autem manui vel brachio coherent: secundum quem ordinem etiam tertius ex primo per medium est, quemadmodum et digitus, naturali ad se connexionem, et substantia, ac virtute pertingente per brachium. Sicut et magnus ait Basilus, naturalem bonitatem regiamque dignitatem ex Patre per Unigenitum ad Spiritum pertingere. Neque hoc solum, sed et omnia ex Patre per Filium in sancto Spiritu et producta esse, et constare, theologia docuit. Ipsum ergo personarum ordinem doctor ostendit, earumque consubstantialium hinc necessario insinuavit. Una enim est corporis, et brachii, et digiti naturalis essentialisque substantia: quamvis neque manus sit digitus, neque digitus manus, quia neque manus per digitum corpori coaptata est. Quocirca ostenso etiam per hanc imaginem personarum ad se invicem ordine, consubstantialium protinus addidit: Non igitur, inquit, alienus neque remotus a divina essentia est Spiritus sanctus. »

Certe et beatus Augustinus, quem summum et excellentissimum doctorem universales synodi prædicaverunt, sicut ex gestis synodalibus constat, humanam mentem pro Patre in imagine sumit; Verbum autem, quod insitum atque intimum dicitur, pro Filio; qui et apud Joannem evangelistam Dei Verbum dictus est: Patrisque definitio, et Verbum, et germen et voluntas et signaculum a Gregorio Theologo appellatus est secundum quam maxime imaginem in homine Dei imago servetur.

¹² Joan. iv, 13. ¹³ Joan. vii, 39. ¹⁴ Luc. ii, 49, 20. ¹⁵ Psal. xcvi, 1. ¹⁶ Psal. xlii, 4.

Voluntatem vero quæ naturaliter omnibus rationalibus, et intellectualibus inest, divino Spiritui assignat, partim quidem ex divinis Litteris, exempli hujus occasiones sumens, partim, quia intellectualia, et rationalia, ac volens Deus et dicitur et est. Neque enim ratione et voluntate prædita unquam protulisset, nisi hæc prius in se longe excellentissime haberet.

Quemadmodum vero Patris definitio, et Verbum insitum, essentielle ac substantiale est: ita et hujusmodi voluntas est, secundum quam Deus seipsum vult, sicut et secundum Verbum suum, seipsum intelligit. Nullum enim est in Deo accidens. Verbum igitur sine medio ex mente: voluntas autem ex mente per Verbum est. Impossibile est enim quemlibet quodlibet aut quomodolibet velle, nisi prius cogitaverit quid velit. Itaque voluntas per verbum et ex verbo procedit. Ideo et bruta animalia, quia verbo et ratione carent, neque volunt, neque velle dicuntur, sed naturali motu irrationabiliter ferri. Quoniam igitur verbum ad mentem refertur, voluntasque necessario ex mente per verbum prodit, quod propositum erat, hinc etiam ostensum est.

Atque exempla quidem, quæ sancti assumunt hujusmodi sunt. Sicut autem fluvius (18) non est sine medio ex oculo, neque lux esse aliter posset, nisi ex sole per radium, neque viva aqua ex fonte sine medio, sed per fluvium manat, neque fructus ex radice sine rami medio. Hoc enim rerum ordinem ac substantiæ processum confundit et perimit. In his, et in cæteris quæ proposuimus, exemplis eadem profecto ratione et sanctus Spiritus rationaliter ex Patre sine medio non dicitur. Tertius enim a Patre secundum personalem ordinem ponitur, atque per Filium esso ac procedere a theologis asseveratur. Dicere autem ex Patre sine medio esse Spiritum sanctum eorum est, qui unam lucis contemperantiam dividunt; quodque dicitur, tres personas se invicem continere, catenæque Trinitatem assimilari, ac cætera hujusmodi exempla: quæ quadam rectitudinæ ordinem in sancta Trinitate intelligi volunt, neque enim aliter constaret; omnino negant omnia, atque a Filio Spiritum juxta trianguli positionem dirimunt cujus latera in base a se determinantur. Sed hoc prædictum pervertit ordinem; et quæ de hoc a sanctis Patribus dicuntur, auferi omnia. Ita enim cogitare licebit, sectionem ac divisionem Filii et Spiritus, ac Filium cogitare sine Spiritu; et cum Filium dicemus, neque invicem contineri: et contraria omnino sequentur omnia his quæ a sanctis dicta sunt; sed id sane ineptum, iusulsum atque impium.

Ne tamen id quempiam conturbet, nullas, quæ in materia contingunt, Deo tribuit. Localia quippe temporaliaque intervalla, et quæ fluxui ac mortalitati sunt obnoxia, materiæ relinquimus. Si quid autem perfectionis, atque ad Creatorem similitu-

dinis in eis est, id Deo longe dignius ascribimus. Hinc enim consubstantialia divinarum personarum, ordinemque ad invicem earum clam tollimus, sicut in fonte, et fluvio, et viva aqua habet. Hinc ordinis immobile, nullatenus personalibus proprietatibus motis; neque enim fontis oculus, fons dicitur; neque fons, fluvius. Neque rursus sol, radius vocatur; neque radius ea quæ per hunc manat atque diffunditur lux, cum et ipse certe sit lux. Servandi tamen ordinis causa, singula singulis nomina distributa et separata sunt. Sicut neque Pater Filius est, neque Filius Pater, neque Spiritus sanctus Pater aut Filius.

Atque aliunde quidem personarum unio insinuat. Basilii quippe eximius iridis exemplo usus est. In qua, cum unitio discretioque colorum suaviter et modice appareat, non tamen processus ulla in his ratio inspicitur. Aliunde autem processus cum ordine differentia colligitur, vel plura esse ex uno, alia esse ex alio, in unam aliquam veritatis similitudinem phantasia colligente. Oportet enim nos, quandiu in umbris et ænigmatibus vivimus, his rebus, quæ nobis notiores sunt, veluti quibusdam adminiculis ad Deum niti: credentes quidem principaliter ac necessario, his quæ inde manant, sententiis; consolationem vero etiam ex his quæ videntur, quantum licet, capientes, quantumque creaturæ in se ipsis creatorem exiliter insinuare possunt: visibiliaque invisibilem vehicula quædam ad primam veritatem exhibentia.

Unde et Gregorius Theologus ait: « Nihil est quod mihi animam sistat inspicienti in exemplis id, quod imaginari et conspiciari pergo, » nisi quis unum aliquid sumens præ gratitudine projiciat reliqua. Si enim propter illa, quæ materialia atque universaliter creata sequuntur: neque essentiali identitatem, neque ordinem, ex his quæ dicta sunt, exemplis in Deo æquabili proportionem sumemus: nequaquam dicere quispiam poterit, nihil hæc nobis exempla prodesse, quasi frustra a sanctis fuerint ac sine certa ratione suscepta.

Sic igitur divinæ Trinitatis ordine, Filiique medio, multipliciter a sanctissimæ Ecclesiæ magistris roborato, constat, quia, si qui sanctorum usquam dixere geminum radium, ac gemina lumina Patris, Filium, ac Spiritum: ramumque duplicem, ac secundam Patris, id quod a Gregorio Theologo quidam versibus dictum referunt, non adversantur his quæ dicta sunt, neque sibi ipsis, neque invicem contraria sunt. Neque enim illi divinarum personarum ad invicem ordinem, earumque processum tradere instituebant, cum ista dicerent, sed simpliciter tres tantum esse personas, causalique a Patre esse Filium et Spiritum sanctum, causamque unde cuncta manarint. Per hæc enim indicant omnia ad Patrem referri. Namque sub *causalis* definitio-

(18) Ita habet ms.

nem, utraque deducunt juxta priorem discretionem.

Quod et Nyssenus fecit Gregorius, unum Deum in causam et causale discernens, sive in causam, et quod ex causa. Deinde subjiciens, ejusque, quod ex causa est, aliam rursus differentiam intelligentia assequimur. Alterum enim continenter; alterum vero per eum ipsum qui continenter, atque alterum genitum, procedens alterum, et si quid hujusmodi perfecte discernentibus dictum est. Juxta quam sane rationem, et qui secunda Patris dixit Filium, et Spiritum sanctum id solum significare voluit, a Patre ista causalia esse, utraque sub causalis includens definitione. Nam juxta quod causalia sunt, secunda etiam causæ juxta personalem ordinem communiter dici possunt.

Sed enim hic ipse in aliis ista perfectius distinguens, ait emanationis habitusque ad invicem differentiam, appellationem quoque fecisse differentem. Rursumque in versibus ait : « Unum esse Deum ex Patre per Filium in sanctum Spiritum, manente Deitate perfecta in tribus perfectis. » Ne id quidem, quod ait Damascenus (19), Spiritum sanctum medium esse ingenti et geniti, prædicto reluctatur ordini. Neque enim per hoc ille personarum ordinem substantialemque processum tradere intendit.

Cæterum cum hæretici consubstantialem Patri Filium vix confluerent, Spiritum autem sanctum hoc honore ac dignitate penitus non dignarentur, sancti Patres hunc Deum verum ex Deo vero esse, atque ex Deo secundum Scripturas procedere scientes, non secundum nativitatis progressum, sed secundum processum : Est, aiebant, quidam etiam alius substantiæ modus, processus scilicet, secundum quem alia persona ex Deo prodit; et hic est, quo procedit Spiritus sanctus ejusdem essentiæ cum Patre et Filio; qui, neque ingenuus, neque sine causa [principio] : non enim Pater est; neque rursum genitus, quia nec Filius, juxta scilicet nativitatis processionem. Idcirco medium ingenti et geniti Spiritum sanctum doctor (20) hic dixit. Ubicumque enim tribus terminis positus, tertius ab utroque reliquorum denegatur, secundum dialecticæ consuetudinem medius in aliorum negatione esse cernitur. Si enim Spiritum a Patre secundum esse putavisset (21), nunquam ipsum ibidem per Filium Patri conjungi dixisset. Hoc enim quorundam malignitatem arguit, magistrumque sibi ipsi atque aliis consentire evidenter ostendit. Ne hoc quidem unquam dixisset, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, Patremque productorem Spiritus per Verbum esse. Hæc enim apertissime sibi invicem contraria sunt.

Si quis tamen processum per Filium Spiritus,

A consubstantiale significare velle asseveret, primum quidem secundum consubstantiale nullus in Deo personarum ordo est. Nam ea ratione, qua consubstantiales sunt, una res est divina essentia individua omnino et indiscreta. Consubstantiale autem, nullam prorsus discretionem introducit. Juxta vero processus rationem, atque eum qui inde sequitur, ordinem, personarum numerus invectus et admissus est. Itaque qui consubstantialis ratione dictum putat, ex Patre per Filium Spiritum procedere, unicam illam essentiam, causam discretionis ponit, quod propria Arianorum est; atque omissa discretionem personali, tres essentias ab invicem divisas necessario fatebitur, ac præter omnem rationem causale quasi causam ponet. Quippe hujusmodi processio naturalis atque essentialis cum sit, quæ producuntur consubstantialia sibi invicem ostendit.

Deinde, etsi consubstantiale signari his verbis veraciter dicitur, principaliter tamen personarum ordo commendatur. Per, enim, particula, ut ait Basilii ad Amphilochem scribens, personas primo discernit. Consequenter autem etiam consubstantiale introducit. Sicut enim Filius, quia ex Patre est, idcirco etiam illi consubstantialis est : ita et in sancto Spiritu, dum ex Patre per Filium naturaliter atque essentialiter a theologia asseritur, primo, hæc per Filium processio ejusque discretio insinuat; deinde etiam consubstantialitatis apparet ratio. Naturalis quippe et essentialis ista processio esse pro confesso habetur. Unde et magnus Basilii in lib. *Contra Sabellium, et Anomæos*, cujus initium est : *Adversatur gentilitati Judæismus*, « Patrem et Filium, inquit, confitemur, naturæ autem identitate quoniam ex Patre Filius est; itidem igitur et in Filio et sancto Spiritu dicendum. » Qui enim æquali causa prodit, hoc est naturaliter atque essentialiter, constat, quia ejusdem etiam naturæ cum producente, et cum eo, per quem procedit, est.

Quantum etiam juxta proposita exempla, si quis ea etiam consubstantiale tantummodo indicare arbitratur cum consequente processuum ordine, consubstantialitatis quoque rationem introducit. Nam, cum unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate credere summa fidei nostræ sit, hæc per omnia, quæ a magistris dicta sunt, simul inferuntur, ac se invicem tenent, ut, qui alterum confessi fuerint, et reliquum etiam confiteantur. Et sic principaliter ordo, consequenter autem consubstantialitas, ut dictum est, in personis lucide apparet.

Constat autem ex his quæ dicta sunt, eos qui per Filium procedere ita intelligi volunt, exemplis suis utentes, ut lux per vitrum, aut aerem, vel,

(19) Damasc. l. ii *Fide orthod.* c. 18.

(20) Damascenus.

(21) Hoc est, esse existimasset secundum.

sicut aqua per canalem, aut homo per januam; contraria omnino fidei confessioni ac sanctis Patribus sentire. Illi enim per Filium essentialiter procedere affirmant. Isti autem, essentialiter quod dicitur, et naturaliter, per ea quæ afferunt, tollunt. Neque enim naturaliter atque essentialiter, vel aqua per canalem prodit, vel homo per januam, vel per aerem, aut vitrum etiam lux. Quinimo neque ordinem ista divinarum personarum subinsinuant, neque processum. Sunt enim alterius omnino substantiæ, qui in exemplis assumuntur, nullusque in eis processus naturalis inspicitur.

Quocirca neque lux per aerem proprie, sed in aere dicenda est. Sanctus autem Spiritus et in Filio est, et per Filium prodit. Non igitur istiusmodi exempla, vel divinarum personarum ordinem, vel consubstantialitatem indicant. Imo, si quidem eis fidem habere voluerimus, ministrationis officium Filio attribuimus, sic, ut etiam proportionis ratione ministri impleat munus. Verum hoc et ineptum est, et impium. Ea igitur, quandoquidem in ipsis nulla unitatis ratio, nullus ordo est, ut noxia, nihilque ad id quod proposuimus, accommodata rejiciantur: idque ideo maxime, quoniam eis nullus sanctorum usus est. Et illud autem simul apparet, Spiritum sanctum, non quia per Filium datur et mittitur, ideo etiam per Filium procedere asseverari. Dari enim, quod dicitur, temporale est; procedere autem, æternum. Neque possibile est, quod temporale sit, id ejus, quod supra tempus est, causam esse. Itaque secundum substantialem processum suum ex Patre per Filium procedere sanctus Spiritus asseritur; substantia quippe, sicut et processio, æterna est.

Illud autem una insinuat, illum a Filio idcirco dari et mitti, quia, secundum substantialem processum suum, etiam per ipsum est. Ut enim contra Arium scribens magnus Athanasius inquit: « A quo dari oportebat Spiritum nisi ab ipso, cujus est? Alias quippe minister esset Filius, si quod non per se naturaliter procederet, dare diceretur. » Simul etiam fateri cogeremur, Filio et Spiritui sancto temporaliter aliquid accidere: illi scilicet, dare, huic dari.

Porro id, quo posito, ineptia simul et mendacium sequitur, ineptum sit et mendax necesse est. Ex quo liquet non esse geminum processum Spiritus; temporalem alterum alterum, sine tempore. Primum quidem, quia nullus sanctorum Patrum hoc dixit; deinde, quia, si id concedatur, inepta et indigna plurima emergunt. Sed unicus sane processus atque æternus est, secundum quem ex Patre per Filium sanctus procedit Spiritus. Creaturis autem quæ aptæ ac dignæ fuerint, ad hujusmodi processus capiendam notionem atque illustrationem, prodire, ac lucere, et profundi, ac dari per Filium dicitur, atque tunc, quod in seipso æternum est, illis temporaliter

contingit. Unus enim omnino ac semper hic processus est. Deo enim nihil unquam novum accidit per summam illius simplicitatem atque perfectionem. Creaturis vero, idem temporalis et apparet, et dicitur; non, quod illi tempus adjiciatur, sed illis potius, quæ secundum tempus agnoscunt, atque suscipiunt.

Itaque secundum id quidem, quod dicitur: « Ex quo, » unicus est; secundum autem, quod dicitur: « In quod, » geminus est hujusmodi processus. Unice enim ac singulariter procedit ex Patre per Filium procedens velut ex uno principio, secundum unicuique illum ac simplicem processum suum procedere dicitur; adjecta tamen creatura, ad quam sanctificandam procedere dicitur, tunc is qui ex Patre per Filium procedit, ex Patre, etiam per Filium mitti atque donari intelligitur. Atque ille totus ex Patre per Filium sancti Spiritus processus ad creaturam, missio vocatur, quæ in tempore sit propter creaturam, quæ temporali sui participatione fruitur, temporali illo spatio non Deo, sed nobis applicato. Et est unus quidem, sed ratione differens. Neque enim, quia temporaliter accipimus nos, ideo temporale aliquid in Deo dicere debemus, imbecillitatem conditionis nostræ illi applicantes. Neque, si quis hactenus cæcus, nunc primum respicere ac solis radiis cœpit frui: ideo etiam vel ex sole radius, vel ex radio lux nunc manare cœpit. Constat quippe et antequam cæcus aspiceret, soli et radium et lucem similiter a fuisse, radiumque similiter perstrinxisse fulgore oculos.

Quocirca etiam mirabilium patrator Gregorius, in libro, cujus initium est: *Inimicissimi atque alieni ab apostolica confessione*, processionem hanc emissionem sempiternam appellavit. Atqui huic nunquam esset temporalis æternitas. Ait denique: « Ingenitus quidem Pater cum sit, genitus autem ex Patre Filius, sanctusque Spiritus ex Patris essentia sempiternæ per Filium emissus. »

Sed et theologus Gregorius, in libro quem ad Hieronem philosophum scripsit, emissionem sancti Spiritus propriam dixit; temporale autem nunquam esse poterit sancti Spiritus proprium. Certe enim si, quoniam a Filio datur et mittitur, idcirco etiam per eum procedere dicitur, nostri igitur causa substantiam habet, secundum quam ex Patre per Filium est. Sed et quem introducent temporalem, sequitur ut et ipse propter nos substantiam habeat. Quod si datur, erat utique, quando non erat; rursumque cum fuerit, esse desistet. Sed hæc impia sunt. Non ergo, quod proponitur, verum est. Præterea et eximius Basilus in lib. IV *Questionum* ait: « Non in tempore, quod prodiit ex Deo, prodit, etsi in tempore efficax illius actio reddatur, » mentionem scilicet de sancto Spiritu faciens.

Quoniam igitur Spiritus sanctus ex Patre per

Filium naturaliter, et essentialiter, et æterne procedere a theologis asseritur, quod autem procedere dicitur, processus ratione illum habere substantiam indicat, sicut etiam gigni, Filium natiuitatis ratione subsistere; omne autem, quod per aliquod essentialiter substantiam habet, ex illo etiam est: constat profecto, Spiritum sanctum ex Filio esse atque procedere. Aut enim quod dicitur, *per*, nihil in sancti Spiritus processione commendat, aut commendat quidem, sed imperfectum aliquid, aut instrumenti implet vicem, aut, sicut per locum, aut tempus, aut certe per Filium naturaliter, et processus ratione, atque essentialiter procedere Spiritum sanctum secundum proprium modum substantiæ commendat. Sed cum cætera in sancta, atque supersubstantiali, et simplici Trinitate nusquam locum habeant, omnino necessario relinquuntur, ut dicamus, *per*, a sanctis Patribus non frustra insertum, atque id una commendare, quod ex Patre per Filium substantialiter juxta unam eandemque processionem procedit Spiritus sanctus. Prorsus enim, *per*, in quibus assumitur, præcedenti causæ concurrit ad eandem efficientiam, quam illa spectat. Atque hoc late patet singula inspicientibus.

Nam cum fructus ex radice per ramum prodeat, ramus juxta seminalem naturæ rationem, quæ in radice est ad efficientiam processus fructuum cum radice contendit. Atque in prædictis omnibus exemplis, qui ingenium exercere voluerit, idem apparere perspicit. Sed in his quoque, in quibus ars operatur, serra, verbi gratia, per quam faber gradum ligneum facit, ad illum, non ad alterius generis effectum artificii cooperatur. Neque enim illi ad calefaciendum sive dealbandum cooperabitur, idque per quod trahitur machina, trahenti ad pertractionem oneris cooperabitur.

Ac si quidem serra homo esset, sicut et faber, et idem homo, quemadmodum in Patre et Filio idem est Deus, secaret et ipsa, sicut et faber: quodque per serram fieret, idem esset, quod a serra fieret. Si autem in quibus est natura differens, ea per quæ aliquid fit, cooperantur his qui se primo movent, ac pro modo suo una causa sunt: vel sicut instrumenta, vel alias quomodolibet iuvantia atque conferentia: multo magis in Patre et Filio, ubi perfecta identitas atque incommutabilitas et Filii ad Patrem; et, æqua Deitas secundum eandem, et unicam sancti Spiritus ex Patre per Filium substantialem processionem, ipse Filius communicabit Patri, non instrumentaliter seu serviliter, sed essentialiter, atque naturaliter, utpote naturalis ei quæ substantialiter insita illi est virtus. Nam si in his quæ minora sunt, per eandem atque unicam cum Patre viam etiam Filio reddere creditur, in quibus utique substantiæ est infinita varietas, multo magis in sancto Spiritu, qui ejusdem cum

A Patre et Filio naturæ atque essentiæ est. At id, quod dicitur, per Filium omnia producta esse, et Filium unam cum Patre causam, unumque conditorem commendat. Itaque longe magis, quod dicitur per Filium procedere, ipsum quoque Filium unum cum Patre productorem esse, necessario fateri coget: eoque magis, quo et per Verbum productor Spiritus dicitur. Nam si Pater solus productor esset, ac producere illi substantiale esset, non productor per Verbum dictus fuisset. Quæ enim substantia personarum sunt, communia cæteris esse non possunt. Exempli causa, si pater per aliquem pater esset, paternitas illius substantiale esse non posset. Sed de his postea dicitur.

B Nunc Cyrillus admirabilis auctoritate sua, quod proposuimus, roboret. Is enim in secundo ad Hermiam libro, sic ait:

« Sanctum autem Spiritum dicēs, qui ex D o Patre per Filium naturaliter profunditur, ac, sicut in figura respirationis oris nostri suam nobis substantiam indicat. »

C Si igitur figura respirationis oris nostri pro exemplo sumpta est, quod per Filium Spiritus procedat: os enim Patris Filium sancti Patres esse aiunt; vel etiam propter insufflationis illius significationem, quando insufflans Spiritum sanctum discipulis Dominus dedit: sicut in consequentibus monstrabitur; hoc autem propriam nobis substantiam significat: constat, quia, sive per Filium procedere dixerimus, sive insufflationis figuram susceperimus, ex utroque horum Spiritus substantiam, tam præcipuo doctore tradente doceamur. Sin autem ista vero consentientibus initiis fidei, doctoribusque sacris, et omnibus ita attestantibus, verumque omnino comprobatur, quod per aliquod substantiam habeat, id etiam ex ipso esse, liquet profecto, nisi quis omnino impudens esse velit. Spiritum sanctum ex Filio esse: quandoquidem per ipsum substantiam habet, ac per ipsum procedit.

Cæterum nos ex sanctis Patribus apertius docebimus, *per*, et *ex*, in divinis rebus tantumdem valere, qui ista in his indifferenter accipere, ut prius, monuerunt: aliter autem intelligere, hæreticæ malignitatis esse docuerunt. Hi enim præpositionum differentia, differentes etiam naturas in sancta Trinitate subintroducere moliebantur. Ait enim præclarus Basilus in his, quæ ad Amphilo- chium scripsit: « Non solum in divinis Litteris usus vocum immutantur, sed jam aliæ pro aliarum significatione ponuntur sæpius, atque ex sua in alienam transeunt. Denique in his particulis, *per*, et *ex*, altera alterius sæpe significationem sumit, ut est illud: *Possedi hominem per Deum* ¹⁸, quod idem est, ac si dixisset, *ex Deo*. Atque alibi: *Quæcunque mandavit Moyses Israeli per præceptum Domini* ¹⁹. Ac rursum: *Nonne per Deum est horum declaratio?*

¹⁸ Gen. iv, 1. ¹⁹ Exod. xl, 23.

Per Deum, dixit, pro eo quod est, ex Deo. » Et A hæc quidem Basilias.

Sanctus autem Cyrillus in quinto ad Heruniam ait : « Quid autem ? Nonne credendum est dicenti : *Ego sum via, veritas et vita* ²⁰ ? qui cum ita aperte, ac singulariter seipsum vitam esse dicat, nonne Patrem ac Deum hoc ipsum munere excludere videbimur, nisi ambos unius esse naturæ dederimus, ac per utrumque in nos æqualiter vitam manare, idque non quasi ex duobus, sed quasi ex uno omnia vivificante Deo. »

Idem in sexto ad Heruniam : « Quodcumque sane a Patre gestum fuerit, id omnino Filii efficientia est : et quodcumque dictum fuerit per Filium perfici, hoc prorsus Pater effecit : omnia enim per ambos æqualiter fiunt. »

Idem in quadam ad Nestorium epistola : « Quia ergo carne sumpta, et Filius hominis est appellatus, fateri necesse est, illum per carnem ex muliere genitum. » Et post pauca : « Verbum, quod ex Deo Patre est, ex sancta Virgine nascitur. » Itemque : « Natus est, secundum nos, ex muliere. » Item in sermone habito coram imperatore Theodosio, cujus initium est : *Humanæ gloriæ supremum fastigium* : Verbum, inquit, quod ex Deo Patre est, manifestatum est in carne. Natum est enim per sanctam Dei Genitricem virginem, forma servi assumpta. »

Sanctus item Joannes Damascenus : « Deum genuisti, mater sancta, incarnatum ex te. » Et rursum : « Per te, mater Virgo sancta, lux est orbi reddita. »

Ac rursum : « Ex te massam meam sumpsit. »

Sanctus Maximus in dialogis adversus Anomæum, « Mundis, inquit, munda sunt omnia. Namque apud nos juxta sacræ Scripturæ intentionem, *per quem*, idem est quod, *ex quo*. Denique dicit B. Paulus : *Fidelis Deus, per quem vocati estis in communionem Filii ejus* ²¹. »

Divus autem Chrysostomus super Evangelium Joannis, cum exponeret, quod dicitur : *Omnia per ipsum facta sunt*, ait : « Verbum, *ex quo*, quod veluti solius Patris præcipuum ac singulare asseris, etiam de Filio Paulus loquens posuit : *Ex quo*, inquit, *omne corpus per nexus et juncturas compactum et connexum crescit in augmentum Dei* ²². Neque hoc solo contentus, aliunde quoque nobis ora obstruit, istud, *per quem*, quod imminutionis esse dicis, Patri assignans. *Fidelis enim, inquit, Deus est per quem vocati estis in communionem Filii ipsius*. Et rursum : *Per voluntatem Dei* ²³. Atque alio in loco. *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* ²⁴. Neque Filio solum attribuitur *ex quo*, sed et Spiritui sancto. Ait enim ad Joseph

angelus : *Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, ex Spiritu sancto est* ²⁵. »

Sanctus præterea Cyrillus ad Palladium scribens, per interrogationem ac responsionem, scire in principio libri, quem inscripsit, *De spirituali cultu*, ait : « Variabilis profecto Spiritus non est. Aut, si huic morbo variationis subditur, ad ipsam divinam naturam hæc macula reflectitur, siquidem Dei ac Patris est, quin etiam Filii, cum ex utroque essentialiter, scilicet ex Patre per Filium profundatur Spiritus. »

Neque sane multis verbis agendum est, ut ea exponantur, quæ sunt apertissima. Constat enim ex his, quæ dicta sunt, *per*, et *ex*, in divinis rebus tantumdem valere. Et quoniam Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedit, ex Filio etiam procedit. Et illud simul constat, eos qui dicunt, *per*, et *ex*, tunc tantum æquivalere, cum in creatura assumuntur, ut illud : *Per Filium omnia facta sunt*, idem esse, ac si diceretur, ex Filio, in increatis autem negant, non recte arbitrari; divus enim Cyrillus Spiritum Patris et Filii essentialiter ex utroque, videlicet ex Patre per Filium profundi declaravit. Liqueat item, eum identidem putare ex utroque, Patre scilicet, et Filio Spiritum dicere, et ex Patre per Filium, ut dictum est. Sed et Basilii eximius in 5 c. ad Amphilochem partem, *ex*, Filio congruere ostendens, illud allegat : *Ex meo accipiet* ²⁶, atque illud : *Cognovi virtutem ex me exisse* ²⁷. Ipsique, cui contradicunt, gratiam et efficientiam increatam arbitantes, per Filium, atque ex Filio procedere differenter conflantur. Et id præterea constat, eos qui, *per*, tantummodo Filio assignant, *ex*, auferentes, minorem Patre Filium necessario dicturos. Hoc quippe minutionis signum hæreticos sumere, Chrysostomus ait. Non igitur, *per*, sancto Spiritui reddere, ulla necessitas cogit. Neque enim dictus est Filius ex Patre per Spiritum nasci, neque Filium ex Spiritu ratio qualiscunque dicere urget

Præterea, plurimis in locis opusculorum suorum sancti Patres, ex Filio esse sanctum Spiritum commendant. Ac primum Gregorius Theologus, in lib. *De Spiritu sancto*, a contrario rationem formans : « Quid ergo deest Spiritui, ne Filius sit ? nisi enim aliquid deesset, Filius profecto esset. » Hac autem objectione posita, protinus adjungit : « Non illi quippiam deesse dicimus. Deus quippe nullius egens est ; sed emanationis, ut ita dicam, habitusque ad invicem differentia, differentem illorum appellationem fecit. » Hanc autem Filii ad Spiritum sanctum habitum (22), atque e contra, Nyssenus etiam Gregorius, super oratione Domi-

²⁰ Joan. xiv, 6. ²¹ I Cor. i, 9. ²² Coloss. ii, 19. ²³ I Cor. i, 1. ²⁴ Coloss. ii, 16. ²⁵ Matth. i, 20.

²⁶ Joan. xvi, 14. ²⁷ Luc. viii, 64.

(22) Lege Bellarminum l. ii *De Christo*, c. 25.

nica affirmat dicens : « Filius autem sancti Spiritus nec est, nec dicitur ; neque conversionem accipit habitus, ista consequentia. »

Quoniam igitur propter materię omnimodam amotionem, supremęque illius essentię identitatem atque incommutabilitatem, neque secundum maius, aut minus, primumve, aut postremum, neque secundum aliam ullam eminentiam ordo atque habitus in divinis personis a theologis accipitur : neque enim fas est, huiusmodi rebus locum ullum in Deo esse ; solum autem secundum relationem, causamque, et causale suscipitur, quemadmodum in Patre ac Filio, relatio et habitus et traditur, et creditur ; sed et in Patre ac Spiritu similiter, juxta scilicet traditam differentiam processuum, liquet, quia etiam traditus a sanctis Filii ac Spiritus ad invicem habitus, eadem ratione necessario redditur, ut aut Filium Spiritus, aut Spiritum Filii causam fateamur, maxime, quia, ut dictum est, divinas personas in sola causa causalique discerni deprehendimus. Alias enim ad alterutrum Filius ac Spiritus habitualiter non referrentur, neque traditus servaretur habitus. Atqui Filius sanctus Spiritus neque est, neque dicitur ; neque convertit habitus ista consequentia. Neque enim juxta expositum illius substantię processum ex Patre per Spiritum nascitur. Quocirca neque Filii causa Spiritus est.

Reliquum est igitur Filium sancti Spiritus fateri causam, quia dictus est ex Patre per Filium procedere, secundum scilicet substantialem illius processum : juxta quem et processus ratione, esse, habet, et ordo ad alterutrum, et habitus, ac per consequens discretio servatur. Unde merito dictum est, non converti habitus istam consequentiam, quandoquidem neque personarum processus ac substantia convertitur. Neque enim Filius ex Patre per Spiritum nascitur. Ex quo sane manifestum est, etiam ex Filio Dei procedere Spiritum sanctum.

Nysenus præterea Gregorius in primo Quæstionum adversus Eunomium, circa finem, cum præmisisset, sola causę ratione Patrem Filio præferri, addidit : « Idem et de sancto Spiritu nobis sentiendum. Solo quippe ordine differunt. Ut enim conjungitur Patri Filius, atque ex eo esse habens, substantię tamen ratione posterior non est : ita et Unigenito jungitur Spiritus sanctus, sola quippe causę ratione præspicitur ac præfertur Filius substantię Spiritus. »

Deinde, ne quis ex hisce verbis prius atque posterius, localia etiam quædam ac temporalia intervalla Deo accidere arbitraretur, ex quo substantię indivisibile, atque identitas, singularitasque tolleretur, secutus adjunxit : « Temporales autem morę in æterna vita, locum non habent, ut cum causę ratio præferri dicatur, in nullo tamen sancta Trinitas sibi discors esse possit. »

A Et quoniam præcogitari in sancta Trinitate quod dicitur, eorum est, in quibus cogitatio et habitus videlicet secundum personas est ; cogitatio autem et habitus, in quibus discretio est, esse solet ; discretio vero in sola causa, et causali est, atque accipitur ; colligitur jam, præcogitari quod dicitur, solum secundum causam et quod ex causa est, in sancta ac beatissima Trinitate a sanctis Patribus dici.

B Hic, si quis rursus priora inferat ut quoniam scilicet Pater, et Pater et productor est, Paterque ad Filium continenter redditur : productor ad id, quod producit, refertur, cum ex Patre Spiritus dicatur, Filium ante quam Patrem, cogitare compellimur, eo quod Patris nomen ad Filium redditur ; quippe mens nostra, quę ad invicem relativa sunt, simul cogitare consuevit. Spiritus enim ex Patre, non secundum quod Pater, sed secundum quod productor est, dicitur. Spiritus enim juxta sanctum Maximum, Patrem non habet. Cum vero Spiritus ex productore dicitur, productum Spiritum ante Filium cogitare necessario cogimur, quod productoris nomen ad productum referatur ; per medium autem productorem, et Patrem simul, et Filium animo versare.

C Si quis igitur hæc et huiusmodi de eo quod præcogitari dicitur, asserit, per quę hæc habitum ac discretionem Filii et Spiritus, causamque, et quod ex causa est, una excludere nititur : hic necessario cogetur, aliquando quidem Spiritum ex Patre per Filium procedere fateri, aliquando vero Filium ex productore, per productum gigni. Immo id quidem aperte et dicunt, et scribunt. Nihil enim prohibere juxta ratiocinationem suam Patri etiam Filium præponere. Atque hac ratione, et per invicem et ex invicem erunt. Sed enim hoc et falsum, et blasphemum esse, supra jam declaratum est. Ilac enim ratione : non quia Filius ex Patre est, ideo ex Patre esse dicitur, neque quia Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedit, secundum substantialem ejus æternumque processum, ideo ita procedere a theologis asseritur, sed quia dicitur, ideo se ita habet : dictioque nostra rei causa est, ac pro arbitrio dictionis ac phantasie nostrę, immobilis æternusque personarum ordo alias aliter habebit, simulque, ne discretio quidem Filii ac Spiritus reddetur. Sed ista sane et inepta simul et perniciose sunt.

Quocirca etiam rectissime dicitur, ordinis istam novitatem substantię ipsius abolitionem esse, totiusque fidei abnegationem : æqualisque impietatis esse, Spiritum sanctum creaturam consistere, cumque vel Patri aut Filio præponere, non solum tempore, sed ordine. Id quippe aufert, unde est, sublato vero, unde est, et quomodo est, simul auferetur, ac persona esse desinet. Deinde, quid dicturi sunt, cum Pater asseratur secundum causę rationem aut Filium, mente concipi atque cogitari ? Hic enim ista illorum expositio locum non

habet. Ait enim doctor (23): « Qua ratione Pater ante cogitatur, quam Filius, eadem ratione Filium ante Spiritum sanctum cogitari. » Atqui Pater causæ causalisque ratione ante Filium cogitatur. Præmissum est autem, et Filium ante Spiritum sanctum causæ ratione cogitari ante Spiritum, ea scilicet causa, quam ipse habet ad Spiritum, secundum quam procedit ex Patre per Filium; non tamen secundum eam quam habet Pater ad Filium. Hoc enim mens humana non capit; neque cogitari Filium ante Spiritum sanctum fas est, ut doctor ait. Quoniam igitur eadem omnino ratione præcogitatur ante Filium Pater; atque ante Spiritum Filius, constat, quoniam Filius Spiritus sancti causa est.

Sanctus item Athanasius, in lib. I *Contra Arianos*, post multa sic ait: « Dominus deitatem et maiestatem suam discipulis ostendens, non jam se ipsum minorem, sed maiorem et æqualem esse significans, dabat quidem Spiritum sanctum et dicebat: *Ego ipsum mittam, et quæcunque audierit, loquetur* ».

Et paucis interjectis, quonam modo Pater Filio sit major exponens ait: « Majorem se Patrem Dominus dixit, non magnitudine aliqua, vel tempore, sed quia ex ipso Patre natus est. » Sed et Damascenus in capitulo de sancta Trinitate, cujus initium est: *Credimus igitur in unum Deum*, « majorem Patrem Filio, causæ ratione, » ait. Si igitur ut dictum est, Pater Filio causæ ratione major est, sanctusque Athanasius majorem Spiritu Filium dixit, constat profecto, dum majorem dicit, causam illum esse sancti Spiritus significare voluisse. Sin autem et Pater Filio humanitatis assumptæ ratione major a quibusdam dictus est, Spiritus sanctus certe incarnatus non est, ut minor Filio susceptæ carnis gratia dicatur.

Etsi enim magnus Basilius in lib. IV *Contra Eunomium* quod dicitur majus secundum causam (24) in Patre renuere videtur: hujusmodi illic causam sanctus interdicit, quæ secundum tempus, aut magnitudinem, aut aliam quamlibet id genus excellentiam causale præcedat, sitque illo honorabilior, non tamen Patrem Filii esse principium negat; constatque illum in primo adversus Eunomium, quod majus in Patre secundum causam dicitur, sicut in sancta Trinitate causa intelligenda est, omnino suscipere atque confiteri.

Ait autem et theologus Gregorius, « Volo Patrem majorem dicere, ex quo et æqualibus, ut sint æqualia, ipsumque esse est. Hæc enim omnes dabunt vereorque, ne principium minorum principium faciam, atque hac veluti honorifica prælatione, ipsum contumeliis afficiam. »

²³ Joan. xvi, 13.

(23) Basilius.

(24) Absolute non bene sonat, dicere Patrem Filio majorem ratione principii, quia nil majus in sacrosancta Trinitate, ut habet Symbolum S. Atha-

Cum itaque pro confesso habeatur, causale illi consubstantialia esse, ex quo est, profecto non recusabit præclarus doctor Patrem Filio majorem causæ ratione dicere, ad eos præsertim, qui majus quod dicitur pie suscipiunt, neque ex nominibus blasphemiarum occasiones aucupantur. Idcirco et D. Athanasius, cum dixisset Filium Spiritu majorem, etiam æqualem addidit, ut omnem aditum blasphemiarum obstrueret. Quoniam igitur major Filio Pater, Filiusque Spiritu causæ ratione dictus est, Filius ergo Spiritus sancti causa est, etsi Filii ac sancti Spiritus omnia ad Patrem refluant, ex quo illis et esse, et æquales esse, est.

Magnus præterea Basilius in lib. III *Questionum* (25), cujus initium est: *Vix tandem satiatns*. Illic enim Eunomio Spiritum sanctum natura tertium esse asserente, ipso ordine quidem tertium, et valde constitetur. Instat autem acriter contra id, quod natura tertius dicebatur, et addit: « Quæ enim urget necessitas, quandoquidem ordine ac dignitate tertius est Spiritus, natura quoque tertium fateri? Dignitate enim secundum a Filio, cum ab ipso esse habeat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis, atque omnino ex illa causa pendeat, pietatis ratio commendat. Natura autem tertium, neque ex sacris Litteris didicimus, neque ex his quæ dicta sunt, secundum rationem consequentiæ colligi potest. »

Hic apertissime summus vir Spiritum sanctum ex causa Filii pendere, ex ipsoque suspensum esse, atque ab ipso accipere et esse habere, ut pium et maxime religiosum probat. Hoc autem, si quis non esse Basilii contendat, adjectumque exemplarium dicat, penitus delirat. Quippe in vetustissimis codicibus ita scriptum invenitur. Quos quidem codices pro antiquitate sua, antequam schisma oriretur, conscriptos esse, nullus ambigere omnino possit: quorum oblitterati nonnulli cernuntur: quibusdam hoc illius viri dictum quasi adulteratum suscipere nolentibus, ac ferro contra mutos apices impie utentibus.

Cæterum contextus ipse verborum, ipsaque allocutio, sibi ipsi et auditori congruit mirifice. Ex ipsis quoque istis sancti intentio satis quæ sit apparet. Ait enim cum a Filio secundum, hoc est, a Patre tertium ordinis ratione esse, quod ipsi etiam ex predictis asseritur. Hoc igitur in loco causam exponit, cur Spiritus a Filio secundus sit, quod scilicet ab illo esse habeat. Hoc enim enuntiationis species exigit, sicuti cum, verbi gratia, dicimus: Illic rationalem habens naturam, discit, idem enim est, ac si diceretur: Quia rationalem naturam habet, idcirco discit. Discere quippe causale est; rationalem autem naturam, quod dicitur, quasi

nasil. Caleca tamen mentem suam satis bene explicat.

(25) L. III contra Eunomium. Vide Bellarminum I. II *De Christo*, c. 25.

pro causa sumitur. Nusquam enim est, ubi huiusmodi enuntiationis species non causam atque causale significet, cæterum vel quasi præteriens ponitur, vel quia præter hoc est et hoc. Verum in sancta Trinitate, cum nulla differentia alia nisi sola secundum causam relatio inspieiatur, propter summam simplicitatem: præteriensque quod dicitur et re, et verbo inde omnino auferetur huiusmodi enuntiationis species.

Hinc causam, inde causam secundo nobis loco a causa commendat (26). Secundo enim loco esse propter processum divinarum personarum in sancta Trinitate a theologia asseritur. Spiritus sancti autem ex Patre per Filium processum theologia tradit: per quem scilicet et secundus a Filio, et a Patre tertius dicitur. Horumque causa est ex Patre per Filium processus. Ubique autem causale causa saltem cogitatione præcedit. Atque ubi causale est, causam quoque esse necessario sequitur; causa sublata, causale quoque protinus tollitur. Sanctus ergo vir, qui tertium a Patre confitetur Spiritum, atque a Filio secundum, juxta personalem ordinem, quique ordinis huius insolentem nevitatem, fidei abnegationem arbitratur, et quæque alia prædixit, qua ratione causale ponens, ut pium, deinde a Filio esse habere subjungens, ea non quæ consequitur, causam, quasi alienam denegabit?

Nam, si secundum esse, causale est, huius autem, quod esse habeat a Filio, et quod absolute per Filium procedat, causa subicitur, causale vero nunquam sine causa est, quomodo non necessario cum causali causa quoque consequitur? Nam, si neque secundus a Filio est, neque a Patre tertius, ne a Filio quidem esse habebit. Quoniam vero et hic et plurimis aliis in locis, ipsum et secundum esse et tertium sanctus vir ponit, ac ne ipsi quidem contradicentes, quod dicitur secundus esse, cum cæteris non delent, necesse est ut causam quoque, cur secundus sit, quæ profecto est, quod ille esse habet ex Filio, magistrum posuisse fateantur.

Atque, sicut ipse in eisdem ait: « Sicuti Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab ipso est, et dignitate, quoniam initium et causa sibi, ut esset, Pater est; et ordine quidem, ac dignitate, secundum esse a Patre Filium, ut causale posuit; causam vero, quod a Patre esset, ipsumque initium haberet et causam; neque secundus ullo modo esset, nisi esse haberet a Patre; parilem modum et in sancto Spiritu ponit. Neque enim esset secundus a Filio, hoc est, a Patre tertius, nisi ab illo haberet esse. Itaque vel secundum illum esse ordine, ac tertium una denegent, aut hoc necessario consentientes, et quod esse habeat ex Filio una fateri compelluntur. Nempe enim si ex Patre solo Spiritum sanctum esse credidisset, quid prohibebat dicere: Quia sicut Filius ordine

ac dignitate secundus a Patre est, quoniam ab illo esse habet: ita et sanctus Spiritus ordine ac dignitate secundus itidem a Patre est. Hoc enim sibi et multum quidem ad propositum conferre poterat, cum illum ejusdem cum Patre essentia, Deumque verum esse commendare insitueret.

Nam de Patre quidem nullus unquam hæreticorum fuit, quin æternum Deumque verum senserit. Contra autem de Filio plurimi sæpenumero senserunt. Verum hoc ille non dixit, cum divinarum personarum ad invicem ordinem processuumque differentiam probe nosset; imo interdixit etiam, ut ex his quæ jam dicta sunt, evidenter os enditur.

Certe autem, si tertium a Patre esse Spiritum sanctum atque a Filio secundum, et a doctoribus cæteris, et a magno Basilio accepimus: id autem nunquam ita esset, nisi tertius esset ex primo per medium, hoc est, ex Patre per Filium procederet: quomodo id, quod præmisimus, non omni veritate fulcitur? videlicet propter substantialis processus personarum ad invicem apparere ordinem? Quomodo item non idem est, et per Filium procedere, quod dicitur, et a Filio esse habere, juxta sanctum Basilium, quod etiam causam esse posuit, ut a Filio secundus sit?

Quomodo autem et esse et procedere non idem intelligatur, siquidem, quod causam esse constat, ut a Filio Spiritus secundus sit, quod per Filium scilicet procedit, pro hoc ille eum a Filio esse habere dicere maluit? Quomodo item per Filium, et a Filio æquabiliter ponens non aperte significat, *ex*, et *per*, tantumdem in divinis valere? Neque enim quispiam ad tantum furoris et amentia prorumperet, ut in hoc loco, *a* et *ex*, particulas ab invicem significationis ratione dirimere tentaret.

Ex his igitur, quod dicitur a Filio esse habere, constat sancti viri textum esse. Quin imo et ex his, quæ calumniatores improbi, in hac clausula contra magistri fidem, et veritatem addunt, manifeste quidem sancti sensus elucet, ipsi vero per omnia malignitatis arguuntur, ut eorundem sit pro voluntate, et delere et adjicere.

Nam præter id, quod in vetustissimis exemplaribus inferendam [forte intolerandam] protinus malignitatem et positionem et forma litterarum postmodum adjectam esse, manifeste apparet, ait in subsequentibus sanctus: « Ut enim Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab ipso est, et dignitate, quoniam initium illi et causa ut sit Pater est, et quia per ipsum accessus et adductio ad Deum et Patrem nobis est, natura vero non jam secundus, divinitas enim in utroque una: ita videlicet et Spiritus sanctus, etsi Filio concedit ordine, et dignitate non jam tamen quasi alienæ naturæ existens. » Ubi ergo ait: « Et si

concedit Filio ordine aut dignitate, » addiderunt: A « Omnino, et concedemus. » Ubi vero ait: « Tradit pietatis ratio? » ipsi cum adiectione legunt et dicunt: « Tradit fortasse pietatis ratio, » ut per hæc tertius esse quod dicitur ordine, et dignitate, omnino auferrant, secundumque esse a Filio nullatenus concedant. Quomodo ergo ratio pietatis cum sit secundum esse a Filio Spiritum, id quod dicitur concedere Filio, secundum vero a Filio, tertium a Patre esse est, quem ordinem Dominus in salutaris traditione baptismatis tradidit, ut et hic et alibi vir iste eximius dixit, hanc esse rationem pietatis asseverans, deinde veluti cunctabundus et hæsitans, *fortassis*, adjecit? Quomodo, inquam, qui ordinis istam insolentem novitatem, abnegationem fidei esse definivit, nihil differre asserens, sive hunc utcumque quispiam immutet, sive ad creaturam Spiritum sanctum deducat, eosque fugiendos statuens, qui eam consequentiam, quam tradidit nobis Dominus, immutant, ut qui aperte oppugnent pietatem, ordinis Dominicam traditionem *pietatem* appellans; is repente mutata sententia, ista, quasi improbe dicta confutet: « Si omnino ista et concedemus, » inquit? At id magni Basilii sapientiæ atque prudentiæ minime omnium convenit.

Sed enim nova illum hic et insueta voce, usum non esse, sed occasionem ex sacris Litteris cepisse, inde constat quod de seipso Dominus ait: *Quæ ego loquor* ²⁹; et, *Quæ audiui a Patre meo, annuntiavi vobis* ³⁰. At de sancto Spiritu: *Ille*, inquit, *me glorificabit, quia ex meo accipiet, et annuntiabit vobis* ³¹.

Porro Ecclesiæ magistri, ista ut acceperant, ita posuerunt. Denique sanctus Athanasius in Epist. ad Serapionem ita ait: « Et Filius quidem: *Quæ*, inquit, *audiui a Patre meo, hæc loquor in mundo* ³². Spiritus autem ex Filio accipit: *Ex meo enim inquit, accipiet et annuntiabit vobis*.

Idem in tertio contra Arianos: « Non Spiritus Verbum conjungit Patri; sed hoc Spiritus a Filio potius accipit. » Ac rursum: « Quæque habet Spiritus, ea a Verbo accepta habet. »

Beatus item Cyrillus, cum illud evangelicum exponeret: *Ille me glorificabit*, « Illud ergo, inquit, irrefragabile omnino erit, omnique maledicto et accusatione vacabit, quod ab Unigenito Spiritus ejus accipere aliquid asseritur. Nam, cum per ipsum naturaliter prodeat, quasi suum proprium cum omnibus, quæ perfecte habet, quæ ejus sunt, accipere dicitur. »

Idem super illud: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt* ³³, « Sed Spiritus iste proprius, inquit, est etiam Unigeniti; consubstantialis enim Patri est. Quoniam igitur, inquit, hiesse Deo et Patri cernitur, hisqui digni sunt, in Spiritu suo revelari, efflicereque etiam per ipsum, quæ voluerit, ob hanc causam dixit, *Quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis*. »

Sanctus item Athanasius Antiochenus patriarcha in libro *De rectis Ecclesiæ dogmatibus*, « Spiritus, ait, sanctus, Spiritus veritatis est. Hic autem a Patre quidem procedit, a Filio autem accipit. »

Magnus item Basilius in *Regulis ad monachos*, sermone, qui incipit, *Dei clementissimi gratia*, « Credimus, inquit, unum solum Spiritum sanctum paracletum, Spiritum sanctum, in quo signati sumus, in nostram redemptionem, Spiritum veritatis, Spiritum adoptionis, in quo clamamus *Abba Pater*, qui dividit, et operatur Christi munera singulis ad utilitatem, prout vult, docens, atque admonens, et suggerens quæcumque audierit a Filio. » Constat igitur, quia quod dicitur: *Ex meo accipiet*, in Filio, doctores sancti susceperunt.

B Cæterum in creaturis quidem, quæ a Deo accipere dicuntur, quoniam per participationem, atque temporaliter, ut meliores evadant, quodlibet acceperint, dicuntur accipere, hoc in eis minus fuisse significat, quod acceperunt. Quanquam et imperfectioribus mortalium, quando ex imperfecto ad perfectum proficiunt, nihil prohibet, postquam nati esse acceperint, imo et necessarium est, ut dicantur et audire et accipere peritiam, sive artem, et quæque accepta perficere possunt.

Porro in sancta Trinitate, cum et materia et omnis affectio imperfecta ab ea penitus remotæ sint per summam ejus simplicitatem atque perfectionem, ineptum omnino est, putare, vel Filium natum prius ignorasse Patris voluntatem, eamque postea, Patre tradente, didicisse, quasi postmodum essentia suæ scientia adjecta; vel Spiritum sanctum, Patris ac Filii scientia postea indiguisset, quasi sensim ac paulatim ad perfectionem evaserit.

Si autem Dei quidem Verbum Patris sapientia est, imo unus cum Patre Deus est, sanctusque Spiritus sapientia Spiritus cum sit, nihil unquam ab alio audire opus habet; hæc enim ab illa substantia prorsus aliena sunt, discretioque in personis divinis sola causæ causalisque ratione locum habet; liquet, Patrem, cum sine causa sit, idcirco ab alio neque accipere neque audire: Filium vero, cum non a seipso sit, sed initium habeat, Patrem, non a seipso, sed a Patre, et loqui et audire dici; quippe cum inde et essentiam una, et sapientiam traxerit. Sanctum vero Spiritum cum a Filio et audire, et accipere dicatur, constat profecto, a quo accipit, inde etiam essentiam traxisse procedendo.

Sive igitur non accipit a Filio Spiritus, et Scripturam una atque doctorum voces erademus: neque jam ex ipso naturaliter, atque essentialiter procedere dicetur; sive ex ipso accipit, ut ipse Filius dixit; ita enim id dictum sancti Patres acceperunt; quæ autem accipit, et habet; quippe juxta Athanasii sententiam, « Quæque habet, a Filio

²⁹ Joan. xiv, 10.

³⁰ Joan. xv, 15.

³¹ Joan. xvi, 14.

³² Joan. viii, 26.

³³ Joan. xvi, 15.

accepta habet; quæ autem habet, hujus essentia est, atque totus ipse essentiam vere procedens habet, sicut et Filius hanc habet nascens: necessario a Filio accipiens, etiam ab ipso habet esse.

Ac sicuti divus Chrysostomus dictam evangelicum exponens: *Omne judicium dedit Filio*¹⁶: « Quoniam, inquit, quod ait, *dedit vitam*, et quod dixit, *judicium dedit*, idem est ac si dicat: *Judicem illum genuit*. » Eodem modo scilicet, et quod dicitur audire, et accipere, secundum differentes personarum processus, id commendat eum habere esse ab eo, a quo accipit. Nam si quod dicitur, *Dedit*, juxta Chrysostomum eum, ex causa esse significat, etiam accipere quod dicitur, idem significabit. Quod enim dat causa, id et causale accipit. Unde et divus Athanasius, ad Serapionem: *Accipiet pro eo*, quod est, *suscipiet*, exposuit dicens: « Atqui si Filius Spiritus est, et a Filio omnia suscipit Spiritus, ut ipse scilicet Dominus ait. » Ubi vero hoc ait Dominus? Illic profecto ubi dixit: *Ex meo accipiet*. Itaque si quod a Patre accipere dicitur Filius, ab eo nasci est, et quod a Filio suscipere Spiritus dicitur, hoc est a Patre per Filium procedere, et quoniam ejus quod annuntiare et suggerere dicitur, accipere causa est, accipere autem et audire a Filio habet, necessario audire et accipere idem in divinis rebus est: ac magno asserente Athanasio, quæcunque habet Spiritus, a Filio accepta habet; per id ergo, quod audit a Filio et accipit, totus ex toto esse demonstratur. Et quia non aliud est Pater, aliud totum Filius, sed unum est totum Pater, et Filius; una enim est essentia et Patris et Filii, quasi ab uno Spiritus accipit, servata semper differentia gignentis et geniti. Quocirca etiam a Filio habere esse dicitur, ac per Filium procedere.

Si igitur juxta Salvatoris sententiam ab ipso Spiritus audit et accipit, porro ab ipso audire et accipere quod dicitur, ab eo esse habere significat, secundum communes sanctiones fidei, sanctorumque Patrum expositiones. Qua ratione magnus Basilius, eum, qui esse ab illo habet, et ab ipso accipit, et annuntiat nobis, ac penitus ex ista causa pendet, quasi alienum denegabit? Illud enim ex sacris Litteris accipit; hoc autem quasi consequens et æquivalens, posuit, veluti conclusionem initia necessario sequentem. Quis autem dicat, nova illud, et asperiore, atque insueta usu voce, cum ipsa sacra eloquia, et divus ipse Pater cum doctoribus reliquis, fidesque atque omnia penitus reclamant?

Ex quibus sane manifestum est, dictum illud, sicut supra expositum est, magni patris esse Basilii, ex quo sibi ipsi et doctoribus cæteris consonet. In quibus autem exemplaribus non ita invenitur, autum esse apertæ malignitatis, eorum scilicet, qui tuendæ opinionis suæ causa, quæ maxime cou-

tra se erant abstulerunt, et magistros nostros injuriis contumellisque affecerunt, partim addendo, partim detrahendo illorum dictis atque sententiis.

At, si dicat quispiam, Basilium sanctum in eodem contra Eunomium opere, aperte Trinitatis ordinem, tertiumque a Patre Spiritum sanctum denegare; cum ipsum Eunomium arguens dixit: « Quinam vero sancti, et in quibus libris ejus doctrinæ suctores fuerint, dicere non potest, » ipse Eunomius scilicet; ipse enim de sancto Spiritu dicebat, quod, cum a sanctis tertium ipsum esse, et ordine et dignitate, accepisset, tertium etiam natura esse crederet. Si quis igitur hoc inferat, constat quidem ex his quæ dicta sunt, magnum Basilium ordinem in sancta Trinitate confiteri, tertiumque a Patre esse Spiritum sanctum. Hic vero Eunomium insimulat, vel quia ordo iste necdum ita fuerat a sanctis declaratus, et simpliciter, more suo, mentientem per hæc, arguit, non habentem, unde id posset asserere manifestius. Imo necdum id ita aperte positum fuerat, neque de hac ratione ordinis quispiam priorum ita disseruerat. Ante enim ea tempora quibus Athanasius Basiliusque floruerunt, et quique per eam ætatem fuerunt Ecclesiæ magistri, nullos fuisse publice doctores legimus: sive quod magis proprium, ac verum est, quasi derogantem sanctis, atque ipsi veritati calumnias struentem, cum eos tradidisse asserat, Spiritum sanctum tertium esse et ordinem, et dignitatem, quosdam scilicet substantiæ gradus distinguendo; atque ideo se credidisse, illum naturæ quoque esse tertium; Basilius enim, quod ex prædictis patet, ordine quidem ac dignitate, tertium sateri, ut pium, amplectitur; tertium vero et dignitate et ordine secundum naturam, nusquam suscipere perspicitur.

Duplicem enim ordinis speciem in superioribus tradidit, alteram ex his probans, alteram, ut supra declaratum est, improbens. Nam adversus id quidem, quod tertius ordinis et dignitate dicitur: juxta quem ordinem essentialium differentia, et prius ac posterius, et honorabilius inferri videbatur, tota vigilat intentione? Ad id vero, quod tertius ordine et dignitate dicitur, secundum quem ordinem causa et causale, initium, et quod ex initio est, et simul, et coæternitas conspiciuntur, sicut igni, ad lucem, quæ ex ipso manat, naturaliter convenit, ut ipse dicit; vel, sicut lux, et radius, et sol ad se invicem habent; ad hunc igitur ordinem nequaquam reluctatur, nisi quis eum sui oblitum putet, ac seipsum destruere.

Simul et hoc ex superioribus apparet, eos qui ita exponunt, quod dictum est: *Ex meo accipiet*, pro eo, quod est, *Ex Patre meo*, non recte arbitrari. Summi enim Patrum, hoc, ut supra ostensum est, in Filio acceperunt, quasi diceretur, *Ex meo*,

¹⁶ Joan. v, 22.

ex mea re, hoc est, totum ex tota mea plenitudine accipiet.

Præterea si esset hæc vera intelligentia, nequam sine additamento diceretur. Nunquam enim possessiva pronomina masculini, vel feminini generis, sine articuli adjectione Græcæ linguæ proprietate proferuntur. Dicimus enim ὁ ἐμὸς πατήρ, καὶ ἡ ἐμὴ οἰκία, ἡ πόλις, i. e., est, *Hic meus Pater, et hæc mea domus, aut civitas.* Ita quippe Græcæ, ut diximus, linguæ consuetudo, qua hoc Evangelium scriptum est, proferre consuevit : alias enim vitiosa esset pronuntiatio. Cum vero sine adjectione dicitur, neutrum esse, et rem significare intelligitur. Exempli causa : Εἰ τι καὶ τοῦτόν ἐστι παρὰ σοί, id est : *Si quid meum est apud te, quod per se rem intelligi dat.* Ad hæc autem : *Ex meo accipit, sive Accipiet, præcedentia commendat.* Ait enim : *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt. Ideo dixi vobis, quia ex meo accipit.* Si enim Spiritus a Filio accipit, Patris autem omnia et Filio communia sunt; manifestum est ex his, insinuari Filium, unum cum Patre Deum esse; Spiritum autem verum Deum ex Patria et Filii essentia denuntiari : quæ sane superni eloquii vis est.

Porro dicere : *« Omnia, quæ habet Pater, mea sunt; ideo dixi : quia ex meo Patre accipiet, »* aut nihil significat, aut nihil ad propositum sibi, quippe suscepta ad structuram causa, nihil de Filii dignitate concludit, nisi in quantum dictum est : *Omnia, quæ habet Pater mea sunt,* quod etiam sine eo, quod sequitur, solum per se ipsum dici poterat.

Cæterum, si quis divum Chrysostomum objiciat, in quodam sermone suo id exponentem, quod dicitur : *Ex meo accipiet* : videlicet *ex mea carne,* atque *ex meo corpore,* veluti ex cisterna quadam inde hauriens. Impletum enim fuisse Jesum secundum hominem omnibus gratis Spiritus, ab illo sibi insitis et in se reconditis, atque ita cæteris distribuisse, ut interim summi hujus viri fuisse hunc sermonem concedamus; valde enim suspectus est, eo quod reliquis sermonibus illius minime similis sit, neque sensu, neque dicendi modo. Erat enim magis proprium dicere Spiritum ex seipso ista accipere, cum ipse magis hujusmodi munus sit fons, quam Domini corpus in quantum corpus : expressiusque diceretur et verius, Filium a Spiritu accipere, et dare nobis, cum et ipse ista det : atque eo magis, quo et ipse Spiritum dat, non ille Filium.

Posito tamen, hunc sermonem esse Chrysostomi, hic ista docelimus, neque superioribus contraria esse, neque traditam a sanctis Patribus expositionem, hoc posito, nutare. Neque ista sibi adeo contraria, ut uno posito, reliquum inconstans sit. Neque enim, etsi, ut homo, Filius mittitur, pluri-

(27) Hæc quæ de majore et minore hic et supra scripius Calecas repetit, pie et commode accipienda sunt, ut et illa de prioritate : nam simpliciter

misque doctorum id videtur : non ideo, qui hunc, ut Deum mitti dixerit, continuo blasphemus erit : « Missus enim est, ait theologus Gregorius, sed quasi homo, sin autem etiam ut Deus, quid hoc? » Et hoc profecto, quasi verum, approbavit?

Neque magnus Basilius cum dixisset, Filium ordine ac dignitate a Patre secundum esse, quia initium et causa illi, ut esset, Pater fuit, continuo seipsum destruxit, adjiciens : « Et quoniam per ipsum accessus et adductio ad Deum et Patrem nobis est. » Utrumque enim verum est, si quis ista distinguere velit, et juxta variam intelligentiam accipere.

Ita et Chrysostomus dixisse putandus est, cum hæretici ex eo, quod dicitur Spiritum sanctum a Filio accipere, Spiritus substantiam vellent innuere : sanctus illorum ora obstruere volens, hoc in loco accipere quod dicitur, secundum hominem accepit; ubi autem adversus illos ei pugna non erat, traditam expositionem cum reliquis roborat. Dicens enim in Joannis Evangelio : *Ex meo accipiet,* hoc est, ex mea scientia, ostendit se quod dicitur, ex meo accipiet, vel accipit; *ex Filio,* intellexisse. Ipse quippe est Dei sapientia, neque est aliud essentia ejus, præter scientiam ipsius. Aliter quippe compositus erit, cum in alio essentia, in alio scientia inspicatur. Et essentia quidem carere intelligentia, scientia vero sine substantia esse credetur. Enimvero dare et accipere quod dicitur, causam causaleque signare monstravit. Hoc autem expositionem, quam prædiximus, roborat.

Quemadmodum igitur his, qui majus in Patre pie causæ ratione suscipiunt, dicere id quoque non nisi pium est, juxta sanctorum scilicet doctrinam : ita et in Filio dicendum secundum Athanasium quod scilicet Spiritu sit major : ita ergo nihil prohibebit, etiam ipsius Chrysostomi traditam expositionem, veram, ac necessariam existimare : maxime cum hodie nulla nos hæreticorum contradictio perturbet.

Si igitur neque doctoribus reliquis, neque sibi ipsi contrarius est, quomodo prædictam expositionem illi contrariam dicemus; si et illo modo alia ratione dici potest, nulla præsertim contradictione perurgente? Colligi autem et hoc ex prædictis potest, quia majus (27), quod Filio secundum causam Athanasius reddidit, hoc magnus Basilius in Spiritu posuit, asserens illum Filio concedere et ordine et dignitate. Nam si Spiritus concedit Filio, et ordine et dignitate, constat Filium majorem esse ordine ac dignitate. Hoc autem etiam ad Amphilochium scribens, indicavit dicens : Sicut ergo Spiritus sanctus, ejus ex quo processit magnitudinem innuat, Filii scilicet, de ipso enim sibi sermo erat; etsi igitur eum Filio concedere dixit, unam tamen utriusque naturam confitetur, quoniam deitas in nihil majus aut minus est in S3 Trinitatis mysterio.

utroque una. Ac veluti eum Pater Filio major, causæ ratione dicitur: non ideo tamen Filius Patre minor est. Ita, et cum Filius major Spiritu sancto asseratur, non tamen Filio minor Spiritus sanctus intelligitur. Una quippe trium essentia est. Porro eum hujusmodi secundum personalem ordinem dicuntur, sola causa atque causali personarum discretio redditur. Nihil enim aliud concedere, vel secundum esse significat, nisi aliam ante se esse personam, quæ ante mente concipiatur, quam ipse.

Porro, qui ita Basilii dictum accipiunt, ut quod ille ait Spiritum a Filio esse habere, ab ipso dari, habere significare putent, esse pro eo, quod est dari, accipientes: contra omnino sentiunt, quam se habet doctoris intentio. Ille enim consubstantiali Patri Filium cum ostendisset, etiam Spiritum sanctum consubstantiali Filio, ac per ipsum, Patri concludere intendit. Carterum dari a Filio, contrarium concludit, nisi quod datur per eum, per quem datur naturaliter, et essentialiter procedere præsupponatur, quando etiam dari, in divinis idem est, quod procedere. Quoniam igitur Eunomius creationem Filii Spiritum sanctum esse blasphemabat, dari autem solum quod dicitur, ad hanc illi blasphemiam opitulabatur: sanctus profecto vir, atque doctissimus, nunquam adeo imbecilliter, ac pro inimicis etiam egisset; imo si omnino putavisset, hujusmodi expositionem ex verbis suis capi posse, vel id nunquam penitus dixisset, aut cum adjectione ac præfinitione, juxta doctorum consuetudinem dixisset; atque omnino, ut fuit diligentissimus, in hac re in primis maximam diligentiam curam habuisset, ne contra quam proposuisset, efficeret.

Ex quo item constat, idcirco dici a Filio dari Spiritum sanctum, quoniam ab ipso esse habet. Alias enim ministri fungeretur officio, quod non per ipsum naturaliter procederet, præbens. Lique-

etiam, quod dicitur, ab eo esse habere, substantiam Spiritus per Filium significare.

Præterea, magnus ipse Basilii, in lib. iv *Questionum*, ait: « Neque enim minus aliquid eramus habituri ad agnoscendum, quod Spiritus ex Deo sit, Spiritum oris ejus ipsum esse audientes; » sed hoc sufficere poterat per se ad indicandum, substantiam ejus ex Deo esse. Si igitur Spiritum ex Deo esse, idem est, quod Spiritum oris ejus dici; os autem Patris Filius a magistris Ecclesiæ dicitur; idem ergo est, Spiritum ex Deo esse, dicere, et ipsum Filii Spiritum dicere. At illud sancti Spiritus ex Deo substantiam significat. Itaque et quod Filii Spiritus dicitur, eandem itidem substantiam Spiritus et per Filium et a Filio designat. Sufficere itaque ait et hoc ad insinuandam substantiam Spiritus. Unde constat etiam, quia non alias Filii diceretur Spiritus, nisi per ipsum, et ex ipso substantiam haberet.

Quoniam igitur in Deo, et materia, et cuncta quæ sunt ex materia, penitus locum non habent, et neque secundum excellentiam atque defectum, neque ut possessio, sive factura, sive pars, sive membrum, neque quomodolibet aliter potest hoc hujus, aut hujus dici, secundum hujusmodi proprietatem; constat profecto, quia cum hoc hujus, aut hujus a theologis dicitur, causa insinuat; aliter enim esse possibile non est.

Ex quo et illud una insinuat, Spiritum ad Filium relative dici, si hæc ad invicem discernere, secundum causæ causalisque relationem velimus: siquidem juxta Gregorium Nyssenum: « In hoc solum, alterum ab altero distingui deprehendimus quod ille causa, iste ex causa sit. » Quod rursus ita divisit, ut alium diceret esse continenter ex primo; alium per eum, qui continenter esset ex primo, manare. Sed jam libri hujus continuenda longitudo est, ut ad ea quæ restant, lectoris intentio interim a labore reparata, alacrior atque vigilantior assurgat.

LIBER SECUNDUS.

Jesu, nobis præi, et dux esto. Te enim duce, non errabimus.

In sacris Litteris Spiritus sanctus Dei spiraculum dicitur: *Spiraculum*, enim, *omnipotentis*, ait beatus Job, *edocet me*¹. A spirando enim utrumque, et *spiritus* scilicet, et *spiraculum* denominatur. Nam et magnus Athanasius, in libro qui inscribitur: *Reprehensio simulationis Meletii et Eusebii* dixit: « Non nativitati sancti Spiritus processio assimilatur, sed spiraculo, quod spiraculum quasi

ex ore prodeat. » Idemque in libro ad Serapionem *De Spiritu sancto*: « Spiritus iste, inquit, spiraculum Filii est. » Si igitur Spiritus quidem Filii est, et dicitur Spiritus, spiraculum autem, et Spiritus idem est; spiraculum vere spirantis est; manifestum est, Spiritum sanctum ad Filium, quasi ad inspirantem referri. Nam si spiraculum ipsius est, constat, quia ab eo inspiratur, ipseque inspirans

¹ Job xxxiii, 1.

est. Spiraculum quippe, ut diximus, a spirando A denominatum est.

Quoniam vero spiraculum Dei dicitur Spiritus sanctus, unus autem Deus est Pater et Filius; quippe dum una essentia sit, servata solum personali differentia, qua alius gignit, et alius gignitur, totusque ex toto Spiritus sanctus asseritur: neque aliud est totus Pater, aliud totus Filius, neque dissonum, constat quia Pater et Filius unus est spirans sanctum Spiritum, quorum ille spiraculum est. Unde et productor per Verbum dictus est.

Sanctus quoque Epiphanius in eo libro, quem inscripsit *Anchoram* [*Ancoratum*], sic ait: «Pater erat semper, et Filius erat semper, et Spiritus sanctus semper ex Patre spirat et Filio.» Verum enimvero, ut germen, et Filius idem est, et Spiritus, et quod spiratur. Atqui productor per se ad productum dicitur; ergo et ad Spiritum dicitur. Itaque, cujus est Spiritus et ab eo inspiratur, et ad illum relative dicitur. Ex quibus item constat, quoniam Spiritus relative Filii Spiritus dicitur. Quocirca et hoc ad insinuandam ejus substantiam sufficere, magnus inquit Basilii. Nisi enim ita esset, cum Spiritum dicimus, in unam sanctæ Trinitatis personam cogitatio non recurreret, sed in unum Deum. Et Deus enim absolute Spiritus dicitur, atque ita neque Trinitas esset Deus, neque nos propriis eam nominibus confiteremur, neque in cogitationem trium personarum adducere.

Attestatur autem his et sanctus Augustinus in libro v *De Trinitate*, ita dicens: « Spiritus vero sanctus secundum id, quod scriptum est, quoniam Deus Spiritus est, potest quidem universaliter dici, quia et Pater Spiritus, et Filius Spiritus. Itaque et Pater sanctus, et Filius sanctus, et Spiritus sanctus, quoniam unus Deus: et utique Deus sanctus est, et Deus Spiritus est, et potest appellari Trinitas, et Spiritus sanctus. Sed tamen ille Spiritus sanctus qui non Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo, quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relative dicitur, cum ad Patrem et ad Filium refertur; quia Spiritus sanctus, et Patris et Filii Spiritus est. »

Theologus item Gregorius ait: «Emanationis ad alterutrum habitus differentiam; differentiam etiam illorum appellationem effecisse; ut scilicet, alius quidem Filius, alius Spiritus sanctus dicere-
tur.»

Sed et Gregorius Nyssenus ait: «Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia.» Ubi vero habitus est, et relationem profecto esse constat.

Quod si quis contendat, ac Spiritus nomen inter ea, quæ dicuntur, *ad aliquid*, ponere omnino renuat, primum quidem, præter omnem rationem, Patrumque sententias sentire se noverit. Deinde nobis non de nomine, sed de re maxime sermonem

esse audiet. Ipsa igitur persona Spiritus, sive productum, sive spiritus, sive procedens, sive aliquid aliud dicitur, Trinitatis tertia persona Patris et Filii esse dicitur, et ad Patrem et Filium refertur. In divinis autem personis, quod esse alicujus dicitur, aut ex illo est, aut causa est ejus, cujus esse dicitur. Nulla enim alia illic differentia est, præter relationem quæ secundum causam causale est. Aliter enim non esset Trinitas Deus.

Quod autem a quibusdam infertur, ut dicant: «Quia et janua domus dicitur, et Deus, Deus noster, sed neque janua ex domo, neque ex nobis Deus, penitus absurdum et foedum est.» Primum enim in divinis personis solum dignitas servari dicitur, ut, quod alicujus dicitur, aut ex illo sit, aut causa ejus esse, cujus dicitur, intelligatur: quandoquidem illic nulla est alia differentia. Neque enim ut membrum, aut pars, aut instrumentum, aut possessio, aut quomodolibet aliter, ut in creaturis fit, hoc hujus dicitur. Deinde dicitur quidem Deus, Deus Abraham, et Isaac, et omnium, sed justorum quidem, ut mansio et sors. Hæreditas enim sanctorum Deus est; creaturarum vero, cæterorumque simpliciter, ut creator, et Dominus, suorumque providentiam gerens.

Ex quo liquet, ne in hoc quidem deesse ordinem secundum ea quæ dicuntur *Ad aliquid*. Animadvertitur is ordo secundum id quod perficit et quod perficitur, quodque regit et quod regitur. Ideoque neque Spiritus secundum personalem proprietatem suam, creaturæ Spiritus dicitur, sed secundum quod Deus unus est cum Patre et Filio, sanctificans, atque inspirans, aut aliter eos qui digni sunt, meliores efficiens, atque eos visitans.

Præterea, quoniam productor cum sit eorum quæ *Ad aliquid* dicuntur, ad solumque dicatur Spiritum, constat et Spiritum ex his quæ *Ad aliquid* dicuntur esse, atque ad solum referri productorem. Nam si quid, secundum quod ejusmodi est, ad aliud aliquid dicitur, constat, quia et illud ad primum, quasi ad aliquid dicitur. Si enim homo, secundum quod Dominus, ad alium aliquem dicitur, et ille ut servus ad eum referetur, quod servus et dominus ad alterutrum semper relativa sint, hoc ipsum et in omnibus, quæ quasi *Ad aliquid* se ad invicem habent. Cujus ergo Spiritus, Spiritus est, ille productor est, Spiritusque ad eum cujus est Spiritus, quasi ad productorem refertur. Spiritus autem Filii Spiritus dicitur; Filius ergo productor sancti Spiritus est, et spirans ipsum est. Ideoque processus illius spiraculo assimilatur, et a spirando denominatus est, et spiraculum Filii appellatus est. Ac juxta sanctum Epiphanium, Spiritus ex Patre spirat et Filio.

Præterea Basilii in libris contra Eunomium et Arium: « Spiritus, inquit, ad Patrem proprietatem intelligo, quia procedit ex Patre. Ad Filium autem,

quoniam audio: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus^a. »

Quoniam igitur non magis proprius Patris, quam Filii est Spiritus sanctus, quia est eadem substantia Patris et Filii, Spiritus autem proprietatem ad Patrem vir sanctus intelligit, quia procedit ex Patre, necessario et ad Filium proprietas eadem ratione intelligenda est. Itaque quod dicitur Spiritus Christi, et Spiritus Filii, ex eo ipsum esse commendat; maxime cum vir sanctus præmiserit dicens, ad ostendendum illius substantiam, ex Deo esse, id sufficere, quod dicitur: *Spiritus oris illius*^b. Sed et in capitulis quoque ad Amphilochoium ait: « Neque hinc solum naturæ communio ostenditur, sed quia etiam ex Deo esse dicitur, non quasi per omnia ex Deo prodians, sed quasi Spiritus oris illius; hinc quidem insinuata proprietate, substantiæ vero modo ineffabili servato. Et Spiritus autem, inquit, Filii dicitur, quasi proprius illi per naturam. »

Ex his autem constat, quia magnus Basilius proprietatem in divinis personis dicere vult, velut causæ causalisque consortium. Quod enim dicit, tale est: Cum audimus Spiritum sanctum et Spiritum oris Dei, intelligimus ipsum naturaliter ex Deo esse. Hoc est enim proprietas; modum vero, quo ex Deo est, hoc est procedere ipsum ignoramus. Etsi enim alium quidem gigni, alium vero procedere, atque alium quidem sine medio ex primo, alium vero per eum, qui sine medio ex primo est, substantiam habere credimus, nihilominus tamen modum ignoramus. Hoc ergo cognito, quia est ex Deo naturaliter, consequenter quomodo sit quæritur.

Itaque proprietas hæc principaliter quidem causam et causalem significat. Deinde, consequenter, consubstantiale etiam. Atque hujus indicium est: primum quidem, quia consubstantiale nullam indicat discretionem. Proprietas vero differentiam discretionemque commendat. Deinde, quod consubstantialia quidem invicem, secundum eandem verborum rationem, absque ulla adfectione convertuntur; Pater quippe consubstantialis est Filio, et Filius consubstantialis est Patri. Quod sane consubstantiale hic etiam discretionem præsupponit, ex nominibus Patris ac Filii satis apparentem. Propria vero non simpliciter, sed cum adfectione; neque enim dicere possumus, Pater proprius Filio et Filius proprius Patri, sed ita proprie reddemus: Filius quidem proprius est Patri Filius; Pater autem proprius est Filio Pater. Illo enim modo indiscrete, et sine relatione ad invicem reddetur. Sic autem proprietatem Filii ad Patrem secundum quam ex illo genitus, Patrisque ad Filium, secundum quam ipsius Pater est, reddimus.

Oportebat igitur similiter converti proprietatem, sicut consubstantiale est: siquidem proprietas

consubstantiale ipsum principaliter significaret. Nunc vero hujusmodi proprietatem consubstantiale sequitur. Sicut et Filius, nomen secundum se quidem processum alicujus ex aliquo significat, in eadem specie, consequenter vero consubstantiale etiam. Quod enim ita processit, necessario etiam consubstantiale est. Non igitur Spiritus sanctus proprius Filii secundum naturam diceretur, nisi per ipsum procedens naturaliter, per ipsum etiam substantiam haberet. Quod enim ex aliquo, aut per aliquod secundum æquivocum processum prodit, unaque ex illo esse monstratur, a quo et proprietas maxime elucet, et consubstantiale consequenter, ejusdemque speciei demonstratur.

Idcirco magnus quoque Basilius hinc proprietatem insinuari dixit, quia ex Deo esse dicitur. Quod autem ex Deo esse dicitur, causam ostendit, quæ præcedente consubstantiale etiam secundum hujusmodi proprietatem in divinis personis sequitur. Quoniam igitur Spiritus sanctus secundum naturam proprius est Filio, constat quia ad illum veluti ad causam refertur. Unde etiam consubstantialis illi est.

Magnus item Basilius in Expositione xxxii psalmi ait: « Sicut igitur creator Verbum firmavit cælos, ita et Spiritus, qui ex Deo est, qui a Patre procedit, hoc est, qui ex ore ejus, ne quid eum exteriorum esse, neque creaturarum, arbitreris: sed ut quod ex Deo habeat substantiam, glorifices. Omnes enim in eo virtutes simul contulit. »

Et post pauca: « Hoc quidem in loco Spiritus oris ejus dici, ut intelligatur Salvator, sanctissimusque ejus Spiritus. Ubi autem invenietur? Apostolo scilicet dicente de Filio: *Ferens omnia Verbo virtutis suæ*^c. Virtutem et Verbum Filii Spiritum sanctum posuit. » Ac rursum: *Quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui*^d. Ex quo etiam constat, stultum et irrationabilem fuisse quorundam malignitatem, qui ex hoc Apostoli dicto *Jesus*, deleverunt, ne de Filio Dei hoc intelligatur. Ex eo enim, quod illatum est, *illustratione*, arguuntur. Futura enim apparitio Domini Jesu creditur, simulque in vetustissimis exemplaribus integritas apostolicæ sententiæ ostenditur. Hoc tamen in loco sanctus vir os Dei Filium esse ait; dixerat enim superius Spiritum ex Dei ore esse, quod idem significare dixit: *Qui a Patre procedit*.

Sanctus autem Athanasius Antiochenus episcopus, in eo libro, quem prædiximus, « Verbum, inquit, sine Spiritu non est, sicut neque sine Verbo mens. Mentem vero esse Patrem Verbi dicimus. Mens, in qua Verbum, cum qua Spiritus, sanctum Spiritum oris Dei dicens, os enim Patris Filius. »

Si igitur Spiritus quidem ex ore Dei est, hoc autem idem est, quod qui a Patre procedit; os

^a Rem. viii, 9.

^b Psal. xxxii, 6.

^c Hebr. i, 3.

^d II Thess. ii, 8.

autem Patris Filius est; et quod dicitur ex Patre A procedere, illius substantiam significat: cur non id quoque, quod dicitur Filii Spiritus, et Spiritus oris ejus, indifferenter illius substantiam significet, secundum quam ex Patre per Filium procedit, ac per ipsum, et ab ipso esse habet?

Magnus item Basilius in lib. iv *Contra Eunomium*, quasi ex contrario proponens: « Sed dicis, inquit: Si Dei quidem imago Filius est, Verbum autem Filii Spiritus, cur non Filius Filii Spiritus dictus est? » In has igitur ineptias ipsum impellente Eunomio, nisi ex Filio esse Spiritum sanctum crederet, Basilius facillime illi obviasset dicens: Quomodo esset Spiritus Filius Filii, qui non quomodolibet ex Filio, sive per Filium procederet? Ita enim se controversiæ hujus molestia eximeret. Verum id quidem non dixit, sed subjiciens quod proposuerat, solvit: « Nos autem et de hoc ad nos ipsos, quantum possibile est, respondemus. Nam ad te quidem etiam facere satis esset, eadem interrogatiuncula tibi quoque imminente. Dicimus igitur, quoniam dicere Filium ex Filio, divinitatis Trinitatem in suspicionem multitudinis adduceret, audentibus hominibus. In promptu enim erat, suspicari quoniam si Filius ex Filio natus esset, et ex eo rursus alium nasci, atque rursus alium, ac deinceps in multitudinem crescere. Hujus ergo rei gratia, ex Deo quidem esse Spiritum Apostolus aperte prædicavit dicens: *Quoniam Spiritum Dei accepimus* ⁶, eumque per Filium manasse, manifestum fecit Filius, Spiritum ipsum appellans sicut et Dei et Christi mentem nominans, sicut et Dei Spiritum. Filii autem Filium appellare caute declinavit. »

Itaque magnus Basilius Filii quidem Filium esse Spiritum negat, ex Filio autem sive per Filium prodire asseverat. Quod autem manare naturaliter *procedere* significet, ex eo quidem manifestum est, quod eo verbo etiam in natiuitate Filii theologi utantur. Sanctus enim Cyrillus, in libro, quem ad Valerianum episcopum scripsit, « Sanctus, inquit, per naturam cum sit, quemadmodum et Pater, is qui ex eo manavit unigenitus Filius a Patre, sanctificatus dicitur secundum quod apparuit homo. »

Sed et ipse quoque Basilius in libro *De Spiritu sancto*, « Spiritus, inquit, nihil sibi quæsitum habet, sed æternæ cuncta habet, ut Spiritus Dei, atque ex illo manans. » *Manare*, posuit pro eo, quod est, *esse*. Patet autem ex præcedentibus: « Filii enim, inquit, Spiritum ipsum nominavit, quemadmodum et Dei, eodem modo esse Spiritum Filii Spiritum, quo etiam est Dei et Patris. »

Idem rursus in eisdem, capitulo, quod inscribitur: *Cur non et Spiritus Filii Filius*, inquit: « Non ideo, quia non ex Deo per Filium sit, sed ne Trinitatis existimetur infinita multitudo filios

ex filiis, ut sit in hominibus, habere credita. » Cum dixisset igitur: « Non ideo, quia non ex Deo per Filium sit, » ostendit, quia ex Deo per Filium est, duabus negationibus pro una affirmatione utens. Quem igitur esse per Filium dixit, hunc etiam per Filium manare indicavit, *esse*, ac, *manare in substantia*, indifferenter ponens.

Nam si, ut quidam putant, *manare*, manifestationem, qua mundo manifestatus est, signat, quoniam secundum hanc magis Filium Spiritus manifestat, *Ille enim*, inquit, *me clarificabit* ⁷; erit ego et Filius Verbum sancti Spiritus. At id Gregorius Nyssenus negavit dicens: « Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia. » Nempe autem sitne, vel non sit Filius Spiritus sancti manifestatio nihil potest ostendere; nisi *manare*, substantiam simpliciter significet, sicut esse etiam, secundum quam scilicet substantiam per Filium esse a theologis asseritur.

Et his vero illud conficitur, et Spiritum sanctum non esse Filium, quippe emanationis differentia, hoc est, modus differens processus illorum substantiæ, secundum theologum Gregorium, hunc Filium, illum Spiritum sanctum appellari fecit. Ille enim ex Patre sine medio, ille autem, per Filium esse perhibetur.

Liquet autem et hoc, quod magnus Basilius cum iure suo confutare objecta valuisset dicens: « Qui igitur neque ex Filio, neque per Filium substantiam habet, Filii Filius existimari credique non posset; » quoniam ea potius sententia sua erat, ex Patre per Filium atque a Filio esse Spiritum sanctum, ei ut certissimæ ac veracissimæ acquievit; maxime cum dixerit, ita esse Filii Spiritum sanctum, sicut et Patris. Atqui Patris est, secundum quod ex eo est. Et Filii igitur eadem ratione est, quoniam scilicet ab illo esse habet, ac per eum procedit.

Idem præterea Basilius, adversus Eunomium pugnans, asserentem ex solo Filio Spiritum sanctum, esse quasi creaturam, sicuti et Filium ex solo Patre, et ipsum quasi creaturam: arguere quidem illum, quod non sit a Filio, sicut creatura interim omittit,

tertio id reservans libro: « De hoc, inquit, cum plus otii fuerit, dicemus. » Circa finem autem secundi libri contra Eunomium, in illum invehens: « Illud autem, inquit, cui ex omnibus obscurum esse possit, nullam efficientiam Filii a Patre dirimi: nihilque esse in omnibus, quod insit Filio quod a Patre alienum sit? *Omnia enim, ait, mea, tua sunt; et tua, mea sunt* ⁸. Quomodo igitur Spiritus causam soli Filio assignat, ipsiusque naturæ prædicatum, hujus accipit creationem? Siquidem ergo duo principia subintroducens sibi invicem contraria, hæc ait, cum Manichæo et Marcione conteretur. Sin vero ex uno quæ sunt, suspendit omnia, quod

⁶ Rom. viii, 15. ⁷ Joan. xvi, 14. ⁸ Joan. xvii, 10.

dicatur a Filio factus esse, ad primam causam relationem habet. Itaque etsi omnia per Filium in esse producta credimus, omnium tamen Deum causam esse non tollimus. »

In his vir sanctus Eunomium exagitat, quod interim a Patre non dixerit esse Spiritum sanctum. Sin vero hunc non a Filio esse crederet, Basilius facilius ejus objectioni obviasset dicens : « Quoniam quidem a Filio nulla ratione, esse, habet, quomodo secundum te ex solo Filio est? » Cæterum id quidem non dixit, sed eum a Filio esse, cum pro concessio posuisset, Eunomium arguit, quod a Patre illum esse deneget. Ac deinceps, se contra eum armans, ait : « Quomodo ergo non apertum periculum est, a Patre Spiritum dividere, id est, eum non esse a Deo et Patre, contendere, cum utrumque nobis Apostolus conjuncte tradat, et nunc quidem, Christi Spiritum dicat, nunc autem Dei, ita scribens : *Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*⁹. Ac rursum : *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*¹⁰. »

Ubi notandum, quia Eunomium insimulans, quod non etiam a Patre Spiritum diceret, sed divideret a Deo Spiritum, ipse quod conjunctus sit, testimonium ex Apostolo producens, Deo et Christo conjunctim Spiritum commendat, hoc est, ex utrisque esse. Nam, si a Deo dividi, id est non esse a Deo, conjungi Deo et Christo, constat quod ab ipsis esse significat. Ejus autem rei indicium est, quod cum dixisset Spiritum, nunc quidem Christi dici, nunc autem Dei, cum testimonio firmare vellet, quomodo sit Dei : *Nos autem, inquit, non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est* : quasi tantundem valeat dicere, Spiritum Dei, et Spiritum qui ex Deo est.

Cum igitur exposuisset testimonium quod conjuncte dicatur Spiritus sanctus, et Spiritus Dei, et Spiritus Christi, Apostolumque introduxisset testem, etiam ex Evangelio testimonium ad hoc asserendum, assumere voluit ; ac deinceps ait : « Cum autem hunc Dominus Spiritum veritatis dicat, ipse quippe est veritas, et qui a Patre procedit. » Illic idem rursus existimat Spiritum veritatis dici, atque a Patre procedere ; pollicitus enim, testimonium se dicturum, quod conjuncte Spiritus Dei et Christi diceretur : Christi quidem esse, ex eo, quod Spiritus veritatis dictus est ; ostendit autem Dei esse, quia procedit a Patre ; quoniam igitur, quod dicitur, Spiritus Dei, et Spiritus qui ex Deo est, et qui a Patre procedit, causam significat, quodque Spiritus Christi, et Spiritus Filii, et Spiritus veritatis est, et dicitur, causam similiter ostendit. Hæc enim, ut magister (28) docuit, eandem habent vim ; ideo etiam dixit Spiritum sanctum a Filio esse habere,

A atque omnino ex illa pendere causa, idque rationem pietatis tradere : concordatque sibi sanctus vir in hoc, atque in aliis plerisque locis. Ex quibus constat, Spiritum sanctum relative Filii Spiritum dici, et Spiritum Christi, et Spiritum veritatis.

Nysenus quoque Gregorius super oratione Dominica, « Unigenitus, inquit, Filius a sacra Scriptura nominatur, atque hactenus illius proprietas traditur. Sanctus autem Spiritus ex Patre dicitur, atque ex Filio esse vero testimonio asseritur. » Si quis autem, ex, præpositionem hoc in loco a quibusdam adjectam asseveret, primum quidem in vetustissimis exemplaribus ita haberi invenitur, vel saltem locus notatur ; unde quorundam nimis insipientium hominum temeritate particula illa deleta perspicitur.

B Deinde, nihil sibi insolitum dixit vir iste. Quod enim alibi ait : « Aliud quidem continenter ex primo, aliud vero per id, quod esse continenter ex primo, » hoc ait et hic universaliter ; quippe verum est quod essentialiter per aliquod procedat, et per ipsum sit ac per ipsum processus proprii substantialem habet modum, id etiam ex ipso esse. Imo consona Basilio dixit : Ille quippe, ut ex predictis constat, quod sanctus Spiritus Filii Spiritus dicitur, in substantia illius intellexit. Quod enim Spiritus Filii, et Spiritus oris ejus dicitur, idem esse ait, ac si diceretur, ex Patre procedere ; atque ex eo, quod dicitur Spiritus Filii, hujusmodi ad eum proprietatem designari definivit, qualem ad Patrem ex Patre, quod dicitur, procedere commendat ; sufficereque ait, quod dicitur Spiritus Filii, et Spiritus oris ejus ad insinuandum substantiam ipsius ; neque minus aliquid significare, cum Filii Spiritus dicitur, quam cum ex Deo esse illum audimus. Ille igitur hoc ita exposuit. Pari autem intelligentia id dictum et Nysenus accepit. « Quia enim, inquit, Apostolus eum Filii Spiritum, sicut et Dei nominavit, secundum eundem morem est Spiritus Filii, secundum quem et Dei et Patris. Verum Dei, et Patris Spiritus dicitur, quasi ex ipso existens. Igitur et Filii Spiritum, ut qui ex ipso sit, et ab ipso esse habeat, accepit. Non ergo nova neque insueta voce et intelligentia beatus iste usus est : sed ex divinis Litteris occasione sumpta, consentanea magno Patri Basilio locutus est.

Sanctus quoque Cyrillus, super illud evangelicum : *Alium Paracletum dabit vobis*¹¹, ait : « Alium quidem Paracletum Spiritum vocat ; una quippe in utrisque substantiæ ratio, non extra ipsum ponens, sed alteritatis verbum in eo solo dans, quod Spiritus ipse propria substantia esset, atque subsisteret. Neque enim Filius Spiritus est, sed cum vere propriæque sit, atque subsistat, hoc, quod est in fide suscipimus ; Spiritus enim est Patris, et

⁹ Rom. viii, 9. ¹⁰ I Cor. ii, 12. ¹¹ Joan. xiv, 16.

(28) S. Basilus.

Filii. « Nunc notandum, quod ad ostendendum, Spiritum sanctum substantialiter esse, atque subsistere hoc, quod est, hoc est a Filio discretum esse, adjunxit : « Spiritus enim est et Patris, et Filii. » Itaque cum dicitur Spiritus Filii, discretionem quandam oportet intelligere, non consubstantialitatem, ut quidam dixerunt ; etsi, quam maxime, ut dictum est, inde consubstantialitas sequitur. Sicuti et a Patre quidem discernitur Spiritus, quia ipsius est Spiritus, utpote ab ipso prodiens ; ipso autem hoc, quod illius est Spiritus, procedit ab illo, consubstantialisque illi est, et Filius a Patre distingatur, secundum quod Filius est, ac discretio quædam signatur ex nomine ; eo autem ipso, quod Filius est, omnino etiam consubstantialis est.

Et quoniam in divinis personis discretio relationem secundum causam causalemque significat, quod autem dicitur Filii Spiritus, discretionem indicat, constat, quia cum dicimus Spiritum Filii, relationem secundum causam, atque causalem signamus. Enimvero id dicere non possumus, referri quidem Spiritum sanctum ad Patrem et ad Filium, idem esse, quod proprietates habere Spiritum sanctum, ut ad ipsos differenter referatur ; aut Spiritum differentem quempiam esse, ac duplicem ; aut Filium, non secundum essentiam, unum esse cum Patre, quæ identitatem Filii ad Patrem tollunt, unumque ac simplicem Spiritum processum, secundum quem ad Patrem et Filium refertur, ex Patre per Filium procedens, una auferunt.

Deinde, etsi Filius ad Patrem et ad Spiritum refertur, et Pater itidem ad Filium et Spiritum : sed omnino hæreticum est, etiam de Spiritu sancto istud putare, ut ipse quoque, gemina relatione scilicet ad Patrem Filiumque referatur. Spiritus enim secundum unam ac solam personalem proprietatem suam, ac secundum quod Spiritus, ad Patrem refertur et Filium : Pater autem et Filius ad invicem quidem et ipsi personalibus proprietatibus referuntur. Ad Spiritum vero, non his, verum alia relatione, quam generationis ac nativitatis, productionis [spirationis] scilicet, secundum quam, unum sunt Pater et Filius ; etsi suis ad invicem differentiis discreti. Nam, secundum quod ille Pater, hic Filius est, ad invicem solum dicuntur. Itaque illic quidem fas est, secundum unum scilicet, ac solum ipsius personalem processum, Spiritum sanctum ad Patrem, ac Filium referre ; in Patre vero, ad Spiritum et Filium : ac rursus, in Filio ad Patrem et Spiritum sanctum, omnino impossibile est ; nempe enim, etsi Patris persona, una cum sit ac simplex, ad Filium ac Spiritum refertur, dicere possumus, quoniam Pater quidem ad differentes personas Spiritum ac Filium refertur, secundum quod sunt personæ differentes, ideo et refertur differenter (29) ; Spiritus autem sanctus, etsi ad personas differentes refertur, sed non

A secundum quod invicem differentes sunt, refertur ; neque enim ad Patrem, secundum quod Pater est : esset enim Spiritus Filius ; neque ad Filium, secundum quod Filius est : ad Filium enim sic Pater refertur solus. Itaque quoniam unum aliquod ac simplex est, in Patre ac Filio, ad quod refertur Spiritus, merito, et unica relatione ad eos referri dicendus est.

Insuper quoniam idem et unus Spiritus sanctus indifferenter, et sine aliqua adjectionis varietate, Patris ac Filii Spiritus dicitur, necesse est, secundum eundem modum, etiam amborum sit : sin alias, Filii ad Patrem inæqualitas sequitur, similitudinisque incommutabile hinc tollitur. Sicut enim sapientia, bonitas, justitia, conditionisque ratio, Patri Filioque distributa, eis itidem, et sine varietate redduntur, ideoque una essentia, et una virtus, et unus Deus est : ita et in Spiritu sancto, æqualitatis ratio necessario habenda est. Alias quippe, sicut in illis, cum non similiter Patri redduntur et Filio : diminutio, varietasque essentiarum Filii ad Patrem, sequitur, ut dictum est, secundum Ariænorum propositionem : profecto et in sancto Spiritu cum ambobus similiter, ac sine ulla varietate reddatur, si a nobis dissimiliter ac varie redditur, idem necessario sequitur, multoque hic amplius, quoniam et de consubstantialitate Spiritus ipsis sermo est.

Id et magistri Ecclesiæ senserunt. Ait quippe Cyrillus beatissimus, cum illud exponeret : *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* : « Dei enim et Patris naturalium bonorum essentialiter socius consorsque, cum sic eodem modo habet Spiritum, quo habere eum Pater intelligitur, non inductum, neque extrinsecus injectum, id quippe sentire, summæ vesaniæ est ; sed, sicuti unusquisque nostrum proprium sibi continet spiritum, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Propter hoc ipsum denique insufflavit corporaliter Christus, ostendens, quoniam sicut ex humano ore procedit corporaliter spiritus, ita et in divina substantia, qui ex ipsa est Spiritus deifice digneque profunditur. »

Idem rursus cum illud evangelicum exponeret : *Et Deus erat Verbum*, « Non ergo, inquit, minor est, qui eandem habet efficientiam quam perfectus Pater, genitorisque Spiritum habet proprium naturæ bonum vivumque, et sibi substantialiter insitum, quemadmodum videlicet et Pater. »

Hic, si rursus quis duos processus sancti Spiritus ponens, unum intemporalem [ἀχρονον] ac substantialem, temporalem alterum nec substantialem, Patri quidem ambos assignet, Filio vero secundum ac temporalem, secundum quem et mitti dicitur ab ipso, et dari, et infundi, et si quid aliud hujusmodi de tanta re dici convenientius potest. Primo

(29) Leg. Greg. de Valentia, tom. I *Comm. theol.*, disc. 2, q. 10, p.

quidem id legem ferentis est (30); neque enim id a quoquam sanctorum dictum est, atque una hoc ipsum in primis est, quod minorem Patre Filium ostendit.

Deinde non dicitur tantum: Quia per ipsum mittitur, et datur; sed, Quia etiam procedit, quod profecto substantialem sancti Spiritus processum signal, qui etiam æternus atque ante sæcula creditur. Sed enim jam supra declaratum est, quæ ineptiæ, quæ indigna hujusmodi homines sequantur. Præter id namque, quod Filio ministri ordinem assignant, etiam accidentia secundum tempus Filio ac Spiritui, imperfectionemque simul assignare cogentur.

Sed ne in has nugas decidamus, dicendum est secundum magnum Basilium quia, quod ex Deo procedit, non procedit in tempore, etiamsi in tempore ejus efficacia appareat; et quia secundum id quidem quod dicitur, *ex quo*, unicus processus, secundum vero id quod dicitur, *in quod*, geminus esse secundum nostrum habitum agnoscitur, et quæque alia supra dicta sunt. Quanquam nunquam a Filio daretur, nisi ab ipso esset. « A quo enim, ait magnus Athanasius, dari oportebat Spiritum, nisi ab eo, cujus est? » Alias quippe minister esset Filius. Et certe, si priorem illum substantialemque processum, secundum quem ab eo procedit, Pater apud seipsum quasi non communem Filio servaret, missionisque tantummodo illum communionem dignaretur; ex mensura ergo daret Pater Filio Spiritum, et non, ut Baptista dixit, *non ad mensuram* ¹².

Præterea siquidem missio Patri Filioque communis sit, processio vero a Patre solo, non communicante sibi Filio, omnia quidem Filii Patris erunt; non autem omnia Patris et Filii. Non ergo verum erit, quod a veritate ipsa dictum est: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* ¹³. Et illud: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt* ¹⁴, quod absurdissimum est, sanctorumque sententiis penitus adversum.

Ait enim Cyrillus beatissimus super illud: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*. « Fructus igitur et figura expressa paternæ substantiæ Filius cum sit, omnia, quæ ipsius sunt per naturam, sibi vindicat; idcirco ait: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt; ideo dixi vobis, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis*, Spiritus scilicet, qui per ipsum atque in ipso est. »

Et idem rursus super illud: *Hoc erat in principio apud Deum*, « Deum, inquit, verum ex Deo Patre vero genitum seipsum Unigenitus ostendens ait: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*; omniumque proprietatum quæ Patri insunt naturaliter, hæres Filius est, ut ex ipso secundum naturam existens,

etiamsi non intelligatur esse Pater; omnia autem perfecte in seipso habens, quæ sunt personæ substantiæ propria atque præcipua. »

Idem super illud: *Sicut tu me misisti in mundum*, « Quoniam, inquit, ex Patre, et in Patre, secundum naturam est Filius, fructus existens verus substantiæ ipsius, Patris proprium Spiritum sibi per naturam vindicat. »

Sed et magnus Basilius in lib. *De fide*, cujus initium est: *Dei quidem meminisse jugiter*, « Filius quidem, inquit, ut Filius, naturaliter, quæ Patris sunt possidet; ut autem Unigenitus, omnia habet, in seipso collecta. »

Si ergo omnia, quæ habet Pater bona præcipua et propria Patris, et Filius itidem habet, præcipuus autem est Spiritus vivens, et substantialiter insitus, isque propriæ Filii naturæ bonum esse a theologis asseritur, quamvis etiam præter Patrem esse solum, omnia quæ Patris sunt Filium habere itidem asseveratur, constat profecto quia et Filii est Spiritus sanctus, sicut et Patris, ac secundum eundem modum. Alias enim summa illa cum Patre identitate et incommutabilitate Filium excluderemus.

Verum, etsi eandem substantiam habet et Pater et Filius, sicut in divina illa simplicissimaque natura digne habere intelligitur, eandem tamen Pater ita habet, ut a nullo accepisse, cum sine causa sit, intelligatur: Filius autem eandem ita habet, ut a Patre acceperit, ut a causa, Filiique rationem nascendo sibi vindicaverit. Similiter autem et de Spiritu dicendum, quod eandem cum illis habeat substantiam, a Patre quidem procedens, a Filio autem accipiens causabilitate, hoc est processus ratione: sive ex Patre per Filium secundum suum substantialem processum, secundum quem ex Patre esse per Filium asseritur.

Dicere autem: Si omnia Patris habet Filius, et Filius necessario jam Pater est; hominum est parum considerate loquentium, Salvatorisque delentium vocem, ac personarum ordinem omnino ignorantium. Neque enim jam esset Filius Filius, neque Pater Pater, sed mixta omnia et confusa essent, proprietatibus sublatis. Cæterum constat, servatis tantum proprietatibus, quæ personas commendant, reliqua omnia esse communia. Namque hic Patris ac sui mentionem faciens Dominus et omnium, *Omnia enim, inquit, quæ habet Pater mea sunt*, his qui Trinitatem et unitatem confitentur, dicendo, Pater, et Filius, intelligendas proprietates dedit, discretionemque personarum; omnia autem dicendo, cuncta naturæ bona quæ Pater habet, præterquam esse Patrem intelligi voluit.

Unde magnus quoque Basilius in libro *De fide*: « Omnia quæ Pater est Filius est, Patrem dixi et Filium, has mihi proprietates serva. Manens igitur

¹² Joan. iii, 34. ¹³ Joan. xvii, 10. ¹⁴ Joan. xvi, 15.

(30) Hoc est, nihil probantis, sed tantum cum auctoritate asseverantis.

Filius, Filius omnia est, quæ Pater, juxta ipsius A Domini vocem dicentis: *Omnia; quæ habet Pater, mea sunt.* Re enim vera imaginis sunt omnia, quæ adsunt primitivæ formæ. »

Beatus item Cyrillus in secundo ad Hermiam ait: « Coæternum Patri credimus Filium omniaque æqualiter habentem, præter solum gignere. » Idemque in libro suo *De Trinitate*, « In Filio, inquit, unigenito, per omnia simili Patri et æquali, præter id solum, quod Pater non est. »

Divus item Chrysostomus in homilia 39 super Joannem, super illud: *Ut omnes honorent Filium, sicut honorant et Patrem*, « Num ergo, inquit, et Patrem ipsum appellabimus? Absit. Idcirco enim dixit Filium, ut manentem Filium, ut Patrem, honoremus. Qui autem ipsum dicit Patrem, non jam ut Patrem Filium honorat, sed permiscet et confundit omnia. » Ac post pusillum: « Dedit autem idcirco dictum, ne ingenitum ipsum suspiceris, neque duos Patres esse putes. Omnia enim quæ Pater est, hæc et Filius est, genitus et manens Filius. »

Porro, si quis etiam Spiritum sanctum, ejusdem essentia cum Patre et Filio cum sit, et ipsum quasi necessario se producere subinferat, audiet hinc quidem esse nihil quod ipsum seipsum proferat, ipsumque sui ipsius causa sit; hinc vero nullam aliam nobis personam præter tres, in divinis traditam, ut illam producat Spiritus. Itaque cogetur C personam aliam, quæ producat, invenire, quandoquidem, quod producit, et quod producit, idem esse non potest, simulque sermonis tolletur fundamentum. Præsupponitur quippe, juxta sacri eloquii positionem, Spiritum produci, vel procedere; solumque unde quæritur: et si Pater, et Filius unus productor est, at quod producit, et quod producit, idem esse non potest. Sic enim necessario ejus, quod dicitur, unde, causa tolletur: hac vero ratione, et quod dicitur ex Patre per Filium prorsus auferetur. Non ergo est putanda instantia, quam et ea, de quibus sermo est, et quæ a disputationibus concessa sunt, tollunt.

Quamquam etiamsi alia persona detur, hoc ipsum et de illa quispiam inquireret, atque ita nusquam sistetur infinitas. Pari enim ratione, aut in infinitum progreditur processuum numerus, aut, si stabit uspiam, cur non hoc magis in Spiritu, tertia videlicet persona Trinitatis, ut et Trinitatis nobis confessio servetur, et hujusmodi vanitas omnino arceatur? Nam præter id, quod hujusmodi ratiocinatores vani, nihil concludunt, etiam quæ nobis de Trinitate sunt tradita, moventur. Posito enim etiam ex solo Patre esse Spiritum, eadem et ad illos nihilominus erit instantia, hæsitatioque manebit. Ut ergo et eis ipsis, et nobis nihil ad disputationem conferens ejusmodi instantia, imo etiam proposita destruens abjiciatur.

¹⁸ Joan. xiv, 9.

Ex his ergo quæ diximus, apparet et ipsum Filii nomen, et multum quidem, ad propositum conferre. Neque enim Pater verus Pater esse diceretur, nisi seipsum penitus communicaret Filio; neque Filius verus esset Filius, nisi Patris omnia haberet in seipso; sed neque esset incommutabilis imago Patris, si illo minor appareret; neque sigillum uniforme esset, quod in se ostendit Patrem juxta magnum Basilium: « Imaginis quippe sunt omnia, quæcunque insunt primitivæ formæ, » ut ipse ait; et sicut Gregorius Theologus in sermonibus de Filio dixit: « Hæc enim imaginis natura est, imitationem esse priui exemplaris, idemque esse potius, quam assimilationem, ne sit in alio similis, in alio dissimilis. »

B Et adiecit: « Hic autem eo etiam magis, quo vivens viventia est imago. » Sed neque Christus vera persecutus esset de seipso dicens omnia, quæ Patris essent, se habere; habet autem Pater propriam naturæ suæ bonum, Spiritum sanctum. Et quoniam unam eandemque naturam Filius ex Patre genitus etiam cum Patre habet, quis audeat hæc prædictum Filium asserere paternorum honorum aliis gaudere, aliis privari? Atque hinc omnium, quod dicitur definitionem tollere, cum Dominus Patris omnia se habere dixerit? Præterea dictum est: *Qui videt me, videt et Patrem*¹⁸. Quod autem dicitur, *videt*, pro eo positum est, quod est, intelligit, ita exponentibus Patribus.

C Et hinc itaque constat, quod qui Filium sine Spiritu cogitat, etiam Patrem Spiritu destitutum intelligit. Quia enim Filius Patris est definitio et verbum; et sicut definitio ad definitum, sive definibile, sic se habet Filius ad Patrem juxta theologum Gregorium: omnino, qui definiti definitionem nescit neque ipsum definibile ac definitum sciit. Itaque si quidem Pater Spiritus sancti causa est, et Filius cum eo. Quod si non Filius, neque Pater quidem. Nam quod in incommutabili imagine non cernitur, id neque in primitiva forma inspicitur. Et qui Filium Spiritus sancti causam non inspicit, ne Patrem quidem causam hujusmodi videre poterit. Quod enim ait Christus, veluti brevis quædam Patris et Filii parilitatis et æqui honoris definitio est. Quantæ igitur, et quam periculosæ audaciæ est, cum tanta sit ambobus incommutabilitatis identitatisque ratio, Spiritum a Filio auferre, contra Domini Patrumque sententiam, ut hinc etiam imaginis incommutabilitas tollatur essentiaque differentia necessario sequatur? Unde sane constat, Patrem et Filium unam esse sancti Spiritus causam, gignendi nascendique proprietate servata.

Joannes item Chrysostomus in 38 super Joannem homilia, interrogantibus Arianis, quomodo ejusdem esset essentia, qui mitteret, et qui mitteretur, respondit dicens: « Rursus ad humana orationem convertis, neque intelligis ista propter nihil aliud dici, nisi ut et causam sciamus, et in Sabellii mor-

bom non incidamus. » Constat ex his, quoniam *A* *cundum* se esse a Patris dignitate ostendit; neque enim servilis illa missio intelligenda est, etsi quam maxime servili forma vestitus, hæc de se sine crimine loquatur. Missus est autem ita, sicut verbum ex mente, sicut splendor solis ex ipso. »

Idem super illud: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus* ¹⁹, « Et certe, inquit, non ignorans, quia omnium habet potestatem, et quia a Deo exivit, hoc est, ex Patris essentia natus est. »

Idem super illud: *Credidistis, quia a Deo exivi* ²⁰, « Ex eo, inquit, quod ait: *Exivi a Deo*, hic rursus putabimus dictum, vel, quia natus sum, atque ex illius substantia illuxi secundum processum, ut essem, et intelligere, fortasse propie ac substantialiter, non tamen penitus divisim. Est enim in Filio Pater, rursumque secundum naturam in Patre Filius. Sive *exivi*, pro eo quod est, factus sum homo, vestram formam naturamque suscipiens. Quasi enim locus cujuslibet rei est propria natura a qua exit, cum ad aliud quodlibet migrat, et quod non erat, efficitur. »

Sanctus Item Maximus controversiam Anomœi seu Ariani cum orthodoxo in morem dialogi conscribens, Anomœum interrogantem facit, quidnam sit *gignere, et nasci, et emittere, atque producere*? Orthodoxumque ita respondentem introducit: « Pater quidem gignit, hoc est genuit, Filius autem gignitur, id est genitus est; atque ipse Pater emittit Spiritum, hoc est emisit; Spiritusque procedit, hoc est processit. »

Consona his et beatus Gregorius Romanus pontifex in homilia super illud evangelicum (31): *Cum sero esset die illa una Sabbatum* ²¹, loquitur dicens: « *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* ²². » Hoc est, ea vos charitate diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, qua me charitate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit, quamvis *mitti* etiam, juxta divinitatis naturam, aliter possit intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur. Nam sanctum quoque Spiritum, qui, cum sit cœqualis Patri et Filio, non tamen incarnatus est, idem se Filius mittere perhibet dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre* ²³. Si enim mitti, tantummodo incarnari deberet intelligi, sanctus procul dubio Spiritus nullo modo diceretur *mitti*, qui nequaquam incarnatus est, sed ejus missio, ipsa processio est, qua de Patre procedit et Filio. Sicut igitur Spiritus mitti dicitur, quia procedit, ita et Filius non incongrue mitti dicitur, qui generatur. »

Quod igitur ex divi Patris Chrysostomi dictis colligitur, hoc etiam sanctorum cœterorum sententiis colligi datur. Mitti quippe hoc in Patre ac Filio significat quod et nasci, et ex Patre esse habere; etsi juxta Filii humanitatem ista intelligi possint. Porro

bom non incidamus. » Constat ex his, quoniam *A* *cundum* se esse a Patris dignitate ostendit; neque enim servilis illa missio intelligenda est, etsi quam maxime servili forma vestitus, hæc de se sine crimine loquatur. Missus est autem ita, sicut verbum ex mente, sicut splendor solis ex ipso. »

Idem super illud: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus* ¹⁹, « Et certe, inquit, non ignorans, quia omnium habet potestatem, et quia a Deo exivit, hoc est, ex Patris essentia natus est. »

Idem super illud: *Credidistis, quia a Deo exivi* ²⁰, « Ex eo, inquit, quod ait: *Exivi a Deo*, hic rursus putabimus dictum, vel, quia natus sum, atque ex illius substantia illuxi secundum processum, ut essem, et intelligere, fortasse propie ac substantialiter, non tamen penitus divisim. Est enim in Filio Pater, rursumque secundum naturam in Patre Filius. Sive *exivi*, pro eo quod est, factus sum homo, vestram formam naturamque suscipiens. Quasi enim locus cujuslibet rei est propria natura a qua exit, cum ad aliud quodlibet migrat, et quod non erat, efficitur. »

Sanctus Item Maximus controversiam Anomœi seu Ariani cum orthodoxo in morem dialogi conscribens, Anomœum interrogantem facit, quidnam sit *gignere, et nasci, et emittere, atque producere*? Orthodoxumque ita respondentem introducit: « Pater quidem gignit, hoc est genuit, Filius autem gignitur, id est genitus est; atque ipse Pater emittit Spiritum, hoc est emisit; Spiritusque procedit, hoc est processit. »

Consona his et beatus Gregorius Romanus pontifex in homilia super illud evangelicum (31): *Cum sero esset die illa una Sabbatum* ²¹, loquitur dicens: « *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* ²². » Hoc est, ea vos charitate diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, qua me charitate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit, quamvis *mitti* etiam, juxta divinitatis naturam, aliter possit intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur. Nam sanctum quoque Spiritum, qui, cum sit cœqualis Patri et Filio, non tamen incarnatus est, idem se Filius mittere perhibet dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre* ²³. Si enim mitti, tantummodo incarnari deberet intelligi, sanctus procul dubio Spiritus nullo modo diceretur *mitti*, qui nequaquam incarnatus est, sed ejus missio, ipsa processio est, qua de Patre procedit et Filio. Sicut igitur Spiritus mitti dicitur, quia procedit, ita et Filius non incongrue mitti dicitur, qui generatur. »

Quod igitur ex divi Patris Chrysostomi dictis colligitur, hoc etiam sanctorum cœterorum sententiis colligi datur. Mitti quippe hoc in Patre ac Filio significat quod et nasci, et ex Patre esse habere; etsi juxta Filii humanitatem ista intelligi possint. Porro

Liquet autem ex his, quod in Filio quidem gigni, *mitti* est, in Spiritu vero procedere est. Neque mitti solum, sed quælibet verba, processum simpliciter significantia, Filioque ac Spiritui convenientia, in altero quidem nativitatem, in altero autem processionem commendat, juxta scilicet illorum proprias substantialesque processus. Hæc enim et sancti Patres dicunt.

Sanctus denique Cyrillus, super illud evangelicum: *Qui autem accipit illius testimonium, signavit, quia Deus verax est* ²⁴, « Pater, inquit, Filium ex propria natura protulit, veluti ex lumine splendorem, secundum ineffabilem atque inenarrabilem divinæ nativitatis morem, quod ipse quoque nobis ostendit dicens: *Unigenitus ego ex Patre exivi, et venio* ²⁵. Exivit quippe ex Patre in propriam substantiam Filius, etsi in ipso semper secundum naturam est, quodque nobis in illo exisse significat, hoc rursum hic *mitti* indicat. »

Idem super illud: *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me* ²⁶, « Sciendum vero, inquit, quod per id, quod missum se iterum dicit, non se-

¹⁹ Joan. iii, 35. ²⁰ Joan. xvi, 28. ²¹ Joan. vii, 46. ²² Joan. xiii, 3. ²³ Joan. xvi, 27. ²⁴ Matth. xx, 8. ²⁵ Joan. xx, 21. ²⁶ Joan. xv, 26.

(31) Hom. 26 super Evang.

cum hoc in Spiritu sancto non habeat, ideo quod corpus non assumpserit ut Filius, restat intelligendum de naturali processu sancti Spiritus ex Filio, quod mitti, et exire, et prodire dicitur.

Ex quibus etiam maxime manifestum est, ut diximus, non duos esse sancti Spiritus processus, quod a quibusdam assumitur; hoc enim pluribus arguitur, etsi propter illius temporalem manifestationem, nostrumque profectum, æternum quod est, temporale videatur, ut superius dictum est.

Quod si divus Chrysostomus alio in loco dixit: « Cum vero mitti audieris, noli de divinitate dictum accipere; Deus non mittitur, » dicendum, quod quia plurimi hæreticorum, ex eo quod dicitur mitti, gradus divinitatum introducentes, unamque et unitissimam essentiam et deitatem dividentes, aliam quidem mittere, mitti aliam docebant; ideo præceptor pietatis illud quidem denegat, ne deitatem introducat multitudo, deorumque consequentium partim superiorum, partim inferiorum, juxta scilicet substantiarum differentias; et ait quia deitas non mittitur, neque Deus, quando secundum Deitatis nomen absolute dicitur, et sine relatione. Per id vero, quod mittere et mitti dicitur, personarum substantiam, causamque et causale constituitur. Diciturque idcirco dici, quia mittitur, ut causam sciamus, et in Sabellii morbum non incidamus, mitti sic accipiens, secundum quod persona ex persona substantiam habet, ex ea prodiens, cum una illis sit essentia.

Itaque secundum quod divina persona est, mitti ponitur, quia et mitti in divinis, ut dictum est, ab alio esse significat. Alias quippe, et sibi ipsi et Salvatoris sententiis adversaretur apertissime de se dicentis, missurum se Paracletum, Spiritum veritatis: seipsum *veritatem* dicens, illum scilicet Spiritum, quem mittit Pater, et qui a Patre procedit. Ex quibus id etiam apparet, quod qui per donum sine substantia, non personam, secundum quod persona est, mitti a Filio Spiritum sanctum dicunt, non recte opinantur. Qui enim ex Patre procedit, Paracletus est Spiritus veritatis, quem mittit quidem, inquit, Pater in nomine meo, hoc est, per me. Missurum vero se, ipse quoque pollicetur, qui discipulos doceret, eisque suggereret omnia. Hunc ergo Spiritum quis audeat sine substantia dicere, nisi blasphemare velit?

Magnus quoque Basilus in libro *De sancto Spiritu*, « Spiritus, inquit, sanctus, nihil sibi acquisitum habens est, sed æternæ habet omnia, ut Dei Spiritus et ex eo manans, causamque ipsum habens, ut fontem sui. » Ubi notandum, quia Deum causam esse sancti Spiritus ex eo quod fons ejus sit, monet. Ait enim: « Causam ipsum habet, ut fontem sui. » Liqueat autem, quia fontis nomen causam significare vult.

Magnus item Athanasius in ea quam scripsit

A disputatione orthodoxi et Anomœi, ex persona orthodoxi ait: « Spiritum autem ingentum dico; non enim habet generationis auctorem, sed fontem sui; sicut enim fons extrinsecus non pignit, quam fundit aquam, sed ex seipso inundans habet, ita et Deus fons Spiritus est, ut dictum est, largitor ejus, non illum extrinsecus sumens, sed ex seipso profundens; scriptum quippe est: *Duo enim mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere* ». Et Apostolus dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, et operatur in nobis virtutes* ». Quod autem aqua viva sit Spiritus, Christus docuit dicens: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* ». Et hoc in loco magnus Athanasius fontem Patrem dixit, Spiritum aquam.

Ubi vero enumerat Scripturæ testimonia naturalis communionis, ex eo quod similiter sit Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ibi Christum fontem Spiritus dicit, aquam vero sanctum Spiritum nominat, Ait denique: « Dicit Salvator iterum: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Exponens autem evangelista quid sit aqua viva: *Hoc autem, inquit, dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Dicit enim propheta: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere*. »

Item rursus in libro *De dispensatione incarnationis Domini*, cujus initium est: *Qui maligne divinas Litteras volunt intelligere*, « Novit enim, inquit, propheta apud Deum Patrem esse Filium fontem sancti Spiritus. » Sed et Chrysostomus in sermone *De sacramento baptismatis*: « Propterea, inquit, ostendit se ipsum Salvator fontem aquæ vivæ, et aquam vivam Spiritum sanctum. » In hymnis quoque psallimus: « *Me dereliquerunt fontem viventis aquæ, Barrabanque petiverunt atque dimiserunt*. » Constat igitur, quod dictum est, *me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*, aliquando personæ Patris convenire, aliquando vero etiam Filii. Viva autem aqua Spiritus sanctus vocatur. Fons itaque Spiritus sancti Pater et Filius est. Ita quippe et a sanctis Patribus exponitur. Et quoniam fons quidem Spiritus Pater est, ut causa ipsius, est autem Filius sancti Spiritus fons, colligitur, quia una causa, unusque fons sancti Spiritus est Pater et Filius. Omnia enim, quæ Pater habet, Filii sunt, et quæ Filii sunt ad Patrem referuntur. Et illud simul constat, quia sicut per naturam una est aqua, et quæ in fonte est et quæ manat ex fonte, ita unum per naturam sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Similiter vero aqua ex fonte manat, profunditur, scatet; manifestum est, quia et Spiritus ex Filio manat, scatet atque profundi-

¹¹ Jerem. II, 13. ¹² Galat. III, 5. ¹³ Joan. VII, 37, 38.

ter. Hæc autem ipsum ex illo esse significant : A substantia, et e^{ss}entia, et splendor gloriæ Dei. deo quippe Filium ex Patre manare, fluere atque profundi, sancti Patres dicentes, substantiam ejus ex Patre significare volunt.

Ait quippe sanctus Cyrillus in quodam capitulo, *De æternitate Filii*, cujus initium est : *Fons sapientiæ Deus vocatur, et est* : « Erat ergo Patri coæternus Filius, ex paterna substantia veluti ex quodam fonte scaturiens. » Ajunt nihilominus et ipsi Patres Spiritum sanctum ex Filio quoque profluere, profundi, manare atque procedere. Nam in gestis primæ in Nicæa synodi, in his quæ dixerunt sancti Patres ad philosophum per episcopum Leontium, quorum verborum initium est : *Est illud autem intelligendum, o amice, jam veritatis philosophe*, sic habetur, « Invenitur Spiritus ex Patre quidem procedens, proprius autem Filii, et ex ipso profluens. » Si quis autem ex his Filium Spiritus fontem juxta eum qui a quibusdam introducit, secundum processum ejus intelligi tantum vult : at eo dato, quæ prædicta sunt, inepta erunt et absurda omnia.

Præterea etsi dederimus, geminum processum esse, utrumque necesse est Filio communem esse cum Patre, ne varietas essentiæ Filii ad Patrem sequatur. Quorum enim est virtus differens, essentia quoque differens est; sicuti quorum æqua virtus est, æqualis et essentia est. Quod si unus processus est, multo magis quod quærebatur, in manibus est. Hoc autem verissimum est, maxime ostenso; hinc quidem eos qui duos processus ponunt absurda plurima sequi necessario, hinc vero quoniam mitti et procedere, et profluere divinarum personarum distinctionem commendat.

Præterea Filius imago Patris dicitur, Spiritus autem Filii. Dixit enim Apostolus : *Quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*¹⁷. Cyrillus quoque, super illud evangelicum : *Sicut tu me misisti in mundum*¹⁸, ait : « Quia enim Unigeniti substantiæ imago integerrima Spiritus ejus est, juxta id, quod Paulus scripsit : *Quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis filii ejus*, omnes, in quibuscunque fuerit, conformes efficit imagini, hoc est, Filio. »

Idem super illud : *Non pro his rogo tantum*¹⁹, ait : « Imago sincera Patris Filius, naturalis vero similitudo Filii, Spiritus ejus. » Idem rursus in *Thesauris* : « Quemadmodum igitur, quoniam imago Patris diligentissima est Filius, qui eum suscipit, et Patrem habet, ita ad parilem figuram analogia recurrente : qui Filii imaginem, hoc est, Spiritum suscepit, per ipsum omnino habet Filium, Patremque, qui in ipso est. »

Magnus autem Basilius in lib. i *Contra Eunomium*²⁰, « Imago, inquit, genita, et dicitur Filius, et est sapientia et virtus, et justitia Dei, non quasi habitus, neque quasi aptitudo, sed vivens

et toto in seipso ostendit Patrem, ex tota ejus gloria resplendens. »

Idem in sermone *Contra Sabellium et Anomæum* : « Illic autem cum audis imaginem, splendorem gloriæ intellige. »

Joannes quoque Damascenus, in Canone in magnum Basilium ait : « Imago Patris Filius, ac Filii Spiritus. » Ad hæc sanctus quidem Cyrillus in vi *ad Hermian* ait : « Denique et sanctus David viventem et substantialiter insitam effici naturam ac virtutem Patris Filium noscens orabit dicens : *Manda, Deus, virtuti tuæ ; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis*²¹. Paulus item sapientissimum Christum Dei virtutem et Dei sapientiam²² aperte prædicavit. » Idem in quodam capitulo 11 *Thesaurorum* ait : « Apertissime ostenditur, non alienum esse a Filio Spiritum sanctum, sed in ipso, et ex ipso esse, ac veluti efficacia quædam naturalis omnia implere valens, quæcunque voluerit. » Rursumque in alio capitulo 1 *Thesaurorum*, « Filius, inquit, viva et essentialis efficacia est, et virtus sapientia Patris. » Sed et magnus Athanasius, in Epist. ad Serapionem, operationem Filii Spiritum nominat, plurimisque in locis doctores sancti naturalem et essentialem Filii virtutem et operationem Spiritum sanctum asseverant.

Ad hæc faciem quidem Patris Filium, Filii vero faciem Spiritum sanctum asserunt. Ait enim divus Cyrillus in v *ad Hermian* : « Quod enim, inquit, quasi facies Dei, et Patris Filius sit, Psalmista nos facile docere poterit, aliquando quidem dicens : *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam*²³ ? aliquando rursus veluti ex persona eorum qui crediderant in illum : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*²⁴. Signati enim sumus sancto Spiritu ad similitudinem faciei Patris, hoc est Filii. » Idem super illud : *Operamini non cibum, qui perit*²⁵, « Quoniam, inquit, non dubium est, quin facies Dei, et Patris Filius sit. Est ipse penitus et character in quo signat Deus. » Idem super illud : *Sin autem, propter ipsa opera credite*²⁶, « Si enim, inquit, implevit quidem cælos Filius, et terræ ultima, hoc est, infernum, quomodo non stolidissimum omnino est et præter omnem rationem, ambitus illi applicare nomen ? Ne illud quidem venit in mentem quod si facies ejus, hoc est Spiritus; facies enim Filii vocatur Spiritus; implet omnia, nulla ratione ipsum ambitu includi posse. »

Ad hæc magnus Basilius in lib. iv *Contra Eunomium*, genitorem et primam formam Filii Patrem appellavit. Magnus vero ille Gregorius mirabilem patrator Neocæsareæ episcopus, in libro, cujus initium est : *Inimicissimi alienique apostolicæ confessionis*, « Pater, inquit, Domini principium,

¹⁷ Rom. viii, 29. ¹⁸ Joan. xvii, 18. ¹⁹ ibid. 20. ²⁰ Psal. lxxvii, 29. ²¹ I Cor. i, 24. ²² Psal. cxxviii, 7. ²³ Psal. iv, 7. ²⁴ Joan. vi, 27. ²⁵ Joan. xiv, 12.

æternæ illum genuit; et prima forma Spiritui Dominus. » Præterea sermo quidem Patris Filius, verbum autem Filii Spiritus in sacra Scriptura dicitur. Ita et magnus Basilius exposuit. Ac proprius quidem Patris Filius, Filii autem proprius Spiritus sanctus a theologis asseritur. Sanctus denique Cyrillus in libro *Ad monachos*, cuius initium est: *Advenērunt quidem, juxta quod consuetum est, in Alexandria*, « Sicut enim, inquit, proprium est hominis, imo et cujusque cæterorum animalium, quod ex eo secundum naturam generatur, ita proprium Dei esse, quod ex illius essentia est, intelligi et dici debet. »

Magnus item Athanasius, in *Contra Arianos* lib. « Quia enim, inquit, Verbum naturaliter proprium est substantiæ Dei, ex ipso quoque et in ipso est. »

Rursus Cyrillus beatissimus illud evangelicum exponens: *De meo accipiet* ²⁶, ait de Spiritu sancto: « Procedens quippe per eum naturaliter, ut proprius ipsius cum omnibus, quæ habet, perfecte accipere dicitur, quæ ejus sunt. »

Si igitur omnes ferme sancti Patres apostolicum illud: *Conformes imaginis Filii ejus*, ita exposuerunt, ut, *conformes Spiritui* dicerent, qui est imago Filii Dei; imago vero ex quo est, significat; non enim Filius imago Patris diceretur, nisi ex illo esset: « Cum enim aulimus imaginem, splendorem, ut ait magnus Basilius, oportet intelligere; » splendor vero manifestissime processum substantiæ designat: constat, quia et Spiritus, cum imago Filii dicatur, idcirco dicitur imago ejus, quia ex illo splendoris instar emanat. Unaque illud apparet, quod nisi etiam a Filio Spiritus esset, nequaquam secundum hoc Filius ex Patre splenderet. Ita nec incommutabilis imago esset. At immutabilis est, personali tamen discretionem servata. Dictus est autem ex tota gloria illius illustratus. Si ex tota, totus necesse est totius imago sit, ac secundum hoc minime variabilis. Et quoniam Filius totum in se ipso ostendit Patrem; hoc autem est, quoniam totus ex toto est. Ait autem ipse Basilius ad Amphilo-
chium scribens: « Quia Spiritus sanctus ostendit in seipso Filium, et majestatem ejus, unde prodit, constat, quia et Spiritus sanctus totus ex toto Filio est. Et quoniam unum totum est Pater et Filius, neque aliud est totum Pater, aliud totum Filius; patet, quia ex uno toto Patre et Filio Spiritus sanctus est, servata scilicet discretionem Patris et Filii. »

Quoniam vero etiam viva virtus, et naturalis atque essentialis efficacia Patris, est Filius, atque hoc omnino, quoniam ex Patre est (virtus quippe in potente atque ex potente est, efficientiaque ex efficiente prodit), constat, quia etiam Spiritus Filii naturalis atque essentialis efficacia, et viva

virtus cum dicatur, secundum eundem modum dicitur, servato tamen processu differenti Filii et Spiritus; quod hic scilicet immediate et continenter ex primo, ille per eum qui continenter ex primo prodeat. Secundum eandem autem rationem et facies Filii dicitur Spiritus, et prima forma Spiritus Dominus, sicut et Pater Filii causæ ratione dictus est. Viva enim viventis imago, et figura substantiæ ejus est ²⁷.

Et certe, si sine medio esset Spiritus ex Patre, id est ex solo, nunquam dictus esset Filius quidem imago Patris; Filii autem Imago Spiritus: et Filius quidem operatio, et virtus Patris; Filii autem operatio et virtus Spiritus. Atque Filius quidem facies Patris; Filii vero facies Spiritus. Et illud una ex his apparet, Spiritum Patris Filium nec esse, nec dici; neque imaginem ejus, et quæ alia Filii esse dicuntur. Processus quippe differens, emanationisque differentia, hunc Filium, illum Spiritum vocari fecit. Si quis tamen, quæ sunt hujusmodi, consubstantialitatem signare asserat, audiat, consubstantialia quidem converti: Filiius autem sancti Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia. Sed ne illud quidem usquam lectum est, quod Filius, virtus, et naturalis essentialisque operatio, et imago sit, neque verbum ejus, et quæ alia Filii Spiritus sanctus esse dicitur. Ex quo sane liquet, propter divinarum personarum ad se invicem ordinem, secundum quem, processus, et secundum quem Spiritus sanctus procedit ex Patre per Filium, ista non posse converti, quia neque ex Patre Filius per Spiritum gignitur. Sicut enim Pater Filii virtus non dicitur, neque operatio, nec splendor, et si quid est hujusmodi (hoc enim esset substantiæ ordinem tollere), eadem ratione neque Filius ista esse sancti Spiritus dicitur.

Porro, si quis imaginem hominum ad Deum, juxta proportionis rationem in imagine Patris, hoc est Filio, et imagine Filii, videlicet Spiritu, velit accipere, non magis quod volet, ostendet, quam Filium a Patris essentia alienabit, Spiritumque a Filio alienum neque sibi naturaliter insitum blasphemabit. Pater enim cogetur, Filium ad Patrem eandem habere rationem, quam habent singuli hominum ad Deum.

Verum ex prædicto secundum processus personarum ordine, ratio etiam consubstantialitatis apparet; constat enim, quia quod ex aliquo, vel per aliquem, secundum æquivocum processum prodit, eandem inde naturam sumit. Atqui proprium Patris Filium esse, ut qui ex substantia illius sit, sancti Patres asseverant. Magnus enim Athanasius ait: « Quoniam Verbum per naturam proprium est essentia Dei, ex ipso atque in ipso

²⁶ Joan. xvi, 14. ²⁷ Hebr. i, 3.

est. » Quæ autem de hoc dicuntur, plurima cum sint propter multitudinem, omittimus, per quæ ex ipso esse, ut proprius sit essentiæ illius, astringitur a sanctis Patribus. Atque hinc dignosci potest, Spiritum ideo Filii proprium dici, quia ex essentia ipsius, rursumque eum ideo ex essentia Filii esse asseverari, quia illius substantiæ proprium esse bonum est : procedere enim per Filium naturaliter Spiritum, ut ipsius proprium, beatus Cyrillus dixit, ideoque ab eo accipere dicitur, quod per huiusmodi processum esse Spiritus sanctus acceperit.

Magnus item Athanasius, de eodem, in primo *Contra Arianos* : « Nisi enim, inquit, esset Verbum germen proprium substantiæ Patris, quasi splendor lucis, distaret vero natura Filius a Patre, sufficeret Patrem solum dare. » Hic proprium Patris Verbum ait, ceu splendorem lucis. At splendor ex causa lucis est. Et proprium igitur ex causa esse ostendit.

Sanctus Cyrillus super illud : *Cum autem venerit Paracletus* **, « Si ergo, inquit, officium ministri Filium implere arbitramini, alienum hoc est, ex Deo et Patre procedentem Spiritum, qui per naturam sanctus est, nobis largientem, non secundum naturam sanctus est Filius, sed participatione sicut et nos. » Hoc exponens, quod ait, *alienum*, ex Deo, inquit, et Patre procedentem; non propterea alienum dicens, quia ex Deo et Patre sit, sed quia non sit ex Filio. Si igitur, quemadmodum proprium est hominis, quod ex ipso secundum naturam natum fuerit, ita et proprium Dei est, quod ex ejus essentia est; dicitur autem Spiritus proprius Filii, quomodo non ideo proprius dicitur, quoniam ex ipso est? Si enim ex ipso non est, ab ipso alienus erit, etsi non sit a Patre alienus.

Et illud autem simul ostenditur, quod, nisi esset ex Filio, ministri officio Filius fungeretur apud Patrem. Hæc enim aperte supra jam dicta sunt. Beatus autem Cyrillus manifestius et aliis in locis hæc ponit. Nam in expositione Joëlis prophetæ, « Proprius ejus, inquit, id est Filii, et in ipso, et ex ipso Spiritus est, quemadmodum scilicet etiam ipsi Deo et Patri intelligitur. » Ac rursus in laudibus Theodosii principis, « Baptizantem, inquit, Jesum in igne, non alienum immittentem Spiritum, servi scilicet, ministri officio; sed, ut Deum cum summa potestate, eum qui ex se erat, ac proprii sui. »

Rursus super Joannis Evangelio, « Naturalium enim, inquit, Dei ac Patris bonorum socius et consors Filius essentialiter cum sit, Spiritum habet. » Ac post pauca : « Sicut et quisque nostrum proprium in seipso Spiritum continet, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcirco enim etiam corporaliter insufflavit eum Jesus. » Idem in quodam cap. 11 *Thesauri* sic

ait : « Ostenditur evidenter, non alienum esse a Filio Spiritum, sed in ipso atque ex ipso esse. »

Ac per omnia si quis sanctum Cyrillum observet diligentius, ita eum semper inveniet Spiritum sanctum proprium esse Filii dicere, ut qui ex ipso sit, et quia idem est, Spiritum sanctum Spiritum esse Filii dicere, et proprium ipsius esse; Spiritum autem Filii relative dici, supra monstratum est; sed et magnus Basilius sufficere ait et hoc ad ejus substantiam insinuandam, sicut et quod ex Deo esse dicitur; Spiritusque ad Filium proprietatem, ex eo quod Spiritus Filii dicatur, intelligit, sicut ad Patrem quoque, quoniam procedit ex Patre. Proprietatem enim in divinis personis veluti causæ et causalis communionem accipi vult : qui et ad Amphilochem scribens de sancto Spiritu dixit, non hinc solum naturæ communionem demonstrari, sed quoniam etiam ex Deo esse dicitur, manifestum est, quia et quod dicitur Spiritus proprius Filii, hæc omnia vult; quia enim in divinis personis, quod dicitur hoc hujus, propriumque hoc hujus esse, remota materia omnibusque illam e vestigio sequentibus, neque ut membrum, neque ut possessio, neque secundum ullam excellentiam, atque huiusmodi proprietatem dicitur, solum vero secundum causam et causale; quo solo alterum ab altero distingui ac discerni deprehendimus, constat, quia, et quod dicitur proprium Filii Spiritum esse, secundum hanc solam causæ rationem accipi potest, maxime cum apertissime sancti asseverent, Filium quidem proprium Patris, quoniam ex ipso est; Spiritum vero proprium Filii, ut qui in ipso et per ipsum naturaliter prodeat, atque ex ipso sit; quod significat et Filii ad Patrem, et Spiritus ad Filium consubstantialitatem. Neque enim, quoniam consubstantialis est, ideo etiam ex ipso est, consubstantialis quippe ratione, unum sunt, nullusque ordo, seu habitus, seu processus inspicitur, quia una essentia est, unumque illud secundum se individuum est, sed quoniam ex ipso est, idcirco etiam consubstantialis est : sequitur enim huiusmodi causæ, causalisque proprietatem consubstantialitas, sicut et Filii nomen, secundum se quidem processum alicujus ex aliquo principaliter indicat in eadem specie, consequenter vero consubstantialitatem esse. Nam, quod ita procedit, necessario etiam consubstantiale est.

Itaque id quidem, quod dicitur istud ex isto esse, ut causa accipitur, porro quod ista propter ejusmodi processum æquivocum, consubstantialia sunt, ut causale est; neque enim causam, ut causale ponere oportet, quod quidam irrationabiliter faciunt, dicentes propter consubstantialitatem dici Filium proprium Patris, et Spiritum proprium

** Joan. xv, 26.

Fili; et Filium quidem imaginem, vivamque virtutem, et substantialiter insitam operationem Patris; Spiritum vero imaginem Filii, et virtutem, et naturalem operationem, et substantialiter insitam ipsius; hæc enim omnia causam et causale signare a sanctis Patribus ostensum est; proprium quippe dicunt, quoniam ex ipso est; et alia quæ supra posuimus.

Attestatur his magnus Basilius in sermone *Contra Sabellium et Anomæum* dicens: « Patrem confitemur, et Filium; naturæ autem identitatem, quoniam ex Patre Filius est. » Et rursus in eodem: « Ut imago quidem varietatem non habet, ut genitus autem, consubstantialitatem servat. » Sanctus autem Cyrillus, super illud: *Cum venerit paracletus*³⁹, itaque cum diceret, inquit: *Non spiritum hujus sæculi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est*⁴⁰, ostendit, non mundani generis, sed divinæ essentiae esse Spiritum sanctum. Idem super illud: *Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam*⁴¹, ait: « Quod enim ex Patre natus esse Filius dicitur, prorsus etiam invitos cogit illi consubstantialem eum fateri. » Et rursus in *ad Herimianum*: « Quoniam ex ipsa Dei et Patris essentia ortus est Filius, non aliter quam ille esse intelligatur, quantum ad identitatem naturalem. »

Sanctus vero Maximus cum exponeret, quid sibi velit apud prophetam Zachariam⁴², aureum candelabrum, et super eum lampas, ait: « Spiritus sanctus, quemadmodum naturaliter secundum essentiam Dei et Patris est, ita et Filii secundum essentiam est, quasi ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter prodians. »

Constat igitur ex his Filium Patri consubstantialem esse, quoniam ex ipso est; rursusque secundum eandem rationem Spiritum Filio consubstantialem esse, quia per ipsum procedit, et in ipso atque ex ipso est. Ista quippe a sanctis Ecclesiæ magistris ita traduntur. Si quis autem ideo proprium Filii Spiritum dicit, quia per ipsum his qui digni sunt, datur, is non satis animadvertit dari quod dicitur, temporale esse; proprium autem esse Filii Spiritum æternum. Nunquam enim profecto quod temporale est, ejus causa esse posset, quod supra tempus est. Nam, si homini proprium ipsius, in quantum vivit, semper cum eo est, multo id magis in Dei Verbo erit; atque una minister esset, quod non per ipsum, et ex ipso naturaliter procederet dans. Quanquam si secundum aliquam consubstantialitatis rationem, qualis de duobus aliquibus consubstantialibus est, in quibus alterum per alterum non est, esset Spiritus proprius Filii, atque ex substantia Filii esset utique et Filius sancti Spiritus proprius, et ex substantia Spiritus propter conversionem hujusmodi consubstantialis. At istud neque dictum est ab aliquo sanctorum,

A neque unquam dicitur ab his qui pie et catholice de Deo suo sentiunt.

Quanquam hujusmodi consubstantialitas non proprie consubstantialitas est, sed ea quæ connectit alterum alteri, utpote per ipsum ex ipso naturaliter atque essentialiter existens. Attestaturque huic assertioni Basilius, cum dicit, non quæ germana invicem sint, consubstantialia dici. Ait enim epistola ad Canonicos: « Quoniam igitur lux a principio Pater est, lux autem genita Filius. Lux vero, et lux utraque est, merito hanc consubstantialem dixerint, ut naturæ æquum honorem commendarent. Non enim quæ germana sunt, consubstantialia dicuntur, ut quidam arbitrati sunt; sed cum et causa et quod ex causa substantiam habet, ejusdem naturæ sunt, consubstantialia dicuntur. »

Idem in sermone contra Sabellium et Anomæos de Patre et Filio disserens ait: « Cum autem unam essentiam dico, noli duo ex uno divisa intelligere, sed ex Patre principio Filium subsistere, non Patrem et Filium ex aliqua superiori essentia. Non enim germana dicimus; sed Patrem confitemur et Filium; essentiae vero identitatem, quoniam ex Patre Filius est. »

Hoc igitur in loco hæreticis quibusdam contra consubstantiale Patris et Filii nitentibus, et calumniam inde struentibus; ut si quidem consubstantialis sit Pater Filio, ejusdemque essentiae, ambo, pro Patre et Filio, duo inducantur fratres ex una essentia; atque ad has absurditates devolutis, magnus Basilius concedit quidem interim, quæ germana sint, invicem consubstantialia dici: sed tunc profecto, cum et causa, et quod ex causa substantiam habet, ejusdem naturæ fuerint. Et addit: « Non enim germana dicimus, sed Patrem confitemur et Filium, quoniam ingentum quidem lumen Pater est, genitum vero lumen Filius. » Quasi et in his, quæ simpliciter consubstantialia cum sint, et ex uno substantiam habeant, sit quidem proprietas: sicuti et multitudo hominum sibi invicem consubstantiales sunt, cum ex uno patre Adam generationem habeant, non tamen tanta est eis proprietas sicuti cum eorum quæ ejusdem naturæ sunt, aliud est causa, aliud causale; tunc enim proprie consubstantialia dicuntur.

Sicut igitur Filius ex Patre esse habens consubstantialis illi est, atque ista invicem consubstantialia sunt; esse enim ex Spiritu Filium, processus ille, secundum quem ex Patre per Filium procedit Spiritus, minime permittit: ita enim cavebimus et duos filios in sancta Trinitate confiteri, et consubstantialitatem maxime reddimus. Et illud simul ostenditur, quod nisi sit ex Filio Spiritus, germana sibi invicem erunt Filius et Spiritus. Dicens enim, Noli duo ex uno divisa intelligere, non enim germana dicimus, docuit: quoniam si qua essent, ex eodem solummodo, secundum quod ex eodem essent,

³⁹ Joan. xv, 26. ⁴⁰ I Cor. ii, 12. ⁴¹ Joan. vi, 38. ⁴² Zach. iv, 2 seqq.

germani merito fratresque dicerentur. Itaque co-
gentur, qui et Filium, et Spiritum, ex solo, et
immediate ex Patre ambos dicunt, duos in Trini-
tate fratres confiteri, duoque ex uno divisa intelli-
gere : ut neque summa consubstantialitatis ratio
reddatur, atque una ordo ille personalis ad invicem
omnino auferatur; simulque Trinitas non erit
Deus. Sed ista sunt absurdissima, et illud itaque
absurdum, quod ista necessario sequitur.

Neque vero absurda tantum sunt, sed etiam
impossibilia, stantibus initiis fidei, doctorumque
sententiis prorsus obsistentibus. Addens autem
sanctus vir essentialis identitatem, quoniam ex
Patre Filius sit, ostendit, consubstantialitatem
Patri et Filio adesse, propterea quod esset Filius
ex Patre. Unde constat in divinis personis consub-
stantiale in causa et causali conspici : non autem
e contra, etiamsi conjungantur invicem, sicuti ante
causale causa cogitatur. Non ergo Filius et Spiri-
tus sibi invicem essent consubstantialia, nisi alter-
rum esset ex altero, maxime quia etiam secundum
consubstantialia unum cum sint, nulla discretio
inspiciatur, nisi præcedat relatio, quæ secundum
causam est.

Ex his autem quæ scripta sunt, constat, et eos
qui de scriptis Theodoriti contra beatissimum
Cyrillum opinionem suam astruere nituntur, san-
ctorum Patrum intentionem intelligentiamque non
assequi. Ille enim de sancto Cyrillo dixit : « Quod
si dicat Spiritum esse proprium Filii, quasi ex
Filio, vel per Filium substantiam habentem, quasi
blasphemum et impium abiciemus. » Dixit autem
Cyrillus, ut ex superioribus patet, proprium Filii
Spiritum et in ipso, et ex ipso esse, quemadmo-
dum et in ipso Deo, et in Patre esse intelligitur;
et sicut proprium ipsius, per eum procedere natu-
raliter dixit. Ideo et quæ ejus sunt accipere dici-
tur, neque serviliter alienum immittere Spiritum,
sed eum, qui ex eo propriusque ejus est.

Et alio in loco, profluentem ex Deo Patre per
Filium naturaliter Spiritum sanctum veluti in figura
respirationis oris nostri, propriam nobis indicare
substantiam docuit. Hæc autem aperte contraria
sunt; neque erubescunt Theodoritum hæreticum
hominem, atque in dogmatibus sancto Cyrillo
adversarium in causæ suæ patrocinium contra
sanctum virum testem proferre. Quod enim hære-
ticus homo ille fuerit, atque Ecclesiæ septis repul-
sus, publica gesta testantur. Sancta enim quinta
universalis synodus in cap. 13 ita definiit : « Si
quis impii Theodoriti scriptis faverit, quæ contra
fidem rectam et Cyrillum, duodecimque illius
capitula, quibus ipse eadem, quæ Theodorus ac
Nestorius prædicti sensisse deprehenditur, eos
illorumque impietatem fovens, neque prædicta
impia scripta anathematizaverit, atque una eos
qui talia senserunt et sentiunt, et omnes qui
scripserunt contra rectam fidem, Cyrillumque

beatissimum, contraque ejus duodecim capitula,
et in tali impietate mortui sunt, anathema sit. »

Sancta vero et universalis sexta synodus in nono
capitulo gestorum suorum ita definiit : « Si quis
non anathematizat Theodoriti contra rectam fidem
et sanctum Cyrillum scripta, et Epistolam quæ
dicitur Iba, et Theodorum Mopsuestenum episco-
pum, et scripta ejus; et si quis non suscipit
opuscula ipsius sancti Cyrilli, et maxime contra
Theodorum, et Andream, et Nestorium, eosque
qui illis vel uni eorum similia senserunt aut sen-
tiunt, anathema sit. »

Eadem fere et quarta et septima universalis
synodus continent. Et mirum sane, quod hujus-
modi patrocinium isti ex eis potissimum duodecim
Theodoriti capitulis consciscunt, quæ aperte et
nominatè a sanctis synodis anathemati subjecta
sunt. Quæ enim divus Cyrillus contra Nestorium
duodecim capitulis conscripsit, eis Theodorus
totidem capitulis contradicere præsumpsit. Atque
in nono proprium Filii Spiritum Cyrillo asserente,
ille in nono suo dictum illud evomit. Imo, ut
apertius viri sancti innotescat intentio, ipsa ejus
verba apponamus.

*Ex duodecim capitulis contra hæreticum Nestorium
a S. Cyrillo scriptis, capitulum nonum.*

« Si quis, inquit, unum Dominum Jesum Chri-
stum a sancto Spiritu clarificatum esse, virtute
sua ipsius, quasi aliena utentem, atque ab ipso
accepisse, ut contra immundos spiritus posset
operari, divinaque in hominibus signa perficere;
ac non magis proprium ipsius Spiritum dicere, per
quem divina mortalibus signa monstraverit, ana-
thema sit. »

*Declaratio ejusdem capituli in Epheso habita, ab
eodem B. Cyrillo, cum eum sacra synodus oras-
set, ut eis apertius exponeret, quid sibi ista vel-
lent.*

« Homo, inquit, factus Dei unigenitus Filius, sic
etiam permansit Deus omnia existens quæ et
Pater, præter solum, Patrem esse, propriumque
habens ex seipso prodeuntem, atque essentialiter
sibi ingentum Spiritum sanctum, divina patrabat
signa. Itaque et homo factus, sic quoque perman-
sit Deus. » Propria igitur virtute per Spiritum
« faciebat mirabilia. Qui autem dicunt, eum quasi
unum ex nobis hominem sanctum efficientia Spiri-
tus, non ut propria magis, sed ut aliena nec
divina utentem, et veluti in parte gratiæ a Spiritu
accipientem, ascensum ad cælos, anathematis
merito sententiæ subduntur. » Sed enim ipsius
quoque Theodoriti dictum illud arguens ait :
« Quoniam vero Nestorius aliena virtute usum esse
Christum, sicut etiam sanctorum singuli, dicebat,
idcirco proprium Filii dixi. Erat enim, et est istius
Spiritus, quemadmodum scilicet et Patris. Atque
hoc nobis insinuat Paulus apostolus dicens : *Qui
autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos
autem non estis in carne, sed in Spiritu : siquidem*

Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritus Christi non habet, hic non est ejus ⁴². Procedit enim ex Deo et Patre Spiritus sanctus, juxta Salvatoris vocem. Est autem neque alienus a Filio; omnia enim ille cum Patre habet. ,

Ex his igitur sancti viri mens diligenter intuenda est, utque ille intellexit proprium esse Filii Spiritum sanctum; quis enim commodior et aptior verborum suorum interpret esse possit, quam ille ipse, qui scripsit? Proprium enim, ut propriam Filii virtutem, dixit Spiritum sanctum, eumque per ipsam operatum: atque ideo essentialiter ipsi innatum fuisse, atque ex eo esse, omniaque habere Filium, quæ habet Pater, præter solum, Patrem esse. Sed et rationem reddens dicti sui, cum diceret, Spiritum sanctum Filii esse, sicut et Patris, neque enim esse ab eo alienum, quia scilicet Patris omnia cum Patre haberet: quippe naturalium Dei et Patris honorum hæres Filius cum sit, habet et Spiritum, quemadmodum et in ipso Deo et Patre intelligitur, præter solum Patrem esse, ut alio in loco ait, ostendit se magis asseverare, quæ in novo capitulo dixerat, quam abnegare, neque Theodoriti opinionem omnino suscipere, ut maxime perniciosam.

Est ergo indignum sane et iniquissimum, Theodoriti proferre capitula, quæ oblivioni perpetuæ et oblationi tradenda tota synodus sanxit, hisque de beati Cyrilli mente indicare. Potius autem ex his, quæ seipsum exponens, ait, quæque alibi plurimis in locis scripsit, mens ejus colligenda est. Ex quibus profecto manifestum legentibus sit, eum semper proprium, quod dixit, aut non alienum esse a Filio Spiritum, pro eo quod est, ex Filio esse Spiritum, intellexisse; sicut etiam ex superioribus manifeste deprehenditur. Quodque mirabilius est, cum Theodorus sanctum Cyrillum quibusdam epistolis insimulans, diceret sanctum virum omnis, quæ contra Nestorium dixerat ac scripserat, ipsi Theodorito concordem effectum esse, easque epistolas misisset ad plurimos; illique hanc ejus mutationem mirarentur atque obstupescerent; comperta calumnia, beatus Cyrillus rescribens dixit: « *Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa* ⁴⁴. Invenio enim meipsum falsæ calumniæ expositum. » Ista, qui Theodoriti patrocinio nituntur, ita proferunt, quasi dicta sint pro affirmanda Theodoriti sententia; quod sanctus vir, mutata sententia, per Filium atque ex Filio esse sanctum Spiritum neget. Hoc autem est hominum contra eundem rerum, contraque sanctorum mentem, improbe nimis mentitium. Hi enim, ut supra declaratum est, cum sancto Cyrillo Spiritum sanctum per Filium substantiam habere asserunt, atque esse ex Filio, quod procedens sermo apertius docebit.

⁴² Rom. viii, 8, 9. ⁴⁴ Psal. cxix, 2.

(32) In concilio Chalcedonensi.

Constat ergo ex superioribus Theodoritum hæreticum fuisse, atque in his maxime quæ contra D. Cyrillum scripsit. Hujusmodi autem scriptis ad astruendam veritatis regulam uti minime convenit. Porro si quis eum postmodum ab Ecclesia susceptum esse (32) poenitentem dicat, nihil ad rem. Illa enim, unde Theodoriti dicta proferuntur, ab universalibus synodis damnata sunt.

Liquet autem et id quod opinari neque ex Filio, neque per Filium Spiritum sanctum habere substantiam, opinio Nestorii est; cui Theodorus consors fuit, ut res ipsæ testantur. Et ipse autem Nestorius in symbolo fidei suæ ita pronuntiavit. Quod si hujus causæ aperte non insimulatur, non id tunc erat synodo propositum, neque inde plurimi scandalum patiebantur, cum a plurimis ne agnosceretur quidem, neque idcirco synodus collecta esset. Etsi enim erat peccatum ac mendacium deterius et majus, circa divinitatem, quam circa humanitatis dispensationem, blasphemiam frenare laxare; ratio tamen incarnationem tunc magis urgebat. Periclitabatur enim tunc fides, cum neque Verbum suscepisse carnem, neque Deum hominem factum fuisse plurimi assererent, sacramentumque dispensationis, in quo Christianorum salus est, nomen potius, quam res esse videretur, neque sane opportunum erat, omisso, propter quod convenerant, et propter quod periclitabatur Ecclesia, de his quæ nihil urgebant, verba movere, cum principalis quæstio multo tempore multisque sermonibus, ut enodari posset, indigeret: ne si ab instituto, re infecta, resiliissent, confundere omnia ac miscere viderentur, dumque, quod erat in manibus, corrigere deberent, neque hoc digne facerent, neque illud, quod intempestive molirentur. Necessariis itaque omissis cæteris, hoc unum, quod urgebat, curare perstitit.

Nam et sapientiores quique medici cum infirmum gemino morbo laborare animadverterint adversus eum qui perturbat magis, et sectione indiget, etsi in suo genere minor esse videatur, prius armanitur. Et judices sæpenumero, reum aliquem nacti plurimis criminibus obnoxium, illud unum, in quo deprehensus fuerit, omissis interim cæteris, illi maxime objiciunt.

Neque sane mirandum, si ea Nestorii opinio a sanctis Patribus tunc vel existimata, vel confutata non fuerit, cum ante illum et Arius, et omnes, qui Filium blasphemabant, in Spiritum sanctum quoque deterius blasphemii fuerint. Quippe et assumptam a Christo cum carne animam ante Verbi incarnationem præexistisse, cælitusque illam advenisse, Arius asseverabat. Animarum etenim præexistentias et ipse credebat, nec tamen hoc illi crimen objectum est, solumque quod Filium creaturam diceret, ab Ecclesia fugatus et eiectus est, cæteræque blasphemie illius in memoria non sunt, neque publice de illo di-

citur, quod Spiritum sanctum blasphemaverit, cum certe et sancti Spiritus hostis nihilominus fuerit.

Quod si quis opinetur, debuissæ tunc synodum etiam huiusmodi blasphemias saltem redarguere, reprehensum tunc generaliter audiet, cum dicerent: Nemini fidem alteram proferre, aut conscribere, seu componere liceat, præter eam, quam sancti Patres tradiderunt, ita de illa statuentes sentiendum, sicuti symbolum continet, secundum videlicet beati Cyrilli expositionem, et secundum epistolas, quas idem vir ad Nestorium scripsit: in quibus aperte confitetur Spiritum sanctum ex Filio, atque per Filium habere substantiam. Sin vero sanctorum opinio est, per Filium Spiritum sanctum naturaliter atque essentialiter et æterne procedere, procedere autem, quod dicitur per processum, significat habere substantiam, sicut et nasci per nativitatem: beatus item Cyrillus per omnem ferme scriptorum suorum textum, naturaliter per Filium procedere, ut proprium ipsius Spiritum, propriamque virtutem suam, atque ex ipso esse, divinis rationibus asserit, et quæque alia prædicta sunt: quomodo non illum hominem arguit synodus, qui Spiritum per Filium substantiam habere negabat, etsi de huiusmodi opinione, propter ea quæ diximus, latius nihil dixerunt?

Quam igitur absurdum est, per huiusmodi silentium putare sanctam synodum hæretici hominis blasphemias acquiescere, quod scilicet Spiritus non per Filium substantiam haberet, cum id manifeste contrarium sit, et sanctorum Patrum præcedentium, et beati Cyrilli scriptis, quæ synodus secuta est, et sequenda cæteris statuit. Hoc enim est Ecclesiæ sanctæ calumniam struere.

Præterea stolidissimum omnino est, his, quæ sancti Patres innumeris in locis conscripserunt, non acquiescere, sed eis neglectis ea illos dixisse conijcere, quæ nunquam dixerunt, atque ex his, quæ illi tacuerunt, velle argumenta trahere, quasi disputatione sublata solum silentium, quæ in quæstione sunt, explanare sufficiat, cum certe Scriptura dicat: *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis*⁴⁴; atque ita facile de rebus arduis velle concludere. Atqui secundum eam facilitatem, ne perniciosam levitatem dixerim, Spiritum sanctum Deum verum de Deo vero appellabimus, neque Patri et Filio consubstantialem confitebimur, quoniam in Symbolo fidei, non ut de Filio, ita et de Spiritu sancto id notatum est: hic nempe ex his, quæ silentio suppressa sunt, volentibus malignari aperitur aditus. Quæ vero de Spiritu in Symbolo conscripta sunt, Patri Filioque communia inveniuntur.

Quod si sancti Patres ea quorum gratia conveniant, non evuntiaverunt, in secunda scilicet synodo, cordati licet atque sapientissimi, quid mirum si id omiserunt propter quod minime conveniant,

cum vix paucis tunc esset cognitum? ac propterea, neque ecclesiastica causa infirmior esset, neque id ullus argueret. Quanquam dici posset, sanctam synodum alio intentam, ad calumniam huiusmodi fortasse non satis instructam ac paratam advenisse, sive etiam putasse, eliminato de incarnatione Domini, qui emergerat errore, et hunc etiam una projiciendum.

Hanc autem opinionem fuisse Nestorii, ex veteribus liquet, quibus cura fuit ista litteris tradere. Nam ex fidei suæ Symbolo vix constet, si quis pietate contentus, quæ ille dixit, pie velit accipere. Ait enim, « Spiritum sanctum ex Deo esse putamus, non creationis causa, sed ex divina essentia; et neque Filium putamus, neque per Filium accepisse substantiam. » Dicens ergo ex Dei *essentia esse*, et *neque Filium putamus*, intelligi dat, quia Spiritum hunc et ex Deo esse, et ex Filio essentia credit, quod autem, non creationis causa, dicit, et addit, « neque per Filium substantiam cepisse, » rursus intelligendum dedit, quia, non sicut sunt creaturæ ex Deo per Filium, ita et Spiritus sanctus ex Deo per Filium substantiam habet; hoc autem verum est. Et simul id constat, quia de eo, quod non sit ex Filio Spiritus, nihil hic dixit, sed enim quomodo non Filius esse putaretur, nisi per Filium haberet substantiam, hoc est, per Filium procederet. Itaque, siquidem hic æternam per Filium substantiam processionemque denegat, quomodo non sanctis Patribus aperte refragatur? Nonne jam necessario cogetur Filium confiteri, etiam Spiritum sanctum ipsum sine medio ex Patre esse credens, secundum scilicet prædictas assertiones Patrum?

Cum igitur simpliciter, ac pia intelligentia possit accipi, quod dictum est, etsi nos non ea mente dictum fateamur; atque hæc opinio necdum publica, nec vulgata esset, ac propterea nihil ex eo religio Christiana læderetur, nemoque fere insimularet, verbaque ipsa subtilius disquireret rebus præterea maxime necessariis urgentibus, ne scilicet incarnationis sacramentum verba simpliciter, ac prædicatio inanis videretur: ambagibus omissis ad id, propter quod convenerant, se contulerunt. Liquet autem, quia qui Spiritum non etiam esse dicit ex Filio, Christum non quasi propria virtute, sed velut aliena usum confitebitur. Porro id anathemate multatum est.

Sive igitur, quoniam imago Patris Filius est incommutabilis, omniaque Patris habet, præter id solum, quod Pater non est; sive, quia Christus propria virtute, non aliena Spiritu sancto utitur, ut et id credatur, quod dicitur: *Verbum caro factum est*⁴⁵, necesse est etiam ex Filio esse Spiritum sanctum confiteri. Hoc enim idcirco Nestorius negabat, ut contra dispensationem incarnationis se apertius exereret. Scriptum est item in Evangelio: *Sciens autem Jesus exisse ex se virtutem*⁴⁶. Ac rursus in

⁴⁴ Matth. xii, 57. ⁴⁵ Joan. i, 14. ⁴⁶ Luc. vi, 19.

eodem : *Quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes* ⁴⁸. Langnor quoque dæmoniacorum ex his unus erat, quos sanabat Jesus. Ait enim ipse : *Si autem in Spiritu Dei ejicio dæmonia* ⁴⁹. Patet igitur, quia manans ex eo virtus, sanctus Spiritus erat.

Hoc autem inde etiam constat, quod Dei quidem est, omnia amare, virtus autem illa sanabat omnia. Necesse est ergo Deum esse Spiritum sanctum, quem etiam sanctus Cyrillus dicit esse proprium Filii, ut virtutem ejus, naturaliter per eum procedentem, atque ideo ne alienam quidem esse.

Inventum est ergo in Evangelio, Spiritum ex Filio procedere, quod isti tot quæstionibus ventitant. Præterea, quod dicitur per Filium procedere, omni nos hujusmodi curiosa inquisitione coerces. Per enim, et ex, tantumdem valere, doctorum auctoritas docuit, veritatisque ratio sese undique aperit. Verumenimvero, quæ a sanctis Patribus lucidius quoque de hac re scripta sunt, juvat apponere. Sanctus enim Cyrillus quoddam capitulum in *The-saurorum* libri, ita inscribit : *Quod ex Patris Filiique substantia sanctus Spiritus est*. Quod si hoc vir sanctus proposuerat, quis ambigat, propositum voluisse conficere ? In ipso igitur ita inscripto capitulo ait : *Quoniam igitur Spiritus sanctus cum in vobis fuerit, conformes nos ostendit Deo : procedit autem ex Patre et Filio, constat, quia divinæ substantiæ est, essentialiter in ipsa, et ex ipsa prodiens*. Rursus in eodem : *Proprius est autem omnino Spiritus Filii, neque extrinsecus subsistens*.

In alio iterum : *Legem itaque ferente Christo, Spiritus ipsius ut in ipso, atque ex ipso, naturaliter existens legem fert*. Ac rursus in alio : *Nullam igitur novit Paulus naturæ Filii Spiritusque differentiationem ; sed, ut ex ipso existentem naturaliter, dominationis nomine appellat*. Et iterum in alio : *Necesse est fateri Spiritum ex ipsius essentia Filii esse substantiam*. Et in alio iterum : *Est igitur ex Filii essentia Spiritus*.

Item super Joannem, super illud : *Et Deus erat verbum*, *Non ergo, inquit, minor est, qui eandem cum perfecto Patre habet operationem genitorisque Spiritum propriæ naturæ habet bonum, vivumque et substantialiter insitum, sicut videlicet et Pater*. Idem super illud : *Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* ⁵⁰, *Dei enim, inquit, et Patris naturalium honorum consors essentialiter existens Filius, habet Spiritum secundum eundem modum, secundum quem et Pater habere intelligitur ; unde inductitum, neque extrinsecus advenientem. Sentium quippe et insanum est, ita sentire. Sed sicut etiam unusquisque nostrum proprium in se ipso spiritum continet, et ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcirco enim et corporaliter ipsum insufflavit Christus, ut ostenderet, quia sicut ex humano ore corporaliter procedit spiritus : ita*

ex divina essentia divina ratione profuit, qui ex ipsa est.

Idem in vi ad *Hermiam* ait : *Et, si divinæ naturæ accepto Spiritu participes efficiamur, quomodo secundus erit a Spiritu Filius, aut quomodo erit Spiritus ipso præstantior, et non magis, ut ipseque, et ab ipso Spiritus ejus totam habens ejus operationem, ipsiusque participationem tribuens ?*

Idem in primo de spiritali cultu, cum exponeret tria facta per Moysen signa, in fine de circumcissione filii Moysi disserens ait : *Quem sane filium intellectualis Sephora, hoc est Ecclesia, quæ ex Madiàn atque ex gentibus est, circumcidit calculo. Figura est ista sancti Spiritus, propter maximam ejus infractamque potentiam ; quia etiam ex petra ; Christus enim est Spiritus, petra autem Christus, sicut et Paulus et sapientissime dixit* ⁵¹.

Item ad Palladium scribens in primo scilicet de spiritali cultu : *Variabilis, inquit, profecto Spiritus non est ; aut si variationibus subjacet morbo, ad ipsam divinam naturam recurrit macula. Siquidem est Dei, et Patris, sed et Filii Spiritus, essentialiter ex utroque, ex Patre scilicet per Filium manans*.

Idem in epistola ad Nestorium tertia, cujus initium est : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* ⁵², *Etsi, inquit, in speciali substantia est Spiritus sanctus, ac secundum seipsum intelligitur, secundum quod Spiritus est, et non Filius, non est tamen ab eo alienus. Spiritus enim veritatis nominatus est, et est Christus veritas, atque ab eo profuit, sicuti et a Patre scilicet*.

Idem super Joel, cum illud exponeret : *Effundam de Spiritu meo* ⁵³, *Secundum enim quod Deus est atque ex Deo secundum naturam Filius : natus enim est ex Deo et Patre, proprius ipsius, et in ipso, et ex ipso est Spiritus, sicut videlicet ex ipso Deo et Patre intelligitur*.

Idem in laudibus Theodosii imperatoris ait : *Baptizantem, inquit, igitur in igne et sancto Spiritu ; non alienum baptizatis largientem Spiritum, servi scilicet ac ministri in morem : sed, ut Deum secundum naturam, cum suprema potestate suum proprium, et qui ex ipso est*. Et post pauca : *Peccato absolvens eum, qui sibi cohæret proprio inungit Spiritu, quem immittit ipse quidem, ut ex Deo Patre Verbum, atque ex propria nobis profundit natura. Communem vero, tanquam rem dispensationi carnis adjungens, et ut homo insufflaret corporaliter. Insufflavit enim, et dixit : Accipite Spiritum sanctum* ⁵⁴. Et : *Non ad mensuram dat Deus Spiritum, juxta Joannis vocem* ⁵⁵ ; sed ipse immittit ex seipso, sicuti videlicet et Pater.

In gestis item primæ in Nicæa synodi, in his quæ dixerunt Patres per episcopum Leontium, ita habetur : *Inventus est Spiritus, procedens quidem*

⁴⁸ Luc. vi, 19. ⁴⁹ Matth. xii, 28. ⁵⁰ Joan. xiv, 16. ⁵¹ I Cor. x, 4. ⁵² Matth. x, 37. ⁵³ Joel. ii, 28. ⁵⁴ Joan. xx, 22. ⁵⁵ Joan. iii, 34.

ex Patre, proprius autem Filius, atque ex ipso manans. » A pionem : Unus enim, inquit, Filius, cum sit vivens

Magnus quoque Athanasius in libro *De dispensatione incarnationis*, cujus initium est : Qui perverse divinas Scripturas volunt intelligere, « Ipse, inquit, cum supernè misit Deus, et ipse cum inferius ut homo suscepit. Ex ipso igitur in ipsam descendit ex deitate in humanitatem ejus. » Sanctus quoque Chrysostomus, in sermone de humanitate Domini nostri Jesus Christi, cujus initium est : Vere apparuit nobis gratia Dei, « Venit, inquit, ad nos Christus, dedit nobis Spiritum ex se manantem, nostrumque suscepit corpus. »

Idem in sermone, qui inscribitur Προφῶταξιν quo scilicet adversus hæreses fideles homines præmunire satagit, cujus initium est : Quoniam ad bonum Deum tendimus, « Observandus et cavendus nobis boni adversarius diabolus, ait, et ita nos custodiet Spiritus a Christo manans, in diem futuræ redemptionis. »

Simeon quoque Metaphrastes conscribens passionem sancti Dionysii Areopagitæ, ita inchoavit : « Olim quidem figuris et ænigmatibus fidei mysteria involvebantur, et veritatis jubar umbrarum nube tegebatur. Postea vero quam magnum salutis sacramentum nobis comparatum est, et is qui corda nostra singulariter finxit, proprie circa nos benignitatis miseratione sine peccato factus est similis nobis ; aliaque subiit, quæ humanæ infirmitatis sunt, ut ego primum recipiam nobilitatem, ac tandem crucis supplicio affectus est mortemque sustinuit. Et ne singula persequar : multa enim in medio fuerunt ejus dispensationis sacramenta ; finem ejus corporalis inhabitatio suscepit : Spiritusque inchoat gratia, et in cælos meus Christus fertur, atque ad paternum solium redit, procedentemque ex se Spiritum pro informandis infidelibus gentibus discipulis mittit. »

Sanctus Anastasius Antiochenus patriarcha in libro *De rectis Ecclesiæ dogmatibus*, ait : Corporis vero proprietatem pro exemplo sumentes divinarum personarum ad invicem, habitum per membrorum proportionem, ac similitudinem commendare institimus. Hic etenim spiritus oris ejus⁶¹, videlicet Dei Spiritus sanctus dicitur, cum os Unigenitus sit, et Spiritus rursus ex ipso procedens, et missus non solum a Patre, sed etiam a Filio. Et post pauca : Apostoli enim deprecantes, et ut Domino supplicantes, his qui illius adventu digni essent, Spiritum sanctum, ut ita dixerim, extrinsecus inferebant. Salvator autem noster, ex seipso, veluti ex thesauro quodam, his, qui per vitæ munditiæ idonei et digni erant, illum præbebat. Idem in eodem libro : Spiritus sanctus, inquit, spiritus oris Dei appellatur. Os enim Patris, Filius. Rursus in eodem : Spiritus sanctus veritatis, est spiritus : hic a Patre qui dedit, accipit autem a Filio.

Magnus item Athanasius, in epistola ad Sera-

Verbum, unam esse oportet perfectam ac plenam, sanctificantem et illuminantem vitam, quæ operatio ipsius et munus est, quæ ex Patre procedere dicitur ; quoniam a Filio, qui ex Patre esse conceditur, emicat, et mittitur, et datur.

Item in confessione fidei suæ, cujus initium est : Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem, ait : Spiritus sanctus ex Patre et Filio est, non factus, non creatus nec genitus, sed procedens.

Sanctus Epiphanius, in libro suo, quem inscripsit *Anchoram* : Spiritus, ait, incomprehensibilis est, non alienus a Patre et Filio, neque conglutinatio est Patris ac Filii. Et post pauca : Spiritus sanctus non Patris frater, sed ex eadem essentia Patris ac Filii. Ipse enim Unigenitus Patris Spiritum dixit, atque ex Patre procedentem : et de meo, inquit, accipiet ; ne alienum a Patre, vel a Filio existimes. Et post pauca : Ex Patre et Filio, tertius appellatione. Et post multa : Ambo in homine justo inhabitant, Christus et Spiritus ejus. Si autem Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, et Spiritus a Christo, sive ab utroque, ut ait Christus, qui a Patre procedit, et hic de meo accipiet. Et post pauca : Sed dicat aliquis : Ergo duos esse filios aicimus ? Et quomodo erit Unigenitus ? « Tu quis es, qui respondeas Deo⁶² ? » Si enim Filium vocat ex se natum, Spiritum autem sanctum, qui ab utroque est : quæ solum intelliguntur a sanctis, lucida, luciflua, lucidamque efficientiam habentia. Ac post pauca : Spiritus sanctus spiritus veritatis est, lumen tertium a Patre et Filio. Et post pauca : Quemadmodum enim Patrem nemo novit, nisi Filius, neque Filium nisi Pater ; ita audeo dicere, neque Spiritum sanctum, nisi Pater et Filius, a quo procedit, et a quo accipit. Et neque Filium, et Patrem nisi Spiritus sanctus, qui veraciter glorificat, qui docet omnia, qui a Patre et Filio est.

Et aliquibus interpositis : Itaque et Pater erat semper, et Filius erat semper, et Spiritus sanctus ex Patre spirat et Filio. Et rursus in eodem : « Emitte, ait David, lucem tuam, et veritatem tuam⁶³. » Ipse est Dominus, qui dixit : « In novissimis diebus effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii eorum, et juvenes eorum visiones videbunt⁶⁴. »

Et ea quidem, quæ a sanctis dicuntur hujusmodi, ita aperta sunt pauca ex pluribus collecta. Quoniam igitur magnus Basilius, in epistola ad Terentium comitem, ait : Quam rationem habet commune ad proprium, hanc habet essentia ad substantiam. Et idem rursus in epistola ad Gregorium fratrem de differentia essentiae atque substantiae, inquit : Communitatis quidem ratio ad essentiam refertur. Substantia vero proprium cujusque signum est. Damascenus quoque in suis theologicis

⁶¹ Psal. xxxii, 6. ⁶² Rom. ix, 20. ⁶³ Psal. cxlii, 3. ⁶⁴ Joel ii, 28.

capitulis : *Substantia est commune cum proprio*, A
constat, quia, quando conjuncte dicimus *essentiam Filii*, quoniam. *Filius nomen ex propriis est, commune cum propriis significamus*. Sed commune cum proprio substantia est. Ita enim Damascenus definit. Itaque quoniam ex *essentia Filii* dictus est Spiritus, ex substantia ejus dictus est : sicque, quod quærebatur, invenimus.

Quod autem in divinis Scripturis idem sit, quantum ad rem, proprietates atque substantia, sive etiam persona, manifestum est. Gregorius enim Theologus in sermone ad lumina dixit : *Dei autem cum dixerō, uno lumine ac tribus illustramini : tribus quidem, secundum proprietates*. Exponensque quid dixerit proprietates, adjungit, *sive substantias, sive personas vocare placet*. Item in laudibus sancti Athanasii, cum dixisset : *Una enim essentia, tresque substantiæ*; cum dicantur quidem a nobis, pie protinus adjunxit : *Aliud enim naturam indicat; aliud trium proprietates*. Illic ergo cum proprietates posuisset, substantias exposuit : hic autem substantias, proprietates. Ex quo sane manifestum est quia proprietatem et substantiam idem intelligi vult, simulque naturam et essentiam in Deo æstimat; unam enim essentiam naturam exposuit. Quoniam igitur commune in Deo *essentiæ tres substantiæ* sunt, communeque hæc est quæ singulis est et propria essentia; una quippe ex tribus est aliqua persona; quodque cuique est, hoc mirabiliter etiam commune est; unum enim tria, et tria unum sunt; in quibus est deitas, sive ut diligentius dixerim, quæ deitas est juxta theologum Gregorium, manifestum est, quoniam sicut trium essentia substantia est, ita quæque substantiarum essentia et substantia est. Sed tres substantiæ Pater est et Filius et Spiritus sanctus; secundum enim hæc relativa ad invicem proprie accipiuntur.

Itaque verum profecto est quod dicitur, quod quando conjuncte Filii essentiam dicimus, substantiam ejus sive personam significamus; cum commune quidem essentiam dicendo signetur, propria vero substantia per relativum nomen Filii insinuetur : substantia quippe commune cum proprio est dicta. Quod cum ex Filii essentia dicitur Spiritus sanctus, ex ejus substantia dicitur. Idem enim, quantum ad rem, essentia et substantia est.

Damascenus præterea in suis theologicis capitulis, *Deitas*, inquit, *naturam insinuat; Pater autem quod dicitur substantiam, sicuti et humanitas naturam commendat; Petrus vero substantiam*. Quia igitur quemadmodum Pater, ita et Filius similiter substantiam indicat; substantia vero commune cum proprio, sicut ipse definit; commune autem Deitas vel natura, vel essentia est. Dicitur autem ex Filii essentia esse Spiritum sanctum; manifestum est, quoniam ex substantia ipsius est.

Quoniam vero idem in iisdem ait : *Cum unam sub-*

stantiarum intelligo, perfectum Deum ipsam esse scio perfectamque essentiam. Dicitur autem ex Filii essentia esse Spiritus : manifestum est, quia ex substantia ipsius esse dicitur. Et quoniam in eisdem ait : Quia solus Filius genitus est; ex Patris enim essentia sine principio et sine tempore est natus; et solus Spiritus sanctus ex Patris essentia non genitus, sed procedens est : ex Patris autem essentia, pro eo, quod est, ex Patris substantia et iste tradit et omnes consentiunt, quia Spiritus sanctus cum ex Filii essentia a theologis asseritur, et ipsius substantia est : idem enim essentia atque substantia in Deo est secundum rem.

Porro si quis ista aliter accipiens velit aliud quidem in Deo essentiam, aliud substantiam significare, necessario fateri essentiam sine substantia substantiamque sine essentia cogetur. Ad quam absurditatem magnus quoque Basilus in prædicta ad Terentium comitem epistola orationem necessario deduxit. Et quoniam indeterminate theologi de divina Filii nativitate disserentes ipsum aliquando quidem ex Patris essentia, aliquando vero ex illius substantia natum asserunt; aut duos filios natos confitebitur, alium quidem ex essentia, alium vero ex substantia, aut non esse Filii unicam ac simplicem nativatem dicet. Idem vero et de Spiritu sancto dicitur. Et certe si quidem sunt tres differentes aliudque Patris proprietas, aliud Patris persona, aliud paterna substantia, et aliud Pater, aliudque rursus essentia illius; idemque de reliquis substantiis dicendum : partim quidem Trinitas nobis auferetur, et peribunt omnia quæ de ipsa pie tradita suscepimus : partim compositus erit Deus, ex tam differentibus ad invicem secundum rem constans. Sed enim ista absurda sunt et impia. Et illud igitur absurdum penitus et impium, quo posito ista sequuntur.

Quoniam igitur substantia quidem et persona idem est, substantia vero et proprietas æque idem est, substantia autem essentia est, ut ex his quæ supra diximus constat, manifestum est hæc omnia idem in Deo esse secundum rem. Et illud item manifestum est quod, si aliud essentia, aliud substantia a sanctis dicitur; sed tamen secundum rem dixerunt non aliud essentiam, aliud esse substantiam, sed secundum quod una atque eadem res aliter quidem signatur ex nomine essentiæ seu naturæ, aliter ex nomine substantiæ sive personæ. Illud enim communiter et absolute, hoc autem proprie magis, cum eo scilicet quod ad aliquid quodammodo habeat : quia enim absoluta ab his quæ dicuntur ad aliquid, differunt; eorum vero quæ in Deo dicuntur, alia quidem absoluta sunt nomina quæ unum Deum indiscrete significant, alia vero relative habent quæ a nobis Trinitatem commendant, et secundum ea quidem, quæ absoluta et communia sunt, unita Theologia constat, secundum vero ea quæ ad invicem relativa sunt, et secundum ea quæ ad aliquid habent, discreta contextitur theologia;

unitio verò atque discretio non idem est; neque enim relativum et absolutum idem secundum hoc dictum est: sequitur non idem esse essentiam atque substantiam. Essentia enim nomen quiddam absolutum signat, substantia (33) vero propriam cuiusque notam commendat, secundum quam ad aliam refertur personam.

Nam exempli causa, dexter homo ab eo qui simpliciter homo est secundum quod simpliciter et aliquo modo, sive secundum commune et proprium differt, etsi secundum rem idem sit dexter homo; quippe et Petrus homo est et filius Jonæ; neque alterum significat qui eundem Petrum hominem dicit; alterum vero, cum eundem filium Jonæ dixerit. Secundum vero, quod simpliciter et aliquo modo dicitur, differentiam tantum indicat; dicendo enim Petrum hominem absoluto et communi nomine subjectum, eundem vero et Jonæ filium dicendo, proprio et relativo et definito nomine, eundem et filium esse ex homine Jona qui pater illi fuit, indicat. Per utrumque ergo nomen aliter et aliter idem significatur, relative scilicet et absolute: solum autem simpliciter et aliquo modo differt. Aliud enim essentiam sine habitu significat; aliud eandem et ad aliquid quodammodo habentem.

Attestatur autem his quæ dicta sunt primum quidem magnus Athanasius, postea vero etiam sanctus Maximus, atque ambo in dialogis suis adversus Anomæum. Anomæo enim dicente aliud essentiam, aliud esse substantiam, sanctus Maximus respondet: *Aliud et aliud non quasi rem; atque illo inferente: Num ergo compositio? Sanctus adjungit: Aliud et aliud dixi, non quasi rem, sed ut aliud aliquid essentia, aliud significante substantia. Sicut granum tritici dicitur et semen est et fructus; aliud autem quoddam significat semen, aliud fructus.*

Concedens ergo sanctus illic, aliud esse essentiam, aliud substantiam, non tamen geminam deitatem intelligi permittit: propterea scilicet quod non idem itidem significet deitas et substantia, vel essentia et substantia. Licet igitur idem essentiam ac substantiam dicere secundum rem et aliud essentiam, aliud substantiam secundum significativa rerum nomina. Et utrumque tamen verum est. Non enim secundum idem etiam ambio in quantum essentia quidem commune significat, et idem quod erat esse. Substantia vero idem, et ad aliquid quodammodo habens vel gignentis, vel geniti, vel procedentis vel producti ratione.

Dictum est autem a sanctis non idem essentiam esse atque substantiam, propter Sabellium maxime. Sic enim unam personam Deum esse confitens, idem in Deo esse substantiam et essentiam secundum rem, et libenter quidem confitebatur. Hoc enim illi maxime ad id quod molebatur, conferebat. Substantias vero seu personas relativum esse,

A secundum proprietates quæ substantias ostenderent, nolebat. Si quis enim paternam substantiam relativum dicat, necesse est, et ad quod refertur, simul confiteri. Hujusmodi quippe natura est earum rerum quæ ad aliquid dicuntur. Idem vero et in substantia genita et in procedente dicendum est. Hoc autem in Deo posito, necesse est tres substantias, seu tres personas Deum secundum fidei positionem ex processibus, sive relationibus apparentes confiteri, quod erat contrarium Sabellii propositum.

De hoc quod propositum est, et magnus Basilius in exemplari dictatæ ab eo fidei, cujus initium est: *Eos qui præventi sunt alia fidei confessione, ait: Quidam vero ab impietate Afri Sabellii venientes, substantiam [hypostasim] atque essentiam idem esse suspicati, inde occasiones concinnandæ suæ blasphemiae trahunt, ex eo, quod in fide scriptum sit: Si quis autem ex alia essentia sive substantia Filium esse dixerit, hunc anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. Non enim illic idem dixerunt, essentiam atque substantiam. Si enim unam atque eandem intelligentiam insinuarent voces, quid necesse erat utrasque ponere? Constat vero quoniam alii quidem ex Patris illum essentia esse negantibus, aliis vero dicentibus, quia neque ex essentia, neque ex substantia esset; ita utraque ut aliena ab ecclesiastica intelligentia interdixerunt. Ubi enim sensum suum expresserunt, ex Patris essentia Filium dixerunt; non jam adjicientes et ex substantia. Itaque et illud quidem pro abolitione pessimæ intelligentiæ positum est, hoc autem salutare dogma manifestat.*

Hoc in loco magnus Basilius dicentibus Patribus: Si quis vero dixerit, ex alia essentia, seu substantia Filium, hunc anathematizat catholica et apostolica Ecclesia, eos qui hinc conficiebant, idem esse substantiam atque essentiam, culpât et ait: Non enim, quia illic dixerunt, ex alia essentia, sive substantia, inde colligitur idem esse essentiam atque substantiam; sed quorundam opiniones fallaces ab Ecclesia eliminantes, utrisque istis vocibus uti sunt. Si enim idem ambæ significarent, necesse profecto non erat utrasque ponere. Sed quoniam alii quidem negabant ex Patris essentia Filium esse, quidam vero neque ex essentia, neque ex substantia Patris illum esse fatebantur, idcirco utraque interdixerunt, pro deletione pessimæ intelligentiæ anathemati subjicientes, si quis ex alia essentia sive substantia Filium dixerit.

Ex quo liquet sanctum concludere, non idem esse essentiam atque substantiam. Quod quidam præter sancti viri intentionem pervertentes, in plurimas absurditates incidunt. Neque enim illos culpât, quod secundum rem idem esse essentiam atque substantiam dixerint; hoc enim verum esse veritas ipsa cum sanctis Patribus loquitur, ipseque in epistola ad Gregorium fratrem attestatur; sed

(33) Accipit substantiam pro hypostasi.

quia secundum rationem, sive nominum significationem, idem essentiam et substantiam esse putabant: et non ut ipse ait, essentiam quidem ad commune, ut simpliciter ducebant: substantiam vero, notam propriam in eo, quod aliquo modo ad aliud haberet, desinebant, et ab utroque nominum unam eandemque capiebant intelligentiam per quam processus, relationesque, simulque tres personas, esse Deum auferebant.

Itaque constituntur quidem Ecclesiæ magistri, idem essentiam et substantiam esse: et iidem rursus negant, non idem esse substantiam atque essentiam dicentes, non secundum idem et ambo, sicut dictum est; contradictionem enim in eodem nunquam simul veram esse posse. Aliud enim secundum rem, aliud secundum nomen accipitur.

Deinde adjicit, quod ubi suum Patres sensum indicare voluerunt, dixerunt ex Patris essentia Filium, satis esse putaverunt ad insinuandum, Filii substantiam ex Patre esse: ac proxime, veluti si diceretur, eum esse ex paterna substantia. Hoc enim manifestationem habere salutaris dogmatis asseverant. Salutare autem dogma est, ex Patre substantiam habere Filium, nativitatis ratione confiteri: consubstantialem scilicet ei, ex quo est, quod sane dogma indicari dixit ex eo, quod dictum est, *ex Patris essentia Filium esse*. Idem ergo est ex Patris essentia, atque ex Patris substantia dicere. Idem ex essentia atque substantia est, secundum rem. Et essentia Patris substantia est Patris.

Quoniam igitur et Spiritus sanctus ex Filii essentia asseritur, liquet etiam, quod ex substantia illius sit: neque enim est vel essentia sine substantia, vel substantia sine essentia. Quamvis et prima synodus in fidei Symbolo sic tradidit: *Credimus et in Filium Dei natum ex Patre, videlicet ex Patris essentia*.

Constat igitur per omnia, quod sive ex Filii essentia Spiritus dicitur, sive ex Filio, sive ex Filii substantia, nihil differt ad ejus substantiam insinuandam. Quemadmodum enim ex eo quod dictum est, Filium esse ex Patris essentia, substantia illius inde esse intelligitur: ita et Spiritus sanctus, quoniam ex Filii essentia a theologis traditur, ex ipso etiam habere substantiam insinuat, secundum quam ex Patre per Filium procedit, et secundum quam ab ipso habere esse dicitur. Ac sicut indifferenter a theologis, sive ex Patris essentia, sive ex ejus substantia Filius dicitur, ad insinuandam ejus ex illo substantiam: ita et Spiritum ex Filio, sive ex ejus essentia, sive ex substantia dicere indifferenter possumus ad ostendendum, illum ex Filio habere esse; nisi quis ad omnia impudens esse velit.

Si quis autem et hic per hoc indicari consubstantialitatem dicat, Filius certe de Spiritus essentia non dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia.

Porro si sanctum Isaac (34) proferat dicentem: *Ille pater tuus est, et ex natura tua est*; at id quidem dici fas est, in quibus nullus ordo conspicitur, divisus quidem secundum materiam, unitis autem solummodo termino naturæ mortalis, per quam invicem consubstantiales secundum conversionem ad invicem dicuntur, et secundum quam unusquisque ex proximi natura, veluti ex quodam subjecto, in propria substantia, ac veluti ex toto pars abusive diceretur. Cæterum in sancta Trinitate, cum una sit ac simplicissima essentia, differentiaque solo personarum ab invicem ordine inspicitur, secundum scilicet substantiales illarum processus, quemadmodum impossibile est Patrem ex Filio et ex Filii essentia dici, et certe cum una sit eademque essentia Patris ac Filii, ita possibile non est Filium ex Spiritu sive de Spiritu substantia unquam dici propter ordinis terminum, secundum quem ex Patre per Filium procedit.

Quemadmodum eadem ratione Filium ex Patre per Spiritum gigni asseverare non possumus. Quocirca rite dictum est: Filius sancti Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia.

Constat autem ex his quæ dicta sunt, et quod magnus Athanasius idcirco ait: *Ex Patre procedere dicitur, quoniam a Verbo emicat, et mittitur, et datur*. Itaque nisi per Verbum illum Pater emitteret, nequaquam esset ex Patre procedens. Proprietas enim Spiritus, ut diximus, est ex Patre per Filium procedere, sive ex primo per medium esse, perque hujusmodi processum procedens est. Filius enim esset, si ex Patre sine medio procederet. Nam, ex Patre esse sine medio, proprietas Filii est, sicut etiam supra docuimus. Quomodo ergo non esse a Filio dicatur, qui idcirco dicitur ex Patre procedere, quia et a Filio et per Filium est? Et illud item constat, quia *procedere* et *emicare* idem esse arbitratur Athanasius. Idcirco enim ait: *Procedere a Patre dicitur, quoniam a Verbo emicat*, quasi diceret, Ideo procedens est, quia ex Patre per Filium procedit; nisi enim per Filium, nunquam diceretur ex Patre procedere, sed nasci.

Si enim, ut quidam volunt, emicare quod ait, de temporali, quem illi introducunt, processu intelligi voluit, quam rationem habuisset, simul ita connectere? Ut enim hunc etiam esse concedamus, temporalis illa processio, quid ad eam confert, quæ sine tempore est? Quanam vero ratione poneret hanc sempiternæ illius processiois esse causam? Omnes quippe novimus, quoniam causalem conjunctionem pro causa accipi. Non enim, quoniam a Filio temporaliter emicat, ideo a Patre sive tempore procedit. Ideo tamen eo verbo usus est, ut emicare, pro eo, quod est *procedere*, diceret; quoniam Spiritum illuminantem, vitam appellavit, alternatim scilicet conversione dictionis utens: quanquam et magistrorum plurimi *emicare* quod

(34) Isaac Eremitam, cujus exstant opuscula ascetica.

dicitur in substantiali personarum processu propriæ substantiæ prætulere; sicut est illud, quod canitur: *Unigenitus Filius, qui ex Patre sine tempore effulsit*; sed etiam procedentem ex Patre Spiritum vitam esse viventis Verbi dixit. Si autem vita ex vivente, nunquam certe erit sine Spiritu Filius: *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*⁴⁵. Vita autem Spiritus sanctus est, quem una cum Patris essentia ex Patre nascens trahit. Neque enim est sine vita, quoniam natus est. Id quippe præter impietatem etiam stolidissimum est, ut ait Chrysostomus, cum illud exponeret: *Dedit vitam*.

Enimvero, quoniam operatio Filii Spiritus sanctus esse dictus est subsistens et substantialiter insita, constat quia per Spiritum operatur. Hoc autem et communis Ecclesiæ opinio est, maxime cum etiam Dominus dixerit: *Si autem ego in digito Dei eficio dæmonia, ergo pervenit in vos regnum Dei*⁴⁶. Quod alius evangelista exponens ait: *Si autem in Spiritu Dei eficio dæmonia*⁴⁷. Filius itaque per Spiritum Dei, qui etiam suus est Spiritus, operatur. Illud autem, per quod quisquam operatur, sive quasi movens est, ut rex, per quem civitatis dispensator administrat ac gerit omnia; sive, quasi speciale et ab arte veniens; ut artifex per artem operatur; sive per causam naturalis virtutis suæ.

Non ergo virtus operantis causa est, sicuti et mens per verbum operans quasi per vim suam naturalem et efficientiam, causa est verbi, sed non e contra: quippe omnis vis, et actio naturaliter per aliquem prodiens, etiam ex illo est. At operatur quidem per Verbum, quasi per suam naturalem vim. Operatur autem Filius per Spiritum, quasi per naturalem atque insitam substantialiter virtutem suam. Ideo, et magnus Basilius in *IV Quæstionum* ait: *Neque sine Filio facit quippiam Pater, neque sine Spiritu Filius. Filii autem Verbum, Spiritus: « Portans, inquit, omnia verbo virtutis suæ, »*

Ex quibus profecto omnibus et ordo ad invicem divinarum personarum, et ut se invicem teneant, unaque cogitentur et intelligantur constituit. Quoniam igitur Spiritus sanctus donum Filii, et operatio ipsius est; operatio vero ab operante, donumque a mittente effulget, et mittitur, et datur: liquet, quia ex Filio est Spiritus sanctus. Ut enim Filius per quem Pater operatur, ex Patre est; ita et de sancto Spiritu dicendum, per quem operatur Filius. Neque enim sicut id, quod monet, aut sicut artificialis, atque exemplaris causa, quod *per quem*, dicitur, hic locum habet. Donum autem dixit, vel, quia alternatim, et hoc in loco conversione dictionis usus est. Donum enim ad dari, ac mitti, quod dicitur, proprium est. Vel quia dari, ac mitti

A in divinis personis, ut supra declaratum est, ab arto esse significat. Per quem nihilominus causam, et quod ex causa est, intelligi voluit. Nempe enim ab eo nunquam daretur nisi etiam ab eo esset: aliter enim ministri fungeretur vice. A quo autem illum dari oportebat, ut ipse ait Athanasius, nisi ab eo, cuius est? Hoc autem non ita esset, nisi et ad illum referretur. Relatio autem causam, et causale commendat. Filius ergo causa sancti Spiritus est. Spiritus enim sanctus per Filium non operatur; causaque illa est, quia Filius ex Patre per Spiritum non gignitur, Spiritus autem ex Patre per Filium procedit. Secundum quam sane rationem, nec Filius operatio et virtus Spiritus sancti dictus est.

B Porro, si quis ejusdem beatissimi viri dictum in fidei ipsius confessione (35) præexpositum, quo ait: *Spiritus sanctus, ex Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*, ambiguum putat, et quasi adulteratum calumniatur: primum quidem id verum esse, inde manifestum est, quia et theologus Gregorius in Athanasii laudibus ipsius meminit dicens: *Solus ille vel cum paucis admodum, ausus est veritatem in scriptis confiteri*; et quæ illic addit: quam tunc temporis conscriptam ad Julium Romanum pontificem misit, cum insimularetur non rectæ esse fidei. Deinde, et ex eo constat, ipsius veram esse, quod per omnes Occidentis ecclesias Dominicus semper diebus psallitur, atque adeo celebris est auctor, ut ne a pueris quidem ignoretur; ex illis quidem temporibus ubique diffusa, atque contra Arianorum hæresin, contraque omnes rectæ fidei adversarios, in cunctis ecclesiis publice cani præcepta.

Aut igitur aliam aliquam confessionem tanti viri proferant, cujus et Theologus meminit, et cui traditio Ecclesiæ attestatur: aut si hoc non possunt, istam cum supra exposito dicto suscipiant. Testantur autem hanc ipsam fidei confessionem sancti viri esse, atque id dictum ita se habere, qui contra Latinos multo ante scripserunt: quam sibi ut adversam, frustra labefactare nituntur. Atque, ut intelligi datur, tunc quidem adhuc servabatur, postmodum vero pertinaiores ad contradicendum facti, omnino illam auferre voluerunt. Et si modo nihilominus curiose inquirentibus raro licet in vetustissimis codicibus ita habere invenitur. Si quis tamen diligentius inspiciat, nihil hic novum dixisse sanctum virum comperiet. Plurimis enim in locis per Filium illum esse ait, et a Filio accipere, et ab ipso scilicet accipere, quod accipit. Id autem est ejus esse, quodque paulo ante dicebat, a Filio effulgere, quocirca quam a Patre procedentem virtutem dixit, Spiritum sanctum a Patre procedentem intelligi

⁴⁵ Joan. v, 26. ⁴⁶ Luc. xi, 20. ⁴⁷ Matth. xii, 28.

(35) Symbolum Athanasianum. De hoc Symbolo vide eruditam disputationem Nicolai Serarii.

voluit : hoc autem ex Patre per Filium esse ac procedere. Porro ista his, quæ in fidei expositione ponunt, valde consona sunt.

Apparet simul ex superioribus, quia et prodire, et profundi, et profluere, et inundare, et manare, et effulgere, et quæque similia, eandem Spiritus sancti substantiam signare, quam ipsam etiam procedere significat ; non solum, quia, ut dictum est, duo processus sancti Spiritus non sunt, ut quidam volunt, et idcirco ista omnia, ad substantialem processum ejus reducenda sunt ; cum eos qui geminos istos processus ponunt, multa necessario absurdissima sequantur : verum quia et theologi ex Patre procedere, et profundi, et profluere, et emitti Spiritum sanctum concorditer asserunt, ubi dicere volunt, ipsum ex Patre procedere. Magnus quippe Basiliius ait : *Quia non prodit in tempore, quod prodit ex Deo, etiam si in tempore fiat ejus actio, et æternæ habet omnia, ut Dei Spiritus, atque ex ipso manans.* Et illud : *Neque enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum Spiritum ex Deo esse, Spiritum oris ejus illum audientes, sed idoneum et istud nomen erat ipsius ex Deo insinuare substantiam : verbo esse, pro eo, quod est, procedere usus est.*

Sanctus quoque Maximus : *Emittit, inquit, Pater Spiritum, hoc est, emittit. Et ipse de processu ejus disserens, ut superius constitit, cum sanctorum Patrum auctoritate ostenderemus, emitti, ac mitti, apud eos, pro eo, quod est, nasci, et procedere solere accipi.*

Sanctus item Cyrillus ait : *Prodit autem ex Patre, et Filio ; et constat, quia divina est essentia in ipsa, a qua ex ipsa prodit : ac profunditur a Filio, sicut etiam ex Deo et Patre.* Sed et in sermone suo ad monachos, atque in Expositione divini Symboli, sic ait : *Spiritus profunditur, id est, procedit, veluti ex fonte, ex Deo et Patre.* Et rursus ad Hermianum : *Num, inquit, avimadvertisti, quoniam Spiritum quidem veritatis nominavit Paracletum Dominus ? At deique : Quoniam procedit ex Patre, sua omnia proprie ostendens, quæ Patris sunt.* Ac rursus in eodem : *Intelligens, quomodo, ut proprium se nobis macturum pollicetur Spiritum, qui procedit ex Patre ? Et Spiritum quidem veritatis vocat : profundi tamen ex ipso Patre definit.*

Sed et magnus Athanasius, in ea quam scripsit disputatione Orthodoxi et Macedoniani, ait : *Spiritus natura sanctus, natura incorruptibilis, ut Spiritus Dei, et ex ipso manans, sive procedens.*

Quin etiam in Filii ex Patre substantia insinuanda, prædictis verbis uti sunt. Magnus enim Basiliius in III quæstione ait : *Patris quidem opinio, optimusque Filius, ex lumine autem ingenio lumen effulsit sempiternum, atque ex vera vita vivificans processit fons, atque ex ipsa virtute Dei virtus effulsit.* Sed et verbo effulsit in quadam mystica sacrificii oratione in Spiritu sancto usus est, de Filio dicens : *A quo Spiritus sanctus effulsit.* Ac rursus idem in eisdem ait : *Communis præsumptio omnibus simul Chris-*

tionis inest, quod lumen gentium Filius sit ex ingenio lumine effulgens.

Sanctus autem Cyrillus in quo capitulum eorum de æternitate Filii sic ait : *Erat igitur gignenti Patri coæternus Filius, veluti a fonte quodam paternæ substantiæ manans.* Et in alio : *Qui animæ paternæ processit essentia, patrem potius ostendit eum, qui se genuerat.* Et in alio : *Quod ex Patris essentia processit Verbum, Atque in alio : Pater produxit ex seipso Filium inseparabiliter atque incorruptanter.* Et in alio : *Totum esse Filii ex Patris essentia procedit.* In alio quoque : *Quoniam enim passio fieri in sole cernitur, quando gignit lucem ? quoniam contingit ignis separatio, quomodo emittit ex se ipso fulgorem ? Quomodo si gignunt ista inseparabiliter, emittuntque inseparabiliter, quæ ex iis sunt ; nonne longe dignius et excellentius horum conditor naturæ suæ splendorem emittit ? Psallimus item in canticis Spiritus confessor, et conformis ex Patre simul effulsit.* Et item : *Tu Dei mater incunctanter facta es ejus, qui ex immortali Patre.*

Si igitur eos, qui binos sancti Spiritus processus ponunt, absurda plurima sequuntur : verbis autem, quibus Filii ex Patre substantiam, ac rursus substantialem Spiritus ex Patre processum sancti significare volentes, ejusdem uti sunt in Filio, atque in Spiritu indiscreti, et absque ulla determinatione : quomodo non et hic per id quod dicitur *profundi, et inundare, et profluere*, per Filium, atque a Filio dici Spiritum sanctum, necesse sit intelligere ejus ex Filio substantiam, secundum quam ex Patre per Filium procedit : maxime, cum beatus Cyrillus, *profundi, pro eo, quod est, procedere*, apertissime tradiderit.

Quia enim duas ex Deo personas procedere, secundum scilicet geminum processum fides tradidit : aliam quidem, secundum nativitatem ; aliam vero, secundum processionem : atque alius quidem Filio, alius vero Spiritui convenit, constat, quandoquidem Filius ex Patre procedere, inundare, et fluere a theologis asseritur ; ista, pro eo quod est, nasci, vel gigni intelligenda. Cum vero Spiritus sanctus sive a Patre, sive a Filio *profundi, et prodire, et profluere* dicitur : hæc, pro eo quod est *procedere*, accipienda ; verbis istis omnibus processum cuiuslibet ex aliquo insinuantibus, et ubique quidem aptari peculiariter valentibus, atque in hoc loco propriam utrique personæ substantiam affatum reddere : alteri quidem nascendi ; alteri vero, procedendi ratione ; cum alia quidem sit continenter ex prima, alia, per eam quæ est continenter ex prima : quippe isti ambobus sunt substantiarum termini.

Verum, quoniam ab omnibus doctoribus Spiritus sanctus ex Filio procedere asseritur, liquet profecto, quia secundum naturam est, vel secundum accidens. Id quippe creaturarum est a Deo non naturaliter procedere. Si igitur, secundum naturam ex Filio procedit Spiritus, hoc autem duobus modis fit : vel secundum nativitatem, vel secundum pro-

cessionem; præter ista enim nullus alius divinis personis secundum naturam processus est; secundum nativitatem vero, processus in Spiritu esse non potest, ita enim esset Spiritus Filius Filii: manifestum est Spiritus ex Filio processum, ut precedentis esse: simulque constat ex his, *effulgere*, et *profundi*, et *profluere*, quod dicitur, a Filio Spiritum: ipsam ex Patre procedentem, unicum Spiritum sanctum, non donum aliquod sine substantia significare, ut quidam volunt; sicut enim sive Filius, sive Spiritus effulgere, et profluere ex Patre dicitur, ipse personæ divinæ signatur procedentes: ita et Spiritus a Filio profundi, et effulgere cum dicitur, et maxime cum sic conjuncto procedens ex Patre per Filium profundi, ac procedere dicitur, ipsa divina persona Spiritus insinuat. Procedentem enim ex Patre Spiritum, nemo sine substantia dicere præsumit, nisi quis blasphemare velit.

Illud autem, quod quidam aiunt, sanctos dicere, Spiritum sanctum procedere quidem ex Patre, a Filio autem profundi; et rursum, procedere quidem ex Patre, ab eo autem effulgere, vel proprium ipsius esse, vel non alienum, et quæ talia: per has conjunctiones connexas, substantialem Spiritus processum Filio tollentes, Patrique solummodo hunc attribuentes, omnino imbecillum est. Hujusmodi quippe illorum mens est quoniam dicitur quidem Spiritus ex Patre procedere, unde secundum essentiam illi peculiaris est: non tamen est alienus a Filio, Spiritus enim Filii dicitur, juxta quod sibi etiam peculiaris est. Ideo et ab eo profunditur, quemadmodum ex Deo et Patre, hæres enim paternorum honorum est, et proprius ipsius est, utpote per ipsum naturaliter prodians, et ex ipso existens. Igitur, etiam procedit ex Patre, at neque a Filio alienum oportet æstimare secundum eum quem prædiximus modum. Procedit quippe per Filium. Procedere autem quod dicitur, etiam per Filium consequitur. Aliter enim non diceretur ex Patre procedere.

Attestatur et his magnus Basilus, cum dicit: *Illius quidem ad Patrem proprietatem intelligo quoniam procedit ex Patre; ad Filium vero, quoniam audiet: « Si quis Spiritum Christi non habet, non est ejus ».* Et illud: *Neque enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum, Spiritum ex Deo esse, Spiritum oris ejus audientes eum; sed suffiebat et hoc nomen ad inveniendum, ipsius ex Deo esse substantiam.*

Porro Patris os Filius est, ut Patres volunt. Prorsus vero, quod sancto Spiritui ad Patrem est, ex Patre procedere, Patrique Spiritum dici: hoc, et ad Filium, ab ipso accipere, et audire, et cætera, quæ Filii Spiritum esse commendant. Nam et a Patre procedere quod dicitur a Patre accipere

A significat. Itaque dictus est quidem Spiritus Patris, sed et Spiritus veritatis est.

Et mittitur quidem a Patre, mittitur autem et a Filio; quippe æqualiter, ac sine ulla differentia communia Patri, et Filio sunt quæ singulis a theologia assignantur. Atque proficit quidem a Patre, proprium autem Filii est, ut et ab ipso emanet. Fons enim sancti Spiritus et Filius ab Ecclesiæ magister assentitur. Et habet quidem substantiæ causam ex primitivo lumine; effulget vero per unigenitum, quoniam per ipsum est, atque per Filium quod dicitur, et ipse Filius ad Patrem reducuntur.

Et dictus est quidem, a Patre procedere, procedit vero per Filium. Namque ex Patre quod dicitur, juxta Patrum sententiam, etiam per Filium sequitur; aliter quippe procedens non esset. Itaque connectunt magis Patri, Filium secundum processum, seu processionem sancti Spiritus, quam dividuat hujusmodi conjunctiones.

Eorum autem, qui differentiam essentiae Patris ac Filii pergent astruere, divisim ac differenter ista reddere est; quippe, ita dividentes, essentiae quoque differentia necessario sequitur. Nempe enim et theologus Gregorius in suis de divinitate sermonibus, in orationis parte, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum invocans, atque subiunferens, *aliud quidem bene complacere, aliud vero cooperari, aliud autem inspirare*: non sane per hujusmodi conjunctiones, sive beneplacitum, sive inspirationem, sive cooperationem personis divisit; neque enim singula horum singulis personarum magis proprie accommodantur, quam reliquis: verum, omnia conveniunt singulis, imò et tota Trinitas, ut unus Deus inspirat, et sibi bene complacet in bonis, et quodcumque inchoantibus adiutrix est. Atque ubique penitus quæque personis assignantur ut propria, sine ulla varietate convenient: ubi non opponitur relationis objectio, quemadmodum processio Spiritus, Filii ad Patrem relationi nihil obstat, ut in sequentibus lucidius monstrabitur.

Quod si procedere ipsam dictionem, quæ Græco *ἐκπορεύεσθαι* dicitur, in Filio inquirent: primum quidem pluribus supra rationibus ostensum est, quod alia quoque verba hæc ipsum nihilominus significant. Deinde, quia et a sanctis quoque posita est hujusmodi dictio. Sed et ipsum, quod per Filium procedere dicitur, a Patribus commendare sufficit, quod etiam procedit ex Filio. Quanquam quibus non sufficiat, quod ex Filio Spiritus esse sanctus dicitur? cum sancti hoc plurimis in locis dixerint, cum de personalibus substantiis disserterent: verbumque *esse*, substantivum cum sit, magis etiam enjaspam ex aliquo substantiam exprimere possit, juxta scilicet proprii processus terminum.

¹⁰ Rom. viii, 9.

Præterea constat ex superioribus, quod dicimus A in Filio manere Spiritum, quod quidam his obijciunt, qui etiam ex Filio proferunt, nihil eos juvat. Qui enim et ex Filio Spiritum dicunt, et in Filio longe prius contententur; namque et sancti, et in Filio dicunt; et per ipsum, et ex ipso esse, addunt. Neque hoc solum, sed et in Patre, et in Filio Spiritum sanctum manere. Sicut autem in Patre manens, etiam ex ipso est, sic et in Filio manens, etiam ex ipso est. Non enim profecto quispiam blasphemare audebit, ita in Filio manere Spiritum, sicut in quolibet sanctorum, in quibus requiescit quidem, et manet, sed per gratiam, non per naturam.

Præterea vero, quod procedit, in eo, ex quo procedit, prius subliterit necesse est. Neque enim ex illo aliter procederet. In divinis autem personis, simul et in ipso, et per ipsam, et ex ipso est, propter æternitatem, et quod illi tempori, nullus locus sit. Sicut ergo Filius in Patre existens ex ipso est, et Spiritus sanctus similiter; pari profecto ratione, et de mansionis sancti Spiritus in Filio dicendum.

Et est quidem id verum, quod ait divus Dionysius, quod divinæ substantiæ in invicem circum-eunt, sed non idcirco confusio est, neque hinc immobilis ordo pervertitur: Neque necesse Filium in Spiritu cum dicimus, etiam ex Spiritu esse confiteri, ut Gregorius Nyssenus ait: Sed, est quidem Filius in Patre, sicut pulchritudo imaginis in primitiva forma in propria imagine. Idem vero et in Filio, et Spiritu dicendum.

Quoniam igitur ab Orientalis Ecclesiæ magistris, ex Filio esse, ac procedere Spiritum sanctum traditum constitit, licet plurima omissa sint, quæ afferri poterant ad hoc ipsum asseverandum; nunc jam et ab Occidentalis Ecclesiæ doctoribus, ut idem natruere nitamur, admonemur: ut his, qui contradicere nituntur, nulla jam excusatio reliqua sit. Ac primo quidem, quantam illis universales synodi reverentiam auctoritatemque præstiterint, et qua fide illorum dicta suscipi conveniat, insinuan-dum.

Sancta igitur, atque universalis quinta synodus in gestis suis ita ferme ad verbum, ait: Sequimur D in omnibus sanctos Patres, ac doctores sanctæ Dei Ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Cyrillum, Joannem Constantinopolitanum, Leonem, Proclum, et omnia, quæ ab eis de fide recta, et ad condemnationem hæreticorum conscripta sunt, suscipimus. Imo, et in synodico, quod dicitur, anathemate plectuntur, qui prædictos doctores non suscipiunt, neque omnia quæ ab eis scripta sunt, contententur. Præcipue vero Augustinum sanctæ universales synodi, ut in earum gestis constat, tertia scilicet, sexta et sep-

tima (actione) eminentissimum Ecclesiæ magistrum, ac sanctum prædicarunt.

Sed et de prænominato sancto Anastasio Antiocheno patriarcha, sexta synodus, sic ait: Suscipimus sanctum Anastasium recta fide respondentem pro tomo sancti, ac venerabilis Papæ Leonis. Ac rursus: Sanctum nominat Oriens totus hunc sanctæ memoriæ Anastasium, qui fuit Antiochiæ archiepiscopus, et qui eum non suscipit, Deus anathematizet.

Sanctus igitur Hilarius, antiquus Pater, atque venerabilis, et dicendi vi, et philosophiæ studiis, et theologiæ sublimitate, et vitæ munditia, et miraculorum ostensione maxime clarus, ita, ut beatus Augustinus de illo dicat: Mirum sane, si quis Hilarium legens non admittatur cum his qui in Nicæa convenerunt. Pro Unigeniti gloria contra Arium pugnans, ait in secundo De Trinitate libro, quem contra Arium et Sabellium conscripsit: Credimus sanctam Trinitatem, hoc est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum omnipotentem, unius essentiæ, unius substantiæ, unius potentiæ, creatorem omnium creaturarum; ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Patrem non ab alio, Filium ex Patre genitum, Deum verum de Deo vero, lumen verum, ex lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum lumen: Spiritum sanctum a Patre, et Filio æqualiter procedentem, consubstantialem et coæternum Patri et Filio, Pater in seipso plenus Deus, Filius plenus Deus ex Patre genitus, Spiritus sanctus plenus ex Patre, et Filio procedens. Non tamen tres deos dicimus, sed unum Deum. Idem in Commentariis in Apostolum, de Patre ac Filio disserens, ait: Nihil in sancto Spiritu duplex intelligi, quin Pater et Filius illi esse præbuerint. Unde ambo unum principium sancti Spiritus dicuntur.

Sanctus item Hieronymus quodam in loco opusculorum suorum, ait: Spiritus sanctus a Patre ac Filio procedens, per omnia Patri et Filio coequalis et coæternus est.

Sanctus quoque Ambrosius Mediolanensis episcopus in libro suo De Trinitate ait: Non quasi ex loco mittitur Spiritus, neque quasi de loco procedit a Filio procedens. Idem in secundo de sancto Spiritu libro, ait: Quod ex aliquo est, aut ex essentia quidem, veluti cum Filius ex Patre, vel Spiritus sanctus ex Patre et Filio. Ex potestate autem sicuti ex Deo omnia.

Sanctus Augustinus autem in lib. iv de Trinitate ait: Nec possumus dicere, quod Spiritus a Filio non procedat. Neque enim frustra idem Spiritus, et Patris, et Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem discipulorum, ait: Accipite Spiritum sanctum⁴⁰. Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia

⁴⁰ Joan. xx, 21.

Spiritus sancti fuit; sed demonstratio, per congruam significationem, non tantum a Patre, sed et a Filio procedere Spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum sanctum, quem sufflans dedit, et alium, quem post ascensionem suam misit? Unus enim Spiritus est Spiritus Dei, Spiritus Patris, et Filii Spiritus sancti, qui operatur omnia in omnibus.

Idem in lib. xv *De Trinitate*: Et tamen non frustra in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius, nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus; nec de quo genitum est Verbum, et de quo procedit principaliter Spiritus, nisi Deus Pater. Ideo autem addidi principaliter, quia et de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit non jam existenti, et nondum habenti; sed quidquid unigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo cum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet, et Spiritus sanctus esset amborum.

Idem in lib. v *De Trinitate*: Quemadmodum Filio substantiam præstat sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ ex Patre nativitas, ita et Spiritui sancto esse præstat sine principio temporis, sine mutabilitate naturæ, ipsa ex utroque processio.

Idem super Joan.: Corporalis illa insufflatio non Spiritus sancti substantia fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum a Patre, sed etiam a Filio procedere Spiritum sanctum; quis enim ita deniens sit, ut dicat, alium esse Spiritum sanctum, quem insufflans dedit: alium, quem postquam assumptus est, misit?

Idem ad Petrum quemdam, postulante rectæ fidei conscribi regulam, quadraginta illam capitulis distinxit; quorum singula, dogma continent salubre, atque ad fidem necessarium. Ait igitur in cap. 8: *Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum Spiritum sanctum, qui Patris, ac Filii unus Spiritus est, a Patre, et Filio procedere. Ait enim Filius: « Cum venerit Paracletus, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit »; » quo in loco suum esse docuit Spiritum sanctum. Ipse quippe est Veritas. Et ex Filio procedere Spiritum sanctum, et prophetica nobis, et apostolica doctrina commendat. Isaias enim de Filio dicit: « Percutiet terram virga oris tui, et Spiritus labiorum suorum interficiet impium »¹⁰. » De quo et Apostolus ait: « Quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui »¹¹. » Quem et ipse unigenitus Filius Dei, oris sui Spiritum esse signanter ostendens, post resurrectionem suam discipulis suis insufflans dixit: « Accipite Spiritum sanctum »¹², » et Joan. in Apoc., ex ore ipsius Domini Jeru gladium bis acutum procedere dixit »¹³. » Ipse ergo Spiritus ejus, ipse et gladius ex ore ejus procedens.*

Idem in lib. *De fide catholica*: Præsta, inquit, mihi, in hac via, quam, te duce, ambulo, sapien-

tiam, et inspira mihi, et doce me per gratiam tuam, quomodo in te inculpabiliter oporteat credere, ut te Deum, unum, æternum sentiam, et incomprehensibiliter trinum in personis credam, Patrem ingenuum, Filium ex Patre unigenitum, procedentem ex utrisque permanentem Spiritum sanctum.

Idem in eodem libro: Hanc fidem per te, et ex te, et in te confiteor, o beata, et benedicta, et gloriosa Trinitas, o vera, et summa, et æterna unitas, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, Deus, et Dominus Paracletus, charitas, gratia, unio, vera lux, verum lumen ex vero lumine, vera illuminatio, vivens vita, vita ex vivente, viventium vivificatio, fons, fluvius, rivus, unus ex nullo, unus ab uno, unus ex ambobus. Ab uno omnia, omnia per unum in uno. Ex nullo Pater, ex altero, Patre scilicet, Filius; ex ambobus Spiritus sanctus, hoc est, ex Patre et Filio. Verus genitor, veritas, genitus, amborum charitas, Spiritus sanctus. Unitas una, æqua majestas, æqualis gloria, una eademque essentia.

Sanctus quoque Leo papa, sub quo Chalcedonense concilium conflatum est; cujus de fide litteras, rectæ fidei columnam universa synodus appellat, in canonicis sanctionibus contra eos qui pecuniæ gratia, munus imponent, ait: Gratia, quæ gratis non datur, et accipitur, gratia non est. At Simoniaci non gratis accipiunt; non ergo gratiam, quæ in ecclesiasticis ordinibus maxime operatur, accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent, neque gratis, neque cum pecunia dare alicui possunt. Quid igitur dant? Spiritum mendacii scilicet. Quomodo? Id ostendemus. Si enim Spiritus veritatis, Veritate ipsa testante, ex qua procedit, gratis datur; procul dubio spiritus mendacii esse deprehenditur, qui non gratis datur.

Sanctus item Gregorius Romanus pontifex, in homil. super illud Joan.. Cum sero esset die illo una Sabbatorum¹⁴, ait: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: » hoc est, ea charitate vos diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, etc. quæ supra notavimus. Idem cum exponeret illud Cantici canticorum, scilicet: *Odor unguentorum tuorum, super omnia aromata*¹⁵, ait: *Unguentum Domini Spiritus sanctus erat, de quo Propheta ad eum dixit: « Unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis »*¹⁶. » Hoc oleo, quando incarnatus est, unctus est: Non enim primum homo factus est, postea Spiritum sanctum accepit: sed, quando de Spiritu sancto incarnatus est, simul et incarnatus, et unctus est. Odor enim unguentorum fragrantia sancti Spiritus est, qui et ab ipso procedit, et in ipso permanet. Idem in II Moral. Spiritus sanctus nunquam deseruit humanitatem Christi, cujus ex Deitate procedit.

Ista quidem a Latinis doctoribus sumpta, pauca de innumerabilibus posuimus: per quæ Græcis

¹⁰ Joan. xv, 26. ¹¹ Isa. xi, 44. ¹² II Thess. ii, 8. ¹³ Joan. xx, 21. ¹⁴ Apoc: i et xix. ¹⁵ Joan. xx, 19. ¹⁶ Cant. iv, 10. ¹⁷ Psal. xlv, 8.

consentiant; Dei scilicet Spiritu eos, terræ licet, ac maris intercapedine disparatos conjungente, in una catholicæ fidei, pietatisque concordia. Neque enim profecto, benignissimus cum sit, quos Verbum vitæ continere, et humano generi expositores eloquiorum suorum præesse voluit, per quos mortallum misertus errores, ad agnitionem sui errantia corda converteret, vel de veritate dissentire ab invicem, aut fidei duces, Ecclesiæ decretis post beatos apostolos assumi permisisset, qui gubernatorum, ac magistrorum vice præcipitatores, et eversores ecclesiastici gregis futuri essent. Neque tantæ concilia errare permisisset, quæ, sic de illis viris statuerunt, ut juberent omnes, qui a Christo Christiani dicerentur, eos revereri in omnibus, nihilque illorum dictis contraire; neque pastores eos esse, ne ad prærupta, et præcipitia, gregem sibi creditum pertraherent. Sed nec sancti jam essent, nosque cæci cæcos sequeremur, ignorantiae tenebris cæcati, nec veritatem agnoscentes. Verum, hoc profecto est, oblique in Deum erroris culpam intorquere; idque, cum Salvator noster usque ad consummationem sæculi nobiscum se fore promiserit, pro quibus redimendis, omnis illi cura fuit, omniaque implevit sacramenta.

Cæterum, si qui beatum Augustinum sententiam illam de sancto Spiritu, non quasi dogma immobile protulisse arbitrantur, neque ita illum sensisse, et aliis persuadere voluisse, quoniam aliquo in loco, scriptorum suorum dixerit (36): *Solis canonicis Scripturis, divinis scilicet eloquiis, lectores incunctanter ac sine ulla hæsitazione credere, atque assentiri debere; scriptis vero suis, non tantum honoris impendere, sed, si quidem canonicis Scripturis concordant, suscipere; se vero si usquam a veritate aberrasset, correctionem, atque emendationem non solum non renuere, verum et libenter amplecti*; qui ergo talia proferunt, etiam Apostolum Paulum Apostolico choro detrudere coguntur; neque illum veritatis prædicationem scisse fatentur.

Beatum item Dionysium veritate excidisse, ex verbis illius occasionem nacti, dicturi sunt. Ille enim ait: *Quoniam non sum dignus vocari apostolus, et nondum arbitror me comprehendisse*. Iste vero in fine libri *De divinis nominibus*, veniam petit si quid omnino vel in parte, a veritate aberravit. Sin autem, quæ a summis viris, per modestiam et humilitatem dicta sunt, non oportet contra illos, quasi ab illis testimonium sumere; prorsus et ea quæ a beato Augustino modestissime sunt dicta, contra illum proferre in testimonium, imo contra veritatem, fas non est. Alias enim sanctorum maximas virtutes evertemus, catholicosque doctores arbitramur circa fidem naufragasse, aliisque parasse naufragium; eosdemque, et sanctos simul et nocentes appellabimus, et magistris

(36) S. Augustinus in epist. xix. Hoc dictum hæretici perpetim in ore habent contra Patrum auctoritatem.

(a) Deest aliquid.

A quidem honorem habebimus; qui vero illis obaudiunt, hæreticos existimabimus. Sed, ista plane inepta sunt et absurdissima. Nam quod beatus Augustinus in suis de sancto Spiritu sententiis, ne vestigium quidem ambiguitatis ostenderit, ex dictis suis constat: *Non enim possumus, inquit, dicere, quod Spiritus sanctus a Filio non procedat*. Et qui aliter sentiunt, eos dementissimos appellat; *Atque hanc fidem ad Deum, ait, aperte confiteri, in qua, ex Filio procedere Spiritum sanctum continetur, et ab ipsa Salvatoris verbis id ostendi asseverat; additque, ipsam propheticam, atque apostolicam doctrinam, ex Filio procedere Spiritum sanctum, commendare*.

B Hæc autem profecto ambigentes non sunt: et Petrum firmissime tenere, ac nullo modo dubitare de processu sancti Spiritus ex Filio admonet. Atque in fine quadraginta capitulorum, quæ ad eum scripsit, quasi concludens, ait: *Singula, quæ illis dicta essent, tantum roboris ad fidem habere, ut qui vel unum ex illis abolere niteretur, quasi manifeste impius communisque pestis execrandus, atque fugiendus esset; et neque in mensa illi, neque in alio quolibet communicandum, neque salutandum, neque sub lectum vocandum ait*.

C Constat igitur, quia, quæ de fide crediderat, ea et scribebat, eisque omnes credere, et obtemperare, et monebat, et orabat, ut quæ essent maxime salubria et vera. Desipuisset enim profecto Augustinus, si, pro incertis rebus, tantam ultionem expetisset.

D Quid autem dicturi sunt de doctoribus reliquis? namque enim omnes ambiguos dicent: Quidam vero, et illum, et cum illo alios plurimos doctorum egrasse de sancto Spiritu, nihil mirum esse asseverant: *Homines quippe fuisse, et errare, hominum esse*. Sed ista profecto improborum nimis hominum sum, et eorum qui doctores una destruere nituntur. Quid enim prohibet eadem ratione, omnes pariter exploderent? Homines enim fuerunt et ipsi, ac veluti in profundæ noctis versati tenebris. Hoc enim concessa, omnes arbitramur circa fidem cunctabundos et dubios hære, nulloque horum judicio utemur ad sanctorum litterarum intelligentiam. Ne isti quidem, qui hæc dicunt, habebunt, unde sua firmare possint, nutantibus omnibus. Quibus enim rationibus, quos volunt, magistros agunt, eisdem et ipsi argueantur. Nempe enim non omnium sedebunt iudices (a), communes quidem Ecclesiæ magistros, ipsi vero, veluti sapientiæ ac scientiæ thesauros penes se conditos habentes, eosque supra humanam naturam fuisse gloriantes, quæ ipsi proferunt, sola obtinere, ac rata esse, ac firmissima dicere audebunt. Atque, ut datur intelligi, eos quidem qui omnium consensu, sapientia, et sanctitate flo-

ru-runt, fragilitate conditionis humanæ in errorem lapsos dicent, sibi autem ipsi tantummodo errore decipi non posse, peculiare erit?

Sed ista, ut superbiæ, stultitiæque plenissima illis reliquantur, quos delectat huiusmodi fatuas iavilesque gloriolas sequi; maxime cum possibile non sit, eosdem et sanctos consentiente, orbe universo, fuisse, et a fide deviasse, sine qua Deo placere impossibile est, ut ait Apostolus ¹⁹. Nos autem honorem illis ab universalibus conciliis attributum servantes, hosque ut præceptores, et duces Græcos Latinosque sequentes: *In Christo enim Juss, neque Judæus, neque Græcus est aliquid* ²⁰, quodque a quolibet dictum, veraciter eandem habet vim, libantes, sibi ipsis, æque invicem de sancto Spiritu, valde concordos aspicimus.

Alii enim ex Filio procedere alunt Spiritum sanctum; Alii esse ex Filio, atque ab eo esse habere, et ab ipso naturaliter prodire, et profundi et emicare, et profluere, ac per Filium et ex Filio procedere; et, si quid ejusmodi intelligentiam proximum ab eis dicitur, quanquam, etsi quæ a magistris obscurius fortassis de hac re dicta videbantur, prudentia fuerat, ea ex manifestis dictis interpretari: ne propter nos videantur et sibi ipsis et invicem sacri doctores adversari: id profecto pro certo habentes quod a Deo traditi Ecclesiæ magistri, nunquam diversis inter se dogmatibus dissentire possent: per quorum os unus ille, et divinus Spiritus, de quo sermo est, locutus sit.

His positis, constat ex his quæ communiter et singulariter a sanctis Patribus dicta prænotavimus: quod ipsi sancti viri qui ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum dixerunt, et ex Filio procedere, et ab ipso esse, atque ab eo esse habere, et ex eo naturaliter prodire, et profluere: et, si quid est huiusmodi, præter id quod ex ipsis fidei principiis necessario sic ista concluduntur, ex ipsis Salvatoris vocibus occasiones acceperunt; ex Patre quidem illam ideo esse asserentes, quod Salvator in Evangelis dixerit, *Qui a Patre procedit* ²¹. Per Filium vero esse, et ex Filio, quia ipse Dominus, nunc quidem veritatis Spiritum dixerit, nunc autem ipsorum discipulis corporaliter ostenderit. Atque nunc quidem ad discipulos ait, *Quia de meo accipiet et amantissimi vobis* ²². Nunc vero ad Patrem: *Omnia mea tua sunt, et mea mea sunt* ²³.

Atque ex eo, quod mitti quidem Spiritus a Patre et donari, et si quid huiusmodi est, mitti vero, et dari, et a Filio ibidem dicitur, neque seorsim mitti Patrem Spiritum sanctum, ac seorsim Filium; sed ex eo quod a Patre per Filium atque ex Patre, et Filio una datione, una largitione, una missionem datur, et mittitur: quemadmodum scilicet una processione ex Patre per Filium procedit, atque ex eo, quod Filius consors sit paternorum om-

nium naturalium bonorum, Patriusque bona habeat propria, atque præcipua; ac ex eo, quod non serviliter, se ministri officio a Filio mittitur, utpote qui est incommutabilis Imago Patris. Hæc enim ex prædictis insinuatæ sint etiam plurima sint. Et illud una apparet, quod quando insufflavit in discipulos Dominus, et dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum* ²⁴, qui ex Patre per Filium naturaliter profuit, et per se procedentem dedit eis.

Hoc igitur, ut dictum est ab Ecclesiæ magistris, satis supra declaratum est; præcipue tamen magnus Basilii suam hac de re opinionem indicans, prædicta confirmat. Nam in quarto contra Eunomium, in uno capitulo quod inscribitur *Quod divina natura sit Spiritus: Spiritus enim, inquit, viventi Verbo ad creandum conjunctus, viva virtus est, et natura, divina, ineffabilis ex ineffabili ore prodens, ineffabiliter per insufflationem in hominem emissa, et secundum formam a Christo corporaliter ostensam, rursus ab ipso per insufflationem restituta. Concurre quippe oportebat antiquæ novitati præsentem quoque renovationem, et huiusmodi concursione expressit insufflans, non alius existens, quam is qui ab initio insufflaverat; sed ipse, per quem dedit Deus insufflationem, tunc quidem cum anima, nunc autem in animam.*

Magnus quoque Athanasius, in epist. ad Serapionem de Spiritu sancto, cuius lullum est: *Legi nunc quoque scriptam a tua veneratione epistolam, ait: Denique mittente Patre Spiritum, Filium illum discipulis insufflans dedit. Omnia enim quæ habet Pater, Filii sunt.*

Sanctus item Cyrillus in iv ad Hermiam, ait: *Sicut enim, atque sancti Opificis ineffabilibus naturalibus natura hominis ad substantiam perfecta est, habuit etiam ad Spiritum componebatur. Insufflavit enim in faciem ejus spiraculum vite, non aliter, ut reser, anhelanti hoc luceant sanctificationis, proprietatisque ad Deum habituro, nisi participatione Spiritus sancti fuisset ornatus. Itaque et quando angignitus factus est homo, desertant, ac destituti antiquo bono, et quod a principio acceperat, inveniens naturam hominis, contrarius in illud transformare curavit, veluti a fonte, proprio scilicet plenitudine illum immittens, ac dicens: « Accipite Spiritum sanctum, et evidentiore insufflatione per carnem Spiritus naturam optime signans.*

Præter ista vero, quæ a sanctis viris dicta sunt, quibus aperte indicatur, Spiritum sanctum per insufflationem discipulis datum: quandoquidem hic magnus Basilii Spiritum Verbo conjunctum ad creandum, quem et vivam virtutem, et divinam dixit naturam a Christo per insufflationem homini fuisse restitutam; quam etiam corpoream appellavit formam ab ipso demonstratam; manifestum sane est, quod quando insufflans dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, per hoc ipsum, qui ex Patre procederet; Spiritum insinuavit. Hoc enim est

¹⁹ Hebr. xi, 6. ²⁰ Galat. iii, 28. ²¹ Joan. xv, 26. ²² Joan. xvi, 14. ²³ Joan. xvii, 10. ²⁴ Joan. xi, 21.

Verbo conjunctam fuisse ad creandum, vivam virtutem divinam naturam, Paracletum scilicet.

Quod autem formam, aiunt Basilius, Cyrillusque, adumbrationem per carnem Spiritus naturæ, hoc Augustinus corporalem insufflationem appellavit. Et quia forma, et adumbratio Spiritus naturæ est, insufflationem illam non esse Spiritus sancti substantiam dixit, sed documentum per propriam et congruam significationem, quod hic Spiritus sanctus etiam ex Filio procederet. Et merito sane, quoniam enim nihil eorum quæ a Domino fiebant, fortuitum erat; et quæ in figura peraguntur relationem aliquam ad ea quæ significant, habent: sicut baptismus, quod per aquam datur, invisibiliter operantem emundationem indicat, emundat quippe aqua, et diluit corporum sordes, mysteriumque Dominici corporis in specie panis et vini traditum, mysticum animæ signat alimentum; et quod in linguis igneis Spiritus sanctus delapsus est, rationem profecto habet ad ea quæ tunc sunt gesta divinitus signa. Ignis quippe Deltatem signat, Lingua, magisterii proprietatem. Ita scilicet, illa insufflatio aliquid significabat. Erat enim argumentum divinæ substantiæ Spiritus; quippe nihil corporeum ita divinum indicat Spiritum, sicut status humanus; sicut enim illa insufflatio per os ex intimis, corporeisque visceribus prodit, ita et ipse Spiritus sanctus cujus forma corporalis spiritus est, et ex Patre per Filium substantiam habet. Natura quippe divina dictus est ineffabilis ex ineffabili ore manans. Manare autem, ut supra monstratum est, in substantia Spiritus sanctus accepit.

Sanctus quoque Cyrillus ait: *Sicut et unusquisque nostrum spiritum, qui in seipso est, continet, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit: idcirco denique et corporaliter illum insufflavit: ostendens, quia sicut humanus spiritus ex humano ore procedit, ita et ex divina essentia, quod ex ipsa est, divine profunditur.* Divinam essentiam, Patrem, et Filium nominat, quorum paulo superius memoriam districtius fecit. Ex quibus etiam constat ex Patre et Filio veluti ex uno, procedere ac prodire.

Patet itaque, quod qui per insufflationem factam, non esse datum apostolis Spiritum sanctum ex Patre procedentem, sed donum aliquod sine substantia dicunt, a sanctorum Patrum intelligentia discrepant, atque anathemati subijciuntur. Sancta enim universalis quinta synodus in quodam capitulo ita posuit: *Si quis Theodoro Mopquestiæ episcopo favel dicenti, alium esse Deum Verbum, et alium Christum, atque cum cæteris innumeris blasphemis suis dicere audentem, quia post resurrectionem insufflans in discipulos, Dominus, et dicens: « Accipite Spiritum sanctum, » non dedit eis Spiritum sanctum, sed figuratiter tantum insufflavit; his igitur, qui eadem, et his similia un-*

A quam seherint, et usque in finem in ea impietate duraverint, anathema sit.

Ex his, simul ostenditur, non plures Spiritus sanctos oportere consideri in Deo, ut quidam fingunt; cum Apostolus quidem dixerit, *Unus Spiritus sanctus, in quo omnia*²¹; magnusque Basilius ad Amphilochoium, *Unus Deus et Pater, unus unigenitus Filius, et unus, Spiritus sanctus, et ipse singulariter enuntiatus, et per unum Filium Patri conjunctus, et per ipsam implens venerandam ac beatissimam Trinitatem.* Et rursus: *Via, divinæ cognitionis ab uno Spiritu, per unum Filium ad unum Patrem est.* Gregorio item Theologo in libro ad Heronem philosophum dicente: *Definias quidem et nostram religionem, docens unum quidem nosse Deum ingenitum Patrem; unum autem genitum Filium, unum vero Spiritum procedentem ex Patre, sive prodeuntem.* Præfato item beato Athanasio in præfato libro ita docente: *Spiritum vero sanctum sic dici, non alterum invenies, Spiritus enim ut dixi, Deus dicitur, et sanctus Deus. Ambo vero nomina composita ei, qui proprie appellatur Spiritus sanctus, congruunt: sicut Patris appellatio causæ, Filiique illi qui sine ullo medio ex causa est.*

Itaque licet quidem plures nominare spiritus; alium quidem spiritum adoptionis, alium vero spiritum dilectionis, sapientiæ alium, alium fidei, alium timoris Dei, alium consilii, et fortitudinis, et patientiæ, et continentiæ; quippe operationes Spiritus, Isaias Spiritus vocare consuevit, secundum theologum Gregorium. Omnia enim operari unum, eundemque Spiritum Apostolus ait, quæ etiam operationes vocat, dicens: *Et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in nobis*²².

Divus quoque Chrysostomus in sermone de sancto Spiritu, cujus initium est: *Heri quidem, o amantes Christi, adventus sancti ac venerandi Spiritus a nobis laudabatur: Quia, inquit, quod donatur, Spiritus sanctus est. Vocatur et donum Spiritus sanctus a donatore nomen habens; quando vero Spiritus dicitur, non alium intelligere fas est, quam eum qui ex Patre proprie, substantialiter procedit. Sicut enim Filii, et Patris nomen substantiis congruit, ita et Spiritus sancti appellatio uni personæ Trinitatis competit.* Ut enim dictum est, Spiritus, et sanctus composita, ei, qui proprie vocatur Spiritus sanctus, conveniunt.

Attestatur et his magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem, cujus initium est: *Litteras sancti amoris tui; dicit enim: Dicite, sicubi in Scripturis legistis, Spiritum sanctum simpliciter dici Spiritum sine adiectione vel Dei, vel Patris, vel meum, vel ipsius Christi et Filii vel a me, quod est a Deo, vel sine articulo Græcæ locutionis more: ne simpliciter intelligatur Spiritus. Nam si dicatur πνεῦμα, sine præcedente articulo, de quolibet spiritus*

²¹ Ephes. iv. 6. ²² I Cor. xii, 6.

intelligi potest. Sin vero opponatur articulus, ut dicitur τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, significat Spiritum sanctum, vel Paracletum, vel veritatis Spiritum, id est, Filii, ipso dicente: « Ego sum Veritas »⁸⁶, ne audientes Spiritum simpliciter dici, vel sine præcedente articulo, vel sine adjectione subsequente, Spiritum sanctum dici arbitremini. Itaque cum audierimus Spiritum sanctum, vel cum articulo Spiritum, non de quolibet Spiritu intelligendum: sed de illo, qui procedit ex Patre, Spiritu veritatis, vel quomodolibet cum aliqua ex prædictis adjectionibus proferatur. Nempe enim, si quoniam a Spiritu datur spiritale donum, Spiritum sanctum quispiam dicat: Filii etiam, ac Patris dona, Filii ac Patres erunt, atque ita nihil prohibebit Trinitatem multiplicare. Imo, cum sit commune donum, et communia munera, norum quoque nihil prohibebit, et Patrem et Filium, et Spiritum sanctum appellare. Sed ista nimium absurda sunt.

Quoniam igitur, Accipite Spiritum sanctum⁸⁷, dixit Salvator, quod solum Paracletum significat, nequaquam Chrysostomus illi contradicit, non Spiritum sanctum, tunc datum dicens: ex eo, quod cœlesti magistro, sanctisque concordat, Chrysostomo habetur honor. Hanc enim arbitrantur quidam dixisse, donum quoddam sine substantia apostolis datum, quia illud dictum exponens, ait: « Nonnulli quidem dicunt, illum non Spiritum dedisse, sed idoneos ad percipiendum Spiritum illa insufflatione fecisse. Non autem quispiam peccaverit, si dicat, eos, et tunc potestatem quamdam accepisse spiritualem, et gratiam, ut peccata dimitterent. Ideo et addidit: Quorum remisistis peccata, remittantur eis, ostendens quam speciem operationis det. » Atqui sanctus per hoc non contradicit. Neque enim, ut suam opinionem, sed, ut ab aliis invecam obijcit. Quosdam enim, ait, dicere, quia non Spiritum dedit Christus. Ac deinde illorum corrigens opinionem: Non autem peccabit quispiam, inquit, et tunc eos potestatem aliquam spiritualem, et gratiam accepisse, dicens; quasi dicat: Illis quidem non videtur apostolos tunc Spiritum sanctum accepisse, atque ideo neque illius accepisse gratiam, idoneosque solummodo effectos esse per eam insufflationem ad accipiendum Spiritum sanctum. Consequens enim erat, ut qui eos Spiritum sanctum accepisse tunc negabant: etiam gratiæ perceptionem tollerent, quam sine Spiritu cuiquam possibile non erat advenire.

Deinde et suam sententiam infert: Non autem peccabit quispiam, eos et tunc gratiam accepisse, dicens; quasi illorum sententiam corrigens, qui negabant Spiritum sanctum tunc datum fuisse, ostendit apertius opinionem suam esse, quod tunc acceperint Spiritum sanctum. Nam cum gratia Spiritus et ipse una adesse intelligitur: atque hoc inde in primis constat, quod potestatem peccata

A relaxandi tunc acceperunt per Spiritum sanctum, quod Dei solius est, ut et magnus Basiliius in iv contra Eunom. ostendit, dicens: Si igitur peccata dimittere nullius est, nisi solius Dei; dimittit autem peccata per Apostolos Spiritus sanctus, Deus ergo est Spiritus sanctus. Simul et illud constat, quod, nisi datus esset tunc Spiritus sanctus, Apostoli peccata dimittere non possent: quia vero dimiserunt, liquet, quia dimittendi peccata potestatem una cum Spiritu sancto acceperunt. Non enim hanc haberent, si ille non adesset. Ideo et Chrysostomus aiebat. Neque peccabit, qui dixerit eos et tunc gratiam accepisse spiritualem, ut per hanc in eis Spiritus sanctus habitaret, quem negabant quidam eis tum a Christo datum fuisse.

B Idem Sanctus super Joan. Evangelio: Cur autem, inquit: « Rogabo Patrem »⁸⁸? Quia, si dixisset, « Ego mittam, » non similiter profecto credidissent. Nunc enim id maxime agebat, ut sibi crederetur. Illum igitur tunc acceperunt Apostoli, quem dat Christus; dat autem, quem mittit; quem ergo Christus mittit, hunc acceperunt Apostoli. Mittit vero non donum sine substantia, sed ipsum Spiritum. « Paracletus enim, inquit, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit »⁸⁹.

Sed ad id quoque commendandum quod Christus Spiritum mittat, adjecit Chrysost.: Postea enim ipse se mittere ait, dicens: Accipite Spiritum sanctum. Igitur, qui tunc a Christo datus est, eum Chrysost., et ab ipso, et a Patre missum ait. Non ergo vel sibi, vel aliis magistris Ecclesiæ, in his, quæ dixit, contrarius est.

Cæterum ad eos, qui dicunt: Si tunc Spiritum sanctum acceperunt Apostoli, quid necesse fuit illum die Pentecostes mitti? dicendum est, quoniam datus est quidem, non autem tota illa sua plenitudine, neque secundum omnem suam operationem; non quod ipse discretus, ac divisus sit, sed propter suscipientium Imbecillitatem, qui omnem ejus operationem, et efficientiam tunc profecto capere nequibant. Postea vero quam ad perfectiora profecerant, tunc, jam omnium gratiarum, donorumque cœlestium capaces facti sunt.

D Quocirca et Chrysostomus: Nec peccabit, inquit, qui et tunc eos accepisse dixerit spiritualem aliquam gratiam, cum Spiritus tunc ea sola dignos judicaverit. Nam sacerdotii gratiam tunc solam dedit apostolis inhabitantem, ejus proprium peccata solvere, atque ligare: non tamen doctrinæ etiam, et verbi gratiam, hanc enim in die Pentecostes, per linguas igneas dedit. Sed, ne tunc quidem tota illis copia est data. Neque enim quotidie ad majores, perfectioresque virtutes potestatesque evasissent. Sed et post Pentecosten, narrantibus Petro, et Joanne reliquis apostolis, quanta a Judæis passi essent, eo quod fiducialiter in Christi nomine egissent: Motu, inquit, facto repleti sunt omnes Spiritu sancto, ut

⁸⁶ Joan. xiv, 6. ⁸⁷ Joan. xx, 21. ⁸⁸ Joan. xiv, 16. ⁸⁹ Joan. xv, 26.

loquerentur verbunt Deicum fiducia⁹⁹. Nempe enim, si totum in Pentecoste habuerant, quoniam tunc spiritus impleti sunt? Constat vero quia habebant illam quidem, sed, quia perfecte non habebant, ipso rursus impleti sunt. Semper enī aze jugiter Spiritus datur, et per singula ipsius munera, ipse una ingreditur.

Et in Actibus apostolorum scriptum est: *Imponebant apostoli manus super eum, qui baptizabatur, populum, et descendebat Spiritus sanctus super eos¹⁰⁰*. Datur enim in adoptione, baptizatis, et principatum spiritalem in populi regimine suscipientibus, atque in hac differenter, secundum scilicet munera ad Ecclesie perfectionem conferentia.

Ea ergo insuslatio indicium est veræ sancti Spiritus effusionis; atque eo magis, quod et gratia, in qua datus est, solius Dei est. Deus autem est Spiritus sanctus, sed et documentum est ex insuslatio, per expressam significationem, ex Filio procedere Spiritum sanctum atque ex eo esse.

Ex quibus etiam id constat, quod, qui nihil mirum esse dicunt, si datur a Filio Spiritus, quandoquidem et a quocunque homine, modo sacerdos sit, datur: et sicut ab hominibus cum datur, non etiam ab eis procedit: ita neque a Dei Filio procedit, quamvis ab ipso detur, irrationabiliter, ac demeritissime blasphemant. Primum quidem, quoniam eandem proportionem Spiritum sanctum ad Filium habere, quam habet ad homines, putant; deinde, quoniam a quibuscumque hominibus dari non potest, qui ab apostolis datus non est: *Imponebant enim manus, ait, super baptizatum populum et descendebat Spiritus sanctus super eos*.

In his autem, quæ a magistris Ecclesie dicta sunt, horum etiam concordia notanda est. Sicut enim magnus Athanasius in Epist. ad Serapionem, Spiritum sanctum dixit donum Filii: ita et Augustinus in lib. *De Trinitate*, ipsum dixit Filii donum. Tum, quia a Patre et Filio datur, tum quia ex Patre per Filium procedit, amborumque donum esse, addidit. Ac sicut ille Spiritum sanctum, unam vitam unius vivi Verbi dixit: ita et Augustinus in lib. *De fide vivam vitam, et vitam ex vivente dixit*. Et quemadmodum Cyrillus ad Palladium essentialiter illum ex utroque, id est, ex Patre per Filium dixit: ita et iste ex utrisque procedere, et in utrisque perducere; atque ex ambobus, id est, ex Patre, et Filio esse. Et ut charitatem Spiritum sanctum Augustinus appellavit: ita et Athanasius ad Serapionem scribens, ait: *Denique Corinthiis, orans in Trinitate orabat, dicens: Gratia Domini nostri Jesu Christi, et dilectio Dei, et Patris, et communicatio Spiritus sancti cum omnibus vobis¹⁰¹*. Spiritus enim participes, habemus verbi gratiam, atque in ipso Patre charitatem. Constat igitur, quia Spiritum sanctum in hoc loco appellavit: ita enim Trinitas insinuat in qua Apostolum ad Corinthios orasse, ait. Certe et beatus Theodorus Studites de Spiritu

A sancto enit: *Tu ulla, amor, lumen*. Charitas autem, et amor idem valet.

Sed enim Augustinus quidem rursus gratiam vocavit Spiritum sanctum. Concordat autem et huc sanctus Basilius in mysticis sancti sacrificii precibus, ad Patrem Hic de Filio loquens: *Quæ est imago iæ bonitatis, sigillum formæ patris in se ipso te Patrem ostendens, sermo vivus, Deus verus, a quo Spiritus sanctus effluit, adoptionis donum, arrha futuræ hereditatis*. Idem rursus, in epistola ad Gregorium fratrem de differentia essentia, atque substantia, ait: *Omne quod in nos ex divina virtute perfingit bonum; omnia in omnibus operantis gratiæ operationum dictamus, sicut ait Apostolus: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult¹⁰²*.

Porro, si quærere pergitur ad ex solo sancto Spiritu honorum largitio initium sumens, ita dignis adveniat: rursus a Scriptura admonemur, ut credamus largitionis honorum omnium, quæ in nobis per Spiritum sanctum auctorem, et causam esse unigenitum Jesum. Omnia enim per ipsum facta esse, et in ipso consistere, a sanctis litteris difficimus. In his autem, quæ omnia in omnibus operari gratiam dixit, Spiritum sanctum esse vult. *Omnia enim operatur unus, atque idem Spiritus*. Et addit: *Omnia nobis per ipsum Spiritum geri*.

Notandum vero, et quod per medium dicti Filii, quod omnia scilicet per Filium sint facta, Filium auctorem, et causam honorum quæ per Spiritum nobis geruntur, ostendit; simul etiam, quæ ante prædiximus de personarum ordine, ex presenti quoque dicto roboratur, procedens quippe, ait: quod per Filium videtur omnia, cum non essent, ad esse producta sint. Non enim neque ex hac virtute sine principio, sed quadam virtute est, sine nativitate, sine principio subsistens; quæ causa est eorum quæ sunt omnium causa, et quæ per Spiritum nobis geruntur. De hoc enim illi sermo institutus erat: sed ex voluntate alio quoque in loco Spiritum sanctum Augustinus appellavit. At vero charitas, et amor, et voluntas laudandum valent. Quod enim quis amat, hoc et diligit, et vult.

Concordant hinc et veteres illi apud nos Ecclesie magistri. Mi enim, et magnus in primis Athanasius in his, quæ contra Arium scripsit, eos qui dicebant posteriores Patre Filium et Spiritum sanctum ratiocinando illam absurditatem induxerunt: veluti si dicerent, sine ratione, et voluntate Deum esse. Et merito; quia enim Deus intelligibilis, ac volens est, secundum communes de hoc intelligentias, Scripturæque sententias, rationabilium vero perfectio, rationem, atque voluntatem habere est, omnis autem perfectio principalis, atque perfectius in Deo sita est: quemadmodum Deus ipse seipsum intelligens, ipse sibi ipse intelligibilis est; hoc enim est et movere ipsum speculatione sui; se ipsum vero intelligens, et alia intelligit, ut ait

⁹⁹ Act. II, 4. ¹⁰⁰ Act. XIII, 5. ¹⁰¹ I Cor. XIII, 13.

¹⁰² I Cor. XII, 11.

Dionysius eximius; atque hinc Verbi, et Filii persona coaritur. Quod enim definibile est ad definitionem relative dicitur: atque ipse est Patris definitio, et Verbum, et sicut definitio ad definitum, sic, habet Filius ad Patrem secundum Theologum Gregorium. Sed et consubstantialis ei est. Nullum enim accidens in Deo, sic et ipse se ipsum est diligens, et volens et amans. Ipse quippe sibi est desiderabile, et summum, et bonum, ex se ipso suam producit voluntatem, sive charitatem, sive amorem, quæ Spiritui sancto relative assignant Ecclesiæ magistri. Neque enim alias his qui negarent Filium et Spiritum sanctum, objicerent quod sine ratione et voluntate Deum fateri cogerentur; nisi Patrem quidem, mentem, Filium, Verbum: Spiritum vero sanctum, voluntatem, relative voluissent dicere.

Et quoniam quantum est, quod diligitur, tanta et dilectio, sive voluntas est; parilia et ipsa Deo est, et exæquans. Est et consubstantialis, quoniam in Deo nullum accidens. Sic igitur et Deus pro confesso habetur Spiritus sanctus consubstantialis Patri et Filio, et coæternus. Nunquam enim fuit sine verbo, et sine voluntate Deus. Ex quo, et quæ prædicta sunt, una apparent, quod Filius scilicet sit ex Patre sine medio, veluti ex mente verbum. Spiritus autem sanctus ex Patre per Filium, sicuti voluntas, et charitas, et amor, ex mente per verbum, et ex Verbo prodit. Impossibile namque est, velle, vel diligere, nisi per verbum, et præcedente verbo. Quocirca etiam merito ex Verbo procedere dicitur.

Quia igitur secundum processum voluntatis, sive charitatis, ex Patre per Verbum procedere Spiritum Augustinus intelligit; ideo cum dixisset, ipsum, dictante Scriptura, charitatem Patris ac Filii, etiam ex Patre, et Filio procedere concludit. Quia conclusione Græcia quoque doctoribus, ut supra docuimus, maxime consonus est. Hi enim ex Patre per Filium procedere, et ex Patre et Filio esse asserunt: quod, qui negat, alterum ex duobus, vel Patrem sine Verbo, et voluntate, vel duos Filios in sancta Trinitate constituit, et ambos sine ulla medio ex Patre esse posse.

Quod si quis Augustinum percontetur, unde causam sumpserit, ut Spiritum sanctum donum, et dilectionem Patris, ac Filii diceret, scripta illius testimoniis divinarum Litterarum roborata (nam sine his, nihil locutus est) in libris de Trinitate pro eo respondebunt, simulque pro magno Athanasio, qui eadem locutus est. Non igitur expedit, dum conclusiones irrationabiliter negare volunt, etiam, quæ a SS. Patribus dicta sunt, charitatem, seu voluntatem, seu aliquid huiusmodi Spiritum sanctum communiter, ac sigillatim contentibus una negare, adversus sanctos impudenter se effrendo, eosque sibi iniuriam obijciendo. Quæ profe-

cto contumelia, nihil vel ipsis, vel Deo indignius, vel gravius irrogari potest, quodque majus est, contra illos mentiundo, se ipsos isti a veritate illorum fecerunt extorres: ac deinde putant debitum se illis honorem reddere. Neque sane convenit, ne etiam a Filio esse Spiritum sanctum necessario constituantur, juxta Patrum veracissimam theologiam: dum negare volunt eum a Filio dari, neque nulli, Spiritum sanctum, gratiam sine substantia dicere præsumere, sicut enim dictum est: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro eo*¹⁶: Ita et Spiritum sanctum, Scriptura cum doctoribus clamante dari, ac nulli, fatendum est, quoniam dilexit nos: Illud præterea mente repetendo, quod quotidie orantes, dicimus: *Veni, Paraclase benigne, et habita in nobis*; et: *Domine, qui sanctum Spiritum tuum hora tertia tuis apostolis misisti, hunc a nobis clemens, ne auferas*. Prorsus vero nunquam ab ipso datus fuisset, nisi et ab ipso esset. Aliter quippe minister esset Filius. Ideo et dictum est: A quo autem dari oportebat, nisi ab eo, cujus est? Et illud item constat, quia neque Verbum daretur, nisi præcedente charitate, secundum quam dilexit nos. Et quia Spiritus sanctus charitas dicitur, principaliter ipsam dedit nobis cum dilexisset nos, maxime quia et voluntas, quia se ipsum et diligit, et vult Spiritus sanctus, appellatus est. Qui enim amicus alicui efficitur, bonam prius voluntatem suam ipsi largitur.

Scire tamen convenit, quæ communiter atque indiscrete sæpe in Deo dicuntur, relative ac propria in eo dici. Et dicitur itaque charitas Deus, sicut et mens, et verbum communiter et absolute, sed hoc ipso loco relative Spiritui redditur. Nam et sapientia dicitur quidam communiter Deum; secundum quem respectum tunc nomen hoc Patri, et Filio, et Spiritui sancto tanquam uni rei indiscrete commune esse intelligi necesse est. Una enim est trium essentia sicut et una sapientia, et una bonitas, et, si quid aliud communiter et absolute, et est, et intelligitur. Sed tamen proprie Filio sapientia redditur, quamvis una ex numero existens trium, eademque sit sapientia et quæ genita est, et quæ genuit, alio tamen respectu eadem non est, secundum scilicet oppositionem gignendi, ac nascendi, quia neque Pater Filius est, neque Filius Pater. Ita dicitur quidem et Spiritus Sapientia, et Mens, veram relative ac secundum propriam processus designationem hoc nunquam penitus dicitur; similiter et voluntas communiter dicitur Deus, quia et volens est ipsa præceptum, ac potestas Dei. Et ipse quoque Dei Filius voluntas Patris, consiliumque ejus dicitur, secundum respectum differentem, sicuti et sapientia; sapientia ne invitus Pater, Pater esse videatur, quod quidam fidelibus, ac pijs objecerunt. Verum, Spiritus sanctus secundum

¹⁶ Joan. iii. 16.

aliud modum voluntas relative dictus est, juxta A scilicet definitionem ac proprietatem substantialis processus sui.

Cæterum, si quis velit juxta prædictam rationem et Patrem charitatem dicere, et Filium similiter : et hinc absurde personarum introducet multitudinem, easdemque asseret multipliciter procedere.

Sed Augustinus quidem, qui de hoc subtilissimo disserit et maxime in libris *De Trinitate*, ut his qui volunt legere, perspicuum est, unam eandemque charitatem dicit Spiritum sanctum, Patris et Filii, qua Deus se ipsum diligit, et se invicem Pater, et Filios diligit, quam etiam connexionem nominat Patris et Filii et unionem, et quæ illic ait : sicut et unum Verbum est, secundum quod Deus se ipsum intelligit. Nos autem cum sanctis Patribus, pro his B respondentes dicimus sanctæ Trinitatis ordinem immobilem manere oportere, secundum quem, nec nomina, quæ a processibus substantialibusque modis apparent, commutantur : neque personæ vel præponuntur, vel postponuntur, vel omnino commutantur ; sicut enim unus Pater, atque unus Filius, et neque Filios Pater, neque Pater Filius : ita et una voluntas, seu charitas Spiritus sanctus congruere relative scilicet dicitur. Atque idem, neque Pater, neque

Filius, neque mens, neque Verbum, secundum personalem ordinem erit aliquando. Et, si una essentia, et una charitas, et unus Deus, cum Patre et Filio, secundum scilicet communia, et absoluta nomina : quemadmodum et Paracletus dictus est quidem, et Filius, sed propriè sancto Spiritui redditur, quamvis non video cur magis ex eo quod Spiritus, vel charitas, vel voluntas, vel aliquid hujusmodi dicitur. Talia absurda sequi nonnulli arbitrantur. Ex eo autem, quod Spiritus idem dicatur, non itidem.

Eadem quippe ratione dicere quispiam posset, et Spiritum spirare aliud Spiritum, illumque rursus aliud, atque hoc in infinitum tendi ; similiter, et Filium quidem gignere, et qui ex ipso nasceretur aliam itidem personam gignere, et hoc item in infinitum tendi : verum enim ordinem servare opus est, neque ipsius terminos transgredi, sed intra Trinitatem stare, juxta traditam nobis fidei regulam, ne deorum introducamus plebem. Itaque talia præsumere illorum est, qui personarum ordinem, et quæ do sancta Trinitate traduntur, et confessa tenentur, tollunt, confunduntque, ac permiscunt omnia. Sed secundi hujus voluminis tandem finis sit.

LIBER TERTIUS.

Et hæc quidem ita se habent. Ut autem quæ superioribus libris sunt dicta, repetentes, quasi in unum conspectum demus omnia : docuimus primo, tertium a Patre esse Spiritum sanctum juxta personalem ordinem. Deinde, propter substantiales divinarum substantiarum processus, nascendi scilicet, ac procedendi, Filium quidem ex Patre esse sine ullo medio ; Spiritum sanctum vero ex Patre per Filium procedere. Dein, juxta prædictum ordinem, Filii mediationem plurimis in locis a sanctis Ecclesiæ doctoribus pro confesso tradi : deinceps omnia exempla, quibus in sancta Trinitate sancti Patres uti sunt, traditum in divinis personis ordinem, secundum substantiales earum processus cum consubstantialitate insinuare, secundum utentium intentionem ; Spiritum deinde sanctum cum ex Patre per Filium procedat, per ipsum substantiam habere. Per, et ex, in divinis apud sanctos, idem significare. Tum Filium ad Spiritum, Spiritumque itidem ad Filium, secundum habitum, et relationem habere ad alterutrum, a sanctis tradi. Deinde, quemadmodum Pater causæ ratione ante Filium intelligitur ; ita et Filium eadem causæ ratione ante Spiritum intelligi : majorem Spiritu Filium, secundum scilicet personalem ordinem a theologis tradi. Deinde a Filio esse habere Spiritum sanctum, utpote ab ipso audientem, et accipientem.

C Undecimo deinde loco sufficere, ad indicandum, ex Filio esse Spiritum sanctum, quia sit, et dicatur Filii Spiritus. Spiritum sanctum deinde, Christi Spiritum dici, eadem ratione, qua et Filii Spiritus esse assèveratur : Spiritum sanctum, *spiritum oris* Filii a theologis tradi, et utraque, illum ex Patre, et Filio esse, signare, id est, ex Patre per Filium procedere. Filium quidem Verbum Patris dici, Spiritum vero sanctum Filii itidem Verbum, causæ ratione tradi ; Spiritum sanctum præterea etiam ex Filio esse a summis theologis insinuari ; Filium, eo quod sit incommutabilis imago Patris, omniaque Patris bona essentialiter habeat, eadem ratione, ut verum Patris Filium, Spiritum sanctum habere ; qua illum habet Pater : aliter quippe illud incommutabile tolli. Mittere, et mitti, causam et causalem in divinis personis significare. Fontem esse sancti Spiritus Filium ; Spiritum sanctum imaginem esse Filii, et virtutem ejus naturalem, ac viventem, et essentialem operationem : quemadmodum et Filius hæc omnia Patris est. Ac faciem quidem Patris esse Filium causæ ratione ; primitivam item formam Spiritus Filium ; ac proprium quidem Patris esse Filium, quod ex illo sit ; proprium vero Filii Spiritum, quasi per ipsum naturaliter, essentialiterque prodeuntem, et ex ipso esse accipientem, atque ex eo existentem. Latinos, Græcosque

doctores communiter, et apertissime ex Filio esse, et exsistere, ac procedere Spiritum sanctum divinis rationibus tradere.

Hæc autem omnia pluribus rationibus ostensa sunt; quæ, cum vera sint, et firmissimis undique rationibus munita, constat profecto, quia producere quod dicitur, possibile non est, ut Patris substantiale sit. Neque enim idem Spiritus, tertius simul, et secundus a Patre esse potest, neque continenter et sine medio ex primo, et per eum, qui sit continenter ex primo: neque de solo Patre procedere, et per Filium procedere: neque productor per Verbum, et solus productor esse, et cætera hujusmodi, quæ prædicta sunt. Hæc enim evidentissime sibi contraria sunt; et idem est, ac si neque ex Patre omnino procedere illum consueamur; maxime cum a sanctis declaratum sit, quod nunquam procedere diceretur ex Patre, nisi et a Filio procederet. Namque procedere ex Patre etiam per Filium una complectitur, quippe procedendi definitio est, ex Patre per Filium procedere, secundum quod etiam a Filio discernitur, per proprium sui, differentemque processum.

Porro, sublato quod per Filium procedere asseritur, etiam ex Patre procedere quod dicitur, una tollitur, sublata quippe cujuslibet substantiæ definitione, ejusque substantiali proprietate, definitionis quoque nomen auferitur, substantiaque quam definitionis nomen signat, una tollitur. Quoniam vero veraciter procedit ex Patre Spiritus sanctus, per Filium etiam procedere quod dicitur asseretur. Ita enim sancti Patres procedendi complexam definitionem substantiæ Spiritus explicuerunt, et quæ dicta sunt, vera esse monstrarunt. Atque una, ut dictum est, producere substantiale Patris esse non potest, idque, cum ex superioribus constat, tum etiam ex his, quæ subjicimus; quia enim unitatem æ Trinitatem Domini fides vera commendat, id quidem essentia, id autem personis, ac præter proprietates, quibus personæ secundum processus rationem distinguuntur: nulla alia est divinarum personarum differentia, solaque divina substantia relinquitur: inspiciendum, juxta fidei concessa principia, quænam sit proprietas Patris, ipsumque speciale proprium, quod præcipue Patris commendat personam, et Patrem facit, ac secundum quod ad cœquales sibi personas Filii Spiritusque distinguitur.

Cum igitur tria communiter de Patre dicantur: quod *ingenitus* sit; quod *Pater*, quod *spiret*, seu *producat*; ingenitum quidem, quod causam signat; et si secundum hoc Pater a Filio Spirituque secernitur, Patris tamen personam non commendat, solumque designatio, et notio ipsius est, jam subsistentem sequens, ut simpliciter proprium. Duplex enim proprium est. Aliud enim est proprium quod substantialem speciem cujusque commendat; atque ab aliis separat: ut verbi gratia, Paulum esse animal; aliud vero, magistrum fuisse gentium, aut

ex tribus Benjamin, discipulumque Gamalielis aut aliquid hujusmodi; proprium quidem, non tamen quasi substantiale ens; sed, ut notio simpliciter.

Præterea nihil secundum negationem habet hoc esse aliquid. Negatio quippe rei, quæ sit ablatio, et ejus, quæ non sit, positio est. Negatio autem est quod dicitur ingenitum, et jam subsistentem sequitur, ipsum enim significat, genitum non esse, per quod sine causa esse signatur. Aut igitur substantiale Patris paternitas est, ac gignere est; sive productio et inspiratio; et producere, et inspirare; sive utrumque simul, sive præter hæc, tertium quiddam. Et tertium illud quidem, nemo hactenus dixit; si quis enim causam dicat, primum quidem nomen ejus causa simpliciter erit: sicuti Filii quidem, Filius nomen; et sancti Spiritus, Spiritus sanctus: oportebatque pro Patre causam dicere, quod, a Scripturæ sanctæ consuetudine aborret, quæ semper cum de Deo loquitur, Patrem eum vocat.

Præterea, causa universale cum sit, et Patris, et productoris, atque creatoris prædicatum est: siquidem, ut prædicatum solummodo accipiat sicuti genera, et species, et omnia quæ universaliter contra particularia prædicantur, nulla extra intelligentem animam res est, sed ipsa solummodo intelligentia est: ita nulla erit res Patris substantia, sed solummodo intelligentia; eritque ex non subsistente subsistens, quod absurdum est. Patris enim supersubstantiale nomen et rem significat, ait divus Dionysius.

Quod si rem aliquam significat causa in Patre substantialem, si quidem aliud quidpiam, præterquam paternitatem, ac productionem significabit; et perspicuum est, quod aliæ istæ res *paternitas* videlicet, et *causa*, in Patre sint. Itaque et aliud aliquid *causa*, præter Patrem, productoremque signabit: atque ita, compositio in Deo erit differentium intelligibilium rerum; simulque in Deo perfectius, atque imperfectius erit, neque erit alterum, quod alterum.

Quod si idem est causa quod paternitas atque productio, satius est pro causa quod commune est, quæ magis propria sunt substantialem esse, d'core, paternitatem scilicet, seu productionem, quia et de magis propriis substantialibus sermo est, doctoresque *paternitatem* pro *proprietate* dicunt, quoniam et Patrem primum constituentur.

Quod igitur tertium illud quiddam causa substantialis sit, constat ex his, sed tamen neque utrumque simul paternitatem dicere fas est. Aut enim ita ambo erunt substantialem, quasi seorsim utrumque erit Pater secundum hanc rationem duæ substantiæ. Possibile enim non est, duos substantialem cuiuspiam inesse dicere.

Porro hoc ipsum, non duas esse substantias, idem fere est, ac si homo quispiam duas habeat animas. Non enim dicerentur duo esse homines. Utrumque enim substantiale insitum, quod suum

est, faciet, et commendabit; sin vero ita ambo substantialia sunt, ut alterum, solum esse non possit; utrumque imperfectum erit; et, neque Patrem solum dicens quispiam, neque productorem, substantiam perfecte, integreque signabit: ita nec Patris personam discernet a reliquis: et tertium aliud quidpiam dicere necesse erit, quod sit substantiæ nomen. Et fortasse causam dicet aliquis, aliud enim possibile non est. At istud esse impossibile, supra demonstratum est. Sed contrarium usu cernitur; qui enim Patrem dicit solum personam aliquam, veraciter atque perfecte se putat, ac substantiam dicere. Et hi etiam, qui producere Patris substantiale ponunt productorem dicentes, Patrem se significare putant.

Non itaque ita productio, ac paternitas ambo simul substantialia sunt, ut alterum solum esse non possit; reliquum ergo est, vel productorem quidem substantiale esse, paternitatem autem sequi, quasi proprium simpliciter atque agnitionem: aut paternitatem quidem substantiale esse, productionem vero, ut agnitionem sequi. Sed si quidem substantiale productio est, paternitas autem sequens proprium, et substantiam significans; primus ergo, et sine medio productivæ substantiæ processus, producere, vel spirare erit, quasi sine medio substantialem speciem sequens. Unumquodque enim secundum suam subsistentem, substantialemque proprietatem, prius operatur: per primum autem, et sine medio, etiam alia producit. Hinc igitur per producere quod dicitur, erit gignere, genitumque per producens nascetur: et Filius ex Patre per Spiritum erit, neque erit Filius ex Patre sine medio, neque tertius a Patre Spiritus secundum personalem ordinem; Spiritusque conjungetur Patri Verbum, plurimaque necessario sequentur absurda.

Quibus, ut prædictum est, et catholica fides et sanctorum Patrum Ecclesiastica doctrina contraria sunt, ac prædicat. Nempe enim juxta hanc rationem productorem ex substantiali, potius vocare conveniet, quam ex eo quod substantiam sequitur; quod a Scripturæ fide, atque a consuetudine omnino alienum est.

Quoniam igitur nihil eorum quæ prædicta sunt, substantiale est, neque ingenitum, neque causa, neque productio et paternitas simul, quasi alterum esse non possit: neque producere tantum quod dicitur, substantiale Patris esse potest: restat, ut paternitatem solam Patris esse substantiale dicamus, quasi commendantem in proprio, et nemini commune esse Patris personam, sive substantiam, productionem vero personam sequi, ut agnitionem simpliciter, ad significationem substantiæ ipsius jam subsistentis. Et consequenter nativitatem quidem Filii personam commendare, processionem vero sancti Spiritus personam: atque istas tres

A proprietates personales, etiam una substantiales divinarum personarum esse confiteri. Propterea Dominus noster cum Trinitatis mysterium traderet, in nomine Patris, et Filii, et *Spiritus sancti*, discipulos baptizare jussit¹. Per id quidem, quod dixit, *in nomine*, unam essentiam signans; per id vero, quod secutus adjunxit, *Patris et Filii*, et *Spiritus sancti*, proprietates indicans, secundum quas divinæ subsistunt personæ, secundum substantias suas, in suis propriis neque communionem ullam admittentibus, essendi modis. Et quoniam ratio quidem paternitatis est generatio secundum essentiam, Filiumque, primo ac sine ullo medio producere; operatur quippe natura in Patre, secundum proprietatem personæ, in qua est; geniti vero ratio est, sine ullo medio ex Patre esse; Spiritus autem, sive procedentis a Patre per *genitum* esse; idcirco Patrem ordine præponens, Filium subjunxit, ut qui sit ex Patre sine ullo medio; tertium vero Spiritum sanctum addidit, ut ex Patre procedentem per Filium.

In singulis enim propria sui ipsius, et substantialis, et constans et substantiva species, secundum quam subsistit prima, et sine medio, ejus operatio est, per quam præcogitatam alia quoque operatur: sicut verbi gratia, in homine, *rationale* substantiale cum sit species ejus, secundum quam esse hoc quiddam idem hominem habet, ipsa est prima ejus immediata operatio, per quam et alia operatur quæ constantem ejus speciem sequuntur; ut puta visible; solis quoque species una cum sit, secundum quam sol subsistit, principium est primæ et immediate operationis in sole lucendi, quæ nullam aliam antese cogitatam operationem in sole habet. Ac per hanc lucendi operationem, quæ ante omnes alias cogitatur, atque siquæ medio in sole est, illustrare, siccare, calefacere sol ut possit, habet. Rursumque humanus animus cum per intelligentiam primam sibi et immediata sit actio, per hanc præcogitam etiam sequentem operationem, velle scilicet perficit. Operationes enim ista dicuntur, quoniam et intelligere, et cogitare, et animadvertens, et velle, sicut etiam gignere, operari aliquid est.

Quocirca, quoniam secundum gignendi rationem Patris persona subsistit; per ipsam gignere quod dicitur, etiam productor Pater erit. Ideo et congrue sane productor per Verbum dictus est; Spiritusque ex Patre procedere. Neque hoc solum, sed et per Filium facta esse omnia, accepimus.

Hæc autem prædicta omnia roborant; namque et traditum commendant ordinem, Filiumque necessario prius mente concipi, quam Spiritum, et a Patre tertium secundum personalem ordinem esse Spiritum: atque cum ordine personarum ad invicem, qui ex processibus simul declaratur, essentia quoque roboratur identitas, cum tertius primo per medium jungitur, juxta Gregorium Nyssenum, natura-

¹ Math. xxviii, 19, 20.

liqua bonitate ac dignitate regia ex Patre per A
 filium ad Spiritum sanctum ex Patre proce-
 dere, non tamen ex producere. Nam, secundum pa-
 ternam proprietatem Patris persona subsistens,
 secundum hanc primitus, ac sine medio ex se Filium
 gignit: gignendo autem producit et Spiritum: illum
 quidem continenter ex primo; hunc autem per eum
 qui est continenter ex primo. Nisi ergo Pater esset,
 perfectum neque productor esset.

Unde etiam dictum est, idcirco illum ex Patre
 procedere, quoniam effluget a Filio, et per ipsum
 est. Nisi enim per Filium esset, neque a Patre esset.
 Itaque præcogitato quidem Filio propter paternam
 generationem, secundum quam Patris persona sub-
 sistit: per Filium vero procedente Spiritu sancto,
 proprie admodum Spiritus sanctus ex Patre proce-
 dere a theologis assertum; ut qui non aliter quam
 ex Patre per generationem producat: ob quam
 profecto causam, et sancti Patres conjunctam pro-
 cedendi definitionem, ex Patre quod dicitur, pro
 eo quod est ex Patre per Filium suscipientes, ma-
 nifestius explicuerunt: hoc ipsum esse ex Patre
 procedere, divinis rationibus asseverantes. Nisi
 enim secundum paternitatis definitionem, secun-
 dum quam Patris persona subsistit, nativitas Filii,
 priusquam processio Spiritus cogitaretur, nequa-
 quam ex Patre procedere, sed ex productore dice-
 retur, atque eo magis, ne et Spiritus Filius esse
 quibusdam fortasse videretur, cum procedere di-
 cere ex Patre. Congruè igitur innovatio ordinis
 quem Dominus tradidit, ipsius substantiæ aboli-
 tionem habere, fideique totius abnegatio esse dicta
 est. Abnegant fidem scilicet, qui producere quidem
 ut substantiale ponentes Patris, ex ipso sine medio
 procedere Spiritum dicunt.

Attestantur autem his quæ dicta sunt, hinc qui-
 dem Scriptura divina ubique, cum de tribus perso-
 nis loquitur, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum
 enumerans, quasi ista sufficiant, divinas illas sub-
 sistendas substantiasque commendare. Hinc etiam
 Doctores sancti, cum de substantialibus disserunt,
 solas has discretionis tradunt causas. Alii enim san-
 ctus Joannes Damascenus: *Unum Deum agnoscimus
 in solis proprietatibus paternitatis, nativitatis, et pro-
 ceptionis, et secundum causam, et causalem, perfectionemque
 substantiæ sive substantiæ modum differentiam
 intelligimus.* Quod si in solis proprietatibus
 differentiam intelligimus et ipsæ solæ scilicet per-
 sonas commendant; si igitur hæc vera sunt, produ-
 cere prorsus substantiale non est. Conficitur autem,
 quod qui Patris substantialia, plura quam unum
 ponunt, paternitatemque et productionem, ingeni-
 tumque et causam, veritate excidunt; plurimisque
 absurditatibus tenentur astricti; dum et substan-
 tiam Patris compositam dicere coguntur, traditos-
 que divinarum personarum processus auferre, ac
 plures, quam sint traditi, inferre, et quæ absurda hoc
 uno concessio hinc emergere cuiusvis conspicuum esse
 potest.

Ex quibus id etiam admirari licet, quemodo, qui
 Spiritus sanctum ex solo Patre esse volunt, dum
 sibi ipsis nimium indulgent, substantiale Patris pro-
 ducere ponunt, et quod quaeritur, in quo multum
 laboris ut ostendi posset, primum oportebat as-
 sumi, quasi concessum accipiunt; cum neque com-
 munes de Trinitate intelligentiæ permittant; neque
 id sacra Litteræ habeant; neque ullus sanctorum
 Patrum dixerit, ab huiusmodi intelligentia conceda-
 terint. Sed, cum neque a disputantibus id conceda-
 tur, ipsi tamen quasi pro concessio, quod quaeritur,
 præter omnem rationem supponentes, putant se
 aliquid concludere, plurimæque ineptæ contra eos
 qui per Filium atque a Filio esse Spiritum sanctum
 continentur, colligunt. Quod si tria solummodo trium
 personarum substantialia esse necesse est, ne plu-
 rima absurda ac indigna sequantur, solisque pro-
 prietatibus paternitatis, et nativitatis, ac proces-
 sionis, subsistentiæ modum differentiamque sub-
 stantiarum intelligimus, juxta sanctorum Patrum
 traditionem: liquet, præter prædictas proprietates,
 nullum aliud substantiale esse, cujusvisque trium
 in sancta Trinitate personarum; falsumque esse,
 quod illi pro concessio ponunt, falsaque omnia, quæ-
 que hoc ipso concludere, atque arguere se pu-
 tant: externaque ac putida, quæ contra Latinos,
 imo vero contra sanctos Patres longissimis tracta-
 tibus conscribunt: per quæ concludunt, filii quidem
 nihil, semper autem in principiis versantur.

Conficitur autem et ex his quæ dicta sunt, quod
 eorum quæ dicuntur in Deo alia quidem nullam dis-
 cretionem signant; sed in tota divinitate indiscrete
 dicuntur: sive absoluta, secundum se ipsa dicat
 quispiam, ut sapiens, bonus, vita, veritas, essentia:
 sive, quæ per excessum negationis dicuntur, ut in-
 visibilis, incomprehensibilis, supersubstantialis: sive,
 quæ habitum ad creaturam indicant, ut creator,
 rex, omnipotens. Alia vero propria in Trinitate
 sunt.

Et propriorum alia quidem duobus communiter
 sunt, propria vero, ad reliquam. Est enim et quid-
 dam tale proprium, ad aliud aliquid, et quod ad
 aliquid dicitur proprium, non tamen secundum se
 ipsum proprium, quasi commendare hoc aliquid
 possit; ut verbi gratia bipedem esse, homini ad
 equum, et canem, proprium est. Quæ igitur duobus
 communiter sunt divinis personis propria, hæc ta-
 men ad reliquam propria: ut causale, proprium
 est Filii et sancti Spiritus ad Patrem: mittere au-
 tem, vel dare, vel emanare Spiritum sanctum, com-
 mune est Patri et Filio ad Spiritum: similiter au-
 tem et ipsorum esse, ac dici Spiritum sanctum.
 Patris enim et Filii ille Spiritus dicitur; illi autem
 hujus non dicuntur, neque Pater, neque Filius, ne-
 que Spiritus, sed neque sui ipsius est Spiritus, Spi-
 ritus sanctus. Horum autem causale quidem no-
 mine tantum, sed non re, commune habet. Præ-
 dicatum enim est solum de utroque dictum; idcirco
 etiam non unum, sed duo causalia dicuntur; si enim

esset causale res in Filio, et sancto Spiritu, unum essent causale ambo. Mittere autem, et emanare, atque alia hujusmodi, una res sunt in Patre, ac Filio, utrisque mittentibus, et emanantibus, unus qui mittit, est, et unus fons. Ostensum est enim, Patrem, et Filium, fontem esse sancti Spiritus, atque omnia Patris habere Filium secundum eundem modum, præterquam, Patrem esse. Ac Patre mittente Spiritum, mittit hunc et Filius una datione, et una largitione, ut ait magnus Basilius. Hæc igitur duarum personarum ad reliquam sunt propria. Alia vero, unius tantum. Atque horum aliud quidem personæ substantiale est, ut paternitas et nativitas, et processio. Aliud autem personam jam subsistentem sequitur, sed non illam statuit; ut, *ingenitum* in Patre, sive etiam *producens* in ipso solo, secundum eos, qui ex solo Patre procedere Spiritum dicunt. Neque igitur, quæ communiter prædicantur, totius deitatis substantialia sunt; nulla enim per illa substantia insinuat, neque quæ duobus propria ad unum sunt; nulla enim persona est proprie causalis, neque unus est, qui mittit Spiritum sanctum. Pater enim, et Filius simul unus est, qui Spiritum sanctum mittit. Communia enim, quæ rem indicant, singulariter quidem in divinis dicuntur, non tamen una persona secundum illam intelligitur.

Sed neque quod unius quidem solius personæ est, personam autem sequitur, sicut *ingenitum* in Patre: hoc enim nequaquam sit, negatio cum sit, sequaturque substantiam, quam affirmatio insinuat. Aliterque, si *genitum* non esse *ingenitum* dicitur, commune erit hoc et Spiritui sancto. Et ipse enim est *ingenitus*; neque enim *genitus* est; substantialia enim personarum omnino consortium reliquarum non admittunt: sed neque producere substantiale esse monstratum est: paternitatem autem sequi, significativumque solummodo esse paternæ substantiæ.

Ita igitur tres illas proprietates, solas, divinarum personarum substantiales esse dicendum est. Patris quidem paternitatem, atque ipsum gignere, hoc est, se ipsum dare alteri personæ secundum nativitatis processum. Filii vero nativitatem, ipsumque nasci, hoc est, accipere in seipso Patrem juxta nascendi processionem. Sancti autem Spiritus processionem, ipsumque procedere, id est, in semetipso Patrem ac Filium accipere, secundum naturalem essentialemque processum ex Patre per Filium. Istasque non solum substantiales, sed et personales etiam proprie, et maxime, et peculiarissime dicendum, utpote personas commendantes.

Porro, quæ proprium aliquid duarum personarum ad reliquam insinuant, proprietates, seu notiones, seu signa duarum aliquarum personarum vocandæ sunt. Quod si cui placeat et ea personalia dicere, eo quod personis attributa, non tamen communia omnium sunt; liceat dicere id quidem, dum ta-

men id constat, nullam per illa personam commendari; sola enim substantialia hanc habent vim, et quæ uni substantiali communicant, si quidem esset possibile, necesse esset unam etiam esse personam; alia vero, nullatenus: itaque solis illis tribus proprietatibus divinæ personæ et discernuntur et commendantur; cæteris vero noscuntur solum. Ideoque Damascenus in solis tribus his proprietatibus substantiarum differentiam definivit intelligi, quasi personas commendantibus, non significantibus solum, ut illa est *ingeniti*, quæ Patris agnitio est, sed non illum commendat personaliter; præter enim tres prædictas differentias substantiales, cæteris ut notionibus solis divinæ personæ discernuntur, non tamen ut discretionis causis, sed ut discretionis tantum signis.

Ex quibus constat, quod si quis sanctorum Patrum Patri *ingenitum* reddidit, id non ut substantiale, sed ut agnitionem, et proprium simpliciter attribuit. Si quis autem Patrem genitorem ac productorem appellavit, ut Gregorius Theologus in primo sermone de Filio, genitoris quidem nomen, ut substantiale Patri separavit. Equale enim est Patrem ac genitorem dicere: quippe et paternitas, et nativitas tantundem valet. Productoris vero nomen, ut sequens paternam jam subsistentem substantiam, substantiali paternitatis proprio adiecit.

Ac rursus, si quis principium Patrem appellavit, non sane etiam substantiale ejus proprium significavit, sed substantiam illius indicare voluit. Ipse enim ex nullo; Filius autem, et Spiritus sanctus, et omnia Filii, et sancti Spiritus ad eum referuntur. Nam, et qui majorem Filio Patrem causæ ratione dixerunt, non ut substantiale majus illud, sed ut notionem Patris ad Filium tantum reddiderunt; similiter et de eo, quod sine principio dicitur, philosophandum.

Quod igitur divinarum personarum ad invicem habitus cum eorum substantiæ differentia, secundum divinos arcanosque processus appareat, simulque cum ipso relationis habitu, causa, et causale simul introducat, antea plurimis rationibus constitit. Nunc autem dicendum, quomodo secundum causam, et causale solum, et secundum ipsa prius divinæ personæ discernuntur, atque ipsa discretionis causa sunt; quæ causa, et causale, substantiales proprietates, ipsum Patris supersubstantiale nomen, et rem Filii, et sancti Spiritus commendant.

Præsupposito igitur unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate esse colendam, secundum fidei positionem, et ab his quæ a sanctis dicta sunt, non discedentes, Damasceno quidem, secundum causam et causale differentiam in divinis personis intelligente; Nyaseno autem Gregorio dicente: *Incommutabile naturæ ipsius considerantes, diffe-*

(37) De notionibus divinarum personarum vide D. Thomam i. q. d. 23, et ibid. Gregorium de Valentia.

rentiam secundum causam, et causale, non negamus; in quo solo, alterum ab altero distingui deprehendimus; quod proposuimus, habebimus; quia enim tria illa unum cum sint secundum essentiam, sine causa quidem esse omnia, possibile non est; aliam vero causam se antiquiorem habere, longe impossibilius: restat, ut trium istorum unum, reliquorum causa sit. Procedentia igitur inde possibile non est producendi personæ ratione, esse eadem; seipsum enim aliquid producere, ac sui ipsius causam esse, possibile non est.

Itaque procedentia necesse est personaliter distinguere; unita quidem secundum essentiam; nulla enim in ea discretio conceditur: discreta vero, secundum substantias, seu personas; et neque propter unionem personas confundi; neque propter discretiōnem, essentiam dividi. Perfecta enim illic, et summa unio, atque discretio. Atque unionem quidem unitas essentiae, ut dictum est, facit; discretionem vero, secundum causam, et causale, fides constituitur. Atque ea est quæ, secundum se, neque propter aliud res maxime et unit, et discernit. Discretio scilicet secundum causam, atque causale. Neque enim discretionem magis confusione liberam cogitare possumus; neque consortium duorum aliquorum majus, quam cum alterum ex altero esse habeat. Namque secundum causam, et causale invenitur aliquid secundum æquivocam causam, sibi simile producens in eadem specie: et secundum quidem quod causa, et causale sunt opposita, ad invicem habebunt. Ideo etiam necessario discernentur: secundum autem quod causale, ex causa esse, atque essentiam accipit, communicabunt invicem, maxime cum proprie ad invicem per naturam habeant. Filium igitur ex Patre nasci, fides nobis ac religio tradit. Et quoniam secundum id quod gignere et nasci dicitur, oppositio causæ, et causalis, secundum ea quæ ad aliquid dicuntur, inspicitur secundum id quidem, quod aliud dat, aliud inde prodiens essentiam accipit, duæ necessario personæ intelliguntur ejusdem naturæ.

Rursus, dicente Scriptura Deum ex Deo procedere; secundum eandem rationem oppositio secundum causam, et causale etiam hic intelligitur, secundum quam oppositionem, et discerni illa ab invicem et uniri licet. Ita igitur Filius, et Spiritus sanctus ex Patre cum sint, et uniti, et discreti sunt.

Cæterum quia propter Trinitatis ordinem atque confessionem, non magis convenit ista ad Patrem et discreta et unita esse, quam sint ad invicem Filius et Spiritus sanctus; alias quippe inæqualitas in Trinitate esset, neque ad invicem discernentur. Si autem non discernentur, una etiam persona esset; quippe sublata relatione secundum causam, atque causale, sola essentia relinquitur. Constat, quoniam et Filius, et Spiritus sanctus, ad se invicem et uniti et discreti sunt, quemadmodum

PATROL. GR. CLII.

Filius, et Spiritus ad Patrem uniantur, et discernuntur secundum scilicet speciem oppositionis causæ, atque causalis.

Necesse est igitur, si discernendi sunt, vel Filium Spiritus sancti esse causam, vel Spiritum Filii. Sed causam quidem esse Filii Spiritum constare non potest; quia tertius a Patre traditus est, juxta personalem ordinem, quia naturalis et essentialis operatio et virtus Filii Spiritus est; quia imago ejus esse dicitur; quoniam Spiritus Filii a theologia traditur: qui profecto sancti Spiritus Filius esse non dicitur. Neque enim convertuntur, propter personalem ordinem, atque id maxime quoniam ex Patre per Filium esse Spiritus traditur, non tamen e contra. Tolleretur autem et id, quod concessum est, Filium esse ex Patre sine medio: sic enim esset Filius ex Patre per Spiritum, et consequenter Spiritus Pater, communicans ei, secundum paternitatis rationem.

Restat itaque Filium causam esse Spiritus sancti, Spiritumque per ipsum, et ab ipso esse. Hac ergo ratione, et unieptur ad invicem et discernentur, quod etiam Nyssenus indicavit, dicens in sola secundum causam, et causale differentia divinas personas ad invicem distinguere. Neque enim de solo Patre ad Filium, et Spiritum sanctum dixit hæc: ita enim solius ad ea quæ ex ipso sunt, discretionem tradidisset, neque adjecisset: *Ejus quoque, quod ex causa est, aliam rursus differentiam intelligimus.* Hæc autem et his quæ superius diximus, consonant. Ante enim Spiritum sanctum Filium intelligi necesse est; habitumque ad alterutrum habere Filium et Spiritum, majoremque Spiritu Filium causæ ratione dici; atque a Filio, habere esse, ut qui ab ipso accipiat, et quæ alia prædicta sunt.

Si quis autem objiciat, Nyssenum aliam profertentem differentiam aperte videri velle non ejusmodi et hic in Filio, et Spiritu, qualem secundum causam, et causale reddidit: scire convenit, illam aliam secundum numerum, non secundum discretionis speciem causæ et causalis dicere; ut discernantur quidem scilicet, non tamen secundum causam, et causale: secundum modum vero alterum cum discernantur, puta, sicut contraria discernuntur ad invicem, vel quæ secundum negationem et affirmationem sunt, vel quæ secundum privationem et habitum; vel secundum aliquid aliud hujusmodi. Constat autem et quia *aliam, non alteram* dixit. *Alius* enim quod dicitur, in his quæ sub eadem specie sunt et adducuntur, Græcæ locutionis usus proferre consuevit; *altera* vero et *alteritas*, in his quæ vel specie, vel genere differunt, dicitur; nisi forte abusive dicatur; quod profecto *abusive* nunquam Ecclesiæ magister in divinis posuisset; verum, etsi specie eandem, in quantum sub eadem speciem adducitur, causæ et causalis scilicet: quia tamen etiam, quod sine medio ex aliquo, vel quod per aliquid prodit, causale causæ est, per

quam prodit, et maxime cum processusquivocus A fuerit, Filii vero sit immediata nativitas, Spiritus autem mediata processio per Filium ejus est, simulque causale utrisque reddidit, et causale insinuans Verbum ex causa esse, subdividens etiam ad invicem, secundum causam et causale, discrevit aliquid quidem continenter ex primo: aliud vero per id quod esset continenter ex primo; in sola namque causa et causali divinas personas discerniprehendimus. Et quoniam Pater quidem quod dicitur, gignentem indicat, Filius autem nascentem, sanctus vero Spiritus procedentem, seu inspiratum, causæ ergo et causalis, sive principii, et eorum quæ sunt ex principio nomina sunt sanctæ et supersubstantialis Trinitatis nomina, Patris scilicet, et Filii, et sancti Spiritus. Et quia paternitas, et nativitas, atque processio solæ sunt substantiales proprietates personarum: proprietates vero idem esse, quod substantias, ostensum est secundum theologum Gregorium: substantia vero, sive persona Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum signat. Ita enim Damascenus definitivum dicens: *Deitas naturam indicat; Pater autem quod dicitur, substantiam; quia etiam substantia commune cum proprio est*. Constat hæc nomina inducere discretionem personalem, ac necessario discretela signare.

Quocirca et hæc sola proprie personalia et substantialia sunt, quæ causæ, causalisque habitum signant, singulaque singulis proprie redduntur, nulla communitalis ratione introducta; sufficiuntque per se ipsa discretionis commendare rationem. Patris enim super substantiale nomen et res causam indicat Filii, et Filii etiam, et sancti Spiritus similiter. Quorum Filius quidem habitum ad Patrem signat, sanctus autem Spiritus ad productorem, sive spirantem causalis habere rationem traditur, maxime cum dictus sit spiraculum omnipotentis; Filiique spiraculum esse Spiritus sanctus, spiraculum vero spirantis est; et Spiritus a spirando denominatus est. Et sicut ait magnus Athanasios, Spiritus processio, spiraculo assimilatur. Spiritus autem processio processus est: itaque et inspiratio. Nam et Spiritus procedens dicitur propter processum scilicet, secundum quem ex Patre per Filium procedit.

Constat itaque substantiales proprietates, paternitatem et nativitatem, et processionem, secundum causam, causale, divinas signare personas; atque ideo substantiales et proprias secundum se, ac proprie dici, solisque his proprietatibus divinarum personarum differentiam intelligi. Et illud item constat, proprietates quidem secundum causam, et causale subsistentes cogitationi processus *ingrere*, rursusque processus causam, et causale, simulque discretionem subinferre. Ista enim per alterutrum colliguntur.

Nysenus quippe Gregorius discernens ait: *Aliud enim est continenter ex primo; aliud per id, quod est continenter ex primo*; quod enim ante etiam diximus, causam et causale processus hujusmodi commendant; nisi enim processus in divinis esset, profecto neque discretio, neque numerus personarum esset; personarum vero numerus secundum causam, et causale divinæ personæ distinguitur.

Simul autem constat, etiam secundum contraria possibile non esse divinas discerni personas; contraria enim differentes species commendant, ut album et nigrum, et rationale et irrationale, corpusque et incorporale. Deus autem una species est, quæcunque tandem sit, si dici liceat, et una trium essentia et unitas est.

B Neque secundum privationem quidem et habitum, quæ enim imperfecte habent, secundum hanc oppositionem discernuntur, veluti ab aspectu, cæcitas et a cæco videns. Nulla vero privatio in Deo summi boni est; quippe perfectissimus est; et substantiarum quælibet perfecta est; Deusque totus ex toto verus, ac perfectus est secundum fidei positiones, sed neque ut affirmatio et negatio. Nam, secundum hanc oppositionem quæ sunt ab his quæ non sunt, discernuntur, ut a falso verum. Porro in Deo nullus non essendi locus est. Deus enim essentia supersubstantialis est, virtusque omni virtute superior et excellentior, atque incommutabilis veritas. *Deus enim se ipsum negare non potest*, ut ait Paulus¹.

C Præterea non est negatio, quod affirmatio simpliciter. Persona autem una est simpliciter, quod altera; secundum relationes quidem duæ, simpliciter autem una. Nam secundum essentiam, et esse unitas eis est: *Ego enim et Pater*, inquit, *unum sumus*²; et negatio quidem sequitur ea quæ per alia indiscreta sunt; signum enim discretionis, non autem discretionem facit. Homo enim et aliud quodlibet animal ratione et privatione rationis discernuntur; cum irrationale, ut species in divisionibus accipiat. Cæterum non eo quod homo est, et homo non est. Non enim hoc est, equum esse, quod hominem non esse. Quoniam vero in his quæ ad aliquid, quæ in essentia incipiuntur secundum scilicet causam et causale, reperitur aliquid simile sibi producens, in eadem specie, secundum univocam causam; Deus autem unum est essentia; tria, substantialibus proprietatibus secundum causam et causale; oppositio secundum causam et causale in his, quæ ad aliquid dicuntur, locum habet in sancta Trinitate. Ideo et secundum solum causam et causale, et a Scriptura sancta, et a sanctis Patribus, divinas personas discerni, traditum est. Patris enim ad Filium tradita discretio, causæ et causalis est; itidem producti et producentis.

Constat autem ex præmissis, quia *ingeniti, geni-*

¹ 1 Tim. ii, 13. ² Joan. x, 30.

neque ratione Pater a Filio non proprie discernitur. A Neque eo quod est nasci et non nasci. Hæc enim quasi contradictio sibi invicem opposita sunt. Dictum est autem affirmationem et negationem, nulla posse ratione discernere, sed sequi ea quæ jam per alia discreta sunt, cum sit discretionis signum: sicuti ingentum quod dicitur, jam subsistentem Patrem affirmativa, id est substantiali proprietate, paternitate scilicet, sequitur. Itaque ingentum et genitum Patris, et Filii ad invicem discretionem non facit, sed subsistentes jam, atque discretos substantialibus eorum proprietatibus secundum causam et causale, paternitate ac nativitate discerni significat. Similiter et de eo quod est nasci et non nasci, dicendum.

Constat autem ex his, et eos qui dicunt oportere primum esse Patrem et Filium, deinde alium quidem gignere, longe a decenti confessione sanctæ Trinitatis aberrare. Nulla enim illic est alia discretionis differentia, præter eam quæ secundum causam et causale ex processibus apparet. Hoc ipsum enim, quod alius sit causa, alius causale; hoc est alius quidem sit Pater, alius Filius, personas simul et discretionem signat. Itaque, si quidem processus non esset, ut dictum est profecto, neque numerus personarum esset, consequenter vero nec Trinitas.

Alii etiam sine processibus, qui sunt secundum causam et causale, tria ponunt esse Deum: et ita nihil prohibebit eos, tria cum sint, in Deo confiteri, secundum se sine relatione ad alterutrum, quod cum essentia unitatem tollat, Arianorum propositio est.

Non solum ergo non oportet primum esse Patrem, deinde genitorem, verum, ne cogitari id quidem convenit. Nam si ipsum gignere Patris personam signat, quomodo sublato eo ipso gignere, jam erit Pater? Aut enim neque Pater erit, si dicere fas est, aut certe confusio, aut tertium erit aliquid secundum se et absolutum, divisum ab essentia Filii et Spiritus. Id ipsum autem et de sancto Spiritu dicendum. Sed ista sane phantasia hominum errorum est, qui sanctam Trinitatem quasi tres homines ad seipsam habere ponunt, eique indigne applicant, quæ in materia contingunt, eamque nihil insensibilibus præstare sentiunt. Porro hæc opinio de Deo nostro indignissime, ac dementissime præsumitur.

Magis præterea Dionysius discreta dixit Patris supersubstantialia nomen et rem, et Filii et sancti Spiritus, cum nulla in his conversio, sive opinio communitas introducatur. Basiliius item, in epistola ad Gregorium fratrem, de differentia essentia, atque substantia ait: *Quocirca in essentia communitate, notiones quæ in sancta Trinitate conspiciuntur, nullum accidens, nullumque consortium admittere dicimus, per quas proprietates commendatur personarum, quæ in fide traduntur, cum singulæ propriis notionibus discrete intelligantur.*

Quoniam igitur accidens, consortiumque non admittere dixit ea per quæ cujusque personarum proprietates commendatur, et per quæ singulæ illarum discrete accipiuntur, de propriis secundum se, substantialibusque notionibus proprie disserit. Itaque possibile non est, in eadem persona, alterius etiam proprietatem inspicere. Nulla enim in his communitas, aut conversio inducitur. Hoc etiam secundum quamdam oppositionem contingit, per quam non est unum, quod est alterum, secundum scilicet oppositionis rationem, secundum quam neque ad invicem convertuntur.

Quoniam igitur in sola causa et causali divinæ personæ discernuntur, istudque universaliter et diffinitè dictum est, et ipsa præterea natura dictante; B neque enim esse posset sine ordine Trinitas, maxime cum etiam tertius ex primo naturaliter per medium procedere pro confesso habeatur; tria tamen esse sine processu et ordine, possibile est; cumque et fides personarum indicet discretionem, constat profecto, si discernendi sint ad invicem Filius et Spiritus, non alia discretionem quam secundum causam et causale necessario discernendos esse, qualem in eodem genere, etiam in Patre ad Filium et Spiritum sanctum deprehendimus: illam quidem generationis, hanc vero processionis ratione, secundum quam, neque Filius Spiritus est, neque Spiritus Filius: quemadmodum, neque Pater Filius est, neque Filius Pater, neque Pater Spiritus sanctus: neque Spiritus Pater est, propter necessariam scilicet causæ causalisque oppositionem, nulla in his conversione, sive omni communione subrepente. Nam si nullam communitem secundum discretionem convertendo intelligere convenit, necesse est duas substantias ad invicem verbo simul accipi, conversionisque servare dignitatem; converti enim in duobus dicitur; neque enim Patrem quidem et Filium, quomodo habent ad invicem, inspicere oportet, Filium vero et Spiritum non oportet. Ita enim conversionis dignitas personis communiter non redderetur.

Quoniam vero communiter reddere necesse est, sed et discretio necessaria est, nisi dicat quispiam secundum causam et causale a Filio Spiritum discerni, neque conversionem, neque discretionem eis reddet, peribitque illi Filii supersubstantialia nomen et res, discreto a Filio et sancto Spiritu; nulla quidem conversione, sola vero communitate subintrante; atque ita una persona erit Filius et Spiritus, non ad invicem discreti, sed hoc absurdum est. Neque enim esset Trinitas Deus, confusioque personarum sequeretur; et si quid est huiusmodi, Filius itaque a Spiritu causæ causalisque ratione discernitur. Sed, si hoc est, etiam ex Filio est. Filium enim de Spiritu esse, id prohibet, quod ipse per Filium est. Verum Spiritus profecto Spiritus non esset, proprietate illius, quæ est secundum processum rationem; mota: quomodo enim esset substantia, substantiali ipsius proprietate mota?

Quomodo autem esset proprietas, quæ movetur, ac A decidit, ut ait theologus Gregorius.

Simul etiam apparet secundum conversionis rationem ipsius magni Dionysii intentio : qui, principali deitate Patrem ad Filium et Spiritum sanctum discernere videtur, ut quidam asserunt. Nam si conversio quidem in duobus terminis inspicitur: dictum est autem, ita divinas personas ad invicem discerni, ut nulla tamen conversio subrepat; non aliter conversionis ratio servatur, nisi duæ simul personæ ad invicem inspiciantur. Itaque principali deitate Patrem ad solum Filium conferens, ipsum a Filio distinguit. Nam si Pater et Filius, ut se ad invicem habeant, inspiciantur; Pater quidem Filii fons, Filius vero, non Patris fons est, sicuti neque Pater Filius, neque Filius Pater. Ex Patre enim Filius, non tamen ex Filio Pater: maxime, cum et divina generatio gignendo ad id, quod gignitur, habitum habeat, sed non ad id, quod procedit. Atque hoc indicat etiam, quod sequitur, cum Filius Pater non sit, neque Pater Filius; quod quidem indicat supersubstantialem illam divinam generationem non converti ad invicem, Patrem scilicet, ac Filium. Et quoniam conversionis dignitas discretionis causa communiter personis necessario reddenda est; eadem profecto conversionis ratione dicere possumus, cum non sit Pater Spiritus, neque Spiritus Pater: quoniam ille quidem fons et radix est Filii, ac Spiritus. Quæ enim Filii, ac Spiritus sunt ad illum referuntur. Spiritus autem Patris causa non est. Similiter et in Filio, et Spiritu dicendum. Neque enim Filius Spiritus, neque Spiritus Filius est. *Neque enim convertit, inquit Nyssenus, habitus ista consequentia.* Hoc autem secundum aliquam omnino oppositionem contingit; atque ea est quæ causæ causalisque ratione redditur secundum quam dictum est, aliud quidem continenter ex primo, aliud per id, quod est continenter ex primo.

Præterea et Filius fons sancti Spiritus a sanctis Patribus appellatus est: neque hoc solum, verum etiam solus Filius fons esse sancti Spiritus asseritur, sicut in consequentibus monstrabitur: quod etiam plus est, quam requiratur ad id quod proposuimus. Et certe possibile non est juxta eum quem quidam introducunt, secundum sancti Spiritus processum, Filium fontem esse sancti Spiritus. Eos enim, qui ita ponunt, plurima necessario absurda sequi, supra monstratum est. Non igitur ex sola conversionis ratione sancti viri claret intentio; sed etiam ex eo quod supersubstantialem divinam generationem Patrem appellaverit. Divina enim generatio, ita Patri, sicut genitori congruens, ad nascentem Filium additur.

Porro, si quis illud etiam ad Spiritum reddere conetur; primum quidem etiam Spiritum Filium esse dicere cogetur. Divina quippe generatio, ut diximus, genitori congruit genitorque ad Filium refertur. Deinde etsi Spiritus a Patre divine generationis ratione discernitur: discernitur quidem et

ab hoc Pater; non tamen in quantum Spiritus est proprie juxta substantialem proprietatem suam, sed in quantum solummodo ex Patre, atque ita Solum ut causale discernetur a Patre, non tamen secundum proprietatem suam. Sic autem eundem habebit ad Patrem habitum, quem etiam Filius. Atque ita, non erit, quam quærimus personarum propria discretio secundum quam nulla communitas infertur, et quam accidens, consortiumque non admittere magnus voluit Basilii dicere.

Sed neque, ut quidam id dictum exponunt, Filii ad Spiritum discretionem nobis tradidit. Et certe cum esset pollicitus, omnimodam se divinarum personarum discretionem traditurum: et addidit: *Ita nos divina et unire Verbo, et discernere studemus, sicut divina ipsa et unita, et discreta sunt.* Itaque juxta conversionis rationem, et per id, quod addidit, perfectum discretionis conjunctæ, ut dictum est, tradidit modum; causæ et causalis scilicet, secundum quem ex Patre per Filium procedere a cæteris doctoribus divinis rationibus monstratur.

Præterea quoniam omnia quæ in Deo dicuntur communiter, et incommutabiliter personis redduntur ubi relationis oppositio non obstat, dicitur autem Deus ex Deo esse, inspiciendum si non omnibus personis, per aliquam oppositionem congruit. Quoniam igitur Deus ex Deo, quod dicitur, processum ex aliquo designat: Pater vero non procedit ex aliquo; neque enim causalis est; cæterum Deus quidem est, ex Deo autem non est, aliter quippe sine principio non esset: principium sui præcogitatum, habens, quemadmodum et Filius, neque radix et fons Filii, Spiritusque diceretur. Sed Filius, Deus cum sit, ex Deo Patre esse dicitur; et Spiritus sanctus Deus cum sit, ex Deo itidem Patre prædicatur; attestaturque his etiam fidei positio communisque Ecclesiæ opinio: ita quoniam Deus ex Deo, quod dicitur, Filio et Spiritui sancto convenit; atque hinc causæ causalisque ratione a Patre discernuntur, sub intellectis scilicet differentibus substantiæ processibus, Deus autem est Filius, Deus item, et Spiritus sanctus: necesse est, si fidei principia servare inviolate volumus, aut Filium Deum ex Deo Spiritu esse, aut Spiritum Deum esse ex Deo Filio; non enim magis Deum de Deo ad Patrem utrumque, quam ad invicem convenit dici.

Nam relationis oppositio non hoc prohibet. Etenim paternitas quidem ad nativitatem opponitur, ut gignere, quod dicitur, ad id, quod est nasci, et producere, ad id quod est produci. Nasci vero et procedere, ad invicem non opponuntur. Si enim opponuntur et discernuntur, omnino etiam gignere, et producere, ad invicem opponuntur: Atque ita erit Pater duæ personæ, compositaque substantia, maximeque juxta eos qui, ut dictum est, producere substantiale ponunt. Aut igitur duæ substantiæ

Pater erit, quas scilicet gignere et producere significat, ut ad duo etiam, et quod nascitur, et quod producitur proprie referri possit, aut quod gignitur, et quod producitur, una persona erit; quippe, et Pater gignens, ac producens, una persona est. Sicut enim neque Pater ad se ipsum, secundum quod gignere et producere dicitur, discernitur: Ita, neque quod gignitur, atque producitur, ad ea discernitur, ad quæ gignere ac producere redditur. Nihil itaque prohibet relationis oppositio, Deum ex Deo esse dici, ad invicem Filium et Spiritum. Nisi autem hæc sit, communis essentia relinquitur, secundum quam nulla discretio Filii, et Spiritus in-picitur. Ideo etiam necessario sequitur, Filium, et Spiritum unam personam esse, nulla relativa oppositione obistente: neutrique horum, ut ad invicem Deus ex Deo dicatur esse, concedetur.

Nam si quis hoc neget, necesse erit ut simul neget vel Deum ex Deo esse Filium, vel Deum atque ex Deo esse Spiritum sanctum aut alium Deum esse Filium, alium Spiritum sanctum. Si enim utrumque Filium et Spiritum sanctum scilicet ad Patrem quidem, Deum ex Deo dici concedet, non autem etiam ad invicem, ex dimidio illis Deum ex Deo esse, reddet. Veluti ad Patrem quidem filium, et Spiritum sanctum ordinem habere ac discerni concedens, non etiam ad invicem ordinem habere, atque discerni concederet, neque ad invicem perfectas esse substantias confiteretur. Sed enim Filius Deus cum sit ex Deo, de sancto Spiritu non est, propter illa quæ sequuntur absurda.

Est igitur Deus ex Deo Filio Spiritus sanctus, quandoquidem etiam per ipsum procedere asseritur: solaque causa et causali divinas discerni personas, pro confesso habetur. Et quoniam secundum id, quod Deus est, non discernitur a Filio Pater; nam si uterque Deus, non tamen duo dii, unus enim Deus est: constat ex Patre et Filio, veluti ex uno Deo, esse Spiritum sanctum: non secundum quod duo, sed secundum quod unum sunt, producendi ratione scilicet servatis proprietatibus gignendi, ac nascendi: Deus vero est et Spiritus sanctus productus, sive procedens secundum suam substantialem proprietatem. Non autem possibile est, idem esse, quod producit, et quod producitur, propter immobilem proprietatem.

Præterea, secundum eandem rationem, quoniam Deus totus, ex toto in divinis personis a theologis asseritur, Deus enim partem non habet: et non magis quæcunque substantia minus est Deus totus, atque perfectus, quam tota simul sancta Trinitas, secundum fidei positionem; aliter enim ex imperfectis esset Deus, atque ex partibus constaret: quod autem dicitur totus ex toto, à causa esse significat. Quapropter Pater quidem totus est, ex toto autem non est, a nullo enim est. Filius autem totus, ex Patre toto est, et Spiritus totus, ex toto Patre similiter. Necesse est ergo, si initia fidei servare volumus, totus cum sit Filius Deus totusque sit Deus Spiritus

A sanctus: quoniam, ut diximus, nulla relationis obstat oppositio, aut Filium totum ex Filio toto subsistere; qui enim hoc negat, aut totam unam personam, Filium et Spiritum sanctum constebitur, aut non totum ex toto esse Filium, neque totum ex toto esse Spiritum sanctum, aut, neque Filium Deum totum esse, neque Spiritum Deum totum, aut aliud totum esse Filium, et aliud totum Spiritum sanctum, sed ista profecto inepta et absurda sunt. Neque enim Trinitas, neque essentiae unitas ita servaretur.

Enimvero quoniam propter illa quæ dicta sunt, Filius totus ex toto sit Filio. At Filii totum, et Patris totum, unum totum esse secundum essentiam, servata scilicet oppositione gignendi, atque nascendi. Itaque totus ex Patre toto, et Filio, quasi ex uno toto Spiritus est, veluti ex Patre, et Filio, ut ex uno Deo: secundum quidem significationem ejus, quod est totus et Deus: et, si quid aliud eis ad invicem commune est, relatione non obsistente, cum unum sint, secundum rem; secundum vero paternitatem, et nativitatem, substantiis [hypostasibus], ut dictum est, discernantur: quoniam in his quidem oppositio inspicitur: in his autem nominibus, Deus et totus, scilicet unitas. Igitur a Filio secundum causæ causalique rationem discernitur Spiritus sanctus. Quod si totus ex toto Patre dicitur, sed ex Patre per Filium esse a theologis asseveratur, sic enim Ecclesiæ magistri complexam processionis sancti Spiritus definitionem illius substantiæ explicuerunt, et secundum illos cum ex Patre, dicatur, aut ex Patre toto intelligere convenit, si curæ nobis est juxta illorum traditionem, et simul initia fidei servando, secundum ordinem differentium processuum, atque coorientem ab his causæ causalique discretionem, divinas distinguere personas, maxime cum Patris totum non aliud sit quam totum Filii: unum enim est totum, sicut et illorum una essentia est: ubi scilicet non obstat relationis oppositio. Spiritus autem totus quidem est, ejusdemque essentiae cum Patre et Filio, totus vero productus, sive procedens est, secundum suam substantialem proprietatem. Non potest autem idem esse quod producit, et quod producitur; nihil est enim quod sui ipsius causa sit: et simul immobilem proprietatem servari necesse est propter immobilem beatissimæ Trinitatis ordinem.

Præterea, omnium nominum quæ Deo assignantur, ea quidem quæ quomodolibet relative in eo dici possunt, personas signant; quædam vero, unum Deum indistincte, commendant. Prorsus vero, ubi non obstat relationis oppositio, non reddere quaecunque nomen in Deo dicitur, personam secundum essentiam imminere est, cui illud nomen aptissime congruum, secundum rei significationem non redditur. Puta, Pater quidem nomen et Filius et Spiritus sanctus, paternitasque, et nativitas, et processio, causaque, et causale, et gignere, et gigni, relati ad invicem dici eum possint, in

Trinitate personas indicantia, personis proprie A redduntur. Aut enim personarum substantia, aut ipsarum significativa sunt. Sapiens autem, et bonus, et justus, et creator, et quæque talia unum aliquid indiscrete Deum signant. Ex his enim nullam cogimur discretionem intelligere in Deo ad seipsum personalem, nisi secundum quædam nomina ad creaturam solum sive potius creaturæ ad Deum; justus enim ad creaturam et creator, et omnipotens dicitur.

Substantialium vero, substantiarumque significativorum nomina; alia quidem personarum singulis unum uni proprie redditur; quæque substantialia ipsorum sunt, sicuti paternitas, et nativitas atque processio, Pater et Filius, et procedens. Alia vero duobus, ut causale, et mitti, et Deum ex Deo esse, Spiritumque et Patris et Filii Spiritum dici. Mitti quoque et emanare, et profundere Patrem, et Filium Spiritum. Alia vero tribus incommutabiliter redduntur; et unum Deum sine ulla differentia, ut dictum est, signant. Verum producere quidem sancti Spiritus non est; hoc enim relationis velat oppositio, quod enim producit, ad id quod producit, oppositum est; quod autem producit, Spiritus sanctus est; dictumque est esse impossibile, idem esse quod producit, et quod producit; nihil enim est quod ipsum sui causa sit; et nulla persona seipsam producit, sicut et in hominibus exempli causa, fieri cernimus, namque et apud nos cujuspiam filius, non est ipse seipso, neque sui ipsius dicitur, sed patris: et neque filius pater patris sui est, neque pater filius filii sui, propter oppositionis rationem, secundum causam, et causale, quæ non convertit.

Et certe possibile est eundem et patrem esse, et filium, sed non secundum idem, sive ad idem. Ad aliud vero, atque aliud, utraque. Sed hoc in Deo locum non habet. Tres enim personas solas Deum esse, fides tradit: quibus proprietates suæ immobiles, et ratæ manent. Non ergo producere, producti Spiritus est, sed Pater producere Spiritum asseritur. Secundum hoc enim a Spiritu, ut causa a causali discernitur.

Quæritur autem, an et Filio producere commune cum Patre sit, Et quoniam Patris ad Filium secundum paternitatem et nativitatem, causæ, causalisque oppositio non prohibet hoc, neque ulla hinc confusio sequitur; nasci enim ad gignere quod dicitur, non ad producere relative opponitur, et Filius ad Patrem, sed non ad productorem, in quantum Filius, refertur; idcirco, nihil cogit, producere quod dicitur, a Filio auferre, sicut cogimur a Filio gignere omnino tollere; non id permittente ipsius ad Patrem oppositione, paternitatis scilicet, et nativitatis; ne, vel una persona Pater, ac Filius sit vel idem simul, Pater et Filius, et neutrum proprie. Quoniam itaque relationis Filii ad Patrem oppositio non cogit a Filio, producere quod dicitur, auferre, commune penitus est Patri, ac Filio, producere.

Cæterum, sicut quæ communia sunt Patri, et Filio puta, *bonus, sapiens, creator*, etc. cum non æqualiter et immutabiliter Filio reddimus, minorem Patris essentia Filii essentiam facimus: Ita quippe non erit sapiens, et creator unus Pater, et Filius. Eodem modo, qui producere Filio abstulerit, nulla oppositionis necessitate hoc ipsi reddere valente, Filii essentia Patris essentiam minorem cogetur conferri.

Porro, si quis Dionysium allegans, ita illum loqui asserat, communia, et unita Patri et Filio, sancto etiam Spiritui communia, divina ratio assignat: hoc illum de his quæ tribus indifferenter redduntur, dixisse noverit, ac de his quæ dicuntur naturalia, in quibus neque discretio ulla, neque relatio inspicitur. Idcirco etiam *communia et unita* dixit; producere autem ad id quod producit, relative opponitur. Et est, quod producit, Spiritus sanctus. Possibile vero non est, idem esse, quod producit. Neque seipsum producit Spiritus; nihil enim sui ipsius causa esse potest: neque alterum, propter traditam nobis Trinitatem.

Commune, igitur est Patri, et Filio producere; et est Pater, et Filius unus sancti Spiritus productor. sicut et unus totus, et unus mittens, servata scilicet generationis nativitatisque discretionem. Atque ita Filius a sancto Spiritu causæ, causalisque ratione discernitur; quia, et per Filium procedere dicitur; Paterque productor per Verbum esse et ex Filio esse habere, cum ab ipso accipiat Spiritus, a Theologis asseritur.

Ex quibus et illud constat, producere quod dicitur, Patris substantiale non esse; hoc autem et supra monstratum est. Attestanturque his a sanctis Patribus dictæ sententiæ, quibus asserunt Filium omnium paternorum bonorum hæredem esse, atque omnia Patris habere bona, propria, atque præcipua, omniaque habere, quæ Patris sunt, nisi id solum, quod Pater non est; generatorisque Spiritum habere Filium propriæ naturæ bonum, vivensque, et substantialiter insitum; sicut et Pater. Libet tamen et ista addere.

Sanctus igitur Cyrillus in *Thesauris* ait: *Sicut arbor prodeunti ex se fructui, qualitatem suam naturalem ferre dat; ita et Filius, a Patre accepisse intelligitur, quæ sibi sunt omnia, cum sit ipse omnia quæ Pater est præter solum Patrem esse.*

Et rursus in eisdem: *Non ut indigens a Patre accepisse Filius dicitur; habet quippe naturaliter, proprium cum sit ipsius Verbum et splendor, omnia quæ ejus sunt, præter solum esse et dici Patrem. Dicit autem se a Patre accepisse, hæreticorum opiniones, ut Deus præveniens, ac jugulans. Ne quis enim Filium inspiciens Patris omnia habentem, ex multa valde similitudine, et indemutabili identitate putaret eundem esse Patrem et Filium, et in Sabellii errorem laberetur; necessario se a Patre accepisse ait, ut sermo inferens, unum quidem dantem, secundum vero accipientem, dualitatem in propriis*

substantiis ostenderet non solis nominibus distinctam.

Idem in II ad Hermiam : *Consubstantialis et coeternus Patri Filius, omnia penitus æqua mensura habet, præter solum gignere. Hoc enim solum propriè Deo et Patri convenit. Idem in Thesauris : Itaque quodcumque de Patre dixeris, hoc etiam de Filio, præter id solum quod Pater ipse est ; et quodcumque Filio dederis, hoc et in Patre est præter id solum, quia Filius ipse est.*

Chrysostomus in XXXIX homilia super Joannem : *« Dedit, autem idcirco dictum est, ne ingenuum ipsum suspiceris, neque duos Patres esse putes. Omnia enim quæ Pater est, hæc et Filius est. Et post pauca : Vides incommutabile, et quod uno solo differentiam insinuet, quod iste scilicet sive Pater, ille Filius. » Dedit, » enim quod dicitur, hanc distinctionem solam necessariò inducit ; cætera omnia æqualitatem atque inde mutabilitatem indicant.*

Magnus Athanasius in III Contra Arianos, ait : *Ita igitur ipsi cum unum sint Pater, scilicet et Filius, unaque ait Deus, eadem de Filio dicuntur, quæ de Patre, nisi quod solum Pater non dicitur.*

Idem in sermone, in quo exponit compositam ab Arianis fidem, in variis illorum synodis, in fine longissimi sermonis ait : *Idcirco enim æqualitatem habet ad Patrem Filius, uniformibus scilicet vocibus, et quæ in Patre dicuntur, hæc et in Filio Scripturæ dicunt, præter solum Patrem eum dici.*

Magnus Basilius in libro suo *De fide* : *Accipere enim quod dicitur commune, et ad creaturam est ; habere autem ex natura, proprium est geniti. Ut ergo Filius naturaliter possidet, quæ Patris sunt, ut autem unigenitus, omnia habet in seipso comprehensa. Et rursus in eodem : Patrem dixi et Filium ; has mihi proprietates serva. Manens igitur Filius in eo, quod Filius est, omnia est quæ Pater, secundum ipsius vocem Domini dicentis : « Omnia quæ habet Pater, mea sunt ». » Revera enim imaginis sunt omnia quæ primitivæ formæ sunt.*

Si igitur omnia quæ Pater est, hæc etiam Filius est genitus et manens Filius, et omnia quæ habet Pater, hæc et Filius comprehensa habet præter paternitatem solam, præterque id solum, quod hic Pater est, ille Filius, omnia communia sunt. Una enim in re tantum differunt. Cætera omnia æqualitatem, indemutabilitatemque indicant. Quomodo non paternitas quidem, atque nativitas substantiales sunt solæ Patris ac Filii proprietates sibi invicem minime communes ; producere autem, Patri et Filio commune est, quia et Spiritus sanctus, communis est, et amborum dicitur Spiritus, amborumque spiraculum ? Nam Spiritus sancti esse principium

neque Pater est paternitatis ratione sine medio. Ita enim Filius esset Spiritus sanctus, neque opponitur nativitatis rationi ; huic enim sola paternitatis ratio opponitur. Itaque secundum id quod esse dicitur principium Spiritus sancti, non est discretio Patris ac Filii, et consequenter proprium Patris ad Filium, utrisque enim innatus est congruus ; quod si innatus est etiam, nulla enim illic innati privatio est, communis est igitur Patri et Filio.

Quoniam igitur producere Patris, substantiale non est, commune autem est Patri et Filio, consequenter et Filius a sancto Spiritu secundum causam et causale distinguitur. In sola enim causa et causali, divinas personas discerni, et fides tradit, et sancti consentunt, ut ex superioribus liquet.

Verum quidam discretionem Filii et sancti Spiritus, secundum causam et causale non suscipientes, cum tamen illis discretionem reddere coganter, sicut discerni eos differentibus ex Patre processibus, adducuntque testem Justinum, philosophum et martyrem, dicentem : *quia sicut Filius ex Patre, ita et Spiritus ex Patre est, præterquam substantiæ modo.* Gregorium item theologum dicentem, et ipsum in sermone de nativitate Christi : *Spiritus sanctus procedens quidem ex Patre, non autem instar Filii ; neque enim nativitatis, sed processione ratione.* Et contra Heronem : *Filius quidem proprium, nativitas ; sancti autem Spiritus, processio.*

Porro, qui ista dicunt, et suam, et magistrorum vocem penitus ignorant. Nam quicumque sanctorum differentibus processibus discerni dixerunt Filium et Spiritum sanctum, nativitate scilicet et processione sive personalibus proprietatibus ordinem reddentes et processibus, et relationibus, et proprietatibus, istud dixerunt, quasi aliter possibile non sit personarum discretivas esse, nisi etiam relative oppositæ intelligantur ad invicem. Nativitas itaque immediatus est ex Patre processus, et hoc est ipsius definitio ; processio autem per nativitatem intelligitur : ideo et Filius quidem sine medio ex Patre, Spiritus autem per Filium est.

Præter illam autem relationem, quæ secundum causam est, nullam in divinis personis discretionem intelligere fas est. Nam in sola causa et causali divinas personas discerni dictum est ; aliter enim omni oppositione et ordine processuum ad invicem sublato, nihil prohibebit, earum proprietates in idem concurrere subiectum. Itaque cum Filium a Spiritu nativitate discernunt, nihil aliud dicunt, quam Spiritum esse per Filium : per nativitatem enim procedere, quod dicitur, est. Similiter eum Spiritum a Filio processione distinguunt, processu illo a Filio discerni consentunt, cuius est definitio, per nativitatem esse.

³ Joan. XVI, 15.

Quoniam igitur secundum substantiales processus personarum substantiæ significantur, simulque cum ordine causa et causale infertur, et Filius quidem secundum processum suum, sine medio ex Patre gignitur; Spiritus autem juxta processum suum ex Patre procedit: ideo, ille quidem per nativitatem esse, hic autem per processionem habere esse asseveratur, merito ambos ex Patre quidem aiunt esse, verum substantiæ differre modo.

Porro cum substantiarum modis discretio et causa, atque causale simul infertur, id quippe est dicere, aliud quidem esse continenter ex primo, aliud vero per id quod sit continenter ex primo. Sed et dicere, proprium quidem Filii nativitatem esse, Spiritus autem processionem, nihil aliud sibi vult, nisi quod Filius quidem ex Patre sine medio, Spiritus autem per Filium procedit: illumque procedere fateri, non autem iqstar Filii. Neque enim nativitatis ratione, sed processionis discernentis est immediate, quod dicitur et mediate, sed et quod ait idem theologus, omnia quæ habet Filius, Spiritus sunt, præter nativitatis, Filiique rationem, idem signat, quasi diceret præterquam esse sine medio. Ipse enim per Filium procedit, Filius autem per Patrem nascitur, et præterquam alius quidem Filius est, alius autem Spiritus sanctus. Ipse enim est qui ait emanationis habitusque ad invicem differentiam, differentem quoque appellationem illis fecisse; proptereaque idem est, ac si dixisset præterquam alius quidem causa est, alius causale; si autem Nyssenus quoque discrevit, dum aliud dixit: *Continenter, aliud, per id quod continenter*; et si quis autem processionem alium substantiæ modum esse dixit, præter nativitatem immediate ex primo, et per medium ex primo insinuare vult,

Ad eam vero confert intelligentiam, et quod dicitur sufficere ad discretionem, genitum ac procedens dicere; procedentis enim ratio est, esse per genitum. Itaque verum id quidem est, quod processus divinas discernunt personas, verum non sine ordine et sine intellectu ad invicem, atque oppositionem, nativitatem ante processum cogitari, processionemque per nativitatem esse, quia et Spiritus per Filium est, ac propterea necessario causam et causale subingeri, sed eum impossibile est, ut juxta illorum opinionem nasci, ac procedere discernatur. Nam, si nullam oppositionem in se ipsis continentes discernere sufficerent, ut dicunt prolatae personæ, eadem ratione sufficeret, et gignere, et producere quæ Patri insunt, in diferentes ipsum personas scindere. Impossibile est enim, apertamque habet contrarietatem, principia propria ac discernere idonea, esse uspiam, atque illic discretionem non esse. Veluti, si quis dicat peritiam quidem in aliquo esse, ipsum vero peritum non esse. Idem ergo est etiam dicere, per quæ discer-

nuntur causæ, ea esse quidem et in causa, ipsam vero nullatenus discernere.

Itaque æqualiter et in producente et in productis, vel discernent, vel non discernent; si enim, verbi gratia, idem homo generet filium, artemque suam pingendi, ut ita dicamus, illum doceat, natura penitus, et ars filio ac discipulo cum insint, sicut et in patre, et magistro, non magis alterum, quam alterum in plura dividet, eo quod in utroque sit eadem discretionis causa: rursumque, si quis idem sit pater, et lectulorum faber, et natura quidem filium gignat, arte vero lectulum faciat, in lectulo quidem ac filio, quia est naturarum diversitas, quæ subjecti ratione ipsa discernitur; alterum enim homo est, alterum lignum: quod quidem lignum, si quidem patri et opifici inesset, quemadmodum et homo, et illum necessario discerneret in plures causarum substantias. Vel siquidem productrix ligni natura fabricare sciret, esset et tunc veluti causa, lignum et faber, idem secundum subjectum existens, ita et lectulus germen, idem ars et lectulus, neque magis, quod producit, quam quod producit, discernetur. Itaque cum discretionis causæ in utrisque æqualiter fuerint, causa scilicet atque causali, æqualiter ipsa discernet. Gignero autem atque producere, in una eademque natura est, in qua, et gigni et procedere.

Constat etiam gignere idem esse, quod est paterna proprietas: proprietates vero, idem esse, quod substantias secundum rem, jam supra monstratum est. Tres autem substantiæ [hypostases] Pater est et Filius et Spiritus sanctus; Pater autem et Filius et Spiritus sanctus verus Deus est, Trinitas una, et supersubstantialis essentia.

Similiter et de eo quod est nasci, et de eo quod est procedere, dicendum. Ista igitur æqualiter in producente et productis, vel discernent, vel non discernent: si quidem igitur discernent, duæ substantiæ [hypostases] erit Pater, gignendi scilicet ac producendi ratione: sin vero hæc in Patre discretionis causa non sint, neque Filius et Spiritus nascendi, procedendique ratione propter eandem causas discernentur ab invicem: sic autem erit una persona Filius et Spiritus sanctus. Non enim dicere possumus, esse aliquid in productis hoc in loco discretionis causam, sicut in lectulo et filio discernens natura differens, quod in patre non est. Una enim trium essentia, ac natura est, ac præter differentiam, quæ secundum causam et causale est, sancti nullam aliam intelligunt.

Quoniam igitur gignere, ac producere in Patris natura cum sint, Patrem in duas personas non discernunt: idcirco, neque in Filii, ac sancti Spiritus natura nasci, ac procedere cum sit, ipsos discernet, nisi aliud adjiciatur; hoc est, nisi oppositionem habeant ad invicem. Unde qui eos variis processibus, nascendi scilicet ac procedendi discerni dixerunt, vel personalibus proprietatibus relative sibi invicem opponi intelligunt, ut dictum est. Sub-

stantiales enim cum sint substantiæ suæ indicant medium, substantiæ autem modus solum secundum causam et causale constat, nempe enim, quoniam in sola causa et causali divinas personas distingui dictura est, liquet. quoniam ubi relatio non est, neque discretio erit. Itaque ad quam refertur personarum quælibet, ab illa sola etiam personaliter discernitur. Ergo et differentes ad Patrem Filii ac Spiritus relationes, eos a Patre solum discernunt, non autem ad invicem, nisi etiam ad invicem referantur.

Præterea si nascendo a Spiritu sancto discernitur Filius, discretio autem in personis divinis secundum oppositas relationes est, ut diximus: nativitas, in quantum nativitas ad processionem, quasi ad oppositam relationem reducitur. Hoc autem possibile non est. Solam enim ad paternitatem ita habet; simulque ita erit Spiritus Filii Pater, multaque impossibilia sequentur. Atqui neque secundum contradictionis oppositionem quod nascitur, ab eo quod non nascitur, distingui potest: quippe huiusmodi discretio, non est Filii et Spiritus, in quantum Spiritus, neque propria ipsius, sed communis omnium quæ non nascuntur. Simili enim ratione etiam ad omnia quæ non nascuntur, discernetur Filius, eritque Filius ad Spiritum, sicut quod est, ab eo quod non est, discernitur. Sed et ista discretio substantialis, et prima non est. Subiiciuntur quippe discreta secundum nativitatem ac processionem: hoc est, secundum quod aliud quidem est sine medio ex primo, aliud autem, per id quod est sine medio ex primo. Et certe quod nascitur, non est sicut id quod non nascitur, secundum scilicet discretionem naturæ. Non ergo sufficit contradictionis oppositio, per se discernere personas.

Sed et dicere, unam quamque personam in se ipsa sua personali proprietate subsistere, atque ab aliis omnibus abunde separari, ut et nativitas, et processio Filii ac Spiritus proprietates ad discretionem sufficiant, atque ita causæ discretionem non esse requirendam, nihil ad propositum valet. Quæ enim secundum se ipsa subsistunt, ipsaque ea suggerunt, sufficiunt ad discretionem reliquorum. Patris enim propria anima et corpore subsistens, his a Paulo, cæterisque distinguitur: quibus vero subsistere in eo est, quod ad aliud referuntur, his etiam hoc discerni est, ad ea referri, ad quæ referuntur. Servus enim, verbi gratia, in eo quod refertur ad dominum, est, et dicitur servus. Cæterum, relatione sublata, neque servus, in quantum servus erit; quoniam igitur paternitas et nativitas, et processio secundum causam et causale subsistunt: Filius quidem, in quantum Filius, a solo Patre distinguitur; a Spiritu autem nulla ratione, nisi et alia aliqua ipsius ad Spiritum differentia intelligatur. Solam enim secundum nativitatem sine relatione ad Patrem intellectam, una persona esset Filius et Spiritus. Rursum Spiritus sanctus rela-

tionem ad spirantem subsistens, nisi inspiretur a Filio, ab illo personaliter non differet, sed una cum illo persona erit differentes habens rationes, ut est nasci et inspirari, eo quod nullam habeant ad invicem oppositionem, aut habitum: vel, sicut duæ simpliciter differentes erunt, habebuntque differentiam essentiæ, non personalem tantum, quod penitus absurdum est.

Porro, si quis pergat contendere, nativitate Filium non a Patre solum, sed etiam Spiritu discerni, ne sic quidem effugiet, ne dicat et a Filio inspirari Spiritum sanctum; quippe Filii terminus est, consortem et hæredem esse paternorum omnium bonorum. Itaque cum cæteris a Patre sibi Spiritus quoque causa erit, ac propterea causa discernetur a sancto Spiritu, quæ, in termino nativitatis includitur. Nempe, et procedenter est definitio, ex genitore esse, per genitum. Itaque et si Spiritus proprietate sua, processione scilicet a Filio discernetur ipsa proprietate, quod sit scilicet ex Filio, sicque ad eum referatur, discretionem ad Filium habebit. Enimvero nasci, ac procedere si quis ad se invicem incongrua dicens, sufficere per se ad discretionem sine intellecta alia relatione arbitretur, imbecillæ omnino confidit rationi. Ista enim incongrua esse propter causæ, causalisque ordinem contingit. Per se enim sola, ut quidam æstimant, non ad se ipsa dicuntur, verum gigni quidem a Patre, procedere autem, ad productorem opponitur. Itaque cum illa opponi dicunt, consequenter discernere, quasi causam, causale ad invicem dicere cogentur. Siquidem, quod procedit ex gignente est per genitum; quod autem nascitur sine medio ex generante, est consors secundum proprietatem suam paternorum omnium bonorum.

Præterea, quia dictum etiam est, in sola causa, et causali divinas discerni personas. Et hoc autem quidam contra inferunt: quoniam, si quidem Filius causa sancti Spiritus est, habetque id a Patre sumens, sancti Spiritus causa esse præintelligitur in Patre, saltem cogitatione.

Pater itaque ante cogitabitur, quam Filius inspirans Spiritum sanctum, sed productioni Spiritus ex Patre substantia sancti Spiritus concurrens est: prius ergo, quam inspirare Filius intelligatur, subsistit Spiritus sanctus, et per consequens, ab ipso discernitur. Prius autem, quam inspiraret Filius, Filius tantum erat, et non productor. Itaque et si non sit causa Filius, a Spiritu sancto discernetur.

Verum, istud quoque imbecillum, ea est ratio, quod Filii ex Patre nativitas primus, et immediatus est, secundum paternam proprietatem processus, et ante processionem sancti Spiritus cogitatur. Per nativitatem enim processio est; quia, et per Filium Spiritus, procedentisque terminus per genitum esse monstratus est. Quoniam vero Filius, in quantum Filius, paternorum bonorum omnium est hæres, et omnia, quæ Patris sunt, nascendo

accipit, gignendo profecto Pater Filio initium est, A etiam ut sit sancti Spiritus causa. Itaque, si per nativitatem suam, ut initium, et causa Sanctus Spiritus sit Filius, Pater Filio communicabit, simul cum Filio hoc habebit, et neque ipse sine Filio inspirare intelligitur Spiritum Sanctum. Aut enim neque ex Patre est, si dici fas sit, aut etiam per Filium, atque ex Filio est: quippe hoc est procedentis ratio. Et antequam Spiritus cogitetur ex Filio, jam hunc producere Filius cum Patre habet a Patre genitus, maxime cum et productor per Verbum dicatur Pater. Si quidem enim producendo Pater Filio causam Spiritus daret, Filius profecto ante causam cogitaretur, secundum quam Spiritus procedit a Filio. Nunc autem gignendo est Pater initium Filio, ut sit sanctus Spiritus causa, et per Filium causa sancti Spiritus est, quia et ex ipso per Filium procedit Spiritus Sanctus. Itaque Pater et Filius, quasi unum principium ante Spiritum Sanctum cogitatur.

Quemadmodum igitur solem calefacere sine radio, cogitare non possumus, neque sine fulgore calorem, ita neque sine Filio processionem cogitari possibile est; quippe ratio procedentis est, esse ex gignente per genitum. Et sicut sol et radius, unum calefaciendi principium est, ita Pater et Filius unum Spiritus sancti principium, secundum unicunt ejus, simplicemque processum traditur; servata scilicet paternitatis, nativitatisque differentia. Itaque neque re, neque cogitatione potest inspirans Pater sine Filio intelligi: imo, si quidem ex animo Filius, et cogitatione tollatur, neque processionem jam esse possibile erit. Unde et dictum est; ideo ex Patre procedere dicitur, quia à Filio est. Quod si præcogitari dictus est, tamen prius posterius non est. Nam et causa, et causale, Filique mediatio, ac per Filium esse, a sanctis divinis rationibus traditur. Sed et simul, et conjunctus, et inseparabilis nihilominus pro confesso asseveratur. Temporales enim morulae in æterna vita locum non habent, ut ait Gregorius Nyssenus; eo quod illic nusquam temporis sit locus.

Per hæc ergo omnia, conficitur, quod initio propositum fuit, Filium a sancto Spiritu secundum causam et causale discerni, Patremque et Filium, unum sancti Spiritus principium esse, servata illorum ad invicem differentia, juxta sanctorum Patrum theologiam; per quam, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, divinis rationibus asserunt. Quoniam vero veritati veritas non reluctatur, et in his maxime sermonibus, ubi de fide agitur, in quibus summa concordia, et ad se ipsos, et ad cæteros doctores sit necesse est. Aliter enim Deus, homines per eos falli, atque errare permisisset; sive contraria vera esse volens; sive veritate veritatem collidens; veritati autem mendacium objectum est. Multis autem ex locis demonstratum est, per Filium, atque a Filio

substantiam habere Spiritum Sanctum quod dicitur, verum esse, hic, quæ prædicta sunt, suppositis: ad illa nunc proficiscamur, quæ veritati huic prorsus videntur adversari.

Accedat ergo primo Sanctus Joannes Damascenus: *Spiritum*, inquit, *Filii dicimus, ex Filio autem non dicimus*. Hoc si, ut quidem arbitrantur, id insinuare vult, quod non sit ex Filio Spiritus, neque per Filium substantiam habeat, omnino Spiritum sanctum ex Patre solo habere substantiam, doctor præclarus arbitratus est. Ille si ita est, etiam ex Patre esse sine medio. Si autem sine medio producere etiam substantiale Patris, propriumque ejus esse, neque Filio commune; substantialia enim personarum propria, cæteris omnino communia non sunt; quomodo igitur Patrem productorem per Verbum *splendifici* Spiritus dicit? quomodo ex Patre per Filium procedere Spiritum plurimis locis nos docuit? quomodo, si multum ordinem, vel habitum Spiritus ad Filium habet, dixit: *Oportet autem Verbum, et Spiritum habere*. Hæc enim sibi invicem contraria manifestissime sunt; si enim productor per Verbum, numquam profecto erit Patris substantiale proprium producere.

At si ex Patre sine medio, nunquam per Filium procederet; procedere enim per Filium quod dicitur, mediationem Filii designat, quam et Nyssenus tradit, et omnes una cum eo theologi tertiumque a Patre Spiritum sanctum secundum personalem ordinem commendat. Porro, sine medio, hoc est, ex solo Patre esse, dicere, hæc simul omnia tollit.

Atqui non solum, ut quidam id dictum exponunt, sibi contrarius hic doctor est, sed his quoque, qui ante illum fuerunt, Ecclesiæ magistris. Illi enim ex Filio, atque ex ejus essentia illum esse aiunt, et ex ipso prodire, et a Filio habere, esse, et ab eo procedere: ille autem, ex Filio non esse, non ex illius essentia, neque ex ipso procedere dicit. Hæc autem manifesta contradictio est. Ex quo sequitur, ut vel hic solus Ecclesiæ magister asseratur, solusque sanctus videatur, neglectis tot sanctis Patribus (piget enim dicere, *abjectis*), aut illorum multitudinem, atque auctoritatem antiquam reverendo, istum non admittere.

Sed hoc ineptum, ac insulsum est. Oportet enim sanctos omnes revereri, et, quæ ab illis dicuntur, pia intentione suscipere: atque ea ita exponere conari, sicubi fortasse dissentire videntur, ut et sibi ipsis, et aliis Ecclesiæ magistris quam maxime concordēs sint. Et, si quidem istud contingat, nihilque de concessis, ac ratis fidei rationibus tollitur, concordem ac veram expositionem dicere; sin autem, contrarium, Quo enim posito, absurditas sequitur, et ipsum ejusmodi est. Quanquam, non dici ad id, ut sit res, contrarium non est. Plurima enim vera quidem

sunt, non autem dicuntur, hocque, cum ex aliis A constat, tum ex ipsis Ecclesiæ dogmatibus. Esse enim Filium Patri consubstantialem, *Deique Genitricem semper Virginem* prædicari in Ecclesia, atque humanæ naturæ Filium Dei secundum substantiam unitum esse, vera quidem sunt; fuit tamen, quando non dicebantur; non tamen ideo falsa fuerunt. Nam postea necessitate urgente propter contraria dicentes, etiam ut in Ecclesia publice diceretur institutum, et formatum est; quid ergo mirum, si et sanctus iste quod non pronuntiabatur, ut multa alia, et tunc, et prius, non dici ait? Non enim profecto per hoc ostendit, quia non est: sed hoc solum, quia in consuetudine dicto non proferretur.

Sed enim cum sibi non esse contrarium, hinc B profecto constat. O-tensum enim prius est quia, ubique per præpositio, in quibus assumitur, præcedenti causæ cooperatur, atque ad eam efficiendam, quam ipsa inspicit, sive in naturalibus, sive in artificibus quispiam sermonem exercere velit. Ramus enim per quem fructus oritur, eandem, quam radix naturæ intentionem habet. Et serra, verbi gratia, per quam faber gradum facit, ad illum, non ad alterius generis effectum artificis cooperatur. Non enim ad calefaciendum, seu dealbandum illi cooperabitur. Prorsusque ea, per quæ aliquid fit, cooperantur his qui prius illa movent, ad illorum natum una cum illis causa effecta, vel quasi instrumenta, vel quomodolibet C aliter illos adjuvantia.

Si quidem igitur non esset eis differens natura ad eos qui illis utuntur, essent et ipsa profecto simplicior causa, sicut prima illa; sed in Patre etiam hoc magis. Si quidem et eadem esset ad utentes operatio. Verum in Patre, et Filio, quoniam una natura numero inspicitur, et una eis etiam actio, sive processio est, unus atque idem Deus, merito Filii per, et Patris ex, significatione non differet, sed ipsa quidem ad de, vel ex, transibit: illa vero rursus ad per, transferetur, communeque et unum atque idem cum Patre principium sanctus Spiritus erit, propter æquam Filii ad Patrem Deitatem, atque D essentiam eandem, aliamque omnem identitatem, et indemutabilitatem: concessa semel a Patre per Filium sanctum Spiritum procedere: doctoribusque omnibus clamantibus, non esse fas, differentiam aliquam quomodolibet in hisce præpositionibus intelligere hoc indeterminate monebimus, decentibusque, in Patre, et Filio, de, vel ex, a, per, nihil differre, nisi in quantum substantias discernunt. Ait enim magnus Basilii ad Amphilochem scribens, cap. 5: *«Unus Deus et Pater, ex quo omnia: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.»* Istæ non sunt legem ponentis voces, sed distinguentis potius sub-

stantias. Non enim, ut alienum naturæ introducat, sed ut inconfusam Patris, et Filii intelligentiam commendet, ita pronuntiavit Apostolus. Et theol. Gregorius ait: *ex quo, et per quem quod dicitur, non naturas scindentium, sed unius inconfusæque naturæ proprietates exprimentium.*

Propter hoc igitur per particula assumpta est, ut consubstantialitatem simul et personarum ordinem ac discretionem signet ex processibus ipsis apparentem. In quo sane ordine ac discretionem, Filii persona medium obtinet locum, quam semper etiam in communi consuetudine significat, per, et ne vel una persona, Pater, et Filius existimetur propter præpositionum similitudinem, vel duo, et contra se divisa ambo, Spiritus principia videantur, talisve esse Filii persona, qualis et Patris est, nihil ante se cogitatum habens, quemadmodum et Pater. Ex enim sistit mentem, et ulterius ire non cogit, principalemque causam querere, cui ex principaliter distributa est; per autem alteram quoque personam præter ex, includit; et ad illam provehit mentem, principalemque illam designat causam, in qua hæc ponitur, medium et primi, et ejus, ad quem processus, sive operatio. Atque ita Trinitatem integre nobis commendat per, simulque processus personarum ad invicem ordinem indicat. Sed et essentiæ quoque unitatem per se tertio connectit, juxta Gregorium Nyssenum, Filii mediatione, et sibi Unigeniti honorem servante, et Spiritum naturali Patrem habitu non excludente: Sic enim, ut ait magnus Basilii, et substantiæ, conceduntur et pium unicus principatus dogma non decedit.

Quoniam igitur cum unitate personarum quoque discretionem constiteri, secundum fidem nobis traditum, debemus, hæc autem et ambo, alterum quidem ex Patre, per Filium Spiritum sanctum procedere dici commendat, alterum autem ex Filio dici non ita, ideo Damascenus per Filium quidem procedere fatetur. Ex Filio autem non dicimus, adiecit, putans illi ex, personæ non congruere, antequam illa persona cogitatur, sed ei antequam nulla, qualis est persona Patris. Plurimi vero sanctorum Patrum, atque iidem sæpius, easdem dictiones in theologia secundum differentes intelligentias et suscipiunt, et non suscipiunt, et aliquando sic, aliquando aliter, ut magnus Basilii in questionibus ad Ennomium, *germen* Filium dicentem non suscipit, dictionem hanc imperfectionibus congruere existimans; quocirca eam maxime ponebat Eumomius. Verum theologus Gregorius, in primo libro De Filio, de eo et Spiritu sancto loquens ait: *Horum autem alterum quidem germen, alterum vero productum est.* Et causam quidem, et causale in divinis personis dici, volat Cyrillus beatus mus dicens: *Causam vero et causale ne nominare quidem fas est, si quis illud scilicet juxta crea-*

¹ Ephes. iv, 6.

turatum morem accipiat. Communis autem fides, omnesque theologi, in sola causa et causali divinas personas distingui dicunt, majusque quod dicitur, Patri, causæ ratione plurimi doctorum assignarunt. Juxta opinionem autem Arianorum ab Ecclesiæ ambitu repellitur.

Nihil ergo mirum, si etiam doctorum alii quidem ex principali causæ, et ante quam nihil cogitatur, hinc soli congruere eam arbitantes, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, productoremque Patrem per Verbum asseverant, quia Filii omnia ad Patrem referuntur, non tamen ex Filio dicunt. Alii vero et ei qui ex causa est, ut Filio congruere ponentes, cujus Pater principalis præcogitatur causa, eo quod unum principium, et una causa sit Pater, et Filius, sicut et una essentia : nunc quidem per Filium esse ac procedere dicunt, nunc autem ex Filio esse, et prodire, et procedere, secundum sanctorum, ut dictum est, divinas rationes tradunt, per utraque illi idem volentes, etsi syllabis differant.

Placuit ergo Damasceno in hujusmodi theologia potius uti *per*, a qua et consubstantialitas, et unitas, processuumque, ac personarum ordo, et discretio apparent, quam assumendo ex causam tantummodo significare : maxime, ne vel una persona, Pater et Filius existimarentur, propter prepositionum similitudinem ; vel ne videretur Filius nihil ante se cogitatum habere, sicut et Pater ; ita enim ei visum est, et alia, quæ prædicta sunt.

Sed ista quidem sufficiunt, etiam si magister dixisset, ex Filio non esse Spiritum. Nunc vero, non ita dixit, solum : *Ex Filio autem non dicimus* ; hoc autem nulla ratione contrarium est ei, quod esse ex Filio dicitur. Communem quippe tantum usum per hoc tradit. Si igitur ea expositione suscepta, quam multi volunt, plurima quæ sunt rata, convelluntur, et neque ipse sibi, neque aliis ante se doctoribus concordat, nostra autem explanatione admissa, nihil tale contingit, eorumque quæ rata sunt, nihil omnino decedit : constat profecto, hanc esse veram expositionem, illorum autem falsam et rejiciendam. Ex quibus etiam dicitur verbi illius beati Dionysii solutio, quo ait : *Solus fons supersubstantialis Deitatis Pater est* ; qualem enim fontem magnus iste pater Deo et Patri reddit, ante quem nihil cogitatur, talem Damascenus in Filio denegat. Ante hunc enim pater cogitatur. Et rursus hujusmodi causam a Filio Joannes aufert, qualem Augustinus Patrem dixit, principalem ipsum causam appellans : *Principaliter enim*, ait, *ex Patre procedere Spiritum sanctum* ; et addidit : *Principaliter autem dixit, quoniam et ex Filio Deo Spiritus invenitur procedere*.

Fontem ergo sancti Spiritus et Filium a doctoribus dici supra monstratum est. Sed quoniam ante Filium quidem Pater cogitatur, ante Patrem autem

nihil ; ipseque ex Patre esse dicitur, atque ad ipsum refertur : *Et omne, quod esse a Filio dicitur, ad primam causam relationem habet*, secundum Basilii sententiam in libro *Quæstionum*, secundum quem modum et radix, et fons, et solus causa Pater dici potest, ut ostendatur ; ex quo quod dicitur et neque tria, neque duo principia deorum pluralitate separata suscipiantur, ut ait Gregorius theologus, in lib. *De Spiritu sancto*. Ideo et dictum est : *Vivo ego propter Patrem*. Et : *De hora illa nemo scit, neque Filius, nisi Pater* ; et : *A me ipso facio nihil* : et : *Sicut audio judico* ; et : *Mea doctrina, non est mea* : et : *Pater meus major me est* : et si quid hujusmodi ab eo dictum est, qui omnia ad Patrem refert, sicut et de Spiritu, alibi quidem ait : *Quia mittam vobis Paracletum* ; alibi autem : *Quem mittet Pater in nomine meo*, hoc est per me. Neque enim personam Spiritus sancti futurum Filium per hoc significat. Illud quidem, ut suam ostendat dignitatem. *Dignitate enim et ordine secundus a Filio est*, juxta magnum Basilium, *majoremque Spiritu sancto Filium*, magnus ait Athanasius. Hoc autem principium sine tempore honorans, et ne videretur Deo adversari, ut ait theologus Gregorius.

Enimvero ostensum est etiam conversionis ratione, quia Patrem ad solum Filium conferens vir sanctus hoc ait ; cum dixisset enim : *Supersubstantialis enim divinæ generationis res non convertunt ad invicem* ; solus autem fons supersubstantialis deitatis Pater est, addidit : *Cum non sit Pater Filius, neque Filius sit Pater, et divina vero generatio hoc signal*, et quæ alia prædicta sunt. Tenemus itaque doctoris intentionem, alio ex loco sibi ipsi, ac doctoribus cæteris concordem, qui sunt ejusdem meriti, et in sanctorum cœtu nihilo inferiores. Ut autem quidam volunt, contrarium omnino contingeret. Fontem quippe sancti Spiritus Filium dicere juxta invectum ab eis secundum processum, ut vanum ac plurimis absurditatibus obnoxium, supra confutatum est.

Et certe non solum fontem sancti Spiritus, magnus Athanasius Filium dixit, sed et solum eum dixit sancti Spiritus fontem. Theodoritus enim in libro suæ *Ecclesiasticæ historiæ*, cap. 23, infert epistolam magni Athanasii ad Afros de Ariminensi concilio, in qua, ita scriptum invenitur : *Quis autem his congregari velit hominibus, qui neque sua suscipiunt ? Nam in decem illorum et pluribus, ut prædiximus, synodis, alias alia scribentes, satis evidenter, ostendunt, se singulas illarum improbare. Patiuntur autem hoc, quod et Judæi tunc passi sunt. Ut enim illi solum fontem aquæ vivæ relinquentes, foderunt sibi lacus, qui non potuerunt aquam continere : scriptum est autem apud prophetam Jeremiam ; ita et isti pugnantes adversus universalem synodum, foderunt sibi synodos plurimas*.

Sed et in libro *Contra Arianos*, magnus idem

Athanasius Salvatorem solum Spiritus sancti largi-
torem esse ait dicens : *Et contra Salvator cum sit*
Deus, et regni Patris semper imperans Spiritus sancti
largitor solus est. Hæc igitur ex abundanti dicta
sunt, ad ostendendum ; quia et Filius sancti Spiritus
fons dictus sit.

Si igitur doctores sibi ipsis, atque invicem con-
cordes esse necessario fatendum est, hoc autem
nunc maxime fit, nihilque concessorum dogmatum
mutat, his ita expositis, ut dictum est ; alias autem
contra penitus contingit ; evidens profecto docu-
mentum est, hanc quidem expositionem veram esse
solum, omnesque præter istam, falsas esse.

Patet item dicti illius solutio, quod posuit Gre-
gorius theologus : *Omnia scilicet, quæ habet Pater,*
esse Filii, præter causam. Sicut enim divus Diony-
sius Patrem ad solum Filium conferens juxta con-
versionis rationem, Patrem solum fontem dixit
(non enim est Filius fons Patris), neque enim
convertitur : ita et summus hic vir, præter causam
habere Filium Patris omnia dixit ; causam scilicet,
quam habet ad Filium, Pater. Siquidem enim ar-
bitrantur per hoc, sanctum virum, nullam omnino
causam Filio reddere, falluntur. Ipse enim est, qui
ait : *Ex principio principium.* Quin et in oratione,
quam facit ad Christum, ita inchoavit dicens :
Te nunc quoque benedicimus, Christe meus, Verbum,
sancti Spiritus sine principio servator. Quam ergo
habet Pater ad Filium causam indicare voluit ; ali-
ter quippe sibi ipsi non congrueret, sententiaque
fallax videretur. Dicere enim præter causam, om-
nem causam auferentis esse voluit ; hoc autem
falsum est. Vel creaturarum enim ipsum certe
causam dicent. Attestatur his et ipse dicens : *Om-*
nia quæ habet Pater, Filii sunt præter causam ; et
omnia quæ habet Filius, Spiritus sancti sunt, præ-
ter nativitatem.

Constat ergo quia Patrem ad Filium comparans ;
præter causam, dixit, quam scilicet habet Pater ad
Filium, sicut et quod sequitur, Spiritum ad Filium
comparantis est, relationem illorum ad invicem
inspicientis, secundum illorum proprios processus.
Dicere namque, Spiritum habere omnia præter
nativitatem, nihil aliud significat, nisi præter quam
immediatam ex Patre esse ; quippe cum Filium qui-
dem ex Patre sine medio sit, juxta proprietatem
suam, sanctus autem Spiritus ex Patre per Filium
procedat, quocirca neque convertitur, quoniam ne-
que processus illi, et consequenter neque substan-
tialia convertuntur. Et ex hoc igitur nihil pro se
concludunt.

Eadem vero ratione, ne id quidem illis opitula-
tur, quod ait sanctus Maximus in Epist. ad Ma-
rianum ita scribens : *Synodicorum igitur præsentis*
sanctissimi Papæ, non tot capitula quot scripsistis,
repudiaverunt, qui in regia civitate convenerunt. Duo
autem sola, quorum alterum quidem de theologia
continet. Quia, inquit, etiam ex Filio procedere
Spiritum sanctum, alterum vero de divina incarna-

tionis : quia scripsit, non sine primi patris peccato
esse Dominum, in quantum homo erat. Et primo
quidem concordēs Romanorum Patrum protulere
sententias. Cyrilli quoque Alexandrini in exposi-
tione super Joannis Evangelium, ex quibus seipsum
non Filium Spiritus causam facere ostenderunt.
Unam enim noverunt Filii et Spiritus esse causam :
alterius quidem secundum processionem ; sed ut
per ipsum procedere insinuarent ; sicque conjun-
ctionem essentiæ, et incommutabilitatem commenda-
rent.

Itaque quod sanctus Cyrillus plurimis in locis
Spiritum sanctum ex Filio sicut etiam ex Patre di-
cat, eumque ex Filio esse et per ipsum, et ex ipso
naturaliter procedere, et quia per ipsum profusus
naturaliter propriam nobis substantiam signat, et
quæ talia, satis supra declaratum est. Sed et Ro-
manorum doctorum, Hilarii scilicet, Ambrosii et
Augustini dicta huic sententiæ congrua produxe-
runt ; qui et ex Filio procedere Spiritum sanctum
docent. Hæc autem mirum, si non etiam causam
insinuat. Ea enim ratione, ut datur intelligi, ne-
que cum ex Deo esse, et ex Patre procedere Spi-
ritus asseritur, causam designabit. Sed ista, præter
Scripturæ intensionem sunt ; nempe, quoniam juxta
sanctum Cyrillum, Occidentalesque doctores fateri-
tur hujus esse sententiæ, qui evidenter ex Patre
et Filio ; veluti ex uno principio prodire, ac proce-
dere, ut dictum est, Spiritum sanctum constituentur.
Nihil ergo novum a se ipsis introducunt, qui etiam
ex Filio Spiritum procedere fatentur : simulque
præsens epistola Romanorum Patrum præexposi-
tas allegationes illorum veraciter esse commendat,
Aut enim ipsæ omnes sunt, aut ex ipsis aliqua,
quas tunc protulerunt. Non enim profecto falle-
batur sanctus Maximus, aut mentiens ista dice-
bat.

Quid ergo sibi volunt, cum Spiritum sanctum ex
Filio quidem procedere dicunt, non autem esse
Filium causam sancti Spiritus adjiciunt ; quia enim
Filius quidem ex Patre est ; Filii autem omnia ad
Patrem referunt, dictum vero est etiam a sanctis,
ex Patre et Filio Spiritum sanctum, veluti ex una
re, et uno principio esse, ac procedere : propterea
ex hujusmodi sententiis aperuerunt se, Filium non
propriam, et peculiarem causam Spiritus, præter
Patrem, intelligere. Merito sane. Neque enim duo
sunt divisa contra se, atque ab invicem disjuncta
principia sancti Spiritus ; neque ut personæ duæ,
ita duo etiam Spiritus sancti principia sunt ; quem-
admodum enim mittit quidem Pater Spiritum san-
ctum, mittit autem hunc etiam Filius ; neque ta-
men Filius alia missionis causa præter Patrem est ;
neque enim mittit Pater sine Filio, sicuti neque
sine Filio facit ; quocirca etiam dictum est, una
datione et una largitione mittit Spiritum sanctum,
ita et de eo quod proposuimus dicendum, atque eo
magis quo missio idem est quod processio, ut supra
declaratum est. Aut si hanc nimium contentiosus

quispiam substantialis sancti Spiritus processionis indicium dicat, profecto, nunquam mitteretur a Filio, nisi etiam ex ipso esset; alioqui minister esset Filius.

Non itaque vel Pater solus causa est Spiritus sancti sine Filio, vel sine Patre Filius; per Filium enim procedere dicitur, et Pater per Verbum productur esse sancti Spiritus asseveratur. Constat hoc etiam ex sequentibus ipsius verbis. Ait enim: *Unum norunt Filii, et Spiritus causam Patrem*; alterius quidem secundum nativitatem; alterius vero, secundum processionem. Hæc autem prædictis optime consonant. Nam Filius quidem ex Patre secundum nativitatis, vel geniti definitionem, ex Patre sine ullo medio est. Spiritus sanctus autem juxta processionis, seu procedentis terminum, ex Patre per Filium est; quæ cum ita sint, congruo Filius ac Spiritus ad unum principium Patrem referuntur, ut Filius quidem seorsum non sit causa: non enim est vel Filius, vel quæcunque causa sine Patre; Pater vero ac Filius una causa, unumque principium sit sanctus Spiritus.

Etsi enim, ut supra declaratum est, esse habet a Filio, ab ipso scilicet sumens, ac penitus ex ea causa eum pendere pietatis ratio tradit, et quæ alia prædicta sunt: ob id tamen, quod Filius quidem sit ex Patre sine medio, Spiritus autem per Filium procedat, ac per ipsum Patri jungatur: quodque Filii omnia ad Patrem referantur, Pater unum sancti Spiritus principium dicitur, quocirca solus quoque fons deitatis dictus est; fonsque et radix Filii et Spiritus, et solus causa dici potest, quod nihil ante se cogitatum habeat, atque ad ipsum referantur omnia. Unde et magnus Basilii dicebat: *Naturalis bonitas, et regia dignitas ex Patre per Unigenitum ad Filium pertingit*: ita et substantias fatemur, piique unici principatus dogma non decedit.

Consonant quidem et ista præteritis; verum ne id quidem dissentit, quod sequitur. Nam dicere: *Propterea et Filio procedere dixerunt, ut per ipsum eum procedere significarent*, nihil est aliud quam dicere: Idcirco ex Filio procedit, quia procedit per Filium: quia enim per Filium procedit, naturaliter scilicet atque essentialiter procedit. Ita quippe et essentialis conjunctio, et incommutabilitas declaratur: quod autem per aliquod naturaliter, atque essentialiter prodit, ex ipso etiam substantiam habet. Itaque per Filium prodire, idem est quod per Filium procedere; hoc enim indicat per Filium habere substantiam; quod igitur superius processionem appellavit, hoc in consequentibus per Filium prodire, ac procedere dixit.

Constat ergo et ex his, ex Filio procedere quod dicitur, idem esse quod per Filium procedere. Porro ista etiam ante sunt dicta. Sed et illud quoque demonstratum est, quod essentialis Filii ad Patrem identitas, omnia Patris Filium habere facit, præter solum Patrem esse. Atque eodem modo,

A quo etiam Pater; aliter quippe essentialis identitas tollitur, maxime cum dictum sit, una tantum re, eos differre: quod hic Pater sit, ille Filius, alia vero omnia, esse communia. Pater itaque causa Spiritus est, sicut et Filius. Dictum est tamen, eos non asserere Filium sancti Spiritus causam, propter illa quæ prædicta sunt; quod enim ex Damasceno sibi vult; *ex Filio non dicimus*, ne duo principia divisa videantur, nec persona Filii, ut Patris persona esse, nihil præ se cogit, tum habens, hoc et istis in hoc loco sibi vult. Unum enim principium est sanctus Spiritus, Pater et Filius; et neque Filius sine Patre, neque sine Filio Pater. Non enim esset procedens Spiritus sanctus; quia tamen Pater sine causa est, ipsi causæ nomen separatum est, quæ causa ad Spiritum sanctum relata, Filium quoque comprehendit, quia per Filium procedit. Nam ex Patre procedere, doctores pro eo acceperunt, quod est ex Patre per Filium procedere.

Sic itaque, et quæ in prædicta epistola posita sunt, veritati et sibi ipsi concidunt; et quæ a sancto Cyrillo Latinisque doctoribus de Spiritu sancto dicta sunt, interroganti sancto Maximo, Romani allegaverunt. Impossibile nanque est, magistros Ecclesiæ, ex Filio esse atque procedere Spiritum dicere, et rursus per Filium esse atque procedere, deinde causam a Filio auferre; hoc enim est aperta contradictio, constatque, quia et ipsi contradicentes, quod dicitur ex Filio procedere, ut quo causa significetur, non suscipiunt. Ex enim præpositio, et maxime in divinis personis, processum cum causa commendat; et per, tantum valet, non solum quia, ut dictum est, in divinis idem valet quod ex, sed quia etiam per se ipsam in quibus assumitur, ubique causam indicat; sive enim per instrumentum, ut per causam, vel causæ consortium dicimus, sive per locum; quia causa motus est locus, et motus omnis in magnitudine, atque distantia; similiter ut per causam dicimus, sive per tempus idem (tempus enim motui plurimum confert); sive in syllogismis extrema per medium connecti dicimus; constat quia per mediam causam, secundum animi totum, sive transgressionem contingit.

Prorsus vero possibile non est ut cum dicimus per, non etiam aliquam causam una cogitemus; quoniam igitur per Filium prodire ac procedere dicitur Spiritus sanctus, causam profecto et Filium esse necessario datur intelligi. Et simul constat ut substantialem causam; quippe ab illis consummata, et plenissima perfectione, summaque ad Patrem æqualitate, sive unitate longissime remotum est, Filium instrumentum ponere, seu locum, seu tempus, aut aliquam imperfectam, et alterius essentialis causam; si enim in creaturis, unam causam, unum creatorem, unum Patrem, et Filium commendat per, multo sane magis in consubstantiali

eis Spiritu sancto unam causam, unumque principium, Patrem et Filium commendat.

Magnus præterea Basilius ad Amphilochem scribens, cap. 8, sic ait: *Quod per Filium creare Pater dicitur, neque imperfectam commendat creationem Patris; neque invalidam Filii efficientiam signat; sed unitissimam commendat voluntatem.* Itaque vox ista, *per Filium*, causæ ante omne principium, confessionem habet; non in prædicamento causæ conditionalis assumitur. Patet igitur quod in creaturis quidem *per*, commendat unionem voluntatis; in sancto autem Spiritu unionem Patris et Filii, secundum substantialem processum sancti Spiritus insinuat, secundum quem ex Patre per Filium prodire ac procedere asseritur, et ex Patre ac Filio procedere. Pluribus igitur ex partibus ostenditur Patrem et Filium unum esse principium, unamque causam Spiritus sancti: dictum est tamen Romanos Filium non causam Spiritus, propter ea quæ prædicta sunt, facere. Constat autem ex his, et quia ex Filio procedere Spiritum sanctum non ulla novitas est, neque nova adjectio, ut quidam asseverant. Nam et temporibus sancti Maximi à Latinis ita legebatur: *Ad quem sanctorum allegationes*, ut ipse ait, *huic sententiæ congruas protulerunt.*

Paucis vero interpositis, in eadem epistola, idem sanctus adiecit, concludens: *Romanos de his sine ratione culpari.* Liquet igitur, et ipsum approbare, quod dicitur, Spiritum sanctum ex Filio procedere, eosque qui ita dicerent, laudare, et qui culparent, insimulare. Essent autem sane ineptissimi, qui propter id quod dictum est: *Ex Filio non dicimus, causam sancti Spiritus à Filio omnino auferentes*, ex eo quod asseritur ex ipso procedere, hanc non illi rediunt, cum hanc processionis dictionem et ipsi Spiritus sancti substantiam commendare definiant. Ex hoc enim rationabilius illi causam reddent, quam per illud auferent.

Nam si ex Patre procedere, quod dicitur, causam commendare consentitur, quomodo non etiam Filium, unam cum Patre causam sancti Spiritus fatentur, cum audiant, ipsum etiam ex Filio procedere? Imo vero, quomodo ad eos quidem, qui hoc dicunt, efferantur; sanctis autem ita dicentibus, non contradicunt? Quod si ex Filio esse ac procedere, cum doctoribus ecclesiæ, et sancto Maximo, et Romanis, qui super hoc sanctorum dicta protulerunt, vel coacti suscipiunt, non tamen per hoc causam significari volunt: primum quidem, neque sic deberent ad hanc dictionem omnino indignari, deinde, præter suas opiniones volent, hoc enim, ut quod causam sine medio significet, re-fugiant; et neque cum ex Patre procedere dicitur, et ex ipso esse, causam significare cogentur, dicere, quærentque alterum vocabulum, quod substantiam sancti Spiritus significet, idque fortassis erit, *esse*, hoc autem in divinis personis idem valet quod procedere, simulque quænam et unde erit

A ista distributio: in Patre quidem, per ista causam signari dicere, in Filio autem hanc non ita?

At si ex Filio procedere consubstantialitatem et hic significari dicunt, nempe sicut Spiritus Patri consubstantialis est, quia procedit ex Patre, ita et Filio consubstantialis est, quia procedit ex Filio; nam et Filius consubstantialis est Patri, quoniam ex ipso est, siquidem vera prosequitur magnus Basilius dicens: *Porro essentiæ identitas, quia est ex Patre Filius.*

Attestatur his et Cyrillus beatissimus: *Nasci enim*, inquit, *ex Patre per Filium, invitos nos etiam, ac renitentes coget, illi consubstantialitatem reddere.* Sed et quod per illum prodire dicitur, nequaquam essentiæ conjunctionem, immutabilitatemque commendaret, nisi per Filium habere substantiam quod procederet, præsupponeretur; nam quod ita prodit necessario etiam consubstantiale est, siquidem et in loco verax est sanctus Maximus dicens: Spiritus sanctus sicuti naturaliter secundum essentiam Dei et Patris est, ita et Filii secundum essentiam est, ut qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedat; propter hoc igitur consubstantialis est Filio, quia per illum procedit ex Patre; hoc autem idem esse quod ex Filio procedere, plurimis ex locis demonstratum est.

Enimvero multo minus illis confert illa Basilii sententia, quam ut murum inexpugnabilem in suis disputationibus præponunt. Ait denique sanctus vir: *Gignit Deus, non ut homo; gignit autem vere; quodque natum est ex eo, verbum non humanum exprimit. Promittit autem Verbum verum ex ipso; emittit Spiritum per os, non ut humanum, quia neque Dei os corporaliter est. Ex ipso autem Spiritus, non aliunde est.* Primum in his notare convenit, quia *promere*, in Filii substantia, sanctus accepit.

Nam de substantialibus processibus hoc in loco illi sermo est; sicut et theologus Gregorius emanationem sempiternam substantiam dixit. Et quoniam duæ personarum substantiæ sunt, invicemque differentes, idem protinus adiecit: *Emanationis differentia differentem etiam illorum appellationem fecit*, ut scilicet alius quidem esset Filius, alius autem Spiritus sanctus. Itaque cum Spiritum sanctum promere dicatur Filius, et, quia ab eo Spiritus effulsit, ut ait in precibus magnus Basilius, sancti Spiritus ex Filio substantia evidentissime signatur. Secundo, notandum quod etiam *emittere*, in substantia sancti Spiritus accepit; hoc autem superioribus concinit; in quibus, a sanctis Patribus ostensum est, *mittere* et *mitti*, intemporales Filii et Spiritus substantias designare, ac *mittere*, causam; *mittere vero*, causale signare.

Sed emittit, inquit, *Spiritum, per os.* Os autem Patris Filius, ab Ecclesiæ magistris exponitur; idem igitur est dicere, *emittere Spiritum per os*, et Spiritum ex Patre per Filium procedere. Hoc autem per Filium habere substantiam insinuat. Nam procedere Verbum substantiæ illius signifi-

calivum est, constatque per hoc, quod cum Filius A
mittere et emittere dicitur Spiritum, ex Filio, atque
per Filium sancti Spiritus substantia significatur,
mittique ex eo esse significat. *Verum et ex eo*, id
est, Patre, *Spiritus sanctus*, inquit, *est*, et non
aliunde. Nempe ex Patre esse Spiritum sanctum ab
omnibus conceditur, non aliunde autem dixit; quo-
niam hæreticorum plurimi, ex Patris essentia Fi-
lium excludere volentes, illum neque ex Patris
essentia, neque ex substantia illius esse fatebantur,
sed ex alia quadam essentia atque substantia
(quod Arianorum erat propositio); atque id quidem
constat ex his quæ prædixerat magnus Pater Ba-
siliius in rescripto dictatæ a se fidei. Indicat autem
id, in Expositione xxxii psalmi dicens: *Spiritus*,
qui ex Deo est, qui a Patre procedit, ne illum ex-
ternam aliquam creaturam esse arbitreris; sed ut
ex Deo habentem substantiam glorifices; quanquam
et hoc quod ait *aliunde*, quæ diximus, commendare
sufficiat; *aliud* enim unde *aliunde* sumptum est,
in rebus maxime natura differentibus dicitur. Pater
autem, et Filius natura unum sunt: *Ego enim*,
inquit, *et Pater unum sumus*^b. Itaque non ad Filium
intuens, sanctus *aliunde* dixit, sed ad creaturas,
a quibus illum quidam hæretici habere substantiam
dicebant. Et ista igitur sententia, contra illos po-
tius quam pro illis est. Si autem contra illos, liquet
quia pro veritate est, ac per omnia superioribus
convincit.

Ex his autem, et ejus dicti solutio patet, quod C
in Nicenoprino concilio ad hesitantem philoso-
phum dictum proferunt; sic enim illic aiunt ad
illum Patres. *Suscipe unam divinitatem Patris, qui*
Filium ineffabiliter genuit, Filique ex ipso geniti,
et sancti Spiritus, qui ex ipso procedit Patre, pro-
priusque Filii est. Namque ex ipso Patre, quasi
digito ostenderent, dixerunt, pessimam contradic-
tionem auferentes, qui non ex ipso Patre, neque ex
ejus substantia, sed ex altera es-entia atque sub-
stantia Filium esse blasphemabant. Si autem ex
Patre dicitur, sed juxta procedentis terminum, ex
Patre per Filium procedit; ita enim ex Patre pro-
cedere, pro eo quod est ex Patre per Filium pro-
cedere, acceperunt, ejus quod est procedere, con-
nexam definitionem explicantes. Idcirco etiam ad-
jectum est, *Propriusque Filii est*; proprius autem
Filii a sanctis Patribus Spiritus dictus est, ut qui
in ipso et per ipsum naturaliter prodit, atque ex
ipso est, quippe ab eo esse accipiens.

Insa denique synodus per episcopum Leontium
attestatur ad philosophum dicens: *Proprium esse*
Spiritum Filii, atque ex ipso manare; sed illud quo-
que quod ait magnus Basiliius: *Quoniam communia*
Patri et Filio, communia et Spiritui sunt, optime
quidem dictum est; non autem per hoc, quod vol-
unt, conficiunt. Hoc enim nihil cogit, Spiritum
vel sui ipsius, vel alterius personæ productorem

esse, quippe omnia quæ habet persona, cæterarum
quoque communia sunt, servatis tamen proprieta-
tibus cuique personæ. Nam quæ adsunt Filio, et
Patri adsunt, servato tamen alteri Patrem esse,
alteri Filium. Unde, et ipse sanctus ait in lib. *De*
Fide: *Omnia Filius cum sit, quæ et Pater est,*
serva mihi has proprietates. Manens igitur Filius,
omnia est quæ Pater, juxta ipsius vocem Domini
dicentis: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*^a. Re
autem vera, imaginis sunt omnia quæ adsunt pri-
mitivæ formæ. Joannes quoque Chrysostomus 61
hom. super Joan. *« Ego in Patre, et Pater in me. »*
Nihil enim aliud sum ego, quam quod Pater est,
manens Filius; neque ille aliud, quam ego, manens
Pater. Et me, si quis agnoverit Patrem, agnovit; et
B Patrem si agnoverit, Filium didicit. Sic igitur et
quæ sunt Patris et Filii, communia sunt Spiritui
sancto, servata sibi proprietate personali, hoc est,
manenti Spiritui. Porro in hujus ratione proprie-
tatis est, esse ex Patre per Filium. Itaque non
jam erit Spiritus ex se ipso proferens Spiritum, sed
Pater et Filius. Illorum enim erat inspirare Spi-
ritum sequentem proprium.

Enimvero quod aiunt: *Siquidem verum esset ex*
Filio procedere Spiritum sanctum, oportebat anti-
quos Patres, cum pro Unigeniti gloria adversus
Arium pugnarent, ad commendationem ipsius ad
Patrem æqualitatis, unitatis hoc dicere; si enim
*a minoribus hoc moliebantur, longe magis a ma-
joribus id oportebat facere; quia vero non id dixe-*
runt, liquet quia non ita opinati sunt, nullam in-
ducit necessitatem.

Primum quidem, quia Ariani blasphemantes
Filium esse creaturam; multo deterius de sancto
Spiritu senserunt. Creaturam enim Filii Spiritum
sanctum esse, desipiebant, eumque ex Filio,
quemadmodum et omnia esse dicebant; neque
hoc solum, sed etiam ex solo Filio, quod insinuat
magnus Basiliius conficiens adversus Eunomium,
et dicens: *Quomodo igitur soli unigenito causam*
Spiritus applicat, prædicamentumque ipsius naturæ,
hujus creationem facit? Si igitur etiam ex Filio
Spiritus procedere ipsius objectum fuisset, nulla-
tenus ad commendandam Filii ad Patrem honoris
æqualitatem efficax fuisset. Et ipsi enim ex illo
esse, ut dictum est, confitebantur, sed ut creatur-
as; quantum enim ex dictione, non coge-
batur essentiae identitatem confiteri. Si igitur ex eo
quidem quod et Filius omnia facit quemadmo-
et Pater, et ita etiam Filius suscitatur mortuos et
vivificat quemadmodum et Pater, non induceban-
tur ut Patri Filium æqualem ponerent: quomodo
ex eo quod Spiritus ex ipso esse diceretur, quem
creaturam ejus desipiebant atque eo multo inferio-
rem, persuasum eis esset ut Filium Patris digni-
tate honorarent? Nam in disputationibus, quod
urget magis, ac persuadet, proferunt. Magis autem

^a Joan. x, 30 ^b Joan. cxi, 45

si ex Patre ipsum procedere a Salvatore audientes, A
non hinc persuadebantur, Deum esse Spiritum
sanctum, quemadmodum et Patrem; de Patre
enim, quin Deus verus esset, nemo dubitavit: quo-
modo si hunc audientes ex Filio procedere, quem
creaturam Patris, primumque creatum ponebant,
inducti fuissent ut hunc Patri consubstantialem
dicerent?

Deinde, et sanctos Patres hoc dixisse invenimus.
Proprium quippe Filii, ut ab eo manantem dixe-
runt; proprium vero esse Filii Spiritum, eum per
ipsum, et ex ipso esse significat. Porro *manare*
verbum, in substantialibus processibus a sanctis
assumptum esse, pluribus supra monstratum est.
Sed enim in scriptis, qui per idem tempus clario-
runt, Athanasius, Basilus, Nyssenus, Theologus-
que Gregorius ex Patre per Filium esse, et proce-
dere, pro eo quod est ex Patre per Filium proce-
dere acceperunt.

Cum itaque, quod quaerimus, inventum fuerit,
non expedit plura curiosius quaerendo, molestias
pati. Simul et per hæc liquido probatur, quia ex
Filio esse causam signat, non solum proprietatem,
ut quidam putant, sed causam, præcedente etiam
proprietate, ut sæpe dictum est. Eunomius enim ex
Filio Spiritum dicens, et ipse conditionalem cau-
sam Spiritus Filium commendare volebat, divusque
Basilus in causa suscepit dicens: *Quomodo ergo
soli Unigenito causam Spiritus applicat?* Et cer-
tas erat dicere sanctum virum. Quod ergo neque
ex Filio, neque per eum ullo modo est, quomodo
ex Filio causam id habeat? Sed hoc non dixit, cum
eum ex Patre per Filium esse sæpe affirmaverit;
atque per Filium quidem naturaliter, et essentiali-
ter, et ab ipso esse habere asserens, ad id autem
quod creaturæ ratione esse dicebatur obsistens.
Itaque cum ex Filio essentia asseritur, naturalis es-
sentialisque substantia Spiritus sancti commendatur.

Præterea secundum prædictam rationem, neque
Sabellio ad commendationem divinarum in Trini-
tate personarum, ex Filio Spiritum procedere
Patres obtenderent. Et hoc enim addunt quidam.
Si enim Filium et Patrem audiens, dicentemque
Dominum: *Ego ex Patre exivi*⁶; et *Spiritus ex Patre
procedit*⁷, non inducebatur, ut Trinitatem Deum
confiteretur; profecto si etiam a Filio hunc procedere
audisset, nihil per hoc magis Trinitatem Deum
confessus esset: imo credi potest eum et sui simi-
les de Filio ista sæpius audisse, cum personarum
differentiam ponrent, causamque et causale, et
quæ ordinem ad invicem insinuarent; nam qui
per id temporis doctores erant, per Filium procedere
et ab ipso accipere, atque prodire, et cætera hujus-
modi de Spiritu sancto asseriebant. Cæterum si ex
evidentissimis Scripturæ testimoniis id percipien-
tes, verum non putabant, quomodo si ab homini-
bus audirent, concinentibus licet Scripturis crede-

rent? Nihil igitur ex his necessarium conficiunt.

Non solum autem ista proferunt ex sanctis, nihil
eis ad propositum, ut ostensum est, conferentia,
imo etiam sibi omnino adversantia, verum et ad
ineptias et nugas ea convertere contendunt, con-
cesso et ex Filio procedere Spiritum sanctum. Ac
primo dicunt *duo principia sancti Spiritus eos fa-
teri cogi, qui ita ex Patre ac Filio procedere Spi-
ritum sanctum asseverant*. At hoc sanctis Patribus
in primis imputandum fuit, qui per Filium et ex
Filio esse, ac procedere Spiritum sanctum, et ex
Patre esse, sicut et a Filio divinis rationibus pro-
bant. Quod si hoc eos ita asserentes non sequitur
(neque enim talia dixissent, si ista eos absurda se-
querentur; imo hæc dicentes, etiam unum princi-
pium fateatur), constat quia neque illorum dicta
referentes, hæc inepta sequuntur.

Deinde quoniam Filii omnia ad Patrem referuntur,
et unus Deus Pater et Filius est, atque unico processu,
sive ex Patre per Filium, sive ex Patre et Filio pro-
cedere asseritur Spiritus sanctus, ubinam locum
duo principia habebunt? Nam si quidem esset Patris
substantiale producere, hoc fortasse haberet ratio-
nem: quoniam vero, hoc non est, ut supra docui-
mus, commune est igitur Patri et Filio produ-
cere. Nam si substantiale esset, nunquam ex Patre
per Filium procedere Spiritus sanctus diceretur.
Quippe et quod procedit, et quod producitur, idem
omnino est. Itaque Pater quidem per Filium pro-
ducit Spiritum sanctum, ipse vero est qui produ-
citur. Idcirco etiam productor per Verbum dictus
est. Et tamen neque causam substantialem esse
monstratum est, neque enim rem significat, sed
solum prædicamentum est. Si enim rem causa
significat, etiam substantialis est, et causale con-
sequenter rem designabit ac substantiale erit.
Atque ita causalia cum sint Filius et Spiritus
sanctus, una persona erit, nempe quoniam osten-
sum est communia esse omnia Patri et Filio, ubi
non obstat relationis oppositio; producere autem,
neque paternitati congruit secundum ejus rationem,
neque nativitati opponitur. Istæ enim ad invicem
solam relationem, atque substantiam habent. Id-
circo nihil cogit a Filio *producere* auferre; alioquin
ut sapiens et bonus, quæ nusquam nativitati
opponuntur, Filio tollentes, minorem Patris essen-
tia Filium necessario faceremur, innata et propria
non ei, sicut et Patri redentes: ita et producere,
quoniam nativitati non obstat, nisi Filio communi-
cum Patre sit; sigillum prorsus uniforme non erit,
et indemutabilis imago Patris, et unus cum Patre
Deus.

Itaque secundum proprias substantiales relationes,
paternitatem scilicet ac nativitatem, discreti cum
sint secundum personas Pater et Filius, commune
indivisum per alia omnia pie observabitur. Non
enim quia duo sunt personis, ideo etiam per omnia

Joan. xvi, 28. ⁷ Joan. xv, 26.

eos dividere convenit; sic enim essent et duo sapientes, et duo boni, et duo creatores, et duo dii, et duo mittentes, quoniam mittit quidem Pater Spiritum sanctum; mittit vero hunc et Filius; et qui mittit initium quomolibet est ejus qui mittitur.

Ideirco dictum est a theologo Gregorio, *principium ex principio*, quanquam non video cur potius ex eo quidem quod ex Patre et Filio procedere dicitur Spiritus sanctus, duo sancti Spiritus principia nascuntur: ex eo autem quod a Patre et Filio mitti, non itidem duo oriuntur initia, neque tamen duo vel tres creaturæ dicuntur opifices, et tres dii, et tria consequenter principia; sed constat, quando neque *sapiens*, neque *creator* paternitati neque natiuitati opponitur: hic etiam Patri et Filio, et sancto Spiritui commune est, quando nec ejus substantiali proprietati, processioni scilicet, opponitur: unus creator unumque creaturæ principium Tribuas. Ac mittere Spiritum sanctum Patri Filioque commune est, quippe cum neque hoc eorum substantialibus proprietatibus obstat. Ideo et unus qui mittit, Pater et Filius est. Similiter qui producit, unus est eadem ratione. Sancto autem Spiritui mittere ac producere, ut ejus substantiali oppositum proprietati non adest; quod enim producit, ad id quod producit, refertur; et quod producit, ad id quod producit, vel inspirat itidem. Non autem possibile est idem esse quod producit, et quod producit. Nihil enim sui ipsius causa est.

Præterea, si producens Spiritus sit, procedens esse desinet, et Spiritus, quod hujus proprietas est. Et erit, vel gignendo Patre, et quomodo a Patre? vel productor, et quomodo Spiritus? Sed neque tertius a Patre erit, juxta Patrum theologiam, secundum quam ex Patre per Filium procedit: sicque neque procedens, aut Spiritus erit. Ideirco ut objectum proprietati suæ, *producere* ab ipso alienum erit, etsi sit ejusdem cum Patre et Filio substantiæ, ut ex ipsis essentialiter, et quasi ab una re existens. Propterea et qui ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum confitentur, neque ex Patre dicunt secundum proprietatem Patris (hæc enim ad Filium dicitur), neque ex Filio, secundum Filii definitionem, ejus quippe ratio ad paternitatem relationem ac substantiam habet, sed in quantum unum sunt Pater et Filius, secundum scilicet producendi rationem.

Sicut enim quando per Filium omnia dicuntur, unitio voluntatis ostenditur, ut ait magnus Basilus, ita et cum ex Patre per Filium procedere Spiritus dicitur, unitio Patris et Filii, secundum substantialem processum Spiritus sancti commendatur; quocirca et unum principium fatentur, unumque ipsius processum, ut ab uno: gignendi scilicet ac nascendi discretionem servata.

Quanquam et secundum exempla de sancta Trinitate a sanctis Patribus posita, quod dicimus, extrinsecus congruit. Lux enim est ex sole per radium, atque ex radio velut ex uno principio est,

fluviisque ex oculo per fontem, sive aqua ex fonte per fluvium, et fructus ex radice per rami, secundum unum processum unumque principium, prodeunt. Si autem hoc in materia contingit, multo magis in divinis, atque ab omni materia remotis, que sine tempore et intervallo inspiciuntur.

Tantum vero abest ut Romani et Latini duo Spiritus principia duosve processus consteantur, ut eos quoque anathematizent, qui talia dicere præsumunt. Denique in Lugdunensi concilio, Græcis Latinisque congregatis, hæc sententia promulgata est: quam plurimis in locis, Græcis Latinisque inscriptam litteris et libris, facile qui quærit, invenit.

Gregorius X, in Lugdunensi universali concilio: *Religiosa ac fidei voce pronuntiamus, Spiritum sanctum ex Patre et Filio æterne, non veluti ex duobus principiis, sed ut ex uno, non duobus inspirationibus, vel processionibus, sed una eademque procedere. Istud a principio confessum est, prædicavit, et docuit, hoc valide, et constantissime tenet, prædicat, confitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium, ac magistra; istudque tenet orthodoxorum Patrum ac doctorum, Latinorum atque Græcorum, vera immobilisque sententia. Verum, quia nonnulli per ignorantiam hujus irrefragabilis veritatis, in hæreses varias lapsi sunt: nos, hujusmodi hæresibus omnem aditum obstruere volentes, sacro simul decernente concilio, damnamus ac reprobamus omnes, qui negare audent Spiritum sanctum ex Patre et Filio æterne procedere, sive aut temeraria audacia affirmant Spiritum ex Patre et Filio, veluti ex duobus principiis, non ex uno procedere.*

Ista ab omnibus eo convenientibus firma et rata habita, litterisque Græcis et Latinis scripta, et apud eos durat, et Constantinopolim tunc cum delegatis missa sunt. Quod si nunc ista scripta non ubique cernuntur, alia ratio est. Quomodo enim servata sunt scripta, quorum opus post modicum eversum est? Tantam tamen ac tam celebrem synodum illam propter hæc fuisse conflata, apud plurimos adhuc in memoria est.

Ex his autem evidentius fit etiam quod beatus Maximus dixit: *Romanos confitentes ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum*, non Filium fateri sancti Spiritus causam. Neque enim Filium causa detrudentes hoc dixerunt; sed ne duas causas ostenderent, Patrem et Filium, sed ex una causa atque principio, ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum. Isti igitur, ut ait Maximus, *non rationabiliter nunc insinuat sunt*, et nunc irracionabiliter calumniis aguntur.

Qui vero duorum principiorum crimen exaggerant, addunt etiam dicentes: *Quia genitor non idem, quod unus productor est. Nam si esset idem, etiam converteretur. Genitor enim et productor est; non autem et productor genitor. Productor enim*

est et Filius, juxta eos qui etiam ex Filio dicunt Spiritum sanctum, qui genitor utique non est; quoniam vero non convertitur, differens est. Itaque et duo erunt productores; quod si detur, et duo etiam principia.

Digni sane sunt, qui ista dicunt, ut et ipsi contra interrogentur: an idem Pater est qui mittit, et unus mittens? Quippe Pater et mittens est, mittens vero non continuo est Pater. Est enim et Filius mittens, qui non est Pater; neque enim hoc convertitur, neque ipsi duo principia effugient; qui enim mittit ejus, quod mittitur, causa quomodolibet est; si autem ex Patre, et mittente, non duo colliguntur initia, neque enim Pater mittens, et Filius diceretur mittere Spiritum sanctum; ne in genitore quidem et productore istud erit. Sed id dicendum quod et antea diximus, quæ in Deo dicuntur ubi non obstat relationis oppositio, nihil prohibere personis, seu personæ adesse: puta, Deus quidem et bonus et creator; quia neque paternitati neque nativitati objecta sunt. Pater et Filius, unus Deus et creator et bonus est; Filius vero, quoniam ad Patrem opponitur, non erit idem genitor ac Filius, neque idem Filius et genitor. Producibile vero, ut dictum est, neque paternitati obijcitur, neque nativitati. Commune igitur utrisque est, atque ideo, unus productor est, neque enim producere quod dicitur Patris et Filii discretionem secundum rem facit; quippe hanc generatio fecit, atque nativitas sibi secundum se obijcit. Quemadmodum igitur idem Deus ac Pater, et idem Deus ac Filius, ita et idem genitor ac productor, et unus itidem Filius atque productor. Et sicuti Deus, qui est Pater, et Filius cum Patre solo non facit discretionem rei, ita neque productor, qui est Pater et Filius, cum Patre solo duas discretas indicat res. Patrem enim et productorem dicentes, secundum id quidem, quod dicimus Pater, Patris ad Filium discretionem intelligimus: secundum id autem quod productor, et Filium una cum Patre, tanquam unam rem simul intelligimus. Idem et de Patre et de mittente.

Quoniam igitur quæ Patri ac Filio communia sunt, ita ad Patrem solum, sicuti ad ambos se habent quemadmodum Pater, et productor, non duo facit principia, cum in solo Patre intelligatur: ita neque cum in duobus; quod si genitor, et productor non convertitur, non ideo duo sunt. Nam et Pater et Deus non convertitur, neque Pater et mittens, sed tamen neque duo mittentes sunt neque duo dii, neque duo existentia; unum enim Trinitas tota est, neque duæ personæ: Deus enim personam non designat, sicuti neque productor, neque mittens. Verum quia Deus nomen tribus adest, eo quod non apponatur substantialibus eorum proprietatibus, productor autem duobus, universalis a nobis Deus, quam productor intelligitur: non quod in Deo sit universalis, sive particularis (neque enim Deus genus est, neque in genere continetur,

sen specie), sed secundum significationem nominum, et sicuti nobis possibile est per hæc divina intelligere, nostri habitus consuetudine.

Quemadmodum igitur Pater et Deus, res una duabus intellecta rationibus, alia quidem universalis, alia vero particularis: ita et productor et Pater, una quidem res ambo sunt, et Filius et productor similiter. A nobis autem duabus rationibus agnoscitur: altera particularis, altera universalis, ut dictum est. Neque enim prævalet humana paupertas vel aliter de divinis loqui, vel uno nomine totum insinuare, quidquid per multa nomina intelligentiasque comprehendimus.

Quocirca duabus quidem intelligentiis et rationibus Pater et productor intelligitur, ut dictum est; non tamen hoc facit rerum differentiam: hac enim ratione unum Deum infinita nomina secundum differentes rationes ipsum re, ut possibile est, significantia, in infinitas res personasque discernent. Cæterum solam rationum differentiam inducunt ea quæ apud nos quidem sunt differentia, in Deo autem una ipsius eademque substantia: admirabile nomen, et res his omnibus respondens per summam perfectionem, et simplicitatem, et unionem. Totum enim in se ipso comprehensum esse habet, quasi quoddam pelagus essentiae immensum, juxta theologum Gregorium. In solis autem substantialibus relativarum rerum differentia est. Verum enimvero arbitrantur quoque et Patrem et Filium in unam conglutinari personam, si Patri Filius communicet, in productione, sive in spiratione sancti Spiritus, quod neque naturale, neque commune tribus est, reliquum esse aiunt, ut personale sit: atque adjungunt quoniam naturalium communio naturæ identitatem in personis indicat; ut personis igitur communio, personalis identitatis significativa erit, ut hinc necessario contingat Patrem ac Filium, et duos esse secundum personalem eorum oppositionem, et unum rursus propter identitatem, et communionem productionis. Atqui si producere substantiale [hypostaticum] esset, haberent ista rationem; quoniam vero substantiale id non esse, supra plurimis rationibus ostensum est, inanis est ratio, quodque docere debuerat, supponit. Nam, ut quæ dicta sunt rursus perspicua fiant, tria tantum trium esse substantialia [hypostatica] ostendimus: Patris quidem generationem, Filii vero nativitatem, sancti autem Spiritus processionem, quæ etiam personas denotantia, proprie substantialia sunt: producere autem, sicut et mittere, propria simpliciter ad Filium contrariam habentia divisionem, quemadmodum et causa propria simpliciter, et significativa Filii et Spiritus: quæ autem ita sunt propria, ut personas sequantur, quæque non sunt substantialia, neque personam denotant, neque duas personas unam esse faciunt. Neque enim Filius et Spiritus sanctus, una persona est propter causalis communionem; neque Pater et Filius una persona sunt, propter Spiritus sancti missionem, quia missio personale non est.

Similiter ergo producendi ratione Pater, et Filius, A
non una persona sunt; producere enim substantiale non est.

Nihil itaque necesse est unam personam esse; alioquin etiam mittendi ratione una persona erunt. Commune est igitur Patri et Filio producere; unusque productor, aut spirans ad productum, et inspiratum, sive Spiritum, relationem habet: nascendi scilicet gignendique discretionem servata, Non enim ex Patre ac Filio est, in quantum duo discreta sunt, secundum relationes suas, sed in quantum unum sunt.

Porro si quis secundum quod unum sunt, unum illud Spiritui reddens, qui ejusdem essentiae, vult etiam Spiritum ex se ipso esse; sed quemadmodum secundum essentiam Filius cum Patre unus est B
et Pater quidem gignit Filium, Filius autem non se ipsum gignit, non tamen ideo alterius essentiae quam Pater est: ita et Spiritus sanctus ejusdem essentiae cum Patre et Filio existens, ex se ipso tamen non est. Communis enim natura in unaquaque personarum est, secundum proprietatem suam. In Patre quidem ut a nemine habente, alii vero ipsam gignendo dante; in Filio autem nascendo ex Patre accipiente; in sancto autem Spiritu ipsam procedendo capiente, hoc est, ex Patre per Filium.

Si quis ergo illum etiam producere vult, aut Pater erit; et quomodo a Patre? aut productor, et quomodo Spiritus? Processu quippe sublato, secundum quem substantiam habet, ordo et relatio secundum causam, et causale, ipsumque personam esse, una tollitur. Non igitur producere habebit C
quasi oppositum substantiali proprietatis suae.

Putant praeterea inde aliam absurditatem sequi et dicunt: Si Spiritus sanctus etiam ex Filio procedit, major quidem Spiritu Filius erit, secundum causam, eritque tertius a Patre. Ac Filius quidem similior Patri, utpote ex ipso sine medio existens, Spiritus vero Patri dissimilior, neque ita idem sicut et Filius. Erit etiam Filio minor, quippe qui per ipsum majorem connectitur Patri. Et Filius quidem minorem distantiam habebit ad Patrem; Spiritus autem, majorem, maxime cum nullius causa sit.

Atqui ista quoque doctoribus imputanda potius sunt, si quidem absurda videantur. Ipsi quippe D
sunt, qui Spiritum a Patre tertium docent, sumpta scilicet ab ipso Domino occasione, in salutaris traditione baptismatis, ac per Filium procedere dicunt, perque ipsum Patri conjungi. Majorem quoque Filium Spiritu sancto magnus ait Athanasius. Quod si ista a sanctis dicta sunt, omnino nulla eos qui ista dicunt, absurditas sequitur. Praetereaque Spiritus sanctus si a Patre quidem alio processu, a Filio autem alio procederet, essetque processus ex ambobus duplex, fortassis haberet rationem culpare differentiam processuum, quod etiam differenter a Patre et Filio distaret Spiritus, ac propterea gradus in personis quosdam cogitare; sin vero unus idemque sibi ab utroque processus est, simi-

liter etiam, ad utrumque referetur. Itaque aut similiter utrique aequalis erit, nihilque distans atque dissimilis.

Sed enim quemadmodum Pater non magis perfectus est quam Filius, quod ille causa est, iste causalis sit, neque ideo ab illo distat, etsi secundus ab eo causae ratione dicitur (divinitas enim in utroque una): ita et Spiritus sanctus etsi juxta unicum ejus simplicemque processum ex Patre per Filium est, et ad Patrem et Filium veluti ad unum productorem inspirantemque refertur, quorum et Spiritus est, et spiraculum dicitur; non tamen minor Filio, neque Patre minor erit, licet per Filium Patri conjungatur, alioquin et Filius erit dissimilis Patri eo quod causalis sit; et si non ita sicut Spiritus, juxta tamen proportionis rationem.

Et sicuti Pater causae ratione Filio major a plerisque Patribus asseritur, neque ideo tamen Patre minor est Filius: ita et Filius, etsi majore Spiritu dicitur, non tamen propterea Spiritus ipso erit minor. Quocirca magnus quoque Basilus dicebat: *Etsi Filio succedit ordine et dignitate, non tamen alienae naturae est.* Ista enim propter causae, et causalis ad invicem ordinem et relationem dicuntur. Ordo autem et ad aliquid quomolibet habere, naturarum non facit differentiam.

Nam, verbi gratia, eo quod amicus sit, vel vicinus, vel magister, nihil in se ipsum alicui accedit, ut propter habitum perfectior in se ipso secundum essentiam sit. Neque si quispiam filium ac nepotem habeat, tertius maxime erit, vel similior, vel dissimilior avo secundum essentiam, quam filius: quod si in rebus humanis ita contingit, multo magis in divinis personis, ubi una asseritur natura, ac praeter solam, quae secundum causam et causale est, differentiam, nulla alia discretio est.

Ad haec, aliud quoque subjungunt, et dicunt: Si perfectus est Spiritus sancti a Patre processus, superfluum sit necesse est processus ex Filio. Et hic igitur, si quidem diceretur, duos esse Spiritus sancti processus, locum haberet fortassis haec ratio. Ceterum si duos esse et illi negant, qui etiam ex Filio procedere affirmant, unumque numero fatentur, ridiculum est conclusionem inferre his qui propositionem negant. Sancti enim Spiritus ex Patre Filioque processus unus atque idem est, et ab utroque perfecte procedit, juxta eos qui illum dixerunt ex Patre per Filium procedere. Et quoniam procedentis est ratio ex Patre esse per gentem: neque Pater solus producet Spiritum sanctum (neque enim procedens esset, si esset sine medio ex primo), neque Finis solus, non enim diceretur per Filium ex Patre procedere, sed est ex Patre per Filium et ex Filio, quasi ex una re, ut saepe jam dictum est: ideo, magnus quoque Athanasius dixit: *Idcirco ex Patre procedere dicitur, quoniam a Filio est;* aliter enim procedens non esset, sed aut neque persona esset, si dicere fas sit, aut Filius: quamvis haec absurditas et eos nihilominus seque-

ur : nam si perfecte a Patre mittitur Spiritus sanctus, superfluum erit, et a Filio mitti ; sin autem imperfecte, non ergo perfectus est Pater. Et si perfecte omnia a Patre creata sunt, quid necesse fuit dicere : *Omnia per ipsum facta sunt* ? sin autem imperfecte, contra Patrem blasphema nihilominus ora laxabunt. Sed, absurda eos necessario sequuntur, qui duos processus ponunt.

Porro, qui unam tantum rerum omnium productionem confitentur ex Patre per Filium in Spiritu sancto, unamque missionem, et largitionem, et dationem sancti Spiritus ex Patre, et Filio (una quippe datione, et largitione mitti a theologis asseritur); unum quoque inspirantem confitentur, differentia ad invicem servata : eos nihil durum aut asperum sequitur. Idem et in processu sancti Spiritus dicendum ; sicut enim, quod dicitur, omnia facta esse per Filium, voluntatis unitatem commendat : ita et per Filium procedere Spiritum sanctum, unitatem substantialis processus ejus, productionis processionisve demonstrat.

Putant præterea necesse esse, *compositum Spiritum sanctum confiteri, his qui illum et ex Filio procedere fatentur : istudque, quia ab utrisque accipere necesse est ; si autem duo sunt, a quibus accipit, omnino ex duobus compositus erit.*

Sed hoc quoque primum quidem sanctis Patribus obijciendum fuit. Illi enim sunt, qui id quod dicitur : *De meo accipiet*, pro eo, quod est, *ex Filio*, exposuerunt : quique a Patre, et Filio accipere, atque audire dixerunt, ut supra docuimus.

Deinde, neque ipse Spiritus sanctus aliud existens, aliud a Patre, et Filio accipit ; sive aliud quidem a Patre, aliud autem a Filio ; sive igitur per se quis compositionem vult, nihil aliud quam essentiam et esse et quod est, accipit ; esse vero, et essentia sancti Spiritus, et quod est, unum quiddam et simplex est : sive propter eos qui dant, aut producant, unum est Pater et Filius. Non enim in quantum duo sunt, sed in quantum unum ex Patre et Filio est Spiritus sanctus ; sed quemadmodum Filius totus ex toto, ita et Spiritus totus ex toto asseritur. Neque aliud quidem totum Pater, aliud autem totum Filius, sed unum totum est juxta fidei positionem, gignendi ac nascendi discretionem servata. Nullo ergo modo compositionem cogitare licet, quanquam etiamsi plus quam tres personæ esset Deus, nulla necessitas compositionis esset, et quod extremum processionis ordine a singulis acciperet. Non enim dantium multitudinem, sed ex eorum qui dant, eorumque, quæ insunt, differentia, compositio judicatur ; si autem quæ dantur, differentia sunt, et quæ insunt, differre necesse est : atque ita compositum erit, quod ex hujusmodi constabit, quod in sancto Spiritu nusquam habet locum.

Et id quoque, quasi inevitabile percontari pergunt : *Unum ex essentia an ex substantia est Spiritus sanctus* ? Si enim ex essentia, quia ejusdem essentia est cum Patre et Filio Spiritus sanctus, ipsum

A quoque producere cogunt, vel se ipsum, vel alterum Spiritum, aut Filium ; si autem ex substantia [hypostasi] quoniam duæ substantiæ sunt, Patris, et Filii, si quidem ex Patris substantia est, constat quoniam ex Patre solo : quomodo igitur ex Filio ? si autem ex Filii substantia, aut substantialium confusio erit, aut duo principia, sicut et substantiæ [hypostases] duæ : sed enim qui ista dicunt, arbitrari videntur aliud quidem secundum se esse substantiam, aliud vero essentiam : istaque secundum rem a se invicem differre. Hoc autem et falsum simul et blasphemum esse ex superioribus ostensum est, adjectumque secundum quam rationem, aliud essentiam, aliud substantiam, aut non idem in Deo esse theologo asserunt ; sed dicendum est, sanctorum vestigia theologiamque sequendo, ex Patris et Filii essentia esse Spiritum sanctum, ut ex superioribus constituit. Porro Patris essentia Patris persona est, sicuti Filii essentia, Filii itidem persona est, per Patris nomen ac Filii substantiis [hypostasibus] insinuat ; Pater enim et Filius substantiarum sunt nomina ; per nomen autem essentia, essentia ipsa apparente. Neque enim essentia est sine substantia, neque substantia sine essentia ; nam et substantia dicitur commune cum proprio ; non tamen, quia unius est essentia cum Patre et Filio Spiritus sanctus, ideo necesse est ipsum, vel se ipsum, vel Filium, vel alium Spiritum producere. Dicitur quippe est, quoniam natura operatur juxta proprietatem personæ in qua est.

C Itaque Patrem quidem ac Filium, sive Mentem ac Verbum, quæ relative dicuntur secundum proprietatem suam, et Spiritum habere sequitur ; proprium enim quod Mentem sequitur, est ex se ipsa proferre Verbum sine medio, secundum intelligentiæ processum. Aliæ enim mens sine Verbo esset, Verbumque sine mente porro intelligibili ac rationali, cujusmodi primum ac summum Deus est, etiam Spiritum habere sequitur, quem voluntatem, seu charitatem, seu quomodolibet eam quis vocare velit, a theologis dictum, supra monstratum est : quoniam Spiritus sanctus ex Mente per Verbum, secundum charitatis processum prodit, quem enim Mens per Verbum intelligit, hunc et diligit, et vult ; atque aliter ut sit, possibile non est. Ita igitur voluntas, sive amor, et dilectio ex Mente per Verbum prodit ; præcogitato quidem processu ex Mente per Verbum, quemadmodum causam ante causam præcogitari dicimus, etsi simul asseritur : quoniam aliud quidem continenter ex primo, aliud vero per id quod est continenter ex primo.

Quanquam, etsi primam causam Patrem vocamus, et consequenter Verbum, Filium, Filium quidem sine medio ex Patre nasci dicimus, Spiritum vero sanctum ex Patre per Filium procedere. Itaque Patri et Filio, quomodolibet quis divinas personas vocare velit, secundum personarum substantiales proprietates, etiam Spiritum habere, sequitur. Ideo et Spiritus Patris ac Filii Spiritus dicitur, et Spi-

raculum Patris et Filii, quia et hujus processus spiraculo assimilatur, secundum Athanasium, atque ad Patrem et Filium relative dicitur, ut demonstratum est; veluti procedens et inspiratum ad producentem atque inspirantem: indicatque et quod ex Patre genitum est, ut etiam ad Patrem atque Filium relatio, quasi in unum producentem, inspirantemque reducatur, quam ob causam, etiam ad invicem simul cogitantur, secundum relationis habitum: nam qui Spiritum dicit, eum simul cuius est Spiritus cogitatione comprehendit. Ita ergo necessario consequens est, secundum substantiales eorum proprietates, Patrem ac Filium habere, ac mittere, et emanare Spiritum sanctum, attestanturque his Ecclesiae magistri. Gregorius quidem Theologus dicens: *Non enim decebat vel Filium Patri vel Spiritum Filio unquam deesse.*

Sanctus Anastasius Antiochenus in ipso suo dogmatico libro: *Spiritus sanctus, ait, cum Patre, et Filio simul apparet, veluti cum mente, et verbo.* Damascenus quoque ait: *Oportet autem Verbum etiam Spiritum habere.*

Magnum item Basilium ostendimus in quodam adversus Eunomium capitulo dicentem: *Nisi Spiritum ex Deo dicit quispiam, ne Verbum quidem.*

Quoniam igitur proprium est sequens necessario Verbum et Spiritum habere: omnia autem quæ Pater habet, habet et Filius; nisi vero Pater habeat, nec Filius habet; sin autem non habet neque Verbum erit, neque ex Patre; oportet enim Verbum etiam habere Spiritum, ut rectissime magister (38) dixit. Si enim Spiritum ex Deo, et Patre dicit quispiam; ne Verbum quidem; quoniam vero Pater habet et Filius habet. Sanctus enim Spiritus cum Patre, et Filio simul apparet, veluti cum mente et verbo, ac secundum eundem modum, sic enim sancti aiunt. Deinde concludens infert: *Quomodo igitur separari possunt inseparabilia, Verbum scilicet ex Deo, et Spiritus ex Deo per Filium?*

Magnum item Athanasius ait: *Quoniam Spiritus non est extra Verbum.* Et rursum: *Esset etiam impossibile in Trinitatis gloria Spiritum glorificari, nisi processus ratione esset ex Deo per Filium.* De naturali ejus substantialique processu verbum hic faciebat sanctus, secundum quem est atque subsistit Spiritus sanctus. *Non est enim extra Verbum;* tanquam si diceret: Non subsistit sine Verbo; per ipsum enim procedit ex Patre. Hæc itaque sic se habent, et quæ alia de hoc prædicta sunt: sancto autem Spiritui, secundum suam substantialem proprietatem, sequitur ex Mente per Verbum esse. Hic enim est procedentis, vel Spiritus terminus, secundum quem etiam ut subsistens sit, secundum se persona habet. Una denique et eadem essentia, Patris, et Filii, et Spiritus sancti: in Patre quidem, paterne est, hoc est, sine causa, adjecta proprietate gignendi, secundum paternitatis terminum;

In Filio autem, filiariter, hoc est causaliter, nascendi proprietate adjecta, juxta nativitatis terminum; in sancto autem Spiritu processive, hoc est causaliter, servata sibi proprietate processus.

Quemadmodum igitur Pater non esset Pater, si etiam Filius esset, ita enim esset et Filius Pater, personarumque confusio sequeretur; et certe, cum una sit Patri, ac Filio essentia: et quemadmodum Filius non esset Filius nisi esset ex Patre sine medio, id est, nascendo; ita et Spiritus sanctus non esset Spiritus nisi esset ex Patre per Verbum. Nam si ex Patre esset sine Verbi medio, nascendo esset, et consequenter, Filius. Et sicut Filius ex communione naturæ ad Patrem, neque Patrem nec seipsum gignit, id quippe esset præter Filii terminum, per quem persona est, ita et Spiritus sanctus per naturæ ad Patrem et Filium identitatem, et communionem, productionem non habebit; quippe alias desinet esse procedens Spiritus; et sive gignendo Pater erit, et quomodo a Patre? sive productus, et quomodo Spiritus? prorsusque, si quidem causa sit Filii, consequenter erit ex Patre Filius per Spiritum, tertiusque erit a Patre, secundum personalem ordinem; quod profecto est præter Filii ac Spiritus terminum.

At neque sui ipsius causa esse potest. Nil enim ipsum sui ipsius causa est. Contradictionem enim ita continebit, secundum idem. Neque alterius Spiritus causa esse potest. Hac enim ratione, non esset Trinitas Deus: simulque, nec nobis fides tradidit Spiritum, vel sui ipsius, vel Spiritum Spiritus. Nempe enim si Trinitatem excesserimus, nihil prohibebit, et quintam, et sextam personam in divinis querere.

Hæc igitur velle, hominum est, quæ de sancta Trinitate sunt tradita, auferre nitentium, ipsamque e regione blasphemantium. Neque enim multitudo personarum est, sed usque ad Trinitatem progressus est numerus.

Quocirca est quidem Spiritus sanctus ex Patris ac Filii essentia, sive ex substantia Patris ac Filii, secundum traditam rationem, non in quantum duæ substantiæ sunt, sed ea ratione, qua unum sunt Pater et Filius, producendo scilicet, quod utrique commune est, ut sæpe jam diximus; atque hinc, neque conglutinatio erit Patris et Filii; nec enim substantiale est, producere; neque una substantia est Pater et Filius; neque duo principia, quippe unus producens est. Qui enim producit, ex Patre per Filium producit, et procedit uno processu. Neque Filii causa est; hoc enim præter terminum proprii processus est. Ipse quippe per Filium est. Neque sui ipsius, nihil enim ipsum sui ipsius causa est. Neque personæ alterius; Trinitas enim personarum Deus est. Atqui nec Filio est minor. Nam et Filius causalis existens, ac secundus a Patre secundum personalem ordinem; non ideo tamen præ-

ire minor est, ne Pater quidem profector idcirco est, quoniam ex nullo est. Ista enim secundum substantiales relationes sunt, quæ naturarum non inducunt differentiam.

His igitur ita enucleatis, ac Patre quidem ex nullo existente, Filio autem ex uno et solo Patre, sancto autem Spiritu ex primo per medium, tertius per medium primo conjungitur. Filii quippe mediatio et sibi ipsi unigeniti honorem servat, et Spiritum naturali ad Patrem habitu minime excludit, ut ait Gregorius Nyssenus; sicque juxta magni Basilii sententiam, et substantiæ [hypostases] conceduntur, et pium unici principatus dogma non decedit. Atque ita sermo nobis ad principium rediit; quippe cum sanctæ Trinitatis ordine inchoaverimus, ad ipsum rursum ordinem pervenimus.

Si igitur his ita concessis, nihil quidem ex ratis, atque communi fidei confessione comprehensis tollitur, fideique principiis ac sanctorum sententiis omnia consonant; eorumque qui ex Patre, et Filio Spiritum sanctum constituentur, veritas utrinque se aperit, ex propriis scilicet ac secundum se productis rationibus: nobis quidem id quod initio institueramus, finem accipiet. Constat vero, eos qui ex Patre solo constituentur Spiritum sanctum, veritate frustrari; ipsum enim Trinitatis ordinem tollunt, per quem alius quidem est, ex primo atque hinc miscent, et confundunt discretum, et supersubstantialenomen, et rem Patris, Filii, et Spiritus sancti, Spiritumque sanctum ex Patre esse sine medio dicentes, ipsum etiam proprie, ac substantialiter esse Spiritum auferunt; sublato quippe substantiali ejus processu, juxta precedentis rationem, vel non procedens erit Spiritus, vel juxta nativitatis processum, Filius erit, secundum quem Filius ex Patre sine medio nascitur.

Porro Verbum Dei unigenitum, signaculumque uniforme Patris, atque immobilem incommutabilemque figuram, et eum qui ex Patre totus ex toto perfecte resplendet, incommutabilemque imaginem, et Patris definitionem, ac Verbum, maxime paternorum bonorum fraudantes, identitate, quæ illi ad Patrem est, perpetuæque constantia excludunt; quod Ariæ impietatis est. Et quoniam qui non honorat Filium, nec Patrem honorat, ut ipse Dominus ait: *Qui videt me, videt et Patrem: quoniam omnia, quæ habet Pater, mea sunt*^a; neque Patrem natura, et verum Patrem, ac perfectum cogentur confiteri, nisi Patri similis Filius sit, atque in se ipso Patrem, unde processit, perfecte indicet: præter solum esse Patrem, juxta sanctorum sententiam. Nam qui Spiritum sanctum in Filio non conspiciat, neque in Patre conspiciet. Qui enim videt Filium, et Patrem videt. Imo, juxta magnam Athanasium, quoniam a Patre procedere dicitur, ideo quoniam a Filio est, qui eum esse negat ex Filio, neque a Patre esse confitebitur. Nisi ita erit, omnino non procedens

erit, sed Filius, ut dictum est: duoque filii in Trinitate erant, nihil differentes a se invicem, atque ita habitus ad invicem, ac discretio tollitur; sola enim causæ causalisque ratione, divinas discerni personas a sanctis accepimus, et Verbo a causa subdiviso, sanctam Trinitatem ad se ipsam in nullo nisi concorditer habere. Ita igitur beatissimæ Trinitatis seriem atque insolubile ordinis vinculum auferunt, singulasque divinarum personarum, et dignitate congrua, et propria substantia per ea quæ dicunt, deponunt: sive penitus dejiciunt. Oblique autem hujusmodi blasphemiam Filium respicit, quæ et alia plurima absurda secum trahit. Uno enim, inquit, concessio, plurima inepta sequuntur. Et si enim ore non ista constituentur, neque se ita sentire asseverant, etiam si nolint, in eo pertrahuntur. Et si Filium consubstantialem constituentur, illa tamen dicunt ex quibus hoc tollitur. Neque enim sufficit absurda negare, vel ista ore non dicere, seque ita sentire, denegare, nisi et illa dicere caveant, quibus positis, necessario absurda sequantur. Nam, verbi gratia. Sabellius quidem se judaizare denegabat, sed divinarum personarum Trinitatem non admittens, in id, vel invitatus impellebatur. Et Judæi quidem honorare se Deum arbitrantur, illius se legem, ut illis lata est, sequi asserentes, sed ita Scripturas exponunt, ut eis lex neque vel modice prosit. Neque enim salvare potest, et Deum per ea quæ dicunt, inhonorant. Qui enim non honorat Filium, neque Patrem honorat; et: *Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum*, ut ait ipse Dominus^b.

Constat ex his una, non parvam aliquam esse differentiam eorum qui ex Patre et Filio, quique ex Patre solo Spiritum sanctum procedere sentiunt. In ipsa namque fidei initia, sanctorumque doctrinam intuentibus, nihil erit differens. Communiter enim hos Deo conjungente, de hoc omnes consentiunt. Illi quidem et eisdem utentes dictionibus; hi autem per alias æquivalentes ad eundem veritatis finem contendentes. Veluti, si quis patriam, solum patrium, seu rectam lineam, æquam, vel parilem, vel novem, ter tria dicat; nulla apud Scripturam sanctam, sanctosque Patres invenitur contentio, si quis ad solam rei intueatur veritatem: adeo ut quæ a sanctis omnibus, atque ab utrisque partibus, pie fideliterque dicta sunt, sibi invicem esse consona, sacrisque litteris congrua fateri necessario cogamur.

Verum, pro utentium expositione, seu presumptione, seu voluntate, seu alia quavis intentione in totum, et omnino, quod dicitur, differt, prorsusque manifestam contradictionis pugnam habet. Liqueat autem id quod illi quidem tertium a Patre Spiritum constituentur juxta personalem ordinem; et qui aliter sentiunt, eos divino reluctari ordini existimant: non eam observantes, quam accepe-

^a Joan. xiv, 9; xvi, 15. ^b Joan. iii, 36.

rant normam glorificationis, verum vocis captantes A novitatem.

Isti, secundum a Patre esse aiunt. Atque illi quidem Filium ex Patre sine medio nasci constituentur, atque Filio prapponunt Spiritum. Eos vitandos arhitrantur, ut aperte pietati reluctantes, quam scilicet nobis Dominus tradidit in salutaris baptismatis traditione. Isti vero, nihil prohibere dicunt et Filium dicere ex productore per productum nasci; atque illi quidem Filii mediationem cum Ecclesiæ magistris constituentur; isti, hanc manifeste negant. Et illi quidem ex Patre per Filium procedere et per eum, qui est, continenter ex primo esse credunt Spiritum sanctum. Illi autem, ex solo Patre, hoc est, sine medio ipsum procedere affirmant. Atque illi quidem unum, et intemporalem, et æternum Spiritum processum, secundum quem ex Patre per Filium procedit, et his qui secundum tempus possunt, agnoscitur, fatentur; non enim prodit in tempore quod procedit ex Deo, etiamsi in tempore videatur operari. Illi autem, quod per Filium dicitur procedere, temporalem quemdam processum designare dicunt: ac procedere Verbum, quod omnes Spiritus sancti substantiæ significativum acceperunt, ut intelligi datur, ipsi dissidentur, dum processum illum temporalem dicere coguntur; quin hinc quoque Filio et Spiritui temporalia quædam accedere: illi quidem, *dare*; huic autem, *dari* ab illo atque *mitti*, dicere coguntur.

Atque illi quidem Patris omnia propria, atque præcipua Filium habere asserunt, præter solum Patrem esse: esse autem Filium sine paternitate sola, atque in eo solo differre; alia autem omnia, illi communiter, et absque ulla varietate adesse. Illi autem ista manifeste negant. Et illi quidem genitoris Spiritum etiam Filium habere constituentur, propriæ naturæ bonum, quemadmodum et Pater. Illi autem habere quidem illum, sed non eodem modo, contendunt. Atque illi quidem Spiritum ex Filii essentia, pro eo quod est, ex substantia [hypostasi], affirmant esse: sicut et quod ex Patris essentia substantiam ponentes, et substantiam quidem sine essentia, essentiam vero siue substantia dicere coguntur. Illi quod dicitur ex Filii essentia, causam signare dicunt, si et quod dicitur ex Patris essentia, similiterque ex Filio sicuti etiam ex Patre, Spiritum procedere. Isti, et valde reluctantur. Illi, sola causæ causalisque ratione, divinas discerni ab invicem personas. Illi, non sola dicunt. Illi generationem solam, Patris substantiale ponunt. Illi quatuor illius substantialia esse volunt, ex quibus sit, *ingenitum esse, et sine principio*. Illi producere substantiale nulla ratione esse dicunt; contra hi, substantiale asserentes; bellum enim pertinacissime suscipiunt. Illi, non ex solo Patre procedere fateantur; isti ex solo et sentiunt, et scribunt.

Omitto enim quæ in præmissis evidentissime se ingerit, variam utriusque partis pugnam, atque differentiam, et quæ ex his sequuntur; quæ omnia

apertissimæ contradictionis sunt. Et ipsi autem aperte indicant, non parvam esse differentiam, dum abstinere ab invicem, seque invicem impietatis insimulant: suosque singuliorum communionem fugere, et vitare admonent, ut perniciem, et pestem. Utra autem pars communibus rationibus fidei, Patrumque theologiæ concinat, ex superioribus claruit eorumque conscientiæ relinquitur, qui ista lecturis sunt, sub Deo teste, et cuncta inspectante: modo quispiam omni anticipatione, et irrationabili odio ex animo depulso, neque una aliqua particula et ea negligenter perlecta, sed omnibus prudenter et caute decursis, medius ambarum partium iudex sedeat, atque ita de omnibus sententiam ferat. Aperta enim fidei ratio sanctorumque doctrina exposita est. Atque ita ut quo fierent apertiora, eadem his terque, ac sapius, repetita sunt: nihilque curiosum, vel ambitionem ac jactantiam redolens in huiusmodi apparet expositione: neque aliquid syllogismorum adjunctum est: nisi aliquid aperte, et quod ab omnibus concessum esset, sequeretur. Verum ex ipsis Salvatoris verbis, eorumque expositionibus, ut a sanctis Patribus digestæ sunt, constant omnia prædicta: ne quis nos in persuasionem humanæ sapientiæ crucem Christi evacuare dicat, inanemque prædicationem facere, si has argutias persequar, quæ adolescentulis quoque notæ sunt, inde gloriam inanesque rumusculos aucupans.

Quis enim ignorat Deum neque genus esse neque speciem, neque in his ipsis contineri, sed initium ipse cum sit omnium, atque omnibus prorsus excellentissimè eminens, documentis omnibus superiorem esse? Etsi enim Deum esse novimus, quid tamen sit ignoramus; non tamen, quoniam quid sit ignoramus ideo profundissima ignorantie nocte caligantes, nihil omnino de Deo nostro scimus: neque ergo tutum, ut est scire neque penitus nescire nos, ingenue fateamur; si enim nihil omnino scimus, inanis erit fides nostra; et si divinos illos arcanosque processus confitemur, quomodo tamen id sit, neque dicere, neque intelligere possumus, ut ipse se ipsum Deus novit.

Cæterum nativitatem quidem alterum, alterum vero processum; et illum quidem genitum, hunc autem procedentem; et illum Filium, hunc Spiritum, illumque siue medio ex primo, hunc autem per cum ipsum qui est continenter ex primo esse, cum a fide ipsa et a sanctis Patribus ita acceperimus, credimus. Quibus subjectis, Trinitatem confitemur, neque propter personas unitatem dividentes, neque personas propter unitatem confundentes.

Non enim cum de hisce doctores disserunt, Christi crucem evacuant, fidemque in persuasionem humanæ sapientiæ annuntiant: quanquam, qui ita loquitur, si omnino syllogismos et ratiocinationem tollit, primum quidem quod humanæ naturæ proprium est, hominumque ad invicem consuetam locutionem et communionem unam auferit: culpabil-

que beatum Paulum eos increpantem, qui per ea quæ videntur de Deo colligere ratiocinando nequiverunt, et de creaturis Creatorem noscere¹⁰. Culpa-bit et theologos sive de substantialibus, sive de divinis processibus disserentes; Salvatoris nihilominus sententiam tollet, Scripturas jubentem perscrutari.

Neque enim obscurum est, eum, qui Scripturas perscrutatur, colligendo, et ratiocinando lecturum: quin ipsum quoque Dominum, qui diligenter inspicat ratiocinari animadvertet, puta cum infert, dicens: *Si autem ego in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*¹¹; et: *Si Satanas Satanam ejicit, ergo divisus est; omne autem regnum in se ipso divisum, desolatur*¹²; et rursum: *Itaque non est mortuorum Deus, sed vivorum*¹³. Et: *Si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis: nunc autem queritis me interficere; hoc Abraham non fecit*¹⁴; et: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostris bona dare filiis vestris: quanto magis Pater vester cælestis, cum sit bonus, bona dabit petentibus eum*¹⁵? et quæ talia.

Deinde, et se ipsum destruet. Nam quæ contra ratiocinationem dixit, hæc ratiocinando ait: nisi quis eum non ratiocinari, sed a ratione deviare potius ista dicentem pronuntiet: quod si hujusmodi ratiocinationem in Deo tantum prohibet, cunctam sanctorum destruet theologiam: et eam in primis quam contra hæreticorum errores dimicantes diligentius, subtiliusque conscripserunt, solisque sensibus divinarum rerum examen, ut intelligi datur, permittit; aliterque non ex Patre solo procedere putare Spiritum sanctum documentum admittit, quod ut ita esse probent, omni studio, et ingenio nituntur: eum vero etiam ex Filio asserere, non aq̃ue probationem admitti; si enim illud de Scripturis, ut putat, nihil peragens, ostendere nititur, multo magis, qui illum etiam ex Filio dicit, ex Scripturis ac doctoribus, omnibusque secum una pugnantibus, copiosius id et manifestius docebit. Non igitur malum omnino est, probare, sed non ad propositum propriis uti principiis, ac putare fidem naturalibus initiis probari, id malum et perniciosum est.

Itaque is quidem qui utitur communibus fidei principiis, circa id quod quotidie queritur, cum de Deo proponitur, concessisque sanctorum sententiis, quibus subjectis, nullo ex his quærata sunt, sublato, concinne concludit; sicut antiquis Patribus de consubstantiali disserentibus plurimisque aliis de fide quæstionibus contingit: nihilominus et illam conclusionem Scripturæ esse sententiam, ex illis scilicet principiis pendentem, causis-que, unde ducta est propriam fatendum, illamque theologicam vocandam, et ex eis quæ sunt a revelatione, esse: quemadmodum geometricæ conclusiones a principiis geometricæ non deviantes; alioquin plurima ex his

A quæ de fide concessa sunt, quæ aperte scripta non sunt, peribunt.

Verum, si quis dixerit, *Si possibile sit inveniri syllogismum concludentem de Scripturis, etiam ex Filio esse Spiritum sanctum, et ambas habentem propositiones, hunc ego, ut veritati maxime congruentem, libentissime susciperem*; hunc profecto in his quæ dicta sunt, liquido reperiet; Filius quippe ex Patre accipiens, et audiens, ab eo esse habet. Sanctus autem Spiritus a Filio audit, et accipit. Spiritus sanctus ergo a Filio esse habet. Hic major quidem propositio fidei sententia est: minor autem: *quia Spiritus sanctus a Filio accipit et audit*: et ista de principiis fidei, Salvatorisque sententiis est. Ita igitur sancti, ut ostensum est, hanc sententiam exposuerunt. Idcirco et ab ipso illum esse habere dicunt ut qui ab ipso accipiat, et audiat, atque annuntiet; et esse ex Filio, et ex eo prodire, et per ipsum, et ex ipso procedere, et si quid hujusmodi prædictum est. Igitur cum quæsitum syllogismum habeat, contentione desistat, reliquo enim hinc similes adjicere omitto.

Enimvero, si quidem omnem syllogismum, qui non ambas de Scripturis propositiones habet, falsa putat concludere; et ipse falso suspicatur, et Ecclesiæ magistros, qui talibus pro veritate in Deo uti sunt calumniatur; hoc autem constat, quod secundum essentiam ex aliquo nascitur, ejusdem essentiae cum gignente est: Filius autem ex Patre nascitur, Filius ergo ejusdem essentiae est, cujus ille qui genuit. Et hic igitur minor ex nostris assumpta vera est; quod enim gignitur, ejusdem essentiae est, cujus ille qui gignit; non tamen ideo syllogismus falsum in Deo concludit, et si Dei Filius perfectus et excellentius ejusdem essentiae cum Patre conspicitur; materia quippe, et omnia quæ sequuntur, inde longissime remota sunt. Nam nisi propositiones quæ de nostris sumuntur, non possunt, quodcumque queratur in Deo, sicut est ostendere, eo quod Creator creaturis longissime excelat, conclusio jam falsa est, atque contraria: sic enim veritati veritas reluctaretur, et veritatem Deus veritas collideret, ut neque ex visibilibus invisibilia illius conspicerentur, neque Creatorem ex creaturæ pulchritudine speculareretur. Ista enim magis arcerent a veritate, ad quam, per ea homines adducere volebat. Atque ista dicimus, non quod in superioribus syllogismorum arte uti simus, quasi nos nunc purgare cupientes; prædiximus enim sanctorum dicta nos simpliciter exposuisse; sed quoniam plerique, veluti si a disserentibus concessum esset, Deum naturalibus principiis subjectum, per hæc dicere aliquid putantur, simplicioresque decipiunt. Sed hujus quoque voluminis prolixitas cohibenda est. Cætera, Deo miserante, sequenti quarto et ultimo libro disseremus.

¹⁰ Rom. 1, 26. ¹¹ Luc. xi, 20. ¹² ibid. 18. ¹³ ibid. 11.

¹⁴ Matth. xii, 52. ¹⁵ Joan. viii, 37. ¹⁶ Matth.

LIBER QUARTUS.

Quoniam igitur, juvante Christo, ac duce ipsa A *seculi futurum*¹. Si igitur primis sufficienter habentibus, ad occurrendum periculis omnibus futuris, nulla postea necessitas fuisset concilia cogendi: eandem sic quoque potestatem temporibus omnibus Ecclesiam habere, putandum est, aliterque hac libertate sublata, non parva detrimenta, sed summam perniciem sequi necessario, nisi liceret Ecclesiæ de fide statuere, scribere, atque definire.

Ex præteritis cognitis, perspicuum est non adjectionem dictionis, sed alterius fidei conscriptionem interdicti, Ecclesiamque non sibi ipsi, sed hominibus singulis de fide statuendi ademisse potestatem. Neque enim in fidei terminis deinceps a sacris conciliis quomolibet fuisset adjectum, si ea se potestate privasset. Aliter enim, qui ista dicunt, eos etiam, qui in Niceno concilio convenerunt, anathemati subjicerent, qui non pauci apostolorum symbolo addiderunt, et eos qui postmodum Constantinopoli convenientes, et ipsi nihilominus Niceno Symbolo adjecisse comprobantur quædam: quædam item abstulisse, nemine insimulante, quia sic visum est. Nempe et reliqua deinceps concilia alias aliter adjecisse aliqua, vel immutasse quis nesciat, cum hæ vel illæ necessitates casusque requirerent?

Porro conciliorum de fide sanctiones æque, ac Syncholum auscipimus, quæ in ipso complexæ continentur. Sed et cum beatus Paulus dicat: *Etiamsi angelus evangelizaverit, præter id, quod evangelizavi vobis, anathema sit*², consubstantiale tamen Patres adjecerunt, cum nemo ante illos hanc dictionem tradiderit (41). Idcirco etiam a contradicentibus hanc non inveniri in sacris libris arguebantur. Addiderunt tamen, litteræ sensum conferentes, et contra adversarios constanter dimicantes juxta theologum Gregorium, qui ait: *Non de verbis, et nominibus pugnamus, dummodo syllabæ ad eandem intelligentiam ferant*. Et certe non propter hujusmodi adjectionem Pauli subjiçuntur anathemati. Prorsus vero synodus omnis pro reprehensione blasphemorum congregata, fidei terminum exponit, per id quod veteribus dictiones adduntur, nova dogmata resecans. Ita enim seres habet. Si quidem esset possibile, sine aliqua contradictione eorum qui communem fidem oppugnare volunt, manere Ecclesiam in antiquis principiis immotam, nulla fuisset necessitas aliquid quomolibet adjicere; sed suffecisset ad confessionem fidei, compositum a sanctis apostolis ab initio Symbolum breve simul ac simplex.

¹ Matth. xxviii, 20. ² Galat. ii, 8.

(39) De hoc loco concilii Ephesini, lege Bellarminum l. ii *De Christo*, c. 29.

(40) Definitionibus et decretis.

(41) Contrarium apparet ex illis quæ docet Bellarminus ii *De Christo*, c. 5.

Quoniam vero primus Arius Dei Filium Patris A essentia detrudere præsumpsit, quod in apostolorum symbolo scriptum aperte non fuerat, Filium ejusdem essentiae cum Patre esse : cum hujusmodi verbum per corpus Ecclesiae serperet, eaque pestis effunderetur in plures, qui in Nicea convenere Patres, veritatis, ac fidelium curam habentes, Symbolo alio composito, ei *consubstantiale* addiderunt; atque *ante omnia sæcula Filium ex Patre genitum, non factum, et ex Deo vero, Deum esse verum*, et quæ tunc adjecerunt, cum apostolorum solummodo ex Patre dixissent.

Erant ista sic; videbaturque tunc abunde munita fides, cum parvo post tempore contra sancti Spiritus divinitatem se erexit impietas. Erant enim, qui dicerent sanctos in Nicea Patres optime de fide statuuisse, et Patrem quidem Deum prædicasse; Filium item pari laude honorasse; Spiritum vero sanctum non appellasse Deum. Convenerunt Constantinopoli Patres, et illud quod nunc legitur, symbolum composuerunt. Cumque Niceni concilii Patres solum, *et in Spiritum sanctum*, credere dixissent, nihilque adjecissent amplius; isti, quæ plura sunt addita apposuerunt de sancti Spiritus dominatione et deitate. Neque solum addiderunt, sed detraxerunt etiam. Nam, cum dixissent illi, *Genitum ex Patre*, videlicet, ex Patris essentia, isti solum *ex Patre genitum* retinuerunt : magnamque omnino differentiam in tribus his Symbolis, si verba et nomina attendas, invenies. Non tamen ob eam differentiam, vel qui in Nicea convenere, aliam fidem, quam ab Apostolis acceperint, composuisse existimantur, vel qui postea Constantinopoli fuerunt, præter Patrum fidem, qui in Nicea fuerant, senserunt. Testatur Gregorius Theologus, qui huic synodo interfuit, in epist. ad Cledonium sic scribens : *Nos nihil unquam fidei a sanctis Patribus qui in Nicea convenere pro delenda Ariana hæresi composuit, in honore vel prætulimus, vel præferre possumus; sed illius fidei, miserante Deo, sumus, atque erimus. Id autem solummodo elucidavimus, quod de sancto Spiritu minus dictum fuerat, eo quod tunc hujusmodi quæstio mota non fuerit, qui verius divinitatis scire oportet Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, Deum etiam Spiritum fatendo.*

In Chalcedonensi quoque concilio congregati, pro his veluti rationem reddentes, hos neque adjecisse aiunt fidei Nicenorum Patrum, quasi novum quidpiam, et varium dicentes; neque, quod ab illis fuerat relictum, hos implevisse, sed illorum, de sancto Spiritu intelligentiam, contra eos qui illius dominationem auferre nitebantur, Scripturæ testimoniis fecisse planiorem. Videmus autem et ipsos, qui illic convenerunt, Symbolo Niceno addidisse. Nam cum illi, Patri Filium consubstantialem tantummodo dixerint, isti addiderunt : *Consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis, secundum humanitatem*, Eutychis in hoc opinionem corrigentes.

Et qui Ephesi primum convenerunt, fidei terminum exposuerunt, quo Dei Genitrix beata Virgo prædicatur. Virgo enim solummodo *beata* in symbolo appellata fuerat. Etsi enim Symbolo id adjectum non est, nihilominus Symboli terminum (42) illum veneramur, hujusmodi vocabulum, illiusque sensum ut rectissime positum suscipientes, atque constantes : eosque qui illud negant, execrantes, quibus circa Symbolum non majorem ostendimus rigorem, quam universa synodus pro revincendis blasphemis congregata, fideique terminum exponens, et per eas quas antiquis addit, dictiones, nova dogmata eliminans.

Magnus præterea Basilius in Regula ad monachos sanctorum Patrum fidem, quæ, ut ipse ait, *fraudari, adulterarique non posset*, cum se traditurum polliceretur, plurima, quæ in fidei Symbolo sunt posita, omisit, et de sancto Spiritu nihil, neque quod ex Patre, neque quod per Filium procederet, dixit; sed tantum et in Spiritum sanctum se credere dicens, adjectis quibusdam Scripturæ testimoniis de sancto Spiritu, ex Patre ipsum procedere omnino tacuit : cum nihil adjicere, neque demere proposuisset, existimans his quæ dixisset, etiam quæ tacebat comprehendere.

Ex his perspicue constat, eos qui auferre aliquid vel addere prohibuerunt, non adjectionem dictionis, sed fidei alterius editionem vetuisse; alioquin nullum esset concilium a crimine immune. Constat et illud una, quod fidelium quidem proprium sit addere, novitatis autem inventorum ad non scriptum, atque priora recurrere, religionis scilicet obtentu, iniquitatem simul operire, atque introducere nitentium; quippe hæreticorum singuli, qui alias aliam fidei corruptionem invexere, merito adjectionem veterunt, ne per eam sua versutia argueretur : quam scilicet sancti Patres contra illorum perniciem, ut potentissimum medicamentum excogitaverunt : et qua infideles atque impios a piis fidelibusque discernere, ac per eam Ecclesiæ pura et immaculata fides servaretur.

Atque adversus eos qui dicunt eos, qui primum de fide statuerunt et definierunt, fuisse sanctiores et honestiores his qui semper aliquid adjiciunt, pro se ipsis, et pro veritate rationem reddunt silentii, priorum Patrum causam inferentes, illos scilicet ideo nihil dixisse quia nondum tanta nequitia zizaniam essent exorta : quod si modo illi adessent, vel tunc hujusmodi pullulassent scandala, hæc ipsi quoque adjecissent, sicuti modo nos facimus, ac nullo omnino nomine abstinuissent, per quod linguas vestras coercere potuissent. Ita denique Niceni Patres adjecto *consubstantiali* adversus Arium ejusque complices steterunt : illo quidem ad non scriptam confugiente, apostolorumque sanctitatem obiciente, qui in suo Symbolo de hoc nihil conscripserunt : illis vero dictionis adjectionem nihil esse ab illorum intentione alienum contra inferentibus. Cæterum

(42) Ὁρὸν, statutum, definitionem, clarius hoc quam vocabulum *termini*, quo interpret est usus.

si quidem, dum illi superessent, de hoc mota quæstio fuisset, sive nunc nobis adessent, nunquam illi aliter dixissent, seu conscripissent, quam modo nos facimus, constantissime asseverantibus (45).

Ita et Constantinopoli adversus eos qui Deum esse Spiritum sanctum denegabant, nihilque de ejus deitate in Symbolo Nicæno scriptum objectantes, quod solum sequendum asserebant : de adjectione responderunt, hæreticisque, si adjectiones Symboli auferrent, se quieturos pollicentibus, veritatis doctores ad eos responderunt : Esset quidem optimum, si ut prius, fidei pura simplicitas, nemine abstrepente, servaretur, nulla enim adjectione opus esset ; quoniam vero quidam surrexerunt, corruptionem et novitatem fidei docentes, et adjectionem fieri necesse est, factamque ut scripta est, permanere, ut per hanc deprehendantur, qui malignari elegerunt, infectique ab integris hujus adjectionis signo dignoscantur. Simulque ne videamur per silentium adjectionis blasphemantium erroribus acquiescere. Siquidem igitur pie sentitis, dictionem quoque constitemini ; sin vero alias, nos quidem hanc, ut piani et sanctorum Patrum sententiæ maxime congruam suscipimus ; vos autem, ab Ecclesiæ integritate scindemini.

Sic Nestorius *Θεοτόκος* id est, Dei Genitrix, vocem denegans, Nicæni concilii statuta, Symbolumque transgredi non oportere asserebat : quibus solum suffecisset dicere, *Christum ex Maria Virgine natum*. Sed occurrit Cyrillus arguens, ac dicens frustra illum ad Patres et ad Symbolum confugere, quasi fas non sit quod illi siluissent adlere, causam cur illi Mariam Dei Genitricem non dixerint apertius ob futuri ignorantiam ; et quod necdum orti fuissent, qui hanc absurditatem peperissent asserens : *Et Patres enim, inquit, adjecissent, si aliquos ad tantam vesaniam prorupturos scissent*.

Compellitque Nestorium etiam ab eo scripta capitula suscipere, et confiteri se ita, ut illa continerent, sensurum : quasi non sibi Symboli confessio sufficeret, minatus, nisi in his maneret, quæ ibi scripta erant, sacerdotio illum et ab Ecclesia ejecturum.

Atque omnia deinceps concilia usque ad septimum pervenientes, ita respondisse invenimus. Quod si ubique omnis Symboli adjectio hæresis putanda est : laudandi erunt Arius, Macedonius, Nestorius, et cæteri, qui contra veritatem rabide latraverunt : non suscipientes adjectiones, propter actam et fucatam antiquitatis reverentiam. Contra culpabilis (hisce) omnis Ecclesia.

Verum plurima quoque necessario secundum fidem confitenda, Symbolo non continentur. Neque enim ibi beata Maria Virgo Dei Genitrix dicitur, sed Virgo solum. Neque quod Dei Verbum secundum unam substantiam quem assumpsit hominem univit sibi ipsi ; neque, quod Christus ad inferos descenderit, quod in apostolorum Symbolo fuerat scriptum. Neque Spiritus sanctus asseritur Deus.

(45) Videtur aliquid deesse.

A Quid ergo? Num his ideo non credemus? quæ ex his quæ scripta sunt, colliguntur necessario, an simplicibus verbis, ut a conciliis sunt tradita, stabimus? At, illud quidem eorum est, qui de nominibus contendunt ; et omne quod præter litteram accipitur, scandalum putant : juxta scilicet Judæorum vilitatem, qui semper legis assident litteræ. Quod etiam divus Dionysius, irrationabile ac perversum esse ait, non scilicet intentionis virtuti, sed vocabulis intendere.

B Porro proprie expositos a synodis terminos veluti commune Symbolum minime amplecti, ac suscipere, eorum est, qui concilia irrita volunt. Æque igitur ac Symbolum quæcunque illa statuerint, suscipienda sunt. Neque enim profecto, quod in Symbolo quidem continetur, honorabimus : quod autem ex illius pendet sine, vel quod post ejus lectionem dicitur, vel in suis terminis exponitur, non honorabimus? Hoc enim stolidum simul et irrationabile est.

C Quod si concilia sacra veneramur, illorum quoque sententias venerari convenit, atque ita, ut de his nos esse certissimos, cum omni fiducia confitemur, eosque qui negant, exsecremur. Nam qui in synodis expositas sententias negat, pœnis negantium Symbolum erit obnoxius. Prorsus et ea quæ Symbolo inscripta non sunt, æque ac si scripta essent, honorabimus. Atque hinc si ratio veritatis exegerit, si casus necessario impulerit, nihil differt, etiam quæ non sunt scripta, confiteri, cum in Symbolo complexa, comprehensa sint.

D Quocirca, neque illis adjectio obijcienda est, qui etiam ex Filio Spiritum sanctum procedere fateantur. Sed, ut dictum est, verumne hoc sit, inspicendum est. Nam præterquam quod subjectis fidei principiis necesse est, si velimus ea quæ communiter a theologis de Trinitate traduntur, observare ; etiam ex Filio procedere, fateri ; alios quidem sanctos habemus, ex Filio illum esse dicentes, et ab ipso habere esse, et ex ipso *naturaliter* atque *essentialiter*, ut ipsius operationem naturalem et essentialem prodire. Et sicuti ex Patre, ita etiam ex Filio esse, secundum eundem modum. Alios vero per Filium naturaliter prodire, et per eum atque ex eo accipere, et ex Patre per Filium procedere, imo etiam ex Filio procedere, et quæ alia prædicta sunt. Ita enim ipsi dictum illud evangelicum : *Qui a Patre procedit*, exposuerunt ; complexumque *procedendi* terminum addentes, ex Patre per Filium procedere declaraverunt. Quos profecto, nemo erit ita amens, qui audeat accusare fallaciæ. Ipsi enim sunt, qui concilia instituerunt : per quos illa robur, ac munimen acceperunt, atque ab eis, cum ulla fuerit de fide quæstio solvenda, ad istorum doctrinam ac magisterium mittimur, hæc et illa nos pati addentibus, nisi istos suscipiamus. Cur etiam hic adjectionem non culpamus, ac per Filium procedere negamus, quoniam in Evangelio id scriptum

non est? At magnus ait Athanasius, *possibile non esse in Trinitatis gloria, Spiritum sanctum glorificari, nisi procedendo sit ex Patre per Filium*; sed et septima synodus, et Tarasius patriarcha sanctissimus, et sanctorum plurimi in fidei suæ confessione ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum insinuaverunt.

Cæterum, si quis illud evangelicum: *Qui ex Patre procedit*, his qui etiam ex Filio procedere Spiritum dicunt, objiciat, non illis contrariam opponit vocem. Neque enim, si ex Filio est, ex Patre esse desinet; neque ista invicem objecta, invicem pervertunt. Imo, ut pluribus docuimus, ex Patre esse quod dicitur, esse etiam ex Filio subingerit. Sed neque ex Patre per Filium procedere a sanctis diceretur: si quidem ista contraria invicem essent. Nam si ex Patre solo dictum fuisset, haberet rationem hujusmodi objectio. Quoniam vero ex Patre tantum dictum est, hoc autem et ab utrisque pro confesso habetur, supervacaneum est atque vanissimum, omisso eo, quod prius, ut ostenderent, curare debuerant, ex solo scilicet Patre procedere, quod contrarium est ei, quod est, ex Filio esse: ex Patre procedere quod dicitur, quasi repugnans ducere his qui hoc nullatenus negant.

Concesso ergo ab utriusque Spiritum ex Patre procedere, reliquas jam sententias inspicendum est, quibus magis conveniant: hisque, qui ex solo Patre procedere dicunt Spiritum sanctum, an vero his qui hunc ex Patre confitentur, ac Filio? Illi siquidem illud, quod dicitur: *De meo accipiet*¹; et: *Quem ego mittam*²; et: *Spiritum veritatis*³; et: *Mittet Pater in nomine meo*⁴; et: *Ego, et Pater unum sumus*⁵; et: *Omnia, quæ habet Pater mea sunt*⁶; et: *Si in digito Dei sive in Spiritu Dei ejicio dæmonia*⁷. *Insufflavit et dixit, Accipite Spiritum sanctum*⁸, et sexcenta talia, suæ habent confessioni consona. His enim, ut superius dictum est, magistri Ecclesiæ inducti, prædictas de Spiritu sancto tulere sententias, et *per Filium et ex Filio* procedere dixerunt; qui autem ex solo Patre volunt dicere, nullum omnino pro se habent testimonium; imo, et prædicta omnia sibi adversantur, hostesque habent sanctos Patres, qui illa sic exposuerunt.

Quod si id objiciunt, scriptum non esse, *ex Filio*, primum quidem, *De meo accipiet*, et omnia quæ dicta sunt, ad istud tendunt, nisi vocibus maximis clamantibus sanctis, illorum aures penitus obscuruerunt; deinde, neque ex solo Patre scriptum est. Itaque non magis pro se, quam contra se, non esse scriptum objiciunt.

Si autem, quoniam Filius ex Patre dicitur, et

¹ Joan. xvi. 14. ² Joan. xv. 26. ³ ibid. ⁴ Joan. xiv. 26. ⁵ Joan. x. 30. ⁶ Joan. xvi. 15. ⁷ Matth. xii. 28; Luc. xi. 20. ⁸ Joan. xx. 21. ⁹ Matth. xi. 27. ¹⁰ Joan. xii. 41. ¹¹ Joan. vii. 16. ¹² Joan. xvi. 12.

(44) Hoc vult dicere esse solum verum non esse personalem proprietatem Patris, ac proinde etiam Filio competere, non obstante vocabulo *verus*. Et similiter Spiritum sanctum agnoscere Patrem et

hinc solus de solo creditur, idcirco et Spiritum sanctum, quoniam ex Patre procedere dictum est, *ex solo*, ipsi adjiciunt: primum quidem, et ipsi adjicientes arguuntur, neque digni sunt qui audiantur, cum insimulant eos qui *ex Filio* etiam dicunt adjectionis causa. Eisdem enim et ipsi tenentur obnoxii. Deinde cogentur, si unigenitum Filium ut solum ex solo confluentur, secundum nativitatis terminum, ita et Spiritum sanctum, sublata ex Patre processione per Filium, unigenitum lateri Filium ut solum ex solo, quemadmodum Filius solus ex solo est; neque enim ex solo tantum dicimus, sed unigenitum quoque Filium. Nempe enim quemadmodum in sacris litteris *solus verus Pater* dicitur, et quia *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem, nisi Filius*¹¹; et: *Qui credit in me, non in me credit, sed in eum, qui misit me*¹²; et: *Mea doctrina non est mea*¹³; neque compellimur solis personis in quibus hujusmodi definite dicuntur, ista distribuere; sed *solus quidem verus*, et Patri, et Filio congruenter aptatur; quasi non objectum illorum substantialibus proprietatibus (44); cognoscere autem Patrem, et Filium, et ab eis agnosci, etiam Spiritui sancto distribuitur; eo quod objectum non sit scire illius substantiali proprietati, ac de aliis similiter. Ubi enim non obstat relationis appositio, nihil prohibet quod dicitur congruere. Ita neque si a Patre diceretur procedere Spiritus sanctus et adderetur *solo*, valide posset hoc et Filio negari. Nunc autem quando simpliciter a Patre dictum est, neque adjectum est *solo*, cum etiam producere, ut nativitati non adversum etiam Filio conveniat, ac propterea commune esse Patri ac Filio inspicitur, stultissimum omnimodis est verbum rapere, ac per hoc Filium a Patris communionem secludere.

Atque, vel dispensationis implens sacramenta, vel discipulis parens, sui non meminit, quod forte majora de illo non caperent: *« Multa enim, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo »*¹⁴; *sive ad principium suum omnia referens, a quo et ipse est, et sua omnia*, ut ait theologus Gregorius; sive etiam, quod et necessario id credendum esset propter summam ad Patrem aequalitatem, istud dicere omisit. Filius quippe Patris est, Patrisque definitio et Verbum.

Quamquam ex superioribus sententiis tantumdem valentibus, neque hoc omnino tacuisse deprehenditur: verum quod isti instanter negant, prædicat. Nam Scripturæ duplex modus est dicendi quæ velit. Aut enim puris propriisque nominibus, ut cum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum nominat; sive cum ex aperte dictis, his etiam se-

Filium et ab illis agnosci convenire etiam Spiritui sancto eo quod *scire* vel agnosci non sit personæ proprietates Spiritus sancti.

quentia elicit; quemadmodum *consubstantialis* nomen, ut Scripturæ congruum intelligentiæ creditum est, quod plurimis aperte positum videretur juxta intelligentiam necessario congruere. Dictum enim est: *Ego et Pater unum sumus*¹⁵; et: *Omnia, quæ Pater facit, hæc et Filius facit similiter*¹⁶, et quæ in hanc formam scripta sunt. Et certe his, qui solant intuentur litteram, contraria viderentur illi, quod aperte dictum est: *Pater major me est*¹⁷. Sed tamen, quoniam ex his quæ aperte dicta erant, necessario *consubstantiale* sequebatur, et verum, et Scripturæ consonum esse, indicatum est.

Simili ergo ratione et quod dicitur etiam a Filio esse Spiritum sanctum, non quidem ad litteram, et aperte in Scriptura positum est, sed ea quæ aperte dicta sunt, sequitur. Quæ autem concessa ex necessitate sequuntur, et illa vera sint necesse est. Quemadmodum in disciplinis conclusiones, quæ principia sequuntur. Scriptum quippe est: *Spiritus veritatis*. At veritas Filius est; et ab eo *audire*, et *accipere*, et *mitti*, et *insufflari* dicitur; quæ profecto omnia Ecclesiæ magistri dum exponerent, per Filium procedere dixerunt, et ab illo, esse, habere, ut ab ipso accipientem, et ex ipso esse, ac procedere, et quæ prædicta sunt.

Si enim, quoniam verbis dicta non sunt, intelligentiam quoque illorum repellamus, plurima profecto et necessaria, et concessa, ut dictum est, ejiciemus: sed et ipsum *Trinitatis* nomen, et *substantialiam*, et *personas*, *ingenitumque*, quod in Patre dicitur, et *consubstantialie*, quia scriptum aperte non est, simul ejiciemus. Atqui, si quis litterarum sonis assideat, neque in Symbolo communis fidei Salvatoris de sancto Spiritu sententiam concorditer habere confitebitur. Illic enim a Patre procedere dicitur; hic autem ex Patre procedere. Sin autem hic a et ex quantum ad intelligentiam nihil differt, cur et ex et per nihil ab invicem differre non dicamus, cum ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum audiamus: maxime cum et sancti Patres universaliter per et ex nihil differre in divinis definite velint.

Verum quid necesse est, circa præpositiones tantumdem valentes diu immorari, quando et sanctes apertissime audimus dicentes, quia esse habeat a Filio, et ex ipso sit, atque procedat? Itaque illis quidem, quæ in Scripturis aperte sunt posita, cum pia devotione credendum est. Quæ vero illa non dixit, non sunt præcipitanter abjicienda; nisi in eis manifesta absurditas deprehendatur, quæ communis fidei confessionem perimat. Quod si abfuerit, et ista pie sunt admittenda, maxime, etiam necessitate cogente, propter eos qui fidei veritatem violare moluntur, imitando in ea re veteres doctores, qui in rebus arduis urgentibusque necessariis additionibus et Scripturarum sensui maxime congruis, gregem Christi dissipare nitentes dispulerunt.

¹⁵ Joan. x, 30. ¹⁶ Joan. v, 19. ¹⁷ Joan. xiv, 28.

(45) Joannes Scylax Constantinop. scripsit de imper. Constantinopol. Gesn. ex Volatera.

A Et nunc quoque licet in Symbolo scriptum non sit de Spiritu sancto, quod Deus verus de Deo vero sit, si cum illi veniret in dubium, Ecclesia illum errorem repellere satagens hoc Symbolo adjiceret, putanda non esset blasphemare. Nam si quidem omnia aperte scripta essent, nulla hæresis caput attollere auderet. Nunc autem oportet et hæreses in nobis esse, propter quorundam nequitiam, ut probati manifesti fiant. Sed et *Scrutamini Scripturas*, dicere non esset, si omnia lucide et aperte scripta essent.

Ita igitur et fidei principiis, et Scripturæ testimoniis non solum nihil prohibentibus, verum, et plurimum juvantibus, atque, hoc aperte ostendentibus, magistrisque Ecclesiæ hoc plurimis in locis aperte asserentibus; hisque, qui contra negant, necessario in magnas absurditates incidentibus: traditasque omnino de sancta Trinitate rationes convellentibus, quæ omnia pluribus plura demonstrata sunt: ex Filio quoque procedere Spiritum sanctum, tempore urgente, in Symbolo adjectum est. Aiunt enim, quoniam post primam synodum hæresis quædam, quæ Filio Patris nomen applicaret, Græce, *ὁμοπατρία* dicta pullulavit, dicens: *Filium Patrem esse Spiritus sancti, ipsum vero Spiritum nepotem Patris*. Quapropter Damasus, qui tunc erat Romanus episcopus, coacto concilio, Symbolo adiecit, *ex Filio procedere Spiritum sanctum*; illis scilicet obsistens, qui dicerent, cum *ex Filio nasci*. Qui enim ex Patre per Filium procedit, et ex Patre, et Filio procedere dicitur, ex Filio profecto genitus esse non potest. In sancta enim Trinitate, qui ex primo sine medio est, Filius est juxta nativitatis processionem. Spiritus autem sanctus ex utroque existens, videlicet ex Patre per Filium, juxta sanctum Cyrillum, præter nativitatis terminum prodit; procedens enim est ex primo per medium. Idcirco adjectione hac contradicentes repulit.

Attestantur his partim antiqui Ecclesiæ magistri, interdum eos refellentes, qui Spiritum vel creaturam, vel Filii filium dicebant, ut magnus Basilus cum dicit: *Non quia non sit ex Deo per Filium*, et quæ talia, per quæ Filium Filii esse negant, et per Filium procedere dicunt; partim vero et historicus quidam cognomento Scylax (45), in ea, quam scripsit historia, additionis et causam, et tempus exposuit. Sunt item qui dicant quosdam ex Ariensania, cum vellent Filii majestatem imminuere, a solo Patre Spiritum sanctum prodire dixisse. Qui cum vellent blasphemam opinionem tueri: pietatis armis contra pietatem utebantur, vociferantes non oportere Niceni concilii quidquam sanctionibus adjici, neque enim illic in processione Spiritus sancti Filium Patri adjectum esse. Atque hæc dicentes, Ecclesiam scindebant, religionisque opinionem ab imperitis, ac stultis, ut antiqua revererentur, capiebant.

Indicio enim est beatus Maximus in epistola ad

Marinum, additionem hanc (46), non quando Ecclesiarum scissura facta est, sed longe ante additam fuisse, et fortassis ante sua tempora. Fuit autem eo tempore, quo sexta synodus conflata est. Propterea, rebus urgentibus, cum quosdam Occidentalis Ecclesiae hæc pestis pœlutionem ac sensim inficeret, conveniens synodus ex Filio etiam Spiritum procedere Symbolo adiecit, ad quod Romani pontificis sufficisset auctoritas, quæ etiam synodos reliquas roborat.

Neque sane mirandum est Romanum episcopum, Ecclesiae principem, ipsum convocato Occidentali episcoporum concilio, illud decrevisse. Nam, si provinciæ sæpe singulæ concilia celebraverunt, eisque auctoritas derogata non est, multo sane magis hoc ille potuit, cum omnibus circum se episcopis, qui pastor primus, et Ecclesiae totius pater, universalisque Christianorum omnium iudex esse comprobatur, apostolica hunc antiquitate principem supremum appellante, decretisque regiis ipsum statuentibus, ac rebus ipsis ita esse clamantibus, et quo sine, impossibile profecto est, ecclesiastica negotia tractari, atque dirigi, sicut beatus Stephanus junior (47) adversus eos qui, quoniam imagines omnes destruentes statuebant, ἀσχομαχοι appellati sunt, restitit: cum illi concilium Constantinopoli fecissent, non eis licere concilium celebrare asserens nisi Romanus episcopus, vel per se ipsum præsens præsideret, vel ab eo missi, alii juxta consuetudinem locum ejus implerent. Nempe enim ab Ecclesia illa, nulla unquam de fide sententia manavit, quam ut blasphemam et noxiam Ecclesia nunc omnis damnet, seu anathematizet, quando ingentes fluctus plurimaque naufragia contra Ecclesiam fuere. Nisi enim ista suscipiamus, nescio quid validum et ratum suscepturi simus: vel quid apertissimum licet, atque conspicuum, impudentissime repudiaturi non simus.

Si igitur ista de illo vera sunt, sine quo possibile non est ecclesiastica decerni, ad ea decernendum, cum paucis aut cum pluribus conveniat, minimum refert: simulque in re aperi, et quæ ab omnibus Ecclesiae magistris trita est, de sancti scilicet Spiritus processione, opus non fuisse citare orbem, veluti ea quæstio valde esset ambigua, atque ideo, omnibus communicanda. Qui enim semel percepissent Patri Filium esse consubstantialem, ejusque incommutabilem imaginem esse, et Patris habere omnia, præter solum Patrem esse, et nunc quidem audirent Spiritum veritatis et Filii esse et ab ipso accipere, nunc autem per Filium procedere et ex Filio esse, sicuti etiam ex Patre, et ab ipso habere esse, et quæ talia prædicta sunt: ex Filio etiam procedere, dubitare non possent, maxime cum scirent, quod, qui hujusmodi principia concedunt, id quoque quod ea sequitur, necessario admittunt; atque Orientalis Ecclesiae magistri, Athanasius

atque Basilus, Spiritum a Filio esse habere dicunt: majoremque Spiritu Filium causæ ratione asserunt, Cyrillusque super Joannis Evangelio, et plurimis opusculorum suorum locis, hoc ipsum clamat, præter Occidentis magistros, qui innumeris in locis dicunt, ex Patre, ac Filio, veluti ex uno principio procedere Spiritum sanctum: opus esse non videbatur, de his quæ concessa essent, Orientales Patres molestias pati.

Porro si quis interroget, quid sit, quod, cum ista additio antiqua sit, non etiam ab Orientalibus Symbolo inserta sit? primum quidem, debita subjectione ac reverentia Romano Pontifici, ejusque Ecclesiae secundum ecclesiasticas regulas reddita, nihil ex hoc in fide, vel differre, vel contra sentire putabantur, quod etiam vere sic erat. Deinde necesse non fuit, rectam et congruam de Filio et sancto Spiritu intelligentiam habentes, cum additione Symbolum legere; non esse contrariæ opinionis, neque putare eos qui, cum ista legerent, fidei veritate excidisse, illisque unitos esse. Nam et post antiquum schisma, cum rursus utriusque Ecclesiae facta esset unio, Græcos Latini nihil coegerunt, Symbolum cum additione legere, vel aliis ecclesiasticis ritibus more suo uti, sed tria solum ab eis post factam unionem, requisita sunt. Primum quidem, ut Romani episcopi memoriam in diptychis, hoc est, in canone Missæ facerent; secundum, ut universalem iudicem Christianorum omnium putarent; ei secundum antiquam Ecclesiae consuetudinem reverentiam reddentes; tertium, ut Romanam Ecclesiam in ecclesiasticis dogmatibus matrem fideliū atque magistratam sana semper fide esse, crederent. Cætera locis suis manere permissa sunt. Sed nunc quoque in Sicilia, et ea quæ magna et antiqua Græcia dudum vocabatur, cum Græci plurimi inhabitent, Orientalisque Ecclesiae moribus et ritibus utantur; quia solum Romanæ Ecclesiae subditi sunt, non coguntur Symbolum cum additione legere; sed sola, ut dictum est, obedientia Ecclesiae impensa, cum non sint contrariæ opinionis, nihil ab eis amplius exigitur, una hac re cætera etiam contineri arbitrantibus Latinis: quippe, non in verbis, sed in sensibus religio nostra consistit, secundum theologum Gregorium.

His si quis objiciat, oportuisse Græcos etiam vocari, et synodo de sententia omnium communicare: primum quidem, cum nota omnino res esset, necesse non fuit omnibus hanc conveniendi molestiam indicere, neque necesse est omnes omnibus adesse conciliis, sed primum quidem Patrem, Ecclesiamque pastorem. Ista enim si a principio per ecclesiasticas leges separata sunt, et valde convenit ut vel per seipsum, vel per nuntios concilio adsit ac præsit. Nam si ille non adjuvat, inania et hesternæ sunt omnia: sine hoc enim ecclesiastica tractari, statuique non possunt; constatque sive cum pluribus,

(46) Lege B. Marimum in *De Christo*, c. 21.

(47) Exstat Vita hujus B. Stephani inter opera Damasceni edita a Billio.

sive cum paucis, quod ad se pertinet, implere potest.

Alios vero non opus est vocari omnes, maxime qui sunt remotiores, quosque vel viæ longitudo, vel alii eventus rerum, quales sæpenumero emergunt, impediunt. Atque ista, cum magna non urget necessitas, cum quæstio perspicua est, ne orbem vocari opus sit: quando ipse secum facillime magnam partem evocare possit, et cum eis statuere, atque decernere. Deinde, non convenit, vocatus quispiam, an invocatus fuerit, inspicere; sed, an vera sint, quæ statuta fuerint, perpendere: ne videatur quispiam non veritatis curam habere, sed solum, qui vocatus non fuerit, indigne ferre: quod isti modo faciunt, dum honores ac primatum sectantur, ut sub Romani pastoris cura et obedientia, juxta antiquum morem non sint, adjectionem Symboli, ut causam rationabilem prætendentes.

Hoc autem non religionis ac fidei, sed superbie potius apertum documentum est. Nam, si adjectionem impiam existimant, cur sancti Maximi temporibus, atque etiam ante hunc, quando Symbolum ita omnis Occidentalis Ecclesia legebat, Oriens totus hanc impietatem non redarguit neque ab Ecclesia Romana abscissus est? At id quidem illi non fecerunt; imo coacta sexta, et septima synodo, adjectionem hanc ut piam liquido comprobaverunt: neque, quia vocati non sunt, graviter tulerunt, ut modo isti faciunt.

Cur enim et isti, ut illi, his quæ tunc decreta fuerunt, contenti non sunt? Aut enim istas synodos execrari necesse est, ut ab hominibus impiis conflatas; atque ita eos qui in illis fuere, sanctos, una rejicimus: vel istas probare, et qui illas coegerunt, ut pios ac religiosos una suscipere. Hoc autem nostros tunc Occidentalibus congruisse significat. Quocirca, necesse non fuit, ut dictum est, istos congregari; cum vel ex fidei principiis, ac sanctorum sententiis, additionem rectissimam esse, persuasum eis fuisset, vel ab his qui addiderunt, causam ac necessitatem, consonantiamque, per omnia audissent.

Ac nostri, ut datur intelligi, religiosiores circa fidem, quam illi, modo inquirunt, quod tunc illi non quæsierunt. Constat enim illos tunc, ut veritatis fautores, legitimæque subjectionis servatores cessisse, nihilque inquisisse amplius. Nos autem nostra quærentes sub prætextu dogmatis Ecclesiæ scissuram machinamur, adjectionem in auxilium sumentes. Atqui nostri quidem, quandiu necessarium debitum servantes obediebant, nihil opus esse arbitrabantur seorsum concilia facere; adjectionem quippe ut summe utilem ac necessariam sciebant. Postea vero quam seorsum esse voluerunt, additionem illam discessionis causam idoneam, ut sibi videbatur, nacti, neque vocati obedire voluerunt. Nam, si convenissent, contra se ferendam sententiam non ambigebant, compellendosque, ut quam ipsi refugiebant, Romano pontifici

obedientiam redderent. Idcirco sæpius ad Ecclesiæ unionem vocati, adjectionem prius auferri postulabant: quibus responsum est, quod si quidem nulla fuisset adjectionis causa, non fuisset a principio appositæ. Erat enim, quando utraque Ecclesia sine illa adjectione Symbolum legebat, atque ex Filio procedere Spiritum sanctum, apud omnes in Ecclesia retinebatur, cum nulla de hoc esset quæstio.

Postea vero quam quibusdam contradicentibus, positis fidei terminis, Filiumque minorem Patre blasphemantibus, quia scriptum in Symbolo non esset Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere; ac propterea Filii ad Patrem identitatem, incommutabilitatemque auferentibus, dictio illi pro declaratione symboli adjecta est: communibus Ecclesiæ magistris concinentibus, quam nefas esset auferre, ne adversa contradicentium opinio locum habeat, ac per hujusmodi abolitionem vera esse videatur.

Siquidem igitur consentitis veritati, pro hac nobiscum stantes, aut vos etiam cum adjectione legite, quæ blasphemis ora obstruit; vel, sine hac legentes nolite opinionis esse contrariæ, neque nos putaro blasphemos. Et sic enim cum veritate stabitis. Non enim in verbis, sed in sensibus, religio nostra consistit. Et, si vultis, hoc tantum vobis indulgemus, ut nobiscum convenientes, rem hanc in commune agitemus; communesque super hac Patrum sententiâ discutiamus, quibus hæc adjectio vera esse comprobetur. Quod si aliena opinione estis, additionemque istam penitus renuitis: constat quidem, vos circa fidei veritatem cum adversariis errare; hancque additionem, vobis, et illis una bellum indicare, quippe propter contradicentes adjecta est.

Verum, sicut his qui negabant Nicæni concilii Symbolum, sive id quod postmodum Constantino-poli editum est, ambo enim unum fuere, etsi verbis differre videantur, nihil prohiuit ad apostolorum Symbolum recurrere, quasi tutius atque religiosius; quod enim cum adjectione fuerat editum negantes, et illud una negabant; nam, et quæ postmodum videntur adjecta, in sanctorum apostolorum Symbolo complexa continentur. Ita nihil vobis proderit Nicænum Symbolum, etsi vos hoc tenere jactatis, istam additionem execrantibus, quam illi connexam Symbolo, complexamque tradiderunt, et quam ipsi omnino adjecissent; si, vel eis viventibus quæstio ista fuisset agitata, vel nunc hujusmodi controversiæ adessent, vel, si quos scissent ad tantum vesaniæ pervehendos.

Atqui vos non ut ab illis positum est, sed cum adjectione legitis. Nam sublato, quod dicitur, ex Filio, perspicuum est quia ex solo Patre adjectio inferitur. Etsi enim hoc verbo non dicitis, cum Ileo tamen loquentes, dum ex Patre dicitis, ex solo, etiam adjicitis, Deoque, cui mentes nostræ et corda aperta sunt, hujusmodi fidem, imo perfidiam offertis. Est enim validius sentire, quam dicere. Ne

que vero id sentitis solum, sed etiam scribitis, cum illis qui etiam ex Filio procedere dicunt, arguere nitimini. Itaque, si vituperatis additionem, ipsi tamen nihilominus adjicitis. Et nobis quidem adest per omnia concordia, nihilque illorum, quæ fide continentur tollimus, vobis autem contra penitus.

Consideranda autem vobis est Ecclesiæ nostræ dignitas, quæ nunquam de fide nisi congrua sensit ac statuit: et quæ sola, vobis omnibus cæteris circa fidem naufragantibus, non solum nihil passa est hujusmodi, verum et jacentes cæteras Ecclesias erexit; et, sicuti religionis fervor supererat, ad hanc confugiebat, hanc appellabat. Hæc autem, manum porrigens, quæ dispersa erant, in unum ovile coegit, atque conjungebat, ut vos melius nostis. Non ergo convenit ut cum tale ab initio exemplum habeatis, semperque ad illa fueritis edocili, nunc mutato ordine, vos illam docere conemini, adversus quam *portæ inferi nunquam prævalituras*¹⁸ ille promisit, qui mentiri non potest.

Itaque, ut ex præmissis innotuit, præter omnem rationem est, putare hanc a veritate excidisse, et occasione religionis circa fidem, dum additionem abjicitis, ejus etiam intelligentiam negando, ab hujusmodi Ecclesia præcidi, sicut et alias ante: nunc quidem propter *consubstantialis* nomen; nunc autem, quod hoc nomen *Deus* de Spiritu sancto scriptum non esset, et alias aliter, propter quas nostis causas, præcedebamini.

Est autem plenum absurditatis et amentię, putare vobis quidem licere synodos cogere, ac de fide decreta conscribere (48); cum nulla illinc sententia manarit, non consentiente vel per se, vel per alios Romano pontifice, quæ non ut noxia existinata, tenebris damnata sit. Ei vero, et Ecclesiæ suæ, quæ a nemine unquam quomodolibet communiter vel seorsim de fide reprehensa est, et sine quo possibile non est ecclesiastica statui, et ordinari negotia: non dicere, concilia cum suis agendo, quod ad se pertinet, ecclesiastica tractare ac dirigere. Sed vobis quidem præsentibus, primum confiteri, et omnium esse principem concedere: omnesque propter dignitatem in eum respicere debere arbitrari, utpote totius collegii caput, et supremum verticem: absentibus autem, neque ultimum illi locum relinquere, ne minimum quidem, ut vos seorsim fidei decreta et dogmata scribitis, ipsi licere in ecclesiasticis agendo, quæ sua sunt statuere, atque decernere, omnibus illi, quæ habebat ablatis. Hoc autem est vestri causa putare illum primatum et auctoritatem in sententiis habere, non vos illius causa in synodis oruari, et posse aliquid putare, sequendo id quod præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem est, veluti si quis subditum

potius quam principem, et militem plus quam imperatorem in decretis bellicis, posse asseveret. Sed ista superbiam aperta documenta habent, et irrationabiliter distribuentium sunt.

Ista tunc nostris ab Occidentalibus responsa sunt cum adjectionem aboleri postularent. Et tunc, eadem dicunt, et modis omnibus, ad unionem vocant. Sed, neque modo, neque antea his quæ dicuntur, assentiri delegerunt. Quomodo igitur, cum sint contrariæ opinionis, etiam vocati, his convenire voluissent, quos circa fidem blasphemare arbitrantur? Sed tamen et hoc factum est, eaque, quam dicunt, evocatio, communisque synodus (49), sive nostris ad obedientiam priorem remeantibus, sive de hujusmodi additione doceri cupientibus, sive per seipsos veritatem agnoscentibus, Lugduni congregata est, et aperte ante plures annos consummata. Ubi aderat quidem Romanus pontifex (50) per seipsum, illius convocationis auctor, atque cum eo quadringenti ferme episcopi. Aderant autem et Constantinopolitanæ Ecclesiæ legati, qui illorum impleverunt locum. Tunc igitur, ut patet, ex illic scriptis commentariis, in quibus et eorum qui convenerant, nomina, et verba, et dignitates, et omnia omnino memoriæ mandata sunt: communiter ab omnibus est declaratum, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse, et ad sanctam Trinitatis saluberrimam, et veram fidem, summe necessariam, Græcorumque, Latinorum doctorum æqualiter, dogmate et doctrina roboratam, Spiritum sanctum ex Patre et Filio similiter, veluti ex uno principio procedere. Damnant autem, et anathematizant, qui tunc convenere omnes, qui deinceps duo principia conarentur introducere, et hanc absurditatem Ecclesiæ auribus ingerere. Ea vero sententia, communibus omnium votis enuntiata, digesta in eisdem scriptis est.

Nusquam vero illic quispiam additioni indignari; sed, vera omnia, et voces et actiones, quæ Lugduni tunc gesta sunt; et, qui ex nostris affuerunt concilio, legatique, et episcopi confessi, fœderati redierunt, agentes Deo gratias cum omnibus, pro communi fidei concordia, qua in prædictis tribus capitulis simul consenserunt.

Cumque animis conjuncti essent, coacti non sunt Symbolum cum additione legere; sed, sicut temporibus beati Maximi, sic tunc se habebant res. Enimvero quoniam communis utriusque Ecclesiæ sententia, Spiritum sanctum a Patre, et Filio procedere, verum esse promulgatum est, aliterque sentientes, maledictioni addicti sunt: constat profecto, quia, qui modo istud consentiunt, digni sunt, qui asseverentur, et nostras diligere Ecclesias, illarumque sententiam, quasi unius

¹⁸ Matth. xvi, 18.

(48) Notent hæc hæretici, et in iura pectora demittant isti impii Lutherani et Calvinistæ qui se per summam impudentiam Evangelicos audent appellare.

(49) Synodus Lugduni celebrata an. Chr. 1274.

(50) Secundum Onuphrium est is Gregorius X. Interfuit huic concilio etiam Michael Palæologus imp. Constantinopolitanus.

confessionem complecti, atque continere; qui vero illam sententiam negant, neutram venerari perspicuum est; tertiam autem, nescio quam aliam Ecclesiam habere, ab utraque separatam, ambabusque bellum indolentem.

Liquido ergo comprobatur, et quam inquirant synodum, jam factam esse, eisque non una decernentibus adjectionem factam, quod quærent, aliter se habere. Eos tamen ut concedamus neglectos fuisse, nonne extremæ contentions, atque demeritæ est, non discutere, an vera sit additio: solumque, quia evocati non sunt, indignari, et moleste ferre? et quia ea convocatione honorati non sunt, Deum inhonorare; quodque vocatis esse visum est id, quia neglecti sunt, falsum existimare, morbiæque suis, atque passionibus divinarum rerum judicare veritatem? Aspernationis enim potius, et contumeliæ, seu cujuslibet humanæ passionis Occidentales insimulandi fuerant, si insimulari mereantur; non blasphemias, et impietatis, eorumque criminum, quibus nihil tetius excogitari potest. Neque tamen contemptus illorum causa, gladium in se impellere debuerant, se ipsos a Christianorum unitate præcedendo, seque, perniciose, lethaliterque vulnerando; et ex his quæ contra sanctorum doctrinam culpant, et quæ ipsi contra sentientes addunt.

Quoniam igitur et convenire, et quæstiones de fide solis Occidentalibus seorsum non licet definire, atque de omnibus decernere, aliter quam putabatur, se habet ratio. Et enim ea opinio obedientiam refugientium fastus, et elationis causa, propter civitatis amplitudinem, imperique dignitatem, occasionemque quærentium, ac primatum ambientium, quia tamen vocati venerant, ut dictum est; oportuerat sane unionem usque in finem servare positis contentioneibus.

Nunc autem permanserunt quidem in ipsa Ecclesiæ unionem tempus non modicum: postea rursus qui justam subjectionem servitutis jugum arbitrabantur, regem novum nacti, (51) ipsumque libere, et qua ferret impetus, suapte natura ad res novas primum persuaserunt, ut imperii, quod illis cooperantibus, neglecto fratre, fuerat adeptus, mercedem eis unionis perversionem daret. Sicque perversis omnibus, ad priorem rediere contumaciam.

Præterea qua ratione hic unionem vel servaret præsentem, vel absentem requireret et revocaret, qui imperii sui tempore quatuor patriarchas (52) abrogavit, hunc instituens, illum ejiciens; quod ei non licebat, si Romano pontifici jus suum redderet, quod unionis fœdera compellerent. Ex qua una re, de reliquis etiam licet conjicere.

Porro si quis eam synodum asserat fuisse violentam, eadem ratione synodos item reliquas evertere cogemur, quæ in eis concessa sunt, ambigua ponentes omnia, eo quod per singulas leges aliqui fuerint,

qui synodicalis sententias, decretisque interessent: postque emissam de veritate sententiam, semper fuerint aliqui contradicentes veritati.

Deinde, nulla unquam fuit synodus, præsentem, et comprobantem Romano Pontifice, vel alio, qui locum illius impleret congregata, cujus non fuerint omnes rata sententia. Contra vero in his, quæ sine illo, ac præter ejus nutum coactæ sunt, plerasque latas sententias reprobas, et merito explosas scimus, et facile ostendere possumus. Hinc ergo, præsentem illo ac presidente, sententias ibi pronuntiatas, quo pacto irritas esse velint, non video.

Nisi forte Nicenum quoque concilium dicimus fuisse violentum, partim, quia Constantinus Magnus interfuit, contradicentes omnibus viribus coercens: partim quia plurimi contradicentium post prolata sententiam relictæ, nihilominus contradixerunt: sicut et in singulis universalibus conciliis contigisse cernimus, non tamen ideo sententias illas, vel violentè prolatas, vel irritas, aulemque dicere. Cur id? quia caput Ecclesiæ intererat, sine quo negotia ecclesiastica dirigi, statuque non possunt, et qui, si adsit synodo cum quolibet, omnem de fide sententiam inde manantem falsam esse non posse, et esse verissimam credimus. Aliter enim omnia ecclesiastica erunt ambigua; neque nosse certius poterimus quæ vera sunt, quanquam earum non potius pacis illius eversionem violentissimam dicamus, quæ et universalis concilii decreta pervertit, quod et Romanus episcopus præsens comprobavit.

Et certe in universalibus synodis nullas, illo præsentem, lata sententias reprehensas, ulla unquam vel locali synodo, vel cujuslibet audacia rejectæ sunt. Plurimi vero venerabilium episcoporum, quæ debebant, increpabant; quibus facile, pro honestate, et sapientia, dignitatibusque thronorum concedebatur: quorum etiam nonnulli contradictionem adversum illos reliquerunt in commentariis, alii, publicationes, et carceres, et exilia pro vera opinione, et fide pertulerunt: per quam, Ecclesiarum pax subjecta Patrum theologia facta est.

Prorsus vero, et ex nostris nunquam defuerunt ex his, qui aliquid esse videbantur, quin Romanæ Ecclesiæ sayerint, suorum quidem separationem irrationabilem, et præter ecclesiasticas leges, Patrumque theologiam esse arbitantes; se autem ad illos conferentes ignominiam quidem affecti, sive etiam fugati ob veri confessionem, atque confidentiam: quibus et qui hæc scripsit, adjunctus est, gratiasque Deo, quod his dignus habitus est. Fortiter autem ferentes omnia, præter hujusmodi repositam mercedem, quemadmodum et prioribus temporibus plurimis contigit, cum pro veritate fidei libere agerent, contradicentesque revincerent. Pro quo sane admirationi et venerationi posteris

Gregorius sive Georgius Cyprius, Albanasius. Lego Nicephorum Gregoram lib. vi et vii Historiæ.

(51) Est is Andronicus senior Palæologus qui imperium fuit secundum Onuphrium an. Christi 1283.

(52) Videntur esse isti quatuor, Beccus, Joseph,

feerunt. Cur igitur unionis eversionem non maxime violentam fuisse dicamus non video: quandoquidem, qui ejus eversionis auctores fuerunt, lucra inde et honores, et gloriam sibi comparaverint. Contra vero qui unionis studiosi sunt, injuriis omnibus, probris atque contumeliis aguntur, omnibusque afficiuntur incommodis.

Præterea, ut dictum est, licebit concilia omnia evertère, si de fide ambigendi pandatur aditus, derogeturque synodis fides. Atqui Photius quoque occasionem aliam esse, quam additionem, satis aperte demonstravit: qui primus illectus desiderio patriarchalis throni, sapientior his qui ante se fuerant, existimatus est. Atque ideo omnia quidem, quæ iste fecit, et quomodo sanctissimum Ignatium variis modis sede deturbavit (53), quæque machinatus est, et quæ de illo narrant historici, satius omittere existimavi. Sed tamen, quoniam calcatis juribus omnibus per nefas patriarchalem diripuit thronum; quem adipisci non poterat, nisi permittente Romano pontifice; necesse enim erat, ex more, ab eo auctoritatem confirmationemque venire. Id autem illi erat ambitione sua turpiter excidere, imperatoris familiaritate fretus, qui et ipse addere potestati suæ cupiebat: quia thronum illum alias consequi se posse desperabat, ad Symboli adjectionem confugit, et quam ante cum cæteris, ut plurimis ante temporibus ita se habentem venerabantur, induxit seditiosiores quosque ecclesiastici ordinis, hanc impiam existimare, ac per epistolam, quam *circularem* (54) appellavit, contra Romanam Ecclesiam multitudinis odia concitat, ne videretur transgredi subjectionis terminos, si se ipse erigeret, dignitatisque illius sibi ipsi auctor esset. Illic jam in throno sedens, ecclesiastica administrabat.

Id Romanus pontifex ægre tulit, iratusque, ipsum per epistolas invasorem promulgavit, *novum Judam, schismaticum*, ac *seditiosum* (55) vocans, atque maledictionis anathemati subdens, neque Christianum esse contestans: non solum, quia per nefas invasit sedem, sed quia plurimis aliis criminibus erat obnoxius. Adhuc enim vivebat Ignatius, qui apud illum, quam vim pateretur, exposuerat; sicut antea fecerat Athanasius magnus, Paulusque D confessor et Chrysostomus ad Romanum pontificem scribentes, cum Ecclesia injuste pellerentur; omnes denique affecti injuriis, et per vim sedibus detrusi ad Ecclesiam Romanam recurrerant. Ex eo, jam

A maxima Orientalium episcoporum pars a Photio se subtrahabant, schismaticum illum appellantes; neque cum illo sacrificia offerre volebant; eratque tumultus ingens, insinuantium, quod sub illo plurima contra canonicas sanctiones provenissent, ut ex his aperte datur intelligi, quæ de hac re tunc litteris mandata sunt.

Defuncto autem Romano pontifice (56); successor ejus (57) ad Photium æqualiter iratus, eum litteris itidem exagitabat. Postea vero quam Ignatius mortuus est, Romanæ quoque sedi præfuit alius. Is (58) indignatione contra Photium, ac simultate deposita, patriarcham appellavit, quo nomine illum prædecessores sui dignati nunquam fuerant: misitque omnia, quæ a Romano episcopo, his qui nuper instituebantur, miti erant solita, pallium scilicet, virgam atque sandalia. Tunc et ipse voti compos effectus (59), pugna adversus Romanum pontificem posita, Patrem illum, ac sanctum appellabat: *Quemadmodum*, inquit, *universorum Dominus inclinans cælos visitavit nos; non contentus gloria, quam in cælis apud angelos habebat, nisi humanam quoque assumptam naturam ad se attraheret: ita et communis Pater noster sanctissimus papa, nos qui longe eramus, affectu paterno visitavit.*

Nulla tunc de adjectione Symboli mentio fiebat. Orientalium tamen episcoporum pars maxima illi reconciliati non sunt; sed, se ab eo observantes, patriarcham appellare nolebant. Oravit ergo Romanum pontificem, ut cûi Ecclesiarum cura maxime incumberet, mittere juxta consuetudinem Romanæ sedis legatos ad urbem regiam, qui et illum visitarent et de omnibus una decernerent; dissidentesque episcopos et sibi invicem, et patriarchæ unirent (60). Mittuntur duo, synodusque (61) tunc facta est infra septa templi famosissimi divinæ Sapientiæ insigniti nomine pro componenda inter se Orientalium contentione. Quam etiam synodum quidam octavam (62) appellant. Photium tunc patriarcham declarantes, qui Romani pontificis locum tenebant, pace reddita, monent de cætero abstinere scandalis, huicque veluti patriarchæ omnes intendere, fœderatos charitate indissolubili. Nulla tunc mentio de adjectione facta est. Si quis enim in extremo gestorum synodi ipsius ordine, de additione (63) dictum putat, quod scilicet non oporteat auferre, vel addere; quod etiam quidam ad seducendos simplices obtendunt; sciendum

(53) Vide conc. viii, nuper a Matthæo Radero Græco Latine editum, ut plene intelligas, qualis vulpes fuerit Photius, ut nihil dicam de Annal. Baronii qui rerum a Photio nefarie gestarum cornu copiarum est. Graphice depinguntur Photii artes, ambitio.

(54) Totius schismatis principium fuit epistola hæc circularis. Exstat apud Baronium an. 863.

(55) Omnia hæc elogia Photii invenies in Baronio et Radero.

(56) Nicolao I.

(57) Adrianus II.

(58) Joannes VIII.

(59) Aliud loquuntur Annales Baronii an. 879 et seqq.

(60) Simulate hæc omnia agit Photius.

(61) De hac pseudosynodo vide Baronium an. 879.

(62) Male vocatur octava. Vide Raderum, prol. in veram et legitimam synodum viii.

(63) Parum refert quid vel de addendo vel de mendo in illa synodo fuerit decretum, quia legitima non fuit. Vide Baronium 879 et 880

est, hoc a quibusdam postea gestis synodalibus appositum, hinc ostendere nitentibus, hujusmodi additionem fuisse prohibitam; hoc autem rationem non habere, perspicuum est.

Primum quidem, quoniam in gestis hujus synodi, commentariolum (64) quoddam est, eorum quæ in eo concilio erant discutienda expositionem per ordinem continens, quod legati synodo proposuerunt: commentarium sibi a summo pontifice datum asserentes, ut meminissent quæ in ea synodo vel dicenda, vel facienda essent. Neque enim in eo quidquam de additione (65), vel de Symbolo omnino scriptum est. Et certe id in prima statim fronte ponendum fuit, sive a Romano pontifice illis de hoc fuisset quidquam imperatum, sive etiam synodus illa, quam quadringentorum ferme episcoporum implebat numerus, blasphemam hanc additionem putabat, cur non principaliter de illa verba fecit? Ita enim in præcedentibus synodis de fide primo loco semper agelatur. Cur autem in Deum blasphemantibus conveniebant, ipsisque de concordia ad invicem tuenda obtemperabant, vel omnino sub silentio se continebant? Quando vero nihil dixisse comprobantur, cui non perspicuum ait, veram eos illam additionem existimasse? Neque enim dici potest, illos ignorasse Latinos cum additione Symbolum legere, cum id Oriens totus jam tunc saltem a beati Maximi temporibus didicerit?

Deinde, ut concedamus, Photium additionem non admisisse: rationabile certe non erat, posteaquam a Romano pontifice patriarcha confirmatus fuerat, verbum de additione movere: ne, vix tandem voti compos effectus, per illum rursus abrogatus, amitteret omnia. Satis autem erat legatis atque ipsi in primis Romano pontifici, subjectione sibi reddita, de cæteris illos recte sentire arbitrari. Itaque nihil ultra inquirentes, reliqua suis locis manere permiserunt.

Et illud autem indicat adjectum a quibusdam, quod diximus, quod post plurima imperatorum anni, subscriptionesque episcoporum adnotatæ sint, et gloria reddita sit Deo, pro Ecclesiæ unione. Quæ omnia in fine gestorum synodaliū scribuntur. Quod autem de non adjiciendo vel auferendo adjectum est seorsim positum (66), et ab aliis aperte disjunctum et separatum est. Non igitur suscipiendum est post eorum quæ inquirebantur, enodationem, post compositas res, post finem denique concilii, post illa quæ in fine synodorum apponi consueverunt, rursus illos putare de his agere cœ-

(64) Commentarium seu commonitorium hoc habes apud Baronium 879, n. 47, sed falsatum a Photio.

(65) Aliquid actum esse in hac pseudosynodo de illa additione *Filioque*, tradunt recentiores schismatici Græci, qui etiam mentiuntur Joan. VIII pontif. consensisse, ut illud *Filioque* ex Symbolo expungeretur. Aliquid certe de hac additione fuisse actum, testis est sexta sessio illius falsæ synodi, cujus summam recitat Baronius, anno Christi 879. Nisi dicere velimus, quod quidam haud temere suspican-

piase, de quibus nulla esset facta mentio. Aut enim principaliter ea res agenda fuit, aut non ita prætereunter et intempestive, et præter locum debitum agenda. Etsi enim a synodo dictum concedamus, nihil tamen de hujusmodi quæstione declarat; neque his adversatur, quæ dicta sunt. Aut enim, ut dictum est, fidei alterius adjectionem interdicat, rectæque abolitionem, sive alias, non se Ecclesia hac potestate privat. Quanquam dicere possumus, hac sententia, si concilii sit, qua declaratum ait, nihil oportere auferri, id præceptum fuisse, ne auferretur Occidentalium additio, quam accusabant.

Si igitur, ut supra declaratum est, et ante Photium multis ante temporibus, Symbolum ab illis cum additione legebatur, ipseque primus, cum voti non potiretur, additionem discessionis reperit causam, ut passim sibi liceret votis perfrui: compos autem sui desiderio effectus, nullum ultra ea de re verbum movit, subjectionemque debitam per omnia summo pontifici reddidit (67); nonne liquet ex omnibus, non additionem, sed superbiam potius, et a nemine velle judicari, schismatis fuisse causam? Obiit autem Photius, cum esset Ecclesiarum unitas, quæ post illum per decem et septem patriarchas duravit.

Ex quo sane constat, celebratam sub Photio synodum Symboli additionem veram et rationabilem existimasse, ipsumque illum Romanæ Ecclesiæ communionem elegisse, priore abjecta controversia, quæ illi ut homini obreperat.

Deinde, ut ait prædictus historicus Scylox [Scylax], Michael patriarcha cognomento Cerulus [Cerularius], aliis rursum emergentibus casibus, quales hominibus sæpe superveniunt, simulque invidente pacis adversario, Romanum pontificem propter azyma diptychis dejecit (68). Habebat autem fautores patricos duos, et Ecclesiæ corruptionem et seditiosorem partem: additque aliam viri differentiam, ob quam merito videntur elegisse seorsim vivere. Quanquam, si additionis causa Romanum episcopum diptychis eiecit, cur non etiam prius? Si autem propter azyma, ab initio Romana Ecclesia his sacrificare consuevit. Verum etiam si quis diligentius inquirat, aliam deprehendet esse separationis causam. Jam enim dudum assuefacti jugum obedientiæ excutere, locum sibi dignitatum, et excellentiæ nominum ab initio schismatis hi qui præerant, aperuerunt, honestate nominum sacerdotium suum ornare contententes. Alius enim *universalem patriarcham* seipsum ap-

lur, totam hanc synodum fuisse Photii commentum nunquam nisi in cerebro ejus celebratam. Aliter tamen sentit Caleca, ut vides.

(66) Non est de his laborandum. Synodus hæc fuit pseudosynodus. Caleca non satis bene instructus pseudosynodum pro legitima habuit, quod multis aliis evenit.

(67) Vulpino more.

(68) Hoc factum est tempore Leonis IX, circa annum Christi 1053.

pellavit, quod ante schismatis tempora consuetum non erat (69). Alius se ipsum orbis iudicem constituit. Alius tertius decimus apostolus vocari concupivit. Et certe antiquis sufficiebat episcopos se ipsos solummodo vocare : quos hi etiam, qui sub ipsis erant, imitantes, non perstiterunt in traditis antiquis ab Ecclesia nominibus, quamdamque sibi superbam dignitatem singuli excogitantes subscriptionibus addunt : dum alii se *præcessores* (70), alii *duces*, *præceptores* alii, alii *primarios* ascribunt (71), documentum profecto ingenuitatis sibi ac penitus insitæ vanitatis præ se ferentes : per quam non solum Romanæ sedi honorem debitum non reddere, sed ipsi quoque se præferre cupiebant, prorsusque omnibus præesse. Ut enim sibi ipsis indulgentes, reliquos jam licite increpare viderentur, non adjectionem solam, sed alias quoque plurimas causas invenerunt.

Nam, cum semel adversus Occiduam Ecclesiam de primatu contendere statuissent, ipsaque contentio sensim in ipsorum animabus odium gigneret, suisque gratificari volentes, ut qui possent gratificantibus regravari, proni et faciles ad maledicta et crimina fuerunt; et ille sapiens, ille optimus, ille cunctis præstare videbatur, qui contra Occiduam Ecclesiam posset aliquid convitiis jacuari (72). Cum enim nullus esset, qui corripere, alius quidem zelum, sed non secundum scientiam habens; alius vero præsumptione consuetudinis inductus; alius magister ab aliis vocari cupiens, et superbæ vitio cæcatus; alius, ut vel præsentis dignitatis præmia compensaret, vel novam sibi quæreretur; alius, veram quidem opinionem habens, sed temporis indulgens, contraque ac sentiebat, proferens, cum aliis sibi tuto vivere minime liceret, ac ne plurimis probro esset, et contumeliis atque injuriis afficeretur, bonisque suis frui non permissus extra Synagoram fieret, per multam licentiam ac facilitatem, singuli irrationabilia, vel iniqua et scribunt, et dicunt.

Atque Nicænus quidem Eustratius (73) per Filium procedere quod dicitur exponens : *Sicut prodit homo per januam*, dixit, Dominumque citavit testem dicentem : *Ego sum janua* : ignorans quia janua secundum hominem, Dominus etiam secundum nos dictus est : *Unus enim mediator Dei et hominum est*, ut ait Apostolus ¹⁹; et : *Per ipsum accessum habemus* ²⁰; quia per ipsius divinitatem et humanitatem, uno Deo agnito, errore idolorum liberati

A sumus, virtutisque viam ad Deum perducentem edocti; ac per voluntatem Dei bonam, et bene placentem, inimici cum essemus Patris, reconciliati ei sumus; hoc denique, id quod sequitur, intelligi vult : *Per me si quis introierit, salvabitur et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet* ²¹, Dei contemplationem, cælorumque regnum, ad quod aliter ingredi non possumus nisi per Evangelium et Christi mysteria.

Metropolita vero Methonensis (74) arguens : Si Spiritus, inquit, sanctus esset ex Filio, non super eum baptizatum a cælo lapsus esset : ignoraus et ipse, quod magnus ait Athanasius, quia ipse ipsum desuper, ut Deus, mittit : et ipse ipsum infra ut homo. Ex ipso igitur in ipsum descendit : ex Deitate ejus scilicet in ipsius humanitatem.

Alii vero, qui subtiliores esse voluerunt, aiunt : Spiritum sanctum non in columbæ specie super Jesum baptizatum descendisse, sed ipsum illud volatile, columbæ speciem visam sensibilibus oculis in specie sensibili, quod ad insinuandam dispensationis veritatem indicium sancti Spiritus fuit; Spiritum sanctum non ipsius Spiritus significativum asseverant. Quia enim sensibili specie apparuerit Spiritus sanctus et Chrysostomus super Joannem attestatur.

Alius vero patriarcha : Nihil ait esse mirabile, si apud sacras Litteras, doctoresque sacros dicatur Filius habere Spiritum sanctum, quia hunc et Dei Genitrix habuit, et sanctorum singuli : vult iste, quemadmodum sancti habuerunt, ita et Filium Dei habere Spiritum sanctum. Ita secundum participationem illum habere Spiritum blasphemat.

In disputationibus vero et hoc nonnulli blasphemantes dicunt : Quia impossibile est, ex Filio esse Spiritum sanctum, quo Filius posterior est. Erat enim, quando non erat ex beata Virgine genitus. Aut enim ut aperte conjicitur, æternam Filii nativitatem negant, temporalem illi solam attribuentes : aut assumptam conditionem humanitatis in Deitatem translatam arbitrantur : aut eos qui ex Filio Spiritum sanctum procedere consentunt, putant, ex Christi humanitate procedere, asserere.

Quidam vero, qui magnus in sapientiæ nomine habitus est, ne, si apostolus quidem Petrus diceret, etiam ex Filio esse Spiritum sanctum, se crediturum asseveravit.

¹⁹ 1 Tim. II, 5. ²⁰ Ephes. II, 18. ²¹ Joan. X, 9.

(69) Imo jam tempore Gregorii Magni hunc titulum sibi arrogare cœperunt.

(70) Hunc titulum usurpat schismaticus patriarcha Alexandrinus Meletius.

(71) De vanitate in titulis recentiorum episcoporum Græciæ, consule Curopalatum De officiis aulæ Cypolitane ad cujus calcem integrum catalogum invenies, quo quisque titulo afficiendus sit.

(72) Hæc hic veram imaginem eorum qui nunc Ecclesiam oppugnant.

(73) Eustratius Nicænus metropolita, cujus extant commentarii in II librum posteriorum Analyticorum Aristotelis.

(74) Nicolaus Methonensis in Peloponneso, cujus argumenta contra Latinos solvit Hugo Ætherianus in suo opere adversus Græcos.

Alius, Occidentales culpans, quia ex Filio Spiritum sanctum procedere fatentur: Augustinus quibusdam infelicibus, profanisque Hieronymis, ac tenebrosis Ambrosiis niti ait (75). Ignorat miser, dum ista loquitur, nostros quoque Orientalis Ecclesie magistros eisdem se criminibus subdere.

Qui vero juniores sunt, etiam ex mortuis id asserere conantur. Ac præter mendacium, quo asserunt, Lugdunense concilium tyrannicum fuisse, ipsius quoque, qui illud constituit, regis (76) cadaver, integram, ut aiunt, perdurans, illius animæ iniquitatem annuntiare, quia hujusmodi concilium coegit, autumant. Sensibus quippe de fide judicant. Quod in cæteris sanctitatis signum arbitrantur, hoc in quibus ipsi volunt, indicium damnationis accipiunt, quasi Deo pro illorum voluntate decernente. Quamquam si defunctorum cadavera minime dissolvi, indicium sanctitatis arbitrantur, quid de Petri Paulique corporibus dicturi sunt, sanctorumque plurimorum, quæ dissoluta in frusta et in pulverem sunt? Si autem dissoluta plerima corpora sanctorum vident, unde ea quæ id passa non sunt, sancta probare poterunt? Quid autem de infidelibus dicturi sunt, et quos ipsi publicis maledictis subdunt; quorum incorrupta cadavera perdurant? Porro si hæc damnationis arbitrantur signa, quomodo sanctorum corpora honorant?

Sed ista quidem hominum eorum sunt, qui, ut intelligi datur, sensu vivunt, et fidem tactu, coloribusque dignoscunt. Si autem ex fructibus eorum dignoscendos, ait Dominus⁷⁷, fructus autem primus cuique vera, quam de Deo habet, opinio est, et opera, quæ fidei superædificantur: desinant tandem tentare Dominum Deum, atque ex his quæ sunt materialia, et alias aliter secundum tempora, corporum, et locorum, et rerum dispositiones contingunt, earum rerum, quæ sunt a materia remotæ documenta capere.

Deinde non omnis qui sana fide est, jam etiam sanctus, et beatus est: Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum⁷⁸. Et: Multi dicent mihi in die illa, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et dæmonia ejecimus, et virtutes multas fecimus? Et respondebo eis, Non novi vos: discedite a me, operarii iniquitatis⁷⁹. Quid ergo mirum, si quis rectam fidem habens, et aliis quoque ipsius dux effectus, circa vero reliqua corruptos, ac perditos, damnatus est et æterno supplicio affectus? Non ideo tamen illius

A fides reprobanda est, et falsa existimanda: aliqui fidem solam ad salutem sufficere dicimus. Verum fidem sine operibus esse mortuam audivimus. At vero, neque rex ille, sub quo synodus congregata est, ipsius omnino aucter fuit. Nam, sub eo qui ante illum regnaverat, collecta est, quam iste compos rerum factus, peregit. Iudicio etiam nobis sunt Nicephori Blemmydæ monachi, et presbyteri, cujus in omni virtute et sapientia nomen insigne apud omnes est, duo ad Theodorum Lascarium regem (77) libri de Spiritu sancto conscripti, quibus indicatur, ex Filio, et per Filium substantiam habere, a sanctis Patribus traditum.

B Addunt præterea, qui ita sentiunt, Nullum apud Latinos, post schisma signum fuisse (78); quod enim non videtur, neque esse putant. Volunt enim ex Thracia, quæ in Italia, et Germania, Hispania, et in Galliis, ac Britannicis insulis sunt inspicere, ubi post schisma plurimi virtutibus, atque prodigiis insignes Occidentem illustrarunt totum, non ambiguis quibusdam, et obscuris, sed qualia ab apostolis, eorumque successoribus facta legimus. Quamquam ista quidem modo inquirenda non erant; neque sanctitatis indicio sumenda: Signa quidem non fidelibus, sed infidelibus⁸⁰; et: Nolite gaudere, quia dæmonia vobis subdita sunt: sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis⁸¹; et, quæ in hanc rem a Salvatore dictæ sunt sententiæ.

De Eucharistia.

C Quidam etiam Dominici corporis et sanguinis mysterium ex his, quæ dicunt, tollunt: Non etiam apud Occidentales benedictam aquam incorruptam durare dicentes, idque illorum hæreseos indicium asserunt. Ignorant enim quia mysterium quidem illud omnibus in Christi Ecclesia mysteriis mirabilius ac sanctius, in quo cum accidentia in subjecta panis substantia maneat (79), eo quod quasi sub sensibilibus velamentis traduntur nobis veneranda mysteria, subjectum panis in corpus Domini mutatur. Hoc autem, nisi quis adhibeat congruam diligentiam, necesse est, quæ subsunt in illo accidentia, quod suum est, faciant. Num ergo istud non arbitramur Domini esse corpus, quod ipse suæ Ecclesie tradidit? si autem istud constitemur, ut accipimus: et si accidentia, quod suum est, in ipsis ostendere possunt, cur non et in cæteris, si istud contingat propter materie subjecta, in quibus mysteria traduntur, non idem confitebimur?

⁷⁷ Matth. vii, 16. ⁷⁸ ibid. 21. ⁷⁹ ibid., 22, 23. ⁸⁰ I Cor. xiv; 22. ⁸¹ Luc. x, 20.

(75) Hoc graphicum est et genuinum schismatici hæreticique supercilium.

(76) Michaelis Palæologi.

(77) Imperare cœpit an. Christi 1255.

(78) Hoc quod de miraculis Græci objectabant, falsissimum esse convincunt vel soli illi duo miraculorum ingentium patratores Franciscus et Domi-

nicus. Imo in Græcos hæc obiectio optime quadrat. Lege Bellarminum lib. ii De Christo, c. 30, et lib. iv De Ecclesia, c. 4.

(79) Hoc est accidentia substantiæ panis, vel accidentia quæ antea erant in panis substantia.

Nam, si quod dicunt, *Aquam durare minime in-* *corruptam*, rem facit ambiguum, videant quid inde sequatur. Unde enim poterunt Domini corpus firmiter credere, propter eorum accidentia, quæ illis subsistunt? Non itaque efficiunt, quod volunt, sed sacramentum Eucharistiæ ambiguum faciunt. Ignorant autem quia quæ in Occidentis Ecclesiis aqua benedicta, nihil magnum pollicetur, simpliciter autem est aqua benedicta, singulis hebdomadis a sacerdote pro transeuntium devotione, ac fide, ut inde se aspergant, profusa. Ea vero quam in die magni Sabbati benedicunt, et consecrant, aqua pretiosior, sacro et toto in loco posita, quam nemo passim attingit, magnam Ecclesiis commoditatem præstat: neque solum per anni circulum incorrupta durat, sed plus etiam durare posset, quod experimento didicimus. Ignorant autem, et quod omne, et quodlibet ex aqua seorsim acceptum, et sine omni macula commutans etiam quomodolibet, prius in seipso, deinde, quasi perlatum, et colatum, in quantum quisque voluerit, servatum, incorruptum durat, semperque limpidius fit; quod et ipsum experientia docuit. Argumento autem nobis est, et quod in vino, quamvis crassioris materiæ sit, itidem contingit.

De tonsura crinium.

Quidam vero etiam crinium tonsuram, non ad consuetudinem referunt: ornatumque, et turpitudinem non ex consuetudine iudicant. Quod enim aliis honestum, quia consuetum, hoc aliis quoniam insolitum est, turpe iudicatur. Verum et hanc inter hæreses ascribunt, aiuntque illos, qui hoc faciunt, *formam Dei violare*, cum certe non omnes ista consuetudine utantur, *Deique imaginem et similitudinem mutare*: quasi vel hominis dignitas, esse scilicet rationalem, et ad imaginem ac similitudinem Dei, propter capillos illi adsit: vel Deus humanæ aliquid formæ, vel crassitudinis habeat, ad cuius imaginem homo cum sit, etiam capillis illi esse similis debeat. Nempe et apud nos oratio ad tonsuram barbæ invenitur a sacerdotibus dicenda (80): ne scilicet ad sanctorum mysteriorum communionem accedentibus Salvatoris sanguine capilli intinguantur, sive inficiantur, atque illdem rursus in sumendo cibo necessario quodlibet imbibant liquamen, sive alias quomodolibet deficiant, atque ita non parvus error sit. Simulque, quemadmodum ungues resecans, ne nobis impedimento esse possint: nihil prohibet eadem ratione, si quid impediat, crines resecare, ornati, atque huma-

nius nos componendo, mediocritate scilicet in omnibus servata.

De sacris imaginibus, et reliquiis, et memoria defunctorum.

Inde etiam Occidentalibus calumniam struunt, imagines illos non venerari asserentes (81): qui certe sacris imaginibus plenas ecclesias habent: Sanctorumque reliquias abjectius tractare: quas ita venerantur, ut nullus alius, pretiosisque lapidibus ornant, auroque et argento legunt.

Nullam item defunctorum facere memoriam dicunt: pro quibus apud eos tot orationes, et elemosynæ sunt, ut dictu difficile sit, adeo ut infinitis pene monachorum, ac pauperum agminibus sufficiant. Neque vero solum corpori necessaria ministrant, verum et monasteria ædificant, quorum structura regiam opulentiam vincit.

Alii vero quorundam etiam defectus Occidentali Ecclesiæ applicant; quippe, ab aliquo illorum injurias accepit, cum qui se læsit, circa fidem ultus est. Et hic enim omnis, qui contristat, malæ protinus opinionis efficitur. Si qui vero Christianorum prævaricantur leges: non eos solum, verum illorum quoque Ecclesiam hæreticam et infidelem putant. Nautis enim et vilibus quibusdam, ac vulgaribus hominibus congregientes, de omnibus, ut sibi similibus, sententiam ferunt. Cumque eos præsumptum odium inimicis animis esse fecerit, quod volunt, id putant esse. Prorsus vero quod non vident, vel videntes propter linguæ varietatem non intelligunt, neque esse omnino arbitrantur. Sic malis quidem intendunt: quæ autem sunt bona, et honesta, scientes prudentesque prætereunt, quasi vel ipsi humanam excesserint infirmitatem, aut non plurimi apud eos sint etiam ex honestiorum numero, qui legitima prævaricentur. Hoc enim solum tetigisse satis sit. Imo cum in vita hæc bonis malis permisti sint, ac debitum sit errantes ad fidem Ecclesiæque reducere: Occidentales per omnia volunt esse perfectos; et si quod in eis reprehensibile fuerit, mox hæretici erunt; et si quis peccaverit, Ecclesia tota in culpa erit. Hac denique ratione, si quis præter Evangelium quidpiam admiserit, Evangelium itidem insinuat. Illa enim, quæ recte agenda sunt, præcepit: hic autem, illa inhibente, voluptatem justitiæ prætulit. Nempe enim mali Ecclesiæ nunquam defecerunt; neque tamen illa, minor, aut deterior fuit; neque malorum perversitas, bonis obesse potuit; neque fidem quorundam malitia obtundit.

(80) Lege Baronium tom. I, an. Christi 57, n. 93, et an. 58, n. 136 et seq. Lege epistolam Petri patriarchæ Antiocheni ad Michaelen Cæsarium, tom. XI Baronii an. 1054.

(81) Fuit hæc antiqua Græcorum adversus Latinos calumnia, ut patet ex Nic. Choniato: sed tamen iniquissima; qua etiam Latinos oneravit Michael Cæsararius epist. ad Petrum Antioch. Bar. tom. XI, anno 1054, n. 34. Sed a Græcorum criminatione liberat Latinos Græcus episcopus Joannes Citrius,

qui in Responsis suis tom. I *Juris Græco-Romani* ait, *venerationem pretiosæ crucis sanctorumque Latinis cum Græcis esse communem*. Item Demetrius Chomatensis in Responsis ad Constantinum Cæsariam archiepiscopum Dyrrachii: *Sanctorum imaginum sunt et Latini cultiores, et in suis templis eas erigunt*. Vocat idem Demetrius ex Theophylacto Bulgaria archiepiscopo *Satanicam sycophantiam*, si quis dicat, Latinos non colere imagines.

illa enim sine crimine est: mali autem debitas exsolvent pœnas. Ita neque qui duce fide Ecclesiæ graditur, proximi delictis erit obnoxius, sed unusquisque rationem pro se reddet, juxta operum merita.

Est igitur quorundam nequitia communis quidem Ecclesiæ cœtui scandalum: non tamen inde ejus violatur fides: vel qui sibi uniti sunt, inde læduntur. Porro si quis malorum causa, Ecclesiam, ut inhonorem respuit, omnem una Ecclesiam abjicit, eo quod in ea malis semper locus fuerit. Sic autem etiam Ecclesiam suam abjiciet, tandemque neque Christianum se ipsum appellabit, nullam sine crimine Ecclesiam habens: si quidem quorundam perditos mores fidei applicat, quos multitudini admistos esse necesse est. Sed ista crudelium judicum sunt, et a proximi dilectione prorsus alienorum, et neque suam neque communem infirmitatem sentientium, neque utilia ex omnibus colligere volentium, ex malis vero, quæ magis fortasse delectantur audire, scandalum capientium: quæ omnia infirmæ et vitiatæ conscientiæ indicia sunt.

De jejuniis.

Plurimi item sunt, qui Occidentales, quod non ut ipsi jejunant, insimulant; hoc autem Phariseorum criminibus simillimum est. Et certe Armenios in jejuniis, et hujusmodi observationibus, nostros, sine ulla comparatione superare compariet. Ita enim illi cibis, quando jejunant (jejunant autem plus cæteris), abstinent: ut si quis ex nostris cum illis jejuniis contendit, ridiculus futurus sit; non tamen illos idcirco se meliores dicturi sunt. Omnino autem de cibis, et potibus, et indumentis, quæque ipsi faciunt: Latinos, quia consuetudinibus suis, quas ab initio acceperunt, utentes, non faciunt, hæreticos notant. Volunt enim, si fas sit, omnes totius orbis gentes, sub unam inducere consuetudinem, et quibus ipsi utuntur, omnes similiter uti: nescientes, se ipsos etiam a plurimis in hujusmodi posse reprehendi: neque possibile est eandem apud omnes morum normam obtinere.

Nihil tamen aut nostros, aut illos, vel linguarum differentia, vel morum, vel hujusmodi quidquam, quod non sit commune omnibus, prohibet, sub unam adduci fidem. Nam et apostoli, cum totum lustrarint orbem, omnes in rebus omnibus consuetudines suas minime immutare compulerunt. Sed neque si voluissent, eas gentes immutare potuissent; verum præcipua quædam, prædicationis Evangelicæ capitula decem ferme, vel duodecim tenere, atque consisteri adhortantes, nullum de cæteris verbum fecere, nisi traditis capitulis aperte repugnarent.

Præclarum est quidem ab omnibus semper abstinere jejunando, atque sarcinam carnis abjiciendo:

quis enim id non laudet, quod a sanctis Patribus ut activæ virtutis species non minima, summa diligentia, et cura apprehensum est? Et fortasse dixerit quispiam Occidentales plus quam nostros jejunare, si communiter omnibus omnes comparerentur. Utcunque tamen se res habeat, jejunium, si cum proximi dilectione, et sine disceptatione, et condemnatione non jejunantium fiat, mercedem habet. Aliter enim Pharisaicæ elationi comparatum, nocet: et, si quem fructum alium habeat, amittit: *Si enim distribuero, inquit, omnem substantiam meam in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*¹⁷. Addit etiam Apostolus: *Esca nos non commendat Deo*¹⁸. Et, *Qui non comedit, manducantem non spernat*¹⁹.

Si quis autem manducans non manducantem scandalizat: hoc, illi quidem nihil nocet, maxime, si qua urgeat necessitas, vel locorum, corporumve dispositio. Infirmis enim legem non esse, Apostolus ait; et: *Qui infirmus est, olus manducet*²⁰. Et, mundis munda sunt etiam immunda. Immundis vero omnia immunda sunt. *Inquinata enim est illorum mens, et conscientia*²¹. Ejus vero conscientiam infirmam claudicare arguit: quod puerilis est sensus, et ejus, qui necdum evangelicam perfectionem apprehenderit: in qua mutua dilectione, et spiritali littera subjectis legales observationes prohibentur. Et: *Non quæ intrant per os, coinquant hominem, sed quæ egrediuntur ex corde*²²; odium scilicet, inimicitia, et quæ talia; ne sepulcra dealbata videamur plena putredine, et paropsidém extrinsecus mundantes, interiorem negligamus immunditiam, cæcitalisque crimen subeamus, si oculi nostri trabem non videntes, in fratris oculo festucam studiose inquiramus; quomodo ergo non maxime læditur, qui amissis charitatis bonis hujusmodi festucas insectatur?

Præterea, in Christi doctrina partim sunt præcepta, vel mandata, partim admonitiones, sive consilia. Præcepta igitur unusquisque fidelium servare, ex necessitate requiritur. Aliter quippe mortalibus peccatis sese confodiet. Consilia vero si quis sequi eligat, perfectionem apprehendit: *Si vis enim, inquit, perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me*²³; hoc tamen, si quis agere noluerit, spe fidei minime excluditur: si servet, quæ sunt saluti necessaria. Hujusmodi vero jejunium non est, nisi statutis quibusdam diebus, vel sextis feriis omnibus, et quadragesimæ jejuniis, quod a sanctis Patribus institutum, qui per contemptum violaverit, peccat quidem, non tamen ideo fidei naufragium pertulit. Verum in id peccatum incidit, quod per poenitentiam, et confessionem, Christi cooperante virtute, remissione potitur.

¹⁷ I Cor. xiii, 3. ¹⁸ I Cor. viii, 8. ¹⁹ Rom. xiv, 3. ²⁰ Rom. xiv, 2. ²¹ Tit. i, 15. ²² Matth. xv, 14. ²³ Matth. xix, 21.

De jejuniis Sabbati (81).

Sed et judaizare Occidentis Ecclesiam causantur, quorum plurimi per omne Sabbatum carnibus abstinent, sive pro sepultura et morte Domini, sive pro tristitia et tribulatione, quam sancta mater ejus tota die illa habuit, qua Dominus in sepulcro mortuus secundum hominem quievit. Istud facientes, sicut omni Dominico die Resurrectionis ejus, et omni sexta feria crucis ac mortis illius memoriam agimus. Nempe, ex cujusque rei intentione quisque vel vituperatur, vel laudatur. Porro intentio prædicta fidelis, religionisque cum sit, culpari merito non potest. Neque enim judaizandi causa hoc facit; imo, ne ipsa quidem res ullam habet Judæicæ observationis similitudinem. Judæi quippe, in quantum possunt, præparati, otiumque ab omni opere agentes, tota illa die Sabbati et comedunt, et bibunt: hi autem abstinentes carnibus, castigatius in ea degunt, contrariisque illis facere deprehenduntur. Non itaque qui jejunt, sed qui illorum otium, edacitatemque imitatur, et sabbatizare, et judaizare dicendus est. Nam sabbatizare pro deliciis, et otio, et requie accipitur; si quidem vera canit ille qui dixit: *In primo jejuniorum Sabbato, sabbatizemus, socii, hesternis de laboribus requiescentes.*

Proinde si quis etiam præceptum de non jejunando in Sabbato a Judæis manasse putat, id in Orientis partibus, ubi Judæorum erat gens, et patria, merito promulgatum crediderimus, quos apostoli, cum ad Evangeliam doctrinam vocare cuperent, quia Judaica natio Sabbato maxime gloriabatur, ne scandalum in fide paterentur, apostoli, ut animorum curatores, omnia effecti ut omnes seu plures lucrarentur, permiserunt ita esse, ut antea, et jejungere vetuerunt: quod religionis ratione nihil eos lædebat, qui illud observarent. Neque enim apostoli, hos quidem a lege, illos autem ab idolorum cultu revocassent, si suis illos consuetudinibus omnibus, quæ evangelicæ prædicationi non obisterent, revocare voluissent. Nam, si circumcisionem quandoque ad tempus permiserunt, virtuti prædicationis oppositam: *Si enim, inquit, circumcidamini, Christus vobis nihil prodest*²⁵; istudque ideo fecerunt, ut plures ex Judæis acquirerent, quos maxime aliis arbitrabantur excellere: quid de Sabbato dicendum est, in quo et jejungere et non jejungere doctrinæ spiritus non adversatur?

Non tamen hoc per totum orbem prædicandum fuit, remota Judæorum causa. Non enim de comedendo, vel non, apostolis ita ratio erat, sicut omnia facere pro incremento Evangelii, in ipsis prædicationis initiis; quorum plura tunc permissa, postea permissa non sunt, amota causa, propter quam permissa prius fuerant: sicut et medicos, qui alia præcipit, causis apparentibus convenientia quod

A more, Ecclesiam quoque putare possumus necessario pro temporum qualitate usam, pro animarum singulari cura. Alias quippe nequaquam virtus Christi per apostolos Ecclesiæ conservaretur; neque posset, juxta emergentes casus, nova disponere.

Non itaque si quis passionem Domini honorare cupiens, illiusque mortem, quantum fieri potest, in se ipso complecti, ac propterea carnibus abstinens, omnique cibo, fuisse ab apostolis culpatus, imo ad destinatum evangelicæ prædicationis bravium gradens, mercede, et laudibus dignus habitus esset. Ipsi etiam sunt, qui dicunt: *Littera occidit, spiritus autem vivificat*²⁶.

Prorsus vero, si quid Occidentis Ecclesiis circa hæc fieri aliter videtur, hoc ab initio, a successoribus apostolorum acceperunt, Linique et Anacleti, et Xysti de hoc decreta proferunt, quæ rationabile simul et justum esse definiunt, Sabbati die, ista vel ista causa explari, non id tamen ex necessitate præcipientia.

Augustinus quoque, antiquus et venerabilis Pater, in quadam epistola (82) de Sabbato ait: *Quod quando quidem in Occidente moratur, juxta Occidentalium consuetudinem, et ipse jejunt. In Oriente vero si versaretur, illos ipsa die non jejunantes ex antiqua consuetudine, et ipse sequeretur.* Ex quo perspicuum est, antiquam Ecclesiarum fuisse consuetudinem, ut alii sic, alii vero sic, facerent: istudque non ex necessitate, sed ex antiqua consuetudine, et ut singulos voluntas tulerit, mosque obtinuerit. Sed et Gregorius Romanus pontifex, cujus apud omnes præclarum nomen est, officia atque jejunia, ut modo servantur, Occidentis Ecclesiis tradidit: Hunc enim omnes in omni traditione sequuntur.

De vetustate.

Qui vero ex nostris fortiores sunt schismatici, vetustatem quoque Occidentalibus objiciunt, per quam concludere pro se arbitrantur, quasi non eadem sit et illis antiquitas, liceatque illam pro se ipsis inferre. Neque sentiunt, dum ista dicunt, idolorum se cultum, quam Christi religionem firmiorem, ratione vetustatis, ostendere. Nam si antiquiora quæque etiam veriora sunt, quid sequatur, manifestum est, Sed et Ecclesiarum unione, sive etiam symboli additione præsuppositis, ut dictum est, cur non ista magis honorata servantur? quamquam, quis nesciat, cum tantum illis odium contra Occidentalem Ecclesiam creverit, ut nullus de unione vel per somnium cogitet, amentiaque late diffusa sit, adeo ut rationem amisisse videantur, pessimaque dispositio omnino invaluerit, omnia illos voluntate agere, nihil rationis examine? Si enim cum judicio procederent, alia fuisset ratio; nunc autem nullus est *intelligens, seu requirens Deum*²⁷.

Nam quando erant, qui unionis curam haberent,

Nicetam Pectoratum.

(82) Epist. 118, ad Januarium.

²⁵ Galat. v, 2. ²⁶ II Cor. iii, 6. ²⁷ Psal. xlii, 2.

(81) De jejuniis Sabbati lege Bellarminum lib. ii De bonis operibus, c. 18. Vide etiam Humbertum contra Michaellem Constantinoo. patriarcham et

constat profecto, quia aberrat contentio, atque in id ipsum distantia, ac disjuncta remeabant. Enimvero, putare plurimos, qui prolixo tempore ex nostris fuerunt, schiana satis roborare, Ignorantium est, quod Occidentales plurimos et ipsi proferre possent, non ridenda, et indigna ingerentes, verum validissimas probatissimasque rationes producentes, et quorum sapientia mundum peragravit: quanquam et id, quod nullas unquam apud eos inventus est, qui nostrorum antecederet opinioni, solique reluctaretur in ea controversia, pro qua Orientis et Occidentis Ecclesiae inter se digladiantur, validum sane veritatis illorum argumentum est.

Quod si quis arbitratr, illorum quemque, vel suu, ut propriis et charioribus fuisse, vel poena ac supplicio perterritum, nihil contra locutum fuisse: primum quidem, et nostros suae maxime opinionis tenaces dixerit quispiam convertens; neque tamen unquam defuisse, qui Latinorum Ecclesiae accederent. Deinde, possibile non est, tanto temporis tractu, fuisse aliquos, qui veritatem pro charitate in Deum, ac fide, futurisque praemiis omnibus praferrent: atque ideo, constanter agerent, sicuti initio aliis alias causis plerique contra tyrannos maximam ostendere fiduciam, quorum et nomina, et scripta exstant, quemadmodum et alias haereses apud Latinos reprehensas profligatasque novimus. Namque et apud nos plurima ab illis conscripta servantur. Sollicita ergo plenissimum est, sic accepimus, dicere, nihilque ulterius inquirere; quasi post morbum sani fieri erubescamus, neque saltem antiquos imitemur, qui, saepenumero falsis opinionibus praeventi, postea poenituerunt, cum eis inflexisset veritas, minimo erubescences, sed referentes Deo gratias. Nam juxta theologum Gregorium: *Non mali transmutatio, sed mali servatio facit turpitudinem.*

Est autem id etiam dementius, quasi communem dignitatem praeposendo, singulos velle majores suos circa fidem imitari. Ignorantium enim est; quia Christiani omnes, nunquam hoc ipsum essent, magnum et honestissimum nomen, et res, si dignitatis sapientiam scissent. Huic enim obsequentes, liquet quia nunquam pro majorum fide idololatriam, vel alias, quomodolibet obortas haereses, pro veritate commutassent, quas Patres illorum secuti essent. Verum his, illi valescentes, Christo adjuncti sunt. Nempe enim et beatum culpabant Paulum, quod non umbrae legis assidens, Evangelii persecutor esse perstitit. Et illud simul asserunt, non oportere Occidentales, omisso, quod dicunt, de sancto Spiritu, his assentiri debere, quae dicuntur ab ipsis. Unde enim istis persuadere poterunt eadem praeseferentibus; quomodo et infidelibus de Christi fide loquentur, qui infidelitatem a majoribus suis acceperunt? Si igitur talia possunt ad invicem utrinque conversi, quid roboris habebit ipsorum ratio? Nonne ergo magis proprium, et utile est, omissis anticipationibus omnibus, veritatem ipsam, per se ipsam omni studio et cura indagare? Id sane virorum est.

veritatem stultiose sectantium, non ut aliquid dixisse videantur, frustra et Irrationabiliter loquentium.

Cum igitur ex nostris non pauci Romanae semper Ecclesiae adjecti sint, si quidem aliquis ex ipsis veritate dogmatum, ab eo qui caecos illuminat, irradiatus, sanctorum doctrina duce, ac praecedente, calumniatores per philosophiam et rhetoricam obtinere et cohibere non possit, hunc fatuum ac simplicem dicunt, et ut seductum, ac deceptum objurgant: veluti si, cum a fidelibus omnibus exigatur, ut idonei sint ad rationem fidei reddendam, paratique ad satisfaciendum omnibus quaerentibus, tunc etiam Plato, et Aristoteles, et Cicero in lingua esse debeant. Sed enim quorundam isti sapientiam, quia ipsis incumbant solis, summam esse dicunt: ad quos imperitos ire admovent, mittuntque, tumida ista, et inflata discituros.

Ceterum, si quis eorum, de quibus culpatur, rationem reddit, sanctorumque doctrinae admonet, et quae obijciuntur, nihil habere virium ostendit, sive absurditatem lubricum insinuat; ut curiosum, et verbosum, conflictusque amantem, nihilque utilem existimant: fideique simplicitatem laudant, et pisces ingerunt, quasi ipsi ad piscatorum gradum pervenerint, illorumque sapientiam, et signa illis sequentia sint consecuti. Non enim sciunt, pisces quidem illos, priusquam arcesserentur a Domino, fuisse; postea vero quam illius discipuli effecti sunt, illos ipsos pisces sapientissimos ab ipso fuisse declaratos: *Benedictus enim Deus, inquit, qui pisces sapientissimos ostendit.*

Et haec dicunt, non si quis in divinis rebus syllogismus utatur, Platonisque et Aristotelis admisceat philosophiam; praeclare enim ageretur, si propter fidei reverentiam ista de Scripturarum auctoritate docerentur. Nunc autem et ad ipsos fidei terminos, Scripturaeque ac sanctorum magisterium impudentes sunt, cum scilicet ab illis urgeantur: neque principio intelligant, quid velint, huiusmodi autem cavillationibus pro suffugio, et diverticulo utantur sepius in morem quae, ut pisces effugiat et lateat, atramentum ante se vomit. Ipsi tamen cum aliquid dicere videri volunt, in angulo suos allocuentes, obliviscuntur quidem regulas, quas aliis ipsi posuerunt, ceu sapientiae, jactantes fanda et infanda, et quae supra diximus, et scribunt et dicunt.

Atqui, si quidem omnem rationem rejiciendam arbitrantur, quodque praeter rationem est, suscipiunt, quid tandem suos istos etiam septem Sapientibus praefervant, quibus conferentes ceteros, huiusmodi esse puerorum dicunt, quibusque omnes cedere volunt? Si enim ex illorum sapientia nituntur, plures, atque sapientiores, qui eis adversantur, fuisse compertent. Profecto enim Occidentalem sapientia excelsa: si autem quod sapiens et cum ratione est, et ipsi suscipiunt, atque ideo de Scripturis persuadere conantur: nequaquam eos qui secum disserunt, abjicere debebant. quos id, quod

secundum rationem ex his quæ concessa sunt, pluribus ex partibus sequitur. Non enim his licere sibi uti dicent, aliis vero non itidem licere: quod irrationabiliter distribuentium est.

Contestantur autem et Arium et ejus similes, quoties eos ratio defecerit; fuisse quidem eos sapientia insignes, ultra sanctos omnes, asserentes, sed veluti hæreticos ab Ecclesia ejectos inferentes; nihilque mirum est, si quis sapiens cum sit, aliud aliquid, præter id quod ipsi volunt, de fide dicit. Et ipsum enim nihilominus propter sapientiam fuisse damnatum. Hæc autem dicentes, doctores ambiguos faciunt. Nam si infidelis est sapientia, cavendum nobis est, ne sapientie causa illis obtemperantes fallamur, et cæci cæcos sequentes præcipitemur, atque irrationabilitatem rationis normam assumentes, per hanc veluti in tenebris cæci oberremus; simul autem et contra sanctos mentiamur.

Neque enim Arius et Eunomius, et alii hujusmodi Basilio et Gregorio, et cæteris sapientiores fuerunt: qui, si quidem irrationabiliter persuadere velint, quis attendere dignetur?

Si autem eos mente et ratione præditos, atque cordatos dicunt et se ipsos destruunt. Unde enim suis, quos in sapientia mirantur, fidem habendam propter hanc ostendere poterunt, si communiter arguatur sapientia? Itaque, non magis contra istos, quam contra alios dicitur, si sapientie causa contigerit, ut veritate frustrentur.

Sed profecto sapientia per se malum non est. Non enim si quis ea præter rationem usus est, ipsa continuo in culpa erit. Sed neque ille sapiens dicendus est, qui mendacia confingit. Neque enim scientia atque sapientia; sed contra, inscitia et insipientia, qui mentiuntur, utuntur et alios fallant: sicuti neque gubernator merito dicitur, qui navem perdidit, neque medicus, qui infirmum peremit. Neque enim quantum gubernator est, vel medicus, sed in quantum peritæ suæ norma uterque excidit, istud contingit. Non tamen propter imperitiam eorum, sive malitiam, vel gubernatio, vel medicina per se malum est. Nemo enim per ista servaretur. Igitur nec sapientia propter eos qui illa abutuntur, malum est; nemo enim vera diceret, sapiens qui esset; ita et omnes theologos mentiri diceremus.

Itaque si quis modos verborum ac rerum sciens, atque in Deo aliud quidem ineffabile est, aliud non ita; juxta Damascenum enim, neque omnia sunt ineffabilia, neque omnia effabilia, concessaque fidei principia supponens, quid hoc supposito, sequatur, quid auferatur, inspicit, et infert sequentia principis consona. Ac fidem quidem externis quoque rationibus ostendi posse, confidit, solam autem propter revelationem, sanctorumque theologiæ credit; philosophiam vero veluti ancillam theologiæ adjungit, ac per hanc refutat calumniatores; nihil

A eos adversus fidem validum contra inferre arguens, sicuti prioribus temporibus antiqui Ecclesie magistri faciebant; quippe juxta magnum Basilium in expositione super Isaiam: *Murus est dogmatibus nostris eternæ sapientiæ vis, non ea permittens volentibus facilia ad capiendum ac diripiendum fieri.*

Qui hujusmodi est, nunquam propter sapientiam, norma sapientiæ sanctorum in divinis utens, ut mendans culpari poterit: alioquin et illos ut corruptiores una ejiciamus. Hoc enim ipsum Arium Ecclesia expulit, quod plurima ex his, quæ Scripturæ auctoritate et fide concessa sunt, subjecta ipsius propositione, tollebantur.

B Hic autem, ut ostensum est, nihil hujusmodi contingit. Qui enim ex solo Patre procedere dicunt Spiritum sanctum, eos omnia, præter Scripturam ac sanctorum rationem, sequuntur. Qui autem ex utroque, videlicet ex Patre per Filium fatentur, eos omnia secundum rationem sequi, comprobatur; cum neque aliquid ex suppositis tollatur, neque absurdum aliquid introducat. At ille quidem minime vel catholico universalique concilio credit, vel ad communem Ecclesiam attendere voluit, Idcirco etiam propriam quamdam, præter communem, viam ire volens, hæreticus fuit. Hic autem qui Occidentali Ecclesie adhæret, præter id quod omnibus catholicæ Ecclesie magistris congruit, universali etiam synodo obtemperet, in qua Orientalibus, Occidentalibusque convenientibus, communi sententia definitum est, communem esse sanctorum omnium opinionem, a Patre et Filio procedere Spiritum sanctum, Ecclesiamque id confiteri, a qua nulla unquam fallax de fide sententia manavit.

Sed ne Basilio quidem, et Gregorio cæterisque similibus crederemus, sapientiæ causa, nisi prius ipsi, hæreticis aliis alia dicentibus, hujusmodi Ecclesie uniti essent, atque a catholicis synodis ab ea congregatis probati fuissent, atque ad illos tanquam veritatis magistros, Ecclesia dirigeret. Sed neque sanctos eos putaremus, si contra illam cum aliis reluctarentur.

D Eos enim qui per id temporis illi non obtemperaverunt sive contradixerunt, execramur. Non itaque solum oportet esse sapientem. Nisi adsint cætera, et principaliter Ecclesie dogmata confiteantur, quantumlibet quisque sit sapiens, delirat. Oportet enim Ecclesiam stabilem semper in veritate consistere, idque ex his quæ illi ante contigerunt, comprobatur; eique operæ pretium est obtemperare. Aliter enim incertum esset, quis sapientium vera prosequeretur, nisi id subjiçatur, Ecclesiam semper necessario veritatem sequi; atque hanc ambigua omnia discernere, atque deducere.

De azyinis.

Plurimi vero de azyinis etiam Ecclesiam in jus

trahunt (83). de quibus ne loqui quidem dignum est, ad eos præsertim qui ignorant Ecclesias ab initio semper se ita habuisse, ut Orientis scilicet Ecclesia fermentatis, Occidentis autem azymis sacrificaret : quodque ad mysterii virtutem utrumque idem valet. Constat enim ex tritici substantia, ex quo solo, subjectum illud accipi necesse est : Salvatorque noster secundum legem omnia faciens : *Non veni, inquit, legem solvere, sed adimplere* ²⁷; et : *Decet nos implere omnem justitiam* ²⁸; oportebat ut eisdem in legali Pascha uteretur azymis, scilicet juxta traditionem legis, quæ sublati fermentatis, azyma tum apponebat. Ex quibus profecto in eadem mensa, mysterium quoque sui corporis conficiens tradidisse cognoscitur.

Quod Chrysostomus quoque attestatur, dicens : *In illa cœna omnia eum secundum legem patravisse*. Nisi enim secundum legem azymis in cœna illa usus esset, a Judæis omnino, ut prævaricator legis, insimulatus esset : *Nam cum multi falsi testes, inquit, surrexissent, causam non invenerunt* ²⁹ : maxime cum et proditor cœnæ illi interesset, qui si quid tale fuisset admissum, Judæis clam renuntiasset. Quanquam et Dominus ait : *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum* ³⁰; in quo scilicet etiam mysterium corporis sui tradendum erat, prædixitque ubinam cum discipulis oporteret eum Pascha manducare.

Si autem pascha legitimum fuit, omnino etiam legitimis in illo cibus usus est. Neque enim, cum omnia legis impleisset, eam in Pascha prævaricari debuit. Commendat hoc et evangelista, cum dicit : *Prima autem die Azymorum* ³¹.

Prima vero Azymorum sollemnis erat ac legitimi Paschæ. Sin vero divus Chrysostomus exponens *primam Azymorum*, eam quæ præcedat azyma dixit, ideo id ait, quia Judæis consuetudo erat, a vespera semper initium diei computantibus, e vespera etiam sollemnitate Azymorum inchoare : quam enim ipsi noctem, partem præteriti diei computamus, initium diei a solis ortu facientes, hanc illi diei sequentis initium computant ; quam ergo nos ante Azyma, illi primam Azymorum dicunt. Quocirca evangelista quoque secundum consuetudinem, *primam Azymorum* appellavit, quam Chrysostomus ante Azyma dixit, vesperam insinuare volens, in qua Dominus prima Azymorum inchoante, cum discipulis Pascha manducavit.

Quod si dictum est : *Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha* ³², non ideo putandum est, nondum advenisse Pascha ; sed quia Judæis licitum erat, ipsum in quibusdam casibus differre. Sicut enim

cum esset prohibitum Judæis, extra civitatem suam Pascha facere, si qui sollemnitati defuissent, post hanc in civitate celebrabant : ita et his qui in civitate erant casibus quibusdam differre licebat, sicuti quidam tunc etiam fecerunt : nequiter quidem, quia morti justum injuste tradentes, arbitrabantur mundos se Pascha secundum legem manducare. Distulerunt tamen, etsi rationabilem causam minime habent.

Ridiculum vero et istud est, quod quidam, panis nomen, qui Græce ἀρτος dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀλεσθαι, id est ab eo quod est attolli, quia propter fermentum turgescit, dictum putantes, azymum panem, quia fermento careat, neque panem appellari volunt. Quasi vero necesse sit linguas omnes, ita quoque panis nomen derivare.

Latinus enim fortasse, vel Perses a confirmando panis nomen, quia cor hominis confirmat vel quomodolibet aliter, a proprietatibus ipsam rem sequentibus deducit. Si autem et azyma cor hominis confirmant, et ipsa omnino panis nomine vocanda sunt ; et Scriptura, cum de ipsis loquitur, panes utraque appellat.

Quod indicat beatus evangelista Lucas, qui Salvatoris post resurrectionem ad Lucam et Cleopham in Emmaus proficiscentes locutionem prosequens, post quædam infert : *Sed cum his omnibus hodie tertia dies est, quo ipsa facta sunt* ³³, de passione scilicet loquens. De hac enim sermo erat ; constatque quia hæc tertia inter septem post Pascha dies fuit, in quibus secundum legem eis interdictum erat uti fermentatis, vel ea utcumque circumferre. Atque illie addit, quia cognitus fuit in fractione panis.

In ipsa quoque apparitione Domini, qua piscantibus apparuit, scriptum est : *Quia invenerunt prunam positam, et piscem superpositum, et panem* ³⁴. Constat ergo azyma panem evangelistas appellasse, neque enim eis licebat septem illis diebus fermentatum panem habere, vel circumferre.

Præterea, fermentum pro dolo et malitia in Scriptura accipitur : *Attendite enim, inquit, a fermento Phariseorum* ³⁵. Et : *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis* ³⁶; quia etiam sumptum ex sacra Virgine Domini corpus ab omni peccati labe sincerum, intactum, inaccessum fuit, ideoque panis quoque azymus sincerior ac simplicior cum sit, merito in sacrificii oblatione assumptus dici potest, in qua, subjectum illud in Dominicum mutatur corpus. Id enim plenum rationis est, ut ad mysteria, quæ per sensibiles species traduntur, pretiosiores, et quæ

²⁷ Matth. v, 17. ²⁸ Matth. ni, 15. ²⁹ Matth. xxvi, 60. ³⁰ Luc. xii, 15. ³¹ Matth. xxvi, 17. ³² Joan. xviii, 28. ³³ Luc. xii, 21. ³⁴ Joan. xxi, 9. ³⁵ Matth. xvi, 6. ³⁶ I Cor. v, 8.

(83) I lege Bellarminum lib. iv *De Eucharistia*, e. 7 et seqq. ; Gennad. pro concilio Florentino, Humbertum contra Michaelum et Nicetam.

sint magis eis, quæ sumuntur, accommodatæ eligantur.

De dormientibus.

Et hoc item Occidentalibus crimen impingunt (84), quod eos qui vita excedunt, nisi peccata aliqua impediant, sanctos debita beatitudine statim frui dicunt, et consequenter mortalibus peccatis obstrictos, atque ideo a beatitudine indignos, ad æternos cruciatus pertrahi, quoad facta mortuorum illa generali resurrectione, singula singulorum animabus conjuncta corpora una vel fruuntur gaudiis, vel suppliciis afficiantur. Qui autem id crimen obijciunt, sive sacris Litteris credendum, sive sit observanda ratio, culpari potius merentur, quam culpæ ipsi debeant. Nam Dominus quidem, ut ex pauperis Lazari, et divitis epulonis parabola proposita, constat⁸⁷, quia non verba sine rebus proponebat, concludens adjecit: quod Lazarus quidem mortuus ab angelis Abrahæ sinibus invecus est; mortuus est autem et dives et sepultus, atque in flammam abiit. Per quæ post mortem alterius quidem requies, et beatitudo signatur, alterius vero cruciatus, nullum finem habens.

Quamquam et id quod ad latronem in cruce dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso*⁸⁸, jamjam futuram beatitudinem commendat. Divus autem Paulus dissolvi cupit, et esse cum Christo. Cujus rei gratia id cupiebat? *Ingemiscimus enim, inquit, scientes quoniam dum sumus in hoc tabernaculo, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem*⁸⁹: speciem dicens creditarum rerum substantiam atque veritatem. Profecto autem ista non diceret, nisi aperte sciret, post hujusmodi peregrinationem, carnis onere deposito, se per speciem concupitis fruiturum. Aliiter quippe, vivere præstitisset quam mori. Nam et corporis ad animam connexio, veluti materiæ ad speciem naturalem est. Omnibus autem eorum quæ secundum naturam sunt, ac propriorum, inest desiderium: neque dirimi quispiam a naturalibus vinculis eligeret, nisi post dissolutionem præstantioribus se fruiturum crederet, defunctoque dolor inesset, nisi speratis potiretur.

Cæterum cum hujusmodi spes firma sanctis reposita sit, neque in rerum substantia esse possit, nisi separetur anima a corpore, naturalem conjunctionem sancti fugientes, dissolutionem cupiunt, ut eis destructa materia, liceat eorum quæ crediderunt, substantiam recipere: donec per summam Dei benignitatem naturalis etiam conjunctio divinius et excellentius redeat. Attestatur autem his, et quod in testamentis a Joseph patriarcha dictum est: *Moriuntur peccatores et descendunt in infernum*. Attestantur item et quæ diebus singulis in

A Ecclesia canuntur, ut illud: *Quoniam in cælestibus thalamis gloriosi martyres exorant te, Domine*. Et illud: *Martyres inclyti, non terra vos occuluit, sed cælum suscepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, intusque accumbentes, lignum vitæ gustatis*. Et illud: *Sanctorum chorus vitæ fontem invenit, et portum paradisi*. Et illud: *Quia nunc assistis Trinitati felix, interpellas pro nobis, qui fide et affectu memoriam tui veneramur*.

Et ubique omnino sanctos angelis adesse, et congaudere, et una choreas agere consitemur venerantes, atque ut pro nobis interveniant precamur, quod profecto non fieret, nisi esset communis Ecclesiæ opinio, etiam ante futuram mortuorum resurrectionem sanctos omnes beatitudine perfrui? Alias autem miseri omnino essent, si reposita sibi bona procul intuentes, prompte ex hac vita, et cum voluptate migrarent.

Proinde, quomodo conveniat, illorum aliquo in loco servatas animas tanto tempore præmiis debitis fraudari, quibus Dominus gaudium æternum repermisit, quosque assumendos ait: *Ubi ille est, et ipsi sint*⁹⁰? Sed et post hanc vitam cum fide et spe viveretur, quæ beatus Paulus evacuanda, solamque charitatem permansuram dixit in beatitudine, quæ in divina speculatione consistit. Atqui neque Dominus id voluisset, ne, si ipsi quidem, qui debitam beatitudinem percepturi sunt, minus digne ad eam percipiendam se comparassent, ejus summa benignitate ultra merita semper inundante, nullo hic prohibente, promissa illis bona penes se recondita servare, mæroris causa suis effectus, meritisque illos honoribus privans.

Nam si frustrari sine mærorem ubique præstat, quomodo non id sanctis mæroris erit causa, eoque magis, quo sine maximo atque dignissimo non potentur? Semper enim cupientes quærent, et non potientes mærebunt. Si enim hic ingemiscant, ubi peregrinantur a Domino, quomodo non id etiam post præsentem vitam patientur, si illic eis cum fide etiam ac spe vivendum sit? Quæ omnia, præter Scripturæ normam, præterque rationem sunt.

Porro si quis divum Paulum obijciat dicentem: *Et hi omnes, sancti scilicet de quibus dicebat, non tulerunt repromissionem, Deo melius aliquid providente, ne sine nobis perficerentur*⁹¹: sciendum, quia hoc in loco, *perfectionem*, dixit animæ corporisque unionem, quæ universaliter erit in futura mortuorum resurrectione. Nam secundum corporis partem sancti necdum beati sunt, quia ipsum necdum habent glorificatum, juxta rationem beatitudinis animæ. Cum vero talis unio erit, tunc utraque pars hominis perfecta erit; quod ergo dictum

⁸⁷ Luc. xvi, 19-31. ⁸⁸ Luc. xxiii, 43. ⁸⁹ II Cor., v, 6. ⁹⁰ Joan. xiv, 3. ⁹¹ Hebr. xi, 59-60.

(84) Lege Gennadium pro concilio Florentino, c. 4, et Bellarminum lib. I *De sanctorum beatitudine*.

est : Deo pro nobis melius aliquid providente, ne sine nobis perfectantur, perfectionem significat, quam diximus, quamque Patribus in spiritu denuntiata, ante futuram restitutionem non reddidit sive aliis sanctis, donec Jerusalem illa cœlestis, ex his qui ante legem et in lege, et in Novo Testamento sunt, impleatur, juxta magnum consilium Dei, et præcognitionem, ineffabilemque dispositionem.

Quocirca, neque putandum est, si modo, qui digni sunt beatitudine, meritis præmiis fruuntur, nullam jam fore necessitatem illustris Salvatoris adventus venturi judicare mundum. Tunc enim cum aderit mortuorum resurrectio, singula etiam corpora, juxta cujusque animæ vel splendorem, vel obscuritatem, præmiis æqua proportionem perfruentur. Præterea, quoniam cum corporalibus lineamentis adveniet in gloria, non sicut in priori adventu in humilitate, necessario omnes resurgentes in regno cum gloria videbunt eum, quando sancti

quidem satiabuntur cum apparuerit eis gloria ipsius perfectam jam etiam secundum corpus consecuti beatitudinem. Et contra impios et infideles in clarissimo triumpho vincent, triumphatori procidentibus omnibus : *Omnis enim lingua confitebitur, et omne genu curvabitur, cœlestium, terrestrium et infernorum* ²².

Qui autem Dominum gloriæ crucifixerant, ob id solummodo illum videre permittentur, ut arguantur : *Videbunt enim, in quem pupugerunt* ²³ : quique in hoc mundo prædicatum non receperunt, sed in suo errore permanserunt, confundentur. Nunquam vero corporalia Domini lineamenta videre possent, nisi et ipsi corpora sua, illorumque effectus habere permitterentur post resurrectionem, juxta cujusque animæ proportionem, ut supra dictum est, quo facto : *Alii quidem in supplicio æternum, alii vero in vitam æternam ibunt* ²⁴.

De igne purgatorii.

Peccatorum vero alia quidem mortalia dicuntur, ea scilicet, quæ animæ mortem inducunt, cuius mors est separatio a Deo; alia vero venialia, quæque scilicet rugam quidem aliquam, vel maculam animæ imponunt, non tamen ita, ut per ea æterna beatitudine arceatur. Solus quippe Dominus nostra conditione suscepta sine peccato vixit; singuli autem hominum alius aliis peccatis tenetur obnoxius. In peccatis enim nati sumus, vitamque sine peccato transire non possumus, quantumlibet virtuti studeamus. Etsi enim quispiam mortalibus abstinere, minoribus tamen illum non implicari, possibile non est : pro quibus quotidie orantes dicimus : *Dimitte nobis debita nostra* ²⁵; quantumlibet enim quisque peccaverit, minimum licet, reatui subditur, hujusque satisfactio quomodolibet illi persolvenda est. Si quis enim mortalibus peccatis obnoxius, hinc sine pœnitentia discesserit, æternis suppliciis subdatur : *Qui enim talia agunt, ait Apostolus, regnum Dei non possidebunt* ²⁶; quibus vero nulla jam salutis erit spes, resurgentque in condemnationem, in eundem rursus redibunt locum.

Porro si quis confessus, priusquam pro peccatis satisfaciatur, sive etiam, simul atque confessus fuerit, pœnitens, in quibus peccavit ex vita discedat, æterna quidem damnatione liberatur per sacramentum pœnitentiæ, in hoc enim pœnitentiæ remedium indulgentum est; aliter quippe nulla salutis spes fuisset his, qui in fine pœnitent; debitam vero peccatorum satisfactionem persolvit. Quam enim hic, sive per elemosinam, et aliam beneficentiam, sive per jejunium

Ἐπεὶ δὲ (α) τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν θανάσιμα λέγονται, ὅσα τὴν ψυχὴν ἀποθνήσκειν ποιεῖ, ἥς ἐστὶ θάνατος ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμός, τὰ δὲ συγγνωστά, ὅσα βυτίδα τινὰ καὶ ῥύπον ἐντίθῃσι τῇ ψυχῇ, οὐ μὴν ὥστε τῆς αἰωνίου μακαριότητος ἐλθεῖν διὰ ταῦτα. Καὶ μόνος μὲν ὁ Κύριος τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναλαβὼν, ἀναμάρτητος διεβίω, τῶν δὲ ἀνθρώπων ἕκαστος ἄλλος, ἄλλος τῶν ἁμαρτημάτων ἐνέχεται. Ἐν ἁμαρτίαις γὰρ ἐγεννήθημεν, καὶ τὸν βίον δ. εἰθεῖν οὐκ ἐστὶν ἀναμάρτητος, κἀν ἐφ' ὅσον οὖν τῆς ἀρετῆς ἐχέσθαι βούλοιο. Εἰ γὰρ τῶν θανασίμων ἀπέχεται, τοῖς γὰρ μικροτέροις ἀδύνατον μὴ ἐνέχεσθαι, ὅπερ ὦν καὶ ὁστίσιν εὐχόμενος ἐνέχεται λέγειν· Ἀφ' ἡμῶν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν. Ἐφ' ὅσον γὰρ τις καὶ ὁπωσοῦν ἁμαρτάνει, ἐνοχῇ χρέους ὑπόκειται, καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου ἱκανοποίησιν, ὁπωσδήποτε καταβάλλειν ὀφείλει. Εἰ μὲν τις θανασίμοις ἁμαρτήμασιν ὑποκείμενος τοῦ παρόντος μετανοίας χωρὶς ἀπῆλθεν, ὁ δὲ τοιοῦτος αἰωνίως κριθήσεται. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Περὶ ὧν οὐδεμία σωτηρίας εἴπεις, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπὶ κατακρίσει τυχόντες, πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀπελεύσονται τόπον.

Εἰ δὲ τις ἐξομολογησάμενος, πρὶν τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων ἱκανοποίησιν ἐκπληρῶσαι, εἰ καὶ ἅμα τῷ ἐξομολογησάσθαι μετανοοῦντα, ἐφ' οἷς ἡμαρτε θανασίμοις, ἐντεῦθεν ἀναχωρήσει, τῆς μὲν αἰωνίου καταδίκης λυτρουταὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ τὸ τῆς μετανοίας κεχάρισται φάρμακον. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐλυσίτελει τοῖς ἐν τῇ ἐξόδῳ μετανοοῦσι, τὴν δὲ ὀφειλομένην ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων ἱκανοποίησιν ἀποδώσει. Ἐν γὰρ ἐν-

²² Philipp. II, 10, 11. ²³ Joan. XIX, 37. ²⁴ Matth.

(85) Lege S. Thomam in opusc. contra Græcorum errores in Bellarmino I. *De Purgat.* et Gennadium pro concilio Florentino c. 3. Exstat Græce et Latine liber a Græcis editus contra purgatorium

XIV, 46. ²⁵ Matth. VI, 12. Gal. V, 21.

quem tenebris quam luce digniorem evulgavit Vulcanius Calvinista.

(a) Hunc locum Græce e fidiit Leo Allatius in libro *De Purgatorio*, p. 12. Edit.

τοῦθα, εἰ τε δι' ἐλεημοσύνης, καὶ τῆς ἄλλης εὐ-
 κοίας, εἰ τε διὰ νηστείας, καὶ χαμευνίας, καὶ δα-
 κρύων, καὶ τῆς τοιαύτης κακώσεως ἐμαλλεν ἀπο-
 δώσειν, κατὰ τοὺς ἐπὶ ταῖς ἀμαρτήμασιν ὑπὲρ
 ἱκανοποιήσεως κειμένους τῶν πατέρων κανόνας,
 τούτην, εἰ μὴ συνεχωρήθῃ ζῆν, κατὰ τὴν ἐκείσε
 ἐπιθεσὶν ἀπελθεῖν ἀποδώσει, ἕως ἂν κατὰ τὴν τοῦ
 Θεοῦ χάριν καὶ δικαιοσύνην ἀπομυφάμενος τὸν ἐκ τῆς
 ἀμαρτίας ἐμπεπλασμένον αὐτῷ ῥύπον, καὶ καθαρὸς
 καὶ ἄξιός ᾖ ἡδὴ γενόμενος, ἐνωθῇ τῷ Θεῷ, μὴ ἔχων
 σκῆλον ἢ ρυτίδα τῆς μακαριότητος ἀπολαύει, πρὸς
 ἣν κατηυθύνετο μὲν ἀπὸ τῶν παρόντων διὰ τοῦ
 τῆς μετανοίας φαρμάκου, καὶ τῶν λοιπῶν μυστη-
 ρίων τῆς αἰωνίου καταδίκης, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν
 ὀφειλομένης ἱκανοποιήσεως κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην γενομένης.

Εἰ γὰρ ἐλεήμων ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ δίκαιος, καὶ
 οὐχ οὕτως ἐλεήμων, ὥς τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἀναι-
 ρεῖσθαι. Πάντα γὰρ ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ κατὰ
 τὸν Ἑσάταιον. Ἄλλως δὲ καὶ μάταιον ἦν, ἢ κανόνας
 κακώσεως τοῖς ἐξομολογουμένοις ἐπιτιθεῖναι τὴν
 Ἐκκλησίαν, ἢ τοὺς μετανοοῦντας τοσαύτῃ ἑαυτοὺς
 παραδιδόναι τῇ κακουχίᾳ, εἰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἀνομίαν
 ἀπὸ μόνον εἰπόντας, ἔχρην μηδικοποῦν ἐνέχεσθαι
 πλόν. Ἀλλὰ δῆλον ὡς ἀντιστοχούσα τοῖς ἀμαρτή-
 μασι τὴν διὰ μετανοίας κάκωσιν, καὶ τὴν ἐνταῦθα
 κίθαριν ἐπιτομωτέραν καὶ κουφοτέραν τῆς μετὰ
 ταῦτα ὀφειλομένης κρίνουσα τὰ τοιαῦτα τοῖς ἀμαρ-
 τήμασιν ἐπιτιθεῖσιν. Καὶ μὴν καὶ οἱ διὰ βίου τρυφῇ
 καὶ ἀκολασίᾳ συζήσαντες, ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ ἐξόδῳ μό-
 νον μετανοοῦντες, οὐδὲν ἂν ἡλαττοῦντο τῶν ἐν σάκκῳ
 καὶ σπεδῷ καὶ δάκρυσι μέχρι τελευτῆς διαγενομέ-
 νων ἐν ὁμοίοις τοῖς ἀμαρτήμασιν. Ἐτι δὲ οὐκ ἂν
 οἰδοῦν συντελῶν αἱ ὑπὲρ τῶν τεθηγκότων ἐλεη-
 μοσύναι καὶ προσευχαὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας προσ-
 τεταγμέναι. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἡδὴ τῆς μακαριότητος
 ἐπιλημμένων εὐχομένων οὐ χρὴ θυσίας ἀναφέρειν.
 Ἐπεὶ καὶ ἂς ὑπὲρ τῶν ἁγίων θυσίας προσάγομεν,
 οὐχ ἵνα τύχωσιν ἐλέους, ἀλλὰ τιμῶντας αὐτοὺς, καὶ
 μερίτας ὑπὲρ ἡμῶν ὧς ἀπαρχὰς τῆς ἡμετέρας φύ-
 σιως πρὸς τὸν Θεὸν προβαλλόμεθα. Περὶ δὲ τῶν εἰς
 ἄδου κατακριθέντων οὐδεμίαν εὐχὴν ἢ Ἐκκλησία
 ποιεῖται.

Καὶ φανερόν ὑπὲρ τῶν μήτε ἐν μακαριότητι καθ-
 ισταμένων, μήτε ἐν ἄδου κατακριθέντων τὰς εὐχὰς
 καὶ τὰ τοιαῦτα προσάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ἀναγκαίως
 συναναφαίνεται, τρίτον τινὰ τόπον τιθέναι, ὅπου
 τῆς τοιαύτης καθάρσεως γενομένης, καὶ τῇ; ἁλλει-
 φθείσης ἱκανοποιήσεως ἀποδοθείσης, οἱ διὰ ταύτης
 ἐλθόντες, τὸν ἐνόντα βραχὺν καθαρθέντες ῥύπον,
 ἐπὶ τὴν μακαριότητα μεταβαλίνουσιν. Ὡσαύτως δὲ
 καὶ εἰ τις τὰς μὲν ἐντολὰς ἀπάσας τῶν τοῦ Θεοῦ
 προσταγμάτων τηρήσας, κἀντεῦθεν τῶν θανάσιμων
 ἀπὸ πληγμένος, τοῖς δὲ μικροῖς τούτοις καὶ καθι-
 μερινοῖς ἐνισχόμενος, ὧν χωρὶς ἀδύνατον ζῆσαι τὸν
 ἀνθρώπον, καὶ αὐτὸς ἀπελθὼν τὴν ὑπὲρ τούτων ἱκα-
 νοποιήσιν, εἰ τι ταύτης παρώφθῃ, ἢ τοῦ τέλους ἐπελ-
 θόντος, οὐκ ἐφθάσεν ἐκπληρῶσαι, καθαρθεὶς ἐν τῷ

A et lacrymas, et huiusmodi afflictionem soluturus erat,
 juxta regulas a sanctis Patribus positas pro satisfa-
 ctione peccatorum, hanc nisi vivens implere permit-
 tatur, postquam exierit ex vita, reddet, donec per Dei
 gratiam, et justitiam, peccati contagium sibi insi-
 tum diluens, mundusque jam effectus, ac dignus
 qui uniatur Deo, non habens maculam neque ru-
 gam, ea beatitudine fruatur, ad quam præparabatur
 quidem per poenitentiae remedium, et sacramenta
 cætera ab æterna damnatione per Christi gratiam
 liberatus, accedere autem prohibebatur, necdum
 satisfactione debita, secundum divinam justitiam
 impleta.

λελυτρωμένος, Ἐκωλύετο δὲ προσελθεῖν, οὕτω τῆς

B Si enim misericors est, ac pius Dominus, justus
 tamen nihilominus est. Neque ita est misericors,
 ut ejus justitia evacuetur: *Omnia enim in statera, et
 mensura*, juxta Isaiam¹¹: aliterque inane esset
 vel contentibus ab Ecclesia poenitentiam imponi,
 vel poenitentes tantæ se ipsos tradere afflictioni.
 Si quidem iniquitatem suam, semel tantum con-
 fidentes, jam ab omni reatu liberi essent. At con-
 stat, quia peccatis poenitentiae afflictionem ingerens,
 atque hic purgationem breviorē, ac leviorē quam
 debeatur, deceruens, talia injungit. Alias enim qui
 per omnem vitam deliciis, et impudicitiae dediti, ad
 ipsum jam finem vitæ poeniterent, nihilo deterio-
 res essent, quam hi qui pro similibus peccatis diu-
 tissime in cilicio, et cinere, et lacrymis usque ad
 C finem perstiterunt. Nihil præterea conferrent, quæ
 pro defunctis ab Ecclesia fieri præcipiuntur ora-
 tiones, et eleemosynæ. Pro his enim, qui jam bea-
 titudine potiti sunt, orantes sacrificia offerre opus
 non est. Quæ enim pro sanctis officia offerimus,
 non ut misericordiam consequantur, offerimus; sed,
 ut honorantes eos, mediatiores pro nobis apud Deum,
 ut naturæ nostræ primitias opponimus. Pro his vero,
 qui in inferno damnati sunt, nullam Ecclesia ora-
 tionem facit.

Perspicuum Igitur est, neque pro his, qui beati
 jam requie potiti sunt, neque pro his, qui in inferno
 damnati sunt, orationes, ac talia offerri. Unde ne-
 cessario colligitur, tertium quemdam esse locum,
 ubi huiusmodi purgatione facta, et reliqua satis-
 factione persoluta, qui sunt ejusmodi omni ma-
 cula purgati ad beatitudinem transeunt. Simili vero
 ratione etiam si quis servatis omnibus mandatis
 Dei, mortalibusque culpis liber, parvis vero, et quo-
 tidianis, sine quibus vita hominis transigi non po-
 test, obnoxius, hinc, sine poenitentia, et satisfactione
 decesserit, in purgatorii loco integre, quod omise-
 rat, reddet. Eum enim, qui mortalibus semper ab-
 stinuerit, propter minima ista, ut qui turpissime
 flagitioseque vixerunt, in inferno damnari, justus

¹¹ Isa. XL, 12.

profecto iudex nunquam permetteret. Alias enim vita pura nihil a corrupta differret: si, qui sine venialibus culpis esse non possumus (sumus enim homines) æque propter illa, ut quisque perditissimus ob scelera gravissima cruciabimur. Et quomodo unicuique Dominus reddet secundum opera sua⁸⁸, si toti frustra labores nobis, pro illius implendis iussis assumimus? imo vero, quænam est salutis spes, si etiam parva quæque peccata, quæ velut umbra homines sequuntur, æque ut mortalia damnantur? Nam sine ipsis decedere, illorum est, qui per martirium consummati, vitamque angelicam imitati sunt, eorumque qui magnam ostenderunt prævidentiam, ut Iatro; et quos divina gratia præcipue iustificavit.

αὐτῶν ἀπελθεῖν, τῶν διὰ μαρτυρίου τελειωθέντων, μένων μόνον ἔστι, καὶ μέντοι καὶ τῶν μεγάλῃν ἐνδειξαμένων μετάνοιαν, ὥστε ὁ ἁγίου, καὶ οὐ; ἡ Θεοῦ χάρις ἰδικαίωσεν ἐξαίρετως, ὅπερ ὀλιγίστων ἔστι.

Cæterum, ut sordidatum vel parva macula, uniri Deo, et perfrui beatitudine, possibile non est, nihil enim divinæ naturæ profanum appropinquat; ita, omnibus peccatis expiatum, putare, non admitti ad beatitudinem, cum nihil jam obsistat, irrationabile simul et iniquum est, Scripturæque sententiis contrarium. Sic itaque inter beatitudinem, et æternum cruciatum tertius locus relinquitur, in quo huiusmodi peccata purgantur. Eum vero locum ignem esse aiunt; non eum qui ante faciem Christi in ejus revelatione, ut ait Daniel⁸⁹, præcedit, et quem gehennæ ignem Scriptura vocat⁹⁰; his enim, qui in illum semel merguntur, nulla est emergendi spes; sed ignis alius, quem purgatorium dicunt; quod in eo delicta purgantur, ac velut in fornace, qui in illum mittuntur, emundantur, istudque ante iudicium extremum. Post hoc enim, nullus qui mundetur erit, unoquoque proprium sibi locum æternæ vindicaturæ. Solum enim ante hoc iudicium quæ pro animabus fiant, conferre possunt. Sed et si qui adveniente Domino ad iudicandum mundum, modo sanari possint, relinquentur: *Omnes enim non dormiemus* (86), *omnes vero immutabimur*⁹¹; *et nos, qui vivimus, qui residui sumus, simul cum eis rapiemur*⁹²; Deus, ut qui possit mortis, atque illorum regenerationis omnia in momento persequi; ita et purgationis dolorem, qui multo tempore durasset, breviter contrahens, reddet juxta temporis, dolorisque rationem, ut omnes illius conspectui assistant, omni quidem motu, cursuque quiescentibus, omnibusque sacramentis, ac dispensationibus impletis. Idem vero et de corporibus, si quem ex his dolorem quis obvenire velit propter consortium ad animam in hac vita, nihil cogitare prohibet.

οἰκονομία; τελεσθέντων. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῖς σώμασιν, εἰ τινα καὶ τούτοις ἀξιοὶ τις ὀδύνην προσγενέσθαι διὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πρὸς τὴν ψυχὴν κοινωνίαν, οὐδὲν ἀτοπὸν προσλογίζεσθαι.

τόπῳ τῆς καθάρσεως ἐντελῶς ἀποδώσει. Τὸν μὲν γὰρ τῶν θανασίμων ἀποσχόμενον διὰ βίου διὰ τὰ μικρὰ ταῦτα τοῖς ἀσώτοις διαβιώσασιν ἐπίσης ἐν τῷ ἔδῃ κατακριθῆναι, πάντως οὐκ ἂν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ συγχωρηθῇ. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν μετὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ βίος τοῦ διεφθορότος διαφέρει, εἰ γε τῶν μὲν συγγνωστῶν ἀμαρτημάτων ἀδύνατον μὴ κατασχεῖν ἀνθρώπον ὄντα, ἐπίσης δὲ διὰ ταῦτα τοῖς πάντῃ διεφθορόσι κατακριθῆσεται. Καὶ πῶς ὁ Κύριος ἐκάστη κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀποδώσει τῶν τοσοῦτων ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πόνων εἰς κενὸν ἀνηλωμένων τῷ κατορθώσαντι; Μᾶλλον δὲ τίς σωτηρίας ἔλπις, εἰ καὶ τὰ μικρὰ τῶν ἀμαρτημάτων, ἀκαθάπερ σκιά πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις παρέπεται, τοῖς θανασίμοις ἐπίσης κατακρινούσι; Τὸ γὰρ καὶ χωρὶς καὶ τῶν ἐν σώματι καθάπερ ἄγγελοι πολιτευσα-

Τὸ δὲ καὶ τὸν βραχὺν ἔχοντα ῥύπον ἐκωθῆναι τῷ Θεῷ συγχωρηθῆναι τῆς μακαριότητος ἐπιτετευγμένον ἀδύνατον. Οὐδὲν τῇ θείᾳ σοφίᾳ προσυπαντῆ βέβηλον, ἀλλὰ καὶ τὸ παντὸς ἐκκαθαρμένον μὴ συγχωρεῖσθαι οἰεσθαι τῆς μακαριότητος ἀπολαύειν, μηδενὸς ἤδη προσισταμένου, ἀλογόν τε καὶ ἀδικον, καὶ ταῖς τῆς Γραφῆς ἀποφάσεσιν ἐναντίον. Οὕτω τοίνυν μεταξὺ μακαριότητος καὶ τῆς αἰωνίου καταδίκης τρίτος καταλείπεται τόπος, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀμαρτημάτων καθαίρεται. Ὅν δὲ τὸν πῦρ εἶναι φαίνεται, οὐκ ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὅπερ πρὸ προσώπου Χριστοῦ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς ὁ Δανιὴλ φησιν, ἔλκεται, καὶ ὁ πῦρ γέγεννη ἡ Γραφή καλεῖ, τοῖς γὰρ ἐν τούτῳ καθακριθεῖσιν οὐκ ἔστιν ἀνάδυσσις, ἀλλ' ἕτερον, ὁ Καθατήριον διὰ τὴν κάθαρσιν ὀνομάζεται, καὶ τὸ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ τοὺς εἰσελθόντας καθαίρεσθαι. Καὶ τοῦτο πρὸ τῆς τελευταίας κρίσεως. Μετὰ γὰρ ταύτην ἐπεὶ καὶ πρὸ ταύτης μόνον τὰ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν γινόμενα δύναται συντελεῖν· μετὰ δὲ ταύτην οὐδεὶς ὁ καθαιρόμενος ἔσται, ἐκάστου τὸν οἰκεῖον αὐτῷ τόπον αἰωνίως καθεξόντος. Ἀλλὰ καὶ εἰ τινες ἀφῃς ἐπὶ τῷ κρίναι τὸν κόσμον ἐπιστάντος τοῦ Κυρίου, μόνον εἰ τῶν ἱασιμῶν εἰσὶ, περιλείπονται, Πάντες γὰρ οὐ κοιμηθῶσιν, πάντες δὲ ἀλλαγῶσιν, καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀραγῶσιν, ὥστε δυνατός ὁ Θεὸς τὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς αὐτῶν παλιγγενεσίας ἐν ἀτόμῳ διεξελεῖν, οὕτω καὶ τὴν διὰ τοῦ καθαίρεσθαι ὀδύνην ἐν πλείονι διαστήματι τοῖς δεομένοις καθάρσεως ἐν βραχείᾳ συνελὼν ἀποδώσει, κατὰ τὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ὀδύνης ἀνάλογον, ὥστε πάντας ἐμπροσθεν αὐτοῦ παραστῆναι, πάσης κινήσεως καὶ δρόμου παντὸς πειρασμένων, πάντων δὲ μυστηρίων καὶ πάσης

⁸⁸ Rom. ii, 6. ⁸⁹ Dan. vii, 9. ⁹⁰ Matth. x, 28. ⁹¹ II Cor. xv, 51. ⁹² I Thess. iv, 16.

(86) Sic legunt Græci.

Εἰ δὲ τις τὴν τοιαύτην, ἐφ' ὣν προεῖρηται, κάθαρ- A
σιν ἀπαρνεῖται, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσει, ἢ τὸ κακὸν
ἀτιμώρητον καταλείπεσθαι, ἢ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκ-
κλησίαν μετὰ ῥύπου τῷ Χριστῷ συναρθῆσεσθαι, ἢ
καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων εἰς οὐδὲν γίνεσθαι
ἔσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν,
δικὸν δεῖκνυσι τὸν Θεόν, εἰ γε τοὺς ἀνομολογῶντες ἀμαρ-
τάντας τοῖς ἰσοῖς ὑπάξει, καὶ τοὺς διαφόρως ζήσαν-
τας τῶν αὐτῶν ἀξιώσει, τὸ δίκαιον ἐκάστοις οὐκ ἐν
ζυγῇ καὶ σταθμῷ παρεχόμενος. Οὐδὲ γὰρ εἰς εὐσπλαγ-
χίαν καὶ ἐλεῆμυν ἐστὶ, τὸ τῆς ἀκρας δικαιοσύνης
ἐκβάλλεται. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν αὐτὴν ἀναρεῖν. Καὶ
ἡ Γραφή πανταχοῦ τὸν ἔλεον τῇ κρίσει συνάπτει,
οὐδ' εἰ χαρίζομενος τῆς αἰωνίου καταδίκης τοὺς
ἐξομολογησαμένους λυτρώται ἡδὴ καὶ τὴν διὰ κα-
κώσεω· ἀντιστήκωσιν, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἱκανο-
ποίησιν παραιτεῖται. Οὕτω γὰρ διὰ μόνων τῶν
μυστηρίων δύνασθαι ἦν τῆς βασιλείας ἐπιτυχάνειν.
Καίτοι καὶ τὸ δῶς ἱκανοποιεῖν δύνασθαι χάρις
ἐστὶ. Τοῖς γὰρ εἰς τὸ θεῖον ὕψος ἐξαμαρτοῦσι, τί ποτ'
ἂν εἰς ἐξίλασμον ἢ ἀντιστήκωσιν ἐξαρχέαι; Ὅμως
τῇ τῶν ὀνθρώπων ἀσθενείᾳ, μεγάλα μικροὶ ἀντι-
μετρῶν, κατὰ τὸ πολλὸν ἔλεος συγγινώσκει, οὐδὲ τῆς
Ἐκκλησίας συντριβὴν καὶ κάκωσιν τοῖς μετανοοῦσιν
ἐπιτίθεισιν, καὶ ἄλλως μετὰ τῶν πιστῶν οὐ προσ-
λαμβάνουσιν εἰς τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν,
ὁ ἐτάλυν καρδίας καὶ νεφρῶς, καὶ διηκρούμενος
ἀκρι μυστῶν σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἥττον ἀκρι-
βέστερον ἐκείνης φανέται, δεδομένης ἐφ' ὅσον ἂν τις
καὶ ὁπωσοῦν βούλειτο τῆς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων
ἱκανοποιήσεως. Οὐδὲ μὴν δίκαιον διὰ τὸν ἐνόντα C
βραχὺν ῥύπον τῆς βασιλείας ἀπειργεῖν. Τὸ δὲ δεύ-
τερον παντελῶς ἀδύνατον. Δεῖ γὰρ, φησὶν ὁ μακά-
ριος Παῦλος, ἐνωθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ,
μὴ ἔχουσιν σκίλον ἢ ρυτίδα, καὶ ὡς εἰρηται τῇ
θείᾳ σοφίᾳ, οὐδὲν προσυπαντῆ βέβηλον, καὶ δὴ καὶ
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν
λέγοντος, τοῖς ἀγίοις εἶναι μακαριότητα τὴν θεω-
ρίαν τῆς ἀγίας Τριάδος, ὅλης δὲ τῇ τοῦ μινυ-
μέτης· ἦν καὶ μόνῃ βασιλείᾳ οὐρανῶν ἐγὼ
τίθεμαι, φησὶ. Πῶς ἂν εἴη τοῦτο τινος ἐν τῇ ψυχῇ
μενούσης ἀκαθαρσίας;

Τὸ δὲ τρίτον τοῖς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν
ψυχῶν γινόμενοι, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν πιστῶν παν-
τελῶς ἐναντίον· ἐστὶ δὲ τοῖς παρὰ τῶν ἀγίων ἐν
ἱστορίαις καὶ ἀποκαλύψεσιν, ἢ θεωρίαις λεγομένοις μέ-
χεται, ὧν πολλῶν ὄντων μόνων τῶν εἰρημένων τῷ θεῷ
ἀξιμασθηῖ ἐν τῷ Ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων αὐτοῦ
λόγῳ πρὸ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας μεμνῶ-
μεθα, ἐν ᾧ πολλοῖς ἀποκαλυφθῆναι τῶν ζώντων
διέξισιν, ὅσον αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἐλε-
ημοσύναι καὶ προσευχαὶ λυσिताίς εἰσιν· καὶ ὅπως
ἐκείνοι τῶν πεπραγμένων καὶ τῶν δεσμών, τού-
των γινόμενων ἀρίστανται. Καὶ μέντοι καὶ ὁ μέγας
Βασίλειος ἐν ταῖς εἰς τὴν Πεντηκοστὴν ἀναγινωσκο-
μέναις εὐχαῖς ἀνεσθὶν ἐλπίζει καὶ εὐχεται τοῖς κα-
τεχόμενοις τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιπρῶν. Καὶ

Si quis vero huiusmodi purgationem, in quibus
prædictum est, neget, necesse est ut confiteatur vel
malum aliquod relinqui impunitum, vel fidelium
Ecclesiam cum macula Christo coniungendam, vel
quæ pro defunctis fiunt, nihil valere. Sed primum
illud quidem, etsi audax dictum est, injustum
ostendit Deum, si quidem dissimiliter peccantes
eisdem pœnis subdit, et qui differenter vixerant
eisdem dignos censet, non eis quod justum est in
statera et pondere distribuens. Neque enim, si ele-
mens et misericors est, summa in Deo illius iustitia
tollitur. Hoc enim est ipsum destruere. Et Scriptura
vero ubique misericordiam iudicio conjungit, ne-
que, si indulgens, æterna damnatione consistentes
eripit. Jam etiam penitentiae afflictionem peccato-
rumque satisfactionem tollit. Ita enim solis myste-
riis esset cœlesti regno perfrui, quanquam et di-
gna posse satisfacere, gratiæ est. His enim qui in
Deum peccant, quid ad propitiandum seu satisfac-
ciendum posset sufficere? Tamen hominum inder-
mitati condescendens, et magna parvis commutans,
secundum magnam misericordiam ignoscit, neque
Ecclesia contritionem et afflictionem penitentibus
imponente, atque aliter ad communionem sacramen-
torum cum fidelibus non admittente; is qui scrutat-
ur corda, et renes⁴², et pertingit neque ad divisio-
nem animæ et spiritus⁴³, minus diligens, quam illa
apparebit, concessa, quantum quis et quomodo libet
velit, satisfactione pro peccatis. Neque tamen
justum esset propter levem maculam arcere a re-
gno. Secundum vero, omnino impossibile est: *Opor-
tet enim*, inquit beatus Paulus, Ecclesiam uniri
Christo, non habentem maculam neque rugam⁴⁴. At-
que, ut dictum est, divinæ munditiæ nihil profanum
appropinquat, Gregorio item Theologo dicente,
post restitutionem sanctis esse beatitudinem specu-
lationem sanctæ Trinitatis, quæ tota toti intelligen-
tiæ miscetur: quam etiam solam, inquit, ego regnum
cælorum dico. Quomodo fieri hoc posset, si qua in
anima perduraret immunditia?

Tertium autem his quæ a Christi Ecclesia pro
animabus fiunt, speique fidelium contrarium om-
nino est; hisque præterea, quæ a sanctis in hi-
storiciis seu revelationibus seu speculationibus di-
cuntur, adversatur. Quæ cum multa sint, sola, quæ
Damascenus in sermone suo *Pro mortuis* dixit ante
jejunium quadragesimale, memorabimus: *In quo*
viventium plurimis revelatum, ait, quantum vel elem-
osynæ, vel orationes, quæ pro defunctis fiunt, illis
conferant, utque illi vexationibus et vinculis, dum
ista fiunt, dimittuntur. Nempe et magnus Basilii-
us, in orationibus quæ in Pentecoste leguntur, requiem
sperat et orat dormientibus eorum quibus conti-
nentur tristitia. Et omnis Ecclesia talia pro his
orans offert; perspicuumque est, quia non solu-

⁴² Psal. vii, 10. ⁴³ Hebr. iv, 12. ⁴⁴ Ephes. v, 27.

tionem ac requiem eorum qui æternis pœnis cruciantur, orantes petunt. His enim qui semel illis fuerint immersi, emergendi facultas nulla est. Alias eos qui damnati eis sunt, relaxari necessario putandum est; sinemque fore infinitis cruciatibus putandum. At id contra communis fidei positionem est.

Quoniam vero neque pro his qui sunt in peccitudine (hi quippe opiato sine quietissime fruuntur), neque pro his quos æternus urget cruciatus, Ecclesia talia orat, colligitur, quod dictum est, tertium quemdam locum purificationis esse, ubi qui continentur per summam Dei justitiam, ejusque miserationem infinitam, his quibus continentur, tristibus eripiuntur, et per charitatis opera benignissimus Deus propitius effectus, pœnalem cruciatum breviori concludens intervallo, ad beatitudinem eos transfert non habentes maculam vel rugam. Propter hoc enim cura pro mortuis suscipitur agenda.

Hinc purificationi beatus etiam concepit Paulus dicens: *Quale cujusque opus est, ignis probat; si cujus opus arserit, detrimentum patietur, hic autem salvabitur, sic autem quasi per ignem*¹¹. Opera quidem ardentia dicens facile conflagrament incendio materiam: quam qui ædificaverunt, penitus ardebunt. Detrimentum enim passa sunt omnia illorum studia, et sine ullo sine torrebuntur. Opera vero, quæ superædificantur, fidei scilicet et quæ permancnt, virtutis dicens opera, qualia juxta proportionem sunt aurum, argentum et pretiosi lapides, quæ qui perlecerit, mercedem sumet, salutem scilicet. Sequitur enim: *Hic autem salvabitur*. Verum et ipse cum dolore, ut scilicet per ignem transiens, purgatusque a brevi sibi inusta macula. Dei enim est omnino sine peccato esse. De hominibus vero, quantumvis sint mundi, dictum est: *Quoniam in multis offendimus omnes*¹²; et, *Nemo mundus a peccato neque infans unius diei*¹³. Dictum est autem et apud Malachiam: *Quoniam, sicut ignis in fornace, et velut herba fullonum, conflabit, et emundabit quosdam*¹⁴.

Et certe, si gehennæ ignis hic voluit dicere, quomodo possibile est ut qui in eum missus fuerit, salute potiatur? In eo quippe nulla est salutis spes. Constat igitur de igne purgante et probante, velut aurum in fornace, eos qui in illum immittuntur, illi sermonem esse. Nam gehennæ ignis neque emundabit aliquos, neque probabit.

Quod si quidam sanctorum, quod dictum est, *salvabitur veluti per ignem*¹⁵, in igne manebit, exposuit, nihil contrarium est; qui enim purgatur et probatur, quantumlibet in eo quod se probat et purgat, necesse est maneat, ut sordes ponat. Simulque quod dictum est, *per ignem*, id quod dicimus, compro-

πάσα ἡ Ἐκκλησία τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τούτων δεομένη προσάγει, καὶ ὁῦλον, ὥς οὐ λύσιν καὶ ἀνεσιν τῶν ἐν τῇ αἰωνίῳ κολάσει πειρατηρίων τοῖς κατεχομένοις εὐχόμενοι δέονται. Τοῖς γὰρ εἰς ἐκείνην εἰσελθούσιν οὐκ ἔστιν ἀνάδυσις, ἢ τοῖς ἐν αὐτῇ κατακρίθéntα; ἀνάγκη νομίζειν ἀνίστασθαι, καὶ ταύτῃ τέλος τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως ὀλεσθαι. Τότε ἐστὶ παρὰ τὴν κοινήν τῆς πίστεως θέσιν.

Καὶ ἐπὶ οὗτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐν μακαριότητι καθεστῶτων (οὗτοι γὰρ τοῦ τέλους ἀδεῶς ἀπολαύουσιν) οὐδ' ὑπὲρ τῶν ἐν αἰωνίᾳ καταδίκῃ κριθέντων ἡ Ἐκκλησία καὶ τοιαῦτα προσάγει, τὸ εἰρημένον συνάγεται, τρίτον τινὰ τόπον τῆς καθάρσεως εἶναι, ὅπου οἱ κατεχόμενοι: κατὰ τὴν ἀκρὰν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος τῶν κατεχόντων ἀνίσταται, καὶ διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἔργων ὁ πανάγαθος ἐξελείμενος, καὶ ταύτῃ τὰ τῆς ἐπιπόνου καθάρσεως ἐν βραχυτέρῳ συγχωρῶν διαστήματι ἐπὶ τὴν μακαριότητα μεταδίδάσκει, μὴ ἔχοντας σπῆλον ἢ ρυτίδα. Ἐπὶ τούτων γὰρ τὰ ὑπὲρ τῶν τεθηκότων προσεληπται.

bat. Per enim transitum quemdam motumque significat. Eum vero, qui semel in gehennæ ignem injectus fuerit, manere semper in eo necesse est.

Auesatur his et divus Chrysostomus, in quarta super Matthæum homilia, *Sancti quidem*, inquit, *per ignium flumen gradientes, nihil triste patientur, imo, inde clariiores etiam reddentur*. Sanctos fideles dicit, qui sine mortalibus peccatis sancte justoque vixerunt; hos enim, qui ita vivunt, Scriptura sanctos vocat. Et quod item dicitur: *Si justus vix salvabitur, peccator ubi parebit*¹⁶? ad hanc intelligentiam ducitur per eum qui vix salvatur, illum commendans, qui per purificationem salute fruitur.

Quidam etiam apud nos dictum illud apostolicum exponens ait: *In expositione Isaiæ sanctus Basilii hujus dicti mentionem secundo faciens, ipsum pro purificatione suscepit*. In hanc intelligentiam et Nysseus Gregorius dictum explanavit. Quorum verborum vim quidam non intelligentes, finem post judicium ultimum æterni cruciatus dicere putarunt in ipsam intelligentiam et Occidentalem Ecclesiam, quia purgatorii ignis ante ultimum Salvatoris adventum purificationem prædicat, qua sublata, plurima absurda sequi necesse est: a nostris culpat, quasi post judicium finem cruciatuum fore affirmans. Sed falsum profecto est, ita illam sentire; adeo, ut si qui hoc aperte sentire comprobantur, eos a se abscondat, neque illos ad communionem sacramentorum admittat. Idque perspicuum est et ex antiquis et ex junioribus illius Ecclesiæ doctoribus, ut ex his quæ in nostram Græcam scilicet linguam inde translata sunt, si quis legere voluerit, animadvertet. Sed hæc hactenus.

De sacerdote diaconi officium implente.

Et illud item adjiciendum est, quod cum sit sine

¹¹ 1 Cor., iii, 13-16. ¹² Jac. iii, 2. ¹³ Job. xiv, 4, sec. LXX. ¹⁴ Malach. iii, 2, 3. ¹⁵ 1 Cor. iii, 15. ¹⁶ 1 Petr. iv, 18.

crimine, culpatur tamen a nostris. Hoc autem est, quod in offerendo sacrificio sacerdos sæpe diaconi explet ministerium. Improbe sane. Ignorant enim, quia is quidem qui, quod majus est, habet, etiam quod minus est ejusdem generis habet necessario. Non autem e converso. Idque omnia inspicientibus constabit. Homo enim rationalem habens animam, sensibilem quoque et vegetabilem sub ea habet. Neque tamen quæ vegetabili anima utuntur, sensibili etiam et rationali potiuntur. Atque iidem in aliis, sive humana, sive divina inspicere quis velit. Nempe et Dominus secundum hominem primus existens, et maximus sacerdos, non ideo, quia ministri habitum, et ministerium pedes abluendo monstravit, sacerdotii confudit ordinem. Et hic igitur sacerdos, quoniam inferioris sacerdotii gradus in seipso continet, constat, quia omnibus quæ sub se sunt, legitime utetur.

Non tamen illius ordinem diaconus implere potest. Nisi enim eos qui sub ipso sunt, gradus contineret, profecto neque unquam apud se omnium simul graduum ministerium impleteret sacerdos; quoniam vero implet, constat, quia illos habens, secundum illos etiam ministrare potest. Est enim irrationabile omnia simul quidem facere permittere; discrete autem non ita, cum nihil sit, quod prohibeat. Atqui a diaconi stola dignitas sacerdotalis non excluditur. Non enim sibi invicem ista contraria sunt, ut cum alterum sit, alterum esse non possit. Neque stola diaconi, causa sacerdotalium graduum existit. Sed horum gratia, etiam stolæ differentia habentibus distributa est.

Quod si eos qui sub se sunt, in seipso sacerdos gradus continet, constat quia, quando diaconi seorsim implet ministerium, licet illi stolam etiam illius indui. Aliter autem esset inconveniens, pontificem aliquem vel exilio, vel alio casu aliquo affectum, ministris absentibus qui illi in oblatione salutaris hostiæ assistant, non per seipsum omnia implere, sed, sine sacramentorum participatione diutissime persistere, vel sine ipsis etiam decedere, cum nihil adsit, quod rationabiliter ac necessario obsistat.

Quod enim dicitur, non oportere presbyterum in diaconi ordinem venire, hujusmodi est, ac si dicatur: Non expedit ut sacerdotii gradum deserens quispiam ad diaconi transcendat ordinem.

De crucis signo (84):

Ἀλλὰ καὶ (1) τὸν σταυρὸν, ὅτι περ ἀντιστοίχως ταυτοῦ σχηματίζουσι σημειούμενοι, αἰτιῶνται, ὥς περ οὐκ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σχήματος, ἀλλ' ἐν τῇ θέσει τῆς περὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν εὐλαβείας καὶ θεω-

(83) Forte loquitur Caleca de schismate tempore concilii Basileensis vel Constantiensis; tunc enim plures fuere pontifices et quidem duo, tempore concilii Basileensis; ex quo de ætate Calecæ conjecturam capere licet: quanquam idem casus accidit, maxime quando Urbano VI Clemens VII est oppo-

A Quia enim sacerdotium omnes sub se gradus continet, constat in una persona quæ alios contineat, majore sublato, et alia simul auferri. Sicut cum rationalis anima separatur a corpore, otiosa reliqua et inutilia sunt, et quorundam sacerdotio sublato, non permittitur his vel diaconi vel subdiaconi gradum continere, atque illius implere ministerium. Sed et aliter Ecclesia prohibet eos qui sacerdotii deserunt gradum, minorem quoque apud se retinere. Neque enim decissent, qui vel propter canonis facilitatem, vel sibi honorem comparantes, quem solis diaconis habere licet, sive etiam aliis quibusdam casibus sacerdotium omnino deserere, quasi sacerdotes ab initio consecrati non essent, ac diaconorum dignitate uti non vellent. Ex quo ministeria ecclesiastica confundi atque ordine carere contingeret, singulis, quæ sibi gratiora essent, eligentibus. Eam vero licentiam Ecclesia coercuit.

De duobus Romanis pontificibus (83).

Enimvero qui dissensionibus gaudent, illud quoque criminantur, quod nunc Occidentis Ecclesiam duo agunt pontifices, ambo per gentes et genera divisi, quasi non hoc ipsum eis sæpe contigerit. Quod si ambo ecclesiasticis non utebantur, illud omnino in causa est quod conclusi undique sint, neque se Ecclesiæ nostræ ita extendat auctoritas, hostiliter tamen nihilominus affecti erant. Quanquam vero istud nemo rite laudaverit; cum tamen res ita se habeat, circa res tantum Occidentis versatur ista dissensio, fides autem nrisque una est, quocirca magis ac magis veritatis firmitas admiranda est. quod, cum illi extrinsecus divisi sint, non tamen fides illis discreta est. Propterea propter principatum solummodo differre, longe levius est quam fidei ratione separari. Utrum enim illorum quisque sibi eligat, nullum fidei discrimen incurrit.

De Dominicis imaginibus.

Quidam vero nostrorum adeo perditæ mente sunt, ut etiam Salvatoris imaginem Latinis tantum inscriptam litteris adorare renuant. Ipsam quoque adorationem flexis genibus Deo reddere hæreticum existimant: neque evangelistæ memores de Domino dicentis: *positis genibus oravit*; neque sacerdotum admonentium populum voce magni Basilii, ac dicentium: *Iterum atque iterum curvantes genua Dominum precemur*.

Causantur item, quia dum vitale sibi crucis signum imprimunt, transverse a dextris inchoando crucem formant, quasi non virtute signi, sed in compositione vivificæ crucis religio, et reverentia,

situs antipapæ, anno Christi 1378. Quod schisma quinquaginta annos tenuit. Hoc tamen non habet locum, si Caleca concilio Lugdunensi interfuit, ut scribit Galesinius in Vita sancti Bonaventuræ.

(84) Gretserum lege lib. iv, c. 1, De S. Cruce.

(1) Græce apud Allatium De consensu, p. 1360.

et speculatio. consistat. Atque ut intelligi datur, cum prius inquisierint, quomodo ea quæ videtur, crux composita, vel picta fuit, si quidem, ut ipsi volunt, fuerit, tunc adorabunt; sin vero aliter compositio illa cœpta fuerit, omittent. Et simul quemadmodum quispiam, alium figura crucis signans, transverso a dextris inchoat: quid sceleris admittit, si seipsum etiam sic signet? Quocirca et Latinorum plurimi mirantur aliquos ad tantam rusticitalis pervenire potuisse ut etiam circa sanctæ crucis formationem, cum eadem quomodolibet formetur, contemplatio et virtus sit; differentiam fidei si sic vel sic fiat, arbitrentur, quod neque differre ipsi putant, et quomodolibet formetur, fidelibus esse adjutorium non ambigunt.

De Græcorum in schismate suo perversa.

Ita igitur zizaniorum seminatores et scandalorum opifices, his et hujusmodi, quorum alia quidem odii et contentionis indicium habent, alia simplicitatis et imperitiæ, alia in criminatores rectius retorqueri possent eis erroribus innexos, quos aliis inurunt, commune corpus Ecclesiæ dividendo dissiparunt, atque in tantum odii et amentię ac temeritatis eos qui sub se sunt, perduxerunt ut tolerabiliores putent, qui Saracenorum superstitioni execrabili inserviunt, quam qui Occidentis Ecclesiæ junguntur (85): illorumque potius amicitiam et communionem, quam Occidentalium eligant, et neque Christianos eos nominent, pluresque etiam de illis ambigant an nobiscum venerentur Evangelia; nisi quis plurimorum nugacitate transmissa, Christianos eos simpliciter existimet. Cumque quotidie illorum religioni plurimi applicentur, non solum viri, sed et civitates et gentes integræ (86), nihil magnum contigisse arbitrantur.

Porro si qui Occidentalium Ecclesiam de processione sancti Spiritus recte sentire asseverant, omnes una consentientes sanctos et Ecclesiæ magistros proferentes, simulque communes intelligentias et fidei principia consonare ostendentes, hos Ario et Sabellio deteriores putant, nullamque de illis jam habendam rationem, ut qui sponte in perditionem ierint, existimant. Ita enim animarum gubernatores vocant eos qui ex Patre per Filium substantiam habere Spiritum sanctum confitentur, omnibusque cœtibus et omni consuetudine, cunctisque communibus illum exagitant. Et nequissime quidem Occidentalium Ecclesiam blasphemant, sacrificiumque et omne sacramentum, quod apud illam sit, execrantur.

Quos sane miserari convenit ac pro illis orare, quippe cum Dei opus sint, qui vivificat mortuos. Neque enim de quibus dicunt neque de quibus affirmant, sciunt; atque omnino sine sensu, et sui, et aliorum

(85) Merito igitur jam iugo Turcico premuntur.

(86) Hoc maxime sit nostro sæculo in conversione Indorum. Lege de hac re epistolam primam Barlaami episcopi Gyracensis, quæ exstat tom. VI Ant.

πλάς συνισταμένης. Καὶ ὡς εἰπέν, ἐξιώσουσιν ζήτουμένου πρότερον, πῶς ὁ φαινόμενος σταυρὸς συνετέθη ἢ ἐγγράφη· εἰ μὲν ὡς αὐτοὶ βούλονται τότε προσκυνεῖν, εἰδ' ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄλλως πως ἢ σύνθεσις, ἤρκεται παριέναι, καὶ ἅμα ὥστερ τις ἕτερον τῷ σχήματι τοῦ σταυροῦ σημειούμενος ἐγκαρτεῖται ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἀρχεται. Τί τὴ παράνομον οὕτως καὶ αὐτὴν σημειοῦσθαι; Διὸ καὶ πολλοὶ τῶν Λατίνων θαυμάζουσιν, εἴγε τινὰς εἰς τοσαύτην ἐξέπesson ἀγροικίαν, ὡς καὶ περὶ τὴν τοῦ σχήματος τοῦ θείου σταυροῦ σύνθεσιν τῆς αὐτῆς κατ' αὐτὴν θεωρίας ὑποκειμένης διαφορὰν πίστεως, ἢ οὕτως ἡγεσθαι. Ὅπερ οὐτε διαφέρειν οὗτοι νομίζουσιν, καὶ ἂν σχηματίζοιτο τοῖς πιστεύουσιν εἰς βοήθειαν ἐξαρχεῖν.

B vivunt. Sed etsi qui propter proximi dilectionem medicamenta eis afferre voluerunt, quæ inimicissimorum sunt, eis tentare visi sunt, ab illis undique exagitati et fugati. Id autem solummodo lucrati sunt, quod charitatem ad proximum, bonique et honesti desiderium et alacritatem ostenderunt.

De primatu sancti Petri et Romani pontificis (87).

Ut igitur ad primam redeamus, quoniam et a Patre et Filio Spiritum sanctum procedere communis sanctorum opinio declarat, imo et ipsa fidei principia id verum esse contestantur, easque rationes quæ contra hanc opinionem inferuntur, nihil valere, supra ostensum est; et, quæ illis absurda obijciuntur, qui ex Patre et Filio Spiritum sanctum confitentur, nulli, nisi illis tantum qui obijciunt, absurda videri: quodque de additione obijciebatur hesternum ac vile, occasionemque solam primatum querentium esse, demonstratum est, et contra Ecclesiæ regulas contendere volentium: sed et quas invenerunt causas, ut discessio non irrationalis videretur, ipsæ quoque contentionis atque odii documentum sunt: perspicue liquet nullam illis excusationem relinqui, qui de processione sancti Spiritus adversus Romanam Ecclesiam contendere insituerunt. Quocirca quisque mente et ratione præditus, eandem cum illa opinionem de sancti Spiritus processione tutissime tueri debet. Et quam in Symbolo unam, sanctam et apostolicam constitemur Ecclesiam, hanc esse iustissime asseveraverit, eumque qui ita confitetur, catholicam fidem tenere, illa duce non ambiget.

Ad hæc et illud intuendum, quanta sit Ecclesiæ magnitudo, quanta rerum moles, utque ab ea nulla unquam hæretica sententia manarit, quam beatus fundavit Petrus, quæ semper ad omnes fluctus immobilis perstitit; quia supra petram, id est, super ipsum Dominum fundata erat, sive super beati Petri firmissimam fidem: quem illi Dominus, cum corporali præsentia mundum desereret, præfecit, beatum illum appellans, quia non illi caro et

lect. O. Henrici Canisii.

(87) Lege Gennadium pro concilio Florentino, et Bellarminum lib. De Pont., et epist. 2 Barlaami Gyrac.

sanguis, sed cœlestis Pater veram revelavit fidem⁷³. Inde jam principiis ecclesiastici principatus jactis, cum interrogatis discipulis, quem esse homines putarent Filium hominis, ceteros præveniens, dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Cui responsum protinus est: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et portæ inferi non prævalent adversus eam*⁷⁴. Rursumque illi hanc commendans dicebat: *Si me amas, Petre, pascere agnos meos, pascere oves meas*⁷⁵. Et de quo ait: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando converens, confirma fratres tuos*⁷⁶. Et quem posuit æqualem sibi, quando Cæsariensis tributum exigentibus, præcepit Petro hanc in mare dimittere, invenendumque in primo qui occurrisset pisce, statem aurem dare exigentibus pro se et Petro⁷⁷. Id autem est volentis illum æque ac se honorari pro portione debita, illumque verbum suum continere. Quia enim a Domino nihil frustra dictum aut factum est, necesse est, et quæ apostolo Petro præcipue præ cæteris dicta sive facta sunt, magnum aliquid credere significare. Quid autem majus esse potest, quod hujusmodi Ecclesiam suam sub hoc duce gubernari constituit, quam, ut ipse voluit, in Petro solidavit, ut adjuncta rebus verba ista testantur? Si enim vel multis in humanis rebus principantibus, vel nullo, confusioneque regnante, nihil vel parum consistere posset.

Et certe cum in ipsa omnium natura, singula per ordinem quod suum est operentur, quo sublato, mundi totius harmonia solveretur: *Ipse enim, inquit, cœlestia et terrena continet*⁷⁸; quomodo esset possibile, cuncta disponentem sapientiam, et a fine usque ad finem pertinentem fortiter, suaviterque cuncta disponentem⁷⁹, gregem suum, Ecclesiam suam, quam proprio sanguine redemit, pro qua omnis ei ratio et omne mysterium est, sine gubernatione relinquere, per multas quidem tribulationes et quæstiones in præsentem exercitiam? ipso vero corporaliter et sensibiliter hinc migraturo, etsi nunquam ab Ecclesia invisibiliter abfuit: *Ego enim, inquit, vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*⁸⁰.

Nam etsi post ascensum Salvatoris ad cœlos, nihil indigebant apostoli aliquo, qui secundum evangelicam doctrinam ac conversionem ac circa dogmatum diligentiam eos informaret; at Ecclesie quæ singuli apostoli ædificare, et qui illis successerunt, Petro illiusque successoribus indiguerunt semper, et indigent. Quem scilicet ordinem in apostolis primum inchoari decuit, sicut etiam contigit. Omnes enim alias aliter circa fidem naufragantes, aut id pati periclitantes, Petrus per successores suos suamque Ecclesiam crexit atque servavit; quemadmodum ipsum antea Dominus in navi periclitantem cum cæteris, ac propterea

A dicentem: *Præceptor, salva nos, perimus*⁸¹, increpatis ventis exsurgens servavit; quod futuræ ubique in navicula Ecclesiæ perturbationis, hæresibus omnibus illam mergere quærentibus, argumentum erat. Cujus regimine suscepto, Petrus periclitantem servavit per se ipsum magistro excitato. Neque enim frustra ei Dominus claves regni credidit; fundamentumque se positurum dixit, super quo Ecclesiam suam ædificaturum repromisit; hancque præcipue pascere Petro, si se amaret, imperavit, atque in tributi solutione hunc pro se ipso respondere voluit.

B Enimvero, et quod post resurrectionem dictum est: *Dicite discipulis ejus, et Petro*⁸², præ cæteris illum appellantis atque honorantis est. Sed et discipulorum primus ingressus est in monumentum, et vidit, et credidit, ut, qui princeps Ecclesiæ relinquebatur, primus in apostolorum choro reliquis resurrectionem Christi nuntiaret. Nempe enim et convenientibus omnibus, primus in concionibus est. Paulus item: *Ascendi, ait, Hierosolymam videre Petrum*⁸³, velut ad præcipuum quiddam, ad Petrum intendens. Etsi cum propter circumcisionem quidam scandalizarentur, atque in Evangelii prædicatione circumcisionem inferre molirentur, quoniam quidem apostoli, circa prædicationis initia, ob varias necessitates majorumque dispositiones, ut medici curam animarum gerentes: ille quidem, quia gentium magister erat, non cogebatur aliquos accedentium prædicationi circumcidere: Petrum vero eos qui ex circumcisione crediderant assumens, ut majora lucraretur, minora ad tempus contemnebat: ab his qui illorum intentionis erant nescii, invicem dissentire putarentur, cum eo ipso maxime congruerent. Ne enim et in Evangelio circumcisio locum habere videretur, ea quæ putabatur inter eos differentia necessario assumpta est. Quod enim sibi valde concordessent, hinc perspicuum est. Non solum Petrus aliquos, verum et Paulus Timotheum circumcidit, qui Judea matre natus erat. Sic enim tunc necessitas flagitabat ad prædicationis dispensationem.

Verumtamen Paulus Petrum minime ignorans: *P. Ascendi, inquit, Hierosolymam videre Petrum*, velut aliquod sacrorum monillum excellentissimum intuenturus eique honorem redditurus, sive etiam Evangelium cum eo collaturus; ut vel firmaretur quod rectum erat, vel suppleretur quod deerat. Nam etsi omnis ambitio e choro illo apostolico erat remotissima (perfecti enim erant singuli, neque duce indigebant), tamen apud illos etiam ordo ut primus bonorum omnium a Domino plantatus fuerat; atque ad Petrum, veluti ad illius successorem, intuebantur omnes. Neque enim fortuito res apud illos gerebatur, sed, velut præsentem duce, ab ipso signum expectabant: ac primo concedebant,

⁷³ Matth. xvi, 17. ⁷⁴ ibid. 16-18. ⁷⁵ Joan. xxi, 16-17. ⁷⁶ Luc. xii, 32. ⁷⁷ Matth. xvii, 23 seqq. ⁷⁸ Sap. i, 7. ⁷⁹ Sap. viii, 1. ⁸⁰ Matth. xxviii, 20. ⁸¹ Matth. viii, 25. ⁸² Marc. xvi, 7. ⁸³ Galat. i, 18.

cum illic in communi cœtu aliquid dicendum erat, ut liquido in Actibus apparet⁸³. Primus enim inter omnes, præsentibus aliis, ut ipsius chori princeps concionari deprehenditur, nunc quidem ad Judæos, nunc autem ad sodales, cum sermo esset de surrogando proditori successore et eligendo. Oportebat enim ut futurum in Ecclesia Christi ordinem ipsi præfigerent, ut quemadmodum cæteris duces honorum omnium fuere, sic etiam ordinis essent.

Atqui si illi, cum perfecti essent, ordinis tamen curam maximam adhibuerunt, neque statutos terminos transgressi sunt, quomodo non eos arbitremur per ea quæ gessere, posteris suis hunc modis omnibus servandum tradidisse? Atque apponebant illi quidem, qui crediderant, pecunias ad pedes apostolorum; Petrus autem eos qui Deo mentiti fuerant, Ananiam et Sapphiram, simul reliquos admonens ac malignari prohibens, dux et iudex veritatis astans, mortis sententia multavit.

Scriptum est autem et in historia Clementis, qui post Petrum successor ejus fuit, quod cum ex hac vita Petrus beatissimus migraturus esset ad Dominum, Clementem advocans, ipsi tradidit, quem acceperat a Domino, Ecclesiæ principatum, fidelesque æqualiter, ut sibi viventi, veluti Ecclesiæ principi eatenus intenderant, ita et ad illum, ut suum, ac dignitatis suæ successorem aspicere præcepit. *Hunc enim, inquit, vobis pro me relinquo.* Nempe et sanctissimi evangelistæ in enumeratione apostolorum, ut chori totius principem Petrum semper præponunt, Et Ecclesia ubique principem apostolorum appellat; quippe et in hymnis suis Damascenus Petrum et Paulum laudare volens, aliū quidem ut omnium apostolorum principem, aliū vero ut qui ultra cæteros laborarit, laudat. Attestatur et divus Chrysostomus super Matthæum.

De Constantino et Sylvestro.

Ista neque Christianorum reges ignorantes, quorum primus fuit beatus Constantinus, Sylvestrum tunc Romanæ Ecclesiæ gubernacula regentem, communi decreto (88) ubique per orbem promulgato, *Petri et Christi successorem appellat, pastoremque primum et magistrum Ecclesiæ totius vocat*: liquidoque comprobatur, se quam inter Christianos inveniatur consuetudinem hoc decreto roborasse. Neque enim nuper ex gentiliū errore conversus ad Christum, novi aliquid in Ecclesia moliri voluisse putandus est, elque Romam quod cathedram beati Petri dereliquit: indignum existimans, ut ait ipse, *ubi sedes sanctissimi mei Petri apostoli, vicarii Domini, et regis nostri Jesu Christi fundata est, Eccle-*

siaque ipsius principatus; illic etiam terreni imperii sedem statui, sed hanc quidem sancto Petro ejusque successoribus deputamus; nos autem quaerimus regni sedem alio in loco, Byzantii scilicet, ædificare. Et quæ alia adjecit, et de conversione sua narrans, et de dignitate successorum beati Petri edicta proponens, servandaque posteris tradens, erga quam nisi successores imperii parem reverentiam servent, statuendos cum crucifixoribus Domini nostri Jesu Christi, beatorumque apostolorum Petri et Pauli incururos indignationem indicat.

Præter cætera enim rursus et hoc ait: *Ordinem stratoris nos beato Sylvestro papæ successoris beatissimi mei Petri apostoli vicarii Christi implevimus.*

Hæc et hi qui postea fuere Christianorum reges agnoscentes, atque in his manere coacti, siquidem hæretici fuissent, Romani episcopi sententiam, in quibus poterant, secum habere modis omnibus mollebantur, dignitatem ejus probe scientes, utque sufficeret ad omnia sententia illius; turpe enim simul atque audax videbatur, Christi cum essent, imprudenter agere, nisi quis fortassis ad omnes leges rebellare instituisset. Sin vero pii ac religiosi essent, de his quæ quomodolibet essent ambigua, ejus expectabant iudicium, ut cum illud haberetur, aliis alia dicentibus, nullus ultra amplius inquirere permitteretur.

In synodis vero ipse omnium princeps præsidebat; et vel per eum, vel per alios, qui vice sua fungerentur, recta fides roborabatur, sine quo adversus hæreticos obsisti nequibat; atque non solum congregare synodum, sed neque contra adversarios dimicando prævalere, sine illius auctoritate quicquam poterat. Attestantur his partim hi qui per id temporis delitescabant, neque vocem liberam pro fide emittere audebant, etsi ipsi optime sentirent: partim et magnus Basilius epistolis suis Occidentales excitans, atque fidei veritate periclitante, ut ope ferant, obsecrans, nisi provideant, id passuram asseverans, quasi non sufficientibus, qui apud Orientales reliqui erant, orthodoxis: aut non audentibus bellum ad destructionem blasphemantium arripere.

Sed et theologus Gregorius, in epitaphio sermone quem in eum scripsit, hoc ipsum testatur, dicens: *Aderant et Occidentalium episcoporum aliqui ad se attrahentes orthodoxos omnes.* Etsi enim semper inter hæreses aliqui vera de fide sentientes, reliqui erant, veluti quædam scintilla veritatis: verum, non tantum habebant roboris, ut vel synodum cogere, aliasque obsistere auderent, cum ipsi minima pars essent, ac sæpius occulerentur. Aut si coegissent, robur ea synodus non habuisset. Nulla enim synodus non præsentem, vel non consentientem

⁸³ Act. 1, 1 seqq.

(88) Exstat hoc decretum apud Gratianum d. 96, neque Græcis est ignoratum, ut patet ex commentariis Balsamonis in concilia.

Romano episcopo, vel robur habebat, vel catholica credebatur. Ut enim beatus Stephanus junior insinuavit, sine eo res ecclesiastica tractari dirigi non poterat: Iconomachorumque synodum, Romano pontifice non approbante, catholicam appellare renuit.

Illic autem non Romanæ urbis gratia illi dignitas contigit, sed quia successor beati Petri fuit. Eum vero Dominus pro se Ecclesiæ præfecit, atque propter eximiam præficientis gloriam, successor ejus, et ea quam per successionem cepit, Ecclesia, ubicunque terrarum vel urbium esset ædificata, idem profecto valeret in omnibus Ecclesiæ negotiis; sin vero eam, qua sub cælo nulla esset major, civitatem oportuit præcipue ad sedem eligi magnitudini Ecclesiæ Christi congruentem: ut sicut humanarum illic rerum omnium imperium fuit, ita illic etiam caput Ecclesiæ Christi, fidei per totum orbem edicta promulgaret, atque unde idololatriæ præcepta manaverant, inde ecclesiastici principatus ubique terrarum edicta innotescerent: ac facilius unico sub principatu, ubique prædicatio diffunderetur, idcirco etiam Romam in tantum crevisse, quantum in humanis rebus dici potuit, ut rerum dignitati æqua esset proportio, et undique nobilitas, et magnificentia fidei Christianæ colligeretur: id quoque ejus est, qui contraria ex contrariis virtutis magnitudine conficit, et fundamenta jacet, atque his, quæ proposita sunt, optime quadrat.

Prædicta vero etiam rebus roborantur. Nam portas inferi sancti esse hæreticos dicunt, et omnes omnino qui illi adversantur; quos Ecclesiæ non prævaliturus in Petri petra fundatæ, prædixit Dominus. Constat autem quod aliis quidem Ecclesiis, quas apostoli ædificaverunt, hi qui varias et aliis temporibus alias invexere hæreses, prævaluerunt. Etsi enim non usquequaque malitia obtinuit, in quantum tamen obtinuit, prævaluit. Romanæ autem Ecclesiæ, quam Petrus solidavit, nullus omnino unquam prævaluit. Neque enim hoc quaeritur, an aliquis ei præfuerit, qui contrarium aliquid catholicæ fidei prouuntiaverit: quanquam et si quid contigisset ejusmodi, protinus Ecclesiæ sententia dejectus, Petri sede simul et dignitate excidisset. Neque enim ultra esset Romanus episcopus, neque Christi Petrique vicarius, aliusque dignus apostolicæ sedi subrogatus esset, Ecclesiæque status idem perseverasset, nemine illi prævalente: neque vel parum patre illa, vel pastore destituta (esset.) Ut inde quoque vera Domini sententia probetur: *Ego vobiscum sum, inquit, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*, cum necesse sit, ne nunc quidem infidelium prædictam sententiam excedere, ut et alia simul vera esse credantur, et consona per omnia sibi invicem et coherentia appareant. Nempe enim et beatus Maximus, in disputationibus adversus Pyrrhum, Honorium, quem

A aliqui ut hæreticum, Romanum tamen episcopum, causabantur, purgat: cum hæreticus Pyrrhus Constantinopolitanam tunc Ecclesiam regeret, et ad munimen erroris sui Honorium proferret. Et vere iste respondit: *Honorium pietatem colere, sicut ipsi, in his quæ dixit, illius sensum congruere simulque ipsi*, et illius verba Pyrrho proposuit, quædam assereus illius sensum ignorantes sive etiam calumniantes, falsam de illo disseminasse famam.

B Veram autem fuisse excusationem, hinc liquet. Præter id enim, quod nullus facile crederet, sanctum Maximum mentiri posse, idque cum plurimum temporis Rômæ tunc fuerit, pro ecclesiasticis negotiis, et neque imple sentiente Honorio, recte sensisset Ecclesia; sed vel cum illo ipsa falsa, vel cum ipsa ille vera sentiret, id profecto verum esse cernitur, et ex his quæ divus Maximus illum excusans dixit, cum qua et ipse stans adversus Pyrrhum Constantinopolitanamque Ecclesiam pro pietate pugnabat. Et ex eo etiam, quod nil tale blasphemum de illa per id temporis historia tradidit.

C Non ergo illud inquiritur, an aliquis ipsis præfectus contra catholicam fidem unquam aliquid protulerit; quippe si quis talis esset, Romanus episcopus non esset; hujusmodi enim semper vera prosequi necesse est, sedemque illam nunquam patre privari, qui inde de dogmatibus vera decernat, quamvis ne sic quidem tale aliquid contigit. Sed an aliquid unquam ab Ecclesia Romana tale prolatum sit, et vel ad modicum ei prævaluerit, quod nunc anathemati communiter subiectum sit, sicut sæpe in aliis Ecclesiis contingit, quaeritur. Hoc autem nemo ulla ratione monstrare potest.

D Si igitur aliis quidem Ecclesiis portæ inferi prævaluerunt sive parum, sive amplius, nihil refert. Et certe cum quarundam ruinam ultra quinquaginta annos durasse ostendi possit, id solum sufficit, illarum sententias ab omni Ecclesia anathemati traditas fuisse: contra quas sententias etiam martyrum susus est sanguis. Romanæ vero Ecclesiæ nihil unquam tale prævaluit; constat, Salvatoris sententiam in ipsa tantum veram esse, et hanc Ecclesiam esse, de qua Dominus dixit: *Ædificabo Ecclesiam meam*, et quam alias *conversum Petrum* confirmare præcepit. Alias vero super hanc fundatas esse, et consistere confessionem, et sequentes quidem, ut partes et membra salubritatem simul habere, atque robur, quando et plurimas unam existimare convenit; deviantes autem a capite et corpore præcidi, et neque aliis esse jam utiles.

Unde et Dominus monuit in vite persistere, seipsum vitam dicens et per vitam Ecclesiam designans: *palmites* vero fideles nominans⁶⁴, qui per confessionem illius et bonam conversationem fructum ferrent. Quibus profecto verbis summa Eccle-

⁶⁴ Joan. xv, 5.

sive unio insinuat, ut fructum in vite manentes ferant, et nusquam corporis integritate deviantes a capite, membra omnia vivificentur, *virumque perfectum in mensuram ætatis plenitudinis* ⁸⁶ Christi Ecclesia coaugeatur: non e contrario, vel abscessa, mortua fiant, vel ex vite projecta, igni inextinguibili consumenda damnentur.

Atque antequam Ecclesiam Psalmista ait, *benedicite Dominum* ⁸⁷; non enim de singulis magis quam de Ecclesia dicendum, quæ ex partibus collectæ sunt; discussas vero, et in opiniones contrarias divisas, sive adversus Ecclesiam, cui nemo prævaluit, reluctantes, ut prioribus temporibus sæpius contigit, *scissa Ecclesie membra* magnus Basilius vocat, Psalmi dictum exponens, falsasque synagogas eas appellat, quanquam et consequentia summa per omnia Ecclesie Petri adest. Ait enim ad illam Dominus: *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* Hoc Ecclesia Romana ad reliquas facere perstitit, aliisque in opiniones contrarias et solitudines, et prærupta, et præcepta oberrantibus, ipsa eas ad unum pastorem, et unum ovile reduxit: noxiis quidem mortiferisque graminibus cruens, salubria vero et læta ingerens, imo et adversus sævientes lupos, ammonæ scilicet, ac Cæsaris, ovesque vastare molientes, pro Christo, proque ejus fide ante gregem stans pugnavit: atque omni omnino inquirenti rationem semper reddidit de ea quæ in nobis est spe, ut ipse beatus Petrus admonuit ⁸⁸. Et, quod Dominus secundum hominem oravit dicens: *Simon*, ^C *rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*; et hoc in Petri successoribus servatum est, cujus fides in ipsis nunquam defecit. Oportebat enim orationem illam ipsis rebus non posse decidere: *Ego enim*, inquit, *sciebam, quia semper me audis* ⁸⁹, et aliquos semper in terra in illius veritate servari, pro quibus oratio illa fusa: *Serva eos in veritate, Pater sancte, ut sint unum*, et quæ illic addita sunt ⁹⁰; undique, et ventis aliis alias contra Salvatoris ædificium se erigentibus, electos illos infractos præcipue in petra stare; et qui alios servaturi erant, tempestate undisque jactatos, infirmosque curaturi, ipsos illos primum in tuta crepidine solidari, semperque sanos et inviolatos esse.

Quod in Petro, ejusque successoribus, ejusque omnino Ecclesia concurrit. Nam cum apostolicorum successorum nemo fuerit, quem Satanas non cribravit ut triticum, zizania sua subseminans, Petrus nunquam in suis successoribus defuit, sed etiam per hos, deficientes quoque alios, juxta edictum confirmavit.

Neque enim solum de resurrectione Salvatoris, si quis ad hoc id verbum trahat, dictum putare debemus, quod Petrus conversus fratres confirmare

A debeat, quos multis modis ipse per se ipsam de illa roboravit: sed etiam de Petro per successores suos aliorum corrigente infirmitatem.

Neque magis, ne per negationem Petri deficeret fides, orationem illam fusam esse putandum est, quod et ipsum verum est, quam, ne nunquam Ecclesie confessio, quæ sibi cœlitus revelata est, in suis successoribus infirmaretur, neque unquam nutaret fundamentum. Orationem enim illam, in eo quod nunquam Petri defectura esset fides, ad omnes quoque illius successores efficacia virtutis se extendisse constantissime putandum est: quem Dominus, ut voluit, aliis præferens, per ipsum roboravit, crepidinem suæ Ecclesie subjiciens, præsensque invisibiliter in veritate semper conservavit, imo et usque in finem juvenis conservabit. Filius enim hominis in terram veniens, inveniet fidem. Aliter quippe inanis esset Ecclesia, quam in terra Dominus statuit, nisi usque ad consummationem sæculi servanda ex omnibus esset, de qua, ut conservanda, prædixit: *Ecce, ego vobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* ⁹¹. Quam profecto ideo cæteris præesse voluit, ut aliis, veluti de specula, jura dictaret: ac de longe omnes in eam intuentes, absque ambiguitate illius decreta susceperent: quænam sit Ecclesia manifeste scientes, persuasumque habentes eam semper vera necessario prosequi.

Nempe enim, ut dictum est, aliis Ecclesiis catholicæ fidei contraria sæpe præferentibus, adeo ut vera sentientes, maledictis poenisque subjicerent: et mendacii litteras, contra veritatem, alios quidem confiteri, alios vero etiam scribere compellerent. Petri vero Ecclesia, Romana scilicet, nunquam in aliquid hujusmodi lubricum prolapsa; in illis quidem Salvatoris sententia impleta non est: *Vobiscum sum, dicentis, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*. Impie enim sentientibus nunquam ille adest; quemadmodum cum suis est juxter in eis, bisque velut instrumentis utens, et quasi inspirans, ac per veritatem fidei a suis sacramentis, et spiritali vita ad colestem patriam transferens, ut ubi ipse est et ipsi sint.

D In hac vero, quoniam nunquam a veritate aberravit, sententia ista et promissio maxime convenit, ut hinc etiam perspicuum sit, hanc esse Ecclesiam, quam in Petro ædificaturum Dominus se repromisit.

Præterea quod ab eo dictum est, quod inter fratres differentia aliqua extorta, primum quidem ipsum qui læsus sit, ad eum qui se læserit, accedere et rogare, quæ ad pacem sunt, debere; deinde si illum reconciliare non possit, et alium secum assumere; sin autem nec sic quidem reconciliaretur, Ecclesie tandem nuntiare; cui, nisi obediat,

⁸⁶ Ephes. iv, 15. ⁸⁷ Psal. lxxvii, 1. *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel.* ⁸⁸ I Petr. iii, 1 seqq. ⁸⁹ Joan. xi, 42. ⁹⁰ Joan. xvii, 17 seqq. ⁹¹ Matth. xviii, 20.

ut ethnicum et publicanum jam esse judicandum; A hoc est infidelium et ab Ecclesia præcisum, ea quæ prædiximus, roborat. Præsupponit enim Dominus, Ecclesiam definitam esse aliquam rem, et hanc semper veracem, aliis quæ sunt utilia et necessaria annuntiare, atque agere. Neque enim nisi semper verax esset futura, indefiniter per omne tempus ad hanc fideles mitteret, de rebus ambiguis decernentem audituros. Neque si indefinitum ejus, apud fideles definitum esset, scire possent quo se conferre deberent, vel sua omnia referre, ut obtemperantes quidem securi jam et tuti esse possent: non obtemperantes autem, cum ethnicis se et infidelibus statuendos scirent.

Sed neque tamen nisi ea, ad quam mitterentur, Ecclesia, vera semper de omnibus dictare præsupponeretur, scire possent, quando renuere, quando obtemperare deberent, cum qui ab invicem differrent, veras ambo rationes proferre viderentur: communis vero Christianorum multitudo, simulque infirmitas humana discernere non possent, confusioque ac pugna ecclesiasticis in rebus pululata videretur: nisi subjecta Ecclesia, definite singula decerneret. Sed et sinè culpa omnino essent, omni spiritui se permitientes, nisi aperta et manifesta fidelibus esset ecclesiastica auctoritas: Deo quidem possibili a cunctis exigente, illis vero obscura non valentibus dignoscere: sive omnes omnino oportebat divinarum rerum scientiam jugiter adeptos in tanta confusione rerum, et ipsos ambiguae fidei veritatem dignoscere: at id in C multitudinem contingere, possibile non est. Atque ideo, nunquam hoc Deus ab omnibus exiget. Et id item quod dicitur: *Cæci cæcos* sequentes præcipitari periclitantur, quique Ecclesiae inobedientes sunt, cum ethnicis una ejiciuntur, locum non haberet, si Ecclesiam dignoscere, bonumque a malo discernere, possibile non esset.

Nempe et in fidei Symbolo, sicut alia ad salutem necessaria ab eis, ut constiteantur, exigitur: ita, et *nam sanctam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam* confiteri, requiruntur: ad quam de omnibus scilicet definituram admittimur: et cui obtemperantes, molestiis et scrupulis liberi evadimus. Quam etiam a fidelibus omnibus agnosci, ut possibile et necessarium exigitur. Et sine qua nec fidelium communio haberi potest, nec sacramentorum virtute perfrui valemus, nec per ipsa capiti Ecclesiae, quod Christus est, uniri. Non in verbis, sed in rebus Ecclesiae Christi positæ sunt res.

Quamvis, etsi qui ubilibet terrarum fuerint, qui de fide aliis alia dicentibus, vera ipsi senserint, laudabiles quidem fuere, se ipsos, ut partem referentes ad Ecclesiam, atque inde sibi ipsis sufficientes, illi per omnia quæ ad fidem pertinent, vanti, et aliis quoque hoc modo, quæ vera sunt,

dictantes, cujusmodi sanctus Maximus fuit, et si quis illi similis est: non tamen ita, ut infinitis agminibus Christianorum, pro magnitudine Ecclesiae et dignitate, satis esse possent: quodque in eis, quasi in obscuro erat, ad fidem eorum quæ dicerentur, omnibus sufficeret: quasi ipsi Ecclesiae caput essent ejus, ad quam mittimur: cuiusque processionem fines terræ esse Psalmista definivit⁹¹.

Hæc cum ita esse necessario concessum sit, aliæ quidem Ecclesiae, ut dictum est, a veritate sapius aliter alias aberraverunt: quando de fidei veritate orbe toto inter se non conveniente, illæ falsa et sentiebant, et aliis sentienda proponebant, quosdam vero etiam invitos fateri compellebant, nulla earum esset profecto, ad quam indefinite mitteremur, Ecclesia, de ambiguis salubria et certa audituri. Manifestum enim est, quia eos quidem qui tunc ei contradixerunt, et usque ad sanguinem adversus hæreses, quas illa sequebatur, relictati sunt, maxime idcirco admiramur, in tantumque a nobis abest, infideles et ethnicos eos, quod illi non obtemperaverint, putare, ut etiam debito honore prosequamur, atque annis singulis illorum festos dies celebrenus, mediatoresque pro nobis ad Deum proferamus.

Et certe Nestorius, ac Pyrrhus, et cæteri Constantinopolitanae sedis antistites, hæretici tunc temporis, cum omni quæ sub ipsis erat Ecclesia, cum essent, se ipsos tamen Ecclesiam illam esse asserebant, quam omnibus sequendam per omnia dictitabant, eosque sibi qui non obtemperarent, ut ethnicos et publicanos puniebant. Qui vero illis obtemperavere, eos nos perditos existimamus: quantoque ad impietatem fuere proniores, tanto ab Ecclesia majori supplicio affecti sunt, et qui illis consenserunt, anathemate multati sunt.

Nullum vero novimus, qui, quovis tempore, cum de fide disputaretur, Romanæ Ecclesiae obtemperans, similem exceperit damnationem. Imo vero nullus est, qui tunc adversus quidem Constantinopolitanam Ecclesiam aperte resisteret, quin et Romanam Ecclesiam intueretur, illiusque de fide opinionem, ut veritatis ac pietatis exemplum, quibus D contradicebat, opponeret, eamque contra inimicos sociam auxiliatricemque præferret. Et nunc quoque, cum adversantem obscurum nomen sit, communiter ac privatim illa, et colitur, et coronatur: ut et hinc perspicuum sit, hanc esse Ecclesiam, cui, qui non obtemperat, gentilibus et publicanis Salvatoris sententia connumeratur. Principari quidem et alias Ecclesias, his quæ ad ipsas pertinent, et sub eis sunt, hasque secure et judicare et dirigere, cum tempus exigit, quando ad unam omnes referuntur, arbitrandum est. Sed nisi adversus caput obluctentur, maxime, cum illis differentia, de fidei confessione fuerit. Tunc enim

⁹¹ Psal. II, 8.

perniciossissime divisæ a capitis glutino et vivificatione decidunt : metusque est, ne præcis membris, neque solum absente debita concordia, sed etiam præsentem maximarum rerum contradictione; præter id, quod nihil possint, gentilibus etiam publicanisque communerentur. Quanto enim de majoribus contradictio fuerit, tanto et condemnatio deterior est. Neque enim tantum de communibus istis differentiis putandum est, a Salvatore sententiam, quod Ecclesiæ obtemperandum sit, pronuntiatam esse, quantum de majoribus, et quæ primi in Ecclesia consistunt ordinis; qualia sunt, de dogmatibus, ex quibus est etiam de sancti Spiritus processione contradictio, per quam tanto jam tempore Ecclesiæ dissipatæ sunt.

Quibus profecto ita contingentibus, non modo in integritate a capite Ecclesiæ, quod Christus est, non vivificari et coalescere, verum et quod habere videbantur, ab ipsis auferri contestantibus rebus, necesse est. Ab eo enim, qui non habet et quod habere videtur, auferetur ab eo ²².

Propterea, etsi non pluribus ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum verum esse, contrariasque rationes nihil dicere, ostensum esset, res ipsa Ecclesiæ tamen, ut dictum est, dubios persuadere sufficeret, omniaque ab ipsa declarata, singulos nihil reluctando suscipere deceret, sed Christianorum omnium caput ipsam arbitrando, et quam in fidei Symbolo, unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam accepimus, eam esse asserendo, ita catholicam fidem continere, confiteri, illa tutissime ducente, maxime si quis etiam ad nationum multitudinem, quæ illam sequitur, intueatur: plurimis quidem in his humana ac divina sapientia, quantum homini possibile est, summe excellentibus, plurimis item in sacro et religioso habitu per monasteria degentibus, et in lege Domini die ac nocte meditantibus. Sed tamen ostensum est, fuisse tempus, quando Ecclesiæ unitæ erant, et fidei Symbolum apud istam legebatur, ut modo legitur.

Quemadmodum igitur his qui primo Ecclesiæ membra dividere volebant, et pro suis desideriis a communi cœtu Ecclesiæ abscindebantur, nullus mente et ratione præditus consentire, simulque cum illis abscindi voluisse, cum nulla id rationalis occasio suggereret: sed aut divisionem potius impedire tentavisset, sicut plurimi tunc temporis, qui pro veritate et Ecclesiæ communione steterunt: aut malitia invalescente cæterisque per præcipitia euntibus, ipse super petram stans, atque unionem quam heri et nudius tertius cum cæteris amabat atque honorabat, servans, Ecclesiæ unitus esset: ita et nunc, si quis se ipsum eo tempore, quo Ecclesiæ divisæ sunt, fuisse fingens, ad res cum ratione respiciat, salutem et securitati suæ prospiciens, nulla ratione ab Occidentalium Ecclesia

A præscindi patietur. Neque enim profecto consilium fuisset, vel quando Ecclesiæ unitæ erant in fidei confessione, nulla præsertim probabili ratione discessionem suadente, cum his qui temere ferrentur, simul dividi; vel cum his qui modo sunt aut antea fuerunt adversarii, ullo pacto commorari: cum et modo, et tunc æqualiter fidei negotia se habeant: quantumque attinet ad verarum rerum iudicium, apud prudentes nihil differant.

Est autem sane irrationabile, his qui præsumunt, alias se aliter habentibus, ut illos impetus tulerit, præscindique ab Ecclesia cupientibus, velle et se una præscindi. Quasi in illorum potestate sit, ut libet, utrumque agere; et qua velint cæteros ducere, veluti mancipia, sublata eis in tantum voluntatis sententiæque libertate, ut neque contrarias rerum mutationes eis discernere liceat, neque rectam sententiam eligere, pravæque præferre.

Nullus ergo erit tam iniquus iudex, ut illis quidem et salutem contraria licere aggredi statuat, cæteris autem salutem et securitati suæ consulentibus, non licere quod sit rationis eligere. Neque illi quidem, propter suam levitatem et inconstantiam, sine ulla ratione unitatem dividentes, opinionem prudentiæ habebunt; qui vero hanc omnino servare elegerunt, deterius consuluisset videbuntur. Multo enim magis his qui in bono unitatis permanent, sive etiam ad illam redeunt, jus atque ratio aderit, quam his qui contra omne fas omnemque normam divisa Ecclesia communiter et privatim, seditionis ac divisionis, malorumque omnium auctores sunt. Si enim his dividi pro voluntate licebit, et illis ratione licere non dividi dabitur. Et simul perspicuum est, quia nulla synodus unquam facta est, in qua declaratum sit Occidentis Ecclesiam hæreticam esse, Romanoque pontifici, ecclesiasticis sibi ab initio concessis privilegiis justis uti non licere; neque illi, juxta Ecclesiæ antiquas sanctiones, omnes obedire oportere.

Est ergo irrationabile et inconsideratum, discissionem nulla probabili ratione suadente, neque synodo ulla contra illam Ecclesiam ullo in loco sententiam ferente; eos sequi, quos voluntas et sua levitas circumfert, nihilque validum ac rationabile inferunt, imo et plurima quidem fidei, catholicorumque doctorum, ex superflua et fatua contentione, partim auferunt, partim contra seipsos confiteri coguntur. Enimvero quod putant isti, plurimos contentionis suæ socios episcopos opinionem suam satis roborare, ridiculum est: quasi non apud Romanam Ecclesiam episcopi totius orbis ordinantur, qui vel nominibus ipsas dignitates exornent, Ecclesia antiquum ordinem per omnia custodiente.

Porro si quis, quod loca ipsa non teneant, obijcere velit, primum quidem non ex loco sacerdotis

²² Matth. xxv, 29.

dignitas habentibus provenit; aliter enim et qui ista dicunt, suos episcopos tollent, qui nominibus solis participant, rebus privati; simulque ab illo episcopatum consequi, a quo et aliis omnibus sacerdotii dignitas est, totum profecto valet. Deinde et qui videntur thronis præsidere, a quibus nominantur, dignitatem solis nominibus sine rebus adornant, cum civitates ipsæ ante plurimum temporis ab infidelibus captæ ac sub jugum missæ sunt. Ex quo fit ut imperitia sensim, et rusticitate, et cætera morum corruptione crescente, ne simplicissima quidem fidei apud illos rudimenta noscantur, nomineque potius, quam re Christiani ibi sint.

Si igitur hos habere concordēs magnum aliquid ad divisionem valet; et Occidentis Ecclesia nihilominus eosdem pro se proferet, atque eo magis, quo et doctores sacros pro se habent: et ipsi perse, de quibus culpantur, rationem facile reddere possunt: quocirca nemo suæ salutis avidus, eligit una cum suis dividi, partim quidem persuasum habens, Ecclesiæ per omnia obtemperandum esse, et qui non obtemperet, eum inter ethnicos projiciendum; partim vero, confessionem de sancti Spiritus processione ex Patre et Filio, plurimis ex locis veram esse, et salutem necessariam animadver-

tens. Quibus veraciter ac firmiter subjectis, nunquam profecto circa exteriora turbabitur hujus veritatis studiosus. Aliis quidem propter consuetudinem ab initio concessis; aliis vero item immutatis, sicut C et in legibus civilibus contingit, ideo quod secundum tempora alias aliter aliquid eluceat, quod reipublicæ expediat. Sicut etiam medici vivendi rationem alias aliam statuunt, ut illis ars pro utentium utilitate dictaverit. Hæc autem nullam inducunt fidei corruptionem. Nullus enim unquam propter exteriora ista, quomodolibet se habeant, sive etiam propter consuetudinem aliquam ut hæreticus insimulatus est.

Igitur cum sententiam de sancto Spiritu ita se habere, ut sentit Occidentalis Ecclesia, plurimis rationibus ostensum sit, justum profecto non est, a capite veluti languente, ipsos primum circa fidem ægrotantes præscindi, atque ita de maximis sine ratione periclitari. Mirum enim est, si quis adeo sit audax, ut cum tanta sint, quæ ad utilitatem compellunt, ipse non solum dividi, sed et opinionibus maxime contrariis tuendo, de sua salute sperare audeat. Sufficiebat enim ad periculum, propter superbiam, vel aliam quamlibet hujusmodi causam Ecclesiæ non obtemperando, ab ipsa separari. At vero, de processione sancti Spiritus ab ipsa dissentiendo, propter hanc maxime sententiam dividi; quam qui negat, necesse est ut plurima, quæ de fide concessa sunt, simul neget, ut superius monstratum est, et per hanc divisionem bel-

lum pertinaciter hujusmodi veritati indicare: Quanta divinæ indignationis animadversio? quanta damnatis his qui auctores falsitatis præcesserunt? quanta item sequentibus inferenda est? qui quantum in se est, commune corpus Ecclesiæ dividunt, seque ipsos lacera Ecclesiæ membra constituunt: *Non solum enim, inquit, qui mala faciunt, sed et qui malis consentiunt, digni sunt morte* ¹⁰. Nam de otioso verbo rationem reddituri sumus ¹¹; et *sine fide possibile non est placere Deo*, ut ait Paulus apostolus ¹². Et *cæcus si cæcum ducat, ambo in foveam cadunt* ¹³; quantum in hujusmodi cæcitate periculum illis esse arbitramur, qui tanta levitate seruntur, ac maxime prælati Ecclesiæ, quos vigilare pro aliis Paulus monuit, utpote rationem pro illis reddituros ¹⁴: et a quibus, nisi vigilaverint, aliorum sanguis, juxta Scripturæ sententiam, requiratur ¹⁵?

Recogitanda item est Scribarum Phariseorumque condemnatio; quod neque ipsi ingrediebantur, et qui voluissent ingredi, viam veritatis prohibebant ¹⁶. Si autem Chrysostomus beatissimus providæ jure in tantum contra injurias potentium perstitit, ut et sede et civitate fugaretur, quasi quispiam iniquus et perditus: quomodo non pro jure veritatis ac fidei omnia et facere et pati prompte et alacriter convenit? Imo, quomodo non imitari decet sanctum Athanasium, qui cum per id temporis Oriens, atque Occidens de *substantiæ* et *personæ* nomine contenderet, hisque syllabis fines terræ collidi periclitarentur, medium se obficiens, utrosque placavit, indignum putans eos de nominibus digladiari, quæ ad eandem intelligentiam ferunt, etsi pronuntiatione differre videantur. Quod si præter dilectionem *tradidero corpus meum, ut ardeat, nihil mihi prodest* ¹⁷, et quæ illic de charitate dixit Apostolus: quomodo intum esse poterit, his qui a Christianorum grege non solum dividuntur, verum et de fide contra omnem rationem inimicissime ab eis dissident?

Utrique igitur, pro veritate, proque nostra ipsorum securitate, circa id quod expedit, omne studium omnemque diligentiam ostendere necesse est: nihil inventioni veri præferendo, neque id patiendo, quod multi, qui exteriora incommoda et damna pertimescunt, atque ideo, contra salutem suam scientes ac prudentes pergunt, stolidissime sane, vilissimis rebus tantam rem, adeoque necessariam prodentes, quasi Deo etiam vires nostras affectusque cordis ignorante; sed ultro potius nos ingerendo, atque ad alios proficiscendo, si quid forte de tanta re commode proferre possint.

Omni igitur anticipatione liberi, atque ab omni contentione vitio remoti, fretique Dei adjutorio, nihil omittamus diligentia: iniquum sane existimantes, humani quidem, lucri gratia, longa maris

¹⁰ Rom. i, 32. ¹¹ Matth. xii, 36. ¹² Hebr. xi, 6. 20. ¹³ Matth. xxiii, 15. ¹⁴ 1 Cor. xiii, 5.

¹⁵ Matth. xv, 14. ¹⁶ Hebr. xiii, 7. ¹⁷ Ezech. iii,

spatia mercatores navigare, veritatem autem fidei, A tanto propter illam conflato bello, præterire: neque hujus inventionem, ejusque lucrum, plurimis et pecuniis et laboribus præponere, maxime cum propter hanc vita nobis æterna proveniat, qui finis est divinæ circa humanam naturam dispensationis. Quemadmodum enim *qui non credit, jam judicatus est*¹, hinc enim jam damnationis initium sumit, et *qui ignorat, ignorabitur*²: ita Dei in hac vita contemplatio, futuram nobis pollicetur; et his quæ de Deo hic creduntur, et ut possibile est, apprehenduntur, carnis solutis nexibus, veritatis succedit pulchritudo. Enigmatibus quidem veritati; fido vero et spe rerum substantiæ cedentibus, speculo hujus corporis soluto.

Ex quibus profecto constat, et eos qui hic in fide B falluntur, neque veram Dei scientiam consequuntur, ne futura quidem illa speculatione fruituros, sed profanos fore, atque in sinistra parte collocandos. Si igitur beatus Stephanus (89) pro Salvatoris imagine, plurimique per id temporis, usque ad mortem constantiam suam ostenderunt: et certe, cum res ipsa non immediate circa fidem primamque theologiam, sed circa dispensationis divinæ sacramentum esset, neque statim circa hoc, injuria quippe solum ad humanitatem referebatur Christi; honor enim imaginis, juxta magnum Basilium, ad primitivam formam penetrat: contra tamen imaginum oppugnatores constantiam usque ad mortem ostenderunt. Quænam modo alacritas, quod studium, quod robur, pro veritate proposita de sancto Spiritu ab eis pro merito ostendi potest, qui veritatis amatores sunt, securitatisque suæ ac salutis curam gerunt, pro qua omnis ratio, omnis sermo, omneque sacramentum divinæ dispensationis est?

Habes, quæ de processione sancti Spiritus petisti, prolixius quidem, quam initio institueram, exposita, sed necessario, ut reor, ipsa materia hanc prolixitatem suggerente. Si ergo sufficienter dicta sunt, agamus Deo gratias; sin vero minus quam ut studiosorum industriæ plene satisfactum sit, nostram infirmitatem, non materiæ ipsius sententiæque dignitatem in culpa esse sciant. Illa enim cum per seipsam vera sit, sanctorum etiam Patrum testimoniis nititur. Quorum nos sententias, atque de hac re opinionem, ut petisti, exponentes, nihil a nobis ipsis dixisse, qui recte reputaverit, inveniet. Breviorem autem in exponendo fuisse, dum celeriter singulis quasi supervolitando negotiis me expedire cupio, neque necessarium puto immorari omnibus, cum plurimi multa de hisce disseruerint, merito quispiam culpæ possit. Ex his tamen, quæ dicta sunt, quorsum veritas propositæ quæstionis respiciat, cum maxime necessaria comprehensa sint, facillime conspici poterit: si modo, ut initio

dixi, remoto contentionis studio, quæ dicta sunt legere, intente velit.

Obtestor autem et moneo omnes qui ista lecturi sint, ne ferant graviter, si ejusdem secum patriæ et generis cum sim, diversum ab illis iter, veritate ostendente, pergere voluerim. Optabam certe, sub uno pastore unum ovile esse, omnesque vinculo dilectionis astrictos, ut ait Paulus³, idem sentire; neque esse schismata, scandalis quam longissime fugatis. Sic enim et ipse cum cæteris in unum corpus compactis, et unum caput habentibus, maxima quiete tranquillissimo fruerer: neque modo profecto, cum doceri malim, et opus habeam, doctoris officium mihi minime omnium conveniens numerem.

Ex quo fortasse non deerunt, qui me jactantiæ et ostentationis insimulent; quoniam vero *necesse est, ut veniant scandala*⁴; oportet enim, inquit, *hæreses esse, ut qui in vobis probati sint manifesti fiant*⁵, vigilareque unumquemque necesse est, ne plurimis passim circumferatur erroribus, et aliis alia dicentibus, ipse dum nescit, amittat omnia: *Sine fide enim impossibile est placere Deo*⁶; tunc profecto urgentibus scandalis, prudentiæ fuerit, omni temporis anticipatione, omni populari fatuitate omissis, ipsam in seipsa verborum veritatem inspicere, et diligentius considerare, Patrumque regulis per omnia intentum, quocumque veritas duxerit, sequi. Hoc enim plurimis etiam, qui præcesserunt, Ecclesiæ magistris, prioribus temporibus contigit; qui, cum sæpe eis veritas alter se habere quam communis esset opinio, visa fuisset, ipsius toti flebant, periclitantemque modis omnibus juvabant ac disceptam revocabant: et continententes omnia, igni, si necesse esset, ac ferro, dirissimisque suppliciis affecti, superabant: quod erat sui officii, implentes posterisque, quomodo hujusmodi emergentibus casibus, se gerere deberent, sui exemplo præscribentes. Si quidem igitur possibile esset, Deo una et hominibus placere, optandum est. profecto magis et expetendum esset, nullusque sibi alterum in hac re præferri vellet. Quoniam vero duobus dominis, invicem contrariis, servire possibile non est: Si enim, inquit, *hominibus placerem, Christi servus non essem*⁷; et: *Prudentia carnis, inimica est Deo*⁸. Obedire oportet magis Deo, quam hominibus⁹; quodque sanctus Maximus, cum a civibus suis criminaretur, prævalente apud eos Monotheletarum hæresi, quoniam Occidentali Ecclesiæ applicatus, suis contradicebat, ait: *Quod scilicet utrosque diligeret; illos quidem, ut orthodoxos, istos autem, ut homoglossos*, id est ejusdem secum linguæ; id nunc quoque dicendum ad eos qui criminantur. Amici enim viri existimandi sunt, amiciorum vero necesse est arbitrari veritatem.

¹ Joann. iii, 18. ² I Cor. xiv, 38. ³ Ephes. iv, 3. ⁴ Matth. xviii, 7. ⁵ I Cor. xi, 19, ⁶ Hebr. xi, 6. ⁷ Galat. I, 10, ⁸ Rom. viii, 6. ⁹ Act. v, 29.

(89) S. Stephanus junior martyr sub Copronymo, ob defensionem imaginum.

Neque justum esse putavimus, sive indulgendo A amicitiae, sive quorundam jurgia extimescendo, atque utrinque humanæ passioni manus dando, veritatis ommissa ratione, nostra magis quam quæ Dei sunt ac proximi inspicere, et nobis ipsis et illis ex silentio nostro detrimenta comparare. Sed partim quidem timorem Dei, etsi dictu audax est, ante oculos habentes, partim vero, quæ sit voluntas ejus bona et bene placens, non ignorantes, solamque inde laudem expetentes, etiamsi premendi angustiis sinus; omnia nihil existimare, sed disponere sermones in judicio, proque illis ac proximi dilectione, omnia necessario adhibenda arbitrari. Audendum quippe est, etiam contristare, si opus sit, ac verbo, veluti ferro, turgentia vulnera rescindere, atque cum charitate curare.

Quo facto, e duobus alterum continget. Aut enim quæstiones et mitiores ad contradicendum sient, aut contrariis, quæ obijciuntur, rationibus infirmis

debilibusque deprehensis, exhaustaque ex illorum animis falsi opinione, id lucrabuntur, ut contra veritatem stare pertimescant. Sin vero et quispiam fuerit intelligens, aut requirens Deum, profecto neque optimam hanc mutationem erubescet. Nam juxta theologum Gregorium, *Non mali mutatio, sed mali observatio habet turpitudinem.*

Ut igitur illis et nobis non minima emolumenta quæreremus, veritatem omnibus prætulimus, ipsamque Spiritum sanctum invocantes, de ipso loqui, te monente, suscepimus. Non dissimulavi annuntiare vobis omnem veritatem et consilium Dei. Utinam vero ad eorum qui lecturi sunt, utilitatem labor noster iste proiciat, ut et qui seminat, fructum metat, et qui congregat, mercedem accipiat, omnesque simul cœlestem ingrediamur patriam, fructuri gaudio Domini nostri, in laudem et gloriam unius Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, sanctæ et beatæ Trinitatis, uniusque et veræ Deitatis. Amen.

MANUELIS CALECÆ

LIBER

DE ESSENTIA ET OPERATIONE.

FRANCISCI COMBESII PRÆFATIO.

(Biblioth. PP. Auctar. nov. tom. II.)

Ipsius Manuelis Calecæ res, quantas assequi liceat, vindicandas charissimo commilitoni ac utraque palæstra (sanctioris scilicet instituti rei que litterariæ) socio, qui scriptorum ordinis bibliothecam elogiisque adornet, R. P. Jacobo Quetif, hujus ipsius operis ac molitionis mihi maxime auctori, quasi specimen quoddam, ejus ipsius quam lisdem auctoribus sua lucubratione allaturus est, lucis, relinquo: ipse ad opus ipsum Calecæ, quod ex Regia bibliotheca in manibus est, plane eruditum, ac quo nocentissimum sequioris Græciæ errorem gravissime confutat, stylium converto.

Nempe coaruit inter simpliciores monachos, disciplinarum rudes, velut Theophili, Epiphani, Hieronymi temporibus, Anthropomorphitarum error, sive etiam Massalianorum, qui vel humana vel alia sensibili specie Deum esse, eaque viris spiritalibus in oratione se conspicuum facere, existimarent; sic paulo sequiore (Palcologorum circiter) ætate, Palamitarum insana nimis deliratio, distinguendum divinam virtutem ab ejus essentia; quæ ipsa Deitas sit et increata, Deoque naturalis, quæ se una rebus communicet ac videatur, ipsa penitus incommunicabili essentia ac invisibili.

Quanta denique ex Palamitarum ipsa synodo ipse Calecas recenset, solideque confutat; ac qui in eadem arena strenue dimicantes pro veritate steterunt, Barlaamus monachus, Acindynus, Niphon hieromonachus, qui et Demetrius Cydonius, Joannes Cypariasiotus, dictus Sapiens, cujus exstat grande volumen in Christianissimi regis bibliotheca, hoc argumento, præter illa quæ ejus Latine solum vulgata sunt, exstantque Græce penes R. P. Petrum Possinium S. J. Romæ. Aliorum etiam quædam refert Leo Allatius, tum libro *De consensu utriusque Ecclesiæ Græcæ pariter ac Latine*, tum II tomo *Græciæ suæ orthodoxæ*, tum demum in sua de Symeonum scriptis a me nuper vulgata *Diatriba*, quæ hic repetere longum foret, ac actum agere. Non pigebit tamen Joannis patriarchæ Constantinopolitani Tomum, ipsum breviorum, exscribere, quo is succrescens Palamæ dogma elidit; ac num eo respiciens noster Calecas, ipso operis sui exordio aliter eam Ecclesiam, haud ita pridem sensisse dicit ac decrevisse; nec veram proinde Ecclesiam esse, quæ sic fidem mutet. Joannem ipsum proscribunt Palamitæ, Tomo illo sub Cantacuzeno, quem Calecas ac relati alii impugnant.

Sic ergo habet: Τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, παραληρήματα, τοῦ τε ἐκδικουν-
 τας καὶ ἐκλαμβάνοντας καὶ ἐκδεχομένους τὰ ἐν τῷ Τόμῳ κατὰ τὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, μᾶλλον δὲ φλυα-
 ρίαν, καὶ οὐ κατ' ἐννοίαν θεοπρεπῆ καὶ ὁρθόδοξον, καὶ καθὼς οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδά-
 σκαλοι, οἱ καὶ ἡμεῖς ἐπόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες, τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ ἐνεγράψαμεν ἐν τῷ Τόμῳ, καὶ
 πάντας τοὺς δι' αὐτὸ τοῦτο, ἤγουν ὅτι μὴ παραδεχόμεθα τὰ τοιαῦτα αὐτῶν παραληρήματα, ὧν τὰ μὲν
 ἀπεστάλησαν ἡμῖν παρ' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἐτέρων ἀνεφανίσθησαν, τολμήσαντας ἀκανόνιστως; καὶ
 ἀκρίτως ἀπεκρίψαι τὴ μνημόσυνόν μου, τῷ ἀπὸ τῆς
 ζωαρχικῆς καὶ ἁγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβιλλο-
 μεν, καὶ τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν. Ἡ ὑπο-
 γραφή· Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
 σταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένης πατριάρχης. *Palamam ejusque sectatores, et omnia illorum impia dogmata, seu verius nugamenta; nec non defensores, et qui astipulentur, recipiuntque quæ in Tomo habentur, secundum eorum expositionem, imo vaniloquentiam, et non secundum sensum, qui Deum deceat, et orthodoxum et ut Ecclesiæ lumina et magistri tradiderunt; quorum nos vestigiis insistentes et sententias sequentes, sanctorum dicta in Tomo digessimus; cunctosque illos, qui ob eam ipsam rem, quod eorum nugamenta non recipimus, quæ partim ipsi trans miserunt, partim etiam aliorum relatione cognovimus, contra canones nulla-
 que recti ac æqui libra, mei memoriam excindere ausi sunt, virificæ sanctæque Trinitatis subjecimus rintulo, ac anathemate ferimus.* Subscriptio: *Joannes Dei misericordia archiepiscopus Constantino-
 poleos, novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha.* Eodem fidei zelo, Ignatius patriarcha Antiochenus novam illam hæresim proscribit; cujus Tomum, quod paulo proluxior, Allatius non edidit. Contentioni locum dedit Barlaamus Calaber monachus, vir eruditus, qui, ut se monachorum disciplinæ tradidit, eorum errores detexit ac traduxit; quibus Palamas, archiepiscopus Thessalonicensis, se vindicem et auctorem præbuit, Barlaamumque ipsum oppressit. Damnato enim procacitatis in sanctius institutum Barlaamo monacho, suppressa de dogmate quæstio est, ne Palamas pravæ ipse doctrinæ ac hæreticæ damnatus abiret. Vidend. Gregoras lib. II; Cantacuz. lib. II *Historiarum* et in Procemio suarum Contradictionum, adversus Hieromonachum Prochorum Cydonium, Demetrii fratrem, de lumine Thaborio.

Sic putida visa sunt nonnulla Palamæ dogmata ac nugamenta, ut sequaces postmodum conati sint aut illius negare aut subtegere: cujus rei præter nostrum Calecam, locuplex testis Joan. Cypariss. lib. I, c. 2, a me productus. Post Palamæ hæresis antistites fuere, Isidorus, quem Tomi auctorem

A testatur Cypariss., etsi ille Callisto successore promulgatus est; Cocciniusque et Nilus. Quodque Thaborium lumen illustre exemplum visum est Palamitis, sic distinctæ virtutis ab essentia, quæ ipsis corporeis oculis visa sit, et divinitas, oculis essentia, eoque argumento duplicem dogmaticum sermonem edidit Palamas, libuit hic repræsentare, quasi ad specimen doctrinæ ac sectæ (a). Nostri Dei effectum ordinis superioris (speciem scilicet gloriosam et δόξαν, in qua Deus videri censeatur, intimo quodam ejus præsentis sensu gustuque) existimant, qualem mortali præsertim corpore, Dei munere nancisci licet: non ut illa claritas et fulgor sit ipsa Dei essentia et divinitas increata, in quam sententiam adduci se passus est Leo Allatius lib. *De consensu*
 B *utriusque Ecclesiæ*, cujus tamen incommodi defugiendi causa, Palamitæ suam hanc distinctionem virtutis et essentiae commenti sunt, ut auctor est noster Calecas, et ne Massaliani audirent, ipsam Dei essentiam videri existimantes in divinis apparitionibus.

Præter Palamam alius theologus est illo senior, Symeon abbas sancti Mamantis in Xerocercio, dictus suis junior theologus: cujus Vita susissime scripta Niceta Sthetato auctore, exstat in cod. card. Maz. nunc Regio: sui auctor Henschenio et Papebrochio S. J. ne Vita sanctorum in suo Martio insererent, qua suspicione laborat, et tanquam is fuerit fons omnis Palamici erroris. Eram tamen hic repræsentaturus, nisi moles obsisteret, ipseque sumptibus parcens typographus ac bibliopola intercederet. Libet interim ejus hic atque doctrinæ majorem notitiam, lector, præbere, quam ulli nostrum hactenus habuerint: specimen quoque ex verbis ejus apponere, unde vel tueri ut orthodoxum virumque pium ac eximie spiritalem proclive sit, vel etiam ut hominem seductum nec sanæ mentis proscribere. Pontani conjectura in viri ætate, causa carceris, ejusque aliis non satis felix, quibus quædam illius Latine vulgavit ex codicibus Bavaricis. Leo Allatius ex Vitæ auctore Sthetato (nos Pectoratum dicimus), quem liquet adversus Latinos cum Michaelæ Cerulario plurimum decertasse, ac Cerularii partes fovisse, ejus propius ætatem venatus est; causam tamen carceris, quod eum monumenta defecerint, nec ipse assequi potuit; diviniæque, nigriore forsitan calculo viri memoriam notavit. Ex Vita itaque hæc summa habeto.

D Fuit Symeon Paphlago, oppido Galata (sic dicto) ingenuis parentibus, Basilio et Theophanone natus, Basilio et Constantino Porphyrogenitis; patruo in aula potente et a sacro cubiculo, ipse quoque spatharocubicularii munere inter senatores merens, etsi ætate juvenis, patruo brevi extincto, Symeonis Studitæ dicti Venerabilis consilio atque opera (quem perpetuo magistrum ac patrem spiritalem vocat), servientis habitu in Studiano monasterio

(a) Vide inter Palamæ homilias quas in superiori tomo recudimus ex editione novissima Hierosolymitana. Ed. T.

ironem induit, subque illo exercuit. Eximie sanctitatis ipsa exordia: his monachorum alii delectati, alii offensi. Præpositus a severiore disciplina conatus advocare, cum non pareret, e monasterio eiecit. Symeon Venerabilis Antonio sancti Mamantis in Xerocerro præposito commendat, ejusque in illo curam gerit, monastico habitu induit, sanctioribus documentis communit. Ille ille divinis recreatur visionibus, altiore contemplatione Deo conjungitur: cibus quotidianus, ὁ ζωποῦδος ἄρτος καὶ τὸ αἶμα τὸ εἰμῖον τοῦ Χριστοῦ. *Panis vivificus et Christi preciosus sanguis; herbæ et legumina, quibus solis vitam sustentabat exceptis diebus Dominicis.* Arcissima solitudo, orationis jube studium, Scripturæ sedula lectio, ac Vitarum monachorum, qui superiore ævo sanctitate claruissent; diei omnis accuratissima exercitatio, ad sacram communionem inaudita præparatio, dierum Quadragesimæ, exceptis Sabbato et Dominica, inedia.

Defuncto Antonio, sancti Mamantis monasterio præficitur ac sacerdos ordinatur a Nicolao Chrysoberge patriarcha: Spiritus sancti, immensi luminis specie, descensus in caput ordinati: visio eidem familiaris inter rem sacram per annos quadraginta octo sui sacerdotii, καθὼς αὐτὸς πρὸς τινα, ὡς περὶ ἄλλου τινὸς ἔλεγεν ἑαυτὸν ὑποκρύβων καὶ γέγραπται ἐν τοῖς αὐτοῦ Ἀποφθέγμασι, ut ipse ad quendam tanquam de alio quodam narrabat, seipsum tantisper occultans: habeturque scriptum inter ejus *Apophthegmata*. Sic Nilus ad ipsum Chrysostomum refert, quod ille velut de alio loquitur, cernente locum altaris plenum cœlestibus Potestatibus sub ipsum sacrificii tempus. Porro sensibilis hic Spiritus adventus ac visio, etsi res insolita est, videaturque ad Massalianos nonnihil inclinare, qui sic divinas quasi juges visiones jactarent: non desunt tamen etiam inter catholicos similia exempla: in Basilio et Chrysostomo alioque episcopo, cujus jam non occurrit nomen, Agathone pontifice: qui omnes ministri lascivia, solita hac visione eisque familiari quandoque privati leguntur, ac donec illa fuit coercita. Putabant illi, non ipsum se Spiritum videre, quod Massalianorum hæresis sit, sed signum sensibile ejus præsentis, sive illud lumen, sive quodlibet aliud dicere necesse est.

Sacerdotalis muneris ingens existimatio: Πολύλαξι ἐρωτώμενος παρὰ τινων, ὅποιος εἶναι ὀφείλει ὁ ἱερεὺς, μάλιστα μετὰ κατανύξεως ἀπεκρίνατο στένων, Οἱμοὶ! ἀδελφοί· τί με περὶ τοιούτων ἐρωτᾶτε; Καὶ τὸ πρῶμά ἐστι φρικτὸν καὶ νοούμενον. Ἐγὼ μὲν ἱερεὺς οὐδαμῶς εἰμι ἄξιος, τὸ φρικτὸν τῆς ἱερᾶς ἑνοῦς ἀξίας· πλὴν ὅμως ἀσφαλὼς ὁ ταπεινὸς οἶδα, πιστοπὸς ὀφείλει εἶναι ὁ ἱερεὺς. Πρῶτον μὲν ἄγνος, οὗ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ πολλῶν μᾶλλον καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἁμαρτίας ἀμέτοχος· καὶ τῷ μὲν ἔξωθεν ῥθι ταπεινός, τῷ δὲ ἐνδοθεν καταστῆματι συντετριμμένος. Ὅταν δὲ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ παρίσταται, νοερώς μὲν τὴν Θεότητα, αἰσθητῶς δὲ τὰ προκειμένα ὄψα ὀφείλει

ἑρᾶν, καὶ αὐτὸν τὸν ἐν τοῖς δώροις ἀοράτως παρόντα, γνωστῶς κακεῖσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μετὰ παύσεως δύναται τὰς ἱκετηρίας προσφέρειν, καὶ ὡς φίλος φίλῳ διαλέγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ἀκατακρίτως λέγειν, « Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, » ὡς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ φύσει ὄντα ὕψιν τοῦ Θεοῦ, ἔχων οἰκοῦντα ἐν ἑαυτῷ, διὰ τοῦ οἰκοῦντος ἁγίου Πνεύματος· ἐν ἑαυτῷ. *Sæpius rogatus, qualis debeat esse sacerdos, vix tandem compuncto animo gemens respondit: Heu me! fratres, quid me de istiusmodi interrogatis? Res est tremenda, vel ipso cogitatu. Sane ego haudquaquam dignus sacerdos sum, dum sacri muneris ac dignitatis tremendum fastigium reputo: certo tamen humilis ego novi, qualis debeat esse sacerdos.* Primum quidem castus, non solum corpore, verum potiori longe ratione etiam animo ac mente: ac exteriori quidem compositione ac indole, humilis, animi autem ac interiori statu sensuque compunctus. Cum vero sacræ mensæ assistit, mente quidem Deitatem, sensu vero proposita dona contueri debet, ipsumque inaspectabili ratione in donis præsentem, scientiæ munere atque contemplatione in corde suo possidere, ut cum fiducia liceat supplicationes offerre, ac sicut amicus amico loquitur, cum Deo sermonem conferre, nulloque judicii metu dicere, « Pater noster, qui es in cœlis, » ut qui verum Deum et naturæ Dei Filium, in se habitantem, per Spiritum in ipso habitantis præsentiam habeat. Deterret serio ab ejus ordinis ambitu, angelico pene vultu ipse celebrans, et in quem astantes vix possent aspicere. Visa sæpius nubes lucida quæ totum obtegeret stantem in bemate.

Instituratum ab eo sancti Mamantis, cui præerat, monasterium; auctus illi monachorum grex; visione nubis lucidæ alta quædam concessa sapientia, doctusque ξένῃ τινὰ καὶ κεκρυμμένα μυστήρια. Quamobrem ex eo tempore, οὐκ εἶχεν αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ὅλον αὐτὸν πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπάσασα, τὴν μὲν γλῶττιν αὐτοῦ κλάμον δρυγράφου, τὴν δὲ διάνοιαν πηγὴν σοφίας Θεοῦ ἀπειργάζατο. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμαθὴς ὢν πάντῃ τῶν θύραθεν μαθημάτων, ὡς ὁ ἡγαπημένος, ἐθεολόγει, καὶ τὰ τῆς θεολογίας ὁλαὶ νοεῖ ἀνετάττετο. Ipse seipsum non habebat, sed Dei gratia ad se totum trahente, lingua quidem calamus scribæ velociter scribentis, mens vero, fons Dei sapientiæ effecta erat. Idcirco etiam, licet omnium prorsus ex sæculi usu disciplinarum rudis, perinde ac dilectus ille discipulus, quæ divinæ scientiæ sunt, edebat, totasque noctes theologica instruebat. Hæc tantarum Symeonis lucubrationum origo. Hinc Θεοδίδχτος repente magister ac scriptor Symeon evasit: quanquam nihil vetat, vel si a Deo dederimus hanc visionem, eaque assusam sapientiam, aliquid ex genio ipsum addidisse, uti fere in Bernardo, nostroque Alberto, sic divinitus auctis scientia, quorum tamen omnia non probantur.

Hinc crebre Symeonis ad suos cathecheses seu

paræneses, Studianorum fere monachorum ritu; A
atque in eis magni præsertim confessoris Theodori,
quo vel maxime antistite duceque monasticæ exer-
citationis, Symeon gloriabatur. Eorum pertæsa
monachorum, sub eo merentium pars (triginta
circa monachi) discissis palliis una coitione vix
non violentas injicientes manus, enectoque pastore,
effractis monasterii foribus, tumultu in patriar-
chium irrumpunt, querelas effundunt. Audita Sy-
meonis satisfactione, ejusque ad suos probata pa-
rænesi, damnati exsilio a patriarcha protervi mo-
nachi; vixque Symeonis rogatu permisi in urbe
manere, monasterio tamen exclusi. Symeon sic per
urbem dispersos singulos adiens demulcere, ad
seque revocare, brevique tanta illa humanitate
ac sedulitate ad officium caulamque universos
cogit. 'Εν ὁλίγῳ πάντας συνήγαγεν ὁ ποιμὴν ὁ χα-
λδς, καὶ τὴν ἰδὴν αὐθις αὐτὴν τοῖς ἡμέροις καὶ πρὸ
βραχέος ἀγριωθεῖσι. προσβάτοις ἐγέμισεν. *Brevi tem-
pore bonus pastor cunctos congregavit, suamque
rursus caulam mansuetis ovibus paulo ante efferis
implevit.* Hoc sequentium Symeonis barbarum ac
tentationum rudimentum, nec dispar admodum
causa; Improbata nimirum ejus vel disciplinæ vel
doctrinæ quædam capita. Vitæ auctor unam arces-
sit Stephani Syncelli in eum invidiam; de quo
postea.

Discipuli sanctitate ac moribus celebres; Arsenius
ipse Paphlago, eunuchus, quem et abdicata demum
præfectura, sui loco pastorem voluit. Viri iustitio;
fervoris coercita nimia vis; insinuata discretio cibo-
rumque indulgentia, cum ita poscat necessitas cor-
poris. Hierotheus ex episcopo monachus, Symeonis
discipulus. Abdicata sedes dignitasque episcopalis,
nepotis ex improvise casusque homicidio. Adita pri-
mum Roma pœnitentiæ causa; tum Constantinopo-
lis ipsa nova Roma. Satis enim per ea tempora
utrique Ecclesiæ conveniebat, sopito interim Pho-
tiano schismate, necdumque Cerauril turbulentis-
simi hominis artibus ac fraude instaurato. Hactenus
enim, ut etiam auctor est Michael Psellus in Oratione,
ejus pro funere Laudatoria, decessores militum cum
Latinis egerant, ac fere ἀδιάφορον, quidquid alteru-
tri sentirent, integra Ecclesiarum communione, ha-
buerant; quod nimirum eandem utrosque fidem
aliis aliisque verbis profiteri sentiebant, etsi non
deerant qui Latinos roderent errorisque insimula-
rent ac traducerent. Sic ergo auctor de episcopo,
quem πάνυ θεοφιλὴ τὴν τρόπον, καὶ τὸν βίον μετὰ τοῦ
λόγου καθαρὸν καὶ ἐνάρετον· *moribus religiosissi-
mum, vitæque cum doctrina ac eloquio clarum studio-
sumque, dixerat;* quem et ab homicidio vix a se
avelli ejus passus esset clerus, sic ille digne pastoris
partes implebat: Διαδραμὼν οὖν τὸν τοσοῦτον δρό-
μον περὶ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ὁδοῦ ὁ ἐπίσκοπος, μετὰ
κοπετῶν καὶ δακρύων, καὶ τὴν Ῥώμην καταλαβὼν,
ὕπῃ τοῦ δούλου ἐν ἀλύσει ἐλκόμενος, ἐξομολογεῖται
τὸ πῶμα τῷ πάπῃ καὶ τοῖς ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεῦσι,
Θεοῖσι καὶ οἰκωγαῖς τὴν φωνὴν τῆς ἐξομολογήσεως

ἐγκοπτόμενος. Τὴν ἀπειρον οὖν συντριβὴν εἰδότες
τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὴν ἐν πένθει τοῦτου διάνοιαν,
οὐ μόνον συγγνώμην ταχέειαν τῷ πάθει διδοῦσιν, ἀλλὰ
καὶ μυρία παρηκλήσεις τὴν κατῶδνον πειρακα-
λοῦσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ τῷ περικαρδίῳ κρα-
τούμενος ὁ ἐπίσκοπος, πόνη, ἀπαράκλητος ἔμεινεν.
Ἐκείθεν οὖν πρὸς τὴν Κωνσταντίνου μεγαλόπολιν
τὸν ἔλκοντα ἀποστρέφει. Πεζῇ τοίνυν καὶ ταύτην
ποιησάμενος τὴν πορείαν, καταλαμβάνει τὴν βασι-
λεύουσάν· καὶ εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εἰσελθὼν
Ἐκκλησίαν, ἐξομολογεῖται μετὰ δακρύων τῷ τε
патριάρχῃ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ πῶμα, καὶ σὺν
τῷ λόγῳ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα μετὰ τῆς ἀλύ-
σεως ἀποτίθεται. *Episcopus ergo tanto pedes, rix
sic longa, planctu luctuque decurso itinere, Romam-
que veniens, trahente ex catena famulo, delictum
papæ confitetur, Romæque constitutis episcopis, la-
mentis et ejulatu crebrisque gemitibus intercessa illi
confessionis voce. Immensam itaque episcopi contri-
tionem videntes, luctuque oppressum animum, ne-
dum veniam citius delicto indulgent, verum etiam
ejus animi dolorem modis omnibus solantur ac deli-
niunt. Ille tamen graviore cordis dolore tentus atque
obrutus, omnem respuit consolationem. Inde igitur
versus magnam Constantini urbem, trahentem vertit.
Hocque adeo iter pedes conficiens, in urbem au-
gustam venit; ingressusque Majorem Ecclesiam, offu-
sus lacrymis, delictum patriarchæ confitetur eique
assidentibus episcopis; interque verba, cum catena,
episcopalem dignitatem deponit. Insigne hoc pœni-
tentis exemplum, ejusque disciplinæ, qua se ipsi
Græci sacerdotes abdicant, ubi aliquid, etiam casu
aut ignorantia, in canones deliquerint. Novum quo-
que pro ea ætate, observantiæ erga Ecclesiam Roma-
nam ejusque antistitem, Ecclesiæ Græcæ documen-
tum. Illi facta confessio, ab eo concessa indulgentia,
oblataque, ut videtur, sedis dignitas, ni ipse sponte
sese abdicare maluisset, ac vitæ reliquum inter
monachos pœnitentiæ laboribus subducere: delecto
in eam rem Symeone duce, sub quo etiam eximila
illi edita sanctitatis exempla. Sed ad Symeonem
revocanda oratio.*

Annunte Sergio patriarcha, præfecturæ onus in
Arsenium rejicit. Documenta illi pariter grægicque
egregia tradita. Ex illis disciplinæ caput non pigebit
ascribere; quod ipsum, nec longe remotis verbis
habetur orat. 24, ex editis a Pontano: Μὴ ἐν προσ-
ποιεῖσαι πραότητος διὰ ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων μικροῦ
πράγματος ἐφ' ὅβρει γινομένου τοῦ εὐαγγελικοῦ
βίου, καὶ τῆς τῶν μοναχῶν καταστάσεως, καταφρο-
νήσεις· ἀλλὰ τὸν σὺν μιμούμενος Χριστὸν καὶ Θεόν,
ἐμδριμμένος, καὶ αὐτὸν ἀπαθῶς ἔκταράσων, ἐκδι-
κῆσιν ποιοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἔστω σοι ἐπὶ
πάντων καὶ ἐπὶ τῇ ἐξετάσει τῶν λογισμῶν ἐκίστου
ἀκρίβεια, ὡς ἂν εἰδείης τίνες μὲν αὐτῶν δέονται
τῆς τῶν εὐχομένων καὶ κοινωνούντων συστάσεως,
τίνες δὲ ἀφορισμοῦ, καὶ τῆς μετὰ τὴν μετανοοῦντων
τάξεως· ἵνα μὴ τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἀντὶ ναοῦ
ἁγίου σπηλαιοῦ ληστῶν, ἢ πορνεῖον, ἐν γνώσει ἡ

ἐν ἀγνώστῳ, ποιήσῃς, καὶ τὸ φερεῖν ἐπὶ τούτῳ κρῖμα
 οὐκ ἐκπεύξῃ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Εὐλαβεῖς ποιήσεις,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοὺς πνευματικούς σου υἱούς,
 καὶ διδάξεις εὐλαβεῖσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἱερῶν τοῦ
 Θεοῦ τόπων ὁμοῦ καὶ σκευῶν, καὶ λειτουργίας αὐτοῦ.
 Μόνους γὰρ ἴσθι τοῖς ἱερωμένοις καὶ εὐλαβεστάτοις
 τῶν μοναχῶν, τοῖς καὶ τῶν μυστηρίων μετέχουσι,
 τὸ ἀπειθεῖν αὐτῶν πρὸς τῶν ἀποστόλων ἀφιερῶθη.
 Δὲ ταῦτα οὐ συγχωρήσεις πᾶσι, καὶ τοῖς βεβυλ-
 μένοις, τὸν τοῦ Θεοῦ βῆματος, εἰσοδόν, ἀλλ' ἢ μόνους,
 ὡς εἴρηται, τοῖς ἱερωμένοις, καὶ ἡγιασμένοις τῶν
 ἀδελφῶν. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν τῶν λυσιτελούντων
 σὴ τῇ μονῇ ἔχεις τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν πατρο-
 παρίδοτον τύπον ἡμῶν ἐν τῇ Θεοπνεύστῃ διαιτυπώ-
 σει τοῦ μεγαλομάρτυρος Χριστοῦ καὶ ὁμολογητοῦ
 Θεοδώρου τοῦ κοινοῦ Πατρὸς καὶ διδασκάλου
 ἡμῶν τε τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς
 ἡμῶν τοῦ Στοδιδιώτου: *Ne lenitatis præiecit, huma-*
nam aucupando laudem, vel minimum quid, quod in
ipse evangelicæ statusque monastici injuriam cedit,
neglexeris, sed Christi tui Dei que imitator, infre-
mens, ideo ipse imperturbate turbans, vindictam
sic mandatorum Dei. In omnibus, singulorumque
excoitendis animis, acrem diligentiam habe, ut noveris
quinam illorum in precibus consistere ac communi-
care necesse habeant; quinam sint segregandi,
eodemque cum pœnitentibus classe collocandi; ne
Dei Ecclesiam, pro sancto Dei templo, speluncam
latronum aut lupanar, sciens vel ignorans efficias;
eamque ob rem, tremendum iræ Dei iudicium non
effugas. Religiosos cautosque, sicut scriptum est
(Levit. xv, 31), facies spirituales filios tuos, doce-
bisque illos a sacris Dei locis vasisque, ac ejus mini-
sterio, revereri atque timere. Scito enim, solis illis
qui sacri ordinis sunt, reverentissimisque monachis,
quibus et mysteriorum indulta perceptio, apostolicis
sanctionibus concessum horum contactum. Idcirco
non permittes omnibus, ac cuicunque collibitum sit, in
ditinum bema (locum scilicet altaris ac sacerdo-
tum) intrare; sed iis duntaxat (uti dictum est)
qui sacerdotalis sint ordinis, vel sanctis fratribus.
Ad alia quod attinet, monasterio tuo utilia, doctri-
nam habes, Patrumque traditione acceptam normam
in magni Christi martyris ac confessoris, com-
muni que Patris atque doctoris, nostri pariter servo-
rum ejus, ac sancti Patris nostri Studiote, divino
affatu conscripta Theodori informatione. Studiote
hic, seu Studianus, communis Symeonis ac Arse-
nii magister, Symeon ille Venerabilis est, cui
Symeon acceptum referebat, quidquid monasticæ
institutionis hauserat; cujus etiam grâtia, ac quod
vita functum annua celebritate coleret, tanta pas-
sus est. Sed præstat Sthetatum vitæ auctorem
audire, ut liqueat, num in eo saltem contra disci-
plinam peccarit Symeon, dignusque inde irrogato
et carcere et exilio fuerit. Ait itaque, post relatas
divinas ejus visiones, quibus in sensu quodam futuræ
sanctorum beatitudinis, eorumque corporis levitatis
ac claritatis fuit; qua Deus genus nostrum ἐδόξασε,

PATROL. GR. CLII.

καὶ κοινωνῶν τῆς αὐτοῦ Θεότητος: τε καὶ βασιλεία;
 ἀπειργάσαιο, *glorificavit, sociumque suæ tum Deita-*
tis tum regni effecit (quod nihil cogit crasso Palamæ
 sensu intelligi, ac velut alia Deitas sit, quam divina
 ipsa essentia, ejusque in nobis bonitatis effectus) in-
 que hunc modum Symeonis alterius res, juniorisque
 in eum theologi nostri Symeonis officia describit.
 Συμεὼν ὁ Θεός ἐκ ἱνο; ἀνὴρ, ᾧ ἦν ἐπώνυμον
 φερωνύμῳ; ὁ Εὐλαβής, ὁ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ τούτου
 Συμεὼν πατὴρ χρηματίσας ὁμοῦ καὶ διδάσκαλος,
 ἐπεὶ πρὸς γῆρας ἤκεν ἤδη καλόν, τεσσαρακοντα-
 πέντε χρόνους νομίμως τὸ τῆς σύνειδήςσεως ἀλλήσεως
 μαρτύριον, χρίτος; ἀποστολικῆς ἡρώθη, ἰάσεις καὶ
 θαύματα πεποιηκώς, καὶ βίβλον ὅλην ὠφέλειας
 οὔσαν πνευματικῆς, ἀγράμματος; ὢν, θείῳ Πνεύ-
 ματι συνεγράψατο. Ἔδει δὲ αὐτὸν καταπαῦσαι τῶν
 μακρῶν ἐκείνων τῆς ἀσκήσεως; πόνων, περὶ ὧν ὁ
 μαθεῖν ζητῶν ἐκ τῶν κατὰ πλάτος γεγραμμένων
 αὐτῷ εἴσεται ἀκριβῶς. Νενοσηκώς τὰ τῆς λύσεως,
 πρὸς Κύριον ἐνεδήμησεν, ἐκδημήσας τοῦ πολυέθλου
 καὶ καρτερικοῦ αὐτοῦ σώματος. Τοῦτον οὖν καὶ τὰ
 τούτου λαμπρὰ κατορθώματα οἶα δὴ μαθιῇ; ὁ
 μακάριος οὗτος εἰδώς, καὶ τὸν ἀποστολικὸν αὐτοῦ
 βίον ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, Θεοῦ ἔργα καὶ Θεῶτα χαρί-
 σματα μὴ εἰδὼς κατορύττειν, ἀλλὰ ἀνακρύπτειν
 καὶ ἀνυμνεῖν, ὕμνους εἰς αὐτὸν καὶ ἐγκώμια ἐκ θείας
 ἀποκαλύψεως συνεγράψατο, καὶ ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ.
 Ἴνα δὲ καὶ πρὸς ζῆλον ἐγείρῃ τινάς, εἰς τὸ μιμή-
 σασθαι τὸν ὑμνούμενον καὶ τῆς ἀρετῆς ἐργάτας
 γενέσθαι, τὴν μνήμην αὐτοῦ, κατὰ τὴν τῶν ἀπο-
 στόλων παράδοσιν, ἐτησίως μετὰ πάντων λαμπρῶς
 ἐώρταζε τῶν ἁγίων, στήλην ἀρετῆς γεγραμμένην,
 τὴν ἱστορίαν ἀναζωγραφήσας τῆς εἰκόνης αὐτοῦ.
 Symeon, vir ille divinus, cui convenienter apteque
 Venerabilis cognomen fuit, qui et admirabilis hujus
 Symeonis Pater simul ac magister exstitit, cum in
 bonam jam senectutem venisset, annos quinque supra
 quadraginta, conscientie martyrio legitime persun-
 ctus, apostolicam gratiam nactus erat, sanitatum
 patrator ac miraculorum, librumque spiritualis utili-
 tatis confertissimum homo idiota ac litterarum rudis
 divino Spiritu conscripserat, necesseque erat ut a
 religiosæ exercitationis longis illis laboribus quies-
 ceret (de quibus qui nosse quærat, ex iis quæ illi fuisse
 scripta sunt, accurate pleneque intelliget) suprema
 laborans ægritudine, multis certaminibus victore tole-
 rantissimoque corpore suo emigrans, ad Dominum
 commigravit. Hunc itaque ejusque præclaras virtu-
 tes ac facinora, velut utique discipulus, vir hic beatus
 cum explorata haberet, ejusque vitam apostolicam
 perfecte nosset; Dei opera ac divina dona haud do-
 ctius defodere, sed predicare ac collaudare, laudum
 in eum cantica ac encomia, divina revelatione con-
 scripsit, ejusque Vitam omnem litterarum monumen-
 tis consignavit. Ut vero etiam aliquos ad æmulatio-
 nem provocaret, atque viri laudibus ad imitationem,
 ac virtutis cultum accenderet, ejus quot annis memo-
 riam prece ac apostolica traditione accepimus, cum
 sanctis omnibus, festis gaudiis celebrabat, conscripto

virtutis titulo, illius simulacri ac imaginis depicta historia. Hactenus Symeon ex privata revelatione ac scientia, plusculum forte sibi indulsisse videatur, ut sanctorum plenos honores Patri suo spiritali deferret. Laudanda quidem illa œconomia ac consilii ratio, ut eos laudemus, quos nobis aliisque virtutis palæstra antistites volumus ac duces : præstantque egregie Romani pontifices, vindicatis ordinum religiosorum institutoribus, qui clariores in Ecclesia habentur, si qui sanctitatis radiis fulserunt; nec Romanis duntaxat fastis ascriptis, sed et solemnif officio, nedum apud suos, sed et toto orbe Romano ac Ecclesia Latina, donatis. Id tamen ut rite fiat, nec civilibus duntaxat, sed et sacris, publice saltem consecrentur honoribus, necessaria episcopalis cognitio est, ac probatio; quam impotentiori zelo non expectavit Symeon, etsi ea secula est. Subdit enim Sthetatus.

Ἦκουσε ταῦτα καὶ ὁ Σέργιος πατριάρχης, καὶ μεταπεψάμενος τὸν ἅγιον, πυνθάζεται περὶ τῶν ἀκουσθέντων αὐτῷ. Ὡς δὲ περὶ πάντων ἀνεδίδαξεν αὐτὸν ὁ μακάριος, καὶ ὅπως ἐκ θελας ἀποκαλύψεως ἀνωθεὶ ἐμπνευσθεὶς, τοὺς ὕμνους τῷ Πατρὶ ἀνετάξατο, καὶ τὸν βίον αὐτοῦ συνεγράψατο. Ζητεῖ ταῦτα διελθεῖν, καὶ αὐτοῖς ἐντυχεῖν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένοις. Λαβὼν οὖν ἐπὶ χεῖρας ταὶ βιβλούς, ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπασαν τὴν πραγματείαν φιλοπόνως δειλθὼν, ἡγάσθη ἐπὶ τῷ πράγματι, καὶ πολλὰ προσεπαίνεσας, καὶ τὸ βέβαιον τῆς αὐτοῦ πίστεως ἐγκωμιάσας, ἀπέλυεν, ὑπομιμνήσκων αὐτῷ προτρεψάμενος κατὰ τὴν κληρὸν τῆς τοῦ Πατρὸς μνήμης, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς κηρὸς καὶ μύρα παρέχη, καὶ ἀποσιοῦται τὴν τιμὴν. *Audivit hæc et patriarcha; accersitque sancto, ex illo percontatur, de his quæ audierat. Docet ille omnium rationem, divinaque pridem revelatione atque afflatu, cantica composuisse, ac vitam illius conscripsisse. Quærit patriarcha hæc percurrere, ipsaque ab eo scripta pellegere. Sumptis itaque in manus libris, cunctisque diligenter pellectis ac evolutis, re gavius est, multisque laudibus cumulans; firmamque ejus fidem magnifice commendans, dimisit, monens ipsum, jubensque, ut temporis quo celebranda foret Patris memoria certiore faceret, ut et ipse cereos unguenique conferret, ac sancto honorem impenderet.* Visa hæc, pro Ecclesiæ Constantinopolitanæ ritu sufficiens Symeonis Studitæ, dicti Venerabilis, vindicatio, et ut sancti titulo publicos in urbe (aut certe in sancti Mamantis monasterio) honores haberet. Iuque hunc modum annos sexdecim ejus cultum illibatnm perseverasse, celebrataque frequenti religioso conventu solemnia, auctor Sthetatus: donec Stephanus Alexinæ ex metropolitā Nicomediensi, Sergii patriarchæ syncellus, eo nomine cœpit exagitare, inque Symeone venerabili quædam reprehendere, ipsumque proinde ejus religiosum cultum, sic præsertim tota urbe solemnem, improbare. Totum Sthetatus ascribit invidiæ, ac quod utriusque Symeonis sanctitas ac scientia, illius famæ scientiæ ac sanctitatis vide-

retur officere. Nolim ego sic nigro virum lapide damnare. Præter Scylitz. et Cedr. ipse Sthetatus, clarissimi nominis, eoque nedum patriarchæ, sed et imperatori charissimum, magnæque apud eos auctoritatis, eum scribit, facillimum scilicet solvendis quibusque dubiis ac quæstionibus, λόγῳ καὶ γνώσει τῶν πολλῶν διαφέρων. *Longe vulgo præcellens eloquentia ac scientia.* Lega um ad Sclerum urbi jam imminentem, suæque tyrannidis terrorem illi inferentem, a Basilio et Constantino missum, qua suadendi vi, sapientiæque ac virtute præstabat, docent relati Scylitz. et Cedr. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ὁ σύγκαλλος Στέφανος καὶ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαβόητος, καὶ πειθεὶ μαλάξει ἱκανὸς γνώμην σκληρὰν καὶ ἀτίθασσαν, πρέσβυς εἰς τὸν Σκληρὸν ἀποστέλλεται, εἰ τῷ θυνοῦ πείσαι τὸν ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα. *Interim Stephanus Syncellus, Nicomediæ præsul, vir eruditus et eloquens, sapientiæque ac virtute clarus, durumque animum ac indomitum suadæ vi emollire idoneus, legatus ad Sclerum mittitur, num forte ad arma ponenda verbis cogere possit.* Miratur P. Goar. Notis suis ad Cedr. quomodo syncellus Stephanus, quasi patriarchæ concellaneus, illique assiduus, qui Nicomediæ præsul esset, ibique pro officii muneris, potius quam Constantinopoli in patriarchæ ædibus, vitam ageret; nec patriarchæ successor, quod fere syncellorum videbatur, designatus esset. Potuisset Sthetatus si ejus copia fuisset, lucis aliquid afferre. Docet itaque eum, abdicato episcopatu sic assidue versatum cum patriarcha, ac vere syncelli partes implese, non solo titulo atque nomine ornatum fuisse; sive alias inhiabat sedit Constantinopolitanæ, eoque munere sibi ad eam gradum parabat: quam ne assequeretur, in causa esse potuit longa Sergii ætas ac sedes annorum viginti, intra quas nihil vetat Stephanum humanis excessisse, et ubi totam in Symeonem fabulam luserat, per cuius vel mortem vel ingravescentem ætatem, ille postmodum pace potius sit, libereque Patri suo spiritali, Symeoni venerabili, solemnnes annuos honores persolverit; sive nihil eam sedem ambiens (ut non erat certa ultro jure sancita ac necessaria syncellorum in eam sedem successio) velut utiliore rebus ecclesiasticis navaturus operam, sic a consiliis patriarchæ, in regenda universa diœcesi, quam si unam aliquam civitatem vel ipsam metropolim episcopus regeret; vel ipse sponte, vel invitante patriarcha, sive etiam imperatoribus, pro ejus nominis celebritate, ea relictā, Constantinopoli quasi patriarchæ assessor, illique intimus ac familiaris, consederit. Quod fere modo, apud Latinos, etiam archiepiscopi in cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteros passim cooptantur; vacante ipso jure sic assumptorum sedes, quod non satis conveniat utrique muneri in uno homine: ut quis scilicet addictus sit Romanæ curiæ ejusque urbis clero, et ut pontificis partes sedulo exsequatur, in Ecclesia ac plebe, cui præfectus episcopus est; juris tamen

actione, ejusque velut fraude quadam, eadem illis, A
ac quandoque majores sedes commendantur; et si
non desunt qui utroque munere præclare functi,
tum purpuram ornarunt, tum et magis infulas, san-
ctis moribus composito grege peculiarius credito,
nihilque illo secundum Deum, sive purpuram dicas,
sive quid aliud humanæ dignitatis, antiquius habentes,
ejusque cura pervigiles; veri scilicet Pastores,
Christique Ἀρχιεπίσκοπος vestigia sedulo prementes,
decorarunt; in quibus sol quidam effulsit Carolus Bor-
romæus; secuti plures eximio exemplo, Franciscus
Sourdisius Burdigalensis, meus ipse metropolita vi-
tæque regularis assertor et vindex in sanctissimi Ro-
sarii FF. Prædicatorum Burdigalensi cœnobio, in quo
et nomen sanctiori instituto (sancto vere tunc, mo-
doque sodalicio) dedi; Galaminus noster, alique. B

Stephanus ergo, τὸν τῆς ἐπισκοπῆς παραιτησά-
μενος θρόνον, συντῆναι τῷ πατριάρχῃ, καὶ μεγάλην
ἐξέρετο παρὰ πάντι τὴν φήμην τῆς γνώσεως. *Re-
pudiata seile episcopali, cum patriarcha semper ver-
sabitur, magna apud omnes scientiæ æstimatione
erat.* Potuit ergo vir eruditus suspectum habere,
quod ambo Symeones viri illitterati ex solo quasi
amatu de Deo divinisque tanta loquebantur; quod-
que alter, alterius jam defuncti memoriam conse-
crans, ad ejus solemnia totam fere cogeret civita-
tem; ut jam magna civium pars, nihil nisi sanctum
haberent, quod illis auctoribus accepissent. Primum
itaque illi tentata Symeonis de Deo doctrina: tum
solicitationum Patris ille honor, annum unum atque C
alterum, patriarcha ac episcopis ægre assentientibus,
ut damnarent, quod jam ante ipsi approbant.
Raptus tandem in concilium eo nomine Symeon,
ipsaque Patris imago divis honoribus consecrata:
ejus in eo ventilata causa; et longa Symeonis sa-
tisfactio, pro se ac imagine: juxta ex illa obliui vox
Ὁ ἌΓΙΟΣ; abolitæ et omnes aliæ ejus, in sancti
Mamantis, imagines. Altera coacta synodo; jussus
Symeon aut a Patris illis laudibus cessare, aut cœ-
nobio; urbeque excedere. Nolenti cedere, decreta
synodice exsilii pœna. Deportatus ad Chrysopolim,
in oppidulum quod Palusiatarum vocant. Nactus ibi
oratorium pene dirutum atque desertum, in eo cum
discipulo considet. A Christophoro senatorii ordinis
viro, ejus possessionis erat, ipsum dono obtinet, ea D
conditione, ut si Deus mitius ipse dederit, monaste-
rium in eo extruat. Per eum, aliosque ejus discipu-
los delatæ querelæ ad patriarcham. Revocatus ipse
in urbem; tentata rursus constantia, oblati honores,
metropolitica sedes, nobili aliqua civitate, modo
tantisper contentionem remitteret. Cunctis immoto,
facta licentia colendi Patrem ut libuerit ac vel in
urbe, prioreque cœnobio degendi, vel in nova soli-
tudine. Delecta solitudo; in ea coactus novus grex,
constructum egregiis ædibus nobile cœnobium, cun-
ctis ad vitæ asceticæ necessariis satis instructum;
sanctæ Marinæ vocant. In eo aucta Symeonis Vene-
rabilis religio et cultus, confluente ex ipsa urbe Au-
gusta, totaque vicinia, innumera hominum multi-

tudine ad ejus quotannis solemnia. Derivata hæc
eadem ad diversa alia cœnobia. Nulla deinceps Symeoni
creata molestia. Exstinctus brevi post resti-
tutum Symeonem patriarcha Sergius, eique subro-
gatus Eusthatus, cujus omne tempus videatur vi-
xisse Symeon, et ad ipsum Alexii, qui fuerat Studia-
nus monachus, pervenisse. Stephanus, vel ipse,
quo tempore Sergius, diem obierit, vel eo sublato,
animos posuerit; aliis jam patriarchis Symeoni
æquioribus, majorisque præ Sergio armitatis, qui
prohata Symeonis instituti ratione colendo Patrem
suum, non debuit obtundente Syncello, eaque dun-
taxat ratione, ac nisi certo deprehenso errasse sibi
calculum, nec eum sanctum, sed vel hypocritam
vel hæreticum esse, a constantia resilire. Hæc
summa Vitæ Symeonis, quæ longe multa impleret
folia. Ex ea planum, quam non in obscuro manse-
rint res ejus, post breve ipsius exsilium et carce-
rem, nec quasi oblivione ejus sepulta cantica, ser-
monesque, ac scripta alia; ut sibi visus fuerat divi-
nare Leo Allatius, quod eum defecerint vetera
monumenta. Ægre fero, ut tantum virum pro ad-
versariis stare admittam, vel Palamitarum fontem
esse, nisi hoc solum, quod illi simplicius ei dicta,
nimiaque emphasi, de Dei unione ac visione, ejus-
que luce ac divinitate, in suam nisi sunt detorquere
sententiam; uti et illo superiorum, Dionysii, Ba-
silii, Greg. Chrys. Maximi: vixque ullus occurrat,
eorum qui mysticam atque mortis theologiam propen-
dusius tradidere, cui non proclive sit eandem
prope ac Symeoni inferre calumniam. Sic et Thau-
lero nostro visi aliqui detrudere, quem Ludovicus
Blosius vir eruditus ac pius, rite vindicat. Visio illa,
aliaque ejus generis, gustus quidam est expectatæ
felicitatis, altiorque præsentis Deus ejusque unio-
nis in perfectis, sensus, quam Symeon in eis negare,
hæreseos notat; nec forte aliud in eo, ejusque
Patre spirituali, Symeone Venerabili, Stephanus
reprehendebat. Libet ex ejus Orat.: Παρὶ γνώσεως
ἀληθινῆς, cujus init. Καὶ νῦν εὐχαίρω; καλὸν εἰπεῖν
ἡμεῖς exscribere. Τῇ μορφῷσθαι ἐν ἡμῖν τὸν ὄντως
ὄντα Θεόν, τί ἐστιν, εἰ μὴ τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς πάντως
μεταποιεῖν τε καὶ ἀναπλάττειν καὶ εἰς τὴν τῆς
θεότητος εἰκόνα μεταμορφοῦν; οἷον ἔγνωμεν ἄρα
γεγονότα καὶ τὸν ἅγιον Συμεῶνν τὸν Εὐλαβῆ, τὸν
ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου ἀσκήσαντα. τῇ παύσει
αὐτῇ τὰ περὶ αὐτοῦ βεβαιωθέντες. Τῇ γὰρ ἀπο-
καλύψει τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος, τὴν εἰς αὐτὸν
πίστιν ἐπισφραγίσαντες, ἀναντιρρήτως ταύτην
φυλάττομεν. Μᾶλλον δὲ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φωτός,
ὥς ἐκ λαμπάδος τινός, τὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν λύ-
χνον μεταδοτικῶς ἀνέψαντες, ἁσθεστον διατηροῦμεν,
ταῖς ἐκείνου εὐχαῖς καὶ προσελαῖς φρουρούμενοι.
*Quid est formari in nobis, eum, qui est vere, Deum;
nisi nos ipsos omnino transmutare, et in imaginem
divinitatis suæ transformare? Qualem uique etiam
erasisse novimus sanctum Symeonem Venerabilem,
qui in monasterio Studii exercuit; ipso periculo, rei
ejus certo notitiam adepti. Divini enim in eo Spiritus*

revelatione, obsignatam in eum fidem, circa omnem A
hæsitacionem servamus. Quinimo ex eadem luce, ve-
lut ex quadam lampade, mentis nostræ lucernam com-
mercio quodam accendentes, ejus precibus ac interces-
sionibus, muniti incæstinctam servamus.

Τὸν τε καὶ τοὺς ἀπιστοῦσι καὶ ἀδύνατον εἶναι
ἐαυτοὺς πεῖθουσι, τὸ καθαρῆσαι ἀνθρώπον τελείως
ἀπὸ παθῶν, καὶ ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι
τὸν Παράκλητον. Διὰ τοῦτο τοῖνον καὶ κατὰ τῆς ἐαυ-
τῶν σωτηρίας λαλοῦσι καὶ πράττουσι, κλείοντες ἐφ'
ἐαυτοῖς τὰς πύλας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ
πάντας ἄλλους τοὺς εἰσελθεῖν βουλομένους κωλύον-
τες. Εἰ που δὲ καὶ ἀκούσῃσι περὶ ἐτέρου τινὸς νο-
μίμως ἀγωνισαμένου, καθαρῶντος τε ἀπὸ πάντων
παθῶν, καὶ πᾶσι τὰ μεγαλεῖα κηρύττοντος; τοῦ
Θεοῦ, ὅσα δηλονότι ἐποίησεν ἐπ' αὐτῷ ὁ Θεός, κατὰ
τὰς ἀψεudes ὑποσχέσεις αὐτοῦ· καὶ ὅπως μὲν λέ-
γοντος πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων, κατηξιώθη
φῶς ἰδεῖν Θεοῦ καὶ Θεὸν ἐν φωτὶ δόξης· ὅπως δὲ
γνωστῶς ἔργῳ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπιφοίτησιν κατ' ἐν-
έργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἅγια ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι γέγονεν· εὐθύς ὥσπερ κύνες λυσσῶντες
καθυλακτοῦσιν αὐτοῦ, καὶ κατεσθίειν, εἰ δυνατόν, τὸν
ταῦτα λέγοντα σπεύδουσι· Παῦσαι, λέγοντες, πε-
πλανημένε καὶ ὑπερέφανε σύ. Τίς ἄρα τοιοῦτος
ἄρτι γέγονεν, ὡς οἱ ἅγιον Πατέρες ἐγένοντο; Τίς
δὲ Θεὸν εἶδεν, ἢ ἰδεῖν καὶ ὁπωσοῦν δύναται; Τίς
Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ τοσοῦτον ἔλαβεν, ὡς δι' αὐτοῦ
τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἡξιώθῃναι ἰδεῖν; Παῦσαι,
μὴ σε λίθοις καταλευσθῆναι ποιήσωμεν. Ἐξ ὑμῶν
μὲν, ὧ οὗτος, ὡς αὐτοὶ φατε, οὐδεὶς οὐδαμῶς· ἐκ
δὲ τῶν προαιρουμένων τὸν σταυρὸν ἄραι καὶ τὴν
στενὴν δεῦσαι δόδον, καὶ τὰς ἐαυτῶν ἀπολέσας ψυχὰς
ἐνεκεν τῆς γλιωνίου ζωῆς, πολλοὶ μὲν εἶδον καὶ πρό-
τερον· πλείους δὲ, οἵμαι, ὁρῶσι καὶ νῦν, καὶ τῶν βου-
λομένων ἕκαστος ὄψεται· πᾶν ὑμεῖς σκαίετε τὴν γνώμην
καὶ βασκανίαν; φανύσεται τοῦτοις ἰδεῖν οὐκ ἰσχύετε.
Non credunt, sibi que persuadent fieri non posse, ut
homini perfecte a lividinibus atque vitiis mundus sit, et
ut totum substantialiter in se Paracletum recipiat.
Idcirco etiam contra suam ipsorum loquuntur. agunt-
que salutem, claudentes super se ipsos fores regni
celorum, cunctosque reliquos, qui velint intrare,
prohibentes. Sin autem etiam de alio quodam audie-
rint, legitime eum certasse, mundumque a perturbatis
omnibus affectibus esse, ac Dei mirabilia omnibus
prædicare; quæcunque nimirum Deus in illo fecit
juxta verissimas promissiones suas; dicentemque, ut
auditorum salutem consulat, hoc se consecutum esse ut
Dei lumen videret, Deumque in claritatis seu ma-
jestatis lumine, utque adeo sapienter actu Spiritus
sancti in se adventum secundum operationem, sancta-
que in sancto Spiritu facta conspiceret; statim velut
canes rabidi adversus eum oblatrant, festinantque
ut qui hæc loquitur, si fieri potest, devorent. Cessa-
ant, seducti tu ac superbe. Quis modo talis, ac san-
cti Patres exstiteret? Quis vero Deum vidit, aut vel
minimū videre potest? Quis tanta copia Spiritum
sanctum accepit, ut per eum, Patrem Filiumque me-

reretur videre? Cessa, ne te lapidibus obruamus. Ex
vobis quidem, Amici, nemo prius, ut vos dicitis:
Ex illis vero qui crucem tollere statuerunt, et ar-
ctam viam ambulare, atque suas animas propter
vitam æternam perdere, viderunt multi etiam prius;
pluresque etiam nunc, uti arbitror, vident, ac visurus
est quisquis voluerit; tametsi vos mentis perversitate
livorisque malitia eos videre non valetis. Plura ejus
generis toto illo sermone, quæ ipsa ejus causa ac
crimen apud Syncellum videantur; quæ tamen
sic ab eo diluta auctor est Sergius, ut mera calum-
nia visa sint synodi judicio, uno hoc in eo repre-
henso, quod ita Patris, sicque ambitiose culti me-
moriam celebraret. Sic enim ille ad Proceres, Syme-
onisque discipulos. Ἐγὼ μὲν, ἐνδοξότατοι, οὐ-
δεμίαν ἔλαβον πρόποτε πονηρὰν ὑπόληψιν κατὰ
τοῦ κυροῦ Συμεῶν· ἀλλὰ καὶ ἀναγνούς καταρχῶς
τὰ εἰς τὸν Πατέρα τοῦτου ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα,
ἤσθη ἐπ' αὐτοῖς, τὸν ἐκείνου βίον εἰδώς, καὶ ψάλ-
λιν ἐπέτρεψα ἐπ' ἐκκλησίᾳ αὐτὰ, ὑπερεπαινέσας
τὴν πίστιν αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐκ οἷδ' ὅθεν, καὶ τίς γέγο-
νεν ἀναμεταξύ ἐκείνου καὶ τοῦ συγκέλλου διαφορὰ,
καὶ μυρίας κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ τὰς
κατηγορίας ἐξηγείρειν, οὐδὲν πλέον ἐχούσα; ἢ μόνον
διαβολὰς. Ἄ δὲ πέπονθε παρ' ἡμῶν, οὐχ ὡς πα-
ρασφαλεῖς ἐν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, δι' ὧν
ἡ ὁρθὴ καὶ ἀμώμητος πίστις ὠχύρωται, πέπονθεν,
ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνος μὲν τοῦ ἰδίου ἀμεταθέτως εἶχε
σκοποῦ, καὶ τιμῶν τὸν Πατέρα, τοῦ λαμπρῶς ἑορ-
τάζειν οὐκ ἐπαύετο· οἱ κατηγοροὶ δὲ αὐτοῦ ἐταράσ-
σαντο, καὶ δι' ὅχλου καθεκάστην ἡμῖν ἐγίνοντο. Διὰ
τοῦτο τῆς μονῆς αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως αὐτὴν παρ-
εκίνησα. Νῦν δὲ, εἰ βούλεται, καὶ τοῖς ἡμοῖς εἰσεῖ
λόγοις, κύριος αὐθις καὶ τῆς ἰδίας μονῆς γενήσεται, καὶ
ἀρχιερέα τοῦτον ἐν μιᾷ τῶν ὑψηλῶν μητροπόλεων,
συνεσπικούσης; πάσης τῆς ἱερᾶς συνόδου, χειροτονήσω,
καὶ τὰ κακῶς ἐκδεδηγῶτα διορθώσεως τεύξεται τῆς
προσηκούσης. Ego sane, viri inclity, nullam unquam
malam suspicionem adversus dominum Symeonem ad-
misi: sed et lectis initio quæ ab illo in Patrem suum
conscripta erant, illis gavisus sum, qui illius vitam ex-
ploratum habere, ejus fidem supra modum laudans.
Verum unde, nescio, quæve inter eum ac syncellum orta
discordia, innumeraque adversus eum ejusque patrem
D
excita accusationum capita, nihil præter meras calum-
nias habentia. Quæ vero a nobis illi multa irrogata
est, non eo irrogata est tanquam in ecclesiasticis dog-
matis, quibus recta ac inculcata fides tota consistit,
erraverit; sed quod in suo ille proposito immobilis
persisteret, Patrique honore, dies festos agitando
splendido cultu ac magnifico, nullum finem faceret;
enque se turbarentur illius acensatores, ac quotidie
molesti nobis obtunderent. Hæc causa est, cur suo
illum monasterio ac civitate moverim. Nunc vero si
velit, meisque sermonibus acquieverit, tum rursus
monasterii sui arbitri erit, tum universa comprobante
sacra synodo, in una celsarum metropoleon episco-
pus a nobis ordinabitur; et quæ mula obtigerunt,
convenienter emendabuntur. Notabant superbiæ po-

ius, quam prorsus perversæ doctrinæ, quippe qui A
jactaret ipse, quod antiquis sanctis præ summa pu-
ritate non inficiabantur concessum esse, ut scilicet
divinis potirentur visionibus; pro eo tamen ac hu-
mana fert conditio, non Messalianorum errore,
ut ad libitum ipsa eis conspicua fieret divina es-
sentia, vel ipsa claritas eis visa, increata Dei gloria
esset, non Dei in eis effectus et immutatio ac trans-
formatio, uti ipse relatus Symeon salis expressit.

Quod ait, ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτοῖς διέξασθαι τὸν
Παράκλητον, Clarius Serm. Περὶ τῶν δουλευόντων
θεῷ, τίνες ἂν εἴεν, expressit. Ὡς περ ἐκκαίμενος
κλίβανος, ἐπὶν σφοδρῶς ἐκκαῖ, ὅλως διαυγῆς γί-
νεται καὶ τοῦ πυρὸς ὁμοιος· οὕτω δὲ καὶ ἡ τῆς
ψυχῆς οὐσία, ἐπὶν μόνῃ χωρὶς πάθους ἐναπομένῃ,
τότε οὐσιωδῶς καὶ αὐτῇ ἐνοῦται τὸ θεῖον καὶ ὅλον
πῦρ, καὶ εὐθὺς ἀνάπτεται καὶ διαυγάζεται· καὶ με-
ταλαμβάνει, ὥς περ ὁ κλίβανος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου
πυρὸς, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ καὶ ἀρρήτου
φωτὸς, καὶ αὐτὸ πῦρ κατὰ μέθεξιν γίνεται. *Velut
accensa fornax, cum valde accensa fuerit, prorsus
lucida ignisque similis evadit; sic nimirum etiam
animi essentia, ubi sola absque affectibus vitiorum-
que expers remanserit, tunc illi quoque divinus extra-
que omnem materiam ignis essentialiter unitur,
atque accenditur et lucescit; ac velut fornax,
ignis hujus, qui sensu percipitur, commercio gaudet,
sic et corpus divinæ ac arcanae lucis; ipsumque ignis
eradit qua ignis particeps est.* His pene affinia
Chrysostomus quibus præsertim locis divinæ in no-
bis Eucharistiæ effectus exaggerat: quæ sane intelli-
genda, ut sic nobis Deus, ipsaque ejus essentia, per
sua dona, quibus comes est, illabatur, vereque co-
puletur, non ut una ejus nostraque essentia sit,
quod nec poscit exemplum fornacis accensæ, sed
ut intima quædam nullaue verborum vi explicabilis
Dei unio ac præsentia in anima sic affecta, significetur;
quæ ipsa per gratiam est in justis omnibus,
sed occulta et quasi habitu, nulloque vel exiguo illius
sensu; in perfectis longe notior actuque ac maxi-
mo quodam velut sensu, velut gustu quodam ex-
spectatæ cum Deo θεώσεως cum eum videbimus si-
cuti est, inleque perfecte dii erimus, Deo perfecte
similes; cum tunc quoque Deus infinite emineat,
sicque οὐσιωδῶς; (vera scilicet unio futura sit) ut
Demonstratque discreta essentia; tanquam ens a se,
et ab alio, maneat.

Serm. Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου βίου, incip.
Πόλλος τοῖς ἐν κόσμῳ πολλάκις προσομιλήσας, *De
animo Dei amore cbrío ac vere exaltatio.* Συνάπτεται
τοῖς ἀγγέλοις, τῷ φωτὶ ἀναμίγνυται, ἀπογεύεται
τῆς ζωῆς, τῇ ἀθανασίᾳ συμπλέκεται· ἐν ἀπολαύσει
γίνεται τῆς τρυφῆς, εἰς τρίτον ἀνέρχεται οὐρανὸν,
ἀρπάζεται εἰς παράδεισον, ἀκούει ἀρρήτα ῥήματα,
εἰς τὴν νυμφῶνα εἰσέρχεται, εἰς τὴν παστὸν παρα-
γίνεται, τὴν Νυμφὸν ὁρᾷ, τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐν-
μετοχὴ γίνεται, τοῦ μυστικοῦ κρατήρος ἐμπίπλεται,
τοῦ μέσχου τοῦ ζιτευτοῦ, τοῦ ἄρτου τοῦ ζωηροῦ,
τοῦ πόματος τῆς ζωῆς, τοῦ ἀμώμου Ἀγνοῦ, τοῦ

μάννα τοῦ νοητοῦ· πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἐν
ἀπολαύσει γίνεται, εἰς ἃ οὐδὲ τῶν ἀγγέλων αἱ Δυνά-
μεις ἀδεῶς ἐνατενίσαι τολμῶσιν. Οὕτως ἔχων, πυρ-
οῦται τῷ Πνεύματι, καὶ ὁρᾷ τὸ τῆς θεώσεως αὐτοῦ
ἐντεῦθεν μυστήριον. Πῦρ ὅλως γίνεται τῇ ψυχῇ,
μεταδίδους καὶ τῷ σώματι τῆς οἰκείας λαμπρότητος·
δίχην τοῦ ὀρωμένου πυρὸς, τῆς οἰκείας τῷ σιδήρῳ
φύσεως μεταδιδόντος. Καὶ γίνεται ἡ ψυχὴ τῷ σώ-
ματι, ὅπερ γέγονε τῇ ψυχῇ ὁ Θεός, καθὰ φησιν ἡ
Θεολόγος φωνή. Οὕτε γὰρ ψυχὴ ζῆν δύναται, μὴ
φωτισμένη παρὰ τοῦ κτίσαντος, οὔτε σῶμα, μὴ πα-
ρὰ τῆς ψυχῆς δυναμούμενον. Σκόπει ἀκριβῶς τῶν
λεγομένων τὴν δύναμιν. Σῶμα, ψυχὴ καὶ Θεός· τὰ
τρία ταῦτα. Θεὸς ἀναρχός, ἀτελεύτητος, ἀπρόσιτος,
ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, ἀρρήτος, ἀναρῆς, ἀψηλά-
φητος, ἀπαθής, ἀνεκδιήγητος, ἐπ' ἑαχάτων τῶν ἡμε-
ρῶν φανείς ἡμῖν ἐν σαρκὶ δι' Ἰησοῦ, καὶ γνωριθεὶς
διὰ τοῦ παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, ὡς πιστεύομεν,
ἴσος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἀμαρτίας, ψυχῇ νοεῖ
μίγνυται διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὡς ποῦ τις ἔφη, ἵνα
καὶ τὸ πνεῦμα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ.
Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐπαγγέλλεται, λέγων, «Ἐνοικήτω ἐν
αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω.» Ἄλλὰ πρόσεχε. Θεοῦ
κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν
τοῖς γνησίοις δούλοις αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν
καὶ ἐλλάμψεων τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπεριπα-
τοῦντος ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἀχορίστους εἶναι
τοῦ Θεοῦ τὰς ἀξίας τῶν τοιούτων ψυχῶν ὁμολογου-
μένως πιστεύομεν. Τῶν δὲ ψυχῶν πάλιν διανομέ-
ων ἐνδὼν τῷ σώματι, καὶ μηδὲν μέρει ἀπολιμπα-
νομένων, ἀνάγκη πάντως καὶ αὐτὴν τὴν σάρκα,
ἀχώριστον οὖσαν τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ μᾶλλον ζῆν
χωρὶς αὐτῆς δυναμένην, ὅλην ἄγεσθαι τῆς ψυχῆς τῷ
θελήματι· καὶ ὡς οὐκ ἔστι σῶμα ζῆν ἀνευ ψυχῆς,
οὕτως οὐδὲ θέλημα ἐνὶ τῷ σώματι ἔχειν τὸ τε παρ-
εκτὸς ψυχῆς. *Consociatur angelis, commiscetur lumi-
ni, vitam degustat, immortalitati conseritur, deliciis
fruitur, in tertium cælum ascendit, rapitur in para-
disum, audit arcana verba, in thalamum ingreditur,
torum nuptialem adit, videt Sp̄nsum, spiritualium
nuptiarum communionem donatur, mystico calatere im-
pletur; vitulo saginato, vitali pane, vitæ poculo. Agno
immaculato, manna spiritali reficitur; illis omnibus
bonis potitur, in quæ nec angelicæ Potestates in-
D
trepide audent prospicere. Ita se habens, inflammatur
Spiritu, indeque suæ deificationis mysterium
cernit. Animo prorsus ignescit, ipsumque corpus sua
claritate impartit; haud secus ac ignis oculis conspi-
cuis in naturæ suæ commercium ferrum asciscit.
Hocque ipsum animus corpori efficitur, quod Deus
animo existit, juxta ac Theologus loquitur. Neque
enim fieri potest ut animus vivat, nisi ejus qui con-
didit fulgoribus illustratur, neque ut corpus, quin ab
animo roboretur. Attende diligenter quo spectent ea
quæ dicuntur. Corpus, anima, Deus. Trina hæc.
Deus principii ac finis expers, inaccessus, imper-
scrutabilis, invisibilis, ineffabilis, qui nec tangi nec
palpari potest, nullique obnoxijs affectui est, nec
enarrari potest, extremis temporibus apparens nobis*

in carne per Filium, ac manifestatus per sanctissimum suum Spiritum, uti fide docemur, æqualis nobis per omnia sine peccato, animæ intelligenti miscetur, mei animi causa, ut quidam ait, ut et Spiritum salvum faciat, et carni immortalitatem præstet. Quin et pollicetur, dicens. « Inhabitabo in eis, et inambulabo. » Verum animum attende. Deo, juxta quod vere pollictus est, in nobis veris servis suis in habitante, sanctissimeque Spiritus afflatu et illustrationibus in animis nostris inambulante, qui talibus digni sunt animi, a Deo separari non posse explorare credimus. Cumque rursus animi per omne pervadant corpus, nec ulli desint parti, prorsus necesse est, ipsam quoque carnem, quæ ab animo inseparabilis sit, quin imo, quæ nec vivere absque illo possit, totam animi regi voluntate. Ac sicut non potest corpus vivere sine animo, sic neque tunc voluntatem habere potest sine illo. Hoc Christi, nostræque Trinitatis mysterium. Christi ut exemplaris, quod id eo Deus sit altiori aliaque ac in nobis ratione. In ipso enim, ipsa hypostasi unus, et in quo caro sit ipsa ὁμοθεο; ut loquitur Gregorius, una, Deus: in nobis vero, ἐνεργεῖται, ἐλλείψει, dono gratiæ, afflatu, illustratione, ac quidquid in sanctis Deus operatur, ut peculiariter illis ac diis, non tamen natura, φύσει, sed dono gratuito et adoptione, θέσει quod disertis verbis Symeon profitetur, ut non sit nævus in scripto quarendus, tantisque vexanda hæc ejus creata Trinitas, divinæ imago, in qua ipsa, tria unus sint Deus, etsi sunt caute omnia ad probatæ theologiæ normam reducenda: quæ maxime cautio est mysticis adhibenda, cujus defectu possint simplicioribus offensionem esse, ac errorum illis ansam præbere. Inest ergo Symeon. Ἀποδείχεται τοίνυν ὅτι ὡς περ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς Θεὸς ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνεῖται, οὕτω πάλιν ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως κατὰ χάριν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, μήτε τοῦ σώματος εἰς ψυχὴν μεταβαλλομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς θεότητα μεταποιουμένης. ἄλλὰ μένων ὁ Θεὸς καθὼ Θεός ἐστι, καὶ ἡ ψυχὴ καθὼς ἔχει φύσιν, καὶ τὸ σῶμα καθὼς ἐπλάσθη πηλός· ὁ παραδόξως συνδήσας αὐτὰ, καὶ τῷ πηλῷ συγκεράσας τὸ νοερὸν τε καὶ αἰσθητὸν, αὐτὸς ἀμφοτέροις τοῦτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται· καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε, γίνομαι. Ἀλλὰ πάλιν, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον ἐπαναλάβωμεν. Πητὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς Θεὸς, ὃν σεβόμεθα· Θεὸς, ψυχὴ καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ Θεὸς εἶναι καταξιούμενος. Ἰgitur probatum est, sicut in Patre et Filio et Spiritu sancto, unus Deus inconfuse ac indivise adoratur, sic rursus in Deo et anima et corpore qui per gratiam est, fieri hominem indivise ac inconfuse: ita nimirum ut neque corpus in animam muletur, neque anima in deitatem confletur; sed manente Deo quatenus Deus est animaque, quomodo illi natura comparatum est, ac corpore, pro eo ac lutum formatum est; qui inaudita hæc ratione divinavit, mentemque ac quod omni

A vacat materia luto miscuit, ipse ambubus his inconfuse unitur; egoque uti sermo probavit, hoc nanciscor ut ad ejus imaginem ac similitudinem sim. Verum rursus si libet, sermonem resumamus. Pater, Filius et Spiritus sanctus, unus Deum, quem colimus. Deus anima et corpus, homo ad Dei imaginem conditus, et cui obtingit ut sit deus.

Nec longe est locus ille ex orat. 27, Pontano durior visus, ac Leoni Allatio in eorum exemplum adductus, quæ nemo pius æquo animo ferat in Symeone. Ὁ τοῦ θαύματος! ὅτι ἄνθρωπος Θεῷ ἐνοῦται πνευματικῶς καὶ σωματικῶς, εἴπερ οὐ χωρίζεται τοῦ νοῦ ἢ ψυχῇ, οὐδὲ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα· ἀλλὰ τῇ οὐσιωδῶς ἐνώσει γίνεται τρισυπόστατος κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος· εἰς θέσει Θεός, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ οὐ περ μεταβλήθη, θεοῦ Πνεύματος· καὶ πληροῦται τηνικαῦτα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ, « Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. » Κατ' εἰκόνα δηλαδὴ καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ὑψίστου, γενήματα θεῶν ἐκ τοῦ θεοῦ Πνεύματος. O rem miram! Homo Deo spiritaliter corporaliterque unitur; siquidem anima non a mente nec ab anima corpus sejungitur: sed et essentialiter unione quæ est per gratiam homo τρισυπόστατος (velut trium substantiarum dicas) efficitur; unus scilicet adoptione Deus, ex corpore atque anima, et cujus factus est particeps, divini Spiritus. Tuncque impletur quod dictum est a Davide propheta, « Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes. » Filii Excelsi, imaginis scilicet ratione ac similitudinis Altissimi; divina progenies ex divino Spiritu. Pont. et Allat. ac si esset τῇ οὐσιωδῶς ἐνώσει, unione essentiali; monetque Pont. illud nec ad Deum, nec ad gratiam referendum esse (Neque enim homo justus aut cum Deo, aut cum gratia essentialiter unitur) sed ad solam conjunctionem corporis et animæ, quæ utique essentialis est. Malim ego τὸ οὐσιωδῶς, uti est, adverbialiter reddere, quo determinetur vox τρισυπόστατος, ut dicatur homo trium substantiarum (quasi scilicet in eis subsistens) similitudine quadam ad divinas personas, non quovis modo, sed οὐσιωδῶς, vere sane veraque unione, sed per gratiam, et qua unus θέσει fiat, non una essentia. Notum est sanctis Patribus pro eodem accipi οὐσίαν ac φύσιν. Sic passim exponunt Damasc., Maxim. et alii: idem itaque illis φυσικῶς et οὐσιωδῶς, atque unio φυσικῇ et οὐσιώδῃ. Ut igitur unio φυσικῇ in Christo, naturalis, sic dicta Cyrillo, anath. 3, non in eo conflatur naturas, uti male carpit Theodoretus, vel unam, alia absorpta, factam astruit, Apollinarii errore; sed earum veram unionem, καθ' ὑπόστασιν tamen (subsistendi scilicet ratione) sic et significat Symeoni, trium essentialis unio, vel qua homo unus essentialiter deus, tribus constans fiat, vera unio est, et qua vere id fiat, κατὰ χάριν tamen (per gratiam) non ut ex illis una quædam essentia emergat. Sic superius semel et iterum usurpata ea vox Symeoni, in iis quæ ex illo attulimus; possitque Pontanus vel Theodoretum exemplo emendari, ejusque vocis usum, ut et illi

affinis, ex Cyrillo doceri : Φυσικὴν φάμεν γενέσθαι Ἀ-
τὴν ἰνωσιν, ἀλλ' ἐκ δύο πραγμάτων ἀνομοίων, Θεό-
τητος τε καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν ἕνα γενέσθαι Χρι-
στὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον διαδεχαιόμεθα. *Natura-*
lem dicimus factam esse unionem, sed ex dua-
bis rebus dissimilibus, Deitate scilicet et humani-
tate, unum factum esse Christum et Filium et Do-
minum affirmamus. Duobus, inquam, rebus dissi-
milibus, quæ et dissimiles reipsa ac essentia sua, ab
unionē maneat ; uti se res habet in illis exemplis
quibus sancti unionem sive hypostaticam, sive quæ
per gratiam est (amoris scilicet et charitatis, sive
etiam visionis ac cognitionis) explicant.

Videtur ipse Cyrillus Symeoni prævisse lib. ix,
in *Joan.* versus finem, ubi de prima creatione lo-
quens, quæ ad Dei imaginem homo conditus est, et
ad quam per Christum reformamur ; exclusa ea
opinione, quæ spiraculum a Deo homini insuffla-
tum, animam rationalem exponit ; ipse Spiritum
sanctum interpretatur, velut signaculum perfectæ
jam ex anima et corpore humanæ naturæ, a Deo
impressum ; quo sic homo Deus unus θεός sit, ac
in tribus vere existens : Μέτοχον αὐτὸν τῆς ἰδίας
φύσεως ἀποτελεῖ θεός. Ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τὸ Πνεῦμα
τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς ἡ ζωὴ μετὰ Πατρός,
συνζών εἰ ; τὸ εἶναι τὰ πάντα. Κινεῖται γὰρ ἐν
αὐτῷ τε καὶ ζῇ, τὰ ζωῆς δεκτικά. *Participem eum*
Deus reddidit suæ naturæ. *Insufflavit enim in fa-*
ciem ejus spiraculum vitæ, hoc est, Spiritum Filii.
Ipsæ enim vitæ est cum Patre, in esse omnia conti-
nens. In eo quippe moventur et vivunt, quæ vitæ
capacia sunt. Aliisque in eam rem interjectis,
Ὡς οὐκ ἂν, οἶμαι, τις εὖ φρονῶν τὸ ἐκ τῆς θείας
οὐσίας προελθὼν ἐμφύσημα ψυχὴν οἰοίτο γενέσθαι
τῷ ζῳῷ· ψυχωθέντι δὲ μᾶλλον, καὶ πρὸς ἰδιότητα
τῆς τελείας φύσεως δι' ἀμφοῖν ἀφιγμένῃ, ψυχῆς ἐκ
λέγω καὶ σώματος, καθάπερ τινὰ σφραγίδα τῆς
ἐαυτοῦ φύσεως ἐνέπηξεν ὁ Δημιουργός, τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον· τοῦτ' ἐστὶ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, δι' ἧς
πρὸς τὸ ἀρχέτυπον διεπλάττετο κάλλος· ἀποτελεῖτο
δὲ κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος πρὸς πᾶσαν ἰδέαν
ἀρετῆς, δυνάμει τοῦ ἐνοικισθέντος αὐτῷ διακρα-
τούμενος Πνεύματος. *Neminem sanæ mentis existi-*
maturum unquam arbitror, afflatum ex divina sub-
stantia procedentem, animalī animam exstitisse ; sed
animato potius, et ad proprietatem naturæ perfectæ
ex anima et corpore deducto, naturæ suæ reluti si-
gnaculum Creatorem impressisse, Spiritum sanctum,
id est, spiraculum vitæ ; per quod ad archetypi pul-
chritudinem formaretur, et ad Creatoris imaginem,
ad omne virtutis genus, inseri ei Spiritus inque eo
locati, virtute conservatum, perficeretur. Amissa hæc,
per facultatem arbitrii (quæ ipsa in homine, ait
Cyrillus, quædam imaginis portio est) ut in Christo
unionē itidem divinitatis cum humana natura, re-
parata sint, et per eum ipsoque Mediatore in nobis ;
idem pluribus prosequitur : sed hæc nobis suffi-
ciant.

Possē alia afferre, ut quod habet *Serm. de*
prævaricatione Adæ, ubi et illud οὐσιωδῶς recurrit.
Ἐκστηθὶ τὸ φοικτὸν ἀκούων τοῦ μυστηρίου, καὶ τὸν
λίγον πιστὸν ὄντα μετὰ πάσης ὑπόδεξαι πληροφο-
ρίας καὶ πίστεως. Συλλαμβάνομεν οὖν αὐτὸν οὐχ
σωματικῶς, ὡς ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος αὐτὸν
συνέλαβεν, ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν, οὐσιωδῶς δέ·
καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἐκείνον, ὃν καὶ ἡ ἀγνή Παρθένος
συνέλαβεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καθὼς ὁ θεὸς
Παῦλος φησιν· « Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτούς φῶς
λάμψαι, αὐτὸς ἐλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. »
Οἷον εἰπεῖν, ἀντὶ τοῦ, Αὐτοῦς ὅλος οὐσιωδῶς γέγονεν
ἐν ἡμῖν. *Obstupescere tremendum audiens mysterium,*
ac sermonem, qui fidelis sit, omni certitudine ac fide
suscipe. Illum itaque concipimus, non corporaliter,
B quemadmodum Virgo ac Deipara eum concepit, sed
spiritualiter quidem, verum essentialiter ; eundemque
ipsum habemus (quem et Virgo castissima concepit)
in nostris cordibus, uti beatus Paulus ait : « Deus
qui dixit de tenebris lumen splendere, ipse illuxit
in cordibus nostris ; » pro eo ac diceret : Ipse totus
essentialiter in nobis versatus est. Ergo, vult essen-
tiale Deo in nobis esse ? Nugæ. Vult certe ipsum re-
vera Deum esse in nobis peculiari præsentie modo,
nihil separatim a suis donis, quorum auctor est,
supra omne debitum naturæ. Sequitur Ὅτι ἐκ καὶ
ἡμεῖς τὸ ἀσπεκτον πῦρ τῆς Θεότητος ὡσαύτως
δεχόμεθα, ἀκούσον τοῦ Κυρίου λέγοντος· « Πῦρ
ἦλθον βλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. Ποῖον ἄλλο εἰ μὴ τὸ
ὁμοούσιον αὐτοῦ τῆς Θεότητος Πνεῦμα, μεθ' οὗ
συνεισέρχεται καὶ συνθεωρεῖται σὺν τῷ Πατρὶ καὶ
αὐτὸς, καὶ ἐνδον ἡμῶν γίνεται ; Quod autem nos
etiam importabilem Deitatis ignem suscipiamus, audī
Dominum dicentem, « Ignem veni mittere in terram. »
Quem ignem, nisi Spiritum Divinitati suæ consub-
stantialem, cum quo una cum Patre ipse quoque in-
greditur et intelligitur, ac in nobis versatur ? Modum-
que specialem sequentibus explicat, qui est Eucha-
ristiæ perceptione, qua extensio est, ejus quod in
Maria peractum mysterium est ; et qua ejus carnem
manducantes, ὅλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
Υἱὸν τῆς Παρθένου καὶ παναμώμου Μαρίας, τὸν ἐν
δεξιᾷ καθήμενον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἐν ἡμῖν ἔχομεν
κατὰ τὸ ὕπ' αὐτοῦ εἰρημένον· « Ὁ τρώγων μου
τὴν σάρκα, » κ. τ. ἐ· *Totum incarnatum Deum et*
D Dominum nostrum Jesum Christum, eundem Dei,
Virginisque ac intemeratissimæ Mariæ Filium, eum
qui sedet in dextera Dei et Patris, in nobis habemus,
juxta ac dictum ab illo est. « Qui manducat meam
carnem, » etc. Quæ verba alibi sic exponit : *In me*
manet, ἐν τῇ ἐμῇ δόξῃ, ἐν τῷ ἐμῷ φωτὶ, ἐν τῇ ἐμῇ
Θεότητι· In mea claritate, in meo lumine, in mea
Deitate ; quæ sunt digne communicantium, et eorum
qui divino illo cibo vere mente reficiantur.

Nimium est, quod ita revelationem, notitiam, il-
lustrationem, ac quæ ejusmodi sunt prædicat, ut ei
donum gratiæ, quod habentem lateat, videatur ex-
cludere, certamque omnino inhabitantis Dei cogni-

tionem invehere. Haud quidem inficiandum, viris perfectis ex divinorum in eis sensu ac gustu, ingentem quamdam oriri persuasionem, quod justis sint, ac vere sint templum Dei, ejusque esse quos patiuntur divinos ardores ac illustrationes: seclusa tamen revelatione, quam et Dei esse certo quis noverit, nemo se justum sic omnino existimare potest, ut non sit formido aliqua oppositi, ut necesse sit et illi dicere cum Apostolo: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* In actu tamen exercito, ut loquuntur, sic efficiuntur, ut unum Deum cogitent, nec ab eo ejusque amore se unquam divelli posse putent. Quem affectum expressit Paulus, cum ait: *Quis nos separabit a charitate Dei?* Sicque sane intelligenda illa Symeonis, quæ plus aliquid emphasis habere videntur. Facit et illud ejusdem Apostoli: *Vos ipsos probate, si estis in fide, in dilectione.* Ad eam probationem spectant, quæ serm. de Judicio sic habet: « Έκαστος ἡμῶν ἐαυτὸν θεασάμεν, εἰ τὸν Θεὸν λόγον ἐλθόντα ἔλαβεν, ἢ τέκνον Θεοῦ ἐγένετο, εἰ οὐκ ἐξ αἱματος· καὶ σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ Θεοῦ γεγέννηται, εἰ ἔγνω τὸν σαρκωθέντα λόγον σκηνώσαντα ἐν αὐτῷ, καὶ εἰ θεάσατο τὴν δόξαν αὐτοῦ, διέξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Ἰδοὺ γέγονε Χριστιανός, καὶ ἀναγεννηθέντα ἐαυτὸν θεάσατο, καὶ τὸν γεννῆσαντα αὐτὸν Πατέρα ἐγνώρισεν, οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλ' ἔργῳ χάριτος καὶ ἀληθείας. Ἐμμένωμεν, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ τῷ ἐσόπτρῳ τῆς ἀληθείας, καὶ ἀποστῶμεν τῇ βλαβερίᾳ καὶ αἰρεσιώδους διδασκαλίας καὶ ἀπονοίας τῶν λεγόντων μὴ ἀποκαλύπτεσθαι νῦν ἐν ἡμῖν τοῖς πιστοῖς τὴν δόξαν τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεᾶς. Ἡ γὰρ δωρεὰ ἐν τῇ ἀποκαλύψει δίδεται· ἀλλ' ἡ ἀποκαλύψις διὰ τῆς δωρεᾶς ἐνεργεῖται. *Quisque nostrum videat, num Deum Verbum venientem suscepit, num Dei Filius effectus sit; an non ex sanguine solum et carne, sed et ex Deo natus sit; num Verbum incarnatum in se habitans cognoverit, et gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre viderit? Ecce Christianus evasit, seque regeneratum vidit, et quo natus est, Patrem cognovit, non verbo solum, sed opere gratiæ et veritatis. Perseveremus, fratres, in veritatis hoc speculo, et a noxia ac hæretica doctrina sententiaque eorum abscedamus, qui dicunt, non revelari nunc nobis fidelibus, Domini Jesu Deitatis claritatem, per donum sancti Spiritus. Donum enim in revelatione datur, et revelatio seu manifestatio, per donum præstatur.* Videntur hæc paulo duriora, nisi intelligantur de sensu quodam ac gustu in fidelibus, præsertim sapientibus et perfectis, quos Græci γνωστικὸς vocant. Quandoque etiam in incipientibus et poenitentibus in fervore animi, quos videre divinum lumen ait Symeon, sed non adipisci, quod ultiores poenitentiae labores et certamina detrectent. Nec absque errore negari potest. Quod autem omnes, in quibus gratia secretius operatur; nec est illa revelatio seu manifestatio, quod Symeon videtur exigere, mortuam fidem habeant, hocque ille velit, majoris erroris sit. Hæc-

que forte alter alteri Symeon et Syncellus opposuerint. Quod refert Symeon Eustratii martyris, virtute clarissimi, exemplum, rem non conficit; quod scilicet dixerit: *Νῦν ἔγνω ὅτι ναὸς Θεοῦ εἰμι, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ οἰκεῖ ἐν ἐμοί. « Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας. » Πρὸς δὲ τὸν δικάζοντα τύραννον, ἔειπεν τοῖς ἀσθητήρια τῶν φρενῶν μὴ ἡλλοίωτο, καὶ τῷ τῶν παθῶν φοράματι μὴ κατεσκεύατο πρὸς τὸ γεῦσαι ἢ ψυχὴ σου, ἔδειξα ἄν σοι τὸν Ἐσταυρωμένον τοῦτον, Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην τυγχάνοντα. *Nunc cognovi, quod templum Dei sum, et Spiritus ejus habitat in me. « Discedite à me, omnes operarii iniquitatis. » Et ad Tyrannum judicem: Nisi tibi sensus mentis evariati essent, animusque vitiorum colluvie et affectuum in terrenum habitum transisset, ostendissem utique tibi hunc crucifixum, qui Salvator et redemptor ac beneficus sit.* Non enim sequitur, quod ita Symeon infert: *Εἰδὼς πῶς ἡ πίστις τῶν ἔργων δίχα νεκρά ἐστι; Πρὸ γὰρ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τοὺς τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνας τὸν ἅγιον, ἐπειδὴ τὴν πίστιν μόνῃ εἶχεν, οὐκ εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν αὐτῷ· ὅτε δὲ ἐκ τῶν ἔργων τὴν πίστιν ἔδειξε, τότε καὶ ναὸν ἐαυτοῦ Θεοῦ ἐπέγνω, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον οἰκοῦν ἐν ἐαυτῷ γνωστικῶς τοῖς νεοφοῖς ὀφθαλμοῖς εἰδεάσατο. *Vides quomodo fides sine operibus mortua est? Priusquam enim sanctus martyrii certamina subiret, quod solam fidem haberet, non habebat in se Spiritum sanctum. Ubi autem ex operibus fidem ostendit, tunc et se Dei templum esse agnovit, ejusque Spiritum sanctum in se habitare, sapienter mentis oculis conspexit.* Unde enim vir ἐπ' ἀρετῇ περιδότης, Christiana scilicet virtute conspicuus, sola fide, eaque adeo mortua præditus? Imo habuit et Spiritum sanctum et donum, sed inter certamina magis habuit et agnovit, uti Augustinus, in Joan. de promissione Spiritus apostolis facta, exponit.**

Unus locus est, quem refert Leo Allatius ex Symeonis Sermone 3 de Oratione seu Attentione, quem etiam Nipho Monachus adversus Palamam urget, qui nec apparentem medicinam, sensumve ullum commodum, videatur recipere. Non occurrit mihi ille Sermo in Cod. E. Card. Mazar. ac nec in illis quæ Pontanus latine edidit. Certe si ita scripsit Symeon, non divino Spiritu, sed suo, illoque errante, scripsit. Sic autem scripsisse; et in discipulos sparsisse quæ Messaliani et Omphalopsylli inter paucos duntaxat magisque fideles mussitabant, et in illis damnata erant, non facile mihi persuadeam; quod in aliis locis nihil ejusmodi habeat. Exigit ille quidem, ut et reliqui mystici, ad recipiendum divinum lumen, aliquam in nobis preparationem; puritatem cordis, contritionem, humilitatem; omnem denique ἀπάθειαν, et ut homo sensibus excedat eisque moriatur, quæ sunt quasi removens, quod afflatum divinum prohibeat: qui nec ipse his necessario comes sit, sed prout sederit divinx voluntati, ac se Sponsus dignabitur sponsæ manifestare. In qua ipsa re necessaria sit maxima

quædam mode-*tia* et cautio, ne dum sponsa nimium tenere cupit sibi-*que* addicere, et in ejus intrare secreta, Sponsum cogat avolare. Serm. Περὶ τῆς ζωοποιού νεκρώσεως, post exaggeratam Dei dignationem, quod in nobis per pœnitentiam inhabitare ac inambulare sustineat, redeuntibus occurrere, in collum ruere, osculo accipere, ac reliqua præstare, quæ sub Prodigii persona ac parabola perscripta sunt in Lucæ Evangelio; unde homo, quasi prægnans Deo, eo-*que* plenus, intra notitiam eum portat, qui ipsum portantem et omnia produxit creaturæ, Θησαυρὸν ἀφαντον, ἀνεκλόητον, ἀποσον, ἀνίδεον, ἀύλον, ἀσχημάτιστον, ἐν ἀμτηγάνῳ κάλλει μεμορφωμένον, ὅλον ἀπλοῦν, ὥσπερ φῶς, τὸν ὑπὲρ πῖν ζωῆς. *Thesaurum ineffabilem, nulla sermonis explicabilem, qualitatis, quantitatis, formæ, materiæ, figuræ expertem, immensa pulchritudine, totum simplicem, velut lumen, quod omne excedit lumen;* quo utique omnium ditissimus beatissimusque, nullius egens, et quem nulla foris desideria fatigent, evadit; ita sapienter admonet. Βλέπε δὲ τοιοῦτος γενέσθαι ἀξιώ-*εις*, ὁ ἐνοικον κτησάμενος ὅλον ἐν σεαυτῷ τὸν Θεόν, μήποτε ἀνάξιον τι τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἢ πράξεις, ἢ ἐκ χειλέων προφέρει; καὶ εὐθὺς ἀπολέσεις τὸν ἐν σοὶ κεκρυμμένον θησαυρὸν, ἀπανάσταντος αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ. Τίμησον αὐτὸν ὅσον εἰς δύναμιν, καὶ οὐδὲν τῶν αὐτῶν μὴ ἀρεσκόντων, μηδὲ προσόντων αὐτῷ φυσικῶς παρεισάξεις εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ ἐάσας σε ἀναχωρήσει ὀργισθεὶς μετὰ σοῦ. Μὴ πολυλόγει πρὸς αὐτὸν, μηδὲ πρόσπιπτε ἀναισχύντως, ἐν σεαυτῷ λογιζόμενος, καὶ λέγων· Ἐπειδείξομαι ὑπερβάλλουσιν θερμότητα, καὶ ζῆλον ἀγάπης πᾶσι πρὸς αὐτὸν, ἵνα μου τὴν πρόθεσιν ἀποδέξηται, καὶ γνῶ δὲ ἀγαπῶ καὶ τιμῶ αὐτόν. Ἰσθὶ οὖν ὅτι πρὸ τοῦ ταῦτα ἐννοῆσαι σε ἐκεῖνος πάντας τοὺς λογισμοὺς σου ἐπίσταται καὶ οὐδὲν αὐτὸν λήληθεν. Ἀλλὰ γὰρ μηδὲ νοεραὶ χερσὶ κρατῆσαι αὐτὸν ἐπιχειρήσῃ· ἄληπτος γὰρ ἐστὶ καὶ ὅσον ἀψάσθαι αὐτὸν τοιμῆσεις ἢ κατασχεῖν αὐτὸν οἰηθῇ; ἔξεις ἔνδον οὐδὲν· ἀλλ' εὐθὺς ὅλος ἀφανισθῆσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ πολλὰ μεταμελήσῃ καὶ κλαύσεις συντριβὼν σεαυτὸν καὶ μαρτίων, καὶ ὠφελῆσει; ὅντως οὐδὲν. *Vide cui obtigit ut talis fieres, qui totum in teipso nactus es Deum hospitem, ne quando indignum aliquid ejus voluntate aut egeris, aut ex labiis protuleris, mox-que oculi in te thesauri jacturam feceris, abeunte illo a te. Co'ie eum pro virili tua, nec eorum quæ minus ei placent, nec ei natura insunt, in ejus domum aliquid intuleris, isque te relicto abscedat, iratus in te. Ne cum illo verbosior sis, neve impudenter irruas, apud temetipsum cogitans ac dicens: Eximium fervorem ostendum, multamque charitatis in ipsum æmulationem, ut meum propositum probe ac voluntatem, sciatque, quod eum diligam et colam. Scito igitur, priusquam hæc tibi in animum venerint, nosse illum omnes tuas cogitationes, nec quidquam eum latere. At neque mentis manibus tenere eum moliaris: incomprehensibilis enim est; quantumque attingere ausus fueris, aut delinere eum putaveris, in-*

*tus nihil habebis: sed statim totus a te disparebit, nulla-que te pœnitudo tenebit, et lugebis, conteres-que teipsum et cædes, nec plane quidquam commodi referes. Quid hæc sic casta et elimata, cum Messalianorum nugis vere meretricis et ex orco profectis? Vix ipse nisi aliis edita proferrem. Priora quidam tria documenta ad contemplationem non Inutilia; otium quoddam ac vacatio a negotiis omnibus, iis etiam quæ honesta videantur; conscientia munda, et ut nullis rebus afficiaris, vel ipsi corpori. Hæc enim ἀπάθεια, et unde mentis tranquillitas, cui divini solis fulgor proclive illucet. Quod vero sequitur plenum inopitiæ est, cum pari impietate: Εἴτα καθίσας ἐν καλλίῳ ἡσυχῶς, καὶ ἐν μιᾷ κατὰ μόνας γωνίᾳ πρόσχε ποιῆσαι ὃ λέγω σοι. Κλείσον τὴν θύραν, καὶ ἐκπρον τὸν νοῦν σοῦ ἀπὸ παντὸς ματαίου, ἡγουν προσκαίρου. Εἴτα οὖν ἐρείσας τῷ στήθει τὸν πῶγωνα, κινῶν τὴν αἰσθητὴν ὀφθαλμὸν σὺν ὅλῳ τῷ νοῖ ἐν μέσῃ κοιλίᾳ, ἡγουν ἐν τῷ ὀμφαλῷ, ἄγξον καὶ τὴν τῆς ρινὸς τοῦ πνεύματος ὀλκήν, τοῦ μὴ ἀδεῶς ἀναπνεῖν, καὶ ἐρεῦνησον νοητῶς ἔνδον ἐν τοῖς ἐγκάτοις εὐρεῖν τὸν τόπον τῆς καρδίας, ἐνθα ἐμφιλοχωρεῖν πεφύκασαι πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις. Καὶ πρῶτον μὲν σκότος εὐρήσεις, καὶ πάχος ἀνένδοτον. Ἐπιμένοντος δὲ σοῦ, καὶ τούτου τοῦ ἔργου νυκτὸς καὶ ἡμέρας ποιουμένου, εὐρήσεις, ὃ τοῦ θεύματος ἀληκτον εὐφροσύνην. Ἄμα γὰρ εὐροὶ ὁ νοῦς τὸν τόπον τῆς καρδίας, βλέπει παρευθὺς, ἃ οὐδέποτε ἡπίστατο· βλέπει γὰρ τὸν μεταξὺ τῆς καρδίας ἀέρα καὶ ἑαυτὸν, φωτεινὸν ὅλον καὶ διακρίσεως ἐμπλεων, x. t. t. *Tum sedens quiete in cellula, inque uno seorsim angulo, animum adhibe ut facias, quod tibi dico. Clauso ostio, mentem eleva ab omni re vana, temporanea scilicet et caduca. Tumque innixa pectori barba, sensibilemque oculum cum omni mente, in ventris medium (id est, umbilicum) movens; comprime et narium spiritus attractionem, ne libera sit respiratio, mentisque indugine scrutare intus in visceribus, ut invenias locum cordis, ubi omnes facultates animæ immorari solent. Primumque tenebras offendes, et duram crassitiam. Verum ubi perseveraveris, ac opus hoc, diu nocturne continuaveris, invenies (rem miram!) jugem consolationem. Mox enim ac mens, cordis locum inrenerit, confestim videt, quæ nunquam noverat. Videt enim interjectum acrem, ipsaque semetipsam lucidam totam ac discretionis plenam, etc. Hæc sic affectata ac ridicula, ipsa se fatuæ mentis deliria produunt, et quibus malus spiritus illudat, non ipse bonus Spiritus cor hominis impleat, cui potius humilitas et compunctio ac cordis contritio, luctusque pœnitentiæ iter in animum pandant: quæ fere exigit Symeon, quo fit, ut hæc ejus non facile admittam. Hæc regula sanctus Nicephorus patriarcha, Theodoto Ancyrano abrogat, quos ei sermones ascribebant Iconomachi, et quibus illi suo errori præsidium quærebant; quod nimirum *Orat. in Symeonem et Annam*, quæ ejus certum monumentum esset, ille aliter sensisset; quanquam ejus auctoritas**

(quippe auctoris non omnino laudati) non admodum A premeret. Potuerint æmuli, quos tantos Symeon passus est, hoc illi affingere, ut est facile, unum aliquem ejusmodi tractatum, vel sermonem vel epistolam, non tantæ molis aut industriæ, vel ejus infamandi causa, vel captandæ auctoritatis, alteri subdere. Hinc innumera illa ἐπιγραφόμενων seges et ψευδεπιγράφων apud Græcos pariter et Latinos. Michael Psellus, orat. sua ad synodum in causa Cerularii, sede pulsi sæculari potestate, ac synodali cognitione damnandi, quam ille damnationem ac depositionem serio urgeret; visa illa, quibus aliquid non satis Christianam decens honestatem, exque Dei et sanctorum rationibus, immisceatur; diabolica commenta esse probat; cujusmodi osten-

dit, quibus se patronum Cerularius præberet, hinc gravissime arcessens Chaldæismi, ut vocat; superstitionis scilicet spirituum et animorum, quæ, aliæque in eum dicta scriptæque, nec injucunda lectu, nec inutilla fore spero, in vulgando a me *Historiæ Byzantinæ* expectato tomo, quo suis coloribus egregio depicti atque expressi prodantur, qui Græcis schismatis auctores exstiter; nequissima vere capita, et qui tantæ gentis et Ecclesiæ labe ac ἀποστασίᾳ, ulți sint, quos videbantur injurias ipsi accipisse. Hæc hactenus, justo forte παρεχαικώτερον, in quibus ipsis meliora exspecto, si quis docere habeat, ac vel Symeonem certius vindicare, vel etiam reum facere, superest pauca quædam in ipsam Calecæ lucubrationem ex more adnotare.

ΤΟΥ ΣΟΦΙΣΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ

- ΠΕΡΙ

ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

SAPIENTISSIMI VIRI

MANUELIS CALECÆ

ORDINIS PRÆDICATORUM

DE ESSENTIA ET OPERATIONE.

F. Francisco Combesio, ejusdem Ordinis, interprete.

Id nobis hic loci, quasi defungentibus, finis propositus est, ut latam a synodo de divina *essentia* divinaque *operatione*, deque illis mota quæstione, sententiam, clarius retexamus; quo scilicet, ii qui annulationem quidem habent, sed non secundum scientiam¹, erudiantur ad legitime certandum, unde sibi et coronam acquirant; qui autem ex simplicitate ignorant, doceantur; nam, ut auctor est divinus Apostolus: *Qui ignorat, ignorabitur*²; illic adeo etiam, qui proclive, seu potius temere ac maligne alios calumniantur, eisque detrahunt, injustitiæ arguantur. Hanc nimirum sententiam, universa synodus, præsidente Imperatore, sæpius conveniens, ipsa promulgans atque conscribens, tanquam rectæ fidei columnam sibi proposuit, ac velut pietatis regulam, reliquis tenendam tradidit; nec non *Tomum Palamæ* appellandam sēxlit. Id enim-

Σκοπὸς αὐτοσχεδιάζουσιν ἐνταῦθα, τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας παρὰ τῆς συνόδου προενηχθεῖσαν ἀπόφασιν, σαφέστερον ἐξυφάναι· ὥς ἂν, οἱ μὲν ζῆλον, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν δὲ ἔχοντες, παιδευθῶσιν ἀγωνίζεσθαι νομίμως, ἐξ οὗ καὶ ὁ στέφανος· οἱ τε ἐξ ἀπλότητος ἀγνοοῦντες, μάθωσιν· ἐπεὶ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, Ὁ ἀγνοῶν ἀγροηθήσεται· καὶ δὴ καὶ οἱ τοὺς ἄλλους προχείρως, ἢ μᾶλλον ἀλόγως καὶ κακοήθως συκοφαντοῦντες καὶ διαβάλλοντες ἐλεγχθῶσιν ἀδικοῦντες. Ἦν δὴ τὰ ἀπόφασιν ὅλη ὁ σύνοδος βασιλέως προκαθεζομένου, πολλῶν συνελθοῦσα, ἀπορηγμένη καὶ συγγραμμένη, ὡς στίλβην ὁρθοδοξίας ἐαυτῇ προῦθηκε, τοῖς τε ἄλλοις κατέχειν αὐτὴν ὡς ὅρον εὐσεβείας παραδίδωκε· καὶ δὴ καὶ Τόμον τοῦ Παλαμᾶ ταύτην ἐπνομαζέσθαι ἐωρίσατο. Τοῦτο μέντοι γινώσκοντες διανοοίαι τῶν τὰ παρόντα

¹ Rom. x, 1. ² I Cor. xiv, 38.

ἀναγκασμένων προὔποκεισθαι, ὡς ἦν καιρὸς, ὅτε ἡ Ἐκκλησία αὕτης τῆς ἀποφάσεως ταύτης πρότερον ἑτέραν ἐναντίαν ἐξήνεγκε· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ καὶ νῦν ἐτι ζῶντες τῇ συνόδῳ τότε παραγενόμενοι, καὶ αἱ προβάσαι συνδικαὶ πράξεις· ἐπὶ τούτοις, βασιλεύοντος Ἀνδρονίκου, καὶ τὰ ἱστορούμενα περὶ τούτων· ὥστ' ἀμφίβολον εἶναι ποτέρα τῶν ἀποφάσεων τούτων τῇ ἀληθείᾳ μεθ' ἑαυτῆς ἔχει· τὴν γὰρ ἀντίφασιν μὴ δύνασθαι συναληθεύειν, καὶ ὅτι ἀδύνατον τὴν λεγομένην καὶ πιστευομένην καθολικὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν εἶναι, τὴν περὶ τῶν αὐτῶν τῆς πίστεως κεφαλῶν νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἐκείνως τἀναντιώτατα κρίνουσαν καὶ κρατοῦσαν, καὶ παρῆρσι γράμμασι καὶ πράγμασιν ἀποφανομένην. Δεῖ γὰρ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀληθεύειν ἀεὶ· ἐπεὶ καὶ τὸν παρακούοντα ταύτης ἔθνικόν καὶ τελώνην ὁ Κύριος εἶναι διακρίσας.

Ἵνα τοίνυν κατὰ σκοπὸν ἀρξάμενοι, τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας νῦν κρατοῦσαν ἀποφασιν ἐξυφάνωμεν, καὶ ταύτην αὐτὴν ἐπ' ἑαυτῆς ὅπως ἔχει θεωρῶμεν, εἰδέναι χρεὶ ὅτι τῷ ῥηθέντι Τόμῳ τῆς συνόδου ἐξ κεφάλαια καὶ ζητήματα καὶ συμπέρασματα πρόκειται δεῖξαι, καὶ περὶ τούτων καθόλου πραγματεύεται· ὢν πρῶτον, ὅτι ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ διάκρισις οὐσίας καὶ ἐνεργείας· δεύτερον ὅτι ἐνέργεια αὕτη ἐστὶν ἀκτιστος· τρίτον, ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη καὶ ἡ διαφορὰ ἐν τῷ Θεῷ οὐ ποιεῖ σύμβασιν ἐν αὐτῷ· τὸ τέταρτον, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνον τοῦ Θεοῦ λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας αὐτοῦ· πέμπτον, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὑπέρκειται τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· ἕκτον, ὅτι ὁ Θεὸς οὐ μετέχεται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Ἐκ δὲ τῶν τοιούτων ζητημάτων, ἃ καὶ φιλοτιμότερον ἀποδεικνύουσιν, ὡς ὁφονται, ἡ τῶν ἀνδρῶν τούτων πίστις φαίνεται· ὁμοῦς δὲ καὶ ἐξ ὧν λέγουσι, σαφέστερον αὐτοῖς· ῥήμασι δεικνύεται· ὡς ἂν ὁ τῶν προτέρων σκοπὸς λαμπρότερον ἀναφανῇ, καὶ ἅμα μηδεὶς αὐτοὺς συκοφαντεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι νομίῃ.

Φανερόν μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐν τῷ Τόμῳ ἀποφάσεως ὅτι οὐ περὶ τῆς διακρίσεως ἐκείνης προτιθέσιν, καθ' ἣν ὁ εἰς Θεὸς ἀφθέγκτως τὰς ὑποστάσεις διακρίνεται· πεντέστι κατὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις καὶ τὰ τρία πρόσωπα· τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· μᾶλλον δὲ, τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπεὶ περ ἡ μὲν ἁγία Τριάς ἐν ἐστὶ πρᾶγμα ὃ τί ποτὲ ἐστὶ καὶ μία οὐσία· καὶ οὐ τὸ μὲν τῶν προσώπων ὑφέστηκε καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ οὐχ ὑφέστηκεν· οὐδὲ τὸ μὲν μεθεκτὸν καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ ἀμέθεκτον· καὶ παρήμει τὰ πλεῖω, ἃ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας λέγουσι διακρίνοντες, ὡς δεικνύεται· ἀλλὰ κατὰ τινὰ ἄλλην διάκρισιν ἐπινοηθεῖσαν αὐτοῖς· καθ' ἣν ὡς βούλονται, διακρίνεται αὐτοὶ· ὁ τρισυπόστατος Θεὸς εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν· μᾶλλον δὲ οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν. Φανερόν δὲ καὶ ὅτι τὴν ἐνέργειαν ταύτην καὶ Θεότητά φασι· μᾶλλον δὲ

vero eorum qui ista lecturi sunt, ante omnia animis ratum esto ac constitutum, fuisse tempus cum hæc Ecclesia, sententiam aliam huic contrariam ante edidit; ac testantur, qui etiam num superstites, synodo illi interfuerunt, Actusque ipsi eo in negotio synodales, Andronico imperatore, habuit; ac denique quæ de illis gestorum monumentis conscripta sunt; quocirca dubium est, ultra harum sententiarum veritate nitatur. Liqueat enim fieri non posse ut affirmatio et negatio simul veræ sint, vel ut illa dicatur atque credatur Ecclesia catholica, quæ de iisdem fidei capitulis modo sic, modo aliter, maxime contraria decernat, teneatque et palam scriptis factisque enuntiet. Necesse est enim, ut Ecclesia catholica verum semper dicat; nam et qui eam non audierit, ethnicum et publicanum fore, Dominus statuit.

Ut igitur certa ad destinata ratione ordientes, ejus quæ nunc obtinet, de divina essentia ac operatione, quæstionis sententiam retexamus, hancque ipsam in seipsa, cujusmodi sit, contueamur, observandum est; illi quem dixi, synodi Tomo, sex capita ac quæstiones conclusionesque, ostendenda proposita esse, deque illis universim tractare. Primum est, esse in Deo distinctionem essentiae et operationis. Alterum, hanc operationem increatam esse. Tertium, discretionem hanc ac distinctionem in Deo non facere in eo compositionem. Quartum, Deitatis nomen non solum dici de Dei essentia, verum etiam de divina operatione. Quintum, Dei essentiam illius operationi eminere ac superiorem esse. Sextum, non participari Deum ratione essentiae, sed ratione operationis. Ex ejusmodi sane quæstionibus, quas et luculentius, ut sibi videntur, ostendunt ac probant, quænam sit istorum hominum fides patet; quanquam etiam ex his quæ dicunt, ipsis eorum verbis, a nobis monstrandum est; quo nimirum, eorum quæ proposita sunt, scopus clarius ipse elucescat, nec quisquam per calumniam aliquid eis a nobis objici arbitretur.

Liqueat autem, ex ea quæ in Tomo habetur, sententia non proposuisse eos, de illa distinctione, qua unus Deus, nullis verbis explicabili ratione, hypostasibus discernitur; tribus scilicet subsistentiis ac tribus personis, Patris et Filii et Spiritus sancti; quin potius Patre et Filio et Spiritu sancto, quandoquidem sancta Trinitas una res est quæcunque tandem illa sit, unaque essentia; nec personarum alia quidem per se subsistit vereque est, alia non per se subsistit nec est vere; vel alia sui ipsa ratione participabilis est, alia ex se participari non potest. Aliaque complura missa facio, quæ de essentia et operatione loquuntur, distinguendo ac discernendo, ut monstrabitur; sed secundum aliam distinctionem ac discretionem, cujus ipsi auctores existunt; quia utique, ut illi existimant, ipse Deus trine subsistens in essentiam et operationem (seu magis in essen-

¹ Matth. xviii, 17.

nam et operationes) discernitur. Manifestum autem est hanc operationem etiam Deitatem illis nuncupari ; quinimo Deitates ; quod ipsum ex iis quæ credunt ac scribunt clarius innotescet. Etenim de hac ipsa re in eodem Tomo , ante earum quas diximus quæstionum editionem, aiunt : Cœpisse venerabilissimum chartophylaceum et principem philosophorum ut est ecclesiastica consuetudo, ex unoquoque sciscitari, quænam ejus esset sententia, de dogmaticis illis capitibus, de quibus sigillatim sermo habitus, atque examen institutum esset ; omnesque uno ore, tanquam uno afflato Spiritu, cum eo quod unitum est, eam quoque quæ Deum deceat, discretionem ac distinctionem divinæ essentia ac operationis palam confessos esse ; increatamque divinam operationem, haud secus ac essentiam, amplexos esse ; audientesque hanc quoque a theologis vocari Deitatem, quod sic dicatur libenter habuisse. Inter quæ sanctissimus quoque ac œcumenicus patriarcha rogatus, ut et ipse sententiam suam proferret, ubi prius disseruisset de distinctione divinæ essentia ac operationis, ac quos sancti dicunt, distinctionis modos omnes pulchre sigillatim distinxisset ; prætereaque unitam eam et inseparabilem a divina essentia monstrasset (in quibus etiam increatam divinam operationem, ac sancte is Deitatem vocatam, asseruit), totus deinde ad eos qui dissiderent admonendos atque hortandos versus est.

Illic liquet, operationem, quam discretam ab essentia dicunt, eandem illos et Deitatem sateri et increatam. Unde etiam de duobus multisque Ditatibus distinctis illis sermo est. Apertiusque monstratur, et ex iis quæ scripsit Palamas, qui hujus sententiæ ac opinionis antistes fuit, ac fere quidem in omnibus astruit, maxime vere in ea oratione, cujus initium istud est : Afflante Spiritu prolatus Patrum sententias secuti. Hic enim, Barlaamum et Acindynum in illis traducens, ait : Vociferantur in eos qui eandem ac Patres confessionem colunt ac servant, ut qui duas increatas Deitates quorvis modo dicant, quorum altera emineat, altera inferior existat : non intelligentes nimirum crimen hoc in sanctos Patres nostros intorqueri, seu ad illos spectare. Item rursus : Ignorant itaque miseri, sanctorum sic accusatores fieri, ut est auctor theologus ; idipsumque fere illis accidit, ac iis qui metu mortis, ipsi sibi gultur frangunt ; ne scilicet parum aliquid laboris ponant atque operæ, exquirendo quænam hæc deitates, et quidnam in eis pie eminens superiusque. Rursus in dialogo, cujus titulus, Barlaamites et orthodoxus ; aliæ autem, quas dicunt sancti, Deitates, sive una, sive duæ, sive plures.

Ex his igitur manifestum est, loqui eos de multis Ditatibus. Quod autem discreta hæc in Deo (id est, Deitates hæc) non sola ratione discreta sint, sed et tres existant, et non simpliciter nomina ; hoc quoque multis astruunt, dum ante quæstiones sic aiunt : Orsi sunt qui dissentiunt, accusare archiepiscopum Thessalonicensem. Erat autem ejusmodi

Θεότητος, ὡς καὶ αὐτὸ ἐξ ὧν πιστεύουσι καὶ γράφουσι καθαρώτερον φανήσεται. Καὶ δὴ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦτου ἐν αὐτῷ τῷ Τόμῳ πρὸ τῆς τῶν βηθέντων ζητημάτων ἐκδόσεως φασίν, Ὅτι ἤρξατο ὁ τιμώτατος χαρτοφύλαξ καὶ ὑπατος τῶν φιλοσόφων, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ἐρωτᾷν ἕκαστον, ὅπως ἔχει γνώμη περὶ τῶν κατὰ μέρος λαληθέντων τε καὶ ἐξετασθέντων δογματικῶν κεφαλαιῶν καὶ πάντες ἐνὶ στόματι, ὡς ἐξ ἑνὸς κινούμενοι Πνεύματος, μετὰ τοῦ ἠνωμένου, καὶ θεοπρεπῆ διακρίσιν καὶ διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας φανερώς ὁμολόγησαν· ἀκτιστὸν τε τὴν θείαν ἐνέργειαν, καθὰ δέητα καὶ τὴν οὐσίαν, ἔσπεραν· καὶ Θεότητα καὶ ταύτην ἀνούσαντες παρὰ τῶν θεολόγων, ἀσμένως ἐδέξαντο· ἐπὶ τοῦτο τοῖς ἐρωτηθεῖσι καὶ ὁ ἀριώτατος καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης, καὶ αὐτὸς τὴν οἰκίαν γνάμην ἐξετεγκεῖν· λόγον τε διεβλῶν πρότερον περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἀγίων λεγμένους τῆς διαφορᾶς τρόπους πάντας καλῶς κατὰ μέρος διευκρινήσας, ἔτι τε τὸ ἠνωμένον καὶ ἀχώριστον ταύτης πρὸς τὴν θείαν οὐσίαν ἀποδείξας (ἐν οἷς καὶ ἀκτιστον τὴν θείαν ἐνέργειαν καὶ Θεότητα παρὰ τῶν ἀγίων εἰρησθαι ἀπεδείχματο), τῆς πρὸς τοὺς διαφερομένους ἐπειτα παραινέσεως ὁλος γέγονεν.

Ἐκ τούτων ὁλον ὅτι τὴν ἐνέργειαν, ἣν διακρίνεσθαι τῆς οὐσίας· λέγουσι, ταύτην καὶ Θεότητα καὶ ἀκτιστον ὁμολογοῦσι· διὸ καὶ περὶ δύο καὶ πολλῶν Θεότητων διαφερούσων αὐτοῖς ἔστιν ὁ λόγος. Σαφέστερον δὲ δείκνυνται, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Παλαμά, τοῦ ταύτης τῆς ἀποφάσεως καὶ δόξης προστάτης, σχεδὸν μὲν ἐν ἅπασι τοῦτο κατασκευάζοντος, οὐχ ἥττον δὲ καὶ ἐν λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Ταῖς πνευματοκινήτοις τῶν Πατέρων ἐπόμενοι ψήφοις. Βαρλαάμ γάρ οὗτος καὶ Ἀκίνδυνον ἐν τούτοις διασύρων, φησὶ, Καταδοῶσι τὴν στεργόνον τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους ὁμολογίαν, ὡς δύο Θεότητες ἀκτιστους ὁπωσδήποτε λεγόντων, ὑπερκεκμημένην καὶ ὑπερμέτην, μὴ συνορούντες ὅτι πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν Πατέρας ἀναφέρεται τὸ δῆθεν ἔγκλημα τοῦτο. Καὶ πάλιν, Ἀγνοοῦντες τοιγαροῦν ὅτι τῶν ἀγίων οἱ ταλαίπωροι γίνονται κατήγοροι, κατὰ τὸν θεολόγον, ὁμοῦν τε πάσχουσι τοῖς διὰ θανάτου φόβον ἀπαρχομένοις· ἴνα μὴ κάμωσι μικρὸν ἐκζητήσαντες, τίτες αἱ Θεότητες αὗται, καὶ τί τὸ ἐν αὐταῖς εὐσεβῶς ὑπερκεκμημένον. Πάλιν ἐν διαλόγῳ, οὗ ἡ ἐπιγραφή, Βαρλααμίτης καὶ Ὁρθόδοξος, Αἱ δὲ ἄλλαι παρὰ τοῖς ἁγίοις λεγόμεναι Θεότητες, εἴτε μία, εἴτε δύο, εἴτε πλεῖους.

Ἐκ μὲν οὖν τούτων ὅλον ὅτι περὶ δύο καὶ πολλῶν Θεότητων αὐτοῖς ὁ λόγος. Ὅτι δὲ τὰ διακρινόμενα ταῦτα ἐν τῷ θεῷ, εἴτ' οὖν αἱ Θεότητες αὗται, οὐ λόγῳ διακρίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγματα τυγχάνει ὄντα, καὶ οὐχ ἀπλῶς ὀνόματα, καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν κατασκευάζουσι, ἐν οἷς πρὸ τῶν ζητημάτων οὕτω φασίν, Ἐβένοντο οἱ διαφερόμενοι τῆς

κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κατηγορίας· ἡ δὲ ἦν τοιαύτη, ὡς ἄρα ἐν τισὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων γράψαι δύο καὶ πολλὰς Θεότητες, καὶ ταύτας ὑπερκειμένας καὶ ὑφειμένας. Καὶ τοῦτον δὴ τὸν λόγον πολλὰκις εἰπόντων καὶ περικροτησάντων, καὶ ταύτας δὴ τὰς φωνὰς κατατιμωμένων, ὁ Θεσσαλονίκης εἶπεν, « Ἀέξω ὁλόγος ἐμοὶ λόγος· περὶ δὲ δογμάτων καὶ πραγμάτων τὸν ἁγῶνα ποιούμεαι. » Καὶ μετ' ὀλίγα, Δύο μὲν ἐγὼ Θεότητες ἦ πολλὰς καὶ διαφόρους ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, ὡς ἄλλην μὲν εἶναι τοῦ Πατρὸς, ἄλλην δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτως ἐφρόνησα, οὕτως φρονῶ· ἀλλ' ἐνεργείας καὶ προσόδους τινὰς, φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς Θεότητος ὀνόματι προσηγόμεναι, τοῖς ἁγίοις οὐκ ὁμολογῶν σύμφωνον λέγειν.

Ὅστις ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γέγονεν ὅτι καὶ πολλὰς Θεότητας ἀκρίστως ὁμολογοῦσιν, καὶ οἱ τὰς ἀνάγκας καὶ πράγματα βεβαιοῦσιν. Ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων Οὕτως ἐφρόνησα, οὕτως φρονῶ, πρὸς ἀπάτην μόνον τῶν ἀπλουστέρων, καὶ ἐν οἷς οὐ κατηγορεῖτο, ταῦτα ἠρνήσατο. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἄλλην αὐτὸν λέγοντα τοῦ Πατρὸς Θεότητα, καὶ ἄλλην τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλην τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἠτιώοντο, ἀλλ' ὅτι τὸν ἕνα Θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, ἣ καὶ ἐνεργείας, διείλεν, ἐκάστην τούτων ἀκρίστως Θεότητα καλῶν, καὶ πρᾶγμα ἐν τῷ Θεῷ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἕτερον. Καὶ μέντοι τοῦ τὰς Θεότητας ταύτας καὶ πράγματα εἶναι κατασκευάζειν διὰ τῶν ἐπομένων τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν αὐτός. Ἐπείγει γάρ· Καὶ ταῦτα εἰπον, ἀγωνιζόμενος πρὸς ἐκείνον τὸν Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδυνον, λέγοντας μόνον ἀκρίστως τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς οὐσίας δηλαδὴ καὶ λοιπῆς παρ' αὐτὴν· μᾶλλον δὲ πολλῶν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ. Ὅστις δ' ὀρνέεται, ὁμολογεῖ. Καὶ ἴσον ἐστίν, ὡς εἰ ἔλεγε· Μίαν λέγω, καὶ οὐ μίαν· καὶ μίαν λέγω, καὶ πολλὰς. Λαμπρῶς γὰρ ἐβεβαίωσε λέγων· Ἀλλ' ἐνεργείας θείας καὶ προσόδους, φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς Θεότητος ὀνόματι προσηγόμεναι· αὗται ἄε εἰσὶν αἱ ἐνέργειαι, ἃς τῆς οὐσίας διαφέρειν, καὶ ἀκρίστως εἶναι, ὡς φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, καὶ Θεότητας διαρρήδην προσαγορεύει.

Ταῦτα βεβαιούσι καὶ ἐν τοῖς ἀναθεματισμοῖς, οὓς ἐν τῷ Συνεδίῳ κατὰ τῶν μὴ ὁμολογούντων τὰς πολλὰς αὐτῶν Θεότητας προσέθεσαν. Βούσι γάρ· Τοῖς φρονούσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας μόνῃς τὸ τῆς Θεότητος ὄνομα λέγεσθαι, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἥττον αὐτὸ εἶσθαι, καὶ οὕτω πάλιν μίαν Θεότητα πᾶσι τρόποις προσβέβουσι Πατὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν ἐνέργειαν εἰποι τις, ἀνάθεμα.

Ἀλλ' ὅτι μὲν οὐ δυνατόν τις δύο ταῦτα· καὶ πολλὰς Θεότητας εἰς μίαν τῷ ἀριθμῷ συνελθεῖν, ὡς ἐκπονήσαντες οὗτοι ψυχροὶς ῥηματίοις, καὶ λόγῳ μόνον μίαν εἶναι κατ' ἐξουσίαν φασί, τοὺς διδασκάλους, ἐπὶ τούτοις συκοφαντοῦντες, προτοῦσι γανήσεται.

A accusatio : Quod nimirum ille, in quibusdam eorum librorum, quos scripsit, duas ac plures Deitates scribat, quæ emineant, et quæ inferiores existant. Huncque sapius sermonem ac dicam repetentibus ac concerpantibus, hasque utique voces accusantibus, ait Thessalonicensis : « Exigua mihi verborum ratio est : de dogmatis rebusque certamen habeo. » Paucisque interjectis : Ego sane duas aut plures distinctas Deitates in sancta Trinitate, ita nimirum ut alia quidem Patris sit, alia Filii, alia Spiritus sancti, nec sensi unquam, nec sentio ; sed operationes quasdam et processiones natura et ab æterno Deo competentes, Deitatis nomine appellavi, existimans me consentaneè sonctis loqui.

B Quamobrem ex dictis clare liquet, plures eos Deitates increatas fateri, easdemque illas res esse affirmare. Quod autem negavit, dicens : Nec sensi unquam, neque sentio, ut solummodo simplicioribus furum faceret, et in quibus minime accusabatur, illa inficiatus est. Neque enim crimina inferebant, quasi aliam Patris aliamque Filii, atque aliam Spiritus sancti Deitatem diceret, sed quod unum Deum in essentiam et operationem, seu etiam operationes, divideret, quas singulis increatam Deitatem, et rem in Deo ab ejus distinctam essentiam, ac ab ea aliam, vocaret. Denique, cur has Deitates resque esse affirmet, in sequenti illius statim subiecit rationem. Subdit enim : Hæc vero dixi, derectans adversus Barlaamum illum et Acindynum, qui solam Dei essentiam increatam dicant ; tanquam nimirum etiam alia sit præter ipsam, quin et multæ, uti ipse fatetur. Itaque quod it inficiat, id fatetur ; perindeque est ac si diceret : Unam dico, et non unam ; et, unam dico et plures. Clare enim affirmavit, dicens : Sed divinas operationes ac processiones, natura et ab æterno Deo competentes, Deitatis nomine appellavi. Hæc autem sunt operationes, quas ab essentia distinguit, et esse increatas ait, ut quæ natura et ab æterno Deo competant, ac diserte Deitates vocat.

D Hæc ipsa confirmant in anathematismis, quos Synodico adjunxerunt, adversus eos qui multas eorum deitates non confitentur. Clamant enim : His qui sentiunt ac dicunt, Deitatis nomen duntaxat dici de divina essentia, et non confitentur, justis sanctorum divinitus inspiratas de Deo sententias ac voces, nec non Ecclesiæ pium sensum, nihilominus etiam de divina operatione dici ; sicque unam rursus modis omnibus Deitatem asserunt, Patris et Filii et Spiritus sancti, sive operationem quis dicat, anathema sit.

Enimvero fieri non posse ut duæ hæc ac plures Deitates in unam numero coeant, uti frigidis oculis isti somniantes affirmant, solumque ratione unam esse secundum potestatem, quod ita sentiunt ac docent magistros calumniantes, ex sequentibus

liquebit. Nec enim satis illis fuit, ut sic quovis modo Dei essentiam et operationem inter se dividerent easque distingui dicerent; verum etiam multos in eis discretionis ac oppositionis modos adhibuerunt, quorum nullo fieri potest, ut essentia et operatio reipsa in unum convenient, unaque Deitas existant, uti hi simplicioribus falso suadent. Porro examinemus. Horum enim nonnullos, illorum probro, seu potius ut eorum falsa opinio ac sententia palam fiat ac evertatur, ex illis quos confessi sunt creduntque, in ea quam synodice ediderunt, ipsorum religionis atque fidei nova regula (tomo scilicet) hic loci exponemus.

Primus itaque discretionis essentiae et operationis modus, ut illi suo de Deo sensu existimant, in eo est, quod in Deo aliud essentia Dei est, aliud in eo non est ejus essentia. Secundus, quod in Deo aliud est trine subsistens ejus natura, atque aliud non subsistens aut persona. Unde et aiunt in Tomo, velut ex persona eorum qui hanc tueantur positionem, sic eis concepto sermone hacque verborum forma: *Sed neque aliud quid aio Deitatem præter trine subsistentem Deitatem, nec essentialiam divinam aut angelicam, nec hypostasim seu personam, sed operationes quasdam ac processiones seu emanationes, natura et ab æterno Deo competentes, Deitatis nomine appellavi.* Rursumque in eodem Tomo, post jam dicta quæsitæ, de luce in monte Thaborio (etenim hanc quoque unam multarum numeroque superiorum operationum statuunt, cuius per se vis circa ea quæ collucebant ac illustrabantur) in hæc verba concludunt: *Increatum esse lumen Dominicæ Transfigurationis, nec illud Dei essentiam esse.* Itemque in suis Anathematismis, qui dicant ac confiteantur: *Lumen quod in Dominicæ Transformationis monte eluxit, increatum esse; negent tamen illud esse superessentialiam Dei essentiam, quod hæc omnino invisibilis, extraque omne commercium maneat, sed potius claritatem naturalem seu gloriam esse dicant superessentialis essentiae, ex illa indivise manantem, Deique clementia ac benignitate illis factam conspicuam, qui mente purgati essent; cum qua gloria ac claritate, Dominus noster ac Deus venturus est in secundo tremendoque suo adventu, ut judicet vivos et mortuos.* Rursumque in iisdem: *His qui non confitentur, juxta divinas sanctorum voces ac sententias, piisque Ecclesiæ sensum, nec creaturam esse diviniissimum illud lumen, nec Dei essentiam, sed increatam ac naturalem gratiam illustrationemque et operationem, ex ipsa divina essentia inseparabiliter semper manantem, anathema sit.* Rursumque in eodem Tomo circa finem quæstionum: *Nobis vero omnino sermo est, non de hac operatione atque virtute (de Filio scilicet et Spiritu) sed de communi trine subsistentis Deitatis, quæ non est hypostasis ac persona, sed natura, altiorique supra naturam ratione, unicuique divinarum hypostaseon seu personarum inest. Hæc quidem communiter sentiunt ac*

Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς οὕτως τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν πρὸς ἄλληλα διελόντες, καὶ διαφέρειν εἰπόντες ἠρκέσθησαν· ἀλλὰ καὶ πολλοῖς τρόποις ἐπ' αὐτῶν διακρίσεως καὶ ἀντιθέσεως ἐχρήσαντο, ὧν κατ' οὐδένα δυνατὸν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν πραγματικῶς εἰς ἓν συμβῆναι καὶ μίαν εἶναι Θεότητα, ὡς οὗτοι γε τοὺς ἀπλουστεροὺς ἐξαπατῶσι. Σκοπῶμεν δέ. Τούτων γὰρ ἐνίους εἰς ἀσχυρὴν αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῆς ψευδολογίας τῶν ἀνδρῶν παράστασιν καὶ ἀνατροπὴν, ἐξ ὧν ὡμολόγησαν καὶ πιστεύουσιν ἐν τῇ ἐκτεθέντι συνοδικῇ τῆς θρησκείας καὶ πίστεως αὐτῶν καινοφωναί ὄντι τῷ Τόμῳ ἐνθῆσομεν.

Πρῶτος μὲν οὖν τρόπος διακρίσεως οὐσία; καὶ ἐνέργεια; ἔστιν, ὡς αὐτοὶ θεολογοῦσιν, ὅτι τὸ μὲν ἐπὶ Θεοῦ ἡ οὐσία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῦ ἡ οὐσία αὐτοῦ· δεύτερος, ὅτι τὸ μὲν ἐπὶ Θεοῦ ἡ τρισυπόστατος ἔστιν αὐτοῦ φύσις· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ὑπόστασις· καὶ διὰ τοῦτο φασιν ἐν τῷ Τόμῳ ὡς ἀπὸ τῶν τῆς θέσεως ταύτης προστάντων, σχηματίζοντες τὸν λόγον· Ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο τί φημι Θεότητα ἐκτὸς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, οὔτε οὐσίαν θείαν ἢ ἀγγελικὴν, οὔτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ προόδους τινὰς, φύσει καὶ ἐξ αἰδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς Θεότητος ἐνδοματι προσηγόμενα. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ Τόμῳ μετὰ τὰ πρὸειρημένα ζητήματα περὶ τοῦ ἐν τῷ Θαβωρίῳ φωτός (καὶ τοῦτο γὰρ μίαν τῶν πολλῶν καὶ ὀναριθμῆτων ἐνεργειῶν τίθεισιν, ἐνεργοῦσαν καθ' ἐξουσίαν περὶ τὰ ἐλλαμπόμενα καὶ φωτιζόμενα), συμπεραίνουσιν οὕτως· Ὅτι ἀκτιστὸν ἔστι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως· καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Πάλιν ἐν ταῖς Ἀναθεματισμῶς αὐτῶν, τῶν ἐμολογούντων. Τὸ ἐκλάμπειν φῶς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως ἀκτιστον· μὴ μέντοι γε αὐτὸ εἶναι λεγόντων τὴν ὑπερουσίον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν, ὡς ἐκείνης ἀσφάτου παντάπασιν καὶ ἀμεθέκτου μενούσης, δόξαν δὲ μᾶλλον λεγόντων αὐτὸ φυσικὴν τῆς ὑπερουσίου οὐσίας, ἐξ ἐκείνης προιοῦσαν ἀδιαιρέτως, καὶ ἐπιφανιομένην διὰ φιλανθρωπίας Θεοῦ τοῖς κεκαθαρμένοις τὸν νοῦν· μεθ' ἧς δόξης ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἡξεῖ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ γρηκτὴν αὐτοῦ παρουσίαν, κρίνων ζῶντας καὶ νεκρούς. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς. Τοῖς μὴ ὁμολογοῦσι κατὰ τὰς τῶν ἀγίων θεολογίας καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰσεσθὲς πρόδημα μήτε κτίσμα εἶναι τὸ θεϊκώτατον ἐκείνο φῶς, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἀκτιστον καὶ φυσικὴν χάριν καὶ ἐλλαμψίαν καὶ ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως ἀεὶ προιοῦσαν, ἀνάθεμα. Πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ Τόμῳ περὶ τὸ τέλος τῶν ζητημάτων, Ἡμῖν δὲ ἀρετῶς ὁ λόγος οὐ περὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, ἥρουν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ οὗς κοινή τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἥτις τὴν οὐκ ὑπόστασις ἔστιν, ἀλλὰ φύσει καὶ ὑπερφανῶς πρόσσωσιν ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Ταῦτα μὲν κοινῇ θεολογοῦσιν· ἰδίως δὲ ὁ τῶν δογμάτων τούτων πα-

De septimo autem in quarta quæstione aiunt: *A* Qui autem creatam divinam operationem dicunt, quæ insignitur divina natura, ipsam quoque necessario divinam naturam creatam exhibent ac representant.

Octavus modus distinctionis essentia et operationis, quod divina essentia omnino imparticipabilis est; ejus vero operatio, participabilis. Nonus, quod essentiam quidem indivisibilem statuunt, operationem vero divisibilem. Decimus, quod essentiam innominabilem dicant, operationem vero ejusmodi quæ nomen habeat. Undecimus, quod essentiam quidem inintelligibilem omnique conceptu majorem asserant, operationem vero quæ intelligatur ac mente concipiatur. Duodecimus, quod essentiam quidem invisibilem, operationem vero visibilem doceant.

In prima enim quæstione, ubi distinctionem quæ est penes causam et quod est ex causa, seu effectum, ostendissent, aiunt: *D*istinguuntur vero inter se, ea etiam ratione, quod divina operatio participetur ac indivise dividatur et nominetur, ac quodammodo, quamvis obscure, ex effectibus suis intelligatur; essentia vero imparticipabilis et indivisibilis ac innominabilis sit, ut quæ nimirum omni nomine sit superior ac prorsus inintelligibilis, quibus quatuor istos oppositionum modos una contextuunt.

De duodecimo autem in ultima quæstione, de lumine scilicet Thaborio sermonem habentes, aiunt: *Sed et omnes sancti, illustrationem et claritatem seu splendorem, et Deificationem et Deitatem ipsum vocant, paulo etiam visu firmiorem.* Nimirum visibile illud, quod paulo etiam visu firmiorem dicunt, astruentes. Clarius enim vero horum dogmatum Pater, in suo *Barlaamites et Orthodoxos* dialogo, in hæc verba rem interpretatus est: *Vides hunc Theologum (nempe Gregorium) non solum invisibilem Deitatem novisse, sed et visibilem? quæ et ipsa increata sit, quandoquidem est et ejus lumen.* Ac rursus in eodem dialogo: *Vides aperte, nedum quæ omnimodis invisibilis et inintelligibilis est ac imparticipabilis, sed et quæ sanctis duntaxat videri potest et participari et intelligi, Dei Deitatem esse.*

Tertius decimus discretionis modus est, quod Dei essentiam immobilem dicunt; operationem vero motum quartus decimus, quod essentiam absolutam; operationem vero, habitudinem seu relationem. Quintus decimus, quod essentiam inimitabilem; operationem vero, imitationem ac quod imitatione editur portento comminiscuntur.

Sane talia asserunt in prima quæstione; aiunt enim: *Sed neque tanquam extra divinam essentiam sit, esse illam existimavimus, sed qui essentialem et naturalem hunc Dei motum esse, ut theologi sentiunt, sciunt, ex divina essentia tanquam ex jugi fonte progredi dicimus ac scaturire.* Manifestum ergo est, tanquam ex immobili divina essentia, ejusmodi motum procedere. Non enim motus

Περὶ δὲ τοῦ ἐκδόμου ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ζητημάτων λέγουσιν. *Οἱ δὲ λέγοντες κτιστὴν τὴν θεῶν ἐνέργειαν, ὡς ἡ θεία φύσις χαρακτηρίζεται, κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης παριστῶσι καὶ τὴν θείαν φύσιν.*

Ὁ γὰρ τρόπος διαφορᾶς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὅτι ἡ μὲν θεία οὐσία παντάπασιν ἀμέθεκτος ἐστὶ· μεθεκτὴ δὲ ἡ αὐτῆς ἐνέργεια. Ἐννατος, ὅτι τὴν μὲν ἀμέριστον γίνονται, τὴν δὲ μεριστὴν. Δέκατος, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν ἀνώνυμον φασί, τὴν δὲ ἐνέργειαν ὀνομαζομένην. Ἐνδέκατος, ὅτι τὴν μὲν ἀπερινόητον, τὴν δὲ νοούμενην λέγουσι. Δωδέκατος, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν ἀόρατον, τὴν δὲ ἐνέργειαν ὁρατὴν δογματίζουσιν.

Ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων, μετὰ τὸ ἀποδείξαι τὴν κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατὴν διαφορὴν, φασί· *Διειρητόχασιν δὲ ἀλλήλων καὶ τῷ τὴν μὲν θείαν ἐνέργειαν μετέχεσθαι ἀμερίστως, καὶ ὀνομαζεσθαι καὶ νοεῖσθαι πως, εἰ καὶ ἀμυδρῶς, ἐκ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων· τὴν γὰρ μὴ οὐσίαν ἀμέθεκτον καὶ ἀμέριστον καὶ ἀνώνυμον εἶναι, ὡς ὑπερώνυμον δηλοῦν· ὅτι καὶ ἀπερινόητον παντελῶς, ἅμα τοὺς τέσσαρας ἐν τοῦτοις συνεξυφάναντες τῶν ἀντιθέσεων τρόπους.*

Περὶ δὲ τοῦ δυοκαιδεκάτου ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν ζητημάτων περὶ τοῦ ἐν τῷ θαβωρίῳ φωτὸς τὸν λόγον διθέν ποιούμενοι, φασίν· Ἄλλα καὶ πάντες αὐτὸ οἱ ἄγιοι ἐλλαμύνειν λέγουσι καὶ λαμπρότητα καὶ θέωσιν, καὶ θεότητα, μικροῦ στεφρότεραν καὶ ὕψους· τὸ ἑρατὴν διθέν, ἀπὸ τοῦ μικροῦ στεφρότεραν καὶ ὕψους κατασκευάζοντες. Σαφέστερον δ' ὅμως ὁ τῶν δογμάτων τούτων Πατὴρ ἐν τῷ κατὰ *Βαρλααμίτην* καὶ Ὁρθόδοξον διαλόγῳ αὐτοῦ τοῦθ' ἠρμήνευσεν οὕτως· Ὁρᾷς ὅτι οὗτος ὁ θεολόγος (δηλαδὴ Γρηγόριος) οὐ μόνον ἀόρατον οἶδε τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ ὁρατὴν ἀκτιστον καὶ ταύτην οὖσαν, ἐπειδὴ περ καὶ τὸ κατὰ αὐτὴν φῶς. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ· Ὁρᾷς σαφῶς ὡς οὐ μόνον ἡ παντάπασιν ἀόρατος καὶ ἀπερινόητος καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῖς ἁγίοις μόνοις ἑρατὴ καὶ μεθεκτὴ καὶ νοητὰ θεότης τοῦ θεοῦ ἐστίν.

Τρισκαιδέκατος τρόπος διακρίσεως ἐστὶ, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀκίνητόν φασιν, τὴν δὲ ἐνέργειαν κίνησιν. Τεσσαρεσκαιδέκατος, ὅτι τὴν μὲν ἀίχτην, τὴν δὲ σέβιν. Πεντεκαιδέκατος, ὅτι τὴν μὲν ἀμίμητον, τὴν δὲ μίμησιν ὁμοῦ καὶ μίμημα τερατεύονται.

Τὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων κατασκευάζουσι· φασί γάρ, Ἄλλ' οὐδ' ὡς ἔξω τῆς θείας οὐσίας αὐτὴν ὑπεκλήψαμεν εἶναι, ἀλλ' οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ταύτην τοῦ θεοῦ κίνησιν οὖσαν κατὰ τοὺς θεολόγους, εἰδότες, ὡς ἐκ πηγῆς ἀερένδου φαιέν τῆς θείας οὐσίας προέρχασθαι τε καὶ πηγάζειν. Ἀπλὸν οὖν, ὡς ἐξ ἀκινήτου τῆς θείας οὐσίας ἡ τοιαύτη προέρχεται κίνησις. Οὐ

γὰρ ἂν ὡς ἀπὸ κινήσεως κινήσεις εἴη· δεῖσαι γὰρ ἂν καὶ ταύτης ἐπιζητεῖν κίνησιν, καὶ οὕτω μέχρις ὀπίρου. Ἀλλοῖ δὲ ἐν πολλοῖς τῶν ἐξουτοῦ καὶ ὁ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἀνευρηκώς. Ἐν γὰρ λόγῳ, ὃν ἐπιγράφει Ἐλέγχους καὶ ἄτοπον, φησὶ, Καὶ ὡς ἀκινήτου τῆς θείας οὐσίας μενούσης, ἡ Θεότης αὐτὴ κινεῖσθαι καὶ μεταδίδοσθαι πέφυκε. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Οὐ γὰρ δὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ Ἐλισάβετ ἐκλήσθη· ἀκίνητος γὰρ ἐκείνη καὶ ἀναφῆς καὶ ἀχώρητος.

Ὁ μόνον τοίνυν οὕτω τῇ κινήσει καὶ τῷ ἀκινήτῳ τὴν θεῖαν διακρίνουσιν οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' ὥσπερ εἴρηται, καὶ τῇ σχέσει καὶ τῷ ἀσχετῷ, καὶ τῇ μιμήσει καὶ τῷ ἀμιμήτῳ, ἐν ᾧ πασι μετὰ παρρησίας, ταῦτα κατασκευάζοντες, ἀφ' ὧν ὁ θεὸς καλῶς λέγων ἐπ' ἄλλων εἴρηκε Διονύσιος, Ὅτι καθόσον ὁ ἄσχετος καὶ ἀμίμητος ὑπερέχει τῶν μιμήσεων καὶ τῶν σχέσεων. Τὸ γὰρ ἄσχετον καὶ τὸ ἀμίμητον ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας ἐξήλαθον, τὰς δὲ σχέσεις καὶ τὰς μιμήσεις ἐπὶ τῶν ἀκρίστον καὶ συσιῶν καὶ οὐσιωδῶν, ὡς φασὶν, ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, αὐτῷ ἐνυπαρχουσῶν.

Καὶ μέντοι λαμπρότερον καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ζητημάτων περὶ τούτων διεξίτασι. Ζητηθέντος γὰρ, φασὶ, καὶ τούτου παρὰ τῆς θείας συνόδου, Εἴπερ εἰπέ τις τῶν ἁγίων ἀκτιστορ εἶναι τὴν Θέωσιν· καὶ εἴπερ ἡ σχέσις καὶ τὸ μίμημα καὶ ὑπέστη, καὶ ἐπὶ τῶν ἀκρίστον λέγεται, προσκόμισαν ρήσεις τῶν ἁγίων, οὐκ ἀεὶ ἐπὶ τῶν κτιστῶν δηλούσας ταῦτα λέγεσθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα, Ὡστε οὐδὲ ἡ θεοποιὸς δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὴ ἡ Θέωσις, ἐστὶ κτιστὴ, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεοποιούμενα.

Ἐξαδέκατος τρόπος διαφορᾶς ἐστίν, οἷον τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὑπερκεῖσθαι φασὶ τῆς ἐαυτοῦ ἐνεργείας, τὴν δὲ ἐνέργειαν αὐτοῦ ὑφείσθαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Καὶ διῆτα καθόλου περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐκτίτητα ταύτην διαφορᾶς ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν ρητέων ζητημάτων τοῦ Τόμου φασὶ. Μετὰ δὲ τὸ γαρήναι τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, Θεότητα ὀνομαζόμενῃ, ἐζητήσαμεν ἀποδείχθηναι παρὰ τῶν θεολόγων, εἰ τῆς θείας ἐνεργείας ταύτης, καὶ τῶν περὶ αὐτὴν οὐσιωδῶς θεωρουμένων, ὑπέρκειται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ πάντων κηρυττόμενον τῶν ἁγίων. Ἰδίως δὲ καὶ ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀκίνδυνον αὐτοῦ ἐπιστολῇ τὰδε φασίν, Ἐστὶν ἄρα Θεότης ὑφειμένη, ὥς οὐ οὐσίαν τῆς ὑπερκειμένης· καὶ οὐ Θεότης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκτιστος Θεότης· καὶ ὑπὲρ ταύτης τὴν Θεότητά ἐστιν ὁ Θεός. Ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς τὸν νομοφύλακα Συμεώνην λέγῳ, Εἰ μὴ γὰρ ὑφειμένη ἢ ὑποκειμένη ἢ ὑποβεβηκυῖα, ἢ τι τοιοῦτον ἢ ἐνέργειαν λεγθεῖν, οὐκ ἀληθῶς ὁ μέγας Διονύσιος, καὶ ὅσοι κατ' αὐτὸν, ὑπερκειμένην εἶναι διδάσκουσι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· οὐ

PATROL. GR. CLII.

A quasi ex motu exstiterit. Nam et hujus quoque motus quærendus sit, et sic in infinitum. Declarat tamen etiam in multis suarum lucubrationum, quorum primus auctor ac inventor est. In oratione enim seu libro, cui titulum voluit: *Consutationes et absurda*, ait: *Divina essentia manente immobili, Deitas hæc natura habet ut moventur ac impartiatur.* Rursusque in eodem: *Aliud sane enim Elisabeth Spiritus sancti essentia impleta est; est enim hæc immobilis, et quæ nec tangi nec capi potest.*

Non solum autem in eum modum penes motum et immobilem divinam discernunt essentiam et operationem, sed etiam, ut dictum est, penes relationem seu habitudinem, et quod absolutum est, imitatio nem seu habitudinem, et quod inimitabile est, hæc in omnibus palam asserentes, ex iis quæ Dionysius, de aliis loquens, ipse rite saneque locutus est: *Quantum scilicet qui absolutus ac inimitabilis est, imitationes præcellit ac relationes seu habitudines.* Absolutum enim et inimitabile de essentia divina acceperunt; relationes vero seu habitudines et imitationes de increatis et naturalibus et essentialibus, ut vocant, in eo existentibus, Dei operationibus.

Clarius quoque etiam in quarta questione de his disserunt. *Mota enim*, inquit, *hinc etiam a sancta synodo questione: Num quis sanctorum incretam Deitatis gratiam dixerit, ac num etiam relatio seu habitudo et imitatio seu simulacrum, tum vere existant, tum de incretis dicantur, allate sunt sanctorum auctoritates, declarantes, hæc non semper dici de iis, quæ creata sunt.* Paucisq; interjectis: *Quocirca nec deificum Spiritus sancti donum, ipsa scilicet Deitatis gratia, creata est, eo quod relatio est ac habitudo erga illos, qui Deitate donantur.*

Sextus decimus distinctionis modus est, quod Dei essentiam eminere dicunt ac sua operatione superiorem; operationem vero inferiorem illa gradum tenere. Universimque de distinctione penes hanc inæqualitatem, quinta dictarum questionum, quæ in Tomo habentur, aiunt: *Posteaquam vero liquido constitit, divinam operationem Deitatem vocari, quæsimus demonstrari a theologis, num Deus essentialiter divine operationi atque his quæ essentialiter circa eam considerantur, emineat; visumque est istud etiam uno sanctorum omnium calculo prædicari.* Peculiariter autem etiam Palamas in sua adversus Acinlynium epistola, hæc ait: *Est ergo Deitas, quæ inferior est, donumque est ejus quæ sit superior et quæ illi eminentior est: nec solum Deitas, sed quæ increata Deitas sit; supraque illam Deitatem Deus existit.* Itemque in libro adversus Symeonem, legum custodem ac præsidem: *Nisi enim submissa aut subjecta vel inferior, sive quid ejusmodi operatio dicta fuerit, non vere magnus Dionysius, alique ejus generis Patres, eminere docent Dei essentiam.*

ac illa *superiorem esse*. Non enim *eminere* est, nisi ubi quid *eminenti inferius est*. Quamobrem, si juxta sententiam synodi, visum est *divinam* operationem esse Deitatem : hocque ostenso, quæsitum abunde est, num Deus essentialiter illi emineat sitque ea superior : quod et uno omnium calculo aiunt prædicari : quomodo non perspicue, tum ex his quæ comuni consensu, tum quæ seorsim, ab eo qui istarum dogmatum auctor fuit, scripta sunt, ipsa Deitas dicatur inferior ac minor, Deusque essentialiter eminens ac illa superior? Hoc enim etiam illi quasi liberalius admittunt, sic absolute concludentes : *Siquidem Deus essentialiter sua Deitate superior est*, ut illequeat per eas auctoritates, quibus in hac parte calumniose utuntur, cur distinctionem penes excellentiam ac submissionem undique commenti sint. Hoc enim illis moribus comparatum, ne a seipsis loqui videantur, in quibus palam est eos blasphemare : sed cujusdam vetustiorum per calumniam adducta sententia, eandem ipsam nudam subjiciunt ; ea scilicet quæ dicta ab eis sunt in suum detorquentes scopum, ut suam inde nequitiam astruant. Idque hic etiam præstare omnino convincuntur. Deum enim essentialiter sua operatione (quæ ipsa Deitas nuncupatur) majorem illique eminere, adducta auctoritate probantes, per ea quæ adduxerunt, quod modis eminent declararunt. Atque aliud quidem ordine aliud quantitate, aliud qualitate.

Ac sane decimus septimus illis adinventus est distinctionis modus penes ordinem, ratione prioris ac posterioris ; quem utique distinctionis modum tum ex magno Basilio astruunt, dicente in suis *Confutationum* libris, de discretionem quæ occurrit in divinis personis, non de essentia et operationis, ut illi existimant, ipsa distinctione : *Aliud quoddam est ordinis genus*, ac subjungente : *In ejusmodi enim prius causam dicimus ; posterius, quod est ex causa* : tum ex magno Athanasio, dicente, *Nomen Deus natura posterius est*. Quia igitur divina quidem essentia causa est, divina vero operatio ex causa est, colligunt priorem esse divinam essentiam, posteriorem vero divinam operationem.

Decimus octavus illis adinventus est distinctionis modus, penes necessariam consecutionem, quod divina quidem essentia præeat, ut id quod ad naturam spectat, divina autem operatio sequatur, ut id quod ad voluntatis sententiam. Ac probare nituntur ex verbis magni Athanasii, dicentis (alio tamen sensu) a versus Arianos in hunc modum : *Siquidem Deo tribunt velle, quod attinet ad non entia, quidam agnoscunt in Deo quod est voluntate superius* ? Ac rursus dicentis : *Quemmodum voluntati opponitur, quod est præter voluntatis sententiam, ita eminet, præterque voluntati, quod ex natura est*. Ex his enim necessariam inferunt consecutionem, quando quidem quod ex natura est, voluntati eminet, illaque superius est ; divina autem voluntas est Dei operatio ; fit ergo ut quod ex natu-

Α γάρ *ἔστιν ὑπερκεῖσθαι, μὴ ὄντος τοῦ ὑποδεχόμε-
τος*. Ὅστε ἐι κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου Θεό-
της μὲν ἀνεφάνη ἡ θεία ἐνέργεια· μετὰ δὲ τὸ τοῦτο
δειχθῆναι, ἐξητήθη προσποδείχθηναι, ἐι ὑπέρκει-
ται ταύτῃ κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· ὃ καὶ ἀνεφάνη παρὰ
πάντων, ὡς φασί, κηρυττόμενον, πῶς οὐ περιφρα-
νῶς ἐκ τῶν κοινῇ καὶ τῶν ἰδίως τῷ πατρὶ τῶν
δογμάτων τούτων συγγεγραμμένων αὐτῇ μὲν ὑφει-
μένη Θεότης ἂν λέγοιτο, ὑπερκεῖμενος δὲ ταύτης
κατ' οὐσίαν ὁ Θεός ; Τοῦτο γάρ καὶ αὐτοὶ προσπι-
διψιλεύοντα συμπεραίνοντες οὕτως· ἀπλῶς, *Εἰ ὑπέρ-
κεῖται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός τῆς ἐαυτοῦ Θεότητος*,
ἀναφανέντος, δι' ὧν συκοφαντοῦσιν ἐν τούτῳ τῷ μέ-
ρει ρητῶν, τοῦ χάριν πανταχῶς τὴν καθ' ὑπερχοῖν
καὶ ἐλάττωσιν ἐμυθεύσαντο διαφοράν. Ἔθος γάρ
αὐτοῖς μὴ δι' ἐαυτῶν δοκεῖν λέγειν, ἐν οἷς ἐπιδηλοῖ
φαίνονται βλασφημοῦντες, ἀλλὰ τινος τῶν παλαιτέρων
συκοφαντήσαντες ῥήσιν, αὐτὴν ταύτην ἐπιφέ-
ρειν γυμνῇ, τὰ ἐπ' ἄλλων εἰρημένα πρὸς τὸν σκο-
πὸν αὐτῶν βιαζόμενοι, εἰς παράστασιν τῆς ἐαυτῶν
ἀνομίας. Ὁ κίνταυθα ποιοῦντες ἐλέγχονται. Τὴν
γάρ τοῦ δι' ὑπέρκειται ὁ Θεός κατ' οὐσίαν τῆς ἐαυ-
τοῦ ἐνεργείας, Θεότητος ὀνομαζομένης, κατασκευῇ
γάρ παράγοντες, ὡσαύτως ὑπέρκειται δι' ὧν παρή-
γαγον δεδηλώκασι. Καὶ τὸ μὲν τάξει φασί, τὸ δ' ἀκο-
λουθήσει κατ' ἀνάγκην συμβαινούσῃ, τὸ δὲ θέσει,
τὸ δὲ ποσότητι.

vocant, aliud necessaria consequentia, aliud situm,

Καὶ γοῦν ἐπτακαίδεκατος τρόπος διαφοράς αὐτοῖς
ἐπινενόηται παρὰ τὴν τάξιν, κατὰ τὸ πρότερον καὶ
τὸ δεῦτερον· ὃν δὴ τρόπον διαφοράς ἀπὸ τοῦ
μεγάλου Βασιλείου κατασκευάζουσιν, εἰρηκότες ἐν
τοῖς Ἀντιρρητικοῖς περὶ τῆς ἐν τοῖς θεοῖς προσώ-
ποις διακρίσεως, ἀλλ' οὐ περὶ τῆς, ὡς αὐτοὶ φασιν,
οὐσίας καὶ ἐνεργείας διακρίσεως, Ὅτι *ἔστι τι
τάξεως εἶδος, καὶ ἐπαγρόντος, Ἐν τοῖς τοιοῦτοις
γάρ πρότερον τὸ αἰτίον λέγομεν, δεύτερον τὸ
αἰτιατόν*· ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, φησαν-
τος, *Τὸ, Θεός, ὄνομα δευτέρον ἔστι τῆς φύσεως*.
Ἐπεὶ τοίνυν αἰτία μὲν ἔστιν ἡ θεία οὐσία, αἰτιατὴ
δὲ ἡ θεία ἐνέργεια, συνάγουσιν ὅτι πρότερον μὲν ἡ
θεία οὐσία, δεύτερον δὲ ἡ θεία ἐνέργεια

Οὐκαὶ καὶ δεκάτος τρόπος διαφοράς αὐτοῖς ἐπι-
νενόηται, κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθήσιν· ὅτι ἡ μὲν
θεία οὐσία προηγείται, ὡς τὸ παρὰ φύσιν· ἡ δὲ
θεία ἔπεται ἐνέργεια, ὡς τὸ παρὰ γνώμην. Ὅπερ
ἀπὸ τῶν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου περὶ τῶν δεικνύ-
ναι, εἰρηκότες, κατ' ἄλλην ἐννοιαν, κατὰ τὴν
Ἀρειανῶν οὕτως, *Εἰ τὸ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ
ὄντων διδόναι τῷ Θεῷ, διὰ τί τὸ ὑπερκεῖμενον
τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ ;
καὶ πάλιν λέγοντες, Ὅσαπερ ἀντίκειται τῇ βουλήσει
τὸ κατὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρκειται καὶ προηγείται
τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν*. Ἐκ τούτων γάρ
τὴν ἀκολουθήσιν ἀναγκαίαν εἰσάγουσιν, ὡς ἐπὶ τῇ
βουλήσεως ὑπέρκειται τὸ κατὰ φύσιν· ἡ δὲ θεία
βούλησις τοῦ Θεοῦ ἔστιν ἐνέργεια· ὑπέρκειται ἄρα
καὶ τῆς θείας ἐνεργείας τὸ κατὰ φύσιν. Ἀλλ' οὕτω

ψηλὸν ὁ διδάσκαλος, ὑπέρκειται καὶ προηγείται ἂν τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν, ὡς περ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην· ὡς ἄρα λοιπὸν τὸ κατὰ φύσιν πρὸς τὸ παρὰ γνώμην κατὰ τὴν αὐτὴν ὁκολούθησιν ἔψεται, καὶ ἡ θεία ἐνέργεια τῇ θείᾳ οὐσίᾳ.

Ἐνεακαίδεκάτος τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς ἐφεύρηται, κατὰ θέσιν. Ἡ μὲν θεία οὐσία ἀνωτέρω τυγχάνει, ἡ θεία ἐνέργεια κατωτέρω. Καὶ τοῦτο ἃ ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλεῖος συκοφαντοῦντες βούλονται παριστᾶν, λέγοντος, *Ὡς εἰ τι νοήσεις τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τοῦ Πνεύματος κατωτέρω.* Ἐξ οὗ συμπεραίνοντες φασίν, *Τίνα οὐκ εἶναι τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, ἢ δῆλον ἐστὶ τὰ προαιώνια; Τὰ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων ἀκτιστά πάντα, ὡν ἀνωτέρω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗτος ὁ θεὸς ἀνὴρ εἰρηκεν.*

Εἰκοστὸς τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς μεμυθολόγεται κατὰ ποσότητα· ὅτι ἡ μὲν θεία οὐσία ἀπειράκις ἀπείρως ὑπέρκειται· ἡ δὲ θεία ἐνέργεια ἀπειράκις ἀπείρως ὑφέται. Καὶ τοῦτο παριστᾶν ἐθέλοντες, ἐπιτρέφουσιν, τὸν θεῖον συκοφαντοῦντες Μάξιμον, περιζανέστατα τὴν τοιαύτην παράβασιν ἐπὶ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων εἰρηκότα, ὅτι πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπείρως ὁ θεός ὑπερεξήρηται· ὥπερ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς, ἣν εἶπον, ἀκίστου φυσικῆς καὶ οὐσιώδους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἐξέλαβον· κἀντεῦθεν ἐκ τούτου συνάγουσιν ὅτι ἐπεὶ ἡ θεία ἐνέργεια τῶν μεθεκτῶν οὐσα φαίνεται, πῶς οὐ καὶ ταύτης ἀπείρως ὁ θεός ὑπερεξήρηται;

Ἐντεῦθεν καὶ ὁ εἰκοστὸς πρῶτος, τῆς διαφορᾶς αὐτοῖς προσπεπόρισται, παρὰ τὰς κατὰ ποιότητα ὑπερβάσεις καὶ ὑφέσεις, ὅτι ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ ὄντα ἅγια (1) ὑπερέχει· ἡ δὲ ἐνέργεια ὡς τὰ οὐκ ὄντα ἅγια ὑπερέχεται· ἃς ὑπερβάσεις καὶ ὑφέσεις κατὰ ποιότητα ἀπὸ δύο τινῶν μάλιστα κατασκευάζειν νομίζουσι τοῦ μεγάλου Διονυσίου ῥητῶν, καὶ τοῦτο πάντῃ παρὰ τὸν τοῦ ἁγίου τούτου σκοπὸν· ἐνὸς μὲν ῥητοῦ, τοῦ Γαίω τὴν ἀπορίαν ἐπιλύοντος, ζητοῦντι

ra est etiam divinæ operationi emineat illaque superius existat. Verum sic ait Athanasius : *Eminet præterque voluntati quod ex natura est, haud secus ac voluntati opponitur, quod est præter voluntatis sententiam.* Jam itaque secundum eandem consecutionem, quod est ex natura, sequetur ad id quod est præter voluntatis sententiam, et divina operatio divinam essentiam.

Decimus nōnus illis adinventus est distinctionis modus, penes situm. Essentia enim divina superior est; divina autem operatio inferior. Id vero etiam ex magno Basilio per calumniam nituntur astruere, dicente : *Quamobrem si quid sæculis alterius mente conceperis, illud quoque Spiritu inferius est.* Quo ex dicto concludentes aiunt : *Quænam vero existimandum esse sæculis ulteriora, præter scilicet antea secularia? Quæ autem sæculis priora sunt, omnia increata sunt, quibus divinus vir dixit Spiritum sanctum superiorem esse.*

Vicesimum distinctionis modum commentum sunt penes quantitatem, quod divina essentia infinites infinite superemineat, divina autem operatio infinites infinite subsidat ac inferior existat. Idque ut astruant fucum faciunt, divum Maximum adducen- tes per calumniam, qui apertissime comparisonem ejusmodi de Deo ac rebus ab eo creatis protulerit, nempe Deum infinites infinite eminere, iis omnibus quæ participant ac participantur, quod illi de increata, ut vocant, naturali et essentiali Dei operatione acceperunt; hincque adeo colligunt : *Siquidem divina operatio ex illis videtur quæ participantur, quidni et ei Deus infinite eminet?*

Hinc et illis quasi corollarium loco vicesimus primus distinctionis modus quesitus est, penes qualitatibus (ut sic dicam) superlationes et submissiones. Quod nimirum Dei quidem essentia, ut quæ sunt sancta, superexcedat, operatio vero, ut quæ non sunt sancta, superexcedatur : quas utique qualitatis ratione excellentias ac submissiones, ex duplici maxime magni Dionysii sententia se existimant probare, omnino tamen contra viri sancti mentem. Atque

(1) Ὡς τὰ ὄντα ἅγια. Portentosa omnia Palamitarum de Dei essentia, ejusque operatione; tantis hic a nostro Calera exposita, ut solum memorasse, confutasse sit; quod palam sit, ejus, quam essentialem ac coeternam Deo ἐνέργειαν ponunt, eas esse conditiones, quæ vere creatum aliquid extra Deum illam esse ostendant; proinde ejus effectum, solaque ejus voluntate existens, non necessaria aliqua conjunctione illi coherens. Idque omnino evincit Dionysii uterque locus, hic allatus, quibus illi per summum stuporem nitentur sua confirmare. Ἐνέργεια ergo, non ipse in se, quæ Deus ipse est, summa cum Deo unitate, nihilque reipsa a natura et essentia diversa, sed ejus effectus; majestas ipsa et claritas, ὅθεν, quam Deus extra sui in visionem seipso quandoque amicis impartitur, ad Deum se habet, ut quæ non sunt sancta, iis comparata quæ sancta sunt; quæ ipsa creati ad Deum ratio est : τοῦ μὴ ὄντος πρὸς τὸ ὄν. Tanquam non sint, ac nihil sint, sic sunt omnia, relata ad Deum.

Hocce volunt sic emphatica Dionysii verba, quibus reddendis non satis felix desudavit Corderii industria, potuitque meliora vel a sodali Langelico habere : Priori loco ex ii ad Catum, ὡς θεοαρχίας καὶ ἀγαθοαρχίας ἐπέκεινα, nullo sensu reddit, ac velut esset θεοαρχία καὶ ἀγαθοαρχία, tanquam principium divinitatis et principium bonitatis, cum sit, Superior et ὁ ὑπεράρχων (Deus omni principio eminens) sic dicta divinitate et bonitate, uti etiam divinitatis et bonitatis principio; quod Dei donum vocat, quo et dii et boni efficiamur, participare ab illo; cui proinde liquet eum eminere. Altero loco ex xi De divin. nom., καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ τῶν μετοχῶν, subaudi, ὑπεριδρῶνται, eminet omnibus participantibus et participationibus; Cord. Cum ὁ ἁγίος omnium participantium et participationum auctor. Paulo melius Langelius, Superat ea omnia quæ participant; sed debuit addere, et quæ participantur.

unus locus est, quo Cui dubitationem solvit, quia ab eo quæsierat : *Quinam fiat, ut qui est super omnia, etiam super divinitatis et bonitatis principium existat?* Ostendit quod deitatis ac bonitatis principium dicitur, ipsam esse, quæ ex nobis ad Deum habitudo est ac imitatio; quod et nos Deum imitemur, non ille nos; quæ et illorum quæ deificantur et bonificantur, divinitatis ac bonitatis principium est: quatenus divinitate ac bonitate donantur. Ac velut concludens subdit: *Qui est omnis principii supra quam principium, etiam sic dicta deitatis ac bonitatis, haud secus ac divinitatis et bonitatis principio, superior existit: in quantum inimitabilis, incomprehensusque et absolutus, imitationibus habitudinibusque antecedit, iisque quæ imitantur ac impartiantur.* Alter locus est¹, quo explanat quoniam modo dicatur Sanctus sanctorum et Deus deorum, et Dominus dominorum, et Rex regum; declaratque hæc dicendo, eam designari excellentiam, ut quantum præstant sancta, vel dominantia, vel divina, vel rega, iis quæ non sunt, ipsisque participantibus ipsæ per se participationes, tantum omnibus sublimior sit, qui est super omnia, omnibusque participantibus et participationibus, auctor ipse imitabilis, præcellat.

Hinc manifestissime inveniri dicunt submissam divinitatem, eandemque ipsam participationem nuncupari et imitationem et habitudinem. Explicant vero omnia hæc in fidei suæ formula, ut hoc probent: Postquam nimirum visum est, divinam operationem divinitatem dictam incrementum esse, quævisse demonstrari. Num Deus essentialiter illa superior sit; visumque esse etiam hoc, communi omnium calculo prædicari; illa omnino omnibus confirmantes, quæ dogmatum auctor in suo dialogo, cui titulus *Barlaamites et Orthodoxus*, privatim conscripserat. Ait itaque: *Divinitate* (scilicet deitate donandi facultate) ejus qui cuncta novit, *Deus*, prius quam fiant, quam magnus *Basilus Spiritu* inferiorem dixit, natura vero posteriori magnus *Athanasius*; ea quæ vere divinitas appellatur, quæ circa divinam naturam est, ut *Gregorius Nyssenus* asseruit; hæc nimirum Dei essentia, quæ omne nomen superat, quæ nulla proferri voce potest, circa quam præternæ semper virtutes sunt ac operationes, quæ ipsa divinitas a propria sua operatione nominetur, quomodo non superior existat? Sed et magnus *Dionysius* in medium adducendus est. Ille enim apertius Dei deitates dicit, unamque alteri præcellentem. Rursusque in eodem dialogo: Omnino vero cum hæc virtutes sint rebus superiores (omnia enim quæ participant, ex illis quæ participabilia sunt, ortus sui habent originem), idemque est ac si dicamus, hæc participationes atque virtutes nunquam cœperunt, ut auctor est dicitur *Maximus*; tametsi juxta eundem *Deus* etiam iis omnibus quæ participabilia sunt, infinites infinite amineat. Rursusque libro quarto, *Adversus Acindy-*

παρὰ τοῦ διδασκάλου τούτου, Πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ θεωρχίας καὶ ἀγαθορχίας ἐστὶ, καὶ δεικνύντος ἀγαθορχίαν καὶ θεωρχίαν λέγεσθαι τὴν ἀπ' ἡμῶν πρὸς τὸν θεὸν σχέσιν καὶ μέμνησιν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς μιμούμεθα θεόν, οὐχ ἡμᾶς ἐκείνῳ, ἥτις καὶ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τὰ θεοῦμενα καὶ ἀγαθυνόμενα, καθ' ὃ θεοῦνται καὶ ἀγαθύνονται· καὶ ἐπιφέροντος συμπερασματικῶς, Ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος, καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεωρχίας καὶ ἀγαθορχίας ἐστὶν ἐπέκεινα, καθόσον ὁ ἀμύμητος καὶ ἀσχετος ὑπερέχει τῶν μιμήσεων καὶ τῶν σχέσεων, καὶ τῶν μιμουμένων καὶ τῶν μετεχόντων· ἑτέρου δὲ ῥητοῦ διασαφύντος, πῶς Ἅγιος ἀγίων λέγεται, καὶ θεὸς θεῶν, καὶ Κύριος κυρίων, καὶ βασιλεὺς βασιλέων· καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τῷ ταῦτα λέγειν δηλοῦντος Ὅτι καθόσον ὑπερέχουσιν τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἅγια, ἡ κύρια, ἡ θεία, ἡ βασιλική, καὶ αὐτῶν μετεχόντων αὐτομετοχῇ, κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυσται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μετοχῶν ὁ ἀμέθεκτος αἰτίας.

Ἐκ τούτων σαφέστατον ὑφειμένην λέγουσιν εὑρίσκεισθαι θεότητα, καὶ μετοχὴν τὴν αὐτὴν καὶ μέμνησιν καὶ σχέσιν ὀνομάζεσθαι. Καταστρωνύουσιν δὲ ταῦτα πάντα ἐν τῇ τῆς αὐτῶν πίστει ὁμολογίᾳ, εἰς κατασκευὴν τοῦ, ὅτι μετὰ τὸ φανῆναι τὴν θεῖαν ἐνέργειαν θεότητα ὀνομαζομένην ἀκτιστον, ἐξήτησαν ἀποδεικθῆναι, εἰ ὑπέρεχεται ταύτης κατ' οὐσίαν ὁ θεός· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ πάντων κηρυττόμενον· ἐκεῖνα πάντως διὰ πάντων ἐπικυροῦντες, ἅπερ ὁ τῶν δογμάτων πατὴρ ἐν τῷ κατὰ *Βασιλασμίτην* καὶ Ὁρθόδοξον διαλόγῳ αὐτοῦ ἰδίᾳ συνεγεγένηται. Λέγει γοῦν, Τῆς οὖν θεότητος, δηλαδὴ τῆς ἀφ' αἰωνίου θεατικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, τοῦ τὰ πάντα εἰδότος θεοῦ πρὸ γενέσεως, ἢν κατωτέρω μὲν τοῦ πνεύματος, ὁ μέγας εἰρηκε *Βασίλειος*, δευτέρῳ δὲ τῆς φύσεως ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τῆς κυρίως θεότητος προσαγορευομένης, τῆς περὶ τὴν θεῖαν φύσιν οὐσης, ὡς ὁ Νύσσης ἀπεφάνητο *Γρηγόριος*. Ταύτης οὖν ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερώνυμος, ἡ ἀνεκχώρητος, περὶ ἣν ἀεὶ προαιώνιῳ δυνάμει εἰσι καὶ ἐκέρχωνται, θεότης ἀπὸ τῆς οικίας αὐτῆς ἐνεργείας ὀνομαζομένη, πῶς οὐκ ἂν ὑπερκαίμενη εἴη; Αἰτὶ δὲ καὶ τὸν μέγαν *Διονύσιον* προσηγαγείν· οὗτος γάρ ἐμφανέστερον λέγει τοῦ θεοῦ θεότητα, καὶ τὴν μὴν ὑπερκαίμενην τῆς ἐτέρας. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Πάντως δὲ τῶν δυνάμεων τούτων οὐστὶν ὑπὲρ τὰ ὄντα· πάντων γάρ τῶν μετεχόντων ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἐχόντων τὰ μεθεκτά· ταυτὸν δ' εἰπεῖν αἱ μετοχαὶ καὶ δυνάμεις αὗται οὐδέποτε ἤρξαντο κατὰ τὸν θεὸν Μάξιμον· καίτοι κατὰ τὸν αὐτὸν, καὶ τῶν μεθεκτῶν πάντων ἀπερρώς ἀπερίως ὁ θεὸς ὑπερέξῃται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ

¹ Epist. 2, ad Caium. ² De divin. nom. c. 12.

πρὸς Ἀκίνδυνον τετάρτῳ, οὗ ἡ ἀρχή, Ὑποψιθυρί-
 ρας τολῶν, Ἀλλὰχού δὲ σαφέστερον ὁ θεὸς
 Διονύσιος αὐτὰς μὲν τὰς δυνάμεις καὶ τὰς
 μετοχὰς ὑπὲρ τὰ μετέχοντά φησι· ταυτὸν δ'
 εἰπεῖν, ὑπὲρ τὰ κτίσματα· πᾶν γὰρ κτιστὸν
 μετοχῇ τὸ εἶναι ἔχει· τὸν δὲ Θεὸν ὑπὲρ ταύτας
 τὰς δυνάμεις καὶ τὰς μετοχὰς φησι, γράφων,
 Καθόσον ὑπερέχουσι, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐκ οὖν ὄγλος
 ἐκ τούτων ἡ πᾶσα κατασκευή τῆς ὑπεροχῆς τῆς
 οὐσίας· τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑφέσεως τῆς ἐνεργείας
 αὐτοῦ· ἀναφαίνεται δὲ μάλιστα καὶ ἐκτὸς [forte ἐκ-
 πα] τὴς τρέπου· τῆς ὑπεροχῆς. Ὅσα γὰρ τὰ κτίσματα
 ὑφείναι ὧν μετέχουσι μετοχῶν, τοσούτῳ καὶ αἱ
 μετοχαὶ οὗται τῆς οὐσίας ὑφείναι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' οὐ
 γὰρ ἀπὸ τοῦ ῥήτου τῆς κατασκευῆς τοῦ τῶν
 δογμάτων πατρός· τοῦτο δὲ μετὰ τῆς ἀσβεστίας πολὺ
 καὶ τὸ ἀνέητον ἔχει.

Εἰκοστὸς δεῦτερος τρόπος· αὐτοῖς προσεξεύρηται,
 τῇ πρὸς τὴν κτίσιν ἀποδιδέσκει, "Ὅτι ἡ μὲν θεία
 ἐνέργεια ἀπεργαστικὴ τῶν ἐκτὸς ἐστίν, ἡ δὲ θεία
 οὐσία οὐδενὸς ἀπεργαστικὴ τῶν ἐκτὸς. Ὡς γὰρ
 εἶπε, βουλόμενοι καθάπαξ τὴν τρισυμπόστατον ἐκεί-
 νην καὶ μακαρίαν φύσιν τῶν κατ' ἡμᾶς ἐκτοπίσαι
 μὴ μόνον διοικήσεων, ἀλλὰ καὶ δημιουργίας· καὶ
 ἀντιστάξαι τὸ φῶς ἐκεῖνο, ὑπὲρ οὗτοι φαντασθέντες,
 ὡς εἰρηται, καὶ μίαν τῶν πολλῶν ἐνεργειῶν αὐτὸ
 θέμενοι, οὐμενοῦν εἶναι τοῦτο τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
 ἔρασαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, ἀφρονώτερον
 καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν κτίσιν δράσεως τὰς διαφορὰς
 ἐπιλογίζοντες τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνε-
 ρείας· καὶ τὴν μὲν ἐνεργείαν (ἴσον δ' εἰπεῖν ἐκεῖνο
 τὸ φῶς) δημιουργὸν αἰτίαν καὶ ποιητικὴν πάσης
 δογματίζουσι κτίσεως· τὴν δὲ θείαν οὐσίαν οὐκ οὐ
 δι' αὐτῆς οὐτείνουσιν αἰτίαν τῶν ἐν τῇ κτίσει
 πιστεύουσι. Καὶ φασὶν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων,
 Τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ κατὰ τῶν κτισμάτων εἴρηται· τὸ
 δ' ἐκ τῆς οὐσίας ἐκ' οὐδενὸς εἴρηται πῶποτε τῶν
 κτισμάτων· μᾶλλον μὲν οὖν ἀπερίηται τοῦτο
 παρτελῶς τοῖς ἀγίοις. Ὁ δὲ τῶν αἰρέσεων πατήρ
 ἐν τῷ κατὰ Θεοφάνην καὶ Θεότιμον διαλόγῳ,
 ὀφμερον, φησὶν, ἀπεργαστικὴν εἶνος τῶν ἐκτὸς
 εἶναι θείαν τυγχάνειν οὐσίαν. Ταῦτα δὲ λέγοντες,
 πᾶσαν δραματουργίαν παρεληλύθασιν. Ἦν γὰρ ἐπὶ
 τοσούτου τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ διαφέρειν ἔρασαν, ὡς
 δεδῶκεται, θείαν ἐνέργειαν, ταύτην καὶ μόνην αὐτῆς
 διατείνονται, δημιουργήσασαν τὸ πᾶν πρότερον, καὶ
 συνέχουσιν ὕστερον. Οὐκοῦν ἀκολουθῶς τῇ ὑποθέσει
 ταύτῃ καὶ τοὺς ἐφεξῆς συμπελέκουσι τῆς διαφορᾶς
 τρόπους.

Ὅθεν εἰκοστὸς τρίτος ἐστίν, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια
 προσιπλάζει τοῖς κτίσμασιν· ἡ δὲ θεία οὐσία ἀπρο-
 σιπλάτος ἐστίν. Εἰκοστὸς τέταρτος, ὅτι ἡ μὲν θεία
 ἐνέργεια σώζει ταῦτα, λαμβανομένη· ἡ δὲ θεία
 οὐσία ἐξαναλίσκει ταῦτα, πρὶν ληφθῆ. Εἰκοστὸς
 πέμπτος, ὅτι ἡ μὲν ἀναμιγνυμένη τοῦτοις οὐ φύρε-
 ται· ἡ δ' εἰ μεταληφθεῖ, φυρμὴν πείσεται. Εἰκοστὸς
 ἕκτος, ὅτι ἡ μὲν φοιτᾷ κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ

A num, cuius initium est, *Susurrans igitur: Aio au-*
tem loco clarius dirus Dionysius ipsas quidem
virtutes ac participationes illis quæ participant
superiores dicit. Idem vero est ac si dicat rebus
crealis. Quidquid enim creatum est, participatione
(ac quasi precaria) esse habet; Deum vero hisce vir-
tutibus ac participationibus superiorem dicit, dum
ita scribit: « Quantum præcellunt, etc. Ex his igitur
liquido patet omnis probatio excellentiæ essen-
tiæ divinæ, ac demissionis illius operationis; elu-
cetque maxime exterior quidam præcellentiæ modus.
Quantum enim creata inferiora sunt iis participa-
tionibus, quas participant, tantum quoque hæc
participationes inferiores sunt Dei essentia. Lique-
enim ex illa auctoritate, qua est usus ad proban-
dum horum dogmatum auctor. Hoc vero præter
impietatem, ingentis plenum dementiæ est.

Præter hos vero vicesimus secundus illis mo-
 adinventus est, per respectum ad creaturam; quod
 nimirum divina operatio, eorum quæ extra sunt,
 effectrix sit, divina autem essentia nullis eorum
 quæ sunt extra, sit effectrix. Nam ut videtur, cum
 omnino illis constitutum esset, ut trine substan-
 tiam ac beatam illam naturam, nedum ab hu-
 manarum rerum gubernatione, sed et a creatione
 proscriberent, ejusque loco lucem illam, quam
 ipsi commentij sunt, uti dictum est, inducerent,
 ac cum illam unam e multis illis operationibus
 statuerent, noluerunt eam Dei essentiam dicere,
 sed Dei operationem; uberius quoque ex efficacia
 erga creaturas, distinctionum momenta divinæ es-
 sentiæ divinæque operationis, concludentes. Ac
 quidem operationem (perinde autem dicatur lucem
 illam) effectricem causam ac creatricem omnium
 creatorum docent; divinam vero essentiam, nul-
 lius prorsus eorum quæ sunt in creatura, ipsam
 per se auctorem esse credunt. Ajuntque in pri-
 ma questione: *Ex Deo quidem de creatis quoque*
dictum est; de essentia autem, de nulla unquam
dictum est creatura: quin imo id prorsus a sanctis
vetitum est. Hereseon vero auctor ac parens in suo
Theophanes et Theotimus, dialogo, Non vero, in-
quit, ullius rei extra effectricem divinam essentiam.
 Hæc vero dum dicunt, quidquid fabulosum ac por-
 tentosum fingi animo potest, excesserunt. Quam
 enim tantis a divina essentia differre dixerunt, uti
 ostensum est, divinam operationem, hanc ipsam
 unamque rursus rerum hanc universitatem prius
 condidisse, ac postea conservare, asseverant. Con-
 sentaneæ igitur huic argumento etiam distinctionis
 modus contextunt.

Unde vicesimus tertius modus est: Quod ope-
 ratio quidem creatis rebus propinquat, divina ve-
 ro essentia inaccessa est. Vicesimus quartus, quod
 divina quidem operatio, si accipitur, hæc incolu-
 mia præstat; divina vero essentia, priusquam ac-
 cepta fuerit, eadem consumit. Vicesimus quintus,
 quod operatio illis commista non confunditur;
 essentia vero si commercium ullum ineat, confu-

tionem patietur. Vicesimus sextus, quod operatio A quidem inferius ad creaturam venit, ab eaque participatur et impartitur, et sanctificat ac illuminat, insidetque, et eos qui sunt digni, deificat; essentia vero ejusmodi est quæ non prodeat, ac incommunicabilis manet, nec prorsus in creatis habitat, aut illuminat, vel insidet, aut illa sanctificat. Vicesimus septimus, quod operatio quidem est proprie Deitas, et vita et sapientia et virtus; essentia vero ipsa per seipsam non est deitas, neque vita neque sapientia neque virtus. Vicesimus octavus quod operatio omnium hæreditas est, suisque desile-rabilem; essentia vero nec cujusque hæreditas est, nec beatitudinis suis.

In hunc modum inaccessam omni creaturæ dicunt divinam essentiam, et intactam et incomprehensam, et quæ non prodeat sitque incommuni-cabilis, non ut inde ejus excellentiæ magnitudinem efficeret (bene enim esset hæc illi magnifice exque decoro tribueret, cumque sanctorum doctorum de Deo doctrinam), sed hoc ententes, ut eo prætextu, ut videtur, quam procul ab humanis eam rebus pro-scribant. Majorique temeritate ac audacia, si a vobis participetur, duorum alterum necessario illi eveniurum asserunt: Aut enim, aiunt, naturam consumet priusquam accipiat; vel si illius hæc particeps facta fuerit, confusionem utique patietur. Sic cultis illis ac magnificis verbis instructo adversus essentiam divinam incedacio, oblique excellentem ejus terrorem ac majestatem ab humanis eam rebus submoventes, palam jam ac fiducia lumen illud inducunt, illudque ipsum divinam operationem esse asse-runt, atque eam ponunt quæ inferius ad creaturam veniat, et ab omnibus participetur placide simul ac benigne, eosque qui sunt digni, deificet ac sanctificet, insidetque atque conservet: quæ viden-licet omnia fiat, ut salutem et incolumitatemque universis præstet.

Cæterum, quod divinam essentiam ejusmodi sentiant, quæ nec adiri possit, ac ea quæ adeant, consumat, sequentia confirmant. Post quæstiones enim, circa finem confessionis suæ, volentes hoc crimen subtegere, sic aiunt: *Dei quoque essentiam, idcirco quod sancti inaccessam eam dicant et impur-ticipabilem, ejusmodi existimare quæ corrumpendi vim habeat, eos qui ita sentiant (o audaciam ac temeritatem!) impios asseverare, idque adeo cum Deus Mosi locutus sit: « Nemo videbit faciem meam, et vivet ».* Proinde quibus videntur depel-lere, ne Dei essentia existimetur, corruptionem ac interitum asserre, iisdem ipsis imprudentes hanc illius vim prorsus æstimandam probant. Quid enim aliud hæc eis vult ludificatio: *Idque adeo cum Deus Mosi locutus sit, « Nemo videbit faciem meam, et vivet ».* Si enimvero hoc amoliebantur, esse eam quæ corruptionem ac interitum asserat, alicujus loci meminissent, quo Deus quæ nostra sunt vivi-

metέχεται ὑπὲρ αὐτῆς καὶ μεταδίδεται καὶ ἀγιάζει καὶ φωτίζει καὶ ἐνδύει καὶ θεοὶ τοὺς ἀγίους· ἡ δ' ἀνεκφοίτητος καὶ ἀμετάδοτος· μένει, μηδὲν κατοι-κῶσα ἐν τοῖς κτίσματι, μηδὲ φωτίζουσα, μηδὲ ἐνδύουσα, μηδὲ θεοῦσα ταῦτα. Ἐκαστὸς ἐβδόμος, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια κυρίου ἐστὶ θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις· ἡ δ' οὐσία οὐκ ἐστὶ δι' αὐτῆς θεότης, οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ σοφία, οὐδὲ δύναμις. Εἰκοστὸς ὀγδοῦς, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια ἐστὶν ἡ πάντων κληρο-νομία, καὶ τὸ τέλος τῶν ἐφετῶν· ἡ δ' οὐσία οὐτε κληρονομία ἐστὶν οὐτινοσούν, οὐτε μακαριότητος τέλος.

Οὕτως ἀπροσπλάστον ἀπάσῃ τῇ κτίσει τὴν θείαν οὐσίαν φασὶ, καὶ ἀναφῇ καὶ ἀχώρητον καὶ ἀνεκφοί-τητον καὶ ἀμετάδοτον, οὐ τὴ μέγα τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς ἐν αὐτῇ καταγγέλλοντες (καλῶς γὰρ ἂν εἶχεν αὐτῇ ταῦτα σεμνῶς ἀποδιδόμενα, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν διδασκαλίων ἐκλογίαν), ἀλλὰ τῇ προφάτει ταύτῃ, ὡς εἶπαι, τῶνδε μακρότερον αὐτὴν ἀπελαύνειν φιλοτιμούμενοι. Θαρραλειότερον δὲ καὶ δυσὶν θάτα-ρον, εἰ μεταληφθῇ παρ' ἡμῶν, πείσασθαι προσ-νγκάζουσιν· *Ἡ γὰρ, φασὶν, ἐξαναλώσει τὴν φύσιν, πρὶν ἂν ληφθῇ, ἡ φριγμὸν ἂν, ταύτης μετασχοῦσα, πάθοι.* Οὕτω διὰ τῶν σεμνῶν τούτων τῆς θείας οὐσίας καταφευσάμενοι, καὶ δι' ὑπερβολὴν ὥσθ' ἐν τοῦ ταύτῃ φθερὰν εἶναι τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποστῆσαντες, μετὰ παρρησίας τὸ φῶς ἐκεῖνι παρεισάγουσι, τὴν δὲ θείαν ἐνέργειαν τοῦ ταυτὸς τυγχάνειν καλίσιντες, καὶ ταύτῃ εἶναι τίθενται τὴν φοιτῶσαν κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετεχομένην ὑπὸ πάντων ἡμέρως ἡμῶν καὶ φιλοπρώτως, καὶ θεοῦσαν τοὺς ἀγίους, καὶ ἀγιάζουσαν καὶ ἐνδύσου-σαν καὶ συνέχουσαν, τὰ πάντα γινομένην διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν.

Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπροσπλάστον καὶ ἀναλωτικὴν εἶναι νομίζειν αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν τὰ ἐπόμενα παρι-στῆ. Μετὰ γὰρ τὰ ζητήματα, πρὸς τῇ τέλει τῆς ἐκτῶν πίστεως, τὸ ἔγκλημα τοῦτο δὴθεν συσχίζεται βουλόμενοι, φασὶ, *Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἀγίων εἰρησθαι ταύτην ἀπροσπλά-στον καὶ ἀμέθεκτον, φθαρτικὴν εἶναι νομίζου.* τοὺς οὕτω περὶ ταύτης φρονούντας, ὡς τὸ λυμῆς! ἀσεβεῖς ἀπερήναντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσὴν εἰρηκότος, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. Οὐκοῦν δι' ὧν δοκοῦσιν ἀποαισ-σθαι τὸ φθαρτικὴν εἶναι νομίζειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων λαμβάνουσι τὸ φθαρτικὴν αὐτὴν εἶναι νομίζειν κατασκευάζοντες. Τί γὰρ ἕτερον αὐτοῖς ἢ ἐργασία βούλεται αὐτὴ, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσὴν εἰρηκότος, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται; Εἰ γὰρ ἀληθῶς τὸ φθαρτικὴν εἶναι ταύτῃ ἀπεσέλοντο, ῥητοῦ τινος; ἂν ἐμέμνητο, τοῦ ζωοποιεῖν καὶ συνιστῆναι τὰ καθ'

⁹ Exod. xxxiii, 20.

ἡμᾶς μαρτυροῦντος· τὸν Θεόν, καὶ οὐχὶ τοῦ δοκοῦντος Ἀναντίον. Σαφέστερον δὲ ὅμως· τὴν τοιαύτην δεδῆλωκεν ἔννοϊαν ὁ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἀνευρηκώς. Ἐν γὰρ ὡς πρὸς Ἀκινδύνον πέμπτη λόγῳ αὐτοῦ, οὗ ἡ ἀρχή, Ἀλλὰ τίς ἂν δύναίτο μεταπεῖσαι; Αὕτη τοίνυν, φησὶ, καθ' αὐτὴν ἡ θεία μετεχομένη φύσις ἡ συρμὸν πείσεται, ἡ τὴν παθητὴν ἐξαπαλῶσασα φθάσει φύσιν πρὶν ἂν ληφθῇ. Τὸ δὲ ἐξαπαλίσκειν τὴν ἐπίκτητον ταύτην φύσιν φάσκειν τίνος ἑτέρου ἢ τοῦ φθείροντος· Θεοῦ; Εἰ καὶ πῦρ καταναλίσκει· ὁ Θεὸς γέγραπται, ἀλλὰ πᾶσαν μοχθηρίαν, καὶ οὐχὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Μᾶλλον μὲν οὖν, διὰ τὸ σώζειν αἰρεῖσθαι ταύτην, τὴν κακίαν φθείρειν πιστεύεται.

Ἐκ δὲ τούτων πολλά τε ἄλλα, καὶ ὅθι καὶ οὐ μικρὸν ἄτοπον περὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου συνάγεται. Ἐπεὶ γὰρ ἡ μακαρία καὶ ἀειπάρθενος Θεοτόκος· ἐκ τῶν ἑαυτῆς πανάγων καὶ παρθενικῶν αἱμάτων δανεισαμένη τῷ Θεῷ Λόγῳ σάρκα, καὶ συλλαβοῦσα καὶ βαστάσασα καὶ τεξαμένη αὐτὴν τὸν Θεάνθρωπον Λόγον, οὐκ ἀνήλκται οὐδ' ἐφθάρται, ἔσση κατ' αὐτούς, οὐκ αὐτὸν ἐκείνον τὸν τοῦ Θεοῦ συνεληψε Λόγον, ἀλλὰ τὴν ἀνυπόστατον ἐνέργειαν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς ἐκ τοῦ ἔρτου καὶ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος μεταβολῆς οὐ μικρὰ οὐδ' ὥστα τὰ ἄτοπα κατ' αὐτούς ἀνακύπτει.

Τῶν δ' ἄλλων ἀντιθέσεων ὁ τῶν δογμάτων πατήρ **Ε** ἐν τετάρτῃ τῶν πρὸς Ἀκινδύνον, οὗ ἡ ἀρχή, Ὑπαφιδυρίσας τοίνυν τὴν εἰς τὸ μέγα φῶς βλυσσημίαν, μέμνηται, καὶ φησὶ, Καὶ ὡς ἀμεθέκτου καὶ ἀμεταδότου καὶ ἀνεκφοιτήτου μενούσης τῆς θείας οὐσίας αὐτοῦ, τοῦ φωτός δηλαδὴ, μετεχομένου καὶ φοιτῶντος κάτω πρὸς τὴν γῆν κτίσιν, τουτέστιν ἐπιγαινομένου τοῖς ἀξίοις, καὶ θεοῦντος αὐτούς. Ὁ δ' εἰς πατριάρχην τελέσας αὐτοῖς τρίτον, Φιλόθεος οὗτος, ὃν καὶ τῷ καταλόγῳ τῶν ἁγίων συνέταξεν διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν δογμάτων τούτων ἁγῶνα, τὰλλα πολλῶν θανάτων γενόμενον ἄξιον, ἐν λόγῳ ὃν ἐπιγράφει, Ὅτι οὐδεμίαν τῶν θείων ἐνεργειῶν κτιστὴ καθάπερ ἐκείνοι λέγουσι, φησὶ, Ποῖος βάσκαρος δαίμων τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς ἐπεισηγάγῃ· ὅτι αὕτη ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς καθαιρέτους καθάγει, καὶ τοὺς φωτισμένους λαμπρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινὰ σάλον ἀνίσχον τοῦ καλοῦ παρατραπέντας ἐπαράγει· καὶ τοῖς κτίσμασιν ὅλως ἐνοικοῦσα ἐργάζεται τοῦθ' ὅπερ παρ' ὁμῶν ἀκούομεν, ὡς μὴ ὥστε, δαιμόνων ὡς ἀληθῶς εὖρεμα σκοτεινόν;

Αὕτη τοίνυν τῇ ἐνεργείᾳ τὸ πᾶν ἀπονέμους, ἀκολούθως καὶ θεότητα κυρίως ἀποκαλοῦσι, καὶ ζωὴν καὶ σοφίαν, καὶ τὰλλα ἀπολελυμένως· καὶ ἐπ' αὐτὴν καὶ τὴν θεϊαν οὐσίαν ταῦτα εἶναι καὶ λέγε-

ficare ac conficere perhiberetur, non ejus quo oppositum confici videatur. Clarius vero qui a principio hæc adinvenit. Quinto enim libro adversus Acindynum, ejus initium est: *Verum quis possit contrariam mentem suadere, Hæc igitur, inquit, divina natura, ipsa secundum se si participetur, aut confusionem patietur, aut naturam quæ vim patiendi habet, prius consumet, quam fuerit assumpta.* Quod autem dicatur, mortalem hanc naturam consumere, cuius alii, quam ei quod corrumpit ac interitum facit, tribuatur? Quamquam enim *Deus ignis consumens* Scripturæ verbis dictus est; id tamen quod omnem consumat pravitatem, non vero quod humanam naturam. Quin imo, idcirco quod illi propositum est, ut salutem ei præstet, malitiam credimus vitiumque abolere ac corrumpere.

Ex his vero, cum alia multa, tum etiam non leve absurdum colligitur, quod attinet ad Dei Verbi incarnationem. Quia enim beata semperque Virgo Dei Genitrix, ex castissimis ac virginalibus sui sanguinis rivulis Deo Verbo carnem commodavit, concepitque et gestavit, ac enixa est ipsum Deum-Hominem Verbum, nec inde consumpta aut corrupta est; in eorum sententia, non ipsummet Dei Verbum concepit, sed quæ ipsa non vere existit, aut substantiam habet, operationem sustulit. Præterea vero ex transmutatione panis et vini in Salvatoris corpus et sanguinem emergunt adversus illos absurda, nec ipsa exigua nec pauca

Alias oppositiones refert ipse dogmatum auctor ac parens, libro quarto *Adversus Acindynum*, ejus principium est: *Susurrans igitur, quæ est in magnum illud lumen, blasphemiam, atque: Velut quæ imparticipabilis ac incommunicabilis, nec ipsa a se excedens maneat, divina ejus essentia, cum nimirum lumen participetur, et ad creaturam inferius exeat; hoc est, iis qui digni sunt, se conspicuum faciat eosque deitate imbuat.* Qui vero tertius retro illis patriarcha Philotheus ille fuit (quem et in sanctorum album ascripserunt, eo scilicet nomine quod eam strenue doctrinam propugnasset, sceleratum alius caput multique mortibus dignum) in libro quem hoc titulo prænotavit: *Nullam divinarum operationum creatam esse, quemadmodum illi aiunt:* inquit: *Quisnam invidus dæmon procaci audacia Ecclesiæ Dei invexit, ipsam Dei essentiam in hominibus inhabitantem, expiandos expiare, atque eos qui illuminantur, illustrare, eos denique qui profano aliquo æstu ab honesti rectique tramite deflexerint, reducere, prorsusque in rebus creatis inhabitantem hoc operari, quod a vobis audimus (ac utinam ne esset quidem!) tenebrosam vere dæmonum inventum?*

Cum itaque omnia tribuant operationi, consequenter etiam vere eam ac proprie divinitatem vocant, vitamque et sapientiam ac reliqua absolute; illiusque ratione divinam quoque essentiam hæc

¹ Deut. iv, 21.

esse ac nuncupari existimant. Nam in Tomo post quæstiones ait synodus: *Quomodo igitur æquum est, naturalem et communem Deitatis trine substantiæ virtutem perimere, ob quam ipse Filius ac Spiritus a theologia virtus laudati sunt?* Is quoque qui illorum primus patriarcha fuit, nempe Isidorus, ait: *Tuam vere ac proprie Deitatem operationem dicimus; haud raro vero desiderio atque amore, etiam naturam. Quod igitur illæ tibi communes sunt, uniusque Deitatis triplex est, increatum te canimus, utrumvis aliquis dicat. Hoc vero Ecclesiæ canticis seu modulis divinus hic vir coaptavit. Non solum enim quibus crediderunt, hæc se sentire scripto consignarunt, sed et quibus in Ecclesia canticis celebrandum sanxerunt. Ante hunc vero, horum antesignanus ac parens, in libro, cujus initium est: Spiritu afflante dictatas secuti Patrum sententias, ait: Deitas etiam Dei natura nuncupatur; verius autem magisque proprie operatio.*

Hoc ex principio, multarum quoque divinitatum ac operationum turbam liberaliter admittunt; partim quidem ex iis quæ ante quæstiones, quasi nimirum objectis satisfaciendo, affirmarunt. Nam cum dixissent: *Sed et quibus accusabant archiepiscopum Thessalonicensem, velut qui multas Deitates dicat, non adjecerunt ipsum non dicere; sed potius ut dicere astruerent, verbis sequentibus usi sunt, dicentes: Idcirco nimirum, quod divinas omnes ac communes trium hypostaseon (seu personarum) virtutes et orationes asserit increatas esse. Quamobrem non hoc sustulerunt, dicere illum plures deitates; sed magis esse illas increatas hisce probaverunt. Partim vero ex iis quæ scorsim tantum dogmatum magister ac antesignanus in suo Barlaamites et Orthodoxus dialogo conscripsit. Nam cum dixisset: Una est trium personarum divinitas, id est natura et essentia, essentia omni superior, simplex, invisibilis, imparticipabilis, nulla mentis vi ullo modo cogitabilis, subjunxit: Quas vero sancti alias dicunt Deitates, sive unam, sive duas, sive plures, aliaque astruunt, ad declarandum esse plures Deitates. Quod si non de rociis illi sermo est, uti dixit, sed de dogmatis deque rebus certamen habet, quomodo non et has Deitates res existere, recte quis dicat? Nam et illi, per ea quæ fatentur, istud affirmant. In epistola autem ad episcopum Cyzicenum, cujus initium est: Scire te volo, ait, quod multiplicationem Deus non patitur, tametsi quis per eum modum duas aut plures Deitates dicat. Sexcentaque alia desumere liceat ex eorum libris ac scriptis, unde sic eam ipsorum de multitudine turbaque Deitatum opinionem esse liqueat.*

Videntur autem in hanc evasisse superstitionem, eo quod non existimant, Deum ipsum per se una virtute posse omnia producere; eandemque gubernare ac incolumia præstare (ob summam nimirum ejus perfectionem et simplicitatem et unionem), sed hac quidem istud, illa illud, atque alia aliud. Qui enim tertius, uti dictum est, eorum patriarcha

Ασθαι πιτεύουσιν. Ἐν γάρ τῳ Τόμῳ μετὰ τὰ ζητήματα φασιν ἡ σύνοδος, Πῶς οὖν δίκαιον ἀναιρεῖν τὴν φυσικὴν καὶ κοινὴν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος δύναμιν, δι' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις παρὰ τῶν Θεολόγων ὑμνῆται; Καὶ ὁ πρῶτος τούτοις εἰς πατριάρχην τελέσας, Ἰσιδιωρος οὗτος ἦν, φησὶ, Φαμέν σου Θεότητι κυρίως τὴν ἐνέργειαν· πόθω δὲ πολλὰ καὶ τὴν φύσιν. Αἴται οὖν ἐπεὶ σοὶ κινεῖται τυγχάνουσι, καὶ μιᾷ Θεότητι Τριάς, ἡδομεν ἀκτιστόν σε, ὁποῖον ἂν εἴποι τις. Τοῦτο δὲ ἐν ταῖς Ἀσμοσι συνήρμοσεν ὁ Θεοεὶκελος οὗτος ἀνὴρ. Οὐ γὰρ μόνον οἷς ἐπίστευσαν, ταῦτα φρονεῖν συνεγράψαντο, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐπ' ἐκκλησίας ᾄδειν ἐνομοθέτησαν. Πρὸ τούτου δὲ ὁ τῶν πατρῶν ἐν λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Ταῖς πνευματικότησι τῶν Πατέρων ἐπόμενοι ψήφοις, φησὶ, Θεότης καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις δι' ὁμάζεται· κυριοτέρως δὲ ἡ ἐνέργεια.

Αὐτῶθεν ὠρμημένοι, καὶ τὸ πλῆθος ἐπιδαφιλεύοντα τῶν πολλῶν Θεότητων καὶ ἐνεργειῶν· τοῦτο μὲν ἀφ' ὧν πρὸ τῶν ζητημάτων εἰς ἀπολογίαν δῆθεν συνεστήσαντο· εἰπόντες γὰρ, Ἀλλὰ καὶ δι' ὧν κατηγοροῦν τοῦ Θεσσαλονίκης, ὡς πολλὰς λέγοντος Θεότητας, οὐκ ἐπήγαγον, οἷς οὐ λέγει· ἀλλ' εἰς κατασκευὴν μᾶλλον τοῦ λέγειν τῷ ἔξῃ ἐχρήσαντο, λέγοντες, Ἐπειδὴ περ πάσας τὰς θείας καὶ κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας ἀκτίστους εἶναι διατείνονται· ὥστε οὐ τὸ πολλὰς Θεότητας λέγειν ἀνεῖλον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκτίστους εἶναι ταῦτα; διὰ τούτων κατεσκευάσαν· τοῦτο δὲ, ἀφ' ὧν ἰδιὰ ὧν τοιούτων δογμάτων καθηγητὴς ἐν τῷ κατὰ Βαβυλωνίαν καὶ Ὀρθόδοξον διαλόγῳ συνεγγράφει. Εἰρηκῶς γὰρ, Μία τῶν τριῶν ἐστὶν ὑποστάσεων Θεότης, ἥτις φύσις καὶ εὐσία ἡ περσούσιος, ἀπλῆ, δόρυτος, ἀμέθεκτος, καρτάσιον ἀπεμνήστος, ἐπήγαγεν, Αἱ δ' ἄλλαι παρὰ τῶν ἀγίων λεγόμεναι Θεότητες, εἴτε μία, εἴτε δύο, εἴτε πλείους, καὶ τὰλλα πρὸς σαφῆναιαν κατασκευάζομενος, τοῦ πολλὰς εἶναι Θεότητας. Εἰ δ' οὐ περὶ λέξεω ὁ λόγος αὐτῷ, ὡς εἴρηκε, περὶ δὲ δογμάτων καὶ πραγμάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῖται, πῶς οὐ καὶ πράγματα τὰς Θεότητας ταύτας τυγχάνειν ὁρθῶς ἄν τις εἴποι; τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ, δι' ὧν ὁμολογοῦσι, παριστῶσιν. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Κυζίκου ἐπιστολῇ, ἥ; ἡ ἀρχὴ, Εἰδέναι σε βούλομαι, φησὶ, Πᾶσι πᾶσι σισασμόν ὁ Θεὸς οὐ πάσχει, κἀν δύο ἢ πλείους λέγει τις οὕτω Θεότητας. Καὶ μυρία δ' ἂν τις τοιαῦτα λάβοι ἀπὸ τῶν ἐν τῶν συγγραμμάτων, ταύτην οὕτω περὶ τοῦ πλήθους τῶν Θεότητων μαρτυροῦντα δίσαν

Δοκῶσι δὲ ἐπὶ ταύτην ἐλάσαι τὴν ὁρθόδοξαν, ἀπὸ τοῦ μὴ νομίζειν κατὰ μίαν δύναμιν τὸν Θεὸν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ τὰ πάντα δύνασθαι παράγειν, καὶ τῇ αὐτῇ διοικεῖν καὶ σῶζειν, δι' ἧς ἅπαν τείνεται καὶ ἀπλόγηται καὶ ἔνωσιν, ἀλλὰ ταύτη μὲν τῶδε, καὶ δι' ἄλλης ἄλλο, καὶ ἐξ ἐκείνης ἐκείνο. Ὁ γὰρ εἰς πατριάρχην αὐτοῖς τελέσας, ὡς εἴρηται, τρίτος, ἐν οἷς

ἐξέθετο κεφαλαίους, ἐν ὁγδόῳ τούτων φησὶ, *Τὰ δρό-*
ματα τὰ ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα καὶ γραφόμενα εἶσιν
δρόματα τῶν θείων ἐνεργειῶν αὐτοῦ· ἡγουν,
ἔχει ὁ Θεὸς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργοῦσαν
ἐν πᾶσι τοῖς ζώσιν, εἴτε τὴν ἀνθρωπίνην λέ-
γοις ζωὴν εἴτε τὴν θείαν, καὶ λέγεται ἐκείνη ἡ
ἐνέργεια Θεοῦ ζωὴ. Ἐχει δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν
ἐν τοῖς φωτισιζομένοις, ἐὶν φῶς· καὶ λέγεται ἐκείνη
ἡ ἐνέργεια φῶς· πρὸ δὲ τούτων ὁμοίως ἔχει
δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργοῦσαν ἐν τοῖς θεο-
μείοις τὴν θεοσίαν· καὶ λέγεται ἐκείνη ἡ ἐνέργεια
θεοσίης. Ταῦτας οὖν ὁπηνίκα μὲν διακεκριμένας
ἀπ' ἄλλῃων φασὶ, πληθυντικῶς αὐτὰς θείας ἐνε-
ργείας καὶ θεότητας προσονομάζουσιν· ὅτε δὲ ἡνω-
μένως, καθάπερ καὶ ἓνα κόσμον τὸ πᾶν ἐκύθαμεν
λέγειν, ὥς ἐπὶ μιᾷ ἐνεργείᾳ τὴν λόγον ποιοῦνται.
ἀλλὰ καὶ ζητοῦσιν ἐν τῷ τῶν ζητημάτων αὐτῶν τετάρ-
τῳ εἴτε ἡ φωνὴ τῆς θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας ὑμνῆται. Ἀφ'
ὧν δ' ἐκεῖνος εἰρηκεν, ἔχει τὸν Θεὸν ἐνέργειαν
ἐνεργοῦσαν ἐν πᾶσι τοῖς ζώσιν, εἴτε τὴν ἀνθρω-
πίνην λέγοις ζωὴν, εἴτε τὴν θείαν, ὅλοι γίνονται,
ὅτι τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ δοξάζουσιν ἐνεργείᾳ ἐνεργεί-
σθαι καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην
ζωὴν· καὶ τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ σοφίᾳ σοφίζεσθαι τὴν
τοῦ Θεοῦ σοφίαν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, καὶ
τῇ αὐτῇ ἐκείνως. Καὶ γὰρ τοῦτο βούλεται αὐτοῖς ἐν
τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Τόμου, ὅτι καὶ τὸ ἐνεργεῖν
καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι οὐ μόνον ἐπὶ κτιστῶν,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀδίδωιν καὶ ἀκτιστῶν δύναται
λέγεσθαι.

Ἐκ τούτων οὖν, ὥσπερ ἓνα τινὰ διάκωμον
 αὐτὰ; ἐπισωρεύοντες, αὐτὴν εἶναι φασὶ τὴν κλη-
 ρονομίαν ἀπάντων τῶν δικαίων· φῶς; ὅλην ἀναπλάτ-
 τοντες ἐκεῖνο τὸ ὁρατὸν, καὶ τοῦτο τυγχάνειν τῶν
 ἐφετῶν τιθεμένοι τὸ ἀκρότατον. Ὡς περ γὰρ ἐκεί-
 στην τούτων ἰδίᾳ μετοχὴν ὠνόμαζον, τῶν δὲ σοφῶν
 δευτέρῃ τὴν σοφίαν, καὶ τῶν ζώντων τὴν ζωὴν, οὕτω
 καὶ συλληπτικῶς ὁμοῦ πᾶσας τὴν αὐτομετοχὴν
 εἶναι καλοῦσι. Δεικνύουσι δὲ τοῦτο σχεδὸν μὲν ἐν ὅλῃ
 τῇ ἐαυτῶν πίστει· τί γὰρ βούλεται αὐτοῖς ἐν τῷ
 Τόμῳ ἡ ἐνεργομένη ἀκτιστος χάρις, ἡ καὶ θέω-
 σις καὶ θεοποιὸς δωρεὰ τοῦ Πνεύματος καλου-
 μένη, καὶ σχέσις ἀκτιστος, καὶ κίνησις ἐξ
 ἀδίου φυσικῇ καὶ οὐσιώδῃ τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ;
 καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἡ μετεχομένη παρὰ πάντων, τῆς
 οὐσίας παντὸς ἀπὸς ἀμεθέκτου μενούσης τοῦ
 Θεοῦ· Σαφέστερον δ' ὁμοῦς τὸ αὐτὴν τὴν πίστιν τὴν
 ἀρχὴν ἀνευρηκώς, ὑστερον δὲ καὶ συνθεῖς ὅν ἐβού-
 λετο τρέπον, ἐν λόγῳ ὅν ἐπιγράφει Ἐλέγχους καὶ
 ἀποκα, δεικνύσι. Τί οὖν, φησὶ, τὴν τοῦ Θεοῦ
 φύσιν καὶ οὐσίαν κληρονομήσουσιν; Οὐ μενοῦν,
 ἀλλὰ τὴν θεοποιὴν χάριν, τὴν καὶ βασιλείαν·
 ἥτις εἰ καὶ μὴ φύσις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ (καὶ γὰρ ἀμέ-
 θεκτος ἐκείνη), ἀλλὰ φυσικῇ ἐνέργειᾳ τοῦ Θεοῦ
 φυσικῶς ἐπομένη αὐτῇ, καὶ ἀχωρίστως περὶ
 αὐτὴν θεωρουμένη. Διὸ καὶ ὁ ταύτης κληρονόμος
 κληρονόμος λέγεται τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἄλλοι δὲ τρόποι πλείστοι ἐν τοῖς αὐτῶν ἐκ-

A fuit [Philotheus], in illis capitulis quæ edidit, ca-
 pite octavo ait ; *Quæ de Deo dicuntur ac scribuntur*
nomina, divinarum ejus operationum nomina sunt.
Nimirum habet Deus virtutem et operationem ope-
rantem in omnibus quæ vita prædita sunt, sive hu-
manam vitam dixeris, sive divinam; vocaturque illa
Dei operatio vita. Habet in illis qui illuminantur
virtutem et operationem, lumen; et vocatur illa
operatio lumen seu lux. Præ illis autem pariter
virtutem habet et operationem, in illis qui deificantur
operantem deificationem; diciturque illa operatio
divinitas. Has itaque cum sic discrete alias ab aliis
nominant, pluraliter divinas operationes ac deitates
appellant; cum vero unite (quemadmodum etiam
rerum hanc universitatem unum mundum solemus
vocare), tanquam de una operatione sermonem hab-
ent. Quamobrem etiam quærent, suarum quæstio-
num libro quarto si deitatis vox solum non in essen-
tia, verum etiam in operando seu virtute laudata
sit. Ex eo autem quod ille dixerit: habere Deum
operationem, in omnibus quæ vita prædita sunt,
operantem, sive humanam vitam dixeris, sive divi-
nam, liquet eos existimare, una eademque opera-
tione præstari, velutque effici, tum Dei vitam, tum
vitam humanam: unaque et eadem sapientia con-
stare Dei sapientiam et humanam sapientiam,
aliaque similiter. Hoc namque sibi vult, quod in ea
quæ in Tomo habetur, fidei formula ac confessione,
dicunt; nempe, tum operatione præstare, tum
præstari (agere scilicet et agi) nedum de creatis,
verum etiam de sempiternis ac increatis posse dici.

Ex his igitur velut unum quemdam mundum
 atque ornatum acervantes, sortem esse dicunt ac
 possessionem omnium justorum, totam lumen illud
 visibile contingentes, ipsumque omnium desiderabi-
 lium supremum statuantes. Quemadmodum enim
 harum quamlibet seorsim participationem appella-
 bant (sapientium nimirum sapientiam et viventium
 vitam), sic et omnes collectim ipsam per se parti-
 cipationem vocant. Ostendunt vero se ita sentire
 per totam fere ipsorum fidem. Quid enim sibi vult,
 quod in Tomo aiunt : *Quæ operatione præstatur in-*
creata gratia, quæ et deificatio et deificum Spiritus
donum vocatur, et affectio increata seu habitus, et
motus ab æterno naturalis et essentialis essentiæ
Dei? Et ipsa est quæ participatur ab omnibus, cum
Dei essentia maneat prorsus imparticipabilis. Aper-
tius tamen, qui hanc primum fidem adinvenit,
posteaque, eo quo voluit modo, composuit, in libra
quem prænotavit Redargutiones et absurda, ostendit.
Quid igitur, inquit, Dei naturam ac essentiam
possidebunt? Haudquaquam, sed vivificam gratiam,
quæ et regnum appellatur: quæ videlicet, tametsi
non sit Dei natura (hæc enim imparticipabilis est),
est tamen naturalis Dei operatio naturaliter illi co-
mes, et quæ circa illum intelligatur, inseparabiliter
illi hærens. Quamobrem etiam qui illius hæres ac
possessor est, Dei dicitur possessor et hæres.

Sed et alii plurimi modi illorum inserti decretis

occurrerunt. Nec enim hic nobis propositus finis, ut omnes impræsentiarum repræsentemus; sed quantum sufficit, ut eorum impudentiæ audaciam ac temeritatem, novatæque fidei crimen ostendamus, quo nimirum unum perfectissimum simplicissimumque Deum in sexcenta, parvaque et magna, sicque diversa, diviserunt; et ad eorum blasphemix prodendam falsitatem, quod cum hæc aliaque ejus generis damnum temeritate circa Deum præsumant, postea inficiantur, priusque hæc in parte ascribunt, quorum illi jure rei teneantur; ad erroris item magnitudinem paucis ob oculos ponendam, iis qui ignorantia laborant, ut noverint, quam imprudentes fidem teneant, et in quod periculum animæ præcipites ruant, cujusmodi est et ille distinctionis modus, a nobis nihilominus dicendus, ad probandum alios est, exstare.

Nam hoc quoque effutire ausi sunt, essentiam quidem sui ratione immortalem esse, operationem vero, ratione quidem essentiali, esse immortalem; sui autem ratione, νέκρωσιν (quasi dicas, mortificationem ac mortis auctorem). Ait namque Παλαμας, in libro *De divina et deifica participatione*: *Sin autem illi per hunc modum et immortaliter vivunt et moriuntur, multique qui ævo hoc vivunt, mortui sunt, uti ostendit qui vitæ ac mortis arbiter est; fit ergo ut et Deitas mortificatio ac mortis auctor existat, cum per naturam immortalis maneat.*

Conclusum itaque est, non aliunde, sed ex eis quæ publice synodica cognitione promulgarunt, et ad fidei formulam ac confessionem conscripserunt ac crediderunt; quinimo credunt, atque eos qui non ipsis credunt ac morem gerunt, diris publicis subijciunt; esse nimirum in Deo distinctionem divinæ essentiali et divinæ operationis, quam per hunc fere modum explicarunt: Quod in Deo aliud quidem est Dei essentiali, aliud autem non est Dei essentiali; atque aliud quidem est trine subsistens natura, aliud autem non est subsistentia seu persona; aliud habet, aliud habetur; aliud unum est, aliud multitudo; aliud auctor est et causa, aliud quod ab auctore et causa est; aliud est operans, aliud operatum; aliud quod insignitur, aliud insigniens; aliud imparticipabile, aliud quod participari potest; aliud indivisibile, aliud divisibile; aliud nominis expers, aliud quod nominatur; aliud nullo mentis cogitatu perceptibile, aliud quod intelligitur; aliud invisibile, aliud visibile; aliud immobile, aliud motus; aliud absolutum, aliud affectio seu habitus ac habitudo; aliud inimitabile, aliud imitatio; aliud prius, aliud posterius; aliud superius, aliud inferius; atque aliud quidem, ut secundum naturam, præit, aliud vero, ut præter naturam, sequitur, seu illi comes est: ac quidem aliud, ut imparticipabile, infinities infinite supereminet; aliud vero, ut quod est participabile, infinities infinite inferius est; ac aliud quidem, ut quæ sancta sunt, eminet; aliud vero, ut quæ non sunt sancta, subjacet.

Hæc quidem antitheses eo ordine distributæ, quod

κείμενοι δόγμασιν εὐρέθησαν. Οὐ γὰρ ἐκτεθεῖναι πάντας ἐν ταῦθα πρῶτῃ θ σκοπὸς, ἀλλ' ὅσον τῆς ἀναδείας αὐτῶν τὴν τόλμην καὶ τὴν καينوτομίαν ἐνδείξασθαι· καθ' ἣν τὸν ἕνα καὶ τελειότατον, καὶ ἀπλούστατον Θεόν, εἰς μυρία, μικρά τε καὶ μεγάλα, καὶ οὕτω διαφέροντα διελόν, καὶ πρὸς τὸ τῆς βλασφημίας ἐκκαλύψαι τὸ ψεῦδος· ἐπεὶ ταῦτα καὶ τοιαῦτα περὶ τοῦ Θεοῦ τολμῶντες, ἔπειτα ἀρνούνται, κἀκείνα τοῖς εὐσεβέσιν ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀνατιθέασιν, εἰς αὐτοὶ δικαίως ἔχονται· καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸ τῆς πλάνης τὸ μέγεθος τοῖς ἀγνοοῦσιν ὑπ' ὅσιν ἐξ ὀλίγων ἀγαγεῖν, ὥς ἂν γνοῖεν οἷαν πίστιν κατέχοντες ἀγνοοῦσι, καὶ εἰς ὅλον κίνδυνον ψυχῆς καταφέρονται. οἷός ἐστι κἀκεῖνος τῆς διαφοράς ὁ τρόπος, ὃς οὐδὲν ἦν τῶν ῥηθῆσεται, πρὸς ἐνδείξιν τοῦ ὅτι καὶ ἄλλοι πλείους ὅμοιοι παρ' αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, εἰσίν.

quoque plures iustiusmodi apud illos, uti dictum

Τετόλμηται γὰρ καὶ ταῦτο, ὅτι ἡ μὲν οὐσία ἀθάνατός ἐστι δι' ἑαυτὴν· ἡ δ' ἐνέργεια, διὰ μὲν τὴν οὐσίαν ἀθάνατος, δι' ἑαυτὴν δὲ νέκρωσις. Καὶ φησι Παλαμᾶς ἐν τῷ *Περὶ θείας καὶ θεοποιῦ μεθέξεως*, *Εἰ δ' ἐκεῖνοι τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ζῶσιν ἀθάνατοι καὶ τεθνήσκουσιν, καὶ πολλοὶ τῶν ἐν ταῦθα ζῶτων νεκροὶ, καθάπερ ὁ ζωὴς καὶ θανάτου κύριος ἐδειξεν, ἔστιν ἄρα καὶ θεότης νέκρωσις, ἀθάνατος κατὰ φύσιν μένονσα.*

Συνῆκται τοίνυν οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἐξ ὧν δημοσίᾳ συνοδικῶς ἀπεφάναντο, καὶ εἰς ἔκθεσιν καὶ ὁμολογίαν πίστεως ἀνέγραψαν καὶ ἐπίστευσαν, μᾶλλον δὲ πιστεύουσι, καὶ τοῦς μὴ πειθομένους ἀραῖς ὑπάγουσι δημοσίαις, ὅτι ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ διαφορά θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, τοῦτον προσηνεγμένη τὸν τρόπον ὅτι ἐπὶ Θεοῦ τὸ μὲν ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ μὲν ἔστιν ἡ τρισηπόστατος φύσις, τὸ δ' οὐκ ἔστιν ὑπόστασις· καὶ τὸ μὲν ἔχει, τὸ δ' ἔχεται· καὶ τὸ μὲν ἐν, τὸ δὲ πληθὸς· καὶ τὸ μὲν αἰτιον, τὸ δ' αἰτιατόν· καὶ τὸ μὲν ἐνεργούν, τὸ δ' ἐνεργούμενον· καὶ τὸ μὲν χαρρακτηριζόμενον, τὸ δὲ χαρρακτηρίζον· καὶ τὸ μὲν ἀμέθεκτον, τὸ δὲ μεθεκτόν· καὶ τὸ μὲν ἀμέριστον, τὸ δὲ μεριστόν· καὶ τὸ μὲν ἀνώγειον, τὸ δὲ ὀνομαζόμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπερινόητον, τὸ δὲ νοούμενον· καὶ τὸ μὲν ἀόρατον, τὸ δὲ ὁρατόν· καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κίνησις· καὶ τὸ μὲν ἀσχετόν, τὸ δὲ σχέσις· καὶ τὸ μὲν ἀμίμητον, τὸ δὲ μίμησις· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον· καὶ τὸ μὲν ἀνώτερον, τὸ δὲ κατώτερον· καὶ τὸ μὲν, ὡς τὸ κατὰ φύσιν, προηγέται, τὸ δ' ὡς παρὰ φύσιν, ἔπεται· καὶ τὸ μὲν, ὡς ἀμέθεκτον, ἀπειράκις ἀπείρως ὑπέρκειται· τὸ δ' ὡς μεθεκτόν, ἀπειράκις ἀπείρως ὑφέται· καὶ τὸ μὲν, ὡς τὰ ὄντα ἅγια, ὑπερέχει· τὸ δ', ὡς τὰ οὐκ ὄντα ἅγια, ὑπερέχεται.

Αὗται μὲν οὖν ἀντιθέσεις τὴν τάξιν ταύτην ἔχουσιν.

ρῦσαι, τὸ σεμνὸν δὴθεν ἐπιφαιμίζουσι τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ· καθαρῶσι δὲ μεθ' ὑπερβολῆς, ἣν ὑπέθεντο ἀκτιστον ἐνέργειαν καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ· αἱ δὲ μετ' αὐτῶν, πᾶν τούναντιον, καθαιρούσι μὲν τὴν θείαν οὐσίαν, ἀπονέμουσι δὲ πᾶν τὸ κράτος, τῇ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειᾳ. Ἡ μὲν γὰρ θεία ἐνέργεια ἀπεργαστικῇ τῶν ἐκτός ἐστιν· ἡ δὲ θεία οὐσία οὐδενὸς ἀπεργαστικῇ τῶν ἐκτός· καὶ ἡ μὲν προστελεῖται τοῖς κτίσμασιν, ἡ δ' ἀπορροπῆται; ἐστὶ· καὶ ἡ μὲν σώζει ταῦτα λαμβανομένη, ἡ δὲ ἐξανάλυσει ταῦτα πρὶν ἂν ληφθῇ· καὶ ἡ μὲν ἀναμιγνυμένη τούτοις οὐ φύρεται· ἡ δ', εἰ μεταληφθεῖη, φθορὰν πεύσεται· καὶ ἡ μὲν φορεῖ κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετέχεται ὑπ' αὐτῆς, καὶ μεταδίδεται καὶ ἀγιάζει· καὶ φωτίζει καὶ ἐνδύει, καὶ θεοὶ τοὺς ἀξίους· ἡ δ' ἀνεκφοίτητος καὶ ἀμετάδοτος μένει, μηδὲν κατωκοῦσα ἐν τοῖς κτίσμασι, μηδ' ἀγιάζουσα, μηδὲ φωτίζουσα, μηδὲ ἐνδύουσα, μηδὲ θεοῦσα ταῦτα· καὶ ἡ μὲν κυρίως ἐστὶ θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύνამις· ἡ δὲ ὡς ἐστὶ δι' ἐαυτῆς θεότης, οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ σοφία, οὐδὲ δύνამις· καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἡ πάντων κληρονομία, καὶ τὸ τέλος τῶν ἐφετῶν· ἡ δ' οὔτε κληρονομία ἐστὶν οὐτινοσούν, οὔτε μακαριότητος τέλος. Ἄρα τὰ ἐπὶ τοσούτων διαφέροντα δυνατόν ἐστιν ἐν πράγματι μοιχεύειν καὶ ἀπλοῦσθαι καὶ τελεῖσθαι, οἷός ἐστιν ἰθεὺς, καὶ μίαν Θεότητα συνελθεῖν; μᾶλλον δὲ μίαν εἶναι Θεότητα, τὴν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς αὐτοὶ ἐπερατεύσαντο οἱ θαυμαστοὶ θεολόγοι, λέγοντες ὡς προεκτέθειται ἐν τοῖς ἀναθεματισμοῖς αὐτῶν, Ὅτι τοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας μόνης τὸ τῆς Θεότητος ὄνομα λέγεσθαι, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ, κατὰ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνέργειας οὐχ ἦσαν αὐτὸ τίθεσθαι, καὶ οὕτω αὐτὴν μίαν Θεότητα πᾶσι τρόποις προσεδέουσι, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀνάθεμα, ὡς αὐτοὶ φασιν. Ἄρα ἐστὶ δυνατόν; ἢ τοῦτο ἀδύνατον, ὥς περ ἀδύνατον τὸ ὅν καὶ μὴ ὅν, καὶ τὸ ὑπερῶς καὶ μὴ ὑπερῶς, καὶ τὸ ἄδρατον καὶ δρατόν· καὶ τὸ ἀπειράκις ἀπειράκις ὑπερκεῖμενον, καὶ τὸ ἰσχυρότερον καὶ οὐτως ὑπερέμενον· καὶ πάντα δὴ λέγω ἐπὶ τούτοις τῶν προηριθμημένων τρόπων. Τοῦτο μὲν τῶν ὁπωσούν λογίζεσθαι δυναμένους εἰ δυνατόν εἶναι καταλείπεται.

omnium habent. Hoc sane, an fieri possit cogitandum relinquitur quibus vel mica iudicii ac sanæ rationis est.

Οὕτω τοίνυν, κατὰ τούτους, καὶ ἐπὶ πλείους τῆς διαφορᾶς καὶ ἀντιθέσεως τρόπους, τὸν ἕνα Θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν διελόντες, ἔπειτα ὥς περ ἂν εἰ μὴ ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀνούσιον, καὶ τὸ ὑπερῶς καὶ μὴ ὑπερῶς, καὶ τὸ δρατόν καὶ ἀδρατόν, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀντιθέσεων, εἰς ἓν συνερχόμενα, σύνθεσιν ἐπὶ οὐσίᾳ (σύνθετον γὰρ ἐστὶ τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον, ἢ τὸ πολλῶς εἰς ταυτὴ συνιοῦσιν ἀπαρτιζόμενον, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων ἀπλανῆ δι- ἰακαλίαν), διεσχυρίζονται μὴ γίνεσθαι σύνθεσιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὧν φρονοῦσιν αὐτοὶ πραγματικῶς, διαφόρων συνυπάρχειν αὐτῇ, παρὰ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν διδ-

utique decorum ac magnificum est, tribuunt Dei essentiali, summopere vero deprimunt, quam vocari docuerunt increatam Dei operationem: quæ autem sequuntur, secus omnino divinam quidem essentiali deprimunt, victoriam vero rursus tribuunt divinæ operationi. Divina enim operatio rerum quæ sunt extra effectrix est; divina vero essentiali nullius eorum quæ sunt extra effectrix est; atque illa quidem creatis rebus accedit, hæc vero inaccessa est; atque illa quidem percepta, ea in columbia præstat, hæc vero priusquam percepta sit, eadem consumit. Illa iis commista, non confunditur: hæc, si percepta fuerit, confusionem patitur; atque operatio quidem inferius ad creaturam venit, et ab ea percipitur et communicatur, et sanctificat et illuminat et insidet, et eos qui sunt digni, deificat; essentiali vero a se non excedens ac incommunicabilis manet, nullo prorsus modo habitans in creatis, neque sanctificans, nec illuminans, nec insidens, nec illa deificans. Ac quidem illa vere ac proprie deitas est, et vita et sapientia et virtus; hæc autem sui ipsa ratione non est deitas, neque vita neque sapientia neque virtus. Atque illa quidem omnium hæreditas est ac possessio, finisque appetibilium; hæc autem neque hæreditas seu possessio ullius cuiusquam est, nec beatitudinis finis. Ergone fieri possit, ut quæ sic diversa sunt atque distincta, in rem unam uniformem et simplicissimam perfectissimamque, qualis est Deus, unam denique Deitatem convenient? seu potius una Deitas existant, Pater, Filius et Spiritus sanctus, ut ipsi (mirabiles scilicet theologi) portentis confinxerunt, dicentes, uti superius expositum est, in suis Anathematismis: *Iis qui sentiunt ac dicunt, Deitatis nomen de sola essentiali dici, nec juxta piæ Ecclesiæ sensum nihilominus in divina ipsum operatione poni, siquæ rursus unam modis omnibus Deitatem Patris et Filii et Spiritus sancti docent, anathema*, ut ipsi aiunt. Ergo possibile? aut non impossibile, sicut impossibile est, quod est et non est; quodque vere subsistit, nec vere subsistens est; quodque invisibile, et quod visibile est; quodque infinites infinite eminet et quod toties sicque inferius est; ac quæcumque alia modi superius re-

Sic igitur, posteaquam his, quos diximus, aliisque pluribus distinctionis ac oppositionis modis unum Deum in essentiali et operationem diviscunt; deinde tanquam essentiali, et quod essentiali caret, quodque subsistit, et quod non vere existens est, ac reliqua sic opposita, in unum coeuntia, compositionem non facerent (compositum enim est, quod ex multis atque distinctis constat, sive quod multis in idem coeuntibus integrum ac perfectum exstat, ut vera ac certa theologorum doctrina est), non fieri compositionem affirmant, ex divina essentiali, exque iis, quæ illi realiter distincta, coexistere ipsi existimant, contra omnem rationem,

omnemque sanctorum doctrinam. Non enim sic A
omni sensu ac iudicio destituti Patres, ut quod ex
distinctis ac diversis constat, quorum distincta sit
diversaque ratio tum re tum ratione, simplex esse
affirmarint, uti ipsi per calumniam illis tribuunt,
Judæorum more ad litteram crassius legentes, quæ
ab eis conscripta sunt, deque aliis dicta, ad alia
perperam referentes, quod ubique erroris illis causa
fuit; non raro etiam ad litteram longe alienissimam
a magistris viam ineuntes, quod et ipsum sequen-
tibus liquebit.

Denique quod non fiat compositio, ait Palamas
in libro cujus initium: *Astante Spiritu dictata*
Patrum: Increatum adjacens, unam et æqualem
simplicemque, in ea conspectam discretionem, deitatem
fecit. Etenim quicquid increatum est, pari etia
gaudet honore ac unitum est; nec in iis quæ sunt
increata, in unum coeuntibus, esse compositionem
unquam contigerit. In alio quoque, cujus initium:
Susurrans itaque: Neque vero hoc intelligere potuit,
qui in his compositiones insipienter animo cogitavit,
Ea quæ increata vereque simplicia sunt, si in unum
convenient, nullum facere compositionem. Quique
patriarcha fuit Philotheus in nono suorum ipsius
capitulum: Nos vero qui ex sanctorum dictis noverim
us, ne hominem quidem, naturales ipsius proprie
tates facere unquam compositum; at neque artium
rationes ac scientias. Nemo enim unquam hominem
compositum dixerit, quod naturam habeat et natu
ralem operationem, vel quod naturam et artem, puta
grammaticam, vel fabrilem, aut agriculturam.
Cumque se ita in hominibus res habeat, quid de Deo
dicendum, qui eximia quadum ratione ac supra quam
ferat natura, omnia habeat? Sed tunc existit atque
dicitur compositio, cum duæ res, quæ singula pro
priam subsistentiam habeant, et quarum quælibet,
ipsa per se absque alia esse potest ac intelligi; cum,
irquam, talia compositionem ac unionem inter se,
si unam hypostasim unumque subsistens, inierint,
velut in homine corpus et anima; vel in domo la
pides et ligna et ferrum. Hæc enim singula per
seipsa cum sint singulare quoddam, id est, hypo
stasis, cum inter se compositionem unionemque in
ierint, tunc dicitur compositio sive unio, duarum re
rum, sive etiam plurium, per se existentium. Hæc
D autem quantam viri dementiam arguant, ne dicen
dum quidem.

Similiter quoque in Tomo simul omnes pronun-
tiant: *Post hæc quæsiimus ex sanctis, num liceat*
aliquam in Deo intelligere compositionem, ob divinæ
essentie et operationis distinctionem? Ostensumque
est omnium sanctorum communi celebratum præconio,
nullam inde in Deo existimandam esse compositio
nem. Sed et in Anathematismis suis in hæc verba
enuntiant: Iis qui sentiunt ac dicunt omnino pro
pterea aliquam in Deo fieri compositionem, nec
fidem sanctorum doctrinæ habent, docentium, ex
naturalibus nullam in natura exstare compositionem,

σκέλων· οὐ γάρ ἄν οὕτως ἀναίσθητοι· τὸ ἐκ διαφορῶν
συνεστῶς, ὧν ὁ λόγος διάφορος καὶ πράγματι καὶ
λόγῳ, ἀπολὺν εἶναι ἀπεφάνοντο, ὡς αὐτοὶ τοῦτου;
διαβάλλοντές φασιν, λουδαϊκῶς κατὰ τὸ γράμμα τῶν
κείνων ἀναγινώσκοντες, καὶ τὰ ἐπ' ἄλλων εἰρημένα
ἐπ' ἄλλα παραφέροντες, ὃ πανταχοῦ τῆς πλάνης αὐ-
τοῖς αἴτιον ἐγένετο· πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τὸ
γράμμα τὴν ἐναντιωτάτην τοῖς διδασκάλοις φερό-
μενοι, ὡς καὶ τοῦτο προοῖσι φανήσεται.

Καὶ γοῦν καὶ περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι σύνθεσιν φησιν
ὁ Παλαμᾶς· ἐν λόγῳ οὐ ἡ ἀρχὴ, *Τοῖς πνευματικο*
νῆτοισ τῶν Πατέρων, Ὅτι τὸ ἀκτιστον προσκει
μενον μίαν ἀποδεικνυσιν καὶ ἰσην καὶ ἀπλήρητην
ἐν τῇ διακρίσει ταύτῃ ὁραμένην Θεότητα. Καὶ
γὰρ πᾶν ἀκτιστον καὶ ὁμότιμόν ἐστι καὶ ἡνωμέ
νον· καὶ σύνθεσις ἐν τοῖς ἀκτιστοῖς συνυγομέ
ροις εἰς ἓν οὐ μὴ ποτ' ἂν γένοιτο. Καὶ ἐν ἐτέρῳ
οὐ ἡ ἀρχὴ, Ὑποψιθυρίσας τοίνυν, Καὶ οὐδὲ
τοῦτο συνιδεῖν ἰσχυρεν ὁ ἐν τούτοις τὰς συνθέ
σεις ἀγρότης φαρταζόμενος, ὡς ἡ τῶν ἀκτιστῶν
καὶ ὁντως ἀπλῶν συνέλευσις εἰς ἓν σύνθεσιν
οὐδεμίαν ἐμποιεῖ. Καὶ ὁ εἰς πατριάρχην τελείας
Φιλόθεος ἐν θ' τῶν ἰδίων κεφαλαίων αὐτοῦ, Ἡμεῖς
μαθόντες ἀπὸ τῶν ἀγίων ὅτι οὐδὲ τὴν ἀνθρώπων
ποιούσι ποτε σύνθετον τὰ φυσικὰ ἰδιώματα,
ἀλλ' οὐδὲ οἱ τεχνικοὶ λόγοι καὶ ἐπιστῆμαι· οὐ
δεῖς γὰρ ἂν εἰποι ποτὲ τὸν ἀνθρώπον σύνθετον,
εἰδοὶ ἔχει φύσιν καὶ ἐνέργειαν φυσικὴν, ἡ διότι
ἔχει φύσιν καὶ τέχνην γυμναστικὴν, ἡ τεκτονι
κὴν, ἡ γεωργικὴν τυχόν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἀν
θρώπων οὕτως, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τί χρὴ λέγειν, τοῦ
πάντα ὑπερφυσῶς ἔχοντος; Ἀλλὰ σύνθεσις γί
νεται, καὶ λέγεται τότε, ὅταν δύο πράγματα τὰ
ἔχοντα ἰδίαν ὑπόστασιν ἐν ἑακστον, καὶ δυνατό
μενον ἑακστον εἶναι καὶ θεωρεῖσθαι καὶ ἐαυτὸ
διχα τοῦ ἑτέρου· ὅταν τὰ τοιαῦτα συντεθῶσι
καὶ ἐνωθῶσιν ἀλλήλοις εἰς μίαν ὑπόστασιν,
ὅλον ὥσπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴ καὶ σῶμα· ἡ
ἐν τῇ οἰκίᾳ λίθοι καὶ ξύλα καὶ σίδηρος. Ταῦτα
γὰρ καθ' ἑαυτὰ ἑακστα ὑπόστασις ὄντα, ὅταν
συντεθῶσι καὶ ἐνωθῶσιν ἀλλήλοις, τότε λέγεται
σύνθεσις, ἥτοι ἐνωσις ἐνυπάρχοντων δύο πραγ
μάτων, ἡ καὶ πλειόνων. Ταῦτα δὲ ὅτι πολλὴν ἄνοιαν
μαρτυρεῖ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲ χρὴ λέγειν.

Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ Τόμῳ κοινῇ πάντες ἀποφα-
νονται, Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν παρὰ τῶν ἀγίων
εἰ μηδεμίαν ἔχει τις ἂν ἐκινεσθὶν σύνθεσιν ἐπὶ
Θεοῦ διὰ τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας
διαφορὰν. Ἀπεδείχθη οὖν παρὰ τῶν ἀγίων πάν-
των κηρυττόμενον ὡς οὐκ ἔστι σύνθεσιν τινα
παρὰ τούτων νομίζειν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς Ἀναθεματισμοῖς αὐτῶν οὕτως ἐκφωνοῦσι, Τοῖς
φρονέουσιν καὶ λέγουσιν σύνθεσιν τινα ὁλως διὰ
ταῦτα γίνεσθαι ἐπὶ Θεοῦ, μὴ πειδομένους δὲ τῇ
τῶν ἀγίων διδασκαλίᾳ, μηδεμίαν σύνθεσιν ἀπὸ

τῶν φυσικῶν ἐν τῇ φύσει γίνεσθαι διδασκόντων, ὡς καὶ οὐδὲν πάντως τὴν διαφορὰν ταύτην λυγρομένην τῇ θεῷ ἀπλότῃ, ἀνάθεμα, ὡς αὐτοὶ βούλονται.

Ἐπεὶ δ' ὡσαύτως εὑρεται παρ' αὐτοῖς καὶ ἕτερα ἵεν ἀσεβῆ καὶ παράλογα δόγματα, μὴ ὑποκρίπτοντα τῇ τῶν διαιρέσεων τρόποις, ἀναγκαῖον καὶ ἀπὸ τούτων ἐκβαίνειν τινα ἐνταυθοί, πρὸς τὸ παραστήσαι καὶ πλεον τῆς νέας αὐτῶν πίστεως τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀσέβειαν. Τὰς θεότητας οὖν, αἷς ἐκ νέου συνεστήσαντο, ἐστὶν ὅπου καὶ θεοὺς φασί. Λέγει γοῦν ὁ Παλαμῆς ἐν τινι τῶν περὶ τοῦ φωτὸς λόγων αὐτοῦ, διττὴν εἶναι τὸ θεῖον βουλόμενος δεῖξαι, Οὐ μόνον Θεός ἐστιν ὑπὲρ τὰ ὄντα ὢν (δηλαδὴ ἡ ἐνέργεια, περὶ ἧς αὐτῷ ἔν λόγῳ), ἀλλὰ καὶ ὑπὲρθεός. Καὶ οὐ μόνον ὑπὲρ πάντων ὅσων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων ἀφαιρέσειν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ πᾶσαν ὑπεροχὴν ὅπως οὖν γενομένην ὑπερβέβηκεν. Πῶς ἐν τῷ αὐτῷ, Καὶ οὐδ' ἐκεῖνο παρὰ τῆς θεολογίας ἤκουσεν, ὡς ἀπὸ πάντων τόθ' ἡμῖν ἡ θεῖα γερήσεται φύσις, ἢ ἐντεῦθεν γοῦν Θεὸν εἶναι τοῦτ' ἐπὶ τῷ φῶς πιστεύουσιν. Καὶ ἐν τῷ β' τῶν κατὰ τῶν δευτέρων τοῦ Βαριλάμ, ὃν ἐπιγράφει, Κατάλογος τῶν ἐκβαίνοντων ἀτόκων, Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ περ εἰσι τὰ μετέχοντα τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ὑπερκοίσιος οὐσία τοῦ Θεοῦ παντάπασιν ἀμέθεκτος· ἔστιν ἄρα τι μεταξὺ τῆς ἀμεθέκτου οὐσίας καὶ τῶν μετέχοντων, δι' οὗ τὰ τοῦ Θεοῦ μετέχουσι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Δεῖ δὲ ζητεῖν ἡμῶς Θεὸν ἕτερον, οὐκ ὄντα μόνον αὐτοτελῆ, αὐτερέργητον, αὐτὸν δὲ αὐτοῦ θεώμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγαθόν. Καὶ ἀπλῶς δεῖ ἡμᾶς ζητεῖν Θεόν, οὕτω πως μεθεκτόν, οὗ μετέχοντες ἕκαστος οἰκείως αὐτῷ κατὰ τὴν τῆς μεθέξεως ἀναλογίαν, ὅτι καὶ ζωῶντες, καὶ ἐνθεοὶ ἐσόμεθα. Ἔστιν ἄρα τι μεταξὺ τῶν γερητῶν καὶ τῆς ἀμεθέκτου ὑπερκοιότητος ἐκείνης, οὐχ ἔν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ τοσαῦτα, ὅσα δὴ καὶ τὰ μετέχοντα ταῦτα δ' οὐ καθ' αὐτὰ, τὰ μέσα δηλαδὴ ἐκείνα· ἐνδημῶντες γὰρ εἰσι τῆς ὑπερκοιότητος ἐκείνης, μεταχῶς καὶ ἐκείνῃς προσεληφύλας καὶ συνεληφυσίας τὴν τῶν μεθεκτῶν ἅπασιν πληθύν. Διὰ ταῦτα ἔστιν ὅπου τῶν αὐτοῦ λόγων ἀπηρεύετο λέγων, "Ὅσα κατ' εἶδος τὰ ὄντα, τοσαῦται καὶ αἱ θεότητες, ἀλλὰ ἄλλων ὑπερκεῖσθαι καὶ ὑπερβῆναι. Πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν λόγῳ οὗ ἡ ἀρχή, Οὐκ ἔστιν, ὡς οὗτος, ἡμῖν, Καὶ ταύτην τοῖνυν τὴν θεῖαν αἰγλήν καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν καὶ δωρεάν τοῦ πατρὸς Πνεύματος Πνεῦμα ἁγίον αἱ βεβαίαι Γραφαὶ κατονομάζουσιν· ἀλλὰ δὴ καὶ Θεότητα καὶ θεῖν, καὶ θεοποιόν, καὶ αὐτοαγαθότητα καὶ ἀγαθοποιόν. Καὶ δημιουργόν τοῦ παντός φασιν αἱ βεβαίαι Γραφαὶ τὴν θεῖαν ταύτην χάριν, ἐνέργειάν τε καὶ δωρεάν, τὴν ἐκ τῆς ὑπερκοιότητος Τριάδος προερχομένην, μάρτυς ὁ Ἀρσोπαγίτης Διορόσος.

divina eadem Scripturæ vocant divinam hanc gratiam, operationem ac d. num, ex superessentiali Trinitate procedens, teste Dionysio Areopagita.

Καὶ ὁ χρηματίζας δὲ εἰς πατριάρχην Ἰσίδωρος·

Alia ut distinctio hæc nihil prorsus officiat divinæ simplicitati. anathema, ut ipsi volunt.

Quia vero pariter alia quoque valde impia ac absurda dogmata illis adinventum sunt, quæ non cadunt sub divisionum modos, necessarium est etiam hic quædam ex illis exponamus, ut hinc quoque novæ illorum fidei falsitatem ac dementiam ostendamus. Quas enim de novo divinitates conflaverunt, quandoque etiam Deos vocant. Palamas sane in quadam suarum orationum de lumine, duplex scilicet Numen volens ostendere : Non solum Deus est, qui sit super ea quæ sunt, id est, entia (nempe operatio, de qua illi sermo erat), sed et supra quam Deus. Nec solum supra omne quod affirmatur, est ; sed et supra id omne quod negando removetur, ejus excellentia qui est supra omnia, omnemque excellentiam, quæcunque illa sit, superat. Rursusque in eodem : Sed neque ex theologia illud audivit, tunc omnium loco nobis fore divinam naturam, ut inde tandem persuadeatur Deum esse hoc lumen. Item, libro secundo adversus Barlaami altera capita, quem prænotat, Catalogus absurdorum quæ sequuntur, Enimvero, quandoquidem sunt quæ Deum participant, Dei autem, quæ omnem essentiam superat, essentia, prorsus imparticipabilis est ; plane aliquid intercedit inter essentiam imparticipabilem et ea quæ participant, per quod ea quæ sunt Dei participant. Paucisque interjectis : Porro alius nobis Deus querendus est, qui nedum sit ipse a se perfectus, a se efficax, ipse seipsum per seipsum videns, verum etiam bonus. Omninoque nobis Deus querendus est, in hunc fere modum participabilis, cujus singuli participatione convenienter pro participationis ratione et modo, cum existentes, tum viventes, tumque divini erimus. Est igitur aliquid medium inter creata et illam imparticipabilem (ut sic dicam) superessentialitatem (essentiam scilicet vim omnem ac modum essentialæ superantem), nec unum duntaxat, sed et plura ; totque adeo, quot nimirum etiam hæc participantium, cujus munere per se sunt, media scilicet illa. Virtutes enim sunt superexcellens illius essentialæ, quæ videlicet simpliciter ac unile præhabeat ac contineat participabilium omnem multitudinem. Idcirco in quibusdam suarum lucubrationum quandoque eruclavit, dicens : Quot sunt res in specie, tot sunt et divinitates, aliæ aliis superexcellentes, aliæ inferiores. Rursus idem in libro, cujus initium est : Non est nobis, amice : Et hanc itaque divinam splendorem et gratiam et operationem, et donum sanctissimi Spiritus, Spiritum sanctum divinæ Scripturæ appellant ; sed et Deitatem et Deum, et vim edificam, et per se bonitatem et bonificam.

Rerum quoque universalitatis auctorem ac conditorem

Quique patriarcha fuit Isidorus, in quodam

suorum Modulorum ait : *Esse te quidem, non vero quid esse significare intelligimus ; Deum autem operationem.* Ad hæc vero patriarcha Philotheus ipse quoque, in suis Canticis, sic ait : *Venite, nova nunc sepulchri prole luce aspectabili, ante illustrem diem suscitationis regni lucis, fruamur, eam ut Deum in sæcula laudantes.* Præterea Palamas, in suis orationibus, quas Priores et Posteriores prænotat, hæc dicit : *Lumen tamen ipsum vere existens spiritaliter videre dicunt ; quod sit ipsum, et non symbolicum existat.* Cum enim semper existat, sique immateriale et quod mente possit intelligi, id noverunt rei ipso periculo. Rursus quoque in alia suarum lucubrationum, cujus initium est : *Susurrans*, hæc ait : *Itaque lumen illud tam signum est, tum lumen verum, nec quovis modo verum, sed ipsum existit lumen verum.* Ac rursus in eodem libro : *Quamvis habeat quod lumen appellatur, sed et verum vocatur lumen, quinimo ipsum verum lumen, quod Deus induit tanquam vestimentum.* Præterea addit, *Etiā contemperationes quasdam ac misticiones ejusmodi luminis fieri, cum his qui vident.* Aitque in quadam earum quæ dictæ sunt, suarum de lumine orationum : *Unum est, cum versatur cum vidente, quandoque diversum videtur : quandoque quidem assurgit supra corpus, attollitque in altitudinem nullis verbis explicabilem : quandoque rursus etiam corpus couptans, proprioque impartiens splendore et pace ac directione, deiformique voluptate et tranquillitate adimplens, oculis corporeis, o miraculum ! comprehensum efficitur.* Quandoque radii natura intelligibilibus circumfusus etiam oculis conspecta illa præstat his qui digni exstiterint, nullam interim ipsum prorsus vocem emittens ac sonum : quandoque ei qui videt, per arcana verba et ineffata (ut ita dicam) clare loquitur. Ac primum aperte ita affatur : « Ego sum, noli timere. Ego sum. » Non enim Deitas a me separatur, qua per communionem illis deitatem præsto, qui deificantur, Ego sum qui adsum, et deificationem operor. Num vides omnia in me, et me præ omnibus ? Verum propter te in te fio omnia. Propter te etiam tibi visibilis fio. Rursusque in alia, cujus initium, *Convenienter sane Scriptura*, hæc ait : *Unus in contemplatione spiritus, cum illis*

ἐν τινι τῶν Σιγερῶν τὸ αὐτὸ φησι. Εἶναι δὲ τὸ μέγας, οὐ τι δὲ εἶναι δηλοῦν τοῦτο· Θεὸν δ' ἐνέργειαν. Ἐτι δὲ ὁ εἰς πατριάρχην τέλειος Φιλόθεος καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς· Ἄσμασιν αὐτοῦ οὕτω φησι, Δεῖτε τοῦ καινοῦ νῦν τόπου γεννήματος. φωτὸς τοῦ ὁρωμένου πρὸ τῆς εὐσήμεν ἡμέρας τῆς ἐτέρσεως βασιλείας τοῦ φωτός, ἀπολαύσωμεν ὁμνούντες αὐτὸ ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐτι ὁ Παλαμᾶς ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτός αὐτοῦ λόγοις, εὖ ἐπιγράφει προτέρους καὶ δευτέρους, τάδε φησὶν. Ὁ μέντοι φῶς ἐν ὑποστάσει φασὶ πνευματικῶς ὁρᾶν ὁ μὲν, καὶ μὴ συμβολικῶν, ἀεὶ γὰρ ὁρᾶν, ἀδρόν τε καὶ νῶ θεωρητῶν, τοῦτο διὰ πείρας Ἰσααΐ. Καὶ πάλιν ἐφ' ἐτέρου τῶν αὐτῶν, οὗ ἡ ἀρχὴ Ἰσοψυθιρίας, τάδε φησι· Τοιγαροῦν τὸ φῶς ἐκεῖνο σύμβολόν τ' ἐστὶ, καὶ φῶς ἀληθινόν· καὶ οἷον ἀληθινὸν ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν ὑπῆρχε φῶς. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ. Εἰ γὰρ καὶ φῶς ἔχει τὴν ἐπωμίαν, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀληθινὸν καλεῖται· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ ὡς ἱμᾶτιον ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται. Ἐτι προστίθεται, Καὶ ἀνακράσεις τινας καὶ μέξεις τοῦ τοιοῦτου φωτός μετὰ τῶν ὁρῶντων ἀποτελεῖσθαι. Καὶ φησιν ἐν τινι τῶν ἐρημῶνων περὶ φωτός αὐτοῦ λόγων, Ἐν ἔστιν, ὅτε μετὰ τοῦ ὁρῶντος γίνεται· ἕτερον ἄλλοτε ὁρᾶν· ποτὲ μὲν τοῦ σώματος ἀκυσιστῆ, καὶ εἰς ὕψος ἀναφέρει ἀρρήτων· ἄλλοτε αὐτίς καὶ τὸ σῶμα μεθαρμωσάμενον, καὶ τῆς οὐσίας μεταδεδοκίς λαμπρότητος, καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης, θεοειδοῦς τε ἡδονῆς καὶ ἀπαθείας ἐμπλεῶ ποιήσαν, ὁρθαίμοις σωματικοῖς (2), ὃ τοῦ θαύματος! γίνεται ληπτόν. Ἐνίοτε ὡς ἀκτὶς περιρρέουσαι τοῖς φύσει ροητοῖς, θεατὰ ποιεῖ αὐτὰ τῷ κατηξιωμένῳ βλέπειν, αὐτὸ φορητὴν ὅλως οὐ προέμενον (3)· ἄλλοτε τῷ ὁρῶντι τραπὼς δι' ἀρρήτων, ὡς εἰλεῖν, ῥημάτων ὁμιλεῖ· καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν λέγει φανερώς αὐτῷ. « Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβοῦ· ἐγὼ εἰμι. » Οὗ γὰρ χωρίζεται μου ἡ Θεότης, καὶ ἦν τῇ κειρανίᾳ ὡς τοὺς θεωμένους. Ἐγὼ εἰμι ὁ πατὴρ, καὶ ἐνεργῶν τὴν θέωσιν. Οὐχ ὁρᾶς τὰ πάντα ἐν ἐμοί, καὶ ἐμὲ πρὸ πάντων, ἀλλὰ διὰ σὲ τὰ πάντα γινόμενον ἐν σοί ; Διὰ σὲ καὶ ὁρατός σοι γίνομαι. Πάλιν ἐν ἐτέρῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Εὐλόγως μὲν οὐτ' ὁ λόγος, τάδε φησι· Ἐν θεωρίᾳ πνεῦμα τὸ φῶς μετὰ τῶν διὰ καθαυτῶν προσευχῆς ἐντυγχανόντων

² Psal. ciii, 2.

(2) Ὁρθαίμοις σωματικοῖς ληπτὸν γίνεται. Hæc Palamas, de affectu in animo (ipsoque corpore), quo sic totus homo afficitur, et in Deum transferatur videatur (corporeis maxime oculis) non ipsum Deum, sed claritatem, seu aliquid divini luminis, non Deo congenitum, sed ab illo facti atque creati, ad præsentis sue sensum ingerendum, si loqueretur, non sic vero aberraret; nec alia fere diceret, quam quæ plerumque sanctorum sapientiæ culti longe proferretis (viris scilicet γνωστικῶς, ut Græci vocant) accipere legimus. Existat mat Calecas in sequentibus, Palaman ac sequaces ad depellendum crimen, quasi ipsam Dei essentiam videri oculis corporeis dicerent, ad incretam operationem,

sicque dietas Deitates, confugisse, malum malum curare studentis, per summam inscitiam. At nec ego illos capio, qui Thahorium lumen ipsum vere Deitatem, oculis ipsis corporeis, apostolis visum existimant, videndamque beatissimam in cælis putant; nec in Armenorum errorem, ita sentiendo, ac quasi velint non ipsum Deum videndum, sed quamdam ejus claritatem, impingere dabant. Aliter docui sum in schola sancti Thomæ, nec mihi videtur Deos, ad quem potentia limitata, qualis est oculis organo affixus, quantavis elevatione attingere possit. Rem altius hic arcessere ac disputare nolui.

(3) Massalianorum ista omnia purpuris exque umbilico videntium Deum.

γίνεται ἑρῳμενον, καὶ μὴ διαιρούμενον ἀπ' αὐ-
τῶν. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Ἰσασιν οἱ μνημονεύοντες,
καὶ λέγουσιν, Οὐ συνζύγαν ὀλίγοις τισὶ μέρεσι
καὶ δυνάμει τὴν ἀλλήλουχίαν παρσχομένην,
ἀλλ' ὅλον ἀνδρακρασιν εἶναι πρὸς ψυχὴν τοῦ φω-
τὸς τῆς χάριτος τὴν ἐνολκῆσιν ὁ θαυμαστὴν,
ὅλον ἄβρῆτον, καὶ σχεδὸν ἀτήκυστον. Πάλιν, Ἡ
ἐκ τοῦ γαμηλίου συναλλήγματος δοκεῖ τι τῶν
ἄλλων ἐνώσεως πλέον· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο σύμφυ-
σις (4) οὐδ' ἀνδρακρασίς ἐστιν· ἀλλ' ὁμιλίᾳ τινί,
καὶ ὅλον προσκολλησεί, ἐν τῇ πείρᾳ γίνονται.
Ἔσσονται γὰρ, φησὶ, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»,
καὶ σάρκα μίαν, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ πνεῦμα· ἡ δὲ
τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἡξιωμένους ἐνώσις, γνῶσεως
πάντα τρόπον ὑπερβάλλουσα, τῷ παντελεῖ
ὑπάρχειν, καὶ τοῦ χωροῦντος χρεῖτερον ἢ λόγος
δὲ ὅλων τῶν καθαρῶν πνευμάτων Πνεύματος.

Ἐτι δογματίζουσιν ὅτι κατὰ τινὰ τρόπον οὐ δια-
κρίνονται ἀλλήλων τὰ τρία τῆς Θεότητος πρόσωπα,
ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ἐναλλὰξ
ἔχουσι τὰ πρόσωπα. Καὶ φησὶ ὁ Παλαμᾶς ἐν τῷ
πρὸς Παῦλον τὸν Ἀρσέν λόγῳ, Ἡνίκα διαιρεῖται
τὸ Θεῖον κατὰ τὰς ὑποστάσεις, τὸ ἀδιαίρετον
ἔχει κατὰ τὰς ἐνεργείας· ἡνίκα δὲ κατὰ τὰς δυ-
νάμεις καὶ ἐνεργείας διαιρεῖται, μένει κατὰ τὰς
ὑποστάσεις ἀδιαίρετον. Καὶ ἐν ἑτέρῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ,
ὑπόλογος μὲν οὖν ὁ λόγος, Ἐπεὶ γὰρ κατὰ τὰς
ὑποστάσεις καὶ τὰς ἐνεργείας διακρίνεται τὸ
Θεῖον, ἐτερότης καὶ ἑκατέραν διὰκρισιν ὁρᾷται,
ἐναλλὰξ ἔχονσιν, τὰ μὲν ἴδια τῶν Θεῶν ὑπο-
στάσεων ἐνόνματα, κοινὰ ἐστὶ ταῖς ἐνεργείαις, τὰ
δὲ κοινὰ ταῖς ὑποστάσεσιν ἴδια τῶν Θεῶν ἐνε-
ργειῶν ἐνόνματα.

Ἐτι δογματίζουσι μὴ ἐξαρκεῖν τῇ τρισυποστάτῳ
Θεότητι αὐτοῦ παρὸν καὶ αὐτοῦ πᾶσι δυνάμειν καὶ
ἐνεργείαν εἶναι· ἀλλὰ προσδεῖσθαι καὶ ἐτέρας ὑπο-
στάσεων. Καὶ φησὶν ὁ Παλαμᾶς ἐν τινὶ τῶν διαλό-
γων αὐτοῦ, Ὁ μὲν Πάτερ ἔχει σοφίαν καὶ δύνα-
μιν, καὶ ζωὴν καὶ ἐνεργείαν, τὸν Υἱόν, οὐσιώδη
καὶ φυσικὴν· ὁ δὲ Υἱὸς ἀδύνατος ἐστὶν, καὶ
ἄλως, καὶ ἀνερέργητος, ἡ καὶ ὅλη ἡ οὐσία τῆς
ἁγίας Τριάδος; Καὶ ἐν τῷ Τόμῳ συνοδικῶς ἀπο-
δείκνυται, Ἐκ δὲ τούτων ἡ οὐσία σύνοδος ἀποδέ-
δεικται, φησὶ, ὡς ὁ λόγος μόνον τὸν Υἱόν καὶ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκρίστους ἐνεργείας εἶναι τοῦ
Θεοῦ, ὡς μὴ κοινὴν ἐνεργείαν δοξάζω φυσικὴν
τῶν τριῶν ὑποστάσεων, τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φω-
τειτοῦ καὶ Σωφρονίου ἀρεσιν πάλαι ἐσθηκυῖαν
καὶ καταργηθεῖσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τολμᾷ
παρεσιδεῖν Θεοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Ἐμὴν δὲ ἄριστος

A qui per puram orationem interpellant, lumen effici-
tur; quod videatur, et ab eis non dividatur. Rur-
susque in alia: Sciunt initiati et aiunt: Non con-
jugium exiguis quibusdam partibus atque viribus
necessitudinem prastans, sed velut commistionem
cum anima esse, luminis gratiæ in ea moram et
habitationem; mirabilem sane velut arcānam ac
pene inauditam. Rursus: Conjugalis societatis unio
majus quid reliquis videtur habere; at neque illa
naturalis quasi concretio est neque commistio; sed
quadam ex consuetudine ac velut adhesionem unum
plura sunt. Erunt enim, inquit, duo in carnem
unam⁹; solumque in carnem, sed non etiam in
spiritum. Dei autem, cum iis qui promerentur, unio,
scientiæ omnem modum excedit, quod tota ac inte-
gra sit, ejusque Spiritus, qui sermone penetrabi-
lius¹⁰, omnes pervadit mundos spiritus.

Præterea docent tres Deitatis personas, qua per-
sonæ sunt, quodam modo inter se non discerni,
sed contrarie vicissim ad virtutes atque operatio-
nes se personas habere. Atque Palamas, in libro
ad Paulum Assa: Cum dirimitur Deitas secundum
hypostases, indiscreta manet ac indistincta quoad
operationes; cum vero secundum virtutes ac opera-
tiones dirimitur, indiscreta ac indistincta manet,
quoad hypostases. In alio quoque, cujus initium:
Convenienter sane Scriptura; quia enim Deitas,
quod attinet ad hypostases, quodque operationes di-
rimitur, diversitas cernitur secundum utramque dis-
cretionem, quæ se contrario modo ac vicissim ha-
beant; nam divinarum quidem personarum propria
nomina, communia sunt operationibus; quæ vero
personis communia sunt, propria nomina sunt divi-
narum operationum.

Ad hæc docent non sufficere trinæ subsistenti
Deitati, ipsam per se existentem ac vere subsistē-
tem virtutem atque operationem; sed aliam quinque
necessariam esse, quæ non sit ipsa subsistens. At-
que Palamas in quodam suorum dialogorum: Habet
quidem Pater sapientiam et virtutem, et vitam et
operationem (nempe Filium) essentialē et natura-
lem; Filius vero num virtutis expert et vitæ et ope-
rationis seu efficacitatis, aut etiam tota essentiali
sanctæ Trinitatis? In Tomo quoque synodice decer-
nunt ac pronuntiant: Ex his nimirum sancta syn-
odus ostendit, eum qui dicat solummodo Filium et
Spiritus sanctum increatus esse Dei operationes,
tanquam non sentiat communem trium personarum
naturalem operationem, pridem extinctam ac abo-
litam Marcelli, Photini et Sophronii hæresim audere
denuo in Ecclesiam Dei insinuare ac proferre. Pau-

⁹ Gen. ii, 24. ¹⁰ Hebr. iv, 12.

(4) Ἀλλ' οὐτ' ἐκεῖνο σύμφυσις. Major certe ani-
morum quam corporum unio; divini præsertim
Spiritus per sua dona nobis illabentis, sibi quæ a
habentem, unum secum spiritum facientis; quæ
maxima quædam σύμφυσις; et συμφύτα, unio, co-
actio, consociatio, concretio, ac quidquid ejusmodi

ea voce ac sequenti, ἀνάκρασις, ad idem spectans,
reddi potest ac intelligi. Possetque Palamas recte
dicere, nisi προλήψαι ad increatam Deo essentialē
operationem cuncta referret, quæ sunt effectus,
ejusque liberæ voluntatis, quanquam altioris præ-
natura ordinis ac divini.

cisque interjectis : *Nobis vero plenus sermo, non de hac, sed de illa quæ communis est trine subsistentis Deitatis, quæ ipsa non est hypostasis seu persona, sed natura, eximique ac supra naturam ratione divinarum hypostaseon seu personarum inest. Rursusque in eodem : Quomodo igitur rationi contentaneum, communem trine subsistentis Deitatis inficiari virtutem, cujus ratione Filius et Spiritus sanctus virtus a theologis laudantur?*

Item docent, qui apud illos mundati sint, taliumque operationum effectus, increatos et ipsos reddi. Atque Palamas in Epistola ad Acindynum : *Vides clare increatam esse gratiam? Nedum autem talis gratia increata est, sed et effectus talis Dei operationis increatus est. Sic quoque magnus Paulus, non jam amplius temporalem vivens vitam, sed divinam ac æternam Verbi in ipso habitantis, æternus ac immortalis effectus est. Paneisque interjectis : Itaque creatus erat Paulus, quandiu vitam agebat Dei jussu ex non entibus factam : cum vero non jam illam vivebat, sed eam quæ Dei inhabitatione præstatur, increatus existit per gratiam. Quisquis denique vivens atque efficiat solum Dei Verbum in se natus est. Kursusque in eodem : Quoniam igitur aliquis modo vel si nullam divinarum operationum rationem habeat, unum esse increatum concesserit, non addendo natura, cum per gratiam multi sint increati et dii, ac deitate ejusmodi, quæ pro eorum ratione illis conveniat, præditi? Ac rursus : Enimvero sunt quidem hi omnes per gratiæ munus increati, uti sane etiam dii; ipsa vero gratia increata est, sicut paulo ante probatum est. Ac rursus : Dei operationes increatæ sunt, tametsi earum plerique effectus res creatæ sint. In oratione quoque, cujus initium est : Contentiosius quidem : Quinam igitur fiat ut gratia increata non sit, cujus munere qui ejus fuerint participes, principii expertes et increati, immortalesque et semivivæ atque cælestes secundum illam, Patrum sententia dicti sunt?*

Præterea docent esse multas Dei hypostases. At enim Palamas : *Quia vero multas et distinctas hypostases et virtutes et operationes habet Deus, nisi una aliqua causa (seu auctor) in illis sit, multa et distincta erunt divinitatis principia. Atque id confirmat, ex eo quod iidem præterea sentiant, doceantque ; quod nimirum multas has operationes, quas non vere existentes ac subsistentes dicebant, ipsas jam quoque essentias esse dicant. Quamobrem a Palamas in oratione ad Enum, cujus initium : Sublato vere pudore : Atqui juxta magnificum reipsa divinoque Spiritu afflatus sanctorum Patrum sensum, pie quis etiam essentiam vocet, quamlibet divinarum operationum.*

Præterea ausi sunt impudentissimi hominum dicere, certa quadam ratione ac proportionem respondere, sicut legalia mysteria evangelicorum documentorum traditionibus, sic has quoque novis Pa-

α λόγος οὐ περὶ ταύτης, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἥτις οὐχ ἀπέστι· σίς ἐστίν, ἀλλὰ φύσει καὶ ὑπερφυῶς πρόσκειται ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Πῶς οὖν ἐστὶν εὐλογον ἀρνεῖσθαι τὴν κοινὴν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος δύναμιν, δι' ἣν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύνανται παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνῆται;

Ἐτι δογματίζουσι τοὺς παρ' αὐτοῖς καθαθαρινούς καὶ τὰ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν ἀποτελέσματα ἀκτίστους καὶ ἀκτίστα ἀποτελεῖσθαι. Καὶ φησι ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ πρὸς Ἀκύνδον ἐπιστολῇ, Ὁρᾶς σαφῶς ὅτι ἄκτιστος ἡ χάρις ; Οὐ μόνον δὲ ἡ τοιαύτη χάρις ἀκτιστός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ Θεοῦ τοιαύτης ἐνεργείας ἀκτιστόν ἐστι. Ταῦτ' ὅρα καὶ ὁ μέγας Παῦλος τὴν χροικήν μηχανὴν ζῶν ζῶν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐνοικήσαντος Λόγου θεοῦ ἀνάρχου καὶ ἀτελεύτητος χάριτι. Καὶ μετ' οὗτοι, Κτιστός οὖν ἦν ὁ Παῦλος, μέχρις ἂν ἐξ τὴν προστάγματι Θεοῦ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονυῖαν ζωὴν ἔτε δὲ μηχανὴ ταύτην ἐξῆ, ἀλλὰ τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ προσεκομένην, ἀκτιστος γέγονε τῇ χάριτι καὶ πᾶς ὁ ζῶντα καὶ ἐνεργοῦντα μένον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐν καιρῷ κτησάμενος. Πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ, Πῶς οὖν ἂν τις συγχωρήσῃ, κἂν τῶν θείων ἐνεργειῶν μηδὲν ποιῇσθαι λόγον, ἐν τῷ ἀκτιστον ὑπάρχειν, μὴ τῇ φύσει προσκείμενον, πολλῶν χάριτι ἀκτιστῶν ὄντων καὶ θεῶν, καὶ κατὰ ἀλλήλους ἑαυτοῖς ἐξ ἀνάγκης Θεότητα ἐχόντων ; Καὶ πάλιν, Ἀλλὰ γὰρ ἀκτιστοὶ μὲν οὗτοι πάντες χάριτι, ὥσπερ δὴ καὶ θεοὶ· αὕτη δ' ἡ χάρις ἀκτιστος, ὡς μικρὸν ἀνωτέρω προαποδέδεικται. Καὶ πάλιν, Αἱ τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖαι ἀκτιστοὶ εἰσι, εἰ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων κτισματὰ εἰσι. Καὶ ἐν λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ, Φιλοεικοῦσι μὲν, Πῶς οὖν οὐκ ἀκτιστος ἡ χάρις, δι' ἣν καὶ οἱ μετασχηκότες αὐτῆς ἀναρχοὶ καὶ ἀκτιστοὶ, καὶ ἀτελεύτητοι καὶ ἀίδιοι, καὶ οὐράνιοι κατ' αὐτὴν παρὰ τῶν Πατέρων προσηγορεύθησαν ;

Ἐτι δογματίζουσι πολλὰς ὑποστάσεις εἶναι τοῦ Θεοῦ. Καὶ φησὶν ὁ Παλαμᾶς, Ἀλλ' ἐπεὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ὑποστάσεις καὶ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ὁ Θεὸς ἔχει, εἰ μὴ ἔν τι τὸ ὑψίον ἐν αὐταῖς, πολλὰ καὶ διάφορα ἔσονται ἀρχαὶ τῆς Θεότητος. Καὶ τοῦτο βεβαίον ἐκ τοῦ ἐτι δογματίζειν αὐτοὺς καὶ τὰς πολλὰς τιύτας ἐνεργείας, ἃς ἀνυποστάτους ἔλεγον, ταύτας ἦδη καὶ οὐσίας εἶναι φάσκων. Ἀφ' οὗ φησὶν ὁ Παλαμᾶς ἐν τῷ πρὸς τὸν Αἰὼν λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Αἰδοῦς ὅπως οἰχομένης, Καὶ μὴ κατὰ τὸν πολλὸν διτῶς καὶ πνευματοκίνητον ῥοὴν τῶν ἱερῶν Πατέρων, φαίη ἂν τις καὶ οὐσίαν εὐσεβῶς ἐκαστὴν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν.

Ἐτι ἐτόλμησαν οἱ πάντα ἀναιδεῖς εἰπεῖν ἐτι ἀνάλογοι εἶναι, ὥσπερ τὰ ἐν τῷ νόμῳ μυστήρια πρὸς τὰς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων παραδόσεις, οὕτως καὶ αὐταὶ πρὸς τὰ νέα Παλαμητικὰ δόγματα.

ἦν γὰρ ὁ παρὰ τοῦ πατριαρχεύσαντος Φιλοθέου Α lamæ decretis et opinionibus. Editus enim a pa-
 τριαρχa Philotheo Tomus, quasi ex Montis sancti
 monachorum persona, Palamæ commendatitius,
 hæc habet: *Quæ plene vulgata, cunctisque commu-
 niter cognita, ac palam prædicata sunt per Mo-
 sen decreta, legis fuerunt mysteria, solis prophetis in
 spiritu prævisa; sanctis autem futuro ævo promissa
 tona, evangelicæ sunt discipline mysteria his, qui
 per Spiritum digni habiti sunt qui conspicerent, ipsi-
 que adeo mediocriter in arrhabonis partem concessa
 atque prævisa. Verum sicut si quis Judæorum, non
 religiosa pietate prophetas audiens, dicentes Verbum
 ac Spiritum Deo cœternos ac prææternos esse, aures
 continuisset, nempe arbitratus se voces audire, qui-
 bus illi pietas interdiceret, eique quam pii confle-
 rentur voci contrarias, et nimirum quæ dicit, « Do-
 minus Deus tuus, Dominus unus est »; sic et nunc
 forte alicui accidat, qui mysteria Spiritus, iis dun-
 taxat cognita qui virtutis cultu purgati sint, religiosa
 pietate non audiat. Verum sicut rursus prædictionum
 eventus, quæ tunc erant mysteria atque arcana, mu-
 nifestis consentire ostendit; credimusque nunc in
 Patrem et Filium et Spiritum sanctum, trine subsi-
 stentem Deitatem, naturam unam; sic et futuro sæculo
 temporibus suis patefacto, secundum ineffabilem Dei
 unius in tribus personis manifestationem, mysteria
 atque arcana manifestis consona cunctis videbuntur.
 Sed et illud nihilominus observandum, quanquam
 postea finibus terræ innotuit, trine subsistentis Dei-
 tatis fidem nequaquam officere doctrinæ unius prin-
 cipatus; prophetæ tamen illa ante etiam rerum even-
 tum certo cognoscebant; his autem qui tunc illis
 credebant, non satis suaderi poterat; eodem ergo
 modo, ne nunc quidem nos nescimus confessionis
 verba, tum scilicet eorum quæ palam prædicantur, tum
 quæ nunc mystice in spiritu dignis prælucent.*
 τὸν Ἰσὸν ἄρα τρέπον οὐδὲ νῦν τοὺς λόγους τῆς
 ὁμολογίας ἀγνοοῦμεν, τῶν δὲ παρρησιᾷ κηρυττομένων καὶ τῶν νῦν μυστικῶς ἐν πνεύματι τοῖς
 ἀξίοις προφαινομένων.

Tauta ex tōn πολλῶν καὶ ἀναριθμῆτων παρὰ

Hæc ex multis, ac quæ numerum excedere vide-

¹¹ Deut. vi, 4.

(5) Ὡς ἀπὸ τῶν Ἀγιορειτῶν. Τὸ Ἅγιον ὄρος D
 vocant Græci montem Athos in Macedonia, excel-
 sum instar peninsulae in mare Ægeum excurrentem,
 solis monachis Basiliensibus addictum; ex quo fere
 omnes episcopi assumebantur ad ecclesias regen-
 das sub throno Constantinopolitano; cessitque
 optime, quandiu cum pietate cultusque disciplina
 in eis eruditio viguit ac recta fides, qua obscurata
 Palamitarum erroris nebula, ac quod rudes mona-
 chi nec satis pietatem docti, existimante viri sancti-
 tatis spiritualisque scientiæ larva delusi, Græcæ
 fere Ecclesiæ erant ejusque capita, facile fuit labem
 in eam propagari, ipsamque invadere sedem Con-
 stantinopolitanam, nec non libris eorum ecclesiasti-
 cis inspergi, etiam impressis. In quo certe gra-
 vius peccatum Venetis, apud quos prodire, quod
 nebuloni Græculo re tanti credita, fenum genti
 fieri permisisse. Quos enim deficient libri antiquio-
 res manu exarati, editis illis typorum partu utantur
 necesse est, exque illis hauriant Palamitarum virus

PATROL. GR. CLII.

omne, ipsumque Palamam ut sanctum ac eximium
 doctorem habeant. Nec aliter dicendum de Triodii
 Synaxariis, a Calixto ipso hæretico ac schismatico
 ei adjectis, innumerisque erroribus infectis,
 cum Triodium ante nulla Synaxaria haberet, sed
 sola cantica et canones, quos vocant, atque modu-
 los omnia summam pietatem spirantia ad sanctæ
 Quadragesinæ cultum; ejus, ritu Latino, hodie,
 quo scribo, iv Idus Marti, celebramus initium ac
 caput. Ejus veteris sanique Triodii exemplum ex
 Tiliana bibliotheca utendum quandoque habui, eru-
 dita manu pridem exaratum; atque utinam dissi-
 pata ea bibliotheca, ejusque per hæredes viri
 amicissimi D. du Tillet Baronis de la Buissière
 fœdo naufragio ac distractione, apud meos prædi-
 catores, velut pauci quidam alii libri ecclesiastici,
 tutum hic portum invenisset, unde quasi ex ar-
 mamentario, ejus usus aliquis in re Christianam
 foret. Nec enim quid eo factum sit, quoque evaserit,
 mihi liquet.

11

antur, ex absurdis blasphemisque Palamæ, ejusque synodi dogmatis, quantum operæ pretium videbatur, hic loci exposuimus; multitudinem ipsam molestam existimantes, qua proinde abstinendum duximus. Puto autem satis esse quæ allata sunt, ad probandum eorum fidem, extra fidei catholicæ ac apostolicæ, quam sancti prædicant, fines prorsus positam esse; idque adeo ex ipsis eorum verbis et sermonibus ac sententiis, quæ communiter privatimque conscripserunt, ac scripto credenda tradiderunt, eosque qui non credunt, publicis in Ecclesia diris ac anathemati subijciunt. Nam pars quidem ex Palamæ libris et orationibus dogmatisque sumpta est, qui ejus fidei magister, duxque fuit; cuius merito nedum vivens honores consecutus est, quod ita credidit docuitque, Thessalonicensis archiepiscopus factus; verum etiam mortuus, hymnis ac hostiis, pari munere ac qui olim Ecclesiæ doctores pietatis, laude claruerunt, Athanasius, Basilus, Chrysostomus, ac reliqui, quotannis festivo celebrantur; pars vero ex iis quæ in Tomo diserte ipsisque clare verbis habentur; in quo Ecclesia tota, universaque synodus, præsidente imperatore, hanc illius firmissime fidem, velut pietatis regulam rectæque fidei columnam, reliquis tenendam tradidit, ac quem perinde ac sacra Evangelia colunt, nihilque non voluimus ut ille constet ac firmitatis obtineat robur: sed et seorsim, velut religiosissimi ac qui in omnibus pro veritate pugna functus sit, conventus ille Ecclesiæ, illius in eo memoriam facit, simulque ab eo quovis loco dicta, cum rectissime dicta scriptaque ad pietatis normam, laudans sanctiæque tradit.

Adiunguntur in Tomo, post quæstiones, prope illius finem: Cæterum, quem sæpius sacratissimum Thessalonicensem metropolitam diximus, qui nihil dissentaneum divinis Eloquiis vel scribat vel sentiat; quin potius, qui etiam pro communi nostra pietate et traditione, pro eo ac honesti rectique ratio postulat, depugnet, nedum per calumniam illi, seu magis Ecclesiæ, objectis nugis, modis omnibus superiorem, sed

γων καὶ βλασφημῶν δογμάτων τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, συμφωρηθέντα ἡμῖν ἐξετέθη ἐνταῦθα· τὸ πλῆθος φορτικὸν εἶναι ἡγησαμένοις, καὶ διὰ τοῦτο παραιτησαμένοις. Οἱ μὲν δ' ἱκανὴ εἶναι τὴν αὐτῶν παραστέσαι πίστιν ἐξω παντελῶς τῶν ὁρῶν οὖσαν τῆς παρὰ τῶν ἁγίων καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς κληρονομίας πίστεως· καὶ ταῦτα ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ῥημάτων καὶ λόγων καὶ ἀποφάσεων, ἀπερ κοινῇ καὶ διὰ συνεγράφαντο, καὶ συγγραψάμενοι, πιστεύειν παραδεδώκασιν, τοὺς τε μὴ πειστομένους δημοσίαις ἐπ' ἐκκλησίας ἀραις καὶ ἀναθεματὶ υποβάλλουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τοῦ Παλαμᾶ λόγων καὶ δογμάτων ἐλήφθη, ὅς τῆς πίστεως ταύτης διδάσκαλος καὶ ἡγεμὼν ἐγένετο· δι' ἣν οὐ ζῶν μόνον τετίμηται, ἄλλων τῆς πίστεως ταύτης τὴν Θεοῦ αὐτοῖς νίκην ἀπενεγκάμενος· ἀλλὰ καὶ θανὼν (6), ὅμοιος καὶ θυσίας Ἰσα τοῖς ἐπ' εὐσεβείαν πάσαις ποτὶ διολύμασι διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ, Βασιλείῳ, Χρυσόστομῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, κατ' ἑτοῖς πανηγυρίζεται· τὰ δ' ἐκ τῶν ἐν τῷ Τόμῳ διαβρῆδην κειμένων, ἐν ᾧ Ἐκκλησία ὅλη καὶ σύνοδος, ὁλὴ βασιλείῳ προκαθεζομένου τὴν ἐκείνου βεβαιότατα πίστιν ταύτην, ὡς ὅρον εὐσεβείας καὶ στήλην ὀρθοδοξίας, τοῖς ἄλλοις κατέγειν παραδέδωκε, καὶ ὃν ἐπίσης τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τιμῶσι, καὶ πάντα τρόπον ὅπως τοῦ συνεστάναι τοῦτον καὶ τὸ κύρος ἔχειν πραγματοῦται. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἐν αὐτῷ μνημὴν αὐτοῦ ὡς εὐτεβεστάτου, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχέσαντος διὰ πάντων, τὸ συνέδριον ἐκείνου τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖται, καὶ ἅμα τὰ ὀπουδήματα εἰρημένα αὐτῷ, ὡς ὁρθότατα εἰρημένα καὶ γεγραμμένα κατὰ τὸν κανὼνα τῆς εὐσεβείας, ἐπαίνουσα καὶ νομοθετοῦσα παραδίδωσι.

Φασι γοῦν ἐν τῷ Τόμῳ μετὰ τὰ ζητήματα περὶ τοῦ τέλος ἐγγύς, αὐτὸν μέντοι τὸν κολλίκης ῥηθέντα Θεσσαλονικῆς ἱερώτατον μητροπολίτην, μηδὲν ἀπῆδον τῶν θεῶν λογιῶν ἡρώτατά τε καὶ φεροῦντα· μᾶλλον δὲ καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ κατεδύσεως, ὡς προσήκειν, ὑπερμαχοῦντα, οὐκ ἀνώτερον μόνον καρτάτασι τῶν κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας

(6) Ἀλλὰ καὶ θανὼν. Novi hujus ex orco sancti operum exstat spissum satis volumen in Bibliotheca Em. card. Mazarini τοῦ μακαρίτου, quod ipsum sancti Gregorii Thessalonicensis archiepiscopi prænotatur. Nolim tamen ullus in Ecclesiæ (quæ utra Christi sponsa est ac columna) castris militans, Possiniano in Theophylacto perinde schismatico, etsi non forte tantis hæretico, Errato, rancium nobis ex ejus fide gloriose scilicet illo titulo, Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὶς, ἡμῶν Ἐρηγορίου obtrudat; ut neque Ephesium, aliosque, quos sic vindicant cæci homines et perveræ, non alio quam erroris, vel iis inventi, vel producti factique aut totis, ac schismatis, præmio; quo nunc, reliqua omnia ejus retro Ecclesiæ lumina, illis addunt; sic laudant, sic vendunt, sic in quemque illorum, omnium superiorum laudes, hisque majores fastuosioresque titulos effusus accervant. Sic certe Michael Psellus Cæcularium Photiani schismatis instauratorem, Oratione ejus laudatoria, quæ mihi exstat, cum ejus alius producenda, magnifice celebrat, cunctisque superioribus ejus sedis antistitibus, præfert, quod

illis pene æδιφόρον habentibus, quo dissidere videbatur Latina Græcæque Ecclesiæ, ipse majori exarserit, calentiusque Latinos impugnari, ac ab eis, Ecclesiæ, cui præerat, æterno schismate cæcum abjuxerit: quod post Photium reliqui non fecerant, etsi eorum plures Romanam Ecclesiam rodere non cessabant, ac schismatis semina fovere, ovaque ponere, quæ tanta Ecclesiarum labe, omnium audacissimus exulsiit, quem dicebam, Cæcularius; ipse ejusdem Pselli Oratione ad synodum, suis omnibus coloribus depictus, si qua fides hominis, sic versatilis ingenii ac ipse se utraque illa, oratione Psellus prodidit. Erunt tamen ambæ nec lectu injucundæ, nec ejus Ecclesiæ, urbisque ac imperii notitiæ, sic doctis expetite, prorsus inutiles. Noster Calceas contra errores Græcorum, hoc vel maxime viderit, quod a Cæculario ad Photium retro, ejus sedis antistites a schismatis vel hæresibus nota liberat; nec Leo Allatius in sua de Græcorum libris ecclesiasticis Dissertatione ipsum impugnans, aliud evincit, quam quod modo a me dictum est.

ἱερογελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλιστάτωρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας πρόμαχος καὶ προσηγιστὴν καὶ βοηθὸν ταύτης ἀποφαινόμεθα. Τούτων δὲ οὕτως ἐκδόντων, λοιπὸν ἦν ἐτι προθυμομένοις πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομένων αἰτιάσθαι περιαιρεῖν· μηδὲ ἄπερ τῶν ἐν τοῖς τοῦ ἱερωτάτου θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις ἐκαστῶντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀδασάνοντα, εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θαλῇ συνόδῳ καὶ ταῦτα πάντα περιλήφθησαν. Εὐρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντος καὶ βασιλῆως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντος, ἡμεῖς ἕκαστον τούτων, ἐν τοῦ ἱερωτάτου θεσσαλονίκης βιβλίῳ ἀνέγνωμέν τε καὶ ἐξετάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ σύνδημαρτούσαντες, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις, καὶ τρις, καὶ καλλιῶς, καὶ τὸν μὲν θεσσαλονίκης ἱερωτάτωρ μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὖρομεν, καὶ συνήγορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας· αὐτοὺς δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλαις αἰρέσεσσι περιπλινόντας, καὶ τοὺς παρὰ τῶν θεολόγων εἰρημένους πανταφῶς ἀντελλόντας· εἴτα ἐπιφέρουσι τὰ καὶ τὰ· καὶ ὅσα ἄλλα φλυαροῦσιν, ὥσπερ αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν, ἑτέροις τῶν ἑαυτῶν αλοχημοσύνην ἀνατιθέντες.

Ἀναγορεύουσι δὲ αὐτὸν καὶ ἐν οἷς ἀναθεματίζουσι τοὺς μὴ πειθομένους ταῖς αὐτῶν βλασφημίαις. Θεοῦ γυν, Γρηγορίου τοῦ ἁγιοτάτου μητροπολίτου θεσσαλονίκης, τοῦ συνοδικῶς ἐπ' ἐκκλησίας Μεγάλης Βασιλείας τε καὶ Ἀκινδυνου, τοὺς ἀρχηγούς, καὶ ἄφευκτάς τῶν αἰρέσεων, καθολότος σὺν τῇ περὶ αὐτοὺς κοινῇ συμμορίᾳ· εἴτα ἐλάττοντες, ἐν οἷς συκοφαντοῦντες καὶ ψευδόμενοι οὐκ αἰσχύνονται, προσεπάγουσι, Τῆς δὲ κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ ἀπαύστων περὶ Θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ γενναίως ἄγαν προπολεμήσαντος, καὶ συγγράμμασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι, καὶ μίαν Θεότητα, καὶ θεὸν ἓνα τρισυπόστατον, ἐνεργῇ, θελητικῶν, παντοδύναμον, ἄκτιστον διὰ πάντων, κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς θεολόγους καὶ ἐξηγητὰς τούτων ἀνακηρύξαντος· τοῦ καὶ κοινωτοῦ καὶ συνωδοῦ, καὶ συμφώνου καὶ σπουδαστοῦ καὶ συναγωριστοῦ πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν αἰωνία ἡ μνήμη, ὡς αὐτοὶ βούλονται. Πῶς δὲ ἓνα Θεὸν φησι, ἧλον ἐκ τῶν προσηγμένων· ὅτι ὡς τὸ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφερόντων ἓν. Πῶς δὲ θελητικὸν καὶ ἐνεργῇ, ὡς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐνεργείας ἐν ἑαυτῷ περιέχοντα, καὶ ὡς πολλαχοῦ τῶν ἑαυτοῦ λόγων παντοδύναμον φησι, οὐχ ὅτι ἡ θεῖα οὐσία καὶ ἄπειρος καὶ ὑπερπλήρης ἔχειν πάντα δύναται, καὶ πάντα ἐστὶ, καὶ ζῶν καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης καὶ δύναμις, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἀπολελυμένος ἀποδίδεται αὐτῇ, καὶ καθὼς ὁ δαμασκηνὸς λέγει· Θεὸς ἐστὶν οὐσία δημιουργικὴ τῶν ὅλων δι' ἡμᾶς τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ἐνωσίαν· ἀλλ' οὕτω φησὶ παντοδύναμον, ὡς ἐν ἑαυτῷ πολλὰς καὶ πάσας περιέχοντα δυνάμεις, διαφερούσας πρὸς

A et Ecclesiae ac pietatis tutissimum defensorem et propugnatorem adiutoremque decernimus ac pronuntiamus. His autem eo eventu peractis, adhuc reliquum erat, nobis hoc satagentibus, ut scilicet dicam inferre volentium crimen omne dilueremus, nec ea quae in sacratissimi Thessalonicensis lucubrationibus ac scriptis, Ecclesiae hostes erroris nota aspergerent ac sugillarent, indiscussa omittere; quanquam ex iis quae in sancta synodo examinata sunt, haec etiam omnia merito videri possint comprehensa. Cum itaque potentissimus ac sanctissimus dominus noster ac imperator haec seorsim illius conscripta manu nactus esset, ac nobis ea porrexisset; nos singula quaeque in sacratissimi Thessalonicensis codice legimus serioque examinavimus, convenientes in Magnam ecclesiam, diemque in ea communi conventu, non semel, sed bis, terque ac saepius transigentes, sacratissimamque Thessalonicensis Ecclesiae metropolitam, in his quoque sacris theologis consentaneum invenimus, ejus vero accusatores, multis magnisque haeresibus obnoxios, dictisque theologorum palam contradicentes; tumque haec illaque subjiciunt, compluraque alia nungantur, haud secus ac impudicae mulieres, suam ipsorum turpitudinem aliis tribuentes.

Celebrant vero enim in iis etiam, in quibus non credentes ipsorum blasphemias anathemate ferunt. Aiunt itaque, Gregorii sanctissimi metropolitae Thessalonicensis, qui synodice in Majori ecclesia Barlaamum et Acindynum, haereseon auctores ac inventores, abdicavit; tumque adjectis, in quibus eos calumniae non piget, nec mendacii, abunde subjiciunt: Qui pro communi Christi Ecclesia verisque ac certis de Deitate decretis sapienter admodumque strenue scriptorum monumentis, sermonibusque ac disputationibus depugnavit, unamque Deitatem et Deum unum trine subsistentem, operationis ac voluntatis facultate praeditum, omnipotentem, per omnia increatum, secundum Scripturas et theologos harumque interpretes, praedicavit, quique horum omnium et verbis et factis et consociis et astipulator et consentiens diligenterque curator ac propugnator enituit, aeterna memoria, ut voluit ipsi. Quomodo autem unum Deum dicat, manifestum est ex ante dictis; velut nimirum, quod ex multis atque diversis seu distinctis unum conflatur. Quomodo vero voluntatis ac operandi vi praeditum, velut scilicet qui multas atque diversas seu distinctas operationes in se continent; atque ut multis suorum scriptorum locis, omnipotentem eum vocat, non quia divina essentia et infinita, omnemque vincens plenitudinem omnia potest, estque omnia, et vita et sapientia et bonitas et virtus seu potentia, ac si quid aliud absolute illi tribuitur; ac sicut Damascenus dicit: Deus est essentia omnium creatrix ob summam perfectionem et simplicitatem et unitatem; sed ita dicit Omnipotentem, velut qui in seipso multas omnesque complectatur virtutes, seu vires, tum ipsas inter se, tum ab essentia divi-

antur, ex absurdâ blasphemisque Palamæ, ejus-
que synodi dogmatis, quantum operæ pretium vide-
batur, hic loci exposuimus; multitudinem ipsam
molestam existimantes, quæ proinde abstinendum
duximus. Puto autem satis esse quæ allata sunt,
ad probandum eorum fidem, extra fidei catholicæ
ac apostolicæ, quam sancti prædicant, fines pror-
sus positam esse; idque adeo ex ipsis eorum ver-
bis et sermonibus ac sententiis, quæ communiter
privatimque conscripserunt, ac scripto credenda
tradiderunt, eosque qui non credunt, publicis in
Ecclesiis diris ac anathemati subijciunt. Nam pars
quidam ex Palamæ libris et orationibus dogmatisque
sumpta est, qui ejus fidei magister, duxque fuit;
cujus merito nedum vivens honores consecutus est,
quod ita credidit docuitque, Thessalonicensis archie-
piscopus factus; verum etiam mortuus, hymnis ac
hymnis, pari munere ac qui olim Ecclesiæ doctores
pietatis, laude claruerunt, Athanasius, Basilus,
Chrysostomus, ac reliqui, quotannis festivo cele-
brantur; pars vero ex iis quæ in Tomo discrete
ipsique clare verbis habentur; in quo Ecclesiâ tota,
universaque synodus, præsidente imperatore, hanc
Basilium firmissime fidem, velut pietatis regulam, rec-
taque fidei columnam, reliquis tenendam tradidit,
et quem perinde ac sacra Evangelia colunt, nihil
que non moluntur ut ille consistat ac firmitatis ob-
stineat robor: sed et seorsim, velut religiosissimi-
mæ qui in omnibus pro veritate pugna functus sit,
conventus ille Ecclesiæ, illius in eo memoriam facit,
et simulque ab eo quovis loco dicta, cum rectissime
dicta scriptaque ad pietatis normam, laudans san-
cti ejusque tradit.

Adiungunt itaque in Tomo, post quæstiones, propè illius
finem: Ceterum, quem sæpius sacratissimum Thes-
salonicensem metropolitam diximus, qui nihil disse-
stantem divinis Eloquiis vel scribat vel sentiat; qui
potius, qui etiam pro communi nostra pietate et tr-
aditione, pro eo ac honesti rectique ratio postulat
depugnet, nedum per calumniam illi, seu magis Eccl-
siae, objectis nugis, modis omnibus superiorem, se

Αγων καὶ βλασφημῶν δογμάτων τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῆς
κατ' αὐτὸν συνόδου, συμφορηθέντα ἡμῖν ἐξετέθη
ἐνταῦθα· τὸ πλῆθος φορτικὸν εἶναι ἡγησαμένοις,
καὶ διὰ τοῦτο παραιτησαμένοις. Οἶμαι δ' ἱκανὰ εἶ-
ναι τῶν αὐτῶν παραστῆσαι πίστιν ἐξω παντελῶς τῶν
δρων οὖσαν τῆς παρὰ τῶν ἁγίων καθολικῆς καὶ
ἀποστολικῆς κληρονομίας πίστεως· καὶ ταῦτα ἐξ
αὐτῶν ἐκείνων τῶν βημάτων καὶ λόγων καὶ ἀποφά-
σεων, ἀπερ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ συνεγράψαντο, καὶ συγ-
γραψάμενοι, πιστεύειν παραδεδώκασι, τοῦς τε μὴ
πισθομένους δημοσίοις ἐπ' ἐκκλησίας ἀράς καὶ ἀνα-
θήματι ὑποβάλλουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τοῦ Παλιμᾶ
λόγων καὶ δογμάτων ἐλήφθη, ὅς τῆς πίστεως ταύτης
διδάσκαλος καὶ ἡγεμὼν ἐγένετο· δι' ἣν οὐ ζῶν μόνον
τετίμηται, ἄλλων τῆς πίστεως ταύτης τὴν θεο-αλο-
νίκτην ἀπενεγκάμενος· ἀλλὰ καὶ θανὼν (6), ὕμνοις
καὶ θυσίαις ἴσα τοῖς ἐπ' εὐσεβείαν πάλαι ποτὲ δι-
λάμψαι διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ,
Βασιλίῳ, Χρυσόστομῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, κατ' ἔτος
πανηγυρίζεται· τὰ δ' ἐκ τῶν ἐν τῷ Τόμῳ διαβρῆδην
κείμενων, ἐν ᾧ Ἐκκλησία ὅλη καὶ σύνοδος, ὅλη βασι-
λέω, προκαθεζομένου τὴν ἐκείνου βεβαιότατα πίστιν
ταύτην, ὡς ὅρον εὐσεβείας καὶ στήλην ὀρθοδοξίας,
τοῖς ἄλλοις κατέχειν παραδέδωκε, καὶ ὃν ἐπίσης τοῖς
ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τιμῶσι, καὶ πάντα τρόπον ὑπὲρ
τοῦ συνεστάναι τοῦτον καὶ τὸ κύρος ἔχειν πραγμα-
τεύονται. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἐν αὐτῷ μνήμην
αὐτοῦ ὡς εὐσεβεστάτου, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμα-
χῆσαντος διὰ πάντων, τὸ συνεισφέρειν τῆς Ἐκ-
κλησίας ποιεῖται, καὶ ἅμα αὐτῷ, ὡς ὀρθότατα εἰρη-
τὸν κανόνα τῆς εὐσεβείας τοῦσα παραδίδωσι.

τὸ γοῦν ἐν τῷ Τόμῳ
ἐγγύς, Αὐτῷ
θεσσαλονικῆ
πᾶν τῶν
οὐρτα· μᾶλ-
καὶ παρὰ
οὐκ ἀνά-
μᾶλλον

(6) Ἀλλὰ καὶ θανὼν. Noxi hujus ex orco san-
cti operum exstat spissum satis volumen in Biblio-
theca Em. card. Mazarini τοῦ μακαρίτου, quod
ipsum sancti Gregorii Thessalonicensis archiepi-
scopi prænotatur. Nolim tamen ullus in Ecclesiæ
(quæ una Christi sponsa est ac columna) castris
institans, Possiniano in Theophylacto perinde schi-
smatico, etsi non forte tantis hæretico, errato,
sanctum nobis ex ejus fide (glorioso scilicet illo
titulo, Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὶς ἡμῶν Γρηγορίου) obtru-
dat; ut neque Ephesium, aliosque, quos sic vindic-
ant cæci homines et perversæ, non alio quam
erroris, vel iis inventi, vel producti factique au-
toris, ac schismatici, præiungat; quo uno, reliqua omnia
ejus retro Ecclesiæ lumina, illis addunt; sic lau-
dant, sic venditant, sic in quemque illorum, omnium
superiorum laudes, hisque majores fastuosioresque
titulos effusius acervant. Sic certe Michael Psellus
Cerularium Photiani schismatis instauratorem, Ora-
tionem ejus laudatoria, quæ mihi exstat, cum
aliis producenda, magnifice celebrat, cum
superioribus ejus sedis antistitibus præ-

antur, ex absurdis blasphemisque Palamæ, ejusque synodi dogmatis, quantum operæ pretium videbatur, hic loci exposuimus; multitudinem ipsam molestam existimantes, quæ proinde abstinendum duximus. Puto autem satis esse quæ allata sunt, ad probandum eorum fidem, extra fidei catholicæ ac apostolicæ, quam sancti prædicant, fines prorsus positam esse; idque adeo ex ipsis eorum verbis et sermonibus ac sententiis, quæ communiter privatimque conscripserunt, ac scripto credenda tradiderunt, eosque qui non credunt, publicis in Ecclesia diris ac anathemati subijciunt. Nam pars quidem ex Palamæ libris et orationibus dogmatisque sumpta est, qui ejus fidei magister duxque fuit; cuius merito nedum vivens honores consecutus est, quod ita credidit docuitque, Thessalonicensis archiepiscopus factus; verum etiam mortuus, hymnis ac hostiis, pari munere ac qui olim Ecclesiæ doctores pietatis, laudæ claruerunt, Athanasius, Basilus, Chrysostomus, ac reliqui, quotannis festiue celebrantur; pars vero ex iis quæ in Tomo diserte ipsisque clare verbis habentur; in quo Ecclesia tota, universaque synodus, præsidente imperatore, hæc illius firmissime fidem, velut pietatis regulam rectæque fidei columnam, reliquis tenendam tradidit, ac quem perinde ac sacra Evangelia colunt, nihilque non volenter ut ille constet ac firmitatis obtineat robur: sed et seorsim, velut religiosissimi ac qui in omnibus pro veritate pugna functus sit, conventus ille Ecclesiæ, illius in eo memoriam facit, simulque ab eo quovis loco dicta, cum rectissime dicta scriptaque ad pietatis normam, laudans sancientiæque tradit.

Adiungitur in Tomo, post quæstiones, prope illius finem: Cæterum, quem sæpius sacratissimum Thessalonicensem metropolitam diximus, qui nihil dissensantem divinis Eloquiis vel scribat vel sentiat; quin potius, qui etiam pro communi nostra pietate et traditione, pro eo ac honesti rectique ratio postulat, depugnet, nedum per calumniam illi, seu magis Ecclesiæ, objectis nugis, modis omnibus superiorem, sed

γων καὶ βλασφημῶν δογμάτων τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, συμφορηθέντα ἡμῖν ἐξετέθη ἐνταῦθα· τὸ πλῆθος φορτικὸν εἶναι ἡγησάμενοι, καὶ διὰ τοῦτο παραιτησάμενοι. Οἱ μὲν δ' ἰκανῶς εἰς αὐτῶν παραστῆσαι πίστιν ἐξω παντελῶς τῶν ὄρων οὖσαν τῆς παρὰ τῶν ἁγίων καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς κληρονομίας πίστεως· καὶ ταῦτα ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν βημάτων καὶ λόγων καὶ ἀποφάσεων, ἀπερ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ συνεγράψαντο, καὶ συγγραψάμενοι, πιστεύειν παραδεδώκασι, τοὺς τε μὴ πειθομένους δημοσίαις ἐπ' ἐκκλησίας ἀραις καὶ ἀναθέματι ὑποβάλλουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τοῦ Παλᾶμ λόγων καὶ δογμάτων ἐλήφθη, ὅς τῆς πίστεως ταύτης διδασκαλὸς καὶ ἡγεμὼν ἐγένετο· δι' ἣν οὐ ζῶν μόνον τετιμῆται, ἀλλ' ὅτι τῆς πίστεως ταύτης τὴν θεοαπορίκην ἀπενεγράμμενος· ἀλλὰ καὶ θανὼν (6), ὅμοιοι καὶ θυσίαι ἴσα τοῖς ἐπ' εὐσεβείαν πάλοι ποτὶ διδμάσαι διδασκαλοῖς τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ, Βασιλείῳ, Χρυσόστομῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, κατ' ἔτος πανηγυρίζεται· τὰ δ' ἐκ τῶν ἐν τῷ Τόμῳ διαβρόθην καίμενων, ἐν ᾧ Ἐκκλησία ὅλη καὶ σύνοδος, ὅλη βασιλείᾳ, προκαθεζομένου τὴν ἐκείνου βεβαιότατα πίστιν ταύτην, ὡς ὅρον εὐσεβείας καὶ στήλην ὀρθοδοξίας, τοῖς ἄλλοις κατέχειν παραδέδωκε, καὶ ὃν ἐπίσης τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τιμῶσι, καὶ πάντα τρόπον ὑπὲρ τοῦ συνεστάναι τοῦτον καὶ τὸ κύρος ἔχειν πραγματοῦται. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἐν αὐτῷ μνήμην αὐτοῦ ὡς εὐτεβεστάτου, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχέσαντος διὰ πάντων, τὸ συνέδριον ἐκείνο τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖται, καὶ ὅσα τὰ ὀπουδήποτα εἰρημένα αὐτῷ, ὡς ὀρθότατα εἰρημένα καὶ γεγραμμένα κατὰ τὸν κανὼνα τῆς εὐσεβείας, ἐκείνουσα καὶ νομοθετοῦσα παραδίδωσι.

Θακοὶ γοῦν ἐν τῷ Τόμῳ μετὰ τὰ ζητήματα περὶ τοῦ τέλος ἐγγύς, αὐτὸν μέντοι τὸν πολὺν καὶ ῥηθὲντα θεοσάλορικῆς ἱερώτατον μητροπολίτην, μηδὲν ἀπῆδον τῶν θεῶν λογίῳ ἡρώτατά τε καὶ φρονοῦντα· μᾶλλον δὲ καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ κατὰ δόξας, ὡς προσήκειν, ὑπερμαχοῦντα, οὐκ ἀνώτερον μόνον παντάνασι τῶν κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας

(6) Ἀλλὰ καὶ θανὼν. Novi hujus ex opus sancti operum exstat spissum satis volumen in Bibliotheca Em. card. Medici in Vaticano, quod ipsum sancti Gregorii Thessalonicensis archiepiscopi prænotatur. Nolim tamen ullus in Ecclesiæ (quæ ipse Christi sponsa est ac columna) castris militans, Possiniano in Theophylacto perinde schismatico, etsi non forte tantis hæretico, Errato, tantum nobis ex ejus fide (glorioso scilicet illo titulo, τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὶ, ἡμῶν ἡγήτορος) obtrudat; ut neque Ephesium, aliosque, quos sic vindicant cæci homines et perversæ, non alio quam erroris, vel iis inventi, vel producti factique autoris, ac schismatici, præmio; quo nunc, reliqua omnia ejus retro Ecclesiæ lumina, illis addunt; sic laudant, sic venditant, sic in quemque illorum, omnium superiorum laudes, hisque majores fastidiosioresque titulos effusus acervant. Sic certe Michael Psellus Cæcarij Photiani schismatis instauratorem, Oratione ejus laudatoria, quæ mihi exstat, cum ejus alius producenda, magnifice celebrat, cunctisque superioribus ejus sedis antistitibus, præfert, quod

illis pene æquiparum habentibus, quo dissidere videbantur Latina Græcæque Ecclesiæ, ipse majori zelo exarserit, calentiusque Latinos impugnaret, ac ab eis, Ecclesiæ, cui præerat, æterno schismate cæcum abjuxerit: quod post Photium reliqui non fecerant, etsi eorum plures Romanam Ecclesiæ rodere non cessabant, ac schismatici semina fovere, ovæque ponere, quæ tanta Ecclesiæ labe, omnium audacissimus exclusit, quem dicebam, Cæcarius: ipse ejusdem Pselli Oratione ad synodum, suis omnibus coloribus depictus, si qua fides hominis, si versatilis ingenii ac ipse se, utraque illa, oratione Psellus prodidit. Erunt tamen ambæ nec lectu injucundæ, nec ejus Ecclesiæ, urbisque ac imperii notitiæ, sic doctis expetite, prorsus inutiles. Noster Calceas contra errores Græcorum, hoc vel maxime voluerit, quod a Cæcario, ad Photium retro, ejus sedis antistites a schismate vel hæresis nota liberat; nec Leo Allatus in sua de Græcorum libris ecclesiasticis Dissertatione ipsum impugnans, aliud evincit, quam quod modo a me dictum est.

ἑρως. ὡν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλέστατον τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προ-
αγωνιστὴν καὶ βοηθὸν ταύτης ἀποφαιρόμεθα.
Τούτων δὲ οὕτως ἐκδόντων, λοιπὸν ἦν ἐτι προ-
θυμυμένους πᾶσαν ἀτίαν τῶν βουλομένων
αἰτιάσθαι περιαιρῖν· μηδὲ ἄλλο τῶν ἐν τοῖς τοῦ
ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰ-
τίαις ἐποιούντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμοι,
μηδὲ ταῦτα παραδραμῖν ἀδασάνιστα, εἰ καὶ ἀπὸ
τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θείᾳ συνόδῳ καὶ ταῦτα
πάντα περιλήφθησαν. Εὐρόντος αὖτ' ταῦτα τοῦ
κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασι-
λέως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκεί-
νου χειρὸς, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντος, ἡμεῖς
ἕκαστον τούτων, ἐν τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης
βιβλῳ ἀνέγνωμέν τε καὶ ἐξετάσαμεν, συναλθόν-
τες κατὰ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ συνδι-
μυεύσαντες, οὐχ ἁπαξ, ἀλλὰ καὶ δις, καὶ τρίς,
καὶ κολλήαις, καὶ τὸν μὲν Θεσσαλονίκης ἱερώ-
τατον μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις σύμφωνον
τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὖρομεν, καὶ συνηγορον
Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέδειαν ἀληθείας·
αὐτοὺς δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλαις αἰρέσεσι περιπύ-
κτορας, καὶ τοῖς παρὰ τῶν θεολόγων εἰρημένους
φανερῶς ἀντελλόντας· εἰτα ἐπιφέρουσι τὰ καὶ τὰ· καὶ ὅσα ἄλλα φλυαροῦσιν, ὥσπερ αἱ φαῦλαι τῶν
γυναικῶν, ἐτίροις τὴν ταυτῶν ἀσχημοσύνην ἀνατιθέντες.

Ἀναγορεύουσι δὲ αὐτὸν καὶ ἐν οἷς ἀναθεματίζουσι
τοὺς μὴ πειθομένους ταῖς αὐτῶν βλασφημίαις. Θεο-
γῶν, Γρηγορίου τοῦ ἀγιοτάτου μητροπολίτου
Θεσσαλονίκης, τοῦ συνοδικῶς ἐκ' ἐκκλησίας
Μεγάλης Βασιλείας καὶ Ἀκινδύνου, τοὺς ἀρχι-
επίσκοποι καὶ ἐπισκοπὰς τῶν αἰρέσεων, καθελόντες
σὺν τῇ περὶ αὐτοὺς ποτηρᾷ συμμορίᾳ· εἰτα
ἐλάγοντες, ἐν οἷς συκυφαντοῦντες καὶ ψευδόμενοι
οὐκ εἰσγύνονται, προσεπάγουσι, Τῆς δὲ κοινῆς τοῦ
Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ
ἀπαύστων περὶ Θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ
γενναίως ἀγαν προκολεμήσαντος, καὶ συγγράμ-
μασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι, καὶ μίαν Θεότητα,
καὶ Θεὸν ἑνα τρισυπόστατον, ἐνεργῆ, θελητικόν,
παντοδύναμον, ἄκτιστον διὰ πάντων, κατὰ τὰς
Γραφὰς καὶ τοὺς θεολόγους καὶ ἐξηγητὰς τούτων
ἀνακηρύξαντος· τοῦ καὶ κοινωτοῦ καὶ συνωδοῦ,
καὶ συμφώνου καὶ σπουδαστοῦ καὶ συναγωνιστοῦ
πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ
πράγμασι αἰωνία ἡ μνήμη, ὡς αὐτοὶ βούλονται.
Πῶς δὲ ἓνα Θεὸν φησι, ὅλον ἐκ τῶν προειρημένων·
ὅτι ὡς τὸ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφερόντων ἓν. Πῶς
δὲ θελητικὸν καὶ ἐνεργῆ, ὡς πολλὰς καὶ διαφορὰς
ἐνεργείας ἐν αὐτῷ περιέχοντα, καὶ ὡς πολλοχόου
τῶν αὐτοῦ λόγων παντοδύναμόν φησι, οὐχ ὅτι ἡ
θεοὺς οὐσία καὶ ἕκπερος καὶ ὑπερπλήρης ἐκείνη πάντα
δύναται, καὶ πάντα ἐστὶ, καὶ ζῶη καὶ σοφία καὶ
ἀγαθότης καὶ δόναμις, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἀπολελυ-
μένως ἀποδίδεται αὐτῇ, καὶ καθὼς ὁ Ἀμασσηνὸς
λέγει· Θεὸς ἐστὶν οὐσία δημιουργικὴ τῶν ὅλων
δι' ἧσαν τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ἐνωσιν·
ἀλλ' οὕτω φησι παντοδύναμον, ὡς ἐν αὐτῷ πολλὰς
καὶ πᾶσας περιέχοντα δυνάμεις, διαφερούσας πρὸς

et Ecclesiae ac pietatis tutissimum defensorem et
propugnatorem adiutoremque decernimus ac pronun-
tiamus. His autem eo eventu peractis, adhuc reliquum
erat, nobis hoc satagentibus, ut scilicet dicam in-
ferre volentium crimen omne dilueremus, nec ea quae
in sacratissimi Thessalonicensis lucubrationibus ac
scriptis, Ecclesiae hostes erroris nota aspergerent ac
sugillarent, indiscussa omittere; quanquam ex iis
quae in sancta synodo examinata sunt, haec etiam
omnia merito videri possint comprehensa. Cum itaque
potentissimus ac sanctissimus dominus noster ac im-
perator haec seorsim illius conscripta manu nactus
esset, ac nobis ea porrexisset; nos singula quaeque
in sacratissimi Thessalonicensis codice legitimus serio-
que examinavimus, convenientes in Magnam eccle-
siam, diemque in ea communi conventu, non semel,
sed bis, terque ac saepius transigentes, sacratissimum-
que Thessalonicensis Ecclesiae metropolitam, in his
quoque sacris theologis contentaneum invenimus, ejus
vero accusatores, multis magnisque haeresibus obno-
xios, dictisque theologorum palam contradicentes;
tumque haec illaque subjiciunt, compluraque alia nu-
guntur, haud secus ac impudicae mulieres, suam ip-
sorum turpitudinem aliis tribuentes.

Celebrant vero eum in iis etiam, in quibus non
credentes ipsorum blasphemias anathemate ferunt.
Ajunt itaque, Gregorii sanctissimi metropolitae The-
salonicensis, qui synodice in Majori ecclesia Barlaam
et Acindynum, haeresion auctores ac inventores,
abdicavit; tumque adjectis, in quibus eos calumniæ
non piget, nec mendacii, abunde subjiciunt: Qui
pro communi Christi Ecclesia verisque ac certis de
Deitate decretis sapienter admodumque strenue scri-
ptorum monumentis, sermonibusque ac disputationibus
depugnavit, unamque Deitatem et Deum unum trine
subsistentem, operationis ac voluntatis facultate præ-
ditum, omnipotentem, per omnia increatum, secun-
dum Scripturas et theologos harumque interpretes,
prædicavit, quique horum omnium et verbis et factis
et consociis et asipulator et consentiens diligen-
que curator ac propugnator enituit, æterna memoria,
ut voluit ipsi. Quomodo autem unum Deum dicat,
manifestum est ex ante dictis; velut nimirum,
quod ex multis atque diversis seu distinctis unum
conflatur. Quomodo vero voluntatis ac operandi
vi præditum, velut scilicet qui multas atque divi-
sas seu distinctas operationes in se continent; at-
que ut multis suorum scriptorum locis, omnipoten-
tem eum vocat, non quia divina essentia et infinita,
omnemque vincens plenitudinem omnia potest, estque
omnia, et vita et sapientia et bonitas et virtus seu
potentia, ac si quid aliud absolute illi tribuitur;
ac sicut Damascenus dicit: Deus est essentia omnium
creatrix ob summam perfectionem et simplicitatem
et unitatem; sed ita dicit Omnipotentem, velut qui
in seipso multas omnesque complectatur virtutes,
seu vires, tum ipsas inter se, tum ab essentia di-
sti-

ne quomodo in superioribus retentissimus, distinctus. Ille vero est, divinæ essentia, quæ sit perfectissima, ac qua nihil perfectius, perfectionem quasi a inexter, adjunctis illi dotibus, ac si oculis videndi vim, ac quod videant, adjungas; ejus nec meminiss decet in divina natura, quæ nullius auxilio eget.

Quia igitur universa ejus Ecclesiæ synodus, in ea, quam edidit, suæ fidei Regula, proflitetur, nihil ac dissonum ab eloquiis divinis, aut scribentem Palamam aut sentientem, ejus discussa causa deprehendisse, quinimo pietatem pro officii ratione propugnantiem; quodque sæpius convenientes in Magnam ecclesiam, singulaque in ejus libris ac scriptis contenta legentes ac examinantes, sacris theologis consentientem, consociumque ac computabilem, nec non veritatis fidei defensorem, ipsam invenerunt; ex ejusmodi hincque affinitibus liquet, qui ejus Ecclesiæ cum censeantur, hunc Tomum velut catholicæ ac inculpatae fidei confessionem æservant, negare non posse, quæ usquam gentium dicta Palamæ sunt, hanc quoque eorum fidem esse. Ac forte qui post illum ipsius dictis patrocinari in animum induxerunt, partim quidem argumentis in contrarium impares, partim vero sic palam absurda erubescences, ex ejusmodi non pauca susulerunt. Verum ejus ipsa pauca residua, illius de divinis opinionem, ut ea habuerit, abunde testabuntur. Nam etsi nihil ejus sermonum exstaret litteris consignatum, quod communi ac receptæ fidei traditioni dissonum videretur, unus ipse Tomus, sufficiens de viro ejusque fidei testimonium præbens, atque illo contentæ quæstiones, probationesque ac sigillatim sententiæ distinctionesque, abunde essent, ut omnem illius horumque fidei novationem repræsentaret. Idque adeo ex iis quæ dicta sunt, liquet.

Quæ igitur mota quæstione de divina essentia et operatione, universa synodus sæpius conveniens diceptansque decreverit ac pronuntiavit: quomodo item de Palamæ fide in illo contenta Tomo prædicet, ac quænam illa sit, quasi compendio ac rudi minerva dictum est. Quod vero hujus synodi Tomus, consentire cum sacris doctoribus palam mentitur; primumque inter absurda ipsa conspicienda, ac quo dato secuta sunt reliqua, istud est, quod penes essentiam et operationem Deum diviserunt, tanquam penes ens et non ens, vere existens seu subsistens, et non vere existens aut subsistens, quod oculis videri non potest et quod oculis videri potest; perindeque dicat, penes Dei essentiam, ejusque vitam et sapientiam et virtutem seu potentiam et bonitatem, aliaque similiter; qua nimirum Dei essentia, sive Deus, vivit, et sapiens et potens et bonus per seipsum est, in æterna et immobili identitate, una eademque stabilitate, consistens; cuncta ipse existens, eaque omnia quæ sunt, citra omnem comparisonem excedens; necessarium est hoc loco, ut sacrorum doctorum

α τε εὐτυχῆς καὶ πρὸς τὴν θεὸν οὐσίαν, τὴν προσηγορευμένην τρόπον. Τὸ δὲ ἐστὶν τῇ θεῷ οὐσίᾳ τῇ τελειοτάτῃ, καὶ ἥς οὐδὲν τελειότερον, τελειότερα προσάπτειν, προστιθέντας αὐτῇ καθάπερ ὀφθαλμοῖς ὁρατικὴν δύναμιν, καὶ τὸ ὁρᾶν. ὅπερ ἐκτέον ἐπὶ τῇ θεῷ φύσει, μηδεμίᾳ ἐπικουρίᾳ θεομένης.

Ἐπεὶ τοίνυν ὅλη συνόδος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἀποφαίνεται ἐν τῷ ἐκτεθέντι τῆς ἐκκλησίας πίστεως ὅρῳ ὅτι: τὸν Παλαμᾶν μηδὲν ἀπᾶν τῶν θεῶν λόγων γράφοντά τε καὶ φρονοῦντα μετ' ἐξετάσεως κατέλαβε, μᾶλλον δὲ τῆς εὐσεβείας; ὡς προσῆκον ὑπερμαχοῦντα. καὶ οἱ συνελθόντες πολλάκις κατὰ τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν, ἕκαστον τῶν ἐν τοῖς αὐτοῦ γράμμασιν ἀναγνόντες καὶ ἐξετάσαντες, σύμφωνον καὶ κοινωνὸν καὶ συναγωνιστὴν τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις καὶ συνήγορον κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας εὗρον. ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τῶν ὁμοίων φανερὸν ὡς οἱ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης περιεχόμενοι, καὶ τὸν Τόμον τοῦτον καθάπερ ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστόλου πίστεως φυλάσσοντες, οὐ δυνήσονται ἀρνεῖσθαι τὰ ὁπουδῆποτε τῷ Παλαμᾶ ἐληγμένα μὴ καὶ αὐτῶν πίστιν ὁμολογεῖν. Καὶ ἔως μετ' ἐκείνων οἱ τοῖς ἐκείνου συντηγορεῖν βουλόμενοι, τοῦτο μὲν πρὸς τοῦς ἱερέας ἀπαγορεύοντες, τοῦτο δὲ πρὸς τὸ φανερὸν τῶν προφαινομένων ἀτόπων αἰσχυνόμενοι, οὐκ ὀλίγον τῶν τριούτων ὕψιστον. Πλὴν καὶ μικρὰ τῶν ἐκείνου τὴν ἣν εἶχε περὶ τῶν θεῶν μαρτυρήσει δόξαν. Ὅπου γὰρ εἰ καὶ μηδὲν τῶν αὐτοῦ λόγων προέκειτο γράμματι, κοινῇ καὶ ὁμολογουμένῃ παραδόσει τῆς πίστεως ἀπᾶν, αὐτὸς ὁ Τόμος, ἱκανῶς παρεχόμενος περὶ τοῦ ἀνδρὸς; καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως μαρτυρίαν, καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα τούτῳ ζητήματα, αἱ τε κατασκευαὶ, καὶ αἱ κατὰ μέρος ἀποφάσεις καὶ διαφοραὶ, ἀρκούντως ἂν εἶχε τὴν ὅλην τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ αὐτῶν ζωοποιῶν παραστήσει. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐληγμένων ὀρίον.

Ἄ μὲν οὖν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θεῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας ὅλη συνόδος πολλάκις συνελθοῦσα, καὶ συσχεψαμένη διεκρίνε καὶ ἀπεφώνησε, καὶ ὅπως περὶ τῆς ἐν τῷ Τόμῳ τούτῳ περιεχομένης τοῦ Παλαμᾶ πίστεως κηρύττει, καὶ ἥτις ἐστὶν αὕτη, ὡς ἐν τύπῳ περιλαβεῖν εἴρηται. ἐπεὶ δ' ἐκείνων μὲν σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς διδασκάλοις ὁ Τόμος τῆς συνόδου ταύτης φανερώς καταψεύδεται. τὸ δὲ πρῶτον τῶν προφαινομένων ἀτόπων, καὶ οὐ θελήντος τᾶλλα ἠκολούθησε, τοῦτ' ἐστὶν, ὅτι τὸν θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν διεῖλον, ὡς τὸ ἐν καὶ μὴ ἐν, καὶ ὕψιστον; καὶ μὴ ὕψιστον, καὶ τὸ ὁράτον καὶ ὁρατόν. ἴσον δ' εἶπεν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητα, καὶ τᾶλλα ὁμοίως, καθ' ἣν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, εἰσὶν ὁ Θεός, ζῆ, καὶ σοφός; καὶ δυνατός καὶ ἀγαθός; ἐστὶ καθ' ἑαυτὸν, ἐν αἰωνίῳ καὶ ἀμεταβλήτῳ ταυτοῦται κατὰ μίαν ἰσότησιν ἑστηκώς, πάντα ὧν ὁ αὐτός καὶ τῶν ὄντων πάντων ἀσυγκρίτως ὑπερῶν καὶ ἀναγκάσιον ἐν ταῦθα τῶν ἱερῶν διδασκάλων ἐκθεῖναι τινα, ἐν οἷς ταυτὸν καὶ ἀδιάφορον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν τῇ οὐσίᾳ φασί, καὶ τὴν ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύνα-

μιν, καὶ κατὰ ἀπλῶς τὰ ἀπολειμμένως ἀποδιδόμενα αὐτῶν, ταυτὸ εἶναι κατὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ μηδὲν διαφέρειν τῆς οὐσίας αὐτοῦ· ὡς ἂν καὶ τὸ ἀπᾶν καὶ σύμφωνον τῶν τοῦ Παλαμᾶ δογμάτων πρὸς τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν καὶ παραδόσιν ἀναφανῇ (ἵκν δὲ εἰπεῖν, ἡ τοῦ Τόμου ψευδολογία παραδειχθῇ), καὶ ἡμεῖς ἀλμυρὰν ἀκτὴν, τὴν προεκτεθείσαν βλασφημίαν, ἀποκλύσωμεν ποτίμῳ λόγῳ τῇ τῶν ἁγίων ὀληθῇ διδασκαλίᾳ.

modo exposuimus, blphemiam) dulci sermone ac

Τοῦτο μέντοι προὑποκείμενον εἶδέναι, χρεὼν, ὅτι τριχῶς λέγεται ἡ ἐνέργεια παρὰ τοῖς ἁγίοις. Κατὰ γὰρ τὸν θεῖον Ἀναστάσιον Ἱεροσολύμων (7), τριχῶς λέγεται ἡ ἐνέργεια· ἡ τε δύναμις καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐνεργεῖν πέφυκε· καὶ ἡ σχέσις ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνεργούντος πρὸς τὸ ἐνεργούμενον, καὶ αὐτὴ τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἡγουμένων. Καὶ δὴ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς οὕτω. Ἡ οὖν ἐνέργεια ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνεργεῖν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνέργημα. Οὕτε τοίνυν ὁ λόγος τοῖς διαφερομένοις περὶ τοῦ τρίτου, τοῦ ἐνεργήματος, γέγονεν, ὅτε περὶ τοῦ τῆς ἀφ' ἡμῶν μέσον θεοῦ τοῦ ἐνεργούντος, καὶ τῶν ἐνεργημάτων νοουμένης σχέσεως· ταῦτα γὰρ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ· τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ θεοῦ κτίσματα, καὶ ἄλλα ἄλλα διαφορὰς ἀξιομάτων προτετιμημένα τυγχάνει, ὡς ἐν τοῖς Ἀντιρρητικοῖς ὁ μέγας ἐφ' Ἐπισκοπῆς· ἀλλὰ περὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, καθ' ἣν ἐνεργεῖν πέφυκε, καὶ καθ' ἣν ἔστιν ἐνέργεια καὶ ὅν καὶ εἶδος· καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, ἡ δὲ τί ποτ' ἔστιν ἐκεῖνο τὸ

quædam repræsentamus, in quibus idem in Deo ac imdistinctum asserunt operationem et essentiam, vitamque et sapientiam et virtutem, cunctaque omnino quæ absolute ei tribuuntur, idem esse reipsa, nihilque distincta esse, seu differre ab ejus essentia; ut et Palamæ decreto dissidentanea esse et abhorre a sanctorum doctrina et traditione eluceat (perindeque dicas, Tōmi hujus ostendatur falsitas), nosque adeo amarā falsamque auditionem (cam scilicet, quam

Id enimvero ante omnia, velutque in antecessum, sciendum est, operationem (ἐνέργειαν Græci vocant) tribus modis apud sanctos dici. Ut enim auctor est divus Anastasius Herosolymitanus, ἐνέργεια (id est, operatio) tripliciter dicitur; tum nimirum virtus seu potentia qua Deo comparatum ut operetur; tumque habitudo ab operante ad id quod operatione præstat, ac denique qui ex illis effectus consequitur. Sed et sanctus Joannes Damascenus eodem modo. Operatio igitur (id est, ἐνέργεια) modo quidem facultatem operandi significat; modo vero, operari; modo autem, quod operatione efficitur, et ἐνέργημα dicunt. Neque igitur dissidentibus de tertio illo seu effectu, sermo fuit, neque vero de secundo (de habitu scilicet seu habitudine, quæ a nobis Deum inter operantem, effectusque illi editos media intercedere intelligitur). Hæc enim sunt extra Deum. Quæ autem sunt extra Deum, creaturæ sunt, quanquam alia aliis dignitatibus præstantia nobiliora sunt, ut ait magnus Ba-

*Lib. III, c. 26.

(7) Κατὰ τὸν θεῖον Ἀναστάσιον Ἱεροσολύμων. Nullus adduci possim, ut non putem esse mendacium, ac laborare alterutram vocem. Ut enim Ἀναστάσιον retineamus, plane movendum τὸ Ἱεροσολύμων. Nullos enim Calecas profert auctores, quam qui Græcis noti sunt, probatque magistri apud illos audiunt; quorum proinde auctoritate premanus. At Anastasium Hierosolymitanum apud Græcos doctrina ac fide clarum, nulla nobis monumenta, nulliorum libri, aut saltem fama produunt, sed solum Sinaitam, τοῦ Σινάου, qui et Theopolitani dici potest (episcopus scilicet Antiochenus), nusquam vero Hierosolymitanum. Scripserit ergo Calecas Ἀνδρέαν, ex quo proclive obrepserit transcribenti Ἀναστάσιον. Andream autem archiepiscopum Cretensem, virum sane scholasticum præstantissimumque oratorem, ipsum spectantem ad tempora Monothelitarum, quo sic περὶ ἐνεργείας ecclesiasticis viris disceptatum est, Monothelitis nam in Christoponentibus ut et unum ἔλημα (unam voluntatem) τὸν Ἱεροσολύμων dicunt esse, eoque cognomento passi in Græcis intelligi, etiam non ascripto nomine, notum est. Sic possim in Nicetæ Catena in Lucam, ejus prioribus capitulis quibus ejus fere continua expositio est, τοῦ Ἱεροσολύμων, haud secus ac, τοῦ Βουλγαρίας: idem Theophylactum dicunt, et τὸν Δαμασκῶν, Joannem, ipsum presbyterum Hierosolymitanum, Damasco tamen oriundum. Andream, nec Hierosolymitanum episcopum, ut coniunxit Harperrus, nec ea urbe natum, ex Triodio certioribusque monumentis alias mihi probatum: dicitur ergo ὁ Ἱεροσολύμων, quod ejus Ecclesiæ presbyter seu clericus, cum patria Damascenus es-

set, Constantinopolim fidei subsidio missus sit, ut postea missi sunt Theophanes et Theodorus fratres monachi S. Sabæ, grassante iterum Cpel Iconomachorum hæresi. Qua legatione sic emeruit, ut pace Ecclesiæ reddita, compressaque hæresi Monothelitarum, Crete archiepiscopus creatus sit: quem thronum ornabat Bardane imperatore, sedente Germano Cyzici, qui ipse postea translatus est Constantinopolim, ubi præclare fuit confessionis titulo; ac liquet ex opusculis mihi adjectis Actis synodi. Potuit Andreas præter orationes a me productas et quas passim habent Græcorum libri ecclesiastici, alia plura scripsisse etiam polemica pro ejus temporis usu: unde hoc ipsum Calecas petiit sit, quæ nobis interierunt, ut et Theodori jam laudati scripta egregia, quantum probant pauca eorum electa, apud ipsum Calecam, aliosque nonnullos nobis residua. Vel magis uno alteroque volumine ipsa plena latent in bibl. Regia. Num et Theophanes scripserit, qui ipse simili fere Andreæ, exemplo, Nicenam ornavit sedem compressa hæresi Iconomachorum, cum jam Theodorus ad Deum commigrasset, ex nullis hactenus monumentis liquet. Ejus mihi ἀπὸβία probator, quam Methodii ac Patrum reliquorum ὁκρονομία, de Theophilo salutem consecuto sanctorum precibus, ejus in sanctos sævientis, ipsumque Theophanem ac fratrem, tanta essent nomina; deformi, adhuc ipsius jambis inscripto vultu, ob cultum ac defensionem sanctorum imaginum. Qua de re videri possunt mihi producta ad festum τῆς Ὁρθοδοξίας, Adc'arii primi t. II, qui est de hæresi Monothelitarum.

illis in *Antirrheticis*; sed de virtute et operatione, a per quam habet operari, et secundum quam est operatio seu actus, et ens et forma et vita et sapientia et bonitas, vel si quid aliud est, quod omni semper mentis comprehensione superius invenitur. Hoc enim quod rei cuique est *ἐνέργεια* (quasi operatione, actu scilicet) esse; quidquid tandem illud sit, quod velut perfectio ei forma, ei (ut quidam vocant) *ἐντέλεια*, actus nimirum subjectæ ejusque rei consideratur; in iis quidem quas creata sunt, a subjecto, in quo est, distinguitur, pro rerum creaturarum duplicitate et distinctione ac compositione; velut scilicet ens et non ens, perfectum et imperfectum, quod tribuit formam et quod recipit: in Deo autem, qui totus operatio subsistens ac perfecta est, actusque, et a quo procul abest quod est potentia, ac imperfectum est, ob summam perfectionem et simplicitatem, idem est ejus operatio, seu actus, cum essentia, qua est. Perindeque dicas, idem esse vitam cum ejus essentia; sic similiter in aliis, quæ essentia Dei tribuuntur: alioqui enim, tum ejus vita, experta essentia esset, tum essentia, vita; quodque alterum altero ad existentiam ac perfectionem vicissim indigeat, primum summumque horum compositum atque imperfectum exhibet. Quocirca non est dicendum Deum habere operationem aut vitam aut bonitatem (id enim esse Deum quidpiam particulare ac imperfectum designat), sed totum esse operationem, et totum vitam, et totum bonitatem per se subsistentem, ob summam perfectionem et simplicitatem et unitatem, habens enim, ab eo distinguitur, quod habetur. In Deo autem nulla realis distinctio est, alioqui non esset Deus una essentia, unumque, quidquid tandem illud sit, excepta duntaxat personarum seu hypostasium distinctione ac discretionem, quæ non rerum per se differentiam et distinctionem facit, sed numerum discretionis personalis penes Trinitatem inducit. Nam, ut auctor est Damascenus¹⁰, in his duntaxat tribus hypostaticis proprietatibus distinguuntur inter se, tres sanctæ hypostases seu personæ, paternitate, filiatate et processione. Ac sicut ridiculum esset dicere, quod mare aquam habeat, quandoquidem mari omnis coalitio aqua est; sic magis ridicule dicatur, habere Deum essentiam et intelligentiam, aut vitam, sed esse totum essentiam et totum intelligentiam et totum vitam. Idemque de reliquis dicendum, quæ simpliciter et absolute Deo tribuuntur. Ac liquet ex subiunctis.

Ac sane primum ipse Dominus ait: *Ego sum vita et veritas, et lumen*¹¹. Si igitur non erat Filius ac Verbum Dei, qui hæc loquebatur, sed aliud quid præter ejus essentiam, essentia expertus, nec vere existens aut subsistens; quale denique volunt esse vitam et veritatem, ac prorsus operationem, qui hæc aliud quid ab essentia esse statuunt, cujusmodi etiam dicunt lumen, quod in Thaborio, in Dominica transformatione apparuit? Sic vero, si hoc dederimus ac supponamus, consequens est actum esse de divinæ incarnationis mysterio; aut, siquidem ipsum

πάσης καταληπτικῆς ἐπινοίας ἀνώτερον εἶναι εὐρισκόμενον. Αὐτὸ γὰρ τὸ ἐνέργεια εἶναι ἑκάστῳ ὃ τί ποτ' ἐστίν, ὅπερ ὡς τελευτῆς καὶ εἶδος, καὶ ὡς τινες εἶπον, ἐντέλεια αὐτονοοῦν ὑποκειμένου πράγματος θεωρεῖται, ἐπὶ μὲν τῶν κτισμάτων τοῦ ὑποκειμένου ἐν ᾧ ἐστὶ διαφέρει διὰ τὴν ἐν τοῖς κτιστοῖς διπλὴν καὶ διαφορότητα καὶ σύνθεσιν, ὡς τὸ ἐν τοῦ μὴ ὄντος, καὶ τὸ τέλειον τοῦ ἀτελοῦς, καὶ τὸ εἰδοποιῶν τοῦ εἰδοποιουμένου· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐστὶν ὁλος ἐνέργεια ὁρατώσα καὶ τελεία, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἀτελεὶ πόρρω ἀπληλῆται διὰ τὴν ἄκραν τελειότητα καὶ ἀπλότητα, ταυτὸν ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ἥ ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ· ἴσον δὲ εἰπεῖν, ταυτὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως τῶν ἀποδιδομένων τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλῶς γὰρ ἡ τε ζωὴ αὐτοῦ ἀνούσιος ἀν ἦν, ἡ τε οὐσία ἄζωος· θάτερον τε θατέρου πρὸς ὑπαρξιν καὶ τελειότητα δεδομενον σύνθετον καὶ ἀτελεὶς περίστη τὸ πρῶτον καὶ ἄκρον ἀγαθόν. Ὡστε οὐ ῥητέον ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει ἐνέργειαν ἢ ζωὴν ἢ ἀγαθότητα· τοῦτο γὰρ μαρτυροῦντι καὶ ἀτελεὶς δεικνυσὶ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁλος ἐστὶν ἐνέργεια καθ' αὐτὴν ὁρατώσα, καὶ ὁλος ζωὴ, καὶ ὁλος ἀγαθότης, δι' ἄκραν τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ἑνωσιν. Τὰ γὰρ ἔχον, οὐ ἔχει διαφέρει· ἐκεῖ δὲ οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ πραγματικῇ. Ἐπεὶ οὐκ ἀν ἡ ὁ Θεὸς μία οὐσία καὶ ἓν, ὃ τί ποτ' ἐστίν ἐκεῖνο πρᾶγμα· πλὴν τῆς κατὰ τὰ πρόσωπα ἢ τὰς ὑποστάσεις διαφραδῆς καὶ διακρίσεως, ἥτις οὐ διαφερόντων πραγμάτων καθ' αὐτὰ ποιεῖ διαφορὰν, ἀλλ' ἀριθμὸν διακρίσεως προσωπικῆς κατὰ τὴν Τριάδα εἰσάγει. Ἐπεὶ κατὰ τὸν Διαμασκητὸν ἐν μόναις ταύταις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ θγιαὶ τρεῖς ὑποστάσεις, πατρότητι, υἰότητι καὶ ἐκπορεύσει. Καὶ ὥστε γελῶν ἂν εἴη λέγειν, ὅτι ἡ θάλασσα ἔχει ὕδωρ, εἴγε τὸ σύστημα τῆς θαλάσσης ὅλον ὕδωρ ἐστίν· οὕτω γελοϊότερον λέγειν ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει οὐσίαν καὶ νόησιν, ἢ ζωὴν· ἀλλ' ὁλος ἐστὶν οὐσία, καὶ ὁλος νόησις, καὶ ὁλος ζωὴ. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀπλῶς καὶ ἀπολελομένων ἀποδομένων τῷ Θεῷ ῥητέον. Τοῦτο δὲ ὀφλόν ἐκ τῶν ὑποκειμένων. Ἡ γὰρ θεολογία τὸ προτεθὲν ἀληθὲς ἀποδείξει.

Theologia enim propositam veritatem probabit.

Καὶ δὴ πρῶτον αὐτοῦς ὁ Κύριος λέγει, Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς. Εἰ τοίνυν οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃ ταῦτα λέγων, ἀλλ' ἑτέρον τι παρὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀνύστων καὶ ἀνυπόστατον, καὶ ὁδὸν βούλονται εἶναι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁλως τὴν ἐνέργειαν, οἱ ταῦτα τῆς οὐσίας ἑτέρον τιθέμενοι, ὅν καὶ τὸ ἐν τῷ Θαβωρῷ φανερὸν λέγουσιν ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως φῶς· οὕτω δὲ ἀναίρεσις ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἔπεται τοῦ τῆς θείας σαρκώσεως μυστηρίου· ἢ, εἴπερ αὐτοῦς ἦν ἀληθὺς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὃ εἶ-

¹⁰ Lib. 1, c. 8. ¹¹ Joan. xiv, 6, 8, 12.

τῆς ἀγίας Τριᾶδος, ὁ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ὡς περ οὖν καὶ ἦν καὶ ἔστιν (ἅλη γὰρ ἡ οὐσία φύσις ἐν μὲν τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐσάρκωται, κατὰ τὴν ὡν ἀγίων παράδοσιν), ὁμολογεῖν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ τῇ οὐσίᾳ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἐπὶ Θεοῦ ταυτὸν εἶναι.

Ἐπειθ' ὁ μακάριος Παῦλος φησὶ Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν. Εἰ δὲ λέγοι τις δύο σοφίας ἐν τῷ Θεῷ εἶναι, τὴν μὲν ὑπερτάτην, τὴν δὲ ἀνούσιον, οὐδὲν λέγει. Ἐπεὶ γὰρ ἐντελεστέα καὶ ἀπερλήρηται ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, ἡ ἐνυπόστατος δύναμις, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, περιττὸν καὶ ἑτέραν αὐτῷ προσάπτειν ἀνέσκειν, ὡς ἐν τῇ ὑπερτάτῃ. καὶ αὐτὴν ἐλλειπῶς ἐχούσης· καὶ ἅμα τὰ τῆς συνθέσεως καὶ τοῦ ἀτελοῦς ἀνακύπτει· οὐ γὰρ δύναται ἂν ἐντελεσθῆαι λέγειν μίαν τῷ ἀριθμῷ τὰς δύο σοφίας εἶναι, καθάπερ τὸν Υἱὸν σοφίαν φαμὲν ἐκ σοφίας τοῦ Πατρὸς, ὡς περ καὶ ζωὴν ἐκ ζωῆς, καὶ φωὸς ἐκ φωτός· μίαν μὲν οἱ εἶναι τῷ ἀριθμῷ ὁμολογοῦμεν σοφίαν καὶ ζωὴν, καὶ ἐν πράγματι. Οὐκ οὖν τοῦτο δυνατόν ἐνταῦθα λέγεσθαι. Διατ'; Ὅτι ταῦτες μὲν ἀλλήλων πρᾶγματικῶς φασὶ διαφέρειν· ὡς τὴν μὲν οὐσίαν εἶναι, τὴν δὲ ἀνούσιον· καὶ τὰ ἐπὶ τοσοῦτον διαφέροντα οὐδέποτε ἂν δυνηθῆναι συστήναι καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ γενέσθαι πρᾶγμα· τὸν δὲ Πατέρα καὶ Υἱὸν (8) μηδὲν μηδαμῇ πρᾶγματικῶς καὶ ὁπωσοῦν διαφέρειν κατὰ τὴν τῆς πίστewος θέσιν φαμὲν. Ἀλλὰ καὶ τὸν ταῦτα λέγοντα ἐν τοῖς κατὰ Ἀρειανῶν ὁ Ἀθανάσιος; (9) ἐλέγχει, λέγων οὕτως· Πού γὰρ ὁμοῦς εἶπον παρὰ τῇ τοιαύτῃ Γραφῇ λεγόμενον, ἡ παρὰ τίνος ὁμοῦς ἡμυνοῦσαν ὡς ὅτις ἄλλον Ἀδελφὸν παρὰ τοῦτον τὸν Υἱὸν, ἴσα καὶ τοιαῦτα ἑαυτοῖς ἀνακλάσονται; Πῶς οὖν ταρατολογία αὐτῶν καὶ ταῦτα, λέγειν μὲν σοφίαν συνπαρχοῦσαν τῷ Πατρὶ, μὴ εἶναι δὲ ταύτην τὸν Χριστόν; Καὶ πάλιν, Οὐ γὰρ ἡ ζωὴ ἐν ζωῇ ζῇ· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη ζωὴ. Καὶ ἐπὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐσαόρκου οικονομίας (10) αὐτοῦ λόγῳ, Εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ, ζωὴν πῶς ἡ ζωὴ λαμβάνει; Ἐπὶ δὲ Ἀπίστολος περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φησιν, Ὅς ὡν ἀπαύρασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ὥστε ταυτὸν ἔστιν ἐνταῦθα χαρακτὴρ καὶ ἀπαύρασμα, καὶ ὑπόστασις καὶ δόξα ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ. Καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας;

A vere erat Dei Verbum, unus scilicet sanctæ Trinitatis, qui hæc de seipso loquebatur, uti profecto et erat et est (tota enim divina natura in una suarum hypostaseum seu personarum incarnata est, uti sanctorum traditio habet), sequitur necessario constituendum, veritatem ac vitam idem in Deo esse ac essentiam.

Deinde, beatus Paulus ait *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* 10. Quod si quis duas in Deo esse sapientias dicat, unam quidem subsistentem, alteram vero quæ essentia expers existat, nihil vult. Cum enim perfectissima sit, omnemque excedens plenitudinem Dei sapientia, virtus ipsa subsistens, Dei Filius, per quem facta sunt omnia, superfluum est aliam quovis essentia expertem nec vero existentem, ac si ipsa per se subsistens non sufficeret, illi adungere; simulque emergunt compositionis Deique imperfecti absurda. Non enim hic possint dicere unam numero esse geminam sapientiam, quemadmodum Filium sapientiam ex Patris sapientia dicimus; velut etiam vitam ex vita, et lumen de lumine; unam tamen numero sapientiam constitemur et vitam, unamque rem. Haud tamen hoc loco id dici queat. Quid? Ita? Quod nimirum has dicant inter se realiter distingui; Ita nimirum, ut altera essentia sit, altera essentia expers. Quorum autem tanta distinctio est, nunquam contingat una consistere, remitte unam numerum fore. Patrem vero et Filium dicimus nihil prorsus realiter ullo modo distingui juxta fidei assertionem. Sed et qui hæc dicat, reprehendit Athanasius in suis *Adversus Arianos* libris, hisce verbis: *Ubi enim prorsus invenerunt in divina Scriptura dictum, vel ab ullo omnino audierunt, tanquam alius sit Verbum, præter hunc Filium, ut et talia ipsi communicantur? Quomodo vero non hæc quoque portentosa eorum ludificatio, quod dicant Sapientiam quidem Patri consistere, eam tamen Christum non esse? Et rursus: Non enim vita in vita vivit; nam aliqui vita non fuerit. Præterea quoque in libro, De ipsius Verbi in carne dispensatione: Si enim ipsa Vita est, quomodo Vita vitam accepit? Ad hæc Apostolus de Filio Dei dicit Cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus* 11. Quamobrem idem sunt hoc loco figura et splendor, substantiaque et gloria idem ac essentia. Omnesque adeo Christi Ecclesiæ magistri, omnem diver-

10 I Cor. 1, 24. 11 Hebr. 1, 3.

(8) Τὸν δὲ Πατέρα καὶ Υἱόν. Quod Patrem et Filium nullo modo realiter distingui esset noster Calecas, satis liquet quo sensu dixerit; in quantum scilicet sapientia et lumen, ac reliqua absoluta. Sic enim Pater realiter distinctum personali proprietate producit, quod nempe Filius sit, ipse Pater existat; ut una sit amborum natura seu essentia una sapientia, ac reliqua. Ac bene Damasc. de divina generatione loquens, l. i c. 8. Οὐκ εἶπον ὁμοιότητα, ἀλλὰ ταυτότητα· μία γὰρ οὐσία, κ. τ. ε. Non dixi similitudinem, sed identitatem. Eadem enim est essentia, etc. Ariani, quod Athanasius exagitat, aliam τὸν λόγον, aliam Christum asserbant, quod longe a fide est, ac mysterium Trinitatis

prorsus evertit. Vid. ipse Athan. Orat. 3, in qua hæc proseguitur.

(9) Orat. 3, p. 409.

(10) Περὶ τῆς ἐσαόρκου οικονομίας. Prænotatur editis hæc Oratio, Περὶ τῆς ἐσαόρκου ἐπιφανεῖας, De apparitione in carne, quam ipsam Græci οικονομίαν vocitant; nostri dispensationem, omneque salutis nostræ negotium per Christum, ejusque incarnationem complectitur; idque in causa est, ut ea vox non raro incarnatio fedatur. Locus ipse Athanasii mutilus erat, sensu etiam laborante, quem restitui ex editis. Eodem modo Chrys. et alii exponunt, accipere vitam, quod vita genitus est.

sitatem ac dupliciorem, realemque distinctionem in Deo tollunt. Magnus Basilianus, dum scribit *Adversus Eunomium*, ait : *In Dei forma, in Dei essentia est. Nec enim aliud forma est, aliudque essentia, ne sit compositus. Omnis imago, aut essentia aut forma, aut figura, aut species, aut coloris imago est : Deus autem in nullo horum, sed in essentia solummodo est.* Beatus quoque Joannes Damascenus ait : *Essentia et forma et natura idem sunt in Deo. Et rursus, Deus simplex est omnique expers compositionis. Quod autem ex multis atque distinctis conflatum est, compositum est. Si igitur increatum, immortale, principii expers, esse creatorem, æternum, habere providentiam, essentielles in Deo differentias dixerimus, ex tam multis conflatum, ipsum compositum, non simplex erit, quod extremæ impietatis est. Idem : Non debet in Deo dici qualitas, ne cum compositum dicamus ex essentia et qualitate.*

Sanctus Maximus, Capitibus suis ad Elpidium : *Omnis intellectio, sicut in substantia omnino existentiam habet velut qualitas, sic et circa substantiam qualitatibus imbutam motum habet. Non enim aliquid absolutum ac simplex, per seipsum subsistens, potest eam recipere, quod nec ipsa absoluta ac simplex est. Deus autem utroque modo omnino simplex existit ; ac tum substantia est sine subjecto, tum intellectio, omni prorsus carens subjecto. Idem in hislem Capitibus : Deus, sive substantiam dicamus, non habet potentiam intelligendi (ut sic dicam) passive, quæ ei naturaliter cointelligatur, ne inde compositus existat ; sive dicamus intellectionem, non habet naturaliter sibi subjectam substantiam, in qua recipiatur : sed ipsum secundum essentiam Deus intellectio est, totusque ac solum intellectio, ipsumque secundum intellectionem essentia, et totus essentia et solum, et super essentiam totus, et super intellectionem totus, eo quod unitas indivisa et impartibilis et simplex existat. Idem : Ne habitus et habilitates quæras in simplici et infinita substantia (sancta nimirum Trinitate), ne illam creatorum more compositam facias. Idem in Scholiis in sanctum Dionysium : Solus Deus vere ac proprie simplex est, vereque ac proprie unum et unitas et monas : cuncta vero a Deo secunda, dualitates sunt (ut sic dicam) et composita. Etenim spiritualia et quæ mente intelligimus, ex substantia sunt et constitutive differentia, qua res singulæ discernuntur. Quidquid enim aliquid habet quod una intelligatur ad substantiæ suæ seu essentie manifestationem, non vere ac proprie simplex est. Quæ vero in sensum cadunt, ex materia et forma sunt composita.*

Præterea divus Dionysius : *Non dividendum, ait,*

(11) *Ἐν τοῖς πρὸς Ἐλπίδιον. Capita Maximi ad Elpidium sunt quater centena de Charitate, quibus præfixa ad Elpidium epistola. In illis tamen non occurrunt hæc Maximi, ut neque in quingentis aliis Pico vulgatis ; præter quæ alia ducentena sunt vere γυναικικά, ac multis subtiliora, mihi producenda, exceptis etiam iis, quæ Roma accepti, ipsa*

διδάσκαλοι, πᾶσαν ἐπερίτητα καὶ διπλόην, καὶ πραγματικὴν διαφορὰν ἐπὶ Θεοῦ ἀφαιρούντες : ὁ μὲν μέγας Βασίλειος, κατ' Εὐνομίου γράφων, φησὶ, *Τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ οὐσίᾳ ἐστὶ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο μορφῇ, καὶ ἄλλο οὐσίᾳ, ἵνα μὴ σύνθετος ᾖ. Πάλιν ὁ αὐτὸς, Πᾶσα εἰκὼν ἢ μορφῆς, ἢ σχήματος ἢ εἰδους, ἢ χρώματος ἐστὶν εἰκὼν · Θεὸς δὲ ἐν οὐδενὶ τούτων, ἐν δὲ οὐσίᾳ μόνῃ. Καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης Δαμασκηνὸς φησὶ, *Οὐσία καὶ μορφῇ καὶ φύσιν ἐπὶ Θεοῦ ταυτὸν ἐστὶ. Καὶ πάλιν, Τὸ Θεῖον ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ δούρθετον. Τὸ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκαίμενον σύνθετον. Εἰ οὖν τὸ ἀκτιστον καὶ ἀθάνατον καὶ ἀναρχον καὶ δημιουργικὸν καὶ αἰώνιον, καὶ προνοητικὸν οὐσιώδεις διαφορὰς εἰσπομὲν ἐπὶ Θεοῦ, τὸ ἐκ τούτων συγκαίμενον σύνθετον ἐστὶν, οὐκ ἀπλοῦν · ὅπερ ἐσχάτης ἀσεβείας ἐστίν. Ὁ αὐτὸς, Ὁδὲ χρὴ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ποιότητα, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν εἰπωμεν ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος.**

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς πρὸς Ἐλπίδιον (11) κεφαλαίοις, Πᾶσα νόησις, ὥσπερ ἐν οὐσίᾳ πάντως ἔχει τὴν θεοῖν ὡς ποιότης, οὕτω καὶ περὶ οὐσίαν παροικουμένην ἔχει τὴν κίνησιν. Οὐ γὰρ ἀφεστὸν τι καὶ ἀπλοῦν, καθ' αὐτὸ ὑφεστὸς διγατὸν αὐτὴν ἐπιδέξασθαι, ὅτι μὴ ἀφεστὸς ἐστὶ καὶ ἀπλῇ. Ὁ δὲ Θεὸς κατ' ἀμφοτέρω παρίστανται ὑπάρχει ἀπλοῦς, καὶ οὐσία ἐστὶ τοῦ ἐνυποκαίμενου χωρὶς, καὶ νόησις μὴ ἔχουσα καθάπαξ ὑποκαίμενον. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς, *Τὸν Θεὸν εἰτε οὐσίαν εἰπωμεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς αὐτῷ συνεπιρουμένην τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ σύνθετος ᾖ · εἰτε νόησιν, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τὴν τῆς νοήσεως ὑποκαίμενην οὐσίαν, ἀλλ' αὐτὸ κατ' οὐσίαν νόησις ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ὁλος νόησις, καὶ μόνος καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν νόησιν οὐσία · καὶ ὁλος οὐσία καὶ μόνος, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὁλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν ὁλος, διότι μονὰς ἐστὶν ἀδιάσπαστος καὶ ἀμερὴς καὶ ἀπλῇ. Ὁ αὐτὸς, Μὴ ἔξεις καὶ ἐπιτηδεύοντος ζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπειρου οὐσίας, τῆς ἀγίας Τριάδος, ἵνα μὴ σύνθετος αὐτὴν ποιήσης ὥσπερ τὰ κτίσματα. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον Σχολίοις, Μόνος ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀπλοῦς κυρίως, καὶ ἐνός καὶ μονὰς · πάντα δὲ μετὰ Θεοῦ δυνάδες εἰσι καὶ σύνθετα, εἰ καὶ μὴ ἐπίσης. Τὰ μὲν γὰρ νοητὰ ἐκ τῆς οὐσίας ὑπάρχουσιν, καὶ συστατικῆς διαφορᾶς ἀποριζούσης ἕκαστον. Πᾶν γὰρ τὸ ἔχον συνεπιθεωρουμένον τι πρὸς δόξασιν τῆς οὐσίας ὑπάρχει οὐκ ἀπλοῦς κυρίως · τὰ δὲ αἰσθητὰ ἐξ ὁλῆς καὶ εἰδους.*

Ἐτι ὁ θεὸς Διονύσιος, *Ὁὐ διαίρετον, φησὶ, τὸ bene multa : quibus omnibus nihil præfatur Maximus, fere contra morem. Num vero et illa Elpidio inscripta habuerit Calecas, vel enim fessellit, quod capitibus de Charitate ad Elpidium habuerit subiecta ? Quæ tamen exstat præfatio, ad sola specialia quadringenta illa capita de Charitate, in quibus Photius præ omnibus aliis Maximi ingenium laudat.*

καλὸν καὶ κάλλος ἐπὶ τῆς ἐν ἐν τὰ δὲ οὐ σὺν-
 ἡνυίας αἰτίας. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ὄντων
 ἀκρίτως εἰς μετοχὰς καὶ μετέχοντα διαιροῦντες,
 καλὸν μὲν εἶναι λέγομεν τὸ κάλλος μετέχον,
 κάλλος δὲ τὴν μετοχήν· τὸ δὲ ὑπερούσιον κάλ-
 λος τὸ αὐτὸ καὶ κάλλος καὶ καλὸν λέγεται. Καὶ
 πάλιν. Οὐκ ἄλλο δὲ εἶναι τὰγαθὸν ζημεῖ, καὶ
 ἄλλο τὴν ζωὴν· οὐδὲ πολλὰ τὰ αἰτια, καὶ ἄλλων
 ἄλλας πρακτικὰς θεότητας, ὑπερεχούσας καὶ
 ὑπερέχουσας. Καὶ πάλιν, Εἰ δ' ἐν τῷ Θεῷ τὸ ἀγαθὸν
 ἡμεῖς ἐστίν, ἐστὶν ὁ μεταβάλλων ἐκ τοῦ ἀγα-
 θοῦ ποτὲ μὲν ὢν, ποτὲ δὲ μὴ ὢν. Ὁ αὐτός, Εἰς
 οὗτον, ἐκ αὐτῆς ἡδὴ τῷ λόγῳ τὴν ἀγαθωνυμίαν
 χωρῶμεν, ἥν ἐξηρημένως οἱ θεολόγοι τῇ ὑπερθέῳ
 θεοῦ καὶ ἀπὸ πάντων ἀπορίζουσιν, αὐτὴν,
 οἶμαι, τὴν θεαρχικὴν ἀγαθότητα λέγοντες. Πάλιν,
 τῷ εἶναι τὰγαθὸν ὡς οὐσιώδεις ἀγαθὸν, εἰς
 πάντα τὰ ὄντα διατείνει τὴν ἀγαθότητα.

Ἐτι ἡ κατὰ Μανιχαίων γενομένη σύνοδος φησι,
 τὸ ἀγαθὸν οὐσία ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν
 γυννητῶν συμβεβηκός. Ἐπὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν
 τῷ πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 Ἀγαθὸν τὸ Πνεῦμα, ὡς ἀγαθὸς ὁ Πατήρ, καὶ
 ἀγαθὸς ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθείς, οὐσίαν ἔχων
 τὴν ἀγαθότητα. Πάλιν, Διαφορὰ δὲ ταῖς θείαις
 δυνάμεσι πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὕτη, ὅτι τῷ
 μὲν φύσις ἡ ἀνωστή, τοῖς δὲ ἐκ μετουσίαν
 ἐπάρχει τὸ ἅγιον. Καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς
 τοῖς Νεοκαισαρείαις ἐπιστολῇ, Εἰ μὴ ἀπλοῦν ἐστὶ
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγασμοῦ
 συνίστη. Καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὥστε σύνθετον
 εἶπαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

Ἐτι ὁ θεὸς Χρυσόστομος; ἐξηγούμενος, τὸ, Ἐγὼ
 εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, φησὶν, Εἰ οὖν ἄλλο ζωὴ,
 ἕτερον δὲ τὸ φῶς, ἕτερον δὲ ἡ οὐσία, σύνθετος
 ἐστὶ καὶ οὐκ ἀπλοῦς. Καὶ πάλιν, ἐξηγούμενος
 τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, τοῦτον ἰδοὺ τίς ἀν-
 μικρόν ὑστερον καὶ φῶς λεγόμενον, καὶ τὸ φῶς
 πάλιν ὀνομαζόμενον ζωὴν, καὶ τὴν ζωὴν ἀλή-
 θειαν. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, Τοῦτο δὲ εἶπες, τὸ,
 Ἐν ἀρχῇ ζωὴ ἦν· δηλοῦντι, οὐκ ἵνα σύνθετον
 ὑποκατέσωμεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ μικρόν ἀναχθώ-
 μεν εἰς τὸ τῶν δογματικῶν ὕψος. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ
 ἀν' ἐνεργήσει τις εὐκόλως τῶν πολλῶν πῶς ἐστὶν
 ἐνυπόστατος αὐτοῦ ἡ ζωὴ, πρότερον ἐκεῖνο
 εἶπε, τὸ ταπεινότερον, ἔπειτα παιδευθέντα πρὸς
 τὸ ὑψηλότερον ἀγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Ὅτι ἔδωκεν
 αὐτῷ ζωὴν ἔχειν· οὕτως πάλιν φησὶν, Ἐγὼ εἰμι
 ἡ ζωὴ. Καὶ σημειώσαι, πῶς σύνθετον ὁ ἅγιος
 ἡγείται, εἰ τί; ἄλλο μὲν τὴν ζωὴν ἐπὶ Θεοῦ λέγει,
 ἕτερον δὲ τὸ φῶς, ἕτερον δὲ τὴν οὐσίαν, ὡς ἀνωτέ-
 ρον εἶπεν.

Ἐτι ὁ θεὸς Κύριλλος ἐν τοῖς Πρακτικαῖς τῆς
 τρίτης συνόδου φησὶν, Ὡς περὶ ἡ μονὰς οὐκ ἀν-
 τημειβεῖς μονάδας δύο· ἡ γὰρ εἰς ταῦτα διαι-
 ρουμένη οὐκ ἀν' εἰς μονάδας, ἀλλὰ εὐδὲς· οὕτως

A pulchrum et pulchritudinem, in auctore et causa, quæ
 universa in uno comprehendit. Hæc enim in quorū
 ente in participationes, et ea quæ participant dividen-
 tes, pulchrum dicimus, quod pulchritudinis particeps
 est, pulchritudinem vero, participationem : superes-
 sentialis autem pulchritudo, eadem et pulchritudo et
 pulchrum nuncupatur. Rursusque : Porro non aliud
 bonum esse dico, aliq̃ue aliud vitam, nec plures au-
 ctiores seu causas, aliasque aliarum effectrices delat-
 es, quæ supereminant, et quæ inferiores existant.
 Et rursus : Sin autem in Deo bonum substantia est,
 is qui a bono mutatur, quandoque quidem ens, quan-
 doque vero nihil erit. Idem : Esto igitur, ad ipsam
 j̃m sermone procedamus boni nuncupationem, quam
 singulariter theologi supra quam Deo delati et ex
 omnibus tribuunt, ipsam puto divinam substantiam
 Bonitatem vocantes. Rursus : Quod bonum sit, tan-
 quam essentiale bonum, in ea quæ sunt omnia, boni-
 tatem extendit.

Præterea, quæ adversus Manichæos synodus
 coacta est, ait : Bonum in Deo essentia est ; in ge-
 nitis autem seu creatis accidens. Ad hæc magnus
 Basilius in suis ad Amphilochem de Spiritu sancto
 capitulis : Spiritus sanctus bonus est, sicut bonus
 est Pater, et bonus qui ex bono natus est, essentiam
 habens bonitatem. Rursus : Interest autem hoc divi-
 nis potestatibus ac Spiritui sancto, quod huic quidem
 natura sanctitas est ; illis vero ex commercio ac par-
 ticipatione est, quod sunt sancti. Hæc quoque ipsius
 sunt in Epistola ad Neocæsarienses : Nisi Spiritus
 sanctus simplex est, ex essentia et sanctitate con-
 stat. Ecquis vero sic demens, ut Spiritum sanctum
 compositum dicat ?

Præterea divus Chrysostomus exponens illud :
 « Ego sum lux mundi »¹², ait : Igitur si vita aliud
 est, aliud vero lux, aliud autem essentia aut sub-
 stantia, compositus erit et non simplex. Et rursus
 exponens illud : In principio erat Verbum »¹³ : « Istud
 brevi post viderit quis etiam lucem dictum ; incemque
 rursus vitam nuncupatam, et vitam veritatem. Rus-
 sus ibidem : Hoc autem dixit, nempe « In ipso erat, »
 non ut compositum opinemur, sed ut paulatim ad
 celsa decreta provehamur. Quia enim nemo vulgi
 facile in animum inducturus erat, quomodo ejus vita
 ipsa per se ac vere existeret, prius dixit quod erat
 humiliter, moxque eruditum auditorem, ad id quod
 sublimius provehit. Nam qui dixerat : « Dedit ei vi-
 tam habere »¹⁴, hic rursus ait : « Ego sum vita »¹⁵.
 Porro observa, quemadmodum sanctus compositio-
 nem existimet, si quis aliud quid vitam in Deo,
 aliud lucem, aliudque essentiam existimet, uti su-
 perius dixit.

Præterea divus Cyrillus in Actis tertie synodi
 ait : Quemadmodum unitas nunquam dividatur in
 duas unitates. Quæ enim in hæc dividatur, non uni-
 tas fuerit, sed trinitas, ut sic loquar : sic et unum,

¹² Joan. viii, 12. ¹³ Joan. i, 1. ¹⁴ Joan. i, 16. ¹⁵ Joan. xiv, 6.

quod summa consertum unione est, hanc in duo di-
vidi possit, quippe cum simplex sit universorum Deus.
Item in Thesauris, exponens illud : « Sicut Pater
habet vitam in semetipso », ait, Hoc loco, his qui
nolunt recte intelligere ingentis blasphemiae periculum
oritur. Si enim Pater dicitur habere vitam in semet-
ipso, aliud quidpiam est, præter vitam quæ in ipso
est. Hoc autem si dederimus, quædam velut dupli-
citas ac compositio circa illum intelligetur. Atqui id
est absurdum. Item alibi : Si enim aliud quidem est
Deus, aliæque præter ipsum, quæ in eo est, scientia,
erit compositus et non simplex. Quod vero exploratum
sit esse simplicem, non aliud quid præter ipsum
quæ in eo scientia est. Nos autem non sic, aliqui
essentis aliquid per essentiam ab æterno ; sed in es-
sentiali positam habemus bonitatem. Et rursus : « Deus
charitas est, » juxta Joannis vocem ; nec ipse qui-
dem aliud quid, aliud vero quod in ipso est. Est
enim simplex, omnique cavens compositione. Rursus :
Non enim erit natura simplex universorum Deus ;
sed magis compositus exque duobus constans, siqui-
dem quæ in eo vita est, alia ab ipso est.

Præterea Nyssenus in Confutationibus : Igitur si
etiam Filius una vita sincera ac pura est, ab omni
duplici ratione ac compositione remota, nullaque
præter ejus vitam res subjecta est, Quomodo enim in
eo qui simplex est, alienæ rei commistio ulla existi-
mari possit? etc. Item, in Oratione catechetica :
Non enim compositione vacat, quod alterum in altero
dicatur esse. Sed omnino necessarium, cum explorata
simplicitas sit, ipsum Verbum vitam esse, non vitæ
participationem.

Præterea sanctus Augustinus, quem œcumenicæ

14 Joan. v, 26. 15 I Joan. iv, 8.

(11) Ὁ ἅγιος Ἀθηνάσιος, ὅτι αἱ οἰκουµενικαὶ
συνόδοι. Merito Calecas Augustini firmissima aucto-
ritate nititur, sic concilii V. generalis sententia fir-
mata, qua probati fidelibus magistri proponuntur,
nitensque Ecclesiæ præcipua lumina, ut est ipsa una
Ecclesia, unoque Spiritu locuti sunt, sive qui in Orien-
te, sive qui in Occidente, Ecclesiæ doctores fulserunt.
Eandem Augustini auctoritatem urget Calecas in
opere suo Κατὰ Γραβίων τούτέστιν περὶ τῆς ἐκπορεύ-
σεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, *De proces-
sione Spiritus sancti etiam ex Filio* : quod Latino
solum prodit, sed locus Patrum Græce nobis ser-
vavit Regius codex, ex quo licet petere, cui et
Hieronymi et Ambrosii singulares locos præmittit ;
ex quibus Ambrosius ejusdem synodi decreto inter
magnum Ecclesiæ doctores celebratur : Ἀκολουθεῖ-
µεν ἐν ἁπασι καὶ τοῖς ἁγίοις διδασκαίοις τῆς τοῦ
θεοῦ Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ, Βασίλειῳ, Γρηγορίῳ
τῷ Θεολόγῳ, τῷ Νύσση, Ἀμβροσίῳ, Αὐγουστίνῳ,
Θεοφίλῳ, Κυρίλλῳ, Ἰωάννῃ τῷ Κωνσταντινουπό-
λεω, Πρόκλῳ καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῶν συγγρα-
φέντα περὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως καὶ πρὸς κατάχρισιν
τῶν αἰρετικῶν δεχόμεθα. Hac se concilii auctoritate
promi Photius fortasse videns, epistola ad episcopu-
m Aquileiensem, mihi dum Græcæ edita, Latine
vero Baron. representata an. 883, sic velut lubri-
cus angulis effugium quaerit, proferuntque ac vere ha-
bitum ingenium prodit : Ναί, φησὶν ὁ ἀλλ' Ἀ-
θανάσιος ὁ μέγας καὶ Αὐγουστίνος καὶ Ἰερώνυμος,

καὶ τὸ ὅτι, κατὰ τὴν ἀκρὰν ἐνωσιν, οὐκ ἂν εἰς
δύο διαιρεθῇ· καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ ἐστὶν ὁ τῶν
δύο θεός. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς θησαυροῖς ἐξηγουμέ-
νος τὸ, Ὡςπερ ὁ Πάτερ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ,
φησὶν, Ἐνταῦθα τοῖς ὁρθῶς οὐκ ἐθέλουσι νοεῖν
εἰς πολλὴν ὁ λόγος κινδυνεύσει δυσσημῶν. Εἰ
γὰρ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ λέγεται ζωὴν ὁ Πάτερ, ἑτε-
ρόν τι ἐστὶ παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν. Εἰ δὲ τοῦτο,
διπλὴ τις ὥσπερ καὶ σύνθεσις περὶ αὐτὸν νοη-
θήσεται. Ἀλλὰ τοῦτο ἁποκριν. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς
ἄλλοις, Εἰ γὰρ ἑτερον μὲν τις ἐστὶν ὁ θεός, ἑτέρα
δὲ παρ' αὐτὸν ἡ ἐν αὐτῷ γνῶσις, σύνθετος ἐστὶ
καὶ οὐκ ἀπλοῦς. Ἐπεὶ δὲ ἀπλοῦς ὁμολογουμέ-
ως, οὐκ ἑτερόν τι παρ' αὐτὸν ἡ ἐν αὐτῷ γνῶ-
σις. Ὡς δὲ οὐκ οὕτως· ἐσμέν γὰρ τι κατ' οὐ-
σίαν ἀλλ' ὡς ἐν δὲ τῇ οὐσίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐξομῇ τὴν
γνῶσιν. Καὶ πάλιν, Ὁ θεός ἀγάπη ἐστὶ, κατὰ τὴν
τοῦ Ἰωάννου φωνήν, καὶ οὐκ ἑτερον μὲν τι αὐ-
τός, ἑτερον δὲ τι τὸ ἐν αὐτῷ· ἀπλοῦς γὰρ καὶ
ἀσύνθετος. Πάλιν, Ὁ γὰρ ἀπλοῦς ἐστὶ τὴν
γνῶσιν ὁ τῶν δύο θεός· σύνθετος δὲ πολλὸν
καὶ ἐκ δύο συγκαταμενός, εἴπερ ἐστὶν ἑτέρα παρ'
αὐτὸν ἡ ἐν αὐτῷ γνῶσις.

Ἐτι ὁ Νύσσης ἐν τοῖς Ἀντιφθρητικοῖς. Εἰ οὖν
καὶ ὁ Υἱὸς μὴ ζωὴ ἐστὶν εἰλικρινής, πάσης
συνθέσεως καὶ διπλῆς καὶ ὁρισμένης, καὶ οὐδὲν
ὑπόκειται πρᾶγμα παρὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Πῶς
γὰρ ἐν τῷ ἀπλῷ μίλις ἄλλοτερον πρᾶγμα
δοξαζέσθαι ἂν ; καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ Κα-
τεχητικῷ. Οὐ γὰρ ἂν ἔκτος εἴῃ συνθέσεως τὸ
ἑτερον ἐν ἑτέρῳ λέγειν εἶναι· ἀλλ' ἀνάγκη
πᾶσι, τῆς ἀπλότητος ὁμολογουμένης, αὐτὸν
ζωὴν εἶναι τὸν λόγον, οὐ ζωῆς μετονομαζέσθαι.

Ἐτι ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος, (11), ὅτι αἱ οἰκουµενικαὶ

καὶ τινες τούτοις ὁμοταγεῖς τε καὶ ἰσοτάσιοι, μέγα
ὄνομα ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίῳ λαμπρότητι λαχόντες, τὸ
Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐν πολλοῖς αὐτῶν λόγοις συνέ-
ταξαν ἔκπορεύεσθαι. Καὶ δὴ τούτοις περὶ τοῦτο οὕτως
καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν· καὶ μὴ ἀτιμάζειν Πατέρας
εἰς αἰρετικὴν ὁρᾶν διαβάλλοντες. Ἔστι δὲ πρῶτον
μὲν τὸ πᾶσι πρόδηλον πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, ὡς εἰ
ἴδεα ἡ καὶ εἰκοσι τινες τῶν Πατέρων ταύτην εἶπον
τὴν φωνήν, μὴ οὐκ οὐκ ἐφθάρησαν, τίνες οἱ Πα-
τέρας ἐξυβρίζοντες· οἱ τὸ πᾶν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας
ἐν ὀλίγοις περιγράφοντες, καὶ τούτους ἀντιφθεγο-
μένους καὶ ἀντιτασσομένους· οἰκουµενικαῖς συνόδοις
καὶ ἀναριθμητῶν πλήθους θεοφρόνων ἀνδρῶν προβαλ-
όμενοι, ἡ οἱ τοὺς πολλὰ πλάσιους συνηγόρους παρα-
λαµβάνοντες ; Ὑβρίζει τις Πατέρας, ὡς φησὶ, μὴ
λέγων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔκπορεύεσθαι ; καὶ
γὰρ οὕτως ἐκεῖνοι ἐφθάρησαν. Καὶ πῶς οὐκ ὕβριζει
πολλὰ πλάσιος ὁ τοῦτο λέγων ; Οὐ γὰρ οὐµενον
οὐδαµοῦ τοῦτο φέγγεσθαι καταδέξαντο. Sane, in-
quit, magnus Ambrosius et Augustinus et Hierony-
mus, alique quidam ejusdem oris linis parisque dignita-
tis, virtute vitæ que merito clarissimi, in multis sanctorum
librorum conscripserunt, Spiritum sanctum ex Filio
procedere. Hisque adeo credimus, ut sic dicamus ac
sentiamus, nec Patres. hæreticæ opinionis nomine tra-
ducentes, probro officiamus. Porro licet ad eos primum
dicere, quod omnibus liquet. Nempè si decem aut vi-
ginti Patres eam locuti sunt vocem, sexcenti vero non
locuti sunt, quinam quæso sumi, qui Patres probro affi-

σύνδοκ διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας ἐξοχώτατον ἁμαρτυροῦσι, καὶ τὸν μὴ τοὺς λόγους τούτου καταδεχόμενον ἀναθέματι υποβάλλουσιν· οὗτος οὖν ἐν τῇ περὶ Τριᾶδος φησιν, Ἐν ἑκατέρῃ τῇ ἀπλότητι οὐκ ἔστιν ἕτερον τὸ σοφὸν εἶναι παρὰ τὸ εἶναι· ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἔχει σοφία, ἥτις καὶ οὐσία. Ἐτι ἐν τῷ αὐτῷ, Ἀθέμιτον δὲ λέγειν ὑφίστασθαι καὶ ὑποκείσθαι τὸν Θεὸν τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγαθότητα μὴ μᾶλλον οὐσίαν εἶναι, μηδὲ τὸν Θεὸν εἶναι τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ἐν ὑποκειμένῳ.

Ἐτι ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ, Ἐγὼ μὴ οὐσιώδης ἐστὶ σοφία καὶ θρούσιος λόγος· καὶ ὡς ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀπλῶς σοφία καὶ λόγος, καὶ Υἱός ἐν τῷ Πατρὶ, εἴη ἂν αὐτὸς ὁ Πατὴρ· σὺνθετός δὲ οὐσίας καὶ λόγου. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς συνόδου Ἀπολογητικῷ, Ἐγὼ μὲν οὐκ ἡγήσεται τις τὸν Θεὸν εἶναι σύνθετον, ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ τὸ συμβεβηκός, ἢ ἐξωθεν τινα περιβολὴν ἔχειν καὶ καλύπτεσθαι· ἢ εἶναι τινα τὰ συμπληροῦντα αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ὥστε λέγοντας ἡμῶς Θεὸν καὶ ὁνομάζοντας Πατέρα, μὴ αὐτῇ τὴν ὁράσαν αὐτοῦ καὶ ἀκατάληκτον οὐσίαν σημαίνειν, ἀλλὰ τι περὶ αὐτὸν μεμψέσθω μὴ τῇ συνόδῳ, γράψασαν ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· καταρωσάτων δὲ ὅτι δύο ταῦτα βλασφημοῦσιν, οὕτως διανοούμενοι· τὸν τε γὰρ Θεὸν σημαίνοντι τινα εἰσάγουσι· καὶ τὸν Κύριον οὐκ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἶναι Υἱόν, καταψεύδονται. Καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ τοῦ, Ὅτι καλῶς εἰρηκαί τοις ἐν Νικαίᾳ Πατράσιν ἡ λέξις τοῦ ὁμοουσίου· Διὸ οὐδὲ τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Θεοῦ δημιουργήματα φησὶς, εἰ γὰρ τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεός οὐκ αὐτῇ τῇ τοῦ ἁγίου οὐσίᾳ σημαίνουσιν, ἀλλ' ἕτερόν τι, διακριτικῶς ἀναλαμβάνεται. Εἰ δὲ τοῦτο ἀρεπές, καὶ ἅν' ἀσθεὲς ἔστι καὶ μόνον ἐνθεσμηθῆναι. Καὶ μετ' ὀλίγα πάνυ· Καὶ γὰρ ἀδυνάτως ἔχωμεν καταλαβεῖν ὅ τι ποτ' ἔστι, ἀλλ' ὁμῶς ἀκούοντες τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Υἱός, καὶ τὸ Πατροπαράτωρ, οὐχ

A synodi præcellentissimum doctorem testantur, eumque qui ejus sermones non recipiat, anathemati subjiciunt. Is igitur, libro vii *De Trinitate*, ait: *In illa simplicitate non aliud est sapientem esse, quam esse, sed eadem ibi sapientia, quæ et essentia.* At hinc in eodem libro: *Nefas est dicere, subistere Deum ac subjici bonitati suæ; et non potius bonitatem substantiam esse; nec bonitatem esse Deum, sed in eo ut in subjecto esse.*

Ad hæc magnus Athanasius, *Orat. de Filio*: *Nisi enim substantialis sapientia ac verbum essentia præditum et qui sit vere, Filius est, sed simpliciter sapientia et verbum et Filius in Patre est, fuerit ipse Pater compositus ex essentia et verbo.* Idem, in *Oratione apologetica pro synodo*: *Si quis igitur Deum compositum esse existimat, quasi accedens in substantia, aut externa quasi involucri occultari, vel esse quædam quæ ejus essentiam compleant, ut cum Deum dicimus, ac Patrem vocamus, non ipsam ejus invisibilem et incomprehensam essentiam significemus, sed aliquid circa ipsum, is synodum reprehendat, quæ scripserit Filium ex Patre esse; intelligant tamen, qui sic opinantur, duo se hæc blasphemare; quod nempe tum Deum, corporeum quemdam induunt, tum Dominum, non ipsius Patris, sed eorum quæ sunt circa ipsum, Filium esse mentiantur.* Sunt et ista ejusdem Athanasii, illa oratione, qua ostendit homousii vocem rite positam esse a Patribus Nicænis: *Proinde nec creaturam ipsius veri Dei opus esse dicetis, siquidem quod Pater quodque Deus dicitur, non ipsam ejus qui vere esse essentiam significant, sed aliud quidpiam, quod vos confingitis. Si autem hoc valde indecens, sane vel cogitatu impium est, Paucisque admodum interjectis: Quamvis enim comprehendere non possumus quidnam tandem est, dum tamen Pater et Filius atque omnium conservator audimus, non aliud quid, sed ipsam beatam simplicemque et incomprehensam, ejus qui vere est, essen-*

cient, qui eorum omnem pietatem (rectam scilicet fidem) in paucis circumscribunt, eosque contraria locutos et adversantes œcumenicis synodis, innumerabilique minorum virorum multitudini opponunt, an qui longe plures patronos assumunt? Probro affligi Patres, si dicis, qui non dicunt Spiritum ex Filio procedere? Etenim sic illi locuti sunt; et quomodo non multo plures contumelia affligi qui hoc dicunt? Nunquam enim in antium induerunt ut hæc loquerentur. Arcebat impudentissimum caput et Christi vocem, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, quasi et illi oblitantur Patres, qui etiam ex Filio Spiritum dicunt. At unde, Photi, tantum obrepit universali synodo ut tibi, ipsique Christi voci, adversantes in theologia viros (Deitatis scilicet ipsa doctrina) suos orbisque magistros omnibus spectantibus ad fidem, sequendos voluerit? Plane sic errantes decebat magis ἅμα τῷ ἀρετικῷ προηγήματι ἀποβάλλεσθαι, una cum hæretico illorum sensu abjici, quam probatorum Patrum collegio sociari. Idque merito inferebant, quos angillat Photius, ex illius erronea sententia: non illos contraria loqui, communi Domino advertebant, quod ille incepte imponit. Et certe ex

tantis quos jaetat, nec unum afferre potest qui expresse neget etiam ex Filio procedere, vel qui saltem sibi indulserit, ut exceptivum adderet; nempe ex solo Patre. Ex Patre vero procedere, nunquam negavit Latini; plures magis explicarunt, addendo *Filioque*: Græci proclivius, per *Filium*, quo eum significant ex Patre ut primo auctore, Filio quasi mediantem, qui ipse auctor ex auctore, et unus cum Patre exque acceptis ab illo, Spiritus auctores. Narrat Georgius Metochita, plagiarum manu in uno exemplarium cujusdam veterum Patrum, cujus non memini, adjectam esse vocem μόνον, sed facile deprehensum plagium esse. Sic desunt ventosis hominibus, quo errorem suum tueantur; cum sic illustria sint testimonia dicentium procedere Spiritum etiam ex Filio, sen ex illo ὑπερῶν ac substantiam habere, ut eorum lectione, collectore Nicophoro Blemmida, Joannes Beccus ad saniores mentem revocatus sit; cujus in patriarchatu tenax, egregiusque fidelis defensor, sede tandem excidit. Videatur card. Baron. relatus. Nec enim hujus loci est plura in eam epistolam inquirere,

itum designari intelligimus. Quia vos quoque, cum A
Filium ex Deo dixeritis, nimirum ex Patria substantia illum esse dixistis. Idem in eadem orat.: Decebat vos (Arianos nimirum) non dicere Filium ex Patre esse, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, ut hoc caventes, ne Deum vere Patrem diceretis; sic compositum enim qui simplex est, et corporeum intelligentes, insolentioris blasphemie auctores existeretis. Porro ex sancti huius dictis liquet, nomen Deus et Pater et Creator, et universorum conservator, ipsam beatam essentiam significare; tametsi nulla nomina quid illa sit repræsentent; eosque, qui circa Deum alia quædam præter ejus essentiam esse dicunt, naturalia Deo et essentialia ac increata, sive vitam, sive bonitatem, sive quidvis tantum eorum, ex quibus aiunt Deum cognosci, eumque qui secundum essentiam invisibilis est, secundum illa visibilem fieri; statuuntque esse quædam quæ ejus essentiam compleant, Deum qui simplex sit, compositum corporeumque intelligentes, insolentioris blasphemie auctores existeretis, aliudque quiddam circa ejus essentiam fingentes, quod et cogitatu implium sit, dicere. τέρας βλασφημίας ἐξέπυεται γίνονται· καὶ ἑτερόν τι καὶ μόνον ἐντεθυμηθῆαι λέγουσιν.

At theologi, ut eo se absurdo expellant, quæ dicta sunt pro munere docent ac tractant. Eademque ratione, quas in Deo dicimus rerum rationes, nihil ab ejus essentia aiunt differre. Sane quidem divus Chrysostomus exponens illud: « In quo sunt thesauri sapientiæ et scientiæ »¹⁸, ait: Vide, tametsi videtur magnum aliquid dicere, verum id quoque submissius dixit, propter simpliciores; nam ipsa vere sapientia, vere scientia est. Sanctus vero Maximus exponens magni Dionysii auctoritatem dicentem: Imagines quasdam et simulacra ditiorum ejus exemplarium: Universorum auctoris, inquit, exemplaria, quæ habet, æternæ sunt Dei cogitationes, per quas, et ex quarum ratione omnia in eo erant, cum alia ab eo non essent. Rursusque in iisdem scholiis: Neque Deus in loco est, nec quæ sunt in eo, in ipso sunt ut in loco, sed ea habet, velut qui seipsum habeat, et in illis aique illa existat. Eiusdem ex iisdem: Etenim si ejus essentia alia est, quæ vero intelligit alia sunt ab ipso, carebit ipse intelligentia, id est, ejus essentia. Si quid vero habet, ipse a se, non ab alio habet. Quod si a seipso et ex seipso intelligit, ipse ea est quæ intelligit. Igitur cum sit vere mens, novit ea quæ sunt, ut qui est. Ergo si se ipse intelligendo, ea quæ sunt intelligit, ipse est ea quæ existunt.

Aique hæc hæcenus, exque multis pauca. Nos vero ea quæ dicta sunt colligentes, concludendo observamus, ex dictis manifeste probatum fore primum: Si aliud quidem Dei essentia est, alia vero quæ sunt in ipso: puta, vita et sapientia et bonitas, et si quid ejusmodi absolute Deo tribuitur, quæ ab essentia, ipsaque inter se realiter distinguantur,

ἑτερόν τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν μακαρίαν καὶ ἀπλήν καὶ ἀκατέληπτον τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσαν νοοῦμεν. Εἰρήκατε δὲ καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν, δηλονότι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς αὐτὸν εἰρήκατε. Ὅτι αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ, Ἐδὲ μὴ γράψαι ὑμᾶς, τοὺς Ἀρειανούς δηλονότι, ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ τῶν περὶ αὐτόν, ἵνα φύγοντες λέγειν ἀληθῶς Πατέρα τὸν Θεόν, συνθετοὶ οὖτω τὸν ἀπλοῦν, καὶ σωματικὸν ἐπινοοῦντες, καιροτέρας βλασφημίας ἐφευρεται γενήσεσθε. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ ἁγίου τοῦτου δηλονότι τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ τὸ Πατήρ, καὶ Δημιουργὴς καὶ Παντοκράτωρ, αὐτὴν τὴν μακαρίαν οὐσίαν σημαίνει, εἰ καὶ μηδὲν τῶν ὀνομάτων παρίστανει, ὃ εἰ ποῖ ἔστιν ἐκείνη· καὶ ὅτι οἱ περὶ τὸν Θεὸν εἶναι τινα λέγοντες, ἑτέρα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, φυσικὰ καὶ οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκτιστα, εἴτε ζῶν, εἴτε ἀγαθότης, εἴτε ὀτιδήποτε ἐξ ὧν ὁ Θεός, φασί, γινώσκειται, κατὰ τὴν οὐσίαν ἀόρατος γίνεσθαι κατ' ἐκείνη, τιθέασθαι τε εἶναι τινα τὰ συμπληροῦντα αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ τὸν ἀπλοῦν Θεὸν σύνθετον καὶ σωματικὸν ἐπινοοῦντες, καινοποιοῦντες τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀναπλάττοντες, ἀσεβεῖς

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀποπονέμενοι ἐκφεύγοντες οἱ θεολόγοι τὰ προειρημένα θεολογοῦσιν. Καὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, καὶ οὐ φαμεν ἐν τῷ Θεῷ λόγους τῶν ὄντων, οὐδὲν φασὶ διαφέρειν τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ θεὸς Χρυσόστομος ἐξηγούμενος, τὸ Ἐν ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως, φησὶν, Ὅρα, εἰ καὶ δοκεῖ τι μέγα εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο συγκαταβατικῶς εἶπε διὰ τοὺς ἀπλουστεροὺς· αὐτοσοφία γὰρ ἐστὶ καὶ αὐτογνωσις· ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος, τὴν τοῦ μεγάλου Διονυσίου ῥῆσιν ἐξηγούμενος, φάσκουσάν, Εἰκόνας τινὰς καὶ ὁμοιώματα τῶν θεῶν αὐτοῦ παραδειγματῶν, Τῆς ἐχούσης, φησὶ, παραδείγματα τῶν πάντων αἰτίας αἱ ἀδίδιοι νοήσεις εἰσι τοῦ Θεοῦ, δι' ἃς καὶ καθ' ἃς πάντα ἦν ἐν αὐτῷ, οὐχ ἑτέρα ὄντα αὐτοῦ. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, Ὅτε ὁ Θεός ἐν τόπῳ, οὐτε τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τόπῳ· ἀλλ' ἔχει αὐτὰ ὡς ἑαυτὸν ἔχων, καὶ ὄντων αὐτοῖς καὶ ταῦτα. Τῷ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν, Καὶ γὰρ, εἰ μὲν οὐσία αὐτοῦ ἀλλή ἐστιν, ἢ δὲ νοεῖ ἑτέρα αὐτοῦ, αὐτὸς ἀνόητος ἔσται, ἤγουν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Εἰ τι δὲ ἔχει, παρ' ἑαυτοῦ ἔχει, οὐ παρ' ἄλλου. Εἰ δὲ παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ νοεῖ, αὐτὸς ἔστιν ὁ νοεῖ. Οὐκοῦν νοῦς ὢν ὄντως, νοεῖ τὰ ὄντα ὡς ὢν. Εἰ οὖν νοῦν ἑαυτὸν τὰ ὄντα νοεῖ, αὐτὸς ἔστι τὰ ὄντα.

Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγα. Ἡμεῖς δὲ ἐπισυνάγοντες τὰ εἰρημένα, συμπαρασμητικῶς ἐπισημειοῦμεθα ὅτι ἐκ τῶν εἰρημένων δηλονότι γέγονε πρῶτον μὲν ὅτι, εἰ ἄλλο μὲν ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἄλλα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ, ὅσον ζῶη καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἀπολελυμένως τῷ Θεῷ ἀποδιδόμενον, τῆς τε οὐσίας καὶ ἀλλήλων δια-

¹⁸ Colo:s. 11, 3.

φέρντα πραγματικῶς, τὸν προηριθμημένον τρώ-
πον καὶ οὕτως ἔχοντα πρὸς τὴν οὐσίαν, ὡς αὐτῇ·
ἀνευ μὴ ἂν ὑποστῆναι δύνασθαι καθ' ἑαυτῆ, ὡς ὁ
Τόμος κατὰ τὴν τοῦ Παλαμᾶ πλὴστιν διέκρινε καὶ
ἐκέρυξεν, ἔχοντα πάντως ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ
ἔσονται, καὶ αὐτῇ τούτων ἔσται δεκτικῇ καὶ ἡ ὕλη,
ἡ ἀνάλογον τῇ ὕλῃ· τὴ γὰρ ὑποκειμένην ἐτέρῳ
πρὸ ὑπαρξιν ἡ ὕλη ἔστιν, ἡ ἀνάλογον τῇ ὕλῃ·
καὶ οὕτω τῇ μὲν οὐσίᾳ στέρησις καὶ παθητικῇ
δύναμις ὑπάρξει· τὰ δ' αὐτῇ, ὅσον ἔξεις καὶ ποιό-
τητες, καὶ εἶδη ἡ ἐνέργεια· τελειωτικαὶ τῆς οὐσίας
ἔσται ταύτης· καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν πολλῶν ἐν
ἔσται καὶ τὸ ἐκ τούτων σύνθετον. Ἡ γὰρ ἐκ δύο
τοῦλάχιστον πραγμάτων εἰς ἐν συνέλευσις, ὧν τὸ
ἐν οὐκ ἔστι τῇ ἐτέρῳ ταυτὴν καὶ πράγματι καὶ
λόγῳ, ἡ τὸ δεκτικὸν ἐτέρου παρ' αὐτῷ πρὸς ὑπαρ-
ξιν, ὧν ἡ σύνθεσις ἐν ἀποτελεῖ, ἡ τὸ πολλοῖς εἰς
ταυτὸ συνιοῦσιν ἀπαρτιζόμενον, ἡ ὅπως ἄλλως τις
ὀριζόμενος λέγειν ἐνδέχεται, σύνθετόν ἐστιν. Τὸ
γὰρ συμπληρούμενον ἐτέρῳ τινι, εἰ καὶ ἀχώριστόν
ἔστιν αὐτοῦ, σύνθετόν ἐστιν.

Δεύτερον, ὅτι τὸ ἀτελὲς ἐπὶ Θεοῦ χώραν ἔχει.
Τῶν γὰρ ἐν τῇ οὐσίᾳ ἕκαστον συμπληρωτικὸν ἔσται
τοῦ εἶναι, καὶ μέρους λόγον ἔχει πρὸς τὸ ὅλον.
Πᾶν δὲ μέρος, ἡ τὸ ἀνάλογον τῷ μέρει, ἀτελὲς ἐστι.
Διόπερ ἀμερῇ τὸν Θεὸν ἡ κοινοτάτῃ περὶ αὐτοῦ
ἐννοία καταγγέλλει. Οὐκοῦν οὐδὲ τὸν Θεὸν καὶ
Πατέρα ἢ τὸν Υἱόν, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μέρος φαρμῆν
τῆς μετᾶ· καὶ ὅλης καὶ ὑπερπλήρους Θεότητος.

Τρίτον, ὅτι μετὰ τοῦ ἀτελοῦς καὶ τὸ πεπερασμέ-
νον ἐπὶ Θεοῦ εἰσαχθήσεται. Τὸ γὰρ ἐκ δύο πραγ-
μάτων συνεστὼς ἀπείρον οὐκ ἔστιν. Ἡ γὰρ δυὰς
οὔτε ἀναρχος οὔτε ἀπερίγρηπτος, ὁ θεὸς ἐφησα
Μεξίμος, πέρας ἐχούσης ἑκατέρας μονάδος τὴν
ἐτέραν. Διόπερ οὐδὲ τρεῖς μονάδες ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλ'
ὡς περ μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ μονάδα μίαν τὴν
αὐτὴν διαίρειτον ἐν τρισὶ προσώποις· ἡ καθολικῇ
πίστις ὁμολογεῖ.

Τέταρτον, ὅτι μετὰ τοῦ πεπερασμένου καὶ τὸ
περιγραπτὸν ἐν τῷ Θεῷ χώραν ἔχει. Ὁ γὰρ Θεὸς
οὐκ ἔσται ὅλος δι' ὅλου ἑαυτοῦ οὐσία καὶ ζωὴ καὶ σο-
φία, καὶ τὰλλα ὅσα καὶ λέγεται καὶ ἔστιν ὁ Θεός·
οὐδὲ ὅλος δι' ὅλου τελειότατος ἔσται, ὡς φησι Διονύ-
σιος· ἐν ἑ' τοῦ περὶ θείων ὀνομάτων· ἀλλὰ τὸ μὲν
αὐτοῦ σοφία, τὸ δὲ ἀγαθότης, τὸ δὲ φῶς, τὸ δὲ οὐσία,
καὶ ἕκαστον ὅφ' ἐτέρου περατωθήσεται, πραγματι-
κῶς διαφέρον, καὶ πάντα πρὸς τὴν οὐσίαν ὁμοῦ. Καὶ
ὅθ' καὶ ἕκαστον τούτων, ἑφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον
ἀποτελέσματος, πρὸς ὃ τέταχται, καὶ οὐ τὸ ἐτέρου (τὴν
σοφοποίησιν φέρε εἰπεῖν, ἐνεργεῖ, καὶ οὐ τὴν ζώωσιν·
ἀλλ' οὐ πάντα τὰ εἰς κτίσματα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγα-
θοδότης παρεχόμενα πεπερασμένη δύναμις ἔσται.
Τὸ δὲ πεπερασμένον καὶ περιγράφεται δὴ πού.
Ἄλλα ταῦτα σφόδρα ἀπρόδει ἀληθεύς περὶ Θεοῦ
διανοίας. Ἀπλοῦς γὰρ καὶ ἀμερῇ· καὶ ἀσύνθετος καὶ

quomodo in superioribus recensuimus: sicque ad
essentiam comparantur, ut sine illa, ipsa persub-
sistere non possint, quemadmodum Tomus ex
Palamæ fidei rationibus decrevit et prædicavit, illa
omnino in essentia sint ut in subjecto, ipsaque
illorum sit capax: sitque adeo materia, vel hujus-
modi quod materiæ respondeat. Quod enim alteri
subest ut in eo existat, aut est materia, aut aliquid
materiæ simile; sicque adeo essentia quidem pri-
vatio inheret ac vis passiva: quæ vero in ea sunt
velut habitus et qualitates et formæ aut operatio-
nes, perfectiones erunt istius essentia: quodque
multa concurrant, unum consurgat, ac erit com-
positum quod ex illis est. Duarum enim minimum
rerum in unum concursus, quarum una non est
idem re et ratione cum alia: aut quod alterius
susciipiendi capax est, in quo illud existentiam
habeat, quibus convenientibus conflatur unum,
vel quod multis in idem confluentibus perficitur,
aut quovis alio modo quis definiendo dixerit,
compositum est. Quod enim cum alio quodam
completur, tametsi ab eo inseparabile est, compo-
situm est.

Alterum, fore Deum imperfectum. Unumquod-
que enim eorum quæ in essentia sunt, vim com-
plendi esse habiturum est, partisque rationem ad
totum. Omnis enim pars aut quod parti affine est,
illique respondet, imperfectum est. Idcirco comuni-
ssima de Deo notio omnem ab eo partium exclu-
dit rationem. Hincque adeo nec Deum Patrem neque
Filium aut Spiritum sanctum partem dicimus unius
et totalis ac supra quam plenæ Divinitatis.

Tertium est, cum eo quod est imperfectum esse
etiam inducendum in Deo quod est finitum. Quod
enim ex duobus rebus constat, non est infinitum.
Binarius enim nec principio caret, nec fine, inquit
beatus Maximus, *qui nimirum utriusque unitatis
finem alteram nactus sit*. Unde nec tres unitates in
Deo, sed sicut unam essentiam, sic et unam uni-
tatem eandem in tribus personis indivisam pro-
fiteatur fides catholica atque agnoscit.

Quartum, cum eo quod est finitum esse, in Deo
locum habeat hoc, quod est circumscriptum. Non
enim Deus totus ex toto sua essentia erit et vita et
sapientia, atque alia quæcumque Deus dicitur et
est; nec totus omnino perfectissimus erit, ut ait
Dionysius tertiodécimo c p. *De divin. nomin.*, sed
aliud quidem ejus sapientia, aliud bonitas, aliud lu-
men, aliud essentia; finiaturque unumquodque ab
altero, a quo realiter distinguitur, omniaque simul
ab essentia. Sed et horum quodlibet, in quantum
contrarium, effectum, ad quem ordinatur, et non
alterius (puta sapientiam et non vitam) operabitur;
non vero quæcumque a Deo in creaturas benigna
diffusione emanant, virtus erit finita. Quod autem
finitum est, sane etiam alicubi circumscribitur.
Hæc autem longe abhorrent a Dei intelligentia.
Communi enim notitia, cum simplicem, impartibi-

lem, omnis expertem compositionis, perfectum, infinitum, incircumscriptum consitemur.

Dénique si Deus, eorum quæ distincta concurrunt *coadunato* unum est, "primo querendum quis hæc distincta copulaverit. Deinde, Deus ipse, quod sit unius particeps, unum erit. Sic vero, nec propria, nec primo unum fuerit; sed sic unum, velut ea quæ ex diversis rebus constituentur.

Præterea, erit aliquid Deo melius et præstantius; merito enim, quod participatur, eo quod participat, ac quod vim habet ut plura distinctaque uniat, id primum, meliusque ac præstantius audiat. Nam et Dei vita et bonitas, et quæcumque alia dicunt ab essentia, ita ut contra illam dividantur, nec essentia hoc ipsum sit quod bonitas, ac similiter in aliis, plane præstantiora existant quam essentia. Id enim propter quod aliquid sapiens aut bonum aut iustum est, ut quod forma sit ejus quod impartitur, actusque perficiens, eo præstantius ac melius est. Universim enim quo quid impartitur, ipso quod impartitur, melius est. Hic vero, virtutes istæ, ut quidem actus perficiens essentiam, aliquid nobilius sunt ac præcellens; ut vero ipsæ per seipsas non possunt subsistere, sed ab essentia mutuantes; suntque hæc quidem essentia expertes, illa vero essentia est; hæc quæcumque denum alia contra dividendo afferunt novi theologi, minus aliquid sunt ac deficient, omninoque alterum altero indigens, ut dictum est.

Ad hæc; si in Deo sunt vita et sapientia et bonitas ac essentia, potiori longe ratione erant in eo discrete contraria, contrariorum scilicet rationes. Omnium enim rationes in Deo sunt; inter quæ omnia sunt et contraria. Omnia tamen, ipsaque adeo contraria, uniformiter, unite, absolute, comprehensim, singulariter in omnium causa, ut docet Dionysius, lib. iv *De divin. nom.*, velut scilicet in monade uniformiter subsistit omnis numerus, quæ nimirum ipsa in se singulariter atque unite quidquid numerorum est, habeat: ac velut in centro omnes circuli lineæ una coexistunt copulatione, rectasque omnes uniformiter unitas in se signum habet; sic et universorum natura omnes cujusque naturæ rationes, una inconfusa adunatione in se complectitur; nec proinde vita et sapientia et bonitas, res sunt in Dei essentia, præter eam realiter aliæ ac distinctæ. Ex dictis enim manifeste, et Scripturis et sanctorum dictis et auctoritatibus, liquet, illam et essentiam nullius alterius rei præter ipsam esse capacem; nulloque alio indigere, ob summam perfectionem et simplicitatem et coadunationem. Aliter enim opinans, dicta a nobis absurda non effugiet, simulque Scripturis ac sanctorum doctrinæ adversa dicet.

Ex his vero quæ dicta sunt pariter liquet, nihil in Deo essentiam ac operationem differre. Quia enim ii, qui re ipsa distincta atque diversa ab ejus essentia,

τέλειος και άπειρος, και άπερίγραπτος, παρά της κοινής έννοιας όμολογείται.

Και μήν ει ε θεός τη των διαφερόντων συνδρομή έστιν έν, πρώτον μόν ζητητέον, τίς ταύτα τά διάφορα συνήψεν· έπει· ότι και αυτός ε θεός τη μετοχή του ένός· έστιν έν. Ούτω δέ, ου κυρίως και πρώτως έν· άλλ'· ούτως έν, ως τά εκ διαφόρων πραγμάτων συντάσσεται.

Έτι δέ έσται άλλο τι κρείττον του θεού και τιμιώτερον. Τό γάρ μετεχόμενον του μετέχοντος, και τό των πολλών και διαφερόντων έννοποιόν, πρώτον και κρείττον και τιμιώτερον εύ λέγειν. "Οτι και ή ζωή και ή αγαθότης του θεού, και τάλλ'· όσα φασιν έτερα της ούσίας ως προς αύτην. αντιδιαίρεισθαι, και μη είναι την ούσίαν όπερ την αγαθότητα. και επί των άλλων ώσαύτως, τιμιώτερα της ούσίας ειη γ'· άν· έπιστήμω έκείνο δι'· ή έστι τόδε σοφόν ή αγαθόν ή δικαιο, ως είδος όν του μετέχοντος, και τελειωτική έέργεια, τιμιώτερον και βαλτιώτερον αυτού έστι. Καθόλου γάρ αι μετοχαι των μετεχόντων βέλτιον. Ένταύθα δέ, ως μόν τελειωτική έέργεια της ούσίας, αι δυνάμεις αύται τιμιώτερον και ύπεροχικώτερον, ως δέ καθ'· αύτάς όφεστανάι μη δυνάμειναι, άλλ'· εκ της ούσίας έχουσαι τό είναι· και αύται μόν άνούσιοι, ή δέ ούσία, και όσα άλλα αντιδιαίρουντες οι νέοι θεολόγοι φασι, της ούσίας έλαττον και επιείς· όλως δέ έκάτερον έκάτερου δοξάμενον, ως ερηται.

Έτι, ει εις έν τω θεώ ή ζωή και ή σοφία και αγαθότης, και πάντα τα τοιαύτα έν τω θεώ έτερα της ούσίας αυτού, πολλή μάλλον έσται έν αύτω τάνατια διακεκριμένως· τουτέστιν οι των έναντιών λόγοι. Έπει πάντων μόν έν τω θεώ οι λόγοι· έν δέ τοις πᾶσι και τά έναντια. Άλλά μήν πάντα έν τω πάντων αίτιω, και τά άλλήλοις έναντια, μονοειδώς και ήνωμένως και άσχετως και συνειλημμένως και ένιαώς, κατά τον θεόν Διουόσιον έν τω δ'· περί θεών όνομάτων, ώπερ έν μονάδι πᾶς αριθμός έννοειδώς όφεσθηκε, και έχει πάντα αριθμόν έν έαυτῇ μοναχώς· και ώπερ έν κέντρω πᾶσαι αι του κύκλου γραμμαι κατά μίαν ένωσιν συνυφασθηκασι. και πάσας έχει τῇ σφαιρίον έν έαυτῷ της εύθείας έννοειδώς ήνωμένα· άλλα και έν τη των όλων φύσει πάντες οι της καθ'· έκαστον φύσιν λόγοι συνειλημμένοι ειςί κατά μίαν άσύγχυτον ένωσιν. Ούδ'· άρα ή ζωή, και ή σοφία, και ή αγαθότης, έν τη ουσία του θεού πράγματα παρά ταύτην πραγματικώς έτερα έστιν. Έπει, ως· εκ των ειρημένων διχλον γέγονε και λόγοις και χρήσεσιν άγιών, μηδαμώς την ούσίαν έκείνην δεκτικην είναι πράγματος τέρου παρ'· αύτην· ουδέ τίνας τέρου δέσθαι δι'· άκραν τελειότητα και απλότητα και ένωσιν. "Ο γάρ άλλως τιθέμενος τά ειρημένα άποπα ου διαφεύζεται, και άμα ταίς Γραφαίς και ταίς των άγιών άποφάσεσιν έναντιως έρελ.

Έκ δέ των ειρημένων συναναπαίνονται και ότι άδιάφορον επί θεού ή ούσία και ή έέργεια. Έπει γάρ οι διάφορα επί θεού τιθέμενοι κατά τό πρᾶγμα

τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὴν ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀγαθότητα, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἀποδιδόμενα αὐτῷ, ἐνεργεῖα καὶ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ φασι καὶ ὧ· τελεωτικήν ἐνέργειαν ἀποδιδόσθαι αὐτῷ, καθ' ἣν ἐστὶν, καὶ δυνατὸς καὶ ἀγαθός ἐστι, καὶ ἐνεργεῖα ἐστίν, ὅτι ποτ' ἐστίν· ταῦτα δὲ δέδεικται ὅτι οὐκ ἐστὶν ἕτερον τῆς οὐσίας· αὐτοῦ· φανερόν ἐστι οὐδὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐνεργητικὸς ἐστὶ, δηλονότι κατὰ τὸ πρῶτον σημαίνωμενον τῆς προαποδοθείσης ἐνεργείας, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων τεχνολογίαν, ἐστὶν ἕτερον τῆς οὐσίας· αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ λόγος ἐκ περιουσίας· βούλεται καὶ τοῦτο ῥητῶς ἐκ τῶν ἁγίων δείξαι.

Αὐτίκα τοίνυν ὁ μὲν ἅγιος Μάξιμος· ἐν παραβολῇ τοῦ κεφαλαίου τῆς πρώτης βασιτανάδος, οὗ ἡ ἀρχή, *Τὸ κατ' οὐσίαν κυρίως ἀγαθὸν ἐστὶ*, φησὶν, *Ἐκ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς τῶν οὐκ ἐκ ἐργῶν προνοίας γινώσκειται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὁ Θεός. Ἐνεργεῖαν δὲ τὰ ἔργα λέγομεν, οὐ τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν. Ἐκείνη γὰρ οὐκ ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ σὺνθεσις ἐπὶ Θεοῦ νομισθῇ. Ὁ αὐτὸς ἐν... Παντὶ ἀνθρώπῳ παρὰ Θεοῦ θεξαμένῳ τὸ ἀγαθὸν ἀποδιδυκτός ἐστι τῆς μάθησις. Ὡς τὸ Θεῖον οὐσία τὸ ἐστὶν ὑπεροὐσίου καὶ δύναμις ὑπερδύναμος, καὶ ἐνέργεια πάσης ἐνεργείας ἐξηρημένη. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς εἰς τὸν μακάριον Διονύσιον Σχολίαις, Ἡ αὐτοπαράγωγάς, τοὺς οὐδας καὶ ἄλλ' ἐνέργεια, εἰς αὐτὴν ἐστρωμένη ἐνέργεια ἐστίν.*

Ὁ Νύσσης ἐν τῷ εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἁγίων λόγῳ, *Θεὸς ἐστὶν ἡ πάντων ὑπερκαίμενη δύναμις καὶ ἐνέργεια, ἥς ἔργα τὰ τε ἄλλα πάντα, καὶ τὰ οὐράνια καὶ ἄλλα. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀντιρρητικοῖς, Οὐδὲν περὶ τοῦτων διαλεχθεὶς (ὁ Εὐνόμιος δηλονότι), οὐδὲ ἀποδείξας πῶς ταυτὸν εἶναι κατασκευάζεται τῇ οὐσίᾳ παρ' ἡμῶν ἡ ἐνέργεια, τέλος ἐπάγει, καὶ τὰ εἰς τοῦ λόγου. Ἐπιστήνην οὖν ἐν ταύτῃ χρῆ, πῶς Εὐνόμιος διήρει μὲν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐγκλημα, δὲ τὴν ταυτοτήτα τοῖς ὁρθόδοξοις προέφερε. Διὸ καὶ φησὶν ἐν τῷ αὐτοῦ λόγῳ οὕτως· Οὐ χρῆ τοὺς πειθόμενους τῇ ἀληθείᾳ γνῶμαίς ἐτέρων ἀρεξαδότως ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν.*

Ἄλλ' καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τῶν αἱρετικῶν λεγόντων εἰκόνα εἶναι τὸν Υἱὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ τῆς οὐσίας, τοῦτο λαμβάνει ὧ· ἐλάττωμα πρῶτασιν συλλογισμοῦ· τὴν δὲ μείζω παρ' αὐτοῦ τίθησι, καὶ οὕτω φησὶν, *Ἐπεὶ λέγεται τῆς ἐνεργείας τὸν Υἱὸν εἰκόνα· ἡ δὲ ἐνέργεια ταυτὴν τῇ οὐσίᾳ· τῆς ἁπλῆς οὐσίας ἐστὶ εἰκὼν ὁ Υἱός. Οὕτω τὸ διακρίνει τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ὁ Θεός ἐνεργητικὸς ἐστὶ, φρόνημα τῶν παλαιῶν αἱρετικῶν ἦν.*

Ὁ δὲ τῶν Γραπτῶν ἅγιος Θεόδωρος ἐν τῇ πρῇ· Εὐσεβίου κατὰ Εἰκονομάχων αὐτοῦ πραγματείᾳ παραδίδωσιν οὕτως· *Ἄλλο οὐσίαν, καὶ ἄλλο ἐνέργειαν, ὥσπερ ἐπὶ τῷ σωματικῶς θεωρουμένῳ, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκτενέοντο, ὥστε τοῖς εὐσεβέσις ἀπεληφται. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπλῶν*

in Deo ponunt, vitam et sapientiam et virtutem et bonitatem, ac reliqua quæ illi tribuuntur, Dei operationes atque operationem vocant, ac velut perficientem operationem (seu actum) ei assignant, qua vivit, potensque ac bonus est, estque operatio seu actus, quidquid tandem est : hæc autem probatum est non esse aliud ab ejus essentia ; utique manifestum est, nec ejus operationem, qua efficax est, vimque agendi habet, juxta nimirum primo assignatam vocis hujus ἐνέργεια significationem, pro eo ac sancti subtiliter arteque digesserunt, aliud a Dei essentia esse. Hoc nihilominus ipsi eorum verbis ex sanctis declarare animus est.

Statim itaque sanctus Maximus in fine secundi capituli primi Centenarii, cujus initium est : *Bonum per essentiam proprie est, ait : Deus ex bonitate et operatione, exque providentiæ propriis operibus, non vero ex essentia sua cognoscitur. Operationem vero (ἐνέργειαν) opera dicimus, non operationis virtutem seu facultatem ; illa enim non est aliud quam Dei essentia, ne compositio in Deo existimetur. Idem in... Cuique homini qui bonum accepit a Deo, doctrina ipsa a se parata est. Quamobrem Deus essentia est essentia omni superior, et virtus omnem excedens virtutem, et operatio omni operationi eminens. Idem in scholiis in beatum Dionysium : Ipsa supra quam bonitas, quæ mens sit et tota operatio seu actus, in seipsam conversa operatio est.*

Nyssenius, in Expositione Cantici canticorum : *Natura est cunctis eminens virtus ac operatio ; cuius opera, cum alia omnia, tum cælestia decora sunt. Idem in Consutationibus : Nihil de his disserens (nempe Eunomius) neque ostendens, quo pacto idem a nobis operatio (ἐνέργεια) ac essentia asseratur, postremo subdit, et quæ in eo libro sequuntur. Observandum itaque hoc loco est, quod Eunomius ipse quidem operationem ab essentia dividebat, crimini vero vertebat orthodoxis, quod idem eam esse sentirent. Unde etiam dicit in suo opere : Non decet eos qui credunt veritati, ex aliorum sententia absque examine certoque judicio operationem essentia unire.*

Sed et magnus Athanasius, cum hæretici dicerent, Filium imaginem esse operationis Patris, et non essentia, istud assumit ut minorem propositionem syllogismi ; majorem vero a se ipse ponit, ac sic ait : *Quandoquidem dicitis Filium imaginem esse operationis ; operatio autem idem est ac essentia ; ergo Filius imago est essentia. Adeoque dividere operationem, qua Deus efficax vimque operandi habet, ab essentia, veterum hæreticorum fuit sententia atque mens.*

Sanctus vero Theodorus Graptus (vultum scilicet lambis inscriptus) in sua adversus Eusebium contra Iconomachos lucubratione, in hunc modum tradit : *Aliud essentiam aliudque operationem, haud secus ac in iis quæ corporaliter considerantur, sic nimirum et in Verbo posuerunt, quod pictatis cultoribus*

nefas est. In simplicibus enim et incorporeis, in nullo differre noverunt. Non enim hæc inter se dividenda sunt, ne quod omnem excedit simplicitatem, compositum intelligatur. Neque enim divina essentia unquam ipsa inefficax ac quasi virtutis expers exstiterit; nec operatio carens essentia. Idem in iisdem: Quorum diversæ naturæ sunt, eorum sunt et operationes: quorum eadem sunt operationes, eorum etiam pari dignitate naturæ, propter nimirum contrarietatem eorum, quæ convenerunt, nisi se doctrina ecclesiastica sensusque habet. Sic namque pie intelligitur, divina quidem operatio, æterna; quin imo ipsa a se operatio; quod non divisa sit operatio ab essentia, sed eandem rationem recipiat, ob naturæ simplicis ac incorporeæ proprietatem. Hæc et ille ait.

Quomodo autem se habet, quæve ejus indoles sit quod idem est, tradit divinus Maximus, quo loco ostendit, esse in Christo distinctionem rerum, id est substantiarum. Subdit itaque: Quæ enim inter se non prorsus eadem sunt, unam ac eandem essendi rationem handquaquam recipiunt. Quæ enim eadem omnino inter se sunt, nec distinctionem recipere possunt. Idecirco ex sancti Maximi sententia dici non potest operationem, vel etiam minimum in Deo ab essentia distingui, et unam eandemque recipere rationem. Atqui recipit. In simplicibus enim et incorporeis nulla horum distinctio est: quocirca nullam distinctionem possunt admittere. Sin autem non minimum, sed uno aliquo ex recensitis oppositionum modis distinguuntur, nulla quoque potentia fiat, ut eandem rationem recipiant.

Hæc et magnus Basilius in Confutationibus confirmat, dicens: In simplici et incorporea natura eandem operatio seu virtus cum essentia recipit rationem. Itaque etiam ex hujus doctoris sententia, si quis aliud quidem dicat Dei essentiam, rem vero aliam ejus operationem, sicque distingui, ut aliud quidem essentia sit, aliud essentia expers, fieri non possit ut Deus simplex natura ac incorporea sit. Ejus enim ratio quod expers essentia est, nunquam una eademque sit cum essentia ratione: fietque, ut et in iis quæ sunt composita, essentia et operatio idem sint. Ac denique, vel ipse quoque Deus erit compositus, velut ipsi sumus; siquidem in illo aliud essentia est atque aliud operatio; vel etiam composita simplici erunt et incorporea, velut Deus; si quidem quod idem essentia et operatio sit porinde illi nobisque convenit. Enimvero, ad nos quod attinet, distincta sunt re et ratione essentia (seu substantia) virtutis et operatio; nam essentia quidem (seu majoris, substantia) ratio est, per se subsistere; virtutis vero ac potentia principium efficiens esse; operatio autem ex sua ratione forma est; actusque potentia, quatenus potentia est; utraque vero, substantia caret, suntque ambo essentia expertes seu substantia, et in substantia existunt, ut in subjecto; ac vero mutuo inter se egent. Quia vero corporea ac composita, in eum se modum habent, Deum vero simplicem esse et in-

καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενὶ διαφέρειν ἴσασιν. Οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ συνθε-
τον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοοῖτο. Οὐτε γὰρ
ἡ θεία οὐσία ἀνεργητος εἴη ἢ ποτε, οὔτε
ἀνυπόστατος ἡ ἐνέργεια. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς, ὡς
αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ ἐνέργειαι ὡς
αἱ ἐνέργειαι αἱ αὐταί, τούτων καὶ αἱ φύσεις ὁμο-
τιμοὶ διὰ τὴν τῶν συναλλοθέντων ἐνωσίωσιν,
κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὴν δόγμα καὶ φρόνησιν.
Οὕτω γὰρ ἢ εὐσεβὺς νοηθεῖν ἡ μὲν θεία ἐνέρ-
γεια ἀίδιος· μᾶλλον δὲ αὐτενέργεια, τῷ μὴ διο-
ρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐ-
τὸν λόγον ἐπιδέχασθαι διὰ τὴν τῆς ἀπλῆς καὶ
ἀσωμάτου φύσεως ἰδιότητα. Ταῦτα καὶ οὕτως
φησι.

Πῶς δὲ ἔχει φύσεως τὸ ταυτὸν, ὁ θεός; Μάξιμος
λέγει, ἐν τῷ, Ὅτι πραγμάτων, ἦγουν οὐσιῶν, ἐπὶ
Χριστοῦ ἡ διαφορά. Ἐπάγει γοῦν, Τὰ μὲν γὰρ
ἀλλήλοις μὴ πάντη ταυτὰ ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ
εἶναι οὐδαμῶς ἐπιδέχεται λόγον. Τὰ πάντη γὰρ
ταυτὰ ἀλλήλοις καὶ διαφορᾷ ἀνεπίδεκτα. Ὡς τε
κατὰ τὸν ἁγιὸν Μάξιμον οὐκ ἐγχεῖται λέγειν τὴν
ἐνέργειαν τῆς οὐσίας καὶ ὅπως οὖν διαφέρειν ἐπὶ
Θεοῦ, καὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον.
Ἐπιδέχεται δὲ· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀσωμάτων
ἐν οὐδενὶ διαφέρει ταῦτα· ἐκεῖ γὰρ ἀλλήλοις πάντη
ταῦτα· διὸ καὶ διαφορᾷ ἀνεπίδεκτα. Εἰ δὲ μὴ ὅπως
οὖν, ἀλλὰ τὸν προσηριθμημένον τῆς ἀντιθέσεως τρό-
πον διαφέρει, ἀδύνατον καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι
λόγον.

Ταῦτα καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀρτιφρήτι-
κοῖς βιβλίοις, λέγων, Ὅτι ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσω-
μάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέ-
χεται ἡ ἐνέργεια. Καὶ τοίνυν κατὰ τὸν διδάσκαλον
τούτων, εἰ τις ἄλλο μὲν λέγοι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν,
ἄλλο δὲ πρᾶγμα τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, καὶ οὕτω
διαφέρειν, ὥς τὸ μὲν οὐσίαν εἶναι, τὸ δ' ἀνοῦσιον,
οὐκ ἂν εἴη φύσις ἀπλή καὶ ἀσώματος ὁ Θεός. Ὁ
γὰρ τοῦ ἀνοῦσιου λόγος οὐκ ἂν ποτε εἴη καὶ ὁ
αὐτὸς τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ· συμβήσεται δὲ καὶ ἐπὶ
τῶν συνθέντων τὸ αὐτὸ εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν.
Καὶ γοῦν, εἰ καὶ ὁ Θεός ἐσται σύνθετος, ὡς περ
ἡμεῖς· εἴπερ ἐπ' αὐτοῦ ἐστὶν ἄλλα οὐσία καὶ ἄλλο
ἐνέργεια, ἢ καὶ τὰ σύνθετα ἀπλὰ εἶναι καὶ ἀσω-
ματα, ὡς περ ὁ Θεός, εἴπερ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐσίαν
καὶ ἐνέργειαν αὐτῷ τε ἀρμόσει καὶ ἡμῖν. Ἀλλὰ
μὴν κατὰ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν λόγον διάφορον ἐφ'
ἡμῶν εἰσὶν ἡ τε οὐσία καὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργεια.
Λόγος μὲν γὰρ τῆς οὐσίας τὸ καθ' ἑαυτὴν ὑπε-
στάται, τῆς δὲ δυνάμεως τὸ ἀρχὴ εἶναι ποιητικῇ.
Ἡ δὲ ἐνέργεια ἔχει κατὰ τὸν λόγον αὐτῆς τὸ εἶναι
εἶδος καὶ ἐντελέχεια τῆς δυνάμεως καθ' ὃ δὲ δύναμις·
ἄμφω δὲ ἀνυπόστατοι, καὶ ὥς ἐν ὑποκειμένῳ οὐσαι
τῇ οὐσίᾳ· καὶ δὴ καὶ ἀλλήλων ἐπιδόονται ἑκασταί.
Καὶ ἐπει τὰ μὲν σωματικὰ καὶ σύνθετα οὕτω, ὅ ὅτι
Θεός ἀπλούς καὶ ἀσώματος ὁμολογεῖται· εἰσὶν ἄρα
ταῦτα πάντα ἐν τῇ Θεῷ ἐν καὶ οὐσία, κατὰ τὸν τοῦ
διδασκάλου λόγον.

corporeum exploratum est, sit plane ut omnia hæc unum sint in Deo cum essentia, juxta ac sanctus docet.

Εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι κατὰ τὸ ἀκτιστόν τὸν αὐτὸν Ἀ ἐπιδέχεται λόγον, καὶ τῆς διαφορᾶς ὡς ἂν βούλοιο· μενούσης, οὐδὲν λέγει· πρῶτον, ὅτι ἀπλῶς ὁ διδάσκαλος εἰρήκεν, ἀλλ' οὐχ ὅτι τινὲ διαφοροῦσιν· ἔπειθ', ὅτι εἰ κατὰ τὸ ἀκτιστόν, ἀλλ' οὐ μέντοι κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον, καὶ τῆς διαφορᾶς μενούσης, τῇ οὐσίᾳ ἡ ἐνέργεια. Τὸ μὲν γὰρ ὑπεστηκέναι φασί, τὸ δὲ μὴ, καὶ τὰλλ' ὅσα διακρίνοντες ἐξεύρουν. Εἰ γὰρ τὸ λογικὸν τῷ ζῷῳ προστεθὲν, διάφορον τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀπλῶς πεποιήκε ζώου, πάντως τὰ τοσοῦτον διεστηχότα, οὐκ ἂν ποτε τὸν σὺν τὸν ἐπιδέχεται λόγον. Καὶ μὴν, καὶ κατ' αὐτὴ τὴν ἀκτιστόν, ἡ τοῦ ἀπείρως ὑφείσθαι διαφορὰ, καθ' ἣν διακρίνουσι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον πάντῃ οὐκ ἔδξει. Τὸ γὰρ ὑποδεχῆς τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν, μήτοι γὰ τὸ ἀπείρακίς ἀπείρως ὑφειμένον, γενητὸν δῆπου καὶ κτιστόν. Ἐπεὶ κατὰ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον ἐν τῷ κατὰ Ἀετίου λόγῳ αὐτοῦ, *Ἐν ἔστι τὸ ποιοῦν ἐν μᾶ οὐσίᾳ Τριάδος τελείας· τὰ δ' ἄλλα πάντα γενητὰ καὶ κτιστά. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνοῦμεν πᾶν τὸ ὑποδεχῆς τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν· καὶ ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιρρήτικαῖς, Τὰ μετὰ τὸν Θεὸν κτίσματα καὶ ὁμοδουλα ἡμῶν. Ἀληθὲς μέντοι ὡς καὶ ἡ οὐσία τὸν αὐτὸν τῇ ἐνεργείᾳ ἐπιδέχεται λόγον, ὡς οἱ ἅγιοι διορίζονται· Καὶ τὸν λόγον δεῖς ποτ' ἔστιν ἀγροοῦμεν, ἀλλ' οὐκ δι' ἐκαστοῦ τῶν ὁνομάτων αὐτὸν ὄλον, ὃ τί ποτ' ἔστι, σημαίνουμεν. Τὸ φῶς γάρ, φησὶν, αὐτὸν τίθεμεθα, καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἀγαθόν, ὄλον, ὅπερ ἐστὶ ζωὴν ὄντα, καὶ ὄλον φῶς, καὶ ὄλον ἀγαθόν. Καί, ὡς πάλιν αὐτὸς ἔλεγε, Πᾶσα εἰκὼν ἡ οὐσίας, ἡ μορφῆς, ἡ χρώματος ἔστιν εἰκὼν· Θεὸς δὲ ἐν οὐδενὶ τούτων, ἐν δὲ οὐσίᾳ μόνῃ. Ἐξ ὧν καὶ δῆλον ὡς ὅταν ἐνέργειαν αὐτὸν φῶμεν, αὐτὴν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τίθεμεθα· καὶ ὁ μόνῃ αὐτὸν εἰρηκῶς ἐνέργειαν, αὐτὴν μόνῃ τὴν οὐσίαν ἐσήμανε διαφορῶς μέντοι ὀνόμασιν. Εἴτε γάρ, φησὶν, οὐσίαν εἰποιμεν, ὄλος ἐστὶν οὐσία καὶ μόνον· εἴτε ρήσιν, ὄλος ἐστὶ ρήσις καὶ μόνον· εἴτε ἐνέργειαν, ὄλος ἐστὶν ἐνέργεια καὶ μόνον, διότι μονὰς ἐστὶν ἀδιαίρετος, καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλῆ· καὶ ἴσα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοοῖτο.*

nem, totus est operatio, et solum; eo quod monas est indivisa, nullisque partibus ac simplex; ac ne compositum intelligatur, quod omnem excedit simplicitatem.

Οὕτω καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος ἐν β' τῶν πρὸς Ἐρμείαν φησὶ, *Φύσις μὲν Θεότητι μία καὶ ἀπλῆ· φασὲν δὲ αὐτὴν εἶναι ζωὴν καὶ δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ δόξαν.* Ὅστε τὸ αὐτὸ διαφορῶς ὀνομάζεται κατὰ διαφορῶς ἐπινολίας. Τοῦτο παρίσται καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, πρὸς Εὐστάθιον ἐπιστάλλον. *Φησὶ γὰρ, Πάντα τὰ θεοπροπῆ ρήματα τε καὶ ὀνόματα ἐφ' ἃ ἐν ἐποκαίμενον χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἄλλο τι σημαίνόμενον φέρει ἡ τοῦ ἁγίου προσσηγορία, ἐπ' ἄλλο δὲ ἡ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ὅπερ ἂν εἴποις, ἐν ἔστι διὰ πάντων τὸ σημαίνον-*

PATROL. GR. CLII.

*Sin autem quis dicat, fore ut quamvis distinctio eamdem rationem recipiat, is nihil dicit. Primum, eo quod doctor simpliciter locutus sit, non secundum aliquid distinctionem dixerit. Deinde, quia etsi secundum increatum, non tamen secundum ipsam essendi rationem, stante distinctione, eamdem operatio cum essentia rationem receptura sit. Alterum vere esse dicunt ac subsistere, alterum negant, ac quæcunque alia distinguendo illis adinventæ sunt. Nam si rationale animali adjunctum, ab animali sic absolute dicto diversam fecit definitionem, nunquam omnino fiat, ut quæ tantis distant eamdem rationem recipiant. Quin et in ipsa increati ratione, infinitis infinite inferioris differentia, qua operationem ab essentia discernunt, eamdem ejus cum essentia rationem fore, nunquam prorsus sinet. Quod enim Dei essentia inferius est, nedum quod infinitis infinite est inferius, factum utique ac creatum est. Ut enim sanctus Epiphanius, oratione adversus Aetium, auctor est: *Unum est quod facit ac creat in una essentia perfectæ Trinitatis, reliqua vero omnia factu sunt et creata.* Quamobrem nec nos adoramus, quidquid Dei essentia inferius est. Atque ut dixit magnus Basilus in Confutationibus: *Quæ a Deo secunda sunt, creata ac nobis conserva sunt.* Aique verum est, etiam essentiam eamdem cum operatione rationem recipere, ut sancti definiunt: *Ac quidem nescimus quænam tandem ratio sit, ipsum tamen totum, hoc quod est, quovis nomine designamus. Lumen enim, inquit, eum dicimus, et vitam et bonitatem; totum quod est, vitam; totumque lumen et totum bonum.* Atque, ut idem ipse aiebat: *Omnis imago aut essentia, aut formæ, aut coloris imago est, Deus autem in nullo horum, sed in essentia solummodo est.* Ex quibus etiam liquet, cum operationem seu virtutem aut actum eum dixerimus, ipsam nos ejus essentiam ponere; ac qui solam eum operationem seu virtutem ac actum dixit, ipsam solam essentiam, tametsi diversis nominibus, dixit: *Sive enim, inquit, essentiam dixerimus, totus essentia est, et solum; sive intelligentiam, totus est intelligentia, et solum; sive operationem, totus est operatio, et solum;* eo quod monas est indivisa, nullisque partibus ac simplex; ac ne*

Sic et beatus Cyrillus secundo ad Hermeliam dicit: Est quidem Deitatis natura una et simplex, dicimus autem eamdem esse vitam et virtutem et sapientiam et gloriam seu majestatem. Quamobrem idem diversimode nominatur, secundum diversos conceptus et rationes. Ostendit et magnus Basilus scribens ad Eustathium. Ait enim: Dicini omnes tum conceptus tum nomina, ad unum subjectum animum ducunt. Nec enim boni appellatio ad aliud quodpiam significatum fert, ad aliud vero sapientis et potentis et justit nuncupatio; verum quidquid dixeris, unum in omnibus significatum existit.

Quamquam Deum dixeris, eundem ostendisti, quem A et reliquis nominibus. Alibi quoque : Divina omnia nomina, quæ divinæ naturæ tribui solent, ipsa quidem alia alijs æquipollent, in eo quod subjectum indicent; secundum tamen aliam atque aliam vocum vim ac expressionem, mentem nostram ad idem ducunt.

Hæc et sanctus Maximus in Dialogo adversus Anomæum, ita edisserit : Ipsa Dei substantia, ejus etiam immortalitas est; nec solum immortalitas, sed et incorruptio et justitia et sanctificatio et redemptio et dominatio et virtus. Nec Deus illa est compositorum more, sed ea dicitur penes diversos conceptus et rationes. Immortalitas quidem, quod ab omni immunitas interitu atque fine est; incorruptio, quod insolubilis vita; justitia, pro æquitate; sanctificatio, quod servet a peccato; redemptio, quod vitam nostram ab interitu et corruptione præstet incolumem; dominatio, quod sub imperio teneat omnia; virtus, quod nihil ei obniti queat.

Una hæc sancti Maximi doctrina, solvendo sit omnes auctoritates, in quibus aliud atque aliud dicitur. Quemadmodum enim hic : Aliud quidem justitia, aliud vero immortalitas, estque distinctio secundum rationem, non vero realis; sic et ubicunque ejusmodi aliquid a sanctis dictum occurrit, aliud atque aliud in Deo dicemus: id vero ratione, non item re, ne plura in Deo absurda fateri necesse habeamus, ac quam procul a sanctorum scopo rapiamur. Sane enim, si quid realiter distinguitur, necessario aliud quoque atque aliud dicitur: hoc secundum essendi rationem realiter distinguitur.

Ad hæc, dicente Anomæo : Si Deus alijs gignit, alijs creat, compositus est; subjungit Maximus : Non dico : Alijs gignit, et alijs creat; sed, Aliter gignit, et aliter creat. Nam et cum aliquis eodem gignat et creet, nihil vetat aliter eum gignere et aliter creare; ac quod genitum est, ab eo quod creatum, distinctum ac diversum esse, Ipsumque gignens ac creans necessario simplex esse. Sin autem alijs gignit et alijs facit ac fabricatur, quasi diversis membris sive organis atque viribus utens, non potest non compositum esse.

Deus itaque, cum sit una eademque res secundum diversos ad ea quæ sunt, respectus; alijs aliisque modis nominatur, quod propter nostram tenuitatem, eum qui supra quam plenus est summamque ejus perfectionem, uno nomine aut conceptu significare non possumus. Ac quidem secundum nostram rationem, vita et sapientia et virtus

μερον. Ἐὰν θεὸν εἰποις, τὸν αὐτὸν ἐπεδείξω, ὃν καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων. Καὶ ἄλλοι, Πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα τὰ τῇ θεῇ φύσει ἐπιλεγόμενα ἰσοδύναμα μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐνδειξιν· ἀλλὰ κατ' ἀλλήν καὶ ἄλλην ἔμφασιν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διανοίαν ἡμῶν ὁδηροῦσι.

Ταῦτα καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος (12) ἐν τῷ πρὸς Ἀνόμοιον διαλόγῳ φησὶν οὕτως. Αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τοῦ θεοῦ καὶ θάνασις αὐτοῦ ἐστὶ· καὶ οὐ μόνον θάνασις, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγασμός καὶ ἀπολύτρωσις καὶ κυριότης καὶ δύναμις. Καὶ οὐκ ἐστὶ κατὰ σύνθεσιν ταῦτα ὁ θεός, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας ταῦτα λέγεται· θάνασις μὲν διὰ τὸ ἀτελεύτητον, ἀφθαρσία δὲ διὰ τὸ ἀδιόλутον· δικαιοσύνη διὰ τὸ ἴσον· ἀγασμός διὰ τὸ φυλάττειν ἀπὸ ἁμαρτίας· ἀπολύτρωσις διὰ τὸ σώζειν ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν· κυριότης διὰ τὸ πάντων κρατεῖν· δύναμις διὰ τὸ μηδὲν αὐτῷ ἀντικεῖσθαι.

Οὗτος ὁ λόγος τοῦ ἁγίου τούτου πρὸς λύσιν ἀρκεῖσι τῶν ζητῶν πάντων, ἐν οἷς λέγεται ἄλλο καὶ ἄλλο. Ὅσπερ γὰρ ἐνταῦθα, Ἄλλο μὲν δικαιοσύνη, ἄλλο δὲ θάνασις· καὶ ἐστὶ διάφορον κατὰ τὸν λόγον, οὐ μὴν κατὰ τὸ πρᾶγμα, οὕτω καὶ ὅπου περ ἄν ἄλλοι περὶ τοῖς ἁγίοις τοιοῦτόν τι λέγεται, ἄλλο καὶ ἄλλο ἐπὶ θεοῦ, ἐροῦμεν διάφορον κατὰ τὸν λόγον, οὐ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἵνα μὴ ἀναγκασθῶμεν πολλὰ τὰ ἄτοπα ὁμολογεῖν ἐπὶ θεοῦ, καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἁγίων ἐκφέρεισθαι. Εἰ τι μὲν γὰρ κατὰ τὸ πρᾶγμα διαφέρει, ἀναγκαίως ἄλλο καὶ ἄλλο λέγεται, τοῦτο καὶ κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον πραγματικῶς διαφέρει.

Ἐτι τοῦ Ἀνομοίου εἰπόντος, Εἰ ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει, σύνθετος ὁ θεός· ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐπιφέρει, Οὐ λέγω, Ἀλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει· ἀλλὰ, Ἀλλῶς γεννᾷ, καὶ ἄλλῶς κτίζει. Καὶ γὰρ τῷ αὐτῷ γεννῶντός τινος καὶ κτίζοντος, ἄλλως γεννᾷ, καὶ ἄλλως κτίζειν, τό τε γεννῶν διάφορον εἶναι τοῦ κτισθέντος ἀδύνατον οὐδέν· αὐτὸ τε τὸ γεννῶν καὶ κτίζον ἀναγκαιῶς ἀπλοῦν εἶναι. Εἰ μὲντοι ἄλλοις γεννᾷ καὶ ἄλλοις κτίζει, ὅσον διὰ τινῶν διαφόρων μερῶν ἢ ὀργάνων καὶ δυνάμεων, ἀδύνατον μὴ σύνθετον εἶναι.

Ὁ θεός ἄρα, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ὧν πρᾶγμα, κατὰ διαφόρους πρὸς τὰ ὄντα ἀποδίδει, ἄλλως καὶ ἄλλως ὀνομάζεται, ἐπεὶ οὐκ ἔχομεν ἐν τῷ ὀνόματι ἡ νοήματι διὰ τὴν πενίαν ἡμῶν, δηλῶσαι τὴν ὑπερπλήρη καὶ ἄκραν αὐτοῦ τελειότητα. Καὶ κατὰ μὲν τὸν ἡμέτερον λόγον, ἡ ζωὴ, ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις, ἄλλο καὶ ἄλλο εἰσὶν· ἐκάστῳ γὰρ τούτων ὁ λόγος,

(12) Ταῦτα καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος. Sic Maximi nomine plerique citant hos Dialogos, nec aliter Romanus codex et Venet. alique; quidam etiam Athanasii nomine, quo et edidit Theodorus Beza, ex quo recusi in operibus Athanasii tom. II, quo habentur pleraque ejus spuria. Sic vero Maximo vindictos eidem restitui, quod et ejus potius esse videantur, scholastico præsertim stylo, Maximo familiari conscripti. Una horum auctoritate hic allata, elidi

omnia Palamitarum argumenta, Calecas sapienter notavit; penes scilicet distinctionem rei et rationis, qua utraque aliud et aliud soleat dici, ut non sit necesse, quidquid aliud in Deo dicitur, sive aliud, significat, esse aliud, vel significare ut rem, sed satis sit esse ac significare ut rationem; quæ est virtualis distinctio, habetque in Deo maxime locum ob ejus infinitatem et eminentiam, humanique intellectus finitam vim ac capacitatem.

εἶν' οὖν ὁρισμὸς διάφορος· κατὰ δὲ τὸ πρᾶγμα τὸ αὐτὸ ἴσθιν· ὥσπερ ὁ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται καὶ ἴστι σπέρμα καὶ καρπός, καὶ ὥσπερ τὸ σημεῖον ἐν τῇ γραμμῇ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος λέγεται, ἀρχὴ μὲν τοῦ ἐπομένου, τέλος δὲ τοῦ προηγουμένου. Τῇ γοῦν σιγμῇ τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ ἀποδίδεται κατὰ διάφορον λόγον καὶ διαφόρους ἐκινολάς· οὐκ ἔστι μὲν τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ διάφορα πράγματα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν ἐρροτέροις ὑπόκειται πρᾶγμα, ἡ σιγμῇ. Ἐτεῖ τε οὐδὲ ἡ ἀποδημία καὶ ἐπιδημία πράγματα διάφορα· κίνησις γὰρ ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐν ἀμφοῖν· λόγῳ δὲ διαφέρουσι μόνον, κατὰ ταύτας τὰς ἐκινολάς.

Καὶ ὁ ἄγιος Κύριλλος ἐν β' τῶν Θησαυρῶν εἰρηκν, Ἐχει τὸ γεννᾶν ὁ Πατὴρ φυσικῶς· ἔχει καὶ τὸ πτίζειν δημιουργικῶς δι' Υἱοῦ· καὶ οὐ παρὰ τοῦτο σύνθετός ἐστι· μιας γὰρ φύσεως τὰ τοιαῦτα καρπός. Πάλιν ὁ αὐτός, Τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ· φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν. Ὡσαύτως καὶ ὁ δαμασκηνὸς εἴπη, Ἐργον μὲν θείας φύσεως ἡ προαιώνιος γέννησις· Ἐργον δὲ θείας θελήσεως ἡ κτίσις.

Ἐτεῖ δὲ, ὡς ἔχει τὸ τῆς Γραφῆς ἐκεῖνο, Ὁ πατοκῶς βώλους θρόσσου, οὐχ ὁμοίως τὰς τε βώλους καὶ τὸν Υἱὸν ὑπεστήσατο. Ὑψίστησι μὲν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν Υἱὸν, ὑπέστησε καὶ τὰ κτίσματα. Κατὰ γὰρ τὴν μέγαν Ἀθανάσιον, Αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς κτίσεως ἀκρότης. Ἀλλὰ δηλονότι τὸν μὲν ἀχρόνως καὶ συνωνύμως ἐξ ἑαυτοῦ γεννᾷ· τὰ δὲ ἐν χρόνῳ καὶ ὁμωνύμως καὶ δημιουργικῶς, καὶ ἔξω ἑαυτοῦ παρήγαγε. Ἀπὸν δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Μαξίμου ὡς ἄλλως καὶ ἄλλως τὰ αἰτιατὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, οὐκ ἄλλως καὶ ἄλλῳ. Οὐ γάρ, καὶ ἄλλῳ γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει. Καὶ ὡς ὁ αὐτός φησιν, Ὁλος γεννῶν, καὶ ὅλος δημιουργῶν· ἅλλ' οὐχ ὁμοίως, ἅλλ' ὅλος γεννῶν, ὡς ὅλος οὐσία· ὅλος γὰρ ἐστὶ Θεός ὁ Υἱὸς ἐξ ὅλου· ὅλος δημιουργῶν ὡς ὅλος ἀνθυπόστατος ἐνέργεια· καὶ ὅλος σοφίζων καὶ ἀγαθύνων, ὡς ὅλος σοφία καὶ ἀγαθότης καὶ δύναμις· ὡς μὲν γὰρ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μεταδοτικὸς γεννᾷ· ὡς δὲ τῆς ἑαυτοῦ ὁμοιότητος κατὰ τέχνην δημιουργεῖ· ἵνα μηδεὶς μετοχῇ· τρέπος ἀπὴ τοῦ ἐντελοῦς καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἀκρου· τῶν τοιούτων παρ' ἡμῶν μὲν μόνον πιστευομένων· ὡς ἔχει δὲ ἀκριβῶς, παρ' αὐτῷ μόνον γνωστομένων.

Καὶ ὡς ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸν πάντων ἀφτον ἀνασθῆναι, μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμωμένους, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ νοήσῃ τις ἐκ τοῦ ἡλίου ἄλλον ἥλιον προέχοντα, ὁμοῦ τῇ τοῦ πρώτου ἐκινολᾷ γεννητῶς αὐτῷ συνεκλάμποντα, καὶ κατὰ πάντα ὡσαύτως ἔχοντα· καὶ αὖθις εἰς τὸν ἥλιον ἐνοήσῃεν ἄλλως, ἵνα ὅντα κατὰ τρόπον ὁμοιότητος εἰς; πολλὰ πολλαπλασιασθῆναι· οἷον ἐν ὕδασι καὶ κατόπτοι; ὁρῶμεν, ἀκινήτου μένοντος ἐκείνου καὶ μὴ μετα-

A seu potentia, aliud atque aliud sunt. Horum enim cujusque distincta diversaque ratio est, sive definitio, secundum rem vero idem sunt. Velut granum tritici dicitur atque est semen et fructus, et sicut punctum in linea, et initium vocatur et finis; initium quidem sequentis, finis vero ejus quod antecedit. Puncto igitur et initium et finis tribuitur secundum diversam rationem, atque distinctos subtiles cogitatus. Non tamen initium et finis sunt diversæ res, sed utrique una eademque res subjecta est, nempe punctum. Ad hæc etiam accessus et recessus non sunt res diversæ: idem enim reipsa in utroque motus est: sed distinguuntur sola ratione secundum has considerationes.

B Sanctus quoque Cyrillus in secundo *Thesaurorum* dixit: *Habet ut gignat Pater natura; habet etiam ut creet conditoris potentia, per Filium; nec propterea compositus est; sunt enim fructus ejusdem naturæ. Idem rursus: Facere quidem ac creare operationis est; generare autem, naturæ. Similiter quoque Damascenus ait: Divinæ naturæ opus, sæculis anterior generatio, opus vero divinæ voluntatis ac consilii, creatio.*

Ad hæc, sicut habet ille Scripturæ locus: *Qui genuit glebas roris* ¹¹, non eadem ratione tum glebas, tum Filium produxit. Producit enim Deus et Pater Filium, producit vero etiam creaturas. Ut enim docet magnus Athanasius: *Causa est Dei natura Filii, Spiritus ac omnis creaturæ. At Filium quidem sine tempore et coæternæ inque eadem naturæ ex seipso gignit; creaturas vero in tempore diversæque naturæ ac creantis potestate, extraque se produxit. Liqueet et ex Maximi sententia, effecta aliter atque aliter ex Deo esse, non alio atque alio. Non enim alio gignit, atque aliis creat. Atque ut idem ait: Totus gignens, ac totus condens ac creans, non tamen eadem ratione, sed totus gignens ut totus essentia (totus enim Filius Deus ex toto est), totus condens ac creans, ut totus ipsa a se vere existens operatio actusque. Totus idem sapientiam præstans et bonitatem, ut totus sapientia et bonitas et virtus seu potentia. Quatenus enim ea vi præditus est ut naturam suam communicet, gignit, quatenus vero ut secundum artem similitudine sua impartiat, creat; ne ullus modus participationis desit ejus qui perfectus bonusque et summus est. Porro talia solum credimus; ut autem se habeant, accurate illi dumtaxat est cognitum.*

Atque ut ex obscuris simulacris ad universorum auctorem provehamur, exili ratione res magnas ponderantes, velut si quis ex sole solem alium procedentem, mox ac ille primus in animum incurrit, una cum illa gignendi ratione elucere intelligat, eodem se prorsus modo ac ille habentem: tumque rursus eum solem, cum alioqui unus sit, in plura similitudinis ratione multiplicari cogitaverit; velut in aqua videmus et speculis, manente illo immo-

¹¹ Job xxxviii. 28.

billi, nec ullam subeunte mutationem; sed in seipso, ut in natura comparatum est, consistente. Ac sicut ex eodem vultu multi distincte vultus resultant, qua ipsa ratione beatus Dionysius, imagines quasdam ac simulacra divinarum ejus exemplarium dixit habere creaturam; quæ videlicet exemplaria præternas in Deo artis more rerum rationes appellavit divinus Maximus: quas habet, non ut alla a se, sed velut qui ipse se habeat, et cum illis unum existat, uti superius expositum est doctoris hujus sententia.

Postremo sanctus Augustinus accedat. Is enim, libro vii de Trinitate, ubi dixerat: Quomodo creatura, quæ multiplex dicatur, non etiam dicatur simplex, posteaquam respondit de creatura, sic ait de Deo: Deus autem dicitur quidem multiplex, magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, ac si quid aliud non indigne videtur dici, verum ejus magnitudo est, quæ et sapientia; non enim mole magnus est, sed virtute: eademque est bonitas, quæ utique et sapientia et magnitudo ejus est; eademque veritas, quæ illa omnia. Nec ibi aliud est beatum esse, aliud vero magnum aut sapientem aut bonum, aut prorsus ipsum esse; quibus verbis significat, Deum multipliciter intelligi ac nominari, esseque multa hæc ut in subjecto, in nostra mente, alia atque distincta; unam vero in Deo illis omnibus respondere. νοεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι τὸν Θεόν, καὶ εἶναι τὰυτὰ ἐν δὲ ἐν τῷ Θεῷ τὸ πᾶσι τοῦτοις ἀποκρινόμενον.

Præterea Nyssenus in Consolationibus: Siquidem enim nullum nominum peculiari aliqua notione, seu ratione, assumitur, sed cuncta alia aliis, ob ejus quod significatur confusionem confusa sunt, frustra fuerit multis de eodem uti nominibus, cum ejus quod significatur, nulla sit distinctio, qua nomina alia ab aliis discreta sint. Tum ubi ostendit, singulis nominibus peculiares tribuendos conceptus ac rationes, non tamen etiam res distinctas illis in Deo respondere, subdit: Nos enim vera, quod istis conceptibus subjectum est, non una cum illis dividimus, sed quidquid tandem secundum essentiam est, unum esse credentes, id quod intelligitur convenienter se habere cum omnibus suis conceptibus arbitramur.

Ad hæc magnus Dionysius cap. 2. De conjunctione ac discreta theologia, divina omnia nomina dicit, ipsumque adeo bonitatis nomen, nisi quis de tota Deitate dici fateatur, ipsum blasphemare, ac, quod nefas, superunitatem unitatem audere dissecare.

Hæc item de operatione adjiciamus. Sanctus Cyrillus Thesaur. lib. II, ait: Si igitur Filius omnis Patri operatio est ac virtus, per quam omnia operatur, quinam fiat ut naturæ creatæ sit? Idem: Igitur Filius ejusdem ac Pater naturæ est, ut qui eandem potestatem habeat ac virtutem; quinimo, qui

βαλλόμενος. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν, ὡς ἔχει φύσεως, ἐν τούτοις· καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ αὐτοῦ προσώπου διαφύτως πολλὰ ἀναθρώσκουσιν πρόσωπα, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Διονύσιος εἰκόνας τινὰς καὶ μοῦρματα τῶν θεῶν αὐτοῦ παραδειγματῶν, τὴν κτίσιν ἔχειν εἰρήκει· ἃ δὲ παραδείγματα τούτοις ἐν τῷ Θεῷ προαιωνίως τεχνικῶς τῶν ὄντων λόγους ὁ θεὸς Μάξιμος ἐφη· οὗτος ἔχει, οὐχ ὡς ἕτερα ὄντα αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἔχων, καὶ ἐν ὧν αὐτοῖς, ὡς προεξετέθη κατὰ τὴν διδασκαλίαν τούτων.

Ἐπὶ πᾶσιν ὁ ἅγιος Λύγουστινος παρίτω. Εἰπὼν γὰρ ἐν ζ' τοῦ περὶ Τριᾶδος, Πῶς μὲν ἡ κτίσις, πολλαπλῇ λεγόμενη, οὐ λέγεται καὶ ἀπλῇ· ὁ δὲ θεός, πολλαπλοῦς λεγόμενος, λέγεται καὶ ἀπλοῦς, μετὰ τὸ ἀποδοῦναι περὶ τῆς κτίσεως, οὕτως περὶ Θεοῦ φησιν· Ὁ δὲ θεὸς πολλαπλοῦς μὲν λέγεται, μέγας, ἀγαθός, σοφός, μακάριος, ἀληθινός, καὶ ὁ τί ποτε ἕτερον οὐκ ἀναξίως δοκεῖ λέγεσθαι· ἀλλ' ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης ἔστιν ἥτις καὶ σοφία· οὐδὲ γὰρ ὅτις μέγας ἐστίν, ἀλλὰ δυνάμει· καὶ ἡ αὐτῇ ἀγαθότης, ἥτις δὴ καὶ σοφία καὶ μεγαλειότης αὐτοῦ ἐστίν· καὶ ἡ αὐτῇ ἀληθεία, ὅπερ ἐκείνα πάντα. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἕτερον μὲν τὸ μακάριον εἶναι, ἕτερον δὲ τὸ μέγας ἢ σοφὸν ἢ ἀληθινὸν ἢ ἀγαθόν, ἢ ἕλως αὐτὸ τὸ εἶναι· δεικνύς διὰ τούτων πολλαπλῶς τὰ πολλὰ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, τῷ ἡμετέρῳ νῦν, ἕτερα·

Ἐτι ὁ Νύσσης ἐν τοῖς Ἀντιρρητικαῖς φησιν, Εἰ γὰρ οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τινος ἰδιαζούσης ἐννοίας καταλαμβάνεται, πάντα δὲ ἀλλήλοις διὰ τῆς κατὰ τὸ σημαίνοντος συγχύσεως ἀναπύρται, μάταιον ἂν εἴη πολλαῖς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπωνυμίαις κεχρησθαι, μηδεμιᾶς τῆς κατὰ τὸ σημαίνοντος διαφορᾶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὀνόματα διαστελλούσης. Εἰτα δεικνύς ὅτι δεῖ ἰδίας ἐπινολας ἐκάστῳ τῶν ὀνομάτων ἀποδιδόναι, μὴ μέντοι καὶ διάφορα πράγματα αὐταῖς ἐπὶ Θεοῦ ἀποκρίνεσθαι, ἐπάγει· Ἀλλὰ ἡμεῖς οὐ τὸ ὑποκειμένον τῷ ἐννοίας συνδιασχίζομεν, ἀλλ' ὁ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστίν, ἐν εἶναι πεπιστευκότες, πρὸς πάσας τὰς οἰκείας ὑπολήψεις, οἰκείως ἔχον τὸ νοθεῖν ὑπαλήφμεν.

Ἐτι ὁ μέγας Διονύσιος ἐν β' Περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας (13), Τὰς θεωνυμίας ἀπάσας, καὶ δὴ τὸ τῆς ἀγαθότητος ὄνομα, φησιν, εἰ μὴ κατὰ τῆς ὁλῆς θεότητος φαίη τις τοῦτο εἰρησθαι, βλασφημεῖν καὶ ἀποσχίζεσθαι ἀπόμας τοῦ τῇ ὑπαρρηγομένην ἐνείδα.

Ἐτι καὶ ταῦτα περὶ ἐνεργείας πρόσκεισθαι. Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν β' τῶν Θεσαινῶν φησιν, Εἰ τοίνυν πᾶσα ἐνέργεια καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἐστίν, δι' ἧς τὰ πάντα ἐργάζεται, πῶς ἂν εἴη φύσεως γεννητῆς; Ὁ αὐτός, ὁμοῦν ὁμοφύης ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, ὡς τῇ αὐτῇ ἐχὼν ἐξουσίαν καὶ

δύναμιν· μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὧρ ἢ ζωσα καὶ οὐ-
σιώδης ἐνέργεια, καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ
Πατρὸς.

Ὁ ὁγιος Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σεραπίωνα ἐπι-
στολῇ, Ἐνδὲς γὰρ δυοὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ζῶντος
λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν
ἐκκλησιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν αὐτοῦ ζωὴν, οὐσαν
ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν, ἥτις ἐκ Πατρὸς
λήγεται ἐκπορεύεσθαι, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Υἱοῦ,
τοῦ ἐκ Πατρὸς ὁμολογουμένου, ἐκλάμπει καὶ
ἀποτέλλεται καὶ διδοται.

Ἄλλον τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων γέγονε καὶ τοῦτο,
ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ἐνεργητικός ἐστιν,
οὐ διαφέρει τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ ταυτό ἐστιν
οὐσία καὶ ἐνέργεια. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἀπλῆς καὶ ἁω-
μένου φύσεως τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ ἐπιδέχεται λόγον
ἢ ἐνέργειαν, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλό-
τητα νοεῖτο, κατὰ τὴν ἐκτεθείσαν τῶν ἁγίων δι-
δασκαλίαν· ὃ προέχειτο δεῖξαι.

Ὁ δὲ τούναντιον ἡ σύνοδος ἐν τῷ Παλαμηνικῷ
τόμῳ ἀπεφάνητο. Καὶ οὐ μόνον ἀπλῶς διαφέρειν,
ἀλλὰ καὶ τὸν προσηριθμημένον τρόπον δηρῆσθαι
καὶ ἀντικεῖσθαι ἐκαινοσύμην. Ἐπεὶ δὲ τὴν οὕτω
διαρουμενὴν ἐπὶ Θεοῦ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐνέρ-
γειαν, μᾶλλον δὲ ἐνεργείας, ταύτας Θεοὺς καὶ
Θεότητες ὁμολογοῦντες, οὐκ ἀλογούνται, αὐτὸθεν
καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι πρὸς τὴν κοινὴν τῶν Χρι-
στιανῶν περὶ Θεοῦ δόξαν ἐναντίον ἐστίν. Ἡ γὰρ
καθολικὴ πίστις ἓνα Θεὸν καὶ μίαν Θεότητα προ-
δύειν παραδίδωσι· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἐμφυτον, ὡς
τις ἐννοία κοινὴ καὶ πρώτη ταῖς διανοαῖς τῶν ἓνα
Θεὸν ὁμολογούντων· ὡς εἰ τις πολλὰς Θεότητας
παραδέξαιτο, τοῦτον ἀνάγκη καὶ πολλοὺς Θεοὺς
ὁμολογεῖν. Διὸ οὐδὲ τρεῖς Θεότητες ἐπὶ τῆς ἁγίας
Τριῆδος ὁμολογοῦμεν διὰ τὸ τριττὸν τῶν ὑποστά-
σεων, ἵνα μὴ καὶ τρεῖς Θεοὺς, τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσπομοιοῦν ἀναγκασθῶμεν.
Ὡς δὲ πολλὰς Θεότητάς φασιν, ὡς ἐκ τῶν προτεθέν-
των ὅλων· ὥστε καὶ πολλοὺς Θεοὺς ὁμολογεῖν
ἀναγκάζονται. Φανερώτερον δὲ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων
δειχθήσεται.

Αὐτίκα ὁ Θεολόγος μέγας φησὶν, Ἡμῖν δὲ εἰς
Θεός, ὅτι μία Θεότης. Καὶ ὅλον ἐντεῦθεν ὡς οἷς
οὐ μία Θεότης, τοῦτοις οὐδὲ εἰς Θεός. Τίς δὲ ἐστὶν
ἡ Θεότης; Αὐτὴ ἡ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ τριουπύστατος οὐ-
σία. Οὕτω γὰρ ὁ αὐτός φησιν, Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ
Θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν, τὰ ἐν οἷς ἡ Θεότης, ἢ,
τὸ γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἢ ἡ Θεότης. Ἐξέ-
φυγε τὸ ἐν οἷς, ἵνα μὴ σύνθεσις ὑπονοηθῇ, ὡς ἄλλο
τῆς Θεότητος ἐν τοῖς προσώποις, καὶ ἐπήγαγεν, ἢ ἡ
Θεότης, αὐτὰ τὰ πρόσωπα Θεότητες λέγων, τὸν Πα-
τέρα καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀλλὰ τί δεῖ τοῦτο τὸ ἀτοπον αὐτοῖς ἐπάγειν, οἳ γε
διαβρῆδην ὁμολογοῦσι καὶ γράφουσιν ἐπιθεβαιούντες
ὅτι ἐκάστην τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων καὶ δυνάμειν
οὐδὲν ἀτοπον καὶ Θεὸν ἀναγορεύειν· καὶ τοῦτ' ἀνα-
γράφουσιν ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ ταῖς ὁμολογίαις τῷ

A ipse vivens et essentialis operatio et virtus et sapi-
entia Patris existat.

Sanctus Athanasius, in epistola ad Serapionem :
Cum enim unus sit Filius, vivens scilicet Verbum,
una sit necesse est perfecta pleneque sanctificans et
illuminans ejus vita, quæ ipsius operatio donumque
est, ac ex Patre procedere dicitur; idcirco quod ex
Filio, quem ex Patre esse exploratum est, elucet
atque mittitur, daturque.

Manifeste igitur ex dictis hoc quoque ostensum
est, Dei operationem seu virtutem qua est efficax
ac vi agendi pollet, non distingui ab ejus essentia;
sed idem esse essentiam et operationem seu vir-
tutem. In natura enim simplici et incorporea
operatio eandem ac essentia rationem recipit, ne
quod omnem excedit simplicitatem, compositum
intelligatur, juxta nobis expositam sanctorum
doctrinam; quod nobis probandum propositum erat.

Ejus contrarium synodus in Palænâ Tomo de-
crevit ac sanxit; nec quovis modo solum distingui,
sed eo qui superius recensitus est, dividi atque
opponi, nova fide conscripsit. Quod vero non illo
pudet, quod sic divisam in Deo ab ejus essentia
operationem, seu magis operationes, Deus illas ac
Deitates fatentur, inde id quoque manifestum est,
communî Christianorum de Deo opinioni eorum
commentum hoc contrarium esse. Fides enim ca-
tholica unum Deum unamque Deitatem tradit;
idque innatum velut communis quædam primaque
conceptio eorum animis est, qui unum Deum con-
fiteantur. Quamobrem si quis plures Deitates admi-
serit, hunc necesse est plures quoque Deos confite-
ri. Hincque est ut nec plures Deitates in sancta
Trinitate confiteamur, eo quod tres sunt hypostases
ac personæ, ne et tres Deos Patrem et Filium et
Spiritus sanctum perinde confiteri necesse habea-
mus. Illi autem plures admittunt Deitates, ut ex
dictis manifestum est, quocirca etiam necesse est
ut plures Deos fateantur. Clariusque ex sancto-
rum dictis monstrabitur.

Statim namque ait magnus Theologus: Nobis
vere unus Deus, quod una divinitas. Hincque advo-
liquet, quibus non sit una Divinitas, nec unum esse
Deum. Quænam vero est divinitas? Ipsa nimirum
unius Dei trine subsistens essentia. Sic enim idem
ait, Unum enim in tribus Deitas, et tria unum, in
quibus est Deitas, aut, quod verius ac proprie magis
dicatur, quæ est Deitas. Consulto vocem in his cavi,
ne qua compositio existimaretur, velut Deitas aliud
esset in personis; adjecitque, quæ est Deitas;
nimirum ipsas personas Deitatem vocans, Patrem
scilicet et Filium et Spiritum sanctum.

Sed quid necesse hoc eis absurdum imponere,
cum ipsi diserte confiteantur ac scribant, asserantque,
quælibet harum operationum atque virtutum,
nullo inconvenienti Deum prædicandam esse;
idque in canticis et confessionibus Deo tribuant?

Non enim velut sequatur ex eorum positionibus, deorum illis multitudinem tribuimus, sed ex illorum ipsa confessione representamus. Cum autem hasce operationes ac Deitates multas esse dicant ac increatas, et quæ numerum superent, quæ utique etiam aliæ ab aliis, simulque ab essentia distinguantur, sicut quod essentia expers est ab essentia, quodque subsistens est ab eo quod non ipsum vero existat, quod est visibile ab eo quod invisibile est, quod est inferius ab eo quod eminent, et infinities infinite eminent, juxta oppositionum quas commenti sunt genera, liquet fore, ut et in Deo, dii (ut eorum verbis loquar) tantum inter se et ab essentia distinguantur.

Illi tamen divinum Maximum audiant, dicentem: *Quod substantiam non habet, Deitas non est.* Gregorius item Theologus, partim quidem oratione funebri in saum patrem, dicentem: *Quonam vero modo mensuram admittit, quod est infinitum; ut quæ rerum finitarum affectio est, ea sit et Deitatis, gradibus superioribus inferioribusque commensæ?* partim vero in prima de pace oratione: *«Ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium»¹⁰, ut non unam, aut simplicem Deitatis naturam inducat, sed tres nimirum inter se peregrinas ac abhorrentes et dissipatas, nec mirum dictum, excessibus defectibusque pugnantibus?*

Præterea sancta et œcumenica prima synodus in hunc modum in Actis pronuntiat: *Fides autem catholica unam Deitatem novit, Patris et Filii et Spiritus sancti, præter quam non reputabitur alia.* Ad hæc sancta et œcumenica tertia synodus sic et ipsa in Actis pronuntiat: *Si quis non confitetur in sancta Trinitate unam Deitatem, unum regnum et dominationem, anathema sit.*

Gregorius Nyssenus, in orat. *Quæ sit Christiani professio, Deitatum numerum in multitudinem turbamque producere eorum duntaxat est, qui multitudinis deorum errore laborant; Deitatem autem prorsus negare, illorum sit impietatis, qui Deum tollant.* Idem in Confutationibus: *Excepta duntaxat divina natura, quod sit increatum, nihil est; increatumque inter et increatum nihil quis interesse putaverit.* Quibus item ad Pulcheriam scribit: *Nihil aliud præternum est, præter Patrem et Filium et Spiritum sanctum.*

Sanctus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus: *Sicut unum Deum, ut sentiamus, accepimus, sic et unam Deitatem confiteri docti sumus.* Ejusdem, *Unam confiteor sanctæ Trinitatis Deitatem. Unam hanc agnosco æternam, ingenitam, principii expertem, increatam.* Idem in dicta jam suæ fidei professione: *Numeratur sanctissima Trinitas, non essentiis ac naturis, vel distinctis Deitatibus, absit; sed hypostasibus duntaxat seu personis, et proprietatibus.* Sanctus Joannes Damascenus: *Non Deita-*

θεῶ; Ὅτι γὰρ ὡς ἐκόμενον ταῖς θέσεσιν αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης τὸ τῶν Θεῶν πλῆθος αὐτοῖς ἐπιφέρομεν, ἀλλ' ἐξ ὧν ὁμολογοῦσι παριστῶμεν. Εἰ δὲ τὰς ἐνεργείας ταύτας καὶ θεότητας πολλὰς εἶναι φασὶ καὶ ἀκρίστους, καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσας, αἱ δὲ καὶ ἀλλήλων πραγματικῶς διαφέρουσι, καὶ τῆς οὐσίας ὁμοῦ, ὡς τὸ ἀνούσιον τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ὑφεστῶς τοῦ μὴ ὑφεστῶτος, καὶ τὸ ὁρατὸν τοῦ ἀοράτου, καὶ τὸ ὑφαιμένον πρὸς τὸ ὑπερκείμενον, καὶ ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερκείμενον κατὰ τὰ τῶν ἀντιθέσεων ὅσα ἐξεῦρον εἶδη, φανερὸν ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ Θεῷ θεοὶ, κατ' αὐτοὺς εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀλλήλων καὶ τῆς οὐσίας διαφοροῦσιν.

Ἄλλ' ἀκούεωσαν τοῦ Θεοῦ Μαξίμου, λέγοντος, ὅτι τὸ ἀνούσιον οὐ θεότης· καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦτο μὲν ἐν τῷ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Ἐπιταφίῳ, φάσκοντος, Πῶς δὲ μετρεῖται τὸ ἀπειρον, ἢ δὲ τῶν πεπερατωμένων ὅτι, τοῦτο πᾶσι θεότης, βαθεῖαι μετρομένη καὶ ὑποβάσσει; τοῦτο δὲ ἐν τῷ Εἰρηνικῷ πρώτῳ, Ἰνα εἰ ἀναπᾶσι ματαιότης καὶ ζητεῖται ψεῦδος, οὐ μίαν οὐδὲ ἀπλὴν θεότητα φύσιν εἰσάγοντες, ἀλλ' ἦτοι τρεῖς ἀπεξηγημένας ἀλλήλων καὶ διεσπαρμένας, οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰπεῖν, καὶ μαχομένας ὑπερβολαῖς καὶ ἐλλείψεσιν;

Ἐτι ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη πρώτη σύνοδος οὕτως ἐκφωνεῖ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς· Ἡ δὲ καθολικὴ πλῆσις μίαν οἶδε θεότητα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρ' ἧς οὐ λογισθῆσται ἑτέρα. Ἐτι ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη τρίτη σύνοδος οὕτως ἐν τοῖς Πρακτικοῖς; καὶ αὕτη ἐκφωνεῖ· Ὅστις οὐχ ὁμολογεῖ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος μίαν θεότητα καὶ μίαν βασιλείαν καὶ μίαν δυναστείαν, ἀνάθεμα.

Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ, Τί τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα· Τὸ εἰς πλῆθος ἐκτείνειν τὸν ἀριθμὸν τῶν θεότητων μόνων τῶν τῇ κοινότητι πλῆθιν γενοσηκότων ὅτι· τὸ δὲ καθόλου ἀρνεῖσθαι τὴν θεότητα ἄδσον ἀν εἰη. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀντιρρητικοῖς· Ἀκρίστον δὲ, πλὴν τῆς θείας φύσεως, οὐδὲν· καὶ ἀκρίστου πρὸς ἀκρίστον οὐδὲ μίαν ἀν ἐννοήσεσιν τις διαφοράν. Καὶ ἐν τοῖς πρὸς Πουλχερίαν· Οὐδὲν ἄλλο προαιώνιον, πλὴν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ὡς περ ἕνα Θεὸν φρονεῖν παρελάβομεν, οὕτω καὶ μίαν θεότητα ὁμολογεῖν ἐδιδάχθημεν. Τοῦ αὐτοῦ Μίαν ὁμολογῶ τῆς ἀγίας Τριάδος θεότητα. Ταύτην μόνην γινώσκω, ἀβυσσόν, ἀναρχόν, ἀκρίστον. Ὁ αὐτὸς ἐν τῇ προρρήθειση ὁμολογία αὐτοῦ· Ἀριθμεῖται ἡ παραγία Τριάς οὐκ οὐσίας καὶ φύσεις, ἢ διαφοροῖς θεότησιν, ἀπαρξ, ἀλλ' ὑποστάσεσιν μόνον καὶ ἰδιότησιν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· Οὐ θεότητων Τριάδα, ἀλλ'.

¹⁰ Psal. iv, 3.

υποστάσεων, οὐδὲ μονάδα προσώπων, ἀλλὰ Ἀθεότητος σέβοντες, τέμνομεν τοὺς ταύτην δια-
ρύντας.

Καὶ μὴν καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι οὐ μικρὰν περὶ
τῆς μᾶζ Θεότητος πρόνοιαν ποιοῦνται. Οὕτω γὰρ
ἐν τῇ νομικῇ ἐξηκονταβίβλῳ κεῖται, *Χριστιανός
ἐστιν ὁ πιστεύων μίαν εἶναι Θεότητα ἐν Ἰσῇ
Ἰησοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος·
ὁ δὲ παρὰ τὰ εἰρημένα δοξάζων αἰρετικός ἐστιν.*
*Ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τοῦ Κώδικος· Ὁ μὴ δοξάζων
τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ Θεότητι ἰσοδύναμον
ὅτι Χριστιανός λέγεται, ἀλλ' ἄρρων ἐστὶ καὶ
αἰρετικός, καὶ αἷμιος, καὶ τιμωρεῖται.*

Ὅτι μὲν οὖν ἡ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας τῆς
συνόδου ἀπόφασις, κατὰ τὴν ἐν τῷ Τόμῳ τοῦ Πα-
λαμᾶ πίστιν, ἐναντία καὶ πολέμιός ἐστι τῇ κοινῇ
καὶ ὁμολογουμένῃ περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ δόξῃ, τῇ τε
παρὰ τῶν ἁγίων πάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χρι-
στοῦ κηρυττομένη πίστις, ἱκανὰ τὰ εἰρημένα, εἰ μὴ
τις ἐκκεκώφωται, καὶ τυφλώττειν θέλοι. Ἰσῶς δέ
τις θαυμάσειεν, πῶς εἰς τοσοῦτον κατηνέχθησαν
ἐνοίας καὶ ἀπονοίας· καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ τοιαῦτα
περὶ Θεοῦ καὶ οὕτως ἐναντία ψηφισσάσαι. Περὶ δὲ
τούτου, εἰ θαυμάζειν ἄξιον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν θαυ-
μαστόν· πολλὰς γὰρ τοιαύτας διαφορὰς εὐρήσει
τις ἐν τῷ κόσμῳ γενομένας καὶ οὐσας· ἐπεὶ καὶ ῥᾶν
κακίας μεταλαβεῖν ἡ ἀρετῆς μεταδοῖναι· καὶ,
*Ἀντήκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· καὶ, Δεῖ αἰρέσεις
εἶναι, ἵνα οἱ ἐν ἡμῖν δοκίμοι φαίνωνται, ὡς φησι
Παῦλος.* Ἐπειτα παρ' Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα, ἡ
πολλὰς, πολλὰκις καὶ μεγάλας καὶ φανεράς ἐνέ-
παισε ταῖς αἵρέσεσι, καὶ πολλοῖς πολλῶν κακῶν αἰτία
γενήθηται, αὕτη τε ἐπὶ μακρὸν ναυαγῆσασα, καὶ
πολλοὺς ἄλλους συγκαταθύσασα. Εἰ δὲ τοῦτο ἔθος
εἶναι ἀρχαῖον αὐτῇ, τί καὶ νῦν θαυμαστόν ὁμοῖόν τι
συμβῆναι, ὅτε τῷ γένει σοφία καὶ μελέτη τῶν θεῶν
ἀπώλει; Εἰ δὲ καὶ τίνα αἰτίαν εἰπεῖν δεῖ, ἡ μὲν ὑπερ-
ρηνία καὶ δοξοσοφία τῆς φθορᾶς ταύτης αἰτία
γενήθηται, ὧν τὸ μὲν τοῖς ἀνθρώποις τὸν Θεὸν πο-
θέμιον καθιστᾷ· *Κόριος γὰρ ὑπερηγάνους ἀντι-
τάσσεται· καὶ, Εἰς ἀσύνθετον καρδίαν (14) Θεὸς
οὐκ εἰσελεύσεται·* τὸ δὲ φρονήματος καὶ φιλονει-
κίας ἐμπλήρησι τοὺς ἔχοντας, πειθομένους ἐξ ἑαυτῶν
κοινοπραπῶς οἰεσθαι εἶναι τι, μὴ ὄντα· ἐξ οὗ συμ-
βαίνει τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖν, καὶ δοκεῖν
μῆτε ὁρᾶν καὶ ἀκοῦειν, *καθὰπερ ἀσπίδος κωφῆς
καὶ βουούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακού-*

tum Trinitatem sed hypostasem; nec personarum
unitatem, sed Deitatis colentes, eos qui hanc divi-
dunt, scindimus.

Quin leges quoque civiles haud exiguum asse-
rendæ uni Deitati habuere diligentiam. Sic enim
libro sexagesimo Juris habetur: *Christianus est,*
qui unam credit Deitatem in pari potestate, Patris
et Filii et Spiritus sancti: qui autem contra ea quæ
dicta sunt, sentit, hæreticus est. Ex eodem libro
codicis: *Qui non sentit sanctam Trinitatem in una*
Deitate pari potentia, nec Christianus audit, sed
demens est et hæreticus et infamis, dignusque qui
pœnis subjiciatur.

Sane igitur, quod synodi sententia de essentia
et operatione. pro ea fide quæ in Palamæ Tomo-
scripta est, contraria sit pugnetque omnino com-
muni et exploratæ de uno Deo opinioni, eique quæ
a sanctis omnibus in Christi Ecclesia prædicatur;
fidei, abunde probant, quæ dicta sunt, nisi quis-
surdus est, ac sponte cæcutire velit. Forte vero non
desit, qui miretur, quomodo in tantam dementiam
ac insaniam illi abrepti sint; quæve illis causa, ut
talìa, sicque contraria de Deo sancirent. Plane ad
hoc quod spectat, etsi dignum sit admiratione nihil
tamen propensius mirandum. Multas quippe ejus-
modi corruptiones inveniet quis in sæculo exstis-
sæ, atque exstare. Facilius namque est, vitii com-
mercium inire, quam impartiri virtute; et: *Necesse*
*est ut veniant scandala*²¹; et: *Oportet et hæreses*
esse, ut qui probati sunt in nobis, noti fiant, ut ait
*Paulus*²². Deinde, hæc illius Ecclesiæ sunt ejusque-
facinora, quæ in multas magnasque atque apertas
prolapsa hæreses, multisque multorum malorum
auctor exstitit, tum ipsa diu naufragium passa, tum
quæ alios plures pari secum naufragio merserit.
Quod si id illi olim quasi inolitum exque antiquo-
more, quid mirum nunc etiam aliquid simile illi
accidisse, cum sapientia divinorumque meditatio
ac exercitatio genti deest? Sin vero etiam causam
aliquam dicere necesse est, nimirum superbia sapi-
entiaque opinio hujus causa corruptionis fuit;
quarum prior Deum hominibus inimicum consti-
tuit: *Dominus enim superbis resistit*²³; et: *In-*
*cor incompositum Deus non introibit*²⁴; altera vero
illos qui ea præditi sint, plenos proprii sensus ac
contentionis facit, eo adducens, ut levitate mentis
esse se aliquid ex seipsis, cum sint nihil, existi-

²¹ Matth. xviii, 7. ²² I Cor. xi, 19. ²³ I Petr. v, 5. ²⁴ Sap. i, 4.

(14) *Εἰς ἀσύνθετον καρδίαν.* Haud dubium
quin respiciat locum Sapientiaæ margini ascriptum,
sive ex alia littera ita scripserit, sive ex memoris
sensum non verba posuerit. Est ibi: *Εἰς καχότεχνον*
ψυχήν, malitiosam animam τὸ ἀσύνθετον, periinde
reddi possit, *pervicax, dicto non audiens pravarianans*
nec pactis ac contentis stans. Vid. Hesych. et Suid.
Pungunt ista Græcos, qui dum sapientiam sibi ar-
rogant, ac quasi gentis propriam volunt, aliosque
contemnunt, in graves sæpe errores prolapsi sunt:
quoniam nunquam in eis defuerunt vere sapien-
tes, ne extremis quidem temporibus, et cum sa-

pientia videtur Græciam reliquisse una cum liber-
tate. Propria causa erroris Palamitarum, ipsa est
quam Maximus crebro inculcat in Monothelitas:
quod nempe non distinxerint vocum significata. Ut
enim illi in voce *ὁλόμα*, sic isti in voce *ἐνέργεια*
in qua ipsa erraverant Monothelitæ, etsi ex alio
capite; unam ipsam dicentes Dei et hominis in Chri-
sto, quam Palamitæ in ipso Deo multiplicem ac
distinctam ponant; pro ipsa virtute, et qua Deus
ἐνεργητικὸς est: agendi scilicet vi præditus. Nam
effectus constat esse plures.

meni²⁴. Hincque adeo contingit, ut reliquos omnes contemnunt, ac neque videre neque audire videantur; *velut aspidis surdæ similes et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium*²⁵; de quibus etiam dixit Psalmista: *Cecidit ignis super eos, et non viderunt solem*²⁶; et: *Propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiae*²⁷; *Propter quæ tradidit illos in passiones ignominiae*²⁸, juxta quod Scripturæ

Hæc itaque, num hujus corruptionis causæ fuerint, indeque illa ortum habuerit, aliis dicendum relinquo; ad præsens autem quod attinet, ex subjecta quæstionis materia, corruptionis causa existisse videtur; primum quidem, quod cum illis constitutum esset, ut de essentia et operatione loquerentur, non ante distinxerunt quot modis operatio dicatur, cum illa tribus modis et dicatur et intelligatur, ut dictum est, nec statuerunt de qua illis sermo erat; quod ipsum in causa fuit, ut non compositæ apteque de proposita quæstione loquerentur. Ex quo illis contigit, ut non recte decernerent; operationem, qua Deus agendi vi præditus ac efficax est, ab ejus realiter distinctam essentia temere pronuntiantes, ac ipsum suam esse operationem negantes. Qua utique ratione, ipsum hoc secundum se impossibile videtur, ut dicatur, Dei essentiam non esse ejus operationem. Est enim contradictio, ac si quis dicat, Dei essentiam non esse ejus essentiam. Dictum est enim, operationem, qua Deus agendi vi præditus ac efficax est, ejus essentiam esse.

Secundo, quod cum operatio, uti dictum est, multipliciter dicatur, quæ ubivis locorum sancti de operatione uno sensu locuti sunt, illi alio acceperunt, idemque pene illis accidit, ac si qui de cane loquentes, alter quidem de cane terrestri disputet, alter de marino aut sidereo sermonem instruat. Hoc enim alii aliis frerere videantur, belloque implacabili pugnare, eo scilicet errore qui ex varia ejus vocis acceptione est.

Tertio, quod quam sancti secundum rationem distinctionem dixerunt, ipsi in Deo secundum rem intellexerunt: in quo eum modum, distincta ratione, distinctis illi res tradiderunt.

Quarto, quod ea quæ sanctis dicta sunt de discretionem divinarum personarum, velut de discretionem essentiae et operationis in Deo dicta acceperunt; nempe nescientes duorum alterum necesse esse, ut vel operationem personam subsistentem ponant, vel etiam Filium et Spiritum sanctum non subsistentes, quod ita opinantur, dicant; et ut per se vere actu existere, ut ipsi loquuntur, non existimetur.

Quinto, quod ea quæ dicta sunt per circumlocutionem, de distinctis rebus intellexerunt. Velut cum Damascenus ait: *Trinæ lucis Deitatem, singularem, ex una trine subsistente natura effulgentem nitorem, Genitorem principii expertem, ejusdemque naturæ Verbum Patris, et Spiritum sanctum cōregnantem*, qua nempe hæc circumloquendo gra-

σται φωτὸς ἐπαδόντων· περί ὧν καὶ ὁ Ψαλμὸς· εἶπεν, Ἐπεσε πῦρ ἐπ' αὐτοὺς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον· καὶ, Δι' ἃ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· καὶ, Δι' ἃ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἰρα Dei in filios diffidentiae²⁷; Propter quæ tradidit illos in passiones ignominiae²⁸, juxta quod Scripturæ verbis proditum est.

Εἰ τοίνυν ταῦτα τῆς φθορᾶς ταύτης αἰτία, ἄλλοι· λέγειν παρήμι· ὅσον δ' οὖν πρὸς τὸ παρὸν, ἐκ τῆς περὶ τὸ ζήτημα ὑποκειμένης ὕλης αἰτία τῆς διαφθορᾶς ταύτης γεγενῆσθαι δοκεῖ, πρῶτον μὲν, ὅτι περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας προθέμενοι εἰπεῖν, οὐ προδιωρίσαντο ποσαχῶς ἡ ἐνέργεια, τριχῶς αὐτῆς λεγομένης καὶ νοουμένης, ὡς εἴρηται· οὐδὲ διωρίσαντο περὶ πόας αὐτοῖς ὁ λόγος, δ καὶ αἰτία γέγονε τοῦ μὴ εὐτάκτως περὶ τοῦ προβλήματος διαλεχθῆναι. Ἐξ οὗ τοῦτοι· συνέθη μὲν δὲ ὁρθῶς ἀποφύνασθαι τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἐνεργητικὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ, κατὰ τὸ πρᾶγμα διακρίσθαι ἀπλῶς ἀποφανόμενοι, μὴδὲ εἶναι αὐτὸν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Καθ' ὅν δὲ ὁ λόγον καὶ δοκεῖ καθ' αὐτὸ ἀδύνατον τὸ λέγειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ἀντίφασις, καὶ ταυτὸν, ὡς εἰ τις λέγοι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Εἴρηται γὰρ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἐνεργητικὸς ἐστὶν ὁ Θεός, τὴν οὐσίαν εἶναι αὐτοῦ.

β'. Ὅτι τῆς ἐνεργείας· πολλαχῶς, ὡς εἴρηται, λεγομένης, τὰ ὑποδύποις τοῖς ἁγίοις εἰρημένα ἐφ' ἑτέρου σημαυνομένου τῆς ἐνεργείας, οὗτοι ἐφ' ἑτέρου ἐδέξαντο· καὶ παραπλήσιον συνέθη, ὡς περ ἂν εἴ τινες περὶ κυνὸς τὸν λόγον ποιούμενοι, ὁ μὲν περὶ τοῦ χερσαίου κυνὸς διελέγετο, ὁ δ' ἐπὶ τοῦ θαλαττίου ἢ ἀσπρῶν τὸν λόγον ἐξήκουε· τοῦτο δ' ἂν ἦν ἀλλήλους· μαίνεσθαι δοκεῖν, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἔχειν διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας· πλάνην.

γ'. Ὅτι τὴν παρὰ τῶν ἁγίων κατὰ λόγον λεγομένην διαφορὰν οὗτοι διαφορὰν ἐπὶ Θεοῦ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐνόησαν· καὶ οὕτω τὰ διάφορα τῷ λόγῳ διάφορα οὗτοι πράγματα παρέδοσαν.

δ'. Ὅτι τὰ περὶ διακρίσεως εἰρημένα τοῖς ἁγίοις τῶν θεαρχικῶν ὑποτάξεων ὡς περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἐνεργείας εἰρημένον ἐπὶ Θεοῦ ἐδέξαντο· ἀγνοήσαντες ὡς δυοῖν θάτερον ἀναγκαῖον, ἢ καὶ τὴν ἐνέργειαν ὑφ' ὧς εἶναι τίθεσθαι πρόσωπον, ἢ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνυπόστατα· κατ' αὐτοὺς εἰπεῖν, καὶ οὐ καθ' ἑαυτὰ ὑφ' ὧς ἐστηκότα κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἡγήσθαι.

ε'. Ὅτι τὰ περιφραστικῶς εἰρημένα ἐπὶ πραγμάτων διαφερόντων ἐνόησαν. Οἷον ὡς ἐπ' ἀνὸ Λαμασκηνὸς λέγει, Τρισσοφαῖ Θεότητι, ἐνιαλὰν ἐκλάμπουσιν ἀγγέλῃ ἐκ μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως, Γεννήτορα ἀναρχον, ὁμοφυῶς τὸ Λόγον Πατρός, καὶ συμβασιλεύον ὁμοούσιον Πνεῦμα, περιφραστικῶς ταῦτα χαριέντως καταποικίλλων. Οὐ γὰρ

²⁴ Galat. vi, 5. ²⁵ Psal. lvi, 5. ²⁶ Ibid. 9. ²⁷ Ephes., v, 6. ²⁸ Rom. i, 26.

ἄλλο γρὴ νοεῖν, ἄλλο μὲν πρᾶγμα τὴν τρισσοφῶν Θεότητα, ἄλλο δὲ τὴν ἐνιαλεὶν ἐκλάμπουσαν ἀγλῆν. ἄλλο δὲ τὴν μίαν τρισυπόστατον φύσιν. ἄλλο δὲ τὸν Γενήτορα καὶ τὸν Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα. Οὐδ' ἔτιαν ὁ μέγας Ἱερόθεος ἐν τοῖς ἐρωτικαῖς Ὑμνοῖς λέγει, Ὅτι μία τίς ἐστὶν ἀπλῆ δύναμις ὁ Θεός, δηλονότι ἐξ ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτῆς καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἑαυτὴν ἀνακυκλοῦσα, καὶ εἰς ἑαυτὴν διελταυτῶς ἀνελιτομένη, κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας προθέσεις, εἰς διάφορα τὸν Θεὸν ἀναγκασθόσμεθα διαιρεῖν· οὐδ' ἔτιαν λέγεται τῷ θεῷ Διονυσίῳ, ὡς ἔρα ὁ Θεός ἐξ ἑαυτοῦ πρόεισιν.

ζ'. Ὅτι τὰ ἐπὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας εἰρημένα τοῖς ἀγίοις ἐπὶ τῶν κτισμάτων, ὥσπερ ἂν εἰ ἐπὶ Θεοῦ εἴρητο, καὶ οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡβίσωσαν ἔχειν. Οἷον ὡς ἔτιαν ὁ ἅγιος λέγει Διονύσιος, Οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ φυσικῆς ἐνεργείας χωρὶς· καὶ αὖθις, Τὸ μὴ δεμίαν ἐνέργειαν ἔχον οὐτε ἐστὶν, οὐτε τί ἐστὶν, οὐδὲ ἐστὶν ὁλως αὐτοῦ θέσις. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν ὄντων εἴρηται· Οὐδὲν γὰρ, φησί, τῶν ὄντων. Ὁ δὲ Θεός οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν, οὐδ' ὁμόστοιχος οὐδὲ συναριθμούμενος· αὐτοὺς ἐστὶν, ἀλλὰ ὑπὲρ τὰ ὄντα ἀσυκρίτως ὑπερανυκακούμενος. Καὶ ὁ Δαμασκός ἐν Ἰωάννῃ· οὕτως εἰ λέγει, Ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικὸν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργεῖν. Ἐνέργεια μὲν ἡ δραστική καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις· ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν· ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτελέσμα· ἐνεργεῖν δὲ ὁ κατεργασμένος τῇ ἐνεργείᾳ, εἴτουν ἡ ὑπόστασις, αὐτὸ τὸ ὕφεστικῶς προσώπων. Καὶ τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ὄντα ὁ αὐτὸς ἀποδέλων διωρίσατο. Ὅτι γὰρ οὐ περὶ τῆς ἐνεργείας καθ' ἣν ἐστὶν ἐνεργητικὸς ὁ Θεός· ταῦτα διαλέγεται, περὶ δὲ τῶν τοῖς κτίσμασιν ἀριθμουμένων ποιεῖται τὸν λόγον, πρῶτον μὲν διήλυν ἀπὸ τοῦ μὴ προσθεῖναι τὸν ἅγιον ταῦτα λέγοντα ὅτι ἐπὶ Θεοῦ ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικὸν, καὶ τὰ ἐξῆς, ἡ ὅτι ἐπὶ Θεοῦ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτως, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τοῦ κατεργασθαι τῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ τὸν ἐνεργούντα εἰπεῖν· ὁ γὰρ Θεός οὐ χρηταί τινι εἰς τὸ δημιουργεῖν ἐξ οὐκ ὄντος, ἡ ποιεῖν ἀπλῶς, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ αὐτὸς ἑαυτῷ ἤρκει. Τὸ γὰρ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα διὰ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ δημιουργεῖν οὐδὲν τῷ λόγῳ λυμάλνεται· Οὐ γὰρ ὡς δι' ὄργάνου ἡ δούλου, ἀλλ' ὡς φυσικῆς καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως, ὁ αὐτὸς ἀγίως φησι· καὶ ἴσον ἐστὶ λέγειν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ δημιουργεῖν τε καὶ ποιεῖν. Ὁ γὰρ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι, φησί. Μία γὰρ οὐσία ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ μία δύναμις, καὶ ἓν πρᾶγμα· ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς οὐσίας οὐ φησὶν αὐτοί. Φανερώτερον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κίνησιν ταύτην τὴν ἐνέργειαν εἰπεῖν. Ἐν γὰρ τῷ Θεῷ κίνησιν οὐ φαμέν. Ἡ γὰρ κίνησις καθ' ἑαυτὴν ἀτελής· τοῦ γὰρ τέλους ἐνεκα γίνεται· ὁ δὲ Θεός, τέλος ὢν τὸ πάντων τελειώτατον, ἐστὶ μὲν τοῖς ἑλλοῖς ἀφίσις κινήσεως, αὐτὸς δὲ ἀκίνητος. Διὸ καὶ ἐν

A te variat. Non enim aliud intelligendum; ita nimirum ut rem aliam velit, trinæ lucis Deitatem; aliam vero, singularem effulgentem nitorem; aliam autem, unam trine subsistentem naturam; ac postremo aliam, Genitorem, Verbumque et Spiritum. Nec cum magnus Hierotheus in amatoriiis Canticis dicit: *Quod Deus una quædam simplex virtus est, ex seipsa et per seipsam et in seipsa seipsam revolvens, atque in seipsam semper eodem modo revertens*, juxta diversas has propositiones necesse habebimus Deum in diversa atque distincta dividere; ac neque cum ait beatus Dionysius, *Deum ex seipso procedere*.

B 6. Sexto, quod ea quæ dicta sunt sanctis de essentia et operatione, in rebus creatis, ac si dicta in Deo essent, sic et in eo se habere voluerunt. Ut cum sanctus Dionysius dicit, *Nihil in rebus esse absque naturali operatione*; ac rursus: *Quod nullam habet operationem, neque est, neque aliquid est, neque ulla prorsus ejus positio, seu affirmatio est*. Hæc enim de rebus (id est, iis quæ sunt) dicta sunt. Nihil enim, inquit, in rebus. Deus autem nulla rerum est, nec ejusdem ac illæ ordinis. aut qui rebus connumeretur, sed supra res, ac ea quæ sunt, incomparabiliter eminens. Cum item Joannes Damascenus sic ait: *Aliud est operatio, aliudque operativum* (ut sic dicam), atque aliud opus, et aliud operans. Est enim operatio, efficax ac substantialis naturæ motus; operativum autem, natura, ex qua operatio procedit; opus vero, operationis effectus; operans denique, qui utitur operatione; id est, hypostasis, ipsa scilicet subsistens persona. Nam et ipse ad ea quæ sunt, seu ad res attendens, hoc ita distinxit. Quod enim non hæc loquatur de operatione, qua Deus vi agendi præditus est, sed de illia sermonem habeat, quæ creatis adnumerantur, primum liquet ex eo quod sanctus hæc loquens, non addiderit: In Deo aliud est operatio, aliud quod vi agendi præditum est, et quæ sequuntur, vel in Deo se hoc dicere; sed sic simpliciter. Deinde ex eo quod dixit operantem uti sua operatione. Deus enim non utitur aliquo, in eo quod condit ex nihilo vel quod omnino facit vel creat, ac si ipse non sibi sufficeret. Nam quod Deus et Pater per Filium suum operetur, nihil doctrinæ officit. *Non enim tanquam per instrumentum aut servum, sed tanquam per naturalem virtutem*, ait idem sanctus, idemque est ac si dicas, eum per seipsum condere, seu facere et creare. Ait enim: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*²². Una enim substantia est Pater et Filius, unaque virtus et una res; quod illi de operatione et essentia non dicunt. Magis autem etiam ex eo liquet, quod hanc operationem motum vocant. Nam in Deo non dicimus motum. Etenim motus secundum se imperfectus est; fit enim alicujus finis gratia. Deus autem, cum sit omnium finis finalissimus (ut sic loquar), aliis quidem auctor est ut mo-

²² Joan. v, 17.

veantur; ipse vero, immobilis est. Unde etiam cap. 9 libri *De divinis nominibus*, ait D. Dionysius: *Quid vero etiam cum rursus aiunt theologi procedere atque moveri eum, qui immobilis est?* Si enim est in illo operationis motus, erit communis forma patibilis virtutis rerum, et factricis ejus virtutis. Motus enim actus est et perfectio ac forma utriusque virtutis seu potentiae, quatenus potentia est; velut aedificatio ejus quod aedificari habet, et quod vim habet aedificandi. Nulla autem Dei ac rerum est communis forma.

Septimo, quod de ipsa quidem operatione, qua Deus agendi vi praeditus est, quandoque sanctis dicta; ad haecque de vita et sapientia et potentia seu virtute et bonitate, nempe, potentia seu virtus et vita et sapientia et bonitas; quin imo, ipsa per se sapientia, ipsa vita, ipsaque potentia seu virtus; quæ videlicet pro humanæ locutionis modo, humanus (ut ita dicam) crassiusque tradita sunt, cum non contingat aliter eam, quam pro eo ac illi comparatum est, conceptus atque nomina proferre, sic ut dicta sunt, etiam in Deo se proprie habere crediderunt. Ut, verbi gratia, quia dicitur Deum habere vitam, aut virtutem aut sapientiam aut operationem; et: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*²⁰, et quæ sunt ejusmodi; ex his illi, aliud quidem quod habet, aliud id quod habetur, esse statuerunt, sanctorum de his expositionibus animum minime attendentes, aut vero attendere nolentes; id quidem quod habet, Patrem verbi gratia, aut Deum, vel essentiam esse decernentes; quod vero habetur, vitam aut sapientiam, aut potentiam seu virtutem, aut operationem, qua Deus (quidquid tandem actu est) in æterna immutabilique identitate consimiliter subsistit. Ita nimirum illis fere evenit, ac si, quia etiam Scriptura dicit: *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me*²¹; vel, *Audivi vocem tuam deambulantis in paradiso ad vesperam, et abscondi me*²²; sive: *Odoratus est Dominus odorem suavitatis*²³; aut, *Pergam ad ros in furore obliquo, dicit Dominus*²⁴: ex his utique et similibus, Deum statuerint rem quamdam esse humanæ præditam forma, et sentientem ac irascentem ac quæcumque alia divina Scriptura loquitur ob auditorum imbecillitatem, ex his ad alia nobis altiora iter pendens. Tametsi Deus, nedum vitam habere dicatur aut operationem, verum etiam essentiam, seu substantiam, ut auctor est Justinus in libro *Adversus Græcos*; totumque comprehensum in seipso esse habere, ut sentit Gregorius Theologus. Quandoquidem igitur aliud esse dicunt id quod habetur, remque aliam id quod habet, consequens fit in illorum sententia, aliud esse Deum, atque aliud ejus essentiam ac substantiam, ac rursus ipsum aliud esse, aliudque esse illius.

Præterea juxta eorum theologiæ regulas, Deus expers essentiae erit; nec essentia Dei seu substantia Deus futura est. Juxta enim divisionem, quam induxerunt, habentis, et ejus quod habetur nun-

Οὗ τοῦ Περὶ θεῶν ὁρομῶν φησὶν ὁ θεὸς Διονύσιος: *Τί δὲ καὶ δεῦρ' αὐθις οἱ θεολόγοι προϊόντα καὶ κινούμενα φασὶ τὸν αἰνιγτόν;* Εἰ γὰρ ἐστὶν ἐπ' ἐκείνου ἡ ἐνεργεία κίνησις, ἔσται κοινὸν εἶδος τῆς παθητικῆς δυνάμεως τῶν ὄντων, καὶ τῆς ποιητικῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἡ γὰρ κίνησις ἐστὶν ἡ ἐντελέχεια καὶ τὸ εἶδος ἐκατέρας δυνάμεως, καθ' ὃ δύναμις ὥσπερ ἡ οἰκοδόμησις τοῦ τε οἰκοδομητοῦ καὶ οἰκοδομητικοῦ. Οἷδεν δὲ εἶδος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων.

Ζ'. Ὅτι τὰ περὶ αὐτῆς μὲν τῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐνεργητικὸς ἐστὶν, ἐνιαχοῦ τοῖς ἀγίοις εἰρημένα· ἔτι δὲ περὶ τῆς ζωῆς καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ αγαθότητος, ἡ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ αγαθότης, μᾶλλον δὲ αὐτοσοφία καὶ αὐτοζωὴ καὶ αὐτοδύναμις· κατὰ δὴ τὸν τρόπον τῆς ἀνθρωπίνης διαλέξεως, ἀνθρωπινώτερον παραδεδομένα, οὐκ ἄλλως ἐγγωρούσης, ἢ ὡς πέφυκε, προφέρειν τὰ νοήματα καὶ τὰ ὀνόματα, οὕτως ὡς εἰρηται, καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ κυρίως ἔχειν ἐπίστευσαν. Οἷον, ἐπειδὴ λέγεται τὸν Θεὸν ἔχειν ζωὴν, ἡ δύναμιν ἡ σοφίαν ἡ ἐνέργειαν· καὶ, *Ὅσπερ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐξ ὧν ἄλλο μὲν τὸ ἔχον, ἄλλο δὲ τὸ ἐχόμενον* ἔθεντο εἶναι, μὴ ταῖς περὶ τούτων ἐξηγήσεσι τῶν ἀγίων προσσχόντες, ἢ προσσχέειν μὴ βουληθέντες, τὸ μὲν ἔχον τὸν Πατέρα φέρε εἰπεῖν, ἡ τὸν Θεόν, ἡ τὴν οὐσίαν εἶναι ὀρισμένοι· τὸ δὲ ἐχόμενον τὴν ζωὴν ἡ τὴν σοφίαν, ἡ τὴν δύναμιν ἡ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ὑπέστηκεν, ὃ τί ποτ' ἐστὶν ἐνεργεία, ὁ θεός, ἐν αἰωνίᾳ καὶ ἀμεταβλήτῳ ταυτοῦ τητι παραπλήσιον πεπονήότες, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τῆς Γραφῆς λεγούσης, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐκλασάν με*· ἢ, *Τῆς φωτῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβην*· ἢ, *Ὅτι ὡσπρόδην Κύριος ὁσμήν ἐδωδίας*· καὶ, *Ὅτι πορεύσομαι πρὸς ὑμᾶς ἐν θυμῷ πλάτῳ, λέγει Κύριος*· ἐκ δὴ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀνθρωπόμορφόν τι εἶναι τὸν Θεὸν ἐτίθεντο, καὶ αἰσθανόμενον καὶ θυμούμενον, καὶ ὅσα ἄλλα διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων ἀσθένειαν ἢ θεία Γραφὴ διαλέγεται, διὰ τούτων ἐφ' ἑτέρα ἡμᾶς ἀνάγουσα. Καίτοι οὐ μόνον ὁ θεὸς λέγεται εἶναι ἔχων ζωὴν ἡ ἐνέργειαν, ἀλλ' ὅτι ἔχει καὶ οὐσίαν, κατὰ τὸν ἅγιον Ἰουστίνον ἐν τῷ κατὰ Ἑλλήνων αὐτοῦ λόγῳ· καὶ ὅτι ὅλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Ἐπεὶ οὖν φασιν ἄλλο μὲν εἶναι τὸ ἐχόμενον, ἄλλο δὲ τὸ ἔχον πρᾶγμα, ἐψεται κατ' αὐτοὺς ἄλλο μὲν εἶναι τὸν Θεόν, ἕτερον δὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ ἄλλο μὲν αὐτὸν, ἕτερον δὲ τὸ εἶναι αὐτοῦ.

Ἐτι κατὰ τοὺς ὅρους τῆς θεολογίας αὐτῶν, ὁ θεὸς ἀνούσιος· ἔσται· καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔσται θεός· κατὰ γὰρ τὴν τοῦ ἔχοντος καὶ ἐχομένου, ἣν εἰσήγαγον, διαίρεσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον.

²⁰ Joan. v. 26. ²¹ Psal. cxviii, 75. ²² Gen. ii, 10. ²³ Gen. viii, 21. ²⁴ Levit. xxvi, 24, 28.

κατὰ τὸ εἶναι, ἐπεὶ καὶ τὴν ἐνέργειαν οὐ βούλονται ἄλλοιαν εἶναι, οὐδὲ γε τὴν οὐσίαν, ὅπερ ἐκείνη.

Ἐτι, ἐπεὶ τὴν ἐνέργειαν καθ' ἣν ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐκρηγνυμένη, ἢ τὴν ζωὴν καθ' ἣν ζῶν, ὡς ἐχόμενον ἀνυπόστατον ἔθεσαν, ἔφεται αὐτοῖς καὶ τὴν οὐσίαν ἀνυπόστατον τιθέναι, ἐπειδὴ αὐτὴ ὡς ἐχόμενον προφέρεται, κατὰ τὸ λεγόμενον, Ὡς ἄρα ὁ Θεὸς οὐσίαν ἔχει.

Εἰ δὲ τὸ ἀνυπόστατον ἀνούσιον, ἔπεται αὐτοῖς καὶ τοῦτο βλασφημεῖν, τὸ τὴν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ ἀνούσιον· τὸ δὲ ἀνούσιον μὴ ὂν· καὶ οὕτω τὰ ὄντα ἐκ μὴ ὄντος· καὶ ἅμα συμβαίνει αὐτοῖς πιστεύειν εἰς τὸ μὴ ὂν. Καὶ δὴ καί, κατὰ τὸν ἄγιον Μάξιμον, τὸ ἀνούσιον οὐ Θεός.

Ἐτι, ἐπεὶ τὸ Θεὸς ὄνομα τῆς οὕτω τιθεμένης παρ' αὐτοῖς ἐνεργείας ὄνομα εἶναι φασι, καὶ ἔστι κατ' αὐτοὺς ἐνέργεια, λέγεται δὲ ὅτι Θεός· ἔχει οὐσίαν· ἐκ τούτου τὸ μὲν ἐστὶν ἔχον ἢ ἐνέργεια, ἢ δὲ οὐσία τὸ ἐχόμενον· καὶ ψεῦδος λοιπὸν ὃ φασιν, ὡς ἄρα ἡ οὐσία ἔχει ἐνέργειαν, καὶ ἡ ἐνέργεια ἔχειται. Τούναντιον δὲ μάλιστα ἀληθές, τὸ τὴν μὲν ἐνέργειαν ἔχειν, τὴν δὲ οὐσίαν ἔχεισθαι· καὶ ἐπεὶ τὸ ἐχόμενον ἐκ τοῦ ἔχοντός ἐστι, καὶ πρόεισιν ὡς αἰτιατόν, καὶ τοῦτο γὰρ ἐν τῇ ἑαυτῶν πίστει φασι, συνομολογήσουσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας εἶναι τὴν οὐσίαν· καὶ πῶς φασι τὴν μὲν οὐσίαν αἰτίαν, τὴν δὲ ἐνέργειαν αἰτιατὴν, ἐκ τῆς οὐσίας; Τοῦτο γὰρ καὶ ταῖς αὐτῶν θέσεσιν ἐναντίον.

Περὶ δὲ τῶν τοιούτων ἀπάντων ῥητῶν, ὅσα ἀνθρωπινώτερον εἰρηται, ὅτι διὰ τὸ τῆς διαλέξεως ἔθος καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν οὕτω τὰ τοιαῦτα εἰρηται, ἀρκέσει ἡμῖν ὁ μακάριος Χρυσόστομος, ἐξηγουμένως τὸ, Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, ἐν ὁμίλῃ ἐκτὴ τοῦ κατὰ Ἰωάννην. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, εἰπετο σύνθεσις ὑπονοεῖν περὶ τὸν Θεόν, ὡς ἐξ οὐσίας καὶ ζωῆς συγκαίμενον, δίδωσι τὴν αἰτίαν, τί δὴποτε τὴν ἀνυπόστατον ζωὴν ἔχειν ζωὴν εἶπε· φησὶ γοῦν· Ταῦτα δὲ πάντα εἶπεν οὐχ ἵνα σύνθεσιν ὑπολάβωμεν, ἀλλ' ἵνα κατὰ μικρὸν ἀναχθώμεν πρὸς τὸ τῶν δογματῶν ὕψος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἂν ἐνόησέ τις εὐκόλως τῶν πολλῶν, πῶς ἐστὶν ἀνυπόστατος αὐτοῦ ἡ ζωὴ, πρότερον μὲν ἐκεῖνο εἶπε τὸ ταπεινότερον· ἔπειτα παιδευθέντα, πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἀγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν, «Ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν,» οὗτος πάλιν φησὶ, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ» καὶ πάλιν, «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς.» Ὡστε τὸ φῶς καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ πᾶν καὶ τὴν ἀγαθότητα οὐ τίς ἦν τις ὑποληπτέον, εἰ καὶ οὕτω λέγεται διὰ τοῦς μὴ δυναμένους εὐκόλως νοεῖν, πῶς τούτων ἕκαστον ἀνυπόστατον ἐστὶ. Τὸ δὲ παρὸν ῥητὸν ἱκανόν ἐστι πρὸς

quam fiat ut alterum ejusmodi existat quale alterum, quod attinet ad esse; etenim volunt operationem esse essentiam, neque vero essentiam id esse admittunt quod operatio est.

Ad hæc, quandoquidem operationem qua Deus operativus (ut sic dicam) est, sive etiam vitam, qua vivit, ut quæ habeatur, non vere esse aut subsistere posuerunt, sequetur illis ut nec essentiam vere esse aut subsistere ponant, siquidem ipsa quoque sic profertur, ut quæ habeatur, juxta quod dicitur: *Utiq; Deus essentiam habet.*

Sin autem quod non vere ac per se est, expers essentia est, consequens erit ut id quoque blasphemium, nempe ut Dei essentiam dicant essentia expertem esse. Quod vero expers essentia est, nihil est; sicque ea quæ sunt, ex non ente atque nihilo erunt. Simulque eis accidit ut credant in non ens. Ac sane, quod expers essentia est, auctore sancto Maximo, Deus non est.

Item, quandoquidem nomen Deus ejus quam sic ponunt operationis nomen est, atque ut illi tradunt, operatio est, diciturque Deum habere essentiam; idcirco id quod habet, operatio est; essentia vero est id quod habetur, falsumque jam est quod dicunt, quod nimirum essentia operationem habeat, et quod operatio habeatur. Secus vero maxime verum est, habere quidem operationem, essentiam vero haberi. Cumque adeo id quod habetur, ab eo sit quod habet, procedatque tanquam id quod a causa est (nam hoc quoque in sua fide dicunt) simul fatebuntur essentiam ex operatione esse. Et quomodo aiunt essentiam quidem causam esse; operationem vero, quod est ex causa, nempe essentia? Hoc enim etiam illorum positionibus contrarium est.

Ad omnes vero auctoritates, in quibus sermo ex humana ratione humilior est, quod ex consuetudine loquendi more, obque humanam imbecillitatem, talia per eum modum dicta sint aut dicantur, satis nobis erit unus beatus Chrysostomus, exponens illa verba: *In ipso vita erat*, homilia sexta expositionis suæ in Joannem. Quod enim ex eo quod dixerat: *In ipso vita erat*, sequebatur compositionem in Deo opinari, tanquam ex essentia et vita ille confaretur; causam assignat, cur ipsam vere ac per se existentem vitam, dixerit vitam habere. Ait itaque: *Hæc vero omnia dixit, non ut compositionem opinemur, sed ut paulatim ad celum dogmatum provehamur.* Quia enim non facile quis e vulgo intellexerit, quomodo ejus vita ipsa vere ac per se existat, prius quidem illud dixit, quod humiliter est; deinde eum qui eruditus sit, ad id ducit quod sublimius est. Nam qui dixerat, *Dedit ei vitam habere*, hic rursus dicit: *Ego sum vita*; ac rursus: *Ego sum lux*. Quocirca illud *lux et vita et pulchritudo et bonitas*, non sic intelligenda sunt, quasi aliquid in aliquo, tametsi ita dicantur, pro eorum captu et imbecillitate, qui non facile intelligere pos-

¹¹ Joan. v, 26. ¹² Joan. xi, 25. ¹³ Joan. viii, 12.

sunt, quomodo horum quodlibet, ipsum vere et per se existentia gaudet. Ille porro locus unus sufficiens est ad solvenda omnia, quæ dicunt, Deum habere operationem, et esse aliquid in eo; esseque operationem ex essentia, ac si quid alla sunt ejus generis. Liquet autem etiam eos qui necdum intelligere possunt, vitam ac lucem ipsam vere ac per se existentem, eorum classis esse atque generis, quibuscum in Scriptura indulgentius, pro eorum captu, agitur, quorum etiam causa, tali sermonis demissione illa utitur: alioque modo theologiam illis loqui qui rudimentarii sunt ac inducuntur, alioque illis qui sunt perfecti; nec semper discendum esse, ac nunquam intelligendum³³; puerorumque immanentes disciplinis, perfecta defici par est doctrina, qui ex Paulo audiamus, *Littera occidit, spiritus autem vivificat*³⁴; et: *Omnes qui in lege gloriantini, a gratia excidistis*³⁵; tametsi tot in divina Scriptura continentur voces, quibus ab humilioribus ad sublimiora mente erigamur. Quare, quod fieri nequeat ut hæc omnia per se existant ut res propriæ, unum quid per se existens necesse est ut ea omnia existimemus, quæcunque scilicet in nobis ei subiecta sunt ac prædicata, infinitesque plura secundum unum ac idem existens.

Octava hujus corruptionis causa, quod ea, quæ quibusdam locis a sanctis dicta sunt de Dei essentia tanquam de operatione, qua ille vi agendi præditus ac efficax est (id enim sanctis promiscuum habetur, uti probatum est), ipsi pro libito de operatione, quæ a Dei essentia dividitur, modo superius relato, acceperunt. Ait enim magnus Dionysius, quod et postea illi secundus Joannes Damascenus iisdem verbis exposuit, nempe: *Divinam illustrationem atque virtutem, una cum sit et simplex et indivisa ei boniformis, in dividuis variantem cunctisque tribuentem quibus propria natura præstatur incolumis, simplicem manere: quæ multiplicetur quidem in dividuis indivise, dividuaque in suam ipsa simplicitatem colligat atque convertat. Cuncta enim illius desiderio tenentur, et in ipsa existentiam habent, cunctisque esse, pro eo ac illis natura comparatum est, impartit; estque ea, eorum quæ sunt, esse, eorum quæ vivunt, vita, eorum quæ ratione utentium more sunt, ratio, eorumque quæ intelligentium more, intelligentia, cum ipsa supra mentem, supraque rationem, et supra vitam, ac supra essentiam existat.*

Illis itaque ut validissimis utuntur, ad probandum, divinam essentiam, nullus eorum quæ extra sunt esse effectricem, sed operationem seu virtutem, quam tantopere ab essentia distingui dixerunt, illaque infinites infinite inferiorem esse; hanc nempe creatis propinquare, eaque incolumia præstare, atque ad creaturam inferius ventitare, ejusque illam participem esse, et sanctificare, et illuminare, et insidere, et eos qui digni sint edificare, proprie-

λύσιν πάντων, α φασιν ἔχειν τὸν Θεὸν ἐνέργειαν, καὶ εἶναι ἐν αὐτῷ τὶ καὶ εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. φανερόν δὲ καὶ ὅτι οἱ μὴδὲ νῦν πω δυνάμενοι νοεῖν τὴν ζωὴν, καὶ τὸ φῶς καθ' ἑαυτὸ ὑφεστῶς, καὶ τὸ ἄλλω, τῆς ἑταιρίας εἰς τῶν οἰκονομουμένων ἐν τῇ θεῷ Γραφῇ δι' οὗς ἡ συγκατάθεσις γέγονε τῆς τοιαύτης ἀπαγγελίας. καὶ ὅτι ἐτέρως ἢ θεολογία τοῖς εἰσαγωγικοῖς διαλέγεται, καὶ ἐτέρως τοῖς τελείοις. καὶ οὐ δεῖ πάντοτε μανθάνοντας οὐδέποτε συνιέναι, καὶ παραμένοντας τοῖς τῶν παιδαρίων μαθήμασιν, ἀπολιμπάνεσθαι τῆς τελείας διδασκαλίας, ἀκούοντας τοῦ Παύλου, λέγοντος, *Ὅτι τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωογονεῖ*. καὶ, *Ὅσοι ἐν νόμῳ καυχᾶσθε* (15), *τῇ χάριτος ἐξεπέσκατε*. καὶ τοι τοσοῦτω φωνῶν ἐμπαριελιγμένων τῇ θεῷ Γραφῇ, ἀπὸ τῶν ταπεινότερων ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἡμᾶς ἀναγουσῶν. διὸ καὶ ἐπεὶ οὐ δύνανται ταῦτα πάντα ἐνυπόστατα εἶναι, ὡς ἴδια πράγματα, ἐν τῇ πάντα ταῦτα ἐνυπόστατον πρᾶγμα ὑποληπτέον. ὅσα τὰ ἐν ἡμῖν ὑποκαίμενα καὶ κατηγορούμενα, καὶ ἀπειράκις πλείω ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ.

Ὁ γὰρ Θεὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης τὸ αἴτιον, ὅτι τὰ ἐν ἡμῖν τοῖς ἀγίοις εἰρημένα ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐνέργεια; καθ' ἣν ἐνεργητικὸς ἐστίν. τοῦτο γὰρ παρὰ τοῖς ἀγίοις ἀδιάφορον, ὡς δέδεικται, ὡς ἐπὶ ἐνεργείας αὐτοὶ ἐδέξαντο, διαιρουμένης ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τὸν προηριθμημένον τρόπον, ὡς περ ἐβουλήθησαν. φησὶ γὰρ ὁ μέγας Διονύσιος, ὁ καὶ ὁ δαμασκῶθεν Ἰωάννης ὑστερον ἐκδέχόμενος, αὐτοῖς ὡμασιν ἐξέθηκεν, *Ὅτι ἡ θεία ἑλλαμψὺς καὶ ἐνέργεια, μία οὐσα καὶ ἀπλή καὶ ἀμερὴς καὶ ἀγαθὸς εἶδος, ἐν τοῖς μεριστοῖς ποικιλλομένη, καὶ πᾶσι τὰ τῆς οὐσίας φύσεως σωστικὰ ρέπουσα μέτει ἀπλή. πληθυνομένη μὲν ἐν τοῖς μεριστοῖς ἀμεριστως, καὶ τὰ μεριστὰ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀπλότητα συνάγουσα καὶ ἐπιστρέφουσα. Πάντα γὰρ αὐτῆς φέρεται, καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ὑπαρξιν, καὶ αὐτὴ τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι, καθὼς ἔχει φύσεως, μεταδίδωσι. καὶ αὐτὴ ἐστὶ τῶν ὄντων τὸ εἶναι, καὶ τῶν ζῶντων ἡ ζωὴ, καὶ τῶν λογικῶς ὄντων ὁ λόγος, καὶ τῶν σαρρῶς ὄντων ἡ ῥῆσις, αὐτὴ ὑπὲρ τοῦν ὅσα, καὶ ὑπὲρ λόγον, καὶ ὑπὲρ ζωὴν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν.*

Τοῦτοις οὖν ὡς ἰσχυροτάτοις χρῶνται πρὸς ἀποδείξιν τοῦ ὅτι ἡ θεία οὐσία οὐδενὸς ἀπεργαστικῆ τῶν ἐντός ἐστίν, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον τῆς οὐσίας διαφέρειν ἔφασαν, καὶ αὐτῆς ὑφεῖσθαι ἀπειράκις ἀπείρως, προσπελάζει τοῖς κτίσμασι, καὶ σώζει ταῦτα, καὶ φοιτᾷ κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετέχεται ὑπ' αὐτῆς καὶ ἀγιάζει καὶ φωτίζει καὶ ἐνιδρύει καὶ θεοὶ τοὺς ἀξίους, καὶ κυρίως ἐστὶ θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις. καὶ κληρονομία

³³ II Tim. iii, 7. ³⁴ II Cor. iii, 6. ³⁵ Galat. v, 4.

(15) *Ἐν νόμῳ καυχᾶσθε*. Lapsus memoria Calecæ. Locus Pauli ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε. In Lege justifi-

ficamini. Τὸ, ἐν νόμῳ καυχᾶσθαι alio spectat. Rom. ii, 26.

τῶν ἁγίων, καὶ μακαριότητος τέλος· καὶ τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον· διὸ καὶ ὁ ταύτης κληρονόμος κληρονόμος λέγεται Θεοῦ, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῷ πρώτῳ προεῖρηται, ἐν τῷ τῇν πλείν τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἀνέγραψαν, ἐδεικνυμεν. Τοῦτῳ γοῦν πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων χρωῖνται, ἀγνοοῦντες ὅτι τὸ, *Ἡ θεία ἑλλαμψίς καὶ ἐνέργεια, μία οὐσα, πάντα τοῖς πᾶσι γίνεται*, περὶ τῆς θείας οὐσίας εἴρηται, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα μαρτυρεῖ, ἀντικρυς ἐφαρμοζόμενα κατὰ τὴν θεολογίας ἔθος τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ, καὶ αὐτῇ πᾶσαν ὑπεροχὴν ἀπονέμονται, ὥσπερ καὶ ὁ μέγας εἴπε Διονύσιος ἐν τῷ *Περὶ θεῶν ὀνομάτων*· *Ὅτι πᾶσι προνοητικῶς ὁ Θεὸς ἀρραττι, καὶ πάντα ἐν πᾶσι διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν γίνεται, μένων ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς οικίας ταυτοτήτος ἀνεκφοιτήτως κατ' ἐνέργειαν μίαν καὶ ἀπαστον δοτικῶς*· καὶ αὖθις ἐν τοῖς αὐτοῖς φησὶν, *Ὡς αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις παρέδωκεν, ὅτι πάντων ἐστὶν αἰτία, καὶ ἀρχή, καὶ οὐσία καὶ ζωή, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα καθ' ἑκάστον ἐστὶν ἐκφράσσεται, τὴν Θεὸν ἡμῖν γινέσθαι, ὡς ἀρχῆς ἀπίσης ὑπεράρχιος· ὧν ἀρχή· Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δαμασκῶθεν ἐν τῷ τῶν αὐτοῦ θεολογικῶν, λέγων, Ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶν οὐσία καὶ ἀρχή· τῶν ὄντων οὐσία, τῶν ζώντων ζωή*. Ὅπερ ὅν ἐν τοῖς τοῖς θεῶν ἑλλαμψίαν καὶ ἐνέργειαν εἴρηκεν, ἐν ἐκείνοις, Ὁ Θεός, φησὶν, δηλονότι κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον, ἐν τῷ κατὰ Ἑλλήνων, οὕτω λέγοντα, *Εἰ δὲ τὸ θεῶν ὄνομα οὐσίας σηματικόν ἐστι, μίαν ὁμολογοῦντες οὐσίαν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἕνα Θεὸν εἰκότως δοξάζομεν*· ἐπεὶ μίαν οὐσίαν ἐν ὅντων τὸ θεός ἐστι. Ἀλλὰ ὅν ὡς τὸ, *Ἡ θεία ἑλλαμψίς καὶ ἐνέργεια, μία οὐσα καὶ ἀπλή καὶ ἀμέριστος, περὶ τῆς θείας οὐσίας εἴρηται*. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεὸς περὶ αὐτῆς εἴρηκε Μάξιμος, *Ἡ ἀποθεωπαράδοσις, τοὺς οὐσα καὶ ὅλη ἐνέργεια, εἰς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐνέργεια ἐστὶ*.

Καθόλου μὲν τύπῳ περιλαβεῖν, ταῦτα τῆς φθορᾶς ταύτης αἰτία ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἐπαθόν, βουλόμενοι τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ὁρατὸν, ὅπερ ἑαυτοῖς ἀνέπλασον, βεβαιῶσαι Θεότητα καὶ Θεόν· καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, μήτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνέργειαν, καὶ τὴν ὅλην ἐνέργειαν αὐτὴν ἐκείνην· ὅπερ εἴτε ἐκ τινῶν ποτε γενομένων Μασσαλιανῶν λεγομένων ἑαυτοῖς ἐπισώρευον, οἱ πρότερον βλασφημοῦντες ἐρατὴν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, εἴτε ἐλεγχθέντες ὑπὸ καθολικῆς συνόδου, καταφυγὴν τῆς αἰρέσεως ἐξουδυνῶν μὴ εἶναι αὐτοῖς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὁρατὴν, ἀλλ' ὁράσθαι φῶς ἀκτιστον, ἐνυπάρχον ἐξ ἀδόλου τῷ Θεῷ, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, μήτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνέργειαν οὖσαν· εἴτε ἐκ τινῶν μοναχῶν, ἀρετὴν ὑποκρινομένων, ἀλόγων καὶ πεπλανημένων (16), ονομένων εἶναι τὸ Θεόν

A quo deitatem et vitam et sapientiam et virtutem et hereditatem sanctorum esse, ac beatitudinis finem, ac quæcunque alia in priori parte ante dicta sunt, in qua eorum fidem, ex his quæ illis scripta sunt ostendimus. His itaque utuntur, ut ea probent quæ dicta sunt, ignorantes quod ita dicitur: *Divina illustratio ac virtus, cum una sit, omnia omnibus fit*, de essentia divina dictum esse, ut et ipsam abunde testantur verba, quæ palam theologiæ explicandi more Dei essentia congruant, ac omnem illi excellentiam tribuant, ut etiam dixit magnus Dionysius in libro *De divinis nominibus*: *Deum nimirum providentia cunctis rebus adesse, omniaque in omnibus omnium salutis causa fieri, cum in se ipse maneat, inque sua identitate nullo extra processu secundum unam incessabilemque virtutem consistat*. Ac rursus in iisdem ait: *Ipsam de se in sacris tradidisse Eloquentis, esse se omnium causam seu efficientem, et principium et essentiam et vitam, et quæcunque alia sigillatim Deum nobis fieri recenset, tanquam qui principium sit, omni principio eminens*. Sic enim etiam Damascenus in duodecimo capitulo suorum theologicorum, ut a beato illo editum est, dicens: *Deus omnium essentia ac principium est; eorum quæ sunt, essentia, eorum quæ virunt, vita*. Quod itaque in illis divinam dixit illustrationem atque virtutem, in his Deus dicit; juxta quod nimirum sentit Gregorius Nysseus, Oratione adversus Græcos, dum sic ait: *Sin autem Deus nomen est essentiam significans, qui unam sanctæ Trinitatis essentiam constitemur, unum merito Deum sentimus: quandoquidem unius essentia nomen unum Deus est*. Liqueat igitur, quod ita dictum est: *Divina illustratio et virtus, quæ una sit et simplex et indivisa*, de essentia divina dictum esse. Sic enim etiam de illa dixit beatus Maximus: *Ipsa supra quam bonitas, quæ mens existat, totaque operatio seu virtus, in seipsam conversa, virtus seu operatio est*.

Sic quasi universim delineando, rudique penicillo complectendo, hæc hujus corruptionis causæ exstiterunt. Ilque illis ita evenit, quæ lumen illud oculis spectabile, quod sibi conspexerunt, Deitatem et Deum, ac lumen verum supremamque appetibilem ut assererent, in animam induxerunt; quod utique, nec Dei essentiam, neque personam, sed virtutem seu operationem, ac quicquid in Deo virtutis est seu operationis, statuerunt: sive euni errore ex quorundam olim Massalianorum, sic dictorum, delirio, sibi acervarunt, qui prius quidem visibilem Dei essentiam blasphemiam dicerent, tumque catholicæ synodi auctoritate censuraque revincti, hoc hæreseos invenerunt confugium, ut dicerent, non sibi oculis spectabilem divinam essentiam, sed videri lumen increatum,

(16) Ἀλόγων καὶ πεπλανημένων. Symeonem notat ejusque discipulos; nam sic rudem litterarum, ejusque Patrem spiritalem, Symeonem item

Stultotam, observat Sthetatus Ipsi discipulus; ut essent, vellentque haberi θεοδόξατοι, quasi divino afflatu et revelatione docti: quibus sane pro-

quod ab æterno inest Deo, ac neque Dei essentia, nec hypostasis seu persona, sed virtus ac operatio est; sive ex quorundam monachorum, virtutem simultantium (rudium scilicet hominum ac seductorum) haud sanæ mentis insomniis qui Numen ipsum se capere posse arbitrarentur, ac corporeis oculis comprehendere; modo in angulo tenebricoso sedentes, nixaque pectori barba ac mento, oculumque sensibilem cum omni mente in ventris medio (circa nimirum umbilicum) continentes, aëri-que nare attractionem, ne libera prodeat respiratio, cohibentes, intus in visceribus rimentur, ut inveniant locum cordis, huicque se exercitio diu noctuque impendant. Sic enim inventuros aiunt indeficientem jugamque lætitiæ; ac mentem confestim visuram, quæ nunquam hactenus noverat. Videt enim interfectum cordi aerem, æque totam lucidam ac discretionis plenam.

Undecunque igitur, sive ab his, sive ab aliis, sive ipsi a se hujusce luminis copiam ejusmodi nacti sint, aliis dicendum relinquo. Non pauci enim de his rebus tractatus librosque conscripserunt. Liquido autem constat quæ dicta a nobis sunt, et ex his quæ dicit, sermone suo de *vigilantia et attentione*, Symeon quidam, qui fuit præpositus monasterii, quod Xyloceri cognomento appellatur, cui et Junioris Theologi appellationem indiderunt rerum ejusmodi discipuli ac magistri. Quamquam ipse quoque Palamas, oratione quarta ex illis quas Priores prænotavit, hæc ait: Sic comparatum a prævaricatione, ut homo interior, pro eo ac exterior gestu habituque compositus est, similitudinem inseat ac conformetur. Qui ergo fiat, ut non magnum aliquid ei præstetur, qui mentem in seipsam convertere studet, ut non recta, sed circulari et absque errore motu moveatur, ea ratione, quod non huc ac illuc oculum circumagit: sed velut cuidam fulcro ac sustentaculo, suo illam pectori, seu umbilico, cui innitatur admoveat? Ad hoc enim quod circulariter, velut externe, quantia facultas est, seipsum convolvit cum mentis in eo accurato motu affixique illi ratione etiam aspectu quanta possibilis est, mentis vim per ejusmodi corporis habitum gestumque intra cor mittit. Ejus generis itaque juges jucunditates et lumina, omnemque earum rerum scenam, hic quoque, ut videtur, laudans, in divinis habuit. Unde etiam in Epistola ad Menam hæc ait: Si quis non recipit exultationem salutaris Jesu quam et gestientis animi motum et exultationem Patres multis locis vocarunt, spirantem vim, ac vivantis cordis agitationem, talis, puto, ejus necdum sensum fecit. Ac rursus: Divinus autem Isaius qualem nos Spiritum accipere et parere ait? ¹¹ Nonne Domini Jesu, qui in igne fidelibus operatur, ac implet salutem? Quisnam vero ignis cædit dæ-

¹¹ Isa. xvi, 28.

clivis error. Hæc Symeonis (vel cujuscumque illa sint) jam improbavi, atque improbo, quod Massalianorum erroris nimis affinia, nec satis ex Dei majestate, vel si de ejus quovis modo sensibili præsentia, quam sic lumen vident, intelligantur, non de vera ipsius essentia Dei, vel ejus virtutis visio-

άλωσιμον, καὶ αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ληπτὸν, ἂν ἐν γωνίᾳ πλήρει σκότους καθίστανται; καὶ τὴν μὲν πώγωνα τῷ στήθει ἐρείζαντες, τὴν δὲ αἰσθητὴν ὀφθαλμὸν σὺν ὅλῳ νοῦ ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας, ἤγουν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν, ἐπέρχοντες, καὶ τὴν τῆς μένους τοῦ πνεύματος ὁλήν τοῦ μὴ ἀδωῶς πνεῖν, ἐρευνῶσιν ἔνδον ἐν τοῖς ἐγκάτοις εὐρεῖν τὸν τόπον τῆς καρδίας, καὶ τῷ ἔργῳ τοῦτῃ προσέχωνι νύκτα καὶ ἡμέραν. Οὕτω γὰρ εὐρίσκουσιν τότε φασὶν ἀληκτον εὐφροσύνην, καὶ τὸν νοῦν βλέπειν παρευθὺς ὃ οὐδέποτε ἠπίστατο. Β) ἔπειτα γὰρ τὸν μεταξὺ τῆς καρδίας ἄερα, καὶ ἐαυτὸν φωτεινὸν ὄλον καὶ διακρίσιν εὐμπεῶν.

Ἐἴτε τοίνυν ἐντεῦθεν, εἴτ' ἐκεῖθεν, εἴτ' οἵκοθεν τὴν τοιαύτην τοῦ φωτὸς τοῦτου εὐμπρίαν αὐτοῖς περιεποιήσαντο, λέγειν ἄλλοις παραλείπω. οὐκ ὀλίγους γὰρ περὶ αὐτῶν ἐλογυγράφηθη. Ἀἷλα δὲ τὰ εἰρημένα, καὶ ἐξ ὧν φησιν ἐν τῷ Περὶ τῆς ψυχῆς καὶ προσοχῆς αὐτοῦ λόγῳ⁹ Συμῶν τις γεγονὼς ἡγούμενος; τῆς ἐπιλαγομένης; Εὐλοκέρου μονῆς· ὅν καὶ Νέον θεολόγον ἐπιγράψαν οἱ τῶν τοιούτων μύσται καὶ μυταγωγοί. Καίτοι καὶ αὐτὸς ὁ Παλαμᾶς ἐν τῷ λόγῳ ὧς ἐπιγράφει Προτέρους, τάδε φησὶν· Ἐπὶ τοῖς ἐξω σχήμασι πέφυκεν ὁ ἔσω ἄνθρωπος συνεξομοιωσθαι μετὰ τὴν παράδοσιν. Πῶς οὐκ ἂν συντελέσειέ τι μέγα τῷ σκεύδοι συστρέφειν τὸν νοῦν εἰς ἐαυτὸν, ὥς μὴ τὴν κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ τὴν κυκλικὴν καὶ ἀπλανῆ κινεῖσθαι κίνησιν, τὸ μὴ τὸν ὀφθαλμὸν ὥδε κάκεισε περιάγειν· ἀλλ' ὅλον ἐρείσματι τινι τοῦτον προσερείδειν τῷ οἰκείῳ στήθει, ἢ τῷ ὀμφαλῷ; Πρὸς γὰρ τῷ εἰς κύκλον ὥσπερ ἐξωθεν ἐφύσσει ἐφωτιστὸν συναλλεῖται ἐαυτὸν, παραπλησίως τῇ σπουδαζομένη ἐν ἐαυτῷ τοῦ νοῦ κινήσει, καὶ τὴν δι' ὁψῆος δεχομένην δύναμιν τοῦ νοῦ τῆς καρδίας εἰσω ἐμψύει διὰ τοῦ τοιούτου σχήματος τοῦ σώματος. Τὰς γοῦν τοιαύτας ἀληκτους εὐφροσύνας, καὶ τὰ φῶτα καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα σκητὴν, καὶ οὕτως ἐπαινέσας, ὥς εἰπικεν, ἐθεοποίησε διὸ καὶ ἐν τῇ πρὸς Μηνᾶν ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· Εἰ τις οὐ παρὰδόχεται τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ καὶ σπέρμα πολλοῦ οἱ Πατέρες ἐκάλεισαν, πνέουσιν δύναμιν, καὶ καρδίας ζωῆς κίνημα, ὃ τοιοῦτος, οἷμαι, ἀμὴν οὐκ ἠσθάνθη αὐτῆς. Καὶ πάλιν, Ἐσθλας δὲ ὁ θεὸς ποιεῖ πνεῦμα λαβεῖν ἡμᾶς καὶ τρεῖν χάρις; Οὐχὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ ἐνεργούντος ἐν κυρί τοῖς πιστοῖς, καὶ σωτηρίαν πληροῦντος; Ποῖον δὲ πῦρ μαστίλει τοὺς δαιμονας, καὶ φυγαδεύει αὐ-

ne. Colligendi sensus, intendenda animi vis et cogitatio, ut Deum auri cordis loquentem audiamus, ac, si indulserit, ejus præsentia: sensum aliquem faciamus; non illa tamen, quam isti exigunt, affectione eventusque certitudine, sed magis sensus modestia et compunctione.

τοὺς, ὡς φησὶν Ἰωάννης ὁ θεῖος Πατήρ; Οὐ τὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τὸ ἐν τῇ μηνίμῃ αὐτοῦ ἐξέδ-
 ατος ἔσθον; Ὅσμη δὲ Ὑψίστου, ποῖα ἑτέρα, εἰ
 μὴ θέρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἦτις ποτὲ καὶ
 ἐκ τῆς ῥιπῆς ἀρρήτως ἐξέρχεται; Ἄ ὃ ἐν τοῖς
 περὶ φωτὸς αὐτοῦ λόγοις, οὓς ἐπιγράφει Προτέρους
 καὶ Δευτέρους, φησὶν οὕτως· Ὁ μέντοι φῶς ἐν
 ὁποσούτοις φασὶ πνευματικῶς ὄραν, ὃν μὲν, καὶ
 τῇ συμβολικῇ· ἀεὶ γὰρ ὃν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ
 τοιαῦτα ἐν τῇ πρώτῃ λόγῃ προέφρηται, ὅπου τὴν
 τῶν ἀνδρῶν τούτων πίστιν ἐδείκνυμεν.

Ἐπὶ δὲ τοτοῖς ἐλεγχόμενος ὑπὲρ τινων, σαφῶς
τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὁράτην καὶ πνευστὴν κατα-
σκαυάζων, ἐκφεύγων θῆθεν τὸ ἄτοπον, χεῖρσιν κακῶς
θεραπεύειν τὸ βλάσφημον ἐπεχείρησε· καὶ τολμᾷ
τὴν ὑπερούσιον ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερηνωμένην
ἐνθάδε ἀθέσμως πραγματικῇ διακρίσει εἰς οὐσίαν καὶ
ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ ἐνεργείας διελέσθαι· καὶ φησιν
ἐν τινι τῶν εἰρημένων λόγων, ὅτι Τοῦτο τὸ φῶς
οὐσία μὲν Θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ γὰρ ἀνέπαφος
καί ἐστι. Ἀγγελοὺς οὐκ ἔστι· Δεσποτικοὺς γὰρ
φέρει χαρακτῆρας. Καὶ ἄλλιν, Τὸ φῶς τοῦτο θεω-
ρία ἦν οὐ τῆς θείας φύσεως, ἀλλὰ τῆς δόξης
τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἣν καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς
ὁ Κύριος, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν
αὐτῷ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Ὅστε καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ
φύσει τὴν δόξαν ἔδωκε τῆς Θεότητος, τὴν φύσιν
δ' οὐ· Ἄλλο ἄρα φύσις Θεοῦ, καὶ ἡ δόξα ταύτης
ἕτερον. Ἄλλ' εἰ καὶ τῆς θείας φύσεως ἕτερόν
ἐστι, τοῖς οὖσιν οὐκ ἂν εἴη ἀγαρίθμος. Καὶ εἰς
παράπτωσιν τῶν τοιούτων αὐτοῦ λόγων, τῷ ἐπὶ τῆς
τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως χρήται φωτὶ, καὶ περὶ
αὐτοῦ τοῦ φωτὸς τὰ ὅμοια διέξεισιν ἐν διαφόροις
λόγοις αὐτοῦ· ὃ ἡ σύνοδος ἀκολουθήσασα, τὴν προ-
εκτεθεῖσαν ἐδεδείχασε πιστῶν. Διὰ ταῦτα πολλοὶς
προτέκοψαν, συμποδισθέντες τοῖς εἰρημένους αἰτοῖς,
καὶ μάλιστα τῇ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἀπάτῃ· δι' ἣν
οὐ μόνον τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα ὁμώνυμον ὄν, ὥς
δίδεσται, παρενόησαν, ἐκόντες ἑαυτοὺς ἀποτυπώ-
σαντες πρὸς φανεράν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς
δυνάμεως καὶ ἀγαθότητος καὶ ζωῆς καὶ σοφίας, καὶ
αὐτοζωῆς καὶ αὐτοσοφίας, καὶ πρηνείας καὶ βουλή-
σεως· ἐξ οὗ καθάπερ ἐν σκότῳ καὶ συγχύσει μηδὲν
διακρίναντες, κατὰ τῆς κοινῆς πίστεως καὶ καθ'
ἑαυτὴν ἐχώρησαν, βαρὰθρων ἄξια συμπεράναντες.
sione nihil uiscerantes, aduersus communem fidem
digna barathro sint, concludentes.

Ἀλλ' ὅτε (ῥητέον γὰρ ὀλίγα προχειρισμένοις, εἰς
παράστασιν τῆς τῶν Ἀρειανῶν τούτων παραφθοᾶς
καὶ παρεξηγήσεως) · φησὶν ὁ ἅγιος· Μάξιμος· ἐν κε'
τῆς τρίτης τῶν περὶ Ἀγάπης Ἑκατοντάδος· Ὅτι τέσ-
σαρα τῶν θείων ἰδιωμάτων, συγκεντρικὰ καὶ φρουρη-
τικὰ καὶ διασωεῖκὰ τῶν ὄντων, δι' ἀκραν ἀγαθό-
τητα ἐκποιροποίησεν ὁ Θεὸς, παράγων εἰς τὸ εἶναι
τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν οὐσίαν· τὸ ὄν, τὸ δεῖ ὄν,
τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφίαν. Τούτων τὰ μὲν
δύο τῇ οὐσίᾳ παρέσχε, τὸ ὄν καὶ τὸ δεῖ ὄν· τὰ

A monas, eosque fugat, quemadmodum ait divinus Pater Joannes ? Nonne Domini Jesu qui intus in ejus memoria accenditur ? Porro Altissimi odor, quisnam alius, nisi fervor Spiritus sancti qui et per naves quandoque arcana ratione procedit ? Quæ utique in orationibus suis de lumine, quas Priores et posteriores prænotat, Inque hunc modum exponit : Hunc nimirum ignem ipsum in hypostasi ac subsistentem spiritaliter se videre aiunt, quod quidem existentiam habet, et non symbolicum est ; semper enim existens est, et quæ sequuntur. Quæ utique jam ante dicta sunt libro primo, ubi horam hominum fidem ostendimus.

Hinc autem argumentibus quibusdam, quod palam Dei essentiam oculis spectabilem nareque aspirabilem affirmaret, nimirum ut absurdum vitaret, peiore malo blasphemiam lentire conatus est; audetque essentia omni superiorem Dei existentiam ac supraquam unitam unitatem, scelestæ reali distinctione in essentiam et operationem, seu potius operationes, dividere, atque in quadam dictarum Orationum, *lumen hoc non Dei quidem essentiam esse; nam illa non potest tangi; angelum non esse, quippe cum Dominicos ferat characteres*. Ac rursus: *Lumen hoc visio erat, non divinæ naturæ, sed claritatis seu majestatis naturæ ejus quam et discipulis Dominus tradidit, et per eos, cuncti ejus fidelibus*. Paucisque interjectis: *Quamobrem etiam humanæ naturæ claritatem dedit Deitatis, non tamen naturam*. Aliud ergo est Dei natura, aliudque ejus claritas. Cæterum quamvis aliud sit a divina natura, haud tamen rebus connumerari debuerit. Atque ut ejusmodi sermonibus suis fidem astruat, utitur lumine quod in Domini transformatione effulsit, eademque de illo lumine dissemit in diversis suarum orationum locis; cujus vestigiis inhærens synodus, quam superius exposuimus, fidem confirmarunt. Idcirco multis offenderunt, per eas, quas dixi, causas in errorem impulsæ; præsertim vero per vocum homonymiam, aliamque ac aliam earum acceptionem, ex qua factum est ut nedum operationis nomen; quod ejus generis est ac ὁμῳυμον, ut ostensum est, male intellexerint, ipsi seipsos sponte, ad claram veritatem excæcantes, sed et virtutis seu potentiz, et bonitatis et vitæ et sapientiz, et per se vitæ et sapientiz, et providentiæ et voluntatis: ac inde velut in tenebris ac confusidem, ipsique adversus seipsos processerint, quæ

Ac liquet (dicendum enim pauca, ut Arianis affinem horum errorem pravanque expositionem probemus). Ait sanctus Maximus capite xxv tertii Centenarii de charitate : *Quatuor divinas proprietates, quarum sit virtutis ut res contineant, et tueantur præsentique incolumes, ob summam bonitatem Deus communes fecit, producta in rerum naturam substantia rationis particeps ac intelligente ; nempe eo quod est, et quod semper est, itenique bonitate et sapientia. Harum duus substantiæ tribus,*

*hoc quod est, ac quod semper est; duas vero reli-
quas, voluntatis ac sententiæ animi habilitati; ut
quæ ipse per essentialiam est, etiam creaturæ fierent
per participationem. Idcirco etiam creatura ad Dei
imaginem et similitudinem dicitur esse facta; et
quidem ad imaginem, velut quod est, ejus qui est;
et quod est semper, ejus qui est semper; licet non
sine principio, at sine fine tamen: ad similitudinem
vero, ut bonus, ejus qui bonus est; et ut sapiens,
ejus qui sapiens; qui per gratiam, ejus qui per na-
turam. Et quidem ad Dei imaginem est natura
omnis ratione utens: ad similitudinem vero, ea so-
lum quæ bona et sapiens est. Idem in eisdem: Im-
mortalia omnia, et ipsa immortalitas: bonaque
omnia, et ipsa bonitas: virtuteque prædita omnia
et ipsa virtus, Dei palam existunt opera. Paucia-
que interjectis: Deus enim omnis vitæ et immor-
taliæ, bonitatisque et virtutis conditor est. Hincque
adeo manifestum, cum ait hic sanctus, in isdem
ipsis immediate capitibus, Deum infinitis infinite,
his quæ participant et quæ participantur, eminere, ad
has creaturas, hasque perfectiones, quas a Deo
per gratiam habemus, et quadam similitudine, alia-
que nominis ratione, ac quarum sumus participes,
velut arte facta artificis, respiciendo, illa dicere,
ita nimirum ut participantia dicat ipsa subjecta;
quæ vero participantur, quæ nobis congenita sunt
atque propria; quorum, per gratiam, indulto nobis
commercio, boni et sapientes et justi et immortales
dicimur, et qui semper sumus, ut quorum nullus
fuit sit futurus. Non enim eadem bonitate et sa-
pientia et immortalitate, nos pariter, Deusque boni
et sapientes et immortales sumus. Quamobrem me-
rito ajebat, Deum infinitis infinite his præstare,
velut propriis effectibus, haud sane vero sine
ipsum sapientiæ et vitæ ac immortalitati infinitis
infinite præstare, quemadmodum illi intellexere.
Hoc enim est ac si diceretur: Ipsum seipso superiorem esse, cum tamen nihil seipso superius sit,
ac vel maxime infinitis infinite.*

Rursus magnus Dionysius, De divinis nominibus ait:
Non esse contrarium, quod Deus ipsa virtus seu po-
tentia, aut ipsa vita dicatur, et quod ipsius vita aut
pacis aut virtus seu potentia conditor. Nam hæc qui-
dem, ex illis quæ sunt, ac præsertim ex iis quæ primo
sunt, tanquam auctor eorum omnium quæ sunt, dicitur;
illa vero, ut qui supra omnia, eaque quæ primo sunt,
superessentialiter superassistat. Ac rursus: Ipsum
per se esse, ipsam vitam, ipsamque Deitatem dicimus,
principii quidem et deitatis et causæ ratione, unum
omnium, principium omne essentialiamque excedens,
principium et causam; participatione vero, qua ex
Deo, cujus nulla participatio est, ex providentiæ ra-
tionibus emanant virtutes, ipsam essentialiam, ipsam
vitæ, ipsam deificationis vim, quorum ea quæ sunt,
convenienti illis ratione, commercio, et entia sive res
et viventia et divina sunt et dicuntur, aliaque simili-
ter. Quamobrem etiam, qui bonus est, ipsorum primo
conditor esse dicitur, tumque ipsorum universalium,
exinde ipsorum particularium; ac tum eorum quæ

A δὲ δύο τῇ γρῶμικῇ ἐπιτηδεύσει, τὴν ἀγαθότητη
καὶ τὴν σοφίαν· ἵνα ἅπερ αὐτὸς καὶ ὁδοῖται.
γέννηται ἢ κτίσῃ κατὰ μετῴσιαν. Διὰ ταῦτα καὶ
κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ λέγεται γε-
νησθαι· καὶ κατ' εἰκόνα μὲν, ὥς ὁν ὄντος, καὶ
ὥς ἀεὶ ὁν ἀεὶ ὄντος, εἰ καὶ μὴ ἀνάρχω, ἀλλ'
ἤτελευτήτως· καθ' ὁμοίωσιν δὲ, ὥς ἀγαθὸς ἀγα-
θοῦ· καὶ ὥς σοφὸς σοφοῦ· τοῦ κατὰ φύσιν ὁ
κατὰ χάριν. Καὶ κατ' εἰκόνα μὲν ἐστὶ πᾶσα λο-
γικὴ φύσις, καθ' ὁμοίωσιν δὲ μόνη ἡ ἀγαθὴ καὶ
σοφὴ. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς· τὰ ἀθάνατα πάντα,
καὶ αὐτὴ ἀθανασία· καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα, καὶ
αὐτὴ ἡ ἀγαθότης· καὶ τὰ ἐνδρετα πάντα, καὶ
αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, Θεοῦ προδήλως ἔργα τυγχάνουσι.
Καὶ μετ' ὀλίγα· Πόσης γὰρ ζωῆς καὶ ἀθανασίας,
B ἀγιστοῦ τε καὶ ἀρετῆς δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός.
Καὶ ὅλον ἐκ τούτων ὥς ὅταν ὁ ἅγιος οὗτος ἐν τοῖς
αὐτοῖς τοῦτοις κεφαλαιοῖς προερχὼς λέγῃ, Πάντων
τῶν μετεχόντων καὶ μετεχομένων ἀπειράκις ἀπει-
ρῶς ὁ Θεὸς ὑπερεξήρηται, πρὸς τὰ δημιουργήματα
ταῦτα, καὶ τὰς τελειότητας ταύτας, ὅς παρὰ Θεοῦ
κατὰ χάριν ἔχομεν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ὁμῶς
μῶς, καὶ ὡν μετέχομεν, ὥς τὰ τεχνῆτὰ τοῦ τεχνίτου,
πρὸς ταῦτα ἀποδίδων, ἐκείνῃ φησί, μετέχοντα μὲν
λέγων αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα, μετεχόμενα δὲ τὰ συμ-
φυῆ καὶ οἰκία ἡμῖν· ὥς κατὰ χάριν μετέχοντες,
ἀγαθοὶ καὶ σοφοὶ καὶ δίκαιοι καὶ ἀθάνατοι καὶ ἀεὶ
όντες, ὥς ἀτελεύτητοι, λεγόμεθα. Οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ
ἀγαθότητι καὶ σοφίᾳ καὶ ἀθανασίᾳ ἡμεῖς τε καὶ ὁ
C Θεὸς ἀγαθοὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἀθάνατοι ἐσμεν. Ὅθεν
εἰκότως ἔλεγεν ἀπειράκις ἀπείρως πῶν τοιούτων
ὑπερκεῖσθαι τὸν Θεόν, ὥς ἰδίων ἀποτελεσμάτων· ὃ
δήπου ὅτι ὁ Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ σοφίας καὶ ζωῆς καὶ
ἀθανασίας ἀπειράκις ἀπείρως ὑπέρκειται, ὥς αὐτοὶ
ἐν/ησαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ λέγειν αὐτὸν ἑαυτοῦ ὑπερ-
κεῖσθαι· οὐδὲν δὲ αὐτὸ ἑαυτοῦ ὑπέρκειται· καὶ ταῦτα
ἀπειράκις ἀπείρως.

Πάλιν ὁ μέγας Διονύσιος ἐν ταῖς περὶ Θεῶν ὁρο-
μάτων λέγει· Οὐκ ἐστὶν ἐναντίον αὐτοδυνάμει,
ἢ αὐτοζῶν εἰπεῖν τὸν Θεόν, καὶ τῆς αὐτοζῶης
ἢ εἰρήνης ἢ δυνάμεως ὑποστάτην. Τὰ μὲν γὰρ
D ἐκ τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρώτως ὄντων,
ὥς μάλιστα πάντων τῶν ὄντων λέγεται· τὰ δὲ ὥς
ὑπὲρ πάντα, καὶ πρώτως ὄντα ὑπερῶν ὑπερου-
σίως, Καὶ αὐτὸς· Αὐτοσίαν καὶ αὐτοζῶν καὶ αὐ-
τοθεότητῃ φάμεν ἀρχικῶς μὲν καὶ θεικῶς καὶ
αιτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπεράρχων καὶ
ὑπερούσιων ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· μεθεκτῶς δὲ τὰς
ἐκδιδομένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμεθέκτου προνοητικῶς
δυνάμεις, τὴν αὐτοουσίωσιν, αὐτοζῶωσιν, αὐτο-
θέωσιν· ὡς τὰ ὄντα οἰκτικῶς ἑαυτοῖς μετέχοντα,
καὶ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔρθευ καὶ ἐστὶ καὶ λέγε-
ται, καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Αἰὶ καὶ πρώτως αὐτῶν
ὁ ἀγαθὸς ὑποστάτης λέγεται εἶναι, εἰτα τῶν ὄλων
αὐτῶν· εἰτα τῶν μερικῶν αὐτῶν· εἰτα τῶν ὁλῶς
μετεχόντων· εἰτα τῶν μερικῶς αὐτῶν μετεχόν-
των. Καὶ αὐτίς, Τότε δὲ τῶν Θεῶν ἡμῶν ἱερο-

ἐπιστάτων καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρονον αὐτοαγαθότητα καὶ θεότητα λέγοντας εἶναι τὴν ἀγαθοποιὸν καὶ θεοποιὸν ἐκ Θεοῦ προεληλυθειαν εὐρεάν. Ταῦτα πάντα ὁ θεὸς Μάξιμος ἐπισημεύμενος· ἐν τοῖς περὶ ταῦτα Σχολίοις, πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τοῦτό φησιν, Ὑποθεθεκνύας θεότητος ἀκούων, νόησον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων διαίαν.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἱερὸς Διονύσιος ἐν τοῖς αὐτοῖς αὐτὸς προσδιορίζεται, Οὐκ ἄλλο δὲ εἶναι τὰγαθὸν σμῆλ, καὶ ἄλλο τὸ ὄν, καὶ ἄλλο τὴν ζωὴν, ἢ τὴν σοφίαν· οὐδὲ πολλὰ τὰ αἷτια, καὶ ἄλλων ἄλλας πρακτικῆς θεότητος ὑπερεχούσας καὶ ὀφειμένας. Ὅτι δὲ τὰ εἰρημμένα ἐκτός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κτίσματα ὁ ἅγιος νοεῖ, καὶ δημιουργὸν αὐτῶν τίθεται εἶναι τὸν Θεόν, ὄντων μὲν καὶ ἀπὸ τῶν συντεθέντων τὴν δογματικὴν Πανοπλίαν (17)· αὐτοὶ γὰρ τὸ ὑποστάτης ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦς ἡρμήκυσαν· οὕτως γὰρ καὶ παραπέφρασαι ἐκεί. Ἀλλοὶ δὲ καὶ ὁ αὐτὸς οὕτως λέγων, Ὁ ὢν ὅλου τοῦ εἶναι κατὰ δύναμιν ὑπερουσίον ὅστις ὑποστάτης αἰτία καὶ δημιουργός. Ὅλου τοῦ εἶναι φησιν, οὐ δήπου δὲ τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι.

Ἐπισημεῖσθαι δὲ ἄξιον ὅτι ὅσα ὁ ἅγιος Μάξιμος μετοχὰς τῶν ὄντων ἔλεγε, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωὴν, σοφίαν, τὸ ὄν, τὸ δεῖ ὄν, ὃ καὶ ὑπερίαν εἶπε, καὶ τὰλλα, ὧν καινοποιηθέντων καὶ δημιουργηθέντων, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἢ κτίσις κατὰ μετουσίαν ἔχει, τὰ τοιαῦτα ὁ μέγας Διονύσιος εἰρήκων αὐτοαγαθότητα, αὐτοζωήν, αὐτοσοφίαν, αὐτο-

(17) *τὴν δογματικὴν Πανοπλίαν*. Ipsam aethi-
tor, quam toties Tonium Palamiae et fidem appella-
bat : quam scilicet huius expositionem in erratica
illa synodo Callixti Palamitae ediderunt, sibi que
visi sunt Scripturae Patrumque testimoniis com-
probare. Pulchra sunt quae de participationibus, siue
de abstractis et concretis, de formis easque ha-
bentibus metaphysice et ratione, ex Dionysio Ma-
ximique, illius interprete, prosequitur Calecas,
quibus Palamitarum elidit eorum, verumque Diony-
sii sensum aperit, in quibus sic metaphysice,
utraque theologia, affirmante et negante, loquitur.
Sed haec pensiculationis observanda in ipsis Maximi
scholiis, longe auctoribus ac emendatioribus a
nobis producendis, in quibus aliisque Maximi
sententiis, sanioris theologiae veraeque scholasticae
lucida exstant ac illibata semina. Libet tamen in
anecdoto hic quoque (ubi tanta Dionysii atque
Maximi) aliquid delibare. Quod ita habent Lancel.
et Cord. : Διὸ καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν, emend. ex
Sandionys. nostroque sancti Hilarii, Sarrac. et aliis
ipsaque hic Caleca, Διὸ καὶ πρώτος αὐτῶν ὑποστάτης
λέγεται· Primo formatum, et quae ipsae partici-
pationes dicuntur, earumque universalium, tum par-
ticularium, εἶτα τῶν ὄντων αὐτῶν· εἶτα τῶν μερικῶν
αὐτῶν (quae verba omisit Cord. in versione), Deus
conditor dicitur, quod nimirum haec natura priora
sunt illis quae illa participant; quae omnia egregie
ipse Calecas, Maximum assectatus, explicat. Se-
quentibus statim nihil felicior idem Cord. qui me-
lora haurire potuit, vel ex sodali Lancelo. Illud

A universim, tum quae in parte singulaque ipsa partici-
pant. Ac rursus : Quidam vero divinatorum nostro-
rum sacra doctrina magistrorum, ipsius etiam per se
bonitatis ac deitatis conditorum sunt, eum, qui su-
pra quam bonus et supra quam Deus est ; nempe
ipsam per bonitatem ac deitatem dicentes, quod ex Deo
bonificum ac deificum donum procedit. Quae omnia
divus Maximus in Scholiis ad illa illustrans, cum
aliis haec quoque dicit : Cum deitates inferiores
audis, intellige angelorum atque hominum iustorum.

Sed et ipse sacer Dionysius in iisdem in hunc
modum magis explicans verbisque attemperans :
Non aliud vero bonum esse dico, atque aliud quod
est, aliudque vitam, aut aliud sapientiam : neque multi-
tos auctores, aliasque uliorum productrices superexcel-
lentes inferioresque deitates. Quod autem ea quae
dicta sunt, sint extra Deum, eamque ob rem sanctius
creata esse intelligat, atque eorum copiam Deum
esse putat, liquet vel ex ipsis qui dogmaticam Pano-
pliam composuerunt. Ipsi enim vocem ὑποστάτης,
pro eo quod est δημιουργός (conditorum scilicet et
opificem) interpretati sunt ; sic enim etiam huius
paraphrasi redditum est. Ostendit vero etiam ipse,
cum sic ait : Qui est, totius esse secundum virtutem
omni esse superiorem causa ὑποστάτης καὶ δημιου-
ργός (condens scilicet et efficiens, seu creans) est.
Totius esse ait, haud plane sui etiam ipsius esse.

Observatum autem dignum est, quaecunque sanctus
Maximus rerum participationes dicebat, virtutem,
bonitatem, vitam, sapientiam, quod est, quod est
semper (quod et infinitatem vocavit) aliaque, quo-
rum innovatorum ac conditorum (ut ipse loquitur)
creatura per participationem consors est, ejusmodi
magnum Dionysium dixisse, ipsam per se bonitatem,

ergo εἶπαι γὰρ τινὲς τῶν θεῶν ἡμῶν ἐποδοδισκῶν
καὶ τῆς αὐτοαγαθότητος καὶ θεότητος ὑποστάτην
φασὶ τὸν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρονον, quo Deus om-
nem bonitatem ac deitatem excedens, ipsius boni-
tatis et Deitatis auctor esse dicitur ac conditor,
sic male sequentibus jungit, ut quod effectum,
exque Deo auctore refert Dionysius ex theologo-
rum sententia, ipse Deum faciat : vel ipsam sui
auctorem, quae sit Dei donum, ipsam bonitatem et
deitatem, nescio qua hystologia, obliuiscitur. Imigit
itaque, τὴν ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρονον αὐτοαγαθότητα
καὶ θεότητα, nec deterret ipse articulus, s. c. aperte
haec distrahens, redditque : etiam ipsius per se
bonitatis ac deitatis constitutam vocant supraquam
bonam et supraquam divinam per se bonitatem
ac divinitatem, etc. Vapulem ego, qui hac mali
theologi, nec saltem theologi, affirmem : ac vel
a grammatico meliora expectem ? Sanctiora Lancel :
Et bonitatis ipsius et divinitatis auctorem dicant
Deum, qui bonitatem omnem et divinitatem auferat :
cum dicunt bonitatem ipsam et divinitatem esse
munus a Deo profectum, etc. Latuit forte etiam Pa-
lamitas Cordieriana subtilitas, qui ipsi vocem ὑπο-
στάτην δημιουργόν paraphrasi reddiderunt : at pro-
inde Dionysio auctore, Deitatis conditorum seu
creatorem Deum admisit. Quod vero reddit
Cord. per se bonitatis per se bonitatem constitutam,
magis spectare videtur ad causam formalem :
unde nihil conlici possit adversus Palamitarum in-
creatam virtutem et divinitatem Deo comitem, ut
ipsam Dei essentiam exi ten em.

vitam, ipsam sapientiam, ipsam essentiam, ipsum esse, et quæ his affinia sunt. Hæc vero sic nominat quod has participationes ab illis dividens, quæ participant, ipsasque secundum se subtili cogitatu absque subjecto sumens; puta virtutem ac potentiam absque eo qui potens est, et sapientiam absque eo qui sapiens, vitamque absque eo quod vivens, unumquodque ipsum aliquid dicit, verbi gratia, ipsam virtutem ac potentiam; ac si hoc solum vera puraque ac puta virtus sit et potentia, ipsaque vita; similiterque etiam reliqua. Velut etiam ipsam humanitatem, et ipsam albedinem, quæ prædicuntur absque subjectis, hæcque adeo primo entis vocat. Participationes enim natura priores sunt iis quæ sunt, et quæ participant. Unde etiam primo horum omnium confertim Deum conditorem dicit. Non quod tempore priora sint, iis quæ ab illis denominationem sortiuntur, sed quod natura. Non enim hæc secundum se esse habent, sed in aliis. Unde auctorem dicit uniuscujusque universorum participationis; tumque particularis cujusque universorum. Idemque in his præstans, quæ participant, primo Deum auctorem ait, eorum quæ universe ipsas participant; deinde eorum quæ particulariter participant. Abstractus enim mens participationes ab iis quæ participant primo eas considerat ut participationes; tumque ut tales participationes, puta ipsas bonitates, ipsas sapientias, sive quovis alio modo dicas; tumque velut hujus illiusve ipsam sapientiam et ipsam bonitatem. Hæc itaque Deum vocari ait, ex iis quæ sunt; puta, potentiam, sapientiam, justum, et maxime ab his, quæ primo sunt; puta, ipsam virtutem ac potentiam, ipsam sapientiam, ipsam justitiam. Sunt enim hæc natura, non tempore priora. Propterea etiam velut eorum quæ natura priora sunt, primo ipse ut parens, conditor atque opifex dicitur; deinde specierum, tumque individuum. Idecirco ait: *Hæc quidem ex his quæ sunt, nominantur, ac maxime ab his quæ primo sunt.* Illa vero, supra quam ipsam vitam, supra quam ipsam sapientiam, supra quam ipsam bonitatem, quatenus omnium conditor et opifex, supra omnia, et ipsa quæ primo sunt, superessentialiter est. Idecirco licet hæc, Deumque ipsam vitam et ipsam sapientiam, et ipsam virtutem ac potentiam vocemus; principii tamen Deique et causæ ratione, unum universorum, principium omne excelsus et essentiam dicimus principium et causam; participatione vero atque ratione ejus quod ex causa est, quæ ex eo qui omnem excedit participationem, providentiæ vires derivantur ac facultates. Quemadmodum igitur ab his quæ participant, quæ creata sint, Deus sapiens, seu bonus, seu justus nominatur: sic et sapientia, ipsaque justitia, ipsa sapientia, ipsa justitia nominatur, ut eorum auctor, secundum eam theologiæ vim, quæ rationi causæ nititur: ac rursus super ipsam sapientiam, et super ipsam justitiam, secundum eam quæ inficiens est, quatenus nihil

manifestum igitur est ex iis quæ dicta sunt, vitam omnem et sanctitatem et simplicitatem et virtutem et bonitatem et sapientiam, quoad nos, naturales dici participationes: quoad Deum vero,

ousiam, autocēnai, καὶ τὰ παραλήξει. Ὀνομάζει δὲ τὰυτα οὕτως, ὅτι τὰς μετοχὰς ταύτας, ἀπὸ τῶν μετεχόντων διαιρῶν, καὶ αὐτὰς καθ' αὐτὰς ἐπινοῖ· λαμβάνων χωρὶς ὑποκειμένου, οἷον τὴν δύναμιν ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ· καὶ τὴν σοφίαν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ, καὶ τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ ζῶντος, αὐτὸ τι ἑκάστον καλεῖ, οἷον αὐτοδύναμιν, οἷον αὐτοσοφίαν, οἷον αὐτοζωὴν· ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα· ὥσπερ καὶ αὐτοανθρωπότητα καὶ αὐτολευκότητα, τὰ κατηγορούμενα ἀνευ τῶν ὑποκειμένων, καὶ ταῦτα πρῶτως ὄντα καλεῖ· φύσει γὰρ αἱ μετοχαὶ πρότεραι τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων· διὰ καὶ πρῶτως τούτων πάντων ἀθρόον ὑποστάτην λέγει τὸν Θεόν· οὐχ ὅτι πρότερα τῇ χρόνῳ τῶν παρωνύμων ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι τῇ φύσει· οὐ γὰρ ἔχει ταῦτα καθ' ἑαυτὰ τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἄλλοις. Ἐπειτα αἰτίον φησὶν ἑκάστης τῶν καθόλου μετοχῶν· ἔπειτα τῆς μερικῆς ἑκάστης τῶν καθόλου. Καὶ ἐπὶ τῶν μετεχόντων ὁμοίως ποιῶν, πρῶτως λέγει αἰτίον τὸν Θεὸν τῶν ὅλων αὐτῶν μετεχόντων, εἰτα τῶν μερικῶν αὐτῶν μετεχόντων. Ἀφαιρῶν γὰρ ὁ νοῦς τὰς μετοχὰς ἀπὸ τῶν μετεχόντων, πρῶτον αὐτὰς θεωρεῖ ὡς μετοχὰς, ἔπειτα ὡς τοιαύτας μετοχὰς· οἷον αὐτοαγαθότητα, αὐτοσοφίαν, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως, εἰτα ὡς τοῦδε ἢ τοῦδε αὐτοσοφίαν καὶ αὐτοαγαθότητα. Τὰ μὲν οὖν ὀνομάζεσθαι τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ὄντων φησὶν· οἷον δυνατόν, σοφόν, δίκαιον, καὶ μάλιστα τῶν πρῶτων· ὄντων· οἷον αὐτοδύναμιν, αὐτοσοφίαν, αὐτοδικαιοσύνην· φύσει γὰρ, οὐ χρόνῳ ταῦτα πρότερα· διὰ καὶ ὡς τῇ φύσει προτέρων, πρῶτως αὐτὸς ὡς γεννῶν λέγεται ὑποστάτης καὶ δημιουργός· εἰτα τῶν εἰδῶν αὐτῶν· εἰτα τῶν ἀτόμων· διὰ καὶ λέγει, *Ταῦτα μὲν ὀνομάζεται ἀπὸ τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα τῶν πρῶτων ὄντων*· τὰ δὲ ὑπεραυτοζωή, ὑπεραυτοσοφίαν, ὑπεραυτοαγαθότητα, ὡς ὑποστάτης πάντων καὶ δημιουργός, ὑπὲρ πάντα καὶ τὰ πρῶτως. Διὸ εἰ καὶ ταῦτα καὶ τὸν Θεὸν αὐτοζωὴν καὶ αὐτοσοφίαν καὶ αὐτοδύναμιν καλοῦμεν, ἀλλ' ἀρχικῶς μὲν καὶ θεϊκῶς· καὶ αἰτιατικῶς τὴν μὲν πάντων ὑπεράρχον καὶ ὑπερούσιον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· μεθεκτικῶς δὲ εἴτουν αἰτιατικῶς τὰς ἐκδιδομένας ἐκ τοῦ ἀμετέχτου προνοητικῶς δυνάμεις. Ὅσπερ οὖν ἀπὸ τῶν μετεχόντων κτιστῶν ὄντων ὁ Θεὸς ὀνομάζεται σοφός, ἢ ἀγαθός, ἢ δίκαιος· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν μετοχῶν κτιστῶν οὐσῶν, οἷον τῆς αὐτοσοφίας καὶ αὐτοδικαιοσύνης, ὀνομάζεται αὐτοσοφία καὶ αὐτοδικαιοσύνη, ὡς αἰτίος αὐτῶν, κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν θεολογίαν· καὶ πάλιν ὑπὲρ τὴν αὐτοσοφίαν, ὑπὲρ τὴν αὐτοδικαιοσύνην, κατὰ τὴν ἀποφατικὴν, ἐφόσον μὴδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ κατὰ τι.

participationibus, quæ ipsæ creatæ sint, puta ab ipsa

Δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὡς πᾶσα ζωὴ καὶ ἀγιότης καὶ ἀπλότης· καὶ ἀρετὴ καὶ ἀγαθότης καὶ σοφία πρὸς μὲν ἡμᾶς μετοχαὶ λέγονται φυσικαί, πρὸς δὲ τὸν Θεὸν μετέχοντα ὡς τεχνητὰ τῆς παρα-

εἰγματοῦς αἰτίας καθ' ὁμοιότητα ἐκείνου παρηγ-
 μένα, καὶ ὁμωυμοῦντα αὐτῷ. Καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς οὐκ
 ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀγαθότητος καὶ ἀθανασίας καὶ
 σοφίας καὶ γινώσκειται καὶ ὀνομάζεται, ἀλλ' ἀπὸ
 τῶν ἐν ἡμῖν, ἀ καὶ περὶ αὐτὸν λέγεται, ὡς περὶ
 ἡμᾶς; τὰ ἡμέτερα κτήματα καὶ ἔργα, εἴτε ἀποτελέ-
 σματα, εἴτε καὶ ἐνέργεια· οὐ γὰρ ἐκ τῶν κατ' αὐ-
 τὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, ἄλλης· ἐξ ἄλλου φαν-
 τασίας συλλεγομένης, εἰς ἐν τῇ ἀληθείᾳ· Ἰνδαλμα,
 κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (18)· διὰ τοῦτο καὶ ἡ
 ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ ἀπλότης ἔργα
 λέγονται αὐτοῦ παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαξίμῳ. Ἐπεὶ δὲ περὶ
 αὐτὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖσθαι, ὡς ἐνέργεια· οὐσιωδῶς
 δὲ, ὅτι οὐ κατὰ μετοχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐ-
 τοῦ, δεῖκνυσι ταῦτα ὅντα τὴν Θεὸν, σοφίαν, ἀγ-
 νότητα, ζωὴν, καὶ τὰλλα μονεῖδῶς καὶ ἐνιαλῶς.

secundum participationem, sed secundum essentiam suam, ostendit Deum hæc esse, sapientiam, bonitatem, vitam, et cetera, uniformiter et unite.

Ὅτι αἱ λεγόμεναι μετοχαὶ τοῦ Θεοῦ, αἱ μὲν εἰσι
 φυσικαὶ, αἱ κτισταὶ εἰσιν· αἱ δὲ παραδειγματικαὶ
 καὶ οἷον τεχνικαὶ, αἱ εἰσιν αὐτῷ· καὶ αὗται εἰσιν
 ἄκτιστοι· ὅς ἔχει ὡς ἑαυτὸν ἔχων. Καὶ αἱ φυσικαὶ
 αὗται μετοχαὶ παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαξίμῳ τοῦ Θεοῦ
 ἔργα λέγονται οὐκ ἡργημένα χρονικῶς· οὐχ ὅτι πᾶσα
 ζωὴ ἐν αὐτῷ οὐσιωδῶς ὑπάρχει, εἴτ' οὖν πραγματι-
 κῶς· φυσικῇ καὶ ἀλογος, καὶ λογικῇ καὶ νοερά καθ'
 αὐτὴν· ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον, διὰ τοὺς ἐν τῷ
 Θεῷ ἀνάρχους αὐτῶν λόγους, οἱ οὐδέποτε ἤρξαντο ἐν
 αὐτῷ· ἀλλ', ὡς εἴρηται, ἔχει αὐτοὺς, ὡς ἑαυτὸν
 ἔχον· καὶ ὥσπερ αἱ ἐν ἡμῖν ζῶσι καὶ ἀπλόητες
 καὶ ἀπειρία ἀναρχοὶ λέγονται διὰ τοὺς ἐν τῷ Θεῷ
 ἀάρχους αὐτῶν λόγους, οὕτως· ἡ ἐν τῷ Θεῷ ζωὴ
 καὶ ἀπλότης καὶ ἀπειρία καὶ ἀθανασία περὶ τὸν
 Θεὸν οὐσιωδῶς λέγονται διὰ τὰ περὶ αὐτὸν, ἡγουν
 τὰς φυσικὰς μετοχὰς· ἀπ' ὧν ἄπερ ἐστὶν αὐτὸς, ὅς
 περὶ αὐτὸν νοοῦμεν, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἡμετέρου
 νοῦ. Καὶ οὕα ἀνάγκη τὸν τρόπον τοῦ ἡμετέρου νοῦ
 ἀποδεῖναι τῷ Θεῷ· οὐδὲ γὰρ τῷ λίθῳ ἀποδιδάμεν
 τὴν αὐλήν, εἰ καὶ ἄλλω; αὐτὸν νοοῦμεν.

modum intellectus nostri tribuimus Deo. Nam nec
 immaterialiter intelligimus.

Ἐπεὶ τε ὅλλον καὶ τὴν ἐν ἡμῖν θεότητα κτιστὴν
 εἶναι. Εἰ γὰρ εἰσι πολλοὶ θεοὶ καὶ κύριοι, ὡς φησὶ
 Πάβλος, παρὰ τὴν ἑνα πρῶτον φύσει Θεὸν καὶ Κύ-
 ριον, ὅλλον καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς θεότητα οἰκείαν αὐ-
 τοῖς εἶναι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τελειότητα,
 καὶ οἷον ποιότητα καὶ ἔξιν παρὰ Θεοῦ δεδιωρημένην,
 διὰ σύστασιν καὶ τελειότητα τῆς λογικῆς φύσεως,
 καὶ τὴν πρὸς τὴν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν
 ἐμπέριαν. Δῶρον γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς δέδωκε τοῦ θεοῦ-
 σθαι δύνασθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι, καὶ αὐτῷ κατὰ μέ-
 ρησιν προσεγγίσειν· *Γίνεσθε γάρ, φησὶν, οἰκτιρ-
 μονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὁμῶν ὁ οὐράνιος· καὶ, Γίνε-
 σθε μιμηταὶ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά· ὅπερ
 οἶνετε τὸ σπέρμα ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἀνεφύτευ-*

A participantia, velut arte facta, exemplaris causa se-
 cundum ejus similitudinem producta, aliaque ratione
 idem ac ipse nomen sortita. Ac quia Deus, non
 alia bonitate quæ in ipso est et immortalitate et sa-
 pientia vel noscitur, vel nominatur, sed ab illis quæ
 in nobis sunt, quæ et circa ipsum dicuntur, velut
 circa nos esse dicuntur nostra prædia atque op-
 era, sive effectus vocare libeat, sive actiones, ἐν-
 σπ-
 γολας. Non enim ex suis ipsius, sed ex his quæ sunt
 circa ipsum, aliam ex alio colligentes repræsentationem,
 in unum aliquod evadimus exile veritatis si-
 mulacrum, ut auctor est Gregorius Theologus; id-
 circo etiam ejus bonitas et sapientia et simplicitas,
 illius effectus dicuntur a sancto Maximo. Præterea
 vero circa ipsum essentialiter considerari, ut ope-
 rationes seu actus; essentialiter vero, quia non

B rationes seu actus; essentialiter vero, quia non

Proinde, quæ dicuntur Dei participationes, aliæ
 quidem sunt naturales, quæ sunt creatæ; aliæ ve-
 ro exemplares ac velut artificiales, quæ sunt ipse;
 et hæc sunt increatæ: habetque illas Deus, ut qui
 ipse se habeat. Atque naturales hæc participationes,
 Dei opera dicuntur a sancto Maximo, non cœpta
 in tempore; non quod omnis vita essentialiter in
 illo existat, sive realiter; ipsa minimum secundum
 se vegetabilis et rationis experta, et rationalis et in-
 telligens; sed secundum suam rationem, propter
 suas in Deo principii expertas rationes, quæ in co-
 nunquam cœperunt; sed, ut dictum est, illas habet
 ut qui ipse se habeat. Et sicut quæ in nobis sunt
 vitæ et simplicitates et infinitates principii expertæ
 dicuntur, propter principii expertes eorum in Deo
 rationes; sic quæ in Deo est vita et simplicitas et
 infinitas et immortalitas, circa Deum essentialiter
 dicuntur propter id quod est circa ipsum (naturales
 scilicet participationes), ex quibus est, ut ea quæ
 ipse est, quasi circa ipsum intelligamus, secundum
 modum nostrum intelligendi. Nec necesse est, ut
 lapidi tribuamus immaterialitatem, tametsi eum

Præterea liquet, quæ in nobis est, deitatem crea-
 tam esse. Si enim sunt dii multi et domini, ut a t
 Paulus; præter unum primum natura Deum et Do-
 minum, manifestum est etiam eorum deitatem illis
 propriam perfectionem esse, secundum magis et mi-
 nus, ac velut qualitatem, habitumque Dei numero
 acceptum, ad constitutionem ac perfectionem natu-
 ræ utentis ratione, imaginisque ac similitudinis
 accuratam rationem seu expressionem. Tribuit
 enim Deus nobis donum, quo dii ac boni fieri pos-
 sunt, eique per imitationem accedere: *Estote enim,
 inquit, misericordes, sicut Pater vester celestis*⁴¹;
 et, *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi*⁴². Do-
 numque illud vult semen quoddam nostræ ad eum

⁴¹ 1 Cor. viii, 5. ⁴² Luc. vi, 36. ⁴³ Ephes. v, 1.

(1b) Oral. 33 et 42.

reformationis, mentibus nostris rerum Auctor insertus, qui ad imaginem ac similitudinem suam nos condidit; et quæ in nobis congenitum principium, quo dii bonique efficiamur; ac primum inter Dei dona dicitur, ut quod multorum in nobis honorum, dummodo velimus, existat principium. Bonorum enim quæ in nobis a Deo sunt, similitudo primum beato Dionysio ponitur, cui similitudini ipsique similitudini, ipsisque similibus, sive etiam imitantibus, donumque ipsum participantibus, Deum eminere, idem ait, ac prorsus omni quæ dicatur, participationi. Quemadmodum enim superessentialis dicitur, super essentialiam omnem creatam, non quod ipse suæ ipsius essentiali emineat: sic et supra principium et supra Deum, supraque bonitatis et supra deitatis principium, velut supra omne principium et causam nostræ quovis modo perfectionis; ac supra omnes dono gratiæ deos, supraque omnem eorum deitatem, omneque donum et gratiam quæ nobis competit, exque nostris ratione existit.

Occasio igitur seu ratio et donum, ut dii bonique evadere possimus, θεαρχία dictum est, et ἀγαθαρχία (deitatis scilicet ac bonitatis principium), sequiturque deitatis hoc principium, cœvum nobis esse, ac propterea creatum, habitumque ab omnium Deo, animo nostro inditum; abusu quidem principium immediate efficiens; quemadmodum etiam timor initialis dictus est principium dilectionis ad Deum; proprie vero, formale, naturæ nostræ utenti ratione competens ad perfectionem suam nanciscendam. Sicque adeo Deus deitatis ac bonitatis principium efficiens est: auctore enim Dionysio: *Forma est in iis quæ forma carent, ut formæ principium*; quod vero in nobis deitatis ac bonitatis principium dicitur, formale principium est, quo dii et boni sumus. Hujc autem Deus eminet, velut qui formæ expers sit in formis, ac forma superior. Quamobrem etiam Deus, ex his ut creatis, tanquam eorum auctor, affirmate laudatur; deque eo rursus, velut qui illis emineat, ea negantur. Merito igitur deitas hæc etiam donum appellata est, quo dii bonique efficiamur, Dionysio, Epistola ad Caium, monachum, rogantem: *Quomodo qui est supra omnia, etiam supra principium deitatis et bonitatis sit.* Cui respondens, ait: *Si divinitatem et bonitatem intelligas rem ipsam bonifici et deifici denique quod deificamur et boni efficiamur, et quæ sequuntur.*

Secundum illud igitur, secundum quod aliquid tale redditur, secundum hoc et specificatur, eique cœvum est quod specificatur, illique tum proprium tum ex ejus ratione ac proportionalitate, atque hæc imitatio est. Deique illa imitatio, ejus muneris vi, quo nullum a Deo nobis majus donum est, qua Deo similes, ut dictum est, quoad licet, accurate efficiamur, forma vocatur ac species, his, qui imitantur, et ad illam se habent, prout imitantur; quanquam ipsa hæc imitatio, quatenus intentum illi exemplar non assequitur, imitatio inimitabilis, et ipsa magis

σεν ὁ Δημιουργὸς τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναπλάσεως, καὶ εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν δημιουργήσας ἡμᾶς· καὶ ἔστιν ἡμῖν σύμφυτος ἀρχὴ τοῦτο τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι· ὃ καὶ πρῶτον τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν λέγεται, ὡς ἀρχὴ πολλῶν ἀγαθῶν ἡμῖν, εἰ βουλοίμεθα, γινόμενον. Τὴν γὰρ ὁμοίωσιν τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν τὴν πρῶτον ὁ θεὸς Διονύσιος φησὶν, ἥστινος ὁμοιότητος καὶ αὐτομοιότητος, καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοιουμένων, ἢ καὶ μιμουμένων, καὶ αὐτοῦ τοῦ δώρου μετεχόντων, ὃ αὐτὸς ὑπερκεῖσθαι λέγει τὸν Θεόν, καὶ ἕλως πάσης μετοχῆς εἶναι λεγομένης. Ὡς περ γὰρ ὑπερούσιος λέγεται ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν δημιουργηθείσαν, οὐχ ὅτι αὐτὸς τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ὑπέρκειται, οὕτω καὶ ὑπὲρ ἀρχίος καὶ ὑπέρθεος, καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς ὁπωσούν ἡμῶν τελειότητος, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς χάριτι θεοῦ, καὶ ὑπὲρ τὴν κατ' αὐτοὺς θεότητα, καὶ πᾶσαν δωρεάν καὶ χάριν προσήκουσαν καὶ ἀνάλογον ἡμῖν.

Ἡ τοίνυν ἀφορμὴ καὶ τὸ δῶρον τοῦ θεοῦσθαι δύνασθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι θεαρχία εἰρηται καὶ ἀγαθαρχία· καὶ ἔπεται ταύτην τὴν θεαρχίαν σύγχρονον εἶναι ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο κτιστὴν, καὶ ἔξιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, παρὰ τοῦ τῶν ὁλῶν Θεοῦ ἐγγινόμενῃ· καταχρηστικῶς μὲν ἀρχὴν ποιητικὴν οὖσαν προσεχῶς· ὥς περ καὶ ἀρχὴ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ὁ στοιχειωτικὸς εἰρηται φόβος· κυρίως δὲ εἰδικὴν, προσήκουσαν τῇ λογικῇ ἡμῶν φύσει πρὸς τελείωσιν αὐτῆς, ὡς εἶναι μὲν τὸν Θεὸν θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν ποιητικὴν· Ἔστι γὰρ, φησὶν ὁ Διονύσιος, εἶδος ἐν τοῖς ἀνείθεοις, ὡς εἰδωλῶν· τὴν δὲ ἐν ἡμῖν θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν εἰδικὴν ἀρχὴν, ἣ ἔσμεν θεοὶ καὶ ἀγαθοὶ· ὑπὲρ ταύτην δὲ τὸν Θεόν, ὡς ἀνείθεον ἐν τοῖς εἰθεοῖς, ὡς ὑπὲρ εἶδος· δὲ καὶ ἀπὸ τούτων, ὡς ἀπὸ κτιστῶν, καταφάσκειται ὁ Θεὸς ὡς αἰτίος αὐτῶν· καὶ πάλιν αὐτοῦ ἀποφασκονται, ὡς ὑπὲρ ταῦτα ὄντος. Εἰκότως· ἀρχὴ ἡ θεότης αὐτῆ καὶ δῶρον εἰρηται τῷ ἀγίῳ, καθ' ὃ θεοῦμεθα καὶ ἀγαθυνόμεθα, ἐν τοῖς πρὸς Γάτων τὴν θεραπευτὴν, ἐρωτῶντα, Πῶς ὁ πάντων ἐπέκειρα καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν ἐστίν. Ὁ ἀποκρινόμενος, φησὶν, Εἰ θεότητα καὶ ἀγαθότητα τοῖς αὐτοῦ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ θεοποιοῦ δώρου, καθὼ θεοῦμε καὶ ἀγαθυνόμεθα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Κατ' ἐκείνη οὖν, καθ' ὃ γίνεται τι τοῖονδε, κατὰ τοῦτο καὶ εἰδοποιεῖται, καὶ σύγχρονόν ἐστι τῷ εἰδοποιούμενῳ, ἀπαιτὸν τε καὶ ἀνάλογον αὐτῷ· καὶ αὐτὴ ἡ μέμνησις, καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν μέλημα, δι' οὗτινος δῶρον μεζάνος ὄντος ἡμῖν τασὼν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν, ὡς εἰρηται, ἐμφερεῖς τῷ Θεῷ γινόμεθα, κατὰ τὸ δυνατόν, εἶδος λέγεται τοῖς μιμουμένοις· καὶ πρὸς τοῦτο καθὼ μιμούνται πεφύκασι· καὶ μένεται καὶ τὸ μέλημα τοῦτο, ὡς μὴ διανοούμενον, οὐ ἐφίεται ἀρχετύπου, ἀμύμητον μέλημα εἰρηται τῷ μεγάλῳ Διονυσίῳ· ἔχον μέλημα μὴ μιμῆσθαι οὕτω

δυνάμειον· Καὶ γὰρ ἡ ἐνέργεια μιμεῖται μὲν τὴν οὐσίαν, οὐ δύναται δὲ ἐφικέσθαι πρὸς μίμησιν ἄλλο ἢ τὰ κτίσματα. Διὸ καὶ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν ἐπέκεινα. Ἐπῆγει γοῦν, *Καθ' ὃ ἀμίμητος (19) καὶ ἀσχετος ἐπερέχει τῶν μιμήσεων καὶ τῶν σχέσεων, καὶ τῶν μιμουμένων καὶ μετεχόντων.*

Ἄλλὰ καὶ θεοποιὸν εἴρηται αὐτὸ τὸ μίμημα, ἢ ὅτι κατὰ τοῦτο πεποιώμεθα οἱ κατὰ χάριν Θεοί, καὶ τὸ κατ' ὁμοίωσιν ἀποσώζοντες· ἢ ὅτι πρὸς τὸ τοιοῦτους εἶναι ἀφορμὴ ἐστίν· ὥσπερ καὶ τὸ θεῖον βάπτισμα προσεχῶς θεοποιὸν εἴρηται δῶρον, καὶ χειρουργικὰ φῶτα τὰ τῆς Γραφῆς λόγια, ὁ Διονύσιος φησίν.

Εἰ τοίνυν ἡ *θεαρχία* καὶ *αγαθαρχία* μίμησις ἐστὶ τῶν μιμουμένων τὸν Θεόν, καὶ μετοχὴ τῶν μετεχόντων ἐκ μιμήσεως ἐγγινομένη, ὣν ὁ Θεὸς ἀπάντων ὑπέρκειται, δῆλον ὅτι ἐστὶ κτιστὴ. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Βασίλειον (20), *Τὰ μετὰ Θεὸν κτίσματα, καὶ ἐμόδουλα ἡμῖν, κἄν ἄλλα ἄλλως προτετιμημένα τυγχάνῃ.*

Ἐτι ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται εἶναι καὶ τὸ τῆς προνοητικῆς δυνάμειος· *δνομα* δμῶνυμον. Ἔστι μὲν γὰρ προνοητικὴ δύναμις ὁ Θεός, ὥσπερ καὶ δημιουργικὴ, τῶν ὅλων οὐσία καὶ δύναμις· εἰς δὲ καὶ αἱ ῥηθιδαίαι προνοητικαὶ δυνάμεις ὑποστάσαι ἐκ Θεοῦ, τὰς φυσικὰς· λέγω μεθέξεις, καὶ ὅσα ὁ Θεὸς Μάξιμος (21) συνεκτικὰ καὶ φρουρητικὰ τῶν ὄντων εἶπε· τὰ συνορυσσόμενα καὶ εἰδοποιὰ ἐκείτοις, καὶ οἰκεία· ὣν ἀραιρεθέντων, τὰ μετέχοντα τῆς οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν τάξεως διαπεσσεύεται. Καίτοι γε καὶ τὸν αἶρα μέθεξιν ἡγήσαντο, εἰς ἀναπνοὰς ἡμῖν πρὸς τὸ ζῆν ἐκχευόμενον. Καὶ τὰς αἰσθησεις προνοητικὰς καὶ σωτικὰς δυνάμεις τῶν ἐν ἡμῖν καταλαμβάνομεν· καὶ τὴν λατρικὴν καὶ νομοθετικὴν, καὶ ὅλως πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην καὶ τέχνην.

Ἐτι δὲ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν φόβον, καὶ τὰλλα ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καθ' ἑαυτὴν ἀπορῇ τῷ ἀνθρώπῳ χαρίζεμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν τῶν χρειτόνων ἐπίδοσιν· εἴτε πνεῦμα σοφίας, εἴτε πνεῦμα ἐπιστήμης καὶ ισχύος, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι προνοητικὰς δυνάμεις προσελλυθῆς ἡμῖν ἐκ Θεοῦ ἀποφανόμενος.

Ὡς δὲ καὶ πρότερον λέγεται μὲν αὐτὸ ὁ προνοούμενος Θεός· ἔστι δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἁγίους, Μάξιμόν τε καὶ Δαμασκηνόν, ἢ ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινόμενη ἐπιμέλεια· καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἐλ-

Dionysio dicta est; id est, imitatio, quæ rem ipsam imitari satis nequeat. Virtus namque seu actio imitatur quidem ipsa essentiam, non tamen potest præter creaturas imitando aliud assequi; hincque adeo est, ut Deus illis emineat. Denique subdit: *Quatenus is qui inimitabilis omnique solutus habitu est et absolutus, imitationibus et habitibus, hisque quæ imitantur et quæ participant, antecellit.*

Sed et deificæ dicta est hæc imitatio, vel quod secundum eam imbuti sumus, qui per gratiam dii sumus, ac similitudinem incolumem servamus; vel quod causa est atque ratio ut tales evadamus. Quemadmodum etiam divinum baptismum deificum donum continue appellatum est, vocatque Dionysius deifica lumina Scripturæ oracula.

Siquidem igitur divinitatis bonitatisque principium imitatio est, eorum quæ Deum imitantur, et participatio eorum quæ participant ex imitatione obveniens, quibus omnibus Deus eminet, palam est illud creatum esse. Nam ut auctor est magnus Basiliius: *Quæ a Deo secunda sunt, creaturæ sunt, et nobis conserva, tametsi alia aliis præstantiora ac nobiliora sint.*

Præterea ex dictis liquet, etiam Providentiæ nomen, ex illis esse, quæ sub una voce, multa diversaque significant. Est enim Deus, uti creationis, sic et providentiæ vis, universorum substantia ac virtus. Sunt et quas dicebam providentiæ vires, ex Deo existentes, naturales scilicet proprietates; ac quæcumque beatus Maximus dixit res conservare eisque incolumitatem præstare; consubstantiata scilicet rebus singulis et specificantia, illisque propria; quibus sublati, quæ participant a proprio et naturali decident ordine. Atqui etiam aer participatio censendus est, sic nobis ad respirandum quo vitam conserveamus, affusus. Sed et sensus providentiæ vires intelligimus, iisque quæ nobis insunt incolumitatem præstantes; medicinam item et jurisprudentiam, omnemque prorsus virtutem et scientiam et artem.

Ad hæc et Dei timorem, aliaque, cum mens humana dirigente et consilio atque motore egeat, homini a Deo concessa; sive Spiritum sapientiæ dicas, sive scientiæ et fortitudinis, ac quæ ejus generis sunt, non erraveris, qui Providentiæ vires nobis a Deo provenientes, hæc pronunties.

Quia vero Providentiæ dicitur is quoque qui providet, Deus, estque etiam providentiæ, auctori-bus sancto Maximo ac sancto Damasceno, quæ a Deo cura rebus impenditur; atque magnus

¹⁹ Psal. xi. 1.

(19) *Καθ' ὃν ὁ ἀμίμητος*. Etiam noster S. Hilarii articulum habet, ut et Salinas noster: longiusque elegantius est, τὸ ἀσχετος, quod reddit Cord. approbatque Lauselius, *incomprehensibilis*, mihi nō problem, obstant, sequens vox σχέσεων, unde Deus dictus ἀσχετος, Maximi, et Pachymerae expo-

sitionis consensus. Est ergo ἀσχετος, qui nullo habitu, seu habitudine vel necessitudine tenetur: nulla denique forma prælitus est quæ non sit ipse simplicissimus Deus, in sequē omnino absolutus.

(20) Ad Amphilocho. *De Spiritu sancto.*

(21) *De charitate* centuria 3.

Athanasius Oratione adversus Graecos : *Ex eo quod Deus Verbum homo factus est. universorum providentiam innovuisse, ac qui eam subministraret atque illius auctor, ipsum Deum Verbum: quodque jam dictas participationes, quas mens ex illis quæ participant subtili cogitatu dividens, singulas ipsum aliquid vocat, rebus creatis accenseri paucis sermo ostendit. Idcirco merito aiebant, divinus quidem Maximus : Deum, cunctis iis quæ participant et quæ participantur infinitis infinite eminere; divinus vero Dionysius, ipse a seipso dubium ac quæstionem solvens, quid, ipsam divinitatem regnumque et dominatorem et deitatem existimet; quidve ipsi vellet nomen duplicatio; puta, cur dicatur Deus ipsa sanctitas ipsarum sanctitatum, ipsaque divinitas ipsarum divinitatum aliaque, solutionem subiungit. Quid nimirum : Quanto præstant, iis quæ non sunt ea quæ sunt sancta, vel divina, vel dominantia, vel regia; ac rursus, ipsæ participationes, ipsis participantibus; tanto rebus omnibus est sublimior, qui est super omnia, cunctisque participantibus et iis quæ participari possunt imparticipabilis.*

Enimvero, si ea quæ sancto Dionysio primo entia vocantur, in Deo subsisterent, essentque increata, et quæ hoc quod est esse differrent, haudquaquam Deus una res atque unum ens communi omnium calculo haberetur: nisi forte ejusmodi unum, ut sunt ea quæ ex multis, unius participatione, unum sunt; nec sane Deus eorum conditor diceretur, aut ea produxisse; at neque aliorum quidpiam antiquius illis diceretur: proque generum ac specierum indole particularius universaliusque in eis cerneretur; nam quod habet aliquid se antiquius, neque increatum est, neque æternum. Sic enim idem doctor ait : *Primum donum ipsius esse, cum ipsa supraquam bonitas producat, merito ab antiquiore et prima participationum laudatur. Non itaque de illis diceretur, quod et ipsa esse participant. Nam quod primo est, id nullius participes est. Sic enim ipse ait : Etenim principia sunt, et primo sunt, et sum principia sunt. Et si viventium, quatenus vivunt, principium dicere ipsam vitam: similitumque, quatenus similia sunt, ipsam similitudinem: et copulatorum, quatenus coputata sunt, ipsam copulationem: et ordinatorum, quatenus ordinata sunt, ipsam ordinationem: et similiter in aliis, quacunque hoc aut illud, aut utrumque aut multa participando, vel hoc vel illud, vel utrumque aut multa dicuntur, ipsas participationes, easmet primum esse participare invenies, et quod sunt, primum esse; tumque hujus aut illius principia esse; et quod esse participant, et esse et participari. Non diceret sanctus Maximus in suis ad eum locum Scholiis : Re-*

λέγων φησί, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ λόγου ἢ τῶν πάντων ἐννέωσθη πρόνοια, καὶ ὁ ταύτης χορηγὸς καὶ δημιουργὸς, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος· καὶ ἐπεὶ τὰς εἰρημένας μετοχὰς, ἃς ὁ νοῦς ἐκ τῶν μετεχόντων ἐπινοεῖ διαιρῶν, αὐτὸς ἐκαστον καλεῖ, συντεταγμένας τοῖς κλίμασι ὁ λόγος διὰ βραχέων ἰδειξ· διὰ τοῦτο εἰκίτως ὁ μὲν θεὸς Μάξιμος ἔλεγε, Πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μετεχομένων ἀπειράκις ἀπειρώς ὁ θεὸς ὑπερεξήρητος· ὁ δὲ θεὸς Διονύσιος (22), αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ λύων τὴν ἀπορίαν, τί σέεται αὐτοαγαθότητα καὶ βασιλεῖαν καὶ κυριότητα, καὶ θεότητα, καὶ τί βούλεται αὐτῷ ὁ τῶν ὀνομάτων διπλασιασμός· οἷον, διὰ τί λέγεται ὁ θεὸς αὐτοαγίότης αὐτοαγιότητων, καὶ αὐτοθεότης αὐτοθεότητων, καὶ ἅλλα· ἐπάγει λύειν, Ὅτι καθόσον ὑπερέχουσι τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἄγρια, ἢ θεῖα, ἢ κύρια, ἢ βασιλικά, καὶ αὐτῶν αὐτομετεχόντων αἱ αὐτομετοχαὶ, κατὰ τοσοῦτον ὑπερέδρυνται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν (23) ὁ ἀμέθεκτος αἰετός.

Ἀλλὰ μὲν, εἰ τὰ παρὰ τῷ ἁγίῳ Διονυσίῳ (24) λεγόμενα πρώτως ὄντα ἐν τῷ Θεῷ ὀφίσταντο, καὶ ἄκτιστα ἦσαν κατὰ τὸ εἶναι διαφέροντα, οὐκ ἂν ὁ θεὸς ἐν πράγματι καὶ ἐν ὄντι πάντων ὁμολογεῖτο· εἰ μήπου τοιοῦτον ἐν, ὡς τὰ ἐκ τῶν πολλῶν ἐν, τῇ τοῦ ἐνὸς μετοχῇ· οὐδὲ γε δημιουργὸς αὐτῶν ὁ θεὸς ἔλεγεν· ἂν, οὐδὲ παραγωγέως· εἰ γὰρ τὰ ἐν ἑαυτῷ αὐτὸς ἐστιν, ἔσται καὶ ἑαυτοῦ δημιουργός· οὐδὲ γε πρεσβύτερον τούτων οὐδὲν τῶν ἄλλων ἔλεγεν· καὶ τὸ μερικώτερον τὸ καὶ τὸ καθολικώτερον ἐν τούτοις ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὴν τῶν γενῶν τε καὶ εἰδῶν φύσιν· ὁ γὰρ ἔχει τι πρεσβύτερον ἑαυτοῦ, οὔτε ἄκτιστον οὔτε ἀίδιον. Οὕτω γὰρ ὁ αὐτὸς διδάσκαλος φησὶ (25), Πρώτην τὴν τοῦ αὐτοεῖναι δωρεάν ἢ αὐτοπεραγαθότης προβαλλομένην, τῇ πρεσβυτέρᾳ καὶ πρώτῃ τῶν μετοχῶν ὑμνεῖται. Οὐκ ἂν ἔλεγεν παρὰ αὐτῶν ὅτι καὶ αὐτὰ τοῦ εἶναι μετέχει. Τὸ γὰρ πρώτως ὄν οὐ μετέχει τινός. Οὕτω γὰρ αὐτὸς φησὶ (26), Καὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ εἰσι, καὶ πρῶτον εἰσιν, εἰτα ἀρχαὶ εἰσι. Καὶ εἰ βούλει τῶν ζώντων, ὡς ζώντων, ἀρχὴν φάναι τὴν αὐτοζωήν· καὶ τῶν ἐμολῶν, ὡς ἐμολῶν, τὴν αὐτοομοιότητα· καὶ τῶν ἡνωμένων, ὡς ἡνωμένων, τὴν αὐτοένωσιν· καὶ τῶν τεταγμένων, ὡς τεταγμένων, τὴν αὐτοτάξιν· καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τοῦδε, ἢ τοῦδε μετέχοντα, ἢ ἀμφοτέρων ἢ πολλῶν, ἢ τοῦδε ἢ τοῦδε, ἢ ἀμφοτέρων, ἢ πολλῶν λέγεται, τὰς αὐτομετοχὰς εὐρήσεις τοῦ εἶναι πρῶτον αὐτὰς μετεχούσας· καὶ τῷ εἶναι πρῶτον μὲν οὐσας· ἔπειτα τοῦδε ἢ τοῦδε ἀρχὰς οὐσας· καὶ τῷ μετέχειν τοῦ εἶναι, καὶ οὐσας καὶ μετεχομένας. Οὐκ ἂν ἔλεγεν παρὰ

(22) De divin. nom.

(23) Πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν. Reliqui habent, καὶ τῶν μετοχῶν. Sed perinde est. Omisit Lauselius in vers. dum reddit, eaque omnia quæ participant (superat) auctor qui communicari non potest. Paulotamen felicior Corderio qui τὸ, τῶν

μετεχόντων καὶ τῶν μετοχῶν, jungit voci, ὁ αἰετός, non voci ὑπερέδρυνται, dum reddit, ei omnia participantium et participationum auctor.

(24) De divin. nom. c. 2, § 6.

(25) Ibid. c. 5, § 6.

(26) Ibid. § 5.

τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἐν τοῖς ἐπὶ τούτοις Σχολοῖς. *A*rum autem principia intellige, quæ primo in creatione sunt producta: nec quod ea quæ sunt, hæc participant; pro sua necessitudine. Quod enim est pro necessitudine ac convenientior, hoc significat quod est naturale.

Οὐ μὴν οὐδὲ τοῦτ' ἂν ἐλέγετο περὶ αὐτῶν τῶ μακρίφ Διονυσίου (27), ὡς εἶν ταῦτα ἐν τοῖς οὖσιν ἀρχηγικώτερα· καὶ ὅτι οὐ κυρίως πρῶτως ὄντα λέγεται· ἐπάγει γὰρ οὕτως, *E*l δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἀξιοῖ Κλήμης πρὸς τι παραδείγματα λέγεσθαι τὰ ἐν τοῖς οὖσιν ἀρχηγικώτερα, πρῶσι μὲν οὐ διὰ κυρίως καὶ παντελῶν καὶ ἀπλῶν ὀνομάτων ὁ λόγος αὐτῷ· συγγωροῦντας δὲ καὶ τοῦτο ὀρθῶς λέγεσθαι, τῆς θεολογίας μνημονευτῶν φασκεῖν, ὅτι, « Οὐ παρέδειξά σοι τοῦ πορεύεσθαι (28) ἐπίσω αὐτῶν, ὁ δὲ τῆς διὰ τῆς τοῦτον ἀναλογικῆς γνώσεως ἐπὶ τὴν πάντων αἰτίαν, ὡς ὁλόν τε, ἀναχθώμεθ. Ὅρα ὅτι σαφῶς ἐν τούτοις ὁ ἅγιος θεοῦ βούλεται ὡς οὐ δεῖ τούτων ἐπίσω πορεύεσθαι, καὶ προσκυεῖν ὡς ἀκτίστα· εἰκόνες γὰρ εἰσι καὶ ὁμοιώματα τῶν πρῶτως ὄντων παραδειγμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἐστὶν αὐτός· ἔχει γὰρ ταῦτα, ὡς αὐτὸν ἔχων, καὶ ἐνὼν αὐτοῖς· οὐχ ἕτερα παρ' αὐτόν· δι' ὧν ὁμοιωμάτων δῆτα καὶ εἰκόνων ἐπὶ τὴν πρῶτην αἰτίαν ἀναλογικῶς ἀναγόμεθα. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα ἀκτίστα ἦσαν, καὶ παραδείγματα ἂν ἐκαλοῦντο, καὶ ἀπλῶς καὶ κυρίως· πρῶτως ὄντα ἐλέγοντο. Τὸ δὲ μέλλον, εἴπερ ταῦτα ὧν ὁ θεὸς ὑπερέχει τοσοῦτον, ἐν τῷ θεῷ εἰσι καὶ ἀκτίστα, λείπεται εἶναι ἐν τῷ θεῷ, ὡς βεβαιόειν οἱ νεοὶ θεολόγοι, τὰ μῆτα ὄντα, καὶ μῆτα ἀγία, ἡ κύρια, ἡ βασιλική· καὶ ἔξει ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ Πατρὸς; τὰ ἐν αὐτῇ φυσικὰ, ὡς ἂν πρὸς μὴ ὄν, ὃ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, καὶ ὡς ἅγιον πρὸς μὴ ἁγία. Ἀλλ' οὐδ' ἂν αὐτοῖς ὁ διάβολος εἰποι εἶναι ἐν τῷ θεῷ μὴ ἅγιον, μὴδὲ κύριον, μὴδὲ βασιλικόν. Ἰσὺν γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ θεῷ βλασφημεῖν εἶναι τι ἐκείνου, καὶ δουλοπρεπὲς καὶ δοῦλον.

Ὅμως αὐτοὶ ἐν τοῖς εἰρημένους, τὸ τῆς θεότητος εὐρύντες· ὄνομα, καὶ τῆς αὐτοζωῆς, καὶ τὸ τῆς προ-

At neque hoc de illis diceretur a beato Dionysio: Esse hæc in eis quæ sunt, principaliora, nec proprie dici primo esse. Subdit enim: Si autem vult Clemens philosophus, exemplaria ad aliquid dici, quæ sunt in rebus principaliora: procedit quidem, cum sic loquitur, non per propria totalioque (ut sic dicam) et simplicia nomina. Sed si concedamus etiam hoc recte dici, oportet meminisse theologiæ, quæ ait: « Non ostendi illa tibi, ut eas post illa »; sed ut per horum quadam proportionem cognitionem ad omnium causam, quoad possumus, adducamur.

Vide palam in istis sanctum dicere, non esse eundem post illa, nec colenda esse ut increata. Imagines enim sunt et simulacra eorum, quæ primo sunt, exemplarium, quæ sunt Deus ipse. Habet enim hæc Deus, ut qui ipse seipsum habeat, et in eis sit, non quæ sint alia præter ipsum; per quæ simulacra et imagines, proportionem quadam ad primam causam provehimur. Verum si hæc quoque increata essent, utique etiam exemplaria vocarentur, omninoque ac proprie primo entia dicerentur. Quodque majus est: Si hæc, quibus Deus tantopere præcellit, in Deo sunt et sunt increata, reliquum est esse in Deo, ut asserunt novi theologi, quæ nec entia sint, nec sancta, aut divina vel regia; habebitur Dei Patris essentia in se naturalia, quæ comparentur velut ens et non ens (quod et illi sentitur) velutque sanctum et non sancta. At nec ipse diabolus dixerit, esse in Deo aliquid non sanctum, neque dominum neque regium. Perinde autem est, ac si quis blasphemia in Deo asserat esse quid immundum et servile et servum.

Ipsi nihilominus in iis quæ dicta sunt, inventio divinitatis nomine, ipsiusque vitæ, et virtutis pro-

²⁷ Exod. xxv, 40; Deut. xi, 25.

(27) Ibid. § 9.

(28) Οὐ παρέδειξά σοι αὐτὴν τοῦ πορεύεσθαι. Hoc Dionysius τῆς θεολογίας pronuntiatum adducit. Cord. Scripturæ vertit, existimatumque esse ipsum locum Exodi ii, ubi dicitur Mosi: « Ὅρα, ποιήσον κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοι· Vide, fac secundum exemplar (id est, modulum) quod tibi monstratum est: quasi sic sibi Dionysius indulsit ut Scripturæ verba mutaret, uti quandoque divino affatu apostoli fecere; putatque se rem habere ex Pachymere, ac quasi ille sic sentiat. Mihi nec illa similis nec theologia ipsa Scriptura est, vel ejus singularis aliquis locus, sed sacra doctrina, et quam vulgo dicimus theologiam, quæ documentum hoc ex Scriptura colligit: ex utroque scilicet loco margini ascripto: quorum altero dicat Deus, ostendisse se hæc Mosi quasi modulum faciendi operis: altero prohibeat ire post simulacra. Quod enim eundem sit ratio, quoad hoc, sensilium et intellectilium (quæ non sint ipsæ Dei νοήσεις καὶ θελήματα· Dei notions et voluntates seu decreta, ac proinde ipse Deus, sed quid perinde creatum, cui nobilior ordinis superioris sub Deo, quæ in unum

colendum et adorandum ex Scriptura accepimus), merito theologia, quod sic ostensa exemplaria ut ratio operis, quodque interdictum sit ire post simulacra, nec ipsa hæc exemplaria ostensa docent, ut eam post illa: id est, ut ea colamus. Sicque scite paraphrasi sua declarat Pachym. dum ait: Φησὶ τοίνυν ὁ Πατήρ, ὅτι: Εἰ κακίανος τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν ἐκάλεισ παραδείγματα (« Ὅρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοι »), ἀλλ' οὖν οὐκ εἰσὶ τοιαῦτα παραδείγματα νοητὰ καίνα, ὥστε καὶ προσκυνητὰ εἶναι, ὡς τὰ θεῖα θελήματα· ἀλλὰ καίνα ποιήματα εἰσι, καὶ ἔχομεν ἀκούειν καὶ περὶ αὐτῶν, καθὼς ὁ Μωϋσῆς περὶ τῶν αἰσθητῶν εἶπεν, ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. « Οὐ παρέδειξά σοι ταῦτα τοῦ πορεύεσθαι. » Alii itaque Pater, etsi etiam ille intellectilia sensilium exemplaria vocavit (« Vide enim, inquit, facies secundum exemplar quod tibi monstratum est »), non tamen intellectilia illa ejusmodi exemplaria sunt, quæ etiam adoranda sint, ut divinæ voluntates; sed sunt illa quoque creata, debemusque etiam de illis audire, quemadmodum Moyses, quasi ex Dei nomine, de sensilibus dixit: « Non ostendi tibi hæc ut ambules, » etc.

videntur, ac si quid ejusmodi alia aliaque ratione, ac si etiam humano more crassius dictum est, talibusque iisdem vocibus diversis nominum significationibus impediti, quæ jam dicta sunt, sanciverunt, sic a vera sanctorum mente abhorrentia, ac lumen tenebris adversatur: talibusque, quæ digna sint barathro concludentes, superioribus jam expositam suam fidem confirmarunt, nullam rationem habentes vel communium, exque majestate convenientium de Deo opiniorum, vel Scripturæ, vel etiam doctorum. Perque eundem modum omnes etiam quas usurparunt sanctorum auctoritates, in Tomo exposuerunt; velut est illud magni Athanasii dicentis: *Nomen Deus secundum est a natura*; nempe ne hic quoque intelligentes, cum nullum sit nomen vel definitio essentiam Dei, ac quod quid est esse, representans, cuncta nomina in secundis ex effectibus collecta, Deo tribuere, ex quibus sapientem, potentem, justum eum intelligimus. Idque adeo causæ est cur magnus Athanasius Dei nomen secundum dixerit; vel quia postea Deus appellatus est, hominibus ex nihilo in rerum naturam productis. Illi vero operationem, Dei nomine significatam, secundum ab essentia dicunt, quamquam theologi dicant: *Deus est sempiterna essentia, universorum opifex auctorque*; perinde abutentes perverseque detorquebant magni Basilii verba in *Constitutionum* libris, cum sit: *Est quoddam ordinis genus*; subditque: *In his igitur, priorem auctorem dicimus; secundam vero, quod est ab auctore*: non intelligentes, quod prius dicitur et secundum non inducere naturarum rerumque diversarum distinctionem, quando hæc non temporis ratione, sed ratione distinctæ æternitatis, et ejus quod est ab auctore, ipsiusque adeo omnis considerantur: uti res se habet in Deo et Patre, ac Filio, dictaque verba usurpasse Basilium, loquendo de ordine quem inter se habent divinæ personæ, Pater et Filius: non ut illis distinctionem essentiae et operationis seu virtutis, uti Palamas abusus est, significaret. Sin autem, eandem incommutabiliter essentiae ac operationis rationem concedant, uti se res habet in Patre et Filio, quorum una substantia est: tumque distinctionem, quæ est penes auctorem et id quod est ab auctore, fuerint: aut potius duorum alterum necesse erit, ut vel Patrem et Filium distinguant, distinctione penes essentiam et operationem, ut ipsi loquuntur: vel etiam operationem seu virtutem, essentiam et personam subsistentem Patrique et Filio et Spiritui sancto consubstantiali admittant.

Rursus, cum magnus Athanasius adversus Arianos dixerit: *Si velle circa ea quæ non sunt, Deo tribuunt, quidni id quod est voluntate superius, in Deo non agnoscunt? quodque sicut voluntati adversatur, quod est contra mentem et consilium, sic antecellit præterque voluntati, quod est secundum naturam*. Ex his concludunt, uti dictum est, secundam eandem consequentiam, divinam essentiam ad divinam se operationem habere. Itaque hic quoque non intellexerunt, idem respectu diversorum. quæ

νοητικῆς δυνάμεως, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ὁμωνύμως ἢ καὶ ἀνθρωπινώτερον εἰρημένον, καὶ ταῖς τοιαύταις ὁμωνυμίαις συμποδισθέντες, τὰ προειρημένα ἀπεφάναντο, ἃ πρὸς τὸν ἀληθινὸν νοῦν τῶν ἁγίων τοιοῦτον ἀπάρδει, ὅσον τὴ φῶς πρὸς τὸ σκότος ἀνίσχεται, καὶ διὰ τῶν τοιούτων, βαράθρον ἔβη συμπεράναντες, τὴν ἐαυτῶν προεκτεθείσαν ἐδεδείξαν πίστιν, μήτε τῶν κοινῶν καὶ ἀξιολόγων περὶ Θεοῦ ὑπολήψεων, μήτε τῆς Γραφῆς, μηδὲ τῶν διδασκάλων πεφροντικότες. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πάσας, αἷς τῶν ἁγίων ἐχρήσαντο ῥήσεις, ἐν τῷ Τόμῳ ἐξηγῆσαντο ὅσον ἐκεῖνο τὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, φήσαντος, *Τὸ Θεὸς ὄνομα δευτέρον ἐστὶ τῆς φύσεως*: ἀγνοήσαντες κἀνταῦθα ὡς ἐπεὶ οὐδὲν ἐστὶν ὄνομα ἢ ἕρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ τί εἶναι παραστατικόν, πάντα τὰ ὀνόματα κατὰ δευτέρον λόγον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων συνάγοντες, τῷ Θεῷ ἀνατίθεμεν ἢ ἐξ ὧν σοφὴν δυνατὴν, δίκαιον αὐτὸν καταλαμβάνομεν. Διὰ τοῦτο ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὸ Θεὸς ὄνομα δευτέρον εἰρῆκει ἢ ὅτι δευτέρον ὠνομάσθη Θεός, τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρὶχθέντων. Οἱ δὲ δευτέραν τὴν ἐνέργειαν ἀπὸ τοῦ Θεὸς ὀνόματος σημαυνομένην πρὸς τὴν οὐσίαν φασί, καίτοι τῶν θεολόγων λεγόντων, *Θεός ἐστὶν ἀόδιος οὐσία, δημιουργικὴ τῶν ὄλων*, προχωρῶμενοι διαστρόφως καὶ τοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, εἰρηκότες ἐν τοῖς Ἀντιρόητικαῖς, *Ἔστι τι τάξεως εἶδος*: καὶ ἐπαγαγόντες, *Ἐν τοῦτοις οὖν πρότερον τὸ αἰτιον λέγομεν· δευτέρον τὸ αἰτιατόν*: ἀγνοήσαντες ὅτι τὸ πρότερον καὶ τὸ δευτέρον οὐκ εἰσάγει φύσεων καὶ πραγμάτων ἐτέρων διαφορὰν, ὅτιν μὴ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴ αἰτίαν καὶ αἰτιατόν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τάξιν θεωρεῖται, ὥσπερ ἔχει ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς τάξεως, ἣν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα τὰ θεῖα πρόσωπα, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, τοῖς εἰρημένοις ἐχρήσατο· οὐ μὴν πρὸς διάκρισιν οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὡς ὁ Παλαμὶς παρεχρήσατο. Εἰ δὲ μὴ, ὅτωςαν τὴ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας, ὡς ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, μὴ οὐσίας αὐτοῖς οὐσίας· καὶ τότε τὴν κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατόν διάκρισιν ποιεῖτωσαν ἢ μᾶλλον ἀναγκασθῆσονται δοῦν θάτερον, ἢ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν διακρίνειν κατὰ τὴν τῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὡς αὐτοὶ φασιν, διάκρισιν ἢ καὶ τὴν ἐνέργειαν οὐσίαν καὶ πρόσωπον ὁμοιωτῶς, καὶ ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁμολογεῖν.

Πάλιν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου εἰρηκότες κατὰ Ἀρειανῶν, *Εἰ τὸ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ ὄντων διδάσκει τῷ Θεῷ, διὰ τί τὸ ὑπερχεῖμενον τῆς βουλῆσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; καὶ ὅτι ὥσπερ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρκειται καὶ προηγεῖται τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν*: ἐκ τούτων συμπεραίνουσιν, ὡς προελεγετο, ὡς κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν ἢ θεῖα οὐσία πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν ἔχει. Ἠγνώσαν οὖν κἀνταῦθα πρῶτον μὲν ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ἀποδείξει τῇ

πρὸς τὰ ἐξ αὐτοῦ διάφορα αἰτιατὰ διαφόρως λέγεται· πρὸς ταῦτα· ὥσπερ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς ἄνθρωπος, παροδευματικῶς εἰπεῖν, καὶ πατὴρ λέγεται, καὶ οἰκὸς καὶ στρατηγός, ἂν οὕτω τύχη, τῇ πρὸς τὰ αἰτιατὰ ἀποβλέψει· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸν υἱὸν λέγεται πατὴρ, ὡς φύσις καὶ εἶδος, καὶ αἷτις ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι· πρὸς δὲ τὰ ἄλλα αἷτις εἶναι λέγεται, ὡς ἐργίτης. Καὶ ὁ Θεὸς οὖν καὶ Πατὴρ, ὡς ἐν μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σαθραῖσθαι, πρὸς μὲν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς φύσις ἔχει, πρὸς δὲ τὰ κτίσματα, ὡς βούλησις ἢ θέλησις, μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος λέγεται· ἐπεὶ πρὸς τὰ δυνατὰ γενέσθαι, καὶ μὴ γενέσθαι, λέγω ὅσα τῆς βουλῆσεως ἢ θελήσεως εἴρηται, ἢ βούλησις αἰτία λέγεται. Καὶ ἐπεὶ ἡ μὲν φύσις αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν, ὥσπερ εἰς οὐκ εἶναι τέλος, τὰς δὲ πῦρ πῦρ γεννᾷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπον· τὰ δὲ τῆς θελήσεως ἡρητημένα πολλὰ καὶ διάφορά εἰσι· διὰ τοῦτο ὁ μὲν Πατὴρ αὐτὸν γέννησεν τὸν Υἱόν, καὶ προβάλλεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀνίρως καὶ ἀτελευτήτως· τὰ δὲ κτίσματα ὁ εἰς Θεός, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, ὡς μὴ βούλησις τὰ ἀποτελέσματα παράγει, κατὰ τὸν ὀρίσμενον τῇ αὐτοῦ βουλῇσιν κρίνον.

Δεύτερον αὐτοὺς διέλαθεν, ὅπερ οἱ θεολόγοι φασιν, ὅτι μείζον ἐστὶ τῷ Πατρὶ γεννήτορα εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ προβολέα Πνεύματος· ἢ δημιουργὸν τῆς κτίσεως. Καθόλου γὰρ ἐπὶ πάντων τὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ εἶδους τέλος τοῦ ἀπὸ τῆς τέχνης μείζον. Διὰ ταῦτα ἐπειδὴ οἱ Ἀρειανοὶ ποιητὴν μὲν καὶ τεχίτην ἔλεγον τὸν Θεόν καὶ Πατέρα, Πατέρα δὲ φύσει οὐδαμῶς, ὁ ἅγιος εἶπεν, ὅτι Εἰ τὸ ἔλατον τῇ ἀξίᾳ συγχωροῦσι, διὰ τί τὸ μείζον οὐ δίδωσι; Καὶ εἰ κατὰ βούλησιν αἷτιον ἡγοῦνται, διὰ τί τὸ τιμιώτερον τῇ ἀξίᾳ καὶ ὑπερκεῖμενον, τὸ κατὰ φύσιν, οὐκ ἀπονέμουςι τῷ Θεῷ; Ὡς γὰρ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τὸ μείζον καὶ ἔλαττον, οὕτω καὶ τοῖς ὀνόμασι, οἷς ταῦτα ὀνομάζονται, τιμιώτερα καὶ σεμνότερα ἄλλα ὀνομάτων ἡγοῦμεθα εἶναι.

Πάλιν τοῦ μεγάλου Βασιλεῦς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐρηκτός· οὕτως, Ὡς καὶ τὸ ῥόησις τῶν αἰώνων ἐπέκειρα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τοῦ Πνεύματος κατωτέρω· αὐτὰ ἐν τῷ Τόμῳ ἡγοῦνται τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκειρα προαιώνια εἶναι· τὰ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων ἀκτιστά, ὡς ἀνωτέρω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶπε· καὶ τοῦτων, ὡς εἴρηται, συμπεραίνουσι τὴν θέλαιν ἐνέργειαν κατωτέρω τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἡγνώσαν γὰρ ὅτι τοῦτο βούλεται ὁ ἅγιος, ὅτι οὐ μόνον τὰ δημιουργήματα ταῦτα τῷ Πνεύμα τὸ ἅγιον μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς Θεὸς εἷς, δεδημιούργηκεν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν τούτων πλεον· καὶ ἐτι εἶπερ οἶόν τε τῇ διανοίᾳ ἀνοδάντας καὶ ὑπὲρ αὐτοῦς τοὺς αἰῶνας, ὡς δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός, ἐπινοῆσαι δημιουργήματα καὶ ἀποτελέσματα, ὅσα ἂν ἡ φαντασία ὑποβάλῃ, καὶ ὑπὲρ ταῦτα ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ταῦτα πάντα δημιουργεῖν δύναται· Θεός γὰρ ἐστὶν ὁμοούσιος Πατρὶ καὶ Λόγῳ. Διὰ καὶ εἴρηκε, Ὡς καὶ τὸ ῥόησις τῶν αἰώνων ἐπέκειρα, καὶ τοῦτο ἐστὶ

A ex illo sunt tanquam effectus ex causa, per comparationem ad illa diversimode nominari. Quomodo unus ac idem homo (ut sub exemplo loquar) et pater dicitur, et ædificator, duxque et imperator, si res feral, per respectum ad effecta eaque quæ ex illo sunt: filii tamen ratione, pater dicitur, ut natura et genus, auctorque in eodem genere; aliorum vero ratione, causa dicitur et auctor velut artifex. Itaque Deus etiam et Pater (ut brevi sermone res magnas expendamus) ad Filium quidem et Spiritum quod spectat, ut natura se habet: quod vero ad creaturas attinet, ut voluntas et consilium una cum Filio et Spiritu dicitur. Voluntas namque causa dicitur, in iis quæ fieri contingit et non fieri: quæ nimirum sub voluntatem et consilium cadunt.

B Quodque natura ad unum semper se habeat, ut in finem proprium: ignis ignem, et homo hominem generat: quæ vero ex voluntate pendent, multa sunt et diversa: ideoque Pater semper gignit Filium et producit Spiritum sanctum, absque ullo principio aut fine: creaturas vero unus Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, tanquam una voluntas effectus in rerum naturam producit, secundum tempus ipsius voluntate constitutum.

Præterea eos latuit, quod dicunt theologi, majus esse Patri genitorem esse Filii sui et productorem Spiritus sancti, quam esse rerum auctorem ac creatorem. Universum enim in omnibus nature finis ac speciei potior est quam artis. Idcirco, quia Ariani Deum et Patrem creatorem quidem ac artificem dicebant, Patrem vero natura nequaquam admittabant, ait sanctus: Si id quod minus est dignitate concedunt, quidni tribuunt quod majus est? Et si voluntate auctorem et causam sentiunt, quidni quod dignitate præstantius est ac superius (quod nempe secundum naturam est) Deo ascribunt? Quomodo enim in iis quæ ex causa sunt majus est et minus, sic quoque in nominibus, quibus hæc exprimentur, alia aliis nobiliora et venerabiliora esse existimamus.

Rursus cum magnus Basilius in iis quæ scribit ad Amphilochem, ita dixerit: Quamobrem si quid supra sæcula mente conceperis, hoc quoque Spiritu inferius exsisit: ipsi in Tomo, ea quæ sæculis superiora sunt, præterea esse existimant. Quæ vero ante sæcula sunt, increata, quibus Basilius Spiritum superiorem dixerit. Hincque, ut dicebamus, concludunt divinam operationem inferiorem esse divina Essentia. Nescierunt enim hoc velle sanctum, necdum has creaturas, Spiritum sanctum una cum Patre et Filio, ut qui unus Deus sit, confidisse: sed et longe his plures: adhucque si liceat mentis cogitare, superatis etiam sæculis, quorum Spiritus conditor est, creaturas effectusque concipere, quidquid denique animus informarit, supra illa esse Spiritum sanctum, nec quicquam vetare quin illa creare possit. Deus enim est Patri et Verbo consubstantialis. Idcirco etiam dixit: Si quid etiam supra sæcula mente conceperis, hoc quoque Spiritu

inferius, et extra Spiritum existit. Quæ autem extra Spiritum sunt, etiam nobis conserua sunt, quantumvis maiore præstantia excellentisque, alia aliis nobiliora sint.

Rursusque dicente diuo Dionysio: *divinas mentes moveri circulariter, dum principio sineque carentibus pulchri bonique splendoribus uniuersur, inde arbitrati sunt esse principii expertes quasdam virtutes et deificationes. Ipsosque, qui deificentur principii expertes ac increatos pronuntiarunt. Sane quidem nullum angelos habituros finem, una omnium fides est; principii vero expertes quoniam modo quis credat, eos qui essendi principium nati sunt, et sub tempore procreati? Non bene itaque hic quoque intellexerunt, appellare sanctum, quæ circa Deum versantur, angelorum intellectiones, motus ac considerationes. Subdit enim: Sive admissiones exceptionesque vocare decet, sive considerationes. Quodque intellectiones hæ et notitiæ ac illustrationes ab eodem in eundem desinunt, et circa Deum versantur, moveri eos circulariter dixit; quodque circa principii ac finis expertem sint, ii motus, principii et finis expertes dicit. Pulchri autem ac boni dicuntur, vel quia ob primo pulchrum ac bonum eas nati sunt angeli, quomodo pulchri bonique creatio dicitur: vel quia ad pulchrum et bonum referuntur, pulchrique et boni simulacra sunt.*

Quam o quidem igitur sanctus hæc illustrationes ἐπιβολάς (quasi mentis apprehensiones ac considerationes) vocavit, manifestum est non esse illas in-creata quædam in Deo, sed notitias circa Deum versantes: uti dictum est, quibus alii magis, alii minus ei uniuersur. Quanquam si etiam æternas eas diceret, ne sic quidem turbari oporteret ob principii expertis (ἀνάρχου) rationem. Semper enim beati angeli sine ulla interruptione eas intellectiones habent. Semper enim, inquit, *vident faciem Patris mei, qui est in celis*⁴⁴. Sed et quod adjectum est *circulariter* non patitur esse illas principii expertes, ut illi acceperunt. Non enim Deus in modum circuli, principii ac finis expertus est, sed absolute ac indefinite. Ad eundem modum, reliquas etiam sanctorum doctorum sententiæ, quibus in Fomo usi sunt, male exposuerunt, praveque detorquendo, novitatem suam confirmarunt: quamvis nedum sanctorum palam adversantur, sed et secum ipsi committuntur. Falsum enim, ut aiunt, tum veritati pugnat, tum ipsum sibi. Qui enim fieri potest, ut quod infinites infinite i ferius est Dei Essentia, ab ea rursus inseparabile

⁴⁴ Matth. xviii, 40.

(29) *De divin. nom. c. 4. § 8.*

(30) *Εἴτε παραδοχὰς χρῆ καλεῖν αὐτάς, εἴτε ἐπιβολάς.* Facilius hæc intelliguntur, quam Latiniis vocibus redduntur. Sic itaque vocat motus illos celestium Potestatum earumque intellectiones: *παραδοχὰς*, ut quasi passive in eis recipi atque admitti intelliguntur: *ἐπιβολάς* vero, ut quasi active ab eis elici proprioque conatu, ipso scilicet ipsi uniuersur

τοῦ Πνεύματος κατοικῶν, καὶ ἔξω τοῦ Πνεύματος. Τὰ δὲ ἔξω τοῦ Πνεύματος καὶ ὁμόθουλα ἡμῶν, κἀν μάλιστα ὑπερβολαῖς ἀξιωματῶν ἀλλὰ ἀλλῶς προτετιμημένα τυγχάνη.

Πάλιν τοῦ Θεοῦ Διονυσίου (29) φάσκοντος, Κυκλικῶς οἱ θεοὶ ῥόδες κινουῦνται, ἐκούμενοι ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, ἐντεῦθεν ἐδίδασαν ἀνάρχους τινὰς δυνάμεις καὶ θεώσεις· καὶ δὴ καὶ τοὺς θεωμένους ἀνάρχους καὶ ἀκρίτους ἀπεφάνησαν: Ἀτελευτήτους μὲν οὖν ἔσεσθαι τοὺς ἀγγέλους παρὰ πάντων πιστεύεται· ἀνάρχους δὲ πῶς ἂν τις πιστεύσειε, τοὺς ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβόντας, καὶ ὑπὸ χρόνον γενομένους; Παρενόησαν οὖν κἀνταῦθα ὅτι ὁ ἄγιος τῆς περὶ Θεοῦ νοήσεως τῶν ἀγγέλων κινήσεις φησὶ καὶ ἐπιβολάς· ἐπάγει γάρ, *Εἴτε παραδοχὰς χρῆ καλεῖν αὐτάς, εἴτε ἐπιβολάς.* (30) Καὶ ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγουσι, καὶ περὶ τὸν Θεὸν αἱ νοήσεις αὐταὶ καὶ γνώσεις καὶ ἐλλάμψεις στρέφονται, κυκλικῶς αὐτοὺς κινεῖσθαι εἶπεν· ὅς διὰ τὸ περὶ τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀτελευτήτου εἶναι ἀνάρχους καὶ ἀτελευτήτους φησὶ· καὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ λέγονται, ἡ διὰ τὸ πρῶτως καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὑπῆρξαν τοῖς ἀγγέλοις, ὥσπερ ἡ κτίσις τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ λέγεται· ἡ διὰ πρὸς τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν ἀναφέρονται, καὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ εἰσιν ὁμοιώματα.

Ἐπεὶ τοίνυν ἐπιβολάς αὐτάς; ὁ ἄγιος εἰρηκε, δῆλον ὅς οὐκ εἶσιν ἀκρίστα τίνα ἐν τῷ Θεῷ αὐταὶ αἱ ἐλλάμψεις, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ γνώσεις, ὡς εἴρηται, καθ' ὅς ἐκούμεναι αὐτῷ, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥττον. Καίτοι γε, εἰ καὶ ἀτίθους αὐτάς εἶλεν, οὐδ' οὕτω ταραττεσθαι ἐχρῆν διὰ τὸν τοῦ ἀνάρχου λόγον· ἀεὶ γὰρ τὰς νοήσεις ταύτας οἱ θεοὶ ἔχουσιν ἀγγελοι, μὴ διχοκοπόμενας. Διὰ παντὸς γάρ, φησὶ, *βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.* Καὶ τὸ κυκλικῶς δὲ προσκείμενον τὸ ἀνάρχους αὐτάς εἶναι ἀφαιρεῖται, ὡς αὐτοὶ ἐδέξαντο· οὐ γὰρ κυκλικῶς ὁ Θεὸς ἀναρχός, ἐστὶ καὶ ἀτελευτήτος, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀπροσδιορίστως. Κατὰ τὸν ὁμοίων τρόπον καὶ τὰς λοιπὰς τῶν ἁγίων διδασκάλων ῥήσεις, αἷς ἐν τῷ Τόμῳ ἐχρήσαντο, παρεξηγήσαντο· καὶ οὕτω διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἐκυτῶν ἐθεβαλίσαν καινοτομίαν· καίτοι γε οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις φανερώς ἀντιφέρονται, ἀλλὰ καὶ ἐκυτοῖς περιπίπτουσι. Τὸ γὰρ ψεῦδος, φασὶ, τῇ τε ἀληθείᾳ καὶ ἐκυτῷ πολεμεῖ. Ἦδὲ γὰρ τὸ ἀπειράκις ἀτελῶς ὑφαιμένον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ἀχώριστον αὐτῆς ἐνδέχεται εἶναι, ὡς αὐτοὶ φασὶ; Πῶς δὲ ἐκ τῆς οὐσίας, οὐκ οὐσης ζωῆς,

oculum Deo adhibent, et in eum conficiunt (quod est proprie ἐπιβάλλειν, etiam in corporeno oculo), igiturque est ab æterno et sine principio, quod si nedum in mente angelica est, sed et ab ea procedit. Accepit ergo Dionysius τὸ ἀναρχον et ἀτελευτήτον, prout in circulo (quæ est maxima ὁμοιότης), uti recte Calecas advertit.

προάγεται ζωῇ; δεῖ γὰρ ὑποτιθέσθαι τὴν οὐσίαν ζωὴν ἢ πρότερον, ὥσπερ καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς, καὶ φῶς ἐκ φωτός, περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεται. Πῶς δὲ τὸ τοῦτων ὑποδεηκὸς κυρίως θεότη; ὀνομάζεται, καὶ ταῦτα μῆτε οὐσία, μῆτε ὑπόστασις ἐν; Πῶς δὲ ἡ κυρίως αὐτῇ θεότης κινήσεις ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ; Πῶς δὲ ἐνεργοῦμεν; Τὸ γὰρ ἐνεργοῦμενον καὶ γινόμενόν ἐστι· τὸ δὲ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους λέγεται, ἐφ' ὧν τὸ δυνάμει, καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ γένεσις χώραν ἔχει. Πῶς δὲ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ τὸ μὴ ἐν; τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μὴ οὐσία μὴ ὑπόστασις, μῆτε μὴν συμβεβηκός. Καίτοι φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος κατ' Εὐνόμιον ἐν δ' λόγῳ, ὅτι τὸ ἀγέννητον ἐπὶ Θεοῦ ἡ οὐσία ἐστίν, ἡ συμβεβηκός. Παρὰ ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἕτερον. Ὡστε εἰ πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἡπίστατο καὶ τρίτον εἶναι τὴν ἐνέργειαν, οὐκ ἂν ἐν τῇ διαιρέσει ταύτῃ παρέλιπε. Πῶς δὲ πράγμα φασὶ τὸ μῆτε οὐσία, μὴ ὑπόστασις ἐν, μῆτε μὴν συμβεβηκός; Πῶς δὲ ἐκ τοῦ ὁμοιωτοῦ; τὸ μὴ ὑπεστώς καὶ ἀνούσιος; Ἄλλ' ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον ἐφη, τὸ ἀνούσιον οὐ Θεός.

accidens? Quomodo, ex eo quod est subsistens, id quod non est subsistens, expersque essentiae seu substantiae est? Atqui ait Gregorius Nyssenus in libris *Adversus Eunomium*: quod expers substantiae est, Deum non esse.

Καὶ αὖθις αὖτις τῶν καινῶν δογμάτων ἡ τερατεία, τὸ πιστεύειν εἰς τὸ μὴ ἐν. Ἀλλὰ τίνα ἔχει λόγον τὸ μὴ καθ' αὐτὸ ὑπεστώς καὶ ἀνούσιον τῶν ὑπεστώτων δημιουργὸν καὶ αἴτιον εἰσάγειν, καὶ αὐτὸ τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον καὶ μακαριότατον τέλος εἶναι, καὶ κληρονομίαν τῶν ἀγίων λέγειν; Πῶς δὲ πάλιν τὸ ἀνούσιον καὶ ἀνυπόστατον φυσικὸν ἢ καὶ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ ἀναγερεῖται; Καὶ μὴν, ὅποια τὰ φυσικὰ τῆς ἀνείας, καὶ τὸ ἐκ τῶν φυσικῶν τοιοῦτον εἶναι ἀνάγκη. Πῶς οὐ σαφὲς ἀντίφασις τὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ποτὲ μὲν ἀκίνητον λέγειν, ποτὲ δὲ ἐνεργοῦσαν καὶ αἰτίαν τῆς ἐνεργείας; τὸ γὰρ ἐνεργεῖν καὶ τὸ αἰτεῖν κινήτικόν ἐστι καὶ ἐνεργητικόν. Πῶς οὖν ἀκίνητος εἴρηται; Πῶς δὲ τὰ μὲν φυσικὰ τοῦ Θεοῦ καθ' αὐτὰ ὁρατά φασι, τὴν δὲ οὐσίαν ἀόρατον; καὶ ταῦτα τοῦ Παύλου λέγοντος, *Nūn μὲν ὁρώμεν ἐν σκιαῖς καὶ ἐν αἰνίγμασι, τότε δὲ ὁφύμεθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*· καὶ, *Τὰ μὲν βλέπομενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλέπομενα αἰώνια*.

in ignem, tunc autem videbimus faciem ad faciem; et: *Quae videntur, temporalia sunt, quae vero non videntur, aeterna*.

Καὶ περίφημι λέγειν ὅτι τὸ μὴ ἅγιον, (31), μὴδὲ κύριον, μὴδὲ βασιλικόν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ὧ τῆς τῆς! ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ φυσικόν, ἀκτιστον καὶ συναϊδίον αὐτῷ. Ταῦτα λέγοντες, καὶ τοιαῦτα βλασφημοῦντες, καὶ οὕτω παραφερόμενοι, ἐφ' οἷς αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει· οἱ δὲ καὶ προσεπεμβαίνουσι, καὶ τοὺς μὴ πειθομένους ταῖς βλασφημίαις αὐτῶν διαβάλλουσι, λέγοντες αὐτοὺς πρὸς τὴν καθολικὴν ἔκκλησιν συνέδοκον ἀντιλέγειν,

sit, ut illi aiunt? Quomodo vero ex essentia, quae non sit vita, producitur vita. Prius enim necesse est ut essentiam vitam supponamus, uti etiam vita ex vita, et lumen de lumine, de Patre et Filio dicitur. Quomodo autem quod his inferius est, proprie Deitas nuncupatur, idque cum nec essentia sit, nec hypostasis seu persona? Quomodo quae propria ipsa Deitas est, in Deo motus est? Quomodo operatum? Quod enim operatum est, etiam generatum effectumque est. Generari autem et fieri, in materia et forma dicitur, in quibus locum habet quod potentia est, et motus ac generatio. Quomodo autem est in Deo, quod nihil est? Hoc enim est, quod neque essentia, nec hypostasis seu persona; ac neque accidens est. Atqui, ait magnus Basilius, lib. iv *Adversus Eunomium*, *Ingenitum in Deo, aut essentiam esse seu substantiam, aut accidens. Præter hæc enim, nihil aliud est. Quamobrem si præter substantiam accidens, etiam tertium aliquod (nempe operationem novisset) haud plane in ea divisione omisisset. At quomodo rem dicunt, quod nec substantia est, nec hypostasis seu persona, sed neque*

Ac rursus, hæc novorum dogmatum portentosa nugacitas est credere in nihilum. At quam rationem habet, ut quod non est per se subsistens ac substantia caret, rerum subsistentium conditorem ac auctorem inducant: ipsumque supremum desiderabilem dicant, et beatitudinis finem et hæreditatem sanctorum? At quomodo rursus quod nec substantiam habet nec subsistens est, Dei naturale, sive etiam naturalia, astruunt? Atqui, qualia alicujus naturalia exstiterint, tale necesse est esse et quod ex naturalibus proficiscitur. Quomodo non manifesta contradictio, ut Dei essentia modo quidem immobilis dicatur, modo autem operans et causa operationis? Quod enim operatur et causa est, vi movendi ac operandi præditum est. Quoniam igitur modo Deus immobilis dictus est? Quomodo vero dicunt, naturalia Dei, ipsa per seipsa visibilia esse; essentiam autem, esse invisibilem; idque cum Paulus dicat: *Nunc quidem videmus in umbris et in*

Omitto dicere, quod non est sanctum, nec divinum neque regium, ut ipsi loquantur (non temeritatem projectamque audaciam!) in Deo naturale, increatum eique coæternum esse. Hæc cum dicant, tantaque per blasphemiam emovant, eoque dementiae provexerint, in quibus pudere illos deberet, ac quorum nomine par esset abscondi; ille secus etiam insultant, eosque qui eorum blasphemias morem non gerant, criminantur, ac sextæ universali

³¹ I Cor. xiii, 12. ³² II Cor. iv, 18.

(31) Dionys. De divin. nom., c. 11.

synodo contradicere sinit; quod in ea dictum sit de Christo: esse Deum perfectum et hominem perfectum, atque utriusque naturæ utramque nosse operationem, quæ ex utraque indivise substantia atque natura procedat. Existimant enim ex illis se errorem suum concludere, non intelligentes neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant⁴⁰. Cum multa habeam dicere, unius duntaxat mentionem faciam, quod pervicacioribus sufficiat.

Nemo clarius fortiusque divo Maximo asseruit ac vindicat, esse in Deo idem essentiam et operationem. Nam quid ait? Deum, sive essentiam dicamus ac substantiam, totus essentia est et substantia, et solum, sive intellectionem, id est, operationem actumque, totus operatio actusque est, et solum. Cumque omnia simpliciter sit, tum essentia, seu substantia est, non in subjecto, tum intellectione non habens prorsus subjectum; nam et ipsa spiritalia, et quæ sola mente intelliguntur, ex essentia existunt et constituyente differentia. Quæ enim a Deo secunda sunt, omnia binaria sunt ac composita, solus vero Deus vere simplex est. Quidquid denique ejusmodi est, ut in eo aliquid ad ejus declarandam substantiam velut cumulo adjectumque intelligatur, non vere ac proprie simplex est. Sed et operationem opera dicimus, non operationis vim; hæc enim non aliud est præter Dei essentiam ac substantiam, ne in Deo compositio existimetur. Et: Essentia seu substantia non est discreta ab operatione, sed eandem recipit rationem, ob simplicis omnique compositione vacantis naturæ proprietatem. Hæc ex divo Maximo et Theodoro Grapto in superioribus jam exposita, quibus aliud nihil significatur, quam idem esse in Deo ejus operationem ejusque essentiam, quod plane iis quæ in Tomo asserita sunt, adversatur. Si ergo is qui hæc sentit, ut ipsi obgannunt, sextam synodum convellit, palam est sanctum Maximum et Theodorum Graptum ipsi adversari, qui idem essentiam et operationem ponant, aliosque plures sanctorum illis superiorum.

Sin autem stultum prorsus est hæc dicere (non enim exigua pars ejus synodi vir fortissimi pectoris

Α δτι εἰρήκει περὶ τοῦ Χριστοῦ. ὧ· εἴη θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος· καὶ τὴν ἑκατέρας φύσεως ἑκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, ἀδιαιρέτως προϋούσαν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας καὶ φύσεως. Ἦγούνται γὰρ ἐκ τούτων τὸ ἑαυτῶν συμπεραίνειν, μήτε περὶ ὧν λέγουσιν εἰδότες, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούμενοι. Περὶ δὲ τούτου πολλὰ ἂν ἔχων εἰπεῖν, ἐνδὲς τινὲς μνησθήσομαι, τοῖς ἀγνωμονεστέροις ἀρχέουσιν.

Οὐδεὶς σπεύστερον καὶ γενναϊότερον ἀγωνίζεται τοῦ θεοῦ Μαξίμου περὶ τοῦ ταυτὸν ἐπὶ θεοῦ εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν. Τί γὰρ φησὶ; Τὸν θεὸν εἶτε οὐσίαν εἰσιότερ, ὁλος ἐστὶν οὐσία, καὶ μόνον· εἶτε νόησιν, εἶτε ὄν ἐνέργειαν, ὁλος ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ μόνον· καὶ πᾶσαν ὑπάρχων ἀπλῶς, καὶ οὐσία ἐστὶ τοῦ ἐν ὑποκειμένῳ χωρὶς, καὶ νόησις, μὴ ἔχουσα καθάλαξ ὑποκειμένων· ἐπεὶ καὶ οὗτὰ νοητὰ ἐκ τε οὐσίας ὑπάρχουσι, καὶ συστατικῆς διαφορᾶς· τὰ γὰρ μετὰ θεὸν πάντα δυνάδες εἰσι, καὶ σύνθετα· μένος δὲ ὁ θεὸς ἐστὶν ἀπλῶς κυρίως. Καὶ πᾶν τὸ ἔχον ἐπιθεωρούμενόν τι πρὸς δὴλωσιν τῆς οικείας ὑπάρξεως οὐχ ἀπλῶς κυρίως. Καὶ ἐνέργειαν δὲ τὰ ἔργα λέγομεν οὐ τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν· ἐκεῖνη γὰρ οὐκ ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἢ μὴ σύνθεσις ἐπὶ θεοῦ νομισθῇ· καὶ, ἢ οὐσία τῆς ἐνεργείας οὐ διώριστα, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἐπιδέξεται λόγον διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμῆτου φύσεως ἰδιότητος. Ταῦτα ἐκ τῶν τοῦ θεοῦ Μαξίμου καὶ Θεόδωρου τοῦ Γραπτοῦ προσκείμεται, οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντα, ἢ ὅτι ἐπὶ θεοῦ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅπερ ἡ οὐσία αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἐναντιώτατον τῇ τοῦ τόμου κατασκευῇ. Εἰ οὖν ἅ ταῦτα φρονῶν τὴν ἑκτὴν σύνοδον, ὡς αὐτοὶ βωμολοχοῦσι, παθαίρει, δῆλον ὅτι καὶ ὁ θεὸς Μαξίμος, Θεόδωρος τε ὁ Γραπτὸς ἀντιλέγουσιν αὐτῇ, τὴν ἐνέργειαν ταυτὴν οὐσίαν τιθέμενοι, καὶ πολλοὶ πρὸ τούτων ἕτεροι τῶν ἁγίων.

Εἰ δὲ τὰ ταῦτα λέγειν παντελῶς εὐθεῖς (οὐ γὰρ μικρὸν μέρος τῆς συνόδου ταύτης (32) ὁ γενναῖος

⁴⁰ I Tim. 1, 7.

(32) Οὐ γὰρ μικρὸν μέρος τῆς συνόδου ταύτης. Labitur Calecas historiæ ignorantia et anachronismo. Constat enim sanctum Maximum jam in vivis esse desit, eaque poena mulctatum esse, priusquam cogeretur sexta synodus, quæ non nisi Constantino Pogonato imperatore celebrata est, extincto Constante, illius patre hæretico, sub quo tota Maximi lusa fabula est ac martyrium celebratum. Videtur vero Calecas confundere cum synodo Lateranensi sub Martino primo, quæ prævit sextæ illi synodo, et cui Maximus tanta illa contrivit, ut ejus pene auctor videri possit. Quo etiam nomine adeo apud suos Constantinopolitanos offendit, damnatis præsertim ex nomine hæreseos antistitibus, Sergio, Pyrrho, Paulo, ejusdem nuper urbis sacerdotio functis, nec sine laudis luce ac sanctitatis specie, quod præcipue ad Sergium attinet, de quo plura ad tractatum Περὶ τῆς ἀκαθίστου, Auct. 1. II et in nostro Syntagma rerum Constantinopolitanarum. Sexta ipsa synodus quædam velut confirmatio synodi Lateranensis videri potest, iisdem ac in illa per-

sonis dogmatisque proscriptis, paucisque duntaxat in altera ad personas fere spectantibus, adjectis. Quo tanti mihi visa ejusdem concilii sincerissima Acta, ob suggestionem maxime Agathonis papæ, aliaque quibus primæ sedis Romanique antistitis sancientiis dogmatis auctoritas tanta luce splendet, ut meo ipsius periculo vindicanda serio putarem. Nec certe non vindicasse videor, ac pro Ecclesiæ majestate ipsaque veritate stetisse, quantumvis vindictarum ejusmodi nota, post annos jam plures ab eis vulgatis, litatum oportuerit memorie viri, mihi quoque alias spectabilis: sed quo mihi charior veritas, qua una sulcitur res nostras ac Ecclesiam stare (quæ Christi ac Dei Ecclesia est, id est veritatis) compertissimum habeo. Unum vero etiam Maximum superstes fuisse, licetissetque, uti privatis scriptis et ad privatos, vel cum privatis disputationibus, sic in ipso Patrum consensu Honori partes agere, ab eoque aspersam et fuliginem, per Monothelitismum ad se trahentium sive calumniam, sive justam quodammodo defen-

Μάξιμος ἦν · τοσοῦτον δὲ αὐτῇ συνήνεγκεν, ἐν τοῖς αἰτοῖς χροῖσις ὧν, ὡσθ' ὑπὲρ τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου ταύτης τῶν αἱρετικῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει νομοθεσούντων ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶτταν ὁ μακάριος ἀφῆρθε) · φανερὸν ὡς οὐδ' ὡς ὁ λέγων ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ λόγον ἐπιθέχεται τὴν ἐνέργειαν, καὶ οὐ διαστέλλων ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοῶτο · καὶ νόησιν μόναν καὶ ὅλον τὸν Θεόν, μὴ ἔχοντα καθάπαξ ὑποκειμένον, καὶ πάντα λέγουν ἐπὶ τοῦτοις ὅσα οἱ ἅγιοι θεολογοῦσιν, οὐκ οὖν τοιοῦτος πρὸς τὴν ἑκτενὴ σύνοδον ἀντιλέγει. Οὐ γὰρ δὴ τοιμήσει τις τοῦτον ἢ ἑκαῖνον καὶ τὸν καθ' ἑκαστον τῶν ἁγίων διδασκάλων παραγράφειν, μὴ σύνοδον πᾶσαν εἶναι προβαλλόμενος τὸν κατ' ἑνα. Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τὰς συνόδους πεπιτρωμένοι · καὶ εἰ τὸν καθ' ἑνα τις παραγράφεται, πάντα μὲν ὁμοῦ παραγράφεται · πᾶσα δὲ ὁμοῦ τὰς συνόδους συνεκδύει · καὶ δὴ καὶ πᾶσαν τὸν ἁγίων συγγραφὴν οἶον ὁρτὴν καὶ ἀχρηστον καὶ οὐκ ἀξίαν πιστεύεσθαι ποιεῖ. Ἄμα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀνατρέψει, ὅταν περὶ ὧν βούληται συμπεραίνειν, αὐτοὺς ἑκαῖνους ἐπιμαρτυρήται.

Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ πλεον εἰπεῖν, ἡ σύνοδος οὐκ αὐτὸ τοῦτο ἐσκόπει, δεικνύουσα διαφορὰν τῆς θεῆς οὐσίας πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν · ἀλλ' ὅτι δύο φύσεις ἦν ὁ Χριστός, θεότης καὶ ἀνθρωπότης, κατὰ μίαν ὑπόστασιν · πάντεσθιν δύο θελήματα, ἡ δύο ἐνέργειαι · νῦν μὲν γὰρ ὡς Θεὸς ἐνέργει τὰ θεάμματα, νῦν δὲ ὡς ἀνθρώπος, ἀδιεσλήτως · τῶν αἱρετικῶν λεγόντων μίαν ἐν τῷ Χριστῷ φύσιν, ἢ ἐν θέλημα θεῖον, εἴτε κατ' ἀνάγκην βλασφημοῦντες, εἴτε τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους καταποδόντος γεγόνει. Ἐκατέρα τῶν φύσεων ἀνάγκη πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ἔχειν, ὡς ἀν' ἑκατέρα καὶ φύσεως ἔχη. Καὶ ἐπεὶ ἡ θεῖα φύσις ἁλὴ ἐστὶ καὶ μονοειδὴς καὶ ἀπλοῦς, οὐδεὶς παρ' αὐτὴν δεκτικὴ, εὐδὸλον δὲ καὶ ἐνέργειά ἐστιν αὐτῇ, εἰ τι ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἑαυτῇ · ἡ δὲ ἀνθρωπίνη, ἐν μὲν τῷ ὑποκειμένῳ, πολλὰ δὲ περιλαμβάνει πράγματα, ἀνάλογον ἑαυτῇ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει.

ἡ ἴψα ἐστὶ · humana autem, quæ una quidem subiecto sit, at quæ multas res complectatur, pro sui ratione iidem convenientibus operationem habere.

Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ ἡ δὲ πρόθεσις αἰτίαν πανταχοῦ ὀρτῇ οὐδὲ αἰτίον καὶ αἰτιατὸν εἰσάγει. Οὐδὲ γὰρ ὅταν τὰ πάντα ἐξ οὐδενός· εἰναι λέγωμεν, τὸ μὴ ὂν αἰτίον δηλοῦμεν · τί γὰρ ἂν καὶ ἐνεργήσεις τὸ μηδὲν; οὐδὲ γε, ὅταν οἱ θεολόγοι τὸν Θεὸν ποτὲ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ προΐναι λέγωσι, ποτὲ δὲ ἡ τῷ ὄντι ἐξ ἑαυτῆς ἀναγκῶς αὐτοθεότης οὔσα, καὶ πολλὰ ἄλλα τὸν Θεόν, καθ' ὃ Θεόν, διακρίνειν εἰς αἰτίον καὶ αἰτιατὸν ἐπὶ τῆς προθέσεως ἀνεγκαζόμεθα · ὡς οὐδ' ὅταν ἡ σύνοδος τὴν ἐνέργειαν ἐκ τῆς οὐσίας προΐναι λέγη, αἰτίον καὶ αἰτιατὸν ἐνοήσομεν · εἰ δὲ μὴ, πολλὰ τὰ δοκεῖ ἔφεσται.

beatus Maximus fuit, cujus tanta in eam existeret munia, cum per ea tempora viveret, ut pro illius sententia, hæreticorum Constantinopoli, sedisque patriarchalis factione doloque, dextera illi manus hinc, etque abscissi sit) palam est, nec cum qui dicat in simpliciter et incorporea natura, eandem cum essentia rationem recipere operationem, quicquid hæc ab invicem minime distinguat, ne compositum intelligatur quod omnem simplicitatem excedit, intellectionemque solum ac totum Deum nullo subiecto doceat, ac quæcunque sancti argumento hoc perhibent; ejusmodi, inquam, virum nihil sextæ synodo adversari liquet. Nemo vero hunc illustrare ac singulos quosque sanctorum doctorum excipere audeat, obijciendo quod singuli sunt, non esse universam synodum. Illi enim sunt, qui synodos impleverunt; ac si quis singulos excipiat, universos simul excipiet, cunctasque perinde synodos ejiciet; quidquid denique sanctis scriptum est, otiosum et inutile nulliusque ad finem roboris efficiet. Simul vero etiam ipse seipsum evertet, cum ut aliquid concludat, illos ipsos in testes adhibere voluerit.

Sin vero etiam amplius aliquid dicendum est, non hoc ipsum spectabat synodus, ut essentia divina a divina operatione distinctionem monstraret, sed quod cum Christus duæ naturæ esset (deitas scilicet et humanitas) in una hypostasi seu persona, indeque duæ voluntates sive operationes, nunc quidem ut Deus miracula ederet, nunc vero ut homo operaretur, nulla vitii labe; cum hæretici unam in Christo naturam, vel unam effectum divinam voluntatem blasphemiam dicerent, sive per commistionem, sive quod absorptum esset quod spectabat ad hominis naturam. Itaque necesse est, ut utraque natura sic se habeat ad suam operationem, ut et illa se natura habet ad seipsam. Quia vero divina natura simplex est et uniformis ac qualitatis expars, quæ præter se nullius sit expars, manifestum est hanc quoque operationem esse, si quid illa

Sed neque propositio ex causam ubique significat; neque auctorem et quod est ab auctore inducit. Neque enim quando ex nihilo cuncta dicimus, nihilum auctorem vel causam significamus. Quid enim etiam nihilum præstiterit? At neque cum theologi modo quidem Deum ex seipso procedere dixerint; modo vero, quæ vere est, ipsam deitatem ex seipsa nullo auctore vel causa esse; multaque alia, Deum qua Deus, in causam et quod ex causa est, ob eam propositionem dividere, necesse habebimus. Quamobrem nec cum synodus operationem ex essentia dicit, causam et quod est ex causa intelligemus; sin autem, multa absurda sequuntur.

nionem, abstergere! Feclisset forsitan medicinam, ac, quod nunquam Baronii, Sirleti ac sequacium

pervineat solertia, ejus ex damnatorum capitum albo nomen expuñxiasset.

Manifestum autem est, ut sit relatio realis, duo A quædam requiri. Eiusdem enim ad seipsum nulla realis relatio est; ut cum dicimus: Idem est sibi idem. Præterea, ea, ad quæ dicitur relatio, res esse necesse est, et non conceptus ac rationes. Genuis enim ad speciem relatio rationis est; quemadmodum genus ipsum et species, quæ non nisi in mente subsistunt. Item debent hæc esse quanta, cuiusmodi sunt duplum et subduplum; aut comparari inter se velut causa produciens et quod est ex causa, nisi filius ad patrem; vel conditor aut artifex, ad rem conditam vel arte factam, aliaque similiter. Quandoquidem igitur essentia et operatio non sunt idem secundum rem, ut aiunt novi theologi nec quovis modo conceptus sunt et rationes, sed res distinctæ; nec vero quanta sunt, cum nulla in Deo sit quantitas; seque habent inter se velut causa et quod est ex causa, uti astruit Tomus; nihil autem in Deo est quod substantiæ expers existat, ac non subsistat, ne sit compositus, ut sanctorum doctrina est: necesse est plures tribus in Deo esse personas, sicque Deus non Trinitas erit, sed personarum turbæ infinita, cum eorum sententia operationes quoque infinitæ sint. Verum dicendum, ex quo nullum sequatur absurdum, præpositionem ex relationem significare, quæ est subtili cogitatu et rationis; hocque habere secundum rationem operationis, quæ principium poscit, uti etiam ex essentiae ratione habet quod per se subsistat, eo quod substantia sit; uti etiam quod vitæ effectrix sit, eo quod etiam vita sit; quodque multa ex nihilo producat, quod et creator sit, ac quod denu faciat, quod et operatio sit. Non tamen, quod eadem res sit quæ hæc omnia secundum diversos respectus ad res habitudinesque recipiat, unumque ac idem sit quod nostris omnibus conceptibus nominibusque respondeat, ut in superioribus dictum est; sequitur etiam rationes alias aliis concurrere ac confundi. Esi enim essentia ex operationis ratione opus facere habet, non tamen etiam hoc habebit quatenus essentia est. Si enim duo quædam idem sint secundum rem, nec tamen eadem sint ratione, quod ex ratione unius est, non sequitur quod est ex ratione alterius. Puta, principium et finis cum sint idem secundum rem, ratio tamen principii non sequitur rationem finis, vicissimque. Non enim finis est, ex quo linea; nec principium, in quod linea.

Ait vero etiam primum magnus Athanasius, tumque etiam magnus Maximus, qui idem ac ille dicit, in *Dialogo adversus Anomæum*, dicente Anomæo: *Aliud est essentia, atque aliud hypostasis seu persona*; respondet: *Aliud atque aliud, non ut res. Anomæoque subiungente: Ergo compositio est*; addit Maximus: *Dixi aliud et aliud, non ut res, sed ut aliud quid significante essentia, atque aliud hy-*

Δῆλον δὲ, πρὸς τὸ εἶναι ἀναφορὰν πραγματικῇ, δεῖ εἶναι δύο τινὰ· τοῦ γὰρ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸ ἡ ἀναφορὰ οὐκ ἔστι πραγματικῶς· ὡς ὅταν λέγωμεν, Τὸ αὐτὸ ἐστὶ ταυτὸ ἑαυτῷ· ἔτι πρὸς ἃ λέγεται ἡ ἀναφορὰ, δεῖ εἶναι πράγματα, καὶ μὴ ἐπινοίας. Τοῦ γὰρ γένους πρὸς τὸ εἶδος· ἡ ἀναφορὰ ἐστὶν ἐπινοία, ὡς περ καὶ αὐτὸ τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος, ἃ μὴ ὑφέστηκεν, εἰ μὴ ἐν τῷ νῷ. Ἐτι δεῖ εἶναι ταῦτα ποσά, ὡς περ τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ὑποδιπλάσιον· ἡ ἔχειν πρὸς ἀλλήλα, ὡς αἶψον παρακτινὸν καὶ αἰτιατὸν, ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα· ἡ δημιουργὸς ἡ τεχνίτης πρὸς δημιουργητὸν ἡ τεχνητὸν, καὶ ἄλλα· οὕτως· Ἐπεὶ οὖν ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὡς οἱ νέοι θεολόγοι φασί, μήτε εἶσιν ἐπινοιαὶ ἀπλῶς, ἀλλὰ πράγματα διακεκριμένα· οὐκ εἰσὶ δὲ ποσά, ἐπεὶ οὐκ ἔστι ποσὸν ἐν τῷ Θεῷ· καὶ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα ὡς αἰτίον καὶ αἰτιατὸν, καθὼς· ὁ Τόμος· ἰσχυρίζεται· οὐκ ἔστι δὲ ἐν τῷ Θεῷ ἀνοσίτη· τι καὶ ἀνοσιτάτου, ἵνα μὴ σύνθετος ἢ κατὰ τοὺς ἁγίους· ἀνάγκη πλεῖον τῶν τριῶν εἶναι πρόσωπα ἐν τῷ Θεῷ· καὶ οὕτως οὐκ ἔσται Τριάς· ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἀπειρία προσώπων, ἐπεὶ καὶ ἀπειροὶ ἐνέργειαι τῷ ἑαυτῶν λόγῳ. Ἀλλὰ φατέον, μηδεὶς ἀκολουθοῦντος ἀτόπου, τὴν ἐκ πρόθεσιν ἀναφορὰν κατ' ἐπὶ νοῦν δηλοῦν· καὶ τοῦτο ἔχειν κατὰ τὸν λόγον τῆς ἐνεργείας, ἡ ζητεῖ ἀρχὴν, ὡς περ καὶ τὸ κατ' ἐκτὴν ὑφεστάναι ἔχει ἐκ τοῦ τῆς οὐσίας λόγου, διὰ τὸ καὶ οὐσίᾳ εἶναι, ὡσαύτως καὶ τὸ ζωῆς εἶναι ποιητικῇ, διὰ τὸ καὶ ζωῇ εἶναι· καὶ τὸ πολλὰ ἐξ οὐδεὶς παράγειν, διὰ τὸ καὶ δημιουργοῦν εἶναι· καὶ τὸ ποιεῖν δὲ, ὅτι καὶ ἐνέργειά ἐστίν. Οὐ μέντοι εἰ τὸ αὐτὸ ἐστὶ πρᾶγμα τὸ ταῦτα πάντα ἀναδεχόμενον, κατὰ διαφόρους πρὸς τὰ ὄντα ἀποδιέσεις· ἡ σχέσεις, καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις νοήμασι καὶ ὀνόμασιν ἀποκρινόμενον, ὡς πρὸς ἐρητι, ἔπεται καὶ τοὺς λόγους ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις· Εἰ γὰρ τὸ ποιεῖν ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἐνεργείας ἔχει ἡ οὐσία, ἀλλ' οὐχ ἔξει τοῦτο καὶ καθὼς οὐσία· Ἄν γὰρ δύο τινὰ ἢ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐ τῷ λόγῳ δὲ ταυτὰ, τὸ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἐνὸς· οὐχ ἔπεται τῷ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἐτέρου· ὡς περ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τὸ αὐτὸ ὄντα κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὅμως ὁ λόγος ὁ τῆς ἀρχῆς οὐχ ἔπεται τῷ λόγῳ τοῦ τέλους, οὔτε ἀνάπαλιν. Οὔτε γὰρ τὸ τέλος ἐστίν, ἐξ οὗ ἡ γραμμὴ, οὔτε ἡ ἀρχὴ τὸ εἰς ὃ ἡ γραμμὴ.

Φησὶ δὲ καὶ πρῶτον μὲν ὁ μέγας· Ἀθανάσιος· (33), ἔπεται δὲ καὶ ὁ μέγας Μάξιμος ταυτὰ λέγων ἐκείνῳ ἐν τῷ πρὸς Ἀνόμοιον διαλόγῳ, τοῦ Ἀνομοίου ἐπόντος, Ἄλλο ἐστὶν οὐσία καὶ ἄλλο ὑπόστασις, ὅτι, Ἄλλο καὶ ἄλλο, οὐχ ὡς πρᾶγμα· καὶ τοῦ Ἀνομοίου ἐπαγαγόντος, Οὐκοῦν σύνθεσις, ὁ ἅγιος Μάξιμος· ἐπιτίθει, Ἄλλο καὶ ἄλλο εἶπον, οὐχ ὡς πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἄλλο τι σημαίνουσας τῆς οὐ-

(33) Ὁ μέγας Ἀθανάσιος. Videntur hæc verba Calicæ posita ad insinuantiam ancipitem horum Dialogorum epigraphen, qui promiscue Athanasio

tribuantur et Maximo, quos tamen magis Maximi nomine Athanasii existimo.

σῆς, καὶ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως· ὡς δὲ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται, καὶ ἔστι σπέρμα, καὶ καρπός· ἄλλο δὲ τι σημαίνει τὸ σπέρμα, καὶ ἄλλο δὲ καρπός. Συγχωρῶν οὖν ὁ ἅγιος τὴν τοῦ Πατρὸς ὑπόστασιν οὐσίαν εἶναι καὶ θεότητα, οὐ διδωσι δύο θεότητας εἶναι, ὥσπερ καὶ ὑποστάσεις δύο· διὰ τὸ αὐτὸ μὴ ταυτῶς δηλοῦν τὴν θεότητα καὶ τὴν ὑπόστασιν. Ἡ μὲν γὰρ θεότης τὸ τί εἶναι σημαίνει, τῆσιν ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ εἶναι.

Εἰ οὖν καὶ ἔστιν ἑκάτ' τὸ εἶναι, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τὸ αὐτὸ, διὰ τὴν ἄκραν ἀπλότητα· ἄλλ' ὅτι ἡ μὲν ὑπόστασις τὸ εἶναι· δηλοῖ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἡ δὲ θεότης· τὸ τί ἦν· ἡ μὲν θεότης ὡς τὸ κοινὸν λαμβάνεται· μία γὰρ θεότης τῶν τριῶν· ὁ δὲ τοῦ εἶναι λόγος ἕτερος, ἐπεὶ τῶν ὑποστάσεων καὶ προσώπων ἑκῶν ὁ μὲν τοῦ τί εἶναι λόγος ὁ αὐτός, ὁ δὲ τοῦ εἶναι ἕτερος. Ὡσαύτως οὖν καὶ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας· οὐχ ὅτι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα οὐσία καὶ ἐνέργεια, δαί τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἔπεσθαι τῷ ἐκ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἀνάπαλιν· ἐπεὶ μὴ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία δηλοῦται ὡς καθ' ἑαυτὸ ὑφεστώς, ἡ δὲ ἐνέργεια, κατὰ τὴν ἡμετέραν σημασίαν, ἐκ τίνος εἶναι· καὶ τὸ αὐτὸ, καθὼ μὲν ὑφίσταται καθ' ἑαυτὸ, οὐσία λέγεται· καθότι δὲ καὶ ἐνεργοῦσα νοεῖται ἡ οὐσία, ἐνέργεια λέγεται. Ἐπεὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἔννοιαν δαί πρῶτον οὐσίαν ὑποκείμεναι, ἔπειτα τὴν αὐτὴν καὶ ἐνεργεῖν. Καὶ τοῦτω τῷ τρόπῳ αὐτὸ ἐνεργεῖν καὶ ἡ ἐνέργεια ἐκ τῆς οὐσίας λέγεται, διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορὰν. Καὶ γὰρ, κατὰ τὴν δαμασκηνὸν, καὶ αὐτὸ ἐνεργεῖν ἐνέργεια λέγεται. Αὕτη οὖν ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, αὕτη ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ ἐνεργοῦσα νοουμένη, καὶ πρὸς τὰ ὄντα λεγομένη δημιουργός, ἡ κυβερνήτης, ἡ πρόνοια, ἡ τὶ τοιοῦτο μετὰ τῆς κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορᾶς. Τὰ μὲν γὰρ πράγματα πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται πραγματικῶς· αὐτὴς δὲ πρὸς τὰ ὄντα οὐ κατὰ διάφορα πράγματα ἐν ἑαυτῷ ὄντα ἀναφέρεται· ἀλλὰ τῇ κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορᾷ, ἀπὸ τῶν κτισμάτων λαμβανομένη, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνισταμένη διανοίᾳ.

Deus vero ipse non ad res refertur, secundum diversa in eo existentia, sed relatione rationis ex his quae creati sunt accepta.

Δεῖ δὲ καὶ τὸ εἰρημένον προσενοθεῖσθαι, ὡς ποιεῖ ἡ ἀνθρωπίνη ὁμιλία ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὴν συνήθειας εἰωθε λέγειν. Λέγονται γὰρ τινε, ἄλλως δυνα εἶναι νοεῖσθαι, ἢ ὡς δοκοῦντα ἔχειν τοῖς πολλοῖς, ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα, ἐν τοῖς Πρακτικοῖς λέγω τῆς ἐκείνης συνέδου, Ἐμπαφυκυῖα καὶ οὐσιώδης ποιότης εἰρεται τοῦ Θεοῦ, ἀντικρυς ἀπαγορευομένου κυριότητος λέγεσθαι ἐπὶ Θεοῦ. Καθόλου μέντοι ὀνητόν, δαί τὰ σωματικώτερον εἰρημένα διὰ συγκατάθεσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μὴ οὕτω κυρίως ἐπιλαμβάνειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τῷ πνεύμα ἀναχωρῶντας, τῆς προσηκούσης θεωρίας ἐπιτηγνάνειν, ἵνα μὴ τὰ ἀλλόκοτα περὶ Θεοῦ δοξάζωμεν, καὶ τοὺς ἁγίους κατ' ἀλλήλων ἐκπολεμώμεν.

Ἐπὶ ἐπιφύρουσι τοῖς μὴ πιθεομένοις ταῖς καινο-

postasi ac persona. Velut granum tritici dicitur, estque et semen et fructus; aliud vero est quod significat semen, atque aliud, id quod fructus. Admittens itaque sanctus, Patris hypostasim seu personam essentiam esse ac divinitatem, non tamen admittit duas divinitates, quemadmodum etiam sunt duae hypostases; ideo nimirum quod idem non eodem modo divinitatem significet et hypostasim. Nam divinitas, inquit, quod quid est esse significat; hypostasis vero seu persona, esse.

Si igitur illic quoque est esse, et quod quid erat esse, idem, ob summam simplicitatem, verum quia hypostasis quidem seu persona ejusdem rei esse significat, divinitas vero, quod quid erat, divinitas quidem velut commune accipitur (una enim est trium divinitas), alia vero ipsius esse ratio est; quandoquidem hypostaseon personarumque notarum, eadem quidem ejus quod quid esse ratio est; alia vero ipsius esse. Similiter igitur etiam de essentia et operatione, non quia eadem res sunt essentia et operatio, necesse est ut quod ex essentia sequitur, ad rationem operationis sequatur, vicissimque, quod non etiam eadem sit ratio. Essentia enim seu substantia significatur, ut res per se subsistens; operatio vero, secundum quod a nobis significatur, ut quod est ab aliquo; eademque res, quatenus quidem per seipsam subsistit, essentia dicitur seu substantia; quatenus vero essentia etiam operans intelligitur, operatio seu actio nuncupatur. Ideo nimirum, quod modo nostro intelligendi, essentiam primum subijci necesse sit, seu substantiam, tumque eandem etiam operari. Ac per hunc modum, ipsum operari et operatio, ex essentia esse dicuntur, ob relationem scilicet rationis. Etenim, ut auctor est Damascenus, etiam ipsum operari, operatio dicitur. Haec igitur Dei operatio, ipsa ejus essentia est, quae et operari intelligatur, ac quae in ordine ad res creator dicatur, aut gubernator, aut providentia, aut quidpiam ejusmodi, cum relatione rationis, subtilique mente concepta. Res enim ad Deum realiter referuntur;

Operæ praeiūm vero ut et illud sedulo advertamus, multa ex humani sermonis consuetudine usuque dici solere. Dicuntur enim quaedam quae aliter valent intelligi, quam vulgo videntur: uti se hic quoque res habet, in Actis scilicet sanctae synodi, innata et substantialis qualitas Dei dicta est, cum aperte prohibitum sit qualitates in Deo dicere. Universim tamen dicendum, ea quae crassius pro corporum ratione exque usu humanae infirmitatis ac quadam ad eam accommodatione dicta sunt, non sic proprie accipienda, sed ita ut a littera ad spiritum transeunt, convenientem sensum spiritalem ac considerationem hanciscamus: ne scilicet in absurdas de Deo sententias adducamur, ac sanctos alios aliis committamus.

Praeterea, his qui morem non gerant eorum no-

vitabilibus, absurdum illud a jungunt, quod in Tomo comminiscuntur: eum scilicet qui non communem operationem naturalem trium personarum sentiat, Marcelli et Photini et Sophronii hæresin pridem extinctam, in Ecclesiam Dei temerario ausu inducere. Sane quidem esse Filium Dei operationem Dei ac Patris, Deique ac Patris subsistentem virtutem, ac similiter Spiritum sanctum, allatis in superioribus sanctorum dictis ostensum est; ejusmodi vero operationem, quæ nec essentia, nec hypostasis seu persona in Deo sit; substantiæ scilicet expertem, increatam, tantis distinctam ac abhorrentem a Dei essentia ac tomus docuit, nemo sanctorum dixit. Quinimo eos qui hoc dixerint, procul arcent, quod et jam multis ante probatum est; nuncque etiam probabit D. Chrysostomus in Expositione epistolæ ad Philippenses: *Marcellus, inquit, et Photinus et Sophronius, Verbum operationem esse dicunt. Hunc vero operationem inhabitasse in eo qui ex semine Davidis est, non essentiam subsistentem.* Ait vero etiam Gregorius Nyssenus: *Deus operantem significat; deitas vero, operationem.* Nullus porro trium operatio est, sed potius unusquisque illorum operans.

Talem itaque operationem sancti eliminant, essentia expertem nec subsistentem, qualem hæretici sentiebant; quoniam deum operationis imaginem Eunomius ponebat Dei Filium, eum non subsistentis simulacrum dicens. Operationem vero Nyssenus essentiam dixit et naturam et deitatem, non aliud tamen præter essentiam. Ejusmodi enim operatio eandem cum essentia rationem recipit, uti etiam Damascenus significavit, dicens: *Deitas naturam significat, Pater vero hypostasin, seu personam.* Quamobrem, si Deitas, ut auctor est Nyssenus, operationem significat, ut vero auctor est Damascenus, naturam; operatio atque natura idem sunt. Eoque spectant. Nyssenus ait, quod deitas operationem significat; non tamen, ut quidam volunt, non subsistentem operationem, quemadmodum hæretici sentiebant.

Ex his manifestum est, primum quidem, eos qui communem trium operationem non subsistentem ponunt, ipsos esse qui Marcelli et Photini et Sophronii hæresin perperam inducunt: ac sicut illi, ipsos quoque necesse erit dicere, non accepisse carnem subsistens Dei Verbum inque persona existens, sed non subsistentem operationem; maxime cum et dicant Dei essentiam creaturæ incommunicabilem esse; alioqui fore ut consummat naturam, priusquam capiatur, aut illius commercio communionem passuram. Quæ vero non subsistit operatio, eam esse quæ omnia condidit, facit et illuminat et sanctificat, et quæcunque de illa in superioribus dicta sunt. Secundo, liquet inducere, indigere Dei essentiam hac operatione, subsistentem non subsistente, qui dicant in Tomo: *Quomodo igitur par est exque ratione, communem trine subsistentis divinitatis virtutem negare, ob quam Filium ac Spiritum theologi virtutem laudare?* Unde

τομῆς αὐτῶν ἐκεῖνο τὸ ἄτοπον, ὅπερ ἐν τῇ Τόμῃ πλάττουσιν, ὅτι ὁ μὴ κοινὴν ἐνέργειαν δοξάζων φυσικὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν πάλαι τεθνηκυῖαν καὶ καταργηθεῖσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τολμῇ παρεισάγειν Θεοῦ. Ὅτι μὲν οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ δύναμις ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τοῖς εἰρημένους παρὰ τῶν ἁγίων προποδεδείχεται· ἐνέργειαν δὲ τοιαύτην, μήτε οὐσίαν οἶσαν, μήτε ὑπόστασιν ἐν τῇ Θεοφύσει, ἀνούσιον, ἄκτιστον, τοσοῦτον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ διαφέρουσαν ὡς ὁ Τόμος εἰσέγαγεν, οὐδεὶς τῶν ἁγίων εἶπε· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπελαύνουσι τοὺς τοῦτο εἰρηκότας, ὁ δὲ πολλῶν δίδειχται πρότερον· καὶ νῦν δὲ δείξα ὁ θεὸς Χρυσόστομος, τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐξηγουμένους· *Μαρκελλος, φησί, καὶ Φωτεινός, καὶ Σωφρόνιος, τὸν Λόγον ἐνέργειαν εἶναι εἶπαι· τὴν δὲ ἐνέργειαν ταύτην ἐνοικῆσαι τῇ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, οὐκ οὐσίαν ἐνυπόστατον.* Φησὶ δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, θεὸς ἐπεργουῖντα θεοὶ· θεότης δὲ ἐνέργειαν· οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπεργῶν ἑκαστον αὐτῶν.

Ὡς οὖν εἰρηται, τοιαύτην ἐνέργειαν ἀποσελόνται, ἀνούσιον καὶ ἀνυπόστατον, ὅποιοι αἱρετικοὶ ἐφρόνουν· καὶ οἷος ἐνέργεια; ὁ Εὐνόμιος εἰκόνα ἐτίθει τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνυποστάτου λέγων αὐτὸν ὁμοίωμα· ἐνέργειαν δὲ ὁ Νύσσης εἰρηχε τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ θεότητα, οὐκ ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν. Ἡ γὰρ τοιαύτη ἐνέργεια τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται, ὡς καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐδήλωσεν, εἰπὼν, *Θεότης τὴν φύσιν θεολογῶν· τὸ δὲ Πατὴρ τὴν ὑπόστασιν.* Ὡστε εἰ ἡ θεότης κατὰ τὴν Νύσσης ἐνέργειαν θεολογῶν, κατὰ δὲ τὸν Δαμασκηνὸν φύσιν, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ φύσις τὸ αὐτὸ ἐστὶ· καὶ πρὸς τοῦτο βλέπων ὁ Νύσσης εἰρήκεν ὅτι θεότης ἐνέργειαν θεολογῶν μὴν, ὡς τινες βούλονται, ἀνυπόστατον ἐνέργειαν, ὥστε οἱ αἱρετικοὶ ἐφρόνουν.

Ἐξ ὧν δὴλον γίνεται· πρῶτον μὲν ὅτι οἱ κοινὴν ἐνέργειαν τῶν τριῶν ἀνυπόστατον τιθέμενοι, αὐτοὶ εἰσιν οἱ τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν παρεισάγοντες· ὥστερ ἐκεῖνοι, ἀναγκασθῶσονται καὶ αὐτοὶ λέγειν μὴ τὸν ὑφεστώτα καὶ ὑπόστατον Λόγον τοῦ Θεοῦ σάρκα ἀνελήφέναι, ἀλλ' ἀνυπόστατον ἐνέργειαν· μάλιστα καὶ ὅταν λέγωσιν ὅτι ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀκοινωνήτος· τῇ κτίσει· ἡ γὰρ ἐξαναλώσει τὴν φύσιν, πρὶν ἂν ληφθῇ, ἡ φεσὶ μὲν ἂν ταύτης μετασχούσα πάθοι. Ἡ δ' ἀνυπόστατος ἐνέργεια ἐστὶν ἡ πάντα δημιουργήσασα, καὶ ποιούσα καὶ φωτίζουσα καὶ ἁγιάζουσα, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ αὐτῆς προεῖρηται. Δεύτερον ὅτι προσδεῖσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ εἰσάγουσι τῆς ἐνέργειας ταύτης, τὸ ὑφεστώς τοῦ μὴ ὑφεστώτος, λέγοντες ἐν τῇ Τόμῃ, *Πῶς οὖν ἐστὶν εὐλόγον ἀρρεῖσθαι τὴν κοινὴν τῆς τρισυποστάτου θεότητος δύναμιν, δι' ἣν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνῆται;* Ἐξ ὧν ἔπεται μὴ ὅλον εἶναι τὸν Θεὸν ἐνέρ-

γίαν, μηδὲ ὅλον οὐσίαν, μηδὲ ὅλον ζῶην καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν· καὶ ἀπλῶς ὅλον δι' ὅλου τελειότατον. Καὶ τρίτον, ὅτι σύνθετον καὶ ἀτελὲς, καὶ πεπερασμένον καὶ περιγραπτὲν ποιοῦσι τὸν Θεόν, καὶ πάντα τὰ προειρημένα ἄτοπα εἰσαγάγουσι. Καίτοι κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, εἰ μὴ ἐν τῷ Θεῷ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνυπόστατον ᾗν, οὐκ ἂν ᾗν τὸ θεῖον ἀπλόον, ἀλλὰ σύνθετον· λέγει γὰρ ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἐξηγουόμενος τὸ θεολογικὸν ῥητὸν, τὸ ψάσκον, διὰ τοῦτο, μονὰς ἀπ' ἀρχῆς οὐσα εἰς δυάδα κινήθεῖσα, διδάσκει ὁ Θεὸς αἰτέον, δηλοῦναι τὸν ἀγγελικὸν ἢ ἀνθρώπινον νοῦν, ἀμερικτωσὶ ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὸν περὶ μονάδος λόγον. Ἰνα μὴ διαίρεσις τῷ πρώτῳ αὐτῷ ἐπισταχθῇ· προδιβάσει δὲ αὐτὸν καὶ τὴν θείαν καὶ ἀπόρρητον αὐτοῦ γονιμότητα δέξασθαι, λέγων μυστικῶς τε καὶ κρυφίως αὐτῷ μὴ δεῖν ἄγονον εἶναι ἀκόπως φρονεῖν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν λόγον καὶ σοφίας ἢ ἀγιαστικῆς δυνάμεως ὁμοουσίῳν τε καὶ ἐνυποστάτων, ἵνα μὴ σύνθετον ὑποληφθῇ τὸ θεῖον, ὡς συμβεβηκότων, καὶ οὐχὶ ταῦτα ὑπάρχον del.

Καὶ λοιπὸν, ἐπεὶ οὐδὲν ἐν τῷ Θεῷ ἄνυπόστατον, ἵνα μὴ σύνθετον ὑποληφθῇ, λείπεται ἀναγκαίως ἡ εἰς πολλὰς ἐνεργείας ὑποστάσεις εἶναι ὁμολογεῖν, ἢ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνυπόστατα πιστεῖν· ἐκάτερον δὲ ἐναντίον τῇ καθολικῇ πίστει. Τίς γὰρ ὁ λόγος, πολλῶν ἐν τῷ Θεῷ λόγων, καὶ ἐνεργειῶν διαφόρων καὶ δυνάμεων εἰσαγομένων ἀνουσίων καὶ ἀνυποστάτων, μόνον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυνάμεις ὑποστάτους εἶναι; Ἡ, τῶν ἄλλων ἀνυποστάτων, ὡς φασί, τίς ἢ ἀποκλήρωσις μὴ κατὰ ταῦτα τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἄνυπόστατα; Καὶ μὴν τὰ τῆς οὐσίας τοσοῦτον ἀπολειπόμενα, ἐκπεπωκέναι ταῦτα τοῦ κυρίως ὄντος ὁμολογήσουσιν. Ὡστε καὶ τὸ ὑπερούσιον τὸ μέγιστον τοῦ Θεοῦ ἰδιαίτατόν ἐστιν, ἢ πεῖσται τὸ μὴ ὄν, ἐν ἐαυτῷ τοῦτο ἔχον. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ κακυνθήσεται. Ἡ γὰρ τοῦ ὀνόματος μείωσις προσθήκη γίνεται τῷ κακῷ· καὶ τοῦτω γένεσις ἢ τοῦ ὄντος στέρξις. Ὡς γὰρ ὄντος· καὶ οὐσίας ἕκαστον, οὕτως ἔχει ἀγαθοῦ. Καὶ μὴν, εἰ μὲν τούτων ἕκαστον Θεὸς πῶν ἄλλων διαφέρον, τί τοὺς ἑλλήνας ἀπελαύνομεν; Εἰ δὲ μὴ Θεός, ἐκ μὴ θεῶν τὸ θεῖον συμπληρωθήσεται, καὶ γε τέρας πολυμερές καὶ ἀνώμαλον νοηθήσεται, τοσοῦτων ἀνομοίων ἀλλήλοις πραγμάτων εἰς ταυτὴ συνδραμόντων.

Ἰνὸν ἐστὶν, quoddamque multarum partium et inæqualium prodigium, tam multis aliis aliis dissimilibus concurrentibus, Deus animo cogitanti occurret.

Ἐτε τε ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖα ἑκάστου τὸ εἶναι αὐτοῦ εἶναι, ἐν δὲ τὸ οὐσιώδες εἶναι ἑκάστου· εἰ πολλὰ εἶναι ἐν τῷ Θεῷ εἶναι ἐνεργεῖα, ἔπεται οὐχ ἔν εἶδος εἶναι αὐτοῦ, ὅ τι ποτ' ἐστίν, ἀλλὰ πολλὰ· ἢ ἐν μὲν εἶναι τὸ οὐσιώδες εἶδος αὐτοῦ, τὰ δ' ἄλλα κατὰ συμβεβηκός.

Χωρὶς δὲ τούτων ὁ Θεὸς τρία καὶ ἐν ὁμολογεῖται παρὰ τῆς πίστεως, τὸ μὲν ἐν κατὰ τὴν οὐσίαν, τρία δὲ κατὰ τὰς ὑποστάσεις· καθὼ γὰρ εἶσι τρία πρόσωπα ὁριθμὸν ἐπιδεχόμενα, οὐκ εἰσὶν ἐν. Ὡς τε λέγεται τὸ 2ν κατὰ

sequitur, non esse totum Deum operationem, nec totum essentiam, nec totum vitam et sapientiam et virtutem; omninoque totum per omnia perfectissimum. Ac tertio palam est, eos compositum et imperfectum, finitumque et circumscriptum Deum facere, eaque quæ in superioribus dicta sunt, omnia absurda inducere. Quanquam ut habet sanctorum doctrina, nisi in Deo Filius et Spiritus subsisterent, non esset Deitas simplex, sed composita. Ait enim sanctus Maximus, exponens dictum illud theologi, quod ait, Idcirco monas a principio in binarium mola: Docet Deus angelicam mentem aut humanam indivise primo intuitu ac consideratione, monadis rationem, ne ulla divinitio primo auctori inducatur. Tum vero provehit, ut divinam atque arcanam ejus secunditatem recipiat, dicens mystice occultiusque, haud committendum ut unquam bonum illud infecundum Verbi et Sapientiæ, virtutisque sanctificantis existimetur, quæ consubstantialia sint ac subsistant, ne Deitas composita videatur, tanquam hæc illi accidentia sint, non ipsa hæc semper existat.

Ac demum, cum nihil in Deo sit non subsistens, superest necessario duorum alterum, ut aut multas operationes multas hypostases seu personas esse conflueamur, aut Fillum et Spiritum sanctum non subsistentes credamus. Utrumque vero catholicæ fidei adversatur. Quæ enim ratio, cum multa in Deo verba, diversæque operationes et virtutes essentie substantiæque expertes inducantur, ut scilicet Dei Filius et Spiritus sanctus virtutes subsistentes dicantur? Vel, cum reliqua non subsistant, ut aiunt, quænam exceptio, ut non ex illorum ratione, ipsi quoque Filius et Spiritus substantia non deficient? Atqui ea quæ sic immensum ab essentia deficient, ab eo quod est vere excidisse fatebuntur. Atque adeo, id ipsum quod essentiam omnem excedit, ac Dei maxime proprium est ac singulare, profecto non entis defectu laborabit, in seipso illud habens. Eo autem dato, etiam malitiæ subiacebit. Nominis enim diminutio malo sit accessio; hincque illud oritur, quod est entis privatio. Ut enim se quodque habet ut sit ens ac substantia, sic quoque ut bonum sit. Atqui si horum quodlibet seorsim a reliquis ab eisque distinctum Deus est, quid est quod Græcos rejicimus? Sin autem Deus non est, ex non diis complebitur quod divinum est, quid est quod Græcos rejicimus? Sin autem Deus non est, ex non diis complebitur quod divinum est, quid est quod Græcos rejicimus?

Præterea, cum id quod actu cujusque est, illius esse sit, ac rei cujusque unum sit esse substantiale, si in Deo plura sint esse actu, sequitur non unam ejus formam fore ac speciem, quidquid tandem illa sit, sed plures; aut unam quidem illius esse formam substantialem, reliquas vero per accidens.

Ad hæc vero, cum fides doceat Deum tria esse et unum, unum quidem ratione essentie, tria vero, quantum ad hypostases seu personas: quatenus enim sunt tres personæ numerum recipientes, non

sunt unum : superest ergo, ut unum competat ratione essentiae. Siquidem igitur illud ipsum unum, quod penes essentiam est, in tam multa quis dissimilia dividat, juxta eas quæ dictæ sunt istorum hominum antitheses, unum in Deo indivisum nusquam occurrerit ; quod vero sit indivisum, communis fides sanctorumque proposita doctrina fidem facit.

Cum plura quoque alia ejus generis ex aperta veraque sanctorum doctorum theologia asserere liceret, partim ad eorum corruptionem representandam, qua sic palam scripserunt ac fidem ediderunt, partim ad ipsorum confutanda mendacia, ac ostendendum, multa sanctorum dicta alieno a ratione ausu animique pravitate in malum sensum traxisse, nec ut consone divinis Scripturis loquerentur, vel minimum curasse : in quam multa item absurda præcipientes ferantur, ac quanta de Deo explorata per eos sublata sunt, omnemque sanctorum theologiam dilabi, si modo synodica hæc sententia robur habeat ; ulterius proseguere supersedeo, hoc cavens ne prolixitate tædio lectorem afficiam. Sufficiunt enim ea, qua dicta sunt, his, quorum non cæcata omnino sunt animi lumina, ad ostendendum, eos, qui asserta in Tomo de fide teneant, fidem confiteri, quam non noverunt Patres nostri, alienam scilicet ab ea, quæ a sanctis prædicata est in catholica et apostolica Christi Ecclesia : quodque a principio dicebam, cum duplex in hac Ecclesia exstiterit synodus, duplexque ac contraria prolata sententia sit, quod attinet ad quæstionem de divina essentia et operatione, obscurumque videri possit ultra harum sententiarum veritatem comitem habeat (sunt enim inter se contrariæ), certum omnino, ex iis quæ dicta sunt, exploratumque est, eam quæ nunc viget, mendacio fulciri ac blasphemiam habere. Proinde quæ hæc astruit prædicatque Ecclesia, hoc amisit, ut sancta catholica et apostolica esset, de qua quotidie constitemur ; quærendumque ubinam terrarum illa sit, quandoquidem fieri non potest ut Ecclesia Christi deficiat. Adversus enim eam, quæ falsa nunc circa fidem proficitur, uti prius non raro, nunc quoque portæ inferi turpiter prævaluerunt.

A τὴν οὐσίαν εἶναι. Εἰ γοῦν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἔν εἰς τὸσαῦτα διέλοι τις ἀνόμοια, κατὰ τὰς εἰρημένας τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀντιθέσεις, τὸ ἐν ἐπὶ Θεοῦ ἀδιείρετον οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Ὅτι δὲ ἀδιείρετον, ἡ κοινὴ πίστις καὶ ἡ προτεθεῖσα τῶν ἁγίων διδασκαλία μαρτυρεῖ.

Ἐχων μὲν οὖν καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, τοῦτο μὲν εἰς παράστασιν τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἀνέγραψαν καὶ ἐπίστευσαν παρῴρησις, τοῦτο δὲ εἰς ἐλεγχον τῆς ψευδολογίας αὐτῶν, ἐκ τῆς φανεραῖς καὶ ἀληθοῦς τῶν ἁγίων διδασκαλῶν θεολογίας παραβαίνειν, καὶ ὅπως μὲν πολλοὺς τῶν ἁγίων λόγους παραλόγως καὶ κακοήθως ἐσυκοφάντησαν, ὅπως δὲ τοῦ συμφώνως ταῖς θεαῖς Γραφαῖς λέγειν οὐδ' ὅτι οὐκ ἐφρόντισαν, καὶ εἰς ὅσα μὲν τὰ ἀτοπα καταφέρονται, ὅσα δὲ τῶν ὁμολογουμένων περὶ Θεοῦ ἀναιροῦνται, καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἁγίων θεολογία διαπίπτει, τῆς συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως κρατούσης, καὶ ὅπως ἑαυτοῖς μυριαχοῦ περιπίπτουσι, παραιτοῦμαι, τοῦ λόγου τὸν κόρον ὑφορώμενος. Ἰκανὰ γὰρ τὰ εἰρημένα τοῖς μὴ πάντῃ τετυφλωμένοις, πρὸς τὸ δεῖξαι τοὺς τὴν τοῦ Τόμου θέσιν περὶ τῆς πίστεως κατέχοντας πίστιν ὁμολογεῖν, ἣν οὐκ ᾔδεισαν οἱ Πατέρες ἡμῶν · τὸ δ' ἔστιν ἁλλοτρίαν εἶναι τῆς ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων κηρυττομένης πίστεως · καὶ, ὃ πρότερον ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅτι διττῆς γενόμενης συνόδου παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ διπλῆς καὶ ἐναντίας ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ἀθῆλον ὁποτέρᾳ τῶν ἀποφάσεων τάληθές μεθ' ἑαυτῆς ἔχει (ἐναντίας γὰρ ἀλλήλαις), πάντῃ ἀνυμψόλον ἐκ τῶν ἡδὴ εἰρημένων γέγονε τὴν νῦν κρατοῦσαν τὸ ψεῦδος μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὸ βλάσφημον ἔχειν · ὥστε ἡ ταῦτα βεβαιούσα καὶ κηρύττουσα Ἐκκλησία τὸ εἶναι μίαν θῆλιν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, περὶ τῆς καθ' ἡμέραν ὁμολογοῦμεν, ἀπόλεσε · καὶ ζητητέον ὅπου γῆς ἐστὶν αὕτη, ἐπεὶ περ ἀδύνατον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκλιπεῖν. Τῆς γὰρ τὰ ψευδῆ περὶ τὴν πίστιν νῦν ὁμολογούσης, ὥσπερ πρότερον αἱ πύλαι τοῦ ᾄδου πολλάκις, καὶ νῦν αἰσχροῦς ὑπερίσχυσαν.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

ΠΟΝΗΘΕΝ Τῷ ΜΑΚΑΡΙΤῇ ΚΥΡῷ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ.

DE FIDE

DEQUE

PRINCIPIIS CATHOLICÆ FIDEI

UT EX DIVINA SCRIPTURA ET A CATHOLICIS ECCLESIAE MAGISTRIS ACCEPIMUS,
AUCTORE FELICIS RECORDATIONIS DOMNO MANUELE CALECA

α. Πρὸς τὸν αἰτήσαντα.

β. Περὶ τοῦ ἐνδὸς Θεοῦ.

γ. Περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνδὸς Θεοῦ, ὃς ἐστὶ Τριάς.

δ. Τίνας ποτὲ εἰκόνας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἀπαρδεύωσιν οἱ ἅγιοι.

ε. Περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τῆς Θείας Γραφῆς.

ς. Περὶ τῶν ἐπὶ μυστηρίων.

ζ. Ἐπὶ περὶ τῆς σαρκώσεως ἐκ λόγων, ὡς ἐνδέχεται.

η. Περὶ τῆς μελλούσης τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως.

θ. Περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως.

ι. Ἐπίλογος.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Πρὸς τὸν αἰτήσαντα.

Τὸ φιλομαθὲς τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν σοφῶν ἐπαινεῖται· καὶ μάλιστα' ὅταν τὰ κάλλιστα τῶν μαθημάτων ἐπιθυμοῦσι μανθάνειν. Τοῦτο γὰρ ἔντιμος λογικῆς ψυχῆς ἐστὶν ἴδιον, καὶ μόνον δύναται γινώσκειν καὶ σοφίαν τοῖς ἀνθρώποις παρασκευάζειν, ὡς καὶ πῶς τις τῶν παλαιῶν ἔλεγεν (1), Ἐὰν ἡς φιλομαθῆς, ἔσθι πολυμαθῆς. Ἀλλ' ὅσον γὰρ ὡς ὁ μὲν ἀγνώμων μανθάνειν ζητῆσει πάντως, ὁ δὲ ζητῶν καὶ εὕρειται. Ὁ δὲ εὐρὼν, οὗτος δὴ καὶ νοήσει καὶ γινώσκειται· κἀντεῦθεν τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἰδιώμα ἐκ τῆς διασώσεως καὶ λογικῆς ὁ τοιοῦτος ἐστὶ καὶ δικαίως κληθῆσεται. Ὡς περ οὖν αὐτοῖς ὁ μὴ ἐν τῇ τῶν καλῶν μῆτε ζητῶν, μῆτε εὕρισκων, μῆτε

A 1. Ad eum qui quæsierat.

2. De Deo uno.

3. De eodem Deo uno, qui est Trinitas.

4. Quas demum sancti imagines de sancta Trinitate tradiderint.

5. De incarnatione Dei Verbi, pro eo ac divinis Scripturis proditum est.

6. De septem sacramentis.

7. Adhuc de Incarnatione ex rationum momentis, quoad assequi licet.

8. De futura mortuorum resurrectione.

9. De futura in integrum restitutione.

10. Peroratio.

CAPUT I.

B

Ad eum qui quæsierat.

Discendi studium viris qui sapientiæ laude polleant, omni merito dignum laude habetur; ac tum maxime, cum eorum quæ pulcherrima sunt atque optima, discendi ardor incensit. Id enim plane animi utentis ratione proprium existit, unumque ejusmodi est, quod scientia ac sapientia homines augere possit: uti etiam veterum aliquis quodam loco ait: Discendi cupidus si exstiteris, scientiæ copiam nancisceris. Liqueat enim eum qui diligit, omnino quæsiturum, ac vero quærendo inventurum. Qui autem invenit, utique et intelliget et sciet; hincque adeo fiet, ut humani animi proprietates illi constet incolumis; meritoque qui ejusmodi est, et rationa-

(1) Isocrat. ad Demon.

lis existit, et iuste ea appellatione gaudebit, uti A vicissim qui earum rerum quæ honestæ sunt, nullam aut quærit aut invenit, neque vero scit, is, amisso quod vere homo est, *jumentis insipientibus comparatur*¹. Idcirco etiam Christus, ipsa veritas, ipsa sapientia, earum nos rerum sollicitos volens, quæ honestæ sunt, modo quidem dicebat: *Petite et dabitur vobis; omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperiatur*²; modo autem: *Scrutamini Scripturas*³. Nam, ut ait beatus Paulus, *Quæ olim scripta sunt, ad nostram jam tum doctrinam scripta sunt*⁴.

Tu igitur, veritatis te amore teneri, multis ostendis: modo quidem, cum indisciplinatos illos arbitraris, qui eruditionem litterasque ac sapientiam animi damno ducunt: modo autem, cum tibi ipse damno maximo ducis, quod te pro facultate, ac quantum assequi licebat, doctrinis sapientiaque imbui haudquaquam contigerit. Versari te autem in iis quæ maxima sunt animique salutem juvant, vel istud prodit, quod impræsentiarum a nobis de his percontaris ac doceri quæris, quæ ad nostram Christianorum fidem spectant. Sane vero, cum tuum illum discendi ardorem laudem, hoc non laudo, quod nos tales arbitratus sis, qui tuo illi desiderio explendo essemus. Operæ pretium fuerat, rem ejusmodi ex aliis quærere, viris scilicet qui vita purissima ac quotidiana legis Domini meditatione fulti, quantum sufficit, talia quærentibus ipsi reddere possint. Nos vero, cum hæc omnia deficiant, qui stat ut res ejusmodi alios doceamus, qui et ipsi ab earum peritiis perinde doceri debeamus? Enimvero, quibus haud satis ex officii ratione videatur, ut quibus magna non suppetunt, nec quæ tenuia pro facultate existant, minime præbeamus; ac cum alias amicitia: jure obsequii gestiamus, quidquid iis de rebus, de quibus quæsiisti, ex Scriptura ac Ecclesiæ magistris, Dei subministratione assequi licuit, id vero cum timore tibi reddere connitimur; sic nimirum ut ex immenso velut æquore, pauculas guttas haurientes, haud magnam ornatæ dictionis ac vocum elegantia rationem habeamus, imo etiam, quoad licet, claritatis gratia, negligamus, unum hoc spectantes, ut quæ vera sententia rectissimaque promemus, sanctorum undique sermonibus muniantur. Sicque ejus rei in omnibus sancte nobis servanda religio est, ut jam ipso exordio nihil nos a nobis atque proprium dicturos profiteamur, unumque hoc duntaxat collaturos, ut quæ sancti Patres, divini æffatu Spiritus, locuti sunt, hæc vero exponamus; uti manifeste liquebit, ex iis quæ edemus, nimirum in singulis, quæ a nobis dicenda sunt, aperiendo, quid ea in re illi senserint; ac quicquid dixerimus ex sanctorum

μὴν ἐπιστάμενος, τοῦ μὲν ἀληθῶς ἀνθρώπου εἶναι ἐκπύπει, τοῖς δ' ἀνοήτοις κτήνεσι παραβάλλεται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς, ἡ αὐτοαλήθεια καὶ αὐτοσοφία, ζητητικοὺς ἡμᾶς περὶ τὰ καλὰ βουλόμενος εἶναι, νῦν μὲν ἐδίδασκεν, *Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν*¹· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζῆτῶν εὕρισκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοίγησεται· νῦν δὲ, *Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς*. Καὶ γὰρ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, *Ὅσα προεγράφη, εἰς ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη*.

Σὺ τοίνυν, ὅτι μὲν ὑπάρχεις φιλομαθῆς, πολλὰ χόλον δεικνύεις· ποτὲ μὲν ἀπαιδεύτους· ἐκείνους ἡγούμενος, οἱ βλάβην ψυχῆς τοὺς λόγους καὶ τὴν σφρίαν ὑπολαμβάνουσι· ποτὲ δὲ ζημίαν μεγίστην σαυτῷ τιθέμενος, ὅτι σοι μὴ λόγων καὶ σοφίας ἐξίγένοτο κατὰ τὸ δυνατόν μετασχεῖν. Ὅτι δὲ περὶ τὰ μέγιστα καὶ ψυχωφελῆ μαθήματα διατρέδεις, καὶ τοῦτο δεικνύεις, ἅψ' ὧν ἐζήτησας νῦν μαθεῖν παρ' ἡμῶν περὶ τῶν ἀνηκόντων τῇ καθ' ἡμᾶς τῶν Χριστιανῶν πίστει. Ἐγὼ μὲν οὖν, σοῦ τὸ φιλομαθὲς ἐπαινῶν, τοῦτο οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι σου τὴν ἐπιθυμίαν ἱκανοὺς ἡμᾶς ἐνόμισας ἐκπληρώσεις. Ἐδεῖ γάρ σε παρ' ἄλλων τοιαῦτα ἐπιζητεῖν, οἱ καὶ βίῳ καθαρῳτάτῳ καὶ τῷ καθ' ἡμέραν τὸν νόμον μελετᾶν τοῦ Κυρίου δυνήσονται τοῖς ταῦτα ζητοῦσιν ἀρκούντως ἀποδίδοναι. Ἡμεῖς δὲ τούτων ἀποροῦντες ἀπάντων, πῶς ἄρα δυνησόμεθα τοὺς ἄλλους τὰ τοιαῦτα διδάσκειν, περὶ ὧν καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν εἰδότεων μηδὲν ἔλαττον διδάσκεσθαι χρῆζομεν; Ὅμως οὐ καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνοντες, εἰ τις μὴ πολλῶν εὐπορῶν καὶ μεγάλων, οὐδὲ πᾶς δυνατὰ διὰ τοῦτο παρέχει· καὶ ἡμεῖς σοι διὰ τὴν φιλίαν ἀξιοῦντες ὑπακούειν, ὅσα περὶ ὧν ζητεῖς παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος, καταλαβεῖν ἐδυνήθημεν, μετ' εὐλαβείας σοι πειρασόμεθα ἀποδοῦναι· ὥσπερ ἐκ πελάγους ἀπείρου σταγόνας μικρὰς ἀρυσάμενοι, τῆς μὲν λέξεως καὶ τοῦ κάλλους τῶν ὀνομάτων ὀλίγον φροντίζοντες, μᾶλλον δὲ, καὶ ὅσον ἐγχωρεῖ, διὰ τὸ σαφὲς ἀμελοῦντες· ὅπως δὲ τὰ νοήματα ἀληθῆ καὶ ὀρθότατα εἰη λόγοις ἁγίων πάντοθεν καταχυρωμένα, τοῦτο σκοποῦντες μόνον· ὅπερ ἡμεῖς ἐνταῦθα τοσούτον διὰ πάντων φυλάξομεν (2), ὥστε καὶ ἀρχόμενοι μηδὲν ἅψ' ἡμῶν αὐτῶν ἐρεῖν οἰκτεῖον καθυπισχνόμεθα. Τοῦτο δὲ μόνον εἰσείσομεν, τὰ τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμπνευσθέντα καταστρωννύοντες, ὡς ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων τοῦτο φανήσεται· δεικνύντες ἅψ' ἐκάστου τῶν λεγομένων, τίνα γνώμην ἔσχον περὶ τοῦ προκειμένου· καὶ ὅπερ ἂν εἴποιμεν, τούτου τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸ πιστὸν ἐκ τῶν λόγων τῶν ἁγίων ἐπαγαγόντες· ἵνα μὴ δοκῶμεν γεννήματα τῆς ἡμετέρας φθόγ-

¹ Psal. xlviii, 13. ² Matth. vii, 7. ³ Joan. v, 39. ⁴ Rom. xv, 4.

(2) S^c Damascenus præfat. ad Cosmam Majumæ episcopum.

γεσθα· διανοίας. Ἐν γὰρ τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις, ἔκείνοις ἀριστα λέγει, οὐχ ὅστις ἀπὸ κοιλίας φθέγγεται τὰ δοκοῦντα, ἀλλ' ὅς ταῖς ἀποφάσεσι τῆς θείας Γραφῆς καὶ ταῖς ἐξηγήσεσι τῶν ἁγίων σύμφωνα πάντα προτίθῃσιν, οὐδὲν ἐλλείπων, ἢ προστιθεῖ; κατὰ τὰ νοήματα. "Ὅθεν καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ τὰς τῶν ἁγίων ἀποφάσεις βεβαιότατα ἠπιστάμην, περὶ ὧν ἐξήτησας κεφαλαίων, οὐκ ἂν ὧως οὐδὲ τὸ τυχὸν ἐτόλμησα φθέγγεσθαι· ὁμοῦ μὲν φοβούμενος μὴ περὶ Θεοῦ λέγειν ἀλλότριόν τι τῆς ἀληθείας ἐμαυτῷ συμβῇ, ὁμοῦ δὲ γινώσκων μέγιστον εἶναι κίνδυνον τοῖς τὰ ψευδῇ περὶ Θεοῦ καὶ νοοῦσι καὶ λέγουσιν. Οὐδὲν γὰρ ἐπικινδυνότερον καὶ πρὸς ἀπώλειαν μᾶλλον ἀπάγον ἢ πλανώμενόν τινα περὶ Θεοῦ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα δοξάζειν· ὥσπερ οὖν οὐδὲν ὠφελιμώτερον οὐδ' ἐπιχειρότερον τοῦ περὶ αὐτοῦ πάλιν λέγοντα ἀληθεύειν.

ea quæ non sunt, ac si essent, sentiat ac opinetur : uti vicissim nihil utilius majorisque frugis, quam ut ea quæ vera sunt, sermone eloquatur.

Προσῆκον δέ μοι δοκεῖ περὶ τινων ἄλλων πρὸ τῶν ζητημάτων διαλαβεῖν, ἀναγκασιότατων ὄντων κίσεων· ἃ καὶ τὸ παρὸν σύγγραμμα σχεδὸν συμπεπληρωμένον καὶ ἄριστον δοκεῖν καταστήσει· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδὲ τὸ τυχὸν ζήτημα ἱκανῶς εὐρεῖν, καὶ τὴν τυχοῦσαν ἐπιλύσασθαι ἀπορίαν, ἂν μὴ πρὸς τινα ἀναδραμόντες καθολικώτερα καὶ οἰκεῖα τοῖς προκειμένους ζητήμασιν, οὕτω δι' ἐκείνων ὁδῶ καὶ τάξει προβαίνοντες, ἐπὶ τὰ ζητούμενα καταντήσωμεν.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Β'. Περὶ τοῦ ἐνός Θεοῦ.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἓνα καὶ μόνον εἶναι ἀληθῆ Θεὸν τοῦ παντός· ἀναρχόν, ἀτελεύτητον, αἰώνιον, ἀνώλεθρον, ἀθάνατον, παντοδύναμον, ἀπειρον, ἀόρατον, ἀνώνυμον, ἀπεριγραπτον, ἀσώματον, ἀγαθόν, ἀπλόον, ἀνελλιπῆ, τελειότατον. Καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ διαδιδασκόμεθα, Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι. Καὶ, Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πληρ' ἐμοῦ. Καὶ πάλιν δι' Ἡσαίου τοῦ προφήτου, Ἐγὼ Θεός πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται, καὶ πληρ' ἐμοῦ οὐκ ἔστιν· ὅς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα πάντα· καὶ πρὸ τούτων δὲ τὰς ἀσωμάτων καὶ οὐρανίων δυνάμεις· οὐχ ὅτι μὴ δυνάμενος πρότερον, ἢ μὴ γινώσκων, ὕστερον ἐδημιούργησε ταῦτα, ὅτε ἢ ἐδυνάθη ἢ ἐνεθυμήθη, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει, ἀτελῶν ὄντων καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τελειότητα προσκοπτόντων· ἀλλὰ τελειότατος ὢν καὶ αἰεὶ δυνάμενος καὶ γινώσκων διχα πάσης μεταβολῆς καὶ κινήσεως, ὅτε ἠθέλησεν, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος τὰ πάντα ὅσα προώρῃσεν, ἐποίησεν. Ὅς ὑπ' οὐδενὸς γινώσκειται κτίσματος, τί κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν· αὐτὸς δὲ μόνος· οἶδεν ἑαυτὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεώτατος λέγει, Ὁ Θεός γινώσκει ἑαυτὸν ἐκ τῆς

A libris petita auctoritate firmando, indeque verbis fidem astruendo, ne mentis nostræ fetus loqui videamur. Quibus enim sermo de Deo vertitur, is optime loquitur, non qui ventriloquorum more, quæ sunt ex genio avida loquacitate profert, sed qui divinæ Scripturæ sententiis sanctorumque expositionibus omnia consona promens, ex ejus nihil sententia sensisque minuit, nec vero quidquam addit. Quocirca ego ipse, nisi de quibus rogasti capitibus, sanctorum firmissime sententias tenerem, ne vel biscere, aut quidquam loqui mihi indulgerem; tum nempe hoc veritus, ne in Dei sermone aliquid a veritate alienum imprudenti obreperet, tum plane sciens in magno versari periculo, qui falso de Deo vel sentiat, vel loquatur. Nihil enim majoris periculi, quodve magis ad interitum ducat, quam si quis circa Deum errore laborans, uti vicissim nihil utilius majorisque frugis, quam

Operæpretium autem putavi, ante quæsitæ, pauca quædam de aliis summe necessariis disserere: quorum ipsa disputatio hoc præstabit, ut ipsa pene tractatio plena et absoluta videatur: ac vel maxime, quod ne vulgarem quidem quæstionem, quantum satis sit, assequi liceat, aut levioris nodos difficultatis exsolvere, quin ad universaliora quædam quæsitisque propria recurrendo, sic per illa, via quædam ac ordine ad ipsa evadamus.

CAPUT II.

De Deo uno.

Credimus et confitemur, unum ac solum esse verum rerum hujus universitatis Deum, cujus nec principium neque finis sit; æternum, nulli interitioni obnoxium, immortalem, omnipotentem, invisibilem, nominis, circumscriptionis, corporis expertem; bonum, simplicem, qui nullo deficiatur, perfectissimum. Ex ipso enim in veteri lege discimus: Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Et: Non erunt tibi dii alieni præter me. Ac rursus per Isaïam prophetam: Ego primus Deus, et ego post hæc; ante me non fuit alius deus, et post me non erit; et non est præter me; qui ex nihilo cælum et terram, et quæ horum ambitu continentur, omnia in rerum naturam produxit; hisque priores, incorporeas atque celestes potestates, non quasi ante non posset aut nesciret, tum demum hæc condidit, cum aut potuit, aut ejus illi in mentem venit; uti fere in hominibus, qui sunt imperfecti, vixque tandem paulatim attingunt perfectionis metas, usu venit: sed ipse perfectissimus ac semper potens, citra omnem mutationem motumque, cum placuit, sua incitatus bonitate, omnia quæ decreverat, condidit. Qui a nulla creatura, quod per essentiam est, noscitur, sed solus ipse a seipso se novit, ut vir ille divinus Damasceus ait: Deus seipsum ex beata

* Deut. vi, 2 * ibid. 11 * Isa. xlii, 6; xliii, 10.

sua essentia cognoscit, per quam et in qua cuncta creavit. Quod autem Deus sit, aut sit nomen Deus, sapiens, justus, bonus, hoc de illo solum novimus; atque id quidem mediocriter, ac quantum pro facultatis suæ modulo mens humana potest assequi: Deum enim nemo vidit unquam: unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit, inquit Joannes evangelista⁹. Ut vero auctor est beatus Paulus, *Invisibilia ejus, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*¹. Sed et magnus Basiliius adversus Eunomium decertans, sic ait: *Par sane est ut ipsam essentiam cunctis inaspectam existimemus, uno duntaxat Unigenito excepto ac Spiritu sancto. Ex Dei autem operationibus animis assurgentes, auctoremque, per ea quæ facta sunt, intelligentes, illius bonitatis ac sapientiæ sensu imbuimur. Id enim est, quod Dei notum est, quod cunctis hominibus Deus manifestavit. Item sanctus Maximus in capit. De charit. : Cum de Deo disputaturus sis, sem eum cogitaturus, ne ipsas ejus rationes quæsieris; non enim mens humana invenire poterit; ac neque aliorum cujusquam, quæ a Deo secunda sunt; sed eas considera, quoad per facultatem licet, quæ sunt circa ipsum, æternitatis scilicet, infinitatis, immensitatis, bonitatis ac sapientiæ, potentia item, qua conditur est, qua providet, qua judex existit. Hic enim inter homines magnus theologus est, qui vel tantisper horum ipsas rationes adinvenit.*

Cæterum, quod ne horum quidem rationes mens humana comprehendere valeat, hic quoque vir sanctus declaravit; in theologicis vero ipse clarius docet, dum ait: *Unum est superæternum et superessentiale bonum, sancta trine subsistens Unitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, trium infinitarum infinita naturæ conjunctio ac quasi concretio; ipsa ejusmodi, ut ejus quod est esse, et sic esse, et quid ac quale esse, inaccessam prorsus rebus rationem habeat. Fugit enim omnem mentium cogitatum, quæ naturali sua occulta intimitate nulla unquam ratione excedat, omnique omnium notitiarum notitiæ infinite emineat. Hic itaque, nedum quid Deus sit, arcanum prorsus ac inaccessum affirmat, verum etiam quæ circa ejus naturam existunt. Quidquid enim in Deo esse dicatur, ac vel ad id quod est esse, aut quid esse, aut quomodo qualiter esse referatur, nedum quod quid est esse ejusque essentialis ratio ineffabilis et arcana nobisque ignota est, sed et ipsum esse. Quanquam enim Deum esse novimus, hoc solum significamus, esse eum vere; non item quidnam sit repræsentamus. Signi quoque ratione, quoniam modo sit, ignoramus. Elsi enim scimus esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quoniam tamen id modo sit, ac qualis*

α μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ, δι' ἧς, καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησεν. Ὅτι δὲ ἐστὶν ἡ Θεὸς, ἡ εἰς Θεός, ἡ σοφός, ἡ ἀγαθός, ἡ δίκαιος, κατὰ τοῦτο μόνον γινώσκεται· καὶ τοῦτο δὲ μετρίως, καὶ ὅσον δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐαυτοῦ τελειότητος. Καὶ γὰρ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Ὁ Μονογενὴς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης. Τὰ δὲ ἀράματα αὐτοῦ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἀπὸ κτιστικῶν τοῦ κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, κατ' Εὐνομίου ἀγωνιζόμενος, οὕτω λέγει (3)· Εἰκὸς αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπερλοπτορ εἶναι παντὶ, πλήρῃ ἢ τῷ Μονογενεῖ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἐννοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν υἱοθεσίαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ πάνσιν ἀνθρώποις ἐπατέρωσεν. Καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς περὶ Ἀγάπης κεφαλαίοις (4) φησὶ, Θεολογεῖν μέλλων, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζητήσης λόγους· οὐ μὴ γὰρ εὖρῃ ἀνθρώπινος νοῦς· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλον τινὸς τῶν μετὰ Θεὸν· ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς οἶόν τε διασκώσκει· οἷον τοὺς περὶ ἀδιδότητος, ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος τε καὶ σοφίας, θυράμεως δημιουργητικῆς τε καὶ προνοητικῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. Οὗτος γὰρ ἐν ἀνθρώποις μέγας θεολόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους καὶ πῶς ἐξευρίσκων.

Ἄλλ' ὅτι μὲν αὐτῶν τοὺς λόγους ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καταλαβεῖν ἐξισχύει, καὶ ἐνταῦθα ἐδήλωσεν· ἐν δὲ τοῖς θεολογικοῖς καθαρῶτερον ὁ αὐτὸς διδάσκει, λέγων (5)· Ἐν ἐστὶ τὸ ὑπεράναρχον καὶ ὑπερουσίον ἀγαθόν, ἡ ἀγία καὶ τρισυπόστατος μορὰς· Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τριῶν ἀπείρων ἀπειρος συμφύτα· τὸν τε τοῦ εἶναι καὶ πῶς εἶναι καὶ τί καὶ ὅποιον εἶναι λόγον ἀμπαρ τοῖς οὐσίαν ἄδατον ἔχουσα. Πᾶσαν γὰρ διαφεύγει νόησιν τῶν νοούντων, τῆς κατὰ φύσιν οὐδαμῶς κρυφίας ἐνδότητος ἐξιῦσαι, καὶ πάσης πασῶν γνώσεων ἀπείρως ὑπερεκτείνεται γνώσεως. Ἐνταῦθα οὐ μόνον τὸ τί ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀρρήτον παντελῶς εἶναι καὶ ἄδατον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ἐν τῷ Θεῷ εἶναι λέγεται, ἡ εἰς τὸν τοῦ εἶναι λόγον ἀναφερόμενον, ἡ εἰς τὸν τοῦ τί εἶναι, ἡ εἰς τὸν τοῦ πῶς εἶναι, οὐ μόνον ὁ τοῦ τί εἶναι καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγος τί ἐστὶν ἀνέκφυρος, καὶ ἀρρήτος καὶ ἀγνοούμενος ἡμῖν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ εἶναι. Εἰ γὰρ καὶ ἴσμεν ὅτι Πατὴρ ἐστὶ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ πῶς τοῦτό ἐστι, καὶ ποταπὴ ἡ Πατρότης καὶ Υἱότης καὶ ἡ Ἐκπόρευσις ἐστὶν ἐκεῖ, ἀγνοούμεν. Οὐδὲ δηλοῦσι ταῦτα τί ἐστὶ κατ' οὐσίαν ὁ Θεός. Τὸ γὰρ γεννητὸν καὶ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἐκπορευτὸν περὶ τὴν φύσιν, οὐ

⁹ Joann. 1, 18. ⁹ Rom. 1, 20.

(3) Libr. 1 contra Eunomium, p. 25.

(4) Cent. II, c. 27.

(5) Cent. IX c. quinqué, c. 1.

ταῦτα φύσις, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶ (6). Καὶ ὅτι μὲν ἔστιν ὁ Θεός ἢ σοφός ἢ ἀγαθός, ἔσμεν ὁποῖον δὲ τί ἐστιν ἐκεῖ τὸ σοφὸν ἐκείνο καὶ ἀγαθόν, ἀγνοοῦμεν· καλῶς ἄρα ὁ ἅγιος (7) ἔλεγεν, Ὅτι-ὄν τοῦ εἶναι λόγον, καὶ πῶς καὶ τί καὶ ὁποῖον εἶναι, παρτελῶς τοῖς οὖσι δάσκατον ἔχει ἡ θεία φύσις ἐκείνη.

Dicebat sanctus ille quem retuli : Ejus quod est esse, et sic esse, et quid ac quale esse, inaccessibleis prorsus rationem divinam illam naturam habere.

Τὴν αὐτὴν οὖν ἔχομεν γινώσιν περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων. Εἰ γὰρ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τὰ ὀνόματα ἐσαφηνίζον, εἴπετο ἂν τὸν Θεὸν πολυσυνθετώτατον εἶναι. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς Βασίλειος κατ' Εὐνομίου γράφων (8), τὸ ἀγέννητον λέγοντος τὴν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, Πῶς οὐ κατωγέλαστον τὸ δημιουργικὸν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν εἶναι λέγειν ; τὸ προσηγορικὸν πάλιν οὐσίαν, καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν οὐσίαν εἶναι ; Καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ λόγοις (9) φησιν, Ἡ καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἀκακὸν καὶ τὸ ἀπαισιόλογον οὐσία Θεοῦ. Ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσία ἐσονται τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ μία. Ἀνώνυμος οὖν ἔστιν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων τί ἐστὶ κυριστῆ. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ὁροῦνται, ἀλλῆς ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἰνδαλμα, κατὰ τὴν αὐτὴν Θεολογίαν (10). Οὐ γὰρ ἀφῆκεν ἡμᾶς ὁ Θεός ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ αὐτοῦ ζῆν, ἀλλ', ὡς φησιν ὁ ἐκ Δαμασκίου θεολόγος (11), δι' ἄρατον ἀγαθότητα εὐδόκησεν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁροῦνται, ἵνα μὴ ἀμέτοχοι παντελῶς ὦμεν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως.

Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφαμεν, διὰ μόνην ἀγαθότητα τὸν σύμπαντα κόσμον ἐδημιούργησεν, καὶ τέλος τὴν ἀνθρωπὸν κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἔπλασεν, ὡς ἡ παλαιὰ διδάσκει Γραφή, ἵνα τῶν ὁρωμένων πάντων ἀρχὴ κτισμάτων, διὰ καὶ λογικὸν αὐτὸν ἔπλασε· δυνάμεθα αὐτῇ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου χρώμενοι, ἣν ἡμεῖς ἐνέβηκεν ὁ Θεός, τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ὁμνῶν ἀπὸ τῶν ὁρωμένων συλλογίζεσθαι, καὶ τοῦτω τῷ τρόπῳ ἐννοιάν τινα περὶ Θεοῦ λαμβάνειν. Καὶ γὰρ τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας φύσεως ὁ κόσμος ἀνακηρύττει, καὶ τοῖς προστέχουσι βοᾷ τὸν δημιουργὸν ἑαυτοῦ· οἶον, ἐπειδὴ ἀποδιδέποντες πρὸς τὰ κτίσματα νοοῦμεν ὅτι τρεπτά καὶ ἀλλοιωτά εἰσι, καὶ γεννώμενα καὶ αὐξινώμενα καὶ φθειρόμενα· καὶ γὰρ καὶ οἱ ἄγγελοι, εἰ καὶ ἀσώματοι καὶ αἰῶλοι εἰσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθαρωτάτην ἀπλότητα συγκρινόμενοι, καὶ αὐτοὶ σύνθετοί εἰσι· διὸ καὶ τρεπτοὶ κατανοοῦνται· καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐν φόβῳ ἐστὶ· ταῦτα συναγαγόντες συλλογίζομεθα καθότι ἐσμὲν λογικοὶ οὕτως. Ἐπειδὴ τὰ ὁρώμενα πάντα τρεπτά εἰσι καὶ ἀλλοιωτά, ὅθλον ὅτι καὶ κτιστά

A illic paternitas filieitasque et processio, nescimus. Quin ne hæc quidem, quid Deus per essentiam sit, significant. *Ingenitum enim et genitum, ac quod processit, circa naturam, inquit Gregorius Theologus, non natura sunt.* Et quidem esse Deum sapientem, seu bonum, scimus ; quidnam vero illud illi sapiens ac bonum sit, nescimus. Bene igitur

Eandem itaque de ejus essentia, de quo aliis omnibus, quæ in eo sunt, habemus notitiam. Si enim quæ de illo dicuntur nomina, illius explicarent essentiam, plane fieret Deum longe plurimis compositum esse. Ait enim divinus Basiliius, scribens adversus Eunomium, qui Dei essentiam ingenitum doceret esse : *Quoniam igitur pacto non prorsus deridiculum, quod creandi via essentia dicatur? aut providendi vis rursus essentia, ac omnino vis omnis et operatio essentia ponatur?* Gregorius item Theologus Orationibus suis theologicis ait : *Sive etiam immortale ac minima malum, nec ulli injuriæ ullius mutationi obnoxium. Dei essentia. At, si hoc demus, multe erunt Dei essentiae, non una. Deus itaque innominabilis est, nec quidquid dicatur eorum quæ sunt circa ipsum, eam quid sit representat. Nec enim ex suis ipse nominatur, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, sic nimirum ut aliam ex alia speciem colligamus, ad unum quoddam veritatis tenue simulacrum, ut auctor est idem Theologus : Non enim dimisit Deus, ut ejus omnino ignorantia laborantes vitam ageremus, verum, ut ait Damascenus theologus (quæ ejus ineffabilis bonitas est) placuit illi ex iis quæ nostra sunt nominari, ne ipsius penitus notitiæ expertes essemus.*

Quod enim uti diximus, sola bonitate mundum omnem condidit, ac postremo hominem, uti vetus Scriptura docet, ut creatis omnibus in aspectum cadentibus præcesset, ad imaginem et similitudinem suam formavit, idque adeo in causa est, cur et præditum ratione formavit ; licet nobis eadem rationis facultate, quam nobis Deus indidit, prædictis, ejus gloriam laudisque materiam, iis ex rebus colligere, quas oculis usurpamus, atque hoc modo conceptum quemdam de Deo assumere. Etenim natura divinæ majestatem mundus prædicat, ac iis qui animum attendunt, eum, quo auctore conditus est, clamat. Ut sub exemplo loquar : Quandoquidem in res creatas contuentes, mutationi alterationique intelligimus esse obnoxias, quæque gignantur et crescant ac corruptione intereant. Nam et angeli, tametsi incorporei sunt ac vacanti materia, si tamen cum Dei purissima simplicitate conferantur, ipsi quoque compositi sunt ; quocirca etiam intelliguntur mutationi obnoxii, mundusque universus nec ipse a corruptione immunis existit.

(6) Orat. 35.

(7) Maximus qui supra.

(8) Libro I contra Eunom. p. 13.

(9) Orat. 35, p. 569.

(10) Orat. 36, p. 589.

(11) De fide l. I, c. 1.

Hæc simul conferentes, quatenus ratione præditi sumus, in hunc modum arguimus. Cum omnia in aspectum cadentia mutabilia sint, exque aliis alias qualitates motu deterente assumant, liquet etiam esse creata. Quidquid enim creatum est, hisce obnoxium affectibus est: ac quidquid his affectibus est obnoxium, creatura est. Sin autem hæc creata sunt, plane aliquo auctore sunt creata; estque necesse eum qui condidit, increatum esse et ab omni mutatione immunem. Nam, si et ille creatus est, liquet ab alio creatum esse. Ac rursus, si nactus est; sicque in infinitum, dum ad aliquid nulli etiam mutationi obnoxium. Si autem nulli

Ex his igitur indeque rursus, quod mundus ex multis diversisque seu distinctis et contrariis compositus, eodem jugiter ordine consistit, tantaque continetur moles ac conservatur: nec enim temere ac casu se res ita habent; nam neque domus, neque navis contineri regique ac servari potest, cum nemo est qui regat et administret atque gubernet: ex his aliisque quibusdam ejusdem generis certo concludimus, Deum increatum esse et immutabilem, qui et creata omnia, visibilia invisibiliaque condidit; quique hæc optima ratione, velut sua opera, insuperabili potentia agit, gubernatque ac regit. Atque hinc credimus mundum non casu extitisse, uti male quidam opinati sunt.

Rursus simili ratione in hunc fere modum argumentamur. Si dixerimus esse plures deos, necesse est ut distinctos diversosque eos statuamus. Ubi enim multitudo, ibi etiam distinctio seu diversitas ac contrarietas existit. Sin autem distinctos diversosque eos statuerimus, quinam fiat ut sint perfecti? Qua enim ratione alter ab altero differt, ea illo deficitur, cui illud desideretur, defectuque laborat, ut vel sapientia vel potentia, vel alia quædam excellentia ei desit. Alter itaque altero egebit, atque adeo neque perfecti erunt nec incircumscripti. Nam neque fieri potest ut sint multa per se infinita ac incircumscripta. Per accidens tamen nihil vetat, ejusmodi est mare infinitum, infiniteque fusa camporum spatia. Quoniam igitur modo qui sic alter altero egeant, vere increati omnisque expertes finis sint ac immortales dii?

At hæc, cum ubi distinctio ac discretio, ibi et inæqualitas sit et contrarietas, siquidem concordēs animis sint, ac cum distincta discretæque existant, unus sint participes, qui ad unum cogantur; potiori longe ratione illud Deus erit, quod sic distincta discretæque unione cogit. Nam et quod ordinem imponit, eo majus est et perfectius, quod impositum recipit. Nec aliter contingat, si quis etiam unumquemque partem imperio subjectam tenere (quæ Græcorum opinio fuit) dixerit. Quæremus enim: Quidnam porro sic inter illos distributis partibus, alios aliis præesse constituerit; puta,

καθεστήκασι. Πᾶν γὰρ κτιστὸν ἀλλοιωτὸν καὶ τρεπτὸν· καὶ πᾶν ἀλλοιωτὸν καὶ τρεπτὸν κτίσμα ἐστίν. Εἰ δὲ κτιστὰ εἰσι, πάντως ὅπῃ τινος ἐδημιουργήθησιν, καὶ δεῖ τὸν δημιουργὸν τούτων ἄκτιστον καὶ ἀτρεπτον εἶναι. Εἰ γὰρ κάκεινος κτιστός, δῆλον ὅφ' ἐτέρου δεδημιουργηται. Καὶ πάλιν, εἰ κάκεινος κτιστός, ἔτι καὶ αὐτός ὅφ' ἐτέρου· καὶ τοῦτο εἰς ἀπειρον, ἕως ἂν εἰς τι ἄκτιστον καταντήσωμεν. Εἰ οὖν ἄκτιστον, καὶ ἀτρεπτον. Εἰ δὲ ἀτρεπτον, τοῦτο ὁμολογουμένως Θεός.

et ille creatus est, adhuc et ipse ab alio hoc ipsum deveniamus reipsa increatum. Quod si increatum, obnoxium mutationi, ipsum explore Deum.

Ἀπὸ τούτων οὖν, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πῶς ὁ κόσμος ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων καὶ ἐναντίων συγκείμενος, ἐν ταυτοτητι τάξεως διηγεῖται, καὶ περιχράσσεται τοσοῦτον μέγεθος· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ταῦτα ἔχουσιν οὕτως, ἐπεὶ περ οὐδὲ οἰκία ἢ ναὺς δύναται διακράτῃσθαι καὶ οἰκονομεῖσθαι καὶ διασωθῆσθαι, μηδενὸς οἰκονομοῦντος; καὶ κυβερνῶντος· ἐκ τούτων οὖν καὶ τοιούτων δὴ τινων ἄλλων συμπεραίνωμεν ὁμολογουμένως, ὅτι ἐστὶ Θεός, ἄκτιστος καὶ ἀτρεπτος, ὁ καὶ τὰ κτιστὰ πάντα ὁράτα τε καὶ ἀόρατα δημιουργήσας, καὶ ταῦτα κατὰ λόγον καὶ τάξιν ἀρίστην ὡς ἑαυτοῦ ποιήματα ἀνυπερβλήτω δυνάμει φέρων καὶ διεξάγων· κἀντεῦθεν πιστεύομεν ὅτι οὐκ αὐτομάτως ὁ κόσμος ὑπέστη, ὡς τινες κακῶς ὑπέτιθεντο.

Πάλιν τὸν ὅμοιον τρόπον συλλογίζομεθα οὕτως. Εἰ πολλοὺς θεοὺς εἵπομεν, ἀνάγκη καὶ διαφορὰν αὐτοῖς ἀποδοῦναι. Ἐνθα γὰρ πλῆθος, ἐκεῖ καὶ διαφορὰ καὶ ἐναντιότης. Εἰ δὲ διαφορὰ τούτοις ἀποδοθήσεται, πῶς ἔσονται τέλειοι; Καθὼ γὰρ ὁ ἕτερος τοῦ ἐτέρου διαφέρει, κατὰ τοῦτο λείπεται ἐκείνου, μὴ ἔχων αὐτό, καὶ ἔστιν ἑλλειψὶς ἢ κατὰ σοφίαν, ἢ κατὰ δύναμιν, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ ὑπεροχήν. Διήσεται τοίνυν ὁ εἰς τοῦ ἐτέρου, καὶ οὕτως οὐκ ἂν εἶεν οὕτε τέλειοι οὕτε ἀπερίγραπτοι· ἐπεὶ οὐδ' ἐνδέχεται καθ' ἑαυτὰ πολλὰ ἀπειρα καὶ ἀπερίγραπτα εἶναι. Κατὰ συμβεβηκός μέντοι οὐδὲν κωλύει, ὥσπερ πέλαιος ἀπειρον καὶ πεδίον. Πῶς οὖν οἱ οὕτως ἐπιθεεῖς ἀλλήλων κυρίως ἄκτιστοι καὶ ἀτελεύτητοι ἔσονται θεοί;

Πρὸς τούτοις (12), ἐπεὶ ἐνθα διαφορὰ, ἐκεῖ καὶ ἀνισότης καὶ ἐναντιωτής ἐστιν, εἰ μὲν ὁμογενωμένοι καὶ τοῦ ἐνὸς τὰ διάφορα μετέχουσιν, ὅφ' ἐν ἀγόμενα, πολλὰ μᾶλλον ἔσται τὸ ἐκεῖνο Θεός, τὸ τὰ διάφορα ἐνοῦν· ἐπεὶ καὶ τὸ τάττον τοῦ ταυτομένου μεῖζον καὶ τελειώτερον. Τὸ δ' αὐτὸ συμβήσεται, καὶ εἰ λέγει τις ὅτι ἕκαστος μέρους ἄρχει, ὡς οἱ Ἕλληνες ἔλεγον. Ζητήσομεν γὰρ τί ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ τὴν διανομήν τῶν ὄντων αὐτοῖς ποιητάμενον καὶ τάξιν οὕτως αὐτοὺς ἄρχειν, τὸν μὲν οὐρανοῦ τυχόν, τὸν δὲ τῆς γῆς, καὶ ἄλλον ἄλλου. Ἐκεῖνο γὰρ μᾶλλον ἂν εἴη Θεός. Εἰ δ' ὅπερ ἀναγκαῖον,

(12) Damasc. l. 1, c. 5; Greg. orat. 35.

μαχη καὶ ἐναντιώσις ἀκολουθήσει πολλοῖς καὶ δια-
φόροις οὖσι, διαλυθήσεται ὁ κόσμος, διαφορᾶς καὶ
μάχης ἐν τοῖς κυβερνώσι θεουρουμένης. Συμπε-
ρίνομεν οὖν ἀπὸ τούτων ὅτι εἰς ἐστὶ θεὸς τέλειος
καὶ ἀπειρος καὶ ἀπερίγραπτος, ποιητὴς καὶ κυβερ-
νήτης τοῦδε τοῦ παντός· ἃ καὶ ἡ θεία Γραφὴ διαβ-
ρήθην διδάσκει.

existierint. Ex his itaque concludimus esse unum
que, hujus rerum universitatis conditorem ac gubernatorem; quod ita esse, etiam divina Scriptura
diserte tradit.

Πάλιν, ἐπειδὴ πᾶν τὸ κινούμενον ὑφ' ἐτέρου
κινεῖται, ἐξετάζοντες κἀκεῖνο, τίς κινεῖ, καὶ τοῦτο
μέχρι πολλοῦ, ἀναγκάζομεθα κατανέησαι εἰς τι
πρᾶγμα κινουῦν μὲν ἐκεῖνο τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ ὑπὸ
μηδενὸς κινούμενον. Τὸ γὰρ πρῶτως κινεῖν ἀκίνη-
τον καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὁ εἰς θεός, μηδὲν ἑαυτοῦ
προεπινουόμενον ἔχων. Συμπεραίνομεν οὖν καὶ ἀπὸ
τούτου, ὅτι ἐστὶν ὁ θεός· ἀκίνητός τε καὶ ἀμετάβλη-
τος, ἀπειρον ἔχων τὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ μὴ ταύτην
ἀπειρον εἶχεν, οὐκ ἂν σύνδρομον εἶχε τῇ βουλήσει
τὴν δύναμιν, ἀκαμάτως διατείνων ἀπὸ πέρατος εἰς
πέρας εὐρώστως, καὶ χρηστῶς τὰ πάντα διοικῶν
καὶ οἰκονομούμενος.

Ἄλλως τε, εἰ μὴ δύναμιν ἀπειρον εἶχεν, οὐκ ἂν
ἦν ἀπειρος οὔτε ἀπερίγραπτος οὔτε τέλειος· ἐπεὶ
δὲ ἀπείρος ἐστὶ καὶ ἀπερίγραπτος καὶ τέλειος,
ἀπειρον καὶ τὴν δύναμιν ἔχει· καὶ εἰ ἀπειρον τὴν
δύναμιν ἔχει, ἀπείρος ἐστὶ καὶ ἀπερίγραπτος καὶ
τέλειος. Οὐδὲν γὰρ πεπερασμένον ἀπειρον τὴν δύνα-
μιν ἔχει.

Πάλιν, ἐπειδὴ βλέπομεν ὅτι ἕκαστον τῶν ὄντων
ἐκ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται καὶ εἰς αὐτὰ
ἀναλύεται· εἴ τι γὰρ μὴν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἐξ
ὧλης καὶ ποιότητων συνίστανται, καὶ εἰς αὐτὰ
διαιροῦνται λόγῳ καὶ ἐπινοῇ μόνῃ· ὅσον ἡ γῆ εἰς
τὴν ὕλην καὶ τὴς ποιότητας, αἰτνέει· εἰςιν ἐν αὐτῇ
ψυχρότης καὶ ξηρότης· καὶ βάρος δὲ ἔχει καὶ
σῆμα καὶ χρῶμα, καὶ ἐν τόπῳ μέσῳ τοῦ παντός
ἐστὶν· ἃ δὴ τῶν συνθέτων ἰδιώματα καθεστήκασιν·
ὥσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα, εἰ τις θεωρεῖ, οὔτως
ἔχοντα εὐρήσει· διὸ καὶ ἀτελὴ καὶ μεριστὰ εἶσι καὶ
σύνθετα· ἀποφαινόμεθα ὅτι ὁ θεός ἀπλοῦς καὶ
ἀμερῆς καὶ τελειότης ἐστὶ, μηδὲν τοιούτον ἔχων, ἢ
ἐκ διαφόρων πραγμάτων συνιστάμενος, ὥσπερ δῆτα
καὶ τὰ ἐκ τῶν στοιχείων συνιστάμενα. Καὶ γὰρ
φησὶν ὁ Δαμασκηνός ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ
κεφαλαίοις (13), Οὐ χρὴ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ποιότητα,
ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν εἰπωμεν ἐξ οὐσίας καὶ ποιό-
τητος· Καὶ γὰρ εἰ σύνθεσις ἐπὶ Θεοῦ λέγοιτο, καὶ
λύσις· ἔσται ἐν αὐτῷ. Σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ μάχης·
μάχη δὲ διαστάσεως· διάστασις δὲ λύσεως. Ἀλλὰ
μὴν τὸν Θεὸν ἀσώματον καὶ ἀπειρον καὶ ἀόριστον
καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀπαθὴ ὃ τε φυσικὸς νόμος διδάσκει

A alium cælo, terræ alium, aliumque reus a...s do-
minari? Potiori enim ratione illud Deus existierit.
Sin autem (quod et necessario contingat) inter
multos atque discretos diversosque pugna sequatur,
contrariisque affectibus ea jam turba dissideant,
dissolvetur mundus, cum ii quibus regitur ac gu-
bernatur, sic diversi ac secum ipsi pugnantes
Deum perfectum ac infinitum, incircumscriptionem-
que, etiam divina Scriptura

B Rursus: Cum quidquid movetur, ab alio moveat-
tur, dum exquirimus istud etiam, ac illud quis mo-
veat, longo tandem processu, necesse est ut ad
rem aliquam veniamus, quæ moveat quidem reli-
qua, ipsa vero a nullo moveatur. Primus enim
motor immobilis est; hinc adeo unus Deus est,
quo nihil prius intelligatur. Igitur hinc quoque
concludimus, Deum immobilem esse et immutabi-
lem, infinita virtute seu potentia præditi. Nisi
enim ea infinita præditus esset, potentiam voluntati
parem ei que comitem haudquaquam haberet. at-
tingens citra omnem laborem a fine usque ad finem
fortiter, omniaque suaviter disponens¹⁰ ac regens.

Præterea, nisi Deus infinita potentia præditus
esset, nec infinitus, nec incircumscriptus, neque
perfectus esset. Quia vero infinitus et incircum-
scriptus et perfectus est, infinita quoque virtute ac
potentia præditus est. Ac siquidem ea præditus est
virtute et potentia, infinitus et incircumscriptus et
perfectus est. Quidquid enim est finitu¹¹, hujus po-
tentia ac virtus minime infinita est.

C Præterea, quia rem quamlibet ex quatuor ele-
mentis videmus constare, et in ea resolvi: ad hæc
vero etiam elementa ex materia ac qualitatibus
constituta, ratione solum subtilique cogitatu in ea
dividi; puta, terram in materiam et qualitates in
ea existentes, frigiditatem scilicet et siccitatem,
quibus accedunt gravitas, figura, color, ac quod
medium universi locum tenet; quæ utique earum
rerum proprietates existunt, quæ compositæ sunt;
similiter quoque reliqua, si quis animo considera-
verit, eodem modo se habere inveniet, quomobrem
etiam imperfecta sunt et dividua et composita: id-
circo Deum simplicem individuumque ac perfe-
ctionem asserimus, qui nihil ejusmodi habeat, nec
ex diversis rebus, ejusmodi sunt quæ ex elementis
D constituta sunt, consistat. Etenim ait Damascenus,
in theologicis suis capitibus, non dicendam in Deo
qualitatem, ne eum compositum ex substantia et
qualitate dixerimus. Si quidem enim compositio in
Deo dicatur, erit in eo dissolutio. Compositio enim
pugnæ origo est; pugna vero divortii; divortium
autem dissolutionis. Atqui Deum incorporeum et
infinitum et immensum et simplicem, nullique in-

¹⁰ Sap. viii, 1.

(13) Damasc. l. i, c. 4.

teritioni aut labi obnoxium, tum lex naturalis docet, tum Scriptura prædicat ac loquitur. Nulla ergo in eo dissolutio seu interitus; id enim procul abhorret a Deo.

Ex his autem colligimus, Deum ubique esse. Ei enim qui incircumscribitur sit ac infinitus, cunctaque noverit, comes est, ut ubique præsens sit. Nam, ut auctor est divinarum rerum, scientia clarissimus Dionysius, *Divinum individuum est, totum prorsus ubique existens. Neque pars in parte corporum more dividitur; sed totum in omnibus, totumque universis præstans ac eminens. Ac videtur quidem esse, dicaturque unius Dei discretio longeque fusa multiplicatio; est tamen Deus ejus deitatis origo eique eminens, superessentialiter unus Deus, sibi ipse individue in dividuis unitus, irque multis incommistus ac immultiplicabilis.* Rursusque illo prior ait Scriptura: *Nonne cælum et terram ego inpleo? dicit Dominus*¹⁴. Cælum quoque ejus sedes dicitur, terra vero scabellum; quibus Scriptura significat esse illum ubique ac cuncta replere, nec quidquam extra ambitum efficacissimæ summæque comprehensionis et virtutis ejus excedere.

Al hæc, quoniam videmus esse in mundo viventia, sapientiaque ac bonitate prædita, eorumque in se rationes, ut omnium auctor, Deus præhabet; ait namque Apostolus, ipsum omnia esse, exque ipso facta esse, et in eo constare¹⁵; atque ut divinissimus Joannes in Apocalypsi ait quemdam de senioribus sibi dixisse: *Cuncta erant, et facta sunt*, idque exponens divinus Maximus, Ideas ait, quod erant, imagines vero et simulacra idearum, seu exemplarium, quod facta sunt; intelligimus eum qui viventia condidit¹⁶, et creata omnia in sapientia fecit, angelosque et homines sapientia imbuat, ac qui lucem oculis subjectum produxit, vitam esse et lucem et sapientiam; hæcque adeo longe illic perfectius, quam in rebus oculis subjectis elucere. Ait namque divinus Dionysius, quæ in effectis perfectiones existunt, longe prius in causis existere, iisque abunde ac essentialiter effecta inesse; cuncta denique in omnium Auctore existere, quæque alia aliis contraria sunt, comprehensione singularique una ratione et uniformiter ac unite. Etenim Deus cuncta producens, illis omnibus, tum nimirum inanimis, tum stirpibus, tumque præditis ratione, tum et carentibus, pro ipsorum ratione convenientes perfectiones tribuit, resque singulæ Auctori suo Deo uniantur, quantum ejus participes sunt. Participant autem magis et minus, pro suæ nimirum perfectionis rata ratione, nempe inanima, ea duntaxat ratione, qua sunt, stirpes vero, etiam qua

A καὶ ἡ Γραφή κηρύττει. Οὐκ ἄρα λύσις ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο γὰρ ἀλλότριον Θεοῦ.

Ἐκ δὲ τούτων συνάγομεν ὅτι πανταχοῦ ἐστὶν ὁ Θεός. Τῷ γὰρ ἀπεριγράπτῳ καὶ ἀπείρῳ καὶ πάντα εἰδῶτι τὸ πανταχοῦ παρῆναι ἀκολουθεῖ. Κατὰ γὰρ τὸν θεολογικώτατον Διονύσιον (14), τὸ Θεῖον ἀμερές ἐστίν, ὅλον ὁλικῶς πανταχοῦ ὄν· καὶ οὐ μέρος ἐν μέρει σωματικῶς διαιρούμενον· ἀλλ' ὅλον ἐν πᾶσι, καὶ ὅλον ὑπὲρ τὸ πᾶν. Καὶ δοκεῖ μὲν εἶναι καὶ λέγεται τοῦ ἐνός Θεοῦ διάκρισις καὶ πολλαπλασιασμός· ἔστι δὲ οὐδὲν ἥττον ὁ ἀρχιθεός καὶ ὑπέρθεός (15) ὑπερουσίως εἰς Θεός, ἀμερίστως ἐν τοῖς μεριστοῖς ἡνωμένος ἑαυτῷ, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀμυγῆς καὶ ἀπλήθυντος. Καὶ πάλιν πρὸ αὐτοῦ φησιν ἡ Γραφή, Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος. Καὶ θρόνος μὲν ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ λέγεται, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, τοῦ λόγου δεικνύντος, ὅτι πανταχοῦ πάρεστι καὶ πάντα πληροῖ, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἔξω πίπτου τῆς δραστητικότητος καὶ συνεκτικότητος περιοχῆς καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ.

Ἔτι, ἐπεὶ βλέπομεν ὅτι εἰσὶν ἐν τῷ κόσμῳ ζῶντα καὶ σοφὰ καὶ ἀγαθὰ, τούτων δὲ τοὺς λόγους ἐν ἑαυτῷ προέχει ὡς πάντων αἰτίας· καὶ γὰρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, Αὐτός ἐστι τὰ πάντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ γέγονε, καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκε· καὶ ὡς ὁ Θεότατος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννης φησὶ, τινὰ τῶν πρεσβυτέρων εἰπεῖν (16) αὐτῷ, Πάντα ἦσαν, καὶ γεγόνασιν· ὅπερ ὁ Θεός σαφηνίζων Μάξιμος τὰς ἰδέας λέγει ὅτι ἦσαν, καὶ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἐμοῦμάτια τῶν ἰδεῶν, ἥτοι παραδειγμάτων, ὅτι γεγόνασιν· ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ τὰ ζῶντα δημιουργήσας, καὶ πάντα τὴν κτίσιν ἐν σοφίᾳ κατασκευάσας, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους σοφοὺς ἐργασάμενος, καὶ τὸ δρώμενον φῶς ὑποστήσας, ζωὴ ἐστὶ καὶ φῶς καὶ σοφία· καὶ πολλῷ τελειώτερον ἔχει ταῦτα ἢ ἐν τοῖς δρωμένοις φαίνεται. Καὶ γὰρ φησιν ὁ Θεός Διονύσιος, Αἱ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τελειότερες πολλῷ πρότερόν εἰσιν ἐν τοῖς αἰτίοις· καὶ τοῖς αἰτίοις τὰ αἰτιατὰ περισσῶς καὶ οὐσιωδῶς ἔνεστι· καὶ ὅτι πάντα ἐν τῷ πάντων αἰτίῳ καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία συνειλημμένως καὶ ἐνικῶς καὶ μονοειδῶς καὶ ἡνωμένως. Καὶ γὰρ ὁ Θεός τὰ πάντα παραγαγὼν, πᾶσι τούτοις ἀψύχοις καὶ φυτοῖς καὶ λογικοῖς καὶ ἀλόγοις ἀναλόγους δίδωκε τὰς τελειότητας· καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ἐνοῦται τῷ Θεῷ τῇ ἑαυτοῦ αἰτίᾳ καθόσον αὐτοῦ μετέχει. Μετέχουσι γὰρ αὐτοῦ κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἤττον, ἀναλόγως δηλονότι τῇ ἑαυτῶν τελειότητι· τὰ μὲν γὰρ ἄψυχα κατὰ τὸ εἶναι μόνον, τὰ δὲ φυτὰ καὶ κατὰ τὸ ζῆν· τὰ δὲ ἄλογα κατὰ τὸ

¹⁴ Isa. LXVI, 1. ¹⁵ I Cor. I, 30; Coloss. I, 16, 17. ¹⁶ Psal. CIII, 24.

(14) *De div. nom.* II, § 11.

(15) Ὁ ἀρχιθεός καὶ ὑπέρθεός. Dicitur Deus ἀρχιθεός, ea ratione qua auctor est Deitatis, qua angeli et homines participatiōne dicuntur eī. Sequiturque unum ex aliis; ex eo quod αρχι-

θεός sit, deorum auctor, quod sit ὑπέρθεός, illis superior atque eminens; qui ita producat et in eis velut multiplicetur, ut a sua unitate nihil excedat.

(16) *De div. nom.*, cap. 5.

εἶναι καὶ ζῆν καὶ αἰσθάνεσθαι· τὰ δὲ λογικὰ κατὰ τὴν εἶναι καὶ ζῆν, καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι· καὶ ἀρετῆς μετέχειν, σοφίας τε καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων. Ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς διαφορὰ καὶ προτίμησης. Οἱ μὲν γὰρ ἄγγελοι τελειώ-
 τροι εἰσι, τῆς τῶν θνητῶν σωμάτων συζυγίας ἀπλλαγμένοι· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀτελέστεροι ἐκείνων, τὰ ἐκ τοῦ σώματος ὑπομένοντες κακὰ. Δύνανται δὲ καὶ οὗτοι ἁλλήλων ὑπερέχειν, εἰ πρὸς τὸν θεὸν ἀφρωνότες, διὰ συντόνου σπουδῆς ἐμοιοῦσθαι αὐτῷ σπουδάζουσιν. Ὅσον γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφω-
 μεν, τοσοῦτον αὐτῷ ὁμοιούμεθα· καὶ ὅσον αὐτῷ ὁμοιούμεθα, τοσοῦτον αὐτοῦ μετέχομεν· καὶ ὅσον αὐτοῦ μετέχομεν, τοσοῦτον αὐτῷ ἐνούμεθα τῇ ἀνάρχῳ πάντων αἰτίᾳ καὶ μονῇ καὶ στάσει.

Οὗ δὲ πού οὖν φήσομεν ὅτι αἱ ἐν ἡμῖν τελειότητες αἱ αὐταὶ εἰσι τῇ ἀκροτάτῃ τοῦ Θεοῦ τελειότητι. Οὗ γὰρ τῇ αὐτῇ ζωῇ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν, ἡ τῇ αὐτῇ σοφίᾳ ἐστὶν αὐτὸς καὶ ἄγγελοι καὶ ἄν-
 θρωποι σοφοί· τοῦτο γὰρ ἄτοπον· οὐδὲ τῇ αὐτῇ ἀγαθότητι ἡμεῖς τε καὶ ἐκείνοι ἐσμέν ἀγαθοί. Εἰπετο γὰρ ἂν καὶ ἡμεῖς θεοὺς κατ' ἐκείνων εἶναι. Ὡν γὰρ αἱ τελειότητες ἴσαι, καὶ αἱ οὐσίαι ἴσαι. Διὸ καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως ὑπερέκειται. Ἡμεῖς μὲν γὰρ χρονικῶς καὶ μετο-
 χικῶς τὰ πάντα ἐσμέν, ὅσπερ ἂν ἔχωμεν· ὁ δὲ ἀθάνατος καὶ φυσικῶς καὶ κυρίως καὶ πρῶτως ἐστὶν ἀγαθός, σοφός, δημιουργός, ζῶν, ἁγιασμός, πᾶν ὅπερ ἂν εἴποι τις, ὡς αἰτία πρώτη καὶ ἀρχαί-
 ῆς τῶν ὄντων. Ἀγαθὸς δὲ φῶσει ὧν ὁ Θεός, οὐδὲ ποτ' ἂν εἴη τῶν κακῶν αἰτία. Τοῦ γὰρ κυρίως ἀγαθοῦ ἴδιον αἰετὶ παρέχειν ἀγαθὰ. Εἰ δὲ τίνα κακὰ ἐφ' ὧμεν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα, ἀλλ' οὐτ' αὐτός· ἐστὶν αἰτία τούτων, οὐθ' ἑτέρα τις ἀντικειμένη δύναμις· ἀλλ' ἀποχωροῦντες ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ κακῷ εὐρισκόμεθα· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ γένεσις τῶν κακῶν, ὅσπερ καὶ σκίτους, ἡ τοῦ φωτός ὑπο-
 χύρισις. Ἡμεῖς οὖν ἐσμέν αἰτίαι. Τὸν γὰρ ἀπαθῆ παρρηγίζοντες διὰ πονηρῶν ἔργων, κολαζόμεθα κατὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἀναλογίαν· ἡ δὲ παρ' ἡμῶν μὲν κακὰ εἶναι δοκοῦσι, τὰς αἰτίας αὐτῶν οὐκ εἰδόντες· εἰ δὲ τις ἐπίσταται διακρίνειν ὁρθῶς, καὶ ταῦτα ἀγαθὰ εὐρήσει. Καὶ γὰρ διὰ συμφέρον γί-
 νονται ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ οἱ ἱατροὶ τέμνουσι καὶ καίουσι τὸν νοσοῦντα, ἵνα ἀπολάβῃ τὴν ἐξαρχῆς ὑγίαν. Εἰ μὲν οὖν λογιζόμενοι τὰς αἰτίας ὑπομέ-
 νομεν εὐχαριστοῦντες, ὠφελοῦμεθα ἐκ τούτων· καθαιρούμεθα γὰρ τῶν ἡμαρτημένων, καὶ σωφρονι-
 ζόμεθα, καὶ οὕτω γινόμεθα βελτίους· εἰ δ' ὅσπερ λίθοι σκληροὶ διαμένοντες, καὶ ἐτι παταίμεν τοῖς κακοῖς ἀθεραπεύτως ἐπεκτεινόμενοι, ἐγκαταλιμπα-
 νόμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀλλοτριούμεθα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀγόμεθα καὶ φερόμεθα ὑπὸ τοῦ διαδόλου, ᾧ διὰ τῶν φαύλων ἔργων προσωκειώθημεν.

διaboli in mala intenti sumus, a Deo derelinquimur, ipsoque abs se alienos effectos abdicante, a diabolo, cui nos per mala opera devinximus, agimur ferimurque.

Τὰ οὖν γινόμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ μὲν εἰσι

A vivunt : brutæ animantes, quod et sunt et vivunt et sentiunt ; ratione prædita, quod et sunt et vi-
 vunt, et sentiunt et intelligunt, virtutisque et sa-
 pientiae et justitiae ac reliquorum commercium
 ineunt. Sed et utentium ratione distinctio est, alio-
 rumque præ aliis major præstantia. Angeli enim
 perfectiores sunt, a mortalium scilicet corporum
 conjunctione liberi ; homines vero illis imperfe-
 ctiores, qui subiaceant malis corporis. Quin et hi
 quoque alii aliis præstare possint, si modo, in Deum
 conversis animis, acri diligentia illi similes effici
 studuerint. Quantum enim ad ipsum convertitur,
 tantum similes ei efficiuntur ; quantumque ei effici-
 mur similes, tantum illius participes reddimur ;
 ac quantum illius reddimur participes, tantum ipsi
 unimur, æterno nimirum omnium auctori, qui
 omnium sedes ac quies est.

Absit itaque unquam dicamus, quæ in nobis
 perfectiones ac dotes sunt, easdem ac supremam Dei
 perfectionem esse. Non enim eadem vita Deus et ho-
 mines vivunt, aut eadem sapientia ipse et angeli
 atque homines sunt sapientes (est enim id absurd-
 um), nec eadem bonitate ille ac nos boni sumus.
 Consequens enim foret, nos quoque, perinde ac
 ille, deos esse. Quorum enim pares dotes sunt ac
 perfectiones, pares sunt et essentiae. Quamobrem
 Deus citra omnem comparisonem, tum nobis,
 tum lis omnibus, quæ in nobis sunt, eninet. Nos
 enim ex tempore ac participatione omnia sumus,
 quæcumque tandem habuerimus, Deus autem
 æterne atque natura vereque ac primo bonus est,
 sapiens, conditor, vita, sanctimonia (quidquid de-
 nique aliquis eum dicat), ut rerum prima causa
 summaque origo. Cumque Deus natura bonus sit,
 nunquam malorum auctor exstiterit. Ejus enim
 qui vere ac proprie bonus sit, id proprium est, ut
 quæ bona sunt, semper præbeat. Sin autem vide-
 mus quædam mala in mundo evenire, eorum tamen
 nec ipse auctor est, nec ulla alia contraria po-
 testas, sed cum ipsi a bono recedamus, in malo
 invenimur : isque adeo mali ortus est ac effectio,
 uti etiam tenebrarum, lucis abscessus. Nos ipsi
 itaque ejus auctores sumus. Qui enim eum qui ab
 omni immunis affectu est, per prava opera ad tra-
 cendiam provocamus, pro delictorum ratione pœ-
 nas luimus. Atque hæc quidem apud nos usuque
 humano mala videntur, qui eorum causas nescia-
 mus : sin autem quis recte judicare noverit, ipsa
 quoque bona offendet, quippe cum nostræ causa
 fiant utilitatis. Nam et medici ægrotum secant ac
 urunt, ut pristinae sanitati restituant. Siquidem
 igitur causas reputantes, gratias agentes sustine-
 mus, commodum ex illis reportamus : emundamur
 enim a delictis ac castigamur, atque adeo melioris
 frugis inde efficiuntur. Sin autem velut saxa duri
 perseveramus, adhucque offendimus, qui irreme-

perseveramus, adhucque offendimus, qui irreme-

Quæ igitur a Deo fiunt, alia propensioris sunt

voluntatis, cum ejus faciendo voluntates, bona ab eo atque munera consequimur; alia secundum permissionem ac quasi indulgentiam, cum peccantes, emendationis causa punimur, et ut ad meliorem frugem relucamur; alia secundum derelictionem, per eum, quem diximus, modum. Atque alia quidem ut alii erudiantur, contingunt; alia vero ad probationem ac copiosiore mercedem, ut res se in apostolis habuit ac sanctis reliquis. Prorsusque nihil extra causam contingit, tametsi illorum nos rationes lateant. Nam ne passerem quidem in laqueum incidere sine Patris nostri voluntate, in Evangeliiis audivimus¹⁴. Cum autem nos Deum contristare, aut ad iracundiam provocare dicimus, haud necesse ut aliquam ei passionem asstringamus, uti neque ut manus aut pedes, juxta quod scriptum est: *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me*¹⁵, et: *Audivi vocem tuam deambulantis in paradiso ad meridiem, et abscondi me*¹⁶, neque vero oculos palpebrasque et visum et os, atque talia (hæc enim ex corporibus assumentes, humanoque ritu usurpantes, oculo quodam pioque intellectu de Deo dicimus. Fieri enim non potest, cum sinus homines, ut aliter Deum intelligamus, deque eo loquamur, nisi pro humano ritu simulacris figuris ac symbolis usi fuerimus, inquit Damascenus), sed, quia perversa voluntate malisque operibus ab eo ipsi abscedimus, ob quæ venit ira Dei in filios inobedientes, uti scriptum est¹⁷, hincque adeo contingit in doloribus ac ærumna versari malisque afflicti, uti etiam apud homines usuvenit, cum servi heris immorigeri fuerint; idcirco humana usi consuetudine, dicimus, contristasse nos Deum, Deumque nobis iratum esse. Non igitur quæ extra rationem existat, ulla ejusmodi affectio Deo tribuenda sit. Nam Deus quidem ab omni immunis affectu ac labe est; nos vero his obnoxii atque mortales sumus, ex quibus hæc sumpta sunt. Velut etiam cum dicimus: *Dominus propitius factus est nobis*¹⁸; et: *Domine refugium factus es nobis*¹⁹; et: *Dominus dilexit nos*²⁰; nullum in eo accidens ponendum est. Non enim cum ante non esset, postea refugium factus est; nec cum prius non diligeret, postea dilexit; quomodo enim qui ante mundi constitutionem dilexit, quos prædestinavit, quemadmodum Scriptura testis est? sed motus omnis ac mutatio circa nos contingit. Postquam enim, ad eum conversi, ipsum invenerimus, ab eo nos dicimus cœpisse diligi, cujus humanitatis ac clementiæ periculum faciamus, qui nimirum recedendo a Deo et ad eum accedendo, odio habeamur, aut diligamur. Rursus vero ad eum accedimus, vel ab eo recedimus, non locorum intervallis (nam Deus ubique est), sed accedimus similitudine, recedimus vero ac elongamur dissimilitudine. Etenim naturæ conditor velut semen ad eum enitendi animis nostris inseruit, quo

κατ' εὐδοκίαν, ὅταν αὐτοῦ τὰ θελήματα πράττοντες εὐεργετώμεθα ὑπ' αὐτοῦ· τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν, ὅταν ἁμαρτάνοντες κολαζώμεθα δι' ἐπανόρθωσιν· τὰ δὲ κατὰ ἐγκατάλειψιν, τὸν τρόπον ὃν εἴπομεν. Καὶ τὰ μὲν γίνονται διὰ σωφρονισμὸν ἐτέρων, τὰ δὲ διὰ δοκιμὴν καὶ πλεονα τὴν ἀντιμισθίαν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Καὶ ὅλως οὐδὲν ἐστὶ χωρὶς αἰτίας γινόμενον, εἰ καὶ ἡμεῖς τοὺς λόγους αὐτῶν οὐκ ἴσμεν. Οὐδὲ γὰρ στρούβλον εἰς παγίδα πεσεῖται ἀνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν Εὐαγγελίοις ἡκούσαμεν. Ὅταν δὲ λέγωμεν ὅτι λυποῦμεν καὶ παροργίζομεν τὸν Θεόν, οὐ δεῖ τι πάθος περιάπτειν ἐκείνῳ, ὥσπερ οὐδὲ χεῖρας καὶ πόδας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλάσαν με, καὶ τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβην*· οὐδὲ ὀφθαλμοὺς καὶ βλέφαρα καὶ ὄρασιν καὶ στόμα, καὶ τὰ τοιαῦτα (ταῦτα γὰρ ἀπὸ σωματικῶν λαμβάνονται, καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἡθεσι χρώμενοι, λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ κατὰ τινα κεκρυμμένην καὶ εὐσεβῇ διάνοιαν. Ἀδύνατον γὰρ ἀνθρώπου ὄντας νοεῖν ἢ λέγειν περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ εἰκόσι καὶ τύποι καὶ συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς χρησαίμεθα, ὁ δὲ μασκήνδῳ λέγει)· ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ἀφιστάμεθα ἀπ' αὐτοῦ, διςπραμμένα προαιρούμενοι τε καὶ πράττοντες, δι' ἃ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *κάντε ὑμεῖς ὁδυνώμεθα καὶ πιεζόμεθα, ὅπερ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνει*, ὅταν τοῖς δεσπόταις αὐτῶν ἀπειθῶσι· διὰ τοῦτο λέγομεν ἀνθρωπίνῃ συνθέλῃ ὅτι ἐλυπήσαμεν τὸν Θεόν, καὶ ὥργισθη ἡμῖν ὁ Θεός. Οὐ προσαπτέον οὖν τῷ Θεῷ πάθος ἀλογόν τι τοιοῦτον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἀπαθὴς ἐστίν· ἡμεῖς δὲ ἐσμεν οἱ ἐμπαθεῖς καὶ θνητοί, ἀπ' ὧν ταῦτα ἐληπται· ὥσπερ καὶ ὅταν λέγωμεν, *Ἰλεως ἡμῖν ὁ Κύριος ἐγένετο*, καὶ, *Κύριε, κατασπύρη ἐγενήθης ἡμῖν*, καὶ, *Ὁ Θεός ἡγάπησεν ἡμᾶς*, οὐ δεῖ τι συμβεβηκός ἐπ' ἐκείνου τιθέναι. Οὐ γὰρ μὴ ὃν πρότερον καταφυγὴ, ἐγένετο ὕστερον· οὐδὲ μὴ πρότερον ἀγαπῶν, μετὰ ταῦτα ἡγάπησεν· πῶς γὰρ, ὃς πρὸ καταβολῆς κόσμου ἡγάπησεν, οὗς προώρισε, καθὼς ἡ Γραφὴ διδάσκει; ἀλλὰ περὶ ἡμᾶς γίνεται ἡ κίνησις καὶ ἡ μεταβολή. Ἐπειδὴν γὰρ ἐπιστρεφώμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ εὐρίσκωμεν αὐτὸν, τηνικαῦτα λέγομεν ὅτι ἠρξάμεθα ἀγαπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ, παῖραν τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ λαμβάνοντες, τῇ ἀποστάσει δηλονότι καὶ τῇ ἐγγύτητι τῇ πρὸς αὐτὸν ἢ μισούμενοι ἢ ἀγαπώμενοι. Πάλιν δὲ ἐγγιζόμεν καὶ ἀφιστάμεθα αὐτοῦ οὐ τόπων διαστήμασι· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πανταχού· ἀλλ' ὁμοιότητι προσερχόμεθα αὐτῷ καὶ ἀνομοιότητι ἀφιστάμεθα αὐτοῦ. Καὶ γὰρ οἶοναι σπέρμα ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως· ἐνεφύτευσεν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀνατάσει· καὶ ὑπ' αὐτοῦ νυττόμεθα πρὸς Θεοῦ μέγιστον. *Ἰνέσθε* γὰρ, φησὶν, *οἰκτίρμονες*, ὡς ὁ Πατὴρ

¹⁴ Matth. x, 29. ¹⁵ Psal. cxviii, 75. ¹⁶ Gen. iii, 10. ¹⁷ Ephes. v, 6. ¹⁸ Psal. xcvi, 8.

¹⁹ Psal. lxxix, 1. ²⁰ Rom. viii, 29.

ἡμῶν ὁ οὐρανός· καὶ, Ἰνέσθε μιμηταὶ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά. Καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος (17) ἐν τῷ *Περὶ θεῶν ἐνομάτων*, τὸν ὑπὲρ πάντα, φησὶ, θεὸν καθὼς αὐτός ἐστιν, οὐδεὶς φασιν ὅμοιον· αὐτὸν δὲ ὁμοιωτὴτα θεῶν δωρεῖσθαι τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐπιστρεφόμενοις. Καὶ πάλιν, Ταῦτα γούρ ῥητορ ὅμοια Θεοῦ, τὰ κατὰ θεῶν εἰκόνα καὶ ἐρμῶσιν· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς τὸν θεὸν ὅμοιον, ἐτι μῆδ' ἀνθρώπος τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι ὅμοιος· ἀλλ' ἡ ἐρμῶσις τὸ πρῶτως ἐστὶ τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν. Εἴτε γὰρ ἄγιοι, εἴτε θεοὶ, εἴτε δοῦλοι ὄντες, εἴτε κύριοι, καθ' ἐρμῶσιν ἐδημιουργήθημεν· κατὰ τοῦτο γὰρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, Ἀναμορφώσθε ἐν καινότητι τοῦ νοῦς ὑμῶν. Τῷ γὰρ καινῷ ἀνθρώπῳ λέγονται ταῦτα, τῷ ἀνακαινιζομένῳ ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ κατὰ μέμνησιν αὐτοῦ, τοῦ κατ' εἰκόνα κτίσαντος αὐτόν. Οὐ τοίνυν ὁ Θεὸς μεταβάλλει, καθάπερ ἐλέγομεν· ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν οἱ μεταβάλλοντες, καθὰ δὴ καὶ τὸ φῶς, τραχὺ μὲν τοῖς ἀσθενέων ὀφθαλμοῖς, λεῖον δὲ τοῖς καλῶς ἔχουσιν διὰ τῆς αὐτῶν ἀσθενείας καὶ μεταβολῆς. οὐ μὴν διὰ τὴν ταπεινότητα.

Τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον, ὅταν καὶ δημιουργὸς λέγεται καὶ βσιλεύς καὶ Κύριος, οὐχ ὕστερον αὐτῷ ἐπιγίνοντο· ἀλλὰ περὶ τὰ ἐν χρόνῳ ἢ κίνησις θεωρεῖται, αὐτοῦ ἀτιδῶς ὄντος πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ καὶ Κυρίου καὶ βασιλέως. Λέγονται δὲ ὑφ' ἡμῶν αὐτῷ, ὅτε ἐν χρόνῳ ἐκτίσθημεν· ἐπεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα λέγεται. Ἢ γὰρ κτίσις προῆν μὲν ἐν τῷ δημιουργῷ, ἀλλ' οὐχ ὡς κτίσις καὶ ποιήσις, ἀλλ' ὡς λόγος καὶ παράδειγμα. Ὡστε δημιουργὸς ἦν ὁ Θεὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσχετῶς καὶ ἀπολύτως· ἡ δὲ σχέσις, ἢ πρὸς τὰ δημιουργηθέντα ἔχει, πρὸς ὅρον ἐγγρονονισγομένη, δι' αὐτὰ καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται. Εἰ δὲ τις ταύτην ἀτιδῶς ἐν τῷ Θεῷ θεωρεῖ, ἀναγκασθήσεται καὶ τὰ δημιουργήματα τῷ Θεῷ λέγειν συνατῆς. Τέλειος οὖν ὁ Θεὸς ὑπάρχων καὶ ἀτιδῶς δυνάμενος καὶ κτίζειν καὶ προνοεῖσθαι, ὕστερον καὶ δημιουργὸς παρ' ἡμῶν καὶ προνοητὴς ἐκλήθη, δημιουργηθέντων τῶν ὄντων, ἐπεὶ ἡ σχέσις αὐτῇ πρὸς αὐτὰ ἀποδίδεται. Τῶν γὰρ δημιουργηθέντων οὐκ ὄντων, δῆλον ὡς οὐδὲ δημιουργία αὐτὴ ἐλέγετο, οὔτε μὴ συντήρησις αὐτῶν. Καὶ γὰρ φησιν ὁ τῶν Γραπτῶν θεόλογος (18), *Τίνων γὰρ εἴη πρόνοια, μὴ ὄντος τοῦ σωζομένου; Τῶν γὰρ ἐν ἐκάστῳ ἡ πρόνοια.* Ὁ δὲ θεὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης, *Ὡς περ οὐκ ἂν λατρός ἦν, φησὶν, εἰ μὴ τῶν νοσούντων χάρις· οὐδ' ἂν ἐλεήμων καὶ οἰκτιρμῶν καὶ τὰ τοιαῦτα κατωρομάζετο εἰ μὴ διὰ τὸν οἰκτιρμοῦ τε καὶ ἐλέους δεόμενον· οὕτως οὐδὲ καρτοκράτωρ, εἰ μὴ πᾶσα ἡ κτίσις τοῦ περικρατοῦντος αὐτὴν ἐδέετο.* Καὶ ὁ Δαμασκηνός (19) φησὶ, *Πρό-*

velut stimulo ad Dei imitationem urgemur. Ait enim : *Estote misericordes, sicut Pater vester celestis*¹¹; et : *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi*¹². Divinus quoque Dionysius, in libro *De divinis nominibus* : *Deum, inquit, qui est super omnia, aiunt nulli esse similem; largiri tamen divinam similitudinem, his qui ad ipsum convertantur.* Ac rursus : *Hæc itaque dicenda Deo similia, quæ sunt ad Dei imaginem et similitudinem.* Neque enim Deum eis similem dixerimus, nam nec homo suæ similis imagini est. *Sed similitudo primum est eorum bonorum, quæ nobis a Deo insunt.* Sive enim sancti, sive dii, sive servi sumus, sive domini, ad similitudinem sumus conditi. Hoc enim sensu ait Apostolus, *Reformamini in novitate sensus vestri*¹³. Hæc enim novo homini dicuntur, qui renovatur in agnitione Dei secundum imitationem ejus, qui eum ad imaginem creavit. Non itaque Deus mutatur, quemadmodum dicebamus; sed nos sumus quos mutatio attingit; uti etiam lumen ægris oculis grave est ac molestum, sanis vero atque robustis, lenè ac suave, non pro sua, sed pro eorum imbecillitate ac mutatione.

Simili quoque ratione, cum et Creator Rexque ac Dominus dicatur, non hæc illi postea adveniunt; sed motus iis in rebus intelligitur, quæ ex tempore sunt, cum ipse ab æterno ante omnia sæcula, et Creator et Provisor et Dominus atque Rex sit. Hæc vero illi a nobis tribuuntur, posteaquam in tempore conditi sumus; quod et illa ad nos dicantur. Etenim præerat quidem creatura in rerum auctore, sed non ut creatura atque factio seipsum opus, sed ut ratio ac exemplar. Idcirco erat Deus ante omnia sæcula rerum opifex ac conditor, nulla tamen relatione ac absolute: quam vero ad creata relationem habet, cum ad terminum temporaneum dicatur, propter illa est ac nuncupatur. Sin autem quis eam in Deo ab æterno putaverit, necessario etiam creata Deo coæterna dabit. Deus itaque cum perfectus sit, et ab æterno condendi pariter ac providendi potestate sultus, postea etiam conditor atque provisor, rebus conditis a nobis appellatus est, quod relatio hæc ad eas attineat. Cum enim creata non essent, liquet quod nec eorum creatio dicebatur, nec conservatio. Ait enim cui cum fratre inscriptus Iambis vultus, Theodorus : *Quorum enim fuerit providentia, cum nemo sit qui per eam salvus ac incolumis præstetur? Providentia enim eorum est, quæ in singulis geruntur.* Sed et divinus Gregorius Nyssenus, *Quemadmodum, inquit, hand utique nisi ægrotantium causa esset medicus, nec misericors atque humanus ac ejusmodi nominaretur, nisi cui illa opus essent: ita neque omnium conservator ac cuncta tenens, nisi omnis creatura, ipsam continente ac conservante in-*

¹¹ Luc. vi, 36. ¹² Ephes. v, 1. ¹³ Rom. xii, 2; Coloss. iii, 10.

(17) *De divin. nom.* c. 9. p. 151 Lanselii edit.
(18) Theodori Grapti *Vitam* representavimus

in tomo CXVI. Edit.
(19) *Libr.* ii, c. 30.

digeret. Postremo Damascenus: Providentia, inquit, A *τοιαῦτα ἐστὶν ἢ ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινόμενῃ ἐπιμέλειᾳ.*

Pedes autem atque incessum, manusque ac talia, cum de Deo, humano more, ut dicebamus, assumimus, certa quadam ratione cum iis quæ crassius pro corporum ratione sumpta sunt, etiam conceptus exponimus. Nempe hoc vult Scriptura, ut ex pedum gressu Dei adventum et præsentiam significet, sive ut his qui egent, opituletur, sive ut inimicos ulciscatur, vel aliorum aliquid operetur; quod nimirum pedum officio atque munere accedere ipsi soleamus. Manus autem cum dicimus, divinæ virtutis ac potentiae vim in omnibus efficacissimam promptissimamque innuimus; quod nos etiam necessaria munia longeque præstantiora manibus nostris impleamus. Porro dexteram vocamus, quo ejus in sanctos opem significemus; ea scilicet ratione quod nos quoque in iis quæ majorem honestatem habent suntque præstantiora ac maximo egent robore, proclive dextera utamur. Cum autem Dei oculos, visumque et palpebras dicimus, ejus vim omnium inspectricem, ac, quam nihil lateat, scientiam significare volumus; quod hoc potissimum sensu perfectionem scientiam ac certitudinem nanciscamur. Os autem orisque sermonem seu locutionem, ejus voluntatis manifestationem vocamus, quod scilicet usu humano oris munere ac locutione animi sensa aperiamus. Atque ut summa dicam, ejusmodi omnia in Deo dicimus, ut ex nostris operationibus ac virtutibus, quæ nobis superiora sunt, intelligamus, resque humanas eorum quæ majora sunt exemplum faciamus; uti fere illis accidit, qui in exiguo laterculo ac tabella, cæli orbem depingunt: idemque in aliis omnibus nominibus quæ de Deo dicuntur.

Vere itaque (quod initio dicebamus) Deus innominabilis est, ut qui omni nomine superior sit; nec ejus essentiae terminus, seu definitio est. Nam si ea vis definitionis est, ut rem, de qua dicitur, contineat ac manifestet, quinam fiat, ut quod infinitum est ac incircumscriptum, ulla definitionis vi atque nominis manifestetur ac comprehendatur? Ac si rerum notitiæ sunt, quonam modo intelligetur, quod rebus omnibus omni quoque substantia (seu essentia) ac ipso postremum esse, superius est? Quod si supra omnem essentiam, palam est et supra omnem esse notitiam. Alio autem modo ex virtutibus ac operationibus, tum intelligitur, tum et nominatur, multisque nominibus dicitur. Etenim dum affirmando eum esse dicimus, ut est illud, *Ego sum qui sum*, ac simpliciter, ut rerum auctiorem, et qui erat estque et futurus est, nominamus, non ipsum quidnam sit repræsentamus. Si quidem Deum (*Græce Θεόν*) appellamus, non ejus declaramus naturam, sed quod vel currat (*ἔτι: θέει*) resque obeat ac curet; vel ex τοῦ αἰθεῖν, quod scilicet comburat, sumpta nominis appellatio est

Πόδας δὲ καὶ βάδισιν καὶ χεῖρας καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν ἐπὶ Θεοῦ λέγωμεν, κατὰ τὸ ἡμέτερον, ὡς ἔξαμεν, ἔθος, ἀναλόγως τοῖς κατὰ τὸ σωματικώτερον εἰλημμένοις καὶ τὰ νοήματα ἐκλαμβάνομεν. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς τῶν ποδῶν βαδίσσεως τὴν παρουσίαν δηλοῦν ἡ Γραφὴ βούλεται, ἢ τὴν πρὸς ἐπικουρίαν τῶν δεομένων, ἢ τὴν πρὸς ἀμυναν τῶν ἐχθρῶν, ἢ ἄλλην τινὰ πράξιν, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς τῶν ποδῶν χρήσεως ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἀφίξιν· χεῖρας δὲ τὸ ἀνυσιμώτατον ἐν πᾶσι καὶ ἀθρόον αἰνιτόμεθα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ δυνάμεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ χρεῖωδῃ, καὶ μάλιστα τὰ τιμιώτερα διὰ τῶν οἰκείων κατορθοῦμεν χειρῶν. Δεξιὰν δὲ λέγομεν τὴν ἐπὶ τοῖς σώματι παρ' αὐτοῦ βοήθειαν ἐνδεικνύμενοι· ἀπὸ τοῦ καὶ ἡμᾶς; μᾶλλον ἐπὶ τῶν εὐσημονεστέρων καὶ τιμιωτέρων καὶ πλείεσσι ἰσχύος δεομένων τῇ δεξιᾷ κεχρηθῆναι. Ὁφθαλμοὺς δὲ, δρασιν καὶ βλέφαρα λέγοντες, τὴν περὶ πάντα ἐποπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τὸ ἀλάθητον τῆς αὐτοῦ γνώσεως βουλόμεθα νοεῖν· ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως ἐντελεστέραν γνῶσιν τε καὶ πληροφορίαν ἐγγίνεσθαι. Στόμα δὲ καὶ λαλίαν λέγομεν τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ στόματος καὶ λαλίδ; σημαίνεσθαι τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπὶ Θεοῦ λέγομεν, ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνεργειῶν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς βουλόμενοι νοεῖν· καὶ τὰ καθ' ἑαυτοῦς μειζόνων ὑπόδειγμα ποιούμεθα, καθάπερ οἱ ἐν μικρῷ πίνακι τὸν οὐράνιον καταγράφοντες κύκλον· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πάντων ὀνομάτων συμβαίνει, τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενων.

Ἀληθῶς οὖν, ὑπερῆραρχῃς ἐλέγομεν, ἀνώνυμός ἐστιν ὁ Θεός (20), ὡς ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ὄρος. Εἰ γὰρ ὁ ὄρος περιεχτικός ἐστι καὶ δηλωτικός, ἐφ' οὗ λέγεται, πῶς τὸ ἀπειρον καὶ ἀπερίγραπτον ὑπὸ τινος ὄρου καὶ ὀνόματος δηλωθῆσεται καὶ περιληφθήσεται; Καὶ, εἰ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, πῶς νοηθῆσεται τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ πᾶσαν οὐσίαν, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ εἶναι ὄν; Εἰ δὲ ὑπὲρ πᾶσάν ἐστιν οὐσίαν, δῆλον ὅτι ὑπὲρ πᾶσάν ἐστι γνῶσιν (21). Τρόπον δὲ ἕτερον ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν καὶ νοεῖται καὶ ὀνομάζεται, καὶ πολώνυμος λέγεται. Καὶ γὰρ εἰ καταφατικῶς τὸν αὐτὸν ὄν εἶναι λέγομεν, ὡς τὰ, *Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν*, ἀπλῶς; ὄν λέγομεν, ὡς παραγωγέα τῶν ὄντων, καὶ ὅτι ἦν καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται, οὐ τὸ τί ὄν ἐστι περιεστώμεν. Εἰ Θεὸν ὀνομάζομεν, οὐ τὴν φύσιν αὐτοῦ δηλοῦμεν, ἀλλ' ἢ ὅτι θέει καὶ περιέπει τὰ ὄντα, ἢ ἐκ τοῦ αἰθεῖν, ὃ ἐστὶ κκίειν, εἰληπται τὸ ὄνομα. Καὶ γὰρ ὁ Θεός πῦρ, πᾶσαν μοχθηρίαν καταναλίσκων, ὅτι τῶν πρᾶξμάτων σωστικός ἐστι, καθὼς περ φύκασι· ἢ ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα. Ἀλάθητός γάρ ἐστι καὶ πάντων ἐνόπητος. Εἰ σοφὸν λέγομεν,

(20) Perinde Dionysius, Gregorius et Damascenus.

(21) Damasc. l. i, c. 9 et l. i. Exod. iii, 14.

ἀπὸ τῆς ἐμφαινόμενης τῇ κόσμῳ σοφίας τοῦτο λαμβάνομεν, ὡς ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν πρώτῳ τῶν Παροιμιῶν εἰρηκεν. Καὶ ὅλῳ; τὸ, *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ*, περὶ τῆς ἐμφαινόμενης τῇ κόσμῳ σοφίας φησὶ· μονοουχὶ φωνῇ ἀφεισῆς διὰ τῶν ἐρωμένων ὅτι παρὰ Θεοῦ γέγονε. Περὶ ταύτης γὰρ καὶ οἱ προφῆται διαποροῦσιν, ὁπόση τις οὔσα τυγχάνει, καθάπερ καὶ ὁ πολυμαθέστατος ἔφησε *Σιράχ*: *Ῥίζα σοφίας τίνι ἀπεκαλύφθη, καὶ τὰ παυρηγύματα αὐτοῦ τίς ἐγνώ; Ἐξ ἐστὶ σοφός, φοδερὸς σφόδρα, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Αὐτὸς ἔκτισεν αὐτήν, καὶ ἐξέχεεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰ δύναμιν εἰποιμεν αὐτῇ, τοῦτο δηλοῦμεν, ὅτι συντηρητικὸς τῶν γενομένων ἐστὶ, καὶ τὴν τοῦ συνέχεσθαι ταῦτα χορηγεῖ δύναμιν. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς συντηρήσεως τῶν ὄντων πρόνοιαν αὐτὸν καλοῦμεν. Ὁ γὰρ Θεὸς τὴν ἀπάντων πρόνοιαν ποιεῖται, ὡς ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος ἐν τῇ κατὰ Ἀρειανῶν τρίτῳ. Φῶς δὲ, ὡς ποιητικὸν φωτὸς, λέγομεν, καὶ ὡς λαμπρότητα ψυχῶν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ καθαυρομένων. Εἰ γὰρ καὶ σκότος λέγεται ἡ ἀγνοία καὶ ἁμαρτία, φῶς ἂν εἴη ἡ γνῶσις καὶ βίος ὁ ἐν Θεῷ. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεὸς Διόνυσος (22) ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς Θεωνυμικῆς φωτισμοῦ, *Φῶς*, φησὶ, *λέγεται τὸ ὑπὲρ πάντων φῶς ἀγαθόν, διὰ τὸ ἀγνοίαν καὶ πλάνην ἀπελαύνειν, καὶ γνώσεως τοὺς νοερούς ὀφθαλμοὺς ἐμπιπλᾶν*. Ἐγὼ γάρ, φησὶ, *φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα*. Καὶ, *Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ ῥόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου*. Καὶ, *Φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς*. Ζωὴν δὲ πάλιν λέγομεν (23), ὅτι φύσις ἐστὶ καὶ πάσης φύσεως λογικῆς καὶ ἀλόγου ζώσεως. Ἐν αὐτῇ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν.*

in oculis meis lux tua, et lumen semitis meis ²⁸; et : *Lux mandata tua super terram* ²⁹. Deinde vero vitulum dicimus, quod natura, omnisque naturæ utentis ratione ac quæ ejus expers exsistat, vigor ac constitutio sit : *In ipso enim vivimus et movemur et sumus* ³⁰.

Πάντα οὖν ὡς πάντων αἰτίος λέγεται. Οὐ μὴν ἡ οὐσία αὐτοῦ διὰ τούτων δείκνυται. Οὕτω γάρ φησιν ὁ Δαμασκηνός (24), ὅτι *Ὡς αἰτίος πάσης οὐσίας καὶ πάντων τῶν ὄντων, λέγεται καὶ ὢν καὶ οὐσία*. Καὶ ὡς αἰτίος λόγου παντὸς καὶ σοφίας, λογικοῦ τε καὶ σοφοῦ, λέγεται λόγος καὶ λογικὸς, σοφία καὶ σοφός, ὁμοῦς καὶ νοῦς καὶ νοερός, ζῶη καὶ ζῶν, δύναμις καὶ δυνατός· καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ὁμοῦς. Εἰ τοίνυν ἀπὸ τῶν καταφατικῶν ὀνομάτων ἡ οὐσία αὐτοῦ οὐ δείκνυται, πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἀποφατικῶν τοῦτο οὐκ ἔσται. Οὐδεμία γὰρ ἀπόφασις, εἴ ἐστι καὶ τὴν οὐσίαν τοῦδὲ τινος, ἀλλὰ τί οὐκ ἐστὶ δηλοῖ, ὅντος ἀναίρεσις, οὐκ ὄντος θέσις. Εἰ γὰρ ἀνοῦσιον αὐτὸν λέγοιμεν, ἢ ἀναρχον ἢ ἀχρονον ἢ ἀόρατον ἢ ἀφθαρτον, ταῦτα δηλοῦμεν, ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν ἐστὶ, καὶ ἀρχὴν καὶ χρόνον καὶ ὄρασιν καὶ φθοράν.

(Deus enim ignis est, consumens ²⁵ *omnem pravitatem), quod nempe res pro eo ac natæ sunt, præstet incolumēs; vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, quod scilicet omnia contineatur : nihil quippe eum latere potest, omniumque inspector est. Sapientem dum dicimus, quod ita nuncupamus, ex sapientia quæ in mundo elucet, accipimus, uti magnus Basilius dixit primo capite libri Proverbiorum; prorsusque textus ille, Dominus creavit me initium viarum suarum* ²⁶, de sapientia sic in mundo elucente loquitur; quæ vix non vocem emittat, per ea quæ oculis conspicua sunt, factaque hæc Deo auctore loquatur. De hac enim etiam prophetæ quænam sit in quæstionem vertunt ac disputant, uti etiam eruditissimus Sirach ait : *Radix sapientiæ cui revelata est, et astutias*

B ejus quis novit? Unus est sapiens, metuendus nimis, sedens super thronum suum; ipse creavit eam, et effudit illam super omnia opera sua ²⁷. Si potentiam ac virtutem eum dicimus, hoc significamus, esse nimirum eorum quæ facta sunt conservatorem, vniquæ qua hæc contineantur ac incolumia persistent, subministrare. Ac rursus, ex rerum conservatione Providentiam ipsum appellamus. *Deus enim rerum omnium curam gerit*, ut ait magnus Athanasius, libro iii *contra Arianos*. Lucem vero dicimus, ut auctorem lucis, et ut animorum, ratione vitæque nitentium, splendorem. Nam si ignorantia et peccatum tenebræ dicuntur, plane fit ut scientia vitæque religiosæ moribus instituta, lux sit. Nam et divinus Dionysius, quo loco divinam lucis nomenclationem exponit, *Bonum*, inquit, *quod omni luci eminet, lux nuncupatur, eo quod ignorantiam ac errorem suget, mentisque oculos scientia impleat. Ego enim*, inquit, *lux veni in mundum* ²⁸; et : *Lucerna*

enim, inquit, lux veni in mundum ²⁷; et : *Lucerna* ²⁸. Omnia itaque vocatur, velut omnium auctor; nec his tamen ejus essentia quid sit ostenditur. Sic enim ait Damascenus, *Ut auctor omnis essentiæ atque omnium quæ sunt, tum qui est seu ens, tum essentia dicitur*. Utque auctor omnis rationis ac sapientiæ, præditique ratione ac sapientis, ratio dicitur utensque ratione, sapientiaque et sapiens, similiter etiam mens ac mente intelligens, vita ac vivens, potentia et potens; nec aliter de omnibus reliquis. Cum itaque ex iis nominibus quæ affirmandi ratione dicuntur, ejus minime ostendatur essentia; potiori longe ratione neque ex iis quæ per negationem feruntur. Nulla enim negatio ac inficiatio ullius rei quid est essentiamque significat; sed quid non est, cum rei amotio, non cujusquam positio sit. Cum enim essentiæ, aut principii autve

²⁵ Deut. iv. 24. ²⁶ Prov. viii. 22. ²⁷ Eccli. i. 6. ²⁸ Joan. xii. 46. ²⁹ Psal. cxviii. 105. ³⁰ Isa. xvi. 9. ³¹ Act. xviii. 28.

(22) *De divin. nom.* c. 4.

(23) *Id. ibid.* c. 6.

(24) *Libr. i.* c. 3.

temporis expertem, aut invisibilem aut incorruptibilem dicimus, hoc significamus, supra essentiam principiumque et tempus omnemque aspectum ac corruptionem esse; non quod non sit ac existat, velut id quod nusquam prorsus est aut existit; sed quod secundum excellentiam extra res omnes est, nec ulla est rerum, sed cunctis eminet. Simili quoque ratione, supra quam Deum dum dicimus, iis omnibus qui per gratiam dii sunt, eum superiorem significamus. Immobilem quoque, quod a nullo mobilis sit, sed potius ea ipse vi polleat, qua omnium motor existat. Incorporeum item, quod corpus non existat; nec non ingenuum (Græce ἀγέννητον, quod increatum significat, dum uno v scribitur, genitum vero ex Patre, dum duplici), quod a nullo procreationis ortum, et ut esset, acceperit. I. finitum vero, quod nullum habeat terminum; nec humano ullo cogitatu comprehendatur.

Hactenus autem ex iis quæ affirmative dicuntur, convenientius sit Deum nominari. Affirmationes enim existentiam et quod est significant: negationes vero, privationem entisque absentiam. Porro nobilius meliusque quod ens est, eo quod non ens; existentiaque nihilo ac privatione. Nam et existentia atque ens ad bonum spectant; non ens vero et privatio, ad malum. Bonum enim ens est, entisque auctor et existentia: malum autem non ens, bonique et entis privatio.

Ac rursus, ex iis quæ affirmative dicuntur, convenientius a nobilioribus ac iis quæ ad ipsum magis accedant, nominabitur. Porro nobiliora illa existunt, quæ magis ipsum participant. Præstat igitur ab his eum nominare, solem, lucem, diem, vitam, ignem, spiritum, aquam, ut qui bonum vitale existat, quam tenebras ac noctem, aliaque dictis contraria. Nominatur enim Deus etiam nox ac tenebræ; quæ sunt quidem affirmantia, at quæ tim excellentis negationis habeant. Deum enim tenebras vocamus, ob ejus occultam ignotamque essentiam; non quod Deus tenebræ sit, sed quod non sit lux, qualem nimirum oculis usurpamus, sed supra omnem lucem. Eodem autem modo rursus etiam lucem dicimus, ut non esse tenebras significemus, quales sunt quæ animo intelliguntur; qui nimirum hocce istis studeamus, ut quidquid in Deo cogitaverimus omnemque de eo mentis informationem ab ipso removeamus, velut qui essentia omni ac cogitatu superior sit. Haud raro vero etiam ex utrisque (affirmatione et negatione) ipsum nominamus, ut cum dicimus: *Superessentialis essentia, supra quam Deus Deitas, principium principio omni superius*; ut nimirum qua parte inficiendo loquimur, esse Deum supra ea quæ sunt, eosque qui dii per gratiam vocantur, ac quodvis tandem dicamus principium, significemus; quo scilicet Deum his omnibus eminere intelligamus, nec divinæ naturæ majestatem ad corporalem ullum cogitatum animique informationem detrahimus; qua parte vero affirmative

οὐχ ὅτι μὴ ὂν ἐστίν, ὡς τὴ μηδαμῇ μηδαμῶς ἔν· ἀλλ' ὅτι πάντων τῶν ὄντων ὑπεροχικῶς ἐξήρηται, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστίν, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ πάντα. Ὡσαύτως καὶ ὑπὲρθεον λέγοντες, ὑπὲρ πάντας τοὺς κατὰ χάριν θεοῦ δηλοῦμεν αὐτὴν εἶναι καὶ ἀκίνητον, ὅτι οὐκ ἐστὶ κινήτης ὑπ' ἄλλου, κινήτικὸς δὲ μᾶλλον ἁπάντων· καὶ ἀσώματος, ὅτι οὐκ ἐστὶ σῶμα· καὶ ἀγέννητον (25), ὁ δὲ ἁπλοῦς τὸ ἀκτιστον δι' ἐνός γραφόμενον· τὴ γεννηθὲν δὲ ἐκ Πατρὸς διὰ δύο, ὅτι οὐχ ὑπὸ τινος τὴν γένεσιν καὶ τὸ εἶναι εἰλήφει· καὶ ἀπειρον δὲ, ὅτι οὐκ ἔχει πέρας, οὐδ' ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ περιλαμβάναται.

Τέως ἐκ τῶν καταφατικῶν προπωδέστερον τὴν Θεὸν ὀνομάζειν. Αἱ γὰρ καταφάσεις ὑπαρξίν καὶ ὄν δηλοῦσιν· αἱ δ' ἀποφάσεις στέρησιν καὶ μὴ ὄν. Τιμιώτερον δὲ καὶ βέλτιον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος· καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῆς ἀνυπαρξίας καὶ στερήσεως, ἐπεὶ καὶ ἡ ὑπαρξὶς καὶ τὸ ὄν τῷ ἀγαθῷ ἀνήκει· τὸ δὲ μὴ ὄν καὶ ἡ στέρησις τῷ κακῷ. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ὄν καὶ ὄντος καὶ ὑπάρξεως αἰτιον· τὸ δὲ κακὸν μὴ ὄν καὶ ἀγαθοῦ καὶ ὄντος στέρησις.

Καὶ πάλιν ἐκ τῶν καταφατικῶν τοῖς τιμιωτέροις καὶ πλησιάζουσιν αὐτῷ οἰκειοτέρως ὀνομασθήσεται. Τιμιώτερον δὲ τὰ μᾶλλον αὐτοῦ μετέχοντα. Βέλτιον οὖν τοῦτοις αὐτὴν ὀνομάζειν, ἥλιον, φῶς, ἡμέραν, ζωὴν, πῦρ, πνεῦμα, ὕδωρ, ὡς ζωτικὴν ἀγαθὸν ὄντα, ἢ σκότος καὶ νύκτα, καὶ τὰλλα τάναντία τοῖς εἰρημένοις. Ὀνομάζεται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ νύξ καὶ σκότος, ἃ καταφατικά μὲν εἰσι, δύναμιν δὲ ὑπεροχῆς ἀποφάσεως ἔχουσι. Σκότος γὰρ τὴν Θεὸν λέγομεν εἶναι τὸ ἀπόκρυφον καὶ ἀγνωστον τῆς οὐσίας αὐτοῦ· οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς σκότος ἐστίν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐστὶ φῶς, οἷον τὸ ὁρώμενον δηλονότι, ἀλλ' ὑπὲρ ἅπαν φῶς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ φῶς πάλιν λέγομεν, ὅτι δηλονότι οὐκ ἐστὶ σκότος, οἷον τὸ νοούμενον· βουλούμενοι διὰ τούτων πᾶσαν ἦν ἂν ἐπὶ Θεοῦ φαντασώμεν φαντασίαν ἀποπέμπεσθαι, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ νόησιν ὄντος. Πολλὰκις δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων, καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, αὐτὴν ὀνομάζομεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, Ἡ ὑπερούσιος οὐσία, ἡ ὑπὲρθεος θεότης, ἡ ὑπεράρχιος ἀρχή· ἵνα διὰ μὲν τοῦ μέρους τῆς ἀποφάσεως ὑπὲρ τὰ ὄντα καὶ τοὺς κατὰ χάριν θεοὺς καὶ τὴν ἀρχὴν, ὅποیان ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν, δηλώσωμεν εἶναι· ὡς ἂν ὑπέρτερον τούτων πάντων αὐτὸν ἐννοώμεν, καὶ μὴ τὸ μεγαλύτερον τῆς θείας φύσεως εἰς τινὰ κατασπώμεν σωματικὴν φαντασίαν· διὰ δὲ τοῦ μέρους τῆς καταφάσεως ἀληθῆ οὐσίαν, καὶ ἀληθῆ Θεὸν καὶ ἀληθινὴν ἀρχὴν αὐτὴν καταλαμβάνομεν, καὶ πᾶσαν στέρησιν ἀτελοῦ νοήσεως ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρούμεν. Ὅθεν εἰ καὶ ὁ μὲν Δαμασκηνὸς τῇ καταφατικῇ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ τίθε-

(25) *Ingenitus*. Sic et Gregorius et Damascenus, etsi nec ipsi alique istud observant.

ται θεολογίᾳ, ὁ δὲ θεὸς Διονύσιος τῇ ἀποφαιτικῇ, καὶ κατὰ τοῦτο διαφωνεῖν ἀλλήλοις δοκοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν τοῖς ὁρθῶς ὁρῶσι καὶ σφόδρῃ συμφωνοῦσιν.

Utrum affirmanti theologiæ in Deo magis tribuat, divinus vero Dionysius negandi, eaque ratione videatur inter se dissentire, sensu tamen jam explicato, recte dispicientibus vix etiam consentire conueniuntur.

Ὅσπερ οὖν ἐλέγομεν, ἀνώνυμος μὲν ἐστὶν ὁ θεός· κατὰ τὴν οὐσίαν, πάλιν ὀνομασμένος δὲ κατὰ τὰς ἐνεργείας. Τὸ γὰρ θεῖον, ὅ τι ποτ' ἐστὶν ἐκείνο, ἐν μὲν τῇ φύσει, ταῖς ἐνεργείαις δὲ ποικίλον. Ἐπεὶ γὰρ ἀπὸ τῶν ὀνομαζόμενων ὁ θεός καθορᾶται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πολλὰ δὲ τὰ ὀνομαζόμενα καὶ διάφορα, εἰκότως καὶ πολλοὶς ὀνόμασιν αὐτὸν ὀνομαζόμενον ὥρακιον. Τὴν γὰρ τῶν ὀνομάτων ὕλην ἀπ' αὐτῶν ἔλαβεν, κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον, ὃς φησι, *Τὰ ἐν τῷ παντὶ ἐνθεωρούμενα θαύματα τῶν θεολογικῶν ὀνομάτων τὴν ὕλην δίδωσι, δι' ἧν σοφὸν, δυνατὸν, ἅγιον, ἀγαθόν, μακάριον, ἀίδιον, κριτὴν, σωτῆρα, καὶ τὰ ποικίλα κατονομάζομεν*. Τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων πᾶ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν ταῖς ἡμετέραις διανοαῖς συλλαγουμένα κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, πολλὰ καὶ διάφορα ὄντα, πᾶ μὲν ἀρρενικῶς προφερόμενα, τὰ δὲ θηλυκῶς, πᾶ δὲ οὐδετέρως, τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως εἰσὶν ἐνδεικτικά, κατὰ τὴν μέγαν Βασιλείον ἐν τριτῷ τῶν Ἀντιόχειτικῶν, καὶ τὴν αὐτὸν ἡμῖν ὑποσημαίνουσι θεοῦ, καὶ εἰς ἐπίνοιαν ἡμᾶς αὐτοῦ ἄγουσιν, εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἑνᾶσμα, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος (36)· οὐχ ἀναγκαζόμενους διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων προφορὰν καὶ τὴν τῆς διανοίας ἀσθένειαν ἢ ἄρρεν ἢ θῆλυ λέγειν ἐκεῖ· ἀλλὰ πᾶσαν νόησιν καὶ πᾶσαν ἀσθένειαν τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ συμβαίνουσιν παντελῶς ἀπελαύνοντας· ὅπερ ἐστὶ μὲν καὶ ἀναγκαῖον.

femineum illis intelligamus: sed omnem cogitationem interitioni obnoxiam affectio sit, procul abigamus: atque id vero necesse ut faciamus.

Διδάσκει δὲ πάλιν καὶ ὁ αὐτὸς μέγας Βασιλείος ἐν μὲν τῷ πρὸς Εὐστάθιον (37) ὅτι τὰ θεοπεπληκόηματα καὶ ὀνόματι ἐστ' ἐν ὑπακούμενον χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν· καὶ ὅσαπερ αὐτὸν εἰπὸς ὀνόματα, ἐν ἑστὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομαζόμενον· καὶ ὅσαπερ αὐτὸν εἰπὸς ὀνόματα, ἐν ἑστὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομαζόμενον· ἐν δὲ τῷ κατ' Εὐνομίου πρώτῳ βιβλίῳ αὐτὸς λέγει, Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν τοῖς περὶ βασιτοῦ λόγοις τὴν φιλανθρωπίαν τῆς θεότητος, καὶ τὴν ἐξ οἰκονομίας χάριν τοῖς ἀνθρώποις παροδῶν, ἰδιώμασι τισι τοῖς περὶ αὐτὸν θεωρουμένοις ἀπεστήμας ταύτην, ὅπως αὐτῶν λέγων καὶ εἰδὼν καὶ ἄστον καὶ ἀπαλὸν καὶ ποιμένα καὶ πατέρα· οὐ πολὺν ὁμοῦς

A edurimus, veram essentiam, verumque Deum et verum principium ipsum comprehendamus, omnemque privationem imperfecti conceptus ac cogitatus ab eo removeamus. Unde quanvis Damascenus

Igitur, ut dicebamus, essentiae quidem ratione Deus inominabilis est: ad operationes autem ac virtutes quod attinet, multiplex nominibus est. Nam Numen, id quod tandem est, unum materia est: verum operationibus ac virtutibus varium est. Ut enim auctor est divinus Apostolus: *Deus per visibilia resque oculis subjectas, conspicitur*³¹; cumque hæc multa sint et diversa, merito etiam multis eum nominibus, quatenus auctor ac causa est, indigitamus. Teste enim beato Gregorio, ex illis nominum segetem trahimus. Ait enim: *Quæ in universo miracula conspiciuntur, theologicorum nominum materiam ministrant; unde sapientem, potentem, sanctum, bonum, beatum, æternum, iudicem, servatorem, et quæ ejus generis sunt, eum nuncupamus*. Nomina itaque sensuque, pro finemque mentis ratione et facultate ex operationibus ac virtutibus, cogitationibus nostris collecta, quæ multa sunt ac diversa, aliaque masculina, femine alia, atque alia neutro genere proferuntur, vim habent ostendendæ maiestatis, ut auctor est magnus Basilus, *Confutationum* libro III, atque unum nobis Deum significam, ad ejusque notionem conceptum ducunt: ad unum scilicet exile quoddam ac obscurius illius simulacrum et representationem, ut Gregorius Theologus loquitur: nec quidquam nominum illa prolatione, mentis quoque ac intelligentiæ imbecillitate, cogimur, ut vel masculinum vel omnemque infirmitatem, quæ rerum ortui ac

Docet vero rursum idem quoque magnus Basilus, libro quidem ad Eustathium: *Divina sensa atque nomina, ad unum subjectum mentem manuducere; ac quæcumque dixeris nomina, id quod omnibus significatur, unum esse; sive Deum dixeris, eundem ostendisti, quem et nominibus reliquis*. Priori vero, adversus Eunomium,³² sic disertè ait: *Domine noster Jesus Christus, cum de seipso verba faceret, et Veritatis in homines affectum ac Incarnationis gratiam subaperiret, quibusdam proprietatibus, quas in eo considerare possimus, eam significavit*. Quam enim seipsum et vitam et panem et vitam et pastorem et lucem nominavit³³; non quod multis nominibus præditus sit; nec enim cuncta hæc nomina

³¹ Rom. 1, 20. ³² Joap. 1, 7; xiv, 6; vi, 35; xv, 1; xi, 14; viii, 12.

(36) Orat. 36.

(37) *Ἐν μὲν τῷ πρὸς Εὐστάθιον*. Eustathius hic Medicus; non alienus a Basilio, alius ab Eustathio Sebasteno episcopo, in quem idem Basilus *strinxi* *strinxi*, et ad subscribendam Fidem cœgit. Existat exemplum epist. 78. Ille Galeas non totam

refert Basilii sententiam, sed ex illa sublegit, quantum sibi ac instituto satis putavit. Quod scripsit τῷ, λόγον referat; etsi epistolari forma scriptus libellus est, nec epistolæ modum excedit, unde inter epistolas relatus est.

eodem inter se tendunt. Siquidem aliud lux, aliud vitis, aliud via, aliud pastor significat, sed cum unum quiddam sit, quatenus subjecti rationem habet, unaque substantia et simplex omnique vacans compositione, alias aliter seipsum nominat, sibi ipse diversas appellationes subtili mentis cogitatu rationibusque inter se distinctas accommodans. Pro operationum enim effectorumque diversitate, atque ad ea quæ beneficio afficiuntur necessitudine, diversa quoque sibi nomina tribuit. Nam cum se mundi lumen dicit, partim inaccessam divinæ gloriæ maiestatem hoc nomine significat, partim quod splendore scientiæ, eos qui mentis oculos depurgatos habent, illuminet. Vitem vero, quod omnes qui in eo perfidem radices egerunt, bonarum operationum fertilitate enutriat. Panem autem, quod partis animi utentis ratione convenientissimus cibus est, ejus vigorem continens, ac proprietatem servans incolumem, semperque a seipsa quod defluit sarciens, nec ad ægriitudinem, quæ ex bruta animi affectione inolescit, prolabi sinens. Ita si quis singula nominum pertractabit, varias rationes ac conceptus possit invenire, quævis unum secundum substantiam iis omnibus subijciatur. De Deo, unum hoc comprehendere potest, ait Gregorius Theologus, quod infinitus est. Gregorius item Nyssenus : In eo quod comprehendere non potest, ejus cognitio est. Hæc enim ejus propriissima nota ac insigne, quod ejus natura, conceptu muni, propria quasi nota distinguente ac insigniente, superior est.

Id vero cum se ita habeat, si quis quaerat, quomodo alioqui Scriptura dicat, vidisse Deum prophetas, cujusmodi est illud : Vidi Dominum Sabaoth, sedentem super solium excelsum et elevatum³³, et quæ sunt ejus generis ; non idem sublata Dei infinitas est. Ait enim Gregorius Theologus in theologicis suis Orationibus : Etsi quis cognovit Deum, aut cognovisse Scriptura teste dicitur, eatenus cognovisse censendus est, quatenus uberioris splendoris particeps sit, quum qui minus luminis divinitus accepit. Ita exsuperantia hæc, plena et omnibus numeris absoluta cognitio habita est, non ad rei ipsius veritatem, sed ad aliorum modulum et facultatem perpensa. Sed et prophetarum visa in eisdem spectra vocat, deque illis quæ iis conspecta sunt, universe fert sententiam : Ita et hæc, sive diurnum quoddam hoc spectrum, solis viris sanctis spectabile, sive minime fallax noctis visio : sive mentis impressio quædam et informatio, sic cum rebus futuris ac cum præsentibus versans : sive arcæanum quoddam aliud prophetiæ genus, dicere nequeo. Novit hoc prophetarum Deus, et qui hisce modis affiantur. Cæterum neque hi, de quibus sermo, nec quispiam alius ejusdem generis atque ordinis,

³³ Isa. vi, 1.

(38) Orat. 34.

(39) Ibid.

Α τις ὢν· οὐ γὰρ πάντα τὰ ὀνόματα εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις φέροι· ἄλλο γὰρ τὸ σημαινόμενον φωτός, καὶ ἄλλο ἀμπέλου, ἄλλο ὁδοῦ, καὶ ἄλλο ποιμένου· ἀλλ' ἐν ὧν κατὰ τὸ ὑποκείμενον, καὶ μὴ οὐσία καὶ ἀπλή· καὶ ἀσύνθετος, ἄλλοτε ἄλλως ταυτὸν ὀνομάζει, ταῖς ἐπιτολαῖς διαφερούσας ἀλλήλων τὰς προσηγορίας μεθαρμολόμενος. Κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰν καὶ τὴν πρὸς τὰ εὐεργετούμενα σχέσιν διάφορα ταυτῷ καὶ τὰ ὀνόματα τίθεται. Φῶς μὲν γὰρ ταυτὸν τοῦ κόσμου λέγει, τὸ τε ἀπρόσιτον τῆς ἐκ θεότητος δόξης διασημαίων, καὶ ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως τοῦς κκαθαρμένους τὸ δῆμα τῆς ψυχῆς καταναλάω· ἀμπέλου δὲ, ὡς τοῦς ἐν αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἐβριζωμένους ἐκ ἔργων ἀγαθῶν καρποφορίας ἐκτρέφω· ἄρτον δὲ, ὡς οἰκιστάτῃ τροφῇ τοῦ λογικοῦ τυγχάνων, τῷ διακρατεῖν τὴν σύστασιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτῆς διασώζειν, καὶ ἀναπληρῶν ἀεὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἐνδόν, καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀλορίας ἐγγιγομένην ἀβήρωσιν οὐκ ἐν ἀποφύρεσθαι. Καὶ οὕτως ἐν τις τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἐφοδεύη, ποικίλλας εὖροι τὰς ἐπιτολάς, ἐνὸς ἑκάστου τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῖς πᾶσιν ὑποκειμένου. Τοῦτο τοῦ Θεοῦ καταληπτὸν μόνον, ἢ ἀπειρία, κατὰ τὸν ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριον (38)· καὶ ὡς ὁ Νύσσης φησὶν, Ἐν μόνῳ τῷ μὴ δύνασθαι καταληφθῆναι γινώσκεται. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἰδιαίτατον γνώρισμα, τὸ παντὶ· χαρακτηριστικῷ νοήματος ὑψηλοτέραν αὐτοῦ εἶναι τὴν φύσιν.

Τοῦτου δὲ οὕτως ἔχοντος, εἰ τις ἀπορροή πᾶς ἐτέρωθεν ἢ Γραφῇ λέγει, εἰ τὸν Θεὸν οἱ προφῆται εἶδον, κατὰ τὸ, Εἶδον τὸν Κύριον Σαβαώθ, καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηγμένου, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὸ ἀπειρον εἶναι τὸν Θεὸν ἀναίρειται. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ λόγοις ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (39), Ὅτι εἰ καὶ ἔγνω τις Θεὸν ἢ ἐγνωκέναι μεμαρτύρηται, τοσούτον ἔγνω, ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον ἐλλαμφθέντος φανῆναι φωτεσιδέστερος· καὶ τὸ ὑπερῷον τέλειον ἐνομιλῆσθαι οὐ τῇ ἀληθείᾳ, τῇ δὲ τοῦ πηλοῦς δυνάμει παρὰμετρούμενον· Ἀλλὰ καὶ τὴς τῶν προφητῶν θεωρίας φαντάσματα ἐν τούτοις λέγει, καὶ περὶ τῶν θεαθέντων καθολικῶς ἐκφέρει τὸν λόγον. Οὕτω καὶ ταῦτα, εἰτε φαντασία τις ἢ ἡμερινή, μόνους θεωρητῇ τοῖς ἀγίοις, εἰτε νυκτὸς ἀψευδῆς ὁμῆς, εἰτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύποις συγγιγομένη τοῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσιν, εἰτε τι ἄλλο προφητείας εἶδος ἀπόρρητον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἀλλ' οἶδεν ὁ τῶν προφητῶν Θεός, καὶ οἱ ταῦτα ἐνεργούμενοι. Πλὴν οὕτε οἱ περὶ ὧν ὁ Λόγος, οὕτε τις ἄλλος τῶν κατὰ τοὺς ἔσθῃ ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ (40), κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξη-

(40) Ἔστιν ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ. Bill. hoc solum notat : Verba sunt Jeremiae, cap.

γορευσιν. Καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ δὲ φησιν, Οὐχ ὡς ἄνθρωπον εἶδεν, ἀλλ' ὡς θεόν· καὶ ἐπὶ τὴν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωὴν μετὰ Μωσέως καὶ αὐτὸς παρὰ Θεοῦ γινώσκων καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἐξηγουμένως, Μικρόν, φησὶ, διακύψας, οὐ τὴν πρώτην καὶ ἀκέραιον εἶδον φύσιν, καὶ ταυτὴν, λέγω δὴ τῇ Τριάδι, γινωσκομένην· καὶ ὅση τοῦ πρώτου καταπετάσματος εἰσω μένει, καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ συγκαλύπτεται· ἀλλ' ὅση τελευτάτα καὶ εἰς ἡμᾶς φθάνουσι· ἡ δὲ ἐστίν, ὡς ἐμὲ γινώσκουσιν, ἡ ἐν τοῖς κτίσμασι προβεβλημένη καὶ διοικουμένη μεγαλειότης· ἡ καὶ, ὡς ὁ θεὸς Δαβὶδ ὀνομάζει, μεγαλοπρέπεια. Ταῦτα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ ὁπίσθια, ἴσα μετ' ἐκείνων ἐκείνου γνωρίσματα. Τίνα δὲ ταῦτα τὰ γνωρίσματα δηλῶν, ἐπήγαγεν, Ὡς περ αἱ καθ' ὑδάτων ἡλίου σκιαί καὶ εἰκόνες, ταῖς σαθαῖς ὕψει παραδεικνύσαι τὸν ἥλιον, ἐπεὶ μὴ αὐτὸν προσβλέπειν εὖ τὸν τῷ ἀκραιφνεῖ τοῦ φωτὸς ρικῶντα τὴν αἴσθησιν. Καὶ τὰ πάντα συμπεραίνων, φησὶν, Οὕτως οὖν θεολογήσεις, κἄν ἢς Μωσῆς καὶ Φαραὼ Θεός· κἄν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ κατὰ Πυλὸν φθάσης, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων γένη ἀγγελικῆς στάσεώς τε καὶ τάξεως ἡξιωμένος. Ὁ δὲ μὴς Βασίλειος ἐν τῷ κατ' Εὐνομίου πρώτῳ φησὶν, Ὅσα κατὰ τοὺς θεολόγους περὶ οὐσίας Θεοῦ ἀναγεγράφθαι θεοκεῖ, τροπολογίαις τισὶν ἢ καὶ ἀλληγορίαις πρὸς ἑτέρας ἐννοίας οἱ λόγοι φέρουσι. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τοῖς περὶ Ἀκαταλήπτου λόγοις οὕτως τοῦ Σεραφίμ ὁρᾷ τὸν Θεὸν ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὰς θεωρίας τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀπάσας συγκαταβάσεις εἶναι διασαφεί. Ἑρμηνεύων δὲ καὶ τί ἐστι συγκατάβασις, ἐπάγει λέγων, Συγκατάβασις δὲ ἐστὶν ἵνα μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός (41) φαίνεται, ἀλλ' ὡς ὁ δυνάμενος αὐτὸν θεωρεῖν ὁλός τε ἐστίν, οὕτως αὐτὸν δεικνύη, ἐπιμετρῶν τῇ τῶν ὁρώντων

A in Dei substantia et essentia stetit, ut Scriptura loquitur²⁵, nec Dei naturam aut vidit, aut aliis prodidit ac manifestavit. Quin et de Abrahamo sic ait: Non ut Deum vidit, sed ut hominem aluit. Præterea, quam et ipse cum Mose præsentem vitam a Deo cognitionem et videat et experiatur, enarrans: Aliquantum, inquit, prospiciens, non primam ac purissimam vidi naturam, sibi quæ ipsi, id est Trinitati notam, et quanta primo velo obtenditur, et a Cherubim obtegatur, verum quanta postrema est et ad nos pertingit. Ea autem est, ut quidem ipse cognitione assequor, majestas illa, sive etiam, ut divinus David appellat²⁶, magnificentia, quæ in rebus ab eo creatis productisque ac gubernatis elucet. Hæc enim Dei posteriora sunt, quæcunque post eum existunt, nobisque ipsius Numen declarant. Quænam vero sic declarantia, ejusque velut notæ existant, ut ostenderet, adjecit: Non secus videlicet ac solis in aquis umbræ ac simulacra, infirmis oculis solem representant, quandoquidem eum obtueri non liceat, utpote lucis puritate sensum superantem. Cupetaque demum concludens, Ad hunc itaque modum, inquit, pro theologi munere de Deo disputabis, vel si Moses Deusque Pharaonis extiteris²⁷, vel si ad tertium ipsum cælum, velut Paulus²⁸, evaseris, illoque superior effectus angelicæ stationem atque ordinem nactus fueris. Magnus vero Basilii, libro 1 Adversus Eunomium, ait: Quæcunque apud theologos de Dei essentia conscripta videntur, tropologia quadam, seu etiam allegoria ad alias mentem sententias ac cogitationes avocant. Ad hæc etiam divinus Chrysostomus in iis orationibus, quas de Incomprehensibili habuit, nec a Seraphim quidem videri Deum astruit. Sed et prophetarum sanctorumque visiones omnes, συγκαταβάσεις (nos condescensus dicamus, si ita liceat loqui, seu demittentis se Dei inclinationes) decla-

²⁵ Jerem. xliii, 18. ²⁶ Psal. viii, 2. ²⁷ Exod. vii, 1. ²⁸ II Cor. xii, 2.

23 : Τίς ἐστι ἐν ὑποστάσει Θεοῦ; Quod sane nimis defunctorium. Accepisse Gregorium eam vocem κατὰ πρόχειρον, primum obvio sensu, pro eo quod communius theologi ὑπόστασιν dicunt, liquet ex adjuncta voce, καὶ οὐσία. Longe tamen est a veritate Hebraica, quam latuisse τοῦ; 70 seniores, re sic perspicua, aut aliud voluisse redde, quam textus ipse ferret, haud verisimile est. *כִּי יְהוָה יְהוָה יְהוָה* : Quis in secreto Domini. Syriac. Arab. : Quis interfuit secreto meo? Vulg. consilio. Voce ὑποστάσει et ὑποστάσι statim seq. vers. 22, et 70, *fundamentum* voluerunt quod idem ac consilium est, quod scilicet consilium fundamentum actionum humanarum a verbo *יְהוָה* fundavit, quod et sentiunt Rabini. Nihil ergo viri sapientissimi a reliquis sensu differunt, quem tamen ægre quis assequatur, nihil in Hebraicis versatus. Videantur notata Nihil. ad illum Jerem. xliii, 18 versiculum.

(41) Ὅτι μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός. Difficilis hæc Chrysostomi aliorumque Græcorum doctrina; quam et urget in beatis ipsis mentibus. Non videre scilicet veram et sinceram ejus essentiam, sed τὴν συγκατάβασιν, eam ejus inclinationem, qua se pro illarum facultatis modulo componit : ut si

divina essentia, neque nobis mortalibus, sed et illis ἀπρόσιτος, *inaccessa*, ac quam inhabitat lucem, ut auctor est Apost. II Tim. vi : Ἴνα δὲ μάθης, ὅτι οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀνθρώπων δυνάμεσιν ἐστὶν ἀπρόσιτος. *Ubi non solum hominibus, sed et virtutibus supernis esse inaccessibleem noveris.* Ubi non satis apte interpretatur Theodorus Gaza, *incomprehensibilem*. Num satis ad mentem Chrys. quas nostri passim adhibent solutiones, non hujus loci aut operæ sit disquirere. Certum est, huic tantæ disputationi ansam dedisse Anomæos, qui se Deum comprehendere, ac sic clare videre ac cognoscere, ac ipse seipsum, impudentissimi hominum dicerent, quos perinde exagitant Greg. in Orationibus de theologia, Basil. I. 1, *Adversus Eunom.*, quibus confutandis nihil mirum videri sanctos Patres tantisper metam excessisse. Certe abhorrere videntur τὸ, μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός· et : Ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα αὐτὸν, καθὼς ἐστὶ. *Similes eis erimus, quia videbimus eum, sicuti est* (I Joan. iii, 2), et, *non sicuti est.* Nec enim aliter velit Joannes visuros nos Deum, quam videant superiæ Potestates; cum magnam sit, ut sit mensura hominis, quæ est angeli, simulque et nos in cælis sicuti angelj Dei.

rant. Exponens vero etiam quidnam sit condescensio, subiungit, dicens: *Est autem condescensus cum apparet Deus, non sicuti est, sed cum se pro ejus facultate, qui videre potest, sic seipsum exhibet, videntium imbecilli aut commetiens, quod se spectandum præbet.* In Veteri quoque Testamento, tanquam ex Dei persona dicitur: *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*⁴². Divinus autem Dionysius sic ait: *Quod si etiam Clemens philosophus, quæ in rebus principatum tenent, exemplaria ad aliquid dici sentit: progreditur, quam tradit doctrinam, non ex propriis, remque omnino exprimentibus ac simplicibus verbis.*

Sed ut concedamus hoc etiam recte dici, tamen meminisse debemus theologiæ, quæ ait: Non ostendi tibi ut ambules post ea, sed ut per horum certa quadam ratione notitiam, ad universorum causam (omnium scilicet auctorem) quoad licet provehamur.

Non igitur dicemus videri Deum secundum essentiam suam. Sic enim sancti rem amoluntur, ut nec in symbolis naturalibus, quæ ex terrenis forte rebus, pro humani sensus ratione intelligamus, ejus essentia comprehensionem admittant. Tum enim Gregorius Nysenus ad illud: *Quæsi eum, et non inveni*⁴³, ejusmodi hærens sententiæ: *Quinam etiam, inquit, inveniri possit, quem nulla indicet earum rerum, quæ in notitiam veniunt? Non forma, non color, non circumscriptio, non quantitas, non locus, non figura, non comparatio, non conjectura, non proportio; sed extra omnem comprehensionis vim atque conatum semper invenitur?* Tumque divinus Maximus, ejus quod est quando et ubi et quomodo conceptum a Deo removel, quod humanæ mentis conjecturam omnem excludit. Quod enim de rebus conjicimus, vel in eo positum est, ut quomodo illæ se habeant intelligamus; cujusmodi est, cum collatis utrinque rationibus, ac veluti subducto calculo, certe aliquid concludimus, vel ulinam aliquid existat; ut: Ubi sumus, ibi et ignis; aut in eo quod quis aliquid fecerit; puta, Mulier hæc lactat, plane igitur peperit. Si enim Deum, cum adhuc in carne mortales sumus, pro nostri sensus modulo et ratione videre non possumus, quænam erunt quæ in promissioni-

Αδσθελετ ετης δψεως την επιδειξιν. Καλ εν τη παλαια Γραφη ως απο προσώπου του Θεου λέγεται, 'Εγώ όρασεις επιλήθυνα, καλ εν χειροί προφητών όμοιώθην. Ό δέ θεός Διονύσιος ούτω φησιν (42), Ελ δέ καλ ο φιλόσοφος άξιοι Κλήμης προς τι παραδείγματα λέγεσθαι, τὰ εν τοις ούδιν άρηγικώτερα· προείσι μν ου δια κυρίων καλ παντελών καλ άπλών όνομάτων ο λόγος αυτψ. Συγχωρουντας δέ καλ τουτο όρθως λέγεσθαι, της θεολογίας μνημορσντέον φασκούσης ότι Ου παρεδειξά σοι του πορεύεσθαι (43) όπισω αυτών· άλλ' ίνα δια της τούτων αναλογικης γνώσεως έπλ την πάντων αιτιαν ως ολοι τε αναχθώμεν.

Ου τολυν έρουμεν τον Θεον όρσθαι κατά την ούσιαν αυτου (44). Τοδτο γάρ τοσοούτον οι Άγιοι άπωθούνται, ώστε ουδ' εν συμβόλοις φυσικοις, άπερ άν ισως έννοήσωμεν από των καθ' ήμας ένύλων πραγμάτων, την της ούσιας αυτου κατάληψιν παραδέχονται. Ό τε γάρ θεός Γρηγόριος ο Νύσης εν τψ, 'Εζητήσα αυτών καλ ενύχ εύρέθη, της τοιαύτης έννοας άποτόμενοι, Πώς άρ, φησιν, εύρεθήη, δν μνηύει των γινωσκομένων ουδέν; ουκ είδος, ου χρώμα, ου περιγραφή, ου ποσότης, ου τόπος, ου σχήμα, ου στοχασμός, ουκ εικασμός, ουκ αναλογία· άλλη πόσης καταληπτικης έρόδου έξώτερον άει εύρισκόμενον; "Ότε θεός Μάξιμος (45), την του ποτε καλ του καλ πως έννοιαν επί Θεου άναίρει, όπερ άποτέμπει παντός εικασμού διάνοιαν· έπει ούτος ή εν τψ πώ; έχειν συνίσταται, οδόν έστι τδ λογιζεσθαι τδ λογιζόμενον, ή εν τψ όπου πάρεστιν, ως ένθα καπνός, εκει καλ πυρ· ή εν τψ, τί διδρακεν, ως, ήδε ή γυνή θηλάζει, τέτοκεν άρα. Ελ γάρ τον Θεον έτι εν σαρκί όντες οι άνθρωποι ουχ όρσωσιν αναλόγως έαυτοις, τίνα έστι τὰ εν επαγγελιας αγαθά τὰ άποκειμένα τοις άγιοις, περί ών ο Άπόστολος λέγει, Καλ ούτοι πάντες μαρτυρηθέντες δια της πίστewς ουκ έκομίσαντο την επαγγελίαν, του Θεου περί ήμών κρείττον τι προέλεψάμενον, ίνα μη χωρίς ήμών τελιω-

⁴² Osee xii, 40. ⁴³ Cam. iii, 1.

(42) De divin. nom., c. 5, p. 228 Lancelii.

(43) Ου παρεδειξά σοι του πορεύεσθαι. Hæc infert Dionysius ex eo, quod solum scriptum est: Όρα, ποιήσεις κατά τον τύπον τον δεδειγμένον σοι εν τψ όρει· Vade, facies secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Quod enim unum hoc expressit Scriptura, unum finem intelligi voluit sic ostensorum exemplarium; artis scilicet imitationem, non diviniorem aliquem cultum, si exemplaria intelligamus, non ipsas divinas voluntates ac decreta, vere ipsa adoranda, quæ sint ipse Deus; sed principaliora creata, sive spiritalia sive sensilia, quomodo intellexit, quem refert, Clemens Philosophus. Ait Pachim. quosdam exposuisse Clementem Romanum, sed certe videbatur tantæ sedis episcopus et apostolorum discipulus alio nomine compellendus. Stromateum non potuit citare, qui vel fuit longe illo antiquior, vel videri

D voluit.

(44) Τον Θεον όρσθαι κατά την ούσιαν αυτου. Videatur velle et Calecas, non videri ipsam divinam essentiam, quod, nec ejus conceptum ullum, qui vere illius evocatus sit, hocce avo habeamus: abstrahente scilicet illa, ab iis omnibus, quibus convestitur quidquid pro hac vita intelligimus. Evincum certe hæc, Deum majorem esse nostro intellectu, nedum ut eum comprehendat, uti hanc vocem stricte accipiunt nostrales theologi, sed ut etiam vere, quod quid est esse ejus, intelligat atque videat: non Deo auferunt, quin lumen suum impartiendo, clarum ei sui notitiam, et ut eat, cunctis rebus eminens extraque omnia, beatitudinis præmio præbere valeat.

(45) Sic sæpe Maximus, cui accidentia hæc rerum creaturarum sunt sine quibus non.

θῶσι· δηλοῦσι πρὸ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως (46). Καὶ πῶς δ' αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει καὶ, *Βλέπομεν γὰρ ὅτι ἐν ἐσθπτρῷ καὶ ἀνίχνυται, τότε ὀφείμεθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*. Καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος (47), *Ἐφ' ὅσον τῷ σώματι σύνεμμεν, οὐ δυνατόν ἡμῖν ἐπιλάμψαι τὴν θεωρητικὴν ἀκτίνα* (48), *μὴ τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἱερῶν κατασκευασμάτων ἀναγωγικῶς περιεκεχυμμένην, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς προκοίᾳ πατρικῇ συμφῶς καὶ οὐκ ἐκείως διεσκευασμένην*. Ὅπερ ἐπὶ τῷ σαφίστερον ὁ θεὸς διαρθρῶν Μάξιμος, *λίχα τῶπων, φησι, καὶ συμβόλων οὐ δυνατόν ἡμῶς ἐν σαρκὶ ὄντας κατοπεῦσαι τὰ ἄλλα καὶ δώματι*. Καὶ πῶς ὁ αὐτὸς πάλιν ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρηκεν, *ὅτι πᾶσα γνῶσις τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀγανήγηλ καὶ μετέωρος, πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος συγκρινομένην στοιχειώδης ἐστὶ καὶ ὅλον χαρακτηρὸς ζῶντος εἰκὼν, ἥτις οὐκ ἐστὶ τῆς ἀληθοῦς φανείσης ζωῆς τε καὶ γνώσεως*. *Εἰτε γὰρ γνῶσις, φησὶ, καύσονται, εἰτε προζητεῖται καταργηθήσεται· κατὰ τὸν Ἀπόστολον δηλοῦντι λέγοντα, Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται*. simulacrum, quod vera apparente vita ac scientia, minime futurum sit. *Sive enim, inquit, scientiæ evacuabunt, sive prophetiæ evacuabuntur*; uti nimirum auctor est Apostolus, dum ait : *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est* ⁴⁹.

Παῖς οὖν ταῦτα πάντα φυλαχθήσονται, καὶ τὰ τοῖς ὁγδοῖς πρότερον εἰρημένα, εἰ τις τὸν θεὸν λέγει κατὰ τὴν οὐσίαν ὁρᾶσθαι ; Εἰ δὲ τινα ταραττεῖ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα καίμενον ἐν ταῖς τῶν προφητῶν θεωρίαις ; καὶ τῶν ἁγίων ἁγίων, ὡς τὸ, *Ὁφθῇ Κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, καὶ, Εἰπερ ὁ θεὸς τῷ Μωσῇ ἐκ τῆς βέτου, καὶ ἔλλα, ἵνα μὴ καθέκαστον ἀριθμῶ· ἀλλ' ὁ θαυμαστός φησι Διονύσιος (49), Ἄλογον καὶ σκαιὸν εἶναι τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσιν*. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἁγίοις ἐστὶν· οἱ γὰρ εἰπερ ἐβούλοντο μὴ ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, οὐδὲν ἐκώλυσε τὸν Χριστὸν Υἱὸν θεοῦ ὁμολογοῦντας, Χριστιανοὺς μεθ' ἡμῶν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· οἷς πάντως ὁμοιωθῆσόμεθα καὶ ἡμεῖς, εἰ τοῦτον τὸν τρόπον τὰς

A bus bona sanctis reposita sunt, de quibus ait Apostolus : *Et hi omnes testimonium per fidem promeriti, non acciperunt promissionem, Deo de nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur* ⁴⁶; ante scilicet futuram in integrum restitutionem. Quoniam autem modo idem Apostolus ait : *Videra nunc in speculo et ænigmate, tuncque visuros facio ad faciem* ⁴⁷. Beatus quoque Dionysius : *Quandiu versamur in corpore, non aliter posse deificum radium nobis illucere, quam sacrorum velaminum varietate ad mentes sursum evehendas obiectum, paternaque in nos cura, per res nobis familiares, naturali quadam convenientia ac necessitudine complatum*. Idque clarius distinguens exponensque divinus Maximus : *Absque figuris, inquit, ac symbolis fieri non potest, ut qui in corpore versamur, quæ immaterialia sunt et incorporata intueamur*. Id vero quoniam modo contingat, idem rursus docuit quasi ex Apostolo, nempe omnem sæculi huius scientiam, quantumvis sublimis ac celsa sit, si cum avi futuri scientia conferatur, elementarem esse, ac veluti viventis personæ exponentsque divinus Maximus : *Absque figuris, inquit, ac symbolis fieri non potest, ut qui in corpore versamur, quæ immaterialia sunt et incorporata intueamur*. Id vero quoniam modo contingat, idem rursus docuit quasi ex Apostolo, nempe omnem sæculi huius scientiam, quantumvis sublimis ac celsa sit, si cum avi futuri scientia conferatur, elementarem esse, ac veluti viventis personæ

Quoniam igitur modo cuncta hæc constabunt, ac quæ superioribus sanctis dicta sunt, si quis Deum secundum essentiam dicat videri? Sin autem aliquem turbat, quod in prophetarum aliorumque sanctorum visionibus Dei nomen exstat, ut est illud : *Apparuit Dominus Deus Abraham*. Et : *Dixit Dominus Moysi de rubo*, aliaque, ne singula quæque percenseam. Verum ait admirabilis Dionysius : *Aversum a ratione stupidique animi esse, non eorum quæ dicuntur vim finemque attendere, sed vocibus animum proclive adhibere*. Quippe Iudæorum hoc crimen est. Si enim non vocibus, sed rerum scopo attendere animum libuisset, quin et ipsi Christum Dei Filium confitendo, una nobiscum Christiani essent ac audirent, nihil quidquam obstatet; quibus plane nos etiam similes efficiemur, si Scripturas

⁴⁶ Hebr. xi, 39. ⁴⁷ I Cor. xiii, 12. ⁴⁸ I Cor. xiii, 7.

(46) *Ἀπὸ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως*. Verum id quidem, de perfecta omnino consummatione, quando reparatis corporibus, Sancti simul brandi sunt. Potuit tamen non sic intelligere Calceas, sed quod ante diem iudicii animæ non donentur ipso Dei conspectu, aliaque aliis priores, quæ plurimum fuit opinio ante Bened. XII definitionem, quæ ipsum latere potuit, vel si paulo recentior fuit, Græcum scilicet hominem, inque Græcis quam Latinis auctoribus versionem; ac vel maxime, quod Romanorum antistitum dogmatica decreta, necdum in plenario concilio probata, non admodum Græcos fatigant, et qui Romanæ diocesis non censeantur.

(47) *De caelest. Hierarchia*, c. 1.

(48) *τὴν θεωρητικὴν ἀκτίνα*. Reliqui constanter θεωρητικὴν· εἰς utraque vox apta sit. Potuit Calceas, quod si occurrit memorie, edere; vel vocem θεωρητικὴν, tantisper notiori voce exponere; quæ ipsa Dionysio familiaris est· cui divina Chri-

sti operationes, θεωρηταί sunt; ac sacris operans, θεωρηγός. Vocat ergo θεωρητικὴν ἀκτίνα, radiū quo ad divina provelimur ac quasi deificamur; qui est ipse θεωρητικὴ ἀκτίς, quasi *deitatis auctor et origo seu principium radii*; eodem sensu quo exposita, n. 1, vox ἀρχιθεός. Lancel. *divinus verit;* Cord. *divino principalis*; quæ vox turgentior est, quam satis rem explicet. Pachym. perinde simplicius, τὴν θεῶν ἀκτίνα· sicque non raro aptius reddantur compositæ Dionysii voces, simplicibus quam affectatione nimia, ac Latinis auribus duriore expressione, compositis.

(49) *Ἄλογον καὶ σκαιὸν εἶναι*. De divin. nom., c. 4, Lancel. et Cord. *A alienum a ratione et absurdum*. Mihi magis placet, quod tantis vocem σκαιὸς exponit Hesych. ut sit *morosi animi, indisciplinati, stupidi*, ac si quid ejusmodi est, quod personam afficiat, sic prave judicantem, non quod ad rem ipsam attineat.

hoc modo exponamus. Quin et illis deteriores videbimur, quo et Deum corpore concretum intelligemus, iisdemque ac corpus affectibus obnoxium existimabimus. Statim enim lex vetus a Deo data Mosis esse dicitur ⁴³; hincque est cur a Deo conscripta nuncupetur. Apostolus tamen de illa dicit: *Si qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem*, et quæ sequuntur ⁴⁴. Rursus, Scriptura idipsum de Moyse nobis enarravit, dum ait: *Et vocavit eum de rubo* ⁴⁵. Atqui non Deus erat, qui inde vocavit, ut ex sacris doctoribus qui locum exposuerunt, liquido audire licet. Rursus etiam Deum Abraham hospitio susceptum ait ⁴⁶; quod tamen non Deus, sed angeli essent, docet divinus Paulus: *Hospitalitatis*, inquit, *nolite oblivisci; per hanc enim inscientibus quidam angelos exceperunt hospitio* ⁴⁷; quod sic loquitur, Abrahamum subiungens; de quo etiam ait Gregorius Theologus: *Quid Abrahamum Dei convivam fecit?* Alibi vero dicit: *Non ut Deum vidit, sed ut hominem aluit*. Rursus quoque alio loco scribit: *Deum crucifixum, idque latronum medium*; quod si deitatis ratione dictum intelligamus, in quantam sermo blasphemiam vertetur? Sin autem ratione carnis assumptæ existimabimus, a vera intelligentia nihil abscedemus.

Ad hæc Manue ait Scriptura dixisse: *Perimus, mulier, Deum vidimus* ⁴⁸; nempe Deum vocans, quod conspexerat, illique apparuerat signum. Ac rursus: *Deus stetit in cætu deorum, in medio autem deos dijudicabit* ⁴⁹. Paulus item: *Siquidem sunt multi dii, uti etiam sunt* ⁵⁰. Mitto alia dicere, quæcunque Scriptura Deum divinasque apparitiones vocat, quæ sancti multifariam multisque modis dicta visaque informarunt; quæ omnia procul esse a divina essentia, et per angelos velut scenica quadam representatione exhibita, monstravit sanctus Dionysius, quæstionem solvens, de divinis apparitionibus, quæ immediate flant; docensque sanctos omnes Patres, tum qui legem præcesserunt, tum qui secuti sunt, hoc nactos, ut per angelos ad Deum proveherentur.

Accedit quod et baptisma, Θεοφάνεια (ac si dicas divinam Dei que apparitionem) vocamus; quod in eo Christus carne visus sit; et Spiritus sanctus descendisse dicatur, quamquam tunc in specie columbæ, ad Christi dispensationem implendam, ex aereo corpore ex tempore formata, visus sit, uti sancti tradunt, ac præcipue Augustinus in lib. De

Γραφῆς ἐκλαμβάνομεν. Μᾶλλον δὲ καὶ χεῖρους αὐτῶν φανοῦμεθα, καὶ τὰ τοῦ σώματος ἐλησόμεθα πρόσκειν. Αὐτίκα γὰρ ὁ μὲν παλαιὸς νόμος παρὰ Θεοῦ δεδοσθαι λέγεται τῷ Μωσεῖ, καὶ θεόγραφος διὰ τοῦτο προσεῖρηται· ὁ δ' Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν, *Εἰ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος; καὶ πᾶσα παράδοσις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἐνδικον μισθαποδοσίαν*, κ. τ. ἐ. Πάλιν ἡ Γραφή τοῦτ' αὐτὴ περὶ τοῦ Μωϋσέως ἡμῖν ἐξηγήσατο, *Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν*, εἰποῦσα, *Κύριος ἐκ τῆς βάτου*· καίτοι οὐ Θεὸς ἦν ὁ καλέσας αὐτὸν ἐκείνης τῆς βάτου, ἀλλ' ἀγγελος, ὡς ἔστιν ἀκούειν τῶν ἐξηγουμένων ταῦτα ἱερῶν διδασκάλων. Καὶ πάλιν τῷ Ἀβραάμ τὸν Θεὸν ἐπιξενωθῆναι φησιν· ὅτι ἐκ οὐ Θεὸς ἦν, ἀλλ' ἀγγελοι, ὁ θεὸς Παῦλος διδάσκει, *Μέμνησθε* (50). λέγων, *τῆς φιλοξενίας· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους*· τὸν Ἀβραάμ αἰνιττόμενος διὰ τοῦτου· περὶ οὗ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος φησι, *Τί τὸν Ἀβραάμ Θεοῦ πεποιήκεν ἐστιώτορα;* Ἀλλοχοῦ δὲ λέγει, *Οὐχ ὡς Θεὸν εἶδεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἔθρεψεν*. Καὶ πάλιν ἐτέρως γράφει, *Θεὸν σταυρούμενον* (51), καὶ τοῦτον μετὰ ληστῶν· ὅπερ εἰ κατὰ τὴν θεότητα ἐννοήσομεν, εἰς πολλὴν δυσφημίαν ὁ λόγος ἔσται. Διὰ δὲ τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα τοῦτο εἰρησθαι νομίζοντες, τῆς ἀληθοῦς διανοίας οὐκ ἀφιστάμεθα.

Ἐτι τὸν Μανωὲ φησιν εἰπεῖν ἡ Γραφή, *Ἀπολώλαμεν, ὦ γύναι· Θεὸν ἐωράκαμεν*· τὸ φανὲν αὐτῷ σύμβολον Θεὸν ὀνομάσας. Καὶ πάλιν, *Ὁ Θεὸς ἔστι ἐν συναγωγῇ θεῶν*· ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρίνει. Καὶ ὁ Παῦλος, *Εἰ γὰρ εἰσι πολλοὶ θεοί, ὥσπερ οὖν καὶ εἰσὶ*. Ἐὼ λέγειν τᾶλλα ὅσα Θεὸν καὶ θεοφανείας ἡ Γραφή καλεῖ, τὰ τοῖς ἁγίοις πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως λαληθέντα καθ' ἑαυτὰ φαντάσθαι, ἀ πάντα πόρρω εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ἀγγέλων δραματουργεῖσθαι ὁ ἅγιος Διονύσιος (52) ἀπέδειξε, λύων τὴν περὶ τῶν ἀμείνων θεοφανειῶν ἀπορίαν, καὶ διδάσκων τοὺς πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον πάντας θείους ἡμῶν Πατέρας δι' ἀγγέλων εἰς Θεὸν ἀνάγεσθαι.

Πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ βάπτισμα θεοφάνεια καλοῦμεν, ὅτι ἐν τούτῳ σαρκὶ τὸ εὐχριστὸς ἐωράτο, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φαμεν καταπτῆναι, καίτοι τότε φανὲν ἐν εἰδῇ περιστρεφῶς πρὸς τὴν χρεῖαν τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας, ἐκ τοῦ ἀερίου σώματος σχεδιασθείσης, ὡς οἱ ἅγιοι φασί, καὶ μάλιστα ὁ Αὐγουστίνος ἐν τῷ περὶ Τριάδος βιβλίῳ· καὶ τῇ ἀκουσθείσῃ φωνῇ

⁴³ Exod. xxxi. 18. ⁴⁴ Hebr. ii. 2. ⁴⁵ Exod. iii. 4; Act. vii. 35. ⁴⁶ Gen. xviii. 13. ⁴⁷ Hebr. xiii. 2. ⁴⁸ Judic. xiii. 22. ⁴⁹ Psal. lxxxi. 1. ⁵⁰ I Cor. viii. 5.

(50) *Μέμνησθε*. Apud Paulum est, *Μὴ ἐπιλανθάνεσθε*, ut et Vulg. *Nolite oblivisci*. Sicque scripserit Calecas festinante calamo, et ut memorie occurrebat.

(51) *Θεὸν σταυρούμενον*. Sie orat. 42: Θεὸς σταυρούμενος, quamquam locus hic citatus, aliunde acceptus: pauloque superius eadem orat. αἴμα

Θεοῦ καὶ πάθος dicit, *Dei sanguinem et passionem*; quem et bibendum et corpus manducandum statuit, si modo vitæ desiderio teneamur, nihil increduli τοῖς περὶ σαρκὸς λόγοις· *sermionibus de carne*; quibus scilicet Christus, sic in cibum se daturum pollicitus, haud dubie et dedit.

(52) *De cal. Hier.*, c. 4, § 2.

τὴν Πατέρα γνωσθῆναι λέγομεν. Ἄν οὖν τὰ πρὸ τοῦ Α νόμου καὶ μετὰ νόμον φανέντα τοῖς ἁγίοις Θεοῦ οὐσίαν εἰπωμεν, ἀναγκασθῶμεθα καὶ τὰς ἀκουσθῆσας αὐτοῖς φωνὰς ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγειν, ὥστε καὶ ὄργανα φωνητικὰ τοῦτω προσάπτειν· ὅπερ ἄτοπον ὁμοῦ καὶ γελοῖον.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, οὐκ ἂν ὁρθῶς εἰποιμεν τὴν θείαν Ἰρραφὴν ἢ τοὺς ἁγίους κυρίως τοῖς ὀνόμασιν ἐπὶ τούτων κεχρησθαι, ἀλλὰ μᾶλλον κατακεχρησθαι, καὶ ἀδιαφύκτως τοῖς τύποις περιτιθέναι τὰ ὀνόματα καὶ ἰδιώματα τῶν ἀτυπώτων καὶ ἀμορφώτων, ὡς ἔχει τὸ τοῦ Παύλου, Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· καὶ ὁμωνύμως ταῦτα λέγειν, τοῖς τῶν εἰκονιζομένων ὀνόμασι τὰ εἰκονίζοντα καλοῦντας· ἃ δὴ πολλὰ καὶ διάφορα καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα ἐφάνησαν. Ὁμοιωμάτα γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν προφητῶν εὐρέθησαν· καὶ σύμβολα καὶ συγκαταβάσεις καὶ γνωρίσματα οἱ ἅγιοι ἐξηγήσαντο, ὡς ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων ὅλων· ὁ δὲ Θεὸς τὸ διὰ πάντων τυπούμενον καὶ εἰκονιζόμενον εἰς καὶ ὁ αὐτὸς καὶ ἀμετάκλητος ἐστὶν ἀεὶ ποτε. Τὸ δὲ τὸν Θεὸν τοῖς ἁγίοις ὁφθῆναι διαγορεύειν οὐκ ἄλλο πάντως ἢ τὸ γνῶσιν αὐτοὺς εἰληφέναι περὶ αὐτοῦ βούλεται, κατὰ τὴν ὁρώντων ἀναλογίαν καὶ καθαρότητα, διὰ τῶν συμβολικῶν αὐτοῖς θεαθέντων· ἐπεὶ καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις καὶ νόησις δρασὶς λέγεται Θεοῦ· καὶ ὁ τὴν γνῶσιν ταύτην εἰληφὼς αὐτὸν ἑωρακέναι. Ὁ μὲν γὰρ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ (53) φησιν, Ὁ γεννητὸς τὸν Υἱὸν (τοῦτο γὰρ τὸ ἑωρακέναι) γενόηκε τὸν Πατέρα· ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος (54), τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ μνησθεὶς, τοῦ Ἀπεκρίθη τοῖς Ἰουδαίοις καὶ εἶπεν, Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα, εἰρηκεν, Ὅρασιν ἵταῦθα τὴν γνῶσιν λέγει, ἣν δὴ γνῶσιν καὶ νόησιν, καὶ διὰ τῶν τοῦ Σωτῆρος θαυμάτων τοῖς τότε παροῦσι γαγενῆσθαι διδάσκει. Λέγει γὰρ, Τίς οὖν δὲ ἔρεκεν οὐκ ἀνέβη εὐθὺς εἰς τὸ πλοῖον; Τὸ θαῦμα μεῖζον ἐργάσασθαι βουλόμενος, καὶ τὴν θεότητα ἀνακαλύψαι αὐτοῦ τυμνότερον. Καὶ ταῦτα δὲ τὰ θαῦματα δέξαν αὐτοῦ ὁ αὐτὸς οὗτος λέγει ἐν τῇ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγήσει (55), Ταῦτα οὖν ἅπαντα, λέγων, συναγαγὼν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὰ θαῦματα, τὰ ἐν σώμασι, τὰ ἐν ψυχαῖς, τὰ ἐν τοῖς στοιχείοις· τὰ προστάγματα, τὰ δῶρα, τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα καὶ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερα· τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὴν πειθὴν, τὰς μελλούσας ὑποσχέσεις, τὰ παθήματα αὐτοῦ, τὴν θαυμαστικὴν ταύτην καὶ ὑψηλὴν γέμουσαν δογμάτων ἀρχὴν φωνήν, λέγων, Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Ὁ γὰρ διὰ τὰ θαῦματα μόνον αὐτὸν θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παθήματα· ὅλον ἐπειδὴ

Trinitate; auditaque voce dicimus Patrem cognitum esse. Igitur si ante postque legem sanctis visa, essentiam Dei dixerimus, cogemur et audire illis voces ex Deo· Deique voces dicere; adeo ut etiam loquendi organa illi tribuamus; quod absurdum pariter ac ridiculum est.

Hæc vero cum se ita habeant, haud recte dicamus, Scripturam sanctosque in his propriis vocibus usos, sed magis illis abusos, ac promiscue earum rerum nomina ac proprietates, quæ nullis figuris, nullaque forma repræsentari possunt, figuris tribuisse; cuiusmodi est illud Pauli: *Petra autem erat Christus*⁵¹, hæcque illos, communi nomine non eadem nominis ratione (ὁμωνύμως vocant, nos *equivoco*) dicere; eorum scilicet nominibus, quæ simulacro repræsentantur, repræsentantia vocantes; quæ plane multa sunt ac diversa, aliasque aliter se habentia conspecta sunt. Simulacra enim in manibus prophetarum exstiterunt⁵²; sanctique symbola seu signa, et condescensus (ut sic loquar, inclinantis se nimirum maiestatis demissiones) indicantibus se nimirum maiestatis demissiones) indicantibus se exposuerunt; ut liquet ex iis quæ sic exponendo ediderunt. Qui autem his omnibus figuratur ac simulacro repræsentatur, unus idemque ac incommutabilis in sempiternum est. Quod autem Scriptura Deum sanctis apparuisse illisque conspectum esse refert, nihil prorsus aliud vult ac significat quam accepisse illos ejus notitiam ac cognitionem, pro suæ facultatis ac puritatis modo, per signa illa quæ sibi exhibita conspexerunt. Nam et quæ de Deo cognitio habetur, ac quod intelligitur, Dei visio nuncupatur; ac qui eam nactus est cognitionem, Deum vidisse perhibetur. Etenim ait Gregorius Theologus, *Orat. de Filio: Qui Filium cognovit, seu intellexit (hoc enim significat illud: Qui vidit) Patrem quoque cognovit seu intellexit*. Divus item Chrysostomus, quo loco evangelicæ hujus sententiæ meminit: *Respondit Judæis et dixit: « Non quia Patrem vidit quis, nisi qui ex Deo est, hic vidit Patrem*⁵³; ait: Visionem hoc loco cognitionem vocat, quam utique cognitionem seu notitiam, ex Salvatoris quoque miraculis, his qui tunc aderunt contigisse docet. Ait enim: Cur vero non statim ascendit in naviculam? Nempe hoc sat-

⁵¹ I Cor. x, 4. ⁵² Osee xii, 20. ⁵³ Joan. vi, 46.

(53) Orat. 36, quæ est II, de Filio.

(54) Hom. 31 in I ad Cor.

(55) Hom. 11 in Joan.

« *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis* ⁵⁶. » Neque enim miraculorum gratia Christum duntaxat admiramur, sed et passionum ac cruciatuum, quod nempe cruci affixus ac verberibus caesus, quod alapis acceptus, quod conspuitus, quod ab illis ipsis, in quos beneficia contulerat, in maxilla percussus. Nam et in his ipsis, quæ probri et ignominiae plena esse videntur, illud idem rursus verbum merito proloquamur, quod et ipse rem gloriam appellavit. Sic quidem divinus Chrysostomus. Magnus autem Basilii: Ex eo, inquit, quod venti et mare obediunt ei, deitatem illius cognoverunt. Enimvero cognitio hæc cum perfectior fuerit, regnum caelorum a Gregorio existimatur. Etenim, *Orat. de constitutione episcoporum: Regnum Dei*, inquit, nihil aliud esse existimo, quam ejus, quod purissimum ac perfectissimum est, adaptionem. Perfectissima porro rerum omnium est Dei cognitio. Verum eam, quandiu in terra versamur, partim teneamus, partim percipere studeamus, partim denique in futurum ævum reserremus. Oratione vero *In lumina*, futuram mercedem una cum præceptis suscipiendam ac credendam hortans: *Eam lucet*, ait, iis qui animo et mente purgati fuerint; hoc est Deum, sese cuique, pro ejus puritatis ratione, spectandum cognoscendumque praeibentem, id quod regnum caelorum appellamus; iis contra, qui animi cecitate laborant, tenebras esse, hoc est, abalienationem atque aversionem a Deo, pro hebetudinis ac cæcutientiæ modo, qua quisque in hac vita affectus fuerit. Hanc porro Dei cognitionem sanctis repositam, quam a resurrectione speramus, vim omnem mentis excedentem, vocat sanctus Dionysius, per quam erit *Deus omnia in omnibus* ⁵⁷, ut auctor est beatus Paulus. Verum de his postea: nunc vero liquidissime omnibus patet quod dicebamus, Dei nullum nomen esse, eundemque rursus multa nomina habere. Ejus quidem nullum nomen est, quod ad essentiam attinet; habet vero ac nominatur ex illis miraculis, quæ in universo elevent. Sic et Gregorius Nyssenus aiebat: *Quæ in universo miracula conspiciuntur, materiam præbent ut cum sapientem et justum, et quæ sunt ejusmodi, vocemus*. Simili modo utrumque

⁵⁶ Jan. i, 14. ⁵⁷ I Cor. xv, 28.

(56) *Ἐλαβεν ἐπὶ κόρης πλῆρης*. Sic emendo quod erat in Caleca editisque Chrys. κόρης. Non enim ἐπὶ κόρης, quod est *perilla oculi*, percutere dicimus, vel Dominus id passus legitur, sed ἐπὶ κόρης, in gena, pro quo Joannes βάπτισμα et βάπτισεν dixit, quod minus Atticum est; volueritque Chrys. posita prius Evangelica voce, ipsa simpliciore, elegantiore hac exque usu Greci sermonis rem declarare. Unde et Lucas, qui purius Græce locutus est, sic expressit, Καὶ περιχάσαντες αὐτὸν, ἐνύπτουν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, *percutiebant faciem ejus*; nempe dando alapis. Thomas Magister, Th. ἐπὶ κόρης πατάζει, dicit, *hunc genam platisse plæxi*. Atque ita Atticum esse, non item βάπτισμα δοῦναι. Sequentibus male Aniano habitus locus Chrysostomi. Tantis enim, quæ

προσηλώθη τῷ σταυρῷ καὶ ἡμαστιγώθη· ἐπειδὴ ἐβράβισθη, ἐπειδὴ ἐνεκτύσθη, ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐπὶ κόρης πλάγος (56) παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων αὐτῶν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσιν ἐπορειδίστοις εἶναι τὸ αὐτὸ πάλιν ῥῆμα ἀξιον ἐπιφθόγγεσθαι· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς δόξαν τὸ πρῶτον ἐκάλεισε. Ταῦτα μὲν ὁ θεὸς Χρυσόστομος· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, Ἀπὸ τῶν ἀνέμων, φησὶ, καὶ τῆς θαλάσσης ὑπαικυσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἀλλὰ μὴν ἡ γνῶσις αὕτη τέλειωτέρα καθισταμένη, βασιλεῖα οὐρανῶν Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ δοκεῖ. Καὶ γὰρ ἐν τῷ περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων (57). Ἐγούμαι, φησὶ, μὴ ἄλλο τι εἶναι βασιλείαν Θεοῦ ἢ τὸ τυχεῖν τοῦ καθαρωτάτου καὶ τελειοτάτου. Τελειώτατον δὲ τῶν ὄντων γνῶσις Θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ δόξαν, τὸ δὲ καταλάβωμεν, ὥς ἐσμέν ὑπὲρ γῆς· τὸ δὲ ἐκείθεν τυμειυσάμεθα. Ἐν δὲ τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ (58), καὶ τὴν μέλλουσαν ἀναπόδοσιν μετὰ τῶν προστεταγμένων δέχεσθαι τὸν βαπτιζόμενον παρακλησόμενος, Ταύτην εἰπω φησὶ ὥς τοῖς κεκαθαρμένοις τὴν διάνοιαν, τοῦτο ἐστὶ θεὸν ὁρώμενον τε καὶ γνωσκόμενον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· ὁ δὲ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὀνομάζωμεν· σκότος δὲ τοῖς τυφλώτεροις τὸ ἡγεμονικόν· τοῦτέστιν ἀλλοτριώσιν Θεοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐντείνου ἀμελῶς. Ταύτην δὲ τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν τὴν ἀγίους ἀποκειμένην μετὰ τὴν ἐπιζομένην ἀνάστασιν ὑπὲρ νοῦν ἔρῳσιν ὁ ἅγιος Διονύσιος (59) καλεῖ, καὶ ἦν ὁ Θεὸς ἑστὰ πάντων αὐτοῖς, κατὰ τὴν μακάριον Παῦλον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὑστερον· νῦν δὲ καθαρῶτα διὰ πάντων φαίνεται ὅτι, ὥσπερ ἐλέγομεν, καὶ ἀνώνυμος ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ πάλιν ὀνομάζεται· ἀνώνυμος μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, ὀνομαζόμενος δὲ ἀπὸ τῶν ἐμφανιζομένων τῷ παντὶ θαυμάτων. Οὕτω γὰρ ὁ Νύστης Γρηγόριος εἶπεν, Τὰ ἐν τῷ παντὶ ἐνθεωρούμενα θαύματα τὴν ὕλην δίδωσι, δι' ὧν σοφὸν καὶ δίκαιον, καὶ τὰ τοιαῦτα καλοῦμεν. Τὸν δμοιον τρόπον εἵπομεν ἂν ἐκείτην ὁρῶν, Ὅτι τὸν Θεὸν οὐδεὶς πῶποτε τρεῖται, καὶ ὅτι πάλιν τὸν αὐτὸν καὶ προφηταὶ καὶ ἅγιοι εἶδον, κατ' ἕλλο δηλονότι καὶ αὐτοῖς· τὸ μὲν, διὰ τὸ μὴ εἶναι δυνατόν τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν περιλα-

Deus ex ejus Græcis reddidi, sua hinc substituit: *Ipsam rursus verbum clarissimum apparuit, hoc Joannes gloriam appellavit*. Dicat perὶ Λόγου, de divino Verbo sermionem esse, eum vii ῥῆμα, referentque ipsam superiorem sententiam: *Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre*, quam et in passionibus ait merito de Christo celebrari; ac inde probat, quod ὁ αὐτὸς (nempe Λόγος ac Christus, ipse Unigenitus) rem, passionem suam, gloriam appellavit, ac claritatem, δόξαν. Sic enim Chrysost. exprimit, et cum eo alii, quod ait Dominus, Joan. xii et xiii: *Venit hora ut clarificetur Filius hominis; continuo clarificabit eum, etc.*

(57) *Orat.* 29.

(58) *Orat.* 40, quæ est in sanctum baptismum.

(59) *De divin. nom.*, c. i, § 7.

δεῖν, καὶ ὑπὸ τοῦ παπερασμένου τὸ ἀπειρον καὶ ἀόριστον περιγραπθῆναι· τὸ δὲ, διὰ τὴν γυνῶσιν ἢ ἔχον περὶ ἐκείνου διὰ τῶν συμβόλων, κατὰ τῆν τῶν ἁγίων ἀναλογίαν, καὶ τῆν τῶν ὁρωμένων εἰκασίαν καὶ φαντασίαν.

alterum, ubi cognoscimus quomodo de illo per signa quæ aspectu cernuntur conjectura ac informatione, habemus.

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τῆς μεταχῆς ἔστι λέγειν. Καὶ γὰρ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ. Ἐνοικήσω γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀμπεριπατήσω· καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ θεότητος· τοῦτο γὰρ τῶν Μασσαλιανῶν ἔστιν ἡ αἵρεσις; (66)· ἀλλ' ὡς φασὶν ἡ κατ' αὐτῶν γινόμενη συνόδος. Λέγει γὰρ, *Εἰσπαῖ τις ἐκδημία τοῦ Παρακλητοῦ, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς ἀγίοις ὁ Θεός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ θεότητος. Εἰ δὲ τινες ἐγένοντο Μασσαλιανοὶ φάσκοντες μετέχειν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, μεταβαλλούσης εἰς τι τῶν καταλλήλων αὐτοῖς, καὶ ταύτῃ τὸν Θεὸν οικεῖν ἔλεγον ἐν αὐτοῖς, ἡμεῖς τὴν τοιαύτην δυσσεβείαν εἰς τὰς ἐκείνων κεφαλὰς ἀποτροπήξομεθα. Καὶ γὰρ μᾶλλον τοῖς τοῦ ἁγίου Διονυσίου λόγοις ἐπέμενοι, πᾶν φασιν τὸ τοῦ Θεοῦ κρύψιον ἀνεκφάντως ἐκφαλεῖσθαι, καὶ τὸ ἀμέθεκτον ἀμεθέκτως μετέχουσιν· καὶ τὸ ἀνεκφοιτητὸν ἀνεκφοιτήτως φοιτῆσαι καὶ πανταχοῦ γίνεσθαι, μένον ἐφ' αὐτοῦ, ἄλλω ἐκ κοινωρίας καὶ μετουσίας ἐφικτῶν ταῖς ἀναλόγοις ἐκδόσεων φύσεσι γενομένων, οὐκ ἐκείνου μεταβάλλοντος. Ἄλλως γὰρ ἀφρασεῖν ὁ Θεός κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἐφόσον μηδὲν ἐμποδῶν αὐτῷ πέφυκε γίνεσθαι, καὶ ἄλλως κατὰ πρόνοιαν, ὅταν πάντα πᾶσι γίνηται· καὶ ἄλλως πάλιν ἐν οὐδενὶ τῶν ὄντων ἔστιν, ἐφ' ὅσον καθ' αὐτὸν μηδὲν τὸ σύνολον τῶν ὄντων ἔστι κατὰ τι.*

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τοῦ ἐνός Θεοῦ, ὅς ἐστι Τριῦς.

Τούτον τὸν ἕνα καὶ ἀληθῆ Θεόν, τὴν δημιουργὴν καὶ συνοχέα τοῦ παντός, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ αἰτίαν τοῦ συνλισταθαι ἕκαστον, πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀπὸ διανοίας ἀνθρωπίνης ἐκ τῶν κτισμάτων συλλογιστικῶς συνηγάγομεν, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως ἐλάβομεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῶν κτισμάτων διὰ τῆς αἰσθήσεως τοῦτο λαβεῖν οὐδὲν ἦν δυνατόν, ἐδέχθησαν ἡμῖν τῆς τούτου παρὰ

recte dixerimus : *Deum neminem vidisse unquam* ⁶⁶; ac rursus, eundem et prophetas et sanctos vidisse, alia scilicet atque alia ratione; alterum quidem, quod Dei natura comprehendi non possit, infinitaque et immensa majestas sub velamine contipetur ⁶⁷; quædam, pro aspicientium ratione, earumque re-

Idipsum de participatione dici potest. Nam et Dei sumus participes. Ait enim : *Inhabitabo in eis et inambulabo* ⁶⁸. Et : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* ⁶⁹. Sed non pro eo ac ille se natura habet ac deitate (hæc enim Massalianorum hæresis est), sed sicut ait, quæ in illos celebrata synodus est. Sic enim habet : *Fit adventus quidam ac præsentia Paracleti, Deusque in sanctis habitat; non pro eo ac se natura ac deitate habet. Sin autem Massaliani quidam exstiterunt, qui se Dei essentiae participes esse dicerent, in eorum aliquid, quod pro eorum conveniens ratione sit, sese demutantis; nos talem impietatem in illorum caput rejicimus. Potius enim sancti Dionysii sermones secuti dicimus, Dei occultum omne, ita ut non elucere, elucere, et quod imparticipabile est, citra participationem participari; quodque a se minime exeat, non exeundo procedere, ac cum in se maneat, ubique versari sui que omnibus præsentiam præstare; cuius aliis societatem ac participationem, quantum ex natura assequi liceat, ineuntibus, non quasi ipsa aliquid demutetur. Aliter enim Deus per naturam suam præsens est, quatenus nihil ipsi obstare habet; aliterque ex providentiæ rationibus, cum omnia in omnibus fiat; ac rursus aliter in nulla rerum est, quatenus ipse per seipsum existens, nulla prorsus rerum ulla ratione est.*

CAPUT III.

De Deo uno qui est Trinitas.

Unum hunc ac verum Deum, rerum universitatis conditorem ac qui eam conservet, bonorum fontem, ac quo auctore singula quæque constant, credimus ac confitemur, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Quod vero sic sentimus, non humana ratione ex creatis discurrendo collegimus, sed ex revelatione accepimus. Quia enim ex creatis sensus opera id nulla ratione capere poteramus, necessarium nobis fuit ut divina revelatione doceremur. Ipseque

⁶⁶ Joan. i, 18; Isa. vi, 1 seqq. ⁶⁷ Levit. xvi, 12. ⁶⁸ Joan. xiv, 23.

(66) Τοῦτο γὰρ τῶν Μασσαλιανῶν ἔστιν αἵρεσις. Antiqua hæc hæresis, inter monachos maxime, in joris speciei sanctitatis orta, ab eisque aliis aliisque temporibus locisque propagata; quam sanctissimi episcopi strenue compresserunt, Lthois Melitenensis, Valerianus et Amphilochius, quorum amborum suggestionem in synod. Ephes. Act. VII, fuit damnata. Quam Calecas synodum refert, recentior est, quod sic Dionysianis nittitur. Num ad Greg. Palamæ, illumque secuta tempora hæc spectent, quoniam recruduit illa hæresis inter solitarios, quibus

se ipse Palamas patronum exhibuit? de quo vid. Leo Allat. *De consensu utriusque Ecclesiæ*; ut et ejus *Diatribam de Symeonum scriptis* a me nuper editam ubi de Symeonis Xerolophi abbate, dicto *novo theologo*, disputat, ejusque erroris insinuat. Sed de illis plura nos ad superiorem Calecæ tractatum, ac certiora, quod ejus vitæ non desit copia a discipulo summa cura ac diligentia scripta, quæ desiderata Leoni Allatio est. De Massalianis cum tanta Damascenus habeat, nihil eorum meminit quæ hic refert Calecas.

adeo Del Filius unus e sancta Trinitate, quæ ejus A bonitas est, *ſetus homo* (qua de re paulo inferius, ex ſacris pariter Scripturis colligentes pro virili dicturi ſumus) revelavit nobis Trinitatis myſterium, ne humana ſeducti doctrina, creaturas colamus. τῇ; Τριάδος μυστήριον, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης

Ac prius quidem per prophetas rei hujus veritatem obscurius indicavit, ſapienti conſilio ab Idolorum cultu paulatim homines retrahens; deinde vero ipſe per ſeipſum conſone prioribus clare docuit: quod ſane ſic mirum extraque omnem uſum, ut vim omnem mentis ratione utentis excedat. Etenim Unitatem in Trinitate credimus, et Trinitatem in Unitate; ac neque Unitas trium perſonarum confuſionem ac velut concretionem conflaturamque inducit, nec perſonarum numerus *monados* (id eſt, eſſentiæ) unitatem diſcernit: quin et unum eſt ſecundum eſſentiam, et tria hypotaſeon (id eſt, perſonarum) ratione. *Diſtinguitur enim unite, et diſtinctim connectitur*, ut ait Gregorius Theologus. Ac rursus: *Vix unum animo concepi, cum ſtatim tribus circumfulgeo. Vix tria diſtinguere incipio, cum ſtatim ad unum mentis intentiones fero*. Nam in hominibus quidem, qui tres homine ſint, non unus ſunt, nec rursus qui unus, tres exiſtunt; in Deo autem, cum unum tria ſunt, tum tria unum; quæ ſane, uti dicebam, omnem mentis vim excedunt.

Hanc unionem ac diſtinctionem Dominus noſter Jeſus Chriſtus tradidit, dicens: *Euntes in mundum univerſum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus ſancti* **. Eo quidem quod ait, *in nomine* ſingulariter, unitam eſſentiam ſignificavit (tres enim, qui duo ſint ac tria, ſingulari numero nunquam proferantur), quod vero addidit, *Patris et Filii et Spiritus ſancti* tres hypotaſes (id eſt, perſonas) unitæ eſſentiæ docuit. Cum autem alio loco dixit: *Ego et Pater unum ſumus*, unum quidem eſſentiæ tribuit, illud vero, *Ego et Pater*, perſonis assignavit. Magnus quoque Athanaſius hanc theologiam ſecutus: *Tercius*, inquit, *claman* (*Sanctus*), *quod tres hypotaſes, ſemel vero Dominus*, *quod una Divinitas*. Hæc fidelibus abunde ſufficiant. Hactenus qua homines nituntur, cognitio pervenit. Huc uſque Cherubim pennis obtinentur.

Hanc igitur ſecuti regulam, qua de Deo (qui ſancta Trinitas eſt) loquimur, velutque in medio conſtituti, quæ ſunt utrinque abſurda evadimus. Qua nempe unitam eſſentiam ſeu ſubſtantiam conſtitentur, Ariti eliminantes doctrinam, tres eſſentias, Patrem et Filium et Spiritum ſanctum aſſerentis, ac una cum nominibus etiam ſubjecta dividendis. Qua vero tres perſonas conſtemur, Sabellii itidem

** Matth. xxviii, 19.

(61) Greg. orat. 37, 59, 40.

(62) Athan., *De humana Chriſti natura*, l. I, Greg. orat., 42.

Θεοῦ ἀποκαλύψεως. Καὶ αὐτὸς ὁ εἰς τῆς Τριάδος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ἀνθρώπος διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα (περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον κατὰ τὸ δυνατόν ἐροῦμεν, τὸν ὁμοῖον τρόπον ἐκ τῶν ἀγίων ταῦτα Γραφῶν ſυλλέγοντες), ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὴ διδασκαλίαν πλανώμενοι, τοῖς κτίσμασι λατρεύομεν.

Καὶ πρότερον μὲν περὶ τούτου διὰ τῶν προφητῶν ἠνέξατο, ſοφῶς κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας τοὺς ἀνθρώπους ἀφείλων· εἰτα καὶ δι' αὐτοῦ ſυμφώνως τοῖς πρότερον καθαρῶς ἐδίδασκεν· ὁ δὲ τῶν οὐτὸν ἐστὶ παράδοξον, ὥστε πᾶσαν λογικὴν διάνοιαν ὑπερβαίνειν. Καὶ γὰρ Μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν Μονάδι πῖστεύομεν· καὶ οὕτε ἡ Μονὰς τῆς οὐσίας ſύγχυſιν καὶ ſυναλοιφὴν τοῖς τρισι προσώποις ἐμποιεῖ, οὕτε ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων διαιρεῖ τὴν τῆς Μονάδος, εἴτουν τὴν τῆς οὐσίας ἐνότητα· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ τρία κατὰ τὰς ὑποστάσεις. Διαιρεῖται γὰρ ἠνωμένως, καὶ ſυνάπτεται διηρημένως, ὥς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Καὶ πάλιν, Οὐ φθάνω τὸ ἐν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισι περιλάμφομαι· οὐ φθάνω τὰ τρία διſλεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφάρομαι (61). Καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων, οἱ τρεῖς ἀνθρώποι οὐκ εἰσὶν εἰς· καὶ πάλιν ὁ εἰς οὐκ εἰσὶ τρεῖς· ἐκεῖ δὲ καὶ τὸ ἐν τρία, καὶ τὰ τρία ἐν ἀπερ, ὥς ἔφη, πάντα νοῦν ὑπερβαίνει.

Ταύτην τὴν ἔνωſιν καὶ τὴν διάκριſιν ὁ Κύριος: ἡμῶν Ἰησοῦς Χριſτὸς παραδίδωκεν, εἰπὼν, ἡ Παρευνθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀπὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, εἰς τὸ ὄνομα· ἐνικῶς, τὴν μίαν οὐσίαν ἐδήλωσεν (τρεῖς γὰρ δύο καὶ τρία ὄντα, οὐδέποτε ἐνικῶς προφέρεται)· ἀπὸ δὲ τοῦ προσθεῖναι, ἡ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος, τὸ τριſυπόſτατον τῇ; μίαν οὐσίαν ἐδίδασκεν. Ἀλλαχοῦ δὲ εἰπὼν, ἡ Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐſμεν, τὸ μὲν ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀπέδωκε, τὸ δὲ, ἡ Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, τοῖς προσώποις. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ταύτῃ τῇ θεολογίᾳ ſτοιχῶν (62), ἡ Τρίς, ἡ φησὶ, τὸ Ἄγιος, διὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· ἀπαξ δὲ τὴ, Κύριος, διὰ τὴν μίαν θεότητα. Ἀρκεῖ ταῦτα τοῖς πῖστοις· ἔως τούτων ἡ γνώσις ἐν ἀνθρώποις· φθάνει· μὲχρι τούτων τὰ Χερουδὶμ ſυγκαλύπτεται· πέρυσι.

Τούτῳ οὖν ἀκολουθοῦντες τῷ κανόνι περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ὥſπερ ἐπὶ μεσότητος ἐστηκότες, τὰ ἐκατέρωθεν ἄτοπα ἐκφεύγομεν· διὰ μὲν τοῦ μίαν οὐσίαν ὁμολογεῖν, τὸ τοῦ Ἀρσένου δόγμα ἀπορρίπτειντες, τρεῖς οὐσίας διαφόρους λέγοντες· τὴν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τοῖς ὀνόμασι ſυνδιαιροῦντες καὶ τὰ ὑποκείμενα· διὰ δὲ τοῦ τρία πρόſωπα ὁμολογεῖν, τὸ δόγμα τοῦ Σαβελ-

ἄλλου ἀποπίμπουτες, ὃς ἐν πρόσωπον ἔλεγε τὸν Θεόν· καὶ πρὸς μὲν ὡς Πατέρα φαίνεσθαι, πρὸς δὲ ὡς Υἱόν, πρὸς δὲ ὡς Πνεῦμα ἅγιον.

Ἔστι τὸν ὁ Θεὸς μία οὐσία, πρόσωπα δὲ τρία· τὸ μὲν Πατήρ, τὸ δὲ Υἱός, τὸ δὲ Πνεῦμα ἅγιον. Καὶ τὸν μὲν Πατέρα αἰτιον ὁμολογοῦμεν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· (63)· τὸν δὲ Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα αἰτιατά. Ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ μὲν Υἱὸς γεννητῶς, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκπορευτῶς. Ὅθεν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος εἰς ἐν αἰτιον τὸν Πατέρα ἀναφερομένων, Θεὸν ἓνα τὰ τρία φρονούμεν σὺν ἀλλήλοις νοοῦμεν, καὶ Θεὸν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατήρ Θεός ἐστι τέλειος καὶ ἀνελλιπής, καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς αὐτῶς· καὶ οὐ μᾶλλον ἐστι Θεὸς ἢ ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος, ἢ ὁ Υἱὸς μᾶλλον Θεὸς τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Πνεύματος· ἢ τὸ Πνεῦμα μᾶλλον Θεὸς τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλ' ὅταν μίαν τῶν ὑποστάσεων ἐννοώμεν, τέλειον αὐτὸν Θεὸν καὶ τέλειαν οὐσίαν γινώσκωμεν καὶ ὅταν πάλιν τὰ τρία κατὰ διάνοιαν συνάψωμεν καὶ συναριθμήσωμεν, ἓνα τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ τέλειον τὴν οὐσίαν φανταζόμεθα. καὶ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς Θεὸς δηλοῦται, ὅταν λέγωμεν Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ὅταν τὸν Πατέρα λέγωμεν μόνον, ἢ τὸν Υἱόν, ἢ τὸ πανάντιον Πνεῦμα.

Ὁ δὲ τοῦτο λέγω, ὅτι ὁ Πατήρ ἐστι καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· τοῦτο γὰρ Ἰουδαϊκὸν ἐστὶ καὶ δόξα τοῦ Σαβελλίου· ἀλλ' ὅτι ἐν ὁποιοῦν τῶν θείων προσώπων τελείως καὶ ἀνελλιπῶς ἐστὶ Θεὸς μηδενὸς· λειπόμενον κατὰ τὴν οὐσίαν, τῆς μιᾶς καὶ ὅλης καὶ τελείας θεότητος, ἐπεὶ οὐκ ἐστὶ τῆς ὅλης θεότητος μέρος· μὲν ὁ Πατήρ, μέρος δὲ ὁ Υἱός, μέρος δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐδὲ γὰρ μέρος· ἢ μέρος ὁ Θεὸς ἔχει· τὸ γὰρ μέρος ἐλλιπές. Πρὸς δὲ καὶ συνθεσιν καὶ περιγραφὴν εἰσάγει· καὶ ὅτι ἐν ὁποιοῦν τῶν τριῶν ὅλον ἐστὶ. Καὶ γὰρ ὁ Πατήρ Θεὸς ὅλος, καὶ ὁ Υἱὸς Θεὸς ὅλος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Θεὸς ὅλος. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγωμεν ὅτι ἡ ὅλη καὶ μία θεότης διαιρεῖται εἰς τὰ τρία πρόσωπα ταῦτα, ὥσπερ τὸ γένος εἰς εἶδη, ἢ τὸ εἶδος εἰς άτομα, ἢ τὸ ὅλον εἰς μέρος. Οὐδὲ λέγωμεν ὅτι μεζῶν ἢ πλείων ἐστὶ Θεὸς ὁ Πατήρ ὁμοῦ, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· ἢ ὁ Πατήρ ὁμοῦ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος· ἢ ὁ Πατήρ μόνος τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος μόνος ἐστὶ μεζῶν ἢ πλείων ἢ ἐλάττω, καί τοι κατὰ τὰ πρόσωπα ἀριθμοῦ εἰσαγομένου· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν ὅτι ὅλη ἡ αὐτὴ καὶ μία τελεία τελείως ἐν τελείῳ Πατρὶ, καὶ ὅλη τελεία τελείως ἐν τελείῳ

A dogma respuentes, qui unam Deum personam dicebat; ac modo quidem ut Patrem, modo vero ut Filium, ac modo ut Spiritum sanctum sese exhibere.

Est igitur Deus una essentia, ac tres personæ; ex his, una Pater, una Filius, una Spiritus sanctus. Ac Patrem quidem, Filii ac Spiritus auctorem constitemur; Filium vero et Spiritum, qui ab auctore sint. Ex illo enim est, Filius quidem, gignendi ratione; Spiritus vero, processione. Quocirca, cum Filius et Spiritus ad unum auctorem (Patrem) referantur, Deum unum tres personas inter se conjunctas sentimus, Deumque singulas, si per se considerentur. Nam et Pater Deus perfectus est, nullo defectu laborans, Filiusque similiter, ac perinde Spiritus sanctus. Nec magis Deus est, vel Pater quam Filius vel quam Spiritus, vel Filius magis Deus, quam Pater aut Spiritus, aut denique Spiritus magis Deus, quam Pater aut Filius. Sed cum unam personarum intellexerimus, perfectum eam Deum ac essentiam perfectam cognoscimus; ac cum rursus tres personas animi cogitatione copulaverimus ac connumeraverimus, unum eundemque ac perfectum essentialiter Deum cogitamus; idemque ipse ac unus Deus significatur, cum dixerimus Pater, Filius et Spiritus sanctus, et cum solum Patrem dixerimus, aut Filium, aut sanctissimum Spiritum.

Non hoc dico, quod Pater et Filius sit et Spiritus sanctus (hoc enim Judaicum est, Sabellique opinio), sed quod una quævis divinarum personarum perfecte nulloque defectu Deus est, ita ut nihil desit, quod ad essentiam attinet, de una totaque ac perfecta deitate. Non enim totius deitatis pars quidem Pater, pars vero Filius, ac pars Spiritus sanctus. Nam Deus parsem aut membrum non habet. Pars enim quid imperfectum est. Accedit etiam, quod ejus ratio compositionem ac circumscriptionem inducit; ac quod unaquæque trium personarum totum existit. Nam et Pater, Deus totus est; et Filius, Deus totus; et Spiritus sanctus, totus Deus. Idque causæ est, cur non dicamus, totam unam Deitatem in tres istas personas dividi velut genus in species, vel speciem in individua, vel tanquam totum in partes. Neque dicimus Patrem simul et Filium et Spiritum sanctum majorem esse aut pleniorum Denim, quam Filius aut Spiritus; vel Patrem simul et Filium, quam Spiritus, vel Patrem solum, Filio aut Spiritu solo, majorem esse vel pleniorum, autve minorem, quantumvis personarum ratione numerus ineatur; sed constitemur totam eandem unamque

(63) Αἰτιον Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Loquitur Calecas, ipse Græcus Græco scribens, ac de fide informans, Græcorum more, non explicando processionem Spiritus etiam a Filio, tanquam uno cum Patre principio, ac principio ex Patre principio, qui sit fons totius Trinitatis, ac proinde vere κατ' ἐξῆχην αἰτιον, id est, Auctor ac causa, prout Græci ea voce utuntur. Vidend. Gregor. orat. 29, p. 490 et 23, 422 et 39, p. 630, ubi perinde Spiritum a Patre dici procedere. οὐκ ὑλικῶς, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· non Filii more: neque

enim generatione, sed processione. Ac mirum si Corderii ac Lanselli dicam adversus Maximum, ante annos 20 a me exsufflatam, vel Gregorius, vel meus Calecas evadant. Longe solidior Georgius Metochita gravissimus traditionis testis et assertor, qua sic expressam vel involutam mysterii Trinitatis fidem, nihil Ecclesiarum paci offecisse ostendit; cum alii aliorum fidem non ignorarent, donec Photius fovendæ tyrannidis occasionem inde arripuit: cujus pene extinctum schisma ac compressum Michael Cerularius denuo suscitavit.

perfectam perfecte in perfecto Patre, totamque perfectam perfecte in perfecto Filio eandem, ac totam perfectam perfecte eandem in perfecto Spiritu sancto. Ac rursus, totum Spiritum sanctum in tota eadem, totumque Filium in tota eadem, ac totum Patrem in eadem tota. Rursusque, totam totum Patrem totamque totum Filium, et totam totum Spiritum sanctum. Ac rursus, totus in toto Filio et Spiritu sancto perfecte est Pater, totusque in toto Patre et Spiritu perfecte Filius, ac totus in Patre et Filio perfecte Spiritus sanctus. Una enim essentia est Patris et Filii et Spiritus sancti, cum neutrum sine altero sit, aut intelligatur.

Propterea ait Gregorius Theologus, *Orat. in Luminia*: Unum aliquid trium animo informans, totum hoc esse existimo, plenoque mentis oculo, ejus magna pars diffugit. Non possum ejus comprehendere magnitudinem, ut ei quod deficitur, quod amplius est tribuam. Cum tria mentis consideratione contraxero, unam faciem conspicio, lumen unum dividere seu committi non valens. Etsi ergo Patrem Deum perfectum et increatum rerumque opificem dicimus, pariterque etiam Filium et Spiritum sanctum; non tamen tres deos, aut tres increatos, vel tres rerum opifices dicimus, ob unius essentiae unitatem, et quod Filius et Spiritus ad unum auctorem referantur, nempe Patrem. Quod igitur dicebamus, Deum unamquamque personam secundum se consideramus, ob consubstantialitatem; Deumque unum tres simul alias in aliis intellectas confitemur, ea scilicet ratione ut principatus unus conservetur; manente rursus ac incolumi sua cuique proprietate. Necesse enim est, ut et personales proprietates inconfusas ac immobiles confiteamur, Deumque unum in tribus personis adoremus, Patrem quidem, ut Patrem, Filiumque ut Filium, ac Spiritum sanctum ut Spiritum sanctum, quemadmodum in eadem Oratione de his loquitur: *Nam alioqui quomodo proprietas fuerit, si moveatur exque alia in aliam mutetur?* Magnus quoque Basilii in libro *De fide*: *Filium*, inquit, *ac Patrem dixi. Has mihi serva proprietates. Hoc itaque manens, quod est, Filius cuncta est quaecunque Pater, juxta Domini vocem, cum ait: «Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt».* Chrysostomus quoque in quodam suorum Sermonum: *Proprietatem cum dico, Patrem, Patrem intellige; et Filium, Filium; et Spiritum sanctum, Spiritum sanctum. Hæ enim proprietates inter se minime commutantur. Etenim Pater proprie vereque Pater est; et Filius, proprie vereque Filius; et Spiritus sanctus, proprie vereque Spiritus sanctus. Apud homines qui-*

τῷ Υἱῷ ἡ αὐτὴ· καὶ ὅλη τελεία τελείως· ἡ αὐτὴ ἐν τελείῳ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ πάλιν ὅλον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῇ, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῇ, καὶ ὅλος ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῇ ὁ Πατήρ. Καὶ πάλιν, ὅλη ὅλος ὁ Πατήρ, καὶ ὅλη ὅλος ὁ Υἱὸς, καὶ ὅλη ὅλον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ πάλιν ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι τελείως· ἐστὶν ὁ Πατήρ, καὶ ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τελείως· ἐστὶν ὁ Υἱὸς, καὶ ὅλον ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τελείως· ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μία γὰρ οὐσία Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ὄντος τοῦ ἐτέρου χωρὶς ἐτέρου, ἢ νοουμένου.

Διὰ ταῦτα φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ, «Ὅταν ἐν τι τῶν τριῶν (64) φαντασθῶ, τοῦτο νομίζω τὸ πᾶν, καὶ τὴν ὅσιν πεπλήρωμαι, καὶ τὸ πλεῖον διέφυγεν. Οὐκ ἔχω τὸ μέγεθος τοῦτου καταλαβεῖν, ἵνα δῶ τὸ πλεῖον τῷ λειπομένῳ. Ὅταν τὰ τρία συνέλῳ τῇ θεωρίᾳ, μίαν ἐρῶ λαμπάδα, οὐκ ἔχων διελθεῖν ἢ μετρησαί τὸ φῶς ἐνιζόμενον.» Ὅθεν εἰ καὶ Θεὸν τέλειον καὶ ἀκρίστον καὶ δημιουργὸν λέγομεν τὸν Πατέρα, ὡσαύτως καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλ' ὅμως οὐ λέγομεν τρεῖς θεοὺς, οὐδὲ τρεῖς ἀκρίστους, οὐδὲ τρεῖς δημιουργοὺς, διὰ τὴν ἐνότητά τῆς μιᾶς οὐσίας, καὶ τὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἰς ἐν αἷτιον ἀναφέρεσθαι, τὸν Πατέρα. Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, Θεὸν ἕκαστον κ.θ' ἑαυτὸν θεωροῦμεν διὰ τὴν ὁμοουσιότητα, καὶ Θεὸν ἓνα τὰ τρία ὁμολογοῦμεν σὺν ἀλλήλοις νοούμενα διὰ τὴν μοναρχίαν, φυλάσσομένης ἐκάστη πάλιν τῆς ἰδιότητος. Δεῖ γὰρ καὶ τὰς ὑποστατικὰς ἰδιότητας ἀσυγχύτους καὶ ἀμεταβλήτους ὁμολογεῖν, καὶ προσκυθεῖν ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶ προσώποις, τὸν μὲν Πατέρα ὡς Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν ὡς Υἱόν, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς Πνεῦμα ἅγιον, καθὼς ὁ αὐτὸς Θεολόγος ἐν τῷ αὐτῷ φησὶ περὶ τούτων· «Πῶς γὰρ ἀνιδιότης εἴη κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα;» πάλιν κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ περὶ πίστεως, «Υἱὸν εἶπον, ὡς φησὶ, καὶ Πατέρα· φύλαστέ μοι ταύτας ἰδιότητας. Μένον οὖν ἐν τῷ εἶναι Υἱὸς ὁ Υἱὸς, πάντα ἐστὶν ὅσα ἐστὶν ὁ Πατήρ, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος, «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμέ· ἐστι.» Καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐν τινι τῶν αὐτοῦ λόγων, «Ἰδιότητα γὰρ ὅταν εἶπω, τὸν Πατέρα Πατέρα νόησον, καὶ τὸν Υἱὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἅγιον.» Αὐταὶ γὰρ αἱ ἰδιότητες· οὐκ ἀντιστρέφονται. Καὶ γὰρ ὁ Πατήρ κυρίως καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Πατήρ· καὶ ὁ Υἱὸς κυρίως καὶ ἀληθῶς Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κυρίως καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις οὐδὲν κωλύει τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἱόν· ἄλλου μὲν πατέρα δηλονότι, ἄλλου δὲ υἱόν, ἐπειδὴ

•• Jan. xvn, 15.

(64) Ὅταν ἔρ τι τῶν τριῶν. Sumpta hæc ex alia Gregorii orat. quam citet Calecas, Et: τὰ φῶτα, etsi illa jam non occurrit. Sicque etiam superioribus eisdem obrepsit, ut quasi ex hac eadem orat. referret, quod ex alia retulisse deprehendi, et vero

annotavi. Adde quod non satis succurrente memoria, quandoque nonnulla verborum mutatio accidit: ut cum sequentibus (quæ ipsa vere ex orat. eis τὰ φῶτα) loco μένοι, est εἴη· eodem penitus sensu.

αλήθως ἐστὶ προσώπων· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κυρίως ἐπ' ἀνθρώπων λέγεται· ἂν πατὴρ καὶ ἀληθὴς πατὴρ· τῆς διὰ τῆς ὕλης διαφορᾶς καὶ ἐλλείψεως καὶ ποικιλίας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, ὃν Μονάδα καὶ Τριάδα παρὰ τῆς πίστεως ἐδιδάχθημεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἄλλο πρόσωπον παραδίδεται εἶναι ἐκεῖ παρὰ τὰ τρία ταῦτα ἀθέμιτον μὴ τὸν μὲν ἀληθῶς καὶ κυρίως ὁμολογεῖν εἶναι Πατέρα, τὸν δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς εἶναι Υἱόν, τὸ δὲ κυρίως εἶναι καὶ ἀληθῶς Πνεῦμα ἅγιον.

consueti, alium non proprie ac vere semper Filium, alium non proprie semper vereque Spiritum sau-

dem nihil vetat, esse eundem et patrem et filium, nempe alterius patrem, alterius filium, quod personarum multitudo est; quo etiam sit, ut in hominibus non proprie pater dici queat veraque paternitas, ob materiae diversas qualitates, defectusque ac varietates. In Deo autem, quem Unitatem ac Trinitatem ex ille edocti sumus, ac in quo nullam aliam personam præter illas traditione ulla accepimus, nefas est alium non vere ac proprie semper Patrem

Cavendum igitur, cum trium illarum personarum unitas sic se habeat, eo quod unus auctor existat, quemadmodum diximus catholicæ fidei freti doctrina, ne vel nudo cogitatu mentisque figmento, ullam in eis divisionem ac separationem intelligamus. Ait enim Gregorius Theologus, argumenti vim in hæreticum intendens: *Times tu generationem, ne quid patiat, qui ab omni passione immunis existit? Ego creaturam timeo, ne irrogata injuria, injustaque hac conscissione Deum amittam, qui vel Filium a Patre, vel a Filio Spiritus scindam substantiam.* Magnus quoque Basilus, Epistola ad Gregorium fratrem (66): *Neque enim qui semper in Patre est, avelli a Patre poterit, nec unquam ab Spiritu sui substantia abjungetur, qui in eo cuncta operatur.* Verum sic personarum unitatem tribus hypostasibus servare convenit, sicque in illis, pro ingenii nostri facultate intelligenda ac credenda sit, ut unicam essentiam sentiamus secum ipsam unitam ac indivisam. Dei enim essentia tres hæ personæ est. Quinimo, ne unio quidem in eis dicenda est; sunt enim ipsæ unio, hoc est essentia unitas et identitas; ipsa nimirum essentia. Neque enim sanctæ hæ tres hypostases ac personæ præter essentiam sunt, sed una Dei essentia, ut dicebamus. Hoc vero solum inter se distinguuntur divinæ personæ, quod alia quidem auctor est, alia vero ex auctore. Hoc est, Pater quidem principit expers est ac causæ, a nullo habens quod est Pater, quod illo prius intelligatur: auctor vero est Filii et Spiritus sancti. Eorum vero qui ex auctore sunt, alter Filius est, ex Patre genitus; alter Spiritus sanctus, ex Patre procedens, sed non genitus. Est enim hic alius existentia modus, nullis verbis explicabilis atque arcanus. Idcirco Filius quidem, velut genitus seu natus, Patrem habet sui auctorem, et ad eum tanquam Filius refertur; Pater vero ejus Pater dicitur. Verum Spiritus sanctus qui a Patre procedat, non ab illo procedit quatenus Pater est (sic enim etiam Spiritus, esset Filius), sed ex Patre, qui et ipse productor sit. Quamobrem etiam ad illum refertur Spiritus, ut procedens, non quatenus Filius; illeque ut ad Spiritum comparatur, Spiritus Productor, non Pater, nuncupatur. Spiritus enim, ut est auctor Gregorius Nysseus, *Patrem non habet.* Prorsusque nefas in

ὅς τοίνυν εἶναι τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν ἐκεῖνων τριῶν προσώπων οὕτως ἐχούσης διὰ τὴν μίαν αἰτίαν, καθάπερ εἴπομεν παρὰ τῆς καθολικῆς πίστεως διδαχθέντες, διδάσκειν τινα μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος ἀνυποστάτου νοήματος ἐπ' αὐτῶν ἐννοεῖν. Καὶ γὰρ φησὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος πρὸς τὸν αἵρετικὸν ἀποτεινόμενος (65): «Φοβῆ σὺ τὴν γέννησιν, ἵνα μὴ τι πάθῃ Θεός, ὁ μὴ πάσχων; ἐγὼ φοβοῦμαι τὴν κτίσιν, ἵνα μὴ Θεὸν ἀπολέσω διὰ τῆς ὕβρεως καὶ τῆς ἀδίκου ταύτης καταταμῆς· ἢ τὸν Υἱὸν τέμνων ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἢ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ Πνεύματος.» Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γρηγόριον ἐπιστολῇ (66): «Ὅτε γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ εἰς ὧν ἐν τῷ Πατρὶ ἀποτηνῇται δυνήσεται, οὕτε τοῦ Πνεύματος ποτε διατευχθήσεται τοῦ ἰδίου ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν.» Ἀλλ' οὕτω τῶν τριῶν προσώπων ἐνότητα δεῖ φυλάττειν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, καὶ οὕτω προσήκει νοεῖν καὶ πιστεῦσιν αὐτὴν ἐν αὐταῖς κατὰ τὸ ἐγγωρῶν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ, ὡς τὴν μίαν οὐσίαν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν ἡνωμένην καὶ ἀτμητον. Ἡ γὰρ οὐσία τοῦ Θεοῦ τὰ τρία πρόσωπα ταῦτά ἐστι. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔνωσιν ἐν αὐτοῖς δεῖ λέγειν. Αὐτὰ γὰρ ἐστὶν ἡ ἔνωσις, τοὔτεστιν ἡ τῆς οὐσίας μονὰς καὶ ταυότης· εἴ' οὖν αὕτη οὐσία. Οὐδὲ γὰρ αἱ ἄγναι αὗται τρεῖς ὑποστάσεις παρὰ τὴν οὐσίαν εἶσιν, ἀλλ' αὗται ἡ μία ἐστὶν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ὡς εἴπομεν. Διαφορὰν δὲ μόνην ἔχουσιν ἐν τούτῳ πρὸς ἀλλήλα τὰ θεῖα πρόσωπα, ὅτι τὸ μὲν ἐστὶν αἰτίον, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας· τοὔτεστιν ὁ μὲν Πατὴρ ἀναρχὸς καὶ ἀνάκτιστος, ἀπ' οὐδενὸς ἔχων τὸ εἶναι Πατὴρ, ὅπερ ἂν αὐτοῦ προεπινοηθεῖν· αἰτίας δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Τούτων δὲ τῶν ἐκ τῆς αἰτίας ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς γεννητὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς ἐκπορευτὸν, ἀλλ' οὐ γεννητόν. Ἄλλος γὰρ οὗτος τρόπος ὑπάρξεως, αὐτὸς ἀνεκφραστός τε καὶ ἀρρήτος. Ὅθεν ὁ μὲν Υἱὸς ὡς γεννώμενος, Πατέρα ἔχει τὸν αἰτίον ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὡς Υἱὸς ἀναφέρεται· ἐκεῖνος δὲ τούτου λέγεται Πατήρ. Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, οὐ καθὼ Πατὴρ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται (ἦν γὰρ ἂν οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱὸς), ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ Πατρὸς καὶ Προβολέως ὄντος. Αἰδ καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναφέρεται τὸ Πνεῦμα καθὼ πρόβλημα οὐ καθὼ Υἱός· καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα προβολεὺς τοῦ Πνεύματος λέγεται, οὐ Πατήρ· ὁ γὰρ Πνεῦμα, κατὰ

(65) Orat. 13.

(66) Epist. 43.

Trinitate duos Filios dicere, aut duos Patres, vel A duos Spiritus, ut quod fidei traditioni adversetur. Sic enim non proprie erit Pater aut Filius vel Spiritus, quemadmodum dicebamus; sed mutatio in Trinitate, triumque personarum confusio, ad proprietates quod attinet, conspicietur, quod absurdum est. Verum unam hanc distinctionem in illis tribus ex traditione servandam accepimus; ut scilicet alterum quidem Patrem dicamus, alterum Filium, alterum Spiritum sanctum. Ut enim ait Gregorius Theologus, *Orationibus suis de Filio: Proprium autem ejus, qui principii expers est, nomen est Pater; ejus autem, qui citra principium genitus est, Filius; illius denique, qui citra generationem processit seu etiam progreditur, Spiritus sanctus.* Damascenus quoque in theologicis suis capitulis: *Propter Patrem habent Filius et Spiritus omnia quaecunque habent; hoc est, idcirco quod Pater illa habet, exceptis innascibilitate et generatione ac processione. In his enim duntaxat personalibus proprietatibus inter se tres personæ distinguuntur.* In his itaque omnis earum posita distinctio est, quod Pater quidem Pater est, ac neque Filius neque Spiritus; Filius vero, Filius est, ac neque Pater neque Spiritus; Spiritus autem Spiritus est, ac neque Pater neque Filius. Non enim hæc nomina naturarum distinctionem important, ut ait Gregorius Theologus, *Orat. suis de Filio, dum dicit: Neque enim essentialis nomen est Pater, neque actionis, sed relationis; modumque explicans, quo se Pater ad Filium habet, et quo Filius ad Patrem.* Atque ut ait magnus Basilius *Confutationum libro 1: Tacendam jure dixerim vocem: ingenuus, cum vox Pater idem ac illa polleat; præterquam quod, ob relationem, Filii rationem una secum conjuncte inducit.* Ut autem pro virili clariorem horum intelligentiam nanciscamur, principiis fidei adhaerentes, in hunc modum dicamus.

Quandoquidem ex fide habemus Deum ex Deo gigni, duæ personæ intelliguntur: altera quæ gignat, altera, quæ gignatur, habentque oppositionem quam vocant *ad aliquid*. Cum enim quatuor sint oppositionum genera, quod nimirum opposita quadrifariam dividantur, vel penes contraria, cujusmodi sunt *album et nigrum*; vel secundum privationem et habitum, ut sunt verbi gratia, *videt, cæcus est*; alterum enim habitus est, nempe videre, alterum vero privationis; vel secundum negationem et affirmationem, uti sunt, *Est homo, non est homo*; vel secundum ad aliquid, uti sunt, *pater, filius: magnum, parvum*: cum igitur quatuor sint genera oppositionum; quæ in substantiis intelliguntur, ad aliquid, secundum rationem causæ seu auctoris, et ejus quod a causa ac auctore est, in sancta Trinitate locum habent; quod nimirum juxta relationem ad aliquid, inveniatur aliquid producens sibi simile,

Α τὸν Νύσσης Γρηγόριον, « οὐκ ἔχει Πατέρα. » Καὶ παντάπασιν ἀπειρηται δύο Υἱοὺς λέγειν ἐν τῇ Τριάδι ἢ δύο Πατέρας ἢ δύο Πνεύματα, ὡς τῇ παραδόσει τῆς πίστεως ἐναντίον. Οὕτω γὰρ οὐ κυρίως ἐστὶ Πατὴρ ἢ Υἱὸς ἢ Πνεῦμα, καθάπερ ἐλέγομεν· ἀλλὰ μεταβολὴ περὶ τὴν Τριάδα, καὶ σύγχυσις τῶν τριῶν προσώπων κατὰ τὰς ιδιότητας θεωρηθήσεται, ὅπως ἀποπον. Ἀλλὰ τὴν διαφορὰν ταύτην καὶ μόνην περιελάβομεν φυλάττειν ἐπὶ τῶν τριῶν· ἐν τῷ τὸν μὲν Πατέρα λέγειν, τὸν δὲ Υἱὸν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα. Καθὰ γὰρ φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ (67), « Ἰδιὸν δὲ τοῦ μὲν ἀνάρχου Πατρὸς, τοῦ δὲ ἀνάρχου; γεννηθέντος Υἱὸς, τοῦ δὲ ἀγεννήτου; προελθόντος ἢ καὶ προλόντος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. » Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ κεφαλαίοις (68), « Διὰ τὸν Πατέρα ἔχει ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, πάντα ὅσα ἔχει· τούτέστι, διὰ τὸ τὸν Πατέρα ἔχειν αὐτὰ, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως· ἐν ταύταις γὰρ μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἅγαι τρεῖς ὑποστάσεις. » Ἐν τούτοις ἄρα διαφέρουσι μόνοις, ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ ἐστὶ Πατὴρ, καὶ οὕτε Υἱὸς οὕτε Πνεῦμα· ὁ δὲ Υἱὸς, Υἱὸς, καὶ οὕτε Πατὴρ οὕτε Πνεῦμα· τὸ δὲ Πνεῦμα Πνεῦμα, καὶ οὕτε Πατὴρ οὕτε Υἱὸς. Οὐ γὰρ φύσεων διαφορὰν εἰσάγουσι τὰ ὀνόματα ταῦτα· ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ (69) ὁ Θεολόγος ἔφησε Γρηγόριος, « Οὕτε οὐσία; ὄνυμα ὁ Πατὴρ, οὕτε ἐνεργείας, εἰπὼν, σχέσεως δὲ, καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἢ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. » Καὶ ὡς; ὁ μέγας Βασίλειος ἐν Ἀντιρρήτικῶν πρώτῳ (70), « Σιωπᾶσθαι, » λέγων, « δικαίως; ἀν φησαιμι τὴν· ἀγεννητος· » φωνὴν, τῆς τοῦ Πατρὸς φωνῆς ἴσων δυναμένης τῷ ἀγεννήτῳ, πρὸς τῷ καὶ τὴν περὶ τοῦ Υἱοῦ ἔνοικον συνημμένως· αὐτῇ διὰ τῆς σχέσεως συνεισάγειν. » Ὅπως δὲ κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τι σαφέστερον περὶ τούτων ἐννοῶμεν, ταῖς ἀρχαῖς ἀκολουθοῦντες τῆς πίστεως, λέγωμεν ὕδα.

Ἐπειδὴ παρὰ τῆς πίστεως ἔχομεν ὅτι Θεὸς ἐκ Θεοῦ γινώσκειται, δύο πρόσωπα νοοῦνται· τὸ μὲν γεννῶν, τὸ δὲ γινώμενον· καὶ ἔχουσιν ἀντίθεσιν κατὰ τὸ « πρὸς τι. » Τεσσάρων γὰρ οὐσῶν ἀντιθέσεων, ἐπεὶ τὰ ἀντικείμενα τετραχῶς διορίζονται, ἢ κατὰ τὰ ἐναντία, ὅλον· λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ κατὰ στήρησιν καὶ ἔξιν, ὅλον; ὁ βλέπει, τυφλός ἐστι. Ὁ μὲν γὰρ ἐξεῶς ἐστὶ, τὸ βλέπειν, τὸ δὲ στερήσεως· ἢ κατὰ ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν, ὅλον, Ἀνθρώπος ἐστὶν· Ἀνθρώπος οὐκ ἐστὶν· ἢ κατὰ τὰ πρὸς τι, ὅλον, πατὴρ, υἱός· μέγα, μικρόν. Τεσσάρων οὖν τῶν ἀντιθέσεων οὐσῶν, τὰ ἐν ταῖς οὐσίαις θεωρούμενα πρὸς τι κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατὸν χώρην ἔχουσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι· ἐπεὶ κατὰ ταύτην τὴν σχέσιν τῶν πρὸς τι εὐρίσκεται τι πρόζον ὅμοιον· αὐτῷ ὡς ὁ γεννῶν ἐξ αὐτοῦ υἱὸν ὅμοιον αὐτῷ ἐν τῷ αὐτῷ εἶζει. Τὰ δὲ ἄλλως ἀντικείμενα, τὰ μὲν διάφορα ἡράγματα εἰσάγοντα, τὰ δὲ ἀτέλη, τὰ δὲ

(67) Orat. 36, quæ est 2 de Filio.

(68) Libr. 1, De fide. c. 8.

(69) Orat. 55, quæ est 1 De Filio.

(70) Libr. 1, contra Eanum.

μη ὄντα, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ κυρίως ὄντος· καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντος καὶ τελειοτάτου χώραν οὐκ ἔχοντα, μακρὰν ἐκβάλλονται. Πρὸς τι δὲ λέγονται, ὅσα λεγόμενα, πρὸς ἕτερα λέγονται, καὶ σχέσιν ἔχουσι πρὸς αὐτά· καθ' ἑαυτὰ δὲ μὴ δυνάμενα λέγεσθαι· ὅσον πατήρ, υἱός· δοῦλος, δεσπότης. Ταῦτα γὰρ οὐ λέγονται καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ πρὸς ἕτερα, σχέσιν καὶ συνάφειαν ἔχοντα πρὸς ἑκείνα· διὸ καὶ ἀναφορικά καλοῦνται. Καὶ γὰρ τὸ πατήρ ὄνομα οὐ πρὸς ἑαυτὸ ἵσταται, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀφορᾷ, τὸ τοῦ υἱοῦ ὄνομα, καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα τὸν ὅμοιον τρόπον. Ὅθεν οὔτε πατήρ ἐστὶ χωρὶς υἱοῦ, οὔτε υἱὸς χωρὶς πατρός· ἐκάτερος γὰρ τὸ ἕτερον συνημμένως διὰ τῆς σχέσεως συνεισάγει. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τύπον ὁμοίως ἔχουσιν. Ἀπολελυμένα δὲ ὀνόματα λέγονται· τὰ ἐναντίως ἔχοντα τοῦτοις· ὅσα καθ' ἑαυτὰ λέγονται, καὶ οὐ πρὸς ἕτερα σχέσιν ἔχουσιν· ἀλλ' εἰσὶν ἀπολελυμένα καὶ ἄσχετα· ὅσον καλὸν, δίκαιον, ἀγαθόν. Ταῦτα γὰρ καθ' ἑαυτὰ λέγεται, καὶ οὐ πρὸς ἕτερον ἀποδίδεται.

per se dicuntur, et non habent relationem ad alia, sed sunt absoluta et ab habitudine libera: ejusmodi dicuntur, nec ad alia referuntur.

Ἐπὶ τοίνυν ἐν τῇ θεῇ Τριάδι εἰρηται γεννῶν καὶ γεννώμενον, δύο πρόσωπα νοοῦνται, καὶ ἔχουσιν ἀντιθέσιν πρὸς ἀλλήλα κατὰ τὰ πρὸς τι. Ἔστι γὰρ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Ὁ δὲ λόγος καὶ τὸ ἰσῆμα τῆς ἀντιθέσεως ἐστὶν τὸ μὴ εἶναι τῶν ἀντικειμένων τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον. Ὡς τὸ λευκὸν ἀδύνατον εἶναι μέλαν, καὶ τὸ μέλαν λευκὸν, ἐφ' ὅσον ἀντικεινται. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ἀδύνατον εἶναι καὶ τὸ αὐτὸ αἴτιον ὁμοῦ καὶ αἰτιατόν· τοῦτέστι τὸν αὐτὸν γεννῶντα καὶ γεννώμενον εἶναι, δύο μόνων προσώπων θεωρουμένων τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Πολλῶν γὰρ προσώπων, ὥσπερ ἐν ἀνθρώποις, ὑποκειμένων, οὐδὲν κωλύει τὴν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, καθάπερ εἵπομεν. Δύο δὲ προσώπων ὑποκειμένων, καὶ τοῦ μὲν κυρίως ὄντος πατρός, τοῦ δὲ κυρίως ὄντος υἱοῦ, ὡς ἐπὶ τῇ· ἁγίας Τριάδος ἔχει, τὸν αὐτὸν εἶναι ὁμοῦ πατέρα καὶ υἱὸν παντελῶς ἀδύνατον. Καὶ ἐπ' ἀνθρώπων δὲ, παραδειγματικῶς εἰπεῖν, ὅταν δύο πρόσωπα θεωρῶμεν, τὸ μὲν γεννήσαν, τὸ δὲ γεννηθὲν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν αὐτοῖς ἀναφορὰ καὶ σχέσις εὐρίσκεται ἀκοινωνητος. Ἀδύνατον γὰρ τὴν γεννήσαντα ἕτερον, τὸν αὐτὸν καὶ γεννηθέντα εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεννηθέντος προσώπου. Ἀντίθεσις γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς κατὰ τὰ πρὸς τι, καὶ οὐκ ἐστὶ τὸ ἐν οἷον τὸ ἕτερον. Τὸν ὅμοιον οὖν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο πρόσωπα νοοῦνται, καὶ εἰσὶν ἀναγκαιῶς διὰ τὸν λόγον τῆς προόδου· ἐπειδὴ ἡ Γραφὴ διδάσκει τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννᾶσθαι· καὶ οὐκ ἐστὶν οὔτε ὁ Πατήρ Υἱὸς, οὔτε ὁ Υἱὸς Πατήρ, κατὰ τὸν τῆς ἀντιθέσεως λόγον.

Πάλιν ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς πίστεως εἰρηται Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐκπορευόμενος, κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἀντιθέσεως λόγον ἀδύνατον εἶναι τὸν αὐτὸν προφορέα καὶ πρόκλημα. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ καὶ

A ut qui ex se gignit filium sibi similem in eadem specie. Quæ vero aliter opponuntur, cum alia quidem res diversas invehant, alia imperfectas, alia quæ nec existant, inque Deo qui vere ac proprie est, eodemque modo se semper habet, ac perfectissimus est, nullum habeant locum, procul amandantur. Dicuntur vero, ad aliquid, quæcunque eo quod dicuntur ad alia dicuntur, et ad ea relationem habent, per se vero minime dici possunt: cujusmodi sunt, pater, filius, servus, dominus. Hæc enim non per se dicuntur, sed ad alia, quibuscum relationem habent et necessitudinem, unde etiam relata vocantur. Etenim patris nomen non in seipso stat, sed alio spectat, nempe ad filii nomen, pariter filius patrem respicit. Quamobrem neque pater est absque filio, neque filius sine patre. Uterque enim una secum conjuncte per relationem alterum inducit. Aliaque secundum hanc formam eodem se modo habent. Absoluta vero nomina dicuntur, quæ se his contrario modo habent; quæcunque scilicet sed sunt absoluta et ab habitudine libera: ejusmodi dicuntur, nec ad alia referuntur.

Quandoquidem igitur in divina Trinitate dictus est gignens, et qui gignatur, duæ personæ intelliguntur, habentque inter se oppositionem quæ est ad aliquid. Est enim alia quidem causa seu auctor, altera, quæ ex causa seu auctore est. Ratio vero et proprietas oppositionis est, ut alterum oppositorum non sit ejusmodi ac est alterum. Verbi gratia, album impossibile est esse nigrum, et nigrum album, qua ratione C opponuntur. Quod cum ita se habeat, fieri non potest ut idem simul auctor sit et quod est ab auctore; hoc est, eundem qui gignat et qui gignatur, cum duæ tantum personæ Patris et Filii intelligentur. Nam si plures personæ subjectæ sint, ut contingit in hominibus, nihil vetat eundem et patrem esse et filium, quemadmodum diximus. At, cum duæ supponantur personæ, atque alia quidem proprie pater sit, alia vero filius, ut se res in sancta Trinitate habet, eandem et patrem et filium esse, omnino fieri non potest. Quin et inter homines, ut sub exemplo loquar, si consideremus duas personas, quarum altera genuerit, altera genita sit, etiam in illis per eundem modum relatio ac habitudine inveniatur incommunicabilis. Fieri enim non D potest, ut qui alterum genuit, is ipse genitus sit ex eadem persona, quæ ex ipso genita fuit. Est enim inter illos oppositio ad aliquid, nec alter eorum ejusmodi ac alter existit. Eodem itaque modo etiam in sancta Trinitate, in Patre et Filio duæ personæ intelliguntur, suntque necessario ob processionis rationem, quod Scriptura doceat Filium nasci; ac neque Pater Filius sit, nec Filius Pater, secundum oppositionis rationem.

Rursus, quia in fide dictum est, Deum ex Deo procedere, secundum eundem oppositionis modum fieri nequit ut idem sit qui producit et qui produ-

et qui est ex auctore. Hoc enim oppositio hand-
quam sinit. Pater vero Deus quidem est ex quo
Deus nascitur et Deus procedit, verum ex Deo non
est. Nam si et ipse Deus ex Deo est, vel ex Filio
erit, vel ex Spiritu, vel ex seipso, vel ex alio. Sane
vare ex Filio et Spiritu minime est, quod ipse co-
rum sit auctor, nec fieri possit ut Pater ex suo Fi-
lio sit, vel ex eo qui ex ipso processit. Ex se ipso
autem non est; nunquam enim fiat ut quæ verè
existit, personam, ipse a se auctore ex auctore
existens, consistat. At neque ex alio est; esset
enim Deus non Trinitas, sed quaternitas, seu etiam
ultra quaternitatem fusus. Verum nos Deum Tri-
nitatem esse docui sumus. Quamobrem est quidem
Pater Deus; non tamen ex Deo est. Filius vero,
Deus est ex Deo Patre genitus; itemque Spiritus
Deus, ex Patre ut ex producente procedens.

Causa igitur atque ratio, cur Deus sit tres per-
sonæ, processio est, quod nimirum alia auctor dicta
est, aliæ, quæ sunt ex auctore: ideoque quia Deus
ex Deo nascitur, proceditque Deus ex Deo. Sequi-
turque necessario, esse proprie Patrem et Filium
et Spiritum sanctum: nec naturas inducere ista no-
mina, sed relationes significare: modum scilicet
quo se habeant inter se diuinæ personæ, ut aiebat
Gregorius Theologus, nullamque iis comitem esse
confusionem. Siquidem enim propter unitatem es-
sentiæ Filius in Patre est et Pater in Filio, sumique
aliæ in aliis tres personæ, quod et περιχώρησιν
sancti vocant, velut aliæ *immediationem*: nulla inde
mutatio ac confusio personarum proprietatum in-
telligitur: nec ut coalescant unaque velut conflantur,
sed ut coherant aliæque in alia existant, juxta
eundem Gregorium. Sed et Gregorius Nyssenus,
quibus scribit adversus Eunomium: *Secundum
aliam utique aliamque mentis considerationem, aliter
in altero esse dicitur: Filius quidem in Patre, velut
quæ in imagine relucet pulchritudo, in formæ prin-
cipe ac exemplari; Paterque in Filio, velut exem-
plaris decor in sua imagine.*

Processio itaque in eum est. Et enim nisi Deus
ex Deo nasceretur, Deusque ex Deo procederet,
non esset processio. Si autem processio non esset,
nec essent tres personæ. Nisi autem essent tres
personæ, quo tandem modo Deus Trinitas prædi-
catur? Nam et secundum alia nomina, quæ omni-
que sunt absoluta, nec habentia relationem, qui-
bus Deus aut sapiens, aut bonus, aut conditor

αἰτιον καὶ αἰτιατόν. Ἡ γὰρ ἀντιθεσις τοῦτο οὐδαμῶς
συγχωρεῖ. Ὁ δὲ Πατὴρ Θεὸς μὲν ἐστὶν ἐξ οὗ Θεὸς
γεννᾶται καὶ Θεὸς ἐκπορεύεται· ἐκ Θεοῦ δὲ οὐκ
ἐστίν. Εἰ γὰρ ἐστὶ καὶ αὐτὸς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ ἐστὶ, ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος, ἢ ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἐξ
ἀλλοῦ. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ μὲν οὐκ ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος οὐκ
ἐστὶ, διότι αὐτὸς ἐστὶν αἰτίος αὐτῶν, καὶ ἀδύνατον
εἶναι τὸν Πατέρα ἐκ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐκ τοῦ
προβλήματος αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ οὐκ ἐστίν·
ἀδύνατον γὰρ ὁραστῶς πρόσωπον αἰτιατὸν αὐτοῦ
αὐτοῦ αἰτίον εἶναι. Ἀλλ' οὐδὲ ἐξ ἀλλοῦ ἐστίν· ἦν
γὰρ ἂν τετράς ὁ Θεός, ἢ καὶ ἐπὶ τέσσαρα τῆς τετραδός.
Ἀλλ' ἡμεῖς Τριάδα ἐδιδάχθημεν εἶναι τὸν Θεόν.
Ὡστε Θεὸς μὲν ἐστὶν ὁ Πατὴρ· ἐκ Θεοῦ δὲ οὐκ
ἐστίν· ὁ δὲ Υἱὸς Θεός ἐστιν ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς
γεννώμενος· καὶ τὸ Πνεῦμα Θεός ἐστὶν ἐκ τοῦ
Πατρὸς, ὡς ἐκ προβλήτου, ἐκπορευόμενος.

Ἡ οὖν αἰτία τοῦ εἶναι τρία πρόσωπα τὸν Θεὸν ἡ
πρόδος ἐστίν· οἱ τὰ μὲν αἰτίον εἰρηται, τὸ δὲ ἐκ
τῆς αἰτίας· δηλονότι ὅτι Θεὸς ἐκ Θεοῦ γεννᾶται,
καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐκπορεύεται. Καὶ ἔπεται ἀν· γκαίως
κυρίως εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα·
καὶ μὴ φύσεις εἰσάγειν τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἀλλὰ
σχέσεις δηλοῦν· πῶς ἔχουσιν τὰ θεία πρόσωπα πρὸς
ἀλλήλα, καθάπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἔλεγε (71),
καὶ μετέπειτα σύγχυσεν ἐν τοῦτοις ἀκαλουσίειν. Εἰ
γὰρ διὰ τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ,
καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ τὰ τρία πρόσωπα ἐν
ἀλλήλοις εἰσίν· ὁ καὶ περιχώρησιν (72) οἱ ἅγιοι
καλοῦσιν· οὐ μεταβολὴ καὶ σύμφυσις· ἐνταῦθα
ὁπονεῖται τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων· τοὺς ὡστε
συναλείφονται, ἀλλ' ὡστε ἔχειν, κατὰ τὸν αὐτὸν
Θεολόγον. Φησὶ δὲ καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τοῖς
κατ' ἑνὸς, « κατ' ἄλλην καὶ ἄλλην δὴραδὴ
ἐπὶ νοῖαν, ἐκάτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ εἶναι λέγεται· ὁ μὲν
Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς πρὸς τῆς εἰκόνος καὶ ὡς ἐν
τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ· ὁ δὲ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς ἐν
τῇ εἰκόνι αὐτοῦ τὸ προτέτυπον κάλλος. »

Ἡ πρόδος οὖν ἐστὶν αἰτία. Καὶ γὰρ αἱ μὴ θεῖς
ἐκ Θεοῦ γεννᾶται, καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐκπορεύεται, οὐκ
ἂν ἦν πρόδος. Εἰ δὲ μὴ πρόδος ἦν, οὐκ ἂν ἦσαν
τρία. Εἰ δὲ μὴ τρία πρόσωπα ἦν, πῶς ἂν Τριάς ὁ
Θεὸς ἐκπύττετο; Ἔπειτα καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὀνόματα
ἔσα εἶναι ἀποκαλυφμένα καὶ ἔχοντα σχέσιν πρὸς ἑτερα,
δι' ὧν ὁ Θεὸς ὀνομάζεται ἡ σοφία, ἡ ἀγάπη, ἡ
δημιουργία, οὐ διακρίνεται καθ' ἑαυτὸν κατὰ τὰ

(71) Orat. 35, 4, de Filia.

(72) Ὁ καὶ περιχώρησιν. Utitur ea voce Damasc.
l. 1, c. 19, ubi de divinis personis, ἀδιάστατοι καὶ
ἀνενεφετέρας ἀλλήλων, ἀσύγχυτον ἔχουσαι τὴν ἐν
ἀλλήλοις περιχώρησιν. Ut videatur illa vox adin-
venta, ad superiorum vim reddendam, persona-
rumque distinctionem ex processionibus significan-
dam cum summa unitate in essentia, qua aliæ in
aliis per summam identitatem existant. Bud. p. 430,
ex ipso Greg. in patris Epitaph. exponit, τὸ
περιχωρεῖν, circuitu redire, exque Pausan. in Pho-
ciis, tandem cedere, devenire. Billius reddit, im-
meant; Faber iudius, habentes invicem circuitiōnem.

Sic itaque diuinæ personæ præcedentes, hincque
oppositionem ad aliquid, atque ea distinctionem
habentes, ad unitatem quasi redeunt, seu potius
illa nunquam excedunt, ὡς ἔχειν, καὶ οὐ συνα-
λοφισθαι· quæ verba perinde mutatis Damasc.
ex Greg. qui et probat τὸ ὡς ἔχειν, illis ver-
bis Domini: *Ego in Patre et Pater in me est*; ut sit
quasi aliam aliam habere eique inesse, ac cohe-
rere, sicut aliam commissionem, qua velut in tertium
aliquid transcat, et a sua excedat perfectione;
quæ videtur illa συναλοφισθαι ac quasi confusum
tanto prorsus mysterio repugnans.

πρόσωπα· ὅτι οὐκ εἰσὶ ταῦτα ἀναφορικὰ ὀνόματα πρὸς ἑτέρα λεγόμενα ἐν αὐτῇ σχετικῶς καὶ ἀντι-
θετικῶς, καὶ πρὸς ὅσον δηλοῦντα, ὡς ἔχουσι τὰ πρὸς
τι, ὅσον Πατὴρ, Υἱὸς, γεννῶν, γεννώμενος, προβά-
λων, προβαλλόμενος· ἃ καὶ πρὸς ὅσον δηλοῦσι, καὶ
πρόσωπα εἰσάγουσι, καὶ διακρίσιν ἀναγκαιῶς.

qui producitur : quæ et processionem significant,
nem.

Διὰ τοῦν τοῦτο ἐπίσης καὶ ὁμοίως ἐστὶν ὁ Πατὴρ
σοφὴς, ἀγαθός, δημιουργός, καὶ ὁ Υἱὸς σοφός,
ἀγαθός, δημιουργός, ὡς εἰς Θεός, τὰ τρία σοφός,
ἀγαθός, δημιουργός. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν
ὀνομάτων συμβαίνει τῶν ὡσαύτως ἔχόντων. Συνέρ-
χονται γάρ, καὶ ὡς ἐφ' ἑνὸς λέγονται, ὅσα μὴ ἔχουσιν
ἀντιθεσιν πρὸς· ἄλλα, καὶ μήτε τῷ τῆς Τριάδος
λόγῳ, μήτε τῷ τῆς Μονάδος ἐναντιοῦνται. Κατὰ
ταῦτα μὲν οὖν οὐ διακρίνεται καθ' ἑαυτὸν προσω-
πικῶς· πρὸς δὲ τὴν χρίσιν διακρίνεται. Πρὸς ἡμᾶς
γὰρ λέγεται καὶ ἀγαθός καὶ δημιουργός, καὶ πρό-
νοια, καὶ παντεπόπητος, καὶ παντοκράτωρ, καὶ
τίλλει. Καὶ Πατὴρ δὲ λέγεται τῆς κτίσεως. καὶ
« Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν » καὶ τοῦ ἐλέους. « Εἰ; γὰρ
θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα. » Ἀλλ' ὅταν τοῦτε
λέγῃ ἡ Γραφή, οὐ διακρίσιν ἐννοοῦμεν Πατρός καὶ
Υἱοῦ. Ἀλλ' οὐδὲν ἤττον καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
πατέρα τῆς κτίσεως διδασκόμεθα, ὡς ἵνα πατέρα,
τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ
τῆς κτίσεως πάσης αἷτιον. Εἰ γὰρ Πατὴρ ἐνοεῖτο τὸ
πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, καθ' ὃν τρόπον Πατὴρ ἐστὶ
τοῦ Υἱοῦ, ὅταν δηλονότι Πατὴρ τῆς κτίσεως λέγεται,
ἦν ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῶν πάντων. Ἀλλὰ μὴ ὁμοού-
σιν καὶ συναΐδιον ἡ θεία Γραφή τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ
διδάσκει. Ὡστε κατ' ἄλλον τρόπον λέγεται Πατὴρ
τοῦ Υἱοῦ, καὶ Πατὴρ τῶν πάντων· τὸ μὲν ἀναφορι-
κῶς, δηλονότι καὶ καθ' ἑαυτὸν, τὸ δὲ ἀπολελυμένως
καὶ πρὸς τὴν κτίσιν, καυάπερ εἵπομεν· εἰ καὶ τὸ
τοῦ Πατρὸς πρόσωπον καὶ τότε νοεῖται· καὶ περὶ
αὐτοῦ λέγεται ὁ Ἀπόστολος, « Εἰς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ
οὗ τὰ πάντα. » Ἐπάγει γάρ, « Καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς
Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα » διὰ τούτων τὴν προκα-
ταρτικὴν αἰτίαν αἰνιττόμενος τὸν Πατέρα· τὴν
δημιουργικὴν τὸν Υἱόν· τὴν τελειωτικὴν τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον.

Τούτων δὲ ὁμορισμένων, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐκ
ἐστὶ Τριάς ὁ Θεός· κατὰ δὲ τὰς θείας καὶ ἀπορρήτους
προόδους, ἐστὶ καὶ ὁμοιολογεῖται Τριάς. Τὸ γὰρ εἶναι
θεὸν ἐκ Θεοῦ, τοῦτο ποιεῖ τὰ πρόσωπα. Ὅθεν εὐδὲ
τρία πρότερον νοοῦνται· εἴτα, τὸ μὲν ἐστὶ γεννῶν,
τὸ δὲ γεννώμενον, τὸ δὲ προβαλλόμενον. Οὕτω γὰρ
εἰσαχθίσονται καὶ χωρὶς τῶν προόδων τρεῖς οὐσίαι,
ὅπερ ἐστὶ τοῦ Ἀρειανικοῦ δόγματος, καὶ οὕτως οὐτε
θεὸν ἓνα ὁμολογῶμεν μίαν οὐσίαν, καὶ τὸ δόγμα
τῆς μοναρχίας οἰχίσεται. Τούτου γὰρ ὑποκαίμενου
δυνατὲς τίς λέγειν τρεῖς οὐσίαι, καὶ τρεῖς θεοὺς·
ὑπερ τῶν Ἑλλήσιν ἀποβρίπτομεν.

Hæc enim admissa, licebit cuique dicere tres essentias ac tres deos, quod in Græcos, ut dicunt,
reijcimus.

nuncupatur, nullam secundum se personarum di-
A distinctionem admittit, quod non sint hæc nomina
relata, nec in ipso ad alia dicantur sub quadam
habitudine ac oppositione, aut processionem signi-
ficent, uti se habent quæ sunt ad aliquid, ejusmodi
sunt pater, filius : gignens, genitus ; produciens et
necessarioque personas inducunt ac distinctio-

Idcirco peraque pariterque Pater sapiens, bonus
et conditor est, Filiusque sapiens, bonus et omnibus
conditor, ut unus Deus, ipse in tribus sapiens, bo-
nus ac conditor existens. Idemque in reliquis no-
minibus accidit, quæ eodem modo se habent. Con-
veniant enim ac concurrunt, velutque de uno di-
cuntur, quæcunque nullam inter se habent oppo-
B sitionem, ac neque Trinitatis, neque Unitatis rationi
adversantur. Secundum hæc itaque per se Deus
personaliter non discernitur, per comparisonem
ad creaturam discernitur : ad nos enim est, quod
et bonus, et conditor, et providentia, et omnium
inspēctor, omniumque, omnipotentia virtute, conser-
vator, et reliqua dicitur. Sed et creaturæ Pater
nuncupatur, et *Pater miserationum* " et misericor-
diæ. *Unus enim est Deus Pater, ex quo omnia* ".
Cum tamen hoc dicit Scriptura, non intelligimus
Patrem Filiumque discerni. Quin imo nihil minus
etiam Filium ac Spiritum, creaturæ patrem disci-
mus : sic nimirum ut unum Patrem, Patrem et Fi-
lium et Spiritum sanctum, omnisque creaturæ au-
ctorem dicamus. Si enim Pater Patris persona
C intelligeretur, qua ratione Filii Pater dicitur, eum
nimirum creaturæ Pater dicatur, plane et Filii
unus omnium censeretur. Enimvero divina Scri-
ptura, Filium Patri consubstantialem docet ac co-
æternum. Proinde alia ratione Filii Pater, atque
omnium Pater, dicitur : alterum nempe relato ac
per seipsam, alterum absolute et ad creaturam,
uti diximus : quamvis tunc quoque Patris persona
intelligitur : deque illo ait Apostolus : *Unus Deus,*
Pater, ex quo omnia. Subdit enim : *Et unus Domi-*
nus, Jesus Christus, per quem omnia ; sic nimirum
ut istis, originalem causam Patrem innuat : Filium,
creatricem ; perfectricem, Spiritum sanctum.

His itaque discretis atque distinctis, ad essen-
tiam quod attinet, ejusque rationem, Deus Trinitas
D non est ; quod vero ad divinas atque æternas pro-
cessiones, Trinitas est, ac Trinitas prædicatur.
Quod enim Deus ex Deo sit, hoc demum personas
facit. Quamobrem non prius tria intelligentur (tres
scilicet personæ), tumque aliud gignens est, aliud
quod gignitur, atque aliud quod producitur ac
velut proficitur. Sic enim citra processionem, tres
essentiæ inducuntur, quod Ariarum opinionis
est ; atque adeo neque Deum unam essentiam con-
stebimus, peribitque unius doctrina principatus.

" Eccl. xxi. 1, 4. " II Cor. i, 3 ; I Cor. viii, 6.

Porro quod Unitas et Trinitas sit, duplex est A ratio theologiæ; altera discreta, altera absoluta vocatur. Cum enim Deum unum, bonum, sapientem, justum dixerimus, taliaque de ejus bonitate et providentia disseruerimus, nulla Patris et Filii et Spiritus sancti discretio intelligitur. Idque theologia unita vocatur, quæ ex nominibus absolutis consistit. At, cum unum Deum Patrem et Filium et Spiritum dixerimus, deque processionibus et proprietatibus hypostaticis seu personalibus locuti fuerimus; modus hic disserendi de Deo theologia discreta nuncupatur, quæ ex nominibus discretis constituitur.

Idem porro sunt essentia et natura, personaque B et hypostasis. De his enim etiam ait Gregorius Theologus: *Non disceptabimus de nominibus, quandiu syllabæ ad eandem intelligentiam ferent.* Denique etiam proprietatem et hypostasim seu personam idem esse vir ille sanctus ait: *Deum porro cum dico, uno eodemque trino lumine perstringimini. Trino quidem, quantum ad proprietates.* Exponens autem quidam dixerit proprietates, adjecit, sive hypostases. Ac istud quidem ait in *Orat. in Lumina*. In *Orat.* vero in beatum Athanasium, cum dixisset: *Cum una essentia et tres hypostases a nobis pie dicerentur*, subjecit, *quod alterum naturam, alterum trium personarum proprietates declaret.* Illic itaque cum proprietates priores posuisset, eas hypostases interpretatus est; in istis vero hypostases exponit proprietates.

Cum itaque Deum sapientem, bonumque ac vivontem dixerimus, Deum unum ac essentie communitem significamus; cum vero nomen discretum protulerimus (nempe personale unius divinarum personarum), puta, Patrem, aut Filium, aut Spiritum sanctum, eandem rursus communitem cum quodam proprio significamus. Etenim Damascenus sanctique alii sic hypostasim seu personam definiunt: *commune cum proprio*, seu proprietate. Non enim Deus aliud est, aliud tres hypostases seu personæ. Ait enim Gregorius Theologus: *Deum porro cum dico, Patrem nimirum et Filium et Spiritum*

Διὰ δὲ τὴν Μονάδα καὶ Τριᾶδα διπλοῦς ἐστὶ λόγος τῆς θεολογίας· ὁ μὲν διακεκριμένος, ὁ δὲ ἀποκλειόμενος ὀνομαζόμενος (73). Ὅταν μὲν γὰρ ἓνα θεὸν λέγωμεν ἀγαθόν, σοφόν, δικαίον, καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ ἡρωρίας καὶ τῶν ἄλλων διαλεγόμεθα, τότε οὐδεμία νοεῖται διάκρισις Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλ' ὥς ἐφ' ἑνὸς· Θεοῦ ταῦτα λέγομεν· καὶ τοῦτο καλεῖται ἡ ἡνωμένη θεολογία, ἐκ τῶν ἀποκλειόμενων ὀνομάτων συνιστάμενη· ὅταν δὲ τὸν ἓνα θεὸν Πατέρα λέγωμεν καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, καὶ περὶ τῶν προδόντων τε καὶ ἰδιοτήτων ὑποστατικῶν διαλεγόμεθα, οὗτος ὁ τρόπος τῆς περὶ Θεοῦ διαλέξεως· καλεῖται διακεκριμένη θεολογία, ἐκ τῶν διακεκριμένων ὀνομάτων συνιστάμενη.

Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις, καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις· περὶ τούτων γὰρ φησὶ καὶ ὁ Θεολόγος· Γρηγόριος· (74)· «Οὐ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχῶμεν, εἰς ἃν αἱ συλλαβαὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν φέρωσιν.» Ἀλλὰ μὴν καὶ ἰδιότητα καὶ ὑπόστασιν ἡ πρόσωπον τὸ αὐτὸ οὗτος· ὁ ἅγιος λέγει· «Θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, ἐν φωτὶ περιστρέφῃτε καὶ τρισὶ (75). Τρισὶ μὲν κατὰ τὰς ἰδιότητας.» Ἐρμηνεύων δὲ τί ποτ' εἰρήκεν ἰδιότητας, ἐπήγαγεν, «εἰς' οὖν ὑποστάσεις.» Καὶ τοῦτο μὲν ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ φησὶν· ἐν δὲ τῷ εἰς τὴν μακάριον Ἀθανάσιον (76)· «Τῆς μίᾳς οὐσίας καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγόμενων ὑφ' ἡμῶν εὐσεβῶς,» εἰπὼν, ἐπήγαγε, «ἐν μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας.» Ἐκαὶ τοίνυν τὰς ἰδιότητας προεταχῶς, εἰς τὰς ὑποστάσεις ἡρμήνευσεν· ἐν τοῖτοις δὲ τὰς ὑποστάσεις· εἰς τὰς ἰδιότητας.

Ὅτε μὲν οὖν τὸν θεὸν λέγωμεν σοφὸν καὶ ἀγαθόν καὶ ζῶντα, τότε τὸν ἓνα θεὸν σημαίνομεν καὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας· ὅτε δὲ λέγωμεν ὄνομα διακεκριμένον, τοῦτέστιν ὄνομα ὑποστατικὸν μίᾳς τῶν θείων ὑποστάσεων, οἷον ἢ Πατέρα, ἢ Υἱόν, ἢ Πνεῦμα ἅγιον, αὐτὸ πάλιν τὸ κοινὸν σημαίνομεν μετὰ τινος· ἰδιαζόντος. Τὴν γὰρ ὑπόστασιν ὁ δαμασκηνὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι οὕτως ὀρίζονται· «τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιαζόντος (77).» Οὐ γὰρ ἄλλο μὲν ἐστὶν ὁ θεός, ἄλλο δὲ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις. Φησὶ γὰρ ὁ Θεολόγος· Γρηγόριος (78), «Θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιος Πνεῦμας.» Καὶ πάλιν, «Ἐν

(73) Ita Dionysius, Damascenus, etc.

(74) *Orat.* 59.

(75) Ἐντὶ φωτὶ καὶ τρισὶ. Unde trinoque lumine seu, tribus. Non placet quod Bill. reddit, *Uno triplicique lumine*. Certe vox illa triplex male sonat in theologia; videtur enim sonare materialem quasi multiplicationem, et qua lumina non solum numerentur, existendi modo distincta, penes auctorem, et quod ex auctore est, sed et tota etiam essentia multiplicentur. Ac nescio an ullus Patrum vocem τρισὸς, quæ illi triplex respondet, in divinis personis unquam usurparit: τρεῖς dicunt et τρία, unde postmodum nata vox Τριάς, ut et nobis etiam Trias et Trinitas. Extra hæc vagari quadam velut Latinitatis larva, periculo non vacat. Potius magisque sobrie Ecclesia in Hymno festi Trinit.: *Unum te lumen credimus, Quod et ter idem colimus.* De creatis vero, in quibus rerum illa pluralitas et

D divisio ac multiplicatio, aliaque et alia essentia, *Triplex rerum machina, benedicit per sæcula.*

(76) *Orat.* 21.

(77) Τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιαζόντος. Damasc. l. iii, c. 6, hoc potius assertit ut definitionis explanationem; seu quid ex illa sequens. Ait enim: Τὴν ὑπόστασιν ὀρίζονται οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων, substantiam seu essentiam cum accidentibus hypostasim definiunt: ὥστε τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιαζόντος ἔχει· καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει· quod postremum sic hypostasi proprium, mirum Fabio interpreti excidisse. Bill. Quocirca persona, id quod commune est, cum propria et peculiari sua nota habet, idque præterea, quod per se subsistit. Maluit tamen Calecas istud assumere quod in Deum transferri potest, in quo est vere τὸ κοινὸν, et τὸ ἰδιαζόν· cum nulla in eo accidentia sub conceptu accidentis reperiuntur.

(78) *Orat.* 59.

γὰρ ἐν τρισὶν ἡ Θεότης· καὶ τὰ τρία ἐν, τὰ ἐν οὓς ἡ Θεότης· ἢ, τὸ γε ἀκριβέστερόν εἰπεῖν, ἃ ἡ Θεότης. » Ἐξέφυγε τὸ, ἐν οὓς, ὅτι μὴ σύνθεσις ἐκπονηθῇ, ὡς ἄλλα τὰ πρόσωπα ἐν ἄλλῃ τῇ οὐσίᾳ· καὶ τὸ ἀκριβέστερόν προσέθετο, εἰπὼν, ἃ ἡ Θεότης. »

Καὶ ὁ Θεὸς Μάξιμος· Ὁὐχ ὡς ἄλλην τὴν Μονάδα καὶ ἄλλην τὴν Τριάδα ἐδιδάχθημεν εἶναι, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἀληθῶς Μονάδα καὶ Τριάδα λεγομένην· τὴν μὲν τῷ κατ' οὐσίαν λόγῳ, τὴν δὲ τῷ κατ' ὁπαρξιν τρόπῳ. » Καὶ πάλιν ἀλλαχού· Ὁ αὐτὴ Μονὰς καὶ Τριάς· ὅλη Μονὰς ἡ αὐτὴ, καὶ ὅλη Τριάς ἡ αὐτὴ. Μονὰς ὅλη κατὰ τὴν οὐσίαν ἡ αὐτὴ, καὶ Τριάς ὅλη κατὰ τὰς ὑποστάσεις ἡ αὐτὴ. » Ὡστε καλῶς ἐλέγετο ἐν μὲν εἶναι τὸν Θεὸν κατὰ τὴν οὐσίαν, τρία δὲ κατὰ τὰς προόδους· δηλονότι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ διαφορὰν ἐχόντων τῶν τριῶν, ἢ ὅτι τὸ μὲν αἰτίον, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας· καὶ τοῦ ἐξ αἰτίας· τὸ μὲν γέννη- τῶς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς. Τοῦτο καὶ ὁ Νύσσης· Γρηγόριος· γράφει, λέγων, Ὁ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως (79) αὐτοῦ ἐννοοῦντες, τὴν κατὰ τὸ αἰτίον καὶ αἰτιατὸν διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ τὸ ἑτέρον τοῦ ἑτέρου διακρίνεσθαι καταλαμβάνομεν· τῷ τὸν μὲν αἰτίον εἶναι, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἔστιν ἡ Μονὰς, εἴτ' οὖν ἡ Θεότης, ἄλλο δὲ ἡ Τριάς, τούτεστιν αἱ ὑποστάσεις, τετραὶ ἔσται τὸ λατρευόμενον· εἰ δὲ καὶ αἱ ἰδιότητες ἑταίραι τῶν ὑποστάσεων, εἰς ἐπτάδα προχωρήσει. » Ἀλλ' ὁ Θεὸς Μάξιμος· Μονάδα καὶ Τριάδα τὴν αὐτὴν ἐφησ· τὸ μὲν τῷ κατ' οὐσίαν λόγῳ, τὸ δὲ τῷ κατ' ὁπαρξιν τρόπῳ. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Θεὸς· Ἀθανάσιος ἐν λόγῳ ᾧ ἐπιγραφῇ, Καλῶς εἰρηται τοῖς ἐν Νικαίᾳ Πατρά- σιν ἡ λέξις· τοῦ ὁμοουσίου (80). Διὸ οὐδὲ τὴν κτί- σιν τοῦ ὄντος Θεοῦ δημιουργήματα εἶναι φήσετε· εἴ γε τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς οὐκ αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσιν, ἀλλ' ἑτέρον τι, ὅπερ ὑμεῖς ἀνιπλάττετε. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπρεπὲς καὶ ἴαν ἀσεδέ; ἐστὶ, καὶ μόνον ἐντεθυμῆσθαι. Εἰ δὲ ὅταν ἀκούωμεν, Ὁ Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, ὁ καὶ, Ὁ Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ, Ὁ Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος εἰς ἐστὶ, ὁ καὶ, Ὁ Τὰδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ὁ οὐκ ἑτέρον τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴν καὶ μακροῦσαν καὶ ἀκατάληπτον τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνοντες. Κἂν γὰρ ἀδυνάτως ἔχωμεν καταλαβεῖν ὃ τί ποτέ ἐστιν, ἀλλ' ὅμως ἀκούοντες τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Υἱὸς καὶ τὸ Παντοκράτωρ.

tum sanctum dico. Et iterum. Unum enim in tribus Deitas est, et tria unum, ea scilicet in quibus est Deitas, vel, ut magis proprie dicam ac exacte, quæ est Deitas. Cavet illud, in quibus, ne intelligeretur compositio, ac si aliæ essent personæ in alia es- sentia; adjecitque quod accuratius ac magis pro- prium est, dicendo, quæ est Deitas.

Divinus quoque Maximus: Non quasi aliam Uni- tatem atque aliam Trinitatem didicerimus esse, sed eandem vere quæ Unitas et Trinitas dicatur, alie- rum quidem, essentiæ ratione, alterum vero, exis- tentiæ modo. Ac rursus alio loco: Eadem Unitas est atque Trinitas, tota Unitas eadem, et tota eadem Trinitas, tota unitas essentiæ ratione eadem, totaque Trinitas ratione hypostaseon seu personarum eadem. Quocirca bene dicebatur, Deum unum esse secun- dum essentiam, ac tria (id est, tres personas) se- cundum processiones: sic nimirum ut nulla trium distinctio sit, quam quod alterum auctor est, alterum ex auctore; ac quod ex auctore, alie- rum nascendi ratione, alterum processione. Hoc ipsum scribit Gregorius Nyssenus, dum ait: Nulla variatione eandem Dei naturam considerantes, di- stinctionem penes auctorem, ac quod ex auctore est, minime inficiamur, qua una ratione alterius ab altero discretionem concipimus, quod nimirum hic quidem auctor sit, illud vero ex auctore. Nam si Unitas aliud est, sive Deitas, atque aliud Trinitas (nempe hypostases seu personæ), quaternitas est id quod Numen est. Sin vero etiam proprietates aliæ sunt a personis, ad septena usque futura progressio est. Cæterum beatus Maximus, eandem Unitatem dixit ac Trinitatem; alterum quidem, essentiæ ra- tione, alterum vero, modo existentiæ. Sed et di- vinus Athanasius, libro cui titulus est: Nicanus Patres rite vocem ὁμοουσίου (id est consubstantialis) usurpasse. Quare nec creaturam ejus qui est, Dei, fabricam dicturi estis, siquidem voces illæ, Pater et Deus, non ejus qui est, essentiæ, sed aliud quidpiam (ut vos confingitis) significant. Verum id ab- surdum, ac vel cogitatu solum valde impium. Sin autem cum audiamus: Ὁ Qui sum; et: Ὁ In principio fecit Deus cælum et terram; et: Ὁ Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus Deus est; et: Ὁ Hæc dicit Dominus omnipotens; non aliud quidpiam, sed ipsam ejus Qui est, simpli- cem et beatam et incomprehensam essentiæ signifi-

⁷⁹ Exod. iii, 14. ⁸⁰ Gen. i, 1. ⁸¹ Deut. vi, 4. ⁸² Zach. i, 15.

(79) Τὸ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως. Natura sic una, ut nulla in ea variatio doceat: quod uni proprium divinæ naturæ in tribus personis: in crealis enim sola similitudo est, quæ multam di- versitatem admittat: ad quam in divinis excluden- dam, Basiliius Epist. ad Maximum, τῷ ὁμοίῳ τὸ ἀπαράλλακτον addendum volebat; quo adjuncto, τοῦ ὁμοίου vocem, id est, similis, non abnuiebat. Sic namque simile in substantia, ipsum est quod idem in illa vocant. Nec Greg. orat. 35, fere initio, naturæ divinæ μοναρχίαν in tribus personis de- clarans (ejus scilicet unum principatum) aliud vide-

tur facere, quam ut vocis sic theologice vim em- phasique aperiat. Denique Basiliius vocem ὁμοού- σιον duo hæc præstare ait, ut nempe proprietatem et τῆς φύσεως τὸ ἀπαράλλακτον παριστώσα, natu- ram sic nulla variatione unam, in qua nihil diversum sit, exhibeat. Ubi male interpr. immutabilitas natu- ræ inalterabilis representetur. Num enim non et proprietas immutabilis seu immobilis ac inalterabi- lis? Sic sane ostendit Greg. atque alii, nec aliter nobis Trinitas ostenditur.

(80) Non occurrit in libro Athanasii qui exstat eo fere argumento.

camus. Quamvis enim quidnam tandem sit comprehendere non possumus, cum tamen Pater et Filius et Omnipotens audimus, non aliud quidpiam, sed ipsam ejus Qui est essentiam significari intelligimus. Quin et vos cum dixistis (nempe Arianī) Filium ex Deo esse, nimirum ex Patris substantia eum esse perhibuistis.

Recte igitur dicebamus, cum et Deum et Patrem dicimus, unum nos eundemque significare Deum; nempe, eundem ipsum tum absolutis nominibus significari, tum discretis: ac quidem absolutis, ejusmodi sunt Deus et bonus, essentiae communitatem et totalitatem significari; personalibus vero, cum nimirum Patrem dicimus aut Filium aut Spiritum, eandem rursus communitatem ac totalitatem, cum eo quod proprium est, designari. Nam etsi sancti, aliud quidem essentiam, aliud vero personam esse dicant, non tamen tanquam aliam atque aliam rem seorsum existimant; sic nimirum ut personam essentia carere, ac essentiam personae seu subsistentia, contingat: quod magnus Basilius epist. ad Terentium comitem absurdum pronuntiat. Etenim essentia omnis, seu substantia, quibusdam proprietatibus insignita consideratur; habentque proprietates essentiam seu substantiam, circa quam considerantur. Hypostasim enim ac personam diximus: *commune una cum eo quod proprium est*. Ceterum hoc sensu dixerunt sancti, ut ait magnus Basilius in eadem epistola: *Quæ est ratio communis ad proprium, eam esse essentiam ad hypostasim, seu personam*. In epistola vero ad Gregorium fratrem, de distinctione essentiae et hypostasis, ait: *Communitatis ratio ad essentiam spectat; hypostasis vero ac persona ejusque proprium signum ac nota est*. Ceterum, quod commune est, illi respondet ac affine est, quod est absolute; quod vero proprium, illi quod tali modo est. Nam nomen Deus, velut communius in Deitate assumimus, non quodvis unum personalium ac propriorum nomen, ut est Pater aut Filius. Nam neque vicissim dicuntur. Est enim Pater quidem et Filius et Spiritus sanctus unus Deus: at non etiam omnino Deus Pater est. Etenim Pater Deus est, non tamen Filius aut Spiritus est. Præterea vero, nisi commune hic essentiam significet, ac quasi universali respondent, sed ita se habeat, velut cum dicimus: *Homo est animal rationale*, sequetur, quæ essentiam omnem excedit, Deitatem, haud secus ac genera et species per complicationem in sola mentis consideratione consistere. Verum qui Damasco oriundus Theologus est, eam opinionem evertit, dicens: *In creatis quidem personarum divisio seu discretio ipsa re consideratur*. Reipsa enim Paulus a Petro separatus conspicitur: *communitas vero et conjunctio atque unitas ratione intelligitur ac mentis consideratione*. Paucisque interjectis: *In sancta autem et supersubstantiali cunctisque eminenti ac incomprehensa Trinitate et contra se res habet. In ea enim commune ac unum, ipsa re intelligitur; discretio vero ac quasi divisio subtili mentis cogitatu consideratur*.

οὐχ ἑτερόν τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαινομένην νοοῦμεν. Εἰρήκατε δὲ καὶ ὑμεῖς (οἱ Ἀρειανοὶ δηλονότι) ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν, δηλώνοντες ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς αὐτὸν εἰρήκατε.

Καλῶς ἄρα ἐλέγομεν ὅτι καὶ Θεὸν Πατέρα λέγομεν, τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα δηλοῦμεν Θεόν· τοὔτεστι τὸν αὐτὸν καὶ τοῖς ἀπολειψομένοις ὀνόμασι καὶ τοῖς διακεκριμένοις σημαίνεσθαι· καὶ διὰ μὲν τῶν ἀπολειψομένων, ἤγουν τοῦ Θεός καὶ ἀγαθός, τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας καὶ ὅλον σημαίνειν· διὰ δὲ τῶν ὑποστατικῶν, ὅταν δηλονότι Πατέρα λέγωμεν ἢ Υἱὸν ἢ Πνεῦμα, πάλιν αὐτὸ τὸ κοινὸν, καὶ ὅλον μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος. Εἰ γὰρ καὶ οἱ ἄγιοι φασὶν ἄλλο μὲν εἶναι τὴν οὐσίαν, ἄλλο δὲ τὴν ὑπόστασιν, οὐχ ὡς ἄλλο καὶ ἄλλο πρᾶγμα ἰδίᾳ νομίζουσιν, ὡς εἶναι συμβαίνειν ὑπόστασιν ἀνούσιον καὶ οὐσίαν ἀνυπόστατον, ὅπερ ὁ μέγας Βασίλειος ἀποτόν φησιν ἐν τῇ πρὸς Τερέντιον κόμητα (81) ἐπιστολῇ. Καὶ γὰρ πάντα οὐσία μετὰ τινων ἰδιωμάτων θεωρεῖται· καὶ τὰ ἰδιώματα οὐσίαν ἔχουσι, περὶ ἣν θεωροῦνται. Ἡ γὰρ ὑπόστασις· τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος· εἴρηται. Ἀλλ' ἐπὶ ταύτης τῆς ἐννοίας οἱ ἱεριοὶ εἶπον, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ αὐτῇ φησιν ἐπιστολῇ, ὅτι· «Ὁν λόγον ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον ἔχει οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν.» Ἐν δὲ τῇ πρὸς ἀδελφὸν τὸν Γρηγόριον ἐπιστολῇ (82) περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως φησὶν· «Ὁ μὲν τῆς κοινότητος λόγος εἰς τὴν οὐσίαν ἀνάγεται· ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ ἰδιάζον ἐκείνου σημειῖται· ἔστιν.» Ἀλλὰ τὸ μὲν κοινὸν τῷ ἀπλῶς ἀναλογεῖται, τὸ δὲ ἴδιον τῷ πῶς. Καὶ γὰρ τὸ Θεός ὄνομα ὡς κοινότερον ἐπὶ τῆς Θεότητος ἐκλαμβάνομεν, οὐχ ἐν ὁποιοῦν τῶν ὑποστατικῶν καὶ ἰδιάζοντων ὀνομάτων, οἷον Πατὴρ ἢ Υἱός· ἐπεὶ οὐδὲ ἀντιτρέφει. Ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἕκτον εἰς ἓστι Θεός· ὁ δὲ Θεός οὐ πάντως· καὶ Πατὴρ ἔστιν. Θεός γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ, ἀλλ' Υἱός οὐκ ἔστιν, ὅτε Πνεῦμα· καίτοι τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ ὄντος· καὶ τοῦ Πνεύματος ὁμοῦς. Καὶ ἄλλως δὲ, εἰ μὴ τὸ κοινὸν τὴν οὐσίαν ἐνταῦθα δηλοῖ, καὶ οἷον τῷ καθόλου ἀναλογεῖται, ἀλλ' οὕτως ἔχει, ὥστε ὅταν λέγωμεν, «Ἄνω θρώπος ἔστι ζῶν λογικόν.» ἀκολουθήσει τὴν ὑπερ-οῦσιον Θεότητα καθάπερ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη κατὰ συμπλοκὴν ἐν μόνῃ τῇ διανοίᾳ συνίστασθαι. Ἀλλ' ὁ ἐκ Δαμασκίου Θεολόγος τοῦτο ἀνατρέπει, λέγων (83)· «Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν κτισμάτων ἢ τῶν ὑποστάσεων διαίρεσις πράγματι θεωρεῖται· πράγματι γὰρ ὁ Παῦλος τοῦ Πέτρου κειχωρισμένους θεωρεῖται· ἡ δὲ κοινότης καὶ ἡ συνάφεια καὶ τὸ ἐν λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ θεωρεῖται.» Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ἐπὶ δὲ τῆς ἀγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀλήτου Τριάδος τὸ ἀνάγκη. Ἐκεῖ γὰρ τὸ μὲν κοινὸν καὶ ἐν πράγματι θεωρεῖται, ἐπινοεῖται δὲ τὸ διηρημένον.»

(83) Libr. I, c. 8.

(81) Epist. 349.

(82) Epist. 45.

φαίνεται τοίνυν ἐκ τούτων ὅπερ ἐλέγομεν, ὅτι τὸ Α κοινὴν τῆς οὐσίας, εἴτ' οὖν ἡ κοινὴ οὐσία, καὶ διὰ τῶν ἀποκλεισμένων ὀνομάτων δηλοῦται, καὶ διὰ τῶν ἀναφορικῶν τὸ αὐτὸ κοινὸν πάλιν τῆς οὐσίας διακρίνεται, ὡς προσωπικῶς ἐννοούμενον. Καὶ ὁ λόγος ἐστὶ ἡ Πατρότης καὶ ἡ Υἱότης καὶ ἡ Πνευματότης, εἰ δεικνύται; ὀνομάσαι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, αἱ ἰδιότητες, ἐν μόνῳ τοῖς ἀναφορικοῖς συνίστανται· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ διάκρισις ἄλλη παρὰ τὰ θεῖα πρόσωπα· δηλοῦται παρὰ τὸ τὸν μὲν εἶναι Πατέρα, τὸν δὲ Υἱόν, τὸ δὲ Πνεῦμα· ὥσπερ οὐδ' ἄλλο μὲν ἔστιν ἡ ἔνωσις, ἄλλο δὲ ἡ οὐσία. Εἰ γάρ ἐστιν ἡ διάκρισις ἄλλη παρὰ τὴν μὲν εἶναι Πατέρα, τὸν δὲ Υἱόν, τὸ δὲ Πνεῦμα, ἔστι καὶ ἡ ἔνωσις ἄλλη παρὰ τὴν οὐσίαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκρίνεται. Οὕτως γὰρ ἔστι τι ἄλλο τιμιώτερον τῆς οὐσίας· ἐπειδὴ τὸ ἐνοῦν τοῦ ἐνιζομένου βέλτιον καὶ τιμιώτερον. Καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο μὲν πρᾶγμα, ἡ Πατρότης, ἄλλο δὲ Υἱότης, ἄλλο δὲ ἡ Ἐκπόρευσις· ἐπεὶ εἰ λόγοι τοῦτων διάφοροι καὶ ἀντιθετικῶς ἀντίκεινται, ἔστι ὁ Θεὸς ἐκ διαφόρων καὶ ἀντιθέτων συνιστάμενος.

Ταῦτα καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει ἐν τῇ πρὸς Ἀνομοίους διαλέξει (81), εἰς σύνθεσιν δῆθεν παρ' αὐτῶν ἐλαυνόμενος, ὅτι εἰρηκεν ἄλλο οὐσίαν καὶ ἄλλο ὑπόστασιν. Ἐπιφέρει γάρ, « Οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο εἶπον οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀλλ' ὡς ἄλλο τι σημαίνουσης τῆς οὐσίας, καὶ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως. Ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται καὶ ἔστι σπέρμα καὶ καρπός, οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο. ἄλλο δὲ τι σημαίνει τὸ σπέρμα καὶ ἄλλο ὁ καρπός. » Ὅστε καί ποτε τὸ αὐτὸ ἔστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις· μία γάρ οὐσία· ἀλλὰ ἄλλο μὲν σημαίνον ἐστιν αὐτὸ φῶμεν ὑπόστασιν, ἄλλο δὲ τι, ὅταν οὐσίαν. Ἡ γάρ ὑπόστασις ἐπὶ τῶν θεῶν ἀναφορικὸν τι σημαίνει, ἡ δὲ οὐσία ἀποκλεισμένη· καὶ τούτῳ διενήνοχεν οὐσία καὶ ὑπόστασις, τῷ τὴν μὲν ἀπλῶς, τὴν δὲ πῶς λέγεσθαι. Τοῦτο ἄρα βούλονται οἱ ἅγιοι, οὐ ταυτὸν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν λέγοντες· ὡς περὶ εἰς λέγον ὅτι οὐ ταυτὸ ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Θεότητος· τὸ ἀποκλεισμένον καὶ τὸ ἀναφορικόν. Τοῖς μὲν γὰρ ἀναφορικοῖς τὰ θεῖα διακρίνονται πρόσωπα· τοῖς δ' ἀποκλεισμένοις συνάπτονται. Ἐνωσις δὲ καὶ διάκρισις οὐ ταυτὸ· τῇ μὲν γὰρ οὐσίᾳ ἡ ἔνωσις ἔπεται, ταὶ δὲ ὑποστάσεις ἡ διάκρισις.

Ὅταν δὲ λέγωμεν τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γενέσθαι (85), οὐ βεῦσιν, ὡς ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἐννοούμεν, οὐδὲ τομήν· ἀλλ' ὅλον ἐξ ὅλου, καὶ τέλειον ἐκ τέλειον. Ὅσαύτως καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅσπερ γὰρ ἄλλως μὲν ὁ Θεὸς κτίει, ἄλλως δὲ ὁ ἀνθρώπος· ὁ μὲν γὰρ χωρὶς μεταβολῆς καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ὁ δὲ μετὰ τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως καὶ ἐξ ὄντος· οὕτως καὶ ἄλλω· μὲν ὁ Θεὸς γεννᾷ ἀπαθῶς καὶ ὡς ἐκ τοῦ λόγου, ἄλλως δὲ ὁ ἀνθρώπος, μετὰ πάθους καὶ οὐ χωρὶς γυναικός.

(84) Dial. i circa medium. Multi cod. ut Maximi habent, citantque ex eo auctores.

(85) Greg. orat. 35; Damasc. l. i, c. 8.

Ex his igitur patet, quod dicebamus, essentialē communitatē, sive essentialiam communem, tum nominibus absolutis significari, tum eandem rursus essentialē communitatē relatis nominibus discrete (quippe personaliter) intelligi. Ac liquet, Paternitatem et Filietatem et Spiritualitatem (si ita loqui liceat), omninoque proprietates in relatis dualitatem consistere, nec esse aliam discretionem, præter divinas personas; præter hoc scilicet. quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus; uti neque aliud est unio quam essentialia. Si quidem enim alia discretio est, quam quod alius Pater est, alius Filius, alius Spiritus eris et unio alia præter essentialiam. Id vero absurdum est. Sic enim erit aliquid præstantius quam essentialia, quandoquidem quod unitatem præstat, illo melius est ac nobilius, cui illa præstat. Nec alia res est Paternitas, aliaque Filietas, atque alia Processio: nam si horum diversæ sunt rationes ac oppositipne contrariæ consequens erit Deum ex contrariis ac oppositis constare.

Hæc et magnus Athanasius dicit in disputatione adversus Anomæos, cum ii scilicet in compositionem inde cogerent, quod aliud essentialiam, atque aliud hypostasin seu personam dixisset. Addit enim: *Non velut rem, aliud et aliud essentialiam et hypostasin dixi, sed quod aliud quid essentialia significet, aliudque hypostasis. Ut granum critici dicitur et est tum semen, tum fructus, non ut res alia atque alia: aliud tamen declarat semen atque aliud fructus. Idem itaque reipsa sunt essentialia et hypostasis.* Sunt enim una essentialia. Verum aliud significamus, cum eam hypostasin dixerimus, aliud vero quidpiam, cum essentialiam. Nam hypostasis in divinis relatum aliquid significat; essentialia vero, absolutum. Hocque essentialia ac hypostasis differunt, quod altera simpliciter dicatur: altera, tali modo. Hæc itaque sancti volunt, cum dicunt, non esse idem essentialiam et hypostasin: ac si dicerent, non idem esse in Deitate quæ omni essentialiæ eminet, absolutum, et quod relatum est. Nam relatis quidem discernuntur divinæ personæ, absolutis vero connectuntur. Non sunt autem idem unio et discretio. Enim essentialiæ comes unio est: hypostasibus vero ac personis comes discretio.

Quod vero Filium ex Patre nasci dicamus ac generari, nullam (velut in rebus corporeis) fluctuationem aut sectionem intelligimus; sed totum ex toto, ac perfectum ex perfecto sentimus. Idemque dicendum de Spiritu sancto. Quemadmodum enim Deus aliter fabricatur, aliter vero homo: nam Deus quidem absque ulla mutatione et ex nihilo; homo autem cum mutatione et alteratione, atque ex aliqua re supposita: sic etiam aliter quidem Deus gignit, absque ulla passione ac labe, et ut ratio est ex mente; aliter autem homo, cum passione scilicet et labe, nec nisi socia mulieris opera accedente.

Utque magni Basilii in his utamur verbis, in ea A quam ad canonicas scribit, epistola: *Non enim a Patre in Filium partibus scissa essentia est: neque per effluxum genuit; neque per productionem ea ratione, quia stirpes fructus producat, eduntque: sed arcanus est, vimque omnem humani sermonis ac cogitationis excedit, divinæ generationis modus. Abjuncti enim revera ac carnalis animi est, quæ æterna sunt, illi quæ intereunt ac sunt temporanea, similia facere; inque ea versari opinione, ut pari modo Deum sentias ac res corporeas gignere, cum potius a contrariis momenta ad pietatem in hunc modum captare operæ prelium habens, cum se mortalia ita habeant, hand sane sic se habent immortalia. Neque igitur divina generatio abneganda est, nec committendum ut corporaliū rerum cogitationibus animū polluas. Etenim sicut unum quidem esse Deum novimus, non tamen quid ille sit perspectum habemus; sic et tria est (tres scilicet personæ) æmus; quid vero illa sint (ac quid personæ) nescimus.*

Et ut ait divinus Dionysius: *Patrem quidem Deitatem fontem ac originem, Filium autem ac Spiritum sanctum, ex Deo oriunda germina, ac relut flores omnique essentia superiora lumina ex sacris oraculis accepimus; quoniam autem modo sese hæc habeant neque eloqui possumus, nec mente cogitare. Ceterum credimus Patrem lumen ingenitum esse; Filium, lumen genitum; Spiritum sanctum, lumen procedens: triaque (tres scilicet personas) unum lumen. Ac Pater semper erat, Filiusque semper erat, et Spiritus sanctus semper erat. Non enim Pater mutatus est ab eo quod Pater non erat ut esset Pater; neque Filius, neque Spiritus sanctus; sed ab æterno nullaque fluxione Filium sibi consubstantialem generat, et producit consubstantialem sibi Spiritum; non ita tamen, ut prius quidem gignat Filium, tumque Spiritum producat (hoc enim sentire impium est), sed simul tum Filii generatio est, tum Spiritus sancti productio. Simul enim est auctor, et quod est ab auctore. Natus vero ac genitus Filius, non absens Patri est, aut ab eo sejunctus; verum ex illo procedit, et in illo pnesque ipsum est, ut eadem res: similiterque etiam Spiritus. Est enim Dei Filius Sermo vivus*

Kai Iva περί τούτων τοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου χρῆσιν, ἃ φησιν ἐν τῇ πρὸς τὰς κανονικὰς ἐπιστολῇ (86): «Ὁὐκ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ τοῦ Πατρὸς εἰς Υἱόν· οὐδὲ ρυέῖσα ἐγέννησεν, οὐδὲ προβαλοῦσα ὡς τὰ φυτὰ τοῖς καρποῦς· ἀλλ' ἁρρήτος καὶ ἀνεπινόητος λογισμὸς ἀνθρώπων τῆς θείας γεννήσεως ἢ τρόπος. Ταπεινῆς γὰρ τῷ ὄντι καὶ σαρκίνης ἐστὶ διαβολῆς τοῖς φθαρτοῖς καὶ πρῆσκαίροις ἀφομοιοῦν τὰ ἀθάνατα, καὶ οἰεῖσθαι ὡς τὰ σωματικὰ γεννᾶ, καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως· δέον ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσεβείαν· ὅτι ἐπειδὴ τὰ θνητὰ οὕτως, τὰ ἀθάνατα οὐχ οὕτως. Οὕτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θεῖαν γέννησιν, οὔτε σωματικαῖς ἐννοίαις καταρῥυποῦν ἑαυτοῦ τὴν διάνοian.» Καὶ γάρ ὡς περ ὅτι μὲν ἐστὶν εἰς Θεοῦ ἐγνώκαμεν, οὐ μὴν δὲ τί ἐστὶν· οὐτῶ καὶ ὅτι μὲν εἰς τρία ἴσμεν, τί δὲ τρία οὐκ ἴσμεν.

B ἐστὶν· οὐτῶ καὶ ὅτι μὲν εἰς τρία ἴσμεν, τί δὲ τρία οὐκ ἴσμεν.

Kai ὡς φησιν ὁ θεὸς Διονύσιος, «Ὅτι μὲν ἐστὶ πηγάς Θεότης ὁ Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα (87) τὸ ἅγιον βλαστὸς θεόφυτος, καὶ ὅσον ἄνθος καὶ ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων περιλήφμεν· ὅπως δὲ ταῦτά ἐστιν, οὔτε εἰπεῖν, οὔτε ἐνοῆσαι δυνατόν.» Πλὴν πιστεύομεν ὅτι φῶς ἀγέννητον ὁ Πατὴρ· φῶς γεννητὸν ὁ Υἱὸς· φῶς ἐκπορευτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐν φῶς τὰ τρία. Καὶ Πατὴρ ἦν ἀεὶ, καὶ Υἱὸς ἦν ἀεὶ, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἀεὶ. Οὐ γὰρ ἐπ' ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι Πατὴρ εἰς τὸ εἶναι C Πατὴρ· οὔτε ὁ Υἱός, οὔτε τὸ Πνεῦμα· ἀλλ' ἀίδειος καὶ ἀδρόύτως γεννᾷ Υἱὸν ὁμοούσιον ἑαυτῷ, καὶ προβάλλει Πνεῦμα ὁμοούσιον ἑαυτῷ· οὐ τὸν μὲν Υἱὸν γεννῶν πρότερον, εἴτα τὸ Πνεῦμα προβάλλων (τοῦτα γὰρ ἀσεβές), ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ γέννησις καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Ἄμα γὰρ αἶτιον καὶ αἰτιατόν. Γεννώμενος δὲ ὁ Υἱὸς, οὐκ ἄπεισι τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ χωρίζεται αὐτοῦ· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ πρόεισι, καὶ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς αὐτόν ἐστιν, ὡς ἐν πρᾶγμα· ὡσαύτως καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Λόγος δὲ ἐστὶ ζῶν καὶ ἐνυπόστατος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις αὐτοῦ ζῶσα καὶ οὐσιώδης καὶ τελεία· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡσαύτως, οὐσία ζῶσα καὶ τελεία καὶ ἐνυπόστατος, καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς· οὐκ ἐξωθεῖν ἀπὸ

(86) Epist. 300.

(87) Ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα. Errore edita, Ἰησοῦς, cum plerique codices Υἱὸς habeant, nec Dionysius (*De divin. nom.* c. 2) aliter scripserit, cum non versetur hic in οἰκονομία, sed περὶ θεολογίας, illi sermo sit. Jesus autem nomen est assumptæ humanitatis, non ipse per se proprium personis. Τῆς θεογονοῦ Θεότητος, idem est ac quod πηγῶν vocavit; quæ est ipse Pater, ipse *Deitas fons, et Deigena*; quod belle reddiderat Cord. quasi *Dei prolem*; sed bene est, quod inter explicandas voces errorem agnovit ac emendavit; utinam et quod eadem levitate (ne quid gravius dicam) § 4, affluerat Maximò, de errore illo communi recentiorum Græcorum credentium Spiritum sanctum non procedere a Filio, vel hic castigasset; ubi eadem penitus repetit Maximus, pauloque etiam fusiùs exponit, nec aliud tamen, quam quod Dionys. tradidit,

D habentque communiter Patres Græci: qui sic maluerunt in Patrem seu originem Filium ac Spiritum referre, quam distincte Filium, et ipsum auctorem Spiritus, Patri adungere; ipsa fere verba Dominica amulati, τὸ παρὰ Πατρός· ἐκπορευόμενον, *qui a Patre procedit*: sic vir bonus eandem ac reliquis Domino dicam ponat; si illo iudicio idem est affirmare Spiritum a Patre procedere, et negare procedere a Filio vel ab eo nullo modo τὴν ὑπαρξιν, *existentiam ac quod est verè in Deitate existens, habere*. Quod nusquam invenias Græcos Photio superiores sic interpretatos esse: sed dignitatem illa fidei simplicitate contentos, Latinis quod paulo apertius explicarent, suorum doctorum freti auctoritate, indulgisse. Qua clare indulgentia toto hoc tractatu utitur Calecas, ne cui suorum, magis explicando, offensionis aliquid faciat.

τοῦ ἀέρος προσλαμβανόμενον, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν ἔχον ἅ

αὐτῶς ἐν τῷ Θεῷ τῶν ὧλων. ac perfecta virtus, seu potentia; pariterque Spiritus sanctus substantia viva et perfecta, vereque existens, ac virtus Patris, seu potentia: non qui ex aere extrinsecus, accedat, sed qui in universorum Deo natura causam ac originem habeat.

Τὸ μὲν οὖν ἀπερινόητόν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγνώστων προόδων πιστεῖται σιγᾷται· καὶ οὐδεὶς ἔρευνᾷ περὶ τοῦτου· ἀλλ' ἐν τῇ ζητῆσαι ματαιωθή-
εται, καὶ εἰς κρίμα ἐμπιστεύεται τοῦ διαβόλου. Τὰ δὲ περὶ τὸν Θεόν, ὡς εἰπομεν, ἀπὸ κρίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καὶ καθορώμενα· καὶ ὅτι ἐστὶν ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ταῦτα ἢ τὰ παραδεδομένα, περὶ τοῦτων πάντες θεολογοῦ-
σιν οἱ ἅγιοι, καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἔπονται· οἱ δὲ ἀμαθεῖς καὶ ἰδιώται ἀκούαντες τινα λέγοντά τι περὶ Θεοῦ, οὕτως νομίζουσιν ὅτι περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τίς ἐστὶν ἔρευνᾷ, καὶ εἶναι, τρόπιον ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γενᾶται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται· καὶ
B παραγράφονται (88), καὶ ἀποτρέπουσι τὸν τοιοῦτον. Οἱ δὲ ταῦτα ποιῶντες ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἀνατρέ-
ψαι, πᾶσαν Γραφὴν Παλαιάν τε καὶ Νέαν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων περὶ αὐτῶν ἐξηγήσεις· ἀργὰ καὶ ἀνόητα
ἐκτελεῖται ταῦτα βουλόμενοι, ἃ δὴ πάντα πρὸς νοουθεσίαν καὶ ὠφελειαν ἡμῶν ἐγράφη. Οἱ γὰρ οὐδὲ τῆς ἀληθείας σπαρταρομένης ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, συν-
εβούλευσαν ἂν τοῖς τότε παροῦσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἁγω-
νίζεσθαι· καὶ καλῶσιν τοὺς ἀνθρώπους τὴν δυνατὴν ἐνοίαν περὶ Θεοῦ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν λαμβάνειν·
ἀναγκάζοντας καὶ αὐτοὺς διὰ τὴν αὐτῶν ἀργοτείαν, ἵνα μὴ λέγω ἀμαθίαν, ἔξῃ ὥσπερ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ οὕτως ζημιῶσι μὲν τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσιν τὸ
πρὸς Θεὸν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνατείνεσθαι, καὶ αὐτὸν
C ὑμνεῖν καὶ δοξάζειν δι' ὠφέλειαν ἑαυτῶν· σχεδὸν δὲ καὶ τὸν Θεὸν ζημιῶσι, τὸ τιμωτέρον αὐτοῦ κρίμα ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ παρασκευάζοντες· μὴ ὕμνεσθαι καὶ
μεγαλύνεσθαι παρὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐ ἕνεκα ὁ ἄν-
θρωπος ἐπλάσθη.

modum Deo nobilioris ejus creaturæ (nempe hominis) damnum inferunt, dum non laudari ac magnificari ab hominibus, cujus gratia homo formatus est, præstant.

⁸⁸ Rom. i, 12. ⁸⁹ I Tim. iii, 6. ⁹⁰ Rom. i, 20. ⁹¹ I-Cor. i, 11.

(88) Καὶ παραγράφονται. Optandum paulo aperius notasset Galeas, quos tantis hic sugillat, homines ipsos imperitos, ac qui nec alios divina scriitari eloquia, ac theologica serio tractare vellent. Videntur ex illis fuisse, qui doceri nollent ut Latinorum partibus accederent, seu unionem cum illis, una eademque fide, sed paulo explicatiore, unionem inirent; suspectum habentes quidquid viri φιλομα-
θεῖ; in eam rem diligentia sua præstarent. Quorum exempla exstant in diversorum opusculis utroque
D tomo *Græciæ orthodoxæ* Leoni Allatio editis. Nul- lum certe ad fidem durius hominum genus, quam imperiti et rudes, docenti aures obstruunt, ac nec doceri volunt, sed unum hoc tenere, quod a ma-
joribus se accepisse credunt. Quadrant hæc in Ca- lœæ tempore, paulo post Lugdunensæ concilium, ubi Andronico imperium adepto sic male habiti
sunt CPlitani, qui visi erant studuisse unioni, vel in eam operæ aliquid contulerant. Huc facit, quod Galeas sic de Trinitate disserit, ut nec minimam animam Græcis dedisse videri possit, consulto ab-
stinens ab ea controversia, quæ tunc scindebat Ec- clesias, eamque tradens et explicans ex veterum monumentis, quæ utrisque in confesso essent ac
recepta: quam ipsam οἰκονομίαν servari audivi a

Dei itaque essentia omni mentis cogitatu supe-
rior, ignotæque processiones, fides silentio col-
li⁹⁰; nec hæc quisquam rimatur, sed si q: is qua-
renda sibi indulgeat, stultus fiet, et in judicium diaboli incidet⁹¹. Quæ autem sunt circa Deum, uti dicebam, et a creatura mundi per ea quæ facta sunt intelliguntur ac conspiciuntur⁹²; quodque Filius Patri consubstantialis sit et Spiritus sanctus; hæc nempe de his tradita, illa sunt in quibus san-
ctorum omnis theologia versatur: ac sequuntur qui pietati student. Impositi vero et rudes, sibi
quempiam de Deo loquentem audierint, statim pu-
tant Dei eum essentiam rimari, quænam ipsa sit, ac quoniam modo Filius ex Patre gignatur, et Spiritus sanctus procedat: proscribuntque et aver-
santur eum, qui talia sit. Qui vero hæc agunt, quod in ipsis est, omnem Veterem pariter ac No-
vam Scripturam evertunt, ac quas illarum sancti expositiones tradiderunt: qui nempe otiosa hæc nulliusque frugis jacere velint, cum sane omnia ad correptionem nostram et utilitatem scripta sint⁹³. Illi plane nec cum ab ejus adversariis veritas discerneretur, ejus ætatis hominibus consensissent, ut pro ea certarent: prohibentque ne quantam pro facultate licet, ex divinis Scripturis homines Dei intelligentiam hauriant: illos quoque vi adigentes pro sua rusticitate (nè imperiti ac barditate dicam), ut et ipsi brutarum animantium more vitam insti-
tuant. Sicque nōdum humanum genus hoc hædunt, ne pro facultate animum in Deum intendant, ac quod ex suis rationibus est, laudum ei canonica deferant, ejusque celebrent gloriam, sed et prope-

misso quodam apostolico S. I. cum Græcorum vulgo, ipso erga Romanam sedem Petrique in ea suc-
cessorem bene animato, unamque agnoscente fidem, unum baptismum, unam Ecclesiam: quod subtilior hæc difficultas minus sollicitet, ac quam disputa-
tionibus vexare, sit ei foveam fodere. Sic et cha-
rissimus sodalis meus R. P. Goar, ὁ μακρὸς, quo tempore in insula et urbe Chio annos circiter octo et ipse missus apostolicus moratus est, utri-
que episcopo Græcanici ritus et Latini convenisse aiebat, ut quasi fratres plebis partem quisque rege-
ret, alterque alterius diplomata legi pro concione curaret. Aiebat etiam ritus Græci diaconos spon-
te accedentes Latino ritu sacra Eucharistia imper-
tisse. Ad eos cum frequens adiret, ritum ipsorum sedulus, Dei nutu, rimator (quos Latinum orbem tanta claritate docturus esset) ut magistro assurge-
bant, ac parata cathedra ὁ διδάσκαλος; acclamabant. Sit forte hæc animarum lucris commodior disci-
plina, quod in ea incolumia sint fidei capita, etsi pauca quædam subtilioris ipsa indaginis certa con-
sillii ratione simplicibus maneat involuta ipsa Augustino, Gregorio Theologo, magnoque Basilio (ne alios referam) plane probata ac usurpata.

Utrosque igitur, quod ad eos attinet, damno afficiunt: tum nempe Deum, tum humanum genus. Ergo non cogitant hominem ad Dei imaginem fuisse conditum⁸⁸, eamque ob rem ad eum debere recurrere, ac per veram contemplationem bonaque opera cum eo similitudinem inire. Nesciunt vero etiam Iane Christum dixisse vitam æternam, ac Patrem suum cognoscant, et quem misit ille, Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum⁸⁹. Ejus autem rei vera causa est, quod nolint loqui de Deo, pro eo ac nobis per divinas Scripturas et synodos œcumenicas, necnon per Ecclesiæ doctores, traditum est; qui videlicet recte hæc intelligant, et in eis cum multa modestia religiosiusque incedant. Qui quidem a seipsis loquantur nihil, nec quasi ex ventre imperite eruant quæ placeant: sed qui explorare recepta ponant, deincepsque componant, atque ad aliquod verum, quodque exploratum sit iuxta divinas Scripturas deveniant: quod, inquam, secundum communes Christianorum de Deo conceptiones existat; nec quidquam prorsus ab eis dissideat. Qui ejusmodi est, et apud Deum, et apud sanctos omnes laudem habet: qui nempe quo naturæ scopus dirigit, incedat, statuatque quæ sunt divinæ Scripturæ, ac tum sibi ipse, tum illis, quorum minor scienda sit, utilitatem afferat.

Sunt itaque Filius et Spiritus ex Deo; est vero et creatura. Verum Filii ac Spiritus auctor Pater est; omnis vero creaturæ causa Pater est et Filius et Spiritus sanctus, tanquam unus Deus ac unus conditor. Illic quidem Pater auctor est ut Pater (secundum nimirum nomina discreta) et productor; hic vero, secundum absolutam, in quantum tria (tres scilicet personæ), unum sunt. Unde etiam tanquam unus Deus intelligitur, Pater et Filius et Spiritus sanctus, tanquam unus creaturæ opifex ac auctor. Ac Filius quidem ac Spiritus ex Deo et Patre natura sunt ac essentialiter; creatura vero ex Deo, qui est Trinitas; verum opificii ratione seu creatione. Ait namque Damascenus: *Post hæc etiam facta creatura est; non tamen ex Dei substantia, sed ex nihilo in rerum naturam ejus voluntate et potentia producta est.* Cum autem consimili undique ratione Deus et Pater rerum omnium opifex sit, Filiusque ac Spiritus, tanquam unus opifex ac rerum auctor; Patrem nimirum rerum causam quasi originalem. Cuncta enim quæ Filii sunt ac Spiritus, ad eum referuntur. Causam vero effectricem dicimus Filium; consummatricem denique, Spiritum sanctum, quemadmodum ait magnus Basilus ad Amphilochem.

Cogita mihi originalem causam ac primariam,

⁸⁸ Gen. 1, 26. ⁸⁹ Joan. xvii, 3.

(88) Añnia I. II, c. 2.

(90) *De Spiritu sancto* c. 16.

(91) *Θὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν*. Vox est Basilii adinventi, ac Patri accommodata, ad ejus actionem significandam, qua simpliciter auctor

Ζημιούσιν οὖν ἀμφοτέρους, καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅσον τὴ ἐπ' αὐτοῖς. Οὐκ οὖν λογίζονται ὅτι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ὁ ἀνθρώπος, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει πρὸς αὐτὸν ἀνατρέχειν, καὶ ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ δι' ἀληθοῦς θεωρίας καὶ ἔργων ἀγαθῶν. Ἀγνοοῦσι δὲ καὶ ὅτι ταῦτην ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ αἰώνιον εἶναι ζωὴν, ἵνα γινώσκωσι τὸν αὐτοῦ Πατέρα, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸ δ' ἀληθὲς οὕτως ἔχει, ὅτι οὐ βούλεται τις λέγειν περὶ Θεοῦ κατὰ τὰ παραδεδομένα ἡμῖν ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν οἰκουμένων συνόδων καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας· νόον ὁρθῶς αὐτὰ δηλώνει, καὶ μετὰ κολλῆς εὐλαβείας ἐν τοῦτοις χωρῶν, μηδὲν μὲν ἀπ' ἐξουτοῦ λέγειν, μηδ' ὥσπερ ἀπὸ κοιλίας ἀπαίδευστως ἐρρεύεσθαι τὰ δι-
 κούοντα· ἀλλὰ καὶ δημολογούμενα τιθεῖς, καὶ ἐπιζητῶν συμπλέκων καὶ καταντῶν ἐπὶ τι ἀληθὲς καὶ δημολογούμενον κατὰ τὰς θείας Γραφάς, κατὰ τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐννοίας, καὶ μηδαμῶς ἐναντιούμενον αὐταῖς. Ὁ τοιοῦτος καὶ παρὰ Θεῷ καὶ πᾶσιν ἁγίοις ἐκταίετός ἐστι κατὰ σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πορευόμενος· καὶ συνιστῶν μὲν τὴ τῆς θείας Γραφῆς, ὠφελῶν δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τοὺς ἑλαττον εἰδότες ἑαυτοῦ.

Εἰσι μὲν οὖν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἔστι δὲ καὶ ἡ κτίσις. Ἀλλὰ τοῦ μὲν Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αἷτιος ὁ Πατήρ, τῆς δὲ κτίσεως ἀκίνητος ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς εἰς Θεὸς καὶ ὡς εἰς δημιουργὸς· ἐκεῖ μὲν γὰρ αἷτιος; ὁ Πατήρ ὡς Πατήρ, δηλονότι κατὰ τὰ διακεκριμένα ὀνόματα, καὶ Προβολεὺς; ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὰ ἀπολελυμένα, ἐφόσον εἰσὶν ἐν τῇ τριάδι. Ὅθεν καὶ ὡς εἰς Θεὸς νοεῖται ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς εἰς; δημιουργὸς τῆς κτίσεως. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς φυσικῶς καὶ οὐαιωδῶς· ἡ δὲ κτίσις ἔστι μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῆς Τριάδος, δημιουργικῶς δὲ. Καὶ γὰρ φησιν ὁ ἐκ Δαμασκίου (89)· « Ἡ κτίσις καὶ μετὰ ταῦτα γέγονε, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ· ἐκ δὲ τοῦ μὴ ὄντος καὶ τὸ εἶναι βουλῆσαι καὶ θυνάμει αὐτοῦ παρήχθη. Ὁμοιοτρόπως δὲ κατὰ πάντα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δημιουργοῦ τῶν ὄντων ὄντος καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος; ὡς ὁνὲς δημιουργοῦ, τὸν μὲν Πατέρα προκαταρκτικὴν τῶν ὄντων αἰτίαν λέγοντες· πάντα γὰρ τὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται· δημιουργικὴν δὲ τὸν Υἱόν· τελειωτικὴν δὲ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον (90).

« Ἐννήσθον μοι τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν (91)

est, et ex nullo ducens originem, ἀρχὴ scilicet ἀναρχος, cum Filius et Spiritus sanctus ex eo habeant quod una cum ipso ἀρχὴ (principium) rerum creaturarum, ac Filius etiam ἀρχὴ Spiritus, per quem ille a Patre procedit, ut commemoratur Gen.

τῶν γενομένων τὸν Πατέρα, τὴν δημιουργικὴν τὴν
 γλῶσσαν, τὴν τελειωτικὴν τὸ Πνεῦμα· ὥστε βουλῆματι
 μὴν τοῦ Πατρὸς τὰ λειτουργικὰ πνεύματα ὑπάρχειν,
 ἐνεργεῖα δὲ τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸ εἶναι παράγεσθαι· παρ-
 ουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος τελειοῦσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν, « Εἷς Θεὸς· ὁ Πατήρ, ἐξ
 οὗ τὰ πάντα· » τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ
 « καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ
 πάντα, » τὸν Υἱόν· « καὶ ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ
 πάντα. » Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς φησὶν Ἰωάννης,
 « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
 οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν. » Δι' αὐτοῦ δὲ λέγει, οὐχ ὡς δι'
 ὄργανου ἢ δούλου, ἢ τοιούτου τινός, ἀλλ' ὡς φυσικῆς
 καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως· ὥσπερ καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν
 ἐκ τῆς ἐκταυτοῦ νοήσεως ἐνεργεῖ· εἰ καὶ οὐκ ἄξιον
 τοῦ λόγου τὸ ὑποδείγμα. Πάντων γὰρ ὑπερέχει Θεός.

*eorum quæ sunt, Patrem; creatricem seu effectricem
 Filium; perfectricem ac consummatricem, Spiritum
 sanctum: sic nimirum, ut Patris quidem voluntate
 sint administratorii Spiritus; Filii vero operatione
 producantur ac esse nanciscantur; Spiritus autem
 adventu ac præsentia perficiantur. Idcirco etiam
 aiebat beatus Paulus: Unus Deus Pater, ex quo
 omnia, Patris nempe personam subindicans: et
 unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, Fi-
 lium, et unus Spiritus sanctus, in quo omnia⁷¹. Joa-
 nnes quoque Evangelista ait: Omnia per ipsum facta
 sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum
 est⁷². Per ipsum vero dicit, non tanquam per orga-
 num aut servum, seu rem aliquam ejusmodi, sed
 quasi per naturalem, et quæ vere existat, virtutem;*
*B sicut etiam mens nostra operatur per suam intel-
 lectionem; quanquam nec istud exempli salis sermoni congruum est. Deus siquidem rebus omnibus
 longe eminet.*

Καὶ οἱ ἅγιοι δὲ πάντες τὴν αὐτὴν τρόπον φασί,
 Πάντα ὁ Πατήρ ἐνεργεῖ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.
 Καὶ πάλιν, « Δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχέκαμεν
 πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος
 ἐν τῇ πρὸς Ἀμφιλόχιον, « Ἡ ὁδὸς τῆς θεογνωσίας
 ἀπὸ τοῦ ἐνός Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνός Υἱοῦ ἐπὶ τὸν
 ἑνα Πατέρα. » Καὶ πάλιν ἐν τινὶ κεφαλῇ, οὗ ἡ
 ἐπιγραφή, « Ὅτι συναρξήζομενον Θεῷ τὸ Πνεῦμα
 δεικνύται, » ὅτε χωρὶς Υἱοῦ ποιεῖ Πατήρ, ὥς τὸ
 χωρὶς Πνεύματος. » Καὶ ἔτι πλατύτερον περὶ τοῦ-
 των φησὶν ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γρηγόριον ἐπι-
 στολῇ (92) περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως,
 λέγων οὕτως· « Πᾶν ὅπερ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐκ θεῶν, ὁ
 νάμως ἀγαθὸν φθάσῃ, τῆς πάντας ἐν πλῆσι ἐνεργού-
 σης χάριτος ἐνέργειαν εἶναι φανέν, καθὼς φησὶν ὁ
 Ἀπόστολος, ὅτι· « Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν
 καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς
 βούλεται. » Ζητοῦντες δὲ, εἰ ἐκ μόνου τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος ἡ τῶν ἀγαθῶν χορηγία ἀρχὴν λαβοῦσα
 οὕτω παραγίνεται τοῖς ἀξίοις, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς
 ὁδηγούμεθα εἰς τὸ τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν τῶν
 διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῶν ἐνεργουμένων ἀρχὴν καὶ
 αἴτιον τὸν μονογενῆ Θεὸν εἶναι πιστεύειν. Πάντα γὰρ
 δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ ἐκ αὐτοῦ συνστάναι παρὰ
 τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ
 πρὸς ἐκείνην ὑποβῶμεν τὴν ἔννοιαν, πάλιν ὑπὸ τῆς
 θεοπνεύστου χειραγωγίας ἐλαχόμενοι διδασκόμεθα
 ὅτι δι' ἐκείνης μὲν πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ
 ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγεται· οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης
 ἐνάργως (93) ἀλλὰ τίς ἴσоти δυνάμεις ἀγεννήτως καὶ
 ἀνάργως· ὑπερῶντα, ἥτις ἐστὶν αἰτία τῆς ἀπάντων

*Sed et reliqui sancti eodem modo docent, ope-
 rari omnia Patrem per Filium in Spiritu sancto.
 Et rursus: Per quem accessum habemus ad Deum et
 Patrem⁷³. Magnus quoque Basilius in iis quæ scrip-
 psit ad Amphilochoium: Via ad Dei cognitionem ac
 fidem ab uno Spiritu, per unum Filium, ad unum
 Patrem. Ac rursus in quodam capite ejus hic ti-
 tulus: Spiritum una cum Deo glorificari ostenditur:
 nec sine filio Pater operatur, nec Filius sine Spiritu.
 Adhucque fusius de his disserens in epistola ad
 Gregorium fratrem, de differentia essentie et hypo-
 stasis, sic ait: Omne bonum, quod ad nos ex divina
 virtute venit, ejus gratiæ operationem esse dicimus,
 quæ omnia in omnibus operatur, uti ait Apostolus:
 « Omnia autem operatur unus et idem Spiritus, di-
 videns seorsim singulis prout vult⁷⁴. » Quærendo
 autem: num ita dignis adsit bonorum suppeditatio.
 ut quæ ex solo Spiritu sancto sumat exordium, rursus
 Scriptura dace instituiatur, ut suppeditationis eorum
 bonorum, quæ Spiritus in nobis operatur, auctorem
 et causam unigenitum Deum esse credamus. Per
 eam enim omnia facta esse, et in eo constare, dici-
 mus ex divina Scriptura⁷⁵. Quando igitur et ad eum
 sublimes sensum evaserimus, divinæ rursus Scripturæ
 insinuatione docemur, per eam qualem virtutem
 produci omnia ex nihilo ut esse habeant; non tamen
 etiam ex illa absque principio: sed est virtus quædam
 ingente et absque omni principio consistens, ipsius
 auctor et causa, qui omnium auctor ac causa sit.
 Filius enim ex Patre est, per quem omnia, cum quo
 una semper inseparabiliter eique conjunctus intelli-*

⁷¹ I Cor. viii, 5, ⁷² Joan. i, 3, ⁷³ Rom. v, 2. ⁷⁴ I Cor. xvi, 6-11. ⁷⁵ Joan. i, 3; Coloss. i, 17.

ει, ad hanc ipsam vim τοῦ προκαταρκτικοῦ αἰ-
 τίου (causæ quasi originariæ) uni Patri asserendam:
 quam i.e. Latini Filio arroganti, cum et ex ipso
 procedere dicant; nempe quam cum Patre eum
 asserentes principium; ipsum tamen ex Patre
 principia, non ex se se ἀναρχον principium. Ut
 tota verborum lis sit, nisi quantum recentiorum
 quidam propensius schismati stulentium, ipsum
 hoc quod antiqui per dixerunt, ad temporalem

quasi emanationem, et qua Spiritus fidelibus da-
 tur, restrinxerunt; cum in vera theologia, ipsa
 hæc temporalis emanatio æternam illam connoret;
 nec aliter Spiritus a Patre per Filium in creaturas
 quasi emanet ac diffundatur, quam quia per ipsum
 vere a Patre est, ac existentiam habet. Verum
 hæc alterius loci atque operis.

(92) Epist. 43.

(93) Οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης ἀνάργως. Ne ab

gitur Spiritus sanctus. Nemo enim Filium mente A
assequitur, quin ante ei affuisset illustrantis virtus
Spiritus. Quia et alia plura ejus generis in ea epi-
stola dicit. Sancti enim in omnibus hoc enuntur,
ut indivisam essentiae unitatem, unamque cum
personarum distinctione ac ordine, Patris et Filii
et Spiritus sancti ostendant potentiam.

Præterea, procedere Spiritum ex Patre per Filium, constanter asserunt, qui a prima ad septimam synodum magistri sanctique clâruerunt. Ait namque magnus Athanasius : Porro fieri non poterat ut in Trinitatis laude Spiritus sanctus assumere-
retur, nisi processionis modo ex Deo esset per Fi-
lium, non effectiois, velut creatura, ut loquuntur :
nempe hæretici. Magnus quoque Basilus : Quinam
ergo fiat ut separentur, quæ inseparabilia sunt :
Verbum ex Deo, ac Spiritus ex Deo per Filium ?
Sanctissimus vero Constantinopolitanus patriarcha
Tarasius, coacta septima synodo, rectæ fidei for-
mulam episcopis Orientalibus mittens : Credimus,
inquit, et in Spiritum sanctum, qui ex Patre per
Filium procedit, et Deus et ipse noscitur. Damasce-
nus quoque : Ipse itaque mens est, rationis abyssus,
Verbi Pater, et per Verbum Spiritum explanantem
producens. Ac rursus : Spiritus sanctus, occultæ
Deitatis explanatoria vis, ex Patre per Filium
procedit.

Quod tamen et creatura per Filium, et per Filium Spiritus dicitur, quoniam differant docet Gregorius Nyssenus, *Confutationum* lib. I : Spiritus qui Patri conjungitur, eo quod increatus est, ab eo rursus sejungitur, quod Pater non est, sicut ille :

illa quidem sine principio. Nullo alio auctore, a quo auctore habeat esse. Sic enim solus Pater ἀρχος et ἀναρχος. Non placet quod redidit interpres : Non tamen ne ex illa quidem, absque initio producantur. Sensus plane est, quasi Pater sine initio, hoc est ab æterno, producat ; Filius cum initio, hoc est in tempore ; quæ doctrina hæretica est ; producunt certe omnes personæ simul et æmel, i' que in initio temporis. Græcis vox ἀρχή ambigua est, ut et nobis principium ; ideo Greg. τὸ ἀναρχον distinguit, et ut negat originem ab alio, a Filio removet, uti etiam hic Basilus, ut vero durationis initium et ἀρχῆως perinde Filio tribuit, qui ipse Patri cœternus sit, nec initium unquam habuerit. Genuina certe unaque hæc ejus vocis significatio, nec videri quo probato auctore alio trahi possit.

(94) *Adv. Eunomium, l. I.*

(94') *Διὰ λόγου προβολῆς, et seq. ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη.* Videtur Damasce-nus quod ejus capitis-titulus ipse præfert, accuratius cautiusque voluisse de Trinitate divinisque nominibus disserere, ἔτι περὶ θεῶν ὀνομάτων ἀκριβέστερον. Palam enim hic ipsam ex Patre per Filium, aliorum more sanctorum, exponit existentiam ; in quem sensum eum Calecas adducit, cum cap. 8 sic locutus sit, ut videatur ansam præbuisse his qui sentiunt solum dari a Filio Spiritum, ac manifestari, non item ab eo, seu a

τῶν ὄντων αἰτίας. Ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα, ᾧ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχωρίστως συνεπινεύεται. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐν περινοίᾳ τοῦ Υἱοῦ γενέσθαι, μὴ προκαταυγασθέντα τῷ Πνεύματι. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τοιαῦτα φησὶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ. Οἱ γὰρ ἅγιοι διὰ πάντων βούλονται τὸ ἀχώριστον τῆς οὐσίας δηλοῦν, καὶ τὴν μίαν δύναμιν μετὰ τῆς τῶν προσώπων τάξεως, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι λέγουσιν οἱ ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς ζ' συνόδου διαλάψαντες. Ὁ μὲν γὰρ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, « Ἦν δὲ ἀδύνατον ἐν τῇ τῆς Τριᾶδος δόξῃ δεξιᾶσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ προδικῶς ἢ ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλὰ ποιητικῶς ὡς περ ἡ κτίσις, ὡς λέγουσιν, » οἱ αἰρετικοὶ δηλοῦντι. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος (94), « Πῶς ἂν οὖν χωρὶς τοῦ τὰ ἀχώριστα, Λόγος ἐκ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ ; » Τάρασιος δὲ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ζ' συνόδου συγχροτουμένης, ἐκθεσιν τῆς ὁρθῆς πίστεως ἐπιστέλλων τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐπισκόποις : « Πιστεύομεν, φησὶ, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ αὐτὸ θεὸν εἶναι γνωρίζομενον. » Καὶ ὁ Δαμασκηνός : « Αὐτὸς μὲν οὖν ἐστὶ νοῦς, Λόγος ἄβυσσος, Λόγος γεννητὴρ, καὶ διὰ λόγου προβολῆς ; (94') ἐκφαντορικὸν Πνεῦματος ; » καὶ πάλιν : « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἡ ἐκφαντορικὴ τοῦ κρυφίου τῆς Θεότητος δύναμις, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη. »

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ κτίσις διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγεται, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ, τίνα τὴν διάκρισιν ἔχει ὁ Νύσσης διδάσκει ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀντιρρήτικῶν : « Τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ κατὰ τὸ ἀκτιστον συναπτόμενον, πάλιν ἐκτείνου τῷ μὴ Πατὴρ εἶναι, καθάπερ

Patre per ipsum ipsoque una vere τῆς ὁπάξεως ejus principio profundi, ac produci. Δι' Υἱοῦ ἐκφανερῶσθαι καὶ μεταδίδωσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν. Id ibi unum Damascenus cur Filii Spiritus dicatur ; quod per eum sit manifestatus, ac nobis impartiat ; quod ex illo Joannis probat : *Invaflavit et dixit : Accipite Spiritum sanctum, etc.* Qui contentioni student recentiores Græci ac schisma fovent, lubentes ad Damascenum provocant, velut ad ejus regulam reliquorum sanctorum dicta componenda sint, ejus effati absurdum egregie demonstrat Joan. Veccus de injusta sui depositione, orat. 2. ipsumque Damascenum ad rectum aliorum sensum trahit, ut solum voluerit negare esse Filium causam primariam et quasi originalem, quam unam liquet esse Patrem ; non quæ ex ipsa habeat ut sit una cum ea causa et auctor, ac per quam Pater Spiritum producat ; quæ sit ipsa vis ejus propositionis διὰ, id est per, ut a Græcorum passim doctoribus in Trinitatis mysterio usurpata est ; ea cautione, ne dicendo ἐκ, vel etiam αὐτίκως simpliciter vocando Filium, duo principia viderentur invehere ; qui esset error ipse gravis, ac quem Maximus ipse Vecco laudatus ea orat. epistola sua ad Marinum a Latinis depellit, tamen ex Patre Filioque procedere Spiritum in sua fidei professione ac diplomate pontificio scripsissent.

ἐκείνως, διαχωρίζεται. Τῆς δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὸ Ἀδριανὸν συναφείας, καὶ ἐν τῇ τὴν αἵτησιν τῆς ὑπάρξεως· ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὁλῶν ἔχειν, ἀφίσταται πάλιν τῷ ἰδιόζοντι, ἐν τῷ μήτε μονογενῶς· ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑποστῆναι, καὶ ἐν τῷ δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι. Πάλιν δὲ τῆς κτίσεως διὰ τοῦ Μονογενοῦς ὑποστάσεως, ὡς ἂν μὴ κοινότητά τινα πρὸς ταύτην ἔχειν νομισθῇ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῷ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι, ἐν τῷ ἀτρέπτῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ (95) διακρίνεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τῆς κτίσεως. « Καὶ γὰρ τὸ μὲν ἔστι Θεὸς ἀληθὴς ἐκ Θεοῦ ἀληθοῦς, ἀτρέπτόν τε καὶ ἀναλλοιώτον, ἡ δὲ κτίσις τρεπτὴ καὶ ἀλλοιωτὴ· καὶ τὸ μὲν συντέτακται Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ὁμοῦστον ἔστι Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ὡς μία οὐσία. » Οὐ γὰρ ἔπρεπεν ἄλλεῖπεν ποτὲ ἡ Υἱὸν Πατρὶ, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (96). Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιστολῇ (97), « Ὁ τὸν Πατέρα δεξάμενος καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα συμπαρεδέξατο τῇ δυνάμει. » Καὶ οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἡ Υἱὸν χωρὶς Πνεύματος νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ διαφευχθῆναι. Ἡ δὲ κτίσις ἀπειράκις ἀπείρως ἔστιν ὑφειμένη τῆς οὐσίας τοῦ Πνεύματος. « Καὶ γὰρ τὰ ἔξω τοῦ Πνεύματος ὁμόδουλα ἡμῖν, » ὡς αὐτὸς ἐνερπύει τῶν Ἀντιρρητικῶν (98) εἰρηκεν, « κἂν τὰ μάλιστα ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἐξισμῶτων ἄλλων ἄλλα προτετιμημένα τυγχάνη »

Καὶ ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος κατὰ Σεκουνδιανῶν γράφων (99), « Τὰ μετὰ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, » φησὶ, « καλῶς ἐκτισμένα, καὶ εἰς σύστασιν ἐπ' αὐτοῦ ἀφθόνως ἐδ' προσελυθότα. » Καὶ τὸ μὲν ἅγιον Πνεῦμα οὐδεὶς μετέχει, οὐδὲ ἀγράζεται, οὐδὲ τελειοῦται· περὶ αὐτοῦ γὰρ εἰρηται Γρηγόριος τῷ Θεολόγῳ (1), « Ἦν οὖν ἀεὶ μεταληπτόν, οὐ μεταληπτικόν· τελειοῦν, οὐ τελειούμενον. » καὶ ὁ Δαμα-

(95) Ἐν τῷ ἀτρέπτῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ. Adjecta hic codici nota, qua cum momenti Græci indicare solent. et quasi digito monstrare; ac si dicant, ὅρα, ride, quod quandoque totidem litteris ascribunt. Sic vero observatum puto, quod una hæc Nysseni auctoritas, jugulet, quidquid asserri potest contra Spiritus existentiam a Patre per Filium; cum in ea nullum Gregorius ejus a creaturis discrimen agnoscat, sed unum hoc duntaxat, quod Spiritus substantia æterna est ac immutabilis, nec alia a Patris Filiique substantia; creatorum vero mutabilis, etc. Ut ergo creatura vere ex Deo est per Filium, sic et Spiritus, et non solum quoad manifestationem vel impartitionem. Hocque unum contendunt Latini. Unum hoc male habet, quod illa Nysseni auctoritas in 1 illo *Antirrhethicon* non occurrit. Fuisset certe locus a p. 57, ubi is doctrinam Spiritus discutere incipit; ac præsertim ad illa *Eunomii* verba : Γενόμενον παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ διὰ τοῦ Μονογενοῦς καὶ τοῦτο. Factus a solo Deo per Unigenitum et hic; ad quæ verba semel et iterum allata et confutata, hanc Nyssenus sic catholicam sanamque expositionem distinctionemque adhibuerit, ut non solum destruere videretur Eunomii blasphemias, sed etiam quæ pietatis sunt destruere. Num et hic plagiarie aliquid manus, hæc alienum a gentis genio, seu magis ab eorum

a necessitudine vero cum Filio, quod perinde increatus est, exque universorum Deo ut auctore existentiam habet, distinguitur rursus, eo, quod illi proprium est; quod neque tantum Unigenitus a Patre productus est, et quod per ipsum eluxit Filium. Rursus vero a creatura quæ per Unigenitum condita est, ne ullam cum ea Spiritus sanctus communionem habere intelligatur, ex eo quod ex Patre per Filium eluxit, in eo a creatura Spiritus discretus est, quod immutabilis et ab omni variatione ac labe immunis est. Etenim Spiritus verus Deus ex vero Deo est, immutabilis ac invariabilis; creatura vero, mutabilis motuque deterente variabilis. Ac quidem Spiritus eodem ordine est ac Pater et Filius, ac ab utroque, velut una essentia, inseparabilis est : Non enim decebat, ut vel Filium unquam Patri deesset, vel Spiritu Filius careret, ut auctor est Gregorius Theologus. Magnus item Basilii, in epistola ad fratrem : Qui Patrem suscepit, is una Filium et Spiritum virtute suscepit. Nec ullam ullo modo sectionem intelligere licet aut divisionem, ut vel Filium sine Spiritu concipiamus, vel Spiritum a Filio disjungamus. At creatura infinites infinites inferior est quam pro Spiritus essentia : Etenim quæ a Spiritu extranea sunt, eadem nobiscum servitute tenentur, quemadmodum idem ipse dixit in tertio *Confutationum* libro : Quamquam maxime dignitatum præstantia, alia aliis præcellere videntur.

Divinus quoque Epiphanius adversus Secundianos scribens : Quæ sunt, inquit, post Patrem et Filium et Spiritum sanctum, rite creata sunt, ab ipsoque citra invidiam ut consisterent essentque in rerum natura, præclare processerunt. Ac quidem Spiritus sanctus nullius particeps est, neque sanctificatur aut perficitur. De eo enim dictum est Gregorio Theologo : Erat igitur semper participa-

qui in illa contentioni student ac schismati? Sic injecti quaterni deprehensi in vi synodo, detractæ periodi ex Adriani Epistola in vii; alique alia referunt, docuissetque inter alios Georgius Metochita, t. III *Græciæ Orth.*, si eam, et in ea doctus Allatius a me acceptos ejus quinque libros, traditionis processionis Spiritus a Patre et Filio, seu per Filium, juris publici fecisset. Certe interpret, vir eruditus, locis plurimis videri aliquid deesse in his Nysseni *Antirrhethicis* observat, ac margini ascribit, in quæ inquirere non vacat. Nec aliter putem de Basilii libro de Spiritu sancto ad Amphilochoium, ex quo Calecas quandoque citat, quæ fatiganti oculo in eo non occurrunt : quamvis nihil forte mala fide illi depreceptum fuerit, sed ut fere accidit in lucubrationibus non admodum adstrictis, inque multa capita distributis. Basilii, Greg. Nysseni, aliorumque vitiatos codices, certis etiam exstantibus plagii notis, ostendunt Græci auctores in *Græcia Orthodoxa* Leonii Allatio viro docto producti.

(96) Orat. 44.

(97) Epist. 43.

(98) Libr. iii contra Eunomium.

(99) Hæc. 52, p. 209.

(1) Orat. 44.

bilis, non particips; perficiens, non qui ipse perficitur. Damascenus item: *Omnia implens essentia, omnia continens; mundum quantum ad essentiam implens, interim ipse major quam ut mundus vim illius ac potentiam capiat.* Creatura vero et participes est, et sanctificatur et perficitur Spiritus sancti operatione. Ait enim de eo rursus divinus Basilus: *Spiritus sanctus ex Deo existens, fons est bonitatis, vis vitam præbens, gratia perficiens, per quem homo adoptionem filiorum recipit, et quod mortale est, immortalitatem, Patri Filioque per omnia conjunctus.*

Sancti enim, uti dicebamus, quemadmodum Filium Patri consubstantiali ac cointum, ab eoque inseparabilem, de Deo tractantes tradunt; sic quoque Spiritum Filio Patrique conjungunt atque uniunt, ut Deum verum, uniusque ac ejusdem essentia, servato ordine quem inter se Pater Filiusque habent. Idcirco quandoque quidem magnus Athanasius, velut in libello ad Serapionem, ita scribit: *Cum talem ordinem ac naturam Spiritus ad Filium habeat, qualem Filius habet ad Patrem; quomodo, qui Spiritum creaturam vocat, non hoc ipsum necessario etiam de Filio sentiet?* In tomo quoque ad Antiochenos: *Devovendi vero etiam qui Spiritum sanctum creaturam esse dicunt, atque a Christi substantia divisum.* Quandoque vero magnus Basilus, ut quibus ad Amphilochoium scribit: *Sicut se habet Filius ad Patrem, sic se habet ad Filium Spiritus, juxta traditum in baptismo sermonis ordinem. Quod si Spiritus Filio copulatus est, atque Filius Patri, utique etiam Spiritus Patri copulatus est.* Omninoque sancti, dum loquuntur de Patre et Filio et Spiritu sancto, qui unus ac verus Deus est, studentque trium personarum indivisam communionem recto sensu exponere ac prædicare, quod una essentia sit, ac inter se personarum ordo, ejusmodi verbis contexunt quam de Deo tradunt doctrinam.

Quod autem Trinitas unus Deus sit, Patremque et Filium et Spiritum personas esse vere existentes et perfectas; ac quamlibet verum Deum esse, tum nos Vetus Scriptura docet, tum Nova, quam vobis datam dicebam ex revelatione divina. Hanc vero omni diligentia associati viri sancti, quæ in superioribus exposita nobis sunt, theologica ediderunt. Ut igitur nos etiam divinæ Trinitatis mysterium ex divina Scriptura ipsis ejus verbis discrete expositum ac prædicatum intelligamus, pauca quædam de Filii generatione et Spiritus processionem explicabimus, quæ ex Dei doctrina, eorumque qui ex revelatione fidem acceperunt, velut oracula quædam ac divina responsa, colligemus.

(2) Libr. 1. c. 8; Greg. Orat. 37.

(3) Ad Amphil. etsi non occurrit.

(4) Epist. 1, l. 2. Easi non sunt omnia verba. Citat Georg. Metoch. l. 1 Gr. Orth. p. 984

(5) Cap. 17.

(6) *Τὴν ἐν τῷ βαπτισμῷ.* Sermonis ordo, ipse baptismi ritus; in quo tamen ipsa vox σύνταξις vim habet, qua significetur sic nominari divinas

σκηνὴς (2), « Πάντα τῇ οὐσίᾳ πληροῦν, πάντα συνέχον· πληρωτικὸν κόσμου κατὰ τὴν οὐσίαν· ἀχώρητον κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν »· ἡ δὲ κτίσις καὶ μετέχει καὶ ἀγιάζεται καὶ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰρηκεν Βασίλειος (3)· « Πνεῦμα ἄγιον, ἐκ Θεοῦ ὑπάρχον, πηγὴ ἀγαθότητος, δύναμις ζωῆς παρακτικῇ χάρις τελειοποιδς, δι' οὗ υλοθετεῖται ἄνθρωπος, καὶ ἀθανατίζεται τὸ θνητὸν, συνημμένον Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα. »

Οἱ γὰρ ἅγιοι, καθάπερ εἰπομεν, ὥσπερ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ ἡνωμένον καὶ ἀχώριστον θεολογοῦσιν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ συναπτοῦσι καὶ ἐνοῦσιν ὡς Θεὸν ἀληθὴ καὶ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς οὐσίας, μετὰ τῆς πρὸς ἄλληλα τάξεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Αἰὶ ποτὲ μὲν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὡς ἐν τῷ πρὸς Σεραπίωνα, γράφει (4), « Τοιαύτην τάξιν καὶ φύσιν ἔχοντος τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Υἱὸν, οἷον ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ κτίσμα ταῦτο λέγων οὐ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀνάγκης φρονήσει; καὶ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἀντιοχείς τόμῳ, « Δεῖ δὲ ἀναθεματίζειν καὶ τοὺς λέγοντας κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ διηρημένον ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ »· ποτὲ δὲ ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον (5), « Ὡς τοίνυν ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οὕτως πρὸς τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὴν ἐν τῷ βαπτισμῷ (6) παραδεδομένην τοῦ λόγου σύνταξιν. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ συντέαχται, ὁ δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ δηλονότι. » Καὶ ὅλως περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ ἀληθοῦς Θεοῦ, οἱ ἅγιοι λέγοντες, καὶ τὸ ἀχώριστον τῶν τριῶν προσώπων ἐθέλοντες ὁρθῶς καὶ φρονεῖν καὶ κηρύττειν, διὰ τὴν μίαν οὐσίαν καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν προσώπων τάξιν αὐτῶν, διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἐκ τῶν ὑφαινοῦσι θεολογίαν.

Περὶ δὲ τοῦ ὅτι ὁ εἷς Θεὸς ἡ Τριάς, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα πρόσωπα εἰσιν ὑπεστώτα καὶ τέλει· καὶ ἕκαστον τούτων ἀληθὴς ἐστὶ Θεός, καὶ ἡ θεία Γραφὴ διδάσκει, ἡ τε Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα, ἣν παρὰ Θεοῦ ἐλέγομεν δι' ἀποκαλύψεως ἡμῖν δεδῶσθαι· ἡ καὶ ἅγιοι κατακολουθήσαντες ἀκριβῶς, τὰ προκετεθέντα ἐθεολόγησαν. Ἰν' οὖν ἡμεῖς τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς διακρίνον αὐταῖς λίξεσι διδασκόμεθόν τε καὶ κηρυττόμενον θεωρῶμεν, ὀλίγ' ἅττα περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκδηλώμεθα, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας καὶ τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως τὴν πίστιν δεξαμένων ὥσπερ τινὰς χρησμούς αὐτὰ συλλέγοντες.

personas, ut aliæ aliis connectantur, unoque ac pari ordine, quasi ejusdem classis parisque dignitatis connumerentur; quarum una sit auctoritas ac nomen in eo mysterio, quod omnium janua est, et Christianæ fidei velut tessera; rumpantur licet, quorum caligat, velut pridem Samosatens., Arian., etc., ad tantam lucem ab uno Jesu mundo inferendam, mentis oculus.

Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς οὐδαίς ἀμφέβαλε τῶν Αἰρετικῶν μὴ εἶναι ἀληθῆ Θεὸν προαιώνιον· ὥστε μὴν οἱ ἄπιστοι, εἰ καὶ μὴ Πατέρα λέγουσιν τοῦτον Υἱοῦ, μὴδὲ προβολὰ Πνεύματος ἁγίου. Ἐπεὶ δὲ οἱ πάντες οὕτως οὕτως Πνεῦμα ὁμολογοῦσιν, ὥστε οἱ Ἰουδαῖοι· οἱ δὲ ὁμολογοῦσι, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς θείας Γραφάς· ἐναντιοῦνται δὲ μᾶλλον αὐταῖς· λέγομεν ἥδη.

Λέγεται τοίνυν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ· Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ, Ὁ αὐτὸς ἐπικαλεῖται με· Πατὴρ μου εἰ σὺ. Ὁ Ἰουδαῖος βουλόμενος διαστρέφειν, λέγουσιν ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Δαβὶδ ἀναφέρονται. Ἀλλ' ἐφεξῆς εἰσφέρονται. Λέγει γάρ, Ὁ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἀλλ' οὐδὲ ὅτι ἡ ἐκείνου βασιλεία μικρῷ μέρει περιλαμβάνετο. Εἰ δὲ καὶ τῷ Σολομῶντι φασὶν ἀρμόζειν τὸ, Ὁ αὐτὸς ἐπικαλεῖται με, Πατὴρ μου εἰ σὺ· ἀλλὰ πρόκειται, Ὁ καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ τῷ Σολομῶντι οὐκ ἐπεγίνοντο. Ὅθεν ἔστι νοεῖν ὡς ἐπὶ τινὰ τῶν προειρημένων ῥημάτων τῷ Δαβὶδ καὶ τῷ Σολομῶντι ἀρμόζειν δύνανται, τινὰ δὲ οὐδαμῶς εἰς μὲν τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Σολομῶντα ταῦτα λέγεσθαι, κατὰ τὸ ἦθος τῆς Γραφῆς, ἀλλ' εἰς ἑτέρου τύπον, ἐν ᾧ πάντα πεπλήρωται.

Πάλιν ὁ Σολομῶν ἐν Παραμύσει, Ὁ τί τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ· Οὐδαίς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τίς ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός. Καὶ ἄρχη τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, Ὁ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως· πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατέρας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ.

Ἐπεὶ δὲ ἡ Γραφή τὸ τῆς πατρότητος καὶ γεννήσεως καὶ τὸ πατρὸς ὄνομα καὶ υἱοῦ πολλάκι· ἐπὶ τῶν πραγμάτων λέγει, ὡς φησὶν ὁ Ἰωβ, Ὁ τίς ἐστι τοῦ θεοῦ πατήρ, ἢ τίς ἐγέννησε τὰς σταγόνας τῆς δρόσου; Ἐκ τίνος δὲ γαστρός πάγος; ἐξεπορεύθη, καὶ χρύσταλλον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τίς ἐγέννησε; καὶ ταῦτα διαστέλλουσα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τὸν Υἱὸν γεννητὸν ὀνομάζουσα, φησὶ τοῦτον εἶναι καὶ Θεόν· Ἐν οὕτως ὑπεροχῇ ἔχων· φαίνεται πρὸς τὰ κτίσματα. Καὶ γὰρ φησιν, Ὁ ἔν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ὅτι δὲ Λόγον τὸν Υἱὸν λέγει, μετ' ὀλίγον προστίθεται, Ὁ καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Καὶ ἰδεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὅτι ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας φησὶ, Ὁ Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, ὃς ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ θείου αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θεός, ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων ἐρήνης, Πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Εἰ δὲ καὶ περὶ ἄλλων φησὶν ἡ Γραφή, Ὁ Υἱός

De Patre quidem nullus hæreticorum in dubium vocavit esse verum Deum sæculis omnibus anteriorem : ac ne infideles quidem, tametsi eum Filium Patrem non dicunt, nec qui produxerit Spiritum sanctum. Quando vero alii neque prorsus Filium neque Spiritum constituentur, velut Judæi; alii vero constituentur, sed non ut Scripturis consentaneum est, sed magis ipsis adversantur, statim dicemus.

Dicitur itaque in divini Davidis Psalmis : *Ego hodie genui te* ⁷⁶; et : *Ipsè invocabit me : Pater meus es tu* ⁷⁷. Judæi cavillantes, et ut hæc evertant, aiunt; tanquam ex Dei persona ad Davidem referri. Sed arguuntur ex sequentibus; ait enim : *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ*. Liqueat autem Davidis regnum exiguò limite fuisse comprehensum. Sin autem Salomoni convenire dicant, quod ita dictum est : *Ipsè invocabit me, Pater meus es tu*. Atqui sequitur, *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus*. Hæc autem Salomoni non contingere. Proinde datur intelligi, cum quædam horum verborum aptari possint Davidi et Salomoni; alia vero nullo modo possint; dicta quidem esse, ut moris est Scripturæ, de Davide et Salomone; sed ut alterius figura erant, in quo omnia fuerunt adimpleta.

Rursus ait Salomon in Proverbiis : *Quod est nomen ejus, et quod nomen Filii ejus* ⁷⁸? In Evangelio autem : *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius* ⁷⁹. Ac rursus : *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei* ⁸⁰. Item apostolus Paulus : *Multifarium multisque modis olim Deus loquens Patribus in prophetis, novissimis diebus istis locutus est nobis in Filio* ⁸¹.

Quod vero Scriptura paternitatis nomen et generationis, Patrisque et Filii, haud raro de rebus creatis dicat, ut est illud Job : *Qui est pluviam pater; aut quis genuit stillas roris? Ex cujus vero utero gelu processit; aut gelu in cælo quis genuit* ⁸²? Idcirco distinguens a creatis, Filium genitum vocans, ait esse et Deum; ut præ creatis ejus excellentia nonstreuer. Ait enim : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁸³. Quod autem Verbum Filium dicit, paucis interjectis addit : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* ⁸⁴. Isaias quoque propheta ait : *Puer natus est nobis, et Filius datus est nobis; ejus principatus factus est super humerum ejus; et vocabitur nomen ejus Magni consilii Angelus, Deus, fortis, potens, princeps pacis, Pater futuri sæculi* ⁸⁵.

Sin autem etiam de aliis ait Scriptura : *Filios*

⁷⁶ Psal. II, 7. ⁷⁷ Psal. LXXXVIII, 27. ⁷⁸ Prov. XXX, 4. ⁷⁹ Matth. XI, 27. ⁸⁰ Marc. I, 1. ⁸¹ Hebr. I, 1. ⁸² Job XXXVIII, 28. ⁸³ Joan. I, 1. ⁸⁴ ibid. I, 14. ⁸⁵ Isa. IX, 6.

geniti et exaltati; ipsi vero spreverunt me⁶⁷. Vel ut A est illud: *Ego dixi, Filii Excelsi omnes*⁶⁸; nullum tamen aliorum dixit esse Unigenitum Filium Dei; nec de ullo alio dictum est, *habitare in eo plenitudinem divinitatis*⁶⁹, quod de isto dicit Scriptura. Præterea vero ait de seipso Filius: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt*⁷⁰. Et, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*⁷¹. Et: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*⁷². Ait vero etiam Apostolus: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo*⁷³.

Cæterum Scripturæ testimonia tertium Patri ac Filio Spiritum connumerant. Ait enim Christus: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*⁷⁴. Evangelista quoque Joannes: *Tres sunt qui testimonium dant, Pater, Verbum et Spiritus sanctus*. Ac rursus, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*⁷⁵.

Quod autem sit verus Deus, inde liquet, quod adoratio et cultus seu servitus (λάτρεια) soli Deo debeat. Ait enim Vetus Scriptura: *Dominum Deum tuum timebis, et illi soli serves*⁷⁶. Atqui sancti etiam serviunt Spiritui sancto. Ait enim Apostolus: *Nos sumus circumcisio, qui Spiritui Dei servimus*⁷⁷. Præterea, sanctificare homines, ejus proprium opus est, qui vere ac proprie Deus est. Dicit enim Deus in Veteri Testamento. *Ego Deus qui sanctifico vos*⁷⁸. Atqui etiam Spiritus sanctus sanctificat. Ait enim divus Paulus: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri*⁷⁹. Similiter Dei opus proprium est et vivificare. Porro dicitur in Evangelio: *Spiritus est, qui vivificat*⁸⁰. Et Apostolus: *Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*⁸¹. Ac rursus ait Dominus:

ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν, ἢ ὥς τὸ, « Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστέ, καὶ οὐλοῦν ὑμᾶς πάντες; » ἀλλ' οὐδένα τῶν ἄλλων λέγει εἶναι μενογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἐρρήθη περὶ τινος, ὅτι « ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος, » ὁ περὶ τούτου φησὶν ἡ Γραφή. Ἔτι δὲ φησὶ καὶ αὐτὸς Ὁ Υἱὸς, « Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ καὶ « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστί. » Καὶ, ἡ Αὐτῇ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀεὶ καὶ ἡ Ἀπόστολος, « Ὁ; ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. »

Ἀλλὰ μὴν τὰ ῥητὰ τῆς Γραφῆς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τριτόν τῇ τάξει συναριθμοῦσι τὸ Πνεῦμα. Φησὶ γὰρ ὁ Χριστὸς, « Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες; αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, « Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες; ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐὰν πάλιν, « Ὁ: αὖ δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος; ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. »

Ὅτι δὲ ἐστὶ Θεὸς ἀληθής, δῆλον, ὅτι ἡ μὲν προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία μόνῳ τῷ Θεῷ ὀφείλεται. Φησὶ γὰρ ἡ Παλαιὰ Γραφή, « Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ (7), καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις; » λατρεύουσι δὲ οἱ ἅγιοι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, « Ἡμεῖς ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ Πνεύματι Θεοῦ (8) λατρεύομεν. » Πάλιν τὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀγιάζειν ἔργον ἰδίον ἐστὶ κυρίως τοῦ Θεοῦ. Λέγει γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τῇ Παλαιᾷ, « Ἐγὼ Θεὸς ὁ ἀγιάζων ὑμᾶς. » Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγιάζει. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς Παῦλος, « Ἀλλὰ ἀπειλούσασθε, ἀλλ' ἡγιασθήτε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Ὡσαύτως ἔργον Θεοῦ ἰδίον καὶ τὸ ζωοποιεῖν. Λέγεται δὲ ἐν Εὐαγγελίῳ, « Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιεῖν. » Καὶ ὁ Ἀπόστολος, « Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς; (9)

⁶⁷ Isa. i, 1. ⁶⁸ Psal. lxxxi, 6. ⁶⁹ Coloss. ii, 9. ⁷⁰ Joan. xii, 40. ⁷¹ Joan. xvi, 15. ⁷² Joan. xvii, 5. ⁷³ Philipp. ii, 6. ⁷⁴ Matth. xxviii, 19. ⁷⁵ Joan. v, 7. ⁷⁶ Joan. xv, 26. ⁷⁷ Deut. vi, 13. ⁷⁸ Philipp. iii, 3. ⁷⁹ Levit. xx, 20. ⁸⁰ I Cor. vi, 11. ⁸¹ Joan. vi, 63. ⁸² Rom. viii, 13.

(7) Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ. Alex. antiquus codex, προσκυνήσεις, habet, uti etiam est Matth. iv, ubi Dominus cum ipsum locum diabolo tentanti opponit. Vox Hebr. כָּנָה est quidem ipsa timebis; quod eam reddunt reliqui; sed qui timor reverentiæ sit ac pietatis; ut idem pope sonet, quod vox εὐάδεια et εὐλαβεσθα: Græcis; riteque exposuerit Matthæus, seu ejus interpr. voce προσκυνήσαι, quod sic procumbendo reverentiam Deo exhibeamus, supremumque Dominum agnoscendo timeamus, ac nos illi submittamus.

(8) Οἱ Πνεύματι Θεοῦ. Græc. vulg. Πνεύματι Θεῷ, redditque Vulg.: *Qui spiritu servimus Deo*; nempe spiritu nostro, juxta illud Joan. iv, 23: *Προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ*. Adorabunt Patrem in spiritu et veritate; mente scilicet, veroque et spiritali cultu. Posset etque reddi: *Qui Spiritui Deo servimus*, uti intellexit Calecas, *Spiritui Dei*; quam ipsam lectionem

D habet cod. Alexandr. Οἱ Πνεύματι Θεοῦ. Syriaci Arab. Æth. *Spiritu Deum colimus*. Chrysost. item et Theodoret. qui et geminus Apostoli sensus, opponentis cultum Dei in spiritu circumcisiōis carnali.

(9) Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς. Videtur etiam Vulg. legisse, *ἐργα*, cum *facta* reddit. Vulgata Græca, τὰς πράξεις, *actus*, sive *actiones*; sicque etiam Chrysostomus et Theodoret., etsi non ita solet Apostolus vocare, cum illi de carne sermo est, ejusque affectibus (Galat. v, 19): *Φανερά δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς*. *Manifesta sunt opera carnis*. Ac certe yix carnis πράξεις dicantur, quibus præsentium non obsequitur rationi, sed quod illi proprium est, facit. Locus hic ac superior magis spectant ad spiritum ipsum humanum. Porro imitatus Calecas Athan. epist. i ad Serap. de Spiritu sancto, in qua ille sic ἐπιχειρηματικός est, probanda divinitate Spiritus.

ἐκκρύψατε, ζήσεσθε. » Καὶ πάλιν φησὶν ὁ Κύριος, « Ὅσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. » Τὸ δὲ ζωοποιεῖν ἐν τῷ θεῷ Πνεύματι ἐστίν. Ὁ γὰρ Ἀπόστολος γράφει, Εἰ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν (κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι) κατοικεῖ ἐν ἡμῖν, ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσεται καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος (10) αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν. »

Ἐπομένως τὸ ταῖς τῶν ἀγίων διανοαῖς ἐνοικεῖν τῶν ἱστίων τοῦ Θεοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, « Ὑμεῖς ἐστε ναὶ Θεοῦ ζῶντος, ὡσπερ φησὶν ὁ Κύριος, « Ὅτι ἐνοικησάτω ἐν αὐτοῖς. » Αὐτὸ δὲ τοῦτο τῷ ἀγίῳ Πνεύματι ὁ Ἀπόστολος ἀπονέμει. Φησὶ γὰρ, « Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὶ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; » Πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Τὸ δὲ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Τίς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. » Τὸ δὲ καταλαμβάνειν πάντα τοῦ Θεοῦ οὐδενός· ἐστὶ κτίσματος· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, « Οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ· οὕτε τὸν Πατέρα τίς ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός. » Καὶ ἐν τῷ Ἠσαΐα ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγεται, « Τὸ μυστήριόν μου ἐμολί. »

Πάλιν ἴδιον τοῦ Θεοῦ ἔργον δεικνύται ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡ τῶν μυστηρίων ἀποκάλυψις. Λέγεται δὲ τῷ Δανιήλ, « Ἐστὶ Θεός ἐν τῷ οὐρανῷ ἀποκαλύπτων μυστήρια. » Τοῦτο δὲ ἔργον δεικνύται τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, « Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. » Καὶ πάλιν, « Τὸ δὲ Πνεῦμα λέγει μυστήρια. » Ἐπὶ ἐν ταῖς πράξεσι λέγεται, « Ἀνανία, διατί ἐπέταρσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαι σε τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; » Καὶ μετ' ὀλίγα, « Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. » Θεὸς οὖν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Καὶ μακρὸν ἂν εἴη ζητοῦντα μαρτυρίας προτιθέναι περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι ἐκάτερον αὐτῶν πρῶτον ἐστὶν ὁφειστώ, καὶ ἀληθὲς καὶ τέλειος Θεός. Καὶ ἐπει εἰς ἐν αἴτιον ἀναφέρονται τὸν Πατέρα, ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἀχρόνως ἔχοντα, ἔκτε τοῦ ὄντος, ὃν ἐστὶ καὶ ὁφειστώ· δηλοῦ ὡς καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον ὃν ἐστὶ καὶ ὁφειστώ· καὶ τέλειον, ὃ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. Καὶ εἰ ὁ Θεός ἐστὶ Θεὸς ἀληθὴς καὶ τέλειος καὶ λογικὸς καὶ ζῶν· ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐξ αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ Θεῷ συμβεβηκὸς οὐκ ἐστὶ· δηλον ὡς καὶ ταῦτα, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐνυπόστατά εἰσιν. Ἐκάτερον γὰρ δι' ἑτέρου δεικνύται. Καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ Θεός· τρία πρόσωπα καὶ μία οὐσία καὶ ἐν πράγματι, ὡς αἱ περὶ τοῦτου διδασκαλῆαι τῆς θείας Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων

Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit. Vivificavit autem in divino Spiritu est. Scribit namque Apostolus: Si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum Christum a mortuis (qua scilicet homo erat), habitat in nobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra, per inhabitantem Spiritum suum in nobis.

(10) αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν.

Pari modo inhabitare in sanctorum mentibus, Dei proprium est. Ait enim Apostolus: Vos estis templum Dei viventis, quemadmodum ait Dominus: Quoniam inhabitabo in eis. Idipsum vero Apostolus Spiritui sancto tribuit; ait enim: Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Rursusque ait Apostolus: Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. Comprehendere autem omnia quæ Dei sunt, nulli creaturæ compedit. Ait enim Dominus: Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius. In Isaia quoque, velut ex persona Dei, dicitur: Secretum meum mihi.

Rursus, proprium Dei opus monstratur, inter preces revelare mysteria. Dicitur enim Danieli: Est Deus in cælo revelans mysteria. Hoc autem opus probatur Spiritus sancti. Ait enim Apostolus: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum. Ac iterum: Spiritus autem loquitur mysteria. Præterea in Actibus dicitur: Anania! cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? Paucisque interjectis, Non es mentitus hominibus, sed Deo. Igitur Deus est Spiritus sanctus.

Longioris porro operæ sit, quærendo testimonia proferre; quibus Filii ac Spiritus Deitas comprobetur; quod nempe amborum persona vere existens sit: ac uterque verus perfectusque Deus sint. Quodque in unum auctorem (Patrem scilicet) referantur, ex quo sine tempore esse habent; exque eo quod est, sit quod est ac vere existens est; manifestum est, etiam Patris personam id esse quod est, ac vere existens et perfectum est: quod omnibus in confesso est. Cumque adeo Deus, Deus verus sit et perfectus, et ratione vitæque præditus; hæc autem ex Deo sint (ambæ scilicet personæ), nec in Deo ullum sit acidens; manifestum est, hæc etiam (Filium nimirum et Spiritum) vere existentia esse ac subsistere: utrumvis enim altero

¹ Joan. v, 21. ² Rom. viii, 11. ³ II Cor. vi, 16. ⁴ Levit. xxvi, 12. ⁵ Rom. viii, 9. ⁶ I Cor. ii, 10. ⁷ Matth. xi, 27. ⁸ Isa. xxiv, 16. ⁹ Dan. ii, 28. ¹⁰ I Cor. ii, 10. ¹¹ I Cor. xiv, 2. ¹² Act. v, 3. ¹³ ibid. 4.

(10) Διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος. Vulg. διὰ τὸ ἐνοικεῖν, ipsaque Latina, propter inhabitantem, ut et Cyrillus et Theodoret. At codex Alex. διὰ

τοῦ ἐνοικοῦντος, uti Galeas: Per inhabitantem, perindeque Syr. et Æthiop., quæ et lectio videtur præferenda.

comprobatur. Sicque adeo Deus tres personæ est A διαγορεύουσι. Τῶν γὰρ μαρτυριῶν ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα unaque essentia ac una res, ut plane divinæ Scripturæ, ac quas sancti expositiones adhibent, palam declarant. Utriusque enim Testamenti paginae, sanctorumque in ipsa commendationes, cum in rem testimonii longe exuberant.

Ex his vero aliud plane, nihil discimus, quam quæ sæpius dicta sunt : nempe, unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum ; nec in ullo alio distinguui, quam quod aliud est Pater, aliud Filius, aliud Spiritus. Hæc enim sancti divinarum personarum proprietates hypostaticas vocarunt. Nec sola ratione distinguuntur. Nam eorum quodlibet vere est ac anbesitit ; non tamen re, quæ sit alia præter essentiam. Una enim trium essentia est, dictaque est persona, commune cum eo quod proprium est. Quapropter relativis (ut sic dicam) nominibus realiter distinguuntur, penes relationes quæ in personis vere existentibus intelliguntur ; his scilicet quæ sunt ex auctore, et quæ ipsa auctor existit. Quanquam in nobis etiam, exempli causa, cum quis Petrum et Jonam dixerit, utroque hoc nomine hominem significavit. Quicquid adeo Petrum ex Jona dixit, eundem rursus hominem etiam filium, Jona patre natum designavit ; nec vero, cum horum utrumque hominem absolute dixit, alium nominavit, atque alium cum relationem habentibus nominibus significavit. Hæc enim una nominum diversitas est, quod absolutis quidem, hominum essentiam velut per se ac absolutam significavit ; relationem vero habentibus, eandem rursus sic se habentem ; ita videlicet ut hoc pater sit, illud filius, uti etiam in superioribus dictum est, cum de his loqueremur ; sin autem in quibus dividua materia est ac esse in actu distinctum, tum absolutis nominibus eorum essentiam, tum relationem habentibus eandem ipsam sic se habentem ac tali modo, significamus ; nec propterea Petrus, quia homo est, diversus a Jona est, aut sola ratione ab eo distinguitur (liquet enim proprietatibus, Petrum alium esse, atque alium Jonam), quomodo in deitate, in qua unum in actu est, unaque et eadem trium personarum essentia, aut sola ratione erit distinctio, aut penes aliud quid præter essentiam ?

De his itaque tum modo, tum et in superioribus dictum est. Porro hisce nominibus significantur divinæ personæ. Pater siquidem causæ expers dicitur, principium, causa sive auctor, genitor, productior, major : quod Damascenus intelligendum censet, qua ratione causa est et auctor. Dicitur habere Spiritum. Spiritus enim Patris, inquit Scriptura¹⁶. Ipsum quoque mittere dicitur : unde et ejus subministrator vocatur ; sed et Filium dicimus ab eo esse missum : ipse vero neque a Filio,

¹⁶ Matth. x, 20. Joan. xiv, 26.

(11) *Ἡ κατ' ἄλλο τι παρὰ τὴν οὐσίαν*. In divinis vera et realis distinctio est, in relativis, quæ vere et per se existunt ac opponuntur, nec proinde unum est alterum ; non tamen alia res est præter essentiam, in qua realiter identificantur ; nam sunt ipsa essentia, ejusque ratione unum

Ἄφ' ὧν εὐδὲν πάντως ἄλλο μαρθάνειν ἔστιν ἢ τὰ πολλάκις βηθέντα· ταῦτα δὲ ἦν, ὅτι εἰς Θεὸν Πατὴρ ἐστὶ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ εἶναι οὐδενὶ διαφέρουσιν, εἰ μὴ καθότι τὸ μὲν ἐστὶ Πατὴρ, τὸ δὲ Υἱὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα. Ταῦτα γὰρ οἱ ἅγιοι ἐλεγον ὑποστατικὰ ἰδιώματα τῶν θεῶν προσώπων. Καὶ ὅτε λόγῳ μόνῳ διαφέρουσιν· ὁφθαλμῶς γὰρ ἐστὶ ἕκαστον αὐτῶν· οὕτε πράγματι ἄλλῃ παρὰ τὴν οὐσίαν· μία γὰρ οὐσία τῶν τριῶν· καὶ πρῶτον εἰρηγεται (τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιόζοντος). Ὅσατε τοῖς ἀναφορικοῖς ὀνόμασι πραγματικῶς διακρίνονται, δηλοῦσι κατὰ τὰς ἐπιθεωρουμένης σχέσεως τοῖς ὑφιστάμενοις προσώποις, τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τῷ αἰτίῳ. Καίτοι καὶ ἐφ' ἡμῶν παραδειγματικῶς εἰπεῖν, ὅταν τις Πέτρον καὶ Ἰωάνν ἀπολελυμένῳ εἴπῃ, δι' ἑκαστοῦ τούτων ἀνθρώπων ἐδήλωσε· καὶ ὁ τὸν Πέτρον ἐκ τοῦ Ἰωάνν εἰπὼν, πάλιν τὸν αὐτὸν ἀνθρώπον καὶ υἱὸν εἶναι ἐξ ἀνθρώπου Ἰωάνν, πατὴρς ὅτος αὐτῷ, καὶ οὐχ ἕτερον μὲν εἴρηκεν, ἀπολελυμένῳ, ἑκαστερον τούτων ἀνθρώπων λέγων, ἕτερον δὲ, ὅτε τοῖς ἀναφορικοῖς αὐτὴν ἐσήμηνε. Τοῦτο δὲ μόνον ταῖς κλήσεσι παρήλλαξεν, ὅτι τοῖς μὲν ἀπολελυμένοις ἀνθρώπων οὐσίαν ἀσχετον ἐδίδου, τοῖς δὲ ἀναφορικοῖς τὴν αὐτῶν πάλιν οὐσίαν πῶς ἔχουσιν· ἐπὶ τὸ μὲν πατὴρ, τὸ δὲ υἱός· ὥσπερ καὶ πρῶτον περὶ τούτου ἐλέγομεν. Εἰ δ' ἐφ' ὧν ἔστι μερισμὸς τῆς ὕλης, καὶ διάφορον τὸ εἶναι κατ' ἐνέργειαν, καὶ τοῖς ἀπολελυμένοις τὴν αὐτῶν οὐσίαν δηλοῦμεν, καὶ τοῖς ἀναφορικοῖς αὐτὴν πᾶσιν πῶς ἔχουσιν· καὶ διὰ ταῦτα εὐθὺς ὁ Πέτρος τοῦ Ἰωάνν κατὰ τὸ ἀνθρώπου εἶναι διακρίνεται, οὕτε μόνῃ τῷ λόγῳ· φανερὸν γὰρ ὡς ἄλλος ἐστὶν ὁ Πέτρος τοῖς ἰδιώμασι καὶ ἄλλος· ὁ Ἰωάνν· πῶς ἐπὶ τῆς θεότητος, ὅπου τὸ κατ' ἐνέργειαν εἶναι ἐστὶ, καὶ ἡ αὐτὴ καὶ μία οὐσία τῶν τριῶν προσώπων, ἡ κατὰ τὸν λόγον μόνον ἔσται διάκρισις, ἡ κατ' ἄλλο τι παρὰ τὴν οὐσίαν (11) ;

Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ νῦν καὶ πρότερον εἰρηγεται. Σημαίνονται δὲ καὶ τοῖς τοῖς ὀνόμασι τὰ θεῖα πρόσωπα (12). Ὁ γὰρ Πατὴρ λέγεται ἀναίτιος, ἀρχὴ, αἰτία, γεννήτωρ, προβολεὺς, μετίζων· ὅπερ ὁ δαμασκηνὸς κατὰ τὸ αἴτιον λαμβάνει. Λέγεται ἐπὶ εἶναι Πνεῦμα· τὸ γὰρ ἐπὶ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, φησὶν ἡ Γραφή· καὶ ἐπὶ ἀποστέλλει αὐτό· διὰ καὶ χορηγὸς αὐτοῦ καλεῖται. Καὶ τὸν Υἱὸν δὲ ὅτι αὐτοῦ ἀποστέλλεται φημέν. Αὐτὸς δὲ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀποστέλλεται. Ἢ δὲ ἀπο-

realiter summatque unitate, secus ac se res in creatis habet ; verum non essentia absolute, sed essentia sic, quæ sit auctor, vel ab auctore, et in hoc vere distinguuntur ac realiter, cum summa illa et vera ac reali essentia unitate.

(12) Greg. oral. 36.

στολή διάστασιν οὐκ εἰσάγει τῶν τριῶν προσώπων. Ἐνθα γὰρ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐστὶ· μᾶλλον δὲ, οὐδὲ ἐνθα λέγειν εἰκός· πανταχοῦ γὰρ ὁ Θεός. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος εἰρηκε, « Θεὸς οὐκ ἀποστέλλεται (13) » καθὼς Θεὸς δηλονότι· καθὼς δὲ πρόσωπον, ἀποστέλλεται. Πῶς γὰρ ἂν τοῦτο εἶπεν, ὅπου γε αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἀποστέλλεται; Οὐ· διάστασιν οὖν εἰσάγει· διὰ δὲ τὴν ἀγνώσκειαν καὶ σκοτασμὸν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀπέστη. Ὅταν δὲ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνατελῇ τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦτο φῶς ὁ Θεὸς λέγεται), φαινέται ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπεδήμησε.

Θεοὶ δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (14), « Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμισον· ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἀχρονων, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. » Καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ (15), « Ὅσα δὲ πάντα ἔθα ταπεινότερον λέγεται, τὰ δίδωσθαι, τὰ ἀποστέλλεσθαι, τὸ μερίζεσθαι, τὸ χάρισμα, τὸ δώρημα, τὸ ἐμφύσημα, ἡ ἐπαγγελία, ἡ ὑπερέντευξις, εἰ τέ τι τοιοῦτον, ἐπὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνεκτεόν, ἵνα τὸ ἐξ οὗ λειχθῇ, καὶ μὴ τοῖς ἀρχαῖς μεμερισμέναι πολυθῶς παραδεχθῶσιν. »

Ὁ δὲ Υἱὸς λέγεται αἰτιατὸς, γεννητὸς, γέννημα. Ὁ γὰρ αὐτὸς φησιν (16), « Τούτων δὲ τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ πρόδωγμα. » Μονογενὴς, ἀρχή. Καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς, « Ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή (17). » Σοφία, Λόγος, Δύναμις τοῦ Πατρὸς, εἰκὼν, ἀπαύγασμα, Χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ἡ ζωσα καὶ οὐσιώδης ἐνέργεια αὐτοῦ, θέλησις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ φησιν ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ

(13) Θεὸς οὐκ ἀποστέλλεται. Sumpta sententia ex Hum. Chrysostomi nomine de Spiritu sancto Ducei t. VI, in eum ab eo rejecta, uti spuria. Ac certe nihil habet veri Chrysostomi, etsi ejus nomine citant, qui de Spiritu sancto polemica scripserunt, recentiores Græci. Quod exponit Calecas : Non mitti Spiritum ut Deum, sed mitti ut personam; ut scilicet talem personam quæ ab alia procedat, ac vi cujus processionis, connotando effectum temporalem dicatur mitti, quæ nostrorum lucida theologia est, benigna expositio est, pro reverentia existimati Chrysostomi, ne videatur negare quod sic apertis verbis ipse testatur Filius Dei. Verum ille aliam omnem missionem, præterquam donorum, excludit : crassiusque mittere quemquam negat, nisi ubi non sit ipse qui mittit, quod certe in divinis personis, quarum una in alia sit, et quæ suā immensitate omnia impleant, non cadit. Sed bene Calecas, non importare missionem διάστασιν (disjunctionem ac separationem) asserit. Nempe importat effectum peculiarem proprium Dei, ratione cujus persona procedens, novo modo in aliquo esse incipit. Sic et tota Trinitas venire dicitur in justis : Ad eum venimus, etc., idcirco quod Pater, qui non procedit, novo et ipso modo in eis per gratiæ dona, esse incipit. Spiritum Filii et Christi et Veritatis, quod exponit ratione tantaxat connexionis ejusdemque Deitatis ac potentiz, frigidus theologus est. Quidni enim et Filius et Christus et veritas, ipseque Pater dicitur

neque a Spiritu mittitur. Porro missio nullam distantiam inducit aut separationem trium personarum. Ubi enim Filius est, ibi est et Pater et Spiritus; quinimo nec apte dicatur ibi; nam Deus ubique est. Quamobrem etiam dixit divus Chrysostomus : Deus non mittitur, ea scilicet ratione qua est Deus; qua vero ratione persona est, mittitur. Quomodo enim vir beatus sic negasset, cum ipse Dominus dicat mitti Spiritum? Non ergo distantiam aut separationem inducit; propter ignorantiam vero, offusamque mentibus nostris caliginem, Deum nobis abesse dicimus. Cum vero lux scientiæ ac veritatis cordibus nostris affulserit (nam et ea ratio est cur Deus lux vocetur) Deum nobis advenisse ac præsentiam exhibuisse dicimus.

Ait vero etiam Gregorius Theologus : *Missionem Patris* (seu quod miserit) *propensam ejus voluntatem existima; ad quem refert quæ sua sunt, tum honorem habens tanquam principio temporis experti, tum ne Deo adversari videatur.* Ac rursus in *Oratione de Spiritu sancto* : *Cuncta vero quæ hic humiliter dicuntur : quod nempe detur, quod mittatur, quod distribuatur, gratia, donum, insufflatio, promissio, interpellatio, ac si quid ejus generis est : ad auctorem primum referenda sunt, ut unde sit ostendatur, nec multorum Deorum errore tria principia divisa admittantur.*

Filius autem nominatur, qui ab auctore est. genitus, soboles. Ait enim idem : *Horum autem, alter soboles, alter processio.* Unigenitus, principium. Nam ait idem : *Principium ex principio.* Sapientia, Verbum, Potentia Patris, Imago, Splendor. *Figura substantiæ ejus, viva ac substantialis ejus operatio, ejus voluntas.* Etenim ait Damascenus in theologicis suis capitulis : *Ne multis dicam,*

Spiritus? Alia mitto æque frivola, et a veri Chrysostomi vena longe alienissima. Beccus patriarcha Constantinopolitanus non excipit ejus auctoritatem, sed trahere nititur in bonum sensum, *De unione Eccles.*, orat. 1, tom. I *Græciæ orth.* Leonis Allatii. Ipse tamen a prima solutione non moveor.

(14) Orat. 28.

(15) Orat. 37.

(16) Orat. 35.

(17) Ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή. Orat. 35, inter nomina Filii, quæ ejus deitatem insinuant : Ὁ ἐν ἀρχῇ, ὁ μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἡ ἀρχή. Ex quo loco forsitan Calecas habuerit, quod ita retulit. Cumque Gregorius percensendis Filii divinis nominibus, qua Patri comparatur, τῆς ἀρχῆς meminerit, haud obscure etiam in divinis hoc illi nomen competere insinuat; esseque vere et ipsum ἀρχὴν et αἰτίον; sed non primum, aut a Patre sejunctum, sed unum cum ipso Spiritus principium; etsi unus Pater absolute αἰτίος, causa et auctor, tum Græcis aliis, tum ipsi Gregorio dicitur, quod ea quæ sunt Filii, omnia in ipsum tanquam auctorem referantur. Locus ex quo probat, est Isa. xli, 3 : Καλὼν αὐτὴν ἀπὸ γενεῶν ἀρχὴν· ubi tamen Vulg. Græca ἀρχῆς habent : *Vocans a generationum exordio*; Vulg. : *Vocans generationes ab exordio*; ubi sermo est de justitia, ut locus hic ad Gregorii institutum non admodum urgeat.

non est aliud Patris Verbum, sapientia, potentia, voluntas, præterquam Filius. Divus quoque Cyrillus, Thesaurorum libro vicesimo primo ipsum voluntatem appellat, dum ait: Filius est vivens et substantialis voluntas Patris. In septimo quoque: Est vero, inquit, Filius Patris Verbum. Ergo idem ejus voluntas est.

Quin et alia voluntas extra Dei essentiam legitur ac humano more intelligitur. Ait namque magnus Athanasius, in Disputatione, adversus Arium: *Dei essentia neque cæpit, neque desinit: non ergo cæpit imago autve desiit, voluntas vero et cæpit et desinit.* In quæ verba observat beatus Maximus, aitque: *Voluntas non idem est cum Dei essentia, nam voluntas, et incipit et desinit. Quod autem incipit et desinit non potest esse idem cum eo, quod neque incipit neque desinit.* Justinus quoque martyr, in libro *Adversus Græcos, Essentia*, inquit, *feri non potest ut non existat, voluntatem autem ac consilium, contingit non esse: voluit enim Deus, et factus est sol: non autem voluit ut et alter sol fieret: nec enim necesse erat.* Magnus item Basilii: *Cujusnam vero ops egeat, qui sola voluntate creat, una ac velit consistente quod creatum sit. Præterea vocatur Dei Filius Patris definitio atque ratio, nec a veritate aberravit, qui sic eum se habere ad Patrem, ac se definitio habet ad definitum, et ut se ratio seu verbum habet ad mentem, dixerit.* Hæc enim habet Gregorius Theologus, orat. 2 *De Filio*. Ex quibus manifestum est, non eo modo quo Dei Filius nuncupatur sol et lumen et panis et gutta et margarita, quæ nomina pro humano usu ex creatis trahuntur, nec cum illa non essent, eorum nomenclaturam subibat (sunt enim hæc ex operationibus conflata), sic quoque Verbum vocari ac rationem, ac rursus Patrem Mentem: sed ita, ut quamvis creatorum nullum esset ratione mentisque intelligentia præditum, ex quo nomen sumere oporteret, nihil tamen obstat quin mens existeret, ratione ac Verbum. Siquidem enim ante omnia sæcula ex Patre est; et: *Qui vidit ipsum,*

(18) Lib. 1, c. 15.

(19) *Ἡ ζωσα καὶ ἐνούσιος τοῦ Πατρὸς βούλησις.* Ita subtiliter Cyrillus, adversus eos qui voluntate ut causa, Dei que consilio genitum Filium volebant, non natura: quomodo etiam reliqua naturalia ex se Deo competunt, non ulla voluntate media, ut quod bonus est, quod sapiens, sic igitur ejus βούλησις καὶ σκέψις, ac quidquid ejusmodi dicatur, ipse Filius est, qui sapientia ac Verbum est. Athanasius vero τὴν βούλησιν accepit pro actu libero, ipsoque ut aliquid extra connotat, ratione cujus sic incipere ac desinere dicatur: sen potius ejus effectus. Quod autem ait Calecas, Maximum Athanasii locum scholio illustrasse, operæ pretium facturus erat id representando, si ita reperit in codice; sublata enim esset, quæ animas fatigat, quæstio, sintne illi Dialogi Athanasii, an potius Maximi, eosque Maximus scholiis exornavit; quod et abs se editis ipse solet præstare. Esse Athanasii ægre mihi persuadeam ob

κεφαλαίους (18): « Ἴνα μὴ πολλὰ λέγω, οὐκ ἔστι τῷ Πατρὶ Λόγος, σοφία, δύναμις, θέλησις, εἰ μὴ ὁ Υἱός. » Καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος ἐν κβ' τῶν Θησαυρῶν, βούλησιν αὐτὸν φησι, λέγων· « Ὁ Υἱός ἐστιν (19) ἡ ζωσα καὶ ἐνούσιος τοῦ Πατρὸς βούλησις. » καὶ ἐν τζ', « Ἔστι δὲ, » φησιν, « ὁ Υἱός, ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος. Αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ἡ βούλησις αὐτοῦ. »

Λέγεται δὲ καὶ ἄλλη βούλησις ἐξω τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, κατὰ ἀνθρωπίνην ἐπιβολὴν νοουμένη. Καὶ γὰρ φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρῇ· « Ἀρετὴν διαλέξει· » Ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ οὐτε ἤρξατο, οὐτε παύεται· οὐτε ἄρα ἤρξατο ἡ εἰκὼν οὐτε ἐπαύσατο· ἡ δὲ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται. » Ὅπερ ὁ θεὸς ἐπισημιοῦμενος Μάξιμος (20), « Ἡ βούλησις, » φησιν, « οὐ ταυτὸν ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡ μὲν γὰρ βούλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται· τὸ δὲ ἀρχόμενον καὶ παύμενον τῇ μῆτι ἀρχομένου μῆτε παυμένου ταυτὸν εἶναι οὐ δύναται. » Καὶ ὁ μάρτυς Ἰουστίνος ἐν τῷ κατὰ Ἑλλήνων λόγῳ (21), « Ἡ μὲν οὐσία, » φησιν, « οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι (22)· ἡ δὲ βούλησις ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι. Ἠβουλήθη γὰρ ὁ Θεός, καὶ γέγονεν ὁ ἥλιος· οὐκ ἡβουλήθη δὲ γενέσθαι καὶ δευτέρον ἥλιον· οὐ γὰρ ἔδει. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, « Τίνος ἂν καὶ ὑπουργία; δέοιτο ὁ θελήματι μόνῳ δημιουργῶν, ἑμοῦ τῇ βουλήσει συνισταμένης τῆς κτίσεως; Ἐτι λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς ὁρὸς καὶ Λόγος· καὶ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι λέγων αὐτὸν οὕτως ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς ὁρὸς πρὸς τὸ ὀριζόμενον, καὶ ὡς πρὸς νοῦν λόγος. » Ταῦτα γὰρ φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ (23). Ἐξ ὧν δῆλον ὅτι οὐχ ὥσπερ ἥλιος καὶ φῶς καὶ ἄρτος καὶ σταγὼν καὶ μαργαρίτης ὀνομάζεται ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων εἰλημμένων τούτων τῶν ὀνομάτων, ἀ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ κτίσματα οὐκ ἐκαλεῖτο· ἀπὸ γὰρ τῶν ἐνεργειῶν ταῦτα συνέστησαν· τὸν ἴσον τρόπον λέγεται καὶ Λόγος, καὶ πάλιν ὁ Πατὴρ Νοῦς· ἀλλ' οὕτω λέγονται, ὥς εἰ καὶ μὴδὲν ἦν λογικὸν καὶ νοερὸν κτίσμα, ἀπ' οὗ ἔδει ληφθῆναι τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν τῶν ἄλλων ὀνομάτων ἀκολουθίαν, μὴδὲν μηδαμῶς παρὰ τοῦτο κεκωλύσθαι

D styli diversitatem, et quod magna pars exemplarium Maximo asserit; quem tamen Athanasii nomine edidisse, non videtur ferre ejus ille candor, quo ejus rei suspicionem ab Areopagita amolitur; quamquam Græcis haud insuetum ὑποβολήματα ejusmodi claris auctoribus supponere, ac nec omnino Latinis.

(20) Dialog. cum Anomæo qui et Maximo ascribuntur. Dial. 1.

(21) Ad respons. Græc. p. 178.

(22) *Ὁὐκ ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι.* Paulo aliter habet Just. ad Responsa Græcorum: « Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ τὸ μὴ εἶναι οὐσία οὐδέχεται· ἡ δὲ βούλη τοῦ Θεοῦδέχεται τὸ μὴ βούλεσθαι. *Essentia Dei fieri non potest ut essentia non sit: voluntas autem Dei ut non velit, fieri potest.* Proinde citavit Calecas, prout memorie occurrit, quod et in aliis nonnunquam ei accidit.

(23) Orat. 36.

Νοῦν καὶ Λόγον ὑπάρχειν. Εἰ γὰρ πρὸ πάντων αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι ὁ ἰωρακῶς αὐτὸν ἰώρακε τὸν Πατέρα· τουτέστιν ὁ νενοηκῶς αὐτὸν νενόηκε τὸν Πατέρα (οὕτω γὰρ ὁ αὐτὸς ἐξηγήσατο Θεολόγος ἐν τοῖς αὐτοῖς)· καὶ ἡ τὰ τοῦ γεννήσαντος ἰδία καὶ ἐξαιρετα φυσικῶς ἐν αὐτῷ ἔχει· κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον ἐν δευτέρῳ τῶν Θησαυρῶν· δηλονότι ἀλλ' ὡς ὁρος πρὸς τὸ ἐριζόμενον ἔχει, καὶ ὁρος τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ Λόγος.

Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος παρ' ἡμῖν μὲν ἀνυπόστατός ἐστι καὶ ἀμυδρῶς τῷ νῷ οἰκεῖ· ἐκεῖ δὲ συμπληρωμένον τι καὶ ὑφεστῶς ἐστὶν ἐν τῇ θείᾳ φύσει καὶ τῇ αὐτῇ τῷ Νῷ φύσεως, ὀνομάζεται Υἱός· πρὸς δὲ ἀναφέρεται, καλεῖται Πατήρ. Καὶ γὰρ παρ' ἡμῖν τὸ ἐκ τινος ὄν καὶ φύσιν τὴν αὐτὴν ἔχον τῷ ἀφ' οὗ προήλθεν, υἱὸς ὀνομάζεται κατὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης διαλέξεως ἔθος· αἰτοῖται καὶ τὸ τῆς πατρότητος ὄνομα ἐκείθεν μάλλον ἡμῖν ἀφιχθαι, οὐκ ἀφ' ἡμῶν εἰληφθαι, ὁ Ἀπόστολος λέγει. «Ἐξ οὗ γάρ, ὡς φησὶ, ἡ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· ὃ δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς συντίθεται.

Ἐτι Πνεῦμα Υἱοῦ φησὶν ἡ Γραφή τὸ τοῦ Πατρὸς Πνεῦμα· ἡ Ἐξαπέστειλε· γὰρ ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, λέγει· καὶ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκ αὐτοῦ ἐκπορεύεται. Οὐ λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Πνεύματος γεννᾶται, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ χορηγεῖται, δίδεται, ἀποστέλλεται· διὸ καὶ δοτὴρ αὐτοῦ καὶ χορηγὸς καὶ ταμίης, ὡς Γρηγόριος Θεολόγος ἐν τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν εὐχῇ ὑμνήσας. Καὶ γὰρ αὐτὸς μὲν ὁ Υἱὸς φησὶν, «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· οἱ δὲ ἅγιοι, ἐξ ὧν ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς Θεολογικοῖς (24) γράφει, «Ἐνεφύσησε γὰρ, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ὥσπερ ἐκ τοῦ τάλιου μὲν ἦ τε ἀκτὶς καὶ ἡ ἑλλαμψίς. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ἀκτίνος καὶ τῆς ἑλλαμψείας· διὰ δὲ τῆς ἀκτίνος ἡ ἑλλαμψίς ἡμῖν μεταδίδεται· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς καὶ μετεχομένη ὑφ' ἡμῶν.

Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται Πνεῦμα Θεοῦ, Πνεῦμα Πατρὸς, Πνεῦμα Υἱοῦ, Πνεῦμα ἀληθείας, αἰτιατὴν, ἐκπορευτὴν, ἐκπορευόμενον, πρόβλημα· καὶ ὡς ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ (25), Πνεῦμα Χριστοῦ, Πνεῦμα Κυρίου, Αὐτοκύριος, Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἀληθείας, ἐλευθερίας, σοφίας. Καὶ γὰρ ποιητικὸν τούτων ἀπάντων. Ἐτι ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν ὀνομάζεται Πνεῦμα πίστεως, Πνεῦμα πραότητος, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ, καὶ ἄλλα περὶ ὧν ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ λόγῳ διασφαι (26).

*vidit Patrem*¹⁷, hoc est, Qui eum intellexit, intellexit Patrem (sic enim idem ipse Gregorius ibidem exposuit); ac, *Quæ genitoris propria sunt ac singularia, in se natura habet*, ut auctor est Cyrillus *Thesaurorum* libro secundo: palam est, sic semper se habere velut definitionem ad definitum, esseque Patris definitionem ac rationem seu Verbum.

Quod vero verbum apud nos non vere ac per se existat, ac cum mente exilem duntaxat atque obscuram similitudinem habeat: illic autem plenum aliquid sit ac quod vere in natura divina ejusdemque cum mente naturæ et per se existat, Filius nuncupatur; idque ad quod relationem habet, Pater. Nam et apud nos, quod ex aliquo est, eandemque naturam cum eo, ex quo processit, nactum est, humani sermonis usu filius vocari solet; quanquam etiam patris nomen inde potius ad nos venisse, quam a nobis sumptum esse, ait Apostolus: *Ex quo omnis ex communi Patre cognatio in cælo et in terra*¹⁸; cui plane et Damascenus assentiuntur.

Ad hæc, Filii Spiritum vocat Scriptura Patris Spiritum. Ait enim: *Misit Deus Spiritum Filii sui*¹⁹. Etiam dicitur quod ex Patre per ipsum procedat (non autem dicitur quod Filius ex Patre per Spiritum gignatur), quod item per eum præbeatur, detorque ac mittatur; ex quo est, ut illius dator et subministrator atque arbiter dicatur, quemadmodum Gregorius Theologus in preceatione Filium laudavit ac cecinit. Nam et ipse quidem Filius ait: *Cum autem venerit Paraclaus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis qui a Patre procedit*²⁰. Sancti vero, in quibus Damascenus in Theologicis scribit: *Insuperavit enim et dixit, Accipite Spiritum sanctum*²¹. *Quemadmodum ex sole tum radius, tum fulgor procedit. Est enim sol radii pariter ac fulgoris fons: per radium vero nobis fulgor communicatur: isque est quo illustramur, ac qui a nobis percipitur.*

Porro Spiritus sanctus, Spiritus Dei dicitur, Spiritus Patris, Spiritus Filii, Spiritus veritatis, ab auctore existens, procedens, processio; atque ut Damascenus in *Dogmaticis* suis ait, Spiritus Christi, Spiritus Domini, ipse Dominus, Spiritus adoptionis, veritatis, libertatis, sapientiæ. Etenim horum omnium effector est. Adhuc vero ex operationibus vocatur Spiritus fidei, Spiritus lenitatis, Spiritus timoris Dei, et reliqua quæ explanat beatus Chrysostomus, in sermone quem de illo scripsit.

¹⁷ Joan. xiv, 9. ¹⁸ Ephes. iii, 15. ¹⁹ Galat. iv, 6. ²⁰ Joan. xv, 26. ²¹ Joan. xx, 22.

(24) Lib. i, c. 8. in fine.

(25) Ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ. Sit forte aliud opus Damasceni, præter ea quæ habemus, in quo de Trinitate serio adversus hæreticos disputet, uti etiam seorsim contra Severianos et Monothelitas. Non exstare nobis omnia Damasceni, vel

hoc argumento est, quod Chrysostomi enarrationes in Paulum ab ipso in compendium redactas, card. Mazarini Bibliotheca probatus codex, aliis hactenus ignotas, habet.

(26) Serm. *De Spiritu sancto*. t. VI Ducæi.

Ad hæc dicitur Filii imago, ut ait Paulus : Quos A
*præcivit, et prædestinavit conformes fieri imagini
 Filii sui*²¹. Præterea dicitur ῥῆμα, Verbum Filii,
 ut idem rursus ait : *Portans omnia Verbo virtutis
 suæ : per ipsum purificationem faciens nostrorum pec-
 catorum*²². Magnus quoque Basilii in eo capite
 quod prænotatur : *Quidni etiam Spiritus dicatur
 Filii Filius*, ait in hæreticum argumentum intor-
 quens : *Non quod non sit ex Deo per Filium, sed
 ne Trinitas immensa quædam turba existimetur,
 quæ filios ex filiis, seu nepotes, ut contingit in
 hominibus, habere videatur. Sed dices : Si Dei Ver-
 bum (Λόγος) Filius est, Spiritus vero ipse Filii
 Verbum (Ῥῆμα), quidni Spiritus Filii Filius dictus
 est?* Præterea Magnus Athanasius in libro Ad
 Serapionem vitam appellat sanctificatricem ac
 illuminatricem; itemque ejus operationem do-
 numque. Ait enim : *Sicut Filius unigena proles
 est, sic et Spiritus, qui per Filium datur atque mit-
 titur, unus est, non multa, neque unum e multis, sed
 ipse Spiritus. Cum enim unus sit Filius vivens
 Verbum, unam necesse est esse perfectam plenamque
 sanctificatricem ac illuminatricem vitam, quæ ejus
 operatio donumque est. Quæ nimirum idcirco ex
 Patre dicitur procedere, quod ex Filio, quem ex
 Patre fatentur omnes, elucet, mittiturque ac datur.*

¶ Quin hoc quoque necessario observandum, haud
 raro quæ de personis dicuntur, nomina, de Deo
 absolute sumi. V. gr. Deus ipse totus et absolute
 dicitur sapientia, Pater scilicet et Filius et Spiritus
 sanctus : sed et Filius sapientia dicitur. Alium igitur
 conceptum habemus, cum de Filio, aliumque
 cum de ipso Deo nomen usurpatur. Nam de Deo
 quidem absolute dicitur, perindeque intelligitur
 Pater sapientia et Filius sapientia et Spiritus sapientia,
 ceu unus sapiens unaque sapientia. In
 Filio autem, discrete. Filius enim genita sapientia,
 non idem est ac Pater sapientia gignens, vel idem
 ac Spiritus, quod nimirum ad id attinet, quod est
 gigni. Similiter et Pater Filii proprii dicitur : di-
 citur vero et creaturæ, sed unumquodque modo
 proprio, ut paulo ante dicebamus. Ac rursum,
 dicitur Pater et Filius et Spiritus, communiter
 Spiritus : *Spiritus enim, inquit, Deus est : et qui*

ἔτι λέγεται (27) εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὁ Παῦλος,
 « Οὐ; προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους γενέσθαι
 τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. » Ἐτι λέγεται ῥῆμα
 τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὁ αὐτὸς πάλιν, « Φέρων τὰ πάντα τῷ
 ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ δι' αὐτοῦ καθαρι-
 μὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. » Καὶ ὁ μέ-
 γας Βασίλειος ἐν κεφαλαιῷ, εὐ ἡ ἐπιγραφῇ,
 « Διατὶ μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ, » φησὶ
 πρὸς τὸν αἰρετικὸν ἀποτεινόμενος, « Οὐ διὰ τὸ μὴ
 εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλ' ἵνα ἡ Τριάς; μὴ νομι-
 σθῇ πληθὸς ἀπειρον, υἱοὺς ἐξ υἱῶν, ὡς καὶ ἐν
 ἀνθρώποις, ἔχαιν ὑποπτευθεῖσα. Ἀλλὰ λέγεις, Εἰ
 Θεοῦ μὲν Λόγος ὁ Υἱὸς, Ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦ-
 μα (28) διατὶ μὴ Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα εἰρη-
 ται; » Ἐτι ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ πρὸς Σερα-
 πίωνα, « Ἀγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν, » φησὶν
 « ζωὴν » καὶ « ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν. »
 Λέγει γάρ, « Ὡς περ γέννημα μονογενὲς ὁ Υἱὸς
 ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα, παρὰ τοῦ Υἱοῦ διδο-
 μένον καὶ πεμπόμενον, ἐν καὶ οὐ πολλὰ, οὐδὲ ἐκ
 πολλῶν ἐν, ἀλλ' αὐτὸ Πνεῦμα. Ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ
 Υἱοῦ τοῦ ζῶντος Λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ
 πλήρη τὴν ἁγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν ζωὴν, οὕσαν
 ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν. » ἥτις ἐκ τοῦ Πατρὸς
 λέγεται ἐκπορεύεσθαι, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἐκ
 τοῦ Πατρὸς ὁμολογουμένου ἐκλάμπει καὶ ἀποστέλλε-
 ται καὶ δίδοται.

Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον εἶδέναι : πολλάκις τὰ ἐπὶ
 τῶν προσώπων λεγόμενα ὀνόματα λαμβάνονται ἐπὶ
 τοῦ ὅλου Θεοῦ ἀποκλεισμένως. Ὅλον, ὁ Θεὸς λέγεται
 σοφία κοινῶς καὶ ἀποκλεισμένως, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς
 καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλὰ λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς σο-
 φία. Ἀλλήν οὖν ἐννοίαν ἔχομεν ἐπὶ τούτου, καὶ
 ἄλλην ἐπ' ἐκείνου. Ἐπ' ἐκείνου μὲν γὰρ ἀποκλει-
 σμένως λέγεται, καὶ ὁμοίως νοεῖται ὁ Πατὴρ σοφία,
 καὶ ὁ Υἱὸς σοφία, καὶ τὸ Πνεῦμα σοφία, ὡς εἰς
 σοφὸς καὶ μία σοφία· ἐνταῦθα δὲ διακεκριμένως.
 Ἡ γὰρ γεννητὴ σοφία ὁ Υἱὸς οὐκ ἐστίν ἡ αὐτὴ
 σοφία τῇ γεννώσῃ τῷ Πατρὶ, οὔτε τῷ Πνεύματι·
 δηλαδὴ κατὰ τὸ γεννᾶσθαι. Ὡσαύτως καὶ Πατὴρ
 μὲν λέγεται τοῦ ἰδίου Υἱοῦ· λέγεται δὲ καὶ τῆς
 κτίσεως· ἀλλὰ ἄλλον τρόπον ἐκάτερον, ὡς περὶ
 τούτου πρότερον εἶπομεν. Καὶ πάλιν λέγεται μὲν
 ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα κοινῶς Πνεῦμα·
 Πνεῦμα γάρ, » φησὶν, « ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυ-

²¹ Rom. viii, 29. ²² Hebr. i, 3.

(27) Athan. Epist. 2 ad Serap. de Spiritu sancto.
 (28) Ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. Videntur hæc
 magis spectare ad epist. ii Athan. ad Serap.
 quæ hoc ipsum argumentum tractat. Ac, num
 ambobus ascripta, quod frequens in PP. monu-
 mentis? Sequentia ex Athan. epist. illa, ipsa
 illustria, in neutra harum quæ exstant, mihi oc-
 eurrunt; aliaque scripsisse Athanasium et pleniora
 eo ipso argumento, pro ejus maiestate, argumento
 est, quod ipse initio fere prioris Epistolæ, in su-
 perioribus de eo scripsisse ait, quod in omni fere
 sacra Scriptura, *Spiritus sanctus qui dicitur Filii,
 idem dicatur esse Dei.* Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λεγό-
 μενον τοῦ Υἱοῦ, τοῦτο λέγεται τοῦ Θεοῦ εἶναι. Quo

maxime spectat hic adducta auctoritas : probatque
 maxime processionem Spiritus a Filio, qui in
 tantum dicatur ex Patre procedere, quod ex τοῦ
 Υἱοῦ ἐκλάμπει, *effulget, oriur, splendet ex Filio,
 qui ipse omnium sententia ex Patre est.* Cautissi-
 mus disputator Calecas noster, sic vulgatum lo-
 quendi modum gentiliū suorum prosecutus est,
 ut gravissimas auctoritates intulerit, quibus ad
 saniorē eos sensum, ceu in eis a veritate devios,
 sine invidia sensim reducere conaretur, nihil
 quemquam sugillans, sed Patrum sententiis, illis
 quasi digito veram opinionem suæ ipsorum Eccles-
 iæ commonstrans.

νοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυ-
νεῖν· ἡ ἀλλ' ἕτερον τρόπον λέγομεν Πνεῦμα Πατρὸς.
Ὡς γὰρ ὕφεστος καὶ καθ' ἑαυτὸ ἰδικῶς τότε νοοῦ-
μεν, καὶ ὡς πρόβλημα πρὸς τὸν Πατέρα ἀναφε-
ρόμενον ὡς προβολέα. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορεύεται. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τριῶν προσ-
ώπων θεολογούμενα προσήκοντα· δεῖ λαμβάνειν
τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασι, καὶ μὴ κατὰ τοῦτο πλα-
νᾶσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Τίνας ποτὲ εἰκόνας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος πα-
ραδιδόσιν οἱ ἄγιοι.

Τῆς δὲ ἁγίας ταύτης καὶ μακαρίας Τριάδος, πα-
ράδειγμα καὶ εἰκόνα τινὰ οἰκείαν ἀπὸ τῶν ἀνθρω-
πίνων οὐκ ἔστι λαβεῖν, τῆς ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ
πᾶσαν νόησιν ἀσυγκρίτως ὑπερανυψισμένης. Τί
ἂν εἴη παράδειγμα καὶ εἰκὼν οἰκεία ἀπὸ τῶν ἀν-
θρωπίνων λαμβανομένη, ἃ δὴ πάντα ἐν γενέσει καὶ
φθορᾷ καὶ ῥύσει καὶ μεταβολῇ διηνεκεῖ καθορῶνται;
Ὅπως ὥσπερ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸν ὀνομάζομεν,
ἵνα μὴ ἀμέτοχοι ὦμεν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως (ὅπερ
δὲ ἄφατον εὐδόκησεν ἀγαθότητα, κατὰ τὸν ἐκ Δα-
μασχοῦ θεϊότατον [29]), οὐ τί ἐστι τὴν φύσιν αὐτοῦ
δεικνύντες, ἀλλ' ὅτι ἐστὶ τοιοῦτος· τὸν αὐτὸν τρόπον
ἐκ τούτων καὶ τὴν ὁμοιότητα ἔλκομεν καὶ εἰκονί-
ζομεν αὐτὸν, ἵνα εἰς ἀμυδράν ἔννοιαν ἔλθωμεν τῆς
ἐνότητος καὶ τῆς τῶν τριῶν προσώπων ἰδιότητος.
Καὶ γὰρ μετὰ τῆς ἐνότητος καὶ τὴν διάκρισιν ἀναγ-
καῖον ὁμολογεῖν· ἵνα Μονάδα ἐν Τριάδι καὶ Τριάδα
ἐν Μονάδι πιστεύωμεν.

Βουλόμενοι τοίνυν οἱ ἄγιοι καὶ τίνα διδοῖναι ἡμῖν
εἰκόνα, ὥστε τὴν μίαν ἐκείνην καὶ ἄρρητον οὐσίαν
τρία πρόσωπα ἰδιουπόστατα φαντάζεσθαι, ὁ μὲν
θεολόγος Γρηγόριος λέγει (30), « Ὁφθαλμὸν τίνα
καὶ πηγὴν καὶ ποταμὸν ἐνενόησα » καὶ « Πάλιν (31)
ἥλιον ἐνεθυμήθην ἄκτινα καὶ φῶς. » Καὶ πάλιν
φησὶ, « Ὅσπερ γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀκτῖνες ἀμέ-
ριστον ἔχουσιν κατὰ φύσιν τὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν,
οὔτε τοῦ φωτὸς χωρίζονται, οὔτε ἀλλήλων ἀποτέμ-
νονται, καὶ μέχρις ἡμῶν τὴν χάριν τοῦ φωτὸς ἀπο-
στελλουσιν· τὴν αὐτὴν τρόπον καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ ἡμέτε-
ρος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἡ δίδυμος τοῦ Πατρὸς
ἀκτίς, καὶ μέχρις ἡμῶν διακονεῖται τῆς ἀληθείας τὸ
φῶς καὶ τῷ Πατρὶ συνήνωται. » Καὶ πάλιν (32), « Ὡς
γὰρ οὐκ ἔστι μεταξὺ νοῦ καὶ ἐνθυμήσεως καὶ ψυχῆς
διαίρεσις ἐπινοηθῆναι τίνα καὶ τομήν· οὕτως οὐδὲ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ
Πατρὸς ἐν μέσῳ τομῇ ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναι
ποτε » καὶ πάλιν (33), « Ἀμέριστος ἐν μεριστοῖς,
οὐ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἢ θεότης, καὶ ὅλον ἐν ἡλίοις

A *adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* ³⁰.
Verum alio modo Spiritum Patris dicimus. Tunc
enim ut subsistentem ac per se proprie existentem
eum consideramus, et qui velut processio, ad
Patrem processionis auctorem, referatur. Etenim
Spiritus procedit a Patre. Propterea diligenter cu-
randum ut quæ in tribus personis usurpamus, di-
vina nomina, talia assumantur, quæ proprietati-
bus personalibus convenient, et ne in ea re deci-
piamur.

CAPUT IV.

*Quæ tandem simulacra ac imagines de sancta
Trinitate sancti tradant.*

Porro sanctæ hujus ac beatæ Trinitatis nullum
B aliquod ex humanis rebus exemplum ac simula-
crum illi proprium licet assumere, cum illa, supra
omnem essentiam omnemque mentis cogitatum,
extra omnem comparisonem longe emineat. Quod-
nam vero ex humanis rebus sumptum exemplum
ac simulacrum proprium exsistat, quæ omnes in
jugi ortu et interitu, defluxuque ac mutatione con-
spiciantur? Sicut tamen ex iis quæ ex humano sunt
usu nominamus, ne ejus penitus expertes cogni-
tionis simus (quod ita voluisse ex bonitate nulla
verborum vi explicabili, Damascenus docet), nec ut
ejus naturam, quid sit, ostendamus, sed ut qualis
tandem sit, exhibeamus, eodem etiam modo ex
iisdem similitudinem trahimus, ipsamque repræ-
sentamus, ut ad obscuram unitatis ac trium per-
sonarum proprietatis intelligentiam veniamus. Ete-
nim necesse est ut cum unitate, distinctionem
quoque constitemus; quo nimirum Unitatem in
Trinitate, et Trinitatem in Unitate credamus.

Cum itaque eo animo sancti essent, ut aliquod
nobis simulacrum traderent, quo unam illam atque
arcanam essentiam, tres Personas vere ac per se sin-
gulas existentes animo conciperemus, Gregorius
quidem Theologus sic profert: « Oculum quemdam
et fontem ac fluvium mihi proposui. » Ac: « Rursus
solem et radium et lucem cogitavi. » Ac rursus ait:
« Quemadmodum enim lucis radii, cum indivisam
inter se naturalem necessitudinem habeant, nec a
luce sejunguntur, nec ab invicem dissecantur, et
ad nos usque lucis munus transmittunt: sic et
Salvator noster ac Spiritus sanctus (Patris gemel-
lus splendor ac radius) et ad nos usque ministrant
veritatis lumen, iidemque Patri uniti sunt. » Ac
rursus: « Quemadmodum enim fieri non potest,
ut inter mentem et cogitationem animumque divi-
sio ulla ac dissectio intelligatur, sic neque Spi-
ritus sancti ac Salvatoris Patrisque media ulla
unquam dissectio ac divisio intercessisse cogitanda
est. » Ac rursus: « Individua in divinis (ut uno

³⁰ Joan. iv, 24.

(29) Lib. i, c. 13.

(30) Orat. 37.

(31) Orat. 45.

(32) Orat. 45.

(33) Orat. 37.

verbo dicam) Deitas; ac velut in tribus solibus inter se coherentibus, una lucis commistio et con-temperatio. »

Nysenus quoque in Oratione de Spiritu sancto adversus Macedonianos ait: « In quibus ea quæ ad bonum spectat, operatio, nihil minus aut diversum habet, quomodo rationi consentaneum est, ut qui numeri ratione ordo est, minoris cujusdam perfectionis naturali diversitate, signum esse existimetur? Velut si quis in tribus facibus divisam conspiciens flammam, qua diffunditur per medium summitatem accendentem, deinde asserat, majorem in prioro flamma esse calorem, in sequenti vero inferiorem esse, minorique præstantia diversitatem habere; tertiam denique, nec ipsa jam ignis appellatione gaudere, etsi perinde ardeat luceatque, ac quæ sunt ignis omnia efficiat. »

Sanctorum vero alii fontem et fluvium paludemque dixere, ignemque et flammam et lucem. Divinus quoque Cyrillus, radicem et ramum fructumque accepit. Rursusque in *Thesaurorum* libro sic ait: « Ait Christus cum Judæis disputans: Si autem in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei ¹⁵. Digitum hoc loco Spiritum sanctum vocat, qui ex divina substantia velut enascatur, exque illa natura pendeat, haud secus ac digitus ex manu humana. Etenim Dei brachium atque dexteram Filium vocant divinæ Scripturæ, cujusmodi est illud: Salvavit eum dextera ejus, et brachium sanctum ejus ¹⁶. Et rursus, Domine, excelsum brachium tuum, et non cognoverunt, cognoscentes autem confunduntur ¹⁷. Quemadmodum igitur brachium natura toti corpori consertum est, euncta operans quæcunque animo libuerit, perungitque ex more eam in rem utens digito: sic Dei quidem Verbum ex ipso et in ipso natura aptatum, ut sic dicam, innatumque consideramus; ad Filium vero natura ac essentialiter a Patre pertingentem Spiritum, per quem ungens omnia, sanctitate imbuit. Non ergo extraneus alienusque videtur a divina substantia Spiritus sanctus, sed ex ipsa et in ipsa naturaliter: haud secus ac digitus in manu illi congruens est; ac rursus manus in corpore, nihil diversam ab eo substantiam habens. » Alio autem loco idem Patrem qui dem rosam stirpem, Filium vero florem, Spiritum sanctum odorem nuncupavit.

Rursus sancti mentem nostram sermonemque et spiritum exemplo assumunt, qua ratione in homine sunt qui inter res creatas nobilitate præstat, quatenus ad Dei imaginem fuit conditus. Verum hoc quoque longe deficit a veritate. Etenim sermo noster ex disciplina accedit, ac voce profertur; ferturque in aera, ac per aerem fusus dissipatur neque vere existit, ac neque semper est, neque idem ac mentis substantia est, sed exilem quandam ac obscuram

Α τρεῖσιν ἀλλήλων ἔχομένοις, μία τοῦ φωτὸς σύγκρησις. »

Καὶ ὁ Νύσσης, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Μακεδονιανῶν φησὶν, « Ἐφ' ὧν ἡ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐνέργεια οὐδεμίαν ἐλαττωσιν ἢ παραλλαγὴν ἔχει, πῶς ἐστὶν εὐλογον τὴν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τάξιν ἐλαττώσεως τινος τῆς κατὰ φύσιν παραλλαγῆς ὀφείσθαι σημεῖον εἶναι; ὥσπερ ἂν εἰ τις τρεῖς λαμπάσι διηρημένην βλέπων τὴν φλόγα, ἐκ διαδόσεως διὰ τοῦ μέσου τὸ ἄκρον ἐξάψασαν, ἔπειτα κατασπυρᾷ περὶ πλεονάζειν τῇ πρώτῃ φλογὶ τὴν θερμοσίναν τῇ δὲ ἑφεξῆς ὑποδεσθῆναι, καὶ πρὸς τὸ ἐλαττον ἔχειν τὴν παραλλαγὴν· τὴν δὲ τρίτην μὴδὲ πῦρ εἶναι λέγεσθαι, κἂν παραπλησίως καίῃ, καὶ φαίνη, καὶ πάντα τὰ ταῦ πυρὸς ἐργάζηται. »

« Ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων πηγὴν καὶ ποταμὸν καὶ λίμνην εἰρήκασι· καὶ πῦρ καὶ φλόγα καὶ ῥῶς. Καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος, ρίζαν καὶ κλάδον καὶ καρπὸν ἔλαβε. Καὶ ἐν τῇ βίβλῳ πάλιν τῶν Θησαυρῶν οὕτω λέγει: « Φησὶ πού Χριστὸς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Δάκτυλον ἐνθάδε φησὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρόπον τινὰ τῆς θείας οὐσίας ἐκπεφυκός, καὶ φυσικῶς αὐτῆς ἐκκρεμώμενον, ὥσπερ καὶ ὁ δάκτυλος ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός. Βραχίονα μὲν γὰρ καὶ δεξιάν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν ἀποκαλοῦσιν αἱ θείαι Γραφαί, κατὰ τὸ, Ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ· καὶ πάλιν, Κύριε, ὀφηλὸς σου ὁ βραχίων, καὶ οὐκ ἠδίδασαν· γνόντες δὲ ἀεὶ χυνοῦνθαι. Ὅσπερ οὖν ὁ βραχίων φυσικῶς ἐνέηρμοσται τῷ ὅλῳ σώματι, πάντα ἐνεργῶν ὅσα ἂν δόξη τῇ διανοίᾳ, καταχρεῖται δὲ συνήθως τῷ δακτύλῳ πρὸς τοῦτο καὶ χρημίνος· οὕτω τὸν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ἡρμοσμένον, ἐν οὕτως εἶπω, καὶ ἐμπεφυκῶτα λογιζόμεθα· ἐν δὲ τῷ Υἱῷ φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς διήκον παρὰ Πατρός τὸ Πνεῦμα, δι' οὗ τὰ πάντα χρίων ἁγιάζει. Οὐκοῦν οὐκ ἄλλοτριον οὐδὲ ἀπεξενωμένον τῆς θείας οὐσίας φαίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς φυσικῶς, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ σώματος δάκτυλος ἐν τῇ χειρὶ ὁμοφυῆς ὧν αὐτῇ· καὶ ἡ χεὶρ αὐτῇ πάλιν ἐν τῷ σώματι, οὐχ ἑτεροούσιος πρὸς αὐτὸ τυγχάνουσα. » Ἀλλὰ καὶ δὲ ὁ αὐτὸς τὸν μὲν Πατέρα ρόδον, ἄνθος δὲ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅσμην ἀπεκάλεσε.

Πάλιν οἱ ἅγιοι τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα λαμβάνουσι, καθότι ἀπὸ τοῦ λόγου ἀνθρώπου λαμβάνονται, ὅς τῶν ἄλλων κτισμάτων τιμωτερός ἐστι, καθόσον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐκτίσθη. Πολὺ δὲ καὶ τοῦτο· τῆς ἀληθείας ἀποδείξι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος ἐκ μαθήσεως προσγίνεται καὶ διὰ φωνῆς προφέρεται, καὶ τῷ ἀέρι ἐποχεῖται, καὶ εἰς ἀέρα σκεδάννυται, καὶ ἀνυπόστατός ἐστι, καὶ οὐτε αἰεὶ ἐστίν, οὔτε ὁ αὐτός ἐστι τῇ τοῦ νοῦ οὐσίᾳ· ἀμυ-

¹⁵ Luc. xi, 20. ¹⁶ Psal. cxvii, 1. ¹⁷ Isa. xxvi, 11.

ὁρᾶν δὲ τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν νοῦν, καθότι τὸ νοηθὲν αὐτῷ ἐξαγγέλλει, καὶ εἰς τοῦ μφανὲς ἄγει, καὶ σημαίνει τὸν ἐνδον λόγον ὁποῖός τις ἔστιν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνυπόστατός ἐστι, καὶ αὐτὸς ἐστιν· οὐ γὰρ ἦν ποτε Θεὸς Λόγος οὐκ ἔχων· καὶ ἐνεργὸς καὶ παντοδύναμος καὶ τέλειος, ὁ αὐτὸς ὢν κατὰ πάντα τῷ ἐξ οὗ ἐστὶ συναϊδὸς καὶ ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος, καὶ ἀνεκφοίτητος αὐτοῦ· οὐ κατὰ τι μὲν ἰουκῶς, κατὰ τι δὲ ἀπεικῶς. Ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν ἡμέτερόν ἐστι πνοή ἀνυπόστατος, ἔξωθεν ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἐλκομένη, καὶ ἀπεικῶς· ἄλλης δὲ οὐσίας παρὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου νοῦ· τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ ἅγιον Πνεῦμα ὑφεστὼς καὶ ἐνυπόστατον καὶ ζῶν καὶ τέλειον, ὥσπερ καὶ ὁ Υἱός, ἐνεργὸν, αὐτοκίνητον, δημιουργὸν, σύνδρομον ἔχον τῇ θελήσει τὴν δύναμιν· εἰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν, ὥσπερ ἐκ τοῦ Μονογενοῦς ἅπαντα, οὕτω δὴ καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος ἀναπέμπεται, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Μία γὰρ οὐσία, καὶ μία δύναμις Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μήτε ἀρξάμενον, μήτε παυσάμενον, ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τὴν αἰτίαν ἔχον· ἀνεκφοίτητον Πατρός καὶ Υἱοῦ. Οὐ γὰρ ἐνέλιπε τῷ Πατρὶ Λόγος, οὔτε τῷ Λόγῳ Πνεῦμα, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν· περὶ ὧν ὁ θεὸς· Δαβὶδ φάλλων, «Ὁ Λόγος σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα μένει.» Καὶ, «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.» Καὶ, «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ πισθῇσονται.» Καὶ ὁ Ἰωβ, «Πνεῦμα θεῶν τὸ ποιήσαν με· πνοὴ ἐξ Παντοκράτορος ἡ διδάσκούσά με.»

Οὐδὲν οὖν οἰκεῖον τῷ λόγῳ καὶ τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ τῷ Λόγῳ καὶ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ. Ἀμυδρὰν δὲ τινα καὶ λεπτοτάτην εἰκασίαν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῆς Τριάδος λαμβάνομεν, θεωροῦντες ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς εὐρίσκονται τινα ἐν ἐκάστῳ τούτων τρία θεωρούμενα ἀχώριστα, καὶ οὐκ ἀποτεταγμένα ἀλλήλων, ἐν ὅντα κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ ὡς ὅλον τι ὄντα· διαφοραῖς δὲ τριῶν μόναις ἀλλήλων διακρινόμενα· τῶν τριῶν ἕκαστον οὐκ ἐν κατὰ τὴν ιδιότητα τὸ αὐτὸ τῶν λοιπῶν ἐκατέρῳ· ὥσπερ ὁ τῆς πηγῆς ὀφθαλμὸς οὐκ ἐστὶ πηγὴ, οὔτε ποταμός· οὔτε ἡ πηγὴ ὀφθαλμὸς ἢ ποταμός· οὐθ' ὁ ποταμὸς ὀφθαλμὸς ἢ πηγὴ. Καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς πηγῆς, καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης· οὐθ' ἡ πηγὴ ποταμός ἐστὶν ἢ λίμνη· οὐθ' ὁ ποταμὸς πηγὴ ἢ λίμνη· οὐθ' ἡ λίμνη πηγὴ ἢ ποταμός· καίτοι κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ὄντων· ὕδωρ γὰρ εἰσι. Καὶ πάλιν ὁ νοῦς οὔτε λόγος ἐστὶν ἢ πνεῦμα· οὔτε ὁ λόγος νοῦς ἢ πνεῦμα· οὔτε τὸ πνεῦμα λόγος ἢ νοῦς· καίτοι τούτων ὡς ὅλον τι εἶναι δοκούσων καὶ ἀχωρίστων ἀλλήλων, ἢ καὶ διαφέρουσι τῇ οὐσίᾳ· ὡς ἔχει τὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀκτίνων καὶ τοῦ φωτὸς, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων παραδειγμάτων.

Ἄλλὰ ταῦτα, καθάπερ εἵπομεν, οἱ ἅγιοι λαμβά-

A cum mente communionem habet, ea scilicet ratione quod mentis conceptum enuntiat, producitque in publicum, ac qualis sit interior animique sermo significat. At Dei Sermo vere ipse exsistit, ac semper est. Non enim fuit unquam, cum Deo Sermo deesset: efficaxque et omnipotens et perfectus est, idemque omnino cum eo ex quo est, illi coæternus et consubstantialis, a quo sejungi atque divelli nulla ratione potest; non partim quidem similis, partim vero a similitudine abhorrens. Perinde quoque Spiritus: noster quidem flatus est non vere existens, quem ab aere exterior trahimus, diversæque prorsus a mente nostra substantiæ est. At Spiritus Dei sanctus, vere ipse ac per se existens, et vivens et perfectus est, hand secus ac Filius, efficax, a se mobilis, creator, cujus voluntati comes potestas sit (tametsi ad primum auctorem, velut etiam Unigeniti omnia, quæ sunt Spiritus referantur, ut auctor est Gregorius Theologus. Una enim essentia, unaque potestas Patris et Filii et Spiritus sancti), qui neque cœperit, nec sit desiturus unquam ex universorum Deo ut auctore habens originem: qui a Patre et Filio excedere nequeat; nunquam enim Sermo defecit Patrem, neque Filium Spiritus, uti sanctorum doctrina est; de quibus psallit beatus David: «Verbum tuum, Domine, in æternum permanet». Et, «Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum». Et, «Emitte Spiritum tuum et creabuntur». Job quoque, «Spiritus divinus qui creavit me; flatus vero Omnipotentis qui docet me».

Nihil itaque verbo nostro (seu sermōni) ac spiritui proprium cum Dei Verbo ac Spiritu: sed obscuram quandam ac tenuissimam ex ejusmodi conjecturam in Deo, qui Trinitas est, assumimus; ac ostendimus etiam in humanis ac rebus creatis existere quædam, in quibus singulis tria inseparabilia considerentur, nec ab invicem divisa, quæ (ad essentiam quod spectat) unum existant ac totius cujusdam rationem habeant; solumque differentis quibusdam inter se discreta consistant; cum singula quæque proprietatum ratione, non hoc quod reliquum existant. Velut fontis oculus, non est fons, neque fluvius: neque fons oculus est, autve fluvius; neque fluvius oculus est aut fons. Ac rursus in fonte et rivo et lacu, neque fons rivus est, aut lacus, neque rivus fons est, aut lacus, neque lacus, fons aut rivus; tametsi unum sint secundum essentiam, quippe quæ æqua existant. Ac rursus mens, neque sermo est neque spiritus, nec sermo, mens aut spiritus est; neque spiritus, sermo aut mens: quanquam hæc velut totum quoddam esse videantur, et ab invicem inseparabilia sint, tametsi essentia distinguantur, uti se res etiam habet in sole et radiis et luce: ac similiter etiam in reliquis exemplis.

Hæc enimvero, uti dicebamus, sancti assumunt.

¹⁸ Psal. cxxviii, 89. ¹⁹ Psal. xxxii, 6. ²⁰ Psal. ciii, 30. ²¹ Job. ixxiii, 4.

ut nos quoque tantisper inde eo provehamur, ut personas in Deo ipsas proprie ac per se subsistere, proprietatibus incommunicabiles, ac inter se inseparabiles, intelligamus; utque item cum infidelium quispiam accusaverit, Cur unum Deum tria dicamus ac tria unum, possimus etiam exemplis ex humano usu petitis huic tali os occludere, ostendentes ne in rebus ipsis istud deesse, quamvis omnino deliciant ac quam longissime absint ab eo, ut tum unionem tum distinctionem, quæ est in divinis, satis exhibeant. Quomodo enim quæ serva sint atque subdita, Domino ac creaturæ Creatori, videri possint perfectionibus paria? Idcirco non omnes proprietates earum rerum, quas exempla enumerando attulimus, in Deo assumimus; sed quantum in eis est, quod necessitudinem cum eo habeat, quod sic velut simulacro ac imagine repræsentatur: sic nimirum, ut ex alio quod Pater et Filius inseparabiles sint; ex alio, quod divinæ personæ consubstantialia etque conjunctæ, habeantque inter se ordinem, ac una earum potentia sit et operatio: aliudque ex alio habeamus; intervalla vero et defluxiones ac compositiones transitusque, ac si qua reliqua nostræ indigentia sunt, iis demum rebus quæ oriuntur et intereunt projiciamus; uti etiam ait Gregorius Theologus: «Nihil est in quo mens mea gradum figere queat, dum, quod imaginor, in exemplis considero: nisi forte quis ea animi æquitate sit, ut cum unum quid ex proposita imagine acceperit, reliqua projiciat.» Nam et exemplum ubique partim dissimile est rei quam repræsentat, partim illi simile. Si enim in omnibus simile est, non jam exemplum est ejus rei, cujus summam præfert similitudinem, sed idem prorsus ac illa est. Sin vero rursus in nullo habet similitudinem, ne sic quidem exemplum ac imago futurum est. Usu enim humano, exemplum similitudinem quamdam, idque ex parte, cum eo quod imagine repræsentatur, habet. Sic tamen in nobis ac pro humano usu; in divinis autem personis, Filius, qui Patris imago dicatur, per omnia illi similis est, qui ex illo substantialiter, veraque ac per se existentia. omni procul semoto accidente, sit.

Sanctus autem Augustinus, quem et quarta terra synodus præcellentissimum Ecclesiæ magistrum appellavit; non sermonem qui ore profertur, in divini Verbi imaginem assumit, sed qui intus animo repositus est; hincque adeo Spiritum sanctum, dilectionem vocat; quæ, sive dilectio, sive amor, proprietas est naturæ utentis ratione. Omni enim menti natura competit voluntatis vis, et ut velit. Inclinatio enim ac pondus in id quod proprium est secundum naturam, omnibus rebus inest: verum in illis quæ sensu carent, illud ipsum secundum naturam, inclinatio vocatur ac pondus; cujusmodi in terra est, quod in medium propendeat; in igne vero, sursum tendat. In iis vero quæ sensu prædita sunt, ejus appetitio quod est proprium et ex natura. In iis autem quæ intelligunt ac ratione utuntur, voluntas seu dilectio; quæ post rationis judicium, vel applicatur ac diligit, quod judicio bonum probatum est, vel contrarium respuat.

(31) O. AL. 57.

Α νουσιν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετρίως ἐκ τούτων εἰς ἔνωσιν
ἐλθωμεν τοῦ ἰδιούποστατα εἶναι τὰ ἐν τῇ Τριάδι
θεῖα πρόσωπα, ταῖς ἰδιότησιν ἀποιώνητα καὶ ἀχώ-
ριστα ἀλλήλων· καὶ ἵνα ὅταν τις τῶν ἀπίστων ἡμῶν
ἐγκαλῇ, πῶς τὸν ἕνα Θεὸν τρία λέγομεν καὶ τὰ τρία
ἓν, ἔχωμεν καὶ ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν τοιοῦτον
ἐπιστομίζειν, δεικνύντας ὅτι οὐδὲ ἐν τοῖς οὖσιν ἀπεισι
τοῦτο, εἰ καὶ παντάπασιν ἀποδέουσι καὶ λείπονται
πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν ἐπὶ Θεοῦ ἔνωσιν τε καὶ διάκρι-
σιν. Πῶς γὰρ τὰ δοῦλα καὶ ὑποχέτρια τῷ Δεσπότη,
καὶ τῷ δημιουργῷ τὰ δημιουργήματα φανήσονται
ταῖς τελειότησιν ἴσα; Διὰ τοῦτο οὐ πάντα τὰ ἰδιώ-
ματα τῶν προτεθέντων λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ,
ἀλλ' ὅσον μὲν ἔστιν ἐν τούτοις οἰκειότητα πρὸς τὸ
εἰκονιζόμενον ἔχον, λαμβάνομεν· ἀπ' ἄλλου μὲν τὸ
ἀχώριστον Πατὴρ καὶ Υἱοῦ, ἀπ' ἄλλου δὲ τὸ ὁμοού-
σιον καὶ τὸ συνημμένον, καὶ τὸ τῆς πρὸς ἄλληλα
τάξεως τῶν θεῶν προσώπων, καὶ τὴν μίαν δύναμιν
καὶ ἐνέργειαν· καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου· διαστήματα δὲ
καὶ βεῦσεις καὶ συνθέσεις καὶ μεταβάσεις, καὶ
τὰλλα ὅσα τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνδεας εἰσὶ, τοῖς ἐν γενέ-
σει καὶ φθορᾷ ἀπορρίπτομεν, καθὰ φησι καὶ ὁ Θεο-
λόγος Γρηγόριος (31), «Ὅτι οὐδὲν ἔστιν ὁμοῖον τῇ
διάνοιαν ἰσότησιν ἐπὶ τῶν ὑποδείγματων θεωροῦντι
τὸ φανταζόμενον· πλην εἰ τις ἐν τῇ λαβῶν ὅπ' εὐγνω-
μοσύνης, τὰ λοιπὰ ρίψειν.» Καὶ γὰρ καὶ τὸ παρά-
δειγμα πανταχοῦ κατὰ τι μὲν ἀνόμοιον ἔστι τῷ
εἰκονιζόμενῳ, κατὰ τι δὲ ὁμοιον. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ
πάντα ὁμοιοῦται, οὐκ ἔστι παράδειγμα ἐκείνου, οὐ
ἄνω· ὁμοιοῦται, καὶ ταυτὸν ἔστι πάντῃ· εἰ δὲ πάλιν
ἐν οὐδενὶ τὴν ὁμοιότητα ἔχει, οὐδ' οὕτω παράδειγμα
καὶ εἰκὼν ἔσται. Τὸ γὰρ παράδειγμα καὶ ἡ εἰκὼν
ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁμοιωσὶν τινα κατὰ τι τοῦ εἰκο-
νιζομένου βούλεται ἔχειν. Ἐφ' ἡμῶν μάντοι οὕτως·
ἐπὶ δὲ τῶν θεῶν προσώπων ὁ Υἱὸς εἰκὼν τοῦ Πατρὸς
λεγόμενος κατὰ πάντα ὁ αὐτὸς ἔστιν αὐτῷ, ἐξ αὐτοῦ
ὢν οὐσιωδῶς καὶ ἑνωποστάτως, καὶ πόρρω παντὸς
συμδεηχότος.

Ὁ δὲ ἅγιος Ἀγούστίνος, ὃν ἡ δ' [γ'] σύνοδος καὶ
διδάσκαλον ἐξοχώτατον τῆς Ἐκκλησίας προσέειπεν,
οὐ τὸν προφορικὸν λόγον εἰς εἰκόνα τοῦ θεοῦ λόγου
λαμβάνει, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἐνδιάθετον καὶ
ἀκολουθῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγάπην καλεῖ· ἥτις
ἡ ἀγάπη ἡ ὁ ἔρωρ τῆς λογικῆς φύσεως ἰδιότης ἐστὶ.
Παντὶ γὰρ νῦν φύσει πρόσσεσι καὶ ἡ θέλῃσι καὶ τὸ
θέλειν. Ἡ γὰρ ἐπὶ τὸ οἰκεῖον κατὰ φύσιν ῥοπή πᾶσι
πρόσσεσιν· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ἀναισθήτοις αὐτὸ τοῦτο
κατὰ φύσιν καλεῖται ῥοπή, ὅλον γῆς μὲν ἐπὶ τὸ μέ-
σον, κυρτὸς δὲ ἐπὶ τὸ ἄνω· ἐν δὲ τοῖς ἔχουσιν αἰσθη-
σιν ὁρεῖς τοῦ οἰκεῖου καὶ κατὰ φύσιν· ἐν δὲ τοῖς
νοερίσι καὶ λογικοῖς θέλῃσι ἡ ἀγάπη, μετὰ τὴν τοῦ
λόγου κρίσιν ἡ στέργουσα καὶ ἀγαπῶσα τὸ χρεῖν
ἀγαθόν, ἡ τούναντίον φεύγουσα.

Ταύτην τοίνυν τὴν ἀγάπην, τὴν τῶν λογικῶν ἁ-
 ῥιότητα, φησὶν εἶναι καὶ ἐν τῷ θεῷ Νῷ. Πόθεν
 γὰρ ἄλλοθεν ἦν ἂν ἐν ἡμῖν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ τελειό-
 της, μὴ ἐκείθεν ἦκοντα ἡμῖν, ἐν ᾧ πᾶσα τελειότης
 ἀπλῶς ὑπεριδρυμένη νοεῖται; Κατὰ γὰρ τὸν θεῖον
 Διονύσιον (35), αἱ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τελειότητες
 πολλῷ πρότερόν εἰσιν ἐν τοῖς αἰτίοις. Τῶν μὲν γὰρ
 ἐν ἡμῖν κακῶν (ἐλαττωμάτων λέγω καὶ ἐλλείψεων)
 οὐδεμία χώρα τῷ θεῷ, τῶν δὲ ἐν ἡμῖν τελειότητων
 καὶ πάνυ. Αὐτίκα ὁ τῆς σοφίας ὁρίσμους ἰ γνῶσις
 θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστίν. Ἐν ἡμῖν
 μὲν τοι ἀτελῶς καὶ μεταβατικῶς ἡ σοφία θεωρεῖται
 κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἡμετέρου νοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦδε
 ἐπὶ τόδε χωρῶν μεταβατικῶς, καὶ οὐκ ἀθρόον, διὰ
 τῶν προτάσεων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα κατανατᾷ· τῷ
 δὲ θεῷ τὸ μὲν γνῶσιν εἶναι θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων
 πραγμάτων τοῦτο τῆς σοφίας ἀνατίθεμεν, πολλῷ
 μείζον καὶ ὑπεροχικώτερον καὶ τελειώτερον· τὰ δὲ
 ἐν ἡμῖν τῇ σοφίᾳ συμβαίνοντα ἀπορρίπτομεν.

Ὡς περ οὖν αὖθις ὁ θεὸς οὐσία καὶ ἐστι καὶ λέ-
 γεται· λέγεται δὲ καὶ ὁ ἀνθρώπος, καὶ ἕκαστον τῶν
 καθ' ἑαυτὸ ὀφειστώτων· καὶ ὅπερ μὲν τῆς οὐσίας
 καὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ τελειότητος ἔχεται (τοῦτο δὲ ἐστὶν
 ὁ ὅρος αὐτῆς, ὃς ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μηδε-
 νὸς ἐτέρου πρὸς σύστασιν δεόμενον) τοῦτο τοίνυν
 ἀνατίθεμεν τῷ ὄντως ὄντι θεῷ· τὸ δὲ ὑπὸ χρόνον
 εἶναι καὶ ἀλλοίωσιν καὶ φθορᾶν, ὅπερ τῆς ἐν γενέσει
 καὶ φθορᾷ ὅλης καθιεσθῆσιν ἰδέα, παντελῶς θεοῦ
 ἀφαιρούμεν· ὡσαύτως; καὶ ἐπὶ ἀγαθότητος ἔχει καὶ
 δικαιοσύνης, καὶ τῶν ἄλλων.

Εἰ δὲ τοῦτο λέγει τις οὐκ ὀρθῶς ἔχειν, λοιπὸν ἀρ-
 μόσειεν ἂν κατὰ τὸν ἑκείνου λόγον μήτε οὐσίαν,
 μήτε σοφὸν, μήτε ἀγαθὸν λέγειν εἶναι τὸν θεόν, ἵνα
 μὴ δόξωμεν ταῖς ἀνθρωπίναις τὸν θεὸν προσηγο-
 ρίαις τιμᾶν· ὅπερ ἄτοπον. Καίτοι ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς
 ἐλέγομεν, ὅτι ὁ θεὸς οὔτε φῶς ἐστὶν οὔτε σκότος
 (36), οὔτε νύξ οὔτε ἡμέρα, οὔτε τόδε ἢ τόδε· ἀλλ'
 οὐχ ὡς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐστὶ
 τοιοῦτον ὅλον ἡμεῖς κατὰ διαφόρους ἐπινοίας ἀπὸ
 διαφερόντων ὀνομάτων ὑπονοοῦμεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἅπαντα
 τὰ ὄντα ἀσυγκρίτως ὄν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοίνυν τρόπον, ἡ ἀγάπη λέγεται
 μὲν ἐπὶ θεοῦ, λέγεται δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν κατ' εἰκόνα
 ἐκείνου. Ἀλλ' ἡμῶν μὲν ἄπεισι· πολλὰκις ἐκείνο, οὐ
 ἂν ἐρασθειήμεν· πολλάκις δὲ καὶ φαῦλος ἔρως ἐν
 ἡμῖν γίνεταί, φαῦλῳ προαγόμενος λόγῳ· τῷ δὲ θεῷ
 οὐδὲν ἀγαθὸν ἄπεισιν, οὐ ἂν ἐρασθειῇ· διόπερ οὐδ'
 ἔρως ἐπ' αὐτῷ λέγεται· ἀλλ' ὡς περ αὐτὸς ἑαυτῷ
 ἐστὶ νοητὸν, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς φησὶν, «Ὁ θεὸς νοεῖ
 ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ»· ἢ ὡς ἡ νόη-
 σιν καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος αἰνιττόμενος, «Κι-
 νηθῆναι» λέγει «ἑαυτὸν τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ» καὶ ὁ

Hanc itaque dilectionem, quæ utentium ratione
 proprietates existit, in divina quoque Mente existere
 dicit. Unde enim aliunde esset in nobis bonum ac
 perfectio, nisi ad nos ex illo veniret, in quo omnis
 perfectio simpliciter eximieque intelligitur residere?
 Ut enim auctor est divinus Dionysius, quæ in ef-
 fectis perfectiones sunt, longe prius existunt in
 causis. Malorum quidem quæ sunt in nobis (defec-
 tum scilicet ac vitiorum) in Deo nullus est locus:
 perfectionum vero si quæ nobis competunt, vel
 maxime. Nimirum Sapientiæ definitio est, «Divina-
 rum humanarumque rerum cognitio.» Hæc porro in
 nobis imperfecte et cum discursu motuque ex uno in
 aliud, pro mentis nostræ facultate, conspicitur. Ab
 hoc enim ad illud procedit ac transit, nec confestim
 per præmissas ad conclusionem devenit. Deo autem,
 ad sapientiam quod attinet, unum hæc ascribimus,
 quod est divinarum humanarumque rerum cognitio,
 longe sane magis excellentiusque ac perfectius;
 quæ vero in nobis sapientiæ accidunt, hæc projici-
 mus.

Quemadmodum igitur rursus Deus et est substan-
 tia et nuncupatur; nuncupatur vero etiam homo,
 ac quidquid in rebus per se existens est. Quidquid
 vero substantiæ, ac ejus quod est per se esse, per-
 fectionis est (quæ nimirum ipsa ejus definitio est,
 res scilicet per se existens, quæ ut consistat, nullo
 præterea egeat), hoc utique ei, qui vere est, Deo
 tribuimus. Quod est vero obnoxium esse tempori et
 mutationi et corruptioni, quæ sunt propria mate-
 riæ, quæ ipsa ortus ac interitus vicissitudinem af-
 ferat, omnino a Deo removemus. Eodemque modo
 seres in bonitate et justitia ac reliquis habet.

Sin vero quis id quod dicimus improbet, ac se
 recte habere neget, plane ex ejus sententia con-
 gruatur, ut dicamus Deum neque substantiam, neque
 sapientem, neque bonum esse; ne scilicet humanis
 appellationibus videamur ipsum honorare; quod
 absurdum est. Quanquam istud verum dictu est
 (quod nempe dicebamus) Deum neque lucem neque
 tenebras esse; nec noctem nec diem, neque hoc
 illudve, nec velut id quod nusquam prorsus est,
 sed quia non ejusmodi est, quale nos per diversos
 conceptus ex diversis nominibus mente informa-
 mus ac intelligimus; sed supra omne quidquid est
 citra omnem comparisonem eminet.

Eodem itaque modo dicitur quidem in Deo di-
 lectio, dicitur vero et in nobis ad ejus imaginem.
 Verum abest plerumque a nobis id, cujus amore
 afficimur; nec raro etiam in nobis pravus amor,
 prava animi ratione parente, oritur. Deo autem
 nullum abest bonum, quodcunque amaverit; unde
 nec cupiditas, seu desiderium, de illo dicitur; sed
 sicut ipse sibi est quod intelligitur, ut ait Damasco-
 nus: «Deus ipse seipsum ex beata essentia sua in-
 telligit;» quam ipsam intellectionem innuens Gre-
 gorius Theologus, «Moveri eum ait in seipso, con-

(35) De divin. nom. c. 9. § 6.

(36) De myst. Theol. c. 1.

templatione; » divinus quoque Dionysius, « Sic enim videntes coluerimus fontem vitæ seipsum effundentem, inque seipso consistentem, unanisque quandam potentiam simplicem, a se mobilem, a se effluacem, se non deserentem; sed scientiam scientiis omnibus eminentem, semperque ipsam per seipsam sese contuentem. » Vel etiam, uti beatum Hieronymum inducit hoc ipsum dicentem, atque addentem: « Qui ex seipso et per seipsum ac in seipso velut convolvatur, semperque in seipsum eodem modo vertatur. »

Quemadmodum igitur ipse sibi res est quæ intelligatur, sic et sibi res est quæ ametur. Quandoquidem enim Joannes Evangelista Dei Filium ter Verbum appellavit²²; Verbum autem refertur ad mentem; est enim ex iis quæ relationem habent et sunt ad aliquid; Verbum namque Dei dicitur atque est. Omnes enim Dei Verbum concorditer Filium creavimus, necessarioque ad illum comparatur, tanquam Verbum ad mentem, illeque ad Filium; tanquam mens ad Verbum. Non enim nomina hæc (Mens ac Verbum) ex humano usu assumpta, etiam in Deum translata sunt, velut margarita, agnus, sol, aliaque ejusmodi (quæ ipsa vere et secundum essentiam suam apud nos exstent, ac quadam similitudine etiam prædicentur de Deo), sed substantialiter propriæque ac excellenter; ac vel si nullum in hominibus verbum exstaret aut mens, quinimo etsi in creatis ne vel unum esset intelligens ac rationis facultate præditum (seu sermonis) ex cujus similitudine Verbum nominari deberet: verbum enim naturæ intelligentis perfectio est. Quia igitur vera in Deo mens est, Verbum etiam verum est, longeque illic prius excellentiusque, modo duntaxat verum in Deo mentem verumque Verbum consisteamus; quod maxime necessarium est, atque iis quæ intelligunt, suntque prædita facultate rationis ac sermonis, natura comes, huicque præterea necessario ipsa comes dilectio ac amor est. Hoc enim utentis ratione ac sermone proprietas est.

Quemadmodum igitur Deus ipse sibi objectum ac quod intelligitur est, eaque ratione Verbum producit sibi simile, uti etiam mens nostra (exempli causa) dum intelligit aliquid, ex seipsa verbum gignit illius rei quam intelligit, puta solis, seu cujusdam alterius rei, verbumque illud (id est, definitio) ei rei quæ intelligitur, simile est, omnem illius speciem habens, excepta duntaxat materia, in qua illud intelligibile, quidpiam rerum materialium est. Cum itaque Deus ipse sibi sit intelligibile, ipse seipsum intelligit, inque hunc modum intelligit cuncta alia, eo quod ipse rerum auctor sit, earumque rationes ante omnia sæcula indivise nullaque compositione prælabat ac comprehendat. Non enim res singulas intelligendo, verbum producti eis

A θεός Διονύσιος, « Οὕτω γὰρ ἂν θεώμενοι σεφθείμεν πηγὴν ζωῆς ἑαυτὴν χεομένην καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἐστῶσαν ὁρῶντες, καὶ μίαν τινὰ φησι δύναμιν ἀπλήν αὐτοκίνητον, αὐτενέργητον, ἑαυτὴν οὐκ ἀπολείπουσαν· ἀλλὰ γινώσκιν πασῶν ὑπερέχουσιν γνώσεων, καὶ αἱ δι' ἑαυτῆς θεωμένην » ἢ καὶ, ὡς τὸν θεὸν παράγει· Ἱερόθεον (37) τὸ αὐτὴ φάσκοντα καὶ προστιθέντα, « Ἐξ ἑαυτῆς δι' ἑαυτῆς καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἀνακυκλοῦσαν, καὶ εἰς ἑαυτὴν αἰὲ ταυτῶς ἀνελετομένην. »

« Ὡς περ τοίνυν ἑαυτῷ ἐστὶ νοητὸν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶν ἐραστόν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τρισὼς τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν Λόγον εἶπεν, ὁ δὲ Λόγος πρὸς τὸν νοῦν ἀναφέρεται· τῶν γὰρ ἐν σχέσει ἐστὶ καὶ πρὸς τι· καὶ Λόγος λέγεται καὶ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· Λόγον γὰρ τοῦ Θεοῦ πάντες τὸν Υἱὸν ὁμοφρόνως πιστεύομεν, καὶ ἀνάγκαιως παραβάλλεται πρὸς ἐκεῖνον, ὡς λόγος πρὸς νοῦν, καὶ ἐκεῖνος πρὸς τὸν Υἱὸν, ὡς νοῦς πρὸς λόγον. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ Θεοῦ εἰληπταὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα, νοῦς καὶ λόγος, ὥς περ μαργαρίτης καὶ ἄμνός καὶ ἥλιος, καὶ ἄλλα τοιαῦτα (ἀλλήθως μὲν καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν οὐσίαν παρ' ἡμῖν εὐρισκόμενα· κατὰ τινὰ δὲ ὁμοιότητα κατηγοροῦμενα καὶ Θεοῦ), ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ κυρίως καὶ ὑπεροχικῶς· καὶ εἰ μὲν τις ἦν ἐν ἀνθρώποις λόγος ἢ νοῦς, μᾶλλον δὲ καὶ εἰ μὲν τις νοερὸν καὶ λογικὸν ἦν ἐν τοῖς κτίσμασιν, οὐ καθ' ὁμοιότητα ἔδει λόγον ὀνομασθῆναι· ὁ γὰρ λόγος τῆς νοερᾶς φύσεως ἐστὶ τελείτης. Ἐπεὶ τοίνυν ἀληθής ἐστιν ἐκεῖ νοῦς καὶ ἀληθής ἐστὶ λόγος· πολλῷ πρότερον καὶ ὑπεροχικώτερον ἐκεῖ, ἂν μόνον ἀληθὲς νοῦν καὶ ἀληθὲς λόγον ὁμολογῶμεν ἐπὶ Θεοῦ, ὃ τῶν ἀναγκαιστῶν ἐστὶ, καὶ τὸ κατὰ φύσιν τοῖς νοερίσι καὶ λογικοῖς ἐπόμενον· τῷ δ' ἔτι ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ἔρως ἀναγκαιῶς ἀκολουθεῖ. Τοῦτου γὰρ ἀναίρεθέντος, ἀναίρεται καὶ ἡ θέλησις καὶ τὸ θέλειν, ὃ τῆς λογικῆς ἐστὶ φύσεως ἴδιον.

sublato, tollitur et voluntas ac velle, quæ naturæ

« Ὡς περ τοίνυν ὁ Θεὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶ νοητόν· νοητὸν δὲ ὢν αὐτὸς ἑαυτῷ, ὁμοίον ἑαυτῷ Λόγον παράγει· καθὰ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς, παραδειγματικῶς εἰπεῖν, ὅταν τι νοῆ, λόγον ἀφ' ἑαυτοῦ γεννᾷ τοῦ νοουμένου ἐκείνου, ἡλίου τυγχὼν ἢ ἄλλου τινός. Καὶ ὁ λόγος ἐκεῖνος, ἥγουν ὁ ὁρισμὸς, ὁμοίος ἐστὶν ἐκεῖνῳ τῷ νοητῷ, πᾶν ἐκείνου τὸ εἶδος ἔχων ἀνευ τῆς ὕλης, εἴ τι τῶν ἐνύλων εἴη τὸ νοούμενον ἐκεῖνο. Νοητὸν δὲ ὢν αὐτὸς ἑαυτῷ, αὐτὸς ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ οὕτω τὰ πάντα νοεῖ· ἐπεὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ τῶν ὄντων αἰτία καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν προαιωνίως ἀμειβῶς καὶ ἀσυνθέτως προέχει καὶ συνείληφεν. Οὐ γὰρ δὴ τὰ καθ' ἑκάστον νοῶν, ὅμοιον ἐκείνοις λόγον προάγει· ἦν γὰρ ἂν αὐτῷ τῆς γνώσεως αἰτία τὰ πράγματα. Τοῦτο γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως τῆς ὑστερας τῶν

²² Joan. 1, 1.

(37) Cap. 4 De divin. nom., § 14.

πραγμάτων καὶ ἀτελοῦς καὶ μεριστῆς ἐστίν. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐαυτῷ ἐστὶν ἑραστόν. Αὐτὸς γὰρ τὸ ἑραστῶν ἀγαθόν, καὶ παρ' αὐτὸν ἕτερον οὐδέν. Ἐραστὸν ἔχων αὐτὸς ἐαυτῷ, αὐτὸς ἐαυτὸν ἀγαπᾷ· καὶ οὕτω ἐκ τῆς αὐτοῦ γεγονότα πάντα ἀγαπᾷ, ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἑκαστον ἰσταςθαι, καὶ τῇ προεπούσῃ ἐαυτῶν τελειόηται.

igit, ea ratione, quod res quælibet in eo consistant quæ illis conveniat.

Ἀπὸ τοῦτο καὶ ὁ μὲν Υἱὸς σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος τῶν ὄντων ὁρίσκει· μάλιστα λέγεται· τὸ δὲ Πνεῦμα, ὅπερ Ἀγάπην Αὐγουστίνος φησὶ, τελειωτικὴ δύναμις παρὰ τῶν Θεολόγων ὑμνῆται. Καὶ ὡς περὶ ὁ θεὸς Λόγος διπλὴν ἔχει τὴν σχέσιν, πρὸς τὸν οὗ ἐστὶ λόγος, καὶ ὡς πρὸς αἰτεῖται ἀφ' ἧς προήλθεν, ὡς ὁ Θεολόγος φησὶ πρὸς αὐτὸν, «Ὁ Νοῦ τοῦ μεγάλου γέννημα καὶ ὄρμημα καὶ ἐκσφράγισμα (38), » καὶ ὡς πρὸς νοητὸν ὅσον ὁρος· πρὸς τὸ ἐριστόν· ἐστὶ γὰρ ὅσον ὁρος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ὁ αὐτὸς πάλιν φησὶ περὶ αὐτοῦ Θεολόγος (39), «Ὁ τοῦ Πατρὸς ὁρος καὶ λόγος· » καὶ ὅτι· οὕτως ἔχει πρὸς τὸν, ἐξ οὗ ἐστὶ, νοῦν, ὡς ὁρος πρὸς τὸ ἐριστόμενον. » Καὶ τοῦτο γὰρ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ λόγοις φησὶν· διὸ καὶ ἐκσφράγισμα αὐτὸν εἰρκεῖν· ὅς δὲ ὁρος τοῦ Πατρὸς καὶ Λόγος οὕτε μείζων οὕτε ἐλάττω ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀλλ' ἴσος κατὰ πάντα· διὸ καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος λέγεται τοῦ Πατρὸς, καὶ «χαράκτηρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· » καὶ «σφραγὶς ἐσότητος ἐν ἐαυτῷ δεικνύς τὸν Πατέρα, » ὡς ὁ θεὸς Βασίλειος ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν εὐχαῖς ὑμνήσῃ. Καὶ γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἀρετὴ τοῦ λόγου, τούτεστι τοῦ ὁρισμοῦ, τὸ μὴτε ὑπερβάλλειν τὸ ὁριστόν, μὴτε ἐλλείπειν. Οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη διπλὴν ἔχει τὴν σχέσιν πρὸς τὸν οὗ ἐστὶν ἀγάπη· καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου προβάλλεται, καὶ ὅτι τῷ ἑραστῷ ἐξισούται, τούτεστι τῷ Θεῷ, ὁμοῦς ἐστὶν ἡ ἀγάπη. Ἐκάτερον γὰρ τῶν αἰτιατῶν θείων προσώπων, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅλον ἐξ ὅλου τοῦ Θεοῦ παρὰ τῆς πίστεως ὁμολόγηται· κατὰ διάφορον μέντοι πρόθεον· καὶ ὡς περὶ ὁ θεὸς Λόγος ἐστὶν ἄπειρος, ἐπεὶ τὸ νοητὸν ἄπειρον· οὕτω καὶ ἡ θεία ἀγάπη ἄπειρος, ἐξισουμένη τῷ ἑραστῷ. Πᾶν γὰρ κατὰ τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαπητὸν, καθόσον ἐστὶν ἀγαθόν. Ὁ δὲ θεὸς ἄπειρος ἀγαθότης· ὥστε καὶ ἡν ἀφ' ἐαυτοῦ προλεται ἀγάπην, ἄπειρος ἐστίν, εἰ μάλιστα ἐξισοῦσθαι τῇ θεῇ ἀγαθότητι καὶ τελείως αὐτὴν ἀγαπᾷ· ὡς περ εἰ μέλλοι τελείως νοεῖν ἐαυτὸν, ἀνάγκη τὸν Λόγον τῷ νοητῷ ἐξισοῦσθαι· ὅπερ ὡν καὶ ἐστίν· ἀπαράλλακτος γὰρ εἰκὼν ὁμολογεῖται τοῦ Θεοῦ.

divinæ bonitati, estque necessè eam perfecte diligere. Sicut si perfecte seipsum intelligit, necesse est ut Verbum objecto intelligibili adæquetur, quod utique etiam ita est; quippe exploratum est, nihil dissimilem aut evariantem ipsum Dei imaginem esse.

³⁸ Hebr. i, 3.

(38) Γέννημα καὶ ὄρμημα καὶ ἐκσφράγισμα. Duæ posteriores voces, quædam prioris explicatio sunt. Τὸ ὄρμημα, ἐνθούμημα exponit Varin. trahuntque grammatici vocem ὄρμω ad generationem; in Deo autem peculiarissime ὄρμη et ὄρμημα, scilicet illa cogitatio ejusque terminus, mentis illa proles,

A simile: sic enim illæ causa ei cognitionis essent ac scientiæ. Id namque nostræ naturæ est, quæ rebus posterior et imperfecta ac dividua est: sic et ipse sibi amoris objectum est. Est enim ipse supremum bonum, nec præterea quidquam est. Qui porro ipse sibi amoris objectum existat, ipse se diligit, inque hunc modum abs se creata omnia diligit, ea ratione, quod res quælibet in eo consistant quod est ex natura, eamque teneant perfectionem,

Idcirco etiam Filius Dei Sapientia ac rerum Ratio seu Verbum, proprie maxime dicitur. Spiritus vero, quem Augustinus Dilectionem vocat seu charitatem, virtus consummans ac perficiens theologorum vocibus laudatus est. Ac sicut divinus Sermo ac Verbum duplicem habet relationem, ad eum cujus Sermo ac Verbum est, ac velut ad causam auctoremque, ex quo processit, ut ad ipsum ait Theologus: «O magnæ Mentis proles fetusque ac expressio!» et quasi ad intelligibile, velut definitio ad definitum. Se enim habet quasi Dñi ac Patris definitio, ut rursus de illo ait Theologus, «Patris definitio atque ratio, » quodque «sic ad Mentem, ex qua est, sese habeat, ac se habet definitio ad definitum.» Nam hoc quoque ait in Orationibus de ipso Filio, quare et expressionem eum vocavit; qui quidem ea ratione qua Patris definitio est atque ratio Verbumque, nec major Deo ac Patre est nec minor, sed per omnia æqualis: quare etiam invariabilis Patris imago dicitur, et: «Figura substantiæ ejus, » æqualis item formæ signaculum, in seipso Patrem ostendens, » uti beatus Basilii in precibus ad eum, laudavit. Hæc namque rationis (τοῦ Λόγου) perfectio est (id est, definitionis), ut nec definitum excedat, nec quidquam minus illo habeat. Sic quoque Dei dilectio ac charitas, duplicem habet relationem ad eum, cujus dilectio ac charitas est, tum quod ab illo progreditur, tumque etiam quod amoris objecto adæquatur (Deo scilicet) cujus est dilectio ac charitas. Utraque enim ex auctore existentium divinarum personarum (Filius scilicet ac Spiritus) tota ex toto Deo esse, fide creditur, quantum diversis procedendi modo. Ac sicut divinum Verbum infinitum est, eo quod intelligibile ipsum est infinitum, sic quoque divinæ dilectio ac charitas infinita est, quæ amoris objecto adæquetur. In tantum enim res quælibet amoris objectum est, in quantum est bona. Atqui Deus infinita bonitas est.

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac charitatem, infinita est, si modo exæquanda est divinæ bonitati, estque necessè eam perfecte diligere. Sicut si perfecte seipsum intelligit, necesse est ut Verbum objecto intelligibili adæquetur, quod utique etiam ita est; quippe exploratum est, nihil dissimilem aut evariantem ipsum Dei imaginem esse.

paternæ substantiæ, expressio ἐκσφράγισμα. totum perfecte referens Patrem, quæ est illa Basilii ἐσότητος σφραγὶς. Sic magnificæ nostrorum theologorum voces, divino potius afflata illis traditæ, quam humana industria ac solertia adinventæ.

(39) Orat. 58.

Enimvero ejus Verbum illi coæternum est; Deus enim cum semper actu intelligat, ex se semper Verbum genuit gignitque; sic et quam ex se dilectionem profert ac charitatem, illi coæterna est; semper enim sibi ipse præsens est, ac semper bonum vult, nunquam vero quod malum est. Ac sicut Deo unum intelligibile est, ipse nimirum sibi ipsi; quamobrem etiam necesse est unum solumque Dei Verbum ex ipso genitum esse; ex quo etiam Unigena Dei Verbum nuncupatur; sic et unum amoris objectum, ipse sibi ipsi. Id vero cum ita se habeat, una solaque ejus necessario dilectio est seu charitas, nempe Spiritus sanctus.

Quia igitur Dei Verbum sibi ipsum æquale est et coæternum, unumque solum et perfectum (non enim velut sermo noster ac verbum, quod paulatim ex imperfectis contextum vix ipsum consistat), sic et Spiritus sanctus ipse sibi æqualis et coæternus, unusque et perfectus et solus est. Quia vero etiam tum Verbum tum divina dilectio (divina utraque hæc persona) totum est et ex toto; ac quidem altera (Verbum scilicet) nihil varians Dei imago est: altera vero (divina nimirum dilectio) divinæ bonitatis æqualis est, quanquam secundum diversum procedendi modum; utraque Deus verus est. Quid enim in divinis æquale Deo, quin et ipsum substantia sit Deusque? Hincque adeo necessario est ac colligitur, tria (tres scilicet personas) unam substantiam seu essentiam esse.

Præterea, quandoquidem nullum in Deo accidens est, gignitque Verbum, ac ex seipso producit dilectionem seu charitatem: superest ut divinum Verbum, non ejusmodi verbum sit, quod ore profertur, aut animo repositum manet, nec divinus Spiritus aereum quidpiam atque accidens confinga-

(40) *Ἡ ἐνδιόθετος*, etiam ἐνδιόθετος λόγος, verbum scilicet mentis, seu etiam cordis, ut alii vocant, etsi majorem habet cum divino Verbo affinitatem, quo menti producenti conjunctius est et affinius (eoque Calecas longe aliis Augustinum anteposit, qui in eo maluerit exemplum ponere, quam in verbo quod ore profertur) immensum distat a Dei Verbo, quod non sit substantia ejusdemque naturæ cum mente, ubi etiam ipsa seipsum intelligit, uti in substantiis separatis, quæ nec ipsum sunt suum intelligere, et in quibus ipsum ejusmodi verbum, quod formant, habet esse quoddam diminutum et intentionale, cum in Deo substantia sit ac purus actus, totum referens atque exprimens quod est Deus; quod idem est de dilectione seu amore, divino scilicet Spiritu. Porro quod ita Calecas Augustino tribuit, quasi unus ipse in verbo mentis et amore divinarum processionum exemplum posuerit, non etiam sui Græci, non omnino probatur. Certe mihi videntur etiam illi vel maxime in verbo interiori exemplum ejusmodi posuisse, etsi exterioris, et ejus quod ore profertur, meminerint, præsertim ratione Incarnationis, qua λόγος factus ἐξαγγελιστός, ut vocat Greg. orat. 3, de Filio, factus nobis manifestus ac Patrem manifestans, cum illi conjunctissimus manserit, ut cogitatio menti, quæ est ipse λόγος ἐνδιόθετος. Sic egregie Greg. orat. 45, p. 719: ὅπως μοι νόει τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς μὴ χωρισθέντα πώποτε, καὶ τοῦτου δὲ πάλιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁμοίως ἐν τῷ

Ἀλλὰ μὴν ὥσπερ ὁ λόγος αὐτοῦ συναϊδώς ἐστιν αὐτῷ· ἀλλ' γὰρ ἐνεργεῖα νοῶν ὁ θεός, ἀλλ' γὰρ γεννᾷ τὸν αὐτοῦ λόγον· οὕτως καὶ ἡν ἀφ' αὐτοῦ προΐεται ἀγάπην, συναϊδώς αὐτῷ ἐστιν· ἀλλ' γὰρ αὐτὸς αὐτῷ πάρεστι, καὶ ἀλλ' τὸ ἀγαθὸν θέλει· οὐδέποτε δὲ τὸ κακόν. Καὶ ὥσπερ τῷ θεῷ ἐν ἐστὶ νοητὸν, αὐτὸς αὐτῷ· διὸ καὶ ἀνάγκη εἶνα καὶ μόνον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον, ὅθεν καὶ Μονογενὴς ὁ τοῦ Θεοῦ λέγεται λόγος· οὕτως καὶ ἐν ἐραστῶν, αὐτός ἐστιν αὐτῷ. Τοῦτου δὲ οὕτως ἔχοντος, μία καὶ μόνη ἐστὶν αὐτοῦ ἡ ἀγάπη ἀναγκαίως, δηλονότι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐπεὶ τοίνυν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἴσος ἐστὶ καὶ συναϊδώς αὐτῷ, καὶ εἰς καὶ μόνος καὶ τέλειος· οἱ γὰρ κατὰ τὸν ἡμέτερον ὅς κατ' ὀλίγον ἐξ ἀτελοῦ συμπλεκόμενος μόλις συνίσταται· οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴσον ἐστὶ καὶ συναϊδὸν αὐτῷ, καὶ ἐν καὶ τέλειον καὶ μόνον. Καὶ ἐπεὶ ὁ τε λόγος καὶ ἡ θεία ἀγάπη, ἑκάτερον τῶν θεῶν τούτων προσώπων, ἴσον ἐστὶν ἐξ ὅλου· καὶ τὸ μὲν λόγος ὄν, ἀπαράλλακτός ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ, θεία ἀγάπη ὄν, ἐξισοῦται τῇ θεῇ ἀγαθότητι, κατὰ διάφορον μέντοι πρόδον· ἑκάτερον θεός ἐστιν ἀληθής. Τί γὰρ ἂν εἴη ἐν τοῖς θεοῖς ἴσον θεῷ, μὴ καὶ αὐτὸ ὄν οὐσία καὶ θεός; Ὅθεν ἀναγκαίως καὶ ἐστὶ καὶ συνάγεται τὰ τρία μίαν εἶναι οὐσίαν.

Ἄλλως τε, ἐπεὶ ἐν τῷ θεῷ συμβεβηκὸς οὐκ ἐστὶ γεννᾷ δὲ λόγον, καὶ προΐεται ἐξ αὐτοῦ ἀγάπην, λείπεται μήτε τὸν θεῶν λόγον εἶναι προφορικὸν ἢ ἐνδιόθετον (40), μήτε τὸ θεῶν Πνεῦμα ἀερῶδες τι καὶ συμβεβηκὸς ἀναπλάττειν· ἀλλ' οὐσίαν εἶναι, καὶ ταῦτα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,

νῷ τὴν ἐνθύμησιν· Sic tu quoque cogites, Filium a Patre nunquam separatam, nec rursus ab hoc Spiritum sanctum, eodem modo quo cogitationem in mente. Alia etiam quibus orat. 36, p. 590, vim ejus vocis urget, ut tribuitur Filio, eodem spectant; quod nempe sit ὅρος Patris: ejus definitio, quo intellecto, intelligatur et Pater: quod est videre, ut loquitur Dominus Joan. xiv, nec nisi de Verbo, quo se ipsum comprehendit, et cui affine verbum interioris mentis seipsam intelligentis, accipi potest; sic et quod Athan., orat. 2, adversus Arian. sequi ait: Nisi Filius est coæternus Patri, fuisse quandoque Patrem ἄνουν ἐ λόγον, ac perinde alii. Spiritus voce, quam ipse Dominus tradidit, convenientiorem aliam theologis ullis posse inveniri, non existimo. Ostendit ipse Augustinus, iisdem ipsis libris *De Trinit.* quanti Græcos tractatores faciat, exque illis potius doceri Trinitatis mysterium, quam ipse docere percipiat: cum tamen ea linguæ Græcæ facultas non suppeteret, qua eorum libros legere, ac satis intelligere posset: quod certe in viro tanto dolendum, ut et quod etiam nescivit Hebraice. Hinc enim factum est, ut quantavis ingenii facultate polleret, a Scripturæ sapiens vero sensu aberraverit. Quod librum August. *De Trinit.* singulariter ubique citat Calec. cum sint libri xv, jam olim sic distincti, nescio an non omnes ille habuerit, sed forsitan solius ipsum quintum, sic Græce versum, ex quo præcipue mutuatus sit, quæ hic exsequitur.

ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ μορφῇ, ὅ τι ποτὲ ἄ-
 ἴστιν εἶδος καὶ μορφή. Ἐκ γὰρ οὐσίας οὐσία
 κατὰ φύσιν προάγεται, ὅταν τὸ αὐτῆς τέλος ἐνεργῇ
 κατὰ τὴν οἰκτιαν φύσιν, καὶ τὸ αὐτὸ, ἐπείπερ ἐν αὐτῇ
 τὸ οἰκτιαν τέλος ἐκαστῷ.

illa naturaliter procedit, cum illa pro eo ac illi natura
 siquidem unus semper cuique finis proprius existit.

Ἀλλὰ μὴν ἡ ἐν ἡμῖν ἀγάπη καὶ ὁ ἔρως διπλοῦς
 ἴσθι διὰ τὴν τῶν ἐραστῶν διαφορὰν καὶ ἀκαθαρσίαν.
 Ὅθεν καὶ φαύλη ἐφ' ἡμῶν γίνεται ἀγάπη, ὅταν πα-
 ρόντα ἀγαπῶμεν τὰ φαύλα· καὶ ἀκάθαρτος ἔρως,
 ὅτε καὶ ὁ λόγος ἡμῶν φαύλος ἐξ ἀνάγκης ἐστίν. Ἐπὶ
 δὲ τῷ Θεῷ ἐν ἑστὶν ἐραστὴν, αὐτὸς αὐτῷ, καὶ ἀγι-
 ωτατον, πάντων ὄντων ἀσυγκρίτως ὑπερανψισμέ-
 νον. Καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη ἀγία ἐστὶ καὶ μία. Καὶ
 ἔστι τὰ κρυφίαν ἔχοντα τὴν ἰδίαν αὐτῶν τῆς κι-
 νήσεως ἀρχὴν τῷ τοῦ πνεύματος ὀνόματι καλουμένῳ.
 οὕτω γὰρ καὶ τοὺς ἀνέμους πνεύματα λέγομεν διὰ
 τὴν ἀσθησίαν τὴν τοῦ ὄθεν προέλασι· καὶ ἡ θεία αὕτη
 ἀγάπη τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἅγιον καλεῖται. Εἰ γὰρ
 καὶ ἡ θεία γέννησις ἐπίσης ἐστὶν ἀσθητός καὶ ἀγνω-
 στος πάσῃ γεννητῇ φύσει· ἀλλ' οὖν καθότι γέννησις
 λέγεται, συνηθεστέρε φωνῇ γνωριμωτέρα καὶ ὁσον
 οἰκτιότερα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει δοκεῖ ἡ περ ἡ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος πρόδοσις. Τῆς γὰρ προόδου ταύτης
 εἰκασίαν τινὰ καὶ οἰκτιώτητα βρῆδως ἐν τοῖς ἀνθρω-
 πίνους εὐρεῖν οὐκ ἔστιν. Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς
 αἰσθητοῖς εἰς ἐννοίαν τινὰ τῶν ἀόλων ἐρχόμεθα.

humanis invenire possumus : cum ex iis quæ in sensum cadunt, ad spiritalium notitiam aliquam
 ac cogitatum veniamus.

Θεὸς ἄρα ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· Θεὸς δὲ ἡ θεία
 Ἀγάπη, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς Πατὴρ καὶ Υἱὸς· καὶ ἡ
 τοῦτου πρόδοσις· Ἀγάπης ἐστὶ πρόδοσις. Καὶ ἔστι ἐν
 τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ φύσει δύο μόνον ἐπὶ τὰ ἐνδον
 νοῦνται πρόδοσις, μία μὲν ἡ τοῦ Λόγου πρόδοσις, καθ'
 ἣν νοεῖ τὸ νοητόν· ἄλλη δὲ ἡ τῆς ἀγάπης ἡ θελή-
 σις, καθ' ἣν ἐφέσταται τοῦ νοηθέντος ἀγαθοῦ, εἰ μὴ
 παρῆν, ἡ ἀγαπᾷ τοῦτο παρὸν· ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 τὰς δύο παρῆναι τῷ θεῷ Νῷ καθὼς δίδεσθαι· καὶ
 ἴσθι ἡ τῆς νοήσεως πρόδοσις ἡ ἐνέργεια Λόγου καὶ
 Υἱοῦ· λείπεται τὴν ἐτέραν, ἡ, οὖν τὴν ἀγάπης εἶναι
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι
 τὴν θεῖαν Ἀγάπην, ἣ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀγαπᾷ.

Filiique operatio, superest alteram (dilectionis scilicet ac charitatis) esse Spiritus sancti, esseque
 Spiritum sanctum divinam dilectionem ac charitatem, qua Deus seipsum diligit.

Τοιοῦτον τοῖνυν καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος, τὸ τοῦ
 Λόγου (41) παράδειγμα καὶ τῶν κατ' αὐτὸν
 διδασκάλων· καὶ ἐστὶ τῶν ἄλλων προσφυσίτερον καὶ
 οἰκτιώτερον. Τῶν γὰρ θεολόγων ἀπάντων νῷ καὶ
 λόγῳ φαιμένον ἀνάλογον ἔχειν πρὸς ἀλλήλους τὸν
 Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες σχεδόν,
 τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τῷ παρ' ἡμῖν προφορικῷ παρει-
 κάζουσι λόγῳ· ὁ δὲ ἐπὶ τὸν ἐνδον λόγον τὸν ἐνδι-
 θέτον λαμβάνει τὴν ὁμοιότητα. Ἐκεῖ γὰρ, καὶ τὸ
 κατ' εἰκόνα, καὶ ὁ πρῶτος λόγος καθ' ὃν λογικοὶ ἐσ-
 μὲν καὶ καλούμεθα, εἴτε μετὰ σώματος ἴσμεν, εἴτε
 καὶ μὴ. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ ἐξω βέων οὗτος λόγος τοῦ

tur : sed hæc quoque essentia seu substantia, una-
 que ipsa ac eadem cum Dei ac Patris essentia, in
 eadem specie eademque forma (quidquid tandem
 in Deo species sit ac forma) esso existimetur. Ex
 substantia enim seu essentia, substantia ac essen-
 tia comparatum est, suum finem agit : idemque,

Enimvero, quæ in nobis dilectio est seu amor du-
 plex est, ob eorum quæ amor habentur discrimen
 ac impuritatem. Unde etiam prava in nobis exi-
 stit dilectio, cum res vitæ hujus, quæ sunt pravæ,
 diligimus : atque amor impurus, quando et nostra
 ratio necessario prava est. In Deo autem amoris
 objectum unum est (ipse nimirum sibi ipsi) ac
 sanctissimum, quippe supra res omnes incom-
 parabili excessu eminens ac elatum. Divina quo-
 que dilectio ac charitas sancta est et una. Quia
 veso ea quæ occultam habent motus sui originem,
 spiritus nomine vocamus : sic enim etiam ventos
 appellamus spiritus, quod incertam nobis sit unde
 illi procedant : idcirco divina hæc dilectio ac cha-
 ritas, Spiritus Dei sanctus appellatur. Quanquam
 etiam divina generatio perinde occulta ac ignota
 genitæ omni naturæ est : verumtamen in quantum
 generatio vocatur usitatore vocabulo, notior ac
 velut familiarior humanæ naturæ videtur, quam
 Spiritus sancti processio. Hujus enim processionis
 vix ullam conjecturam ac convenientiam in rebus

Deus ergo est Dei Verbum : Deus vero divina
 dilectio ac charitas, idemque cum Patre atque Fi-
 lio Deus, ejusque processio, dilectionis ac chari-
 tatis processio est. Quodque in natura sermonis vi
 seu rationis, ac intelligendi facultate prædita, dum
 tantum interius intelliguntur processionem : una
 quidem rationis sermonisque et verbi processio,
 qua objectum in notitiam cadens intelligit : altera-
 que dilectionis seu voluntatis, qua bonum intelle-
 ctu cognitum, nisi præsens sit, concupiscit, præ-
 sens autem diligit. Cumque adeo necesse sit,
 utramque divinæ menti adesse, uti probatum est :
 sitque intellectionis processio, sermonis seu Verbi

Tale igitur etiam in sancta Trinitate Augustini
 ac sequacium doctorum exemplum ; estque reliquis
 connaturalius ac magis appositum. Nam cum
 omnes theologi Patrem dicant ac Filium sic se
 inter se quadam proportionem habere, ac se habent
 mens ac verbum ; alii quidem fere omnes Deum
 Verbum comparant cum verbo, quod apud nos ore
 profertur ; at Augustinus, in interiori verbo ac quod
 in animo residet, assumit similitudinem. Illic
 enim tum esse ad imaginem positum est, tum
 prima ratio ac sermo, qua rationales (sermonis
 scilicet et verbi ac rationis compotes) sumus pari-

ut ac vocamur, sive in corpore versamur, sive non. **A** Ενδον λόγου ἐστὶ σημαντικὸς, καὶ ὁμωνύμος ἐκείνου λέγεται. Εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ προφορικοῦ λόγου λογικοὶ καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐλεγόμεθα, ἐλείπετο πάντως μήτε λογικοὺς ἡμᾶς εἶναι μήτε κατ' εἰκόνα Θεοῦ λέγεσθαι, ὅτε μετὰ θάνατον τὴν προφορικὴν λόγον οὐδαμῶς ἔξομεν, οὐδὲ τὸ ἐναερίον τοῦτο σπασόμεθα πνεῦμα.

Verbum itaque interius citra omnem comparationem nobilius est : decet vero ut ab iis quæ nobiliora sunt ac convenientiora, divinorum similitudines ducamus. Ac quidem quæ alii afferunt, duntaxat imago sunt : quæ vero Augustinus, etiam magnam similitudinem habent : ut et infidelis inde ad intelligentiam Trinitatis provebatur : qui nec audire quæ sunt divinæ Scripturæ sustineat ; dummodo probo animo sit, pollensque ingenio, contentioni minime studeat. Admodum enim cogit, cum præterea etiam consentiat divinæ Scripturæ. Quinimo ex illa potissimum habet probationes : ac cui libuerit, ejus rei testimonia, in iis libris quos scripsit beatus Augustinus de Trinitate, inveniet.

Enimvero quandiu quis Verbum Fillum esse inficiari non poterit, is neque Patrem vere Mentem dicere recusabit : non qualis apud nos mens est, sive angelica, sed divina et infinita, ac quæ omnibus mentibus infinite emineat, cujus tamen mens humana exemplum ac imago quædam existat. Illis consequens sit, ut et dilectionem necessario ponamus in Deo. Est enim hæc utentium ratione proprietas, uti dictum est. Sed et verbi ex mente processio clarius manifestat eam processionem, Idcirco quod sine passione ac materiæ expers existat, quam carnalis hæc generatio. Similiter quoque dilectionis ex voluntate processio, manifestior imago est processionis Spiritus sancti ex Deo, quam corporalis hæc Spiritus processio. Quamobrem penes animum sumendo imaginem, convenientius divinam mentem Verbumque ac dilectionem appellabimus, quam a corpore nuncupando, Patrem et Filium et Spiritum. Quia tamen in Deo Verbum vere existens est et perfectum parique substantiæ, ei, ex quo processit, Filius nuncupatur, consueto nobis loquendi genere. Quocirca etiam antiqui pietatis magistri, ac potissimum magnus Athanasius in iis, quæ adversus Arium scripsit, eos qui dicerent esse Filium ac Spiritum Patre posteriores, in eam adigebant absurditatem, ac si Deum mentis expertem ac voluntatis assererent. Hoc enim illi absurdius ducebant, quam si absque Filio ac Spiritu dicerent. Nam hoc quoque cuivis substantiæ immateriali tribuetur. Liqueat igitur convenientius vocari Deum mentem ac voluntatem, quam Patrem ac Spiratorem. Porro summæ rem absurditatis habebant, inferri Deum mente carere ac voluntate,

ὥστε ὁ ἐνδον λόγος, τοῦ ἐκτὸς ἀσυγγράτως τιμιώτερος· ἀπὸ δὲ τῶν τιμιωτέρων καὶ οἰκειωτέρων ὀφειλομένον τὰ θεία εἰκονίζειν. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν ἄλλων, εἰκὼν μόνον· τὰ δὲ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ πολλὴν τὴν ὁμοιότητα ἔχει· ὥστε καὶ τὴν ἀπιστοῦν εἰς ἐννοίαν ἀναγκάσθαι τῆς ἁγίας Τριάδος ἐκ τούτου, τὰ ἐκ τῆς θείας Γραφῆς οὐδὲ ἀκοῦσαι καταδεχόμενον, μόνον εἰ τὴν εὐγνωμοσύνην ἔχει μεθ' ἐαυτοῦ, καὶ νοῦν ἔχων, μὴ φιλονεικεῖν προειροῦτο. Πολλὴν γὰρ τὴν ἀνάγκην ἐπάγεται μετὰ καὶ τοῦ τῇ θείᾳ Γραφῇ συμφωνεῖν. Μᾶλλον δὲ ἐκεῖθεν ἔχει τὰς ἀποδείξεις· καὶ τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας ὁ βουλόμενος εὐρήσει· σαφῶς, ἀναγνούς τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ περὶ Τριάδος βιβλίῳ τῷ μακαρίῳ Αὐγουστίνῳ συγγεγραμμένα.

Ὁδὸ μὴν ἄλλ'· ἕως ἂν μὴ δύνῃται τις ἀρνεῖσθαι λόγον εἶναι τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα παραιτεῖσθαι λέγειν ἄληθως εἶναι Νοῦν· οὐχ ὅσον τὸν παρ' ἡμῖν, ἢ τὸν ἀγγελικόν, ἀλλὰ θεῖον καὶ ἀπειρον καὶ πάντων νόων ἀπείρως ἐξηρημένον, παράδειγμα μέντοι τῷ ἀνθρωπίνῳ, καὶ τοῦτον εἰκόνα ἐκείνου. Τούτοις δὲ ἔπεται καὶ Ἀγάπην ἀναγκάτως τιθέναι ἐπὶ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ τῶν λογικῶν ἰδιότης, ὡς εἴρηται. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρόδος τοῦ λόγου ἐκ τοῦ νοῦ ἐναργέστερον ἐκφαίνει τὴν πρόδον ἐκείνην διὰ τὸ ἀπαθὲς καὶ ἄβλον ἢ αὐτὴ ἡ σαρκικὴ γέννησις. Ὁμοίως καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ἐκ τῆς θελήσεως πρόδος ἐμφανστεῖρα ἐστὶν εἰκὼν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ προόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ αὐτὴ ἡ τοῦ σωματικοῦ πνεύματος πρόδος. Ὅστε ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν εἰκόνα λαμβάνοντες, οἰκειωτέρως προσερούμεν τὸν θεῖον Νοῦν καὶ Λόγον καὶ Ἀγάπην ἢ ἀπὸ τοῦ σώματος Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ Πνεῦμα αὐτὸν ὀνομάζοντες. Ὅμως ἐπεὶ ὁ Λόγος ἐκεῖ ὄφρατός ἐστι καὶ τέλειος καὶ ἴσος τὴν οὐσίαν τῇ, ἀφ' οὗ προῆλθεν, Υἱὸς ὀνομάζεται, κατὰ τὸ τῆς αἰθρωπίνης διαλέξεως ἔθος. Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, καὶ μάλιστα ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τοῖς κατὰ Ἀρείου (42), τοῖς λέγοντας ὕστερα τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα εἰς τοῦτο ἀπῆγον τὸ ἀτοπον, ὥσπερ ἂν εἰ ἐλεγον ἄνουν καὶ ἀθελὴ τὸν Θεόν. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἀτοπώτερον τιθεμένοις ἔδωκε ἡ ἀπαῖδα καὶ ἄπνοον. Καὶ γὰρ τοῦτο καὶ ἐκάστη τῶν ἄβλων οὐσιῶν συγχωρεῖται· ὥστε δῆλον, ὡς μᾶλλον ἀρρῶσει Νοῦν καὶ θελήσειν τὸν Θεὸν λέγειν ἢ Πατέρα καὶ Πνέοντα. Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς ἀτοπιώτερον ἄνουν καὶ ἀθελὴ τὸν Θεὸν συνάγεσθαι ἀπὸ τοῦ τιθέναι τοῦ Πατρὸς ὕστερα τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα· ἐπεὶ ὁ νοῦς καὶ λόγος ἔχει

ἀναγκάως· καὶ οὐκ ἂν εἴη νοῦς λόγον οὐκ ἔχων. Καὶ ὁ θεῶν, λογικὸς ὢν, ἀγάπην πάντως ἔχει ἢ ἔρωτα. Τὰ γὰρ ἄλογα λόγον οὐκ ἔχοντα, οὐκ ἂν ὁρθῶς λέγοντο τοῦτο θεῖν ἐν ὑπὲρ ἂν ἡμῶσιν. Φυσικῇ γὰρ δυνάμει πρὸς τοῦτο κινούνται. Καὶ πάλιν θεῶν, οὐκ ἂν εἴη ἀγάπην οὐκ ἔχων ἐξ ἑαυτοῦ προτοῦσαν.

Ἡ γὰρ ἀγάπη ἀπὸ θελήσεως πρόεισι.

Ac rursus qui volens est, is nunquam fiat, quin dilectionem ab ipso procedentem habeat. Dilectio enim a voluntate procedit.

Ἐχει μέντοι ὁ Θεὸς Λόγον καὶ Πνεῦμα, ὡς ἑαυτὸν ἔχων. Εἰ γὰρ, διὰ τὸ ἔχειν, σύνθεσιν τις ὑπονοήσει. Ἀλλὰ λέγεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει Πατέρα· ὡσαύτως δὲ καὶ Προβολέα τὸ Πνεῦμα. Οὐ μάλλον οὖν ἔστι ὁ Πατὴρ ἔχων ἢ ἐχόμενος κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ ἔχειν. Καίτοι καὶ τοῦτο παρὰ τῆς Ἑκκλησίας ὁμολογεῖται, τὸ τῆς θείας ὑποστάσεις εἰς ἀλλήλας περιχωρεῖν· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο σύγχυσις ἐφεσται. Οὐ γὰρ ὥστε συναλοφασθαι, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶν (43), «ἀλλ' ὥστε ἔχεισθαι.» Ἡ καὶ ὡς ἔχει τὸ τοῦ Νύσσης (44), ὃ καὶ πρότερον ἐλέγουμεν, ὅτι «κατ' ἄλλην καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν ἐκάτερος ἐν τῷ ἐτέρῳ εἶναι· λέγεται· ὁ μὲν Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς τὸ ἐπὶ τῆς εἰκόνης κάλλος ἐν τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ· ὁ δὲ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ τὸ πρωτότυπον κάλλος.»

decor in principe forma ac exemplari : Paterque sua imagine.)

Εἰ δὲ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ἀγάπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπὸ θελήσεως (45) τῷ Αὐγουστίνῳ εἴρηται· ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων βούλησιν καὶ θέλησιν τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς εἶπον, ἃ καὶ πρότερον ἐξεθέμεθα. Οἶον ὁ μὲν Δαμασκηνὸς (46), «Οὐκ ἔστι τῷ Πατρὶ Λόγος, σοφία, δύναμις, θέλησις, εἰ μὴ ὁ Υἱός· ὁ δὲ Θεὸς Κύριλλος ἐν τοῖς Θησαυροῖς (47). «Ὁ Υἱὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ νοῦς τοῦ Πατρὸς· βούλησις· ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος (48), «Ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ οὔτε ἤρξατο οὔτε παύεται· οὔτε ἄρα ἤρξατο ἢ εἰκὼν, οὔτε ἐπαύσατο· ἡ δὲ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται.» Εἰ ταῦτα λέγοιεν, οὐ δεῖ δορυθεῖσθαι. Ἀγίων γὰρ εἰσιν ἀποράσεις, καὶ ἐστὶ λογικῶν ἀνθρώπων καὶ εὐσεβῶν βουλομένων τὸ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρημένα πάντα ἀσπάζεσθαι, καὶ μὴ καθάπερ ὦνια, τὸ μὲν ἀπορρίπτειν, τὸ δὲ ἐκκρίνειν· ἀλλὰ πάντα δεχόμε-

A inde scilicet quod Filius ac Spiritus posterius Patre existere ponebantur; quod nimirum mens necessario verbum habeat ac sermonem : nec mens ulla sit quæ illo careat. Qui item voluntate præditus est, cum ratione utatur atque sermone, omnino dilectionem habet seu amorem : bruta enim ac muta animalia, cum sermonem ac verbum seu rationem non ha-

B Caeterum habet Deus Verbum ac Spiritum, ut qui habeat seipsum. Alioqui enim, eo quod habeat, alicui in mentem veniet esse illum compositum. Quin hoc quoque dicitur, habere Filium Patrem : ac similiter habere Spiritum, quo auctore produci-
tur. Igitur quod attinet ad vim vocis huius *habere*, non magis erit Pater habens, quam qui habeatur. Quin hoc quoque Ecclesiæ in confesso est, divinas personas quasi circuitu quodam inter se recurrere, sibique immeare : non tamen sequetur inde confusio : « Non enim, inquit Gregorius Theologus, ut quasi coalescant ac misceantur, sed t cohaereant.» Sive etiam, ut locutus est Gregorius Nyssenus, cuius et superius allata auctoritas est : « Secundum aliam atque aliam rationem, alter in altero esse dicitur ; Filius scilicet In Patre, velut imaginis in Filio, velut exemplaris decor ac species in

Quod si hic Augustinus Spiritum sanctum ut est dilectio a Patre dixit ex voluntate ; reliqui vero sancti Filium Patris voluntatem ac consilium dixerunt, quæ et superius exposuimus, veluti nimirum Damascenus : « Non est Patri Verbum, sapientia, virtus, voluntas alia quam Filius : » divinus vero Cyrillus in *Thesauris* : « Filius viva est et substantialis Patris voluntas ; » magnus item Athanasius : « Divina substantia neque cœpit, neque desinit. Neque ergo cœpit divina imago, autē desinit : » voluntas autem et cœpit et desinit : » hæc illi quod dicant, hand turbari oportet, quod sanctorum sententiæ sint ; sitque hominum ratione utentium, ac qui pie sentire velint, ut quæ dicta sint a sanctis, omnia amplectantur ; nec sicut in eis quæ veniunt, alia quidem rejiciant, alia vero seligant ; sed

qua distinctione conciliandæ hic allatæ Patrum auctoritates, exsufflaudique Anomœi, qui ea quæ natura agimus, complacente voluntate nos agere, nec posse non agere, non intellexerunt. Quæ voluntatis summa perfectio est, etsi non libertas, aut ea voluntas quæ incipiat desinatque, juxta quod Athanasius tradit, sive Maximus, ut scilicet hoc vel illud ut terminum in rebus connotat. Cautē etiam notanda personarum nomina propria et appropriata, ut vocant ; quorum illa non evariant, serus vero ista ; suntque ipsa reipsa absoluta, sed ut tali modo in hac illave persona considerantur, quo non in alia.

(46) Lib. i *De fid.* c. 15.

(47) *Thes.* l. xxi, p. 212.

(48) Dialog. i cum Anom., qui et Maximo ascribitur.

(45) Orat. 32.

(46) Adversus Eunomium.

(45) Παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπὸ θελήσεως. Nemo Augustinus et Latini passim duplicem distinguunt processionem, ex duplici modo operationis, qui in Deo a nobis intelligitur, qui est intelligere et velle, quæ sunt quidem ipsa unum in Deo ac simplicissimum, intelliguntur tamen virtualiter distincta et eminenter, ita ut in persona secunda, alterum sit generatio, alterum productio : alterius terminus λόγος, Verbum et Filius ; alterius amor, dilectio ac Spiritus sanctus. De voluntate in generatione Filii, erat Eunomianorum objectio, quam solvit Gregorius, orat. 35, dicentium Patrem voluntate genuisse vel invitum : sic nimirum de processione Verbi a Deo, ac de creatorum, philosophantes ; non distinguentes de voluntate ut natura et ut libera ; deque illa concomitante et antecedente ;

cuncta recipientes ac custodientes velut Spiritus A
voces, sic operæ pretium exponere satagant, ut
et communissimis de Deo conceptionibus et princi-
pilis fidei, nec non sanctorum multitudini consen-
tiant: sic tamen, dum eorum nobis sanctimonia
nulla suspicione laboret. Quod illis servemus ne-
cesse est; non sic nostro, sanctorum sententias
verbaque, usurpemus consilio, ut alios aliis com-
mittere videamur, ac velut qui se mutuo evertant,
inducere. Non enim æquum est, ut sibi invicem
adversari existimantur. Id enim nec iis hominibus
satis congruat, quibus tantisper rationis lux afful-
geat; tantum abest ut sanctis, qui motore Spiritu
cuncta exposuerunt: quo scilicet homines, illis
tanquam pietatis magistris animum adhibentes, ac
per eos veritatem nanciscentes, in hunc modum in
Christo necerentur.

De his igitur quæ sanctis dicta sunt, ita sentien-
dum, talique in omnibus utendum regula est. Sin-
minus, præstat, ut dicamus nos non intelligere
eorum quæ dicuntur sententiæ vim, quam conve-
nientes exque ratione de Deo sententias evertamus,
uti ait magnus Basilii. Hic autem possumus dice-
re, sanctos, secundum diversos respectus idem alia
atque alia ratione declarare. Nam Filius quidem ex
Patre est, tanquam verbum ex mente. Secundum
hanc considerationem etiam voluntatem ex volun-
tate dixerunt, quemadmodum ait Gregorius Theo-
logus: «Patri generatio, gignendi voluntas est, ac
voluntas ex voluntate.» Secundum quem utique
modum, Filium sapientiam ex sapientia dixerunt,
ac virtutem ex virtute. Cæterum Spiritus sanctus ex
Patre est, velut dilectio a voluntate: idcirco etiam
distincta processio est. Creatura vero, tanquam ab
una voluntate, a Patre est et Filio et Spiritu san-
cto, Una enim est trium personarum, quod atti-
net ad creaturas, voluntas.

Id vero est, quod et beatus Maximus ait, in
disputatione cum Anomæo. Nam cum ille dixisset,
«Si Deus aliis gignit, atque aliis condit, composi-
tus est;» respondet, «Non dico aliis gignere, atque
aliis condere, sed, alter gignere, aliter condere.»
Cæterum divinus Spiritus, qui sit a Patre dilectio
et charitas, peculiari quodam modo dicitur. Est
enim dilectio ac charitas nomen relationem habens;
unde et persona est. Non enim sicut bonitas, aut
vis tenens omnia ac conservans, aut providentia
quæ relationem habent ad creaturam, nec sunt in
ipso Deo; sed sic est dilectio ac charitas, quod re-
late procedit. Ac sicut verbum ex mente relate di-
citur; quamquam verbum seu sermo de toto Deo
communiter et absolute dicatur: etiam dilectio ac
charitas dicitur. «Deus enim, inquit, charitas
est»²⁴. » Proprie tamen ac relate, alterum de Patre
dicitur, nempe mens; alterum de Filio, scilicet Ver-

νους καὶ φυλάττοντας ὡς τοῦ Πνεύματος φωνάς,
οὕτω προσήκον ἐπιχειρεῖν ἐξηγεῖσθαι, ὥστε καὶ ταῖς
περὶ Θεοῦ κοινοτάταις ἐννοαῖς καὶ ταῖς τῆς πίστεως
ἀρχαῖς, καὶ τῷ πλῆθει τῶν ἁγίων συμφωνεῖν· μόνον
εἰ περὶ τῆς ἐκείνων ἀγιοσύνης ἀμφιβολίαν οὐδεμίαν
ἔχομεν. Ὅπερ ἀναγκαῖον ἐκείνοις τηρεῖσθαι, καὶ μὴ
διὰ τὴν αὐτῶν βούλησιν οὕτω τὰ τῶν ἁγίων ἐκλαμ-
βάνοντας, ὡς ποιεῖν ἐκείνοις ἀλλήλοις πολεμεῖν
δοκεῖν, καὶ ὅφ' αὐτῶν ἀνατρέπεσθαι. Οὐ γὰρ ἂν
εἰκότως νομίζοντο αὐτοῖς καὶ ἀλλήλοις ἐναντιοῦ-
σθαι· τοῦτο γὰρ οὐδὲ τοῖς ὁπωσοῦν λογικοῖς τῶν ἀν-
θρώπων ἀρμόζει, μήτοι γε δὴ τοῖς ἁγίοις, οἱ πάντα
ἐξέθεντο ὑπὸ τοῦ ἁγίου κινούμενοι Πνεύματος· ὥστε
τούτοις ὡς διδασκάλους εὐσεβείας τοὺς ἀνθρώπους
προσέχοντας, καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀληθείας ἐπιτυγχά-
νοντας, οὕτω συνημμένους ἐν τῷ Χριστῷ γίνεσθαι.

Περὶ μὲν οὖν τῶν τοῖς ἁγίοις εἰρημένων οὕτω
χρῆ γνώμης ἔχειν, καὶ τοιοῦτῃ χρῆσθαι ἐπὶ πάντων
κανόνι. Εἰ δὲ μὴ, ἄμεινον λέγειν τὴν τῶν λεγομένων
μὴ συνίεναι διάνοιαν ἢ ἀνατρέπειν τὰς ἀξιολόγους
περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος.
Ἐνταῦθα δὲ ἔστι λέγειν, ὡς τὸ αὐτὸ κατὰ διαφόρους
ἀποβλέψεις ἄλλως καὶ ἄλλως οἱ ἅγιοι ἀποδιδόσιν· ὁ
μὲν γὰρ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, ὡς Λόγος ἐκ
Νοῦ. Κατὰ τοῦτο καὶ θέλησιν ἐκ θελήσεως εἶπον,
ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει, «Τῷ Πατρὶ γέννησις
ἐστὶν ἡ τοῦ γεννῆν θέλησις, καὶ βούλησις ἐκ βουλή-
σεως· καθ' ὃν δὴ τρόπον εἶπον σοφίαν ἐκ σοφίας τὸν
Υἱόν, καὶ δύναμιν ἐκ δυνάμεως. Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα
ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, ὡς ἀπὸ θελήσεως ἢ ἀγάπης.
Διὰ τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ πρόσδος διάφορος. Ἡ ἐκ
κτίσεως, ὡς ἀπὸ μιᾶς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· μία γὰρ τῶν τριῶν
ἐπὶ τῶν κτισμάτων ἡ θέλησις.

Τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅπερ καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος ἐν τῇ
πρὸς Ἀνόμοιον διαλέξει φησὶν (49). Ἐκείνου γὰρ
εἰπόντος, «Εἰ ἄλλοις ὁ Θεὸς γεννᾷ, καὶ ἄλλοις
κτίζει, σύνθετός ἐστιν·» ἀποκρίνεται, «Οὐ λέγω
ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει· ἀλλὰ, ἄλλως
γεννᾷ, καὶ ἄλλως κτίζει.» Τὸ μέντοι θεῖον Πνεῦμα,
ὡς Ἀγάπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ὅν, ἰδιαίτερόν τινα
λέγεται τρόπον. Ἀναφορικὸν γὰρ ἐστὶν ἡ Ἀγάπη·
διὸ καὶ πρόσωπόν ἐστιν. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἡ ἀγαθότης,
ἢ ἡ παντοκρατορία, ἢ ἡ πρόνοια, & πρὸς τὴν κτίσιν
τὴν ἀναφορὴν ἔχουσι, καὶ οὐκ ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὕτως
ἐστὶν Ἀγάπη τὸ ἐκπορευόμενον ἀναφορικῶς· καὶ
ὥσπερ ὁ λόγος ἐκ νοῦ ἀναφορικῶς λέγεται, καίτοι
τοῦ ὅλου Θεοῦ κοινῶς καὶ ἀποκλειστικῶς λόγου
λεγομένου καὶ νοῦ· καὶ Ἀγάπη δὲ λέγεται. «Ὁ
γὰρ Θεός,» φησὶν, «Ἀγάπη ἐστίν.» Ἀλλ' ὅμως
ἰδίως καὶ ἀναφορικῶς τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς κτίζεται,
τὸ Νοῦς, τὸ δὲ Λόγος ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ· ἢ δὲ Ἀγάπη

²⁴ 1 Joan. iv, 3.

(49) Dial. 1 qui et Athanasio tribuitur.

ἐκ τοῦ Πνεύματος. Κατὰ τοῦτο καὶ νοῦς τὸ Πνεῦμα λέγοιτ' ἂν ὡς Θεός· ὡς ἔχει τὸ ἀδόμενον ἐκεῖνο.

Σὺ ζωὴ, ἔρως, γῶς, νοῦς.

Ὡσαύτως καὶ ὁ Υἱός. Ἀλλ' οὐ λέγεται οὕτως ἀναφορικῶς κατὰ τὰ πρὸς τι, ὥστε καὶ Λόγον ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος προτείνει. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἦν, οὐδὲν ἐκώλυεν εἰς πολλὰ πρόσωπα τὴν εἰς Θεὸν προχωρεῖν, ὅπερ τῷ τῆς Τριάδος λόγῳ ἐναντιοῦται. Καὶ πᾶν ὃ τὸν τῆς Τριάδος ἢ τὸν τῆς Μονάδος διασείει λόγον, ἀπορρίπτειν.

Ὡσαύτως ὁ Θεὸς καὶ Σοφία λέγεται ἀπολελυμένος· καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνάγκη κοινὸν εἶναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ δὴ καὶ Πνεύματι. Ἡ γὰρ διὰ τοῦ Λόγου ἐκλήπουσα σοφία, ἣτις αὐτὸς ὁ Λόγος ἐστίν, ἡ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν οὐσία. Ἡ δ' οὐσία τοῦ Πατρὸς αὐτῷ καὶ τῷ Υἱῷ ἐστὶ κοινή. Ἀλλ' ὅμως ἰδιαίτερον τινα τρόπον ἀποδίδεται τῷ Υἱῷ ἡ σοφία· καὶ μία οὐσα τῷ ἀριθμῷ σοφία, ὡς εἴρηται, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅμως οὐκ ἐστὶν ἡ γεννωμένη σοφία ἡ αὐτῇ τῇ γεννώσῃ, δηλαδὴ κατὰ τὸ γεννᾶσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ πρότερον εἴρηται.

Ὅτι δὲ ἐπομεν τὸ τοῦ Αὐγουστίνου παράδειγμα ἐκ τῆς Γραφῆς ἔχειν τὰς ἀποδείξεις, ἀληθές ἐστι· πολλῶ γὰρ αὐτοῦ πρότερον ἡ θεία Γραφή τοῦτό φησιν, ἐν οἷς ὁ Θεολόγος Ἰωάννης διδάσκει. Οὗτο· γὰρ εἰπὼν, «Ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστὶ,» δοκεῖ μὲν οὕτω, ἀπλῶς ἀδιαικρίτως τὸν Θεὸν εἰρηκέναι, ὅπερ ἂν εἴεγεν, ἀληθῶς ἂν εἶπε, σύμφωνον γὰρ τοῦτο τῇ κοινῇ περὶ Θεοῦ δόξῃ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ἀγάπη καὶ σοφία καὶ πᾶν ἀγαθόν· ὅμως βουλόμενος καθαρώτερον τὴν ἐαυτοῦ γνώμην ἐκφῆναι, ἐν Θεῷ ἀποδιορίστω· εἶπεν Ἀγάπην, τοῦτον καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι προστεθῆσιν. Εἰπὼν γάρ, «Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν,» ἐπάγει, «Καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται·» ἐκ τούτων ἐδήλωσεν ἐαυτὸν αὐτὴν εἰρηκέναι Ἀγάπην τὸν Θεόν, ἣν ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶπε. Θεὸς οὖν ἐκ Θεοῦ ἐστὶν ἡ Ἀγάπη. Εἶπε γάρ, «Ὅτι ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστὶ,» καὶ, «Ὅτι ἡ Ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ·» καὶ, «Ὅτι ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.» Πῶς δὲ γεννᾶται ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, μετὰ μικρὸν εἶρεῖ. Ἀλλὰ τὸ, «Θεὸς ἐκ Θεοῦ,» τὸ εἶναι ἐκ τινος δηλοῖ. Τοῦτο δὲ τῷ Πατρὶ οὐχ ἀρμόζει· ἀνάτιος γὰρ ἐστὶ· τούτέστιν ἀπ' οὐθενός. Λέγεται ἢ τῷ Υἱῷ ἢ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσθήσιν· Ἀλλὰ μὴν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τοῦτο προστεθῆσιν· ὁ ἅγιος δέ. Ἐφεξῆς γὰρ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ἀναμνήσας, οὐ καθ' ἣν ἡμεῖς αὐτὸν, ὁλλὰ καθ' ἣν ἡγάπησεν ἡμᾶς, «Ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ,» φησιν, «ἰλασμὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.» Ἐντεῦθεν ἐδίδαξε πῶς καὶ ἡμεῖς ἀλλήλους ἀγαπῶμεν· ἀλλήλους δὲ ἀγαπῶντες, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει· καὶ ἀντιστρόφως, τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες, ἀλλήλους ἀγαπῶμεν, καὶ οὕτως ἐν τῷ Θεῷ μένομεν. Ἐννοοῦντες γὰρ ὁπόσον ὁ Θεὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς, ἐπιστρέφομεθα

bum; alterum de Spiritu, nimirum charitas et dilectio. Per hunc modum etiam Spiritus mens dicatur, ea ratione qua est Deus: velut est istud moduli.

Tu Vita, Amor, Lux, Mens.

Similiter, etiam Filius. Non tamen sic relate dicitur, ut ea quæ sunt ad aliquid; ita nimirum ut et Verbum ex Filio procedat, vel ex Spiritu. Nisi enim sic se res haberet, vetaret nihil quin unus Deus in plures personas procederet, quod Trinitatis rationi adversatur. Quicquid vero vel Trinitatis, vel Unitatis rationem convellit, procul amandandum est.

Similiter Deus Sapientia absolute dicitur; ac necesse est istud nomen commune esse Patri et Filio, nec non etiam Spiritui. Quæ enim per Verbum sapientia elucet, quæ est ipsum Verbum, Patris substantia est. Patris autem substantia, seu essentia, ipsi Filioque communis est. Peculiaris tamen Sapientia tribuitur Filio; cumque una numero sit, uti dictum est, Patris Filiique sapientia, non tamen genita sapientia eadem est atque gignens, quod nemo ad hoc attinet quod est genitam esse. Hoc vero etiam ante dictum est.

Quod vero diximus Augustini exemplum, suas ex Scriptura probationes habere, verum est. Longe enim ante Augustinum divina Scriptura hoc dixit in Catholica Joannis Theologi. Hic enim dicens: «Deus charitas est²⁵,» videtur quidem sic simpliciter et absque distinctione Deum dixisse, ac si diceret, vere eum dixisse. Consonat enim hoc communi de Dei existimationi. Ipse enim et charitas et sapientia et omne bonum existit. Volens tamen clarius mentem suam aperire, quem Deum indistincte dixerat charitatem, eum etiam ex Deo esse adjungit. Dicto enim: «Charissimi, diligamus invicem, quia charitas ex Deo est,» adjecit: «Et omnis qui diligit ex Deo natus est²⁶.» Quibus ostendit, eam se charitatem Deum dixisse, quam ex Deo dixerat. Est igitur charitas, Deus ex Deo. At enim: «Quod Deus est charitas,» et: «Quod charitas ex Deo est,» ac denique «Quod qui diligit, ex Deo natus est.» Quoniam vero modo, is qui diligit ex Deo nascatur paulo post dicit. Verum illud, «Deus ex Deo» esse ex aliquo significat. Id vero Patri minime congruit, quippe cum immunis a causa sit; hoc est, a nullo esse habeat. Superest igitur ut vel Filio vel Spiritui sancto conveniat. Atqui Spiritui sancto id ascribit. Ac liquet. Sequentibus enim facta mentione Dei dilectionis, non quæ nos eum diligamus, sed qua ipse dilexit nos: «Misit Filium suum, inquit, propitiationem pro peccatis nostris.²⁷» Hinc docuit et modum, quo nos invicem diligamus: ac quod sic diligamus Deum in nobis manere; vicissimque Deum diligentes, invicem diligere atque in eo manere. Cogitantes enim quantum nos Deus dilexerit convertimur ut eum vicissim, alique alios diligamus. Non enim fieri potest, ut qui Deum diligit,

²⁵ I Joan. iv, 8. ²⁶ ibid. 7. ²⁷ ibid. 10.

non etiam proximo amicitia jungatur. Idcirco dicebat : **A** Qui diligit, ex Deo natus³⁸ est ; » nempe ex charitate quam dixit esse Deum ex Deo. Unde et ait : « Nos autem diligamus, quia ipse prior dilexit nos³⁹. »

Docuit igitur ex iis quæ dicta sunt, Dei dilectionem hoc præstare, ut nos Deum atque invicem diligamus, atque in eum modum in Deo maneamus, et Deus in nobis. Id vero clarius in sequentibus exponit. Cum enim dixisset, Deum charitatem esse, subjungit : « In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis⁴⁰. » Igitur Spiritus sanctus, ex quo dedit nobis, facit ut in Deo maneamus, et ipse in nobis. Quamobrem quod prius dixit charitatis opus (nempe ut in Deo maneamus, ac vicissim Deus in nobis), hoc nunc sancti Spiritus dixit. Ergo Spiritus sanctus est charitas, quam Deum esse et ex Deo dixerat. Ipse igitur Spiritus sanctus significatur, ubi legimus, « Deus charitas est. »

Deus igitur Spiritus sanctus ex Deo procedens, cum homini datus fuerit (dari enim eum et mitti nemo eat inficias, dicente Domino : « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam⁴¹ ; » et, « Quem mittet Pater in nomine meo⁴² ; » cum, inquam, Spiritus homini datus fuerit, ut novit ipse qui mittit, et ipse qui mittitur, Spiritus sanctus, « Qui ubi vult spirat⁴³, » in Dei ac proximi dilectionem hominem accendit ; tuncque vere ex Deo nascitur, spiritali scilicet regeneratione, qui neminem oderit, nec cogitet malum⁴⁴. Atque id quod ab Spiritu datur, charitas est : « Charitas, enim, inquit Apostolus, effusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis⁴⁵. » Idcirco etiam, ut ait Augustinus, « Spiritus sanctus, Dei donum appellatur (cum sit Deus) et charisma, » quod etiam ait magnus Basilus. Gratiam enim perficientem et adoptionis charisma vocat, ac future arribonem hereditatis. Cyrillus quoque, Filii donum vocavit : « Quod utique donum, inquit idem Augustinus, quidnam aliud proprie intelligatur, quam dilectio ad Deum adducens, ac extra quam, quodvis aliud donum ac charisma dixeris, ad Deum non adducit. »

Quod vero Spiritus sanctus Charitas et donum munusque appelletur, multas ex Scriptura affert auctoritates, ac tandem sic ad verbum addit : « Valde longum omnes recensere. Præterea vero, quidnam etiam iis possit sufficere, quibus ea quæ diximus non sufficiant ? » Illud enimvero hi docendi sunt, ut siquidem Dei donum jam dictum Spiritum sanctum intelligunt, cum audient « Spiritus sancti

πρὸς τὸ ἀνταγαπῆν αὐτόν · καὶ οὕτως ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν μὴ καὶ τὸν πλησίον φιλεῖν. Διὸ καὶ ἔλεγεν, « Ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. » τῆς Ἀγάπης δηλονότι, ἣν ἐκ Θεοῦ Θεὸν ἔφη. Καὶ φησὶν, « Ἡμεῖς δὲ ἀγαπῶμεν, ὅτι σὺ τὸς πρότερον ἠγάπησεν ἡμᾶς. »

Ἐδίδαξεν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποιεῖ ἡμᾶς αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους ἀγαπᾶν. καὶ οὕτως ἐν τῷ Θεῷ μένειν καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν. Τοῦτο δὲ καὶ κατιῶν καθαρώτερον σαφηνίζει. Εἰρηκῶς γὰρ τὸν Θεὸν Ἀγάπην, ἐπάγει, « Ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. » Τὸ Πνεῦμα τοίνυν τὸ ἅγιον, ἐξ οὗ δέδωκεν ἡμῖν, ποιεῖ ἡμᾶς ἐν τῷ Θεῷ μένειν, καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν. **B** Ὡστε δὲ πρότερον τῆς Ἀγάπης ἔργον ἐφησεν εἶναι, (λέγω τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν ἐν ἀλλήλοις μονήν), τοῦτο νῦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶπεν. Τὸ Πνεῦμα ἄρα τὸ ἅγιον ἐστὶν ἡ Ἀγάπη, ἣν Θεὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐφύρκεν, καὶ ἐξ ἧς γεννᾶσθαι τοὺς ἀγαπῶντας εἶπεν. Αὐτὸ οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλοῦται, ἐνθα ἀναγινώσκουμεν, « Ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστίν. »

Ὁ Θεὸς τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴν δοθῇ τῷ ἀνθρώπῳ (ὅτι γὰρ διδοται καὶ ἀποστέλλεται, οὐδεὶς ἀντρεῖ, τοῦ Κυρίου λέγοντος, « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω » καὶ, « Ὅν πέμψῃ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου. » τοῦτο οὖν ἐπειδὴν τῷ ἀνθρώπῳ δοθῇ, ὡς αὐτὸς ὁ ἀποστέλλων οἶδε, καὶ αὐτὸ τὸ ἀποστελλόμενον ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅπου θέλει πνεῖ, ἀνάπτει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ τοῦ πλησίον · καὶ τότε ἀληθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννᾶται, τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν δηλονότι, οὐδένα μισῶν, οὐδὲ λογιζόμενος τὸ κακόν. Καὶ αὐτὸ διδόμενον παρὰ τοῦ Πνεύματος ἀγάπῃ ἐστίν. « Ἡ γὰρ ἀγάπη, » φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « ἐκκλύεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, διὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. » Διὸ, καθὼς φησιν Αὐγουστίνος, « Καὶ δῶρον τοῦ Θεοῦ ὁρθότατα καλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Θεὸς ὃν καὶ χάρισμα. » ὁ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος φησὶ, « χάριν γὰρ τελειοποιεῖ καὶ χάρισμα υἱοθεσίας αὐτὸ φησὶ καὶ ἀβραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας. Καὶ τοῦ Υἱοῦ δὲ δωρεάν ὁ Θεὸς Κύριλλος εἶπεν. » **D** « Ὁ δὲ δῶρον, » ὁ αὐτὸς Αὐγουστίνος φησὶ, « τί ποθ' ἕτερον κυρίως νοητέον εἰ μὴ τὴν Ἀγάπην τὴν πρὸς Θεὸν προσάγουσαν, καὶ ἧς χωρὶς πάντες οὗτοι Θεοῦ χάρισμα οὐ προσάγει πρὸς τὸν Θεόν ; »

Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ἀγάπη καὶ δῶρον καὶ δωρεὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καλεῖται, πολλὰς τιθῃσι παρὰ τῆς Γραφῆς μαρτυρίας, καὶ τέλος ῥητῶς οὕτως ἐπάγει : « Σφόδρα μακρὸν ἀναλέγεσθαι πάσαις. Καὶ ἄλλως δὲ τί ποτ' ἂν ἀποχρήσαις τοῖς ἅπερ ἐφημεν μὴ ἀποχρῶντας ; » Τοῦτο γὰρ μὴν χρῆ τούτους διδάσκει, ὡς ὅποτε δῶρον Θεοῦ ἦεν συνορώσιν εἰρηθεῖαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴν ἀκούσας δῶρον τοῦ ἁγίου

³⁸ I Joan. iv, 7. ³⁹ ibid. 19. ⁴⁰ ibid. 13. ⁴¹ Joan. xv, 26. ⁴² Joan. xiv, 26. ⁴³ Joan. iii, 5. ⁴⁴ I Cor. xiii, 5. ⁴⁵ Rom. v, 5.

Πνεύματος, ἐκεῖ οὐ τὸ γένος ἐπιγινώσκειν τῆς διαλέξεως, ὅπερ εἴρηται, « Ἐν τῇ ἀπεκδόσει τοῦ σώματος τῆς σαρκός. » Ὡςπερ γὰρ τὸ σῶμα τῆς σαρκὸς οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ σὰρξ, οὕτω καὶ τὸ δῶρον τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐπιτοιοῦτον τοίνυν δῶρόν ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον αἰδοίται οἷς δίδεται. Παρ' ἐκαστῶ δὲ Θεός ἐστιν, εἰ καὶ μὴ δὲν δίδεται· ἐπειδὴ Θεός ἦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συναϊστος, πρὶν ἢ ἐκαστῶ δοθῆναι. Ἀλλ' οὐδὲ μὴν ἐπειδὴ οἱ μὲν δίδονται, τὸ δὲ δίδεται, ἔλκετον ἐκείνων ἐστίν. Οὕτω γὰρ δίδεται ὡςπερ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ὡς καὶ αὐτὸ ἐαυτὸ δίδοναι ὡςπερ Θεός. Οὐ γὰρ δυνατόν λέγεσθαι μὴ εἶναι τῆς ἐκαστοῦ ἐξουσίας, περὶ οὗ εἴρηται, « Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. » καὶ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ, ὅπερ ἤδη ἀνωτέρω ἀνέμνησα, « Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διατιοῦν ἰδίᾳ ἐκαστῶ καθὼς βούλεται. » Οὐδὲ ἐστὶν ἐκείνῃ ὑποταγῇ τοῦ διδομένου καὶ δεσποτείας τῶν διδόντων· ἀλλ' ὁμόνοια τοῦ διδομένου καὶ τῶν διδόντων.

Καὶ ἵνα μὴ τις εἴπῃ, ὅτι τοῦτον τὸν τρόπον εἴρηται, « Ὁ Θεός Ἀγάπη ἐστὶ, » καὶ ὅν εἴρηται, « Σὺ εἰ ἡ ὑπομονή μου. » καὶ, « Ἡ ἐλπίς μου, » φησὶν, « ἐν τοῖς αὐτοῖς. » οὐκ ἔροῦμεν ὅτι « ὁ Θεός Ἀγάπη » εἴρηται, διότι οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία ἐκείνη Ἀγάπη, ἥτις ἐστὶν ἀξία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διότι δῶρόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἡ Ἀγάπη, ὡςπερ εἴρηται πρὸς τὴν Θεόν, « Ὅτι σὺ εἰ ἡ ὑπομονή μου. » Οὐ γὰρ πάντως διὰ ταῦτα εἴρηται ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν οὐσία ἡ ἡμετέρα ὑπομονή· ἀλλ' ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡμῖν ἐστὶν, ὡςπερ καὶ ἀλαχοῦ ἀναγινώσκουμεν, « Ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου. » Ταύτην γὰρ τὴν ἔννοιαν βεβαίως ἀποκρούεται ἡ τῶν Γραφῶν ὁμιλία. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ, « Σὺ εἰ ἡ ὑπομονή μου, » ὁποῖόν ἐστι τὸ, « Κύριε ἡ ἐλπίς μου. » καὶ, « Ὁ Θεός μου τὸ εἶλεός μου. » καὶ πολλὰ παραπλήσια. Οὐκ εἴρηται δὲ, « Ὅτι ὁ Θεός ἡ ἀγάπη μου, ἢ, Σὺ εἰ ἡ ἀγάπη μου· ἀλλ' οὕτως εἰρημένον ἐστίν, « Ὁ Θεός Ἀγάπη ἐστίν. » ὡςπερ εἴρηται, « Ὁ Θεός τὸ Πνεῦμά ἐστιν. » Ὁ δὲ τούτο μὴ διακρίνων νέησιν παρὰ Κυρίου, ἀλλὰ μὴ ἐξήγησιν παρ' ἡμῶν ζηταίτω. Οὐδὲ γὰρ καθιρώτερόν τι λέγειν δύναμεθα.

Ἀλλοι δὲ καὶ ὅτι τὰ παρὰ τῆς Γραφῆς ἀποδιδόμενα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι μαρτυροῦσι τοῖς εἰρημένοις λόγοις περὶ τοῦ ἐν τῷ Θεῷ Λόγου καὶ τῆς Ἀγάπης, ὅτι οἰκείως ἀποδίδονται. Φανερόν γὰρ ἐκ τῶν προειρημένων ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ ὡςπερ τις τόκος τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν νοούντων. Ἐπταί τοίνυν αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὡςπερ σαφῶς τῷ Οὐσίῳ Νῷ συλληφθέντα ἡ γεννηθέντα, Σοφίαν λέγεσθαι. Ὁ γὰρ ἔνδον λόγος τὸ τῆς σοφίας εἰσὶν λαμβάνειν ὄνομα, ὃν τρόπον καὶ αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ εἶδη τοῖς ὀνόμασι τῶν ἔξω, ἀφ' ὧν προέλασιν, ὀνομάζονται. Τὸ γὰρ δικαίως γινώμενον δικαιοσύνη πολλάκις λέγεται· καὶ

A donum⁶⁶, » istud loquendi genus agnoscant, cuius illud exemplum est : « In exspoliatioe corporis carnis⁶⁷. » Quemadmodum enim corpus carnis nihil aliud est quam caro; sic nec donum Spiritus sancti aliud quicquam est quam Spiritus sanctus. In tantum igitur Dei donum est, in quantum datur, iis quibus datur. Penes se vero Deus est, etsi nemini detur. Nam Deus erat Patri Filioque coeternus, antequam ulli daretur. Sed neque quod alii dent, ac ipse detur, illis minor est. Sic enim datur tanquam Dei donum, ut et ipse seipsum det ut Deus. Non enim dici potest, non esse eum sui juris ac potestatis de quo dictum est : « Spiritus ubi vult spirat⁶⁸ ; » et apud Apostolum, cuius jam superius meminimus : « Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult⁶⁹. » Neque ibi subjectio est ejus qui datur, et dominatus eorum qui dant; sed ejus qui datur, dantiumque concordia.

Ac, ne quis dicat, ad eum modum dictum esse « Deus charitas est⁷⁰, » quo dictum est, « Tu es patientia mea⁷¹; » et, « Spes mea, inquit, in eis⁷²; » dicemus, non sic dictum esse, « Deus est charitas, » quod non sit essentia illa charitas, quæ digna est ut Deus nuncupetur, sed quod charitas Dei donum sit, quemadmodum dictum est ad Deum : « Quia tu es patientia mea⁷³. » Non enim prorsus inde dictum est, quod Dei substantia, nostra patientia sit, sed quod ab ipso illa nobis proveniat, uti etiam alio loco legimus, « Quia ab ipso patientia mea⁷⁴. » Hunc enim sensum facile refellit Scripturarum locutio. Idem enim est : « Tu es patientia mea⁷⁵, » cujusmodi est, « Domine, spes mea⁷⁶. » Et, « Deus meus, misericordia mea⁷⁷, » aliaque plura similia. Non autem dictum est, Deus mea Charitas est, aut, Tu es mea Charitas; sed ita, « Deus charitas est⁷⁸; » quemadmodum dictum est, « Deus Spiritus est⁷⁹. » Qui vero hoc non discernit, a Deo intelligentiam quærat, non ut res a nobis exponatur. Non enim aliquid clarius dicere possumus.

Liquet vero etiam, quæ abs Scriptura Filio tribuuntur et Spiritui sancto, fidem astruere his quæ dicta sunt de Verbo, quod est in Deo, et de Charitate; quod nimirum hæc illis convenienter assignentur. Manifestum enim est ex iis quæ jam in superioribus dicta sunt, Dei Filium illius esse Verbum, ac velut Dei Prolem, intelligentis seipsum. Sequitur igitur ipsum Dei Verbum, velut a divina sapienter Mente conceptum genitumque, Sapientiam vocari. Quod enim verbum in animo repositum est, sapientie nomen solet sibi vindicare, sicut etiam operationes ac species, habitum fere nomina mutuuntur, ex quibus procedunt. Quod enim juste fit, justitia pl-

⁶⁶ Act. II, 38. ⁶⁷ Coloss. II, 11. ⁶⁸ Joan. III, 11. ⁶⁹ Psal. CXXI, 6. ⁷⁰ Psal. LXXI, 6. ⁷¹ Psal. CXXI, 6. ⁷² I Joan. IV, 8. ⁷³ Joan. IV, 24.

8. ⁷⁴ I Cor. XII, 11. ⁷⁵ I Joan. IV, 8. ⁷⁶ Psal. LXXIII, 18. ⁷⁷ Psal. LXX, 5. ⁷⁸ Psal. LVIII, 18.

tumque nuncupatur : quodque viriliter ac fortiter, ac fortitudo : ac universim, virtus, quæ honeste fiunt exque virtutis ratione. Secundum hunc itaque modum, etiam quod sapienter intelligitur, sapientia ejusdam nuncupatur. Hincque adeo Apostolus : « Christum Dei Sapientiam » appellat⁶⁵, Sapientiam namque in Deo dicamus necesse est, quatenus seipsum cognoscit, sed per suam duntaxat essentiam : « Deus enim, inquit, ipse seipsum ex beata sua essentia cognoscit ; » Dei Sapientiam habitum esse impossibile est ; sed est ejus essentia. Neque enim res patitur, aliquid non vere existens, aut accidens in Deo dici. Ipsum porro in Deo conceptum Sapientiae Verbum, ejus qui intelligit Sapientiae manifestatio existit, uti se res habet in nobis, apud quos habitus omnes manifestantur per actus. Necesse enim est ut velut per obscura quædam exempla, ex humanis rebus ad Deum subvehamur.

Quia igitur sapientia etiam lux appellatur, in quantum in clara scientiæ operatione actuque consistit ; lucis vero manifestatio, ejus splendor est, et ex illa procedit, etiam divini sapientiae Verbum convenienter lucis splendor nominatur quemadmodum Apostolus de Filio dicit : « Qui cum sit splendor gloriæ⁶⁶. » Unde etiam Filius, Patris manifestationem sibi ipse tribuit dicens : « Pater, manifestavi nomen tuum hominibus⁶⁷. » Quæ etiam in creaturam dona sunt ac effecta, inveniet quis Filio ac Spiritui sancto a divina Scriptura adscribi ; alteri quidem, ea ratione qua Verbum

C
est ; alteri, quia Dilectio et Caritas existit. Hoc enimvero manifestum est, per ea munera quæ hominibus a Deo tribuuntur, hoc nos nancisci, ut similitudinem cum eo incamus. Illis enim perfecti, ad Deum, qui perfectissimus est, accedimus. Quæ igitur sapientiæ existunt et quæ veritatis, ac potissimum quæcumque fidei hærent documenta et contemplationes, convenientius quis in Dei Verbum ejusque Sapientiam referat. Omnes enim hominum sermones rationesque, sapientiæ item ac veritates, primi illius sermonis ac rationis Verbique et Sapientiae imagines sunt, illæque in Deo habent sua exemplaria. Unde etiam Scriptura rerum formationem ac distinctionem Dei Verbo tribuit, dicendo cuncta per ipsum sapienter condita esse⁶⁸. Id vero est, non quin « Omne donum perfectum de supernis sit, descendens a Patre luminum⁶⁹ » (omnia, enim illius per Verbum et in Spiritu sunt), sed quod diversa donorum genera, majorem quandam affinitatem cum diversis personarum proprietatibus videntur habere. Etenim sapientiæ sermo, quo Deum cognoscimus, a Deo nobis contraditur, cum proprium sit representans Filium. Similiter vero etiam charitas, qua Deum diligimus, peculiariter proprieque representat Spiritum sanctum. Sicque adeo quæ in nobis est charitas, quanquam effectus est Patris et Filii et Spiritus sancti, propria ta-

τὸ ἀνδρείως ἀνδρία· καὶ καθ' ὅλου τὸ κατ' ἀρετὴν ἀρετὴ. Κατὰ τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καὶ τὸ σοφῶς νοούμενον σοφία τινὸς λέγεται. Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος ἐ τὸν Χριστὸν Θεοῦ Σοφίαν ὀνομάζει. Ὁ Σοφίαν μὲν οὖν ἐπὶ Θεοῦ λέγεσθαι ἀνάγκη, καθὼς αὐτὸν γινώσκει· ἀλλ' ἐπὶ αὐτὸν οὐ δι' ἑτέρου εἶδους· γινώσκει, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς αὐτοῦ οὐσίας. Ὁ γὰρ Θεὸς, φησὶν, αὐτὸς αὐτὸν γινώσκει ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ· τὴν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν ἔξιν εἶναι ἀδύνατον· ἀλλ' ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἀνυπόστατόν τι ἢ συμβεβηκὸς ἐνδέχεται λέγειν ἰν αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ, ὁ τῆς Σοφίας Λόγος, ἐν τῷ Θεῷ συλληφθεὶς φανέρωσις τίς ἐστι τῆς τοῦ νοούντος Σοφίας· ὡς περ καὶ αἱ ἐν ἡμῖν πᾶσαι ἔξεις διὰ τῶν ἐνεργειῶν φανεροῦνται. Δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ὡς δι' ὑποδείγματων ἀμυδρῶν, ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνάγεσθαι.

Ἐπεὶ οὖν καὶ φῶς λέγεται· ἡ Σοφία, καθόσον ἐν καθαρῇ γνώσει· ἐνεργεῖα συνίσταται· ἡ δὲ τοῦ φωτὸς φανέρωσις ἀπαύγασμά ἐστιν αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ πρόεισι, καὶ ὁ τῆς θείας Σοφίας Λόγος οικειῶς ἀπαύγασμα φωτὸς ὀνομάζεται, καθὼς ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ Υἱοῦ φησιν, « Ὁς ὡς ἀπαύγασμα τῆς δόξης. » Ὅθεν καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς τὴν φανέρωσιν αὐτῷ ἐπιγράφει, λέγων, « Πάτερ, ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις. » Καὶ τὰ πρὸς τὴν κτίσιν δὲ γινόμενα χαρίσματα καὶ ἀποτελέσματα εὐρήσει τις ἀνατιθέμενα παρὰ τῆς Γραφῆς τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· τῷ μὲν ὡς Λόγῳ, τῷ δὲ ὡς Ἀγάπῃ.

Τοῦτο μὲν γὰρ ὀφθαλμοῖς, ὅτι διὰ τῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδομένων χαρίτων ἡ πρὸς ἐκεῖνον ὁμοιωσις ἡμῖν περιγίνεται. Ταῦται γὰρ τελειούμενοι, τῷ τελειοτάτῳ Θεῷ προσχωροῦμεν. Τὰ μὲν οὖν τῆς σοφίας καὶ ἀληθείας, καὶ μάλιστα ὅσα θεογνωσία· ἔχεται θεωρήματα, οικειότερον ἂν τις ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον καὶ τὴν αὐτοῦ Σοφίαν ἀνάγοι. Τοῦ γὰρ πρώτου Λόγου καὶ τῆς ἐκεῖ Σοφίας πάντες οἱ τῶν ἀνθρώπων λόγοι, σοφίαι τε καὶ ἀλήθειαι, εἰκόνες εἰσὶ, καὶ ἐκεῖ τούτων ἱδρύεται τὸ παράδειγμα. Διὸ καὶ ἡ Γραφή τὴν εἰδοποίησιν τῶν ὄντων τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ ἀνατίθει, πάντα δι' αὐτοῦ λέγουσα σοφῶς δημιουργηθῆναι. Τοῦτο δὲ ἐστίν, οὐχ ὅτι μὴ « Πᾶν ὄντως τέλειον ἀνωθέν ἐστίν, καταβαίνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φύτων » (πάντα γὰρ ἐκείνου διὰ Λόγου καὶ ἐν τῷ Πνεύματι), ἀλλ' ὅτι τὰ τῶν δωρεῶν διάφορα εἶδη τοῖς διαφόροις τῶν προσώπων ἰδιώμασιν οικειότερον πως ἔχειν δοκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ τῆς σοφίας λόγος, δι' ὃ τὸν Θεὸν γινώσκουμεν, παρὰ Θεοῦ ἡμῖν δίδεται, εἰν παραστατικὴν δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀγάπη, ἢ τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν, ἰδίως ἐστὶ παραστατικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὕτως ἢ ἐν ἡμῖν ἀγάπη, εἰ καὶ ἀποτελέσμα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅμως ἰδικῶς τινι λόγῳ διὰ τοῦ Πνεύματος· ἁγίου λέγεται ἐν ἡμῖν εἶναι. Καὶ καθόλου ἡ ἀπὸ τῶν χαρισμάτων τελειότης, ὅτι διὰ ταύτης

⁶⁵ I Cor. 1, 24. ⁶⁶ Hebr. 1, 3. ⁶⁷ Joan. xvii, 6. ⁶⁸ Joan. 1, 3. ⁶⁹ Jac. 1, 17.

τῇ θεῷ τελειώτῃ· κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοιοῦμεθα, ἡμεῖς ὁ θεὸς ἡμῖν δίδουσι λέγεται· ὡς περ σοφίαν ἡμῖν ὁ θεὸς χαρίζεται, καθόσον τῇ θεῷ σοφίᾳ ὡς δυνατόν ὁμοιοῦμεθα. Καὶ Πνεῦμα ἅγιον δίδουσι λέγεται, καθόσον τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, τῇ Ἀγάπῃ ὁμοιοῦμεθα (τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δηλονότι)· ὃ κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης πρόεισι τρόπον, ἣ ὁ θεὸς ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, ὡς Ἀβουσινοῖς φησὶν.

gen'o Deum, dilectioni seu charitati (nimirum Spiritui sancto) similes efficiuntur : qui videlicet secundum dilectionis modum procedit qua Deus diligit seipsum, ut Augustinus loquitur.

Ὅτι οὖν εἴρηται, τὰ μὲν τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας χρίσματα ἐπὶ τὸν πρῶτον Λόγον καὶ τὴν θεῖαν σοφίαν ἀνεκτείνον· τὰ δὲ τῆς ἀγάπης ἔργα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσχρυσίζοντα δεικνύονται. Αὐτίκα τὸν θεὸν ἀγαπῶν πάντων τῶν θεῶν δώρων ὁ Παῦλος προτίθηται. « Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, » φάσκει, « ἔστιν ὅτε καταργηθῇσονται· ἡ ἀγάπη δὲ, » φησὶν, « οὐδέποτε ἐκπίπτει· » καὶ ἣν τοὺς μὴ κεκτημένους, καὶ ταῖς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων γλώσσαις λαλῶσιν, χαλκὸν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον εἶναι φησὶ. Ταύτης τοίνυν τῆς οὕτω περιφανοῦς δωρεᾶς μόνην ἐλλόγω· τὴν θεῖαν Ἀγάπην αἰτιατέον, ἀφ' ἧς αἱ ψυχὰς πρὸς τὸν θεὸν ἐξάπτονται ἔρωτα. Τὰ γὰρ μετὰ τὸν πρῶτον παρὰ τοῦ πρώτου, ὡς τε καὶ πᾶν ὅσον ἐν ἡ' παρ' ἡμῖν θεῖας ἀγάπης, τῆς πρώτης Ἀγάπης εἰκότως· ἔργον εἶναι πιστεύοιτο. Ἀλλὰ ταύτην τὴν τῷ θεῷ τοὺς ἀνθρώπους συνδέουσαν χάριν ὁ Παῦλος, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδωκεν. « Ἡ ἀγάπη γάρ, » φησὶ, « τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. » Καὶ δυνάμενο· ὅλην τὴν θεότητα τῆς ἀφθονίας ταύτης αἰτίαν εἰπεῖν, ἰδιαίτερόν πως τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ταύτην ἀπένειμε, προσθεῖς, « διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν, ἐπὶ τὴν θεῖαν Ἀγάπην ὡς πρῶτην καὶ αἰτίαν, τὴν παρ' ἡμῖν ἀναφέρων ἀγάπην, ἣν εἴρηκε διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκχεῦσθαι.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνοικίαν τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὴν ἡμῶν ἐν ἐκείνῳ, ὃ δὴ μέγιστον τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος, τίνος· ἂν τις μάλλον ἢ τῆς ἀγάπης· ἔργον φήσκειν εἶναι, ἧς ἔστιν ἀλλήλοις ἐνοικίσειν τοὺς ἀλλήλους ἔρῳντας· Ἀλλὰ καὶ τούτου τὴν αἰτίαν, ὡς εἴπομεν, ἐπὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα ἢ Γραφὴ ἀνάγει. « Ἐν τούτῳ γάρ, » φησὶ, « γινώσκωμεν ὅτι αὐτοὺς ἐν ἡμῖν μενε, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος· αὐτοὶ ἔδωκαν ἡμῖν. » Ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, ἣν τι· περὶ τινα ἔχει καὶ τῆς ἀγάπης, συμβαίνει· τούτου υἱοθετεῖν, ὡς· ἐντεῖθεν τούτῳ τὴν τοῦ υἱοθετοῦντος κληρονομίαν ἀνέχειν, εἰκότως· τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἢ τῶν υἱῶν εἰσποίησις ἀποδίδεται, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββὰ ὁ Πατήρ. »

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ καταστήναι τινὰ φίλον τινὸς πᾶσα ἀναιρεῖται ἔχουσα. Τοῦτο γὰρ τῇ φιλίᾳ ἐστὶν ἐναντίον· καὶ ὅτι τῶν ἀμαρτανόμενων τοῖς φίλοις παρ' ἀλλήλων συγγνώμη δίδεται. Ἡ γὰρ φιλία καὶ ἡ ἀγάπη ποιεῖ τοὺς φίλους τοῖς φίλοις ἀμαρτάνουσι συγγνώσκειν. « Ἡ γὰρ ἀγάπη, » φησὶ, « πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει. » Καὶ ὁ Χρῆστος αὐτῆς.

A men ac peculiari ratione in nobis esse dicitur per Spiritum sanctum. Universimque, quam ex donis perfectionem adipiscimur, quod per eam, quoad licet, divinæ perfectioni similes reddimur, a Deo nobis tribui dicitur. Quemadmodum sapientiam nobis Deus tribuit, in quantum divinæ Sapientiæ, quoad ejus fieri potest, similes reddimur. Itemque Spiritum sanctum dare dicitur, in quantum dilectionis modum procedit qua Deus diligit seipsum, ut Augustinus loquitur.

Ut itaque dictum est, rationis verbiq; dona et sapientiæ, primæ rationi, Verboque ac divinæ Sapientiæ ascribenda sunt : dilectionis vero opera et charitatis, Spiritui sancto adaptari noscuntur. Denique Paulus Dei dilectione n donis omnibus anteponit. « Reliqua, enim, inquit, quandoque evacuantur : at Charitas, inquit, nunquam ex-cidit 97. » Ac qui eam non adeptus sit, etiamsi linguis angelorum loquatur et hominum, factus est velut æs aut cymbalum tinniens. Hujus sic illustis doni, nulla alia convenienter causa assignanda est, quam divina dilectio ac charitas, qua animi in divinum amorem accenduntur. Quæ enim post primum sunt, a primo sunt. Quamobrem etiam quicquid in nobis divinæ charitatis est, primæ merito Charitatis opus esse credatur. Verum, quæ sic Deo homines conjungat, gratiam hanc, Paulus tribuit Spiritui sancto ; « charitas enim Dei, inquit, effusa est in cordibus nostris 98. » Cumque liceret totam Deitatem hujusce munificentiæ auctorem dicere, peculiarius quodammodo eam tribuit Spiritui sancto, addendo : « Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. » Nempe ad divinam charitatem ut primam ac auctorem referens, quæ in nobis charitas est, quam per Spiritum dixit effusam esse.

Sed et quod Deus in nobis habitet, nosque in illo (quæ maxima est hominis felicitas) ejus potius quam dilectionis ac charitatis opus esse dicamus, ejus est, ut eos qui amant, alios in aliis constituat? Quin et hujus quoque causam, ut diximus, Scriptura ad divinum Spiritum refert. Ait enim : « In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis. 99 » Quia vero ex bona voluntate, quam quis erga aliquem habet, contingit ut cum in filium adoptet, ut inde adoptantis hæreditas ad eum attineat ; merito filiorum adoptio Spiritui sancto tribuitur, quæ admodum ait Apostolus : « Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater 100. »

Sed et inde quod quis alicujus amicus constituitur, quicquid inimicitarum est, tollitur ; istud enim amicitie adversatur ; quodque adeo amici alii aliis propense indulgeant, si quid deliquerint. Sic enim amicitia ac dilectio præstat, ut alii aliis utantur amici, ac faciles offensas remittant. « Charitas enim, inquit, omnia suffert, omnia sustinet 101. »

97 II Cor. xii, 31 et xiii, 8. 98 Rom. v, 5.

99 I Joan. iv, 13. 100 Rom. viii, 15. 101 I Cor.

xiii, 7.

Auctor quoque libri Proverbiarum : « Charitas operiet multitudinem peccatorum ⁷². » Quia igitur per Spiritum sanctum amici Dei constituimur, consequens est ut et peccata per eum nobis dimittantur. Idcirco ait Dominus : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remis-eritis peccata, remittuntur eis ⁷³. » lis quoque qui blasphemant in Spiritum sanctum, negatur venia peccatorum ⁷⁴, ut quos deficiat, per quem delictorum venia hominibus præstatur.

Hinc etiam est, quod per Spiritum sanctum renovari et emundari, seu ablui dicamur, quemadmodum ait Propheta : « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁷⁵. » Sed et quod homines alii aliis velint secreta communia ac consilia, inde est, quod sint amici ac se diligant, quod et Christus his verbis declaravit : « Jam non dicam vos servos, sed amicos : quia omnia quæ audiavi a Patre, retuli vobis ⁷⁶. » velut idem sit amicum esse et adhibere arcanorum socium. Quia igitur Spiritus sancti munere, per quem Charitas Dei effusa est in cordibus nostris, amici Dei constituimur, convenienter ait Scriptura per Spiritum sanctum revelari hominibus divina mysteria. Paulus enim ubi dixerat : « Scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt eum ; » subjungit : « Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum ⁷⁷. » Et hoc igitur argumentum est, quæ ex Deo est, charitatem ipsum esse Spiritum sanctum, cum per illum divina mysteria sanctis revelentur ; quod omnes ubique charitatis opus esse norunt.

Quia vero etiam eorum quæ intus animo cogitantur, interpret est, quæ per linguam enuntiatio est, operæ pretium est, ut linguarum donum illi ascribamus, qui scientiam revelat mysteriorum. Atque id rursum ostendit ipse Christus. Martyrum enim ad reges et præsidēs pro fide responsionum instantiam ac solertiam, Spiritui sancto assignavit : « Non enim, inquit, vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. » Unde etiam in Symbolo scriptum est de Spiritu sancto : « Qui locutus est per Prophetas ⁷⁸. » Non solum autem ad amicitie propriæ jura spectat, ut qua affectione amicus unum amico efficitur, sua illi secreta detegat ; verum exigit eadem unitas, ut inter amicos sit rerum communio ac societas. Cum enim homo, alium se, amicum habeat, necesse est ut velut sibi, illi opituletur, qua ratione suis eum facultatibus impertitur. Quamobrem etiam proprium est amicitie bonum, ut bonum amico velit, ac ei benefaciat. Unde et Joannes Evangelista ait : « Qui habet substantiam mundi hujus, et vidit

A « Ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. » Ἐπεὶ τοίνυν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, φίλοι τοῦ Θεοῦ καθίστάμεθα, ἐπόμενόν ἐστι καὶ δι' αὐτοῦ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἀφίεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Κύριος, « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· » καὶ ὅτι τοῖς βλατφημοῦσι εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ τῶν ἁμαρτιῶν ἄρεσις ἀπειρηται, ὥς ἂν οὐκ ἔχουσιν ἐκεῖνο, δι' οὗ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως τυγχάνει ὁ ἄνθρωπος.

Ἐντεῦθεν ἐστὶ καὶ τὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡμῶν ἀνακαινίζεσθαι λέγεσθαι καὶ καθαίρεσθαι ἢ ἀπολούεσθαι, ὥς ὁ Προφήτης, « Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιζέται πρὸς ὅσωπον τῇ γῆς. » Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ὧν ἔχουσιν ἀπορρήτων διὰ φιλίαν καὶ ἀγάπην, ὃ καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, εἰπὼν, « Οὐκέτι ὑμῶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους· ἐπεὶ πάντα ἃ ἔκρουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἀνήγγεila (50) ὑμῖν· » ὥς ταῦτ' ἄνθρωπον φίλον τε εἶναι καὶ κοινωνὸν ἀπορρήτων. Ἐπεὶ οὖν διὰ Πνεύματος ἁγίου, δι' οὗ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φίλοι Θεοῦ καθίστάμεθα, εἰκότως διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ Γραφή λέγει τὰ θεῖα μυστήρια τοῖς ἀνθρώποις ἀποκαλύπτεσθαι. Εἰπὼν γὰρ ὁ Παῦλος, « Γέγραπται ὅτι ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἔκρουσεν, ἃ ἔτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, » ἐπάγει, « Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ Πνεύματος ἁγίου. » Καὶ τοῦτο οὖν μαρτύριον τοῦ τῆν ἐκ τοῦ Θεοῦ Ἀγάπην αὐτὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἴπερ διὰ τούτου τοῖς ἁγίοις ἀποκαλύπτεται τὰ θεῖα μυστήρια· ὃ πανταχοῦ πάντες ἀγάπης ἔργον ἱσασιν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἔκτον νοουμένων ἐρμηνευτικὸν ἐστὶν ἡ διὰ γλώττης ἀπαγγελία, προσήκει τῷ τῆν γνωσιν τῶν μυστηρίων ἀποκαλύπτοντι καὶ τῇ τῶν γλωσσῶν χάρισμα λογισθῆναι. Καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδείξεν ὁ Χριστὸς. Τὰς γὰρ τῶν μαρτύρων πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐνστάσεις καὶ διαλέξεις τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδωκεν. « Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, » φησὶν, « ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. » Ὅθεν καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ γέγραπται περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, « Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν. » Οὐ μόνον δὲ τὸ τῇ ἀπορρήτῳ ἑαυτοῦ τῷ φίλῳ ἀποκαλύπτειν ἰδὼν ἐστὶ φιλίας διὰ τὴν τῆς διαθέσεως ἐνότητά, ἀλλ' ἡ αὐτῇ ἐνότητι ἀπαιτεῖ τὸ κοινωνεῖν τῶν ὄντων τοῖς φίλοις. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἄλλον ἑαυτὸν ἔχει τὸν φίλον, ἀνάγκη βοηθεῖν αὐτῷ ὥς ἑαυτῷ, τῷ τῶν ὄντων κοινωνεῖν. Ὅθεν καὶ τοῦτο ἰδὼν ἐστὶ τῆς φιλίας ἀγαθὸν, τῷ φίλῳ βούλεισθαι ἀγαθὸν καὶ ποιεῖν. Διὸ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, « Ὁ ἔχων τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου (51), καὶ βλέπων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνάγκην

⁷² Prov. x, 12. ⁷³ Joan. xx, 22. ⁷⁴ Matth. xii, 31. ⁷⁵ Psal. ciii, 30. ⁷⁶ Joan. xv, 15. ⁷⁷ I Cor. n, 9. ⁷⁸ Matth. x, 20.

(50) Vulg. ἐγνώρισα, nota feci.

(51) Τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου. Græca

Vulg. τὸν βίον τοῦ κόσμου· aliaque sic variata, ut liquet Calecam citasse ut memoriæ occurreret.

ἔχοντα, καὶ ἐλείπων τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ; » Τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ μάλιστα τόπον ἔχει, οὗ τὸ βούλεσθαι ἐνεργέστατον πρὸς τὸ ποιεῖν· καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίσματα διὰ Πνεύματος ἁγίου λέγονται δίδοσθαι, ὡς ὁ Ἀπόστολος φησὶ· « Δίδονται διὰ Πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. » Καὶ μετὰ ταῦτα πολλῶν ἀπαριθμηθέντων, « Ταῦτα πάντα, » φησὶν, « ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρου ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. »

Καὶ τοῦτο δὲ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης τεκμήριον, τὸ ζητεῖν τοῖς φίλοις ὁμοῦ διατρίβειν τὴν φίλον· καὶ αὐτοῦ; χαίρειν ἐν ταῖς κοιναῖς συνουσίαις· καὶ ὅλως οὐκ ἀνέχεσθαι χωριζομένου; ἀλλήλων. Ἡ δὲ μετὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων διατριβὴ διὰ τῆς αὐτοῦ περιγίνεται θεωρίας, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷς ὑπάρχει. » Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐραστὰς ἡμᾶς ποιεῖ τοῦ Θεοῦ, εἰκότως δι' αὐτοῦ καὶ θεωροῖ τοῦ Θεοῦ καθιστάμεθα. Ὅθεν ὁ αὐτὸς φησὶν, « Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατοπτριζόμενοι, εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ διξῆς εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. »

Ἔστι δὲ φιλίας ἴδιον τὸ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ φίλου χαίρειν τὸν φίλον, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἔργοις καὶ λόγοις ἡδυσθαι· παρ' αὐτοῦ τε παραμυθίαν πρὸς πᾶσας τὰς δυσχερείας εὐρίσκειν. Ὅθεν ἐν ταῖς λύπαις παραμυθίας ἕνεκα πρὸς τοὺς φίλους μάλιστα καταφεύγομεν. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φίλος ἡμᾶς καθίστησι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ ποιεῖ κατοικεῖν, ὡς προσηγορεύεται· « εἰκὸς ἐστὶ δι' αὐτοῦ εὐφροσύνην ἡμᾶς καὶ παράκλησιν λαμβάνειν παρὰ Θεοῦ πρὸς πᾶσας τὰς ἐκ τοῦ κόσμου δυσκολίας καὶ μάχας. Ὅθεν καὶ ὁ Ψαλμὸς λέγει, « Ἀπίδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. » Καὶ ὁ Ἀπόστολος, « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. » Καὶ ἐν ταῖς Ἠράξεσι τῶν ἀποστόλων λέγεται περὶ τῆς Ἐκκλησίας, « Ὡκυδομεῖτο πορευομένη ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπληρούτο. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον *Παρήγορον* ὀνομάζει.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μηδενὶ δεδουλωσθαι καὶ ἡ ἐλευθερία ὡς μέγιστον ἀγαθὸν καὶ σπουδάζετα· καὶ φιλεῖται. Οἱ γοῦν οὐ φόβῳ κολάσων, ὥσπερ δοῦλοι, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ φιλίαν ἐπιμελούμενοι ἀρέσκειν Θεῷ, οὗτοί εἰσι μόνιμοι, ἐλευθέρως καὶ ἐκουσίως πρὸς αὐτὸ διακείμενοι, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνάγκης ἢ βίας τάχα ὡς δοῦλοι· πράττοντες. Καὶ οἱ τοιοῦτοι υἱοὶ καὶ φίλοι εἰσὶν ἄξιοι καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ. Ἡ γοῦν παντελής καὶ παντὸς δέους ἀπὸ πηλλυμένη ἐλευθερία, ἐν ᾗ μάλιστα καὶ ἡ τῆς ἀρχαίας

A fratrem suum necessitatem habere, clauditque viscera sua ab eo, quomodo manebit charitas Dei in illo? » Idque in Deo maxime locum habet, ejus velle ut faciat efficacissimum est. Eamque ob rem haud immerito a Deo omnia dona dari dicuntur per Spiritum sanctum, uti Apostolus ait : « Datur per Spiritum sermo sapientiæ; alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum ». Posteaque multis enumeratis : « Hæc omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult ». »

Quin hoc quoque oximiæ charitatis certum indicium est, ut amicus cum amico versari quærat, ac mutuo delectentur congressu, nec prorsus alius ab alio separari sustineat. Quod autem homines cum Deo versentur, per illius obtingit contemplationem, sicut ait Apostolus : « Nostra autem conversatio in oculis est ». » Quia ergo Spiritus sanctus præstat ut Dei amatores simus, merito per eum etiam hoc nanciscimur, ut Deum contemplemur. Unde ait idem Apostolus : Nos autem revelata facie, gloriam Domini quasi ex speculo repræsentantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, quasi a Domini Spiritu ». »

Porro amicitia proprium est, ut et amicus amici præsentia gaudeat, ejusque et factis et dictis delectetur; atque ab eo, quicquid molesti acciderit, consolationem atque levamen inveniat. Hincque adeo est, ut cum ægro animo sumus, ad amicos maxime, levandi mœroris causa confugiamus. Quia igitur Spiritus sanctus amicos Dei nos constituit, ipsumque in nobis, ac nos in illo habitare facit, ut in superioribus ostensum est, par est ut ejus munere latitiæ ac consolationem adversus sæculi molestias omnes pugnasque a Deo consequamur. Unde etiam ait Psalmista : « Redde mihi exultationem salutaris tui, et Spiritu principali confirma me ». » Apostolus quoque : « Regnum Dei est justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto ». » Itemque in Actis apostolorum dicitur de Ecclesia : « Quod ædificabatur ambulans in timore Dei, et consolatione Spiritus sancti replebatur ». » Atque id causæ est cur et Dominus Spiritum sanctum vocet Consolatorem ». »

Quin et nullius servitutis iugo premi atque libertas, tanquam maximum bonum et sollicitis animis quæritur et adamatur. Qui ergo non supplicii metu, ut servi, sed divina charitate ac amore Deo placere student, hi constantiam tenent, qui libere ac sponte bono adhaerent, nec ulla necessitate aut vi, servorum more, illud exerceant. Ac qui ejusmodi sunt, æquum est ut filii ac amici Dei audiant. Plena ergo, omnique metu soluta libertas (in qua etiam maxime antiquæ imaginis ingenuitas

¹⁹ I Joan. iii, 17. ²⁰ I Cor. xii, 8. ²¹ I Cor. xii, 11. ²² Philipp. iii, 20. ²³ II, Cor. iii, 18. ²⁴ Psal. l, 14. ²⁵ Rom. xiv, 17. ²⁶ Act. ix, 31. ²⁷ Joan. xvi, 7.

non ipsa verba ut legerat. Sic sequenti auctoritate omissum τὸ, ἰδίᾳ, quod tamen aliis locis non omit-

elucet velut a divina Charitate, ab Spiritu sancto præbetur, his, qui per gratiam ut filii Dei sint et dicantur consecuti sunt : « Quicumque enim, inquit Paulus, Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei ⁸⁸. » « Et rursum : Ubi Spiritus Domini, ibi libertas ⁸⁹. » Et : « Si Spiritu ducimini, non estis sub lege ⁹⁰. »

Hinc est et quod Spiritus, carnis opera dicitur mortificare, quatenus per carnis libidines atque vitia a vero bono recedimus, ad quod nos Spiritus sanctus per Charitatem dirigit, uti Apostolus ad Romanos scribit, « Si Spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis ⁹¹. » Multa vero etiam alia possit quis invenire, quibus opera Charitatis proprie Spiritui sancto accommodari monstretur ; ut inde potam fiat, Spiritum sanctum ex Deo procedere ut charitatem, quemadmodum Filius ut Verbum notitia, seu cum ambo ex divina mente et Patre existentiam habeant.

Atque hæc hactenus. Alius vero quidam sanctorum, hoc satagens, ut solum unionem ac distinctionem tantisper declararet, tres facies inter se æquales animo cogitavit, in una accensas domo. In ea namque trium lumen tanquam ex una, unum conspicimus ; unaque sublata, ejus lumen illi comes sequitur, cum duo reliqua lumina secundum se nec quidquam minuantur neque augrantur. Liquet igitur tria hæc trium facium lumina, cum a nobis unum conspicerentur, secundum se discreta et non confusa exstitisse. Neque enim alioqui incommiste ac velut per se existens unum illud, posteaquam subductum est, cerneretur. Sic igitur etiam tres personas, ad essentiam quod attinet, unum cogitamus, quæ tamen, quibus illis incommistæ ac inconfusæ proprietates manent, inter se velut circuitu redire ac commeari intelligantur ; etsi mens nostra, pro eo ac decet, non satis assequatur.

Magnus autem Basilius, ad eam rem declarandam arcum cœlestem assumit. Is cœlo pluvia rotante, aereque circumfluo, solisque radio ex obliquo nubium densitatem subeunte, ac tum orbem suum cuiusdam nubium directe desigente, conspicuus apparet. Quemadmodum enim arcus, cum unus ipse secundum aeris substantiam sit, multos in se repræsentat colores, eorumque palam distinctio nobis innotescit ; quæquam alii ab aliis seorsim a nobis sensu percipi non possint, sed quodammodo et continuus et discretus est, ac pene sensum fallit, ut quod medium ex se commiscet discernitque distinctos in eo colores, dignosci non possit. Sic et in communi Deitatis essentia, insignientes proprietates elucet, cum, ad essentiam quod spectat, nulla in personis intelligatur distinctio ; eaque omnis in proprietatibus solum-

A εικόνας εὐγένεια καταφαίνεται, ὡς παρὰ θείας Ἀγάπης, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δίδεται τοῖς τῆς θείας υἰότητος κατὰ χάριν ἀξιοθεῖσιν. « Ὅσοι γάρ, » φησὶ Παῦλος, « Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν, « Ὅπου τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. » Καὶ, « Εἰ Πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὶ ὑπὸ νόμον. »

Ἐντεῦθεν ἐστὶ τὸ καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα θανατοῦν τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι, καθότι διὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἀποχωροῦμεν ἐκ τοῦ ἀληθῶς ἀγαθοῦ, πρὸς δὲ ἁγάπης ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τάττει, ὡς ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ῥωμαίους, « Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐνεκρώσατε, ζήσεσθε. » Πολλὰ δ' ἂν τις εὔροι καὶ ἄλλα, δι' ὧν ἂν ἰδῶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσαρμολογούμενα τὰ τῆς Ἀγάπης ἔργα δεικνύοντο : ὡς δῆλον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὡς Ἀγάπην ἐκ Θεοῦ προϊέναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς περ τὸν Υἱὸν ὡς Λόγον ἢ Νόησιν, ἀμφοτέρους παρὰ τοῦ Θεοῦ Νοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ὑπόστασιν ἔχοντας.

Ταῦτα δὲ ἐπιτοσοῦτον. Ἄλλοι, δὲ τῶν ἁγίων τὴν ἑνώσιν μόνην καὶ τὴν διάκρισιν μετρίως δηλῶσαι βουλθεῖς, τρεῖς λαμπάδας ἐνεθυμήθη ἀλλήλαις, ἀπτομένας ἐν ἑνὶ οἴκῳ. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ φῶς τῶν τριῶν ὡς ἐκ μιᾶς ἐν ὁρώμεν· καὶ μὴδ' αὐτῶν ὑπεξαίρουμένης, τὴ φῶς αὐτῆς αὐτῇ συνακολουθεῖ, τῶν περιλειπομένων δύο φώτων καθ' ἑαυτὰ μηδαμῇ μὴτ' ἐλαττοῦμένων μὴτ' αὐξομένων. Δῆλον οὖν ὅτι τὰ τρία ταῦτα τῶν τριῶν λαμπάδων φῶτα, ὅτε ἡμῖν ὡς ἐν ἑωρῶντο, καθ' ἑαυτὰ διακρίσιμα καὶ οὐ συγκεχυμένα ἦσαν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀμικρῶς καὶ οἶον ἰδυῖν ὑπόστατα ἐθεωρεῖτο τὸ ἐν μετὰ τὴν ὑφαίρεσιν. Οὕτως οὖν καὶ τὰ τρία πρόσωπα φανταζόμεθα ἐν μὲν εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν· ἀμικρῶς δὲ ὅμως καὶ ἀσυγχύτους φυλάττειν τὰς ἰδιότητας, εἰς ἀλλήλιας αὐτὰς τὰς ὑποστάσεις περιχωρούσας· εἰ καὶ περὶ τούτων ἡ διάνοια ἡμῶν οὐκ ἐξικνεῖται ὡς δεῖ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, εἰς δὴλωσιν τοῦ τοιούτου (52) τὸ ἐν οὐρανῷ τόσον λαμβάνει, ὅπερ ὅταν θυμὸς γένηται φαίνεται, ὑγρότητος περὶ τὸν ἀέρος συνισταμένης, καὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἀκτίνος κατὰ τὸ πλάγιον ὑποτρεχούσης τὴν πυκνότητα τῶν νεφῶν· εἴτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει τινὶ τὸν κύκλον τὸν ἴδιον ἐπερειδομένης. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνο ἐν μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀέρος, πολλὰ δὲ ἐν αὐτῷ χρώματα φαίνονται, καὶ φανερώς τὰς διαφορὰς τούτων διαγινώσκουσι· οὐ δυνατόν δὲ τῇ αἰσθήσει καταλαβεῖν τὴν διάστασιν τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον· ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ συνεχές ἐστὶ καὶ διαιρούμενον, τὴν αἰσθησιν ἡμῶν ὑποκλέπτων, ὡς μὴ διαγινώσκων τὸν τοῦ διὰ μέσου τὴν μεγνύοντα δι' ἑαυτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χροῶν ἐπερρώτητα· οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αἱ γνωριστικαὶ ἰδιότητες ἐπιλάμπουσι, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐδεμιᾶς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι

⁸⁸ Rom. viii, 13. ⁸⁹ II Cor. iii, 17. ⁹⁰ Gal. v, 18.

⁹¹ Rom. viii, 13.

νοούμενη; διαφορᾷ, κατὰ δὲ τὰς αὐτὴν ιδιότητάς; ἄλλοι δὲ τὴν διαφορὰν οὕτως· ὥστε καὶ τὸ συνυμμένον ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ τὸ κεχωρισμένον κατὰ τὰς ὑποστάσεις διδάσκεισθαι, εἰ καὶ, ὡς περ ἐπὶ τοῦ τόξου, οὐ δυνάμεθα ἱκανῶς τῇ αἰσθήσει διακρίναι τοῦ ἐκ τοῦ ἑτέρου· οὕτω κἀνταῦθα τὸ ἐν τοῦ ἑτέρου διεξευγμένον οὐκ ἔστι νοεῖν διὰ τὴν ἀκρυτάτην ἑνωσιν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐκ ἐξισχύει τὴν ἑνωσιν καὶ τὴν διάκρισιν τελείως καταλαβεῖν, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, τῆς ὑπὲρ πάντα καὶ πᾶσαν νόησιν ἀσυγκρίτως ἐξηρημένης, ἡ τῶν λογισμῶν κατάληψις ἀδυνατήσει;

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὰς θέσεις Γραφῶν.

Τούτων δὲ θεωρηθέντων κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, ἔτι πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὑπερβαλλούσῃ φιλάνθρωπιᾳ προσέλαβε τὸ σῶμα ἀνθρώπινον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐγενήθη ἐξ αὐτῆς ὡς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, ὁ αὐτὸς ὢν Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ἐν μιᾷ ὑποστάσει δύο φύσεις ἔχων, καὶ δύο διάφορα θελήματα ταῖς φύσεσι κατ' ἀλλήλα καὶ προσήκοντα· τὸ μὲν θεῖον δηλονότι, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν ὡς Θεὸς ἐνήργει· ποτὲ δὲ ὡς ἄνθρωπος ἐπραττέετο καὶ ἔπασχε. Τὸ μὲν γὰρ ἀνίστασθαι τοὺς νεκροὺς καὶ παραλύτους σμφίγγειν, καὶ τοὺς τυφλοὺς ὁμαματοῦν, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ἐνεργεῖν, θεότητος ἦσαν καὶ ἀληθῆ θεῖα αὐτὸν ἐμαρτύρουν· τὸ δὲ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ κοπιᾶν, καὶ στενωπὴν παραδοθῆναι καὶ ταφῇ καὶ θανάτῳ, ταῦτα δὴ ποιοῦν ἀνθρώπινα ἦσαν, καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπον αὐτὸν ἐμαρτύρουν.

Ὁ δὲ μυστήριον, τὸ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, τῶν ἐξ αἰῶνος ἀκουσθέντων θαυμάτων ἐστὶ θαυμασιώτερον, οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ μόνην μὲν ἀνθρωπίνην φύσιν ἡ καθολικὴ πίστις τῆς Ἐκκλησίας ὁμολογεῖ, τὴν δὲ θεότητα οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι, καθὼς ἐφρόνει Φωτεινὸς καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· οὐδ' ὅτι κατὰ φαντασίαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, ὡς περ ἐφρόνουσι οἱ Μανιχαῖοι. Οὐδὲ διδάσκει ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην μετεβλήθη σάρκα, ὡς ὁ Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι μόνην μὲν ἀνέλαβε σάρκα· ἀψυχὸν μέντοι καὶ ἄλογον καὶ ἄνοον, ἀντὶ δὲ ψυχῆς μόνην αὐτῷ τὴν θεότητα γεγενῆσθαι, ὡς περ Ἀρειὸς περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦτο ἐφρόνησε, καὶ Ἀπολλινάριος ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς Γραφῆς, ὅτι οὐ μετεβλήθη ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ μετεβλήθη εἰς τοῦτο, ὅτι ψυχὴν αἰσθητικὴν ἔλαβε μόνον, ἀνευ μέντοι διανοίας καὶ νοῦ, ἢ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστὶν ἰδίᾳ, ὡς καὶ τοῦτο Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι ὁ τοῦ Χριστοῦ ψυχὴ πρὸ τοῦ κόσμου ἐκτίσθη, ὡς Ὀριγένης καὶ τοῦτο ἐφρόνησεν.

Οὐδ' ὅτι ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ καὶ σῶμα ἀνθρώπινον εἰς ἐν συνέστησαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καθ' ὁμοιότητά

A modo versetur: ut et unionem in essentia, et dissociationem in personis noverimus; quanquam sicut in arcu alterum ab altero haud satis discernere possumus; sic quoque hic, alterum ab altero disjunctum minime intelligatur, qua summa unione nectuntur. Sin autem in iis quæ humano usu didicimus, ipsa a nobis unio ac discretio haud satis percipitur; quomodo non longe potiori jure in sancta Trinitate unius Dei, quæ omnibus eminet, omnemque cogitationem incomparabilibus modis excedit, rationum comprehensio impossibilis erit?

CAPUT V.

De Dei Verbi incarnatione juxta Scripturas.

B His ita consideratis juxta Scripturæ ac sanctorum doctrinam, adhuc credimus et confitemur, unum ex sancta Trinitate, Filium Dei, novissimis sæculis propter nostram salutem eximia sua clementia ac benignitate, humanum corpus assumpsisse ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria; exque ea natum absque peccato, eundem Deum perfectum et hominem perfectum: duplici natura in una persona, duplicique distincta pro naturarum ratione illisque consentanea, voluntate præditum: altera quidem, nimirum divina: altera vero, humana. Quandoque enim operabatur ut Deus: quandoque vero ut homo agebat ac perpelebatur. Nam mortuos quidem suscitare, et paralyticos astringere, cæcisque oculos reparare, atque id genus opera præstare divinitatis erant, eumque verum Deum esse, certa argumenta: esurire vero et sitire et fessum esse, crucique et sepulturæ et mortis fuisse traditum, hæc sane humana erant et quæ eum vere hominem proderent.

C Hoc sane mysterium (Deum scilicet hominem esse factum) miraculorum quæ a sæculo audita sunt, omne vincit miraculum. Neque enim in Christo humanam solum naturam confitetur Ecclesiæ fides: Deitatem vero non natura, sed participatione in eo exstitisse, ut senserunt Photinus et Paulus Samosatensis: nec dumtaxat specie tenus et apparentia Dei Filium factum esse hominem, quod Manichæi senserunt. Nec docet Ecclesiæ Dei Filium in humanam conversum carnem, uti agebat Apollinarius: neque solum eum assumpsisse carnem, inanem tamen rationisque ac mentis expertem, ac cui loco animæ una Deitas exstisset, quod ipsum Arius sensit de Christo: Apollinarius vero ex Scriptura convictus ac persuasus, non mutatum esse Dei Filium in humanam carnem, eoque transiens, quod solummodo sentientem animam assumpserit, absque tamen intelligentia et mente, quæ sunt propria animæ identis ratione, uti hoc ipsum dicebat Apollinarius. Nec quod anima Christi ante mundum condita fuerit, quod ipsum Origenes sensit.

Nec quod humana anima et corpus humanum, in Christo in unum coiverint, uti se res habet in

reliquis hominibus, inque eo homine ut in templo proprio Christus habitaverit (per gratiam scilicet) velut in reliquis omnibus sanctis, uti docuit Nestorius. Neque duas hypostases seu personas, nec unam naturam aut voluntatem. Nihil enim horum sentit Ecclesia catholica, quæ nugaciter commentum sunt hæretici, qui et reprobatum sunt ab universalibus synodis, ab illis abjecti, ut qui aliena a sana fide de Christo senserint : sed confitetur et prædicat in Christo divinam naturam perfectam, et humanam naturam perfectam, ex anima scilicet rationali et humana carne constitutam, unitasque fuisse ambas has naturas, non per solam inhabitationem, nec secundum aliquod accidens, velut homo unitur vestimento : nec sola personali relatione ac proprietate (hoc est, necessitudine, solutione nomine), sed secundum unam hypostasin unumque subjectum. Ac sicut in Trinitate in una natura plures personæ consistunt : sic in incarnationis mysterio, in pluribus naturis (nempe duabus) una consistens persona est. Etenim hoc solummodo stare possunt quæ in Scripturis de incarnatione tradita sunt. Cum enim Scriptura nullo discrimine quæ Dei sunt, homini tribuat, et quæ sunt hominis, Deo : ut cum dicit : Hic homo cælum et terram firmavit⁹¹ : et, Dominus gloriæ crucifixus et mortuus est⁹²; necesse est unum eundemque esse, de quo utraque dicta sint ; et quia de illo dicuntur contraria, ut sunt, obnoxium passionibus et non obnoxium, mortale et immortale ; et : Qui est, fit : et Increatus creatur, et quæ sunt ejusmodi ; nec fieri potest, ut hæc de eodem et secundum idem vere dicantur (qui enim fiat, ut idem secundum idem mortale simul et immortale, creatum et increatum existat ?) confitetur Dei Ecclesia, secundum alium aliumque modum dici omnia quæ de Christo dicuntur : ita nimirum, ut divina quidem illi convenient, secundum quod est Deus : humana autem, quatenus homo factus est. Etenim secundum Dei formam : « Omnia per ipsum facta sunt⁹³ : » ipseque et Pater unum sunt. Et : « Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso⁹⁴ » (nempe genuit eum vitam, uti exponit divinus Chrysostomus). Et : ipse est verus Deus, vita æterna⁹⁵. Itemque omnia quæ habet Pater, ejus sunt. Ait enim : « Omnia mea tua sunt : et tua mea sunt : et clarificatus sum in eis⁹⁶. » Secundum vero servilem hominis formam, quam assumpsit : « Factus est ex muliere, factus sub lege⁹⁷ : » et : « Non venit ut faceret voluntatem suam, sed ejus qui misit eum⁹⁸. »

Multa itaque de Christo dicuntur nomina, idcirco nimirum quod ambæ naturæ in unam personam in eo coiverunt. Ex illis, quædam ei convenient, ut Deus est, quemadmodum diximus; hæcque adeo nomina de illo dicuntur ante unionem ; sed et

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς περ ἐν ἰδίῳ ναφὶ ὁ Χριστὸς κατέσκησεν (χάριτι δηλονότι), ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀγίοις, ὅπερ Νεστόριος ἐδογματίσεν. Οἷδε δὲ δύο ὑποστάσεις, οὐδὲ μίαν φύσιν ἢ θέλησιν. Οὐδὲν τὶ τούτων ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ, ἅπερ ἐφωλύρησαν οἱ αἰρετικοί, οἱ καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ καθολικῶν συνόδων ἀπορρίφθεντες, ὡς ἁλλότρια τῆς ὁγίου πίστεως περὶ τοῦ Χριστοῦ φρονήσαντες· ἀλλ' ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι θεῖαν φύσιν τελείαν καὶ ἀνθρωπίνην τελείαν, ἐκ ψυχῆς δηλονότι λογικῆς συνεστηκυῖαν καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς· καὶ ὅτι αὐτὰ αἱ δύο φύσεις ἡνῶνται οὐ κατὰ μόνον ἐνοίκησιν οὐδὲ κατὰ τι συμβεβηκός, ὡς περ ἐνοῦται τῷ ἱματίῳ ὁ ἄνθρωπος· οὕτε ἐν μόνῃ προσωπικῇ σχέσει καὶ ἰδιότητι, τούτέστιν οἰκειότητι καὶ ὀνόματι μόνον· ἀλλὰ κατὰ μίαν ὑπόστασιν καὶ ὑποκείμενον ἓν. Καὶ ὡς περ ἐν τῇ Τριάδι ἐν μιᾷ φύσει πλείω εἰσι πρόσωπα ὑφεστώτα, οὕτω ἐν τῷ τῆς σαρκώσεως μυστηρίῳ ἐν πλείοσι φύτεσι, τούτέστιν ἐν δυσὶν, ἓν πρόσωπον ὑφεστώς. Καὶ γὰρ κατὰ τοῦτον μόνον τὸν τρόπον δύνανται σώζεσθαι τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς παραδεδομένα περὶ τῆς σαρκώσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἡ Γραφὴ ἀδιακρίτως τῷ ἀνθρώπῳ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποδίδωσι, καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ, ὡς δὲ τὴν λέγει· Ὁ ἄνθρωπος οὕτως οὐρανὸν καὶ γῆν ἐπετερώσε· καὶ, Ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν· ἀνάγκη ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι περὶ οὗ ἀμφοτέρω εἰρηγῆται· καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία λέγονται περὶ αὐτοῦ, ὡς τὸ παθητὸν καὶ ἀπαθὲς, καὶ τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον· καὶ, Ὁ ὢν γίνεταί, καὶ, Ὁ ἄκτιστος κτίζεται, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀδύνατον δὲ λέγεσθαι ταῦτα κατὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀληθῶς (πῶς γὰρ ἔσται τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, καὶ κτιστὸν καὶ ἄκτιστον;)· ὁμολογεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὅτι καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον τρόπον λέγονται τὰ λεγόμενα πάντα περὶ τοῦ Χριστοῦ· δηλονότι τὰ μὲν θεῖα ἀρμόζουσιν αὐτῷ, καθότι ἐστὶ Θεός· τὰ δὲ ἀνθρώπινα, καθότι ἐγένετο ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο⁹⁹ » καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν εἰσι· καὶ, « Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ » (τούτέστιν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν, καθὼς ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ἐξηγεῖται), καὶ « αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος¹⁰⁰ » καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, αὐτοῦ εἰσι. « Πάντα γὰρ, » φησὶ, « τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς¹⁰¹ »· κατὰ δὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δουρικὴν μορφήν, ἣν προσελάβετο, « Ἐγένετο ἐκ γυναίκος, ἐγένετο ὑπὸ νόμον, » καὶ, « Οὐκ ἦλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν. »

Πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματα λέγονται, διὰ τὴν τῶν δύο φύσεων συνδρομὴν κατὰ μίαν ὑπόστασιν· τὰ μὲν γὰρ ἀρμόζουσιν αὐτῷ ὡς Θεῷ, καθάπερ εἶπομεν· καὶ ταῦτα ὀνόματα πρὸ τῆς ἐνώσεως, ἐπὶ αὐτοῦ καλοῦνται· ἀρμόζουσι δὲ πρὸ

⁹¹ Psal. xxxii, 6. ⁹² I Cor. ii, 8. ⁹³ Joan. i, 3. ⁹⁴ Joan. x, 30. ⁹⁵ I Joan. v, 20. ⁹⁶ Joan. xvii, 10. ⁹⁷ Galat. iv, 4. ⁹⁸ Joan. vi, 38.

τῆ ἐνώσεως καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ προφητικῶς εἶρηται· ὡς τὸ, « Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἦξει. » Καὶ, « Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι. » Καὶ τὸ, « Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται. » ἀντὶ τοῦ, Ὁφθίσεται καὶ συναναστρέφεται. Καὶ τὸ, « Κύριος; ἔκτισέ με ἀρχὴν ὧδων αὐτοῦ, » ἀντὶ τοῦ, Κτίσει με. Τοῦτο γὰρ τινὲς μὲν τῶν ἁγίων ἐπὶ τῆς κτισθείσης σαρκὸς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἐξέλαβον· καὶ τὸ ἐπόμενον, « Πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με, » τῷ Θεῷ Λόγῳ, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων ἀπάντων γεννωμένῳ ἀνέστησαν· τινὲς δὲ ἐπὶ τῆς ἐμφανουμένης τῷ κόσμῳ σοφίας ἐξηγήσαντο. Καὶ μάρτυς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν α' τῶν Παροιμιῶν, οὗ τῆς περὶ τοῦτου ῥήσεως κατὰ καιρὸν ἐμνήσθημεν πρότερον.

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐνώσεως αὐτῷ ἀρμόζουσι, τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς εἴπομεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔν ὑπὸ ἑνὶ προσώπῳ ἦν ὡς αὐτῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, καὶ ἦν ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἁρμότην ἔνωσιν ἐπεγένετο τῇ σαρκὶ τοῦ πλούτου τῆς θεότητος μετασχεῖν, τουτέστιν, ἐθεώθη, ὡς καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον περὶ τῆς σαρκὸς ταύτης λέγειν, « Καὶ θαρρῶ λέγειν Ὁμόθεον (55). » ἀντιδιδάσκον ἀλλήλαις τῶν ὀνομάτων αἱ φύσεις, ὃν δὴ καὶ καλοῦσι τρόπον ἀντιδόσεως· καὶ ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ χρεῖντος τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν λέγοντες τῆς σαρκὸς διὰ τὴν προσγενόμενον τῇ σαρκὶ πλούτον ἀπὸ τῆς συμφύλας καὶ ἐνώσεως; τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν· ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, τῆς σαρκὸς δηλονότι, σάρκωσιν τοῦ Λόγου φαμέν, κένωσιν, ἐνανθρώπησιν, ταπεινώσιν· ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ἐπιλέγονται τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ, οὐδὲν οὐδαμῇ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν πεπονθότε· ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τὰ ὀνόματα συμπλέκομεν, ἔνωσιν λέγοντες, κοινωνίαν, χρίσιν, συμφύλαν, συμμόρφωσιν, ἅτινα ἐπὶ τῆς σαρκὸς νοῦνται. Αὕτη γὰρ ἦν ἡ ἐκωθεῖσα τῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ χρισθεῖσα καὶ θεωθεῖσα ὡς ἐλάττων καὶ ἐνδεής. Ἡ γὰρ περιχώρησις τῆς θείας φύσεως εἰς τὴν σάρκα, ἦν δὴ καὶ ἔνωσιν λέγομεν, ταύτην αὐτῇ δέδωκε τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν θέωσιν καὶ τὴν χρίσιν καὶ συμμόρφωσιν θείας φύσεως περὶ τὴν σάρκα θεωρεῖσθαι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ ἐνώσει ἀρμόζουσι λέγεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν ἀρμόζουσι μὲν καὶ ὅσα πρότερον πρὸ τῆς ἐνώσεως· τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς εἴπομεν, περὶ αὐτοῦ εἶρηται· καὶ γὰρ οὐ μετεβλήθη ἡ θεία φύσις εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ταπεινώσιν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ὁ αὐτὸς ἦν Θεὸς τέλειος καὶ ἀνθρώπος τέ-

A ante unionem conveniunt etiam ea omnia quæ de illo prophetice dicta sunt : ejusmodi est illud : « Deus noster manifeste veniet ¹. » Et : « Ecce rex tuus venit ². » Illud item : « Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ³; » pro eo ac dicat, Videbitur et conversabitur. Illud quoque, *Dominus creavit me initium viarum suarum* ⁴; pro *Creavit me*. Hoc enim sanctorum quidam de carne Deo Verbo creata intellexerunt ; et quod sequitur *Ante autem omnes colles gignit me*, Deo Verbo ante omnia sæcula ex Deo et Patre genito tribue- runt : quidam vero de sapientia quæ in mundo elucet interpretati sunt. Ejusque rei testis magnus Basilius primo capite Proverbiorum, cujus supra auctoritatis opportune meminimus.

B Hæc itaque ante unionem illi congruunt, alia quidem secundum divinam naturam; alia vero prophetice, uti dicebamus. Quod vero in una persona humanam sibi naturam inconfuse immutabiliterque copulavit, eratque idem ipse simul Deus et homo, ac quod ob arcanam eam unionem caro Deitatis divitias nacta est, hoc est, deificata est, ita ut Gregorius Theologus de hac carne dicat : « Ausimque dicere, una etiam Deitatis consortem ac Deum ; » sibi invicem naturæ nomina communicant, quem et modum reciprocationis vocant. Ac quidem alias a præstantiore parte sermonem facimus, dicendo, carnis deificationem, ob eas divitias, quæ ex naturali carnis cum Dei Verbo unionem ac conjunctionem, carni accesserunt; alias vero a deteriori (carne scilicet) Verbi incarnationem vocamus, exinanitionem, humanationem, humiliationem. Cuncta hæc, ex parte humanitatis intelliguntur, Verboque ac Deo, cum nihil ipse inde passus sit, quod spectat ad essentialiam suam, tribuuntur : alias denique, etiam ex utrisque nomina conteximus, cum unionem, commercium, unctionem, naturarum conjunctionem, et (ut sic loquar) conformationem dicimus; quæ videlicet in natura carnis intelliguntur. Hæc enim Dei Verbo unita sunt, unctaque et deificata, ut quæ minor erat atque egena. Divinæ enim naturæ in carnem, totam complexa, inmeatio (quam utique et unionem vocamus) hoc ei commercio tribuit, D et ut deificatio, et unctio et conformatio a divina natura circa carnem illamque afficere, intelligatur.

Hæc itaque in unionem convenit dicere. Post vero unionem conveniunt etiam omnia, quæ prius ante unionem competeabant; quæ nempe spectant ad naturam divinam, et quæ prophetice (uti dicebamus) de illo dicta sunt. Nec enim natura divina in carnis vililitatem mutata est; sed post etiam unionem idem erat Deus perfectus et homo perfectus. Quamobrem

¹ Psal. xlix, 3. ² Zach. ix, 9. ³ Baruch. iii, 38. ⁴ Prov. viii, 22.

(55) Ὁμόθεον. Locus est ex orat. 46. Vocem ὁμόθεον idem Gregorius resolvit orat. 39, quod corpus deificatione, Deum dicit : καὶ τοῦτο τῇ θεώσιν, Θεός. Sic alibi : Τὸ, ὁμόθεον, de carne dictum Gregorio, simul *Deum* relictum Billius; quæ

ipsa perinde Deus dicatur sic delibutam esse, nulla ab eo personali distinctione discreta, cum alioqui saret suam naturam, sitque et ipsa creata, non Deus ipse natura.

etiam vere dicitur, Qui natus est ex Virgine, Deus est sæculis omnibus antiquior creaturæ opifex ac conditor. Quæ post unionem dicuntur, hæc et ante illam nequaquam dicere convenit. Neque enim ante incarnationem natus est ex Virgine, aut cum hominibus conversatus. Nihil itaque eorum, quæ unionem sequuntur, ante illam de illo dicere convenit, nisi forte prophetice, uti dictum a nobis est.

Conveniet itaque post unionem, quæ naturæ divinæ propria sunt, quæque ex parte humanitatis sumpta sunt, de illo dicere, cujusmodi est, partus ex Virgine, ætatis augmentum; cuncta denique, quæ postea ob peccatum naturæ humanæ advenerunt, quorum nulli subiacebat, qui de Spiritu sancto conceptus erat, ac per omnia ab omni peccati labe purissimus manserat. Quæ igitur corporis ratione de Christo dicuntur, cujusmodi sunt, esurit, sitivit, laboravit, oravit, in agonia fuit, quæ nimirum naturales corporis passiones sunt, nullique labi obnoxie, ita dicuntur, ut nulla prorsus inde passione divina natura afficiatur, tametsi Dei Filius dicitur esurisse ac sitiisse, ob summam undique incarnationem ac unionem divinæ naturæ incommiste citraque omnem confusionem cum carne; haud secus ac anima in corpus, ignisque in ferri naturam incommiste pervadit, suique copiam, ut sub exemplo loquar, materiæ facit.

Ad humanitatem igitur attinent omnia quæ humiliter dicuntur, ut est illud: « Quid me queritis interficere? » Quod item interrogat, « Ubi posuistis Lazarum? » Quod sub sicum cucurrit, quod accessit; illud denique: « Finxit se longius ire? » Eodem etiam illud spectat, « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? » Illud item: « Factus pro nobis maledictum ». Nec non illud: « Ipse Filius subjicietur ei, qui subiecit sibi omnia¹⁰. » Hæc enim dicebat per arrogationem, sibi ipse hominis personam attribuens, et se in eadem nobiscum classe constituens, Nos enim eramus qui derelicti fuimus, ac quibus opus esset ut subiceremur, qui peccato mortique obnoxii eramus, nec divinis præceptis obsequabamur. Ille vero « Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus^{11,12}. » Quamobrem neque ut Deus derelictus est (cum sit unus Deus cum Patre), neque vero peccavit ut homo; quare neque derelictus est, nec opus habuit ut subiceretur; sed hæc locutus est, sibi arrogans quod humanum est, uti dictum est. De illo enim dicitur: « Qui tollit peccata mundi¹³. » Et: « Ipse infirmitates nostras accepit, et languores nostros portavit¹⁴. »

Illud autem, « Pater major me est¹⁵. » quidam sanctorum dictum existimaverunt ratione causæ

¹⁰ Joan. v, 19. ¹¹ Joan. xi, 34. ¹² Matth. xxi, 19; Marc. xi, 13; Luc. ix, 10. ¹³ Luc. xiv, 28; Matth. xxvii, 46. ¹⁴ Galat. iii, 13. ¹⁵ I Cor. xv, 28. ¹⁶ Isa. liii, 9; I Petr. ii, 22. ¹⁷ Joan. i, 29. ¹⁸ Isa. liii, 4; Matth. viii, 7. ¹⁹ Joan. xiv, 28.

(54) Greg. Orat. 56.

λειος· διὸ καὶ δικαίως λεγθήσεται, ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ Παρθένου Θεός· ἐστὶ προαιώνιος δημιουργὸς τῆς κτίσεως. Τὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδαμῶς προσήκει καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως λέγεσθαι· καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι οὐκ ἐτέχθη ἐκ παρθένου, οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις συναναστάθη. Οὐδὲν οὖν τῶν μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐνώσεως προσήκει, εἰ μήτι γε προφητικῶς, ὡς ἐφημεν.

Ἀρμόσει τοίνυν μετὰ τὴν ἔνωσιν τὰ μὲν κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους εἰλημμένα, λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ· ὅσον, ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἡλικίαν αὐξησις, πάντα πλὴν τῶν διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑστερον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐπισυμβάντων, ἐξ ὧν οὐδὲν ὑπέκειτο, ἐκ Πνεύματος ἁγίου συλληφθεὶς, καὶ διὰ πάντων καθαρῶτατος πάσης ἁμαρτίας μεμενηκώς. Τὰ γοῦν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα, ὅσον, ἐπεινάσεν, ἐδίψησεν, ἐκοπίασε, προσήύξατο, ἡγωνίασεν, ἃ δὴ τοῦ σώματός· εἰσι δὴπουθεν φυσικὰ καὶ ἀδιάκλητα πάθη, οὕτω λέγονται, ὡς τῆς θείας φύσεως οὐδὲν ἐπιούον πεπονθίας· εἰ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγομεν, ἐπεινάσεν καὶ ἡγωνίασεν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι, διὰ τὴν ἀκροτάτην περιχώρησιν καὶ ἔνωσιν τῆς θείας φύσεως, ἀμιγῶς καὶ ἀσυγχύτως πρὸς τὴν σάρκα, καθάπερ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα, ἢ πυρ πρὸς τὴν τοῦ σιδήρου φύσιν ἀμιγῶς διακνέται, καὶ ἑαυτὸ ταῖς ὕλαις μεταδίδωσι, παραδειγματικῶς εἰπεῖν.

Τῷ ἀνθρωπίνῳ μέρει τοίνυν πάντα ἀνῆκουσιν ὡς ἀπαπεινότερον λέγεται, ὡς τὸ, « Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι; » καὶ τὸ ἐρωτᾶν, « Ποῦ ταῖς ἐκατέλεψαν; » ὁ ὑπὸ τὴν συκὴν δρόμος, τὸ ὑπαναχωρεῖν, τὸ, « Προτεποιήσατο πορρωτέρω πορεύεσθαι. » Εἰς τοῦτο δὲ ἀνήκει καὶ τὸ, « Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλειπες; » Καὶ τὸ, « Γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. » Καὶ τὸ, « Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. » Ταῦτα γὰρ κατ' οἰκειώσιν ἔλεγε, τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν τάττων ἑαυτόν. Ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλειμμένοι καὶ ὑποταγῆς δεόμενοι, ὡς ἁμαρτίας καὶ θανάτου ἔνοχοι, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἁμαρτίας ἀπειθοῦντες. Αὐτὸς δὲ, « Οὐχ ἡμαρτεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Διὰ τοῦτο οὕτε ὡς Θεὸς ἐγκατελείφθη (εἰς γὰρ Θεὸς ἐστὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς), οὐδ' αὖ ὡς ἀνθρώπος ἡμαρτε· διὸ οὐδὲ ἐγκατελείφθη, οὐδ' ὑποταγῆς ἐδεήθη. Ἀλλὰ ταῦτα εἶρηκε τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος, καθάπερ εἰρηται. Περὶ αὐτοῦ γὰρ λέγεται, « Ὁ αἵρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, » καὶ, « Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους· ἐδάστασε. »

Τὸ δὲ, « Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστὶ, » τινὲς μὲν τῶν ἁγίων (54) κατὰ τὸ αἵτιον εἰρηται ἐξέλαβον·

οὐ μὴν καθ' αἷτιος; ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ τὸ μείζον αὐ-
τῷ προσαρμόζεται. Εἰ γὰρ κατὰ τοῦτο διακριθῆσεται
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ αἰτιατὸν, ὥς τὸ ἐλατ-
τον ἀνήκει· καὶ οὕτως ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ ὡς μείζων
καὶ ἐλάττω διακριθῆσεται· ὅπερ ὡς πολέμιον τῇ
καθολικῇ πίστει οὐκ εἴρηται πώποτε. Φησὶ δὲ καὶ ὁ
μέγας· Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀπολλινάριου, «Μεί-
ζονα τὸν Πατέρα λέγει ἑαυτοῦ καὶ Υἱὸς καὶ τιμῶν
τὸν ἑαυτοῦ (55) Πατέρα. » Ὡςπερ οὖν οὐκ ἐν τῇ
τιμῇ διακρίνονται ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ, οὕτως οὐδὲ κατὰ
τὸ μείζον, καθὼς ἐστὶν αἷτιος τοῦ ἑαυτοῦ Υἱοῦ· ἄλλ'
ἐστὶ μείζων ὡς ἀπλῶς αἷτιος καὶ ἀρχῇ. Καὶ ὥςπερ
ἀρχὴ λέγεται ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ἀποδίδεται δὲ
ταύτῃ τῇ ἀρχῇ καὶ τελευτήσῃ· καὶ ὥςπερ ὁ μέγας·
Βασίλειος (56) προκαταρκτικῇ αἰτίαν εἰρηκε τὸν
Πατέρα, ἣ καὶ ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος; (57), «Ἐπὶ
τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνενεκτέον. » καὶ οὐκ ἀποδίδο-
ται ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ καὶ δευτέρα τις καὶ ὑπερείδουσα
αἰτία (οὕτω γὰρ δύο ἀρχαὶ τῆς κτίσεως ἀναφανή-
σονται)· τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ τὸ μείζον ἐπὶ τοῦ
Πατρὸς κατὰ τὸ αἷτιον, ὡς εἶπον τινὲς τῶν ἀρχαίων,
αἰτίαν ἐκλήπτειν ὡς αἰτίαν καθ' ἑαυτὴν, καὶ οὐ
πρὸς ἑτερόν τι λεγομένην. Εἰ δ' οὖν, ὁ Υἱὸς ὡς
ἐλάττω πρὸς τὸν μείζονα ἑαυτοῦ ἀποδοθῆσεται,
ὅπερ ἄτοπον.

exponenda secundum se, et non ut ad aliud quidpiam dicitur. Alioqui Filius ut minor ad majorem se referetur, quod est absurdum.

Τινὲς δὲ τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξηγή-
σαντο. Καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος (58) φησὶ, «Ταῦτα
πάντα πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν εἰρηκεν. »
Ἔστι τοί· οὖν λέγειν ὅτι πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ὑπό-
ληψιν τοῦτο εἰρηκεν ὁ Χριστός· ὅτι δὴ μείζων τὸν
Πατέρα ἡγοῦντο, ὡς αἷτιον ἀπλῶς, καὶ οὐ πρὸς τὴν
ἑαυτοῦ φύσιν ἀφορῶν καὶ ὑπόστασιν. Ὡςπερ καὶ
πρὸς τὸν εἰπόντα, «Διδάσκαλε ἀγαθὲ, » «Οὐδεὶς
ἀγαθός, » εἰρηκεν, «εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός. » Καὶ

¹⁶ Luc. XVIII, 18.

(55) *Melζονα τὸν Πατέρα λέγει ἑαυτοῦ.* Ac-
cepisse videtur Calceas ex ii *Diāl.* cum Anomæo,
ubi sic habetur: Μείζονα τὸν Πατέρα λέγει,
μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ τιμῶν τὸν ἑαυτοῦ Πα-
τέρα: *Majorem Patrem dicit, accepta servi forma,*
ac qui Patri suo honorem habeat. Totusque in eo
est, ut solum majorem agnoscat Patrem, qua ipse
homo factus est, et qua natura ad Patrem erat. Quæ
ipsa expositio non spernenda, satisque genuina,
nec a textu longius petita est. Athan. tamen libr. ii *Contra Arian.*, p. 365, longe aliter:
Μείζων εἶπεν οὐ μεγέθει τι, οὐδὲ χρόνῳ, ἀλλὰ
οἷα τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γέννησιν· πλὴν ὅτι
καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Μείζων ἐστίν, ἔδειξε πάλιν
τῆς οὐσίας τὴν ἰδιότητα· *Major, inquit, non quidem*
magnitudine aut aetate, sed quod natus ex illo erat.
Quinimo ex his ipsis verbis, Major est, suæ substan-
tie proprietatem demonstravit: nempe divinam sibi
naturam æque ac Patre inesse, quod comparatio
non sit nisi inter ea quæ sunt ejusdem generis: in
aliis τὸ ἀσύγκριτον, aliudque et aliud magis elu-
ceat. Aliæque ibi prosequitur, quibus haud satis
cum illo Dialogo conveniat; possitque inde non
levi conjectura abrogari Athanasio, uti etiam
abrogant plerique codices, tribuentes Maximo.
At, quid Symbolum Athanasii nomine celebre, in
quo sic dicitur: *Æqualis Patri secundum divini-*

A (auctoritate scilicet principii). Non tamen Pater
quatenus Filii causa ac auctor est, hoc sibi vindic-
cat quod majus est. Sic enim, ea ratione etiam
Filius a Patre distingueretur, ut a causa existens,
sive ut id quod ab auctore est, ad quod attineat,
id, quod minus est: inque eum modum Pater a
Filio distinguetur, penes majus et minus; quod vel-
ut fidei catholicæ a versum, nemo unquam locutus
est. Ait vero etiam magnus Athanasius in libro
adversus Apollinarium: «Majorem se Patrem di-
cit et Filius, et qui Patri suo honorem habeat. »
Quemadmodum igitur Pater a Filio honore non
discernitur, sic neque quod major est, quatenus
Filii sui causa ac auctor est: sed major est ut
simpliciter causa seu auctor principiumque. Ac
sicut dicitur Pater Filii principium; cui tamen
principio non etiam assignatur finitio. Ac sicut
magnus Basilius, Patrem Filii originalem causam
ac primam dixit; sive etiam ut Gregorius Theolo-
gus, «Ad primam referendum causam; » nec huic
causæ etiam secunda quædam causa secundis
quasi curis atque opera adjuvans, assignatur (sic
enim duplex exstabit creationis principium), eodem
modo etiam majoris vox in Patre dicta causæ ra-
tione, uti Sanctorum quidam dixerunt, de causa

Alii vero Sanctorum secundum quod homo erat
exposuerunt. Divus quoque Chrysostomus: «Can-
cta hæc dixisse ait, pro discipulorum infirmitate. »
Dici itaque potest, hoc Christum locutum esse, pro
eo ac discipuli existimabant; quod nimirum illi
Patrem majorem, ut simpliciter auctorem, puta-
bant, non velut suam ipse naturam spectaret ac
personam. Quemadmodum etiam ad eum qui dixe-
rat: «Magister bone, » respondit ¹⁶, «Nemo bonus,

tatem, minor Patre secundum humanitatem? Certe
nec istud satis convenit cum Athanasii illa expo-
sitione; et, ut loquitur Greg. orat. 56, etsi verum
demus, non tamen perinde magni ac honorifi-
cum: Τί γὰρ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου
Θεός: Quid enim mirum, Deum homine majorem
esse? vel, ut verba illa Symboli habent, hominem
Deo esse minorem? Quæ tamen consecutio non
admittitur ab illis, qui Patrem κατὰ τὸ αἷτιον,
volunt dictum Filio majorem, uti etiam Calceas
interpretatur, Greg. cum et major et æqualis
Pater invenitur: Ἦ δὲ ὅλον ὅτι τὸ μείζον μὲν ἐστὶ
τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως; Nonne perspi-
cuum est, majoris vocem, ad causam; æqualis vero,
ad naturam referendam esse? Sic Hilar.: *Auctori-*
tate principii major, aliique. Quod mihi clarius,
quam quod videtur implicare Calceas. Sit itaque
Pater major, quia fons et origo totius Deitatis:
non tamen inde minor Filius, quod eandem ipsam
Deitatis naturam, quæ est Patris, ex eo nascendo,
acceperit. Nec in Trinitate aliud facile loquendum,
quam quod Scripturæ sanctorumque vocibus tradi-
tum sit.

(56) Ad Amphilocho. *De Spiritu sancto.*

(57) Orat. 56.

(58) In Joan. hom. 74.

nisi solus Deus. » Ad discipulos quoque qui interrogaverant de die et hora et consummatione : « Nemo, inquit, scit, neque Filius, sed solus Pater. » Sic enim illi tunc existimabant, et ad eorum mentem, se illis accommodans, loquebatur, quod necdum quæ illius erant clare noverant. Multaque alia ejus generis etiam aliis locis figurate dicta sunt in Scriptura, ejusmodi est illud : « Factus est Adam quasi unus ex nobis ¹⁶. » Sic enim ille animo conceperat, fore scilicet ut Deus fieret, cum revera hoc minime factus sit. Magnus autem Basilius, illud : « Nemo bonus nisi solus Deus, » accipit et ipse quidem ratione humanitatis ; ait enim : « Multa etiam Dominus loquitur ex parte humanitatis. » Sumit vero etiam ratione divinæ naturæ. Etenim in una earum quas ad Amphiloebium scripsit, sic ait : « Non enim extra boni naturam Filius se constituit, cum hæc diceret ; sed cum Pater sit primum bonum, vocem *nemo*, sic dictam intelligimus, ut subaudiatur primus. Illud item : *Nemo novit Filium nisi Pater* ; non enim illis verbis Spiritui ignorantiam tribuit ; sed imprimis Patri testatur competere, quod suam ille naturam noverit ; ad eundem modum etiam illud : *Nemo novit horam neque diem*, ejus vocem esse qui eorum quæ sunt, ac futura sunt, primam notitiam ad Patrem referat, quique in omnibus Patrem primum auctorem hominibus innuat. »

Ad hæcque rursus in eadem Epistola, ad Matthæi auctoritatem : « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater ¹⁷, » hancce adhibet expositionem : « Dixisse nimirum ut se distingueret ab Angelis, non autem eodem se

¹⁶ Gen. iii, 22. ¹⁷ Matth. xxiv, 36.

(59) Καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διυλέγεται. Ex parte humanitatis ; qua ratione homo erat atque hominis partes implebat ; ejus exemplum ponit Basilius (epist. 391) in illa voce : *Da mihi bibere*, quam Deitatis ait, σαρκὶ ἐμφύτῳ χειρῆμένης, utilis carne animata. Magis proprie dixisset : *Dei* ; quæ vox ipsum λόγον, et habentem humanam naturam, referat, non Deitatem, quæ ipsa quasi haberi intelligatur ab eodem, ut in qua vere ac per se existat. Non placet quod reddit Interpr. *Multa Dominum ad humanum dicendi morem locutum, cum hominibus tractantem*. Id enim totum quis dicat, etiam de Patre ac tota Trinitate, sic humano more, proque hominum captu sermonem efformante, plerisque Scripturæ locis, quam tamen nemo probe Theologus ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεσθαι dicat, ullive convenire, quod sic Basilius loquitur, quam qui vere homo existat, veræque existens, partes hominis impleat ; qui denique οικονομικῶς cuncta suscepit (qua nimirum propensiori consilio homo existit, ac in carne, humane salutis negotium gessit), quod totum Græci theologi illa voce significant ; non quod paulo obscurius idem Interpr. *Qui omnia secundum Dei dispensationem suscepit* ; quanquam vox dispensationis, ipsa eo sensu Latini familiaris sit. Cord. in Latina, apte quidem illuc : ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους, ut homo ; nec longiori verborum ambage admodum opus. Sequentiis autem admodum confusus : ἰδὲ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν οικονομικῶς πάντα καταδεξάμενον, καὶ προκόποντα. Illud

πρὸς τοὺς ἐπερωτήσαντας μαθητὰς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας καὶ τῆς συντελείας, οὐδεὶς οἶδε, » φησὶν, « οὐδὲ ὁ Υἱὸς ὁ μόνος δὲ ὁ Πατήρ. » Οὕτω γὰρ ἐκείνο τῆνικαῦτα ἐνόμιζον, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διανοίαν αὐτοῖς συγκαταβαλὼν ἐφθέγγετο, ἐπεὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτοῦ καθαρῶς ἠπίσταντο. Καὶ πολλὰ ταῦτα εὐρῆται καὶ ἁλλαχοῦ σχηματίζομεν αὐτῇ Γραφῇ, ὥστερ τὸ, « Ἐγένετο Ἀδάμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. » Οὕτω γὰρ ἐκεῖνος ὑπέλαθε θεὸς γενήσεσθαι ὡς τῇ δ' ἀληθείᾳ οὐκ ἐγένετο. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τὸ, « Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός, » λαμβάνει μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. « Πολλὰ γάρ, » φησὶ, « καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ὁ Κύριος διαλέγεται (59) » λαμβάνει δὲ καὶ κατὰ τὴν θείαν φύσιν. Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν οὕτω φησὶν, « Οὐκ ἔξω ἑαυτὸν τιθεὶς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ὁ Υἱὸς ταῦτα λέγει· ἀλλ' ἐπειδὴ πρῶτον ἀγαθὸν ὁ Πατήρ, τὸ, οὐδὲις, συνυπακουμένου τοῦ πρώτου, εἰρησθῆαι πιστεύομεν. Καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Οὐ γὰρ ἐκεῖ ἀγνοίαν τοῦ Πνεύματος κατηγορεῖ· ἀλλὰ πρῶτον τῷ Πατρὶ ὑπάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μαρτυρεῖ. Οὕτω δὲ καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδε τὴν ὥραν καὶ ἡμέραν, » τὴν πρώτην εἰδοῖσιν τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσμενῶν ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγοντος, καὶ διὰ πάντων τὴν πρώτην αἰτίαν τοῖς ἀνθρώποις ὑποδεικνύοντος εἰρησθῆαι νομίζομεν. »

Καὶ ἐτι πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ τὴν μὲν τοῦ Ματθαίου ῥῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεῖντης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἀγγέλων τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ ὁ μόνος, » ταύτης τῆς ἐξηγήσεως ἀξιοῖ, « Ὅτι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀγγέλων εἴρηκεν »

ignorantiae per dispensationem omnia suscipientem et proficientem, etc. Ego sic : *Ignorantiam qui dicat, de eo, qui per dispensationem omnia suscepit, quique proficiebat, etc., is a vero nihil aberravit*. Hæc Basilii limpida sententia ; dignus certe auctor cujus operum plura illis pares nacti interpretes essent, nec aliter ac Ambrosius in eis labo assent. Istud etiam : Ταύτης μὲν οὖν ἀξιούμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον, Εἰ μὴ ὁ Πατήρ μόνος, quod ita reddit Cord. : *Hanc quidem consolationem a Matthæo propositam consequimur, Nisi solus Pater, sane hominis est Græce nescientis ; cum sit : Illud a Matthæo dictum, in hunc modum benigne interpretamur, uti etiam reddidit Morl. riteque Calecas noster exposuit : Ταύτης ἀξιοῖ τῆς ἐξηγήσεως. Quasi hac dignatur expositione ; sic lenit, quod paulo durius dictum poterat videri. Gravius in sequentiis mendum, sive ipsius Cord. est, sive typorum : « Επειδὴ οὐ πρόσκειται τὸ μόνος, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ. Cum addatur adjunctum solus, quod apud Matthæum jacet. Imo, non addatur : Εἰ μὴ ὁ Πατήρ ὁ μόνος, cujus vocis absentia, nihil violentam suam expositionem (Calece relata) Basilius contendit. Sed perinde Cord. affirmare quod negat Scriptura, vicissimque negare quod illa affirmat, ut jam ante annos 20, in Maximi Scholii ad Dionysium ipsoque Dionysio, quasi per specimen ostendi. Παραμυθίαν quærat vel ipse Cord. vel qui labris patrum Græca interpretantem hominem vult. »*

ἐκτείν δὲ οὐ συμπεριέλαβε τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις κατὰ τὴν ἀγνοίαν. Παρασιωπήσας οὖν ὡς ὁμολογούμενον τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου ὁ Κύριος, τοὺς ἀγγέλους εἶπεν ἀγνοεῖν· εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα μόνον, τὴν τοῦ Πατρὸς γνῶσιν, κατὰ τὸ πιστώμενον, καὶ ἑαυτοῦ εἶναι λέγων. Αὐτὸς γὰρ εἶπε, « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ. » Καὶ, « Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα. » Τὴν δὲ τοῦ Μάρκου βῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ὥρα οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἀγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, » οὕτως ἐξηγεῖται, « Ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Τοῦτέστιν, ἡ αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται, καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ ἐστὶ, τὴν αὐτὴν οὐσίαν τῷ Πατρὶ καὶ γνῶσιν ἔχει. « Καὶ ἐπεὶ, » φησὶν ὁ θεὸς Κύριλλος, « τὸ σύμπαν τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προέρχεται, οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ᾔδει τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. »

Ταῦτα μὲν οὕτως. Τὸ δὲ, « Πάτερ, δοξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί, » διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσίν τε καὶ πίστωσιν εἰρηγεῖ. Καὶ γὰρ ὡς φησὶν ὁ Δαμασκηνός, « Αὐτὸς μὲν γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἐστὶν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσα καὶ πιστωθεῖσα ἡ δόξα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον, « Τοῦ ὁρισθέντος (60) Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. » Διὰ γὰρ τῶν θρυμάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφανερώθη τῷ κόσμῳ ὅτι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· » ἀντικρυς τῷ θεῷ Βασιλεῖ ταυτὰ λέγων, ὅς φησιν, « Ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. » Καὶ γὰρ ἡ δόξα ἡ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ τοῦτ' ἐστὶ τὸ γενεᾶσθαι ἐκ Πατρὸς εἰδίως καὶ ἀνάγκως. Ὡς περ οὖν εἰ τις αὐτὸν εἰς κτίσμα κατὰγει, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καθαιρεῖ· οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ὁ συναϊδιον καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον ἐμολογῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δοξάζει αὐτὸν τῇ δόξῃ, ἣ εἶχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

Εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενα κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν (61). Ἄν γὰρ τῇ διανοίᾳ διέλωμεν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν σάρκα, ἅτινα ἐνεργεῖα εἰσὶν ἀχώριστα, λέγεται δούλος καὶ ἀγνοῶν· καὶ γὰρ τῆς φύσεως τῆς δούλης καὶ ἀγνοούσης ἦν τὸ προσληφθέν· καὶ εἰ μὴ ἦν ὡς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἡ

numero cum servis compre' enjisse, velut pari ignorantia ipse laboraret. Silens ergo Dominus suam personam, de qua exploratum esset, in ea Matthæi auctoritate, angelos dixit nescire, solum autem Patrem scire, nempe Patris cognitionem per reticentiam, suam ipsius esse dicens. Ipse enim dixit : *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt* ¹⁸. Et : *Sicut novit me Pater, et ego cognosco Patrem*. ¹⁹ Marci autem auctoritatem : « De die illa et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater ²⁰, » sic exponit : « Nemo scit, neque angeli Dei ; sed neque Filius ipse sciret, nisi Pater. » Hoc est, nisi Pater Filio sciendi auctor esset. Quia enim ex illo nascitur, eique consubstantialis est, eandem cum Patre et substantiam et notitiam habet : Et quia, inquit divinus Cyrillus, quidquid Filii est, ex Patris substantia procedit, ne Filius quidem rerum scientiam nosset, nisi Pater. »

Atque hæc quidem ita : Illud vero : « Pater, clarifica me claritate quam habui apud te, antequam mundus esset, apud te ²¹, » tum ob manifestationem inter nos dictum est, tum ob astruendam fidem. Ut namque ait Damascenus : « Ipse quidem clarificatus erat atque est ; nobis tamen ejus claritas perspicue cognita ac certo explorata non erat, juxta ac ait Apostolus, *Qui declaratus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum* ²². Per miracula enim et resurrectionem adventumque Spiritus sancti, manifestatum est mundo, esse Filium Dei. » Quibus palam eadem ac divinus Basilius loquitur, dum ille ait : « Mari et ventis obtemperantibus, illius Deitatem cognoverunt. » Ac sane naturalis Dei claritas ac gloria hæc est, nasci ex Patre sempiterno et absque principio ; quemadmodum etiam si quis in creatorum sortem detrahat, quod in ipso est, Dei claritatem atque gloriam destruit. Sic etiam consequenter, qui Deo et Patri coæternum parique honore ac consubstantiali co sitetur, eum clarificet ea claritate, quam ante omnia sæcula habebat.

Dicuntur vero etiam quædam de Christo, ut mentis cogitatu dividitur. Si enim subtili cogitatu Dei Verbi naturam ac carnem diviserimus (quæ quidem actu minime separari possunt) servus dicitur atque ignorans. Nam quæ natura assumpta est, serva erat et ignorans ; ac nisi caro Deo

¹⁸ Joan. xvi, 15. ¹⁹ Joan. x, 15. ²⁰ Marc. xiii, 35. ²¹ Joan. xvii, 5. ²² Rom. i, 4.

(60) Τοῦ ὁρισθέντος. Qui prædestinatus, habet Vulg. exponiturque subtilius Præceptor Angelicus, alique Latini. At Greci *declaratum, manifestatum* exponunt, quo spectant quæ hic a Caleca allata sunt ; nec est cur ea expositio displiceat, quam plurimum graviorumque Patrum auctoritas fulciat.

(61) Κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν. Habet Gord. uno contextu cum Basilii superioribus, paulo aliis verbis. Sed non exstant in illa Epistola Basilii.

Quod fallentibus oculis legit *ἰσχυαῖς ἐπινοαῖς*, redditque, *intellectualibus vestigiis*, valde absortum est. Nempe est, *ἰσχυαῖς διανοαῖς, subtilibus cogitationibus*, quod sequentibus vocibus exponit, ἡτοινοῦ λεπταῖς φαντασίαις, vixque aliis verbis aptius Latine reddatur : *Minus enim mentis phantasiis* Corderii, satis durum est. Τὸ ἔχνος *vestigium*, omnibus differt a voce *ἰσχυός*, nec unquam *ἔχναῖς* vel *ἔχναῖς* reddiderit.

Auctor quoque libri Proverborum : « Charitas A operiet multitudinem peccatorum ⁷². » Quia igitur per Spiritum sanctum amici Dei constituimur, consequens est ut et peccata per eum nobis dimittantur. Idcirco ait Dominus : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remisistis peccata, remittuntur eis ⁷³. » Iis quoque qui blasphemant in Spiritum sanctum, negatur venia peccatorum ⁷⁴, ut quos deficiat, per quem delictorum venia hominibus præstatur.

Hinc etiam est, quod per Spiritum sanctum renovari et emundari, seu ablui dicamur, quemadmodum ait Propheta : « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁷⁵. » Sed et quod homines alii aliis velint secreta communia ac consilia, inde est, quod sint amici ac se diligant, quod et Christus his verbis declaravit : « Jam non dicam vos servos, sed amicos ; quia omnia quæ audiavi a Patre, retuli vobis ⁷⁶. » velut idem sit amicum esse et adhibere arcanorum socium. Quia igitur Spiritus sancti munere, per quem Charitas Dei effusa est in cordibus nostris, amici Dei constituimur, convenienter ait Scriptura per Spiritum sanctum revelari hominibus divina mysteria. Paulus enim ubi dixerat : « Scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt eum ; » subjungit : « Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum ⁷⁷. » Et hoc igitur argumentum est, quæ ex Deo est, charitatem ipsum esse Spiritum sanctum, cum per illum divina mysteria sanctis revelentur ; quod omnes ubique charitatis opus esse norunt.

Quia vero etiam eorum quæ intus animo cogitantur, interpret est, quæ per linguam enuntiatio est, operæ pretium est, ut linguarum donum illi ascribamus, qui scientiam revelat mysteriorum. Atque id rursum ostendit ipse Christus. Martyrum enim ad reges et præsidēs pro fide responsionum instantiam ac solertiam, Spiritui sancto assignavit : « Non enim, inquit, vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. » Unde etiam in Symbolo scriptum est de Spiritu sancto : « Qui locutus est per Prophetas ⁷⁸. » Non solum autem ad amicitie propriæ jura spectat, ut qua affectione amicus unum amico efficitur, sua illi secreta detegat ; verum exigit eadem unitas, ut inter amicos sit rerum communio ac societas. Cum enim homo, alium se, amicum habeat, necesse est ut velut sibi, illi opituletur, qua ratione suis eum facultatibus impertitur. Quamobrem etiam proprium est amicitie bonum, ut bonum amico velit, ac ei beneficiat. Unde et Joannes Evangelista ait : « Qui habet substantiam mundi hujus, et videt

« ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. » Ἐπεὶ τοίνυν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ; φίλοι τοῦ Θεοῦ καθίστάμεθα, ἐπόμενόν ἐστι καὶ δι' αὐτοῦ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἀφίεσθαι ; καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Κύριος, « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ; ὅν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς. » καὶ ὅτι τοῖς βλαττημοῦσι εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ τῶν ἁμαρτιῶν ἀφεσις ἀπείρηται, ὡς ἂν οὐκ ἔχουσιν ἐκεῖνο, δι' οὗ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως τυγχάνει ὁ ἄνθρωπος.

Ἐντεῦθεν ἐστὶ καὶ τὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡμῶν ἀνακαίνιζεσθαι λέγεσθαι καὶ καθαίρεισθαι ἢ ἀπολούεσθαι, ὡς ὁ Προφήτης, « Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαίνεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ὧν ἔχουσιν ἀπορρήτων διὰ φιλίαν καὶ ἀγάπην, ὃ καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, εἰπὼν, « Οὐκέτι ὑμεῖς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους ; ἐπεὶ πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἀνήγγεila (50) ὑμῖν. » ὡς ταύτ' ἄνθρωπον φίλον τε εἶναι καὶ κοινωνὸν ἀπορρήτων. Ἐπεὶ οὖν διὰ Πνεύματος ἁγίου, δι' οὗ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φίλοι Θεοῦ καθιστάμεθα, εἰκότως διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ Γραφῇ λέγει τὰ θεῖα μυστήρια τοῖς ἀνθρώποις ἀποκαλύπτεσθαι. Εἰπὼν γὰρ ὁ Παῦλος, « Γέγραπται ὅτι ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἤκουσεν, ἃ ἔτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, » ἐπάγει, « Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ Πνεύματος ἁγίου. » Καὶ τοῦτο οὖν μαρτύριον τοῦ τῆν ἐκ τοῦ Θεοῦ Ἀγάπην αὐτὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἴπερ διὰ τούτου τοῖς ἁγίοις ἀποκαλύπτεται τὰ θεῖα μυστήρια ; ὃ πανταχοῦ πάντες ἀγάπης ἔργον ἱσταν ὄν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐκὼν νοουμένων ἐρμηνευτικόν ἐστὶν ἢ διὰ γλώττης ἀπαγγελία, προσήκει τῷ τῆν γνῶσιν τῶν μυστηρίων ἀποκαλύπτοντι καὶ τῇ τῶν γλωσσῶν χάρισμα λογισθῆναι. Καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδείξεν ὁ Χριστὸς. Τὰς γὰρ τῶν μαρτύρων πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐνστάσεις καὶ διαλέξεις τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδωκεν. « Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, » φησὶν, « ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. » Ὅθεν καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ γέγραπται περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ; « Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν. » Οὐ μόνον δὲ τὸ τὰ ἀπορρήτα ἑαυτοῦ τῷ φίλῳ ἀποκαλύπτειν ἰδίῳ ἐστὶ φιλίας διὰ τὴν τῆς διαθέσεως ἐνότητά, ἀλλ' ἢ αὐτῇ ἐνότητι ἀπαιτεῖ τὸ κοινωνεῖν τῶν ὄντων τοῖς φίλοις. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ἄλλον ἑαυτοῦν ἔχει τὸν φίλον, ἀνάγκη βοηθεῖν αὐτῷ ὡς ἑαυτῷ, τῷ τῶν ὄντων κοινωνεῖν. Ὅθεν καὶ τοῦτο ἰδίῳ ἐστὶ τῆς φιλίας ἀγαθόν, τῷ φίλῳ βούλεσθαι ἀγαθὸν καὶ ποιεῖν. Διὸ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, « Ὁ ἔχων τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου (51), καὶ βλέπων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνάγκην

⁷² Prov. x, 12. ⁷³ Joan. xx, 22. ⁷⁴ Matth. xii, 31. ⁷⁵ Psal. ciii, 30. ⁷⁶ Joan. xv, 15. ⁷⁷ I Cor. n, 9. ⁷⁸ Matth. x, 20.

(50) Vulg. ἐγνώρισα, nota feci.

(51) Τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου. Græca

Vulg. τὸν βίον τοῦ κόσμου ; aliaque sic variata, ut liquet Calecam citasse ut memoria occurreret,

ἔχοντα, καὶ ἐλεῖν τὰ πλῆγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐν αὐτῷ; ἢ τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ μάλιστα τόπον ἔχει, οὗ τὸ βούλεσθαι ἐνεργεστάτον πρὸς τὸ ποιεῖν· καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίσματα διὰ Πνεύματος ἀγίου λέγονται διδοσθαι, ὡς ὁ Ἀπόστολος φησὶ· « Δίδεται διὰ Πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλω δὲ λόγος γνῶσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. » Καὶ μετὰ ταῦτα πολλῶν ἀπαριθμηθέντων, « Ταῦτα πάντα, » φησὶν, « ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. »

Καὶ τοῦτο δὲ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης τεκμήριον, τὸ ζητεῖν τοῖς φίλοις ὁμοῦ διατριβεῖν τὸν φίλον· καὶ αὐτοὺς χαίρειν ἐν ταῖς κοιναῖς συνουσίαις· καὶ ὅλων οὐκ ἀνέχεσθαι χωριζομένους ἀλλήλων. Ἡ δὲ μετὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων διατριβὴ διὰ τῆς αὐτοῦ περιγίνεται θεωρίας, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. » Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐραστὰς ἡμᾶς ποιεῖ τοῦ Θεοῦ, εἰκότως δι' αὐτοῦ καὶ θεωροὶ τοῦ Θεοῦ καθιστάμεθα. Ὅθεν ὁ αὐτὸς φησὶν, « Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατοπτριζόμενοι, εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. »

Ἔστι δὲ φιλίας ἴδιον τὸ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ φίλου χαίρειν τὸν φίλον, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἔργοις καὶ λόγοις ἡδεσθαι· παρ' αὐτοῦ τε παραμυθίαν πρὸς πᾶσας τὰς δυσχερεῖας εὐρίσκειν. Ὅθεν ἐν ταῖς λύπαις παραμυθίας ἕνεκα πρὸς τοὺς φίλους μάλιστα καταφεύγομεν. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φίλους ἡμᾶς καθίστησι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ ποιεῖ κατοικεῖν, ὡς προαποδέδεικται· εἰκότως ἐστὶ δι' αὐτοῦ εὐφροσύνην ἡμᾶς καὶ παρὰ κλησιν λαμβάνειν παρὰ Θεοῦ πρὸς πᾶσας τὰς ἐκ τοῦ κόσμου δυσκολίας καὶ μάχας. Ὅθεν καὶ ὁ Ψαλμῶδης λέγει, « Ἀπίδος μοι τὴν ἀγαλλίαν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. » Καὶ ὁ Ἀπόστολος, « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. » Καὶ ἐν ταῖς Ἠράξεσι τῶν ἀποστόλων λέγεται περὶ τῆς Ἐκκλησίας, « Ὁκλομεῖτο πορευομένη ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιληροῦτο. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον *Παρήγορον* ὀνομάζει.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μὴδὲν δεδουλωθῆαι καὶ ἡ ἐλευθερία ὡς μέγιστον ἀγαθὸν καὶ σπουδάζεσθαι καὶ φιλεῖται. Οἱ γοῦν οὐ φόβῳ κολάσων, ὥστερ δούλοι, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ φιλίαν ἐπιμελούμενοι ἀρέσκουσιν Θεῷ, οὗτοί εἰσι μόνιμοι, ἐλευθέρως καὶ ἐκουσίως πρὸς αὐτὸ διακείμενοι, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ ἀνάγκης ἢ βίας τάχαθόν ὡς δούλοι· πράττοντες. Καὶ οἱ τοιοῦτοι υἱοὶ καὶ φίλοι εἰσὶν ἄξιοι καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ. Ἡ γοῦν παντελής καὶ παντὸς δόους ἀπληλαγμένη ἐλευθερία, ἐν ᾗ μάλιστα καὶ ἡ τῆς ἀρχαίας

A fratrem suum necessitatem habere, claudique viscera sua ab eo, quomodo manebit charitas Dei in illo ?? Idque in Deo maxime locum habet, ejus velle ut faciat efficacissimum est. Eamque ob rem haud immerito a Deo omnia dona dari dicuntur per Spiritum sanctum, uti Apostolus ait : « Datur per Spiritum sermo sapientiae; alii vero sermo scientiae secundum eundem Spiritum ». Posteaque multis enumeratis : « Haec omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult ». Quin hoc quoque eximiae charitatis certum indicium est, ut amicus cum amico versari quærat, ac mutuo delectentur congressu, nec prorsus alius ab alio separari sustineat. Quod autem homines cum Deo versentur, per illius obtingit contemplationem, sicut ait Apostolus : « Nostra autem conversatio in oculis est ». Quia ergo Spiritus sanctus praestat ut Dei amatores simus, merito per eum etiam hoc nanciscimur, ut Deum contemplermur. Unde ait idem Apostolus : Nos autem revelata facie, gloriam Domini quasi ex speculo repraesentantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, quasi a Domini Spiritu ». Porro amicitiae proprium est, ut et amicus amici praesentia gaudeat, ejusque et factis et dictis delectetur; atque ab eo, quicquid molesti acciderit, consolationem atque levamen inveniat. Hincque adeo est, ut cum ægro animo sumus, ad amicos maxime, levandi mœroris causa confugiamus. Quia igitur Spiritus sanctus amicos Dei nos constituit, ipsumque in nobis, ac nos in illo habitare facit, ut in superioribus ostensum est, par est ut ejus munere laetitiae ac consolationem adversus sæculi molestias omnes pugnasque a Deo consequamur. Unde etiam ait Psalmista : « Redde mihi exultationem salutaris tui, et Spiritu principali confirma me ». Apostolus quoque : « Regnum Dei est justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto ». Itemque in Actis apostolorum dicitur de Ecclesia : « Quod edificabatur ambulans in timore Dei, et consolatione Spiritus sancti replebatur ». Atque id causæ est cur et Dominus Spiritum sanctum vocet Consolatorem.

Quin et nullius servitutis iugo premi atque libertas, tanquam maximum bonum et sollicitis animis quaeritur et adamatur. Qui ergo non supplicii metu, ut servi, sed divina charitate ac amore Deo placere student, hi constantiam tenent, qui libere ac sponte bono adherent, nec ulla necessitate aut vi, servorum more, illud exerceant. Ac qui ejusmodi sunt, æquum est ut filii ac amici Dei audiant. Plena ergo, omnique metu soluta libertas (in qua etiam maxime antiquæ imaginis ingenuitas

Quin et nullius servitutis iugo premi atque libertas, tanquam maximum bonum et sollicitis animis quaeritur et adamatur. Qui ergo non supplicii metu, ut servi, sed divina charitate ac amore Deo placere student, hi constantiam tenent, qui libere ac sponte bono adherent, nec ulla necessitate aut vi, servorum more, illud exerceant. Ac qui ejusmodi sunt, æquum est ut filii ac amici Dei audiant. Plena ergo, omnique metu soluta libertas (in qua etiam maxime antiquæ imaginis ingenuitas

Quin et nullius servitutis iugo premi atque libertas, tanquam maximum bonum et sollicitis animis quaeritur et adamatur. Qui ergo non supplicii metu, ut servi, sed divina charitate ac amore Deo placere student, hi constantiam tenent, qui libere ac sponte bono adherent, nec ulla necessitate aut vi, servorum more, illud exerceant. Ac qui ejusmodi sunt, æquum est ut filii ac amici Dei audiant. Plena ergo, omnique metu soluta libertas (in qua etiam maxime antiquæ imaginis ingenuitas

¹⁹ I Joan. iii, 17. ²⁰ I Cor. xii, 8. ²¹ I Cor. xii, 11. ²² Philipp. iii, 20. ²³ II, Cor. iv, 18.

²⁴ Psal. l, 14. ²⁵ Rom. xiv, 17. ²⁶ Act. ix, 31. ²⁷ Joan. xvi, 7.

non ipsa verba ut legerat. Sic sequenti auctoritate omissum τὸ, ἰδίᾳ, quod tamen aliis locis non omit-

elucet velut a divina Charitate, ab Spiritu sancto præbetur, his, qui per gratiam ut filii Dei sint et dicantur consecuti sunt : « Quicumque enim, inquit Paulus, Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei ⁸⁸. » « Et rursum : Ubi Spiritus Domini, ibi libertas ⁸⁹. » Et : « Si Spiritu ducimini, non estis sub lege ⁹⁰. »

Hinc est et quod Spiritus, carnis opera dicitur mortificare, quatenus per carnis libidines atque vitia a vero bono recedimus, ad quod nos Spiritus sanctus per Charitatem dirigit, uti Apostolus ad Romanos scribit, « Si Spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis ⁹¹. » Multa vero etiam alia possit quis invenire, quibus opera Charitatis proprie Spiritui sancto accomodari monstretur ; ut inde palam fiat, Spiritum sanctum ex Deo procedere ut charitatem, quemadmodum Filius ut Verbum notitia, seu cum ambo ex divina mente et Patre existentiam habeant.

Atque hæc hactenus. Alius vero quidam sanctorum, hoc satagens, ut solum unionem ac distinctionem tantisper declararet, tres facies inter se æquales animo cogitavit, in una accensas domo. In ea namque trium lumen tanquam ex una, unum conspicimus ; unaque sublata, ejus lumen illi comes sequitur, cum duo reliqua lumina secundum se nec quidquam minuantur neque augrantur. Liquet igitur tria hæc trium facium lumina, cum a nobis unum conspicerentur, secundum se discreta et non confusa exstitisse. Neque enim aliqui incommiste ac velut per se existens unum illud, posteaquam subductum est, cerneretur. Sic igitur etiam tres personas, ad essentiam quod attinet, unum cogitamus, quæ tamen, quibus illis incommistæ ac inconfusæ proprietates manent, inter se velut circuitu redire ac commiscere intelligantur ; etsi mens nostra, pro eo ac decet, non satis assequatur.

Magnus autem Basilius, ad eam rem declarandam arcum celestem assumit. Is cælo pluvia rotante, aereque circumfluo, solisque radio ex obliquo nubium densitatem subeunte, ac tum orbem suum cuidam nubium directe desigente, conspicuus apparet. Quemadmodum enim arcus, cum unus ipse secundum aeris substantiam sit, multos in se repræsentat colores, eorumque palam distinctio nobis innotescit ; quauquam alii ab aliis seorsim a nobis sensu percipi non possint, sed quodammodo et continuus et discretus est, ac pene sensum fallit, ut quod medium ex se commiscet discernitque distinctos in eo colores, dignosci non possit. Sic et in communi Deitatis essentia, insignientes proprietates elucet, cum, ad essentiam quod spectat, nulla in personis intelligatur distinctio ; eaque omnis in proprietatibus solum-

A εικόνος εὐγένεια καταφαίνεται, ὡς παρὰ θείας Ἀγάπης, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δίδεται τοῖς τῆς θείας υἱότητος κατὰ χάριν ἀξιωθεῖσιν. « Ὅσοι γὰρ, » φησὶ Παῦλος, « Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν, « Ὅπου τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. » Καὶ, « Εἰ Πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὶ ὑπὸ νόμον. »

Ἐντεῦθεν ἐστὶ τὸ καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα θανατοῦν τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι, καθότι διὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἀποχωροῦμεν ἐκ τοῦ ἀληθῶς ἀγαθοῦ, πρὸς δὲ ἀγάπης ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τάττει, ὡς ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ῥωμαίους, « Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐνεκρώσατε, ζήσεσθε. » Πολλὰ δ' ἂν τις εὔροι καὶ ἄλλα, δι' ὧν ἂν ἰδίως τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσαρμυζόμενα τὰ τῆς Ἀγάπης ἔργα δεικνύοιτο. ὡς δὴλον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὡς Ἀγάπην ἐκ Θεοῦ προῖναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς περ τὸν Ὑἱὸν ὡς Λόγον ἢ Νόησιν, ἀμφοτέρους παρὰ τοῦ Θεοῦ Νοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ὑπόστασιν ἔχοντας.

Ταῦτα δὲ ἐπιτοσοῦτον. Ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων τὴν ἔνωσιν μόνην καὶ τὴν διάκρισιν μετρίως δηλώσαι βουληθεῖς, τρεῖς λαμπάδας ἐνεθυμήθη ἀλλήλαις, ἀπτομένας ἐν ἐνὶ οἴκῳ. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ φῶς τῶν τριῶν ὡς ἐκ μιᾶς ἐν ὁρῶμεν. καὶ μιὰς αὐτῶν ὑπεξαίρουμένης, τὸ φῶς αὐτῆς αὐτῇ συνακολουθεῖ, τῶν περιλειπομένων δύο φώτων καθ' ἑαυτὰ μηδαμῇ μὴτ' ἐλαττουμένων μὴτ' αὐξομένων. Δῆλον οὖν εἶναι τὰ τρία ταῦτα τῶν τριῶν λαμπάδων φῶτα, ὅτε ἡμῖν ὡς ἐν ἑωρῶντο, καθ' ἑαυτὰ διακρίμενα καὶ οὐ συγκεχυμένα ἦσαν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀμιγῶς καὶ οἶον ἰδιόποστατα ἐθεωρεῖτο τὸ ἐν μετὰ τὴν ὑφαίρεσιν. Οὕτως οὖν καὶ τὰ τρία πρόσωπα φανταζόμεθα ἐν μὲν εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν. ἀμιγῆς δὲ ὅμως καὶ ἀσυγχύτους φυλάττειν τὰς ἰδιότητας, εἰς ἀλλήλας αὐτὰς τὰς ὑποστάσεις περιχωρούσας. εἰ καὶ περὶ τούτων ἡ διάνοια ἡμῶν οὐκ ἐξικνεῖται ὡς δεῖ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος εἰς δὴλωσιν τοῦ τοιούτου (52) τὸ ἐν οὐρανῷ τόξον λαμβάνει, ὅπερ ὅταν διὰ βροχὴν γένηται φαίνεται, ὑγρότητος περὶ τὴν ἀέρα συνισταμένης, καὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἀκτίνος κατὰ τὸ πλάγιον ὑποτροχέουσης τὴν πυκνότητα τῶν νεφῶν. εἴτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει τινὶ τὸν κύκλον τὸν ἰδίον ἐπεριδομένης. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνο ἐν μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀέρος, πολλὰ δὲ ἐν αὐτῷ χρώματα φαίνονται, καὶ πανερῶς τὰς διαφορὰς τούτων διαγινώσκουσιν. οὐ δυνατόν δὲ τῇ αἰσθήσει καταλαβεῖν τὴν διάστασιν τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον. ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ συνεχές ἐστὶ καὶ διαιρούμενον, τὴν αἰσθησιν ἡμῶν ὑποκρίπτειν, ὡς μὴ διαγινώσκειν τὸν τοῦ διὰ μέσου τὴν μινύοντα δι' ἑαυτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χρόων ἑτερότητα. οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αἱ γνωριστικαὶ ἰδιότητες ἐπιλάμπουσιν, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐδεμιᾶς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι

⁸⁸ Rom. viii, 13. ⁸⁹ II Cor. iii, 17. ⁹⁰ Gal. v, 18.

⁹¹ Rom. viii, 13.

(52) Epist. 45.

νοουμένη· διαφορᾷ, κατὰ δὲ τὰ αὐτῶν ἰδιότητα· ἅμα καὶ τὸ συνημμένον ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ τὸ κεχωρισμένον κατὰ τὰ ὑποστάσεις διδάσκεισθαι, εἰ καὶ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τόξου, οὐ δυνάμεθα ἱκανῶς τῇ αἰσθήσει διακρίναι τοῦ ἐκ τοῦ ἑτέρου· οὕτω κἀναυθα τὸ ἐν τοῦ ἑτέρου διεσπασμένον οὐκ ἔστι νοεῖν διὰ τὴν ἀκροτάτην ἑνωσιν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κατ' ἡμᾶς οὐκ ἐξισχύει τὴν ἑνωσιν καὶ τὴν διάκρισιν τελείως καταλαβεῖν, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, τῆς ὑπὲρ πάντα καὶ πᾶσαν νόησιν ἀσυχρήτως ἐξηρημένης, ἡ τῶν λογισμῶν κατάληψις ἀδυνατήσει;

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὰς θέλας Γραφάς.

Τούτων δὲ θεωρηθέντων κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, ἔτι πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ εἰς τῆς ἀγίας Τριάδος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ ἐσχάτων τῶν αἰώνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὑπερβαλλούσῃ φιλανθρωπίᾳ προσέλαβε τὸ σῶμα ἀνθρώπινον ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ὡς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, ὁ αὐτὸς ὢν Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ἐν μιᾷ ὑποστάσει δύο φύσεις ἔχων, καὶ δύο διαφορὰ θελήματα ταῖς φύσεσι κατ' ἄλληλα καὶ προσήκοντα· τὸ μὲν θεῖον δηλονότι, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν ὡς Θεὸς ἐνήργει· ποτὲ δὲ ὡς ἄνθρωπος ἐπραττέετο καὶ ἔπασχε. Τὸ μὲν γὰρ ἀνίστασθαι τοὺς νεκροὺς καὶ παραλύτους ἐσφίγγειν, καὶ τοὺς τυφλοὺς ὁμαματοῦν, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ἐνεργεῖν, θεότης ἦσαν καὶ ἀληθῆ θεῖα αὐτὸν ἐμαρτύρουν· τὸ δὲ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ κοπιᾶν, καὶ στυγρῶ παροδοῦναι καὶ ταφῇ καὶ θανάτῳ, ταῦτα δεικνύοντες ἀνθρώπινα ἦσαν, καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπον αὐτὸν ἐμαρτύρουν.

Ὁ δὲ μυστήριον, τὸ τὸν θεῖον ἄνθρωπον γενέσθαι, τῶν ἐξ αἰῶνος ἀκουσθέντων θαυμάτων ἐστὶ θαυμασιώτερον, οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ μόνῃ μὲν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἡ καθολικὴ πίστις τῆς Ἐκκλησίας ὁμολογεῖ, τὴν δὲ θεότητα οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν ἐν αὐτῷ γενέσθαι, καθὼς ἐφρῶναι Φωτεινὸς καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· οὐδ' ὅτι κατὰ φαντασίαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, ὥσπερ ἐφρῶνουν οἱ Μανιχαῖοι. Οὐδὲ διδάσκει ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην μετεβλήθη σάρκα, ὡς ὁ Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι μόνον μὲν ἀνέλαβε σάρκα· ἀψυχὸν μέντοι καὶ ἄλογον καὶ ἄνουν, ἀντιδὲ ψυχῆς μόνῃ αὐτῷ τὴν θεότητα γεγενῆναι, ὥσπερ Ἀρειὸς περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦτο ἐφρόνησε, καὶ Ἀπολλινάριος ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς Γραφῆς, ὅτι οὐ μετεβλήθη ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ μεταβλίνων εἰς τοῦτο, ὅτι ψυχὴν αἰσθητικὴν ἔλαβε μόνον, ἀνευ μέντοι διανοίας καὶ νοῦ, ἢ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστὶν ἴδια, ὡς καὶ τοῦτο Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ ψυχὴ πρὸ τοῦ κόσμου ἐκτίσθη, ὡς Ὀριγένης καὶ τοῦτο ἐφρόνησεν.

Οὐδ' ὅτι ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ καὶ σῶμα ἀνθρώπινον εἰς ἐν συνέστησαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατ' ὁμοιότητα

A modo versetur : ut et unionem in essentia, et discretionem in personis noverimus ; quanquam sicut in arcu alterum ab altero haud satis discernere possumus ; sic quoque hic, alterum ab altero disjunctum minime intelligatur, qua summa unione nectuntur. Sin autem in iis quæ humano usu didicimus, ipsa a nobis unio ac discretio haud satis percipitur ; quomodo non longe potiori jure in sancta Trinitate unius Dei, quæ omnibus eminet, omnemque cogitationem incomparabilibus modis excedit, rationum comprehensio impossibilis erit ?

CAPUT V.

De Dei Verbi incarnatione juxta Scripturas.

B His ita consideratis juxta Scripturæ ac sanctorum doctrinam, adhuc credimus et confitemur, unum ex sancta Trinitate, Filium Dei, novissimis sæculis propter nostram salutem eximia sua clementia ac benignitate, humanum corpus assumpsisse ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria ; exque ea natum absque peccato, eundem Deum perfectum et hominem perfectum : duplici natura in una persona, duplicique distincta pronaturarum ratione illisque consentanea, voluntate præditum : altera quidem, nimirum divina : altera vero, humana. Quandoque enim operabatur ut Deus : quandoque vero ut homo agebat ac perpelebatur. Nam mortuos quidem suscitare, et paralyticos astringere, cæcisque oculos reparare, atque id genus opera præstare divinitatis erant, eumque verum Deum esse, certa argumenta : esurire vero et sitire et fessum esse, crucisque et sepulturæ et mortis fuisse traditum, hæc sane humana erant et quæcumque vere hominem proderent.

C Hoc sane mysterium (Deum scilicet hominem esse factum) miraculorum quæ a sæculo audita sunt, omne vincit miraculum. Neque enim in Christo humanam solum naturam constitetur Ecclesiæ fides : Deitatem vero non natura, sed participatione in eo exstitisse, ut senserunt Photinus et Paulus Samosatensis : nec dumtaxat specie tenuis et apparentia Dei Filium factum esse hominem, quod Manichæi senserunt. Nec docet Ecclesia Dei Filium in humanam conversum carnem, uti aiebat Apollinarius : neque solum eum assumpsisse carnem, inanimem tamen rationisque ac mentis expertem, ac cui loco animæ una Deitas exstitisset, quod ipsum Arius sensit de Christo : Apollinarius vero ex Scriptura convictus ac persuasus, non mutatum esse Dei Filium in humanam carnem, eoque transiens, quod solummodo sentientem animam assumpserit, absque tamen intelligentia et mente, quæ sunt propria animæ viventis ratione, uti hoc ipsum dicebat Apollinarius. Nec quod anima Christi ante mundum condita fuerit, quod ipsum Origenes sensit.

Nec quod humana anima et corpus humanum, in Christo in unum coiverint, uti se res habet in

reliquis hominibus, inque eo homine ut in templo proprio Christus habitaverit (per gratiam scilicet) velut in reliquis omnibus sanctis, uti docuit Nestorius. Neque duas hypostases seu personas, nec unam naturam aut voluntatem. Nihil enim horum sentit Ecclesia catholica, quæ nugaciter commentum sunt hæretici, qui et reprobati sunt ab universalibus synodis, ab illis abjecti, ut qui aliena a sana fide de Christo senserint : sed confitetur et prædicat in Christo divinam naturam perfectam, et humanam naturam perfectam, ex anima scilicet rationali et humana carne constitutam, unitasque fuisse ambas has naturas, non per solam inhabitationem, nec secundum aliquod accidens, velut homo unitur vestimento : nec sola personali relatione ac proprietate (hoc est, necessitudine, soloque nomine), sed secundum unam hypostasim unumque subjectum. Ac sicut in Trinitate in una natura plures personæ consistunt : sic in incarnationis mysterio, in pluribus naturis (nempe duabus) una consistens persona est. Etenim hoc solummodo stare possunt quæ in Scripturis de incarnatione tradita sunt. Cum enim Scriptura nullo discrimine quæ Dei sunt, homini tribuat, et quæ sunt hominis, Deo : ut cum dicit : Hic homo cælum et terram firmavit⁹² : et, Dominus gloriæ crucifixus et mortuus est⁹³; necesse est unum eundemque esse, de quo utraque dicta sint ; et quia de illo dicuntur contraria, ut sunt, obnoxium passionibus et non obnoxium, mortale et immortale ; et : Qui est, fit : et Increatus creatur, et quæ sunt ejusmodi ; nec fieri potest, ut hæc de eodem et secundum idem vere dicantur (qui enim fiat, ut idem secundum idem mortale simul et immortale, creatum et increatum existat ?) confitetur Dei Ecclesia, secundum alium aliumque modum dici omnia quæ de Christo dicuntur : ita nimirum, ut divina quidem illi convenient, secundum quod est Deus : humana autem, quatenus homo factus est. Etenim secundum Dei formam : « Omnia per ipsum facta sunt⁹⁴ : » ipseque et Pater unum sunt. Et : « Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso⁹⁵ » (nempe genuit eum vitam, uti exponit divinus Chrysostomus). Et « ipse est verus Deus, vita æterna⁹⁶ ». Itemque omnia quæ habet Pater, ejus sunt. Ait enim : « Omnia mea tua sunt : et tua mea sunt : et clarificatus sum in eis⁹⁷ ». Secundum vero servilem hominis formam, quam assumpsit : « Factus est ex muliere, factus sub lege⁹⁸ : » et : « Non venit ut faceret voluntatem suam, sed ejus qui misit eum⁹⁹ ».

Multa itaque de Christo dicuntur nomina, idcirco nimirum quod ambæ naturæ in unam personam in eo coiverunt. Ex illis, quædam ei convenient, ut Deus est, quemadmodum diximus; hæcque adeo nomina de illo dicuntur ante unionem ; sed et

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς περ ἐν ἰδίῳ ναφὶ ὁ Χριστὸς κατέσκησεν (χάριτι δηλονότι), ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀγίοις, ὅπερ Νεστόριος ἐδογματίσεν. Οὐδὲ δύο ὑποστάσεις, οὐδὲ μίαν φύσιν ἡ θέλησιν. Οὐδὲν τὶ τούτων ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ, ἀπερ ἐφλυάρησαν οἱ αἵρετικοί, οἳ καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ καθολικῶν συνόδων ἀπορρίφθεντες, ὡς ἁλλότρια τῆς ὁγίους πίστεως· περὶ τοῦ Χριστοῦ φρονήσαντες· ἀλλ' ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι θεῖαν φύσιν τελείαν καὶ ἀνθρωπίνην τελείαν, ἐκ ψυχῆς δηλονότι λογικῆς συνεστηκυῖαν καὶ ἀνθρωπίνης σαρκός· καὶ ὅτι αὐτὴ αἱ δύο φύσεις ἡνῶνται οὐ κατὰ μόνον ἐννοήσαν οὐδὲ κατὰ τι συμβεβηκός, ὡς περ ἐνοῦται τῷ ἱματίῳ ὁ ἀνθρωπος· οὕτε ἐν μόνῃ προσωπικῇ σχέσει καὶ ἰδιότητι, τούτῳ ἐν οἰκειότητι καὶ ὀνόματι μόνον· ἀλλὰ κατὰ μίαν ὑπόστασιν καὶ ὑποκείμενον ἓν. Καὶ ὡς περ ἐν τῇ Τριάδι ἐν μιᾷ φύσει πλείω εἰσι πρόσωπα ὁφειστώτα, οὕτω ἐν τῷ τῆς σαρκώσεως μυστηρίῳ ἐν πλείοσι φύσεσι, τούτέστιν ἐν δυσὶν, ἓν πρόσωπον ὁφειστός. Καὶ γὰρ κατὰ τοῦτον μόνον τὸν τρόπον δύνανται σώζεσθαι τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς παραδεδομένα περὶ τῆς σαρκώσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἡ Γραφὴ ἀδιακρίτως τῷ ἀνθρώπῳ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποδίδωσι, καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ, ὡς ὅταν λέγῃ· Ὁ ἀνθρωπος οὕτως οὐρανὸν καὶ γῆν ἐπτερεύσας· καὶ, Ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν· ἀνάγκη ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι περὶ οὗ ἀμφοτέρω εἰρηγναι· καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία λέγονται περὶ αὐτοῦ, ὡς τὸ παθητὸν καὶ ἀπαθὲς, καὶ τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον· καὶ, Ὁ ὢν γίνεταί, καὶ, Ὁ ἄκτιστος κτίζεται, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀδύνατον δὲ λέγεσθαι ταῦτα κατὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀληθῶς (πῶς γὰρ ἔσται τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, καὶ κτιστὸν καὶ ἄκτιστον;)· ὁμολογεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὅτι καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον τῶν λέγονται τὰ λεγόμενα πάντα περὶ τοῦ Χριστοῦ· δηλονότι τὰ μὲν θεῖα ἀρμόζουσιν αὐτῷ, καθότι ἐστὶ Θεός· τὰ δὲ ἀνθρώπινα, καθότι ἐγένετο ἀνθρωπος. Καὶ γὰρ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο »· καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἓν εἰσι· καὶ, « Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ » (τούτέστιν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν, καθὼς ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ἐξηγεῖται), καὶ « αὐτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος »· καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, αὐτοῦ εἰσι. « Πάντα γὰρ, » φησὶ, « τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· καὶ δεδξασμαι ἐν αὐτοῖς »· κατὰ δὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δουλικὴν μορφήν, ἣν προσεδέχeto, « Ἐγένετο ἐκ γυναικός, ἐγένετο ὑπὸ νόμον, » καὶ, « Οὐκ ἤλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν. »

Πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματα λέγονται, διὰ τὴν τῶν δύο φύσεων συνδρομὴν κατὰ μίαν ὑπόστασιν· τὰ μὲν γὰρ ἀρμόζουσιν αὐτῷ ὡς Θεῷ, καθάπερ εἰπομεν· καὶ ταῦτα ὀνόματα πρὸ τῆς ἐνώσεως· ἐπ' αὐτοῦ καλοῦνται· ἀρμόζουσι δὲ πρὸ

⁹² Psal. xxxii, 6. ⁹³ I Cor. ii, 8. ⁹⁴ Joan. i, 3. ⁹⁵ Joan. x, 30. ⁹⁶ I Joan. v, 20. ⁹⁷ Joan. xii, 10. ⁹⁸ Galat. iv, 4. ⁹⁹ Joan. vi, 38.

τῆς ἐνώσεως καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ προφητικῶς εἶρηται· ὡς τὸ, « Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἦξει. » Καὶ, « Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι. » Καὶ τὸ, « Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται. » ἀντὶ τοῦ, Ὁφθαλμαὶ καὶ συναναστρέφεται. Καὶ τὸ, « Κύριος; ἔκτισέ με ἀρχὴν ὧν αὐτοῦ, » ἀντὶ τοῦ, Κτίσει με. Τοῦτο γὰρ τινὲς μὲν τῶν ἁγίων ἐπὶ τῆς κτισθείσης σαρκὸς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἐξέλαβον· καὶ τὸ ἐπόμενον, « Πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με, » τῷ Θεῷ Λόγῳ, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων ἀπάντων γεννημένῳ ἀνέβησαν· τινὲς δὲ ἐπὶ τῆς ἱμψαινομένης τῷ κόσμῳ σοφίας ἐξηγήσαντο. Καὶ μάρτυς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν α' τῶν Παροιμιῶν, οὗ τῆς περὶ τούτου ῥήσεως κατὰ καιρὸν ἐμνήσθημεν πρῶτον.

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐνώσεως αὐτῷ ἀρμόζουσι, τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς εἴπομεν. Ἐπεὶ δὲ καθ' ἑνὸς πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, καὶ ἦν ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἀρρήτον ἔνωσιν ἐπεγένετο τῇ σαρκὶ τοῦ πλουτοῦ τῆς θεότητος μετασχεῖν, τούτέστιν, ἐθεώθη, ὡς καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον περὶ τῆς σαρκὸς ταύτης λέγειν, « Καὶ θάρῳ λέγειν Ὁμόθεον (55)· » ἀντιδιδῶσιν ἀλλήλαις τῶν ὀνομάτων αἱ φύσεις, ὃν δὴ καὶ καλοῦσι τρόπον ἀντιδόσεως· καὶ ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ χρεῖντος τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν λέγοντες τῆς σαρκὸς διὰ τὸν προσγεγόμενον τῇ σαρκὶ πλουτοῦ ἀπὸ τῆς συμφύλας καὶ ἐνώσεως; τὲς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν· ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττωτος, τῆς σαρκὸς δηλονότι, σάρκωσιν τοῦ Λόγου φαμέν, κένωσιν, ἐνανθρώπησιν, ταπεινώσιν· ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους; ἐπιλέγονται τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ, οὐδὲν οὐδαμῇ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν πεπονθότες· ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τὰ ὀνόματα συμπλέκομεν, ἔνωσιν λέγοντες, κοινωνίαν, χρίσιν, συμφύλαν, συμμόρφωσιν, ἅτινα ἐπὶ τῆς σαρκὸς νοῦνται. Αὐτὴ γὰρ ἦν ἡ ἐνωθεῖσα τῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ χρισθεῖσα καὶ θεωθεῖσα ὡς ἐλάττω καὶ ἐνδεής. Ἡ γὰρ περιχώρησις τῆς θείας φύσεως εἰς τὴν σάρκα, ἣν δὴ καὶ ἔνωσιν λέγομεν, ταύτην αὐτῇ δέδωκε τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν θέωσιν καὶ τὴν χρίσιν καὶ συμμόρφωσιν θείας φύσεως περὶ τὴν σάρκα θεωρεῖσθαι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ ἐνώσει ἀρμόζουσι λέγεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν ἀρμόζουσι μὲν καὶ ὅσα πρῶτον πρὸ τῆς ἐνώσεως· τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς εἴπομεν, περὶ αὐτοῦ εἶρηται· καὶ γὰρ οὐ μετεβλήθη ἡ θεία φύσις εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ταπεινώσιν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ὁ αὐτὸς ἦν Θεὸς τέλειος καὶ ἀνθρώπος τέ-

A ante unionem conveniunt etiam ea omnia quæ de illo prophetice dicta sunt : ejusmodi est illud : « Deus noster manifeste veniet ¹. » Et : « Ecce rex tuus venit ². » Illud item : « Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ³; » pro eo ac dicat, Videbitur et conversabitur. Illud quoque, *Dominus creabit me initium viarum suarum* ⁴; pro Creabit me. Hoc enim sanctorum quidam de carne Deo Verbo creata intellexerunt; et quod sequitur *Ante autem omnes colles gignit me*, Deo Verbo ante omnia sæcula ex Deo et Patre genito tribuerunt : quidam vero de sapientia quæ in mundo elucet interpretati sunt. Ejusque rei testis magnus Basiliius primo capite Proverbiorum, cujus supra auctoritatis opportune meminimus.

B Hæc itaque ante unionem illi congruunt, alia quidem secundum divinam naturam; alia vero prophetice, uti dicebamus. Quod vero in una persona humanam sibi naturam inconfuse immutabiliterque copulavit, eratque idem ipse simul Deus et homo, ac quod ob arcanam eam unionem caro Deitatis divitias nacta est, hoc est, deificata est, ita ut Gregorius Theologus de hac carne dicat : « Ausimque dicere, una etiam Deitatis consortem ac Deum; » sibi invicem naturæ nomina communicant, quem et modum reciprocationis vocant. Ac quidem alias a præstantiore parte sermonem facimus, dicendo, carnis deificationem, ob eas divitias, quæ ex naturali carnis cum Dei Verbo unionē ac conjunctione, carni accesserunt; alias vero a deteriori (carne scilicet) Verbi incarnationem vocamus, exinanitionem, humanationem, humiliationem. Cuncta hæc, ex parte humanitatis intelliguntur, Verboque ac Deo, cum nihil ipse inde passus sit, quod spectat ad essentialiam suam, tribuuntur : alias denique, etiam ex utrisque nomina conteximus, cum unionem, commercium, unctionem, naturarum conjunctionem, et (ut sic loquar) conformationem dicimus; quæ videlicet in natura carnis intelliguntur. Hæc enim Dei Verbo unita fuit, unctaque et deificata, ut quæ minor erat atque egena. Divinæ enim naturæ in carnem, totam complexa, immeato (quam utique et unionem vocamus) hoc ei commercium tribuit. D Et ut deificatio, et unctio et conformatio a divina natura circa carnem illamque afficere, intelligatur.

Hæc itaque in unionē convenit dicere. Post vero unionem conveniunt etiam omnia, quæ prius ante unionem competeabant; quæ nempe spectant ad naturam divinam, et quæ prophetice (uti dicebamus) de illo dicta sunt. Nec enim natura divina in carnis vilitatem mutata est; sed post etiam unionem idem erat Deus perfectus et homo perfectus. Quamobrem

¹ Psal. xlix, 3. ² Zech. ix, 9. ³ Baruch. iii, 38. ⁴ Prov. viii, 22.

(55) Ὁμόθεον. Locus est ex orat. 46. Vocem ὁμόθεον idem Gregorius resolvit orat. 39, quod corpus deificatione, Deum dicit : καὶ τοῦ ο τῇ θεώσιν, Θεός. Sic alibi : Τὸ, ὁμόθεον, de carne dictum Gregorio, simul Deum reddit Billius; quæ

ipsa perinde Deus dicatur sic delibutam esse, nulla ab eo personali distinctione discreta, cum alioqui servet suam naturam, sitque et ipsa creata, non Deus ipse natura.

etiam vere dicitur, Qui natus est ex Virgine, Deus est sæculis omnibus antiquior creaturæ opifex ac conditor. Quæ post unionem dicuntur, hæc et ante illam nequaquam dicere convenit. Neque enim ante incarnationem natus est ex Virgine, aut cum hominibus conversatus. Nihil itaque eorum, quæ unionem sequuntur, ante illam de illo dicere convenit, nisi forte prophetice, uti dictum a nobis est.

Conveniet itaque post unionem, quæ naturæ divinæ propria sunt, quæque ex parte humanitatis sumpta sunt, de illo dicere, cujusmodi est, partus ex Virgine, ætatis augmentum; cuncta denique, quæ postea ob peccatum naturæ humanæ advenrunt, quorum nulli subiacebat, qui de Spiritu sancto conceptus erat, ac per omnia ab omni peccati labe purissimus manserat. Quæ igitur corporis ratione de Christo dicuntur, cujusmodi sunt, esuriit, sitiivit, laboravit, oravit, in agonia fuit, quæ nimirum naturales corporis passiones sunt, nullique labi obnoxie, ita dicuntur, ut nulla prorsus inde passione divina natura afficiatur, tametsi Dei Filius dicatur esuruisse ac sitiuisse, ob summam undique imbecillitatem ac unionem divinæ naturæ incommixte citraque omnem confusionem cum carne; haud secus ac anima in corpus, ignisque in ferri naturam incommixte pervadit, sui que copiam, ut sub exemplo loquar, materiæ facit.

Ad humanitatem igitur attinent omnia quæ humilior dicuntur, ut est illud: « Quid me queritis interficere? » Quod item interrogat, « Ubi posuistis Lazarum? » Quod sub sicum occurrit, quod accessit; illud denique: « Finxit se longius ire? » Eodem etiam illud spectat, « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? » Illud item: « Factus pro nobis maledictum? » Nec non illud: « Ipse Filius subjiçitur ei, qui subiecit sibi omnia? » Hæc enim dicebat per arrogationem, sibi ipse hominis personam attribuens, et se in eadem nobiscum classe constituens, Nos enim eramus qui derelicti fuimus, ac quibus opus esset ut subiceremur, et qui peccato mortique obnoxii eramus, nec divinis præceptis obsequabamur. Ille vero « Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus^{11, 12}. » Quamobrem neque ut Deus derelictus est (cum sit unus Deus cum Patre), neque vero peccavit ut homo; quare neque derelictus est, nec opus habuit ut subiceretur; sed hæc locutus est, sibi arrogans quod humanum est, uti dictum est. De illo enim dicitur: « Qui tollit peccata mundi¹³. » Et: « Ipse infirmitates nostras accepit, et languores nostros portavit¹⁴. »

Illud autem, « Pater major me est¹⁵. » quidam sanctorum dictum existimaverunt ratione causæ

¹¹ Joan. v, 19. ¹² Joan. xi, 34. ¹³ Matth. xxi, 49; Marc. xi, 43; Luc. ix, 10. ¹⁴ Luc. xiv, 28; Matth. xxvii, 46. ¹⁵ Galat. iii, 13. ¹⁶ I Cor. xv, 28. ¹⁷ Isa. liii, 9; I Petr. ii, 22. ¹⁸ Joan. i, 29. ¹⁹ Isa. liii, 4; Matth. viii, 7. ²⁰ Joan. xiv, 28

(54) Greg. Orat. 76.

λειος· διὸ καὶ δικαίως λεχθῆσεται, Ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ Παρθένου Θεός ἐστι προαιώνιος δημιουργὸς τῆς κτίσεως. Τὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδαμῶς προσήκει καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως λέγεσθαι· καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι οὐκ ἐτέχθη ἐκ παρθένου, οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. Οὐδὲν οὖν τῶν μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐνώσεως προσήκει, εἰ μήτι γε προφητικῶς, ὡς ἐφημεν

Ἀρμόσει τοίνυν μετὰ τὴν ἔνωσιν τὰ μὲν κατὰ τὴν θεϊαν φύσιν, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους εἰλημμένα, λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ· ὅσον, ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καὶ ἡλικίαν αὐξήσις, πάντα πλὴν τῶν διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑστερον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐπισυμβάντων, ἐξ ὧν οὐδενὶ ὑπέκειτο, ἐκ Πνεύματος ἁγίου συλληφθεὶς, καὶ διὰ πάντων καθαρῶτατος πάσης ἁμαρτίας μεμενηκώς. Τὰ γοῦν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα, ὅσον, ἐπεινάσεν, ἐδίψησεν, ἐκοπίασε, προσηύξατο, ἡγωνίασεν, ἡ δὲ τοῦ σώματος εἰσι δὴπουθεν φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη, οὕτω λέγονται, ὡς τῆς θείας φύσεως οὐδὲν ὁτιοῦν πεπονθίας· εἰ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγομεν, ἐπεινάσεν καὶ ἡγωνίασεν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι, διὰ τὴν ἀκροτάτην περιχώρησιν καὶ ἔνωσιν τῆς θείας φύσεως, ἀμιγῶς καὶ ἀσυγχύτως πρὸς τὴν σάρκα, καθάπερ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα, ἢ πυρ πρὸς τὴν τοῦ σιδήρου φύσιν ἀμιγῶς διακνέται, καὶ ἑαυτὸ ταῖς ὕλαις μεταδίδωσι, παραδειγματικῶς εἰπεῖν.

Τῷ ἀνθρωπίνῳ μέρει τοίνυν πάντα ἀνῆκουσιν ὡς ταπεινότερον λέγεται, ὡς τὸ, « Τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειν; » καὶ τὸ ἐρωτᾶν, « Ποῦ τιθεῖσθε Λάζαρον; » ὁ ὑπὸ τὴν συκὴν δρόμος, τὸ ὑπαναχωρεῖν, τὸ, « Προτεποιήσατο πορρωτέρω πορεύεσθαι. » Εἰς τοῦτο δὲ ἀνήκει καὶ τὸ, « Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἔγκατελειπες; » Καὶ τὸ, « Γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. » Καὶ τὸ, « Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. » Ταῦτα γὰρ κατ' οἰκειώσιν ἔλεγε, τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν τῶν ἑαυτὸν. Ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλειψόμενοι καὶ ὑποταγῆς δεόμενοι, ὡς ἁμαρτίας καὶ θανάτου ἑνοχοί, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ πριστάγμασιν ἀπειθοῦντες. Αὐτὸς δὲ, « Οὐχ ἡμαρτεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Διὰ τοῦτο οὕτε ὡς Θεὸς ἐγκατελείφθη (εἰς γὰρ Θεὸς ἐστὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς), οὐδ' αὖ ὡς ἄνθρωπος ἡμαρτε· διὸ οὐδὲ ἐγκατελείφθη, οὐδ' ὑποταγῆς ἐδεήθη. Ἀλλὰ ταῦτα εἰρηκε τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος, καθάπερ εἰρηται. Περὶ αὐτοῦ γὰρ λέγεται, « Ὁ αἵρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, » καὶ, « Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους· ἐδάστασε. »

Τὸ δὲ, « Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστὶ, » τινὲς μὲν τῶν ἁγίων (54) κατὰ τὸ αἷτιον εἰρηται ἐξέλαβον·

οὐ μὲν καθ' αἷτιος; ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ τὸ μείζον αὐ-
τῷ προσαρμόζεται. Εἰ γὰρ κατὰ τοῦτο διακριθῆσεται
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ αἰτιατὸν, ὃ τὸ ἑλατ-
τον ἀνήκει· καὶ οὕτως ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ τῷ μείζονι
καὶ ἐλάττωι διακριθῆσεται· ὅπερ ὡς πολέμιον τῇ
καθολικῇ πίστει οὐκ εἴρηται πώποτε. Φησὶ δὲ καὶ ὁ
μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀπολλινάριον, «Μεί-
ζονα τὸν Πατέρα λέγει αὐτοῦ καὶ Υἱὸς καὶ τιμῶν
τὸν αὐτοῦ (55) Πατέρα. » Ὡςπερ οὖν οὐκ ἐν τῇ
τιμῇ διακρίνονται ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ, οὕτως οὐδὲ κατὰ
τὸ μείζον, καθότιν αἰτιος τοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ· ἀλλ'
ἔστι μείζων ὡς ἀπὸ τῶς αἰτίας καὶ ἀρχῇ. Καὶ ὥςπερ
ἀρχὴ λέγεται ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ἀποδίδεται δὲ
ταύτῃ τῇ ἀρχῇ καὶ τελευτήσῃ· καὶ ὥςπερ ὁ μέγας
Βασίλειος (56) προκαταρχτικὴν αἰτίαν εἰρηκε τὸν
Πατέρα, ἣ καὶ ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (57), «Ἐπὶ
τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνεκτέον· » καὶ οὐκ ἀποδίδο-
ται ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ καὶ δευτέρα τις καὶ ὑπερείδουσα
αἰτία (οὕτω γὰρ δύο ἀρχαὶ τῆς κτίσεως ἀναφανή-
σονται)· τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ τὸ μείζον ἐπὶ τοῦ
Πατρὸς κατὰ τὸ αἷτιον, ὡς εἶπον τινες τῶν ἀγίων,
αἰτίαν ἐκκλησιᾶς ὡς αἰτίαν καθ' ἑαυτήν, καὶ οὐ
πρὸς ἑτέρον τι λεγομένην. Εἰ δ' οὖν, ὁ Υἱὸς ὡς
ἐλάττωον πρὸς τὸν μείζονα αὐτοῦ ἀποδοθῆσεται,
ὅπερ ἄτοπον.

exponenda secundum se, et non ut ad aliud quidpiam dicitur. Alioqui Filius ut minor ad majorem se referetur, quod est absurdum.

Τινες δὲ τῶν ἀγίων κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξηγή-
σαντο. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος (58) φησὶ, «Ταῦτα
πάντα πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν εἰρηκεν. »
Ἔστι τοιούτων λέγειν ὅτι πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ὑπό-
ληψιν τοῦτο εἰρηκεν ὁ Χριστός· ὅτι δὴ μείζων τὸν
Πατέρα ἡγοῦντο, ὡς αἷτιον ἀπλῶς, καὶ οὐ πρὸς τὴν
αὐτοῦ φύσιν ἀφορῶν καὶ ὑπόστασιν. Ὡςπερ καὶ
πρὸς τὸν εἰπόντα, «Διδάσκαλε ἀγαθὲ, » «Οὐδεὶς
ἀγαθός, » εἰρηκεν, «εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός. » Καὶ

¹⁶ Luc. xviii, 18.

(55) *Μείζονα τὸν Πατέρα λέγει αὐτοῦ.* Ac-
cepisse videtur Calecas ex ii *Diul.* cum Anomæo,
ubi sic habetur : Μείζονα τῶν Πατέρα λέγει,
μορφήν δούλου λαθῶν, καὶ τιμῶν τὸν αὐτοῦ Πα-
τέρα : *Majorem Patrem dicit, accepta servi forma,*
ac qui Patri suo honorem habeat. Totusque in co-
est, ut solum majorem agnoscat Patrem, qua ipse
homo factus est, et qua natura ad Patrem erat.
Quæ ipsa expositio non spernenda, satisque ge-
nua, nec a textu longius petita est. Athan.
tamen libr. ii *Contra Arian.*, p. 365, longe aliter :
Μείζων εἶπεν οὐ μεγέθει τινι, οὐδὲ χρόνῳ, ἀλλὰ
διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γέννησιν· πλὴν ὅτι
καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Μείζων ἐστίν, ἔδειξε πάλιν
τῆς οὐσίας τὴν ιδιότητα· *Major, inquit, non quidem*
magnitudine sui aetate, sed quod natus ex illo erat.
Quinimo ex his ipsis verbis, Major est, suæ substan-
tiæ proprietatem demonstravit : nempe divinam sibi
naturam æque ac Patre inesse, quod comparatio
non sit nisi inter ea quæ sunt ejusdem generis : in
aliis τὸ ἀσύγκριτον, aliudque et aliud magis elu-
ceat. Aliaque ibi prosequitur, quibus laud satis
cum illo dialogo conveniat; possitque inde non
levi conjectura abrogari Athanasio, uti etiam
abrogant plerique codices, tribuentes Maximo.
At, quid Symbolum Athanasii nomine celebre, in
quo sit usente : *Æqualis Patri secundum divini-*

A (auctoritate scilicet principii). Non tamen Pater
quatenus Filius causa ac auctor est, hoc sibi vindic-
cat quod majus est. Sic enim, ea ratione etiam
Filius a Patre distingueretur, ut a causa existens,
sive ut id quod ab auctore est, ad quod attineat,
id, quod minus est : inque eum modum Pater a
Filio distinguetur, penes majus et minus; quod vel-
ut fidei catholicæ a versum, nemo unquam locutus
est. At vero etiam magnus Athanasius in libro
adversus Apollinarium : « *Majorem se Patrem dicit*
et Filius, et qui Patri suo honorem habeat. »
Quemadmodum igitur Pater a Filio honore non
discernitur, sic neque quod major est, quatenus
Filius sui causa ac auctor est : sed major est ut
simpliciter causa seu auctor principiumque. Ac
sicut dicitur Pater Filii principium; cui tamen
principio non etiam assignatur finitio. Ac sicut
magnus Basiliius, Patrem Filii originalem causam
ac primam dixit; sive etiam ut Gregorius Theolo-
gus, « *Ad primam referendum causam;* » nec huic
causæ etiam secunda quædam causa secundis
quasi curis atque opera adjuvans, assignatur (sic
enim duplex exstabit creationis principium), eodem
modo etiam majoris vox in Patre dicta causæ ra-
tione, uti Sanctorum quidam dixerunt, de causa

Alii vero Sanctorum secundum quod homo erat
exposuerunt. Divus quoque Chrysostomus : « *Cun-*
cta hæc dixisse ait, pro discipulorum infirmitate. »
Dici itaque potest, hoc Christum locutum esse, pro
eo ac discipuli existimabant; quod nimirum illi
Patrem majorem, ut simpliciter auctorem, puta-
bant, non velut suam ipse naturam spectaret ac
personam. Quemadmodum etiam ad eum qui dixe-
rat : « *Magister bone,* » respondit ¹⁶, « *Nemo bonus,*

tatem, minor Patre secundum humanitatem? Certe
nec istud satis convenit cum Athanasii illa expo-
sitione; et, ut loquitur Greg. orat. 36, etsi verum
demon, non tamen perinde magnam ac honorifi-
ficum : *Τί γὰρ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου*
Θεός : Quid enim mirum, Deum homine majorem
esse? vel, ut verba illa Symboli habent, hominem
Deo esse minorem? Quæ tamen consecutio non
admittitur ab illis, qui Patrem κατὰ τὸ αἷτιον,
volunt dictum Filio majorem, uti etiam Calecas
interpretatur, Greg. cum et major et æqualis
Pater inveniat : Ἡ δὲ ὁλον ὅτι τὸ μείζον μὲν ἐστὶ
τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως ; Nonne perspi-
cuum est, majoris vocem, ad causam; æqualis vero,
ad naturam referendam esse? Sic Hilari : Auctori-
tate principii major, aliique. Quod mihi clarius,
quam quod videtur implicare Calecas. Sit itaque
Pater major, quia fons et origo totius Deitatis :
non tamen inde minor Filius, quod eandem ipsam
Deitatis naturam, quæ est Patris, ex eo nascendo,
acceperit. Nec in Trinitate aliud facile loquendum,
quam quod Scripturæ sanctorumque vocibus tradi-
tum sit.

(56) Ad Amphiloch. *De Spiritu sancto.*

(57) Orat. 36.

(58) In Joan. hom. 74.

nisi solus Deus. » Ad discipulos quoque qui interrogaverant de die et hora et consummatione : « Nemo, inquit, scit, neque Filius, sed solus Pater. » Sic enim illi tunc existimabant, et ad eorum mentem, se illis accommodans, loquebatur, quod necdum quæ illius erant clare noverant. Multaque alia ejus generis etiam aliis locis figurate dicta sunt in Scriptura, ejusmodi est illud : « Factus est Adam quasi unus ex nobis ¹⁶. » Sic enim ille animo conceperat, fore scilicet ut Deus fieret, cum revera hoc minime factus sit. Magnus autem Basilius, illud : « Nemo bonus nisi solus Deus, » accipit et ipse quidem ratione humanitatis ; ait enim : « Multa etiam Dominus loquitur ex parte humanitatis. » Sumit vero etiam ratione divinæ naturæ. Etenim in una eorum quas ad Amphiloebium scripsit, sic ait : « Non enim extra boni naturam Filius se constituit, cum hæc diceret ; sed cum Pater sit primum bonum, vocem *nemo*, sic dictam intelligimus, ut subaudiatur primus. Illud item : *Nemo novit Filium nisi Pater* ; non enim illis verbis Spiritui ignorantiam tribuit ; sed imprimis Patri testatur competere, quod suam ille naturam noverit ; ad eundem modum etiam illud : *Nemo novit horam neque diem*, ejus vocem esse qui eorum quæ sunt, ac futura sunt, primam notitiam ad Patrem referat, qui-que in omnibus Patrem primum auctorem hominibus innuat. »

Ad hæcque rursus in eadem Epistola, ad Matthæi auctoritatem : « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater ¹⁷, » hancce adhibet expositionem : « Dixisse nimirum ut se distingueret ab Angelis, non autem eodem se

¹⁶ Gen. iii, 22. ¹⁷ Matth. xxiv, 36.

(59) Καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεται. Ex parte humanitatis ; qua ratione homo erat atque hominis partes implebat ; ejus exemplum ponit Basilius (epist. 391) in illa voce : *Da mihi bibere*, quam Deitatis ait, *σὰρξ ἐμὴ φύσιν κεκτημένης, utilis carne animata*. Magis proprie dixisset : *Dei* ; quæ vox ipsum λόγον, et habentem humanam naturam, referat, non Deitatem, quæ ipsa quasi haberi intelligatur ab eodem, ut in qua vere ac per se existat. Non placet quod reddit Interpr. *Multa Dominum ad humanum dicendi morem locutum, cum hominibus tractantem*. Id enim totum quis dicat, etiam de Patre ac tota Trinitate, sic humano more, proque hominum captu sermonem efformante, plerisque Scripturæ locis, quam tamen nemo probe Theologus ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεσθαι dicat, ullive convenire, quod sic Basilius loquitur, quam qui vere homo existat, vereque existens, partes hominis impleat ; qui denique οικονομικῶς cuncta suscepit (qua nimirum propensiori consilio homo existit, ac in carne, humane salutis negotium gessit), quod totum Græci theologi illa voce significant ; non quod paulo obscurius idem Interpr. *Qui omnia secundum Dei dispensationem suscepit* ; quanquam vox dispensationis, ipsa eo sensu Latini familiaris sit. Cord. in Latina, apte quidem illuc : ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους, ut homo ; nec longiori verborum ambage admodum opus. Sequentiibus autem admodum confusus : ἰδὲ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν οικονομικῶς πάντα καταδεξάμενον, καὶ προκύπτοντα. Illud

πρὸς τοὺς ἐπερωτήσαντας μαθητὰς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας καὶ τῆς συντελείας, « Οὐδεὶς οἶδε, » φησὶν, « οὐδὲ ὁ Υἱὸς ὁ μόνος δὲ ὁ Πατήρ. » Οὕτω γὰρ ἔκεινο τῆνικαῦτα ἐνόμιζον, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διανοίαν αὐτοῖς συγκαταβαίνων ἐφθέγγετο, ἐπεὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτοῦ καθαρῶς ἠπίσταντο. Καὶ πολλὰ ταῦτα εὐρηται καὶ ἑλλαχού σχηματίζομεν αὐτῇ Γραφῇ, ὥσπερ τὸ, « Ἐγένετο Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. » Οὕτω γὰρ ἔκεινος ὑπέλαβε θεὸς γενήσεσθαι. τῇ δ' ἀληθείᾳ οὐκ ἐγένετο. Ὁ δὲ μέγας Βασιλείος τὸ, « Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός, » λαμβάνει μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. « Πολλὰ γάρ, » φησὶ, « καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ὁ Κύριος διαλέγεται (59) » λαμβάνει δὲ καὶ κατὰ τὴν θεϊαν φύσιν. Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν οὕτω φησὶν, « Οὐκ ἔξω ἑαυτὸν τιθεὶς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ὁ Υἱὸς ταῦτα λέγει· ἀλλ' ἐπειδὴ πρῶτον ἀγαθὸν ὁ Πατήρ, τὸ, οὐδεὶς, συνυπακουσμένου τοῦ πρῶτος, εἰρησθαι πιστεύομεν. Καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Οὐ γὰρ ἐκεῖ ἀγνοίαν τοῦ Πνεύματος κατηγορεῖ· ἀλλὰ πρῶτον τῷ Πατρὶ ὑπάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μαρτυρεῖ. Οὕτω δὲ καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδε τὴν ὥραν καὶ ἡμέραν, » τὴν πρώτην εἰδοῖσιν τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσσομένων ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγοντος, καὶ διὰ πάντων τὴν πρώτην αἰτίαν τοῖς ἀνθρώποις ὑποδεικνύοντος εἰρησθαι νομίζομεν. »

Καὶ ἐτι πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ τὴν μὲν τοῦ Ματθαίου ῥῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μόνος, » ταύτης τῆς ἐξηγήσεως ἀξιοῖ, « Ὅτι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀγγέλων εἴρηκεν »

ignorantiae per dispensationem omnia suscipientem et proficientem, etc. Ego sic : *Ignorantiam qui dicat, de eo, qui per dispensationem omnia suscepit, quæque proficiebat, etc., is a vero nihil aberravit*. Hæc Basilii limpida sententia ; dignus certe auctor ejus operum plura illis pares nacti interpretes essent, nec aliter ac Ambrosius in eis labo assent. Istud etiam : Ταύτης μὲν οὖν ἀξιοῦμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κεκείμενον, Εἰ μὴ ὁ Πατήρ μόνος, quod ita reddit Cord. : *Hanc quidem consolationem a Matthæo propositam consequimur, Nisi solus Pater, sane hominis est Græce nescientis ; cum sit : Illud a Matthæo dictum, in hunc modum benigne interpretamur, uti etiam reddidit Morl. riteque Calecas noster exposuit : Ταύτης ἀξιοῖ τῆς ἐξηγήσεως. Quasi hac dignatur expositione ; sic lenit, quod paulo durius dictum poterat videri. Gravius in sequentibus mendum, sive ipsius Cord. est, sive typorum : Ἐπειδὴ οὐ πρόσκειται τὸ μόνος, ὥς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ. Cum addatur adjunctum solus, quod apud Matthæum jacet. Imo, non addatur : Εἰ μὴ ὁ Πατήρ. nusquam μόνος, ejus vocis absentia, nihil violentam suam expositionem (Calece relata) Basilius contendit. Sed perinde Cord. affirmare quod negat Scriptura, vicissimque negare quod illa affirmat, ut jam ante annos 20, in Maximi Scholii ad Dionysium ipsoque Dionysio, quasi per specimen ostendi. Παραμυθίαν quaerat vel ipse Cord. vel qui labis patum Græca interpretantem hominem velim.*

ἐαυτὸν δὲ οὐ συμπεριέλαβε τοῖς ἐαυτοῦ δούλοις κατὰ τὴν ἀγνοίαν. Παρασιωπήσας οὖν ὡς ὁμολογούμενον τὸ ἐαυτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου ὁ Κύριος, τοὺς ἀγγέλους εἶπεν ἀγνοεῖν· εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα μόνον, τὴν τοῦ Πατρὸς γνῶσιν, κατὰ τὸ πτωπώμενον, καὶ ἐαυτοῦ εἶναι λέγων. Αὐτὸς γὰρ εἶπε, « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστί. » Καί, « Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα. » Τὴν δὲ τοῦ Μάρκου ῥῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ὥρα οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, » οὕτως ἐξηγεῖται, « Ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὐτε οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Τουτέστιν, ἡ αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρός. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται, καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ ἐστί, τὴν αὐτὴν οὐσίαν τῷ Πατρὶ καὶ γνῶσιν ἔχει. « Καὶ ἐπεὶ, » φησὶν ὁ Θεὸς Κύριλλος, « τὸ σύμπαν τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προέρχεται, οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ᾔδει τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. »

Ταῦτα μὲν οὕτως. Τὸ δὲ, « Πάτερ, δοξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί, » διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσιν τε καὶ πίστωσιν εἰρηγῆται. Καὶ γὰρ ὡς φησὶν ὁ Δαμασκηνός, « Αὐτὸς μὲν γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἔστιν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσα καὶ πιστωθεῖσα ἡ δόξα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον, « Τοῦ ὀρισθέντος (60) Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. » Διὰ γὰρ τῶν θυσμάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφανερῶθη τῷ κόσμῳ ὅτι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· » ἀντικρὺς τῷ θεῷ Βασίλειῳ ταῦτα λέγων, ὃς φησιν, « Ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. » Καὶ γὰρ ἡ δόξα ἡ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ τοῦτ' ἐστὶ τὸ γεννᾶσθαι ἐκ Πατρὸς εἰδίως καὶ ἀνάρχως. Ὡς περ οὖν εἰ τις αὐτὸν εἰς κτίσμα κατὰγει, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καθαιρεῖ· οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ὁ συναΐδιον καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον ὁμολογῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δοξάζει αὐτὸν τῇ δόξῃ, ἣ εἶχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

Εἰσι δὲ καὶ τινὰ ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενα κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν (61). Ἄν γὰρ τῇ διανοίᾳ διέλωμεν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν σάρκα, ἅτινα ἐνεργεῖα εἰσὶν ἀχώριστα, λέγεται δούλος καὶ ἀγνοῶν· καὶ γὰρ τῆς φύσεως τῆς δούλης καὶ ἀγνοούσης ἦν τὸ προσληθέν· καὶ εἰ μὴ ἦν ὡς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἡ

A numero cum servis compre'enjisse, velut pari ignorantia ipse laboraret. Silens ergo Dominus suam personam, de qua exploratum esset, in ea Matthæi auctoritate, angelos dixit nescire, solum autem Patrem scire, nempe Patris cognitionem per reticentiam, suam ipsius esse dicens. Ipse enim dixit : *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt* ¹⁹. Et : *Sicut novit me Pater, et ego cognosco Patrem*. ²⁰ Marci autem auctoritatem : « De die illa et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater ²¹, » sic exponit : « Nemo scit, neque angeli Dei ; sed neque Filius ipse sciret, nisi Pater. » Hoc est, nisi Pater Filio sciendi auctor esset. Quia enim ex illo nascitur, eique consubstantialis est, eandem cum Patre et substantiam et notitiam habet : Et quia, inquit divinus Cyrillus, quidquid Filii est, ex Patris substantia procedit, ne Filius quidem rerum scientiam nosset, nisi Pater. »

Atque hæc quidem ita : Illud vero : « Pater, clarifica me claritate quam habui apud te, antequam mundus esset, apud te ²², » tum ob manifestationem inter nos dictum est, tum ob astruendam fidem. Ut naniq̃ue ait Damascenus : « Ipse quidem clarificatus erat atque est ; nobis tamen ejus claritas perspicue cognita ac certo explorata non erat, juxta ac ait Apostolus, *Qui declaratus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum* ²³. Per miracula enim et resurrectionem adventumque Spiritus sancti, manifestatum est mundo, esse Filium Dei. » Quibus palam eandem ac divinus Basilii loquitur, dum ille ait : « Mari et ventis obtemperantibus, illius Deitatem cognoverunt. » Ac sane naturalis Dei claritas ac gloria hæc est, nasci ex Patre sempiterno et absque principio ; quemadmodum etiam si quis in creatorum sortem detrahatur, quod in ipso est, Dei claritatem atque gloriam destruit. Sic etiam consequenter, qui Deo et Patri coæternum parique honore ac consubstantiali co-fietur, eum clarificat ea claritate, quam ante omnia sæcula habebat.

Dicuntur vero etiam quædam de Christo, ut mentis cogitatu dividitur. Si enim subtili cogitatu Dei Verbi naturam ac carnem diviserimus (quæ quidem actu minime separari possunt) servus dicitur atque ignorans. Nam quæ natura assumpta est, serva erat et ignorans ; ac nisi caro Deo

¹⁹ Joan. xvi, 15. ²⁰ Joan. x, 15. ²¹ Marc. xiii, 35. ²² Joan. xvii, 5. ²³ Rom. i, 4.

(60) Τοῦ ὀρισθέντος. Qui prædestinatus, habet Vulg. exponitque subtilius Præceptor Angelicus, alique Latini. At Greci *declaratum, manifestatum* exponunt, quo spectant quæ hic a Galea allata sunt ; nec est cur ea expositio displiceat, quam plurium graviorumque Patrum auctoritas fulciat.

(61) Κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν. Habet Cord. uno contextu cum Basilii superioribus, paulo aliis verbis. Sed non exstant in illa Epistola Basilii.

Quod fallentibus oculis legit *λεχναὶ ἐπινοίας*, redditque, *intellectualibus vestigiis*, valde absortum est. Nempe est, *λεχναὶ διανοίας, subtilibus cogitationibus*, quod sequentibus vocibus exponit, *ἡτοινοῦ λεπταὶ φαντασίαι*, vixque aliis verbis aptius Latine reddatur : *Minutis enim mentis phantasiis* Cordierii, satis durum est. Τὸ *ἔχνος* vestigium, omnibus differt a voce *σχόνος*, nec unquam *ἐχναὶ* vel *ἔχναῖ* reddiderit.

Verbo unita esset, serva atque ignorans foret. Ob unionem tamen hypostaticam, nec serva erat, nec pro humana imbecillitate, ignorantia ulla laborabat. Secundum hunc modum, etiam Patrem appellavit Deum suum²².

Cum itaque multa nomina secundum diversas rationes de Christo dicta sint, operæ pretium est, ut quæ sublimiora sunt, divinæ naturæ tribuamus; quæ vero humiliora, divinæ: quæ autem communia sunt, composito; uni scilicet Christo, qui Deus est et homo. Ac necesse est, ut communia hæc nomina ac parti utrique convenientia, unius Christi esse intelligamus, cunctaque ex illo proficisci opera, ut ex una persona, cum tamen unumquodque opus ad id, quod ei proprium est, referatur; ita nimirum ut divinum opus, in deitatis referamus naturam; humanum vero, humanitati ascribamus. Aliud porro est divinum opus; aliud autem humanum. Dumque eam teneamus fidem, non errabimus. Ex quibus omnibus naturarum, quæ unitæ sunt, distinctio noscitur, quodque, ut sancti (ac imprimis divinissimus Cyrillus) loquuntur, non idem sint in naturali qualitate Deitas et humanitas; tametsi unus sit Filius et Christus et Dominus, qui nimirum personæ ratione sit unus, cum nullo modo unio hypostatica inde dividatur, quod naturalem distinctionem agnoscimus.

Cum hac autem incarnatione, nihil Patrem ac Spiritum habuisse commune constemur, præterquam voluntatem solam ac beneplacitum: beneplacitum autem et voluntatem cum dicimus, ab eo beneplacito bonaque erga nos voluntate Filium haudquaquam sejungimus. Unus enim Deus est cum Patre et Spiritu, unaque et individua natura. Unde etiam cum dicimus, Quod in mundo erat ob assumptam carnem, quodque per eam ipsum Filium Dei ac Deum agnosceremus, nunquam tamen Patri absens erat; sed et natus ex Virgine versansque in terra, ac cuncta ut homo sustinens, inseparabilis cum Deo et Patre ex quo æternaliter nascitur, et cum divino Spiritu, erat. Nunquam enim Deus fuit Verbi expers. Meminisse enim debemus, non decuisse ut unquam Filius Patri deesset, aut Filio Spiritus, nec fieri posse, ut ulla sectio aut divisio in sancta Trinitate intelligatur, ita nimirum, ut aut Filius a Patre, aut Spiritus a Filio disjungatur, quod aiunt Gregorius Theologus et divus Basilius docetque, illos secutus, Damascenus, his verbis: «Necesse vero est Verbum etiam Spiritum habere.»

Quia vero dicebamus esse quidem Deum unam substantiam, quæ et Trinitas est, Patremque Deum perfectum esse, ac similiter Filium, nec non Spiritum sanctum; ideoque dicimus, juxta ac san-

Α σάρξ, δοῦλη ἦν καὶ ἀγνοῦσα. Ἀλλὰ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν οὕτε δοῦλη ἦν οὕτε ἡγνῶει κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ θεὸν αὐτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε.

Πολλῶν τοίνυν ὀνομάτων ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ διαφόρους τρόπους εἰρημένον, δεῖ τὰ ὑψηλότερα δοῖναι, τῇ θεῇ φύσει, τὰ δὲ ταπεινότερα, τῇ ἀνθρωπίνῃ· τὰ δὲ κοινὰ τῷ συνθέτῳ, ἡγρουν τῷ ἐνὶ Χριστῷ, ὅς ἐστι θεὸς καὶ ἀνθρώπος· καὶ τὰ κοινὰ ταῦ α καὶ ἀμφότερα ὁμολογούμεν γινώσκειν εἶναι τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ· καὶ πάντα τὰ γενόμενα περ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως, ἐκαστοῦ ἔργου ἀναφερομένου εἰς τὸ αὐτοῦ οἰκεῖον· τούτῃ τὸ μὲν θεῖον ἔργον ἑνεργεῖν τῇ τῆς θεότητος φύσει, τὸ δὲ ἀνθρώπινον τῇ ἀνθρωπίνῃ. Ἄλλο δὲ θεῖον ἔργον· ἄλλο δὲ ἀνθρώπινον. Καὶ οὕτω πιστεύοντες, οὐ πλανηθῶμεθα. Ἐξ ὧν ἀπάντων τῶν μὲν ἐνωθεισῶν φύσεων ἡ διαφορὰ γινώσκεται, καὶ ὅτι, ὡς φασὶν οἱ ἅγιοι, καὶ μάλιστα ὁ θεϊστάτος Κύριλλος, Οὐ ταυτὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ θεότης καὶ ἀνθρωπότης· εἰς γὰρ μὴν ὕδης καὶ Χριστός· καὶ Κύριος ἑνὸς ὄντος αὐτοῦ κατὰ τὸ πρόσωπον· κατ' οὐδένα τρόπον διὰ τὴν ἐπιγινώσκουσαν τῆς φυσικῆς διαφορᾶς μεριζομένης· τῆς καθ' ὑπόστασιν ἑνώσεως.

Ταύτης δὲ τῆς σαρκώσεως ὁμολογοῦμεν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κοινωνήκεν, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν μόνον. Ὅταν δὲ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν λέγωμεν, οὐ χωρίζομεν τὸν Υἱὸν τῆς εὐδοκίας ταύτης καὶ τῆς ἀγαθῆς πρὸς ἡμᾶς θελήσεως· εἰς γὰρ Θεός ἐστι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· καὶ μία φύσις καὶ ἀτμῆτος. Ὅθεν εἰ καὶ λέγομεν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν διὰ τὴν τῆς σαρκὸς πρόσληψιν, καὶ τὸ διὰ ταύτης αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ θεὸν ἡμᾶς ἐπιγινώσκει· ἀλλ' οὐδέποτε τοῦ Πατρὸς ἀπὴν· ἀλλὰ καὶ γινώσκόμενος ἐκ Παρθένου καὶ διατρέπων ἐν γῇ καὶ πάντα πάσχων ὡς ἀνθρώπος, ἀχώριστος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἐξ οὗ ἀιδίως γεννᾶται, συνῆν, καὶ τῷ ὁσίῳ Πνεύματι. Οὐ γὰρ ἦν ποτε Θεὸς ἄλογος. Μνημονεύετον γὰρ ὡς οὐκ ἐπρεπεῖν ἐλλείπειν ποτὲ ἢ Υἱὸν Πατρὶ, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ· καὶ ὡς οὐκ ἐστὶ δυνατόν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναι· ὡς ἢ Υἱὸν χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ διαzeugῆναι· ἅπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (62) καὶ ὁ ὁσιὸς Βασίλειος (63) φασίν. Οἷς καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐπόμενος (64), «Δεῖ δὲ τὸν Λόγον καὶ Πνεῦμα ἔχειν,» διδάσκει.

Ἐπεὶ δὲ ἐλέγομεν, ὅτι μία μὲν ἐστὶν οὐσία ὁ Θεός, ἢ καὶ Τριάς· ἐστὶ· καὶ ὁ Πατὴρ τέλειος Θεός, καὶ ὁ Υἱὸς ὡσαύτως, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦτο φασὶν κατὰ τὸν ἅγιον Διονύσιον (65) καὶ τοὺς

²² Joan. xi, 17.

(62) Orat. 25, p. 441.

(63) Libr. 5 contra Eunom., etc.

(64) Lib. 1, c. 7.

(65) De divin. nom. c. 2.

διλλους ἀπαντας ἁγίους, ὡς ὅλη ἡ θεία οὐσία ἐσαρκώθη ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς Παῦλος φησὶν, « Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς » τούτεστιν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες ἅγιοι τὸν ὅμοιον τρόπον φασὶν, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασις ὅλη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἠνώθη ἐν μιᾷ ὑποστάσει. Ἐπεὶ καὶ ἐφ' ἡμῶν ὅλη ἀνθρωπίνῃ φύσιν ἐν ἐκάστῃ τελεία ἐστὶ, παραδειγματικῶς εἰπεῖν. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἐνέλιπεν· ἀλλὰ τὰ τοῦ τελείου ἀνθρώπου πάντα ἀνέλαβε, σῶμα, ψυχὴν νοερὰν καὶ λογικὴν, καὶ τὰ τούτων ἀδιάβλητα ἰδιώματα. Τὸ γὰρ ἐνὶ τούτων λειπόμενον οὐκ ἔστιν ἀνθρώπος.

Actus Dionysius, cunctique alii sancti docent, Totam divinam substantiam in una suarum personarum incarnatam esse. Quippe cum dicat divus Paulus, « Habitare in eo omnem plenitudinem divinitatis corporaliter », hoc est, in carne ejus. Qui autem hæc dicunt sancti, eodem modo etiam Dei Verbi personam toti humanæ naturæ in una hypostasi dicunt esse unitam. Nam et in nobis tota humana natura in singulis perfecta exstat, ut exempli causa istud afferam. Neque enim aliquid ei desideratum; quin ea quæ perfecti sunt hominis assumpsit omnia; corpus scilicet atque animam intelligendi ac rationis vi præditam, horumque

Quod enim horum aliquo deficitur, nec homo censatur.

Ὅλον τοίνυν ἀνέλαβε τὸν ἀνθρώπον, ἵνα σωτηρίαν ἔλῃ τῷ πεσόντι χαρίσται. « Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον. » Ἀμαρτίας δὲ, ἡ τῆς κατὰ νοῦν, ἡ τῆς κατ' ἐνέργειαν, οὐδαμῇ κεκοινώνηκεν. Κατὰ νοῦν δὲ ἔστιν ἀμαρτία, ὅταν τις συνθηται τὸ πονηρὸν ποιῆσαι· κατ' ἐνέργειαν δὲ, ὅταν καὶ ἔργοις αὐτὸ τελειώσῃ. Τούτων μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ τῆς φύσεως ἐκείνητα πάντα εἶχεν· ὅλον τὴν πέναν, τὴν δίψαν, τὴν δειλίαν, τὸν πόνον, τὴν ἀγωνίαν, τὴν τοῦ θανάτου παρτίτησιν· ἃ τοῖς ἀνθρώποις φυσικῶς ἐκυπάρχουσι, καὶ τῇ φθορᾷ τούτων ὑπέκειτο· τῆς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἡ τῆς μετὰ θάνατον τοῦ σώματος διαλύσεως· φθορᾷ (66), οὐδαμῶς. Ὅθεν κατὰ τὰ εἰρημένα πάθη φθαρτὴν τὸ τοῦ Κυρίου λέγομεν σῶμα, ἐφῶσον δηλονότι συναναστρέφόμενος μεθ' ἡμῶν, οὐχ ὁμίλησε [συνωμίλησε ἢ προσωμί.] τῷ θανάτῳ· ἀφθαρτον δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτε τῶν ὑπερειδόντων τὸ σῶμα, καὶ ὧν πρότερον προσεδεῖτο, δεόμενον, ὅτε τινὰ διάλυσιν καὶ φθορὰν ὑπομένον οὐδέποτε. Εἰ δὲ καὶ τροφῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἤψατο, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ φυσικὸν λόγον οὐκ ἦν· διὸ πυρὶ θείῳ, καὶ ὡς αὐτὸς οἶδε, ταύτην ἀνηλωσθαι λέγομεν. Διὰ δὲ τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστωσησιν οικονομικῶς ἰγεγόνει, ὥσπερ καὶ ταῖς χερσὶν ἀνθρωπίναις ψηλαφηθῆναι· καίτοι τοῦτο πρὸς τὸ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθεῖν ἐναντιόηται εἶχε. Καὶ γὰρ τὸ ψηλαφηθῆναι δυνάμενον καὶ φθεῖρεσθαι ἀναγκαῖον (67)· καὶ τὸ ἀφθαρτον ψηλαφηθῆναι ἀδύνατον.

B Totum itaque assumpsit hominem, ut ei, qui totus corruerat, salutem impartiretur: « Nam quod assumptum non est, curationis est expers. » Nul- lum vero cum peccato, sive quod mente agitur, sive quod actu perpetratur, unquam habuit commercium. Peccatum quod in mente agitur, vocamus, cum quis consenserit animoque destinaverit ut malum operetur, actum vero, cum et operibus rem peregit. Horum vero Christus nihil, cuncta vero quæ naturæ sunt, vacantque omni crimine, hæc habebat; cujusmodi sunt, fames, sitis, formido, lassitudo, mortis anxius timor ejusque fuga ac recusatio; quæ quidem hominibus natura insunt, horumque corruptioni subiacebat: ei vero corruptioni, quæ est a peccato, vel qua corpus post mortem dissolvitur, nequaquam obnoxius fuit. Idcirco etiam juxta eos, qui dicti sunt, affectus, Christi corpus corruptibile dicimus, quatenus scilicet versans nobiscum, morte functus est: incorruptibile, vero post resurrectionem, cum iis quibus sustentatur corpus, pro prioris vitæ necessitate, nihil ei opus esset, nec ulli unquam dissolutioni ac corruptioni subjaceret. Sin autem etiam post resurrectionem cibum accepit, non tamen id pro naturali exstitit ratione. Quare divino igni, et ut ipse novit, consumptam eam escam dicimus. Certa vero consilii ratione istud actum est, ad conciliandam fidem resurrectioni, sicut et quod mani-

bus humanis contrectaretur; quanquam huic contrarium videbatur, quod clausis januis ingressus est. Nam quod palpari potest, etiam corrumpi necesse est, et quod incorruptibile est, palpari non potest.

D Prorsus vero ejus corpus incorruptibile erat, quod januis clausis ingressum est. Verum sicut natus homo, cujus partu effusus est, servavit virginem, atque duo hæc copulavit hominibus inco-

πάντως δὲ ἀφθαρτον τὸ ἐαυτοῦ σῶμα ἦν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθόν. Ἀλλ' ὥσπερ ἄνθρωπος γεννηθεὶς, παρθένον τὴν τεκούσαν ἐφύλαξε, καὶ δύο ταῦτα συνῆψε, παρθένον καὶ τόκον, τὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα· οὕτω κἀνταῦθα ξένον τινὰ καὶ ἀδιανόητον

⁶⁶ Coloss. II, 9.

(66) Τῆς διαλύσεως φθορᾷ. Διαφθορὰν habet Paulinus xv, 18, quem Petrus (Act. II, 17) exponit de Christo; hincque ejus corpus minime dissolutum ostendit, sed ubi paululum mortem degustasset, illaque defunctum, ad incorruptionem reparatum esse. Hoc enim vult illud Calceæ, προσωμίλησε τῷ θανάτῳ, per eas scilicet passiones, quas versans

nobiscum sponte exsolvit; ubi incertis scriba, οὐχ ὁμίλησε, subdiderat. Sicque ipsemet Calceas paulo inferius, istud ipsum respiciens, quandiu in mundo egit, et morti et reliquis innoxiiis passionibus obnoxium fuisse, ait: Καθάπερ εἶπομεν· Ut dictum a nobis fuit.

(67) Greg. papa hom. 10 in Evang.

novο quodam vimque omnem mentis superante modo, Salvator noster, corpus suum post resurrectionem et incorruptibile exhibuit et palpabile, ut nempe exhibendo incorruptibile, ad spiritalia certamina atque præmia fideles provocaret, quod vero præbebat palpabile, ad fidem confirmaret. Ut itaque ejusdem nobiscum naturæ, diversæ tamen claritatis, corpus suum ostenderet, seipsum et palpabilem exhibuit et incorruptibilem. Quandiu igitur, ut supra dicebamus, in mundo versabatur, morti pariter, hisque omnibus, quas diximus, naturalibus ac innoxiiis passionibus obnoxius fuit (idcirco vimirum, quod assumpserat perfectum hominem) in quibus ut homo certavit, modumque quo hæc in nobis moderanda sint, ostendit: nec committendum ut bruto quodam impetu extraque

rationem, naturæ nostræ dominentur. Etenim ut homo, humanam voluntatem habuit: verum illa subjecta erat divinitatis ipsius voluntati, nec contrarie movebatur; sed hæc quoque ut homo volebat ac faciebat; quæcumque nimirum divina ejus voluntas suadebat. Concedente enim divina natura, propriis humanæ naturæ innoxiiis passionibus pro tempore afficiebatur, ut et spontaneam mortem eligeret; ac rursus eadem concedente ipsam recusaret. Ait enim ipse: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam ». Et: « Nondum venit hora mea ». In nobis autem non ita accidit; quin potius liberi arbitrii nutu, laud raro prava voluptate seducti, carnis voluntatem præferimus, quæ Dei voluntati adversatur animique perfectioni. De hac enim dictum est: « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem ».

Ex his porro solvitur etiam illa quæstio, Quid causæ sit, cur ante annum tricesimum signa edere non cœperit. Cum enim omnium consensu exploratum sit, Deus cum esset, factum esse perfectum hominem, uno dempto peccato; liquet, in quantum Deus erat, etiam cum pueriles ac infantie annos ageret, potuisse signa hæc humanitus edere. Tametsi enim ait Evangelista: « Jesus autem proficiebat sapientia et ætate et gratia », non ita intelligendum, quasi paulatim cresceret, atque ab eo quod est potentia, ad actum perfectiorem (uti se res in hominibus habet) procederet: « Quid enim eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit? » sed quia in ejus vultu gestuque, ut homo erat, venustas atque gratia elucebat, quodque paulatim per operationes, pro cuiusque ætatis gradu congruentes, ipsius detegebatur divinitas; ut auctor est Gregorius Theologus. Quia enim ætatis humanæ ac scientiæ perfectio illo maxime consummatur tempore, idcirco etiam ipse cum esset factus homo, sicut reliqua omnia suscepserat (nam etiam circumcissus est et in templo

τρύπον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἀφθαρτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ψηλαφητὸν τὸ αὐτοῦ ἔδειξε σῶμα· ἵνα διὰ μὲν τοῦ ἀφθαρτον δείξει ἐπὶ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἄλλα τοὺς πιστοὺς προσκαλέσῃται· διὰ δὲ τοῦ ψηλαφητὸν αὐτὸ παρασχεῖν πρὸς τὴν πίστιν ἡμᾶς βεβαιώσῃ. ἵνα τοίνυν τῆς αὐτῆς θνητῆς φύσεως καὶ δόξης ἐτέρας τὸ αὐτοῦ σῶμα δείξῃ, καὶ ψηλαφητὸν καὶ ἀφθαρτον ἔδειξεν αὐτόν. Ἔως μὲν οὖν, καθάπερ εἰπομεν, ἐν τῷ κόσμῳ διετρίβει, καὶ θανάτῳ καὶ τοῖς εἰρημένοις ἄλλοις ἀπασιν τοῖς φυσικαῖς καὶ ἀδιαβλήτοις ὑπέκειτο πάθεισιν (ἐπὶ τέλειον ἀνεῖληφεν ἀνθρώπων), ἐν οἷς καὶ ὡς ἄνθρωπος ἠγωνίσαστο, καὶ ἔδειξε πῶς ταῦτα καὶ ἐν ἡμῖν οἰκονομεῖσθαι δεῖ, καὶ μὴ ἀλόγως ὑπὸ τούτων τὴν ἡμετέραν κατεξουσιάζεσθαι φύσιν.

Καὶ γὰρ, ὡς μὲν ἄνθρωπος, εἶχε τὸ ἀνθρώπινον θέλημα· ὑπετάσσεται δὲ τῷ θελήματι τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ οὐκ ἐκινεῖτο ὑπεναντίως· ἀλλὰ ταῦτα καὶ ὡς ἄνθρωπος θέλει καὶ ἐποίει, ὅσα δηλονότι καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα. Συγχωρούσης μὲν γὰρ τῆς θείας φύσεως, κατὰ καιρὸν ἐπάσχε τὰ ἴδια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀδιάβλητα πάθη, ὡς καὶ τὸν ἐκούσιον προεἰσθαι θάνατον· συγχωρούσης δὲ πάλιν, τὸν αὐτὸν παρητήσαστο. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Καί, « Οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα μου. » Ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐχ οὕτω συμβαίνει· ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ αὐτεξουσίου βοήθην, πολλάκις φαύλης ἡδονῆς ἕνεκα ἀπατῶμενοι, τὸ τῆς σαρκὸς προαιρούμεθα θέλημα, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς τελειότητι. Περὶ τούτου γὰρ εἰρηται, « Ἡ ἀρεὴ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. »

Ἐκ τούτων δὲ λύεται, καὶ τίνας ἕνεκα μὴ πρότερον τῶν τριάκοντα χρόνων ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ διὰ πάντων ὁμολογεῖται ἔτι θεὸς ὢν, τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, φανερὸν ὅτι ὡς μὲν θεὸς ἐδύνατο καὶ παιδικὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔχων, ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς, « Ἰησοῦς δὲ προσέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, » οὐ νοητέον ὅτι κατ' ὀλίγον ἠρξάνετο, καὶ ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς ἐνέργειαν ἐντελεστέραν ὡς οἱ ἄνθρωποι προΐει· « Τί γὰρ τοῦ ἀπαρχῆς τελείου γένοιτο· ἂν τελειότερον; » ἀλλ' ὅτι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὥρα καὶ χάρις ἐπέλαμπε τῷ τούτου προσώπῳ· καὶ ὅτι καταμικρὸν διὰ τῶν ταῖς ἡλικίαις ἀναλογουσῶν ἐνεργειῶν ἡ τούτου παρεγμνοῦτο θεότης, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελειότης τῆς ἀνθρωπίνης ἡλικίας καὶ γνώσεως ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μάλιστα τελειοῦται, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος γεγωνὼς, ὥσπερ τὰλλα ἀνεδέξατο πάντα (καὶ γὰρ καὶ περιετμήθη, καὶ τῷ ναφ' προσηνέχθη κατὰ τὸν νόμον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι, » ἵνα μὴ ἀντιθεὸς δόξῃ)· εὐθὺς ὅτι

¹³ Joan. x, 18. ¹⁴ Joan. ii, 4. ¹⁵ Galat. v, 17. ¹⁶ Luc. ii, 52.

κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ σημεῖα προσέλατο. A
πράττειν, οὐκ αἰῶς καὶ προσηκόντως τῇ ἔξει τῆς ἡλι-
κίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τελειύει· ἵνα
καὶ ἡμᾶς διδάξῃ μὴ ἐπιδεικτικούς εἶναι, τὴν καὶ αὐτὰ
τῶν παθῶν ἀκμαζόντων, πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς
πειρασμούς ἀποδύεσθαι. Ἐπει καὶ αὐτὸς τότε κατὰ
τῶν παθῶν ἠγωνίστατο. « Ἠχθὲ γὰρ, » φησιν, « ὁ
Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἵνα
πειρασθῇ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ κατὰ
φαντασίαν ἀνελιγμέναι τὸν ἄνθρωπον (68). Εἰ γὰρ
καὶ τοῦτο γενομένην πάλιν τινὲς ἐτόλμησαν τοῦτο
εἰπεῖν, εἰ μὴδὲ ταῦθ' οὕτως φύκονομούντο, τί οὐκ
ἂν εἶπον; Καίτοι καὶ πρὸ τοῦτο διὰ τινῶν ἀμυ-
δρῶς ἐαυτὸν ὑπέβαινον. Ὁ γὰρ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀστῆρ
καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ Μάγοι, καὶ τὸ τοῦ Ἰησοῦ μέ-
σον ἀναγινώσκουσιν, καὶ τινὲς τῶν γραμματέων ἐπι- B
στομίσαι, γράμματα μὴ μεμαθηκέντα, εἰ καὶ οἱ πα-
ρόντες οὐ συνίεσαν, ἀλλὰ ταῦτα θεὸν αὐτὸν ὑπεδεί-
κνυν. Ὅμως τὸ συνεχῶς περὶ πολλῶν ἐμπροσθεν
δημηγορεῖν καὶ διδάσκειν, μαθητὰς ἐπαγόμενον καὶ
παικίλα θαύματα ἐνεργούντα διδασκαλίας ἀξίωμα
προβαλλόμενον, τοῦτο ὡς οὐ προσήκον τῇ τῶν ἀν-
θρώπων παιδικῇ ἡλικίᾳ πρότερον παρητέτο, ἵνα μὴ
δόξῃ κατὰ φαντασίαν ἅπαντα πράττειν, καθάπερ
εἴπομεν.

αιque manere, id vero ut non satis puerilem hominum ætatem addeccens, prius repudiavit; ne, quemadmodum dicebamus, quasi spectro sensusque spectatorum ludificando, omnia gerere vide-
retur.

Ἄλλως τε, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν
τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ (69), « Ἐπει ἀπέκειτο τὸν
σωτήριον θάνατον ὑπομέναι, πάντα συνδραμεῖν ἰδοὺ C
πρὸς τὸ πάθος, ὅσα τοῦ πάθους· τὴν ἀνάδειξιν, τὸ
βάπτισμα, τὴν ἀνωθεν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν
συνδρομὴν τοῦ πάθους, τὰ θαύματα· καὶ ὥσπερ ἐν
σῶμα γενέσθαι μὴ διεσπασμένον μὴδὲ ἀπέρρηγμέ-
νον τοῖς διαστήμασιν. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος
καὶ τοῦ κηρύγματος ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμὸς (70)
(οὕτω γὰρ ἡ Γραφή καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκείνον)· ἐκ δὲ
τοῦ πλῆθους ἢ τῶν σημείων ἐπίδειξις καὶ τὰ θαύ-
ματα τῷ Εὐαγγελίῳ προσάγοντα. Ἐκ δὲ τούτων ὁ
φθόνος· ἐκ δὲ τούτου τὸ μίσος· ἐκ δὲ τοῦ μίσους
τὸ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ τῆς προδοσίας· ἐκ δὲ τούτου
ὁ σταυρὸς, καὶ ὅσοις σπώσμεθα. » Ἀναλαβὼν τοί-
νυν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ὡς ἄνθρωπος διὰ
πάντων ἀγωνισάμενος, καὶ νικήσας μὲν τὸν ἀντίπα-

oblatus, pro eo ac lex jubebat⁷¹; ait enim ipse :
« Non veni solvere legem, sed adimplere⁷², » i.e.
« Dei adversarius videretur »; manifestum est secun-
dum eundem modum etiam animo destinasse ut
signa operaretur, pro eo scilicet ac humanæ natu-
ræ habitui ac perfectioni conveniens aptumque erat;
ut nos jactantiæ non studere doceret, statimque
cum effectus vigeant, ad certamina ac tentationes
prosilire. Nam et ipse adversus affectus secundum
id tempus decertavit : « Ductus est enim, inquit,
Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a dia-
bolo⁷³. » Ne item specie tenuis et quasi spectro ho-
minem assumpsisse videretur. Nam si etiam cum
se ita res habuerit, non defuerunt rursus, qui sic
contigisse dicere ausi sint; nisi ea consilii ratione
res administraretur, quidnam dicturi essent?
Quanquam etiam prius quibusdam exhibitis vel ob-
scure sese demonstrabat. Stella enim in antro et
angeli ac Magi⁷⁴; itemque in templi medio legent,
ac nonnullis scribarum, cum litteras non didi-
cisset, os occludere⁷⁵, etsi non intellexerunt, qui
aderant, hæc tamen cum Deum esse indicabant.
Assidue tamen de multis coram concionari atque
docere, discipulorum turba comite, variæque pa-
trando miracula, magistri etiam dignitate assumpta

Alioqui vero, ut ait Gregorius Theologus orat.
in Lumina : « Quoniam repositum illi erat ut sa-
luti hominum causa mortem subiret, omnia
atque, quæ ad passionem spectabant, ad passio-
nem concurrere oportebat; nimirum, ostensionem,
baptismum, testimonium de cælo, prædicationem,
multitudinis concursum, miracula, et velut unum
corpus fieri, non divisum, nec temporum inter-
vallis disjunctum et interruptum. Etenim ex bap-
tismo et prædicatione turbæ confluentis commotio
(sic enim Scriptura tempus illud vocat). Rursus ex
populi multitudinem et frequentia signorum editio
et miracula, quæ Evangelio admovebant. Ex his
nata invidia, ex invidia odium; ex odio, insidia
et proditio. Hinc postremo crux, et quibus om-
nibus salutem consecuti sumus. » Assumens ergo
humanam naturam, et ut homo certamen omne

⁷¹ Luc. II, 24, 22. ⁷² Matth. V, 19. ⁷³ Matth. IV, 1. ⁷⁴ Matth. II, 2. ⁷⁵ Luc. II, 9, 16.

(68) Sic passim Chrysostomus.

(69) Orat. 40.

(70) Ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμὸς. Respi-
cit illud Matth. XXI, 11 : Εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς
Ἱερουσόλυμα, ἐσελεύσῃ πᾶσα ἡ πόλις. Cum intrante
eo Hierosolyman, commota est universa civitas.
Quasi æstu quodam agitata, pro certantium par-
tium studiis, aliis propensa voluntate Christum
suscipientibus, sibi que regem adhibentibus. Aliis
tanta ejus claritate infrendentibus, accensaque
odii flamma, in ejus necem anhelantibus. Sic dictum
Gregorio et Scripturæ civitatis seismicum, qui
reddat Bill. : Confluentis multitudinis terræmotus;
non placet, perindeque reddiderit alius, aquæ-
motus; cum idem Matthæus eam vocem utrique

D elemento nihil violente tribuat (VIII, 24, et XXVIII
2) duramque nimis sit, cum metaphorice ad ho-
mines transfertur, vel terræ meminisse, vel aquæ;
et non magis animorum motum, commotionem,
æstum seu fluctuationem ac tumultum reddere.
Hesych. : σεισμὸς, τρόμος· ut licet κατ' ἐξο-
χὴν de terra communius dici videatur, sicque
Latini eam vocem terræmotus accommodaverint;
aliis omnibus, quæ ullo modo concuti possunt, ac
commoveri impressione aliqua aut passione, com-
munis s. t. Solum indicavit Theologus, illa voce
ingentem animorum commotionem Hierosolymis
significari, quæ velut mare æstuans aut terra tre-
mens civitas tota videretur, hoc exordio crucem
Salvatori parans.

deccertans, victoque adversario, ipse semper invictus perseverans, multaque passus, quorum nos eramus rei, ut qui propria voluntate ac consilio peccantes, alieni a Deo facti eramus, postremo mortuus atque sepultus, illius potitus est, qui ob peccatum, humanum genus imperio mēcipaverat, eoque condemnato, ab illius nos exemit servitute, qua cruce finctus est ac morte. Si enim ob primi Adæ culpam, velut labem quamdam ad nos usque diffusam, divina sententia in nos latam mortis pœnam incurrimus²⁶: quomodo non potius, Filii Dei morte justificabimur, ejus scilicet, qui veterem Adam sine peccato assumpsit, ac novus ipse Adam existit²⁷. Siquidem, ut ait Apostolus: « Damnationem peccati solvit in carne sua²⁸, » interempto peccato. Ac si propter veterem illum inimici et a Deo desertores facti sumus, quomodo non per ipsum etiam admovebimur, interque Dei necessarios ac amicos cooptabimur?

Diabolus namque a Dei gloria prolapsus, qua superbia in eum elatus est, animi mortem incurrit: siquidem a Deo recedere, hoc animi mortem definiunt. Corporis vero mortem, in eo positam, quod animus a corpore separetur, non subit, eo quod expers corporis erat. Non ferens autem priore se honore excidisse, hominemque Dei gloriam consecutum esse, invidit nobis quod Deo propinqui facti eramus, velutque objecta esca capiens, a Dei mandatis abstraxit, atque peccati noxam invexit. Sic itaque duplicem nobis mortem conscivit: primam quidem, animi, tumque etiam corporis, cujus ex peccatis indicta nobis necessitas fuit: « Mortem enim, inquit, Deus non fecit, nec delectatur in perditione hominum²⁹. » Etenim mors peccati damnatio est³⁰. Idcirco etiam nobis, qui mortale corpus induti sumus, inducta est. Medii enim mortalis sortis ac immortalis a Deo formati fueramus, ut siquidem in bono ac honesto perseveraremus, immortalitatem consequeremur; sin autem malum diligeremus, mortem sustineremus. Qui enim liberi arbitrii conditi simus, nullam exterius ut vel virtutem amplectamur, vel vitium sequamur, necessitatem habemus. Unde et merito digni damnatione ac laudibus sumus: quippe qui motus principium, cum aliquid agere voluerimus, ex nobis habeamus.

Dei itaque Filius factus homo, animi quidem mortem non sustinuit. Quomodo enim, qui ex Virgine natus esset: et in cujus ore non est inventus dolus³¹? Idcirco nec corporis quidem mortis obnoxius erat, qua ratione ab omni immunem culpa vitam traduxerat. Operam tamen conferente diabolo per deicides Judæos sponte eam suscepit propter nos. Mori enim poterat quod veterem Adamum induerat. Et quia ut moreretur in causa non fuit peccatum originis, suum rursus corpus recepit.

²⁶ Rom. v, 15. ²⁷ I Cor. xv, 45. ²⁸ Ephes. ii, 14. ²⁹ Sap. i, 15. ³⁰ I Cor. xv, 56. ³¹ I Petr. ii, 23.

λον, ἐν οὐδενὶ δὲ ἡττηθείς, καὶ πολλὰ παθὼν ὅσα ἡμᾶς ἰδεῖ παθεῖν ὡς οἰκεία γνώμη ἀμαρτόντας καὶ ἀλλοτριωθέντας Θεοῦ, τέλος ἀποθανὼν καὶ ταφείς, ὑπερέσχε τοῦ διὰ τὴν ἀμαρτίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καταξουσιδίσαντος· καὶ καταδικάσας αὐτὸν, ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς τῆς δουλείας τοῦ ἁγίου, τῷ ἑαυτοῦ σταυρῷ τε καὶ τῷ θανάτῳ. Εἰ γὰρ διὰ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, καθάπερ τινὰ λύμην μέχρις ἡμῶν διαδοθείσαν, ὑπεπέσαμεν τῷ θανάτῳ κατακρίντες, πῶς οὐ μᾶλλον δικαιωθσόμεθα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀναμαρτήτως ἀναλαβόντος καὶ νέου Ἀδὰμ χρηματίσαντος; Ἐπεὶ περ, ὃ φησι Παῦλος, « Τὸ κατήκριμα τῆς ἀμαρτίας ἔλυσεν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, » τοῦ θανῆτος θανατωθέντος. Καὶ εἰ διὰ τὸν παλαιὸν ἔκεινον ἐλθροὶ καὶ ἀποστάται γεγενήμεθα τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐ δι' αὐτὸν καὶ προσαχθσόμεθα καὶ οἰκωθσόμεθα τῷ Θεῷ;

Καὶ γὰρ ὁ μὲν διάβολος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐκπεπτωκὼς διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ψυχικὸν ὑπέμεινε θάνατον· ἐπεὶ τὸ ἀποστῆναι Θεοῦ, τοῦτο ψυχικὸν ὀρίζονται θάνατον· σωματικὸν δὲ θάνατον, ὅς ἐστι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς, οὐκ ἔπαθεν, ἐπεὶ περ ἀσώματος ἦν. Οὐ φέρων δὲ ἑαυτὸν ὀρᾶν τῆς προτέρας ἐκπεπτωκότα τιμῆς, τὸν δὲ ἀνθρώπων τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἡξιώμενον, ἐφθόνησεν ἡμῖν τῆς παρὰ τῷ Θεῷ πλησιότητος, καὶ δελεάζας ἀπελκυσσε τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ τὴν ἀμαρτίαν εἰσήνεγκεν. Οὕτω τοίνυν διπλοῦν ἡμῖν ἐποίησε θάνατον· πρῶτον μὲν τὸν ψυχικόν· εἶτα καὶ τὸν σωματικόν, τὸν τοῖς ἀμαρτήμασιν ἐπαγόμενον. « Θάνατον γάρ, » φησὶν, « ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐκ' ἀπωλείας ζώντων. » Καὶ γὰρ ὁ θάνατος ἀμαρτίας ἐστὶ καταδίκη. Διὸ καὶ ἡμῖν θνητὸν σῶμα περιχειμένοις ἐπήγετο. Μέσοι γὰρ θνητότητας καὶ ἀθανασίας ἐπιδέσθημεν, ἵν' εἰ μὲν ἐν τῷ καλῷ διαμένοιμεν, ἀθανασίαν κληρονομήσωμεν· εἰ δὲ τὸ κακὸν ἀγαπήσωμεν, τὸν θάνατον ὑπομένωμεν. Αὐτεξούσιοι γὰρ γεγονότες, οὐδεμίαν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ πρὸς κακίαν ἀνάγκην ἔχομεν. Ὅθεν καὶ δικαίως ἄξιοι καταδίκης καὶ ἐπαιῶν ἐσμεν, ὅτε τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως οἰκισθὲν κακτημένοι, ὅταν τι προαιρώμεθα πράττειν.

Ὁ τοίνυν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, ψυχικὸν μὲν οὐκ ἐπεπόνθει θάνατον. Πῶς γὰρ, ὃς ἐκ Παρθένου γεγέννηται, οὐδὲ εὐρέθη δόλος; ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν σωματικὸν ἀποθανεῖν ὤφειλε, καθότι ἀναμάρτητος διεβίω. Ὅμως τοῦ διαβόλου συνεργήσαντος διὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, ἐκὼν αὐτὸν ὑπέδεδετο δι' ἡμᾶς. Ἀποθανεῖν γὰρ ἐδύνατο, τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐνδυσίμενος. Καὶ ἐπεὶ περ οὐκ ἀπέθανε διὰ τὴν προγονικὴν ἀμαρτίαν; πάλιν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἀνέβλετο.

Τῷ οὖν θανάτῳ τοῦ διαβόλου διπλοῦν ἐπάθομεν **A** θάνατον· τῷ δὲ ἀπλῶ καὶ ἐνὶ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ τῷ προαιρετικῷ τοῦ θανάτου ἡλευθερώθημεν, καὶ ἐσωποιήθημεν δι' αὐτοῦ. Καί, ὡς φησιν Ἡσαΐας, « Τῷ μὲν λῶπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες λάθην. » Εἰ γὰρ καὶ σωματικῶς ἀποθνήσκομεν διὰ τὸ θνητὸν σῶμα, ἀλλὰ πάλιν ἀναλαβεῖν πιστεύομεν τὰ σώματα ἡμῶν ἐν δόξῃ, ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· καίτοι εἰς τὸν κατὰ τοῦ θανάτου ἄγωνα οὐδὲν ἡμεῖς αὐτῷ συνήραμεθα. Διὰ δὲ τὸ κοινοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἣν ἄκασαν προσεδάθετο ἐν μίᾳ ὑποστάσει, καὶ διότι Κύριον καὶ δεσπότην αὐτὸν ἐπιδοώμεθα καὶ Σωτῆρα πανηγυρίζομεν, καὶ τοὺς ἐπινικίους ᾄδομεν αὐτῷ εἰς τὴν τοῦ θανάτου νίκην, κοινωνοὺς τῆς νίκης ποιεῖται καὶ τὴν ἑλευθερίαν χαρίζεται. Τοῦ γὰρ **B** Θεοῦ τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος καταδικάσαντος τὸν διάβολον, ὡς ἀδικῶς ἐπενεγκόντα τῷ ἀναμαρτήτῳ τὸν θάνατον, οὐκ ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ θανάτου ἢ αὐτοζωῇ· ἀλλ' ὡς Κύριος τῆς δόξης ὑπερβαλλούσῃ ἐξουσίᾳ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ δυνάμεις κατήνεγκε, καὶ τὴν λογὴν ἐκείνων διέλυσε· καὶ οὕτω τὰς μὲν ψυχὰς τῶν ἁγίων, οἱ καὶ αὐτὸν ἐξεδέχοντο, τοὺς δεσμοὺς διαρρήξας· ἀπέλυσε· καὶ μεθ' ἑαυτοῦ ταύτας ἀνήγαγεν, ἑλευθερίᾳ τιμήσας· ἔτι δὲ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἄρτι τότε πεπιστευκότων· ἀνελάθετο δὲ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, καὶ ἀνέστη τριήμερος νικητῆς τοῦ θανάτου, τὰ σκεῦη τοῦ ἄρχοντος συντρίψας, καὶ καθάπερ αἰχμάλωτον αὐτὸν καταστήσας.

Ἔτα καὶ ἐφάνη τοῖς μαθηταῖς, καὶ ἔφαγε καὶ ἐψηλαφήθη, διὰ μόνην τὴν τῆς ἀναστάσεως, ὡς ἔφημεν, πίστῳσιν· καὶ τέλος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελήφθη πάντων ὁρῶντων, ἐπὶ ᾧ μηδενὸς τούτου πρότερον γεγονότος. Ὁ γὰρ Ἠλίας ἀρπαγείς, οὐκ εἰς οὐρανὸν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀρπαγῆναι λέγεται. Οὐδεὶς γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς. Καὶ ὁ μὲν ὑπ' ἄλλου, ὁ δὲ Χριστὸς αὐτὸς ὑπ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεφέρτετο. Πρωτότοκος οὖν ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος, ἐλπίδας ἡμῖν παρέσχετο τοῦ καὶ ἡμᾶς τὸν ὅμοιον ἀναστήσεσθαι τρόπον, καὶ αὐτῷ παραστήσεσθαι, τῷ ἀρχηγῷ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἣ δοξασθησομένους, ἣ κολασθησομένους· ἀθάνατα· ὅτε δηλονότι, καθὼς πιστεύομεν, **D** τὸ δεύτερον πάλιν ἐλεύσεται κρίνα· ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ὁ τοίνυν κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπαρρόμενος, καὶ τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιὰν καυχώμενος καταλήψεσθαι, νῦν ὑπ' ἡμῶν ἐμπαίζεται καὶ γελᾷ τῶν τὸν Χριστὸν προσκυνοῦντων, τὸν αὐτὸν ὁμοῦ Θεὸν καὶ ἀνθρωπον, καὶ βούντων, « Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ. » Οὐκέτι γάρ

Diaboli itaque morte duplicem passi sumus mortem; unaque ac simplici Christi morte illi sponte suscepta, a morte liberati sumus et per eam vivificati. Atque, ut Isaias loquitur: « Livore ejus nos omnes sanati sumus⁴⁰. » Tametsi enim corpore morimur, quod mortale corpus habeamus; credimus tamen rursum nos corpora nostra recepturos in claritate⁴¹, cum Christus apparuerit vita nostra, uti auctor est beatus Paulus; quamvis agone quo mortem superavit, nihil ei a nobis operæ collatum sit. Ob naturæ tamen communitatem, quam omnem in una persona accepit, et quod Dominum herumque eum invocamus et Salvatorem laudamus, ac victoriæ illi cantica canimus pro mortis tropæo, socios nos victoriæ facit ac libertatem tribuit. Deo enim Patre et Filio et Spiritu condemnante diabolum, quod injuste eum morte affecerit qui nullius peccati ipse reus erat, teneri a morte ipsa vere vita non potuit⁴²; sed tanquam Dominus gloriæ excellenti potentia tenebrarum principem una cum subjectis ei potestatibus profligavit⁴³, eorumque robur dissolvit; atque in eum modum sanctorum quidem animas (cujus spe tenebantur) disruptis vinculis absolvit, libertatisque munera donatas, una secum reduxit, eorumque præterea, qui tunc recens in eum crediderunt. Resumptoque suo corpore triduanus mortis victor revixit, contritis principis vasis, ac seu captivum carceri ac vinculis addixit.

C Deinde etiam se discipulis conspicuum fecit, et manducavit, ac palpari voluit, ob fidem resurrectionis solum astruendam⁴⁴, uti diximus; ac demum cunctis visentibus in cælum ascendit, cum in nullo sic unquam contigisset. Nam Elias raptus est, non in cælum, sed, « quasi in cælum » raptus perhibetur⁴⁵. « Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo⁴⁶. » Ac quidem Elias, alio sublevante, Christus vero, ipse a se ferebatur in cælum. Qui igitur « primogenitus ex mortuis et primitiæ dormientium⁴⁷, » factus sit, spem nobis præbuit, fore ut et nos eodem modo resurgamus, ipsique coram sistamur, qui noster auctor existat salutis⁴⁸, ut aut immortalē gloriam, aut supplicia reportemus, tunc nimirum, cum (sicut credimus) secundo iterum veniet vivos atque mortuos judicaturus.

Is igitur qui adversus humanum genus efferebatur, quippe qui velut nidum⁴⁹, ac terrarum orbem comprehensurum gloriabatur, a nobis nunc Christi Dei simul hominisque cultoribus illuditur ac deridetur, quippe qui clamemus: « Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et pie vivamus in hoc sæculo⁵⁰. » Non enim jam deinceps nobis exprobrabit ac condemnabit, quod

⁴⁰ Isa. liii, 5. ⁴¹ Coloss. iii, 4. ⁴² Act. ii, 24. ⁴³ Luc. xi, 22. ⁴⁴ Act. i, 3, 4, 9. ⁴⁵ IV Reg. ii, 11. ⁴⁶ Joan. iii, 13. ⁴⁷ Coloss. i, 18 | Cor. xi, 20. ⁴⁸ II; Cor. v, 10. ⁴⁹ Isa. x, 14. ⁵⁰ Tit. ii, 11.

ne unus quispiam sit, qui ejus peccati signaculi expers sit, ita nimirum, ut eo illi communicantes ac socii, sub potestate ac communione ipsius mundi rectoris ac peccati auctoris necessario simus. Habemus enim ex nostro genere velut donarium hostiamque offerre, quam scilicet Dei Filius citra omnem peccati labem assumpsit carnem, perfectum nimirum hominem, quo cum etiam congressus hostis, penitus profligatus est: « Venit enim, inquit, princeps mundi hujus, et in me non inveniet quidquam⁵⁰. » Et: « Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras⁵¹. »

In coelum ego receptus, sedensque a dextris Dei ac Patris, quem nobis per se ipse reconciliavit, ob peccatum ab eo aversis ac cum mundi rectore foedere sociatis etiamnum Deum ac Patrem interpellat pro nobis, uti ait Paulus⁵². Ac quidem ea ratione qua est homo, obsecrat: ut autem cum Patre et Spiritu unus Deus est, supplicum suscipit vota. Magna itaque hominibus collata dignitas, magna fiducia, ingens honos. Audenter enim dixerimus, Deus hominibus ministrat; homo omnium angelorum religioso famulatu adoratur et colitur, habemus in coelis fratrem et amicum. Ipse enim primū in multis fratribus voluit appellari. Ait enim: « Dicitis fratribus meis⁵³. » Et: « Non jam vocabo vos servos, sed amicos⁵⁴. » Ita sane ut nobis contingat quod Paulus ait: « Gratia salvati sumus, et non ex operibus legis⁵⁵. » Quid enim tali unquam gratia majus fuerit, quod Dei Filius propter nos cum nihil ipsi praerogassemus, sponte sua homo factus, a simulacris et errore atque legis umbra nos liberaverit, verumque nos ac justum cultum docuerit; mediatorque noster ac pontifex factus, ipse a se chirographum peccati nostri diruperit⁵⁶, Deoque admoverit, ac cum illo reconciliaverit, suisque fidelibus necessitudinem secum, mercedem donaverit, ut firmissima spe saeculum hoc transeuntes, cum emigraverimus, ac post rerum universitatis in integrum restitutionem cum eo versemur.

Est itaque in dextera Dei et Patris, « qui est in sinu Patris⁵⁷, » quamvis inter nos uti pollicitus est, usque ad consummationem versetur⁵⁸, regitque et conflat nostram vitam, quæ in abscondito intelligitur⁵⁹; quam et inde jam per sacramenta auspicamur; consummationem vero illius in futurum expectamus, si modo non negligentem operam adhibere videbimur, tanta nimirum socordia, ut exiguae temporaneæque voluptatis causa, tantum munus prodamus, sed omni diligentia, per illius mandata ab eoque tradita sacramenta, in patriam nostram contendamus, atque ad eam recurramus, eique ut capiti tanquam membra nectamur, ac sicut

Α ἡμῖν δνειδίσαι τε καὶ κατακρινεῖ, ὡς οὐδεὶς ἐστὶ τῆς αὐτοῦ σφραγίδος τῆς ἁμαρτίας ἀμέτοχος, ὥστε κατὰ ταύτην αὐτῷ κοινωνοῦντας, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ μετοχὴν αὐτοῦ τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος καὶ ἀρχηγῷ τῆς ἁμαρτίας ἀναγκάζεσθαι εἶναι. Ἐχομεν γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως ὥσπερ ἀνάθημα καὶ θυσίαν πρὸςβάλλεσθαι τὴν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προσληφθεῖσαν σάρκα ἀναμαρτήτως, τὸν τέλειον ἀνθρώπον· ὃ καὶ προσβαλὼν ὁ ἐχθρὸς, κατακρίτος ἦτιτίθῃ. « Ἐρχεται γὰρ, » φησὶν, « ὁ ἀρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν. » Καί, « Νῦν ὁ ἀρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκδύθηται ἐξω. »

Β Ἀναληφθεὶς οὖν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὃν ἡμῖν δι' ἐαυτοῦ κατήλλαξεν, ἀπαλοτρωθεῖσιν ἐκείνου διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τῷ κοσμοκράτορι προστεθείσιν, ἐτι καὶ νῦν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ καθά φησι Παῦλος. Καὶ ὡς μὲν ἀνθρώπος, παρακαλεῖ· ὡς δὲ Θεὸς εἰς μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, τὰς ἱκεσίας δέχεται. Μέγα οὖν ἀξίωμα τοῖς ἀνθρώποις δέδωκε· μεγάλην παρῆρσιν, μεγάλην τιμὴν. Καὶ γὰρ θαρβούντως ἀν εἰποιμεν, Ἔστι Θεὸς ἀνθρώποις διακονήσας· ἔστιν ἄνθρωπος ὑπὸ πάντων προσκυνούμενος τῶν ἀγγέλων· ἔστιν ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ φίλος. Αὐτὸς γὰρ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς πρῶτος καλεῖσθαι ἤξισαεν. « Εἰπατε γὰρ, » φησὶ, « πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου. » Καί, « Οὐκέτι ἡμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους. » Ωσθ' ἡμῖν ὁ φησὶ Παῦλος συμβαίνειν. « Χάριτι ἐσώθημεν, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. » Τί γὰρ ἂν εἴη τῆς τοιαύτης χάριτος μέζον, ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς μηδὲν προεισενεγκόντας ἀνθρώπων γεγενῆσθαι θελήσαντα, τῶν εἰδῶλων καὶ τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ νόμου σκιδεῖ ἡμᾶς ἀπαλλάξαι· καὶ τὴν ἀληθινὴν καὶ δικαίαν διδάξαι λατρείαν, καὶ μεσίτην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν γενόμενον, δι' ἐαυτοῦ τὸ χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν διαρρήξαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν προσαγωγὴν τε καὶ καταλλαγὴν ἐργάσασθαι· καὶ μισθὸν δωρήσασθαι τοῖς πειθομένοις αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειώσιν· ὥστε μετὰ βεβαιωμάτων ἐλπιδὼν τὸν αἰῶνα τοῦτον περαιουμένους, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀποκατάστασιν αὐτῷ συνέσεσθαι;

Δ Ἔστι τοίνυν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, καὶ τοὶ μεθ' ἡμῶν ὢν ὡς ὑπέσχετο ἕως τῆς συντελείας· καὶ οἰκονομεῖ καὶ συνίστησι τὴν ἡμετέραν ζωὴν τὴν ἐν χρυσῷ νοουμένην, ἥτις τὴν ἀρχὴν ἐντεθεὶν διὰ τῶν μυστηρίων λαμβάνει· τὴν τελειωτὴν δὲ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος δέχεται, ἀν μόνον μὴ φανῶμεν ἀμελοῦντες, τοσοῦτον, ὥστε μικρὰς ἡδονῆς καὶ προσκαίρου χάριν προδοῦναι τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν· ἀλλ' ἐπιμελώμεθα διὰ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν παραδεδομένων ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ μυστηρίων πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐπιγέσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχειν· καὶ τούτῳ ὡς κεφαλῇ καθάπερ μέλῃ συνάπτεσθαι· καὶ ὥσπερ

⁵⁰ Joan. xiv, 30. ⁵¹ Joan. xii, 31. ⁵² Rom. viii, 34. ⁵³ Act. xxi, 23. ⁵⁴ Joan. xx, 17; xv, 15. ⁵⁵ Ephes. ii, 8. ⁵⁶ Coloss. ii, 24. ⁵⁷ Joan. i, 8. ⁵⁸ Matth. xxviii, 20. ⁵⁹ Col. iii, 3.

ἐν ἀμπλῳ κλήματα μένωμεν· ἀλλὰ μὴ ἐξω ριφέν-
τας, δαπάνη πυρὸς μηδέποτε σθενυμένου γενώ-
μεθα.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων.

Παραδίδοται γὰρ ἡμῖν καὶ θεῖα τινα μυστήρια,
δι' ὧν ἔξεστι τελουμένους ἀγιάζεσθαι, τοὺς εἰς αὐτὸν
πιστεύοντας, καὶ τὸ ζητούμενον κατορθοῦν. Ἐπεὶ
γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος· ὡς περ τις καθολικὴ αἰ-
τία τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστὶ· δεῖ δὲ τὴν
καθόλου αἰτίαν ἀρμόζειν πρὸς ἕκαστον τῶν ἀποτε-
λεσμάτων· ἀναγκαῖον ἦν δοθῆναι τινα φάρμακα
τοῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν ἂν συνάπτηται τοῖς τοῖς διὰ
τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ γενομένη εὐεργεσία, καὶ
δι' ὧν ἡ πνευματικὴ συνίσταται ζωὴ καθ' ὁμοιότητα
τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ταῦτα δὲ δι' αἰσθητῶν γίνε-
σθαι παρεδόθησαν, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὸς
ὢν, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγεται πρὸς τὰ νοητά.
Ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ διπλὴ τάξις εὐρι-
σκεται (71)· οἱ μὲν γὰρ εἰσι χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ
τῆς σωματικῆς ζωῆς, οἱ γεννῶντες· οἱ δὲ τὴν χορη-
γίαν δεχόμενοι καὶ τὴν τάξιν, τῆς πόλεως νομοῦνται
καὶ ἄρχοντες· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἡ πνευ-
ματικὴ συνίσταται ζωὴ.

Ὡς περ οὖν ἕκαστον τῶν ὄντων διὰ τῆς γεννήσεως
λαμβάνει τὴν ζωὴν, οὕτω κατὰ τὴν πνευματικὴν
ζωὴν καὶ ἡμεῖς ἀναγεννώμεθα διὰ τοῦ βαπτίσμα-
τος· ὅπερ οὐ μόνον τὴν προγονικὴν ἡμῶν ἁμαρ-
τίαν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰς γενομένας ἐπ' αὐτοῦ
τοῦ βαπτιζομένου, πρὸ τοῦ βαπτίσματος δηλονότι·
οὐ μὴν τὰς μετὰ ταῦτα γινόμενας. Καὶ γὰρ, ὡς
ὁ θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, « Ἄφεσιν ἔχει τῶν
ἡμαρτημένων, οὐ τῶν ἁμαρτανόμενων. »

Τὸ μὲν οὖν ὁρώμενον ἐν τῷ βαπτίσματι ὕδωρ
ἐστίν· ἡ δὲ ἁγία Τριάς νοητῶς παρούσα, εἰς τὴν
βαπτίζεσθαι προσετέθημεν, χαρίζεται τὴν ἀναγέν-
νησιν ταύτην· ὁ δὲ βάπτισμα καὶ ὁ Χριστὸς ἐ-
δαπτίσατο· οὐχ ὡς καθάρσεως δεόμενος, ἀλλ' ἵνα
τὴν ἡμετέραν ἀνακαινίσῃ φύσιν, καὶ διδάξῃ καὶ
τὸν τρόπον τοῦ τελείου βαπτίσματος· τὰ γὰρ πρὸ
τούτου, τύπου καὶ ἐτοιμασίας λόγον ἔχοντα, ἀτελεῖ
ἦσαν· ὅτε καὶ τὸ μυστήριον ἀνεφανερῶθη τῆς
ἁγίας Τριάδος, τοῦ μὲν βαπτιζομένου Υἱοῦ ἀγα-
πᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁμολογηθέντος διὰ φωνῆς
εἰς τὸν αἶρα τυπωθείσης, καὶ τὰς ἀνθρωπίνας
ἀκοὰς πληρωσάσης, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐν
εἰδὶ σωματικῷ περισσεύει ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον
καταπίεστος.

Πάλιν ἐπὶ τὸ γεννηθὲν διὰ τῆς αὐξήσεως ἐπὶ τὴν
ὀφειλομένην ποσότητα κατανεῖ, εἶδεται καὶ ἡμῖν
τελειότες πνευματικῆς ἰσχύος διὰ τῆς τοῦ μύ-
ρου (72) χρίσεως· ἐν τούτῳ γὰρ δέκνυνται πνευμα-
τικὴ ἰσχύς, ὅταν τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν τολμῶμεν
ἐν ὧν πᾶν ὁμολογεῖν· καὶ μὴ διὰ τινα αἰσχύ-

palmites in vite maneamus, non vero foras projecti,
nullo unquam tempore exstinguibilis ignis pabulum
efficiamur.

CAPUT VI.

De septem sacramentis.

Tradita enim nobis sunt quædam divina sacra-
menta, quibus licet initiatos sanctificari (eos scilicet
qui in ipsum credunt) ac quod est votorum ad-
pisci. Quia enim Christi mors velut universalis
quædam causa est humanæ salutis, ac necesse est
causam universalem singulis quibusque effectibus
aptari, plane necessarium erat ut quædam homi-
nibus remedia darentur, quibus beneficium Christi
morte paratum, illis conjungeretur, ac quibus spi-
ritalis constituitur vita, velut fere humana ipsa vita
constituitur. Hæc vero per sensilia fieri traditione
accepimus, quod et homo cum sensilis sit, per
sensilia, ad ea quæ spiritalia sunt, erigatur. Quia
vero in humana vita duplex occurrit ordo, alii
enim sunt qui subministrent, ordinemque corpo-
ralem vitam (nempe parentes), alii vero qui sub-
ministrationem ordinemque suscipiant, qui nimi-
rum civitatem legibus insistant, ac pro magistratus
eam officio regunt. Ad eundem modum spiritalis
vita constituitur.

Quemadmodum igitur unaquæque res per gene-
rationem vitam accepit, sic nos quoque secundum
spiritaliam vitam per baptismum regeneramur, quo
non solum a primis parentibus contracta peccati
labes aufertur, sed et quicquid illi delictorum com-
missum sit qui eo initiatur, ante baptismum scilicet,
non quæ post ipsum committuntur. Ut enim ait Gre-
gorius Theologus: « Remissionem habet eorum deli-
ctorum quæ commissa sunt, non quæ committuntur. »

Quod igitur in baptismo conspicuum est, aqua
est, sancta trinitas vero spiritaliter assistens (in
quam baptizari præceptum accepimus) hanc rego-
nationem tribuit. Quem baptismum etiam Chri-
stus suscepit; non quasi ipse emundatione indige-
ret, sed ut naturam nostram innovaret ac instauraret,
modumque nos perfecti baptismatis doceret. Quæ enim
priora existerant, cum figuræ ac præparationis
rationem haberent, imperfecta erant, quando nimirum
etiam sanctæ Trinitatis mysterium declaratum est,
Filio, qui baptizabatur, paternæ voce in aere formata,
hominumque aures implente, ejus dilectionis præconium
habente; ac Spiritu sancto in specie corporali columbæ
in ipsum descendente.

Rursus vero; quia quod natum est, per augmen-
tum ad debitam devenit quantitatem, nobis quoque
per unguenti unctionem spiritalis roboris perfectio
confertur. In hoc enim elucet spiritale robur ac
perfectio, cum Christi fidem in conspectu hominum
confiteri audemus, nec ullo pudore aut metu seu

(71) Greg. orat. 40.

(72) Unguenti sacramentum nostri vocant Confirmationem.

ignavia ab ea confessione deterremur. Atque etiam id causæ est, cur in fronte accipiamus, ut fidem confiteri minime erubescamus. In manibus item ac pedibus, ut arma virtutis ac justitiæ, hæc Deo exhibeamus. Unde et Christi signo consignamur, ejus scilicet crucis, qua et ipse Christus pugnavit ac vicit, ut ostendamus sub quo imperatore militiam geramus. Porro unctio hæc ex oleo et aromatibus paratur, ut tum bonam famam in mundo conversantes ex operibus habeamus, quæ velut odoris fragrantia late diffundatur, tum vero ut sicut athletæ in arenam descensuri ungebantur, sic et nos pro Ecclesiæ deretis cum tempus vocaverit, decertemus.

Rursus quemadmodum corporalis vita naturali indiget cibo ut augeatur et roboretur ac contineatur seu conservetur, sic et in spiritali vita spiritalis cibuz datus est, ut per eum, qui sunt renati, et conserventur et augeantur. Est autem iste cibus perceptio Christi corporis atque sanguinis; panisque ac vini symbolis traditur, quod his communis homines ad corporalem cibum utantur. Per hoc autem sacramentum Dominiæ passionis memoriam ac præsentiam accipimus. Ipse enim « Dominus noster Jesus Christus, » uti ait sacrum Evangelium, « qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens, fregit (in frusta scilicet conscidit divisitque), dixitque discipulis suis: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est sanguis meus, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. » Adjecitque: « Hoc facite in meam commemorationem ». Itaque per hoc mysterium annuntiamus ejus mortem, et quasi ei per affectum seu vitiorum mortificationem commorientes, per ipsum vivificamur et in gloria resurgemus. Ait enim Apostolus: « Quotiescunque manducaveritis panem hunc, et calicem ejus hiberitis, mortem Domini annuntiabitis, » ejusque resurrectionem constitebimini, « donec veniat ». »

Quonam igitur modo convertantur panis et vinum in Christi corpus et sanguinem, humanus sermo eloqui non potest; quia tamen creaturæ arbiter hoc modo se rem habere testatus est, quem admodum credimus ejus verbo mundum ex nihilo conditum esse; ac semel quidem in principio

νην ἢ φόβον δειλιώμεν καὶ ἀποφεύγωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ μετώπῳ λαμβάνομεν, ἵνα μὴ αἰσχυνώμεθα ταύτην ὁμολογεῖν (73)· καὶ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν, ἵνα ὅπλα ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ταῦτα τῷ Θεῷ παραστήσωμεν· ὅθεν καὶ σημειούμεθα τῷ σημείῳ τοῦ Χριστοῦ, τούτέστι τῷ τούτου σταυρῷ, δι' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησεν· ἵνα δεικνύωμεν ὑπὸ τίνι στρατηγῷ τατόμεθα. Ἡ δὲ χρίσις αὕτη ἐξ ἐλαίου καὶ ἀρωμάτων κατασκευάζεται, ἵνα ὁμοῦ μὲν φήμην ἀγαθὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἔχωμεν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρέφόμενοι, καθάπερ ὁσμὴν διαδομένην· ὁμοῦ δὲ, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ τῷ ἐλαίῳ ἠλείφοντο ἀγωνιζόμενοι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων τοῦ καιροῦ κλιούντος ἀγωνιζώμεθα.

Πάλιν ὥσπερ ἡ σωματικὴ ζωὴ φυσικῆς τροφῆς δεῖται, ἵνα αὕξη καὶ ἐδραῖοι καὶ συγκρατῇ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ πνευματικὴ ἐδωθή τροφή, ἵνα διὰ ταύτης οἱ ἀναγεννηθέντες καὶ τηρῶνται καὶ αὐξάνονται. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ μετάληψις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἥτις δι' ἄρτου καὶ οἴνου παραδίδεται, οἷς κοινώτερον οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν σωματικὴν χρῶνται τροφήν. Καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μνήμην καὶ παρουσίαν λαμβάνομεν τοῦ δεσποτικοῦ πάθους. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, « καθά φησι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, « ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας· ἔκλασε (τούτέστιν, ἔκοψε, κατέτεμε), καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, « Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον (74) εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνήσαι, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. » Καὶ προσέθηκε, « Ταῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. » Καταγγέλλομεν οὖν διὰ τούτου τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ οἶονε συναποθήσκοντες αὐτῷ διὰ τῆς τῶν παθῶν νεκρώσεως, ζωοποιούμεθα δι' αὐτοῦ, καὶ ἀναστῆσόμεθα ἐν δόξῃ. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος φησὶν, « Ὅσακις ἀν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον αὐτοῦ πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, » καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, « ἕως ἂν ἔλθῃ. »

Ὡς οὖν μεταβάλλεται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀνθρώπινο; λόγος εἰπεῖν οὐ δύναται. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δεσπότης τῆς κτίσεως τοῦτο εἶπεν οὕτως ἔχειν, ὥσπερ πιστεύομεν ὅτι τῷ ῥήματι αὐτοῦ ὁ κόσμος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος συνέστη· καὶ ἀπαξ μὲν ἐν ἀρχῇ ἐφρηκεν, « Ἐξήγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρ-

⁶⁶ Luc. xii, 49; 1 Cor. xi, 23. ⁶⁷ 1 Cor. xi, 26,

(73) Ita ritu Græco: nobis sola in fronte unctio, sed et manuum impositio, qua illi carent.

(74) Τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον. Lucas διδόμενον ἔχει, quam vocem Paulus sic illa altera reddidit, respiciendo speciem panis, qui sic proprie κλάσθαι dicatur; frustatim dividi; nempe κοττεύει et κατατέμεσθαι, ut Calecas exposuit. Nec video ut ad corpus Christi in specie propria, et ut

cruce functus est, possit referri. Vocem ἔκλασε constanter tres evangelistæ, ipseque Paulus, ad panem a Domino acceptum, quem in suum corpus verteret, retulerunt; quod ipsam Paulus sic κλόμενον maluit dicere quam solum διδόμενον, ut ejus sic dati ac distributi in modum panis ad esum appositi, mysterium commendaret.

του · καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξίχαι τὰ ἴδια βλαστήματα τῇ θεῷ προστάγματι συνελανομένη καὶ δυναμωμένη· οὕτω καὶ τοῦτο ὑπηρετοῦντος τοῦ ἱερέως πιστεύομεν γίνεσθαι· ὥστε τὸν ἄρτον εἰς σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα αὐτοῦ μεταβάλλεσθαι διὰ τὴν τοῦ εἰπόντος δύναμιν. Καὶ ὡς φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (75), « Σχῆμα μόνον πληρῶν (76) ἔστηκεν ὁ ἱερεὺς· ἡ δὲ δύναμις πᾶσα τῶν λόγων ἐστίν. » Αὐτοῦ γὰρ εἶρηκεν, « Ἐν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἐαυτοῖς. Ἦ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρωσίς. » Καὶ πάλιν, « Ὁ τρώγων με ζήσεται. » Ὅθεν χωρὶς πάσης ἀμφιβολίας μετέχειν αὐτῶν ὀφείλομεν, καθαρὰν καὶ βεβαίαν περὶ αὐτῶν ἔχοντες πίστιν· καὶ, ὡς πάλιν φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (77), οὕτω διατίθεσθαι ἕκαστον τοῖς θεοῖς προσερχόμενον μυστηρίοις, ὥσπερ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου πλευρᾶς τούτων μεταλαμβάνοντα. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω περὶ τούτων πιστεύομεν, οὐ μόνον οὐδὲν παρ' αὐτῶν ὠφελοῦμεθα διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αἰωνίαν κατέκρισιν ταῦτα μεταλαμβάνονται. Τὸ δ' αὐτὸ δι' συμβαίνει, καὶ εἰ πλήθος ἁμαρτημάτων ἔχοντες, μηδὲν προκαθαρθέντες τούτων μεταλαμβάνομεν. Καὶ γὰρ ὅμοιοι δόξομεν τοῖς σπεράκτοις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Διὸ φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « δοκιμαζέτω ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. » Καὶ, « Ὁ ἀναξίως μεταλαμβάνων τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ ἔνοχος ἐστὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. »

Πρὸς τοὺς τοίνυν διαποροῦντας περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἶνου εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβολῆς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ προβαλλόμεθα. Εἰ γὰρ ὁμολογοῦσι τὸν Θεὸν παντοδύναμον εἶναι, οὐδὲν τοῦτο διαπορήσουσιν. Εἰ γὰρ κατὰ δύναμιν φυσικὴν ἡ ὑποκειμένη τοῦ ἀέρος ὕλη δύναται κατὰ τὸ εἶδος μεταβάλλειν εἰς πῦρ, πολλὰ μᾶλλον ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις, ὡς δλην τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων παρήγαγεν, οὐ κατ' εἶδος μόνον μεταβαλεῖ· ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον ὅλον τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἶνου εἰς ὑποκείμενον σάρκα καὶ αἷμα μεταποιήσει. Εἰ δέ τις πάλιν διὰ τὰ τῇ αἰσθήσει φαινόμενα τῇ μεταβολῇ ταύτῃ διαπιστεῖ, κατανοεῖτω ὅτι τὰ θεῖα ἡμῖν οὕτω προβάλλονται ὡς ὑπὸ παραπετάσμασι τοῖς αἰσθητοῖς.

A dixisse : « Educat terra herbam sœni⁶⁶ ; » hactenusque divino impellente, ac vino præbente præcepto, germina sua educere ; sic quoque istud sacerdotis ministerio contingere credimus, ut et panis in corpus ejus, et vinum in sanguinem convertantur, ob ejus qui dixit potentiam. Et ut ait divus Chrysostomus : « Stat sacerdos solum formam implens : at vis omnis verborum est. » Ipse enim dixit : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et liberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Caro enim mea verus est cibus. » Et rursum, « Qui manducat me, vivet⁶⁷. » Itaque citra omnem dubitationem illa debemus percipere, mundam firmanque de illis habentes fidem. Et ut quodam loco ait divinus Chrysostomus, sic quisque animo affectus ad divina accedat mysteria operæ prelium est : « Ac si ex ipso Domini latere hausturus sit. » Nisi enim eam de illis fidem habuerimus, nedum nihil ex eis fructus consequemur ob nostram incredulitatem, verum etiam ad æternam hæc condemnationem sumemus. Idemque contingit, si prægravante peccatorum sarcina, lisque multis obruti, nulla prævia emundatione, ea percipiamus. Etenim iis similes videbimur, qui Domini corpus dilacerant. Idcirco ait Apostolus : « Probet autem seipsum homo, et sic diei pane illo edat et de calice bibat⁶⁸. » Et : « Qui indigne præsumit corpus et sanguinem Christi, judicium sibi manducat et bibit, eritque reus corporis et sanguinis Christi⁶⁹. »

C Ad eos ergo qui dubitant de conversione panis et vini in Christi corpus et sanguinem, Dei potentiam opponimus. Nam si Deum omnipotentem agnoscunt, nulla rei hujus hærebit dubitatio. Si enim naturali vi subjecta aeris materia in ignem mutari potest ; potiori longe ratione Dei virtus, qui omnem rerum substantiam produxit, nedum secundum speciem, verum etiam totam panis et vini substantiam, in carnis ac sanguinis substantiam mutabit. Sin autem rursus aliquis, ob ea quæ sensui apparent, huic transmutationi abrogat fidem, cogitet divina nobis ita proponi, ut sensilium rerum involucro oblecta sint. Idque adeo in causa est, cur sub panis viniq. symbolis (quæ nobis esca

⁶⁶ Gen. 1, 11. ⁶⁷ Joan. vi, 54, 55, 58. ⁶⁸ I Cor. xi, 28. ⁶⁹ ibid. 29.

(75) Fidem pene hom. 83 in Matth. et in I ad Cor.
(76) Σχῆμα μόνον πληρῶν. Solum personam implens ; nempe Christum representans ejusque personam velut induens, nec quasi a se, sed ut dicta ab illo verba proferens, quibus ubique Chrysostomus vim illam transmutandi sacra pignora in Christi corpus et sanguinem tribuit. Græci alii fere a Damasceno et vii synodo, ἐπιφοίτησιν (adventum Spiritus sancti) ita urgent, ut nisi ejus invocatione, quam eorum liturgiæ habent post verba Dominica diu ante prolata, non omnino Dominicum corpus ac sanguinem, inque ea symbolorum transmutationem (quam et illa fieri exposcunt) videantur agnoscere. Quam quæstionem tractavit P. Jac. Goar. Sodalitas meus ὁ μακαρίτης, in Euchol. aliiq. disputantes cum ævi sequioris Græcis. Illustrissimus ac

reverendissimus Parisiensis archiep. Petrus de Marca ὁ μακαρίτης sic interpretabatur, cum quæstionis nodum solvere conaretur, ut diceret, Patres quasi unum quid accepisse quiddam ritus est liturgici, et (ut nos vocamus) canonis, nec satis distinxisse quid quæque pars efficiat ; in quo paulo subtilius laboravit sequens Scholasticorum sedulitas : quam ipsam intra suos terminos coercere conveniat, quibus et prævit magnus Chrysostomus, vir certe mihi σχολαστικώτατος, cujus et scholasticen, methodumque disserendi ac distinguendi, solerterque enodandi quæ perplexa videantur, in aliis Patrum, magno præsertim Augustino, desiderem.

(77) Rom. 83. in Joan.

consueta est) hæc sumenda tradiderit, ne quid horridum ac insuetum sensui videretur. Haud tamen rem specie tenus ac figura geri existimamus. Potens enim est, ut diximus, Deus, tum subjecta dona transmutare, tumque rursus priora accidentia conservare.

Contingit itaque spiritalem vitam affinitatem quamdam et similitudinem cum corporali habere. Quemadmodum enim in illa naturales vires intelliguntur, quibus aliquid nascatur et augeatur ac nutriatur, sic et in ista. Baptisma enim, quo spiritualis hominis regeneratio præstatur, cum gignendi facultate convenit. Unguenti perfusio, quo spiritale augmentum ad perfectum robur perducit, cum augendi facultate. Sacramentorum perceptio, quæ spiritualis cibus præbetur, cum nutrimento.

Rursus vero quoniam accidit etiam impedimentum aliquod in vita corporali, quatenus ægra quisque valetudine existit, necessario ejus qui sic ægre habet, exterius petitis remediis reparanda seu fovenda valetudo est. Id vero etiam in spiritali vita consideratur. Homo enim quod arbitrii facultate præditus est, peccare potest, cum extra rationis metas, secus ac est suadeat mysteriorum quibus impartitus est, puritas atque sanctitas, aliquid egerit. Siquidem igitur ægrotudo hæc ac perversio in animo solum contigerit, per poenitentiae sacramentum emendatur. Sin autem a peccato, quo laborat animus, ægrotudo ad corpus transit, quod sic illi conducit qui peccatum commisit (sæpe enim contingit, ægrotudine laborare aliquem propter peccata, ut erudiatur), emendatur per unctionem sancti olei, quam extremam unctionem vocant.

Datur igitur peccatoribus post baptismum, quæ per poenitentiam et confessionem præstatur, curatio et emendatio. Non datur autem ea curandi, quod quis eodem rursus baptismate donetur, per hunc scilicet modum. Quia enim per baptismum cum Christo cruci configimur, ut ait Apostolus, « Quotquot baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus »⁶⁶. Et rursus, « Consepulti igitur cum eo sumus per baptismum »⁶⁷. Sicut non convenit Christum denuo crucifigi, sic neque peccantes post baptismum par est iterum baptizari. Ac sicut qui

Ἄθεν διὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς συνήθους ἡμῖν βρώσεως δέδωκεν ἐκείνων μεταλαμβάνειν, ἵνα μὴ ξένον τι καὶ ἀθέως τῇ αἰσθησεί δοκῇ· οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ φαντασίαν γίνεσθαι τοῦτο πιστεύομεν. Δυνατὸς γάρ, ὡς εἴπομεν, ὁ θεὸς καὶ τὸ ὑποκαίμενον μεταβάλλειν, καὶ τὰ πρότερον συμβεβηκότα πάλιν διατηρεῖν.

Συμβαίνει τοίνυν τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀναλογεῖν τῇ σωματικῇ. Ὅσπερ γὰρ ἐν ἐκείνῃ τὸ γεννητικὸν καὶ αὐξητικὸν καὶ θρεπτικὸν, αἱ φυσικαὶ αὐταὶ δυνάμεις, θεωροῦνται, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ. Τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα, δι' οὗ ἡ νοητὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀναγέννησις γίνεται, ἀναλογεῖ τῇ γεννητικῇ· ἡ δὲ τοῦ μύρου χρίσις, δι' οὗ ἡ πνευματικὴ αὐξήσις ἐπὶ τῇ τελείᾳ ἰσχύϊ ἀγούσα, τῇ αὐξητικῇ· ἡ δὲ μετὰληψις τῶν ἁγιασμάτων, δι' οὗ ἡ πνευματικὴ τροφή, τῇ θρεπτικῇ ἀναλογεῖ.

Πάλιν ἐπιθεὶς συμβαίνει καὶ ἐμπόδιον περὶ τὴν σωματικὴν ζωὴν, καθὼς ἕκαστος ἀσθενεῖ· ἀναγκαίως εἰσάγεται ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἢ τοῦ ἀσθενῶς ζῶντος θεραπεία. Τοῦτο δὲ θεωρεῖται καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος, διότι ἐστὶν αὐτεξούσιος, δύναται ἁμαρτάνειν, ὅταν ἐξω τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ληφθέντων αὐτῷ μυστηρίων ἐνεργῇ τι. Εἰ μὲν οὖν ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται μόνον ἡ ἀσθένεια αὕτη καὶ ἡ παρατροπή, διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας ἐπανορθοῦται· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτίας ἐπὶ τὸ σῶμα ἡ ἀσθένεια διαβαίνει διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τὴν ἁμαρτίαν πεποιηκός (καὶ γὰρ πολλάκις ἀσθενεῖ τις δι' ἁμαρτίας, ἵνα σωφρονισθῇ), ἐπανορθοῦται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχέλαιου, ὃ τελευταία λέγεται χρίσις (78).

Δίδεται τοίνυν τοῖς ἁμαρτάνουσιν μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐξαγορεύσεως θεραπείας καὶ ἐπανόρθωσις. Οὐ δίδεται δὲ αὕτη ἡ θεραπεία διὰ τοῦ πάλιν τὸ αὐτὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἐπεὶ γὰρ συσταυρούμεθα τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὡς φησὶν ὁ Ἀπίστολος, « Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, » καὶ πάλιν, « Συνητάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· » ὥσπερ τὸν Χριστὸν ἀνασταυροῦν οὐ προσήκει, οὕτω καὶ τοῦς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτάνοντας οὐ δεῖ πάλιν

⁶⁶ Rom. vi, 34. ⁶⁷ Coloss. ii, 12.

(78) Ὁ τελευταία λέγεται χρίσις. Sic usu moderno, extremam unctionem vocant, quæ antiquiori potius unctio infirmorum, affiniusque verbis Jacobi: Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Infirmatur quis in vobis? Quam vocem liquet usurpari de quovis paulo languidioribus viribus, ex ægrotudine qua laborat, etsi non omnino depositus sit, et cujus proxima, jam tumque futura mors expectatur. Nempe sacramenti effectus infirmi relevatio est ac sanitas, per modum medicinæ aegroto præstanda, illique a Deo impetranda, si modo ex ejus rationibus sit, nec alio ferant divina decreta: cui institutio et fini non satis congruere videtur, quod tum demum aegrotus ungatur, cum vix nisi miraculo ad

pristina munia reparari potest. Sic certe Græci, statim ac aliquis ægrotat, subestque aliquid vite discrimen, nec adeo propinquum, sacerdotes sacro illo ritu peruncturos advocant; nec semel duntaxat, sed et sæpius, eadem etiam nec intermissa ægrotudine, quod a Latinorum ac nostratium usu remotius est: quin et nostris in diversis libris ritualibus ejus sacramenti ritus nonnihil varius est. Probandi maxime, qui aegroto gravius affecto, eamque ob rem Eucharistia ad viaticum muniendo, prius unctionem adhibendam jubent; quæ sit aliquid poenitentiae ac ejus velut complementum, et ad Eucharistiam, perinde ac reliqua omnia sacramenta, ut in finem ordinetur.

ἀναβαπτίζουσιν. Καὶ ὡς περ οἱ τῆς φυσικῆς καὶ σωμα-
τικῆς ζωῆς διὰ γεννήσεως τυχόντες, ἂν ἐμπέσωσι
ἰσχυρῶς ἐναντιούμενῃ τῇ τελείᾳ ταύτῃ ζωῇ, οὐκ
ἀναγεννώμενοι πάλιν, ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ ἀλλοιωσέως
θεραπεύονται, ἀπαλλάττεται τῆς νόσου· οὕτω καὶ
πρὸς τὸ βάπτισμα, πνευματικὴν οὖσαν ἀναγέννησιν,
ἀναλαμβάνει οὐ δύναται· ἐν ἐξαλείψει δηλονότι, ἃ
μετὰ τὸ βάπτισμα εἰργάσαντο ἁμαρτήματα. Διὰ δὲ
τῆς μετανοίας τοῦτο γίνεται. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς
μετανοίας; καὶ πόσα αὐτῆς εἰσι μέρη, καὶ πόσους
τινὲς εἶναι δεῖ τοὺς εἰς τοῦτο τεταγμένους πνευμα-
τικούς ἀνδρας (79)· καὶ πῶς τοὺς μετανοοῦντας αὐ-
τοὺς προσέρχεσθαι δεῖ, καὶ τίνι τρόπῳ τὴν τοῦτων
θεραπεῖαν ἐκινεῖν· καὶ πῶς ἔστι τῶν ἁμαρτημά-
των ἐλευθεροῦσθαι, ἐτέρας; ἂν εἴη πραγματείας·
ἄλλως τε καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν τὸ ταῦτα διαι-
τεῖν κατὰ λόγον ὁρῶν, ὅπως εἰς κατέληξιν ἔσται
τοῖς ἐκπύουσι τῆς τῶν διδασκάλων γραφῆς.

Ἐκεῖ δὲ, καθάπερ εἶπομεν, ἐκ τῆς τῆς ψυχῆς
ἁρρώστιας νόσος τις ἐπὶ τὸ σῶμα διαδίδεται διὰ
τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τε καὶ συμπάθειαν, τοῦ σώ-
ματος λέγω καὶ τῆς ψυχῆς, ἥτις δὴ νόσος δι' ὠφέ-
λειαν γίνεται· κόλασις γάρ ἐστι διὰ τὴν ὀφειλομένην
αὐτῷ τιμωρίαν, μόνον εἰ τὴν ἁρρώστιαν ταύτην ὁ
ἄνθρωπος εὐχαρίστως ὑπομένῃ· πολλάκις δὲ ὑπὸ
ταύτης νόσου ἐμποδίζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἐργά-
σασθαι τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου ἐπιτυ-
χεῖν τῆς πνευματικῆς σωτηρίας· διδοται τὸ μυστή-
ριον τῆς τελευταίας χρίσεως, ἥγουν τὸ εὐχέλαιον·
ὅπερ καὶ αὐτὸ πνευματικῆς ἰατρείας ἐστίν, ἵνα ἀπαλ-
λαττώμεθα τῆς τοῦ σώματος ἁρρώστιας, ἥτις; ἐμ-
ποδισμὸς γίνεται πρὸς τὰ πνευματικὰ ἔργα. Περὶ
ὧν ὁ θεὸς ἀπόστολος γράφει, « Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν;
προσκალεσάσθω τοὺς προσκυμένους τῆς Ἐκκλησίας,
καὶ εὐξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείφοντες αὐτὸν ἐλαίῳ
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ εὐχή τῆς πίστεως
σώσει τὸν κείμενον, καὶ ἔγερει αὐτὸν ὁ Κύριος·
κινῶν ἁμαρτίας ἢ πεπονηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. » Εἰ
δὲ μὴ ἀπαλλάττοντο διὰ τοῦτου τῆς τοῦ σώματος
ἁρρώστιας, οὐκ αἰτιάζονται δεῖ τὴν τοῦ μυστηρίου
τοῦτου δύναμιν. Πολλάκις γάρ καὶ τὸ θεραπευθῆναι
σωματικῶς πρὸς τοὺς ἀλίως τὸ μυστήριον τοῦτο
λαμβάνοντας οὐκ ἔστι χρησίμῳ πρὸς τὴν πνεύμα-
τικὴν σωτηρίαν. Ἰσως γάρ οὐδὲ χρῆσονται τῇ ὑγίει
πρὸς τὸ συμφέρον. Οὐ μέντοι ἀνωφελῶς πάλιν τοῦτο
λαμβάνουσιν, εἰ καὶ μὴ ἡ σωματικὴ θεραπεία ἀκο-
λυθῇσι. Ὁφείλει γάρ κατ' ἄλλον τρόπον. Εἰς μὲν
γὰρ τὰς ἀσωμάτους νόσους, αἰτινὲς εἰσιν εὐκόλῃα
πρὸς τὸ κακὲν, ἀμέλεια πρὸς τὸ ἀγαθόν, διὰ τῆς

A naturalem ac corporalem vitam per generationem
nacti sunt, si in morbum aliquem perfectæ huic
vitæ adversantem inciderint, non quod denuo gene-
rentur, sed alio immutationis modo, morbo libe-
rantur atque sanantur; sic fieri nequit, ut baptisma
(quæ spiritalis generatio est) reparatur; ut nimirum
peccata post baptismum commissæ illo deleantur,
sed id præstatur per pœnitentiam. Quinam vero sit
pœnitentiæ modus, quotve ejus partes, quales item
esse oporteat, qui huic muneri præfecti sint viri
spiritalis, ac quomodo pœnitentes ad eos accedere
debeant: quæ eorum salutis excogitanda ratio;
quove modo a peccatis contingat liberari, alterius
operæ sit; præterquam quod spiritalium virorum
ex recta ratione horum arbitrium est ac dispensa-
tio, quæ et intelligent, qui doctorum hoc argu-
mento scripta legerint.

Quia vero, ut dicebamus, ex animi ægitudine
morbus quidam in corpus diffunditur, ob eorum
(animi scilicet ac corporis) mutuam habitudinem
ac necessitudinem; qui utique morbus utili Dei
consilio provenit. Etenim castigatio est, ob eam,
cujus homo reus est, pœnam; si modo ejus morbi
vim cum gratiarum actione sustinuerit. Haud raro
tamen per eam ægitudinem impeditur homo ne bo-
num operetur, ac ne operando, spiritalem salutem
consequatur; idcirco extremæ unctionis sacramen-
tum (olei scilicet junctis precibus inunctio) datur.
Estque spiritalis hæc curatio, ut a corporis morbo
liberemur, qui impedimento est ne spiritalia opera
præstemus. De quibus divinus Apostolus prescribit:
« Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros
Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo
in nomine Domini: et oratio fidei salvabit ægro-
tum, et eriget eum Dominus; et si in peccatis fuerit,
remittentur ei ». Sin autem aliqui hujus vi sa-
cramenti a corporis morbo minime liberantur, haud
tamen id illi dandum vitio sit. Sæpe enim etiam
corpore sanari, vel si digne sacramentum aliqui
suscipiant, ad spiritalem salutem non conducit.
Forte enim nec pro eo ac utile est, corporis illa
sanitate utentur. Non tamen inani conatu nulloque
fructu sacramentum suscipiunt; tametsi corporalis
sanitas non sequatur. Juvat enim secundum alium
modum. Incorporei namque morbi (pronitas scilicet
ad malum, bonique præstandi neglectus) pœnitenti-
æ medicamine, uti diximus, curanda sunt. Quia
tamen homo, qua vel laborat seguitie, vel quibus

⁷⁹ Jac. v, 14.

(79) Πνευματικούς ἀνδρας. Sic Græci eos vo-
cant, qui illis a sacris confessionibus sunt, et pœ-
nitentiis præfecti; plerique illis monachi sacerdo-
tio fulgentes, quos ἱερομονάχους vocant. Nec fere
aliter quam ex canonum rigore judicant; quorum
codicem in promptu habent, dum confessiones au-
diunt, ut ex illo pœnas, τὰ ἐπιτίμια, decerniant.
Sic ex illis audivi qui Græcorum usi familiaritate
sunt apud eos missi apostolici. Utque sancta sit

hæc disciplina, plures tamen in barathrum trudit,
dum maluit vulnera celare, quam austeriori illi
disciplinæ subiacere. Latinorum longe mitior, qua
fere omnia confessarii arbitrio permittuntur; ipso
tamen non omnino libero, sed æquitatis legibus
astricto, pro scilicet ratione, ipsiusque pœnitentis
facultate ac modo: ne, quod salutis remedium est,
præ humana fragilitate fiat ruinæ occasio.

sæculi variis curis distrahitur, quas dicebam, A ægritudines, in seipso perfecte non sanat, Sacramentum hoc ad salutem homini datum est; quo nimirum ejus susceptione id impleat, quod ad illius curationis, quam præstat poenitentia, perfectionem desiderabatur, ejusque damnationis reatu liberetur, cui idcirco obnoxius est, quia poenitentiae canonem non peregit; ut scilicet nihil in eo residuum sit, quo animus excedens futuram gloriam consequi impediatur.

Præterea contingit nec meminisse, nec vero nosse quæ quis commisit omnia peccata, ut per poenitentiam illa delere possit. Quin et quotidiana peccata sunt, sine quibus fieri non potest ut vita hæc transigatur: quibus omnibus necessario per hoc sacramentum emundatur. Unde et addit: « Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei. » Unde liquet sacramentum hoc extremum esse, velut scilicet spiritalis omnis sanationis signaculum; esseque bis qui morbo laborant adhibendum; ac præcipue illis, qui eum, cujus rei erant, canonem non expleverunt. Esseque adeo iterum illis adhibendum, si in eadem necessitatem venerint. Nihil enim vetat, ob naturæ infirmitatem, quin homo in eadem delicta relabatur; ut et sæpius eodem curationis genere indigeat: uti etiam contingit in vita corporali, in qua eadem accidunt ægritudines, eademque rursus illis curandis adhibenda remedia sunt.

Rursus, quia corporalis vitæ auctores, ejusque ordinatorum seu rectores, duobus modis considerantur; vel scilicet secundum naturæ fecunditatem, quod spectat ad parentes; aut secundum politicum regimen ac principatum, ad vitæ tranquillitatem pacemque conservandam, quod regum munus est ac magistratum: sic quoque in spiritali vita, sunt qui subministrent fac custodiant spiritali vitam; idque illi spiritali duntaxat ministerio præstant, quod spectat ad ordinis sacramentum; suntque adeo qui et spiritali simul et corporalem vitam conferant, quod illo sacramento præstatur, quo vir uxorque conveniunt ut prolem gignant, religiosaque pietate ac Dei cultu enutrient. Alioqui enim nequit fieri ut humanum genus, dum rerum hæc universitas ad extremum immutetur, permaneat. Quod item nuptiæ nihil turpitudinis habeant; quanquam enim virginitas nobilior est, haud proinde execrabilis nuptiæ nihilque honorabiles⁶⁹. Unde et Christus sua eas præsentia honoravit in Cana⁷⁰. Ex ratione tamen cum aliis utendum sacramentum, isto. Si enim vel in hoc vel in reliquis, quod sit ex ratione deficiat, nedum nullam afferunt utilitatem, verum etiam alieno a ratione usu plurimum nobis damnum creant.

De illis itaque sacramentis, quæ nobis data sunt

μετανοίας, ὡς εἰπομεν, δεῖ θεραπεύειν· ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἢ διὰ βραχυμῆαν ἢ διὰ τοὺς ποικίλους τοῦ βίου περισπασμούς οὐ τελείως θεραπεύει τὰς προειρημένους ἐν αὐτῷ ἀβρώστιας, ἐπὶ σωτηρίᾳ τὸ μυστήριον τοῦτο τῷ ἀνθρώπῳ δέδοται, ὥστε ἀναπληροῦσθαι διὰ τοῦτου τὸ ἀτελὲς τῆς θεραπείας ἐκείνης, ἢ διὰ μετανοίας ἐγίγνετο, καὶ ἐλευθεροῦσθαι τῆς καταδίκης τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐτελείωσε τὸν τῆς μετανοίας κανόνα· ἵνα μὴδὲν ἐν αὐτῷ ἀπολειφθῇ δυνάμενον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ἐμποδίσαι ταύτην τοῦ τυχεῖν τῆς μελλούσης δόξης.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συμβαίνει μῆτε μνημονεύειν μῆτε γινώσκειν πάντα ὅσα ἐπραξέ τις ἀμαρτήματα, ὥστε δύνασθαι διὰ μετανοίας ταῦτα ἐξαλείφασθαι. Εἰσι δὲ καὶ τινὰ καθημερινὰ ἀμαρτήματα, ὧν χωρὶς οὐκ ἔστι τὸν βίον τοῦτον διελθεῖν· ὧν πάντων ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάως καθίσταται διὰ τοῦτου τοῦ μυστηρίου. Διὸ καὶ προστίθεται, « Ὅτι ἀμαρτίας ἢ πεποιηκώς, ἀφαιρήσεται αὐτῷ. » Ὅθεν ὁρῶμεν ὅτι τελευταῖόν ἐστι τὸ μυστήριον τοῦτο, ὥσπερ ἐπισφράγισμα πάσης τῆς πνευματικῆς λατρείας· καὶ ὅτι τοῖς ἀσθενούσι προσάγειν δεῖ καὶ μᾶλλον ἐκείνοις, οἱ δὲ ἀσθένειαν οὐκ ἐξεπλήρωσαν τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς κανόνα· καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῖς πάλιν δεῖ προσάγειν; εἰ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἔλθοιεν ἀνάγκην. Δύναται γὰρ ὁ ἄνθρωπος τοὺς αὐτοῖς πάλιν ἀποτήμασι περιπίπτειν διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν· ὥστε καὶ πολλάκις τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς θεραπείας χρῆσθαι καθάπερ καὶ ἐν τῇ σωματικῇ ζωῇ τὰ αὐτὰ ἀβρώστια συμβαίνει, καὶ πάλιν τοῖς ὁμοίοις θεραπεύονται φαρμάκοις.

Πάλιν ἐπεὶ οἱ χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς διχῶς θεωροῦνται· τοῦτέστιν, ἢ κατὰ τὴν τῆς φύσεως γονιμότητα, ὅπερ ἐστὶ τῶν γονέων, ἢ κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, δι' ἧς τὸ εἰρηνικὸν τῆς ζωῆς συντηρεῖται, ὅπερ τοῖς βασιλεῦσι καὶ ἀρχουσιν ἀνήκει· οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ, εἰσι μὲν χορηγοὶ καὶ φυλακτικοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν πνευματικὴν διακονίαν μόνον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ μυστηρίου τῶν τάξεων· καὶ θεωρεῖται τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰκονόμοις τῆς πνευματικῆς πολιτείας· εἰσι δὲ καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ὁμοῦ καὶ σωματικὴν ὁ γίνεται διὰ τοῦ μυστηρίου, καθ' ὃ συνέρχονται ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ὥστε γεννησαί τεκνον καὶ ἀναθρεῖν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρίαν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι διαμένειν τὸ ἀνθρώπινον γένος μέχρι τῆς τοῦ παντὸς ἐπὶ τὸ ἐσχάτον ἀλλοιώσεως· καὶ ὅτι γάμο· οὐκ ἔστιν αἰσχρὸν οὐ γὰρ εἰ ἡ παρθενία τιμωτέρων, βδελυκτὸν καὶ ἄτιμον τὸ τοῦ γάμου. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐτίμησεν ἐν Κανᾷ τῇ ἐαυτοῦ παρουσίᾳ. Πλὴν κατὰ λόγον δεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τούτῳ χρῆσθαι. Εἰ γὰρ τὸ κατὰ λόγον ἄπεισι καὶ ἐπὶ τοῦτου καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελοῦμεθα, ἀλλὰ καὶ βλαπτόμεθα παρ' αὐτῶν διὰ τὴν ἄλογον χρῆσιν ἡμῶν.

Περὶ μὲν οὖν τῶν παραδεδομένων ἡμῖν μυστηρίων

⁶⁹ Hebr. xiii, 4. ⁷⁰ Joan. ii, 1.

εις ἀναγέννησιν καὶ θεραπείαν τῆς ἡμετέρας φύσεως κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ταύτην ἐν ἐπιτομῇ διήλθομεν· τὰ δὲ βαθύτερα καὶ λεπτότερα ἐν αὐτοῖς τοῖς τὴν θέλαν μεταιοῦσι Γραφῇν, καὶ τοῖς διδασκάλοις τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τρανότερον ἀνακαλυφθῆσεται.

Παρέβοντο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου μυστήρια τινα ἐναγῇ κατ' αὐτὸν τοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀρνούμενοις καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, καὶ ὑποταττομένοις αὐτῷ τῷ διαβόλῳ, ἥ καὶ ὑπὸ τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι ὑπ' ἐκείνου ἐν εὐσεβείας προσήματι ἀπαρμένους. Καὶ γὰρ καὶ παρὰ τούτοις εἰσι καὶ νηστεία καὶ τελεταὶ καὶ ἔορτα καὶ ἀπολούσεις καὶ ζῶτα, εἰς ἀγγελον φωτὸς τοῦ πονηροῦ λαυτὴν μετασηματίζοντος· καίτοι καὶ ἡμῖν εἰσι φῶτα καὶ ἰλλάμψεις· ἀλλ' οὐ τοιαῦτα, ὅποια οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐώρων, ἅπερ ἐστὶν ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἐβλέποντο, εἰς ἐλεγχον μὲν αὐτῶν καὶ κατὰκρισιν, εἰς θάρσος δὲ τῆς ἐκείνων ψυχῆς, καὶ ἀρραβῶνα καὶ ἐλπίδα καὶ πληροφάνειαν τῆς μελλούσης αὐτοῖς ἐκδέξεσθαι μακαριότητος, καὶ εἰς ἐνδείξιν τοῦ ὅτι τὰ παρὰ τῶν μαρτύρων ἔργα ἀποδοχῆς ἔτυχον παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐκεῖνα δὲ ὁδῶν καὶ ταραχῇν καὶ τρόμον ἐμποιοῦσι τῇ ψυχῇ. Ὅθεν τοσοῦτον διαφέρουσιν ἀλλήλων, ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα μυστήρια ἀληθινὰ εἰσι καθάρσεις, ἀναβιδύουσαι ἡμᾶς πρὸς οὐρανὸν, καὶ προξενούσαι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, καὶ ἐνοῦσαι αὐτῷ τῷ Θεῷ, ἀν μόνον τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ πίστιν ἔχωμεν πρὸς τὴν παραδοδεῖσαν ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ πίστιν, καὶ φυλάττωμεν αὐτὴν ὀγιῶς καὶ λόγοις καὶ ἔργοις· αἱ δὲ τῶν ἑξω καθάρσεις, οἷα εἰσι τῶν ἀρνούμενων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ, πρὸς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἀγροῦσι, καὶ τοῦ διαβόλου κληρονομίους ἐργάζονται· ἐκείνους δηλονότι, οἵτινες ἀπώττομενοι καὶ πλανώμενοι παρ' αὐτοῦ δι' εἰδωλολατρεῖς καὶ ἄλλων τινῶν πεπλανημένων δογμάτων, καὶ διὰ τῶν μυστῶν αὐτοῦ καθάρσεων προσέχουσιν αὐτῷ· ἥ καὶ, ὡς νομίζουσι, τὸν Θεὸν ἐπισφαλῶς, καὶ οὐχ ὡς δεῖ, προσκυνοῦσιν. Ὅσα μὲν οὖν ἀπὸ πίστεως ἀναμφιδόλως ὁμολογοῦμεν περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ταῦτ' ἐστὶ τὰ καθαλαυδέστερα.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἔτι περὶ τῆς σαρκώσεως ἐκ λόγων, ὡς ἐνδέχεται.

Ἰνα δὲ καὶ λόγον ἔχωμεν συμφωνοῦντα ἡμῖν εἰς τι ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἵνα ὅταν τις τῶν ἀπίστων διεδίξῃ ἡμῖν Πῶς λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθη καὶ ἀπέθανε, λέγειν ἔχωμεν, Ὅτι οὐδὲν ἔσποιν ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ καὶ δικαιοτάτον καὶ πρεσβυτάτον, καὶ οὐκ ἄλλως εἶδει γενέσθαι, λέγομεν ἥδη.

Φανερόν τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι τὰ λογικά πάντα, ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, διὰ λόγου ἐνεργοῦσι· καὶ μάλιστα φανερόν ἐπὶ τῶν οἰκοδόμων καὶ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν πάντων. Ὁ γὰρ οἰκοδόμος, συλλαμβά-

A ad naturæ nostræ spiritali vita regenerationem ac curationem, hæc sub compendio percurramus: quæ vero in eis altiora sunt et subtiliora, his qui divinas Scripturas legent, et ab Ecclesiæ Dei doctoribus clarius manifesta sient.

Quin etiam a diabolo scelestas quædam, pro ejus ratione, tradita sacramenta sunt ac mysteria, iis qui Filii Dei nomen abnegant ac quod ille homo factus est, ipsique diabolo sese manciant, aut qui etiam sub Dei nomine pietatis larvâ ab eo seducuntur. Nam apud hos quoque jejunia sunt et cæremoniæ festorumque solemnia, et lustrales expiationes et lumina; dum nimirum, se nequissimus in angelum lucis transfigurat¹¹, quanquam ne nobis quidem desunt lumina et illustrationes; haud tamen qualia veritatis testēs (sacri nimirum martyres) in ergastulis constituti viderunt; quæ et ipsis quandoque infidelibus conspecta sunt, ad eorum revincendam perveraciam ac condemnationem; sanctorumque fiducia augendos animos, arrhabonemque ac spem certamque expectationem præstandam, excepturæ illos beatitatis; ac demum ut inde claresceret, martyrum opera ac passionem Deo accepta esse. Illa vero ac diabolica animum turbant, terroremque ac horrorem ingerunt. Tantoque hæc a se invicem distant discrimine, ut nostræ mysteria ac sacramenta veræ sint lustrationes quæ in cælum provehant, Deique regnum concilient, ac ipsi Deo cunctant, si modo solum convenientem pietatem fidemque erga traditam nobis ab ipso fidem habeamus, spemque eam verbis pariter et operibus custodiamus. Profanæ vero expiationes, quales sunt eorum qui Dei Filium ejusque incarnationem negant, ad tenebras exteriores ducunt, ac diaboli hæredes efficiunt; illos scilicet qui ab eo seducti erroreque abacti per idololatriam et alias quasdam falsas doctrinas, ejusque execrandas lustrationes, animum ei attendunt; vel etiam, ut opinantur, superstitione falsoque, nec ut decet, Deum adorant. Quæ porro ex fide citra ullam dubitationem de Filii Dei incarnatione credimus, ista compendiosius tradita sunt.

CAPUT VII.

D Adhuc de incarnatione, ex rationum momentis quantum res patitur.

Ut vero etiam rationem in illis quæ sunt de fide nobis consentientem habeamus, et ut cum infidelium aliquis exprobraverit, Quomodo Dei Filium incarnatum atque mortuum esse dicamus; respondere possimus: nullum inde absurdum sequi; quin istud tum justissimum esse tum decentissimum, nec rem aliter geri debuisse, etiam dicimus.

Cunctis manifestum mortalibus est, omnia ratione prædita (angelos scilicet atque homines) per rationem operari; ac cumprimis res in illis manifesta est, qui ædes ædificant, ac reliquis omnibus

¹¹ II Cor. xi, 14.

artificibus. Architectus enim extruendarum ædium formam situmque mente sua concipit; sicque ac talem domum ædificandam animo designat, illaque instructus ratione ædificat. Ac rursus, ea casu aliquo dissoluta, per eandem qua prius considerat, ac secundum eandem rationem instaurat; si modo ita animo comparatus est, ut eandem in omnibus cum priore illique similem domum velit reædificare. Hæc autem ratio seu sermo interior dicitur residensque in animo; ac præ reliquis, uti diximus, Dei Sermonis seu Verbi imago est. Per hunc enim sic in animo residentem sermonem ac rationem rationales dicimur, sive dormimus, sive tacemus; non per eum qui ore profertur. Hic enim sermo non semper est. Sermo igitur interior et in animo residens longe nobilior sermone prolatitio est, qui scilicet per verba quædam atque nomina exterius profertur. Hic enim propter illum consistit, ac quodammodo illi accidens existit. Hincque adeo fit, ut non sic apte ac convenienter prolatitius sermo in exemplum assumatur ac simulacrum divini Sermonis seu Verbi; sed ut potius qui in animo residet, ut qui nobilior sit. Nam etiam debemus divina representare ex iis, quorum major præstantia sit. Nihil porro in creatis mente nostra, in eaque sermone ac verbo seu ratione, præstantius occurrit; unde etiam hujus ratione homo dicitur imago Dei. Verumtamen hic quoque valde a Dei Sermone ac Verbo deficit. Dei enim Sermo ipse vere existens ac efficax est; in animo autem residens, mentis accidens est. Ex iis enim quæ oculis videntur ac mente intelliguntur, sensus opera menti advenit; quandiu scilicet versatur in corpore illique conjuncta est. Idecirco etiam imperfectus est, qui paulatim contextatur, ortuque posterior sit. Ipsum enim quæ in intellectum cadunt, mens est, quæ substantia est. Quæ autem postea menti sua vi ab exterioribus sensus opera, corpore jam organis perfecto, adveniunt, cuncta hæc accidentia sunt. Unde etiam eum qui multa novit, multa doctum dicimus, seu qui multa didicerit.

Quia igitur etiam Deus rationalis (seu magis Sermonem Verboque præditus) est: ac qui diffinitur nullus est; nec ejus Sermo ac Verbum accidens est (absurdum quippe ut ullum in Deo dicatur accidens), sed vere existens et vivens perfectumque est; idcirco dicimus Deum per Verbum suum cuncta condidisse. Cum ergo per ipsum facta sint omnia, ac per illud homo factus fuerit atque formatus, per ipsum nihilominus, eum qui contritus fuerat, convivens fuit reparari: per hunc scilicet modum. Quia enim humanum genus ex illis est, quæ a Deo ratione utentia condita sunt; homo quatenus ratione liberique arbitrii facultate præditus, reliquis inanimatis et animatis brutisque animantibus præcellit; quod item alia propter hominem condita sunt, ut per rationem et scientiam illis præsit¹¹. Bruta namque animantia nullo consilio omnia faciunt ad quæ moventur, naturali vi in illa incitata; haud secus ac terra et arbores sine ratione et voluntate ac consilio fructificant. Idecirco conveniens erat, eam homini curam adhiberi, qua reparare-

νει ἐν τῷ ἑαυτοῦ νῷ τὸ εἶδος; καὶ τὴν θέσιν τῆς τυχοῦσης οἰκίας, ὅτι τοιάδε τις καὶ τοιάδε προσήκει οἰκοδομηθῆναι, καὶ δι' ἐκείνου τοῦ λόγου ταύτην οἰκοδομεῖ, οὗ καὶ πρότερον καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, εἰ κατὰ πάντα τὴν αὐτὴν οἰκίαν τῇ προτέρᾳ καὶ ὁμοίαν βούλεται ἀνοικοδομεῖν. Ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος λέγεται ἐν διάθετος· ὅς καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἰκὼν ἐστίν, ὡς εἴρηται, τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τοῦτον γὰρ τὴν ἐνδιάθετον λόγον καὶ λογικὴν λεγόμεθα, εἴτε κοιμώμεθα, εἴτε σιωπῶμεν, οὐ κατὰ τὸν προφορικόν· οὗτος γὰρ οὐκ ἀσὶ ἐστίν. Πολλῶ οὖν ὁ ἐνδιάθετος ἐστὶ τοῦ προφορικοῦ τιμιώτερος, ὅς διὰ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων ἐξωθεν προφέρεται. Οὗτος γὰρ δι' ἐκείνον συνίσταται, καὶ τρόπον τινὰ συμβεβηκός ἐστιν ἐκείνῳ. Διὰ τοῦτο οὐ τοσοῦτον ἐστὶν οἰκεῖος ὁ προφορικὸς λόγος εἰς παράδειγμα καὶ εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ λαμβάνεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἐνδιάθετος ὡς τιμιώτερος· ἐπεὶ καὶ ἀπὸ τῶν τιμιωτέρων ὀφείλομεν τὰ θεῖα εἰκονίζειν. Τιμιώτερον δὲ τοῦ ἐν ἡμῖν νοῦ καὶ λόγου οὐκ ἐστὶν ἐν τοῖς κτίσματιν· ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται ὁ ἄνθρωπος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα ἐπλάσθη. Πλὴν καὶ οὗτος πᾶν λεῖπεται τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὲν γὰρ ἐνυπόστατος· καὶ ἐνεργής· ὁ δὲ ἐνδιάθετος συμβεβηκός ἐστὶ τῷ νῷ. Ἀπὸ γὰρ τῶν ὁρωμένων καὶ νοουμένων διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐπιγίνεται τῷ νῷ, ἐφόσον μετὰ σώματος ἐστίν. Διὸ καὶ ἀτελής ἐστὶ κατ' ὀλίγον συμπλεκόμενος καὶ ὑστερος. Αὐτὸ γὰρ τὸ δυνάμενον νοεῖν καὶ ὁ τόπος τῶν νοητῶν εἰδῶν ἐστὶν ὁ νοῦς, ὅς ἐστιν οὐσία. Τὰ δὲ τῷ νῷ δι' ἑαυτῶν ἐπιγιγνόμενα ἀπὸ πῶν ἐξωθεν ὑστερον συνεργούσης τῆς αἰσθήσεως μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ὀργανικοῦ σώματος, ταῦτα πάντα εἰς συμβεβηκὸς. Διὸ καὶ τὴν πολλὰ ἰδόντα πολυμαθῇ λέγομεν.

pene quod intelligendi facultas, ac locus specierum quæ in intellectum cadunt, mens est, quæ substantia est. Quæ autem postea menti sua vi ab exterioribus sensus opera, corpore jam organis perfecto, adveniunt, cuncta hæc accidentia sunt. Unde etiam eum qui multa novit, multa doctum dicimus, seu qui multa didicerit.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Θεός ἐστι λογικὸς, ὁ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται· ὁ δὲ Λόγος· αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ συμβεβηκός (τὸ γὰρ ἐν τῷ Θεῷ συμβεβηκὸς λέγειν ἀποπνίγειν)· ἀλλ' ἐστὶν ἐνυπόστατος καὶ ζῶν καὶ τέλειος· διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Λόγου τὰ πάντα ἐποίησεν. Εἰ γοῦν δι' αὐτοῦ ἐγένετο πάντα, καὶ ὁ ἄνθρωπος δι' αὐτοῦ ἐπλάσθη, δι' αὐτοῦ καὶ συντριβέντα πάλιν ἔπρεπεν αὐτὸν ἀνακαινισθῆναι. Ἐπρεπε δὲ κατὰ τοῦτο. Ἐπεὶ γὰρ τὰ λογικὰ κτίσματα οἱ ἄνθρωποι τιμιωτέρον ἐστὶ τῶν ἄλλων ἀρύχων καὶ ἐμψύχων καὶ ἀλόγων ζώων, καθότι ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος λογικὸν καὶ αὐτεξούσιον, καὶ ὅτι τὰ ἄλλα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένοντο, ἵνα ἄρχῃ αὐτῶν διὰ λόγου καὶ γνώσεως· τὰ γὰρ ἄλογα ζῶα δίχα βουλῆς περὶ οὐσὶ πᾶν εἰς ὅπερ ἂν κινηθῶσι, τῇ φυσικῇ δυνάμει περὶ; ταῦτα κινούμενα, καθ' ὃν τρόπον ἡ γῆ καὶ τὰ δένδρα ἀλόγως καὶ ἀπροαιρέτως καὶ δίχα βουλῆς καρποφοροῦσι· διὰ τοῦτο ἔπρεπεν ἵνα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἄνθρωπος εὖρη εἰς τὸ ἐπισκοπεῖσθαι, καὶ μᾶλλον ἢ εἴπερ ἄλλο τι τῶν ὁρωμένων κτισμάτων συνέβαινε καταπεσεῖν καὶ συντριβῆναι.

ἐπειπερ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀληθινῆς ὁδοῦ καὶ εὐθείας ἐξετράπη καὶ ἐπλανήθη καὶ ἐκπέπτωκε τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης αὐτῷ τιμῆς. Ἐπλανήθη δὲ καὶ ἐξέπεσε, διότι οὐκ ἐπολιτεύετο ὡς περ ἔταξεν αὐτὸν ὁ Θεός· ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' ὅτι τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν, ἥτις ὡρεῖται ζητεῖν τὰ οὐράνια, διέστρεψεν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἀντὶ τοῦ ἀγαπήναι καὶ θέλειν ταῦτα καὶ ζητεῖν, ἡρετίσθη τὰ γῆινα καὶ σωματικά· τὰς ὁρέξεις καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς τὰς ἀλόγους. Ὡρμησε δὲ ἐπὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτεξούσιος ἐπλάσθη, καὶ τῆς ἀρετῆς οὐκ εἰσέγαγεν ὁ Θεὸς ἀνάγκην ἐν τῷ ἄνθρωπῳ, ἢν ἔχη στέφανον καὶ τιμὴν καὶ δέξιον τὸν μισθόν, ὡς οἰκοθεν τὸ ἀγαθὸν προαιρούμενος. ἡμετέραν indiderat, ut coronam et honorem dignamque mercedem consequeretur, ut qui ipse a se bonum eligeret.

Κατὰ τὴν θέλησιν οὖν αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπλανήθη, καθ' ὃν τὴν τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖται, καὶ ὥλισθησε καὶ ἐξέπεσε τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δηλονότι διὰ τὴν διεστραμμένην θέλησιν αὐτοῦ· διὰ καὶ καταδικάσθη τὸν θάνατον, ὅτι θνητὴν εἶχε φύσιν, δυναμένην ἀποθνήσκειν. Ὅπερ διὰ φιλανθρωπίας ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακόν, ἀλλὰ παύεται τῆς ἁμαρτίας, μεμνημένος τοῦ θανάτου καὶ φοβούμενος αὐτόν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν τῷ θνητῷ σώματι συνέπλεξεν, ἢν, ὅταν προαιρεθῇ τὰ φαῦλα διὰ τὴν αὐτεξουσιότητα, παραχρῆμα καταδικάζεται ἀποθνήσκων διὰ τὴν θνητότητα τοῦ σώματος· ὅπερ ἐμελλε πάντως ἀθάνατον εἶναι, εἰ προηρείτο τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἅπερ ὁ Θεὸς ἐβούλετο. Μέσος γὰρ θνητότητος καὶ ἀθανασίας ἐπλάσθη. Ὁ δὲ Σατὰν οὐ κατεδικάσθη ἀποθνήσκειν ἐκπεσὼν τοῦ Θεοῦ, ὅτι θνητὴν φύσιν, ὡς περ ἡμεῖς, οὐκ εἶχε, δυναμένην ἀποθνήσκειν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος· μετανοεῖ μεμνημένος τοῦ θανάτου, καὶ τοῦτο ποιεῖν δύναται ἐφόσον ζῇ μετὰ τοῦ σώματος· τοῦ μεταδλητοῦ τούτου· μετὰ δὲ τὸν θάνατον οὐ δύνησεται, ἀλλ' ἄτρεπτος διατελέσει διαπαντός, τὴν λαχοῦσαν χώραν αὐτῷ κατέχων· ὁ δὲ δαίμων οὐ μετανοεῖ διὰ τὸ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἀμετάκλητον. Ὁ γὰρ θάνατος· ἐν ἀνθρώποις, τοῦτο ἐκπτώσις· ἐν ἀγγέλοις.

Ἐπεὶ οὖν ὁμολογεῖται ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν πρόποντα κρίνονται λόγον, ἔπρεπε τὸ ἀνθρώπινον ἐπανορθώσασθαι νόσημα διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Λόγου, δι' οὗ καὶ ἐξαρχῆς ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐπλάσθη φύσις. Ἐπεὶ δὲ τὸ νόσημα τῶν ἀνθρώπων ἡ ἁμαρτία ἦν, ὅπερ ἐνήργησεν ἡ κακὴ θέλησις, ἔπρεπε ἵνα καὶ ἡ ἐπ' ἀνθρώποις οἰκεία καὶ ἀρμόζουσα ἡ πρὸς τὸ νόσημα· ὡς περ καὶ οἱ ἰατροὶ τὰς θεραπείας ἀναλόγους· ποιοῦσι πρὸς τὸ νόσημα καὶ τὸν ἀσθενούντα. Καὶ γὰρ φασί, « Τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα. Ὡς τὸ δ' ἂν ἦν οἰκεία καὶ ἀρμόζουσα ἡ θεραπεία, εἴ γε ὁ μὲν ἄνθρωπος καθὼς αὐτεξούσιος οἰκεῖ· θελήσει προηρείτω τὸ ἀγαθόν· ἐπεὶ καὶ οἰκεῖα θελήσει προηρείτω τὸ κακόν· ἡ δὲ θέλησις αὐτοῦ, εἴ γε κατευθύνετο καὶ κατευθύνετο πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ

tur; potiori nimirum ratione, quam si ullum aliud creatorum visibillium collabi contigisset ac conteri; quod ille a vera rectaque via deflexerat et exerraverat, atque ab honore sibi divinitus concessio exciderat. Exerrarat vero et exciderat, quod non ita vitam instituerat, ut a principio illi Deus constituerat; sed quod voluntatem suam, quæ cœlestia quærere debuerat, perverterat; cumque hæc diligere ac velle et quærere oporteret, terrena et corporalia prætulert, cupiditates sectatus et desideria ac libidines a ratione longe abhorrentes. Id vero homo aggressus est, quod facultate arbitrii ornatus formatus fuerat, nec ei Deus virtutis necessitatem indiderat, ut coronam et honorem dignamque mercedem consequeretur, ut qui ipse a se bonum eligeret.

Sua itaque voluntate homo erraverat, secundum quam hominis perfectio consideratur, atque a Dei gloria exciderat; ob perversam nimirum suam voluntatem. Quamobrem etiam mortis damnatus est, quod mortali natura præditus erat, ejusmodi scilicet quæ mori posset. Quod ipsum impensa Dei humanitate ac clementia factum est, ne malum immortale foret, sed peccandi finem homo faceret, quem mortis memoria ejusque metus in officio contineret. Nam et ideo mortali corpori conjunxerat animam, ut, si qua præditus erat facultate arbitrii, mala eligeret, confestim mortis sententiam, corpore mortali, incurreret, quod omnino immortale futurum erat, si bona, et quæ ex Dei essent voluntate præceptaret. Medius enim mortalem inter et immortalem sortem conditus fuerat. Satan vero, cum ex Deo exciderit, haud tamen mortis damnatus est, quod mortali natura, sicut nos, præditus non erat, qua scilicet mori posset. Hincque adeo est, ut homo, mortis memor, poeniteat; ejusque rei illi facultas est, quandiu versatur in mutabili hoc corpore: post mortem vero, minime futura est, sed semper immutabilis erit, eum qui illi obtigerit locum retinens. Dæmon vero nulla poenitentia ducitur, qua præditus natura immobili est. Quod enim mors hominibus est, id casus est angelis.

Quia igitur exploratum est, convenienti eos ratione a Deo judicari: decebat per ejus Verbum humani generis depelli morbum atque sanari, per quod etiam a principio humana natura formata fuerat. Quia vero morbus ille peccatum erat, ejus auctori mala voluntas exstiterat, decebat ut et curatio propria esset ac pro morbi ratione appositæ. Uti etiam medici, pro morbi atque ægroti ratione solent adhibere remedia, quorum illud commune effatum: « Contraria contrariorum medicamenta. » Sic vero propria aptaque futura curatio erat, si homo, qua ratione liberi arbitrii facultate præditus est, propria voluntate bonum eligeret (quippe qui ipse propria eadem voluntate malum elegerat) ejusque ipsa voluntas (siquidem illa pro-

¹¹ Gen. 1, 26.

speraretur, recteque in honesti via procederet) celestia divinaque diligeret, odio habens ac projiciens, quæ ante mala voluerat. Sicut enim voluntatis perversio est, odisse bona : sic ejus rectitudo est, eadem diligere. Hæc enim homo si præstaret, omnino propria essent aptaque, ac sic emendationem nancisci posset.

Angelum porro id præstare non decebat, quod proprium minime futurum erat. Nec enim per eum homo fuerat conditus, ut per eum contritus repararetur : nec qui peccaverat, curationem erat quæsiturus, sed pro alio alius ; quod non satis ad justitiæ erat normam exactum. At neque ut quisquam hominum rem præstaret fieri poterat, quod omnes peccato obnoxii essent. Etenim ipsum hoc primum, quod ex viro per mulierem cum libidine nascentur, ex primorum parentum peccato descendit ; ut, vel si alia omnia deessent, hoc saltem omnes peccato subjacerent. Idcirco etiam dæmon animarum sanctorum compos erat, quod nullus hominum a peccato omnino liber exsistebat ; præ ejus nimirum insatiabili cupiditate injustaque rapacitate ac peccati similitudine, qua illi cum hominibus (aliis plus, aliis minus) commercium erat : eoque commercio regni sui signum ac signaculum (peccati scilicet) in eis habebat, ut et juris quædam hæc species esset. Id vero etiam avaris injustisque raptoribus inolitum ; semper occasiones quærunt, ut quæ minorum sunt ac vicinorum, ab eis avulsa, ditionis suæ jurisque efficiant. Necesse denum erat quemdam existere hominem ab omni prorsus peccato immunem, ut non suos ipse defectus emendandos haberet, sed aliorum in se susceptis peccatis, pro eis apud Deum satisfaceret, cui homines inimici hostesque erant ; quod mala tunc quo diligebant, tum et agebant.

Ut itaque id homines præstarent, uti dictum a nobis est, fieri non poterat, quod quisque hominum peccato obnoxius esset : idcirco propensa Dei Filius voluntate, per quem omnia condita fuerant, nostram naturam ab omni immunem peccato assumpsit. Unde etiam nasci ex Virgine voluit, ut omnino liber esset a peccato originis, sicque vitam instituire, ut nullum in eo peccatum exstaret, sed omnis virtus eluceret, quibus et docuit et egit ; qui nempe norma omnibus propositus ac exemplum ad salutem esset, modumque ac viam curandæ humani generis ægritudinis, virtutis cultu rectæque in eis voluntatis, mortales prædoceret. Etenim suo ipse exemplo docuit, qui fiat ut, quo laboramus, morbum emendemus.

Primum enim apparuit per hoc mysterium dispensationis, sic nos Deum dilexisse, ut et Filium suum hominem fieri voluerit, hincque adeo ut nos ipsum diligamus egregie suasit, qui nempe excellentem ejus erga nos dilectionem intelligamus : inque hunc modum illius auxilio atque gratia, ostensa nobis prementes vestigia ipsiusque secuti, accepturos nos beatitudinem speramus (in Dei

καλοῦ, καὶ τὰ οὐράνια καὶ θεῖα ἡγάπα, μισήσασα καὶ ἀπορρίψασα τὰ φαῦλα, ὅπερ ἠθέλησε πρότερον. Ὡςπερ γὰρ ἡ διαστροφή τῆς θελήσεώς ἐστι τὸ μισεῖν τὰ καλὰ, οὕτως ἡ ὀρθότης αὐτῆς τὸ τὰ καλὰ ἀγαπᾶν. Ταῦτα γὰρ εἴπερ ὁ ἀνθρώπος ποιεῖ, πάντως ἦσαν οικεῖα καὶ ἀρμόζοντα, καὶ οὕτως ἐδύνατο τὴν ἐπανόρθωσιν εὐρεῖν.

Ἀγγελοῦ μὲν οὖν τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἔδει, διότι ἀνοίκειον ἦν. Οὕτε γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ἀνθρώπος, ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ συντριβεῖς ἐπανορθωθῇ· οὕτε ὅς ἡμαρτε τὴν θεραπείαν ἐμελλε ζητήσιν, ἀλλὰ ἄλλος ἀντὶ ἄλλου· ὅπερ οὐκ ἦν δίκαιον. Ἀλλὰ μὴν οὐδέ τινα ἀνθρώπον δυνατόν ἦν τοῦτο ἐργασθαι, διότι πάντες ἔνοχοι ἦσαν τῇ ἁμαρτίᾳ. Καὶ γὰρ αὐτὸ πρῶτον τὸ ἐξ ἀνδρὸς διὰ γυναικὸς μετὰ πάθους γενεᾶσθαι ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας κατὰγεται· ὥστε εἰ μὴ κατὰ τὸ ἄλλο, κατὰ τοῦτο γοῦν ἕκαστος ἁμαρτία ὑπόκειται. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡγχαρτὴς ἦν ὁ δαίμων τῶν ψυχῶν τῶν ἀγίων, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀπληλαγμένος ἦν παντάπασιν ἁμαρτίας διὰ τὴν ἀπλησίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ διὰ τὴν ὁμοίτητα τῆς ἁμαρτίας, καθ' ἣν τοῖς ἀνθρώποις ἐκοινώνει, τοῖς μὲν πλείον τοῖς δὲ ἑλαττον, καὶ καθὼ αὐτοῖς ἐκοινώνει σημείον καὶ σφραγίδα ἐν αὐτοῖς· εἶχε τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, τούτῃ ἁμαρτίας· ὥστε καὶ δικαίωμα. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ πλεονέκται ποιοῦσιν, ἀφορμὰς εὐρίσκοντες ἀεὶ τὰ τῶν ἐλαττόνων καὶ γειννιάζοντων παρασπᾶν, καὶ ταῦτα ἑαυτῶν κληρονομίαν ποιεῖν. Ἐδεῖ λοιπὸν ἀνθρώπον τινὰ γενέσθαι ἀναμάρτητον πάντη, ὥστε μὴ ἔχειν χρεῖαν τὰ ἐαυτοῦ ἐπανορθοῦν ἐλαττώματα, ἀλλὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀναδεξάμενον ἁμαρτήματα, ὑπὲρ ἐκείνων πρὸς τὸν θεὸν ἀπολογησάσθαι, ᾧ ἦσαν οἱ ἀνθρώποι πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ, τὰ φαῦλα καὶ ἀγαπῶντες καὶ πράττοντες.

Παρὰ μὲν οὖν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐφημεν, ἀδύνατον ἦν τοῦτο γενέσθαι, διὰ τὸ ἕκαστον ἁμαρτίας ὑπεύθυνον εἶναι. Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, εὐδόκησε τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναμάρτητως ἀναλαβεῖν. Ὅθεν καὶ ἐκ Παρθένου ἐτέχθη, ἵνα πάντη ἐλεύθερος ᾦ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας· καὶ οὕτω διαβῶναι, ὥστε μηδεμίαν ἁμαρτίαν ἐν αὐτῷ εὐρεθῆναι· ἀλλὰ πᾶσαν ἀρετὴν, δι' ᾗ ὦν ἐδίδαξε καὶ ἐπραξέ τοῖς ἀνθρώποις προθέιντα τύπον καὶ ὑπογραμμὸν πᾶσι γεγονέναι πρὸς σωτηρίαν, καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν ὁδὸν τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρωπίνου νοσήματος, διὰ τῆς ἀρετῆς· καὶ τῆς ὁρθότης ἐν αὐτοῖς θελήσεως προδιδᾶσαι. Καὶ γὰρ ἐδείξε δι' ἑαυτοῦ, τίνι τρόπῳ δυνασόμεθα τὸ νόσημα ἡμῶν ἐπανορθώσασθαι.

Πρῶτον γὰρ ἐφάνη διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου τῆς οἰκονομίας· ὅτι ὁ Θεὸς τοσοῦτον ἡγάπησεν ἡμᾶς, ὅτι καὶ ἀνθρώπον γενέσθαι ἠθέλησε τὸν ἐαυτοῦ Υἱόν, καὶ διὰ τούτου κατέπεισεν ἡμᾶς ἀγαπᾶν αὐτόν, ἐννοοῦντας τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην. Καὶ οὕτω τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι τοῖς ὑποδειχθεῖσι τρόποις ἐπόμενοι, ἐλπίζομεν τυχεῖν τῆς μακαριότητος, ἥτις ἐν τῇ Θεοῦ θωπείᾳ

συνίσταται· εἰς ἣν αὐτὸς ἡμᾶς ἐλκυσε. Τὴν γὰρ ἀσθένειαν ἐαυτοῦ γινώσκων ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἐνόμιζε πρὸς ταύτην δυσνηθῆναι ἀφίξεσθαι, εἰ μὴ τὴν παρὰ Θεοῦ εἰς ἐαυτὸν ἐβλεπεν οὖσαν τοσαύτην, ὥστε τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ εἰ μὴ πρὸς ἐαυτὸν ὁ Θεὸς ἡμᾶς προῦκαλεῖτο. Εἰ γὰρ μὴ δυνατόν ἦν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμᾶς κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἀνατείνεσθαι, οὐκ ἂν τὸ ἀδύνατον εἰς τὰ ἀδύνατα προῦκαλεῖτο.

Ὅτε τὸ τιμώμενον τοῦ Θεοῦ κτίσμα ὁ ἄνθρωπος ἐπέγνω τὸν ἀληθῆ Θεὸν διὰ τοῦ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων ἀπέστη λατρείας καὶ πλάνης, καὶ τῆς λίσσεως ἔτυχεν. Οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν Θεὸν, ἀγαθὸν ὄντα, τὸ ἐαυτοῦ πλάσμα καταλιπεῖν ἀσθενήτων.

Ἐπειτα ἐπεὶ ἐλέγομεν τὸ ἀνθρώπινον ἀμάρτημα συνίστασθαι ἐκ τοῦ τὰ φαῦλα ἐπιθυμεῖν καὶ τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ, τὰ δὲ αἰώνια ἀγαθὰ οὐδαμῶς· πῶς ἦν δυνατόν τοῦτο θεραπευθῆναι, καὶ πρὸς Θεὸν ἀναχθῆναι, δι' ὃν ἐπραξε καὶ πέπονθε καθαρὸς ἔδειξε. Καὶ γὰρ πένητας γονέας προεῖλετο, τὴν δὲ ἀρετὴν τελείους, ἵνα μηδεὶς ἐγκαυχᾶται τῇ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκός. Πτωχὸν εἶχε βίον, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους διδάξῃ χρημάτων καταφρονεῖν. Ἐστερημένους ἐξώματος διεβίω, ἵνα παύσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀπάτης περὶ τὰς τιμὰς ἐπιθυμίας. Πόνον, λιμὸν, δίψαν, μάστιγας ὑπέμεινε ἐν τῷ σώματι, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους· μὴ ἦδονῃ καὶ τρωπῇ καὶ ἀνέσει προτρέχοντας· ἀφίστασθαι τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀγαθοῦ. Τίλος θάνατον ὑπέμεινε, ἵνα μηδεὶς διὰ τὸν φόβον τοῦ θανάτου τὴν ἀλήθειαν ἐγκαταλιμπάνῃ. Τὸν ἐπονεϊδίστον διὰ σταυροῦ προεῖλετο θάνατον, ἵνα μηδεὶς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τὸν ἐπονεϊδίστον ἐκτρέπῃται θάνατον. Ὅτε προσέχε τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, ἵνα τῷ καθ' αὐτὸν ὑποδίσταται τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν προκαλεῖσθαι, καθὰ φησιν ὁ μακάριος Πέτρος, « Χριστὸς πέπονθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ἐγκαταλιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα τοῖς ἴχνησιν αὐτοῦ ἐπακολουθήσωμεν. »

Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον τὰς ἀρετῆς ἔργα ἱκανὰ εἰσι πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώσις τῆς περὶ Θεὸν ἀληθείας· οὐκ ἦν δὲ δυνατόν τὴν περὶ Θεὸν ἀλήθειαν ἄνθρωπον διδάσκοντα πιστευθῆναι· ἔστι γὰρ καὶ ἀπατήσαι καὶ ἀπατηθῆναι τὸν ἄνθρωπον· ἔδει καὶ κατὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον τὴν ἀληθῆ πίστιν διδάξαι, ἵνα μηδὲν ἀμφίβολον ἔχη, ὥς ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου παραδοθείσα. Ὅτι δὲ Θεὸς ἦν, εἰδίδας διὰ τῶν θαυμάτων, ἃ οὐδαμῶς ἀνθρωπίνῃ δυνάμει δύναται ἐργάσασθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς μὲν τότε παρόντας καὶ ὄντας εἰκὸς ἦν τότε πιστεῦσιν, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα προῦβάλλοντο ἂν πλάσματα ταῦτα εἶναι· καὶ πρὸς τοῦτο ἐκπενήθη θεραπεῖα. Εἰ γὰρ ὁ τὴν πίστιν ταύτην διδάξας καὶ τὰ θαύματα ἐργάσασθαι λεγόμενος· πλοῦσιος ἦν, καὶ ἀρχὴν μεγάλην καὶ στρατεύματα εἶχεν, ἔδοξεν ἂν τισὶν ὅτι ἡ ἐκείνου διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα πλάσματά εἰσι, καὶ

A scilicet visione positam) ad quam ipse nos traxit. Homo enim suæ conscius infirmitatis, nunquam se ad eam evasurum existimaret, nisi tantam in se Dei dignationem videret, ut et Deus homo fieret, ac nisi ad se Deus nos invitaret. Nisi enim fieri posset, ut pro nostræ facultatis modulo ad Deum ipsi eniteremur, nunquam ille ad impossibilia, quod impossibile esset, provocaret.

Itaque, qui inter Dei segmenta principem locum tenet, homo, inde verum agnovit Deum, quod Deus homo factus est; abscedensque a dæmonum cultu ac errore, sanitatem indeptus est. Non enim par erat ut Deus, qui bonus sit, segmentum suum omni destitutum ope relinqueret.

B Deinde, quia dicebamus peccatum hominis in hoc positum esse, quod mala concupiscat bonaque corporalia, nequaquam vero bona sempiterna; quoniam modo fieri possit, ut huic malo remedium adhibeatur et homo ad Deum assurgat, quibus egit atque passus est liquido ostendit. Etenim parentes pauperes elegit, qui tamen virtute perfecti essent; ne quis gloriatur qui carnis infirmitate circumdatus sit. Pene mendici vitam egit, ut contemnendas pecunias homines doceret. Nulla dignitate mundano cultu sublimis vitam traduxit, ut ab inordinata honorum cupiditate hominum compesceret animos. Lassitudinem, famem, sitim, verbera in corpore sustinuit, ut doceret homines voluptati, deliciis, molliori vitæ animum addicentes, a virtutis bono non abscedere. Postremo mortem pertulit, ut nemo mortis metu deterritus veritatem deserat. Probrosissimam crucis supplicio elegit mortem, ut nemo pro veritate probrosam mortem defugiat. Itaque conveniens erat, ut Deus homo fieret, quo nimirum exemplo suo homines ad virtutem provocaret, ut ait beatus Petrus: « Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus ».

D Quia vero non sola virtutis opera sufficiunt, ut æternam quis beatitudinem consequatur, sed necessaria quoque veritatis de Deo cognitio est: nec vero fieri poterat ut homo veritatem docens, quæ de Deo est, certam omnino fidem haberet; homo enim et decipi et decipere potest, ea quoque ratione decebat, ut Deus factus homo veram fidem doceret, quo illa nihil ambiguum, velut a Deo ei homine tradita, haberet. Esse autem se Deum docuit per miracula, quæ nulla humana virtute possunt præstari. Quia tamen par erat, eos qui tunc præsentibus erant ac videbant, tunc credituros; posterius vero, segmenta hæc esse, foræ obiecturos; huic quoque excogitata cautio est. Nam si is qui hanc docuit fidem, et qui miracula fecisse narratur, dives fuisset, ingensque imperium ac copias haberet, venire in mentem alicui poterat, illius doctrinam ac miracula segmenta esse, humanaque

¹¹ I Petr. II, 24.

potentia et auxilio recepta esse. Ne vero quisquam hoc dicat, sed Dei potius opus esse omnes confiteantur, cuncta infirma ac projecta eligit; Matrem pauperem, egenam vitam, discipulos ac prædicatores homines rudes et idiotas. Reprobati voluit et ad mortem usque reum peragi, ut posteri intelligerent, ejus doctrinam et miracula non humanæ virtutis, sed Dei potentiæ existimanda esse. Unde etiam quidquid ageret ac pateretur, humana infirmitas divinæ virtuti semper comes erat. In Nativitate enim pauperula quædam cernebantur, specus, fasciæ, et quæ ejus generis sunt; verum ab angelis laudabatur, ac stella duce a Magis adorabatur. Tentatur a diabolo, sed angeli ei ministrant. Mendici vitam ac pauperem egit; verum suscitavit mortuos et cæcis visum restituit. Cruci affixus mortem obit, et latronibus accensetur; verum sol in ejus morte obscuratur, terra tremit, petra conteruntur, aperiuntur monumenta, mortuorum corpora resurgunt.

Si igitur his ita gestis alia quis præterea, ut ad fidem inducatur, quaerit signa, vel saxis durior erit: quippe cum illa in Christi morte scissa sint ⁷⁶. Ad eundem vero modum etiam discipulos elegit et ad prædicandum misit, illitteratos, ignobiles, pauperes, piscatores; quos præcepit abjectos esse, contemptum ferre, non congregare divitias, honores, gloriam. Illi enim vero cum se sic haberent, miracula edebant, ut et eorum doctrina divina videretur, non ex humana sapientia ac virtute, profecta. Eadem patrabant miracula atque his majora. Nam eorum umbra mortuos suscitabat ⁷⁷. Ipse enim dixit: « Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora illis faciet ⁷⁸. » Omnia vero sustinebant, qui nimirum in Christi passionem ac mortem aspicerent, qui eis locutus erat: « Si me persecuti sunt, et vos persequentur ⁷⁹. »

Quia vero homo voluntati suæ indulserat, transgressusque erat, ac ea ratione Deo injuriam fecerat, quod creatorum ab ipso nobilissimum (ejus quippe factum hæreditatem) malis operibus subdlexerat; ac idcirco pœnæ maximæ reus erat, quo et Deus injuria affectus citra omnem comparationem cunctis major ac præstantior est, nec ullus erat qui tantæ injuriæ pœnam in se posset recipere, uti dictum a nobis est; hanc Dei Filius factus homo recepit, cunctaque perpressus est, quorum nos eramus rei, nosque redemit ex inimicis nostris, qui velut propria spolia, peccati reatu addictos, detinebant. Sicque in eo impleta justitia est. Peccator enim et qui offendit facitque injuriam, pœna affligi debet. Nostri vero loco, Dei Filius factus homo pœnam sustulit, inque eum modum justa ratione nancisci nos libertatem obligit. Si enim alio modo eam essemus consecuti, sive

A ὑπὸ δυνάμει; καὶ βοήθειας ἀνθρωπίνης; παρέδωχθῃσαν. Ἴνα δὲ μηδεὶς τοῦτο εἴπῃ, Θεοῦ δὲ ἔργον εἶναι πᾶς τις ἐμολογήσῃ, πάντα τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀπερρίμμένα προσέλετο, πάντα μητέρα, ἐνδεᾶ βίον, μαθητὰς καὶ κήρυκας ἰδιώτας. Ἡθέλησεν ἀπειθεῖν καὶ καταδικασθῆναι μέχρι θανάτου, ἵνα τοῖς ὑστερον ἡ ἐκείνου διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα φανῇ, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἀλλὰ Θεοῦ ἦσαν. Ὅθεν καὶ ἐν οἷς ἐποίησε καὶ ἔπαθεν, ἡ ἀνθρωπίνη ἀσθένεια ἀεὶ τῇ θεῇ δυνάμει συνήπτετο. Ἐν γὰρ τῇ γεννήσει πενιχρά τινα ἐφαίνοντο, σφῆλαιον καὶ σπάργανα, καὶ τοιαῦτα· ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ὑμνεῖται, καὶ ἀστέρος ὁδογυῶντος προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν Μάγων. Ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειράζεται· ἀλλ' ἄγγελοι διακονοῦσιν αὐτῷ. Προσαίτης δὲ διώ καὶ πένης· ἀλλ' ἀνίστησι τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς φωτίζει. Θνήσκει σταυρῷ προσπαγείς, συναριθμεῖται λησταῖς· ἀλλ' ὁ ἥλιος ἐν τῷ θανάτῳ τούτου σκετίζεται, ἡ γῆ τρέμει, συντρίβονται πέτραι, μνημεῖα ἀνοίγονται, τὰ τῶν νεκρῶν ἀνίστανται σώματα.

Εἰ τοίνυν τούτων γενομένων ἕτερα σημεῖα ζητήσῃ τις, πρὸς τὸ πιστεῦσαι, καὶ λίθων σκληρότερος ἔσται, ὥς τούτων ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θανάτῳ σχεθέντων. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τοὺς μαθητὰς προσέλετο καὶ εἰς τὸ κήρυγμα ἐξιπέστελλον, ἀγραμμάτους, ἀγενεῖς, πένητας, ἀλίεις, οὐδ' ἀπερρίμμενους προσέταξεν εἶναι, καταφρονεῖσθαι ὑπομένειν, μὴ συνάγειν πλοῦτον, τιμὰς, δόξαν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτως, ἔχοντες, θαύματα ἐποίουν, ἵνα καὶ ἡ τούτων διδασκαλία θεῖα φαίνηται, καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ δυνάμεως. Θαύματα ἐποίουν τὰ αὐτὰ, καὶ μείζω. Ἡ γὰρ σικὰ τούτων νεκροὺς ἀνίστη. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν, « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ ἐκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει. » Πάντα δὲ ὑπέμενον, πρὸς τὸ πάθος ἀποθνήσκοντες καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, δὲ αὐτοῖς εἶπεν, « Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμεῖς διώξουσιν. »

Ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος συνεχώρησε τῇ αὐτοῦ θελήσει, καὶ παρέδωκε καὶ ἡδίκησε κατὰ τοῦτο τὸν Θεόν, τὸ κτίσμα αὐτοῦ τὸ τιμιώτερον ζημώσας; αὐτὸν, (καὶ γὰρ κληρονομία αὐτοῦ ἐγένετο) διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων, καὶ διὰ τοῦτο ὠφελέτο αὐτῷ D τιμωρία μεγίστη, ὅση καὶ ὁ ἀδικηθεὶς Θεὸς μείζων πάντων ἀσυγκρίτως; ἐστίν· οὐδαὶ δὲ ἦν ἱκανὸς εἰς αὐτὸν ἀναδέξασθαι τὴν τιμωρίαν τῆς τοσαύτης ἀδικίας, ὥς εἵπομεν· ἀνέλαβε ταύτην τὴν τιμωρίαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἐπαθεν ὅσα ἡμεῖς ὀφειλομένους παθεῖν, καὶ ἐλευθέρωσεν ἡμᾶς; ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, οἱ κατεῖχον ἡμᾶς; ὥς ἴσα λαφύρα, δουλωθέντας διὰ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ οὕτως ἐπληρώθη ἐν αὐτῷ ἡ δικαιοσύνη. Ὁ γὰρ ἁμαρτάνων καὶ πταίων καὶ ἀδικῶν τιμωρεῖσθαι ὀφείλει. Ἐτιμωρήθη οὖν ἀνθ' ἡμῶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ τὸν τρόπον τούτον ἐκλούθησεν ἡμῖν ἡ ἐλευθερία κατὰ τὸν δίκαιον

⁷⁶ Matth. xlviii, 52. ⁷⁷ Act. v, 15. ⁷⁸ Joan. xiv, 12. ⁷⁹ Joan. xv, 20.

λογον. Εἰ γὰρ ἀλλοτρίως ἡλευθερούμεθα, ἢ ὁρισμῷ τοῦ Θεοῦ καὶ δυνάμει, ἢ δι' ἀγγέλου, οὐκ ἂν ἤκοιτο μετὰ δικαιοσύνης. Ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς δικαίός ἐστιν. Ὡς οὖν ὁ λόγος τῆς δικαιοσύνης ἀπήναι, οὕτως ἐγένετο. Ἰκανὴ δὲ ἐφάνη καὶ ἡ διάλυσις τοῦ πταίσματος· τοῦ ἀνθρωπίνου παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενομένη, ὃς προσλαβόμενος σάρκα, πάντως ἀπειρον τὴν ἀξίαν εἶχε, καὶ ὡς Θεὸς καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος. Ὅσον οὖν ἡ ἀξία τοῦτου ὑπερέχε, τοσοῦτον ἡδυνήθη ῥαδίως καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν ἔχθραν διαλύσασθαι. Καὶ γὰρ ἴσμεν ὅτι ὁ μέλλονα ἔχων ἀξίαν, ὅλον ἢ βασιλεὺς ἢ ἄλλος τις ὑπερέχων, παρακαλῶν ὑπὲρ διζύσεως· τινὸς ἀδικήματος, μᾶλλον εἰσακούεται, ἢ εἰ τις ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ ἀδικήματος ἱκετηρίαν πρᾶττειν, σπαρακτικῶς τυχὼν ἢ ἐτερός τις ὑποβιθνῶς. Ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο ἔδει τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, ἵνα ἀπειρον τὴν ἀξίαν ἔχων δυνήθῃ τὰ ἀμαρτήματα διαλύσασθαι τῶν ἀνθρώπων· ὅπερ ἄλλος οὐδέποτε ἀνέδυνήθη, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος. Οὐδεὶς γὰρ ἂν ἐξισώθη τῇ ἀξίᾳ τοῦ Θεανθρώπου Λόγου.

Διὰ ταῦτα τοίνυν οὐ δεῖ λέγειν ὅτι ἐδύνατο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον μὴ συγχωρεῖν πεσεῖν εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Τοῦτο γὰρ τὸν λόγον τοῦ αὐτεξουσίου ἀναιρεῖ. Ὁ δὲ Θεὸς τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλὰ σώζει. Οὐτε μὴ λέγειν εἰκὸς ὅτι ἐδύνατο ἀνευ διαλύσεως τῆς ἀμαρτίας τὸν ἄνθρωπον καθάραι. Τοῦτο γὰρ τὴν τάξιν τῆς δικαιοσύνης ἀναιρεῖ. Φαίνεται τοίνυν ὁ Θεὸς ὅτι διὰ τῶν θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τὴν τῶν πραγμάτων ἐτήρησε τάξιν καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ κατὰ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἄσποτον ἀκολουθεῖ, λέγουσι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον γενέσθαι καὶ ἀποθανεῖν. Ἀλλως τε ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ἔργοις οὐ τοῦτο σκοπεῖν δεῖ, ὅτι τοῦδε τι καὶ δι' ἑτέρου τρόπου ἐδύνατο γενέσθαι, ἀλλὰ πῶς ἂν οἰκειοτέρως ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ τὸ δριστὸν ἐστὶν οὕτως-ὥς ἔχει.

Εἰ δ' οἱ λέγομεν, Ὁ Θεὸς ἀπέθανε, τῶν ἀπίστων τις πῶς δύναται γενέσθαι τοῦτο διαπορεῖ, ὥστε νομίζειν ὅτι ὁ Θεὸς εἰς ἀνθρωπιοτητα μετεβλήθη· ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο οὐχ οὕτω λέγομεν. Τὰ γὰρ σώματά εἰσι τὰ μεταβάλλοντα εἰς ἄλληλα, ὡς ἀήρ πῦρ γίνεται, εἰς πῦρ μεταβάλλον· τὰ δὲ ἀσώματα τῷ δρασε· καὶ τῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐνοῦνται τοῖς σωματικῶς, καὶ δι' αὐτῶν διήκουσιν· ὥσπερ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ἐνοῦται. Εἰ δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ἐνομένη οὐ μεταβάλλεται κατ' οὐσίαν· πολλῶν μᾶλλον ὁ ἀπλόουτος Θεὸς πλέον ἢ ἂν εἴποι τις δύναται ἐνοῦσθαι τοῖς σώμασι, μὴ μεταβαλλόμενος. Ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ τὴν σίδηρον πύρινον ποιῶν, οὐ μεταβάλλεται εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν. Ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς κτίσμασι κατ' ἄλλον τρόπον ὁ Θεὸς οἰκεῖ· καὶ τοῦτοις ἐνοῦται, τοῖς μὲν πλείον, τοῖς δὲ ἑλαττον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς αὐτῶν φύσεως καὶ τελειότητος μέτεχθαι λεγόμενος ἀμεθέκτως· ἐν δὲ τῇ πρωτόφσει ταύτῃ τῆς σαρκὸς, ἣν ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ὑπεστήσαστο, ὑψηλότερον τρόπον καὶ ἐπ' ἐκείνου μόνον συμβάντα καὶ ἀποβήντερον, καὶ μεῖζον ἢ ὁ νοῦς καταλαβεῖν

A Dei decreto et potentia, sive per angelum, haud illa nobis, iustitia comite, parata esset. At enim Deus iustus est. Quemadmodum igitur exposcebat iustitiæ ratio, ita factum est. Sufficiens vero humani generis offensæ solutio a Dei Filio facta visa est, qui nimirum assumpta carne, omnino infinitæ dignitatis, nullique, tum ut Deus, tum ut homo obnoxius peccato esset. Quantum igitur ejus dignitas præstabit, tanto et facilius hominum cum Deo inimicitiam dissolvere potuit. Nec enim latet, qui majori pollet dignitate, puta rex, sive alius quispiam procerum, dum preces offert ad injuriam aliquam diluendam, potius exaudiri, quam si quis pro eadem injuria supplicet, puta miles, sive quisquis alius dignitate inferior est. Idcirco decebat ut B Deus per hunc modum homo fieret, ut qui infinita dignitate pollebat, hominum peccata dissolvere posset, quod nemo unquam alius potuisset, non angelus, non homo; nullus enim pari dignitate cum Verbo Deo homine est.

Eam igitur ob causam haud dicendum est, potuisse Deum non permittere ut homo in peccatum caderet. Hoc enim liberi arbitrii rationem tollit; Deus autem rerum ordinem non tollit, sed servat incolumem. At neque par est ut dicamus, potuisse absque peccati dissolutione hominem emundare. Hoc enim justitiæ tollit ordinem. Liqueat igitur C Deum per mortem Filii sui rerum ordinem servasse incolumem, sive quis naturam spectet, sive justitiam. Nec absurdi aliquid sequitur, eo quod dicamus Dei Filium factum esse hominem ac mortuum esse. Accedit, non hoc spectandum in Dei operibus, potuisse hoc aut illud tali vel tali modo fieri, sed quomodo convenientius quodque factum sit; ac num optimum sit quod sic se res habeant, ac se habent.

Sic autem idcirco quod dicimus Deum mortuum esse, infidelium aliquis dubitet, quoniam id modo fieri possit, ut existimemus Deum in naturam humanam mutatum esse? respondemus id nos non dicere. Nempe corpora sunt, quæ alia in alia mutantur, puta aer ignis efficitur, quod in ignem mutetur. Incorporea vero suæ vis efficacia corporibus uniantur, eaque pervadunt ac penetrant; quemadmodum anima corpori unitur. Quod si anima corpori unita non mutatur secundum substantiam; potiori longe ratione cujus summa simplicitas, Deus ac magis quam ullus verbis assequatur, nulla sui mutatione corporibus uniri potest. Quin et ignis, ignitum faciendo ferrum, non mutatur in ferri naturam. Verum alio modo Deus in creatis habitat; illisque unitur, aliis plus, aliis minus; qui nempe pro eorum naturæ modulo ac perfectionis extra omnem participationem participari dicatur. In hac autem carnis assumptione, quam sibi ipse Deus condidit, altiori modo, ac qui eo solummodo contingat, abstrusiusque ac magis quam mens ulla

comprehendere valcat (nam neque naturæ divinæ vim ac efficacitatem mens humana satis assequi potest), tantūque unitus est, ut quæ unione conserta sunt, alla ab aliis inseparabilia maneant; tametsi quo tempore morte functus est, anima a corpore tantisper abcesserit. Quodque summa hæc unio sit; alterum alterius nomine nuncupatur, Deus homo, ac homo Deus; amboque, una scilicet hypostasis ac persona, idem Deus et homo secundum aliud atque aliud. Quemadmodum etiam homo videns atque audiens, non secundum idem videt auditque; sed alterum quidem, qua facultate vivendi; alterum, qua audiendi præliis est.

Huius autem unionis, nullum proprium exemplum est. Si enim velut naturalem potentiam in corporibus consideratam exempli loco produxerimus, aut qui in corde versatur, sermonem, forisque intermedia voce manifestatur, vel animi ad corpus, vel ignis ad ferrum illo incensum habitudinem nexumque dixerimus, nihil quod sit proprium dicturi sumus. Hæc enim non ipsa vere ac per se existentia, magisque continentur atque habentur, quam ipsa contineant ac habeant. At Dei Filius ipse vere ac per se existens, vivensque ac perfectus est; ac velut quid nobilior præstantiusque, assumptam humanam continet habetque. Neque demum sicut dicimus naturam humanam ex duabus partibus (anima scilicet et corpore) constare. Nam et anima (tametsi omnium iudicio corpore nobilior est, imperfectior nihilominus est, quam ut una ipsa hominem perfectum constituat) sic quoque eodemque modo dicimus, Christi naturam ex parte conflare deitate ac humanitate; Deitas enim nusquam pars est. Nam omnis pars, quid imperfectum est, nec Deitati, cum perfectissima sit, ulla additio fit; sed sic dicimus, Christi hypostasim seu personam ex Deitate esse et humanitate; non velut ambo hæc ejus partes sint, sed quod ambæ naturæ immutabili nexu in unum copulentur. At neque dicimus ex duabus substantiis unam quamquam tertiam naturam contemperatam esse; sicut vinum et aqua in unum temperantur, quod neutrum eorum est; sed quod etiam post unionem maneat duplex natura, aliaque ab alia distincta; non hypostaticæ ac personæ ratione (unam enim non ad naturarum proprietatem.

Quod vero uno omnium consensu receptum est, divinam naturam infinitis modis nobilitate præstare, ac cum ea quæ minora sunt præstantioribus quasi cohaereant velutque ab eis pendeant; Idcirco non dicimus naturam humanam Dei naturam assumpsisse, sed, Deum naturam humanam; non quasi in Deum illa mutata sit, sed quod Deo cohaerit, illique copulata sit. Idcirco velut quid ipse præstantius, humanam habet naturam, habeturque ipsa a divina natura. Velut hominem, cum principaliter sit ac nobilior, manum habere dicimus; non autem quod manus habeat hominem. Siquidem igitur partes essent Deitas et humanitas (ita nihilum ut ex eis una natura communis con-

Α ἔξισχύει, ἐπειπερ οὐδὲ τὸ θρασυκὸν τῆς θείας φύσεως ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος; καταλαβεῖν δύναται, καὶ τοσοῦτον ἦνωται, ὥστε τὰ συναφθέντα ἀχώριστα διαμείναι, εἰ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος πρὸς ὀλίγον διέστη· καὶ διὰ τὴν ἀκραν ἔνωσιν τὸ ἕτερον τῷ τοῦ ἑτέρου ὄνομα· λέγεσθαι ἦν, τὸν Θεὸν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀνθρώπον Θεόν, καὶ ἀμφοτέρω, τοῦτέστι τὴν μίαν ὑπόστασιν τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἀνθρώπον κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο· ὥστε καὶ ὁ ἀνθρώπος ὁρῶν καὶ ἀκούων, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ ὁρᾷ καὶ ἀκούει· ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ τὴν ὁρατικὴν δύναμιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀκουστικὴν.

Παράδειγμα δὲ τῆς ἐνώσεως ταύτης οὐκ ἔστιν οὐδὲν οἰκεῖον. Εἰ γὰρ ὥστερ φυσικὴν δύναμιν τὴν ἐν τοῖς σώματι θεωρουμένην ὡς παράδειγμα προβαλοῦμεν, ἡ τὸν ἐν καρδίᾳ λόγον, ὃς διὰ τῆς φωνῆς ἐξωθεν δηλοῦται, ἡ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα, ἡ τὸ πῦρ πρὸς τὸν σίδηρον ἐκपुरούμενον ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἐροῦμεν οἰκεῖον. Ταῦτα γὰρ ἀνυπόστατά εἰσι, καὶ μᾶλλον περιέχονται ἢ περιέχουσιν. Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατός ἐστι καὶ ζῶν καὶ τέλειος· καὶ ὡς τιμιώτερον καὶ κρείττον περιέχει τὴν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν. Οὐ μὴν οὐδ' ὥστερ λέγομεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐκ δύο μερῶν σύγκειται, σώματος καὶ ψυχῆς (καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ τιμιώτερα τοῦ σώματος ὁμολογεῖται, ἀλλ' οὐκ ἀτελής ἐστὶν εἰς τὸ σωτῆσαι μόνη τέλειον ἀνθρώπου)· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγομεν ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ φύσις ἐκ μέρους σύγκειται τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· ἡ γὰρ θεότης μέρος οὐκ ἔστιν. Ἀτελὲς γὰρ ἐστὶ πᾶν μέρος· καὶ τῇ θεότητι τελειοτάτη οὐσὴ οὐδὲν προστίθεται· ἀλλ' οὕτω λέγομεν, ὅτι ἡ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· οὐχ ὡς ἐκ αὐτοῦ τούτων μέρους ὄντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμετάβλητον ἔνωσιν εἰς ἐν τῶν δύο φύσεων. Ἄλλ' οὐδὲ λέγομεν ὅτι ἐκ δύο οὐσιῶν μία τις τρίτη ἀκράθης φύσις, ὥστερ οἶνος καὶ ὕδωρ εἰς ἐν ἀνακραθέντα καὶ μηδέτερον ἐν· ἀλλ' οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν διαμεινόντι δύο φύσεις διακεκριμέναι ἀλλήλων· οὐ καθ' ὑπόστασιν (μίαν γὰρ ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν), ἀλλ' ὅσον κατὰ τὴν τῶν φύσεων ἰδιότητα.

Δ Ἐπεὶ δὲ ὁμολογῆται ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις ἀπειρὸν μέτρον τιμιώτερα· τοῦ δὲ τιμωτέρου τὰ ἐλάττωτα ἔχοντι καὶ ὅλον ἐκκρέμονται· διὰ τοῦτο οὐ λέγομεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τὴν τοῦ Θεοῦ προσελάβετο φύσιν· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀνελάβετο φύσιν· οὐχ ὡς εἰς Θεὸν μεταβληθεῖσαν, ἀλλ' ὡς τῷ Θεῷ προσεψυχούσαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς τιμιώτερον, ἔχει μὲν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἔχεται δὲ αὕτη ὑπὸ τῆς θείας φύσεως· ὥστερ ὁ μὲν ἀνθρώπος ἀρχοειδέστερον ἐν καὶ τιμιώτερον ἔχει τὴν χεῖρα λέγομεν, ἀλλ' οὐ τὸν ἀνθρώπον ἢ χεῖρα. Εἰ τοίνυν μέρος ἦσαν ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ὡς ἐξ αὐτῶν συνίστασθαι μίαν φύσιν κοινήν, ὡς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρώπου, ἐλέγομεν ἂν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἔχει τὸν ἀνθρώπον, καὶ

ἡ ἀνθρωπότης τὴν θεότητα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἔχει καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ γὰρ, Ἡ ψυχὴ, λέγομεν, ἔχει σῶμα, καὶ, τὸ σῶμα ἔχει ψυχὴν.

Ἐπεὶ τοίνυν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦτέστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, φύσιν ἀνθρωπίνην διὰ τῆς προσλήψεως ἔχει, ἀκολουθεῖ τοῦτον εἶναι ὑποκείμενον ἢ ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ γὰρ εἶναι φύσιν ἔχον ὑπόστασις λέγεται τῆς φύσεως ἐκείνης· ὥσπερ ἐδὲ φύσιν Ἰησοῦ ἔχον ὑπόστασις ἢ ὑποκείμενον τοῦ Ἰησοῦ λέγεται εἶναι. Καὶ εἴπερ ἡ φύσις ἡ ἐχομένη νοερά ἐστὶ, τότε μᾶλλον πρόσωπον λέγεται. Πάλιν ἐξ αἰδίου ἔχον τὴν θεϊαν φύσιν, οὐ κατὰ τρόπον συνθέσεως, ἀλλ' ἀπλῆς ταυτότητος, λέγεται καὶ τῆς θείας φύσεως ὑπόστασις, ἢ πρόσωπον, καθόσον δηλονότι δυνατόν ἐστιν ἐκφαίνεσθαι τὰ θεὰ τοῖς ἀνθρωπίνους ὀνόμασι. Ὁ τοίνυν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπόστασις ἢ πρόσωπόν ἐστὶ τῶν δύο φύσεων, τῆς θείας δηλαδὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ἐν δυὶ φύσεσιν ὁφεισώς.

Εἰ δὲ λέγει τις, Ὅτι ἐπεὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἐστὶ συμβεβηκὸς ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ πρᾶγμα ὁφεισώς καὶ οὐσία μερικὴ ἀνθρωπίνῃ παρὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου δοκεῖ· διὰ τοῦτο δύο ὑποστάσεις εἶναι ἐν τῷ Χριστῷ οὐ δεῖ κατανοεῖν; Ὅτι ἐκεῖνο ὀνομάζεται ὑπόστασις ὃ οὐ περιέχεται ὑπ' ἑλλου ἀρχαιότερου καὶ τιμιωτέρου. Ἡ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου χεῖρ οὐσία μὲν τίς ἐστίν, οὐ μὲν ὑπόστασις λέγεται· ἔχει γὰρ αὐτὴν ἄλλο τι ἀρχαιότερον καὶ τιμιώτερον ὂν, ὁ ἀνθρώπος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ᾗν, οὐδὲν ἐκώλυε πρόσωπα πολλὰ καὶ πολλὰς ὑποστάσεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁμολογεῖν. Καὶ ἡ φύσις τοίνυν ἡ ἀνθρωπίνη ἐν τῷ Χριστῷ ὑπὸ τιμιωτέρου τῆς θείας φύσεως προσεληπταί· καὶ διὰ τοῦτο ἐχομένη ὑπ' ἐκείνης, οὐκέτι· καὶ ἰδίως ὑπόστασις λέγεται. Εἰς δὲ ἐστὶ διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ἐνότητα· ἀλλ' οὐ δύο κυρίως δύναται λέγεσθαι, δύο μέντοι φύσεις ἔχειν ὁ Χριστὸς οἰκείως ῥηθήσεται. Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὑποστάσει ὁ αὐτός ἐστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καθάπερ πολλάκις εἴρηται.

Δεῖ τοίνυν τὸ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μυστήριον ἀναμειβόμεως ὁμολογεῖν. Καὶ γὰρ ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἀρχικῶς μὲν ἐν τῇ τῆς ἀγίας Τριάδος ὁμολογίᾳ συνίσταται· ἰδίως δὲ ἐν τῷ σταυρῷ παυχᾶται τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἀπεκδεχόμεθα. «Ὁ γὰρ τῷ σταυροῦ λόγος,» ὡς φησὶ Παῦλος, «εἰ καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις μωρὰ ἐστίν, ἀλλὰ τοῖς σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστὶ. Καὶ εἰ τις τὸ πρέπον καὶ εἰκὸς εὐσεβεῖ διανοεῖ ἐπὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ θεωροῖ, τοσοῦτον σοφίας βάθος εὐρήσει, ὡς αἰετὰ περὶ τοῦτων λογιζομένων μέγαν καὶ πλεῖον θεωρήματα συναντῇ, καὶ τῇ περὶ λαμβάνειν ἀληθὲς εἶναι, ὃ φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος· Ἡμεῖς κηρύττομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· Ἰουδαῖοι μὲν σκάνδαλον, Ἑλλῆσι δὲ μωρίαν· ἡμῖν

sisteret, ut ex anima et corpore conflatur homo), diceremus, tum Deum habere hominem, tum et humanitatem habere Deitatem; uti etiam se res habet in anima et corpore. Dicimus enim: Anima corpus habet; ac: Corpus animam habet.

Quia igitur unigenitus Dei Filius (Dei scilicet Verbum) naturam humanam, quod eam assumpsisset, habet, sit consequens esse eum suppositum seu hypostasim aut personam naturæ humanæ. Habens enim aliquam naturam, ejus naturæ hypostasis dicitur. Ut quod equi naturam habet, hypostasis seu suppositum equi esse dicitur. Ac siquidem natura quæ habetur intelligens sit, tunc persona potius nuncupatur. Ac rursus, quod ab æterno habet divinam naturam non ex compositione, sed simplici (ut ita loquar) identitate, etiam divinæ naturæ hypostasis dicitur, seu persona, quatenus scilicet humanis vocibus divina exsplendescere possunt. Itaque Dei Filius hypostasis est seu persona duplicis naturæ; divinæ scilicet atque humanæ, in utraque vere existens.

Sin autem aliquis dicat: Cum natura humana non sit accidens, sed res vere existens, et substantia singularis humana præter Dei Verbi hypostasim esse videatur, quidni duæ hypostases seu personæ intelligendæ sunt in Christo? Quod nimirum illud vocatur hypostasis, quod non alio principaliori ac nobiliori continetur. Nam manus hominis substantia quædam est, nec tamen hypostasis dicitur; quod eam homo habet, res scilicet principalior nobiliorque. Nam nisi sic esset, velaret nihil plures personas pluresque hypostases in homine coferri. Itaque etiam humana in Christo natura a præstantiore (divina scilicet naturæ) assumpta est: ac ideo, cum ab illa habeatur, non jam proprie ac per se hypostasis dicitur. Christus enim, ob personæ ac hypostasis unitatem, unus est; nec duo proprie vocari potest. Duas tamen naturas habere proprie dicendus est. Etenim in una hypostasi seu persona idem est Deus et homo, uti sæpius dictum est.

Itaque necesse est ut citra ullam dubitationem mysterium incarnationis Filii Dei confiteamur. Etenim Christiana fides primo quidem in confessione sanctæ Trinitatis consistit; singulariter vero, in eo ut gloriemur in cruce Domini nostri Jesu Christi¹⁶, atque in ea salutem expectemus: «Verbum enim crucis, inquit Paulus, etsi iis qui pereunt stultitia est, nobis tamen qui salutem consequimur, Dei virtus est¹⁷.» Ac si quis quod decet ac officii est religiosa mente in passione ac Christi morte consideraverit, tantam offendet sapientiæ altitudinem, ut semper de illis animo cogitanti, majora pluraque theorematum sensusque occurrant, ipsoque rei periculo verum esse agnoscat, quod ait idem Apostolus: «Nos prædicamus Christum crucifixum; Judæis quidem scandalum, Græcis autem stultitiam,

¹⁶ Galat. vi, 14. ¹⁷ I Cor. i, 18.

nobis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam ¹⁰. » Ac rursus : « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus ¹¹. » Per fidem itaque Trinitatis et incarnationis Filii Dei confessionem speramus ex Dei auxilio, quod nobis in hac vita per sacramenta præstatur, atque liberi arbitrii opera futuram nos beatitudinem post mortem consecuturos; tunc scilicet, cum fuerit mortuorum resurrectio ac judicium extremum.

CAPUT VIII.

De futura mortuorum resurrectione.

Etenim cum illis quæ sunt fidei capita, resurrectionem mortuorum oportet nos credere. Primum quidem, quia cum Deus justus sit, necesse est ei iusta rependat præmia; ut scilicet mala malis, bona bonis retribuat. Sin autem hoc dederimus, tum fructio erit, tum punitio. Sin autem hæc erunt, etiam erit judicium; sin autem judicium, etiam retributio ac merces operum. Ergo quia Deus justus est, futura resurrectio est. Resurrectio autem corporum, nam anima immortalis est. Corpus enim (quod sit organum) cum anima commercium habet, in quibus illa appetitu ducitur ac incitatur, sive contrariis, sive non. Idcirco illi debetur, ut eadem ac anima, vel gloriam vel dedecus ac probum consequatur. Si quis porro fidem his non accommodat, quod sic corpora intereant, innumerasque vicissitudines aliorum in alia transmutatione subeant; at spectata Dei omnipotentia, nihil erit impossibile, quippe quem credamus scire omnia, antequam fiant ¹², rerumque hanc universitatem quasi pugillo continere ¹³. Siquidem igitur ita exploratum est, sane nec humanum corpus, quanquam innumeras subit mutationes, cum mundi ambitu contineatur, Deum ubique præsentem atque omnia continentem fugit: quin ejus voluntati, qua pollet omnipotentia, opus comes erit. Cum enim omnia ex nihilo in rerum naturam produxerit, qui fiat ut id præstare non possit? cum præsertim subjecta non desit materia, quanquam ob multas variasque mutationes in minimum quid illa redacta sit. Non enim materia res nobis obscura sit. Sin autem eadem materia non, id vero assumitur: supplebitque divina virtus

Licet vero etiam ex rebus corporeis, ejus rei simulacrum quoddam indiciumque assumere. Triticum enim in terra putrescens, rursus germinat, inque eadem tritici speciem reparatur ac surgit: cumque id quotannis fieri videamus, præ consuetudine nihil mirabile esse existimamus. Sin vero quis ea de re cum illis sermonem haberet, quibus nunquam quod sic natura geritur exploratum esset, nec seminum vim atque indolem pernoscerent, is apud illos nec fidem obtineret. Aiunt vero etiam quoddam animal circa Orientis plagas vitæ longioris esse; tumque

Α δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι. Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν. » Καὶ πάλιν, « Τὸ μωρότερον τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. » Ὡστε διὰ τῆς περὶ τὴν Τριᾶδα πίστεως καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὁμολογίας ἐλπίζομεν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ἣν ἡμῖν ἐν τῇ παρόντι διὰ τῶν μυστηρίων διδῶσι, καὶ τῶν τοῦ αὐτέξουσίου ἔργων, μετὰ θάνατον ἀξιοθῆναι τῆς μελλούσης μακαριότητος, ἥτις ἐστὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῆς τελευταίας κρίσεως γενωμένης.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ τῆς μελλούσης τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως.

Καὶ γὰρ μετὰ τῶν τῆς πίστεως κεφαλαίων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ὀφειλομένον πιστεύειν. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἐπεὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, ἀνάγκη αὐτὸν ἀμείψασθαι τοὺς μὲν πονηροὺς κακοῖς, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀγαθοῖς. Εἰ δὲ τοῦτο ἐστίν, ἐστὶ καὶ ἀπόλαυσις καὶ κόλασις. Εἰ δὲ ταῦτα κρίσις. Εἰ δὲ κρίσις, καὶ ἀνταπόδοσις. Ὡστε ἐπεὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, ἐστὶ ἀνάστασις. Ἀνάστασις δὲ σωμάτων· ἡ γὰρ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα ὄργανον κοινωνεῖ τῇ ψυχῇ ἐν οἷς ἂν αὕτη ὁρμήσῃ, κατὰ τὰ ἐναντία, καὶ μή. Διόπερ ὀφειλόμενον, ἵνα τῶν αὐτῶν κληρονομήσῃ μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα, ὁδὸς ἡ αἰμίαις. Οἷς εἰ μὴ πιστεύει τις διὰ τὰς σωματικὰς φθορὰς τῶν σωμάτων καὶ παντοδαπὰς ἀλλοιώσεις, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ παντοδύναμον οὐδὲν ἀδύνατον ἐστὶ· ὅς πιστεύομεν ὅτι πάντα οἷς πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καὶ ὅτι τὸ πᾶν ὥσπερ ἐν ὁρατῇ συνέχει. Εἰ γοῦν τοῦτο ὁμολογεῖται, οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἰς μυρίας μεταβολὰς μεταβαλὼν, τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα συνέχοντα διδρᾶσκει, ἐντὸς οὗ τοῦ κόσμου· ἀλλὰ τῷ τούτου θελήματι τὸ ἔργον ἀκολουθήσει διὰ τὸ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παρήγαγε, πῶς εἰς τοῦτο ἀδυνατήσει; καὶ ταῦτα τῆς ὕλης ὑποκαειμένης, εἰ καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν μεταβολῶν προελήλυθεν. Οὐ γὰρ παντάπασιν ἡ ὕλη ἐφθάρη· μένει δὲ ὁπωσοῦν, εἰ καὶ ἡμῖν ἄδηλος. Εἰ δὲ ἡ αὕτη ὕλη πολλοῖς εἰς γένεσιν συνετέλεσε, τὸ μὲν ἀνήκον ἐκάστη ἀναληφθήσεται· τὸ δὲ ἐλλείπον ἡ θεὰ φύσις ἀναπληρώσει.

prorsus interit, sed quodammodo manet, lametsi multorum generationi inservit, quod cuique ultimum quod ad plenam corporis molem deficiet.

Καὶ ἀπὸ τῶν σωματικῶν δὲ ἐστὶν εἰκόνα τινὰ καὶ δεῖγμα λαβεῖν. Ὁ γὰρ ὀϊτος ἐν γῇ σηπόμενος ἀναβλαστάνει πάλιν, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ σίτου ἀποκαθίσταται· ὅπερ κατ' ἔτος ὁρῶντες, ἀπὸ τῆς συνηθείας οὐδὲν θαυμαστὸν εἶναι νομίζομεν. Εἰ τίς δὲ ἀνθρώποις διαλέγετο περὶ τούτου μηδέποτε τοῦτο ἰδοῦσι, μηδὲ τὴν τῶν σπερμάτων φύσιν ἐπισταμένους, οὐκ ἂν ἐπιστεῦθῃ. Φασι δὲ καὶ τι ζῶον περὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη πολλὰ ἔτη ζῆν· εἰτα τελευταίων ἀπὸ τῆς αὐτοῦ σήψεως χωρὶς συνουσίας οἷον σκώληκα γεννώμενον, τὸ αὐτὸ ζῶον ἐν τῇ αὐτῇ εἶδει ἀποκα-

¹⁰ 1 Cor. i, 25.¹¹ ibid. 24.¹² Dan. xiii, 45.¹³ Isa. xl, 12.

θίσασθαι, καὶ πάλιν ἐπ' αὐτοῦ τὸ αὐτὸ γίνεσθαι κατὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ τεταγμένην τῶν τοσούτων χρόνων περίοδον. Καὶ ἄλλα ζῶα ἐξ ἄλλης; ὕλης γεννῶνται, οὐ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην· καὶ οὐ τὰ αὐτὰ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰετ' ὥσπερ σφῆκες μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἱπποῦ κεφαλῆς, ἐκ δὲ τοῦ βοῦς μέλιτται, καὶ ἄλλα ἐξ ἄλλων· τοῦ Θεοῦ διὰ τούτων ὑποδεικνύοντος ἡμῖν μὴ ἀπορεῖν ἐπὶ τῶν παραδοξοτέρων, ὧν ὁ Θεὸς διδάσκαλος ἐγγένοι· καὶ αὐτὸς μόνος, ὡς τὰ πάντα δυνάμενος, τελειοῦν δύναται.

Τῆς ἀναστάσεως τοίνυν καὶ τῆς ἀναποδόσεως ἀειρουμένων, πλήθη ἀνθρώπων συμβήσεται ὁμολογεῖν. Ὅτι τὰ ἄλογα ζῶα κρείττονα ἡμῶν εἰσι· καθότι ἐκεῖνα μὲν ζωὴν ἔλυπον ἔχουσιν· ἡμεῖς δὲ καὶ λυπούμεθα καὶ κινδυνεύομεν, ἐξαιρέτως διὰ τὴν περὶ Θεοῦ ἀλήθειαν. Τίνος γὰρ ἕνεκα πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην εἰλοντο, τῶν τοῦ κόσμου καταφρονήσαντες, ἰδῶν, καὶ ὑπὲρ ἀληθείας μέχρι θανάτου ἀντέστησαν; Ἀλλὰ μὴν δῆλον ὅτι τιμιώτεροι πάντων ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι· καὶ δίκαιοι ὧν ὁ Θεός, οὐκ ἂν συνεχώρησε ματαίως οὕτω ταλαιπωρεῖσθαι τὸ τιμιώτερον ἡμᾶς κτίσμα, ὃ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἐποίησε καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἔλκει, μὴ ἕλλων ἀποδιδόναι τοῦς μισθοὺς ἐκάστω κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν χρισμάτων αὐτῶν. Ἀναιρεθῆσεται δὲ καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία, καὶ ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴ, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους σιδῶς καὶ εὐλόβεια, καὶ φιλία καὶ ὁρθότης καὶ κοινωνία πάντων· καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ κριτήρια, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Διὰ τὸ ἔσονται ταῦτα; τίνος ἕνεκα; ἐπεὶ πρὸς οὐδὲν ἀπορώσι. Καὶ τούτου τοῦ λόγου κρατοῦντος, ἀναγκασθόμεθα ὡς θηρίους χρῆσθαι ἀλλήλοις, καὶ μήτε μέτρον βρωμάτων ἢ πομάτων, ἢ τινὸς τῶν τοιούτων εἶδεναι· ἀλλὰ πᾶσαν ἡδονὴν ζητήσομεν, καὶ τὸν ὕπνον καὶ διαλελυμένον ζήσομεν βίον. Ἀ δὴ πάντα ἄσπρα καὶ ἀνάρμοστα καὶ τῷ δημιουργῷ πάντων θεῷ καὶ τῷ ἀξιόματι τοῦ ἀνθρώπου.

Quæ omnia absurda sunt, ac tum Deo omnium Conditori, tum humanæ dissentanea dignitati.

Πρὸς τούτοις, ἐπεὶ φυσικόν ἐστι τὸ εἶναι συνημμένον τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, παρὰ φύσιν δὲ ἐστι τὸ χωρῆσθαι τῆς ψυχῆς αὐτό· ἔπεται ἀναγκαιώς, τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς παρὰ φύσιν χωριζομένου, μὴ διαμένειν εἰς τὸ ἀπειρον οὕτω κχωρισμένου. Καὶ γὰρ κατὰ φύσιν τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ἥνεται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ ἡ ὕλη ἔχει πρὸς τὸ εἶδος. Ὁ δὲ θάνατος διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐπαλθὼν, τὴν διάστασιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐποίησεν. Παρὰ φύσιν οὖν ἡ διάστασις τούτου ἐγένετο. Τὸ δὲ παρὰ φύσιν οὐκ ἐπιπολὺ διαμένει. Οἶον, κατὰ φύσιν φέρεται ὁ λίθος αἰετ' εἰς τὸ κάτω· παρὰ φύσιν δὲ εἰς τὸ ἄνω, ὅταν τις αὐτὸν βιάσῃ. Τοῦτο γοῦν τὸ βιάσθαι καὶ παρὰ τὴν φύσιν τοῦ λίθου οὐ διαμένει ἐπιπολὺ. Συντόμως γὰρ πάλιν ἔρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτοῦ τὸ κάτω. Καὶ τοίνυν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος χωριζομένη, ὅπερ ἐστὶ παρὰ φύσιν, οὐκ ἐν τούτῳ διαμένει εἰς τὸ ἀπειρον. Τὸ γὰρ παρὰ φύσιν, ὡς εἶπομεν, συντόμως

A ipsum emori, exque ipsius putri materia sine coitu velut vermem enasci, quo idem animal in eadem specie reparatur; in quo rursus idem accidat, juxta ac exposcit tot annorum a Deo constituta periodus. Alia quoque animalia ex alia gignuntur materia, quanquam id humanam excedit facultatem, nec semper eadem ex iisdem, puta vespræ ex equino capite, exque bovino apes, et ex aliis alia. Quibus ostendit Deus, laud in aliis, quæ majoris aliquid miraculi habeant fide nutare, quorum ipse doctor exstiterit, ac quæ solus, vel omnipotens, exitu præstare possit.

Sublata itaque resurrectione atque operum retributione, consequens sit ut innumera absurda admittenda sint. Nempe muta animalia meliori nobis sorte futura sunt; quatenus illa vitam vivunt molestiis solutam; nos vero et iis afficimur, et in periculis versamur, ob divinam præsertim veritatem. Ut quid enim multa hominum turba virtutem ac castitatem delegit, spretis mundi deliciis, tuendaque veritate ad mortem usque certamen desudavit? Atqui liquet nos homines aliis omnibus præstare; cumque Deus justus sit, non sic frustra rerum ab ipso conditarum nobilissimam (nos scilicet quos ad suam fecit imaginem ad sequē trahit) ærumnis confici sineret, nisi cuique pro eo ac æquum justumque est, ac pro laborum cuiusque ratione mercedem ac præmia redditurus esset. Sublatus erit et Dei cultus, et parentum honos, quaque alii alios prosequimur, veneratio et pudor, amicitiaque et rectitudo omniumque societas: leges quoque et judicia, et quæ ejus generis sunt omnia. Ut quid enim hæc futura? cuius vero gratia? cum omni sine careant. Ac si quidem vera est hæc doctrina, necesse erit ut alii aliis quasi bestiis utamur, ac neque cibi aut potus modum ullum teneamus, nec aliorum cuiusquam ejus generis, sed omnem voluptatem queramus, vitamque mollem ac dissolutam vivamus.

Præterea cum corporis cum anima unio naturalis sit ejusque ab illa separatio innaturalis, necessario sequitur, sic nimirum innaturaliter D corpore ab anima separato, non in perpetuum mansurum ita separatam. Nam corpus naturaliter animæ a Deo unitum est; ad eum modum quo se materia ad formam habet. Mors autem peccati reatu superveniens animam a corpore disjunctit. Ejus itaque illa disjunctio innaturalis fuit. Quod autem est innaturale laud diu durare contingit. Ut sub exemplo loquar, lapilli naturale est ferri deorsum: innaturale vero ut sursum feratur, cum quis vi ipsum impulerit. Quod sic igitur violenter feratur ac renitente natura, non diu durat. Brevi enim rursus redit ad id quod est ex natura, ut nempe deorsum feratur. Itaque etiam anima a corpore sejuncta (quod illi innaturale est) non in eo in sempiternum manebit. Quod enim innaturale

est, ut dicebamus, brevi redit ad id quod ex natura est. Futurum ergo est, ut pro eo ac Deus iuste sanxerit, quælibet anima proprium corpus suum resumat, quod ei naturale est, et in perpetuum indissolubile maneat. Atque id resurrectio est. Resurrectio enim ejus quod ceciderat secunda quasi erectio ac suscitatio est.

Nec tamen ambigendum, quoniam modo futurum ut quæque anima suum corpus agnoscat. Inest enim animæ erga corpus nobis ignota, ac quam verbis explicare non licet, necessitudo. Quemadmodum enim inter humana corpora nullum occurrit quod elucet in ipso characteres orisque lineamenta, per omnia cum alio corpore eadem habeat; sic et aliam quamdam cum eis proprietatem cuique animæ erga corpus suum inesse latet. Etenim anima certi cujusdam corporis perfectio est: actus scilicet ac forma. Quo etiam fit, ut ad suum duntaxat corpus inclinationem, ac cum illo contemperationem naturaliter habeat. Nec hoc illi ponderis unquam abscedit, tum etiam cum sejuncta fuerit a materia. Hincque necessario sequitur, hanc naturaliter formam esse materiæ humani corporis, hancque illius, nec ut alterius sit, ulla unquam ratione fieri posse: quod et causa est, cur animæ inter se sint distinctæ. Animorum enim multitudo penes corpora sumitur, non quasi illa animorum causa sint, simul enim cum eis sunt, nec alterum alteri præexistit, sed ob eam quæ animabus erga corpora inest, cognationem, quam natura comitem, seu illis insitam, habent. Non itaque fieri potest, quæ unius actus est et forma, eandem esse alterius. Nam et cum duæ similes magnitudines sint, abstracta eorum materiali forma a materia (quod quidem impossibile est: nisi vel subtili duntaxat cogitatu, aut etiam divina virtute) non aliter hæc inter se differant, quam quod magnitudo hæc hujus corporis forma est: alterius vero, reliqua. Proinde inest animabus inclinatio quædam erga corpora, erit animorum cum eis unio, Deo istud præstante, qui quod potentia est, in actum progredi voluerit, in actionibus sit.

Primum igitur hisce rationibus aliisque pluribus inducti quæ spectant ad resurrectionem hand impossibilia ducimus. Accedit, quod ut illis indubitatam omnino fidem adhibeamus, ex fide compellimur. Quia enim a Dei Filio salutis nostræ auctore a peccato et morte liberati sumus, in quæ Adami transgressionem prolapsi eramus; necdum enim illius peccatum in omnes pertransiit, ob naturæ communionem, eandemque in ea quæ mala sunt, ac deteriora incitationem; morsque per peccatum in mundum intravit, ut et Apostolus ait: Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors⁸¹; necesse erat ut per Christum utroque liberaremur. Ait namque

Ἀρχεται·εις τὸ κατὰ φύσιν. Ἀναλήφεται τοίνυν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐκάστη ψυχὴ τὸ ὄν αὐτῆς σῶμα, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ ἀπειρον ἀδιόλυτον ἔσται. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἀνάστασις. Ἡ γὰρ ἀνάστασις δευτέρα τοῦ πεπτωκότος λέγεται στάσις.

Οὐ μέντοι ἀπορεῖν δεῖ, πῶς ἐκάστη ψυχὴ τὸ ἐαυτῆς ἐπιγνώσεται σῶμα. Ἔστι γὰρ ἐπὶ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα οικειότης ἀδελφός καὶ ἀδέρητος ἡμῖν. Ὡς περ γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδὲν σῶμα ἀνθρώπινον τοὺς ἐπιθεωρουμένους αὐτῷ χαρακτήρας ἔχον κατὰ πάντα τοὺς αὐτοὺς ἐτέρῳ σῶματι, οὕτω καὶ τινα ἄλλην μετὰ τούτων ἰδιότητα δώσομεν ἐκάστη ψυχῇ ἐνυπάρχειν πρὸς τὸ ἐαυτῆς σῶμα. Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ σώματος ὥρισμένου ἐντελέχεια, τούτέστιν ἐνέργεια καὶ εἶδος ἐστὶ. Διὸ καὶ φυσικῶς πρὸς μόνον τὸ οἰκεῖον σῶμα ῥοπὴν ἔχει καὶ συμμετρίαν, ὅπερ καὶ χωρισθείσης τῆς ὕλης αὐτῇ παραμένει. Ὅθεν ἔπεται ἀναγκαίως ταύτην μὲν εἶναι κατὰ φύσιν εἶδος τῆς ὕλης τοῦδε τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ταύτην δὲ ἐκείνου, καὶ ἄλλου μηδέποτε· ἂν δυνηθῇ γενέσθαι, ὅπερ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ψυχῶν πρὸς ἀλλήλας αἰτιὸν ἐστὶ. Τὸ γὰρ πλῆθος τῶν ψυχῶν παρὰ τὰ σώματα γίνεται· οὐχ ὅτι εἰσὶ τὰ σώματα τῶν ψυχῶν αἰτία· ὁμοῦ γὰρ εἰσι μετ' αὐτῶν, καὶ οὐδέτερον ἐτέρου προϋπάρχει· ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ψυχῶν πρὸς ταῦτα συγγένειαν, ἣν ἔχουσι φύσει παρεπομένην, ἣ καὶ ἔγκειμένην αὐταῖς. Οὐκ ἐνδέχεται τοίνυν τὴν ἄλλαν ἐνέργειαν καὶ τὸ εἶδος ἄλλου εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ὁμοῖον μεγεθῶν, εἰ τὸ ἐνυλον εἶδος αὐτῶν χωρισθείη τῆς ὕλης (τοῦτο μὲν ἀδύνατον, ἀλλ' ἡ ἐπινοία μόνῃ ἢ καὶ θεῷ δυνάμει), οὐκ ἂν ἀλλήλων κατ' ἄλλο διήνεγκαν, ἢ τὸ τοῦτο μὲν τὸ μέγεθος τοῦτου τοῦ σώματος εἶδος εἶναι, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ λοιποῦ. Ὡς περ ῥοπὴ τις ἐνεστί ταῖς ψυχαῖς πρὸς τὰ σώματα, καὶ ἔσται τῶν ψυχῶν συνάφεια πρὸς τὰ σώματα, τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα δυναμένου τοῦτο ἐνεργούντος, ὅταν, καθὼς προώρισεν, εἰς ἐνέργειαν τὸ δυνάμει προελθεῖν θελήσῃ, καὶ τὸ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν.

omnia potest: tunc nimirum, cum sicut præcipi ac quod est innaturale, in id quod ex naturæ ra-

Πρῶτον μὲν οὖν διὰ ταῦτα καὶ πλείω τούτων τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀδύνατα ἡγοῦμεθα· ἔπειτα καὶ παρὰ τῆς πίστεως ἀναμφιδόλως αὐτοῖς πιστεύειν συνωθούμεθα. Ἐπειδὴ γὰρ παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ἡλευθερώθημεν, οἷς ἐνεπέσμεν διὰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ παράδοσιν· καὶ γὰρ οὐ μόνον ἡ ἐκείνου ἀμαρτία διέβη εἰς πάντας διὰ τὴν τῆς φύσεως κοινωνίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα τὴν αὐτὴν καὶ χεῖρω ὁρμήν· διὰ δὲ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· ὁ ἄνθρωπος ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας θάνατος· ἀνάγκη ἦν ἀποφθέρων ἡλευθερωθῆναι διὰ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὁ

⁸¹ Rom. v, 12.

αὐτὸς Ἀπόστολος φησὶν, « Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνδὸς πα-
ραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε δι' ἐνδὸς, πολλῶ
μᾶλλον οἱ λαβόντες τὴν περισσείαν τῆς δωρεᾶς καὶ
τῆς δικαιοσύνης βασιλεύουσι διὰ τοῦ ἐνδὸς Ἰησοῦ
Χριστοῦ. » Ἵνα τοίνυν ἑκάτερον ἡμῖν ἐν αὐτῷ ὁπο-
δεῖξῃ, καὶ θανεῖν καὶ ἀναστῆναι ἠθέλησεν· ἀποθα-
νείν μὲν, ἵνα ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας καθαρῶς, ὡς φη-
σιν ὁ Ἀπόστολος, « Ὡς περ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις
ἅπασι ἀποθανεῖν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅπασι προση-
νέχθη εἰς τὸ ἁμαρτίας ἐξαλεῖψαι πολλῶν. » ἀναστῆ-
ναι δὲ ἠθέλησεν, ἵνα ἡμᾶς τοῦ θανάτου ἐλευθερώσῃ.
Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος φησὶ, « Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐξη-
γέρται, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων· ὅτι δι' ἀνθρώ-
που ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νε-
κρῶν. »

Τὸ μὲν οὖν ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου ἐν τοῖς
μυστηρίοις λαμβάνομεν ὅσον πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας
ἄρεσιν. Καὶ γὰρ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πάθους τοῦ
Χριστοῦ τὰ μυστήρια ἐνεργοῦσι. « Συνθαπτόμεθα γὰρ
αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· » καὶ διὰ τῆς κοινωνίας
τὴν θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλομεν· καὶ διὰ πάντων
νεκρῶν τῇ ἁμαρτίᾳ γίνεσθαι ὀπισθονόημεθα. Τὸ δὲ
ἀποτέλεσμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὅσον πρὸς
τὴν τοῦ θανάτου ἀπαλλαγὴν ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώ-
νων ὁρῶμεθα, ὅταν πάντες διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ду-
νάμεως ἀναστῶμεν· ὅθεν φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Εἰ
νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. Ἄρα
οὖν ματαία ἡ πίστις ἡμῶν. Ἄρα ἐτι ἐσμέν ἐν ταῖς
ἁμαρτίαις ἡμῶν. » Καὶ πάλιν, « Εἰ γὰρ πιστεύομεν
ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς
κηρυθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. » Καὶ πάλιν,
« Εἰ ὁ Χριστὸς κηρύττεται ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
πῶς τινὲς λέγουσιν ἐν ὁμῇ ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν
οὐκ ἔστιν; Εἰ δ' ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ
Χριστὸς ἐγήγερται. Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται,
μάταιον τὸ κήρυγμα ἡμῶν. » Πάλιν φησὶ πρὸς Τι-
μόθεον γράφων, « Τὴς μωρῶς καὶ ἀπειθεύτους ζη-
τήσεις παραπονοῦ. Πολλοὶ γὰρ προκόπτουσιν εἰς ἀσε-
βειαν, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἔχει,
ὣν ἔστιν ὕμναλος καὶ Φιλητος, οἱ τῆς ἀληθείας
ἐξέπεσον, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη
γενέσθαι. » Οὗτοι γὰρ οὐκ ἐδόξαζον νεκρῶν σωμά-
των ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ κακίας εἰς
ἀρετὴν μεταβολὴν, καὶ ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλη-
θεῖαν· καὶ τὴν περὶ Θεοῦ ἐπίγνωσιν ἀνάστασιν ἐλε-
γον εἶναι ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἀνατρέπει, καὶ πᾶσα
ἡ θεία Γραφή, αὐτῶν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἐσε-
σθαι λέγουσα. Ὁ μὲν γὰρ Ἀπόστολος φησὶ, « Σπει-
ρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. »
καὶ, « Ἀνάγκη τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρ-
σίαν· καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανάσιαν. »
Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται,
« Ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκού-
σονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἀκού-
σαντες ζήσονται. » καὶ πάλιν « Ἐρχεται ὥρα,
ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς

A idem Apostolus: « Si enim unius delicto mors
regnavit per unum, multo magis abundantiam
muneris et justitiæ accipientes, regnabunt per
unum Jesum Christum ». » Ut igitur utrumque
nobis in ipso monstraretur, cum mori, tum resur-
gere voluit; alterum quidem, ut nos a peccato
mundaret, uti ait Apostolus: « Quemadmodum
statutum est hominibus semel mori; sic et Christus
semel oblatus est ad multorum delenda peccata ». »
alterum vero, ut nos a morte liberaret. Idcirco ait
Apostolus: « Christus resurrexit a mortuis, pri-
mitiæ dormientium: quia per hominem resurrectio
mortuorum ». »

B Mortis itaque effectum in sacramentis recipimus,
quod scilicet attinet ad peccati remissionem. Ete-
nim sacramenta virtute passionis Christi operan-
tur. « Consepelinur enim ipsi per baptismum », ac
communicando, mortem ejus annuntiamus; cunctisque
mortuos nos peccato pollicemur. Effectus autem
resurrectionis Christi, quod attinet ad hoc, ut ipsi
imunes a morte simus, in fine
seculorum videbimus, cum omnes per Christi po-
tentiam resurgemus. Unde ait Apostolus: « Si
mortui non resurgent, nec Christus resurrexit. Ergo
vana est fides nostra. Ergo adhuc sumus in
peccatis nostris ». » Ac rursus: « Si enim credi-
mus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et
Deus eos qui dormierunt, per Christum adducet
cum eo ». Et rursus: « Si Christus prædicatur
quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam di-
cant in vobis, quoniam resurrectio mortuorum
non est? Si autem mortuorum resurrectio non
est, nec Christus resurrexit; si autem Christus
non resurrexit, inanis est prædicatio nostra ». »
Aitque rursus ad Timotheum scribens: « Stultas
et sine disciplina questionibus devota. Multi enim
proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut can-
cer serpit, ex quibus est Hymanæus et Philetus,
qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem
esse jam factam ». » Hi enim non existimabant
fore corporum resurrectionem, sed animi a vitio
ad virtutem mutationem, et ab errore ad verita-
tem; Deique notitiam ac fidem esse re resurrectionem
dicebant. Quod Apostolus evertit, omnisque sacra
Scriptura, quæ ipsorum corporum resurrectionem
futuram dicat. Ait namque Apostolus; « Semina-
tur corpus animale, resurgit corpus spiritale ». »
Et rursus: « Oportet corruptibile hoc induere in-
corruptionem, et mortale hoc induere immortalita-
tem ». » In Evangelio autem a Christo dictum
est: « Venit hora, et nunc est, quando mortui au-
dient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent ». »
Et rursus: « Venit hora, in qua omnes qui in mo-
numentis sunt, audient vocem ejus; et procedent

⁶³ Rom. v, 17. ⁶⁴ Hebr. ix, 27. ⁶⁵ I Cor. xv, 20. ⁶⁶ Coloss. ii, 12. ⁶⁷ I Cor. ii, 26. ⁶⁸ I Cor. xv, 12.
⁶⁹ I Thess. iv, 13. ⁷⁰ I Cor. v, 12 seqq. ⁷¹ II Tim. ii, 23 et 16. ⁷² I Cor. xv, 41. ⁷³ ibid. 53.
⁷⁴ Joan. v, 25.

qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii ⁹¹. » Ait vero etiam Job: « Redemptor meus vivit, et in novissimo de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum ⁹². » Et divinus David: « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum reverterentur ⁹³. » En, de de corporibus loquitur. Tum subdit: « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁹⁴. » Isaias quoque: « Resurgent mortui, et suscitabuntur qui sunt in monumentis ⁹⁵. » Beatus quoque Ezechiel: « Factum est, inquit, dum prophetarem; et ecce commotio, et admovit ossa, os ad os, unumquodque ad juncturam suam. Et vidi, et ecce super ea nervi et carnes oriebantur, et ascendeabant super ea; et pelles extentæ sunt super illis desuper ⁹⁶. » Tum docet quonam spiritus, jussi reversi sint: sed et alia plura ejus generis de futura resurrectione nobis tradit divina Scriptura. Ex quibus manifestum est suscitanda cadavera, nec infinitæ Dei potentie quidquam impossibile fore.

Quia igitur nedum ejusmodi sermonibus resurrectio confirmatur, sed et ipse Christus a mortuis surrexit, ita nimirum ut visus sit et contrectatus, comederitque, quod ipsum non erat ex naturæ rationibus, neque enim cum suscitatus esset, cibo indigebat, sed ad astringendam resurrectionem, sicut neque nos comedemus aut bibemus, post resurrectionem, sed subtilia nullique læsioni obnoxia et incorruptibilia corpora nostra recipimus: ejusmodi erat Domini corpus januis clausis ingressum ⁹⁷. Sed et Lazarus quatruiduanum jam mortuum suscitavit ⁹⁸, ut suæ specimen deitatis ederet, suæque ac nostræ fidem a trueret resurrectioni. Sæpiusque a necessariis notisque omnibus visus, agnitus est atque creditus: quod sane non fuisset, nisi proprietates ejus insignientes personam in eo fuissent incolumes.

Cum hæc ergo in hunc modum se habeant, operæ pretium est ut firmiter credamus resurrectionis mysterium, divinis nobis miraculis proditum: quam a Deo, agnitæ veritatis præmio, consequemur. Nam neque Christus *Primogenitus mortuorum* ⁹⁹ audiret, nisi et illi comites sequerentur. Erit itaque dies magna et illustris, in qua Filii hominis adventus erit cum majestate, de quo Daniel propheta scribit: « Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filii hominis veniens; et usque ad Antiquum dierum pervenit, et oblatus est ei: et datus est ipsi principatus et ho-

νωνης αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιῶντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. » Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἰωδ, « Ὅτι ὁ λυτρωτὴς μου ἦν, καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσομαι ἐκ τῆς γῆς, καὶ πάλιν περικαλύψει με τὸ δέρμα μου, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ μου βῶμαι τὸν Θεόν. » Καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ, « Ἀνταναλείς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὴν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. » Ἰδοὺ περὶ σωμάτων ὁ λόγος. Εἴτα ἐπάγει, « Ἐξαποστείλεις τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαίνεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Καὶ ὁ Ἡσαΐας, « Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. » Καὶ ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ, « Ἐγένετο. » φησὶ, « ἐν τῷ με προφητεῦσαι, καὶ ἰδοὺ σεισμός, καὶ προσήγαγε τὰ ὀστᾶ ὀστέων πρὸς ὀστέον, ἕκαστον πρὸς τὴν ἁρμόνιαν αὐτοῦ. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐπεγένετο αὐτοῖς νεῦρα καὶ σάρκες ἀνεφύοντο, καὶ ἀνέβαινον ἐπ' αὐτὰ· καὶ περιετῆθη ἐπ' αὐτοῖς δέρματα ἐπάνωθεν. » Εἴτα διδάσκει πῶς καλεουσθέντα ἐπανήλθε τὰ πνεύματα· καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἡ θεία Γραφή περὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως ἡμῖν παραδίδωσιν. Ἐξ ὧν ὁκλον ὅτι τὰ νεκρὰ ἐγερθήσονται σώματα, καὶ τῇ ἀπείρῳ δυνάμει τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἀδύνατον ἔσται.

Ἐπεὶ τοίνυν οὐ μόνον τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ἡ ἀνίστασις βεβαιοῦται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, ὥστε καὶ θαυθῆναι καὶ ψηλαφηθῆναι καὶ φαγεῖν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ φυσικὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τροφῆς ἐδεῖτο, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστιν· ὥσπερ οὐδ' ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν φαγόμεθα ἢ πιόμεθα· λεπτὰ δὲ καὶ ἀπαθῆ τὰ σώματα ἡμῶν ἀναληφόμεθα καὶ ἀφθαρτα, καθάπερ ἦν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον νεκρὸν τετραήμερον γεγόνότα ἐξήγειρεν εἰς ἔνδειξιν τῆς οἰκίας θεότητος καὶ πίστεωσιν τῆς αὐτοῦ καὶ ἡμῶν ἀναστάσεως· ὅς καὶ πολλὰκις περὶ πάντων τῶν οἰκτιρῶν τε καὶ γνωρίμων ἐγνωρίσθη καὶ ἐπιστεύθη, ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, μὴ τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιωμάτων τῆς ὑποστάσεως ταύτης συνιστῶντων.

Ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ὀφειλομένον βεβαίως πιστεῦναι τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς κηρυττόμενον, τῆς ἐκ Θεοῦ ἡμῖν δοθείσης διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Οὐ γὰρ ἂν « Πρωτότοκος τῶν νεκρῶν » ὁ Χριστὸς ἐλέγετο γεγόνέναι, μὴ κἀκείνων συνεπομένων. Ἔσται τοίνυν ἡμέρα μεγάλη καὶ ἐπιφανής, καθ' ἣν μετὰ δόξης παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γενήσεται, περὶ ἧς Δανιὴλ ὁ προφήτης γράφει: « Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἐφθάτε, καὶ προσήνχθη αὐτῷ (80)· καὶ

⁹¹ Joan. v, 28. ⁹² Job xix, 25. ⁹³ Psal. ciii, 29. ⁹⁴ Joan., xi, 14. ⁹⁵ Coloss. i, 18; Apoc. i, 5.

⁹⁶ Isa. xxvi, 19. ⁹⁷ Ezech. xxxiii, 7. ⁹⁸ Joan. ix, 10.

(80) Καὶ προσήνχθη αὐτῷ. Oblatus est ei, seu admotus; quod et Græcam vocem optime exprimit והכניסו, appropinquare fecerunt. Nec video cur

nobilius ad Scholia Romana istud adjunxerit: Corrigendum in nostra προσήνχθη. Non enim corrigendi locus, nisi ubi mendum, non ubi alia, ipsa

ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύουσιν αὐτῷ. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται· καὶ ἔτι φησὶν, « Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐδόθησαν· καὶ ὁ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε· καὶ ποταμὸς πυρὸς εἶλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ χίλια χιλιάδες ἐλειτουργοῦν αὐτῷ· καὶ μύριαι μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἐνεψύθησαν, » καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἐλεύσεται τοίνυν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ πάντες οἱ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστήσονται· « Καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ὅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· » καὶ παραστήσεται πᾶσα φύσις ἀνθρώπων, ὥστε κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Κρίνει δὲ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἐν τῇ ταπεινώσει τῆς σαρκὸς δηλονότι, ἀλλὰ μετὰ τῆς δόξης τῆς θεότητος ἐξουσίας. Ὅσπερ γὰρ λέγομεν, « Ὅτι ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καθὼς ἄνθρωπος, οὕτω καὶ κρίνει μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Κύριος τῆς δόξης. Τότε « Πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Καὶ ὁ μὲν ἄρχων τοῦ σκότους παραδοθήσεται εἰς καὺσιν πυρὸς μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καθὼς φησι Ἀντιχρὶς ὁ προφήτης. Τοῦτον γὰρ « ἀνείλθῃ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, » ἐπειδὴ « τὰ πάντα φέρεῖ τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, » κατὰ τὸν θελόν Ἀπόστολον. Ἀποδοθήσεται δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ἀνάλογον λαμπρότητα καὶ φωτισμὸν καὶ τὰς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἐκάστου, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πίστεως κακοπαθείας· οἱ δὲ πονηροὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπολήφονται σκότος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν καὶ τοῖς σώμασι, κατὰ τὸ ἀνάλογον τῆς ἐκάστου κακίας καὶ πονηρίας. Καὶ γὰρ λέγει μὲν αὐτὸς ὁ Κύριος, « Ὅτι οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος· » λέγει δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, « Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· » καὶ τὰς διαφορὰς δεικνύς τῆς λαμπρότητος, ἐπάγει, « Ἀλλή δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης. Ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. » Καὶ πάλιν λέγει ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἡμῶν μετασχηματισθήσεται εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ

nor et regnum, et omnes populi, tribus et linguae servient ei. Potestas ejus potestas aeterna, quae non retransibit : et regnum ejus non corrumpetur⁶. » Atque adhuc : « Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit ; et flumen ignis trabeat in conspectu ejus. Mille millia ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. Judicium sedit, et libri aperti sunt » et quae sequuntur⁷.

Itaque venturus est Filius hominis in majestate sua cum angelis suis⁸ : omnesque a mundi creatione a mortuis resurgent : « Nosque qui vivimus et residui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Domino in aera⁹, » astabitque omnis sexus hominum, ut judicet vivos et mortuos. Judicabit autem, non ut simpliciter homo (in carnis scilicet humilitate), sed cum majestate potentiae Deitatis. Sicut enim dicimus, Dominum majestatis, qua homo erat, crucifixum esse et mortuum¹⁰ : sic judicabit quidem ut homo, sed ut Dominus majestatis. Tunc « Omne genu flectetur, caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jesus Christus est in gloria Dei Patris¹¹. » Ac quidem princeps tenebrarum tradetur¹² in incendium ignis¹³, cum angelis suis, quemadmodum ait, Daniel propheta. Hunc enim « interficiet spiritu oris sui¹⁴, » quandoquidem « omnia portat verbo virtutis suae¹⁵, » ut auctor est divinus Apostolus. Reddetur vero singulis quibusque hominibus juxta opera eorum. Ac quidem justis, pro cujusque virtutis, Deique ac fidei causa exaltatorum laborum ratione, convenientem corporibus ac animabus splendorem recipient ac illustrationem : mali vero, eodem modo pro cujusque malitiae ac pravitatis ratione, tenebras justo praemio respondentes, animabus suis corporibusque recipient. Etenim « Ipse Dominus : « Fulgebunt justi sicut sol¹⁶. » Beatus autem Paulus : « Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale¹⁷. » Splendorisque diversitatem ostendens, subjungit : « Alia est claritas solis, et alia claritas lunae. Stella differt a stella in claritate¹⁸. » Rursumque ait, fore, ut et ipsum corpus nostrum transformetur, ut sit conforme corpori claritatis Filii ejus. Praeterea ait, ipsam naturam liberatum iri a servitute corruptionis, in claritatem libertatis filiorum Dei¹⁹:

⁶ Dan. vii. 13, 14. ⁷ ibid. 9-12. ⁸ Matth. xxv. 31. ⁹ I Thess. iv. 16. ¹⁰ I Cor. ii. 8. ¹¹ Philipp. ii. 10 ¹² Dan. vii. 11. ¹³ II Thes. ii. 8. ¹⁴ Hebr. i. 3. ¹⁵ Matth. xiii. 43. ¹⁶ I Cor. xv. 41, 44. ¹⁷ Philipp. iii. 20. ¹⁸ Rom. viii. 21.

probat, lectio. Adde, neminem ipsum habuisse, qui προσήχθη reddiderit, vel ex τῶν ὁ retulerit. Alii enim ἐνώπιον αὐτοῦ προσήχθη. Nec aliter videantur Septuaginta reddidisse : videturque ea vox, et quod ita quis coram sistatur ac praesentetur, vim quamdam subjectionis, in eo qui praesentatur, innuere : ac optime in Filium hominis convenit, sub ipso conceptu Filii hominis, Christo scilicet ut homini, cui sic data judiciaria omnis

potestas, uti noster Calecas exponit, ut et Hieronymus Matth. xxviii, quod ita ibi habetur : *Data est mihi omnis potestas*, etc. Alex. Ἐνώπιον αὐτοῦ προσήγαγον αὐτόν. Justinus, in *Dial. cum Tryph.* Καὶ παρὴν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οἱ παρεστηκότες προσήγαγον αὐτόν. Nec longo aliter Cypr. ii *Testimoniorum* : *Et stetit in conspectu ejus, et qui assistebant ei, obtulerunt eum.*

nempe hoc volens fore, ut et reliqua creatura splendidior sit. Etenim ut sanctorum quispiam ait: « Quomodo in nostri gratiam subiecta fuit corruptioni, sic una festi particeps erit ac triumpho pro victoria hominum, ejusque laboris mercedem recipiet, quo servivit, in hoc conferens ut electi procrearentur. » Idcirco etiam ait Isaias, solis lucem septemplex fore: lunamque quæ nunc sol fulgore micaturam: fore denique novam terram ac cælum novum¹⁹.

Tunc apostolicum illud implebitur; « Cum tradiderit regnum Deo et Patri, tunc et ipse subicietur ei, qui subiecit illi omnia²⁰. » Pii enim ac justī, præsenti ævo ad Christum attendentes, proque eo ac ille in mandatis dedit, virtutem colentes, per ipsum spiritalem suam administrant vitam, quæ quidem nunc in Christo abscondita est²¹, postea vero una cum ipso est manifestanda. Idcirco etiam illi ejus hæreditas vocantur ac regnum, quos nimirum ut homo, per mortem suam ac sanguinem Deo ac Patri adducit²². Per ipsum enim accessum habuimus ad Deum et Patrem, cui omnia subiecit; ad hæcque seipsum, ut « primogenitum in multis fratribus²³ » fieri dignatum, nostræ salutis pontificem et dispensatorem effectum, ut hominem adducet Patrique subiciet; ut autem Deus, qui cum Patre et Spiritu sit, minime subjiendus est.

Idem itaque, ut quidem homo, subjiendus est quod carnem creatam assumpserit; ut autem Deus, perinde sibi subiectos subiciet, ut qui unus cum Patre ac Spiritu Deus sit. Idcirco etiam ut Deus, cum Patre et Spiritu, velut unus iudex, judicaturus est: ut vero homo, solus ipse iudex sedebit. Etenim cum illis quæ corpus insigniunt, ejusque propriis notis venturus est, ut et Judæi intelligant, eundem ipsum esse, qui ab illis in crucem actus est; indeque arguantur, cunctique videant infideles ac conipungantur; quotquot nimirum ævo hoc prædicatum illud non receperunt, nec ejus doctrinam conversi sunt; sed in suo errore permanserunt. Etenim de illo ex eo quod homo dictum Danieli est: « Et datus est ei principatus et honor et regnum²⁴. » Ac rursus, quod ipse Dominus ait: « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio²⁵. » Quod ipsum de illo accipitur, quatenus homo est, uti dicimus; divus tamen Chrysostomus in sua in Joannem expositione, etiam de divina generatione interpretatur, dicens: « Et ut intelligas hanc particulam dedit, idem quod genuit, significare, audi ex alio loco id ipsum declaratum: Sicut enim Pater vitam habet in semet-

αὐτοῦ. Ἐτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἐλευθερωθήσεται φησιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐλευθερίας τοῦ τέκνου τοῦ Θεοῦ· δηλὸν ὅτι καὶ ἡ ἄλλη κτίσις λαμπροτέρα ἔσται. Καὶ γὰρ, καθὰ φησὶ τις τῶν ἁγίων, « Ὅσπερ ὑπετάγη τῇ φθορᾷ δι' ἡμᾶς, οὕτω συμπανηγυρίσει καὶ συνθροισθεύσει ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων νίκῃ, καὶ ἀπολήσεται τὸν μισθὸν τοῦ καμῆτου τῆς διακονίας, ἣν συνετέλευσεν εἰς τὴν γένεσιν τῶν ἐκλεκτῶν. » Διὰ καὶ ὁ Ἰσαίας λέγει· τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἐπαυλάσιον ἔσσεσθαι, καὶ τὴν σελήην λάμψειν ὡς νῦν ὁ ἥλιος· καὶ καινὴν ἔσεσθαι γῆν, καὶ καινὴν οὐρανόν.

Τότε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πληρωθήσεται, « Ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. » Οἱ γὰρ εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι κατὰ τὸ παρὸν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀποβλέποντες, καὶ τὴν ἀρετὴν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μετερχόμενοι, δι' αὐτοῦ τὴν ἑαυτῶν οἰκονομοῦσι πνευματικὴν ζωὴν· τὴν νῦν μὲν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κρυπτομένην, ὑστερον δὲ αὐτῷ συμφανουμένην. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνον κληρονομία καὶ βασιλεία λέγονται οὗτοι· οὗς ὡς ἄνθρωπος διὰ τοῦ ἑαυτοῦ θανάτου καὶ αἵματος προσάγει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Δι' αὐτοῦ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τὴν προσαγωγὴν ἐσχάκαμεν· δὲ αὐτῷ τὰ πάντα ὑπέταξε· καὶ ἐτι ἑαυτὸν, ὡς « πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς » γενέσθαι καταξιώσαντα, καὶ ἀρχιερέα καὶ οἰκονόμον τῆς ἡμῶν σωτηρίας γενόμενον, ὡς ἄνθρωπον προσάγει, καὶ ὑποταγήσεται τῷ Πατρὶ· οὗ· δὲ Θεὸς ὢν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, οὐχ ὑποταγήσεται.

Ὡς τε αὐτὸς, καθὼ μὲν ἄνθρωπος, ὑποταγήσεται, ἐπεὶ κτίστην προτέληκε σάρκα· καθὼ δὲ Θεός, ἐπίσης τὴν ὑποταγὴν ἑαυτῷ ὑποτάξει, ὡς εἰς Θεὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ; μὲν Θεὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς κρινεῖ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς εἰς κριτῆς· ὡς δὲ ἄνθρωπος, αὐτὸς μόνος. Καὶ γὰρ μετὰ τῶν σωματικῶν ἐλεύσεται χαρακτήρων, ἵνα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατανοήσωσιν αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, τὸν ὕψ' αὐτῶν σταυρωθέντα εἰς ἐλεγχον αὐτῶν, καὶ πάντες οἱ ἄπιστοι θεάσωνται καὶ κατασχυνοῦσιν, οἱ γὰρ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι κηρυττόμενον οὐκ ᾤδέξαντο, οὐδὲ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐπιστράφησαν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν ἐνέμειναν πλάνῃ. Καὶ γὰρ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῷ προφήτῃ Δαυιδῇ εἴρηται, « Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία. » Καὶ πάλιν, ὅπερ αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, « Ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ. » Ὁ λαμβάνεται μὲν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς λέγομεν· ὁ δὲ οὐτός Χρυσόστομος καὶ ἐπὶ τῆς θείας γεννήσεως ἐξηγείται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, λέγων, « Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ ἔδωκε ἀντὶ τοῦ ἐγέννησέν ἔστιν, ἀκουσον ἐξ ἐτέρου τοῦτο αὐτὸ δηλούμενον. » Ὅσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ

¹⁹ Isa. xxx, 26, et lxxv. 17. ²⁰ I Cor. xv, 24.

²¹ Dan. vii, 14. ²² Joan. v, 22.

²³ Coloss. iii, 5. ²⁴ Rom. v, 2 ²⁵ Rom. viii, 29.

ἡμῶν ζωὴν (81) *ἔχειν ἐν ἑαυτῷ*. Τί οὖν; πρότερον αὐτῷ ἔγέννησε, καὶ τότε ἔδωκε τὴν ζωὴν; Οὐκ οὖν ἦν χωρὶς τῆς ζωῆς γεννηθείς. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' ἂν δαίμονες εἰποιεν. Μετὰ γὰρ τῆς ἀσθελας πολὺ καὶ τὸ ἀνήκον ἔχει. Ὡς περ οὖν τὸ, *ἔδωκε ζωὴν, ἐγέννησεν αὐτὴν ζωὴν ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ ἔδωκε κριστην, κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησε, φησὶν*. » Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἂν ἐνεόησέ τις τῶν πολλῶν εὐκόλως πῶς ἔστιν ἐνυπόστατος αὐτοῦ ἡ ζωὴ, πρότερον μὲν ἐκεῖνο εἶπε τὸ ταπεινότερον· ἔπειτα παιδευθέντας πρὸς τὸ ὀφηλότερον ἄγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν, ὅτι « *ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν*, » οὗτος πάλιν φησὶν, « *Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ* » καὶ πάλιν, « *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς*. »

Καθάπερ οὖν ἐλέγομεν, εἰς ἑλεγχον καὶ κατάκρισιν τῶν ἀπίστων καὶ ὀνειδισμῶν καὶ αἰσχύνῃν αἰώνιον ὡς ἄνθρωπος ἐλεύσεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, ἵνα καὶ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ὡς ἄνθρωπος; θεασθῇ. Ὅθεν καὶ αὐτοῖς μὲν οὐκ ἀγαθὸς φανεῖται, τοῖς δὲ δικαίοις καὶ λίαν ἀγαθός. Καὶ οἱ μὲν ὡς ἄνθρωπον ὥνται μόνον, οἱ δὲ δικαιοὶ κατ' ἄμφω, καὶ ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς Θεόν. Καὶ οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον ἀπελεύσονται, οἱ δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως. (82).

Ὅτι γὰρ ἡ λαμπρότης τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις θεάσιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τοῖς

A *ipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*²⁶. Quid igitur? prius ipsum genuit, inde vitam dedit? Erat igitur sine vita genitus? Verum hoc nec damones dixerint. Præter enim impietatem, etiam ingentis dementiæ dictu sit. Quemadmodum igitur *Vitam dedit*, sibi vult, ipsum genuit vitam: sic et *dedit iudicium*, hoc significat, iudicem eum genuit. » Quia enim nemo vulgi facile intellexisset quoniam modo ejus vita ipsa vere existens sit, prius quidem id quod est humiliter dixit, deinde vero cum jam instructi essent, ad id quod sublimius est, provchit. Qui enim dixerat: « *Dedit ei vitam habere*, » hic rursus ait, « *Ego sum vita*²⁷. » Ac rursus, « *Ego sum lux*²⁸. »

B Uti igitur dicebamus, ad coarguendos infideles ac condemnandos, eorumque probum ac dedecus sempiternum, ut homo venturus est cum potestate et maiestate magna; ut et ab eis (quoad fieri potest) ut homo conspiciatur. Unde etiam non ut bonus, qui bonus sit, illis videbitur: iustis vero etiam perquam bonus. Ac illi quidem ut hominem solummodo videbunt; iusti vero utraque ratione et ut hominem et ut Deum: « *Ibuntque illi quidem in supplicium æternum*; hi vero, in vitam æternam²⁹.

CAPUT IX.

De futura in integrum restitutione.

Quod enim splendor corporis Christi nedum sanctis conspicuus futurus sit, verum etiam malis,

²⁶ Joan. v. 26. ²⁷ Joan. xi. 15. ²⁸ Joan. v. 11, 12. ²⁹ Matth. xxv. 46.

(81) *Τὸ, ἔδωκεν ζωὴν, ἐγέννησεν αὐτὴν ζωὴν*. Verba hæc Chrysostomi (hom. 31 in Joan.) ipsa plana, sic male habuit Franciscus Arctinus interpr. ut redderet: *Illud verbum, Dedit vitam, quod eum vitam fecit, significat*; cum sit, idque contendat Chrys. *quod enim vitam genuit*. Vitam scilicet ipsam vere existentem, ἐνυπόστατον, et cui hoc ipsum, esse vitam, natura sit. Sicque idem paulo superius, quod ita Chrys. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸ ἔδωκεν ἴσον τοῦ ἐγέννησεν ἔστι, recte revididerat: *Et ut intelligas hanc particulam, « dedit, » idem quod genuit significare*. Longe itaque a vero recessit, qui velut eum tæderet eandem vocem repetere, hoc sibi indulxit, ut in divinis, τὸ, *genuit*, in *fecit* mutaret. Nec aliter de iudicio. Οὕτω καὶ τὸ, *ἔδωκεν κριστην*, αὐτὸν ἔστιν ἐγέννησεν, sic: « *Et dedit iudicium, » quod eum iudicem fecit, intelligendum est*. Inapte, nec satis catholice ad mentem Chrys. Si fecit iudicem, non genuit: sed cum non esset, iudicem fecit, seu iudicem creavit; velut scilicet precario collata ei iudiciaria potestas, quod omnino παραλλαγήν οὐσίας, *diversam ejus a Patre substantiam* inducit, nec de Filio, ut est Unigenitus Dei que Filius, de quo exponit Chrys. catholice dici potest: *Ac nec damones dixerint, ut de vita, ipse hic ait Chrys.* sive ut ejus Græca edita representant, ὑποπτεύσασιν, *nuda saltem suspicionem cogitaverint*. Liberet totam hominiam, quasi ad specimen recensere: sed velat, quod Arctinus, quem sibi videtur sensum ita perstringit, ut a littera textuque Græco longe passim discedat: quod in re theologica, pressaque scripturæ expositione, qualis est hæc Chrysostomi, pessimum est, unaque potius emendandum spongia, quam paucorum sigillatim annotatione, p. 245, l. xiii: Ἐκ δευτέρου χωρὶς ὀφύησεται τοῖς αὐτῶν

C ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. Aret. *Iterum videbitur sine peccato, suscipientibus eum ad salutem*. Palam luxata sententia, etsi etiam Savel. ita repræsentat. Quid enim cum videri iterum sine peccato? Num enim primum cum peccato visus? Absit. Sic ego: Ὁμοῦσεται τοῖς ἄνευ ἁμαρτίας ἀπεκδεχομένοις: *Iterum videbitur ad salutem, his, qui absque peccato eum præstolantur*. L. xix: Οὐκοῦν καὶ Πατέρα αὐτὸν προσερούμεν. Aret. *Igitur Patrem præponemus? Pro: Igitur et Patrem vocabimus?* Nempe Sabellio occurrens ait, ne Filius ipse Pater existimeretur, quod honorandus sicut et Pater dicitur: quod, inquit, non est Filium honorare, qui non maneat Filius, sed totum confundere. L. ult. Εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ὕστερον γεννηθείς ἔλαβε τὴν τιμὴν, τὴν γέγονεν ὥστε αὐτὸν ὕστερον τιμηθῆναι; Aret. *Si hoc non esset, sed posterius factus honorem accepisset; quæ causa fuit quin posterior honoraretur? Cum sit: Nisi se ita res habet, sed postea, genitus, honorem accepit; quid causa est, cur postea honorem adeptus sit?* 1. Cum ante natus esset ac genitus; hoc semper urgens quod ante exposuit, nempe hæc omnia illi a natura esse, ac accepta ipsa nativitate a Patre. P. 244: Οὐδὲν ἐπιστάκτων ἐχούσης φύσεως. Aret.: *Nihil nobiscum communicanti*. Pro eo quod est: *Nihil adventitium et quasi precario habenti*. Sed hæc alterius operæ et oii.

(82) *Ἀποκαταστάσεως*. Sonat ea vox, quasi prioris status reparationem, non ejus quem aliquando reipsa habuerimus ac amiserimus, amissa beatitudine, qua aliquando fruebamur, ut errore sensit Origenes, haussitque ex Platonis Timæo; sed ad quem jus habebamus, creati in rectitudine naturali ac amici Dei: in qua perseverantes Deique dilectione, expleto vitæ cursu, nullo carnis

affirmat et beatus Augustinus : « Videbunt enim et ipsi in quem pupugerunt ³⁹, » et : « Videbunt in maiestate magna et potestate ⁴⁰. » « Non enim in infirmitate, inquit, secundum quam judicatus est, eum videbunt, sed in potentia maiestatis, qua est iudicaturus. » Tumque inducit difficultatem, quod merces ac primum in repromissionibus repositum in eo sit, ut Deus videatur : « Beati, enim, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt ⁴¹; » quinam fiat, ut et mali in maiestate sua eum videant? Quam et solvens, ait : non Deitatis visionem bonis et malis communem fore (hanc enim sanctis propriam esse), sed corporis in maiestate visionem. Tradet igitur regnum Deo et Patri ⁴², nempe adducendo fideles ad Patris sui que et Spiritus sancti (qui Deus unus ac verus est) visionem ac cognitionem, « ut sit Deus omnia in omnibus ⁴³. » Nunc quidem credimus et speramus, quod non videmus : « Quod enim videt quis, quid et sperat ⁴⁴? » inquit Apostolus : « Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus, donec rex in requie sua erit. » Et rursus : « Quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem ⁴⁵. » Et : « Nunc vita vestra abscondita est in Christo; cum autem Christus manifestabitur vita vestra, tunc et vos manifestabitur cum ipso in gloria ⁴⁶. » Et : « Nunc quidem per speculum et in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem ⁴⁷. »

Καὶ, « Nῦν μὲν δι' ἐσώπερου καὶ ἐν αὐτῷ ἐν δόξῃ. » Καὶ, « Nῦν μὲν δι' ἐσώπερου καὶ ἐν αὐτῷ ἐν δόξῃ. »

Hæc enim nobis promissa visio est, quæ sit fides omnium operationum, ac lætitiæ æterna perfectio : « Filii enim Dei sumus, inquit Joannes Evangelista, et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quod cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est ⁴⁸. » Ipse etiam Dominus ait : « Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum ⁴⁹. » De hac etiam in persona Dei ait David : « Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum ⁵⁰. » Et quasi ipse a se : « Unam petii a Domino, hæc requiram : ut inhabitem in domo

πονηροῦ, καὶ ὁ μακάριος ἀγγουσιῶ; (83) διςχοριζέται. « Ὁφονται » γὰρ καὶ οὗτοι « εἰς ὃν ἐξελέγησαν, » καὶ, « Ὁφονται ἐρχόμενον μετὰ δόξης πάλῃς καὶ δυνάμεως. » Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, φησὶ, « καθ' ἣν κέκρυται, ὁφονται αὐτὸν, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τῆς δόξης; ἢ κρινεῖ. » Εἴτα ἀπορίαν εἰσάγει, ὅτι « εἰ γέρας καὶ ἐπαθλὸν ἐστὶν ἐν ἐπαγγελίᾳ καί-μενόν, ὁφείσθαι τὴν Θεόν. » Μακάριοι « γὰρ « οἱ καθ' αὐτοὺς τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁφονται. » Καὶ, « Πάλιν ὁφείσθαι ὑμῖν, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία. » Πῶς καὶ οἱ πονηροὶ ὁφονται αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ; « Ὁ καὶ λύων φησὶν, Οὐ τὴν τῆς θεότητος θεωρίαν ἔσσεσθαι κοινὴν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς πονηροῖς (αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ τοῖς ἀγίοις ἐξαίρετος), ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ σώματος θεωρίαν. »

Β Παραδώσει τοίνυν τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ἀγαθὸν δηλονότι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν θεωρίαν καὶ γινώσκιν τοῦ Πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνδὸς καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, « ἵνα ἡ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. » Νῦν μὲν γὰρ πιστεύομεν καὶ ἐλπίζομεν ὃ οὐ βλέπομεν. « Ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; » φησὶν ὁ Ἀπόστολος. « Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀναπαύσει αὐτοῦ (84) ἔσται. » Καὶ πάλιν, « Ἐφύσων ἐσμέν ἐν τῷ σώματι, ἀποδημοῦμεν ἐκ τοῦ Κυρίου. Διὰ πίστει, γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους. » Καὶ, « Νῦν ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται ἐν τῷ Χριστῷ. ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς φανερωθήσεσθε σὺν αὐτῷ ἐν δόξῃ. » Καὶ, « Νῦν μὲν δι' ἐσώπερου καὶ ἐν αὐτῷ ἐν δόξῃ. »

Αὕτη γὰρ ἡμῖν ἡ θεωρία ἐν ὑποσχέσει ἐστὶ, τέλος οὖσα πασῶν τῶν ἐργασιῶν καὶ αἰδνῶς τῆς εὐφροσύνης τελειώσις. « Υἱοὶ γὰρ ἐσμέν τοῦ Θεοῦ, » φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, « καὶ οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅταν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστὶ. » Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος εἰρηκεν, « Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Περὶ ταύτης καὶ ὁ Δαυὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγει, « Μακρότης ἡμερῶν ἐμπλήσῃ αὐτήν, καὶ δειξῶ αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου. » Καὶ παρ' αὐτοῦ,

³⁹ Zachar. xii, 10. ⁴⁰ Matth. xxiv, 30. ⁴¹ Matth. v, 8. ⁴² I Cor. xv, 24. ⁴³ I Cor. xv, 28. ⁴⁴ Rom. viii, 24. ⁴⁵ ibid. 25, Cant. i, 41. ⁴⁶ II Cor. v, 6. ⁴⁷ Coloss. iii, 3. ⁴⁸ Cor. xiii, 13. ⁴⁹ I Joan. iii, 2. ⁵⁰ Joan. xvii, 3. ⁵¹ Psal. cx, 16.

interitu aut ejus morte, sed sola immutatione ac nova claritate, in cælum Deique conspectum transferendi eramus; quod ipsum justī per Christum, configurati ejus mortī et resurrectioni, perfecte denum in resurrectione universi generis humani consequentur; ipsum Christi regnum Deo sponte subjectum, et in quo Deus sit omnia, futuri : malis ipsis perinde per potentiam deitatis subjectis, ut vel renitentibus in eis fiat, quicquid Deus Ille decrevit. Potuisset Calecas alia hoc argumento prosequi, quod quidam sanctorum (præsertim Greg. Nyss.) videantur quasi Origeniane locuti patē: τῆς ἀποκατάστασις; quibus exponendis alii itidem laboraverunt.

(83) August. in Psal. cix., et tr. 19, in Joan. (84) Ὁ βασιλεὺς ἐν ἀναπαύσει αὐτοῦ. Scholia Rom. ex Sym. ἐν ἀναπαύσει. Græca vulg. ἐν ἀνακλίσει : in accubitu, seu recubitu, ut Hier. ex Origene reddidit. Hebr. circuitum sonant, a verbo, quod in orbem antiquitus ad mensam sederent : a quo more nec nostrum plerique abhorrent. Comment. in Cant. Eusebii nomine sic exponit : Ὡς ἂν εἴης καθέδρα βασιλέως : ut sis sedes regis; jungitque superioribus, aut et Philo Carpsecus ac Vulg. ut significetur ornatus sponsæ, usque dum digna sponsi sedes et accubitus evadat.

« Μίαν ἡγησάμην παρὰ Κυρίου· ταύτην ζητήσω, ἵνα κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· - τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου. » Ὡστε ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα πίστεως εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκείνην καὶ ἀρρήτον ἀπόλαυσιν καταντήσομεν. Καὶ γὰρ φησιν, « Αὐτὸς ὁ Πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον. Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν Πατέρα. »

Οὕτω γοῦν ἐνταῦθα πιστεύομεν ὅτι αὐτὸς ὁ εἷς τῆς Τριᾶδος ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεννώμενος αἰδῶς· καὶ ἀρρεῦστος· καὶ ἀνεκφοιτήτως, κατὰ τὴν οὐσίαν ἴσος ὢν αὐτῷ καὶ ἀληθής· Υἱὸς αὐτοῦ καὶ Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἄνευ ἁμαρτίας καὶ πάσης ἀλλοιώσεως καὶ τροπῆς· καὶ ἐσταυρώθη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα· καὶ ἀποθανὼν κατήλθεν ἐν τῷ ᾄδῃ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς· ἐκ τῶν νεκρῶν, τὴν ἡμετέραν συνανέστησε φύσιν, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· τὸ δόμειμον τῆς ἀξίας τοῦ ἐν δεξιᾷ σηματούμενος· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐλεύσεται κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Εἰ τοίνυν τούτοις πιστεύομεν, πόρρω πάσης ἀμφιβολίας τῆς μελλούσης δόξης καὶ θεωρίας ἐπιτευξόμεθα· « Ὁ γὰρ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, » φησί, « καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. Ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. » Καὶ, « Ἐὰν ἀγαπᾷτε με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσετε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον ὄψει ὑμῖν, ἡνία μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Ἄνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν. » οἱ φιλοῦντες δηλονότι τὸν κόσμον. Καὶ, « Πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν· ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε. » Καὶ, « Θέλω, Πάτερ, οὗς δέλωκάς μοι, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, κάκεινοι ὣσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν ἣν δέλωκάς μοι, ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. »

« Πάντοτε οὖν σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ χαρήσεται ἡμῶν ἡ καρδία, καὶ ἡ χαρὰ ἡμῶν πεπληρωμένη ἔσται, καὶ ταύτην οὐδεὶς αἵρει ἀφ' ἡμῶν, ὡς ὁ Κύριός φησιν, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσει ἡμῖν, ἀλλὰ παρήρσι· περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἀναγγελεῖ ἡμῖν. » Τοῦ Πατρὸς· ὃ δὲ εἰπὼν, δίδωσι καὶ ἑαυτὸν μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀδιαστάτως νοεῖσθαι. Εἷς γὰρ Θεός ἐστι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος. Τουτέστιν, οὐκ ἔσονται ὁμοιότητες καὶ σύμβολα, τῆς ὁράσεως γινομένης πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Καὶ γὰρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, « Ὅταν ἔλθῃ τὸ τέ-

A Domini omnibus diebus vitæ meæ : ut videam jucunditatem Domini ⁴¹. » Itaque a fide, quæ in præsentī est, ad futuram illam nullaque verborum vi explicabilem jucunditatem deveniemus. Etenim ait : « Ipse, Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis quia ego a Patre exivi. Exivi a Patre, et veni in mundum : iterum relinquo mundum », et vado ad Patrem ⁴². »

ἀφήμι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν

Ita igitur hic credimus, ipsum unum ex sancta Trinitate, ex Deo et Patre ab æterno et illibato, nihilque eo excedendo, natum, æqualem illi secundum substantiam, verumque ejus Filium ac Verbum, per quem facta sunt omnia, descendantem de cœlis, carnem ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria, propter nostram salutem, absque peccato citraque omnem mutationem et labem, assumpsisse, ac, quatenus homo, crucifixum esse facium pro nobis maledictum ⁴³ mortuumque, anima comite in infernum ut Deum descendisse, dieque tertia resurgentem a mortuis, humanum genus una secum suscitasse : atque in cœlos receptum, in Dei ac Patris dextera consediisse : nempe quod a dextris dicitur, parī cum eo dignitatis honorem significantē ; eundem rursus venturum ut judicet vivos et mortuos.

Si igitur his fidem accomodamus, citra omnem dubietatem futuram gloriam ac visionem consequemur : « Qui enim habet mandata mea, inquit, et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum ⁴⁴. » Et : « Si diligitis me, mandata mea servabitis, et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere ⁴⁵ : » ii scilicet qui mundi amore tenentur. Et : « Iterum veniam, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum et vos sitis ⁴⁶. » Et : « Volo, Pater, quos dedisti mihi, ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionem ⁴⁷. »

D « Semper igitur cum Domino erimus ⁴⁸, » uti auctor est beatus Paulus, et gaudebit cor nostrum, et gaudium nostrum plenum erit, nec aliquis ipsum tollet a nobis, uti Dominus ait ⁴⁹ quando non in proverbis loquetur nobis, sed palam de Patre suo annuntiabit nobis ⁵⁰. Cum ait, « de Patre. » seipsum una ac Spiritum sanctum dat intelligi. Unus enim Deus cum Patre ac Spiritu est, Hoc est, Non amplius signa erunt ac simulacra, cum futura sit visio facie ad faciem. Etenim ait Apostolus : « Cum venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est ⁵¹. » Illius contemplationis imaginem ac figuram habuit

⁴¹ Psal. xxvi, 4. ⁴² Joan. xvi, 27. ⁴³ Galat. iii, 13. ⁴⁴ Joan. xiv, 21. ⁴⁵ Joan. xiv, 15. ⁴⁶ Joan. xiv, 3. ⁴⁷ Joan. xvii, 24. ⁴⁸ I Thess. iv, 17. ⁴⁹ Joan. xvi, 22. ⁵⁰ ibid. 25. ⁵¹ I Cor. xiii, 10.

Maria, quæ sedebat secus pedes Jesu, et audiebat verba illius⁵⁵. Nam virtus, quæ actione geritur, estque contemplationis origo non ultra nobis permanebit, sed cessatura est, ut quæ solandi causa corporalis laboris consistat. Quæ autem hic habetur contemplatio, et si ejus cessabit contemplandi modus, at nobis tamen origo erit futuræ contemplationis. ⁵⁶ Nam, ut ait Dominus : « Qui non credit, jam judicatus est ». hoc est, suæ condemnationis inde jam præjudicium habet. Sic rursum, vitam æternam dixit⁵⁷, ut Patrem suum Deum verum, cognoscant, ipsumque adeo Dominum nostrum Jesum Christum, quibus cum utique Spiritus sanctus intelligatur, quatenus scilicet vere de eo fides et contemplatio ac cognitio, adipiscendæ beatitudinis causa nobis ac ratio futura est. Tantum enim quis ævo illo visurus est, quantum hoc fide fulsit, vitæque hujus contemplationis ænigmatis veræ contemplationis decor succedet, succedente nimirum post hanc vitam fide ac speculo, dissoluto nobis mortali hoc corpore, meliorique statu reparato atque reassumpto. Ex quibus liquet, qui circa fidem hoc ævo erraverint, nec veram de Deo cognitionem nacti sint, ne illic quidem contemplationis compotes fore, sed profanos habendos, ac qui sinistrae partis impleant numeros.

σεως, μηδὲ τῆς ἐκεῖ θεωρίας ἐπιτυγχάνειν, ἀλλ' μαρίδος.

Illiciorum virtutem quæ actione geritur, ut quæ imperfectior est, eorum qui inducuntur ac quasi novitiorum esse dicunt : quæ autem contemplatione, opus esse perfectorum. Unde et Dominus ad Martham, quæ actionis typum gerat ejusque referat modum dixit : « Martha, Martha, sollicita es, » et turbas erga plurima. Porro unum est necesse⁵⁸, versari scilicet circa Dei Verbum. « Beati enim qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. » De Maria autem : « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea ». Ab hac enim contemplatione ad futurum illud gaudium deveniemus, quod a nobis nemo auferet ; sic nimirum ut imagines exemplaribus fidesque contemplationi locum cedant.

⁵⁵ Luc. x, 39. ⁵⁶ Joan. iu, 18. ⁵⁷ Joan. xvii, 3. ⁵⁸ Luc. x, 41. ⁵⁹ Luc. ii, 28. ⁶⁰ Luc. x, 42.

(85) Τῶν εἰκόνων τοῖς παραδείγμασι. Nempe ὑποχωρησασῶν. Cedentibus imaginibus, exemplaribus. Ut sint exemplaria quorum simulacra sunt, ex eis deductæ imagines, et quæ Paulus τύπον vocat (Hebr. viii, 5) : Ὅρα, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δευθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει : quæ sunt verba dicta Mosi Exod. xxv, 40 : quibus significatur esse τύπον et exemplar, rei struendæ quasi formam, et modellum, ut barbariuscule mechanici vocant. Scilicet intellexit Theodoretus : Σχηματα γὰρ αὐτῷ δεῖξαι ἐν τῷ ὄρει τινὰ, ἐκείνοις προσόμοια κατασκευάσαι προσέταξεν. Cum figuras quasdam illi ostendisset in monte, illis consimilia struere præcepit : de quibus subdit : Οὐκοῦν τόποι τῶν ἐπουρανίων τὰ παλαιά. Quibus significat huc

λειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. Ταύτης τῆς θεωρίας εἰκόνα καὶ τύπον εἶχεν ἡ Μαρία παρακαθημένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀκούουσα τῶν λόγων αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ τῆς ἀρετῆς πρακτικόν, ὅπερ ἀρχὴ θεωρίας ἐστίν, οὐκ ἐστὶν ἡμῖν παραμένει, ἀλλὰ δὲ παύσεται, ὅτε διὰ τὸν τοῦ σώματος συνιστάμενον πόνον ἡ δὲ ἐνταῦθα θεωρία, εἰ καὶ ὁ τρόπος αὐτῆς παύσεται, καθ' ὃν θεωροῦμεν, ἀλλ' ὅμως ἀρχὴ ἡμῖν ἐστὶν τῆς μελλούσης θεωρίας. Ὡς περὶ γὰρ ὁ Κύριος φησὶν, « Ὁ μὴ πιστεύων ἤδη κέχριται »· τοῦτέστι, τὴν ἀρχὴν τῆς καταδίκης ἐντεῦθεν λαμβάνει· οὕτω πάλιν αἰωνίαν ἔφησεν ζωὴν τὸ γινώσκειν τὸν αὐτοῦ Πατέρα τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, συννοούμενον καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δηλώνον· καθότι ἡ ἐνταῦθα περὶ αὐτοῦ ἀληθῆς πίστις καὶ θεωρία καὶ γνῶσις αἵψα καὶ ἀφορμὴ ἡμῖν ἐστὶν τοῦ τυχεῖν τῆς ἀποκειμένης μακαριότητος. Καὶ γὰρ τοσοῦτόν τις ἐκεῖ ὄφεται, ὅσον ἐνταῦθα παρίστανται καὶ τὰ ἐνταῦθα τῆς θεωρίας αἰνίγματα τὸ τῆς ἀληθοῦς θεωρίας διαδέχεται κάλλος, ὑποχωρούσης μετὰ τὸν παρόντα βίον τῆς πίστεως δηλονότι καὶ τοῦ ἐσόπτρου, τούτου τοῦ σώματος ἡμῖν λυθέντος, καὶ πάλιν πρὸς τὸ βέλτιον ἀναλαμβάνονμένου. Ἐξ ὧν δῆλον καὶ τοὺς περὶ τὴν πίστιν ἐνταῦθα σφαλέντας, καὶ τῆς ἀληθοῦς περὶ Θεὸν ἀποτυχόντας γινώσκοντας ὑπάρχειν, καὶ μετὰ τῆς ἀριστερέας εἶναι ἀμυήτους.

Διὰ ταῦτα τὸ μὲν τῆς ἀρετῆς πρακτικόν, ὡς ἀτελέστερον, τῶν εἰσαγομένων φασί, τὸ δὲ θεωρητικὸν ἔργον εἶναι τελείον. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὴν Μάρθαν τῷ πρακτικῷ ἀναλογουσαν εἶπε, « Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ. Ἐνδὲ δέ ἐστι χρεῖα, » τοῦ περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀναστρέφεσθαι δηλονότι, καὶ αὐτὸν θεωρεῖν. « Μακάριοι » γὰρ « εἰ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν. » Περὶ δὲ τῆς Μαρίας εἰρήκε, « Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. » Ἀπὸ γὰρ τῆς θεωρίας ταύτης εἰς ἐκείνην τὴν μέλλουσαν χαρὰν καταντήσομεν, ἣν οὐδεὶς ἀπ' ἡμῶν αἶρει, τῶν μὲν εἰκόνων τοῖς παραδείγμασι (85), τῇ δὲ θεωρίᾳ τῆς πίστεως ὑποχωρησάτης.

D sic ostensa Mosi, figuras quasdam ac delineationes cœlestium esse ; eorum ἀντίτυπα, figuras eis ὑποrespondentes, ac quamdam eorum similitudinem habentes, uti Paulus vocat, et ut idem semel et iterum c. 8 et 9, ὑποδείγματα, quæ Theophyl. exponit ἀμυδρὰ δειγμάτων καὶ ὁλον σχιγραφήματα, obscuras representationes ac velut umbratiles delineationes ; quæ longe sunt ab iis quæ hic παραδείγματα vocat Calecas, quæ sunt ipsa rei exhibitio ac representatio, post ejus imagines ac simulacra, ac corpus loco umbræ, τὸ ὑπόδειγμα etiam pro exemplari sumitur apud Laert. ex Plat. de mundi creat., ὅτι καὶ τὸ ὑπόδειγμα ἐν ἥν ἀφ' οὗ αὐτὴν ἐδημιούργησας. Negat tamen Phrygn. vocem esse Atticam, ac pro ea dicendum ait, παραδείγμα.

Ἐκείνην τὴν θεωρίαν ὑπὲρ νοῦν ἔνωσιν ὁ ἅγιος A
 Διονύσιος φησι (86)· περὶ οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθη-
 μεν, τοῦτέστι μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἡμε-
 τέρου νοῦ. Ὁ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς μεταβατικῶς
 δύναται νοεῖν. Καὶ γὰρ ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο μετα-
 βαίνων, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον, ὕστερον εἰς τὸ
 ζητούμενον συμπέρασμα καταντῇ. Διὸ καὶ ἀτελεῖ
 τὴν γνώσιν ἔχει, ἀτὰρ μὴ ἀμέσως, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον
 εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ νοήματος πορευόμενος. Ὅς
 δὲ τρόπος τῆς νοήσεως ἡμῖν οὐκ ἔσται τότε· εἰ γὰρ
 ἔσται, ἐμοῦ μὲν ἀτελεῖ τὴν μέλλουσαν χαρὴν καὶ
 εὐφροσύνην ἔξομεν. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ παραυτίκα καὶ
 ἀμέσως πλησθησόμεθα καθὼς παύσαμεν δεχέσθαι,
 ἀλλ' αἰ τοῦ θυντατοῦ ἐλλειπὲς ἐσόμεθα. Καὶ πῶς
 εἰρηται, « Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν
 δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται »· καὶ
 πάλιν, Χορτασθήσονται ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν
 σου· ὁμοῦ δὲ καὶ λύπη τις ἔσται παραμειγ-
 μένη τῇ εὐφροσύνῃ; Καὶ πῶς ἐν τοῦτο δύναίτο, ὅπου
 γε οὐδὲ τοὺς πονηροὺς καταζομενοὺς ὑπὸ τῶν δι-
 καίων ὁρᾶσθαι διδασκόμεθα, ἵνα μὴ τοῦτο συμ-
 βαίῃ; Καὶ πῶς καθεκάστην εὐχόμεθα τοὺς προα-
 παλθόντας ἐκεῖ ταχθῆναι, ἔνθα οὐ λύπη, οὐ στεναγ-
 μός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτετος; Οὐ γὰρ τοσούτον
 εὐφρανεῖ τὸ ληφθῆναι, ὅσον τὸ λατρεύμενον ἀνίστα-
 σθαι· εἰ τοῦ μὴ τυγχάνειν τοῦ τέλους, λύπην πανταχοῦ
 παρέχει, πῶς οὐ τοῦτο ἡμῖν αἴτιον ἔσται λύπης,
 καὶ μᾶλλον ὅσῳ καὶ τοῦ μεγίστου ἀποστευρόμεθα;
 Καὶ γὰρ αἰ ἐπιθυμῶμεν τοῦ πλείονος, καὶ αἰ
 ζητοῦμεν· καὶ ἐν ὅσῳ οὐ τυγχάνομεν, ἀνισασόμεθα,
 καὶ τῆς ἀνείας οὐδέποτε παυσόμεθα. Ἐπεὶ καὶ ἡ
 ἔφεσις εἰς τὸ ἀπειρον προχωρεῖ. Πρὸς δὲ καὶ οὐ-
 κὲν ἑαττον μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ μετὰ τὴν
 παρόντα βίον ζητούμεθα. Ἀλλὰ μὴν πᾶσα ἐφεσις καὶ
 ἐλπίς καὶ ζήτησις στήσεται, καὶ πᾶν ἡμῶν τὸ
 ἐπιθυμητικὸν πληρωθήσεται τῆς τοῦ Θεοῦ θεωρίας,

Hanc contemplationem vocat sanctus Dionysius
 (cujus supra meminimus) « unionem supra intelli-
 gentiam, » majorem scilicet quam pro mentis no-
 stra facultate. Mens enim humana per discursum
 habet ut intelligat. Ab uno enim ad aliud, exque
 altero ad alterum subinde cogitando procedens, pos-
 tremo ad conclusionem devenit rei, quæ in quæ-
 stionem vocatur. Unde et imperfectam habet cogni-
 tionem, ut quæ non immediate, sed paulatim ad
 conceptus perfectionem evadat. Verum hic modus
 tunc non erit; nam si esset, tum imperfectum no-
 bis gaudium ac lætitia constaret. Non enim statim
 et sine medio adimpleremur, ut nobis comparatum
 est, possumusque recipere, sed ejus semper labo-
 raremus inopia, cujus sumus capaces et nobis potest
 obtingere. Quomodo igitur dictum est: « Beati qui
 esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi satura-
 buntur »; » et rursus: « Satiabor cum apparuerit
 gloria tua »; » tumque adeo commista quædam tri-
 stitia et dolor cum nostra lætitia foret? At quinam
 id fiat, cum nec malos quidem tormentis cruciatos
 » justis videri doceamur, ne quid ejusmodi illis
 contingat? Quomodo vero etiam pro defunctis quo-
 tidie precamur, eos illic collocari, ubi non est dolor
 aut gemitus, sed vita immortalis? Non enim quod
 nacti sumus tantum delectat, quantum mœroris
 affert, quod nobis desideratur. Cumque adeo intento
 frustrari sine, ubique dolorem faciat, qui fiat non
 inde nobis conflandum dolorem, præsertim vero,
 quo re maximi ponderis nos frustrari, ejusque sus-
 pensos expectatione esse contigerit? Semper enim
 majus aliquid animo appetemus; nec consecuti,
 quo nunquam levandi sumus, mœrore afficiemur,
 quod nimirum cupiditas in infinitum tendetur. Ac-
 cedit fore, ut perinde emenso vitæ hujus curriculo,
 fide ac spe comite vivamus. Atqui futurum ut desi-

“ Matth. v, 6. “ Psal. xvi, 15.

Chrys. ad illa verba, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν· Ἄρα
 ἐκεῖνά ἐστιν ἀληθινὰ, ταῦτα δὲ τύποι· καὶ γὰρ ὁ
 ναὸς οὕτω κατεσκευάστο, ὡς περὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ
 οὐρανοῦ· Illa ergo sunt vera, hæc vero typi. Tem-
 plum enim ita erat constructum ut cælum cæli.
 Velut scilicet unibra quædam et obscura ejus deli-
 neatio, quæ in nobis est. Gratia, imago expressior
 est, sed ipsa adhuc imago. Veritas omnino in cælis
 reposita. De anti-typis in ordine ad Eucharistiam,
 ἐπιφανίτιQUE diaconi post Damasc. de illis senten-
 tia ac sensu, alia graviorque disputatio, de qua
 inter alios erudite nuper Leo Allat. in suis Vindi-
 ciis pro synodo Flor. adversus præsertim Anglum
 Calvinistam, exemplaris, cujus autographum habet
 Regia Parisiis bibliotheca, ac cujus nobis pridem
 apographum cum sua versione reliquit charissimus
 συνόμιλος R. P. Jacob. Goar ὁ μακαρίτης, malum
 interpretem (suorum ipso doctiorumque iudicio)
 ac vulgatozem. Quidquid sit de illorum mente, et
 an invocatione illa Spiritus sancti complendam
 putaverint propositorum in Christi corpus et san-
 guinem immutationem; tuncque vere non ἀντί-
 τυπα, sed ipsa revera nobis sub mysterio tradita
 esse divina numerat; quod non satis ex vetustiorum

Patrum videtur disciplina, sed nimia quadam exi-
 stimatum simplicitate, quod ita præferre videantur
 Liturgiæ verba; quibus id explicatur longo
 verborum circuitu, quod una ipsa verba Dominica
 religiose prolata a sacerdote Christi nomine et in
 ejus persona, ingenti miraculo præstant, ut passim
 exaggerat Chrys. ac eruditè probat; idem serio
 Chrys. nostra ipsa cœlestia asserit, accersitque
 statim ab Eucharistia: in qua ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς καίται ἑσφαγμένος· jacet immola-
 tus; hostia est ac mactatur: atque ut solum
 figura, nec ipse vere sit præsens, ac nobis cibis
 et potus cedat suam ministrando sub sacramento
 carnem ac sanguinem, nihil minus ὑπόδοξμα καὶ
 σκιά quam vetera, nostra hæc dicantur: videan-
 turque illa præstare, quod in legalibus hostiis
 expressior figura erat Christi immolationis, quam
 quæ nobis in panis et vini oblatione Christi Testa-
 mento commendata sit. Nostra ergo illa cœlestia,
 quæ spiritalia, quæ cælis digna, etsi in terra pera-
 gantur; hoc solum figura dicenda, quod sub rerum
 sensilium hactenus involucris latent, ipsa nobis in
 cælis palam quandoque prodenda.

(86) De divin. rom. c. 1.

derium omne et spes inquisitioque cesset, visque A
omnis desiderii, Dei contemplatione nobis impleatur, cum illud deinceps in nullam aliam rerum trahatur.

Qua itaque ratione humanæ naturæ comparatum est, et quantum quisque capere potest, Dei nobis contemplatio illucescet; statimque ac immediate, post expletum extremum iudicium, quisque illius heres futurus est. Id enim sanctus «unionem» vocat «supra intelligentiam», immediatam scilicet cum Deo consuetudinem; supra quam scilicet mens humana consequi potest. Idque Paulus dicebat «facie ad faciem»¹, «Joannes vero evangelista: «Videbimus eum sicuti est»². «Hanc porro arcanam mentis visionem et contemplationem, justorum scilicet hereditatem et sortem, quam beatus Dionysius «unionem mente superiore» vocat, magnus Gregorius Theologus «regnum cœlorum» affirmat, quem et prius, iis quæ exposita sunt, id vel maxime sentientem ostendimus. In ea enim Oratione quam habuit ob Ptagam grandivis, ubi futuri illius status meminuit, provocatque auditores, ut memoria recolant, quæ justos et injustos exceptura præmia sint: «Quis», inquit, «illie patronus? quæ causidicatio? quæ falsa defensio? quod artificiosum verborum lenocinium? quando proponentur throni, et Antiquus dierum præsidebit, et libri aperientur, et igneus fluvius volvetur»³; et lux a fronte, et paratæ tenebræ»⁴, et procedent qui bona fecerunt in resurrectione vitæ»⁵, nunc in Christo absconditæ»⁶; qui autem mala egerunt, in resurrectionem iudicii, quo ille qui non credunt a Verbo eos iudicante, jam condemnati sunt»⁷. Atque illos quidem lux excipiet, sanctæque ac regis Trinitatis, purius jam ac clarius illuciscentis, totamque se cum tota mente miscentis, contemplatio (in qua ego, vel sola maxime regnum cœlorum positum esse censeo), hos autem simul cum aliis, vel potius ante alia, istud excruciat, quod a Deo projecti sint, atque inusitam in conscientia sempiternæ ignominie notam gerant.) En Gregorius quoque sanctorum hereditatem esse decet Dei contemplationem, totumque eum toti menti misceri, quod et regnum cœlorum vocat.

Haud tamen in dubium vocandum, qui fiat, ut D
quod ait Paulus, «facie ad faciem»⁸, videamus Deum; ipseque Dominus, «Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt»⁹. Sane quidem videbimus pro eo tamen ac mentis nostræ facultas paritur, quanta scilicet nostra cognoscendi vis ac intelligendi. Nunc quidem in umbris videmus et

ἐπὶ μὲν ἕτερον ἐλχομένης λοιπὸν τῇ ἐπιθυμίας.

Ὅστε, καθὼς πέφυκεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἐκάστω, ἢ τοῦ Θεοῦ θεωρία ἐπιλαμβάνει ἡμῖν, καὶ κληρονομία αὐτῆς ἕκαστος ἔσται ἐκ τοῦ παρασυντάκα καὶ ἀμέσως, τῆς τελευταίας κρίσεως γενομένης. Τοῦτο γάρ ἐστι, ὅπερ ὁ ἅγιος ὑπὲρ νοῦν ἐνωσιν καλεῖ, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀμεσον ὁμίλῳ, τούτῳ, ὅπερ ὁ δὲ δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς· καὶ ὅπερ ὁ Παῦλος ἐλεγε «πρῶτον πρὸς πρόσωπον»· καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «Ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστὶ. Ταύτην δὲ τὴν κατὰ νοῦν ἀρρήτον ὕψιν καὶ θεωρίαν, τὴν τῶν δικαίων κληρονομίαν, ἣν ὁ μακάριος Διονύσιος; «ὑπὲρ νοῦν ἐνωσιν» καλεῖ, ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (87) «βασιλείαν οὐρανῶν» τίθεται, ὃν καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων τοῦτο καὶ μάλιστα φρονούντα ἐδείκνυμεν. Ἐν γὰρ τῷ ῥηθέντι λόγῳ διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρης, τῆς μελλούσης καταστάσεως μεμνημένος, καὶ τοὺς ἀκροατὰς ἐπὶ τὴν μνήμην προκαλοῦμενος τῶν μελλόντων διαδέξασθαι δικαίους καὶ ἀδίκους, «Τίς συνήγορος ἐκεῖ, φησί, «ποία σκήψις, τίς ψευδὴς ἀπολογία, ποία πιθανὸς ἔντεχνος, ἥνικα θρόνοι προτίθενται, καὶ Παλαῖδες ἡμερῶν προκαθέζονται, καὶ βέλτοι διανοίγονται, καὶ ποταμοὶ πυρὸς ἔλκεται καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν» (88), καὶ τὸ σκότος ἡτοιμασμένον· καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, τῆς ἐν Χριστῷ νῦν κρυπτομένης, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως· ἣν ἤδη παρὰ τοῦ κρινόντος αὐτοὺς Ἀγίου οἱ μὴ πιστεύοντες κατεκρίθησαν. Καὶ τοὺς μὲν τὸ φῶς διαδέχεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς θεωρίας Τριάδος, ἐπιλαμπούσης τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερον, καὶ ὅλης ὁλῆς νοὶ μεγνυμένης (ἣν δὴ καὶ μόνην μάλιστα βασιλείαν οὐρανῶν ἐγὼ τίθεμαι)· τοῖς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων βασάνων, μάλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὸ ἀπερρίφθαι Θεοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ συνειδότηι αἰσγυρὴ πέραις οὐκ ἔχουσα. Ὅθεν καὶ οὗτος τὴν τῶν ἁγίων κληρονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν εἶναι διδάσκει· καὶ ὅλον ὁλῆς τῷ νοὶ μεγνυθῆναι, ὃ δὴ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὀνομάζει.

Ὅ μὲντοι ἀπορεῖν δεῖ, πῶς ὁφόμεθα τὸν Θεὸν ἐπὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὡς φησὶ Παῦλος· καὶ ὁ Κύριος, «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁρνοῦνται.» Ὁφόμεθα μὲν γὰρ, ἀλλὰ καθὼς τῷ ἡμετέρῳ νῷ δυνατόν, κατὰ τὸ ἀνάλογον γνωστικόν. Νῦν μὲν γὰρ ἐν σκιάις καὶ ἐν αἰνίγμασι βλέπομεν, ἅπερ ὁ αὐτὸς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γνω-

¹ I Cor. xiii, 12. ² I Joan. iii, 2. ³ Dan. vii, 9, 58. ⁴ Joel. ii, 23. ⁵ Joan. v, 29. ⁶ Coloss. iii, 3. ⁷ Joan. iii, 18. ⁸ I Cor. xiii, 12. ⁹ Matth. v, 8.

(87) Orat. 15.

(88) Καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν. Putem Greg. respexisse illud Joel ii, 3: Καὶ ἐμπροσθεν αὐτοῦ πῦρ ἀναλόχον· sive φῶς illi obrepit loco πυρὸς, sive de industria ita mutavit; quasi pro eodem habens

lumen, quod sit ad torquentium, cum ipso igne sic torquente; paratæ etiam tenebræ, dies illa tenebrarum et caliginis. Matth. xxv, 34, ignis æternus, qui ipse tenebræ, diabolo paratus dicitur et angelis ejus.

ρίσματα τοῦ Θεοῦ μετὰ Θεὸν ἔλεγεν ἐν τοῖς θεολογικαῖς αὐτοῦ λόγοις (89). ἔρμηνεύων δὲ καὶ τίνα τὰ γνωρίσματα ταῦτα, ἐπιφωνηματικῶς ἐπήγαγεν, « Ὅσπερ αἱ καθ' ὑδάτων ἡλίου σκιαί καὶ εἰκόνες σσθραῖς ὄψεσι παραδεικνύσασαι τὸν ἥλιον, ἐπεὶ μὴ αὐτὸν προσδίδειν οἷόν τε, τῷ ἀκραίφνει τοῦ φωτὸς νικῶντα τὴν ἀσθησιν. » τότε δὲ οὐκ ἐν σκιάς οὐδ' ἐν αἰνιγμασιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Θεόν, καθὼς οἱ ἅγιοι φασιν, οὐ τελείως τὴν οὐσίαν αὐτοῦ κατανοοῦντες, οὐ γὰρ ἔχομεν τὸ ἀνάλογον γνωστικόν. ἢ γὰρ ἤμεν θεοὶ κατ' αὐτὸν, ἀναρχοὶ καὶ ἀπειροὶ καὶ ἀπερίγραπτοι καὶ τέλειοι, γινώσκοντες αὐτὸν ὡς αὐτὸς ἔαυτὸν. Ἀλλ' οὕτως ὀφόμεθα, ὥσπερ ὅταν τὸ ὄμμα πρὸς τὸν ἥλιον ἀνατείνωμεν, τὰς ἐν τῇς ὕδασι αὐτοῦ σκιάς ὑπερβάντες. Τότε μὲν γὰρ τὸν ἥλιον βλέπουν ἐφιομένον ἀν ὁρθῶς· οὐ μὲν ἀκριδῶς αὐτὸν κατανοεῖν, οὔτε τὸ μέγεθος, οὔτε τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ ὑποκείμενον τὸ δεκτικὸν τοῦ φωτὸς· οὔτε τὰ κατ' αὐτὸν πάντα, ἐξ ὧν σύνθετός ἐστιν· ὅμως λεγόμεθα βλέπειν τὸν ἥλιον. Καὶ τοῦτο μὲν ὡς παράδειγμα εἰληπται· ὅθεν οὐδὲ τὰ τοῦτου καὶ ἐπὶ Θεοῦ λαμβάνειν δεῖ πάντα, ἵνα μὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περιγραφῶν τὸν Θεὸν φαντασθῶμεν.

lum est; unde nec ejus omnia et in Deo usurpanda sunt, ne præter alia, etiam Deum circumscriptam intelligamus.

Μακάριοι τοίνυν ἐσόμεθα, ὅτι ὁ οὐ βλέπομεν, ἀναμφιδόλως πιστεύομεν. Διὰ γὰρ τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν ἀρρήτον τῆς ἁγίας Τριάδος καταντήσομεν θεωρίαν, καὶ τὸν Θεὸν ὀφόμεθα, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ὑπόθεσιν· ὅτε αὐτὸν ἔχοντες τὸ ἔσχατον ἀγαθόν, οὐ δεησόμεθα τινός· ἀλλὰ κληρονομήσομεθα ζωῆς αἰωνίου καὶ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιέσεως, καθὼς ἐπέφυκεν ἑαυτοῖς, κατὰ τὴν ἀναλογίαν πίστεως καὶ τοῦ καμάτου αὐτῶν· καὶ γὰρ μονὰς πολλὰς παρὰ τῷ Θεῷ ἡχοῦσάμεν εἶναι· μὴ κατ' ὀλίγον τὸ δυνατόν ἡμῖν λαμβάνοντες, ἀτελῇ καὶ μετὰ λύπης τὴν αἰωνίαν ἐκείνην θεωρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόλαυσιν ἔχωμεν, καὶ μετ' ἐλπίδος καὶ ἐφέσεως κάκει ζήσωμεν· καὶ τότε συμβῇσεται ἡμῖν ἔχουσιν αὐτὸν τὸν Θεόν, οὗ γενομένοις πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις, ὅπερ ὁ Προφῆτης φησὶν, « Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. »

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἵνα τοίνυν ἐπὶ τὸ ἐλπίζόμενον καταντήσωμεν ἀγαθόν, ὀφειλομεν πιστεύειν καὶ βεβαίως κατέχειν τὰ δόγματα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἣν μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ὁμολογοῦμεν· ὅσα περὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τρισυποστάτου Θεοῦ κηρύττει· ὅσα τε περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως διδάσκει· καὶ πάντα φυλάττειν ὀγιῶς καὶ γνησίως, μήτε κατὰ τὴν πίστιν, μήτε κατὰ τὴν πολιτείαν χωλεῦντας. Πρὸς μὲν γὰρ τὸν ἀπὸ μόνης τῆς πίστεως θαρρῶντα τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτυχεῖν ὁ Κύριος εἶρηκεν, « Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε,

A ænigmatis, quæ idem Gregorius Theologus orationibus suis theologicis dicebat, « Dei numinis posteriora Deo indicia; » exponensque quænam hæc intelligenda indicia, velut sententiam claudens subjecit: « Non secus videlicet ac solis in aquis umbræ atque simulacra infirmis oculis solem representant: quandoquidem eum obtueri non possumus, utpote lucis puritate sensum omnem superantem. » Tunc vero non in umbris nec in ænigmati, sed ipsum Deum, uti loquuntur Sancti; non ejus perfecte perspectam habentes substantiam: non enim ea mentis nostræ vis est, ut paribus illi modis respondeat, alioqui haud secus ac ille dii essemus, principii expertes, infiniti, incircumscripsi, perfecti, ipsum cognoscentes, ut ipse seipsum cognoscit: sed sic eum videbimus, velut cum superatis quæ in aquis exstant, solis umbris, in ipsum oculos solem intenderimus. Tunc enim recte dicamur videre solem; tametsi eum perfecte non perspiciamus, nec quanta ejus magnitudo, nec quanta substantia ac suppositum lucem gestans; nec denique quanta ejus omnia, ex quibus compositus est. Et hoc quidem velut exemplum assumptum est.

Beati ergo erimus, quod id quod non videmus, citra omnem dubitationem credimus⁷⁹. Per fidem enim, ad arcanam sanctæ Trinitatis contemplationem deveniemus, Deumque, juxta quod Salvator pollicitus est⁸⁰, visuri sumus: quando ipsa supremi Boni possessione beati, nullius egebimus; sed vita æterna et gaudio et exultatione, pro eo ac cuique comparatum est, pro fidei nostræ ratione atque laboris, implebimur. Etenim mansiones multas apud Deum esse audivimus⁸¹; ne paulatim id cuius capaces sumus accipientes, imperfectam et cum mœrore habeamus æternam illam Dei contemplationem ac jucunditatem, atque illic etiam spe desiderioque vitam sustentemus: tumque continget nobis Deum ipsum habentibus, cuius nobis ademptione omnis sedanda contemplatio est, quod propheta ait: « Justus autem ex fide vivet⁸². »

PERORATIO.

Ut igitur ad bonum in spe nobis repositum perveniamus, necesse est ut credamus, ac sanctæ Dei Ecclesiæ, quam unam sanctam catholicam et apostolicam confitemur, decreta firmiter teneamus; quæcunque nimirum de uno ac trine subsistenti Deo prædicat; nec non quæcunque de Christi mysterio, deque futura resurrectione docet; eunctaque sane ac vere servemus, ut neque quod ad fidem spectat, nec quod ad disciplinam, quidquam claudicemus. Ad eum quidem qui ex sola fide æternam vitam se adepturum præsumit, dixit Dominus:

⁷⁹ Joan. xi, 29. ⁸⁰ Matth. v, 8. ⁸¹ Joan. xiv, 2. ⁸² Habac. ii, 4.

(89) Oral. 34.

« Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; »⁷⁵ et : « Quid me dicitis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico vobis ? » Ad eum vero qui ex solis operibus sine fide sperat salutem, inquit Apostolus, « Sine fide impossibile est placere Deo »⁷⁶, et sine fide opera mortua esse, ut et fidem sine operibus »⁷⁷.

Sunt vero quidam impii, seu hæretici, quibus non raro certa consilii ratione, futura a Deo revelantur: sicque liquet ex gestarum rerum monumentis, velut etiam se in Caipha res habuit »⁷⁸: qui cum Pontifex esset anni illius, ut Evangelista ait, prophetavit expedire ut unus homo periret pro populi salute. Quin et quandoque in Dei nomine miracula faciunt, nec ideo minus longe a Deo sunt. De illis enim dixit Dominus : « In illa die multi dicent mihi, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et demonia ejecimus, et virtutes multas fecimus ? et tunc conspicebor illis, Nunquam novi vos : discedite a me, operarii iniquitatis »⁷⁹ : quos utique et cavendos monet, cum ait : « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces »⁸⁰. Idcirco, qui ejusmodi sunt, primum a fide, tum a vita morumque disciplina examinandi sunt : « A fructibus enim eorum, inquit, cognoscetis eos »⁸¹. Proprius vero maxime homini fructus, mentis rationes sunt ac consilia, quibus proditis noscitur, num veræ Christianorum consentiat fidei, necne. Ad vitam quoque morumque disciplinam quod attinet, etsi simulat ac decipiunt, brevi tamen deprehenduntur.

Θινή συμφωνεῖ πίστει, εἴτε καὶ μή. Καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν δὲ, εἰ ὑποκρίνονται καὶ ἐξαπατῶσιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξελέγχονται.

Quæ igitur ab Scriptura sacra, et a sanctis Dei-que Ecclesiæ magistris, de sanctis Christianorum fide docemur, ista fere sunt : quam et corde credere debemus ad justitiam, et ore confiteri ad salutem, uti Doctor gentium decrevit »⁸² : « Nisi enim eam quis fideliter crediderit, salvus esse non poterit, » ut magnus Athanasius in confessione fidei ad Julium papam Romanum scriptam adjecit :

⁷⁵ Matth. vii, 21. ⁷⁶ Luc. vi, 46. ⁷⁷ Hebr. xi, 6. ⁷⁸ Matth. vii, 15. ⁷⁹ ibid. ⁸⁰ Rom. x, 10.

(90) Ὅς ὁ μέγας Ἀθανάσιος. De Symbolo Athanasiano luculenter scripsit vir egregie doctus ac catholicus Gilb. Genebrardus, theologus Parisiensis; nec alia auctoritate magno Athanasio asserit, quam illa ipsa Gregorii Theologi, qua usus est noster Manuel Calecas; ex qua tamen rem minime confici arbitror. Loquitur Gregorius de confessione, seu formula fidei oblata Joviano principi, cum ille ab Athanasio documenta fidei petisset, ejusque ac Catholicorum communionem ambiret, tentantibus Arianis sibi ipsum addicere, atque illius abuti potestate, uti pridem in Constantio fecerant, postmodumque fecerunt in Valente. Exstant eorum adversus Athanasium interpellationes et repulse. Fides ergo et confessio Joviano oblata ab Athanasio, ipsa est Nicæna fides, paucaque illi addita de divinitate Spiritus sancti, quæ sic Gregorius ex-

A Κύριε, εἰσαλεῦσάται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ὑψανῶν καὶ, « Τί με λέγετε Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ὡς λέγω ὑμῖν; » πρὸς δὲ τὸν ἀπὸ μόνων τῶν ἔργων ἐλπίζοντα ὁ Ἀπόστολος εἰπὲν, « Ἄνευ πίστεως Θεῷ ἀρέσαι ἀδύνατον » καὶ ἔργα ἄνευ πίστεως νεκρά εἰσιν, ὡς πίστις χωρὶς ἔργων.

Εἰσὶ δὲ καὶ τινες ἀσεβεῖς, ἢ καὶ αἰρετικοί, πρὸς οὓς πολλάκις τὰ μέλλοντα κατὰ τινὰ οἰκονομίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτονται, ὡς ἀπὸ τῶν ἱστοριῶν τοῦτο δὴλον· ὡς περ καὶ ὁ Κατὰ φωνὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀρχιερεῦς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προσεφί- τευσεν, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς φησὶν, Ὅτι συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολέσθαι. Οὐ μὴν B ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ θαύματα ποιοῦσιν ἔστιν οὗτοι καὶ ὁμοῦ τούτου οὕτως ἔχοντες, οὐδὲν ἤττον πόρρω τοῦ Θεοῦ εἰσι. Περὶ αὐτῶν γὰρ ὁ Κύριος εἰρηκεν, « Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πολλοὶ ἐροῦσί μοι, Κύριε, οὐ τῷ σὺ ὀνόματι προσεφητεύσαμεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας »· οὓς δὴ καὶ ἐκφεύγειν παραινεί, « Προσέχετε, » λέγων, « ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἐσθλὴν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες. » Ὅθεν τοὺς τοιοῦτους πρῶ- τον μὲν ἀπὸ τῆς πίστεως, εἴτα ἀπὸ τῆς πολιτείας ἐξετάζειν δεῖ. « Ἀπὸ γὰρ τῶν καρπῶν αὐτῶν, » φησὶν, « ἐπιγινώσθε αὐτούς. » Καρπὸς δὲ οἰκείος· C μάλιστα ἀνθρώπων τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα, ὧν φανε- ρουμένων γινώσκεται, εἴτε τῇ τῶν Χριστιανῶν ἀλη-

Ἔσα μὲν οὖν παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας παρὰ τῆς ὑγιούς τῶν Χριστιανῶν πίστεως διδασκόμεθα, ταῦτά ἐστιν ἣν καὶ καρδίᾳ πιστεύειν ὀφείλομεν εἰς δικαιοσύνην, καὶ στόματι ὁμολογεῖν εἰς σωτηρίαν, ὡς ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν ἀπεφάνετο. « Ταύτην » γὰρ ἐὰν μή τις πιστῶς πιστεύῃ, σωθῆναι οὐ δύνα- ται, » ὡς ὁ μέγας Ἀθανάσιος (90) ἐν τῇ πρὸς Ἰου-

⁷⁷ Jac. ii, 20, 26. ⁷⁸ Joan. xxi, 50. ⁷⁹ Matth. vii, 22.

D tulit : atque Occidentales et Orientales deinceps veneratos esse ait : Πρῶτος καὶ μόνος, ἢ κομιδὴ σὺν ὀλίγοις ἀποτομῇ τὴν ἀλήθειαν σαφῶς οὕτως καὶ διαρρήδη, τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν ἐγγράφως ὁμολογήσας· Primus ille ac solus, aut cum admodum paucis, veritatem palam apertisque verbis promulgare non dubitavit, unam trium personarum divinitatem et essentiam scripto confessus. Id nimirum Athanasius sic exsecutus, epistola illa quam refert Theodoretus, l. iv Historiæ Eccles., c. 3, quæ una explodit, quidquid de Symbolo Athanasiano, Dominicis diebus ad Primam recitari solito, illi oblato ad ejus formandam fidem, cum prius Treveris illud scripsisset, ut fidei suæ rationem Julio papæ redderet, vel Genebrardus, vel alii scripsere. Alia ratio instituendi Christianissimum principem, seu etiam suam fidem tuendi ac satis-

ιον πάντων Ῥώμης τῆς πίστεως· ὁμολογία προσέθη-
κεν· ἥς δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (91) ἐν τῷ εἰς

cujus plane etiam Gregorius Theologus in ejus En-
comio mentionem faciens : « Solus ille, inquit.

faciendi, quam præferat illud Symbolum : quod non uni, sed sic universis præscribat Romanæ ego Ecclesiæ quasi Symbolum incerto auctore, existimem, hinc Athanasii dictum et putatum, quod dilucide catholicam, ipsamque Athanasii fidem (de Trinitate inaxime) complecteretur; cujus inter catholicos sic spectata fides, ut ejus communio velut tessera catholici esset; censereturque ejus condemnation ipsa Nicænæ et catholica fidei ejuratio; uti se res habuit in Liberio Romano antistite, cui renuit Romana ipsa Ecclesia communicare, habuitque ut hæreticam, cum ille Constantii vexationibus fatigatus in ejus tandem condemnationem consensisset; sequē illa condemnatione, Eusebii-
orum communione polluisset. Ejus Symboli seu formulæ fidei antiquitatem, produnt illi ejus versiculi, quos totidem verbis habet August. in libris *De Trinit.* et alibi, quos non aliunde desumpsisse videtur quam ex eo Symbolo : ac, si desumpsit, longe Athanasii ætatem superat, cui quidam illud falso ascribunt, ut auctor est Joannes Beletius, antiquus Parisiensis theologus : nisi forte velint aliqua de Christi mysterio addidisse, quæ videantur & synodum generalem, ac in eo explicatam fidem, supponere, ut est facile in ejusmodi scriptiōibus nova addere, majoris explicationis causa, prout novæ cogunt surgentes opiniones seu hæreses. Quanquam nihil velat dicere, ipsum potius Symboli auctorem ex Augustino aliusque PP. sua consarcinasse. Verum quidquid oppones, nihil necesse Roma vel Latio exire, seu Græcum Symboli ejus auctorem querere. Latine primum scriptum omnino suadet, quod Latina, ipsa non barbarâ, eadem prorsus sunt; Græcâ fere semibarbara, longe alia et alia, prout quisque interpretum sibi indulgit, ut alia aliis verba reponeret; nec solum in levioribus, verum etiam in iis quæ graviora videantur, ut sunt voces ὑπστάσις et πρόσωπον. Duas refert Genebr. et tertiæ variantes lectiones, exstatque quarta altero tomo Athanasii Operum, Symboli hujus Græcâ editio : omnesque alium aliumque præferunt auctorem, seu magis interpretem; sic verbis dissentiunt, ac quamvis alii aliis minus barbari sint, præ Athanasio omnes habu-
erunt ævique paulo recentioris homines produnt. Movet et illa explicatio dicti evangelici : *Pater major me est*, non satis in eo Symbolo Athanasiana. Verus enim Athanasius, orat. 2 contra Arianos, majorem exponit, ut et fere æquales pauloque suppare viri ecclesiastici, ratione originis et principii, non secundum humanitatem, de qua nemo possit ambigere, et inter quam et Deum (res sic distantes diversique generis) non satis apte illis visa instituta illa majoris comparatio. Μεζζων itaque οὐ μεγέθει τινὲ ἢ χρόνῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γέννησιν. *Major non mole aliqua aut tempore, sed quod ex Patre natus sit.* Subditque : Πλὴν οὐ καὶ ἐν τῷ εἶπειν, Μεζζων ἐστίν, ὡς ἐξ ἐκείνου τῆς οὐσίας τὴν ἰδιότητα. *Cæterum etiam dicendo, Major est, essentialis rursus proprietatem ostendit.* Paulo clarius Greg., orat. altera de Filio, ex quo hausisse videntur nostri theologi, ut sic evangelice Patrem majorem dicant, ut tamen Filium minorem non admittant; quæ in re minus scrupulosos fuisse antiquiores liquet. Sic ergo ille : Ἢ ὅπλον οὐτὶ τὸ μεζζων μὲν ἐστὶ τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως· καὶ τοῦτο ὁπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς· τάχα δ' ἂν εἴποι τις ἄλλος τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ προσφιλονοεῖσθαι, μὴ ἑλαττον εἶναι τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίας εἶναι τοῦ ἀειταίου, τῆς τε γὰρ τοῦ ἀνάρχου δόξης μετέχειν ἂν, οὐτὶ ἐκ τοῦ ἀνάρχου· καὶ πρόσκειται ἡ γέννησις πρῶτον τοσούτο τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, καὶ οὕτω

σεβάσιμον· τὸ γὰρ δὴ λέγειν οὐτὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρωπινον νοουμένου μεζζων ἐστὶ. ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ· τί γὰρ θαυμάσιον, εἰ μεζζων ἀνθρώπου Θεός. Nonne perspicuum est. Majoris vocem ad causam (id est, auctorem) æqualis autem ad naturam referendam esse? Ac nos istud ingenne admodum et candide fatemur. Fortasse etiam dixerit alius quispiam, sermonem nostrum acriori animi contentione prosequens, inferius habendum non esse, ab hujusmodi causa seu auctore, nullam causam seu auctorem habente, proficisci. Nam et qui ab eo, qui principio caret, originem trahit, ejus quoque gloriæ partem sibi vindicat. Et accedit insuper generationis prærogativa, res tanta tamque veneranda, iis certe quidem, qui mente præditi sint; nam quod ratione humanitatis Pater Filio major intelligendus sit, vere quidem dici potest, sed non perinde honorifice. Quil enim nimum, Deum homine majorem esse? Idipsum Hilarius, alique. Ac ne pluribus morer, laudata Gregorio Athanasii veritatis aperta confessio, quæ unus ipse in Spiritu præstiterit, quod tantus Nicænæ Patrum conventus in Filio, ista sunt in catholica illa epistola Athanasii nomine omniumque episcoporum Ægypti : Ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ πολλοῦ ὡσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ πολλὸν συνεδέξαζον αὐτὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· ἐν τῇ μετὰ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει, διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα. *Sed neque Spiritum sanctum a Patre et Filio alienum senserunt: quin potius una cum Patre et Filio cum glorificaverunt, in una sanctæ Trinitatis fide; propterea quod una sit in sancta Trinitate divinitas.* Hæc Athanasius, non ut novam fidem, sed ut ipsam Nicænâ, pluribus explicans, quod Patres Nicæni explicata Filii theologia, sic paucis de Spiritu sancto extulerant : Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· *Et in Spiritum sanctum.* Aliis fatigare religiosissimum principem haud satis opportunum, cum tota questio de uno illo verteretur Arianico dogmate et Nicænâ fide, adjectis etiam Eunonii ac reliquorum Spiritus sancti impugnatorum stoloni-
bus, quos perinde solers vinitor ac agricola Athanasius, ea confessione excidit, secutaque in synodus, quæ in Constantinopolitana, Damaso Romano antistite, fuit. Antequam vero manum ex tabella, quandiu in Athanasiano Symbolo sumus, quas representat Genebrardus editionis : Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Παρὰ Πατρός καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, habent : perindeque citat Joannes Plusiadenus pro concilio Florent., alia vero Græcâ, illud καὶ τοῦ Υἱοῦ non habent : quod ex diverso studio ac fide sive interpretum sive scribarum ita factum est; uti etiam in Græcis, quæ exstant vii synodi, vox illa desideratur, quam quidam in eis exstitisse autumant. Ut ut sit, Græci pro authenticis, certoque Athanasii non habent. Hinc obijcienti catholico : Αὐτίκα ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας στυλὸς ὁ θεὸς, τῷ ὄντι καὶ ἰσρὸς Ἀθανάσιον· ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἐκείνου πίστεως, ἣν ἐξέθετο πρὸς Λιθέριον πάντων, ἥς ἡ ἀρχὴ, «Ὅστις ἂν βούληται σωθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐ ποιητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐδὲ γεννητὸν, ἀλλ' ἐκπορευτὸν· Εἰ sane primus ante alios, magna Ecclesiæ columna divinus et sacer Athanasius in suæ fidei professione, quam Liberio papæ exhibuit, ejus illud initium est : « Quicumque vult salvus esse, » Spiritus sanctus, ait, a Patre et Filio, non factus, non creatus, nec genitus, sed procedens. Τί πρὸς τοῦτο εἰεῖν; οὐκ ἐστὶν ἅγιος οὗτος καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος· An quidquam oppones? Nonne est

(91) Orat. 21.

aut cum valde paucis ausus est veritatem scripto profiteri. » Hanc vocans Veritatem, quam is ad Julium Adei professionem scripsit.

De hac autem nostra fide, nos quoque eam copulenta summe necessaria capita paucis conscripsimus, quæ tu quidem, amice, a me postulasti : nunc autem, tibi reddita habes, quamvis non satis strenue, et quantum sufficiat, sed provirili nostra facultate, quanta nimirum donavit Deus pro mea lectionis exiguaeque diligentiae modulo ea subministrans. Quin ne hæc ipsa quidem dicturus eram, quod et initio operis præfatus sum, nisi certo a Sanctis prædicari nossem, eorumque auctoritates in promptu haberem. Mihi enim semper quidem ea inita ratio est, ut superiores, et in eis optimos, sequar; præsertim vero in divinis eam mihi indixi servandam consuetudinem, ut nihil sentiam, nihil dicam, quam quod Scripturæ visum sit, divinoque Spiritu edoctis Ecclesiæ magistris : nihil denique scribam, cujus non apertam certamque auctoritatem, ex sacra Dei Scriptura, ejusque interpretum, quos Dei Ecclesia et laudavit, et suo præconio claros reddidit; idque manifeste liqueat ex illis quæ edidimus, magisque clareat, modo solum ea quæ scripta sunt, sine dolo rectoque iudicio percurrat. Nihil enim prorsus a me ipso intuli, sed id solum, quod ea quæ diversis locis a sanctis dicta sunt, ipse hic collegi, ad eorum qui lecturi sunt, firmandam fidem, ejusque veritatem constabiliendam. Quanquam ne id quidem facturus eram, nisi tu a me exegisses, at neque te exigente, si tibi et otium et libri et eruditionis facultas ad hæc sparsim posita colligenda, ac memoriæ peni repouenda brevi sententia comprehensa, suppeterent: ne videamur superbe aggredi ad hæc conscribenda, ac diaboli morbo laborare²², cujus vel nudam speciem necesse est ut procul amandemus.

Simile igitur aliquid feci, ac si quis, quam profitemur fidem accipiens, nempe, « Credo in unum Deum, » et quæ sequuntur, id illo probari diceret Scripturæ testimonio, istud alio aliudque alio. et sic deinceps in finem usque; unde neque meipsum

²² I Tim. III, 5.

sanctus iste et Ecclesiæ doctor? Opponit Rhacœdita : « Ἄγιον μὲν καὶ διδάσκαλον ἔχω· πλὴν ἀμφιδάλ्लον μὴ εἶναι τὴν ῥῆσιν ταύτην γνησίαν αὐτοῦ· Per me sanctus est et doctor; altamen sententia a te allata in dubio est, an legitima sit; nec is aliter vindicat, quam ex communibus, quod scilicet his affinia aliis locis non suspectis idem Athanasius dicat; quod utique ipsum non sufficit, nisi et libri authentici sint facientes fidem aliaque adminicula. Quod non satis occurrit in eo Symlelo; vix enim exstat, præterquam in Recentiorum collectaneis, librisque eorum polemicis, quibus ipsum vel impugnant, vel etiam defendunt : idque volunt illi, qui aiunt non haberi in Græcorum libris, non enim sic stupidi videntur, ut negent Græce haberi. Observandum et quod Plusiadenus,

αὐτὴν ἐγκωμῶ μνησθεὶς, « Μόνος ἐκεῖνος, » φησὶν, « ἡ κομιδὴ συν ὀλίγοις, ἀπετόλμησε τὴν ἀλήθειαν ἐγγράφως ὁμολογῆσαι· » ταύτην λέγων ἀλήθειαν, τὴν πρὸς ἐκεῖνον γραφεῖσαν ὁμολογίαν.

Περὶ δὲ ταύτης τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τὰ συμπληροῦντα αὐτὴν ἀναγκασιότατα κεφάλαια ἐν ἐπιτομῇ συνεγράψαμεν, ὥστε αὐτὸς μὲν, ὧ φίλος, παρ' ἡμῶν ἐζήτησας· ἡ δὲ δὲ ἔχεις τῶν ζητηθέντων ἀποδοῖναι, εἰ καὶ μὴ γενναίως καὶ ἀρκούντως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, καθόσον ὁ Θεὸς ἔχαριστο δηλονότι τῇ παρ' ἐμοῦ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν μικρὰ σπουδῇ τὴν χορηγίαν ἐπιμετήρησας. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἂν εἶπον, δ' καὶ ἀρχόμενος ἔλεγον, εἰ μὴ βεβαίως ἠπιστάμενη παρὰ τῶν ἁγίων κηρυττόμενα, καὶ τὰς μαρτυρίας ἐξ αὐτῶν εἶχον προτιθέναι. Ἄει μὲν γὰρ ταύτην ἐπὶ πάντων τὴν συνήθειαν ἔχω, τοῖς προσηγησάμενοις καὶ ἀρίστοις ἔπεσθαι, ἐξαιρέτως δὲ ἐπὶ τῶν θεῶν ἑμαυτῷ τὴν συνήθειαν ταύτην φυλάττεσθαι βούλομαι, μηδὲν φρονεῖν, μηδὲν λέγειν ὅπερ οὐ δοκεῖ τῇ Γραφῇ καὶ τοῖς μαθητευθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῖς διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας· μηδὲν γράφειν, οὐ μὴ ἔχω φανερὰν καὶ βεβαίαν τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Γραφῆς καὶ τῶν ταύτης ἐξηγητῶν, οὐδ' ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπήνεσε καὶ ἐδόξασεν. Ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων δὴλόν ἐστι, καὶ γινώσκεται καθαρῶς, εἰ τις μόνον δόξῳ καὶ ἀπ' ὀρθῆς χρίσει; τὰ γε γραμμένα ἐπέλθοι. Ἀπ' ἑμαυτοῦ γὰρ οὐδὲν εἰσενεγκεν πάντως· τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι τὰ τοῖς ἁγίοις ἐν διαφόροις ῥηθέντα τόποις, αὐτὸς ἐνταῦθα συνῆψε πρὸς τὴν τῶν βλεπομένων βεβαίωσιν καὶ ἀλήθειαν. Καίτοι οὐδὲ τοῦτ' ἂν ἐποιοῦν, εἰ μὴ παρὰ σοῦ τοῦτ' ἀπητούμην· οὐδέ γε, εἴπερ ἦν σοὶ καὶ σχολὴ καὶ βιβλία καὶ τις δύναμις λόγου ταῦτα συλλέγειν σποράδην καίμενα, καὶ συμπερασματικῶς τῇ διανοίᾳ ἐναποτιθέναι· ἵνα μὴ δόξωμεν ὑπερφηφῶς ἰσθεῖν ἐπὶ τῇ ταῦτα συγγράφειν, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου νόσον νοσεῖν, ἣν καὶ μέχρι τοῦ δοκεῖν ἀπορρίπτειν.

Ὅμοιον οὖν τι πεποίηκα, ὥστε ἂν εἰ τις τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἡμῶν λαθῶν, λέγω δὲ τὸ, « Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, » καὶ τὰ ἐξῆς, τότε μὲν, εἶπεν, ἐκ ταύτης συνίσταται τῆς γραφικῆς ῥήσεως, τὸ δὲ ἐξ ἑτέρας, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης, καὶ περὶ πάντων

C data hæc fidei professio dicitur Liberio papæ, reliquis vero editis, ut et nostro Calecæ, Julio : quod et ἐπιγραφὴν nitantem reddidit, exque arbitrio adscriptam, suspensionem facit. Titulus emendandi magna pridem fuit licentia : nullusque probatus auctor, cui non alia plura ascripta sint; qui error et in sancta irrepsit divinaque officia et ὀφολόγια, ut vocat Genebr. Quanta enim auctoris imperfecti, hominis non satis catholici, legimus nomine Chrysostomi ? Quanta Fulberti Carnotensis, plurimumque incertorum nomine Augustini ? Pseudo-Hieronymiana quædam abstersit justa sequentium pontificum censura. Hæc forte plura, quam pro loci ratione, ipsa fors ad ejusmodi monumentorum censuram non inutilia.

ὁμοίως μέχρι τοῦ τέλους. "Ὅθεν οὐδ' ἄξιον ἐπαίνων ἡμῶν διὰ τοῦτο κρίνω· πλὴν εἰ μὴ λέγει τις, καὶ αἶμαι δικαίως, ὅτι καθὼς μηδὲν ἴδιον εἶπον καὶ ἀσύμφορον τῇ Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις, ἄξιός ἐστιν ἐπαινῶν εἶναι. Τὸ γὰρ τὴν Πατέρων πίστιν καὶ ὁμολογεῖν καὶ συγγραφῆναι τοῦτ' ἐστὶ· διὸ πολλοὶ στεφανοῦνται. Εἰ δ' ἐπὶ τοῦτοις οὐ φημι δίκαιον ἀξιοῦσθαι ἐπαινῶν, καθότι ἄλλοι κεκοπιᾶσθαι, καὶ ἐγὼ εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσελήλυθα· πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ μέμψω. Ἐκότερον γὰρ ἐπὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραφῆς καὶ τοὺς ἁγίους ἀναδραμεῖται. Τὰ αὐτὰ γὰρ πάλιν ἐρῶ, ὥς οὐδὲν ἄπ' ἑαυτοῦ ἴδιον εἶπον, ἀλλὰ τὰ παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῆς ὁγιότητος τῶν Χριστιανῶν πίστεως διδασκόμενα, ταῦτα ἐξελεξάμεθα, ἃ καὶ διὰ τὴν σαφῆνειν ἰδιωτικῶς καὶ κεφαλαιωδῶς κατὰ τὸ δυνατόν ἐν τῷ παρόντι σχεδιάσαντες ἐξεθέμεθα.

A ob eam collatam operam laude dignum existimo; nisi quis forte dicat, ac putō merito, ea me ratione laudem promeritum, quod nihil proprium dixerim, autve Scripturis sanctisque dissonum. Id enim Patrum fidem profiteri sit ac conscribere; quo nomine multi coronantur. Sin autem idcirco dicam laud æquum esse me laudem consequi, quod alii laboraverunt, et ego in laborem illorum intra-vi; longē potiori ratione nec par fuerit inde mihi vituperium creari. Utrumque enim in Scripturæ doctrinam sanctosque redibit. Eadem enim rursus dico: Nihil a me atque proprium me dixisse, sed quæ ab Scriptura sacra ac Dei Ecclesiæ magistris docentur de sana Christianorum fide, hæc selegisse; eaque ipsa claritatis causa rudi sermone paucisque perstringendo quoad licuit, defunctorie leviorique opera in præsentī libro exposuisse.

ANNO DOMINI MCCCLV.

JOANNES CYPARISSIOTA

NOTITIA

FABRIC., *Biblioth. Gr.* ed. Harles, t. XI.

JOANNES Cyparissiota, cognomine Sapiens, Palamæ ipsi suppar, post ann. 1360 scripsit Παλαμικῶν παραβάσεων, *Palamiticarum transgressionum* libros 4, ex quibus primum et quartum vulgavit Combessius Græce et Latine in Auctario novissimo, parte secunda, p. 68 et 85-105. [Inde Latine in *Bibl. max. Patr. Lugd.* tom. 21, p. 476-489.] Liber secundus et tertius adhuc inediti latent, sicut et alia spissa ejus opera quatuor adversus eundem Palamam, ut 1) Ἀδγοὶ 8, adversus Palamæ tomum ejusque novam fidem: 2) alii λόγοι 8 criminationibus Palamæ in adversarios de Lumine increato respondentes, ac aliquot quæstionibus omnem de illo considerationem complectentes. 3) Ἀδγοὶ tres (quorum primus in capita 75 dispescitur) contra Palamitarum anniversarias in adversarios diras et exauctorationes, sive contra illorum ἀποστασίαν. 4) opus Anti-Palamiticum, unum cætera fere omnia æquans magnitudine, et ante illa etiam ab Cyparissiota publicatum.

Exstat et aliud istius Cyparissiotæ huc spectans, et simul mysticam tradens theologiam, opus subtile et eruditum, quod inscribitur Ἐκθεσις στοιχειώδους ῥήσεων θεολογικῶν, *Expositio elementaria eorum, quæ de Deo a theologis dicuntur*, in decem decades tributa, 1) de theologia symbolica; 2) de theologia demonstrativa; 3) de divinis enarrationibus; 4) de divinis nominibus eorumque origine et informatione; 5) de proprietatibus divinorum nominum; 6) de apparitionibus divini luminis; 7) de divina participatione; 8) de infinitate Dei in creaturis; 9) de infinitate in Deo; 10) de divina simplicitate. Ille opus Græce repertum Messanæ in Sicilia in bibliotheca D. Joannis Lascaris, Franciscus Turrianus Latine cum scholiis editum dedicavit Antonio Augustino, archiep. Tarraconensi, Rom. 1581, 4; unde recusum Latine in Bibliothecis Patrum Coloniensi, tom. XI, et Lugdunensi, tom. XXI, p. 377. (FABR.) Paris. in bibl. publ. cod. 1246, sunt Joan. Cyparissiotæ 1) Palamitarum transgressionum libri 4. Secundus ineditus; inc.: Πρὸς δὲ καὶ δι' ὧν. 2) Libri octo adversus Palamam, ejusque novam fidem; inc.: Ὡς ἀνδὲ καὶ δι' ὧν. 3) Libri octo, criminationibus Palamæ respondentes; init. Τὸ τρίτον βιβλίον πρὸς τὰς καθ' ἡμῶν. 4) Libri tres contra Palamitarum ἀποστασίαν init. Τὸ τέταρτον βιβλίον πρὸς τὰς. 5) Adversus Nilum Thessalonicens. Antirrheticorum libri quin-

que; inc. Τῶν μὲν ἡγησάμενων βιβλίων τό τε πρότερον. Add. Montfauc. *Bibl. biblioth. Mus. p. 732 E* et 776 C de codd. Paris. (HARL.)

Scrpsit Cyparissiota post Nicephori Gregoræ obitum, cujus cadaver Palamitis ludibrio habitum indignatur libro iv *Palamiticarum transgressionum*, ubi statum miserum Ecclesiæ CPolitanz sub patriarchis Palamiticis per decem quæstiones depingit. Natus Gregoras ann. 1295, non ante ann. 1360 obiit, cum historiæ telam usque ad ann. 1359 pertexam ab eo habeamus. (FABR.) V. Saxii *Onom. lit.* II, p. 380, ad ann. Chr. 1370. — Oudin. *Comm. de SS. Eccl. tom. II*, col. 1062 seq. ad ann. 1360, qui adnotat, *Expositionem elementariam*, s. *materiarum* haberi Græce in bibl. regis Hispan. et Romæ inter libros, quos Turrianus dedit societati; et Henr. Wharton. in *Append. ad Cavei Hist. litt. SS. Eccl.* II, p. 65, ad ann. 1360. (HARL.)

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΩΤΟΥ

ΤΩΝ ΠΑΛΑΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ

ΛΟΓΟΣ Α΄.

CYPARISSIOTÆ

PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM

SERMO I.

Quod non licet Joannis Cyparissiotæ Palamicum omne opus in meo Auctario vulgare, ac quale spisso volumine majore, charta bombycina explicata continet gaza Regia; unum ipsum justo par tomo, si quando cum Latina versione juris publici fieri contigerit, docti alicujus curis ac marte: quodque vero fas non est, hoc in pulvere versanti, Auctorem tantum, et qui in manu sit, ejus mihi oblata copia insalutatum relinquere, et ut nostro Calecæ eadem ipsa palæstra ipsi æqualem, Palamitarumque profliganda iuvia portentosaque iugacitate pridem sodalem, non et antistitem, mea hac Antipalamica lucubratione, leviori saltem addam munere: operæ pretium putavi, ut ex tanta ejus λόγων (quos vocat) ægece, ac in quos βιβλία (Libros) dividit, Vir vere sapiens (quod ei singularissime nomen multiplex eruditio, altaque divinarum humanarumque rerum cognitio, magnifico titulo peperit) unum omnium primum e quatuor primi libri, λόγων, tibi hic, lector reponerem: quod illo, quidquid est Palamici furfuris, ejusque originum, luculentissime expressum elisumque sis deprehensurus, et ut is unus, omnium loco tibi esse possit, si modo cum Calecæ contuleris. Ipsa auctoris ætas, ex illo tibi clara erit; nedum quod ita post Palamam et Isidorum, Palamitarumque Tomum (haud secus ac Calecas) scribit, sed et quod annos quingentos septuaginta, ac iis plures, ab Iconomachorum cœpta hæresi, ad suam inde ætatem statuit: quo falso omnino Coccii aliorumque calculos ostendit (et si Colonienses secuti sunt) quibus existimatum spectare ad circiter sæculum: eo scilicet quod ejus duntaxat decades viderant; ex quibus ad ætatis ejus epocham id unum certi habemus, non excessisse Euthymii ætatem, ex cujus Panoplia Maximi locum in suos derivavit alveolos. Parturio et diatribam evoluto serio volumine, ne quid, lectori desit hic, quod in te tuam videatur.

INDEX CAPITUM.

1. De pace, et quod eam Palamas dissolverit, facta ei ad tempus rei venia; ac quæ causa sermonum.
2. Non posse Palamitas quidquam negare Palamæ lucubrationum, vel cujusquam eorum, qui post eum fuerunt.
3. Quomodo Palamas exitiosum dogma ab errore et qualentione auspicatus sit.

A

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

- α'. Περὶ ειρήνης, καὶ ὅπως ταύτην παρέλυσεν Παλαμᾶς, πρὸς καιρὸν συγγραφεὶς· καὶ τίς ἡ τῶν λόγων αἰτία.
- β'. Ὅτι οὐ δύναται Παλαμίτης ἀρνήσασθαι τι τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, ἢ κἀν τινοῦ τῶν μετ' αὐτόν.
- γ'. Ὅπως ἐκ πλάνης καὶ φιλονεικίας ἤρξατο Παλαμᾶς τοῦ δόγματος τοῦ ὀλεθρίου.

- δ'. Ὅπως τὰ τῆς πλάνης συμπτώματα, ὡς αὐτοῦ κατορθώματα λογογραφεῖ.
- ε'. Ὅπως ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων αὐτοῦ λόγων τὸν τῆς πλάνης ὡς φῶς συνιστάμενον ἵκον ἀνικοδομεῖ Θεὸν, πάντα κομπάζοντα τὰ τοῦ μόνου Θεοῦ.
- ς'. Ὅπως ἐκ τῆς ἐπισυναγωγῆς τῶν τοιούτων λόγων ὁ τῷ Παλαμῇ φαντασθεὶς ἀνούσιος Θεὸς δημιουργὸς καὶ διοικητὴς ἀναφαίνεται πάσης κτίσεως, καὶ τέλος πάσης μακαριότητος.

ΚΕΦΑΛ Α'

Περὶ εἰρήνης · καὶ ὅπως ταύτην παρέλυσεν Παλαμᾶς, πρὸς καιρὸν συγχωρηθεὶς · καὶ τίς ἡ τῶν λόγων αἰτία.

Εἰρήνης οὐδὲν οἶμαι θεώτερον, ὥσπερ δὴ καὶ παλαιοὶ καὶ μάχης οὐδὲν χαλεπώτερον · δείγμα δὲ τοῦ ταύτ' ὀρθῶς εἰρησθαι καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα · εὐθυμίας γὰρ καὶ πανηγύρεις καὶ ἑορταὶ καὶ νόμων συνεισφοραὶ, καὶ δικαστήρια · ἐμπορίαι τε καὶ γεωργίαι · καὶ τεχνῶν κράτος, καὶ φιλοσοφίας σπουδαὶ καὶ συνοικήσεις ἀνθρώπων καὶ φίλων συνουσίαι καὶ γάμων ἐπιμιξίαι, καὶ πᾶσα πλείων εὐδαιμονία, εἰρήνης καρποὶ · καὶ τοῦ ταῦτα σὺρρεῖν ἅπαντα ἐκ τοῦ ταύτην καλῶς ἀσκεῖν ἀφορμή. Τί δ' ἂν ἐπὶ τῶν καιρῶν εἴποι τις, σπενδόμενων πρὸς ἀλλήλους; Γῆς εὐφορίαι, θαλάττης εὐπλοιαί, καταστάσεις ἀέρων, σωμάτων εὐχροαί · ὕλαι, εὐτοκίαι, καθαρεύουσας πρὸς τὴν χρῆσαν αἰσθήσεις, ἔθολοι μνημαί. Ἀλλὰ καὶ ἐν μουσικοῖς ἡ ἐνότις · καὶ ἐν γεωμετρίας τὸ πολυύμνητον ἡ ἰσότης. Καὶ τὸ πρὸς εἰρήνην τὰ οὐράνια ἀντιφθέγγεσθαι σώματα, καὶ πάντα τῇ εἰρήνῃ καὶ συνδεῖσθαι καὶ συνεχέσθαι, εἰρήνης ἔργα. Καὶ τί δεῖ παρατείνειν, κρατούσης ἐπὶ πλέον τῆς εἰρήνης ἐν τοῖς θεοῖς, καὶ πανταχοῦ τῆς Γραφῆς αὐτὴν ἡδούσης καὶ περιχούσης πρὸς ἅπαντα; « Δόξα, » φησὶν, « ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη · ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. » Δοκεῖ μοι, καθάπερ ἐν ἀγγέλοις τὸ κράτιστόν ἐστιν ἰδεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρηκέναι τὸ κράτιστον τὴν εἰρήνην, ἣ συναγωγός ἐστιν αὕτη καὶ σύνδεσμος ἀσφαλῆς τῶν τ' ἐν οὐρανῷ ταγμάτων, τῶν τ' ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων · καὶ τοῖς μὲν, εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰκείνοις δ' αὖ εἰς τὴν παρὰ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς γενομένην εὐδοκίαν ἡτρεπίσται · μάλλον δ' εἰπεῖν, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡ εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέφανεν εἰς δόξαν μὲν τοῦ ἐν ὑψίστοις Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εὐδοκίαν δὲ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Ἀλλαχοῦ γὰρ εἰρήνην αὐτὸν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐκάλει, καὶ σωτήριον ἔθηκεν.

Καὶ σχολῇ γ' ἂν ἐξαριθμεῖσθαι τὰς ἀπανταχοῦ περὶ τῆς εἰρήνης ἀνυμνηθείσας τοῖς θεολόγοις φωνάς. Τὸ γὰρ δὴ μέγα τοῦτο καὶ πάντα νοῦν ὑπεραίρων τοῦ Σωτῆρος ὑπὲρ ἡμῶν μυστήριον, καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ μετὰ φιλανθρωπίας ἀρρήτου κλύδος, καταλλαγὴ πρὸς Θεὸν καὶ εἰρήνη προσε-

4. Erroris vitia jactare atque referre, ut propria sua recte facta ac munera.
5. Quomodo ex multis diversisque libris suis ac sermonibus, novum erroris Deum luminis in modum consistentem fabricetur, cuncta crepantem quæ unius Dei sunt.
6. Quomodo ex talium sermonum aggregatione, quem Palamas comminiscitur, ipsum non vere existentem ac substantia Deum, creator appareat arbitere quæ omnis creaturæ, ac omnis beatitatis finis.

CAPUT I.

De pace, et quomodo eam Palamas dissolverit, facta ei ad tempus rei venia; ac quæ causa sermonum sit.

Pace nihil puto divinius, uti nimirum etiam bello et pugna rixæque nihil modestius. Hæc sic recte dicta esse, humanæ res omnes ipsæ argumento sunt, Etenim hilaritas et securitas, publici conventus, festa item et legum collationes et judicia, mercimoniarumque et colendorum agrorum compendia atque artium vigor, philosophiæque studia et virorum contubernia amicorumque congressus et mista conjugia, urbiumque omnis felicitas, pacis fructibus sunt ascribenda: et ut hæc omnia confluant, ea ratio est, quod hæc rite colatur atque vigeat. Quid vero quis de anni tempestatibus dicat, cum aliis aliæ quodam pacis junguntur fœdere? terræ fertilis proventus, faustæ navigationes, aeris serenitas et temperatio, corporum venustas: sanitatum munera, felices partus, sensuum illibatus usus, nihil fallaces memoriæ. Quin in musicis quoque unitas, inque geometria æqualitas, summam laudem habent. Ut item ad pacem cœlestia respondeant corpora, cunctaque pace tum committantur tum contineantur ac conserventur, pacis sunt effecta atque opera. Et quid vero necesse sermonem protrahere, cum in divinis pax magis vigeat, eamque ubique Scriptura ad omnia canat ac circumsonet? « Gloria, » inquit, « in altissimis Deo, et in terra Pax: in hominibus bona voluntas ¹. » Videtur mihi, velut in angelis præstantissimum est videre Dei gloriam, sic nimirum etiam in terra præstantissimum appellasse pacem, quæ ipsa eadem coætæratio est, tutumque vinculum, tum beatorum cœlo spirituum atque ordinum, tum in terra hominum; atque illis quidem in Dei gloriam paratam esse; his vero ad eam quæ a Deo in eos facta est, bonam voluntatem. Quin imo ipsum Dei Verbum ipsa pax, in terra apparuit, in Dei quidem ac Patris, qui in altissimis est, gloriam; humani vero generis propensam bonamque voluntatem. Alio namque loco « pacem » eum « super Israël » vocat ², et Salutare gentibus ³.

Vix sane enumerare liceat, quæ de pace ubique voces theologis celebratæ sunt. Magnum namque illud, ac quod vim omnem mentis excedit, Salvatoris pro nobis mysterium, ejusque ad nos, nulla verborum vi explicabili clementia, descensus, reconciliatio cum Deo ac pax, appellatum est ⁴. Et

¹ Luc. II, 14. ² Galat. VI, 16. ³ Act. XXVIII, 28.

⁴ II Cor. V, 18; Coloss. I, 20.

«Pax Dei,» inquit, «quæ exsuperat omnem sensum⁹;» Pacem nimirum eam, quæ exsuperet omnem sensum, vocans, qua supra quam Deus factus homo, nos, qui inimici eramus, sibi ipse reconciliavit; quo quid decentius ad eximiam pacis astruendam præstantiam?

Enim vero audiui et pacem progredientem ac revertentem, si indignus fuerit, qui eam suspiciat, quanquam Pax tibi⁶, Pax viro tuo, Pax filio parvulo⁷; quanquam Deus pacis⁸ cunctaque sue deque Scripturæ, pacis sunt plena. Quin imo rite animum attendentibus, omnis quanta est, pax sit et securitas: nescio tamen quomodo novæ nunc inventores fidei longa protenderunt oppositionum deliria, eo scilicet sine ul unionem, quæ in Deo est, divellant, nosque a dulcissima pace abrumpan. Ubique enim cum excessu quod contrarium est diligentes, magnum pacis munus dissolvere; tantasque omnium mentibus injecerunt ineptias, ut non solum a verissimis decretis avocare studerent, nihilque eorum quæ ad Christianos a principio attinent Inconvulsum sinere contenderent, sed et nos ipsos perplexos redderent, quibus scripsere libris, dubitantes, num omnino homines existant, Dei-que signum audire sustineant, qui tanta in illum temulentorum more deblaterent. Neque enim aliam existimo Apostolum⁹ dicere defectionem, in extremis temporibus futuram, quam utique hanc omnium unam: quatenus scilicet aliæ, eorum quæ Dei sunt aliquid ponentes, quod reliquum erat sublatum ibant, hæc autem impudentissima substitutio ac religio, quidquid Dei est, semel honorare recusat. Quanquam enim concrepantibus buccis aliquid de illo videatur dicere, iis tamen qui sensum attendant, eorum, quæ loquuntur, omnimodam impietatem statuit, Deique (ut sic dicam) extinctionem: quæ plane una, aperte nudam ipsam puramque defectionem designant, ita nimirum, tantoque excessu in bonum pacis procacia invecit sunt, quanquam maximus Deus et Salvator noster Jesus Christus¹⁰, post omne salutis nostræ expletum negotium, quod discipulos ad prædicationis munus præmittebat, eorum ante componens animos, securasque mentes reddens, quibus ait, «Pax vobis¹¹,» non cessavit donec hæc primum dicere injungeret, esse se magis auctorem atque arbitrum pacis confirmans¹², quod in aliis dixerat: «Pacem meam do vobis¹³,» hoc denuo ipse adiungens, sicque perorando, «Pax vobis,» in eum modum apostoli munus illis concedit, rem scilicet nullis satis laudibus celebrandam: «Sicut misit me Pater meus, et ego mitto vos¹⁴,» et illos honore afficiens, et dignitate augens.

Sin autem etiam ante omnem Christi prædicationem atque ad eam præparationem, pacis præ-

ρηται. Καὶ, «Εἰρήνη τοῦ Θεοῦ,» φησὶν, «ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα·» εἰρήνην αὐτὴν ὅπου περιφανῶς πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν καλῶν, καθ' ἣν ἄνθρωπος ὁ Ὑπέρθεος γενόμενος, ἡμᾶς ἐκπολεμωθέντας διήλλαξεν αὐτῷ· οὐ πὶ ἂν γένοιτο περπωδέστερον εἰς παράστασιν τοῦ τῆς εἰρήνης ὑπερφυοῦς;

Ἀκήκοα δὲ καὶ εἰρήνην προλεμένην καὶ ἀντιστρέφουσαν. ἂν μὴ ἄξιός ὁ ταύτην ὑποδεχόμενος ἦ· εἰ καὶ Εἰρήνη σοι· Εἰρήνη τῷ ἀνδρὶ σου· Εἰρήνη τῷ παιδαρίῳ· εἰ ἡ καὶ Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω τὰ τῆς Γραφῆς, εἰρήνης ἀνάπλεω· μᾶλλον δ' ἅπανα τοῖς ὁρθῶς προσανέχουσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια· ἀλλ' οὐκ οἷδ' ὅπως οἱ τὴν νέαν νῦν ἀνευρόντες πίστιν μακροὺς ἐξέτειναν ἀντιθέσεων λήρους, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν ἐν τῷ Θεῷ διασπύσσουσιν ἔνωσιν, ἡμᾶς δ' ἀπορρήξουσιν τῆς ἡδίστης εἰρήνης· πανταχοῦ γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς τούναντίον ἀγαπήσαντες, τὸ μέγα τῆς εἰρήνης διέλυσαν χρῆμα· καὶ τοσαύτην ἐνέθηκον ταῖς ἀπάντων φυχαῖς τὴν ἀκαιρίαν, ὥς μὴ μόνον τῶν γνησιωτάτων ἀποστήσαι σπουδάσαι δογμάτων, καὶ μηδὲν τῶν εἰς Χριστιανούς· ἐξαρχῆς ἀνηκόντων ἀκίνητον ἔδσαι φιλονεικῆσαι, ἀλλ' ἀμφιβόλους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν τοῖς περὶ αὐτῶν καταστήσαι λόγοις, διαπορούντας, εἴπερ ὅλως εἰς ἀνθρώπους τελοῦσι καὶ πλάσμα λέγεσθαι Θεοῦ καταδέχονται, τοσαῦτα πρὸς αὐτὸν ἐμπαροινήσαντες. Οὐδὲ γὰρ ἄλλην εἰμαι τὸν Ἀπόστολον τὴν ἀποστασίαν ἐν ἱσχύοις εἰρηκέναι γενήσεσθαι καιροῖς, ἀλλ' ἡ δὴ πῶς ταύτην τῶν ἀπασῶν μόνην· παρῶσον ἔχειναι μὲν τὶ τῶν τοῦ Θεοῦ τιθέμεναι, τᾶλλ' ἀνῆρουν· ἡ δ' ἀναίτις αὕτη θρησκεία καθάπαξ ἀπαναίνεται ἐν τῶν τοῦ Θεοῦ τιμῇσαι. Κἂν γὰρ τοῖς φόφοις τῶν ὀνομάτων ἐν περὶ αὐτοῦ λέγειν δοκῇ, ἀλλὰ τοῖς τὴν διάνοιαν τῶν λεγομένων σκοποῦσι παντελῆ τὴν ἀθεΐαν παρίστησιν· ἃ δὴ μόνον περιφανῶς γυμνῇ αὐτὴν καὶ ἀκρατον τὴν ἀποστασίαν δείκνυσιν· οὕτω μεθ' ὑπερβολῆς εἰς τὸ τῆς εἰρήνης ἐξόθρισαν ἀγαθόν, καὶ ταῦτα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ πᾶσαν ἐκπληρῶσαι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν, ἐπειδὴ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὸ κήρυγμα προῦπεμπε, προκαταστήσας, αὐτῶν τὰς γνώμας, καὶ τὰς ψυχὰς, ἐν τῷ φθάναι προασφαλίσάμενος, «Εἰρήνη ὑμῖν,» οὐκ ἐνέμεινε μέχρι τοῦ ταῦτα προειπεῖν ἐγνωκέναι, βεβαιῶν ὡς αὐτὸς ἂν εἴη μᾶλλον ὁ τῆς εἰρήνης πρύτανις, ὅπερ ἐν ἄλλοις ἔφησεν, «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν,» τοῦτο πάλιν καὶ αὐτὸς ἐπειπὼν, «Εἰρήνη ὑμῖν,» οὕτω τὴν ἀποστολὴν αὐτοῖς· ἐγγεμίζει, τὸ πολυύμνητον ἐκεῖνο· «Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατὴρ μου, καὶ γὼ πέμπω ὑμᾶς,» καὶ τιμήσας αὐτοὺς καὶ ἀξιώσας.

Εἰ δὲ καὶ πρὸ πάντων τῶν Χριστοῦ κηρυγμάτων, καὶ τῆς κατ' αὐτὰ παρασκευῆς, τὸ τῆς εἰρήνης

⁹ Philipp. iv, 7. ⁶ Matth. x, 13; Luc. x, 6. ⁷ I Par. xii, 18; IV Reg. iv, 6. ⁸ I Cor. xiv, 33. ¹⁰ II Thess. ij, 5. ¹¹ Tit. ii, 25. ¹² Joan. ix, 19, 21. ¹³ Luc. x, 5. ¹⁴ Joan. xiv 27. ¹⁵ Joan. ix, 21.

ἐπηγγέλται δόξα, καὶ πάσης αὐτὴ τῆς ἐν ἡμῖν Ἀ
 λερσις αὐτῆς προήγγελλται, τίνες ἂν εἴεν οἱ γε
 πρότερον καὶ νῦν αὐτὸ παραλείβειν ἐσπουδαχότες,
 καὶ μηδὲν ἀγνωμοσύνης παραλιπόντες, ἀναίδη
 ὡς κατὰ πάσης κεχωρήκασιν τῆς ἡμῶν εἰρήνης,
 ἐξῶσαι πρότερον αὐτὴν ἐνθυμηθέντες; ἀπὸ Θεοῦ,
 εἴτα καὶ τῶν ἐν ἡμῖν σπουδασμάτων; Ἄρ' οὐκ εὐθύς
 ἐξαρχῆς τὴν αὐτῶν παριστάσει περὶ τὸ ὁμόφυλον
 ὑπεροψίαν, καὶ ὅπως ἔλαχον περὶ τὸ δυσσεβεῖν
 αἰρεῖσθαι φύσεως; Ἀλλὰ ταύτης μὲν τῆς κατὰ
 τῆς εἰρήνης λύτης, ἐπ' ἄλλοις ἄλλοι κατὰ διαφό-
 ρους ἀρξάμενοι χρόνους, τελευτῶντες εἰς Παλαμῶν
 ἦσαν· ἄνδρα, τὸν νοῦν ἀδέδαιον· ἀλλόκοτον περὶ
 τὴν θρησκείαν· ἀπερίσκεπτον περὶ τὸ παραστὰν
 ἄπαν· ὅρον τοῦτον ἐγνωκότες φιλονεικίας, οὐχ ὅν ἡ
 φύσις πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπετέθεικεν, ἀλλ' ὅν ὁ τῆς
 ζωῆς αὐτῷ χρόνος ἐξεμέτρησε. Τοιαύτην οὕτως
 τὴν ψυχὴν περιφέρων, καὶ τοῦτο τοὺς ἄλλους ὑπερ-
 βιλέσθαι ζητῶν, ὅπου τὸ νικᾶν πλεον τὸν περὶ Θεοῦ
 κινδύνον αἰρεῖ, περιττῇ τὸ πρῶτον καιρὸν ἐπιδει-
 ξεως ἀνερευνώμενος, φιλοπονῶν περὶ τὰ ἐλάχιστα,
 καὶ τῷ κρατεῖν ἐν ἐκάστῳ μάλα φιλοτιμούμενος·
 πάντα κινῶν καὶ μηδὲν παραλείπων ὑπὲρ τοῦ πρὸς
 ἅπαντα φιλαρχεῖν αἰρεῖσθαι· καὶ πᾶς ἦν αὐτῷ σύλ-
 λογος ἡμέρας ἐκάστης, εἴτ' ἐκ πλείονων εἴτ' ἐξ
 ἐλαττόνων συνέκροτετο, θορύβου καὶ παραχῆς ἀνά-
 κλειως.

Ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἐφειστήκει πᾶσαν ἐφ' ἡμῶν
 ἀνομίαν συντελεσθῆναι, καὶ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς
 ὥσει Σόδομα καὶ Γόμορρα· καὶ πᾶν μὲν ἐξανδρα-
 ποδισθῆναι τὸ γένος, πᾶσαν δ' ἐρημωθῆναι πόλιν,
 καὶ καταπατηθῆναι τὰ Ἅγια Περσῶν βεδήλοις
 ποσὶ, καὶ τὴν αὐτῶν ἀντιστηκώσαι παρανομίαν καὶ
 ἀσέλειαν τοῖς ἡμετέροις ἔθεσι καὶ σεβάσμασιν (οἷα
 τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα!) θρασύτερον ὁ ὕβριστής
 ἐμπεπτωκὼς οὗτος, Λυδὸς εὐθύς ἦν εἰς πεδίον, καὶ
 θαλὸς; εἰς εὐπρηστον ὕλην· καὶ ὥσπερ τοῖς ἄλλοις
 ὁ τῶν σωμάτων καὶ τῶν χρημάτων βλεπρὸς διεπο-
 νήθη καὶ πεπραγμάτευται, μακρότερόν ποὺ τοῦτο
 τὸ τῶν ψυχῶν ἐξήνυται δηλητήριον· ὥς ἂν κατ'
 ἔμφω καὶ ψυχαῖς θάνατον καὶ σώμασιν δλισθὸν
 ἐπάγοιεν.

Γενεὰ τις ἀναφανείσα παραπικραίνουσα· γενεὰ δ'
 ἐξοστραμένη, καὶ Θεὸν ἐπ' οὐ θεοῖς παρεικάζουσα·
 διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς παρεικάτειν αὐτοὺς ἐπ' οὐκ
 ἔθνει διενόηθη, καὶ μὴν ἐξετέλεσε, μικροῦ πᾶν
 αὐτῶν ἐξαναστῆσας τῆς γῆς τὸ σύστημα· καταπροί-
 μενός; μετ' ὀργῆς ἔθνει ἀσυνέτω, καὶ ἄρχονται πονη-
 ροτάτω παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν.
 Καὶ νῦν τὸ περιλειφθὲν τῆς ὀργῆς; λείψανον, μηδὲ
 μετὰ τὴν πληγὴν εἰς πείραν ἔχον, εἰ ποὺ εἰ τῆς
 εἰρήνης ἔχον; περιέλειπται, καταρρόδα καὶ συν-
 τριψαί προθυμούμενον, μεθ' ὅσης τῆς ἀναίδειας; σοβεῖ,
 τὴ μάχη; καὶ θορύβου καὶ πάσης ἄλλης ἀκαθαρ-
 σίας ἀνάκλειω περιάγον καὶ θεατρίζον δόγματα·

nuntiata indictaque salutatio est, inque omni re
 sacra, ac mysteriorum celebratione ipsa apud nos
 prænuntiatur, quinam esse dicendi sunt, qui prius
 nuncque ejus bonum dissolventes, nihilque impro-
 bitatis missum facientes, tanta impudentia in om-
 nem nostram grassati sunt pacem, hoc cogitantes ut
 a Deo prius, tumque etiam ab humanis studiis atque
 moribus eam profligarent? Num igitur statim a prin-
 cipio, suam ostendunt, quod ad concordiam attinet,
 superbiam, quove prælitii ingenio sint, ut sponte sua
 impietati concedant? Verum hunc quidem adversus
 pacem furorem, in aliis alii diversis temporibus au-
 spicati, postremo ad Palamam devenerunt; virum
 scilicet, inconstanti animo; superstitione Deique cul-
 tu portentosum; quidquid negotii vertatur, impru-
 dentem ac inconsideratum: qui hunc contentionis
 finem noverit, non quem natura justæ necessita-
 tis cansa statuerit, sed quem vitæ illi tempus om-
 ne protenderit. Ejuscemodi ille animum circumferens
 hocque reliquis præcellere querens, quo victoria dis-
 putatione de Deo majus periculum fecit, circuibat
 primum occasionem rimans sui ostenta ndi, in mi-
 nimis operam magnopere adhibens, atque in om-
 nibus primas ferre etiam atque etiam ambiens;
 nullum non funem movens autve quicquam omittens;
 ut in omnibus præcesse velle ac dominari videretur;
 omnisque illi quotidie conventus, sive plures, sive
 pauciores confluerant, plenus tumultus et perturba-
 tionis abibat.

Postquam vero tempus advenerat, ut omnis in no-
 bis consummaretur improbitas, essentque nostra
 Sodomæ ac Gomorrhæ haud dissimilia; atque ut
 tota natione in servitutem redacta, nulla non civi-
 tas desolaretur, ac Sancta profanis Persarum pedi-
 bus conculcarentur, nostrisque moribus atque cul-
 tibus, illorum perfidia insanique amores (quæ Dei
 judiciali) pari jure haberentur, majori audacia ir-
 ruens homo contumeliosus, Lylius statim in campo
 erat, faxque ad stupas; ac sicut aliis corporum
 bonorumque exitium labesque procrnata atque præ-
 stita, sic prope illi latius diffusum ac exporrectum
 animarum venenum; quo nimirum utrinque, tum
 animabus mortem, tum corporibus ruinam casumque
 induceret.

Gens nimirum quædam emergens, gens exacer-
 bans; gens furore exagitata, Deumque in lis quib;
 non sunt dii, assimilans¹⁵; quam et propterea Deus
 in non gente assimilare constituit, et vero pertecit,
 vix non omnem eorum cælum e terra exterminans;
 tradens cum ira genti insipienti, ducique scelera-
 tissimo super omnes habitatores terræ. Nuncque
 etiam quod iræ residuum est, ne post plagam qui-
 dem ex periculo cautius, sicubi vestigium aliquod
 pacis reliquum est, elidere ac conterere avide cozi-
 tans, quanta licet impudentia submovet, plena scilicet
 rixæ, tumultusque ac alius omnis immunditiæ
 circumagens dogmata. inque orbis theatrum pro-

¹⁵ Deut. xxxi, 27; xxxii, 21.

ducens. Ad quæ nos etiam cum multis beatisque viris, quandoquidem persecutorum strue ita nobis comparatum est, ut omnis nobis libertatis sit abolita occasio, privatim nostræ pietatis causa, ac ejus quæ olim floruit, pacis, defensionem instituere operæ pretium duximus : nempe judices appellantes nostræ hujus defensionis, qui in posterum legerint, et uniuscujusque mentem sensumque dispexerint. Ex iis autem quæ ex libris Palamæ collecta promucimus, facile intelligant qui diligenter rimentur, quinam tum Dei, tum nostra repulsa pace, contra ac Christi rationibus sedet, sentire velint atque vivere. Pugnam enim eorum quæ in Deo naturalia sunt, irreconciliabilem implacabilemque adversus divinam ejus beatamque essentiam constituentes, atque inde in nos ipsos malum traduentes, Deo se obsequium merito præstitisse existimant : ac velut qui urbem expugnare satagunt, ejus prius arcem aggrediuntur, inque eam continue rumpunt impetum, interdiu noctuque instruantes insidias ; haud aliter nec minora machinati sunt, qui nunc pacis inimici sunt, et ut omni eam Christi Ecclesia eliminarent, insulsam hanc deliriorum silvam adinvenerunt, ad defectionem a Deo faciendam, hancque abolendam. ut et a nobis eam facile auferant. Enimvero, quemadmodum Dominus vita et lumen et veritas¹⁶ reliquaque laudatus est, sic nimirum et lapis angularis, et lapis offensionis¹⁷ ab Scriptura appellatus est. Quis ergo tandem illi impingens, non caput conteret? Quanquam aliquis procul sagittis petere aggrediatur, Babylonicæ fornacis flammam ad ulciscendum habet¹⁸. Non enim ea in eos exarsit, in quos accensa erat ; sed magis in eos irruit qui incenderant, ac combussit. Videntur mihi et singula tela hæc, in mittentes redire, ictuque validiore percutere ; quanto nimirum duro maxime allisa, violentius retunduntur. Quid enim portis inferi indomabilibus? Æreæ enim et ferreæ, ac lapideæ adamantinæque, ac si quid aliud infracti roboris est appellantur¹⁹ ; at neque has prævalituras Christi Ecclesiæ, Christus universorum caput ac columnen prædixit²⁰.

Haud raro sane permissum est, quo nimirum probario nostræ fidei eluceret, ac prudens dispensator claresceret, ut lupi ad tempus caulæ obrepent, et gregem dissiparent atque cortem vastarent ; non tamen in finem usque res illis ex animo cessarent ; sed pereuntium animarum prope cruoribus ebrii, statim disrupti sunt, suis ipsorum impediti funiculis. Singularis propeque inauditus visus illorum casus. Ac quidem longum haud raro tempus suis gaudere impietatibus permissi sunt. Ejus generis idololatria, annos trecentos, atque his plures post prædicationem libertate fulta. Ejus generis Ariana nugacitas, Monothelitarumque inepta loquacitas et leonemachorum turba. Supra enim annos quingentos septuaginta quælibet harum sectarum

πρὸς ἅπερ καὶ ἡμεῖς μετὰ πολλῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μελήσαν τοῖς διώκταις, πᾶς ἡμῖν ἀπελήλαται καιρὸς παρρησίας, ἰδίᾳ τῇ ἡμῶν εὐσεβείας εἰνεα, καὶ τῆς ἀνωθεν πρεσβευμένης εἰρήνης ἀπολογεῖσθαι δεῖν ἔγνωμεν· κριτὰς δὴπου, τοὺς ἐσῴστερον διόντας καὶ τὴν ἐκείνου δόξαν συνιόντας, τῆς ἡμῶν ἀπολογίας αἰρούμενοι. Ἀφ' ὧν δ' ἐκ τῶν τοῦ Παλαμᾶ βιβλίων συνειλοχότες προάγομεν, εὐληπτον τοῖς μετ' ἀκριθείας ἐξετάζουσι, τίνες ἂν εἰεν οἱ τὴν εἰρήνην καὶ Θεοῦ καὶ ἡμῶν ἀποστήσαντες, ἀντικολιτεύεσθαι Χριστῷ ἴδιαν ἐπιστᾶλως ὀφείουσι. Μάχην γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ φυσικῶν ἀσύμβατον καὶ ἐκφυλον κατὰ τῆς θείας αὐτοῦ καὶ μακαρίας ἐνστυγνόμενοι οὐσίας, κάκειθεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ δεινὸν διαβιδάσαντες, νομίζουσι λελεितουργκέναι τὰ πρέποντα· καὶ ὥσπερ οἱ πῶλιν ἐλαῖν βιαζόμενοι τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς πρότερον κατασπῆν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταύτη συνεχῶς προσρήγνυνται, νύκτωρ ἐπιδουλεύοντες καὶ μεσημέραν, τούτων οὐκ ἔλασσον ἔσχον οἱ νῦν τῆς εἰρήνης πολέμοιοι· καὶ ταύτην ἐξῴσαι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐσπουδαχότες, τὸν ἀλόγιστον τούτον ὄμιλον τῶν ληρημάτων ἀνεῦρον εἰς ἀποστασίαν Θεοῦ, καὶ ταύτης καθαιρεσιν, ἵν' ἡμῶν βλάβος καὶ ταύτην ἐξέλωσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος ζωὴ καὶ φῶς καὶ ἀλήθεια, καὶ πέτρα ἀνύμνηται, οὕτω δὴ καὶ λίθος· ἀκρογωνιαίος, καὶ πέτρα προσκόμματος τῇ Γραφῇ προσεῖρηται, τίς ποτ' ἄρα λοιπὸν αὐτῷ προσαράττων, οὐ συντερίδεται τὴν κεφαλὴν ; Κἂν βέλεσιν ἐπιχειρήσῃ πόρρωθεν βάλλειν, ἔχει τὴν Βαβυλῶνιον πρὸς ἐπιτήρησιν φλόγα· οὐ γὰρ καθ' ὧν ἦπται ὁρᾶν ἐγνωρίζετο· ἐπὶ τοῦ ἀνάπτοντα ; δὲ μᾶλλον ζιέτρεχε καὶ κατέφλεγε. Δοκεῖ μοι καὶ τῶν βελῶν τούτων ἕκαστον ἐπὶ τὸν βάλλοντ' ἐκανέναι, καὶ ἀντιπλήξαι σφοδρότερον· παρὸσον ἀντιτύπων μάλιστα γὰρ προσαράξαν, βιαιότερον ἀντίστραπται. Τί γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ πυλῶν ἀναλωτότερον ; Χαλκαὶ γὰρ καὶ σιδηραὶ, καὶ λίθινοι καὶ ἀδαμάντινοι, καὶ πᾶν ὀρύσσον ἄλλο κατονομάζονται· ἀλλ' οὐδὲ ταύτας κατισχύσειν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Χριστὸς ἡ πάντων προηγόρευσε κεφαλὴ.

Συνεχωρήθη μὲν οὖν ἐν πολλοῖς, ἵνα δὴ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἀναφανῇ, καὶ ὁ φρόνιμος οἰκονόμος ἀναδειχθῇ, πρὸς καιρὸν ἐπιχωριάσαι τῇ μάνδρᾳ τοὺς λύκους, καὶ τὸ ποίμνιον διασπάσαι καὶ πορθῆσαι τὴν ἑκπαυλιν· οὐκ εἰς τέλος αὐτοῖς μέντοι κατὰ σκοπὸν ἐξέβη τὰ πράγματα· μεθυσθέντες δ' ὥσπερ τῷ τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν αἵματι, αὐτοῦ που διεβράχτησαν, τοῖς οἰκείοις συμποδισθέντες ἄρμασιν. Ἐξείσιον τὸ κατ' αὐτοὺς ἀναφανέν πῶμα. Καὶ χρόνον μὲν συχνὸν πολλὰκις ἐπενεργήσαι ταῖς ἐαυτῶν ἀσεβείαις ἐτάθησαν. Τοιοῦτον γὰρ εἰδωλολατρεία, ἐπὶ τριχκοσίῳ καὶ πρὸς μετὰ τὸ κήρυγμα παρρησιασμένη τοὺς χρόνους· τοιοῦτον Ἀρειοὺς φλυαρία, καὶ ἡ τῶν Μονοθελητῶν ἀδολεσχία, καὶ ὁ τῶν Εἰκονομάχων ὄμιλος. Ὑπὲρ

¹⁶ J. an. xiv, 6, ix, 5.

¹⁷ Isa. xxviii, 16 ; I Petr. ii, 6 ; Rom. ix, 33.

¹⁸ Dan. iii, 38.

¹⁹ Isa. xlv, 2.

²⁰ Matth. xvi, 18.

γὰρ πενήτων· α καὶ ἐδομήκοντα τούτων ἕκαστον ἰπολίτευσεν ἔτη, καὶ κατέδραμε τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· αἰφνίδιον δ' ὁμῶς ἤκεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ δίκη, καὶ νῦν οὐδ' εἰς ὅπου γνωρίζονται. Οὐκ οὐ γὰρ λοιπὸν οὐδ' οἱ τήμερον θορυβοῦντες ἐπὶ πολὺ τὴν ἡδονὴν καρπώσονται, οὐδ' εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ἡ τῶν πενήτων ὑπομονή, οὐδ' ἀργὴν ἔδωκε Χριστὸς τὴν βλάβην τῶν κλήρων αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ παντελὴ τὸν ἐλεθρὸν σὺν τοῖς κακοδαίμοσι τουτοιαῖς ἐξανιστῶν ἡμᾶς καὶ μετὰ τῶν εἰς ἀτίμους κληρουχίας, καταστήσει, καθάπερ καὶ τὸν Ἰουδαίων λαὸν πρότερον, εἰδωλαλοτρίας αὐτοῖς· ἔκτισιν τὴν παρὰ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἑλλήνων ἐπιμετρῶν πόρθησιν· ἡ τὴν κραταίαν ὑπερσυχῶν αὐτοῦ χεῖρα, τοὺς μὲν ἀπώσεται ταρτάρου συγκατακλείων βυθοῖς· ἡμᾶς δ' ἐν βραχίονι ὑψηλῇ ἀσθελεῖς ὁμοῦ καὶ αἰχμαλωσίας ἐξείρου, τοῖς πρότερον ἐγκαταστήσει καὶ δόγμασι καὶ φρονήμασι καὶ πολιτεύμασι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπιγέσθω, καὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖσθω τὰ κρείττονα· νυνὶ δὲ πειρατέον τὸν λόγον διεξιελθεῖν, τὴν τοῦ παντὸς ὑπερουσίον προσηταμένους δύναμιν, ὑπὲρ ἧς ἡμῖν καὶ ταῦτα τοιμᾶται· ἡκιστα μὲν βουλομένοις, διὰ τὸ χεῖλεσιν ἀκαθάρτοις Θεοῦ μυστηρίων ἀπεισθαι, προάγεσθαι· οὐ μὴν δ' ἡστυοσοῦν βλάβος εἵνεκα φιλοτιμίας τὸν λόγον προχειρίζομένοις, ἀπολογεῖσθαι δὲ μάλλον ὑπ' ἀνάγκης ἐξαγομένους· Εἰ μὴ γὰρ ὧν κακῶς ἀκούομεν, λόγον παρὰ· χοιμὲν, ἐκάστης ἡμέρας δίκην· κήρυκος, τοῦ τὰ πονηρὰ ταῦθ' ὑπερασπίζειν δόγματα μισθὸν τὴν προεδρίαν λαχόντος, ἐπιδοωμένου, καὶ κατωποδάλοντος ἡμᾶς ταῖς παλαμναιοτάταις ἀραῖς, καὶ τί μὲν οὐ μηχανωμένου, τί δ' οὐ πειθοντος, πρὸς τὸ πάντας καθ' ἡμῶν ἀνασεῖσαι, καὶ τὸ πλῆθος στασιάζειν παρασκευάσαι· Τάχα ἂν πρὸς τὸ τίμημα παρὰ Θεοῦ λήψεται. Τάλλα γὰρ εἰρηνικοὶ διατελεῖν καλεούμεθα· ὅπου δὲ Θεὸς τὸ κινδυνεύον, καὶ μάλα νεανικοὶ καθίστασθαι προτερέπομεθα· καὶ πολὺν ὀφλήσαιμεν παρὰ τῶν ἀκούοντων γέλωτα, ἀκλειῶς οὕτω τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν προτίμενοι λόγους· καὶ τὸ σιωπῇ καρτερεῖν οὐ τὸ συγκαταθεσθαι μόνον τοῖς καθ' ἡμῶν λεγομένοις· ὑπόνοιαν παρέχει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐσύτερον ἂν ἀδικοίη, ἀνέλεγκτα τὰ τῆς βλασφημίας· διὰ βραθυμίας παραλιμνάνον. Ἐπειτ' οὐδ' ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταύτῃ ἐτραπόμεν τὴν ἐδὼν· πολλοὶ δὲ τῶν πρὸ ἡμῶν μακαρίων ταύτην δραμόντες, πρὸς ἅπαντα νενικήκασιν· οἷς καὶ ἡμεῖς ἀκολουθεῖν ἄσμενοι περὶ θυμούμενοι, τὸν ἔνθεον ἐν ἅπασιν αὐτῶν ἀναλίσξαντες νοῦν, ἀγωνισθῆναι καὶ ταῦτα προῦθέμεθα.

Καὶ πρῶτον, εἰ δόκει, πρὸς τὰς τοῦ Παλαμᾶ παραβάσεις εὐθὺ τὸν λόγον λέναι ἐπιχειρητέον. Εἴτ' ἀπελγῆσαι πειρατέον, δι' ὧν ἐνώσεων καὶ διακρίσεων πιστεύειν ἐπετραπέυστο Θεόν. Μετὰ ταῦτα, ὅσα προσήκει περὶ φωτὸς ζητῆσαι παραστήσει σκεπτικόν· καὶ τελευταῖον τὰς σχεδιασθείσας ἐπ'

A viguit, Christique Ecclesiam grassando infestavit : repente tamen venit super eos ultio, ac modò, ne an sint quidem noscuntur. Haud enim vero qui nunc deinceps turbant Ecclesiam, diu multumque inde voluptatem sument, aut in finem patientia pauperum in oblivione erit¹, aut Christus virgam suarum hereditatum esse otiosam sinet ; sed aut omnino interitu delebit, cum istiusmodi miserabilibus a nostris nos avulsos, ad ignobiles sedes traducens, velut etiam prius Judaicum populum ; ejus sceleris reatu quo idola colebant, civitatis ac provinciae Babiloniis Græcisque erutæ ac vastatæ, eos poena multans ; aut certe sublata potente manu sua, hos quidem tartari imo sinu concludet ; nos vero in brachio excelso ab impietate pariter ac captivitate liberatos, prioribus dogmatis pariter et sensibus jurisque reipublicæ ac propriis institutis restituet.

Verum hæc quidem expectentur, ac quæ sunt potiora, a nobis petantur : nunc vero conandum est ut sermonem exsequamur ; rei omnis ac molitionis auspicem, supersubstantialem virtutem nobis statuantes, cujus etiam gratia hæc audemus, minime quidem ipsi sponte rem aggredientes, eo quod pollutis labiis Dei mysterium attingendum assumamus ; haud tamen ullius præterea ambitionis causa certamen ineuntes, sed quod magis necessitate ad respondendum cogamur. Nisi enim eorum, quorum nomine male audimus, rationem reddiderimus, eum quotidie præconis more, qui idecirco quod prava hæc dogmata defendat ejusque operæ mercede præsulatum nactus est, vociferetur, ultimique exempli nos diris subijciat : et quid non moliatur ? quid non suadeat, ut in nos omnium impetus moveat, plebisque coitionem faciat ? scite ut præmium a Deo consequatur. Ad reliqua enim quod attinet, jubemur paci studere : ubi autem Deus in periculum vertitur, etiam valde strenui ac animosi esse præcipimur ; meritoque large audientibus risum moverimus, qui sic ingloriæ defensionis nostræ rationes prodamus ; hocque adeo quod silentio toleramus, nedom suspicionem faciat consentire nos objectis criminibus, verum etiam posteris longe officiat, dum per segnitiam quæ blasphemix sunt irreprehensa sinuntur. Præterea neque nos primi hanc viam iniimus : quin multi superiorum, beati viri, istud decurrentes stadium, in omnibus victores exstiterunt ; quorum nos quoque libenter insistentes vestigiis, eorum in omnibus divinum relegendes sensum, hæc quoque decertare constituimus.

Ac primum, si libet, hoc conandum, ut statim adversus Palamæ transgressionem sermonem vertamus. Deinde consultandum quibus unionibus ac distinctionibus credendum Deum portentose induxit. Postea dauda opera, ut quæcumque de lumine querere conveniat, hæc quoque decertare constituimus.

¹ Psal. ix, 19.

Postremo, quæ singulis annis in Ecclesia adversum nos tumultuarie editæ promulgantur diræ, demonstrandum calumnias esse; ac potius adversus Christum inventas blasphemias; cunctosque a Christo, quam nos maxime afficere. Erit vero nobis disputatio claritatis causa, adversus singula quæ incident, cum probatione ex Scripturis instructa. Ut igitur rursus etiam illa dicam: «Ne auferas de ore meo verbum veritatis²², » supersubstantialis et supra quam Deus trine subsistens Beatitas ac Virtus.

CAPUT II.

Ngh posse Palamitas quicquam negare Palamæ lucubrationum, seu cujusquam eorum qui eum secuti sunt.

Porro fieri non potest, ut qui nunc tumultuantur, negent, non confiteri se aliquid eorum, quæ a Palama scripta sunt, qui sic clare de his in sua professi sint fide, quam sic inconsulte vocaverunt, nec tam profanis, quam temerariis manibus divino altari imposuerunt; in quo hæc duo solummodo imponenda constitutum est, tum divinissima scilicet Evangelia, tum tremenda nimirum caro quæ simul Deus sit, intemeratum scilicet Salvatoris corpus ac sanguis, sin autem contingat, et tertium magnum nostræ consummationis unguentum. Omnino enim, solus ipse Christus imponitur: hæcque singula ipsum exhibent, ac solum, Evangelia quidem, ut legislatorem atque magistrum, altissimum vero, eundem ut pro nobis passum, postremum denique, quod idem pontifex pariter rexque designatus est: «Unguentum enim effusum²³, » ac cujus in omnem diditus odor, nomen illi. Ubi igitur præceptum est, nihil aliud præter Christum, vel quidvis aliud sanctum imponere, profana bl molitione, ac ostendentes nihil sibi sacrum, ut nec divinum, impurum illum totum portandum inferunt, Christianorum eum fidem esse, quibus sic appellarunt, scurrilliter jactantes ac mentientes. In hoc igitur ita de Palamæ conscriptis libris ac opusculis, deque his quæ ex illis a piis exempta sunt, ad coarguendam eorum vanitatem, improbitatem improbitate vindicantes, ac (quod aiunt) analum malo curantes, istiusmodi referunt: Nec ea quæ in sacratissimi metropolitæ Thessalonicensis Ecclesiæ hostes in crimen vocabant, ne hæc quidem præteriere indiscussa, quamquam ex iis quæ tunc quoque examinata sunt in divina synodo, hæc excerpta sint. Invenientes igitur hæc potentissimi sanctique imperatoris nostri regisque manu conscripta, et cum ille nobis ea porrexisset, nos singula quæque in sacratissimi metropolitæ Thessalonicensis libro legimus et examinavimus, cum convenissemus ad maximam Ecclesiam, diemque disputatione transeimus; neque id semel, sed et bis et ter, sæpiusque; ac quidem sacratissimum metropolitam Thessalonicensem, in his quoque

Ἐκκλησίας ἐκάστου ἑτοῦς ἐκφωνεῖσθαι καθ' ἡμῶν ἀράς συκοφαντίας ἀποδεικτέον, καὶ κατὰ Χριστοῦ μᾶλλον ἀνευρεθείσας βλασφημίας, καὶ πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἦπαρ ἡμῶν μάλιστα. Ἔσται δ' ἡμῖν ὁ λόγος; σαφηνείας ἕνεκα καθ' ἕκαστον πρὸς τὰ παρεμπιπτόντα μετὰ τῆς ἀπὸ τῶν λογίων παραπύσεως ἐκτεθειμένους. Ἰν' οὖν καὶ αὐθις ἐκείνα φῶ, «Μὴ περιέλθῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας, ὃ ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε τρισυπόστατε μακαριότη, καὶ δύναμις.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Ὅτι οὐ δύνανται Παλαμίται ἀρνήσασθαι τὰ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων ἢ καὶ τιος τῶν μετ' αὐτόν.

Ἀδύνατον δὲ τοὺς νῦν θορυβοῦντας ἀρνήσασθαι τι μὴ ὁμολογεῖν ὡς ὁ Παλαμᾶς συνεγγράφει, τρανῶς οὕτως περὶ τούτων ἐν τῇ ἑαυτῶν ὁμολογήσαντας Πίστει, ἣν οὕτως ἀπερισκεπτῶς ὠνομάκασι, καὶ οὐ τὸσον ἐναγέσιν ὅσον τοιμηραῖς χερεῖ τῷ θεῷ φέροντες ἐπέθηκαν θυσιαστηρίῳ· ἐνθα δύο γε μόνα ταῦτα θεθέσπισται τίθεσθαι, τὰ τε θεϊότατα τῶν Εὐαγγελίων, καὶ τὰ φρικτά γε δῆπου τῆς ἐμοθέου σαρκὸς, τὸ τοῦ Σωτῆρος ἀχραντον φημι σῶμα καὶ αἷμα· εἰ που δὲ τύχοι καὶ τρίτον, τὸ μέγα τῆς ἡμῶν τελειώσεως μύρον. Ἀπλῶς γὰρ εἰπεῖν αὐτὸς ὁ μόνος ὁ Χριστὸς ἐπιτίθεται· καὶ τούτων ἕκαστον αὐτὸν καὶ μόνον παρίσται· τοῦτο μὲν ὡς νομοθέτην καὶ διδάσκαλον, τὸ δὲ τὸν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα· ἐκεῖνο δ' αὖ, ὅτι καὶ ἀρχιερεὺς ὁ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς ἀναδέδεικται. Μύρον γὰρ ἔκκενωθὲν καὶ διαδοθὲν ἐπὶ πᾶσαν γῆν αὐτῷ ὄνομα. Ὅπου τοίνυν μηδὲν ἕτερον παρὰ τὸν Χριστὸν ἐπιτέτακτο, μηδ' ἄλλο ὅτιον ἐπιτιθέσθαι, βεβηλόντες οὗτοι, καὶ δεικνύντες ὡς οὐδὲν ἱερὸν, ὥσπερ οὐδὲ θεῖον, τὸν μικρόν ἐκείνον ἐπιφορτίζουσι τόμον τῆν τῶν Χριστιανῶν πίστιν αὐτὸν εἶναι, δι' ὧν ὠνόμασαν, βεδωμολοχηκότας, καὶ καταφυσόμενοι. Ἐν τούτῳ λοιπὸν οὕτω περὶ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τοῖς εὐσεβέσιν ἀφηρημένων, εἰς ἐλεγχον τῆς αὐτῶν ματαιότητος, ἀνομίαν τὴν ἀνομίαν ἐπακδικοῦντες καὶ κακῶς τὸ κακὸν, ὃ φασιν, ἰώμενοι, τοιαῦτα διεξίσαι·

Δ· «Μὴ δὲ ἄπαρ τῶν ἐν τοῖς τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης συγγραμμάσιν ἐν αἰτίαις ἐποιούντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀδασάνιστα· εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θεῇ συνόδῳ καὶ τότε καὶ ταῦτα περιελήφθησαν. Εὐρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως καταγεγραμμένα παρὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντας, ἡμεῖς ἕκαστον τούτων ἐν τῇ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης βιβλίῳ ἐνώγων μὲν τε καὶ ἐξητάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν μεγίστην ἐκκλησίαν, καὶ συνδιημερεύσαντες οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις· καὶ τὸν

²² Psal. cxviii, 43. ²³ Cant. i, 2.

μὲν Θεσσαλονίκης ἱερῶτατον μητροπολίτην, καὶ ἐν Α
τούτοις σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὐρομεν, καὶ
συνήγορον Χριστοῦ χάριτι, τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀλη-
θείας. »

Ἀνφαίνεται τοίνυν τὰ καιριώτατα τῆς ἀσεθείας
ἐκ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συνειλοχῶτων μακαρίων ἐκεί-
νων ἀνδρῶν, ἅπερ καὶ ἡμεῖς προϊόντες ἐκθησόμεθα·
καὶ τῇ ληστρικῇ ταῦτα παραθεμένων συναγωγῇ,
πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀνομίας, πολυπραγμονήσαντες,
ὥς φασιν οὗτοι, καὶ καθ' ἕκαστον ἐξητακότες, εὐ-
ρον ταῖς ἀληθείαις μὲν συμφωνεῖν ἑαυτοῖς, προ-
κείσθω δὲ « καὶ οἷς διέβαλον. » Τρία τοίνυν ἐκ
τούτων σκέψασθαι ῥάδιον, ὅτι τε τῆς ἐκείνων ἦσαν
καταγεγραμμένα χεῖρός· καὶ ὅτι ἀδιάβλητα ταῦθ'
εὐρον· καὶ τρίτον, συνήγορα τῆς κατ' εὐσέβειαν
ἀληθείας. Ἄλλ' ἐκ μὲν τοῦ πρώτου συμβαλεῖν ἔχο-
μεν, οὐχ ὅφ' ἐτέρων ἄλλων ὁ πρὸς τὴν ἀσέβειαν
ἔλεγχος ἐθριάμβευεν ἄλλ' ἢ μόνων τῶν μακαρίων
ἐκείνων ἀνδρῶν, μηδὲν ὑποστελλομένων τὴν τῶν
διωκόντων ὑπεροφίαν, καὶ τὴν ἀλλήν ἐκείνων περὶ
τὸ κρατεῖν ἐξουσίαν· ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκ τῶν τῆς
ἀνομίας βιβλίων τὰ τῆς ἀνομίας παρῥησιαζόντων·
τοῦ δὲ γε δευτέρου, καὶ οἷου φρονήματος ἦσαν ἐκεί-
νοι· εἰ γὰρ τὰ τῶν ἐναντίων ἀδιάβλητα παρῖχον
ὄρῃν ἐκλεγόμενοι, τί ἂν ἔδρων, ἐν οἷς τὰ παρὰ τῶν
θεολόγων προὔτεινον, ὅπου γε καὶ τὸ συλλαβὴν ὑπερ-
δῆναι οὐ φορητὴν τίθῃσι τὴν ἐν τοῖς θεοῖς παρα-
τροπὴν ἐνεῖναι; Ἄλλως τε μηδὲ στόμα τοῦ λοιποῦ
Παλαμῆται διδραὶ τολμῶεν ἂν, ἐκείνων αὐτῶν δει-
κνυμένων, ὥς οὐχ ὅφ' ἡμῶν συκοφαντοῦνται. Ὅρᾳτε
γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς ἰσχυριζομένους συζητῆσαι
ταῦτα πολλάκις, καὶ ἀνευρεῖν ἀκέραια. Ἐκείνου δ'
αὖ, ὅτι καὶ τὰς τοσαύτας τερατείας, ἅσπερ ἐκ τῶν
τοῦ γενοῦσα δόγματα συγγεγραφότος ἀκούσεσθε ῥη-
μάτων, τοῖς θ' ἱεροῖς θεολόγοις, τοῖς τ' ἀληθεῖσι
περὶ Θεοῦ δόγμασι, συμφωνεῖν κατεπαίρονται λέ-
γειν, καὶ οὐκ εὐλαδοῦνται πρὸς τοσοῦτον μέγεθος
ἀσεθείας τὴν ἐπηρτημένην ἀπὸ Χριστοῦ τοῖς συ-
κοφάνταις ποινὴν· ὅσῳ λοιπὸν μετ' ἐξετάσεως
ταῦτα παρεδίξαντο, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας
ἔσχον συνήγορα, τοσοῦτον πάντως ἀναγκάζονται τού-
τοις ἐμμένειν, ἀλλ' οὐδὲ τινος ἐτέρου τῶν ἐκείνων
κατηγορουμένων ἀρνήσασθαι τι προσήκει. Ἰσι-
δωρος γάρ, εἰ καὶ προτετελεύτησε τῶν τοῦ Τόμου
ἐρσεχειῶν, ἀλλ' οὐχ ἦττον οἷς ἐγραφε τε καὶ ὠμο-
λόγει, δημιουργὸς ἦν τοῦ Τόμου. Κόκκινος δὲ καὶ
Νεῖλος, πρὸς τῷ περιεῖναι, καὶ αὐτουργοὶ τοῦ Τό-
μου ἐτύγχανον ὄντες. Ἀδύνατον οὐκοῦν τοῖς τὰ τοῦ
Τόμου περιέποντας ἀρνήσασθαι τι τῶν συγγραμμά-
των τῶν τοῦ Τόμου δημιουργῶν.

Ἔτι πολλὰ μὲν ἄρκων εἰσὶν ἰδέαι τοῖς προσανέ-
χουσι· μεῖζων δὲ τὸ τι προσεπιθεῖναι τῶν τιμωμέ-
νων ἡτινιοῦν εἰκόνη, καὶ λαθεῖν. Πολλῷ δ' ἔτι με-
ζων, εἰ καὶ ἄλλως παράνομον, εἰ τῷ φρικτῷ προσ-
εγγίσει θυσιαστηρίῳ. Ἀλλὰ ταῦτα παρανομήσαντες
Παλαμῆται, τῷ μεῖζονι τῶν ὄρκων τὰ τοῦ βλασφη-
μοῦ Τόμου στέργοντες ὑπέσποντο. Περιεῖληπται δ'
ἐν τούτῳ πάντ' ἀληθείας· ἔχασθαι τὰ τοῦ Παλαμᾶ,
καὶ ἂ παρ' ἡμῶν ἀφῆρηται τούτων πρὸς ἔλεγχον·

A sacris theologis consentientem invenimus, ac Chri-
sti gratia veræ fidei pietatisque defensorem. »

Apparet igitur hec eos illos viros, ex libris Pala-
mæ collegisse potissima impietatis capita, quæ
nos quoque sequentibus enuntiabimus; cumque
latrociniali conventui ad coarguendam improbita-
tem fuissent proposita, diligenter rimantes, ut hi
loquuntur, et singula examinantes, invenisse reve-
ra ipsa se ipsis consentire: addatur vero: « Et his
quos calumniabantur. » Ex his igitur facile est tria
dispicere: quod et illius erant conscripta manu;
quodque inculcata hæc invenerunt, ac tertio, quod
pietati veræque fidei astipulantia. Cæterum ex pri-
mo quidem conjicere habemus, non ab aliis, trium-
pho productam impietatis coargutionem, sed dun-
taxat a beatis illis viris, qui nihil persecutorum
superbiam morarentur, nec reliquam illorum do-
minandi potentiam; sed qui certa veritate ex im-
pietatis libris, quæ impietatis essent palam produ-
cerent. Ex altero vero cujusnam illi sententiæ ac
animi essent. Si enim hi, qui ea excerperant, quæ
adversariorum erant, inculcata videri exhibebant,
quidnam facturi essent, in quibus quæ erant theo-
logorum proponebant; ubi vel syllabam transgredi
nec ferendam quidem in divinis depravationem in-
ducit. Præterea ne eos quidem deinceps Palamitæ
ausint aperire, illis ipsis ostendentibus, nihil nos
per calumniam illis imponere. Videte enim quam
serio, quantoque excessu affirmant, hæc sapius
disquisisse, sinceraque invenisse. Ex tertio deni-
que, quod et tanta portenta, nugasque, quas ex
illius verbis audituri estis, qui nobilia conscripsit
dogmata, sacris theologis, verisque de Deo dogma-
tis convenire, superbe audent dicere, nec, ad tan-
tam impietatis molem, impendentem a Christo ca-
lumniatoribus penam reformidant; quanto deinceps
majore examine hæc receperunt, ac pietati veræ-
que doctrinæ astipulari senserunt, tanto prorsus
necesse habent illis inmanere, nec cujusquam al-
terius illius sequacium posse eos aliquid negare.
Isidorus enim, etsi mortuus est ante Tomi consar-
cinatas nugas, quibus tamen quoad vixit et scribe-
bat et confitebatur, Tomi auctor fuit. Coccinus
vero et Nilus, præterquam quod in vivis erant, ipsi-
met Tomum composuerunt. Igitur fieri non potest,
ut qui Tomum colant, aliquid negent lucubratio-
num eorum qui Tomi auctores exstiterunt.

Præterea multa sunt, attendentibus animum,
juramentorum genera. Inter ea autem majus est,
cum quid eorum quæ pluris sunt alicui imaginī su-
praponitur, atque tollitur. Ad hæc vero longe etiam
majus, si tremendo altari (quantum id nefas) ap-
propinquaverit. Verum Palamitæ huic obnoxiæ facti
sceleri, juramentorum maximo fidem obstrinxerunt,
quæ sunt blasphemi Tomi se amplexaturos. Continetur autem in illo, quæ sunt Palamæ omnia

veritati hære; et atque adeo hæc quoque quæ a nobis confutandi gratia excerpta sunt. Itaque fieri non potest, ut negent se non admittere aliquid librorum Palamæ, quanquam maxima illis dicat solenter inquirentibus inde scribatur, nisi forte palam reos se perjurii constituere volint.

Ad hæc dicit divinus Apostolus: « Si quæ destruxi, iterum hæc ædifico, prævaricationem me constituo ¹⁴. » Quemadmodum igitur, quæ eversa sunt ac destructa ædificare, prævaricationem constituit: sic nimirum etiam, si quis ea quæ sunt ædificata destruat, in idem crimen prævaricationis incurrit. Igitur impossibile est, ut quæ illi in librorum Palamæ gratiam, quantum ad illos spectant, ædificaverit, contentur aliquando destruere: nisi hac etiam parte volint seipsos prævaricatores

CAPUT III

Auspiciatum esse Palamam exitiosum dogma ab errore ac contentione.

Ne vero procul ab scopo sagittam mittamus, paucis quibusdam præmissis, ostendemus unde ducto exordio in eam Palamas Invectus insaniam sit, ac ex quibus fomentis magnum impietatis ignem accenderit. Sciunt omnes, quæ illi Barlaamus crimini verteret: non ita scilicet, ut omnem vitam monasticam atque cælibem (quemadmodum ipse dixit) arcesceret ac sugillaret, sed ut eos vituperaret, quibus serio curæ esset, cum in reliquis segniores essent, nec accuratæ disciplinæ, ut in tenebris tantisper clauderentur, nonnihilque parum velut deliquo exspirare, quin spiritum intus ægre ducere viderentur, intentique oculum immote firmiusque umbilico defigere, quibus facile peractis, clare statim monstrosa vanaque ac mendacia præstio essent. Ecquid inde? Ignem dicebant videre, intra viscera extraque consistentem; pulsusque quosdam insolitos et motus cordis, nec non calores quosdam ac velut igniculos ex naso exire, posteaquam hæc aliaque tum fecissent, tum passi essent, sentire, cum tres quatuorve tum essent, qui huic operam disciplinæ darent; reliqui vero, ut ipse ex multis viris pietate illustribus audiivi, hæc detestarentur, prorsusque deriderent, plerique, ne quidem auditu aliquid de illis accepissent.

Hæc igitur Barlaamus a quodam cum doctus et passus esset, minime certe tulit, operæque pretium putavit, ut venerandis parentibus educationis præmia redderet; sed contemplationis struem illam ac negotium traducit, seductionem ac noxam satanicam vocans, pleraque ejus morbi, quibus scriptis aggressus est, ad Massalianos revocavit. In ejus itaque libros cum incidisset Palamas, seu potius furatus esset, perfosso cubiculo ubi in angulo latentem librum atque occultum pervestigaret, ex adverso impietatem conscribit, nempe docens, nullo errore laborare verumque esse erroris illud

Α δδύνατον ἀρα τούτους ἀρνήσασθαι τι μὴ ὁμολογεῖν τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, κἂν ἐν ταῖς μεγίσταις αἰτίαις τοῖς σκοποῦσι τελοῖη, εἰ μήπου βούλοιντο σαφῶς ἐπιορκεῖν.

Ἐτι ὁ θεὸς Ἀπόστολος φησὶν, « Εἰ ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι. » Ὡς περ οὖν τὸ τὰ πορθηθέντα οἰκοδομεῖν τὴν παράβασιν συνίστησιν, οὕτω καὶ τὰ ὀικοδομημένα, εἴ τις καταλύει, εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ἔκει τῆς παραδόσεως. Ἀδύνατον οὐκοῦν τούτους ἀπερ ὀικοδόμησαν ὑπὲρ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, ἐφόσον αὐτοῖς προσέχουσι, ταῦτα καταλῦσαι ποτε πειραθῆναι· εἰ μὴ βούλοιντο καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος παραβάτας ἑαυτοὺς συνίστην.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅπως ἐκ πλάνης καὶ φιλονεικίας ἤρξατο Παλαμᾶς τοῦ δόγματος τοῦ ὀλεθροῦ.

Ὡς ἂν δὲ μὴ πῶρρῳ σκοποῦ βάλλοιμεν, βραχέα τινὰ προστησάμενοι, δειξομεν ὅθεν ἂν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τούτῳ μανίας παρήλασε Παλαμᾶς, καὶ ἐξ οὗ τῶν ἀφορμῶν τὸ μέγα τῆς ἀσεβείας ἀνῆψε πῦρ. Ἰσχοῖν ἅπαντες, οἷς αὐτῷ Βαριὰμ ἐνεκάλει· οὐχ ὡς αὐτὸς ἐφησε, πρὸς ἅπαντα τὸν μοναδικὸν καὶ ἁγία βίον τὴν κατηγορίαν ἐκείνον ἐνοστήσασθαι, ἀλλ' οἷς ἐπιμελὲς ἦν τῶν ἁδίαφοροῦσιν, ἐν σκότει μικρὸν ἀποκλείεσθαι· καὶ βραχὺ τι διαλείποντας ἐκπνεῖν, εἰσπνεῖν μᾶλλον παραβιάζεσθαι, καὶ τῷ ὀφθαλμῷ προσέχειν ἀκλινῶς ἐρεῖδειν τῷ ὀφθαλμῷ· ὦν εὐχερῶς ἀνυσθέντων, τὸ τῆς τερατείας ἀντικρὺς ἐπῆει. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; φῶς ἔλεγον ὀρᾶν, ἐντὸς τῶν σπλάγχχνων καὶ ἐκτὸς συνιστάμενον, καὶ παλμοὺς τινας· ἀήθεις, καὶ κινήματα καρδίας, καὶ θέρμας ἐκ τῆς ρινὸς ἐξιούσας ἐπισπᾶνεσθαι, μετὰ τὸ ταῦτά τε καὶ τᾶλλα δρᾶσαι καὶ παθεῖν, τριῶν ἢ τεττάρων ὄντων τηλικαῦτα, τῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην μετιόντων· τοῖς δ' ἄλλοις, ὡς αὐτὸς ἐκ πολλῶν ἐπιφανῶν τὴν ἀρετὴν ἤκηκείν, ἀπηχθάνετό τε ταῦτα, καὶ γέλως ἦν μακρὸς· οἱ πλείους δὲ καὶ μὴ ἐν περὶ τούτων ἐπαίοντες ἦσαν.

D

Τοῦτο τοῖνον Βαριὰμ ὑπὸ τινος καὶ μαθὼν καὶ παθὼν, ἡμιστὰ γε τροφεῖα καλῶς ἐκτινύνοντα τοῖς τῆς διδασκαλίας γονεῦσιν ἤνεγκεν· ἀλλ' ἐκπομπέει τὸ χρῆμα τῆς θεωρίας· πλάνην δ' ἀποκαλῶν αὐτὸ καὶ σατανικὴν ἐπῆρειαν, τὰ πλείστα τοῦ πάθους εἰς Μασσαλιανούς ἀνέφερε, δι' ὧν συνεγεγράφη. Τοῖς λόγοις ἀρ' οὖν ἐντυχὼν Παλαμᾶς, μᾶλλον δὲ κεκλωφῶς, διορύξας τὴν οἰκίαν ὅπου γε τὸ βιβλίον διερευνώμενος ἀνίχνευσεν ἐγκεκρύφθαι, ἐξ ἀντιθέτου λογογραφεῖ τὴν ἀσέβειαν, ἀπλανὲς μὲν εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς πλάνης ὑποτιθέμενος, ἐλαχίστην δὲ καὶ μηδενὸς ἀξίαν πρὸς αὐτὸ γε δοκεῖν τὴν τοῦ

¹⁴ Galat. II, 18.

θεοῦ δημιουργίαν. Ὁμοῦν γε λοιπὸν τῶν κτιστῶν εἶναι καὶ θούλων διετείνετο· ἀλλὰ Θεὸν ἀκτιστον τοῦτ' ἐπενόησε καὶ θεότητα κυρίως δημιουργῶν τοῦ παντός.

Περιφανέστατα δ' αὖθις ἐλεγχόμενος ὑπὸ Βαρλαάμ ἐτι μάλιστα τὰ Μασσαλιανῶν καὶ φρονεῖν καὶ τεραπευεσθαι. πρὸς τίνα τόλμαν ὁ δεινὸς καὶ ἐπιτρίπτος καταφεύγει, καὶ τί τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς αὐτοῦ καρδίας ἐξερεύγεται; Περιφρονεῖ μὲν ἀρχάς καὶ κυριότητας καὶ θρόνους· καὶ ἐξουσίας, εἰσω δὲ γίνεται Θεοῦ, καὶ διερευνᾶται τὰ βάθη καὶ τὰ κρύφια τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ γυμνοὶ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ταύτης, καθ' ἣν εἶναι τε δύναται καὶ ζῆν δύναται· διαστᾷ δ' ἀπ' ἀλλήλων μέτρῳ δαιμονίῳ καὶ διαφοραῖς· ἀλλαις, αἱ ἀκούσεσθε· ὄνομα-τωθεῖται δὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς πλάνης τὴν ζωὴν εἶναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι δὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· ἰν' ἐκφύγῃ δῆθεν ἀσεβείᾳ χριστῇ Μασσαλιανὸν κουφότερον, ἐκείνων οὐκ οὖν ὁρᾷ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ διαταπεινόμενος. Εὐπρεπέστερον γὰρ ἤχητο τῷ παρ' αὐτοῦ φωτὶ τὴν δύναμιν ἀρμόσαι, ἢ τὸ φθορὸν πρόσσει τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ, καὶ ταύτην ὁρᾷ τὸ φῶς οὐσαν, ἥπερ Μασσαλιανούς· τοῦλαττον ἔχοντας.

Συγκαλυφόμενος τοῖνον τὸν νέον τοῦτον καὶ πρόσφατον Θεὸν τῷ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ὀνόματι, καὶ τῷ φωτὶ τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως (ολικώτερον γὰρ ἀρμόζειν αὐτῷ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἀνείρσκει)· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τῇ χάριτι καὶ τῇ δωρεᾷ, καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς εἰώθει πρὸς ἀπάτην ἐπιλέγεσθαι τῶν πολλῶν, οὕτω προῆγε καὶ ὑπέφαινε φωνασκῶν διὰ πάντα τὸν λόγον καὶ ὑπομειδιῶν. Μάτην ἀρα λοιπὸν πρὸς τὰς τῶν Παλαμιτῶν ἐπιφοράς, αἷς πεποιθασιν τὸν νέον περικαλύπτειν Θεὸν, τὰς ἀποκρίσει· ἡμᾶς ἀντεπάγειν· προσήκει δὲ μᾶλλον ἐπανερεσθαι αὐτούς, εἰ ἀκτιστός ἐστι Θεὸς τὸ φανταζόμενον αὐτοῖς ἐκεῖνο φῶς· τοῦτο γὰρ καὶ παρρησιασά· βεβουλημένοι, πρὸς τὰς ἀποπειράτους ταύτας· ἀπέκλιναν διαιρέσεις καὶ κατατομάς. Δεῖ τοῖνον λοιπὸν τοὺς ἐντυγχάνοντας τὴν ἀρχὴν περὶ τοῦτου σφίσι διαλέγεσθαι τοῦ φωτός, τᾶλλ' ἔδοντας χεῖρην μακράν· καὶ φανερὸν ἐκ τούτων ἐστὶν ἀνευρεῖν, ὅθεν ἤρξατο Παλαμᾶς λέγειν τε καὶ συγγεῖν περὶ τούτων.

Ἐτι μὲν ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν προσήκουσά τις ἀναφαίνεται ἡ ἀρχή. Ἐστὶν ἀρ' οὖν ἐκ τῶν ἀρχῶν σκεψασθαι τὸν ἐπιστήμονα, πρὸς ἅπερ αὐτῷ τείνει τῆς πραγματείας ἡ μέθοδος, ἥς ἀρχὴ τὸδε τι τυγχάνει· ὅν. Ἀλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν ἀρχὴ ἐκ φιλονεικίας καὶ μάχης, ὡς ἤκηχόετι, καθέστηκεν· συμβαλεῖν δ' οὐκ οὖν ἐκ τούτων ἐνὶ καὶ τὴν πᾶσαν αὐτῶν περὶ τὰ λεγόμενα πραγματεῖαν.

Ἐτι ὁ Κύριος φησιν, εἰ Ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυ-

PATROL. GR. CLII.

A lumen, minimumque ac nullius pretii ejus comparatione videri divinæ opus creationis. Jam itaque in illis rebus haudquaquam numerandum, quæ creata sint et serva, affirmare : sed Deum increatum ac Deitatem rerum hujus universitatibus vere creatricem ipsum considerare.

Manifestissime autem rursus a Barlaamo confutatus atque convictus, adhuc maxime Massilianorum sensu laborare, eorumque deliria ac mendacia colere, præfractæ audaciæ homo temerarius ac sceleratus, perfugium quærit, nonnihilque eructat ex malo thesauro cordis sui. Nempe contemnit Principatus et Dominationes, Thronos quoque et Potestates, intraque Dei sinum irrumpens, ejus Virtutis profunda atque scrutatur ; ac B Dei quidem essentiam illa nudat virtute qua esso potest atque vivere, separatque ab invicem excessu mirabili, aliisque differentiis, quas audituri estis. Nomenque imponens ac indigitans, erroris lumen illud, Dei vitam esse dicit atque virtutem, non ejus essentiam ; pessima nimirum impietate, a Massalianismo, quod levius est, se ipse liberans ; quos affirmantes audiret, Dei se essentiam videre. Convenientius namque existimavit, suo illi Igni virtutem aptare seu potentiam, qua Dei essentia competit ut tremenda sit, atque hanc videre, Lucem existentem, minori præ Massalianis ausu ac compendio.

Contegens itaque novum hunc atque recentem C Deum operationis nomine atque virtutis, nec non lumine divinæ transformationis (hoc enim magis sibi congruere invenit, ob nominis alio alioque sensu usurpationem), gratia item donoque ac reliquis, quæ percensere solebat, ad vulgo innocentendam fraudem, in eam modum procedebat, ac per omnia exercentem vocem sub phonasco ac subridentem exhibebat. Frustra jam igitur est, ut ad Palamitarum illationes, quibus novum Deum obterege confidunt responsiones nostras opponamus ; d cetique magis ut eos interrogemus : num quod animo infirmant videntque lumen, Deus increatus existat. Hoc namque etiam statuere volentes, ad absurdissimas has declinaverunt divisiones ac concisiones. Jam igitur operæ pretium sit, ut qui alloquuntur, de hoc primum lumine disputent, reliquis procul valere jussis ; hincque adeo manifeste invenire liceat, unde Palamas de his loqui ac confundere occurrat.

Præterea, singulis scientiis atque artibus, conveniens quoddam apparet principium. Licet igitur ex principis despiciere, viro scientia arteque prædito, quo illi negotii ratio viaque spectet, ejus principium istud quidpiam existat. Atqui Palamitarum principium ex contentione rixaque, quemadmodum audistis, exstitit ; hinc itaque conjicere licet, quænam sit omnis illorum strues, de quibus sermo existit.

Præterea ait Dominus : « De malo thesauro cor-

dis exeunt mala ¹⁶. » Quasi diceret, Ex malis causis. mali quoque eventus. Atque hæc secutus Gregorius Theologus : « Malorum » enim, inquit, « seminum mala germina ac fructus. » Præterea in illis Salvator ait : « Ex fructu arborum cognoscetis ^{16, 17}. » Quasi diceret, ex eventibus principia. Utrunque igitur deprehendat quis exitiosam esse Palamitarum insaniam. Sive enim ad illius principia animum attenderit, ex contentione rixæque horum originem adverterit; sive denique ad ea quæ evenerunt, pessima hinc confecta, uti ostendatur, perspexerit.

Præterea ne ipse quidem impietatis auctor ac parens veritatem obticet; sed velut qui cum eo ac per illum loquitur, « Quid nobis et tibi est. Fili Dei ¹⁸? » constebatur : sic nec ille, cœpisse se a contentione tacet. In ea enim, quam conscripsit, fide : « Neque hæc dixissem, inquit, nisi in ejus qui contradicat necessitatem venissem, per contrarii obnitentiam in eum certamen suscipiens. » Necessitatis igitur partus, contrarioque obluclantia certamina : id est, contentiones rixæque decantata illa Palamæ; eaque ratio est cur ad illa aggressus sit. Alioqui enim de illis ne locutus quidem esset, quod et invitus fatetur.

CAPUT IV.

Erroris symptomata jactare atque referre, ut propria sua recte facia atque munera.

Convenientius autem videatur, ut ante alia, enarrantem illum exhibeamus ferventis cordis sui motus et exultationes, atque pectore incendentes atque spirantes igneas comorsiones et conversiones, exque naso Typhonum more aut Chimærarum exsidentes calores scintillasque, ac reliquos absurdos pulsus discordesque conceptus, quibus præcunctibus aut consistentibus vel sequentibus erroris lumen illud scaturit. Ut igitur brevitas causa, pleraque illius, et ad plures scripta, præteream, ea commemorabo quæ ad Menam illum scripsit, hominem scilicet mirabilium visionum afflatumque paritarium : « Sia autem aliquis, inquit, non recipit exultationem salutis Christi ¹⁹, quam et gestientis agitationem multis locis Patres vocaverunt et spirantem virtutem, ac viventis cordis motionem, hic talis, puto, ejus necdum sensum percepit. » Kursusque in iisdem : « Beatus autem Amalacum, qualem nos Spiritum accipere dicit et parere ²⁰? Nonne Domini Jesu, in igne afflantis fidelibus, ac salutem implentis? Quisnam vero ignis flagellat demones eosque fugat, quemadmodum beatus Pater Joannes dicit? Nonne Domini Jesu, qui intus animo, illius recordatione accenditur? Odor Altissimi quisnam alius, nisi fervor ac calor Spiritus, qui et nunquam ex naso, quæ nemo explicet ratione, egreditur? » His, aliisque pluribus collectis, sacrisque vocibus commisit,

Α ρου της καρδιας εξέρχονται πονηρά· » ὡσανεὶ Παγεν, 'Εξ αἰτίων πονηρῶν πονηραὶ καὶ αἱ ἐκβάσεις. Τούτοις καὶ ὁ Θεολόγος ἐξηκολούθηκε Γρηγόριος, « Πονηρῶν γάρ, » φησί, « σπερμάτων πονηρὰ τὰ γεώργια· » πάλιν δ' ἐν ταῖς αἰτίαις ὁ Σωτὴρ φησὶν, « Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεισθε· » ὡσανεὶ ἔλεγεν, 'Ἐκ τῶν ἐκδάντων τὰς ἀρχάς. Παρ' ἐκάτερα τοιγαροῦν ἂν τις τὴν Παλαμικὴν θεωροῦσθε μανίαν ὁλοθρίαν οὖσαν. Εἴτε γὰρ πρὸς τὰς ἀρχάς αὐτῆς ἐπιδοί, ἐκ φιλονεικίας καὶ μάχης ἡργμένας αὐτὰς ἂν ἴδοι· εἴτε μὴν πρὸς τὰ παρ' αὐτῆς ἐκδάντα, χειριστ' ἂν, ὡς διεγρήσεται, κατιδοί τὰ γινόμενα.

Ἔτι οὐδ' αὐτὸς ὁ τῆς ἀσθελας πατὴρ ὑποσέλλεται τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὥσπερ ὁ σὺν αὐτῷ, καὶ δι αὐτοῦ λαλῶν, « Τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; » ἀνωμολόγει, οὐδ' αὐτὸς μὴ ἐκ φιλονεικίας ἀρξασθαι σιωπῆς. 'Ἐν γὰρ τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφῇ πιστεῖ, « Οὐδὲ ταῦτα εἰπον ἂν, » φησὶν, « εἰ μὴ πρὸς ἀνάγκην ἦλθον τοῦ ἀντιλέγοντος, κατὰ ἀντιπερίστασιν πρὸς ἐκείνων ἀγωνιζόμενος. » Ἀνάγκης οὖν ἔκγονα καὶ ἀντιπερίστασις ἀγῶνης, εἴτουν φιλονεικίαι καὶ ἐριδὲς τὰ τῷ Παλαμᾷ θυλλοούμενα, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πρὸς αὐτὰ παρορμήσαντι. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν περὶ τούτων ἔλεγε, καὶ ἄλλων ὁμολογεῖ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὅπως τὰ τῆς κλάνης συμπτώματα, ὡς ταυτοῦ κατορθώματα λογογραφεῖ.

Εὐπρεπέστερον δ' ἂν εἴη πρὸ τῶν ἄλλων ἀφηγοῦμεν αὐτὸν παραστήσαι τὰ ζεούσης αὐτοῦ καρδίας κινήματα καὶ σκιρτήματα, καὶ τὰς ἐξαπτούσας ἐνὶ καὶ πνεούσας πυρίνους ἀνελίξεις καὶ συστροφάς, καὶ τὰς ἐκ τῆς ῥίνος κατὰ τοὺς τυφῶνας ἢ καὶ τὰς χιμαίρας ἐξιούσας θερμὰς, καὶ τὰλλα τῶν ἀτόπων παλμῶν καὶ ἀσυνδυάστων ἐγχυμονήσεων, δι' ἃν ἡγουμένων ἢ συνισταμένων ἢ καὶ μεθεπομένων τὸ φῶς ἐκείνο τῆς κλάνης ἀναπηγάξει. Ἵνα τοίνυν τὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτῷ, καὶ τὰ πλείω, παρῶ συντομίας εἴνεκα, τῶν πρὸς Μηνᾶν ἐκείνων ἐκτετακμένων μνησθῆσθαι, μερίτην ὄντα τοῦτον τῶν θαυμαστῶν ὁράσεων καὶ παθῶν. « Εἰ δέ τις, » φησὶν, « οὐ παραδέχεται τὴν ἀγαλλίαν τοῦ Σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ καὶ σκίρτημα πολλοῦ οἱ Πατέρες ἐκάλεσαν καὶ πνεύσαν δύναμιν, καὶ καρδίας ζώσης κίνημα, ὁ τοιοῦτος, οἶμαι, ἀκμήν οὐκ ἡσθάνθη αὐτῆς. » Καὶ πάλιν ἐν ταῖς αὐταῖς, « Ἀμδακούμ δὲ ὁ θεὸς ποῖα Πνεῦμα φάσκει λαβεῖν ἡμᾶς καὶ τακεῖν; Οὐχὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ ἐνεργούντος ἐν πυρὶ τοῖς πιστοῖς, καὶ σωτηρίαν πληροῦντος; Πολὺν δὲ πῦρ μαστίζει τοὺς δαίμονας καὶ φυγαδεύει αὐτοὺς, ὡς φησὶν Ἰωάννης ὁ θεὸς Πατὴρ; Οὐ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἐξάπτοντος ἔδον; Ὅσμη δὲ Ὑψίστου ποῖα ἑτέρα εἰ μὴ ἡ θερμὴ τοῦ Πνεύματος; ἥτις ποτὶ καὶ ἐκ τῆς ῥίνος ἀρρήτως ἐφ' ἔρχεται; » Ταῦτά γε καὶ πλείω συνειλοχῶς, καὶ ἐξήμασιν ἐσίοις ἐγκαταμίξας, ὥσπερ οἱ τὰ ἀμαρταν

¹⁶ Matth. xii, 35; Luc. vi, 45.

^{16, 17} Matth. xii, 33.

¹⁸ Marc. i, 23; Luc. iv, 41.

¹⁹ Luc. i, 46.

²⁰ Isa. xlii, 48.

τοῖς πρὸς τὸ λαμβάνειν ἐπιτηδείους τοὺς ὁρῶντας ἅ
καταχωρῶντες, ἢ καὶ οἱ τῶν δηλητηρίων τὰ χεί-
ριστα τοῖς· εὐώδεις· συσκαυάζοντες καὶ ἡδίστοις,
παρρησιάζει τὸ χρῆμα· καὶ ταῖς ὥδισι ταύταις καὶ
ταῖς πυριφλεγέθουσι τῶν τοκετῶν, ὡς φῶς τέμνον,
καὶ τῶν οὐ χαμαί, προσανέχειν ἀναπνεύει, πολλὰς
τῶν κάλαι φωτοφανείας ἐπανελὼν ἡμῶν πρότερον·
ὡς· ἂν τὸ κατεψευσμένον αὐτῷ φῶς τὴν ἐκείνων λά-
χοι χώραν, ἢ καὶ μεῖζον διὰ τὴν ἐκ τῶν καιρῶν παρ-
ρήσιαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κακοήθειαν, καὶ
τὴν ἄλλην ἐκ τῶν τρόπων ἀναίθειαν, ἣ χρῆται κατὰ
θεοῦ περὶ πάντα λόγον.

Εἰ μὲν οὖν ἐξελέγχειν ἡμᾶς ταῦτα νυνὶ προὔκειτο,
πολλοὺς ἂν τῶν θεοφόρων παρήγομεν, ἀντικρυς
αἰτὰ μανίαν ἀποφαίνονμένους καὶ παρατροπὴν τοῦ
ἐν ἡμῖν ἡγεμονεύοντος ψυχικοῦ πνεύματος· ὧν διὰ
δοχῆς τε ὁ θεὸς ἐστι, καὶ Νεῖλος ὁ θαυμασίος, καὶ
Ἰσαὰκ ὁ λαμπρὸς, εἰς τοσοῦτον ὑπερανιδόντες
ἀσκήσεων καὶ θεωρίας, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπα-
σιν ἐκτεῖναι εἰς παράδειγμα λαμπρῶς καταστήσαι
πάσης ἀρετῆς, ὡς τε καὶ ἐπινοήσεως. Ἄλλ' ὁ
μὲν οὕτω τὴν θεωρίαν ὀρίζεται, τῷ τὸν ἐν ταύτῃ
διὰ τῆς προσευχῆς ἀπνητηχότα· ἀπνουν καὶ ἐκπα-
λεγμένον ὀρᾶσθαι· ὁ καὶ οὐχ ὡς οἱ ἄφρονες λέ-
γουσιν, εἰδὼς τινος ἢ μορφῆν ἢ σχῆμα φαντάζεσθαι·
ἐκείνος δὲ ἐκ τὸν δαίμονα ἐφάπτεσθαι· ὁ φησι· τοῦ
εἰρημένου τόπου, καὶ τὸ περὶ τὸν νοῦν φῶς τρέπειν
καθὼς βούλεται, καὶ οὕτω κινεῖσθαι τὸ τῆς κενοδο-
ξίας πάθος, εἰς λογισμὸν μορφοῦντα τὸν νοῦν κου-
φογῶμονος, πρὸς ἀναπλάσμιον θείας καὶ οὐσώδους
γνώσεως· ὁ Διὰδοχὸς δ' ὁ μέγας, « Ἐὰν ὁφθῇ τινὶ
τῶν ἀγωνιζομένων ἢ φῶς, ἢ σχῆμα, ἢ πυροειδὲς τι
σημεῖον, μηδὲ μὴ καταδεξάσθω τὸ τοιοῦτον ὄραμα·
ἀπάτη γάρ ἐστι φανερά τοῦ ἐχθροῦ. Ὅπερ πολλοὶ
παθόντες ἐξ ἀγνοίας, ἐξετράπυσαν τῆς ὁδοῦ τῆς
ἀληθείας· ἡμεῖς δὲ ἴσμεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἐνδημοῦμεν
τῷ φθαρτῷ τούτῳ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ
θεοῦ· τούτῳ τίνε, ὁρατῶς ἢ αὐτῶν, ἢ τὶ τῶν ὑπερ-
ουρανίων αὐτοῦ θαυμάτων ὁρᾶν οὐ δυνάμεθα. »
πορὲν ἐνταῦθα, ἀπὸ τοῦ θεοῦ περὶ πάντα λόγον·
scilicet eum oculis contueri, sive quidpiam supercaelestium ejus
munerum, haud possumus. »

Εἰ μὲν οὖν, ὡς περὶ ἔφαμεν, ἐξαριθμεῖσθαι τοὺς ἐκ
ταῦτα λέγοντας, καὶ μεθ' ὧν τῆς ὑπερβολῆς τὰς
ἐν ταῖς προσευχαῖς οὕτω πως τυπωμένας· ὅφκει
ἀπαιτρεπομένους, εἰς μέσον παράγειν προὔκειτο,
κάμπολλα ἂν τὰ τὴν πλάνην ἐξελέγχοντα παρείχο-
μεν ἀνευρίσκοντες· ἐπεὶ δ' ἀπλῶς ἐκθεῖναι ταῦτα
προϋδέμεθα, σκοπεῖν μόνον προσήκει τὰς τε ἐξ
ἀρχῆς αἰτίας τῆς πλάνης, καὶ ὑπὲρ ὧν Παλαμάς τὸν
τοσοῦτον ἀναδεικνύμενος· ἀγῶνα, τὸν κατὰ θεοῦ κε-
κίνηκε πλέμεον· καὶ ὅπως αὐτὸν τῆς αὐτοῦ κτίσεως
ἀλλοτριώσας, ἄλλον ἀνεστήκει τῶν ἐκείνου δικαίων
ἐληγονόμον. Τὰς γὰρ ἀνάψεις τῶν σπλάγχνων, καὶ
τὰς ἐνθον πυρκαϊὰς ἐκείνας, καὶ τὰ σκιρτήματα καὶ
κινήματα τῆς ζεούσης τούτῳ καρδίας, καὶ τὰς ἀνα-

velut qui turpes vultus iis oblatcunt, quibus pro-
clive est ut videntium lateant oculos ac decipiant,
sive etiam venena deterrima suavefragrantibus
speciebus ac succis dulcissimis condunt, rem in
palam producit; hisque parturitionibus atque igni
ardentibus partibus, ut venerandum lumen nec
quidquam humilium aut terrenorum, attendere hor-
tatur, multas olim factas luminis apparitiones
prius nobis congerens; quo scilicet commentitium
illius lumen eorum locum nanciscatur, aut etiam
majori constitutur, ob temporum libertatem, ani-
mi que ejus malignitatem, ac reliquam morum im-
pudentiam, qua utitur, quibus omnibus loquitur
adversus Deum.

Sane quidem si nobis inpraesentiarum constitu-
tum esset, ut haec confutarem, multos divinarum
Patrum produxissemus, qui haec palam insaniam,
principisque in nobis spiritus animi overersionem
asserant; in quibus sunt, divinus Diadochus, Ni-
lusque mirabilis ac Isaac clarissimus; viri scilicet
tanta prorecti virtutis religiosa palestra exercitia-
tione ac contemplatione, ut cunctis se omnis vir-
tutis magnifice exemplum praeberint, tum ejus
quae est, tum si qua adinvenienda est. Atqui is
quidem in hunc modum contemplationem deduxit;
quod videlicet qui ad eam per orationem devenerit,
« sine spiritu ac stupore plenus videatur; » non ut
insani homines dicunt, alienius formam aut figu-
ram seu speciem informet ac secum ipse conspi-
ciat. Ille vero (Nilus scilicet): « Assilire daemo-
nem, ait, locum qui dictus est, ac quod circa men-
tem est lumen, ut libuerit vertere, sicque inanis
gloriae affectum moveri, qui vani hominis mentem
ad cogitandum informet, quo scilicet divinam ac
substantialem scientiam confluat. » Magnus porro
Diadochus: « Si cui eorum, qui certamine fungun-
tur apparuerit, aut lumen, aut figura, aut signum
aliquod ad modum ignis, haudquaquam istiusmodi
visum recipiat. Aperta enim est hostis deceptio.
Quod cum multis evenisset, a veritatis via abducti
sunt; » quod nimirum quandiu in mortali hoc cor-
pore versamur, a Deo peregrinamur: scilicet eum oculis
contueri, sive quidpiam supercaelestium ejus

Siquidem igitur, quemadmodum dicebam, hoc
nobis constitutum esset, ut eos qui talia dicunt
enumerarem, quantoque excessu quae sic in pre-
cibus formantur, visa aversantur, in medium pro-
duceremus, quam multa confutando errori in
promptu esset adducere. Quod vero hoc duntaxat
simpliciter explicare decrevimus, id unum operae
pretium est, ut erroris a principio causas conside-
remus, ac cujus ergo Palamas tanto certamine
suscepit, adversus Deum bellum moverit; quo ve-
modo, illo a sua creatura extruso, alium illius ju-
rium haeredem nuncupaverit. Viscerum enim restu-
tiones, accensaque intus incendia, atque ferventis
ei cordis exsultationes metusque, nec non Siculo-

" II Cor. v, 2.

rum craterum more naso erumpentes calores quod ex his omnibus conflatum esset, ignem divinum vocitans, divinum ei circumfusum lumen, et substantiam ac essentiam atque operationem, illuminantem et lucentem atque afflantem sanctos, ad eos deificandos, hoc, ut et Deum universorum inspectorem demonstraret, quibus locutus est, verus est.

CAPUT V.

Quomodo Palamas ex multis diversisque libris suis ac sermonibus novum erroris Deum, luminis in modum consistentem fabricetur, cuncta crepantem quæ unius Dei sunt.

Tale itaque lumen, exque talibus saltibus atque ignitis motibus, sensibile ac colore imbutum est, quale denique solent haud raro a potu surgentes, et ubi tantisper in tenebris seipsos incluserint, intra mox extraque viscera circumfusum videre, Palamas uti dicebamus, ex contentione orsus, ac quasi depellendi contrarii animositate certans, Deum increatum predicat ac Deitatem, verumque lumen, et non symbolicum, sed semper existens. Sic namque solum arbitrahatur, dignam se poenam sumpturum, eorum nomine quorum a Barlaamo reus agebatur; si cum nihil falso calumniari ostenderet, sed manere quidem ac esse luminis visionem suaderet, non tamen qualem ille diceret. Igitur ne videamur procul a Palamæ verborum scopo aberrare, atque a mirabili viri diva progenie, ipse nunc prodeat, ac dicat, quidnam a principio lumen illud existat, quemve in rerum matricula nactum sit ordinem ac classem: quidnam his commistum efficiat; quænam dicat ac jubeat.

Nimirum « Lumen in substantia, spiritaliter videre » aiunt; « quod ipsum existat, et non sit symbolicum: semper namque est, extraque materiam ac mente intelligibile est; quod certa experientia noverunt. Dei quidem essentia non est, nam illa palpari non potest. Angelus non est; Dominicus namque fert characteres. » Dignitas lucis, ac quod se spiritaliter videre dicunt illius cultores, illo genio ac ordine est: quæ vero præstat, ista sunt: « Unum, inquit, est, cum est cum vidente; alias aliud videtur: quandoque quidem e corpore assurgit, atque ad immensam altitudinem tollit, quandoque vero rursus etiam cooptato corpore suæque impartito claritate, paceque ac dilectione, illoque deiformi, atque voluptate imperturbationeque repleto, oculis corporeis (o rem dignam admiratione!) spiritu immutatis seipsum comprehensum reddit. » Cum tanta igitur faciat, taliaque eis munera ad voluptatem gratiamque conferat, minime hactenus gratiam definit, dignumve cultoribus reputat, ut absque contemplatione seu amica fabulatione relinquat. « Quandoque enim, inquit, haud secus ac radius circumfusus rebus natura intelligibilibus, spectabilia ea facit, ei, qui ejus tanti muneris dignatus sit, cum ipsum nullam prorsus vocem mittat: quandoque videnti, ineffabilibus, ut sic

Α πηρώσας κατά τοὺς Σικελικοὺς κρατῆρας διὰ τῆς ῥινόδου θέρμας, τὸ διὰ πάντων τούτων σύστημα πῦρ ὀνομάσας θεϊκὸν, καὶ φῶς περιεχυμένον αὐτῷ θεῶν, καὶ ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, φωτίζουσαν καὶ λάμπουσαν καὶ ἐνεργοῦσαν τοὺς ἀξίους ἐπὶ τῷ θεοποιῆσαι, τούτο καὶ Θεὸν ἀπ.δεῖξαι τοῦ παντός ἑφορον, δι' ὧν εἶπαν ἐπράξατο.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε΄.

Ὅπως ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων αὐτοῦ λόγων, τὸ τῆς πλάνης ὡς φῶς συνιστάμενον νέον ἀνοικοδομεῖ Θεὸν, πάντα κομπάζοντα τὰ τοῦ μόνου Θεοῦ.

Τὸ μὲν δὴ τοιοῦτον, καὶ ἐκ τοιούτων σκιρτημάτων καὶ τῶν πυρίνων κινήσεων, αἰσθητὸν καὶ κ-
χρωσμένον φῶς, καὶ ὅπερ εἰώθεσαν ἐκ πίτου πολ-
λάκις ἀναστάντες, καὶ μικρὸν αὐτοὺς ἐναποκλείσαντες, τῷ τκότηι, συνιστάμενον ὁρᾶν αὐτίκα ἐντὶ καὶ
ἐκτὸς τῶν σπλάγγνων, ἐκ φιλονεικίας, ὡς ἔριμεν, Παλαμᾶς ὠρμηκῶς, καὶ κατὰ ἀντιπερίστασιν ἀγ-
νιζόμενος, Θεὸν ἄκτιστον ἀνακηρύττει καὶ Θεότητα, καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ μὴ συμβολικόν, ἀλλ' αἰὲν ὄν. Οὕτως καὶ γὰρ μόνον ᾤετο δίκην ἄξιαν ὧν ἐνεχάλεσε αὐτῷ Βαρλαάμ λαβεῖν, εἰ μὴ συκοφάντην αὐτὸν ἀποδείξειεν, ἀλλὰ μένειν μὲν καὶ εἶναι τὴν τοῦ φω-
τὸς ἔρασιν ἀναπτέλειν, οὐχ οἷαν δὲ ἐκεῖνος ἔλεγεν. Ἴν' οὖν μὴ δοκῶμεν μακρὰν τῶν τοῦ Παλαμᾶ τε-
λειν λόγων, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἀφυστερώμεν τὰν-
δρὸς θεογονίας, παρίτω νῦν αὐτὸς, καὶ λεγέτω τί τε
τὴν ἀρχὴν ὅν τοῦτο τυγχάνει, καὶ οἷαν τὴν ἐν τοῖς οὐ-
οῖσιν εἰληχε τάξιν, καὶ τί δρᾶ συμμειγνύμενον τοῦ-
τοις· καὶ τίνα λέγει καὶ παρακαλεῖται.

« Οἱ μέντοι φῶς ἐν ὑποστάσει φασὶ πνευματικῶς ὁρᾶν, ὃν μὲν, καὶ μὴ συμβολικόν. Ἄει γὰρ ὄν, ἀ-
λὸν τε καὶ νῦν θεωρητὸν, τοῦτο διὰ τῆς πείρας ἴσ-
ασι. Οὐσία μὲν γὰρ Θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ γὰρ ἀνέπα-
φος ἐκεῖνη· ἄγγελος οὐκ ἔστι· Δεσποτικούς γὰρ κέρει χαρακτηρᾶς. » Τὸ μὲν οὖν ἀξιῶμα τοῦ φωτός, καὶ ὃ φασὶ πνευματικῶς οἱ κατ' αὐτὴν ἑρᾶν, οὕτως ἔσχε φύσεως τε καὶ τάξεως· ἅπερ δὲ δρᾶ, ταῦτ' ἔστιν. « Ἐν ἔστι, » φησὶν, « ὅτε μετὰ τοῦ ὁρῶντος γίνεται· ἕτερον ἄλλοτε ἑρᾶται. Ποτὲ μὲν τοῦ σώμα-
τος ἀπανιστᾶ καὶ εἰς ὑψὺς ἀναφέρει ἄβρῃτον· ἄ-
λλοτε δ' αὖτις καὶ τὸ σῶμα μεσσημοσάμενον, καὶ τῆς οἰκειᾶς μεταδεδωκὴς λαμπρότητος καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης θεοειδοῦς τε ἡδονῆς καὶ ἀπαθείας ἐμπλέων ποιήσαν, ὀφθαλμοῖς σωματικοῖς, ὡς τοῦ θαύματος· γίνεται ληπτὸν, ἡλίουομένους διὰ τοῦ πνεύματος. » Τοσαῦτα τοίνυν ποιοῦν, καὶ τοιοῦτ' αὐτοῖς τὸ ἐρώ-
μενον ἐκεῖνο φῶς πρὸς ἡδονὴν καὶ χάριν εὐεργ-
τοῦν, οὐ μέχρη τούτων τὴν χάριν ἔστησιν· οὐδ' ἀξίον τῶν λατρευτῶν νομίζει ἀνευ θεωρίας ἧ καὶ ὁμίας ἀπαλλάττεσθαι. » Ἐνίοτε γὰρ, » φησὶν, « ὡς ἀκτίς περιέρρουσα τοῖς φύσει νοητοῖς θεατὰ ποιεῖ αὐτὰ τῷ κατηξιωμένῳ βλέπειν, αὐτὴ φογγὴν ὥσως εὐ-
προϊέμενον· ἄλλοτε τῷ ὁρῶντι τρανῶς δι' ἀρόχτων, ὡς εἰπεῖν, ῥημάτων ὁμιλεῖ· καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν λέγει φανερώς αὐτῷ· « Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβοῦ' »

ἰγὼ εἰμι· οὐ γὰρ χωρίζεται μου ἡ Θεότης, καθ' ἡν τῇ κοινωσίᾳ θεῷ τοὺς θεουμένους. Ἐγὼ εἰμι ὁ παρὼν καὶ ἐνεργῶν τὴν θέωσιν. Οὐχ ὁρᾷ; τὰ πάντα ἐν ἑμοί, καὶ ἐμὲ πρὸ πάντων; Ἀλλὰ διὰ σὲ πάντα γίνωμαι ἐν σοί· διὰ σὲ καὶ ὁρατός σοι γίνομαι. »

Ἄρ' οὖν παραλείπεται τι μέρος θεολογίας, ὃ μὴ τῷ φωτὶ τοῦτῳ προσήρμοσε; πλὴν γὰρ τοῦ μὴ εἶναι οὐσίαν θεοῦ, τὰλλα πάντα φέρων ἐπέθηκεν αὐτῷ. Οὕτως ὁ δεινὸς καὶ ἐπίτρυπτος ἄνθρωπος, μηδὲν τῶν εἰρηκότων ἐκείνων θείων φρονίσας Πατέρων, τοῦτου μὲν, « Μακάριος ὁ νοὺς ἐκεῖνος, ὃς ἐν τῇ παρυστάσει τῆς προσευχῆς τελείαν ἀμορφίαν ἐκτήσιστο, » καὶ, « Μὴ σχηματίζει τὸ Θεῖον ἐν σεαυτῷ προσευχόμενος, μηδὲ πρὸς μορφὴν τινα συγχωρήσης πωθῆναι τοῦ τὸν νοῦν· ἀλλ' ἀλλως τῷ ἄλλῳ πρόσθε, καὶ συνήρεις. » ἐκείνου δὲ, « Πάντας μὲν ὁρᾷ ὁ Θεός, ὥρῳσι δὲ τὴν Θεὸν οἱ μηδὲν ὁρῶντες ἐν τῷ προσεύχεσθαι. » ἄλλου δὲ, ὅτι « Πάν τὸ ἐν σχήματι φαινόμενον, εἴτε ὡς φῶς, εἴτε ὡς πῦρ, ἐκ τῆς τοῦ ἑλίου κακοτεχνίας γίνεσθαι ὁ θεοπέσιος Παῦλος σαφῶς διδάσκει, εἰς ἄγγελον φωτὸς λέγων μετασχηματίζεσθαι. » Οὐδεὶς οὖν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι τινὰ τὴν ἀσκητικὴν μετεῖναι βίον. Καὶ Διονυσίου τοῦ μεγάλου, « Κατὰ τοῦτον καὶ ἡμεῖς γενέσθαι τὴν ὑπερφύτων εὐχόμεθα γνῶσιν, καὶ δι' ἀγνώστια καὶ ἀδιεφίας ἰδεῖν καὶ γινῶναι τὴν ὑπὲρ θέναν καὶ γινῶσιν, αὐτῷ τῷ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ γινῶναι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θνῶς ἰδεῖν, αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν μηδὲ γινῶναι. »

Τούτων ἀπάντων ὑπερφρονήσεις, καὶ κατορχθάμενος θεοῦς ὄρους καὶ λόγους, τὴν ἐν μὲν ἡμεῖς ἵσμεν τρισυπόστατον καὶ ἀόρατον Θεὸν ἀνωθεν, τοῦ μέσου ἀπάγει, καὶ τοῦτον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀφιστάσει καὶ ἀνέπαφος ἐκείνη, » ἐξείρεται μὴ εἶναι τοῦτο τὸν τρισυπόστατον Θεόν· ἐν δὲ τῷ ἀποφύνασθαι, « Ἀγγέλους οὐκ ἔστιν, » ἀπάγει τοῦτο πάσης ἡστεινοσούντων κτιστικῆς οὐσίας· ἐν δὲ τῷ προσγράψαι, « Δεσποτικῶς γὰρ γέρει χαρακτῆρας, καὶ οἱ δὲ, καὶ μὴ συμβολικῶν, » ἀπὸ δὲ, αὐτὸν τε καὶ νῦν θεωρητὸν, » Δεσπότην αὐτὸ ἀκτιστον εἶναι διατείνεται. Ἐν δὲ τῷ τὰλλ' ἐπισυναγαγεῖν, ἃ τε τοῖς συμμιγνύμενον ὁρᾷ, καὶ ἀπὸ ὁρώμενον ὁμιλεῖ, καὶ Θεὸν αὐτὸ τοῦ παντός ἀνέδειξεν ὁρατὴν, πάντα τὰ τοῦ μόνου Θεοῦ κομπάζοντα καὶ ὑπερηφανεύμενον. Φανερὸν οὖν ἐκ τούτων ἡ πᾶσα τάνδρως τερατεία, καὶ ὅτι Θεὸν ἔτερον παρὰ τὴν τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον οὐσίαν αὐτὸς τε προσθεύει, καὶ τῇ νῦν παραδίῳτι προσκυθεῖν Ἐκκλησίᾳ.

trine subsistentem ac omnipotentem substantiam sentiat, tum ei quæ nunc est, Ecclesiæ, adorandum atque colendum tradat.

^{as} 1 Cor. II, 14.

A dicam, verbis loquitur. Atque id a principio palam ei dicit: Ego sum; noli timere, ego sum. Non enim a me separatur Deitas, cujus commercio deifico eos, qui deificantur. Ego sum qui adsum, ac præsto deitatis munus. Num vides in me omnia, ac me priorem omnibus? Enimvero tui gratia, in te omnia flo. Tui causa etiam visibilis tibi reddor.»

Ullumne igitur reliquum est divinorum attributorum membrum, quod non huic luci aptaverit? Uno enim hoc dempto, quod non Dei essentia sit, cuncta illi tribuit. Sic nimirum homo temerarius ac sceleratus, nihil divinos illos Patres curans, qui sic locuti sint, ille quidem. « Beata mens, quæ fungenda oratione nacta est, ut omni perfecte forma vacet. » Et: « Ne inter orandum, Deum in te simulacro representaveris, nec ulla mentem forma figurari permiseris; sed immateriate, ei, qui extra omnem materiam est, accede, et intelliges. » Hic vero: « Deus quidem omnes videt, vi lent autem Deum, qui orando nihil vident. » Alius præterea: « Quidquid in figura apparet, sive ut lumen, sive ut ignis, ex inimici machinatione esse, palam docet divinus Apostolus, dum ait transformari in angelum lucis^{as}. » Hanc igitur deceat, ut ea spe quisquam vitæ religiosæ palæstram exerceat. Magnus item Dionysius: « Nos quoque ad ejus caliginis modum aptari optamus, excedentis vim omnem luminis, ac per ignorantiam videndique absentiam, videre ac scire, eum qui omnem excedit visum ac scientiam, ipso hoc quod non videamus neque sciamus. Id enim vere videre est, ipsum non videre, nec scire, seu cognoscere.»

His omnibus spreis regulis ac sermonibus istaque insultans, cum quidem quem trine subsistentem ac invisibilem antiqua traditione Deum novimus, e medio profligat, et ab humanarum rerum gubernatione abjungit; alium vero ipse excitat præter Dei essentiam oculis corporeis comprehensum: ac qui Deus experts essentiae existat, seu substantia carens. Inde autem quis considerans, novamque hanc doctrinam rimans, istud aperte acceperit; dicendo namque, « Dei essentia non est; et enim illa palpari non potest, » ostendit non esse hoc Deum trine subsistentem. Affirmando autem, « Angelus non est, ab omni quovis modo creata substantia eximit. Quod vero subjungit: « Dominicos enim fert characteres, quodque existens est, nec symbolicum est, extraque materiam et quod mente videatur ac intelligatur, » Dominum ipsum increatum esse affirmat. Qua tandem ratione reliqua colligit, quæ hisce commistum faciat, et quæ oculis conspicuum, loquitur, etiam rerum hujus universitatis Deum oculis aspectabilem ostendit, cuncta quæ sunt unius Dei crepantem atque superbe gloriantem. Manifesta igitur ex istis est omnis viri impostura, et quod tum ipse Deum alium præter

Præterea lumen hoc, manifestius Palamas Deum A visibilem vocat, quibus ad Barlaamum scribit : « Qui autem illud lumen habet ac videt, non ultra jam a simili, sed vero, æ qui rebus emineat, aspectu, Deum tum cognoscit, tum in se habet. » Et rursum : « Hæc itaque claritas est ac majestas, per quam nanciscimur ac vere videmus Deum. » Præterea, non de uno trine subsistente Deo ait Palamas dixisse Gregorium Theologum, « Deus diis unitus ac innotescens, » sed de secundo hoc atque oculis aspec- tabili Deo. Ait enim in iisdem : « Unde etiam hoc theologi infinitum vocitant lumen, quo, per cessa- tionem ab omni noscendi facultate, in virtute Spi- ritus, Deus sanctis-visibilis redditur, velut scilicet Deus diis unitus et innotescens. » Semel namque divinam essentiam prorsus impalpabilem statuit, et cujus nullum ulli commercium esse possit. Ad hæc, non ait Palamas dixisse eundem de uno trine subsistente Deo : « Cum vellet Deus huncce mun- dum, » et quæ sequuntur, sed de hoc lumine se- cundo ac visibili Deo, et qui divinæ substantiæ (seu essentiæ) minime sit. Aitenim in iis quæ scribit ad beatum Acindynum, oratione inter secundas sexta, cujus hoc initium : *His quidem quæ circa actionem mundumque* : « Creatis vero lumen hoc accensens, Deum creaturam manifeste statuit. Volens enim mundum hunc condere, ex rebus visibilibus, et iis quæ aspectu cerni non possunt, constitutum, ut au- ctior est Gregorius Theologus, sempiternis quidem (deiformibus scilicet angelis) ipse est Lumen, et non aliud. Quid enim secundo lumine iis opus erat, qui maximi illius compotes essent? Acindynus autem, Maximum illud lumen, quod illuminat deiformes angelos (quod nihil aliud est quam Deus ipse) cre- aturam esse docet, ac corporeum, inque materia lumen existere. »

Manifestum igitur est, ex eo quod designate re- lateque dicat, « lumen istud, » de quo nimirum vulgo ambigitur, nec quomodo Palamas Deum fecit, cre- ditur, exque reliqua probatione. Neque enim vir ille admirandus cum illo disputabat de lumine quod est in Trinitate. Si quis enim alius, ipse quoque ejus cultor erat, sed de illo quod male conflictum est, ut probatum est, inque Dei censum relatum, absurdissimo lumine, quod et illud Deum esse dicat, qui ex substantia visibili et quæ videri non potest, cuncta condiderit, ac reliqua, quæ Theologus de divino, supersubstantiali adorandoque lumine, quod in Patre et Filio et Spiritu sancto est, disseruit.

Præterea, non dicit Palamas eum dicere de uno trine subsistente Deo, « Deus est lumen supremum et inaccessible, » sed id dictum esse de lumine, quod receus ab illo conflictum est. Ait enim in eodem sermone seu libro : « Ubi igitur est, quod Deum inter et angelos a Barlaamo et Acindyno confin- gitur lumen, quod neque Deus neque angelus, sed

« Ετι τοῦτο τὸ φῶς· περιφανέστερον δρατὴν ἀπο- καλεῖ Θεὸν Παλαμᾶς, ἐν οἷς πρὸς Βαρλαάμ φησὶν, « Ὁ δὲ τὸ φῶς ἔχων ἐκεῖνο, καὶ ὁρῶν, οὐκ ἐστὶ ἐκ τοῦ εἰκότος, ἀλλ' ἀληθεῖ καὶ ὑπερανιδρυμένη τῶν ὄντων θέξις (α). » Ἐτι, « Αὕτη ἄρα ἐστὶν ἡ δόξα, δι' ἧς κτῶμεθα καὶ ὁρῶμεν κυρίως τὴν Θεόν. » Ἐτι, οὐ φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ ἐνδὸς τρισυποστάτου Θεοῦ φάναι τὸν ἐν θεολογικῇ Γρηγόριον, « Θεὸς θεοῖς ἐνού- μενός τε καὶ γνωριζόμενος, » ἀλλὰ περὶ τοῦ δευτέ- ρου τούτου καὶ δρατὸς Θεοῦ. Γράφει γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, « Ὅθεν καὶ τοῦτο ἀπειρον οἱ θεολόγοι λέ- γουσι· τὸ φῶς· δι' οὗ κατὰ ἀπόκλασιν πάσης γνω- στικῆς δυνάμεως ἐν δυνάμει Πνεύματος δρατὸς γί- νεται τοῖς ἁγίοις ὁ Θεός, ὡς Θεὸς θεοῖς ἐνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος. » Ἀπαξ γὰρ ἀνέπαφον παν- τελῶς καὶ ἀμέθεκτον τὴν θείαν οὐσίαν ὥριστο. Ἐτι, οὐ φησι Παλαμᾶς φάναι τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ ἐνδὸς τρισυποστάτου Θεοῦ, « Βουληθεὶς ὁ Θεός τόνδε τὸν κόσμον, » καὶ τὰ ἐξῆς· ἀλλὰ περὶ τοῦ φωτὸς τούτου, τοῦ δευτέρου καὶ δρατὸς Θεοῦ, καὶ μὴ δι- ντος οὐσίας Θεοῦ. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς πρὸς τὸν μακά- ριον Ἀκινδύνον λόγῳ τῶν δευτέρων ἑκτῇ, οὗ ἡ ἀρχὴ *Τοῖς μὲν δὴ περὶ τὴν πρᾶξιν καὶ κόσμον*· « Τοῖς κτίσμασι δὲ συντάττων τοῦτο τὸ φῶς, τὴν Θεὸν κτίσμα φανερώς ἀποφαίνεται. Βουληθεὶς γὰρ τόνδε τὸν κόσμον συστήσασθαι τὸν ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων συνεστηκότα, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγό- ριον, τοῖς μὲν διδόντι, δηλονότι τοῖς θεοειδέσιν ἁγ- γέλοις, αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο. Τί γὰρ εἴη φωτὸς δευτέρου τοῖς ἐν μέγιστον ἔχουσιν; Ὁ δ' Ἀκινδύνος τὴν μέγιστον τοῦτο φῶς, τὸ φωτιστικὸν τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, ὃ μὴδὲν ἄλλο ἢ αὐτὸς ὁ Θεός ἐστι, κτίσμα εἶναι δογματίζει, καὶ σωματικὸν καὶ ὀλικὸν ὑπάρχειν φῶς. »

Πρόδηλον ἔρ' οὖν ἔκ τε τοῦ δεικτικῶς καὶ ἀναφο- ρικῶς λέγειν, « τοῦτο τὸ φῶς, » τὸ ἀμφισθητούμε- νον δηλαδὴ τοῖς πολλοῖς καὶ μὴ πιστευόμενον ὡς Παλαμᾶς ἔθεοποίησε, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς. Οὐ γὰρ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ περὶ τοῦ ἐν τῇ Τριάδι φωτὸς αὐτῷ διελέγετο· εἴπερ τις γὰρ ἄλλος, καὶ οὗτος λατρευτὴς ἦν ἐκεῖνου· ἀλλὰ περὶ τοῦ κα- κῶς ἀναπλασθέντος, ὡς δέδεικται, καὶ θεοποιηθέν- τος ἀτοπωτάτου φωτὸς, ὅτι τοῦτο καὶ τὸν Θεὸν εἶναι ἀποκαλεῖ τὸν συστησάμενον ἐξ ὁρατοῦ τε καὶ ἀορά- του τὰ πάντα, καὶ τᾶλλα ἅπερ ὁ θεολόγος ὑπὲρ τοῦ ὑπερουσιῶντος φωτὸς, τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένου τε θεολόγηται.

Ἐτι οὐ φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ ἐνδὸς τρισυπο- στάτου Θεοῦ, τὸν αὐτὸν φάναι, « Θεός ἐστι φῶς τὸ ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον, » ἀλλὰ περὶ τοῦ νῦν ἀνα- πλασθέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰρησθαι ἐξήκου φωτὸς· φησὶ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ τῷ αὐτῷ, « Ποῦ τοίνυν τὸ μεταξὺ Θεοῦ τε καὶ ἀγγέλων ὑπὸ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ἀναπλαττόμενον φῶς, ὃ μήτε Θεός ἐστι μήτε ἄγγε-

(1) Orat. 43, p. 698.

(a) Locus est mancus, ut ex interpretatione patet. κατ.

λος, ἀλλ' ὕλικόν καὶ παχυμερές; » καὶ ταῦτα τοῦ Θεο-
 λόγου λέγοντος, « Τοῦτο ἐν νοητοῖς εἶναι τὸ ἀκρό-
 ταιον φῶς (δηλονότι τὴν Θεὸν), ὅπερ ἥλιος ἐν αἰσθη-
 τοῖς. » Φανερὸν μὲν οὖν ὅτι τὰ ἑαυτοῦ ὀνειδῆ καὶ
 τῆς παρ' αὐτοῦ κατασκευασθείσας βλασφημίας τοῖς
 ἄλλοις προστρίβεται. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀναπλάσας
 φῶς ἐν ὑποστάσει πνευματικῶς ὁρᾶσθαι, καὶ μήτ'
 οὐσίαν εἶναι θεῖαν, μήτ' ἀγγελικὴν, ταύτη καὶ τὴν
 μεταξὺ Θεοῦ τε καὶ ἀγγέλου συστησάμενος ὑπαρξίν.
 Συγκληρώσθω δ' ὅμως τῆς διαβολῆς, πράγματος
 συνήθους αὐτῷ διὰ πάντα· ἐκεῖνα δὲ μόνον σκοπεῖτω
 τις, ἃ καὶ ἐν τῷ πρὸ τούτου διεληλύθαμεν, τῆς κατὰ
 Θεοῦ συκοφαντίας παραληρήματα. Ὡς εἰκοις γάρ,
 τὸ ὕλικόν τοῦτο μόνον καὶ παχυμερές ἀνατρέπει,
 εἰ δ' ἄλλα πάντα συγχωρεῖ τῷ τούτου φωτὶ λέγε-
 σθαι.

Ἔτι οὖν φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ
 θεῖον εὐαγγέλιον εἰρηκέναι, « Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀλη-
 θινόν, » καὶ τὰ ἐξῆς· ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀναπλασθέντος
 καὶ φαντασθέντος αὐτῷ, καθάπερ ἡχηκόεστε, φωτός.
 Φησὶ γάρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, λόγῳ τετάρτῳ οὗ ἡ ἀρχὴ,
 Ἰσοψιθιρίας τολύνην εἰς τὸ μέγα φῶς· « Τοι-
 γαρ οὖν τὸ φῶς· ἐκεῖνο σύμβολόν τε καὶ φῶς ἀληθι-
 νόν, καὶ οὐκ ἀληθινὸν ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθινόν
 ὑπεῖρχε φῶς, ὡς καὶ ὁ μέγας Βασίλειος φησὶν· Εἰ
 ἀληθινόν φῶς ἦν ὁ Υἱός, ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ὃ
 φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον·
 εἰ συνήθει κἄν τοῦτῃ χρώμενος διαβολῇ, ὥσπερ
 περὶ δύο φώτων ἀληθινῶν τὸν μέγαν διαλαμδάνοντα
 τίθῃσι· καὶ οὐκ ἀπλῶς δύο, ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ
 Λόγον ἡγοῦμενον φῶς ἀληθινόν καὶ μερικόν, τὸ δὲ
 παρ' αὐτοῦ φαντασθὲν φῶς ἐπόμενον καὶ καθόλου·
 ὡς τὰν εἰλεγεν, Εἰ ἐστιν ἄνθρωπος, ἐστι καὶ ζῶον.
 Ἀλλὰ μερικόν φῶς εἶναι τὸν Κύριον οὐδεὶς πω μέ-
 χρι καὶ τήμερον εἰρηκεν· ἀπολελυμένως γάρ ἑαυ-
 τὸν ὀνομάσας, « Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς, » οὐδεμίαν πα-
 ρήκεν ὑπόνοιαν τοῖς ἀπὸ τοῦ μερικὸν αὐτὸν ὀπιεί-
 θεσθαι φῶς βλασφημεῖν αἰρουμένοις. Οὐχ οὕτω λοι-
 πὸν νοητέον τὴν τοῦ μεγάλου ῥῆσιν· ἀλλ' ἐνὸς ὄντος
 τοῦ φωτός τοῦ ἀληθινοῦ, τῷ ἐξισάζοντι κεχρησθαι
 συμβαλεῖν τῶν τρόπων. Ὡς ἂν εἰ εἰλεγεν, Εἰ γὰρ
 ἄνθρωπος ἐστιν, ἐστι καὶ ζῶον λογικὸν θνητόν· οὐ-
 δὲν ἕτερον δι' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἡ τὸ ζῶον
 λογικὸν θνητόν.

Ἔτι οὖν φησι Παλαμᾶς τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν καὶ
 δύναμιν τὸν εἶνα τρισπόστατον Θεόν, τῶν ἐφετῶν
 εἶναι τὸ ἀκρότατον· ἀλλὰ τὸν ὡς φῶς αὐτῷ φαντα-
 σθέντα δαίμονα καὶ κακῶς ὑπ' αὐτοῦ θεοποιηθέντα
 τήμερον. Φησὶ γάρ ἐν λόγῳ τῷ αὐτῷ, « Εἰ γὰρ καὶ
 φῶς ἔχει τὴν ἐκωνομίαν, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀληθινόν
 καλεῖται· μέλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀληθινόν φῶς, ὃ ὡς
 ἱμάτιον ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται. Καὶ ἵνα τὰν μέσῳ
 ἀδιάρθρωτα καὶ ἀσύμμελτα παρῶ, « Φῶς » φησὶ,
 « τοῖς ἁγίοις ὁρώμενον, καὶ τοῦτοις ἐν πνεύματι. »
 Εἰτ' ἐπάγει ἐναντία πάντως ἑαυτῷ· « Φῶς ὃ ἐνα-

A terrenum quid ac crassum est? » Idque cum Theo-
 logus dicat (2): « Hoc in intelligibilibus esse supre-
 mum lumen » (Deum scilicet) « quod est sol in sen-
 sibilibus. » Manifestum igitur est, sua ipsam pro-
 bra, et quas cudit blasphemias, alitis tribuere. Illius
 enim commentum est, quod lumen in substantia
 spiritaliter videatur, ac neque divina essentia sit,
 nec angelica; quique proinde rem hanc, Deum inter
 atque angelum, statuerit. Enimvero a calumniæ
 labe purum esse sinamus, quæ res illi sic ubique ex
 genio est ac consuetæ: hæc vero solum quis con-
 sideret quæ superiori capite edisseruimus, calumniæ
 in Deum deliria. Nam, ut videtur, unum hoc terre-
 num crassæque substantiæ evertit, reliqua vero
 omnia ut dicatur suum illud lumen concedit.

B

Ad hæc ait Palamas, non dixisse Evangelium de
 Deo Verbo: « *Erat lux vera* »²², et quæ sequuntur,
 sed de illa quam conflinxit ac videre existimat, luce.
 Ait enim in iisdem, sermone quarto, cujus initium;
Submurmurans enim quæ est in magnum lumen: « Ita-
 que lumen illud, tum symbolum est, tum lux vera.
 Nec quovis modo lux vera, sed ipsa lux vera erat,
 ut etiam ait magnus Basilius: Si vera lux Filius, erat
 lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem ve-
 nientem in hunc mundum; » hic quoque consuetæ
 usus calumnia, velut de duplici locutum luce vera,
 virum magnum ponit; nec quovis modo duplici,
 sed ita ut Dei Verbum, lux prior sit et particularis;
 quod vero ille lumen comminiscitur ac videre pu-
 tat, sequens ac universalis. Ac si diceret: Si est
 homo, etiam animal est. Enimvero, Dominum lu-
 cem esse particularem, nemo hactenus dixit:
 cum se enim ipse absolute non inaverit: *Ego sum*
lux »²³, nullam ansam præbuit, quibus blasphemate
 constitutum sit, ut particulare ipsum lumen exi-
 stiment. Nec jam ita accipiendi magni Basilii au-
 ctoritas ac sententia, sed cum una sit lux vera,
 exæquandi modo usus est terminisque in idem va-
 lentibus, ac si diceret: Nam si homo est, est et
 animal utens ratione, mortale; cum homo nihil
 aliud significet, quam animal rationale mortale.

D

Præterea non dicit Palamas, supersubstantialiorem
 substantiam atque virtutem, Deum trine substan-
 tem, supremum appetibilem esse, sed quem lumi-
 nis specie commentus est dæmonem, et quem
 male hodie Deum consecravimus. Ait enim in eodem
 sermone: « Quanquam enim lumen appellationem
 habet, verum lux quoque vera nuncupatur. Quin-
 imo ipsa lux vera, quam Deus induit sicut vesti-
 mentum. » Et ut interjecta indistincta incompa-
 ctæque omittam: « Lumen, inquit, quod a sanctis
 videtur, iisque in spiritu. » Deinde subiungit, quæ

²² Joan. i, 19. ²³ Joan. xii, 46.

(2) Orat. 34. ex Platone.

illi omnino contraria sint : « Lumen, in quod Angeli aciem defigere non possunt : lumen quod laudant angeli, » quo omnis cœlestium spiritualis ornatus spiritali epulans ratione, Verbi in nos propensissimæ benignitatis ac clementiæ, manifestissimum argumentum præbet. » Ac rursus post multa divina nomina : « Lumen, inquit, quo Deus vere cernitur. »

Manifestum igitur est qui funesto impioque consilio cuncta misceat, his quidem qui eodem ac ille agantur furore, dicere Deum vere videri, id est, phantasiam hanc nec vere existens lumen; angelos vero, nec aciem in ipsum defigere dignatur. Hactenusque ex his aliisque a me omissis præ tanta rei futilitate ac ineptia, supremum desiterabilem Impiam phantasiam suæ emotionem erroremque vocat.

Præterea non dicit Palamas evangelicam sententiam : « Deum nemo vidit unquam²⁵, » ac Apostolicam : « Quem nullus hominum vidit, neque videre potest²⁶, » universim Dei visionem negare, sed quod ita dicitur, verum exponit de essentia; de cogitato autem ipsi lumine, cum sus deque Deum confiteatur, congenitamque et nativam et substantialem Dei virtutem et operationem ipsum affirmans, negat comprehendi; timetis quod Deum indefinite dixit, adjunxitque particulam negantem, « nemo, » vel si alius esset Deus Palamico sensu atque commento, ea negatione ac sententia comprehenderetur.

CAPUT VI.

Quomodo ex talium sermonum aggregatione, is quem Palamas comminiscitur, ipsum non vere existentem ac substantia Deum, Creator appareat arbitrerque omnis creaturæ, ac omnis beatitudinis finis.

Pene ita Palamica omnis nugaritas, talibus susdemque comprehensa est vanitatibus, atque his longe deterioribus. Ut ergo resumendo, atque hac quoque parte repetito calculo colligendo, novi Dei productionem apparitionemque consideremus, primum quidem, ejus tum ortum complectitur, tum commercium, cum his qui vident ipsum; item rationes quisnam tandem existat, quodque non separata ab eo deitate, ipse est omnia et in ipso sunt omnia, ipseque prior omnibus est : propter eos tamen qui in tenebris inclusi sunt aspirantque, atque ad umbilicem innixam genam inferiorem habent, inque ipsum immote intendunt oculum, visibilis efficiatur. Secundum, manifestissime et qui credatur, Deum hunc esse probat. Tertium, etiam eum vere videri docet. Quartum, hunc quoque Deum esse qui omnibus uniaur, astruit. Quintum, etiam hujus rerum universitatis auctorem eum pronuntiat. Sextum, mundi ejus qui mente intelligitur et qui sensu percipitur, lumen esse supremum et inaccessum, tradit. Septimum, nedum illum supremum lumen, sed et verum contendit.

²⁵ Joan 1, 18. ²⁶ I Tim. vi, 16.

Α ρείδων οἱ ἄγγελοι τὸ δῦμα οὐ σθένουσι· φῶς, δὲ δοξάζουσιν ἄγγελοι· ᾧ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις ἀβύλως ἐστωμένη, τεκμήριον ἐναργέστατον τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας. » Καὶ πάλιν μετὰ πολλὰς τὰς θεωνυμίας, « Φῶς, » φησὶ, « δι' οὗ κατὰ ἀλήθειαν ὁ Θεὸς ὁρᾶται. »

Φανερόν οὖν ὅτι σκαιῶς καὶ ἀθέως τὰ πάντα μινύων, τοῖς μὲν κατ' αὐτὸν δαιμονώσιν ὁρᾶσθαι φησὶ κατὰ ἀλήθειαν τὸν Θεόν, εἰσὶν τὴν φαντασίαν ταύτην τὴν ἀνυπόστατον· τοὺς δὲ ἀγγέλους οὐκ ἀξιοῖ πρὸς αὐτὸν ἐνερεῖσθαι δύνασθαι τὸ δῦμα. Τέως δ' ἐκ τούτων τε καὶ τῶν ἄλλων, ἃ διὰ τὴν ἐνοῦσαν Β παρήκα βωμολοχίαν, τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον τὴν ἄθεον τῆς φαντασίας αὐτοῦ παρατροπὴν καὶ πλάνην ἀποκαλεῖ.

Ἔτι οὐ φησὶ Παλαμᾶς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν τὴν, « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, » λέγουσαν, καὶ τὴν ἀποστολικήν, « Ὅν εἶδεν οὐδεὶς, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, » καθόλου τὴν τοῦ Θεοῦ ἕρπαιον ἀποτρέπεσθαι· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς θείας οὐσίας ἀληθῆ τὸν λόγον ἐκλαμβάνει· περὶ δὲ τοῦ φαντασθέντος αὐτῷ φωτός, Θεὸν ἄνω τε καὶ κάτω ἀνομολογῶν, καὶ τὴν ἔμφυτον καὶ φυσικὴν καὶ οὐσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ τοῦτον εἶναι διατεινόμενος, οὐ φησὶ περιλαμβάνειν. Καίτοι γε Θεὸν ἀορίστως εἰπὼν, καὶ τὸ οὐδεὶς ἐπαγαγὼν, εἴγε καὶ ἕτερος Θεὸς ἦν κατὰ τὸν Παλαμᾶν, περιειλημμένος ἦν τῇ ἀποφάσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὅπως ἐκ τῆς ἐπισυναγωγῆς τῶν τοιούτων λόγων ὁ τῷ Παλαμᾶ φαντασθεὶς ἀνθρώπιος Θεὸς δημιουργὸς καὶ διοικητὴς ἀναφαίνεται πάσης κτίσεως, καὶ τέλος πάσης μακαριότητος.

Σχεδὸν μὲν οὖν πᾶσα Παλαμικὴ τερατεία, τοσαύταις ἄνω καὶ κάτω διεληπταὶ ματαιότητι, καὶ πολλῶν τούτων χερσίν. Ἰν' οὖν ἀναλαβόντες κατοπεύσωμεν, ἐπιλογιζόμενοι καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, τὴν τοῦ νέου Θεοῦ προαγωγὴν καὶ ἐπιφάνειαν, τὸ μὲν πρῶτον περιέχει γένεσιν τε τούτου, καὶ κοινωνίαν μετὰ τῶν ὁρώντων αὐτόν· καὶ λόγους, ὁποῖοις τις ὢν τυγχάνει, καὶ ὅτι μὴ χωριζομένης αὐτοῦ τῆς θεότητος· αὐτός ἐστι τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ πρὸ πάντων αὐτός· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐγκλεισμένους τῷ σκότει, καὶ εἰσπνέοντας, καὶ πρὸς τῷ ὁμφαλῷ τὴν κάτω γένυν ἐρρησισμένην ἔχοντας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὁφθαλμὸν ἀκινῶς τείνοντας, ὁρατὸς γινόμενος. Τὸ δὲ δεύτερον, ἀριδηλότατα καὶ πιστευόμενον εἶναι τοῦτον Θεὸν παρίστησι. Τὸ δὲ τρίτον, καὶ κυρίως αὐτὸν ὁρᾶσθαι δηγματίζει. Τὸ δὲ τέταρτον, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν ἐνοούμενον ἅπασιν Θεὸν διασκευάζει. Τὸ δὲ πέμπτον, καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντός ἀποφαίνεται. Τὸ δὲ ἕκτον, τοῦ νοητοῦ διακόσμου καὶ τοῦ αἰσθητοῦ φῶς εἶναι τοῦτο τὸ ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον ὑπερῖθι. Τὸ δὲ ἕβδομον, οὐ μόνον τὸ ἀκρότατον αὐτὸν εἶναι φῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ

ἀληθινὸν διατείνεται. Τὸ δὲ ὁρᾶν πρὸς ἐκείνους, τὸ ἀκρότατον τῶν ἐφετῶν καὶ πᾶσαν τὴν μακαριότητα τὸν τοιοῦτον εἶναι Θεὸν ἐπισχυροῖ.

Πρὸς Θεοῦ (τοῦ τρισυποστάτου φημι, καὶ πᾶλαι μὲν πᾶσιν ἐνδὸς κοινῇ πρεσβευομένου Θεοῦ, νυνὶ δὲ τοῖς διωκομένοις ἡμῖν μόνου Θεοῦ), τί τοῦτω καταλείπει Παλαμᾶς πρὸς τὸ Θεὸν εἶναι; Εἰ γὰρ τὸ φῶς τοῦτο τὸ μὴ ὂν οὐσία Θεοῦ λέγει μὲν πρὸ πάντων εἶναι καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ὁρᾶσθαι δὲ ὡς θεὸν καὶ ἐνοῦσθαι τοῖς πᾶσι, καὶ δημιουργεῖν καὶ συνέχειν τὰ πάντα, τὸ ἀκρότατον καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλος πάσης μακαριότητος αὐτὸ τυχάνον ὂν, ποῶν ἀφῆκε λατρεῖαν τῷ πάλαι πρεσβευομένῳ Θεῷ, καὶ ἐν ὑπερκειμένῳ αὐτὸς ἀποκαλεῖ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νῦν ὑφειμένου Θεοῦ; Φανερὸν οὖν ἐκ τούτων ὅτι πᾶσαν ὑφελόμενος Θεοῦ λατρεῖαν, τῇ τούτου φέρων ὑπέθηκεν ὡς φαντασίᾳ καὶ ταύτην μόνην πρεσβεύει πρῶτα νιν καὶ διοικητὴν τοῦ παντός.

Ἐτι πᾶσα λατρεία καὶ προσκύνησις τῇ τρισυποστάτῳ παρ' ἡμῶν προσάγεται φύσει, ὡς σωτήρι καὶ δημιουργῷ πάντων, καθὼς φασιν, « Ἀκτιστε φύσις ἡ τῶν ὄλων δημιουργός. » Ἄν δὲ τὸ Παλαμικὸν φῶς, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ταῦτα πάντα ποιῇ καὶ πραγματεύεται, τοῦτω μάλιστα καὶ τὴν προσκύνησιν καὶ τὴν λατρεῖαν ἀπονέμειν ἀνάγκη, καὶ οὐκ ἐκείνη.

Ἐτι κατὰ τρεῖς τρόπους οἱ ἄνθρωποι τῷ Θεῷ προσανέχουσιν ἀναγκάζονται· ἐκ τε τῶν παρελθόντων, ὅτι δημιουργός, ἐκ τε τῶν ἐνεστώτων, ὅτι σωτήρ, ἐκ τε τῶν μελλόντων, ὅτι φοβερός διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ ὅτι τέλος αὐτὸς τῶν ἐφετῶν. Εἰ τούτων, ὡς φησι Παλαμᾶς, ἀνέπαφός ἐστι τούτων ἡ θεία οὐσία, οὐδὲ ταύτῃ προσανέχουσιν ἀνάγκη.

Ἐτι, εἰ τὸ Παλαμικὸν φῶς, καὶ ὅπερ αὐτὸς ἐνδὲς καὶ ἐκτὸς τῶν σπλάγγων συνιστάμενον καθορᾷ, τοῦτό ἐστι τῶν ἐφετῶν τὸ ἐσχάτον καὶ ὁ πᾶς τῆς μακαριότητος λόγος, ἀπελήλαται τοῦ μέσου καθάπαξ καὶ θεία οὐσία, καὶ πᾶν ὅτι οὖν ἕτερον περὶ ταύτης ἡμῖν πιστευόμενον, μόνον δ' ἐκείνο Θεός. Ἄλλο γὰρ τοῦ ἐσχάτου καὶ τελευταίου τῶν ἀγαθῶν ἐσχάτοτερον ζητεῖν. Ὅρθῳς δὲ καὶ ἡμεῖς ἐλέγομεν ταύτην ἀκριδῶς εἶναι τὴν ἀποστασίαν, ἣν ὁ μακάριος εἶρηκε Παῦλος ἐν ἐσχάτοις παρῆρησάσθαι καὶ ἄλλῃ.

A Oetavum præterea, supremum appetitibulum omnis-que beatitudinis cumulum, istiusmodi asserit.

Per Deum rogo (Deum nimirum trine subsistentem, ac quem omnes communiter unum Deum sentirent, nuncque nobis qui persecutionem patimur solus Deus exsistat), quidnam illi Palamas fecit reliquum ut Deus audiret? Nam si lumen istud, quod non est Dei essentia, ante omnia esse dicit, et in ipso esse omnia, atque videri ut Deum, et uniri omnibus, et creare omnia et conservare; cum supremum et verum sit ac omnis beatitudinis finis, quemnam cultum reliquit? Deo pridem venerationem habenti, et quem ipse eminentem vocat, quo distinguatur ab eo qui nunc est, inferiori Deo? Manifestum itaque est, ablata Deo omni veneratione ac numine, ejus ut lumen est simulacrum detulisse: hocque unum docere rerum universitatis arbitrum ac gubernatorem esse.

Præterea si omnis cultus et adoratio, naturæ trine subsistenti a nobis defertur, ut qua omnium salus sit ac creatio, quemadmodum aiunt, « Increata natura, quæ universorum creatrix es. » Siquidem igitur, Palamicum lumen cuncta hæc præstat ac operatur, huic maxime adorationem cultumque tribuamus necesse est, non illi.

Ad hæc homines tribus modis necesse habent ut animum Deo adhibeant: ex præteritis, quod rerum conditor sit; ex præsentibus quod servator sit, exque futuris, quod propter justitiam tremendus sit, quodque item finis appetitibulum sit. Si quidem igitur, ut auctor est Palamas, divina substantia hæc non attingat ab eisque immunitis sit, nec illi animum adhibere necesse sit.

Præterea si Palamicum lumen, quodque ille intra extraque viscera consistens videt, hoc scilicet supremum appetitibulum est totaque beatitudinis ratio, sublata semel e medio est tum divina essentia, tum quidquid aliud de illa a nobis creditur, nec præter illud ullus alius Deus est. Absurdum namque est, eo quod supremum extremumque bonorum est, ulterius aliquid querere. Recte igitur nos quoque dicebamus, esse hanc vere de-
fectionem, quam dixit beatus Paulus in novissimis temporibus esse inculturam 27

ΤΩΝ ΠΑΛΑΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Ὅτι παρὰ πᾶσαν Χριστιανικὴν κατὰστασιν ἡ τῶν Παλαμικῶν Ἐκκλησία συνέστη· περὶ
δὲ ζητεῖται ἑ.

ΠΑΛΑΜΙΤΙCARUM TRANSGRESSIONUM

SERMO IV.

*Præter omnem Christianitatis ritum ac ordinem conflata esse Palamitarum Ecclesiam;
de quo quæruntur decem.*

INDEX CAPITUM.

1. Quænam ratio sit, sanctæ Dei Ecclesiæ.
2. Num propter hunc talem ac illum, qui patriarcha existat, sancta Dei Ecclesia dicatur.
3. Num sancta Dei Ecclesia, quæ et antequam constitueretur, a divina sacraque synodo abrogata sit et anathemati subjecta.
4. Num sancta Dei Ecclesia sit, quæ ob confusionem ac proditiōis mercedem principatum constituit.
5. Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem jurisque præsumptam licentiam, cum sibi in patriarcham præfecit, qui prius canonicis obstrictus criminibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.
6. Num sancta Dei Ecclesia, quæ, cum sit unus grex, duos simul patriarchas, quorum alter alterum deficiat, invicemque tumultuantes, retineat atque prædicet.
7. Num sancta Dei Ecclesia, quæ tot profanas vocum novitates palam sit professa.
8. Num sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei novationem, eosdem sanctorum iudices et accusatores corrogavit.
9. Num sancta Dei Ecclesia, quæ varias tentationes longaque exsilia et carceres ac custodias adversus vera, justos omnes piosque decrevit.
10. Num sancta Dei Ecclesia, quæ tabulas testamentorum infringat, virorumque divinarum cadavera, insepulta projiciat.

CAPUT I.

Quæ sit ratio sanctæ Dei Ecclesiæ.

Tanta igitur hæreseon colluvie, talique defe-

A

ΠΙΝΑΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

- α'. Τίς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας.
- β'. Εἰ διὰ τὸν δαίνα καὶ τὸν δαίνα πατριαρχεύοντα ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία λέγεται.
- γ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ πρὸ τοῦ καὶ συστήναι παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καθαιρεθεῖσα, καὶ τῷ ἀναθέματι παραπεφθεῖσα.
- δ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ διὰ σύγχυσιν καὶ μισθὸν προδοσίας τὴν ἀρχὴν συστήσασα.
- ε'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ δι' αὐτονομίαν εἰς πατριάρχην ἐαυτῆς ἀναδείξασα τὸν πρότερον ἐπὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασι πώσης ἱερωσύνης καθαιρεθέντα.
- ς'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μὲς ποίμνης κατὰ τὸ αὐτὸ δύο πατριάρχας ἀντικαθαιρουντας ἀλλήλους καὶ συστάσασαν παρακατέχουσα καὶ ἀνικηρύτευσα.
- ζ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ τῶσδε βεβήλους καινοφωρίας παθήσασα ἀνομολογήσασα.
- η'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μετὰ τὴν ἀθεορ καινοτομίαν τῆς πίστεως τοῖς αὐτοῖς κριταῖς καὶ κατηγόροις ἐτῶν ἀγίων ἐπισωρευσασα.
- θ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ κοινολογὸν πειρασμὸν καὶ μακρὰς ἐξορίας καὶ κατακλείσεις καὶ φυλακὰς παντὸς καταψηφισαμένη δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρός.
- ι'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ διαθηκῶν κατατολμῶσα, καὶ τῶν θείων ἀνδρῶν νεκροὺς ἀτάφους ἐβρίθθαι παρασεύδουσα.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Τίς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας.

Μετὰ τούτων τοίνυν τῶν αἰρέσεων καὶ τοιαύτης

τῆς ἀποστάσεως εἰσπηδήσας ὁ Παλαμῆς, καὶ τὸ μὲν Α πρῶτον τρεῖς ἡ τέτταρας ἑαυτῷ μαθητεύσας, ἐνλοῦς δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ὄρει παρυποκλέψας, ἐπιδοῶμενος ὡς ἔρα Βαρλαάμ τὰς ἐκασταχοῦ θεωφανείας, καὶ τὰς ἄλλοι' ἄλλας πραγματευθείσας. τοῖς πῶποτε μακαριοῖς ἑλλάμψεις, διασύρει, καὶ πᾶσαν ἀνατρέπει μοναχικὴν κατὰστασιν· καὶ τούτους διὰ τούτων ὑποσύρας, καὶ ὑποσημῆναι δι' ἀπλότητα παρασκευάσας· τὸν σχεδίασθέντα κατὰ τῆς εὐσεβείας. Τόμον ἔχεινον, ὃν καὶ ἐκ τοῦ τόκου ἱπποφυμίας σαφῶς ἠξίωσεν· ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν Μεγάλην πόλιν ἐλέτας, καὶ τί μὲν ὑποδεικνύς τὸ τῆς ἀσεβείας ὁμοῦ καὶ ἀπάτης γρῆμματιζον, τί δὲ τοὺς ἡκολούθησας· ἀναιδείας ὑπέκκαυμα καὶ ἀδολεσχίας περιστὼν, ἐκεῖνο περιφανῶς πρὸς ἐνλοῦς τῶν δυνατῶν ἐξήνυσεν, ὃ φησιν ὁ μέγας Ἀπόστολος· « Ἔσται Β καιρὸς, ὅτε τῆς ὀγιαίνουσης διδασκαλίας· οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσι διδασκάλους, κηρῶμενοι τὴν ἰσχύην. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσι· ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. » Καὶ οὕτω τούτους ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς ἂν ἡμῖν βῆθει, πόνους πρότερον μακροῖς καὶ πᾶσι τοῖς ἀρέσκεισι πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς κλοπὴν καὶ περιποίησιν.

Τοὺς οὖν οὕτως ἐπισωρευθέντας ἑαυτοῖς διδασκάλους, τῶν τροπαίων διηγουμένων, εἰς Ἑκκλησίαν καταστήσαντες, καὶ ταύτην τοῦ Θεοῦ ὀνομάσαντες, πάντας ἐλαύνουσιν ἐπὶ τὴν θρησκείαν· « Ἡ Ἑκκλησία ταῦτα προσεδίδει, » κακράγοις. Δι' ὅπερ καὶ ἡμεῖς τὸν παρόντα συνεστησάμεθα λόγον, παριστάντες τὰ τῆς Ἑκκλησίας ταύτης ὅπως προέβη, καὶ ὡς οὐ δικαίως, οὐδ' ὁσίως τῷ προσήματι τούτῳ λέγεται.

Προσέχειν δ' ἄξιον, ὡς οὐ κατὰ πάντων ἡμῖν ὁ λόγος προήχεται τῶν νῦν ταύτην συμπληρούντων, ἀλλὰ περὶ μόνων τούτων ταύτην τὴν ἀρχὴν συστησάντων, εὐαριθμητῶν τινῶν ὄντων, καὶ σχεδὸν αὐτῶν τῶν ἡμῖν ἐπὶ μαρτυρίᾳ μνημονευσμένων. Οὕτε γὰρ περὶ τῶν τὸν ἀριθμὸν μόνον συμπληρούντων ἀνάγκη λέγειν, οὕτε τινὸς τῶν ἐν ἀξιώμασι διακρινόντων, τοῦ καιροῦ τούτου καὶ τῆς συνηθείας καταναγκάσαντος· οὕτε μὴν τῶν δημοτικῶν ἀνθρώπων, ἔργον τὸν βίον, καὶ οὐ τὴν τῶν δογμάτων πρόνοιαν ποιουμένων.

Ὡς ἂν δὲ πρότερον τὸν τῆς Ἑκκλησίας τοῦ Θεοῦ γνῶμεν ὅρον, Ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἑκκλησία ἐστὶ κατὰ τὸ θεοπαράδοτον λόγια σύναξις ἱερὰ οὐ μόνον ἐκ κλεινῶν καὶ μακαρίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐλαττόνων, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τοῦ φωτίζοντος πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον συναλθούσα. Ὁ γὰρ ἱερὸς Ἐφραίμ που λόγος, « Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. »

Ἔτι Ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἑκκλησία θλασὸς ἱερῶς, σχολίσμα κληρονομίας Χριστοῦ· Βασιλείον ἱεράτευμα, λαὸς περιούσιος Θεοῦ, ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῶν

litione adorsus Palamas; ac cum primum tres quatuorve discipulos sibi adunxisset, atque adeo nonnullis in monte Sancto obrepisset, hoc nimirum Barlaamo crimini vertens, ac inde dicam scribens, tanquam ille, divinas usquam exhibitas apparitiones, aliasque aliis beatis viris factas viris illustrationes traduceret, ac monachorum institutum omne statumque everteret. Hicque artibus illis seductis, ac per simplicitatem, ut Tomum illum adversus pietatem tumultuaria pene operis conflatum, subscriberent, inductis (cui etiam ex loco palam appellationem indidit) ad Magnam deinceps profectus civitatem, ac, qua Impletatis simul errorisque libellum ostendens, qua sequaces adjunctosque monachos impudentie garrulitatisque fomentum exhibens, id plane apud nonnullos magnatum effecit, quod dicit magnus Apostolus: «Erit tempus cum sanam doctrinam non sustineant, sed secundum desideria sua coaccervabunt sibi magistros, quibus aures pruriant. Et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur¹¹.» Neque hos quovis modo ac tenere, sed, ut quis dicat, ad principatum furtime invadendum eumque parandum, longis prius laboribus, ac cunctis quæ placeant, instructos.

Eos igitur quos sibi magistros ita coaccervassent, peractis tropæis, in Ecclesia constituentes, quam Dei nuncupassent, omnes ad cultum ac religionem cogunt, ita clamantes ac edicentes: «Hæc tenet ac docet Ecclesia.» Quamobrem nos quoque huncce tractatum idcirco composuimus, ut hanc Ecclesiam, qua provexerit, ratione ostendamus, nec justo sancteque eam sibi vindicare appellationem, monstremus.

Id vero observemus operæ pretium est, non im omnes qui eam nunc complent, nos sermonem intendere, sed de illis duntaxat loqui, qui huncce principatum constituerunt: pauci scilicet homines, ac ipse qui nobis inter testimonia memorantur. Neque enim opus est ut de illis dicamus, qui solum numerum complent, nec vero de illis eorum qui magistratibus fulgent, cum et tempus, et consuetudo ita cogant ac neque de popularibus vulgique hominibus, quibus opus, vita est; non dogmatum cura ac diligentia.

Ut autem prius Ecclesiæ Dei rationem sciamus, sancta Dei Ecclesia est, juxta divinitus tradita et a Patribus accepta eloquia, sacra congregatio, nedum ex pluribus ac beatis viris consurgens, sed ex iis etiam, qui minores sunt, in nomine veri luminis, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum¹²; dixit enim quodam loco Verbum: «Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum¹³.»

Ἔ· Præterea sancta Dei Ecclesia est, sacer conventus, funiculus hæreditatis Christi¹⁴, regale sacerdotium, populus acquisitionis Dei¹⁵, in petra apostolicarum

¹¹ II Tim. iv, 3. ¹² Joan. i, 9. ¹³ Matth. xviii, 20. ¹⁴ Deut. xxxii, 9. ¹⁵ I Petr. ii, 9.

paternarumque traditionum fundata⁴⁴; nihilque A novitatis admittens, ad evertenda quæ a principio suscepit dogmata. Ac partim cavit, monetque salutaris Sermo: « Docentes eos, » inquit, « servare omnia, quæcunque mandavi vobis⁴⁵, » partim divinus Apostolus: « Profanas vocum novitates devita⁴⁶. » Ac rursus: « Et si angelus de cælo evangelizaverit, præterquam quod accepistis, etsi ego Paulus, Anathema sit⁴⁷. »

Ad hæc, sancta Dei Ecclesia est, divinarum humanarumque rerum magistra; et, ut auctor magnus Apostolus est: « Captivam in Christum ducens omnem cogitationem⁴⁸, » in communes scilicet de Deo rationes: atque ex illis, ut ait divinus Basilius, omnem quæstionum ducens originem, eoque rursus referre studens. Quod si verbum aliquod Scripturæ inciderit, uti sancta ac universalis synodus Chalcedonensis statuit, non aliter exponens, quam Ecclesiæ lumina ac magistri libris suis ac scriptis exposuerunt: in nullo terminos jam positos transgrediens, aut a Patribus acceptam traditionem.

Postremo, sancta Dei Ecclesia est, Christi corporis membrorum integritas, ad unum redacta caput, juxta quoddictum a Domino est: « Et erit unum ovile, unus pastor⁴⁹. »

Comes vero necessario est, sic pulchre ex divinis eloquiis definita sanctæ Dei Ecclesiæ, « fructus Spiritus. » Hic vero est auctore divo Apostolo: Charitas, gaudium, pax, lenitas benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Adversus istiusmodi non est lex⁵⁰, ut quod spirituales sint⁵¹, omnique lege superiores, et ad quos magis spectet ut lege sanciant ac præcipiant, quam ut legum disciplina creditis ipsi dirigantur.

CAPUT II.

Num propter hunc talem ac illum, qui patriarchæ assistant, sancta Dei Ecclesia dicitur.

His ita constitutis ac explicatis, considerare debet omnis Christianus, quænam vocanda sit sancta Dei Ecclesia, ac quinam qui in ea fulgeant: non quia quispiam arrepto throno pari sensu hominum sodalium conflavit, quibus prius hujus illiusve opinionis auctor exstiterit, ejuscemodî existimanda sancta Dei Ecclesia. Hoc enim dato, a principio videretur et Arianorum congregatio sancta Dei Ecclesia: itemque Monothelitarum, ac Iconomachorum, cum multi talium diversi que Sedem arripuerint, atque his qui nunc emergerunt, longe plures synodos constituerint, omnemque terrarum orbem malitiæ labe complexi sint, cum pauci quidam, ipsique nullo pretio adversariis habiti reliqui essent, qui recta dogmata et intelligerent et docerent.

Præterea, juxta eam quam assignavimus, san-

αποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων θεμελιωμένη, καὶ μὴδὲν τι καινοφανὲς ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐξαρχῆς παραδεχομένη δογμάτων. Τὸ μὲν γὰρ ὁ σωτήριος προσηφαλιστο Λόγος, « Διδάσκοντες αὐτοὺς, » φησί, « τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐντεταλμένη ὑμῖν· » τὸ δ' ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « Τὰς βεβήλους καινοφωνίας περιίστασο. » Καὶ πάλιν, « Κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελισθῇ παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν ἐγὼ Παῦλος, ἀνάθεμα ἔστω. »

Ἔτι Ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία διδάσκαλος θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ κατὰ τὴν μὲν Ἀπόστολον, « αἰχμαλωτίζουσα πᾶν νῆμα εἰς Χριστόν· » τοτέστι πρὸς τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας· καὶ τούτων, ὅς ὁ θεὸς φησὶ Βασιλεὺς, ἀρχομένη πάντα ζητεῖν, καὶ πρὸς αὐτὰς πάλιν ἀποκαθιστᾶν πειρᾶται· κἂν γραφικὸν ἐμπέσῃ τι ῥῆμα, ὡς ἡ ἐν Χαλκηδὸνι ἁγία καὶ οἰκουμένηκη διωριστο σύνοδος, μὴ ἄλλως ἐρμηνεύουσα τοῦτο, ἢ ὡς οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικειῶν συγγραμμάτων παρέθεντο· ἐν οὐδενὶ παραβαίνουσα τοὺς ἤδη τεθέντας ὁρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν Πατέρων παράδοσιν

Ἔτι, Ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία σώματος ὁλομέλεια τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ μίαν ἀναγομένη κεφαλὴν, κατὰ τὸ ἐρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, « Καὶ γενήσεται μία κοίμη, εἰς ποιμὴν. »

Ἔπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῇ καλῶς ἐκ τῶν θεωρητῶν ὁρισθεῖσῃ λογίῳ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος. Ὁ δὲ ἐστὶ, κατὰ τὴν θεῶν Ἀπόστολον, Ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἐστὶ νόμος· ὅτε πνευματικῶν ὄντων, καὶ νόμου παντὸς ὑπερανάθεσθόντων, καὶ νομοθετεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς ἐκ τῶν νόμων εὐθύνεσθαι πιστευμένων.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Εἰ διὰ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα πατριαρχεύοντα ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία λέγεται.

Τούτων διορισθέντων, σκοπεῖν προσήκει πάντα Χριστιανὸν, τίνα τε δεῖ καλεῖν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ὁποίους τοὺς ἐν αὐτῇ διαλάμποντας, καὶ μὴ ὅτι τις ὑπελάβετο τοῦ θρόνου, φατρίαν τῶν ὁμογνωμονούντων συστησάμενος, τάδε ἢ τὰδε πρότερον φρονεῖν ἀναπείσας, τοὺς τοιούτους εἶναι νομίζειν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Εἰ γὰρ τοῦτ' ἦν, ἐξαρχῆς ἔδδοκε ἂν καὶ ἡ τῶν Ἀρειανῶν συναγωγὴ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· καὶ ἡ τῶν Μονοθελητῶν, καὶ ἡ τῶν Εἰκονομάχων· πολλῶν μὲν τοιούτων καὶ διαφόρων ἐπιτηγμένων τοῦ θρόνου· μυριοπλάσιους δὲ τῶν νῦν ὄντων συνόδους συστησάμενων, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην περιλαβόντων τῇ τῆς κακίας λύμῃ, εὐαριθμήτων δὲ τινων, καὶ τοῖς ἀντιθέτοις ἐν οὐδενὶ τεταγμένων τῶν ὑπολαβειμένων, εἰς τὸ τὰ ὁρθὰ καὶ νοεῖν καὶ διδάσκειν ὁδοματά.

Ἔτι, κατὰ τὸν δοθέντα τῆς ἀνίας τοῦ Θεοῦ Ἐκ-

⁴⁴ Eph. ii, 20. ⁴⁵ Matth. xxviii, 20. ⁴⁶ I Tim. vi, 20. ⁴⁷ Galat. i, 8. ⁴⁸ II Cor. x, 5. ⁴⁹ Joan. x, 16. ⁵⁰ Galat. v, 22, 23. ⁵¹ I Cor. ii, 13.

κλησίας λόγον δεῖ τὸν ταύτης προϊστάμενον καὶ ἅγια Dei Ecclesiae rationem, operæ pretium est ut qui illi præficitur, tum quæ recta sunt sentiat, tum et doceat. Sin autem contraria, iis quæ posita sunt, via incedat, nec intra ea quæ definita sunt, sese contineat, sic quoque ad eum quod attinet, non est sancta Dei Ecclesia. Igitur ne talis quidem sacra hoc merito gaudeat appellatione, solumque videtur non talis conventus esse.

Ἐτι θύραν οἱ πρὸς ἡμῶν μὴ μόνον καλεῖσθαι τὴν τῶν περὶ Χριστοῦ θείων δογμάτων ὁρθὴν ἔννοιαν ἀκριβῶς ἐξέδοντο, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ κανονικῆς εὐταξίας ἐπὶ τὰ θεῖα πρόδον. Ὅ τοίνυν δι' ἀμφοτέρων τούτων εἰσαγόμενος ἐπὶ τὸ ποιμνιον, πρόδῃλον ὅτι διὰ τῆς θύρας εἰσάγεται, καὶ ποιμὴν ἔστιν· ὁ δ' ἄλλοθεν ἀναβαίνων κλέπτης ἔστι καὶ ληστής, ὡς ὁ ἱερεὺς ἐφησε λόγος.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Εἰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἡ διὰ σύγχυσιν καὶ μισθὸν προδοσίας τὴν ἀρχὴν συστάσα.

Ὅτι δ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν πατρία ἀγεννῶς τὴν ἀρχὴν συνέστη, συγχύσεως οὖσα καρπὸς καὶ προδοσίας μισθός, ἴσασι πάντες· καὶ μαρτυρεῖ νῦν ἐξαναλωθέντα πράγματα. Φαῦλοι γὰρ τοπρῶτον τὴν μεγάλῃν περινοστούντες πόλιν, διελέγοντο μὲν τοῖς ἐκτὸς ἀρχοῦσι περὶ προδοσίας· συνηγωνίζοντο δὲ τοῖς ἐν-δὲ στασιάζουσιν, καὶ πρὸς τοῦργον ἐπέσπευδον. Ἀμικρά δ' ἀνεσταχότας τὰ τῆς ἀπιστίας τρόπαια, πείθουσι τὸν βεβασιλευκτὰ μισθὸν ἄλλον μὴδὲνα ἐθελῆσαι παρασχεῖν αὐτοῖς τῶν μακρῶν ἐκείνων ἀγώνων, ἀλλ' ἡ μόνον τὴν τῆς καινοτομίας ἀνάρβρῃσιν· λόγοις πρότερον αὐτὸν ἐξαπατήσαντες πῆθανοι· πρὸς ἀσέδειαν. Ὅ δὲ προσδαψιλεύεται σὺν τῇ καινοτομίᾳ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν· καὶ οὕτω τὸ Παλαμικὸν τὴν ἀρχὴν εἰληφε συνέδριον, ὑπέκταυμα προδοσίας ὃν καὶ συγχύσω· ἐπαύλον.

Εἰ δὲ καὶ μακρόθεν ἐπισκίπτεσθαι ταῦτα δεοί· καὶ καθέκαστον ἐπιζητεῖν, τὴν περὶ ταῦτα συγγραφείσαν τῷ μεγάλῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῇ Νικηφόρῳ δίδτω τις βιβλίον· καὶ πάντ' ἀκριβῶς εἴσεται, μὴδενὸς ἐν ἐκείνῳ ἀποδέοντα τῶν εἰς ἀλήθειαν καὶ κάλλος εὐήσκημένων. Οὐκ οὖν γε ἡ ἐκ τοιούτων ἀρχῶν συστάσα πατρία δικαίως ἂν ἅγια τοῦ Θεοῦ καλοῖτο Ἐκκλησία.

Ἐτι, τῆς εἰς τὴν διδασκαλίαν προόδου καὶ ἀρχῆς τὴν εἰρήνην ὁ Σωτὴρ προέταξε. Φήσας γὰρ τοπρῶτον, « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, » ἐπιτεῖ· ἐπάγει, « Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, χιγῶ πέμπω ὑμᾶς, » Φανερὸν οὖν ὡς ἡ τοῦ Σωτῆρος εἰρήνη πάσης τῆς κατὰ λόγον ἀρχιερωσύνης προηγείται. Ἀλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν πατρία, ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆς εἰρήνης, στάσεως καὶ παραχῆς τὴν ἀρχὴν εἰλήφει· ἐναντίως οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀρχὴν συνέστη.

Ad hæc ostium, qui nos præce sere, nedum rectam de divinis Christi dogmatis, serio statuerunt, exposueruntque vocari sententiam, sed etiam qui ecclesiastica constitutione et canonico ordine ad divina processus est. Qui igitur utrovīs horum munere in gregem introducit, is palam per ostium ingreditur, gregique aptatur; qui autem ascendit aliunde, fur est et latro, ut sacris oraculis proditum est¹¹.

Ad hæc ostium, qui nos præce sere, nedum rectam de divinis Christi dogmatis, serio statuerunt, exposueruntque vocari sententiam, sed etiam qui ecclesiastica constitutione et canonico ordine ad divina processus est. Qui igitur utrovīs horum munere in gregem introducit, is palam per ostium ingreditur, gregique aptatur; qui autem ascendit aliunde, fur est et latro, ut sacris oraculis proditum est¹¹.

CAPUT III.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob confusionem ac proditionis mercedem principatum constituit.

Quod autem Palamitarum sodalitiū, degeneri conatu sensuque principatum constituerit, confusionis fructus existens ac proditionis merces, noverunt omnes, ac testantur. quæ nunc res perditæ sunt. Mali enim primum magnam circumdabunt civitatem, cum tribunis qui extra erant, de proditione sermonem conferebant, seditiosis quoque intra urbem socii accedebant, atque in rem utilem operam eis conferre satagebant; magnificis vero excitatis incredulitatis tropæis, auctores sunt ei qui functos imperio erat, ut unam hanc illis longorum laborum, nec vero aliam velit rependere mercedem, ut scilicet nova eorum doctrina publicetur; cum prius suasibilibus verbis seductum, ad impietatem traxissent. Is vero majore liberalitate ad novationem, etiam Ecclesiæ præfecturam adiunxit; inque eum modum, primum coemptum est Palam: cum concilium, proditionis fomes existens ac confusionis præmium.

Sin vero etiam hæc procul considerata sint, ac velit quispiam singula discutere, is vero librum percurrat, quem magnus veritatis pugil Nicephorus conscripsit, ex quo exacte omnia noverit, cum in his, nulli eorum qui probe veritatem excolerunt ac ornate scripserunt, impar videri possit. Non igitur quod talibus conflatum auspiciis sodalitiū est, merito sancta Dei Ecclesia vocetur.

Præterea, ordinandæ doctrinæ ineundoque principatu, Salvator pacem præmisit. Cum enim primum dixisset: « Pacem meam do vobis », postea subdit: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ». Manifestum igitur est, Salvatoris pacem, omni merito præire sacerdotio. Atqui Palamitarum sodalitiæ, contra ac a pace, a seditione tumultuque duxit exoriliū; contrariis ergo Dei Ecclesiæ moribus primo conflata est.

¹¹ Joan. x, 1. ¹² Joan. xiv, 27. ¹³ Joan. xx, 22.

Adhæc, omnis proditio ac nequitia, cum inter maximas reipublicæ injurias damnaque computetur, gravissimis etiam legum poenis subicitur. Illegitimum itaque, qui sic reus teneatur, ad ullum vocari ministerium, longaque magis legibus adversum, ut divinus illi principatus credatur.

Adhuc, operæ pretium est, ut quisquis ad episcopatum animarumque præferturam vocatur, Dei in se testimonium circumferat. Id autem est: « Justus, irreprehensibilis, ab omni se malo abstinens¹⁾. » Secus vero Palamitis sibi consilii sint, siquidem recte animo judicare velint. Ergo etiam indigne sanctam Dei Ecclesiam arripuere; nec jam merito sancta Dei Ecclesia vocandi sint, sed longe potiori jure a Dei Ecclesia segregari et apostatæ audierint.

CAPUT IV.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ priusquam conflaretur a divina sanctaque synodo abjecta est et anathemati tradita.

Ut igitur quæ sic turpiter conflata sodalitas est, nedum quibus ex causis conflata sit, considerare velint, quibus sit constitutum, ut ea sapiant quæ Christi sunt; sed ut adhuc majori dedecore habere eam existimaverint, ex his quoque quæ et anteproductionem, in illos a vere sancta Dei Ecclesia gesta sunt, poenisque irrogatis, pauca ex sacris illius commentariis in medium producam.

Beatæ igitur recordationis magnusque patriarcha ac confessor Joannes (1) in multis quidem diversisque synodicalis suis actionibus, Palamam, ac qui cum illo sentirent, a divinis excommunicatum ejectionisque sepius, sententia lais pronuntiavit. In defensione autem adversus Latrocinalem illam synodum cujus exordium, *Obijciunt quidam*, ut suprema viri memoriam recte facta ac merita: « Palamitas itaque, inquit, velut qui veritatem calumnientur eique detrahebant, praveque ac astute prioris synodi sententias evertere satagant, excommunicationi, quæ est a sancta et consubstantiali et beatæ ac vivificæ Trinitate, nostra mediocritas subicit dirisque anathematis, quoadusque resipuerint et subscripserint, ac confessi veritatem fuerint. » Paucisque interjectis: « Quapropter, ipsum quoque Palamam et qui cum illo sentiunt, cunctosque novi illa dogmata defendentes, nec illa rejicientes, eidem excommunicationi subijcimus. »

Qui vero duo ac viginti numero episcopi synodum implere, uno complexu, tum ante illos, tum ipsis sociis in rem pietatis gesta, sacro consignantes Tomo, ac qui prius excommunicati fuissent, uti audivistis, Palamitas, proditiōis præmio munerâ consecutos, a Christo ejusque omni sacerdotio

Ἄ "Ετι, πᾶσα προδοσία καὶ πονηρία, μέγιστον ἐν τοῖς δημοσίοις ἀδίκημα, τοῖς νόμοις εἰς χεῖρους ὑπόκειται ποινάς. Παράνομον τοίνυν τὸν οὕτως ὑπεύθυνον ἐπὶ τι λειτούργημα καλεῖν· πολλῶν μᾶλλον παρανομώτερον ἐγχειρίζειν αὐτῷ τὴν τῶν θείων ἀρχὴν.

Ἄ "Ετι δεῖ πάντα τὸν πρὸς ἀρχιερωσύνην καλούμενον, καὶ ψυχῶν προστασίαν, τὴν τοῦ Θεοῦ περιφέρειν αὐτῇ μαρτυρίαν· ἡ δ' ἐστὶν, « Δίκαιος, ἀμειπτος, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ. » Τοῦναντίον δὲ πᾶν οἱ Παλαμίται συγγνοίεν ἂν αὐτοῖς, εἴ γε ἐθέλουσιν· ἀναξίως ἄρα οὖν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγίαν Ἐκκλησίαν ἔλαχον· καὶ οὐκ ἔτι ἂν οὗτοι δικαίως ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καλεῖται· μᾶλλον μὲν οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀποστάτας δικαιοτέρων ἂν τις αὐτοὺς εἶναι φαίη.

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ καὶ πρὸ τοῦ συστήσασθαι κατὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καθαιρεθείη καὶ τῷ ἀναθέματι παραπεμφθεῖται.

Ὅς ἂν τοίνυν τὴν οὕτως αἰσχυρῶς συστάσαν φάτριαν μὴ μόνον ἐξ ὧν τῶν ἀφορμῶν συνέστη σκοπεῖν ἐθέλοιεν οἱ τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονεῖν βουλόμενοι, ἀλλ' ἔτι ἀγεννέστερον ἔχειν ἡγοίοντο, καὶ ἐξ ὧν κατ' αὐτῶν, καὶ πρὸ τοῦ τὴν προδοσίαν αὐτοῖς εἰς ἔργον ἐκδῆναι, κατὰ τῆς ἀληθῶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κέπρακται, ὀλίγα τῶν ἱερῶν ἐκείνης ὑπομνημάτων εἰς μέσον ἀγάγω.

Ἄ Ὁ μὲν οὖν μακαρίτης καὶ μέγας ἐν πατριάρχαις ὁ ὁμολογητῆς Ἰωάννης ἐν πολλαῖς μὲν καὶ διαφόροις αὐτοῦ συνοδικαῖς πράξεσιν ἀποκήρυκτον θείαν περιβόλων ἀπεφώνητο Παλαμᾶν, καὶ τοὺς συμφρονούντας αὐτῷ· ἐν δὲ τῇ πρὸς τὴν ληστρικὴν ἐκείνην σύνοδον ἀπολογία, ἥς ἡ ὁρχή, *Προβάλλονται τινες*, ἵνα τὰ τελευταῖα τάνδερος ἀναμνησθῶ κατορθώματα· « Τοὺς Παλαμίτας οὖν, » φησὶν, « ὡς συκοφαντούντας καὶ διαβάλλοντας τὴν ἀλήθειαν, καὶ σχολιῶς καὶ πανούργως ἀνατρέπειν πειρωμένους τὰς τῆς πρώτης συνόδου ἀποφάσεις, τῷ ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ μακαρίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ἀφορισμῷ ἡ μετρίτης ἡμῶν καθυποβάλλει, καὶ ἐξ ἀναθέματος, ἕως ἂν μετανοήσῃ καὶ ἐπιγράφῃ καὶ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν. »

Καὶ μετὰ τινά· « Δι' αὐτὸν καὶ αὐτὸν τὸν Παλαμᾶν, καὶ τοὺς ὁμόφρονάς αὐτῷ καὶ πάντας τοὺς διεκδικούντας τὰ τοιαῦτα κεινοφανῆ δόγματα καὶ μὴ ἀποβαλλομένους αὐτά, τῷ αὐτῷ ἀφορισμῷ καθυποβάλλεν. »

Οἱ δ' ὕστερον ἐπὶ δυσὶ καὶ εἰκοσι τὴν σύνοδον ἀποπληροῦντες ἀρχιερεῖς, συλληπτικῶς τὰ τε πρὸ αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πραχθέντα, καὶ μετ' αὐτῶν εἰς ἱερὸν ἐπισημαιούμενοι Τόμον καὶ τοῦ πρότερον ἐκκηρύκτους ὄντας, ὡς ἡκηκόεστε, Παλαμίτας, ἄθλον προδοσίας τὰς ἀρχαιρεσίας κομισα-

¹⁾ Tit. 1, 8.

(1) Joannes patriarcha Palamitis infensus; puto Beccus, non ὁ Γλύχυς.

μένους, Χριστοῦ τε, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν πάσης Ἀ
 ιερωσύνης ἐκκόπτοντες, καὶ τοῖς ἰσοῖς αὐτοὺς κα-
 θυποβάλλοντες ἐπιτιμοῖς, οὕτω φαίνεν ἐν Πράξει,
 ἥς ἡ ἀρχὴ, Ἀκούσατε, φυλαὶ τῆς γῆς καὶ γλῶσ-
 σαι· « Καὶ πρῶτον αὐτίκα τὸν εἰς ὑποψήφιον τε-
 λούντα τῆς ἀγωνιάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας
 Ἰσιδώρον πειρῶνται τῶν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς
 ἐκείνου συμμορίας ἀποστῆσαι δογματῶν. Ἦν γὰρ
 δὴ καὶ οὗτος εἰς τῶν τὰ ἐκείνου φρονούντων, εἰ καὶ
 λαθὼν ταῖς ἀρχιερατικαῖς ὑπέπεσε ψήφοις. Ἀντί-
 τυπον δὲ καὶ τοῦτον εὐρηκότες καὶ παντελῶς ἀνέν-
 δοτον, τοῦ ἱεροῦ ἐκβάλλουσι βήματος, παρεσκευασ-
 μένον ἤδη συλλειτουργεῖν πατριάρχῃ. Εἶτα καὶ εἰς
 κρίσιν καλοῦσιν. Ὁ δὲ φανερώς ὁμολογήσας οὐκ ἂν
 αἰρήσεσθαι τὰ ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν προ-
 δοῦναι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀσύμφωνος γενέ-
 σθαι τῷ Παλαμᾶ, εἰ τις βιάσαιτο· ἀπαρνέσθαι ἀρχιε-
 ρωσύνην καὶ ἐκκλησίαν, ἥς ἐπεκρυβήθη ἐπίσκοπος·
 οὐκοῦν καὶ καθαιρέσαι συνοδικῇ ὑποβάλλεται· ὥς
 καὶ μετὰ μικρὸν χειροτονηθῆναι τῆς λαχούσης αὐτὴν
 ἑτερον. »

Ὁ δὲ γε ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῶν βλασφημιῶν
 Παλαμᾶς, τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ἐταιρείας αὐ-
 τοῦ καταψηφισθεὶς (οὐτε γὰρ τῆς ἐνστάσεως ἐνεβί-
 λου, οὐδ' ἰπποσούν καθυφίλῃ τῆς ἀλόγου ἰδολεσχίας),
 ἐκκρίνεται· τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ ἱερωσύνης γί-
 νεται, ὥς γε διέξεισι τὰ κατ' αὐτῶν ὑπομνήματα,
 οσημασμένα ὑπὸ τε τοῦ τότε πατριαρχούντος τῆς
 βασιλείας τῶν πόλεων, ὑπὸ τε τοῦ Θεοῦ πόλεως Ἀν-
 τιοχείας, καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀρχιερέων, τῶν τε νῦν
 ἐνθάδε παρόντων, καὶ τῶν εἰς τὰς λαχούσας ἰόντων.
 Γίνεται μὲν οὕτως ἡ τούτων καθαιρέσεις καὶ ἐπίσχε-
 σεις καὶ ἀργία· εἰ καὶ μηδὲν ἡγησάμενοι τὴν ἐπι-
 τιμήσιν, ἀντείχοντο τῆς ἱερωσύνης, τολμηρῶς ἀνα-
 φέροντες τὰς μουσικὰς ἐν ἀποκρύφῳ θυσίας.

Τὸ δ' ἐξῆς, εἰρήνης οὐσης τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-
 σίᾳ, καὶ πᾶσι μέρεσι τούτῳ τῶν πραγμάτων ἡσυχάζον-
 των, σφοδρὰ τις ἀντιπνεῖ λαίλαψ, ἐκ τῶν τοῦ Σα-
 τανᾶ πνευμάτων ἐκφυσηθεῖσα, καὶ πᾶν ἀνατρέπτει
 καὶ μετατίθει εἰς κλύδωνα χαλεπὸν· καὶ τοὺς οὐ-
 τὴν βλασφημίας ἀναφανέντας, τοὺς οὕτως ἀληθείας
 ἐχθροὺς, ἐπὶ τῶν πρώτων οἰάκων καθίζει· καὶ ἱε-
 ρουργοὺς τοὺς ἀρρήτουργοὺς ἀναδείκνυσσι, καὶ δογμα-
 των προστάτας τοὺς ἀποστάτας· καὶ ψυχῶν οἰκονό-
 μους, τοὺς παρανόμους.

Πόλλες δ' ἔχον ἐπιδεικνύει τῶν τε πατριαρχῶν
 καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀρχιερέων κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ
 συνοδικῶς κατὰ τῶν τοῦ Παλαμᾶ δογματῶν ἀποφά-
 σεις, ἵνα τὰς πάσας παρῶ, μίᾳ καὶ μόνῃ ἐπιμνη-
 σθήσομαι, ἣν οἱ τότε παρείχον ἀρχιερεῖς γνώμην
 εἰς δείγμα τῆς αὐτῶν εὐσεβείας· « Ὅτι μηδένα εἰς
 ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα δέχεσθαι χρή τῶν τὰς καινο-
 φωνίας τοῦ Παλαμᾶ στεργόντων καὶ ἀποδεχομένων,
 ἢς ἂν ταῦταις ἐμμένῃ. »

Τηλικούτων τοίνυν κατ' αὐτῶν προκεχωρηκότων
 ἀγώνων καὶ πράξεων, οἱ πάντ' ἀναιδέως ἄνθρωποι
 μῆτεν τούτων ὑπολογισάμενοι, ἐπειδὴ περ λαμπρῶς

abscondentes, nec non paribus eos censuris pœnis-
 que mancipantes, sic aiunt, in actione, cuius exor-
 dium : *Audite tribus terræ et lingvæ* : « Ac primū
 statim, sanctissimæ Monembasæ metropolens suf-
 fraganeum existentem Isidorum, a Palamæ, ejusq' ἁ
 factionis ac partiariorum dogmatis avocare conan-
 tur. Erat enim is quoque unus eorum qui illius e-
 rant opinionis, quanquam imprudens, episcopalibus
 obnoxius factus sententiis est. Reluctantem vero
 illum inflexique prorsus animi ac propositi cum
 invenissent, e sacro tribunali ejiciunt, cum jam pa-
 ratus esset cum patriarcha rem sacram facere una-
 que celebrare. Deinde etiam ad judicium vocant.
 Is vero, palam professus, nunquam se, quæ illorum
 essent, recepturum, quin et animam potius trad-
 B turum et Ecclesiæ, quam ut a Palama dissentiret,
 si quæ illi vis adhiberetur, pontificali dignitati re-
 nuntiat, et Ecclesiæ, cui Episcopus fuerat constit-
 tus. Itaque etiam synodice depositioni subjicitur, itæ
 ut paulo post alius ordinaretur ejus Ecclesiæ præsul,
 quam ille esset nactus.

Qui autem blasphemiarum auspex esset ac Præ-
 ses Palamas, ipse quoque pari cum sodalibus
 innexus sententiâ (quippe cum nihil pugnatie
 animi obnitentiam remitteret, ac vel minimum
 absonam nugacitatem ac garrulitatem minueret)
 ab Ecclesia Dei ac sacerdotio abdicatur, uti narrant
 scripta in eos commentaria, regie urbis patriar-
 cha, nec non Theopoleos Antiochiæ, singulorum-
 C que episcoporum, tum qui nunc hic præsentibus
 sunt, tum qui in suas parochias ierunt, manu
 consignata. Inque enim modum illorum facta ab-
 dicatio est, interdictioque et cessatio, quanquam
 nullo illi loco habentes inflictam ecclesiasticam
 animadversione pœnam, sacerdotium nihilomi-
 nus sibi retinentes, mysticas in occulto hostias
 temerario ausu offerebant.

Exinde vero, cum Dei Ecclesia pace gauderet
 atque hac parte quieto res statu essent, turbo
 quidam ex adverso, vehementi erumpit impetu,
 Satanæ ventorum flatu excitus, cunctaque ever-
 tit ac in gravem transfert procellam : sicque blasphe-
 mos proditos, sic veritatis iniimicos, primis guber-
 naculis præditi, sacerdotumque ministros et sæci-
 D dotes nefandarum obscenarumque rerum artifices
 facti, desertores, dogmatum præsides, virosque
 sceleratos animarum œconomos constituit.

Cumque multas liceat, tum patriarcharum, tum
 subjectorum illis præsulum, communiter privatim-
 que synodicas adversus Palamæ dogmata editas
 sententias repræsentare, ut omnes missas faciant,
 unius duntaxat meminero, quam, qui tunc erant
 episcopi, ad suæ ipsorum pietatis specimen, de-
 creto sancivere : « *Neminem ad episcopatus digni-
 tatem assumendum, qui Palamæ vocum novitates
 colat ac recipiat, quandiu in eis perseveraverit.* »

Tot igitur antiſque in eos muneribus ac actio-
 nibus editis, viri per omnia impudenti ingenio
 præditi, nulla horum habita ratione, quod specu-

dide proditorem perfecerant, cunctis apertis divinis regulis, ecclesiastica omni disciplina posthabita, sacerdotium miserabiles præda invadunt, ac impletatem palam proflentur: quibus obnoxii facti erant tremendas illas pœnas floccifacientes sed, quæ tunc essent, sæculares secuti potestates, ipsi sibi canones sunt atque regulæ ac leges: velutque sicarii, tanquam sua, quæ aliorum essent decerpunt. Nullaque justitiæ divinæ, quæ sæpius nos ulciscitur, consideratione, ipsi seipsos fastu ingerunt, clamantes sanctam esse Dei Ecclesiam qui, ut audivistis, longe procul ab ea fuissent excommunicati. Non jam ergo ullo modo Palamitarum congregatio, sancta Dei Ecclesia.

Præterea, divina omnis actio ac humana, ex præexistentibus, ut plurimum judicatur. Ex his ergo Palamitarum congregatio, nedum profana convincitur, verum etiam cunctis repulsa cœtus fidelium calculis ac sentiis.

Ad hæc, dupliciter ejicitur illegitima Palamitarum congregatio, tum scilicet quod primum a sacra illa expulsa est synodo, tum quibus proditiis præmiu, sacerdotium est consecuta.

Præterea, humanis potestatibus, primum quidem bonum est ut ordine ferantur, quandoque vero contingat, ut et fortuna, divinis autem, ut solum æquæ ordine. Id quoque Dominus Petro ait: *Et tu conversus, confirma fratres tuos*⁶³. Quemnam igitur ordinem Palamitæ in sacris servaverunt? Cujus synodi sententia dilutis prius criminibus, episcopatus adepti sunt? Quisnam vero est qui ejectam receperit, quique solvendi quibus tenebatur, facultatem habuerit? Ne unum omnino iudicare possint.

Sin autem latrocinalem illam synodum dixerint, quæ magnum pietatis propugnaculum concussit, primum quidem divinam sententiam diligenter attendant, quæ illos e vestigio redarguit. Una enim nocte, tum justum ut eis inutilem ostenderunt, tum ab hostibus comprehensi vinctique sunt. Deinde consideremus quod hi quidem erant, qui personas illas ac depositiones, pari calculo decreverant, hi vero qui imperatori prius defectionis dicam scripserant, ac illum quidem fidelium cœtu ejece- rant, se vero juramenti dirisque execrandis, cum se nunquam recepturos, ac pro virili sua expulsuros, subjecerant. Quis ergo hæc, sic eis constituta prævaricatos, talibus absolvit, perjurosque, in quæ probaverant, innoxios fecit?

Præterea vero his quoque sublati, licet quidem episcopis, qui provincie subjecti sunt, ut sibi dignum eligant atque ordinent, aut etiam in ordinem cogant atque deponant, si criminum reum invenerint. Sine præside vero, nedum de dogmatis

Α τὴν προδοσίαν ἐξήνυσαν, παντῶν ὑπερφρονήσαντες κανόνων θείων, πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, σὺλῳσι τὴν ἱερωσύνην οἱ τάλανες, καὶ παρῆρησάζουσιν τὴν ἀσέβειαν, τῶν πρὶν ὑπαρξάντων κατ' αὐτῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐπιτιμίων μηδένα λόγον πεποιημένοι, ἀλλὰ ταῖς τῆνικαὺτ' ἐξηκολουθηκότες κοσμηκαῖς ἐξουσίαις, κανόνες ἑαυτοῖς οἱ αὐτοὶ καὶ τύποι γίνονται· καὶ καθάπερ ἀνδροφόνοι, ὡς οἰκεῖα τὰ ἀλλότρια καρποῦνται. Καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, ἡ συχνῶς ἡμᾶς μέτεισι, μηδ' ἐπιστρεφόμενοι, σοδοῦσιν ἑαυτοὺς ἀνακράζοντες, ἁγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, οἱ πολλῶ μακρότερον, ὡς ἡχηκόετε, ταύτης ἐκκληρυκτοί. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν κατ' οὐδένα τρόπον ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἡ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγὴ.

Β "Ετι, πᾶσα πρᾶξις θεία καὶ ἀνθρωπίνη ἐκ τῶν προὑπαρξάντων ὡς τὰ πολλὰ κρίνεται. Ἐκ τούτων ἄρ' οὖν ἡ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγὴ μὴ μόνον ἀνέρος ἐλέγχεται, ἀλλὰ καὶ πάσαις ψήφοις τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πληρώματος ἀπεωσμένη.

"Ετι, διττῶς ἡ τῶν Παλαμιτῶν ἐκβάλλεται παράνομος συναγωγὴ· οἷς τε τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἐξώσθη συνόδου, καὶ οἷς ἄθλον προδοσίας τὴν ἱερωσύνην ἀπηνέγκατο.

"Ετι, ταῖς ἀνθρωπίναις ἐξουσίαις προηγουμένων μὲν ἔστιν ἀγαθόν, ἂν κατὰ τάξιν φέρονται· ἐπισυμβαῖνον δ' ἐνίοτε καὶ τὸ κατὰ τύχην· ταῖς δὲ θείαις μόνον ἀεὶ τὸ κατὰ τάξιν. Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πέτρον ἔφησε· «Καὶ σὺ ἐπιστραφεὶς, στήριξ-
C τοὺς ἀδελφούς σου.» Τίνα τοίνυν τάξιν ἐν τοῖς ἱε- ροῖς οἱ Παλαμίται παρεφύλαξαντο; Ὑπὸ ποίας δ' ὁθωθέντες τῶν πρὶν ἐκκλημάτων συνόδου, τὰς ἀρχιερωσύνας ἐκκληρώσαντο; Καὶ τίς ἦν ὁ τὴν ἐξέλη- τον ἀναδεξάμενος, καὶ τοῦ ταῦτα λύειν τὴν ἐξουσίαν ἀπειλημένος; Οὐκ ἔχουσι πάντως οὐδένα δει- κνύειν.

Εἰ δὲ τὴν ληστρικὴν ἐκείνην εἴποιεν σύνοδον, ἡ τὸν μέγαν κατέσεισε τῆς εὐσεβείας πρόβολον· πρὶ-
τον μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ ψῆφον κατανοοῦσιν, ἡ τοῦ-
τους παραπλῶς ἀπῆλεγε. Μιᾶ γὰρ νυχτὶ τὸν τε δίκαιον ὡς δὲ χρηστὸν αὐτοῖς ἀνέφαινον, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν συνελαμβάνοντο, καὶ ἐδεσμοῦντο. Ἐπει-
τα σκεψάσθωσαν ὅς οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ τῶν ἐπιτι-
μίων ἐκείνων καὶ τῶν καθαιρέσεων σύμψηφοι· ὧ-
D τοι δ' ἦσαν οἱ τὸν βεβασίλευκὸτα πρότερον ἀποστα-
σία· γραψάμενοι· τὸν μὲν ἐκκηρύττουσι τοῦ τῶν εὐσεβοῦντων πληρώματος· ἑαυτοὺς δ' ἄρκοις καὶ ταῖς παλαμναϊοτάταις ἀραῖς ὑποβάλλουσι, δεδύχθαι μὲν αὐτῶν μηδέποτε, ἀπελαύνειν δὲ δυνάμει. Τίς ἄρ' οὖν ὁ καὶ τούτους τῶν τοιούτων ἐπιλυσάμε-
νος, ἱθιτηκὸτας μὲν τὰ διεγνωσμένα, ἐπιόρησαν-
τας δὲ εἰς ἅπερ παρεδέξαντο;

"Αλλῶς δὲ καὶ τούτων περιηρημένων, ῥεῖται μὲν τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τελούσιν ἐπισκόποις ἑαυτοῖς τὸν ἄξιον ἐπιλέγεσθαι καὶ χειροθετεῖν, ἡ καὶ καθαι-
ρεῖν ἐπ' ἐκκλημασιν ἡλωκὸτα· ἄνευ δὲ τοῦ ἀρχον-
τος, μήτι γε περὶ δογμάτων κινεῖν ἀπηγόρευται

⁶³ Luc. xii, 32.

αὐτὸς ἐξ ἑλπίος παρ' ὁμοίων· ἀλλ' οὐδ' ὅσα τῶν ἐγ-
κλημάτων συνοδικῆς ἐπιτρέψαι· δίδεται· εἰ μὴ που
τῶν Ἀκεφαλῶν νοσοῖεν. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν οὐδὲ
κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἐγκαυχῆσαι· ἂν Παλαμίται
ἱερεῖς ἐκκλησιαστικοὺς παρατετραχέναι.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐστιν Ἐκκλησία, ἡ δὲ αὐτονο-
μίαν εἰς πατριάρχην αὐτῆς ἀναδείξασα τὸν
ἀρχιερέα ἐπὶ παντοκρίους ἐγκλήμασι πάσης
ἱεροσύνης καθαιρεθέντα.

Τοσαύταις τοῖνυν εὐθύναις ὑποκείμενοι, καὶ οὕτω
καὶ ὁ ἀναξίως ἔχοντες, μήτοι γε πρὸς τὸ τῆς
ἱεροσύνης μέγα χρῆμα μεταπειθῆναι, ἀλλὰ καὶ δημο-
τικῆς αἰλλῆς εἰργόμενοι λειτουργίας, ταῖς κοσμικαῖς
ὁμῶς τεταβήκοτες, ἐξουσίαις, καὶ πάντῃ σφίσι αὐ-
τοῖς ἐπιτετροφέας, κατατολμῶσι τῶν θεῶν· καὶ
δὲ τῆς προδοσίας τὴν παρῆρταν ἀπειληφότες, τὰ
τῆς Ἐκκλησίας διοικοῦσι πράγματα, αὐτοσχέδι-
οντες· οὐδ' ἂν ἔλινον πρὸς προστασίαν ψυχῶν.
ἄρτιον δὲ αὐτοῖς καὶ ἀρχηγὸν ἐπισυναγαγεῖν τῆς
ἐκτῶν δεσποτικῶν, τί μηχανῶνται; Τὸν ἐπὶ
τρίαι, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν διέξεισι συνοδικὴ πρᾶξις,
ἀποψήματιν ἡνωκότα, καὶ πάσης ἱερ' οὐν ἐκπε-
πρωκτα, μηδὲν ὑπολογισάμενοι, οὐ θεῶν θεσμῶν,
οὐ τῶν κεμένων κανόνων, οὐ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
τάξεως, ἀλλὰ τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης πάντ' εἰ-
συνάγοντες ἀναφέροντας, οἰονεῖ τινες θεσμοθέται καὶ
μυστηρίων ἀλλοκότων ἐφευρεταί, πατριάρχην ἀνα-
φύνοσι, σφύλλαντες, οἶμαι, καὶ κατὰ τοῦτο τῆς
γνώμας αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἵν' ὧν εὐφώρατοι πᾶσιν
ἀνέρον τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀρχὴν κεκτημένοι,
καὶ σφίσι αὐτοῖς ἄξιον. Ὡς περ γὰρ τὰ ἀβελώματα
πολλάκις πρὶν ἢ προσελθεῖν πεπτῶται, καὶ τοῦτοις
συμβέβηκε παθεῖν· πρὸ τοῦ γενέσθαι καθαιρεθῆ-
ναι, καὶ δίκην ἄξιαν ὑποσχεῖν τῆς εἰς ἐπειτα κα-
κορίας.

Ἴν' οὖν τῆς πράξεως ἐκείνης ἐπιμνησθώμεν,
ἡ Ἐκκλησία, ὡς φησὶ, ἐπὶ τοῦ ὑποφθίου τῆς
ἐκκλησίας μητροπόλεως Μονεμβασίας ἱερομονάχου
Ἰσιδώρου τάδε καὶ τάδε. Καὶ τελευτῶν, οὕτω λαλη-
θέντων καὶ τοῦ ποιητοῦ ζητηθέντος, ἀεγνώσθη
καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῶς μηκέτι δεῖν τοῦτον οὕτως
ἔχοντα, ἢ εἰς ἱεροσύνην, ἢ εἰς ἀρχιερωσύνην προ-
σδοχῆναι. Ὁ γὰρ πρὸς τῆς εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην
ἐντελεχείας τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνήκοντα εἰργα-
σίμους, τοῖς τυραννοῦσι τε προσδικατιθέμενος, καὶ
τοῖς ταῖς οἰκείαις στοιχοῦντας δόξαις, καὶ μὴ ἐπο-
μένους· οἷς ἡ Ἐκκλησία στοιχεῖ, προσδεχόμενος,
εὐκρίτως οὐδὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιθῆ-
ναι συγχωρηθήσεται.

Ἐπὶ πᾶσι πρᾶξις ἱερὰ δνάμει τῆς ἀποστολικῆς
ἐπιταγῆς ἔχειν· καὶ μέντοι καὶ ὁ Ἀπόστολος
φησὶ, « Δεῖ τὴν εἰς ἱεροσύνην ἐλαύνοντα ἀνεπίλη-
πτον εἶναι. » Οὐκ οὐν γε λοιπὸν ἱερέων ἂν σχοίεν

A interdictum est antiquis traditionibus tractatum
habere, verum etiam si qua crimina synodali
egeant disquisitione, nisi forte in Acephalorum
versentur errore. Non igitur hac quoque jam parte
observasse ecclesiasticas leges ac jura Palamitæ
gloriantur.

CAPUT V.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem juris-
que sui præsumpta licentia, eum sibi in patriar-
cham præfecit, qui prius canonicis obstrictus cri-
minibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.

Tam multis igitur poenis obnoxii, sicque male
atque indigne habentes ut nedum ad sacerdotium
(rem scilicet magnam augustamque) prosilirent,
sed cum nec populare munus aliud iis obire liceret,
secularibus tamen freti potestatibus, ac cuncta sibi
permittentes, divina invadunt: exque prohibitionis
scelere aucti fiducia, Ecclesiæ res administrant,
quos velint ad præfecturam animarum, temere
adhibitis. Cumque necesse esset ut etiam supersti-
tionis suæ ducem aggregarent, quidnam moluntur?
Eum qui trium reus criminum deprehensus es-
set, ut in eum compertum synodica actione est,
quique ab omni sacerdotio excidisset, nihil animo
reputantes, non divinas leges ac jura, non positos
canones, non ecclesiasticum ordinem ac discipli-
nam, sed erroris licentia ac libertate ad se omnia
referentes, velut quidam legislatores, prodigiosique
mysteriorum inventores, patriarcham producunt:
Deo, puto, in hoc etiam illorum mentes seducente,
ut cunctis manifesti essent profanam episcopatus
nacti originem, ac pro ipsorum congrua ratione.
Velut enim abortivi fetus haud raro, necdum utero
effusi, mutili sunt atque obliti, sic et illis evenit.
Cum necdum orti essent, depositi sunt et aplicati,
condignasque futuræ deinceps malignitatis poenas
sustinuerunt.

Ut igitur illius actionis meminimus: « Relata
sunt, inquit, de sanctissimæ metropoleos Monem-
basie suffragatore ac sacerdote monacho Isidoro,
hæc illaque. Ac postremo his ita relatis, ac qua-
esito quid hic facto opus, constitutum est ac syno-
dice decretum, cujus se res in eum modum habeant
non esse amplius pro sacerdotis aut episcopi mu-
nere admittendum. Qui enim antequam episcopa-
li perfectione consummaretur quæ sunt episcopo-
rum muneris præstitit, prono in eos animo qui per
vim opprimerent, eosque recipiens qui suas ipsi
sequerentur opiniones, non quibus Ecclesia insti-
tuta est atque graditur, colerent, huic merito nec
ut in episcopalis muneris via incedat, indulge-
bitur.

Præterea, omnis sacra actio necesse est ut ex
apostolicæ jussionis ratione fiat. Atqui ait Aposto-
lus, debere eum, qui ad sacerdotium promoveatur,
« sine crimine esse ». Non jam ergo sacerdo-

* 1 Tim. iii, 2.

tura habuerint ordinem, qui et antequam fierent, a innumeris poënis e nimisque obnoxii erant.

Ad hæc dicit Apostolus : « Cavete suspiciones hominum, tametsi falsæ sint²⁷. » Decebat ergo Palamitas, vel si falsa erant, quæ illis objecta erant crimina, ad iudicium majus provocare. ejusque sententia crimina diluere. At non permisit, quam sibi licentiam exque facultate libertatem arripuerant. Quin imo reprehensiones veriti, quæ silentio digna essent, silentio in rem suam moliti sunt.

Præterea, omnem ambitum sui que juris licentiam secularibus gentiumque principatibus competere ait Dominus ; ut vero Ecclesia sua secus habeat, suis constituit : « Scitis enim, inquit, quia principes gentium dominantur earum, et qui magni sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos ; sed quicumque voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister²⁸. » Palamitarum autem Ecclesia antequam etiam primo constitueretur, proditorum quoque elegit locum, quo videlicet ad ipsum illi eveniret, in quod modo delapsa est. Contrarium ergo Dei Ecclesiæ nacta scopum est, ac plane ad ea attinet, quæ sunt gentium.

CAPUT VI.

Num sancta Dei Ecclesia quæ unus gregis duos simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac inmutuantes retineat ac proclamet.

« Omnem itaque apostolicam ac canonicam, quibus tum primum divinis irruerunt, ac quibus ex causis ad rem moti sunt, præceptionem transgressi, nihil minus in sua nunc quoque disciplina habuerunt. Et ut pleraque omittam, illegitimas inventas nuptias, sacrorum direptiones, absurdas manuum impositiones, accipientium munera injurias, ad ea stylum verto. Abscesserat, quem prius sic quasi ludo episcopum sibi præfecerat. Accersitur vero alius qui sacram functionem obeat; ut autem quædam in modum reliqua, sic primum quoque Ecclesiæ Christi iudicium notaque, pax illis aufugiat, eum quem haberent, dejiciunt, aliumque superinducunt. Quod vero ille a fuga retractus, cum imperatore redierat, eum constituunt, qui dejectus fuerat, fugant vero qui ejus locum invaserat, atque is quidem, quasi nulla justa causa dejectus, a se quoque potentia fretus, quod cum justitia amulatus esset, thronum consequitur; alter vero contra nititur, multis alterum lacessens, ac criminans quod sua depræderetur, alterque alterum dejicit, sibi que mutuo mæchiae crimen objectant. Nullaque ab ullo in aliquem procedit damnationis sententia, sed ambo pari tum nominis appellatione, tum pompa gaudent; inque magna hac unaque civitate aliis quidem hic tanquam verus inter commemorationes habendas nominatur, his vero alius, aliis uterque; inque eum modum omnibus his divitiæ pacis res pignusque evertitur, falsumque

τάξιν οὐ καὶ πρὶν γενέσθαι μυσταῖς εὐθύναις ὑποκείμενοι.

Ἔτι δ' Ἀπόστολος φησὶ. « Φεύγετε τὰς ὑποψίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ψευδεῖς ὧσιν. » Ἐδὲ τοίνυν τοὺς Παλαμίτας, εἰ καὶ ψευδῶς εἶχον τὰ κατ' αὐτῶν ἐπινηνεγμένα, πρὸς μείζον δικαστήριον ἀναδραμεῖν, καὶ ἑαυτοὺς τῶν αἰτιμάτων ἀπολύσασθαι. Ἀλλ' οὐκ εἰσάθεν αὐτοὺς ἡ τῆς αὐτονομίης αἰρεσις· μᾶλλον μὲν οὖν τοὺς ἐλέγχους δεδοικότες, εἰρή τὴ συνοχῇ ἀξία ὑπὲρ αὐτῶν διεπραγματεύσαντο.

Ἔτι πᾶσαν φιλαρχίαν καὶ αὐτονομίαν ταῖς κοσμικαῖς καὶ ἐθνικαῖς ἀρχαῖς προσήκειν ὁ Κύριος ἔφησα· τὴν δὲ αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐναντιῶς ἔχειν ἐκείνοις διατάξαιτο. « Οἴδατε γάρ, » φησὶν, « ὅτι οἱ ἀρχόντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. » Ἡ δὲ τῶν Παλαμίων Ἐκκλησία, πρὶν ἂν τὴν ἀρχὴν καὶ συσταίη, προδοτῶν ἐλετο τόπον· ἐν αὐτῷ τοῦτο πάθη, εἰς ὃ τέλει νῦν σχήματος. Τὸν ἐναντίον ἄρ' οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἔλαχε σκοπὸν· καὶ τῆς ἐθνικῆς διατελεῖ τυγχάνουσα μερίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μὴς κοίμης κατατοαντὸ δύο πατριάρχης ἀντικαθαιρόντας ἀλλήλους καὶ στασιάζοντας παρικατέχουσα καὶ ἀνακηρύττουσα.

Πᾶσαν τοίνυν ἀποστολικὴν καὶ κανονικὴν, οἷς τε τὴν ἀρχὴν εἰσπεπηδήκασιν ἐπὶ τὰ θαῖα, καὶ ἐξ ὧν τῶν ἀφορμῶν παραβεβηκότες ἐπιταγὴν, οὐκ ἔλασεν ἔσχον καὶ νῦν ἐν τοῖς ἑαυτῶν πολιτεύμασι. Καὶ ἵνα τὰ πολλὰ παρῶ, γάμων ἀνόμων συνεισφορὰς, καὶ ἱερῶν ἀποσυλήσεις, καὶ χειροθεσίας ἀτόπους, καὶ δωροδοκῶν ἐπιφορὰς, ἐπ' ἐκείνα τρέφομαι. Παρηχῆκε μὲν ὁ πρότερον οὕτως εἰς ἐπίσκοπον αὐτοῦ· παρηχῆκε δ' ἑτέρος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν· ἐν ὧν ὡς περ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἀπὸ τὸ πρῶτον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γνώρισμα, καθαιροῦσι μὲν ὃν ἔσχον, ἐπεισάγουσι δ' ἑτέρον. Ἐπὶ δ' ἐκεῖνος ἐκ τῆς φυγῆς οὖν τῷ βασιλεὶ ἐπανήκει· συνιστᾷ μὲν αὐτῷ τὸν καθαιρεθέντα· ἐλαύνουσι δὲ τὸν ἐπιγεγονότα· καὶ οὕτω τὴν μάχην διαπρῶτον αἵρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ ὡς παρὰ τὸ ἔδον καθαιρεθεῖ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἰσχύν, ὅτι οὖν δίκη ἐξήλωκε, καρποῦται τὸν θρόνον· ὁ δ' ἀνθίσταται, πολλὰ καταχέων τοῦ ἐτέρου, ὅτι σὺλὰ τὰ αὐτοῦ. Ἀντικαθαιρεῖ δ' ἑτέρος τὸν ἑτέρον, καὶ μοιχείας ἀντεγκαλεῖ. Καταδίχη δ' οὐδεμία κατ' οὐδενὸς· παρ' οὐδενὸς· ἀμφοτέροι δ' ὁνόματις τοῦ αὐτοῦ καὶ πομπῇ τῆς ἰσχύος ἀπολαύουσι· καὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ μὴ πόλει, οἷς μὲν οὗτος ὡς γνήσιος ἐν τοῖς τῶν μνημῶν ἀναφοραῖς ἐκλαλεῖται, οἷς δ' ἐκεῖνος, ἄλλως δ' ἀμφοτέροι· καὶ οὕτω διὰ πάντων τὸ τῆς θείας εἰρήνης ἀντρέπεται χρήμα· καὶ διέφυσται μὲν ἡ τοῖς ἱεροῦργεῖν εἰσοῦσαν ἐν ἀρχαῖς καὶ τέλει καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίαις· ἀπειθῆναι δὲ τὸ μείζον γινώ-

²⁷ 1 Tim. vi. 4. ²⁸ Matth. xx. 25.

ρισμα τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ τοῦ ἀγαπᾶν ἄλλήλους ἐπιταγή. Πολλοὺ γὰρ τοίνυν καὶ δεῖ τὴν καὶ ταύτην ἀναιρουῦσαν Ἐκκλησίαν εἰπεῖν Θεοῦ.

licet alter alterum diligere jubemur⁹⁹. Longe igitur

ἔτι πάντα ἀναφορά καὶ θυσία τηνικαῦτ' ἔστι δικτὴ, ὁπνίκα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν ἐπιτελεῖται. Φησὶ γάρ, « Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ. Ἄφες ἔκει τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔπαγε· πρῶτον διαλέγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. » Οἱ τοίνυν τῆς μιᾶς καὶ αὐτῆς καθέδρας ἀντιποιούμενοι πατριάρχαι, πῶς ποῦ ἕκαστος τὸ δῶρόν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀναφέρει; Πότερον καταλιμπάνων τὸ δῶρον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καταλλαττόμενοι; τῷ κατ' αὐτοῦ ἔχοντι; Ἄλλ' ὅκ ἂν πείσειε τούτων, εἰ μὴ πρότερον αὐτῷ τῆς καθέδρας ἕκσταίη. Ἄλλ' ἀδιάλλακτοι μένοντες, οὕτω παρσμέρος ἕκαστος τὸ δῶρον προσφέρει, καὶ οὐ κατὰ τοῦ πρίταγμα τοῦ Σωτῆρος αὐτὸ προσφέρει. Οὐκ οὖν γὰρ λοιπὸν οὐδ' αἱ τούτων ἀναφοραὶ καὶ θυσίαι δεχταὶ εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ.

ἔτι ὁ Κύριός φησιν, « Ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστο; κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Λύεται δὲ τῇ Παλαμιτῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τῶν δύο πατριαρχῶν τῆς μιᾶς καθέδρας ἀντιποίησιν καὶ μάχην, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ὄντων θρησκείας καὶ ἐνὸς δόγματος, ἡ τῆς ἀναφορᾶς ἐντολή. Ἐλάχιστοι λοιπὸν καὶ ἀνάξιοι παντελῶς κληθήσονται οἱ τε λύοντες τὴν ἐντολὴν, οἱ ὅ' οὕτω ἀναφέροντες.

ἔτι μὴ μόνον ἐλέγχοντα παρανομούντες ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πρόβρῃσιν ἀνατρέπειν πειρῶνται. « Ἔστι γάρ, » φησὶ, « μία ποίμνη, εἰς ποιμήν. » Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἀντιταττομένη Χριστῷ, μιᾶς ποίμνης δύο ποιμένας καταποαυτὸ ἀναφαίνουσι. Οὐδ' ἄρα λοιπὸν ἡ τούτων συναγωγὴ Χριστοῦ ἔστιν Ἐκκλησία.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Εἰ ἄρα τοῦ Θεοῦ ἔστιν Ἐκκλησία, ἡ τοσαύτας βεβηλόνας κεινοφωρίας παρῆρσις ἀνομολογή-
σασα.

Ἐκ τοιούτων τοίνυν τῶν ἀρχῶν καὶ τοιαύτης τῆς πολιτείας ἑαυτοῖς τὴν τῆς Ἐκκλησίας περιθέμενοι τυραννίδα, στασιάζουσι μὲν, ὡς εἴρηται, κατ' ἀλλήλων, ἄσπονδον τὸ καθ' αὐτοὺς ἐν ἅπασι διατηρούντες· ἐμογνωμονοῦσι δ' εἰς ἐν τοῦτο μόνον, τὸ πᾶσιν εὐτεδῇ δογματικῶν ἀνατρέψαι διανοίαν. Τούνηθεν καὶ κατὰ τοῦ μοναδικοῦ τῆς Θεότητος ἐπιστρατεύονται, καὶ τὴν παρῆρσιν τῆς ἀναίδειας εἰς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας προφέρουσι. Ἰν' οὖν συγκεφαλαιώσαντες τὰ πρότερον εἰρημένα διὰ πολλῶν, ὑποθώμεθα, Θεὸν μὲν ἐνούσιον ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερκείμενον τῆς ἐμφύτου, καὶ καθ' ἣν εἶναι δύνα-

evincitur, quod ingressi ut rem sacram faciant, in principio et fine ac reliquis petunt, profligataque est Christi Ecclesiae nota praecipua, quod scilicet abest, ut, quæ hæc interimat, Dei Ecclesia appel-

Præterea, omnis oblatio atque hostia tunc accepta est, cum ex regula Dominicæ traditionis peragitur. Ait enim: « Si obtuleris munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade; prius reconciliare fratri tuo; et tunc veniens, offerito munus tuum¹⁰⁰. » Qui igitur unam hanc eandemque sedem sibi patriarchæ vindicant, quam quisque ratione munus suum ad altare offert? Num munus ante altare relinquit, ut reconcilletur ei, qui adversus eum aliquid habet? At non suaserit, nisi prius illi secesserit. Enimvero nulla reconciliatione sic seorsum quisque munus offert, nec juxta Domini Salvatoris præceptum est obsequium. Non jam igitur eorum quoque oblationes ac victimæ acceptæ sunt apud Deum.

Ad hæc ait Dominus: « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum¹⁰¹. » Solvitur autem Palamitarum Ecclesiæ (unius cathedræ vindicatione, ac quæ inde est duorum patriarcharum rixa pugnaque, cum et ejusdem religionis uniusque opinionis existant) præceptum offerendi; jam ergo minimi indignique vocabuntur, tum qui solvant præceptum, tum qui in eum modum offerant.

Postremo, nedum in his convincuntur perperam agere, sed quod etiam Salvatoris de Ecclesia sua vaticinium conatur evertere. « Erit, » enim, inquit, « unum ovile, unus Pastor¹⁰². » At Palamitarum Ecclesia hac quoque parte Christo adversatur, dum unus gregis duos pastores exhibent. Non ergo jam illorum congregatio est Christi Ecclesia.

CAPUT VII.

Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot profundas vocum novitates palam est confessa.

Talibus igitur ex principiis, talique institutione ac disciplina, arrepta sibi Ecclesiæ tyrannide, et ut eam vi sibi subijciant, tumulantur quidem, ut dicebam, alii in alios, implacabilia inter se odia servantes ac discordias: uno vero hoc duntaxat concordantes sunt, ut omnem piorum dogmatum evertant sententiam. Quamobrem etiam adversus singularem Deitatem castra instruunt, proferuntque impudentiæ libertatem ut veritatem evertant. Ut igitur summa repetendo, quæ superius multis dicta sunt, ob oculos ponamus, Deum quidem vere ac substantia existentem, infinitis infinite innatæ, ac

⁹⁹ Joan. xiii, 35. ¹⁰⁰ Matth. v, 23. ¹⁰¹ Matth. v, 19. ¹⁰² Joan. xi, 16.

qua esset potest, virtuti eminentem trine subsistentem essentiam confluunt sentiuntque; eam vero quæ sic habeat innatam Dei virtutem, Deum non vere ac substantia existentem, sicque essentia divina inferiorem. Certa igitur ratione, qui velut deos, sic et deitates statuunt, tum hac divisione distingui volunt, tum multis aliis oppositionum modis, uti etiam se habet visibile ad invisibile, et quod potest participari ad id quod imparticipabile est: et quæ sunt reliquæ oppositiones.

Unum hoc est eorum impietatis caput, quod nedom Deo veram existentiam adimat, ac portentosam deorum multitudinem invehat, sed et nobis a principio positas de monarchia leges evertat, quarum hæc verba sint ac sententia: « Fides autem catholica unam profitetur Deitatem, Patris et Filii et Spiritus sancti, præter quam non reputabitur alia. » Et: « Nobis unus Deus est, quod una Deitas. » Et sicut unum Deum sentire docti sumus, sic et unam profiteri Deitatem accepimus.

Secundo vero, quibus constitutum sit, ut quem adinvenerunt Deum alterum ac Deitatem, mundi omnis administrationis ac commercii præsidem et inspectorem ac opificem statuunt, in immanem adversus Dei essentiam, quæ omni Deitati eminet, incidunt insaniam. Aiuntque in hæc verba et scribunt: « Quisnam invidus dæmon procaci audacia Dei Ecclesiæ inexit, quod ipsa Dei essentia in hominibus habitans, eos qui purgantur, purget, et qui splendescunt, splendorem induat, atque in creaturis habitans hæc efficiat? Hoc, quod ex vobis audimus (atque utinam ne audiremus quidem) dæmonum vere tenebrosorum inventum est. » Hinc omnino scilicet, et ex tanta captantes blasphemia non aliud quam quod dicebamus, ut nimirum Dei quidem essentiam ab omni prorsus rerum administratione cuiusque amoveant, subdititium vero illum Deum, quem in modum luminis cogitantes produxerunt, ejus loco inducant.

Tertium autem pari impietate, aut majori, quæ sunt superiora superans est. Nedom superessentialem incircumscripiamque essentiam, ne in creatis inhabitet, eliminant, ac Scripturam abolent, quod diserte clamat: « Inhabitabo in eis, et inambulabo; et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum⁴³ »; verum etiam ne quid grave hominibus ab illa proveniat, hanc hominibus fugiendam suadentes, corrupendi vi præditam pronuntiaverunt, sic nimirum loquentes in fide, quam posuerunt: « Quodque Dei essentiam, idcirco quod imparticipabilis ac inaccessa dicta sit, corruptrice vi præditam existimamus; qui sic de illa sentiamus, o temeritatem et audaciam! impios nuncupaverunt; idque cum Deus ad Mosem dixerit: Nemo videbit faciem meam, et vivet⁴⁴. »

Duo vero hæc, nedom omni majora sunt impietate, ac prioris evidentius adstruunt impietatem,

Αται δυνάμειος, τὴν τριτοπύστητον ἀναπλάσαντες; οὐσίαν, φρονούσι· τὴν δ' οὕτως ἔχουσαν ἐμφύτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν θεῶν ἀνύσιον, καὶ κατὰ τοσοῦτον τῆς οὐσίας ὑφειμένον. Ἀνάλογον ἔρ' οὖν αὐτοὺς ὡς περ Θεοῦ, οὕτω καὶ θεότητας ὑποθέμενοι, ταύτην τε τῇ διαιρέσει διαφέρειν, καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀντιθέσεων τρόποις ἐπιτάττουσιν· ὡς περ ἔχει καὶ τὸ δραστὴν πρὸς τὸ δόρατον, καὶ τὸ μεθεκτὸν πρὸς τὸ ἀμέθεκτον· καὶ τὰλλα τῶν ἀντιθέσεων.

Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς ἀσεβείας τούτων ἐστὶ τὸ κενόφαινον, οὐ μόνον ἀνυπαρξίαν εἰσάγον Θεοῦ, καὶ πολυθεῖαν ἀλλόκοτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαρχῆς ἡμῶν περὶ τῆς μοναρχίας παραδοθέντας ἀνατρέπον ἔρους, φάσκοντας, « Ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν προσδύει θεότητα, Πατὴρ, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· παρ' ἣν οὐ λογισθῆσεται ἑτέρα. » Καὶ, « Ἡμεῖς εἰς Θεόν, ὅτι μία θεότης. » Καὶ ὡς περ ἕνα Θεὸν φρονεῖν ἐδιδάχθημεν, οὕτω καὶ μίαν θεότητα ὁμολογεῖν παρελάβομεν.

Δεύτερον δὲ, βεβουλημένοι, τὴν ὃν ἀνεῦρον, δεῦτερον Θεὸν καὶ θεότητα τῆς τοῦ κόσμου παντὸς διοικήσεως καὶ μετέξεως ἐφορῶν ἀποκαταστήσαι καὶ δημιουργῶν, εἰς ἀλλόκοτον ἐμπέπτουσι κατὰ τῆς ὑπερθέου οὐσίας μανίαν· καὶ φασὶ κατὰ λέξιν οὕτω συγγραφόμενοι, « Ποῶς βάσκανος δαίμων τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς ἐπεισέγαγεν, ὅτι αὕτη ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς καθαιρομένους καθαίρει, καὶ τοὺς λαμπρυνόμενους λαμπρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινὰ σάλον ἀνιερὸν τοῦ καλοῦ παρατραπέντας ἐπανάγει, καὶ τοὺς κτισμασιν ἐνοικοῦσα ταῦτα ἐργάζεται; Τοῦθ' ὅπερ παρ' ὁμῶν ἀκούομεν, ὡς μὴ ὥφελε, δαιμόνων ὡς ἀληθῶς εὐρεμα σκότεινόν· » θηρώμενοι πάντως ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοσαύτης βλασφημίας οὐκ ἄλλο, ἀλλ' ὅπερ ἔφαμεν, ὡς ἂν τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀποστήσωσι παντελῶς τῆς τῶνδε διοικήσεως· ἀντεισέξωσι δὲ τὴν παρέγγραπτον ἐκείνον Θεόν, ὃν ὡς φῶς φανταζόμενοι προήγαγον.

Τρίτον ὁμοίον τὴν θέλει, ἡ κατὰ τι νενικηθῆς οὐ μόνον ἀφιστάσει τὴν ὑπερούσιον καὶ ἀπερίγραπτον οὐσίαν τῆς ἐν τοῖς κτίσμασιν ἐνοικήσεως, καὶ τὸ τῆς Γραφῆς ἀναιροῦσι διαβρίθην βρώσης, « Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν· καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν· » ἀλλ' ὡς ἂν καὶ μὴ τι πάθοιεν ὑπ' αὐτῆς ἀνθρωπίνῃ ταύτην ἐκφεύγειν ἀναπειθόντες, καὶ φθαρτικῇ ἀπεψήναντο, φάσκοντες ἐν τῇ τεθείσῃ παρ' αὐτῶν Πίστει, « Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἀμέθεκτον καὶ ἀπροσέλαστον εἰρηθεῖν, φθαρτικῇ ἡμᾶς εἶναι νομίζειν· τοῦ· οὕτω περὶ αὐτῆς φρονούντας, ὡς τῆς τόλμης! ἀσεβεῖς ἀπεψήναντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος, Οὐδεὶς ὁφείλει τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζῆσεται. »

Διὰ δὲ ταῦτα, οὐ μόνον πᾶσιν ἀσεβεῖν νενικήκατα, καὶ περιφανίστερον τὴν τοῦ πρώτου κτε-

⁴³ Levit. xxvi, 2; II Cor. vi, 16. ⁴⁴ Exod. xxxiii, 20.

συνεχόμενα θέλει, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν Χριστιανῶν ἰκονοεὐληχότα τὴν ἐλπίζει· καὶ ταῦτα τοῦ Σωτῆρος· ῥιζήσαντος, « Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου ποιήσει, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μόνῃν παρ' αὐτοῦ ποιήσομεν »· τοῦ δὲ Θεοῦ Πέτρου, « Θείας γεγόνμεν φύσεως κοινωνοί »· Ἀθανασίου δὲ τοῦ μεγάλου, « Κατὰ ταῦτα ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θεότης· ἡ ἀγία καὶ ἁγιοποιός· ἡ ἁγιάζουσα πάντα τὰ λογικὰ, τὰ κατὰξιοῦμενα ἐξ αὐτεξουσίου γνώμης καὶ σπουδῆς· διέξασθαι τὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν οὐσίαν εἰς κοινωνίαν ἁγιασμοῦ »· καὶ τοῦ Μελετίου, « Φῶς μοναδικὸν καὶ τριδραμὲς, οὐσία ἀναρρε, κίλλος ἀμήχανος, ἐν τῇ καρδίᾳ μου οἴκησον ».

Τέταρτον δὲ τοῖς προτέροις ἐρμήμιλλον· καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ Θεῷ καὶ θεοῦται τὴν τελειότητα καὶ τὸ κράτος ἀπάντων χαριζόμενοι, τὴν δ' ὑπερθεον Τριάδα κάτω μετὰ τῶν κτισμάτων βάλλον, ἐκείνους φασιν, « Οὐκ ἐξαρκεῖσθαι τὴν ἐνυπόστατον ζωὴν ἢ τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν, ἢ τὴν ἐνυπόστατον δύναμιν δι' ἑαυτῆς ἑαυτῇ, εἰ μὴ προσχρήσαστο καὶ ἀνυποστάτῳ ζωῇ ἢ σοφίᾳ ἢ δυνάμει· ἀνυπόστατον ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν κοινήν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος· τὴν δεύτερον ἐκείνον ἀποκαλοῦντες Θεόν· καὶ οὕτως ἀπειράκις ἀπείρως ὑφειμένους τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ. Εἰ δὲ τὸ προσχρῶμενον ἐτέρῳ παρ' αὐτὸ πρὸς τὸ ζῆν ἢ δύνασθαι ἢ σοφόν εἶναι ἀτελής ἐστὶν καθ' αὐτὸ καὶ θνητὸν καὶ ἀδύναμον, πῶς οὐκ ἡ ἐνυπόστατος ζωὴ καὶ δύναμις καὶ σοφία, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (ἐκαστον γὰρ τούτων αὐτὸ ὅπερ ἐστίν, ἐνυπόστατόν ἐστι καὶ σοφία καὶ δύναμις), ἀτελής ἐστὶ καθ' αὐτὴν καὶ θνητὴ καὶ ἀδύναμος; τέτταρα ταῦτα, πᾶσαν ἀπέδειξαν ἐπινοηθεῖσάν τε καὶ ἐσομένην περιέχοντα.

Προστιθέσθαι δὲ καὶ ἄλλα μυρία, πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀποπημάτων νικῶντα. Τὸν γὰρ δεύτερον τοῦτον καὶ ὑφειμένον Θεόν εἰς πολλὰ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐξ-απλοῦσιν ἄκτιστα καὶ ἀνούσια· καὶ ὅσα περ κατ' εἶδος τὰ θντ, καὶ αὐτὰ συμμορφοῦσθαι φασὶ τούτοις· καὶ ὁρᾶσθαι σωματικοῖς ὁφθαλμοῖς ὑπ' αὐτῶν ἡλλοιωμένοις, καὶ συνανακινεῖσθαι τοῖς ὁρώσι, καὶ πρὸς τὴν ἐαυτῶν ἀκτιστότητα τούτους συμμεταβάλλειν, ἀκτιστους, ἀνάρχους, ἀπεργράπτους αὐτοὺς ἀπεργαζόμενα· καὶ τὰλλ' ὅσα ἐν τῷ περὶ αἰρέσεων ἰδίως διεξεληλύθειμεν. Διαστρέφουσι δὲ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐαυτῶν ἀσεβείας, ἣν ἀν. δύναιντο παρασαλεῦσαι Θεῶν Γραφῇ· τὴν δὲ φανὴν καὶ ἀναντίρρητον ἀθετοῦσι καὶ ἀποστρέφονται.

Μετὰ τοιούτων τοίνυν δογματῶν καὶ τοιαύτης τῆς φιλαρίας ἐπιστρατεύμενοι, ἀξιοῦσιν ἐαυτοὺς καὶ τὴν ἐαυτῶν αἰσὶν συναγωγὴν ἁγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶ ὑποστάσει παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ μεμαθήκαμεν, καὶ μέχρι τούτου τὴν γνώσιν ἱστῶν ἐδιδάχθημεν, ὥς ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, « Τρὶς τὸ Ἄγγιον λέγομεν

verum etiam omnem Christianorum sublatam fere spem, idque cum Salvator dicat : « Qui diligit me, mandata mea faciet, et ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus⁶⁶. » Et divus Petrus : « Divinæ consortes facti sumus naturæ⁶⁷. » Magnus quoque Athanasius : « Secundum hæc est deitas Patris ac Filii sancta et sanctificandi vi prædita : cuncta sanctificans, quæ ratione utantur, quæ videlicet liberæ mentis sententia et voluntate ac diligentia, sanctam beatamque essentiam suscipere meruerint, ad sanctificationis commercium. » Item anelodus ac sacer Cantor : Lumen singulare ac trine fulgens, omni principio carens essentia, immensus decor, in mente mea inhabitat. »

Quartum prioribus par est ac æquale. Et quidem alteri Deo et Deitati perfectionem universorumque imperium tribuens, supraquam Deum vero Trinitatem inter creata infimo loco dejiciens, hoc ait : « Non sufficere, quæ vere exsistit, vitam, aut quæ vere exsistit, sapientiam, aut quæ vere exsistit, virtutem, sibi a se ipsa, seu nisi abunde, ipsa, quæ non vere exsistit, utatur et vita et sapientia et virtute; nempe vitam non vere existentem et sapientiam et virtutem et actionem superessentialis Trinitatis communem vocantes, alterum illum Deum, sicque infinites infinite Deo, qui cunctis eminentior est, subjectum. Sin autem quod alio præter se, utitur, ut vivat, vel sit prædictam potentia aut sapiens exsistat, a seipso imperfectum et mortale et impotens est, quomodo non etiam vere existens vita et virtus et sapientia, Pater et Filius et Spiritus sanctus (quisque enim horum ipsum quod est, vere existens vita et sapientia et virtus est) imperfecta per se et mortalis et impotens est? Hæc quatuor omnem complexa sunt, quæ in animum cadat, aut sit futura, impietatem.

Adjungunt vero etiam innumera alia, omnem vim absurditatum superantia. Hunc enim alterum ac subjectum Deum, in multa et quæ numerum excedant, explicant increata et non vere existentia : quantaque in rebus sunt genera, hæc quoque illis conformari aiunt; atque ab eis videri corporis oculis immutatis, unaque cum iis qui vident moveri, atque in suam increati rationem secum mutare, quæ increatos, æternos, incircumscriptos ipsos efficiant : et quæcunque alia in libro de hæresibus seorsim disputavimus. Distorquent vero, quam secus exponere ac depravare liceat ad suas istiusmodi impietates, divinam Scripturam; quæ vero clara extraque omnem controversiam sit, hæc spernunt ac respuunt.

Cum talibus itaque dogmatis talique nugacitate instructa acie, volunt se, suamque impiam sedulitatem, esse sanctam Dei Ecclesiam. Unum enim Deum in tribus personis ex ipso, et qui ejus sunt, didicimus, hactenusque in eo quod scimus, sistere docti sumus, quemadmodum ait magnus Athanasius : « Ter Sanctus dicimus, ob tres personas : sancti vero

⁶⁶ Jean. iiii, 23. ⁶⁷ II Petr. i, 4.

Dominus, « quod una Deitas est. » Sunt hæc satis fidelibus. Hactenus quæ in hominibus est, scientia pervenit. Hactenus Cherubim alis obteguntur : Deum vero essentiam et Deum operationem tantis divisos seque sic habentes, nec didicimus, neque hactenus audivimus. Dictum vero est, esse Dei Ecclesiam, quæ fundata est super fundamentum apostolicarum et paternarum traditionum. Non ergo jam Palamitarum Ecclesia Dei Ecclesia est.

Præterea : « Omnis plantatio, aut Salvator, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur⁶⁶. » Manifestum igitur est, quæ est præter Patrum traditiones, fidem minime a Deo plantatam esse. Audivistis vero et Palamitarum fidem omnino peregrinam adversamque divinis nobis a principio constitutis dogmatibus; ergo eradicabitur. Sin autem ita est, non est sancta Dei Ecclesia; nam contra illam nec portæ inferi prævalebunt⁶⁷.

Ad hæc jubet divus Apostolus auferri profanas vocum novitates⁶⁸; superædificari vero ad institutionem Ecclesiæ Christi⁶⁹. Id vero palam est, Palamitarum vitare Ecclesiam cum tantis vocum novitatibus pugnam instrumentem, connumerari vero divinis istis viris, in nomine magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi congregatis, ac in quorum ille medio versetur : « Tu enim, inquit, numeras myriadas, Deus autem eos qui salvandi sunt. »

Præterea ait idem divinus Apostolus : « Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem : fidelis enim est qui repromisit⁷⁰. » Haud ergo accessiones quærendæ, vel ut aliquid auferatur eorum quæ confessi sumus : nec aliena sequenda promissa sunt, tametsi angelus e cælis sit, qui hæc nobis annuntiet. Sic enim etiam solum confessionem indeclinabiliter tenebimus, ac Dominum, cujus promissa sunt, fidelem habebimus. Sin autem aliter quæramus, inanem omnem spem nostram efficiemus.

Præterea Salvator ait : « Omnes meæ vocem meam audiunt, quia sciunt vocem meam; alienum autem non sequuntur, sed fugient, quia nesciunt vocem alienorum⁷¹. » Considerandum itaque, num Palamitarum Ecclesiæ dogmata consentanea sint voci Salvatoris, ut eos sequamur. Enimvero Deitatem dicere subjectam et increatam aliam esse a Dei essentia, quæ a se non vere ac substantia existit, aut Dei essentiam ejusmodi esse quæ corrumpendi vim habeat, aut non eam in omnibus habitare, quæ sanctificans sit, eaque a seipsa sanctificare : aut, quæ vere existit Dei sapientiam, non sibi ipsam sufficere, sed habere sapientiam non vere existentem, ut sapientia imbuatur, ac quæ præ-

διδάττας τρεῖς ὑποστάσεις· ἅπαξ δὲ Κύριος διὰ τὴν μίαν θεότητα. Ὑπάρχει ταῦτα τοῖς πιστοῖς· μέχρι τούτων ἡ γνώσις ἐν ἀνθρώποις φθάνει· ἕως τούτων τὰ Χερουβὶμ συγκαλύπτεται πτέρυσιν. Θεὸν δὲ οὐσίαν καὶ Θεὸν ἐνέργειαν κατὰ τοσοῦτον διηρημένους καὶ οὕτως ἔχοντας οὕτε διδασχόμεν, οὕτ' ἡχηρόαιμεν μέχρι τήμερον. Εἰρηται δὲ Ἐκκλησίαν Θεοῦ εἶναι τὴν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων τιθεμελιωμένην. Οὐκ οὖν γε λοιπὸν ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία Θεοῦ Ἐκκλησία ἐστίν.

Ἔτι, « Πᾶσα φυτεία, » φησὶν ὁ Σωτὴρ, « ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ μου, ἐκρίζωθήσεται. » Πρόδηλον ὅρ' οὖν τὴν παρὰ τὰς πατρικὰς παραδόσεις· πίστιν μὴ πεφυτευθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡχηρόαιτε δὲ καὶ τὴν Παλαμιτῶν πίστιν, ξένην παντάπαστι καὶ ἀντίθετον τοῖς ἀνωθεν ὁρισθεῖσιν ἡμῖν θεοῦ δόγμασιν· ἐκρίζωθήσεται ἀρχ. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐστὶν ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· ἐκείνης γὰρ οὐδὲ πύλα τοῦ ἔδου κατισχύουσιν.

Ἔτι ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησι περιστάσθαι μὴ τὰς βεβήλους καινοφωνίας, ἐποικιδομεῖσθαι δὲ πρὸς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τὸ δ' ἀντικρὺς ἐστὶν ἐκφεύγειν μὴ τὴν Παλαμιτικὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τῶν τοσοῦτων καινοφωνιῶν ἐπιστρατευομένην· συναρθεῖσθαι δὲ τοῖς θεοῖς τούτοις ἀνδράσιν, ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνελεγμένοις, καὶ τοῦτον ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔχουσι. Ἐν γὰρ, « φησὶν, » ἀριθμεῖς τὰς μυριάδας, Θεὸς δὲ τοὺς σωζομένους.

Ἔτι ὁ αὐτὸς θεὸς Ἀπόστολός φησι, « Κατέχωμεν τὴν ἐμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγεῖλάμενος. » Οὐκ οὖν γε λοιπὸν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ἐμολογημένων ζητεῖν δεῖ· οὐδ' ἀλλοτρῶσι ἐπαγγεῖλμασιν ἔπισσθαι, κἰν ἄγγελος ἐξ οὐρανῶν ὁ ταῦτ' εὐαγγελιζόμενος ἡμῖν ἦ. Οὕτω γὰρ καὶ μόνον ἀκλινῶς τῆς ἐμολογίας ἀνθεξόμεθα, καὶ πιστὸν τὸν ἐπαγγεῖλάμενον ἔξομεν Κύριον· ἂν δ' ἄλλως ζητῶμεν, μάταιαν πᾶσαν ἀποφανοῦμεν ἡμῶν τὴν ἐλπίδα.

Ἔτι ὁ Σωτὴρ φησι, « Τὰ πρόστατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει· ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν μου· ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ὀλλοτρίων τὴν φωνήν. » Σκεπτέον τοίνυν, εἰ καὶ τὰ τῆς Παλαμιτικῆς Ἐκκλησίας δόγματα τῆς φωνῆς ἔχονται τοῦ Σωτῆρος, ἐν αὐτοῖς ἀκολουθήσωμεν. Ἀλλὰ τὸ θεόπητα λέγειν ὑφειμένην καὶ ἀκτιστον ἄλλην εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν Θεοῦ, τὸ κατ' αὐτὴν καὶ ἀνούσιον· ἢ τὸ φθαρτικὴν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ μὴ ταύτην κατοικεῖν πᾶσι τὴν ἀγιοποιῶν, καὶ ἀγιάζειν δι' αὐτῆς αὐτά· ἢ τὴν ἐνυπὶστατον σοφίαν τοῦ Θεοῦ μὴ ἐξαρκεῖσθαι αὐτῇ, ἀλλ' ἔχειν ἐξ ἀδίδου τὴν ἀνυπόστατον σοφίαν πρὸς τὸ σοφίζεσθαι καὶ σοφο-

⁶⁶ Ephes. ii, 20. ⁶⁷ Matth. xv, 23. ⁶⁸ Matth. xvi, 3. ⁶⁹ I Tim. vi, 20. ⁷⁰ Ephes. iv, 13. ⁷¹ Hebr. x, 23. ⁷² Joan. x, 4, 27.

πειν, οὐκ ἀκηκόμεν μέχρι τήμερον · οὐδ' ἄρα Α
τῆς φωνῆς· ἐστὶ τοῦ Σωτῆρος · εἰ γὰρ ἦν, ἐλέγετο
ἀν' ἐκρχῆς· Ἡμεῖς δὲ ἠκηκόμεν καὶ ἠκολούθη-
καμεν ἂν, ὅτι κατηξιώθημεν διὰ σπλάγχνα ἐλέους
καὶ οἰκτιρμῶν πρόσβατα γενέσθαι τῆς λογικῆς αὐτοῦ
ποίμνης· Ἀλλ' οὐκ οἶδαμεν τὰς φωνὰς ταύτας·
οὐδ' ἀκολουθήσομεν ἄρα ταύταις· φευξόμεθα δὲ
τὴν Πιλαμικὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν τὴν
φωνὴν αὐτῆς.

Ἐπὶ ὁ αὐτὸς θεὸς· Ἀπόστολος, ταύτην προειδὼν·
τὴν Ἐκκλησίαν, ἐφῆσεν· « Ἔσται καιρὸς, ὅτε τῆς
ὕμνουσῃς διδασκαλίαις οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ διὰ
τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν
διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν
τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέφουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς
μύθους ἐκτραπήσονται. » Πρόδηλον ἄρ' οὖν ταῦτα
ἡν πεπληρώσθαι, τῷ μύθοις εἰσκέναι τὰ λεγόμενα,
ἐκ προδοσίας μὲν ἠνθηκότα, κατ' ἐπιθυμίαν δ' ἐνίων
καὶ ἀρέσκειαν εἰς διδασκάλων Ἐκκλησίαν ἐπισω-
ρεύοντα παρὰ πάντα θεῖον κανόνα καὶ νόμον.

ΚΕΦΑΛΑ. Η'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ μετὰ τὴν
ἄθεον καινοτομίαν τῆς πίστεως τοὺς αὐτοὺς
κρίτας καὶ κατηγόρους τῶν ἀγίων ἐπισωρεύ-
ουσα.

Ἐπὶ δὲ λαμπρῶς τὰ τῆς ἀσεβείας ἀνέμψεται τα-
μεία, καὶ τῶν πονηρίων θησαυρῶν τῆς αὐτῶν καρ-
δίας θαφιλέστερον ἐξεκέχτο ἢ τῆς βλασφημίας·
φιλοτομία, τί μηχανῶνται πρὸς κακούργειαν, μᾶλλον
ἐκ τῆ συσκευάζονται πρὸς ἐξαπώλειαν τῶν πολλῶν·
Ὡς ἂν δοκῶσι μετ' εὐλόγου παρβήσασθαι πρὶν
τοῦτάς· τοὺς ἐξώλεις τοῦτου; καὶ προώλεις ἀνα-
δείξει, οὐδένα τῶν ὁσίων ἠνέσχοντα συγκαλέσασθαι·
ἀλλὰ καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἀρχιερέων ἐν
ἐκείνοις ἐκχεχωρηκότες, οὐδένα λόγον ἐπεποιήντο,
ταῖς κοσμικαῖς ὑπεριδόμενοι δυναστείαις, καὶ ἀντι-
φυσώμενοι πρὸς τὰς κατὰ τῆς εὐσεβείας λαλῆτας·
Πηλικά δὲ τὰ πάντα κτηνῶς αὐτοῖς ἐσκαίωρηται,
καὶ δωμελόγηται· καταψηρίσασθαι μὲν τῆς εὐσε-
βείας, ἀντεισαγγεῖν δὲ τὴν ἑαυτῶν κακόνειαν,
τηνικαῦτα τοὺς θεοὺς ἄνδρας ἐπὶ τὸ στάδιον ἀπην-
τηκέναι παρεκείλοντο· καὶ καθίζουσι συνέδριον,
μακρῷ τοῦ κατὰ Χριστοῦ σφαλερώτερον· παρόσον
ἐκεῖνο μὲν ἄκον προεφῆτευσας, « Συμφέρεται, » φῆσαν,
« ἕνα ἄνθρωπον ὑπὲρ παντὸς τοῦ ἔθνους ἀποθάνειν· »
τὸ δ' εὐσεβὲς τι φάναι οὐδ' ἄκον συγκεχώρηται.
Κατὰ ταῦτ' αὖτε καὶ κατηγόρους ἑαυτοὺς ἀνα-
φαίνοντες, οἱ ψήφοις ἀπάσαις τοῦ κατακάεσθαι
δικὴν ὠφίσεσθαι, εἰ γε παρ' ἐτέρων τὴν δικὴν
ἐάσαν· οὐ γὰρ ἐχρὴν ἐξελέγχεσθαι καὶ δίκα
λαβάνειν ὑπὲρ ὧν ἐν ἅπασιν ἐπλημμέλησεν, τοῦ-
τοις ἐπάναγκες ἦν τῶν δικαστικῶν ἐπιλημμένους
ὁδὸν τὴν τῆς αὐτονομίας ἐξαγαγεῖν ψήφον· καὶ
τὴν ἐπωσοῦν προσιστάμενον ἢ καὶ γούζει τολμή-
σαντες τὰ τῶν ἀργυρωνύκτων ἢ καὶ χεῖρ τούτων
αὐτίκα πίσειν· τοιαύτην συγκεχωρηκότες τῇ

A stet sapere, hactenus non audivimus. Non ergo
vocis est Christi Salvatoris, nam si esset, a prin-
cipio diceretur. Nos vero audivissemus ac secuti
essemus, quandoquidem per viscera misericordiae
ac miserationum gregis ejus utentis ratione oves
effici meruimus. At nescimus has voces; neque
ergo eas sequemur, sed fugiemus Palamitarum
Ecclesiam, quod nescimus illius vocem.

Postremo idem divinus Apostolus istam prævi-
dens Ecclesiam, dixit: « Erit tempus quando sanam
doctrinam non sustinebunt; sed propter suas
concupiscentias coacervabunt sibi magistros, qui-
bus aures pruriant. Et a veritate quidem auditum
avertent, ad fabulas autem convertentur⁷⁴. » Ma-
nifestum igitur est, hæc nunc impleta esse; quod
fabulis similia sunt ea quæ dicunt; ex proditiōne
ortum floritionis nacta, secundum vero quorundam
concupiscentiam ac complacentiam, in magistrorum
Ecclesiam coacervata, præter omnem divinam re-
gulam ac legem.

CAPUT VIII.

Nam sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei
novationem eisdem sanctorum judices et ac usa-
tores coacervavit.

Quod vero splendide aperta impietatis sunt pe-
nora, exque malis thesauris cordis eorum largius
effusa blasphemiae novatio est, quid ad calliditatem
moliuntur, seu potius quid ad multorum perniciem
struunt? Ut videantur justī ac æquī aliqua ratione ad
libertatem niti, ut synodum conflarent, atque hu-
jus antistites viros hos pestilentes sceleratissimos
que constituerent, monachorum neminem convocari
sustinuerunt; sed et plurimæ episcoporum partis,
seorsum convenientes, nullam rationem habuerunt,
sæcularibus innixi potestatibus, exque adverso
turbines insuflantes adversus pietatem. Ubi autem
cuncta bene eque animo illis dolose structa sunt,
atque ut veritas sententia damnaretur fuit consti-
tutum, ejusque loco prava illorum opinio induce-
retur, tunc nimirum viros in stadio adesse jussit-
runt. Constitueruntque concilium, longe illo men-
dosius, quod in Christum fuit conflatum; quatenus
D illud quidem et invitum prophetavit, dicens: « Ex-
pedit ut unus homo pro omni populo moriatur⁷⁵; »
istud vero ne invitum quidem pium aliquid loqui
concessum est. Eisdem simul judices et accusatores
sese constituentes, homines scilicet omnibus cal-
culis digne flammis addicendi, siquidem aliis nacti
judices essent. Quos enim redargui oportebat et pœ-
nas dare, eorum nomine quæ in omnibus delique-
rant, his necesse erat, ut arreptis judicantium
sediibus, libertatem ac licentiam sententia firmarent;
ac qui ullo modo obsisteret, ac vel gry mutire
auderet, quæ mancipiorum sunt, aut etiam his
graviora confestim mala ferret. Illis structis cuniculis

⁷⁴ II Tim. iv, 3. ⁷⁵ Joan. xi, 50.

paratisque insidiis, improbitatis illas tabulas exa aut, omnique licentia impietatis colophonem alta edunt præconis voce; Ecclesiam Dei vocitantes impiam ac devotam eorum synagogam: profanos vero et abdicatos viros sanctos, totum, imple atis illam promulgationem; fidem, quæ omnem Dei cultum sublatum irret ac religionem. Consi leremus igitur ex omnibus operæ pretium est, utrum ullo unquam tempore Christianorum moribus istiusmodi usurpatum sit, aut etiam per præceptionem sacris congruentem effectum. Sin autem istud ostendere non possunt, qui undique arguantur libertatis ac licentiæ errore laborare, haud plane sancta Dei Ecclesia sunt ⁷⁶.

Præterea interdictum est et in civilibus tribunalibus, per occupationem judicare, eaque reum opprimere, longe magis in divinis, ubi et majus periculum est, his qui horum aliquid violaverint. Sin dicant Palamitæ, non occupasse aut vero oppressisse, majori risu habent sint, pro sua in omnibus cum impudentia calumniandi libidine. Mendacii enim convineuntur: ac primum quidem quod Isidorum Palamicæ doctrinæ causa in ordinem redactum ac depositum, patriarcham constituerunt: cum illo vero etiam impietatis parentem Thessalonice episcopum præfecerunt. Tumque rursus alterum post eum eandem ipsam in rem accersitum, quem prædefuncto in suis ipsorum deliriis majori audacia præditum non ignorarent.

Præterea divinæ regulæ legesque omnes præscribunt, neminem, cui crimen objectum sit, nedum in iis quæ ad fidem ac dogmata spectant, ubi et projecta audacia majus damnum offert, sed et in aliis quibuscunque, licere promoveri, ab ea qua fulget præsentis dignitate, donec synodali iudicio obiecta diluerit. Ostendant igitur qui velint, quo patriarcha synodum prius indicente, arreptoque judiciali ordine (ut nimirum in neutram affectu declinetur partem) Palamitæ victores exierint: ut ita etiam iuste promoti censeantur, ac quibus fulgeant sedes adepti. Sin autem non possunt ostendere, plane illegitimum fuit illud concilium, nec quicquam canonibus fultum; quod ipsum pari cum condemnatis noxa teneretur, ac in quo ob proditiōis scelus ac occupatam opinionem, qui sedebant iudices, omni anathemati obnoxii erant. Non enim jam illa synodus aut Dei erat Ecclesia, aut illius sunt amittenda decreta.

Præterea ait divus Apostolus: «Non est tumultationis Deus, sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis sanctorum ⁷⁷». Atqui Palamicum illud iudicium tumultuationis erat officina; præter omnem, uti probatum est, canonicum primum constatum ordinem ac tranquillitatem, deindeque deteriori consilio ac molitione ad pietatem decreto damnamdam congregatum. Non ergo Deus illius erat, ut in Ecclesiis sanctorum. Quod si Deus ejus non erat, grave est ut Dei Ecclesia appelletur.

Α ἐνέδραν, τὸ τῆς ἀνομίας ἐγκυράττουσι: ἐκεῖνο γραμμάτιον, καὶ τὸν κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας μετ' ἀδείας ἀνακηρύττουσιν, Ἐκκλησίαν ἀποκαλέσαντες Θεοῦ τῇ ἐαυτῶν ἀνόμοιαν συναγωγῇ· βεβήλους δὲ καὶ ἐκκηρύκτους τοὺς ἀγίους· τόμον δὲ τὴν τῆς ἀσεβείας ἀνάρθρωσιν· πῆστιν δὲ τὴν πᾶσαν ἀναιρούσαν Θεοῦ λατρίαν. Σκοπεῖν οὐκ οὖν ἐξ ἀπάντων προσήκει, εἰ Χριστιανοῖς ταῦτα πρόποτε πεπολιτευται, ἢ καὶ κατ' ἐπιταγὴν ἐπέπρακτο τοῖς ἱεροῖς ἀρμόζουσιν. Εἰ δ' οὐκ ἔχουσι τοῦτο δεῖκνύναι, πανταχόθεν ἐξελεγχόμενοι τὴν τῆς αὐτονομίας νενοσηχέτης πλάνην, οὐδ' ἄρα τοῦ Θεοῦ ἁγία Ἐκκλησία εἰσίν.

Ἐτι καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἀπηγγέλλεται τὸ προκατελιθῆναι τῇ κρίσει· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων, ἐνθα καὶ μεζῶν ὁ κίνδυνος· τοῖς τε τούτων παραχαράττουσι πέφυκεν. Εἰ δὲ γε φαίεν οἱ Παλαμίται μὴ προκατελιθῆναι, μακρότερον ἐβλήττουσι γέλωτα τῆς μετ' ἀνιδείας ἐν ἅπασιν αὐτῶν συκοφαντίας. Ἐλέγχονται γὰρ καταψευδόμενοι· πρότερον μὲν τὴν ἐπὶ τοῖς Παλαμικοῖς καθαιρεθέντα δόγμασιν ἰσίδωρον πατριάρχην ἀναθεδεύχοντες· σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὸν τῆς ἀσεβείας γεννύτορα, Θεσσαλονίκης προπάτην. Ἐπειτ' αὖθις τὴν μετ' ἐκεῖνον δεύτερον ἐπ' αὐτὸ καὶ μετακαλεσάμενοι, πολλῶ τοῦ παρωχηκότος συνεωρακότες ἐν τοῖς ἱερῶν αὐτῶν παραλήρημασι ὁρασύτερον ἔχοντα.

Ἐτι κανόνες θεῖοι διαγορεύουσι καὶ νόμοι πάντες; μηδὲνα τῶν ἐπ' αἰτίαις ἐγκληθέντων, μήτοι γε δογματικῶς φάναι, καὶ ὅπου τὸ παράβολον ἐπὶ μέγα λυμνίζεται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὁποιαισδήποτε, προδιδάζεσθαι ἐξείναι τῆς ἀνέτυχε παρῶν τιμῆς, πρὶν ἀν συνοδικῶς τῆς κατ' αὐτοῦ βλασφημίας ἐπιλύσαιτο. Δεικνύντων ἄρ' οὖν οἱ βεβουλημένοι, τίνοι; πρότερον πατριάρχου συνόδον καθίσαντος, καὶ δικαστικῆς ἐπειλημμένου τάξεως (ἢ δ' ἐστὶ μηδετέροις προσχεῖσθαι), οἱ Παλαμίται τὴν νικῶσαν ἀπηνέγκαντο, ἢ ὡς δίκαιος καὶ προδιδαζόμενοι, καὶ ταῖς καθέδραις ταυταῖσι διαπρέποντες. Εἰ δ' οὐκ ἔχουσι δεῖξαι, παράνομον ἄρα καὶ ἀκανόνιστον ἦν τὸ συνέδριον ἐκεῖνο· ταῖς ἱσῶς μὲν ἐνεχόμενον εὐθύναι τοῖς καταδικασθεῖσι· διὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς προδοσίας αὐτονομίαν καὶ πρόβληψιν δικασταὶ καθίσαντες οἱ παντὸς ἀναθέματος ἔνοχοι. Οὐκ οὖν γε λοιπὸν σύνδοδος ἦν ἐκείνη, οὐτ' Ἐκκλησία Θεοῦ, οὐτε τὰ ἐψηφισμένα παραδοχῆς δέξια.

Ἐτι, ὡς ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησιν, «Οὐκ ἐστὶν ἀκαταστασία· ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων.» Ἀλλὰ τὸ Παλαμικὸν ἐκεῖνο δικαστήριον ἀκαταστασίας ἦν ἐργαστήριον· πῖρὰ πᾶσαν, ὡς δέδεικται, κατὰστασιν κανονικὴν τὴν τε ἀρχὴν συστάς, καὶ μετέπειτα πολλῶ χαλεπώτερον ἐπὶ τῇ καταψήφιστάῃ τῆς εὐσεβείας συναθροσθέν. Οὐδ' ἄρα ὁ Θεός ἦν αὐτοῦ ὡς περ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων. Εἰ δ' οὐκ ἦν αὐτοῦ ὁ Θεός, χαλεπὴν Ἐκκλησίαν ἀποφῆνασθαι τοῦτο θεοῦ.

⁷⁶ 1 Tim. v, 21. ⁷⁷ 1 Cor. xiv, 33.

Ἐτι ὁ αὐτός θεός Ἀπόστολος αἰθεὶς φησιν, « Ὡς ἂν ἀποκόψονται οἱ ἀναστατούντες ὑμᾶς. Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί. » Οἱ τοίνυν Παλαμίται τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς, τοὺς τε τῆς εὐσεβείας ὁρους ἀνατετροφότες, καὶ τὴν ἡμῶν διὰ Χριστὸν ἐλευθερίαν καταδουλωσάμενοι, δικαίως ἂν καὶ τῆς τῶν εὐσεβοῦντων μερίδος ἀνωθεν ἐκκόπτοντο. « Τί γὰρ κοινὸν Χριστῷ καὶ Βελίᾳ; » Ἐκκοπέντες δ' ἐφάπαξ ὡς ἀναστατούντες τὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν, οὐδ' ἡμᾶς χρὴ, ὅσα ἂν κατ' ἡμῶν αὐτῶν βλασφημῆταισι ἢ ἐπαράσσονται, ἐν λόγῳ πειεῖσθαι. Δέδεικται γὰρ τοῖς μὴτ' εἰς ἱερῶν τελεῖν αὐτοὺς τάξιν, μὴτ' εἰς εὐσεβῶν διῶς· εἰς χρέμα δ' αὐτοῖς μόνον τῶν θείων κατατολμῶν καὶ ἐπιχωριάζειν βεβήλωτος, ὡς μὴ ὥφελεν, ἐν τε τόποις ἱεροῖς καὶ θυσιαστηρίοις ἀγίοις.

Ἐτι ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, « Μηδεὶς οἰσθω τῶν ἐσφαλμένων· περὶ Θεοῦ ἐχόντων ὑπολήψεις ὅτι δεκταὶ εἰσιν· αἱ ἐν ψαλμῳδαίαις αὐτῶν αἰνεῖταις. » Εἰ τοίνυν αὗται οὐκ εἰσὶ δεκταί, πολλῶ μᾶλλον αἱ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐλογμένων ἐπανάτεινόμεναι παρ' αὐτῶν ἀποκηρύξεις καὶ ἀραὶ παραδοχῆς οὐκ εἰσιν ἄξιαί.

Ἐτι εἰ ὡς ὁ τοῦ Στουδίου πολλὰς τὰ θεῖα θεόδωρῶς φησι, « Καὶ μόνον ἐν τῷ ἀναφέρειν ὄνομα αἰρετικοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μῶνον ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὅτι ὁ θεὸς φύλαξ ὁ ἀγγέλος ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἵρέσεως ἀφίπταται ἀπ' αὐτῆς· καὶ λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ναὸς ναὸς κοινὸς καὶ μεμολυσμένος καθίσταται. » Εἰ τοίνυν τοῦτο οὕτως ἔχει, τί ἂν τις εἴποι τὰς ἐν τῇ Παλαμιτικῇ Ἐκκλησίᾳ κατ' ἡμῶν ἐκφωνουμένας βλασφημίας; Πρόδηλον ὡς οὐδ' οἱ λέγοντες· παραδοχῆς· ὅτι οὐδ' ὁ χώρος ἐν ᾧ λέγονται, ἐκλεγεμένος θεῷ· ἀλλὰ κοινὸς καὶ μεμολυσμένος ὑπ' αὐτῶν καθίσταται· οὐδ' αἱ παρ' αὐτῶν ἐξηγεγεμένα κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἄρα βλασφημίας καὶ καταψηφίσεις τοῦτ' εἰσὶν ὅπερ λέγονται, φλυαρίαι δ' ἄλλως, καὶ ἐν τῇ τῆς Γραφῆς φώμεν, βαττολογία μόνῃ, πᾶσαν ἀδόλεσχίαν ὑπερβαίνουσα.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ ποικίλους αἵραςμοὺς καὶ μακρὰς ἐξορίας καὶ κατακλίσεις καὶ φυλακὰς παντὸς καταψήφισαμένη δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρός.

Ἵνα γοῦν καὶ τοὺς τοῦ συνεδρίου τούτου καρποὺς γνῶμεν, μὴ πόρρω τοῦ κατὰ Χριστοῦ πρότερον βλόντες, σκοπῶμεν οὕτως. Ἐκεῖνα γὰρ οὐκ ἔφερε τὴν δίκαιον καθορᾶν, οὐδ' ἐλεγχόμενον ὑπ' αὐτοῦ καρτερεῖν· ἐρήμην δ' αὐτοῦ κατεψήφιστο σταυρὸν καὶ θάνατον. Τοῦτο δὲ πολλῶ μακρότερον τὰ ἐκείνου νοστον, μανικώτερον ἐπέξεισι τοὺς ἡγωνισμένους· περὶ Χριστοῦ. Κάκεινο μὲν, ὡς ὁ θεὸς φησιν Ἀπόστολος, ζῆλον εἶχεν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ὑπὲρ τῶν πεπολιτευμένων δῆθεν ἀνοστήμενον νόμον· τοῦτο δὲ, μηδὲν ποτε πεπολιτευμένα, μηδ' ὥς ἡκούσμενα, μηδὲν δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος διὰ τὸ

Præterea ait rursus idem divinus Apostolus: « Utinam et abscedantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres ⁷⁸. » Palamitæ igitur qui Ecclesiæ jura regulasque pietatis everterint, ac nostram ob Christum libertatem in servitutem redigant, merito etiam a piorum parie pridem debuissent excindi. « Quid enim commune Christo et Belial ⁷⁹? » Excisi vero semel, ut qui nostram libertatem conturbent, nec nos decet, quicquid adversum nos blasphemaverint aut devoverint, ullam rationem habere. Probatum namque est, nec in sacerdotium illos classe esse, nec prorsus fidelium: in suum vero duntaxat iudicium divina invadere, profaneque (quod ne fuisset unquam) inque locis sacris ac sanctis altaribus astare.

B

Ad hæc ait magnus Basilius: « Nemo existimet, eorum qui falsas de Deo habent opiniones, intersallendum acceptas esse laudes. » Sin autem hæ non sunt acceptæ, nullo minus, quas in eos qui pietatem velint colere, intendant excommunicationes ac diras, dignæ sunt quæ probentur ac recipiuntur.

Postremo, si (ut ait in divinarum scientia clarus Theodorus Studita) « vel hoc uno, quod hæretici nomen in Ecclesia referatur, Ecclesia commaculatur, idcirco quod angelus custos ab ea avolat hæresis tempore: jamque, quod ejusmodi templum est, templum commune ac pollutum est: » si igitur se res sic habet, quidnam quis dicat quæ in Palamitarum Ecclesia adversum nos publicantur maledicta? Manifestum igitur est, neque qui loquuntur, dignos esse qui suscipiantur; neque locum in quo dicuntur, Deo electum esse, sed commune et ab eis pollutum: nec ergo quas illi adversum pios jactant diras et sententias ac proscriptiones, hoc sunt quod dicuntur, sed nugæ temere fusæ, et ut Scripturæ verbis dicam, aliud nihil præter « janem garrulitatem ⁸⁰ » (βαττολογία) quæ omnem ejusmodi superfluum loquacitatem excedat.

CAPUT IX.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ diversas arumnas, longaque exilia et ergastula et carceres adversus justos omnes piosque decrevit ac judicavit.

Ut igitur etiam concilii hujus fructus noverimus, laud procul ab eo quod ante Christum petiit, hunc in modum consideremus. Illud enim non se-rebat justum videre, nec cum ab illo argueretur sustinebat: desertoque vadimonio, cruci cum ac morti damnabat. Hoc vero longe prolixius illius malis laborans, majore furore illos ulciscitur, qui pro Christo certamen desudaverant. Atque illud quidem, ut ait divinus Apostolus ⁸¹, emulationem habebat, sed non secundum scientiam; quod nimirum earum legum defensionem susceperant, quæ hactenus viguerant, easque vellunt incolumes: hoc

⁷⁸ Galat. v, 12. ⁷⁹ II Cor. vi, 15. ⁸⁰ Matth. vi, 7. ⁸¹ Rom. x, 2.

autem, quæ nullo unquam tempore viginissent, ac nec auribus audita fuissent, aut ulli mortalium ob impietatis magnitudinem probata essent, a principio comminiscens, atque postea in licem producents. furrore in omnes bacclabatur, qui hæc minime eolarent ac reciperent, tantaque superbia provexerat, ut et majoribus quam pro facultate animis rapere-tur, gravioraque adversum justos destinaverit, quam licuerit præstare. Ac quidem improbitatis nullum terminum respuerat, ut non omnes ipso die amaro interitu perderet. Sin autem etiam aliquil incolume servatum est, divinæ res virtutis fuit, ut

α μέγας τῆς ἀσεβείας συνεγνωσμένα, τὴν ἀρχὴν ἀπαλάσας καὶ εἰς φῶς ἐπειτα προαγαγόν, κατε-
μάνη παντὸς, εἰ μὴ ταῦτα σεβασθεῖη· καὶ τοσαύτην
ἔσχε τὴν ὑπεροψίαν, ὥς καὶ τῆς δυνάμεως τὴν βού-
λησιν προαρπασθῆναι, ἥπερ δεδύνηντο ὁρᾶσαι. Καὶ
τῆς μὲν ἀγνωμοσύνης ὄρον οὐδένα παρητήσαντο, μὴ
τοῦς πάντας ἐξανλώσειν πικρῶς αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ·
εἰ δέ τι καὶ περιεσώθη, τῆς κρείττονος ἦν δυνά-
μεως, ὥς ἀν' ἐγκαταλειφθῆ σπέρμα θεῖον τῷ Ἰσραὴλ
εἰς ἐλεγχον τῆς ἀτόπου μανίας.
incolume servatum est, divinæ res virtutis fuit, ut
coarguendam insaniam.

Actutum enim ipsoque in loco ac concilio calci-bus irruentes ac pugnis impetentes (et quid non atrocis sceleris perpetrantes, quidve absurdi non effutientes?) vi tollunt, qui in eis potiores essent ac sede præstarent, episcopalis ordnis insignia, his qui præter confessionem, episcopalem sedem or-nassent, aliumque alio carcere includunt, omni aliorum interdicto congressu, atque alios quidem carceri et verberibus ærumnisque aliis mancipa-runt, alios vero ad extrema terræ relegarunt; non quæ ipsi a principio statuerant. Nam hæc quoque in angustum valde contraxerunt: ac nec vel so-lum, ejus, quam habitant, urbis, liberum eis dimi-serunt, ut non hostibus proderent, gratiam repen-dentes auxilii, quod ex illis consecuti essent: sed quo illos necessitas extruderet ac casu dispergeret. Multique sic extorres, peracto confessionis agone, ac fide inviolabili tenore servata, cum Paulo¹¹ nunc choros agunt, quæ eis reposita est, justitiæ coro-nam consecuti.

Αὐτοῦ που γὰρ καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ λὰς ἐπιφερί-
μενοι καὶ πυγμαῖς ἐμπιπτοντες, (καὶ τί μὲν οὐ δρῶν-
τες ἀνόσιον, τί δ' οὐ λέγοντες ἄτοπον;) ἀποσπῶσι
μὲν οἱ κρείττους δι' ἑαυτὴν καὶ τῆς καθέδρας πρού-
χοντες τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σύμβολα, τῶν πρὸς τῇ
ὁμολογίᾳ καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν κεκοσμηκότων ὁρό-
νον· ἄλλον δ' ἀλλαχοῦ κατακλείουσι. πᾶσιν μὲν
ἐκκεκοφότες ὑπηρεσίας, πᾶσι δ' ἀπειπάμενοι τὴν
πρὸς αὐτοὺς συντυχίαν· ἐκείνους δὲ φυλακαῖς παρί-
δουσιν, καὶ μάστιγι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναιροῖ· ἐτέρους
δ' ἀπῆλθασαν εἰς ἄκρα γῆς, οὐχ ἅπερ οὗτοι ταῖς ἀρχαῖς
ὠρίσαντο· εἰς βραχὺ γὰρ πάντοι καὶ ταῦτα συνέ-
στειλαν· καὶ οὐδὲ τοῦδαφρος τῆς ἡς οἰκοῦσι πόλεως
ἀνῆλθον ἐλευθέρων, μὴ τοῖς ἐχθροῖς προέσθαι, χά-
ριν ἐκτινόντες αὐτοῖς τῆς ὑπὲρ αὐτῶν βοηθείας·
ὅπου ἂν ἡ ἀνάγκη τοῦτου; ἐξῆγε καὶ διέσπειρε κατὰ
τύχην· πολλοὶ δ' ἐν ταῖς ἐξορίαις καὶ τὸν τῆς ὁμο-
λογίας διηνηκότες ἀγῶνα, καὶ τὴν πίστιν ἀπαράλ-
λαχτον τετηρηκότες, μετὰ Παύλου νῦν χορεύουσι,
τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀποκαίμενον ἀπειληφότες στέ-
φανον.

Tanta adversus sanctos veteratoria arte mali-gnati mala hæc sodalitas, ac cum tales fructus re-tulissent, ambitiosius longeque adhuc majore licentia persecutionibus indulgent, studentque ut malorum orbem inducant. Cassa tamen illis vota eunt, hu-manioris facti imperatore, nec dolosis eorum ma-chinationibus ac consiliis duci se patiente, vel iis excitatos tumultus obaudientæ, seu illis morem gerente. Non ergo jam Christi Ecclesia, quæ malæ hære notæ congregatio est, qui nec injuriantibus resistebat, sed pro eis rogabat, ne quid inde mali eis accideret, qua improbitate in eum serviebant.

Τοσαῦτα κατὰ τῶν ἀγίων καταπύνουργευσίμενοι τὴ πονηρὴν τοῦτο σύστημα, καὶ τοιοῦτους ἐξεργάζον-
τες· τοὺς καρποὺς, προσεπιφιλοτιμοῦνται καὶ μᾶλλον
τοῖς διωγμοῖς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐπισπεύδουσι
πανήγυριν. Ἀποτυχάνουσι δὲ, φιλανθρώπου τετυ-
χηκότος τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς τούτων μὴ συνπα-
γομένου σκακιωρίαις, μὴδ' ἐπαύοντος τοῦ ἐξ αὐτῶν
θεοῦ. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὴ
πονηρὴν τοῦτο κόμμα, τοῦ μὴδὲ τοῖς ἐπιτηρέζουσι
ἀντικαθισταμένου, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένου,
μὴδ' ἂν τι πάθοιεν ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτὸν ἠγνωμό-
νησαν.

Præterea ait magnus Petrus apostolus: «Pascite qui in nobis est, gregem, non coacte, sed sponta-neæ¹².» Manifestum igitur est, Palamitas, qui non si-nant ex apostolicæ passionis ratione componi; secus et ro qui tormentis, quin et longis exsiliis et car-ceribus pios sibi subijciant ac eedere cogant, nec Dei esse Ecclesiam.

Ἐτι ὁ μέγας Ἀπόστολός φησι Πέτρος, «Ποιμά-
νατε τὸ ποίμνιον τὸ ἐν ὑμῖν μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ'
ἐκουσίως. » Ἡρόδην δ' οὐν ὡς οἱ Παλαμίται μὴ
κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐπιταγὴν διατίθεσθαι συγ-
χωρούμενοι· τὸναντίον δὲ καὶ κοιλᾶσαι, μᾶλλον
καὶ ἐξορίαις μακραις καὶ φυλακαῖς καὶ λοιπαῖς δι-
ταῖς καθ' ἐξέρχεται ὑπέκειν παραθιαζόμενοι τοῦς
εὐσεβεῖς, οὐδὲ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ εἶναι.

Præterea ait idem divinus Apostolus: «Prafa-stuosa enim vanitatis loquentes, pellicunt in con-cupiscentiam carnis, lurimos, eos, qui vere effuge-rant, qui vero in errore versentur, iis libertatem

Ἐτι ὁ αὐτὸς θεὸς Ἀπόστολός φησιν· «Υπέργω-
κα γὰρ ματαίωτος; φεγγόμενοι, δελεάζουσιν ἐν
ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς ἀσελγείας τοῦς δυντω; ἀποφεύγον-
τας· τοὺς ἐν πλάνῃ δὲ ἀναστρεφόμενους, ἐλευθε-

¹¹ II Tim. iv, 8. ¹² Luc. xxi, 32. ¹³ I Petr. v, 2.

ρίαν επαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς. Ὡ γάρ τις ἡττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. Ὁ πρὶς ἡττον τοίνυν ὡς καὶ κατὰ τὰ ἀμφότερα δι' ὅλου τοῖς πολλοῖς οἱ Παλαμίται καθίστανται· τοὺς γὰρ μὴ παθομένους; δελεάζειν ἐπιχειροῦσιν ἐν ἐκθυμίαις σαρκός, ἀρχαιρεσίας καθυπισχυνομένοι καὶ τὰλλα παρέξιν, ἦν αὐτοὺς ἐπαγάγωνται· τοὺς δὲ τῆς πλάνης αὐτῶν μετεσχηκίτας ἀρεσιν σχήσειν επαγγέλλονται, εἰ καὶ τὰ χερίστα πλημμελοῦεν. Δούλοι φθορᾶς ἄρα, καὶ οὐκ Ἐκκλησίας υἱοί.

Ἔτι ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ὁ Διωκόμενός τις παρὰ τῶν δοκούντων ὁμοπίστων ἔνεκεν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μείζονα στέφανον ἔχει τοῦ μαρτυροῦντος παρ' εἰδωλολάτρου. Ὁ Τηλικούτων ἄρα τὸν στέφανον ὁ διωκόμενος ἔχει· εἰδωλολάτρου δ' ἔργον καὶ κήσιν οἱ τοῦτον διώκοντες λάχρειν.

Ἔτι ὁ Θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, ὁ διώκειν Χριστιανὸν Χριστιανὸς ἄθεον· ἀθετοῦντος γάρ ἐστι τὸν Χριστὸν τὸ διώκειν τοὺς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πάντη που τοίνυν ἐπὶ ὅλῳ ὡς οἱ Παλαμίται Χριστιανὸς διώκειν ἰσχύμενος, ἄθεός τε εἶσι καὶ τὸν Χριστὸν ἀθετοῦσιν.

Ἔτι ὁ θεὸς φησὶ Χρυσόστομος· Ἐμοὶ γάρ ἐστιν ἦθος διώκεσθαι, καὶ μὴ διώκειν· ἐλαύνεσθαι, καὶ μὴ ἐλαύνειν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς περιεγένετο, οὐ σταυρώσας, ἀλλὰ σταυρωθεὶς· οὐ βαπτίσας, ἀλλὰ βαπτισθεὶς· καὶ γὰρ δυνάμενος κεραιὴν ἀφίεναι, καὶ τὴν γῆν σείσαι, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δούλου ξηρᾶναι, οὐδὲν τούτων ἐποίησεν· ἀλλὰ πράττει περιγίνεται, οἱ παιδεύων μηδέποτε ἀγανακτεῖν. Ὁ Ἄλλ' οἱ Παλαμίται τὸν ἐναντίον εἶλοντο καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἁγίον τρόπον, διώκοντες, ἐλαύνοντες, βαπτίζοντες, σταυροῦντες, εἰ τύχοι· οὐκ ἄρα λοιπὸν κατὰ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν φύσιν ἡσχέ-
C κασιν. Οὐκ οὐ γὰρ λοιπὸν οὐδ' Ἐκκλησία Χριστοῦ περὶ κασι.

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ διαθηκῶν κατατολμῶσα, καὶ τῶν θεῶν ἀνδρῶν νεκρῶν ἀτάφους ἐρρίφθαι παρασκευάζουσα.

Ἐπεκτείνοντες δὲ τοὺς τῆς κακίας ταύτης καρπούς, καὶ στήναί πη τοῦτοις μηδαμὴ συγχωροῦντες, ὁ μὴδὲ τοῖς εἰδωλολάτραις κατὰ τῶν μαρτύρων τε-
D τολμῆται, διαθηκῶν δόλων κατορχοῦνται, καὶ βαδίζουσιν εἰς τοὺς τῶν μακαρίων νεκρῶν, τὰς μὲν ἀνατρέποντες, τοὺς δ' ἀτάφους ἐρρίφθαι παρασκευάζοντες. Διῆγμα δὲ τῆς αὐτῶν αἰσχύνῃς ἀνδρὸς εὐγενούς νεκρῶς, ἐφ' ὅλην τὴν θερνὴν ἡμέραν μὴ συγχωροῦ-
B μένος τὴν τῆς ἀρχαίας ἀποφάνσεως ὑποσχέειν περὶ-
B ρην.

Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος παιζόμενόν τε καὶ περιτρεχόμενον ἐφ' ἱκανὴν· καὶ τοῦτο μὲν ἐν φι-
C λιστοφῶν δυνάμει, οἷος οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς θαυμασιώτερος·
D τοῦτο δ' ἐν ἀσκηταῖς, οἷος οὐδεὶς ἑτερος σπουδαίτε-

A pollicentur, cum ipsi servi sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, illi et servus addictus est. Palam igitur est, et Palamitas utrinque multis molestos esse ac obtundere. Eos enim qui morem non gerant, pellicere conantur in concupiscentiis carnis, munera pollicentes; aliaque praeibituros, si modo in sententiam traxerint. His vero qui erroris illis socii sint, remissionem pollicentur, quantumvis pessima deliquerint. Corruptionis ergo sunt servi, non Ecclesiae filii.

Ad haec ait magnus Basilus: Si quis persecutionem patitur, ab iis qui ejusdem ac ille fidei videntur, ob rectam fidem atque doctrinam, is illustriore donandus corona est, quam qui saviente idololatriae cultore martyrium facit. Tali igitur corona donandus qui persecutionem patitur; idololatrye vero rem nomenque sortiantur, qui hunc persequuntur.

Item ait Gregorius Theologus: Impium est ut Christiani Christianos persequantur. Ejus enim est qui Christum spernat, eos persequi qui sunt Christi. Omnino igitur manifestum est, Palamitas, quibus constitutum sit ut Christianos persequantur, in pios esse ac Christum spernere.

Postremo ait divus Chrysostomus: Mihi enim magis est persecutionem pati, non facere, fugari, non vero fugare. Sic et Christus victor exstitit; non qui ipse in crucem egerit, sed qui actus in crucem est: non qui alapas dederit, sed qui acceperit. Etenim cum fulmen vibrare posset ac terram concutere, atque servi manum arefacere, nihil horum fecit; sed lenitate vincit, erudiens te nequando aggre-
C feras ac indigneris. At Palamitae contrarios Christo sanctisque vires inierunt, ut persequantur, fugentque et cedant, ac, si res feral, in crucem agant. Non ergo jam, ex Christi genio et eorum qui Christi sunt, indolem coluerunt. Nec jam igitur Christi Ecclesia sunt.

CAPUT X.

Num sancta Dei Ecclesia, quae testamenta invadat, et divinorum virorum cadavera insepulta projiciat.

Augentes vero hujus malitiae fructus, nec modum aliquem eos habere sinentes, quod nec idololatriae cultores in martyres praesumpserunt, sanctorum testamentis insultant, ac beatorum virorum cadavera contaminant, illa quidem evertentes, haec vero insepulta projicientes. Quorum probri est specimen viri ingenui cadaver, per diem omnem aetivum, insepultum jactatum, nec ejus, cui veteri sententia obnoxius est, permissum facere periculum.

Ad haec vero admirandum illud magni veritatis praeroneis cadaver, diu multumque ludibrio habitum ac circumlatum; idque adeo cum philosophus esset, qualis nemo inter illos majorem nactus est admirationem; inter exercentes religiosa palæstra,

qualis nemo majori sedulitate pro pietate desudandis laboribus, piratarumque ac prædonum vellicationibus et maledictis ac carceribus, qualis nemo majori tolerantia in omnibus; Nicephori scilicet admirandi Gregoræ, ac nihil aliud utraque appellatione a Deo præjudicium indicationemque habentis, quam ab inimicis veritatis vigili mente victorias atque triumphos sublaturum esse.

Ad hæc ipse pariter horum testis accedat magnus ille sapientiaque ac virtute admirabilis Ignatius nihilque hac in parte illi inferior, qui ait: *Zelatus sum super iniquos, pacem percutorum edens*⁸⁶. Et: *Odium ecclesiarum malignantium*⁸⁷. Et: *Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi*⁸⁸: sub vite hujus curriculi sinem, post multas a persecutoribus graves injurias et dehonesta menta, carceresque et verbera, a monasterio, in quo degbat, translatus, ac in occulto vivendi finem nactus (sic nimirum comminantis qui insidias struerent), ut ejus insepultum cadaver projiceretur, ut qui revera pretiosus Christi margarita esset⁸⁹.

Mitto dicere de beatis illis, admirando scilicet Burde, divinoque Polerianita, nec non mirabili Lybdice. At neque plurimos beatosque viros memoro, magnum philosophiæ atque virtutis præmium consecutos: quique adeo priusquam prava opinio licentiam frontemque nancisceretur, multis sæpius maximisque comitiis præsentia adesse et functiones obire decretis coacti sint, deterioribusque postmodum in malis versati, tantisque adeo, ut neque justa eis fieri, funusque eorum efferri per dies sineretur.

Enimvero testamentorum eversum jus atque religio, viri sancti, probeque confessionis cursu perfuncti, cellas dirutas, jactat, quæ servorum pontificis rapinæ ac liguritionibus cesserint; aliaque ejus generis innumera, quæ et omittam, ea scilicet ratone, quod multis beatis quotidie præsto sunt ut videantur.

Atque hæc quidam sufficiunt, ut nemo qui hæc serio percurrat, Christi Ecclesiam vocare in animum induxerit; sed magis considerandum putaverit, quemnam esse Spiritus fructum definitum sit; et quomodo secus omnino habeat, qui a viris istis fructus emersit. Unde nec merito Dei Ecclesia vocanda sit, sed adversi spiritus, ejus et gignat fructus et auget, libereque iis fruatur ac impartiar. Tantoque adeo, quanto et salutis sermo, ex fructibus cognoscendam arborem prolocutus est⁹⁰. Sive quos igitur fructus numeraverit Ecclesiæ malignantium, ejus nimirum prolixius pravitatem pernoverit; sive quam sibi disciplinam constituit intellexerit, et ex quibus conflata principis sit, quæve dogmata sanxerit, nihil minus ejus nequitie ac malitiae magnitudinem invene-

ρος: τοῦτο δ' ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ὀγῶσι καὶ τῇ ἀπὸ τῶν πειρατῶν προπηλακισμοῖς καὶ λοθορίαις καὶ καθέλφεσιν οὗτος οὐδεὶς ἄλλος ἐν ἀπασὶ καρτερικώτερος. Νικηφόρου, φημι, τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δηλώσαντος, ἀλλ' ἡ νίκαια ἐν ἑργηγορίῃ τῷ νῦν κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἔρασθαι.

Συμπαρτυρεῖ δ' ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ πολὺς ἐκεῖνος ἐν τε σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ θαυμαστός Ἰγνατίος, καὶ μηδὲν τοῦ πρὶν εἰρηκίτης ἀποδόνων ἐν τούτῳ. Ἐξήλωται ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν, καὶ ἡ ἐμίσσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ ἡ τέλειον μίσος ἐμίσουν αὐτοὺς· εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι· ὁ πρὸς αὐτῷ ὅτι τέλει τῆς ἐνταῦθα παρῶν διαγωγῆς, μετὰ πολλὰς τὰς ἐκ τῶν δικαίων ἐπιτηδεύσεως καὶ φυλακὰς καὶ μάστιγας μετακομίζομενος ἀφ' ἧς ὅκει μόνῃς ἐν ἀποκρύφῳ τελευτᾷ οὕτω τοῖς ἐνεδρεούουσιν ἠπειλημένον, ἄταφον ἐρήθηθαι, καὶ κυτὰ καὶ χόροις προέσθαι, τὸν ὡς ἀληθῶς τίμιον τοῦ Χριστοῦ μαργαρίτην.

Ἐὼ φάναι περὶ τῶν μακαρίων ἐκεῖνων, Βουρδὴν φημι τὸν θαυμαστὸν, καὶ Πολερναντίν τὸν θεῖον, καὶ Λυδδίην τὴν θαυμασίαν· ἀλλ' οὕτε πλείστους καὶ μακαρίους ἀνδράς, μέγα τι φιλοσοφίας καὶ ἀρετῆς ἄθλον κομισαμένους· καὶ πρὶν μὲν τὴν κακοδοξίαν παρῆσθαι, ψήφοις ἐν πολλοῖς καὶ πολυτάκῃς ἀρχαιρεσιῶν τῶν βεβηλωμένων ἡναγκαζόμενος προελθεῖν· χεῖροσι δ' ἕπειτα προσωμνηχότας κακοῖς καὶ ἐπὶ τούτων, ὡς μηδὲ τῆς νενομισμένης δόξης καὶ τούτου τυχεῖν ἐφ' ἡμέρας συγχωρεῖσθαι.

Οὐ μὴν ἀλλὰ παρῆσθαι καὶ τὸ τῶν διαθηκῶν ἀνατραπὴν χρῆμα, ἀνδρὸς δόξου καὶ καλῶς τὸν τῆς ἐμολογίας διηγουκός δρόμον, ἐρητριμμένας κέλλας, τῶν τοῦ ἀρχιερέως ὑπηρετῶν οὖσας πρὸς τὸ καθόρυπα γῆναι καὶ παρανάλωμα· καὶ μυρία τοῖς, καὶ παραλείψω, τῷ πολλοῖς καὶ μακαρίοις καθ' ἕνα στον ἱστορεῖσθαι παρίστασθαι.

Τίχινά μέντοι καὶ ταῦτα πρὸς θ' ὑπόμνησιν καὶ τῇ μηδὲν τὸν μετ' ἀκριβείας ταυτὶ διόντα Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖν Χριστοῦ· μεμνησθαι δὲ μᾶλλον σκοπεῖν, τίς ὁ τοῦ Πνεύματος διωρίζεται καρπός· καὶ ὅπως ἐναντίος ὁ τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἐκπονηθείς· ὡς οὐδὲ δικαίως ἂν Ἐκκλησία κληθεῖται Θεοῦ ἢ τοῦ ἐναγγεῖου πνεύματος τοῖς καρποῖς καὶ φύσας καὶ αὐξήσας, καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν ἀδεῶς μετασχούσα· τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ περὶ ὁ σωτήριος ἔφησε λόγος. Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεισθε. Ἐστ' οὖν τις τοῖς καρποῖς ἐξαριθμοῖται τῆς τῶν πονηρευομένων Ἐκκλησίας, μακρότερον δὴπου τὴν ταύτης ἐπιγνώσκει μοχθηρίαν· εἴτε μὴν, ἀφ' ὧν ἐπολίτευσεν συνήθη, καὶ ἐξ ὧν συνέστη τῶν ἀρχῶν, καὶ ὅποι ἅπαντα δογματίκεν, οὐκ ἔλασσαν μοχθηρίας καὶ πονηρίας ταύτης ἀνέυροι· μέγας οὖν γε λοιπὸν κατ' ὅ-

⁸⁶ Psal. L vi, 5⁸⁷ Psal. xlv, 5.⁸⁸ Psal. cxxxviii, 22.⁸⁹ Matth. vii, 6.⁹⁰ Luc. vi, 44.

δὲνα τρόπον Ἐκκλησίᾳ ἀν-εῖη Θεῷ ἡ τῶν Παλαμιτῶν ἀλόγιστος, συναγωγὴ.

Εἰ δ' ἀκριδέστερόν τις, ὡς ἔφαμεν, καὶ ταῦτ' ἐξετάζειν ἐθέλοι καὶ καθ' ἕκαστον ἀνερευνᾶν, δειτῶ μὲν μετὰ σπουδῆς τὰς τῶν μεγίστων πατριαρχῶν Ἰωάννου καὶ Ἰγνατίου συνοδικὰς πράξεις ἐπὶ καθιέρῃται καὶ ἀφορισμῶ καὶ ἀναθέματι τῶν Παλαμικῶν προβάτας, δογμάτων· δειτῶ δ' αὖθις τὴν τελευταίαν ἐκείνην σύνοδον ὑπὲρ τοῦ τῶν Ἐφεσίων φωστῆρος τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου Πατρὸς συγχετοῦθαι· κἀνομιχαί, μὲν καὶ δογματικαῖς ἀποδείξει τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως; καὶ τὴν τῶν κινήτων κηρύττειν εἰς μέσον παράγουσαν καὶ καθ' ἕκαστον ἐξελέγχουσαν, οὐκ ἔλασσον δὲ καὶ ἱστορίας καὶ ἀφηγήσεσιν αὐτὴν στηλιτεύουσαν. Εἰ δέ τις φιλολογώτερος εἴη, καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συγγραφαῖς ἐντυγχάνειν βούλοιτο, ὡς ἂν καὶ πάντ' ἐξ ἀρχῆς συλλαβὴν γνοίη, ἀγάσεται· ἂν τὴν τῶν συγγεγραπτῶν ἰδὼν εὐκυσμίαν, καὶ μεθ' ὅσης ἡδονῆς καὶ χάριτος ταῦτα συνέθεντο, καὶ ὅπως καθ' ἕκαστον ὑποκώπυντες ἀφηγήσαντο.

rit. Non ergo jam ullo modo insulsa Palamitarum solitas Dei Ecclesia sit.

Sin vero quis accuratius, ut dicebamus, hæc quoque exquirere, singulaque rimari voluerit, diligenter perlegat maximorum patriarcharum Joannis Ignatique (1) Actiones synodicas ad Palamitarum devovenda, et proscribenda anathématique subji-cienda dogmata, editas. Perlegat vero rursum postremam illam synodum, magno illo Ephesiorum lumine, admirando magnoque Patre celebratam; quæ videlicet canonicis dogmaticisque probationibus, fidei novationem canonumque violationem in medium producat, per singulaque redarguat, nec non etiam gestarum rerum monumentis et narrationibus traducat. Sin autem quis curiosior et ecclesiasticas scripturas legere voluerit, ut omnia a principio complexus intelligat, huic sane mirari succurrat, videnti scriptorum compositum ordinem, quantaque cum voluptate et gratia hæc digesserint, ac vivis propriis coloribus ob oculos narrando posuerint.

Hic tibi Παραδόσεων Παλαμικῶν λόγοι, primus et quartus; omissi secundus et tertius, quibus quatuor liber primus constat, altero distinctiones affert novi Dei Palamici et secundi a primo, aliaque fere Calecæ exposita. Altero et tertio, Palamæ hæreses affert, tum proprias, tum communes cum aliis.

Liber II, adversus Palamæ hæresin, cujus sunt λόγοι VIII adversus Palamæ Tomum ejusque novam fidem.

Liber III, ipse perinde in VIII λόγους vasto opere distributus, Palamæ calumniis in orthodoxos, de lumine increato respondens, ac aliquot questionibus omnem de illo considerationem complectens.

Liber IV, contra Palamitarum quotannis in Catholicos diras et exactiones: seu verius, illorum ἀποστασίας λόγοι III, sed qui mole reliquos plures excedant, fuso priore in 75 capita.

Liber V, ipse in λόγους distinctus, prius quidem ordine editus, ut est auctor ipse Cyparissiota. Tantæ molis unus hic liber, ut unus ipse reliquis omnibus par prope videatur. Tanta scilicet unius Cyparissiotæ in eam rem seges, si quando sederit Regiæ Luparæ, ut docti alienius opera, ea rem litterariam ac Christianam directi. Tibi a me, proque instituto, hæc, lector, sufficiant.

(1) Hic Ignatius desideratur in utroque Labbei catalogo, expunctus forte a Palamatis.

JOANNIS SAPIENTIS

COGNOMENTO

CYPARISSIOTÆ

EXPOSITIO MATERIARIA

EORUM QUÆ DE DEO A THEOLOGIS DICUNTUR

IN DECEN DECADES PARTITA.

Franc. Turriano Societat. Jesu interprete e Græco. Additis etiam scholiis et annotationibus.

- I. Decas de Theologia symbolica.
- II. De Theologia demonstrativa.
- III. De divinis emanationibus.
- IV. De informatione divini nominis.
- V. De proprietatibus divinarum nominum.

- VI. De apparitionibus divini luminis.
- VII. De divina participatione.
- VIII. De infinitate Dei in creaturis.
- IX. De infinitate in Deo.
- X. De divina simplicitate.

dide prodicionem perfecerant, cunctis spretis divinis regulis, ecclesiastica omni disciplina posthabita, sacerdotium miserabiles præda invadunt, ac impletatem palam profitentur: quibus obnoxii facti erant tremendas illas pœnas floccifacientes sed, quæ tunc essent, sæculares secuti potestates, ipsi sibi canones sunt atque regulæ ac leges: velutque sicarii, tanquam sua, quæ aliorum essent decerpunt. Nullaque justitiæ divinæ, quæ sæpius nos ulciscitur, consideratione, ipsi seipso fastu ingerunt, clamantes sanctam esse Dei Ecclesiam qui, ut audivistis, longe procul ab ea fuissent excommunicati. Non jam ergo ullo modo Palamitarum congregatio, sancta Dei Ecclesia.

Præterea, divina omnis actio ac humana, ex præexistentibus, ut plurimum judicatur. Ex his ergo Palamitarum congregatio, nedum profana convincitur, verum etiam cunctis repulsa cœtus fidelium calculis ac sententiis.

Ad hæc, dupliciter ejicitur illegitima Palamitarum congregatio, tum scilicet quod primum a sacra illa expulsa est synodo, tum quibus prodicionis præmii, sacerdotium est consecuta.

Præterea, humanis potestatibus, primum quidem bonum est ut ordine ferantur, quandoque vero contingat, ut et fortuna, divinis autem, ut solum ædipser ordine. Id quoque Dominus Petro ait: *Et tu conversus, confirma fratres tuos*⁴³. Quemnam igitur ordinem Palamite in sacris servaverunt? Cujus synodi sententia dilutis prius criminibus, episcopatus adepti sunt? Quisnam vero est qui ejectam receperit, quique solvendi quibus temebatur, facultatem habuerit? Ne unum omnino indicare possint.

Sin autem latrocinalem illam synodum dixerint, quæ magnum pietatis propugnaculum concussit, primum quidem divinam sententiam diligenter attendant, quæ illos e vestigio redarguit. Una enim nocte, tum justum ut eis inutilem ostenderunt, tum ab hostibus comprehensi vinctique sunt. Deinde consideremus quod hi quidem erant, qui pœnas illas ac depositiones, pari calculo decreverant, hi vero qui imperatori prius defectionis dicam scripserant, ac illum quidem fidelium cœtu ejece- rant, se vero juramentis dirisque exsecrandis, cum se nunquam recepturos, ac pro virili sua expul- suos, subjecerant. Quis ergo hæc, sic eis constituta prævaricator, talibus absolvit, perjurosque, in quæ probaverant, innoxios fecit?

Præterea vero his quoque sublati, licet quidem episcopis, qui provincie subjecti sunt, ut sibi dignum eligant atque ordinent, aut etiâ in ordinem cogant atque deponant, si criminum reum invenerint. Sine præside vero, nedum de dogmatis

τὴν προδοσίαν ἐξήνυσαν, παντῶν ὑπερφρονήσαντες κανόνων θείων, πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, συλῶσι τὴν ἱερωσύνην οἱ τάλανες, καὶ παρῆρσιάζουσι τὴν ἀσέβειαν, τῶν πρὶν ὑπαρξάντων κατ' αὐτῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐπιτιμίων μηδένα λόγον πεποιημένοι, ἀλλὰ ταῖς τηνικαὺτ' ἐξηκολουθηκότες κοσμικαῖς ἐξουσίαις, κανόνες ἑαυτοῖς οἱ αὐτοὶ καὶ τύποι γίνονται· καὶ καθάπερ ἀνδροφῶνοι, ὡς οἰκεία τὰ ἀλλότρια καρποῦνται. Καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, ἣ συχρῶς ἡμᾶς μέτεισι, μὴδ' ἐπιστρεφόμενοι, σοδοῦσιν ἑαυτοὺς ἀνακράζοντες· ἀγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, οἱ πολλῶ μακρότερον, ὡς ἡχηκότες, ταύτης ἐκκηρυκτοί. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν κατ' οὐδένα τρόπον ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἡ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγὴ.

Ἔτι, πᾶσα πρᾶξις θεία καὶ ἀνθρωπίνῃ ἐκ τῶν προὑπαρξάντων ὡς τὰ πολλὰ κρίνεται. Ἐκ τούτων δρ' οὖν ἡ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγὴ μὴ μόνον ἀνέρος ἐλέγχεται, ἀλλὰ καὶ πάσαις ψήφοις τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πληρώματος ἀπεισμένη.

Ἔτι, διττῶς ἡ τῶν Παλαμιτῶν ἐκβάλλεται παράνομος συναγωγὴ· οἷς τε τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἐξώσθη συνόδου, καὶ οἷς ἄθλον προδοσίας τὴν ἱερωσύνην ἀπηνέγκαστο.

Ἔτι, ταῖς ἀνθρωπίναις ἐξουσίαις προηγούμενον μὲν ἔστιν ἀγαθόν, ἀν κατὰ τάξιν φέρονται· ἐπισυμβαῖνον δ' ἐνίοτε καὶ τὸ κατὰ τύχην· ταῖς δὲ θείαις μόνον ἀεὶ τὸ κατὰ τάξιν. Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πέτρον ἔφησε· «Καὶ σὺ ἐπιστραφεὶς, στήριξον τοὺς ἀδελφοὺς σου.» Τίνα τοίνυν τάξιν ἐν τοῖς ἱεροῖς οἱ Παλαμίται παρεφύλαξαντο; Ὑπὸ ποίᾳ δ' ἁθλωθέντες τῶν πρὶν ἐγκλημάτων συνόδου, τὰς ἀρχιερωσύνας ἐκκληρώσαντο; Καὶ τίς ἦν ὁ τὴν ἐκκλησίαν ἀναδεξάμενος, καὶ τοῦ ταῦτα λύειν τὴν ἐξουσίαν ἀπειλημμένος; Οὐκ ἔχουσι πάντως οὐδένα δεικνύειν.

Εἰ δὲ τὴν ληστρικὴν ἐκείνην εἰποῖεν σύνοδον, ἣ τὸν μέγαν κατέσεισε τῆς εὐσεβείας πρόβολον· πρῶτον μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ ψῆφον κατανοσίσωσαν, ἣ τούτους παραπόδας ἀπήλκυσε. Μιᾶ γὰρ νυκτὶ τὸν τε δίκαιον ὡς δυσχρήστον αὐτοῖς ἀνέφαινον, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν συνελαμβάνοντο, καὶ ἐδασμοῦντο. Ἐπειτα σκεψάσθωσαν ὡς οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ τῶν ἐπιτιμίων ἐκείνων καὶ τῶν καθαιρέσεων σύμφηφοι· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ τὸν βεβασίλευκόντα πρότερον ἀποστασίας γραψάμενοι· τὸν μὲν ἐκκηρύττουσι τοῦ τῶν εὐσεβοῦντων πληρώματος· ἑαυτοὺς δ' ὀρκίως καὶ ταῖς παλαμναϊαταῖς ἀραῖς ὑποβάλλουσι, δεδέχθαι μὲν αὐτῶν μηδέποτε, ἀπελαύνειν δὲ ὅση δύναμις. Τίς δρ' οὖν ὁ καὶ τούτους τῶν τοιούτων ἐπιλυσάμενος, ἱθιηκόμενος μὲν τὰ διεγνωσμένα, ἐπιπορήσαντας δὲ εἰς ἄπερ παρεδέξαντο;

Ἄλλως δὲ καὶ τούτων περιηρημένων, ἐφαίται μὲν τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τελούσιν ἐπισκόποις ἑαυτοῖς τὸν ἄξιον ἐπιλέγεσθαι καὶ χειροθετεῖν, ἣ καὶ καθαιρεῖν ἐπ' ἐγκλήμασιν ἡλωκότα· ἀνεὺ δὲ τοῦ ὁρχοντος, μήτι γὰρ περὶ δογμάτων κινεῖν ἀπηγόρευται

⁴³ Luc. xii, 52.

ταῖς ἐξ ὧν παρ' οὐδενος· ἀλλ' οὐδ' ὅσα τῶν ἐγ-
κλημάτων συνοδικῆς ἐπιτρέψαι· δίδεται· εἰ μὴ που
τὰ τῶν Ἀκεφάλων νοσοῖεν. Οὐκ οὐ γὰρ λοιπὸν οὐδὲ
κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἐγκαυχῶσιν· ἂν Παλαμίται
θεσμοὶ ἐκκλησιαστικοὶ παρατετηρημένοι.

ΚΕΦΑΛΑ. Ε'.

Εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ ἔστιν Ἐκκλησία, ἡ δὲ αὐτονο-
μίαν εἰς πατριάρχην αὐτῆς ἀναδείξασα τὸν
πρότερον ἐπὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασι πάσης
ἡρωσύνης καθαιρεθῆναι.

Τοσαύταις τοῖνυν εὐθύναις ὑποκείμενοι, καὶ οὕτω
φαύλω· καὶ ἀναξίως ἔχοντες, μήτοι γε πρὸς τὴν
ἡρωσύνης μέγα χρῆμα μεταπεῖθῃν, ἀλλὰ καὶ δημο-
τικῆς ἄλλης εἰργόμενοι λειτουργίαι, ταῖς κοσμικαῖς
ὁμῶς, τεθαβήκοτες, ἐξουσίαις, καὶ πάντα σφίσιν αὐ-
τοῖς ἐπιτετροφόρες, κατατολμῶσι τῶν θείων· καὶ
διὰ τῆς προδοσίας τὴν παρρησίαν ἀπειληφότες, τὰ
τῆς Ἐκκλησίας διοικοῦσι πράγματα, αὐτοσχεδά-
ζοντες, ὡς ἂν εἰλοντο πρὸς προστασίαν ψυχῶν.
Δείσαν δὲ αὐτοὶ καὶ ἀρχηγὸν ἐπισυναγαγεῖν τῆς
ἐκτῶν ἡσυχαστικῶν, τί μηχανῶνται; Τὸν ἐπὶ
τῶν, ὡς ἡ κατ' αὐτὴν διέξεισι συνοδικὴ πρᾶξις,
ἀποτήματιν ἡλικότα, καὶ πάσης ἡρωσύνης ἐκπε-
πωκότα, μηδὲν ὑπολογισάμενοι, οὐ θείων θεσμῶν,
οὐ τῶν κειμένων κανόνων, οὐ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
τάξεως, ἀλλὰ τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης πάντ' εἰ-
καστοὺς ἀναφέροντας, οἰονεῖ τινες θεομοθεταὶ καὶ
μυστηρίων ἀλλοκοτίαν ἐκφευρεταί, πατριάρχην ἀνα-
φύοντι, σφῆλαντος, οἶμαι, καὶ κατὰ τοῦτο τῆς
γνώμας αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὥτιν εὐφώρατοι πάντιν,
ἀνέρον τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀρχὴν κακῆς, καὶ
σφίσιν αὐτοῖς ἀξίαν. Ὡς περ γὰρ τὰ ἀμώματα
πολλὰς πρὶν ἢ προελθεῖν πεπτῶται, καὶ τοῦτοις
συνέβηκε παθεῖν· πρὸ τοῦ γενέσθαι καθαιρεθῆ-
ναι, καὶ δίκην ἀξίαν ὑποσχεῖν τῆς εἰς ἐπειτα κα-
κοθείας.

Ἰν' οὖν τῆς πράξεως ἐκεῖνης ἐπιμνησθώμεν,
« Ἐλλήθη, » φησί, « περὶ τοῦ ὑποψήφιου τῆς
ἐρωσύνης μητροπόλεως Μονεμβασίας ἱερομονάχου
Ἰσιδώρου τὰς καὶ τὰς. Καὶ τελευτῶν, οὕτω λαλη-
θέντων καὶ τοῦ ποιητοῦ ζητηθέντος, διεγνώσθη
καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῶς· μὴκέτι δεῖν τοῦτον οὕτω
ἔχοντα, ἢ εἰς ἱερωσύνην, ἢ εἰς ἀρχιερωσύνην προ-
σδεχθῆναι. Ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην
ἐπιτελείας τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνήκοντα εἰργα-
σμούς, τοῖς τυραννοῦσι τε προσδιατιθέμενος, καὶ
τοῖς ταῖς οἰκείαις στοιχοῦντας δόξαις, καὶ μὴ ἐπο-
μένους οἷς ἡ Ἐκκλησία στοιχεῖ, προσδεχόμενος,
ἐκείνῳ οὐδὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιθῆ-
ναι συγχωρηθήσεται.

Ἐτι πᾶσι πρᾶξις ἱερὰ ὀνάγκη τῆς ἀποστολικῆς
ἐπιταγῆς ἔχουσαι· καὶ μέντοι καὶ ὁ Ἀποστόλος
φησί, « Δεῖ τὸν εἰς ἱερωσύνην ἐλαύνοντα ἀνεπίλη-
πτον εἶναι. » Οὐκ οὐ γὰρ λοιπὸν ἱερέων ἂν σχολῇν

A interdictum est antiquis traditionibus tractatum
habere, verum etiam si qua crimina synodali
egeant disquisitione, nisi forte in Acephalorum
versentur errore. Non igitur hac quoque jam parte
observasse ecclesiasticas leges ac jura Palamitæ
gloriantur.

CAPUT V.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem juris-
que sui præsumpta licentia, eum sibi in patriar-
cham præfecit, qui prius canonicis obstrictus cri-
minibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.

Tam multis igitur pœnis obnoxii, sicque male
atque indigne habentes ut nedum ad sacerdotium.
(cum scilicet magnam augustanque) prosilirent,
sed cum nec populare munus aliud illis obire liceret,
secularibus tamen freti potestatibus, ac cuncta sibi
permittentes, divina invadunt: exque prohibitionis
seelere aucti fiducia, Ecclesiæ res administrant,
quos velint ad præfecturam animarum, temere
adhibitis. Cumque necesse esset ut etiam supersti-
tionis suæ ducem aggregarent, quidnam moluntur?
Eum qui trium reus criminum depræliensus es-
set, ut in eum compertum synodica actione est,
quique ab omni sacerdotio excidisset, nihil animo
reputantes, non divinas leges ac jura, non positos
canones, non ecclesiasticum ordinem ac discipli-
nam, sed erroris licentia ac libertate ad se omnia
referentes, velut quidam legislatores, prodigiosique
mysteriorum inventores, patriarcham producunt:
Deo, puto, in hoc etiam illorum mentes seducente,
ut cunctis manifesti essent profanam episcopatus
nacti originem, ac pro ipsorum congrua ratione.
Velut enim abortivi fetus huius raro, necdum utero
effusi, mutili sunt atque oblixi, sic et illis evenit.
Cum necdum orti essent, depositi sunt et alijicati,
condignasque futuræ deinceps malignitatis pœnas
sustinuerunt.

Ut igitur illius actionis meminerimus: « Relata
sunt, inquit, de sanctissimæ metropoleos Monem-
basie suffragatore ac sacerdote monacho Isidoro,
hæc illaque. Ac postremo his ita relatis, ac quæ-
sito quid hic facto opus, constitutum est ac syno-
dice decretum, cuius se res in eum modum habeant
non esse amplius pro sacerdotis aut episcopi mu-
nere admittendum. Qui enim antequam episcopa-
li perfectione consummaretur quæ sunt episcopo-
rum muneris præstitit, prono in eos animo qui per
vim opprimerent, eosque recipiens qui suas ipsi
sequerentur opiniones, non quibus Ecclesia insti-
tuta est atque graditur, colerent, huic merito nec
ut in episcopalis muneris via incedat, indulge-
bitur.

Præterea, omnis sacra actio necesse est ut ex
apostolicæ iussionis ratione fiat. Atqui ait Aposto-
lus, debere eum, qui ad sacerdotium promoveatur,
« sine crimine esse ». Non jam ergo sacerdo-

* 1 Tim. III, 2.

ut habuerint ordinem, qui et antequam fierent, A
innumeris poenis cunctisque obnoxii erant.

Ad hæc dicit Apostolus : « Cavete suspiciones
hominum, tametsi falsæ sint ». Decebat ergo
Palamitas, vel si falsa erant, quæ illis objecta erant
crimina, ad iudicium majus provocare. ejusque
sententia crimina diluere. At non permisit, quam
sibi licentiam exque facultate libertatem arripue-
rant. Quin imo reprehensiones veriti, quæ silen-
tio digna essent, silentio in rem suam moliti sunt.

Præerea, omnem ambitum sui que juris licen-
tiam secularibus gentiumque principatibus com-
petere ait Dominus ; ut vero Ecclesia sua secus
habeat, suis constituit : « Scitis enim, inquit, quia
principes gentium dominantur earum, et qui ma-
gni sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit
inter vos ; sed quicumque voluerit inter vos magnus
fieri, sit vester minister ». Palamitarum autem
Ecclesia antequam etiam primo constitueretur,
proditorum quoque elegit locum, quo videlicet ad
ipsum illi eveniret, in quod modo delapsa est. Con-
trarium ergo Dei Ecclesie nacta scopum est, ac
plane ad ea attinet, quæ sunt gentium.

CAPUT VI.

*Num sancta Dei Ecclesia quæ unius regis dno
simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac in-
mutuantes retineat ac proclamet.*

« Omnem itaque apostolicam ac canonicam, qui-
bus tum primum divinis irruerunt, ac quibus ex
causis ad rem moti sunt, præceptionem transgres-
si, nihil minus in sua nunc quoque disciplina ha-
buerunt. Et ut pleraque omitam, illegitimas inve-
ctas nuptias, sacrorum direptiones, absurdas ma-
nuum impositiones, accipientium munera injurias,
ad ea stylium verto. Abscesserat, quem prius sic
quasi ludo episcopum sibi præfecerat, quem prius sic
vero alius qui sacram functionem obeat; ut autem
quemam in modum reliqua, sic primum quoque Eccle-
siae Christi indicium notaque, pax illis aufugiat,
eum quem haberent, dejiciunt, aliumque superin-
ducunt. Quod vero ille a fuga retractus, cum im-
peratore redierat, eum constituunt, qui dejectus
fuerat, fugant vero qui ejus locum invaserat, at-
que is quidem, quasi nulla justa causa dejectus,
a se quoque potentia fretus, quod cum justitia
amulatus esset, thronum consequitur; alter vero
contra nititur, multis alterum lacessens, ac crimi-
nans quod sua deprædetur, alterque alterum deji-
cit, sibi que mutuo mœchia crimen objectant. Nul-
laque ab ullo in aliquem procedit damnationis
sententia, sed ambo pari tum nominis appellatione,
tum pompa gaudent; inque magna hac unaque
civitate aliis quidem hic tanquam verus inter com-
memorationes habendas nominatur, his vero alius,
aliis uterque; inque eum modum omnibus his
divinæ pacis res pignusque evertitur, falsumque

τάξις οὐ καὶ πρὶν γενέσθαι μυρία ἐθόναις ὡς
κείμενοι.

Ἔτι δ' Ἀπόστολός φησι. « Φεύγετε τὰς ὑποψί-
φεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ψευδεῖς ὧσιν. » Ἐδει τοί-
νυν τοὺς Παλαμίτας, εἰ καὶ ψευδὴς εἶχον τὰ κατ'
αὐτῶν ἐπινηγεγμένα, πρὶς μείζον δικαστήριον ἀνα-
δραμεῖν, καὶ ἑαυτοὺς τῶν αἰτιαμάτων ἀπολύσασθαι.
' Ἀλλ' οὐκ εἰσέν αὐτοὺς ἡ τῆς αὐτονομίης ἀρεσκίς·
μᾶλλον μὲν οὖν τοὺς ἐλέγχους δεδουκότες, εἰς τὴν
σωτικῆς ἁγίας ὑπὲρ αὐτῶν διεπραγματεύσαντο.

Ἔτι πᾶσαν φιλαρχίαν καὶ αὐτονομίαν ταῖς κο-
σμικαῖς καὶ ἐθνικαῖς ἀρχαῖς προσήκειν ὁ Κύριος
ἔφησε· τὴν δὲ αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐναντίως ἔχειν ἐκεί-
νοις· διετάξατο. « Οἴδατε γάρ, ε. φησὶν, ὅτι οἱ
ἀρχόντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ
μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως ἔ-
σται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γε-
νέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. » Ἡ δὲ τῶν Παλαμι-
τῶν Ἐκκλησία, πρὶν ἂν τὴν ἀρχὴν καὶ συσταίῃ,
προδοτῶν εἰλετο τόπον· ἐν αὐτῷ τοῦτο πάθῃ, εἰς ὃ
τελεῖ νῦν σχήματος. Τὸν ἐναντίον ἄρ' οὖν τῆς τοῦ
Θεοῦ Ἐκκλησίας ἔλαχε σκοπὸν· καὶ τῆς ἐθνικῆς
διτελεῖ τυγχάνουσα μερίδος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

*Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μιᾶς κοί-
της κατακοινοῦν δύο πατριάρχαις ἀντικαθη-
ροῦντας ἀλλήλους καὶ στασιάζοντας παρι-
κατέχουσα καὶ ἀνακηρύττουσα.*

Πᾶσαν τοίνυν ἀποστολικὴν καὶ κανονικὴν, οἷς τε
τὴν ἀρχὴν εἰσπεπληρώσαν ἐπὶ τὰ θεῖα, καὶ ἐς ὧν
τῶν ἀφορμῶν παραβεβηκότες ἐπιταγῇ, οὐκ ἔλασεν
ἔσχον καὶ νῦν ἐν τοῖς ἐκπύων πολιτεύμασι. Καὶ ἵνα
τὰ πολλὰ παρῶ, γάμων ἀνόμων συνεισφοράς, καὶ
ιερωῶν ἀποσυλήσεις, καὶ χειροθεσίας ἀτόπου, καὶ
δωροδοκίαν ἐπιφορὰς, ἐπ' ἐκεῖνα τρέφομαι. Παρφ-
χῆμαι μὲν ὁ πρότερον οὕτως εἰς ἐπίσκοπον αὐτοῖς
παχιστὴς μετακαλεῖται δὲ ἕτερος ἐπὶ τὴν λειτουργί-
αν· ἐν ὧν ὡς περ τᾶλλα, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἀπὸ
τῷ πρώτῳ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γνώρισμα,
καθαίρουσι μὲν ὃν ἔσχον, ἐπεισάγουσι δ' ἕτερον. Ἐπὶ
δ' ἐκεῖνος ἐκ τῆς φυγῆς σὺν τῷ βασιλεὶ ἐπανήκει,
συνιστῶσι μὲν αὐτοῖς τὸν καθαίρεθέντα· ἐλαύνουσι
δὲ τὸν ἐπιγεγονότα· καὶ οὕτω τὴν μάχην διαπύσαντες
αἵρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ ὡς παρὰ τὸ ἕλθον καθαίρεται,
ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ ἰσχυρὸν, ὅτι σὺν δίκῃ ἐξή-
λωκε, καρποῦται τὴν θρόνον· ὁ δ' ἀνθίσταται, πολλὰ
κατασχέειν τοῦ ἑτέρου, ὅτι σὺλὰ τὰ αὐτοῦ. Ἀντικα-
θηροῖ δ' ἕτερος τὸν ἕτερον, καὶ μοιχεύει· ἀνταγκαλεῖ.
Καταδίκῃ δ' οὐδεμία κατ' οὐδενὸς παρ' οὐδενός·
ἀμφοτέροι δ' ὁνόματις τοῦ αὐτοῦ καὶ πομπῆς τῆς
ἰσῆς ἀπολαύουσι· καὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ μὴ
πόλει, οἷς μὲν οὗτος ὡς γνήσιος ἐν τοῖς τῶν μνημο-
σύνων ἀναφοραῖς ἐκλαλεῖται, οἷς δ' ἐκεῖνος, ἄλλως
δ' ἀμφοτέροι· καὶ οὕτω διὰ πάντων τὸ τῆς θείας
εἰρήνης ἀντρέπεται χρήμα· καὶ διέφυσται μὲν ἡ
τοῖς ἱεροῦργαῖς εἰσοῦσιν ἐν ἀρχαῖς καὶ τέλει καὶ
τοῖς ἄλλοις αἰτίαις· ἀπειρήσαντο δὲ τὸ μείζον γινώ-

²⁷ J. Tim. vi. 4. ²⁸ Matth. xx. 25.

ρισμα τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ τοῦ ἀγαπῆν A ἀλλήλου; ἐπιταγή. Πολλοὺ γε τοίνυν καὶ δεῖ τὴν καὶ ταύτ' ἀναίρουσαν Ἐκκλησίαν εἰπεῖν Θεοῦ. licet alter alterum diligere jubemur ¹⁰. Longe igitur abest, ut, quæ hæc interimat, Dei Ecclesia appellanda sit.

Ἐτι πᾶσα ἀναφορά καὶ θυσία τηνικαῦτ' ἐστὶ δεκτή, ὁπνίκα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν ἐπιτελεῖται. Φησὶ γάρ, « Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ. ἄφες ἔκαι τὸ δῶρόν σου ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔπαγε· πρῶτον διαλέγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. » Οἱ τοίνυν τῆς μιᾶς καὶ αὐτῆς καθέδρας ἀντιποιοῦμενοι πατριάρχαι, πῶς ποῦ' ἕκαστος τὸ δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀναφέρει; Πότερον καταλιμπάνων τὸ δῶρον ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καταλαττόμενος τῷ κατ' αὐτοῦ ἔχοντι; Ἄλλ' ὡς ἂν πείσειε τοῦτον, εἰ μὴ πρότερον αὐτῷ τῆς καθέδρας ἕκσταίῃ. Ἄλλ' ἀδιόλλακτοι μένοντες, οὕτω παραμέρος ἕκαστος τὸ δῶρον προσφέρει, καὶ οὐ κατὰ τοῦπίταγμα τοῦ Σωτῆρος αὐτὸ προσφέρει. Οὐκ οὖν γε λοιπὸν οὐδ' αἱ τοῦτων ἀναφοραὶ καὶ θυσίαι δεκταὶ εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ.

Ἐτι ὁ Κύριός φησιν, « Ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστο; κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Λύεται δὲ τῇ Παλαμιτῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τῶν δύο πατριαρχῶν τῆς μιᾶς καθέδρας ἀντιποίησιν καὶ μάχην, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ὄντων θρησκείας καὶ ἐνὸς δόγματος, ἡ τῆς ἀναφορᾶς ἐντολή. Ἐλάχιστοι λοιπὸν καὶ ἀνίξιοι παντελῶς κληθῆσονται οἱ τε λύοντες τὴν ἐντολήν, οἱ ὅ' οὕτω ἀναφέροντες.

Ἐτι μὴ μόνον ἐλέγχονται παρανομοῦντες ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πρόβρῃσιν ἀνατρέπειν πειρῶνται. « Ἔσται γάρ, » φησὶ, « μία ποιμνὴ, εἰς ποιμήν. » Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησίᾳ, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἀντιταττομένη Χριστῷ, μιᾶς ποιμνῆς δύο ποιμένας κατατοσαυτὸ ἀναφαίνουσιν. Οὐδ' ἄρα λοιπὸν ἡ τοῦτων συναγωγὴ Χριστοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Εἰ ἄγλα τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησί'α, ἡ τοσαύτας βεβηλούς κνιτοφωνίας παβήρησι'α ἀνομολογῇ. D σασα.

Ἐκ τοιούτων τοίνυν τῶν ἀρχῶν καὶ τοιαύτης τῆς πολιτείας ἑαυτοῖς τὴν τῆς Ἐκκλησίας περιθέμενοι τυραννίδα, σπασιάζουσι μὲν, ὡς εἴρηται, κατ' ἀλλήλων, ἄσπονδον τὸ καθ' αὐτοὺς ἐν ἅπασι διατηροῦντες· ὁμογνημονοῦσι δ' εἰς ἐν τοῦτο μόνον, τὸ πᾶσιν εὐσεβῇ δογματῶν ἀνατρέψαι διάνοιαν. Τοῦντιθεν καὶ κατὰ τοῦ μοναδικοῦ τῆς Θεότητος; ἐπιστρατεύονται, καὶ τὴν παβήρησιν τῆς ἀναίδειας εἰς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας προφέρουσι. Ἰν' οὖν συγκεραλιώσαντες; τὰ πρότερον εἰρημένα διὰ πολλῶν, ὑποθώμεθα, Θεὸν μὲν ἐνοῦσιον ἀπειράκις ἀπείρους ὑπερκεῖμενον τῆς ἐμφύτου, καὶ καθ' ἣν εἶναι δύνα-

evincitur, quod ingressi ut rem sacram faciant, in principio et fine ac reliquis petunt, profligataque est Christi Ecclesiae nota præcipua, quod scilicet alter alterum diligere jubemur ¹⁰. Longe igitur abest, ut, quæ hæc interimat, Dei Ecclesia appel-

Præterea, omnis oblatio atque hostia tunc accepta est, cum ex regula Dominicæ traditionis peragitur. Ait enim: « Si obtuleris munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade; prius reconciliare fratri tuo; et tunc veniens, offerito munus tuum ¹¹. » Qui igitur unam hanc eandemque sedem sibi patriarchæ vindicant, quam quisque ratione munus suum ad altare offert? Num munus ante altare relinquit, ut reconcilletur ei, qui adversus eum aliquid habet? At non suaserit, nisi prius illi sedecesserit. Enimvero nulla reconciliatione sic seorsum quisque munus offert, nec juxta Domini Salvatoris præceptum est obsequium. Non jam igitur eorum quoque oblationes ac victimæ acceptæ sunt apud Deum.

Ad hæc ait Dominus: « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docnerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum ¹². » Solvitur autem Palamitarum Ecclesiæ (unius cathedræ vindicatione, ac quæ inde est duorum patriarcharum rixa pugnaque, cum et ejusdem religionis uniusque opinionis existant) præceptum offerendi; jam ergo minimi indignique vocabuntur, tum qui solvant præceptum, tum qui in eum modum offerant.

Postremo, nedum in his convincuntur perperam agere, sed quod etiam Salvatoris de Ecclesia sua vaticinium conantur evertere. « Erit » enim, inquit, « unum ovile, unus Pastor ¹³. » At Palamitarum Ecclesia hac quoque parte Christo adversatur, dum unius gregis duos pastores exhibent. Non ergo jam illorum congregatio est Christi Ecclesia.

CAPUT VII.

Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot profanas vocum novitates palam est confessa.

Talibus igitur ex principiis, talique institutione ac disciplina, arrepta sibi Ecclesiæ tyrannide, et ut eam vi sibi subjiciant, tumultuantur quidem, ut dicebam, alii in alios, implacabilia inter se odia servantes ac discordias: uno vero hoc duntaxat concordēs sunt, ut omnem piorum dogmatum evertant sententiam. Quamobrem etiam adversus singularem Deitatem castra instruunt, proferuntque impudentiæ libertatem ut veritatem evertant. Ut igitur summa repetendo, quæ superius multis dicta sunt, ob oculos ponamus, Deum quidem vere ac substantia existentem, infinities infinite innatæ, ac

¹⁰ Joan. xiii, 35. ¹¹ Matth. v, 23. ¹² Matth. v, 19. ¹³ Joan. xi, 16.

quæ esse potest, virtuti eminentem trine subsistentem essentialiter conungunt sentiantque; eam vero quæ sic habeat innatam Dei virtutem, Deum non vere ac substantia existentem, sicque essentia divina inferiorem. Certa igitur ratione, qui velut deos, sic et deitates statuunt, tum hac divisione distingui volunt, tum multis aliis oppositionum modis, uti etiam se habet visibile ad invisibile, et quod potest participari ad id quod imparticipabile est: et quæ sunt reliquæ oppositiones.

Unum hoc est eorum impietatis caput, quod nedum Deo veram existentiam adimat, ac portentosam deorum multitudinem invehat, sed et nobis a principio positas de monarchia leges evertat, quarum hæc verba sint ac sententia: « Fides autem catholica unam profitetur Deitatem, Patris et Filii et Spiritus sancti, præter quam non reputabitur alia. » Et: « Nobis unus Deus est, quod una Deitas. » Et sicut unum Deum sentire docti sumus, sic et unam profiteri Deitatem accepimus.

Secundo vero, quibus constitutum sit, ut quem adinvenerunt Deum alterum ac Deitatem, mundi omnis administrationis ac commercii præsidem et inspectorem ac opificem statuunt, in immanem adversus Dei essentiam, quæ omni Deitati eminent, incidunt insaniam. Aiuntque in hæc verba et scribunt: « Quisnam invidus dæmon procaci audacia Dei Ecclesiæ invexit, quod ipsa Dei essentia in hominibus habitans, eos qui purgantur, purget, et qui splendescunt, splendorem induat, atque in creaturis habitans hæc efficiat? Hoc, quod ex vobis audimus (atque utinam ne audiremus quidem) dæmonum vere tenebrosus inventum est. » Hinc omnino scilicet, et ex tanta captantes blasphemia non aliud quam quod dicebamus, ut nimirum Dei quidem essentiam ab omni prorsus rerum administratione curaque amoveant, subditiolum vero illum Deum, quem in modum luminis cogitantes produxerunt, ejus loco inducant.

Tertium autem pari impietate, aut majori, quæ sunt superiora superans est. Nedum superessentialem incircumscripamque essentiam, ne in creatis inhabitet, eliminant, ac Scripturam abolent, quod diserte clamat: « Inhabitabo in eis, et inambulabo; et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum⁴³ »; verum etiam ne quid grave hominibus ab illa proveniat, hanc hominibus fugiendam suadentes, corrumpendi vi præditam pronuntiaverunt, sic nimirum loquentes in fide, quam posuerunt: « Quoique Dei essentiam, idcirco quod imparticipabilis ac inaccessa dicta sit, corruptrice vi præditam existimamus; qui sic de illa sentiamus, o temeritatem et audaciam! impios nuncupaverunt; idque enim Deus ad Mosem dixit: Nemo videbit faciem meam, et vivet⁴⁴. »

Duo vero hæc, nedum omni majora sunt impietate, ac prioris evidentius adstruunt impietatem,

Αται δυνάμεις, τὴν τρισυπόστατον ἀναπλάσαντες οὐσίαν, φρονούσι· τὴν δ' οὕτως ἔχουσαν ἔμφροντον τοῦ Θεοῦ δύναμιν Θεὸν ἀνύσινον, καὶ κατὰ τοσοῦτον τῆς οὐσίας ὑφειμένον. Ἀνάλλογον ἔρ' οὖν αὐτοὺς ὡς περ Θεοῦ, οὕτω καὶ θεότητας ὑποθέμενοι, ταύτην τῇ διαιρέσει διαφέρειν, καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀντιθέσεων τρόποις ἐπιτάττουσιν· ὡς περ ἔχει καὶ τὸ ὁρατὸν πρὸς τὸ ἀόρατον, καὶ τὸ μεθεκτὸν πρὸς τὸ ἀμίθεκτον· καὶ τὰλλα τῶν ἀντιθέσεων.

Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς ἀσεβείας τοῦτων ἐστὶ τὸ κενόφαιλον, οὐ μόνον ἀνυπαρξίαν εἰσάγον Θεοῦ, καὶ πολυθεῖαν ἀλλόκοτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαρχῆς ἡμῶν περὶ τῆς μοναρχίας παραδοθέντας ἀνατρέπον ἔρους, φάσκοντας, « Ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν πρεσβεύει θεότητα, Πατὴρ, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· παρ' ἣν οὐ λογισθῆσεται ἑτέρα. » Καὶ, « Ἡμῶν εἰς Θεός, ὅτι μία θεότης. » Καὶ ὡς περ ἓνα Θεὸν φρονεῖν ἐδιδάχθημεν, οὕτω καὶ μίαν θεότητα ὁμολογεῖν παραλάβομεν.

Δεύτερον δὲ, βεβουλημένοι, τὴν ὃν ἀνεῦρον, δεῦτερον Θεὸν καὶ θεότητα τῆς τοῦ κόσμου παντὸς διοικήσεως καὶ μεθέξεως ἔφορον ἀποκαταστήσαι καὶ δημιουργῶν, εἰς ἀλλόκοτον ἐμπέπτουσι κατὰ τῆς ὑπερβείου οὐσίας μανίαν· καὶ φασὶ κατὰ λέξιν οὕτω συγγραφόμενοι, « Ποῖος βάρκανος δαίμων τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς ἐπεισέγαγεν, ὅτι αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς καθαίρομένους καθαίρει, καὶ τοὺς λαμπρυνόμενους λαμπρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινὰ σάλλον ἀνέρον τοῦ καλοῦ παρατραπέντας ἐπανάγει; καὶ τοῖς κτισμασιν ἐνοικοῦσα ταῦτα ἐργάζεται; Τοῦθ' ὅπερ παρ' ὁμῶν ἀκούομεν, ὡς μὴ ὥφελε, δαιμόνων ὧ; ἀληθῶς εὐρεμα σκότεινόν· » θηρώμενοι πάντως ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοσαύτης βλασφημίας οὐκ ἄλλα, ἀλλ' ὅπερ ἔφαμεν, ὡς ἂν τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀποστήσῃσι παντελῶς τῆς τῶνδε διοικήσεως· ἀπεισιτάξωσι δὲ τὴν παρέγγραπτον ἐκείνον Θεόν, ὃν ὧ; φῶς φανταζόμενοι προήγαγον.

Τρίτον ὁμοιον τὴν ἀθεῖαν, ἣ κατὰ τι νενικηκόσ οὐ μόνον ἀφιστάσι τὴν ὑπερούσιον καὶ ἀσπερίγραπτον οὐσίαν τῆς ἐν τοῖς κτίσμασιν ἐνοικήσεως, καὶ τὸ τῆς Γραφῆς ἀναιρούσι διαρρήδην βρώσης, « Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσονται αὐτοῖς εἰς Θεόν· καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν· » ἀλλ' ὡς ἂν καὶ μή τι πάθοιεν ὑπ' αὐτῆς ἀνθρωποι, ταύτην ἐκφεύγειν ἀναπειθόντες, καὶ φθαρτικὴν ἀπεφύκοντες, φάσκοντες ἐν τῇ τεθείσῃ παρ' αὐτῶν Πίστει, « Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἀμίθεκτον καὶ ἀπροσπλάστον εἰρησθαι, φθαρτικὴν ἡμᾶς εἶναι νομίζειν· τοὺς οὕτω περὶ αὐτῆς φρονούντας, ὧ τῆς τόλμης! ἀσεβεῖς ἀπεφύκοντες· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσὴν εἰρηκότος, Οὐδεὶς ὁψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. »

Διὰ δὲ ταῦτα, οὐ μόνον πᾶσιν ἀσέβειαν νενικήκατα, καὶ περιφανέστερον τὴν τοῦ πρώτου κτή

⁴³ Levit. xxvi, 2; II Cor. vi, 16. ⁴⁴ Exod. xxxiii, 20.

συνειζόντα ἤθεσαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν Χριστιανῶν ἡ
ἡσυχαστικὴ τὴν ἐλπίδα· καὶ ταῦτα τοῦ Σωτῆρος·
ρίσκοντος, « Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου ποιή-
σει, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἔλευσόμεθα, καὶ μονὴν
παρ' αὐτῷ ποιήσομεν » τοῦ δὲ θεοῦ Πέτρου,
« θείας γεγόναι φύσεως κοινωνοί » Ἀθανασίου δὲ
τοῦ μεγάλου, « Κατὰ ταῦτά ἐστιν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ
Υἱοῦ θεότης· ἡ ἀγάπη καὶ ἀγιοποιῶσα· ἡ ἀγιαζούσα
πάντα τὰ λογικὰ, τὰ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτεξουσίου
γνώμης καὶ σπουδῆς δέξασθαι τὴν ἀγίαν καὶ μακα-
ρίαν οὐσίαν εἰς κοινωνίαν ἀγιασμοῦ » καὶ τοῦ Με-
λετίου, « Φῶς μονοδικὸν καὶ τριδραπεῖς, οὐσία ἀν-
αρχε, κίλλος ἀμήχανον, ἐν τῇ καρδίᾳ μου οἰκῆσον. »

Τέταρτον δὲ τοῖς προτέροις ἐπ' αἰετὸν· καὶ τῷ
μὲν δευτέρῳ Θεῷ καὶ Θεότητι τὴν τελειότητα καὶ τὸ
κράτος ἀπάντων χαρίζομενοι, τὴν δ' ὑπερθεον
Τριάδα κάτω μετὰ τῶν κτισμάτων βάλλον, ἐκεῖνό
φασιν, « Οὐκ ἐξαρκεῖσθαι τὴν ἐνυπόστατον ζωὴν ἢ
τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν, ἢ τὴν ἐνυπόστατον δύνα-
μιν δι' αὐτῆς αὐτῆς, εἰ μὴ προσχρησάτο καὶ ἀνυπο-
στάτῳ ζωῇ ἢ σοφίᾳ ἢ δυνάμει· ἀνυπόστατον ζωὴν καὶ
σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν κοινήν τῆς ὑπερ-
ουσίου Τριάδος· τὴν δευτέραν ἐκεῖνον ἀποκαλοῦ-
τες Θεόν· καὶ οὕτως ἀπειράκις ἀπείρους ὑφαιμένε·
τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ. Εἰ δὲ τὸ προσχρησόμενον
ἐτέρῳ παρ' αὐτὸ πρὸς τὸ ζῆν ἢ δύνασθαι ἢ σοφῶν
εἶναι ἀτελές ἐστιν καθ' αὐτὸ καὶ θνητὸν καὶ ἀδύνα-
μον, πῶς οὐχὶ καὶ ἡ ἐνυπόστατος ζωὴ καὶ δύναμις
καὶ σοφία, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
(ἐκαστον γὰρ τούτων αὐτὸ ὅπερ ἐστίν, ἐνυπόστατό·
ἐστὶ καὶ σοφία καὶ δύναμις), ἀτελές ἐστὶ καθ' αὐτὴν
καὶ θνητὴ καὶ ἀδύναμος; τέταρτα τιῦτα, πᾶσαν
ἀπέδειξαν ἐπινοηθεῖσάν τε καὶ ἐσομένην περιέχοντα.

Προστίθεσι δὲ καὶ ἄλλα μυρία, πᾶσαν ὑπερβολὴν
ἀτοπημάτων νικῶντα. Τὸν γὰρ δευτέρον τούτων καὶ
ὑφαιμένον Θεόν εἰς πολλὰ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐξ-
απολύτιν ἀκρίστα καὶ ἀνούσια· καὶ ὅσα περ κατ'
εἶδος τὰ θνῆτα, καὶ αὐτὰ συμμορφουσθαί φασι τού-
τοις· καὶ ὁρᾶσθαι σωματικοῖς ὁφθαλμοῖς ὑπ' αὐτῶν
ἡλλοιωμένοις, καὶ συνανακινεῖσθαι τοῖς ὁρώσι, καὶ
πρὸς τὴν ἐαυτῶν ἀκρίστότητα τούτους συμεταβάλλειν,
ἀκρίστους, ἀνάρχους, ἀπεριγράφτους αὐτοὺς
ἀπεργαζόμενα· καὶ τὰλλ' ὅσα ἐν τῷ περὶ αἵρέσεων
ιδίῳ διεξελήλυθειμεν. Διαστρέφουσι δὲ πρὸς τὰς
τοιούτας ἐκτεῶν ἀσεβείας, ἣν ἀν. δύναιντο παρασα-
λεῦσαι θεῖαν Γραφὴν· τὴν δὲ φανήν καὶ ἀναντίρρη-
τον ἀποτοῦσι καὶ ἀποστρέφονται.

Μετὰ τοιούτων τοίνυν δογματῶν καὶ τοιαύτης τῆς
φλυαρίας ἐπιστρατεύομενοι, ἀξιοῦσιν ἐαυτοὺς καὶ
τὴν ἐκτεῶν ἀθεὶαν ἀναγωγὴν ἀγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησίαν. Ἐνα γὰρ θεῖον ἐν τρισὶ ὑποστάσει
παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ μεμαθήκαμεν, καὶ
μέχρι τούτου τὴν γνώσιν ἱστῆν ἐδιδάχθημεν, ὡς ὁ
μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, « Τρὶς τὸ ἅγιον λέγομεν

verum etiam omnem Christianorum sublatam fere
spem, idque cum Salvatore dicat : « Qui diligit me,
mandata mea faciet, et ego et Pater veniemus, et
mansioem apud eum faciemus⁶⁶. » Et divus Petrus :
« Divine consortes facti sumus naturæ⁶⁷. » Magnus
quoque Athanasius : « Secundum hæc est deitas
Patris ac Filii sancta et sanctificandi vi prædita :
cuncta sanctificans, quæ ratione utantur, quæ vide-
licet liberæ mentis sententia et voluntate ac diligentia,
sanctam beatamque essentiam suscipere meruerint,
ad sanctificationis commercium. » Item anelodus ac
sacer Cantor : Lumen singulare ac trine fulgens,
omni principio carens essentia, immensus decor,
in mente mea inhabitat. »

Quartum prioribus par est ac æquale. Et quid-
am alteri Deo et Deitati perfectionem universorumque
imperium tribuens, supraquam Deum vero Trini-
tatem inter creata infimo loco dejiciens, hoc ait :
« Non sufficere, quæ vere exsistit, vitam, aut quæ vere
exsistit, sapientiam, aut quæ vere exsistit, virtutem,
sibi a se ipsa, seu nisi abunde, ipsa, quæ non vere
exsistit, utatur et vita et sapientia et virtute ; nempe
vitam non vere existentem et sapientiam et virtutem
et actionem superessentialis Trinitatis communem
vocantes, alterum illum Deum, sicque infinitis infinite
Deo, qui cunctis eminentior est, subjectum. Sin autem
quod alio præter se, utitur, ut vivat, vel sit prædita
potentiâ aut sapiens existat, a seipso imper-
fectum et mortale et impotens est, quomodo non
etiam vere existens vita et virtus et sapientia,
Pater et Filius et Spiritus sanctus (quisque enim
horum ipsum quod est, vere existens vita et sa-
pientia et virtus est) imperfecta per se et mortalis et
impotens est? Hæc quatuor omnem complexa sunt,
quæ in animum cadat, aut sit futura impietatem.

Adjungunt vero etiam innumera alia, omnem vim
absurditatum superantia. Hunc enim alterum ac
subjectum Deum, in multa et quæ numerum exce-
dant, explicant increata et non vere existentia ;
quantaque in rebus sunt genera, hæc quoque illis
conformari aiunt ; atque ab eis videri corporibus
oculis immutatis, unaque cum iis qui vident no-
veri, atque in suam increati rationem secum mu-
tare, quæ increatos, æternos, incircumscriptos
ipsos efficiant : et quæcunque alia in libro de
heresibus seorsim disputavimus. Distorquent vero,
quam secus exponere ac depravare liceat ad suas
istiusmodi impietates, divinam Scripturam ; quæ
vero clara extraque omnem controversiam sit, hanc
spernunt ac respuunt.

Cum talibus itaque dogmatis talique nugacitate
instructa acie, volunt se, suamque impiam sedulita-
tem, esse sanctam Dei Ecclesiam. Unum enim Deum
in tribus personis ex ipso, et qui ejus sunt, didicimus,
hactenusque in eo quod scimus, sistere docti sumus,
quemadmodum ait magnus Athanasius : « Ter
Sanctus dicimus, ob tres personas : semel vero

⁶⁶ Jean. iv, 23. ⁶⁷ II Petr. i, 4.

Dominus, « quod una Deitas est. » Sunt hæc satis fidelibus. Hactenus quæ in hominibus est, scientia pervenit. Hactenus Cherubim alis obteguntur : Deum vero essentiam et Deum operationem tantis divisos seque sic habentes, nec didicimus, neque hactenus audivimus. Dictum vero est, esse Dei Ecclesiam, quæ fundata est super fundamentum apostolicarum et paternarum traditionum. Non ergo jam Palamitarum Ecclesia Dei Ecclesia est.

Præterea : « Omnis plantatio, ait Salvator, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur⁶⁶. » Manifestum igitur est, quæ est præter Patrum traditiones, fidem minime a Deo plantatam esse. Audivistis vero et Palamitarum fidem omnino peregrinam adversamque divinis nobis a principio constitutis dogmatibus ; ergo eradicabitur. Sin autem ita est, non est sancta Dei Ecclesia ; nam contra illam nec portæ inferi prævalerunt⁶⁷.

Ad hæc jubet divus Apostolus auferri profanas vocum novitates⁶⁸ ; superædificari vero ad institutionem Ecclesie Christi⁶⁹. Id vero palam est, Palamitarum vitare Ecclesiam cum tantis vocum novitatibus pugnam instruente, connumerari vero divinis istis viris, in nomine magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi congregatis, ac in quorum ille medio versetur : « Tu enim, inquit, numeras myriadas, Deus autem eos qui salvandi sunt. »

Præterea ait idem divinus Apostolus : « Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem : fidelis enim est qui repromisit⁷⁰. » Haud ergo accessiones querendæ, vel ut aliquid auferatur eorum quæ confessi sumus : nec aliena sequenda promissa sunt, tametsi angelus e cælis sit, qui hæc nobis annuntiet. Sic enim etiam solum confessionem indeclinabiliter tenebimus, ac Dominum, cujus promissa sunt, fidelem habebimus. Sin autem aliter queramus, inanem omnem spem nostram efficiemus.

Præterea Salvator ait : « Omnes meæ vocem meam audiunt, quia sciunt vocem meam ; alienum autem non sequuntur, sed fugiunt, quia nesciunt vocem alienorum⁷¹. » Considerandum itaque, num Palamitarum Ecclesie dogmata consentanea sint voci Salvatoris, ut eos sequamur. Enimvero Deitatem dicere subjectam et increatam aliam esse a Dei essentia, quæ a se non vere ac substantia existit, aut Dei essentiam ejusmodi esse quæ corrumpendi vim habeat, aut non eam in omnibus habitare, quæ sanctificans sit, eaque a seipsa sanctificare : aut, quæ vere existit Dei sapientiam, non sibi ipsam sufficere, sed habere sapientiam non vere existentem, ut sapientia imbutur, ac quæ præ-

διδάτῃς τρεῖς ὑποστάσεις· ἀπαξ δὲ Κύριος διὰ τὴν μίαν θεότητα. » Ἀρχεῖ ταῦτα τοῖς πιστοῖς· μέγροι τούτων ἢ γνώσις ἐν ἀνθρώποις φθάνει· ἕως τούτων τὰ Χερουδὶμ συγκαλύπτεται πτέρυσιν. Θεὸν δὲ οὐσίαν καὶ Θεὸν ἐνέργειαν κατὰ τοσοῦτον διηρημένους καὶ οὕτως ἔχοντας οὕτε ἐδιδάχθημεν, οὕτε ἔκρηκό- εἰμεν μέχρι τήμερον. Εἰρηται δὲ Ἐκκλησίαν Θεοῦ εἶναι τὴν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πα- τρικῶν παραδόσεων τιθεμελιωμένην. Οὐκ οὐκ γε λοιπὸν ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία Θεοῦ Ἐκκλησία ἐστίν.

Ἔτι, « Πᾶσα φυτεία, » φησὶν ὁ Σωτὴρ, « ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ μου, ἐκρίζωθήσεται. » Πρό- δηλον ἄρ' οὖν τὴν παρὰ τὰς πατρικὰς παραδόσεις· πιστὸν μὴ πεφυτευθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡκτείνετε δὲ καὶ τὴν Παλαμιτῶν πίστιν, ξένην παντάπασιν καὶ ἀντιθετὴν τοῖς ἀνωθεν ὁρισθεῖσιν ἡμῖν θεοῖς δόγμασιν· ἐκρίζωθήσεται ἄρα. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· ἐκείνης γὰρ οὐδὲ πόδια τοῦ ἔδου κατισχύουσιν.

Ἔτι ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησι περιστάσθαι μὲν τὰς βεβήλους καινοφωνίας, ἐποικνόμεσθαι δὲ πρὸς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τὸ δ' ἀντικρὺς ἐστὶν ἐκφεύγειν μὲν τὴν Παλαμιτικὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τῶν τοσοῦτων καινοφωνιῶν ἐπι- στρατευομένην· συναρθεῖσθαι δὲ τοῖς θεοῖς τούτοις ἀνδράσιν, ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνελεγεμένοις, καὶ τοῦτον ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔχουσι. « Σὺ γάρ, » φη- σὶν, « ἀριθμεῖς τὰς μυριάδας, Θεὸς δὲ τοὺς σωζο- μένους. »

Ἔτι ὁ αὐτὸς θεὸς Ἀπόστολός φησι, « Κατέχω- μεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῇ· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος. » Οὐκ οὐκ γε λοιπὸν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ὁμολογημένων ζητεῖν δεῖ· οὐδ' ἀ- λοτρίοις ἐπαγγέλμασιν ἔπεσθαι, κἰν ἄγγελος ἐξ οὐ- ρανῶν ὁ ταῦτ' εὐαγγελιζόμενος ἡμῖν ἦ. Οὕτω γὰρ καὶ μόνον ἀκλινῶς τῆς ὁμολογίας ἀνθεξόμεθα, καὶ πιστὸν τὴν ἐπαγγελάμενον ἔξομεν Κύριον· ἂν δ' ἄλλως ζητῶμεν, μάταιαν πᾶσαν ἀποφαγούμεν ἡμῶν τὴν ἐλπίδα.

Ἔτι ὁ Σωτὴρ φησι, « Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει· ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν μου· ἀ- λοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύγονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ὁλοτρίων τὴν φωνήν. » Σκεπτέον τοίνυν, εἰ καὶ τὰ τῆς Παλαμιτικῆς Ἐκκλησίας δόγματα τῆς φωνῆς ἔχονται τοῦ Σωτῆ- ρος, ἐν' αὐτοῖς ἀκολουθῶμεν. Ἀλλὰ τὸ θεόητα λέγειν ὑφεμένην καὶ ἄκτιστον ἄλλην εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν Θεοῦ, τὸ καὶ αὐτὴν καὶ ἀνούσιον· ἢ τὴν φθαρτικὴν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ μὴ ταύ- την κατοικεῖν πᾶσι τὴν ἀγιοποιῖν, καὶ ἁγιάζειν δι' ἑαυτῆς αὐτά· ἢ τὴν ἐνυπὸστατον σοφίαν τοῦ Θεοῦ μὴ ἐξαρχεῖσθαι ἑαυτῇ, ἀλλ' ἔχειν ἐξ ἀδίδου τὴν ἐν- υπόστατον σοφίαν πρὸς τὸ σοφίζεσθαι καὶ σοφο-

⁶⁶ Ephes. ii, 20. ⁶⁷ Matth. xv, 25. ⁶⁸ Matth. xvi, 5. ⁶⁹ I Tim. vi, 20. ⁷⁰ Ephes. iv, 15. ⁷¹ Hebr. x, 23. ⁷² Joan. x, 4, 27.

πειν, οὐκ ἀκηκόεμεν μέχρι τήμερον · οὐδ' ἄρα ἂν
 τῆς φωνῆς ἐστι τοῦ Σωτῆρος · εἰ γὰρ ἦν, ἐλάγετο
 ἂν ἐξερχῆς. Ἡμεῖς δὲ ἡκηκόεμεν καὶ ἡκολούθη-
 καμεν ἂν, ὅτι κατηξιώθημεν διὰ σπλάγχνα ἐλέους
 καὶ οἰκτιρμῶν πρόσβατα γενέσθαι τῆς λογικῆς αὐτοῦ
 πόμνης. Ἀλλ' οὐκ οἶδαμεν τὰς φωνὰς ταύτας ·
 οὐδ' ἀκολουθήσομεν ἄρα ταύταις · φευξόμεθα δὲ
 τὴν Πιλαμικήν Ἐκκλησίαν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν τὴν
 φωνὴν αὐτῆς.

Ἐτι ὁ αὐτὸς Θεὸς, Ἀπόστολος, ταύτην προειδὼν
 τὴν Ἐκκλησίαν, ἔφησεν · « Ἔσται καιρὸς, ὅτε τῆς
 ὑπαινοῦσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ διὰ
 τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν
 διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν
 τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς
 μύθους ἐκτραπήσονται. » Πρόδηλον ἄρ' οὖν ταῦτα
 νῦν πεπληρώσθαι, τῷ μύθῳ ἐοικέναι τὰ λεγόμενα,
 ἐκ προδοσίας μὲν ἡνθηκότα, κατ' ἐπιθυμίαν δ' ἐνίων
 καὶ ἀρεσκείαν εἰς διδασκάλων Ἐκκλησίαν ἐπισω-
 ρεύοντα παρὰ πάντα θελον κανόνα καὶ νόμον.

ΚΕΦΑΛ. II'.

Εἰ ἅγια τοῦ Θεοῦ ἔστιν Ἐκκλησία, ἡ μετὰ τὴν
 ὁθεὶν καινοτομίαν τῆς αἰστέως τοῦς αὐτοῖς
 κριτὰς καὶ κατηγόρους τῶν ἀγίων ἐπισωρεύ-
 οῦσα.

Ἐπεὶ δὲ λαμπρῶς τὰ τῆς ἀσεβείας ἀνέφχεται τα-
 μεῖα, καὶ τῶν πονηρῶν θησαυρῶν τῆς αὐτῶν καρ-
 δίας θαυμάσιον ἐξεκέχτο ἢ τῆς βλασφημίας
 φιλοτομία, τί μηχανῶνται πρὸς κακούργειαν, μᾶλλον
 ἢ τί συσκευάζονται πρὸς ἐξαπώλειαν τῶν πολλῶν;
 Ὡς ἂν δοκῶσι μετ' εὐλόγου παρρησιάσασθαι πρι-
 ωτάτας τοῦς ἐξώλεις τοῦτου; καὶ πρώτους ἀνα-
 δεῖξαι, οὐδένα τῶν ὁσίων ἡνέσχοντο συγκαλέσασθαι·
 ἀλλὰ καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἀρχιερέων ἐν
 ἐκείνοις ἐκχευρηκότες, οὐδένα λόγον ἐπεποιήντο,
 ταῖς κοσμικαῖς ὑπερεξιδέμενοι δυναστείαις, καὶ ἀντι-
 φουσώμενοι πρὸς τὰς κατὰ τῆς εὐσεβείας λαλίας.
 Πρὶν δὲ τὰ πάντα κτηνῶς αὐτοῖς ἐσκαίωρηται,
 καὶ διωμολόγηται καταψηφίσασθαι μὲν τῆς εὐσε-
 βείας, ἀντισταχθεῖν δὲ τὴν ἑαυτῶν κακόνειαν,
 τῆνικαὶ τοὺς θεοῦ ἀνδράς ἐπὶ τὸ στάδιον ἀπην-
 τηκέναι παρεκείνοντο· καὶ καθίζουσι συνέδριον,
 μακρῷ τοῦ κατὰ Χριστοῦ σφαλερώτερον· παρόσον
 ἐκείνῳ μὲν ἄκον προσφῆτευσεν, « Συμφέρεσι, » φῆσεν,
 « ἵνα ἄνθρωπον ὑπὲρ πάντος τοῦ ἔθνους ἀποθανεῖν »·
 τὸ δ' εὐσεβὲς τι φάναι οὐδ' ἄκον συγκεχώρηται.
 Κατὰ ταυτὴν κριτὰς καὶ κατηγόρους ἑαυτοῖς ἀνα-
 φαίνοντες, οἱ ψήφοι ἀπάται· τοῦ κατακάσθαι
 δικὴν ὠφείσαντων, εἰ γε παρ' ἐτέρων τὴν δικὴν
 ἔλαβον· οὐ γὰρ ἔχον ἐξελῆχθαι καὶ δίκα
 λαμβάνειν ὑπὲρ ὧν ἐν ἅπασιν ἐπλημμέλησεν, τοῦ-
 τας ἐπάναγκες ἦν τῶν δικαστικῶν ἐπιλημμένων
 ὁδῶν τὴν τῆς αὐτονομίας ἐξαγαγεῖν ψῆφον· καὶ
 τὴν ἐπωσοῦν προσιστάμενον ἢ καὶ γρύζει τομή-
 σαντα τὰ τῶν ἀγγυρωνήτων ἢ καὶ χεῖρ τοῦτων
 αὐτίκα πιάσχειν· τοιαύτην συγκεκρωτοκότες τῇ

stet sapere, hactenus non audivimus. Non ergo
 vocis est Christi Salvatoris, nam si esset, a prin-
 cipio diceretur. Nos vero audivissemus ac secuti
 essemus, quandoquidem per viscera misericordiae
 ac miserationum gregis ejus utentis ratione oves
 effici meruimus. At nescimus has voces; neque
 ergo eas sequemur, sed fugiemus Palamitarum
 Ecclesiam, quod nescimus illius vocem.

Postremo idem divinus Apostolus istam prae-
 dens Ecclesiam, dixit: « Erit tempus quando sanam
 doctrinam non sustinebunt; sed propter suas
 concupiscentias coacervabunt sibi magistros, qui-
 bus aures pruriant. Et a veritate quidem auditum
 avellent, ad fabulas autem convertentur ». Ma-
 nifestum igitur est, hanc nunc impleta esse; quod
 fabulis similia sunt ea quae dicunt; ex proditiōne
 ortum floritionis nacta, secundum vero quorundam
 concupiscentiam ac complacentiam, in magistrorum
 Ecclesiam coacervata, praeter omnem divinam re-
 gulam ac legem.

CAPUT VIII.

*Num sancta Dei Ecclesia, quae post impiam fidei
 novationem eorundem sanctorum judices et ac usa-
 tores coacervavit.*

Quod vero splendide aperta impietatis sunt pe-
 nora, exque malis thesauris cordis eorum largius
 effusa blasphemiae novatio est, quid ad calliditatem
 molliuntur, seu potius quid ad multorum perniciem
 struunt? Ut videantur justi ac aequi aliqua ratione ad
 libertatem niti, ut synodum conflarent, atque hu-
 jus antistites viros hos pestilentes sceleratissimos
 constituerent, monachorum neminem convocari
 sustinuerunt; sed et plurimae episcoporum partis,
 seorsum convenientes, nullam rationem habuerunt,
 saecularibus innixi potestatibus, exque adverso
 turbines insufflantes adversus pietatem. Ubi autem
 cuncta bene eque animo illis dolose structa sunt,
 atque ut veritas sententia damnaretur fuit consti-
 tutum, ejusque loco prava illorum opinio induce-
 retur, tunc nimirum viros in stadio adesse jussit
 runt. Constitueruntque concilium, longe illo men-
 dosius, quod in Christum fuit conflatum; quatenus
 illud quidem et invitum prophetavit, dicens: « Ex-
 pedit, ut unus homo pro omni populo moriatur »;
 istud vero ne invitum quidem pium aliquid loqui
 concessum est. Eisdem simul judices et accusatores
 sese constituentes, homines scilicet omnibus cal-
 culis digne flammis addicendi, siquidem alios nacti
 judices essent. Quos enim redargui oportebat et pœ-
 nas dare, eorum nomine quae in omnibus delique-
 rant, his necesse erat, ut arreptis judicantium
 seditibus, libertatem ac licentiam sententia firmarent;
 ac qui ullo modo obsisteret, ac vel gry mutire
 auderet, quae mancipiorum sunt, aut etiam his
 graviora confestim mala ferret. Illis structis cuniculis

paratisque insidiis, improbitatis illas tabulas ex omni, A
omnique licentia impietatis colophonem alta edunt
præconis voce; Ecclesiam Dei vocitantes impiam
ac devotam eorum synagogam: profanos vero et
abdicatos viros sanctos, tonum, impie atis illam
promulgationem; fidem, quæ omnem Dei cultum
sublatum in et ac religionem. Consi leremus igitur ex
omnibus operæ pretium est, utrum ullo unquam tem-
pore Christianorum moribus istiusmodi usurpatum
sit, aut etiam per præceptionem sacris congruentem
effectum. Sin autem istud ostendere non possunt,
qui undique arguantur libertatis ac licentiæ errore
laborare, haud plane sancta Dei Ecclesia sunt 76.

Præterea interdictum est et in civilibus tribuna-
libus, per occupationem judicare, eaque reum
opprimere, longe magis in divinis, ubi et majus
periculum est, his qui horum aliquid violaverint.
Sin dicant Palamitæ, non occupasse aut vero
oppressisse, majori risu habendi sint, pro sua in
omnibus cum impudentia calumniandi libidine.
Mendacii enim convineuntur: ac primum quidem
quod Isidorum Palamicæ doctrinæ causa in ordinem
redactum ac depositum, patriarcham constituerunt:
cum illo vero etiam impietatis parentem Thessalo-
nicæ episcopum præfecerunt. Tumque rursus: He-
rum post eum eandem ipsam in rem accersitum,
quem prædefuncto in suis ipsorum deliriis majori
audaciâ præditum non ignorarent.

Præterea divinæ regulæ legesque omnes præscri-
bunt, neminem, cui crimen objectum sit, ne dum C
in iis quæ ad fidem ac dogmata spectant, ubi et
projecta audacia majus damnum offert, sed et in
aliis quibuscunque, licere promoveri, ab ea qua
fulget præsentis dignitate, donec synodali judicio
objecta diluerit. Ostendant igitur qui velint, quo
patriarcha synodum prius indicente, arreptoque
judiciali ordine (ut nimirum in neutram affectu
declinetur partem) Palamitæ victores exierint: ut
ita etiam juste promoti censeantur, ac quibus ful-
geant sedes adepti. Sin autem non possunt osten-
dere, plane illegitimum fuit illud concilium, nec
quicquam canonibus sultum; quod ipsum pari cum
condemnatæ noxa teneretur, ac in quo ob prodi-
tionis scelus ac occupatam opinionem, qui sedebant
judices, omni anathemati obnoxii erant. Non enim
jam illa synodus aut Dei erat Ecclesia, aut illius
sunt amittenda decreta.

Præterea ait divus Apostolus: «Non est tumultu-
ationis Deus, sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis
sanctorum 77.» Atqui Palamicum illud judicium
tumultuationis erat officina; præter omnem, uti
probatum est, canonicum primum conflatum ordi-
nem ac tranquillitatem, deindeque deteriori consilio
ac molitione ad pietatem decreto damnandam con-
gregatum. Non ergo Deus illius erat, ut in Ecclesiis
sanctorum. Quod si Deus ejus non erat, grave est
ut Dei Ecclesia appelletur.

76 1 Tim. v, 21. 77 1 Cor. xiv, 33.

ἐνέδραν, τὸ τῆς ἀνομιᾶς ἐγκυράττουσι ἐκεῖνο γραμ-
μάτιον, καὶ τὸν κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας μετ' ἀδείας
ἀνακρύπτουσιν, Ἐκκλησίαν ἀποκαλύσαντες Θεοῦ
τῆς ἐαυτῶν ἀνόσιον συναγωγὴν· βεβήλους δὲ καὶ
ἐκκηρύκτους τοὺς ἁγίους· τόμον δὲ τὴν τῆς ἀσε-
βείας ἀνάρτησιν· πίστιν δὲ τὴν πᾶσαν ἀναιροῦσαν
Θεοῦ λατρίαν. Σκοπεῖν οὐκ οὖν ἐξ ἀπάντων προσή-
κει, εἰ Χριστιανοῖς ταῦτα πρόποτε πεπολιτευται, ἢ
καὶ κατ' ἐπιταγὴν ἐπέπρακτο τοῖς ἱεροῖς ἀρμό-
ζουσιν. Εἰ δ' οὐκ ἔχουσι τοῦτο δεῖκνύναι, πανταγ-
θεν ἐξελεγχόμενοι τὴν τῆς αὐτονομίας νενοσηχίτης
πλάνην, οὐδ' ἄρα τοῦ Θεοῦ ἁγία Ἐκκλησία εἶσιν.

Ἐτι καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἀπηγ-
ραυται τὸ προκατελιθῆναι τῇ κρίσει· πολλῶ μᾶλ-
λον ἐπὶ τῶν θείων, ἐνθα καὶ μελίων δὲ κίνδυνος τοῖς
B τι τούτων παρακαρττουσι πέφυκεν. Εἰ δὲ γε φαί-
νεται οἱ Παλαμίται μὴ προκατελιθῆναι, μακρότερον ἐφελ-
σουσι γέλωτα τῆς μετ' ἀνιδείας ἐν ἁπασιν αὐτῶν
αυκοφαντίας. Ἐλέγχονται γὰρ καταψευδόμενοι·
πρότερον μὲν τὴν ἐπὶ τοῖς Παλαμικοῖς καθαίρε-
θέντα δόγμασιν ἰσίδωρον πατριάρχην ἀναθεμαχό-
τες· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν τῆς ἀσεβείας γεννίτορα
Θεσσαλονίκης προπάτην. Ἐπειτ' αὖθις τὴν μετ'
ἐκεῖνον δεύτερον ἐπ' αὐτὸ καὶ μετακολεσάμενοι,
πολλῶ τοῦ παρψηχότος συνεπρακότες ἐν ταῖς τριῶν
αὐτῶν παραλήρημασι θρασύτερον ἔχοντα.

Ἐτι κανόνες θεῖοι διαγορεύουσι καὶ νόμοι πάντες;
μηδένα τῶν ἐπ' αἰτίαις ἐγκληθέντων, μήτοι γε δογ-
ματικῶς φάναι, καὶ οὐποὶ τὸ παράβολον ἐπὶ μέγα
C λυμνίσεται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὁποιασοῦντο, προ-
βιβάζεσθαι ἐξείναι τῆς ἀν' ἐτυχε παρῶν τιμῆς, πρὶν
ἀν συνοδικῶς τῆς κατ' αὐτοῦ βλασφημίας ἐπιλύ-
σαιτο. Δεικνύντων ἄρ' οὖν οἱ βεβουλημένοι, τίνοι
πρότερον πατριάρχου συνόδον καθίσαντες; καὶ δικα-
στικῆς ἐπιληγμένον τάξεως (ἢ δ' ἐστὶ μηδετέροι;
προσχεῖσθαι), οἱ Παλαμίται τὴν νικῶσαν ἀπηνέγ-
καντο, ἢ ὡς δικαίως καὶ προβιβαζόμενοι, καὶ
ταῖς καθέδραις ταυταῖς διαπρέποντες. Εἰ δ' οὐκ
ἔχουσι δεῖξαι, παράνομον ἄρα καὶ ἀκανόνιστον ἦν
τὸ συνέδριον ἐκεῖνο· ταῖς ἰσῆς μὲν ἐνεχόμενον εὐθύ-
ναις τοῖς καταδικασθεῖσι· διὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς προδο-
σίας αὐτονομίαν καὶ πρὸς τὴν δικαστὰ καθίσαντες
D οἱ παντὸς ἀναθέματος ἔργοι. Οὐκ οὖν γε λοιπὸν σύν-
δοξ ἦν ἐκείνη, οὗτ' Ἐκκλησία Θεοῦ, οὗτε τὰ ἐψη-
φισμένα παραδοχῆς δεῖτα.

Ἐτι, ὡς ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησιν, «Οὐκ ἐστὶν
ἀκαταστασία· ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσι
ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων.» Ἀλλὰ τὸ Παλαμικὸν
ἐκεῖνο δικαστήριον ἀκαταστασίας ἦν ἐργαστήριον·
πρὶν πᾶσαν, ὡς δέδεικται, κατὰστασιν κανονικὴν
τὴν τε ἀρχὴν συστάς, καὶ μετέπειτα πολλῶ χαλεπώ-
τερον ἐπὶ τῷ καταψεύφισθαι τῆς εὐσεβείας συνα-
θροσθέν. Οὐδ' ἄρα ὁ Θεός ἦν αὐτοῦ ὡς περ ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων. Εἰ δ' οὐκ ἦν αὐτοῦ ὁ Θεός,
χαλεπὴ Ἐκκλησίαν ἀποφύνασθαι τοῦτο θοῶ.

Ἐτι ὁ αὐτός θεός Ἀπόστολος αὐθις φησιν, « Ὡς ἂν ἀποκόψονται οἱ ἀναστατούντες ὑμᾶς. Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί. » Οἱ τοίνυν Παλαμίται τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς, τοὺς τε τῆς εὐσεβείας ὅρους ἀνατετροφότες, καὶ τὴν ἡμῶν διὰ Χριστὸν ἐλευθερίαν καταδουλωσάμενοι, δικαίως ἂν καὶ τῆς τῶν εὐσεβοῦντων μερίδος ἀνωθῇεν ἐκκόπτοντο. « Τί γὰρ κοινὸν Χριστῷ καὶ Βελίῳ; » Ἐκκοπέντες δ' ἐφάπαξ ὡς ἀναστατούντες τὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν. οὐδ' ἡμᾶς χρῆ, ὅσα ἂν καὶ ἡμῶν αὐτοὶ βλασφημῇωσιν ἢ ἐπαράσσονται, ἐν λόγῳ ποιῆσθαι. Δέδεικται γὰρ τοι μήτ' εἰς ἱερῶν τελεῖν αὐτοὺς τάξιν, μήτ' εἰς εὐσεβῶν διωξ. · εἰς κρίμα δ' αὐτοῖς μόνον τῶν θεῶν κατατολμῶν καὶ ἐπιχωριά· ζειν βεβήλω; ὥς μὴ ὥφελεν, ἐν τε τόποις ἱεροῖς καὶ θυσιαστηρίοις ἀγίοις.

Ἐτι ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, « Μηδεὶς οἰεσθω τῶν ἐσφαλμένων περὶ Θεοῦ ἐχόντων ὑπολήψεις ὅτι δεκταὶ εἰσιν αἱ ἐν ψαλμῳδαῖς αὐτῶν αἰνέσεις. » Εἰ τοίνυν αὗται οὐκ εἰσὶν δεκταὶ, πολλῷ μᾶλλον αἱ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐλογμένον ἐπινατείνόμεναι παρ' αὐτῶν ἀποκηρύξεις καὶ ἀραὶ παραδοχῆς οὐκ εἰσὶν ἄξιοι.

Ἐτι εἰ ὡς ὁ τοῦ Στουδίου πολλὸς τὰ θεῖα θεόδοτος φησιν, « Καὶ μόνον ἐν τῷ ἀναφέρειν ὄνομα αἰρετικοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μῶμον ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὅτι ὁ θεὸς φύλαξ ὁ ἀγγελος ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἵρέσεως ἀρίπτεται ἀπ' αὐτῆς· καὶ λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ναὸς ναὸς κοινὸς καὶ μεμολυσμένος καθίσταται. » Εἰ τοίνυν τοῦτο οὕτως ἔχει, τί ἂν τις εἴποι τὰς ἐν τῇ Παλαμιτικῇ Ἐκκλησίᾳ καθ' ἡμῶν ἐκφωνουμένας βλασφημίας; Πρόδηλον ὡς οὐθ' οἱ λέγοντες· παραδοχῆς ἄξιοι, οὐθ' ὁ ὡρὸς ἐν ᾧ λέγονται, ἐκλεγεμένους Θεῷ· ἀλλὰ κοινὸς καὶ μεμολυσμένος ὅπ' αὐτῶν καθίσταται· οὐδ' αἱ παρ' αὐτῶν ἐξηγνηγμένα κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἀρα βλασφημίας καὶ καταψηφίσεις τοῦτ' εἰσὶν ὅπερ λέγονται, φλυαρίαι δ' ἄλλως, καὶ ἴνα τὴ τῆς Γραφῆς φῶμεν, βαττολογία μόνη, πᾶσαν ἀδολεγίαν ὑπερβαίνουσα.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ ποικίλους πειρασμῶν καὶ μακρῆς ἐξορίας καὶ κατακλίσεις καὶ φυλακὰς παντὸς καταψηφισαμένη δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρός.

Ἵνα γοῦν καὶ τοὺς τοῦ συνεδρίου τοῦτου καρποὺς γνῶμεν, μὴ πόρρω τοῦ κατὰ Χριστοῦ πρότερον βλόντες, σκοπῶμεν οὕτως. Ἐπειγὼν γὰρ οὐκ ἔφερε τὴν δίκαιον καθορᾶν, οὐδ' ἐλεγχόμενον ὅπ' αὐτοῦ καρτερεῖν· ἐρήμην δ' αὐτοῦ καταψηφίζετο σταυρὸν καὶ θάνατον. Τοῦτο δὲ πολλῷ μακρότερον τὰ ἐκείνου νοσοῦν, μανικώτερον ἐπέξεισι τοὺς ἡγωνισμένους περὶ Χριστοῦ. Κάκεινο μὲν, ὡς ὁ θεός φησιν Ἀπόστολος, ζῆλον εἶχεν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ὑπὲρ τῶν πεπολιτευμένων δῆθεν ἀνοστήμενον νόμων· τοῦτο δὲ, μηδεπώποτε πεπολιτευμένα, μηδ' ὡς ἡκουσμένα, μηδὲν δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος διὰ τὸ

Præterea ait rursus idem divinus Apostolus : « Utinam et abscindantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres ⁷². » Palamitæ igitur qui Ecclesiæ jura regulasque pietatis everterint, ac nostram ob Christum libertatem in servitutem redigant, merito etiam a piorum parte pridem debuissent excindi. « Quid enim commune Christo et Belial ⁷³? » Excisi vero semel, ut qui nostram libertatem conturbent, nec nos decet, quicquid adversum nos blasphemaverint aut devoverint, ullam rationem habere. Probatum namque est, nec in sacerdotum illos classe esse, nec prorsus fidelium : in suum vero duntaxat judicium divina invadere, profaneque (quod ne fuisset unquam) inque locis sacris ac sanctis altaribus astare.

Ad hæc ait magnus Basilius : « Nemo existimet, eorum qui falsas de Deo habent opiniones, inter psallendum acceptas esse laudes. » Sin autem hæ non sunt acceptæ, multo minus, quas in eos qui pietatem volunt colere, intendant excommunicationes ac diras, dignæ sunt quæ probentur ac recipiuntur.

Postremo, si (ut ait in divinarum scientia clarns Theodorus Studita) « vel hoc uno, quod hæretici nomen in Ecclesia referatur, Ecclesia commaculatur, idcirco quod angelus custos ab ea avolat hæresis tempore : jamque, quod ejusmodi templum est, templum commune ac pollutum est : » si igitur se res sic habet, quidnam quis dicat quæ in Palamitarum Ecclesia adversum nos publicantur maledicta? Manifestum igitur est, neque qui loquuntur, dignos esse qui suscipiantur : neque locum in quo dicuntur, Deo electum esse, sed commune et ab eis pollutum : nec ergo quas illi adversum pios jactant diras et sententias ac proscriptiones, hoc sunt quod dicuntur, sed nugæ temere fusæ, et ut Scripturæ verbis dicam, aliud nihil præter cjanem garrulitatem ⁷⁴ » (βαττολογία) quæ omnem ejusmodi superfluam loquacitatem excedat.

CAPUT IX.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ diversas arumnas, longaque exsilia et ergastula et carceres adversus justos omnes piosque decrevit ac judicavit.

Ut igitur etiam concilii hujus fructus noverimus, haud procul ab eo quod ante Christum petiit, hunc in modum consideremus. Illud enim non ferebat justum videre, nec eum ab illo argueretur sustinebat : desertoque vadimonio, cruci eum ac morti damnabat. Hoc vero longe prolixius illius malis laborans, majore furore illos ulciscitur, qui pro Christo certamen desudaverant. Atque illud quidem, ut ait divinus Apostolus ⁷⁵, emulationem habebat, sed non secundum scientiam; quod nimirum earum legum defensionem susciperent, quæ hactenus viguerant, easque vellunt incolas : hoc

⁷² Galat. v, 12. ⁷³ II Cor. vi, 15. ⁷⁴ Matth. vi, 7. ⁷⁵ Rom. x, 2.

autem, quæ nullo unquam tempore viguissent, ac nec auribus audita fuissent, aut ulli mortalium ob impietatis magnitudinem probata essent, a principio comminiscens, atque postea in lucem producens, furrore in omnes bacclabatur, qui hæc minime eolerent ac reciperent, tantaque superbia provexerat, ut et majoribus quam pro facultate animis raperetur, gravioraque adversum justos destinaverit, quam licuerit præstare. Ac quidem improbitatis nullum terminum respuerat, ut non omnes ipso die amaro interitu perderet. Siu autem etiam aliquid

incolume servatum est, divinæ res virtutis fuit, ut coarguendam insaniam.

Actutum enim ipsoque in loco ac concilio calcibus irruentes ac pugnis impetentes (et quid non atrocis sceleris perpetrantes, quidve absurdi non effutientes?) vi tollunt, qui in eis potiores essent ac sede præstarent, episcopalis ordinis insignia, his qui præter confessionem, episcopalem sedem ornassent, aliumque alio carcere includunt, omni aliorum interdicto congressu, atque alios quidem carceri et verberibus ærumnisque aliis manciparunt, alios vero ad extrema terræ relegarunt; non quæ ipsi a principio statuerant. Nam hæc quoque in angustum valde contraxerunt: ac nec vel solum, ejus, quam habitant, urbis, liberum eis dimiserunt, ut non hostibus proderent, gratiam rependentes auxilii, quod ex illis consecuti essent: sed quo illos necessitas extruderet ac casu dispergeret. Multique sic exturres, peracto confessionis agone, ac fide inviolabili tenore servata, cum Paulo¹¹ nunc choros agunt, quæ eis reposita est, justitiæ coronam consecuti.

Tanta adversus sanctos veteratoria arte malignati mala hæc sodalitas, ac cum tales fructus retulissent, ambitiosius longeque adhuc majore licentia persecutionibus indulgent, studentque ut malorum orbem inducant. Cassa tamen illis vota eunt, humaniore facto imperatore, nec dolosis eorum machinationibus ac consiliis duci se patiente, vel iis excitatos tumultus obaudiente, seu illis morem gerente. Non ergo jam Christi Ecclesia, quæ malæ hære notæ congregatio est, qui nec injuriantibus resistebat, sed pro eis rogabat, ne quid inde mali eis accideret, qua improbitate in eum serviebant.

Præterea ait magnus Petrus apostolus: «Pascite qui in nobis est, gregem, non coacte, sed spontane¹².» Manifestum igitur est, Palamitas, qui non sinit ex apostolice missionis ratione componi; secus vero qui tormentis, quin et longis exsiliis et carceribus pios sibi subijciant ac cedere cogant, nec Dei esse Ecclesiam.

Præterea ait idem divinus Apostolus: «Praefatuosa enim vanitatis loquentes, pellicunt in concupiscentiam carnis lurimos, eos, qui vere effugerant, qui vero in errore versentur, iis libertatem

Αὐτοῦ που γὰρ καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ λάξ ἐπιφέρμενοι καὶ πυγμαῖς ἐμπέπτοντες, (καὶ τί μὲν οὐ δρώντες ἀνόσιον, τί δ' οὐ λέγοντες ἄτοπον;) ἀποσπῶσι μὲν οἱ κρείττους δι' ἑαυτῶν καὶ τῆς καθέδρας προύχοντες τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σύμβολα, τῶν πρὸς τῇ ὁμολογίᾳ καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν κεκοσμηκότων ὁρόνον· ἄλλον δ' ἀλλαχοῦ κατακλείουσι. πάσης μὲν ἐκκεκοφότες ὑπηρεσίας, πᾶσι δ' ἀπειπάμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς συντυχίαν· ἐκείνους δὲ φυλακαῖς παρέδωσαν, καὶ μάστιγι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνιστοῖ· ἐτέρους δ' ἀπῆλθασαν εἰς ἄκρα γῆς, οὐχ ἅπερ οὗτοι ταῖς ἀρχαῖς ὠρίσαντο· εἰς βραχὺ γὰρ πάνυ τοι καὶ ταῦτα συνέστειλαν· καὶ οὐδὲ τοῦδαφρος τῆς ἡς οἰκοῦσι πόλεως ἀπέηκαν ἐλευθέρων, μὴ τοῖς ἐχθροῖς προσέσθαι, χάριν ἐκτινύοντες αὐτοῖς τῆς ὑπὲρ αὐτῶν βοηθείας· ὅπου ἂν ἡ ἀνάγκη τοῦτου; ἐξῆγε καὶ διέσπειρε κατὰ τύχην· πολλοὶ δ' ἐν ταῖς ἐξορίαις καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας διηνυκίτες ἀγῶνα, καὶ τὴν πίστιν ἀπαράλλακτον τετηρηκότες, μετὰ Παύλου νῦν χορεύουσι, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀποκαίμενον ἀπειληφότες στέφανον.

Τοσαῦτα κατὰ τῶν ἀγίων καταπίνουρχευσάμενοι τὴ πονηρὴν τοῦτο σύστημα, καὶ τοιοῦτους ἐξεργάζοντες; τοὺς καρποὺς, προσεπιφιλοτιμοῦνται καὶ μᾶλλον τοῖς διωγμοῖς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐπισπεύδουσι πανήγυριν. Ἀποτυγχάνουσι δὲ, φιλανθρώπου τετυχηκότος τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς ταύτων μὴ συνπαγομένου σκαιωρίαις, μηδ' ἐπαύοντος τοὺς ἐξ αὐτῶν ὁρῶντες. Οὐχ οὐκ γὰρ λοιπὸν Ἐκκλησία Χριστοῦ τὴ πονηρὴν τοῦτο κόμμα, τοῦ μηδὲ τοῖς ἐπιτρεζέουσι ἀντικαθισταμένου, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένου, μηδ' ἂν τι κάθοιεν ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτὸν ἡγωνιῶνται.

Ἔτι ὁ μέγας Ἀπόστολός φησι Πέτρος, «Ποιμανετε τὸ ποίμνιον τὸ ἐν ὑμῖν μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ' ἐκούσως.» Ἡρόδην δ' οὐκ ὡς οἱ Παλαμίται μὴ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐπιταγὴν διατίθεσθαι συγχωρούμενοι· τὸναντίον δὲ καὶ κολάσει, μᾶλλον καὶ ἐξορίαις μακραις καὶ φυλακαῖς καὶ λοιπαῖς. ἄλλαις καθέτρεξιν ὑπέκειν παραβιάζομενοι τοὺς εὐσεβεῖς, οὐδὲ Ἐκκλησία Θεοῦ εἶσιν.

Ἔτι ὁ αὐτὸς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολός φησιν· «Υπερόχα γὰρ ματαίωτος; φθογγόμενοι, δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς ἀσελγείας τοὺς ὄντως ἀποφεύγοντας· τοὺς ἐν πλάνῃ δὲ ἀναστρεφόμενους, ἐλευθε-

¹¹ II Tim. iv, 8. ¹² Luc. xiii, 34. ¹³ I Petr. v, 2.

ρίαν ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς. Ὡ γὰρ τις ἡττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. » Πρὶδ' ὅλον τοῖνον ὡς καὶ κατὰ τὰ ἀμφότερα δι' ὅλου τοῖς πολλοῖς οἱ Παλαμίται καθίστανται· τοὺς γὰρ μὴ πεποιημένους, δελεάζειν ἐπιχειροῦσιν ἐν ἐκθυμίαις, σαρκοῖς, ἀρχαιρεσίαις καθυπισχνοῦμενοι καὶ τὰλλα παρέξουσιν, ἢν αὐτοὺς ἐπαγάγωνται· τοὺς δὲ τῆς πλάνης αὐτῶν μετεσχηκίτας ἀφαιρὶν σχήσειν ἐπαγγέλλονται, εἰ καὶ τὰ χερίστα πλημμελοῖεν. Δύλοι φθορᾶς ἄρα, καὶ οὐκ Ἐκκλησίας υἱοί.

Ἔτι ὁ μέγας, φησὶ Βασίλειος, ὁ Διωκόμενός τις παρὰ τῶν δοκούντων ὁμοπίστων ἔνεκεν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μεῖζονα στέφανον ἔχει τοῦ μαρτυροῦντος παρ' ἰδωλολάτρου. » Τηλικούτων ἄρα τὸν στέφανον ὁ διωκόμενος ἔξει· ἰδωλολάτρου δ' ἔργον καὶ κλήτην οἱ τοῦτον διώκοντες λόγιεν.

Ἔτι ὁ Θεολόγος, φησὶ Γρηγόριος, ὁ Τὸ διώκειν Χριστιανὸν Χριστιανὸς ἄθεον· ἀθετοῦντος γάρ ἐστι τὸν Χριστὸν τὸ διώκειν τοὺς τοῦ Χριστοῦ. » Πάντη τοῦ τοῖνον δῆλον ὡς οἱ Παλαμίται Χριστιανὸς διώκειν ἐλόμενοι, ἄθεοι τὲ εἰσι καὶ τὸν Χριστὸν ἀθετοῦσιν.

Ἔτι ὁ θεὸς, φησὶ Χρυσόστομος· Ἐμοὶ γὰρ ἐστὶν ἴθος διώκεσθαι, καὶ μὴ διώκειν· ἐλαύνεσθαι, καὶ μὴ ἐλαύνειν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς περιεγένετο, οὐ σταυρώσας, ἀλλὰ σταυρωθεὶς· οὐ βαπτίσας, ἀλλὰ βαπτισθεὶς· καὶ γὰρ δυνάμενος, κεραυνὸν ἀφείναι, καὶ τὴν γῆν σείσαι, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δούλου ξεῖναι, οὐδὲν τούτων ἐποίησεν· ἀλλὰ πρᾶσσει περιγίγνεται, οἱ παιδεύων μηδέποτε ἀγανακτεῖν. » Ἀλλ' οἱ Παλαμίται τὸν ἐναντίον εἰλοντο καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἁγίον τρόπον, διώκοντες, ἐλαύνοντες, βαπτίζοντες, σταυροῦντες, εἰ τύχοι· οὐκ ἄρα λοιπὸν κατὰ τὴν εἰδωλολάτριαν καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ τὴν φύσιν ἡσχέσασιν. Οὐκοῦν γε λοιπὸν οὐδ' Ἐκκλησία Χριστοῦ πεύκασι.

ΚΕΦΑΛ. I.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ διαθηκῶν καισατολυμῶσα, καὶ τῶν θεῶν ἀνδρῶν νεκρῶν ἀτάρους ἐρρίφθαι παρὰ σκευάζουσα.

Ἐπεκτείνοντες δὲ τοὺς τῆς κακίας ταύτης καρπούς, καὶ στήναί πη τοῦτοις μηδαμῇ συγχωροῦντες, ὁ μὴ δὲ τοῖς ἰδωλολάτραις κατὰ τῶν μαρτύρων τετὸν μῆται, διαθηκῶν δόλων κατορχοῦνται, καὶ βεβηλοῖσιν εἰς τοὺς τῶν μακαρίων νεκρῶν, τὰς μὲν ἀνατρέποντες, τοὺς δ' ἀτάρους ἐρρίφθαι παρὰ σκευάζοντες. Δεῖγμα δὲ τῆς αὐτῶν αἰσχύνῃς ἀνδρὸς εὐγενούς νεκρῶς, ἐφ' ὅλην τὴν θερὴν ἡμέραν μὴ συγχωροῦμενος τὴν τῆς ἀρχαίας ἀποφάνσεως ὑποσχέειν πείραν.

Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος παιζόμενόν τε καὶ περιεργόμενον ἐφ' ἱκανόν· καὶ τοῦτο μὲν ἐν φιλοσόφοις ὄντο, οἷος οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς θαυμασιώτερος· τοῦτο δ' ἐν ἀσκηταῖς, οἷος οὐδεὶς ἑτερος σπουδαίτε-

A pollicentur, cum ipsi servi sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, illi et servus addictus est. » Palam igitur est, et Palamitas utrinque multis molestos esse ac obtundere. Eos enim qui morem non gerant, pellicere conantur in concupiscentiis carnis, munera pollicentes, aliaque præbiuros, si modo in sententiam traxerint. Illis vero qui erroris illis socii sint, remissionem pollicentur, quantumvis pessima deliquerint. Corruptionis ergo sunt servi, non Ecclesiæ filii.

Ad hæc ait magnus Basilus : Si quis persecutionem patitur, ab iis qui ejusdem ac ille fidei videntur, ob rectam fidem atque doctrinam, is illustrari donandus corona est, quam qui scæviente idololatriæ cultore martyrium facit. Tali igitur corona donandus qui persecutionem patitur; idololatricæ vero rem nomenque sortiantur, qui hunc persequuntur.

Item ait Gregorius Theologus : Impium est ut Christiani Christianos persequantur. Ejus enim est qui Christum spernat, eos persequi qui sunt Christi. Omnino igitur manifestum est, Palamitas, quibus constitutum sit ut Christianos persequantur, in pios esse ac Christum spernere.

Potremo ait divus Chrysostomus : Mihi enim moris est persecutionem pati, non facere, fugari, non vero fugare. Sic et Christus victor exstitit; non quippe in crucem egerit, sed qui actus in crucem est: non qui alapas dederit, sed qui acceperit. Etenim cum fulmen vibrare posset ac terram concutere, atque servi manum arefacere, nihil horum fecit; sed lenitate vincit, erudiens te nequando aggreferas ac indignetur. At Palamitæ contrarios Christo sanctisque mores inierunt, ut persequantur, fugentque et credant, ac, si res ferat, in crucem agant. Non ergo jam, ex Christi genio et eorum qui Christi sunt, indolem coluerunt. Nec jam igitur Christi Ecclesia sunt.

CAPUT X.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ testamenta invadat, et divinorum virorum cadavera insepulta projiciat.

Augentes vero hujus malitiæ fructus, nec modum aliquem eos habere sinentes, quod nec idololatriæ cultores in martyres præsumpsere, sanctorum testamentis insultant, ac beatorum virorum cadavera contaminant, illa quidem evertentes, hæc vero insepulta projicientes. Quorum probri esto specimen viri ingenui cadaver, per diem omnem æstivum, insepultum jactatum, nec ejus, cui veteri sententia obnoxius est, permissum facere periculum.

Ad hæc vero admirandum illud magni veritatis præconis cadaver, diu multumque ludibrio habitum ac circumlatum; idque adeo cum philosophus esset, qualis nemo inter illos majorem nactus est admirationem; inter exercentes religiosa palæstra,

qualis nemo majori sedulitate pro pietate desudandis laboribus, piratarumque ac praedonum vellicationibus et maledictis ac carceribus, qualis nemo majori tolerantia in omnibus; Nioephorī scilicet admirandi Gregorae, ac nihil aliud utraque appellatione a Deo praedictum indicationemque habentis, quam ab inimicis veritatis vigili mente victorias atque triumphos sublaturum esse.

Ad haec ipse pariter horum testis accedat magnus ille sapientiaque ac virtute admirabilis Ignatius nihilque hac in parte illi inferior, qui ait: *Ze-latus sum super iniquos, pacem percutorum videns*⁶⁶. Et: *Odiri ecclesiam malignantium*⁶⁷. Et: *Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi*⁶⁸: sub vitae hujus curriculum finem, post multas a persecutoribus graves injurias et dehonesta menta, carceresque et verbera, a monasterio, in quo degabat, translatus, ac in occulto vivendi finem nactus (sic nimirum comminantibus qui insidias struerent), ut ejus insepultum cadaver projiceretur, ut qui revera pretiosus Christi margarita esset⁶⁹.

Multo dicere de beatis illis, admirando scilicet Burde, divinoque Polerianita, nec non mirabili Lybdice. At neque plurimos beatosque viros memoro, magnum philosophiae atque virtutis praemium consecutos: quique adeo priusquam prava opinio licentiam frontemque nancisceretur, multis saepius maximisque comiliis praesentia adesse et functiones obire decretis conati sint, deterioribusque postmodum in malis versati, tantisque adeo, ut neque justa eis fieri, funusque eorum efferrī per dies sineretur.

Enimvero testamentorum eversum jus atque religio, viri sancti, proheque confessionis cursu perfuncti, cellas dirutas, jactat, quae servorum pontificis rapinae ac liguritionibus cesserint; aliaque ejus generis innumera, quae et omittam, ea scilicet ratione, quod multis beatis quotidie praesto sunt ut videantur.

Atque haec quidem sufficiunt, ut nemo qui haec serio percurrat, Christi Ecclesiam vocare in animum induxerit; sed magis considerandum putaverit, quemnam esse Spiritus fructum definitum sit; et quomodo secus omnino habeat, qui a viris istis fructus emersit. Unde nec merito Dei Ecclesia vocanda sit, sed adversi spiritus, ejus et gignat fructus et anget, libereque iis fruatur ac impartiatur. Tantoque adeo, quanto et salutaris sermo, ex fructibus cognoscendum arbore prolocutus est⁷⁰. Sive quos igitur fructus numeraverit Ecclesiae malignantium, ejus nimirum proluxu pravitate pernoctavit: sive quam sibi disciplinam constituit intellexerit, et ex quibus conflata principis sit, quaeve dogmata sanxerit, nihil minus ejus nequitiae ac malitiae magnitudinem inven-

atque: *τοῦτο δ' ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ὁγῶσι καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν πειρατῶν προσηλακισμοῖς καὶ λοθορίαις καὶ καθέλκεσιν οἷος οἶδε; ἄλλος ἐν ἀπασιν καρτερικώτερος· Νικηφόρου, φημι, τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δηλώσαντος, ἀλλ' ἡ νίκας ἐν ἑγρηγορίῳ τῷ νῦν κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἀρασθαι.*

Συμμαρτυρεῖ δ' ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ πολὺς ἐκεῖνος ἐν τε σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ θαυμαστός· Ἰγνατίος, καὶ μηδὲν τοῦ πρὶν εἰρηκέντος· ἀποδέων ἐν τούτῳ. «*Ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν*», καί, «*Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων*», καί, «*Τέλειον μίσος ἐμίσην αὐτούς· εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι*». πρὸς αὐτῷ· ὅ· τέλει τῆς ἐνταῦθα παρῶν διαγωγῆς, μετὰ πολλὰς· τὰς ἐκ τῶν διωκτῶν ἐπιπείρας καὶ φυλακὰς καὶ μάστιγας μετακομιζόμενος· ἀφ' ἧς ὄκει μονῆς ἐν ἀποκρύφῳ τελευτᾷ· οὕτω τοῖς ἐνεδρεούουσιν ἠπειλημένον, ἀτιφον ἐρίσθαι, καὶ κυστὴν καὶ χολοῖς προέσθαι, τὸν ὡς ἀληθῶς τίμιον τοῦ Χριστοῦ μαργαρίτην.

Ἐὼ φάναι περὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων, Βουρδὴν φημι τὸν θαυμαστὸν, καὶ Πολερνανίτην τὸν θεῖον, καὶ Λυβδικὴν τὴν θαυμασίαν· ἀλλ' οὕτε πλείστους καὶ μακρῶν ἀνδράς, μέγα τι φιλοσοφίας καὶ ἀρετῆς ἀθλον κομισαμένους· καὶ πρὶν μὲν τὴν κακοδοξίαν παρῆλθαι, καὶ φῆρος ἐν πολλοῖς καὶ πολλὰς ἀρχαιρεσιῶν τῶν μεγίστων ἠναγκαζομένων· προελθεῖν· χεῖροσι δ' ἔπειτα προσμιλῆναι, κακοῖς· καὶ ἐπὶ τούτῳ, ὡς μηδὲ τῆς νενομισμένης δόξης καὶ τούτους τυχεῖν ἐφ' ἡμέρας συγχωρεῖσθαι.

Οὐ μὴν ἀλλὰ παρῆλθαι καὶ τὸ τῶν διαθηκῶν ἀνατραπὴν χοῦμα, ἀνδρὸς δόλου καὶ καλῶς τὸν τῆς ἐμολογίας διηνοκτός δρόμον, ἐρητριμμένας κίλλας, τῶν τοῦ ἀρχιερέως ὑπηρετῶν οὖσας πρὸς τὸ καθάρπαγῆναι καὶ παρανάλωμα· καὶ μυρία τοῖς ἑαυτοῖς καὶ παραλείψω, τῷ πολλοῖς καὶ μακαρίοις καθ' ἕκαστον ἱστορεῖσθαι παρίστασθαι.

Ἰκανὰ μέντοι καὶ ταῦτα πρὸς θ' ὑπόμνητιν καὶ τὴν μηδὲν τὴν μετ' ἀκριβεῖς ταυτὴν διόντα· Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖν Χριστοῦ· μεμνησθαι δὲ μᾶλλον σκοπεῖν, τίς ὁ τοῦ Πνεύματος διώρισται καρπός· καὶ ὅπως ἐναντίος ὁ τοιούτοις τοῖς ἀνδράσι ἐκπονηθείς· ὡς οὐδὲ δικαίως ἂν Ἐκκλησία κληθεῖται Θεοῦ ἢ τοῦ ἐναντίου πνεύματος· τοῖς καρποῖς καὶ φύσας καὶ αὐξήσας, καὶ πρὸς ἀπώλειαν ἀδεῶς μετασχοῦσα· τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ περὶ ὁ σωτήριος ἔφρασε λόγος, Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκειται. Ἐστ' οὖν τις τοῖς καρποῖς· ἐξαριθμοῖται τῆς τῶν πονηρευομένων Ἐκκλησίας, μακρότερον δὴπου τὴν ταύτης ἐπιγνοῖα μοχθηρίαν· εἴτε μὴν· ἀφ' ὧν ἐπολιτεύσας συννοήσῃ, καὶ ἐξ οἷων συνέσει· τῶν ἀρχῶν, καὶ ὅποι' αὐτὰ δογματικῶς, οὐκ ἔλασσον μοχθηρίας καὶ πονηρίας ταύτης ἀνέυροι μέγιστος. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν κατ' οὐ-

⁶⁶ Psal. L vi, 5⁶⁷ Psal. xxy, 5.⁶⁸ Psal. cxxxviii, 22.⁶⁹ Matth. vii, 6.⁷⁰ Luc. vi, 44.

δὲνα τρόπον Ἐκκλησία ἐν-εῖη Θεοῦ ἢ τῶν Παλα-
μιτῶν ἀλόγιστος συναγωγή.

Εἰ δ' ἀκριβέστερόν τις, ὡς ἔφαμεν, καὶ ταῦτ'
ἐξετάζειν ἐθῆλοι καὶ καθ' ἑκάστον ἀνερυνῶν, δίδτω
μὲν μετὰ σπουδῆς τὰς τῶν μεγίστων πατριαρχῶν
Ἰωάννου καὶ Ἰγνατίου συνοδικὰς πράξεις ἐπὶ κα-
θιρέσει καὶ ἀφορτισμῷ καὶ ἀναθέματι τῶν Παλα-
μικῶν προβάτας δογματῶν· δίδτω δ' αὖθις τὴν τε-
λευτήαν ἐκείνην σύνοδον ὑπὸ τοῦ τῶν Ἐφεσίων
φωστῆρος τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου Πατρὸς συγ-
κροτηθεῖσαν· κανονικαῖς μὲν καὶ δογματικαῖς ἀπο-
δείξει τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως, καὶ τὴν τῶν
κινόντων κητάλυσιν εἰς μέσον παραγούσαν καὶ καθ'
ἑκάστον ἐξελέγχουσαν, οὐκ ἔλασσαν δὲ καὶ ἱστορίαις
καὶ ἀφηγήσεσιν αὐτὴν στηλιτεύουσαν. Εἰ δέ τις φι-
λολογώτερος εἴη, καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συγγρα-
φαῖς ἐντυγχάνειν βούλοιοτο, ὡς ἂν καὶ πάντ' ἐξ ἀρχῆς
συλλαβὼν γνοίη, ἀγάσεται ἂν τὴν τῶν συγγεγραφό-
των ἰδὼν εὐκωσμίαν, καὶ μεθ' ὅσης ἡδονῆς καὶ χά-
ριτος ταῦτα συνέθεντο, καὶ ὅπως καθ' ἑκάστην ὑπο-
κυπώσαντες ἀφηγγάζαντο.

A rit. Non ergo jam ullo modo insulsa Palamitarum
solacitas Dei Ecclesia sit.

Sin vero quis accuratius, ut dicebamus, hæc
quoque exquirere, singulaque rimari voluerit, dili-
genter perlegat maximorum patriarcharum Joannis
Ignatiique (1) Actiones synodicas ad Palamitarum
devovenda, et proscribenda anathématique subji-
cienda dogmata, editas. Perlegat vero rursum pos-
tremam illam synodum, magno illo Ephesiorum
lumine, admirando magnoque Patre celebratam;
quæ videlicet canonicis dogmaticisque probationi-
bus, fidei novationem canonumque violationem in
medium producat, per singulaque redarguat, nec
non etiam gestarum rerum monumentis et narra-
tionibus traducat. Sin autem quis curiosior et ec-
clesiasticas scripturas legere voluerit, ut omnia a
principio complexus intelligat, huic sane mirari
succurrat, videnti scriptorum compositum ordinem,
quantaque cum voluptate et gratia hæc digesserint,
ac vivis prop. coloribus ob oculos narrando posue-
rint.

Hic tibi Παραβάσεων Παλαμικῶν λόγοι, primus et quartus; omisso secundus et tertius, quibus quatuor
liber primus constat, altero distinctiones affert novi Dei Palamici et secundi a primo, aliaque fere Calceæ
exposita. Altero et tertio, Palamæ hæreses affert, tum proprias, tum communes cum aliis.

Liber II, adversus Palamæ hæresin, cujus sunt λόγοι VIII adversus Palamæ Tomum ejusque novam
fidem.

Liber III, ipse perinde in VIII λόγους vasto opere distributus, Palamæ calumniis in orthodoxos, de
lumine increato respondens, ac aliquot questionibus omnem de illo considerationem complectens.

Liber IV, contra Palamitarum quotannis in Catholicos diras et exactiones: seu verius, illorum
ἀποστασίας λόγοι III, sed qui mole reliquos plures excedant, fuso priore in 75 capita.

Liber V, ipse in λόγους distinctus, prius quidem ordine editus, ut est auctor ipse Cyparissiotæ. Tantæ
molis unus hic liber, ut unus ipse reliquis omnibus par prope videatur. Tanta scilicet unius Cyparissiotæ
in eam rem seges, si quando sederit Regiæ Luparæ, ut docti alienius opera, ea rem litterariam ac Chri-
tianam dicit. Tibi a me, proque instituto, hæc, lector, sufficiant.

(1) Hic Ignatius desideratur in utroque Labbei catalogo, expunctus forte a Palamatis.

JOANNIS SAPIENTIS

COGNOMENTO

CYPARISSIOTÆ

EXPOSITIO MATERIARIA

EORUM QUÆ DE DEO A THEOLOGIS DICUNTUR

IN DECEN DECADES PARTITA.

Franc. Turriano Societat. Jesu interprete e Græco. Additis etiam scholiis et annotationibus.

- I. Decas de Theologia symbolica.
- II. De Theologia demonstrativa.
- III. De divinis emanationibus.
- IV. De informatione divini nominis.
- V. De proprietatibus divinum nominum.

- VI. De apparitionibus divini luminis.
- VII. De divina participatione.
- VIII. De infinitate Dei in creaturis.
- IX. De infinitate in Deo.
- X. De divina simplicitate.

PRÆFATIO FRANCISCI TURRIANI .

SOCIETATIS JESU

AD ILLUSTRISSIMUM ET REVERENDISSIMUM D. ANT. AUGUSTINUM
ARCHIEPISCOPUM TARRACONENSEM.

Memini, illustrissime et reverendissime domine, quod nescio an ipse recorderis, quod ante annos multos, cum correctiones Dionysii Areopagitæ, Venetiis summa diligentia collatis inter se variis exemplaribus manuscriptis, a te olim cum juvenis esses descriptas et notatas, petissem, ipsam illum librum annotatum et correctionibus resectum liberaliter more tuo misisti, quem ego ὡς τὸ πρῶτον χειρῶν μου ἐν ταμεῖοις custodio. Cum autem librum Joannis Sapientis cognomento Cyparissiotæ totum ad opus Dionysii De divinis nominibus pertinentem superiore ætate in Amerino secessu tum interpretatione e Græco, tum scholiorum illustratione a me elaboratum ad publicam utilitatem edere constituissem, in mentem mihi venit, et quidem libenti et lætanti, ut ad te eum mitterem, teque ei patronum adoptarem, ac quia propter graviores studiorum occupationes, et in primis propter ecclesiasticæ gubernationis sollicitudinem jam diu silebas, qui pro tua alioqui humanitate et benevolentia in me non vulgari frequenter solebas scribere, et ego item rescribere, quod a me cessatum est, ex parte compensare mihi videbar, si hic liber ad te proficisceretur, ut esset testis recordationis meæ tuorum erga me meritorum, et animi grati meæque in te observantia. Si Græca etiam habere volueris, curabo ut describatur exemplum. Quia vero inscriptio libri subobscura videbatur, tametsi quod ad opus ipsum spectat, satis et quidem docte auctor ipse præfatus esse videbatur, tamen quia fortasse non omnes facile intelligent, quam recte aut secus ἐκθεσιν στοιχειώδη βήσεων θεολογικῶν, quæ est inscriptio libri, interpretatus fuerim Expositionem materiariam eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, ne quis in ipso vestibulo et aditu interpretationis interpretem reprehenderet, priusquam rationem sic interpretandi intelligeret, visum est præfari ad explicandum. Usus est hic auctor philosophice verbo philosophico στοιχειώδης, quod Aristoteles libro V τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inter ea explicavit, quibus omnes disciplinæ tanquam communibus utuntur, omnes enim habent principia, causas, elementa, et alia quæ ibidem sequuntur. Igitur postquam explicavit Philosophus, quot modis accipiat principium, et quot item causa, dicit στοιχεῖα (quæ veteres Latini interpretati sunt elementa) illa dici proprie, quæ insunt primo, et non sunt in alias species dividua, ut litteræ dicuntur elementa syllabarum, in quibus primo insunt tanquam earum materia, quæ in alias species non sunt dividua: item primas demonstrationes, quæ in pluribus, inquit, demonstrationibus insunt, quæ elementa demonstrationum vocantur. Deinde dicit idem philosophus elementa etiam dici non proprie, sed translata, ea quæ maxime generalia sunt: quia unumquodque, inquit, unum est, et simplex, et in multis, aut in omnibus, aut in quamplurimis inest. Hic ergo auctor, quia has decades in generalia partitus est, et unamquamque decadem componit ex partibus suo ordine, quæ sunt στοιχεῖα, id est, elementa et materia ipsius decadis, sicut litteræ syllabæ, ideo recte hanc methodum vocavit expositionem στοιχειώδη, ut si dicamus elementariam: pro quo nos meliore et antiquiore verbo usi, materiariam vertimus, quia idem philosophus in extrema pagina libri vii primæ philosophiæ sic ait: Id autem est elementum, in quod res dividitur insitum, ut materia, quale est syllabæ ab a ipsum et b; et Dionysius c. 4 De divinis nominibus, ubi ἀρχὴν στοιχειώδη dicit, ibi interpretes vetus vertit, Principium elementarium, quod S. Thomas sic interpretatur, id est materiale. Itaque vim verbi et auctores secutus, commode, ut opinor, ἐκθεσιν στοιχειώδη, expositionem materiariam vertimus. Noluit autem hic auctor inscribere librum, De expositione divinorum nominum, ut mihi videtur, propter reverentiam erga divinum Dionysium, qui librum suum De divinis nominibus inscripsit, cum alioqui universa hæc tractatio in decades artificiose distributa, in materia divinis nominibus, quibus theologo usi sunt, subjecta versetur: et divina nomina ac dicta de Deo ἀντιστρέφουσιν, dicantur. Quantam vero commoditatem allatura sit hæc methodus expositionis materiariæ eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, quæ sunt divina ejus nomina, ad percipiendum fructum ex illa multiplici, et varia, et obscura, atque dispersa tractatione Dionysii De divinis nominibus, ipse usus ac frequens et familiaris lectio hujus libri docebit. Deinde quoniam ea quæ ex Dionysio in hoc libro recitantur, difficilia sunt ad intelligendum sicut reliqua ejus, propter summam brevitatem et subtilem fere in singulis verbis multarum rerum comprehensionem, ad difficiliora ubi magis opus esse visum est, scholia adhibuimus S. Maximi, Georgii Pachymeri, S. Thomæ. Quæ autem non assigno et reddo suo auctori, mea erunt. Præterea, quia hæc decades confectæ sunt ex partibus theologiæ demonstrantis tum affirmantis, tum negantis in materias subjectas partitæ, demonstrationes autem theologiæ ex revelatis a Deo existunt; quæ vero sint revelata, per traditionem apostolicæ prædicationis

nis in Ecclesia catholica relictam, et tanquam depositum sacrum ac arrium fideliter et perpetuo conservatam cognoscimus, et hujus traditionis testes sunt antiqui theologi et Ecclesie catholice doctores: commodissime hic auctor collegit in hoc libro auctoritates eorum cum doctrina Dionysii apostolici discipuli consentientes ac conspirantes in iis quæ de divinis nominibus et eorum materia multiplici ex Scripturis idem Dionysius didicit: auctoritates dico Justini Martyris, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Basilii, Gregorii Nysseni, Epiphani, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, et alterius Cyrilli Hierosolymitani, Germani Constantinopolitani, Sophronii Hierosolymitani, et aliorum, quos præterco, ne omnes enumerem (a). Ac potuisset etiam alios et quidem antiquiores producere, si cum hoc opus elaboravit hic auctor, copia librorum (quod idem in præfatione dolet) ei suppetisset. Hi igitur sancti doctores in libris suis testimonia reliquerunt apostolice traditionis, quam divinus Dionysius in argumento divinorum nominum sibi proposuit. Secutus itaque est hic auctor Cyparissiota quod in epistola Athanasii ad Serapionem legerat, et quod idem in decade ix, cap. 1, recitavit: « Videamus, inquit Athanasius, ipsam a principio relictam traditionem, et doctrinam atque fidem Ecclesie catholice, quam Dominus quidem dedit, apostoli prædicaverunt, et Patres servarunt. In hac enim Ecclesia fundata est; ab hac qui exciderit, nec erit, neque dicetur Christianus. » Illud præterea dicendum est quod ad ea uberius tractanda et plenius intelligenda quæ in prima parte sancti Thomæ Aquinatis multa subtilitate de Deo et Dei nominibus, de simplicitate, et infinitate, et de existentia in rebus, de cognitione Dei et de aliis disputantur, multum hæc expositio et methodus adjuvabit. Accedit etiam hæc utilitas sciendi quomodo tunc antiqui theologi et Patres Ecclesie catholice de istis postea tam subtiliter disputatis sentiebant, et quibus verbis et verborum formis in eis utebantur; quæ nos, ubi magis opus esse visum est, scholiis illustravimus et præmunivimus: ut non continuo inverecunde ad reprehendendos sanctos Patres prosiliamus, sed pro reverentia ac pietate erga eos, ut decet, adhibenda, totius boni consulendum et commode interpretandum pio et grato animo adducamur. Quo autem tempore hic auctor floruerit (nam ætas etiam, et merito, in auctoribus quæri solet) non potui reperire; hoc constat, non fuisse ante annos quingentos: siquidem alicubi dicit in hoc libro recitari se quæ ex quodam loco S. Maximi in Panoplin Euthymii ferebantur. Scripsit autem Euthymius Alexio Comneno imperatore et jussu ejus. Repertus vero est hic liber (si quis hoc etiam scire cupit) in bibliotheca D. Joannis Lascaris natione Græci, genere et multarum litterarum Græcarum peritissimus, quam Messane in Sicilia reliquit. Habes, illustrissime et reverendissime domine, præfationem nostram: ordiatur deinceps a sua opus suum Cyparissiota noster.

(a) Vide ad calcem operis indicem auctorum quas adhibuit Cyparissiota. Edit.

JOANNIS SAPIENTIS

COGNOMENTO

CYPARISSIOTÆ

PRÆMEDITATIO EXPOSITIONIS MATERIARUM EORUM QUÆ DE DEO A
THEOLOGIS DICUNTUR.

Inter scientias quæ ratione disserendi utuntur, A de Deo ex se fide dignus propter dignitatem eorum pulcherrima est philosophia: philosophiæ vero præstantissima pars est theologia, quæ non solum ex nomine, unde dicitur, excellentiam suam declarat, sed multo magis ex iis quæ trahit, et ex contemplatione eorum quæ sub intelligentiam cadunt. Est enim proposita velut quidam sol, quæ omnem caliginem falsæ opinionis radiis suis dispellit: quicquid autem adulterinum et immissum est, primo statim conjectu aspectus coarguit nihilque male moratum in eam incidet, quin ab ea illico expellatur. Ut igitur more geometrarum axioma tanquam fundamentum jaciamus, theologia est sermo

quæ posita sunt. Est autem primus ex omnibus sermo salutaris Evangeliorum Dei, proximus post eum sermo eorum qui Christum propter ejus erga humanum genus amorem viderunt, et ipsi sermones ejus audierunt; post hos qui illos primos et secundos sermones exposuerunt, et deinceps consecuti sunt, dummodo quæ tradunt, cum septem synodis œcumenicis consentiant; ita ut nihil amplius intelligunt, neque quidquam detrahant, quod divinis ex-crationibus vetitum est. Universus autem sermo theologiæ in summa his tribus axiomatibus comprehenditur. Unum est, unum esse Deum, in, arti-

bilem, infinitum, expertem coloris, inaspectabilem, ex nulla (1) naturali representatione cognitum, qui notionem, quando, aut quomodo sit, omnino repellit; quem nullo modo quavis parte mens capere potest, nisi tantum per fidem (2) ex creaturis ejus, quod sit, non autem quid sit. Secundum axioma est, Deum unum, Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum, in quibus est divinitas, sive potius, qui sunt divinitas, quæ est una et sola increata natura. Unitas enim est in Trinitate, et Trinitas in unitate adorata, et nihil aliud ante æternitatem habens præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; quippe cum divinitas in Trinitate completa sit, quod autem extra Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum est, id omne servum est, ut nos. Tertium axioma est, quod ipsa una natura trium personarum, quæ supra substantiam, et supra divina (3) est, quæcunque sunt, facta esse, cum aliquando non essent, sive sub aspectum cadunt, sive non; sive tempore cœperunt, sive non, sed cum ævo; sive participantia, sive participata (4); sive universalis, sive particularis; nihilque inter ipsam divinam naturam et creaturas ejus medium esse, quoniam sola divina natura creaturæ antecellit; et cætera omnia quæ post divinam naturam sunt, creata sunt. In hæc tria axiomatica universa Christianorum sanctissima theologia (5) concluditur; mysterium

A enim supranaturale divinæ incarnationis non dixerunt esse modum theologiæ, sed eximitionem inexplicabilis dispensationis Verbi Dei propter nos factam. Hæc sapientes et sacri theologi divinis libris suis insecuti, omnem quidem hæresim ex Ecclesia Christi expulerunt, universam vero theologiam purissimam et limpidissimam explanarunt, et animis nostris divine imposuerunt. Quibus hodie invocatis, hanc methodum materiam eorum quæ de Deo dicuntur, quibus usi sunt, elaboravimus, et quasi sint inter se concinentes, et in sapientia theologiæ tanquam in divina musica apte resonantes, ostendimus. Quoniam vero omnis expositio materiaria a primis ad secunda et tertia transit, eisdem iterum invocatis, consideremus quemadmodum prius posuerunt omnem theologiam in duas partes distributam esse: unam symbolicam, alteram demonstrativam, utramque vero distinxerunt: illam quidem symbolicam, in sacram formationem figurationis sub sensum cadentis, et in sacram formationem translationis cadentis sub intelligentiam; hanc vero demonstrativam, in affirmantem et negantem, ut jam quatuor sint partes theologiæ. Aut enim theologia describitur per figurationem secundum sensum, ut illa scala a cælo usque ad terram pertingens, ille ignis in rubo, illi tres viri ab Abraham hospitio excepti, illa post-

Scholia.

(1) *Ex nulla naturali representatione cognoscitur Deus.* Sicut lapis cognoscitur per speciem et similitudinem, quæ est in oculo; quia *ὁὐτεδὲος* est, ut Dionysius ait, id est, omni specie caret et similitudine; ipsa enim nullius creaturæ similitudinem habet, nec habere potest Deus: ita quæ non cognoscimus videntes, quod est cognoscere *ἐκ τῶν τῶν*, sed *ἐκ τῶν τῶν*; ex creaturis per rationem; id est, ex similitudinibus Dei, quæ in creaturis cernuntur, cognoscitur Deus, non quid sit, sed quod sit.

(2) *Cum ait hic auctor, quod nullo modo quavis parte potest mens Deum capere, nisi per fidem, tantum quod sit, non quid sit, non negat quin ratione naturali cognosci possit Deus, quod sit, siquidem demonstrari hoc potest ex effectis ejus: sed loquitur de cognitione altiore necessaria: hujusmodi enim cognitio Dei fides est. Hanc cognitionem Dei vocat beatus Basilii comprehensionem intellectualem per fidem. Sic enim ait, edisserens illud: Attende tibi: Ne in Deo quæras cognitionem per oculos, sed menti fidem committe, et intellectualem de Deo comprehensionem habe. Græce dicit *κατάληψιν*. Similiter locutus est S. Maximus in prima centuria theologica, cap. 8. Sic enim ait: Quæcunque sunt, intellecta nominantur, et habent in se ipsis demonstrabilia principia cognitionis. Deus autem non nominatur intellectus a nobis; sed ex creaturis, inquit, intellectus a nobis, solum esse creditur. Cum dicit, solum esse creditur, non negat quin naturali etiam ratione ex creaturis esse cognoscatur; sed loquitur de cognitione per fidem, quam in nobis requirit Deus, tanquam necessariam, quam quidem ipse dat, omni demonstratione firmiterem, de qua Apostolus ait: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, et quia remunerator est* (Hebr. 11, 6). Non dixit, *Oportet scire, quia est*; tametsi demonstrari hoc et scri-*

C potest, quia demonstrationes non omnes capere possunt, credere autem omnes possunt, adiuvante Deo, et debent. Principia autem hujus cognitionis per fidem non sunt demonstrabilia, ut ait idem sanctus Maximus, quia, inquit, fides est eorum quæ sunt supra mentem et rationem.

(3) *Supra divina*, quia sunt qui participatione dicuntur Dei, supra istos est Deus; ideo Trinitatem vocat *ὁπρόθεν*, id est, supra quam divinam sive supra divinam.

(4) *Participata* vocat ea, a quibus nominantur tales, ut a bonitate boni, a vita viventis, a sapientia sapientes, et similiter in aliis quæ abstracte considerata dicuntur, et sunt simpliciter participationes: recepta in subiecto dicuntur et sunt participata; ipsa vero subiecta participantia. Participata universalis sunt providentiæ universales, quas hoc nomen divinum boni complectitur, ut ait Dionysius cap. 5, de divinis nominibus. Participata particularia sunt providentiæ particulares, quas reliqua nomina significant, ut vita, sapientia, et deinceps, ut in decade vii, cap. 6.

(5) *Theologiam* proprie veteres vocaverunt mysterium Trinitatis, et æconomiam mysterium incarnationis, vocabulo ex eo translate sumpto, quod Christus unus in utraque natura Filius Dei, et idem Filius hominis, ad instar boni patrisfamilias bene ac sapienter domum et domestica omnia gubernantis, tanquam fidelis, ut Apostolus ait, in tota domo sua, quæ domus sumus nos, genus humanum per peccatum amissum, et peccatis venditum, summa misericordia et sapientia ac justitia per passionem et mortem, recuperavit et redemit, restituens illud, et quidem abundantius, in pristinam gloriam, in quam a principio in Adam multos filios, sicut Apostolus ad Hebræos scripsit, adduxerat.

rora Dei apud Moysen, item illa apud Isaiam, Daniellem, et Ezechielem, et alios secundum sensum formata; aut describitur per translationem verbi secundum intellectum, ut ebrietas et crapula Dei, vigilia, somnus arma ad protegendum et ad nocendum, et cætera omnia quæ ad imitationem hominum facta sunt. Aliæ duæ partes sunt, una theologiæ affirmantis, ut cum dicimus, Deum bonum, sapientem, sanctum, beatum, salvatorem, et reliqua omnia, quibus eum aientes laudamus; vel rursus negantis, ut cum ipsum vocamus invisibilem, incomprehensibilem, suprasubstantiam, suprabonum, supraviventem, suprasapientem: hæc enim omnia sive privanter, superlate dicuntur, negationibus declarantur. Cum igitur quatuor partes sint, ex duabus quidem prima decas conficitur, qua theologia symbolica in universum continetur; ex reliquis vero duabus secunda, qua theologia demonstrativa in universum item comprehensa est; deinde theologia demonstrativa generalis distinguitur in partes: affirmativa quidem partitur, tum in divinas emanationes, et facit hæc partitio tertiam decadem; tum in divini nominis informationem, et facit quartam. Rursus ipsa materies divinarum emanationum dividitur in proprietates divinarum nominum, et efficitur quinta decas, et sexta: et in divinas participationes, et fit septima decas: hic desinit pars theologiæ demonstrativæ

A affirmantis. Pars vero theologiæ demonstrativæ quæ negat, partitur tum in infinitatem Dei, quæ est in rebus, et facit octavam decadem, tum in divinitatem, quæ est in Deo, et facit novam, tum in divinitatem simplicitatem, et efficitur decima eademque extrema decas. Universa itaque expositio materia eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, his terminatur. Poterat etiam subdividi tota theologia ad symbola pertinentes, in coincidentia (1): sed hæc fere, exceptis proprietatibus eorum, in prima decade tractata sunt. Fortassis autem Deo adjutore, et copiam librorum nacti de his etiam disseremus, nunc enim quia exagitabamur, et odio gratis ab omnibus habebamur, libris et otio ad hæc meditanda, et iis quæ ad aliam meliorem compositionem pertinent, caruimus; quo circa hæc quæ nunc exposuimus, magno labore collegimus, quædam ex his occulte et furtim, ad alios usus et propter alias occasiones nobiscum portantes: ob hanc causam multis adjumentis ad perfectionem horum privati fuimus, sed interim ab iis quæ maxime necessaria erant, non aberravimus. Expositio autem materia, quæ in unaquaque decade est, docet in extremo decadis, hoc ipsum quod in decade continetur, esse expositionem materiariam eorum quæ in ipsa secundum continuationem sequuntur, accedit etiam ratio inscriptionis decadis, et quemadmodum quæ ad eam pertinent, satis completa sint.

PRIMA DECAS. — DE THEOLOGIA SYMBOLICA.

CAPUT I.

Quod duplex sit theologia.

Dionysius in epistola ad Titum episcopum sic ait: Cæterum hoc advertendum est, duplicem esse traditionem theologorum, unam arcanam et mysticam, alteram vero philosophicam et demonstrantem: illam quidem symbolicam et ad mysteria pertinentem, hanc vero apertam et manifestiorem: estque arcanum sive mysticum cum symbolo (1) implicatum et connexum, illud quidem philosophicum et demonstrans fidem facit, et astrinxit veritatem eorum quæ dicuntur: illud

C vero arcanum et mysticum afficit et in Deo iis quæ non docentur institutionibus firmat. Hoc dictum sanctus Maximus et Dionysius Alexandrinus adnotarunt: Maximus symbolicam et ad mysteria pertinentem theologiam illam dicit, quæ ex symbolis conficitur, cujusmodi sunt mysteria cultus Mosaiici, et mysteria nostri sacri cultus; tametsi altiora sunt et magis spiritalia nostra; philosophicam vero et demonstrantem theologiam illam dicit, quæ existit ex perspicientia creaturarum, divinæque in quibusdam rebus providentiæ, et expositione speculatrice eorum quæ de Deo in Scripturis dis-

Scholia.

(1) Ὑποδιαίρεσις, id est, subdivisio Theologiæ symbolicæ in coincidentia, quæ Græci vocant διυπάρχουσαν, est divisio in ea quæ promiscue ad translationem verbi intellectilem pertinent, et ad figurationem sensilem: ut dicere in Deo, os, oculos, faciem, manus, pedes, et similiter in aliis partibus corporis, quæ et figurari possunt secundum sensum, et fidei translate secundum intellectum, ut si diviso animali in rationale oppositum irrationali, et in irrationale oppositum rationali, rursus fiat subdivisio animalis in herbivorum, et carnivorum, quæ non sunt opposita, sed coincidunt in genere animalis rationalis et irrationalis: siquidem reperiuntur ratione utentes herbivori, et alii carnivori, et animantes item ratione carentes similiter herbivoræ, et aliæ carnivoræ. Sic divisa theologia symbolica in figurationem secundum sensum oppositam translationi verbi secundum intellectum reperitur cursus in quibusdam figuratio secundum

D sensum incidens in translationem verbi secundum intellectum, et vicissim translatio verbi secundum intellectum incidens in figurationem secundum sensum, ut in exemplis superiorum nominum.

(2) *Mysticum cum symbolo.* Est enim, ait sanctus Maximus, in Symbolo tanquam umbra tecta veritas, ut in pascha Mosaiico verum pascha, sicut scriptum est: *Pascha nostrum immolatus est Christus.* (1 Cor. v, 7.) Huc pertinet illud ad Galat. iv, 22: *Abraham duos filios habuit*, etc. hæc enim sunt duo testamenta; et illud 1 Cor. x, 4: *Bibebant omnes de consequente eorum petra, petra autem erat Christus* et similia. Quod autem *Symbolum* verti, interpretationem Sancti Maximi secutus, Dionysius vocat, τὸ ἄρρητον, id est, non tacitum, quia quod mystice latet in symbolo, est ἀπόρρητον, id est, arcanum, et tacitum, itaque mysteria, quæ in symbolis significantur, sunt ἀπόρρητα ἐν ῥητοῖς νοούμενα, id est, occulta intellecta in Symbolis.

cuntur. Dionysius vero Alexandrinus. Theologia, inquit, philosophica et demonstrans fidem facit, et astringit veritatem; id est, eorum quæ dicuntur veritatem tanquam sigillo quodam obsignat, et tanquam vinculo alligat, et efficit, ut qui audiunt, credant. Altera vero pars theologiæ, quæ symbolica est, per ea quæ sunt, adjungit ad Deum quoddam ipsius rei habitu et informatione, quod quidem vocavit ἀδιδάκτους μυσταγωγίας. Hinc igitur patet veluti generationem universam theologiam his duabus partibus comprehensam esse; una est arcana et occulta, quæ non docetur rationibus, cujus vis et in afficiendo, et quæ in animis de iis quæ cernuntur, vel audiuntur, firmitatem imponit: altera pars conclusionibus argumentorum, et auctoritate celebri eorum qui id prius dixerunt, fidem facit, et cogit auditores assentiri.

CAPUT II.

Quod duplex sit Theologia symbolica.

Magnus Dionysius in eadem epistola ad Titum: Arbitrati igitur sumus oportere ut, quoad fieri posset, tum Timotheo, tum aliis omnis generis formis quæ per sacra symbola de Deo formantur,

Scholia S. Maximi.

(1) *Uterus*. Psal. cvii: Ex utero ante luciferum.
(2) *Cor hominis*. Eructavit cor meum verbum.
(3) *Ex ore*. Psal. xxxii: Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

(4) *Sinus*. Joan. i: Filius qui est in sinu Patris. In his est, ut mihi videtur, theologia mystica generationis Filii et substantia Patris tanquam ex utero et sinu; et processio Spiritus sancti ex Filio, tanquam ex ore Patris, ac proinde processio ex Patre et Filio. Mysticum vero dicitur et est quod legitur vel figuratio rei vel translatione verbi.

(5) *Arbores*. Prov. iii: Lignum vitæ, etc., et Apoc. ii: Vincenti dato edere de ligno.

(6) *Surculos*. Gen. xlix: Ex germine, fili mi, ascendisti. Isa. lxi: Ascendit sicut virgultum.

(7) *Flores atque radices*. Esa. ii: Egredietur virga de radice Jesse, et flos, etc.

(8) *Fontes*. Hier. i: Dereliquerunt fontem aquæ, et Ps. xxxv: Apud te est fons vitæ.

(9) *Splendores*. Ut apud Paul. de Filio, Qui est splendor gloriæ.

(10) *Dei providentias*. Deut. xxxii: Sicut aquila proteget nidum suum, et super pullos, etc., et Exod. xix: Portavi vos tanquam super alas aquilarum, etc. Illud quoque ad Providentiam pertinet, punire scilicet impios. Osee xiii: Ero eis sicut ursa indigens cibo, etc.

(11) *Dona ejus*. Psal. cxliv: Aperis tu manum tuam, etc.

(12) *Ostensiones*. Ut cum in figura hominis apparebat antiquis, ut in Gen. cap. xviii, et in specie columbæ Spiritus sanctus.

(13) *Aut potestates*. Ut oculi, qui habent potestatem videndi, ne quid in bonis aut in malis lateat. Psal. xxxiii: Oculi Domini super justos; pedes, qui potestatem ambulandi, ad ferendum auxilium aut puniendum. Gen. iii: Et cum audirent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso; similiter in nominibus aliarum partium corporis.

(14) *Proprietates*. Ut in propheta Amos, cap. vii, adamas vocatur Deus, quod significat, non posse pati Deum, neque domari; et ignis, Deut. iv, quia

A explicaremus. Quæ enim in istis formis et signis symbolicis extrinsecus apparent, plena sunt incredibilis et commentitii monstri, quale est quod effugitur in supra substantiali Dei generatione uteris (1) Dei, Deum corporee generans, et cor hominis (2) eructans verbum in aerem effusum: et delineatur spiritus ex ore (3) spirans, et quod Scriptura (4) sinus divinæ generationis Filium Dei complectentes, in modum corporis laudibus celebrat: aut in modum stirpis hæc ipsa effingit, et arbores (5) quasdam, et surculos (6), et flores, atque radices (7) proponit, aut fontes (8) aquis manantes aut luminis fecunditates producentes splendores (9) aut quasdam alias sacras descriptiones rerum divinarum et supra naturam, quæ declarant Dei providentias (10), quas mente contemplamur, aut dona ejus (11), aut ostensiones (12), aut potestates (13), aut proprietates (14), aut status (15), aut mansiones (16) aut emanationes (17), aut secretiones (18) aut uniones (19), aut formam viri Deo affingit mystica Scripturæ sanctæ theologia imo varias figuras ferarum (20), aliorumque animantium et stirpium (21) atque lapidum; quin etiam ornatus muliebres (22), et barbaras armaturas (23) illi imponit; figlinam atque (24) fornacem tanquam opifici cuidam sor-

habet vim consumendi habitus pravorum.

(15) *Status*. τὸ ἀνὰ ὁλότητος τῆς θεότητος φύσεως; significat, id est, immutabilem esse naturam divinam.

(16) *Mansiones*. τὸ ἀμετάστατον, id est, non posse transmoverti, utrumque significat mystice lapis in fundamenta jactus, Isa. xxviii.

(17) *Emanationes*. Communicationem divinæ honoris dicit, quæ mystice significatur, cum Deus dicitur lilium et flos propter communicationem odoris, ut in Cant.: Ego flos agri et lilium convallium.

(18) *Secretiones*. Quæ, inquit Apostolus, participatio justitiæ cum iniquitate? quæ societas lori ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial? Hanc secretionem, sive separationem quam Deus facit, significat Scriptura mystice, cum in ea ignis etiam dicitur; hæc enim proprietas uest igni, esse διακριτικόν, id est, habere vim discernendi et separandi; separat enim plumbum ab argento et cinerem a carbone.

(19) *Uniones*. Quod uniat secum Deus creaturas et ad se convertat, mystice significatur, cum dicitur Deus lapis angularis.

(20) *Varias figuras ferarum*. Ut leonis, leonæ, pardi, ursi, Osee xiii, aliorumque animantium, ut Joan. i: Vidi descendentem quasi columbam.

(21) *Et stirpium*. Isa. lxi: Ascendet quasi virgultum, et Joan. xv: Ego sum vitis vera.

(22) *Ornatus muliebres*. Qualis apud Isa. cap. iii, et Ezech. xvi, quibus describitur omne genus divinæ providentiæ, qua Deus populum suum circumsepsit, et qua eum nudavit; et illud: In vestitu deaurato circumdata varietate, etc.

(23) *Et barbaras armaturas*. Psal. cxlv: Accingere gladio super femur tuum, potentissime. Et autem rhomphæa barbaricum telum, ut ait Philarchus historicus.

(24) *Figlinam et fornacem*. Significant hæc mystice in Deo providentiam reformatam ac purgantem, aut vim et facultatem discernendi et repurgandi. Esa. xxix, 6; et Il. ix, Malac. iii.

dido attribuit ; et equos (25) ipsi, et currus (26), A et sedes (27) supponit, et convivia (28) quædam epulis instructa apparat, item bibentem, et ebriam et somnum capientem et crapula (29) affectum facit. Quid attinet dicere iras (30) dolores (31) varia juramenta (32), pœnitentias (33), maledictiones (34), iras inveteratas (35), multiplices et obli- quas rationes frustrandi promissiones (36) item illam in Genesi cum gigantibus pugnam (37), in qua dicitur Dens robustis illis viris propter metum insidiatus, cum alioqui, non ut alios læderent, sed ut se incolumes servarent, illud ædificium moliti essent : et concilium illud (38) in cœlo ad decipiendum Achab fabricatum, et illas rursus Cantico- rum veluti corporeas et meretricias voluptates : et quæcunque alia sacra Signa, quæ scriptura val- de audet in Deo formare, patentia occultis obducens, multiplicata et partita simplicibus atque individu- imprimetia signum, et multiformia iis quæ si- gnum et formam capere non possunt, quorum pul- chritudinem intus lateptem si quis intueri possit, reperiet omnia mystica et divina, et multo lumine scientiæ de Deo plena ; et illud : *In lumine vultus*

tui ambulabunt ¹ et : *In lumine tuo videbimus lumen* ², et similia. Ex his igitur perspicitur, quod symbolica Theologia est sacra formatio, quæ divinis signis et notis ex iis quæ corporee delineata sunt, adumbrat et pingit ea, quæ in Deo latent, corporis et formæ expertia. Est autem animadvertendum, quod hæc symbolica Theo- logia rursus partitur. Aut enim formatur in verbis, ejusmodi sunt dormire, vigilare, ebriam esse, pœnitere, quæcunque alia sic verbis sim- pliciter in Scriptura dicta, posita sunt ; aut for- matur in formis corporalibus, ejusmodi est ille ignis in rubo, videri Deum sedere in throno, illa in Jordane columba, illæ linguæ ignæ, et alia.

CAPUT III.

Quod theologia symbolica secundum speciem, sive formam corpoream, semper in corpore, et secun- dum sensum delineatur.

Ait divinus Lucas in suo sancto Evangelio : *Fac- tum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est cælum, et des- cendit Spiritus sanctus corporea specie sicut columba in ipsum* ¹. Hoc Gregorius cognomento Theologus

¹ Psal. LXXXVIII, 16. ² Psal. XXXV, 10. ³ Luc. III, 21.

Scholia S. Maximi.

(25) *Equos*. Equi Dei significant mystice in ora- tione Iahacuc prophetæ sanctos apostolos : Quo- niam ascen-tes, inquit, equos, et equitatus tuus salvatio. Equi, inquit Cyrillus in eo loco, apostoli et evangelistæ sunt omnibus modis divinæ voluntati subjecti, et frenis parentes, ad omne munus celeres et prompti, Christum pro auriga habentes, ex qui- bus fuit unus Paulus, de quo ipse Christus ait : Vas electionis mihi est hic, ut portet nomen meum coram gentibus. (Act. ix, 15.) Et equitatus tuus sa- lus. Currebant enim non frustra, sed ut servarent civitates et regiones. Hactenus Cyrillus.

(26) *Currus*. Angeli sunt, quos in modum currus Scriptura figurat, *δὲ τὴν συζευτικὴν τῶν ὁποτέρων κινήσαντες*, id est, propter communionem con- jungentem ordines qui sunt ejusdem hierarchie, ut ait idem Orosius in extremo capite *Cælestis hierarchie*. Psal. LXVII : Currus Dei multiplex, mil- lia lætantium.

(27) *Sedes* τῷ *χριστῷ* Dei, id est, iudicium si- gnificatur Dan. VII.

(28) *Convivia*. Ut est in Evangelio, cum vitulus occiditur in reditu filii luxuriosi, et in Luc. XVII, Ut edatis et bibatis super mensam meam, etc.

(29) *Somnus et crapula*. Psal. LXXVII : Excitatus tanquam dormiens, tanquam potens crapulatus a vino.

(30) *Iras*. Exod. xv : Misisti iram tuam, etc., et in Psal. VI : Domine, ne in furore tuo, etc.

(31) *Dolores*. Judic. x : Doluit super miseriis eo- rum.

(32) *Varia juramenta*. Gen. XXII : Per memet ipsum juravi, etc., et Isa. XLV, Psal. xcvi : Quibus juravi in ira mea, Ezech. XVIII : Vivo ego, dicit Dominus, et Hier. XLIV : Juravi in nomine meo magno.

(33) *Pœnitentias*. Gen. VI. Pœnitit eum, quod hominem fecisset, et de Saul I Reg. xv.

(34) *Maledictiones*. Malach. II : Maledicam bene- dictionibus vestris. Habac. III : Maledixi sceptris ejus.

(35) *Iras inveteratas*, Hier. IV : Horum omnium recordatus est Dominus, etc., et Exod. XX : Ego sum Dominus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generatio-

nem. Gen. XLII : En sanguis ejus exquiritur, qua- si servans iram usque ad illud tempus.

(36) *Multiplices et obliquis rationes frustrandi promissiones*. Frustrationes promissionum vocat hic cum ea quæ promissa sunt non videntur ad exitum perducta, quatenus sensui apparet, sunt tamen secundum perfectam intelligentiam spiritus, ut quod promissum fuit Jacob, *Eris dominus fra- tris tui*, impletum est in Christo ex semine ejus : sicut promissiones factæ Abraham de possessione terræ, et benedictione gentium, et factæ David et Salomoni de regni perpetuitate. Obliquis ergo vocat hujusmodi rationes frustrandi promissiones, quia non fuerunt promissiones directe ad eos rela- tæ, qui frustrati videntur, sed ad Christum.

(37) *Cum gigantibus pugnam*. Insidiatus dicitur Deus, id est, cepisse consilium in illos, quasi me- tueret, ut doceret nos sic, ut quamvis injuria afficiamur, et sinus potentiores, apologiis tamen mu- tuis utamur, excusamusque nos apud eos qui in- juria nos afficiunt. Ecce, inquit, unus populus, et unum est labium omnium, cœperuntque hoc face- re, neque desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum : id est, nemo que- ratur, quod divisionem hanc faciam, quia enim non recte usi sunt *ὁμοφωνία*, id est, uno labio, oportet facere ut utantur *ἑτεροφωνία*, id est, diversi- tate labii. Sic igitur metum Deus figuravit, ut hoc quod dixi, mystice doceret.

(38) *Et concilium illud*. Illa factio personarum, quæ scripta est lib. III : Reg. c. XXII, Dei interro- gantis in illo concilio, Quis decipiet Achab regem ? et spiritus mali stans coram Deo in terra, et res- pondentis, Ego cecipiam illum, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus, et dixit Dominus, Decipies, et prævalebis, egredere, et lac- ita ; illa, inquam, fictio personarum docet mystice spiritum fallaciæ uti hominibus impiis et sceleratis tanquam instrumentis, et per eos promittere falso victoriam, idque permissu Dei fieri, quia cum prohibere possit, non prohibet, quia indignus sit custodia et defensione qui decipitur, ut tunc Achab.

edisserens : Oportebat, inquit, ut hoc etiam corporee A
appareret, si quidem Filius nobiscum corporee ver-
saberetur. Et rursus idem alias : Cum fulgor angelo-
rum et splendor corporee signantur, arbitror sym-
bolum esse puritatis eorum. Ad hæc, divinus Chry-
sostomus generalius hoc tractans : Et si, inquit, fle-
ri potuit, ut Spiritus sanctus oculis corporis, spe-
cie columbæ videretur, non tamen continuo omnino
necesse fuit, ut omnibus hoc fieret manifestum, nam
et Zacharias multa vidit specie sub sensum cadente,
et item Ezechiel, nemo tamen alius eadem cum eis
vidit; et Moyses multa vidit, quæ nullus alius; et
transfigurationem illam quæ in monte facta est,
non omnes discipuli perceperunt; neque visio re-
surrectionis Christi cum omnibus communicata fuit,
idque aperte Lucas declarat, cum ait : *Et dedit eum* B
*manifestum fieri te. tibus præordinatis a Deo*¹, et rur-
sus idem Chrysostomus homilia 26, in Evangelium
Joannis : Omne illud quod sub sensum cadit sub-
stantiam angelorum declarare non potest, sed
corpus, quod habet crassitudinem, et triplicem di-
mensionem. Ex his ergo perspicuum evadit, quod
theologia symbolica, quæ in specie sive forma cor-
porea formatur, iis quidem qui digni sunt, notes-
cit; reliquis vero omnibus in arcano et occulto re-
linquitur; quod illis visis alte significatur.

CAPUT IV.

*Quod symbolica theologia, quæ in specie sub sensum
cadente versatur, proprium est, ut quibusdam di-
vinis et sacris visis informetur.*

Magnus Dionysius in primo *De divinis nominibus*
capite ait : Atqui theologi non hæc solum divina
nomina celebrant, quæ a providentiis in universo (1)
aut in parte (2), aut ab iis quæ providentiam ca-
piunt, ducuntur, sed etiam a quibusdam divinis
visis (3), quæ aliquando in sacris templis (4), aut
forte alibi magistros mysteriorum, vel prophetas
illuminarunt, ob multiplicem causam et vim nomi-
nant bonitatem divinam, quæ omne nomen, om-

nemque splendorem superat; formasque ei, signa-
rasque humanas, aut igneas, aut electri inducunt;
et oculos ejus (5), atque aures (6), capillos (7),
facies (8), manus (9), scapulas (10), alas (11), bra-
chia (12), posteriora (13), et pedes (14) laudan-
tum coronas (15), sedes (16), pocula (17), et crate-
ras (18), et quædam alia ei affingunt, de quibus in
symbolica theologia pro virili parte dicemus. Se-
cundo autem capite cœlestis Hierarchiæ ait : Quod
vero ea quæ signari non possunt, convenienter si-
gnis obiecta sint, et quæ figurari nequeunt, figu-
ris; nemo hoc solum in causa esse dicet, quod
proportionem nostram non possimus sine interjecto
intermedio ad contemplationes earum rerum quæ
sub intelligentiam cadunt, adniti; opusque sit ho-
bis familiaribus et naturæ nostræ cognatis Admini-
culis, quæ formas exhibent, quas capere possumus,
eorum quæ formari nequeunt, quæque naturam su-
perant, sed etiam quod hoc magis mysticas Scrip-
turas decet, ut arcanis et sacris ænigmatibus ob-
teganur, et non pateat vulgo aditus ad sacram et
occultam divinarum mentium veritatem. Hinc igitur
patet omnem theologiam symbolicam habere
aliquid effectum, sive illud sit in sermonibus, sive
in nominibus, sive etiam in formis sensui subiec-
tis, maxime vero proprium est theologiæ symboli-
cæ, quæ in iis quæ sensu percipiuntur, versatur,
formas ex animalibus quæ cernuntur, aut ex eorum
partibus effingere et induere, neque solum ex tali-
bus, sed ex coloribus omnis generis, quæ omnia
verus ille theologus Dionysius uno verbo divina
visa appellavit, distinguens ea a profanis et fortui-
tis visis.

CAPUT V.

*Quod omnis etiam in angelis sacra formatio ad hanc
partem symbolicæ theologiæ refertur.*

Magnus Dionysius secundo capite *Cœlestis hier-
archiæ* : Ad hæc dicendum est, quibus formis sac-
ris sacre Scripturæ cœlestes ordines figurant; et

¹ Act. x, 40, 41.

Scholia S. Maximi.

(1) *In universo.* Ut rex, creator, omnipotens, D
hæc enim nomina sunt divinæ providentiæ in ge-
nere.

(2) *In parte.* Ut Deus deorum, Dominus domi-
norum, rex regum : non enim omnes, sed quidam
dicuntur dii, domini, reges.

(3) *Visis.* Sic vocat revelationes Dei in symbolis.

(4) *In templis.* Designat hic Dionysius illud vi-
sum apud Isa. c. vi : videturque dicere, vidisse
Isaiam in templo illud visum de sedente in solio,
et de Seraphinis supra illud. Quæ deinceps hic in
Dionysio sequuntur, dicta sunt de visione Ezechie-
lis cap. 1, et de alia cap. x.

(5) *Oculos.* Psal. xxxii : Oculi ejus super paupe-
rem respiciunt.

(6) *Aures.* Jacob. v : Clamor eorum in aures Do-
mini Sabaoth introivit.

(7) *Capillos.* Dan. vii : Et capilli capitis ejus qua-
si lana alba.

(8) *Facies.* Psal. xxxii : Facies Domini super

facientes mala.

(9) *Manus.* Job. cap. x : Manus tuæ fecerunt me.

(10) *Scapulae.* Psal. xc : Scapulis suis obumbrabit tibi.

(11) *Alæ.* Psal. xvi : Sub umbra alarum tuarum protege me.

(12) *Brachia.* Psal. lxxxviii : Brachium meum confortabit eum.

(13) *Posteriora.* Exod. xxxiii : Posteriora mea videbis.

(14) *Pedes.* Genes. iii : Et audierunt vocem Domini deambulantis in paradiso.

(15) *Coronas.* Psal. lxiiv : Benedic coronæ anni benignitatis tuæ.

(16) *Sedes.* Ps. lxxxviii : Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi.

(17) *Calix.* Psal. lxxiv : Calix Domini in manu ejus.

(18) *Crateras.* Prov. ix : Miscuit crateram suam, apud LXX.

ad quid unum et simplex (1) per eas formas quæ effinguntur, revocare nos oporteat, ne ipsi etiam more vulgi profane existimemus, cœlestes et divinas mentes multos pedes et multas facies habere, atque ad similitudinem boum, aut ad formam leonum expressas esse, et ad speciem aquilarum aduncis rostris formatas, aut ad similitudinem volucrum habere pennas instar capillorum, et ne cogitemus rotas quasdam igneas super cælum, et illas materias Deo ad sedendum accommodatas, ac quosdam equos variis coloribus, satellites, duces exercitus, et cœtera omnia quæ Scripturæ sanctæ variis symbolis divine effingunt. Idem in eodem capite : Quod verò absonæ similitudines magis mentem nostram erigunt, nemo, ut opinor, cordatus contradicit, in nobilioribus enim formis effingendis credibile est errare aliquos, qui existimant esse naturas cœlestes specie quadam aurea, viros quosdam micantes, fulgore decoros, vestitu splendido, et igneum vibrantes non lædendo et quæcunque aliæ ejusmodi formæ sunt, quibus theologia Scripturæ sanctæ cœlestes mentes figuravit, quod quidem ne iis eveniat, qui nihil altius, quam illa pulchra et speciosa quæ apparent, mente complexi sunt, Scripturæ sanctæ sapientia, quæ sursum ducendi vim habet, ad dissimilitudines absonas sancte se dejicit, non permittens ut sensus nostri corporis in illis indecoris imaginibus hærentes acquiescant; quin potius eam partem animæ, quæ ad alta tendit, ipsa deformitate figurarum excitat et stimulat, tanquam non videatur fas esse et verum, ne iis quidem qui sunt terrenis rebus valde affixi, tam absurdis formis similia revera esse illa supracœlestia et divina quæ in symbolis cum admiratione spectantur. Hinc igitur apparet, quod divina Scripturæ sanctæ scientia non

A solum in natura Dei, qui supra naturam est, divinis visis, sed etiam in angelis, qui figurari non possunt, formis sacris effectis usa est : ut hinc naturam symbolorum perspicere liceat.

CAPUT VI.

Quot modis signetur symbolica theologia sive sub aspectum sive sub sensum aurium cadat.

Gregorius Theologus secundo *De theologia* libro ait : Quid de Isaia et Ezechiele, qui maximorum mysteriorum spectator fuit, ac de reliquis prophetis dicere poteris, ex quibus ille quidem Dominum Sabaoth sedentem in throno gloriæ vidit, et hunc a Seraphinis sexaligeris stipatum, laudatum, et oblectum, seque carbone ignis purgatum, et ad prophetiam instructum; hic vero vehiculum ex Cherubinis describit, et super eos thronum, et super thronum firmamentum, et eum qui in firmamento apparebat, et voces quasdam, et impetus, et actiones, atque hoc quidem sive erat visum diurnum solis sanctis aspectabile; sive nocturna et vera visio; sive informatio futurorum tanquam præsentium in mente (2), sive alia species arcana prophetiæ, non possum affirmare; Deus prophetarum novit, et quibus talia contigerunt. Et divinus Chrysostomus in homilia de Eutropio, quando inventus extra Ecclesiam, abstractus et abreptus fuit : Nemo enim, inquit, vidit id quod Deus est; non igitur cum Deus videtur, apparet quod est, sed quod potest videre is cui apparet, non mutans substantiam suam, sed aspectum figura informans pro varietate rerum subjectarum. Sanctus Gregorius Nyssenus in eo libro *Contra Eunomiam*, cujus principium est, *Prima quidem*, sic ait : Etenim in Jordane post virtutem Spiritus sancti, et rursus audientibus Judæis, et in transfiguratione, vox su-

Scholia S. Maximi.

(1) *Ad quid, unum et simplex.* Sic vocat vacuum a materia, ut cum Scriptura tribuit angelo formam effectam aquilæ, verbi gratia, oportet scire per hanc formationem aquilæ, quæ non simplicis naturæ, sed compositæ est, ad quidnam simplex in angelo intelligendum revocatur, scilicet revocatur ad intelligendum esse in angelis aciem quandam acutissimam spiritualis et sublimis perspicientiæ; atque id quidem necesse est scire, ne nobis eveniat, quod vulgo, ut existimemus forte habere angelos pedes, facies, alas et similiter in aliis formis effectis.

(2) *Atque hoc quidem sive erat visum diurnum solis sanctis aspectabile, sive nocturna et vera visio : sive informatio futurorum tanquam præsentium in mente.* S. Maximus explanans hunc Gregorii locum : Numeravit, inquit, hoc loco nobis beatus Gregorius species prophetiæ, ego vero nihil interim affirmans, conjectura ducor diurnum visum vocasse visionem et auditionem rerum et sermonum, quæ sancti neminem videndo, et neminem audiendo, tanquam per sensum spiritu videbant et audiebant; non enim fas est dicere, oportere omnium in divinis ad informationem imaginationis præsens esse id in quod cadit imaginatio, sed admirabiliter, et supra naturam, ac nullo præ-

sente, et vocibus sub sensum cadentibus non formatis pulsu aeris, eam partem qua imaginamur, operari; ita ut vere audiat et videat, qui divina docetur, nec enim creditur divinum esse, in quo nihil amplius est, quam quod in naturæ ordine cernitur. Sic enim nos, cum nocte per somnum imaginamur, sæpe videmus et audimus, cum nemo est qui loquatur aut videatur; multo magis hoc sanctis experrectis et vigilantibus verò eveniet, Deo operante in ipsis vigilantibus secundum gratiam admirabilem, quod in nobis lege naturæ fieri consuevit. Nocturnam et veram visionem existimo eum vocare aut intelligentiam perfectam rerum futurarum, quæ in anima per somnum fit, ut in Joseph et Daniele; aut visionem rerum divinarum cadentem sub aspectum oculorum propter summam passionis vacuitatem ex multa puritate proficiscentem. Informationem vero futurorum tanquam præsentium in mente arbitror eum xat' *ἐκπαρὶ* dicere figuras futurorum sanctis ostensas simplici modo tanquam in imagine secundum simplicem et non dividuam notionem mentis. Hæc ego ausus sum, ait sanctus Maximus, ex conjectura dicere nullam gratiam experiendi hæc adeptus, ob eam tantum causam, quod tu jussisti.

perne edita est, quæ homines doceret, ne illud A solum esse existimarent, quod apparebat; sed crederent esse etiam verum Filium Dei dilectum. Talis vox, ut audientes perciperent, formata est a Deo in corpore aereo, ut facere consueverunt qui loquuntur; sic Deus qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire², ad salutem eorum qui audierunt, sermonem in aere articulate impressit, sicut Dominus dixit Judæis, qui putabant tonitruum esse factum, quia sonus in aere confectus fuerat: *Non propter me hæc vox venit, sed propter vos*³. Ex his patet, quot modis in prophetis et aliis beatis theologia symbolica declaratur nominatim quidem tripliciter (1), arcane vero et occulte etiam aliter, et ut Deus prophetarum scire potest.

CAPUT VII.

Quo hæc symbolica theologia, ii in quos cecidit, visum et visionem appellaverunt.

Magnus ille spectator Dei Moyses: *Transiens, inquit, videbo visum hoc ingens, quare rubus ardet, et non comburitur*⁴; et visio quam vidit Isaias: *Et ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*⁵; et, *Juvenes vestri visiones videbunt*⁶; et infinita alia hujusmodi in vetere Scriptura. In primis vero Salvator noster de sua in monte Thabor theophania, id est, Dei apparitione: *Nemini, inquit, dixeritis visionem hanc*⁷, et divinus Dionysius, cap. 13, *Cælestis hierarch.* ait visionem illam ostensam esse 1-iaæ theologo per unum ex iis angelis sanctis, qui nobis præsunt. Ex quibus fit manifestum, quod quæcumque sacra visa divinis symbolis formata prophetæ sensu visus perceperunt, verbo sibi cognato visiones nominaverunt, vocabulo visionis aliqui communi rebus ipsis quas videbant, tanquam proprio imposito.

² 1 Tim. ii, 4 ³ Joæn. xii, 30. ⁴ Exod. ii, 3. ⁵ Osee xii, 10. ⁶ Joel. ii, 28. ⁷ Matth. xvii, 9.

Scholia.

(1) *Tripliciter.* Scilicet aut formatione rei cadentis sub sensum visus, aut sub sensum aurium, aut translatione verbi significantis aliquid spiritale, ut ehrsitas Dei, et somnus, etc.

(1*) *Occulium Dei.* Quatenus hoc cognosci potest per ea quæ facta sunt, quia angeli in primis præceteris nature Deum participant, quia ut ait sanctus Maximus, eorum substantiæ sunt *νοῦς ζωὴ* id est, mens vivens, idecirco in primis per se ipsos a Deo creatos occulium Dei manifestant, quod scilicet est ens, quod vita, quod mens, tametsi supra hæc est illud occulium Dei, supra etiam quam ut comparari possit.

(2) *Lex.* Galat. iii: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris; et Act. vii: Qui accepistis legem in dispositione angelorum.

(3) *Ante legem.* Ut Abraham, et Manoe, et reliquos.

(4) *Post legem.* Ut Joseph, et Petrum et alios deinceps ad voluntatem, Dei faciendam adduxerunt angeli. Matth. ii, Act. ii.

(5) *Quod agendum erat.* Ut in Jesu Nave, et Geodeon, et aliis.

(6) *Ab errore abducentes.* Ut in Cornelio, Act. ii,

(a) Vocabulum processionis aliqui commune, factum tamen est proprium Spiritus sancti.

Hujusmodi est in Deo vocabulum processionis (a).

CAPUT VIII.

Quod hæc visiones et Theophaniæ, id est, Dei apparitiones, non aliter quam intermedias virtutes cælestes informatæ sunt.

Magnus Dionysius quarto capite *Cælestis hierarchiæ*: Hi igitur, inquit, sunt qui in primis et multipliciter occultum Dei (1*) manifestant, quamobrem cætera omnia vocabulo angelorum egregie signati sunt, quia ipsi primum a Deo illuminantur, et per ipsos nobis nostræ revelationes transmittuntur, sic igitur lex (2), ut divinus sermo testatur, per angelos nobis data est: et illos celebres ante legem (3) et post legem (4) patres nostros angeli ad Deum adducebant, aut quod agendum erat (5) exponentes, et ab errore (6) et vita profana ad rectam viam veritatis traducunt; aut manifestantes sacros ordines (7), aut mysteriorum quæ supra mundum sunt, (8) abditas visiones, aut divinas quasdam prædictiones (9) tanquam nuntii et ministri explanantes. Si quis vero dicat, quibusdam sanctis, nullo interjecto medio Deum ex se apparuisse, discat etiam hoc ex sapientia sacrarum Scripturarum ipsum illud, quod Dei est occultum (10), neminem vidisse, neque visurum esse; sed apparuisse sanctis Deum ostendentem se, ut eum decebat, per visa quædam sacra, et iis qui ea videbant, congruentia. Sermo autem divinus omni sapientia plenus visum illud, quod divinam similitudinem in illo ipso viso figuratam ostendebat, ut figuratur, quod figurari non potest, quia adducit eos qui vident, ad Deum, merito inde Theophaniam, id est, apparitionem Dei vocat, utpote quæ divinam illuminationem videntibus immittat, et aliquid de divinis eos sacre doceat. His divinis

(7) *Sacros ordines.* Ut Daniel c. vii decies centena millia ante conspectum Dei astantia vidit; Ezechiel Cherubinos, cap. x; Isaias Seraphinos, cap. vi aut mysteriorum.

(8) *Visiones.* Ut in Moyse et rubo, et in Paulo rapti usque ad tertium cælum, et in Apocalypsi Joannis.

(9) *Prædictiones.* Ut in Manoe, et aliis.

(10) *Occulium est Dei.* Vide quomodo interpretatur Dionysius quod ait Joannes: Deum nemini vidit unquam. Quia enim sciebat visum esse hominibus in Scriptura, ut Adæ in paraiso, Abraham ad quercum Mambræ, et proficiscenti Sodomam, et Moysi, et aliis, dicit nunc occultum Dei neminem vidisse, neque visurum esse, id est, id quod est substantia ejus, vel alius, qui sit Deus, nemo comprehendere intelligentia, nec exprimere unquam potuit, neque poterit, cum autem dicitur in Scriptura apparuisse, sive visus esse, sic intelligendum est, quod unusquisque illorum proportionem fidei habebatur dignus visione quadam, quæ illi Deum ostendebat; per quam visionem illuminationem capiebat cognitionum divinarum, quæ ipsi adveniebant.

vis præclari illi patres nostri ministerio angelorum initiabantur. Imo magnus quoque Athanasius ait (a): Inluunt figuras angeli ad quemcunque usum Dominus Deus velit; atque ad eum modum iis qui digni sunt, apparent, et divina illis mysteria aperiunt. Ex his perspicui potest, visionem, similitudinem, et Dei apparitionem idem repræsentare; huc etiam accedit, quod per intermedios angelos indutis figuris ad Dei nutum huiusmodi similitudines formantur.

CAPUT IX.

Quod ipse Dominus noster Jesus Christus, quatenus est Deus homo, non refugit ab ordine Deum decente a se constituto.

Magnus Dionysius, cap. quarto *Cælestis hierarchiæ* ait: Video autem angelis primum, divinum humanitatis Jesu mysterium apertum fuisse, per eos postea nobis gratiam cognitionis transmissam esse. Sic igitur divinus Gabriel Zachariam quidem pontificem docuit, filium quem prætor spem divina gratia generaturus erat, futurum esse prophetam ejus qui ostendendus erat in virili (1) divina operatione ad salutem mundi, ut bonitatem ejus decebat. Mariam vero docuit mysterium formationis Dei (2) in ea mirabiliter supra quam dici potest, a Deo operandum; alius angelus Joseph erudit, quomodo quæ Deus David progenitori Christi promississet, vere effecta essent; alius angelus pastoribus tanquam in solitudine, secessu et quiete purgatis evangelizavit, et cum eo multitudo cælestis exercitus illam valde celebrem, et a multis cantantem laudationem iis qui in terra erant, tradidit. Ascendam præterea ad celsissimas in Scripturis sanctis apparitiones Dei. Video enim ipsum Jesum qui est naturarum supra quam cælestium supra naturam auctor, qui ad nostram naturam humanam immutabilis venit, non refugere a conservatione ordinis qui homini congruit, et ab ipso ordinatus et electus est, quin potius et obedienter se submittit formis a Deo Patre per angelos effectis, et per eosdem intermedios nuntiatur sancto Joseph ille a Deo Patre provisus filii in Ægyptum secessus: et

^a Hebr. ii, 7.

inde rursus in Judæam reditus. Videmus etiam fuisse per angelos (4) paternis legibus subjectum, prætermitto enim ut dicam tibi tanquam gnaro ea quæ sunt nobis a sancto scilicet Luca apostolico traditionibus (5) reserata de angelo Jesum confortante, quin etiam hujus magister, et totius orbis lumen ait. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: *Quid est homo quod memor es ejus? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, omnia subiecisti sub pedibus. In eo enim quod subiecit omnia, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem nondum videmus omnia subiecta ei. Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum per passionem mortis gloria et honore coronatum*. Ex his igitur constat, si Dominus noster Jesus Christus per passionem mortis paulo infra angelos minor factus est, et eum videntur per angelos paternis legibus subjectum, neque declinare a conservando ordine hominem decente, quem ipse constituit et amplexus est, præbuisseque se obediens iis formis, quas Deus Pater per angelos effecit, manifestumque est de omnibus mysteriis Christi angelos prius eruditos fuisse: deinceps per eos gratiam cognitionis ad nos devenisse: quomodo aliquis quandiu humanam vitam degit, licet valentissimus Theologus sit, superbe renuat, quin in ipso etiam, quatenus homo sit, ab angelis formæ signentur? erudiaturque is de divinis, et divine ut consentaneum est, afficiatur: restat igitur fieri non posse, ut quis hanc partem theologiæ symboliæ et arcana doceatur nisi per angelos formis per angelos factis ad huiusmodi visiones adducatur.

CAPUT X.

Quod omnino oportet ad altiores notiones ex utraque parte symboliæ theologiæ adduci, sive similitudinibus per angelos formatis, sive verbis quatenus primo aspectu apparet, absonis illis quidem et dissidentibus.

Magnus Dionysius in epist. ad Titum: Ne existimemus, inquit, signa formarum apparentium sua tantum causa et ratione effecta esse (6), sed potius

Scholia.

(1) *In divina virili.* Incarnationem Verbi significat, quia Deus in carne humana opera divina operabatur. Itaque dicendo virilem, perfectum hominem fuisse docet; dicendo divinam, simul perfectum Deum.

(2) *Formationis Dei.* Dicitur formatum esse Deum in utero Virginis et matris, sicut illud dictum est: Verbum caro factum est.

(3) *Non refugit.* Id est, non reputavit indignum, si cum esset Dominus angelorum, obediret tamen illis; per angelos enim nuntiata est Joseph fuga in Ægyptum, et inde reditus. Sic itaque dixit hic Dionysius, non refugit, sicut dixit Paulus in Epist. ad Philipp. c. 2: Qui cum in forma Dei esset, id est, verus Deus, non rapinam arbitratus est, hoc est non reputavit indignum, si cum esset alicui æqualis Deo

(a) Athanasius in questionibus ad Antiochan.

natura, et non falso sibi vindicans divinitatem sicut qui alienum rapit, fieret tamen homo.

(4) *Angelos.* Quia factus est Christus sub lege, sicut Apost. ait (Galat. iii, iv), et lex data est per angelos, idcirco dicitur Christus factus sub lege per angelos.

(5) *Traditionibus.* Significat Dionysius sibi et Timotheo traditum fuisse hoc mysterium de angelo confortante a Paulo ἀπαφῶς, id est, sine scripto; quod quidem postea a Luca scriptum est in Evangelio quod Paulus prædicabat, et ex Paulo didicerat. Si quis vero quaerat hic, quid opus erat angelo confortante, ubi divinitas aderat, docet sanctus Maximus respondendum esse, multa miracula Deum per angelos operari, idque universam Scripturam testari.

(6) *Propter se effecta esse.* Id est, ut sic intelligantur, ut extrinsecus secundum litteram nudam

integumenta esse scientiæ arcanæ, et vulgo hominum occultæ, ut ea quæ sanctissima sunt, non sint profanis facilia ad intelligendum, sed tantum vere studiosis sanctitatis aperiantur, utpote expeditis ab omni puerili cogitatione in sacris symbolis, et qui acie mentis, et ingenii facultate ad contemplandum idonea, veritatem simplicem et supra naturam symbolorum collocatam assequi possint. Et rursus idem cap. 2 *De cælesti hierarchia*: Sic, inquit, omnes divina sapientia eruditi, et divini affatus ministri et interpretes Sancta sanctorum a profanis et ab iis qui initiati non sunt, pure separant, et formas efficias dissimiles celebrant, ut neque divina a profanis facile percipi queant; neque qui studio spectandi sacras istas imagines inelusas tenentur, in illis extrinsecus figuris et signis tanquam in veris hæreant. Imo et magnus Basilius: Qui, inquit, ad celsiores notiones ex verbis non ascendit, sed in ipsis delineationibus corporum verborum compositione factis residet, audiet ex Moyse, Deum esse Iguem; et a Daniele sapiente ad alias opiniones detorquebitur; ita fiet ut non solum falsas cogitationes, sed inter se pugnantes ex ipsis rebus colligat. Ex his patet non oportere hære in symbolice effictis formis, quomocunque effingantur, sive in specie sub sensum cadente, sive in vocabulis quæ videntur habere multum absoni et absurdi;

A sed potius omni studio ad sublimiores cogitationes recurrere. Ut igitur simplici et distincta repetitione exponam capita quæ tractavi, ostensum est in primo capite, tanquam in genere quodam, simpliciter theologiam in duas species distributam esse, in quarum altera, quæ est theologiæ symbolicæ, proxime explicatum necessario est, quæ et quot sint quæ in ea aperiuntur et declarantur, deinde sequatur statim, ut qualia ista essent, expediretur, nempe corporea et sub sensum cadentia, postea, quid horum proprium sit, deinceps non solum quæ de Deo sunt, istiusmodi formis et imaginibus instructa esse, sed etiam quæ de angelis: proximum erat, quot modis ista symbolica percipiuntur et apparent, deinde, quo vocabulo ista sunt tecta, et involute appellata, ad hæc, quibus intermediis ista geruntur, deinde ostensum est non posse hæc aliter fieri nisi per intermedios, per angelos scilicet, postremo non esse hærendum in huiusmodi typis, sive in solis verbis sint efficti, sive in formis et imaginibus. nihil igitur hic deest, quin sint hæc absoluta. Consentaneæ vero huiusmodi theologia arcana nobis et mystica dicitur, quia non sinit nos in visis sistere, sed ulterius progredi cogit eos qui pennas, quibus in sublime ferantur, a natura acceperunt.

SECUNDA DECAS. — DE THEOLOGIA DEMONSTRATIVA.

CAPUT I.

Quod duplex sit theologia demonstrativa.

Magnus Dionysius secundo capite *Cælestis hierarchiæ*: Duo, inquit (1), modi sunt sacræ nominationis Dei: alter quidem, ut consentaneum apparet, per similes imagines ac signa sacra tenens; alter vero per dissimiles formas in speciem absonam et dissentaneam effictus, ac traditiones quidem mysticæ Scripturarum Deum enuntiantium, venerandam ejus qui supra substantiam est, et *Θεαρχία* (2), id est, Deus deorum, beatitudinem interdum tanquam mentem et Verbum et substantiam (3) laudant, cum

C ratiocinationem (4) quæ Deum decet, et sapientiam ejus declarant, et talem ac tantum esse, qui sit vera causa substantiæ rerum; et tanquam lumen eam effingunt, ac vitam vocant, cum alioqui huiusmodi formæ in Scripturâ sacra effictæ, honestæ quidem et graves sint, et quæ formas terrenas excellere quodammodo videantur; sint tamen infra similitudinem Dei cum ipsa veritate; est enim supra omnem causam, et vitam; cum nullum quidem lumen possit Deum exprimere; omne autem verbum et mens ab ipsa Dei similitudine infinito intervallo distent; quandoque vero dissimilibus (5) declara-

Scholia S. Maximi.

apparet, non enim sic accipienda sunt, sed potius secundum sensus, quos symbola intus habent alie reconditos.

(1) *Duo*, inquit, *modi*. Quod duobus modis laudatur Deus, aut tanquam similis omnibus (omnia enim in ipso consistunt) aut tanquam dissimilis (nihil est enim eorum quæ sunt), exponit deinde Dionysius, quomodo formantur isti modi nominandi. Unum per similia, ut cum dicitur Deus in Scripturâ Verbum, et mens; ut illud: Quis cognovit sensum, sive mentem Domini? (*Rom. 11*), et istud in prophetis frequens: Et factum est verbum Domini ad me.

(2) *Θεαρχία*. Cum Dionysius Deum vocat *Θεαρχίαν*, ab eo nominat quod est potissimum Dei donum, facere scilicet angelos et sanctos homines, quoad fieri potest, deos quosdam, sicut scriptum est: Ego dixi, Di estis (*Psal. LXXVI*), et illud: Deus deorum in Sion (*Psal. LXXXII*). *Θεαρχία* itaque dicit,

quasi *Θεῶν ἄρχοντα*; dicamus nos Deum deorum, ut David dicit.

(3) *Substantiam laudant*. Ut cum dicit Scriptura in Exodo (cap. III): Ego sum qui sum; et: Qui est, misit me; et illud in Psal. CIII: Tu autem idem ipse es, ἀπὸ γὰρ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ὄντος ἡ οὐσία καὶ τὸ παράγωγον οὐσίας ἡ ὑπόστασις, dicamus nos more nostro, ab esse enim et ente ducitur essentia, quæ est existentia, hoc est, existens substantia, accidens enim non est ὑπόστασις; sed ἐνυπόστασις; id est, non est existentia, sed in existentia.

(4) *Ratiocinationem*. Non sic dicit, quod velit significare esse Deum rationalem, tanquam participem rationis, qui est totus ipsa per se subsistens ratio.

(5) *Quandoque vero dissimilibus*. Dissimilia vocat, quia quæ negatim de Deo dicuntur, non quid sit, sed quid non sit, declarant.

tionibus ab ipsis illis Scripturis sanctis divine laudatur, cum inaspectabilem eum vocant, et infinitum, et qui capi non possit; et similiter in aliis, unde non quid est, sed quid non est, significatur. Ex his efficitur duplicem esse theologiam demonstrativam, unam quæ affirmanter et ex effectis inducitur; alteram quæ neganter et privative: et illa quidem ex similibus formis effectis, hæc ex dissimilibus; hoc tamen in affirmativa theologia cernitur, ipsam etiam per formas fictas in Scriptura sacra progredi, honestius tamen quam per ea quæ symbolice dicta sunt in utroque genere (4) formationum, quas patres vocaverunt *παραβολαί*, nos dicamus terrenas, quatenus etsi altera pars theologiæ, scilicet symbolice, in verbis translatis et a lumbatis pergit, multum tamen absoni et dissentanei in eis B apparet. Quomodo enim cogitabit, qui in Deo crapulam auferat, et pœnitentiam, et juramenta, et imprecationes, et alia ejusmodi?

CAPUT II.

Quod theologia demonstrativa, quæ videtur esse sine integumento, per typos nobis effectos procedit.

Magnus Dionysius, in Epist. ad Titum: Quod, inquit, hujusmodi integumenta cognata naturæ nostræ sunt, declarant etiam qui audita aperta theologia (2) sine involucris, effugunt in se typum quemdam, qui eos ad intelligentiam ejus theologiæ quam dixi, adducat: et ipsius quoque mundi (3) qui cernitur fabrica invisibilibus Dei obducta est, sicut Paulus, et ipsa Veritas (4) testatur. Alter vero Dio-

nysius (a) hæc edisserens ait, eos qui apertam theologiam, et velis nullam audierunt, typos (5) cogitatione sua formare, qui ad intelligentiam audientes adjuvent. Ex his igitur manifestum efficitur quod antea dictum est, typos esse et imagines ea etiam quæ aperte nobis et sine velis obtentis in Scriptura sancta Deo dicuntur, quamvis demonstrative dicantur affirmando.

CAPUT III.

Quod per omnem theologiam ratio speculi et ænigmatum progreditur.

A mirandus et magnus Apostolus ait (1): Videmus nunc per speculum in ænigmate. Et rursus: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Et iterum: Per fidem ambulamus, et non per speciem. Hoc præclarus auctor Basilius cum perspectum haberet: Illud, inquit (b), facie ad faciem, et perfecte cognoscere in futuro sæculo dignis reddendum esse promissum est; nunc vero, sit licet Paulus, licet Petrus, videt quidem vere quæ videt, et non fallitur, per speculum tamen videt et in ænigmate, illud autem quod ex parte est, nunc grato animo, accipiens, quod perfectum est, in futuro perspicue expectat. Item cum eo Gregorius Theologus (c): Quocirca, inquit, omnem cognitionem Paulus quæ in terra de Deo habetur, nihil supra quam specula et ænigmata esse ponit, utpote in minutis imaginibus veritatis locatam. Et iterum idem in oratione de constituendis episcopis: Equis est,

Scholia.

(1) *In utroque genere.* Il est, in formationefigurationis sub sensum cadentis, et in formatione translationis cadentis sub intelligentiam.

(2) *Qui audita aperta theologia.* Exemplum sit quod scriptum est in Jerem. c. xiii, de iis quæ aperte dixit Dominus sine ullo typo aut integumento, quomodo populum Israel sibi adjunxisset, et quomodo propter peccata esset puniendus, at de lumbari, in quo tanquam in typo efficto voluit, ut Jeremias (cap. xiii) supplicium de populo Israel sumendum, et suam cum illo populo conjunctionem magis adhuc intelligeret, meliusque aliis exponeret. Et dixit Dominus ad me: Surge, et vade ad Euphraten, et tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi. Et abiit ad Euphraten, et fodit, et tuli lumbare de loco ubi absconderam illud; et ecce compotruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam. Et paulo post: Et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus, ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem et in gloriam, et non audierunt, et quæ sequuntur. Frequentia sunt hujusmodi exempla in prophetis de aperta theologia, et de typis sive symbolis ad eam adhibitis, ipsius

(3) *Mundi qui cernitur.* Fabrica mundi quodammodo vicem symbolorum tenet, ut notavit sanctus Maximus.

(a) Dionysius Alexandrinus scholia etiam in Dionysium Areopagitan scripsit.

(4) *Veritas testatur.* Christum dicit, qui in Evangelio multa, quæ ad theologiam apertam et demonstrantem pertinent, per symbola et parabolas loquebatur, unde Nicodemus dixit, ut Pachimerus Dionysii paraphrastes observavit: Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixerò vobis cœlestia, credetis? ut perinde sit hoc, ut mihi quidem videatur, ac si diceret: Si cœlestia et divina dixi vobis per symbola corporea, et naturæ vestræ cognata et familiaria, et non creditis, ut credendo intelligatis; quomodo si dixerò vobis cœlestia absque istis imaginibus vobis notis, credetis? Docuerat enim Dominus Nicodemum exemplo venti de operatione occulta et spirituali creaturam ex aqua et Spiritu sancto regenerante, ubi vocem tantum audivimus: Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; sed quomodo operetur, aut unde incipiat, et ubi desinat, nescimus; ut in vento, qui est, ut ait item Dionysius, in cap. 15 *Cœlestis Hierar.*, imago et typus divinæ operationis propter proprietates venti quas ibidem Dionysius notavit, ubi etiam locum Evangelii citat: Spiritus ubi vult spirat.

(5) *Typos.* Ut Deum esse trinum et unum, ad apertam et demonstrantem theologiam pertinet, quam tamen ut facilius audientes et lectores credant, et credendo intelligant, ex antiquis patribus alii typos et imagines effingunt trium lampadarum, et unius flammæ, alii solis, radii et luminis, alii rosæ, floris, et odoris, aut radicis, rami, et fructus, aut digiti, manus, et brachii, et similitum.

(b) In oratione de confessione fidei.

(c) Gregorius lib. 2, de theologia.

inquit, qui in tam sublime potest ferri, ut Paulum A
æquet? et tamen videre se dicit per ænigma, et fore
tempus cum facie ad faciem videbit. Et rursus in
eadem oratione: Quomodo, inquit, sensus in eodem
manet, et id quod foris est, attrahit? quomodo mens
in te manet, et in alia mente verbum gignit? quo-
modo verbo notio datur? Si nihil horum intelligentia
comprehensum habes, homo, comprehendens autem
forte aliquando, cum recipies quod perfectum
est: Videbo, inquit, *cælos opera digitorum tuorum* ¹⁰,
ut suspicemur, quæ nunc videntur, non esse ipsam
veritatem, sed simulacra veritatis, quomodo
Deum, id quod est, et quantus est, nosse te existi-
mas? At hæc, magnus Dionysius in Epist. ad Ti-
tum: Atqui nec in sanctissimis mysteriis sancti ma-
gistri Evangelicæ aut Mosaicæ disciplinæ a symbolis,
in quibus Deus representabatur, abstinuerunt,
quin potius videmus angelos omni sanctitate plenos
per ænigmata res divinas mystice promere (1), et
Jesum parabolis de divinis loqui, ac deificæ et a
Deo facta sacramenta per typos panis et vini tra-
dere. Par enim erat, ut non solum sancta sancto-
rum servata essent, ne ea vulgus hominum pollue-
ret; sed ut ipsa vita humana, quæ incorporea si-
mul et corporea est, lumen divinæ cognitionis
convenienter sibi caperet; et eam partem animæ,
quæ a patiendi extrinsecus necessitate libera (2)
est, id est mentem, contemplandis simplicibus, et
intra imagines Deum representantes, abditis et alte
reconditis destinaret et attribueret; illam vero C
partem animæ, quæ necessitati patiendi vim exter-
nam subjecta est, ut naturæ ejus convenit aptaret,
et in divinissimas res per typica symbola eis arti-
ficiose obducta protenderet. Præterea sanctus Ma-
ximus in theologicis (a): Dominus, inquit, quan-
doque peregrinatur, quandoque nobiscum versatur:
peregrinatur in ratione contemplandi facie ad fa-
ciem; versatur nobiscum in ratione contemplandi
in speculo et in ænigmate. Ac idem præterea in
centuria tertia de charitate: Per fidem, inquit,
ambulamus, non per speciem; et in speculis co-
gnitionem habemus atque in ænigmate, idcirco
multo studio nobis in ea re opus est, ut diuturna
exercitatione et commentatione habitum contem-
plationum valde confirmatum comparemus. Ex
his liquet, quod anima nostra de omni theologia
convenienter naturæ suæ tractat, ex sibi cognatis et
partibilibus, id est corporeis, typos et notiones expri-
mens sive ista ex formationibus materiatis exprimat,
sive sine integumento ex iis solum quæ in mundo
sita sunt, ubi ea quæ pulchra nunc videmus, non
sunt ipsa veritas, sed veritatis simulacra. Consen-

¹⁰ Psal. viii, 5. ¹¹ I Cor. xiii, 12.

taneq; igitur omnis theologia cognitio hujus utrius-
que partis non transit specula et ænigmata, hoc au-
tem est hujus cognitionis partibile et imperfectum;
idcirco cum venerit quod perfectum est, id quod
huic ex parte est, et illud quod est in ea partibile,
evacuabitur; videbimusque facie ad faciem ¹¹, id
est, impartibilia impartibiliter, et immateriata im-
materiate.

CAPUT IV.

*Quod fieri non potest, ut qui corpore præditi sunt,
sine corporeis de Deo philosophari possint.*

Gregorius theologus, in secundo de theologia libro:
Ut est, inquit, impossibile ei etiam qui valde festi-
nat, umbram suam transire (tantum enim semper
umbra anticipat, quantum antevertitur) aut sicut
fieri non potest, ut extra aquam piscis natet, sic
non potest fieri, ut qui in corpore sunt, absque cor-
poreis, cum iis quæ intelligentia complectuntur,
omnino sint: semper enim aliquid de nostris rebus
intercidet, quamvis semens ab iis quæ cernuntur,
maxime avocet, et sola secum collecta, cognata et
inaspectabilia intelligentia assequi nitatur. Idem ad-
huc in eadem oratione: Perorabimusne hic, usque
ad materiam, et ea quæ sub aspectum cadunt, pro-
vecti? An vero quia scit Scriptura fuisse tabernaculum
Moysis imaginem universi mundi, qui ex iis quæ cerni,
et quæ non cerni possunt, constat, primo velo de-
tracto, et sensum prætervecti, in Sancta sanctorum
introibimus, id est, ad naturam intelligibilem et cæ-
lestem? At nec hanc quidem incorporeæ videre pos-
sumus, quæ cum aliqui incorporea sit, ignis tamen
et spiritus vocatur. Et paulo ante: Nonne spiritus,
et ignis, et lumen nomina sunt naturæ divinæ? quid
igitur? An spiritum sine agitatione et flatu fuso in-
telligas? an ignem extra materiam, et non ferri sur-
sum, neque proprium colorem et figuram habere?
an lumen non cum aere commistum, et solum ab
eo qui cum veluti generat et illuminat? Et rursus
paulo infra: An, inquit, opus est, ut nos ab istis
avocati, ipsam divinitatem ex istis, quoad fieri po-
test, videamus privata quadam cogitatione ex con-
jecturis collecta? Sanctus Maximus (b): Omnis, inquit,
sæculi hujus cognitio, etiam quæ valde alta et sublimis
est, si cum cognitione futuri sæculi conferatur, rudis
est, et veluti figuræ viventis imago, quæ non erit pos-
tea, ostensa jam vera vita, et cognitione. Scientiæ
enim, inquit, cessabunt, et prophetiæ evacuabuntur.
Recte igitur magnus Basilii de Deo philosophatus
est: Si quid eorum quæ supra hunc mundum, qui
cernitur, sunt, intelligentia comprehenderis, infra
divinum spiritum est. Imo summus Theologus

Scholias.

(1) Ut fuit Angelus qui Jesum filium Josephec de
Christo docuit in ænigmate, Zachar. iii, et Gabriel,
qui Daniele, c. ix.

(a) In secunda centuria theologica cap. 37.

(2) Libera. Non omnino, sed quatenus non habet
foris sic causas patiendi, sicut habet organum cor-
poreum quo non mens sed sensus utitur.

(b) Centuria 2, c. 47.

Dionysius (a) : Quia inquit, non potest mens nostra illam incorpoream celestium ordinum imitationem ac contemplationem protendere aciem suam, nisi corporeo adminiculo sibi apto utatur. Etrursus idem : Non potest, inquit, aliter fieri, ut radius divinæ cognitionis nobis illuceat, nisi variis velis saceris anagogice oblectus, et convenienter naturæ nostræ divina providentia adornatus. Quo in loco ait divinus Maximus : Sine typis et symbolis non possumus, dum in corpore sumus, aspicere incorporea et materiæ expertia. Hinc perspicitur, si mens nostra non potest per se ne angelos quidem imitari et contemplari, nec ad ista adniti, nisi adjumento materiali et sub sensum cadente sibi convenienti utatur, nulla ratione et via fieri posse, ut intelligentiam Dei sine materia et corpore assequatur ; idcirco impossibile est, eos, qui vitam in corpore degunt, sine corpore ad contemplationem Dei ascendere. Quod si nos per inane ad ea quæ supra sæculum sunt, evagantes, ut assolet, quid tandem etiam ante ista erat, investigemus, neque sic abducemus nos ab illis quæ corpora sunt, et animæ vicina et cognata, quæ quidem immensa ratione inferiora sunt quam spiritus Dei, qui supra naturam omnem est.

CAPUT V.

Quod neque totam et integram de Deo cogitationem habere in hoc sæculo possumus, aut per eam de Deo plene philosophari, neque per aliam quemlibet a nobis informatam notionem.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de theologia : Justificatus, inquit, est ex fide magnus patriarcha Abraham ; et sacrificat sacrificium novum et inauditum, ac illius magni sacrificii imaginem. Deum vero non ut Deum vidit, sed ei tanquam homini cibum apposuit ; et laudatus est, quod tantum venerationis adhibuit, quantum intelligentia comprehendit. Ibidem cum de Jacob meminisset : Et luctatur, inquit, cum Deo tanquam cum homine, quæcunque ista est Dei cum homine lucta, fortassis humanæ virtutis cum divina comparatio. Rursus in eodem loco : Quomodo Manoem judicem prius, et Petrum discipulum postea, non es miratus ? illum quidem, quia nec aspectum Dei typo et imagine informari passus est ; unde illud : *Perimus*, inquit, *o uxor, vidimus Deum* ¹³, tanquam non possint homines imaginem Dei in sensus notionem effictam et informatam capere, nedum naturam ejus ; hunc vero, quia Christum quem cernebat, in naviculam non recipiebat, et ob eam causam eum dimittebat. Et rursus in eadem oratione : Nec de ipsa creatura perfecta perspicientia est, siquidem credendum est hujus etiam umbras solum te habere, cum audias : *Videbo celos opera digitorum tuorum lunam et stel-*

las ¹⁴, et (c) firmitatem in ipsis fixam, quasi non cernas nunc, cernes autem suo tempore. Et Gregorius Nyssenus : Quomodo, inquit, reperiat, quem nihil eorum quæ notescunt, declarat ? non forma, non color, non circumscriptio, non figura, non quantitas, non qualitas, non locus, non conjectura, non similitudo, non proportio ; quin potius semper est extra omnem viam comprehendendi. Idem iterum. Hæc, inquit, est notionis ejus maxime propria nota, naturam ejus esse supra omnem notam notionis designatricem. Et summus theologus Dionysius (c) : Illam igitur divinam supra quam substantiam quodcunque est illi supra quam essentia bonitatis, quæ supra bonitatem est, neque tanquam rationem aut potentiam neque, tanquam mentem, aut substantiam, aut vitam laudibus celebrare fas est, ulli, qui veritatis, quæ supra omnem veritatem est sit studiosus, quin imo laudare eam oportet tanquam ab omni habitu, motu, vita, imaginatione, opinione, nomine, sermone, cogitatione, intelligentia, substantia, statu, fundatione, unione, fine, immensitate, denique ab omnibus quæcunque sunt, superlate abstractam. Hinc efficitur manifestum, quod neque notionem typis et imaginibus informatam, aut alia qualibet cogitatione Deum comprehendere, et de eo philosophari possumus ; quin potius extra hæc omnia est ; quoniam omnis phantasia, id est, cogitatio, triplicem usum habet (d) : una figurat ea quæ sensibus percipiuntur, imprimens memoriæ quæcunque ex sensibus assumpta sunt, quæ singulas imagines ordine, ut ita dicam, et articulate disponit et distinguit ; quam vocant sanam phantasiā, et magnæ naturæ foetum : altera imprimit obscura quædam vestigia, quæ non sinit cogitata illa, ulla ex parte manere ; sed confusas imagines, et aliter alio tempore commutatas promiscue objicit, et prius fere quam cogitatione ficta sint, ab illis ipsis excidit, et omni fructu et utilitate caret, qualis est inanum somniorum in quiete cogitatio, et eorum quæ temere et fortuito cogitatione finguntur ; tertia est in iis quæ agenda sunt, sine recta ratione progrediens, qua id quod non est, tanquam sit, cogitatur, quæ lætatur quibus dolendum erat, et dolet quibus lætandum ; et quod sibi persuaserit, non poterit ei dissuaderi ; adamat autem et amplectitur quæ cogitatione depingit, ceu leges quasiam divinitus sibi informatas, contenditque, ut quæ clarissima et ante oculos posita sunt, si fieri possit, ad errorem suum pervertat. In hujusmodi cogitationem qui incidunt, insanabiles fiunt ; qui si potentes sint, in perniciem civitatum imminant ; si infirmi, et non valentes opibus, non desistent, quin quantum in se erit, eas perdant. De his

¹³ Judic. xiii, 23. ¹⁴ Psal. viii, 4.

(a) In oratione de confessione fidei. Cap. 1. *Cælestis hierarchiæ.*

(b) Interpretatio est verborum quæ sequuntur : Quæ tu fundasti.

(c) Cap. 1. *de divin. nom.*

(d) Hæc de triplici phantasia ex Sch. S. Maximi in c. 1. Dionysii *de divinis nominibus*, sed copiosius, et explanatius hic.

duabus cogitationibus ad cogitandum de Deo ne meminisse quidem oportet; illam autem primam aliquid laudabilem, existimandum est ipsam etiam tam longe abesse ut par sit ad informandum notionem Dei, ut propter infinitam distantiam conferri cum ea non possit.

CAPUT VI.

Quod Deus neque ex representatione (1) naturaliter cognoscitur, nec est quidquam ex intelligentibus, aut intellectis, ut ex substantia ejus liceat de eo philosophari.

Divinus Maximus primo capite ex theologicis (a). Unus, inquit, Deus, sine principio, incomprehensibilis, totam vim, ut sit, habens per totum, notionem quando et quomodo sit, penitus repellens, utpote nulli eorum qui sunt, ex representatione naturali cognitus. Et rursus idem (b): Omnis, inquit, intelligentia sicut in substantia omnino ponitur, ut qualitas; sic etiam circa substantiam qualitate affectum habet motionem: non enim aliquid ex toto solutum et simplex per se existens potest ipsam intelligentiam suscipere, quia non est soluta et simplex: Deus autem cum in utroque horum omnino simplex sit, et substantia scilicet soluta ab eo quod est in subiecto, et intelligentia non habens ullum prorsus subiectum, efficitur, ut neque sit ex iis qui intelligunt, neque quæ intelliguntur, quippe qui supra substantiam et intelligentiam sit. Adhuc idem cap. II prima centuriæ: Res (2) omnes, quæcunque sunt, intelligentia prius perceptas nominamus, quæ in sci-

psis habent principia notitiarum demonstrabilia: at Deus non cognitus nominatur, quin potius ex iis tantum quæ intelligentia percipiuntur, creditur esse; quamobrem nihil eorum quæ intelliguntur, cum eo quacunque ex parte confertur. Idem iterum secundo capite, secundæ centuriæ: Omnis intelligentia est intelligentium, et eorum quæ intelliguntur; Deus autem nec unus intelligentium est, nec aliquid eorum quæ intelliguntur; est enim supra ista: siquidem circumscribitur qui intelligit, tanquam indigens habitudine rei quam intelligit; aut naturaliter subicitur intelligenti, qui propter habitudinem intelligitur. Relinquitur igitur ut existimemus, Deum nec intelligere, nec intelligi, sed potius supra quam intelligere, et supra quam intelligi. Et theologiæ scientissimus Dionysius (c): Sicut enim (3), inquit, ea quæ sub intelligentiam cadunt, per ea quæ sub sensum, intelligentia comprehendere et contemplari non possumus, neque per ea quæ typis et signis informantur, ea quæ simplicia sunt, et typis non signantur, neque per figuras corporum, incorporea, quæ neque sensum tactus subire, neque figuram et formam capere possunt; sic eadem ratione veritatis supra substantias est illa supra substantiam infinitas; et supra mentes illa supra mentem unitas et omnibus ratiocinationibus inscrutabile illud supra ratiocinationem unum; omni verbo ineffabile illud supra verbum, bonum, unitas effectrix (4) universæ unitatis; et substantia supra substantiam, vacans ratione (5), intelligentia, nomine; et mens non cadens sub intelligentiam, ratio non effabilis, quia

Scholia.

(1) *Representatio naturalis in mente sive intellectus est quæ ortum et principium ducit ex phantasmatis rei sub sensum cadentis, cum qua Deus nullo modo potest comparari, ut intellectus conversus ad phantasmata possit aliquo modo Deum cognoscere, sicut potest alias substantias aliqui incorporeas.*

(2) *Omnia quæ intelliguntur, habent in se principium cognitionis, quia vel sunt in sensibilibus, quorum sunt phantasmata, a quibus abstrahuntur species intelligibiles, quibus intellectus informatus intelligit; aut sunt incorporea, quæ in se habent unde comparentur cum sensibilibus, ad quorum phantasmata, quæ sunt imagines et similitudines eorum, ad animos pervenientes, se convertit intellectus, ut aliquid de incorporeis intelligat. Sunt autem similitudines principia sentiendi et intelligendi, ut ait sanctus Thomas p. I q. 84, art. 3. Deus autem non potest sic cum creatura sensibili comparari, unde non sic intelligitur, sed tanquam causa et per excessum ut ait S. Thom. ead. q. 84, art. 7.*

(3) *Sicut enim. Docet hic quomodo Deus non possit intelligentia comprehendere; etenim si quæ incorporeæ substantiæ sunt, et simplices, et intellectuales et unitæ, non solum non subiciuntur sensibus, ut angeli et animæ, ut per eos cognosci possint, sed neque per sensilia quæ inferioris ordinis sunt, cognitione eas comprehendere, nec earum essentiam spectare possumus; quanto magis excelsit Deus sensus et sensilia, qui non est substantia, sed supra substantiam; neque simplex, sed supra quam simplex; neque intellectus, sed supra intellectum; nec unitas, sed supra unitatem; nec ulla termino*

Circumscribitur, sed infinitate sua ab omnibus solutus: qui ut in se est, neque ratione vestigari, nec intelligi, neque nominari potest. Cum igitur audis in Scriptura formam Dei, et speciem et faciem, intellige per anagogen, id est, elevare supra corpora, ut Deo dignum est: cum vero unitatem audis, ne intelligas quasi varia quædam ad unionem concurrent; non enim de his nunc sermo fit, sed de Deo, qui nec est principium numerorum, neque compositus, sed supra simplices substantias unius, unitas.

(4) *Effectrix unitatis.* Postquam ea quæ de Deo sunt ex omnibus quæ in rerum natura sunt, exemit, deinceps sequens linguæ nostræ modum (non enim supra hunc ferri possumus) ex illis ipsis Deum laudat, e quibus eum exemit; et unitatem vocat, sed effectricem unitatum, id est, simplicium substantiarum, ut angelorum et animarum; et mentem non intellectilem, id est, quæ a nulla mente intelligitur. Si enim simile a simili cognoscitur, si mens esset, oporteret ut a mentibus cognosceretur, at quis cognovit mentem Domini? Est igitur mens supra mentem, et nomen supra omne nomen: Et nomen, inquit, meum non manifestavi eis; quamobrem omnibus est sine nomine, imo nec eius est: etenim si ea quæ sunt, ex nihilo creat, non est igitur ex iis quæ sunt, sed supra ea quæ sunt. Quod si dicit: Ego sum qui sum (Exod. III), intellige, ut decet, esse scilicet sine principio, et sine fine; quia etiam inscrutabilem, et similiter in aliis quæ deo natura conveniunt.

(5) *Vacans ratione intelligentia.* Sicut Dionys.

(a) Centuria I cap. 1.

(b) Centuria I, cap. 3.

(c) Cap. I de divinis nominibus.

nullius rei similitudinem habet, et causa est u omnia sint, ipse vero non est, ut qui sit extra omnia quæ sunt, et ut ipse de se sibi proprie et scienter efferre potest. Ex his liquet, quod Deus nec naturali representatione cognosci ab ullo unquam possit: fugi enim omnibus modis cognitionem, quando, aut quomodo sit, nec est eorum qui intelligunt, aut eorum quæ intelliguntur; est enim substantia, quæ subjectum esse non potest; est notio quæ nulla ratione subjectum habet. In quo igitur id fundatum cognosceret, quod non potest prorsus recipere subjectum ad notionem? Recte igitur est immensitas supra substantiam, et mens omnibus cogitationibus inegitabilis; quin potius mens non cadens sub intelligentiam, et ratio ineffabilis est nobis, sine ratione, sine intelligentia, sine nomine, idque propriè superlationem substantiæ et intelligentiæ; sicut lumen excellens aciem oculorum efficitur nobis tenebræ, et sonus item excellens sensum auditus, surditas.

CAPUT VII.

Unde tandem, et ex quibus sit de Dec philosophandum.

Magnus Dionysius cap. 7, *De divinis nominibus*: Præterea, inquit, quærendum est quomodo nos Deum cognoscimus, qui neque sensu percipitur, nec intelligentia, et ut universe dicam, nihil est ex iis quæ sunt. An non potius vere dicatur, quod Deum non cognoscimus ex natura ejus (id enim quod naturæ ejus est, incognitum est, et omnem rationem ac mentem superat), sed ex ordine omnium rerum tanquam ab ipso proposito, et imagines quasdam ac similitudines exemplarium ejus (1) divinorum in se habente ad cognoscendum illud summum bonum, et omnium bonorum finem via et

A ordine pro viribus ascendimus in ablatione (2) et in superlatione omnium, et in omnium causa? Gregorius Theologus in secunda oratione de Theologia: Sic, inquit, illa a Deo perfecta ratio, et omnibus innata, ac prima in nobis lex, et cum omnibus colligata, nos ex iis quæ cernuntur, ad Deum adduxit. Ac rursus idem (a), Deus, inquit, mente tantum adumbratur, et ea quidem valde obscure et minute, non ex iis quæ in natura ejus sunt, sed quæ eum circumstant, alia ex alio cogitationis informatione collecta in unam quamdam veritatis imaginem. Hoc autem alii post Gregorium interpretati, Deus, inquit, non ex iis quæ in eo sunt, id est, ex substantia ejus, sed ex iis quæ circum ipsum sunt, id est, ex creaturis percipitur. Et sanctus Maximus in *Theologicis*: Ex nulla, inquit, re, quæcunque sit, percipi potest (3), hoc uno excepto, quod per fidem cognoscitur, idque ex iis quæ ab ipso effecta sunt, cognoscitur, inquam, quod sit, non quid sit. Ac rursus idem in tertia centuria: Quod propriè est, ex eo quod non est propriè, cognoscitur esse; cognoscitur, inquam, non habitudine aliqua, qua ad illud quod non est propriè, referatur, aut cum eo comparatur. Quomodo enim quod propriè est, et ut omnium causa supra omnia est, et non cognoscendo illud, sicut alia cognoscuntur, cognoscitur, cum iis quæ non sunt propriè, ullus unquam ulla ex parte conferet? cum alioqui non possumus nos id quod est supra substantiam aliter indicare, quam si ex iis quæ sunt, hoc tantum de eo exigue indicemus, videlicet quod est. Et adhuc idem in secunda centuria de charitate capite vicesimo septimo, Qui, inquit, de Deo philosophaturus es, ne rationes de natura ejus disseverendi quæras; non enim humana mens invenire

Scholia.

cap. 7, *De divinis nominib.* Paulum imitatus, sapientiam Dei ratione vacantem, et amentem et stultam vocavit, ut excellentiam ejus significaret, quod in antecellat rationem nostram, ut a ratione aliena habeatur; ita mentem, ut amentia et stultitia putetur; sic hoc loco, quia cognitio Dei infinito intervallo rationem creaturæ, et intellectum, et nomina quæ de Deo dicuntur, superat, cum alioqui Deus ex omnibus creaturis per rationem vestigari possit, et intelligi ac nominari; dicit tamen esse eum ἀνορίαν, et ἀνορίαν et ἀνορίαν, id est, ἀνορίαν, ἀνορίαν et ἀνορίαν, hoc est, ratione, mente, et nomine vacantem.

(1) *Imagines quasdam ac similitudines exemplarium in se habente.* Quæcunque sunt, id est, species et singule creaturæ, ut ordines angelorum, et omnia sensibilia, imagines sunt et similitudines divinarum idearum, id est, exemplarium quæ sunt in Deo, quæ quidem exemplaria æternæ Dei intelligentiæ sunt, per quas, et secundum quas omnia in ipso erant, quæ non erant alia ab ipso; et per eas, et secundum eas omnia quæ produxit, facta sunt, sicut beatus Joannes in Apocalypsi, cap. 1, ait dixisse illos viginti quatuor seniores: Omnia in ipso erant, et creata sunt. De ideis dictum est, quod

erant; de imaginibus autem et similitudinibus idearum id est, exemplarium, quod creata sunt.

(2) *In ablatione et superlatione, et causa.* Tribus modis ascendimus ad cognoscendum Deum ex creaturis, uno modo aufereudo ei neganter tanquam non decentia quæcunque creata cernuntur, quia nihil eorum Deum esse dicimus, sed omnia negamus, aientes: Non est Deus angelus, neque anima, nec nulum animal, aut istud, aut illud, quodcunque sit; alio modo perfectiones creaturarum, ut vitam, sapientiam, et alia hujusmodi, removendo a Deo, quia sapientia Dei omnem sapientiam creatam excellit, et vita Dei omnem vitam, et perfectio es reliquæ reliquas omnes perfectiones creaturarum superant; tertio modo, quatenus omnia sunt a Deo creata, quæcunque in natura rerum et universitate mundi sunt.

(3) Non negat, quin possit demonstrari ex creaturis Dei Deum esse, sed negat cognosci posse secundum essentiam ex effectis, meminit autem S. Maximus de cognitione Dei ex fide, quod sit, et non de cognitione naturali per demonstrationem ex effectis, quia cognoscere hoc per fidem multo excellentius est et valentius quam cognoscere per rationem naturalem quanto excellentior est gratia quam natura; fides enim ex gratia Dei est.

(a) In oratione de Nativitate Christi.

poterit, imo nec ulla cœlestis mens post Deum, sed rationes disserendi de iis quæ eam circumstant, ut de perpetuitate, de immensitate et infinitate, de bonitate, potentia, sapientia creandi, providendi, judicandi; hic enim est magnus apud homines theologus, qui rationes de his aliquas etsi exiliter adinveniat. Et in centuria tertia, capite septuagesimo primo: Ex iis quæ sunt, causam omnium cognoscimus; et ex varietate rerum sapientiam per se existentem ejus qui proprie est, docemur, et ex naturali motione rerum, vitam ejusdem per se existentem discimus; vini dico vitam tribuentem rebus, scilicet Spiritum sanctum. Ex his evadit manifestum cognosci Deum ex iis solum quæ circum ipsum sunt, quæ sunt creaturæ, et inde de Deo philosophandum esse, ex imaginibus scilicet et similitudinibus exemplarum ejus divinorum, quæ superius specula et ænigmata vocata sunt. Ne autem quis in dubium veniat, quomodo quæ imagines et similitudines sunt, et a veritate rerum distant, ad philosophandum de Deo apta magis esse possunt, et ideo majorem Dei contemplationem quam ex istis similitudinibus etiam in hac vita quærat, opus est docere, quod summi etiam theologi ultra contemplationem ex creaturis non progrediuntur.

CAPUT VIII.

Quod summi theologi de Deo philosophantur ex creaturis; et posteriora Dei ipsæ creaturæ sunt, et earum rationes.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de theologia: Currebam quidem, inquit tanquam Deum cognitione comprehensurus; atque ita ascendi in montem, et divisi nubem in eam ingressus. Et paucis interjectis: Cum paulum, inquit, prospexissem, non vidi primam et æternam naturam, quæ sibi, id est, Trinitati nota est, et quanta intra primum velum mauet, et a Cherubinis contegitur¹⁵; sed illam quæ extrema est, et ad nos pervadit, quæ est (quantum intelligo) amplitudo illa, vel ut David ait¹⁶, magnificentia, quæ in creaturis, et iis quæ ab ipso effecta sunt et gubernantur, cernitur: hæc enim sunt posteriora Dei¹⁷, quæ post eum sunt ipsius iudicia; sicut solis umbræ et imagines in aquis, quæ infirmis oculis solem utcumque ostendunt: siquidem impossibile est solem intueri aduersum, cujus radiis acies oculorum vincitur. Ad hunc igitur modum de Deo philosophaberis, sis

licet Moyses, et deus Pharaonis¹⁷; licet usque ad tertium cœlum, ut Paulus pervenias¹⁸, et audias arcana verba; licet supra illos ad statum et ordinem aliquem angelorum aut archangelorum ascendas. Quamvis enim omne cœleste, et aliquid supra quam cœleste, nullo excellentiore natura quam nos sit et Deo propinquius; magis tamen distat a Deo, et a perfecta ejus intelligentia, quam nostram hanc naturam compositam et humilem et deorsum inclinatam antecellat. Et magnus Athanasius (a) velut percunctando ait: Cum Deus sit incorporeus, et figura careat, quæ tandem posteriora ejus vidit Moyses? Deinde solvens quæstionem: Credimus, inquit, ante sæcula et ante cunctas creaturas esse Deum totum solum increatum. Ex quo sit, ut posteriora Dei sint creaturæ, et earum rationes, quæ cum vidisset exposuit, inquit: *In principio creavit Deus cælum et terram.* Item divinus Gregorius Nyssenus in libro *De vita Moysis*: Gloria, inquit, increata, natura scilicet divina omnino est secundum se ineffabilis, et quæ comprehendi non potest neque videri; nihil enim quod est, ipsum hoc per se (1), nudum (2) potest intelligentia liquide comprehendi, aut oculis corporis ullo modo cerni; increatum enim est. Quod autem est increatum, nullus potest oculis corporis cernere, quamvis Moyses sit, quamvis Paulus, qui in tertium cœlum ascendit, quamvis angelus sit qui Deum videt. Quod enim vere est, vera vita est, hoc autem ab angelo aut ab homine cognosci non potest. Ex quibus clare motescit, valentissimos etiam theologos non ultra creaturam progredi in iis quibus Deum vident; sed potius ipsam creaturam, et quæ in natura ejus insunt, considerare. Quod si ad hunc modum, et hac via et ratione de Deo disserunt, necessario sequitur, theologiam quæ in negatione versatur longe præstantiorem esse, et ad contemplationem magis idoneam: ea theologia, quæ in affirmatione cernitur.

CAPUT IX.

Quod in Theologia demonstrativa magis propria et præcipua est illa quæ in negationibus versatur; et quod in hac Theologia affirmationes non sunt contrariæ negationibus.

Summus theologus Dionysius, primo capite *De mystica theologia*: Oportet, inquit (3), in ea ponere et affirmare omnes omnium rerum affirmationes

¹⁵ Exod. xxxvii. ¹⁶ Psal. viii. ¹⁷ Exod. xxxiii.

¹⁸ Exod. vii. ¹⁸ II Cor. xxi.

Scholia.

(1) *Quod est ipsum hoc per se.* Nulla creatura est per se id quod est, sed per participationem, solus Deus est ipsum hoc, quod est per se, id est, sua essentia, et suum esse, et non secundum participationem.

(2) *Nudum.* Id est, secundum substantiam suam tantum, et non secundum ea quæ circum ipsum sunt, id est, creaturas.

(a) Quæst. ad Antiochum.

(3) *Oportet ponere et affirmare.* Deum omnia esse, ut Deum decet, positio est; et nihil eorum esse, ut supra substantiam est, negatio; utrumque proprie dicitur in Dei amplitudine, ut Deus est vita, Deus est bonitas, positio et affirmatio est, Deus non est vita, non est bonitas, negatio vera est, quia est supra hæc quæ nos intelligimus.

tanquam in omnium causa; et omnes eas magis A proprie negare tanquam quæ sit supra omnia; nec existimandum est contrarias esse negationes affirmationibus; quin potius multo prius esse ipsam primam causam supra privationes, cum sit supra omnem et ablationem (1) et positionem. Ac rursus idem capite secundo *Celestis hierarchiæ*: Aliquando, inquit, laudatur divine in Scripturis suis sanctis dissimilibus nominationibus (2), cum eum vocant inaspectabilem, et infinitum, et non potentem comprehendere, et similiter in aliis, quæ non quid sit, sed quid non sit, declarant. Hoc autem, ut arbitror, magis proprium est ei: siquidem ut tacita, id est, sine scripto, sacerdotalis traditio (3) exposuit, vere dicimus non esse secundum naturam illius rei ex iis quæ sunt: cæterum ignoramus illud in eo non definitum, quid sit quod supra substantiam est, quodque nec intelligi, neque dici potest. Si igitur negationes in divinis veræ sunt, affirmationes vero non congruunt (4) cum occulta divinitate eorum quæ de Deo offerri non possunt, consequens est, ut iis quæ non sunt aspectabilia, magis propria sit nominatio illa quæ per dissimilitudines formatur. Et Gregorius Theologus, in oratione secunda de theologia: Multo, inquit, facilius et brevius est dicendo quod est, declarare quod non est, quam negando (5) quod non est, indicare quod est. Et rursus: Sed oportet, postquam dictum erit quæ non est, dicatur etiam quod est: atque eo magis, quod facilius est unum aliquid complecti, C quam omnia sigillatim negare; ut ex negatione eorum quæ non est, et affirmatione ejus quod est, illud intelligentia complectamur. Sanctus Maximus in *Theologicis*: Qui philosophatur, inquit, de Deo aiendo, Verbum facit carnem, dum non potest aliunde, quam ex iis quæ cernimus et contractamus, Deum cognoscere tanquam causam; qui vero

neganter, auferendo philosophatur, Verbum facit spiritum, utpote quod erat in principio, et erat apud Deum, cum qui est supra quam incognitus, ex nulla penitus re earum quæ cognosci possunt, recte cognoscens. Hinc fit perspicuum, quod magis proprium est philosophari de Deo per negationes, quam per affirmationes, quatenus alterum facit Verbum spiritum, alterum facit Verbum carnem. Ac theologia quidem affirmans vim habet comparandi et figurandi ac conjectandi; et hoc tantum probat, scilicet Deum esse, ex iis quæ ab ipso facta sunt; theologia veronegans demonstrat Deum esse supra omnia; ac veritatem maxime assequitur qui dicit non esse Deum quidquam eorum quæ sunt, sed esse supra substantiam, et supra omnia. Præterea in Deo negationes non sunt contrariæ affirmationibus: nec enim quod affirmatio affirmavit, hoc ipsum negatio negavit: quin imo sicut affirmatio non ponit quid sit Deus, sic neque negatio tollit quid sit Deus: quod enim non ponit, quomodo tollat? Denique æque non assequitur substantiam Dei tum affirmatio, tum negatio: hoc solum differunt, quod propius accedit ad veritatem qui dicit, Deus non est, hoc quod nos existimamus.

CAPUT X.

Quod Deus est supra omnem affirmationem et negationem; et quod solum nesciendo et penitus non videndo simul eum cognoscimus, et de eo philosophamur.

Magnus Dionysius capite primo *Mysticæ Theologiæ*: Mea igitur, inquit, precatio hæc sit, tu vero, amice Timothee, relinque, vehementi studio et exercitatione contemplandi arcana, tum sensus, tum mentis intelligentias, et omnia quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, ac omnia quæ non sunt (1), et quæ sunt, et quantum viribus consequi poteris ad conjunctionem cum eo supra omnem sub-

Scholia.

(1) *Supra omnem ablationem.* Est positio simplex, ut Deus est vita, bonitas, lapis, est etiam positio hypothetica, cum affirmationi adjungimus comparisonem, ut magis est Deus vita, quam lapis, et magis bonitas, quam ignis, similiter, ablatio simplex, sive negatio, ut Deus non est lapis, non irascitur, et similia hypotheticam, ut magis non est Deus ebrius, quam non est sermone explicatus supra utrumque genus positionis et ablationis est Deus, de his Dionys. cap. in *Mysticæ Theolog.* In positionibus hypotheticis, quæ magis Deo conveniunt, illa sortuntur illud magis, ut magis est Deus vita, quam aer, contra vero in ablationibus, quæ remotiora sunt a Deo recipiunt magis, ut magis non irascitur Deus, quam non intelligitur. Rursus cap. II *Mysticæ Theolog.*: Positiones, inquit, sunt quæcumque in Deo dicuntur, ut ei convenit, ut ens, vita, lumen et alia: ablationes autem quæcumque a Deo aliena negantur, ut non est corpus Deus, non anima, nec quidquam eorum quæ in cognitionem cadunt.

(2) *Dissimilibus nominationibus.* Dissimiles nominationes vocat quæ dicunt de re quæ est, non quid sit, sed quid non sit, quod est dissimile.

(3) *Tacita traditio.* Traditio occulta sacerdotalis

vocatur traditio apostolorum sine scripto.

(4) *Affirmationes vero non congruunt.* Tanquam falsæ, quia supra has est, est Deus, ut non est substantia, sed supra substantiam; non est vita, sed supra vitam; et ideo non defini potest, quia definitio constat ex affirmatione, et ipse est supra affirmationes, quæ ei non congruunt.

(5) *Quam negando.* Verbi gratia, si quærat bis-quinque quot sunt? expeditius est respondere, decem affirmando, quam dicere negando: Non sunt tria, non quatuor, non quinque, non viginti, et deinceps.

(6) *Ac omnia quæ non sunt.* Prius dixerat: Et omnia quæ sub sensum et sub intelligentiam cadunt; idem nunc ex παραλλήλου declarat, cum ait: Ac omnia quæ non sunt; hæc enim respondent sensibus, quæ veteres dicebant non esse, ut quæ omnem mutationem caperent, et non semper in eodem statu essent. *Et ea quæ sunt.* Hæc respondent ad illa sub intelligentiam cadentia. Intellectilia enim iidem veteres esse dicebant, quippe quæ semper essent immortalia voluntate auctoris, et substantiam non mutarent. Proprie igitur sunt intellectilia, homonymie autem sensilia.

(a) In centuria 2, cap. 39.

stantiam et intelligentiam est, ignorando admi-
tere (1) : tua enim libera, soluta et pura avoca-
tione a corpore et ab omnibus rebus ad radium
suprasubstantialem divinæ obscuritatis detractis
omnibus et ab omnibus expeditis adducis. Ac
rursus idem capite secundo : In hac, inquit, cali-
gine, quæ lumen vincit, ut nos simus, precamur,
et ut non videndo et ignorando, videamus et
cognoscamus, et enim qui est supra quam substan-
tia, supra substantiam laudemus, omnibus rebus ab
eo separatis, et illam caliginem divinam, quæ ab
omni lumine quod in rebus est, obtegatur, cerna-
mus. Et iterum idem in epistola prima ad Caium,
Tenebra, inquit, lumine aufertur et conspectu om-
nium, et copioso lumine magis aufertur ; cogniti-
ones auferunt ignorantiam, et multæ cognitiones
magis adhuc auferunt. Hæc superlate (2), et non
privanter intelligens, pronuntia verissime, quod
qui habent quod est lumen (3), et habent creatura-
rum cognitionem, latet eos ignoratio Dei (4), et to-
nebra ejus supraposita, et omni lumine obtegatur,
omni cognitione subducitur ; et si quis Deum vidit,
et cognovit quod vidit, non vidit Deum, sed aliquid
creaturarum ejus, et eorum quæ cognitione perci-
piuntur : ipse autem supra mentem et substantiam
constanter manens, hoc ipso quod neque cognoscitur,
nec est, est supra substantiam, et supra mentem co-
gnoscitur, et illa melior et universa ignoratio cognitio
est ejus qui est supra omnia quæ in cognitionem cadunt.
Et sanctus Maximus : Hanc solam, inquit, habet
Deus veram cognitionem, non cognosci. Ex his patet,
Deum esse supra omnem affirmationem et nega-
tionem, et nos solum ignorando perfecte, et non
videndo, cognoscere eum, et de eo philosophari.

Ex omnibus igitur quæ hactenus dicta sunt, firmissi-
me constat, theologiam generatim in quatuor partibus
versari : symbolicam quidem in duabus partibus,
imaginibus scilicet, et in verbis ; demonstrativam
vero in alteris duabus, scilicet in aientibus, et ne-
gantibus : quod autem est ultra quam hæc, ad igno-
rationem Dei, qui neque cognosci, neque videri po-
test pertinet, quæ quidem non est posita pars theolo-
giæ, quæ enim nata est, ut supra mentem et sermonem
et rationem perficiatur, ubi eam collocabunt qui de
hac re quærunt ? nisi hanc partem, cognitionem
supra mentem vocare statuant omnes illos præ-
claros et divinos viros, qui, ut mihi videtur, ex eo
quod illam experti sunt, nomen ei indiderunt, et non
ex demonstratione quapiam. Conjunctio enim cum
Deo supra mentem, id est, ingredi per ignorantiam
perfectam in illud infinitum, et quod comprehendere
non potest, et in pelagus immensum naturæ ejus,
et ubi omnis natura defatigata sistit se, et ulterius
progredi non audet, quod a divino quodam odore,
et quadam a corpore et a creaturis avocatione, in
laudabilem et beatum statum, non solum admi-
rabilius quam dici possit, sed quam intelligi, aliquando
restituit, conjunctio, inquam, hæc cum Deo supra
mentem, et ejusmodi divina exstasis, nulla species
theologiæ tunc numerata est. Omnis enim scientia
et informatio, eorum causa quæ sciuntur et infor-
mantur, fit ; ubi autem nihil horum est, quæ hujus
scientiæ ars esse dicenda est ? Ut igitur hanc par-
tem repetitis capitibus expediamus, demonstratum
est duplicem esse theologiam demonstrativam ;
deinde quod nec hæc sine typo et ænigmate cer-
nitur ; tertio necessario conclusum est, in omni
theologia versari rationem speculi et ænigmatum :

Scholæ.

(1) *Ignorando adnitere.* Nusquam magis, ait san-
ctus Maximus, declarat Dionysius quid sit per igno-
rantiam cognoscere Deum, quam cap. II *Mysticæ
Theologiæ*, et in epist. 5, ad Dorotheum : Nota,
inquit, cap. II *Mysticæ Theologiæ*, hoc esse sub di-
vinam caliginem ingredi, non videndo et ignorando
videre et cognoscere quod est supra aspectum et
cognitionem, videre, inquam, et cognoscere hoc
ipso, quod non videmus neque cognoscimus. Et in
epist. 5 ad Dorotheum, illam caliginem, in quam
ingressus est Moyses in monte in Exodo (cap. 24),
interpretatur Dionysius mystice esse ignorantiam
istam, qua dicit Deum cognosci, ita ut in illa cali-
gine sit qui habetur dignus ut vere videat et cognoscat
Deum, hoc ipso quod non videt neque cognoscit, hoc
ipsum cognoscens, quod est supra omnia intellecti-
lia, et sensilia. Divina itaque caligo, ait Dionysius,
est illud lumen inaccessum, in quo habitare Deus
dicitur, invisibile quidem propter exsuperantem
claritatem et inaccessum propter nimiam et supra
naturam illuminationem. In hac caligine mystica,
id est, in hac illuminatione interpretatur, ut paulo
ante dixi, esse eum qui non videndo et ignorando
videt vere et cognoscit Deum. Ad intelligen-
dum quod dictum est, id est, quomodo caligo est
illuminatio et ignorantia cognitio : Sume, inquit
sanctus Maximus, exemplum ab oculo corporis :
quod enim efficit absentia luminis, scilicet vacatio-
nem sensus oculorum, hoc efficit intendere lux aciem
oculorum adversus solis radios meridie.

(2) *Hæc superlate et non privanter.* Ne, inquit, quod
ait : Et non secundum privationem, secundum sen-
sum communem intelligendum esse suspicaris, quod
sicut tenebræ lumine solvuntur, et multo lumine
maxime solvuntur, aut sicut ignorantia, quæ est
tenebræ quædam, cognitione tollitur, et multa
cognitione maxime tollitur, sic ignorantia de Deo
similis sit ignorantia per inscitiam, imo quo magis
quis illuminatur in cognitione Dei, et quo magis
cognitionem colligit eorum quæ sunt, id est intel-
lectuum, et intelligentium angelorum, inquam et
animarum, eo magis ascendens ad altiores cogni-
tionem cognoscat hoc ipsum, non posse scilicet
comprehendi, et ignorari, lumen esse et cognitio-
nem supra omnia cognita. Non igitur secundum
privationem dicitur ignorari Deus, sed secundum
superationem cognitionis.

(3) *Qui habent quod est lumen.* Habere quod est
lumen significat habere cognitionem veritatis ex
creaturis.

(4) *Latet eos ignoratio.* Quia neque sciunt hoc,
quod eum ignorent ; sic enim eum ignorare, quod
sciamus nos ignorare, quoddam scire est. Non ita-
que sic ignoramus, quasi alius aliquis sciat ; non
enim alio sciente nos ignoramus, tanquam qui non
dicerimus quod esset ignorare privanter, sive se-
cundum privationem ; sed ignoramus quod ab omni
creatura ignoratur, et omni creature supra quam
ignotum est, quod est ignorare superlate.

et quo sequebatur, eos qui adhuc in corpore sunt, non posse sine corpore de Deo philosophari; quinto loco, neque phantasiam Dei, id est cognitionem ejus per typos et imagines posse nos integrare et totam suscipere propter corporum fluxum; deinceps sexto capite, si nos ita infirmi sumus, nequaquam cognitionem ejus ex naturali representatione tenemus, aut esse ipsum ex his quæ intelligunt aut qui intelliguntur, existimemus; septimo capite continetur, si neque nos propter corpus idenci sumus ad philosophandum de Deo, neque Deus propter excellentiæ superlationem potest comprehendi, unde oportet sumere ad philosophandum de eo? conclusio autem, sumendum esse ex his quæ sunt circum ipsum, quæ quidem sunt creaturæ, quærebatur deinde, an forte summi theologi præstantioribus quam sint creaturæ, philosophantur: ostendo autem hoc, non aliunde scilicet quam ex creaturis eos agere de Deo, capite

A nono continetur comparatio, quid amplius valeat theologia quæ negat, quam quæ ait: conclusio autem, magis propriam theologiam esse quæ versatur in negantibus, quam quæ in aientibus; et quod hic non sunt inter se contraria negantia et aientia, existit decimum caput ex positis: si enim non sunt contraria, relinquatur ut æquo intervallo ambæ theologiæ a Deo absint; sitque demum Deus supra omnem negationem et affirmationem, quæ est cognitio ejus, et theologia, nihil videlicet de eo cognoscere aut philosophari, sed potius nescienter, et sine omni intelligentia eorum quæ intelligentia percipiuntur, cum eo conjungi et copulari. Absoluta igitur sunt hæc, ita ut nihil desit. Recte autem theologia demonstrativa dicatur tanquam ex affirmationibus et negationibus constituta; et quia supra has ad illam inexplicabilem et occultam ac mysticam theologiam, quæ demonstrationem vincit, occurrit.

TERTIA DECAS. — DE DIVINIS EMANATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod duplex est emanatio, una in Deo, altera extra, ab ipso Deo ad creaturam.

Magnus Dionysius, capite secundo *De divinis nominibus*: Hæc, inquit, sunt uniones et distinctiones in illa ineffabili unione et essentia. Est autem divina distinctio emanatio Deum decens divinæ unionis, quæ supra quam unite, bonitate Dei multiplicatur. Quod quidem edisserens interpret: De inexplicabili, inquit, Trinitatis emanatione usque ad tres personas, philosophatur nunc, quod Deus et Pater sine tempore, convenienter Deo et amanter motus processit ad distinctionem personarum, absque imminutione et partitione in se toto manens, proprio ejus splendore supra quam unite, et supra quam simpliciter emisso, ut existeret tanquam imago viva; et Spiritu sancto ex Patre venerando, et supra quam perenniter procedente, sicut Dominus docet¹⁰: Dei autem bonitatis causa omnium in tribus personis divinis multiplicata est. Rem Gregorius Theologus disputans contra Eunomium: Est vero etiam, inquit, alio modo distinctio divina, emanatio Dei ob nimiam bonitatem ad multiformem creationem aspectabilem, et non aspectabilem. Ex his autem fit manifestum, quod Deus et Pater ad sua mandando Filium suprasubstantialem, et Spiritum sanctum, duas et ejusdem divinitatis lumina univoce protulerunt, nullo modo a se ipso toto egressus, sed potius

ad se ipsum motus sine distantia intermedia ex æternitate in naturam trium personarum desivit. Hæc igitur emanatio mota a divina persona in divinas personas, in Trinitate, ad quam mota est, substituit, et motionem non creatam exhibuit. Omnis enim emanatio fit causa eorum quæ emanant. Talis igitur est emanatio, qualia sunt ea, ad quæ facta est emanatio. Si hæc non sunt creata, et intelligentiam vincunt, similis et par est eis emanatio, quæ ad ea ipsa fit. Et præterea in suprasubstantiali Trinitate alia diversæ rationis distinctio, quæ ad creaturas emanat; et hac emanatione creaturas istas efficit Trinitas. Quod si alia ratio est hujus distinctionis, liquet in illis ipsis eam perfici, ad quæ emanavit. Quocirca non est obscurum, duplicem esse emanationem, unam scilicet qua Deus et Pater in se univoce motus est; alteram, qua ad creaturam æquivoce, id est, illa naturaliter, hæc voluntarie. Simul demonstratum est, omnem distinctionem hujus ab illa motionem quandam esse et distinctionem.

CAPUT II.

Quod omnis causa et motus et principium, quod propter generabilia dicitur, generatio est, quæ cum effectis ipsis simul efficitur.

Sanctus Maximus in interpretatione illius sententiæ Gregorii Theologi (a): Propter hoc unitas a principio mota (1), etc.: Omne, inquit, illud quod propter causam est, et propter causam movetur,

¹⁰ Joan. xv.

Scholia.

(1) Propter hoc unitas a principio mota. Idem actor sanctus Maximus pro-sequens ibidem locum in creaturis, quæ a Deo tanquam principio et fine

fiunt et moventur, subiungit concludendo: Una igitur est ejus quod est, quomodoecumque est, et quod secundum naturam movetur, causa tanquam prin-

(a) In prima oratione de Filio, et II de Theologia.

necessario principium habet ut sit; illam causam scilicet propter quam factum est ut esset; finem vero motionis illam ipsam causam, propter quam movetur, et ad quam properat. Omne autem quod propter causam est et movetur, necessario est generabile: si autem ejus quod movetur, finis est causa, propter quam movetur; necessario ipsa eadem causa est, propter quam generatum est, et est. Ac rursus idem in tertio titulo ex excerptis in dogmatica Panoplia: Nihil, inquit, eorum quæ sunt, a se ipso sit, nec est expers causæ, quod autem non est expers causæ, nec immobile est; quod autem non est immobile, necessario propter causam movetur, quod eo ipso sit, quod movetur naturaliter a causa, propter quam et ad quam motionem facit. Nihil enim eorum quæ moventur, natura aptum est ut sine causa moveatur; restat igitur, ut generatio eorum quæ moventur, principium sit omnis motus naturalis; principium vero generationis eorum quæ generata sunt, Deus tanquam auctor generationis. In interpretationibus autem quæ feruntur in illud: *Dominus creavit me*¹¹, hæc etiam reperimus: Omne, inquit, principium, aliquorum principium est; significatque habitudinem, et non effectiorem ipsius substantiæ: talia enim sunt quæ referuntur ad aliquid, ut dextrum, et sinistrum. Quare sapientia Dei, quæ substantia est, non est aliquorum principium (1) (ante creaturam enim habet essentiam sapientia Dei), cum autem acceperit habitudinem ad creaturas, tunc efficitur principium viarum Dei, ad faciendum et

providendum in opera quæ ab auctore existunt, quæ nihil conferunt sapientiæ ipsi, ut sit sapientia; sed habitudo, secundum quam principium et effectio dicitur, tunc existit, cum effecta existerent. Principium enim non antecedit ea, quorum existit principium; nec ista post principium existere dicuntur; quamvis creaturæ in tempore existant: sapientia enim cum sit æterna, non est subiecta temporis. Principium igitur compar et socium est creaturarum: sapientia vero, quæ Filius Dei est, creaturam antecedit. Si ergo dicat: *Dominus creavit me*, ne intelligentiam ad divinæ substantiæ effectiorem referas; sed potius ad habitudinem quam dicit creatam esse in opera; ut esset principium, id est, causa viarum providentiæ providentium. Ex quibus efficitur manifestum, quod omnis causa et motus et principium, quod est ad aliquid, principium et finem habet causam, propter quam ceptum est aliquid, et qua terminatum: et propterea necessario est generatio, et hæc est ejus essentia, esse scilicet generationem: ad causam enim et ad principium et ad motum ea quæ sunt ab ipsis effecta et cepta et mota, spectant; effectiorem vero et causam ac principium capiunt ipsum suum motum naturalem. Deus autem omnis generationis est effector, et omnis naturæ auctor; est igitur omnis secundum generationem principii et causæ ac motus effector et formator. Adhuc etiam ex his constat, quod in istis ipsis generatio et principium et creatio tunc existit, quando existerent quæ inde profecta sunt: quare sapientia Dei, quæ est

¹¹ Prov. viii, 22.

Scholia.

capitulum et finis: propter quam causam et est et movetur omne quod est et movetur; virtus enim Dei efficax et facit quæ sunt, ut Deum docet; et producit ac trahit provi-¹²de tanquam finis quæ moventur; eaque circumscribit. Si autem quod movetur ac generatur, propter causam et est et movetur et generatum est; omne igitur quod non est propter causam, idem neque factum est, neque mobile est; nec enim movetur quod penitus non habet causam ut s. t. Si autem causam non habet, necessario etiam est immobile: immobilis igitur est Deus, ut qui nullam causam essentiae suæ habeat, sitque ipse omnium rerum causa. Hoc loco quæstionem ponit sanctus Maximus, ad quam respondet: Quomodo, inquit, dicit aliquis, hic admirabilis doctor (Gregorium Nazianzum dicit) Deum facit mobilem? Sic enim ait: Idcirco unitas in dualitatem mota, in trinitate substituit. Respondebitur, inquit sanctus Maximus, maxime omnium novisse Gregorium esse Deum immobilem: sed (ut exemplo utar) sicut ratio scientiæ cujuscunque artis manens in se penitus immota, dum formatur secundum singulas formas sive species, quæ sub illa arte continentur, moveri dicitur, cum magis ipsa moveatur secundum se id quod arte fit, quam moveatur, et sicut lumen, quod aspectum movet, ad videndum, moveri dicitur, cum propriè omnem aspectum magis moveatur, quam moveatur: sic Deus cum sit omnino immobilis secundum substantiam et naturam, quippe infinitus, et omni habitudine solutus, et incircumscriptus; tanquam quædam ratio

scientiæ in naturis et substantiis rerum existens, moveri dicitur, dum movet provide unamquamque creaturam secundum rationem qua innatum est ei ut moveatur; et tanquam causa omnium omnia quæ prædicantur de his quorum causa est, nihil patiendi recipiens: quia scilicet ipse est omnia, quatenus est auctor omnium. Ac sane quidem versatus in hac quæstione Dionysius (b), Quid denique, inquit, voluit theologi, qui aliquando quidem vocant Deum amorem et dilectionem, quandoque vero amabilem et diligendum? quatenus scilicet amor et dilectio est, quia a se effundit amorem, moveri dicitur procreator amoris: quatenus vero amabilis et diligendus, movet ad se quæ amoris et dilectionis sunt capacia, quibus inest vis et facultas eum appetendi, et cuique convenit: et ut explanatus rursus dicam, movetur quidem generans in ipsis creaturis habitudinem interiorem amoris et dilectionis; movet vero tanquam trahens natura appetitum eorum quæ ad eum moventur. Hactenus sanctus Maximus. Hæc de his in quinta decaloga, cap. 3, ubi de proprietatibus divini amoris.

(1) *Non est aliquorum principium.* Sanctus Maximus in prima centuria theologia, cap. 7: Omne principium, inquit, et medium, et finis non negant prorsus prædicamentum ad aliquid, Deus autem infinito intervallo omni habitudine superior est; quare consentaneæ neque principium, neque medium, neque quidquam aliud in universum eorum in quibus prædicamentum ad aliquid secundum habitudinem consideratur.

(b) De divinis nominibus.

substantia, et ante omnem creaturam ex æternitate A sapientia existit, viarum Dei, quæ in efficiendo et providendo consistunt, efficitur effectrix et origo et causa, eatenus tamen, quatenus creationes istas incipit ratione causæ et principii earum, ut principium supra quam principium.

CAPUT III.

Quod omnis generatio est interjecta duobus, et impossibile est hunc existere altero absente ex duobus quæ habitudinem faciunt.

Sanctus Maximus in disputatione contra Pyrrhū, Sicut, inquit, inflammatio inflammatum et inflammantem secum infert, et refrigeratio refrigeratum et refrigerantem, et visio videntem et rem visam, et intelligentia intelligentem et rem intellectam (non enim potest habitudo sine habentibus habitudinem intelligi et significari): sic, ut consequens est, deificatio deificatum et deificantem secum inducit. Et rursus idem, cap. secundo tertie centuriæ: Quorum esse in multitudine cernitur, horum esse differens et varium est; quorum autem esse differens est, horum habitudo inseparabilis est; quorum vero habitudo inseparabilis est, proprium est eis, ut a se ipsis mutuo prohibeantur, ne infinita esse existimentur: quorum autem esse non est infinitum, eorum scilicet, quorum generationem sæculum aut tempus antecessisse cogitatur, liquet eorum generationem esse ex eo quod non erat. Et Joannes Damascenus: Oportet, inquit, quæ sunt ad aliquid, qualiacunque sint, sub aliquod aliud prædicamentum reducere, ut ipsa prius in se considerentur; postea, tanquam habitudinem habentia, opus est sub prædicamentum eorum quæ sunt ad aliquid, redigere. Opus enim est esse quædam prius solute, et postea considerari eorum habitudinem. Imo et beatus Cyrillus: Habitudo, inquit, ad Deum adoptati filii, deificamur. Ex quibus efficitur, non posse fieri, ut generatio aliquorum consideretur, altero quovis eorum quæ ad habitudinem pertinent, sublato. Quod quidem verum est in personis divinis, quia hæ sunt æternæ, simul scilicet existere habitudinem; tamen in Deo et in creaturis ejus postea efficitur habitudo, quando ipsa illa quæ habitudinem habent, existunt, ut demonstratum est.

CAPUT IV.

Quod habitudo et motio Dei ad efficiendas creaturas, et omnium creaturarum generatio et productio, emanatio ejus et operatio vocatur, et sapientia et virtus et magnificentia, et quæcumque ad principium viarum ejus pertinent, quæ ex mirabili effectione creaturarum cognoscuntur.

Magnus Dionysius capite nono *De divinis nominibus*.

Scholia.

(1) *Anticipata*, dicit propter ideas omnium creaturarum in Deo, quas Apostolus προπρεσβιου vocat, ut S. Maximus in scholiis in Dionysium notavit, id est, præordinationes, sive prædefinitiones, sive prædestinationes.

(2) *Non autem ipsam Dei substantiam*. Non significant creaturæ, sicut neque nomina eis im-

bus: Nunc autem, inquit, divinam diversitatem ne mutationem quamdam illius qui idem est immutabiliter, esse suspicemur; sed potius multiplicationem singularem, et emanationes simplices ad omnia. Divinus Maximus, dum hoc ipsum explicat, Multiplicationem, inquit, singularem cum dicit, intelligere oportet Deum in sua simplicitate manentem multiplices et variasspecies creaturarum efficeret: emanationem enim vocat illum veluti motum et conatum ad creaturas fabricandas. Rursus idem Dionysius capite quinto *De divinis nominibus*: S. quidem, inquit, causa omnium ab emanatione, creaturarum effectrice, et bonitate exorsa, et per omnia means, et cuncta a se ipsa implens existentia, et in omnibus creaturis exsultans; cuncta in se ipsa habet anticipata (1), una superlati simplicitate omnem duplicitatem excludente; cuncta similiter continet infinitate sua supra quam simplici; et ab universis unice participatur. Quem locum rursus adnotans idem qui prius: Emanationem, inquit, vocat non solum se contemplari, sed fundere se, et meare, et creaturas efficere. Et iterum adhuc idem Dionysius capite secundo *Ecclesiasticæ hierarchie*: Ut enim, inquit, præclarus noster doctor dixit, primus quidem motus mentis ad divina, est dilectio Dei; sacre vero dilectionis manatio summa ac maxime princeps ad faciendum sanctæ mandata divina, est generatio illa summe mystica, quæ efficitur ut simus divine. Magnus vero Basilus in adnotatis a sancto Maximo, de energi, contra Monothelitas: Aliud inquit, est qui operatur, aliud operatio, aliud opus; ac maxime ista inter se differunt: operans enim est qui ad operandum movetur; operatio est veluti motus operatorius, ipseque, ut ita loquar, conatus voluntatis ad operandum aliquid tendens et spectans, et simul ut electio facta est, quiescens ac desinens, et cito mota ac præteriens: opera vero sunt, quæ hac operatione perficiuntur, et inde existunt. Et idem rursus in secundo, contra Eunomium: Potentiam enim, inquit, et sapientiam, atque artem, non autem ipsam Dei substantiam (2), indicant creaturæ, imo nec ipsius auctoris totam potentiam necessario ostendunt; contingit enim aliquando, ut artifex non omnes vires suas in iis quæ facit, collocet, quin potius sæpenumero in operationibus artis suæ remissis viribus utatur.

Ac rursus idem: Amplitudinem, inquit, Dei, et potentiam ac sapientiam, tum bonitatem et providentiam, qua nos procurat, et justitiam iudicii ejus dicimur cognoscere, non autem ipsam substantiam. Iterum idem Basilus in oratione de principio Proverbiorum: Qui cognoscit, inquit, ex fabrica mun-

sita, bonus, sapiens, et similia, Dei substantiam, sed operationem, quando consideramus creaturæ, quatenus habent perfectiones Dei participatas et a Deo effectas, quibus significandis nomina sunt a nobis prius imposita. Quando vero ex ipsis creaturis ad auctorem contemplandum deducimur, substantiam ejus nobis indicant, ut copiosius

di architectoni, idem cognovit ex sapientia mundi Deum : *Invisibilia enim Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*²². Et iterum shidem : Et in Summa, illud : *Dominus creavit me principium viarum suarum*²³, de sapientia quæ in mundo apparet, dictum est, quæ per ea quæ cernuntur, vocem fere mittit, se a Deo factam esse. Præterea etiam sunt quædam rationes sapientiæ, quæ ut primum seminarium ante alia ingenerata est creaturæ in ipsa creatione. Hæc sapientia silendo, creatorem suum et deipsum clamat, ut per eam ad cogitationem ejus qui solus sapiens est, te referas. In prima et œcumenica synodo ex responsione Patrum ad philosophum, quam Eusebius litteris mandavit : Advertendum, inquit, est, hunc esse Dominum, qui sapientiam ratiocinantem creavit principium viarum suarum ; quam præparavit homini ad imaginem suam a se creato : et in Sapientia Syrach : *Omnis sapientia, inquit, a Domino, et cum ipso in sæculum : prior omnibus creata est sapientia, et intellectus prudentiæ, ab ævo : radix sapientiæ cui revelata est ? et astutias illius quis agnoscit ? Unus est sapiens, pertimescendus, sedens super thronum illius Dominus : ipse eam creavit, et effudit eam super omnia opera sua*²⁴. Divinus Chrysostomus, Videamus, inquit, quid Philippus videre velit : an sapientiam Spiritus sancti ? an bonitatem ? Minime, sed illud, quid est Deus ; ipsam, inquam, substantiam (1). Et Gregorius Theologus in oratione secunda, *De theologia* : Non vidi, inquit, primam et æternam naturam, quæ sibi, id est, Trinitati nota est, et quanta intra primum velum monet, et a Cherubinis contegitur, sed illam quæ extrema est, et ad nos pervadit : quæ est, quantum intelligo, amplitudo illa, vel, ut David ait²⁵, magnificentia, quæ in creaturis, et in iis quæ ab ipso effecta sunt et gubernantur, cernitur. Hæc enim sunt posteriora illa Dei²⁶, quæ post eum sunt ipsius indicia et notæ. Magnas Dionysius, in capite octavo *De divinis nominibus* : Infinitæ potentie Deus non eo solum quod omnem potentiam producit, sed quod est supra omnem potentiam, et ipsa per se potentia ; et quod est supra quam potens ad producendas infinite infinitas alias potentias : et quod nunquam possint infinite potentie in infinitum promovere effectiorem supra quam infinitam potentie ejus potentie hebetare et retundere. Et rursus :

Hoc ipsum etiam esse potentiam, si fas est dicere, habet (2), ut sit ab ipsa potentia, quæ supra substantiam est. Et divinus Chrysostomus in homilia 64, in Matthæum : Cum dicit *Nemo bonus*, non hoc, inquit, dicit, quasi se neget bonum, apage ; non enim dixit : Cur me dicis bonum ? non sum bonus ; sed dixit, *Nemo bonus*, id est, nullus homo, et hoc ipsum cum dicit, non privat bonitate homines, sed ad distinctionem bonitatis Dei hoc pertinet. Et iterum in eodem Matthæo homilia 21 : Si vos, inquit, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris²⁷, etiam illic etiam malos vocavit, non quod omnem naturam humanam malitiæ condemnaret, vos enim, ait, non vos homines : quin potius sic nominavit, id est, malos, conferens bonitatem hominum cum bonitate Dei. Item ex Panariis (3), synodus habita contra Manichæos ab episcopo Cæsarum Abucara : Bonitas, inquit, quæ in universitate mundi cernitur, accretionem et decretionem recipit, ut quæ accidens sit. Et rursus : Bonum in Deo substantia est ; in creaturis vero accidens. Estote enim, inquit, misericordes si ut Pater vester cælestis²⁸. Et iterum Dionysius : Verum, inquit, est nos Deum cognoscere, non quidem ex natura ejus (hæc enim ignota est, et omnem rationem ac mentem vincit), sed ex ordine omnium rerum, utpote qui a Deo ipso factus sit, et imagines quasdam et similitudines exemplarium ejus habeat. Imo et Joannes Damascenus, libro tertio, cap. 62 : Dicitur, inquit, ἡ ἐνέργεια ἐνέργημα, id est, operatio opus, et opus operatio ; sicut τὸ χτίσμα χτιστός, id est, creatum creatura, et creatura creator, hoc est, res creata, sic enim loquimur, omnis creatura, cum omnes res creatas significamus. Est autem advertendum energiam, id est, operationem, motum esse, et magis effici, quam efficere, sicut ait Gregorius Theologus, in oratione de Spiritu sancto ; et si energia est Spiritus sanctus, efficitur scilicet, non efficitur ; et simul ut erit effectus, quiescet. Ex his liquet, quod operatio et emanatio idem sunt. Ut enim emanatio motus et conatus est ad efficiendas creaturas, sic est operatio veluti motus operatioris et conatus ipse (ut ita dicam) electionis, ac rursus, ut erat, habitudo conatus et motus inter ea, quorum est inter se habitudo : sic operatio media est inter opera quæ sunt, et operantem. Emanatio igitur, et operatio, et habitudo, et generatio,

²² Rom. i, 20. ²³ Prov. viii, 22. ²⁴ Eccli. i, 1, 3, 4, 6, 8, 10. ²⁵ Psal. viii, 3. ²⁶ Exod. xxxiii, 25. ²⁷ Matth. vii, 11. ²⁸ Luc. vi, 36.

Scholia.

decade 4, cap. 9, dicitur, tum a Cyparissio in epilogo ejusdem capitis, tum a nobis in scholia.

(1) *Ipsam substantiam*. Id est, quæ sit substantia, sive essentia, sive natura Dei.

(2) Cum dicit : *Si fas est dicere*, significat, ait S. Maximus, non esse possibile esse aliquid quoniam existat a Deo, quod usque adeo scilicet verum est, ut si ipsum esse esset, ipsum esse esset a Deo ; sed esse, inquit S. Thomæ, non dicitur proprie esse, sive quod sit, sed quod per esse aliquid sit.

(3) *Panaria* vocat volumina, in quibus tereban-

tur diversorum auctorum confutationes hæresum, sicut Epiphanius opus suum contra hæreses *Panarium* vocavit. In istis *Panariis*, quæ dicit, ferebantur fortasse quæ scripserunt contra Manichæos Titus Bostrenus, Diodorus Cilix, Georgius Laonicensis, Eusebius Pameux, quos Theodoretus nominat ; et istius synodi contra eosdem Manichæos disputatio ; cap. proximo sequenti quæ hic vocavit *Panaria*, vocat scripta contra omnes hæreses.

æ motus idem sunt : ac proinde consequens est, A
ut habitudo et motus Dei ad efficiendas creaturas,
et ars et sapientia et potentia et generatio creatu-
rarum, et emanatio et operatio ejus idem sint.

CAPUT V.

*Quod quæcunque habent rationem operationis, et
media esse probantur, natura per se non exsi-
stunt; et sunt solummodo, quotiens fiunt.*

Magnus Basilius libro quarto, *Contra Eunomium* :
Si, inquit, opus est Filius, et non germen, nec qui
operatus est, nec operatio est ipse; aliud enim est
operatio præter ista; alioqui non existeret per
se; nulla enim operatio per se existit. Sin vero
est opus ipsum, sequitur ut sit tertius ex Patre,
et non sine intermedio, est enim primo, qui ope-
ratus est, postea operatio, et ita tertio opus factum.
Et Basilius frater Gregorius Nyssenus, libro secundo
Confutationum arguens Eunomium, qui Filium
dicebat esse sigillum operationis Dei omnipotentis :
Tertium, inquit, facit post Patrem illa operatione
non per se existente intermedia : imo videtur
facere eum non esse. Et iterum in eodem libro :
Qui habet, inquit, aures audiendi, animalvertat
et consideret quod est operationis sigillum. Omnis
enim operatio cernitur in elaborante aliquid, per-
fecto autem quod elaborabatur, non existit : ut
operatio cursoris, quæ est motus qui pedibus
conficitur, quiescente motu, non amplius existit
operatio. Similiter dicendum est in omni exercita-
tione, pariter cum studio laborantis in re aliqua
desinere operationem, non existere autem per se,
neque cum quis operatur quod sibi propositum
est ad laborandum in eo : neque cum laborandum
in eo, neque cum laborare desinit. Quid igitur
cogitat operationem esse per se, quæ neque sub-
stantia est, neque character, id est, sigillum, nec
hypostasis? Dixit igitur similem esse ipsum non
existenti per se, quod autem simile est non exsi-
stenti; necessario nec ipsum est : hoc est novorum
dogmatum monstrum, credere scilicet in eum qui
non est. Quod enim (ut iterum dicam) simile est
rei quæ non est, prorsus nec ipsum est. Synodus
autem a Theodoro episcopo Carorum contra Mani-
chæos habita, quæ fertur in iis quæ contra omnes
hæreses scripta sunt, ait : Omnis operatio est cum
fit, quæ nec ante motum operantis, id est, actionis
est, neque post motum durat : opus, tantum quod
effectum est, sæpe ad memoriam actionis relinquit.
Si igitur energia actus est, omnis autem actus
alicujus substantiæ actus est, igitur absque sub-
stantia non est. Ex his perspicuum est, quod ope-
ratio rationem medii præfert, et ob eam causam
non existit per se, solummodoque est cum fit,
non ante motum operantis, id est, ante actum :
neque post motum permanet. Similis est ergo
operationi omnis emanatio, et generatio, prin-
cipium et causa, ut ex superioribus demonstra-
tur.

CAPUT VI.

*Quod sicut operatio est eorum quæ fiunt, et emana-
tio eorum quæ emanant; sic et voluntas et expe-
ditio eorum quæ velle et expeti contingit.*

Magnus Athanasius libro tertio *Contra Arianos* :
Sicut, inquit, voluntati opponitur id quod est præ-
ter mentem, sic superat et præcedit voluntatem
quod naturale est. Domum igitur quispiam delibe-
rando fabricat; filium vero naturaliter generat,
atque illud quidem quod voluntate fit, cæpit esse,
et extra eum qui fecit, est; filius vero proprius
fetus est substantiæ patris, et non est extra eum;
quamobrem non deliberat de eo, ne videatur etiam
de se ipso deliberare. Quanto igitur excellit filius,
tanto quod natura fit, excellit id quod voluntate fit.
Rursus idem in disputatione Nicææ contra Arium :
Et quidem quod non sunt idem voluntas et sub-
stantia, hæc est nostra ratio, idcirco enim filium
dicimus esse scdm substantiæ, nos vero scdm
voluntatis, ut autem tu concedis, non sunt idem
voluntas et substantia; substantia vero neque
cæpit, neque desinet; non igitur imago cæpit, ne-
que desinet, voluntas vero et incipit, et desinit. Et
Gregorius Theologus, in libro *De statu episcopo-
rum* : Fac, inquit, velis fieri filium, et fiat filius;
fac similiter velis fieri quidpiam aliud eorum quæ
fiunt, et procedat voluntas in opus; at si nihil
horum sequitur voluntatem, Deum vero velle,
facere est, aliter quidem homo creat, aliter vero
creator omnium Deus. Et sanctus Justinus philo-
sophus et martyr, in libro *Contra gentiles* : Cum
Deus, inquit, habeat substantiam quidem ut exsi-
stat, voluntatem vero ut creet, qui substantiæ et
voluntatis differentiam abjicit, existentiam simul
et creationem tollit : existentiam quidem Dei,
creationem vero eorum quæ non sunt. Et paulo
post : Substantia enim, inquit, non recipit non
esse, voluntas vero recipit non esse; voluit enim
Deus, et factus est sol, noluit ut fieret secundus
sol, et non est factus : nec enim opus erat. Et
Joannes Damascenus : Opus, inquit, divini natu-
ræ sempiterna generatio est; opus vero divini
voluntatis creatio. Ex his liquet, quemadmodum
voluntas Dei ad creandum creaturas posterior est
et diversa a substantia Dei. Quo enim ministerio
indigere potest (ait magnus Basilius de Unigenito)
is qui simul ut voluit, creatura existit quam vult?
Si igitur simul cum voluntate creatura existit,
sicut non est ex æternitate creatura, sic nec volun-
tas eam creandi, et opus, opus enim Dei velle est;
et sicut opus voluntatis est creatura, et hæc vo-
luntatem sequitur, sic divina generatio Filio simul
terminatur, et idcirco generatio divina, quæ a Deo
Patre in Filium procedit et manat, eadem est re
cum eo ipso Patre, quæ verbis explicari non
potest. Est autem Verbum Dei increatum, increata
igitur est generatio ejus supra naturam creatam,
tanquam naturalis emanatio Patris; voluntas vero
et nutus Dei ad producendas creaturas, quæ ex

quo cum emanationibus et operationibus Dei A proficiatur, differt, sicut ratio poscit, a substantia Dei, quia illa scilicet voluntas Dei cœpit, et est extra facientem et creantem, hæc vero, id est, substantia Dei æterna est, et intra se ipsam fixa manet, illa incipit et desinit, hæc initii et finis expers est; illa recipit non esse, cum Deus non vult esse, hæc nunquam recipit non esse.

CAPUT VII.

Quod secundum hanc voluntatem et desiderium Dei ipsius erga nos providentiæ dicuntur.

Athanasius, in tertio *Contra Arianos*: Omnia, inquit, dedit Pater Filio, et omnia rursus Pater habet in Filio: divinitas enim Filii, divinitas Patris est, atque ita Pater providentiam omnium in Filio gerit. Et iterum idem, *Contra gentiles*: Per incarnationem, inquit, Verbi providentia omnium patuit, et ipsum Verbum hujus providentiæ sup-
B peditator et auctor est; ipse enim factus est homo, ut nos deificaremur, se ipse per corpus manifestum fecit, ut nos Patris inaspectabilis notitiam caperemus. Imo et magnus Basilius in *Moralibus*, quarto et quadagesimo Psalmo: *Intende*, inquit, *prosperè procede, et regna*, id est, qui curam hominum per carnem habere cœpisti, fac ut curam hanc intendas, continues, et nullo unquam tempore relaxes. Et Damascenus Theologus: Providentia, inquit, est cura Dei de omnibus. Et Theodorus cognomento τῶν ὑπαρτῶν: Cujusnam, inquit, rei providentia erit, si non sit quod servetur incolume? Providentia enim ex iis est quæ sunt propter causam. Quare ex his patet, quemadmodum propter ea quæ a se facta sunt, providentiam habet Deus, quia illa procurat et gubernat; et ipse est Dei Verbum, hujus providentiæ sup-
C peditator et auctor. Quod si propter ista facta est, quomodo non sit condita et creata et in iis numerata, quæ sunt propter causam, secundum naturam operationum et emanationum, et aliorum quæ ad habitudinem pertinere intelliguntur?

¹¹ Psal. XLIV, 5.

Scholia.

- (1) Id est, ita in se omnia anticipavit, et omnia est, ut cum eis non sit coagmentatus, neque corpore unitus, hoc est simpliciter et incircumscrip-
D te omnia esse in eo, et ipsum esse omnia. Contra aiebat Manichæus Deum omnibus corporibus συνσυσταμένον, id est, ut ita vertamus, consubstantiatum providentiæ.
- (2) *Donis*. Ut in illo: *Aperis tu manum tuam* (Psal. CXLIV, 16). etc.
- (3) *Visionibus*. Ut cum in Veteri Testamento apparebat Deus specie hominis; et sicut Spiritus sanctus apparuit in specie columbæ, et linguarum ignearum.
- (4) *Proprietatibus*. Ut in propheta Amos, adamas, providit Deus, ut similitudine et exemplo adamantis ostenderet nobis τὸ ἀπαθεῖς καὶ ἀδάμν-
στον αὐτοῦ, ut cum dicit Scriptura: *Deus ignis consumens est* (Deut. iv, 24), providit ut sic significaret vim consumendi pravorum habitus.
- (5) *Facultatibus*. Ut oculi, qui facultatem videndi, et pedes ambulandi significant, species providentiæ sunt.
- (6) *Statibus vel mansionibus*. Ut cum dicitur, lapis fundamenti, significat providentiam status immutabilis.
- (7) *Emanationibus vel distinctionibus*. Ut cum dicitur, flos agri et lilium convallium, varietas providentiæ significatur.
- (8) *Conjunctionibus*. Ut cum vocatur lapis angularis, significatur providentia convertendi ad se, et secum copulandi.

quos a principio emanationem fecit, et adhuc eorum curam gerit; quod magis adhuc ex eo constat, quod providentia Dei principium est naturæ rerum, omne autem principium aliquorum in iis quæ ab ipso principio existunt, concluditur; liquet igitur esse providentiam unum ex iis quæ a Deo voluntate sua facta sunt. Enumerat autem Dionysius in providentiis dona et visiones et alia, utens voce disjunctionis, vel ad declarandum, non esse improbandum, si quis hæc hoc aut illo verbo voret.

CAPUT IX.

Quod secundum ipsas Dei providentias et emanationes atque operationes sunt nostræ divinæ participationes, et divina nomina.

Magnus Dionysius, capite primo *De divinis nominibus*, hæc, inquit, ex Scripturis divinis didicimus; et omnem fere sacram Scripturam reperies ad declarandum nobis Deum et ad laudandum eum, divina nomina formare secundum divinæ bonitatis emanationes. Et iterum in secundo capite: Absolute (1) communicationes vitæ, sapientiæ, et alia dona divinæ bonitatis omnium rerum effectricis, in quibus donis divinæ personæ; quæ sine naturæ suæ participatione participantur, a participationibus et participantibus laudantur. Quo in loco S. Maximus: Secundum substantiam, inquit, divinitas neque participatur, nec intelligitur: participabilis vero est, quatenus ab ea existunt omnia, et ab ea continentur et conservantur ut sint. Ac rursus Dionysius in eodem cap.: Omnia, inquit, divina, etiam quæcumque nobis declarata sunt, participationibus solum cognoscuntur, ipsa autem divina qualia tandem sint ex proprio principio et fundatione; neque mente, neque cogitatione ulla aut cognitione æsqui licet, ut si abditam illam essentiam Dei, quæ supra omnem naturam est, Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen, aut rationem vocemus, nihil aliud intelligimus, quam multiplicem facultatem ab eo productam et communicatam, vel ad deificandum, vel ad capiendum substantiam, vel ad vitam præstandam, vel ad sapientiam largiendam: ad ipsum vero Deum intelligendum mentem intendimus nude ac solute ab omni operatione, nullam cernentes deificationem, aut vitam, aut substantiam, quæ perfecte similis sit illi causæ, quæ omni genere excellentiæ et præstantiæ exta omnia posita est. Quem locum adnotans idem Maximus: Nomen, inquit, Dei non significat substantiam, neque quid est Deus, sed beneficentiam quamdam erga nos: et quod ex participationibus a Deo nobis donatis nomina Dei formamus, quid autem est Deus, omnibus est inenigabile. Ex quibus manifestum fit, ex emanationibus Dei, et donis

ac beneficiis ejus erga nos nomina ipsius consci, ea vero ipsa quæ in Deo sunt, ejusmodi demum sint ratione sui principii et fundamenti, et quæ in eo sunt, supra omnem mentem, notionem ac cognitionem naturalem putandum esse: atque etiam (id quod prius demonstrabatur) ex magnificentia et rerum ordine Deum cognosci, non autem ex substantia sua. Quamvis enim deificationes ab eo ad nos proficisci audiamus, aut facultates deificas vel substantiæ, vel vitæ, vel sapientiæ effectrices, nihil aliud intelligimus, quam ab ipso ad nos proficiscentes habitudines, motiones, emanationes et operationes, nulla autem ex istis motionibus, si sic eas vocemus; similitudinem aut proportionem habet cum illa omnium rerum causa, et omnem naturam superante; hæc enim omnia propter causam mota sunt, omne autem quod propter causam est, et movetur, factum est, ac principium et finem habet.

CAPUT X.

Quod Deus est unus, et impartibilis, et non multiplicabilis, et immobilis: in his autem emanationibus videtur moveri, et partiri, ac multiplicari, et dividi.

Magnus Dionysius, capite secundo *De divinis nominibus*: Quia Deus supra substantiam est, et omnibus quæ sunt, dat esse, et omnes substantiæ producit, multiplicari dicitur illud unum ens, eo quod ex productione ejus multa existunt, cum alioqui nihilominus maneat et unum in multiplicatione, et unitum in emanatione. Ac rursus idem in eisdem: Divinam discretionem, inquit, dicimus, sicut dictum est, emanationes Dei, bonitatem ejus decentes; largiens enim omnibus esse, et fundens affluenter omnium bonorum participationes, distribuit unite, et multiplicatur singulariter, efficiturque multiplex non recedens ab uno. Quem locum adnotans S. Maximus: Dicitur, inquit, unum multiplex fieri, quia ex ipso, ac per ipsum, et in ipsum cuncta condita sunt; et ipse est caput omnium quæ sunt, et ipse omnes substantias produxit: recte igitur propter ea quæ ab ipso effecta sunt, multiplicari dicitur. Ac rursus idem Dionysius, cap. nono *De divinis nominibus*, Quid, inquit, cum rursus theologi dicunt in cuncta meare, et moveri immobilem, nonne hoc ut Deum decet, intelligendum est? Pie enim putandum est moveri Deum, non quasi feratur, aut mutetur, aut varietur aliquo modo, aut motu loci sive recto, sive rotundo, sive ex utroque composito, neque motu intelligentiæ, neque naturali, nec animali, sed quatenus omnia Deus producit ut sint: et omnia continet, et omnibus varie providet. Hunc locum edisserens S. Maximus: Deus, inquit, non movetur aliquo ex istis genere motus, quin potius

Scholia.

(1) *Absolute*. Ex parte principii, sive essentiæ divinæ, quia essentia divina secundum se non communicatur cum creaturis, sed remanet soluta ab

omni habitudine participationis, communicatur tamen secundum similitudinem.

motus immobilis, et eodem modo se habentis A voluntas ejus dicitur, qua vult esse ea quæ sunt, et emanatio providentiæ ad omnia. Ex his patet, Deum nulla ex his motionibus, quas Dionysius ingeniose enumeravit, moveri, illa tantum excepta, quæ externa est, et qua creaturæ per suas divinas emanationes produxit, multiplicatus et dispersitus ac distributus non quatenus ipse est, sed quatenus manens immobilis et impartibilis et multiplicationis expertus, et eodem prius et postea tenore, sola voluntate omnia produxit, neque sic a se ipso ullo modo recedens. Quo enim moveretur, qui omnia substantia sua replet? Imo sicut si una faciens maneat, cujus forma nulla parte et nullo modo varietur, et ponamus multas circum facies ex fulgore illius emicare, videor mihi ex hac tenui imagine ac similitudine conjecturam de his facere: ad hunc modum recte quis dicat, non distribui aut partiri aut multiplicari Deum, sed nos potius ab eo tanquam similitudines et imagines exemplarium ejus distinctos ac variatos esse: et multiplicationem et partitionem subisse: hujusmodi enim affectiones similitudinibus non Deo convenient. Sic a Dionysio rerum divinarum peritissimo hæc quæ in Deo apparet, discretio appellata est. Videtur enim, inquit, et dicitur unius Dei discretio et multiplicatio; est tamen nihilominus principium divinitatis supra omnem naturam unus Deus impartibilis in partibilibus, et secum ipse copulatus, et permissionis plurius, ac multiplicationis expertus. Sed ut jam capita hujus decadis in summam redigamus, exponam simplicem eorum seriem materialium. Demonstratum est duplicem esse speculationem divinarum emanationum: unam emanationum in Deo naturaliter; alteram emanationum extra Deum ad creaturas pertinentium voluntarie: aggregantes igitur hæc extensorem, in qua mul-

titudo divinarum emanationum versatur, secundo loco principium ad creaturam et motum ac causam demonstrabamus generationi rerum convenientem: nulla autem generatio sine habitudine est, unde tertio necessario sequebatur, altero eorum quæ habitudinem faciunt, deficiente, non consistere generationem; quarto deinceps loco, omnis effectio, quæ ad effecta refertur, emanatio est in ea et operatio; postea quærebatur, quæ esset harum emanationum et operationum essentia, et an per se existerent, ac non potius essent cum fierent; hoc autem explicato, in sextum locum incidit de voluntate et expectatione Dei disserere, et quomodo sicut emanationes Dei eorum sunt quæ a Deo emanant, sic voluntas Dei eorum est quæ Deus vult; deinde explanabatur, quemadmodum hujusmodi voluntates tum emanationes, tum providentiæ Dei dicuntur, et rerum gubernationes; post septimum sequebatur octavum caput, in quo docebamus pro emanationibus nomen divinarum providentiarum accipi; nono autem et decimo capite duo sunt ordine conclusa: unum est, secundum ipsas divinas providentias et emanationes omne nomen divinum et Dei participationem fieri; alterum, eum qui est unus Deus, et impartibilis, et immobilis, et non multiplicabilis, videri in ipsis illis providentiis et emanationibus dispersi, moveri ac multiplicari. Recte igitur a theologis de divinis emanationibus explicatum est, et merito emanationes Dei dicuntur; effectio enim, sive creationis, et aliarum emanationum conditor et auctor et effector est Deus: et nullus motus ad terminum creatum refertor, quin secundum terminum ad quem refertur, ceperit naturam; propter creaturam enim cepit principium, et exstitit, et perfectus est, ubi autem sunt principia et fines rerum, etiam universa in illis concluditur.

QUARTA DECAS. — DE INFORMATIONE DIVINI NOMINIS.

CAPUT I.

Quod omne nomen Dei est nostræ mentis inventum, et ob eam causam omnis nominatio Dei dicitur νοητή, id est intellectus, sine sub intelligentiam cadens.

Gregorius Theologus, in sermone Epiphaniæ: Cum dupliciter, inquit, infinitum contemplerur, quando mens in illud profundum asperum aspexit, quia non habet ubi sistat et innitatur cogitans de Deo, hoc sursum infinitum, et unde egredi non potest, ἀναρχον, id est, carens principio vocavit: quando autem in infera, et ea quæ subter sunt, sine interitu et inmortalem: quando vero totum complectitur, αἰώνιον, id est, æternum appellat. Et idem in eodem sermone: Mente, inquit, sola adumbratum ac delineatum; idque valde obscure et tenuiter. Dionysius vero theologus summus, cap. decimo tertio *De divinis nominibus*, Hæc, inquit, nos divina nomina quæ collegimus, pro viribus

D explicavimus. Et in extremo ejusdem capitis: Sed hæc quidem, ut Deo placet, sic habeant et dicta sint; atque quod ad nos pertinet, hic finis nominibus Dei, quæ mens excogitavit, ad symbolicam vero theologiam Deo duce transibo. Multis in locis cum de nominibus Dei tractat, reperitur vocare illa νοητά, id est ad mentem pertinentia. Ex his igitur liquet, omne nomen Dei, et omnem divini nominis appellationem ad negotium et tractationem mentis nostræ pertinere, atque inde νοητὴν vocari, id est, ad intelligentiam pertinentem, cum scilicet mens aut ad ea quæ supra sunt, cietur, aut ad ea quæ subter, aut universum lustrat; atque ita nominationes Dei adinvenit.

CAPUT II.

Quod ab effectis Deus laudatur, et ex ipsis nominatur.

Magnus Dionysius, cap. primo *De divinis nominibus*: Quoniam vero Deus, utpote ipsa bonitas,

eo ipso quod est, omnium causa est, providentia A dei eorum qui dii dicuntur, principis, quæ omnium bonorum principium est, ab omnibus effectis laudanda est, quia et circum ipsum sunt omnia, et propter ipsum; et ipse est ante omnia, et in ipso omnia consistunt, et esse eum producit omnia, et facit ut existant. Hoc autem sanctus Maximus dissecrit et retractat: Ex his, inquit, solvuntur fatuæ quæ rationes eorum qui ausi sunt dicere, insitam esse Deo naturam quadam viui creandi, sicut insitum est araneolis texere; demonstrat enim propter solam bonitatem producere Deum omnia. Quamobrem non audent theologi laudare Deum ab iis quæ ipsius sunt, id est, a natura et essentia ejus (hæc enim ignota sunt), sed ab emanatione, quæ est B providentia ejus in ea quæ ab ipso auctore effecta sunt. Hanc divinam providentiam, qua omnibus Deus providet, laudibus celebrant. Rursus idem Dionysius capite secundo *De divinis nominibus*: Non est perfecta et absoluta similitudo eorum quæ effecta sunt, et causarum; quin potius habent quidem effecta causarum quoad fieri potest, imagines; ipsæ vero causæ ex effectis exemptæ sunt; et promotione principatus sui supra locatæ ac fundatæ. Quem locum iterum adnotans sanctus Maximus: Effecta, inquit, sunt omnia creata sive in cælo, sive in terra, causæ vero efficientes sive creantes personæ sanctæ Trinitatis sunt. Manifestum igitur est, nullam esse horum inter se similitudinem, causarum scilicet et effectorum. Rursus idem in C centuria octava, capite 24: Advertendum, inquit, est, quod effecta causarum imagines habent, quatenus habere possunt, esse sunt, quæcumque creata sunt; causæ vero, quæ illa efficiunt et creant, nulla autem similitudo est causarum et factorum. Ex quibus patet quemadmodum ex effectis, id est, ex creaturis nomina Dei, quibus Deum laudamus et imploramus, humana mens considerando adinvenit.

CAPUT III.

Quæ sint effecta, et quæ eorum materia.

Gregorius Nyssenus in explanatione Cantici canticorum: Omnia, inquit, mira, quæ in universo contemplamur, materiam divinorum nominum præbent, quibus Deum sapientem, potentem, bonum, D sanctum, beatum, æternum, judicem, salvatorem, et aliis hujusmodi celebramus. Et Damascenus Theologus (a), Deus, inquit, propter ineffabilem bonitatem voluit de nostris rebus, et nostro more nominari, ne simus funditus notitiæ ejus expertes. Ex his liquet, quemadmodum humana mens est causa, quæ format, et veluti specie (1) afficit divina nomina; materia vero, illa admirabilia, et effecta,

quæ in universitate mundi contemplatur; unde hujusmodi divinorum nominum formam et distinctionem colligit.

CAPUT IV.

Quare ab effectis nominatur Deus, et non ab iis quæ sunt naturæ ejus.

Magnus Basilius in iis quæ contra Eunomium scripsit: Si divinam, inquit, naturam in se contemplari possemus, et quod proprium ejus est, et quod alienum, per ea quæ cernuntur invenire, penitus non indigeremus rationibus, neque conjecturis ad comprehendendum quod quæritur: sed quia celsior est quam ut perspicui possit quod quæritur, ex conjecturis autem cognitionem eorum quæ nos fugiunt, venamur, necesse est omnino ut ad scrutandum divinam naturam per operationes deducamur. Ac rursus idem in primo contra eundem: Unus Dominus cum sit, et una substantia simplex et expers compositionis, alias aliter se nominat, aptans sibi nominationes quæ nostris cogitationibus inter se differunt, diversa enim nomina sibi imponit, ut sunt diversæ operationes subjectæ, et diversa earum ad ea quæ fiunt habitudo. Idem etiam: Nos vero ex operationibus Deum nostrum cognosci dicimus: ad essentiam tamen ejus appropinquare non promittimus, operationes enim Dei descendunt ad nos: at essentia ejus manet inaccessa. Ex his igitur manifestum efficitur, quod sicut ex iis quæ in Deo sunt, philosophari de Deo non possumus, sic neque per ea Deum nominare: at ex conjecturis quibusdam, quæ sunt eorum quæ in Deo sunt, similitudines et simulacra, notitiam Dei colligimus, conjecturas et operationes idem esse intelligentes. Ut enim ex conjecturis de Deo ratiocinamur, sic per operationes ad intelligendum eum adducimur; sive ex operationibus, et ex iis mirabilibus quæ in universo speculamur, Deum nostrum declarare nos dicimus. Atque hinc secundum differentiam operationum subjectarum, et ut quæque operatio ad ea quæ sunt refertur, negotium divinorum nominum conficimus, non putantes intempestive facere quod hæc nomina ex conjecturalibus argumentis colligimus et imponimus. Conjicere autem quid aliud est, quem ex iis quæ in universo mira contemplamur, et ex effectis ipsis ad quæ emanationes et habitudines referuntur, similitudinem et formam ducere? Cum ergo dicimus illud, a quo et unde materia, non appropinquamus illi ad quod tendimus, id est, substantiæ ejus, sicut cum dicimus, unde nomen cæli sumptum est, non attingimus substantiam cæli, operationem tamen ejus maxime, arguemur enim undique ipsam a nobis aspicere.

Scholia.

(1) Specie afficere nomina est litteris ac syllabis ea inserere; ex compositione enim et serie litterarum ac syllabarum existit species et forma nominis et vocabuli.

(a) Lib. 1, *De fide orthodoxa*.

CAPUT V.

Quomodo Deus fiat a nobis multorum nomen.

Gregorius Nyssenus disputans contra Eunomium: Ego, inquit, quod ex Scriptura sancta didici, fidenter pronuntio, eum qui est supra omne nomen, fieri nobis multorum nomen, cum pro varietate beneficiorum varie nominatur; lumen enim dicitur, cum caliginem ignorantiae depellit; vita, cum immortalitatem largitur; via, cum ab errore ad veritatem deducit: sic turris fortitudinis, et civitas munita, et fons, et petra, et vitis, et medicus, et resurrectio, et omnibus huiusmodi nominibus appellatur. Rursus idem: Deus quidem est secundum se id quod demum esse creditur: nominatur autem ab iis qui eum appellant, non id ipsum quod est (non enim explicari potest natura ejus), quin potius ex iis quæ ad vitam nostram pertinentia operari creditur, homonymias habet, id est, nomina quæ æquivoca vocant. Et Basilius Magnus, Naturam, inquit, divinam quatenus est, nihil eorum quæ excogitantur, declarat. Ex his igitur liquet, fieri nobis Deum multorum nomen, quoniam multis beneficiis ejus ad custodiendam vitam indigenus, nosque sumus qui difficultatibus circumplicamur, et in eis Deum excogitatis et adinventis nominibus imploramus. Quare hoc etiam efficitur manifestum, quod licet Deus ex infinitis operationibus multis nominibus afficiatur, quam tamen naturam habeat, funditus intelligentia nostra non assequitur. Cum enim duplex sit questio, quod est Deus, et quid est; illud quidem, id est, esse, omnino inter omnes convenit: quid vero sit, et quæ natura, non solum nobis, sed angelis etiam est ignotum.

CAPUT VI.

An sint ex æternitate nomina Dei.

Basilius in secundo libro *Contra Eunomium*: Non enim, inquit, natura rerum nomina sequitur, imo post res ipsas inventa sunt nomina: etenim si hoc esset verum, non esse nomina rebus posteriora, opus esset ut quorum sunt eadem nominationes, una et eadem substantia esset: ex quo fieret, ut quia qui sunt virtute perfecti, digni nomine Dei habentur, et dii appellantur, essent homines hominū, id est, ejusdem substantiæ qua Deus; verum sicut dicere hoc manifesta insania est, sic illud dicere æque dementia est. Imo et Gregorius Nyssenus libro xiii, disputans contra Eunomium: *Miseror*, inquit, et *miserors Dominus, patiens, et multæ misericordiæ* ²⁰, quid hæc aiunt significare? naturamne, an operationem? nemo sane aliud declarare dixerit, præterquam operationem. Quando igitur miseratus est Dominus, ut ex operatione miserationis nomen duceret? nullumquid autem vitam humanam? æquis tunc misericordia indigebat? At vero post peccatum prorsus misericordia opus fuit, peccatum autem post hominem existit; post hominem igitur actio

A miserendi, et misericordiæ nomen. Et iterum idem in secundo. Ut enim, inquit, non esset medicus nisi propter ægros, sic rursus neque misericors, neque miseror, nec aliis ejusmodi nominibus appellaretur, nisi propter eum qui misericordia et miseratione indiget: sic etiam nec omnipotens esset, nisi omnis creatura ut ab eo teneretur et custodiretur, opus haberet. Et iterum in primo libro: Alia, inquit, nomina significant utile ad aliquid, ut adjutor, protector, auxiliator, et cætera quæ ejusdem significationis reperiuntur: in quibus si eum qui auxilio indiget, tollas, vis quæ in ipso nomine cernitur, vacua fuerit. Unde manifestum efficitur, posteriora esse nomina ipsa æternitate Dei, et post hominem et mentem hominis inventa esse, accidereque aliquando, ut sit ipsa nominatio supervacua si forte ope indigentem tollas. Denique per omnia demonstratum est, quemadmodum mens sicut aliarum rerum nomina adinvenit, sic etiam nomina Dei, aggressa, et veluti materiam nacta, illa ipsa effecta et admirabilia, quæ in universo contemplatur, hæc enim insequens, et de Deo inquirens, nomina imposuit. Declarant hoc in primis qui hæc primum invenerunt, sive antiquissimum quemdam Theuthin, sive alium quempiam fuisse dicunt. Gentiles hactenus fuerunt, et in dogmatibus gentilium alii et educati, qui præterquam in divino et supra naturam mysterio nostræ humanitatis, alia Dei nomina invenerunt, et nominarunt, sicut nos hodie. Sed quia omne nomen et notio propter usum quidem a principio introducta sunt, ad aliquid vero referuntur, unde sumpta sint divina nomina, et quid ipsa per se significant, dictum est; ad quid autem rei subjectæ referantur, et quid istis nominibus sic significetur, ex his quæ sequuntur, patebit.

CAPUT VII.

Quod sicut divina nomina ex effectis sumpta differentiam operationum repræsentant, sic ad Deum relata diversas res repræsentare non possunt.

Basilius Magnus, in epistola ad Eustathium: Omnes, inquit, notiones et nomina quæ Deum decent, æqualis inter se honoris sunt, quatenus significatione rei subjectæ nihil differunt; non enim ad aliam rem subjectam mentem ducit appellatio boni, et ad aliam appellatio sapientis, et potentis, et justi: quin potius quæcumque nomina dixeris, unum est quod significatur, et si Deum dicas, eundem ostendisti, quem per reliqua nomina mente concepsisti. Ex his igitur manifestum sit, quod eadem divina nomina, et eadem notiones nostræ de Deo dicuntur, nullamque differentiam rei subjectæ ad Deum relata repræsentant, et quod nomina Dei triplicem habent causam, efficientem quidem mentem ipsam humanam; materiam, illa unde colliguntur, id est, effecta; finem, Deum, ad quem referuntur.

²⁰ Psal. cxxiv, 8.

CAPUT VIII.

Si non possunt divina nomina diversas res in Deo representare, relinquatur ut solam substantiam ejus declarent, non quid est, sed quod est.

Magnus Athanasius docens (a) recte dictum esse a Patribus concilii Nicæni vocabulum *homousii* : Cum inquit, audimus : *Ego sum, qui sum*, et : *In principio creavit Deus cælum et terram*, et : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est*, et : *Hæc dicit Dominus omnipotens*¹, nihil aliud quam ipsam simplicem et beatam, et quæ comprehendi non potest, substantiam ejus qui est intelligimus. Tametsi enim, quid est, comprehendere non possumus, tamen cum audimus, Pater, et, Omnipotens, nihil aliud præterquam ipsam substantiam ejus qui est, intelligimus. Et rursus idem in *Apologetico pro synodo Nicæna* : Si Deus est, inquit, aliud simplex, ut quidem est, cum dicimus Deum, et nominamus Patrem, nihil tanquam circa eum, sed ipsam substantiam ejus intelligimus. Et Gregorius Theologus (b) : 'Ο ὢν, id est, qui est, et Deus, magis quodammodo sunt nomina substantiæ : et ex his magis ὁ ὢν. Et rursus idem : Nonne Spiritus, et Ignis, o amice, et Sapientia, et Justitia, et Mens, et Verbum, et aliæ ejusmodi nominationes naturæ sunt? Et iterum idem contra Evagrium : Sed nominatio, inquit, utilis est, quæ nos propter necessitatem ad notionem eorum quæ sub intelligentiam cadunt, ducit. Quidam vero dum crasse opinantur simul cum nominibus substantiam dividi, opinantur intelligentiis suis, quas concipiunt, quæ sunt penitus indigna divinis. Consentaneum vero nobis est, ut qui veritatis studiosi sumus, sciamus divinam et simplicem Dei substantiam esse impartibilem, et unius formæ. Item Gregorius Nyssenus : Si, inquit, nomen D i (1) personam declarat, cum tres personas dicimus, tres deos necessario dicimus : at si nomen Dei substantiam significat, cum constitemur unam substantiam sanctæ Trinitatis, unum Deum consentaneæ putamus : siquidem nomen Dei, unius substantiæ nomen est. Ac magnus etiam Basilius : Si vero, inquit, substantiam Dei lumen esse statuiamus, aut vitam, aut bonum totum, id est, cum sit vita, totum lumen est, et totum bonum, vita autem consequens habet ingentum : quomodo non est expers compositionis, qui est secundum substantiam simplex? Idem etiam : Nomina magni Dei,

A naturam indicant. Et Damascenus Theologus : Divinitas, inquit, naturam declarat, Pater autem personam. Ex quibus patet, quod cum theologi respiciunt unde nomina Dei nobis collecta sunt, ab his scilicet, quæ in universo mira speculamur, et ab effectis ipsis, operationem et effectum Dei aiunt representare, et non quid est, et ipsam substantiam; post hominem enim inventa sunt nomina; imo mens humana ad usum suum hæc invenit; cum autem rursus volunt per hæc nomina efferre rem significatam, et ad aliquid referimur, Deum per hæc nomina invocantes, non dividitur res subjecta, ut dividuntur notionem (expers enim partis, et indivisa est substantia Dei); idcirco affirmant se nominibus istis hanc ipsam substantiam Dei significare, non quid est, sed quod est solum representantes, sicut in aliis nominibus evenire consuevit. Cum enim forte quærimus, unde nomen ἀνθρώπου derivatum sit, et quid per se significet, affirmamus representare vim τοῦ ἀνὸς ἀνθρώπου, id est, facultatem in sublime aspiciendi, sive ἀναθεῖν & δῶκεν, id est, facultatem recogitandi quæ aspexit, nomine ex quadam etymologia et actione circa rem ab humana mente excogitato. Cum autem sic rem aliquam nominatam significaverit, ad definitionem ejus, et quid est, revertimur. Aliud igitur est quid hoc nomen declaret, et aliud rursus ad quid pertineat res a nobis sic nominata : ac nomina quidem ex convento (2) inventa sunt affectionibus animæ ducibus; res vero foris quatenus unaquæque est exstiterunt. Consentaneæ igitur in omni nomine quærimus, quis primus invenit, et unde mens hominis illud accepit : et ad quam rem earum quæ extra sunt, per nomina adducimur.

CAPUT IX.

Quod nomina divina ad rem ipsam, Dei scilicet substantiam relata, proprie ipsam significant, et non per abusionem; et quod per unumquodque horum nominum Trinitatem, quæ supra quam substantia est, declaramus.

Sanctus Cyrillus in *Thesauris* (c) ait : Oportebat tacere, et nihil ad istorum ita fatuam argumentationem respondere. Et paulo post : Quare si quis hominem nominavit, quia homo non est hoc omnino nomen, quod hominem significat, ut isti argumentantur, intelligat igitur aliud quid, et non hoc penitus, quod nomen significat : at si hoc in-

¹ Exod. iii; Gen. i; Deut. vi.

Scholia S. Thomæ.

(1) Hæc vox, *Deus*, sicut continet personas, sic etiam significat et declarat personas, et de illis prædicatur : sed quia non solum declarat personam, sed etiam unam naturam communem non cogitatione sola, sed re, idcirco qui dicit tres personas, non dicit tres deos (sicut qui tres homines) sed unum : deitas vero etsi continet personas, et de illis prædicatur secundum rem, tamen quia

secundum modum communem significanti, naturam sine proprietatibus hypostaticis significat, non prædicatur proprie de personis. Pater enim divinitate et paternitate tanquam forma et proprietate hypostatica Pater est; et similiter in reliquis.

(2) Hoc dicit, quia nomina ex constituto significant : et ea quæ sunt in voce, signa sunt affectionum quæ in anima sunt.

(a) In epist. de synodis Arimini et Seleuciæ.

(b) In secunda oratione de Theologia.

(c) Lib. vii. cap. 2.

sanis plenum est, non sunt repudiandæ propriæ nominationes; nec aliud quid, præterquam quod per ipsa nomina significatur, intelligendum est: sic enim evanesceret hæreticorum amentia. Demonstret vero nobis qui magna argumentandi facultate præditus est, non esse verbum proprium nomen Filii Dei, et contradicat Scripturis et beato Joanni, qui novit appellationem maxime decentem, et propriam Filii Dei novit esse, cum vocatur Verbum: *In principio enim, inquit, erat Verbum*²¹. Imo et Gregorius Nyssæus: Omne, inquit, quod non proprie est, verbo solum, et per abusionem consuetudi-

nis dicitur esse. Et rursus idem: Quomodo loquitur, vere esse aliquid dicitur, quod non probatur etiam proprie esse? Necesse est enim in quibus non est certum proprium esse, cum nominibus oppositis collocari; quod enim non est proprium, improprium penitus est. Quare cum quid argumentamur non esse propriæ, funditus per se non esse demonstramus. Et beatus Dionysius in secundo cap. *De divinis nominibus*: Et hoc igitur, inquit, in alio etiam loco a nobis expensum demonstratum est, omnia nomina (1) divina Deum decentia non singulariter, sed in tota et perfecta et integra et plena

²¹ Joan. i, 1.

Scholias.

(1) *Omnia nomina divina*. Ex hoc etiam loco apparet, non ita esse, ut quidam putaverunt, divina nomina, secundum Dionysium, secundum causam tantum de Deo dici; ut bonus, quod sit auctor bonitatis; sapiens, quod sapientiam; et similiter in aliis; si enim sic dicerentur de Deo, clauderent in suo intellectu, ut ait sanctus Thomas, bonitatem creaturæ; ac proinde de creatura in primis dicerentur; quasi Deus diceretur bonus et sapiens ad similitudinem boni, cui dat bonitatem, et sapientis, cui sapientiam; at non sic Dionysius sensit, ut nomina divina secundum causam tantum de Deo dicerentur; sed sic, ut Deo primum attribuerentur, ut enim decent; id est, imparticipate et essentialiter; cum enim dicit Scriptura: Nemo bonus, nisi solus Deus (Marc. x, 18), perinde est, ut si dicat: Nemo per se bonus, id est, nemo supra bonitatem participatam, nisi solus Deus; sic enim intellexit et interpretatus est idem Dionysius cap. secundo, *De divinis nominibus* in principio, ut jam bonus et sapiens dicatur Deus, quia bonitas in eo antecedit et exsuperet omnem bonitatem creatam et participatam. Rursus ait idem Dionysius ibidem, nomina divina Deum decentia attribui Divinitati trium personarum ἀρετῶς, hoc est, non participare; igitur plene, de plenitudine enim participatur, quæcumque ex Deo participatur, ac proinde absolute, perfecte, et omnimodis, sicut ipsa divinitas est in qualibet persona ex tribus tota, perfecta, integra et plena. Hujusmodi divina nomina, quæ secundum plenitudinem, et non secundum participationem Deo redduntur, vocat Dionysius ἀσμετῶν, id est, nomina Deum decentia. Si igitur secundum causam tantum dicantur, non erunt nomina Deum decentia, quia sic dicta in se includunt, ut dixi, solum participationes creatas, ut bonus bonitatem participatam, cujus auctor bonus Deus; sapiens sapientiam, cujus auctor sapiens Deus; et ad eundem modum alia. Quare Dionysio contradicit et repugnat, qui dicit, nomina divina secundum Dionysium secundum causam tantum dici de Deo; sic enim dicta, non sunt Deum decentia, ac proinde sic accepta, non sunt divina nomina. Dionysio autem auctore nomina divina Deum decentia absolute, perfecte, integre et plene, id est, exsuperanter et eminenter Deo conveniunt. Ex his igitur patet, utrumque verum esse: operationem divina nomina proprie representare, non divinam naturam, quando materiam eorum consideramus, et unde nobis hæc comparata et collecta sunt; ac rursus etiam substantiam Dei proprie significare, quando ad ipsam rem subjectam ex ipso nomine deducimur. Utrumque horum in nominibus quæ de Deo dicuntur, novit etiam sanctus Thomas, p. i, q. 13 art. 6. h. s. verbi: Dicendum est, quod quantum ad rem signifi-

cantam per nomen, per prius dicuntur de Deo; quam de creaturis; quia a Deo hujusmodi perfectiones in creaturas manant; sed quantum ad impositionem nominis per prius a nobis imponuntur creaturis, quas prius cognoscimus; unde et modum significandi habent, qui competit creaturis. Quod sanctus Thomas dixit: Quantum ad impositionem nominis, per prius a nobis imponuntur creaturis, dixit hic auctor Cyparissiotus, proprie operationem nomina divina significare, quando materiam eorum consideramus, unde collecta sunt: materiam enim eorum unde collecta sunt, consideramus, quando consideramus creaturas, quæ perfectiones Dei participatas, et a Deo effectas habent, quibus perfectionibus participatis proprie significandis hæc nomina a nobis imposita sunt; verum tamen sic prius, et proprie hæc nomina operationem, id est, perfectiones a Deo creatas significare, cum ipsa creaturis imponimus, et non proprie et absolute sic de Deo dici, sed secundum causam, hoc non prohibet quia alia ratione proprie etiam et absolute de eo dicantur, et non operationem sive causam significant, sed potius ipsam substantiam Dei. Huc pertinet locus Gregorii Nysseni citatus, et locus Cyrilli; qui ut melius intelligatur, repetendus est integre; sic enim ait Cyrillus: Estisque, inquit hæretici, sic indocti, ut imposita vocabula rebus non alia esse contendatis, quam res ipsæ sint? Ecce cælum opus Dei præcipuum est, et nomen ejus longe aliud; nec enim res præcipua est, præterea cælum ipsum res visibilis est, vocabulum vero suum non visui, sed auditui subijcitur; Filius ergo Dei Verbum dicitur, neque tamen ita Verbum est, ut multi intelligunt, sed aliud quid naturaliter quam verbum. Respondet Cyrillus: Tacere oportebat, et nihil ad hujusmodi rationes respondere, et tamen ne simpliciores ab istis seducantur tacere non possumus. Dicimus igitur, vocabula rebus imposita ipsas rerum essentias significare, etiam si alia sint præter ipsas: homo enim, verbi gratia (vox ista dico) aliud est quam ipse homo, et tamen rem ipsam subjectam verbo significat; nam si non significaret ipsum hominem, hoc nomine audito, non intelligeretur homo, sed aliud quidpiam, quod stultissimum est; non ergo aliud intelligere debemus, quam quod per vocabulum significatur; et ita insania hæreticorum evanescit. Aut demonstret nobis Enomius non esse proprium vocabulum Filii Dei Verbum. Et paulo post, cap. 3: Ad hæc, Verbum in Scriptura Filium appellatur, et prolationem vocis acutus homo Enomius intelligit, ignorans ex nostra consuetudine vocabulum esse sumptum; loquitur enim Pater ineffabiliter ad Filium; hæc enim Filius naturaliter perfectam voluntatis paternæ cognitionem, nec expectat verbum, cum

divinitate a sanctis Scripturis laudari, et ipsa omnia imparticipate, absolute, sine observatione ullius differentiae, universae, ad omnem universitatem ex toto perfectae, et totius divinitatis referri: siquidem, ut in divinis divinarum personarum informationibus meminimus, nisi quis de tota divinitate dicat dictum esse hoc nomen, audet ille quidem divinitatem, quæ supra quam una et simplex est, distrahere et vituperare. Ex his igitur patet, utrumque verum esse, operationem divina nomina proprie representare, et non naturam divinam, quando materiam eorum consideramus, et unde nobis hæc comparata et collecta sunt: ac rursus etiam substantiam Dei proprie significare, quod est, non autem quid est, quando ex unoquoque nomine ad ipsam rem subjectam deducimur; et per ea nomina Trinitatem beatam, et supra substantiam invocamus.

CAPUT X.

Quod idem ipse unus Deus quatenus quid est secundum naturam, nomine apud nos penitus caret: rursus vero multorum nominum idem et unus efficitur, quia solum ex iis quæ produxit, cognosci potest.

Magnus Dionysius, capite primo *De divinis nomi-*

²² Gen. xxxii, 29; Judic. xiii, 18. ²⁴ Philipp. ii, 9, 10. ²⁵ Exod. iii, 14.

Scholia.

ipse sit Verbum Dei. Quando igitur aliquid de Deo humano more dicitur, qui audit, non humano more, sed spiritualiter divina intelligat. Sed non sufficit (inquit Eunomius) vocabulum *Verbi* ad significandum verum Filium; non enim manifestari potest per illud, ipsum esse Filii; multa enim alia vocabulo *verbi* nominantur, quæ non subsistunt, ut voces scilicet. Hæc ipsa ratione (ait Cyrillus) Dei etiam vocabulum non sufficiat ad significandum ipsum Deum; multi enim alii quamvis dii non sint, sic tamen appellantur, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (*Psal. lxxxii, 6*). Hæc etiam poterit quispiam dicere, quoniam bonus, sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quoque per participationem veri boni, et veri sancti dicuntur, non proprie de Deo ista dici; quod si multa nomina Deo et creaturis communia sunt, et tamen de ipso solo secundum naturam dicuntur, quid prohibebit Verbum etiam proprie Filium Dei appellari, et hoc vocabulo maxime ipsum esse Filii, prout homines percipere possunt, significari? quamvis multa quoque alia verba sint abusive, et per imitationem veri Verbi appellata. Hactenus Cyrillus. Ex his ergo colligitur, cum huiusmodi nomina divina de creaturis quas prius cognoscimus, et prius nominamus, dicuntur, habere ea modum significandi qui competit creaturis, sicut ait S. Thomas, et secundum nostram consuetudinem proprie significare, ut ait hic auctor, operationem sive effectum participationem, ut *bonus* bonitatem creatam, *sapiens* sapientiam item creatam, et simili iter in reliquis nominibus significantibus huiusmodi perfectiones participatas; et ut sic, non dicuntur proprie de Deo, quia Deus est supra ista, supra bonum, supra sapientem; cum vero de Deo proprie dicuntur, essentialiter ejus significare, et secundum naturam dici, et dicta de creaturis quoad rem significatam non proprie, sed per abusum verbi, et per imitationem et similitudinem quandam dici; atque ita quæ sunt communia Deo et creaturis nomina, quoad rem significatam vere

A nibus: Hoc igitur cum scirent theologi, Deum laudant et tanquam nomine carentem, et ab omni nomine, tanquam nomine carentem, ut cum aiunt, Deum ipsum in una ex mysticis visionibus symbolicæ apparitionis Dei increpasse cum qui dixerat: *Quod est nomen tuum?* et tanquam ab omni divino nomine abluculentem dixisse: *Quare interrogas de meo nomine?* et hoc est admirabile²². Annon est hoc vere nomen admirabile, nomen dico, quod est²³ supra omne nomen, quod caret nomine, quod est collocatum super omne nomen, quod nominatur sive in hoc sæculo, sive in futuro²⁴? Multorum vero nomen facient, ut cum ipsum Deum introducent dicentem: *Ego sum qui sum*²⁵: vita, lux, Deus, veritas (1): et cum sapientes ipsum Deum omnium effectorem ab omnibus effectis laudant; ut bonum, ut pulchrum, ut sapientem, ut dilectum, ut Deum deorum, ut Dominum dominorum, ut Sanctum sanctorum, ut æternum, ut eum qui est, et ut auctorem sæculorum, ut largitorem vitæ, ut sapientiam, ut mentem, ut Verbum, ut cognitorem, ut superlate habentem omnes thesauros omnis scientiæ; ut potentiam, ut potentem; ut Regem regum, ut antiquum dierum, ut non senescentem,

et proprie, id est, essentialiter et per se, dicuntur de Deo; de creatura vero non vere, neque proprie, quia non per se dicuntur; quoad vero impositionem nominum, proprie significant id, ad quod imposita sunt, imposita enim sunt prius ad significandas perfectiones participatas, quas a Deo in creaturis effectas cognoscimus, ex quibus ad cognoscendas utcumque possumus perfectiones essentialiter Dei deducimur, sicut scriptum est: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (*Rom. i, 20*).

(1) [S. Thom.] *Vita et veritas*. Joan. 14. *Lux*. Joan. 8. *Deus*. Exod. iii. *Ut bonum*. Luc. xvi. *Ut pulchrum*. Cant. i. *Ut sapientem*. Job. ix. *Ut dilectum*. Cant. v. *Ut Deum deorum*. *Psal. xlix. Ut Dominum dominorum*. Apoc. xvi. *Ut sanctorum sanctorum*. Dan. ix. *Ut æternum*. Baruch. iv. *Ut eum qui est*. Exod. iii et Job. xiv. *Ut auctorem sæculorum*. Eccli. xxiv. *Ut vitæ largitorem*. Act. xvii. *Ut sapientiam*. I Cor. i. *Ut mentem*. Isa. xiv, et Rom. xi. Quis cognovit sensum Domini? Græce est, *νοῦν*, id est, mentem, *Ut verbum*. Osee. i: Verbum Domini quod factum est ad Osee, et Joel. i: Verbum Domini quod factum est ad Joel; et similiter in aliis prophetis, quod ut Cyrillus in commentariis in Osee cap. i. ait, nihil aliud significat quam cognitionem futurorum instar luminis illustrasse mentem ejus propheta, ad quem factum est verbum Domini, id est, sanctæ Trinitatis. Quod autem ejusmodi revelatio non lingua ac verbis more nostro fieret in prophetis, docet (inquit idem Cyrillus ibidem) Paulus cum ait (I Cor. xiii): An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus? *Ut cognitorem*, II Tim. ii, et Dan. xiii. *Ut superlate, sive exsuperanter habentem omnes thesauros omnis scientiæ*. Coloss. ii. *Ut potentiam*. I Cor. i, ubi interpretes virtutem vocat. *Ut potentem*. *Psal. xliii. Ut regem regum*. Apoc. xix. *Ut antiquum dierum*. Dan. vii. *Ut non senescentem*. Ps. ci. *Ut immutabilem*. Jacob. i. *Ut salutem*. Matth. i. Ipse enim, inquit, salvum faciet populum suum a peccatis eorum, a salute enim dicitur Deus Salvator. *Ut ju-*

et immutabilem, ut salutem, ut iustitiam, ut sanctificationem, ut redemptionem, ut magnitudine omnia superantem; et ut in aura tenui. Atqui et in mentibus eum esse dicunt, et in animis; et corporibus, et in cœlo, et in terra, et simul in eodem eundem, in mundo, circa mundum, supra mundum, supra cœlum, supra substantiam, solem, stellam, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, per se lapidem, petram, omnia quæ sunt, et nihil eorum quæ sunt. Sic igitur ei qui omnium rerum causa est, et supra omnia, congruit carere nomine; et congruunt rursus omnia rerum omnium nomina, ut sit perfecte regnum universitatis rerum, et circa ipsum sint omnia, ex ipso tanquam ex causa, principio, et fine cuncta pendeant, et ipse sit, ut ait Scriptura¹⁶, omnia in omnibus. Ex his igitur manifestum est, esse ipsum unum Deum tum nullius nominis, tum multorum; nullius quidem, quoad quid est, multorum vero, quatenus ex iis quæ fecit, probatur esse; non discrepat quod ex demonstratis sequitur: verum enim est quod humana mens nomina Dei adinvenit, utens vice materiæ rebus miris, quas in universo speculatur et contemplatur; et idcirco ad unam rem subjectam, ad ipsum scilicet Deum se ipsa deducens, ad informationem ejus rei quam quærit, revocatur. Ut igitur hæc summam repetamus, et secundum expositionem materialium retractemus, primum demonstratum est, quemadmodum mens hominis nomina Dei excogitavit: et ob hanc causam hæc de nominibus Dei tractatio νοητή vocatur, id est, ad intelligentiam pertinens; secundo, demonstratum est Deum ab effectis laudari: tertio, quæ sunt effecta, et quæ eorum materia: postea quærebatur, quomodo Deus ab effectis nominatur, et non ab iis quæ sunt naturæ ejus: hac autem dubitatione soluta, quinto capite quæstio ac dubitatio erat, quare Deus mul-

torum nominum efficitur nobis, et eum non paucis nominibus invocamus; deinde cognito rursus nostro usu multiplici et vario nominandi Deum, et concessa multitudine nominum, ad sextum caput deducimur, rursus dubitantes, an ex æternitate nomina Deo tribuantur; postquam vero audivimus post res ipsas inventa esse nomina, et post hominem imposita fuisse, ad contemplandum quæ sunt septimi capituli, occurrimus; quod scilicet sicut varietate nominum varietatem operationum representamus: sic nominibus variis ad Deum relatis non possumus varietatem rerum subjectarum intelligere; ostenso autem multa dici de uno subjecto, necessario sequebatur octavum caput, non esse scilicet aliud subjectum in Deo, nisi divinam et beatam substantiam ejus, quam nono loco proprie nominari didicimus, non quid est, curiose inquirentes, sed quod est tantum; ad imponendum finem decadi sequebatur decimum caput, in quo conclusum est ex demonstratis, eundem et unum Deum carere nobis nomine, et esse nobis multorum nominum: illud quidem, id est, carere prorsus nomine, quatenus quid est, hoc vero, quatenus solum est; sic enim infinitis nominibus ex iis quæ produxit, appellatur. Nihil itaque eorum quæ scire hic opus erat, theologi reliquerunt: recteque inscripta est decas, De informatione divini nominis; non enim proprietates divinorum nominum enumerantes, materialiam expositionem earum a theologis traditam ordinabamus; dicemus enim deinceps de eis breviter et contracte quoad fieri poterit. Quot autem modis divinum nomen tractatur, superius ostendimus, tripliciter eos partiti, informationem nominum, et unde sumpta sunt, et ad quid ista nomina nos adducant et perficiant; cætera alia accommodata ad ista quæ quærebamus, inciderunt.

¹⁶ I Cor. xiii. 28.

Scholia.

stittiam, ut sanctificationem, ut redemptionem. I Cor. i. *Ut magnitudine omnia superantem.* Psal. xciv. *Et ut in aura tenui.* III Reg. xix. *Atqui et in mentibus eum esse dicunt.* Ephes. iii. Nentes enim vocat ibi Paulus corda. *Et in animis.* Sap. vii. *Et in animas,* inquit, sanctas se transfert. *Et in corporibus.* I Cor. vi, et I Thessal. v: *Ut integer spiritus vester,* et anima, et corpus sine querela servetur; hoc autem fit habitante Deo in mente, et in anima, et corpore; mentem vocavit hic Paulus spiritum; et II Cor. vi: *Et inhabitabo in illis,* scilicet in mentibus, et animis, et corporibus. *Et in cælo, et in terra.* Hier. xiii. *Et simut in eodem eundem.* Hoc exponit idem Dionysius cap. ix de magno, et parvo, et eodem, etc. *In mundo.* Joan. v. *Circa mundum.* Eccii xliii. *Super mundum.* Isa. lxvi. *Supra cælum et supra substantiam.* Ps. cxii. *Supra cælos gloria ejus.* Malach. iv. *Stellam.* Apoc. ultimo.

Ignem. Deut. iv. *Aquam.* Joan. vii. *Spiritum.* Joan. iv. *Rorem.* Osee. xiv. *Nubem.* Osee. vi. *Per se lapidem* αὐτόλιθον. Ps. lxxx. Esse enim fundamentum propriæ virtutis, et per se, Christo convenit propter divinitatem, quæ una et eadem est in tribus personis, quæ fecit in ipso Christo, summo lapide angulari, utraque unum cui convenit esse αὐτόλιθον. *Petram.* I Cor. x. Est igitur B. Petrus (ut ubique hæreticis nostri temporis occurramus) petra Ecclesiæ, ut Evangelium testatur; non tamen est αὐτόλιθος, nec αὐτοπέτρα, id est, per se lapis, vel per se petra; neque si unquam in Scriptura vocatur, ut Christus Deus noster, qui sic est αὐτοθεμέλιος, id est, per se fundamentum, præter quod per se fundamentum aliud nemo potest ponere, sicut Apostolus ait: de hoc enim per se fundamentum loquitur.

CAPUT I.

Quæ sint in singulis proprietatibus divinorum nominum observanda.

Magnus Dionysius cap. quinto, *De divinis nominibus*: Tantum, inquit, commentabimur, quantum propositi ratio postulat; non enim propositum est substantia quæ est supra quam substantia, cate- nus aperire et declarare, quatenus est supra quam substantia (hoc enim dici non potest, et ignotum est, et penitus expromi non potest, et ipsam copulationem (1) mentis superat), sed potius propositum est laudare substantiæ deificæ, et quæ omnis substantiæ principium est, in universa quæ sunt emanationem substantiarum effectricem: siquidem nomen boni de Deo declarat omnes emanationes auctoris omnium, et porrigitur (2) hæc nominatio Dei a bono tum ad ea quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt; estque supra ea quæ sunt, et supra ea quæ non sunt, nomen vero vitæ de Deo ad omnia viventia tenditur, et supra viventia est, nominatio Dei a sapientia porrigitur ad omnia quæ intelligunt (3), quæ ratiocinantur (4), quæ sentiunt (5); et supra omnia ista est. Has igitur Dei nominationes, quæ providentias Dei aperiunt, propositum est celebrare; non enim tractatio nostra promittit enodare et aperire bonitatem Dei, quæ supra substantiam est, neque substantiam et sapientiam divinitatis, quæ est supra quam substantia, et quæ est supra quam locata supra omnem bonitatem et divinitatem et substantiam et vitam et sapientiam, quæ est, sicut ait Scriptura, in absconditis¹⁰; quin potius providentiam patefactam, bonorum effectricem, bonitatem excellentissimam, et bonorum omnium causam laudibus celebrat; et existentem et vitam et sa-

A pientiam substantiæ et vitæ effectricem, et causam quæ sapientiam tribuit iis quæ substantiam et vitam et mentem et rationem et sensus participant, non dicit hæc nostra tractatio aliud esse bonum (6), et aliud existens, aliudque vitam, vel sapientiam neque unicas causas, et alias aliorum effectrices divinitates, superiores et inferiores; ad unius Dei universas bonas emanationes, et nominationes Dei a nobis laudatas, atque unam quidem esse quæ totam providentiam unius Dei declarat; alias vero magis et minus generales providentias patefaciunt. Ex quibus fit manifestum, efferre, id est, expromere, et subtiliter enarrare, quatenus naturam et sedem ac fundamentum habet substantia quæ est supra quam substantia, omnino B divi non potest, nec intelligi, superatque silentium illud, quod nobis per plenam ex omni parte ignorantiam et reticentiam advenit. Non est igitur nunc nobis sermo de ea, nec propositum est nobis explicare, bonitas supra substantiam, quomodo secundum se sit substantia, vel vita, vel sapientia, et alia omnia, quæ Deus noster secundum se esse creditur, quin potius nominationem Dei, quæ illa quæ sunt circa ipsum, declarat, dico esse ordinem rerum, et providentiam, et aptam universi dispositionem. Hoc igitur est nobis in hac tractatione propositum, laudare Deum ab emanatione ejus ad omnia omnium rerum effectrice et deificæ; externæ enim providentiæ Dei erga nos, et emanationes in iis quæ produxit, efficiuntur, et emanatio, sive C providentia effectrix substantiæ, dicitur ipsa effectio substantiæ effectrix bonitatis, ipsa bonorum effectio. Θεαρχία καὶ θεαρχία principium deificationis, sicut mors θεαρχία laudatur, id est,

¹⁰ Job xxviii, 11, 13.

Scholia.

(1) Et ipsam copulationem, id est, excedit ipsam copulationem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per copulationem sui intellectus cum ipsa Dei essentia; quamvis enim videant ipsum Deum, non tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio iisus esse divini, et quanta est perfectio visionis, qua Deus se videt, ex S. Thomas.

(2) Porrigi ut hæc nominatio Dei a bono, tum ad ea quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt, et est supra ea. Vocare solet Dionysius, ut sanctus Maximus notavit, ea quæ sunt expertia materiæ; quæ vero materiam habent, vocat quæ non sunt, propter interitum. Porrigitur etiam nomen boni ad ea quæ non sunt, quia Deus vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt; participatio enim boni est posse esse, ut ait sanctus Thomas: aut porrigitur ad ea quæ non sunt, quia non esse bonum est, cum contemplamur illud in Deo, qui est supra omne quod est, ut bonum est non esse sapientem, sanctum, et alia hujusmodi, qualia in creaturis cognoscimus, quod Deo convenit, a quo hæc remouentur, ut ait sanctus Thomas non propter defectum, sed propter excessum, aut esse supra ea quæ sunt, et quæ non sunt, significat esse loco incircumscriptum, id est, esse ubique, ex sancto Maximo.

(3) Quæ intelligunt. Nomine intelligentium comprehendit angelos et animas, et licet animas solet Dionysius vocare νοεράς, id est, intelligentes, cum eas distinguit ab angelis, quos vocare solet νοητά, id est, intellectilia, quia habent angeli infra se a quibus intelligantur, nempe animas; animæ vero non habent: nunc tamen, ut dixi, communi nomine intelligentes vocat tum angelos tum animas, quia tum angeli tum animæ intelligunt Deum, et intelligendo Deum ad eum se convertunt.

(4) Quæ ratiocinantur. Homines intelligit; anima enim dum in corpore est, ratiocinari potest per conversionem ad phantasmata, non autem separata.

(5) Quæ sentiunt. Animalia, quæ non participant rationem, quæ sapientiam Dei in in suis a natura insitis conatibus participant, ut beatus Basilus in Hexaemero docet, non dicit aliud.

(6) Esse bonum. Hoc dicit non otiose, sed ut reprehendat eos philosophos, et Simonem Magum, qui ponebant deos χειροποιούς, id est opifices partium mundi, majores et valentiores majorem creaturarum; et infirmiores infirmiorum, secundum gradus suos descendentes in opificio suo usque ad materiam, ex S. Maximo.

quæ facta est principium deificationi : et corpus ζωαρχὸν et θεοδόχον, id est, quod dedit principium vitæ, et Deum recepit (a). A Providentia igitur bonorum effectrice in creaturis ostensa oportet laudare bonitatem superlatam, et omnium bonorum causam, ipsum inquam Deum ; demonstratum enim est, quam naturam habeat Deus, non solum nos, sed nec angelos posse attingere : quatenus vero omnia ex nihilo fecit, a nobis laudandus est. Quare in singulis divinorum nominum proprietatibus oportet attendere ortus rerum universi, et emanationes circa eas, et inde Dei laudes ducere et celebrare, et exquirere quam proprietatem unaquæque nominatio Dei sortita sit, quæ autem sit bonitas Dei, aut substantia, aut vita, vel sapientia, vel alia secundum naturam ejus, funditus cavendum est ut inquiramus : querere enim ut exprimamus substantiam Dei, perinde est ut si velimus exprimere ejus vitam, vel sapientiam, vel potentiam, vel bonitatem. Restat igitur, ut laudetur Deus a vita, quam produxit, et a sapientia similiter, non autem a vita, aut a sapientia, quæ est ipse Deus. Adhuc ex his liquet, quandoquidem postea audituri sumus principia, et participationes, et per se participationes, et sigillatim, per se vitam, per se sapientiam, per se essentiam, quemadmodum Dionysius admonens et præmuniens, Oportet, inquit, observare in hujusmodi nominationibus non esse existimandum aliud esse bonum, et aliud existens, et aliud vitam, vel sapientiam, neque multas esse causas, neque alias divinitates alias producentes, superiores, et inferiores, sed unius Dei totas emanationes bonas secundum nomina Dei a nobis laudata, atque unum quidem, quod universam providentiam unius Dei declarat, nempe nomen boni, alia autem nomina emanationes magis aut minus generales, sicut ipsa progressio tractandi declarabit. Hoc præterea observandum est, cum audiemus bonitatem supra omnem bonitatem, et divinitatem supra divinitatem, ne

A existimemus fieri superlationem in sui ipsius bonitatem et divinitatem ; alienissimum enim a ratione est, arbitrari esse Deum se ipso superiorem, quin potius, ut sanctus Maximus Dionysii verba exposuit, Nota, inquit, recte hic dici bonitatem supra omnem bonitatem et divinitatem : inferiores igitur divinitates intellige angelorum, et hominum iustorum ; et in universum observare debemus, ut rursus Dionysius dixit, alienum a ratione et absurdum esse existimare non attendere vim propositi, sed voces tantum ; hoc enim non esse proprium eorum qui divina volunt intelligere, sed qui solos sonitus percipiunt, et hos quidem extra aures continent, nec in eas penetrare sument.

CAPUT II.

De bonitate et pulchro ; et ubi copulantur, et in quibus discernuntur, et quæ eorum proprietates.

Dionysius, capite quarto, *De divinis nominibus*, Age, inquit, ad ipsum nomen boni progrediamur quod exempte ab omnibus, divinitati supra divinitatem attribunt theologi, vocantes, ut arbitror, bonitatem ipsam essentiam divinam (1), divinitatis scilicet creatæ originem : et quia sic essentia sua bonus est Deus, ut tanquam substantiæ bonum bonitatem in omnia porrigat. Quem locum adnotans Maximus, Substantialia, inquit, ipsum vocat ipsam Deum ; et paulo post : Deus, inquit, bonum habet non ex accidenti tanquam qualitatem quamdam, sicut nos habemus virtutes ; quin imo substantia boni ipse Deus est, sicut lumen est substantia solis (2). Idem Dionysius quarto cap. *De divinis nominibus* : Hoc, inquit, bonum laudator a sacris theologis ut pulchrum, et ut pulchritudo, et ut dilectio, et ut dilectum, et quæcunque alia sunt divina nomina, quibus ipse speciosus decor, et effector pulchritudinis decenter nominatur. Pulchrum autem, et pulchritudo non sunt distinguenda in causa quæ universa in uno complexa est ; hæc enim in omnibus rebus in participationes et in participantia dividentes, pulchrum

Scholia.

(1) *Essentiam divinam.* Divinitatis originem dicit, in creaturis scilicet, quia Deus est auctor divinitatis in cunctis hominibus et angelis, qui Deum imitantur, et ei similes fiunt, de quibus scriptum est : Ego dixi, Vos dii estis (*Psal. lxxxi, 6*), unde divinitatem deificam, et Deum deificum frequenter vertimus, quod Dionysius ζωαρχὸν et θεοδόχον θεοαρχὸν dicit, sicut lumen substantia.

(2) *Solis.* Non significat lumen esse formam substantialem solis (non enim substantia, sed qualitas est lumen), sed quia natura solis, qui est corpus luminosum, non consistit sine lumine, dicit substantiam ejus esse, id est, consequi naturaliter formam substantialem solis, sicut calor est substantia igni, id est naturaliter consequens formam substantialem ignis. Hunc igitur locum interpretans sanctus Maximus : Nemo, inquit, suspicetur, judicare Dionysium de Deo omnino ad exemplum solis ; quin potius sic intelligendum est, sicut sol, cum non sit aliud præterquam lumen, non habet lumen adventi-

tium et conjunctum, quod vocatur accidens, neque tanquam si animal, velut præditus anima, voluntate benefaciendi intus lumen accipit, et in omnia distribuit (potius enim contra, neque animatus est, neque voluntatem benefaciendi habet ; caret enim ratione, nec aliunde lumen accipit ; est enim hoc ipsum lumen, et illuminat), sic in Deo intelligere oportet, quod Deus scilicet non habet bonum conjunctum tanquam qualitatem quamdam, sicut nos habemus virtutes ; quin potius substantia ipsius boni ipse Deus est, sicut lumen substantia solis ; et tanquam qui est id ipsum bonum, fulgorem bonitatis in omnia porrigit. Hactenus S. Maximus, qui cum ait lumen, quod alioqui qualitas est, substantiam solis esse, more philosophorum loquitur, qui proprietatem naturæ alicujus ad eam categoriam referunt, ad quam natura illa pertinet : ut idem sanctus Maximus in *Divinis nominibus* notavit.

(a) Sumptum est ex Dionysio c. 3 de divinis nominibus.

quidem dicimus, quod pulchritudinis particeps est; A pulchritudinem vero participationem causæ omnia pulchra efficientis. Quo in loco ait sanctus Maximus: Pulcher dicitur Deus in Cantico canticorum ²⁷, et David: *Speciosus forma præ filiis hominum* ²⁸. Dicitur autem pulchrum et pulchritudo, quia distinguitur in rebus in participantia et participata, in Deo autem non sic: καλὸς namque, id est, pulcher dicitur, et quia tribuit omnibus pulchritudinem, et quia omnia ad se καλεῖ, id est, vocat; rursus καλὸν ὡς δὲ θεῷ, id est, pulchrum tamquam semper existens, secundum Græci nominis etymologiam, utpote nunquam decreseens, nec augezens. Ibidem etiam Dionysius: Quamobrem idem est pulchrum atque bonum, quoniam omnia secundum omnem causam pulchrum et bonum appetunt ⁽³⁾: et nihil est in rerum natura, quia pulchrum et bonum participet: audebo etiam hoc dicere, quod non est, pulchrum et bonum participare, tunc enim est ipsum, pulchrum et bonum, quando in Deo laudatur supra substantiam auferendo omnia ⁽⁴⁾. Quod autem idem est pulchrum atque bonum in Deo, qui est supra substantiam; et quod hæc quæ substantiam Dei, quæ est origo deificationis, declarant, ad ipsum per divina nomina pulchri et boni pertinent: et quod ad ea quæ in Deo sunt, non distinguuntur in participationes et participata, liquet ex consensu theologorum. In quibus autem distinguitur bonitas, et per ipsam pulchrum, et quod in creatura distinguuntur, et quæ ipsorum nominum proprietas, ex his manifestum sit. Synodus contra Manichæos ab episcopo Caron habitata, quæ in Panariis fertur, ait: Bonum in Deo substantia est, in creaturis autem accidens. Et idem ibidem: Bonitas enim, quæ in universo cernitur, intensionem et remissionem ut accidens recipit. Et Dionysius capite decimo tercio *De divinis nominibus*, Nec ipsum, inquit, nomen bonitatis divinitati tanquam aptum accomodamus, sed desiderio aliquid intelligendi et dicendi de natura illa arcana et ineffabili, quod est omnium nominum maxime venerabile, ipsi primum consecramus. Ubi sanctus Maximus: Ob hanc causam, inquit, nomen boni aut pulchri non proprio accomodatur Deo, quia hæc in rebus reperiuntur: sic etiam superius dictum reperies, quia hæc passio-

nes et accidentia in rebus censentur, quod in Deo non ita est, qui omnia antecellit. Rursus idem: Desiderio intelligendi et dicendi aliquid de Deo nomen boni Theologi Deo attribuerunt, proprie enim Deus est supra quam bonus, et supra quam substantia, bonitas autem nomen est venerationis. Item idem incumbens in ea quæ sunt in quarto capite de eisdem divinis nominibus: Bonum, inquit, et pulchrum, quod in omnibus inest, non est illud primum pulchrum et bonum omnium, cujus participatione omnia sunt pulchra et bona, quod enim est in rebus pulchrum et bonum, non est substantia, neque genus substantiæ, sed accidens, quod habet similitudinem aliquantulum conjunctam. Ex quibus patet, quemadmodum bonitas et ipsum pulchrum in Deo copulantur; et idem est bonum atque pulchrum, extra Deum vero, et in creaturis ejus discreta sunt, passionisque, et accidentia numerantur. Etiam proprietatem horum intelligemus, si quæ dicit summus theologus Dionysius advertimus: Boni enim, inquit, nomen, quod universas emanationes auctoris omnium declarat, in ea quæ sunt, et quæ non sunt, tenditur et porrigitur; et supra omnia quæ sunt, et quæ non sunt est: si autem bonum idipsum cum pulchro est, communem omnino cum eo proprietatem habebit; eritque proprietas pulchri tendi in ea quæ sunt, et quæ non sunt, propter pulchrum enim et bonum cuncta producta sunt, imo propter hæc ipsa, pulchrum dico et bonum, item ea quæ non sunt, non sunt producta, quoniam unus sol propter bonum et pulchrum factus est, et alter sol qui non est, propter bonum item et pulchrum non est factus: itaque duo non sunt facti propter eandem bonitatem et pulchritudinem. Si enim unum solem in ardore ferre non possumus, si duo essent, quis non combustus remaneret? Propter bonitatem igitur et pulchritudinem etiam quod non est, non est factum. Simul demonstratum est, omnia nomina in Deo non dividi in participationes et participata: extra Deum autem, cum agitur de emanationibus, tunc et participationes, et passionis, et accidentia reputantur: sicut motus in mobilibus, et operationes in effectis; nec quæ talia sunt, substantiæ dicuntur, quia ut antea demonstratum est, tunc sunt, cum fiunt.

²⁷ Cant. i, 15, ²⁸ Psal. xlii, 3.

Scholia.

(3) Omnia secundum omnem causam pulchrum et bonum appetunt. Quia Deus est causa omnium effectrix, qui cum omnibus bonitatem et pulchritudinem suam communicat, et quia finis omnium, omnia enim facta sunt, ut divinam bonitatem et pulchritudinem, ut quidque potest, imitentur. Est præterea causa exemplaris Deus, quia omnia priusquam fierent, et inter se distinguerentur, in ipso erant, et secundum rationes et exemplaria omnium quæ in se habebat, omnia facta et discreta sunt.

(4) Quando in Deo laudatur supra substantiam

auferendo omnia. Exponit quando quod non est, participat pulchrum et bonum, quando scilicet aliquis dicit: Hoc non est Deus, nec illud, sed est supra hæc; hoc igitur non esse, ablatio inquam omnium, sive negatio participat pulchrum et bonum, quatenus Deus dicitur non esse. Potest etiam dici hic non esse materia ut dici solet a Dionysio, quatenus expertus est pulchræ formæ, potest item dici non esse malum, ut etiam alias dicitur, et hoc etiam participat bonum, quia fit propter aliquid, quod pulchrum et bonum videtur. Ex S. Maximo, et ex Pachymero.

CAPUT III.

De amore, et dilectione, et quæ eorum proprietates.

Magnus Dionysius capite quarto *De divinis nominibus*: Audiant, inquit, illa, qui nomen amoris criminantur: *Ama illam et custodiet te: sepi illam, et extollet te: honora eam, ut complectatur te* ¹⁹; et quæcunque alia in amatoris de Deo sermonibus celebrantur. Atqui visum est quibusdam nostris sacrarum Scripturarum tractatoribus, nomen amoris divinius esse quam nomen dilectionis. Scribit enim divinus Ignatius: *Meus amor crucifixus est. Et in iis quæ aditum ad Scripturas præparant* (1), invenies quemdam de divina sapientia aientem: *Amator pulchritudinis ejus factus sum* ²⁰. Quare ne propter hoc nomen amoris metuamus; nec ullus de hoc nomine sermo nos moveat, aut terreat, mihi enim videntur theologi existimasse quidem commune nomen esse amoris et dilectionis, sed attribuisse divinis Scripturis verum amorem propter hujusmodi hominum turpem mentis anticipationem. Cum enim verus amor non a nobis solum, sed ab ipsis sanctis Scripturis, ut Deum dect, laudetur, vulgus hominum, cum non percipisset illud unum, quod divinum nomen amoris

¹⁹ Prov. iv, 6. ²⁰ Sap. viii, 2. ²¹ Galat. ii, 20.

A significat, convenienter sibi ad amorem partibilem et corporeum atque distractum delapsus est, qui non est verus amor, sed imago, vel potius lapsus a vero amore; multitudo enim non potest cogitatione capere illud singulare divini et unius amoris: quamobrem tanquam nomen, quod vulgo videtur durius, ponitur in divina sapientia, ut vulgus ad cognitionem veri amoris eleveetur et erigatur: et in nobis rursus, ubi sæpenumero aliquid absurdum homines terræ affixi cogitare possent, ponitur nomen quod honestius videtur: Cecidit, ait quidam, dilectio tua in me, sicut dilectio mulierum (2), quoniam sacri theologi nomen dilectionis et amoris adhibent secundum divinas elocutiones, ut eandem vim habeant apud eos qui divina recte audiunt. Est præterea divinus amor exstaticus, qui non sinit esse suos eos qui sunt amatores, sed eorum quos amant. Unde divinus Paulus divino isto amore captus, et vis exstaticæ particeps factus, divino ore ait: *Vivo ego, non jam ego, sed vivit in me Christus*; tanquam verus amator, et qui excessit esse Deo ³ (3), et non jam vitam suam, sed amati tanquam vehementer caram vivens. Quid vero denique significare volunt theologi qui nunc quidem amorem et dilectionem ipsum vocant (4),

Scholia.

(1) *Et in iis quæ aditum ad Scripturas præparant.* Divinam Scripturam Salomonis, ut ait sanctus Maximus, intelligit; unde scriptum est illud: *Factus sum amator pulchritudinis illius*, Sap. viii. Ex quo patet falsum esse quod quidam scripserunt, Philonem esse auctorem libri Sapientiæ, qui tunc, cum Dionysius hæc scripsit, nondum haberetur inter canonicas Scripturas, cum plane hoc loco Dionysius in Scripturis divinis numerare videatur, quas *προεισγαγώς*, id est, ut verbum de verbo exprimamus, antegredientes introductiones Scripturarum vocat; et rursus paulo post Scripturas sacras Græce, τὰ λόγια vocat, in quibus nomen amoris reperitur; reperitur autem etiam in Sapientia, unde idem Dionysius auctoritatem produxerat, Sap. viii. Explicandum vero est, quare libros Salomonis vocavit Dionysius *προεισγαγώς*, quod quidem ex ipso intelligere licet, cum libros Scripturæ sanctæ Veteris et Novi testamenti ex significatione ac notatione argumentorum cuiusque libri designat in *Ecclesiastica Hierarc.* cap. *De communione*, sic enim ait: Aut exponit Scriptura præcepta de actionibus vitæ; libros morales Salomonis Proverbiorum, Ecclesiastes, et Sapientiæ et librum Sapientiæ Sirach, qui Ecclesiasticus vocatur, intellexit, his adjunxit: Aut cantica divinarum amorum, et divinas imagines; Cantica canticorum intellexit, quæ sunt per symbola et imagines scripta ab eodem Salomone. Quia igitur disciplina sancta bene et ex virtute vivendi, quæ in Proverbiis, Ecclesiaste, Sapientia Salomonis, et in Ecclesiastico traditur, necessaria est ad intelligendas Scripturas sanctas, quæ sine fide non intelliguntur, et fides neglecto studio virtutis amitti solet, sicut Apostolus I ad Tim., capite I, scripsit. Quam quidam repellentes (bonam scilicet conscientiam, quam dixerat) circa fidem naufragaverunt, et Sap. cap. I: In malevolam, inquit, animam non introibit sapientia; neque habitabit in corpore subdito peccatis; unde Paulus Timotheum admonens: Attende, inquit, tibi, et doctrinæ (I. Tim. iv, 16); prius enim dixit tibi, quod virtus docentis, et proba vita in

viam recte docendi tanquam dux introducat; idcirco ut mihi quidem videtur, libros Scripturæ morales, quos dixi, tanquam duces percipiendi sapientiam Scripturarum *προεισγαγώς*, id est, (ut totam vim verbi exprimamus) antegredientes introductiones vocavit Dionysius. Præclare scripsit magnus Athanasius in extrema pagina libri de Incarnatione Verbi: Qui theologorum intelligentiam consequi cupit, debet prius animam ablueri atque detergere, et per vitæ, morumque similitudinem ipsos adire.

(2) *Sicut dilectio mulierum.* Verba sunt David mortem Jonathæ deplorantis. Quæ stulti, inquit Theodoretus, reprehendunt, cum hic David ad significandam amoris et charitatis suæ erga Jonatham vehementiam, similitudinem et exemplum sumpserit ex amore arctissimo uxoris et viri; qui tantus est, ut lex conjugalis dicat: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, id quod Elcana etiam significavit, cum uxorem consolans, Nonne, inquit, ego bonus sum tibi supra decem filios? Itaque ut connubialis conjunctio unum efficit conjuges, sic eorum qui vere inter se amant, animos charitas in unum copulat. Hactenus Theod.

(3) *Et qui excessit e se Deo.* Observavit hic sanctus Maximus quomodo ex hoc loco intelligitur quod Apostolus, II. Cor. v, ait: Sive excedimus Deo? scilicet intelligitur, sicut Dionysius accepit, de amore exstatico Pauli, quem descripsit in epist. ad Gal. inquit cap. II: Vivo non jam ego, vivit vero in me Christus; sic etiam intellexit locum Pauli S. Diadochus, in libro *De perfectione spirituali*, cap. 14. De hoc amore exstatico notavit in eodem loco S. Maximus intelligi illud in Psal. cxv: Ego dixi in excessu meo, id est, in amore Dei exstatico.

(4) *Et dilectionem.* Hic interpretatur Dionysius quod ait Joan. in epist. cap. iv, Deus charitas sive dilectio est; est enim ipse amoris et charitatis auctor et generator, qui hæc quæ in ipso erant, produxit foras, id est, creaturas, motus scilicet charitate: Sic dictum est (ait sanctus Maximus)

nunc vero amabilem et dilectum? illius quidem, **A** id est, amoris ac dilectionis auctor, et tanquam productor et generator est; hoc autem, id est, amabilis et dilectus ipse est, illo quidem, id est, amore et dilectione movetur; hoc autem, id est, ut amabilis et dilectus movet, quia se ipse adducit, et sibi adducit et movet: hac autem ratione dilectum et amabilem eum vocant, tanquam pulchrum et bonum: amorem vero rursus et dilectionem tanquam moventem (1), eum scilicet ad creaturas, et ad se creaturas adducentem, qui solus est ipsum propter se pulchrum et bonum et tanquam indicem sui ipsius per seipsum, et ut bonum progressum superlatæ unionis, et amatoriam motionem (2), simplicem, per se mobilem, per se operantem, prius existentem in bono et ex bono in ea quæ sunt **B** redundantem, ac rursus ad bonum revertentem, in quo perpetuitatem suam, et carere se origine divinus amor excellenter demonstrat, sicut quidam æternus circulus, propter bonum conversione inerrante circumambulans, et in eodem secundum idem et progrediens, et manens, et revertens. Quædam ex his adnotans sanctus Maximus: Dilectionis, inquit, et amoris ipsum scilicet Deum vocat emissorem, et parentem: ipse enim hæc, quæ in ipso erant, produxit in ea quæ foris sunt, id est, circa creaturas. Item idem ibidem: Amatorius motus prius existens in bono, simplex, per se mobilis, per se operans, postea providentiis externis in creaturas progrediens rursus eodem redit, sine et

principio carens: quod quidem desiderium nostrum in Deum declarat. Adverte autem, quemadmodum circulum dicit in bono, progrediente illo quidem in ea quæ sub intelligentiam et sub sensum cadunt, et rursus ad seipsum illa convertente, et neque cessante, neque finiente. Ac rursus idem Dionysius in eodem capite. Et hoc, inquit, vere audemus dicere, quod ipse qui est omnium causa, propter excellentiam bonitatis omnia amat, omnia perficit, omnia continet, omnia convertit ad se; et est divinus amor bonus boni propter bonum, ipse enim amor divinus, qui bonitatem in iis quæ sunt, operatur, quia prius exstitit in bono superlatæ, non sivit ipsum in se sine fetu manere, sed potius movit eum ad operandum secundum excellentiam virtutis suæ omnium rerum effectricis. Quo in loco sanctus Maximus mirifice dicit, quod bonus amor, qui ante omnia in bono exstitit, non remansit sine fetu, sed potius bonum amorem nobis peperit, per quem pulchrum et bonum expetimus. Observa hinc divinum motum, amor enim bonorum effector movit Deum ad providendum nobis, et ut nos constitueret, ut cum moveretur, produceret, et non remaneret expers fetus. Hinc evadit manifestum, quod nomen amoris divinum et venerabile a principio theologi celebrant; et quod idem est, eandemque vim habet nomen amoris et dilectionis, et quod est etiam exstaticus amor divinus, qui non sinit amantes esse suos, sed eorum quos amant; et quod providentiæ rerum extra Deum sunt, et secundum

Scholia.

Deus charitas est, propter creaturas quas produxit, est aliqui Deus, ne quis hoc tolli putet: absolute ipsa per se charitas superlata, non creata, sed omnium creatrix.

(5) *Tanquam moventem.* Observavit hic S. Thomas triplicem effectum amoris, sive charitatis, primus est, quod amor, sive charitas movet amantem ad operationem, unde (ut hoc obiter observetur in hæreticos, qui hominem per solam fidem justificari tradunt) sicut aqua operationem ab igne, scilicet calefactionem recipit, et calefit (operatio enim ignis aquam movet), sic fides operationem recipit a charitate, qua operatione veluti vivificatur et calefit et sine ea friget, et ut ait B. Jacobus (cap. II) mortua est, ex quo fit, ut huiusmodi fides sit, quæ in Christo valet, sicut Apostolus ad Galatas (cap. V) scripsit, quæ, inquam, per charitatem movetur scilicet erga Deum; secundus enim effectus est, quod movet operationem erga amatum, unde sic intelligendum est quod idem Apostolus dixit: Quæ per operationem, scilicet charitatis, operatur, id est, movetur, passive enim accipiendum est vocabulum ἐκπροϋέειν, ut alias a nobis probatum est; tertius effectus, quod amor seipsum ostendit erga eum, erga quem est, unde beatus Jacobus (cap. II), contra eum qui de fide sine operibus gloriatur: Ostende tu, inquit, fidem tuam sine operibus, et ergo ostendam tibi fidem meam ex operibus. Deinde observavit etiam idem S. Thomas quinque proprietates amoris sive charitatis in his quæ hic ex Dionysio recitantur; prima est, progredi ad uniendum eum qui diligit, cum eo quem diligit; et quanto excellentior est amor, tanto excellentius unit; unde quia amor in Deum est excellens, excellenter cum Deo coniungit; et erga magis conjuncta major est;

C secunda proprietas charitatis est, quod facit ut is qui amorem sive charitatem habet, ad eum tendat, erga quem habet charitatem, contra atque facit cognitio, quæ rem cognitam trahit ad cognoscentem; amor vero trahit amantem ad eum quem amat; tertia proprietas est, esse simplicem motum charitatis, quia est primus motus appetitus: et primum in unoquoque genere oportet ut sit simplex, quia ex eo cætera in eo genere composita existunt; quarta proprietas est, esse per se mobilem, quia in unoquoque genere prius est quod est per se, quam quod est per aliud; unde in genere motus appetentis oportet ut primus motus, qui est amor, sit per se mobilis, unde timor quia est sicut motus violentus extrinsecus accedens, non est in charitate, sicut ait beatus Joannes (I Joan. IV), sed perfecta charitas foras expellit timorem, quia charitas motus est ab initio, ut ait sanctus Thomas, procedens; quinta proprietas est, operari per se, quod proprium est charitatis, in quo ab spe differt, qui enim propter spem alterius operatur, propter aliud operatur, qui autem (inquit sanctus Thomas) ex amore operatur, per se ipsum operatur illud tanquam sibi hoc placeat. Præstat scire quæ efficiat charitas, et quæ sint ejus propria ad cognoscendum excellentiam et præstantiam ejus supra fidem solam, quam hæretici vane jactant, non intelligentes quæ dicunt, amatoriam.

D (6) *Motionem.* Quatenus amor et charitas ex ipso Deo manant ad creaturas, ipse amoris et charitatis auctor moveri dicitur, quatenus vero ipse est amabilis, et diligendus, movet et ciet ad amorem omnia, quibus vis amandi convenienter ipsa insita est.

eas ipse etiam Deus extra se est, conversione inerrante instar circuli circummeans; et quod Deus amor præexistit in Deo simplex, per se mobilis, per se operans, et quod erat divina et beata ejus substantia: quare tota Trinitas suprasubstantialis, quæ est amor, et dulcedo, et desiderium, non sivit eam in se ipsa sine fecunditate manere, sed potius movit se ipsa ad faciendum et creandum. Providentiæ igitur Dei externæ nihil aliud sunt, quam creatura, et creatio; et ex his planè nobis notescit, quod omnis creatura Deum habet producentem et generantem, ipse enim hæc cum in se haberet, produxit ea foras, hoc est, circum creaturas: quocirca nomen amoris et dilectionis in unum et idem cum pulchro et bono redit; cumque in Deo sint, et ad eundem referantur, divinam et beatam ejus substantiam, quod est tantum, repræsentant: extra Deum vero cum sunt, in negotio creaturæ desinunt; idcirco passionem et accidéntia circa eam censentur et numerantur. Apparet etiam per hæc, quod ad proprietatem horum nominum pertinet, ratio enim amoris et dilectionis eadem est atque ratio bonitatis et pulchritudinis. Deus enim propter excellentem amorem omnia produxit; et propter eundem amorem, quæ non sunt, non produxit, dum cavit, ne producendo, quidquam eorum quæ amabat, læderet. Potest autem intelligi aliquid etiam magis speciatim proprium, quod scilicet divina bonitas in infinitum progrediatur, divinus vero amor instar circuli circumest; nam e se quidem incipit operari, deinde per ea quæ produxit, providentiis suis foris manens sine imposito ad se rursus redit.

CAPUT IV.

De ente et de partibus ejus, et quæ sit in iis quæ sunt, proprietas entis.

Magnus Dionysius capite quinto, *De divinis nominibus*: Age, inquit, laudemus bonum tanquam quod vere est, et omnium substantias efficit, et secundum vim suam quæ supra substantiam est,

A omnibus tribuit ut sint totum id quod sunt, et est vere effector existentiae (1), personæ, substantiæ, naturæ; item principium, et mensura sæculorum et temporum, et facit ut sæcula et tempora sint: est sæculum eorum quæ sunt: tempus eorum quæ sunt; est esse iis quæ sunt quomodocunque; est generatio quomodocunque genitis ex eo qui est; sæculum, substantia, et unum: et tempus, et generatio, et quod gignitur: est ea quæ sunt in iis quæ sunt; et quæ quocunque modo existunt, et quæ per se existunt. Deus enim non sic est, ut sit quodammodo, sed simpliciter et infinite totum esse in se complexus (2). Et paulo post: Et ante alias ejus participationes productum est esse, et est ipsum secundum se esse antiquius quam esse per se vitam (3), et per se sapientiam, et per se similitudinem divinam, et alia, quorum participationem quæ habent, ante omnium illorum participationem participant esse: imo vero ipsa per se omnia quæ ab iis quæ sunt, participantur, ipsum per se esse participant; et nihil est cujus non sit substantia, et sæculum ipsius per se esse. Deus igitur cum sit, ut consentaneum est, omnibus aliis magis principalis, ab antiquiore dono suo laudatur, siquidem prius esse, et excellentius esse cum prius habeat, et excellentius habeat prius fecit esse quod est: ipsum, inquam, per se esse, et per ipsum omne quod quomodocunque est, existere fecit. Atqui principia eorum quæ sunt, omnia participant esse, et sunt, et principia sunt; et primum sunt; et postea principia sunt, et si vis viventium, quatenus vivunt, principium dicere per se vitam: et similia, quatenus similia sunt, per se similitudinem: et copulatorum, quatenus copulata sunt, per se copulationem; et ordinatorum, quatenus ordinata sunt, per se ordinationem: et similiter in aliis, quæcunque hoc, aut illud, aut utrumque, aut multa participant? et hoc, aut illud, vel utrumque, aut multa sunt participata, reperies

Scholia.

(1) Est vere effector existentiae, personæ, substantiæ, naturæ. Quæ existunt, considerari possunt ut singularia, et ut species; vel genus, et ut natura, verbi gratia, Socrates est persona, homo animal, species, et genus; quæ potestate continent singularia, quia possunt cogitari in singularibus, humanitas est natura, quæ nec actu, neque potestate continet singularia, itaque homo secundum substantiam constat ex humanitate, quæ est hominis natura, cujus partes sunt corpus et anima in universali; secundum existentiam constat ex hoc corpore, et ex hac anima, natura generis, vel speciei, id est, universalis, ea tantum actu continet, quæ in definitionem cadunt, ut humanitas, quæ non continet actu carnes et ossa, quæ non cadunt in definitionem, sicut continet homo; quia notio hominis non abstrahit ab istis, sicut abstrahit notio humanitatis; continet tamen potentia, carnes et ossa, quia potest cogitari humanitas in homine universali, qui definitur, principia autem individui neque potentia continet, humanitas enim est homo; sed non est, neque cogitari potest esse humanitate hic homo, ex S. Thom. Ad hunc modum se habent per se participatio, participatio, et hæc participatio, ut

verbi gratia, per se vita, vita, et hæc vita, per se vita naturam vitæ significat, id est, ea quæ cadunt in definitionem vitæ; vita, est universale speciei, ut vita hominis, vita equi; vel universale generis, ut vita angeli, hominis, equi; et sicut Deus est auctor per se hominis, id est, humanitatis, est, inquam, causa, ut natura hominis sit esse animal rationale (hæc enim continet humanitas), et auctor hominis, et hujus hominis; sic causa est per se vitæ, et vitæ et hujus vitæ, per se vita non est proprie et vere ens subsistens, ut homo, lapis, sicut neque humanitas, sed quo aliquid est; ut per se vita vivens, sicut humanitate homo.

(2) Est simpliciter et infinite Deus totum esse in se complectens, quia omnibus dat esse per esse sui participationem; et ipse est omnia secundum causam; et suo esse omnia quæ sunt, et quomodocunque sunt, facit esse, sic est causa proprie absoluta et incircumscripita.

(3) Per se esse et secundum se esse idem significant hic, ut τὸ αὐτὸ εἶναι, ἢ τὸ καθ' αὐτὸ εἶναι, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, similiter αὐτὴ ἡ ζωὴ, καὶ ἡ αὐτοζωὴ, καὶ ἡ καθ' αὐτὴν ζωὴ ἥγουν ὅλη ζωὴ ὡς τὸ καθ' αὐτὸ εἶναι ἥγουν ὅλον τὸ εἶναι, progreditur,

per se participationes primum participare esse, et sic primum esse quod sunt, deinde hujus, aut illius principia esse: et participando esse, existere, et participari. Si hæc autem, quæ aliorum principia numerantur, per participationem esse sunt, multo magis quæ ipsa illa principia participant. Primum igitur donum per se esse, cum per se illa supraquam bonitas producat, merito ab antiquiore et prima omnium participationum laudatur. Et paulo post: Si autem vult Clemens philosophus ad aliquid dei exemplaria quæ sunt in rebus principaliora, progreditur quidem cum sic loquitur, non per propria et perfecta et simplicia nomina (1): sed si concedamus recte hoc dici, oportet meminisse Scripturæ, quæ ait: *Non ostendi illa tibi* (2), *ut eas post illa* ³³; sed ut per proportionem cognitionis horum ad cognoscendam omnium causam, quoad possumus, adducamur. Hæc adnotans S. Maximus, Hoc nomen, inquit, imposuit sibi Deus, cum dixit: *Ego sum, qui sum* ³⁴, a quo consentanee laudatur ante alia quæ de ipso dicuntur, qualia sunt nomen vitæ, sapientiæ, et alia ejusmodi, illud autem, prius esse, et supra esse declaravit esse Deum, carere principio, et Deum penitus comprehendi intelligen-

tia non posse: qui prædestinatione cognitionis suæ ineffabilis omnia in se ipse complexus est, et omnia in se ex toto esse tanquam in exemplari et idea fecit, hoc enim statim prima notione mens cogitat, esse inquam, postea hoc, aut illo, aut alio modo esse contemplatur. Esse igitur simpliciter, et non aliquo modo esse, declaravit cum dixit, per se esse, sicut deinceps dixit per se vitam, per se similitudinem, et alia ejusmodi, esse enim prorsus vitam (3), et simpliciter vivere non significat hanc talem vitam; et similiter in aliis: sicut exempli gratia (4) in qualitatibus, prius per se qualitates insunt, postea accidentes operantur, ad hunc modum proportionem in iis quæ diximus, intelligendum est. Item dicit in primo cap. idem Maximus: Creationem vitæ, et creationem substantiæ, id est, res ipsas facit Deus existere. Primum igitur notionem rei ipsius menti informamus; postea universalem ejus rei notionem, ut notionem vitæ vel substantiæ universe consideratam, deinde id parte, id est, notionem secundum singulas species accepimus, ut vitæ; vel substantiæ angelicæ, vel humanæ, aut reliquorum in universa specie. Præterea idem cap. quinto, participationes dicit, quas ea quæ sunt, participant,

³³ Exod. xxv, 40. ³⁴ Exod. iii, 14.

Scholia.

(1) *Non per propria et perfecta et simplicia nomina*, id est, per se esse, et per se vita; et per se sapientia, et similia quæ sunt principia et causæ eorum quæ sunt, quæ vivunt, et quæ sapientia prædita sunt, non possunt dici proprie exemplaria; quia quorum ista sunt principia, non sunt ut imitentur illa ipsa principia, sed sunt ut impleantur in eis quod divina Sapientia ordinavit, id est, quod erat in idea et exemplari divino, non sunt etiam perfecta exemplaria, cum ipsa aliis exemplaribus indigeant, non sunt simplicia, quia simul sunt exemplar ad formata (quæ vulgo vocantur exemplaria) et exemplaria, ex sancto Thoma.

(2) *Non ostendi illa tibi*. Locum Exod. xxv citat Dionysius οὐ κατὰ τὸ ῥηθὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν, id est, non secundum verba, sed secundum sensum, sic apostolici discipuli a sanctis apostolis didicerunt citare aliquando Scripturam, sicut ipsi sancti apostoli interdum faciunt, sic enim ait Scriptura: Inspice, et fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte (Exod. xxv, 40). Cum ait, inspice, et fac secundum exemplar (sive exemplaria, non enim fuit unum exemplar, sed multa) tibi ostensum in monte, satis clare dicit, ostendi exemplar, sive exemplaria non ad colendum illa (hoc enim erat, ire post ea, colere illa, et habere ea pro diis), sed ostendi exemplaria ad faciendum secundum illa, quæ facienda sunt in tabernaculo et vasis ejus, et in sacerdotibus et eorum sacrificiis, et in aliis, lex enim eandem habebat futurorum bonorum, scilicet spiritualium, quæ quidem ostensa sunt Moysi in spiritu, quorum exemplarium imagines erant omnia quæ in lege fiebant, sicut ait idem Dionysius in extrema pagina cap. 4 *Eccles. Hier.* Quia igitur Clemens videbat τὰ νοερά, id est, spiritualia ostensa Moysi vocari in Scriptura Exodi παραδείγματα, quæ sunt ad aliquid, quia referuntur ad imagines (exemplar enim dicitur imago, et imago exemplaris), similiter Clemens quæ sunt in rebus principaliora, exemplaria dici voluit, quæ ad aliquid referuntur, ad illa scilicet, quorum sunt

principia, ut causæ ad effecta, et effecta ad causas, si sic accepit Clemens, ut plane accepisse videtur, recte accepit; et sic etiam ista principaliora, quæ exemplaria vocat, creata sunt, sicut illa spiritualia exemplaria ostensa Moysi in monte, non quidem tanquam exemplaria illa divina, quæ sunt increata et æterna, invisibilia Dei, et adoranda, quæ sunt ipse Deus simplicissimus, sed tanquam exemplaria creata et informata menti Moysis divinitus, ut secundum ea faceret, quæ facere Deus ei præcipiebat, quæ erant omnia imagines tenuiter et obscure adumbratæ illorum exemplarium. Alii hunc locum a Dionysio citatum ex Deut. cap. xv, sumptum esse adnotaverunt; sed nulla ratione quadra. Ego Georgium Pachymerum secutus sum, qui ad illum locum Exodi xxv retulit, quem dixi citatum esse a Dionysio secundum sensum, sicut aliquando solent apostoli, et sancti Patres, similiter citavit etiam ibidem Dionysius locum epist. ad Rom. cap. i: Invisibilia ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; citavit, inquam, hunc locum secundum sensum, qui est, ut ait Dionysius, per proportionem cognitionis creaturarum adduci nos, quoad possumus, ad cognoscendum causam omnium. Itaque cum dixit: Invisibilia ipsius (ut hoc obiter observetur), videtur plane Paulus intellexisse illa in Deo exemplaria æterna, quæ idæ vocantur, secundum quas omnia per essentiam suam simplicissimam cognoscit, et fecit omnia tanquam per principium et causam omnium, et est omnia, ut omnium causa.

(3) *Vitam*. Vitam dicit, cum vita absolute consideratur; ita ut tota consideratio sit vitæ, non quatenus est omnium, aut particularium, id est, non consideratur generaliter, neque particulariter; sed simpliciter vita, quæ dicitur per se vita.

(4) *Verbi gratia*. Ipsa per se corporalis albedo adveniens corpori album facit corpus, et postquam accedit corpori, disgregat visum, quæ est propria ejus operatio.

quale est ipsum per se esse, ipsam per se vitam, ipsam sapientiam, ipsum ordinem, et reliqua; quæ quidem participationes divina dona sunt, quas principia eorum quæ sunt, vocavit. Ex his igitur constat, quemadmodum Deus secundum potestatem sive virtutem suam, quæ supra substantiam est, causa est effectrix et creatrix totius esse, et partium ejus, existentia, personæ, substantia, naturæ, aut sæculi, et temporis. Quod si Deus totius esse effector est; haud dubium, quin partium ejus effector sit, et totum penitus efficiat, totum vero esse est, quod statim prima notione mens informat; secundum quam primam notionem genera in disputationibus contemplamur; postea partes totius ordine expromimus, et sicut logice a generibus ad species, sic est per se esse, id est, totum esse; et ad quod intelligendum mens primum vim intendit, antiquius est aliis quæ postea mens coteplatur. Non enim possumus vitam secundum se contemplari, aut sapientiam, aut similitudinem, nisi primum esse ponamus, est enim vita primum; et tunc secundum se contemplantes, ὡς τὸ εἶ τοῦ, vocamus per se vitam; si igitur subter esse, per se vita, et per se sapientia, et per se similitudo, et alia collocantur, totius autem esse auctor est Deus, quomodo non erit auctor horum quæ per se dicuntur, sive ea vocentur tanquam existentia, sive tanquam motus, formatio vitæ, formatio substantia, similitudinis imitatio, et alia? Primum enim fecit Deus esse res ipsas, postea esse generalem earum notionem, quale est contemplari vitam, vel substantiam in omni genere, et omnibus modis. Ex his sententia Dionysii notior exstitit, quod sicut Deus auctor est eorum quæ singularia sunt, sic et eorum quæ prima sunt, ex quibus dubitationem Clementis philosophi de iis quæ magis principalia in rebus existunt, id est, de naturis earum, duabus auctoritatibus Scripturæ solvit; una est: Non ostendi hæc tibi, ut eas post ea; altera est: *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*¹¹, ex magnitudine enim et pulchritudine creaturarum proportionem effector consideratur, hoc enim significat quod dixit, ut per proportionem cognitionis horum ad cognoscendum omnium causam adducamur. Sic autem solvisse dubitationem, quomodo non apertissime patefacit creata esse ea quæ sic sunt in rebus magis principalia, quæ concedit dici exemplaria ad aliquid, ut per ea proportionem quadam, tanquam per specula et ænigmata cognoscamus divina? Ex iis etiam quæ antea demonstrata sunt, apparet quod ad proprietatem pertinet: in illis enim, scilicet bono et pulchro, in ea quæ sunt, et quæ non sunt, tenditur proprietatis nominis boni et pulchri; in his autem, in ea solum quæ sunt, nomen divinum τοῦ ὄντος, id est, entis, porrigitur. Et hæc est proprietas ejus. Nota tamen etiam hoc, esse primam participationem et

A antiquiorem aliis divinis donis ait esse proprietatem τοῦ ὄντος, id est, entis: aliquidem bonitas non habet similem rationem in ordine donorum, quoniam porrigitur et tenditur supra ea quæ sunt: præterea potest esse proprietas ejus quod est per se esse, quia hoc ante alia quæ sunt produxit Deus prius: deinde hoc per se esse, tanquam natura quadam utens, universum, quomocunque est, produxit; adhuc, alia rerum principia nunquam possunt esse, quin sit ipsum per se esse: hoc autem sine illis est, deinde participatione hujus alia dicuntur participationes, et per se participationes, et dicuntur esse et manere. Hoc autem sublato, nulla erit participatio; tum etiam ipsum per se esse, quæ est participatio prima, a nullo ante se participatur, omnia autem post eum et participant, et sunt aliis infra, participationes. Habent autem hæc non parvam quæstionem, quomodo Dionysius cum præmunitione. Si vis, inquit, viventium tanquam viventium principium dicere per se vitam, quatenus scilicet manifestum est, hæc absoluta, non proprie absoluta esse, solus enim Deus horum auctor absoluta causa dicitur: quæ autem ab ipso effecta sunt, voluntati permittitur, ut sic ea nominet, verum cum adjunctione, viventium quatenus vivunt, principium esse per se vitam, non autem quatenus substantia sunt, aut sapientia, aut rationes, hæc enim subter aliud et aliud principium collocantur, quod quidem in Deo efferre non est consentaneum, una siquidem causa et uno principio omnia producit, ut demonstrabitur.

CAPUT V.

Quomodo Deus dicitur per se esse, et per se vitam, et per se sapientiam, et quomodo rursus idem horum effector dicitur.

Magnus Dionysius cap. 9, *De divinis nominibus*: Sed quia, inquit, alias me per epistolam interrogasti, quid appellem per se esse, per se vitam, per se sapientiam, et tecum ais dubitasse, quomodo Deum aliquando quidem voco per se vitam, aliquando vero effectorem per se vitam; necessarium esse arbitratus sum, homo Dei sancte, ab hac dubitatione quoad possim te liberare. Ac primum quidem, ut nunc repetamus quæ millies dicta sunt, non pugnant secum Deum per se potestatem, D et per se vitam; et dicere Deum creatorem per se vitam, vel per se pacis, vel per se potestatis, hæc enim dicitur Deus ex iis quæ sunt, et maxime ex iis quæ prima sunt, tanquam causa omnium quæ sunt; illa autem dicitur, tanquam quæ sit substantialiter supra omnia quæ sunt, et quæ primo sunt. Quæris autem quod prorsus dicimus per se esse, aut per se vitam, aut quæcunque absolute et principaliter esse, et ex Deo ac primo creata esse ponimus. Respondemus, non esse hoc contortum, sed rectum, et simplicem habens explanationem, non enim per se esse substantiam quamdam divinam aut angelicam esse dicimus,

¹¹ Rom. 1, 20.

quæ sit causa ut sint omnia quæ sunt (solum enim qui est supraquam substantia, principium et essentia et causa est ut sint omnia quæ sunt, et ipsum esse) nec aliam divinitatem, quæ vitam pariat, præterquam vitam (1) supraquam divinam omnium quæcunque vivunt et ipsius per se vitæ causam ponimus; nec, ut summam dicam, alias causas, principales rerum, et creantes, et per se existentes, quas quidam et deos rerum, et effectores temere effutiverunt (a): quos vere et proprie dicere (quippe cum non essent) nec ipsi, nec eorum patres ac majores sciverunt: quin potius per se esse, et per se vitam, et per se divinitatem principaliter quidem et divine, et efficienter unum omnium principium et causam supraquam principium, et supraquam substantiam esse dicimus. Ut autem in donis suis participatur Deus, providentias a Deo, qui in se non participatur, manantes, dicimus per se substantiæ effectorem, per se vivificationem, per se deificationem; quorum participationem quæ, ut cuique convenit, habent, substantiam habentia et viventia et divina sunt et dicuntur, et similiter in aliis, quomobrem bonus ille et ipsorum, quæ prima sunt, auctor esse dicitur, deinde eorum quæ generatim et universe illa participant, postea eorum quæ in parte. Sed quid attinet de his dicere? Siquidem nonnulli ex nostris divinis magistris dicunt illum supraquam bonum, et supraquam Deum auctorem esse per se bonitatis, et per se divinitatis, vocant autem per se bonitatem, et per se divinitatem donum a Deo profectum, quod bonos et deos facit (2); et per se pulchritudinem donum a Deo effusum, quod pulchros reddit, dicunt etiam totam pulchritudinem, et pulchritudinem ex parte; et universæ pulchra, et in parte pulchra, et quæcunque alia eodem modo dicta sunt, et dicuntur, quæ declarant providentias et bonitates, ab his quæ in rerum natura sunt, participatas, a Deo qui est extra sui participationem, larga effusione dimanantes et profluentes ut qui est causa omnium, perfecte sit ultra omnia; et qui substantiam et naturam exsuperat, ex omni parte et in universum omnibus cujuscunque substantiæ

A et naturæ sint, antecellat. Quæ quidem cum adnotat sanctus Maximus: In his, inquit, clare solvit propositam quæstionem: Quemadmodum oportet dicere, quandoque quidem accipiendum esse Deum, cum dicimus per se vitam, et alia ejusmodi; quandoque vero horum effectorem esse, id est, hæc creasse: quoniam tanquam causa ille quidem horum, et principium supraquam principium vocatur his nominibus; ea vero quæ hæc participant, inde, id est, ex participatis dicuntur esse, et vivere, et divina esse, vitæ igitur creationem, et substantiæ creationem, ipsas, inquam, res fecit Deus. Primum igitur cogitemus rem ipsam; deinde ipsius rei generalem notionem informemus, verbi gratia vitam aut substantiam universe consideratam, et postea in parte. Idem Maximus capite nono: Solet, inquit, Dionysius Deum ab effectis dicere per se esse, et ipsius per se esse effectorem; et ipsum esse per se vitam, et per se vitæ effectorem; sicut nunc ipsum esse per se similitudinem, et per se similitudinis auctorem, hæc autem dicit, non quasi dicat alteram quidem vitam esse ipsum Deum, alteram vero productam esse substantialem, et veluti per se existentem præter Deum, quam participant quæ vitam participant; sed potius, sicut ipse est suus interpret, c. ix: Per se quidem vita, inquit, et per se potestas, et per se similitudo, et alia hujusmodi dicitur Deus, quod hæc sit tanquam principaliter et divine, et efficienter, hæc enim est: ipse eorum verus fons; auctor vero est per se similitudinis, et similitum tanquam largiens participate iis quæ primum inter ea quæ sunt, hoc donum participant, cuncta namque, ut cujusque naturæ convenit, hujusmodi dona participant, primæ quidem et supremæ inter cælestes mentes creaturæ participant præcipue; quæ vero deinceps, participant infra illas. Ex quibus manifestum efficitur, quod sicut Deum ævum et tempus dicimus, et eundem rursus ævi et temporis auctorem (ex effectis enim et creatis, quæ ipse produxit, suppetit nobis copia imponendi ei nomina) et sicut magis Deum nominamus ævum (3), a primo ejus opere facto; sic etiam ab his quæ sunt secundum ævum, absolute

Scholia.

(1) *Vitam supraquam divinam.* Vita Dei est supra vitam hominum sanctorum et angelorum, quorum vita est divina, sicut scriptum est: Deus deorum, etc. (Psal. xlix), et illud: Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxi).

(2) *Quod bonos, et deos facit.* Tanquam principium participans principium omnium rerum, quod non potest participare neque in se participari, quia non potest fieri pars alicujus, quod est solus Deus, et tanquam principium imparticipatum, quia est formale principium participantibus in suo genere; ut per se bonitas, principium formale bonis non re, sed ratione separatum a bonis, qui participatione bonitatis creatæ dicuntur et sunt formaliter boni, per se vita, principium formale viventibus, non re,

D sed ratione ab eis separatum qui participatione vitæ creatæ, quæ donum Dei est, et perfectio ab eo manans, dicuntur et sunt formaliter viventes: et similiter in reliquis hujusmodi principii secundum uniuscujusque principii naturam et ordinem, ex S. Thoma.

(3) *Et sicut magis ævum.* Sicut Deus dicitur ævum, qui est auctor ævi, et eorum in quibus tenditur ævum; sic dicitur per se esse, per se vita, per se sapientia, et similiter in aliis, quia est causa in creaturis per se esse, per se vitæ, et similitum, quæ sunt dona ejus, in quibus versatur ævum; non enim fuit tempus, cum non essent hæc, quæ cum ævo cœpta sunt (siquidem fuerunt in angelis), quæ cogitatione nostra sunt absoluta et abstracta

(a) Plato, in *Timæo*.

nominamus: dico a per se esse, et a per se vita, et a per se sapientia, nec enim hæc dicuntur simpliciter absoluta, sed alicujus esse aliquid, idcirco primo esse dixit, quæcunque ejusdem ordinis cum ævo, absolute dicuntur, quomodo enim per se existit ævum et tempus, nisi considerentur in iis quæ ævum agunt et tempus? Aliter etiam hæc patet, si enim Deus omnium quæ sunt, effector est, multo magis eorum quæ prima sunt, ab iis igitur quæ sunt, et potissimum quæ prima sunt, tanquam omulium auctor nominatur. Quia verò vult magis quod dicit, explanare, valde dilucide quæ hæc in dubium venerunt, solvit: et aggressus ea quæ sic absolute dicuntur ὑπόθεσις, id est, essentialiæ. Primam, et quæ maxime quodammodo videtur substantia, non substantiam aliquam, inquit, divinam aut angelicam dicimus per se esse, quæ sit causa ut omnia sint; si autem antiquius, et primum ex donis, quod quia est et participatur, alia dona sunt et dicuntur, non est neque divina nec angelica substantia, imo nec causa ut sint omnia (solus enim Deus, qui est supraquam substantia, et principium, et essentia, et causa est ut sint cuncta quæ sunt, et idipsum simpliciter esse), in quali tandem ordine ea quæ sic dicuntur magis principalia, ponemus? Et si non sunt causæ eorum quæ sunt, nec item erunt effectricia horum, quod si non efficiunt ea quæ sunt, neque sunt facultas nec operatio Dei effectrix et creatrix universi, relinquitur ut sint hæc habitudines et emanationes, quæ sunt cum fiunt tantum, sicut demonstratum est. Cum autem Dionysius horum contemplationem dilatat: Nec aliam, inquit, divinitatem, quæ vitam pariat, dicimus, præter causam supraquam divinam omnium quæcunque vivunt, et per se vitæ causam; quod si non est alia causa viventium, nec alia divinitas quæ vitam pariat viventibus, nisi vita supraquam divina, et substantia supraquam substantia: et ipsam singularissimum et splendidissimum unum, et hoc est sola causa omnium, evidens est quod hæc quæ primo et principaliter sunt, et effecta tantum, nihil eorum quæ postea sunt, tanquam causa efficiunt: idcirco bonus Deus eorum ipsorum quæ prima sunt, effector dicitur, deinde eorum quæ universæ (a) participant, postea eorum quæ in parte: sic demonstrat solum Deum esse causam omnium, sive prima dicuntur, sive universæ, sive in parte; et sive sic participata dicuntur, sive participantia, quod si idem et solus auctor est et participantium et participatorum, evidens est si participantia creaturæ sunt, et participata penitus creaturas

esse; hoc tantum differunt, quod hæc quidem primum effecta sunt, et per hæc effecta extrema, ut si quis in minimis creaturis videat nubes prius existere quam pluviam, et per nubes Deum pluere; et sicut motus existunt propter mobilia, et nubes propter pluviam, ad eundem modum substantiæ creationes propter substantias, et vitæ creationes propter vitas, et deificationis creationes propter deificata, omne autem quod propter causam est et movetur, ortum quoque habere demonstratum est. Ponit autem Dionysius esse Deum auctorem per se bonitatis, et per se divinitatis, similiter ut actionum et motionum Dei Deus est auctor, divinitates vero inferiores intellige angelorum, et hominum justorum, rursus vero intellige, interpretatum esse B apertissime Dionysium declarare hæc nomina, donum a Deo profectum, et pulchri in ea quæ foris sunt, effusionem; declarare, inquam, motum et actionem Dei, tanquam effectiorem et creationem ipsius Dei.

CAPUT VI.

De potestate, sine virtute, et justitia; et quod a potestate infinite potenti, et a justitia, per se potestas, et per se justitia productæ sunt et effectæ; et quæ in eis proprietates.

Magnus Dionysius cap. octavo *De divinis nominibus*, ait: Et quod Deus deificationis princeps supra omnem potestatem fertur, et omnem potestatem, quomocunque est et excogitatur, exsuperat; non puto ullum ex iis qui in Scripturis divinis alti sunt et educati, ignorare, multis enim in locis Scriptura et dominationem ipsam esse tradit, et ab ipsis supra cælestibus potestatibus separat. Quomodo igitur theologi tanquam potestatem laudant, quæ extra omnem potestatem posita est? aut quomodo in ea nomen potestatis accipimus? Dicimus igitur Deum esse potestatem, ut qui præhabeat in se, et supraquam habeat omnem potestatem; et ut omnis potestatis auctor, et ut omnia inflexibili et in-circumscrip-ta potestate producat, et ut auctor ipsius per se esse potestatem, vel esse universam, aut singularem alicujus potestatem; et ut infinite potens, non solum eo quod omnem potestatem producat, sed quod est supra omnem potestatem, et supra ipsam per se potestatem: et quod supra potestatem innumerabiliter infinitas alias potestates producere; et quod infinitæ, et infinito numero productæ potestates nunquam queant hebetare aut retundere supraquam infinitatem effectiorem potestatis ejus potentissimæ, hæc igitur potestas Dei infinite potens, in omnia quæ sunt, meat et progreditur, nihilque eorum quæ sunt, omnino nudatum

Scholia.

a rebus existentibus, non tamen simpliciter absoluta et abstracta, quia in re participantur ab existentibus, et sunt effecta a Deo, a quo pendent, sed

hæc magis adhuc ex cap. 7 decadis 7, deo. 8 cap. 4, facit intelligere.

(a) Universe, ut vita omnium viventium; in parte, ut vita hominum aut angelorum, etc.

est, quin aliquam potestate n habeat; quin potius A potestatem habet vel intelligentem, vel ratiocinantem, vel sentientem, vel viventem, vel propriam substantiæ; et ipsum esse, si fas est dicere, potestatem habet ut sit, ab ipsa supra substantiam potestate; et ut semel dicam, nihil est in universum, quod omnipotentis tutela, et conservatione divinæ potentiæ privatum sit, quod enim universe nullam habet potestatem, nec est, nec quidquam est, nec est funditus ullus ejus situs. Et rursus idem in eodem capite: A Justitia autem rursus laudatur Deus, quod omnibus, ut dignum est tribuat et congruentem modum, et pulchritudinem, et compositionem ordinis, et dispositionem; et omnibus dispertiat, et singulis ordines præstituat secundum veram et justissimam præscriptionem, et omnibus suæ cujusque actionis auctor sit, omnia enim divina justitia ordinat, et suis terminis definit; et omnia ab omnium mixtione et confusione libera servat; omnibus, quæ cuique convenient, et ut quodque dignum est, dona largitur. Ex his autem jam patet, quod potestas Dei potestatis effectrix, quæ omnem exsuperat potestatem, quæ est unum, et supraquam substantia, quæ omnem potestatem in se præhabet et supra habet, hæc omnem potestatem et generalem, et in parte, et ipsam illam per se potestatem cogitatione abstractam, ex illis quæ non sunt, secundum suam inflexibilem et inelucubratam potestatem producit, et facit existere: et ex ipsa emanatione, quæ in universo cernitur, suppetit nobis facultas nominandi Deum potestatem. Idem etiam celebratus est a nobis nomine justitiæ, non quod ipse sit cognitus justitia (1), (hoc enim neque effari nec intelligere possumus, sicut magnitudinis ejus non est finis, et intellectus ejus non est numerus) sed cognoscitur justitia ex justitia quam produxit nobis, imponens singulis rebus ordinem et descriptionem, et cætera omnis justitiæ pondera. Ex his etiam potest quis percipere proprietates, cernitur enim, quemadmodum in quæcunque pervadit, ibi potestas ejus versatur, et si fas est dicere (2) ipsum esse, et quod est universum esse, ut sit, potestatem habet ab ipsa potestate, quæ supraquam substantia est, igitur esse, opus est potestatis; sed non ipsam esse potestas est, verum tanquam in subjecto est potestas, præterea inest proprietas supraquam posse, siquidem potestas supraquam potens Dei, qui est supraquam substantia, indidit nobis intellectum possibilem, ut qui eum producit et creavit, sit supraquam potens ad producendum alias potestates diversas ab iis quæ sunt, insuite infinitas, et

quod infinitæ potestates in infinitum productæ creationem supraquam infinitam potentificæ potestatis ejus retundere nunquam possunt. Si igitur potestas ostensa non haberet potestatem has potestates recipiendi, nunquam promitteret Dionysius, infinitas illas potestates a potentifica potestate productas non posse actionem ejus obtusam reddere, quare evenit, ut potestas bono appropinquet (a), quod enim in universum nullam potestatem habet, nec est, nec aliquid est, nec prorsus situs ejus est: ideoque eisdem finibus metimur potestatem, et id quod est, nec porrigitur potestas in ea quæ non sunt, sicut bonum porrigitur, eadem autem est proprietas nominum justitiæ, salutis, et redemptionis, justitia enim Dei supraquam potens, quæ B justa est, et justitias diligit, uniuscujusque eorum quæ sunt, ordinem definit, et producit, et ponit secundum propriam actionem: et secundum supraquam infinitam justitiam suam unicuique justitiæ ab ipso productæ virtutem indidit, reddentem omnibus pro dignitate; vel propriam actionem partium animæ, vel mediocritatem inter plus et minus, vel appetitum tribuentem æqualitatem; vel rursus habitum prospicientem utilia in commune, vel scientem eorum quæ sunt tribuenda, et quæ non tribuenda; vel neutrum, et ut semel dicam, nihil reliquit sine honore justitiæ a se productæ; quin potius omnes capillos capitis nostri numerat, et passerem duorum assium non sinit incidere in laqueum sine justissima voluntate sua: et injustitias nostras, quæ dicuntur, convincit esse aberrationes nostrorum desideriorum, cunctos vero justitia sua implet, et nihil eorum quæ sunt, in re ulla justa ejus salute et conservatione privatum est, unde videtur mihi valere illud pervulgatum: Injuriam quidem facere omnes, nulli vero injuriam fieri.

CAPUT VII.

De vita, et de sapientia, quæ in Deo est, et quod ipsa vita et sapientia et Deus est auctor et creator per se vitam, et per se sapientiæ; et quæ horum nominum proprietates.

Dionysius cap. sexto *De divinis nominibus* (b). Nunc, inquit, laudanda nobis est vita æterna, ex qua per se vita, et omnis vita manat; et a qua vivere in omnia quoque modo vitam participantia, convenienter unicuique disseminatur. Itaque vita, atque immortalitas immortalium angelorum, et illud non posse capere interitum perpetuitatem angelicæ vitæ, ex ipsa et propter ipsam est et subsistit, quamobrem semper viventes et immortales dicuntur; et rursus non immortales, quia non esse habent ut

Schofia.

(1) *Cognoscimus quidem Deum esse justum, et esse ipsam justitiam; non tamen cognoscere possumus quod quid est ejus, id est, quidditatem ejus, quam vocant, esse justitiam, ut enim scire possumus de Deo quod est, sic non potest comprehendere*

quid est.

(2) *Si fas est dicere, Quia non proprie dicitur, quod esse sit, sed quod ver esse aliquid sit, sic S. Thomas.*

(a) Potestas appropinquat bono, quia nihil est expers bonitatis, ita neque potestatis.

(b) Vide epist. 2 Dionysii ad Caium.

Immortales sint, et perpetuo vivant, sed ex vivifica, et omnis vitæ effectrice et conservatrice causa, et sicut dicebamus de eo qui est (1), esse ævum ipsius per se esse, sic etiam hic vita divina est per se vitæ vivificatrix et effectrix, et largitur primum per se vitæ, esse vitam; et omni vitæ, et cuique vitæ, esse unamquamque apte ad naturam suam; et (quod divinius est) nos totos, animas dico, et corpora, ad perfectam et immortalem vitam translaturam se promisit, id quod antiquitati (2) quidem præter naturam esse videtur, mihi vero et tibi et veritati divina res, et supra naturam; supra naturam nostram dico, quæ videtur, non autem illam omnipotentem vitæ divinæ, huic enim, ut quæ sit omnium vitarum, et earum præsertim quæ diviniore sunt, natura, nulla vita est præter naturam aut supra naturam. Quædam itaque adnotans hic S. Maximus, Συνοχὴν, id est, continentem causam vocavit, inquit, vitam divinam, utpote quæ non solum vitam in rerum natura creaverit, sed quæ vitam contineat et conservet, ut duret et permaneat, et rursus in eisdem: Hanc vitam, inquit, secundum substantiam fabricatus Deus, ad immortalitatem angelis et animis nostris effecit. Rursus idem Dionysius in septimo capite *De divinis nominibus*: Hanc igitur rationis expertem, et amentem atque fatuam sapientiam superlate laudantes, diximus omnis mentis et rationis, omnisque sapientiæ et intelligentiæ causam esse; et ipsius esse omne consilium, et ab ea omnem scientiam et intelligentiam proficisci, et in ea omnes thesauros sapientiæ et scientiæ absconditos esse; etenim convenienter iis, quæ antea dicta sunt, causa supraquam sapiens, et omnia sciens per se sapientiæ, et totius sapientiæ, et partis effectrix est. In huius capitis adnotationibus S. Maximus: Omne, inquit, participatum antiquius est iis quæ sunt ex ipso, quare Deus et ævum et tempus proprie nominatur, ut qui sæcula et tempora fecit, sic igitur et in vita et in sapientia dicendum est, quia earum est auctor. Et rursus idem: Quia, inquit, in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum⁴⁴; per sapientiam, inquam, quæ in concentu et ordine creaturæ apparet et cernitur. Imo et magnus Basilius in principium Proverbiorum, et denique in illud, *Dominus creavit me principium* *tiarum suarum*⁴⁵: Loquitur, inquit, de sapientia

A mundi, quæ apparet, et vocem fere per ea quæ cernuntur, emittit, quod scilicet a Deo factus sit, et non fortuito tanta sapientia ea quæ effecta sunt, decorat; ut enim, *Cæli enarrant gloriam Dei, et opus manuum ejus annuntiat firmamentum*⁴⁶: enarrant, inquam, sine voce; quia non sunt voces, neque sermones (3), quorum non audiantur voces eorum⁴⁷: ad eundem modum sunt quidam sermones sapientiæ antiquitus editæ, quæ ante alia in fabricatione mundi cum creatura conseminata est; hæc tacens, suum conditorem et Dominum clamat, ut per eam ad cogitandum eum qui solus est sapiens, te referas. Ex quibus liquet, quod vita, quæ in Deo est supraquam unite, et sapientia, et scientia, et mens, et verbum, et intelligentia ex nihilo creat ipsam late patentem, et cum creatura conditam per se vitam, et per se sapientiam; et ea quæ secundum ipsam per se vitam vivunt, et secundum ipsam per se sapientiam sapiunt, et omnem aliam vitam, et sapientiam, quæ in iis quæ sunt, reperitur, atqui patent etiam proprietates, vita enim tenditur in viventia tantum; et immortalitate quidem præditis species vitæ, et subjectum efficitur; præditis vero corpore efficitur continuata motio corporis; sapientia vero minus late patet, quam vita, siquidem in ea tantum porrigitur, quæ sapientiam habent, atque in angelis quidem immortalibus æque patet vita et sapientia; in iis vero quæ sentiunt tenditur solum vita; in easolum porrigitur sapientia, quæ ratione prædita sunt; et in his non omnes sapientiæ participes sunt, sed qui amatores sapientiæ fuerunt vel propter studium divinitus incensum, aut propter sinceram disciplinam, aut propter utrumque. Præterea, viventia quidem natura sortita sunt vitam; qui vero sapientiam habent, idonei et studio scientiæ dediti fuerunt, deinde sapientia ejus partis animæ est, quæ in contemplatione versatur; vita autem habitus est substantialis congenitus sine intermissione operationis iis quæ apta sunt ad recipiendum eum, quantum recipi potest.

CAPUT VIII.

De pace, et parvitate, et magnitudine, et statione, et motu, et de altero, et de similitudine: et quod hæc in Deo una pax sint; extra Deum autem ut ab eo facta, diversa sunt; et quæ eorum proprietates.

Magnus Dionysius cap. 11, *De divinis nominibus*:

⁴⁴ I Cor. 1, 25. ⁴⁵ Prov. viii, 22. ⁴⁶ Psal. xlviii, 14. ⁴⁷ ibid. 2.

Scholia.

(1) *Et sicut dicebamus de eo qui est, esse ævum ipsius per se esse.* Hoc dixerat cap. 5, cum dixit, entium ævum, sicut autem est secundum causam tempus, et ea quæ sunt subjecta temporis; sic est etiam secundum causam ævum, et ea, in quibus est ævum.

(2) *Antiquitati.* Antiquitatem vocat stultam et fatuam opinionem gentilium, ut S. Maximus notatum reliquit, itaque non antiquis simpliciter, sed fatuis antiquis visum esse hoc dicit.

(3) *Neque sermones.* Sic etiam intelligi potest hic locus Scripturæ, scilicet nulli usquam sunt homines,

quacunque lingua et sermone loquantur, qui non audiant et percipiant, quid dies et noctes sua illa composita et rata mutæ successionis vicissitudine prædicent et declarent, nempe notitiam Dei, qui omnia fecit, moderatur, et regit. Est autem constructio verborum idionatis Græci: Non sunt loquelæ, neque sermones, hominum scilicet, quorum non audiantur, id est, a quibus non audiantur voces eorum, dierum scilicet et noctium; sic intellexit Eusebius Cæsariensis in Commentariis suis eruditissimis.

De ipsa igitur divina pace, et silentio, quam sanctus Justus vocat ἀσθηξία, id est, insonantiam, et ἀκίνησις, id est, immobilitatem ad omnem emanationem, quæ nascitur, quidnam est, et quomodo Deus quiescit, et silet, et quomodo in se et intra se est, et totus secum est supraquam unitus, et nec in se ingrediens, et se ipse multiplicans, deserit unionem; quin potius ad omnia egreditur, totus intus manens propter excellentiam unionis omnia exsuperantis, neque dicere, neque cogitare ulli eorum qui sunt, fas est, neque possibile. Sed cum hoc alioqui eloqui non possimus, nec intelligentia assequi, ad ipsam tamen divinam pacem ut ultra omnia positam sursum evecti, participationes ejus, quæ intelliguntur et nominantur, idque quantum homines, et nos præsertim qui multis bonis viris impares sumus, consequi possumus, attendamus. Ac primum quidem dicendum est hoc, quod per se pacis, et pacis in universum consideratæ, et in parte, effector est Deus, et quod omnia inter se mutuo conjunctione ipsorum non confusa commisceat; qua conjunctione coheræntia sine divisione et distantia, singula tamen secundum propriam speciem pura consistunt, non turbata per concretionem contrariorum. Et paulo post: Et est, inquit, perfecta illa pax uniuscujusque proprietatis impermixtæ conservatrix, per providentias suas pacis largitrices, omnia inter se ipsa et cum aliis sine seditione et confusione custodiens. Quid autem dicamus de charitate Christi erga homines, quæ pacem effudit? Ex qua non jam nobiscum, neque cum aliis inter nos, neque cum angelis pugnare discamus, sed potius cum ipsis divina pro viribus operemur secundum providentiam Jesu, qui omnia in omnibus operatur⁴⁴, et pacem facit, quæ verbis explicari non potest, et quæ a sæculo prædestinata est; qui reconciliavit nos sibi in spiritu⁴⁵, et per ipsum, et in ipso, Patri, et rursus idem cap. 9, de eisdem divinis nominibus: Hæc magnitudo, inquit, et infinita est, et quantitatis et numeri experta; et hæc magnitudo est excellentia secundum effusionem absolutam et supraquam extensam magnificentiæ non comprehensæ. Idem etiam atque omnium causa est parvum; nunquam enim formam parvi reperies non participatam. Sic igitur in Deo accipiendum est parvum, ut in omnia, et per omnia expedite means, et operans, et pervadens usque in divisionem animæ et corporis, compagum quoque et medullarum, et cogitationum cordis⁴⁶, imo omnium quæ sunt; non enim est creatura ulla invisibilis in conspectu ejus, hoc parvum est sine quantitate, sine numero, sine inhibitione, infinitum, incircumscriptum, omnia comprehendens, ipsum a nullo comprehendi potest. Rursus item: Nunc autem divinam diversitatem cum dicimus, ne suspicemur variationem quampiam in eo qui idem est, et supraquam immutabilis; sed multiplicatio-

nem ejus unitam, et uniformes emanationes multiplicis fœtus in omnia. Et iterum: Similem vero Deum si quis dicat, ut eundem, et ut totum per totum sibi unite et impartibiliter similem, non est improbandum nomen divinum similis. Theologi vero Deum, qui est supra omnia, quatenus ipse est, nullius similem esse aiunt, sed ipsum divinam similitudinem dare iis qui ad eum convertuntur: et, quod admirabilius est, quod nihil simile ejus est dicit Scriptura; etsi non repugnat hic sermo similitudini, quæ cum Deo est, eadem enim et similia et dissimilia Deo dicuntur: similia quidem secundum imitationem, quæ esse potest ejus, quam nihil potest imitari; dissimilia vero, quatenus effectus infra causam sunt, et infinitis mensuris, et quæ conferri non queunt, ab ea distant. Item: Quid vero de divina statione, vel de sede dicimus? Ipse enim est omnis stationis, et sedis causa, qui est supra omnem sedem, et stationem, et in ipso cuncta ex bonorum cuique eorum convenientium statione consistunt, et custodiuntur, ne ex bonorum convenientium statione excutiantur. Quid autem, cum rursus theologi ad omnia progredi et moveri dicunt immobilem? an non ut Deum decet, hoc intelligendum est? Moveri namque pie intelligendum est pro eo quod est, facere Deum ut cuncta sint, et continere omnia, et omnibus modis omnibus providere, et omnibus adesse tum complexu omnium quæ sunt, sine habitudine conjunctionis, tum per providentiam omnia circumundo, et in omnibus operando. Ibidem sanctus Maximus: Quod inquit, semper est idem, et absolute est, in sola causa omnium effectrice cernitur, quæ creaturis largita est, ut in eodem statu permaneant, et ut ea quæ contrarie, vel alio modo habent, inter se coagmentata sint, eodem igitur modo omnia, etiam quæ non manent in eadem natura, in Deo cernuntur esse; siquidem omnium quæ sunt, eodem modo, id est similiter, est auctor Deus. Ex quibus fit manifestum, quod pax, et magnitudo, et parvitas, et statio, et motus, et idem esse, et diversum esse, et similem, et dissimilem, hæc omnia una pax sunt in Deo, idcirco et hic, et alias clare dictum et demonstratum est a Dionysio, alia, et contraria, omnia eodem modo et unite, et nulla duplicatione in Deo esse; tamen ab ipso producta, variata esse, ab ipsis emanationibus diversitatem nacta. Est igitur Deus, ut prius demonstratum est, sicut substantia, quam neque verbis exprimere, nec eloqui, nec cognoscere possumus, sicut etiam divina ejus pax, præterea sapientia ejus, et vita ejus, et quæcumque alia absoluta, et quæcumque nunc in ipsa videntur secundum contrarictatem efferri. Laudamus autem hanc secundum participationes ejus intellectas et nominatas, id est, laudamus ab iis quæ produxit, quæ sub intelligentiam cadunt, et quæ sub sensum, quibus nos ex iis quæ videntur, instructi, ad co-

⁴⁴ Cor. xii, 6. ⁴⁵ II Cor. v, 18; Ephes. ii, 18. ⁴⁶ Hebr. iv, 12.

gitationem magnorum donorum ejus deducitur. A nominat, quia præbet nobis similitudinem, non ipsas per se primum actiones animo versantes, ut si quis primum creaturam, vel mundi fabricam ipsam per se cogitet, velut actionem Dei et motum intuens, deinde rationem ad producta et creata referat. Consentiens autem secum idem Dionysius in singulis horum nominibus per omnia, sicut in aliis, ita et nunc nomina ponit cum adjunctione definiēte, quod scilicet per se pacis, et per se magnitudinis, et per se similitudinis, et aliorum, et eorum quæ contrarie proferuntur, ut per se dissimilitudinis, per se diversitatis, et eorum quæ sunt, tota, et quæ eorum partes, auctor est Deus, causa et effector; per omnia eodem tenore et forma demonstrans et universa producta esse, et unum tantum eorum omnium principium et causam esse, unum scilicet, quod est supraquam substantia, quæ est illa beata et trium personarum natura. Ut autem ex iis quæ posita sunt, proprietates etiam percipiamus, est quidem pax divina, quæ diversa necit in unum (dicta est enim congregatrix et colligatrix illorum etiam, quæ maxime diversi generis et naturæ sunt) multa in temperamentum commiscens non confuse, neque permiste; sed servans in singulis universitates, in unum mentis simplicem conceptum reducit (1). Deinde hæc divina pax velut unionem multiplicium et diversarum vocum et sonorum instar concentus et symphonie pulcherrime conficit, nihil ex gravi aut acuto demutans, sed potius manent secundum naturam sine confusione aptata, ut ingeneretur copulatio supraquam cogitari potest, amatoris quibusdam illecebris, vel nescio quid divinius dicam, in unionem redacta, consentaneæ etiam nos divina nomina, quæ in illo uno, quod est supraquam substantia, contraria esse videntur, hinc divinæ paci attribuiamus; et magnitudinem ad parvitatem referentes, in unam pacem contulimus, magnitudinem quidem defluentes, qua non queat major moles reperiri; parvitatem vero, qua non possit minor; per utrumque nomen, pacem ad infinitum Deum revocantes. Quid enim majus substantia infinita? aut quid rursus hac tenuius, quæ tota per polviculum insecabilem perveniat? Item etiam simile arbitramur cui est similitudo communionis cum alio vel in coloribus, vel propensionibus, vel moribus, et modis, vel in gubernationibus rerum, vel in alio, ut aliquis potest conjicere similitudinem eomparentem: dissimile vero, cujus nulla est similitudo secundum rationes et modos nobis notos, desiderium tamen nominis Dei, quæ tenemur, in una pace congregavit hæc, et laudans similitudinem Dei, similem nobis

¹ Luc. vi, 36.

Scholia.

(1) *Album, et nigrum*, et reliquas species coloris in unum conceptum simplicem coloris cum mens reducit, universitatem generis in eis servat, neque enim convenientia in universitate generis, confundit

species; neque diversitas speciei tollit convenientiam in universitate; sed hæc consensio in concentus a pace divina proficiscitur.

nominat, quia præbet nobis similitudinem, non quod ipse fiat nobis similis (nulla enim effectus cum effectore similitudo, cum infinitis et immensis mensuris et intervallis illa ab auctore absint) sed potius, sicut diximus, quia ipse est effector per se similitudinis, qua nos Deo efficiamur similes: *Estote enim*, inquit, *misericordes, sicut Pater vester celestis*¹; idem vero est etiam dissimilitudinis auctor, quia unicuique eorum quæ ab eo facta sunt, proprietatem indidit, ut nunquam quandiu singula ordinata sunt, inter se conveniant. Si autem nomen ejusdem et diversi Deo attribuiamus, ex iis quæ produxit et donavit sumimus. Est quidem *ταυτότης*, id est identitas, conspiratio et consensus universitatis rerum cum uno mundo, et generatio penitus distantium, summas eorum qualitates similiter retinens; et eadem affectio diversarum naturarum, et dissimilium partium, est autem rursus diversitas multipartita distantia eorum quæ ab una radice in infinitum tenduntur, et variatio omnis generis in partibus et membris uniuscujusque, et multiplex ac varia multitudo creationis formarum; sic quoque stationem Dei laudamus ab iis quæ et collocavit, et firmavit, et quibus locum manendi dedit; et motum rursus laudamus, quod ipse cum sit alioqui immobilis, et declinare non possit, nec ulla in re, aut modo moveatur, neque mutetur, aut varietur, voluntate tantum omnes species et formas motuum produxit, et renovavit, emittens eas una omnia pace, concentu, et concordia, quando oportet emitte; et rursus ad se revocans ipsa sua per se pace secundum unam, et nunquam intermissam operationem.

CAPUT IX.

De omnipotente, susceptore, adjutore, et de aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, et sunt eorum quæ dicuntur ad aliquid: et de divinitate, et similitudine, et habitudine, quæ in deificatione, et imitantibus, et similitudinem copientibus dicuntur secundum imitationem, et similitudinis informationem, et habitudinem Dei, qui est omni habitudine solutus, et omnem imitationem superat, et de deificatione secundum habitudinem, et de iis quæ dicuntur ut excellentiam declarent, ut rex regum, Deus deorum.

Gregorius Nyssenus in confutationibus Eunomii libro secundo: Reperitur, inquit, nihil aliud significare in divina potentia nomen omnipotentis, quam referri aliquo modo ad aliquid operationem continentem imperio et dominatu ea quæ in creatura mundi contemplamur, hoc enim vis, quæ in hoc nomine cernitur, demonstrat. Et sicut nunquam esset medicus, nisi propter ægrotos; neque rursus misericors nominaretur, aut miserator, et similiter

in aliis ejusmodi, nisi esset qui miseratione et misericordia indigeret; sic etiam nec omnipotens, nisi omnis creatura dominante, et in eo quod est, eam conservante indigeret. Ut medicus igitur ei qui curatione indiget, adhibetur; sic omnipotens ei, cui opus est teneri dominatu. Et sicut bene valentibus non opus est medico, sed male habentibus; sic consequenter recte dici potest, eum in quo natura aberrare et labi non potest, non indigere alio a quo teneatur. Et magnus Dionysius, in epist. secunda ad Caium: Quomodo Deus, qui est supra omnia, est supra principium divinitatis, et supra principium bonitatis? scilicet si divinitatem et bonitatem intelligas esse donum ipsum, quod deos et bonos facit, et ipsam imitationem (1) quam assequi non possumus, Dei et boni, qui est supraquam Deus, et supraquam bonus qua dii et boni effluunt. Etenim si hoc est principium, quo deificamur, et boni effluunt, qui est omnis principii supraquam principium, etiam est supra divinitatem et bonitatem, hoc est, supra principium divinitatis, et principium bonitatis. Quia enim non est imitabilis, neque haberi potest, antecellit imitationibus et habitudinibus, et eis qui imitantur, et habitudines participant. Magnus Athanasius in libro *De incarnatione Verbi Dei*: Deo igitur, inquit, non est similis Filius Deus, sed unum et idem, sicut scriptum est: *Ego et Pater unum sumus*²²: divinitatem interpretatus est unitatem; divinitatem vero non qualis est eorum, qui facti sunt dii: siquidem hanc illi opponens, Deus, inquit, est non sicut homo ad similitudinem Dei factus, et Deus nominatus propter similitudinem. Et Gregorius Nyssenus in quodam libro ex suis confutationibus contra Eunomium: Et si inimicus Domini Domini nomen Dei, nititur comparare illum cum divinitate Moysis. Sanctus Maximus in scholiis Dionysii, Recte, inquit, dixit divinitatem supra omnem bonitatem, et divinitatem; inferiores igitur divinitates intellige angelorum, et hominum justorum. Sanctus Joannes Damascenus, libro III *De fide orthodoxa*, cap. 12. Natus, inquit, ex Virgine, egressus autem Deus cum carne assumpta, jam ipsa ab eo deificata, simul ut producta est, et esse coepit: ita ut simul hæc tria essent, assumptio, existentia, deificatio ipsius ab ipso Verbo facta. Rursus sanctus Maximus in disputatione contra Pyrrhum: Sicut inflammatio inflammatum, et inflammantem

²² Joan. x. 30.

A socum inferi? et refrigeratio refrigeratum, et refrigerantem, et visio visum, et videntem; et intelligentia intellectam rem, et intelligentem (non enim potest habitudo sine habentibus habitudinem dici, aut intelligi), sic, ut consequens est, deificatio deificatum, et deificantem secum inducit. Idem: Oportebat, ut vere dicam, eum qui est auctor eorum quæ secundum naturam sunt, esse etiam auctorem deificationis secundum gratiam. Idem iterum: Demonstravi, inquit, divinam potentiam, quæ supra substantiam est, efficere deificationem eorum qui secundum gratiam deificati sunt. Gregorius Theologus, in oratione postquam factus est presbyter: Solitudinem, inquit, maxime omnium amplexus sum, et tanquam adjutricem et parentem divini ascensus et deificam vehementer admiratus sum. Rursus magnus et divinus Dionysius, cap. 10, *De divinis nominibus*, ait: Dicitur autem omnipotens Deus, ut omnia domitu suo tenens, et qui his quæ gubernat, præest non mixte (2); et ut omnibus considerabilis, et amabilis; et cunctis iuga voluntaria imponens (3), et dulces parturitiones amoris divini, et omnipotentis, et insolubilis ipsius bonitatis. Gregorius Nyssenus, in primo libro *contra Eunomium*: Alia, inquit, nomina tantum significant quod est ad aliquid utile, ut adjutor, defensor, et susceptor, et quæcunque huius significationis reperiuntur, quibus si adimas agentem ope, vacua et otiosa fuerit vis, quæ in ipso nomine cernitur. Rursus Dionysius cap. 12, de eisdem divinis nominibus: Quia, inquit, auctor omnium secundum unam excellentiam universa exsuperantem est supra quam plenus, sanctus sanctorum, et alius ejusmodi nominibus laudando nominatur convenienter causæ superfluenti, et excellentiæ eximiae, ut si quis dicat, quanto antecellunt sancta, aut divina, aut dominantia, aut regia illis quæ non sunt talia, et rursus ipsæ per se participationes participantibus; tanto antecellit omnibus quæ sunt, qui est supra omnia, et omnibus participantibus, et participationibus, qui est causa non participata. Sanctos autem et reges, atque dominos, et deos vocant Scripturæ principales in unoquoque ordinem. Quod quidem cum sanctus Maximus adnotat, principes qui inferioribus præsent, ait vocari secundum excellentiam sanctos, et dominos et reges, et deos; sicut et inter homines li qui sunt excellentissimi, sic appellantur. Ex quibus efficitur manifestum, aliam quidem si-

Scholia.

(1) *Ipsam imitationem Dei*. Imitatio Dei vocatur deificatio, quia non deificamur, nisi imitando Deum; deificatio ipsa, quæ dici solet per se deificatio, est donum Dei, et principium nostræ deificationis a Deo donatum nobis. Deus igitur est supra huiusmodi principium formale divinitatis deificæ, quæ tanquam dono Dei deificamur ab ipso Deo; et similiter supra principium bonitatis, quæ tanquam dono Dei boni effluunt ab eo.

(2) *Non mixte*, quia non opus est, ut se veluti cum rebus et negotiis misceat ad cognoscendum ea, ut tute

et cuncte gubernet, sicut necesse est homini; alioquin non poterit solus sufficere gubernationi.

(3) *Iuga*. Iuga voluntaria vocat appetitus naturæ, ut cuique convenit, insitos, tanquam leges impositas, quibus omnis natura libenter et sponte sua parat, et nulla resistit, nec obedientiam detrectat. Et quæ huiusmodi appetitus, et impetus insiti, et inclinationes tendunt ad amandum summum bonum, quod varie participant, idcirco ejusmodi inclinationes dicuntur a Dionysio divinum amorem parturire, sicuti terra sole tepefacta fructus parturit.

gulficationem præferre ea nomina, quæ de Deo A dicuntur ad aliquid; aliam vero, quæ secundum exsuperationem efferuntur: atque illa quidem aliquando supervacua esse et otiosa perfectio opere, ut antea, et nunc demonstratum est; hæc vero, quæ secundum exsuperationem, semper eodem modo excellentiam declarare, atque illa quidem evidens indicium ostendunt in fabricatione universi. *Septimo enim die*, inquit, *requievit ab omnibus operibus suis*¹¹; quare cessavit a creatione cœli, solis, stirpium, animantium, ut universe dicam, ab universo opere quod patrarat (1), propter opus enim dictus est tunc Deus fabricator mundi. Est igitur semper fabricator mundi Deus, sed tanquam jam fabricatio mundi desierit; sicut et creator, qui non semper creat; et ad ridendum aptus, qui non semper ridet, hæc autem est, quia solum est causa et effector Deus, infinitis enim et immensis intervallis effector effectis antecellit. Cum autem Dionysius excellentiam in his ostendit, in duas partes divisi; in sancta, et non sancta, et in per se participationes, et in participantia. Et quanto, inquit, ea quæ sunt, iis quæ non sunt, antecellunt, et participationes participantibus; tanto Deus antecellit sanctis, et non sanctis; et per se participationibus, et participantibus. Excellentia igitur Dei æque pervadit in participantia, et per se participationes; et in sancta, aut divina, aut dominantia, aut regia, et in ea quæ non sunt talia. Si autem Deus æque utraque excellit, quam rationem productionis habebunt quæ non sunt sancta, et quæ participant, eandem habebunt sancta, et per se participationes, quod si illa sunt creaturæ Dei, et hæc igitur sunt creaturæ Dei. Apparent tamen hic etiam proprietates, illa enim, id est, participantia et participationes, propter finem, cujus causa, perfecta sunt, et eorum proprietates est dici ad aliquid, aliquo modo se habere;

¹¹ Gen. II, 2.

Scholia.

(1) *Cessavit ab omni opere*. Creare non solum significat facere ex non ente, ut impius Eunomius tradebat; qui idcirco aiebat non jam animas creari sed generari, ex quo Deus requievisset ab omni opere quod creando patrarat; sed significat, etiam facere aliquid novum, ut notavit Nemesius, Adamantius, lib. II, De homine: a quo genere creationis dicit cessasse quidem Deum, sicut scriptum est in Ecclesiaste (cap. 1): Nihil novum sub sole. Nec enim vel resurrectio corporum (ut ait Gregorius Nysenus hunc locum interpretans) aliquid novi erit, sed restitutio in pristinum statum; idcirco, inquit, subjungit Ecclesiastes: Extra vetus nihil est, sic enim est apud LXX interpretes. Creari ergo animam non est novum, sed tale quid, quale a principio factum est, cum fecit Deus hominem, et secundum imaginem Dei fecit eum, sicut semper facit nihil varians. Desiit itaque creare primordia rerum, unde idem Ecclesiastes ibidem: Quid est, inquit, quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est; nihil novum sub sole. Significat enim (ut alius quidam Gregorius ait, vetus et elegans interpres Græcus cujus cognomen nonnumquam reperi) non solum ea quæ a principio facta sunt servitutem suam erga auctorem suum de-

horum autem, id est, quæ secundum excellentiam dicuntur, proprietates est, ex æquo esse infra Deum, cum illis quæ participant, et sunt per se participationes, quibus et illa facta sunt. Præterea omnipotentia, susceptio, auxilium, et salvatio si in Deo dicuntur, sunt una pax, et quies, ac silentium; sin vero extra Deum, et tanquam emanationes in creaturas, ad custodiam, et tutelam, et auxilium, et susceptionem, et salutem productæ, in iis quæ custodiuntur, perficiuntur. Rursus, sanctitas, et dominatus, et regnum, et divinitas, absolute quidem in Deo dictæ silentium ejus sunt beatum, et supra substantiam: extra Deum vero, proprietates accipiunt ad creaturam spectantes; illa, id est, sanctitas, liberatio est ab omni accelere et macula; dominatus firmitatem veram, et ab prolapsione liberam exhibet; regnum est distributio omnis regulæ, et ornamenti, et juris, et ordinis; divinitas vero providentia omnia contemplans, et similiter in aliis, si quis a moribus et actionibus Dei nominare pergat divinitatem quæ est supra quam expromi possit sive affirmando sive negando, et supra quam intelligi, et supra substantiam.

CAPUT X.

De æqualitate, perfectione, unitate, et quæ eorum in rebus proprietates.

Magnus Dionysius, cap. 9 *De divinis nominibus*. Si quis vero, inquit, in sanctis Scripturis nomen, quo Deus nominatur idem, et quo nominatur justus, in nomine divino, quo nominatur æqualis, accipiat, dicendum est, Deum esse æqualem non solum ut expertem partium, et qui a recto declinare non possit, sed ut in omnia et per omnia æqualiter meantem, et ut per se æqualitatis effectorem, secundum quam æqualiter operatur similem omnium per ipsa inter se incesum (2), et participationem æqualiter participantium, ut quodque eorum aptum est (3), et æqua-

monstrare, illiusque infinitam sapientiam, potentiam et magnificentiam testari, verum etiam quæ nondum existunt, sed futura sunt, ipsa quoque rationem ordinis, subjectionis et obedientiæ illorum primum erga auctorem suum secutura esse: ita ut nihil eorum quæ sunt futura, aut faciendæ, vel creandæ, diversum ab iis quæ primum facta sunt, inveniantur: imo secundum seriem primis illis a potentia Dei omnium operatrice et gubernatrice impositam, ortum, et motum ac conservationem habitura esse usque ad præscriptum a Deo finem omnium; nihilque prorsus reperiendum esse, quod alium ortum, aut motum, aut ordinem habeat, unde possit aliquis occasionem sumere dicendi: Hoc novum est. Hæcenus iste auctor.

(2) *Inter se incesum*. In elementorum missione versatur hujusmodi æqualitas, quæ si non esset, non fierent generationes in mundo, si enim aliquod ex elementis exsuperet ac redundet, corrumpitur quod generatur.

(3) *Ut quodque aptum est, et pro dignitate*. Hoc dicit propter æqualitatem proportionis, sive quæ sunt natura fiant, sive per gratiam, ut non omnes æqualiter illuminantur a sole nec omnes æqualiter sanctificentur, sed proportionem, ut apti sunt, aut digni habeantur.

leni in omnia pro cuiusque dignitate distributionem, et quatenus omnem æqualitatem intellectilem (1), intelligentem, ratiocinantem, sentientem, substantialem naturalem, voluntariam, exempte et unite in se ipse anticipavit, secundum virtutem omnia exsuperantem, omnis æqualitatis effectricem. Ac rursus idem cap. 13: Perfectum rursus dicitur, quod non potest augeri, et semper perfectum est, et minui non potest, item quod omnia in se continet, et redundat secundum unam nunquam intermittentem, et eandem, et supraquam plenam suppositionem, quæ minui non potest, quæ omnia perfecta consummat, et convenienti perfectione implet. Et iterum idem: Nec enim est multitudo, quæ aliquo modo non participet unum, imo quæ sunt multa partibus, sunt unum toto; quæ sunt multa accidentibus, sunt unum subjecto; et quæ multa numero, aut facultatibus, sunt unum specie, et quæ sunt multa multiplici specie, sunt unum genere; et quæ sunt multa emanationibus, sunt unum principio; et nihil quidquam est, quin quoquo modo unum participet; illud dico, quod in se secundum omnia singulari, omnia, et tota omnia (2), et contraria anticipavit. Amplius adhuc idem: Oportet, ut nos a multis virtute divinæ unitatis ad unum conversi unite laudemus totam beatam divinitatem, unam scilicet omnium causam quæ est ante omne unum et ante omnem multitudinem, et omnem partem, et omne totum, et omnem terminum et circumscriptiōnem, omnem finem, et omnem inditatem; unum inquam, quod omnia quæ sunt, et ipsum esse (3); et est totorum omnium, et simul, et ante omnia, et supra omnia causa singulariter, et est supra ipsum unum ens (4), et ipsum unum ens definit: siquidem quod est unum in rebus, annumerabile est, numerus autem substantiam participat (5); unum vero, quod est supraquam substantia quod est unum, et omnem numerum definit, et ipsum est unius, et numeri, et omnium quæ sunt, principium, et causa, et numerus, et ordo. Hæc autem adnotans sanctus Maximus: Adverte, inquit, quod merito ante unum dicit esse Deum, quandoquidem omnibus

antececellit: unde numeri est effector, et inventor. Et rursus: Observa, inquit, quod adnumerabile significat declarationem numeri, quare in iis quæ sunt, id est in creaturis, cum unum dicitur, secundum numeri notionem dicitur. Ex quibus patet, quod Deus, qui ipse est secundum se per se æqualitas, et per se perfectio, et per se unitas hæc sibi tribuit quæ est ipse, atqui hæc quæ ipse est, intelligere nequaquam possumus, nec exprimere fas est. Theologi vero de per se æqualitate, et per se perfectione, et per se unitate in rerum natura productis loquuntur, explicant, et intelligunt. Est igitur æqualitas æqualis distributio universi, partim aliquid commune habens cum eodem, et cum iustitia; partim aliquid proprium; abundat enim variis vocibus, non ut eas in unum concilians, sed ut principium quoddam et extremum in unum sonum desinens, omnia namque quæ inter se concinunt, diversitatem habent eorum ex quibus constant; et similitudinem sonorum secundum plectri modum; æqualitas autem similitudinis vocum plus concentus habet; moderatur enim hunc tanquam causa inchoans, et finiens, et velut a se incipiens, et per concinentia, et inter se respondentia circumiens, in se rursus desinit. Ab una igitur ratione æqualitatis sumenda est et aliorum ratio in quibus æqualitas versari consuevit, æquale enim est, quod est eorundem mensura, quorum igitur eadem sunt mensuræ, æqualitas etiam eadem est. Quare divina æqualitas æqualiter operatur similem omnium per ipsa inter se incessum, et æqualem participationem, ut quodque aptum est, et æqualem in omnia pro cuiusque dignitate distributionem, perfectio autem in iis quæ sunt, quod in eis est minus et plus eiecit; æqualem autem perfectionem reddit partibus, et est perfectum in numeris quidem, totum æquale partibus; in affectis vero qualitate, perfectus habitus eorum qui ad hunc usum affecti sunt qualitate, natura quædam est ipsis perfecte propter multam experientiam ingenita, et neque plus neque minus habens, quam recta regula secundum ipsum usum requirit: in substantiis vero perfecta

Scholia.

(1) *Omnem æqualitatem.* Νοητὸς et νοερός, id est, intellectuales, et intelligentes vocat angelos, quia habent infra se a quibus intelligantur; et ipsi intelligunt, animæ autem non solent vocari νοητά id est intellectuales, quia non habent infra se a quibus intelligantur, sed dicuntur ratiocinantes, et νοερά id est intelligentes, sed non proprie, ut angeli; sentientem æqualitatem vocat, quæ in animalibus reperitur; substantialem, quæ in substantiis (sic vocat quæ sunt sine sensu et motu); naturalem, quæ in naturalibus: illa intelligit, quæ qualemcumque motionem habent, natura enim est principium motus et quietis; voluntariam, in iis qui voluntate præditi sunt, qui volunt iuste vivere, iustitia enim est quædam æqualitas; omne genus æqualitatis habet Deus anticipatum in seipso simpliciter tanquam in ideis et exemplaribus, æternisque suis notionibus, ex sancto Maximo.

(2) *Omnia et tota omnia.* Omnia dicuntur, quando sunt species, et partes, et differentie in divisionibus; totum, quando partes collectæ unum consti-

tuunt, vel speciem, vel genus; vel contraria et opposita in unum consensione quadam conspirant, ut aqua simul, et terra, et aer, ex S. Max.

(3) *Et ipsum esse.* Illud per se esse dicit, quod est per se principium, et primum τὸ πρῶτον; τὸ πρῶτον ἔχειν, id est, quia ratione habitudinis tanquam ex forma ex ipso per se esse existunt; sicut vita est per se vita.

(4) *Et est supra ipsum unum.* Illud dicit, quod est, ut ait S. Maximus, ἀνταρχὴ καὶ πρῶτον τὸ πρῶτον τὸ πρῶτον ἔχειν, id est, per se principium, et primum habitudine ad aliquid; inducit enim, inquit, notionem multorum ex seipso, hæc autem longe absunt a Deo, a quo sunt aliena, qui secundum naturam suam non potest cum alio coniungi, sicut unum in numeris, ex S. Maximo.

(5) *Substantiam participat.* Creaturam vocat substantiam, quod autem numeratur in creaturis, pars numeri est, et numeratur in iis quæ sunt suæ speciei, vel generis, vel ordinis, et similiter in aliis, cum quibus convenit.

vita, et immortalis; et ut uno verbo dicam, omne nimum et parum perfectionem corrumpit. Æqualitas ergo, et vita non deflexa a recto in substantiis quidem perfectionem efficit; in numeris vero totum æquale partibus; in qualitate præditis, scientia quæ excidere non possit. Deus autem, qui est per se perfectio, perfectionum effector est, tum perfectionis, cui ademptæ sunt multæ perfectiones (1), tum per se perfectionis, quæ late patet, ad imitationem enim exemplarium divinorum, quæ supra substantiam sunt, produxit et perfecit, quæ hic absolute dicuntur unitas autem, quæ in omnibus obambulat, divino nomine unitatis decoratur, operans infinitas unitates in generibus, in specie, in individuis, in partibus, in membris, et ut dicam, quod plurimum valet, et potissimum est, in omnia se multiplicat, nos ad imitationem unitatis Dei, quæ est supra quam ignota ad unitates revocans, ut in multitudine unitatum, quæ ab ipso productæ sunt, efficiat ut nos a multis ad unum virtute divinæ unitatis conversi, facit unum, laudemus totam, et unam divinitatem, unam omnium causam, hoc per se unum, quod iis quæ sunt, adnumeratur, principium efficitur ejus quod per se est, quatenus unum est, quod per se est licet non sit per se, sed ut accidens (2), hoc etiam in unaquaque emanatione unum sit; et unum item communiter in omnibus emanationibus, sive generasint, similiter, sive species, eodem modo; sive in-

dividua, nunquam deficit ubique unum, et hujus per se unius proprietas est, in quibus inest, multa ad se convertere. At vero pro expositione materialia contenti sumus iis quæ magnus Dionysius exposuit; quod si in quibusdam, cum ea recensere-mus, aliquid variavimus, non fuit nobis propositum magis ordinate quam ille, recensere, absurdum enim erat tam magnum solem ex adverso intueri, ut in hoc etiam verbis ejus utar (a). Dum capita contextuimus, quia hoc fuit a principio propositum, proprietates ex junctis, et continuatis collegimus, propter facilitatem, quædam contraximus, alia in alium locum transtulimus propter clariorem distinctionem. Inscripta vero est decas *De proprietatibus*, non quasi nobis aliquid abunde suppetat, quod magno Dionysio desit, sed potius ex iis quæ copiose dicta sunt ab eo, solum explanamus ubi oporteat proprietatem considerare. Propositum vero est planum facere per omnia, solum esse causam universi divinam trium personarum naturam, quæ est supra substantiam, et supra naturam, alia vero omnia, sive quæ dicuntur primum existentia, sive participationes, sive providentiæ, et dona divina, quia propter causam producta sunt, in effectis numerantur; suntque sicut effecta, generata et creata. Omnis enim effectio (ait magnus Basilus), par sit suis effectis; et magna quidem effectio magnorum effectuum est; parvâ vero parvorum

DECAS SEXTA. — DE APPARITIONIBUS DIVINI LUMINIS.

CAPUT I.

Quod omne lumen sub sensum cadens ex Deo est, et quod sol imago est bonitatis ipsius.

Dionysius, capite quarto, *De divinis nominibus*: Sed quod in medio præter lapsum nos effugerat, cœlestium principiorum, et subterminationum (3) causa est bonum, item substantiæ hujus cœlestis, quæ non augetur, neque minuitur, et penitus non variatur, et motuum cœlestis curriculi vastissimi non sonantibus, si ita loqui oportet, et ordinum stellarum, et pulchritudinum, et luminum, et inflexionum earum, et multiplicis cursus vagantis quo-

rumdam siderum, et duorum luminarium, quæ Scriptura vocat magna, circuitus, et eodem, unde profecta sunt, reversionis, quibus apud nos dies et noctes distinguuntur; et menses atque anni definiti ipsos motus temporis, et eorum quæ in tempore sunt, circulo confectos distinguunt, numerant, ordinant, et continent. Quid autem dicatur de ipso-met radio solis? A summo enim bono lumen proficiscitur, et imago bonitatis est; quamobrem nomine luminis bonum laudatur, tanquam appareat primum exemplar in imagine. Sicut enim bonitas divinitatis quæ supra omnia est, a supremis et proreclissimis

Scholia.

(1) *Perfectio, cui ademptæ sunt multæ perfectiones*, est perfectio non abstracta per intellectum a toto, et a parte; hæc enim multis perfectionibus caret; perfectio vero abstracta, et absolute considerata late patet, quia non est restricta ad totum, aut ad partem, ut vita absolute considerata, quæ dicitur per se vita, huic nulla perfectio admittitur, sicut admittitur vitæ in genere, ut animalis; et vitæ in parte generis, id est, in specie, ut hominis, aut angeli, et multo magis hujus hominis aut angeli quæ sunt individua.

(2) Per se esse, sicut per se vita, et per se unum, et similia, est ens per accidens, quia solum per abstractionem existit in mente.

(3) *Principiorum et subterminationum*. Non signifi-

ficat hoc loco Dionysius, ut quidam interpretati sunt, corpora cœlestia esse principia agentia eorum quæ ortum et interitum capiunt, et discerni res secundum eadem corpora; non loquitur hic de hujusmodi principis, sed de principis et terminationibus orbium cœlestium, quos fecit Deus bonitate sua globosos, in qua figura idem est principium et terminus, sive finis; non dicit ἀποπαράσεις, id est, terminationes, sed ὑποπαράσεις, id est, subterminationes, ut S. Maximus observavit, quia motus corporis globosi non habet proprie terminum, sed veluti terminum habet moveri ab aliquo principio ad idem tanquam ad terminum, verbi gratia, ab oriente ad eundem orientem.

(a) Cap. 3 *De divin. nom.* in fine.

substantiis usque ad extremas pervadit, et adhuc supra omnes est, ita ut neque superiores usque ad illius excellentiam pertingant, nec inferiores non ab illa contineantur; quin potius omnia quæ illuminari possunt, illuminat, et creat, et vitam dat, et continet, et perficit; et mensura est eorum quæ sunt, et ævum, et numerus, et ordo, et complexus, et causa, atque finis: sic etiam ingens iste, et totus splendidus, ac semper lucens sol imago expressa est divini bonitatis, quatenus tenuissimum quid illi boni in eo procul resonat (1), et omnia quæ eum participare possunt, illustrat, et lumen habet supra extremum, quod in universum mundum qui cernitur, tum superiorem, tum inferiorem, splendore radiorum suorum multiplicat: et si quid eum non participat, non est in causa imbecillitas aut tenuitas facultatis illuminandi, sed potius non esse expeditum ad participationem luminis, quia non sit idoneum ad admittendum illud. Ac revera multa sic sunt, quæ radius solis prætergressus, illa quæ ultra sunt, illuminat; et nihil est eorum quæ cerni possunt, quo non pertingat sol, ut est ingens vis splendoris sui. Quin etiam ad ortum corporum sub sensum cadentium confert, et ea movet ad vitam, nutrit, auget, perficit, et purgat, ac renovat; et mensura est ac numerus horarum, et dierum, et omnis nostri temporis (hoc enim est illud lumen, tametsi tunc non erat figuratum, quod dixit divinus Moyses distinxisse illud primum dierum nostrorum triduum), unde ἥλιος, id est, sol, dictus est, quod omnia facit ἀλλῇ, id est, omnia servat salva, et congregat dispersa; et omnia quæ sentiendi vim habent cum appetunt, vel ut videant, vel ut moveantur, et illuminentur, et caleant, et denique ut contineantur, et conserventur a sole: non hoc dico, ut antiquitas existimabat, quod sol sit Deus, et auctor universi, qui hunc mundum quem cernimus, proprie gubernet, sed potius quod invisibilia Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. Ex quibus patet, omne lumen quod cernitur a Deo factum esse; et solem esse multis modis et rationibus imaginem bonitatis Dei: simul etiam demonstratum est, quemadmodum cum Deus dixit primo die: Fiat lux, lucem illius tridui sine figura, et diffusam coegit, et in figuram globi solis contulit, præfluens ei circuitus et orbis annuos. Idem ostendit magnus Basilius, in Hæmæro.

CAPUT II.

Quod ignis sub sensum cadens non solum imagines angelorum, qui similitudinem Dei gerunt, exhibet, sed ipsius etiam Dei; et quæ ejus proprietates.

Dionysius cap. 15 *Cœlestis hierarch.*: Aggredien-

A dum, inquit, est dicere, et investigandum in prima explanatione figurarum, quare sancta Scriptura in figurandis angelis imaginem igneam fere præ cæteris imaginibus honorare reperitur. Reperies itaque eam non solum, rotas igneas effluentes, sed animalia ex igne, et viros instar ignis fulgore collucescentes, tum acervos carbonum ignis circa cœlestes substantias ponentem, et fluvios igni ardentes, impetu qui cohiberi non possit, profluentes; imo et sedes ait igneas esse; et ipsos supremos Seraphim nos urentes repræsentat², ut nomen declarat, ac proprietatem ignis et efficientiam illis tribuit; denique supra et infra (id est, ubique) igneæ imaginis formationem præcipue honorat. Ignem igitur, et arbitror, designat maximam in mentibus cœlestibus Dei similitudinem; sacri enim theologi substantiam, quæ supra substantiam est, sine forma, multo si locis in igne delineant, quod ignis multas habeat imagines (si fas est dicere) divinx proprietatis, quatenus in illis quæ cernuntur, habere potest. Ignis enim, qui sensu percipitur, est quidem in omnibus, ut ita dicam, et per omnia non permiste pervadit, et ab omnibus diremptus est, cum sit alioqui totus lucens, simul est tanquam latens, incognitus per se, non proposita materia, in qua suam vim et actionem ostendat, neque teneri, neque videri potest, et omnia superat; et ea in quibus fuerit ingenuus, ad suam facultatem trahit: habet vim immutandi, impartiendi se omnibus qui ad eum utenque appropinquant, renovandi calore vitali, illuminandi splendoribus non obiectis; non potest cohiberi, est admistionis expertus, habet vim secernendi, est immutabilis, fertur sublime, est motus celeris, est altus, non patitur ut unquam appellet deorsum ferri, est per se mobilis, semper mobilis: alia movens; habet vim continendi, et a nullo contineri potest, non indiget alio, auget se occulte, et in materiis subjectis declarat magnitudinem suam: est efficax, potens, coram omnibus adest inæspectabilis; si negligitur, videtur non esse; collisione facta, veluti quæsitus, naturaliter et cognate repente apparet, et rursus avolat incomprehensæ; in omnibus sui copio issimis distributionibus non minuitur. Multas ignis proprietates poterit quis invenire divinx operationi cognatas, quatenus in sensibilibus imaginibus esse possunt. Hoc igitur cum in divinis Litteris eruditi didicerint, cœlestes substantias ex igne effluunt, et similitudinem Dei, quæ in illis inest, et imitationem. Item Dei quantum illæ capere possunt, repræsentant. Rursus idem Dionysius in epistola ad Titum. Etenim non solum lumina, quæ sunt supra substantiam, et mente contemplamur, et ut semel dicam, divina, symbolis ad figurandum pertinentibus vi-

¹ Dan. vii, 9, 10; Ezech. 13, 14, 27; viii, 2; Matth. xxviii, 3.

Scholia.

(1) *Tenuissimum resonat.* Græce est πολλοστόν, quod Lucetius poeta Romanus, lib. vi, vertit multissimum ea forma, qua dicitur centesimum, mil-

lesimum. Significat tenuissimum hic extremi soni, ut si quis, inquit sanctus Maximus, magna vociferatione aliquid dicat, qui astant, et bene clamorem,

riantur, ut cum Deus supra substantiam, ignis dicitur; et eloquia Dei ignea (1): sed præterea etiam divini ordines angelorum, qui simul sunt intellectuales, et intelligentes, variis formis, ac multiplici specie, et igneis figuris depinguntur: atque eandem imaginem ignis accipere oportet, cum de Deo dicitur, qui intelligentiam superat; aliter cum de providentiis (a) ejus, quas intelligentia percipimus, aut de sermonibus; et aliter, cum de angelis. Atque illam quidem imaginem ignis de Deo dictam, secundum causam accipere oportet; aliam secundum existentiam, aliam vero secundum participationem; et alia aliter, ut eorum contemplatio et constitutio scienter facta præscribit; nec enim oportet fortuito ac temere miscere symbola, sed potius explanare ea convenienter causis, aut existentibus, aut potestatibus, aut ordinibus, aut dignitatibus; quæ omnia signis declarantur. Ex his efficitur manifestum, quod ignis qui sensu percipitur, non solum imagines angelorum Deo similium exhibet, sed etiam ipsius Dei, qui supra substantiam est; et ubique imaginis igneæ figuratio ex multis proprietatibus ignis sumpta locum habet, sed non utcumque et casu, quin imo alter in Deo, secundum intelligentiam quæ mentem nostram superat, aliter in nominibus ejus, convenienter mentis nostræ notationibus, aliter in divinis angelis; in illo enim, id est, in Deo, tanquam in causa et auctore ignis; in his vero, id est, in nominibus Dei, quæ providentias varias significant, tanquam in multiplicatis et diffusis ad participandum ut quique idoneus est, in angelis vero tanquam in eam habitum, quatenus existit, indutis, quemque Deus ad salutis nostræ procuracionem velit.

CAPUT III.

Quod Deus a sensilibus et nobilioribus sol et lumen nominatur, a mediis autem ignis; et quod contemplatio luminum symbolicorum est multiplicis nominis.

Magnus Dionysius, capite secundo *Cælestis hierarch.*: Has, inquit, imagines reperiemus mysti-

A cos theologos sancte effingere non solum in angelicis apparitionibus cælestium ordinum, sed cum Deus ipse apparet; et quandoque quidem ipsam divinitatem a rebus magnæ æstimationis laudant, ut cum solem justitiæ vocant, et stellam matutinam in monte sacro orientem, et lumen sine integumento, et in mente splendens; aliquando vero a rebus mediocribus, ut cum appellant ignem ita illuminantem, ut nihil cuiquam noceat; et aquam, quæ vitalem expletionem præbet, et quæ ut symbolice loquar, in ventrem diffult, et fluvii emanant, eruptione libera effluentes; alias vero laudant ab infimis rebus, ut cum vocant unguentum odoratum, et lapidem angularem: quin etiam forma feræ eum induunt, et leonis ac pantheræ proprietatem ei affingunt, et pardum fore aiunt, et ursum indignum: addam præterea, quod cæteris omnibus ignobilibus, et magis a similitudine alienum esse videtur, quod illi in divinis litteris valentes tradiderunt ipsum sibi speciem vernis affingere. Hæc divinus Maximus explicans: Solem, inquit, justitiæ Malachias nominat¹⁸; et beatus Petrus, *Donec*, inquit, *Iucifer oriatur in cordibus vestris*¹⁹; hic enim est stella matutina²⁰. Moyses autem in rebo: *Ignis*, inquit, *ardens non nocendo*²¹. Jeremias ait: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*²². Et Salomon in Canticis canticorum: *Unguentum effusum nomen tuum*²³. Osee autem et Micheas ex numero duodecim prophetarum, feras hic diætas commemorant²⁴. David vero vermem dicit in persona Domini²⁵, qui propter nos carnem induit; non secundum divinitatem, sed secundum humilitatem et ignobilitatem carnis quæ videbatur. Sed et Gregorius cognomento Theologus in oratione de Baptismo: Deus, inquit, erat lumen illud summum et inaccessum, quod nec intelligentia comprehendi, neque sermone exprimi potest, omnem naturam rationis compotem illuminans, hoc est in iis quæ sub intelligentiam cadunt, quod est sol in iis quæ sub sensum. Secundum lumen est angelus, primi luminis fluxio quædam, vel participatio, quæ sua in eum

¹⁸ Malach. iv, 2. ¹⁹ II Petr. i, 19. ²⁰ Apoc. xii, 16. ²¹ Exod. iii, 2. ²² Jerem. ii, 13. ²³ Cant. i, 2. ²⁴ Osee xiii, 1 seqq. ²⁵ Psal. xxi, 7.

Scholia.

et quod dictum est. percipiunt; qui autem distant, quo magis distant, minus audiunt; qui vero longe sunt, tenuissimum sonum audiunt sine significatione vocis; sic cogitandum est, inquit, de lumine solis, si cum divino conferatur, esse scilicet divinum lumen infinitum, et conferri cum illo non posse, ad insar acutissimi clamoris, et clarisonæ vocis cum tenuissimo et obcuratissimo sono collatæ.

(1) Quomodo *imago ignis* conveniat præceptis divinis, quæ in Scriptura (Psal. xi, 7) vocantur eloquia Domini igne examinata, et quomodo angelis, non idem sentiunt S. Maximus, et hic auctor Joannes Cyparissiotus. S. Maximus ita interpretatur Dionysium, ut sermones Dei vocentur ignei secundum existentiam, id est, quia sic eos fecit Deus, id est, hanc eis

D vim indidit, eum eorum auctor fuit; secundum vero participationem angelis convenit, quia similes esse Deo, qui est ignis consumens, a Deo, inquit S. Maximus, acceperunt, cum per se essent secundum substantiam, Joannes vero Cyparissiotus secundum existentiam dicit eis convenire; quod probabilius videtur, ut cum substantia simul similitudinem Dei acceperint: quia si prius oportet esse, et postea participare aliud præter quam esse, angeli non habent per participationem hoc quod eis tribuitur istis nominibus et figurationibus, sed per existentiam, quia non fuerunt priusquam ista participarent, sed potius cum his donis creati sunt: unde Gregorius Nazianzenus angelum dicit esse primi luminis quædam fluxionem et participationem.

(a) De providentiis, in Evangelio Lucæ xii: Quem veni mittere in terram. Aut de sermonibus

ut Jerem. xxiii: Numquid sermones mei non sunt quasi ignis?

propensione et ministerio illuminationem habet. A Triduum lumen est homo, quod etiam gentilibus manifestum est : φω; enim, id est, lumen, nominant hominem, propter facultatem rationis quæ in nobis est; et rursus qui Deo sunt similiores, et magis quam nos ipsi vicini. Scio etiam aliud lumen esse, quo illæ primæ quæ cœperunt, tenebræ pulsæ sunt, vel direptæ, quod ante omnem creaturam aspectabilem factum est; et circuitum rotundum stellarum, et illum splendorem, a quo superne universus mundus collucet. Lumen quidem illud erat primum mandatum primo homini datum; quando quidem lucerna est mandatum legis, et lumen, et quia lumen sunt præcepta tua super terram; tametsi invida tenebra, quæ irrepsit, nequitiam creavit. Lumen vero typicum, et compar iis qui illud suscipiebant, lex scripta erat, quæ veritatem et magni lumenis mysterium adumbrabat; siquidem et facies Moysis hoc lumine splendescit. Et ut de pluribus luminibus loquamur, lumen quidem erat quod Moysi ex igne apparuit, cum ardebat rubus, et non comburebatur, ut naturam ostenderet, et potentiam divinam declararet. Lumen deinde erat, quod in columna ignis populo Israelitico in via tanquam dux præibat, et solitudinis asperitatem mitigabat. Lumen item, quod Eliam in curru igneo rapuit, et raptum non combussit. Lumen præterea quod pastores circumfulsit, quando illud lumen sine tempore lumini temporis admiscebatur. Lumen fuit illud stellæ quæ Bethleem cucurrit, ut Magos deduceret, et lumen supra nos nobiscum ortum satellitio stiparet. Lumen etiam, divinitas illa ostensa ferme solidior, quam ut aspectus ferre posset; lumen quoque splendor illinc ad eos qui hic purgati sunt, manaturus, cum fulgebunt iusti sicut sol, inter quos stat Deus in medio deorum et regum, discernens et distinguens dignitates beatitudinis illinc proficiscentis. Præter ista lumina lumen est proprio quodam modo illuminatio baptismatis, de quo nunc nobis sermo est, quod magnum et admirabile salutis nostræ mysterium continet. Ex quibus liquet, quod Deus a nobilioribus materiis lumen et sol nominatur, a mediocribus, ignis; quin etiam ab infinitis accipit nomen; simul etiam demonstratum est multipliciter dici lumen secundum multiplex nomen, et per omnem symbolicam theologiam tendere; huc accessit illud de facie Domini quæ in divina transfiguratione resplenduit sicut sol, qui est omnibus quæ sensu percipiuntur, nobilior. *Resplenduit enim, inquit, facies ejus sicut sol, et vestimenta facta sunt alba sicut lumen* ⁶³.

CAPUT IV.

Quod facies Domini nostri, quæ tanquam sol in divinis transfiguratione resplenduit, et splendor ejusdem decorem corporis post resurrectionem glorificati, et futurum ejus fulgorem naturalem figuravit, et idcirco in aspectum oculorum cecidit,

Divinus Chrysostomus, homilia 56, in Matthæum :

Propter hoc, ait, neque nomina dicit eorum qui ascensuri erant; vehementer enim reliqui sequi concupissent, exemplum gloriæ illius spectaturi; docuissentque tanquam apreti. Etsi enim hoc lumen crassius et concretius demonstravit, multum tamen desiderium res afferebat. Et rursus in oratione ad Theodorum lapsum, Quid, inquit, est quod resplenduit tanquam sol? Gloria autem corporum immortalium non tantum luminis emittit, quantum hoc corpus interituum, quod neque tale erat, quale oculis mortalibus cerni potest, sed quod aspectu oculorum immortalium, ut videri posset, opus habebat. Adhuc idem in eadem oratione : Sed si volumus, inquit, videbimus et nos Christum, ut illi tunc in monte, multo tamen splendidius, non enim sic postea venit; tunc enim parcens discipulis, tantum splendoris ostendit, quantum ferre potuerunt, postea vero in ipsa gloria Patris venit. Et Anastasius Sinaïtes, in oratione de Transfiguratione : Hic, inquit, signa regni præfigurata sunt : in hoc monte splendor justorum adumbratus est : hic futurorum bonorum tanquam præsentium imago expressa est. Imo et divinus Theodorus cognomento γραττων in oratione contra Eusebium : Sed tamen ut veritas habet, sic de ea dicamus : Postquam de periculis Salvator discipulis exposuit, inquit : *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me* ⁶⁴, et alia hujusmodi : erant autem alioqui gravissima et difficilia ad tolerandum quæ juebantur; ne difficultate eorum quæ dicebantur, defatigarentur, recrearentur mentes, et splendorem eorum quæ expectabantur, et futura erant, sub aspectum valde opportune ponit; quamobrem quantum spectaculi hujus mystici spectatores sustinere poterant, gloriam illam demonstrat, cum qua in fine sæculorum venturus est; secundum quam et ipsi simul splendent, hanc suorum certaminum remunerationem laturi, quo magis in periculis positi confidant contemptis præsentibus, nulla ratione cum iis quæ spectantur, ista comparantes, judicantes non esse *dignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* ⁶⁵. Atqui non semper hæc durarunt; sed hic ad tempus gubernata, gesta sunt; modus enim gubernationis est. Sanctus Cyrillus Alexandrinus in explanationibus in Lucam. Factam esse dicimus transfigurationem non sic quidem, ut corpus humanum figuram amiserit, sed splendore quodam indutum fuerit. Quia enim audiebant, oportere carnem nostram resurgere, quo vero habitu et forma, incertum erat, et daret mutationis indicium, carnem suam mutavit, ut spes nostras confirmaret. Nunc enim hoc nostrum corpus caro nuda est; tempore autem resurrectionis immutatio quædam Deum decens, et splendoris, non figuræ mutatio erit : *Splendent enim, inquit, iusti sicut sol in regno cælorum* ⁶⁶. Quod autem splendor qui convenit divinæ substantiæ, universæ

⁶³ Matth. xvii, 2. ⁶⁴ Matth. xvi, 24. ⁶⁵ Rom. viii, 18. ⁶⁶ Matth. xiii, 43.

naturæ creatæ inaspectabilis est, argumento sunt discipuli, qui ne illam quidem visionem corpoream in monte productam sustinere potuerunt. Ad hæc Cyrillus Hierosolymitanus in decima catechesi: Quandoquidem nemo Dei faciem videre et vivere potuerit, assumpsit faciem humanitatis, ut eam videntes vivamus: et cum voluit eam ostendere cum modica dignitate, quando facies ejus splenduit sicut sol, tunc discipuli territi cadunt. Quod si facies facta splendida non quantum poterat facere ut splenderet, qui splendorem in ea creaverat, sed quantum discipuli ferre poterant, eos terruit, et pati non potuerunt, quomodo in divinitatis dignitatem intueri quis potuisset? In canone autem primo ante festum in cantico septimo sic est: Qui naturam humanam sordidatam aqua et igni repurgasti, splendorem hujus naturæ in carne tua os endis, Salvator, cujus facies splendidior sole ad figurandam futuram gloriam facta est. Enarratores Evangeliorum per adnotationes sic aiunt: Transfigurationem autem ostensa discipulis in monte, exemplum gloriæ futuræ Salvatoris prodebat; corporee vero ostendebatur, ut oculis mortalibus ad spectandum subiceretur, tametsi nimium splendorem, et ita summum, et oculis nostris imparem, sustinere non potuerunt. Et iterum: Transfigurationem intellige non figuræ immutationem fuisse, sed potius manente figura, qualis prius erat, accessio luminis facta est. Et rursus: Splendorem vultus instar solis, et candorem vestimentorum vocat transfigurationem, quæ non est existimanda figuræ mutatio, sed luminis splendidissimi accessio, et hanc esse immutationem quam Paulus dicit ⁴⁷, Evangelistæ autem *transfigurationem* nominarunt. Et alias: Non humana figura corporis deposita, sed gloria quadam splendoris corpore induto. Et iterum: Transfiguratio, quæ dicitur, secundum splendorem erat, quo facies ejus sicut sol splenduit, et *vestitus ejus factus est albus et refulgens*, ait Lucas ⁴⁸. Matthæus vero ait: *Facta sunt vestimenta alba sicut lumen*; non enim expectanda est immutatio figuræ in regno nec ipsius Salvatoris, nec eorum qui similes ei erunt, sed accessio luminis fulgentissimi. Divinus vero Cosmas incumbens ad explanandum, quis esset ille color splendidus, et appositio illius ^D splendidissima: Videntes, inquit, discipuli Christum indutum nube illa lucida in Thabor, proni et inclinati in terram, illuminati mente hunc cum Patre et Spiritu sancto laudabant. Joannes Damascenus divinis: Qui olim, inquit, in nube formæ igneæ, in soliditudine populum Israel deduxit, hodie in Thabor inexplicabili modo in lumine splenduit. Rursus ille lingua aureus in oratione ad Theodorum lapsus: Tunc, inquit, tantum in monte ipsis detexit quantum ab eis videri poterat, ut aspectui videntium non noceret. Et in oratione in Transfigurationem: Hic, inquit, Dominus Christus splendorem

A gloriæ regni inaspectabilis ostendit, non tanta, quanta erat, sed quantum ferre potuerunt qui oculos corporeos gestabant. Et beatus Basilus in XIV Psalmi explanatione: Viderunt, inquit, pulchritudinem ejus Petrus et filii tonitru, splendore solis splendidior, et digni habiti sunt qui initia gloriæ si adventus ejus oculis cernerent. Et beatus Ephrem in oratione sua in Transfigurationem: Non, inquit, totam abyssum splendoris sui demonstravit, sed quantum mensura pupillarum capere potuit. Et Joannes Damascenus celebrans hoc festum: Sed quia, inquit, Christus Moysis quoque faciem olim splendore extrinsecus affecit, latuit nunc diabolum per splendorem qui hic apparuit sensui oculorum. Ex quibus fit manifestum, quod facies Domini, quæ ^B sicut sol splenduit, quia sub aspectum oculorum corporis cadebat; et exemplum corporeum future gloriæ ostendebatur confectum secundum aspectum corporis, et splendorem sensibilem gloriæ corporis Christi post resurrectionem glorificati, et decorem figurabat, et non meram divinitatem: Non enim, ait, *videbit aliquis faciem meam et viveat* ⁴⁹. Demonstratum igitur est, immortalium corporum gloriam ab interitu liberis et immortalibus oculis indigere ut videatur; quandiu vero corpus Domini ante resurrectionem erat similiter ut nos (excepto peccato) passioni obnoxium, necesse erat, lumen quod ex eo apparebat, oculis corporeis definiri: quod si hujusmodi oculis definiebatur, manifestum est corporeum fuisse quod apparuit; futuram postea glorificati corporis gloriam, et splendorem immortalem et ab interitu liberum figurasse: tunc enim oculi qui eam gloriam videbunt, ab interitu incolumes et immortales erunt. Simul etiam demonstratum est, nihil aliud esse transfigurationem, quam manente divino corpore, quale prius erat, repente Christum splendido quodam colore indutum fuisse, et accessionem luminis splendidissimi demonstrasse.

CAPUT V.

Quod lumen, quo in Thabor Dominus splenduit, neque substantia ejus erat, neque defluxio quædam ipsius, ac fulgor, sed symbolum occultæ, et non apparentis nunc divinitatis Verbi Dei, et imago tenuis illius gloriæ, quæ ipsi futura erat, et simulacrum regni cælorum, et odnumerabile aliis Christi supra naturam miraculis.

Divinus Theodorus, in oratione in Eusebium adversus Iconomachos: Sed insolenter, inquit, jactat Eusebius mutatum esse in lumen arcanum, et inexplicabile, et Verbum Dei decens. Atqui necesse est quærere, quidnam esset hoc lumen: non enim aperte egregius vir quid est, demonstravit nunc; solummodo Verbum Dei apposuit, postea vero apertius dicit. Nos tamen nunc contra ea quæ ei visa sunt, rationem exequimur. Quid igitur est? numquid substantia quæpiam, et aliquid quod per se existat, nec altero indigeat ad existendum?

⁴⁷ 1 Cor. xv, 51. ⁴⁸ Luc. ix, 29. ⁴⁹ Exod. xxxiii, 20.

aut qualitas substantiæ et corporis expers, quæ in alio, et non in se consistere cernatur? At si substantia est, utrum angelica est? siquidem et angelus lumen est, et a primo atque supremo lumine fulgor et splendor derivatus. Verum non hoc dicet. In his igitur Theodorus ingeniose moratus, multatumerat absurda, quæ sequantur, postea dicit: Hujusmodi sunt absona, et a ratione aversa, quæ ex principiis illius pateliunt, si illud lumen inexplicabile substantiam esse ait: reliquitur igitur ut quæramus, utrum qualitatem incorpoream, et substantiam carentem accidisse dixerit veluti defusionem substantiæ, et splendorem inde emissum, in quem forma illa mutata fuisset; at nihilominus summa omnium ignominia et absurditas divino corpori inuretur; peribit enim ratio substantiæ, et sic inferetur non esse per se. Præterea, non potest qualitas absque subjecto demonstrari quidnam sit per se, quamvis sit qualitas ex iis quæ insunt naturaliter in substantia, vel quæ ad partem substantiæ reducitur; ut exempli gratia, nunquam rationale sine subjecto, quod est animal, consistet, nisi quis prius ponat substantiam animatam, sentientem; similiter in mortali, et immortalis, et aliis ejusmodi. Et alias rursus idem: Sic enim, inquit, pie intelligitur divina operatio æterna, quin potius per se operatio, si non distinguatur a substantia, sed potius eandem rationem subeat propter proprietatem simplicitatis et incorporeæ naturæ. Et sanctus Maximus in speculatione magis dilatata de Transfiguratione: Dictum est igitur superius, quemadmodum tres illi beati apostoli per splendorem luminis, qui in monte in facie Domini apparuit, ad illum Dei splendorem, qui omnibus qui sunt, penitus inaspectabilis est, secundum facultatem et gloriam inexplicabilem et incognitam occultæ divinitatis mystice deducebantur, intelligentes lumen quod ipsis majus quam ut sensus sustinere posset, apparebat, symbolum esse. Et paulo post: Existimo, inquit, duos modos generalis theologiæ, per ea quæ in monte in transfiguratione divina gesta sunt, expositos esse mystice. Et iterum: Illum fulgorem excellentem faciei Christi in-

⁷⁰ Matth. xvii, 4.

star radii solis splendentem, tanquam omnem aciem oculorum superantem, didicerunt symbolum esse et notam divinitatis ejus, quæ supra mentem et sensum et substantiam et cognitionem erat; vestimenta vero alba facta, symbolum esse et imaginem verborum Scripturæ sanctæ. Iterum idem: Videamus, utrumne recte et sapienter in utroque modo theologiæ jam dicto secundum divinam illam transfigurationem Domini symbolum inest; oportebat enim, ut qui secundum naturam nostram immutabiliter propter immensam in homines charitatem creari voluisset, figura atque symbolum sui fieret; seque ex seipso symbolice demonstraret; et per se ipsum foris ostensum ad seipsum penitus inaspectabiliter abditum, omnem creaturam deduceret, et per cognata naturæ nostræ symbola ad ambos modos theologiæ nos duceret (1). Et divinus Chrysostomus in oratione ad Theodorum lapsam, incumbens ad explanandum illud: *Bonum est nos hic esse* ⁷⁰: Si autem, inquit, eum tamen quemdam radium futurorum videret, hæc dicebat, quid dicet quispiam, eum ipsa veritas rerum aderit? Similiter Anastasius, qui in monte Sina habitavit, festum transfigurationis laudibus celebrans: Cum vellet, inquit, a præsentibus suadere illis futurum, fecit admirabilem in monte Thabor theophaniam, id est, *apparitionem Dei*, tanquam in imagine quadam quoddam simulacrum regni cælorum prænuntium. Beatus Chrysostomus in Commentariis in Evangelium Joannis cap. 6, homilia 42: Sicut, inquit, in doctrina tradenda non omnia audiebant cum turba, sic etiam in signis non omnia signa cum multitudine vulgi videbant; oportebat enim, ut quibus committenda erat orbis gubernatio et præfectura, aliquid amplius quam reliqui, haberent. Et quæ signa, inquit, seorsum ab aliis viderunt? Transfigurationem in monte factam; ambulationem in mari; ac post resurrectionem multa et magna. Rursus idem in homilia in Assumptionem Domini, cujus principium est: *Latum quidem omne festum*: Admiratio fuit apostolis et stupor; mortales enim cum essent natura, et hujusmodi spectaculis non assuescenti, obstupuerunt. Sed dicet aliquis: Viderant ante trans-

Scholia.

(1) *Nos duceret.* Declarant hunc locum: ea quæ idem S. Maximus ibidem subjungit: Lumen igitur in facie Christi, quod humani sensus facultatem vicit, figurabat apostolis modum mysticæ theologiæ secundum negationem, ut cum Deum dicimus infinitum, incomprehensum, aut supra bonum, supra sapientem *ὑπερπικρὸς*, id est, superlatum, quæ negationes declarantur; in quo quidem theologiæ modo divinitas est secundum substantiam ineffabilis, et supra quam incognita, nullum penitus ne nudum quidem vestigium post se relinquens, nec ullo modo notionem sui, quid sit, ulli permittens; quia quod increatum est, a creatura comprehendi non potest, nec a finitis pernosci quod est infinitum. Ex hujusmodi symbolis, quæ sunt supra sensum, ait idem sanctus Maximus in speculatione undecima: Deum qui supra rationem

et mentem est, esse tantum, credimus; quid vero, et quomodo, ac quale, et ubi, et quando, prorsus speculari non aulemus, nec intelligere possumus, neque cogitare patimur. Modum vero theologiæ affirmantis, quæ ex creaturis Deum laudat, ut cum dicimus, Deum bonum, sapientem, justum, significantes operationes et providentias ejus, vestimenta candida symbolice significabant: hæc enim erant symbola creaturarum, quæ secundum divinas ideas factæ sunt, et symbola verborum Scripturæ sanctæ, quibus res divinæ significata, veluti indute sunt; quæ tunc fuerunt sanctis apostolis facta dilucida, aperta et clara, et absque ullo ænigmatate tortuoso, et symbolica inumbratione intellecta, ac verbum Dei in ipsis abditum patefecerunt, quando perfectam Dei cognitionem acceperunt, et ab affectione mundi et carnis perfecte liberati sunt.

figurationem Petrus, et Jacobus, et Joannes; viderant quidem prius Dominum transfiguratum, et nubem quæ eos umbra texerat; at non viderant nubem in aerem et in cœlos raptam, et suscipientem Dominum. Miraculum fuit illud, miraculum et hoc; sed hoc firmitus et constantius; hoc illo sublimius, tametsi unius Dei potestas et mysterium erat. Tunc apparuerunt illis Moysis et Elias cum eo loquentes⁷¹; nunc autem thronus cherubicus, id est, virtus inaspectabilis, in nube abditus repente imminens Dominum cum servis colloquentem rapuit; tunc Petrus confidenter respondit: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, Eliæ unum*; nunc autem neque loqui ullus discipulus potuit, nec os aperire; quin imo timore maximo perterriti obstupuerunt. Gregorius Theologus in oratione de bono ordine disserendi ait: Qui ascendunt cum Christo in montem? non enim omnes fuerunt spectatores illius miraculi, sed solum Petrus, Jacobus, et Joannes. Et rursus idem a Ileronem: Cum fulgor et splendor angelorum corporee figurantur, arbitror symbolum puritatis eorum esse. Et in iis quæ in festo hoc canuntur: Ut qui, inquit, mirabilia tua spectarunt, ea quæ passus es, ne formident. Et in explanatione Evangelii Matthæi: In montem, inquit, ascendit, ut in occulto miraculum operetur. Ex quibus patet, quod lumen, quo splenduit Dominus in monte Thabor, neque divina substantia erat (illa enim nec ullo modo exprimi, neque cognosci, neque videri, neque cogitari potest), nec erat defluxio quædam, et splendor ex illa manans (divina enim operatio æterna, vel potius per se operatio nullo modo secreta est a substantia ejus; imo quidquid est substantia divina, est energia, sive operatio ejus), quare quia nec hoc, nec illud est, relinquitur exemplum fuisse gloriæ et splendoris corporis post resurrectionem glorificati, symbolumque illius naturæ occultæ et inaspectabilis in eo latentis, et imaginem tenuem futuræ gloriæ, et simulacrum regni cœlorum, nunc quidem ante resurrectionem in miraculo ostensum, et in speculo atque ænigmate; in futuro autem speculis solutis, oculis immortalibus, et ab interitu liberis facie ad faciem spectandum, expletum et cumulatum visione Dei aspectabili (1), sicut ipse est.

⁷¹ Matth. xvii, 3. ⁷² Baruch. iii, 38.

CAPUT VI.

Quod omnes diversis temporibus luminis divini apparitiones, personæ unius Filii Dei effectus sunt, et quod exemplar corporis ejus glorificati symbolum fuit divinitatis ejus propter unionem duarum in Christo secundum hypostasim naturarum, et quia idem erat Deus et homo; unde in singulis miraculis Christi divinitas ostendebatur, et delegebatur, atque aperiiebatur.

Sanctus Gregorius Nyssenus, in epistola ad Theophilum Alexandrinum contra Appollinarium: Nec enim, inquit, quia auctor sæculorum, novissimis diebus visus est, et cum hominibus conversatus est⁷², ideo duo Filii secundum Ecclesiam numerantur, unus auctor sæculorum, et alius qui in fine sæculorum humanæ vitæ per carnem patefactus est. Si quis enim œconomice apparuisse in carne unigenitum Dei Patris Filium ita accipit, ut alterum Filium fabricet, cum numeraverit omnes apparitiones Dei sanctis factas ante quam unigenitus Dei Filius in carne appareret, et omnes quæ post adventum ejus factæ sunt iis qui digni fuerunt; hic secundum numerum divinæ apparitionis multitudinem filiorum fabricavit: eritque ei unus quidem Filius, qui Abrahæ locutus est, alter vero, qui Isaac apparuit; alius, qui cum Jacob luctatus est; alius, qui a Moyse diversis apparitionibus est visus, in lumine, in caligine, in columna nubis, facie ad faciem, in posterioribus; alius rursus Filius, qui successori Moysis adfuit in acie; et alius, qui per procellam Job respondit, et qui in excelso throno Isaïæ apparuit, et in figura humana ab Ezechiele verbis descriptus est, et qui postea in lumine Paulum circumfulsit; et qui antea in monte in sublimiore gloria visus est. Sin autem absurdum est hoc, et penitus impium, varias unigeniti Filii Dei apparitiones in numerum totidem filiorum partiti, æque absurdum est, ex adventu in carne occasionem capere constituendi alterum Filium Dei: arbitramur enim secundum mensuram facultatis cujusque eorum, quibus Deus apparebat, apparuisse semper Deum. Et beatus Gregorius in oratione de recto ordine in disserendo: Ascendere vero in montem opus fuit, ut per formam splenderet, et divinitatem ostenderet, detegeretque eum qui in carne latebat. Et rursus idem: Divinitas per se inaspectabilis est; veniet autem, ut mea

Scholia.

(1) Ὁρατὴν θεοφάνειαν, visionem Dei aspectabilem vocat, videre scilicet oculis mentis divinitatem per corpus Christi gloriosum oculis glorificatis visum: sic enim videbimus eum sicuti est, ut beatus Joannes ait. Non quidem significat videndam esse in futuro essentiam Dei oculis corporeis, sed quod ait Theodoretus in Commentariis in II Epist. ad Corinth. cap. 4: Natura, inquit, divina, quæ sub aspectum non cadit, neque cerni potest, per humanitatem Christi divino lumine circumfusam, et splendentem, jacentemque radios cernitur quantum licet scilicet oculo mentis, hoc ait significasse Paulum, cum ait: Qui dixit de tenebris lumen

splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu (II Cor. iv, 6), id est, qui olim luminis naturam solo verbo effecit, dicens: *Fiat lux*, is nunc suo lumine mentes nostras illuminavit, ut Dei gloriam per Christum perspiceremus; hanc vocat hic auctor iste θεοφάνειαν ὁρατὴν, id est, visionem Dei aspectabilem; hujusmodi est visio, de qua S. Thom. p. i, quæst. 12, art. 3, ad 2, cum ait ex perspicuitate intellectus et refulgentia divinæ claritatis in corporibus glorificatis divinam præsentiam statim cognosci.

quidem sententia est, talis, qualis visus est discipulis, vel potius qualis subostensus est, nimis superante divinitate humanam carunculam. Ac iterum, Lumen, inquit, fuit divinitas illa in monte discipulis subostensa, solidior fere, quam ut videri posset. Et Damascenus : Assumit, inquit, purissimum virginitatis instrumentum, ut qui gloriam Filii æternam vidisset, illud, *In principio erat Verbum* tonaret. Et divinus Chrysostomus explanans illud : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* : Nunquam, inquit, vidissent, nisi per corpus nobiscum altum et nutritum. Et iterum in oratione de Transfiguratione : Ostendit, inquit, et non ostendit gloriam regni sui divinitas inaspectabilis : ostendit quidem, ut eos certos faceret ; non autem ostendit, ne una-cum aspectu vitam etiam amitterent. Et divinus Cosmas in canone festi, cantico quarto : Ex carne, inquit, tui radii divinitatis eribant. Idem adhuc in quinto cantico : Commistus non confuse, carbonem divinitatis ostendisti. Rursus Chrysostomus in homilia 42, in Joannem : Vident, inquit, illum deambulantem in mari ; et eis conturbatis dicit : *Noli e timere, ego sum* ⁷³ ; quare non ascendit statim in navigium ? Quia volebat majus miraculum facere, et divinitatem eis aperitius patefacere. Et magnus Basilus : Ex-ventis, inquit, et mari, quæ ei obdierunt, cognoverunt divinitatem ejus. Ex operationibus igitur cognitio, et ex cognitione proficiscitur veneratio. Et in iis quæ in mediam Pentecostem canuntur : Venit medium dierum Pentecostes, cum Christus divina potestate tenuit detecta, paralyticum sanavit ; et in novam Dominicam : Domine, inquit, fulgore tolerabili divinitatis clausis januis aduisti ; et infinita alia ejusmodi. Ex quibus manifestum fit, quemadmodum idem et unus Filius Dei, et Verbum Patris, qui erat ante adventum in carne, hic ipse apparitiones variis temporibus factas operabatur, et in adventu suo cum carne, quandiu cum hominibus versatus est, hic ipse easdem apparitiones Dei cum potestate faciebat : et postquam complevit œconomiam adventus sui in carne, et in cœlos assumptus est, rursus hic ipse secundum mensuram potestatis ejusque fecit, et facit naturæ suæ, quæ supra omnia est, spectacula ; et sicut antequam fieret homo, omne symbolum et omne exemplar, divinitatis ejus erat symbolum et exemplar ; sic et nunc exemplar corporis ejus glorificati, divinitatis ejus symbolum est ; unus enim est Filius, et Deus ; et post assumptam humanitatem sanguinem Dei et corpus Dei pie veneramur. Sicut igitur hæc, sic symbolum humani corporis glorificati, symbolum esse divinitatis ejus pie docti sumus, et in singulis ejus divinis signis divinitatem, quæ supra substantiam est, subostendi, et detegi, et aperiri, et videri, et spectari, recte atque sane a sapientibus, qui divina callent, accepimus, non af-

firmanthes aspectabilem esse divinitatem ejus infinitam et incognitam, sed similitudinem divinitatis, quam tanquam in imagine et speculo atque ænigmate contemplamur. Et sicut, cum sint alioquin infinitæ divinæ imagines Christi, non multi Christi, sed unus tantum Dominus noster Jesus Christus ; sic cum sint infinitæ imagines divinitatis, quæ supra substantiam est, et sicut unaquæque imago divina inscripta est Christus, sic unaquæque harum similitudinum divinitas appollata est. Ex ordine enim, inquit, omnium rerum, ut qui ab ipso factus est, et qui imagines quasdam et similitudines divinarum ejus exemplarium habet, ad illud supremum, quod ultra universitatem rerum est, via et ordine pro viribus ascendimus ; et quod plus est, divinus sermo, *Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁷⁴ ; quo autem illud subostendere et adumbrare dicit similitudinem divinitatis, manifestius hoc fit ex iis quæ scribit idem Gregorius Theologus tanquam se ipse interpretans in libro *De theologia secunda*, quomodo hæc oporteat intelligere : Sicut, inquit, umbræ et imagines solis in aquis, infirmis oculis solem subostendant, quia sol ipse, cum puro ejus lumine sensus noster vincatur, videri ex adverso non potest, quocirca sensus noster vincatur, videri ex adverso non potest, quocirca hoc significat subostendere, quod sensus non potest liquide videre, hoc similitudinem ejus per aquam, aut per aliam rem quampiam intermediam exprimere. Sic idem Gregorius visionem interpretatus est notionem, libro secundo de Filio : *Qui, inquit, novit Filium* (hoc enim significat illud : *Qui vidit*), *novit quoque Patrem* ⁷⁵ ; Et Joannes Chrysostomus : Respondit, inquit, Judæis, et dixit : Non quod Patrem quis vidit, nisi qui est ex Deo ; etiam hic visionem vocat cognitionem. Igitur vidisse, spectasse, subostendisse, adumbrasse, detexisse, nudasse, indicasse, patefecisse, vel simpliciter accipienda sunt pro eo quod est cognovisse ; vel accipienda sunt pro eo quod est tanquam in imagine et similitudine per aspectum oculorum perspexisse. Similiter parum divinitatis aperuisse, et tenuem splendorem ejus vidisse, sic accipere oportet, ac si dicamus per specula et ænigmata conjecisse. Nec enim divinitas minor, aut major se ipsa, videntibus ostenditur : sed potius eadem æque infinita, et non vestigabilis et impartibilis, convenienter mensuræ videntium omne genus luminum creat, et ad elevationem mentium nostrarum proponit.

⁷³ Matth. xiv, 27. ⁷⁴ Gen. i, 26. ⁷⁵ Matth. xi, 27.

CAPUT VII.

Quod eam pulchritudinem, quam Adam ante peccatum non obediendi habuerat, nunc naturam humanam recuperasse Dominus in monte Thabor in se quidem prius ad vivum expressit, postea vero post resurrectionem suam sicut ipse Dominus eodem lumine multo copiosiore (a), naturaliter splendet, sic secum habebit justos consequentes sole splendidiore, scilicet restituens eos in illam beatitudinem quæ erat ante peccatum Adæ.

Divinus Andreas Cretensis in magno canone ait : Amisi primam meam pulchritudinem, et decorem meum ; et inde jaceo nudus, et pudet. Et Gregorius Theologus (b) : Pelliceis tunicis induitur, fortasse crassiore carne, et mortali, et dura, ac repugnante. Et divini atque beati Cosmas et Joannes, in canonibus in Transfigurationem : Qui totum, inquit, Adam gestasti, Christe, naturam obscuratam et hebetatam commutasti, et splendidam jam antea reddidisti ; et immutatione formæ tuæ deificasti. Et iterum : In hunc enim montem cum tu Salvator una cum discipulis tuis ascendisses, naturam in Adam inumbratam, transfiguratus, splendere rursus fecisti, mutans eam in divinitatis tuæ gloriam et splendorem. Et iterum : Hodie Christus in monte Thabor naturam Adam immutavit, et splendidam reddens deificavit. Et iterum : Qui manibus inaspectabilibus hominem ad imaginem tuam, Christe, formasti, pulchritudinem tui exemplaris in natura a te formata demonstrasti non tanquam in imagine, sed tanquam qui esses substantia Deus et idem homo. Et iterum : Qui olim cum Moyse in monte Sina per symbola locutus est, cum dixit : *Ego sum, qui sum*¹⁶, hodie transfiguratus in monte Thabor coram discipulis, ostendit in se ipso naturam humanam ad exemplar pulchritudinem imaginis recuperasse. Et sanctus Cyrillus libro septimo eorum quos more dialogi scripsit : Nonne dicimus fabrefactum esse hominem in terra secundum imaginem Dei ? Quis hoc neget ? Qui autem divinam imaginem nobis insculpit, et pulchritudinem supra quam coelestem instar sigilli in nobis imprimit, an non est spiritus ? Et divinus Anastasius Sinaïtes, in oratione in Transfigurationem : Hodie natura illa Adami, quæ similis Deo facta, ad deiformes formas idolorum obscurata erat, transfigurata est in antiquam suam pulchritudinem ad imaginem et similitudinem Dei. Hodie natura, quæ in montibus erraverat, et idola coluerat, sine sui mutatione, in monte quæsitâ, splendorum divinitatis refulgentes emisit. Hodie qui tunicis illis tristibus, et molestis tunicis indutus fuit, vestitum a Deo factum sumpsit, induens lumen tanquam vestimentum. Imo etiam ille aurea eloquentia Theologus, in homilia de jejunio sic ait : Amisit Adam vestitum immortalitatis regium, pulcherrimum supra quam dici

A possit, quem quidem in monte transfigurationis Domini Moyses et Elias gestaverunt. Et magnus Dionysius capite primo *De divinis nominibus*, Nunc quidem, inquit, charitas Dei erga homines in sanctis Scripturis et apostolicis traditionibus convenienter vobis ea quæ sub intelligentiam cadunt, sacris operimentis sub sensum cadentibus velat ; et ea quæ supra substantiam sunt, iis quæ in rerum natura sunt, obtegat ; formas et figuras iis quæ forma et figura carent, obducit ; et illud unum et simplex, quod supra substantiam et naturam est, et quod figurari non potest, varietate signorum partibilium multiplicat, et effingit ; cum vero immortales facti erimus, et ad illum beatissimum statum Christi similem perveniemus, tunc semper, sicut ait vera Scriptura, cum Domino erimus, expleti contemplationibus purissimis aspectabilis quidem apparitionis Dei, quæ nos lucidissimis fulgoribus circumfundet, ut discipulos in illa divinissima Transfiguratione, inaspectabilis vero illuminationis in mente materiæ experte et impatiibili participes effecti, simul et unionis, quæ mente concipi non potest, in jactibus ignotis et beatis radiorum supra modum clarorum, in imitatione diviniore celestium mentium ; erimus enim, sicut ait Scriptura¹⁷, angelis æquales, et filii Dei, facti filii resurrectionis. Ille sanctus Maximus cum adnotat, Sancti, inquit, in resurrectione statum similem Christi cum immortalitate adipiscentur, splendentes supra quam sol splendet, sicut Dominus in monte transfiguratus est, sicut Apostolus de sanctis ait : *Tunc erunt sicut et ipse est, et semper cum Domino erimus*¹⁸ : et divinum ejus corpus *ὁπαθὴν αὐτοῦ θεοφανείων*, id est, *aspectabilem Dei apparitionem* vocat, ut jam hoc dictum simul quadret in Nestorianos, et Acéphalos, et in eos qui *ὑποψιαν* non esse nunc cum carne Dominum. Est in Christo aspectabilis quædam apparitio Dei, quæ est caro ejus animata ; et est altera apparitio Dei *νοητή*, id est, quæ mente percipitur, quæ a nobis tunc perfectius participabitur, quando conversi ad Deum, splendore illius perfecte accepto unum copulate efficiemur, liberali a varietatibus ex compositione proficiscentibus. Et Anastasius Sinaïtes, in oratione in Transfigurationem : Quid, inquit, majus, et magis stupendum, quam videri Deum in forma hominis facie splendentem sicut sol splendet, et supra quam sol splendet refulgentem, et radios luminis sine intermissione ulla jacentem, et purissimo digito ori suo imposito (c), discipulis qui cum eo illic erant, dicentem : Sic fulgebunt iusti in resurrectione ; sic glorificabuntur, in hanc gloriam immutabuntur, in hujusmodi lumen, in hanc ipsam imaginem, in hanc speciem, in eandem beatitudinem conformabuntur, conformes et consessores facti mihi Filio

¹⁶ Exod. iii, 14. ¹⁷ Matth. xxii, 50. ¹⁸ I Thess. iv, 16.

(a) Id est, vere et in substantia sua.

(b) In oratione in Natalem Christi.

(c) Significat, quod discipulis illic dixit, *Nemini dixeritis visionem.*

Dei. Et in iis quæ in hoc festum cantantur : Ut ostenderes, inquit, immutationem mortalium cum gloria tua, Salvator, in secundo adventu tuo horribiliter muturam, in monte transfiguratus es. Et Gregorius Theologus, in oratione in Natalem Domini : Quam multi, inquit, mihi conventus celebres in singulis Christi mysteriis ? quorum omnium caput unum est mea perfectio, et instauratio, et ad primum Adam reversio. Et Gregorius Nyssenus libro primo in Ecclesiasten : Talis facta est anima, qualis rursus postea emundata apparebit ; tale factum est corpus, quod manibus Dei formatum est, quale tempore suo resurrectio demonstrabit. Quale enim post resurrectionem esse videbis, tale omnino fuit primo ; nec enim aliud est resurrectio, quam reditus ad antiquum. Hinc fit manifestum quod eam pulchritudinem quam habuit Adam antequam non obediret, et eum splendorem, in quo tunc secundum naturam creatus est, nunc Dominus in corpore suo humano recuperasse naturam humanam præfiguravit, cum in monte Thabor plus quam sol splenduit ; postea tamen post resurrectionem suam sicut naturam ab interitu liberavit, et immortalitatem reddidit, sic ei totum splendorem restituit, multo majore quam dici potest, lumine circum eam colucens, habensque secum qui consequantur, justos plus sole fulgentes : quod si non plene et perfecte hodie, at certe in communi generis humani resurrectione, cum nos in ea ipsa natura immortales facti, statum Christi similem, et beatissimum cum Christo assequemur, cum Christo choream ducentes : finis enim charitatis Salvatoris erga nos majoris quam ut cogitari possit, nostra perfectio est et instauratio, et ad primum Adam reditus a Christo per humanitatem suam sapientissime confectus.

CAPUT VII.

Quod sit secundum essentialia futurum lumen resurrectionis, et quod sit regnum Dei nobis præparatum, et quæ civitas cælestis, quæ ad regnum Dei pertinet.

Magnus Basilius in homilia sexta *Hexaemeri* : Nec ego, inquit, dico posse te aut me lumen a corpore solis secernere, sed quod ea quæ a nobis cogitatione separari possunt, possunt actu ab auctore naturæ separari : siquidem et tu vim urendi, quæ in igne inest, a splendore ejus separare non potes ; at Deus cum vellet famulum suum admirabili miraculo convertere, ignem injecti rubo, qui a solo splendore efficientiam haberet, facultatem vero urendi vacuam, et nihil agentem ; sicut David testatur, cum ait : *Vox Domini dividens flammam ignis* ⁷⁹ ; unde sermo quidam fertur arcanus, qui nos docet in remunerationibus operam, vitæ hujus dividendam esse naturam ignis ; et lumen quidem justis ad fruendum, partem vero urendi ad dolorem, reis torquendis secernendam esse. Et rursus idem Psalmo vicesimo octavo in homilia moralium : Ignis

inquit, diabolo et angelis ejus ad tormentum præparatus dividitur voce Domini, ut quia duplex vis inest igni, una urendi, altera illuminandi, illud acre et urens dignis cruciatu relinquatur ; quod vero illuminat, et splendidum est, hilaritati lætantium attribuitur. Vox igitur Domini dividens flammam ignis, et partientis ; ut ignis tormenti non splendeat et lumen resurrectionis non urat. Et rursus libro primo *Hexaemeri* : Erat, inquit, quidem status antiquior ortu mundi, qui potestates supremundanas decebat, supra tempus, æternus et perpetuus : in eo autem statu creaturas auctor et fabricator universi effecit ; lumen intellectile, quod beatitudini diligentium Dominum conveniebat ; rationis compotes, et inaspectabiles naturas, omnemque ordinem earum. Et Gregorius Nyssenus, libro primo *Confutationum in Eunomium*, c. 26 : Omnibus, inquit, arbitror notum esse, eos dico, qui mediocriter ea quæ sunt, consideraverunt, quod auctor universi, qui sæcula, sive ævum, et locum in eis, tanquam receptaculum eorum quæ in eis facta sunt, effecit, in his creat omnia ; nec enim potest quidquam eorum quæ creata sunt, vel creantur, non esse vel in loco, vel in tempore. Et magnus Athanasius, libro secundo *Contra Arianos* : Igitur multo magis Petrus non creaturam esse significabat, cum huc aiebat ; sciebat enim esse Filium Dei, quem confessus erat, inquires : *Tu es Christus Filius Dei vivi* ⁸⁰ ; sed potius significabat, regnum et dominatum ejus in nobis per gratiam creatum esse, et exsistere. Et divinus Chrysostomus in oratione quam inscripsit contra hæreticos, et in petitionem filii quædam Zebedæi, quæ incipit : *Hæc ex bello reversi sumus*, Considera, inquit, etiam hic multam generis nostri procuracionem, cum loquitur iis quos corona donat : *Venite, inquit, benedicti Patris, possidete paratum vobis regnum ante constitutionem mundi* ; iis vero qui torquentur, non dixit : *Recedite a me, maledicti, in ignem paratum vobis, sed paratum diabolo et angelis ejus* ⁸¹, regnum enim hominibus præparavit, gehennam vero non hominibus, inquit, sed *diabolo et angelis ejus*. Quod si vos sic vitam egeritis, ut digni supplicio et cruciatu sitis, æquum est ut vobis ipsi ignem præparasse existimemini. Ac vide quanta sit Dei ad charitatem erga homines propensio : nondum erant qui certarent, et jam coronæ et præmia præparata erant : *Possidete enim, inquit, regnum paratum vobis ante constitutionem mundi*. Idem iterum : Non solum nos a tormentis liberavit Christus, sed etiam vitam nobis donavit multo splendidiorem, quam erat prior ; in alium nos introduxit mundum, aliam creaturam effecit. Et sanctus Isaac : Time, inquit, Deum, et senties qui te fluxit, et roborat, et custodit, et qui propter te duplicem mundum fecit, unum quidem tanquam magistrum et institutorem, verumtamen caducum ; alterum vero tanquam do-

⁷⁹ Psal. xxviii, 7. ⁸⁰ Matth. xvi, 16. ⁸¹ Matth. xxv, 34, 41.

mun paternam; et hæcilitatem tuam æternam. Et magnus Basilius in *Hexaemero*: Quid, inquit, illa beatitudine dignum cogitare quis potest, quam lætificat flumen Dei, et ejus artifex et fabricator est Deus, quam Paulus civitatem cœlestem vocat illis præparatam, qui propter fidem Dei civitates terrenas reliquerunt? cujus, inquit, artifex et auctor Deus. Ex quibus sit manifestum; quod futurum lumen resurrectionis secundum essentiam splendor est ignis, splendor, inquam, separatus ab igne, ab eo qui ignem creavit, qui splendorem quidem justis ad illuminationem attribuit; vim vero urendi iis qui deliquerunt, ad dolorem. Sicut enim latititia justis ante constitutionem mundi parata est, sic item iis qui peccaverunt, supplicium: et sicut nova et inusitata est illius ignis ustio (non enim consumit ea quæ in eum injecta sunt, ad instar naturæ ignis qui a nobis nunc cernitur; sed potius dolorem quidem æqualem, aut majorem infert injectis in eum, a consumendo vero alienus est), sic etiam illuminatio illa in meliorem mutata est, quam sit nostra illuminatio; estque cœlestis et inseparabilis, et oculis immortalibus immortale lumen. Ad similitudinem igitur illuminationis regnum paratum justis, est effectum et creatum a Deo universi, qui mundos duos effecit, unum quidem hunc nostrum caducum et fragilem, alterum vero æternam domum, et cœlestem atque immobilem civitatem, et æternum ejus regnum, et dominatum, et cujus ipse vere rex et dominus est.

CAPUT IX.

Quod omne lumen sive sensile, sive intellectile, ex vero et supra substantiam lumine refulget: et quod lumen intellectile Deus est.

Magnus Dionysius capite primo *Cœlestis Hierarchie*: Omne, inquit, datum bonum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre lumen⁶⁶. Sed et omnis emanatio luminis a Patre proficiscentis, quæ ad nos tanquam bonum donum venit, rursus tanquam vis quedam unita nos sursum elevatos, simplices reddit, et ad unitatem Patris congregantis, et ad simplicitatem (1) deificam convertit: si quidem ex ipso omnia, et in ipsum, sicut ait sacra Scriptura⁶⁷. Jesum igitur invocantes, qui est lumen paternum, lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum⁶⁸, per quem habuimus accessum ad Patrem⁶⁹, principium luminis, in illuminationes sanctarum Scripturarum a Patribus traditas pro viribus intueamur. Et rursus idem cap. 7, ejusdem *Hierarchie cœlestis*: Contemplatrices autem sub-

stantias, inquit, non tanquam symbolorum, quæ vel sensu, vel mente percipiuntur, spectatrices, neque varietate contemplationis sacrarum Scripturarum ad Deum elevatas; sed tanquam omni cognitione simplici altioris luminis expletas, et contemplatione illius pulchritudinis, quæ est effectrix et origo pulchritudinis, et quæ supra substantiam est, et in tribus splendet, quatenus fas est, refertas, communionis vero Jesu similiter participes factas non in imaginibus sancte informatis, quæ veluti formæ in eis deificam similitudinem expriment, sed tanquam vere ad eum appropinquantes in ipsa prima participatione cognitionis luminum ejus, quæ deifica sunt, etc. Ac rursus idem cap. 4, *De divinis nominibus*: Nunc autem celebrandum nobis laudibus est nomen luminis, quo summum bonum nominatur; summum enim bonum dicitur lumen intellectile, quia omnem mentem supracœlestem implet lumine intellectili; omnem autem ignorantiam et errorem ex omnibus animis, in quibus est, ejicit, et ipsis omnibus lumen sanctum impertit, earumque oculos mentis a caligine ex ignorantia circumfusa repurgat et liberat; et excitat atque aperit multa gravitate tenebrarum compressos et clausos, datque primum quidem modicam splendorem, deinde tanquam degustatione lumine, et oculis jam magis post degustationem lumen appetentibus, magis se impertit, et copiosius fulget, quia dilexerunt multum; ac semper eas ulterius provehit proportionem studii earum ad aspiendum sursum. Lumen igitur intellectile dicitur illud bonum, quod est supra omne lumen, tanquam fons radiorum, et effusio luminis inundans omnem mentem supramundanam (2) et circummundanam, et mundanam, ex plenitudine sua illuminans, et totas earum facultates intelligendi renovans, et omnes continens, quatenus supra omnes tenditur; et omnibus antecellens, quatenus supra omnes stat, et ut semel dicam, omnem principatum illuminandi tanquam princeps luminis, et supra quam lumen, in se comprehensum habet, et supra quam habet et præhabet; atque omnia ratione et mente utilia congregat, et in unum copulat; etenim sicut ignorantia errantes dirimit, sic adventus luminis congregat et copulat illuminatos, perficitque eos, et ad id quod vere est, convertit, a multis opinionationibus eos revocat, ac varios aspectus, vel ut magis proprie dicam, varia visa in unam veram et puram ac simplicem cognitionem contrahit, et unolumine unifico implet. Imo et Gregorius Theo-

⁶⁶ Jac. i, 17. ⁶⁷ Rom. xi, 33. ⁶⁸ Joan. i, 9. ⁶⁹ Ephes. ii, 18; Rom. v, 2.

Scholia.

(1) Hoc contingit, cum animus eodem sensu et sententia, sicut Apostolus præcipit (1 Cor. i, 1 seqq.); quod quidem per participationem divini luminis fit, impleturque illud in Evangelio Joannis: Ut et ipsi in nobis unum sint (Joan. xvii, 21).

(2) Angelos excellentiores dicit assistentes Deo

(Dan. vii), et angelos obeuntes ministeria circa homines in hoc mundo; ad hos pertinet illud in Deuter. xxxii: Constituit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei. Et in Evangel. (Matth. xviii): Angeli eorum semper vident faciem Patris; et animas, quas mundanas mentes vocal.

logus, *Æternis* quidem ipse, inquit, Deus est lumen, et non alius. Quid enim opus erat secundo lumine iis qui maximum habent? iis autem qui sunt infra, et circum nos, primam hujus luminis vim effulgere facit. Rursus idem in secundo *De theologia* libro: Quantum, inquit, est illud lumen, si hoc considerasti? Hoc sol est in iis quæ sensu percipiuntur, quod est ille in iis quæ sub intelligentiam cadunt, dixit quidam ex exteris. Sol enim aspectum illuminat, sicut ille mentem; sol est pulcherrimus ex omnibus quæ cernuntur, sicut ille ex omnibus quæ intelliguntur. Et beatus Chrysostomus: Splendeat, inquit, nobis peccatoribus lumen tuum æternum; lumen æternum omnino intellige Spiritum sanctum, qui illuminat et sanctificat animas nostras, de quo Apostolus: *Misit, inquit, Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, scilicet ad illuminandum ea*⁸³; quem gratiam Dei vocat: *Dico autem, inquit, per gratiam Dei quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*⁸⁴. De quo etiam propheta David dixit: *Emitte lucem tuam, et veritatem tuam*⁸⁵, et: *In lumine tuo videbimus lumen*⁸⁶. Lumen enim est Filius, lumen est Spiritus sanctus, lumen est Pater. Quin etiam in quotidianis precationibus: Christe, inquit, lumen verum, qui ad illuminandum omnem hominem in mundum venisti⁸⁷, signetur super nos lumen vultus tui, ut in eo videamus lumen inaccessum, et lumen lætum sanctæ gloriæ immortalis Patris, cœlestis Spiritus, beati Jesu. Cum ventum est ad occasum solis, viso lumine vespertino, laudamus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Et divinus Damascenus, in carminibus, Lumen, inquit, immutabile, Verbum luminis Patris ingeni in lumine tuo hodie viso in Thabor, lumen vidimus Patrem lumen, et Spiritum, illuminantem omnem creaturam. Imo et Gregorius Theologus: In lumine, inquit, Domini vide lumen: in Spiritu Dei Filium amplectere, lumen trinum et impartibile. Et sanctus Maximus in *Theologicis* (a): Lumen, inquit, dicitur, et vita, et resurrectio, et veritas, lumen quidem ut splendor animarum, et ut tenebrarum ignorantie expulsor, et ut illuminans mentem ad intelligendum arcana, et ostendens mysteria, quæ puris tantum spectabilia sunt; vita autem dicitur, quia animis quæ Dominum diligunt, motum eas decentem in rebus divinis præbet; resurrectio autem vocatur, quia mentem ab affectione mortua rerum caducarum excitat, et ab omni genere corruptionis et interitus liberam et puram reddit; veritas vero, quia habi-

tum bonorum (1) immutabilem donat dignis. Ex quibus sit manifestum, quod omne lumen sive sensile, sive intellectile ex vero et supra substantiam lumine refulget: et quod Deus dicitur lumen intellectile, quia ex plenitudine sua universum mundum ab ignorantia abstrahens, ad cognitionem sui convertit, et uno lumine unifico implet, demonstratum alioqui est, quod per omne lumen, et quod cernitur, et quod deprecamur signari super nos ex divina facie Domini, ad aliud lumen intellectile et inaccessum quod in Patre, et Filio, et Spiritu sancto contemplamur, adducimur, ut jam per lumina quæ videntur, et quæ intelliguntur, ad unam cogitationem revocemur, supra omne lumen et omnem intelligentiam esse Deum.

CAPUT X.

Quod divinus Moyses, et ei similes omnia lumina sive sub sensum cadentia, sive sub intelligentiam relinquentes, in caliginem splendidissimam ingrediuntur, in unum cum infinito Deo per ignorantiam et nihil videndo copulati.

Magnus Dionysius, in libro *De mystica theologia*, cap. primo: Sic igitur, inquit, divinus Bartholomæus dixit, multam esse theologiam, et perexiguam; et Evangelium esse latum et magnum, et rursus, concisum esse illud divino ingenio; ut mihi videtur, intellexit, quod bona omnium rerum causa est quidem copiosi sermonis, et simul brevis ac nullius sermonis, utpote quæ neque dici, nec intelligi queat, quia universis creatis excellit supra substantiam; et quia sola sine operimentis et vere ostenditur iis qui cuncta quæ impura, quæque pura sunt, pertranseunt; et qui omnem ascensum ad ea quæ sunt, sancta et summa, superant; et omnia divina lumina, et sonos, et sermones cœlestes relinquunt, et in caliginem ingrediuntur, ubi vere est, sicut ait Scriptura, *Qui est ultra omnia*⁸⁸; non enim simpliciter (a) divinus Moyses primum jubetur ut se repurget, deinde ut se a non repurgatis separet; et post omnem repurgationem audit multisonas tubas, ac videt multa lumina puros et multiplices radios jacientia: postea a vulgi multitudine separatur, et cum electis sacerdotibus ad summum fastigium divinorum ascensuum evadit; sed hactenus nondum est cum ipso Deo, nec Deum videt (inaccessibilis enim est), sed locum videt, ubi stetit; hoc autem existimo significare, divinissima et summa eorum quæ cernuntur et intelliguntur, sermones quosdam esse, qui subjiciunt menti illa quæ sunt subjecta ac supposita ei qui universis antecellit; quibus præsentia ipsius, quæ omnem cogitationem mentis vincit, declara-

⁸³ Galat. iv, 6. ⁸⁴ Rom. xii, 3. ⁸⁵ Psal. xlii, 3. ⁸⁶ Psal. xxxv, 10. ⁸⁷ Joan. i, 9. ⁸⁸ Psal. iv, 7. ⁸⁹ Ephes. iv, 6.

Scholia.

(1) Habitum fidei et virtutum dicit; quia fides credentem firmat in veritate, et veritatem in credente, Dionys. in *Divin. nomin.* cap. 7, unde Apo-

stolus substantiam vocavit rerum sperandarum (*Hebr.* ii, 1), id est firmamentum.

(a) In *hecat. theologica* 2, cap. 70.

(b) I. l. est quasi nihil aliud significetur

in insistentem tanquam in vestigiis summis intellectibus locorum ejus sanctissimorum : ac tunc ab his quæ videntur, et ab iis qui vident, absolutus et expeditus, in caliginem veremysticam ignorantie ingreditur, in qua mystica caligine omnes notiones excludit, et in ipso qui funditus neque tangi, neque videri potest, hæret, factus totus ipsius qui ultra omnia est, neque suus, nec ullius alterius, cum eo autem qui est penitus incognitus, per vacationem omnis cognitionis, secundum meliorem partem copulatus. Et Gregorius Theologus in oratione de baptismo : Deus, inquit, est lumen summum et inaccessum, quod neque mente comprehendi, neque oratione expromi potest, quodque omnem naturam rationis participem illuminandi habet facultatem : hoc est in iis quæ intelliguntur, quod sol in iis quæ sentiuntur. Ex quibus patet, omnia lumina, sive quæ sensu percipiuntur, sive quæ intelligentia, infra relinqui ab iis qui ad summam contemplationem ejus qui ultra omnia est, evaserunt, et in caliginem splendidissimam non comprehendendi eum ingressi sunt, nullo lumine eum exprimente et designante. Ex capitibus dispositis constat expositio materiaria hujus partis ; ostensio enim luminum divinorum aut in luminibus quæ sentiuntur, continetur ; et facit solem imaginem

A Dei, et ignem item imaginem Dei ; et a nobilioribus, ut sole et lumine, imponit Deo nomen luminis ; et a mediis, ut ab igne, aut continetur in luminibus symbolicis in quibus præcipua est apparitio luminis facta in divinissima transfiguratione vultus Domini, qui splenduit sicut sol, quæ decorem corporis Christi post resurrectionem gloriosi facti tanquam in imagine representabat ; et symbolum erat divinitatis, quæ in eo latebat : quia in Christo Salvatore nostro idem est dicere symbolum corporis glorificati et divinitatis ejus, et quod lumen, quod sic in Domino in monte Thabor apparuit, pulchritudinem Adæ ante peccatum significavit, eamque jam naturam in humanitate Christi recuperasse, et futurum esse post resurrectionem splendorum justorum, et quid sit secundum existentiam lumen, quod in futuro apparebit post resurrectionem : et quod Deus est lumen intellectile, quod in naturis incorporeis splendet, quatenus vere splendoris earum effector est, postremo loco vacationem ab omni lumine posuimus ; et ipsam divinam caliginem. Nihil igitur in materiaria expositione hujus tractationis de lumine prætermissum est, quin potius omnis divini luminis ostensio breviter tractata est.

DECAS SEPTIMA. — DE DIVINA PARTICIPATIONE.

CAPUT I.

Quod proprium Dei est, adesse omnibus secundum substantiam ; et sicut substantia adest præsens, sic etiam operatione adest : et quis modus sit præsentie ejus qui explicari non potest.

Sanctus Justinus martyr, in Oratione de recta confessione ait : Quomodo Verbum ubique est secundum substantiam ? Et quomodo in suo templo ? Et enim si illic est, sicut est in omnibus, nihil amplius habebit templum, atque cætera omnia. Et ubi illud ponemus, quod scriptum est : *In ipso habitat plenitudo divinitatis corporaliter* ²² ? Sin autem quis concedat, magis esse in templo, non adest omnibus secundum substantiam, quod est proprium Dei. Evidens argumentum est perfidie, dicere de Deo, Quomodo ? Quomodo cœli effector est, quomodo terræ, quomodo maris, aerisque et stirpium, et animalium omnium, et tui ipsius ? Qui omnia diligenter de Deo quæris, plane dices, omnia produxisse copiosa potentia sua. Num igitur potentia Dei aderat secundum accidens iis quæ fiebant, an secundum substantiam ? Si secundum accidens, aderat quidem illis quasi essent, antequam fierent ; siquidem accidens non est secundum naturam per se, sed in aliquibus prius subjectis existit. At si hoc ridiculum est, relinquatur potentiam Dei omnibus adesse secundum substantiam. Num igitur

C quia potentia Dei omnibus quæ sunt, secundum substantiam aderat, nihil amplius templum ipsum in quo fuit, habebat ? Habet hoc dubitationem, et illud habet ; et fides est utriusque dubitationis solutio. Vidisti quoniam admodum ratio invicta evertit perfidiam ; vide linguas cum Deo pugnantibus oclusas. Idem etiam : Dic igitur quomodo Verbum caro factum, cœlos non dereliquit ? Sane dicetis, quod manens Deus, sic factus est. Rursus ergo dicite nobis, quomodo manens, factus est ? Si enim mansit quod erat, quomodo factus est quod non erat ? Sin autem factus est quod non erat, quomodo mansit quod erat ? Dubium habes de solutione, habe etiam dubium de modo unionis. At credis quod manens, factus est ; crede etiam adesse ubique secundum substantiam Verbum, et præcipue quodammodo esse in templo suo. Imo et sanctus Anastasius Antiochenus, in libro *De incircumsripto*, ait : Sed quidam, inquit, ut videtur, infirmitatem propriæ naturæ in Deum transferunt, restricti in maxinis, et existimantes melius esse contrahere divinam naturam a materia, quam existimare, eam usque ad omnia tendi et porrigi ; prorsus arbitantes nefas et implum esse, naturam illam quæ plusquam ultra omnia est, indui corporibus non decentibus, sordibus et tetro odore plenis, vel animis impiis ; vel aliis quibusdam, quæ minime de

²² Coloss. 11, 9.

Deo cogitari debent; hi revera humilia sentiunt, et Deo, ac magnitudine ejus quæ attingi non potest, indigna. Et paulo post: Debilia igitur et infirma animis agitant, nullumque firmamentum habentia, quia nullam creaturam suam rejicit Deus; nihil enim sordidum eorum quæ sunt, existimat; quin imo cum ad nos appropinquat, vitii nostri non efficitur particeps. Et rursus in eodem libro: Verum quia operationem in omnibus esse aiunt (hanc enim volunt non circumscribere) interrogandi sunt, quomodo de ea sentiant. Numquid dicunt participare ipsam terrenas sordes, cum appropinquat eis, an non? Quod si verum fateantur, manifestum est fieri posse, ut quod appropinquat, non participet vitium eorum quibus appropinquavit. Quod si dicuntur sunt participare, eadem absurditas eos qui hoc dicunt, consequetur, quam ut fugerent, Deum circumscribebant. Contrahant igitur et operationem, ut universum plane dissolvant. Sin vero metucentes hoc absurdum, tanquam poenitentia ducti, divinam operationem nihil quidquam lædi dicant, cur non hoc ipsum de substantia affirmant? Ad hæc, Photius patriarcha, in *Questionibus ad Amphilochem*, cap. 75: Quare qui dubitat, inquit, utrum si Deus est in omnibus, non sit supra omnia, nescit se ignorare quæ de divina natura in Scriptura sancta scripta sunt; neque quilibet alius, quam consuetudo rerum terrenarum fert, neque divinius aliquid de iis quæ materia vacant, cogitat. At vero quomodo in omnibus est (a)? Dictum quidem est, nullo modo eorum quæ sunt, et si quid magis ad contemplationem pertinens dicendum est, et non est reformidandum sursum crehi simul cum iis qui sunt alta mente, ad altitudinem dogmatum theologicorum, est Deus in universo secundum operationem simul et substantiam. Et ne mihi dicas: Quomodo? Dictum enim est jam, nullo modo creaturarum. Quomodo igitur est secundum substantiam? Sicut intellexisti secundum operationem. Quia enim alia sunt quandoque potentia, et quandoque actu; Deus autem, quatenus mens acuta intelligere potest, semper est actu (non enim ex imperfecto ad perfectum profiscitur; nec aliud quidquam, quam per se actus,

A est per se substantia), evidens consecutio est, in quibus esse secundum operationem sive actum, in iis ipsis esse secundum substantiam. Et magnus Athanasius in libris *Contra Arianos*: Ubique, inquit, adest præsens substantia magnitudinis suæ; quia æqualis est Filius Patri, et cum Patre ubique adest divinitate; et quia omnia continet substantia. Si enim dixeris non adesse ubique, majora esse dices ea quæ facta sunt, quam eorum auctor sit. Et divinus Chrysostomus: Quod quidem ubique Deus est, scio, et quod totus est ubique; quomodo autem, nescio; non enim fieri potest ut substantiam videamus, neque quæ a se est, neque quæ ab alio. Et Cyrillus Hierosolymitanus in *Catechesibus*: In mera, inquit, divinitate supervacaneum est cogitare B ascensum et descensum; potentia enim illa quæ omnia continet, ille qui ubique omnibus adest, qui universa spiritu suo circumdat, non transfertur a locis in loca; ipsius est vox: *Cælum et terram ego impleo* ⁹⁰. Si igitur implet, quo transmittatur? Ita fit, ut *ascendit et descendit* supervacuum sit in divinitate. In Salvatore autem, et in dispensatione adventus ejus in carne, proprie dicitur *ascendit et descendit*. Et Joannes Damascenus (b): Deus, inquit, expers partis est, totus ex toto ubique; et non pars in parte corporee divisus; sed totus in omnibus, et totus supra omnia. Ex quibus fit manifestum, proprium esse Dei omnibus secundum substantiam adesse. Sicut autem substantia adest, sic sua potestate et operatione, secundum enim substantiam potentia adest; et non est aliud per se operatio, et aliud per se substantia. Quomodo autem Deus secundum substantiam, et æqualiter omnibus adest, et quomodo ipse in omnibus et supra omnia, modus neque dici, neque cognosci potest.

CAPUT II.

Quod sicut adest nobis præsens Deus etiam cum participamus; si autem substantia adest, substantiam ejus participamus.

Magnus Dionysius in iis quæ adnotavit ex sancto Hierotheo in theologicis ipsius Principiis: Causa omnium, et quæ omnia implet, est Jesu divinitas quæ servat partes toti consentientes (1): et neque

⁹⁰ Jerem. xxiii, 24.

Scholia.

(1) In essentiis rerum hic ordo consideratur; D primo, principia rerum; secundo, substantia ex principiis constituta; tertio, species propria totius compositi ex forma proficiscens; quarto, perfectio ipsius rei non solum quoad speciem, sed quoad propriam operationem et finem; tunc enim res est omnimodis perfecta, cum suum finem assequitur; quinto, res variæ quæ singulæ quadam propria perfectione præditæ sunt, et ordine quodam copulatæ totum quoddam perficiunt, ut in universo, et in homine. Hierotheus ergo docet, quomodo divinitas Christi est causa in his omnibus incipitque ab extremo, id est, a toto, et remeant in primum, id

est, in principia rerum. Conservat igitur, inquit, universum, et partes universi toti consentientes, et cum eo conspirantes; et ipsa non est totum, neque pars, quia scilicet non habet perfectionem totius et partis, sicut totum et pars, sed excellentius in infinitum, estque rursus totum et pars divinitas Christi, nempe quia quicquid perfectionis est in toto et in parte, hoc ipso Christi divinitas præstabit, et suprahabet; reliqua faciliora sunt. Illud vero: Substantia toti substantiis insistentis impolluta, significat esse Deum in omnibus substantiis, et ab eis participari non per admistionem, hoc est, non misceri cum eis, ex sancto Thoma in Dionysium.

(a) Lib. iv *Physicorum* exponit Aristoteles modos quibus aliud in alio esse dicitur.

(b) Lib. i, cap. 16, *Orthod. fid.*

pars, neque totum est : et est totum, et pars, quatenus omne, et totum, et partem in se ipsa comprehendit; et suprahabet, et antehabet, perfecta quidem est in imperfectis, tanquam principalis causa perfectionis; imperfecta autem in perfectis, tanquam supraqum perfecta, et anteperfecta, forma formæ, effectrix in iis quæ carent forma, tanquam principalis causa formæ, sine forma in ipsi formis, utpote supra formam; substantia totis substantiis insistentis impollute, et ab omni substantia supra substantiam abstracta, tota principia, et ordines deducens, supra omne principium et omnem ordinem collocata. Et magnus Athanasius, in Disputatione contra Arium: Secundum hæc divinitas Patris et Filii sancta et sanctificans, quæ sanctificat omnia quæ rationem participant, quibus data est liberæ voluntatis et studii potestas ad capiendam sanctam et beatam substantiam in communionem sanctificationis. Et divinus Cyrillus in *Thesauris* (a): Sicut igitur, inquit, mulier gloria viri vocata est, quia partem ex membris ejus ad sui fabricationem accepit, sic vir gloria Dei appellatus est, quia factus est particeps substantiæ ejus per Spiritum sanctum, qui in eo habitavit. Et rursus idem disserens de Spiritu sancto: Igitur quandoquidem Spiritu sancto habitante in iis qui Deo probati sunt, Christus est qui habitat, necesse est dicere ipsum Spiritum divinx substantiæ esse; cujus participes facit eos qui ipsum participant, et iterum idem in eisdem: Est igitur Spiritus sanctus secundum naturam Deus, quippe qui sanctos regenerat, ut sint unum cum Deo, qui habitat in eis. Et adhuc idem in eisdem: Quid igitur opus est longo verborum circuitu uti, et multiplices notiones texere? Hanc enim ipsam vim sanctificantem ex Patre manantem, quæ imperfectis tribuit perfectionem, dicimus esse Spiritum sanctum; supervacaneumque est creaturam per interjectum medium sanctificari, cum benignitas Dei dignata fuerit usque ad minima pervadere, et ea per Spiritum suum sanctificare. Et divinus Theophanes in Canticis suis: Lumen, inquit, unius principii, et in tribus splendens, substantia sine principio, pulchritudo, immensa habitat in corde meo, et iterum in eisdem: Rex cælestis, paraclete, Spiritus veritatis, qui ubique ades præsens, et omnia implet, qui es thesaurus honorum, et vitæ dator, veni, et habita in nobis; et emunda nos ab omni macula, et salvas fac animas nostras. Ex quibus patet, quod Deo secundum substantiam præsentem, substantiam ejus impermixte participamus: et quod ipsa est quæ nos sanctificat, et habitat in nobis, nosque ab omni labe per Spiritum suum qui supra substantiam est, repurgat.

CAPUT III.

Quod participantes divinam substantiam, per Spiritum sanctum Filium Dei, qui supra substantiam est, participamus; et hunc participantes, Deum Patrem participamus, atque ita efficiamur divinæ naturæ et substantiæ participes.

Dominus ait in Evangelio: Qui diligit me, mandata mea servabit; et ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus¹¹. Quod quidem magnus et summus apostolorum Petrus in Epistola sua explicat, cum ait: *Divinæ naturæ consortes facti sumus*¹². Consentient cum eo quæ Paulus item magnus ait: *Nescitis quod templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*¹³? Et rursus: *Vos estis templum Dei viventis, sicut dixit Deus, Quoniam habitabo in eis, et inambulabo; et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus*¹⁴. Similiter qui deinceps consecuti sunt sancti. Magnus Athanasius, in Epistola ad Serapionem: Sic autem, inquit, signati, consentaneæ naturæ divinæ consortes efficiamur, sicut Petrus dixit, atque ita omnis creatura Verbi particeps efficitur in Spiritu sancto, et per Spiritum sanctum dicimur participes Dei, ait enim: *Nescitis quod templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*? Et idem in eadem epistola: Nunc autem cum dicimur participes Christi, et participes Dei, demonstratur chrisma, id est unctio, quæ est in nobis, et sigillum, quod non est naturæ creatæ, sed Filii, qui per Spiritum sanctum nos cum Patre conjungit, hoc enim Joannes paulo supra docens scripsit: *In hoc cognoscimus quod in Deo manemus, et ipse in nobis, ex Spiritu ejus quem dedit nobis*¹⁵. Si autem participatione Spiritus sancti efficiamur consortes divinæ naturæ, insanus fuerit si quis dicat esse Spiritum sanctum naturæ creatæ, et non Dei; ob hanc enim causam est in hominibus, et per eum homines deificantur; si autem deificat, non est dubium quin natura ejus natura Dei sit. Magnus Basilus in iis quæ de Spiritu sancto scribit: Nulla, inquit, creatura ab anima rationis compote participari potest, ita ut in ea habitat οὐκ ὡς, id est secundum substantiam (b), Spiritus vero sanctus habitat in ea, sicut ait Scriptura: *Templum estis Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis*; increatus igitur est Spiritus sanctus, et beatus Cyrillus in iis quæ de Spiritu sancto scripsit: Per se igitur operatur in nobis Spiritus sanctus vere sanctificans, et nos secum in unum sua conjunctione copulans, ac divinæ naturæ participes efficiens. Et rursus: Si accipientes, inquit, Spiritum Christi, per eum ad Deum Patrem adducimur, tanquam divinæ naturæ consortes facti, modo erit creatura, per quem cum Deo tanquam genus jungimur? Adhuc idem in capitibus de Spiritu sancto: Si servus est, ut fa-

¹¹ Joan. xiv, 23. ¹² II Petr. i, 4. ¹³ I Cor. iii, 16. ¹⁴ II Cor. vi, 16. ¹⁵ I Joan. iv, 13.

(a) Lib. xiii, cap. 3.

(b) Quomodo autem participetur Deus secundum

substantiam a creatura, et non participetur, ut recte intelligatur, legatur cap. 10 hujus decadiæ.

cius vel creatus Spiritus sanctus, quomodo in eo clamamus : *Abba Pater* ⁹⁶? Verum a servitute quidem liberat eos, in quibus est, vel potius resingit in filios libertatis, faciens eos participes naturæ suæ; non est igitur servus; quod si non est servus, igitur neque creatura, esse autem creaturam, et numerari servum, nihil aliud esset quam refugere a divina substantia, ac rursus idem in eisdem : Deus igitur est Spiritus qui nos ad Dei similitudinem format, non tanquam per gratiam ministrantem, sed per divinam naturam participationem suis qui digni sunt, donans. Et quæ est horum fides? Scriptura sacra, Scriptura divinitus afflata, quæ aperte et perfecte in unum copulat Deum et Spiritum ejus; nec aliter futuram esse Dei participationem, nisi per Spiritum sanctum, aperte docet : siquidem Dominus noster Jesus Christus de omni, opinor, fideli et bono dicit : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*, et : *In hoc cognoscimus quod in nobis est, ex Spiritu quem dedit nobis*. In se enim quis potest copiose habere habitantem et versantem naturam et vere Deum, cum Spiritum ejus acceperit, non alienum, neque substantiam ab eo distractum et divulgum, sed potius ex ipso, et in ipsos, et proprium ejus, et æqualem cum eo dominatum gestantem, et sic nominatum (a), et tanquam in ordine Filii (b) assumptum propter eandem naturam. Et in cap. 4 libri iv *Thesaurorum*, tanquam in persona hæreticorum : Alienus est a communicatione nostra, et a nobis non participabilis per se ipsum Pater propter nimiam et summam, et quæ ab humana natura capi non potest, divinitatis participationem, capitur autem, et est in nobis per Filium tanquam per minorem scilicet. Quomodo igitur similis Patri, qui a nobis capi potest qui illum capere non possumus? Contra vero disputans Cyrillus : Ebrii, inquit, rursus sunt suis insaniis isti oppugnatores Dei, non intelligentes, ut apparet, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Si enim, ut vos dicitis, omnia magna et supra naturam sunt in Patre, necesse est concedere parem bonitatem illi inesse. Quomodo igitur qui est summe bonus, non potest capi ab his qui bonitate indigent? Quomodo est totus bonus, qui nimia supra creaturæ facultatem bonitate omnibus sui participationem præcludit? Oportebat enim (quod quidem verum videtur esse), ut qui est summe bonus, bonitatem sibi convenientem adhiberet omnibus, et eam cunctis indigentibus ad fruendum impartiret. Verum jam hoc fecisse apparet, cum promittit habiturum se in nobis, et inambulaturum, et promittit adoptare filios. Inanis igitur impiorum quæstio est; apparet enim, quemadmodum non ad du-

ritiam deflecti Deus propter magnitudinem et excellentiam naturæ; quin potius tanto magis ad lenitatem vergit, quanto majora in eo sunt, ex quibus unum, idque pulcherrimum est, bonitas quæ per Filium, sicut ipse ait ⁹⁷, in malos et bonos pertingit, nulli prorsus sui participationem præcludens. Participatio vero Patris per Filium in Spiritu sancto proprie et decenter fit; sicut etiam solem per splendorem ex eo non sine calore editum participamus. Sicut igitur nemo dicat dissimile esse solum lumen quod ex ipso emittitur, vel calorem, quia per ista participatur sol; sic non est necesse, ut Filius sit Patri dissimilis, quia Pater per Filium participatur, quin potius similem per omnia esse demonstrat. Ubi enim facti participes Filii, non privamur participatione Patris, quomodo non erunt idem Pater et Filius? Ubi autem est eadem substantia, quem locum habebit dissimilitudo? R spondeant Christi oppugnatores. Ex quibus sit manifestum, quod participantes Spiritum sanctum, participamus Filium Deum, et hunc participantes, participamus Deum Patrem, atque ita officimur totius divinæ naturæ et substantiæ participes. Quomodo vero fiat in nobis participatio Trinitatis, quæ supra substantiam est, dici non potest; sicut neque dici potest, quis modus sit substantiæ ejus, et quomodo sit ubique præsens secundum substantiam.

CAPUT IV.

Quod participantēs divinam naturam, non gratiæ solius, et per se non subsistentis participes sumus, sed ipsius Spiritus sancti viventis, et per se existentis; et quod totus Deus trinus gratia dicitur, et simul Filius, atque Spiritus sanctus gratia; sigillatim unusquisque horum gratia dicitur, dicitur vero homonymie gratia, id est, quod ab his personis fit.

Sanctus Cyrillus, libro septimo *Dialogorum ad Nestoriam* : Si, inquit, gratia quæ per Spiritum sanctum datur, discissa erat a substantia Spiritus sancti, cur non aperte dixit beatus quidem Moyses, quod productio animanti inspiravit gratiam auctor omnium, gratiam dico per inspirationem vitæ? Christus vero nobis, Accipite gratiam ⁹⁸, scilicet per ministerium Spiritus sancti? Quin potius illud quidem vocatum est *Spiraculum vitæ* ⁹⁹; vita enim erat natura divinitatis, siquidem vere in ipso vivimus, movemur, et sumus ¹; voce autem Domini dictum est : *Accipite Spiritum sanctum*, quia ipse vere in cordibus credentium habitat. Et paulo post : Quando igitur ad similitudinem Christi formamur, ipse etiam in nobis consignatur, et pulchre exprimitur tanquam per Spiritum naturaliter similem. Deus ergo est Spiritus sanctus, qui ad similitudinem Dei format non tanquam per gratiam mini-

⁹⁶ Rom. viii, 15. ⁹⁷ Matth. v, 45. ⁹⁸ Joan. xx, 22. ⁹⁹ Gen. ii, 7. ¹ Act. xvii, 28.

(a) Et sic nominatum. Id est Dominum. II Cor. iii.

(b) In ordine Filii assumptus dicitur Spiritus sanctus, quia numeratur tertius, sicut dicit Matth.

xxviii, *Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; et illud I Joan. v : Tres sunt qui testimonium, etc.*

strantem, sed tanquam ipse participationem divinæ naturæ dignis largiens. Et rursus idem ibidem: Tempia Dei, imo etiam dii vocamur, et sumus, quare autem, interroga adversarium; siquidem sumus vere participes nudæ et non per se existentis gratiæ, at non sic, nequaquam; templa enim sumus Spiritus sancti per se existentis; vocati autem sumus dii propter ipsum, utpote divinæ naturæ propter conjunctionem cum ipso participes facti. Et iterum idem in eisdem: An non dicimus fabricari hominem ad imaginem Dei? Quis neget? Quod autem imaginem imprimit, et instar sigilli pulchritudinem supramundanam efficit, an non est Spiritus sanctus? At non, inquit, ut Deus, sed ut divinæ gratiæ minister, igitur non ipse, sed gratia per ipsum consignatur. Videtur, inquit. Necesse ergo erat appellare hominem imaginem gratiæ, et non potius imaginem Dei. Gregorius Nyssenus, in Cantica canticorum: Quod, inquit, vere est prædicandum beatum, numen ipsum divinum est, ipsa pulchritudo inexplicabilis, ipsa per se gratia, et sapientia, et potestas. Et divinus Gregorius in oratione de divinitate contra Evagrium monachum: Similiter igitur, inquit, qui dator est omnium bonorum, qui veritatis moderator, et Salvatoris Pater, dimanantem quamdam Filii et Spiritus sancti gratiam intellectualem ad nos misit, neque ipse quidquam incommodi in substantia passus est; non enim ullam imminutionem subiit propter illorum ad nos adventum, usque ad nos processerunt, et nihilominus a Patre inseparabiles persisterunt, expers enim partis est, ut a principio diximus, divina natura. In primis autem divinus Apostolus in Epistola ad Titum ait: *Apparuit gratia Dei*¹¹, gratia scilicet salutaris, omnibus hominibus cum quo consentiunt qui in canticis ecclesiasticis dicunt: Apparuit Salvator, qui est gratia et veritas, in Jordani fluentis: et gratia habitavit in te, quæ Dei mater es; et mundum splendore illustravit. Et divinus Ephrem, in Oratione de salute animæ: Quando, inquit, voluit, benignus et misericors Deus liberare nos ab huiusmodi errore, visitavit nos oriens ex alto¹²; et apparuit Dei gratia salutaris, deditque se ipse in commutationem pro nobis. Et sapiens Cyrillus: Quæ, inquit, gratia apparuit nobis? aut qualis Dei gratia salutaris omnibus hominibus apparuisse dicitur? Atqui manifestum est quod ait David: *Deus Dominus, et apparuit nobis*¹³; et ut ipsius gloria nobis de cælo appareat, expectamus. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem, Omnia, inquit, Patris sunt Filii; quare charismata, quæ a Filio in Spiritu dantur, Patris charismata sunt: et cum in nobis est Spiritus sanctus, in eo ipso etiam est Pater;

A atque ita fit illud: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*¹⁴, sicut dictum est. Ubi enim est lumen, illic est splendor: et ubi splendor, ibi est huius operatio, et splendida gratia. Et magnus Basilius in epistola ad Gregorium fratrem: Omne, inquit, bonum, quodcumque ex divina potestate ad nos deveniat, operationem gratiæ omnia in nobis operantis esse dicimus, omnia enim operatur unus et idem Spiritus¹⁵; ac rursus idem: Spiritum sanctum qui ex Deo existit, fontem dico sanctitatis, potestatem vitæ effectricem, et gratiam perficientem; per quem homo adoptatur Filius, et quod mortale est, efficitur immortale, unum per omnia cum Patre et Filio. Præterea, secundum homonymiam divinitatis (a), quæ supra substantiam est, quædam alia dicuntur gratia. Declarat hoc Paulus, cum scribens ad Romanos: *Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia. Si autem ex operibus, jam non est gratia: alioqui opus non est opus*¹⁶. Et rursus idem Apostolus: *Gratia enim salvi facti estis*¹⁷. Et iterum: *Non enim estis sub lege, sed sub gratia*¹⁸. Et alias: *In gratia hac, quæ ministratur a nobis*¹⁹. Et rursus: *Ex quo die audistis et cognovistis gratiam in Dei veritate*²⁰. Et divinus Chrysostomus explanans illud: *Ex plenitudine ejus omnes accepimus*²¹, et: *Gratiam pro gratia*: Qualem, inquit, pro quali? Pro vetere novam; et in illud: *Gratia salvi facti estis*: Non ex operibus propriis, inquit, sed gratis. Et magnus Athanasius, libro tertio *Contra Arianos*: Sciebat ubi Lazarus jacebat, interrogabat tamen, ut suscepta nostra ignorantia, largiretur nobis ut cognoscere-mus solum verum Patrem suum, et quem propter nos ad salutem omnium misit, qua major gratia non potest esse. Ex quibus patet, quod facti participes naturæ Dei, non nudæ gratiæ a Deo manantis et quæ per se non existit, participes sumus; sed ipsius Spiritus supra substantiam, et vividici, ac per se existentis; et per hunc ipsum cum Patre et Filio copulari, divinæ naturæ consortes effici-mur; et hac gratia ditamur, gratia scilicet trium personarum, quæ est per se gratia. Et sicut creditur esse communis nobiscum per se gratia, sic etiam sigillatim unaquæque persona divina ex tribus gratia dicitur; et maxime summus Deus Salvator, et qui est supra substantiam, Spiritus sanctus, uterque simul gratia bimanans dicitur. Sicut igitur hæc gratia dicuntur principaliter, et divinæ, et efficienter, sic homonyme omne datum bonum, quod ab ipsis personis divinis ad nos proficiscitur, tanquam beneficium nobis creatum et

¹¹ Tit. ii, 11. ¹² Luc. i, 78. ¹³ Psal. cxvii, 27. ¹⁴ Joan. xiv, 25. ¹⁵ I Cor. xii, 11. ¹⁶ Rom. xi, 5, 6. ¹⁷ Ephes. ii, 8. ¹⁸ Rom. vi, 14. ¹⁹ II Cor. xiii, 19. ²⁰ Colo. s. i 6. ²¹ Joan. i, 16.

(a) Id est, sicut homo sanctus aquivoce dicitur Deus, sic etiam gratia quæ a Deo fit.

effectum, gratia et donum dicitur, non ex operibus nostris confectum, quin potius gratis, et ex nulla nostra importatione suppeditatum.

CAPUT V.

Quod sicut Deus, qui est per se gratia, et trium personarum potestas, sive virtus, a nobis efficienter participatur (a); sic idem producit et creat distributionem divinaram gratiarum, quæ ad participandum creatæ sunt.

Magnus apostolus Paulus ait : *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; divisiones ministratorum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus*¹². Et rursus : *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*¹³. Et iterum : *Emulamini meliora charismata*¹⁴. Item : *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*¹⁵. In quem locum incumbens beatus Chrysostomus : *Vidisti, inquit, ubi gratiam linguarum extulit, et ubi eam evertit, et fregit? Et rursus idem in Epist. ad Corinth. homilia 29 : De spiritualibus, inquit, nolo vos ignorare, fratres*¹⁶; spiritualia vocat signa, quia hæc opera sunt solius Spiritus sancti, nihil humano studio afferente ad huiusmodi miracula efficiendum. Et rursus idem, in Oratione de Spiritu sancto : *Spiritus Dei, Spiritus ex Deo, Spiritus qui a Patre procedit, hæc sanctæ et impollutæ virtutis sive potestatis nomina; sunt autem alia nomina non naturæ, sed operationi convenientia, ut donis ejus. Dico igitur, cum Spiritus sanctus vel mihi, vel alteri Christiano sanctificationem donaverit, et donum acceperit, ita ut corpus sanctum et animam sanctam habeat, hoc donum vocatur spiritus sanctitatis, id est, gratia sanctitatis; si quis accipiat a Spiritu sancto virtutem et donum credendi promissioni futurorum bonorum, acceperit spiritum promissionis; si quis accipiat donum sapientiæ, vocatur donum hoc spiritus sapientiæ; si quis habeat charisma charitatis, dicitur habere spiritum charitatis; quando accipit charisma martyrii, dicitur habere spiritum fortitudinis, sive virtutis, id est charisma; et quia qui donat, Spiritus sanctus est, vocatur etiam donum homonymie eodem nomine, quod vocatur qui donat. Adhuc idem in Epist. ad Ephesios homilia 13, exponens illud : *Creatum in sanctitate*¹⁷ : Vide, inquit, hic, quomodo creaturam vocat creationem essentiae virtutis, quæ creatio virtutis cum non esset, factum est ut esset. Et rursus idem : Ob hanc causam, ut demonstretur quod qui effunditur, non est Spiritus sanctus,*

sed gratia Spiritus sancti, ait David de Christo : *Effusa est gratia in labiis tuis*¹⁸; gratia effunditur, non is qui gratiam donat. Et magnus Basilius, in tertio *Consolationum Eunomii* : Sicut dicitur Pater dividere operationes iis qui digni sunt ut eas suscipiant; et Filius dividere ministrationes iis qui digni sunt munere ministrandi, sic Spiritus sanctus dicitur dividere charismata iis qui digni sunt ut charismata accipiant. Rursus idem in homilia Psalmi 32 : *Apte, inquit, ad terram refertur illud : Ipse dixit, et facta sunt*¹⁹; in formatione quidem nostra ex terra convenit illud : *Factum est*; in creatura vero ad imaginem Dei creata convenit : *Creatum est*. Quia vero sæpe numero dicitur in renovando, et reddendo melius, ut illud : *Si quis in Christo nova creatura*²⁰; et illud : *Ut duos crearet in unum hominem*²¹. Fortassis illud : *Et facta sunt*, de prima creatione essentiae hominis dicitur; illud autem : *Et creata sunt*, de secunda regeneratione in Christo; quanto autem præstat mandatum Dei verbo simplici, tanto præstat regeneratio generationi. Et iterum, idem in epist. ad Gregorium fratrem : *Querentes autem, utrum ex solo Spiritu sancto largitio bonorum originem ducat, atque ita adventant dignis, rursus a sancta Scriptura deducimur ad principem et auctorem largitionis bonorum, quæ Spiritus sanctus operatur vobis; omnia enim per ipsum facta esse, et in ipso consistere, a sancta Scriptura didicimus. Quare cum ad illam cogitationem evehimur, rursus Scripturæ sanctæ ductu elevati, docemur omnia per illam virtutem sive potestatem produci, ut quæ non erant, sint; non autem produci ex illa sine initio. Gregorius Theologus in libro *De Spiritu sancto* : Dicitur, inquit, Spiritus adoptionis, libertatis, Spiritus intelligentiæ, sapientiæ, consilii, fortitudinis, cognitionis, pietatis, timoris Dei. Hæc enim cuncta efficit. Et iterum idem : Spiritus quidem unus, gratiæ vero non sunt æquales, quia neque receptacula Spiritus; alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, vel contemplationis; alii vero fides firma, et sine ulla dubitatione; alii operationes virtutum, et miraculorum sublimiorum; alii gratiæ sanitatum; epulationes, id est præfecturæ; gubernationes, id est moderationes carnis; genera linguarum, interpretationes linguarum, majora charismata; secunda secundum proportionem fidei. Athanasius libro secundo contra Arianos : Illa igitur : *Creavit* (b), formavit, constituit, quæ eundem sensum habent, non declarant initium essentiae Verbi Dei, neque substantiam ejus creatam esse, sed renovationis ejus et gratiæ beneficium in nos. Et iterum idem : Sicut nos, inquit,*

¹² I Cor. xii, 6. ¹³ ibid. 11. ¹⁴ ibid. 31. ¹⁵ I Cor. xiii, 1. ¹⁶ I Cor. xii, 1. ¹⁷ Ephes. iv, 24. ¹⁸ Psal. xlii, 3. ¹⁹ Psal. xxxii, 9. ²⁰ II Cor. v, 17. ²¹ Ephes. ii, 14.

(a) Deus participatur in substantia quidem sua secundum rationem causæ efficientis : in donis vero suis secundum rationem effectus.

(b) Ad interpretationem illius loci Prov. cap. viii de sapientia Verbi Dei incarnata pertinent, *Dominus creavit me initium viarum suarum*.

ex Deo geniti, non ex vultu personæ ejus geniti sumus, sic et spiritus ex Deo procedentes non sunt ex persona ejus. Et beatus Cyrillus in libro *De Spiritu sancto*: Si ex Patre, inquit, hominum varia charismatum largitio manat, Paulus vero ait: *Hæc autem omnia operatur Spiritus, dividens unicuique privatim sicut vult*, quomodo non est Deus ex Deo, et in Deo Spiritus, qui omnia quæ Deum decent, tanquam potestatem habens operatur? Et rursus idem in commentariis Isaïæ: *Hæc dicit Dominus, qui in altis habitat, Spiritus enim Domini a me exibit*; quomodo autem exhibet, declaravit, inquit: *Spiritum omnem ego feci*¹⁰; est enim Pater spirituum; intelligitur quidem, non tanquam ex propria natura sicut Filium, hos spiritus genuerit, imo neque processisse eos dicit ex substantia æqualiter ut Spiritum sanctum, sed potius create ex Deo exivisse, ut essent, affirmamus recte sentientes; ipse enim omnem spiritum fecit, ubi autem factio nominatur, ibi omnino est egressio, id est exitus, non secundum substantiam, sed ut verbum exitus per abusivam significet factum esse. Sanctus Maximus, cap. 38 et 39 centuriæ quintæ (a) ait: *Et requiescent super eum septem spiritus (b), spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus cognitionis, spiritus scientiæ, spiritus consilii, spiritus fortitudinis, spiritus timoris Dei*¹¹. Est autem proprium horum charismatum spiritualium, spiritus quidem timoris Dei, abstinentia a malis secundum actum; spiritus vero fortitudinis, promptus conatus et motus ad operationem et effectorem mandatorum; spiritus consilii est habitus discretionis; spiritus autem scientiæ est certa et non fallax notitia modorum qui versantur in actione ex virtute; spiritus cognitionis est comprehensio rationum in mandatis; spiritus intellectus est erga modos et rationes virtutum assensus, vel ut magis proprie dicam, affectio; spiritus sapientiæ est referre se ad causam rationum magis spiritualium in mandatis, et cum ea causa copulari. Et rursus idem in eisdem: Sicut, inquit, alius accipit sermonem sapientiæ, alius sermonem scientiæ, alius autem fidei, et alius aliud charisma ex iis quæ magnus Apostolus enumeravit; sic alius quidem accipit per spiritum charisma charitatis perfectæ et sine intermedio erga Deum, nihilque terrenum habentis secundum proportionem fidei, alius vero per eundem Spiritum accipit charisma charitatis erga proximum; omnem namque habitum mandati in actione positum dicit esse charisma spiritus. In commentariis qui feruntur in Job: *Fuerunt, inquit, illi septem filii, et filia tres*¹², catalogus filiorum honoratus est apud Scripturam, et cum mysticis rationibus consentiens,

numerus enim septem significat in ænigmate septem charismatum concursus; numerus vero trium ad perfectius et divinius spectat; ut intelligamus, fidem Trinitatis effectricem esse septem gratiarum. Et divinus apostolus et evangelista Lucas in Actis: *Multa, inquit, per manus apostolorum fiebant signa et prodigia in populo*¹³. Et rursus idem: *Et virtutes non vulgares faciebat Deus per manus Pauli*¹⁴. Et in sancto Evangelio: *Et non fecit, inquit, illic signa multa propter incredulitatem eorum*¹⁵. Et propheta David in Psalmo centesimo-decimo: *Fidelia omnia mandata ejus facta in veritate et æquitate*¹⁶. Et rursus idem in Psalmo quinquagesimo: *Cor mundum in me crea, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis*¹⁷. Ex quibus sit manifestum, quod sancta Trinitas et per se gratia, per se ex iis quæ non sunt, et producit et creat ad participationem nostram effectam et creatam divinarum charismatum distributionem. Ipsa enim cum sit omnium causa (solum enim quod est supra substantiam, principium et causa est essentia omnium) per spiritum ejusdem naturæ, et supra substantiam, operatur distribuens unicuique charismata, sive gratias, sicut vult: si autem sunt hæc opera voluntatis ejus, liquet creaturas esse, et effecta ex nihilo: et ipse Deus est, qui operatur omnia in omnibus.

CAPUT VI.

Quod hunc apostolicam theologiam sequens Dionysius, quæ magis generalia sunt, effectus et participationes magis particularium dicit, ut jam omnium quorum Deus est creator, in participantia distributa sint.

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nominibus* ait non esse aliud, bonum, et aliud, existens; et aliud vitam, vel sapientiam, neque multas esse causas, et aliorum alias divinitates effectrices, superiores et inferiores, quo in loco sanctus Maximus: Quia, inquit, paulo ante visus fuerat quodammodo dicere superius, et inferius, cum dixit, bonum esse causam existentia, vitæ, et similiter in aliis, ne qui imprudenter legunt, occasionem reprehendendi reperirent, ait non esse aliud, bonum, et aliud, existentiam; et rursus aliud vitam, vel sapientiam, unam enim esse omnium causam, et non multas; et consentaneæ unam divinitatem omnia producentem sanctam et beatam Trinitatem, et non multas divinitates creatrices. Hoc autem non supervacaneæ dixit, sed ut sapientes gentilium, et hæreticos Simonis discipulos perstringeret, qui deos ponebant effectores mundi, et quo inferiores essent, eo infirmiores creaturas producere usque ad sæcem, ut aiunt, id est, usque ad materiam. Nomen boni ait complecti omnem

¹⁰ Isa. lxxii, sec. LXX. ¹¹ Isa. xl, 2, 5. ¹² Job. i, 2. ¹³ Act. v, 12. ¹⁴ Act. xix, 11. ¹⁵ Matth. xiii, 18. ¹⁶ Psal. cx, 8. ¹⁷ Psal. l, 12.

(a) Tertia est in centuriis impressis.

(b) Sicut hic auctor Maximus recitavit, ita interpretatus sum.

providentiam; reliqua vero nomina partes providentiae, ut vitam, sapientiam, rationem; omnia enim quae sunt, propter bonitatem Dei producta sunt, ut existant, et sunt bona, id est, valde pulchra, non tamen omnia participant vitam, vel sapientiam, vel rationem. Generaliores scilicet providentias vocat, quas in pluribus contemplamur, ut vita pervadit in stirpes, et animantes tum rationis participes, tum non participes: sapientia vero, et ratio pauciorum sunt; haec enim solum in ratione utentibus cernuntur. Idem adhuc capite secundo de divinis nominibus in explanationibus suis in Dionysium, exponens quod ait Dionysius: Saurientem, et nunquam deficientem causam, atque distributionem donorum, quae bonum decent: Dictum est, inquit, in Psalmis: *Quoniam apud te est fons vitae*²¹. Et in Jeremia: *Me dereliquerunt fontem aquae vitae*²². Deus igitur dicitur fons velut quidam parens, et principium atque causa eorum omnium quae apparuerunt, et devenerunt ad essentialiam: quae enim quidam vocare consueverunt universalis, id est, genera, vel tota, vel continentia, impleta quae complectantur partes emanationum ejus, horum Scripturae sanctae dicunt esse causam et fontem: propter effectiorem igitur inexhaustam eorum quae per Spiritum sanctum existit, et quia Spiritus sanctus est causa omnium, ut in Sapientia dictum est²³, consentaneam ipsam per se causam fontem esse divinae philosophatur. Illud autem, non exauriri creationem, inde intellige, ubi ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*²⁴, similiter Spiritus sanctus cum Patre et Filio sine intermissione operatur; ait enim Scriptura: *Emittes Spiritum tuum, et creabuntur*²⁵. Et rursus magnus Dionysius capite ulteimo *De divinis nominibus*: Non enim substantiam quandam divinam aut angelicam esse dicimus illud per se esse, causam essentiae omnium; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa est ut sint omnia quae sunt, et ipsum per se esse; nec aliam divinitatem, quae vitam pariat, praeterquam vitam supraquam divinam omnium quaecumque vivunt, et ipsius per se vitae causam ponimus, nec, ut summam dicam, alias causas principales, et creantes, et hypostases, quas quidam et deos, et effectores rerum esse temere effluerunt: quos vere et proprie dicere non esse nec ipsi, nec eorum patres et majores sciverunt. Haec a theologis proposita sunt, ut sciamus demonstratum esse, quod antea, solum scilicet quod est supra substantiam, beatam et supraquam (a) divinam Trinitatem omnium causam esse et nec ipsum per se esse, quod est antiquius donum, quam ceterae participationes quae ab ipsa Trinitate manant, nec ipsam per se vitam, nec horum similia ullius rei

A causam esse: quin potius quomodocumque vocata sunt illa magis generalia, sive vocentur primum existentia, sive per se participationes, sive dona Dei, sive providentiae, sive communicationes divinae (dictum enim est de his a Theologis), non negabunt neque disitebuntur opera esse ejus qui omnia in omnibus operatur ut vult, Dei Patris scilicet, producta ad ministerium et sanctificationem creaturarum per Deum Filium, et divinum ejus Spiritum. Divisiones autem gratiarum Dionysius, qui has a magno apostolo Paulo diligit, ad laudandum ab effectis providentiam quae est principium ut boni efficiamur et desicemur, pertinere, aperte exposuit, vocans effectus ipsas participationes participantium expositas ad participationem donorum Dei, quibus participatis dicimur divini et beati et sapientes et potentes. Retractat vero postea haec, edisserens quomodo haec se habeant collata cum eo qui tribuit; nulla enim similitudo perfecta est causarum, et eorum quae effecta sunt, sed potius effecta quidem habent imagines et similitudines quantae esse possunt, causarum: ipsae vero causae abstractae sunt ab effectis, et supra locatae secundum rationem proprii principii. In hoc vero ipsum incumbens divinus Maximus: effecta esse dixit quae producta sunt in rerum natura, sive in caelo, sive in terra, causas vero quae producant, id est, tres personas sanctae Trinitatis. Liqueat igitur causas et effectus nullam inter se similitudinem habere. Et adhuc divinus Dionysius incumbens potissimum in haec: Eadem, inquit, et similia et dissimilia Deo dicuntur; similia quidem secundum imitationem, quae esse potest ejus quem nihil potest imitari: dissimilia vero, quatenus effectus infra causam sunt, et infinitis mensuris, et quae conferri non possunt, ab ea distant. Eandem excellentiam supra effectus posuit, et supra per se participationes: Quanto, inquit, praestant sancta, vel divina, vel dominantia, vel regia iis quae non sunt talia, et rursus per se participationes participantibus, tanto est omnibus sublimior, qui est supra omnia, et omnium participantium, et participationum auctor imparticipabilis. Quod ipsum explanans sanctus Maximus: Quantum, inquit, antecellit natura pura et causa qualitati et effecto (hoc enim est ens, comparatum cum eo quod non proprie est), et quantum antecellit participantem id quod participatur, tantum differt Deus, qui haec dicitur, ab iis qui ista participant. Igitur sicut causae effectibus antecellunt infinitis mensuris et quae conferri non possunt, sic auctor Deus, idemque imparticipabilis, participantibus, et ipsi per se participationibus antecellit. Dictum est autem de his a theologis in quinta et quarta decade initiarum expositionis divinarum nominum.

²¹ Psal. xxxv, 10. ²² Jerem. ii, 13. ²³ Sap. i, vii. ²⁴ Joan. v, 17. ²⁵ Psal. ciii, 30.

(a) Supraquam divina Trinitas dicitur, sicut dicitur Deus supra Deum, sive supra quem Deus pro-

pter eos qui dicuntur dii, sicut scriptum est Psal. lxxxi: *Ego dixi, Dii eritis*.

Excipiatur autem hinc, quod in Filio et Spiritu A
sancto causam habet : hoc enim univoce dicitur
de iis quæ sunt causa ; quæ vero causam habent
secundum voluntatem, homonyme dicuntur, utpote
opera Dei omnia in omnibus operantis. Præterea
illud causam habens omnium causa est, hæc au-
tem ab ipso causam habentia singulariter et so-
modo ex ipso, et non ex alia causa sunt (a) : solum
enim quod est supra substantiam, principium et
substantia et causa est ut sint omnia. Ad hæc, in
Trinitate supraquam divina causa, et causam
habens, distinctionem a mixture maxime liberam
exhibet, et in eodem unionem supraquam unitam,
quia in ea exhibetur prima distinctio, et prima
unio ; primo autem, ut est axioma, non est aliquid
contrarium, sed vera distinctio, et vera unio ;
neque distinctio mutari unquam potest in unio-
nem, neque rursus unio in distinctionem, servan-
tur autem hæc non confuso propter utrumque, id
est, distinctio propter unionem, et unio propter
distinctionem, trino simul et unico enuntiata ; at
in creatura, cujus causa est sancta Trinitas, unio
quidem est secundum causam tantum, distinctio
vero creaturarum immensis mensuris infra causam
relinquit ea quæ facta sunt, et unio antecedit,
valentiorque est huiusmodi distinctionibus, ut
una et eadem quidem sit universorum causa,
creatura vero numerosa, a primis et generatio-
ribus ad secunda et tertia et multiplicia progre-
diens. Hinc aperitur theologia quæstio de partici-
patione, quæ est una quidem secundum causam,
altera vero secundum participationem ; alia secun-
dum existentiam, participatione et existentia in
creatura consistentibus, id est, in ea quæ partici-
pantur, et in participantia partibus.

CAPUT VII.

*Quod omnia participantia, et quæ participantur, a
sola natura, quæ secundum causam participatur,
producta alia quidem simpliciter ab ipsa ad par-
ticipationem edita sunt, alia vero sunt secundum
existentiam participantium.*

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nomi-
nibus* : Primum, inquit, donum per se esse, ipsa
per se bonitas produciens, ab antiquiore, prima
inter ceteras participatione laudatur, et est ex
ipsa, et in ipsa ipsum per se esse, et principia
eorum quæ sunt ; et omnia quæ sunt (1), et quæ
quocunque modo sunt, idque incomprehense, et

copulate, ac singulariter. Et rursus idem : Et ante
alias ejus participationes esse productum est : et
est ipsum per se esse antiquius quam esse per se
vitam, per se sapientiam, per se similitudinem
divinam ; et alia quorum quæ habent participatio-
nem, ante omnia illa participant esse : quin potius
ipsa per se omnia, quæ ab aliis participantur,
ipsum per se esse participant ; principia igitur
omnia eorum quæ sunt, participando esse et sunt,
et principia sunt et primum sunt, deinde principia
sunt ; et si vis dicere esse per se vitam principium
viventium tanquam viventium ; et per se similitu-
dinem principium similitum tanquam similitum ; et
per se unionem principium copulatorum tanquam
copulatorum ; et per se ordinem ordinatorum tan-
quam ordinatorum ; et quæcunque alia hoc, aut
illud, aut utrumque, aut multa participantia hoc,
aut illud, aut utrumque, aut multa sunt ; eorum
per se participationes reperies primum participare
ipsum per se esse ; et primum quidem eas esse ;
deinde hujus, aut illius principia esse ; et partici-
pando ipsum esse existere, et participari. Quod si
hæc, scilicet per se participationes, principia alio-
rum sunt participando ipsum esse (b), multo magis
quæ illa ipsa principia participant, ut jam ex his
manifestum evadat, et ex iis quæ latius in quinta
decade prosecuti sumus, quod participationes sunt,
quas ea quæ sunt (c), participant, quæcunque
sunt species, et harum participationes ; siquidem
et in una specie sunt multæ participationes non
solum in coloribus, sed in voluntatibus, et fortu-
nis ; ut cum dicimus : Participavit voluntatem
moderatam, aut rectam, aut facietis gaudentem,
aut aliter effectam ; aut esse fortunatum, aut in-
fortunatum. Ut igitur prosperitas, sive bona for-
tuna participatio est fortunatorum, quatenus for-
tunati sunt, non autem quatenus homines sunt ;
sic et aliæ participationes editæ sunt, ut par-
ticipentur, non quia sunt, sed quia tales sunt.
Quando autem nactæ sunt subjecta recipien-
tia, tunc dicuntur effectæ secundum existentiam
eorum subjectorum, quæ nactæ sunt, et est qui-
dem aliud participatio, et aliud quod secundum
existentiam participationem recipit ; verbi gratia :
Vita participatio quædam est simpliciter, quæ tunc
fit secundum existentiam participatio ejusdem,
cum est pars substantiæ (2) ejus, aut est ipsum,
aut secundum accidens. Dionysius igitur aggressus

Scholia.

(1) Omnia quæ sunt, et quæ quocunque modo
sunt, ut quæ sunt in alio sicut accidentia, et quæ
sunt in potentia, et quæ sunt privationes, et quæ
non habent totum esse simul, ut motus, sunt in Deo
incomprehense, in se autem finite ; in se multa, in
Deo copulata ; sunt itaque incomprehense, et

(a) In divinis Pater secundum naturam est cau-
sa Filii, et Pater ac Filius causa Spiritus sancti,
et in his causa et qui causam habent æquales sunt ;
hoc est enim dici univoce causam de causam habentibus
id est de causatis.

conjuncte, ac unite res omnes, quæcunque sunt
in Deo, quia sunt ipsa divina essentia incompre-
hensibilis Pater, Filius, et Spiritus sanctus in
unum incomprehensibiliter uniti. (2) Cum est pars
substantiæ ejus. Ut cum participatur ab anima, quæ
est pars substantiæ hominis, quæ a non habet in se

(b) Leg. c. decad.

(c) Primum donum Dei est esse ; postea esse sp-
ciem aliquam quæ prius participat esse ; postea
esse individuum speciei participatæ.

disserere generaliter, in substantia simpliciter et in participatione simpliciter, tractavit; et ostendit, prius quidem oportere esse subjectum, quod quidem dixit antiquius esse Dei donum: deinde participationem, quæ in illo subjecto facta est. Proposita igitur est ad participationem participantium, per se substantia; quod perinde est, ut si dicatur substantia facta ad participationem. Nisi enim substantiam participarem, penitus in rerum natura non essemus; deinceps, ipsi substantiæ factæ ad capiendam participationem, aliæ participationes propositæ sunt; et sicut tempus generalius ad participationem eorum quæ sunt in tempore, propositum est, cum alioqui non sit substantia aliqua, sed simpliciter participatio; tunc vero efficitur nobis, qui in tempore sumus, existentia, quando propter ipsum sumus in tempore; sic omnis alia participatio quæ non est substantia, eandem consecutionem habet: illo prius cognito et percepto, quod solus Deus est harum participationum auctor et effector, sive propositæ sint simpliciter ad participationem, sive etiam ad existentiam participantibus.

CAPUT VIII.

Quod omnia quæ sunt ad participandum, sive proposita sint secundum participationem, sive secundum existentiam, quia non sunt idonea subjecta recipientia, multiplicationem et differentiam participationum subeunt; sola autem natura quæ secundum causam participatur hanc differentiam funditus non admittit.

Magnus Dionysius cap. 9 *Cælestis hierarchiæ*, Hoc, inquit, testatur populus Hebræorum accepisse sibi: *Cognitionem Dei*, inquit Scriptura, *repulisti, et cor tuum seclusus es*²⁷; nec enim vitam necessitate coactam habemus, neque propter libertatem eorum quibus providetur; divina lumina providentiæ splendentis retunduntur; quin potius dissimilitudo oculorum quos mentes habent, illuminationem paternæ bonitatis supra quam copiosam aut penitus non participat, aut facit duritia sua ne penetret, aut varias reddit participationes, parvas vel magnas, obscuras vel claras unius et simplicis, et semper sui similis atque supra modum expediti et explicati radii manantis iustar fontis. Et rursus idem capite secundo de divinis nominibus. Atqui, dicit aliquis, non est sigillum totum et idem in omnibus, in quibus ad exprimendum effigiem imprimitur: non est autem in causa sigillum; se enim totum et idem uni-

cuique impertit, sed differentia participantium dissimiles facit figuras ab hoc uno et toto exemplari expressas, ut si sunt mollia et facilia ad figurandum, et lenia, εὐχάρστη; et neque aspera, neque dura sunt, neque fluxa et inconstantia, puram et expressam et permanentem figuram habebunt: si quid vero hujus habilitatis, quæ dicta est, defuerit, hæc erit causa cur effigies non figuretur, nec exprimitur, neque alia fiant quæ non sunt, cum non est habilitas ad recipientiam participationem. Sed et Justinus martyr philosophus, in *Oratione de recta confessione* ait: Quomodo Verbum in suo templo, et in rebus similiter secundum substantiam est, et quia amplius templum quam cætera omnis habebit: Audiamus tandem dicentem: Qui est in statu Patris, secundum substantiam omnibus adest impartibiliter, et non sic eum in Patre esse dicimus, ut est in reliquis; non quia substantia cum in aliis est, contrahitur, sed propter mensuram recipientium, quæ non possunt fieri receptaculum divinum: ad hunc modum dicentes eum in templo suo inseparabilem et tanquam plenitudinem divinitatis habitare consistentes, adesse omnibus, et non similiter adesse dicimus. Et divinus Gregorius Nyssenus, in primo libro *Confutationum Eunomii*, ait: Quia omnis bonus et principium et largitio in natura increata cernitur; omnis vero creatura in eum vergit per communionem primi boni particeps facta sublimis naturæ, necessario secundum proportionem participandi sublimia, aliis plus, aliis minus secundum liberam potestatem voluntatis participantis, plus et minus participationis in creatura cernitur; et convenienter uniuscujusque conatu plus et minus in excellentia virtutis, locum habet: natura vero increata longe abest ab hujusmodi differentia. Ex quibus liquet, omnem differentiam participationum ex differentia participantium consistere et constari, fierique magnas, et parvas participationes propter habilitatem obscure, aut clare participantium; quare, ut consentaneum est, hujusmodi participationes, quomodocumque proponuntur, sive simpliciter secundum participationem, sive secundum existentiam, ex parvo et magno constare in creatura cernuntur; in his autem quæ in Deo sunt, hujusmodi differentia locum non habet. Uno itaque consensu theologi participationes illas, quas absolute et abstracte per se substantiam, et per se vitam, et per se sapientiam, et si-

²⁷ Os. e, iv, 6.

Scholia.

integram naturam speciei, ut ait sanctus Thomas, in part. quæst. 51, ad 3, aut a corpore secundum accidens, quia per animam vivit: aut ab angelo; quia enim ipse est integræ naturæ, et non tanquam pars naturæ, per se vitam accipit a Deo, et non per accidens participatio simpliciter differt a participatione secundum existentiam ratione tantum: ut per se vita non distinguitur a viventibus, a quibus participantur secundum rem: re enim vita et vivens idem sunt: sicut humanitas simpliciter, et homo ratione tantum differunt, quia sicut humanitas solum illa comprehendit quæ hominem

definiunt, et non quæ materiam faciunt individuum, neque humanitas, actu aut potentia continet principia quæ individuum reddunt, homo vero continet potentia; sic per se vita illa continet quæ viventem definiunt, quatenus vivit itaque ut homo formaliter est humanitate homo, sic vivens per se vita est vivens. Participatio secundum existentiam, est vita illa, simpliciter, juxta recepta in subjecto vivente sicut humanitas secundum existentiam, est in hoc homine qui existit, sola enim singularia existunt in rerum natura; universalis vero et abstracta solum in mente.

militer in aliis, vocabant, inter creaturas referebant et numerabant; quia neque substantiæ divinæ, nec angelicæ erant, nec ullius rei effectrices; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa horum est. Si autem Deus et horum, et eorum quæ subter ipsa sunt, ex æquo auctor est (est enim, inquit, ex participantibus, et ex participatis infinite et immense exemptus), quomodo non in his magis omnis differentia reperiatur, et plus et minus locum habeat? quæ sunt notæ creaturæ, et varietas circa emanationem, et multiplicatio formarum. Merito igitur quia non sumus apti et idonei, sed potius infirmi ad recipiendum Deum, participationem ejus a nobis alienavimus: in causa autem est potestas liberi arbitrii, et illud, proclives nos esse ab adolescentia nostra ad malum.

CAPUT IX.

Quod sola natura divina secundum rationem causæ est participabilis; et quod proprium Dei est vocare omnia ad communionem; et quæ plura Dei dona participant, propinquiora Deo sunt.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de pace: Non enim, inquit, quidquam ex creatis, et servis atque participantibus, et circumscriptis naturam increatam, et dominam, atque participatam, et infinitam attingit. Et rursus idem in oratione in Pentecosten: Erat igitur semper Spiritus sanctus participans, non participans; perficiens, non perfectus. Et magnus Basilius, in libro quinto ad Anphilochium: Natura inaccessible, capax propter bonitatem, implens omnia potestate, ab iis tantum qui digni sunt, participabilis. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Rursus, inquit, aliquis velex his perspiciat, participari Spiritum sanctum, et non participare; eadem enim dicere non piget. *Impossibile enim est, eos qui semel illuminati sunt et gustaverunt donum celeste, et participes facti sunt Spiritus sancti, et gustaverunt bonum Dei verbum* ²⁰. Si enim angeli, et aliæ creaturæ ipsum Spiritum participant; ob hanc enim causam excidere possunt qui non participant; Spiritus vero sanctus semper idem est, participabilis est. Et sanctus Maximus, cap. 9 centuriæ quartæ de charitate ait: Deus quidem solum participatur; creatura vero participat et communicat; et participat quidem esse, et bene; communicat vero solum bene esse; verum aliter quidem substantia corporea (1), aliter vero incorporea. Et sanctus Anastasius Antiochenus, in primo libro de nostris dogmatibus veritatis: Quomodo, inquit, oratione laudari potest, qui orationem vincit? aut quid digne loqui possit ullus, ut cogitatione demonstret

cum quæ major est quam cogitari queat? Hic est firmamentum omnium, fundamentum omnium, principium omnium, ex quo manant omnia, et in quod vergunt omnia; principium et finis, α et ω, ut pulchre dixit qui theologiam tradens theologum docuit ²¹; causa ut sint ea quæ sunt; qui iis quæ nondum constituta erant, substantiam dedit; qui substantiis, quas ex nihilo fecit, ordinem adhibuit et ut durarent et conservarentur, fecit; natura creatrix, potestas vim faciendo, inspiciendo, et providendo habens; vita et vivens, substantia vitam præbens; natura sola participabilis, quæ omnia capit, et a nullo capitur; et quid potest quispiam cum infinita tentaverit, de eo dicere, qui non potest exprimi? Quod enim semel dici non potest, non explicabitur: et quod est ultra omnia, nulla mens comprehendet, etsi omnium sit subtilissima ad penetrandum. Imo et magnus Dionysius capite quarto Cælestis hierarchiæ: Primum vero omnium illud vere dicendum est, quod divinitas quæ supra substantiam est, bonitate sua substantias eorum quæ sunt, produxit, et fecit ut existerent; hoc enim proprium est bonitatis, quæ causa omnium est, et supra omnia est, vocare universa ad sui communionem, ut unicuique eorum quæ sunt, a propria convenientia definitum est. Cuncta igitur quæ sunt, participant providentiam ex divinitate supra substantiam, et omnium effectrice manantem; non enim essent, nisi substantiam et participium omnium participassent. Omnia igitur inanimata eo ipso quod sunt, ipsum principium participant: esse enim omnium est divinitas (α), quæ est supra ipsum esse; viventia autem participant eandem potestatem vivificam supra omnem vitam: ratione prædita et intelligentia eandem sapientiam per se perfectam, et prius perfectam, quæ omnem rationem ac mentem vincit, participant; manifestum autem est esse circum ipsum principium substantias illas, quæcumque multipliciter ipsum participant. Ac rursus idem in quinto, *De divinis nominibus*: Et est, ut arbitror, verum, quod ea quæ magis Deum, qui unus est, et a quo infinita dona profiscuntur, participant, magis ei appropinquant, et diviniora sunt, quam quæ minus participant. Ex his liquet, quod sola natura secundum causam participabilis, Deus est; quodque secundum eandem causam vocat omnia ad sui communionem; et illa sunt eidem vocanti propinquiora, quæcumque multis modis participant non solum simpliciter substantiam ejus et vitam, sed etiam rationem, et sapientiam, et alia ejus ebarismata spiritalia secundum proportionem supre-

²⁰ Hebr. vi, 4. ²¹ Apoc. i, 21.

Scholia.

(1) *Aliter substantia corporea.* Corporea quidem natura communit bene esse sermone, opere, et contemplatione; incorporea vero θεωρουμένη μόνον,

id est, sola contemplatione, sic sanctus Maximus in eodem cap.

(α) Divinitas est esse omnium et substantia αἰτιότης, id est causaliter.

marum etiam mentium, illæ enim quæ magis cogni- A tionem et sapientiam participant, magis Deo appropinquant.

CAPUT X.

Quoniam Deus participabilis est, et totus non participabilis; et non aliquid in eo participabile, et aliquid non participabile.

Magnus Dionysius in secundo cap. *De divinis nominibus*: Et hoc, inquit, commune, et copulatum (1), et unum est toti divinitati, participari scilicet totam ipsam ab unoquoque participantium, et a nullo, nulla parte, sicut punctum centri in medio circuli, ab omnibus lineis rectis, quæ sunt circulo circumpositæ, participatur, et sicut multæ figuræ sigilli expressæ, archetypum sigillum participant, et in unaquaque figura sigilli expressa totum et B item sigillum est, et in nulla figura secundum nullam partem: vincit autem hæc, scilicet exempla, illud non posse divinitatem, quæ omnium rerum causa est, participari; vincit, inquam, hoc ipso, quod divinitatis (2) nulla est tactio, nec alia ejus cum participantibus mystionis communio. Hunc locum edisserens sanctus Maximus: Trinitas, inquit, universi regina, ab iis quæ participare eam possint, participatur non comprehensæ neque participatione: idem enim utrumque declarat; participatur enim Deus non comprehensæ, neque restrictus, sed potius totus in cuiusque participatione existens, et ab omnibus exemptus; sicut magnam vocem emissam omnes qui adsunt, participant, unusquisque pro suis viribus et viri, et pueri, et brutæ animantes; verum alii quidem valentius, alii vero C obtusius secundum vim et facultatem audiendi, et est quidem vox participabilis, et in se ipsa non participabilis. Et rursus idem in Centuriis theologicis centuria 3, capite 7: Deus, inquit, qui secundum substantiam non est participabilis, cum vult aliter ab iis qui possunt, participari, a natura et substantia sua occulta non recedit; quando etiam modus ipse, quo volens participatur, manet semper omnibus opertus. Adhuc idem in iis quæ in dogmatica panoplia feruntur: Participabilis est Deus secundum communicationes suas; non participabilis vero quatenus nihil substantiam ejus participat, vel vitam ejus, vel sapientiam ejus, aut aliquid talum, quæ habet omnia secundum excellentiam, et eximie. Ac rursus idem in tertia centuria, cap. 42: Ad hoc, inquit, nos fecit Deus, ut efficiamur

divinæ naturæ consortes, et participes æternitatis ejus, et appareat esse nos similes ei secundum deificationem ex gratia, propter quam deificationem ea quæ sunt, consistunt et permanent; et quæ non sunt, producuntur et generantur. Et iterum idem: Deum sanctum participat natura rationis et intelligentiæ particeps hoc ipso quod est, et ut bene habeat, apta est. Ex his jam constat, quod in in totum Deus et a nobis participatur, et non participatur; participatur quidem secundum rationem causæ, id est quatenus omnia ex nihilo producit, et ut simpliciter sint, et ut bene sint; rursus vero non participatur secundum participationem nostram; et secundum existentiam, nec enim eum secundum tactum (a) participamus, sicut species participant genera, et sicut singularia participant universalis: et sicut quæ subter prima sunt, participant illa ipsa prima, neque participamus eum secundum existentiam, et illam quam dicit permistam communionem, ut si dicamus: Vita sentiens est pars substantiæ omnium sensu viventium; et omnes species ex materia concretæ secundum admistam communionem, materiam et formam participant; his enim modis et rationibus sanctus a nobis non participatur: nec rursus est aliquid in eo quod participatur, et aliquid quod non participatur; absurdum enim est si dicatur oportere existentiam Dei ex duobus quibusdam dissimilibus consistere, ex participabili scilicet, et non participabili. Ut autem bona compositio ordinis in hac Decade appareat, patet ex contextu positio materiaria hujus decadis: siquidem demonstratum est a theologis, proprium esse Dei, adesse omnibus præsentem secundum substantiam; quod si substantia adest omnibus, substantiam ejus omnia participant, non autem aliter participatio divinæ substantiæ sit quam per Patrem, et Filium et Spiritum sanctum; hæc enim sunt divina substantia, quare naturam trium personarum participamus, et non nudam, sive solum quamdam gratiam non per se subsistentem, creat autem et efficit ad participationem nostram, gratiarum sive charismatum distributionem; creat igitur secundum convenientiam ac proportionem participantium ea quæ sunt magis generalia, ut participantur ab iis quæ sunt D magis particularia, ut sola sit hæc omnium quæ sunt, causa et effectrix, sive secundum participationem, sive secundum existentiam proposita sint; quoniam omnis differentia et varietas potissimum

Scholia.

(1) *Commune*. Quia communitas essentiæ cum personis divinis non est communitas rationis, ut in genere cum speciebus, aut in specie cum singularibus, addidit Dionysius, Unitum; singularia enim divisa sunt, et species item divise, sed rursus, quia non est unio personarum divinarum facta per congregationem, sed quia essentia divina est unum numero in tribus, sive tres sunt unum numero in

in essentia. idcirco addidit, Unum, ex sancto Thoma.

(2) Non est tactus aliquis deitatis, ad creaturas eo modo, quo ex sigillis et cera sit unum per contactum, nec est alia communio, qua commisceatur cum rebus, sicut punctum centri commisceatur lineis quatenus est terminus earum, ex sancto Thoma.

(a) Tactum vocat notionem; est enim notio tactus quidam spiritualis.

quidam in participantibus sit: per participantia autem sit in ipsis participationibus, sola denique natura divina secundum rationem causæ participatur; solusque Deus participabilis est secundum causam, non participabilis vero secundum existentiam participantium et participationum, quæ pro-

pter participantia sunt. Nihil igitur deest in hujus decalici tractatione. Inscripta autem est hæc decas *De participatione*, quia omnem participationem continet, sive dicatur secundum causam, sive secundum participationem, sive secundum existentiam.

DECAS OCTAVA. — DE INFINITATE DEI IN CREATURIS.

CAPUT I.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret causa, solusque Deus sine causa est, qui est omnium causa.

Magnus Gregorius Theologus, in primo libro de Filio: Quid, inquit, est in rebus sine causa? divinitas; nemo enim causam Dei dicere potest: si autem habet causam, erit hæc Deo antiquior. Sanctus Maximus in explanatione illius loci theologici in oratione Gregorii de Filio: Propterea unitas a principio ad numerum duorum mota, etc. Omne inquit, quod non est propter causam; neque fieri potest, neque moveri, neque omnino movetur, cum non habeat causam ut sit; quod si causam non habet, est etiam plane immobile; est igitur Deus immobilis, et qui nullam causam habeat unde existat. Rursus idem in centuriis theologicis, centuria prima, capite secundo: Quod, inquit, secundum substantiam proprie est, illud bonum est, quod neque principium, neque finem, neque causam existentiae habet (1); nec ullam qualemunque secundum existentiam motionem ad causam: quod autem non sic se habet, id neque proprie est, utpote principium, et finem, et causam existentiae, et secundum existentiam motionem ad causam habens. Quod autem non proprie est, quamvis dicatur esse, secundum participationem voluntatis ejus qui proprie est, et esse dicitur. Imo et magnus Dionysius, in Epistola ad Titum ait: Si enim sic spectemus, venerabimur videntes fontem vitæ, in se ipsum effusum (2), et in se ipso consistentem,

et unam quandam potestatem simplicem, per se mobilem, per se agentem, se ipsam non deserentem, notionem notionum omnium, ac semper se per se ipsam contemplantem. Et sanctus Hierotheus in hymnis amatoris sic ait: Verum age jam et has rursus potestates (3) in unum congregantes dicamus unam quandam simplicem potestatem esse, per se moventem ad copulantem admistionem (4). Et rursus magnus Dionysius, cap. 10, *De divinis nominibus*: Etenim non ea quæ omnino et absolute ingeniata et vere perpetua sunt, ubique æternæ Scripturæ vocant æterna. Quo in loco sanctus Maximus: Deum, inquit, vocat absolute ingentum, quoniam est sine causa. Ex quibus efficitur manifestum, quod Deus cum sit infinitus, et causa omnium absoluta (5), simul eo ipso existit in creaturis infinitus, et sine causa, et una potestas simplex, per se mobilis, per se agens: hoc enim declarat principium omnium supra principium, quod proprie est unum, et quo nihil est altius.

CAPUT II.

Quod nihil eorum quæ sunt, a se productum est, solus Deus ex nihilo creat, et est omnium quæ sunt, effector.

Magnus Dionysius, capite quarto *De divinis nominibus*, ait: Etenim ex ipso et per ipsum et substantia et vita omnis et mentis et animæ, atque universæ naturæ, parvitates, æqualitates, magnitudines, mensuræ omnium, et rerum proportionales, et consensus, et concretiones, tota, partes, omne

Scholia.

(1) *Neque causam existentiae habet.* Deus enim non est propter se tanquam propter causam, quatenus nos naturaliter intelligere possumus, ut ait idem S. Maximus in eadem centuria, illud etiam, quod ait hic, neque principium, neque finem, neque motionem ad causam habet, magis adhuc intelligitur ex cap. 3 ejusdem centuriæ: Omnis, inquit, substantia finita, naturaliter est principium motionis, ad quam habet potentiam; omnis autem motio substantiæ ad operationem, quia posterius quam substantia ipsa intelligitur, et prius quam operatio, media est naturaliter inter utramque; et ipsa operatio finis est ipsius motionis substantialis prius cogitata: Deus autem non sic est substantia, neque principium, neque finis, neque sic movetur: sed est incircumscrip-tus, infinitus supra omnem substantiam, potentiam, et operationem.

(2) *In se ipsum effusum.* De sanctissima Trinitate hæc dicit, significatque ejus ὁμοούσιον, id est, consubstantialitatem, quodque unitas usque in Trinitate progressa, in ea stat; sic Gregorius Nazian. in prioris oratione de Filio, et in secunda pacifica contra Julianum.

(3) *Potestates.* Duos amores dicit, mundanum, id est, hominum in mundo amantium secundum spiritum; et supramundanum, id est, angelorum, quos ad unum amorem divinum revocat, et in unum contrahit.

(4) *Copulantem admistionem.* Sic vocat amorem, qui vim habet admiscendi et copulandi, sicut idem Hierotheus paulo ante dixerat, quia qui inter se amant, quodam modo unum sunt; unde illud: Alter ego; ut jam amor sit admistio quædam copulans, sive copulatio quædam admiscens; hanc vim vocamus in interpretatione potestatem; amor enim non est passio, nec actus, ut ibi sanctus Thomas in comment. suis notavit, sed vis, sive potestas quædam, quæ virtus etiam dicitur, ad efficiendum aliquid, id est, ad admiscendum quodam modo, et veluti copulandum in unum.

(5) *Causa omnium absoluta.* Quia Deus nullam cognationem et affinitatem cum creatura ulla habet, neque quidquam quod cum eo simul cogitetur, ut cogitantur simulcum alio, quæ ad aliquid referuntur.

unum, et multitudo, conjunctiones partium, omnis A multitudinis copulationes, perfectiones totorum (1) quale, quantum, quam magnum (2); aut parvum, inditum (3), comparationes (4), separationes (5), omnis infinitas (6), omnis finis (7), definitiones, ordines, excellentiæ, elementa, formæ, omnis substantia omnis facultas, sive potestas, omnis actio, omnis habitus, omnis sensus, omnis ratio, omnis intelligentia (8), omnis tactus, omnis scientia, omnis copulatio, et simpliciter omne quod ex pulchro et bono existit, et in pulchro et bono est, et ad pulchrum et bonum convertitur; et quæcunque sunt, et fiunt, propter pulchrum et bonum sunt, et fiunt; et cuncta in ipsum intuentur, et ab ipso moventur, et conservantur; et ipsius gratia, et propter ipsum; et in ipso omne principium ad exemplar, ad finem, ad causam efficientem, ad formam, ad materiam pertinens, et denique omne principium, omnis conservatio, omnis finis; et ut summam dicam, omnia quæ sunt, ex pulchro et bono existunt; et omnia quæ non sunt in pulchro et bono sunt supra substantiam; et est omnium principium supraquam principium; et finis supraquam perfectus: Quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso, et ad ipsum omnia, sicut ait sacra Scri-

ptura⁴⁰. Universis igitur pulchrum et bonum desiderabile et amabile est; et ab universis diligitur, et propter ipsum, et ipsius causa, et inferiora amant superiora convertendo se ad ea: et quæ sunt ejusdem ordinis amant similia, communicando; et majora minora, providendo eis: et singula, se ipsa, conservando se; et omnia pulchrum et bonum expetendo, faciunt et volunt quæcunque faciunt et volunt. Hoc autem confidenter et vere dici potest, quod ipse qui omnium auctor est, propter summam bonitatem omnia amat, omnia facit, omnia perficit, omnia conservat, omnia ad se convertit, et est divinus amor bonus boni propter bonum; ipse enim amor effector bonitatis rerum, cum esset ante omnia in bono excellenter, non sivit manere ipsum in se sine fecunditate, potius movit ad operandum, ut excellenti potestati omnium effectrici conveniebat. Rursus idem cap. 7: Et quidem, quod dixi, ex omnibus cognoscenda est hæc sapientia; hæc enim est quæ, sicut ait Scriptura⁴¹, omnia facit, et semper omnia aptat, et est causa concentus et ordinis omnium non dissolubilis, semperque extrema priorum cum principis secundorum conjungit (9); et unam universi conspersionem atque consensum pulchre efficit.

⁴⁰ Rom. xi, 36. ⁴¹ Prov. viii, 4 se. 14.; Sap. vii, 27.

Scholium.

(1) *Perfectiones totorum.* Quando ex copulatione partium existit forma, quæ est perfectio totius.

(2) *Quantum, quam magnum, vel parvum.* Hoc quod Græce πηλίκον dicitur, refertur ad certam magnitudinem, vel parvitatem, ut bicubitum, tripedale, bipedale; illud vero, quantum, ad incertam.

(3) *Infinitum.* Scilicet potentia, quod convenit quantitati continua secundum divisionem; et quantitati discrete secundum appositionem.

(4) *Comparationes.* Comparatio pertinet ad relationem convenientiam, ut idem, æquale, simile.

(5) *Separationes.* Separatio spectat ad relationem differentiam, ut diversum, inæquale, dissimile.

(6) *Omnis infinitas.* Est enim multiplex infinitudo, alia quantitatis, alia materie primæ, quæ non est determinata ad unam formam, sed in potentia ad infinitas.

(7) *Omnis finis* substantiæ, motus ad operationem; et operationis, ac perfectionis; definitiones etiam sunt quidam fines et terminationes rerum: itaque ubi est aliquis finis ex istis, ibi non est infinitas.

(8) *Omnis intelligentia.* S. Thomas legit in suo textu, *Omnis actio*, ut si Græce fuisset πᾶσα νοησις, ut nunc est, πᾶσα νόησις.

(9) *Semper extrema priorum cum principis secundorum conjungit.* Significat nihil esse inter creaturas medium vacuum et inane, sed omne esse plenum creatura; hæc enim est definitio eorum quæ se tangunt, quorum termini sunt simul: significat etiam esse conspersionem quandam omnium partium in universo secundum ordinem et proportionem convenientem; extremum igitur conspirare et conjungi cum principio aeris; extremum aeris cum humore aque, extremum aque cum siccitate terre; et similiter ascendendo ab elemento terre ad ignem reperiretur similis conjunctio in extremis priorum cum principis secundorum; ad eundem modum in tempestatibus anni extremum hiemis cum prin-

cipio veris; extremum veris enim principio æstatis, extremum æstatis cum principio autumnii: hujusmodi conjunctiones ac conspersiones dicuntur a Dionysio ἀλληλοϋχτα, quod uno verbo Latine exprimi non potest.

Et omnia quæ non sunt, in pulchro et bono sunt supra substantiam. Quæ non sunt, non dicuntur ex bono et pulchro esse, ut Pachymerus notavit, quia non habent οὐσταν, id est, non existunt, sed sunt in bono et pulchro neganter, quia bonum et pulchrum est ea non esse, quæ non sunt; ut non esse duos soles; negationes vero, quas sanctus Thomas dicit convenire Deo per excessum, quia Deus nihil est eorum quæ sunt, sed supra omnia, non solum in ipso sunt, sed ex ipso sunt secundum causam, ut bonitas creata, et sapientia creata, quæ Deo negantur; illa etiam ingentium, incorruptibile, et immortale, et infinitum, licet negationem significent, non ponuntur inter ea quæ non sunt; quia habent οὐσταν, id est, consistunt, et in ipso sunt.

Pachymerus neutrum legit in sua paraphrasi; fortassis appositum fuit ab aliquo ad interpretationem verbi quod sequitur, *Omnis tactus*; tactum enim vocat Dionysius intelligentiam, ut Pachymerus interpretatur, quia est in operatione animæ per intellectum quidam tactus rei, sicut in corporibus actio fit per contactum. Sic sanctus Thomas; idcirco igitur dicit: *Omnis tactus, sensilis scilicet, et intellectilis*; et quia per hujusmodi tactum intellectilem multiplex scientia habetur, sequitur in textu: *Omnis scientia*. Observandus est ordo intelligendi a sensu ad rationem, a ratione ad intellectum, qui est quidam tactus intellectilis; ab intellectu ad scientiam, quæ conjungit intellectum cum ratione, ut ait sanctus Thomas, a scientia ad unionem, quæ ad intellectum pertinet, qui unitur cum intellectus; et ad voluntatem, quæ unitur cum amatis.

strantem, sed tanquam ipse participationem divinæ naturæ dignis largiens. Et rursus idem ibidem : Tempia Dei, imo etiam dii vocamur, et sumus, quare autem, interroga adversarium ; siquidem sumus vere participes nudæ et non per se existentis gratiæ, at non sic, nequaquam ; templa enim sumus Spiritus sancti per se existentis ; vocati autem sumus dii propter ipsum, utpote divinæ naturæ propter conjunctionem cum ipso participes facti. Et iterum idem in eisdem : An non dicimus fabricari hominem ad imaginem Dei ? Quis neget ? Quod autem imaginem imprimit, et instar sigilli pulchritudinem supramundanam efficit, an non est Spiritus sanctus ? At non, inquit, ut Deus, sed ut divinæ gratiæ minister, igitur non ipse, sed gratia per ipsum consignatur. Videtur, inquit. Necesse ergo erat appellare hominem imaginem gratiæ, et non potius imaginem Dei. Gregorius Nyssenus, in Cantica canticorum : Quod, inquit, vere est prædicandum beatum, numen ipsum divinum est, ipsa pulchritudo inexplicabilis, ipsa per se gratia, et sapientia, et potestas. Et divinus Gregorius in oratione de divinitate contra Evagrium monachum : Similiter igitur, inquit, qui dator est omnium bonorum, qui veritatis moderator, et Salvatoris Pater, dimanantem quamdam Filii et Spiritus sancti gratiam intellectualem ad nos misit, neque ipse quidquam incommodi in substantia passus est ; non enim ullam imminutionem subiit propter illorum ad nos adventum, usque ad nos processerunt, et nihilominus a Patre inseparabiles perstiterunt, expers enim partis est, ut a principio diximus, divina natura. In primis autem divinus Apostolus in Epistola ad Titum ait : *Apparuit gratia Dei*¹, gratia scilicet salutaris, omnibus hominibus cum quo consentiunt qui in canticis ecclesiasticis dicunt : Apparuit Salvator, qui est gratia et veritas, in Jordani fluentis ; et gratia habitavit in te, quæ Dei mater es ; et mundum splendore illustravit. Et divinus Ephrem, in Oratione de salute animæ : Quando, inquit, voluit, benignus et misericors Deus liberare nos ab hujusmodi errore, visitavit nos oriens ex alto² ; et apparuit Dei gratia salutaris, deditque se ipse in commutationem pro nobis. Et sapiens Cyrillus : Quæ, inquit, gratia apparuit nobis ? aut qualis Dei gratia salutaris omnibus hominibus apparuisse dicitur ? Atqui manifestum est quod ait David : *Deus Dominus, et apparuit nobis*³ ; et ut ipsius gloria nobis de cælo appareat, expectamus. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem, Omnia, inquit, Patris sunt Filii ; quare charismata, quæ a Filio in Spiritum dantur, Patris charismata sunt : et cum in nobis est Spiritus sanctus, in eo ipso etiam est Pater ;

atque ita fit illud : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*⁴, sicut dictum est. Ubi enim est lumen, illic est splendor : et ubi splendor, ibi est hujus operatio, et splendida gratia. Et magnus Basilius in epistola ad Gregorium fratrem : Omne, inquit, bonum, quodcumque ex divina potestate ad nos deveniat, operationem gratiæ omnia in nobis operantis esse dicimus, omnia enim operatur unus et idem Spiritus⁵ ; ac rursus idem : Spiritum sanctum qui ex Deo existit, fontem dico sanctitatis, potestatem vitæ effectricem, et gratiam perficientem ; per quem homo adoptatur Filius, et quod mortale est, efficitur immortale, unum per omnia cum Patre et Filio. Præterea, secundum homonymiam divinitatis (a), quæ supra substantiam est, quædam alia dicuntur gratia. Declarat hoc Paulus, cum scribens ad Romanos : Sic ergo, inquit, *et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia. Si autem ex operibus, jam non est gratia : alioqui opus non est opus*⁶. Et rursus idem Apostolus : *Gratia enim salvi facti estis*⁷. Et iterum : *Non enim estis sub lege, sed sub gratia*⁸. Et alias : *In gratia hac, quæ ministratur a nobis*⁹. Et rursus : *Ex quo die audistis et cognovistis gratiam in Dei veritate*¹⁰. Et divinus Chrysostomus explanans illud : *Ex plenitudine ejus omnes accepimus*¹¹, et : *Gratiam pro gratia* : Qualem, inquit, pro quali ? Pro vetere novam ; et in illud : *Gratia salvi facti estis* : Non ex operibus propriis, inquit, sed gratis. Et magnus Athanasius, libro tertio *Contra Arianos* : Sciebat ubi Lazarus jacebat, interrogabat tamen, ut suscepta nostra ignorantia, largiretur nobis ut cognoscere-mus so-lum verum Patrem suum, et quem propter nos ad salutem omnium misit, qua major gratia non potest esse. Ex quibus patet, quod facti participes naturæ Dei, non nudæ gratiæ a Deo manantis et quæ per se non existit, participes sumus ; sed ipsius Spiritus supra substantiam, et vivifici, ac per se existentis ; et per hunc ipsum cum Patre et Filio copulari, divinæ naturæ consortes effici-mur ; et hac gratia ditamur, gratia scilicet trium personarum, quæ est per se gratia. Et sicut creditur esse communis nobiscum per se gratia, sic etiam sigillatim unaquæque persona divina ex tribus gratia dicitur ; et maxime summus Deus Salvator, et qui est supra substantiam, Spiritus sanctus, uterque simul gratia bimanans dicitur. Sicut igitur hæc gratia dicuntur principaliter, et divina, et efficienter, sic homonyme omne datum bonum, quod ab ipsis personis divinis ad nos proficiscitur, tanquam beneficium nobis creatum et

¹ Tit. II, 11. ² Luc. I, 78. ³ Psal. cxvii, 27. ⁴ Joan. xiv, 23. ⁵ I Cor. xii, 11. ⁶ Rom. xi, 5, 6. ⁷ Ephes. II, 8. ⁸ Rom. vi, 14. ⁹ II Cor. viii, 19. ¹⁰ Colo. s. I, 6. ¹¹ Joan. I, 16.

(a) Id est, sicut homo sanctus aquivoce dicitur Deus, sic etiam gratia quæ a Deo fit.

effectum, gratia et donum dicitur, non ex operibus nostris confectum, quin potius gratis, et ex nulla nostra importatione suppeditatum.

CAPUT V.

Quod sicut Deus, qui est per se gratia, et trium personarum potestas, sive virtus, a nobis efficienter participatur (a); sic idem producit et creat distributionem divinaram gratiarum, quæ ad participandum creatæ sunt.

Magnus apostolus Paulus ait : *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; divisiones ministratorum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus*¹². Et rursus : *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*¹³. Et iterum : *Emulamini meliora charismata*¹⁴. Item : *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*¹⁵. In quem locum incumbens beatus Chrysostomus : Vidisti, inquit, ubi gratiam linguarum extulit, et ubi eam evertit, et fregit? Et rursus idem in Epist. ad Corinth. homilia 29 : *De spiritualibus*, inquit, *nolo vos ignorare, fratres*¹⁶; spiritualia vocat signa, quia hæc opera sunt solius Spiritus sancti, nihil humano studio afferente ad huiusmodi miracula efficiendum. Et rursus idem, in Oratione de Spiritu sancto : Spiritus Dei, Spiritus ex Deo, Spiritus qui a Patre procedit, hæc sanctæ et impollutæ virtutis sive potestatis nomina; sunt autem alia nomina non naturæ, sed operationi convenientia, ut donis ejus. Dico igitur, cum Spiritus sanctus vel mihi, vel alteri Christiano sanctificationem donaverit, et donum acceperit, ita ut corpus sanctum et animam sanctam habeat, hoc donum vocatur spiritus sanctitatis, id est, gratia sanctitatis; si quis accipiat a Spiritu sancto virtutem et donum credendi promissioni futurorum bonorum, acceperit spiritum promissionis; si quis accipiat donum sapientiæ, vocatur donum hoc spiritus sapientiæ; si quis habeat charisma charitatis, dicitur habere spiritum charitatis; quando accipit charisma martyrii, dicitur habere spiritum fortitudinis, sive virtutis, id est charisma; et quia qui donat, Spiritus sanctus est, vocatur etiam donum homonymie eodem nomine, quod vocatur qui donat. Adhuc idem in Epist. ad Ephesios homilia 13, exponens illud : *Creatum in sanctitate*¹⁷ : Vide, inquit, hic, quomodo creaturam vocat creationem essentiae virtutis, quæ creatio virtutis cum non esset, factum est ut esset. Et rursus idem : Ob hanc causam, ut demonstretur quod qui effunditur, non est Spiritus sanctus,

sed gratia Spiritus sancti, ait David de Christo : *Effusa est gratia in labiis tuis*¹⁸; gratia effunditur, non is qui gratiam donat. Et magnus Basilius, in tertio *Confutationum Eunomii* : Sicut dicitur Pater dividere operationes iis qui digni sunt ut eas suscipiant; et Filius dividere ministrationes iis qui digni sunt munere ministrandi, sic Spiritus sanctus dicitur dividere charismata iis qui digni sunt ut charismata accipiant. Rursus idem in homilia Psalmi 32 : Aptè, inquit, ad terram refertur illud : *Ipse dixit, et facta sunt*¹⁹; in formatione quidem nostra ex terra convenit illud : *Factum est*; in creatura vero ad imaginem Dei creata convenit : *Creatum est*. Quia vero sæpenumero dicitur in renovando, et reddendo melius, ut illud : *Si quis in Christo nova creatura*²⁰; et illud : *Ut duos crearet in unum hominem*²¹. Fortassis illud : *Et facta sunt*, de prima creatione essentiae hominis dicitur; illud autem : *Et creata sunt*, de secunda regeneratione in Christo; quanto autem præstat mandatum Dei verbo simplici, tanto præstat regeneratio generationi. Et iterum, idem in epist. ad Gregorium fratrem : Querentes autem, utrum ex solo Spiritu sancto largitio bonorum originem ducat, atque ita adveniant dignis, rursus a sancta Scriptura deducimur ad principem et auctorem largitionis bonorum, quæ Spiritus sanctus operatur vobis : omnia enim per ipsum facta esse, et in ipso consistere, a sancta Scriptura didicimus. Quare cum ad illam cogitationem evelimur, rursus Scripturæ sanctæ ductu elevati, docemur omnia per illam virtutem sive potestatem produci, ut quæ non erant, sint; non autem produci ex illa sine initio. Gregorius Theologus in libro *De Spiritu sancto* : Dicitur, inquit, Spiritus adoptionis, libertatis, Spiritus intelligentiæ, sapientiæ, consilii, fortitudinis, cognitionis, pietatis, timoris Dei. Hæc enim cuncta efficit. Et iterum idem : Spiritus quidem unus, gratiæ vero non sunt æquales, quia neque receptacula Spiritus; alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, vel contemplationis; alii vero fides firma, et sine ulla dubitatione; alii operationes virtutum, et miraculorum sublimiorum; alii gratiæ sanitatum; epulationes, id est præfecturæ; gubernationes, id est moderationes carnis; genera linguarum, interpretationes linguarum, majora charismata; secunda secundum proportionem fidei. Athanasius libro secundo contra Arianos : Illa igitur : *Creavit* (b), formavit, constituit, quæ eundem sensum habent, non declarant initium essentiae Verbi Dei, neque substantiam ejus creatam esse, sed renovationis ejus et gratiæ beneficium in nos. Et iterum idem : Sicut nos, inquit,

¹² I Cor. xii, 6. ¹³ ibid. 11. ¹⁴ ibid. 31. ¹⁵ I Cor. xiii, 1. ¹⁶ I Cor. xii, 1. ¹⁷ Ephes. iv, 24. ¹⁸ Psal. xlii, 5. ¹⁹ Psal. xxxii, 9. ²⁰ II Cor. v, 17. ²¹ Ephes. ii, 14.

(a) Deus participatur in substantia quidem sua secundum rationem causæ efficientis : in donis vero suis secundum rationem effectus.

(b) Ad interpretationem illius loci Prov. cap. viii de sapientia Verbi Dei incarnata pertinent, *Dominus creavit me initium viarum suarum*.

ex Deo geniti, non ex ventre personæ ejus geniti sumus, sic et spiritus ex Deo præcedentes non sunt ex persona ejus. Et beatus Cyrillus in libro *De Spiritu sancto*: Si ex Patre, inquit, laminum varia charismatum largitio manat, Paulus vero ait: *Hæc autem omnia operatur Spiritus, dividens unicuique privatim sicut vult*, quomodo non est Deus ex Deo, et in Deo Spiritus, qui omnia quæ Deum decent, tanquam potestatem habens operatur? Et rursus idem in commentariis Isaie: *Hæc dicit Dominus, qui in altis habitat, Spiritus enim Domini a me exibat*; quomodo autem exibat, declaravit, inquit: *Spiritum omnem ego feci*²⁰; est enim Pater spirituum; intelligitur quidem, non tanquam ex propria natura sicut Filium, hos spiritus genuerit, imo neque processisse eos dicit ex substantia æqualiter ut Spiritum sanctum, sed potius creatæ ex Deo exivisse, ut essent, affirmamus recte sentientes; ipse enim omnem spiritum fecit, ubi autem factio nominatur, ibi omnino est egressio, id est exitus, non secundum substantiam, sed ut verbum exitus per abusivam significet factum esse. Sanctus Maximus, cap. 38 et 39 centuriæ quintæ (a) ait: *Et requiescent super eum septem spiritus (b), spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus cognitionis, spiritus scientiæ, spiritus consilii, spiritus fortitudinis, spiritus timoris Dei*²¹. Est autem proprium horum charismatum spiritualium, spiritus quidem timoris Dei, abstinentia a malis secundum actum; spiritus vero fortitudinis, promptus conatus et motus ad operationem et effectorem mandatorum; spiritus consilii est habitus discretionis; spiritus autem scientiæ est certa et non fallax notitia morum qui versantur in actione ex virtute; spiritus cognitionis est comprehensio rationum in mandatis; spiritus intellectus est erga modos et rationes virtutum assensus, vel ut magis proprie dicam, affectio; spiritus sapientiæ est referre se ad causam rationum magis spirituum in mandatis, et cum ea causa copulari. Et rursus idem in eisdem: Sicut, inquit, alius accipit sermonem sapientiæ, alius sermonem scientiæ, alius autem fidei, et alius aliud charisma ex his quæ magnus Apostolus enumeravit; sic alius quidem accipit per spiritum charisma charitatis perfectæ et sine intermedio erga Deum, nihilque terrenum habentis secundum proportionem fidei, alius vero per eundem Spiritum accipit charisma charitatis erga proximum; omnem namque habitum mandati in actione positum dicit esse charisma spiritus. In commentariis qui feruntur in Job: *Fuerunt, inquit, illi septem filii, et filia tres*²², catalogus filiorum honoratus est apud Scripturam, et cum mysticis rationibus consentiens,

A numerus enim septem significat in ænigmate septem charismatum concursus; numerus vero trium ad perfectius et divinius spectat; ut intelligamus, fidem Trinitatis effectricem esse septem gratiarum. Et divinus apostolus et evangelista Lucas in Actis: *Multa, inquit, per manus apostolorum fiebant signa et prodigia in populo*²³. Et rursus idem: *Et virtutes non vulgares faciebat Deus per manus Pauli*²⁴. Et in sancto Evangelio: *Et non fecit, inquit, illic signa multa propter incredulitatem eorum*²⁵. Et propheta David in Psalmo centesimo-decimo: *Fidelia omnia mandata ejus facta in veritate et æquitate*²⁶. Et rursus idem in Psalmo quinquagesimo: *Cor mundum in me crea, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis*²⁷. Ex quibus

B sit manifestum, quod sancta Trinitas et per se gratia, per se ex his quæ non sunt, et producit et creat ad participationem nostram effectam et creatam divinum charismatum distributionem. Ipsa enim cum sit omnium causa (solum enim quod est supra substantiam, principium et causa est essentialis omnium) per spiritum ejusdem naturæ, et supra substantiam, operatur distribuens unicuique charismata, sive gratias, sicut vult: si autem sunt hæc opera voluntatis ejus, liquet creaturas esse, et effecta ex nihilo: et ipse Deus est, qui operatur omnia in omnibus.

CAPUT VI.

C *Quod hanc apostolicam theologiam sequens Dionysius, quæ magis generalia sunt, effectus et participationes magis particularium dicit, ut jam omnia quorum Deus est creator, in participantia distributa sint.*

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nominibus* ait non esse aliud, bonum, et aliud, existens; et aliud vitam, vel sapientiam, neque multas esse causas, et aliorum alias divinitates effectrices, superiores et inferiores, quo in loco sanctus Maximus: Quia, inquit, paulo ante visus fuerat quodammodo dicere superius, et inferius, cum dixit, bonum esse causam existentiam, vitam, et similiter in aliis, ne qui imprudenter legunt, occasionem reprehendendi reperirent, ait non esse aliud, bonum, et aliud, existentiam; et rursus aliud vitam, vel sapientiam, unam enim esse omnium causam, et non multas; et consentaneæ unam divinitatem omnia producentem sanctam et beatam Trinitatem, et non multas divinitates creatrices. Hoc autem non supervacaneæ dixit, sed ut sapientes gentilium, et hæreticos Simonis discipulos perstringeret, qui deos ponebant effectores mundi, et quo inferiores essent, eo infirmiores creaturas producere usque ad sæcem, ut aiunt, id est, usque ad materiam. Nomen boni ait complecti omnem

²⁰ Isa. lxxvii, sec. LXX. ²¹ Isa. xl, 2, 5. ²² Job. i, 2. ²³ Act. v, 12. ²⁴ Act. xix, 11. ²⁵ Matth. xiii, 13. ²⁶ Psal. cx, 8. ²⁷ Psal. l, 12.

(a) Tertia est in centuriis impressis.

(b) Sicut hic auctor Maximus recitavit, ita interpretatus sum.

providentiam; reliqua vero nomina partes providentiae, ut vitam, sapientiam, rationem; omnia enim quae sunt, propter bonitatem Dei producta sunt, ut existant, et sunt bona, id est, valde pulchra, non tamen omnia participant vitam, vel sapientiam, vel rationem. Generaliores scilicet providentias vocat, quas in pluribus contemplamur, ut vita pervadit in stirpes, et animantes tum rationis participes, tum non participes: sapientia vero, et ratio pauciorum sunt; haec enim solum in ratione attentibus cernuntur. Idem adhuc capite secundo de divinis nominibus in explanationibus suis in Dionysium, exponens quod ait Dionysius: Saturientem, et nunquam deficientem causam, atque distributionem donorum, quae bonum decent: Dictum est, inquit, in Psalmis: *Quoniam apud te est fons vitae*²¹. Et in Jeremia: *Me dereliquerunt fontem aquae vivae*²². Deus igitur dicitur fons velut quidam parens, et principium atque causa eorum omnium quae apparuerunt, et devenerunt ad essentialia: quae enim quidam vocare consueverunt universalis, id est, genera, vel tota, vel continentia, inquit quae complectantur partes emanationum ejus, horum Scripturae sanctae dicunt esse causam et fontem: propter effectum igitur inexhaustam eorum quae per Spiritum sanctum existit, et quia Spiritus sanctus est causa omnium, ut in Sapientia dictum est²³, consentaneae ipsam per se causam fontem esse divine philosophatur. Illud autem, non exhauriri creationem, inde intellige, ubi ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*²⁴, similiter Spiritus sanctus cum Patre et Filio sine intermissione operatur; ait enim Scriptura: *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur*²⁵. Et rursus magnus Dionysius capite undecimo *De divinis nominibus*: Non enim substantiam quamdam divinam aut angelicam esse dicimus illud per se esse, causam essentiae omnium; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa est ut sint omnia quae sunt, et ipsum per se esse; nec aliam divinitatem, quae vitam pariat, praeterquam vitam supraquam divinam omnium quaecunque vivunt, et ipsius per se vitae causam ponimus, nec, ut summum dicam, alias causas principales, et creantes, et hypostases, quas quidam et deos, et effectores rerum esse temere effluerunt: quos vere et proprie dicere non esse nec ipsi, nec eorum patres et majores sciverunt. Haec a theologis proposita sunt, ut sciamus demonstratum esse, quod antea, solum scilicet quod est supra substantiam, beatam et supraquam (a) divinam Trinitatem omnium causam esse et nec ipsum per se esse, quod est antiquius donum, quam ceterae participationes quae ab ipsa Trinitate manant, nec ipsam per se vitam, nec horum similia ullius rei

causam esse: quin potius quomodocunque vocata sunt illa magis generalia, sive vocentur primum existentia, sive per se participationes, sive dona Dei, sive providentiae, sive communicationes divinae (dictum enim est de his a Theologis), non negabunt neque disitebuntur opera esse ejus qui omnia in omnibus operatur ut vult, Dei Patris scilicet, producta ad ministerium et sanctificationem creaturarum per Deum Filium, et divinum ejus Spiritum. Divisiones autem gratiarum Dionysius, qui has a magno apostolo Paulo dilicite, ad laudandum ab effectis providentiam quae est principium ut boni efficiamur et deificemur, pertinere, aperte exposuit, vocans effectus ipsas participationes participantium expositas ad participationem donorum Dei, quibus participatis dicimur divini et beati et sapientes et potentes. Retractat vero postea haec, edisserens quomodo haec se habeant collata cum eo qui tribuit; nulla enim similitudo perfecta est causarum, et eorum quae effecta sunt, sed potius effecta quidem habent imagines et similitudines quantae esse possunt, causarum: ipsae vero causae abstractae sunt ab effectis, et supra locatae secundum rationem proprii principii. In hoc vero ipsum incumbens divinus Maximus: effecta esse dixit quae producta sunt in rerum natura, sive in caelo, sive in terra, causas vero quae produciunt, id est, tres personas sanctae Trinitatis. Liqueat igitur causas et effectus nullam inter se similitudinem habere. Et adhuc divinus Dionysius incumbens potissimum in haec: Eadem, inquit, et similia et dissimilia Deo dicuntur; similia quidem secundum imitationem, quae esse potest ejus quem nihil potest imitari: dissimilia vero, quatenus effectus infra causam sunt, et infinitis mensuris, et quae conferri non possunt, ab ea distant. Eandem excellentiam supra effectus posuit, et supra per se participationes: Quanto, inquit, praestant sancta, vel divina, vel dominantia, vel regia iis quae non sunt talia, et rursus per se participationes participantibus, tanto est omnibus sublimior, qui est supra omnia, et omnium participantium, et participationum auctor imparticipabilis. Quod ipsum explanans sanctus Maximus: Quantum, inquit, antecellit natura pura et causa qualitati et effecto (hoc enim est ens, comparatum cum eo quod non proprie est), et quantum antecellit participantem id quod participatur, tantum differt Deus, qui haec dicitur, ab iis qui ista participant. Igitur sicut causae effectibus antecellunt infinitis mensuris et quae conferri non possunt, sic solus auctor Deus, idemque imparticipabilis, participantibus, et ipsi per se participationibus antecellit. Dictum est autem de his a Theologis in quinta et quarta decade initiae expositionis divinarum nominum.

²¹ Psal. xxxv, 10. ²² Jerem. ii, 13. ²³ Sap. i, vii. ²⁴ Joan. v, 17. ²⁵ Psal. ciii, 30.

(a) Supraquam divina Trinitas dicitur, sicut dicitur Deus supra Deum, sive supra quam Deus pro-

pter eos qui dicuntur dii, sicut scriptum est Psal. lxxxi: *Ego dixi, Dii eratis.*

Excipiatur autem hinc, quod in Filio et Spiritu A
 sancto causam habet : hoc enim univoce dicitur
 de iis quæ sunt causa ; quæ vero causam habent
 secundum voluntatem, homonyme dicuntur, utpote
 opera Dei omnia in omnibus operantis. Præterea
 illud causam habens omnium causa est, hæc au-
 tem ab ipso causam habentia singulariter et so-
 modo ex ipso, et non ex alia causa sunt (a) : solum
 enim quod est supra substantiam, principium et
 substantia et causa est ut sint omnia. Ad hæc, in
 Trinitate supraquam divina causa, et causam
 habens, distinctionem a mixture maxime liberam
 exhibet, et in eodem unionem supraquam unitam,
 quia in ea exhibetur prima distinctio, et prima
 unio ; primo autem, ut est axioma, non est aliquid
 contrarium, sed vera distinctio, et vera unio ;
 neque distinctio mutari unquam potest in unio-
 nem, neque rursus unio in distinctionem, servan-
 tur autem hæc non confuso propter utrumque, id
 est, distinctio propter unionem, et unio propter
 distinctionem, trino simul et unice enuntiata ; at
 in creatura, cujus causa est sancta Trinitas, unio
 quidem est secundum causam tantum, distinctio
 vero creaturarum immensis mensuris infra causam
 relinquit ea quæ facta sunt, et unio antecedit,
 valentiorque est hujusmodi distinctionibus, ut
 una et eadem quidem sit universorum causa,
 creatura vero numerosa, a primis et generatio-
 nibus ad secunda et tertia et multiplicia progre-
 diens. Hinc aperitur theologia quæstio de partici-
 patione, quæ est una quidem secundum causam,
 altera vero secundum participationem ; alia secun-
 dum existentiam, participatione et existentia in
 creatura consistentibus, id est, in ea quæ partici-
 pantur, et in participantia partitis.

CAPUT VII.

*Quod omnia participantia, et quæ participantur, a
 sola natura, quæ secundum causam participatur,
 producta alia quidem simpliciter ab ipsa ad par-
 ticipationem edita sunt, alia vero sunt secundum
 existentiam participantium.*

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nomi-
 nibus* : Primum, inquit, donum per se esse, ipsa
 per se bonitas produciens, ab antiquiore, prima
 inter ceteras participatione laudatur, et est ex
 ipsa, et in ipsa ipsum per se esse, et principia
 eorum quæ sunt ; et omnia quæ sunt (1), et quæ
 quocunque modo sunt, idque incomprehen-
 se, et

copulate, ac singulariter. Et rursus idem : Et ante
 alias ejus participationes esse productum est : et
 est ipsum per se esse antiquius quam esse per se
 vitam, per se sapientiam, per se similitudinem
 divinam ; et alia quorum quæ habent participatio-
 nem, ante omnia illa participant esse : quin potius
 ipsa per se omnia, quæ ab aliis participantur,
 ipsum per se esse participant ; principia igitur
 omnia eorum quæ sunt, participando esse et sunt,
 et principia sunt et primum sunt, deinde principia
 sunt ; et si vis dicere esse per se vitam principium
 viventium tanquam viventium ; et per se similitu-
 dinem principium similium tanquam similium ; et
 per se unionem principium copulatorum tanquam
 copulatorum ; et per se ordinem ordinatorum tan-
 quam ordinatorum ; et quæcunque alia hoc, aut
 illud, aut utrumque, aut multa participantia hoc,
 aut illud, aut utrumque, aut multa sunt ; eorum
 per se participationes reperies primum participare
 ipsum per se esse ; et primum quidem eas esse ;
 deinde hujus, aut illius principia esse ; et partici-
 pando ipsum esse existere, et participari. Quod si
 hæc, scilicet per se participationes, principia alio-
 rum sunt participando ipsum esse (b), multo magis
 quæ illa ipsa principia participant, ut jam ex his
 manifestum evadat, et ex iis quæ latius in quinta
 decade prosecuti sumus, quod participationes sunt,
 quas ea quæ sunt (c), participant, quæcunque
 sunt species, et harum participationes ; siquidem
 et in una specie sunt multæ participationes non
 solum in coloribus, sed in voluntatibus, et fortu-
 nis ; ut cum dicimus : Participavit voluntatem
 moderatam, aut rectam, aut faciliis gaudentem,
 aut aliter effectam ; aut esse fortunatum, aut in-
 fortunatum. Ut igitur prosperitas, sive bona for-
 tuna participatio est fortunatorum, quatenus for-
 tunati sunt, non autem quatenus homines sunt ;
 sic et aliæ participationes editæ sunt, ut par-
 ticipentur, non quia sunt, sed quia tales sunt.

Quando autem nature sunt subjecta recipien-
 tia, tunc dicuntur effectæ secundum existentiam
 eorum subjectorum, quæ nature sunt, et est qui-
 dem aliud participatio, et aliud quod secundum
 existentiam participationem recipit ; verbi gratia :
 Vita participatio quædam est simpliciter, quæ tunc
 sit secundum existentiam participatio ejusdem,
 cum est pars substantiæ (2) ejus, aut est ipsum,
 aut secundum accedens. Dionysius igitur aggressus

Scholia.

(1) Omnia quæ sunt, et quæ quocunque modo
 sunt, ut quæ sunt in alio sicut accidentia, et quæ
 sunt in potentia, et quæ sunt privationes, et quæ
 non habent totum esse simul, ut motus, sunt in Deo
 incomprehen-
 se, in se autem finite ; in se multa, in
 Deo copulata ; sunt itaque incomprehen-
 se, et

(a) In divinis Pater secundum naturam est cau-
 sa Filii, et Pater ac Filius causa Spiritus sancti,
 et in his causa et qui causam habent æquales sunt ;
 hoc est enim dici univoce causam de causam habentibus id est de causatis.

conjuncte, ac unite res omnes, quæcunque sunt
 in Deo, quia sunt ipsa divina essentia incompre-
 hensibilis Pater, Filius, et Spiritus sanctus in
 unum incomprehensibiliter uniti. (2) Cum est pars
 substantiæ ejus. Ut cum participatur ab anima, quæ
 est pars substantiæ hominis, quæ non habet in se

(b) Leg. c. decad.

(c) Primum donum Dei est esse ; postea esse spe-
 ciem aliquam quæ prius participat esse ; postea
 esse individuum speciei participatæ.

disserere generationem, in substantia simpliciter et in participatione simpliciter, tractavit; et ostendit, prius quidem oportere esse subjectum, quod quidem dixit antiquius esse Dei donum: deinde participationem, quæ in illo subjecto facta est. Proposita igitur est ad participationem participantium, per se substantia; quod perinde est, ut si dicatur substantia facta ad participationem. Nisi enim substantiam participarem, penitus in rerum natura non essemus; deinceps, ipsi substantiæ factæ ad capiendam participationem, aliæ participationes propositæ sunt; et sicut tempus generalius ad participationem eorum quæ sunt in tempore, propositum est, cum alioqui non sit substantia aliqua, sed simpliciter participatio; tunc vero efficitur nobis, qui in tempore sumus, existentia, quando propter ipsum sumus in tempore; sic omnis alia participatio quæ non est substantia, eandem consecutionem habet: illo prius cognito et percepto, quod solus Deus est harum participationum auctor et effector, sive propositæ sint simpliciter ad participationem, sive etiam ad existentiam participantibus.

CAPUT VIII.

Quod omnia quæ sunt ad participandum, sive proposita sint secundum participationem, sive secundum existentiam, quia non sunt idonea subjecta recipientia, multiplicationem et differentiam participationum non subeunt; sola autem natura quæ secundum causam participatur hanc differentiam funditus non admittit.

Magnus Dionysius cap. 9 *Cælestis hierarchiæ*, Hoc, C loquit, testatur populus Hebræorum accipisse sibi: *Cognitionem Dei*, inquit Scriptura, *repulisti, et cor tuum secutus es*³⁷; nec enim vitam necessitate coactam habemus, neque propter libertatem eorum quibus providetur; divina lumina providentiæ splendentis retunduntur; quin potius dissimilitudo oculorum quos mentes habent, illuminationem paternæ bonitatis supra quam copiosam aut penitus non participat, aut facit duritia sua ne penetret, aut varias reddit participationes, parvas vel magnas, obscuras vel claras unius et simplicis, et semper sui similis atque supra modum expediti et explicati radii manantis instar fontis. Et rursus idem capite secundo de divinis nominibus. Atqui, dicit aliquis, non est sigillum totum et idem in omnibus, in quibus ad exprimendum effligem imprimitur: non est autem in causa sigillum; se enim totum et idem uni-

culque impertit, sed differentia participantium dissimiles facit figuras ab hoc uno et toto exemplari expressas, ut si sunt mollia et facilia ad figurandum, et lenia, εὐχάρστη; et neque aspera, neque dura sunt, neque fluxa et inconstantia, puram et expressam et permanentem figuram habebunt: si quid vero hujus habilitatis, quæ dicta est, defuerit, hæc erit causa cur effligis non figureter, nec exprimatur, neque alia fiant quæ non sunt, cum non est habilitas ad recipiendam participationem. Sed et Justinus martyr philosophus, in Oratione de recta confessione ait: Quomodo Verbum in suo templo, et in rebus similiter secundum substantiam est, et quid amplius templum quam cætera omnia habebit. Audiamus tandem dicentem: Qui est in sinu Patris, secundum substantiam omnibus adest impartibiliter, et non sic eum in Patre esse dicimus, ut est in reliquis; non quia substantia cum in aliis est, contrahitur, sed propter mensuram recipientium, quæ non possunt fieri receptaculum divinum: ad hunc modum dicentes eum in templo suo inseparabiliter et tanquam plenitudinem divinitatis habitare consistentes, adesse omnibus, et non similiter adesse dicimus. Et divinus Gregorius Nyssenus, in primo libro *Confutationum Eunomii*, ait: Quia omnia boni fons et principium et largitio in natura increata cernitur; omnis vero creatura in eum vergit per communionem primi boni particeps facta sublimis naturæ, necessario secundum proportionem participandi sublimia, aliis plus, aliis minus secundum liberam potestatem voluntatis participantis, plus et minus participationis in creatura cernitur; et convenienter uniuscujusque conatu plus et minus in excellentia virtutis, locum habet: natura vero increata longe abest ab hujusmodi differentia. Ex quibus liquet, omnem differentiam participationum ex differentia participantium consistere et confari, fierique magnas, et parvas participationes propter habilitatem obscure, aut clare participantium; quare, ut consentaneum est, hujusmodi participationes, quomodoque proponuntur, sive simpliciter secundum participationem, sive secundum existentiam, ex parvo et magno constare in creatura cernuntur; in his autem quæ in Deo sunt, hujusmodi differentia locum non habet. Uno itaque consensu theologi participationes illas, quas absolute et abstracte per se substantiam, et per se vitam, et per se sapientiam, et si-

³⁷ Osæ, iv, 6.

Scholia.

integram naturam speciei, ut ait sanctus Thom. 11 part. quæst. 51, ad 3, aut a corpore secundum accidens, quia per animam vivit: aut ab angelo; quia enim ipse est integræ naturæ, et non tanquam pars naturæ, per se vitam accipit a Deo, et non per accidens participatio simpliciter differt a participatione secundum existentiam ratione tantum: ut per se vita non distinguitur a viventibus, a quibus participantur secundum rem: re enim vita et vivens idem sunt: sicut humanitas simpliciter, et homo ratione tantum differunt, quia sicut humanitas solum illa comprehendit quæ hominem

definiunt, et non quæ materiam faciunt individuum, neque humanitas, actu aut potentia continet principia quæ individuum reddunt, homo vero continet potentia; sic per se vita illa continet quæ viventem definiunt, quatenus vivit itaque ut homo formaliter est humanitate homo, sic vivens per se vita est vivens. Participatio secundum existentiam, est vita illa, simpliciter, juxta recepta in subjecto vivente sicut humanitas secundum existentiam, est in hoc homine qui existit, sola enim singularia existunt in rerum natura; universalis vero et abstracta solum in mente.

militer in aliis, vocabant, inter creaturas referebant et numerabant; quia neque substantiæ divinæ, nec angelicæ erant, nec ullius rei effectrices; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa horum est. Si autem Deus et horum, et eorum quæ subter ipsa sunt, ex æquo auctor est (est enim, inquit, ex participantibus, et ex participatis infinite et immense exemptus), quomodo non in his magis omnis differentia reperiatur, et plus et minus locum habeat? quæ sunt notæ creaturæ, et varietas circa emanationem, et multiplicatio formarum. Merito igitur quia non sumus apti et idonei, sed potius infirmi ad recipiendum Deum, participationem ejus a nobis alienavius: in causa autem est potestas liberi arbitrii, et illud, proclives nos esse ab adolescentia nostra ad malum.

CAPUT IX.

Quod sola natura divina secundum rationem causæ est participabilis; et quod proprium Dei est vocare omnia ad communionem; et quæ plura Dei dona participant, propinquiora Deo sunt.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de pace: Non enim, inquit, quidquam ex creatis, et servis atque participantibus, et circumscriptis naturam increatam, et dominam, atque participatam, et infinitam attingit. Et rursus idem in oratione in Pentecosten: Erat igitur semper Spiritus sanctus participatus, non participans; perficiens, non perfectus. Et magnus Basiliius, in libro quinto ad Amphilochoium: Natura inaccessus, capax propter bonitatem, implens omnia potestate, ab iis tantum qui digni sunt, participabilis. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Rursus, inquit, aliquis velex his perspiciat, participari Spiritum sanctum, et non participare; eadem enim dicere non piget. *Impossibile enim est, eos qui semel illuminati sunt et gustaverunt donum celeste, et participes facti sunt Spiritus sancti, et gustaverunt bonum Dei verbum* ²⁰. Si enim angeli, et aliæ creaturæ ipsum Spiritum participant; ob hanc enim causam excidere possunt qui non participant; Spiritus vero sanctus semper idem est, participabilis est. Et sanctus Maximus, cap. 9 centuriæ quartæ de charitate ait: Deus quidem solum participatur; creatura vero participat et communicat; et participat quidem esse, et bene; communicat vero solum bene esse; vorum aliter quidem substantia corporea (1), aliter vero incorporea. Et sanctus Anastasius Antiochenus, in primo libro de nostris dogmatibus veritatis: Quomodo, inquit, oratione laudari potest, qui orationem vincit? aut quid digne loqui possit ullus, ut cogitatione demonstret

cum quæ major est quam cogitari queat? Hic est firmamentum omnium, fundamentum omnium, principium omnium, ex quo manant omnia, et in quod vergunt omnia; principium et finis, et α et ω , ut pulchre dixit qui theologiam tradens theologum docuit ²¹; causa ut sint ea quæ sunt; qui iis quæ nondum constituta erant, substantiam dedit; qui substantiis, quas ex nihilo fecit, ordinem adhibuit et ut durarent et conservarentur, fecit; natura creatrix, potestas vim faciendi, inspiciendi, et providendi habens; vita et vivens, substantia vitam præbens; natura sola participabilis, quæ omnia capit, et a nullo capitur; et quid potest quispiam cum infinita tentaverit, de eo dicere, qui non potest exprimi? Quod enim semel dici non potest, non explicabitur; et quod est ultra omnia, nulla mens comprehendet, etsi omnium sit subtilissima ad penetrandum. Imo et magnus Dionysius capite quarto Cælestis hierarchiæ: Primum vero omnium illud vere dicendum est, quod divinitas quæ supra substantiam est, bonitate sua substantias eorum quæ sunt, produxit, et fecit ut existerent; hoc enim proprium est bonitatis, quæ causa omnium est, et supra omnia est, vocare universa ad sui communionem, ut unicuique eorum quæ sunt, a propria convenientia definitum est. Cuncta igitur quæ sunt, participant providentiam ex divinitate supra substantiam, et omnium effectrice manantem; non enim essent, nisi substantiam et participium omnium participassent. Omnia igitur inanimata eo ipso quod sunt, ipsum principium participant: esse enim omnium est divinitas (α), quæ est supra ipsum esse; viventia autem participant eandem potestatem vivificam supra omnem vitam: ratione prædita et intelligentia eandem sapientiam per se perfectam, et prius perfectam, quæ omnem rationem ac mentem vincit, participant; manifestum autem est esse circum ipsum principium substantias illas, quæcumque multipliciter ipsum participant. Ac rursus idem in quinto, *De divinis nominibus*: Et est, ut arbitror, verum, quod ea quæ magis Deum, qui unus est, et a quo infinita dona proficiuntur, participant, magis ei appropinquant, et diviniore sunt, quam quæ minus participant. Ex his liquet, quod sola natura secundum causam participabilis, Deus est; quodque secundum eandem causam vocat omnia ad sui communionem; et illa sunt eidem vocanti propinquiora, quæcumque multis modis participant non solum simpliciter substantiam ejus et vitam, sed etiam rationem, et sapientiam, et alia ejus charismata spiritalia secundum proportionem supre-

²⁰ Hebr. vi, 4. ²¹ Apoc. i, 21.

Scholia.

(1) Aliter substantia corporea. Corporea quidem natura communiter bene esse sermone, opere, et contemplatione; incorporea vero θεωρουμένη μόνον,

id est, sola contemplatione, sic sanctus Maximus in eo lib. cap.

(a) Divinitas est esse omnium et substantia αἰτιότης, id est causaliter.

marum etiam mentium, illæ enim quæ magis cognitionem et sapientiam participant, magis Deo appropinquant.

CAPUT X.

Non Deus participabilis est, et totus non participabilis; et n. n. aliquid in eo participabile, et aliquid non participabile.

Magnus Dionysius in secundo cap. *De divinis nominibus*: Et hoc, inquit, commune, et copulatum (1), et unum est toti divinitati, participari scilicet totam ipsam ab unoquoque participantium, et a nullo, nulla parte, sicut punctum centri in medio circuli, ab omnibus lineis rectis, quæ sunt circulo circumpositæ, participatur, et sicut multæ figuræ sigilli expressæ, archetypum sigillum participant, et in unaquaque figura sigilli expressa totum et flem sigillum est, et in nulla figura secundum nullam partem: vincit autem hæc, scilicet exempla, illud non posse divinitatem, quæ omnium rerum causa est, participari; vincit, inquam, hoc ipso, quod divinitatis (2) nulla est tactio, nec alia ejus cum participantibus mystionis communio. Hunc locum edisserens sanctus Maximus: Trinitas, inquit, universi regina, ab iis quæ participare eam possint, participatur non comprehense neque participate: idem enim utrumque declarat; participatur enim Deus non comprehense, neque restrictus, sed potius totus in cujusque participatione existens, et ab omnibus exemptus; sicut magnam vocem emissam omnes qui adsunt, participant, unusquisque pro suis viribus et viri, et pueri, et brutæ animantes; verum alii quidem valentius, alii vero obtusius secundum vim et facultatem audiendi, et est quidem vox participabilis, et in se ipsa non participabilis. Et rursus idem in Centuriis theologicis centuria 3, capite 7: Deus, inquit, qui secundum substantiam non est participabilis, cum vult aliter ab iis qui possunt, participari, a natura et substantia sua occulta non recedit; quando etiam modus ipse, quo volens participatur, manet semper omnibus opertus. Adhuc idem in iis quæ in dogmatica panoplia feruntur: Participabilis est Deus secundum communicationes suas; non participabilis vero quatenus nihil substantiam ejus participat, vel vitam ejus, vel sapientiam ejus, aut aliquid talium, quæ habet omnia secundum excellentiam, et eximie. Ac rursus idem in tertia centuria, cap. 42: Ad hoc, inquit, nos fecit Deus, ut efficiamur

divinæ naturæ consortes, et participes æternitatis ejus, et appareat esse nos similes ei secundum deificationem ex gratia, propter quam deificationem ea quæ sunt, consistunt et permanent; et quæ non sunt, producuntur et generantur. Et iterum idem: Deum sanctum participat natura rationis et intelligentiæ particeps hoc ipso quod est, et ut bene habeat, apta est. Ex his jam constat, quod in totum Deus et a nobis participatur, et non participatur; participatur quidem secundum rationem causæ, id est quatenus omnia ex nihilo producit, et ut simpliciter sint, et ut bene sint; rursus vero non participatur secundum participationem nostram; et secundum existentiam, nec enim eum secundum tactum (a) participamus, sicut species participant genera, et sicut singularia participant universalis: et sicut quæ subter prima sunt, participant illa ipsa prima, neque participamus eum secundum existentiam, et illam quam dicit permistam communionem, ut si dicamus: Vita sentiens est pars substantiæ omnium sensu viventium; et omnes species ex materia concretæ secundum admistam communionem, materiam et formam participant; his enim modis et rationibus funditus a nobis non participatur: nec rursus est aliquid in eo quod participatur, et aliquid quod non participatur; absurdum enim est si dicatur oportere existentiam Dei ex duobus quibusdam dissimilibus consistere, ex participabili scilicet, et non participabili. Ut autem, bona compositio ordinis in hac Decade appareat, patet ex contextis positio materiaria hujus decadis: siquidem demonstratum est a theologis, proprium esse Dei, adesse omnibus præsentem secundum substantiam; quod si substantia adest omnibus, substantiam ejus omnia participant, non autem aliter participatio divinæ substantiæ fit quam per Patrem, et Filium et Spiritum sanctum; hæc enim sunt divina substantia, quare naturam trium personarum participamus, et non nudam, sive solum quamdam gratiam non per se subsistentem, creat autem et efficit ad participationem nostram, gratiarum sive charismatum distributionem; creat igitur secundum convenientiam ac proportionem participantium ea quæ sunt magis generalia, ut participantur ab iis quæ sunt magis particularia, ut sola sit hæc omnium quæ sunt, causa et effectrix, sive secundum participationem, sive secundum existentiam proposita sint; quoniam omnis differentia et varietas potissimum

Scholia.

(1) *Commune*. Quia communitas essentiæ cum personis divinis non est communitas rationis, ut in genere cum speciebus, aut in specie cum singularibus, addidit Dionysius, Unitum; singularia enim divisa sunt, et species item divise, sed rursus, quia non est unio personarum divinarum facta per congregationem, sed quia essentia divina est unum numero in tribus, sive tres sunt unum numero in

in essentia. idcirco addidit, Unum, ex sancto Thoma.

(2) Non est tactus aliquis deitatis, ad creaturas eo modo, quo ex sigillis et cera fit unum per contactum, nec est alia communio, qua commisceatur cum rebus, sicut punctum centri commiscetur lineis quatenus est terminus earum, ex sancto Thoma.

(a) Tactum vocat notionem; est enim notio tactus quidam spiritualis.

quidam in participantibus sit: per participantia autem sit in ipsis participationibus, sola denique natura divina secundum rationem causæ participatur; solusque Deus participabilis est secundum causam, non participabilis vero secundum existentiam participantium et participationum, quæ pro-

pter participantia sunt. Nihil igitur deest in hujus decadis tractatione. Inscripta autem est hæc decas *De participatione*, quia omnem participationem continet, sive dicatur secundum causam, sive secundum participationem, sive secundum existentiam.

DECAS OCTAVA. — DE INFINITATE DEI IN CREATURIS.

CAPUT I.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret causa, solusque Deus sine causa est, qui est omnium causa.

Magnus Gregorius Theologus, in primo libro de Filio: Quid, inquit, est in rebus sine causa? divinitas; nemo enim causam Dei dicere potest: si autem habet causam, erit hæc Deo antiquior. Sanctus Maximus in explanatione illius loci theologi in oratione Gregorii de Filio: Propterea unitas a principio ad numerum duorum mola, etc. Omne inquit, quod non est propter causam; neque fieri potest, neque moveri, neque omnino moveri, cum non habent causam ut sit; quod si causam non habet, est etiam plane immobile; est igitur Deus immobilis, et qui nullam causam habeat unde existat. Rursus idem in centuriis theologicis, centuria prima, capite secundo: Quod, inquit, secundum substantiam proprie est, illud bonum est, quod neque principium, neque finem, neque causam existentiae habet (1); nec ullam qualemcumque secundum existentiam motionem ad causam: quod autem non sic se habet, id neque proprie est, utpote principium, et finem, et causam existentiae, et secundum existentiam motionem ad causam habens. Quod autem non proprie est, quamvis dicatur esse, secundum participationem voluntatis ejus qui proprie est, et esse dicitur. Imo et magnus Dionysius, in Epistola ad Titum ait: Si enim sic spectemus, venerabimur videntes fontem vitæ, in se ipsum effusum (2), et in se ipso consistentem,

et unam quandam potestatem simplicem, per se mobilem, per se agentem, se ipsam non deserentem, notionem notionum omnium, ac semper se per se ipsam contemplantem. Et sanctus Hierotheus in hymnis amatoris sic ait: Verum age jam et has rursus potestates (3) in unum congregantes dicamus unam quandam simplicem potestatem esse, per se moventem ad copulantem admistionem (4). Et rursus magnus Dionysius, cap. 10, *De divinis nominibus*: Etenim non ea quæ omnino et absolute ingenita et vere perpetua sunt, ubique sacræ Scripturæ vocant æterna. Quo in loco sanctus Maximus: Deum, inquit, vocat absolute ingentium, quoniam est sine causa. Ex quibus efficitur manifestum, quod Deus cum sit infinitus, et causa omnium absoluta (5), simul eo ipso existit in creaturis infinitus, et sine causa, et una potestas simplex, per se mobilis, per se agens: hoc enim declarat principium omnium supra principium, quod proprie est unum, et quo nihil est altius.

CAPUT II.

Quod nihil eorum quæ sunt, a se productum est, solus Deus ex nihilo creat, et est omnium quæ sunt, effector.

Magnus Dionysius, capite quarto *De divinis nominibus*, ait: Etenim ex ipso et per ipsum et substantia et vita omnis et mentis et animæ, atque universæ naturæ, parvitates, æqualitates, magnitudines, mensuræ omnium, et rerum proportionales, et consensus, et concreciones, tota, partes, omne

Scholia,

(1) *Neque causam existentiae habet.* Deus enim non est propter se tanquam propter causam, quatenus nos naturaliter intelligere possumus, ut ait idem S. Maximus in eadem centuria, illud etiam, quod ait hic, neque principium, neque finem, neque motionem ad causam habet, magis adhuc intelligitur ex cap. 3 ejusdem centuriæ: Omnis, inquit, substantia finita, naturaliter est principium motionis, ad quam habet potentiam; omnis autem motio substantiæ ad operationem, quia posterius quam substantia ipsa intelligitur, et prius quam operatio, media est naturaliter inter utramque; et ipsa operatio finis est ipsius motionis substantialis prius cogitata: Deus autem non sic est substantia, neque principium, neque finis, neque sic movetur: sed est incircumscriptus, infinitus supra omnem substantiam, potentiam, et operationem.

(2) *In se ipsum effusum.* De sanctissima Trinitate hæc dicit, significatque ejus ὁμοούσιον, id est, consubstantialitatem, quodque unitas usque in Trinitatem progressa, in ea stat; sic Gregorius Nazian. in prior oratione de Filio, et in secunda pacifica contra Julianum.

(3) *Potestates.* Duos amores dicit, mundanum, id est, hominum in mundo amantium secundum spiritum; et supramundanum, id est, angelorum, quos ad unum amorem divinum revocat, et in unum contrahit.

(4) *Copulantem admistionem.* Sic vocat amorem, qui vim habet admiscendi et copulandi, sicut idem Hierotheus paulo ante dixerat, quia qui inter se amant, quodam modo unum sunt; unde illud: Alter ego; ut jam amor sit admistio quædam copulans, sive copulatio quædam admiscens; hanc vim vocamus in interpretatione potestatem; amor enim non est passio, nec actus, ut ibi sanctus Thomas in comment. suis notavit, sed vis, sive potestas quædam, quæ virtus etiam dicitur, ad efficiendum aliquid, id est, ad admiscendum quodam modo, et veluti copulandum in unum.

(5) *Causa omnium absoluta.* Quia Deus nullam cognationem et affinitatem cum creatura ulla habet, neque quidquam quod cum eo simul cogitur, ut cogitantur simulcum alio, quæ ad aliquid referuntur.

unum, et multitudo, conjunctiones partium, omnis A multitudinis copulationes, perfectiones totorum (1) quale, quantum, quam magnum (2); aut parvum, infinitum (3), comparationes (4), separationes (5), omnia infinitas (6), omnis finis (7), definitiones, ordines, excellentiæ, elementa, formæ, omnis substantiæ omnis facultas, siue potestas, omnis actio, omnis habitus, omnis sensus, omnis ratio, omnis intelligentia (8), omnis tactus, omnis scientia, omnis copulatio, et simpliciter omne quod ex pulchro et bono existit, et in pulchro et bono est, et ad pulchrum et bonum convertitur; et quæcunque sunt, et fiunt, propter pulchrum et bonum sunt, et fiunt; et cuncta in ipsum intuentur, et ab ipso moventur, et conservantur; et ipsius gratia, et propter ipsum; et in ipso omne principium ad exemplar, ad lineam, ad causam efficientem, ad formam, ad materiam pertinens, et denique omne principium, omnis conservatio, omnis finis; et ut summam dicam, omnia quæ sunt, ex pulchro et bono existunt; et omnia quæ non sunt in pulchro et bono sunt supra substantiam; et est omnium principium supraquam principiale; et finis supraquam perfectus: *Quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso, et ad ipsam omnia, sicut ait sacra Scri-*

ptura⁴⁰. Universi igitur pulchrum et bonum desiderabile et amabile est; et ab universis diligitur, et propter ipsum, et ipsius causa, et inferiora amant superiora convertendo se ad ea: et quæ sunt ejusdem ordinis amant similia, communicando; et majora minora, providendo eis: et singula, se ipsa, conservando se; et omnia pulchrum et bonum expetendo, faciunt et volunt quæcunque faciunt et volunt. Hoc autem confidenter et vere dici potest, quod ipse qui omnium auctor est, propter summam bonitatem omnia amat, omnia facit, omnia perficit, omnia conservat, omnia ad se convertit, et est divinus amor bonus boni propter bonum; ipse enim amor effector bonitatis rerum, cum esset ante omnia in bono excellenter, non sivit manere ipsum in se sine fecunditate, potius movit ad operandum, ut excellenti potestati omnium effectrici conveniebat. Rursus idem cap. 7: Et quidem, quod dixi, ex omnibus cognoscenda est hæc sapientia; hæc enim est quæ, sicut ait Scriptura⁴¹, omnia facit, et semper omnia aptat, et est causa concentus et ordinis omnium non dissolubilis, semperque extrema priorum cum principii secundorum conjungit (9); et unam universi conspersionem atque consensum pulchre efficit.

⁴⁰ Rom. xi, 36. ⁴¹ Prov. viii, 4 se q.; Sap. vii, 27.

Scholia.

(1) *Perfectiones totorum.* Quando ex copulatione C partium existit forma, quæ est perfectio totius.

(2) *Quantum, quam magnum, vel parvum.* Hoc quod Græce πᾶχος dicitur, refertur ad certam magnitudinem, vel parvitatem, ut bicubium, tripedale, bipedale; illud vero, quantum, ad incertam.

(3) *Infinitum.* Scilicet potentia, quod convenit quantitati continuæ secundum divisionem; et quantitati discrete secundum appositionem.

(4) *Comparationes.* Comparatio pertinet ad relationem convenientiam, ut idem, æquale, simile.

(5) *Separationes.* Separatio spectat ad relationem differentiam, ut diversum, inæquale, dissimile.

(6) *Omnis infinitas.* Est enim multiplex infinitudo, alia quantitatis, alia materiæ primæ, quæ non est determinata ad unam formam, sed in potentia ad infinitas.

(7) *Omnis finis substantiæ,* motus ad operationem; et operationis, ac perfectionis; definitiones etiam sunt quidam fines et terminationes rerum: Itaque ubi est aliquis finis ex istis, ibi non est infinitas.

(8) *Omnis intelligentia.* S. Thomas legit in suo textu, *Omnis actio*, ut si Græce fuisset πᾶσα νοησις, ut nunc est, πᾶσα νόησις.

(9) *Semper extrema priorum cum principiis secundorum conjungit.* Significat nihil esse inter creaturas medium vacuum et inane, sed omne esse plenum creatura; hæc enim est definitio eorum quæ se tangunt, quorum termini sunt simul: significat etiam esse conspersionem quandam omnium partium in universo secundum ordinem et proportionem convenientem; extremum igitur conspirare et conjungi cum principio aeris; extremum aeris cum humore aquæ, extremum aquæ cum siccis terræ; et similiter ascendendo ab elemento terræ ad ignem reperiretur similis conjunctio in extremis priorum cum principiis secundorum; ad eundem modum in tempestatibus anni extremum hiemis cum prin-

cipio veris; extremum veris cum principio æstatis, extremum æstatis cum principio autumnii: hujusmodi conjunctiones ac conspersiones dicuntur a Dionysio ἀλλήλοϋσαι, quod uno verbo Latine exprimi non potest.

Et omnia quæ non sunt, in pulchro et bono sunt supra substantiam. Quæ non sunt, non dicuntur ex bono et pulchro esse, ut Pachymerus notavit, quia non habent οὐσίαν, id est, non existunt, sed sunt in bono et pulchro neganter, quia bonum et pulchrum est ea non esse, quæ non sunt; ut non esse duos soles; negationes vero, quas sanctus Thomas dicit convenire Deo per excessum, quia Deus nihil est eorum quæ sunt, sed supra omnia, non solum in ipso sunt, sed ex ipso sunt secundum causam, ut bonitas creata, et sapientia creata, quæ Deo negantur; illa etiam ingentium, incorruptibile, et immortale, et infinitum, licet negationem significant, non opponuntur inter ea quæ non sunt; quia habent οὐσίαν, id est, consistunt, et in ipso sunt.

Pachymerus neutrum legit in sua paraphrasi; fortassis appositum fuit ab aliquo ad interpretationem verbi quod sequitur, *Omnis tactus*; tactum enim vocat Dionysius intelligentiam, ut Pachymerus interpretatur, quia est in operatione animæ per intellectum quidam tactus rei, sicut in corporibus actio fit per contactum. Sic sanctus Thomas; idcirco igitur dicit: *Omnis tactus, sensilis scilicet, et intellectilis*; et quia per hujusmodi tactum intellectilem multiplex scientia habetur, sequitur in textu: *Omnis scientia.* Observandus est ordo intelligendi a sensu ad rationem, a ratione ad intellectum, qui est quidam tactus intellectilis; ab intellectu ad scientiam, quæ conjungit intellectum cum ratione, ut ait sanctus Thomas, a scientia ad unionem, quæ ad intellectum pertinet, qui unitur cum intellectus; et ad voluntatem, quæ unitur cum amatis.

Et Gregorius Theologus (a) : Quia vero, inquit, non satis erat summo illi bono moveri solum sui ipsius contemplatione, sed oportebat diffundi, et meare, ut essent plura beneficiis affecta; hoc enim erat summæ bonitatis; primum cogitabat angelicas et cœlestes potestates, et erat cogitatio opus verbo completum, et spiritu consummatum. Et paulo post : Secundo cogitabat hunc mundum materiatum et qui cernitur, et quæ deinceps sequuntur. Et idem iterum, in oratione de constitutione episcoporum : Responde, inquit, mihi, disputator, ad effugiendum difficile. Si creatus est, quomodo creatus est? et quære a me, quomodo genitus; si passio circa generationem, passio item circa creationem; si enim non est passio informatio cogitationis, et cura et eorum quæ universa simul cogitata sunt, explicatio in partes, etc. Et rursus idem : Et si quia ea quæ apud nos sunt, cum aliquando non essent, postea sunt, idcirco etiam filium coges ex iis quæ non sunt, ad id quod est, devenire, etc. Adhuc idem in oratione in novam Dominicam : Deus, inquit, qui voluit hunc mundum constituere, qui ex iis quæ videntur, et quæ non videntur, constitutus est, qui est magnus et admirabilis præro magnitudinis ejus, æternis quidem ipse est lumen. Et sanctus Maximus, capite sexto tertie centuriæ : Si omnis participatio prius cogitatur quam participantia, omnia plane omnibus modis immenso intervallo superat causa omnium, quæ natura prius quam ea quæ sunt, et est, et cogitatur, non sicut substantia prius quam accidentia (alioqui demonstraretur Deus habere compositionem, qua complementum existendi constaret, ipsam scilicet substantiam rerum), sed sicut quod est supra substantiam; priusquam substantia cogitatur : si enim artes figuræ eorum quæ arte fiunt, e se adinvenierunt, natura vero universalis species quæ subter ipsam sunt, multo magis Deus

A substantias eorum quæ sunt, ex iis quæ non sunt effecit, ut qui supra substantiam est; multo magis Deus substantias rerum ex nihilo produxit, utpote supra substantiam existens. Et magnus Athanasius in epistola ad Serapionem : Natura vero, inquit, eorum quæ generantur, et creantur, mutabilis est, utpote quæ extra substantiam Dei est, et ex nihilo exstitit. Et Theologus Damascenus : Qui, inquit, ex nihilo universa tuum ineffabili produxisti. Ex his manifestum sit, quod Deus qui auctorem sui non habet, et causa infinita est, ex nihilo creat et condit omnia; et ipse solus est unum illud supra substantiam, et universorum effector.

CAPUT III.

B Quod omni creatura ex nihilo creata voluntate Dei, neque ævum, sive sæculum cœternum est Deo infinito, neque tempus, nec aliud quidquam ex iis quæ cum ævo vel tempore sunt. Inscribitur vero etiam sic: Quod nihil eorum quæ sunt, cœternum est auctori; solus autem Deus ex æternitate est ante sæculum.

Magnus Dionysius capite 10. De divinis nominibus ait : Laudatur Deus ab antiquitate dierum, quia ipse est omnium ævum (1), et tempus; et ante dies, et ævum, et tempus; et quidem tempus, et dies, et tempestivitas appellandus est ipso, ut Deum decet (2), tanquam qui omni motu est immutabilis, et immobilis, et semper movetur, manens in seipso; et tanquam auctor ævi, et temporis, et dierum. Rursus idem ibidem : In Scripturis etiam aliquando celebratur ævum temporale, et æternum tempus, tametsi sciimus quæ magis proprie sunt, potius per ævum, quæ autem sunt, potius per tempus efferi et declarari. Oportet igitur non simpliciter arbitrari ea quæ æterna dicuntur, cœterna esse Deo, qui est ante æternitatem, sed potius sequentes incorrupte Scripturas maxime venerandas, oportet æterna quidem et quæ in tempore sunt secundum modos in eis notos (3) accipere; media vero (4) inter ea quæ sunt,

Scholia.

(1) *Omnium ævum et tempus.* Ævum angelorum qui sunt in ævo, quos antea ab ævo æternos nominaverat; tempus eorum quæ sunt subjecta tempori, id est, eorum omnium quæ facta sunt post cœlum, ex cujus motu existit tempus, id est, numerus motus cœli secundum prius et posterius.

(2) *Ut Deum decet.* Dicitur enim ævum, sive sæculum, et tempus, et dies, sed immutabiliter, quia omnia quæ sunt in his, scilicet ævo et tempore et die, mutationem convenienter naturis suis capiunt; ipsa vero ævum, et tempora et dies, quatenus ævum et tempora et dies sunt, quadam imitatione Dei immutabilia sunt; cum enim omnis mutatio in tempore fiat, quali tempore temporis mutatio fieret? Variationes vero anni, veris scilicet æstatis, autumnii et hiemis, quas vocamus tempestivitates, mutationes quidem temporum et dierum sunt secundum qualitates, non autem temporum et dierum secundum se, id est, quatenus tempora et dies sunt. Sicut ergo omnia in his mutantur, ipsa vero manent immutabilia, sic et Deus, ut Deum decet, semper movetur, in se alioqui manens. Fortasse quæ-

rat aliquis, ubi in Scriptura appellatur Deus tempus, dies, et tempestivitas, si Deus est omnia auctrix; id est, secundum causam, quia omnia fecit secundum ideas æternas, quæ sunt ipse Deus, ubi Scriptura dicit Psal. LXXVII : Tuus est dies, et tua est nox; tu fabricatus es auroram et solem; ibi appellat et laudat eum tanquam tempus et diem; et cum dicit in eodem Psal. : Æstatem et ver tu plantasti ea, ibi similiter appellatur et laudatur Deus tanquam tempestivitas, quæ a Græcis dicitur *καιρός*; sicut tempus dicitur *χρόνος*.

(3) *Secundum modos in eis notos.* Id est, secundum scopum Scripturæ, secundum, inquam, natura-

(4) *Media vero.* Quia illa quæ proprie sunt, divina, inquam quæ supra omnem creaturam, ævo, sive æternitati attribuit, tametsi supra ævum, sive æternitatem sunt; illa vero quæ ortum et interitum capiunt, tempori; idcirco media inter ea quæ sunt, et quæ fiunt, angelos et animas dicit : quæ quidem partim ævum, ut angeli, participant, utpote immortales, et ab interitu liberæ; partim vero tempus, quia flu-

(a) In oratione de Nativitate Christi.

et quæ sunt, illa numerantur, quæcunque partim ævum et partim tempus participant : Deum autem ut ævum et ut tempus celebrare oportet tanquam omnis temporis et ævi auctorem, et antiquum dierum tanquam autem tempus, et supra tempus; et ut variantem tempestivitates et tempora, et rursus ut ante sæcula existentem, quatenus est ante sæculum, et supra sæculum, sive ævum, et regnum ejus regnum omnium sæculorum (a), Amen. Ad hæc autem et magnus ille Moyses : Dominus, inquit, regnans in sæculum, et super sæculum ¹⁸. 18. Et in his adhuc sanctus Maximus : Sapientissime, inquit, ad pietatem præmunit, inquiens non oportere suspicari quæ æterna dicuntur, eo ipso cœterna esse Deo, qui est ante sæcula : jam enim supra diximus, æternum dici proprie non ipsum sæculum, sive ævum, sed id quod ævum participat. Igitur et vñ, id est, incorporea, quæ proprie sunt, utpote creata immortalia, etiam æterna vocare oportet, ¹⁹ Exod. xv, 18.

tanquam quæ voluntate Dei ab interitu libera durent, quæ scilicet a Deo, producta sunt cum prius non essent : proprie vero loquens ea præcipue quæ apud philosophos gentiles gravia et honesta habebantur, ad pietatem caute traducit. Ait igitur esse quidem, et æternas esse incorporeas potestates a Deo productas, non tamen cœternas Deo, ut gentiles delire nugantur, aientes : Simul Deus, simul omnia. Et iterum idem in centuriis theologicis, centuria prima, cap. 4, 5, 6 : Non est, inquit, Deus substantia ut substantia quæ simpliciter (1) aut quodam modo dicitur, ubi et principium est; neque potestas, ut potestas, quæ simpliciter, aut quodam modo dicitur, ubi et medium est; nec opus, ut opus, quod simpliciter aut quodam modo dicitur, ubi et finis est motus ipsius substantiæ secundum potentiam prius cogitati; sed idem ipse est et substantiæ effector, et supra substantiam, effectorque potentiæ, et supra potentiam, firmitas atque vis, et immortalis facultas

Scholia.

ram eorum quæ dicitur in Scripturis æterna; aut temporalia; angeli enim dicuntur in Scriptura æterni: Ps. xxiii, Elevamini portæ æternales; quia sunt participes ævi, et antiquissimi omnium creaturarum; dicitur etiam ævum sive sæculum Græce αἰών, extensio sive duratio ipsa temporis, ut illud (Matth. 28): Usque ad consummationem sæculi; et Psal. lxxvi : Annos æternos in mente habui; et II Cor. iv : Deus hujus sæculi; perinde enim est, ut si interpres vertisset, hujus ævi, sive æternitatis Græce est αἰών. Exod. xxi : Erit ei servus in sæculum, sive in æternum; hanc igitur vocat Scriptura temporalem æternitatem, sicut apud Paulum dicitur tempus æternum, II Tim. i : Ante tempora sæcularia, Græce est αἰώνια, id est, æterna; et Tit. i : Ante tempora sæcularia, Græce etiam αἰώνια, id est, æterna; et Rom. xvi : Secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti; idem vocabulum est Græce, quod in hoc loco interpres vertit æternum, et in aliis sæculare.

(1) Substantia quæ simpliciter. Substantia simpliciter est substantia abstracte considerata, quæ dicitur per se substantia, solum continens in notione sua quæ ad essentiam substantiæ pertinent; hanc notionem primum menti informamus; postea notionem universalem; notionem, inquam, substantiæ non abstracte cogitatæ, sed universe, substantiæ communis ut est, ratione differt a substantia abstracta, sicut humanitas ab homine; postea consideramus substantiam communem secundum singulas species; hæc substantia communis, et etiam singularis, non simpliciter, sed quodam modo substantia est, quia substantia communis est per participationem per se substantiæ, et particularis substantia per participationem utriusque, communis scilicet et per se substantiæ. In hujusmodi ergo substantia sive simpliciter, sive quodam modo, principium est motus : Deus autem non est principium, quod habeat habitudinem ad id, cujus principium est, imo est principium supra principium, omni habitudine solum. Similiter potentia simpliciter est potentia abstracte considerata, quæ dicitur per se potentia, quæ est ipsa essentia potentiæ, cujus per se potentiæ participatione est potentia communis, et ob hanc causam est quodam modo potentia; similiter potentia particularis est quodam modo potentia, quia est per participationem potentiæ

communis, et per se potentiæ; hujusmodi potentia sive simpliciter, sive aliquo modo, est media inter substantiam et opus, quod fit per motum substantiæ; non enim fieri potest opus nisi sit potentia efficiendi illud. Opus simpliciter est opus per se abstracte consideratum, id est, ipsa essentia operis; opus quodam modo est opus ipsum universe consideratum, quod est per participationem operis simpliciter, quod dicitur per se opus, aut opus particulare, quod est per participationem operis universalis, et per se operis; in hujusmodi opere, sive simpliciter, sive aliquo modo finis est : ut sanitas quomodocunque consideretur, sive abstracte, et per se, sive communiter, et universe, sive sit in particulari, finis est meditationis, quæ est motus medentis prius cogitatus secundum potentiam, quam sanitas, quæ non potest fieri per medicinam, nisi prius cogitetur potentia ad sanandum, Deus autem neque finis est, neque medium, quatenus hæc in iis quæ sunt ad aliquid, numerantur, quæ simul esse cogitantur, cum infinito autem nihil finitum simul esse cogitari potest. Conferenda sunt hæc cum c. 4 quintæ decadis; et illic etiam observandum est, quam ingeniose, quæ Plato, *Timæo* et *Parmenide*, scripsit de speciebus sive ideis ingentis, et sine interitu, separatis, immutabilibus, natura consistentibus, tanquam electricibus rerum singularium, correxit et traduxit ad verum dogma de principiis, non quæ causæ per se existant, neque sint non factæ, sed quæ habeant in nobis esse tantum intelligibile et immutabile a Deo manans, sintque veluti formæ quædam intelligibiles ratione tantum a rebus ipsis separate; quod enim est singulare, posterius est intelligentia, quod intelligi non potest sine prioribus, quæ sunt quod quid est speciei, et species ipsæ, quæ a singularibus participantur, et prius esse habent secundum notionem; non enim esset hic homo in notione, nisi homo species ejus prius haberet esse intelligibile; neque homo diceretur esse secundum notionem, nisi prius humanitas haberet e se intelligibile : hæc enim continet quod quid est speciei hominis. Similiter in reliquis, non esset hæc vita in notione, aut hæc similitudo, nisi esset vita et similitudo universe considerata; nec ista esset, nisi esset prius secundum notionem quod quid est ipsius vitæ et similitudinis, quæ vocatur vita simpliciter, et similitudo simpliciter, sive per se vita et per se similitudo.

(a) Regnum omnium sæculorum temporalium et æternorum.

omnis efficientie, et ut breviter dicam, principii, medii, et finis auctor. Et adhuc idem: Principium, et medium, atque finis notæ sunt eorum quæ tempore dividuntur: et quod vere dici potest, eorum etiam quæ cum ævo contemplamur, tempus enim cum motu habeat mensuratum, numero circumscribitur, ævum vero cum habeat prædicamentum quando simul cum existentia cogitarum, subit dimensionem

Scholiam.

(1) *Onippe qui est superior, quam ipsum proprie esse.* Quatenus a nobis scilicet cogitari potest, sicut dicitur Deus esse supra Deum *ὁς ἤμω; ἐλθέτω* ut ait Dionysius, id est, secundum nostram cognitionem; supra Deum, inquam, per participationem, quem in creaturis cognoscimus, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxi, 6); sic etiam est bonus supra boni aem, quæ a nobis in creaturis cognosci potest, itaque proprie esse, de creatura dicitur et de Deo, sed æquivoce, ut bonus, et Deus.

Non est alienum ab hoc capite, nec a proximo sequenti, explicare quomodo intelligendum sit quod Pont. Rom. creditur de creatione angelorum, et ad credendum Catholicis proposuit in cap. *Firmius credimus, De sum. Trin. et fide cath.*; non enim discrepat decretalis ad eo quod hic tradit Dionysius, imo convenit, cum ait: Unum universorum principium creator omnium visibilium et invisibilium, qui sua omnipotente virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam, et deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Hactenus decretalis, sed dilataudus est aliquantum hic locus. Querit B. Athan. in *Quæst. ad Antioch. princip. quæst. 4.* quando, et quomodo, et unde facti sint angeli. Respondet ad quæst, nec quando, nec quomodo facti sint, ab humana natura dici posse, præterquam hoc solum, factos esse verbo Dei ex nihilo; quando vero? Alii, inquit, aiunt primo die; alii ante primum diem. Creati vero esse, testatur, inquit, Propheta, cum ait (Psal. cxviii): Laudate enim omnes angeli ejus; quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Moysen enim ait, quia sciebat esse Juæos idololatras et multitudinem deorum deditos, idcirco non fecisse serm. de angelis in Gen., ne eos cum deis colerent, ut in titulo, et in aliis idolis postea fecerunt; quod ergo ex Scripturis sanctis eis i poterat, utramque scilicet creaturam spirituales et corporales, simul et ex nihilo esse a Deo conditam (Joan. i): Omnia enim per ipsum facta sunt; et: Qui vivit in æternum, ait Ecclesiasticus (Eccli. xviii), creavit omnia simul, utrumque horum de cr. cath. fidei subjecit. Illud vero simul ab initio temporis, sicut ad creaturam corporalem, id est, ad mundum qui cernitur, et quæcumque in eo continentur, referri voluit, quia scriptum est: In principio creavit cælum et terram; sic ad angelicam naturam non necesse est, secundum Scripturam, referri voluisse; quia ut paulo ante aieb t Athan., quando angeli creati fuerint, humana natura dicere non potest, sed quia durationem angelorum, quæ non est subjecta tempori, quia est tota simul et invariabilis, quæ et dicitur in sacris Literis ævum, non possumus cognoscere, nec aliis manifestare, nisi per extensionem nostri temporis ex horis, diebus, et annis constantem, quam Scriptura ævum quoque aliquando vocat, ut Dionys. notavit; idcirco Pont. proposuit ad credendum, simul ab initio temporis utramque creaturam spirituales et corporales constitutam esse; nomine itaque temporis ævum et tempus comprehendit Pont. initatus Dionys.; quare non prohibet hæc decretalis, quam liceat sentire quod apostolorum discipuli Clem.,

A tanquam principium existentie capiens: si autem tempus et ævum non carent principio, multo magis non carent quæ in his continentur. Et rursus: Unus et solus secundum naturam semper, proprie est Deus, totum proprie esse omnibus modis in se includens: quippe qui est superior quam ipsum proprie esse (1): quod si hoc ita est, nihil penitus eorum quæ esse dicuntur, habet proprie esse; nihil igitur

Dionys., quos multi alii postea secuti sunt, senserunt, et creatos fuisse angelos ante mundum, de angelis enim interpretatur Dionys. dictum esse illud Psal. xxiii: Elevamini portæ æternales: quia antiquum et invariabile, et æterni secundum totum esse, proprietatem ævi esse dicit; quare si ævum antiquius est tempore, et ævum dicitur, et est duratio angelorum, sunt igitur angeli ante tempus, et ante ea quæ sunt in tempore, creati. Item sensit S. Max. in prima centuria Theol.: Si enim angelos non creas et ante tempus, cum quo ortus est mundus, an aliquis virtute fuisse non esse virtutem, et bonitate antiquius non esse bonitatem; quæ absurda S. Max. esse videntur; sed quæ S. Max. de hac re sensit, proximo sequenti capite latius explicanda et repetenda sunt. Sic etiam intelligendum est quod Epiph. disputans contra hæresim Pauli Samosatemi ait, non esse angelos ante cælum et terram creatos, cum plane, inquit, hoc dictum non sit mutabile, quod ante cælum et terram nihil erat ex creatis; nam in principio fecit Deus cælum et terram, ut principium sit, et nihil ex creatis ante hoc ipsum sit. Hactenus Epiph. Verissimum est ante cælum et terram nihil fuisse ex creatis, scilicet in tempore; sic enim intelligendum est; angeli autem in ævo creati sunt, ævum enim est mensura eorum, quæ non sunt tempori subjecta. Idem, quod hæc decretalis, dixit prins synod. epist. Sophronii patriarch. Hierosol. missa ad Honorium I. et non ad Sergium Constantinop. ut Photius Constantinop. in sua *Biblioth. testatur*, recitata fuit hæc epist. in 6 synodo et in 44 actione collocata. Loquens ergo de creatione mundi a Deo facta, sic confitetur Sophr. n. *Καὶ τὸς πρῶτον ὤρισεν ἀρχὴν χρόνου, ἢ ἰστί, Et omnibus decrevit principium temporis.* Quia angelis licet immortales sint, hoc habent commune cum iis quæ sunt in tempore, quod facti sunt, idcirco tempus eis attribuit. Hanc plane sententia est Pont. in sua decretali, et Sophron, secutus plane Dionys. quem in eadem synodica citat (ne quis dicat ignotum fuisse Dionys. Sophron.). Esse igitur angelos ante mundum hanc corporeum creatos, tradit Dionys. hoc loco, et apostolica doctrina I. viii, Clem. 12. et eam secutus Greg. Nazian. in ser. de Natali Christi, et in 2 de Pascha; et hanc secutus Damas. I. ii, *De fid. orthod.* Quomodo vero intelligendum sit, creaturas spirituales et corporales simul creatas esse, illas cum ævo, has cum tempore, ut hoc quoque non prætereamus, explanavit idem Athan. I. iii *Contra Arium*, intuens in illum locum Eccli. xviii: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul; nihil enim, ait, ex rebus creatis ante alia sui generis cœditum esse, sed omnia simul uno eodemque mandato facta sunt. Et paulo ante magis adhuc explicat, cum ait nihil esse in rebus creatis, quod ipsum unum, ait, et solum, et primum ante alia scilicet sui generis factum sit, sed cum omnibus simul *κατὰ γένος ἢ τὰς*, id est, cum omnibus sui generis, vel ordinis. Nullum enim, inquit, ex astris, aut ex magnis luminaribus ita apparuit, ut hoc prius, illud posterius in rerum natura emergere; sed omnia eodem die, eodemque jussu ortum ceperant, quoniamvis alia ab aliis splenore differant; similiter in quadrupedibus, voluerunt,

omnino simul cum eo ex æternitate cogitatur sub-stantia diversum, non ævum, non tempus, neque quidquam eorum quæ in his vivunt; non enim inter se unquam conveniunt proprie esse, et non proprie esse. Et rursus idem cap. 10 ejusdem centuriæ: Principium eorum quæ sunt, et medium, et finis est Deus tanquam agens, et non patiens; sicut et alia omnia, quibus apud nos nominatur; est enim principium, tanquam creator; et medium, tanquam providens; et finis, tanquam circumscriptio: *Ex ipso enim, inquit, et per ipsum et in ipsum omnia*⁴³. Et rursus idem cap. 68 ejusdem centuriæ: Eorum quæ sunt ad aliquid, sunt sæcula, et tempora, et loca, sine quibus nihil est eorum quæ simul cum his cogitantur. Deus autem non est ex iis quæ sunt ad aliquid; non enim habet quidquam in universum, quod simul cum eo cogitetur. Si igitur Deus est hereditas eorum qui digni sunt, qui hac gratia dignus habetur. erit supra omnia sæcula, et tempora, ac loca, pro loco habens ipsum Deum, sicut scriptum est: *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, et saltem me facias*⁴⁴. Et iterum idem in centuria quarta de charitate, cap. 1, II, III, IV, V, VI: Primum, inquit, admiratur mens cogitans divinam in omnibus infinitatem, et illud pelagus immensum, et desideratissimum; obstupescit, quomodo ex nihilo ea quæ sunt, produxit. Sed sicut *magnitudinis ejus non est finis*⁴⁵, sic neque sapientiæ ejus est inventio. Præterea: Quomodo enim non demiratur, et plusquam obstupescit contemplans infinitum illud bonitatis pelagus? aut quomodo non stupet cogitans, quomodo, et unde substantia rationis particeps, et substantia intelligens facta est; item quatuor elementa, ex quibus corpora, nulla materia eorum ortum antegressa? qualis potestas illa, quæ ad effectum excitata, hæc produxit, et ut essent, effecit? Verum hoc gentiles non concedunt, qui omnipotentem bonitatem, et sapientiam, et cognitionem ejus, quæ mente comprehendi non potest, ignorant. Præterea, ex æternitate creator cum sit Deus, creat quando vult verbo ejusdem substantiæ, et spiritu propter infinitam bonitatem. Et ne dicas: Qua ratione

nunc creavit qui erat semper bonus, et non prius? Quoniam et ego tibi dico, infinite substantiæ sapientiam quæ investigari non potest, non cadere in cognitionem humanam: item, cognitionem rerum, quam in se ante existentem creator mundi habebat, quando voluit, fecit substantiam esse, et produxit: absurdum enim est de Deo omnipotente ambigere, an possit, cum velit, aliquid facere, ut existat. Adhuc idem: Quam ob causam Deus creavit, quære, sciri enim potest: quomodo autem, et quamobrem recenter creavit, ne quæras; non enim sub intelligentiam mentis tuæ cadit: quoniam eorum quæ sunt divina, partim intelligi possunt, partim non possunt: contemplatio namque effrenata fortassis agat præcipientem, ut quidam ex sanctis dixit. Item adhuc: Nonnulli aiunt existere simul cum Deo ex æternitate creaturas, quod quidem ferri non potest; quomodo enim ea possunt ex æternitate simul existere cum undique infinito quæ sunt undique finita? aut quomodo sunt creature, si cœterna creatori sunt? Verum hoc loquuntur gentiles, qui introducunt Deum non quidem substantiæ, sed qualitatum esse auctorem: nos vero qui Deum esse omnipotentem novimus, non qualitatum, sicut illi, sed substantiarum qualitates habentium effectorem esse dicimus: quod si hoc ita est, non ex æternitate simul cum Deo creature existierunt. Adhuc idem cap. 13: Esse semper, aut non esse substantiam rationis participem et intelligentem in voluntate Dei, qui omnia bona creavit, positum est, esse autem bonos secundum electionem, aut pravy, in voluntate eorum qui facti sunt. Et rursus idem in cap. 10: Omnis substantia intelligens, et sentiens, cum productæ sunt, acceperunt a Deo potestates percipientes res: substantia quidem intelligens accepit notiones, sentiens vero sensus. Ex quibus efficitur manifestum, nihil neque temporum, neque sæculorum, nec quidquam eorum quæ in ipsis temporibus, aut sæculis sunt, cœternum esse infinitati Dei, quæ omnium causa est, et supra omnia est, et cujus voluntate omnia ex nihilo facta sunt, sive a tempore, sive a sæculo ortum duxerint: demon-

⁴³ Rom. XI, 36. ⁴⁴ Psal. LX, 5. ⁴⁵ Psal. CXLIV, 5.

Scholia.

piscibus, pecoribus; stirpibus, similiter, inquit, Adam quanquam solus et terra formatus est, fuere tamen in eo etiam tunc rationes successionis posteritatisque humani generis; subiungit deinde: Et ex creatione mundi visibilibus invisibilia ejus (angelos dicit) hoc etiam genere operum, inquit, facta esse intelligimus, colligimusque ne in illis quidem quidquam seorsum in suo genere aut prius, aut posterius creatum esse; sed omnia simul, quæ ejusdem conditionis sunt existisse. Non enim singulas res enumeravit Apostolus (*Coloss. 1*), ut in hunc modum diceret: Sive angelus qui pius, sive thronus aliquis, sive dominatio illa, aut illa, aut hic vel ille ex potestatibus, sed universos simul, qui ejusdem ordinis erant, comprehendit. Sive, inquit, throni, sive dominationes, sive principatus sive potestates, etc.; Hacenus Athan. Omnes itaque Cherubim simul

creati sunt; simul item Seraphini, et simul Throni, similiter in reliquis ordinibus, in quibus, quod ad creationem pertinet, non est quidquam prius, aut posterius, licet gloria et honore inter se differant. Sic probat B. Athan. contra Arium non esse Verbum creaturam; alioqui, inquit, necesse erat, ut simul cum aliis ex ordine virtutum crearetur, et non ante, licet gloria cæteris antecolleret, ex quo rursus fieret, ut non posset esse primum et initium aliorum, ut Ariani volebant; trahebant enim creatum esse Verbum, ut per eum Deus omnia alia crearet; quasi non esset de numero omnium: cum tamen tale principium omnium, ait Athanasius, in omnibus connumeretur, atque ita conclusit, differre Verbum substantia et natura a creaturis; solumque cum esse solius veri Dei imaginem.

stratum namque est, omnibus notum, esse, qui mediocriter ea quæ sunt, consideraverint, quod qui sæcula, et locum in his velut receptaculum eorum quæ sunt, produxit universi auctori, in his creat omnia; nec enim fieri potest, ut aliquid eorum quæ per creationem facta sunt, aut per generationem, non omnino aut in sæculo, aut in tempore sit. Quod si hoc verum est, omne quod est, quod quidem non a tempore cœpit, liquet a sæculo principium habuisse; nihilque rerum a creatione Dei abesse.

CAPUT IV.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret principio, quin potius vel est ex principio temporis, vel ex principio ævi, sive sæculi; Deus autem simpliciter et infinite est sine tempore.

Sanctus Maximus in Theologicis centuriis, centuria 1, c. 55: Quæcunque in tempore secundum tempus creata sunt, postquam sunt perfecta, finem faciunt naturalis accretionis: quæcunque vero secundum virtutem scientia Dei conficit, postquam consummata sunt, rursus moventur ad incrementum, eorum enim consummationes aliorum sunt principia. Qui enim desinit in seipso, facere quæ ortum et interitum capiunt, alias diviniore formationes incipit, quia nunquam Deus desinit agere pulchra illa, quorum neque principium habuit (1). siquidem sicut proprium luminis est illuminare, sic proprium est Dei benefacere. Quamobrem in lege, quæ exponit constitutionem eorum quæ secundum tempus creantur et occidunt, honoratur Sabbatum per quietem, in Evangelio autem, quod statum rerum spiritualium introducit, exercitatione bonorum operum hoc Sabbatum splendet. Iterum idem, c. 51, ejusdem centuriæ: Sextus, inquit, dies secundum Scripturam enarrat complementum eorum quæ sunt sub natura; septimus vero circumscribit motum proprium temporis; octavus notat et designat modum status supra naturam, et tempus. Idem, c. 54: Qui sextum diem complevit divine cum operibus, et notionibus sibi convenientibus, ipse etiam operibus suis cum Deo, honeste perspectis, pertransivit perspicientia mentis omnes res naturæ et tempori subjectas, et ad contemplationem mysticam ævi et æternorum se transtulit, Sabbatum mente agitando ignote, rebus ipsis ex toto relictis, et superatis. Qui autem octavo die dignus est habitus, is a mortuis excitatus est; id est, ab omnibus quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, et a verbis et notionibus, et vixit beatam vi-

A tam Dei, qui solus et proprie vita dicitur, et est; ut qui ipse etiam sit deificatione Deus. Item rursus, cap. 58: Sextus dies rationem existentie re-novalesignat; septimus modum boni status rerum; octavus vero mysterium boni semper status. Idem cap. 60: Qui propter nos quietem Dei septimo die, et propter nos operationem ejusdem octavo die, id est, mysticam resurrectionem participatione deificationis participavit. Et rursus idem cap. 48, et 49 et 50 ejusdem centuriæ: Quærendum est ab studiosis, quæ opera intelligenda sint, quæ cœpit Deus creare; et quæ rursus, quæ non cœpit. Si enim ab omnibus operibus, quæ cœpit facere, cessavit, manifestum sit, non cessasse ab illis quæ non cœpit facere. Dubium videtur, num opera Dei quæ secundum tempus esse cœperunt, sint omnia quæ essentiam participant, cujusmodi sunt variæ substantiæ eorum quæ existunt, habent enim non esse antiquius quam esse; quia erat quando non participabant essentiam. Fortassis autem opera Dei quæ non cœperunt esse in tempore, illa sunt quæ participantur secundum gratiam ab iis qui ea participant, ut bonitas, et omne id quod in ratione bonitatis continetur: et denique omnis vita, et immortalitas, et simplicitas, et immutabilitas, et infinitas, et quæcunque circa ipsum secundum substantiam contemplamur (2), quæ opera Dei sunt, et non cœpta secundum tempus; non enim antiquius virtute erat, non esse virtutem, et similiter in aliis, quæ modo dixi, quamvis quæ ipsa participant, ipsa esse cœperint secundum tempus. Omnis namque virtus principio caret non habens tempus antiquius se, utpote quæ Deum solum habet qui eam æterne generat. Idem adhuc: Imense et in infinitum exemptus est Deus ex omnibus participantibus, et participatis. Nonne enim quod habet rationem cur sit (3), opus Dei plane est; et partim quidem secundum ortum cœpit esse in tempore; partim vero secundum gratiam insumit est creaturis tanquam quædam vis, sive facultas innata, quæ Deum in omnibus aperte et clare prædicat. Et rursus: Universa immortalia, et ipsa immortalitas, et cuncta viventia, et ipsa vita, et sancta omnia, et ipsa sanctitas, et omnia virtute prædita, et ipsa virtus, et omnia bona, atque ipsa bonitas; et cuncta quæ existunt, et ipsa existentia, opera Dei plane sunt; sed opera Dei partim sunt non cœpta tempore (non enim erat, quando non erat virtus, et bonitas, et sanctitas, et immortalitas), partim cœpta aliqui in

Scholia.

(1) *Quorum neque principium habuit.* Principium temporis dicit; ante tempus enim in ipsis angelis gratiam et virtutes creare cœpit, a quibus nunquam desinit in hominibus angelorum vitam et virtutem imitantibus.

(2) *Quæcunque circa ipsum secundum substantiam.* Illa scilicet dicuntur contemplari circa ipsum substantialiter, quæ in creaturis a substantia Dei æternæ, id est, ratione causæ participata contemplantur, ut infinitatem in potentia, immutabilitatem,

simplicitatem, et immortalitatem in angelis.

(3) *Omne quod habet rationem cur sit, creatura est, et opus Dei.* Deus enim non est propter se, ut a nobis cogitari potest, ait sanctus Maximus in prima centuria theologica; quia necesse est ut illa ratio et causa sit prius; Deus autem nihil habet prius, idcirco neque Deus est propter se, ut a nobis intelligi potest: quia quod in creaturis intelligimus, causa proprie prior est eo, cujus causa est.

tempore, participatione eorum quæ non sunt cœpta tempore, sunt et dicuntur hoc, quod sunt et dicuntur. Deus enim est omnis vitæ, et immortalitatis, ac sanctitatis, et virtutis auctor; ex omnibus namque, quæcunque intelliguntur et dicuntur, supra substantiam exemptus est. Adhuc idem cap. 8. centuriæ primæ: Cuncta quæ existunt, intellecta nominantur, et principia cognitionum in se ipsis habent indemonstrabilia: Deus autem non nominatur intellectus a nobis, sed ex intellectis tantum esse creditur, quoniam nihil eorum quæ intelliguntur, cum eo ulla ex parte comparatur. Ex quibus sit manifestum, quod nullam opus Dei effugit, quin sit ipsius effectus: quod ex Propheta liquet, cum ait: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti* ⁶⁶. Et rursus: *Veritas et iudicium opera manuum tuarum* ⁶⁷. Sed quoniam duplex est productio operum Dei, et alia quidem cœpta ortu a tempore, septimo die desita sunt produci; alia vero cum sint supra ortum a tempore, non cadit in ea cogitatio temporis, neque tempestivitatum (a), sed enim ævo, sive sæculis, tenduntur; idcirco necesse fuit demonstrare, in quibus operibus Sabbatum agitat Deus, et in quibus non; et quæcunque ortum et generationem subeunt, quia principium habent, habent etiam sabbatismum, id est, quietem Sabbati ipsam cessationem. *Septimo enim, inquit, die requievit ab omnibus operibus suis* ⁶⁸ (1). Rursus vero quæcunque ante tempora æternæ a Deo creata (2),

A in ævo degunt, neque principium temporis, neque sabbatismus in ea cadit, designaturque in eis status octavi diei, in quo neque principium generationis est, neque sabbatismus, id est, quies Sabbati et cessatio; sed potius tanquam liberi ab interitu, et immortales degunt omnes. Non igitur aliqua opera Dei refugiant, quin habeant principium, sæculum, sive ævum. Quomodo enim refugiant, quorum auctor est, et infinite in infinitum ipsis illis antecellit æque atque ceteris aliis creaturis? Verum tamen hæc non cœpit Deus generare, quorum non est generatio, neque tempus; cum ævo tamen dimensione carente ex nihilo etiam hæc facta sunt. Non solum igitur quia hæc opera Dei dicuntur, et eorum auctor Deus, et infinite in infinitum ipsis antecellit, clare intelligitur creaturas et effectus Dei esse; sed etiam quia non cœpisse apposita præfinitione temporis ubique exponitur, ut quæ in tempore cœpta sunt, manifeste distinguantur a sæculis cœptis: et omnis virtus carere principio dicitur, sed sic principio carere, ut scilicet non habens tempus antiquius se, non tamen non habens ævum antiquius. Et sicut magnus Dionysius Deum ait charitatis et amoris productorem et genitorem, hoc autem exponens sanctus Maximus in scholiis in eum, et in octava centuria, capite 88, sic dixit: Charitatis et amoris ipsum Deum scilicet ait genitorem esse, ipse enim hæc in se ipso cum essent, produxit foras, id est, circa creaturas; et sic dic-

⁶⁶ Psal. cni, 24. ⁶⁷ Psal. cx, 7. ⁶⁸ Gen. ii, 2.

Scholia.

(1) *Septimo die requievit ab omnibus operibus suis.* Photius patriarcha Constantinop. in responsis ad varias quæstiones do locis Scripturæ ad Amphilo-
chium metropolitam Cyzici: Quatuor, inquit, sunt operationes Dei; prima, quæ fecit a principio naturas rerum omnium septem diebus, secundum hanc significationem dictum est requievisse septimo die ab omni opere quod patraverat. Secunda operatio est conservatio ex illo tempore perpetua eorum quæ semel exstiterunt, quæ non permittit ullam speciem perire, hæc operatio providentia vocatur, ab hac operatione nunquam desistit neque desistet Deus, dñi terrena hæc concretio consistet. Tertia operatio, qua facit, ut natura cujusque nihil dissimile, aut a se alienum faciat, sed potius sui simile generat, et successionem legitimam ostendit; hæc quoque operatio ad providentiam referri potest. Præter has tres, unam de creatione essentia, sive substantia aliam de conservatione, aliam de similitudine, ad quam referenda est successio ordinis, ut in sole, luna, ortu, occasu, conjunctionibus, et discessionibus, aliisque energiis, id est, operationibus, quas Deus illis indidit, in vicissitudine dierum et nocturnum, in ætutis temporum, et successionibus; præter has, inquam, est alia operatio *φιλανθρωπίας Δεσποτῆς*, id est, charitatis homini Dei in homines; quæ duplex est, una ad corpus hominis pertinens, altera ad animam; illa cæcis tribuit aspectum, paralyticis robur, quatridentium suscitavit, etc.; hæc a manu infinitis malis vexatam liberavit, et in pristinum statum imaginis suæ ad quam facta erat, restituit. Populus ergo Judæorum in beneficia Salvatoris ingratus, invidiæ suæ præcæ-

C bat Sabbati religionem, accusans Dominum quod Sabbato sanaret, cui Saluator tanquam Dominus et præceptor: Pater meus, inquit, usque modo operatur (Joan. v, 17). Si enim eos, qui curationem corporis sabbato factam calumniabantur, redarguit, docens eos ab huiusmodi operibus neque Patrem cessasse, neque cessare; ex hac sententia facile est intelligere, a quibus operibus cessavit, et a quibus non, siquidem jam olim desit creare naturas, a conservatione vero, et varia providentia in illis, et ordine, et beneficentia non destitit, neque desistet.

(2) *Quæcunque ante tempora æternæ creavit, in ævo degunt.* Æternæ dixit, et non coæternæ: id est, in ævo ante tempus, quod æviterne dici solet, propter angelos, et eorum virtutes, atque cognitiones Deus æternæ generat virtutem, id est, ante tempus creatum; hæc enim cum haberet Deus in se ipso, protulit ea foras, id est, circa creaturas, sicut ait S. Maximus. Si enim angelos non creasset ante tempus, cum quo ortus est mundus, antiquius virtute fuisset non esse virtutem, et bonitatem non esse bonitatem, quæ absurda esse videntur, valde enim decens videtur ut illæ perfectiones, quæ a Deo manant quæ a creaturis accipiuntur, id est, create participantur, antiquiores sint ipso tempore, cum quo creature temporis subjectæ illas participantur, itaque sanctitas, charitas, vita, sapientia et aliæ perfectiones Dei ex Deo *αὐταρχῶς*, id est, efficienter, sive causaliter participantur non coeperunt creari cum creatione hominis, sed antiquius, ante tempus scilicet cum angelis, qui æternæ, hoc est, in ævo, et non coæternæ Deum laudabant,

(a) Tempestivitates sunt vernum tempus, æstas, autumnus, hiems.

etiam est : *Deus charitas est*¹⁹. Sic igitur non est mirandum, si virtutem dicit hic habere æterne Deum genitorem : id est, Deus cum haberet eam in se ipso. protulit eam foras, id est, circa creaturas. Similiter illud Non erat, quando non erat virtus et bonitas, adjuncto tempore redditur consentiens secum, et cum aliis ante dictis. Nihil igitur eorum quæ antea demonstrata sunt, rationi adversatur. Deus autem, qui causam non habet, et omnium causa est, ex nihilo producit creaturam ; neque quidquam eorum quæ sunt, quidquid illud sit, coæternum ei est, sive ex iis sint quæ tempore cœpta sunt, sive non cœpta tempore, sed ævo comprehensa, sive ex iis quæ sunt participantia, sive quæ participata, et solum ut a participantibus participentur, exposita ; sive ex iis sint quæ intelliguntur, sive quæ intelligunt. Deus enim infinite in insultum ex his et illis exemptus est : quoniam solus ipse est omnium una causa ; neque habet ante se majus aliquid, neque secum æquale, neque post se minus.

CAPUT V.

Quod nihil eorum quæ sunt, ex se ipso prodiens, est non divisum : Deus autem secundum unam suam potestatem multiplicatus, et in omnia prodiens, est non divisus, et a se non exiens.

Magnus Dionysius, cap. 4, *De divinis nominibus* : Audendum, inquit, est dicere hoc pro veritate, quod ipse qui est omnium auctor, pulchro et bono amore propter excellentiam summam amatorie bonitatis extra se per providentias omnium rerum existit, et bonitate atque dilectione et amore veluti delinitur (1) et oblectatur : et cum sit supra omnia, et ex omnibus exemptus, ad omnia demittitur secundum potestatem suprasubstantialem, qua extra se, non egrediendo exit. Et rursus idem in eodem loco : Vel quia ipse sibi lenocinatur, et se movet, hac enim ratione dilectum et anabilem cum vocant veluti pulchrum et bonum, et tanquam sit quædam sui per se ipsum patefactio, et bona progressio eximie copulationis, et amatorie motio, simplex, per se mobilis, per se agens, quæ prius existit in bono ad ea quæ sunt, manat, et rursus ad bonum revertitur. Et sanctus Maximus in centuria 8, cap. 87 : Intellige, inquit, Deum esse lenocinantem, et moventem ad amatoriam conjunctionem, illam dico, quæ cum spiritu est ; id est, Deum esse sequestrem et confectorem hujus conjunctionis, conciliatoremque sui, ut a creaturis suis ametur et diligatur.

¹⁹ | Joan. iv., 8.

A Moventem vero dicit, tanquam qui singula moveat, ut cuique convenit, ut ad se ipsum convertat, nomen autem lenocinii etsi apud scriptores gentiles rem significat non sanctam neque castam, hic tamen significat conciliationem intermediam conjunctionis cum Deo. Et adhuc idem capite 88 : Motus amatorius boni qui in bono prius existit simplex et immobilis, ex bono prodiens ad id ipsum redit line et qui in bono principio carens, quod quidem declarat, desiderium nostrum semper ad Deum moveri ; copulatio enim cum Deo ex charitate, omnem copulationem vincit, et ab omni conjunctione eximitur. Rursus idem capite 89 : Amorem cum dicimus, sive divinum, sive angelicum, sive spirituale, sive animale, sive naturalem, intelligamus vim quandam sive potestatem copulantem et commiscentem, superiora quidem moventem ad providentiam inferiorum, ea vero quæ sunt ejusdem ordinis, ad mutuam communicationem, et novissime ea quæ sunt inferioris moventem ad convertendum se ad prestantiora et præposita. Ac rursus Dionysius, cap. 4 *De divinis nominibus* : Hoc unum bonum, inquit, et pulchrum, singulariter est omnium multorum bonorum et pulchrorum causa. Et in quinto capite : In uno enim Deus, ut sæpe dictum est, omnia quæ existunt, præhabet, et fecit ut subsisterent, præsens omnibus, et ubique (2), et secundum unum, et secundum idem ; et secundum idem, omne, unum. Et in cap. 7, de eisdem divinis nominibus : Etenim si secundum unam causam Deus omnibus impertit ut sint, secundum ipsam illam causam singularem cognosceret omnia. Et cap. 12, de eisdem divinis nominibus : Hæc igitur sunt sine intermissione laudibus celebranda in causa, quæ omnibus antecellit ; et addendum est ipsam esse sanctitatem exsuperantem, et dominatum ac regnum summum, simplicissimam divinitatem : siquidem ex ipsa, in uno et simul tota nota est (3) et distributa omnis impermixta diligentia omnis puræ munditiæ, omnis eorum quæ existunt, ordo et compositio. Et in primo capite de eisdem divinis nominibus : Unde in omni fere tractatione theologica divinitatem videmus sacre celebrari tanquam monadem et unitatem propter simplicitatem et unitatem impartibilitatis supraquam naturalis, ex qua tanquam ex potestate unifica unum efficiuntur : et varietatibus partibilibus divine in unum contractis in unum ad Dei similitudinem congregamur, et ad Dei imitationem copulamur. Quo in loco ait san-

Scholia.

(1) Exemplum hujus definitionis frequens est in Cant. cant. ut illud cap. ii : En dilectus meus loquitur mihi : Surge, amica mea, columba mea.

(2) *Præsens omnibus, et ubique.* Non secundum diversas partes suas, sed secundum unum et idem ; et secundum idem omne unum, et ad omnia procedens, est enim omne, quatenus in simplici essentia una, omnia existunt virtute, sive potestate, sicut

effectus in causa.

(3) Et ad omnia procedit efficienter, in uno. Hoc est quod ait Joan. in Evang. cap. iii : Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, sicut sol totum lumen simul emittit, licet non æqualiter recipimus, itaque in uno ait, id est, non dividue, et per partes, sed simul totum.

eius Maximus : Quia Dens cum cogitasset, volun-
tate produxit omnia, non tanquam mens quædam
in voluntates partita, multiplicatus est : sed potius,
inquit, mansit in unitate, et in ea manens, impar-
tibiliter et non disperse produxit et producit om-
nia in creatura mundi. Et rursus divinus Dionysius
in septimo capite de eisdem *divinis nominibus* :
Ratio autem Dens in sacris Scripturis laudandi
gratia nominatur, non solum quia rationis et men-
tis et sapientiæ est largitor; sed quia causas om-
nium (1) uniformiter anticipavit. Adhuc in eodem
capite : Quare divina mens omnia continet cogni-
tione ab omnibus exempta (2), qui quatenus est
causa universorum, scientiam omnium in se ipso
anticipavit : qui antequam fierent, novit angelos
et produxit angelos, et alia omnia intus, et ab
ipso, ut ita dicam, principio novit (3), et ad essen-
tiam adduxit; atque hoc arbitror Scripturam tra-
dere, cum ait : *Qui novit omnia antequam fierent* ¹⁰;
non enim divina mens cognovit ea quæ sunt, per-
cipiens cognitionem eorum ex iis quæ sunt, sed ex
se ipso et in se ipso secundum causam, scientiam
omnium et cognitionem et essentiam præhabet,
et simul anticipavit, non intendens ad singula per-
cipienda secundum eorum formas, sed secundum unum
causæ complexum omnia sciens et continens : sicut
lumen (4) in se ipso secundum causam cognitionem
tenebrarum anticipavit, non aliunde tenebras quam
ex lumine cognoscens. Divina igitur sapientia se
ipsam cognoscens, cognoscit omnia; materiam
habentia sine materia, partibilia impartibiliter, et
multa singulariter e se ipso uno, cuncta et cognos-
cens, et producens. Etenim si Deus secundum unam
causam omnibus quæ sunt, imperit esse, secundum
eamdem causam singularem cognoscet omnia, quæ
et ex ipso sunt, et in ipso prius existerunt, et
non ex iis quæ sunt, ipsorum cognitionem sumet :
quin potius ipsis singulis cognitionem ipsorum, et
aliis aliam cognitionem suppeditat. Non igitur Dens
aliam sui cognitionem habet, aliam vero, qua om-
nia alia communiter comprehendit; ipsa enim cau-
sa omnium cum se ipsa cognoscat, nequaquam quæ
ab ipsa manant, et quorum causa existit, ignora-
bit. Sic igitur Deus quæ sunt cognoscit non notitia

A ipsarum rerum, sed notitia sui : siquidem et ange-
los aiunt Scripturæ cognoscere quæ in terra sunt,
non illa quidem sensu cognoscere, sub sensum
alioqui cadentia, sed propria mentis similitudinem
Dei gerentis virtute et natura. Hæc edisserens san-
ctus Maximus, Hoc, inquit, declaravit, cum dixit,
non cognoscere Deum quæ sunt ex iis ipsis quæ
sunt : et cum dixit, non intendere ad unumquod-
que percipiendum secundum formam ejus, quoniam
tanquam horum auctor cognitionem suorum operum
anticipatam habet, sciens quomodo ipsa, et in qui-
bus ad ortum ac generationem adduceret : quorum
depravatio, et defectio, id est, frustratio et infirmi-
tas malum introducit, dum deficiente quod est
secundum naturam, efficitur quod est præter natu-
ram. Superius enim adhibuit exemplum luminis;
hujus enim privatione subexistunt tenebræ, et
causam habent absentiam naturæ luminis, sicuti
habitus priores sunt privationibus, et ut dici potest,
causæ sunt privationum. Hoc igitur loco pater
Dionysius de iis quæ Deus produxit, et de cuius-
que eorum natura loquitur, quæ quidem dixit prius
existisse in Deo secundum præcognitionem et
prædefinitionem. Præterea vide, quomodo dicit
Deum omnia cognoscere non ex cognitione omnium,
sed ex cognitione sui, sicut lumen cognoscit tene-
bras alioqui, nihil tenebrarum in se habens. Ac
rursus idem in centuria III de charitate, capite 21 :
Cognoscit Deus se ipse, cognoscit item a se effecta;
cognoscunt etiam sanctæ potestates Deum, cognos-
cunt etiam quæ a Deo effecta sunt : non tamen sicut
Deus cognoscit se ipse, et quæ a se facta sunt, sicut
sanctæ potestates cognoscunt Deum, et quæ ab ipso ef-
fecta sunt. Et capite 22 : Deus se ipse cognoscit ex beata
substantia sua : quæ vero idem effecti, cognoscit ex
sapientia sua, per quam, et in qua cuncta fecit. San-
ctæ vero potestates participatione cognoscunt Deum,
qui est supra participationem, quæ vero ab ipso
facta sunt, cognoscunt colligendo in ipsis contempla-
tiones. Adhuc cap. 24 : Substantia rationis parti-
iceps, et substantia intelligens, Dei sancti particeps
Deum cognoscit tum ipsa existentia, tum insuper
habilitate bonitatis, inquam, et sapientiæ et
oræter existentiam perennem gratia. Sic igitur

¹⁰ Dan. xiii, 42.

Scholæ.

(1) *Causas omnium uniformiter participavit.* Quia non recedit a sua simplicitate; nec ullam in eo compositionem faciunt.

(2) *Cognitione ab omnibus exempta* : quia est supra cognitionem intellectus, et supra cognitionem sensus, quatenus per ipsam primam causam omnium omnia cognoscit. S. Thom.

(3) *Ab ipso, ut ita dicam, principio.* Quia Deus caret principio, ideoque correxit quod dixerat, in-
quiens : Ut ita dicam. Ex æternitate igitur tanquam
auctor omnium habuit suorum operum cogniti-
onem, et non ex operibus suis eam didicit et per-
cepit.

(4) *Sicut lumen.* Exemplo luminis docet, quo-

modo Dens cognoscat creaturas, quæ ita deficient
a Deo, sicut tenebræ a lumine, si ponamus lumen
hoc sensibile esse mente præditum, si quis roget,
an cognoscat tenebras, dicit cognoscere antequam
sint tenebræ; experientia enim non potest cogno-
scere, quia si lumen est, non sunt tenebræ; cogno-
scit igitur ut lumen, quia scit, quod si auferatur lumen,
nemo videbit. Sic Deus in se ut causa habet om-
nium cognitionem, quam non per experientiam ac-
quisivit, alioqui esset Deus posterior cognitione,
aut aliquo tempore non cognovisset : hoc etiam
exemplo docetur, quomodo una et eadem cognitione
cognoscit Deus se, et omnia, sicut lumen cogno-
scendo se cognoscit tenebras.

Deum cognoscit; quæ autem ab ipso producta sunt, A
cognoscit, ut dictum est, artificio sapientiæ in iis
quæ creata sunt, collectæ, quæ est nuda, et non
per se existens, in mente formata, et adhuc, in
nulla duplicatione Deus penitus simplex, et supra
omne simplex. Et Joannes Damascenus, cap. 14,
De divino loco, ait: Angelus enim celeritate natu-
ræ, et quia prompte, id est, celeriter transit, ope-
ratur in diversis locis; Deus autem qui ubique
est, et supra omnia est, ubique eodem puncto va-
rie, una et simplici actione agit. Ex quibus fit ma-
nifestum, quod non alia cognitione seipse Deus
cognoscit, alia autem ea quæ a se effecta sunt,
quinimo seipse cognoscens, suos etiam effectus una
et infinita cognitione cognoscit; neque diversis po-
testatibus et actionibus proficit creaturam, sed
hac cognitione, et una atque infinita potestate con-
tinebat, et anticipata habebat in seipso omnia, et
postea ex se exiens produxit; et in nihilo, et secun-
dum nihil a seipso divisus est (1) habens hæc prius in
seipso, et producens postea, et rursus ad se rediens.

CAPUT VI.

*Quod secundum unam singularem causam omnia fit
Deus: nihil autem eorum quæ ab ipso facta sunt,
est non creatum.*

Magnus Dionysius, cap. 9, *De divinis nominibus*:
Omnibus, inquit, adest præsens Deus providenter,
et omnia in omnibus fit propter conservationem
omnium, manens in se, et ab eodem suo statu non
egrediens, in actione una, et nunquam cessante fi-
xus. Et rursus idem in quinto: Qui vere præexsi-
stit (2), secundum omnem eorum quæ sunt cogita-
tionem multiplicatur, et in eo proprie celebratur (3),
erat, et est, et erit: item factum est, et fit, et fiet;
Hæc enim omnia significant iis qui ut Deum deest,
intelligunt, esse eum secundum omnem cogitationem
supra substantiam: et esse causam eorum quæ mo-
dis omnibus sunt; etenim non hoc quidem est, illud
vero non est; nec aliquo quidem modo est, aliquo
vero non est; sed potius omnia est, ut omnium au-

ctor: et in se omnia principia, et omnia ex princi-
piis in rebus omnibus effecta et conclusa anticipans
et continens, et supra omnia est, utpote ante omnia
supra substantiam supraquam existens. Quo in
loco sanctus Maximus: Quomodo, inquit, cum di-
xisset superius: In ipso nec est, nec erat, nec est,
nec erit, neque factum est, neque fit, neque fiet,
hic dicit: In ipso et est, et erit, et illud fit, et fiet,
proprie laudatur? An sibi contradicit Dionysius?
Apage. Supra enim ipsum dixit esse effectorem ex-
sistentiæ, hypostasis, substantiæ, naturæ, et tempo-
ris; consentanee igitur in ipso collocavit illud erat,
et alia, ut intelligas nec a tempore, neque post tem-
pus Deum cœpisse; quin potius superiorem esse
quam ipsum esse, siquidem in ipso dixit esse exsi-
stentiam (4), et non esse ipsum existentiam; hic
autem quia dixit multiplicari eum secundum omnem
cogitationem, merito dixit: In ipso illud est, et
erit, et quæ sequuntur, quia ubi tempus, aut tem-
pestivitates cogitabis, illic Deum reperies, et supra
omnia, et ante omnia esse, et eorum quæ sunt,
causam et effectorem esse, et nihil ipsorum esse:
sicut dicebamus, Nihil est eorum quæ sunt, et ipse
est in omnibus. Sanctus Gregorius Nyssenus, *Ad-
versus Eunomium*: Bifariam, inquit, rebus partitis
in faciens, et factum, utrumque ab altero natura
differt, ut neque quod factum est non creatum sit,
neque creatum quod naturam eorum quæ sunt, effi-
cit. Idem in eisdem libris: Ego, inquit, etsi sermo
esset illius Moysis, qui in administratione legis
splenduit, neque sic huiusmodi sermonem tulissem,
C (5), etsi eum nullum alioqui e se splendorem ille
haberet, munere divino splendidus repente Israeli-
tis apparuit; is enim splendor in legislatore ortus,
non fuit cuiusdam alterius, sed ipsius Dei. Et bea-
tus Chrysostomus, in oratione in laudem sancti
Joannis Theologi, cuius principium est: *Principium
nobis rursus e cælo advenit*, sic ait: *In principio
erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus
erat Verbum* ⁵¹. Nusquam est, non erat, sed ubique

⁵¹ Joan. 1, 1.

Scholia.

(1) Exire a se, et non dividi, hoc est infiniti,
quod omnia substantia sua et virtute ac præsentia
implet.

(2) Qui vere præexistit, secundum omnem eorum
quæ sunt, cogitationem multiplicatur. Id est, quid-
quid cogitatur, et ad quamcunque rem quis men-
tem intendat, inveniet in ea notionem causæ, id
est, auctoris Dei; hoc igitur est multiplicari, cerni
eum in multis causam, ex S. Maximi et Pachym.

(3) In eo proprie celebratur, erat, et est. Item
Dionysius interpretatur, quomodo proprie cele-
brantur hæc, scilicet quatenus intelliguntur, ut Deum
deest, proprie dicuntur in Deo; et in Deo sunt, id
est, quatenus est, erat, erit, participant esse; om-
nia enim secundum causam dicuntur de Deo, et in
eo sunt, et intelliguntur suprasubstantialiter, qua-
tenus vero sic accipiuntur, ut cum dicitur: Deus
est, erat, erit, significetur Deum participare esse,
aliæ sunt a Deo, ex Pachym.

(4) In ipso esse existentiam, et non esse ipsum

D existentiam. Sic dicit idem Dionysius cap. 5: Ipsum
habet existentiam, et non est ipse existentia. Ex-
istentia habet Deum, ut consistat ipsa existentia,
sicut quis habet vitam ad sui existentiam; non
autem sic habet Deus existentiam, ut per exi-
stentiam sit. Sicut igitur existentia habet Deum,
sic existentia est Dei, quia ab ipso manat; et ut
Deus non habet sic existentiam, ut per existentiam
sit; sic neque Deus est ipsius existentia, ut per
eam sit.

(5) Sermone tulissem. Volebat Eunomius cum
Arianis splendorem qui apparuit in facie Moysis, et
oculis corporeis visus est, fuisse divinam substan-
tiam Filii Dei, ex quo creaturam esse efficere vo-
lebant; quod falsum et hæreticum erat. Erat enim
ille splendor non alterius quam Dei creatura, a quo
in facie Moysis creatus fuit, ut in eo divinum lu-
men secundum se inaspectabile tanquam in speculo
ad hoc facto Israelitis ostenderet.

erat nusquam est; fecit, sed ubique quia erat, post A erat, fecit, non de auctore, sed de creaturis, et ut sciat quomodo erat; et quomodo fecit ego dico, vos numerate: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum.* Ecce quarto meminit, et neque semel dixit, *Factum est.* Quid igitur post hæc? *Omnia per ipsum facta sunt;* non dixit hic, *Erat,* quia de creaturis erat sermo. *Omnia per ipsum facta sunt;* non dixit, *Erant,* sed *Facta sunt omnia per ipsum; et sine ipso factum est nihil quod factum est;* rursus *Factum est:* ubi de Deo, erat, ubi de creaturis *Factum est.* In principio Verbum. Hinc etiam Deus Pater secundum Vetus Testamentum patebat; cum enim dixit ei Moyses: *Si dixerint mihi filii Israel: Quis est qui te misit ad nos, quid respondebo eis?* Et dixit Deus: *Ego sum, qui sum; qui est misit me ad vos*¹⁸; Pater, qui est; Filius in principio erat. Si quis contendit dicens, non idem dici in Patre et Filio; in Patre enim, *Ego sum qui sum;* in Filio autem, *In principio erat:* non est autem idem, *est,* et *erat,* demonstro appellationem in Filio; audiat Evangelistam dicentem: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris*¹⁹; ecce unam vocem habes evangelistæ in *est;* et iterum Apostolus: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est supra omnia Deus benedictus*²⁰. Vidiisti quomodo te munit Joannes, qui in Deo posuit, *Erat;* et in creaturis, *Facta sunt.* Nec enim Deum decet, *Factum est,* neque creaturas, *Erat.* — *In principio erat Verbum; et Verbum erat apud Deum; et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum; omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Quando *Factum est,* ponitur, ad creaturas descendit; quando *Erat,* ad auctorem ascendit; et rursus *Vita erat,* rursus ascendit ad effectorem; scalam hodie affert multis mysteriis restitam: quando ascendit ad Deum, *Erat,* prædicat; quando descendit ad creaturas assumit, *Factum est;* quando ascendit ad Deum, deponit illud, *Facta sunt et Factum est,* et sumit *Erat.* Sanctus Maximus in centuria sexta, cap. 84: *Multum valet oratio iusti*²¹, quæ agitur sive a iusto, qui eam adhibet, sive ab alio, qui eam a iusto adhiberi postulat. A iusto

quidem agitur, quia præbet ei fiduciam erga eum qui potest largiri quæ iusti petunt; ab eo autem qui orationem a iusto petit, agitur cum eum a priore nequitia abducit, et ad virtutem affectionem ejus transfert. Magnus Dionysius, cap. 6 *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*: Renuntiatio non solum vitæ divise, sed etiam cogitationum, in mandatis Dei, quæ in unum conciliant, scienter acta, absolutissimam monachorum virtutem et disciplinam declarat; est enim, ut dixi, non mediæ ordinis (1) eorum qui initiati sunt baptismo, sed celsioris omnibus ordinibus; quàm obrem multa ex iis quæ a medio ordine sine reprehensione sunt, monachis unis, et a divisione alienis omnino interdicta sunt. Et in epistola ad Colossenses Paulus ait: *Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu; in quo et laboro certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute*²². Ex his jam liquet, quod Deus secundum suam, quæ una est, causam, omnia efficitur non recedens a se; demonstratum enim est non migrando exire, et eodem reverti, non a se distractum in producenda creatura, sed secundum causam unam singularem; quæ est ipse, omnia fit: et nihil quod ab ipso fit et agitur, est sine creatione. Dicere enim non esse creatum quod agitur, perinde plane est ut si dicamus creaturam non esse creaturam; quod enim agitur, idem est cum eo quod fit, quia quod agitur fit, et quod fit agitur; si autem quod fit non est sine creatione, et quod agitur non sine creatione. Quare qui dicit quod agitur, quomodocumque agatur, non creatum esse, eo venit ut dicat quod creatum est creatum non esse, aut quod est non esse; et quæcumque alia ex contradictione sequuntur.

CAPUT VII.

Quod nullus numerus duorum, aut multitudo post numerum duorum, aut aliud quid secundum superius et inferius procedens, infinitum et sine principio esse potest.

Magnus Dionysius, capite 4 *De divinis nominibus* ait: Omnis numerus duorum non est principium; unitas autem erit principium omnium duorum. Quo in loco sanctus Maximus: In numeris, inquit, duo

¹⁸ Exod. 14. ¹⁹ Joan. 1. ²⁰ Rom. 1. ²¹ Jac. 5. ²² Coloss. 1, 28, 29.

Scholia.

(1) *Non mediæ ordinis.* Medium ordinem dicit laicorum, qui sunt baptismo tantum initiati; hi enim sunt mediæ inter catechumenos, qui purgantur ad baptismum, et inter communicantes, qui perfectiuntur. Sunt autem monachi, quatenus monachi, non hujus mediæ ordinis laicorum; perfectior enim est eorum status, quam laicorum. Id quod locus eis in Ecclesia assignatus, tanquam in symbolo significat; est enim prope januas templi propinquior populo post eos qui sunt ordinis ecclesiastici, ut Dionysius in epistola ad Demophilum monachum scripsit: Ordinem vero monachorum dicit idem Dionysius esse celsiorem omnibus ordinibus, non quidem conferens eum cum diaconis, qui primi purgant; neque cum presbyteris, qui secundi et

mediæ illuminant; et multo minus cum episcopis qui tertii et summi perficiunt; sed cum ordinibus eorum qui adhuc purgantur, ex quibus primi sunt catechumeni, qui purgantur ad baptismum per catechesin; secundi qui sunt in peccato, qui purgantur per doctrinam Scripturæ sanctæ, ut recedant a peccato; tertii sunt energumeni, qui purgantur exorcismis, ut resistent fortiter diabolo, et terroribus ejus; quarti sunt qui sunt in poenitentia, qui purgantur, ut non revertantur ad peccatum; his omnibus ordinibus perfectior est ordo monachorum, quia ut monachi sunt, ratione instituti monastici, mortui sunt mundo, et carnem suam cum vitis et concupiscentiis crucifixerunt.

multitudinem, quæ in numeris divisionem habet, ad A finem ducunt, posita quidem unitate principio omnis numeri; duobus vero positis principio numeri par. Si igitur principium significat quod est in unoquoque genere simplicissimum, quomodo numerus duorum erit principium omnium? Non enim numerus duorum principium simplex est, sed compositum, principium igitur ex compositione constans, non est simplex, et quomodo vocabitur principium? Ante principium enim compositum, erit proprie principium unitas, ex qua, unitatibus compositis, confecta sunt duo; undique igitur manifestum est non esse principium numerum duorum. Et rursus idem in aliis: Non potest, inquit, numerus duorum esse infinitus; unitates enim ejus inter se per appositionem compositæ, se mutuo terminant; B quod si numerus duorum non potest esse infinitus, ut demonstratum est, neque principio scilicet carere potest, quia omnis numeri duorum principium est unitas; quod si non caret principio, igitur nec est immobilis (moveretur enim numero ex unitatibus secundum conjunctionem composito); quod autem moveretur, non est principium, sed ex principio scilicet moventis, sola autem unitas proprie est immobilis. Et rursus idem: Omne, inquit, quod in multitudine quantitatem habet, non potest esse infinitum, neque sine principio id, cum quo alterum simul cogitatur. Et rursus idem: Nemo, inquit, qui duo, aut multa sine principio esse dicit, pie vivere poterit. Idem in centuria tertia de charitate, cap. 27: Deus quidem, inquit, qui est ipsa per se existentia, ipsa per se bonitas et sapientia, imo, ut verius dicam, supra omnia hæc, nihil penitus habet contrarium: creaturæ vero, quæ omnes quidem participatione et gratia existunt, aliæ vero ratione præditæ sunt, et intelligentes, et ad capiendam bonitatem et sapientiam aptæ, contrarium habent, in illis quidem existere, et non existere contraria sunt: in his vero habilitati bonitatis et sapientiae contraria sunt vitium et ignorantia, et existere quidem semper, aut non existere, hæc in potestate ejus sunt qui ea effecit; participare autem bonitatem et sapientiam, aut non participare, in voluntate eorum est qui participes rationis sunt. Greg. Nyss. libro primo *Contra Eunomium*, cap. 19: Non terminatum idem est, quod infinitum, infinito autem plus aut minus cogitare extremæ dementiæ est; quomodo enim ratio infiniti servari queat, si plus aut minus in ipso decernuntur? ex dispositione enim finium inter se; quod plus est, judicamus, in quibus autem non est finis, quomodo potest quis cogitare superfluenus? Idem in eodem: Quis nescit, quod secundum propriam rationem simplicitas non recipit in sancta Trinitate plus aut minus? in qua enim non potest mistio quæpiam qualitatum et concursio

cogitari, sed potius potestas quædam expers partium et compositionis cogitatione comprehenditur, quomodo aliquis et in aliquibus aliis differentiam secundum plus et minus intelligere poterit? Omnino necesse est, ut qui hæc variata esse judicat, qualitates quasdam in subjectum incidere cogitet. Aut enim cogitat differre hæc secundum ampliationem et diminutionem, et ob hanc causam cogitationem magnitudinis introducit in eo quod quæritur: aut secundum bonitatem et potentiam et sapientiam, et si quid aliud circa Deum pie intelligitur, ut redundet, vel decrescat, efficere molitur: atque ita rationem compositionis non effugiet. Magnus Dionysius, capite quinto *De divinis nominibus*, non aliud dicit esse bonum, et aliud quod est, et aliud vitam, vel sapientiam; neque introducit multas causas, et divinitates, alias alia producentes, superiores et inferiores. Ex his patet, quod sicut nihil quod agitur aut generatur, est non creatum, sic omnia duo, vel deinceps multitudo, vel aliud quid secundum superius et inferius progrediens, et ut semel dicam, ita constitutum, ut aliquid ei sit contrarium, infinitum esse, et principio carere non potest; in idem enim recidit sine principio esse, et esse non creatum; si autem sine principio est, plane etiam infinitum est.

CAPUT VIII.

Quod sit etiam species circumscriptionis et termini, comprehenso atque visio, Deus autem uno modo omnibus est incircumscriptus (a), et inaspectabilis, sigillatim vero nobis angeli et anime sunt inaspectabiles.

Gregorius Theologus libro secundo de theologia: Et noudum, inquit, dico fluitum omnino esse D um, si mente comprehendi potest, una enim species circumscriptionis est ipsa comprehensio. Idem in eodem: Quid tandem Deus sit substantia et natura, nemo hominum unquam reperit, neque reperire queat. Et rursus ibidem: Salomon, inquit, qui fuit sapientior cunctis hominibus qui ante eum et post eum fuerunt: cui fuit latitudo cordis donum Dei, et affluentia contemplationis copiosior arena maris; quanto plus scrutatur profundum, tanto magis æstuat: et finem quemdam facit sapientiæ invenire quantum effugerat²⁷. Paulus autem coatur quidem assequi non dico naturam Dei (hoc enim omnibus modis fieri non potest), sed judicia tantum Dei; quia vero non potest reperire exitum, nec uli gradum ascensus sistat, nec ubi desinat curiositas mentis: dum semper aliquid subapparet ejus quod relinquitur (o rem miram, ut mihi similiter eveniat), stupore orationem circumscribit; et divinitus Dei, atque profundum hanc rem vocat, confiteturque judicia Dei comprehendi non posse²⁸; eadem fere atque David loquens, qui nunc quidem judicia Dei

²⁷ III Reg. iv, 31; Prov. xii, sec. LXX; Eccles. xii. ²⁸ Rom ii, 1 seqq.

(a) Quia uno modo est infinitus omnibus.

vocat abyssum multam, cujus fundum mensura, aut sensu non licet comprehendere; aliquando vero dicit admirabilem factam esse cognitionem ex se ipso, et ex sui formatione ⁶⁰. Et adhuc idem in eodem libro: Quia expetit quidem omnis natura primam causam; comprehendere vero non potest propter causas, quas dixi; laborans desiderio, et veluti anxia, et damnum non potens ferre, secundam navigationem suscipit, ut intueatur scilicet in ea quæ cernuntur, et aliquid ex eis faciat Deum, male docta. Quid enim quod sub aspectum cadit, eo qui aspicit, altius et Deo similis est, ut hic colat, illud colatur? Sanctus Gregorius Nysenus, in Vita Moysis: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit homo faciem meam, et vivet* ⁶¹. Hoc autem non dicit Scriptura, quasi Deus sit causa mortis (quomodo enim facies vitæ fieri unquam potest causa mortis eia qui appropinquaverunt?), sed quia Deus est natura vitæ auctor, proprium autem signum divinæ naturæ est esse celsius omni signo. Qui igitur aliquid eorum quæ cognoscuntur, Deum esse arbitratur, tanquam ab eo qui vere est, male deflexus ad id quod comprehensione fictæ cogitationis esse existimatur, vitam non habet. Qui enim est auctor eorum quæ sunt, is est vera vita; hic autem cognosci non potest (a). Quia igitur cognitionem vincit natura effectrix vitæ, omne quod comprehenditur, non est vita; quod autem non est vita, non habet naturam, ut efficiatur effectrix vitæ. Sic expelleret Moysi desiderium per id quod fecit, ut maperet cupiditas inexplabilis (b). Idem in explanatione illius beatitudinis, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* ⁶²: Qui cor suum, inquit, ab omni affectione turbida emundavit, in propria pulchritudine imaginem divinæ naturæ perspicit. Mensura enim perspicientiae Dei, quæ a te capi potest, in te est. Igitur qui se ipse videt, in se quod desiderat, videt, atque ita mundus corde efficitur beatus, cum intuens in suam munditiam, in imagine sua videt exemplar. Divinus Diadochus (c), et silentii magister: Nemo, inquit, cum sensum mentis audit, speret videre oculis gloriam Dei, sentiri enim eam dicimus gustu quodam, qui expropi non potest, divinæ consolationis, cum quis animam purgaverit, non autem apparere ei aliquid eorum quæ sub aspectum cadunt, siquidem nunc per fidem, et non per speciem am-

butamus, sicut Apostolus ait ⁶³. Si cui igitur eorum qui certant (d), vel lumen, vel figura quæpiam, vel aliquid ad similitudinem ignis appareat, ne amplectamur huiusmodi visum, est enim fallacia inimici manifesta, quæ quidem res multos fecellit, qui propter ignorantiam a via veritatis male deflexerunt. Beatus Chrysostomus in oratione de incomprehensio: Quod in Deo est incomprehensum, non sic nos scimus, sicut illæ potestates, quæ tanto magis sciunt, quanto mundiores et sapientiores et perspicaciores quam humana natura sunt: accretio enim sapientiae accretionem reverentiæ creat (e); sicut id quod ex radiis solis non potest aspectus ferre, non sic cernit cæcus, sicut qui videt: ad eundem modum quod est in Deo incomprehensum, non sic nos, ut illi, cognoscimus; quantum enim interest inter cæcum et videntem, tantum interest inter nos et illos. Et rursus idem in eadem: Illi igitur angeli aspectus tegunt, hi vero alioqui homines contendunt intendere oculus impudenter in gloriam inexplicabilem. Quis eos non defleat? quis non lugeat hanc recordiam, et extremam dementiam? Et iterum idem, cum explanat illud: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* ⁶⁴: Non, inquit, vidissemus, nisi per corpus nobis assuetum, et nobiscum altum nobis apparisset. Et adhuc, in homilla 15 in Joannem: *Si Deum nemo vidit unquam* ⁶⁵, quid igitur, inquit, respondebimus grandiloquo Isaie, cum ait: *Vidi Deum sedentem super thronum excelsum, et in sublime elatum* ⁶⁶? et Joanni, qui et testimonium præbet, cum ait: *Hæc dixit, quando vidit gloriam ejus* ⁶⁷? Quid Ezechieli? siquidem ipse etiam vidit eum sedentem super Cherubim ⁶⁸. Quid Danieli? cum ait: *Antiquus dierum sedebat* ⁶⁹. Quid Moysi? qui dixit: *Ostende mihi gloriam tuam, ut manifeste videam te* ⁷⁰. Jacob autem hinc nomen accepit cognominatus Israel, id est, *mens videns Deum* ⁷¹. Quid igitur ait Joannes: *Deum nemo vidit unquam*? Liquet omnia illa ad condescensionem pertinuisse; quia enim futurum erat ut Filius Dei in vera carne appareret, assuefaciebat eos a principio Deus in gloria Dei videnda, quantum ab eis videri poterat. Quid enim sit Deus non solum prophetæ, sed nec angeli, nec archangeli viderunt: D solus Filius et Spiritus sanctus eum vident. Quomodo enim omnis natura creata videre poterit (f)

⁶⁰ Psal. xxxv, cxxxviii. ⁶¹ Exod. xxxiii, 20. ⁶² Matth. v, 8. ⁶³ II Cor. v, 7. ⁶⁴ Joan. i, 14. ⁶⁵ ibid. 18. ⁶⁶ Isa. vi, 1. ⁶⁷ Joan. xii, 41. ⁶⁸ Ezech. x, 1. ⁶⁹ Dan. vii, 13. ⁷⁰ Exod. xxxiii, 18. ⁷¹ Gen. xxxii, 28.

Scholia.

(1) Nulla natura creata videre Deum poterit, quid sit; nec enim beati sic Deum videbunt, ut quid sit, videant. De huiusmodi visione et cogni-

(a) Cognosci non potest, quid sit scilicet: de hac enim cognitione loquitur.

(b) Doctus enim responso Dei, desivit desiderare videre Deum in hac vita, et incensus est inexplabili desiderio videndi in altera.

(c) In libello *De spiritali perfectione*.

tione Dei loquuntur semper Patres, cum eam tollunt et negant.

(d) Certamen dicit, quo certamus cum lege carnis.

(e) Reverentiam enim Deo adhibet qui scit eum non posse comprehendi; et qui magis hoc scit, majorem reverentiam adhibet.

non creatum? Nam si potestatis incorporeæ quamvis creatæ visionem claram penitus capere non possumus, et hoc sæpenumero in angelis demonstratum est; multo magis substantiæ non creatæ, idcirco Paulus ait: *Quem nullus hominum vidit, sed neque videre potest*⁷¹; et de Filio dicit, non esse aspectabilem non solum hominibus, sed et superis potestatibus⁷²; postquam enim paulo post dixit Paulus: *Manifestatus est in carne*, subiunxit, *Visus est angelis*⁷³ (1). Itaque tunc visus est angelis, quando carnem induit. Sed quomodo nunc dicit: *Ne contemnatis eum ex his pusillis; dico enim vobis quod angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est*⁷⁴? Quid igitur? Faciemne habet Deus? et in cælis circumscriptus est? quid ergo est quod dicitur? Sicut cum dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*⁷⁵, aspectum mentis quem habere poterimus, et notionem de Deo dicit, sic et in angelis interpretandum est propter puram ipsorum et vigilantem naturam, nihil aliud quam Deum semper cogitare. Basilii, in oratione quæ inscripta est, *Attende tibi*: Credo, inquit, inaspectabilem esse Deum cum animam tuam cogitaris, quandoquidem et ipsa ab oculis corporeis percipi non potest; quia neque colore prædita est, neque est figurata, nec ulla nota et signo corporeo comprehensa, sed potius ex actionibus solum cognoscitur. Quare ne quæras, ut Deum per oculos cognoscas, sed potius menti fidem committe, et intellectilem de eo comprehensionem habe. Magnus C

Athanasius, in *Questionibus ad Antiochum*, ait: Non potest oculus qui interitum capit, contemplari substantiam ab interitu liberam. Hinc licet manifeste agnoscere, non apparere nobis angelos secundum substantiam (2), siquidem nec in figura una super terram se ostendunt, sed potius alii formam juvenum induunt, alii in figura et specie militum apparent: et denique multæ quidem formæ, una verò est eorum substantia inaspectabilis. Et

A rursus idem: Induunt angeli figuras quascunque Dominus Deus jusserit, atque ita apparent iis qui digni sunt, et divina mysteria illis aperiunt. Et magnus Dionysius: Quoniam neque mens nostra potest evadere ad illam materiæ expertem imitationem, et contemplationem cœlestium hierarchiarum, nisi adminiculo corporeo sibi convenienti utatur. Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Animam enim, inquit, solam corpore nudam nemo unquam vidit. Et adhuc idem: Atque esse quidem in corpore nostro animam scimus: quomodo vero, nescimus; ob hanc enim causam cognitionem hujus occlusit Deus, ut abunde nos refrenaret ac reprimeret, et sistere persuaderet, et non quæ supra nos sunt, inquirere et curiosos esse. Et sanctus Gregorius Nysenus: Quod notione comprehenditur, non ex se, sed ex operationibus cognoscitur; anima igitur quæ ex æ incognita est, ex effectibus consentaneis noscitur. Ex his jam apertum fit, quod Deus nullam circumscriptionem apud creaturam habet, neque comprehensionem: quare omnibus est ex æquo inaspectabilis, et incomprehensus, nobis verò non solum ipse non est aspectabilis, sed nec angeli (3), nec animæ nostræ.

CAPUT IX.

Quod nihil eorum quæ sunt, ab oppositis nomen accipit: Deus autem cum alioqui ab oppositis nominetur, tamen secundum existentiam suam omnino caret nomine.

Magnus Dionysius, capite quinto *De divinis nominibus*: Quamobrem, inquit, omnia de ipso et simul dicuntur; nihilque est omnium, est omnis figuræ, omnis formæ; sine forma, sine pulchritudine; principia et media, et fines rerum solute et abstracte in se ipso anticipata habens, et omnibus pure illucens largiendo ut sint; secundum causam unam, et supra quam copulatam. Quo in loco sanctus

⁷¹ I Tim. vi, 16. ⁷² II Tim. i, 17. ⁷³ I Tim. iii, 16. ⁷⁴ Matth. xviii, 10. ⁷⁵ Matth. v, 8.

Scholia.

(1) Etsi ante incarnationem videbatur Deus ab angelis, et apparebat eis, tamen quia cum in mundo apparuit per carnem, tunc illis ipsis angelis excellentius apparuit et visus est, idcirco Scriptura tunc dicit *ὁ Θεός*, id est, apparuit et visus est angelis, quando carnem induit, tunc enim perfectius et divinius cognoverunt illa quæ sunt Dei propria, bonitatem, iustitiam, misericordiam, sapientiam, potentiam et alia.

(2) Non significat non apparere angelos per substantias corporeas, sed per figuras phantasticas cogitatione effectas, qui fuit quorundam error, quem sanctus Thomas notavit, et Athanasius proprio opusculo confutavit; sed significat non apparere per propriam substantiam, sed per alienam alioqui veram, ut tres illi viri qui Abraham apparuerunt, angeli erant in specie vera corporum solidorum, non naturalium tamen, sed proprietatibus naturalibus humani corporis carentium, ut idem Athanasius in opusculo quod dixi, docuit.

(3) Non significat ex æquo non esse aspectabilem Deum in hac vita, ut angeli et animæ non sunt aspectabiles; Deus enim inaspectabilis est, non solum quia est incorporeus, sed quia infinitus; visio autem circumscriptio quædam est, quæ infinito repugnat; angelus vero et anima sunt inaspectabiles, quia incorporei tantum, intelligentia tamen comprehendendi possunt, quia et definiti; visio autem Dei in beato, ad quam accedit lumen divinum, non circumscribit Deum, quia per suum esse sine alio medio quo circumscribatur, unitur intellectui, et facit intellectum in actu, ut tradit sanctus Thomas.

Quid tandem Deus sit. Quid sit Deus nullo modo ab illa creatura comprehendi potest; quod autem sit ratione naturali comprehendendi potest ex creaturis, quæ comprehensio *αἰσθητή* dicitur et est, id est, sensibilis, fide vero excellentius et plenius comprehenditur quod sit, quæ comprehensio a beato Basilio *νοητή* vocatur, id est intellectibilis.

Maximus, secundum notionem causæ omnia de Deo prædicari ait, id est, omnia in ipso intelligi: κατὰ γὰρ φύσιν, id est, prædicari, hoc, inquit, secundum philosophos declarat, ipse autem nihil est eorum quorum causa est; quia est supra esse, quare negationes quidem hoc declarant, ut non habens formam, sive sine forma, sine pulchritudine, et similia, illud vero esse omnis figuræ et omnis speciei, declarat ipsum esse causam omnis speciei, et omnis figuræ, similiter reliqua ejusmodi intelligenda sunt. Idem sanctus Maximus in eodem loco, contra illud esse omnis figuræ, opposuit esse sine forma, quia supra incorporeum, et supra vacationem materiæ: non formatus ad quidquam eorum quæ sunt, contra illud vero esse omnis speciei, opposuit esse sine pulchritudine; sine pulchritudine dicit, quia ab ipso facta est pulchritudo; ipse vero est supra pulchritudinem; auctoritates vero Scripturæ sunt: *Vidimus eum, et non habebat speciem* (1), *neque pulchritudinem* 76. Idem in centuria II *De charitate*, capite 29: Sicut, inquit, malum privatio boni est, et ignorantia privatio cognitionis, sic quod non est privatio ejus quod est; non autem ejus quod proprie est (non enim habet contrarium), sed ejus quod est participatione ejus quod proprie est, ac privationes quidem illorum priorum liberam voluntatem eorum qui facti sunt, sequuntur; privatio vero hujus secundi in voluntate ejus qui fecit, est; qui semper propter bonitatem suam vult esse ea quæ sunt, et ab ipso semper juvari. Et rursus Dionysius in eisdem: Omnium igitur principium, et finis, qui est ante omnia, principium quidem ut causa; finis vero ut cu-

A jus causa; et finis omnium, atque infinitas omnis infinitatis et terminationis excellenter sicut oppositorum (2). Et idem, in secundo capite, de eisdem divinis nominibus: Copulatum quidem et commune in Trinitate uno omnium principio, et substantia supra substantiam, divinitas supra divinitatem; bonitas supra bonitatem (a), idem supra omnia, eadem in tota proprietate (3) quæ supra omnia est: unitas (4) supra unitatem principialem; ineffabilis (5), multarum vocum; ignorantia (6) ex omni intellectilis (7); omnium positio (8), omnium ablatio. Et rursus idem, capite 7, de eisdem divinis nominibus: Quocirca Deus in omnibus cognoscitur, et separatim ab omnibus; et per cognitionem Deus cognoscitur, ac per ignorationem; et est de eo cognitio, ratio, et scientia, et tactus, et sensus, et opinio, et cogitatio, et nomen, et alia omnia; et neque intelligitur, neque dicitur, neque nominatur, nec est aliquid eorum quæ sunt, nec in aliquo eorum quæ sunt, cognoscitur; et in omnibus omnia est, et nihil in ullo; et ex omnibus ab omnibus cognoscitur, et a nullo ex ulla re. Et iterum, in capite primo: Sic igitur, inquit, causæ omnium, et quæ supra omnia est, conveniet non nominari, et omnium rerum nominibus nominari. Ex his efficitur manifestum, quod nihil eorum quæ sunt, ipsum idem dicitur substantia, et supra substantiam; similiter in aliis, neque vita, et supra vitam; neque intellectus, et non intelligentia; neque ratio, et rationis vacatio, nec idipsum participatum, et non participatum; neque nominatum, et carens nomine, et alia ex iis quæ primo sunt (9), ne singula enumerem: cognitio et ignoratio; lumen, et tenebræ:

76 Isa. LIII, 2.

Scholia.

(1) Hoc de Christo secundum humanitatem a Prophetis dictum est, quod magis adhuc declarat quod sequitur: Sed potius species ejus inhonorata, et deficiens plus quam in omnibus filiis hominum, sic enim est apud LXX. Deficientem dixit propter mutationem coloris naturalis in pallorem ex recessu caloris, ad intima sanguinis se contrahente, et superficie refrigerata, ut Leontius Byzantius notavit scribens contra Ἀφραπόδοχῆτα, qui carnem Christi corruptibilem fuisse negabant, ac proinde non fuisse in eo passiones naturales tradebant. Sed nihil prohibet, qui de Christo quoque secundum divinitatem intelligatur esse sine specie et pulchritudine, qui erat creator pulchritudinis, ac proinde non pulcher, quia superiorem pulcher, quod est esse sine specie.

(2) *Oppositorum*. Ab ipsius Infinitate proficiscitur omnis infinitas, et terminatio tanquam a causa exsuperante, et superlata, et effectrice oppositorum, quia in se habet omnia unde omnia quæ de Deo prædicantur, possunt de eodem negari, quia non conveniunt ei, ut inveniuntur in rebus creatis, et ut intelliguntur a nobis, et significantur; unde licet sit principium et finis, sicut dictum est, tamen neque habet principium, neque finem, neque medium, sicut in creaturis intelligimus, et licet sit præsens omnibus, et ubique, nusquam tamen est, nec in ullo est sicut creatura, ex S. Thom.

(3) *In tota proprietate*. Proprietatem Dei dicit, ut bonitatem, et sapientiam, et similia supra bonitatem creatam, et sapientiam, etc.

(4) *Unitas*. Quia unum habet rationem principii, et non divisi, ac simplicis, significat Dionysius individuum ac simplex divinæ naturæ, supra omnem unitatem ac simplicitatem et esse principium supra principium.

(5) *Ineffabilis*. Quia non nominatur a substantia sua multarum vocum, quia a providentiis, et variis beneficiis varie nominatur, ut bonus, justus, etc.

(6) *Ignoratio*. Quia quid est, a nullo intelligitur.

(7) *Ex omni intellectilis*. Quia quod est, ex omnibus creaturis licet intelligere ex omni intellectilis, Græce est, πανόητος, pro quo interpret Dionysii, quem S. Thomas habuit, et secutus est, male legit πανόητος.

(8) *Positio*. Omnium positio, et ablatio, quia ipse omnia in rerum natura facit, et aufert.

(9) *Quæ primo sunt*. Id est, quæ sunt principia aliorum, ut participationes simpliciter sunt principia participantium, ut vita absolute considerata est principium formale viventium; sapientia sapientium, et similiter in aliis; et hæ participationes sunt effectus Dei, et ideo istæ participationes et quæ sunt supra ipsas, non possunt convenire creaturæ, ut sapientia, et supra sapientiam, quæ negationem

(a) Idem supra omnia eadem creata. Vide proprietates ejusdem, et diversi cap. 9 *De divinis nominibus*.

et ens (a), et creatum; hæc enim omnia contraria A sunt, et secundum naturam suam mutuo a se ipsis intereunt. Solus Deus qui non patitur contrarium, omnia contraria secundum unam supra substantiam copulationem recipit; et omnia de eo dicuntur, et nihil est eorum, alia quidem est ipse secundum causam, alia vero non est secundum existentiam; infinitis enim mensuris, et quæ conferri non possunt, abest ab effectis, qui est omnium, et supra omnia auctor.

CAPUT X.

Quod nihil eorum quæ sunt, est non creatum et imperfectum: solus vero Deus est non creatus et perfectus; omnia autem post naturam divinam sunt facta, id est, creata.

Magnus Dionysius, capite 9 *De divinis nominibus*, B disserens quibus modis propriis conveniat Deo, ut dicatur idem ipse, ait: Idem ipsum supra substantiam æternam, et post multas proprietates de eodem subjungit: Tanquam non permistum, expers materiæ, simplicissimum, non indigens, non augescens, quod non potest minui, ingenitum, non tanquam nondum factum, aut imperfectum, aut ab hoc, aut hoc non factum, neque tanquam nullo modo existens: sed tanquam supra omne ingenitum, et absolute ingenitum, et semper existens, et per se perfectum. Quo in loco ait sanctus Maximus: Notandum est quot modis accipitur significatio ingeni, id est, non facti, aut quod nondum est generatum, sed generandum, ut Sara dixit: *Nondum mihi natus est* ⁷⁷, usque nunc aut quod est imperfectum, ut turris in Chalane; C aut ab hoc non factum, ut Paulus Apostolus *non ab hominibus* ⁷⁸; aut non hoc factum, ut justus non unus ex duodecim; aut quod penitus nullo modo est, ut quæcunque fingunt gentiles, Scyllam, Chimæram, et similia. Speciatim igitur et absolute ingenitum in Deo dicitur. Et adhuc idem paulo post: Sciebat, inquit, dogma quorundam gentilium, qui aiebant, omnia intellectilia, et immortalia, et vi intelligendi prædita, genita esse, et ingenita; genita quidem tanquam Deo effectore per se existentia secundum emanationem splendoris editi; ingenita vero, quatenus non tempore, sed æterne, id est, in ævo prodierant, siquidem supra diximus, ea quæ sub sensum cadunt, habere tempus; ea vero quæ sub intelligentiam, habere ævum, unde et æterna dicuntur; ut igitur ex emanatione splendentia, ingenita ea vocabant; rursus sciebat alios qui hunc mundum qui cernitur, genitum et ingenitum esse dicerent: genitam quidem, quatenus hoc universum vel ex uno in multa procedit; id est, in generationes animantium, et stirpium, et aliorum secundum varias eorum species et formas; vel ex multis in unum, quando scilicet, ut

interitum capiat, in elementa redit, rursus vero ingenitum vocabant eundem mundum, id est, perpetuum, quatenus, ut ipsi opinantur, motus ad generationem, et reditus ad corruptionem nunquam desinit. Ait igitur Dionysius, quomocunque dicatur ingenitum, sive ut dixi, sive ut gentiles dicunt, ne sic in Deo accipias: alia enim dicuntur ingenita αἰτιατός, id est, ut causam habentia; Deus autem ut causam non habens, et absolute; quam enim causam habere potest, qui omnibus, ut semel dicam, antecellit? Idem quoque observans beatus Anastasius in iis quæ contra Monophysitas edidit: Ingenitum, inquit, id est, non creatum, solus Deus est. Deinceps dubitans, quomodo Dionysio summo theologo in mentem venisset, ut Deum diceret supra omne ingenitum, multa ingenita significavit, id est, non creata: Atqui, inquit, quomodo hoc fieri potest? nemo namque ingenitus, nisi solus Deus. Post quæ rursus confutans opinionem Manichæorum, Dionysium Alexandrinum citat verbi huius interpretem, cum ait: Solet externa philosophia vocare ingenitum omnem naturam inaspectabilem; quibus sic vocatis, Deum dixit theologus Dionysius antecellere. Innotiam Gregorius Nyssenus: Nihil, inquit, est non creatum præter divinam naturam. Et rursus: Sola divina natura creaturam superat. Et adhuc: Bipartita, inquit, contemplatione rerum in creaturam, et non creaturam, naturæ non creatæ sanctam Trinitatem esse definimus: creatæ vero cætera omnia, quæcunque post illam dicuntur, et sunt, et nominantur. Et Joannes Damascenus: Omne, inquit, quod est, aut est creatum, aut non creatum; si creatum, ab alio prorsus creatum est, sin autem non creatum, hoc sane sit, quod creaturas creavit. Et rursus idem: Differentis naturæ ait esse ἀγέννητον, et γεννητόν uno scriptum, quod quidem declarat creatum, et non creatum, est igitur natura divina ingenita, id est, non creata. Et S. Epiphanius: Ab omni causa plane exemptum est ingenitum; quia unum est ingenitum, et venerandum. Et rursus: Intelligi non creatum, et creatorem soli Deo convenit; et fieri non potest, ut ad communionem huiusmodi rei plures adducantur; et adhuc idem, Unum, inquit, est quod facit, in una substantia Trinitatis perfectæ; cætera omnia facta, et creata. Propterea enim ipsi non veneramus omne quod infra Dei substantiam est, quia soli Deo convenit venerationem et culturam adhibere. Et iterum idem in iis quæ scripsit contra hæresim Secundianorum: Reducetur, inquit, universum ad unum, quod est, quo superius nihil est; nec infertus, nec infimum, nisi quæ ab ipso creata sunt, critque hoc manifestum iis qui veritatem perdidice-

⁷⁷ Gen. xviii, 13. ⁷⁸ Galat. i, 1.

Scholia.

sapientiæ creatæ continet; sed soli Deo, qui est sapientia creata secundum causam (b); et suprasapientiam est secundum existentiam.

(a) Ens vocat quod est suum esse, qui est solus Deus creator omnium.

(b) Id est, est sapientia creata, ut auctor ejus: sicut est omnia, ut effector omnium.

mut, quod unus Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; si autem unus Deus est, ex quo omnia, nec est in eo sinistrum, nec aliud imminutum, neque quidquam gradus inferioris, præterquam quæ ab ipso creata sunt: quæ autem sunt post Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cuncta sunt pulchre creata, et large ab ipso sunt post bene profecta et constituta. Rursus idem contra hæresim Marciorum: Vos enim, inquit, credimus penitus, sicut veritas ostendit, et probabilis ratio suggerit, ac cum regula pietatis consonat, et cum lege et prophetis, et cum ipsis ab origine patriarchis ordine consecutis, et cum ipsa Salvatoris doctrina, et apostolorum qui nos aperte docent confiteri unum Patrem universorum dominatum tenentem, et Dominum Jesum Christum, et ejus sanctum Spiritum, unam sanctam Trinitatem non creatam, omnibus ex nihilo post Patrem et Filium et Spiritum sanctum factis. Quare in iis quæ clare confessi sunt, et crediderunt omnes sancti jam dicti, et prophete, et evangeliste, atque apostoli, non poterit unquam ulla fallax cogitatio contrarium veritatis resistere ac repugnare. Et sanctus ac divinus Germanus in expositione fidei ait: Sed veneratio nostra et cultus solam non creatam, et in infinitum potentem supra quam principalem; et supra quam bonam, vitæ principem, et supra substantiam sanctam Trinitatem, unam divinitatem et potestatem corde non dubitante et ore confitetur; huic enim soli cultum tribuere oportet. Et sanctus Cyrillus: Sive quis, inquit, angelos, sive aliquid superiorum ordinum, et omnia intermedia prætergressus ad ipsos Seraphinos eat, et supremas gloriis aggrediatur, naturam non transcendet, vel enim aliquid superne, hoc est, ex Patre luminum, et idcirco Deus: vel infra aliquid intelligitur, et inferne, hoc est creatura, et ex creatura; interjectum vero nihil funditus est. Et iterum idem: Quod enim est opinione illorum neque pure Deus, neque aperte creatura, quem locum apud ipsos recipiet in iis quæ sunt? Ego neque in sola cogitatione recipere dicerem, quamvis eligere solum possem. Et Justinus philosophus et martyr: Etenim si quid principis extra Deum erat, omnino necessarium est confiteri hoc aut Deum,

A aut aliam quamlibet potestatem; at si quis Deum dicat, abrogarit divinas voces, quæ clare clamant: *Ego Deus primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus*¹⁹. Sin vero non dicat Deum, dicet scilicet angelos, vel potestates, at sic etiam improbabili divinas Scripturas, quæ dicunt a Deo factas esse has: *Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum omnes potestates ejus*²⁰. Ex his apertum sit, quod inter naturam Dei in tribus personis, et ab eo creata nihil aliud quidquam penitus reperitur; omnia autem post divinam naturam et substantiam sunt generata et creata, idcirco nihil eorum quæ sunt, est non creatum et infectum, nisi solus Deus hæc supra substantiam Trinitas. Manifesta etiam est tibi hujus decadis expositio materiaria. Primum qui tenet, nihil eorum quæ sunt, esse sine causa, sed solum Deum; hic igitur qui causam non habet, causa omnium est, qui ex nihilo creaturam producit; idcirco nihil eorum quæ sunt, est coeternum auctori, quin potius vel ex principio temporis, vel non ex principio temporis, sed ex principio ævi est; ab his enim operibus quæ sunt ex principio temporis, requiescit et Sabbatum agit Deus; ab operibus vero quæ ex principio ævi sunt, non requiescit, et Sabbatum agit; et quod Deus individue ex se ipso egrediens, una potestate omnia producit, in nullo quopiam propter hæc divisus, neque quia producendo omnia, omnia sit, idcirco aliquid eorum quæ ab ipso sunt aut aguntur, est non creatum: neque possunt aliqua duo, aut multitudo post duo, aut aliud quid secundum superius et inferius progrediens esse infinitum, et sine principio: sed unum solum, hoc est Deus, incomprehensus est, et inaspectabilis, et a contrariis solus ipse nominatur; sed secundum essentiam suam prorsus caret nomine, quia solus est non creatus et ingenuus; omnia autem post naturam divinam sunt creata, quia inter ipsum Deum, et creaturas neque quidquam est, neque cogitatur tanquam essentia quæpiam. Diligenter igitur materia hujus decadis a theologis exposita, cum aliqui ipsius Dei infinitatem cognoscere non possimus (1).

¹⁹ Isa. XLIV, 6. ²⁰ Psal. CXLVIII, 2.

Scholion.

(1) Ad ea quæ in hoc extremo capite ex variis Patribus de ingenito notata sunt, adjungi potest quod sanctus Chrysostomus scripsit, disserens de ingenito contra hæreticos in homilia in illud: In principio erat Verbum (Joan. 1, 1), et: Spiritus scrutatur profunda Dei (1 Cor. 11, 10): Ne existimes, inquit, hæretice, magnum quid te tribuere Patri, cum dicis esse ingenitum; quia multa alia quæ non sunt generata, dicuntur ingenita; dicitur Adam ingenitus, quia non fuit genitus, sed formatus; dicitur etiam homo ingenitus, non generatus, neque formatus, ut cum Dominus dixit de Juda: Bonum erat ei

D si natus non fuisset homo ille (Matth. xxvi, 24). Et quomodo illi melius erat, si natus non fuisset? ei enim qui non est, nihil conducit, neque nocet. Et Salomon beatum prædicat eum qui non est genitus, sic enim ait: Beatus qui mortuus est, magis quam vivens, et supra duos qui non est genitus. (Eccle. iv, 2): Et si non est genitus, quomodo est beatus? Vide nomina naturæ ingenitæ. Dixit hominem neque genitum, neque formatum beatum; quamobrem appellatio ingenti non interpretatur naturam divinam, nec, ut tu ais, substantiam significat; nec honorem affert Patri. Hactenus Chrysostomus.

DECAS NONA. — DE INFINITATE IN DEO.

CAPUT I.

Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est quidquam aliud non creatum præter Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unius et solius naturæ non creatæ, nec aliud quidquam ante sæcula præter has tres personas divinas.

Magnus Dionysius, capite primo *Mysticæ theologiæ* : Trinitas supra substantiam, et supra divinum, et supra bonum, pietatis Christianorum erga Deum præses et custos, dirige nos ad mysticorum sermonum Dei supraquam ignotum (1), et supraquam luens (2), atque summum fastigium ; ubi simplicia, et absoluta (3), et immutabilia theologiæ mysteria aperiuntur in caligine supraquam lucente silentii arcanae doctrinae. Tu, quæ in obscuritate tenebricossissima supraquam clarissime supraquam splendes, et in illis splendoribus supraquam pulchris, et tactum, et aspectum (a) ex toto fugientibus mentes (4) oculis captas supraquam impleas. Mihi igitur hæc opentur, tu vero, chare Timothee, in vehementi mysticarum contemplationum exercitatione et sensus, et usus mentis relinque, et omnia quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, et universa quæ sunt, et non sunt (5) : et ad copulationem, quantum consequi potes, cum eo qui supra omnem substantiam et cognitionem est, ignote (6) contende : et extra te positus pure, et ab omnibus solutus et liber ad radium divinum divinae obscuritatis, omnibus ablatis, et ab omnibus expeditis adducere. Vide autem, ut nemo hæc audiat ex iis qui non sunt instructi ; hos dico, qui rebus terrenis adhærescunt,

A et nihil supra ea quæ sunt, et supra substantiam esse cogitant, quin potius arbitrantur sua cognitione nosse cum qui posuit tenebras latibulum suum. Si autem supra hos sunt divinarum mysteriorum cognitiones, quid dici poterit de aliis non initiatis, qui summam causam omnium ex extremis (b) in natura rerum designant, nihilque eam antecellere aiunt impiis imaginibus, quas ipsi fingunt ? Et magnus Athanasius : Sola enim sancta Trinitas divinitatis non creata apparuit. Et beatus Basilus : Illic astitit beata, et non creata Trinitas, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Et Gregorius Nyssenus : Nihil aliud ante sæcula præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Et divinus Damascenus : Solus non creatus, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto colitur. Ex quibus sit manifestum, quod in Deo, qui est supra substantiam, nec aliud quidquam est non creatum præter Trinitatem, nec aliud quidquam ante ævum præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem supra naturam, et in qua simplicia, et absoluta, atque immutabilia mysteria theologiæ deteguntur, et ipsi occulti sermones silentii ineffabiles ; quare si quæ est natura non creata, ea est Pater et Filius et Spiritus sanctus. Et rursum : Si quid est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, sola non creatæ natura est, et cum dicimus : O natura non creata, auctor omnium, vel præter divinam naturam nihil est non creatum, implicate dicimus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum ; et cum rursus dicimus : Pater omnipotens

Scholia.

(1) *Supraquam ignotum.* Quia quid sit Deus, qui est sancta Trinitas, non solum est ignotum, ut nos intelligere possumus in creaturis aliquod esse ignotum, sed est supraquam ignotum.

(2) *Supraquam luens.* Quia cognitio est quædam lux mentis, significat Dionysius, non esse proprium Dei sic cognosci quod sit, et bonus sit, et reliqua ejusmodi Dei propria, sicut nos intelligimus, et cognoscimus in creaturis, esse, et tales esse, sed est cognitio ejus propria supra omnem cognitionem creatam a se enim solum, ut decet id est, perfecte, cognoscitur esse.

(3) *Simplicia et absoluta.* Illa dicit, quæ nude secuti sunt, sine integumentis symbolicis, et sine parabolis, ac sine verbis, quæ explicatione indigent, intelliguntur et videntur, Deo aperiente mysteria ; quæ sic ostensa et revelata, non possunt postea sermone exprimi, sicut Paulus de hujusmodi visione et revelatione mysteriorum simplici et absoluta, id est, nuda et aperta remotis symbolis, et verbis explicatione indigentibus, in rapto illo suo scripsit : Quæ non licet, inquit, homini loqui (II Cor. xii, 4) ; ad hoc enim videtur Dionysius retulisse quod hic dixit. In caligine supraquam lucente silentii arcanae doctrinae, caliginem vocavit, quæ Paulus ἀόρατα, id est, arcana ; hæc enim obscurissima, et quæ explicari non possunt (sicut neque videri

potest caligo, neque quæ caligine obtecta sunt) vidit Paulus, et cognovit in luce clarissimæ revelationis sine ulla symbolis. Illud autem observandum est, ne quis interpretem temere reprehendat, quod veritatem : *Aperiuntur in caligine*, male legi in exemplaribus Græcis in Italia et in Gallia hactenus editis, ἐκκαλύπτεται, id est, teguntur ; melius reperi in exemplari manuscripto, quod Cyparissiota habuit, ἐκκαλύπτεται, id est, deteguntur.

(4) *Mentes angelicas oculis captas* dicit præ infinita excellentia divini splendoris ; sunt aliqui multis oculis præditæ propter multam cognitionem propriæ facultatis. Sicut enim Deus dicitur invisibilis, sic dicuntur angelicæ mentes oculis captæ.

(5) *Universa quæ sunt, et non sunt.* Id est, omnia intellectilia et sensibilia ; hæc enim propter continuam mutationem dicebantur a philosophis non esse.

(6) *Ignote.* Significat non esse curiose inquirendum, quomodo fiat ista cognitio mysticæ theologiæ per copulationem cum Deo, relicta omni alia cognitione rerum ; id quod Paulus apostolus significavit, cum dixit de illa sua cum Deo copulatione, in qua mysteria illa arcana vidit : Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit (ibid.). Nescio, inquit, id est, non curiose inquiri, satis mihi est vidisse et audisse arcana illa, etc.

(a) Tactum, et aspectum intellectuales dicit ; est enim cognitio quædam tactio et visio intellectus.

(b) Extrema in rebus vocat materiam inanimatam.

tens, Fili, et Spiritus sancte, explicate unam et non A creatam naturam incovamus; nihil commoventes in fide, quæ tenet unitatem esse in Trinitate, et Triplettem in unitate.

CAPUT II.

Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia divinitas ejus, nisi Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una et sola non creata natura; nec alia potestas, sive virtus, et operatio in ipso, nisi hæ tres divinæ personæ.

Dominus in Evangelio ait : *Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli* ⁶¹. Et rursus : *Si autem in virtute Dei eicio demonia* ⁶². Et adhuc : *Vos autem sedete in civitate Jerusalem, donec induamini virtutem ex alto* ⁶³. Et divinus Apostolus : *Christus Dei sapientia, et Dei virtus* ⁶⁴. Gregorius Nyssenus : *Ἡ δύναμις*, id est, virtus, sive potestas, cum ad Deum refertur, singulariter effertur; cum vero ad creaturas, numero multitudinis. Gregorius Theologus : Unum tria, et tria unum, in quibus est divinitas; vel potius dicam, quæ sunt divinitas. Et rursus idem : Dei vero cum dico, dico Patris, et Filii, et Spiritus sancti; neque divinitate ultra hæc fasa, ne populorum deorum introducemus, nec divinitate intra hæc terminata, ne de angustia divinitatis damnemur. Et iterum : Unius divinitatis, o boni, Trinitatem honorate. Et rursus : Satis est, eatenus cognoscere unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate mirabilem in unum copulationem et distinctionem habentem. Et adhuc idem : Nobis autem unus Deus, quia et una divinitas. Et magnus Athanasius : Ter sanctus propter tres personas, semel Dominus propter unam divinitatem, satis hæc sunt fidelibus : lucusque cognitio in hominibus præcælit, lucusque Cherubini alas se velant; qui autem amplius his scrutari vult, audit dicentem : *Ne sis nimium sapiens, ne obstupescas* ⁶⁵. Et magnus Basilus : Baptisma nostrum est, secundum traditionem Domini, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁶⁶, nulla creatura, neque servo ad ordinem Patris et Filii adjuncto, utpote divinitate in tribus completa; quod extra hæc est, id omne censervum est, quamvis magnitudine dignitatum alia aliis præstent, et antecellant. Et rursus idem : Catena quædam est sancta et veneranda Trinitas, unam et eandem divinitatem in una et perpetua gloria ubique circumferens. Adhuc idem : Dicta sunt hæc, et bene erit, ut est iis qui sine curiositate credunt in Deum Verbum et Spiritum, unam substantiam et divinitatem: quæ et sola est veneranda; et nullo modo subrepat multitudo. Et disputatione contra Phædonem philosophum, quæ est in prima synodo : Fides, inquit, catholica unam solam divinitatem novit, et hæc colit, Patris, Filii, et Spiritus sancti, præter hanc non reputabitur altera. Editio sanctæ et œcumenicæ tertiæ synodi : Si quis non constitetur in san-

cta Trinitate unam divinitatem, et unum regnum, et unum dominatum, anathema. Confessio sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi : Nos neque tres deos scimus, neque totos multos deos, vel naturas, vel substantias, vel divinitates novimus, aut cognoscimus; aut qui cognoscerent, novimus : imo eum quæ habet, vel sentit, vel cognoscit, anathematismis subijcimus. Gregorius Nyssenus in libro inscripto, *Quæ sit Christiani professio* : Qui enim, inquit, eos condemnat qui dicunt unam divinitatem, necessario vel multas dicenti, vel nullam, assentitur; non enim quidquam aliud præter hæc dicta cogitari potest, quin imo neque doctrinæ Scripturæ multas dicit, quæ alicubi meminit singulariter divinitatis, ut cum ait : *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* ⁶⁷. Si igitur extendere numerum divinitatum in multitudinem, eorum tantum est qui ex errore multos deos ponendi ægrotant, negare autem in universum divinitatem, eorum fuerit qui Deum tollunt, quæ ratio est accusandi nos qui unam divinitatem confitemur? Et S. Sophronius Hierosolymitanus : Sicut, inquit, didicimus, unum Deum esse, sic unam divinitatem confitentem esse accepimus. Et Gregorius Theologus, in oratione de constituendis episcopis : Si consequi possem, ut hic perfectam universorum scientiam haberem, quid mihi reliquum esset? quid sperarem? Regnum cælorum plane, dicturus es. Arbitror autem nihil aliud esse hoc, quam adipisci quod purissimum et perfectissimum est, perfectius autem ex omnibus quæ sunt, cognitio Dei est, sed hanc quidem partim teneamus, partim vero pergamus, ut comprehendamus, quando super terram sumus; partim in futurum reservemus, ut illinc hunc fructum laboris habeamus, splendorem scilicet totius sanctæ Trinitatis, quicunque est, et qualis, ac quantus, si fas est dicere. Adhuc idem in eadem oratione : Satis habeo audire, quod Filius, et quod ex Patre, et quod hic quidem est Pater, hic vero Filius, et nihil præter hoc curiose inquiri; ne mihi eveniat quod vocibus, quæ nimium elatæ, prorsus decidunt; aut aspectui intento in radium solis; quæ enim plus, et acutius videre quis cupit, eo magis sensus ejus læditur. Ex his patet, quod in Deo, qui supra substantiam est, non est alia divinitas ejus, nisi Pater, Filius, et Spiritus sanctus, imo ipsa tria sunt divinitas; et nec ultra ista, hæc; nec his tribus aliquid deficit, quippe cum divinitas in his tribus completa sit, quod autem extra hæc est, neque Pater est, neque Filius, neque Spiritus sanctus, sed conservum nobiscum est universum. Tota enim natura non creata in his tribus cernitur, et completa est, et sicut una est non creata natura Trinitatis, sic etiam una est ipsius divinitas, et potestas, et operatio, et sicut non est alia divina natura præter Trinitatem supraquam divinam, sic non est alia præter ipsam divinitas, vel potestas, sive virtus, et operatio : sed

⁶¹ Matth. xxvi, 64. ⁶² Matth. xii, 28. ⁶³ Luc. xxiv, 49. ⁶⁴ I Cor. i, 24. ⁶⁵ Eccl. vii, 17. ⁶⁶ Matth. xxviii, 19. ⁶⁷ Coloss. ii, 9.

quod est natura, hoc Trinitas; quod divinitas, hoc A potestas, et operatio; quare quod potestas et operatio, hoc natura supra substantiam: et quia natura, et substantia, et potestas, et operatio idem, ideo unus nobis Deus ipsa unitas trium personarum. Simul tamen et hoc patet, omnem theologiam in tribus divinis personis conclusam esse: qui autem plura his curiose indagare vult, ab ea quæ vere veritas est, excidit.

CAPUT III.

Quod in Deo qui est supra substantiam, non est alia unitas, et alia Trinitas: nec est in superna Trinitate quicquam inæquale, et majus, ac minus: nec aliud quid in ea privans, secundum se substantiæ expers, et non per se existens.

Magnus Athanasius, in expositione fidei in prima synodo ait: Principio hæc est fides orthodoxa, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Et paulo post: Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus; et non tres increati, sed unus increatus: omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus; et non tres omnipotentes. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus; et non tres æterni. Et non multo post: Et in hac Trinitate nullus primus, et nullus ultimus; nemo magnus, et nemo parvus, sed hæc tres personæ æternæ sunt, et æquales in omnibus. Unitatem igitur in Trinitate, et Trinitatem in unitate omnis Christianus colat. Et sanctus Maximus, in explanatione subtili precatationis, *Pater noster*: Non, inquit, aliam unitatem, et aliam Trinitatem esse didicimus (non enim unitas, quæ simplex et una natura est, dissimilitudine naturæ a Trinitate differt), nec aliam juxta aliam (non enim remissione potestatis discreta est ab unitate Trinitas, vel a Trinitate unitas), neque sicut aliquid commune et generale, quod cogitatione solum spectari potest, a partibus suis variatur, sic a Trinitate variata est unitas, quæ est substantia proprie per se existens, et potestas vere per se valens; nec tanquam alia ex alia (non enim Trinitas ex unitate existit, nec unitas ex Trinitate secundum productionem, vel antegressionem), sed eandem vere unitatem, et Trinitatem dici dicimus: unitatem quidem ratione substantiæ, Trinitatem vero modo existendi; totam unitatem eandem ipsam non divisam personis; et totam Trinitatem eandem ipsam non confusam unitate: ne divisio multitudinem deorum introducat, neque confusio Dei negationem. Gregorius Theologus in tertia oratione de pace: Non unum pietatis terminum existimemus, venerari Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam in tribus personis divinitatem, et potestatem, nihil supra, nec infra colentes; illud enim fieri non potest, hoc autem impium est. Et adhuc idem: Ubi enim est unumquodque incom-

prehensum, et majus, quam ut cogitari queat, quomodo hic quod excellat, vel intelligitur, vel traditur; quomodo vero quod infinitum est, metiri possumus: ut quod est eorum quæ terminantur, eveniat divinitati, quam gradibus superioribus et inferioribus metiamur? Et rursus idem: Non est Trinitas adnumeratio inæqualium, alioqui quid prohibet quin sit hæc decas, et hecatontas, et myrias? Et rursus: Unam divinitatem, et potestatem, quæ in tribus reperitur, et tria complectitur discrete, neque differens substantiis, sive naturis, nec aucta exsuperantiis, et remissionibus, undique æqualis, undique eadem. Et iterum idem in prima oratione de pace: Unitas, inquit, quæ in Trinitate colitur, et Trinitas quæ in unitatem redigitur, ejusdem throni, ejusdem gloriæ, non creata, inaspectabilis, non cadens sub tactum, incomprehensa, quæ sola cognoscit quem apud se ordinem habeat, quæ omnem creaturam extra sinit partim primo, partim secundo velo direptam: primo quidem creaturam cœlestem et angelicam a divinitate direptam, secundo vero nostram a creatura angelica. Sanctus Gregorius Nyssenus, libro primo *Contra Eunomium*: Quod autem, inquit, non congruit cum dogmate ab ipsis fabricato, opinari simplicem esse substantiam, quæ supra omnia est, quamvis id verbo gratis largiantur, manifestum sit etiam parum advertenti. Quis enim ignorat quod secundum propriam rationem simplicitas in sancta Trinitate plus et minus non recipit? Et adhuc Gregorius Theologus in oratione de baptismo: Volo Patrem majorem dicere; ex quo provenit, ut qui sunt æquales, æquales sint, et existant; hoc enim ab omnibus concessum est; et metuo ne principium faciam principium minorum; et contumelia afficiam præferendo; non enim ei, ex quo, gloria est submissio eorum qui ex ipso. Et rursus Gregorius Nyssenus, in libro *De Abraham*: In utroque igitur verum dicit Scriptura, quæ æquale confitetur, et majus non negat. Cum enim Scriptura ad humanitatem respicit, majus confitetur quod non videtur, quam id quod per carnem videtur; quando vero mentem deducit ad divinitatem, vacat hæc comparatio majoris et minoris, et vice horum unitas prædicatur: *Ego et Pater unum sumus*²⁹; quæ enim variata sunt secundum inæqualitatem, unum esse non possunt. Et magnus Athanasius, in libro *De incarnatione Christi*: Ubi, inquit, dignitas est ejusdem honoris, ejusdem quoque honoris est veneratio; in dignitate æquali non est pugna, inæquale suscitatur pugnam; æqualitas honorat pacem. Et idem rursus: *Contra Apollinarium*: Si natura non est Pater major Filio, neque magnitudine (magnitudinis enim expers est), neque tempore, quia sine tempore est, neque qualitate, quia qualitate caret: nulla igitur alia re majorem se Patrem dicit, nisi quatenus Filius, et Patrem suum honorans. Et magnus Basilius, libro quarto suarum *Con-*

²⁹ Joan. x, 30.

salutatum : Majus, inquit, vel magnitudine, vel crassitudine, vel tempore, vel dignitate, aut tanquam causa, majus est; at magnitudine non est major Pater Filio; expers enim est magnitudinis, neque crassitudine, quia incorporeus; sed neque tempore, Filius enim est temporis auctor; neque dignitate, nec enim factus est Filius, qui aliquando non esset; nec ut auctor, quoniam æque erit et ipso, et nobis major, si ipsius et nostri auctor est. Et iterum Gregorius Theologus, libro secundo *De theologia* ait : Sed si Deus est incorporeus, nec hoc demonstrat substantiam, sicut nec ingenitum, et principio carens, et immutabile, et impiorale, et quæcumque de Deo, vel circa Deum dicuntur (a). Ex quibus efficitur manifestum, quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia unitas supra divinam, et alia Trinitas supra substantiam, sed eandem vere unitatem et Trinitatem credimus : nec est in Trinitate supraquam divina quidquam inæquale, et partim ejus majus, partim vero minus, sed potius una æqualitas tribus pura, et immutabilis; nec aliquid eorum trium ulla ex parte plus colimus, et aliquid minus; nec est in eo quidquam privans, et secundum se expers substantiæ, et non per se existens : imperfecta enim introductio privantis contumeliosa est in id quod perfectissime existit; etenim non esse substantiam, et per se non existere, defectionem perfectissimæ substantiæ, et per se existentis demonstrat.

CAPUT IV.

Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque personale distinguitur a substantia, neque tres divinæ personæ substantia distinguuntur, nec alia quapiam oppositione distinguuntur, nisi hac sola secundum relationem.

Magnus Athanasius, in dialogo orthodoxi et Anomii, ait : Aliud est substantia, et aliud persona, aliud et aliud (1), compositio igitur. Aliud et aliud dixi, non ut rem aliam et aliam, sed ut aliud signi-

ficante persona, et aliud substantia, sicut granum frumenti dicitur et est semen, et fructus : non ut res alia, et alia; sed aliud quid significat semen, aliud fructus. Et magnus Basilus, in epistola ad Terentium comitem : Si autem, inquit, oportet nos paucis dicere quod videtur, illud dicemus, quod quam rationem habet commune ad proprium, hanc habet substantia ad personam. Unusquisque enim nostrum communi ratione substantiæ participat esse; et proprietatibus quæ circa se sunt, est ille, aut ille, ad eundem modum illic, ratio quidem substantiæ communis est, ut bonitas, aut divinitas, aut si quid aliud intelligatur : persona vero in proprietate qua Pater est, aut qua Filius, cernitur. Sanctus Joannes Damascenus, cap. 53, cujus inscriptio est : *Quod omnis natura divina in una ex personis ejus unita est cum tota humana natura, et non pars cum parte* : Communia, inquit, et universa prædicantur de suis subjectis (2) particularibus : commune igitur est substantia, ut species; particulare autem hypostasis; particulare autem, non quia partem naturæ habet, partem non habet, sed particulare numero, ut individuum; numero enim, et non natura hypostases dicuntur differre; prædicatur autem substantia de hypostasi, quia in singulis quæ sunt hypostases ejusdem speciei, perfecta substantia est; quocirca neque hypostases differunt inter se substantia, sed secundum accidentia, quæ sunt proprietates designantes hypostasim, et non naturam : siquidem hypostasim definiunt substantiam cum accidente, quamobrem hypostasis habet commune cum proprio; substantia autem secundum se non existit, sed in hypostagibus spectatur. Idem de sancta Trinitate : Oportet, inquit, scire, quod aliud est considerari re, et aliud ratione et cogitatione. In omnibus igitur creaturis distinctio hypostaseon re consideratur, re enim Petrus a Paulo discretus consideratur, communitas vero, et copulatio, et unum, et ratione, et cogitatione spe-

Scholia.

(1) Aliud dicitur significare in divinis substantia, et aliud persona, quia licet unam et eandem rem substantia et persona significant, aliter tamen eam significat substantia, et aliter persona; et recte dicitur Græce ἄλλο καὶ ἄλλο, id est, aliud et aliud, ubi solum est aliud et aliud modus significandi : sicut semen et fructus unam rem significant, granum scilicet frumenti (b) : aliud tamen et aliud dicuntur significare, non tanquam aliam et aliam rem, sed quia aliter significat illam unam rem semen, et aliter fructus : semen enim ita significat granum frumenti, ut intelligamus contineri in eo seminaliter aliud simile. Semen enim est, in quo est virtus seminalis ad producendum aliud simile : fructus autem non sic significat granum frumenti, sed esse fructum alterius, sive productum ab alio; sic etiam substantia et persona una res sunt, et unam rem significant : sed aliter eam signifi at persona, scilicet singulariter, substantia vero communiter : quam enim rationem habet commune ad proprium, ait Basilus, hanc habet substantia ad personam.

(a) De his loquitur quæ similiter de Deo dicuntur, ut ingenitum, incorporeum, et similia.

(b) Basilus epistola prima ad Cleodorum.

Hic igitur modus diversus significandi unam alio qui et eandem rem, vocatur ab Athanasio aliud et aliud; non quia alia et alia res sit, sed quia una et eadem res alio et alio modo significatur; possunt enim esse unius rei plura nomina, ut unum nomen plurium rerum.

(2) Communia et universa prædicantur de suis subjectis. Commune igitur est substantia, ut species. Non hoc dicit Damascenus de substantia in divinis personis, quod secundum rem communis sit, sicut in creaturis species quæ dividitur per proprietates characteristicas, quas vocant individuales, ita ut, sicut paulo post hic dicit idem Damascenus, Petrus a Paulo re distinguatur, quia non est Petrus in Paulo; Petrus enim et Paulus unum sunt non re, sed ratione, et intelligentia. Contra vero in divinis personis non secundum rem, sed secundum modum significandi invenitur aliqua similitudo communis et particularis cum creaturis. Observavit hoc in Damasceno S. Thomas.

ctatur, intelligentia enim percipimus Petrum et Paulum ejusdem naturæ esse, et naturam unam habere communem, unusquisque enim eorum est animal rationis particeps, mortale; et unusquisque caro est animata animâ ratione prælita, et intelligente. Hæc igitur communis natura ratione consideratur, nec enim personæ aliæ in aliis inter se sunt, sed potius unaquæque, sigillatim et in parte, id est, per se separata est, plurima habens quæ ipsam ab altera distinguant, siquidem et loco distant, et tempore differunt, et voluntate dividuntur, et viribus, et forma, id est, figura, et habitu, et missione, ac dignitate, et studio, omnibusque proprietatibus designantibus, plus vero cæteris omnibus eo quod non sunt aliæ in aliis mutuo, sed potius separatæ sunt, unde et duo et tres homines dicuntur, et multi; hoc autem in omni natura licet considerare. Contra vero in sancta, et supra substantiam, ac ultra omnia, et incomprehensa Trinitate, illic enim contemplamur commune, et unum re propter coæternum, et quia id ipsum sunt substantia, operatione, voluntate, et voluntatis conspiratione, potestate, virtute et bonitate. Non dixi simile, sed id ipsum, et propter unum impetum motus; una enim substantia, una bonitas; una virtus, una voluntas, una actio, una et eadem potestas, non tres sibi inter se similes, sed una et eadem trium personarum motio, unum enim unaquæque earum habet

¹⁰ Joan. xvi, 15.

Schol'a.

(1) *Præter ingenitum, et nativitatem, et processionem.* Non hoc dicit Damascenus, quasi innascibilitas, quæ dicitur ἀγεννησία, constituat et distinguat personam Patris; hoc enim fieri non potest, cum ingenitum nihil ponat, sed neganter accipitur, nec ingenitum accipit pro eo quod est increatum (sic enim secundum substantiam dicitur, et ad substantiam pertinet), sed sic accipit Damascenus hic ingenitum, ut significet id quod non est genitum, ut ad relationem pertineat, quatenus relationi geniti, quæ convenit Filio, negatur Patri; ut sic Pater ingenitus distinguatur a Filio non secundum substantiam, sed secundum relationem. Observavit hoc et explicavit in Damasceno idem S. Thom. 1 p. q. 33, art. 4, ad 3. Item nativitas, quæ est actus notionalis, ad relationem pertinet, quatenus significatur, sicut ait idem S. Thom., ut via ad personam Filii proprietate personali, id est filiatione constitutam.

(2) *Sed cogitatione distinctum.* Scilicet a persona. Ne quis aliter accipiat quod hic dicit Damascenus, hoc ipsum dicit S. Thom. 1 p. q. 39, art. 1; Relatio enim, inquit, ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantum, quatenus scilicet essentia quantum ad modum significandi, ut ait idem S. Thom., significatur ut forma trium personarum, et persona, ut particulare; comparata autem ad oppositam relationem, habet virtute oppositionis realem distinctionem, et sic, inquit, remanet una essentia, et tres personæ. Itaque distinctio rationis sufficit ut multiplicari possint personæ, quæ sunt aliqui una essentia, et non multiplicetur essentia. Sic etiam Damascenus in hoc loco distinctionem cogitationis, sive rationis posuit inter essentiam divinam et personas, relicta distinctione reali inter relationes personales, quas nominaverat.

(3) *Conspicentes eandem naturam sine ulla varia-*

erga aliam, non minus quam erga se ipsam, id est, in omnibus unum sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, præter ingenitum (1), et nativitatem, et processionem; unum, inquam, habet, sed cogitatione distinctum (2). Magnus Basilius in sermone de fide: Filium dixi et Patrem, serva mihi has proprietates; permanens igitur Filius in eo quod est Filius, omnia est, quæcunque Pater est, sicut ipse Dominus dixit: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*¹¹. Et Gregorius Nyssenus: Conspicentes, inquit (3), eandem naturam sine ulla variatione, differentiam causæ, et ex causa proficiscentis non negamus, in quo solo alterum ab altero discerni comprehendimus. Et divinus Anastasius, in libro *De veritate rectorum dogmatum*: Reciprocantur, inquit, hujusmodi appellationes, Deus, Domini, et Spiritus propter incorporeum et sanctum, quia nique personæ conveniunt hujusmodi nominationes, reservato Patri hoc solo, scilicet Patrem esse, quia solus est Pater tanquam causa; et reservato ipsi Filio hoc tantum, scilicet Filium esse, quia solus genitus est; reservato item Paracloto, esse scilicet Spiritum sanctum. Divinus Dionysius, cap. secundo *De divinis nominibus*, ait: Copulata in unum in totâ divinitate, ut in theologicis informationibus prolixè ex Scripturis sanctis demonstravimus, sunt supraquam bonus, supraquam Deus, supraquam substantia, supraquam vivens, supraquam sapiens,

tionem, differentiam causæ et ex causa proficiscentis non negamus. Causam dicit, quæ univoce dicitur; non enim in divinis perfectius est esse causam, quam esse ex causa, sicut in creaturis, in quibus homonymum est, id est æquivocum; habere causam, quod convenit effectui; et esse causam, quod convenit efficienti tanquam perfectiori. In divinis causa est Pater Filii, sed non causa effectrix, quæ a sanctis Patribus dicitur γενεσιουργός, sed causa solum quæ dicitur αἰτίας, aut ἀρχῇ, aut αἰτίος; ἀρχηγός. Dictum est de his decad. 7, cap. 6. Duplèr itaque dicitur apud Græcos αἰτίας, id est, qui est causa: αἰτίας γενεσιουργός, id est, causa effectrix, et αἰτίας ἀρχηγός, id est, causa quæ principium est; sicut accipiunt doctores Græci nomen causa in divinis, quod S. Thom. recte intellexit, et in Græcis Patribus probavit; sic enim scripsit in opusculo *Contra errores Græcorum*, cap. 1: Neque tamen intelligendum est, quod sancti, qui nomine causæ et causati utuntur in divinis personis, intendant diversitatem naturæ inducere, aut Filium esse creaturam, sed per hoc volunt ostendere solam originem personarum. Hactenus S. Thom. Quod ergo ait Gregorius Nyssenus, ex sola differentia causæ et causati in divinis existere distinctionem personarum, significat, quia Pater est principium Filii, per generationem scilicet, et Pater ac Filius principium Spiritus sancti per spirationem, idcirco Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum suis proprietatibus personalibus inter se realiter distinguunt. Et quod Anastasius Antiochenus ait, hoc solum reservari Patri, scilicet Patrem esse, quia solus Pater sit tanquam causa; perinde est ut si diceret, quia solus Pater sit tanquam principium Filii. Apud Latinos vero usitatum est pro vocabulo causæ ut nomine principii. Rationes usus hujus verbi idem S. Thom. attulit; legat qui desiderat.

et quæcunque sunt ablationis secundum exsuperantiam (1), cum quibus numerantur omnia quæ ad rationem causæ pertinent, bonum pulchrum existens, vivificum, sapiens, et quæcunque sunt ex donis ejus, quæ bonitatem ejus decet, a quibus omnium bonorum causa nominatur, discreta vero sunt Patris nomen (2), et res, et Filii et Spiritus sancti, nulla in his facta reciprocatio, aut prorsus communitate introducta; est præterea discreta ac distincta, perfecta sicut in nobis (3), et immutabilis Jesu essentia, et quæcunque sunt mysteria substantialia humanitatis ejus (4). Ex his manifestum fit, quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, per-

sona et substantia non sunt idem ratione et cogitatione; sunt tamen re et substantia, similiter tres divinæ personæ inter se non discernuntur re et substantia, sed ratione tantum et cogitatione (5); essentia enim earum una est, sed non est earum inter se reciprocatio; ideo non potest cadere in eas alia oppositio, nisi eorum quæ sunt ad aliquid: aliæ enim oppositiones non assumuntur sine materia; oppositiones vero in his quæ sunt ad aliquid, quodam modo consistunt supra materiam, quia in hac oppositione non dirimitur copulatio, quia esse eorum est quodam modo se habere ad aliquid.

Scholia.

(1) *Quæcunque sunt ablationis secundum exsuperantiam.* Sunt hujusmodi nomina supra bonum, supra pulchrum, quæ tollunt in Deo bonitatem creatam, et pulchritudinem creatam, et tribuunt exsuperantem, et superlatam bonitatem, scilicet increatam, quæ vincit omnem cognitionem et intelligentiam.

(2) *Discreta sunt nomen Patris* supra substantiam et res. Nomen Patris supra substantiam dicit, quia in divinis non significat nobis nomen Patris, aut Filii, quod in creaturis intelligimus, personas scilicet re et substantia separatas. Rem vero Patris vocat non ipsam substantiam, quæ una et eadem in tribus, sed rem Patris, et rem Filii, et rem Spiritus sancti vocat proprietates, quæ in divinis personis ordinem originis sive principii inter eas designant, unde notionales proprietates, sive actus dicuntur; quia sunt proprie notiones, sive designationes personarum; ut proprium Patris est generare Filium; propria est nativitas Filii ex Patre; et propria Spiritus sancti processio ex uno principio, Patre et Filio, hæc dicuntur Græce $\chi\rho\eta\mu\alpha$ $\gamma\epsilon\nu\omicron\sigma\tau\epsilon\iota\chi\alpha$, id est, res sive actus notionalis; res enim quatenus pertinet ad relationem, numero plurimum prædicatur in divinis; S. Thom. 1. p. q. 39, art. 3, ad 3: In his igitur non est reciprocatio, neque communitas, nec in ipsis nominibus Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nec in eorum rebus, id est, in eorum actibus, sive usibus, unde manant: nec enim nomen Patris convenit Filio; neque Filii nomen convenit Patri; quia neque generare Filii est, neque generari Patris, similiter in Spiritu sancto qui ab utroque procedit. Est præterea observatio dignum quod hic ait Dionysius, discreta esse in divinis nomen Patris, et $\chi\rho\eta\mu\alpha$, id est, rem; et nomen Filii, et rem; item nomen Spiritus sancti, et rem; cum enim prius posuit nomen Patris, et nomen Filii, et nomen Spiritus sancti, et postea secundo loco posuit $\chi\rho\eta\mu\alpha$, id est, rem Patris, quæ est generare, et rem Filii, quæ est generari, et rem Spiritus sancti, quæ est procedere, plane docuit id quod S. Thom. etiam tradit; prius et principaliter secundum modum intelligendi distinguimus hypostases divinas per relationes, quam per origines, sive actus notionales, quos Dionysius significavit nomine $\chi\rho\eta\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$. Interpres vetus Dionysii, quem sanctus Thomas habuit, vertit $\chi\rho\eta\mu\alpha$ usum; S. Thom. usum mutavit in *actum et originem*, distinguuntur, inquam, prius, et principaliter per relationes, quam per notionales origines; quia relationes constituunt personas, cum sint ipsæ relationes personarum subsistentes: actus vero notionales, licet sint idem re cum relationibus, tamen secundum modum significandi et intelligendi non constituunt personas, cum sint origines earum, sive origo significetur active, ut generatio quæ

B tanquam actus notionalis attribuitur Patri, et spiratio quæ attribuitur Patri et Filio; sive passive, ut nativitas actus notionalis qui attribuitur Filio, et processio Spiritui sancto; origines enim secundum rationem intelligendi extra ea sunt, quorum sunt origines: cum sit origo, sicut ait S. Thom., via quædam a re, aut ad rem, ut generatio significatur ut via quædam ad genitum procedens a generante. Itaque res Patris est generare ($\chi\rho\eta\mu\alpha$ enim, ut dixi, rem significat), res Filii est genitum esse; res Spiritus sancti procedere. Sic Gregorius in oratione prima de Filio: Ex non habente, inquit, causam, id est, ex Patre accedit res nativitatis, de Filio loquitur, $\pi\tau\epsilon\gamma\mu\alpha$ $\gamma\epsilon\nu\omicron\sigma\tau\epsilon\omega$; vocavit, quod Dionysius $\chi\rho\eta\mu\alpha$. Significat etiam $\pi\tau\epsilon\gamma\mu\alpha$ actum a verbo $\pi\tau\epsilon\gamma\mu\alpha$, unde recte theologi Latini actum vocant, quod Græci rem, idem enim verbum $\pi\tau\epsilon\gamma\mu\alpha$ utrumque significat. Hoc notavi, quia non parum refert vocabula propria alicujus scientiæ callere.

(3) *Perfecta sicut in nobis, et immutabilis Jesu essentia.* Perfectam dicit contra Apollinarianum, quia habuit corpus præditum a ima rationali et intelligente, sicut nos habemus; immutabilem contra alios hereticos, qui dixerunt naturam humanam ab ipso principio unionis victam esse a divina, et factam incorruptibilem, quod erat negare veritatem humanæ naturæ, negando proprietatem ejus; hic fuit Julianus Illicarnassensis.

(4) *Mysteria substantialia humanitatis ejus.* Substantialia dicit, quia sitire, esurire, defatigari, vulnerari, et reliqua ejusmodi vere passus est Christus, et non phantastice secundum hæreticos, quamvis hæc passionem naturam divinam non attigerunt, cum esset alioqui in eadem hypostasi, a qua non differebat nisi ratione tantum et cogitatione; hujusmodi etiam sunt ambulare super undas, ingredi per januam clausam ad discipulos; hæc enim miracula per carnem operatus est Christus sua divinitate.

(5) *Similiter tres divinæ personæ inter se non distinguuntur re, et substantia, sed ratione tantum, et cogitatione.* Quatenus scilicet tres divinæ personæ idem re et substantia sunt, sic enim non distinguuntur inter se nisi ratione tantum, et cogitatione; idem affirmat S. Thom. 1. p. q. 39, art. 1, ad 1, cum dicit: Relationes ipsæ non distinguuntur ad invicem secundum quod sunt idem realiter cum essentia, relationes autem idem sunt re cum personis. Quatenus vero relationes, quæ in divinis sunt per se subsistentes, oppositionem habeat ad invicem, distinctæ realiter sunt, et personas realiter distinguunt, et una persona non est alia; hoc enim est quod ait hic auctor cum doctrina S. Thomæ consentiens, sed earum scilicet personarum non est inter se reciprocatio, quatenus scilicet in eas cadit oppositio relationum.

CAPUT V.

Quod in Trinitate ingenitum neque substantia est, neque proprietas personæ Dei Patris; nec in ipsa est aliud principium fons totius divinitatis, nisi solus Pater: nec ulla alia naturalis, et propria substantiæ potestas, sive virtus, et divinitas, atque energia, sive operatio ex infinita ac divina substantia prodians, nisi solus Filius, et Spiritus sanctus.

Magnus Basilus, in secundo *Contra Eunomium*: Interrogamus, inquit, Eunomium, quanta mensura ingenitum a genito discretum est, numquid parva quadam et tanta, ut possint aliquando in idipsam inter se cohærere? an hoc funditus fieri non potest, et multo minus, quam eundem simul vivere, et mortuum esse, et eundem simul in eadem parte sanum esse, et ægrotare, et vigilare simul, et dormire? Talia enim sunt, quæcumque summa oppositione sibi inter se opposita sunt, ut alterum cum adsit, necesse sit alterum abesse, quæ natura sunt omnino repugnantia, et incohærentia. Et in quarto libro contra eundem: Ingenitum, inquit, vel substantia est, vel accidens; nihil enim aliud restat præter hæc; qui igitur in utroque absurdum demonstravit in iis quæ deinceps sequuntur, rursus in secundo dixit, prorsus reticere in Trinitate ingenitum propter Arianorum imperitiam. Cum his consonant quæ Gregorius Nyssenus dixit. Gregorius Theologus, libro primo *De Filio*: Quomodo substantiam Dei dicis non positionem ejus quod est, sed ablationem ejus quod non est? Verbum enim declarat non esse ei generationem; non autem quod secundum naturam est, demonstrat, neque quod est, non habens generationem. Quæ igitur substantia Dei? Amentia tuæ est hoc dicere, qui curiose etiam inquiris generationem, nobis vero magnum est, si quando tandem et in posterum discamus dissoluta caligine et crassitudine, sicut promisit qui mentiri non potest. Hoc igitur intelligatur et speretur ab iis qui ad hoc erunt purgati: nos vero hoc parum dicere audeamus, quod si magna gloria est Patri ex nullo prodire, non minor est Filio proficisci ex tali Patre; gloriam enim ejus qui causam non habet, participaverit, quia ex non habente causam inest ei ipsa res nativitatæ tanta, et tam veneranda iis qui non habent mentem magnopere humi repentem, et terrenis rebus immersam. Sed si, inquit, idem substantia est Filius cum Patre, ingenitus vero est Pater, erit igitur hoc et Filius. Recte, si ingenitum esset substantia Dei; sin autem differentia est circa substantiam, quid hoc dicis tanquam aliquid valeat? An tu etiam es Pater Patris, ne quid desit quod Pater habeat, quandoqui-

A dem idem es cum illo secundum substantiam (a)? An potius liquet, quod manente proprietate immota, quæremus substantiam Dei, quæ tandem est, si tamen quæremus, quod vero non sint idem ingenitum et Deus, sic discas. Si idem esset, oportebat, ut quia Deus aliquorum Deus est, ingenitum etiam aliquorum esset ingenitum; aut quia nullius est ingenitum, neque Deum esse aliquorum Deum: quæ enim omnino sunt eadem, eodem etiam modo efferantur; atqui non est aliquorum ingenitum (quorum enim est?), Deus vero aliquorum Deus est, est enim omnium, quomodo igitur erit idem Deus, et ingenitum? Et rursus, Quia, inquit, ingenitum, et genitum contraria sunt inter se, ut habitus, et privationes, necesse est ut substantiæ introducantur inter se contrariæ, quod quidem non conceditur; aut quia rursus, priores sunt habitus, quam privationes, et habitus tollunt ipsæ privationes, non solum antiquiorem esse substantiam Patris substantiam Filii, sed etiam a substantia Patris tolli necesse est, quantum ex iis quæ a te posita sunt, concludere licet. Et iterum idem in oratione de constitutione episcoporum: Sine principio, inquit, erat Pater, non enim aliunde habebat ut esset, nec a se ipso, Filius vero (siquidem Patrem (1) ut causam accipis) non est sine principio; principium quippe Filii Pater est ut causa; sin autem principium intelligas ex tempore, sine principio est; non enim incipit sub tempore Dominus temporum. Et adhuc in eodem libro: **C** Observetur autem, ut mea sententia est, unus Deus, ad unam causam Filio et Spiritu sancto relatis, non compositis, vel agglutinatis, et secundum unum et eundem, ut ita dicam, motum et voluntatem, et unam et eandem substantiam. Et rursus in eodem: Pravorum, inquit, et indignorum esset principium Pater, si non esset causa ut divinitas esset in Filio et Spiritu sancto. Magnus Dionysius, in secundo *De divinis nominibus*: Est autem, inquit, distinctio in divinis, quæ sunt supra substantiam, non illa solum quam dixi, quod secundum ipsam copulationem personarum in unum, sine mixture et confusione unaquæque ex personis quæ sunt *ἑνᾶρξῃ*, id est, unum et principium **D** omnium, collocata est in alia, sed quod illa quæ sunt secunditatis Dei, non commeant retro vicissim, solus autem fons divinitatis Pater est, ita ut Pater non sit Filius, neque Filius Pater, servatis pie in hymnis et laudibus divinis iis quæ cuique personæ divinx proprie conveniunt. Magnus Athanasius, libro primo *contra Arianos*: Si non est Filius, inquit, quomodo igitur Deum dicitis creatorem? Si

Scholia.

(1) Si quidem *Patrem* ut causam accipis (Filii scilicet), non est sine principio (Filius scilicet), principium quippe Filii Pater est ut causa. Notatum est paulo supra a S. Thoma, nomine causæ solam origi-

nem personarum sanctos Patres significare voluisse; itaque cum ait Gregorius Nazian.: Principium quippe Filii Pater est ut causa, perinde est ut diceret: Principium Filii est Pater ut origo.

(a) Substantiam dicit, id est naturam.

enim per Verbum, et in Sapientia omnia facta sunt, et sine hoc nihil fieri potest, non habet Pater opinionem vestram, in quo et per quem omnia faciunt. Si hæc divina substantia non est secunda, sed sterilis opinione ipsorum, sicut lumen non illuminans, et fons siccus, quomodo non pudet vos dicere habere eum vim creandi? Et adhuc idem: Participantes, inquit, Filium, Patrem participamus, quia proprium Patris est Verbum, unde si esset ipse Pater ex participatione, et non ex ipso divinitas secundum substantiam, numquam deos faceret. Divinus Cyrillus, in *Thesauris*, cap. 33: Eiusdem igitur naturæ cum Patre Filius ex ingenito non factus, utpote habens eandem potestatem et virtutem; imo potius ipse est vivens, et substantialis operatio, et virtus, et sapientia Patris. Et rursus adhuc idem: Qui est igitur omnis operatio et virtus Patris, per quam omnia operatur, quomodo esset naturæ factæ? Et iterum, in capitibus *De Spiritu sancto*: Non est, inquit, Spiritus sanctus creatus, aut factus, sed ex substantia, quæ major est quam ut cogitari possit, et divina, nupte virtus ipsius, et naturalis energia. Et rursus in eisdem: Non enim audebo dicere, quæ non operatus est Christus per me in obedientiam gentium sermone et opere in potestate signorum et prodigiorum in virtute Spiritus sancti. Signa et prodigia operatur Christus per Paulum in virtute Spiritus sancti; est igitur Spiritus sanctus energia (1) quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas (2) divinitatis Filii Dei. Et iterum in eisdem: Sanctus enim nominatur Spiritus sanctus; si igitur est natura sanctus, non habet foris, unde talis sit; quinimo cum sit ipse divinæ substantiæ energia, sive actus naturalis et vivens, ac per se

A existens, apponit creaturæ perfectionem per ipsius sanctificationem, et participationem. Et adhuc: Cum igitur quod Deus promisit se facturum, cum potestate impleat Spiritus, et pastores excludit secundum promissionem in prophetis factam, sequitur non esse alienum a divina substantia, et per se existens ex ipsa substantia prodiens, et in ipsa manens, omnia quæ Dei sunt, operatur. Et adhuc: Oportebat eos doceri de Spiritus sancti mysterio, et intelligere esse Spiritum sanctum velut fructum (3) quendam divinæ substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparabiliter procedit, et secundum eandem naturam in unum copulatus est. Et adhuc in eisdem: Si a Deo Patre procedit Spiritus sanctus, estque veluti fructus quidam, vel qualitas substantiæ ipsius, Pater vero neque factus, neque creatus, quomodo esset factus Spiritus, qui ab ipso procedit? Et iterum: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus Christus, nisi in Spiritu sancto* (4). Liqueat igitur, quod qui Spiritum sanctum participat, novit Dominum Jesum: qui autem non participat, ignorat. Quomodo igitur qui particeps Spiritus sancti est, novit quod Dominus Jesus? Sicut qui mel degustarunt, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce, sic qui particeps Spiritus sancti est, igitur Spiritus sanctus qui est ex substantia Filii, qualitas, ut ita loquar, existit Dei universorum Domini. Si autem hoc verum est, est igitur Deus, et non aliquid factum, aut creatum, ut hæreticis videtur. Et adhuc: Non igitur Spiritus sanctus ex participatione, nec ex compositione sanctus est, sed est substantia et natura sanctificans, et divinitatis Dei Patris, ut ita dicam, qualitas; ut dulcedo mellis (4), vel odor ex flore. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem:

*1 Cor. xii, 3.

Scholias.

(1) Quia in Deo energia propria non distinguitur, a natura, sicut in creatura distinguitur, idcirco cum Cyrillus dicit:—Spiritus sanctus est energia quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas divinitatis Filii Dei,—hoc dicit: Spiritus sanctus qui est natura sive substantia, procedit ex Filio, qui est substantia, sive essentia. Ad hunc modum S. Thomas interpretatur, et docet interpretandas esse hujusmodi locutiones, in opusculo *Contra errores Græcorum*, c. 4: Essentia est de essentia, quia Filius, qui est essentia, est de Patre, qui est eadem essentia divina.

(2) Quia qualitas formam significat, quæ tanquam accidens in alto existit, quod ab ea quale nominatur, idcirco vocabulum correxit Cyrillus, cum dixit, Ut ita dicam: ut admoneret Spiritum sanctum non qualitatem, sed veram et perfectam substantiam esse. Cur autem qualitatem symbolice vocaverit, intelligi potest ex eo quod paulo post ait: Sicut qui mel, inquit, degustarunt, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce; sic, inquit, qui particeps Spiritus sancti est, novit Dominum Jesum, sicut scriptum est: Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Ut igitur ex dulcedine qualitate substantiali mellis cognoscitur mel, sic qui cognovit

virtutem Spiritus sancti viventem, et per se existentem, quæ est ipsa divina substantia, novit et Filium et Patrem, quia sunt unum. Quod autem Spiritum sanctum dicit esse naturalem energiam, sive virtutem, non dicitur naturalis a natura creata, sed a natura increata; est enim Spiritus sanctus re natura ipsa divina. Rursus, cum dicit esse energiam, sive virtutem viventem, et per se existentem, veluti qualitatem, ut ita dicam, divinitatis Filii Dei; ita dicit, quia ut ait idem Cyrillus, lib. xiv *Thesauri*, ex divina essentia Filii (qui scilicet spirat Spiritum sanctum) tanquam virtus ejus naturaliter emanat).

(3) Velut fructum quendam divinæ substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparabiliter procedit. Dicit Spiritum sanctum procedere ex substantia divina, quia Pater et Filius, a quibus procedit, sunt divina substantia, sive essentia divina. Etsi enim personis divinis attribuitur spirare, more tamen Græcorum Patrum substantia sive essentia divina pro persona dici solet, quia sunt idem re. Hoc etiam notavit S. Thomas in eodem Cyrillo, in opusculo *Contra errores Græcorum*, cap. 4 et 17.

(4) Ut dulcedo mellis, vel odor ex flore. His symbolis utitur Cyrillus ad demonstrandum ex substantia Patris, id est, ex Patre substantialiter procedere

(c) Dicere, Dominus Jesus, est nosse Dominum Jesum; nemo enim dicit aut appellat quem non novit.

CAPUT V.

Quod in Trinitate ingenitum neque substantia est, neque proprietas personæ Dei Patris; nec in ipsa est aliud principium fons totius divinitatis, nisi solus Pater: nec ulla alia naturalis, et propria substantiæ potestas, sive virtus, et divinitas, atque energia, sive operatio ex infinita ac divina substantia prodians, nisi solus Filius, et-Spiritus sanctus.

Magnus Basilios, in secundo *Contra Eunomium*: Interrogamus, inquit, Eunomium, quanta mensura ingenitum a genito discretum est, numquid parva quadam et tanta, ut possint aliquando in idipsum inter se colærere? an hoc funditus fieri non potest, et multo minus, quam eundem simul vivere, et mortuum esse, et eundem simul in eadem parte sanum esse, et ægrotare, et vigilare simul, et dormire? Talia enim sunt, quæcumque summa oppositione sibi inter se opposita sunt, ut alterum cum adsit, necesse sit alterum abesse, quæ natura sunt omnino repugnantia, et incohærentia. Et in quarto libro contra eundem: Ingenitum, inquit, vel substantia est, vel accidens; nihil enim aliud restat præter hæc; qui igitur in utroque absurdum demonstravit in iis quæ deinceps sequuntur, rursus in secundo dixit, prorsus reticere in Trinitate ingenitum propter Arianorum imperitiam. Cum his consonant quæ Gregorius Nyssenus dixit. Gregorius Theologus, libro primo *De Filio*: Quomodo substantiam Dei dicis non positionem ejus quod est, sed ablationem ejus quod non est? Verbum enim declarat non esse ei generationem; non autem quod secundum naturam est, demonstrat, neque quod est, non habens generationem. Quæ igitur substantia Dei? Amentia tuæ est hoc dicere, qui curiose etiam inquiris generationem, nobis vero magnum est, si quando tandem et in posterum discamus dissoluta caligine et crassitudine, sicut promisit qui mentiri non potest. Hoc igitur intelligatur et speretur ab iis qui ad hoc erunt purgati: nos vero hoc parum dicere audeamus, quod si magna gloria est Patri ex nullo prodire, non minor est Filio proficisci ex tali Patre; gloriam enim ejus qui causam non habet, participaverit, quia ex non habente causam inest ei ipsa res nativitatæ tanta, et tam veneranda iis qui non habent mentem magnopere humi repentem, et terrenis rebus immersam. Sed si, inquit, idem substantia est Filius cum Patre, ingenitus vero est Pater, erit igitur hoc et Filius. Recte, si ingenitum esset substantia Dei; sin autem differentia est circa substantiam, quid hoc dicis tanquam aliquid valeat? An tu etiam es Pater Patris, ne quid desit quod Pater habeat, quandoqui-

A dem idem es cum illo secundum substantiam (a)? An potius liquet, quod manente proprietate immota, quæremus substantiam Dei, quæ tandem est, si tamen quæremus, quod vero non sint idem ingenitum et Deus, sic discas. Si idem esset, oportebat, ut quia Deus aliquorum Deus est, ingenitum etiam aliquorum esset ingenitum; aut quia nullius est ingenitum, neque Deum esse aliquorum Deum: quæ enim omnino sunt eadem, eodem etiam modo efferantur; atqui non est aliquorum ingenitum (quorum enim est?), Deus vero aliquorum Deus est, est enim omnium, quomodo igitur erit idem Deus, et ingenitum? Et rursus, Quia, inquit, ingenitum, et genitum contraria sunt inter se, ut habitus, et privationes, necesse est ut substantiæ introducantur inter se contrariæ, quod quidem non conceditur; aut quia rursus, priores sunt habitus, quam privationes, et habitus tollunt ipsæ privationes, non solum antiquiorem esse substantia Patris substantiam Filii, sed etiam a substantia Patris tolli necesse est, quantum ex iis quæ a te posita sunt, concludere licet. Et iterum idem in oratione de constitutione episcoporum: Sine principio, inquit, erat Pater, non enim aliunde habebat ut esset, nec a se ipso, Filius vero (siquidem Patrem (1) ut causam accipis) non est sine principio; principium quippe Filii Pater est ut causa; sin autem principium intelligas ex tempore, sine principio est; non enim incipit sub tempore Dominus temporum. Et adhuc in eodem libro: C Observetur autem, ut mea sententia est, unus Deus, ad unam causam Filio et Spiritu sancto relatis, non compositis, vel agglutinatis, et secundum unum et eundem, ut ita dicam, motum et voluntatem, et unam et eandem substantiam. Et rursus in eodem: Prætorum, inquit, et indignorum esset principium Pater, si non esset causa ut divinitas esset in Filio et Spiritu sancto. Magnus Dionysius, in secundo *De divinis nominibus*: Est autem, inquit, distinctio in divinis, quæ sunt supra substantiam, non illa solum quam dixi, quod secundum ipsam copulationem personarum in unum, sine mixture et confusione unaquæque ex personis quæ sunt ἐναρξαι, id est, unum et principium omnium, collocata est in alia, sed quod illa quæ sunt secunditatis Dei, non commeant retro vicissim, solus autem fons divinitatis Pater est, ita ut Pater non sit Filius, neque Filius Pater, sèrvatis pie in hymnis et laudibus divinis iis quæ cuique personæ divinx proprie conveniunt. Magnus Athanasius, libro primo *contra Arianos*: Si non est Filius, inquit, quomodo igitur Deum dicitis creatorem? Si

Scholia.

(1) Si quidem Patrem ut causam accipis (Filii scilicet), non est sine principio (Filius scilicet), principium quippe Filii Pater est ut causa. Notatum est paulo supra a S. Thoma, nomine causæ solam origi-

nem personarum sanctos Patres significare voluisse; itaque cum ait Gregorius Nazian.: Principium quippe Filii Pater est ut causa, perinde est ut diceret: Principium Filii est Pater ut origo.

(a) Substantiam dicit, id est naturam.

enim per Verbum, et in Sapientia omnia facta sunt, et sine hoc nihil fieri potest, non habet Pater opinionem vestram, in quo et per quem omnia faciunt. Si hæc divina substantia non est secunda, sed sterilis opinione ipsorum, sicut lumen non illuminans, et fons siccus, quomodo non pudet vos dicere habere eum vim creandi? Et adhuc idem: Participantes, inquit, Filium, Patrem participamus, quia proprium Patris est Verbum, unde si esset ipse Pater ex participatione, et non ex ipso divinitas secundum substantiam, numquam deos faceret. Divinus Cyrillus, in *Thesauris*, cap. 35: Eiusdem igitur naturæ cum Patre Filius ex ingenito non factus, utpote habens eandem potestatem et virtutem; imo potius ipse est vivens, et substantialis operatio, et virtus, et sapientia Patris. Et rursus adhuc idem: Qui est igitur omnis operatio et virtus Patris, per quam omnia operatur, quomodo esset naturæ factæ? Et iterum, in capitibus *De Spiritu sancto*: Non est, inquit, Spiritus sanctus creatus, aut factus, sed ex substantia, quæ major est quam ut cogitari possit, et divina, utpote virtus ipsius, et naturalis energia. Et rursus in eisdem: Non enim audebo dicere, quæ non operatus est Christus per me in obedientiam gentium sermone et opere in potestate signorum et prodigiorum in virtute Spiritus sancti. Signa et prodigia operatur Christus per Paulum in virtute Spiritus sancti; est igitur Spiritus sanctus energia (1) quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas (2) divinitatis Filii Dei. Et iterum in eisdem: Sanctus enim nominatur Spiritus sanctus; si igitur est natura sanctus, non habet foris, unde talis sit; quinimo cum sit ipse divinæ substantiæ energia, sive actus naturalis et vivens, ac per se

existens, apponit creaturæ perfectionem per ipsius sanctificationem, et participationem. Et adhuc: Cum igitur quod Deus promisit se facturum, cum potestate impleat Spiritus, et pastores excitet secundum promissionem in prophetis factam, sequitur non esse alienum a divina substantia, et per se existens ex ipsa substantia prodiens, et in ipsa manens, omnia quæ Dei sunt, operatur. Et adhuc: Oportebat eos doceri de Spiritus sancti mysterio, et intelligere esse Spiritum sanctum velut fructum (3) quendam divinæ substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparibiliter procedit, et secundum eandem naturam in unum copulatus est. Et adhuc in eisdem: Si a Deo Patre procedit Spiritus sanctus, estque veluti fructus quidam, vel qualitas substantiæ ipsius, Pater vero neque factus, neque creatus, quomodo esset factus Spiritus, qui ab ipso procedit? Et iterum: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus Christus, nisi in Spiritu sancto* (4). (a). Liqueat igitur, quod qui Spiritum sanctum participat, novit Dominum Jesum: qui autem non participat, ignorat. Quomodo igitur qui particeps Spiritus sancti est, novit quod Dominus Jesus? Sicut qui mel degustarunt, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce, sic qui particeps Spiritus sancti est. Igitur Spiritus sanctus qui est ex substantia Filii, qualitas, ut ita loquar, existit Dei universorum Domini. Si autem hoc verum est, est igitur Deus, et non aliquid factum, aut creatum, ut hæreticis videatur. Et adhuc: Non igitur Spiritus sanctus ex participatione, nec ex compositione sanctus est, sed est substantia et natura sanctificans, et divinitatis Dei Patris, ut ita dicam, qualitas; ut dulcedo mellis (4), vel odor ex flore. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem:

*1 Cor. xii, 3.

Scholia.

(1) Quia in Deo energia propria non distinguitur, a natura, sicut in creatura distinguitur, ideo cum Cyrillus dicit:—*Spiritus sanctus est energia quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas divinitatis Filii Dei*,—hoc dicit: Spiritus sanctus qui est natura sive substantia, procedit ex Filio, qui est substantia, sive essentia. Ad hunc modum S. Thomas interpretatur, et docet interpretandas esse hujusmodi locutiones, in opusculo *Contra errores Græcorum*, c. 4: *Essentia est de essentia, quia Filius, qui est essentia, est de Patre, qui est eadem essentia divina*.

(2) Quia qualitas formam significat, quæ tanquam accidens in alto existit, quod ab ea quale nominatur, ideo vocabulum correxit Cyrillus, cum dixit, *Ut ita dicam: ut admoneret Spiritum sanctum non qualitatem, sed veram et perfectam substantiam esse*. Cur autem qualitatem symbolicè vocaverit, intelligi potest ex eo quod paulo post ait: Sicut qui mel, inquit, degustarunt, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce; sic, inquit, qui particeps Spiritus sancti est, novit Dominum Jesum, sicut scriptum est: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*. Ut igitur ex dulcedine qualitate substantiali mellis cognoscitur mel, sic qui cognovit

virtutem Spiritus sancti viventem, et per se existentem, quæ est ipsa divina substantia, novit et Filium et Patrem, quia sunt unum. Quod autem Spiritum sanctum dicit esse naturalem energiam, sive virtutem, non dicitur naturalis a natura creata, sed a natura increata; est enim Spiritus sanctus a natura ipsa divina. Rursus, cum dicit esse energiam, sive virtutem viventem, et per se existentem, veluti qualitatem, ut ita dicam, divinitatis Filii Dei; ita dicit, quia ut ait idem Cyrillus, lib. xiv *Thesauri*, ex divina essentia Filii (qui scilicet spirat Spiritum sanctum) tanquam virtus ejus naturaliter emanat).

(3) *Velut fructus quendam divinæ substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparibiliter procedit*. Dicit Spiritum sanctum procedere ex substantia divina, quia Pater et Filius, a quibus procedit, sunt divina substantia, sive essentia divina. Etsi enim personis divinis attribuitur spirare, more tamen Græcorum Patrum substantia sive essentia divina pro persona dici solet, quia sunt idem re. Hoc etiam notavit S. Thomas in eodem Cyrillo, in opusculo *Contra errores Græcorum*, cap. 4 et 17.

(4) *Ut dulcedo mellis, vel odor ex flore*. His symbolis munitur Cyrillus ad demonstrandum ex substantia Patris, id est, ex Patre substantialiter procedere

(c) Dicere, *Dominus Jesus*, est nosse Dominum Jesum; nemo enim dicit aut appellat quem non novit.

Sic, inquit, et Spiritus sanctus qui a Filio datur et mittitur, et est ipse unum, et non multa, nec ex multis unum, sed ipse solum Spiritus. Cum enim unus sit Filius, qui est Verbum vivens, oportet esse unam vitam perfectam, et implentem, sanctificantem, et illuminantem, quæ est energia ipsius et donum, quod quidem ex Patre dicitur procedere. Et adhuc : Quomodo non ultra omnem impietatem quidam procedunt, qui Spiritum sanctum inter creaturas ponunt : et non potius consentitur ex divina natura existere quod ex ipsa secundum substantiam procedit, et tanquam Deum in nobis habitare? Gregorius Nyssenus in *Catechico* : Esse, inquit, Verbum Dei, et Dei Spiritum, virtutes, secundum substantiam per se existentes effectrices eorum quæ facta sunt, et continentes ea quæ sunt, ex divinis Scripturis demonstratur. *Verbo enim Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁹¹. Ex his patet, primum quidem, ingentium in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque substantiam esse, neque proprietatem hypostaticam Dei Patris; hypostatica enim hypostasi, sive personam exhibent, personam autem definiunt commune cum quadam proprietate : vel, substantiam cum accidente. Si autem ingentium neque substantia est, nec accidens, nullam personam exhibet, sive ostendit, et idcirco neque proprietas hypostatica est : notio tamen est Patris non habentis causam, quod ipse solus est Pater causam non habens. Secundum est tanquam ex hoc probatum, scilicet non esse in ipsa Trinitate alium quemdam fontem divinitatis, nisi ipsum solum, qui est Pater totius divinitatis, causam non habens ; nec aliam quamdam naturalem et substantialem energiam ex divina substantia incomprehensa prodeuntem, nisi Filium supra substantiam, et Spiritum sanctum naturales et substantiales energias, sive actus Dei causam non habentis, tanquam qualitates et fructus substantiæ ipsius. Atque ad hunc modum vere constituta et declarata nobis est divina, et supra naturam beatitudo trium personarum nulla re indigens, et per se plenissima.

CAPUT VI.

Quod in Trinitate, non est alia operatio, et manus, per quam omnia Deus operatur, nisi Filius, et Spiritus sanctus; nec alia sapientia et virtus, et gloria, et imago Dei, nisi Filius et Spiritus.

Magnus Athanasius, libro quinto *Contra Arianos*: Sicut, inquit, Deus Pater creaturas Verbo creat, sic secundum naturam propriæ substantiæ habet germen Verbum, quod fabricatur et creat, et gubernat

omnia; omnia enim Verbo, et Sapientia facta sunt; et ordinatione ejus manent universa. Et in epist. ad Serapionem: Paulus, inquit, scribit Tito: *Per regenerationem et renovationem Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum*⁹². Si autem Pater per Verbum in Spiritu sancto creat omnia et renovat; quæ similitudo, aut affinitas creanti cum creaturis? Consequens enim est ut hujusmodi blasphemia in Filium etiam manet, ut qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam, dicant similiter, Verbum, per quod omnia creantur, creaturam esse. Et rursus idem in disputatione contra Arium: Fac velis recolligere conquisitionem de Filio, quæ nos comitata est, et reperiens æternam Spiritus sancti virtutem ejusdem substantiæ cum Patre dictam esse ex digito ejus. Sane quidem cum virtutem Spiritus sancti inexpugnabilem magi in Ægypto contemplati clamabant, aientes: *Digitus Dei est hoc*⁹³; nihil aliud constebantur vocabulo *digito*, quam virtutem, sive potestatem Spiritus sancti *homousion*, id est ejusdem substantiæ, quam habet cum Deo Patre; cui vocabulo *digiti* non potest contradici, neque repugnari. Et sanctus Cyrillus, lib. xv *The-saurorum*: Si omnia, inquit, in sapientia, et manu Dei facta sunt, Scripturæ vero divinæ de Deo Verbo clamant: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*⁹⁴, non potest esse opus sapientiæ Dei Filius; sed potius ipse est sapientia, et manus, qua cuncta Deus operatur. Et adhuc idem lib. xiv, eorundem *The-saurorum*: Quia, inquit, simplex est Deus, nihil aliud præter ipsum est fortitudo, quæ in ipso est; sed potius ipse scilicet est Filius, qui unam cum Patre substantiam, et eandem naturam habet; ut qui sit unum cum eo qui genuit, si et Deus ex Deo, et lumen ex lumine splenduit, Filius, et non Pater intellectus. Igitur omnis energia et virtus Patris, per quam omnia operatur, quomodo esset naturæ creatæ? Idem, in capitulis de Spiritu sancto, ait in quodam loco Christus disputans cum Judæis: *Si autem digito Dei ejicio demonia, igitur pervenit in vos regnum Dei*⁹⁵, hoc loco digitum demonstrat esse Spiritum sanctum, qui modo quodam ex divina substantia naturaliter productus est, et naturaliter ex ea pendet, sicut digitus ex manu hominis; Filium enim appellant divinæ Scripturæ brachium et dexteram Dei, sicut scriptum est: *Salvavit eum dextera ejus, et brachium sanctum ejus*⁹⁶; et illud: *Domine, excelsum brachium tuum, et non cognoverunt, cognoscentes autem confundantur*⁹⁷. Sicut igitur brachium naturaliter in totum corpus aptatum est, omnia operans quæcunque menti vi-

⁹¹ Psal. xxxii, 6. ⁹² Tit. iii, 6. ⁹³ Exod. viii, 19. ⁹⁴ Joan. i, 3. ⁹⁵ Luc. xi, 20. ⁹⁶ Psal. xcvi, 1. ⁹⁷ Isa. xvi, 11.

Scholia.

Spiritus sanctum, sicut dulcedo ex melle, et odor ex flore, et vapor ex aqua. Quo exemplo idem Cyrillus cap. 7 utitur; sic enim ait: Relinquitur igitur ut necessario confitendum sit, esse ex substantia ejus, cum omni Filii Dei virtutem et operationem, habet, ut si vapor ex aqua ascendat, et per ea quæ

operatur, eos apud quos est, refrigeret, et naturam aquæ unde emititur, significet. Hactenus Cyrillus. Sic itaque vocavit hic Spiritum sanctum, qualitatem divinitatis symbolice, adhibita correctione verbi, ut si vocasset vaporem substantiæ divinæ, simili exemplo et symbolo utens.

deantur; solet vero ungere digito apud eum qui A brachio utitur: sic Verbum Dei ex ipso, et in ipso naturaliter aptatum, ut ita dicam, et insitum consideramus: in Filio autem consideramus Spiritum naturaliter et substantialiter a Patre procedentem, per quem omnia ungens sanctificat. Non igitur Spiritus sanctus a divina substantia alienus et disjunctus videtur, quin potius ex ipsa, et in ipsa naturaliter. Sicut igitur digitus corporis in manu, ejusdem naturæ manus est; sic rursus et manus in corpore, non est alterius naturæ, quam corporis. Hæc igitur cum sic sint, sequitur Deum esse Spiritum: et non aliter esse. Adhuc idem in eisdem: Ait in quodam loco Deus: *Cælum et terram ego impleo* ¹⁸, dicit Dominus; implet scilicet ubique præsens per Spiritum, quod quidem cum sciret qui Psalmos cecinit, aiebat: *Quo ibo a spiritu tuo? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades* ¹⁹. Si igitur per Spiritum implet omnia Deus, adest autem ubique: Deus igitur est Spiritus, omnia implens ut Deus. Et in eisdem: Non ergo est factus Spiritus, in quo Deus, et per quem omnia operatur; et propter hoc honoratur. Magnus Athanasius, lib. II *Contra Arianos*: Apostolus, inquit, gentiles ad reverentiam erga Deum excitans aiebat: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas* ¹; quæ autem sit Dei virtus, idem Paulus docet, cum ait: *Christus Dei virtus, et Dei sapientia* ². Et adhuc in eodem libro: Audiant et de Sapientia: *Quia non est ut homo Deus* ³, ne humana cogitent. Et in hoc libro, de ipso: *Et enim cum homines facti sint apti ad percipiendam sapientiam, Deus nullius alioqui particeps, ipse suæ Sapientiæ Pater est, cujus qui sunt participes, sapientes appellari consueverunt. Præterea contra eosdem Arianos: Si ergo, inquit, in divinis Scripturis non reperitur alia sapientia præter hunc Filium, nec ex Patribus quicquam tale audivimus, est autem certum, et scriptum, increate sapientiam simul existere cum Patre, et per se mundi opificem esse* ⁴; ipse fuerit Filius. Et adhuc idem in eodem: Sane, inquit, his duobus dictis inter se contrariis, juste quis dicat, vincere proprietatem Unigeniti, quia non sit aliud Verbum, vel alia Sapientia, nisi hic solus. Et rursus in eodem: Decebat enim, unius Dei unam esse imaginem, et unum hujus Verbum, et unam ipsius sapientiam; quare miror, quomodo commisit unus Deus, multas isti imagines et sapientias secundum suas cogitationes excogitant. Sanctus Cyrillus in *Thesauris*: Si factus est, inquit, Filius, vocatur autem et est Dei virtus, et Dei sa-

pientia, erat igitur tempus, in quo erat Deus sine sapientia, et sine virtute, cum non esset Filius, creatura enim plane ex nihilo sit; at sapiens erat semper et potens Deus; erat igitur ei Filius, qui est omnia hæc. Et adhuc ipse: Confiteris, inquit, licet invitus, hæretice, sapientiam Dei naturaliter insitam, et virtutem existere in ipso increate. Cum igitur audies Filium, dic etiam rursus duo increata: hanc vero ipsam in Deo sapientiam et virtutem increate et sine tempore existentem credimus esse Filium, qui omnia creavit, et propter nos factus est caro. Et adhuc ipse in septimo ad Hermitam libro disputans more dialogi: Cyr. In quo sunt sapientes, qui sapientes sunt? Henr. In sapientia Cyr. Igitur si Spiritus sapientiam docet ea quæ sunt apta ad capiendum sapientiam, omnino sapientia erit, et intelligetur, hunc autem diximus esse Deum. Et adhuc in iis quæ de Spiritu sancto scripsit: *Libenter igitur magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi* ⁵; si autem Spiritus est qui habitat in nobis, et per ipsum Christus, virtus igitur est ejus Spiritus sanctus; si autem hoc sic est, quomodo erit creatura, qui natura adest in Filio? Nisi tempus est, ut Deum Verbum, qui nihil duplex habet, compositum esse dicas ex creato, et sua natura. quod si hoc absurdum est, non est Spiritus creatus, aut factus, sed ex divina et quæ intelligentia comprehendi non potest, substantia, tamquam ipsius virtus et energia naturalis. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Et rursus quia Filius est sapientia, et veritas, scriptum est: *Spiritus sapientiæ, et veritatis* ⁶. Et rursus: Filius quidem est virtus Dei, et Dominus gloriæ; Spiritus autem dicitur spiritus virtutis, et spiritus gloriæ. Et rursus: Deinde cum Pater sit, ut Paulus dixit ⁷, solus sapiens Deus, Filius est sapientia ejus, Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia, et cum Filius si Dei sapientia, accipientes nos Spiritum sapientiæ, Filium habemus; et in ipso sapientes efficiuntur. Et rursus idem, contra eos qui serviunt verbis: Gloria enim, inquit, dicitur Unigenitus: *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre* ⁸; quare illud: *Deus Domini nostri Jesu Christi* ⁹ perinde est, ut si dicatur: Deus carnis Christi, Pater gloriæ, Pater divinitatis (1). Gloriam enim vocat Isaias Salvatorem secundum dignitatem divinitatis. Cum enim narrasset miracula, quæ in deserto facta sunt, et exangelizasset deserto: *Exsulet, inquit, solitudo Jordanis, et floreat tanquam lilium; quoniam gloria Libani data est ei, et honor Carmeli* ¹⁰; et, *Populus meus videbit gloriam Domini et altitudinem Dei, et videbit omnis caro salutare Dei* ¹¹. Gloria igitur est a glo-

¹⁸ Jerem. xxiii, 24. ¹⁹ Psal. cxxxviii, 7, 8. ¹ I Cor. ii, 9. ² I Cor. xii, 9. ³ Isa. l, 3. ⁴ Isa. xxxv, 1, 2. ⁵ Isa. xl, 5; Luc. ii, 5, 6.

Scholia.

(1) *Pater gloriæ, Pater divinitatis.* Pater divinitatis dicitur, id est, Filius; divinitatem enim, id est essentiam divinam accepit pro persona Filii

¹ Rom. i, 20. ² I Cor. i, 24. ³ Num. xxiii, xi, 2. ⁴ Rom. xvi, 27. ⁵ Joan. i, 14. ⁶ Ephes.

propter identitatem rei, ut Græci Patres solent, quod etiam sanctus Thomas observavit.

ria, unde et Paulus ait: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ*¹². Pater ergo est gloriæ Unigeniti; Deus autem carnis Christi. Adhuc contra servientes verbis, et non novitiis divinarum Scripturarum: Apostolus dicit: *Deus Domini nostri Jesu Christi, et Pater gloriæ*, hic œconomiam, id est, mysterium carnis assumptæ designavit; et gloriam quidem vocat ipsam Unigenitum; Jesum Christum vero prædicationem œconomix. Item libro tertio contra Arianos: Si enim ad imaginem facti sumus, et imago et gloria Dei vocati sumus, at non propter nos ipsos, sed propter imaginem, quæ in nobis habitavit, et propter veram gloriam Dei, quæ est Verbum Dei. Et iterum in eodem: Quia igitur et Filius imago est Patris, necesse est intelligere, quod divinitas et proprietas Patris est essentia Filii (1), et hoc est illud: *Qui cum in forma Dei esset*¹³; et illud: *Pater in me*¹⁴; non forma divinitatis ex parte, sed plenitudo paternitatis Dei, quæ est essentia Filii. Et adhuc in eodem: Quæ operatur Filius, opera Patris sunt; forma enim divinitatis Patris est Filius (2), qui operatur opera. Et in epistola ad Serapionem: Imago Filii dicitur et est Spiritus sanctus (3), *quos enim præscivit et prædestinavit conformes imagini Filii sui*¹⁵. Cum igitur certum sit illorum etiam sententia Filium non esse creaturam, nec imago ejus erit creatura. Qualis enim imago est, tale necesse est esse id, cujus imago est. Et adhuc in eadem epistola: Si autem creaturæ talem habent naturam, et talia scripta sunt de angelis, Spiritus autem unus est, et non variabilis, et habens immutabilitatem Filii, manens semper immu-

tabilis cum eo, quæ similitudo immutabilis cum mutabilibus? Liquet igitur neque creaturam esse, ac prorsus neque ex substantia angelorum, quia sunt mutabiles; sed imaginem Verbi et proprium Patris. Sanctus Cyrillus in iis quæ de Spiritu sancto scripsit, ait: Scribit rursus Paulus quibusdam: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis*¹⁶, terrenum esse dicimus Adam principem generis humani; cujus imaginem portavimus in similitudinem transgressionis ejus, delapsi in mortem et corruptionem; cælestem vero dicimus Dominum nostrum Jesum Christum, cujus imagine accepta, id est inhabitante in nobis sancto et vivifico Spiritu, ad ipsum Dei Verbum vivens reformamur, rursus ad immortalitatem ascendentes, et in æternam vitam renovati. *Spiritus enim est qui vivificat*, ut Salvator dixit¹⁷. Sicut ergo, quia Filius est perfectissima Patris imago, et qui eum accepit, Patrem habet; sic convenientia et similitudine æqualis figuræ, qui accepit imaginem Filii, id est, Spiritum, per ipsum Spiritum habet penitus Filium, et in ipso Filio Patrem. Quomodo igitur Spiritus sanctus creaturis adnumerabitur? siquidem est imago Filii Dei sine ulla varietate; non enim eo amentix ulli procedunt, ut audeant dicere imaginem Creatoris in creaturis sine ulla varietate nitere; sed reque omnia in se ipsa naturaliter, quæcumque illud, cujus est imago, habet. Si vero Spiritus imago Dei vocatur, est igitur Deus; et non aliter est hoc. Gregorius Nyssenus, in oratione ad Pulcheriam: *Si quis, inquit, Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*¹⁸, Spiritus autem gloria est, sicut alibi di-

¹² Hebr. i, 3. ¹³ Philipp. ii, 6. ¹⁴ Joan. xiv, 11. ¹⁵ Rom. viii, 9.

¹⁶ Rom. viii, 29. ¹⁷ I Cor. xv, 49. ¹⁸ Joan. vi, 64.

Scholia.

(1) *Divinitas et proprietas Patris est essentia Filii.* Non dicit: Proprietas Patris est proprietas Filii, quia relatio unius opposita est relationi alterius; sed hæc oppositio non facit, quin una essentia in Patre sit paternitas, et eadem essentia in Filio sit filiatio; ita fit, ut paternitas sit essentia Filii et filiatio essentia Patris, sicut Pater est in Filio, et Filius in Patre, quia sunt unum; in divinis enim abstractum et concretum non distinguuntur, Pater et paternitas, Filius et filiatio.

(2) *Forma enim divinitatis Patris est Filius.* Hoc est, substantia Patris est Filius. Notavit Damascenus, sic Patres accepisse hoc verbum *forma*, ut proprie significaret substantiam, quæ perse est, et a nullo alio pendet ut sit, et sic Apostolum accepisse cum ait: *Qui cum in forma Dei esset*. In eadem significatione uti solent aliquando Patres Græci vocabulo εἶδος, quod speciem, et formam, et figuram significat, ut hoc loco Athanasius, cum ait: *Forma divinitatis Patris est Filius*; Græce est εἶδος. Secundum hanc significationem vocat Dionysius personas divinas ὁμοειδές, id est, uniformes, quod nulla penitus differentia in earum substantia sit, unde sic Damascenus definit ὁμοειδές, id est, uniforme, quod per se primum subsistit, et omnis mutationis et transfigurationis expertus est. Impium enim, inquit, est figuram in Deo ponere.

(3) *Imago Filii est Spiritus sanctus.* Sanctus

Thomas in opusculo *Contra errores Græcorum*: Possumus, inquit, dicere Spiritum sanctum esse imaginem Patris et Filii, ita ut per imaginem nihil aliud intelligatur, quam existens ab alio, et ejus similitudinem gerens; sin autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa suæ originis ratione habens quod similitudinem gerat ejus a quo existit, in quantum est ab altero, ut Filius genitus; sic solus Filius dicitur imago; de ratione enim filii est, quod similitudinem patris habeat in quacumque natura; et similiter de ratione verbi est, ut sit similitudo ejus quod verbo exprimitur, cujuscumque sit verbum; sed non est de ratione spiritus, vel amoris, ut sit similitudo ejus, cujus est, in omnibus, sed hoc in Spiritu Dei verificatur propter divinæ essentix unitatem et simplicitatem: ex qua oportet, ut quidquid est in Deo, sit Deus. Nec obstat ad rationem imaginis, quod Spiritus sanctus non conveniat cum Patre in aliqua personali proprietate, quia similitudo et æqualitas personarum divinarum non attenditur secundum proprietates personales, sed secundum attributa essentialia. Nec enim inæqualitas, vel dissimilitudo secundum proprietatem personarum differentiam in divinis dici debet, sicut Augustinus dicit in libro *Contra Maximam*. Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, non ostenditur inæqualitas substantiæ; sed ordo naturæ secundum se. Hæc enim sanctus Thomas.

cit Patri : *Glorifica me gloria, quam habui a principio apud te, antequam mundus esset* ¹⁹. Deus enim Verbum, qui ante mundum gloriam Patris habebat, quia extremis diebus factus est homo, oportebat ut raro propter unionem cum Verbo, illud fieret quod Verbum est ; At autem hoc, quia illud accepit, quod habebat ante mundum ; hoc autem erat Spiritus sanctus, nihil enim aliud est ante sæcula præterquam Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, Idcirco ait hic : *Gloriam, quam dedisti mihi, dedi ipsis, ut per eam in unum mecum copulenter, et per me tecum* ²⁰. Rursus idem, libro primo contra Eunomium : Si antem semper est gloriosus Pater, qui est ante sæcula ; gloria vero Patris est Filius, qui est ante ævum, similiter autem gloria Filii est Spiritus Christi, qui semper cum Filio et Patre intelligitur ; unde sapiens iste, et ex qua disciplina pronuntiat antiquius in iis quæ naturaliter sunt honorata ? Ex his efficitur manifestum, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, nullo modo alia est energia, sive operatio, et manus per quam Deus Pater omnia creat et facit, nisi solus Filius et Spiritus sanctus, qui sunt manus Dei supra quam substantiales, sicut alicubi scriptum est : *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me* ²¹, nec alia sapientia et virtus Dei, nisi hæc ipsa supra substantiam. Verbo enim Domini celi firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum ²², nec alia imago et gloria coæterna Deo, nisi Filius, qui est supraquam principium, et Spiritus ejus, qui est ante sæcula, et et sine ulla variatione imago et gloria Dei Patris non habentis causam.

CAPUT VII.

Quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, non est alia vita, vel voluntas, vel charitas, vel beatitudo, vel pulchritudo, vel sanctitas, neque bonitas, vel forma, vel regnum, nisi ipse Filius Dei, et sanctus ejus Spiritus.

Chrysostomus explanans illud : *In ipso vita erat, et vita erat lux hominum*. Cum audies, inquit, *In ipso vita erat*, ne existimes Deum compositum : siquidem prodiens ex Patre, ait : *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso* ²³ ; etenim alibi etiam dicit, quod lux est Deus ²⁴ ; et iterum quod lucem habitat inaccessabilem ²⁵ ; hæc omnia dicta sunt, non ut suspicemur compositionem, sed ut paulatim ad excelsitatem dogmatum elevemur. Quia enim non facile quis ex vulgo cogitaverit, quomodo est vita ejus per se existens, primum quidem illud dixit, quod humiliter est ; deinde jam eruditos ad altius ducit. Qui enim dixit : *Dedit et vitam habere*, hic rursus ait : *Ego sum vita* ²⁶. Magnus Athanasius, in libro *De adventu Dei in carne* : Manifestum igitur

est iis qui advertunt, quod excitato corpore, Filius dicitur apud Paulum excitatus esse a mortuis ²⁷ ; corpus enim dicitur pro persona, sic ergo cum dicitur : *Vitam dedit Pater Filio*, intelligere oportet vitam carni datam. Si enim vita est ipsius carnis, quomodo vita vitam accipit ? Sanctus Cyrillus, libro quinto *Dialogorum* ad Hermianum : Si igitur, inquit, non est Filius vita secundum naturam, erit omnino in propria aliqua natura sortitus vitam suam aliam quam quod ipse est. Respondeant ergo qui sic corrupta et depravata dogmata defendunt, sub quo genere erit nobis, ut illi opinantur ? Demonstratam enim est, non esse factum. Hæc. Vita, inquit, facta est a Patre, dixit enim Joannes : *Quod factum est in ipso, vita erat* ²⁸. Verbum cujus vita est. Cyr. Qui colligavit igitur ambo, et in unum aliquid contulit vitam et Filium, non aliud esse dicit præterquam vitam, quæ in ipso est : ita ut diversis nominibus natura unius qui intelligitur, nobis significetur sive Filius, sive vita forte dicatur (a). Hæc. Sic, inquam. Et rursus idem libro VII : Subjicientur, inquit, nobiscum sacris et divinis literis, quæ aperte prædicant, non vitæ ab alio manantis ministrum esse, sed re esse ipsam vitam spiritum vitæ secundum naturam vivificum et sanctum ; sic enim ait alicubi Paulus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in nobis ; qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis* ²⁹. Spiritum igitur vitæ secundum naturam, prorsus nihil aliud præter ipsam vitam est secundum rectam rationem. Et adhuc in capitibus *De Spiritu sancto* : Scriptum est rursus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, habitat in nobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis*. Sed si Spiritus sanctus creatura esset, et factus, ut insane tradunt hæretici, quomodo totam operationem Dei haberet ? Non enim quisquam tantum, ut opinor, a sana mente excidet, ut audeat vel dicere solum, divinæ substantiæ per instrumenta quædam foris creata ministrari ad operationem ex se ipsa naturaliter transeuntem ad aliquos, qui sunt ad recipiendum illam idonei et apti. Quia vero Filius vita est secundum naturam, Spiritus vero ab ipso datus vivificat, relinquitur necessario, ut constitutum sit esse ex substantia ejus, cum omnem Filii et Dei virtutem et operationem habeat, ut si vapor ex aqua ascendat, et per ea quæ operatur, eos apud quos est, refrigeret, et naturam aquæ, unde emittitur, significet. In eisdem : *Lex*, inquit, *Spiritus vitæ* ³⁰, ne Spiritus sanctus reperiatur tantum legem ferre, sed reperiatur jam etiam

¹⁹ Joan. XVII, 5. ²⁰ ibid. 22. ²¹ Psal. CXVIII, 73. ²² Psal. XXXII, 6. ²³ Joan. V, 26. ²⁴ Joan. I, 5. ²⁵ I Tim. VI, 16. ²⁶ Joan. XIV, 6. ²⁷ Galat. I, 1. ²⁸ Joan. I, 4. ²⁹ Rom. VIII, 11. ³⁰ ibid. 2.

(a) Quod si nihil aliud est quam vita, totus est vita, et sua vita et suum esse, et non factus.

spiritus vitæ; et quæ vita? sane Christus, qui ait: *Ego sum veritas et vita* ²⁰. Christo igitur legem ferente, Spiritus ejus utpote ex ipso, et in ipso naturaliter existens legem fert. Magnus Athanasius, in uno ex libris *contra Arianos*: Sed impii, inquit, non concedunt esse Filium Verbum, et consilium vivens, verum fingunt accidere Deo humano more velle, et sapientiam tanquam habitum habere; et omnia movent ac Valentini intelligentiam et voluntatem obijciunt. Sanctus Cyrillus in *Thesauris*: Si consilium, inquit, et voluntas Patris est Filius, ut quidem est, quomodo voluntas antecedit essentiam ejus? Et rursus in eisdem: Aut enim necesse est vos aliam fingere sapientiam, in qua, cum voluit, Filium peperit, ut vos dicitis; aut si alia non est, sed est ipse solus sapientia Patris, ipse est et voluntas. Et in iis quæ de Spiritu sancto scripsit: Spiritus sanctus, inquit, qui est mens Christi, omnia quæ in ipso sunt, edisserit discipulis, non in propria quadam voluntate, neque rursus in aliena, sed tanquam ex substantia ejus procedens, et totam ejus voluntatem, sicut et operationem habens. Et divinus Damascenus: O miraculum novum ex omnibus olim miraculis! Dei enim consilium est, qui in utero gestatus est, ut infans. Et Gregorius Theologus, in oratione in laudem Gregorii Nysseni, cujus principium est, *Amici fidelis*: Deus, inquit, pacis, qui reconciliavit nos per crucem, qui propter peccatum eramus oppugnati: qui evangelizavit pacem iis qui longe, et iis qui prope, iis qui sub lege, et iis qui extra legem erant, Pater charitatis, charitas; his enim nominibus præ cæteris vocari gaudet. Gregorius Nyssenus in *Commentariis Cantici canticorum*: Quia igitur unum est connubium, et una sponsa, et uno sponso imponitur corona; nihil enim penitus interest, vel Filium Dei vocare unigenitum Verbum, vel Filium dilectionis ejus, ut Pauli voce utamur ²¹. Et sanctus Cyrillus, cum de Spiritu sancto scribit: Quantam benignitatem in nobis operatus est omnium Dominus, docens Paulus ait: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* ²². Si igitur Deus charitas est, ut Joannes loquitur ²³, et non est aliud ipse, et aliud quod in ipso est (est enim simplex, et expers compositionis), diffusa est autem per Spiritum sanctum habitantem in nobis: est igitur charitas Spiritus sanctus, qui tanquam Deus in nobis habitat, et idcirco plane Deus. Idem libro primo ad *Hermiam*: Ipse enim, qui est pulchritudo incorrupta Dei Patris, summa beatitudo, et forma, atque species; qui ex ipso, et in ipso Deus Verbum abiecit seipsum in exinanitionem.

²⁰ Joan. xiv, 6. ²¹ Coloss. i, 13. ²² Rom. v, 5. 48, 19. ²³ Psal. cxlii, 10. ²⁴ Philipp. ii, 6.

A Magnus Basilius scribens ad Cæsarienses: Si non est, inquit, simplex Spiritus sanctus, compositus est ex substantia, et ex sanctitate: at quis ita vecors est, ut compositum dicat Spiritum sanctum, et non simplicem? Et Gregorius Theologus: Si enim alia est sanctitas præter Spiritum sanctum, quæ hæc intelligatur, dicat quispiam. Sanctus Cyrillus disserens de Spiritu sancto: Quid opus est longo circuitu verborum et multiplicibus notionibus? Illam enim ipsam virtutem sanctificantem ex Patre procedentem, quæ perfectionem imperfectis tribuit, dicimus esse Spiritum sanctum. Et magnus Athanasius, in disputatione Orthodoxi et Anomæi ait: Sic dicis bonum Spiritum sicut Patrem et Filium? ORTH. Maxime. Spiritus enim in participatione B bonitatis (1) bonum est, sed rursus bonum, id est, bonitas est. Sane Matthæus quidem evangelista ait dixisse Dominum: *Si igitur vos cum mali sitis, vobis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater cælestis dabit bona petentibus eum* ²⁵? Audis, si aures habes? quod evangelistæ cum scirent Spiritum idem esse quod bonitas, et bonitatem idem quod Spiritus; ille quidem bona dixit ipsum Spiritum, alius vero Spiritum ipsa bona. Magnus Basilius, in capitibus *De Spiritu sancto*: Bonus Spiritus, sicut bonus Pater, et bonus ex bono genitus substantiam habens ipsam bonitatem. Sanctus Cyrillus scribens de Spiritu sancto: Accedit, inquit, quidam in Evangeliiis, et dicit Domino et Deo nostro Jesu Christo: *Magister bone*. Ad hoc Christus respondit: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus* ²⁶. Christo igitur dicente unum esse vere et substantialiter bonum, David ait: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* ²⁷. Si ergo Filius, qui est bonum, Spiritus est bonum, liquet divinæ naturæ esse, de quibus vere dicitur bonum proprie et singulari modo. Magnus Apostolus: *Qui cum in forma, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* ²⁸. Magnus Basilius: Illud in forma Dei, inquit, substantiæ Dei est; non enim aliud est forma, et aliud substantia Dei, ne compositum sit. Qui igitur est secundum formam æqualis, secundum substantiam quoque æqualis est. Sanctus Gregorius Nyssenus cum explanat illud: *Adveniat regnum D tuum*: Creatura, inquit, servit, servitus autem non est regnum, atqui regnum est Spiritus sanctus; regnum vero plane regnat, non regnatur; si igitur regnum est Spiritus sanctus, quomodo ipsum naturæ serviienti annumerant insani isti? Et Gregorius Theologus: His quidem lumen quod expromi non potest, succedit, et contemplatio regalis Trinitatis splendentis clarius et purius, et quæ

²⁵ I Joan. iv, 16. ²⁶ Matth. vii, 11. ²⁷ Luc. xxi, 1.

Scholia.

(1) *Spiritus in participatione bonitatis bonum est*. Id est, in participatione nostra bonitatis creatæ est bonus Spiritus tanquam auctor et creator bonitatis a nobis participatæ; ipse vero Spiritus natura

est ipsa bonitas supra bonitatem, itaque et quæ de Deo et de creaturis æquivoce dicuntur, de Deo dicuntur secundum naturam, de creaturis vero per participationem.

tota cum totis miscetur, quam regnum cœlorum A Ego sum vita ⁴⁴; Pater habet vitam in se ipso, Filium scilicet, et nihil aliud quidquam præter ipsum. Item in eisdem : Quæcunque dicuntur esse in Deo Patre naturaliter, et secundum substantiam, hæc omnia Filius est. Solus verus Deus dicitur Pater, quia solus habet Filium dicentem : *Ego sum veritas* ⁴⁵; solus sapiens, et potens similiter ⁴⁶, quia Christus Dei virtus, et Dei sapientia ⁴⁷, solus dicitur habitare lucem inaccessibilem ⁴⁸; habet enim in se ipso Filium dicentem : *Ego sum lux* ⁴⁹, solus fons aquæ vivæ ⁵⁰; siquidem solus habet Filium qui dicit : *Ego sum vita*. Si ergo omne proprium Patris est Filius, cum Pater dicitur habere vitam in se ipso ⁵¹, Filium significat, et non aliud quidquam præter ipsum; cum autem existeret ipse in

CAPUT VIII.

Quod in Trinitate nihil est quod non sit substantia, et persona; nec est in ea aliquid naturale et substantiale Patri, quod quidem non sit Filius, et Spiritus sanctus; neque quidquam aliud sunt in Deo rationes eorum quæ sunt, nisi implicite unigenitum Dei Verbum.

Sanctus Cyrillus in *Thesauris* libro xix: Non quia in nobis sapientia et scientia non est in sua hypostasi, id est, non existit per se; idcirco sapientia, quæ inest in Deo, idem incommodi patietur, ut non existat per se, sed quandoquidem confiteris non esse Deum more nostro plane confiteris, omnia quæ illius sunt, non esse ut nostra sunt. Idem in primo *Thesaurorum*: Considerent oppugnatores Christi magnitudinem imprudentiæ suæ; cum enim nolent dicere unum Filium Dei similem esse Patri, duos dederunt; si voluntatem ejus dicent esse aliquid per se existens, si vero non per se existit, non erit character, id est, figura per se existens, quod non per se existit. Idem in eisdem: Omnino necesse est, quod ex aliquo naturaliter prodit, simile ei esse secundum substantiam; C quamvis ab illo ipso tanquam causa, habeat ut sit. Idem in eisdem: Inquirendus, inquit, est modus dissimilitudinis, quam habet ad Patrem voluntas. Si enim ulla ex parte tanquam minor ipso, non habet similitudinem ejus, videbitur aperte aliquid exire ex substantia Patris deterius eo et minus, non enim voluntas extrinsecus accedit, nec introducta est, sed ex ipso, et in ipso; deteriolem vero dignere nec iis qui naturam creatam habent, accidere arbitror. Magnus Athanasius, libro quinto *Contra Arianos* ait: Sicut, inquit, ex Deo Deus est, et ex sapiente sapiens, et ex rationem habente *Λόγος*, id est ratio, sive Verbum, et ex Patre Filius; sic ex persona, personam habens; et ex substantia substantialis, substantiamque habens; D et ex existente existens. S. Cyrillus libro xiv *Thesaurorum*: Paulus, inquit, cum dicit proprietates naturales et substantiales, quæ in Deo Patre sunt, sic ait: *Qui solus habet immortalitatem* ⁵². Si ergo nihil aliud quispiam definiat esse immortalitatem, nisi vitam; vita autem est Filius, qui dicit:

B Filio secundum substantiam sine ulla variatione, et cum esset vita secundum naturam, dedit ipsam sibi ipsi. Athanasius, libro quarto *Contra Arianos*: Quandoquidem tota essentia Filii propria est substantiæ Patris, ut splendor ex lumine, et ex fonte fluvius; ut tandem qui videt Filium, videat quod proprium Patris est: et intelligat quod essentia Filii, quæ ex Patre est, sic in Patre est. Est autem et Pater in Filio, quia quod est ex Patre proprium, hoc Filius est, sicut in splendore sol, et in ratione mens, et in fluvio fons: sic enim qui contemplatur Filium contemplatur proprium substantiæ Patris; et intelligit quod Pater in Filio est. Cum enim species et divinitas (1) Patris sit essentia Filii, consequens est Patrem esse in Filio, et Filium in Patre. Sanctus Cyrillus, in capitulis *De Spiritu sancto*: Reperitur alicubi scriptum, imo dicit beatus Joannes evangelista: *In hoc cognoscimus quod in nobis est Deus, ex Spiritu quem dedit nobis* ⁵³; et rursus: *In hoc cognoscimus quod in ipso manemus, et ipse in nobis, quod ex Spiritu suo dedit nobis* ⁵⁴. Si igitur habitante in nobis Spiritu per participationem, Deus est qui habitat, et nos sumus in ipso, et ipse rursus in nobis, quia Spiritum serimus, quomodo Spiritus non erit Deus, cum habeat in se secundum substantiam totam proprietatem Dei Patris, cujus Spiritus per Filium creaturæ tribuitur? Magnus Dionysius, cap. 5 *De divinis nominibus*: Exemplaria vero dicimus esse rationes rerum in Deo, effectrices substantiarum, et unite præexistentes, quas divinus sermo vocat prædefinitiones, et divinas atque bonas voluntates, quæ ad distinguendum et efficiendum ea quæ sunt, valent; secundum quas qui est supra substantiam, omnia quæ sunt, prædefinivit, et produxit. Quo in loco divinus Maximus: Exemplaria, inquit, quæ vocant

⁵¹ I Tim. vi, 16. ⁵² Joan. xiv, 6. ⁵³ ibid. ⁵⁴ Rom. xvi, 27. ⁵⁵ I Cor. i, 24. ⁵⁶ I Tim. vi, 16. ⁵⁷ Joan. viii, 12. ⁵⁸ Jerem. ii, 13. ⁵⁹ Joan. v, 26. ⁶⁰ I Joan. iii, 24. ⁶¹ Joan. iv, 13.

Scholia.

(1) *Species et divinitas Patris*. Non vocat hic speciem, universale quod de pluribus differentiis numero prædicatur; hujusmodi enim species dividitur. Neque figuram vocat; Deus enim caret figura; sed speciem vocat formam, id est, substantiam

vere et proprie, quæ a nullo scilicet pendet, sicut Paulus vocat formam Dei: *Qui cum in forma, inquit, Dei esset*. In hac significatione posuit hic speciem Athanasius.

ideas, jam quidam superius declaravimus, quomodo definiantur; scilicet notionem per se perfectam æternam æterni Dei vocant ideam, id est, exemplar. Hic tamen explanat Dionysius Scripturam, cum ideas vocat prædefinitiones, significans obscure Paulum, qui in epistola ad Romanos ait: *Quos autem prædefinit, sive prædestinavit, hos et vocavit* ⁴⁸. Et alibi: *Qui prædestinavit nos in voluntate sua* ⁴⁹. Voluntatem enim, et prædestinationem, sive prædefinitionem ideas et exemplaria dicit. Et iterum magnus Dionysius, cap. 7, *De eisdem divinis nominibus*: Verbum Dei laudatur a sacris Scripturis, non solum quia rationis et mentis et sapientiæ largitor est; sed quia causas omnium in se ipso una forma (a) anticipavit; et quia per omnia meat, pervadens, sicut ait Scriptura, usque ad finem omnium; et potissimum quia Verbum Dei supra omnem simplicitatem simplex est, et ab omnibus supra omnia supra substantiam absolutum est. Quem locum edisserens S. Maximus: Nominatur, inquit, Verbum Dei *Λόγος*, id est ratio, quia habet omnium causas in se; rationes enim omnis naturæ in ipso sunt tanquam in causa omnis creationis; per ipsum enim omnia; ideæ nanque et exemplaria in ipso, non alia in alio; sed æternæ notionēs sunt, et rationes facientes omnia. Ex quibus sit manifestum, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, omne quod per se non est substantia, et per se non existit, ejectum et exclusum est; si quid vero est in ea, substantia est, et per se existens, idcirco omne quod est Deo Patri naturale et substantiale, Filius est, et Spiritus sanctus, lumina ejus

A per se existentia, et supra substantiam; imo et omnia exemplaria in Deo, et rationes omnium rerum implicite unum Verbum Dei sunt, quod illas in se habet tanquam non alia in alio; novum enim est unigenitum Dei Verbum; et una sapientia Dei Patris, Spiritus ejus supra quam sanctus.

CAPUT IX. .

Quod in Trinitate præter tres personas divinas, quæ non reciprocantur, quia Pater non est Filius, neque Filius Pater, nihil est quod non sit alterum alterius essentia. Vita enim Filii non est aliud præter Patrem; et rursus, vita Patris non est aliud præter Filium, similiter in Spiritu sancto et hoc est incedere personis deificas per se ipsas et in se ipsis vicissim.

B Magnus Dionysius capite secundo, *De divinis nominibus*: In divinis, inquit, in unum copulatione, id est, in substantia supra substantiam copulationem quidem et commune in Trinitate; quæ est unum omnium principium, essentia est, quæ est supra substantiam; divinitas supra divinitatem (1); bonitas supra bonum, idem supra omnia in tota proprietate, quæ supra omnia est (2); unitas supra unitatem principalem (3), ineffabilis, multarum vocum, ignoratio (4), ex omni intellectibilis (5), omnium posita, omnium demptio, supra omnem positionem, et demptionem, divinarum personarum in se ipsis, si ita loqui fas est (6), mutua mansio, et collocatio, in totum supraquam copulata in unum, non confusa in parte ulla; sicut lumina lampadum (ut exemplis sub sensum cadentibus et familiaribus utar) quæ sunt in una domo; et tota sunt in se totis vicissim, non permista; ac per se existunt (7)

⁴⁸ Rom. viii, 30. ⁴⁹ Ephes. i, 5.

Scholia.

(1) *Divinitas ὑπερθεος*, id est, supraquam divina, supra divinitatem, scilicet creatam; eorum dico, de quibus scriptum est: *Ego dixi, Dii estis.* (Psalm. lxxxi, 6.) Deus enim est qui illos sanctificat, et facit deos per participationem: unde divinæ personæ a Dionysio et a Patribus vocantur θεοπύχαι, id est, deificæ; et Spiritus sanctus vocatur ὑπερθεος πνεῦμα, hoc est, Spiritus supra deos, quos scilicet sanctificando facit deos, sive in coelo, sive in terra.

(2) *Idem supra omnia in tota proprietate quæ supra omnia est.* Sunt proprietates substantiales eadem in creaturis ejusque speciei, ut rationale proprietates substantiales in homine; in angelis sunt proprietates eorum substantiales eadem; in animalibus aliis suarum proprietates substantiales eadem; et in aliis naturis similiter: sed ratio proprietatis, et ratio ejusdem proprietatis in creaturis non potest comparari cum proprietatibus substantiæ divinæ, et cum identitate earum: hæ enim sunt sine differentia in re ipsa divina substantia: unde personæ divinæ vocantur a Dionysio μορφοειδεις, id est, uniformes.

(3) *Unitas supra unitatem principalem.* Quia in creaturis reperitur unum, quod habet rationem principii, ut in igne est unum principium caloris; in sole unum principium luminis, sed in his nec unitas, neque ratio principii comparari potest cum proprietatibus istis principii divini.

(a) Id est, sine ulla compositione,

(4) *Ignoratio.* Ignorationem vocat quendam inscientiam, quæ est quædam tenebræ animæ; sed relicta omni cogitatione rerum externarum, omni intelligentia a proposito aliena, uniri in quodam silentio secundum meliorem partem cum Deo ignoto quid sit, qui est supra omnem cognitionem et nihil aliud cognoscendo et contemplando, supra mentem cognoscere et contemplari, ut Dionysius, in *Mystica theologia*, cap. 1, tradit. Hæc ignoratio vocata est in Exodo caligo, in quam dicitur Moyses ingressus, ut sanctus Maximus notavit. Hanc unionem optat Dionysius Timotheo, in principio *Mysticæ theologiæ*, unde melius eam licet intelligere. Unio autem supra mentem est, cum mens se relinquit; relinquit autem se, cum vacat omnino a suo motu proprio, et nihil proprio sui habet, neque sui est, sed est tota in Dei contemplatione.

(5) *Ex omni intellectibilis*, id est, ex creaturis Dei, et providentiis ejus, quibus universum plenum est.

(6) *Si ita loqui fas est.* Quia hæc vocabula mansio, et collocatio distinctionem secum inferri videntur, et ad locum referri (quod enim in aliquo manet et collocatur, non videtur esse idem quod est illud, in quo aliquid manet tanquam in loco, et in quo collocatur), idcirco correctionem adhibuit Dionysius, inquires: Si ita loqui fas est.

(7) *Ac per se existunt.* Non est usus hoc exempla Dionysius, ut quidam existimant secundum opi-

Perfete inter se mutuo singulatim distincta, con-
 juncta in unum discrete, et discreta conjunctim.
 Hæc sanctus Maximus cum adnotat: Adverten-
 dum, inquit, est illud: In se ipsis vicissim, esse
 secundum mansionem et collocationem divinarum
 personarum, ut cum ait Scriptura: *Ego in Patre,*
*et Pater in me*⁸⁸, sic et de Spiritu sancto Aposto-
 lus ait⁸⁹. Sanctus Joannes Damascenus in epite
De Trinitate: Etenim creaturæ et loco distant, et
 tempore differunt, et voluntate dividuntur, et viri-
 bus, et forma, id est figura, et habitu, et mistione,
 et dignitate, et studio, et omnibus proprietatibus
 signantibus; ac potissimum in eo differunt, quod
 non sunt in se ipsis vicissim, sed separatim: unde
 et duo, et tres, et multi dicuntur; contra vero in
 sancta Trinitate, quæ supra substantiam est, et
 ultra omnia, incomprehensa; unus enim conatus,
 sive impetus motionis, et una substantia, una bo-
 nitas, una virtus, una voluntas, una operatio, una
 potestas, una, inquam, et eadem; et non tres si-
 miles inter se; sed una atque eadem motio trium
 personarum, unum enim habet unaquæque earum
 cum altera, non minus quam secum commune: id
 est; unum sunt secundum omnia Pater, et Filius et
 Spiritus sanctus. Magnus Athanasius, in epistola
 ad Serapionem: Deinde, cum Pater sit, ut Paulus
 dixit, solus sapiens, qui est Deus, Filius est sa-
 pientia ejus; Christus enim Dei virtus et Dei sa-
 pientia: et cum Filius sit sapientia, nos Spiritum
 accipientes, Filium habemus; et in ipso sumus sa-
 pientes, sic enim scriptum est: *Dominus solvit li-*
gatos [al. compeditos], Dominus erudit [al. illumina-]
*vit cæcos*⁹⁰, et cum datur nobis Spiritus: (*Ac-*
*cipite enim Spiritum sanctum*⁹¹, aiebat Salvator)
 Deus est in nobis; sic enim Joannes scripsit: *Si*
diligimus invicem, Deus in nobis est: quoniam in
ipso manemus, et ipse in nobis; quoniam ex Spiritu
*suo dedit nobis*⁹². Cum autem Deus est in nobis,
 est etiam Filius in nobis; dicit enim ipse Filius:
Ego, et Pater veniemus, et mansionem apud eum
*faciemus*⁹³. Deinde, cum vita alioqui sit Filius:
*Ego, inquit, sum vita*⁹⁴; vivificari tamen dicimur
 in Spiritu sancto: *Qui enim suscitavit Christum*
Jesum a mortuis, suscitabit et mortalia corpora no-

*stra, per Spiritum ejus inhabitantem in nobis*⁹⁵.
 Nobis autem in Spiritu vivificatis, ipse Christus in
 nobis dicitur vivere. Christo enim, inquit, *confixus*
sum: Vivo autem non jam ego, vivit autem in me
*Christus*⁹⁶. Et rursus: Sicut opera quæ Filius fa-
 ciebat, dicebat Patrem facere: *Pater enim, ait, in*
me manens, ipse facit opera: non creditis mihi, quia
ego in Patre, et Pater in me est? Alioqui propter
*opera ipsa credite*⁹⁷; sic quæ in virtute Patris
 operabatur Paulus, aiebat Christi esse opera: *Non*
enim, inquit, audebo aliquid dicere eorum quæ non
operatus est Christus per me in obedientiam gentium
in verbo et operatione, in virtute signorum et pro-
*digiorum, in virtute Spiritus sancti*⁹⁸. Talis con-
 jugatio et unitas cum sit in Trinitate, quisnam deinceps
 Filium a Patre, aut Spiritum sanctum a Filio,
 aut ab ipso Patre separabit? Aut quis erit ita au-
 dax, ut dicat dissimilem, et alterius naturæ esse
 apud se Trinitatem? vel Filium esse substantiæ
 alienæ a Patre? vel Spiritum sanctum alienum a
 Filio? Si quis rursus interroget, quomodo hæc
 sunt? quæratque quomodo, cum Spiritus sanctus
 est in nobis, Pater dicitur esse in nobis, et cum
 Filius est in nobis, Pater dicitur esse in nobis; aut
 quomodo cum Trinitas est, in uno significatur Tri-
 nitas; aut quomodo cum unum est in nobis, Tri-
 nitas dicitur: vel separent primum a lumine splen-
 dorem, aut sapientiam a sapiente, vel dicant, quo-
 modo hæc erunt; quod si hoc non possunt, multo
 magis quærere hæc de Deo, insanientium audacia
 est. Divinitas enim non in demonstratione verbo-
 rum tradita est, ut diximus, sed in fide, et pia ra-
 tiocinatione cum reverentia. Et iterum idem libro
 iv *Contra Arianos*: Quia igitur Filius est imago
 Patris, necesse est intelligere, quod divinitas et
 proprietas Patris essentia Filii est, et hoc est illud:
*Qui cum in forma Dei esset*⁹⁹; et: *Pater in me*.
 Non autem ex parte est forma divinitatis, sed
 plenitudo paternæ divinitatis essentia est Filii, et
 Verbum Deus est Filius, idcirco æqualis Deus non
*rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo*¹⁰⁰. Et
 rursus, quia Filii divinitas et species non est alte-
 rius quam Patris: hoc est quod diximus: *Ego in*
Patre; sic Deus erat in Christo mundum sibi re-

⁸⁸ Joan. xiv, 10. ⁸⁹ I Cor. iii, 1 seqq. ⁹⁰ Psal. cvl, 6. ⁹¹ Joan. xx, 22. ⁹² I Joan. iv, 12, 13. ⁹³ Joan. xiv, 23. ⁹⁴ ibid. 6. ⁹⁵ Rom. viii, 11. ⁹⁶ Galat. ii, 19, 20. ⁹⁷ Joan. xiv, 11, 12. ⁹⁸ Rom. xv, 18, 19. ⁹⁹ Philipp. ii, 6. ¹⁰⁰ ibid.

Scholia.

nionem eorum qui tradebant lumen esse substan-
 tiam corpoream, et non qualitatem; quod enim
 posuit Dionysius lumina lampadarum per se existe-
 re; non ad lumina retulit, sed ad lampadas quæ per
 se existunt, sicut faces et tædæ. Itaque faces ar-
 dentes, sive lampadas accensas luminibus in unum
 conjunctis per se existentes cum proprietatibus hy-
 posomaticis per se subsistentibus in lumine suprasub-
 stantiali Trinitatis discrete unitis, et unite discre-
 tis comparat; et quod sequitur in Dionysio: Et si
 quis unum luminare, id est, unam faciem accensam
 educat e domo, simul exhibet totum proprium lumen,
 nihil quidquam aliorum luminum in se ipsa simul
 trahens, nec aliquid sui illis relinquens; ad myste-

rium incarnationis retulit, ut Pachymernus notavit,
 interpretatusque est illud: *Ego a Patre exiui*. Filius
 enim factus homo, qui erat fax quædam humanitatis
 accensa lumine divinitatis, non traxit secum Patrem,
 neque Spiritum sanctum, neque quidquam proprium
 divinitatis illis reliquit; quin potius eandem totam di-
 vinitatem quæ in illis est, tulit manens in illis. Ad
 idem mysterium incarnationis retulit hoc exemplum
 Leontius monachus, auctor eruditissimus, in libro
 quem contra Nestorium et Eutychem scripsit. Docet
 enim sic substantias uniri posse sine mistione, ut hic
 sine mistione uniantur qualitates luminum, et uniantur
 splendores stellarum, salva proprietate quanti
 in quali in eo quod manet Filius tantum.

concilians ¹¹. Proprium quidem substantiæ Patris est Filius, in quo creatura Deo reconciliata est, sic quæ operabatur Filius, opera Patris sunt, forma enim divinitatis Patris est Filius; et paterna forma in ipso, demonstrat in ipso Patrem: atque ita est Pater in Filio, et proprietas atque divinitas ex Patre in Filio, demonstrat Filium in Patre inseparabilem ab eo. Ex his patet, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, exceptis tribus personis deficiis, quæ non recipiuntur, aliis remeantibus, quod est una persona, hoc ipsum est alia; quia sunt una et sola trium personarum essentia: et quod est unius, hoc idem est reliquarum personarum sine ulla varietate, sicut demonstratum est. Quare si essentia Filii est vita, necessario Patris et Spiritus sancti est eadem vita, quæ erat essentia Filii. Qui amplius querit, si Filius habet sapientiam Patrem, ubi est hujus Filii sapientia? fatuus plane et insipiens est, cum audiat, vitam quam habet Pater, non esse aliam ullam præter Filium, et vitam in Filio non esse ullam aliam præter Patrem, et verum dicere qui dicit: *Ego in Patre, et Pater in me* ¹². Una enim, ut diximus, est essentia Trinitatis, et una solum semper. Hæc igitur essentia singularissima trium, assumens ineffabiliter nomen Patris, quod est supra substantiam, solum Patrem generantem Filium manifestat, rursus assumens supraquam intelligi potest, nomen Filii, quod est supra substantiam, solum Filium demon-

strat generatum a Patre; rursus hæc ipsa essentia assumens nomen Spiritus, quod est supra substantiam, Spiritum tantum declarat a Patre procedentem per Filium, ut si exempli gratia et quidem tenuis dicamus, natura hominum, quæ una est, in quibus solum assumit virtutem gignendi, patres tantum declarat; in quibus autem assumit gerendum, filios solum, est nihilominus, una natura humana patrum et filiorum. Cum igitur dicimus esse Filium, in eo quod manet Filius tantum, simul inducitur esse Patrem (1), et Spiritum sanctum; quia essentia eorum est una; similiter utraque aliarum personarum ponatur, necessario sequitur reliquas duas esse; quod enim est alicujus essentia (2), hoc si-

mul cernuntur esse quæ illam definiunt. Cum enim essentia alicujus demonstratur, proprietates quæ ad illam pertinent, simul patefunt: ut quod habet tres angulos æquales duobus rectis, necessario omnis trianguli naturam ostendit. Nisi quis hoc recte dicat, omnino hoc dissentire ab imagine et similitudine unius et ejusdem naturæ Trinitatis, quæ supra naturam, et supra omnia eadem est. Per se ipsas igitur et in se ipsis vicissim divinæ personæ meant, et una posita, necessario tota Trinitas declaratur, sicut ostenso solum radio, tacite sol et lux simul ostenduntur: vel sicut demonstrata charitate, qui diligit et quod diligitur, simul demonstrantur: vel sicut posito fonte, fluvius et aqua, et quæcunque aliæ imagines sacræ et similitudines hujus rei ex sacris Scripturis symbolice exprimuntur.

CAPUT X.

Quod supra omnem rationem et mentem est omne quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, contemplatur, et penitus incognitum, et intelligentia incomprehensum, quomodo una et eadem essentia et in unaquaque persona ex tribus tota et sola est; et in tribus simul eadem tota et sola; et in nulla persona ulla in re a sola et tota dimoretur, trine simul et singulariter culla.

AUT SIC:

Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, non secundum deificas personas (3) essentia ejus terminatur; sed est supraquam ratione comprehendi potest, una trium essentia.

Sanctus Maximus in centuria IV, cap. 1, ait: Unum est bonum supraquam sine principio, et supra substantiam, sancta scilicet trium personarum unitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, trium qui immeni sunt, immensa naturæ consociatio, quæ rationem essentiae suæ, et quomodo, ac quid, et qualis sit nullis penitus perviam facit, siquidem omnem notionem intelligentium fugit, nequaquam ex abito et penetrati nature suæ egressiens, et omnem cognitionem summam et excellentissimam in infinitum superat. Idem in eadem centuria cap. 4: Unus Deus unius Filii genitor Pater, et unius Spiritus sancti fons, unitas sine confusione, et Trinitas sine divisione, mens sine principio, solus solius Verbi

¹¹ II Cor. v, 19. ¹² Joan. xiv, 11.

Scholia.

(1) Simul inducitur esse Patrem, et Spiritum sanctum. Non hoc accipiendum est dici secundum relationem; sic enim Filius non refertur ad Spiritum sanctum, sed ad Patrem tantum, sed accipiendum est dici secundum circumincessionem, quæ περιχώρησις a Græcis Patribus dicitur, quia in Filio sunt Pater, et Spiritus sanctus; et Filius in Patre, et Spiritu sancto; et Spiritus in Patre, et in Filio, et denique unaquæque persona in aliis vicissim.

(2) Quod enim est alicujus essentia. Sicut qui hominem demonstrat, animal rationale demonstrat, quia essentia hominis est animal rationale; sic qui unam personam divinam demonstrat, reliquas duas ostendit: quia figura, quæ habet tres angulos, æquales duobus rectis, omnis trianguli naturam demonstrat; quia una et eadem natura trianguli est in om-

nibus triangulis; sic una persona reliquas demonstrat, quia una et eadem natura est in tribus; tametsi infinito intervallo absunt hæc exempla a divinis personis, quæ non possunt definiri, quia sunt infinitæ: et natura in eis non dividitur proprietatibus hypostatice, sicut in creaturis, sed est ἀνάγκη τοῦ ἐνέχοντος ταυτοῦτος, id est, est idem supra omnia eadem.

(3) Non secundum personas deificas definitur essentia Trinitatis; definiretur autem, si quia est una et eadem, et tota in unaquaque, non esset eadem tota in tribus simul; aut si, quia est una, eadem et tota in tribus, non esset eadem tota sine ulla variatione et differentia in singulis. Personas deificas vocat, id est, divinas, quia persona quæ deos facit, non potest esse nisi Deus.

sine principio secundum substantiam genitor, et solius æternæ vitæ tanquam Spiritus sancti fons. Item in secunda centuria cap. 1: Unus Deus, quoniam una divinitas; unitas sine principio, et simplex, et supra substantiam, et expers partis, et individua, eadem unitas, et Trinitas, tota eadem unitas, et tota eadem Trinitas; unitas tota eadem secundum substantiam, et tota eadem Trinitas secundum personas; Pater enim et Filius, et Spiritus divinitas; et in Patre, et Filio, et Spiritu sancto divinitas; tota eadem in toto Patre, et in eadem tota totus Pater; et tota eadem in toto Filio, et in eadem tota totus Filius; et tota eadem in toto Spiritu sancto, et in tota eadem totus Spiritus sanctus, tota Pater, et in toto Patre; et totus in tota Pater, et tota totus Pater; et tota eadem totus Filius, et tota eadem in toto Filio, et totus tota, et in tota eadem Filius, et tota eadem Spiritus sanctus, et in toto Spiritu sancto, et totus Spiritus sanctus tota, et totus in tota eadem Spiritus sanctus. Non enim ex parte divinitas in Patre, aut ex parte Deus Pater nec ex parte in Spiritu sancto divinitas, aut ex parte Deus Spiritus sanctus: nec enim paribilis est divinitas, nec imperfectus Deus Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus; sed potius tota est eadem, perfecta perfecte in perfecto Patre; et tota perfecta perfecte eadem in perfecto Filio; et tota perfecta eadem in perfecto Spiritu sancto, totus enim in toto Patre, et Spiritu sancto perfecte est Filius; et totus in toto Patre, et Filio perfecte est Spiritus sanctus; quamobrem et unus Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una enim et eadem substantia, et virtus, et operatio Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cum nullus sine altero sit, aut intelligatur. Magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Videamus vero præterea ipsam etiam a principio relictam traditionem, et doctrinam atque fidem Ecclesiæ catholicæ; quam Dominus quidem dedit, apostoli vero prædicaverunt, et Patres servarunt. In hac enim fide Ecclesiæ fundata est, ab hac qui exciderit, nec erit neque dicetur Christianus. Trinitas igitur sancta et perfecta est in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, nihil alienum, nec extrinsecus collectum habens, nec ex creatore constans, sed tota creatrix, et effectrix; sui similis, et secundum naturam individua, et una hujus operatio. Pater enim per Verbum in Spiritu sancto omnia facit, et sic servator unitas Trinitatis; et sic unus Deus in Ecclesia prædicatur, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus; super omnia quidem, ut Pater, ut principium, ut fons; per omnia vero per Verbum; in omnibus autem in Spiritu sancto. Trinitas vero est non solo nomine, et fictione Verbi, sed veritate et existentia Trinitas. Sicut enim qui est, est Pater; sic qui est, est super omnia Deus, qui est hujus Verbum; et Spiritus sanctus non est non existens, sed potius existit et subsistit vere. Neque minus his sentit Ecclesia catholica, ne in errorem eorum, qui cum

A Caipha, et Judæis, atque Sabellio sentiunt, incideret; neque plus his excogitat, ne ad multitudinem decorum cum gentilibus volvatur. Et quod hæc sit Ecclesiæ fides, intelligant quomodo Dominus, cum mitteret apostolos, præcepit eis jacere hoc fundamentum Ecclesiæ: *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* ²². Apostoli autem profecti sic docuerunt. Et hæc est in universa Ecclesia quæ sub cælo est, prædicatio: et hoc est fundamentum fidei Ecclesiæ. Ex his planum sit, quod omnis plenitudo divinitatis est Pater, Filius, et Spiritus sanctus; tota enim et sola divinitas de unaquaque trium personarum sine differentia ulla, et ex omni parte prædicatur, et recipitur prædicatio de eodem; nec variatur in ulla re, nisi in hypostaticis: atque hoc est illud mirum in modum ingens et arcanum, atque abditum, et quod nulli naturæ in ulla re contingit, quomodo trium personarum, et (si fas est dicere) trium subjectorum una est essentia actu, sola et tota in unaquaque persona, ut si una persona absolute existeret: unam essentiam actu dico magis unam, quam quæ est maxime omnium singularis. Ut autem repetendo summam manifesta fiat expositio materialia, quæ hac decade continetur, demonstratum est per propositiones affirmantes, quod non est alia, et sola natura non creata, nisi solus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; nec alia divinitas, et virtus, et operatio, nisi solus idem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, nec est alia unitas supraquam divina, nisi Pater, Filius, et Spiritus sanctus: nec est alia in Trinitate discretio, nisi in eo quod est esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; nec est in Trinitate alius fons et principium totius divinitatis, nisi solus Pater; et quod naturales et substantiales operationes ex ipso prodeuntes sunt Filius, et ejus Spiritus sanctus; nec alia est operatio, et manus, et digitus ejus, qui est supra bonum per quem omnia Deus operatur, nisi ejus Filius, principium deificandi nos, et Spiritus sanctus: neque quæcumque singularem naturales et substantiales energię, sive operationes Dei dicuntur, aliæ sunt præter Filium, et sanctum ejus Spiritum; neque quæcumque uno verbo naturalia et substantia-
D lia Dei dicuntur, alia sunt præter Filium, et Spiritum sanctum; neque quæcumque in Trinitate recipiuntur, pium est dicere quidquam in eis esse et dici unius personæ, quod non sit et dicatur essentia alterius: neque quæ sunt personæ deificæ, et essentia Trinitatis, pium est dicere alterum non esse essentiam alterius; supra omnem vero mentem et rationem in tribus personis, sive subjectis una est et tota, et sola trinæ supra naturam, et infinitæ unitatis essentia supraquam divina. Perfecta itaque sunt quæ in hac decade contexta sunt et exposita, ita ut nihil desit. Est autem inscripta decas, *De infinitate in Deo*, quia omnis infinitas in Deo est Trinitas, quæ supra naturam, et supraquam incognita

²² Matth. xxviii, 18.

est; et ipsa sola est is qui super omnia, et per omnia. A et in omnibus laude et gloria celebratur unus et trinus Deus: et esse ejus est substantia, et substantia omnium; et non est in ipso ulla privatio, neque

quidquam non subsistens: nec est in eo plus aut minus nisi quæ ab ipso extra se ipsum voluntate propter exuperantiam bonitatis suæ producta sunt.

DECAS DECIMA. — DE DIVINA SIMPLICITATE.

CAPUT I.

Quod non oportet querere in Trinitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, neque sunt aliqua circa ipsam quæ substantiam ejus compleant.

Sanctus Maximus, in centuria quarta, capite octavo: Ne, inquit, quæras habitus et habilitates in simplici et infinita substantia sanctæ Trinitatis, ne eam facias compositam, sicut creaturas; quod quidem in Deo cogitare absurdum et nefarium est. Divinus Damascenus: Voluntas, et sapientia, et virtus Patris est Filius; non enim oportet dicere in Deo qualitatem, ne dicamus eum ex substantia et qualitate compositum esse. Magnus Athanasius in apologetico pro synodo Nicæna, ejus principium est, *Bene fecisti, ut declarares mihi*. Si quis igitur, inquit, existimat Deum esse compositum, ut quod ex substantia et accidente compositum est; aut habere extrinsecus aliquod operimentum, et tegi; aut esse quædam circa ipsum, quæ substantiam ejus compleant, ita ut cum nos dicimus Deum, vel nominamus Patrem, non ipsam inaspectabilem, et incomprehensam substantiam ejus significemus,

sed potius aliquid circa ipsum, accusent synodum, quæ scripsit, ex substantia Patris esse Filium. Considerent, quod duo blasphemæ, et in Deum contumeliose proferunt, cum sic cogitant: Deum quemdam corporeum introducunt, et Dominum non ex ipso Patre, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, mentiuntur esse. Sin autem simplex quidpiam Deus est, ut quidem est, manifestum sit quod cum dicimus Deum, et nominamus Patrem, nihil tanquam circa ipsum, sed ipsam ejus substantiam significamus (1). Et rursus idem in oratione, cujus principium est, *Omnibus vobis qui in unum convenistis*, de eo quod Patres synodi Nicænæ recte uti sunt verbo *homousii*: Quia igitur, inquit, excusatio de iis qui scandalizantur, improbabilis demonstrata est, dicite deinceps vos, quomodo non placet vobis nomen substantiæ? hoc enim necesse est primum excutere: atqui et vos scripsistis ex Patre genitum esse Filium. Si igitur cum Patrem nominatis, vel Dei nomen dicitis, non substantiam significatis, nec eum intelligitis, qui est id quod secundum substantiam est; sed aliud quid circa ipsum (2), vel aliquid deterius (3) (ne a me expronatur) his no-

Scholia.

(1) Cum dicimus Deum et nominamus Patrem, Nihil tanquam circa ipsum, sed ipsam ejus substantiam significamus. Non contradicit Joannes Damascenus, cum ait libro primo *Theologiæ*, cap. 9: Bonum, et justum, et sanctum, et alia hujusmodi consequuntur naturam, non autem ipsam substantiam declarant. Et capite 10: Pater, Filius et Spiritus sanctus non declarant substantiam, sed relationem. Et paulo post: Ex his ad divinam substantiam inducti, non ipsam substantiam comprehendimus, sed quæ circa substantiam; hoc enim dixit Damascenus, scilicet non significare nomina Dei substantiam ejus, quia nullum nomen exprimit quid est Deus perfecte; sed eum significant imperfecte, sicut creaturæ imperfecte representant; sic enim Damascenum interpretatus est sanctus Thom. p. 1, q. 13, art. 2, in resp. ad 1: Præterea consuetudine intelligentiæ nostræ locutus est hic Damascenus: quia enim imposita sunt nomina ad significandas res, quatenus in nostram intelligentiam cadunt; superat autem intelligentiam nostram, ut quæ propria sunt alienius naturæ, ea intelligamus esse ipsam naturam per se subsistentem; quod in Deo tantum evenit; idcirco de iis quæ propria sunt substantiæ divinæ, tanquam de propriis naturæ creatæ, quæ non substantia, sed circa substantiam sunt, et illam consequuntur et complent loquimur, sic, inquam, loquitur Damascenus de perfectionibus divinæ substantiæ, ut loqui solemus de propriis accidentibus, quæ circa substantiam contemplamur, quæ naturam consequuntur; similiter nomen Patris, quod prius convenit Deo, quam creaturæ, et nomen Filii, et nomen Spiritus sancti, relationem, et non substantiam dicit significare; hoc etiam dicit consuetudine intelligen-

tiæ nostræ ex creaturis sumptæ; quia hoc nomen Patris secundum modum significandi et intelligendi nobis nsitatum non personam, sed relationem significat, quæ per se non subsistit, ut quidem subsistit in divinis; et ideo non potest significare relationem, quin significet substantiam personæ, quia ipsa relatio per se subsistit: sed quia hoc superat intelligentiam nostram, idcirco secundum consuetudinem intelligendi, et secundum nostrum modum significandi dixit Damascenus non significare nomen Patris substantiam personæ Patris, sed relationem, Gregorium Nazianzenum secutus, qui hoc etiam dixit in oratione prima de Filio, licet ibidem concedat ei, contra quem disputat, significare etiam substantiam. Si enim existimasset Damascenus, ideo non significare substantiam in divinis, quasi relatio non per se existeret, error plane fuisset, ut sanctus Thomas, 1 p. q. 33, art. 2, in resp. ad 1 notavit: Damascenus enim notasse videtur, licet non nominatim, pro ea qua fuit modestia, cum ait: Ut quidam falso opinati sunt. Item Anastasius Antiochenus in oratione prima de rectis dogmatibus veritatis: Nomina, inquit, Trinitatis, Pater, Filius, et Spiritus sanctus non significant esse, sed quomodo esse; nec enim qui Patrem dixit, substantiam significavit, sed omnino habitudinem.

(2) Sed aliud quid circa ipsum. Scilicet accidens individuum, quod consequitur materiam ultimam, Quod enim circa substantiam est, accidens per se est, et substantiale, quod totam speciem consequitur, quod ex principiis subjecti efficitur; quod in Deo esse non potest, in quo nihil est factum; et multo minus accidens materiale.

(3) Aut aliquid etiam deterius, id est, aliquid non in ipso tanquam accidens, neque circa ipsum

minibus significatis, oportebat ut non scriberetis A
vos, ex Patre Filium genitum esse, sed ex his quæ
circa ipsum, vel in ipso sunt; ut cum refugitis a
dicendo vere Patrem Deum, et eum qui simplex
est, compositum et corporeum cogitatis, novarum
blasphemiæ inventores reperiamini. Cum autem
sic cogitatis, necessario etiam verbum non substan-
tiam, sed nomen solum existimatis, denique usque
ad nomina opinionem vestram affertis; et quæ di-
citis, non creditis esse, sed potius non esse sentitis.
Hæc autem audacia Sadducæorum potius (1), et eo-
rum qui apud gentiles sine Deo sunt, existit. Quo-
circa neque ipsam creaturam ipsius qui Deus est,
fabricam esse dicetis, si hoc nomen Pater et Deus
non ipsam causam eorum quæ sunt, significant,
sed aliud quidpiam quod vos fingitis: verum hoc
indecorum, et valde impium est vel solum cogitare.
Sin autem cum audimus: *Ego sum qui sum* ⁶⁶; et
illud, *In principio fecit Deus cælum et terram* ⁶⁷, et:
Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est ⁶⁸,
et illud, *Hæc dicit Dominus omnipotens*, non aliud
præterquam simplicem, et beatam, et incompre-
hensam ejus qui proprie est, substantiam intelli-
gimus (etsi enim non possumus comprehendere
quid tandem est, tamen cum audivimus dici Patrem
et Filium, et omnipotentem, nihil aliud quam sub-
stantiam ipsam ejus qui est, significari intelli-
gimus; et vos dixistis ex Deo Filium, scilicet ex sub-
stantia Patris eum dixistis, quia et ante nos dicunt
Scripturæ Dominum Filium Patris, et ante ipsas
idem Pater dixit: *Hic est Filius meus dilectus* ⁶⁹; fi-
lius autem nihil aliud est, nisi fetus ex patre), quo-
modo non videntur Patres bene dixisse ex substantia
Patris esse Filium, recte arbitrati idem esse dicere
ex Deo, et dicere ex substantia Dei? Ex quibus sit
manifestum quod in unitate, quæ supra substan-
tiam est, non oportet quærere habitus et disposi-

tionem; nec an sint circa ipsam aliqua naturalia,
et substantiæ propria ad complendam substantiam
ipsam: nisi forte a nobis sic dicuntur consuetudine
intelligentiæ nostræ; et quia non possumus aliter
intelligere, qui nunc vitam per speculum, et in ænig-
mate transigimus.

CAPUT II.

*Quod non oportet quærere in Trinitate accidentia
curpiam, quæ in substantia ejus existant: nec
differentias substantiales in ipsa intelligere, siqui-
dem et in incorporeis, quæ ab ipsa producta sunt,
non oportet quærere differentiam substantiæ, et
energiam, neque tanquam aliud in alio ista ut exis-
tant, accidere.*

Sanctus Cyrillus lib. xxxi *Thesaurorum*: Si igitur
non quæcumque dicuntur inesse in Deo secun-
dum naturam, hæc omnino erunt substantia ejus,
relinquitur ut dicamus esse ea accidentia substan-
tiæ sic voce tenuis intellecta (a). Non enim potest
natura humana aliquid majus (b) in Deo dicere,
quam secundum se (2); idcirco consuetudine pro-
pria utimur, cum ea quæ naturæ nostræ conve-
niunt, majorum rerum exempla facimus, ut qui in
parva tabula orbem cœli describunt. Idem in eo-
dem libro: Sapientis est dicere, nihil accidere sub-
stantiæ Dei, quia habet ex se ipsa perfectionem,
sed videmus quod multa ratio coget nos ad intel-
ligendum in Deo tanquam accidentia ea quæ hujus-
modi sunt, etsi penitus non acciderunt. Et idem
adhuc: Si ergo quædam res tanquam accidentia
Deo, intelliguntur, quid frustra contenditis non
esse dicendum accidisse Deo ingenuum esse, cum
quædam hujusmodi appareant, quæ sunt secundum
substantiam ejus? Et rursus idem: Non enim est
substantia Dei ingenuum, aut incorruptibile, aut
immortale, vel inaspectabile, nam si nunquam-
que horum substantiam (3) significat, ex tot sub-
stantiis compositus erit Deus, quot sunt ista quæ

⁶⁶ Exod. iii, 14. ⁶⁷ Gen. i, 1. ⁶⁸ Deut. vi, 4. ⁶⁹ Matth. xvii, 5.

Scholia.

tanquam complens substantiam ejus, sed aliquid
circa ipsum extrinsecus, ut indumentum, ut paulo
supra dixerat idem Athanasius.

(1) *Sadducæorum potius*. Antiqui ignorantes vim
intelligendi, et non distinguentes sensum ab intel-
lectu, existimabant nihil esse in mundo, nisi quod
sensu et phantasia comprehendere posset; et quia in
phantasia non cadit nisi corpus, existimabant
nullam rem esse in mundo nisi corpus, ut Arist.
iv *Physic.* tradit; ab istis profectus est error Sad-
ducæorum, qui aiebant, non esse Spiritum, hæc
S. Thom. i p. q. 50, art. 1: Idem evenit gentilibus,
qui sine Deo erant colentes opera manuum hominum.

(2) *Hoc est quod dicit S. Thom. i p. q. 39, art. 2*,
quod sæpe alias repetit, intellectus noster res di-
vinas nominat, non secundum modum earum, quia
sic eas cognoscere non potest, sed secundum mo-
dum in rebus creatis inventum.

(3) *Si unumquodque horum substantiam signifi-
cat, ex tot substantiis compositus erit Deus*,

(a) Id est secundum modum significandi et in-
telligendi nobis consuetum capit.

(b) Id est, aliquid majus, quam ut ex rebus crea-
tis dicitur, ex quibus scientiam capit.

reperiuntur convenire illi naturaliter. Gregorius **A** Theologus in primo *De Filio*: Vel et immortale, et expers malitiæ, et non variabile substantia Dei est. Sed si hoc verum est, multe substantiæ Dei erunt, et non una; vel Deus erit ex his compositus, non enim hæc sine compositione erunt, si sunt substantiæ. Magnus Basilus: Quomodo non est ridiculum dicere substantiam esse facultatem creandi (1)? substantiam item facultatem providendi? et similiter substantiam esse facultatem præcognoscendi? et ut semel dicam, omnem energiam substantiam ponere? Sanctus Damascenus: Deus, inquit, simplex est, et non compositus; quod autem ex multis et diversis constat, compositum est. Si igitur increatum, esse sine principio, et incorporeum, et in mortale, et æternum, et bonum, et potestatem creandi, et alia huiusmodi, differentias-
B substantiales in Deo dicamus, quod ex istis consta-

bit, non erit simplex, sed compositum. Magn. Dionys. cap. II *De cælesti hierarchia*: Sed quia omnes mentes ratione quadam excellenti convenienter ipsarum naturæ, in tria divisæ sunt, in substantiam, et virtutem, et energiam, sive operationem, cum omnes, aut earum aliquas indifferenter cælestes substantias, aut cælestes virtutes vocamus, existimandum est declarare nos circumscriptione eos cælestes, scilicet, de quibus sermo fit, ex substantia et virtute unipacisque eorum. Sanctus Maximus in adnotationibus septimi cap. ejusdem *Hierarchiæ*: Quia, inquit, in divinis mentibus habitus deiformes (a) dixit, non oportet existimare, quasi dicat magnus Dionysius, has virtutes mentium divinarum tanquam accidentia in illis sicut in nobis, velut aliud in alio subjecto tanquam qualitatem advenire. Illud enim tanquam accidens (2) et tanquam sub-
Bjectum non habet illic locum; quia omnis compo-

Scholia.

sitatem nominum necessario sequitur varietas substantiæ: recordamur enim hæc te in superiore oratione exposuisse, etc. Hanc igitur impiam Eunomii opinionem cum Patres refellunt, Athanasium dico, Gregorium Nazianzenum, Basilium, et Cyrillum, compositum esse Deum argumentantur, si nomina quæ Deo secundum naturam conveniunt, substantiarum Dei significant; id est, si unumquodque Dei nomen diversum, diversam Dei substantiam significet, ut Eunomius volebat; quod quidem nihil aliud erat, quam dicere, unumquodque diversum nomen Dei, partem substantiæ Dei significare, ex quibus una substantia Dei composita esset; at hoc non sequitur, si diversa nomina, quæ scilicet affirmantur absolute de Deo prædicantur, unam et eandem, et totam Dei substantiam, ut nos dicimus, significant, licet non perfecte, et ut in se est, quia ex creaturis nunc Deum cognoscimus non perfecte; et ut cognoscimus, sic nomina significant. Sic respondet idem Basilus eidem Eunomio objicienti nobis compositum esse Deum, nisi concederetur idem esse ingentum, et lumen quod de Deo dicitur; sic enim argumentabatur: Si aliud significat lumen quod de Deo dicitur, et aliud ingentum, compositum erit quod ex alio et ex alio constat; quod autem compositum est, non est ingentum; si vero idem est, et idem significat utrumque nomen, tantum distabit lumen, aut vita aut bonum, quod de ingento dicitur, a lumine, aut vita, aut bono, quod de genito prædicatur, quantum ingentum distat a genito: ita substantiam ingenti a substantia geniti comparat Eunomius. Respondet Basilus: At vero ad illud quod ait Eunomius, compositum demonstrari Deum, nisi pro eodem lumen et ingentum accipiantur, illud dicere possumus, quod si partem substantiæ ingentum acciperemus, haberet locum ea ratio, qua dicitur compositum esse quod ex diversis constat; sin vero substantiam Dei ponimus lumen, vel vitam, vel bonum, totum quod est, bonum; totum quod est, vitam; totum quod est, lumen; vitam vero, et lumen, et bonum sequitur ἀνθρώπου, hoc est inaccessibilitas, id est, esse vitam, lumen, et bonum non ab alio; quomodo non erit expers compositionis, qui secundum substantiam simplex est? Non enim modi existentia, qui indicant proprietates, scilicet ingentum esse, et esse gentum, rationem simplicitatis ludent: hæcenus Basilus.

(1) *Esse facultatem creandi?* Hæc quoque contra

Eunomium dici intelligenda sunt, qui diversas proprietates Dei, diversas item substantias Dei faciebat, ut ingentum, quæ Dei proprietas est, et negationem tantum declarat, substantiam diversam a substantia geniti induceret. Sunt alioqui facultas creandi, facultas providendi, facultas præcognoscendi, et denique omnis energia naturæ divinæ propria non partes substantiæ, sed ut aill Dionysius, totum id quod Deus est, qui est omnino simplex, et ὁμοειδής, id est, uniformis in tribus personis.

(2) *Illud enim tanquam accidens, et tanquam sub-*
C *jectum non habet illic locum.* Quod ait sanctus Maximus non esse habitus in angelis tanquam accidens in subjecto, non solum verum est in habitibus materialibus, ut S. Thom. in I, II, q. 50, in resp. ad I, interpretatur est, quia huiusmodi habitus, ut idem ait, sunt dispositiones ad esse naturale, cuiusmodi habitus non habent locum in angelis, quia materia carent, quales sunt proprietates quedam naturales, quæ in animatis et inanimatis reperiuntur, et ad secundam speciem qualitatis pertinent, quæ: potentia etiam naturales dicuntur; non solum, inquam, in huiusmodi habitibus et accidentibus verum est, sed etiam in habitibus qui sunt qualitates, et ad primam speciem in prædicamento qualitatis pertinent: quos idem S. Thomas dixit excludi a S. Maximo in angelis. Quod quidem non ita esse, ex scholiis ejusdem S. Maximi in eodem Dionysium perspicui potest. Ubi enim dicit Dionysius, quem sanctus Thomas citat, in *Cælesti hierarchia*, cap. 7, esse habitus in angelis deiformes, id est, quibus Deo assimilantur, scholium his verbis scripsit (interpretatur ad verbum): Nota, inquit, quod divinæ potestates (angelos dicit) similitudinem Dei secundum habitum habent: habitus autem est qualitas stabilis et fixa: hinc igitur patet, quemadmodum liberi arbitrii sunt; siquidem virtutes habent secundum habitus acquisitas; quod copiosius Hammon Adrianopolitanus docet in his quæ contra Origenem, *De resurrectione*, scripsit; hæcenus S. Maximus. Hos ergo habitus S. Maximus dixit non esse tanquam accidens in subjecto sicut in nobis; et rationem reddidit, quia angeli carent materia, et omni materiali compositione. Dicendum igitur est summum, quomodo in nobis sunt habitus scientiæ et virtutum tanquam accidentia in subjecto, idque propter materiam; ut inde intellegamus non sic esse habitus in angelis tanquam

(a) *Habitus deiformes dicit, quibus angeli Deo assimilantur, quoad fieri potest.*

sitio, et illud informe materiæ illinc ejectum est. Si enim esset aliud et alio veluti accidens in sub-
jecto, non viveret per se substantia illa; neque
posset per se deificari, quantum vires pati possunt,
propter solum ordinem qui servatur ponendo aliud
in alio. Habitus igitur quos in ipsis diximus, sunt
ipsi earum substantiæ inditi, non autem ut acci-
dens in subiecto, quia sunt expertes materiæ: unde
magnus Dionysius in libro *De ecclesiastica hierar-*

Scholia.

accidens in subiecto, ut S. Maximus recte dixit.
Habitus scientiæ in nobis acquiritur principio per
conversionem ad phantasmata, quæ sunt in poten-
tiis materialibus sensuum, unde materialiter et dis-
positive, ut ait S. Thomas, actus, ex quo habitus
generatur, in potentiis sensitivis est, idcirco cor-
rumpi potest in intellectu habitus scientiæ per obli-
vionem ex parte memoriæ, in qua servantur
phantasmata sensilium, a quibus species intellecti-
les abstrahuntur; et per deceptionem falsæ argu-
mentationis, qua suadetur contrarium ejus quod
prius sciebatur: neutrum autem horum angelo eve-
nire potest, qui nec oblivisci potest, neque decipi,
quia liber ab omni materia per species rerum a
deo inditus et congenitus, quibus habitualiter,
ut ait S. Thom., perficitur, omnes naturas rerum
scire potest. Quæ hujusmodi habitus non est
in eo tale accidens, quale in nobis, ut dixit S.
Maximus; nec ipse angelus hujusmodi habitus tan-
quam accidentis subiectum est, sed potius sic hu-
jusmodi habitus in eo est, ut virtus calefaciendi
in igne, ut ait S. Maximus, et Pachymeres Diony-
sii paraphrastes: similiter habitus virtutum, quas
per sensum capimus, ut ait S. Diadochus in libro
De perfectione spiritali, id est, per justum usum
sensuum, et earum rerum quæ sub sensu cadunt,
Isaac Syrus ἐξωτερικὰ τὰς εἰσας, id est, exterioris or-
dinis vocat; in nobis tanquam accidentia adesse et
abesse possunt, quia sunt materialiter in potentiis
sensitivis, et tanquam in subiecto in appetitis,
quibus accidit obedire, aut non obedire rationi,
unde justi auditu, et aspectu, et similiter in reli-
quis dicimur; sicut beatus Petrus de sancto Lut
dixit: *Erat enim aspectu, et auditu justus* (II Petr.
II, 8); et compositio ex subiecto harum virtutum,
et ex ipsis virtutibus, materialis compositio est
propter organa corporeis; virtutes etiam illæ ordi-
nis interioris, quæ theologice dicuntur, fides, spes,
charitas, accidentia quoque sunt in nobis, quia adesse
et abesse possunt propter carnem, quæ potest subijci
et non subijci legi spiritus; aliud enim est caro, aliud
prudentia carnis, quam Apostolus ait legi Dei non
esse subiectam (Rom. VII, 8), nec enim posse: at
in angelis non sunt virtutes tanquam qualitates
mutabiles, quæ dicuntur et sunt accidentia, ut qui-
dem essent, si in angelis materia esset, et compo-
sitio ex materia sicut in nobis, sed potius quasi
naturæ sunt: sic enim, ait sanctus Diadochus,
episcopus Photices in Epiro, quem sanctus Maxi-
mus enare et sequi solet, in libro Aureo quarum-
dam Questionum de anima separata et angelis,
quam inscripsit *Apocalypsim*. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀσωμά-
των φύσεων ὅπερ ἂν κτήσεται ἡ ἐνέργεια, τοιο-
ῦτον ὡς τῆς φύσεως; διὰ πολλὴν ὥ; ἐξ ἧν λεπτοτέρα
γίνεται, id est: in naturis incorporeis, quodcumque
operatio acquirit, hoc tanquam naturæ efficitur
propter, mutatur, ut dixi, subtilitatem vocat τὴν
αὐταύτην, id est, vacationem a materia. Propositionum
itaque fuit S. Maximo interpretari, quomodo in-
telligendum esset quod Dionysius dixit, esse in
angelis habitus deiformes, ne quis erraret, si su-
spicaretur esse virtutes angelorum tanquam quali-
tates quasdam mutabiles, sicut in nobis more ac-
cidentium; hæc enim quia possunt adesse et abesse

chia, cap. 4, substantiales vocat habitus, qui in
ipsis sunt. Adhuc idem Maximus, in Adnotationi-
bus, cap. 4 *De divinis nominibus*: Propter hos sci-
licet radios bonitatis divinæ exstiterunt omnes
mentes intellectuales, et intelligentes, et substantiæ,
et virtutes, et energię: intelligunt enim et ipsæ;
quia omnes sunt mentes, et substantiæ vitæ, a
mente suprema creatæ, imo et energię illic per se
subsistentes sunt, et substantiæ (1); omnis enim

præter subiecti corruptionem, proprie accidentia
dicuntur et sunt, quæ veteres Latini vocabant con-
iuncta tanquam adventitia; sic enim vocat Lucie-
tius; verbum Græcum, ut mihi videtur, συμβεβη-
χός interpretatur. Illud enim non pœnitet observa-
re hic, quod istos habitus virtutum in angelis
idem S. Maximus cap. 8, *De divinis nominibus*. ἐκείνη-
δεύοντες vocat, nos *habilitates*, sive *aptitudines* in-
terpretamur, S. Thomas participationes divinæ sa-
pientiæ et bonitatis esse dicit, cum ait I. p., q. 3,
art. 6, in resp. ad 2, quia ad attingendum Deum
per intellectum et voluntatem indigent participare
aliquid ab exteriori, scilicet sapientiam et bonita-
tem divinam, ut ibidem ait: Ideo, inquit, necesse
est ponere in eis habitus; habitus istos dicit Diony-
sius, cap. 4 *De divinis nominibus*, corrupisse angelos
qui ceciderunt, quatenus aberrarunt ab operatione
habitibus istis congruente, quos Judas apostolus in
epistola sua dicit non servasse principium, sive,
ut vetus interpres vertit τὴν ἀρχήν, principatum;
creati enim erant, ut ait S. Maximus, ad opera bona;
creationem enim eorum vocavit Judas principium;
sic Dionysius locum Judæ interpretatus est, ut S.
Maximus observavit. Præterea quod Dionysius dixit
corrupisse angelos suum principium, sumptum
est ex Ezech. cap. xxviii, cum de diabolo ait: Cor-
rupta est scientia tua cum pulchritudine tua. Hac-
tenus de habitibus in angelis, qui communi voca-
bulo δυνάμεις quoque, id est, potentia, a Dio-
nysio vocari solent, ut sanctus Maximus cap. 5,
De divinis nominibus, notavit, quod per eos possumus
prompte operari. Dicendum est nunc de potentiis
eorum quæ sic proprie δυνάμεις dicuntur, quas
etiam a ratione accidentium idem S. Maximus ex-
cludit. Si enim, inquit, illud esse aliud in alio
tanquam accidens in subiecto, locum haberet in
potentiis angeli, sequeretur ut non per se vi-
veret angelus, sed per accidentis; et τὸ ζωτικόν
id est, potestas vitalis, per quam vivit, non es-
set substantialis in angelo, sed accidentalis; neque
per se deificaretur quoad fieri potest, si potentia
item intellectiva angeli accidentis esset, sicut in no-
bis, et non potius ad substantiam angeli pertinere:
nunc autem cum potentia angeli ad vivendum, aut
intelligendum non sit accidens, sicut in nobis est
accidens individui, quod consequitur materiam,
quæ est principium individuationis, sed potius acci-
dens per se, et proprium speciei, quod S. Thomas,
I. p. q. 54, art. 3, in resp. ad 2, ad formam pertine-
re dicit, de potentia angeli loquens, non sequitur ut
per accidentis vivat, aut per accidentis beatificetur an-
gelus: qui operari per potentiam propriam, quæ ad
formam ipsam et rei substantiam pertinet, unde
οὐσιώδης, id est, substantialis a philosophis vocari
solet, non est operari per accidentis: quia ut idem S.
Maximus cap. 5, *De divinis nominibus*, notavit, ut
antea dixi: Philosophi, inquit, proprietates ejus-
que substantiæ sive viventis, sive vitæ carentis, ad
prædicamentum substantiæ revocant, et hoc vo-
cabulo substantiæ eas comprehendunt, alioqui non
confusis rationibus propriis substantiarum et pro-
prietatum.

(1) Imo et energię illic saltem per se subsistentes
sunt. Quia natura angelica per se subsistit, idcirco

motus et status illi saltem per se subsistentes sunt, et virtutes viventes, ac superiores, quam ut in eas cadant variationes eorum quæ fluxa et corporea sunt. Potes autem aliter etiam intelligere virtutes, et operationes, virtutes quidem, quia nondum omnia creata essent, virtute tamen omnia in Deo prins exstiterunt, quæ producenda erant ab ipso; operationes vero, quando jam creatura ad effectum adducta est. Ex his manifestum fit, in unitate, quæ supra substantiam est, non posse accidens versari, neque secundum habitum, neque secundum (a) dispositionem, neque secundum operimentum (1), neque secundum subexistentiam (b), neque secundum consequentiam. Si autem tanquam accidens dicatur, voce tenus tantum secundum cogitationem humanam, quia dicitur tantum, ostenditur: neque differentias substantiales plium est in hac Trinitate intelligere; est autem extremæ impietatis excogitare aliud in hac; aliud enim in alio, et tanquam in subjecto, denique accidens (c) neque in incorporeis cœlitibus (2) ab ipsa creatis, qui materia vacant, locum habet.

CAPUT III.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querenda ubique differentia causæ, et causam habentis, ubi ex se ipsa dicitur exsistere; et ubi ex se ipsa prodit sua energia, sive operatio, et ubi ex se ipsa, et per se ipsam ad seipsam remeal.

Magnus Dionysius cap. 9 De divinis nominib.: Quid

autem de divino statu, vel sede dicimus? quid vero aliud, præterquam manere Deum in seipso, et in eodem statu immobili firme fixum esse et supraquam fundatum esse stabiliter, et secundum eadem, et circa idem ipsum, et similiter operari; et omnino esse a se ipso immutabilem, et non posse transmutari, et esse ex toto immobilem, atque hæc quidem supra substantiam. Idem in hymnis anatoris ex S. Hierotheo: Producens, inquit, una est simplex virtus, per se movens ad amatoriam quamquam missionem ex bono usque ad extremum eorum quæ existunt, et ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum, ex se ipsa, per se ipsam, et in se ipsa se ipsam revolvens, et ad se ipsam semper eodem modo revertens. Idem, in epistola ad Titum: Sic enim contemplantes scilicet mysteria nuda velis, venerari poterimus fontem vitæ videntes in se ipsum effusum, et in se ipso manentem, et unam quamdam virtutem simplicem, per se mobilem, per se operantem, nunquam se ipsam dereliquentem, sed cognitionem omnium cognitionum vincentem, et semper se ipsam per se ipsam videntem, Adhuc idem cap. 4 De divinis nominib.: Amorem vero, inquit, et charitatem Deum vocant, utpote vim ad se adducendi habentem, qui solus est ipsum propter se pulchrum et bonum, et qui est sui per se ipsum patetfectio, et eximie copulationis in unum bona emanatio, et amoris motio, simplex, per se mobilis, per se agens, pro-

Scholia.

potentias ejus operatrices, quæ energia dicuntur, et motum proprium ad operationes naturæ angelicæ, et quietem quibus angelorum natura definitur, per se dicit subsistere; motus dixi ad operationes, quales sunt ministraciones propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, sicut Apostolus ait (Hebr. 1, 14); item contemplatio Dei, et perpetua laudatio, et in eis stare, ac quiescere; hæc, inquam, substantialia sunt, id est, propria substantiæ eorum: unde illis tribuit sanctus Maximus, quod substantiæ, ad quam pertinent, convenit, id est, per se subsistere et vivere, et non per accidens; quia hæc in substantia angelorum copulata sunt ποσότης, id est, in unam unionem cum ipsa, salvis alioqui, et non confusis propriis rationibus singulorum, ut ibidem ait Dionysius: alia est enim ratio proprietatis et alia substantiæ, cujus est proprietas, quæ est accidens per se, sive proprium; sic etiam locutus est Simplicius, quem S. Thom. in illo art. quæstionis, quam paulo ante dixi, citat, etsi non probat: Sapientia autem, inquit Simplicius, quæ est in anima, habitus est; quæ autem in intellectu (id est, in substantia intellectuali) substantia est; substantiam dixit pro eo quod est substantialis; sic enim intelligendum est, ut S. Maximus intellexit, siquidem substantialia philosophi, ut antea dixi, et ut idem S. Maximus notavit, ad substantiam referunt, et hoc nomine substantiæ illa comprehendunt, alioqui idem S. Maximus cap. 1, De divinis nominib., Sciendum est, inquit, quod aliud est substantia, aliud potentia; substantia enim est ex iis quæ per se existunt, potentia vero ex his quæ in alio sunt.

(1) Accidens id est, κατά περιβολήν, id est, secundum operimentum, est legi extrinsecus, ut habere, indumentum, quod ad categoriam habendi pertinet; de hoc Athanasius paulo ante, cap. 1 hujus decadis: Accidens κατά παρυσίασιν, id est, secundum subexistentiam, est accidens secundum privationem, ut invisibile, tenebræ, et similia; privatio enim est omnino non ens, quia habet subexistentiam in habitu, cujus est privatio, et per quem cognoscitur; ut tenebra in luce, cujus absentia est tenebra, quæ cognoscitur cognoscendo lucem abesse. Accidens κατά συνέφασιν est accidens quod consequitur naturam, quod vocatur accidens proprium, quod ex principiis essentiae rei nascitur; ita ut declarata natura, simul declaretur quod eam consequitur, ut risibile consequitur naturam hominis; Damascenus vocat παρσώρευον τῇ φύσει. Quod alienum etiam est a Deo, qui est supraquam simplex natura. Cum ergo dicimus in Deo esse sapientiam, justitiam, et alia similia ei tribuimus, ita loquimur, ut assueti sumus cogitare; quia intellectus noster non res secundum modum earum, sed secundum modum suum intelligit; itaque voce et locutione secundum humanam cogitationem, quam de creaturis habet, accidentia tribuimus Deo, non autem re et veritate.

(2) Accidens neque in incorporeis. De accidente communi quod materiam consequitur, quod proprie dicitur esse in subjecto, intelligendum est; accidens enim proprium ipsius naturæ potius dicitur esse substantiale, quam esse in subjecto, quia non potest adesse et abesse a subjecto.

(a) Ut cum Deus dicitur indutus, non significatur accidens ex categoria habere.

(b) Ut privationes subexistent in habitibus.

(c) Accidens scilicet, quod materiam consequitur,

id est, accidens corporeum: quia angelus non est corporeus, et multo minus Deus, in quo in infinitum minus.

diens in bono, et ex bono in creaturas manans, et rursus in bonum remeans, in quo et fine et principio carere divinus amor egregie demonstrat, sicut quidam perpetuus et sempiternus orbis propter bonum conversione inerrante se circumvolvens, et in eodem secundum idem et procedens semper, et manens, et revertens. Sanctus Maximus in scholiis in Dionysium c. 1, *De divinis nominib.*: In universum igitur non est audendum loqui neque cogitare de divinitate supra substantiam, et abdita. Divinitas enim solius Dei omnibus occulta virtus est θεαρχία eorum qui dii dicuntur, tum angeli, tum homines, quatenus effectrix est eorum qui participatione efficiuntur dii; ipsa, quæ vere ex se et sine causa est per se divinitas. Gregorius Theologus: Et ad unum, eorum qui ex ipso, consensus. Quem locum cum edisserit sanctus Maximus: Nisi fallor, inquit, unam dicit divinitatem; ex ipso autem uno tres personas. Divinus Damascenus: Divinitatem in tribus splendentem, uno splendore ex una Divinitate trium personarum fulgentem. Patrem sine principio, ejusdem naturæ Verbum Patris, et conregnantem ejusdem substantiæ Spiritum. Sanctus Theophanes: Unum trium fulgorem subsistentem ex una prodeuntem divinitate, idem tribus fulgoribus splendens ex una divinitate prodeuntibus. Et iterum: Tanquam enim ex uno sole Trinitas splendens. In actis sextæ synodi œcumenicæ, Utriusque naturæ, inquit, utramque operationem scimus, naturalem dico, et substantialem, et congruam sine divisione (1) ex utraque substantia et natura prodeuntem secundum operationem et qualitatem naturaliter insitam (a); et simul neque partibilem, neque confusam alterutrius substantiæ operationem conjuncte (2) inductam, hoc facit differentiam operationum in Christo, sicut et differentiam naturarum. Ex quibus efficitur manifestum, in unitate, quæ supra substantiam est, non oportere considerare quod ex se ipsa existere dicitur, vel ex se ipsa prodit operatio; vel ex se ipsa, per se ipsam, in se ipsam revolvitur, et ideo differentiam causæ et causam habentis sequi: quin potius manifestum

est prodire ex se ipsa sine distantia, et sine causa, et sine divisione; ut si esset virtus quædam absoluta, et motus simplex: per se ipsam mobilis, per se operans, ex se ipsa, per se ipsam, ad se ipsam revertens et ad ipsam semper eodem modo se revolvens, et conversione inerrante circumiens. Simul tamen demonstratum est non oportere ubique aliquid ex aliquo dicitur, querere differentiam causæ, et ex causa proficiscentis; demonstratum, inquam, est non solum ex iis quæ prius diximus, sed etiam ex iis quæ modo subjecta sunt, quibus ostenditur confutandum esse tres personas ex una divinitate prodire. Si ergo dici ex aliquo, ubique differentiam causæ, et causam habentis, introduceret, necessario tota Trinitas causam haberet; ex quo fieret, ut Pater in Trinitate ex causa profectus esset; at hoc absurdum est. Non igitur jam ubicunque ex aliquo, in divinis dicitur, ibi differentiam causæ, et ex causa proficiscentis ostenditur; ac præterea prodire in divinis sine divisione tantumdem est, quantum sine distantia, sive differentia, et sine causa esse, siquidem quoad Trinitatem, quæ supra substantiam est, quatenus Trinitas colitur, non habet in ea locum τὸ ἀδιαίρετον, id est, illud sine divisione, quin potius dividitur divinis et deificis personis: eritque, quatenus Trinitas est, vera discreta Trinitas, sicubi vero dicatur Trinitas non divisa, non quatenus Trinitas dicitur, sed quatenus ipsa Trinitas unitas est; igitur non esse divisionem in divina unitate, est non esse differentiam in ea, nec esse causam ejus.

CAPUT IV.

Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud energiam sive operationem: neque legi homonymia verbi energie, nec existimare non idem esse in ea substantiam et energiam.

Sanctus Gregorius Nyssenus, libro ix *Contra Eunomium*: Quis est, inquit, dic mihi, Deus? quibus dominatur, qui est aliud quid præter potentiam? Si dominatur, et aliud est potentia, igitur vincitur potentia a non potentia; quod enim est aliud quam potentia (3), potentia proorsus non est:

Scholia.

(1) *Sine divisione.* Scilicet personæ; non enim propter differentiam substantiarum divinæ et humanæ divisus est Christus, quin potius idem est perfectus Deus, et perfectus homo; rursus sine divisione, quia operatio divinæ naturæ est operatio trium personarum, quarum unitas essentiæ, ut est in synodo sexta, actione 11, non potest parti, nec alteri unitati copulari, sed potius singularis est, extra omnem numerum.

(2) *Operationem alterutrius substantiæ conjunctam inductam dicit,* quia sic operabatur utraque natura quod proprium erat, ut altera simul operaretur convenienter sibi, et ut se decebat; sive enim operationes essent Deo convenientes, ut miraculum, caro operabatur, ut cum potestate divina remittebat peccata, et ore dicebat, *Remittuntur tibi pec-*

cata tua, et potestate divina restituebat visum, et manu et spūto liniebat oculos; sive operationes humanæ naturæ convenirent, ut sitire, esurire, fatigari, Verbum operabatur permittendo, et volendo sive operationes essent mixtæ, id est, partim divinæ, partim humanæ, hoc est Deo convenientes, et homini; ut ambulare super mare; ambulare enim homini conveniebat, non deprimi ambulando super mare, Deum decebat, quæ operationes θεοῦ καὶ ἀνθρώπου dicuntur, id est, simul divinæ et humanæ.

(3) Deus est suum posse, et suum esse, et suum operari, et non est in eo aliud posse, aliud esse, aliud operari, sed potius unus simplicissimus actus, et una simplicissima substantia ac potentia, sive virtus.

(a) Qualitatem naturalem vocat proprietatem utriusque naturæ.

atque ita reperitur, quatenus potentia non est, A fundere, et obscura relinquere ea, de quibus quædominari potentia. Justinus martyr in his quæ Photius patriarcha ex eo rectat, Alia quidem, inquit, potentia sunt aliquando, et actu; Deus autem, ut mens perspicax intelligere potest, semper est energia, id est, actu, non enim ex imperfecto ad perfectum procedit; nec aliud quidquam præter ipsum per se actum, est ipsa per se substantia. Theodorus cognomento τὸν Γρατῶν, in sua *Contra oppositores imaginum* tractatione: Non, inquit, ut quidam olim nugati sunt, cæles a persona sua vacuos cum carnem assumpsit, facere voluit, esseque nobiscum secundum substantiam, energia vero et dignitate apud Deum Patrem, quia aliud substantiam, aliud energiam, et in his quæ corporea esse cogitantur, sic in Verbo Dei ponebant; quod quidem pitegant. Sciunt enim in simplicibus et incorporeis (1) nihil ista differre: quia non sunt hæc inter se discernenda, ne quod est supra omnem simplicitatem, compositum esse intelligatur. Sanctus Maximus in adnotatione extrinsecus apposita ad cap. secundum centuriæ primæ: Bonum, inquit, proprie secundum substantiam ex his quæ sunt, cognoscimus creaturarum effectorem, quod est, non quid secundum naturam est, plurimum enim differt credere aliquid esse, ab eo quod est, scire quid denique est hoc: Ex bonitate igitur et energia, et ex operibus providentiæ propriis cognoscitur Deus, sed non ex substantia. Energiam vocamus hic opera, non autem potentiam, sive virtutem operationis; hæc enim nihil aliud est, præterquam substantia Dei, ne compositio in Deo esse existimetur. Magnus Athanasius libro primo contra Arianos: Interrogent, inquit, Græcos, ut cum audierint quot significationes habet verbum, discant se non bene scire de quibus loquuntur. Et in epistola ad Serapionem: Cum hæc sic sint, et tanta differentia spirituum ostendatur, meliores essetis, si de creatio spiritu audientes, de uno quopiam ex dictis sentiretis. Et sanctus Maximus, in disputatione contra Pyrrhum: Dicere, inquit, et non prius distinguere significata verbi, nihil aliud est quam omnino con-

stio est: quod quidem alienum est ab homine rationis particeps. Idem in eodem: Superius etiam dictum est, oportere eum qui de veritate disserit, distinguere eorum quæ dicuntur, significata, propter errorem ex homonymia proficiscentem. Sanctus Anastasius Antiochenus in libro qui inscribitur, *Quod Deus est in circumscriptus*: Tripliciter, inquit, dicitur energia, potestas, sive vis, secundum quam naturale est Deo operari; et habundantius ad opus factum, et ipsum illud opus factum. Præterea sanctus Joannes Damascenus in sermone inscripto, *De proprietatibus Christi*: Energia, inquit, aliquando significat virtutem operandi, aliquando operari, aliquando operis effectum. Magnus Basilii in v. Ἀντιρρητικῶν: Illud ex aliquo accipitur, inquit, vel quatenus pertinet ad creationem, ut cum dicimus omnia ex Deo; vel ad generationem ut illud: *Ex utero ante luciferum genui te*⁷⁰; et illud: *Ego enim ex Deo exivi*⁷⁰; vel naturaliter, ut cum dicimus, Energia nostra ex nobis est (a), splendor solis ex ipso. Si igitur corpus Christi divinum ex Spiritu sancto est, non potest esse ex eo genitum, quia quod natum est ex carne, corpus est; quod autem ex Spiritu, spiritus, neque rursus naturaliter ex ipso esse, sicut energia ejus, quoniam in simplici (2) et incorporea natura eandem rationem subit substantia et energia ejus; relinquitor igitur ex ipso esse tanquam creaturam ejus. Item libro secundo: Si quidem nihil commune habet virtus cum substantia, quomodo ex creaturis, quæ sunt effectus virtutis, ad cognitionem ejus facta est via? Sin autem idem est substantia atque virtus, quod virtutem signat, signabit plane etiam substantiam. Divinus Theodorus cognomento Γρατῶς, tractans dictam Basilii: Sic, inquit, pie intelligatur divina energia sive operatio æterna: quin potius ipsa per se energia, ut non distinguatur a substantia, sed potius eandem rationem habeat propter proprietatem simplicitatis, et incorporeæ naturæ. Magnus Athanasius, in disputatione Anomæi (3), in persona adversarii: Dic, inquit, energiz imaginem (4).

⁷⁰ Psal. cix, 3. ⁷⁰ Joan. xvi, 27.

Scholia.

(1) *In simplicibus et incorporeis nihil ista differre.* Scilicet substantiam et energiam. Loquitur de simplicibus et incorporeis, quæ sunt suum esse, cuiusmodi sunt personæ divinæ, unaquæque enim earum est suum esse, et actus purus, et ideo non potest esse Deus subjectum accidentis; subjectum enim comparatur ad accideus, sicut potentia ad actum.

(2) *In simplici et incorporea natura eandem rationem subit substantia et energia.* Id est, idem sunt essentia et virtus ejus operandi; de substantia simplici, quæ est purus actus qui solus Deus est, intelligendum est sicut intelligendum est quod dixit Boetius, formam simplicem non posse esse subjectum; sic interpretatus est S. Thom.

D i p. q. 54. In angelo enim non est idem essentia ejus, et virtus ejus intellectiva; sed potius hæc est accideus a materia liberum in essentia angeli tanquam in subjecto recepta.

(3) In disputatione *Anomæi et Orthodoxi*, quæ locuta est de ingenuo, et genito, Anomæum vocat Athanasius Eunomium, et Etium, qui Filium faciebant dissimilem Patri, hoc enim significat Ἀνόμοτος, sive Anomæus.

(4) Dic, inquit, energiz imaginem. Quatenus energia est virtus Dei effectrix, idem est atque substantia Dei; et Filius est imago energie Dei, sicut est invariabilis imago substantiæ, consilii, voluntatis, virtutis, sive potentiz, et gloriæ, sicut ait idem Athanasius in eadem disputatione Anomæi,

(a) Energia nostra ex nobis, ut respiratio, cibi concoctio et similes operationes.

Si vero idem est energia atque substantia, substantia ergo imago erit Filius. Gregorius Nyssenus, libro xiii, *Contra Eunomium*, clarius hanc rationem explicans et distinguens: Progreffens enim, inquit, Eunomius, tanquam ratione recte conclusa, alia magis difficilia quam superiora, ut appellat, crimine in nos intendit, multa indignatus, et calumnias rationem, auditoreque ad ea quæ dicenda sunt, vehementer irritato, in quibus quædam acceperat impie a nobis confici, quasi nos non solum nominationes Deo attributas ad nostras cogitationes accommodemus, tacens interim quæ ista attributio nominationum, et quando, ac quomodo facta, sed quasi omnes res misceamus, et in unum atque idem Unigeniti substantiam et energiam conducamus, nulla de hoc ipso disputatione habita, neque demonstrato quomodo a nobis conficitur, unum et idem esse energiam atque substantiam. Apparet tamen ex verbis Eunomii, quod dogma Arianorum erat discernere a Dei substantia energiam ejus. Declarat autem hoc Eunomius in iis quæ contra Basilium Magnum scribit. Ait igitur: Non oportet eos qui veritati credunt, sequentes sententias aliorum non excussas et inconsideratas, dicere unum esse energiam atque substantiam. Adhuc idem: Latur si ratio conclusit voluntatem esse energiam, non autem substantiam energiam, existit autem Patris voluntate Filius unigenitus, non ad substantiam, sed ad energiam, quæ est etiam voluntas, necesse est servare Filium similitudinem; ac rursus non cum substantia imago feret similitudinem, sed cum energia. Contra hoc autem objicit Basilius libro secundo *Τὸν ἀντιρρήτικόν*: Si Unigenitus est imago energie, energia autem est dignitatis, dignitas vero substantiæ, erit Unigenitus substantiæ imago. Et Gregor. Nyssen. in primo *Contra Eunomium*: Si non est, inquit, in propria substantia energia, quæ Deum quidem sequitur, Filium vero operatur; quis tam cæcus est qui non videat blasphemiam conceptam? Ex quibus sit manifestum,

A quod in unitate quæ supra substantiam est, non est querendum aliud substantia, et aliud energia; neque oportet regi multiplici significatione verbi energie; energia enim hic virtus operandi universum celebranda est, quæ est principium omnium, et cujus substantia est energia, non autem illa energia hic laudanda est (1), quam habitudo continet, vel habitudinis effectus; utrumque enim horum cum sit imperfectum, multum abest a perfectissimo principio, cui qui addit, nulla alioqui re indigenti, minuit addendo. Neque pius quidem erit existimare non idem esse substantiam et energiam, non solum propter ea quæ Ariani blasphemie in Filium Dei dicunt, sed quia imperfectum aliquid perfectissimæ unitati attribuire omnium foedissimum, et B a ratione maxime alienum est.

CAPUT V.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non oportet querere energiam (2) per se sine substantia, et non per se existentem; neque cogitare simul aliud quid cum ipsa unitate, neque ad ea distinguere suam energiam.

Magnum Basilium in quarto libro *τὸν Ἀντιρρήτικόν*, cap. 51: Si quis dixit personam sine substantia, negavit etiam existentiam substantiæ; quod enim substantiam non habet, et per se non existit, significat naturam, quæ non existit, neque prorsus est. Gregorius Nyssenus libro primo *Contra Eunomium*: Si enim, inquit, energia Dei naturalis non existit per se, et in hac includitur opus ex non existente confectum, talis plane naturæ esse intelligitur opus factum, qualis natura ejus causæ quæ opus effecit; cogitatione ficta est; quod enim factum est ex non existente, et in eo continetur, omnibus manifestum est non existere. Idem in eisdem: Effectum enim non existentis non parum demonstrat consecutio hæc necessaria; quin potius sic demonstrat, et neque per prædicationem dicere periculo vacet (3). Sicut enim necessario confitendum est esse quod ortum ducit ex eo quod est (4); sic contra, necessario confitendum erit non

Scholia.

de qua paulo ante memini. Ut vero accipiebant Ariani vocabulum energia pro virtute Patris generativa; aiebant fuisse Filium in Patre *ὁμοουσιον*. At, inquit Athanasius, si splendor est in luce *ὁμοουσιον*, id est, seminaliter, sit etiam Filius. Deinde genitus est, inquit, Filius perfectus ex perfecto et non *προκοπήν τελειούμενος*, id est, non est proficiendo ad perfectum adductus, sicut quæ in semine continebantur, ex imperfecto ad perfectum progrediuntur. Idcirco, inquit Athanasius, dixit Apostolus *Character substantiæ, et non energie*. Character autem substantiæ non perficitur proficiendo, sed in ipsa essentia habet perfectionem; sicut homo est character substantiæ hominis non ex profectu sive progressionem, sed *ἀπὸ τῆς τῆς ταυτότητος*, id est, ex ipsa eadem natura humana. Energia itaque quæ Deum sequitur, non differt a substantia ejus, sed idem penitus est, scilicet de operationibus, quæ non sequuntur naturam aliquam, sed ex voluntate ejus, et non ex natura pendent.

(1) Non autem illa energia hic laudanda est, quam

(a) Esse substantiæ est esse per se; esse accidentis est inesse alteri.

habitus continet. Id est, non laudamus Deum ab eo quod sit ipsa operatio, quæ refertur ad operantem Deum, et ad opus: hæc enim relatio est in creaturis, quæ a Deo pendet, sicut creatura, et ut accidens est, in hæret subjecto: utrumque autem est imperfectioris, et ideo non potest attribui Deo; quod si non est operatio Deus, nec erit opus, quod operatione perficit.

(2) Energia proprie vocatur operatio, quæ consequitur naturam, quæ est virtus operandi; quæ est in Deo infinita. Ariani enim energiam, sive operationem Dei naturalem a substantia distinguebant, et Filium aiebant esse non ex substantia Dei, sed ex energia ejus, id est, ex virtute generativa; at in Deo omne quod est, Deus est ipse est actus purus; non sicut in angelis, qui, ut ait Dionysius in *Cælesti hierarchia*, dividuntur in substantiam, virtutem et operationem: unde aliud est in eis substantia, aliud virtus intelligendi, aliud intellectio. Deus vero est sua intellectio, et sua virtus.

(3) Ut neque per prædicationem dicere periculo vacet. Quia in Deo dicimus esse sapientiam, bonitatem

esse quod ex eo quod non est, nascitur. Cum enim ipsum non est, quomodo aliud ex ipso per se existet? Si enim non est in substantia propria energia, quæ Deum quidem consequitur, Filium vero efficit, quis tam cæcus est, ut non videat, quæ blasphemia conficiatur (a)? Adhuc idem in eisdem: Si enim qui hæc absurda devitat, energiam dicit esse rem quamdam non per se existentem, cujus effectum esse Filium decernit, dicat rursus quomodo sequitur ex eo quod non est, id quod est? quomodo quod non existit per se, operatur ea quæ per se sunt? Reperientur enim in his consequi quidem Deum quæ non sunt, ea vero quæ non sunt, causam esse eorum quæ sunt; et quæ non existunt per se natura sua, definire et circumscribere naturam eorum quæ sunt: et virtus, quæ omnem creaturam efficit et creat, comprehensa erit in eo quod secundum propriam rationem non existit. Idem adhuc in eisdem: Hactenus autem dignum est consideratione, quomodo energię consequantur substantias; et quid sint secundum propriam naturam, aliud præter substantias, quas consequuntur, an pars illarum, et ejusdem naturæ? quod si aliud sunt; quomodo, et a quibus productæ? sin autem idem ipsis, quomodo abeiciæ, pro eo quod simul cum eis existere debebant, eas extrinsecus consequuntur? utrum necessitas quædam naturalis cogit ut involuntarie sequatur substantiam energia, quæcumque tandem ea sit; sicut ustio ignem sequitur, et vapores atque halitus corpora illa sequuntur, unde sunt? at non puto ipsum dicere hoc, ut existimet variam quamdam rem et compositam esse substantiam Dei, quæ inseparabilem, et secum simul cogitam energiam habeat, ut accedens in subjecto demonstraretur, sed eam potius voluntarie et libere excitatam, energias ut videtur, dicit per se esse efficere. Ecquis quod ex providentia voluntarie sit, sequi dicit sicut aliquid eorum quæ foris sequuntur? Nec enim secundum communem consuetudinem in hujusmodi rebus hoc vocabulum tritum esse cognovimus, ut energia, id est, operatio laborantis (1) in aliquo, dicatur sequi laborantem; nec enim fieri potest ut qui alterum ab altero disjunxit, quod relinquitur, per se intelligat: imo qui energiam, id est operationem dixit, simul comprehendit ratione, quod secundum energiam, id est, operationem mo-

vetur: et qui meminit operantis, energiam, id est operationem simul cum eo tacite significavit; sed manifestius, quod dicimus, exemplis fiet. Dicimus quemdam fabrefacere, aut ædificare, aliudve aliquid eorum quæ talia sunt, operari; una igitur vox et energiam, id est operationem, et eum qui artem exercuit, per se oratio representavit: ita ut si alterum separaretur, non subsistat reliquum. Sanctus Cyrillus, libro vii *Ad Hermiam*: Simplex, et non compositus proprie et primum Deus, o anime! non ex natura et energia, tanquam alia præter ipsum, compositus esse intelligitur, sed potius unum quid esse omne. Et sanctus Maximus edisserens hanc rationem: Omne, inquit, quod habet aliquid simul cogitatum ad declarationem suæ propriæ existentie, compositum est, et non simplex propriæ. Ex his efficitur manifestum, quod in unitate, quæ supra substantiam est, omnino absurdum est, energiam ejus quæ omnium efficacissima est, et supraquam infinitæ virtutis, ponere non per se existere secundum propriam suam rationem. Sin vero per se vere existit, majus adhuc absurdum, et magis impium appareat, simul cum ipsa unitatem, quæ omnem simplicitatem vincit, cogitare, vel prorsus hanc ab hac distinguere, existimareque aliud esse suam substantiam, aliud vero suam energiam, id est, suam virtutem propriam operandi.

CAPUT VI.

Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud bonitatem; nec aliud formam, et aliud substantiam; nec aliud vitam, vel sapientiam, vel virtutem, aliud vero substantiam ejusdem.

Dominus in Evangelio ait: *Nemo bonus, nisi unus Deus* ¹¹. S. Cyrillus, in *Thesauris* libro xii, cap. 14: Quomodo, inquit, est unus bonus, ut ipse testatur? nempe quia sancta Trinitas in unam divinitatem redit propter unam et eandem substantiam, ut tantum divina substantia sit bonum propriæ. Magnus Basilius: Bonus, inquit, Spiritus, sicut bonus Pater, et sicut bonus ex bono genitus, cujus substantia est ipsa bonitas. Sanctus Gregorius Nysænus, in libro *De vita Moysis*, ait: Primum, et propriæ bonum, cujus natura est bonitas, ipse Deus, quodcumque natura intelligitur (2), hoc est, et nominatur. Et magnus Apostolus: *Qui cum in forma,*

¹¹ Luc. xviii, 19.

Scholia.

tem, justitiam, et alia hujusmodi, non quod per essentiam aliud sit in alio, quin potius idem est quod est, et in quo est, sed per prædicationem sic loquimur nullo periculo. Ut enim ait Cyrillus in *Thesauris*, lib. ii, cap. 1: Multa de Patre et Filio divinæ Scripturæ prædicant, neque tamen diversitas nominum diversitatem substantiæ ostendit, nec ulla dissimilitudo essentiae inter Patrem et Filium intelligitur, at prædicare Filium esse genitum ex non ex-

sistente, neque sic quidem a periculo vacat, qui enim sic prædicat, consequenter dicturus est non existere genitum, aut genitum esse perfectiorem genitore.

(1) In his quæ ad aliquid dicuntur, non habet locum alterum consequi, sed utrumque simul esse, et simul tolli, et idcirco de operatione quæ est habitudo, non propriæ dicitur energia.

(2) Quodcumque natura intelligitur, hoc est, et

(a) Scilicet conficitur Filium genitum esse perfectiorem genitore, siquidem Filius per se est, et ex quo est, non est per se.

inquit, *Dei esset, non rapinam arbitralis est se esse* A
æqualem Deo ⁷². Divinus Chrysostomus in oratione
 sexta, de Incomprehenso, sic ait : Cum, inquit,
 ejusdem formæ, et ejusdem figuræ esse dicit, quid
 aliud declarat, quam substantiam unam sine ulla
 varietate? Non enim est circa Deum forma, vel fa-
 cies. Sanctus Cyrillus : Forma, inquit, in Deo sub-
 stantiâ accipitur a Patribus, sicut ab Apostolo; nefas
 enim est et impium, in Deo, qui in aspectum non
 cadit, formam dicere speciem. Dominus in Evange-
 lio : *Ego, inquit, sum resurrectio et vita* ⁷³. Sanctus
 Cyrillus in actis sanctæ et œcumenicæ sextæ sy-
 nodi : Sicut unitas, inquit, non potest dividi in
 duas unitates (siquidem unitas in has divisa non erit
 unitas, sed duo), sic quod est unum summa copu-
 latione, non potest dividi in duo; alioqui non am-
 plius erit Deus universi simplex natura, siquidem
 est alia præter ipsum, quæ est in ipso vita. Et rur-
 sus idem : Primum quidem, non est simplex natura
 Deus universorum, sed potius compositus, et ex
 duobus constans; siquidem est alia præter eum,
 quæ in eo est vita. Gregorius Nyssenus in Vita
 Moysis : Eas entium est vera vita; hoc autem co-
 gnosci non potest; quia igitur cognitionem vincit
 vitæ vivifica, omne quod cognoscitur, non est vita.
 Divinus Apostolus : *Christus, inquit, Dei virtus, et*
Dei sapientia ⁷⁴. Sanctus Gregorius Nyssenus libro
 VII in *Cantica canticorum* : Dominus, inquit, natura
 sua id ipsum quod est, veritatis, et sapientiæ, et
 virtutis substantia est; idcirco quod David dixit :
Omnia in sapientia fecisti ⁷⁵, interpretatus Aposto-
 lus Prophetam, in ipso ait omnia creata esse ⁷⁶,
 tanquam hoc Propheta significaverit vocabulo sa-
 pientiæ. Idem Gregorius in eisdem : Qui omnium
 cognitionem in se ipso comprehensam habet, cujus
 infinita sapientia, quin potius cujus essentia sapien-
 tia est. Cyrillus in *Thesauris* : Non quia sapientia
 in nobis, et scientia non existit per se, idcirco sa-
 pientiæ, quæ in Deo est, non per se existet, sed si
 confiteris non esse naturæ nostræ Deum, plane con-
 fiteris, omnia quæ ejus sunt, non esse ex nostris,
 sed potius nostra superant, ac tantum superant,
 quantum superant et differunt secundum rationem
 substantiæ. Ex quibus sit manifestum, quod in uni-
 tate, quæ supra substantiam est, neque bonitas D

ipsius, neque forma ipsius, neque vita ipsius, ne-
 que sapientia, neque virtus ipsius alia quedam sunt
 præter substantiam ipsius : quin potius hæc omnia
 unica ejus substantia sunt.

CAPUT VII.

*Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est
 querendum aliud esse cognitionem ejus, vel chari-
 tatem ejus, vel pulchritudinem ejus, vel immortalita-
 tem ejus, et alia ejusdem; aliud vero singulari ejus
 substantiam, et existentiam supraquam divinam.*

Sanctus Cyrillus, in *Thesauris*, libro XXXIV : Deum
 esse simplicem, et compositionis expertem omnes
 fatebuntur; absurdum igitur est dicere habere eum
 hujusmodi cognitionem sui, qualem nos; etenim si
 aliud est ipse, et aliud præter ipsum cognitio in
 ipso, compositus est, et non simplex; at quia sim-
 plex confessione omnium est, non est aliud præter
 ipsum cognitio in ipso. Nos autem non sic; sumus
 enim aliquid proprie secundum substantiam; in sub-
 stantia autem habemus positam cognitionem, ut
 colorem in corpore. Sanctus Maximus, in centuria
 tertia, cap. 5 : Omnis, inquit, cognitio earum re-
 rum quæ sunt, habitudo est quæ extrema quedam
 colligat; eos dico qui cognoscunt, et ea quæ cognos-
 cuntur; hæc autem non (1) cognoscitur ab istis qui
 cognoscunt, neque simul cognoscitur cum cognitis;
 non enim cognitio apta est natura sua ulla ex parte,
 ut cognoscatur : Deus autem secundum essentiam
 suam, quodcumque est secundum substantiam, co-
 gnitio est ineffabilis, quæ in Mente et Verbo et Spi-
 ritu per se existit. Deus igitur omnino est crea-
 turis ignotus, utpote ipsa per se cognitio, nisi cui
 placeat dicere esse etiam Deum supra hanc im-
 mense. Et rursus Cyrillus in capitulis de Spiritu
 sancto : Deus, inquit, charitas est, ut Joannes ait ⁷⁷;
 et non est quidquam aliud ipse, et aliud quid, quod
 in ipso est; simplex enim et sine compositione est.
 Idem adhuc libro XXXIII *Thesaurorum* : *Omnia mihi*
tradita sunt a Patre meo, et nemo cognoscit Filium,
nisi Pater; neque Patrem quis novit nisi Filius ⁷⁸;
 quia scilicet nulla mens creata potest ullo modo di-
 vinam substantiam complecti, quia omnem mantem
 vincit : et supra omnem notionem fertur pulchritudo
 ejus quæ supra naturam est, et deleri non potest :
 et a se sola quid sit secundum naturam, cognosci-
 tur. Sanctus Gregorius Nyssenus, in *Commentariis*

⁷² Philipp. II, 6. ⁷³ Joan. XI, 25. ⁷⁴ I Cor. I, 24. ⁷⁵ Psal. CIII, 24. ⁷⁶ Coloss. I, 16. ⁷⁷ I Joan. XI, 8.
⁷⁸ Matth. XI, 27.

Scholia.

nominatur. Quid natura sit Deus, intelligi non po-
 test; nec hic Gregorius contradicit, qui in eodem
 libro ait : Quid oporteat solum de Deo cognoscere,
 scilicet nihil eorum esse quæ humana mens cogno-
 scere potest. Significat igitur hic Gregorius Deum
 ex creaturis, quas intelligimus, intelligi quod sit,
 et illa esse secundum causam, esto perfectiones no-
 minibus Dei significatas Deo proprie, et prius, et
 essentialiter convenire, et a creaturis participari
 certum est, et in ea excellentia, in qua Deo con-
 veniant, non posse a nobis intelligi.

(1) *Cognitio non cognoscitur primo ab intellectu*

humano cognoscente, quia primum objectum intel-
 lectus nostri in præsentî statu est ens et verum con-
 sideratum in rebus materialibus; cognitio autem
 est immaterialis, et ideo cognoscitur post objectum
 materiale prius cognitum; neque cognoscitur simul
 cum objecto cognito, ut cognitio lapidis non cogno-
 scitur simul cum lapide, quia cognoscere lapidem
 non est perfectio lapidis cogniti; alioqui uno actu
 cognosceretur, sicut cognoscitur uno actu res cum
 perfectione sua; sicut angelus uno actu intelligit
 suam essentiam, et suum intelligere, quod est per-
 fectio essentia ejus, ex S. Thom. I p., q. 87, art. 3.

in Cantica : Quod vere beatum est, ipse Deus est ; A quidquid tandem esse eum ponamus; beatitudo est illa vita immortalis, et illud bonum immortale, et quod intelligi non potest; pulchritudo quæ non exprimitur, et ipsa p̄t se gr̄ia, et sapientia, et virtus. Et magnus Athanasius in quadam disputatione Or̄thodoxi et Anom̄i : ΟΥΤΗ. Aliam et aliam personam habemus; non autem aliam et aliam immortalitatem, quam per unum baptismum accipimus; si enim alia et alia immortalitas est, et aliud et aliud baptisma, et alia et alia fides: non est unus Christus; una fides, unum baptisma. ΑΝΩΝ. At nostra persona illa est præter immortalitatem, et baptisma: Igitur persona Christi alia persona est præter immortalitatem. ΟΥΤΗΘ. Minime; imo hæc ipsa persona et immortalitas est; et non solum immortalitas, imo etiam incorruptio, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio, et dominatio, et virtus. Ex quibus patet, quod in unitate supra substantiam non oportet quærere, aliud esse sui cognitionem, quia habere eam dicitur, aut similiter aliud esse suam charitatem, vel pulchritudinem, vel immortalitatem, vel alia; sed suam singularem substantiam, et existentiam; quin potius eum hæc abunde sit, ea ut se ipsam habet.

CAPUT VIII.

Quod in unitate supra substantiam non oportet quærere, quia hæc est omnia, idcirco multa ejus esse et diversa omnia, est autem ea omnia ipsa divina et bona ejus substantia, quæ habet omnia non ut alia in alio, sed sine habitudine et collecte, nihil habens duplex, et supra omne unum.

Sanctus Maximus in eo libro qui inscriptus est : Quod in Christo est verum, id est, substantiarum differentia : Omnis, inquit, differentia, quæ dissimilitudinem, vel diversitatem aliorum ab aliis secundum rationem aliquo modo existendi declarat, quantitatem rerum differentium secum naturaliter inducit, sive substantiarum, sive quantitatum, sive proprietatum; quod vero penitus simplex est, non admittit differentiam, quid idem penitus est sibi ipsi et singulare, et totum ex toto habitudine nudum, sicut genus in quantum non habet quod ab se prædicetur: et ob eam causam omnino non numeratur, neque dividitur. Idem capite quintagesimo, de energis et voluntatibus : Cum omni, inquit, differentia simul inducitur quantitas, et cum omni quantitate conjunctus est numerus, qui eam declarat; non enim fieri potest, ut vel differentia sit sine quantitate, vel quantitas sine numero, qui eam declarat, dignoscatur. Idem capite 3 centuriæ III : Quod est penitus unum proprie, non

Joan. xvii, 15. Joan. xvii, 10.

babet differentiam; quod autem non habet differentiam, extra omnem etiam habitudinem est; quod autem habitudinem non habet, etiam non coercetur; quod autem non coercetur, principio caret; quod vero principio caret, etiam est infinitum; solus igitur Deus est sine principio, et infinitus, et sine habitudine, et sine differentia; quia proprie est singularissimus natura, et simplex, et non circumscriptus, hoc est infinitus. Idem in cap. 4 ejusdem centuriæ : Nihil eorum quæ sunt, est non circumscriptum, quoniam neque liberum a predicamento: solus Deus est extra predicamentum, et idcirco ab omni circumscriptiōe liber, utpotè infinite in infinitum celsior omni substantia, et mente, et ratione, et intelligentia. Sanctus Athanasius, in oratione, quam inscripsit Κηρυκτικὴν in annuntiationem sanctissimæ Dominiæ nostræ, Matris Dei : Quamobrem, inquit, et ipse Unigenitus Deus ait : Omnia quæ habet Pater, mea sunt; et Patri dicit : Mea omnia, tua sunt, et tua mea, et glorificatus sum in ipso. In omnibus enim, in quibus glorificatur Pater, cum de Deo sermo sit, glorificatur etiam Filius, et Spiritus sanctus; hinc dicitur perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus: quia nihil ex plenitudine divinitatis unicuique personæ deest; sed potius tota id est, æqualitatem habet omnium proprietatum; in quarum æqualitate plenitudo divinitatis cernatur; ab æovenim, id est æquali vox feminina tota derivatur, id est æqualitas, quæ est comprehensio constituens æqualitatem multorum; quorum enim æqualis quædam substantia est differentium proprietatum, tota dicitur, tanquam ὅσα καὶ πᾶς, id est, sancta et una; et quia tota dicitur secundum etymologiam mutatione: in o, et accessione litteræ u, efficitur interpretando, οὕσα, id est, substantia, tanquam quædam essentia ex pluribus in unam congregatis conflata; hactenus Athanasius. Gregorius Nyssenus in sermone catechetico : Si enim, inquit, bonum, et iustum, et sapiens, et potens similiter dicatur, item immortalitas, et sempiternitas, et omnis mensura eodem modo confiteatur omni ratione differentie sublatâ: necessario simul solitur ex dogmate multitudo deorum, cum idem ipsum eam in omnibus, fidem in unitatem circumducit. Idem in eodem : Non enim extra compositionem erit huiusmodi opinio, quæ dicit aliud in alio esse, sed potius necesse omnino est, simplicitate extra controversam et dubitationem posita, ipsam per se vitam esse Verbum Dei. Idem : Omne, inquit, quod circa Deum intelligitur (1), id erat ante mundi constitutionem; sed ta-

Scholia.

(1) Omne quod circa Deum intelligitur, id erat ante mundi constitutionem, sed tamen hoc nominari dicimus, postquam factus est homo, Hoc est quod ait S. Thom. i. p. q. 13, art. 6. Hæc, inquit, nomina Dei bonus, sapiens, et similia, quantum ad rem significatam prius dicuntur de Deo, quam de creaturis, quia a Deo huiusmodi perfectiones in creatu-

ras manant, sed quantum ad impositionem, inquit, nominis, imposita sunt creaturis, quæ prius cognoscimus, significant enim bonitatem creaturæ bonus, et sapientiam creaturæ sapiens, etc., quæ deo per essentiam conveniunt, et ἐκφραζέσθαι, ut ait Dionysius, cap. 5 De divinis nominibus, id est, clare et eminenter, ipse enim est sua bonitas, et sua sapientia.

men hoc nominari dicimus, postquam factus est qui nominavit. Et divinus Maximus, in scholiis in Dionysium cap. 5, *De divinis nominibus*: Quidam, inquit, quidam dixerunt ideas et exemplaria per se foris existere, hos nunc ferit gentiles, et ait: Si ideas non essent simpliciter et singulariter notiones supraquam simplices Dei supraquam simplicis, compositus esset Deus ex exemplari, et ex se ipso, quem dixit Dionysius omnem duplicationem recusare. Item Maximus in eisdem scholiis, cap. 7, exponens quod Dionysius ait: *Imagines quasdam similitudinem divinarum exemplarium*: Quæ, inquit, sunt, id est, species, et singulæ creaturæ, ut omnes ordines angelorum, et omnia quæ sub sensum cadunt, imagines sunt et similitudines divinarum idearum, id est exemplarium, quæ in Deo sunt, quæ quidem exemplaria sunt æternæ notiones Dei, per quas, et secundum quas omnia erant in ipso non alia quam ipse; et producta sunt, sicut ait Joannes in Apocalypsi²¹, quemdam in antiquissimis angelis dixisse ei, quod omnia erant, et facta sunt; ideas dixit fuisse; et imagines atque similitudines idearum, id est, exemplarium dixit esse omnia quæ producta sunt. Beatus Chrysostomus, in homilia de cruce, cujus principium est: *Quid dicam? quid loquar? quo nomine vos appellabo?* Cum dico Deum sedentem in excelsis, non solum in uno, — sed ubique sedentem dico; non enim distantiam loci habet, qui est suus locus, qui ipse omnia capit, eum vero nihil capit. Quis enim potest capere naturam incorpoream, et materiæ expertem, atque infinitam, et quæ neque investigari, neque corrumpi, neque intelligentia comprehendî potest, quæ est Deus? Apud pios enim sic oportet intelligere Deum: Ipse namque est omnia, ipse est nostra spes, ut antea dixi, sicut scriptum est: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum*²². Magnus Dionysius, cap. 5 *De divinis nominibus*, ait: Ex ipsa uni-

²¹ Apoc. iv, 11. ²² Joan. xvii, 3.

late, quæ supra substantiam est, et in ipsa est ipsum esse, et rerum principia, et omnia quæcunque sunt, et quæ quomodocunque sunt: Idque sine habitudine, et collecte, et unite; siquidem in unitate omnis numerus uniformiter præexistit; habetque unitas in se ipsa singulariter omnem numerum, et omnis numerus in unum copulatus est, et in unitate est; et quanto longius ab unitate procedit, tanto magis dividitur, et multiplicatur; et in centro omnes lineæ circuli una copulatione simul existunt; et habet punctum omnes rectas lineas uniformiter copulatas inter se, et cum uno principio, a quo exierunt; et in ipso centro omnino copulatae sunt; et parum ab eo distantes, parum dividuntur; magis autem distantes, magis, et ut semel dicam, quanto sunt centro propinquiores, tanto magis cum eo et inter se copulantur; et quanto magis a centro distant, tanto magis et inter se distant; imo et in tota natura universi, rationes uniuscujusque naturæ una copulatione non confusa collectæ sunt, et in anima copulatae sunt uniformiter virtutes, quæ omnibus partibus corporis provident; non est igitur absurdum ex parvis et minutis imaginibus et exemplis ad causam omnium ascendentes oculis contemplari omnia in causa omnium, et quæ sunt inter se contraria, uniformiter et copulate. Ad hæc sanctus Maximus adjungit: Illud in eo, et ex eo sic intelligendum est, ipsa per se supraquam bonitas, quæ est mens, et tota actus, ad se ipsam conversa in actu est, non potestate prius sine mente, postea mens actu: unde est etiam mens solum pura, quæ non intelligit intelligentia extrinsecus introducta: sed ex se ipsa penitus intelligit. Si enim substantia ejus alia est, quæ autem intelligit (1), alia ab eo, non intelligitur ipse, id est, substantia ejus; si quid vero habet a se, non habet ab alio; si autem a se, et ex se intelligit, ipse est ea quæ intelligit; igitur qui est intellectus ejus (2) quod est, intelligit quæ sunt, tan-

Scholia.

Quare cum S. Thom. dixit, quod hujusmodi nomina non solum dicuntur de Deo causaliter, ut quidam posuerunt, non notavit Dionysium, ut quidam suspicantur. De hoc iterum admonet, ne tanto auctori hoc falso tribuatur, imo ipse idem S. Thom. interpretatus Dionysium cap. 5, cum ait: Et neque totaliter ipsi conveni aliquid æternaliter existentium, aut temporaliter subsistentium, sed et a tempore, et ab ævo, et ab iis quæ sunt in ævo et ab iis omnibusque sunt in tempore segregatur: Universaliter, inquit sanctus Thomas, non conveni aliquid de numero creaturarum, sed separatur per quandam eminentiam. Et rursus: Etiam, inquit, separatur ab iis quæ sunt in ævo et in tempore per quandam eminentiam. Quod igitur dixit S. Thomas hæc Dei nomina bonus, et sapiens, et similia, significare esse hæc in Deo eminenter, ex Dionysio, quem interpretatus est, erupit, postremo in eadem q. 13, p. p. art. 2, quod Dionysius dixit cap. 1 *De divinis nominibus*: Quoniam auctoritatem theologorum hymnorum invenies ad beatos processus nominationes dividentes; sic interpretatur, ut voluerit Dionysius significare, nomina Dei bonus, vivens, sapiens, et alia ejusmodi imposita quidem esse a processibus, sive providentiis Dei in creaturas manantibus, sed significare ipsum rerum

principium, quatenus in eo est prius bonitas, et vita, sapientia, et quidem excellentius quam a nobis intelligitur, et significetur: aliud enim est a qua re imponitur nomen, et aliud in qua re imponitur, sic nomina Dei imposita sunt a providentiis, quas alii vocant processus, ad significandum substantiam Dei, licet non perfecte eam significant; sicut perfecte hoc nomen homo significat substantiam sive essentiam hominis, quia quid sit Deus, comprehendî intelligentia non potest, ut potest comprehendî quid sit homo, est enim animal rationale, quæ est perfecta essentia hominis, quam homo significat. Imo illud etiam est advertendum, vocabulum ipsum, eminentia, et eminenter, quibus S. Thomas uti solet, cum de nominibus Dei loquitur, et quid in Deo significant explicat, ex Dionysio sumpsisse, qui *ἐξορκεύω*, ut paulo ante notavi, dicere solet, qui varie licet interpretari, elate, exsuperanter, eminenter, eximie, excellenter, separate. — (1) *Quæ autem inte- ligit, alia ab eo, etc.*, et paulo post (2): *Igitur qui est intellectus ejus quod est, intelligit quæ sunt, tanquam qui est.* Non eo tendunt hæc, ut probeat, quod Deus alia a se non cognoscit, aut non cognoscit cognitione propria, sed universe, qui fuit quorundam error a S. Thom. notatus et reprehensus i p. q. 13,

quam qui est: quare si cum intelligit se ipsum, intelligit quæ sunt, ipse est ea quæ sunt; aut enim intelligit ea quæ alibi sunt, aut quæ in se ipso tanquam sua: quæ alibi sunt, non potest fieri ut intelligat; ubi enim sunt? an in illis quæ sub sensum cadunt? at quæ sub sensum cadunt, non sunt, utpote mutabilia, et ortum atque interitum capientia. Se igitur, et in se intelligit; quia vero Deus auctor est eorum quæ sunt, si in se ea non intelligit, intelliget in eo quod nondum est. At ipse archetypum est, id est, primum exemplar universi, et quæ intelligit, non accipit eorum typos, id est species, sive formas ab aliis, sed potius ipse est exemplar rerum. Quare nec ipse est in loco, neque quæ in ipso sunt, tanquam in loco sunt, sed habet ea ut se ipsum habens, et in eis existens; omnibus quidem simul existentibus, et in impartibili in ipso existentibus, distinctis vero in impartibili impartibiliter. Igitur notiones ejus sunt res, res autem formæ sunt, notiones vero non sic accipiendæ sunt, ut quia hoc intellexit, fuit hoc; hujusmodi enim notionem oportet ut antegressum sit aliquid quod intelligitur, quod fecit ut ipse intelligeret; sed potius intelligit, quæ sunt, nempe intelligens se ipsum, et cum illis quæ in ipso insunt, copulatus. Ex his liquet, quod in unitate, quæ supra substantiam est, non oportet quærere multa, et diversa, quæ in ipsa spectantur: primum quidem, quia natura differentium, quantitatem et numerum inducit in simplici, et sine confusione, et divisione uno et toto; secundo, quia omnia quæ in ipsa dicuntur, sunt divina et beata ejus substantia, utpote quæ est essentia ex pluribus in unam unitatem congregatis, omni differentia omnibus modis in congregatis sublata: et quæ inest in his sine habitudine, et singulariter, et non tanquam alterum in altero, sed maxime supraquam copulate, nulla duplicatione posita; nec enim tanquam in loco omnia exemplaria rerum habet unitas supra substantiam, nec ipsa horum locus efficitur, sed potius habet ea tanquam se ipsam habet; et inest ipsis tanquam substantia et essentia, quorum est substantia et essentia, solaque purissima, et sine omni subjecto actus.

CAPUT IX.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, neque principium ejus reperire licet, neque medium, neque finem; neque est aliquid totum, quia in unoquoque eorum quæ intelliguntur, est tota, et sola; nec est aliquid eorum quæ sunt, quia ipsa est omnia; neque licet uno nomine eam complexi.

Magnus Dionysius, in quinto *De divinis nominibus*, in uno enim, inquit, ut sæpenumero dictum est, omnia quæ sunt, præhabet, et existere fecit, præsens omnibus ubique secundum unum et idem, et secundum idem, omne; in omnia means, et in se manens, et stans, et se movens; et neque stans,

ait. 6. Imo dicit Deum omnia alia a se cognoscere, cum se ipsum cognoscit, at se ipsum perfectissime cognoscit; igitur cognoscit omnia alia a se perfectissime, et quidem propria cognitione, quia in ipso

A neque movens; neque principium, vel finem, vel medium habens, nec in quopiam eorum quæ sunt, est; neque quidquam eorum est; neque penitus ei convenit quidquam eorum quæ in ævo aut in tempore existunt; quin potius extra tempus, et sæculum, sive ævum, et extra omnia quæ in sæculo, aut tempore sunt, est; quia ipsum per se ævum, et ipsum per se tempus, et quæ sunt, et quæ illa quæ sunt, meliuntur, omnia per ipsum, et ab ipso. Sanctus Maximus, in centuria prima, cap. 7, ait: Omne principium et medium, et finis non usquequaque negant quin secundum habitudinem prædicentur, Deus autem in universum omni habitudine infinito in infinitum superior cum sit, consentaneum est ut neque principium, neque medium, neque finis sit; neque quidquam omnino habet eorum, in quibus natura secundum habitudinem prædicatio ad aliquid cerni potest. Idem in eadem centuria, cap. 82: Omnis cognitio habet significationem multitudinis ut minimum duorum; media enim est habitudine duorum extremorum, quæ inter se copulat intelligentem, et rem intellectam: neutrum enim potest usquequaque servare simplicitatem, quia cum eo qui est, aliquam rem subjectam intelligens, simul cogitatur habere potestatem intelligendi: et quod intelligitur subjectum quoddam est, vel in subjecto, cum quo simul cogitatur quod possit intelligi, aut cogitatur simul præsubjecta substantia, ejus est potestas; non enim est res aliqua omnino, quæ ipsa per se sit simplex substantia, aut cognitio, ubi et unitas sit individua. Deus autem, sive substantiam dicamus, non habet potestatem intelligendi, quæ naturaliter cum eo intelligatur; ne habeatur compositus, sive dicamus cognitionem, non habet subjectam substantiam, quæ naturaliter recipiat cognitionem, sed id ipsum quod secundum substantiam est, cognitio est Deus, et totus Deus, et solum; et ipsa cognitio substantia, et totus substantia, et solum, et supra substantiam totus, et supra cognitionem solus; quia unitas est individua, expers partis, et simplex. Et adhuc idem: Deus in utroque penitus simplex, substantia sine subjecto, et cognitio non habens ullum plane subjectum. Sanctus Cyrillus, in *Thesauris*, libro III, cap. 4: Primum quidem, inquit, necesse est dicere compositum esse Deum ex diversis, eisque secum inter se valde pugnantibus, simili scilicet et dissimili; quæ quidem inter se in uno subjecto misceri et coherere non possunt, et si ex parte similis, ex parte alia non erit similis, non erit totus lumen, neque totus veritas, neque natura Deus. Præterea etiam ad ipsum qui genuit, manabit blasphemia gravis: erit enim compositus Pater ex substantia et conceptu mentis. Magnus Basilus, libro secundo *Τὼν ἀντιρρόπτικῶν*, Siquidem, inquit, tanquam sunt perfectissime, imo ipse est illa ipsa omnia ut causa efficiens, et exemplaris; et ipsa divina essentia est propria ratio uniuscujusque creaturæ, quæ Deum quomodocunque participat.

partem substantiæ acciperemus ingentium, locum haberet istius sermo, cum ait, compositum esse quod ex diversis constat : sin vero substantiam Dei lumen ipsum ponimus, vel vitam, vel bonum totum, quod quidem est totum vita, totum lumen, et totum bonum ; habet autem vita ingentium consequens, quomodo non est incompositus, qui est secundum substantiam simplex? Non enim modi proprietatem ejus demonstrantes, rationem simplicitatis lædent. Gregorius Nyssenus, libro primo *Contra Eunomium*, cap. 41 : Simplicitas enim, inquit, dogmatum veritatis tanquam fundamentum jacet, Deum, quid est, neque nomine, neque alia quapiam cogitatione et intelligentia comprehendendi posse. Sanctus Epiphanius, in hæresi contra Ptolemaïtas : Quæ potest ab ullo dici tanta illius audacia, quam de Domino universi evomuit? Qui simul ut intellexit, perfectit hoc, quod quidem voluit ; hoc intelligens, quod vult, et tunc volens, cum intelligit, totus intelligentia, totus voluntas, totus mens, totus lumen. Ex quibus sit manifestum, quod in unitate Trinitatis neque reperitur principium, neque medium, neque finis ; si quis vero aliquid horum quærat, multa reperientur, et non unitas ; principium enim, et medium, et finis eorum plane sunt, quæ dividi possunt ; unitas vero individua est ; similiter quod habet principium, et medium, et finem, totum aliquid est ex his coagmentatum ; quod autem sic est totum, ex partibus etiam est totum ; partes autem multæ ; igitur totum ex multis, unitas vero expers partium est, et non ex multis, aut ex partibus totum. Præterea, quod neque principium, neque finem habet, neque terminum in utroque habet ; et idcirco infinita est unitas : Bifariam enim, inquit, cum infinitum contemplamur, scilicet secundum principium et finem, quod non est in his, et est supra hæc, infinitum appellatum est. Sed neque formam habet, vel figuram, vel speciem, vel colorem divina unitas ; sic enim magnus Basiliius, libro IV *Τὸν ἀντιρρητικὸν* : Si, inquit, Filius vere est imago Patris, omnis autem imago vel substantiæ, vel formæ, vel figuræ, vel speciei, vel coloris imago est ; Deus autem in nullo horum est, sed in sola substantia ; Filius igitur cum sit imago substantiæ, sequitur ut sit homousios, id est, ejusdem substantiæ Patris ; et relinquitur ut sit unitas expers formæ, et figuræ, et speciei, et coloris ; expers igitur est formæ, quia idem est forma, et substantia Dei. Hoc enim ab omnibus theologis concessum est. Igitur in sola substantia est Deus, non igitur in forma circa substantiam, hæc enim forma non est sola substantia, est etiam sine figura, quia demonstratum est non habere medium. Si autem non habet medium, neque rotundi, neque recti particeps est ; quia ubi non est medium, nec extrema æqualiter a medio distabunt, quod quidem in ro-

tundis evenit : neque rursus ab extremo ad extremum æqualiter procedit linea, quod quidem in rectis reperitur ; si autem nec hoc, nec illud, caret igitur figura unitas divina. Est præterea expers speciei, quia species continentur in generibus : unitas vero divina nec est in alio, nec in se : in alio quidem si esset, eveniret ei perinde ac si in medio esset comprehensa, quod in circuli centro contingit. Demonstratum vero est non habere eam partes, neque figuram. Non est igitur in alio, imo nec in se, alioqui idem etiam quod circulo, ei accideret, si ipsa se complecteretur, et contineret : non enim potest esse aliquid in se ipso, quin a se ipso contineatur. Etsi enim Deus ex se, et ipse ipsum continet, tamen fieri non potest, ut idem contineat, et a se contineatur ; si autem ab alio continetur, hoc est quod dicebamus ad figuras pertinere. Caret etiam colore, quia est substantia quæ non est in subjecto. Quomodo recipiet colores quæ non potest cadere sub aspectum, qui colores discernit? Sicut ergo non est hæc omnia divina unitas, sic neque habet universitatem, vel universum : quod partes recipit, alioqui incidet utrumvis eorum quæ diximus. Omnis enim oratio vel effertur universe in universis (a), aut in universis non universe, sed particulariter, et hoc est quod ait Dionysius : Quamobrem primum bonus Deus eorum auctor esse dicitur, deinde eorum universe, postea partium eorum, tum participantium ea universe, deinde participantium in parte, sive particulariter ; quæ perinde sunt, ac si diceret : Genera et species similes, Deum habent auctorem : deinde partes illis subjectæ, et quasunque universitates quis dicat, postea has tanquam absolutas et abstractas producit Deus, deinde tanquam aliquorum, et ipsorum aliquorum universitates, non est Deus universitas secundum has universitates, id est, ad similitudinem harum, sed ipsa sola universitas, quæ in nulla est universitate, universa ipsa et sola universitas est, omnes universitates ex se producens, et a nulla universitate coeretur : nec enim ipse est in aliquo, nec aliquid in ipso ; substantia enim est nihil habens quod sit in subjecto, et cognitio est nihil prorsus subjectum habens ; idcirco ipse est omnia, et non est quidquam omnium, qui a nullo eorum quæ sunt, continetur ; nec est nomen ejus, quo per rem aliquam ex iis quæ sunt, nominetur ; unde enim nominabatur, si nihil est ex iis quæ sunt? Præterea totum et solum in unitate, essentiam exsuperantem repræsentat, et non positionem quamlibet rerum ; perinde enim est dicere, totus substantia, et solum est Deus, et in sola substantia est, atque dicere supra omnem substantiam esse, et non adnumeratur ulli substantiæ earum quas produxit, sed est sola ex aliis exempta, et prima, et cujus substantia est actus.

(a) Universum universe omnis vita, universum non universe, sed in parte, sive particulariter, ut vita.

CAPUT X.

Quod unitas Trinitatis supra omnem substantiam est, et supra omnem unitatem, et Trinitatem nobis cognitam; et quod neque substantia est, nec unitas, neque Trinitas ab ullo cognita; nec infinita, aut in multis numerata.

Magnus Dionysius, cap. 13, *De divinis nominibus*: Oportet, inquit, nos a multis ad unum virtute divinitatis conversos, singulariter laudare totam et unam divinitatem, unum quod est omnium causa, ante omne unum, et multitudinem, et partem, et totum, finitionem et infinitionem, finem et infinitatem? quod omnia quæ sunt, et ipsum esse terminat, et omnium, et totorum omnium, et ante omnia, et supra omnia una causa, et quod supra ipsum unum, id quod est, determinat: siquidem quod est unum, in his quæ sunt, numeratur; numerus enim particeps essentiae est, quod autem est unum supra substantiam, et quod est unum, et omnem numerum definit, ipsum est et unus, et numeri, et omnis vel principium, et causa, et numerus, atque ordo. Quamobrem et unitas, quæ laudatur, et Trinitas, quæ est Divinitas supra omnia, non est nec unitas, neque Trinitas, aut a nobis, aut ab alio quopiam eorum qui sunt, cognita, sed ut quod in ipsa est supra quam in unum copulatum, et secunditatem vere laudemus, trinam et unum Deum nominamus illum, qui supra omne nomen est; nulla autem unitas, vel Trinitas, neque numerus, nec unitas, vel secunditas, nec aliud quid eorum quæ sunt, aut quæ ab aliquo eorum qui sunt, cognita sunt, explicat obscuritatem, quæ omnem rationem et mentem vincit: obscuritatem dico Divinitatis, quæ supra substantiam, supra rationem et mentem est. Rursus idem extremo capite *Mysticæ theologie*: Rursus autem ascendentes dicamus, quod nec anima est, neque mens; nec imaginationem, vel opinionem, vel rationem, vel intelligentiam habet, neque ratio est, nec intelligentia, neque dictum, vel intelligitur, neque numerus est, neque ordo: neque magnitudo est, neque parvitas, neque æqualitas, neque similitudo, neque dissimilitudo; neque stat, neque movetur, neque quiescit, neque habet finem; nec est vis, neque lumen, neque vita est, neque substantia est, neque sæculum, neque tempus, nec est ejus tactio sub intelligentiam cadens, neque scientia, neque veritas est, neque regnum, neque sapientia, nec unum, nec unitas; neque divinitas, neque bonitas, neque Spiritus est, ut nos

²² Matth. xi, 27.

A Spiritum cognoscimus; nec est Filius, neque Pater, nec aliud quidquam eorum quæ nobis, aut ulli eorum qui sunt, cognita sunt, nec aliquid eorum quæ non sunt, neque quæ sunt; neque quæ sunt eam cognoscunt, quatenus est, nec ipsa cognoscit quæ sunt, quatenus sunt (1); nec est illi ratio, neque nomen, neque cognitio, neque tenebra est, neque lumen, nec error, neque veritas; nec est ejus in universum positio, nec ablatio. Imo cum eorum quæ post ipsam sunt, positiones et ablationes facimus, ipsam neque ponimus, nec tollimus: quia supra omnem positionem est perfecta et singularis omnium causa, et supra omnem ablationem exsuperatio omnium simpliciter abstracta, et ultra omnia. Hæc adnotavit sanctus Maximus, inquit: Nota, quod neque divinitas substantia est Dei, sicut nec unum aliquid eorum quæ dicta sunt; neque contrariorum eis: quare nihil ipsorum est, non enim sunt hæc substantia, sed gloria circa eum (2). Sic Sextus, ecclesiasticus philosophus, dixit, et Gregorius Theologus lib. iii Theologiæ suæ, quod neque divinitas (3), nec ingenium, neque paternitas substantiam Dei significant. Observa præterea, quod neque Spiritus est, ut nos Spiritum cognoscimus, neque Filius est, neque Pater, ut nos Patrem et Filium cognoscimus; illud enim: Ut nos cognoscimus, in omni negatione superiorum accipe; declarat autem, quod dei solet, secundum nostram cognitionem. Neque te moveat hoc caput, ut putes hunc divinum auctorem aliquid blasphemæ dicere; propositum enim est ei demonstrare Deum nihil eorum esse quæ sunt, sed esse supra omnia; etenim si ipse omnia produxit, quomodo potest esse aliquid eorum quæ sunt? Dixit autem, quod nec ea quæ sunt, cognoscunt Deum causam omnium; at non cognoscere Deum, interius plane est. Verum statim idem exposuit quod dixerat, cum subiunxit: Quatenus ipse est, quod perinde est, ut si dicatur: Nihil ex his quæ sunt, cognoscit Deum, quatenus est, id est substantiam ejus, quæ supra substantiam est, et quæ intelligi non potest, vel existentiam secundum quam existit. Dictum enim est, quod *Nemo cognoscit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius* ²³. Ac rursus D subiungit magnus Dionysius, et ait: Nemo cognoscit Filium, quatenus est, nec ipse Deus cognoscit ea quæ sunt, quatenus sunt, id est, non novit intendere mentem secundum sensum ad ea quæ sen-

Scholia.

(1) *Quatenus sunt* id est, non cognoscit alia qualitas sunt in se ipsis, sed in se ipso, id est, in sua essentia, in qua omnes species rerum sunt comprehensæ, et multo excellentius in eo, quam in se ipsis sunt.

(2) *Sed gloria circa eum*. Non dixit gloria in eo, quæ est increata, id est, ipsa essentia, sed circa eum sunt, quæ ab eo creata sunt, ex quibus a nobis glorificatur et laudatur.

(3) *Neque divinitas substantiam Dei significat, ne-*

que substantia Dei est, scilicet ut nos divinitatem cognoscimus; cognoscimus enim divinitatem creatam in iis qui per participationem dicuntur, sive angeli, sive homines sint; huiusmodi autem divinitas creata, nec est, neque significat divinitatem Dei, quæ essentia, sive substantia ejus est; sed potius divinitas, bonitas, sapientia, et cætera, ut nos cognoscimus ista, gloria sunt circa Deum, quia ab his quæ ab eo creata sunt, glorificatur et celebratur.

alia sunt, nec ad substantias, quatenus substantiæ sunt : hoc enim non convenit Deo. Nos enim, qui homines sumus, ea quæ sensu percipiuntur, aut aspectu, aut gustatu, aut tactu, intelligimus quid sint : ea vero quæ sub intelligentiam cadunt, aut per disciplinam (1), aut doctrinam, aut per illuminationem cognoscimus. Deus autem nullo modo ex istis novit ea quæ sunt, sed potius ex se ipso cognitionem omnium habet, hoc enim significat ambobus Scriptura, quæ ait : *Qui novit omnia antequam fierent* ²¹, quod quidem declarat, non secundum rationem productionis eorum novisse ea Deum secundum sensum aut intelligentiam, sed potius supra omnem sensum et intelligentiam in se tantum intuens. Idem ibidem : Quæ sunt, inquit, id est creaturæ, non possunt supra naturam suam ferri intelligendo : consentaneæ igitur cum in se intuentur, divinam naturam ignorant secundum illud quod ipsa est ; sic igitur divina natura in se ipsam intuens, non novit in se esse creaturas secundum rationem substantiæ eorum (2) ; hoc enim significavit cum dixit : Quatenus sunt, siquidem est supra omnia quæ sunt, et ipsum esse supra substantiam habet, aliter enim nemo dicit ignorare Deum creaturas suas. Ex quibus sit manifestum, quod unitas supra substantiam, ab omnibus abstracta est, et supra omnia est ; immensis enim mensuris, et quæ conferri non possunt, causæ supra effectus locantur (3), et eximuntur, et ab eis absunt, ut sæpe dictum est. Quomodo enim creaturæ, et facta, et quæcumque vocabulo entium significantur, conferri possunt cum natura, quæ ultra omnia est ? Unde convenienter sibi, causa omnium non est unum eorum quæ sunt, non dico quæcumque aliquis numeraverit, sed si quis cogitatione fingret, et ad illa quæ ultra sæcula sunt, refugeret, opiniones essent rationis apud nos inaniter quidem ad illa quæ ultra omnia sunt, proficiscentis ; tantum vero a re distantis, quantum simulacrum a veritate, et domus ab eo qui eam fabricavit ; et umbræ ab illis quæ sunt, et per se existunt. Non enim

²¹ Dan. XIII, 42.

fieri potest, ut quæ finita sunt, pertranseant quod infinitum est, quamvis mens multas infinitates reperiatur, et secum reputet, nihilominus ab infinitate vera excidit, et tanquam cum umbra pugnare convincitur attritans ; sicut qui tenebris crassissimis involuti sunt, et in eis ruunt. Ob hanc causam theologiam secundum negationem in multis valentiorē esse theologia affirmante demonstratum est ; non quidem quod theologia ex negantibus magis Deum assequatur, et attingat (ex æquo enim utraque aberrat a conjectura de Deo), sed quod theologia negans plus profiteatur nescire ; qui enim dixit, quod nec unitas est Deus, propius accessit ad incomprehensam unitatem, quam qui posuit esse Deum unitatem secundum morem unitatum quæ nobis notæ sunt. Ut igitur summam repetam quæ in hac Decade exposita sunt, demonstratum est a theologia, non oportere querere in unitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, vel alia circa ipsam, quæ substantiam ejus complcant ; nec aliqua in ea accidentia, neque differentias ad substantiam ejus pertinentes ; neque quia ex se ipsa existere dicitur, ideo oportet constitnere ipsam esse sui causam, nec ponere aliud in ea esse substantiam, et aliud energiam, sive operationem : nec existimare operationem suam creatricem substantiam secundum se carere, et non per se existere ; nec aliud esse suam substantiam, et aliud suam bonitatem, et similiter in cæteris ejusmodi ; nec aliud esse substantiam suam, et aliud cognitionem sui, et similiter in reliquis similibus ; et omnia quæ in ea sunt, non differre a se ipsa ; nec in ea posse repariri principium, medium et finem, nec unitatem divinam, quæ est ὑπερθεός, id est, supra eos qui dicuntur dī, esse substantiam ; nec esse unitatem quæ vocatur, neque Trinitatem ab ullo cognitam : sed potius supra substantiam esse, et supra omnem veritatem, et supra omnem Trinitatem excogitatum vel assimilatum (4), et supra omne unum tale abstractum esse, et ad eam accedi non posse. Recte igitur et quæ in

Scholia.

(1) *Per disciplinam.* Cum ex magistro discimus ; per doctrinam, cum nostro studio et industria sine magistro docemus ; per illuminationem, cum Deus revelat.

(2) *Secundum rationem substantiæ eorum.* Quia ipsa divina essentia est propria ratio substantiæ, cuiusque creaturæ infinitum, perfectior quam propria ratio substantiæ in ipsa creatura.

(3) *Causas dicit propter personas divinas, quæ sunt aliqui una causa creaturarum, sicut una essentia.*

(4) *Supra omnem Trinitatem excogitatum, vel assimilatum.* Observavit Menoel Calecas, in libro *De Trinitate* imagines, quas Patres excogitarunt ad assimilandum eas utcumque Trinitati. Gregorius Nazianzenus cum oculo fontis, et fonte, et fluvio comparat ; item cum sole, radio, lumine ; item cum mente ἡ νοῦς, id est, consideratione, anima, in quibus non est divisio, vel sectio ; item cum triplici sole, et una luminis coniunctione ; Gregorius Nyssa-

nus, in libro *De Spiritu sancto contra Macedoniam*, cum tribus lampadibus, quarum una flamma ; idem Gregorius Nyssenus, in libro *De Trinitate*, hæc tria dicit esse in nobis, quæ sunt, νοῦς, λόγος, πνεῦμα. Mens, inquit, parit rationem ; ratio movet ventem ; et neque mens sine ratione est, neque ratio sine mente ; similiter sine spiritu, qui est in nobis, non exit ex mente ; hæc, inquit, sunt æqualia, et separari a se vicissim non possunt : sic, inquit, intelligendum est in Trinitate ; alii cum fonte, fluvio, et lacu ; cum igne, flamma et lumine ; Cyrillus cum radice, ramo et fructu ; idem cum digito, manu et brachio ; et alias cum rosa, flore, et odore. In his omnibus reperiuntur quedam inseparabilia a se mutuo, quæ assumuntur ad declarandum utcumque esse tres personas inseparabiles proprietatibus distinctas, et unitus substantiæ, ita ut ab alio sumatur τὸ ἀχώριστον, id est, inseparabilitas personarum ; ab alio τὸ ὁμοούσιον, id est, consubstantialitas.

hæc Decade sunt, secundum expositionem materia-
 riam exposita sunt neque quidquam divinæ simpli-
 citati deest. Convenienter autem huic inscriptioni
 de simplicitate divina tota Decas ad divinam sim-
 plicitatem contexta est apte ad duas antegressas
 decades, per propositiones enuntiantes ad infinita-
 tem Dei procedens : siquidem nulla infinitas ex iis
 quæ dicuntur, cum infinitate Dei æquabitur, nec
 enim infinitas materiæ, et carere eam forma et
 specie, cum infinitate Dei conferendum est (mate-
 ria enim finitur et terminatur specie, et forma spe-
 ciei, et hæc, species scilicet, et earum formæ, sunt
 termini et fines materiæ), nec infinitas corporis,
 quia corpus in infinitum dividi potest, infinitatem
 Dei dirimit, quippe cum in corpus dimensio, et di-
 visio primum cadat; neque secundum primas qua-
 litates, quæ in infinito insunt, infinitas Dei com-
 paranda est, quia in ipsis primum cernitur plus
 et minus; neque rursus infinitum secundum gene-
 rationem, et generationis perpetuitas retundit infi-
 nitatem Dei simpliciter, et incircumscripse circum-
 meantia, et non ad instar circuli motionem habentia,
 quæ solummodo est cum sit; neque quidquam
 quod in cælo, et in motu ejus rotundo accidit (ha-
 bet enim hic motus infinitatem propter infinitam
 potentiam Dei moventis), immobilem infinitatem
 Dei excludit: neque infinitas universi temporis,
 quia actus ejus, quo metitur periodos eorum quæ
 in tempore sunt, nunquam deficit, et numero est
 infinitus, infinitatem Dei coercet, quæ est supra
 omnem numerum, et omnem periodum: item im-
 mutabilem esse mentem et animam (scilicet a liber-
 tate arbitrii), et totam simul in omnibus sui corpo-

ris partibus adesse, et ob eam causam continua et
 infinita facultate motus corporis gubernare, non
 progreditur ad infinitatem Dei, qui has facultates
 animæ in sevit, nec innumerabilitas angelorum
 (millia enim millium, et decies centena millium
 astant throno magnificentiæ ejus²²), neque peren-
 nitas sine dimensione, ac perinde infinitas vitæ eo-
 rum et immortalitatis, infinitatem Dei, quæ omnem
 numerum et omnem cogitationem vitæ continuæ
 superat, pertransibit: nec ipsum ævum, et infini-
 tudo ejus omnibus nota et vulgata, quæ omnem
 infinitatem intellectuum continet, æque porrigetur
 ut infinitas Dei, qui illud produxit; creatum enim
 a Creatore infinitis mensuris superari notum est.
 Si igitur infinitas Dei supraquam infinita nulli ex
 istis infinitatibus simili cernitur, solus igitur est
 infinitus, fons infinitatis effector, qui est unum so-
 lum secundum substantiam bonum et infinitum,
 qui omnem infinitatem ex nihilo fecit. Etsi enim
 illæ post Deum infinitates dicuntur, non tamen
 sunt secundum substantiam infinitates, sed secun-
 dum mensuram tantum, et participationem, et in-
 finitam multitudinem, et secundum vitam dimen-
 sione carentem, et secundum totam sui præsentiam
 in totis, et id. qui quidem a causa sola effectrice, et
 non alio modo habent. Consentaneæ igitur dictum
 est Deum esse ultra omnem infinitatem; solus enim
 Deus est essentialiter infinitus, et sola essentia, sive
 substantia Dei est simplex, et uniformis (a), et ex-
 pers qualitatis, et quietæ, et seditione carens, in-
 ulta, omnipotens, et effectrix omnium; cui gloria
 in sæcula sæculorum. Amen.

²² Dan. vii, 10.

(a) Quia est immutabilis secundum esse et secundum affectiones et operationes, quomodo non sunt angeli, licet habeant.

INDEX SCRIPTORUM

IN DECADIBUS CYPARISSIOTÆ CITATORUM.

Major numerus Decadem, minor caput denotat.

Abucara sive Carrarum episcopus. Vide infra, synodus contra Manichæos.

Anastasio Sinaitæ oratio de transfiguratione, VI, 4, 5, 7.

Anastasius Antiochenus libro, quod Deus est incircumscrip-
 tus, X, 4. In primo libro de nostris dogma-
 tibus veritatis, VII, 9; IX, 4; contra Monophy-
 tism, VIII, 10. Confutans opinionem Manichæorum Dio-
 nysium Alex. citat. id.

Andreas Cretensis in magni canone, VI, 8.

Athanasius, I, 8 (Quæst. ad Antiochum, VIII, 8); II, 8; IX, 1, 2. Contra Arianos, VII, 1; IX, 7;
 libro primo, X, 4; secundo, VI, 8; VII, 3; IX, 6; tertio, III, 6, 7; VII, 4; quarto, IX, 8, 9; quinto,
 IX, 6, 8. Disp. Nicæna contra Arianos, III, 6. Ἀδὲν ἀνθρώπων in Annuntiationem B. Virginis, X, 8.
 Oratione, ejus initium: *Omnibus vobis, qui in unum convenistis*; quo Patres Nicæni recte uti sunt voce
homousii, X, 1. Apologetico pro synodo Nicæna, IV, 8; X, 1. De adventu Dei in carne, IX, 7. De
 Incarnatione Verbi, V, 9; IX, 3. Epist. ad Serapionem, VII, 3, 4, 9; VIII, 2; IX, 5, 6, 9. Dialogo
 Orthodoxi et Anomæi, IX, 4, 7; X, 4, 7; in Expositione fidei in prima synodo (symbolum intelligit).
 IX, 3. Disp. contra Arian. IX, 6. Contra eos, qui serviunt verbis et non nominibus sacrarum litera-
 rum, IX, 6.

Bartholomæus, apostolus, VI, 10, ex Dionysii c. 1, *De mystica theol.*

Basilus, II, 3; III, 4; IV, 8; V, 10; VI, 6; IX, 2; 1, X, 2. De Spiritu sancto, VII, 3. Capitibus de Spiritu sancto, IX, 7. Contra Eunomium, secundo, III, 5; IX, 5; X, 5; tertio, VII, 5; quarto, III, 5; IV, 4, 5, 6; IX, 5; quarto ἀντιρρητικῶν, X, 9, capite 31; X, 5; quinto, ἀντιρρητικῶν, X, 4. In Hexæmeron, VI, 1; VII, 8. Sermone de fide, IX, 4. In Psalmum XLIV, VI, 4. Orat. de principio Proverbiorum, III, 4. In moralibus, III, 7. Epist. ad Eustathium, IV, 7. Ad Gregorium fratrem, VII, 4, 5. Psalmo XXVIII in homilia moralium, VII, 8. In Psal. XXII, VII, 5; libro quinto ad Amphiloichium, VII, 9. In illud: *Attende tibi*, VIII, 8. Epistola ad Terentium comitem, IX, 4. Ad Cæsarienses, IX, 7.

Chrysostomus, I, 3; III, 4; VI, 6, 9; VII, 1. Homilia 64, in Matthæum, III, 4. Homilia 56, VI, 4. In illud, *In ipso vita erat*, IX, 7. Homil. 15, in Joannem, VIII, 8. Homil. 42, VI, 5, 6. In Epist. ad Corinth. hom. 29, VII, 5. Ad Ephesios hom. 13, VII, 5. Homilia de Eutropio, I, 6. Ad Theodorum lapsu VI, 4, 5; VIII, 8. Homilia de cruce, cujus initium, *Quid dicam*, X, 8. Explanans illud: *Vidimus gloriam*, VI, 6. Orat. de incomprehenso, VIII, 8. De transfiguratione, VI, 6. Oratione contra hæreticos et in petitionem filiorum Zebedæi, VI, 8. In illud: *Ex plenitudine ejus omnes accepimus*, VII, 4. Oratione in laudem S. Joannis theologi, VIII, 6.

Clemens philosophus, V, 4.

Divinus Cosmas, VI, 4. Canone festi transfigurationis, VI, 6, 7. In iis quæ in mediam Pentecosten canuntur, VI, 6.

Cyrillus Alex. III, 3; VIII, 10. In thesauris, IV, 9; VII, 2, 3; IX, 6. Libro primo, IX, 8; libro III, capite quarto, X, 9; libro XIV, IX, 6, 8, 10; libro XV, IX, 6; libro XIX, IX, 8; libro XXI, X, 2; libro XXII, X, 7, capite 33, IX, 5, 7; libro XXXIV, X, 7. Disserens de Spiritu sancto, VII, 2, 3, 5; IX, 6, 7. Explanatio in Lucam, VI, 4. Libro primo ad Hermiam, IX, 7. Libro quinto Dialogor. ad Hermiam, IX, 7. Libro septimo eorum quos more dialogi scripsit, VI, 7. Libro septimo Dialogorum ad Hermiam, VII, 4; IX, 6; X, 5.

Cyrillus Hierosol. in Catechesibus, VII, 1, decima Catechesi, VI, 4.

Divinus Diadochus et silentii magister, VIII, 8. (*Libro de perfectione spirituali citatur a Turriano scholiis ad X, 2. Episcopus Photices in Epiro, quem S. Maximus citare et sequi solet, libro aureo questionum de anima separata et angelis, quem inscripsit Apocalypsin, id.*).

Dionysius Areopagita passim per totum opus. Theologus, VIII, 10.

Dionysius Alex. scholiis ad Dionysium Areopagitam, I, 1; II, 2.

B. Ephræm oratione in transfigurationem, VI, 4.

S. Epiphanius Panaria, III, 4; V, 2. contra hæresin Marciorum, VIII, 10. Hæresi contra Ptolemaitas, X, 9.

Eunomius in iis quæ contra Basilium magnum scribit, X, 4.

Eusebius Cæsariensis, III, 4.

Euthymii dogmatica panoplia, III, 2.

Sanctus ac divinus Germanus in Expositione fidei, VIII, 10.

Gregorius, theologus, I, 3; IV, 8; VI, 7, 9. Libro primo de Filio, VIII, 1; IX, 5; X, 2, 3. Libro secundo, VI, 6. Orat. de Spiritu sancto, III, 4; VII, 5. Secundo de theologia libro, I, 6; II, 4, 5, 7, 8, 9; III, 4; VI, 6, 9; VIII, 8; IX, 3. Libro tertio Theologiæ suæ, X, 10. Disputans contra Eunomium, III, 1. De divinitate ad Evagrium monachum, IV, 8; VII, 4. Oratione cum factus est presbyter, V, 9. De baptismo, VI, 3, 10; IX, 3. Ad Heronem, VI, 5. In sermone Epiphaniæ, IV, 1. Libro de statu episcoporum, III, 6. De constituendis episcopis, IX, 2, 5. In Natalem Domini, VI, 7; VIII. Oratione de bono ordine disserendi, VI, 5, 6. Secunda de pace, VII, 9. Tertia IX, 3. In Pentecosten, VII, 9. In laudem Gregorii Nysseni, IX, 7.

Gregorius Nyssenus, II, 5; IV, 8, 9; VII, 8, 10; IX, 1, 2, 4, 5. Orat. ad Pulcheriam, IX, 6. Contra Eunomium, IV, 5; V, 9; VIII, 6. Libro qui incipit *Prima quidem*, I, 6. Libro primo, V, 9; VII, 8; IX, 3, 6; X, 4, 5; capite XLII, X, 9; libro secundo, III, 5; V, 9. Contra Eunomium nono, IX, 4; decimo tertio, IV, 6; X, 4. Libro de Abrahamo, IX, 3. De vita Mosis, II, 8; VIII, 8. Explanatio Cantici canticor. IV, 3; VII, 4; IX, 7. X, 7. In illud, *Adveniat regnum tuum*, IX, 7, 9. Epist. ad Theophilum Alex. contra Apollinarium, VI, 6. Libro primo in Ecclesiasten, VI, 7. Explanatio beatitudinum, VIII, 8. Libro inscripto, Quæ sit Christiani professio, IX, 2. In Catechetico, IX, 5; X, 8.

S. Hierothei divina principia, VII, 2 (ex Dionysio Areopag.); hymni amatorii, VIII, 1.

Joannes Damascenus, III, 3; V, 9; VI, 6; VII, 1; VIII, 10; IX, 1; X, 1, 2, 3. Theologus, III, 7; IV, 8; VIII, 2. Divinissimus, VI, 4. In transfigurationem, VI, 4. Capite de Trinitate, IX, 9. Libri in de orthodoxa fide, caput 12, V, 9; caput 62, III, 4; caput 63, IX, 4. Canone in transfigurationem, VI, 7. Sermone inscripto De proprietatibus Christi, X, 4.

S. Justinus, philosophus et martyr, VIII, 10. Oratione de recta confessione, VIII, 1, 8. In iis quæ Photius patriarcha ex eo recitat, IX, 4.

Sanctus Justus, V, 8. Ex Dionysio c. 11, *De divinis nominibus*.

(*Leontius Byz. contra Aphthartodocetas, citatur in scholiis Turriani ad VIII, 9, auctor eruditiss. lib. Contra Nestorium et Eutychen, ad IX, 9.*)

(*Mannel Calecas, libro De Trinitate citatur in Turriani scholiis, ad X, 10.*)

S. Maximus ad Dionys. Areopagitam, I, 1; III, 8, 9, etc. *Explanationes subtili precationis, Pater noster*, IX, 3. In theologicis, II, 3, 4, 6, 7, 9; VI, 9. *Centuriæ* I, capite septimo, X, 9. Capite 38 et 39 *centuriæ* quintæ, VII, 5. *Disp. contra Pyrrham*, III, 3; V, 9; X, 4. In *sententiis Gregorii theologi*, III, 2; VIII, 1. *Speculatione magis dilatata de transfiguratione*, VI, 5. *Basilius adnotatis a S. Maximo de energia contra Monothelitas*, III, 4. *Libro, quod in Christo est rerum, id est substantiarum, differentia*, X, 8. Capite 9 *centuriæ* quartæ de charitate, VII, 9. In *centuriis theologicis, centur. III, capite tertio*, X, 8; quarto, X, 7; septimo, VII, 10; cap. 42, *ibid.*; *centuria prima, cap. 2*, VIII, 1; cap. 35, VIII, 4; cap. 6 *tertiæ centuriæ*, VIII, 2. *Octava Centuria, cap. 88*, VIII, 4; cap. 87, VIII, 5. *Centur. III de charitate, cap. 21*, VIII, 5; cap. 27, VIII, 7; cap. 29, VIII, 9. *Centuria VI, cap. 84*, VIII, 6. *Centuria IV, cap. 4 et 4*, IX, 10; cap. 8, X, 1; *adnotatione extrinsecus posita ad caput 2 Centuriæ primæ*, X, 4.

Phædo philosophus, infra in synodo.

Photius patriarcha *questionibus ad Amphilochem quæst. 75*, VII, 1. *Eisdem citat Turrianus in scholiis ad VIII, 4.*

Sadducæi, X, 1.

Sextus ecclesiasticus philosophus, X, 10.

Sophronius, Hierosolymitanus, IX, 2.

Synodus I œcumenica ex responsione Patrum ad philosophum, quam Eusebius litteris mandavit, III, 4. *Disputatio contra Phædonem philosophum, quæ est in prima synodo*, IX, 2.

Synodus habita contra Manichæos ab Abucara sive episcopo Carrarum (S. Archelao) ex Panariis (S. Epiphani), III, 4; V, 2.

Synodus a Theodoro Abucara contra Manichæos habita, quæ fertur in iis quæ contra omnes hæreses scripta sunt, III, 5. *Suspicio, Theodori nomen adjectum esse ab aliena manu, et eundem Archelæum atque Epiphani Panaria intelligi.*

Editio sanctæ et œcumenicæ tertie synodi, IX, 2.

Confessio sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi IX, 2.

Teuthes antiquissimus; qui nomina rebus imposuit, IV, 6.

Theodorus Abucara, supra in synodo contra Manichæos.

Theodorus Graptus, III, 7. *Oratione contra Eusebium*, VI, 4. *Adversus Iconomachos*, VI, 5; X, 4. *Tractans dictum Basili*, X, 4.

Dictum est a theologis in quinta et quarta decade initiariæ expositionis divinarum nominum, VII, 6.

Divinus Theophanes, X, 3. In canticis suis, VII, 2.

Valentinus hæreticus, IX, 7.

MATTHÆUS CANTACUZENUS

NOTITIA.

(Fabric., Biblioth. Græca ed. Harles, t. VII, p. 793.)

Matthæi Asani Cantacuzeni (1), qui, Joannis Cantacuzeni filius, ab eo promeritus imperator coronatusque a Philotheo patriarcha a. 1354, sed proximo anno captus a Joanne Palæologo, imperatoris titulum et emptorisque patris deposuit, in montem Atho secessit et monasticam vitam amplexus patre superstitie decessit, *Commentarius in Canticum canticorum* Græce et Latine prodit Romæ 1624, fol., curis Vincentii Riccardi, Clerici Regularis. De ejus treubrationibus in *Sapientiam Salomonis et Mentis salutariis*, quas collegisse vel didicisse traditur, nihil repertum.

¹ III Reg. iv, 34. ² I Cor. x, 5.

IN CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS

EXPOSITIO RELIGIOSISSIMI REGIS

MATTHÆI CANTACUZENI.

(Interprete Vincentio Riccardo Clerico Regulari.)

PROOIMION.

A

PROOEMIUM.

Ὅδὸ πάντο μοι δοκεῖ τυγχάνειν ὀφείλει εἶναι ἐπὶ πράγμασι λογίων, οὕτω τὴν διάνοιαν ὀφείλει, ὡς γὰρ εἶναι ἐπεὶ τὸν ἀβρόχους τοιαύτα, οὐκ οὐδὲν τινα τολμᾶν ποιῆσθαι. Ἄ γάρ, ὡς ἐρωτικοῖς δὴθεν συνεικάσθαι, καὶ ἐν ἀδαφίαι τοῦ παρὰ πάντων εἰρηκε ρήμασιν ὁ μαρτυρηθεὶς παρὰ Θεοῦ σωφροσύνης, εἶναι τυγχάνειν πάντων ἀνθρώπων, πῶς ἂν εἰς δύναμις περὶ τοῦτων ἐν ἀνοίᾳ τοῦ στόματος φθέρησθαι; Ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, ὁ συνάναρχος Λόγος τοῦ Πατρὸς, καὶ ὁ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἀνθρώπος γεγενημένος, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ὄλον ἀναλαβὼν, ἐντεταλατο πᾶσι λόγον διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς δοθείσης παρ' αὐτοῦ δυνάμεως, ὅπερ ὅτι ἂν εἰς ἐροίτο ταύτη τοι καὶ ἡμεῖς τεθάρρηκότες, καὶ ὁ φησὶ Παῦλος ἀιχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, τὴν τῶν λογίων ὡς ὅλον τε συνεπευμένῃ τοῖς λόγοις ἀνεπύξαμεν θεωρίαν. Εἰ μὲν οὖν

Non admodum mihi sani hominis esse videtur, temerario ausu studium aliquod in vatum interpretandis effatis, impendere, quorum adeo abstrusa sunt sensa, ut arcas fere simillima sint. Quæ enim sub involucri nimis amantium contextu canticorum, et obscuris omnino protulit verbis, is tui, Deo teste, omnibus contigit hominibus fore sapientiores¹: quonam pacto os suum quispiam ad ea explicanda poterit aperire? Verum enimvero cum Dei sapientia ac virtus, coæternum scilicet Patris Verbum, etque coæquale, propter nostram salutem tota nostra humanitate assumpta, factum homo; mandaverit cunctis, pro accepta ab eo virtutis mensura, rationem reddere de quibusvis eis quispiam interrogasset; ea nos sane virtute freti: *Ut captivitatem ethani, ut Paulus ait, redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*²; implicitam oraculorum contemplationem sermonibus hisce,

(1) Vide Cangii *CPolin Christianam*, p. 261.

quoad fieri poterit, explicabimus. Quod si sapientis hujus aperuero sententiam, ejusque oraculorum sensa fuero assecutus, ipsi Deo habenda erit gratia, qui sapientiam cunctis præbet hominibus: ac non præmeditari præcipit, quæ interrogati respondeant¹. Sin secus longe ab ejus mente quas nos attigimus, contemplationes fore, sapiens adverterit, et ipsius sapientia ac prædictione indignam plane protulisse contemplationem; sit in nos, quæso, qui ignorantes peccavimus, indulgens is qui sua humanitate erratis ignoscit nostris: cum ipse præsertim propheta, ac sapiens, nos plane compulerit; nec enim gloriæ cupiditate tenti, hæc aggredi tentavimus, sed puris sincerisque cogitatis, horum duntaxat amore oraculorum compulsi: quibus, cum non secus ac lebeti contigerit, qui dum frigida plenus aqua ingenti igne torretur, acri vi spiritus quæ in se contegebat, emittere cogitur, animi nostri sensa egerendo, explicare cogimur. Quocirca nemo nos inscitiz vel temeritatis arguat, qui hæc ipsa ausi simus, sed nostro potius ignoscat conatui, et Deum nobis omnium conscium, propitium reddat: qui enim tyrannica amoris vi premitur, concito præcipitque fertur impulsu. Cæterum probet Deus, benigneque accipiat quod pro viribus effecimus, et noster hic labor fauste feliciterque cedat, Deo gratus et acceptus.

CANTICUM CANTICORUM,

Quod est Salomoni.

CAP. I.

1. *Osculetur me ex oculis suis; bona ubera tua super vinum*

SCHOLIA.

Salomonis nomen Hebræo sermone *pacificum* significat. Quocirca Davidis quoque filius Salomon, Spiritu sancto plenus, de pacifico Christo prædixit, eumque Salomonem appellavit, dicens: *Canticum canticorum, quod est Salomoni*. Hoc est, eximius, ac cæteris nostrorum hymnorum præstantior hymnus, pacifico dicendus est Christo. *Canticum* enim *canticorum* eximius est, ac præstans Deo dictus hymnus, qui cæteros exsuperat. Cum autem is de rebus divinis sermonem faceret, unigeniti Verbi Dei potestatem invocavit, dicens: *Osculetur me ex oculis oris sui*. Prophetæ namque figuris, ut eorum imos est, futura conantur exprimere. Cum itaque Dei Verbum verbis vellet exprimere, os protulit hominis, quo infirmitatem nostræ instauraret imbecillitatis: et a seipso argutam sapientemque exquisivit efficientem vim ac facultatem, siquidem osculatio, effectus actusque est, ac laborum facultas, quam sane ubi assecutus est, de ecclesiis prædixit: *Bona ubera tua super vinum*. *Ubera* et *lac* effereus, nuper ad religionem genitos, novam hanc Sion, Dei nimirum filios, significavit, quos et meliores fore quam antiqua Hebræorum Ecclesia statuit. *Super vinum*

κατὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐννοίαν, καὶ ὡς ἂν αὐτὸς πε-
προφήτευσεν· χάρις τῷ χορηγοῦντι σοφίαν πᾶσιν
ἀνθρώποις, Θεῷ· καὶ μὴ δ' ἂν προμελετῇ ἄπερ ἔρω-
τώμενοι φθέγγονται προστάττοντι· εἰ δὲ ὑψηλότερα,
ὧν ἡμεῖς ἀπτόμεθα θεωρίων, ὁ σοφὸς διανενοῖται·
οὐδὲ οὕτω παντάπασι τῆς ἐκείνου σοφίας ὁμοῦ καὶ
προφητείας ἀπρεπῆ τινα τὴν θεωρίαν προϋθέμεθα.
Ἦλεως δ' ἂν ἡμῖν εἴη ὧν καὶ τυχεὶν ἡγνοῦντες διη-
μάρτομεν ὁ φιλανθρωπία χρώμενος ἐπὶ τοῖς ἡμῶν
ἀγνοήμασιν, αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ καὶ προφήτου πρὸ
πάντων ἡμῖν καὶ διὰ πάντων συναιρομένου· οὐδὲ
γὰρ φιλοτιμίας ἕνεκα ταῦτα τετολμήκαμεν, ἀλλ'
ἐν τοῖς τῆς καρδίας ἀθολώτοις λογισμοῖς, τὸν τῶν
λογίων κατέχουσιν ἔρωτα· οἷόν τις λέβης ὕδατος
ὑπερπλήρης τυγχάνων ψυχροῦ, πυρὸς τε τετυγ-
κῶς σφοδροῦ, ἀναγκάζεται τὰ ἐνδον ὑπὸ τῆς τοῦ
πνεύματος ἐκκενοῦν βίας· ἐν ἡμῖν οὕτω γινόμενος,
τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους ἐξω προάγειν βιάζεται.
Τοιγάρτοι καὶ μηδεὶς ἡμῖν εὐθίσταν ἢ προπέτειαν
τοῖς τετολμημένοις ἐγκαλεῖται· συγγνωσάτω δὲ
μᾶλλον τῆς ἐγγυρησάσης, καὶ Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ
παντὸς ἔργου συνίστορα παραγέτω· τυραννὶς γὰρ
ἔρωτος· τάχ' ἂν καὶ κατὰ κρημνοῦ τὸν κεκρατη-
μένον ὥσειε. Πλὴν καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν,
καὶ τὸ ἐν ἡμῖν πάθος· μακαριστὸν ὁμοῦ καὶ φιλόθεον.

ἌΣΜΑ ἈΣΜΑΤΩΝ,

Ὁ ἐστὶ τῷ Σαλωμών.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων αὐτοῦ· ἀγαθοί
μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ τὸν *εἰρηνικὸν* ἢ τοῦ Σαλο-
μῶνος σημαίνει φωνή. Ταύτη τοι καὶ ὁ τοῦ Δαυὶδ
παῖς Σαλωμών, Πνεύματος ἁγίου πλησθεὶς, περὶ
τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ προσηγόρευσε, καὶ Σολομῶνα
τοῦτον ἐκάλεσεν, εἰπὼν· Ἄσμα φσμάτων, ὃ ἐστὶ
τῷ Σολομῶνι· τουτέστι, τῶν ἡμετέρων ὕμνων, τὸν
ἐξαίρετον, καὶ ὑπερέχοντα ὕμνον, ἀνηγγέλλον ἐστὶ
τῷ εἰρηνικῷ Χριστῷ. Ἄσμα γὰρ φσμάτων, ὃ καὶ
ὑπεροχὴν πρὸς Θεὸν ὕμνος ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ περὶ
θείων πραγμάτων ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ μονο-
θεοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου δύναμιν ἐπεκαλέσατο, λέγων·
Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ·
εἶθο; γὰρ ἐστὶ τοῖς προφήταις συμβολικῶς τὰ μέ-
λλοντα πειρᾶσθαι· κηρύττειν. Βουλόμενος οὐκ ἄν
Θεοῦ Λόγον εἰπεῖν, τὸ στόμα παρήνεγκεν ἄνθρωπο-
πρεπῶς, τὸ ἀσθενὲς ἐπανάγων τῆς ἡμετέρας αἰσθη-
σεως, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ σοφιστικὴν ἐξεζήτησε
δύναμιν τε καὶ ἐνέργειαν. Καὶ γὰρ ὁ ἄσπασμος
ἐνέργεια καὶ δύναμις χειλέων ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ ταύ-
της μετέλαβε, περὶ τῶν ἐκκλησιῶν προσηγόρευσε·
Ἀγαθοί μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον. Μαστοὶς καὶ
γάλα εἰπὼν, τοὺς ἀρτιγενεῖς εἰς τὴν εὐσείδειαν
τὴν νέαν ταύτην Σιών, τὰ τοῦ Θεοῦ τέκνα ἐσθμα-

¹ Luc. xxi, 14.

νεν, εὖ; καὶ ἀγαθωτέρους τῆς Παλαιᾶς τῶν Ἑβραίων Ἀ
Ἐκκλησίας ὑπέθετο· ὑπὲρ οἶνον δὲ ἐπαγαγὼν, τὸν
ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος, καρπὸν ἐδήλωσεν. Ἀμπελῶν δὲ
ἡ τῶν Ἑβραίων καλεῖται συναγωγὴ.

ἌΣΜΑ.

Καὶ ὁσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώ-
ματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

σμῆς μύρου μνησθεὶς, καὶ τὸν χειρισμένον
ἐδήλωσε. Πάντες γὰρ οἱ τοῦ νόμου βασιλεῖς τε καὶ
ἀρχιερεῖς τῆς τοῦ ελαίου χρίσεως ἡξιοῦντο. Ὁ δὲ
τῆς δόξης βασιλεὺς καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρ-
τιῶν ἀρχιερεὺς γεγονὼς, καὶ ἑαυτὸν εἰς θάνατον
ὑπὲρ ὁμῶν δοὺς Χριστὸς, οὐκ ἐκ τοῦ φακοῦ τοῦ
ελαίου τὸ χρίσμα ἐδέξατο· ἀλλὰ τὰ πάντα διὰ τὴν
ἡμετέραν ἐκπληρῶν σωτηρίαν, βπτιζόμενος τῷ
πανηγύφ κέχριστο Πνεύματι ἐν εἰδῶ περισσεύ-
ας, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοῦτο δεχόμενος, συμμαρ-
τυροῦσης τῆς φωνῆς ἠκωθῆν, ὡς περ καὶ ἐν βιβλίῳ
Ψαλμῶν γέγραπται· Διὰ τοῦτο ἐχρίσέ σε ὁ Θεός
ὁ Θεός σου ἑλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς με-
τόχους σου. Καὶ μετ' αὐτὸν Ἰσαΐας βοᾷ, λέγων·
Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἐχρίσέ με.
Καὶ ὁσμὴ μὲν ἡ καθαρωτέρα καὶ νοερά τῶν μύ-
ρων ἐστὶ δυνάμεις. Εἰπὼν οὖν, ὅτι Ὁσμὴ μύρου σου
ἀγαθωτέρα ἐστὶν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα, τὴν
τοῦ παναγίου Πνεύματος δυνάμιν ἀγαθωτέραν ἀπέ-
δειξε πασῶν εἶναι δυνάμειον. Οὐ γὰρ ὡς περ ἐπὶ
τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχιερέων τὸ μύρον ἐκέχυτο,
οὕτω καὶ ἐπὶ τὸν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ὑπὲρ
ἡμῶν ἀρχιερεῖς, τὸ μέγα θῦμα Χριστόν· ἀλλὰ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάν,
ἀντὶ πάσης ἤρκεσεν αὐτῷ χρίσεως.

ἌΣΜΑ.

Μύρον ἐκχυθὲν ὀνομά σου· διὰ τοῦτο νεάνιδες
ἠγάπησάν σε. Ἐλλυσάν σε· ὁπίσω σου εἰς
ὁσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πολλῶν ὄντων τῶν χειρισμένων, μόνος ὁ ἐμὸς
Χριστὸς τὴν κλήσιν ἐδέξατο· διὰ τοῦτο καὶ ὄνομα
αὐτοῦ, μύρον ἐστὶν ἐκχυρόμενον, ἥτοι πανταχοῦ
ὑπερπληρούμενον, καὶ πάντα πληροῦν τῇ ἑαυτοῦ
θεότητι. Ἀλλὰ καὶ τῶν παρθένων, ὅσαι καθαφαὶ
ψυχαί, τοῦτον ἠγάπησαν. Περὶ αὐτῶν φησι, Διὰ
τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε. Ταυτὸν γὰρ ἐστὶ
φάναι παρθένον καὶ νεάνίδα, καθὼς καὶ ἐν Δευτε-
ρονόμιῳ γέγραπται· Ἐάν τις βιαστής κοιμηθῇ
μετὰ νεάνιδος, ἐπιδώτω τῷ πατρὶ τῆς νεάνι-
δος ἑβδομήκοντα δίδραχμα ἀργυρίου. Καὶ ἀγα-
πήσασαι αὐτὸν ἐλλυσάν σε ὁπίσω αὐτοῦ·
ἔχουν ἡκολούθησαν αὐτῷ, αἱ μὲν διὰ μαρτυρίου
τελειωθείσαι, αἱ δὲ διὰ ἐπιπόνου καὶ συντονωτέ-
ρας ἀσκήσεως. Φησὶ γὰρ, Ἐλλυσάν σε· ὁπίσω
σου, εἰς ὁσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν· τού-
τέστιν, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τοῦ τελειωθη-
σάμεθα· ἀποφαντικὸς γὰρ ὁ λόγος, κατὰ ἐμοῦ κρίσιν,
ὡς ἀπὸ τῶν παρθένων ψυχῶν δηλονότι λεγόμενος.

addens, vineæ ostendit fructum. Vineæ autem Syna-
goga vocatur Hebræorum.

CANT.

Et odor unguentorum tuorum super omnia aro-
mata.

SCHOLIA.

De unguenti odore mentionem faciens, cum qui
unguento erat oblitus, expressit. Omnes enim lega-
les tum reges, tum pontifices olei fuerunt unctione
decorati. At Rex gloriæ Christus, qui propter pec-
cata nostra factus est Pontifex, et seipsum pro no-
bis tradidit in mortem, non ex olei lenticula unc-
tionem recepit, sed omnia propter nostram explens
salutem, baptizatus, sacrosancto unctus est spiritu
in specie columbæ¹, eo a Deo, et Patre suscepto,
cœlestique vocis testimonio comprobatus, quem-
admodum et in libro Psalmorum scriptum est :
Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ pro
participibus tuis² : et post eum clamat Isaias di-
cens : Spiritus Domini super me, cujus causa unxit
me³. Et Odor quidem purissima, spiritualis, et a
fæce separata, unguentorum est virtus. Cum itaque
dixit : Odor unguenti tui melior est, quam omnia
aromata, sacrosancti Spiritus virtutem demonstra-
vit cunctis meliorem esse virtutibus. Non enim
quemadmodum in reliquis pontifices, ita et in hunc
secundum ordinem Melchisedech pro nobis Pontifi-
cem, magnamque victimam, Christum, unguentum
effusus est : sed Spiritus sanctus ad ipsum de cœlo
descendens, totius in eo unctionis vice suffectus est.

CANT.

2, 3. Unguentum effusum nomen tuum. Ideo ado-
lescentulæ dilexerunt te. Traxerunt te ; post te, in
odorem unguenti tui curremus.

SCHOLIA.

Cum multi forent uncti, solus meus Christus
uncti excepit vocabulum, idcirco et nomen ejus
est, Unguentum effusum. quod nimirum ubique
redundet, et omnia sua repleat divinitate. At quia
virgines, nimirum quotquot purgati sunt ani-
mi : Ipsum dilexerunt, de illis dicit : Ideo adoles-
centulæ dilexerunt te. Liqueat enim idem es e virgi-
nem, et adolescentulam, ex eo quod in Deutero-
nomio scriptum est : Si quis perstupraverit ado-
lescentulam, persolvet patri adolescentulæ septua-
gintu drachmas argenti⁴. Et quæ dilexerunt cum
traxerunt te. Post ipsum, videlicet, scilicet sunt
eum, quædam consummatione martyrii, quædam
vero laboriosa, jugique religiosa exercitatione
vivæ. Dicit enim : Traxerunt te, post te, in odorem
unguenti tui curremus : hoc est, in virtute spiritus
tui perfectæ reddemur. Enuntiativus namque sermo
est, meo quidem iudicio, tanquam a virginibus uti-
quo prolatus animis.

¹ Matth. iii, 16. ² Psal. xlv, 8. ³ Isa. lxi, 1.

⁴ Deut. xxii, 28, 29.

CANT.

Intro: luxit me Rex in promptuarium suum, exultabimus, et letabimur in te.

SCHOLIA.

Incerta videlicet, et occulta sapientiæ suæ manifestavit mihi *. De seipso enim hoc dixit Salomon filius David, ea namque optime pernoscens, nobisque impertiens ad salutem, tanquam omnium nomine exultabundus, hymnis Dominum celebrat. Dicit enim: *Exultabimus, et letabimur in te.*

CANT.

Diligemus ubera tua super vinum; rectitudo dilexit te.

SCHOLIA.

Ubera tua, novam videlicet discipulorum Ecclesiam. Super vineæ fructum. Antiquam nimirum, Judæorum synagogam. Sed et omnes qui recto sunt corde, ipsum dilexerunt; dicit enim: Rectitudo dilexit te.

CANT.

4. Nigra sum, et pulchra, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, pellis Salomonis.

SCHOLIA.

*Vehuti ex persona novæ discipulorum Ecclesiæ sermocinatur cum Jerusalem, et loquens cum filiabus ejus, et synagogis, contenta, ferventique voce dicit: O filiæ Jerusalem, pulchra sum, quamvis adhuc incomprehensa decumbam; id enim significat, Nigra sum; et Rex pacificus requiescet in me, non secus ac dux in tentoriis, et in aulais Salomon. Cedar enim apud Hebræos Æthiopum significat ducem, quemadmodum Isaias dicit: Deficiet gloria filiorum Cedar *. Ac rursus Deus ex ore Jeremiæ dicit filiis Israel: Mittite me ad Cedar, et discite si immutarunt gentes deos suos; populus autem meus immutavit gloriam suam **. Pellis vero aulaæ appellantur, quemadmodum idem rursus Jeremias dicit: Affixit me tentorium, et divulsæ sunt pelles meæ **. Et David: Extendens cælum sicut pellem **.*

CANT.

5. Non intueamini, quod ego nigra sim; quoniam non est intuitus me sol.

SCHOLIA.

Neque suspicemini, rursus ait, me penitus luccasam esse. Nam etsi nondum verum illud in me apparuit lumen, apparebit tamen, et illustri gloria perfundar.

CANT.

Filii matris meæ pugnaverunt contra me.

SCHOLIA.

Deinceps tanquam ex persona novæ discipulorum Ecclesiæ loquitur de Jerusalem, seque ab illa gravia perpressuram, clamat dicens: Filii matris meæ

A

ΑΣΜΑ.

Εισήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμῖον αὐτοῦ, ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθώμεν ἐν σοί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διλαδὴ τὰ δῶλα, καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ ἐδήλωσέ μοι· περὶ αὐτοῦ γὰρ τοῦτο ὁ τοῦ Δαβὶδ εἶρηκε Σολομὼν· γνούς δὲ ταῦτα καλῶς, καὶ μεταδούς ἡμῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ ὡς ὑπὲρ πάντων εὐφραινόμενος· ἀνυμνεῖ τὸν Δεσπότην· εἰρήκει γὰρ, Ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθώμεν ἐν σοί.

ΑΣΜΑ.

Ἀγαπήσομεν μασθοὺς σου ἐπὲρ οἶνον· εὐθύτης ἡγάπησέ σε.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μασθοὺς σου, τὴν νιάν δηλονότι τῶν μαθητῶν Ἐκκλησιαν. Ὑπὲρ τὸν τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸν, τὴν παλαιὰν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν. Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ εὐθείς τῇ καρδίᾳ τοῦτον ἡγάπησαν· φησὶ γὰρ, Εὐθύτης ἡγάπησέ σε.

ΑΣΜΑ.

Μέλαιρά εἰμι καὶ καλὴ· θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ὡς σκηνώματα Κηδάρ, δέβρεις Σολομῶνος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῆς νέας τῶν μαθητῶν Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἰερουσαλήμ διαλέγεται· καὶ ταῖς αὐτῆς θυγατέρας τε καὶ συναγωγαῖς διαπρυσίως βοᾷ λέγουσα· Ὡς τῆς Ἰερουσαλήμ θυγατέρες, καλὴ εἰμι, εἰ καὶ εἶμι ἐν ἀκαταλήψῃ καθεύδω· τοῦτο γὰρ ἐπὶ τοῦ, Μέλαιρά εἰμι· καὶ ἐν ἐμοὶ ὁ εἰρηνικὸς ἀναπαύσεται βασιλεὺς, ὡς ἐν σκηνώμασιν ἡγεμῶν, καὶ ἐν καταπατάσμασι Σολομῶν. Τὸ γὰρ Κηδάρ παρ' Ἑβραίοις τὸν τῶν Αἰθίοπων ἡγεμόνα δηλοῖ, ὡς Ἡσαίας φησὶν· Ἐκλείψει ἡ δόξα τῶν υἱῶν Ἰηδάρ. Καὶ πάλιν διὰ στόματος Ἱερεμίου λέγει Κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ἀποστείλατέ με εἰς Κηδάρ, καὶ μάθετε εἰ ἀλλάξουσιν ἔσθῃ τοὺς θεοὺς αὐτῶν· ὁ δὲ λαὸς μου ἠλλύετο τὴν δόξαν αὐτοῦ. Δέβρεις δὲ τὸ καταπίεσθαι προσηγορεύεται, ὡς καὶ αὐτὸς πάλιν εἰρκεν Ἱερεμίας· Τεταλαιπώρηκέ μου ἡ σκηνή, καὶ διεσπάρθησαν αἱ δέβρεις μου· καὶ ὁ Δαβὶδ· Ὁ ἐκείνων τὸν οὐρανὸν ὥσπερ δέβριν.

ΑΣΜΑ.

Μὴ βλέψῃς, ὅτι ἐγὼ εἰμι μεμελανωμένη, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ μὴ ὑπολάβῃς, πάλιν φησὶν, ὅτι πάντα ἀφανὴς εἰμι, διὰ τὸ μήπω φάναι ἐν ἐμοὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς· ἀλλὰ φανεῖται, καὶ δοξασθήσομαι.

ΑΣΜΑ.

Υἱοὶ μητρὸς μου ἐμαχέσασθον ἐν ἐμοὶ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰς ὡς ἐκ τῆς νέας τῶν μαθητῶν Ἐκκλησίας· περὶ τῆς Ἰερουσαλήμ διαλέγεται, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης· πεισομένη δεινὰ, βοᾷ, λέγουσα· Υἱοὶ μητρὸς

* Psal. L, 8. * Isa. xxi, 16. ** Jerem. ii, 10. ** Jerem. iv, 20. ** Psal. ciii, 3.

μου ἐμαχέσαστο ἐν ἐμοί· τούτῃστιν, οἱ ἐκ τῆς Ἀ

pugnauerunt contra me, hoc est, filii Jerusalem, pontifices nimirum, et scribæ.

ἌΣΜΑ.

Ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν· ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.

CANT.

Posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi.

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Παρετήρησαν με, καὶ ἐξουθένησαν ἐν τοῖς ἀμπελῶσιν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτοῦ δηλονότι. Ἀλλ' ὅπερ οὔτοι πρὸς ἐμὲ πεποιθήκεισαν, αὐτὸ τοῦτο δικαίως διὰ τὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην παύονται· καὶ ὥσπερ ἐξουθένησαν με ἐν ταῖς ἐαυτῶν συναγωγαῖς, καὶ ἐξουθένησαν αὐτοὺς, ἐπιλάμψαντος ἐν ἐμοὶ τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου Χριστοῦ, καὶ ἐν ὑστέροις. Τοῦτο ὁ θεὸς πρὸς Ὡσηε εἶρηκε· Ἀδὲς σεαυτῷ γυναῖκα πόρνην, καὶ ἐκπορνεύουσαν ἐξ αὐτῆς, ὅτι ἐκπορνεύουσα ἐκπορνεύσει ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή· διὰ τοῦτο οὐκ ἔσται μου γυνή, καὶ οὐκ ἀνήρ αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ αὐτῶν οὕτως φησί· Πολλοὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται. ἔξω. Ἐμὸν δὲ ἀμπελῶνα ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων φησιν, ὡς συναγωγὸς οὕσα ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν, καὶ ὅτι μᾶλλον ἔστιν αὐτῇ ἡ Παλαιὰ προσήκουσα, ὡς τύπος οὕσα ταύτης.

ἌΣΜΑ.

Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. Ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις; Ἐν μεσημβρίᾳ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀνωτέρω μὲν εἰρηται, ὅτι Νεδρίδες ἡγάπησάν σε, ἤγουν αἱ καθαφαὶ τῶν ψυχῶν· ἐνταῦθα δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὸν ἐαυτῆς ποιμένα ζητεῖ, καὶ νυμφίον Χριστόν· οὕτω γὰρ ἐν ἀνθρώποις ὢν, ὁρώμενος δὲ τῷ προφήτῃ μᾶλα ἐναργῶς, ὡς ὢν, ἐπισπεύδει τὴν ἐαυτοῦ παρουσίαν, λέγουσα· Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, ποῦ ποιμαίνεις, καὶ οὐκ ἐν ἐμοί; ἥτοι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν κατ' ἐμὲ σῶν πρεβάτων, ποῦ παρῶν τυγχάνεις, καὶ οὐ παρὰ γινῇ ἐμὲ συστήσω; Εἶθ' ὥσπερ ἀπολογούμενον ὑποτιθεῖσα, Ἐν μεσημβρίᾳ, φησὶν· ἐν τοῖς κόλποις δηλονότι τοῦ Πατρὸς, καὶ προαιωνίου φωτός. Οὕτω γὰρ καιρὸς τῆς ἐμῆς παρουσίας, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα ποιήσομαι ἔλεος, ὡς ὤμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου.

ἌΣΜΑ.

Μὴ ποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐκ ἀγέλαις ἐτέρων μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰρηται, ὅτι τὸ γεννησόμενον τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, ὁ περιούσιος ἐαυτῷ λαὸς, τὸν ἐαυτοῦ νυμφίον καὶ ποιμένα ζητεῖ. Ἐπιποθεῖ γὰρ τὴν ἐαυτοῦ παρουσίαν βραδύνουσαν γενέσθαι, προστιθέν καὶ τὴν αἰτίαν. Δέδοικε γὰρ, μὴ ποτε ταῖς τῶν ἑτεροδόξων συναρπασθῇ διδασκαίς, καὶ φησὶν· Μὴ ποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐκ ἀγέλαις ἐτέρων μου. Ἦτοι μὴ

CANT.

6. Renuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis? ubi cubas? In meridie.

SCHOLIA.

Paulo quidem ante dictum est: Adolescentulæ dilexerunt te, nimirum quæ purgato sunt animo. Hic vero Christi Ecclesia suam quaerit pastorem, ac sponsum Christum. Nondum enim ille erat in humanis, sed perquam perspicue a Prophetâ, non secus ac jam adesset, perspectus, suam ipsius urget revelandam præsentiam, dicens: Renuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis? et non in me: videlicet, o pastor bone, qui animam tuam ponis pro tuis ex me ovibus, ubinam ades, et non præsto es ad me confirmandam? mox tanquam se purgans respondet, ac subiungit: In meridie, inquit: in Patris utique ac sempiterni luminis sinu. Nondum enim tempus est mei adventus, sed in æternum misericordiam faciam, sicut iuravi David sermo meo¹⁶.

CANT.

Ne forte fiam tanquam colligata inter greges a me alienorum.

SCHOLIA.

Dictum est futurum Christi ovile, acceptum nimirum sibi populum, suum quaerere sponsum ac pastorem. Cunctabundam enim ejus præsentiam præsto exoptat esse, causamque intulit, quia nimirum timuit, ne forte alienis pravarum opinionum documentis deturbaretur mente, et ait: Ne forte fiam tanquam colligata inter greges a me alienorum.

¹² Osee 1, 2, ¹³ Matth. viii, 11, ¹⁴ Joan. x, 14.

¹⁶ Psal. lxxxviii, 3.

Ne videlicet errabunda procul abducar a pastortitia tua ditione, et altioris evadam ovilis. Eos enim qui aliud quam Christi sentit Ecclesia sapiunt, alienos appellavit; cæterum, uni sponso Christo se desponderi, supplex orat.

CANT.

7. Si te ipsam ignoras, o pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.

SCHOLIA.

Quoniam Dei Filium incarnandum perspicue prædixerat, et Christi Ecclesiam illius urgere adventum jam protulerat: ut eam consolaretur, futura dilucide prævidens, illibatam Virginem enim puritatem, in meliorem advocat, et omnem ad eam convertit sermonem, et ait: Si te ipsam ignoras, o pulchra inter mulieres. Sive, quamvis te ipsam in præsens notam non feceris, eo quod nondum tu nata sis, saltem egredere tu, o pulchra et immaculata Virgo, in vestigiis, nimirum secundum gressum gregum. Prænoverat enim Salomon eam ex semine suo nascituram, ob id etiam Secundum vestigia inquit, egredere gregum, videlicet filiorum secundum sanguinem meorum, exorere, et pasce hædos tuos, nimirum quæ te sequuntur virgines: in tabernaculis pastorum, in fundamento scilicet apostolorum, et prophetarum.

CANT.

8. Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilavi te, proxima mea.

SCHOLIA.

Quoniam pacificum Christum vocaverat Salomonem, et jam ipse nomen hoc nactus fuerat, merito suæ equæ Virginem assimilavit: eo quod, super ipsam pacificus Rex Christus ascenderit. In curribus Pharaonis. Hebræa voce Ægyptus peccatum præfigurat, cujus sane rex Pharaon est, et ob id eam curru assimilavit Pharaonis: ut pote quæ vehiculum fuerit de peccato regnantis Christi. Proxima mea, videlicet ex semine meo nata, illia mea.

CANT.

9. Quam pulchræ factæ sunt maxillæ tuæ sicut turturæ?

SCHOLIA.

Obstruit ora eorum qui oculorum vinum depravare nituntur. Quia namque Virginem appellaverat equam, ne quis in ea arrogantiam et effrenem equi subesse ferociam disseminaret, subinde verecundie frænum in maxillis aliecit, cum sicut turturæ illius fore maxillas laudibus celebravit; et ideo per exsuperantiam dixit: Quam pulchræ factæ sunt?

CANT.

Collum tuum sicut monilia.

SCHOLIA.

Equus, qui ex ferocia exultabundus hinnit, pro-

Α ἀποπλανηθῶ τῆς σῆς ποιμαντικῆς δυνάμεως, γίνωμαι δὲ ἄλλων ποιμένων. Τοὺς γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀλλοτριόφρονες ἐτέρους ἐκάλει. Τῷ δὲ νομίῳ μόνῳ Χριστῷ συναρμολογήνα· καθικετεύει.

ᾠΑΣΜΑ.

Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν. Ἐξέλθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμένων, καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίλους σου ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὴν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν σαρκωθησόμενον σαφῶς προείρηχε, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἐπισπεύδουσαν τὴν ἐκείνου παρουσίαν προήγαγεν· ὡς εἰς παραμυθίαν, καὶ τὰ μέλλοντα λαμπρῶς προσηύμενος, τὴν ἐκείνον τεζομένην ἀγνὴν Παρθένον εἰς μέσον συγκαλεῖται, καὶ τὴν ἅπαντα περὶ αὐτῆς ποιῆται λόγον, καὶ φησὶν· Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν, ἤγουν εἰ καὶ μὴ σεαυτὴν νῦν γινώριμον ποιῆς, διὰ τὸ μήπω τεχθῆναι σε· ἀλλ' οὖν ἔξελθε σὺ ἢ καλὴ καὶ ἁμωμος· Παρθένος ἐν πτέρναις· τοῦτέστι, κατ' ἴχνος τῶν ποιμένων. Προῖδει γὰρ αὐτὴν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεχθρομένην· διὰ τοῦτο καί, Κατ' ἴχνος, φησὶν· ἔξελθε τῶν ποιμένων, ἦτοι τῶν καθ' αἵματος ἐκγόνων ἐμῶν, γεννηθῆσι καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίλους σου, τὰς ἀπολουθούσας· σοὶ παρθένους· ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων, ἦτοι ἐπὶ τῷ θεμέλιῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

ᾠΑΣΜΑ.

Τῇ Ἰσπῷ μου ἐν ἄρμασι Φαραῶ ὠμολώσά σε, ἢ πλησίον μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὸν εἰρηνικὸν Χριστὸν Σολομῶνα ἐκάλεισε, καὶ αὐτὸς δὲ ταύτην τὴν κλῆσιν ἐκέκτητο, εὐλόγως τῇ ἰδίᾳ Ἰσπῷ τὴν Παρθένον ὠμολώσε, διὰ τὸ ἐπιβεβαιῆσαι ἐπ' αὐτῆς τὸν εἰρηνικὸν βασιλέα Χριστόν. Ἐν ἄρμασι Φαραῶ. Τῇ Ἑβραίων φωνῇ Αἰγυπτὸς τὴν ἁμαρτίαν δηλοῖ· ὁ δὲ ταύτης βασιλεὺς ἐστὶ Φαραῶ. Διὰ τοῦτο καὶ ταύτην ἄρμασιν ὠμολώσε Φαραῶ· ὅτι ἐστὶν ὄχημα τοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας βασιλεύσαντος Χριστοῦ. Ἡ πλησίον μου, ἤγουν, ἢ ἐκ τοῦ σπέρματός μου γεννηθεῖσα, θυγάτηρ ἐμὴ.

ᾠΑΣΜΑ.

Τὶ ὠραιοῦθησαν αἱ σιαγόνες σου ὡς τρυφός·

ΣΧΟΛΙΑ.

Τῶν βουλευμένων κακουργεῖν τὴν τῶν λογίων δυνάμιν ἐμφράττει τὸ στόμα· ἐπειδὴ γὰρ ἵππον τὴν Παρθένον ὠνόμασε, μὴ τις ἐν τοῦτοις τὸ αὐθαδὲς καὶ ὀρμητικὸν τοῦ ἵππου λαθὼν ὑποσπείρει, τοῦν τευθεν καὶ χαλινοῦ ταῖς σιαγόναις ὑποδείξει δεῖσθαι, ὡς τρυφός τὰς ἐκείνης σιαγόνας ἀνύμνησε· διὰ τοῦτο καὶ μετ' ὑπερβολῆς, Ἰνα τί ὠραιοῦθησαν; εἵρηκεν.

ᾠΑΣΜΑ.

Τὶ ἀχλὺς σου ὡς ὄρυς κοι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀλογότῳ ὁ ἵππος ὀρῶν, ἐκτείνει τὴν πρᾶχ-

λον· ταυτὸν δὲ ταπεινῶν, στρέφει περὶ τὰ στέρνα, A
 δίχην ὀρμίσκου φέρων αὐτὸν ὠραϊζόμενος. Ἐπεὶ
 τούτων καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν εἰς ἱππον ὠμοίωσι,
 ἐνδεικνύμενος μὴ ταύτῃ τὸν λογιζομένον ἔξῃ ἐσάναι,
 ἐπαναλαμβάνων τὸ αὐτῆς ταπεινὸν καὶ πρῶτον· διὰ
 τοῦ, Ὁ τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι, ἐδήλωσεν ὅτι
 μηδὲ μὴ εἰσπαιρμένης αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῆς κοιλίᾳ
 τὸν πάντων τηρούσης Θεοῦ.

ἌΣΜΑ.

Ὁμοιωμὰτα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι μετὰ σιγῆ-
 μάτῳ τοῦ ἀργυρίου, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνα-
 κλίσει αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν στάμνον δηλονότι, καὶ τὸ χρυσοῦν θυμιατή-
 ριον, καὶ πάντα τὰ διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατα-
 σκευασθέντα ἐν τε τῇ τοῦ μαρτυρίου ὁκνηῇ, καὶ ἐν B
 τῇ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντι ναῷ τοῦ Θεοῦ· ταῦτα
 γὰρ πάντα ὁμοιώματα καὶ τύποι προτυπῶν τῆς
 ἀληθείας τοῦ Θεοῦ κιθωτοῦ· τῶν δὲ ἀληθινῶν γε-
 γονότων οὐκ ἔτι χρεῖα τῶν τοπικῶν· εἰρηκε γὰρ,
 Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ· του-
 τέστι, μέχρις οὗ τὸ πέρας φθάσει τῆς ἐμῆς προ-
 φητείας, καὶ ὁ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς Χριστὸς, ὁ
 Σωτὴρ ἀναπαύσεται ἐν τῇ τῆς Παρθένου νηδύνι.

ἌΣΜΑ.

Νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμήν αὐτοῦ, ἀπόδεσμος
 τῆς στακτῆς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐαυτοῦ ἄνω γινόμενος, ὡς παρεληλυθότα τὰ μέλ-
 λοντα ὁ σοφὸς ὑποτίθηται· καὶ τὸν προφητευόμενον C
 ἐνανθρωπήσειν Θεόν, ὡς ἐνανθρωπηκότα παράγει,
 καὶ φησὶ· Νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμήν αὐτοῦ· ἦτοι
 οὐρανῶνται, καὶ τὰ πάντα πεπλήρωκε τῆς αὐτοῦ
 δυνάμεως. Ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς· ἡγουν ἐκ
 παρθενικῶν αἱμάτων ἀπορράγξι· βία· τῷ ὄντι γὰρ
 ἡ πανάμωμος Παρθένος τῆς στακτῆς προσεληται,
 ὡς ἐκ τῆς ρίζης οὔσα τοῦ Ἰεσοῦ ἀνθός, καὶ πάν-
 τας εὐωδιάζουσα πιστούς. Ἐδόθη γὰρ αὐτῇ δύναμις
 ἄνωθεν, καὶ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐπε-
 σχίασεν αὐτῇ.

ἌΣΜΑ.

Ἀδελφιδὸς μου ἐμοὶ ἀναμέσον τῶν μαστῶν
 μου αὐλισθήσεται.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ ὁ ταῦτα λέγων Σολομών υἱὸς ἐστὶ τοῦ
 Δαβὶδ, αὐτὸς δ' ὁ Δαβὶδ τὴν Παρθένον θυγατέρα
 καλεῖ, λέγων· Ἀκουσον, θυγάτερ, καὶ ἴδε, καὶ
 κλῖνον τὸ οὖς σου· εἰκότως τὸν ἐξ ἐκείνης τεχ-
 θέντα υἱὸν ἀδελφιδοῦν προσηγόρευσεν. Αὐλισθήσε-
 ται δὲ, φησὶν, ἀναμέσον τῶν μαστῶν μου, ἐν
 ταῖς ἀρτιγενέσι πρὸς εὐσεβείαν δηλονότι, καὶ τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ δεομένοις τροφῆς, καὶ μὴ ἔγκαυχω-
 μένοι· ἐν πίθεσι σοφίας αὐτῶν· διὰ γὰρ τῶν μα-
 στῶν τῶν νῶν ἐσήμενεν ἡλικίαν. Περὶ τούτων
 ἀπικρυ· καὶ ὁ τοῦτο πατὴρ εἶρηκεν· Ἐν μέσῳ
 Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.

¹⁰ Psal. XLIV, 11. ¹¹ Psal. XLI, 23.

tendit collum : remissus vero, et humilis, circa
 pectus ipsum inflectit, instar monilis illud ferens,
 decoremque ostentans. Cum igitur Virginem Ma-
 riam equo assimilaverit, ut ostenderet eam minime
 fuisse mente elatam, ejus repetit humilitatem, et
 mansuetudinem. Per collum ejus monilibus simile
 declaravit, ipsam plane minime elatam, sed in suo
 utero omnium Deum servasse.

CANT.

10. Similitudines auri faciemus tibi cum punctis
 argenteis, donec Rex fuerit in {recubitu suo.

SCHOLIA.

Urnas videlicet, et aureum thuribulum, et
 omnia aurea, argenteaque vasa comparata, tam in
 tabernaculo testimonii quam in Dei templo ab ipsius
 ædificato; ea enim omnia, similitudines, et figuræ
 præexistere veræ Dei arcæ; veritate vero accelera-
 te non opus erat amplius figuris; dixit enim : Donec
 Rex fuerit in recubitu suo, hoc est, donec terminus
 ipse mææ prophetiæ perficiatur et omnium rex
 Christus Salvator in ipso Virginis requiescat utero.

CANT.

11. Nardus mea dedit odorem suum, fasciculus
 guttæ.

SCHOLIA.

Supra seipsum elatus, futura non serus ac præter-
 ita forent, supponit Sapiens; et cum prophetæ
 prædixerint Deum hominem futurum, ipse quasi
 hominem jam factum in medium eum adducit, et
 dicit : Nardus mea dedit odorem suum, carnem vi-
 delicet assumpsit, omniaque sua virtute replevit.
 Fasciculus guttæ est ex virginalibus sanguinibus
 pars abstracta præter leges naturæ; re enim vera
 omni ex parte inculpata Virgo, vocabulo guttæ
 prædicta est, quæ tanquam flos emanat e radice
 Jesse, omnesque fideles fragrantia replet. Data enim
 fuit ei virtus ex alto, et sanctus Spiritus gratia
 eam obumbravit.

CANT.

10. Nepos ex sorore meus mihi in medio uberum
 meorum, quasi in aula, commorabitur.

SCHOLIA.

Cum hæc dicat Salomon filius David, qui ipsam
 Virginem filiam appellat, dicens : Audi, filia, et vide
 et inclina aurem tuam.¹⁷ merito filium ex illa na-
 tum nepotem ex sorore appellavit. Commorabitur
 vero seu pernoctabit, dicit, in medio uberum me-
 orum, quasi in aula, videlicet, tum inter nuper
 atque in religione genitos, tum inter eos, qui se
 in oratione cum Deo oblectant, nec se extollunt in
 persuasione propriæ sapientiæ; per ubera enim nu-
 per genitorum designat ætatem; de quibus ejus
 quoque pater dixit apertè : In medio fletuum
 dabo te¹⁸.

CANT.

13. *Botrus Cypri, nepos meus mihi in vineis En-Gaddi.*

SCHOLIA.

Sæpius Jerusalem, ejusque synagogam, vineam sacra nominavit Scriptura; postquam autem Salvator noster Jesus, propter nos nobis similis factus, in Jerusalem homo natus est, ibique humanam in tempore sortitus est nativitatem, merito et vineæ botrus est ipse appellatus: verum non ut reliqui Judæorum, illius pessumdatae Jerusalem, sed *En Gaddi*: a quo loco et Jesum Navæ filium priorem asportasse racemum, scribitur, maturum. Gaddi enim locus est terræ promissionis præstantissimus, Deoque oppigneratus.

CANT.

14. *Ecce pulchra propinqua mea, ecce pulchra, oculi tui columbæ.*

SCHOLIA.

Ad magnum illud Dei humanam sumentis naturam intendens mysterium, et generatim hinc hominum futuram salutem, tanquam numine afflatus, exultabundus Mariam Virginem, divinæ dispensationis officinam, beatam prædicans, eam pulchram esse pluribus in locis repetivit: quia habitaret in ea pulchritudinis auctor, Salvator Deus. *Oculi tui columbæ*, tanquam ea quæ in oculis nil habeat iniquitatis, sed omnia pura, omnia decore composita, ut ei fas erat, quæ hospitium jam erat effecta unigeniti Filii Dei.

CANT.

15. *Ecce vulcher es, nepos mi, et sane formosus.*

SCHOLIA.

Non tanquam ignarus interrogat, num pulcher sit nepos: nam qui fieri poterit, ut edoctus a patre, ac Propheta, cum esse speciosum forma præ filiis hominum, ita nunc in ipsius notitia hæreat? Absit! Sed volens nobis id apertius demonstrare, prolatam interrogationem subjecta correctione compensat: addit enim postea, *et sane formosus*.

CANT.

Lectus noster umbrosus.

SCHOLIA.

Hoc quoque Gabriel læto, faustoque nuntio detulit Virgini, dicens: *Virtus Altissimi obumbrabit te* ¹⁹; et Isaias tanquam Dei Patrisque preco præcinit, dicens: *Ponam verbum meum in ore tuo, et sub umbra manus meæ obumbrabo te* ²⁰. Lectum vero ipsam appellavit, quia in ea requievit pacificus Rex Christus. *Lectum* porro appellasse nostrum, ne mireris; mos enim Hebræorum est in numero multitudinis efferre ea, quæ singularis sunt numeri. Vel etiam videtur concisa quædam sententia, a propheta numero prolata multitudinis. *Lectus noster umbrosus*, propter beatitudinem nobis in Evangelio promissam post Salvatoris incarna-

A

ΑΣΜΑ.

Βότρυς τῆς Κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελῶσιν ἐν Γαδδεῖ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πολλαχοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκείνης συναγωγὴν ἀμπελῶνα ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς δὲ ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐνηνθρώπησε, καὶ αὐτόθεν τὴν ἐγχρονὸν ἔσχε γέννησιν· εἰκότως καὶ τοῦ ἀμπελῶνος βότρυς ὠνόμασται· οὐχ ὡς οἱ λοιποὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ καταπατουμένῃ ταύτῃ Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐν Γαδδεῖ, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς τὸν βότρυον τὸν πρότερον ἐχομίσατο, γράφεται, πέπειρον. Γαδδεῖ γάρ ὁ κρείττων τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἀφωρισμένος τόπος ἐστὶ τῷ Θεῷ.

B

ΑΣΜΑ.

Ἰδοὺ ἡ καλὴ ἡ κλησίον μου, ἰδοὺ ἡ καλὴ, ὀφθαλμοὶ σου περιστέρα!

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὸ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ ἀποδέψας μυστήριον, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκ ταύτης γενησομένην παγγενὴ σωτηρίαν, ὡς περ ἐνθεὺς ὑφ' ἡδονῆς γενόμενος, τὸ τῆς οἰκονομίας ἐργαστήριον, τὴν Παρθένον μαχαρίζων Μαρίαν, καλὴν ταύτην εἶναι πεπολλαπλασίασε, διὰ τὸ ἐνοικῆσαι ἐν αὐτῇ τὸν καλοποιὸν σωτήρα Θεόν. Ὄφθαλμοὶ σου περιστέρα! ὡς μὴδὲν ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῆς πρᾶγμα παρόνομον, ἀλλὰ τὰ πάντα καθαρὰ, τὰ πάντα σεμνὰ, δοξαίον γεγεννημένη τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

C

ΑΣΜΑ.

Ἰδοὺ εἰ καλὸς ἀδελφιδός μου, καὶ γὰρ ὥραϊος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐχ ὡς ἀγνοῶν τὴν ἐρώτησιν ἔπερεν, Εἰ καλὸς ἐστὶν ὁ ἀδελφιδός· πῶς γὰρ, ὅν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ προφήτου ὥραϊος εἶναι καλλεῖ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὕτως ἂν ἀμφίβαλε περὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν; Ἀπαγε! ἀλλ' ἡμῖν τούτο καθαρώτερον δεῖξει βουλόμενος, κολαστικῶς τὴν ἐρώτησιν ἔφερε· μετὰ δὲ ταῦτα φησι· Καὶ γὰρ ὥραϊος!

ΑΣΜΑ.

Προσκλίνῃ ἡμῶν σῦσκιος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τούτο καὶ Γαβριὴλ εὐηγγελίσαστο τῇ Παρθένῳ, εἰπὼν· Δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· καὶ Ἥσταις ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκέρυξε λέγων· Θήσω τὴν λόγον μου εἰς τὸ στόμα σου, καὶ ὑπὸ τὴν σκίαν τῆς χειρὸς μου σκεπάζω σε. Κλίνην δὲ ὠνόμασεν αὐτὴν, διὰ τὸ ἐπαναπαυθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν εἰρηνικὸν βασιλεῖα Χριστόν. Ὅτι δὲ κλίνην ἡμῶν ὠνόμασε, μὴ θαυμάσης· ἔθος γάρ ἐστι τῇ τῶν Ἑβραίων φωνῇ πληθυντικῶς γράφειν τὰ ἐνικά· ἢ καὶ οὕτως· δοκεῖ γάρ τις περιχοπὴ τῷ προφῆτῃ, διὰ τοῦ πληθυντικῶς ἐκφέρεσθαι γίνεσθαι. Προσκλίνῃ ἡμῶν σῦσκιος, τὴν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς ἡμᾶς γεγεννημένην μαχαριότητα μετὰ

¹⁹ Luc. i, 35. ²⁰ Psal. li, 16.

τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησιν, ὡς πάντα περιλαβούσαν τὰ πέρατα, καὶ συσπλάσασαν πάντα πιστὸν, αὐχμῶ, κατακαίονμενον τὸ πρότερον ἀπιστίας. Προσκλίνῃ δ' ἂν εἰκότως καλοῖτο διὰ τὴν ἐν τούτῳ τῶν παραδεχομένων μετὰ σχέσεως γενομένην ἀνάπαυλιν, καὶ τὴν παντὸς ὁλοῦ βιωτικῆς, καὶ περιστάσεως, ἄλλης παντελῆ ἀκίνησιαν. Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός ἐστί, φησί, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν.

ᾠΣΜΑ.

Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι· φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Αὐτὴν τὴν Παρθένον κλίνην καὶ οἶκον ὠνόμασεν ὁ Προφήτης, καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· Ἡ σοφία ὁδοποίησεν ἑαυτὴν οἶκον καὶ ὑπῆρξαι στύλους ἐπέδ. Τὰ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος δηλονότι χαρίσματα, ἅ-ερ ἐκ κέδρων καὶ κυπάρισσων ἀνίστησι τὴν τοῦ θεοῦ οἶκον στερεῶς περισφίγγοντα. Ἡ καὶ οὕτως· Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι· φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι· τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς νομοθεσίας τῶν ἐντολῶν ἑδραῖον ὁμοῦ καὶ ἀμετακίνητον. Ὁ οὐρανὸς γάρ, φησί, καὶ ἡ γῆ παραλεύσονται· οἱ δὲ λόφοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι· τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ τῶν δένδρων ὑψίκομον, καὶ εὐθὺς, καὶ ἀειθαλές· τοιούτων γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς ὑψὺς μὲν τοὺς αὐτῷ προσανέχοντας ἀρετῶν τῶν θεοσεβαστέρων ἐπανάγον, εὐθύτητα δ' ἀκραιφνή καὶ φιλοσοφίαν ἀσκαίνει αὐτοὺς ἐκπαιδεύον· τέλος δ' ἀθανάσιαν, καὶ ζωὴς ἀπεράντου τοῦτοι· διηνέκειν πραγματευόμενον.

ΚΕΦΑΛΑ Β'.

ᾠΣΜΑ.

Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Συμβολικῶς εἴρηκε τοῦτο· ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτοῦ ὁ καρπὸς τῆς ζωῆς ἀναφύεται, καθὼς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται· ἐκ τοῦ λαοῦ τὸν Σολομῶνα, καὶ ἐκ τούτου τὸν Ῥοδοῦν, καὶ οὕτω τοὺς λοιποὺς γεγενῆσθαι, ἄχρι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως· ἑαυτὸν ἄνθος εἰκότως ὠνόμασε· δύο γὰρ τῶν Σολομώνων γεγεννημένων, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ὡσπερ ἐκ τῶν ἀνθέων ἀναφύονται οἱ καρποὶ, οὕτως ἐξ αὐτοῦ ὁ δεύτερος ἐγεννήθη Σολομών. Καὶ ἵνα μὴ τις περὶ αὐτοῦ νομίσαις λέγειν, ἐκεῖνον μὲν καρπὸν, ἑαυτὸν δὲ ἄνθος, καὶ τῶν κοιλάδων κρίνον ὠνόμασεν, ὡς ἐκ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ τὸν Χριστὸν γεννηθέντα. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων, τοῦτέστιν, ὡς ταῦτα ὑπερέβω, λειτουργήσας τῇ φύσει τὰ πρέποντα, καὶ οὐκ ἂν φθάσαιμι, διὰ τὸ τοῦ καιροῦ μήκος, κατεῖδεν τὴν τοῦ Εὐαγγελίου λαμπρότητα. Τούτο καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητὰς φησί· Πολλοὶ προφητῆται, καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἀπερ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον.

tionem : quæ omnes pene terræ fines complectitur : et quemlibet obumbrat fidelem, priori assumpto infidelitatis æstu. Lectus autem merito vocari poterit, propter requiem, quam illi capiunt, qui in hoc sæculo utcumque requiescunt, et omnes hujus vitæ turbas, et quemlibet omnino afflictionem, sedate placideque ferunt : Jugum enim meum suave est, et onus meum leve, dicit Dominus ¹¹.

CANT.

16. Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cypressi.

SCHOLIA.

Ipsam Virginem lectum, et domum vocavit propheta. Quemadmodum et alibi dicit : Sapientia edificavit sibi domum, et erexit columnas septem ²², septem videlicet Spiritus dona, quæ quidem ex cedris, et cupressis Dei domum firme in lique constrictam, erigunt ; vel ita etiam : Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cypressi, id est quidem propter stabilem, simulque immutabilem præceptorum sanctionem : Cælum, enim alt, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt ²³. Tum etiam, quia arbores hujusmodi, elatas habent comas, et rectas, semperque vernautes ; cujusmodi quippe est Evangelium, quod eos, qui sibi adhærent, in divinarum quidem subline virtutum effert : ad rectitudinem vero sinceram, ipsamque philosophiam exercendam informat. Denique immortalitatem, vitæque perpetuæ diuturnitatem, eis tribuit.

CAPUT II.

CANT.

1. Ego flos campi, lilium convallium.

SCHOLIA.

Figurate dixit istud, quandoquidem ex ipso fructus vitæ natus est, quemadmodum in Evangeliiis scriptum est : Ex David Salomone, et ex ipso Roboam, et sic reliquos exortos, usque ad incarnationem Verbi Dei ; merito itaque se ipsum florem nominavit. Duo enim cum fuerint Salomones, ipse, et Christus Rex pacificus, quemadmodum ex floribus nascuntur fructus, sic ex priori secundus est genitus Salomon. Ac ne quispiam de se ipso dixisse autumet, illum quidem fructum, se ipsum vero florem, et lilium convallium appellavit ; eo quod ex femore ipsius natus sit Christus. Vel etiam aliter : Ego flos campi, lilium convallium : hoc est, quamvis ad hæc subrepere voluerim, naturæque decora obierim munia, Evangelii tamen splendorem conspicere ob temporis longinquitatem minime potui. Quod etiam Salvator ad discipulos dicit : Multi reges, et prophetæ desiderarunt videre, quæ vos videtis, et non viderunt ²⁴ ²⁵.

¹¹ Matth. xi, 30. ²² Prov. ix, 5. ²³ Luc. xxi, 33. ²⁴ Luc. x, 24.

CANT.

2. *Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum.*

SCHOLIA.

Post maledictionem ipsa terra amaritudinem hominibus peperit, spinasque produxit, at deleta prima maledictionis origine, et dulcedine prognata vite opus erat, et florem ante fructum nasci ex iis, quæ in tristitia erant, mulieribus: venerandam nimirum Virginem, quod ex ipsa fructus nasciturus esset vite. Quam *lilium* nominavit, dicens: *Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum mearum*, hoc est, sola Virgo in medio earum, quæ in tristitia sunt filiarum Adam, gaudium, et lætitiā ex Dei nuntio est consecuta.

CANT.

3. *Sicut malum in medio lignorum sylvarum: sic nepos meus in medio filiorum. In umbra ejus esse desideravi, et sedi, et fructus ejus dulcis in faucibus meis.*

SCHOLIA.

Quemadmodum lignum vitæ in medio paradisi; sic et is qui ex filia David natus est Jesus in medio filiorum Adam; factus est cibus quidem pie summentibus ipsum; damnatio autem petulanter, et impie attrahentibus eum. *In umbra*, inquit, *ejus, esse desideravi, et sedi*. Hoc est: *Concupivi desiderare mandata tua*¹⁶. *Et sedi*, videlicet eorum factus participant. *ps. Et eorum fructus dulcis in faucibus meis*. De quibus etiam divinus pater David antea dixerat: *Desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum; et dulciora super mel, et farum*¹⁷.

CANT.

4, 5. *Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem. Firmate me in unguentis, stipate me in malis: quia vulnerata charitate ego sum.*

SCHOLIA.

Introducite me, inquit, *in domum vini*. In Judæorum videlicet templum. Sermo enim est illibate Virginis ad Judæos. Ipsa namque sola in Sancta sanctorum habuit domicilium, utpote purissimum Dei et Verbi tabernaculum. Idecirco et eorum querit directionem. Quoniam autem paulo ante sacrosanctum Spiritum nominaverat, *Unguentum*, coarctatum vero Dei, et Patris Filium, *Malum in medio lignorum*, figurate de duabus personis eternæ Trinitatis, et a qua vite principium est, prædixit. Ipsa enim Virgo Spiritum ejusdem cum Patre, et Filio substantiæ, eisque coæqualem, in se venire, nec non unigenitum Patris Filium carnem assumere implorat, dicens; *Quia vulnerata charitate ego sum*, divino videlicet amore, non secus ac sagitta quæ hæreat in corde; idecirco et id asseruita est. Vel etiam aliter exponendum est: *Firmate me in unguentis*: hoc est Dei, et Patris firmamento. *Stipate me in malis*: unigeniti nimirum Filii præsentia:

A

ΑΣΜΑ.

Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὴν ἀρὰν καὶ ἡ γῆ τὰς ἀκάνθας ἐδίδασκε, πικρὰν ἀνθρώποις κυύσας. Ἐπεὶ δ' ἐλύθη τῆς ἀρᾶς τὸ ἀρχέγονον, καὶ ἐγλυκασμὸς τῆς ζωῆς ἐνεδίδασκε, δέον καὶ τὸ ἄνθος πρὸ αὐτοῦ ἀναφυῆναι ἐκ τῶν λελυπημένων γυναικῶν· ταύτῃ τοι καὶ τὴν σεμνὴν Παρθένον, ὡς ἐξ αὐτῆς ἀναβλάψαντα τὸν τῆς ζωῆς καρπὸν· ἦν κρίνον ὠνόμασεν, εἰπὼν· Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων μου· τουτέστι, μόνη ἡ Παρθένος· ἐν μέσῳ τῶν λελυπημένων τοῦ Ἀδὰμ θυγατέρων τὴν χαρὰν διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐδέξατο.

B

ΑΣΜΑ.

Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ ὄρνυμ· οὕτως ἀδελφιδὸς μου ἀνὰ μέσον τῶν υἱῶν. Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα· καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡςπερ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, οὕτως καὶ ὁ ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δαβὶδ γεννηθεὶς Ἰησοῦς ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Ἀδὰμ γέγονε, τροφή μὲν τοῖς εὐσεβῶς τοῦτον μεταλαμβάνουσι, κρίμα δὲ τοῖς προπετῶς καὶ ἀθέως προσηυμένους αὐτοῦ. Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ, φησὶν, ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα· τουτέστιν, Εἰς ἐπιθυμίαν ἡλθον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· καὶ ἐκάθισα, ἤγουν μετέσχον αὐτῶν· καὶ ὁ καρπὸς αὐτῶν γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου. Περὶ τούτων καὶ ὁ θεοπάτωρ προέφησε Δαβὶδ· Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου, καὶ λίθου τίμιον πολὺ· καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

ΑΣΜΑ.

Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου· τάξτε ἐν ἐμὲ ἀγάπην. Στηρίξατέ με ἐν μύροις· στιβάσατέ με ἐν μέλοις· ὅτι τερωμένη ἀγάπης ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰσαγάγετέ με, φησὶν, εἰς οἶκον τοῦ οἴνου. Εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν δηλονότι ναόν· ἐκ τῆς Παρθένου γὰρ ἀγνῆς πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος· αὕτη γὰρ μόνη ἐν τοῖς τῶν ἀγίων Ἀγίοις ἔσχε τὴν οἴκησιν, ὡς καθαρωτάτῃ σκηνῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκείνων ἀγάπην ζητεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἀνωτέρω τὸ πανάγιον Πνεῦμα μύρον ὠνόμασε, τὸν δὲ συναϊδίον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ μῆλον ἐν μέσῳ τῶν ξύλων, συμβολικῶς περὶ τῶν δύο προσώπων τῆς ζωαρχικῆς καὶ ἀθανάτου Τριάδος προεῖρηκεν. Αὕτη γὰρ ἡ Παρθένος τὸ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὁμοούσιον καὶ σύνονον Πνεῦμα ἐπικαλεῖται ἐλθεῖν ἐν αὐτῇ, καὶ σαρκωθῆναι τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ φησὶν· Ὅτι τερωμένη ἀγάπης ἐγώ, τὸν θεὸν δηλονότι· ἔρωτα ὡς βέλαι· ἐν τῇ καρδίᾳ κατέχουσα· διὰ τοῦτο καὶ ταύτης ἡξίωτο. Ἡ καὶ οὕτως υἱοτέον· Στηρίξατέ με ἐν μύροις, τουτέστι· τῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς στηριγμῷ. Στιβάσατέ με ἐν μέλοις· ἤτοι, τῇ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ παρουσίᾳ· Ὅτι τερω-

¹⁶ Psal. cxxii, 20. ¹⁷ Psal. xlvii, 41.

μένη ἀγάπης ἐγώ· ἔγουν ἐπιποθῶ τὴν τοῦ πίνα A
γίου Πνεύματος· ἐπέλευσιν ἐπ' ἐμέ.

ἌΣΜΑ.

Εὐώνυμος αὐτοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ μου, καὶ ἡ δε-
ξιά αὐτοῦ περιλήψεται με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Σφέττατα Θεὸν εἶναι χάν τούτοις τὸν ἐκ τῆς
Παρθένου τεχνησόμενον ὁ προφήτης προσαγορεύει·
καὶ φησὶν ὡς ἐκ τῆς ἀγνῆς τοῦ Λόγου μητρός· Εὐώ-
νυμος αὐτοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐ-
τοῦ περιλήψεται με· ὅτινος ἔνδελη τειρωμένη
τῆς ἀγάπης ἐγώ· ἦτοι· Πανταχόθεν περ φυλαζάτω
με· καὶ διὰ μὲν τῆς εὐωνύμου χειρὸς τὸ ἀποσοφῆ-
σθαι πάσης ἡστυνοσύνης κακίας ἐπηύξατο τῇ ἐαυτῆς
νεφαλί, ἔγουν τῷ τῆς ψυχῆς λογιστικῷ παρασχεῖν,
διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸ φρουρητικὸν καὶ συνεκτικὸν B
τὸν ἀρετῶν· χεῖρα γὰρ ἀπλῶς Θεοῦ τὸ τοῦ Πατρὸς
καὶ Υἱοῦ συναΐδιον Πνεῦμα ἡ Γραφὴ προσαγορεύει·
καθὼς καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίοις φησὶν· Εἰ δὲ ἐν
δικτύῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὸ δαιμόνιον, ἄρα ἐξθα-
σεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· ἔγουν ἐν
Πνεύματι Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν δεξιὰ
Κυρίου ἐποίησε δύναμιν· διὰ τοῦτο καὶ Γαβριὴλ
δαπρυσιῶς βοᾷ λέγων· Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται
ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί.

ἌΣΜΑ.

Ὅρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, ἐν ταῖς
λοχύσεσι τοῦ ἀγροῦ· ἔὰν ἐγείρῃτε καὶ ἐξεγεί-
ρῃτε τὴν ἀγάπην, ὥς ἂν θελήσῃ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ προσώρα μετὰ πολυετίαν τὴν προφητείαν
ἀποθέσθαι, ὅρκω προκαταλαμβάνει τὰς θυγατέρας
Ἰερουσαλὴμ, ἦτοι τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχνησόμενους
ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς· περὶ ὧν ἐν Εὐαγγε-
λίῳ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης γεννήματα ἐχιδνῶν
προσηγόρευσεν· Ὅρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερου-
σαλὴμ ἐν ταῖς λοχύσεσι τοῦ ἀγροῦ· τούτεστιν,
Ὅρκίζω ὑμᾶς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σαρκαθέντος Θεοῦ
ἐκ τῆς Παρθένου· ταύτην γὰρ ἀγρὸν προσεῖρηκεν,
ὡς τὸν στάχυν βλαστήσασιν τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἐγεί-
ρῃτε καὶ ἐξεγείρῃτε τὴν ἀγάπην· ἔγουν μὴδ' ἂν
ποτε ἐθελήσῃ τὴν παρούσαν προφητείαν ἀφανίσαι·
ὀκλάσαντα· ἴσως, διὰ τὸ μετὰ πολλὰ ταύτην ἐτη
σομβήσεσθαι. Ὅτι δὲ τὸ προφητευόμενον ἅπαν
κατὰ τὸ γράμμα καὶ νόημα πρόκειται, εἰκότως, D
Ἐὰν ἐγείρῃτε καὶ ἐξεγείρῃτε τὴν ἀγάπην, εἶπεν·
ἦτοι τοὺς δοκοῦντας ὑμῖν ἀγάπης εἶναι λόγους μὴτ'
ἐκ τῶν γεγραμμένων ἀφανίσῃτε, μὴτε τῆς μνήμης
ὑμῶν, ἔως ἂν θελήσῃ· μέχρις ὅτου θηλονότι ὁ διὰ
τούτων προφητευόμενος· ἐθελήσῃ παραγίνεσθαι·
προῆδαι γὰρ μετὰ τούτων πολλῶν τὰ γεγραμμένα
λόγων ἀνωθῆσεσθαι· ταύτην τοι καὶ φυλαχθῆναι μό-
νον ἐξέοι, μέχρις ὅτου τὸ προφητεῖα δόμενον τελεσθῇ-
σεται.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ ἀδελφοῦ μου· οὗτος ἦκεν πηδῶν ἐπὶ
τὴν ἔρημ, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.

A Quia vulnerata charitate ego sum : hoc est, concu-
pisco sanctis imi super me Spiritus adventum.

CANT.

6. Lava ejus in capite meo, et dextera ipsius am-
plexetur me.

SCHOLIA.

Apertissime Deum futurum enim, qui nasceretur
ex Virgine, his quoque verbis propheta prae-
cinit, et veluti ex persona imbutae Verbi matris
dicit : *Lava ejus in capite meo, et dextera ipsius*
amplexetur me. Illius inquam, cujus videlicet amore
eram ego vulnerata. Quasi dica', Suo undique prae-
sidio me protegat ; et levam quidem manum quae
prohibendi vim habet quodvis malum, in ipsius ca-
pite, in rationali videlicet animae parte, ut impo-
nat, precata est ; dexteram vero, effectricem scilicet,
servatricemque vim praebeat virtutum. Clare
enim Dei manum æqualem Patri et Filio Spiritum
Scriptura appellat. Quemadmodum et Salvator Ju-
dæis dicit : *Porro si in digito Dei efficio dæmonia,*
profecto perveniet in vos regnum Dei ²⁸, videlicet, in
Spiritu Dei. Ac etiam in libro Psalmorum : *Dextera*
Domini fecit virtutem ²⁹. Idecirco et Gabriel per-
spiciens clamat, dicens : *Spiritus sanctus superveniet*
in te, et virtus Altissimi obumbrabit te ³⁰.

CANT.

7. Adjuravi vos, filiae Hierusalem, in viribus agro-
rum, si excitaveritis, et evigilare feceritis dilectam,
donec voluerit.

SCHOLIA.

Ubi praeviderat post multos annos prophetiam
esse complendam, sacramento praeoccupat filias Je-
rusalem, nascituros, videlicet ex ea sacerdotum
principes, et scribas, quos in Evangelii Joannes
Baptista *Genimina viperarum* ³¹ nuncupavit. *Adju-*
ravi vos, filiae Hierusalem, in viribus agri. Hoc est,
Adjuro vos in virtute Dei, carnem sumpturi ex Vir-
gine ; hanc enim agrum esse praeviderat, utpote
spicam vitæ germinaturam. *Si excitaveritis, et evi-*
gilare feceritis dilectam. Videlicet : Nolite unquam
presentem hanc suppressere prophetiam, ne forte
lassantes concedatis quod multos post annos ipsa per-
ficienda sit. Cum autem omnia vatum oracula in-
terpretanda sint tum secundum litteram, tum se-
cundum intelligentiam, merito dixit : *Si excitave-*
ritis, et evigilare feceritis dilectam, sermones vi le-
licet qui vobis de dilecta esse videntur, nolite e
Scripturis abolere : nullatenus e memoria vestra
excident, *Donec voluerit*, quoad videlicet is qui illis
prædictus est oraculis, adesse voluerit. Prænovenerat
enim in posterum multa oracula memoratu digna
fore scribenda : atque ideo servari saltem censet,
donec id, quod vatum oraculis prædictum est, opere
compleatur.

CANT.

8. Vox nepotis mei, iste venit ; saltans super montes,
saliens super colles.

²⁸ Luc. xi, 20. ²⁹ Psal. cxxviii, 15. ³⁰ Luc. i, 35. ³¹ Luc. iii, 7.

SCHOLIA.

Lubricam Judæorum mentem Propheta prævidens, judicavit oportere non modo sacramento eorum compescere appetitiones, sed illius etiam timore, qui vatum prædicebatur oraculis, eorundem reprimere animos : neve lædio affecti ægre ferrent, temporis longinquitatem spectantes, oportere tanquam ipsum jam presentem eorum percellere animos, et dicit : *Vox nepotis mei, ipse venit*. Dictum est jam eo quod ex filia David natus sit Christus, nepotem eum nuncupasse Salomon ; ipse enim Salvator in medio festivitatis die exclamavit, dicens : *Ego sum lux mundi : qui sequitur me non manet in tenebris, sed habebit lumen vitæ* ²¹. — *Salians super montes, saliens super colles* : duritiem peccati, animique elationem explodens pedibus, quemadmodum, et prophetarum eximulus dicit Isaias : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur* ²². Hoc est, omne elatum, et dæmoniacum e medio tollitur, cum regnabit pacificus Christus.

CANT.

9. *Similis est nepos meus capræ, vel hinnulo cervorum, saliens in montibus Bethel.*

SCHOLIA.

Quemadmodum proprium est capræ, se ipsam tradere venatoribus pro filiorum libertate : sic et Salvator noster Jesus pro nobis se ipsum tradidit in mortem : quocirca assimilatur capræ, vel hinnulo cervorum saltans in montibus Bethel : videlicet, idolorum evertens aras. In monte enim Bethel, scaber et exasperans ille Judæorum populus, sacrificia idolis obtulit.

CANT.

Ecce iste stetit post parietem nostrum, limis prospiciens oculis per fores, cornuus respiciens per retia.

SCHOLIA.

Humanam pro nobis a Deo Salvatore assumptam carnem *Parietem* nominavit ; *Post parietem vero nostrum*, comitantes nimirum carnem, passiones reatus expertes, quas nobiscum communicavit, factus homo. Ut igitur paries obstat, quominus quæ in domo sunt, spectentur ; ita et Dei Verbi caro in seipso occlusit ipsius divinitatem, quæ oculorum fugi et obtutum ; adeo ut vix quodammodo, et quasi per retia, apparuerit discipulis in monte Thabor *Cornuus respiciens per retia*. Ea nimirum quæ pro nobis in passione pertulit. In hisce enim maxime se Deum esse ostendit, sole quidem deficiente, luna præter opinionem subrepente, et petris scissis, ac mortuis e monumentis surgentibus : et, ut paucis absolvam, universo demonstrante se orbe, illius sensisse passionem.

CANT.

10-12. *Respondet nepos meus, et dicit mihi : Exsurge, veni, propinqua mea, formosa mea, co'umbra mea. Quia ecce hiems præterit, imber abiit, per se recessit. Flores visi sunt in terra, tempus incisionis prævenit.*

²¹ Joan. viii, 12. ²² Isa. xl, 4.

EXOIA.

Τὸ ἄσφατον τῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων προσρῶν ὁ Προφήτης, οὐκ ἔκρινε δεῖν μόνῃ τῷ δρυὶ τούτου; τῆς ὁρμῆς ἐπισχεῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ τοῦ προφητευσμένου φόβῳ τούτων τὰς ψυχὰς ἀναστῆναι, καὶ μὴ πρὸς τὸν χρόνον ἀποδιδέψαντας, ἀποδυσπετῆσαι, ἀλλ' ὡς ἡδὴ παρόντα τούτων ἐκπλαγῆναι· καὶ φησί· *Φωνὴ ἀδελφιδού μου. Οὗτος ἦκει Εἰρηται* δὲ, ἔτι τὸν ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ θυγατρὸς τεχθέντα Χριστὸν ἀδελφιδὸν ὁ Σολομὼν προσηγόρευσεν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐν μέσῳ τῆς ἐσθρῆς ἔκραξε λέγων· *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ μελεῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς· τὴν τραχὺ τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετέωρον ὑποτάσσων τοῖς ποσὶ· καθὼς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐν τοῖς προφήταις· Ἥσαϊας φησί· Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· τὸν ἑαυτοῦ πᾶν τὸ ἐπηρμένον, καὶ δαιμονιώδες ἐκ τοῦ μέσου ἀρθήσεται, βασιλεύσαντος τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ.*

ᾠΣΜΑ.

Ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι ἡ νεβρῶ ἐλάφων, πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθῆλ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅτι περ ἰδὼν ἐστὶ τῆς δορκάδος, παραδιδόναί ἐαυτὴν τοῖς θηρευταῖς ὑπὲρ τῆς τῶν τέκνων ἐλευθερίας· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον· ταύτῃ τοι καὶ τῇ δορκάδι ὁμολῶται, ἡ νεβρῶ ἐλάφων πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθῆλ· ἡγουν τοὺς εἰδωλικούς ἀνιπταίνον βωμούς· Ἐν γὰρ τῷ δρυὶ Βεθῆλ ὁ τραχὺς τῶν Ἰουδαίων λαὸς τὰς θυσίας τοῖς εἰδώλοις προσέφερεν.

ᾠΣΜΑ.

Ἰδοὺ οὗτος ἐστήκει ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν, παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐγκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν δι' ἡμᾶς τῷ Σωτῆρι Θεῷ προσληφθεῖσαν σάρκα τοῖχον ὠνόμασεν· ὀπίσω δὲ τοῦ τοίχου ἡμῶν, ἡγουν τῶν ἐπακολοθούτων τῇ σαρκὶ ἀδιαδίτητων παθῶν, ὧν κεκοινώνηκε καθ' ἡμᾶς γεγωνὸς ἀνθρώπος. Ὅτι περ οὖν ὁ τοίχος κωλύει μὴ βλέπειν τὰ ἐν τῷ οἴκῳ, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγος τὰρξ ἀόρατος· ἐν αὐτῇ περιέκλειε τὴν ἑαυτοῦ θεότητα· ἀλλ' ἀμυδρῶς πως, ὡς διὰ θυρίδος, ἐφανερῶθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ δρυὶ Θαβὺρ. Ἐγκύπτων διὰ τῶν δικτύων· τῶν ὧν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη πειθῶν δηλονότι. Οὐχ ἥττον γὰρ καὶ ἐν τούτοις Θεὸς ἐγνωρίζεται, ἡλίου μὲν ἐκλείποντος, σεληνῆς παρὰ δόξαν ὑποτρύχουσης, καὶ πετρῶν βηγνυμένων, καὶ νεκρῶν ἐκ τῶν μνημείων ἐγειρομένων, καὶ συμπάσης κτίσεως, ἀπλῶς εἰπεῖν, ἀσθησιν τοῦ πάθους παρεχομένης.

ᾠΣΜΑ.

Ἀποκρίνεται ἀδελφιδός μου, καὶ λέγει μοι· Ἀνάστα, ἐλθέ ἡ πλησιον μου, καλὴ μου, περισσεύου μου· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρήλθεν· ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. Τὰ ἄνθη ὡφθη ἐν τῇ γῇ· καὶ τὸς τομῆς ἐφθασεν.

ΣΧΟΛΙΑ.

A

Ὁ καθ' εἰρὴν τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν ὁ Προφήτης ἐμφαίνει· ἀλλ' ὡς ἐδίδου τοῦτο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ποτὲ μὲν αὐτὸν παρσιτάγων περὶ ταύτης διαλεγόμενον, ποτὲ δὲ τὴν νέαν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν· ἄλλοτε δὲ τὴν ὑπερευλογημένην τοῦ Θεοῦ Λόγου μητέρα· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐφ' ἐκάστων ἑνθους γινόμενος, παρῆλλαττε τὴν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ἔμφασιν· ταύτῃ τοι καὶ μετὰ τὸ περὶ τῶν παθημάτων δι' αὐτοῦ μνησθῆναι τὰ τῆς γεννήσεως ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φθίγγεται, καὶ φησὶν· Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου· τουτέστιν, ὦ μητέρα, καιρὸς ἐστὶ γεννηθῆναι σε ἐν τῇ γῇ εἰς κατοικητήριον ἐμοῦ τοῦ διὰ σὲ γε-
 γωνότος βροτοῦ· ὁ καιρὸς γὰρ παρῆλθε τοῦ τῆς ἀπιστίας χειμῶνος, καὶ ὁ θεὸς ἀπῆλθεν· ἦγουν ὁ τῆς εἰδωλομανίας κατακλυσμὸς ἅμα ταῖς πονηραῖς πέπαιται πράξειςιν. Ἐπορεύθη αὐτῷ· ἦτοι, παν-
 τλῶς ἠφάνισται· Ὁφθη δὲ τὰ ἀνθη ἐν τῇ γῇ· τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου λαμπρῶς τὴν οἰκουμένην θερμάνοντος, καὶ τὰς εὐώδεις ἡμῖν θεουργοὺς ἐντο-
 λὰς παρεσχηκότος. Ἐφθακε δὲ καὶ ὁ τῆς τομῆς καιρὸς, τοῦ δρέψασθαι δηλονότι· τὴν ἐξαιρέτα τῶν ἀρίτων· ἡ καὶ ἐν ᾧ ἡ τῆς κακίας ρίζα τμηθήσεται, ὡς ὁ θαυμασιος Ἀβδακούμ εἶρηκεν· Ἐν τῷ ἐγγί-
 ζειν τὰ ἐτη ἐπιγγνωσθήσῃ· ἐν τῷ παρῆναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ τῆς τρυγνός ἡκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν· ἡ συκὴ ἐξηγέρσατο ὀλύνθους αὐτῆς· αἱ ἀμπελοὶ κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν· ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστέρα μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὴν βασιλικὴν εἰρήνην παρουσίαν, ἀνάγκη πεμφθῆναι καὶ κήρυκα, καὶ φησὶ· Φωνὴ τῆς τρυ-
 γνός ἡκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν· τοῦ ὡς τρυγῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ βαδίζοντος, τοῦ ἐκ τῆς στεῖρας γεγεννη-
 μένου, τοῦ πρὸ καὶ τῆς γεννήσεως τὸν Χριστὸν κα-
 ταγγελλαντος· περὶ οὗ καὶ ὁ θαυμαστός Ἡσαίας εἶρηκε, λέγων· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοι-
 μάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Ἐξηγέρσατο δὲ καὶ ἡ συκὴ τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς· ἡ ἄκαρπος ἐκκλη-
 σία τῶν Ἰουδαίων· τὰ περιττὰ καὶ ἀνήνυτα τούτων συνέδριζεν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῶν Ἑβραίων ἴσμεν ἐκλελεγμένους, ἀλλὰ πάσῃ σπουδῇ τὰ ἐκείνων
 πρότερον καταργήκοιτε, οὕτως ἐταπεινώθησαν, ὥστε εἰ καὶ ἐξ αὐτῶν τούτους εἰποι· τις ἂν, ἀλλ' οὐ τοῖς αὐτῶν ἐξηκολούθησαν τρόποις, οὐδὲ μετέσχον τῆς ἐκ γένους αὐτοῖς ποιότητος. Εἰκότως οὖν οὐδὲ παῖ-
 δε· ἂν αὐτῶν καλοῖντο· ὡς γὰρ ἄκαρπος τὸ λοιπὸν συκὴ, παρὰ Χριστοῦ καταραθέντες, ἐξηράνθησαν· αἱ δὲ ἰθὺς δὲ ἀμπελοὶ ἡ νέα αὐτῇ Σιών, ἣν καὶ μετήνεγκεν ὁ Θεὸς ἐξ Αἰγύπτου, τῆς τυραννίδος δηλονότι τοῦ πικροῦ Φαραώ. Κυπρίζουσι τοὺς πι-
 στοὺς, οἵτινες καὶ ἔδωκαν ὀσμὴν, ἦτοι τὴν διὰ μαρτυρίου, τὴν δι' ἀσκήσεως θειοτέραν ζωὴν. Εἴθ' ὡς περ ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον, Ἀνάστα, φησὶν,

SCHOLIA.

Non composita serie, assumptionem carnis a Deo Verbo propheta refert, sed ut ei dictabat Spiritus sanctius, modo quidem se ipsum introducens de ea disserentem : modo vero novam Dei ex gentibus coactam Ecclesiam : interdum autem longe omnium præclarissimam Dei Verbi Matrem, et ut paucis ab-
 solvam, divino afflatus numine, jugiter variabat, mutabatque personarum, rerumque speciem. Ex quo factum est, ut postquam ea quæ in passione protulerat memoraverit, quæ ad natalitia pertinent, veluti ex unigeniti Dei Filii persona exponat, ac dicat : *Exsurge, veni, propinqua mea*, hoc est : Tempus est, o mater, ut tu nascaris in terra, ut sis domici-
 lium mihi, ex te nascituro mortali. Tempus enim hiemis nimirum infidelitatis præterit et imber abiit, videlicet, idololatriæ eluvies, cum pravis pariter desit operationibus. *Per se recessit*, videlicet, peni-
 tus sublatus est. *Visi sunt autem flores in terra*, justitiæ Sole præclare orbem calefaciente terrarum, et suaviter fragrantia divina nobis, præcepta præbente. *Prævenit autem et incisionis tempus* : videlicet metendi præclara florum bona, vel secandi vitiosita-
 tis radices, quemadmodum eximius dixit Habacuc : *Accedentibus annis cognoscetis ; et cum aderit tem-
 pus, ostenderis* ¹¹.

CANT

12-13. *Vox turturis audita est in terra nostra. Ficus protulit grossos suos, vineæ florescunt, dederunt odorem : exsurge, veni, proxima mea, columba mea.*

SCHOLIA.

Postquam regium exposuit adventum, necesse erat præmitti quoque præconem ; ideo dicit : *Vox turturis audita est in terra nostra*. Illius, inquam, qui instar turturis, perrexerat in desertum ; qui ex sterili natus est ; qui etiam ante suum ortum Christum annuntiavit ; et de quo eximius locutus est Isaias, dicens : *Vox clamantis in deserto. Parate viam Domini* ¹². Ficus porro protulit etiam grossos suos infructuosa nimirum Ecclesia Judæorum inania, et irrita sua concilia. Quamvis enim discipulos ex Hebræis scimus electos, ipsi nihilominus omni studio priora illorum Hebræorum opera reprobantes, adeo perfecti fuere, ut, etsi ex ipsis eos natos fuisse dicatur, non tamen illorum mores fuisse sectatos, constet, neque generis eorum participasse qualitates, asseratur. Merito itaque filii vocari nequeunt illorum, qui postea, tanquam infructuosa ficus, a Christo maledicti, exaruerunt ¹³. Vineæ autem ex gentibus, nova hæc Sion, quam et transtulit Deus ex Egyptiaca tyrannide, sævi nimirum Pharaonis ; flores producunt fidelium ; qui quidem dederunt etiam odorem, scilicet martyrii, vitam divinorem exercentes. Deinde tanquam sermonem repetens : *Exurge, inquit, veni, proxima mea, formosa mea,*

¹¹ Habac. iii, 2. ¹² Isæ. xl, 3. ¹³ Matth. xxi, 19.

columba mea, hoc est Purissimum te mihi domicilium velim expedias, et reddas; oportet enim selam ante regium adornari adventum.

CANT.

14. *Et veni tu, columba mea, in tegmine petrae, juxta propugnaculum; ostende mihi aspectum tuum, et fac me audire vocem tuam: quia vox tua suavis et aspectus tuus decorus.*

SCHOLIA.

Judæorum quidem populus ut immundus a Deo est reprobatus; Virgo vero omni ex parte labis experta, tanquam purissimum templum, in ipsius electa est domicilium, ad quam dicit: *Veni tu, columba mea, in tegmine petrae, juxta propugnaculum.* Videlicet, Veni ut tu me carne vestias, quo perinde sim ac cerneri, particeps irreprehensibilium passionum. *In tegmine petrae:* super quam Christus edificavit Ecclesiam: ex qua figurate quoque sitientem potavit populum Moyses ille, qui etiam cum in monte Sina coram Domino constitisset³⁷, ut ipsum Deum videret, protectus est a petra, a Christo nimirum, qui propter nos caro factus est. Quemadmodum etiam David suo pariter testimonio firmat dicens: *Lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli*³⁸. — *Ostende mihi aspectum tuum, et fac me audire vocem tuam;* claram videlicet, apertam, et candidam mentem tuam, nullaque omnino scæla cogitatione inquinatam. *Et fac me audire tuam vocem, illam,* scilicet: *Ecce ancilla Domini, hæc mihi secundum verbum tuum*³⁹.

CANT.

15. *Capite nobis vulpes parvas, quæ demoliantur vineas; et vineæ nostræ florescunt.*

SCHOLIA.

Principes sacerdotum, et legis doctores: *Qui derorant viduarum domos, simulantes longam orationem*⁴⁰, obfucatum, et dolosum ipsorum animum, in vulpium similitudinem eos introducit, ac dicit: *Capite nobis vulpes parvas, hoc est, Compescite, prohibete lucratam disciplinam, quæ corruptela est animarum. Parvas autem vulpes eos ipsos appellat, utpote, qui neque magnum, neque sublime quidquam de Deo sentiant, soli vero litteræ, ac figuris tanquam pueri, adhærescant. Quæ demoliantur vineas:* suas, inquam, ipsorum synagogas. *Et vineæ nostræ florescunt.* Ac si diceret: Synagoga quidem Judæorum se ipsas demolitæ sunt, ex Jeremias prophetæ sententia, dicentis: *Pastores multi demoliti sunt vineam meam*⁴¹. Ecclesiæ vero ex gentilibus fidelibus florescunt, non secus ac botrus, populus nimirum, Deo acceptus.

CANT.

16. *Frater meus mihi, et ego illi, qui pascit in lilis, donec aspiret dies, et amoveantur umbræ.*

SCHOLIA.

Quem paulo ante filium ex filia David natum, ne-

³⁷ Exod. xxxiii, 22. ³⁸ Psal. cxvii, 22. ³⁹ Luc. i,

A *ἐλθέ, πλησίον μου, καὶ ἡ μου, περιστέρᾳ μου, τουτέστι τὸ ἔμην καθαρώτατον οἶκημα ἐτοιμάσθητι, γεννηθῇτι· δεῖ γὰρ πρὸ τῆς βασιλικῆς παρουσίας ἐτοιμασθῆναι τὸν δῖφρον.*

ῬΑΣΜΑ.

Καὶ ἐλθέ σὺ, περιστέρᾳ μου, σκέπη τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνήν σου, διὰ ἣ φωνή σου ἡδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὥρατα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν τῶν Ἰουδαίων λαὸς ὡς ἀκάθαρτος ἐξεδιήθη παρὰ Θεοῦ· ἡ δὲ πανάμωμος Περθένης, ὡς καθαρώτατος οὖσα ναὸς, εἰς κατοικίαν ἑαυτῇ ἀφῆρισται, καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· *Ἐλθέ σὺ, περιστέρᾳ μου, ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος·* ἔχουν· *Ἐλθέ ἐνεκα τοῦ περιβάλλεσθαι με σάρκα, κακοινωνηκυῖαν ὡσαύτως ἅπασιν τῶν ἀδιαδελήτων παθῶν. Ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας;* ἐν ἣ τὴν Ἐκκλησίαν Χριστὸς ψυχοδόμησεν· ἐξ ἣς καὶ Μωϋσῆς συμβολικῶς τὸν λαὸν διψῶντα ἐπότισεν· αὐτὸς καὶ ἐν τῷ δρεῖ Σινᾷ, πρὸς θεοποίησιν αὐτὸν παραστήσας Θεῷ, ὑπὸ τὴν πέτραν ἐσκαπίζετο, τὸν δὲ ἡμᾶς σαρκωθέντα Χριστόν· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ συμμαρτυρεῖ, λέγων· *Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου·* ἥτοι τὴν ἀπερικάλυπτον οὐ καὶ καθάρην ἔννοιαν, καὶ μηδαμῶς λογισμῶν ῥύπον ἔχουσαν. *Καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου, τὴν, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου·* γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ῬΑΣΜΑ.

Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς, ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας· καὶ αἱ ἀμπελοὶ ἡμῶν κυπρίζουσιν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ διδασκάλους τοῦ νόμου, τοὺς κατεσθλίοντας τῶν χρητῶν τὰς οἰκίας, καὶ προσετιχομένους προφάσει μικρὰ, διὰ τὸ ἀπατηλὸν καὶ ὑποκλον αὐτῶν τῆς ψυχῆς, εἰς ἀλωπέκων εἶδος μετήνεγκαν· καὶ φησὶ, *Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς·* τουτέστι ἐπίσχετα, κωλύσατε τῆς ἀπατηλῆς καὶ ψυχοφθορῆς διδασκαλίας. Μικροὺς δ' αὐτοὺς προσεῖρηκεν, ὡς μηδὲν μέγα, μηδ' ὕψηλόν περ Θεοῦ διανοουμένους, γράμματι δὲ μόνῃ καὶ τοῖς τιποῖς, ὡς περ παῖδια, προσανέχοντας. *Ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας·* τὰς αὐτῶν δηλονότι συναγωγὰς. *Καὶ αἱ ἀμπελοὶ ἡμῶν κυπρίζουσιν·* ἔχουν αἱ μὲν συναγωγαὶ τῶν Ἰουδαίων ὅπ' αὐτῶν διώλοντο κατὰ τὸ παρὰ τὸν προφῆτην Ἰεραιμίου εἰρημένον· *Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου·* αἱ δὲ ἐξ ἔθνων ἐκκλησίαι πιστῶν κυπρίζουσιν, ὡς βότρυς, τὸν περισούσιον λαὸν τῷ Θεῷ.

ῬΑΣΜΑ.

Ἄδελφός μου ἐμοί, κἀγὼ αὐτῷ ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα, καὶ κινήσουσιν αἱ σκιαί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁν ἀνωτέρω ἐκ τῆς Δαβὶδ τεχθέντα υἱὸν ἀδελφ-

⁴⁰ Luc. xx, 47. ⁴¹ Jerem. ii, 10.

ὁν προσηγόρευσε, τὸν αὐτὸν καὶ ἀδελφὸν, ὡς τοῦ Δα-
βὶδ υἱὸν, εἶρηκε, καὶ φησί· Ἀδελφός μου ἐμοί, καὶ γὰρ
αὐτῷ· τοὔτεστιν, Αὐτὸς ἐμοί τὴν χάριν τοῦ Πνεύμα-
τος, καὶ γὰρ τὴν προκήρυξιν. Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς
κρίτοις· ἦτοι, Ὁ ἐν αἰνίγμασι νῦν, καὶ τύποις, καὶ
προφήταις· λαλῶν. Ἔως οὐ διαπνεύσῃ ἡμέρα, καὶ
κινηθῶσιν αἱ σκιαί· τοὔτεστι, Μέχρις οὗ φανε-
ρωθῇ ἡ ἐκείνου πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημία, καὶ σάρ-
κως· τοῦτο γὰρ καὶ ἡμέρας· διαύγειάν φησι, κατὰ
τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος· εἰρημένον· Ἐγὼ φῶς εἰς
τὴν κόσμον ἐλήλυθα. Καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί·
ἦτοι, Παρέλθωσιν οἱ τύποι, καὶ τὰ περὶ Χριστοῦ
αἰνιγματωδῶς τοῖς προφήταις· εἰρημένον.

ἌΣΜΑ.

Ἀπείστρεψον, ὁμοιωθῇτι σὺ, ἀδελφε μου, τῷ
δόρπονι, ἢ νεβρῷ ἐλάφῳ ἐπὶ ὄρη κοιλωμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀντὶ τοῦ, Ἐπίφανον τὴν σεαυτοῦ παρουσίαν,
καὶ ὁμοιωθῇτι τῷ δόρπονι· ἦτοι, Ὑπόμεινον τὴν
διὰ σταυροῦ θάνατον· ὑποτάσσων τὸ τραχὺ τῆς
ἐμμερίας, καθὼς καὶ ἀνωτίρω δεδήλωται.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

ἌΣΜΑ.

Ἐπὶ τὴν κολίτην μου ἐν τυξίῳ ἐξήτησα ἐν
ἡγάπησιν ἢ ψυχῇ μου· ἐξήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ
εἶρον αὐτόν· ἐκάλισσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ
μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τῆς κολίτης τὴν ἀκηδίαν ἐσημάνει· καὶ ὁ φησιν
ὁ προφήτης Δαβὶδ, Ἀκηδία κατέσχεν με, ἀπὸ
δηριτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον
σου· τοῦ· ἂν τις κατίδοι τοὺς μαθητὰς πεπονθότας,
ἦλθα τὸ ἀνέσπερον φῶς ἐν τῷ τάφῳ ἔδω πρὸς τὴν
τῶν σταυρωτῶν ἀφορῶντας μανίαν· ὡς ἐξ αὐτῶν οὖν
φησιν· Ἐπὶ κολίτην μου ἐν τυξίῳ ἐξήτησα ἐν
ἡγάπησιν ἢ ψυχῇ μου· τοὔτεστιν, Ἀκηδιάσασα
πρὸς τὴν ἀπέχθειαν τῶν μαιφύων Ἰουδαίων, ὑπὸ
σκότος καὶ οὐ παρρησίᾳ ἐξήτησα τὴν ἡγαπημένον
νυμφὸν Χριστόν. Ἐξήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εἶρον·
ἐκάλισσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· νῦν μὲν
ὡς ἐν τάφῳ καταπαύσαντα τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν
τοῦ Εὐαγγελίου ἔργων αὐτοῦ, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ διὰ
τὸ ἀνιστῆναι ταύτην τοι καὶ οὐχ ὑπήκουσε τῶν μαθη-
τῶν κεκραγόντων. Τοῦτο καὶ Δαβὶδ περὶ αὐτὸν εἶρη-
κιν· Ἐκέκραξα, καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων· ἐν νυκτί,
καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί.

ἌΣΜΑ.

Ἀναστήσομαι δὴ, καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει,
ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις, καὶ ζη-
τήσω ἐν ἡγάπησιν ἢ ψυχῇ μου. Ἐξήτησα αὐτόν,
καὶ οὐχ εἶρον αὐτόν· ἐκάλισσα αὐτόν, καὶ οὐχ
ὑπήκουσέ μου. Εἵροσάμ με οἱ ἐπρωότες, οἱ κυ-
κλούντες ἐν τῇ πόλει· Μὴ δὲ ἡγάπησιν ἢ ψυχῇ
μου εἰδῆτε;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦτοι τὸν ζωδόχον τάφον· ὃν νυκτὸς διὰ τὴν τῶν

A potem appellarat, eundem nominavit et fratrem,
uti filium David, et dicit : *Frater meus mihi, et ego
illi*. Hoc est, Ille mihi gratiam Spiritus, et ego illi
præconium longe ante deferam. *Qui pascit in liliis* ;
Qui nunc videlicet in ænigmatibus, et figuris, at-
que prophetis loquitur. *Donec aspiret dies, et amo-
veantur umbræ* ; hoc est, Quousque manifesta fiat
ejus ad homines accessio, carnisque assumptio. Id
enim diei quoque splendorem appellat, ex Salvato-
ris sententia dicentis : *Ego lux veni in mundum*¹³. --
Et amoveantur umbræ : Recesserint, scilicet figuræ,
et de Christo a prophetis per ænigmata dicta.

CANT.

17. Revertere, similis esto tu, frater mi, capræ, vel
hinulo cervorum super montes concavos.

SCHOLIA.

Quasi diceret, Ostende tui ipsius præsentiam, et
similis esto capræ : per crucem nimirum, sustine
mortem : duritiem, salebrasque peccati subige pe-
dibusque calca : quemadmodum et paulo ante de-
claratum est.

CAPUT III.

CANT.

1. In cubili meo in noctibus quæsi vi quem diligit
anima mea : quæsi vi eum, et non inveni : vocavi
eum, et non obaudivit me.

SCHOLIA.

Per cubile ipsam significavit acediam. Et quo-
id David propheta affirmat : *Acedia tenuit me, pro pec-
catoribus dereliquentibus legem tuam*¹⁴ ; illud
idem videre est, passos fuisse discipulos, quando
lux illa, quæ vespere caret, occidens immersa se-
pulcro, ipsi insanum spectarunt crucifigentium
furorem. Ex discipulorum itaque persona dicit :
In cubili meo quæsi vi quem diligit anima mea ; hoc
est, Acedia sum affectus, non sine odio in Judæos
cæde pollutos tenebræ cum essent, nec fandi liber-
tas foret, quæsi vi dilectum sponsum Christum.
*Quæsi vi eum, et non inveni ; vocavi eum, et non
obaudivit me*, nunc quidem quasi requiescentem
in sepulcro conditorem, ab operibus Evangelii
ejus. Quia autem mox resurrecturus quoque erat,
idecirco non obaudivit discipulos clamautes. Idque
David de ipso dixit : *Clamavi, et non erat Salvator ;
nocte, et non ad insipientiam mihi*¹⁵.

CANT.

2.3. Surgam jam, et circuibo in civitate, in foris,
et in plateis, et quæram quem diligit anima mea.
Quæsi vi eum, et non inveni eum ; vocavi ipsum, et
non obaudivit me. Invenierunt me custodes, qui cir-
cumstant in civitate : Num quem diligit anima me.,
vidistis ?

SCHOLIA.

Vitale, videlicet, sepulcrum : quod nocte, et non

¹³ Joan. xii, 46. ¹⁴ Psal. cxviii, 55. ¹⁵ Psal. xxi, 3.

die, ob Hebræorum furorem tum discipuli, tum A mulieres quæsierunt, ut ungerent Jesum. Ideo autem prædixit hoc sepulcrum habiturum civitatem circumdatam ab eis, et fora, et plateas, quia postea undique ex terræ finibus accessuri erant ad ipsum, itemque pariter adoraturi; quod etiam dilectus ille dixit discipulus: Surrexit Petrus cum altero discipulo, et mulieribus, et cucurrerunt ad monumentum ⁴⁵, sed quærentes, non invenerunt eum: surrexerat enim e sepulcro ipse Soljustitiæ. Vocavi eum, et non obaudivit me; ut magis exesultantem illorum ostenderet amorem. Alioquin, quoniam pacto eos non audivisset is, qui ubique præsens adest? Invenerunt me custodes, qui circumveant in civitate: angeli, videlicet, qui in lapide sedebant: Num quem dilexit anima mea, vidistis? Id per interrogationem prolatum est ab iis qui in sepulcro quærebant, ut interrogationi huic illa respondeant ab angelo formata verba: Si Jesum Nazarenum quæritis crucifixum, non est hic, sed surrexit ⁴⁶.

CANT.

4. Perquam brevirecessi ab eis, quoad inveni quem dilexit anima mea; tenui eum, et non dimisi, donec introducerem eum in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me.

SCHOLIA.

Paulo enim postquam recessit ab eis, ab angelis videlicet, respondentibus ad mulieres: Non est hic, sed surrexit; inventus est, quem dilexit anima earum, quem sane primuni hortulanum esse putarunt: nox enim erat adhuc, et ait: Tenui eum, et non dimisi. Postquam enim cognoverunt ipsum esse Christum, quod dixisset ad illas, Maria, et salutasset illis verbis, Ave, accedentes, tenuerunt pedes ejus, et non dimiserunt eum, donec introduxerunt eum: In domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me. Videlicet quousque compulerunt eum ut diceret: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Ite autem ad fratres meos, et dicite illis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, et Deum meum, et Deum vestrum ⁴⁷. Utique enim domus matris nostræ, et cella ejus, quæ nos concepit, supercælestis sane illa ejus habitatio est, et ad Deum suumque Patrem reditus: et occultum, inaccessumque paterni ejus divinitatis sinus domicilium est.

CANT.

5. Adjuravi vos, filie Jerusalem, ne excutitis, et suscitetis dilectam, donec velitis.

SCHOLIA

Mos est apud cantionum principes, post alia multa cantica, ipsas rursus repetere cantiones: veluti intercalaria quædam cantica cantoribus

Ἑβραίων μανίαν, καὶ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, οἱ τε μαθηταὶ καὶ αἱ γυναῖκες ἐζήτουν μυρίσαι Ἱεροσὺν. Τοῦτον γὰρ πόλιν κυκλούμεν ὑπ' αὐτῶν προσείρηκε, καὶ ἀγορὰς καὶ πλατείας· ἔχοντα, διὰ τὴν ἐσώτερον ἐξ ἀπανταχοῦ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς αὐτὸν ἔρχεσθαι ὁμοῦ καὶ προσκύνουσιν. Τοῦτο καὶ ὁ πεφιλημένος εἰρηκε μαθητῆς· Ἀνέστη Πέτρος σὺν τῷ ἑτέρῳ μαθητῇ, καὶ ταῖς γυναιξί, καὶ ἔτρεχον ἐπὶ τὸ μνημεῖον. Ἀλλὰ ζητοῦντες, οὐχ εὗρον αὐτόν· ἀνέτειλε γὰρ ἐκ τοῦ τάφου ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέν μου· ἔτι μᾶλλον τὸν αὐτῶν ἑρωτα θερμότερον ἀποδείξῃ· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως; οὐχ ὑπῆκουεν αὐτῶν ὁ πανταχοῦ παρών; Εὐροσάν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει. Οἱ ἄγγελοι δηλονότι, οἱ ἐν τῷ ἁλφῳ καθήμενοι. Μὴ ὅν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, εἰδότες; Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν παρὰ τῶν ζητούντων ἐν τῷ τάφῳ, ἵνα ἢ πρὸς ἀποκρίσιν ἐπαγόμενον τὸ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένον· Εἰ Ἰησοῦν ζητεῖτε ἐν τῇ Ναζαρητὶ, τὸν ἐσταυρωμένον, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήγερται.

ᾠΣΜΑ.

Ὡς μικρὸν ὅτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν, ὥς οὐ εὗρον ὅν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφῆκα, ὥς οὐ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμείον τῆς συλλαβούσης με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ γὰρ τὸ μικρὸν παρελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, τῶν ἀγγέλων δηλονότι, τῶν ἀποκρινομένων ταῖς γυναιξίν, Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήγερται· εὐρέθῃ ὅν ἠγάπησεν αὐτῶν ἡ ψυχὴ, ὅν τὸ μὲν πρῶτον καὶ κηπουρὸν εἶναι νενόμικασιν· ἔτι γὰρ νῦν ἦν· καὶ φησὶν· Ἐκράτησα αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφῆκα· ἐπειδὴ γὰρ ἔγνωκασιν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, ἀπὸ τοῦ φάναι πρὸς αὐτάς, Μαρία, καὶ τῆς προσηγορίας τοῦ, Καίρετε· προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν αὐτόν, ὥς οὐ εἰσήγαγον αὐτόν. Εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμείον τῆς συλλαβούσης με· ὥς οὐ ἠγάχασαν αὐτὸν δηλονότι εἰπεῖν· Μὴ μου ἀπεσθῇ· οὐκ γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Πορεύσεθε· οὐκ γὰρ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπατε αὐτοῖς· Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν· οἶκος γὰρ ἀντικρυς μητρὸς ἡμῶν, καὶ ταμείον τῆς συλλαβούσης ἡμᾶς, ἡ ἐπουράνιος ἐστὶν αὐτοῦ κατοικία, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα αὐτοῦ ἐπάνοδος· καὶ τὸ κύριον, καὶ ἀδιεξίτητον τῶν πατρικῶν αὐτοῦ κόλπων τῆς θεότητος, οἰκητήριον.

ᾠΣΜΑ.

Ὁρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ὥς ἂν θελήσῃ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἔθος ἐστὶ τοῖς τῶν ἀσμάτων ἐξάρχουσιν μετὰ πολλὰ τῶν ὥδων ἕτερα τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπᾶδειν, οἷόν τινα ἐπιφάσματα, κοινῇ τοῖς ἀδουσι παρεχόμενοι;

⁴⁵ Joan. xx, 2. ⁴⁶ Marc. xvi, 6. ⁴⁷ Joan. xx, 17.

ἐπιφωνεῖν· ἀνωτέρω δ' εἴρηται, & δηλοῖ διὰ τοῦ-
των.

ᾠΣΜΑ.

Τίς αὐτὴ ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς
στελέχη καπνοῦ θεθυμιαμένη σμύρναν, καὶ λί-
βανον, ἀπὸ πάντων κοριορτῶν μυρεψοῦ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ σαφέστατα τὴ τῆς οἰκονομίας ἅπαν ἐδή-
λωσε μυστήριον, ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀρξάμενος
γεννήσεως, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ
τῆς ἀναστάσεως, καθ' ἕκαστον ἡμῖν ὑποθεῖς ἀφορ-
μὴς, καὶ οἶον ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπαύδων ταῦτα,
δηλαδή, ὡς ἐπ' ἄλλοις καὶ νῦν ἐνθους γενόμενος, καὶ
αὐτὴν ταύτην τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἐξυμνῶν,
ἐπάγει· Τίς αὐτὴ ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρή-
μου; Τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλονότι· ταύτην γὰρ καὶ ὁ
Σοφονίας ἐκτραπιδεῖ· Ἐγένετο ἐρημος πόλις
Σιών· ἐκ ταύτης γὰρ ὡς ἀληθῶς ἔσχε τὴν ἀρχήν.
Ὡς στελέχη, οἶονεῖ κλάδοι τινὲς ἀρτιφύεις,
καπνοῦ. Θεθυμιαμένη σμύρναν, καὶ λίβανον,
ἀπὸ πάντων κοριορτῶν μυρεψοῦ· τῶν χαρισμά-
των ἀπάντων τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπνελη-
μένη.

ᾠΣΜΑ.

Ἰδοὺ ἡ κλίμη τοῦ Σολομών· ἐξήκοντα δυνα-
τοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ.

Πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι
πόλεμον· ἀνὴρ ρομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ μηρὸν αὐ-
τοῦ, ἀπὸ θάμβους ἐν νυκτὶ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δεικτικῶς τοῦτο φησὶν·
Ἰδοὺ ἡ κλίμη τοῦ Σολομών. Ἐν ἐτέρῳ μὲν τὴν
Παρθένον κλίμην ὠνόμασεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ τὴν
Ζωὴν ὑπεδεξάμενον θεϊκότατον μνῆμα, ἐν ᾧ σωματι-
κῶς ὁ ὑπερούσιος Λόγος τοῦ κατὰ τὴν πρόσληψιν
ἀνθρωπίνου τῶν ἔργων παυσάμενος, ἀνθρωποπρε-
πὴς κατατέθει, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπερφυῶ διακαρτε-
ρήσας· θάνατον. Ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς.
Διὰ τὸ πολυμερὲς τοῦ ἀριθμοῦ, τὴν τηνικαῦτα πρὸς
Ἰουδαίους γεγεννημένην περίστασιν δηλοῖ· πάντα
γὰρ λίθον κεινὴν καὶ πρὸς τὴν δυνήθῃναι συκοφαν-
τῆσαι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος· τὴ τοίνυν πολυ-
μερὲς αὐτῶν, καὶ περισπούδαστον εἰς τὸ πρὸς Πι-
λάτον ἀπιέναι, εἰς τὸ αἰτῆσαι κουστωδία, εἰς τὸ
σφραγίσαι τὸν τάφον, εἰς τὸ ἐπιθεῖναι λίθον μέγαν
σφῶδρα τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου· ταῦτα πάντα διὰ τὸ
πολυμερὲς τοῦ τοιοῦτου ἀριθμοῦ· δεικνύσι. Πάντες
κατέχοντες ρομφαίας, δεδιδαγμένοι πόλεμον·
ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ, ἐπὶ μηρὸν αὐτοῦ. Τοιοῦτοι
γὰρ οἱ ἐκ τῆς κουστωδίας, καὶ οὕτω τὰ πολεμικὰ
δεδιδαγμένοι· τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων
ἄμα τούτοις ἐπαγρυπνοῦντες, καὶ κυκλοῦντες τὸν
τάφον, ἀπὸ θάμβους ἐν νυκτὶ· ἀλλ' ἔσχεν αὐτοὺς
δηλονότι θάμβος ἐν τῷ σκοτισθῆναι, γεγονότας ὡσεὶ
νεκροὺς· ἠττήθησαν γὰρ οἱ τὰς ρομφαίας κατέχον-
τες τῇ κραταιᾷ χειρὶ τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ,
καθὼς ὁ μέγας φησὶ Δαβὶδ· Κύριος κραταῖος καὶ
δυνατός· Κύριος κραταῖος ἐν πολέμῳ.

⁴⁸ Isa. LXIV, 40. ⁴⁹ Sophon. II, 15. ⁵⁰ Matth. 28, 4. ⁵¹ Psal. XXIII, 8.

A promptis ad acclamandum, familiaria. Paulo au-
tem ante dictum est, quæ per hæc significantur.

CANT.

6. Quæ est ista, quæ ascendit e deserto, tanquam
virgula sumi, quæve redolet myrrham, et thus, ab
omnium aromatum unguentario?

SCHOLIA.

Postquam apertissime totius dispensationis
patefecit mysterium, incipiens ab ipsius Salvatoris
generatione, et passione, et morte, et resurrec-
tione: sigillatim nobis eorum argumenta suppo-
nens: hæc ipsa plane, veluti ex persona Ecclesiæ,
nunc quoque perinde ac cætera, divino afflatus
numine canens, ipsam etiam hanc Christi cele-
brans Ecclesiam, infert: *Quænam ista est,*
quæ ascendit e deserto ⁴⁸? videlicet, e Jerusalem, de
qua sane Sophonias quoque more tragico canit:
Facta est deserta civitas Sion ⁴⁹: ex ea enim re vera
principium habuit. *Tanquam virgula*: nimirum
tanquam novella quædam germina sumi. *Quæ re-*
dolet myrrham, et thus, ab omnium aromatum
unguentario, quæ scilicet omni sanctissimi Spiritus
gratia repletur.

CANT.

7. Ecce lectus Salomonis, sexaginta fortes am-
biunt eum, ex fortioribus Israel.

8. Omnes rhomphæam habentes, docti ad bellum:
vir rhomphæam habens suam super femur suum, ob
timorem nocturnum.

SCHOLIA.

Ad Ecclesiam per demonstrationem hoc dicit:
Ecce lectus Salomonis. Alio in loco Virginem *lec-*
tum nominavit; hic autem divinissimum monu-
mentum, quod Vitam suscepit, in quo supersub-
stantialiale Verbum, per corpus ex assumpta huma-
nitate, quiescens ab operibus, ut homo depositum
est, morte, supra quam dici potest acerba, pro
nobis fortiter tolerata. *Sexaginta fortes ambiunt*
ipsum. Multiplici hoc numero, significatur illa tunc
a Judæis facta custodia; nullum namque non
moverunt lapidein, quo dolo malo Salvatoris
inficiarentur resurrectionem. Ingens itaque eorum
erat sollicitudo, et studium eundi ad Pilatum, pe-
tendi custodiam, signandi sepulcrum, apponendi
saxum magnum valde ad ostium monumenti: quæ
omnia per multiplicem huiusmodi numerum de-
monstrantur. *Omnes rhomphæam habentes, docti*
ad bellum; vir rhomphæam suam super femur suum.
Ejusmodi enim erant illi, qui erant ad custodiam,
ac ita ad bellica docti. Ejusmodi itidem erant Ju-
dæi, qui pariter cum illis pernoctabant, sepulcrum
circumvallantes in orbem propter timorem noctur-
num. Atqui tenuit utique eos timor, cum adhuc
noctis tenebræ essent: ita ut facti sint velut mor-
tui ⁵⁰. Victi namque fuere rhomphæas habentes a
valida fortique manu Christi resurgentis, quæm-
admodum magnus ille inquit David: *Dominus*
fortis, et potens, Dominus fortis in bello ⁵¹.

CANT.

9, 10. *Sellam fecit sibi ipsi rex Salomon ex lignis Libani. Columnas ejus fecit argentum, et reclinatorium ejus aureum: ascensum autem ejus purpuram, intinum ejus lapidibus constratum: charitatem a filiabus Jerusalem.*

SCHOLIA.

Hoc subinde dicit incisim: *Sellam fecit sibi ipsi rex Salomon.* Ex radice David sibi genitam Dei puellam, paulo quidem ante lectum, et domum nominavit; hic autem sellam, ipsa enim novem mensium spatio Deum omnium portavit in utero, hominem pro nobis factum, ex ea carnem sumere haud dedignatum. *Ex lignis Libani,* hoc est, ex monte Dei, cui Virgo comparatur. Ipsa etenim est mons Dei, ex quo angularis ille lapis excisus est, Christus, et de qua divinus pater David dixerat: *Eccer mons in quo beneplacitum est Deo, habitare in eo* ²¹. Reges quidem gentium, ligneis in sellis requiescunt, cœlorum autem rex Jesus, non in sella lignea, sed carnea; ea autem erat filia David, Maria. *Columnas ejus fecit argentum, reclinatorium vero ejus aureum.* Ignem declarans divinitatis ejus; et per *argentum* quidem splendor est significatus; per *aureum* vero, ignis et ardor, qui nequaquam ipsam offendit, quamvis habitaverit in ea. Idque Moyses per figuram vidit in monte Sina ardentem quidem rubum, non tamen deflagrantem ²². *Ascensum ejus purpuram,* quia tanquam rex sedit in ea. Idcirco Persarum quoque reges, ei, utpote regi potentiori, munera obtulerunt. *Intinum ejus lapidibus constratum,* ex virgineis videlicet, puris sanguinibus assumpta carne. Per *Intinum enim lapidibus constratum,* clare illuxisse puritatem, et splendorem interioris in Virgine habitationis declaravit. *Amorem a filiabus Jerusalem. Multæ enim ex Jerusalem sequentes ministrabant ei* ²³.

CANT.

11. *Egredimini, et videte, filiæ Sion, in rege Salomone coronam, qua coronavit eum mater sua in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis ejus.*

SCHOLIA

Postquam hymnis celebravit Virginem Mariam, ad pristinam hic redit contemplationem. Quia sapius Christi appellaverat matrem Jerusalem, eo quod in ipsa Christus natus fuerit in tempore; alias quoque Sion, ut testes sint, advocat, dicens: *Egredimini, videte, filiæ Sion, in rege Salomone coronam, qua coronavit eum mater sua,* spineam videlicet, quam ejus imposuit capiti. *In die desponsationis ejus,* hoc est, in die, qua passus est; tunc enim, tanquam sponsus uxorem duxit, castam nimirum ex gentibus Ecclesiam. Sepulcrum autem

²¹ Esai LXVII, 17.

ᾠΣΜΑ.

Φορεῖον ἐποίησεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλομὼν ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου. Στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον· καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον· ἐπίδυσιν αὐτοῦ πορφύραν· ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον· ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἰερουσαλήμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μεταξὺ τοῦτ' ὤσιν ὡς ἐν περικτοῇ. Φορεῖον ἐποίησεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλομὼν. Τὴν ἐκ τῆς ῥίξης Δαβὶδ τεθεισαν αὐτῷ θεόπαιδα κλίνην μὲν ἀνωτέρω, καὶ οἶκον ὠνόμασεν, ἐνταῦθα δὲ φορεῖον· αὕτη γὰρ ἐν ἐναρμηνιαίῳ χρόνῳ τὸν πάντων ἔφερε Θεὸν, ἀνθρωπικῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ ταύτης σαρκὸς λαβεῖν καταδεξάμενον. Ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου· τούτέστιν ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Θεοῦ, ὃ ἡ Παρθένος ὠμολογῶνται· αὕτη γὰρ ὄρος Θεοῦ, ἐξ οὗ ὁ ἀπρωγυναιεὶς λίθος ἐτμήθη Χριστός· περὶ ἧς καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ εἰρηκεν· Ἰδοὺ τὸ ὄρος, ὃ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς ἐν ξυλνοῖς ἐπαναπαύονται φορεῖοι· ὁ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς Ἰησοῦς οὐκ οὐν ἐν ξύλῳ, ἀλλ' ἐν σαρκὶ· τὸ ἐξ ἧν ἡ τοῦ Δαβὶδ θυγάτηρ Μαρία. Τοῖς στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον, ἀνάκλιτον δ' αὐτοῦ χρυσίον. Τὸ πῦρ ἐμφανῶν τῆς αὐτοῦ θεότητος· καὶ διὰ μὲν τοῦ ἀργυρίου ἐσήμανε τὸ φωτιστικόν, διὰ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ πυρῶδες καὶ καυστικόν· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐλύπησεν αὐτὴν, ἐνοικήσας ἐν αὐτῇ. Τοῦτο καὶ Μωϋσῆς· συμβολικῶς εἶδεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά, καιομένην μὲν τὴν βάτον, ἀλλ' οὐ καταφλεομένην. Ἐπίδυσιν δ' αὐτοῦ πορφύραν. Ὡς βασιλεὺς γὰρ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῆς· διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῖς ἐκ Περσῶν τὰ δῶρα τῷ μεζῶνι βασιλεῖ προσεχέμισαν. Ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον. Ἐκ παρθενικῶν ἀγνῶν αἱμάτων δηλαδὴ σαρκωθείς· διὰ γὰρ τὸ λιθόστρωτον ἐντὸς αὐτοῦ φάναι ποιῆσαι, τὴν καθαρότητα καὶ διαύγειαν τῆς ἐνοικήσεως τῆς Παρθένου ἐδείκνυσεν. Ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἰερουσαλήμ· πολλὰ γὰρ ἐκ τῆς Ἰερουσαλήμ ἀκολουθοῦσαι διήκουν αὐτῷ.

ᾠΣΜΑ.

Ἐξέλθετε, καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιών ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομῶν, ἐν στεφάνῳ, ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξυμνεῖσθαι τὴν Παρθένον Μαρίαν, εἰς τὴν πρότερον ἐπανάγει ταῦτα θεωρίαν. Ἐπεὶ δὲ τὴν Ἰερουσαλήμ μητέρα ἐκάλεσε πολλάκις τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν αὐτῇ τὴν ἐγγονὸν ἐσχηκότος· γέννησιν, καὶ τῆς Σιών θυγατέρας εἰς μαρτυρίαν καλεῖ λέγων· Ἐξέλθετε, ἴδετε, θυγατέρες Σιών, ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομῶν, ἐν στεφάνῳ ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Τὸν ἀκάνθινον δηλοῦναι, ἐν τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ περιέθικεν. Ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ. Τούτέστιν, ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐδέξατο· τότε γὰρ, ὡς νυμφίος, ἐμνηστεύη τὴν ἐξ ἐθνῶν ἀγνὴν Ἐκ-

κλησίαν. Ὅτι δὲ τὸν τάφον νυμφῶνα καλεῖ, τοῦτο καὶ Δαβὶδ ἐμαρτύρησε λέγων· Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ· τοῦ τάφου δηλαδὴ ἐξερχόμενος. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ· ἐν αὐτῇ γὰρ εὐφράνθη ἡ καρδία αὐτοῦ, τὴν δραχμὴν εὐρών, ἣν ἀπώλεσεν.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

ἌΣΜΑ.

Ἰδοὺ ἡ καλὴ ἡ πλησίον μου· ἰδοὺ ἡ καλὴ· ὀφθαλμοὶ σου περιστρεφά, ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπανάληψις καὶ αὐθις τῶν πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν προφητειῶν, κατ' ἐπιφώνησιν δίκην ἐπιψάλματος. Εἰρηται δὲ ἀνωτέρω, Πλήρ τοῦ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου· τουτέστιν, ἐκτὸς τῆς ἀκαταληψίας τοῦ τόκου σου· περιστρεφὰ γὰρ εἰπὼν, εἰκότως· ἐπήγαγε, διὰ τὸ ἐκείνης πολύτεκνον, Ἐκτὸς τῆς ἀκαταληψίας τοῦ τόκου σου.

ἌΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰνῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατὰ μέρος ἐξ ἀρχῆς ἄνωθεν τὰ τῆς Παρθένου ἐγκυμᾶζεται· οὐχ ὡς αἱ λοιπαὶ δὲ τῶν παρθένων, τὸ κάλλος ἐν σώματι φέρουσαι, καὶ ἡ τοῦ Δαβὶδ παρθένος κεκόσμηται· ἀλλ' ἐν τῇ ἀμώμῳ αὐτῆς ψυχῇ, ὡς κάλλος, τὰς ἀρετὰς ἐκείνητο· ὡς καὶ Δαβὶδ φησι· Πᾶσα ἡ δόξα θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἐσώθη. — Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰνῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ· οὐ τὰς ἐν σώματι τρίχας· εἰρηκεν, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς δοθείσαν σοφίαν. Ὡς ἀγέλαι τῶν αἰνῶν. Διὰ τὸ ἀνωφερὲς τοῦ ζώου, καὶ πανταχοῦ ἐπιδραττόμενον. Αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ· τουτέστιν, ἀπὸ πατριάρχης· Ἐλαθεν Ἰακώβ, χωρισθεὶς ἐκ τοῦ Λάβαν. Ὡς περ οὖν ὁ πατριάρχης λαβὼν τὰς ἀγέλας, καὶ πορευθεὶς ἐν Γαλαάδ, συνέντριψε τοὺς ματαίους θεοὺς τοῦ Λάβαν· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς διὰ τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ δοθείσης τῇ Παρθένῳ σοφίας τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων κατήργησεν.

ἌΣΜΑ.

Ὅδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ. Αἱ πᾶσαι διδυμύνουσαι· ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς ὀδόντας αὐτῆς εἰς εἶδος ἀγελῶν ὁμοίωσε, νιμομένους καὶ συντρίβοντας τὰ ποιηρὰ τοῦ διαβόλου ζιζάνια. Ἀγέλας δὲ εἰρηκε τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας, τὰς πρότερον μὲν κτηνώδη τὸν βίον ἔχουσας, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένου Χριστοῦ συναθροισθείσας εἰς ἓν, καὶ σοφισθείσας τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι· αἱ καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς ἀπεκάρησαν, σπραγισθεῖσαι, καὶ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καταξιώθεισai τοῦ ἀγίου βαπτίσματος· καὶ τοῦτο ἔστιν, Ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέ-

appellatum fuisse thalamum, David quoque testatus est dicens : *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*⁵⁵⁻⁵⁶ ; egrediens videlicet de sepulcro. *Et in die lætitie cordis ejus, in ea namque die lætatum est cor ejus, drachmam inveniens, quam perdidit*⁵⁷.

CAPUT IV.

CANT.

1. *Ecce pulchra proxima mea, ecce pulchra : oculi tui columbæ, extra taciturnitatem tuam.*

SCHOLIA.

Repetitio est, iterataque prædictio eorum quæ de virgine Maria fuere dicta, per intercalarem acclamationis modulationem. Dictum porro est paulo ante : *Præter silentium tuum, hoc est, præter incomprehensum tui partus mysterium, columbam enim inducens merito addit, ob magnam ejus partus fecunditatem : Extra incomprehensum partus tui mysterium.*

CANT.

Capillamentum tuum tanquam greges caprarum quæ revelatæ sunt a Galaad.

SCHOLIA.

Sigillatim supra a capite, quæ Virginis erant, summo præconio commendata sunt. Non enim sicut cæteræ virgines, quæ corporis pulchritudinem ostentant, ita et Virgo filia David exornata est : sed inculpata ipsius anima, virtutes, pulchritudinis loco, possidebat, sicut dicit etiam ipse David : *Omnis gloria filiæ Regis ab intus*⁵⁸. — *Capillamentum tuum tanquam greges caprarum quæ revelatæ sunt a Galaad* ; non de capillis corporis verba facit, sed de sapientia quæ capiti Virginis insederat. *Tanquam greges caprarum*, quia animal hoc alta petiit, et ubique reptat et carpit. *Quæ sunt revelatæ a Galaad*, illas nimirum, quas patriarcha Jacob accepit, recessurus a Laban. Quemadmodum itaque patriarcha Jacob, acceptis capris, profectusque in Galaad, contrivit stultos Labani deos : sic et Salvator noster Jesus, per datam capiti Virginis sapientiam, errorem sustulit dæmonum.

CANT.

2. *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro ; omnes gemellæ, et sterilis non est in eis.*

SCHOLIA.

Speciei gregum assimilavit ipsius dentes, qui mandunt et conterunt pravos diaboli zizanias. *Greges* autem appellavit gentium Ecclesias ; quæ primum quidem, pecudum vitam agebant, postea vero a bono Pastore Christo in unum coactæ fuerunt, et à Spiritu sancti gratia eruditæ : quæ et capitis comam totonderunt, signatæ, et divino sacri baptismatis fonte dignæ effectæ, idque hoc ipsum significat : *Sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro ; omnes gemellæ, et sterilis non est in eis.*

⁵⁵⁻⁵⁶ Psal. xviii, 6. ⁵⁷ Luc. xv, 9. ⁵⁸ Psal. xlii, 14.

Videlicet, non amplius sterilem, successionisque serie expertem sortitæ vitam; tonsæ enim, et lavacro lotæ divino, secundum jugi suorum filiorum serie sacri baptismatis reddidere fontem, semperque exstant gemellæ, præclaram animi contemplationem, præstantemque pariter operationem exercentes.

CANT.

3. Veluti linea fabri coccinea labia tua, et eloquium tuum decorum.

SCHOLIA.

Hoc est, non per intemperantiam, sine mensura, nec per imprudentiam, inscite loquebatur; sed non secus ac per coccineam fabri lineam is, qui fabri nuncupatur filius^α, Ecclesiæ opifex Christus, per beata inculpatæ Virginis labia, decoram illam emisit vocem: *Ecce enim, ex hoc beatam me dicent omnes generationes*^α.

CANT.

Sicut fragmen mali punici mala tua, extra silentium tuum.

SCHOLIA.

Ruborem scilicet vultus ejus cortici mali punici similem esse perhibet; mala enim media pars est vultus. Vel, ex Virgine natum filium, Jesum. sicut etiam paulo ante, in medio lignorum silvæ posita esse declaravit; et sicut coccini mali punici rubram induunt corticem, sic etiam Dei et Patris unigenitus Filius, induit formatam ex sanguine carnem, de qua admirandus Isaias dixerat: *Quorsum rubra tibi sunt vestimenta, tanquam ex Bosor?* Carnem utique per vestimenta rubra, obscuro sub involucri expressit. *Extra quod de te siletur*, incomprehensam scilicet partus tui rationem.

CANT.

4. Collum tuum sicut turris David ædificata in Thalpioth; mille clypei pendent super eam, omnia missilia fortium.

SCHOLIA.

Nominatim autem recensuit, Virginis quoque collum perinde esse ac *Turris David ædificata in Thalpioth*. Porro *Thalpioth* est arx Bethleem, quæ domus panis, Hebræo interpretatur sermone; panis autem est Salvator noster Jesus, ut ipse dixit: *Ego sum panis qui de cælo descendi*^α. Domus autem ipsius vocari poterit Virgo Maria. Merito itaque Virginis collum turrim in *Thalpioth* appellavit. *Mille clypei pendent super eam, omnia fortium missilia*: per hæc non obscure ostendit arcem in tuto fore, undique munitione vallatam, atque præsidio munitam; nec eam omnino hostium patere insidiis. Ejusmodi porro erat illa quoque sanctior universis Mater Virgo: quæ nullis unquam fuit exposita insidiis, atque ab omni prorsus subdola versuti illius fraude aliena perstitit.

δησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ· αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι· καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς· ἤγουν, οὐκ ἔτι τὸν ἀτεκνον καὶ ἀδιάδοχον βίον λαχοῦσαι· καρεῖσαι γὰρ, καὶ λουθεῖσθαι τῷ βαίῳ λουτρῷ, πολύγονον τὴν ἑαυτῶν ἐκ διαδοχῆς κολυμβήθραν εἰργάσαντα, δεῖ φαινόμεναι διδυμεύουσαι, τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ πρακτικὸν ἀπογεννώσαι περιφανέστατα.

ᾠΑΣΜΑ.

Ὡς σπαρτινὸν κόκκινον χεῖλῃ σου, καὶ ἡ ἀκλιδ σου ὥραλα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτέστιν, οὐκ ἀμέτρως, οὐδ' ἀσυνέτως ἐφθέγγετο, ἀλλ' ὡς ἂν διὰ σπάρτης κοκκινιζούσης, ὃ τοῦ τέκτορος προσαγορευθεὶς υἱός, ὃ τῆς Ἐκκλησίας δομῆτωρ Χριστός, διὰ τῶν μακαρίων χειλέων τῆς ἀμώμου Παρθένου τὴν ὥραν ἐπαγγέλει φωνή· Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί.

ᾠΑΣΜΑ.

Ὡς λέπυρον βοᾶς μῆλόν σου, ἐκτὸς σιωπῆσεώς σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦγουν, τὸ τοῦ προσώπου σου ἐρύθημα βοᾶς φιλοῦ προσεικέναι φησί· μῆλον γὰρ τὸ μεσαίστατόν ἐστι τοῦ προσώπου· ἡ τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα υἱὸν Ἰησοῦν ὡς καὶ ἀνωτέρω μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ δεδήλωκε· καὶ ὥσπερ οἱ κόκκοι τῆς βοᾶς τὸ λέπυρον ἐρυθρὸν περιβάλλονται, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸς μονογενὴς ἡμφιάσατο τὴν αἱματώδη σάρκα· πρὸς τὴν Ἑσθίας ἐκκλησιότομος ἐφασκεν· Ἰνα τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια ὡς ἐκ Βοσώρ; τὴν σάρκα δηλαδὴ, διὰ τὸ ἐρύθημα τῶν ἱματίων, αἰνιττόμενος· Ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου· τουτέστι τῆς ἀκαταλήψιας τοῦ τόκου σου.

ᾠΑΣΜΑ.

Ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου ὠκοδομημένος ἐν Θαλπιώθ· χίλιοι θυρεοὶ κρέμονται ἐπ' αὐτόν· πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὀνόμασε δὲ καὶ τὸν αὐτῆς τράχηλον ὡς πύργον Δαβὶδ ὠκοδομημένον ἐν Θαλπιώθ. Καὶ Θαλπιώθ μὲν ἡ τῆς Βεθλεὲμ ἐστὶν ἀκρόπολις· οἶκον δὲ αὐτοῦ τῇ Ἑβραϊδὶ σημαίνει διαλέκτῳ· ἄρτος δὲ ἐστὶν ὃ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς, ὡς αὐτὸς ἀπεφώνησε· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος, ὃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Οἶκος δ' ἂν αὐτοῦ καλοῖτο ἡ Παρθένος Μαρία. Εἰπόντος οὖν τὸν ἐκείνης τράχηλον πύργον ἐν Θαλπιώθ προσηγόρευσε. Χίλιοι θυρεοὶ κρέμονται ἐπ' αὐτόν· πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν· τὴν πανταχόθεν διὰ τῶν τῆς ἀκροπόλεως ἀσφάλειαν δεδήλωκε, καὶ τὸ ἐχυρόν τε καὶ ἀπροσπλάστον τοῖς ταύτῃ βεβουλημένοις ἐπιβουλεύειν. Τοιαύτῃ δὲ καὶ ἡ πάντων ἀγῶν τέρα μήτηρ Παρθένος· ἀνεπιβουλεύτος γὰρ κατέπαυε καὶ ἀπροσπλάστος πάσης ἡστυνοσύνης ἐπιβουλῆς τοῦ πονηροῦ διαμεμένηκεν.

^α Matth. xiii, 55. ^α Luc. i, 48. ^α Isa. lxi, 2. ^α Joan. vi, 41.

* ἈΣΜΑ.

Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ διδυμοὶ δορκά-
δος, οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοισι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅτι εἶπα, Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο μαστοὶ δορκά-
δος, ἀλλὰ, Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ διδυμοὶ
δορκάδος· ἵν' ἐντεῦθεν ἀναχθῶμεν, διὰ τῶν δύο νε-
βρῶν τῶν διδυμῶν τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην νέαν δη-
λοῦσθαι Σιών. Ὡμοιωταὶ δὲ τοὶς ἐκείνης μαστοῖς, ὡς
ἐξ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαχοῦσα· ἐθήλασε γὰρ
ἐξ αὐτῶν τὸ προαιώνιον βρέφος τὸ γάλα τῆς ἡμῶν
ζωῆς. Οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοισι. Τὴν ἐπιπόθησιν
καὶ προθυμίαν τῶν ἀρτιγενῶν πρὸς εὐσέδειαν διὰ
τούτων δηλοῖ. Εἰσὼτε γὰρ πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀναφύε-
σθαι τὰ κρίνα. Ταύτη τοι καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ
εἶρηκεν· Ὅν τρέπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλαφὸς ἐπὶ τὰς
πηγὰς τῶν ὁδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου
πρὸς σέ, ὁ θεός.

* ἈΣΜΑ.

Ἔως διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα, καὶ κινήθωσιν αἱ
συναι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόθεσις τῆς κατὰ τοῦτο τοῦ μέρους φόδης, κοινῇ
τοῖς ἔκδοσιν ἀντιφωνομένη.

* ἈΣΜΑ.

Πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σμύρ-
νης, καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ λιθάνου. Ὁλὴ καλὴ
ἡ κλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ ἐν ἐτέρῳ τὴν Παρθένον βουνὸν καὶ ὄρος
ὠνόμασε, καὶ ἐνταῦθα ὄρος τῆς σμύρνης, καὶ τοῦ
λιθάνου βουνόν. Βουλόμενος οὖν τὸ ὕψος τῆς ἐκεί-
νης δυνάμεως διεξίναί, Πορεύσομαι, φησὶν, ἐμαυτῷ
πρὸς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης. Ταῦτα καὶ Ἡσαίας
ὑστερον, Δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου,
καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ· καὶ ἀναγγε-
λεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν
αὐτῇ, περὶ ταύτης διαπρυσίως ἐφθέγγετο. Ὅρος
δὲ σμύρνης, καὶ βουνὸν λιθάνου, κατ' ἑμῶν ταύ-
την εἶπεν, ὡς χαρματίσασαν τοῦ θεανθρώπου Λόγου
μητέρα· καὶ λιθάνου μὲν, ὡς Θεοῦ θυσιαζομένου
βουνός, σμύρνης δὲ, ὡς βροταίαν σάρκα δι' ἡμᾶς
παθητὴν ἀνειληφότος, ὄρος ὑπέρξασαν. Πορεύσομαι
δὲ ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος· ἤθρουν, κατανοήσω, καὶ
πρὸς ἐμαυτὸν ἀποσκοπεύσω τῆς θεανδρικῆς τοῦ
Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν μυστη-
ρίου τοῦ ὕψους. Κατανοήσας δ' αὐτὴν τῆς παγχοσμίου
σωτηρίας ὑπεράνωμον Θεοτόκον, ὡς αἰτίαν γεγενη-
μένην, πρὸς αὐτὴν διαπρυσίως ἐδόξασεν· Ὁλὴ καλὴ,
ἡ κλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

* ἈΣΜΑ

Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, ῥύμνη· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου·
ἐλεύσῃ καὶ διελεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πλοῦτος,
ἀπὸ κεφαλῆς Σανιρ καὶ Ἀερμών· ἀπὸ μα-
θρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων.

⁶⁶ Psal. xli, 21. ⁶⁷ Isa. ii, 3.

A

CANT.

5. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreae,
qui pascuntur in liliis.

SCHOLIA.

Non dixit, Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli
capreae; sed, Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli
capreae: ut hinc adduceremur, per duos hinnulos
gemellos clare novam hanc nostram significatam
esse Sion. Assimilatur autem uberibus illius, quia
ex ipsis vitæ principium traxit; suxit enim ex ipsis
æternus ille infans lac vitæ nostræ. Qui pascun-
tur in liliis. Ipsum pietatis desiderium, religionisque
studium nuper genitorum, per hæc ipsa declarat.
Siquidem secus ipsos fontes exoriri solent lilia;
hinc quoque divinus pater David dixit: Quemad-
modum desiderat cerva ad fontes aquarum, ita
desiderat anima mea ad te, Deus ⁶⁶.

CANT.

6. Donec aspiret dies, et inclinentur umbrae.

SCHOLIA.

Complexio est hujus odæ partis, canenti sponsæ
respondens, quæ familiaris cantoribus est.

CANT.

6, 7. Vadam per me ipsum ad montem myrrhæ, et
ad collem thuris. Tota pulchra, proxima mea, et ma-
cula non est in te.

SCHOLIA.

In alio quoque loco Virginem collem et mon-
tem, nominavit: at hic, montem myrrhæ et collem
thuris. Volens itaque altitudinem ipsius virtutis
recensere, Vadam, inquit, me toto ad montem myr-
rhæ. Quæ Isaias etiam dicens postea: Venite, et
ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei
Jacob, et annuntiabit nobis viam suam, et ambu-
labimus in ea ⁶⁷, de Virgine utique hæc, divinis
succensus igne loquebatur. Utroque potro vocabulo
montis myrrhæ, et collis thuris, eam ipsam signifi-
cavit; quasi ex oraculo nuncupata foret Dei ho-
minisque Verbi mater, utpote quæ collis quidem
thuris esset, Dei nimirum immolati, mons vero
myrrhæ, ejus nimirum, qui mortalem carnem pro-
pter nos patibilem assumpserit. Vadam autem
me solo, ad montem, videlicet, considerabo, et apud
me ipsum contemplantur divinam humanamque
Verbi Dei cum carne unionem, et ex ipsa, myste-
rii altitudinem. Considerans autem ipsam totius
prorsus labis expertem Deiparam totius orbis
causam fuisse salutis, ad ipsam divino succensus
Spiritu exclamavit, dicens: En tota pulchra es,
proxima mea, et macula non est in te.

CANT.

8. Veni a Libano, sponsa, veni a Libano; venies,
et pervenies a vertice fidei, a capite Saniir et Aer-
mon; a cubilibus leonum, a montibus pardorum.

SCHOLIA.

A

EXOIA. •

Omnis virtus et operatio sanctissimi Spiritus in beata Virgine habitavit. Quocirca propheta variis laudum nominibus ipsam celebravit : modo quidem appellans lectum, modo domum, et alibi aliter. Hic vero sponsam nominans, dicit : *Veni a Libano, sponsa*. Quæ videlicet a Deo generationem habuisti, et tota Dei effecta es atque divina. Per Libanum autem hic quoque Deum intellexisse, Isaias in præsens suo approbet testimonio ; ait enim : *Gloria Libani data est ei*⁹⁵ ; perinde ac diceret, Ei cessit in sortem Libanus. *Venies, et pervenies a vertice fidei* ; ac si diceret : Tu, quæ sola fuisti, tanquam in vertice fidei, venies ad vitam, nec ad hujus vitæ mala pervenies. Vel, *A vertice fidei venies*, et nil sædum aut indignum Deo ex te nato suspicaberis. *Pervenies a capite Saniir, et Aermôn*. Hosce ad montes patriarcha confugit Jacob, quando persequelatur eum Laban, contritis prius in Galaad ipsis dæmonum simulacris. Cum itaque laudibus quoque celebraret Virginem, quæ debellaverat adversarii vim atque potentiam, et confugerat in altitudinem divinitatis, a montibus revocat, dicens : *Veni a capite Saniir et Aermôn, a cubilibus leonum, a montibus pardorum* utpote quæ, cum ex regio genere et Judæorum synagogis descenderet, cacodæmonum tamen debellavit violentiam, quandoquidem usque ad Christi, ex ipsa Virgine nati, adventum, non secus ac agni a laqueis leonum, adversariorum nimium hostium, vincti fueramus ; quos bestias quidem esse, per beatum Job, Deus ipse prædixit : *Eccc nunc adjacent tibi bestię*⁹⁶ ; et divinus pater David bestias arundinis nominavit⁹⁷ ; atque iterum dicit : *Ne tradas bestiis animam confidentem tibi*⁹⁸. Et Isaias hoc modo de ipsa dixerat : *Non eris ibi leo, neque ulla malarum bestiarum ascendet adversus eam*⁹⁹. Virginem igitur ipsam, utpote quæ prima illorum cacodæmonum laqueos vitarat, a cubilibus leonum, et a montibus pardorum, scilicet a cacodæmonum laqueis, eorumque caveis et insidiis, huc ut veniat vocat.

CANT.

9. *Vulnerasti nos, soror mea sponsa, vulnerasti nos, uno ab oculis tuis, in una colli tui iniectione.*

SCHOLIA.

In cordibus nostris insecisti unius videlicet trinæ substantiæ Dei splendorem purissimum : uno enim, et in una dicens, ad theologicam nos elevat contemplationem. Sicut enim oculi, purissima sunt corporis pars, et collum est capitis finitima basis, ita et a puris considerationibus Virginis, et inconcussis firmisque ejus virginitatis basibus, in animum inducemus, unum Deum, trinum in personis, in una essentia fore adorandum.

Ἡ δὲ δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ κατέκειτο· ταύτῃ τε καὶ ὁ προφήτης ποικίλοις αὐτῇ ἐξύμνησεν ὀνόμασι· ποτὲ μὲν κλίνην, ἄλλοτε δὲ οἶκον, καὶ ἐν ἄλλαις ἄλλα, ἐν ταῦθα δὲ νόμῳ ὀνομάζων, φησὶ· Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, κύμωρ, ἡ ἐκ Θεοῦ δηλονότι τὴν γένεσιν ἐσχηκυῖα, καὶ ὅλη τε θεωμένη τυγχάνουσα. Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Λιβάνου κένταυθα Θεὸν δεδήλωνται, Ἡσαΐας παρὼν συμμαρτυρεῖτω. Ἐδόθη γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου. Ὡς ἐλ ἐλεγεν· Ἀφώρισται αὐτῷ εἰς κλῆρον ὁ Λιβανός. Ἐλεύσῃ καὶ διαλεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πλὴτος· ἀντὶ τοῦ, Σὺ μόνη ὡς ἀπ' ἀρχῆς τῆς πλὴτος οὕσα ἐλεύσῃ πρὸς τὸν βίον, καὶ τῶν τούτου κακῶν, ἀπειρατος διαλεύσῃ· ἡ, ἀπὸ ἀρχῆς πλὴτος ἐλεύσῃ, καὶ μηδὲν ὑπονοήσασα χαλεπὸν, μηδ' ἀνάξιον τοῦ παρὰ σοῦ τεχθέντος Θεοῦ. Διαλεύσῃ ἀπὸ κεφαλῆς Σαρὶς καὶ Ἀερμών. Ἐν αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν ὁ πατριάρχης ἐφυγαδεύθη ἰσχυρῶς διωκόμενος παρὰ τοῦ Λάβαν, συνθλάσας πρότερον ἐν Γαλαὰδ τὰ ὁμοιώματα τῶν δαιμόνων. Ἐξυμῶν οὖν καὶ τὴν Παρθένον, ὡς καταβάλλουσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύναμιν, καὶ φυγαδευθεῖσαν ἐν τῷ ὕψει τῆς θεότητος, ἀπὸ τῶν ὀρίων καλεῖ, λέγων· Δεῦρο ἀπὸ κεφαλῆς Σαρὶς καὶ Ἀερμών, ἀπὸ μανδρῶν λείοντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων· ἦτοι, ἐκ τοῦ βασιλικῷ καταγομένη γένους, καὶ τῶν ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν, ἡ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἡ διαδράσασα τὴν ἐπὶ ἡμεῖς· ἄχρι γὰρ τῆς παρουσίας τοῦ ταύτῃ τεχθέντος Χριστοῦ, ὡς ἄρνες ὑπὸ λέοντων ἰδεσθούμεθα, τῶν ἐντικειμένων ἐχθρῶν· ὅς καὶ θηρία διὰ τοῦ μακαρίτου Ἰωβ ὁ Θεὸς προαίρηκεν. Ἰδοὺ νῦν παρὰκλινεται σοὶ θηρία· καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ θηρία τοῦ καλέμου ὀνόμαας· καὶ αὐθις φησὶ· Μὴ παραδῆς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι· καὶ Ἡσαΐας οὕτω περὶ αὐτῆς εἴρηκεν· Οὐκ ἔσται ἐκστὶ λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐ μὴ ἀναδῇ εἰς αὐτήν· ὡς οὖν πρώτῃ τὴν Παρθένον, τοὺς ἐκείνων διαφυγοῦσιν δαίμονας, ἀπὸ μανδρῶν λείοντων καὶ ὀρέων παρδάλεων, ἦτοι τῶν δαιμόνων ἐκείνων, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς διατηρήσεων, αὐτὴν δεῦρο καλεῖ.

ΑΣΜΑ.

Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου κύμωρ, ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἐντὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιᾷ ἐνθέμετι τοῦ τραχήλου σου.

EXOIA.

Εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐκώθηκας τὴν τοῦ ἐνός τρισυποστάτου Θεοῦ δηνότι καθαρωτάτην διαύγειαν. Ἐντὶ γὰρ καὶ ἐν μιᾷ φήσας, εἰς θεολογικὴν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἔννοιαν. Ὡς περὶ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ καθαρωτάτον ἐστὶ τοῦ σώματος μόριον, ὁ δὲ τράχηλος ἡ τῆς κεφαλῆς προσεχὴς ἔδρα· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν λογισμῶν τῆς Παρθένου, καὶ τῶν ἐμτακινήτων τῆς παρθενίας αὐτῆς ἐδράσεων, εἰς ἔννοιαν ἡλθομεν ἕνα Θεὸν τρισυποστάτον ἐν μιᾷ παρουσίᾳ οὐσίᾳ.

⁹⁵ Isa. xxxv, 2. ⁹⁶ Job xi, 10. ⁹⁷ Psal. lxxvii, 31. ⁹⁸ Psal. lxxviii, 19. ⁹⁹ Isa. xxxv, 9.

ἄΣΜΑ.

Τὶ ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου
νύμφη! τὶ ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου,
καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς τὴν τροφὴν τοῦ κόσμου θρεφασμένους μαστοὺς τῆς Παρθένου, οὗς ὁ τῶν ἡμερῶν ἐθήλασε Παλαῖς ἐν ἡλικίᾳ τῇ βρεφικῇ, Ἐκαλλιώθησαν, φησὶν, ἀπὸ οἴνου· τούτῳσι καλλίλους ἐγένοντο τοῦ καρποῦ τῶν ἀμπελώνων τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Διὸ δὲ τὸ, ἐκαλλιώθησαν, τίθουσιν, τὸ ὑπερβάλλον ἐνδεικνύμενος τῆς συγκρίσεως· ἀσυγκρίτως γὰρ αὕτη καλλιωτέρα τυγχάνει τῶν νομικῶν ἐκείνων διατάξεων. Καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα· ἤχουν, ἢ ἐνοικήσασά σοι τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ὑπὲρ πᾶσαν οὐσα τυγχάνει πνευματικὴν εὐωδίαν· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐν αὐτῇ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐνοικῆσαι εὐδόκησεν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἑτέροις ἐνοικεῖ, ὡς ἔχει τὸ· Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· ἀλλ' ὑπὲρ πάντα· νοῦν καθ' ὑπόστασιν ἠνώθη τῇ ἐξ αὐτῆς προσληφθείᾳ ἀγία σαρκί, τοῦ ταύτης Υἱοῦ, καὶ Θεοῦ.

ἄΣΜΑ.

Κηφόρ ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη· μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου· καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τούτῳσι, πάντες οἱ λόγοι αὐτῆς γλυκασμοὺς, πάντες τρυφὴ καὶ ἡδύτης. Γάλα καὶ μέλι ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτῆς. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγαθὴ γῆ, ἣ τὸν στάχυν βλαστήσασα τῆς ζωῆς· περὶ ἧς ὁ Θεὸς συμβολικῶς ἐνετελεσται τῷ Μωσεί· Εἰσαγάγω ὑμᾶς εἰς γῆν ἀγαθὴν, εἰς γῆν βέουσαν γάλα καὶ μέλι. — Καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ Λιβάνου· ἀνωτέρω μὲν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα τέθεικεν, ἐνταῦθα δὲ ὡς ὁσμὴ Λιβάνου· ἵνα μᾶλλον τὸ θεοσιδὸς τῆς ἐνοικητάσης αὐτῇ χάριτος σαφέστερον ἀποδείξῃ.

ἄΣΜΑ.

Κήπος κεκλεισμένος ἀδελφὴ μου νύμφη, κήπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη· ἀποστολαὶ σου παρὰ δέισος μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων· γάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κινάμωμον, μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου· σμύρνα, ἀλόη, μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ Παρθένος κήπος· κεκλεισμένος τῷ προφῆτῃ προσηγέρνεται. Τοῦτο μὲν, ὡς τὸ μῆλον ἀνήλθασα τῆς ζωῆς, τὸν Χριστὸν· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ μετὰ τὸ τεκεῖν, πάλιν οὐσα παρθένος. Διὸ δὲ τοῦτο ἐκφέρεται, διὰ τὸ τῆς ψόδης ἐναρμόνιον. Πηγὴ ἐσφραγισμένη· βρύσασα μὲν τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ εἰρηκεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν· καὶ Ἡσαίας προσέκηρυξεν· Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου· μέλυσας δὲ καὶ αὐθις παρθένος. Ἀποστολαὶ σου πα-

CANT.

A

10. *Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa! quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ a vino, et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.*

SCHOLIA.

Virginis mammæ, ipsam nutriendes mundi nutrimentum, et quæ Antiquas dierum in tenera suxit ætate, *pulchræ*, inquit, *factæ sunt a vino*, hoc est, pulchriores factæ sunt, fructu vinearum synagogæ Judæorum. Bis autem idcirco, *Pulchræ factæ sunt*, inquit, ad demonstrandam magnam similitudinis exsuperantiam; nam sine comparatione ulla, ipsa pulchrior est illis legalibus Judæorum constitutionibus. Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata: id est, gratia sanctissimi Spiritus, quæ habitat in te, omnem exsuperat spirantem fragrantiam. Non enim sic in ipsa plenitudo Divinitatis habitare voluit, quemadmodum in cæteris alitis inhabitat, ut ibi scriptum est: *Habitabo in eis, et inambulabo* ¹⁰, sed super omnem sensum in unam constitutus personam, sancta ex ea assumpta carne, Virginis Deique Filius.

CANT.

11. *Favum distillant labia tua, Sponsa: mel et lac sub lingua tua: et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

SCHOLIA.

Hoc est, omnes Virginis sermones dulcedo, omnes delicie sunt et suavitas. *Lac et mel sub lingua tua*. Ipsa enim est terra bona, quæ vitæ spicam protulit, de qua Deus, per figuram, Moysi in lege dixit: *Introducā vos in terram bonam, in terram fluentem lac et mel* ¹¹. — Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Paulo quidem ante, super omnia, posuit, aromata; hic autem, sicut odor thuris, ut in ipsa multo magis deiformem habitasse gratiam clarius demonstraret.

CANT.

12-15. *Hortus conclusus soror mea sponsa; hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisi, cum fructu nucum. Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani; myrrha, aloe cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.*

SCHOLIA.

Virgo hortus conclusus a propheta est appellata. Hortus quidem, quia Christum, veluti vitæ pomum, germinavit. *Conclusus* vero, quia post partum virgo etiam permansit. Bis autem hoc protulit ob cantus harmoniam. *Fons signatus*, scaturiens quidem aquam immortalitatis; quemadmodum et Salvator dixit: *Ego sum aqua viva*; et Isaías præcinnuit: *Haurietis aquam cum gaudio, de fontibus Salvatoris* ¹². Permansit nihilominus postea quoque virgo. *Emissiones tuæ paradisi cum fructu nucum*: gratia

¹⁰ Levit. xxvi, 12; I Cor. vi, 16. ¹¹ Exod. iii, 17. ¹² Joan. iv, 10, 14.

nimirum, a Deo ad Virginem, per Gabrielem nuntium, missa. Ipsa namque paradisum re vera nobis reseravit, et delicias fructuum illius ad vescendum apposuit. *Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani.* Per emissiones numerato recenset præclaras gratias, quæ in ipsa habitant; præclariora autem eligit aromata, ut excellentem gratiarum fragrantiam, nobis hisce figuris exprimat. *Myrrha aloe, cum omnibus primis unguentis.* Per myrrham quidem mortalem se esse declarat; per aloe vero ipsam quoque, ut Evæ filiam, suscepisse amaritudinem, sed non peperisse in doloribus, utpote quæ benedictionem recepisset, omnemque peperisset gratiæ plenitudinem, vel etiam, propter servandi tuendique vim, ac sine poenitentia traditionem charismatum sanctissimi Spiritus. *Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.* Fons quidem hortorum est in Virgine sacrosancti Spiritus gratia, quæ obumbravit eam propter redundantem divinitatis plenitudinem, quæ ubique adest, et omnia implet. *Puteus vero aquæ viventis, et fluentis a Libano,* propter profundam et investigabilem ipsius a Deo et Patre æternam processionem. Id enim existimo illis significasse verhis: *Et fluentis a Libano.*

CANT.

19. *Exsurge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et effluant aromata mea.*

SCHOLIA.

Post enumeratam, per innumeram aromatum multitudinem, a Deo collatam Virgini virtutem, *Exsurge, inquit, Aquilo, et veni, Auster.* Reges gentium ad eam adorandam convocat; utpote quæ in sinu suo verum contineret regem Christum: eos nimirum, qui Aquilonis ac Persiæ imperabant populis, et Æthiopiæ et Austri. Quemadmodum Isaias quoque, prævilens, elata voce protulit, dicens: *Ecce isti de longe venient, ab Aquilone et mari; alii autem de terra Persarum*¹⁹. Divus etiam pater David dicit: *Æthiopia præveniet manum suam Deo: et venient legati ex Ægypto*²⁰.—*Perfla hortum meum,* hoc est, laudando, eam adorate. *Et effluant aromata mea,* videlicet, quæ ex ipsa apud nos facta sunt miracula, et magna beneficiorum jugiter in nobis collatorum prodigia.

CAPUT V.

CANT.

1. *Descendat nepos meus in hortum suum, et comedat fructum nucum suarum.*

SCHOLIA.

Pernoscens propheta ex multis, quæ a Spiritu fuerat edoctus, Dei Verbi incarnationem, exoptat ipsam quamprimum fieri, et dicit: *Descendat nepos meus in hortum suum, hoc est, Acceleret*

Αῤῥέεισος, μετὰ καρποῦ ἀκροδρῶν· ἡ δὲ διὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγγελθεῖσα χαρὰ· αὕτη γὰρ τὸν παράδεισον ὡς ἀληθῶς ἡμῖν ἀνέψξε, καὶ τὴν τρυφὴν τῶν ἐκείνου καρπῶν εἰς εὐωχίαν παρέθηκε. *Νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμος μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου*· τὰς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνοικησάσας ἐν αὐτῇ καλλοποιούς χάριτας ἐξαριθμεῖται, τὰ κρείττονα τῶν ἀρωμάτων καταλέγων, καὶ διὰ τούτων τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν εὐωδίαν ἡμῖν παραικάζων. *Σμύρνα, ἀλόη, μετὰ πάντων πρώτων μύρων*. διὰ μὲν τῆς σμύρνης, ὅτι βροταίαν εἶναι δεδήλωκε· διὰ δὲ τῆς ἀλόης, ὅτι καὶ αὕτη, ὡς τῆς Εὐας θυγάτηρ, τὴν πικρίαν ἐδέξατο· ἀλλ' οὐκ ἐν λύπαις ἔτεκε, τὴν εὐλογίαν ἀπολαβοῦσα, καὶ ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος τετοκυῖα· ἡ καὶ, διὰ τὸ συνεκτικὸν καὶ ἀμεταμίλητον τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος. *Πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου*. Πηγὴ μὲν κήπων ἡ ἐν τῇ Παρθένῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπισκιάσασα χάρις, διὰ τὸ ὑπερπλήρες τῆς θεότητος, καὶ τὸ πανταχοῦ παρῆναι, καὶ πάντα πληροῦν. *Φρέαρ δὲ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου*, διὰ τὸ βαθὺ καὶ δυσεξερεύνητον τῆς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς αἰδίου προόδου· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ, καὶ ροιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ἌΣΜΑ.

Ἐξεγέρθητι, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότε, διάπνευσον κήπον μου, καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξαριθμησαὶ διὰ τῆς τῶν ἀρωμάτων ἀναμετρήσεως τὴν ἐπενεχθεῖσαν παρὰ Θεοῦ τῇ Παρθένῳ δύναμιν, *Ἐξεγέρθητι, φησί, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότε*· τοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς εἰς τὴν ἐκείνης συγκαλεῖται προσκυνῆσαι, ὡς τὸν ἀληθῶς βασιλεῖα ἐν τοῖς κόλποις κατεχούσης Χριστόν· τοὺς ἐν τῷ Βορρᾷ δηλονότι, καὶ τῇ Περσίᾳ κυριεύοντας τῶν λαῶν, καὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ καὶ Νότῳ· ὥσπερ καὶ Ἡσαίας, *Ἰδοὺ οὗτοι πόρρωθεν ἤξουσιν ἀπὸ Βορρᾶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς γῆς Περσῶν, προκατιδὼν ἀνέβόησε*. Καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ, *Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα, φησὶν, αὐτῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἤξουσι πρόσθεν ἐξ Αἰγύπτου*.—*Διάπνευσον κήπον μου*· τοῦτο ἐστὶ, Μετὰ αἰνέσεως ταύτην προσκυνήσατε. Καὶ *βρυσάτωσαν ἀρώματά μου*· ἡγουν, αἱ ἐξ αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς γεγεννημένα θαυματουργαί, καὶ τὰ μεγάλα τῶν καθ' ἐκάστην εὐεργεσιῶν ἐν ἡμῖν γινόμενα τεράστια.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

ἌΣΜΑ.

Καταβήτω ἀδελφιδὸς μου εἰς κήπον αὐτοῦ, καὶ φανέτω καρπὸν ἀκροδρῶν αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατανοήσας ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν, ὧν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· ἰδεῖσθαι, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἐπισπεύδει ταύτην γενέσθαι, καὶ φησὶ· *Καταβήτω ἀδελφιδὸς μου εἰς κήπον αὐτοῦ*· τοῦτέστι,

¹⁹ Isa. XLIX, 12. ²⁰ Psal. LXXII, 32.

Σπενδαίω καταβῆναι εἰς τὸν ἑαυτοῦ κεκλεισμένον κήπον, τὴν ὑπέραγνον Παρθένον, ἀφ' ἧς ὁ τῆς ἀθανασίας ἀναφύη καρπός. Καὶ φάγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ, ἡγουν, Διδαξάτω τὴν ἀλήθειαν, καὶ γεννηθῆτω τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ θέλημα. Ἐμὸν γὰρ βρῶμα, φησὶν, ἔστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

ἌΣΜΑ.

Εἰσῆλθον εἰς κήπον μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη· ἐνρύτῃσα σμύρνας μου μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνον μου μετὰ γάλακτός μου. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίστε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί. Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅσαυτ' ἐγινόντα τὰ ἐμπροσθεν λέγει· καὶ ἦν Β ἐπίσπευδα τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι συγκατάβασιν, ὡς ἤδη γεγονυῖαν διέξεισι, καὶ φησι πρὸς τὴν Παρθένον· Εἰσῆλθον εἰς κήπον μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη· τούτῃστι, Γέγονεν ἡ ἐμὴ συγκατάβασις ἐν σοί. Ἐνρύτῃσα σμύρνας μετὰ ἀρωμάτων μου· ἡγουν, Ἦνωσα τῇ σαρκὶ μου τὴν ἐμὴν θεότητα, καὶ τῶν κατ' εὐδοκίαν ἐμοὶ γεγονότων ἑδρεψάμην τοὺς καρπούς· διὰ γὰρ τῆς σμύρνης τὴν σάρκα ἐδήλωσε, διὰ δὲ τοῦ ἀρώματος τὴν θεότητα. Ἐφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· δηλονότι, Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, δούς τὸ ἐμὸν σῶμα εἰς βρῶσιν. Ἐπιον οἶνον μου μετὰ γάλακτός μου· τὸ ἐμὸν αἷμα εἰς πόσιν· μέλι γὰρ καὶ γάλα τὸν ἐξαίρετον ἀγιασμόν δηλοῖ. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, οἱ ἐμοὶ φίλοι δηλονότι. Ἦγουν, Αἰδέσθε, φάγετε, τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον. Καὶ πίστε, ἦτοι, τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυρόμενον. — Καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί· ἦν ἔδοξε τοῖς πολλοῖς τοὺς μαθητάς πάσχοντας μέθην, μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπέλευσιν. Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ· ἐγὼ μὲν ἐν τῷ τάφῳ καθεύδω δηλονότι, ἡ δὲ ἐμὴ θεότης ἀπαθὴς διέμεινεν.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῆς ἀγνῆς Παρθένου, καὶ φησιν· Ἦ διὰ τοῦ Γαβριὴλ φωνὴ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κρούει ἐπ' ἐμὲ, δηλονότι τὴν θύραν, τούτῃστι τὴν κεκλεισμένην πόλιν· ὡς καὶ Ἰεζεκιὴλ φησιν· Ἦ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται κεκλεισμένη, διότι ὁ ἡγούμενος οὗτος καθήσεται ἐπ' αὐτήν, τοῦ φερεῖν ἄρτον.

ἌΣΜΑ.

Ἀνοιχθὲ μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου, παροιστερὰ μου, τέλειά μου· διὲ ἡ καγαλή μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων ὑπερόχως.

A descensum suum in ejus hortum conclusum, in castissimam nimirum Virginem, ex qua immortalitatis ille natus est fructus. Et comedat fructum nucum suarum, scilicet veritatem doceat, ac fiat Dei et Patris sui voluntas: Meus enim cibus, inquit, est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui in caelis est¹⁶.

CANT.

1, 2. Intravi in hortum meum, soror mea sponsa; vindemiavi myrrham meam cum aromatibus meis; comedi panem meum cum melle meo; bibi vinum meum cum lacte meo; comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini, fratres. Ego dormio, et cor meum vigilat.

SCHOLIA.

Non secus ac jam facta forent superiora effert, et carnis assumptionem, quam celerrime fieri exoptat, jam ut factam enarrat, et dicit ad Virginem: Intravi in hortum meum, soror mea, sponsa, hoc est, Meus in te, factus est descensus. Vindemiavi myrrham cum aromatibus meis, videlicet, Copulavi carni meae divinitatem meam, et ex recta in me voluntate factorum fructus decerpsi. Per myrrham enim carnem significat, per aromata vero divinitatem. Comedi panem meum cum melle meo, videlicet, Opus perfecti, cum dedi corpus meum in cibum. Bibi vinum meum cum lacte meo, meum nimirum sanguinem in potum; mel enim et lac eximium illud indicant sacrificium. Comedite, propinqui mei, mei videlicet amici. Ac si diceret: Accipite, comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis immolatur. Et bibite, videlicet sanguinem meum qui pro vobis et multis effunditur¹⁶. — Et inebriamini, fratres, ebrietate, quam subiisse discipulos post sacrosancti in eos adventum Spiritus plerisque visum est. Ego dormio, et cor meum vigilat; ego quidem in sepulcro videlicet dormio, mea vero divinitas impatibilis perstat.

CANT.

Vox nepotis mei pulsat ad januam.

SCHOLIA.

Hoc tanquam a Virgine casta dictum profert, ac si diceret: Per Gabrielem vox unigeniti Filii Dei pulsat ad me, videlicet ad portam; ad portam, inquam, illam clausam, de qua Ezechiel quoque dixit: Porta haec clausa erit, et non aperiatur, et nemo unquam transibit per eam, et erit clausa, quia hic ipse Dux sedebit in ea ad comedendum panem¹⁷.

CANT.

Aperi mihi, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea: quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctis.

¹⁶ Joan. iv, 34. ¹⁷ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁸ Ezech. xlv, 2.

SCHOLIA.

Tanquam ex persona unigeniti Filii dicit : *Aperi mihi, soror mea, propinqua mea* : quæ me videlicet secundum carnem paries. *Columba mea, perfecta mea* : purissimum meum eximiumque vehiculum. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctis*, hoc est, propter idololatriam, et demonum sacrificia, aliumque abominabilem eorum cultum. Illa enim re vera noctis erant opera. *Caput meum plenum est rore*. Ac si dicat, *Cultus mihi debitus cessavit*, ob innumeras illorum impietates. *Et cincinnati mei guttis* : Mea videlicet inscrutabilia et profunda judicia petulanter desperaverunt, sua eorum dementia. Quapropter tempus adest, quo ea ipsa meo corrigam adventu.

CANT.

3. *Exspoliavi tunicam meam, quomodo induar illa ? Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos ?*

SCHOLIA.

Ex persona primi Adami hoc dicit : Cum tunica corruptionis experte et immortalis, ornamentisque innocentie essem indutus, carnem nactus crassiorum et mortalem, omnibusque obnoxiam affectionibus, *Exui eam ; quonam pacto induar illa ?* Post resurrectionem scilicet destruxi quod erat crassum et terrenum carnis assumptæ, illudque in priorem restitui gloriam. Nam ut homo, mortem quoque eum extimuisse, ex illo liquet : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* ⁷⁹. — *Et quonam pacto induar illa ?* dicit : *Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos ?* Videlicet, mundus cum sim a sordibus, quonam pacto tanquam peccatum perpetrarim, sum in cruce suspensus ? Vel etiam sic : Per *pedes* carnem significavit crassiorem ; quam et ante ipsum divinus pater David calceamentum præparaverat. *In Idumæam*, inquit, *extendam calceamentum meum* ⁸⁰. Et alio in loco : *Adorabimus in loco, in quo steterunt pedes ejus* ⁸¹, hoc est, in quo sumpta carne peragravit, carnemque ipsam divino suo lavit sanguine. Idcirco non opus est jam amplius in terris ad eam redire.

CANT.

4. *Nepos meus immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum.*

SCHOLIA.

Hoc est, is, qui ex avo meo descendens, filius, qui a me est genitus. Hunc enim ipsum nepotem quoque appellavit, tanquam ex David et Salomone natum. *Immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum* ; id est, misit ex suæ voluntatis placito, per Gabrielem, in me virtutem ipsius obumbrantem, quam manum appellat. Accedente vero angeli voce, cum altissimi Dei conciperem Verbum, *Turbatus est super eum*

A

Ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ φησιν· Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου· ἡ ἐμὲ δηλονότι κατὰ σάρκα τεξομένη. Περιστερόν μου, τελεία μου· τὸ καθαρώτατον ἐμοὶ καὶ ὑπερτελὲς ὄχημα. Ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκᾶδων νυκτός. Τοῦτέστιν, ὑπὸ τῆς εἰδωλομανίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ θυσιῶν, καὶ τῆς ἄλλης πρὸς αὐτὰ βδελυκτικῆς λατρείας· ἔργα γὰρ ὡς ἀληθῶς ταῦτα νυκτός. Ἐπλήσθη ἡ κεφαλὴ μου δρόσου· ἦτοι, Ἡ πρὸς ἐμὲ λατρεία πέπαιται κατακλυσμῷ τῶν ἐκείνων ἀσεβειῶν. Καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκᾶδων· ἤγουν, Τὸ ἐν ἐμοὶ ἀκατέληπτον καὶ τὸ βάθος τῶν κριμάτων μου ἐμπεπαρμένονταί ταις ἐκείνων ἀφροσύναις· οὐκοῦν καιρὸς, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν τοιούτων, παρουσίας τῆς ἐμῆς.

B

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολύνω αὐτούς ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ τοῦτό φησι· Χιτῶνα φθορίας (forte χιτῶν) ἀφθορίας) ἀπαθῆ, καὶ ἀνώλεθρον, τὸν τῆς ἀναμαρτησίας ἐνδεδυμένος, σάρκα λαβὼν παχυτέραν, καὶ θνητήν, καὶ τοῖς κατ' αὐτὴν ἀπασιν ὑποκείμενος, Ἐξεδυσάμην αὐτόν· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; μετὰ τὴν ἀνάστασιν δηλονότι ἀφθαρτήσας τὸ παχὺ καὶ γεῶδες τῆς σαρκὸς πρόσλημμα, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπαναγαγὼν αὐτὸ εὐκλείαν· ὡς γὰρ ἀνθρώπος, καὶ τὸν θάνατον δειλιᾷ· κατὰ τὸ, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ. — Καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; φησιν. Ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολύνω αὐτούς ; ἤγουν, Καθαρὸς ἐγινόμην ἀπὸ ῥύπου· πῶς ὡς ἁμαρτίαν πεποιηκὼς, ἐπὶ σταυροῦ ἀναρτηθῶ ; Ἡ καὶ οὕτως· Πόδας τὴν παχυτέραν δεδήλωκε σάρκα· ἣν καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπόδημα εἰρηκεν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ. Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν, φησιν, ἔκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου. Καὶ ἐν ἐτέρῳ· Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ· τοῦτέστιν, ἐν ᾧ τὴν σάρκα λαβὼν περιεπάτησε, καὶ ἐνίστατο αὐτὴν τῷ θεῷ αὐτοῦ αἵματι· διατοῦτο οὐκ ἔτι χρεία λοιπὸν κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς γήϊναις ἀναστρέφασθαι.

D

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀδελφιδὸς μου ἀπέστειλες χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπῆς, καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτέστιν, ὁ ἐκ τοῦ ἐμοῦ προπάτορος ἐμοὶ γεννηθεὶς υἱός· τοῦτον γὰρ καὶ ἀδελφιδὸν προσηγόρευσεν, ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σαλομῶνος. Ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπῆς· καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐν αὐτῷ. Ἦγουν, Ἀπέστειλεν εὐδοκίῃσας διὰ τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἐπισκιάσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν αὐτοῦ· ἣν καὶ χεῖρα ὀνομάζει. Ἐλθούσα δὲ ἡ παρὰ τοῦ ἀγγέλου φωνή, ἐν τῷ συλλαμβάνειν με τὸν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ Λόγον, Ἐθροήθη ἐπ'

⁷⁹ Math. xxvi, 59. ⁸⁰ Psal. cvii, 10. ⁸¹ Psal. cxxxi, 7.

αὐτὸν ἡ κοιλία μου. Ἐφησὶ γάρ, Πῶς ἔσται μοι
τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Μαθοῦσα δὲ τὴν
αἰτίαν, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, φησὶ, γένοιτό μοι
κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ᾠΑΣΜΑ.

Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου· χεῖ-
ρές μου ἔσταξαν σμύρναν· οἱ δάκτυλοί μου
σμίρναν πλήρη, ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν ἀδελφιδὸς ἐπισπεύδων τὴν ἑαυτοῦ παρου-
σίαν, ἢ ἡμᾶς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα, τῶν τοῦ πο-
νηροῦ χειρῶν ἀφαρπάζει, τοιοῦτοις τισὶν ἐχρήσατο
λόγους. Ἡ δὲ πανάμωμος Παρθένος, ἀκούσασα τὴν
μαχαρίαν τοῦ ἀγγέλου φωνήν, Ἀνέστην ἐγὼ, φη-
σιν, ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου. Τελευταίον, Μετὰ τὸ
δυσχερᾶναι, καὶ φάναι πρὸς τὸν ἀγγέλου· Πόθεν
ἐστὶ μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ
τὴν ἣν πρὸς αὐτὴν ὁ Γαβριὴλ ἀπόκρισιν ἐποίησατο·
Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεστέσθαι ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις
Ἰσχύος ἐπισκιάσει σε, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάντα
συγκατάθεσιν τῆς πανάγκης, Ἀνέστην, φησιν, ἀνοῖ-
ξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου· μονονουχὶ τοῦτο λέγων·
Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά
σου. — Αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· ἤγουν,
ἅμα τῇ συγκατάθεσει καὶ ἡ σάρκωσις ἐνηργεῖτο·
διὰ μὲν οὖν τῆς σμύρνης τὴν βροτείαν δεδήλωκε
σάρκα, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τὴν τῇ κησὶ συνεργὸν
δύναμιν. Οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη. Ἐκ
παραλλήλου τὸ αὐτὸ φησι. Πλήρη δὲ εἶπε, δεικνύς
τὴν κατὰ ἀλήθειαν ἐντελεστέτην σάρκωσιν τοῦ Σω-
τῆρος, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν. Ἐπὶ χεῖρας τοῦ
κλειθροῦ· ἤγουν, αἱ μὲν ἐνεργητικαὶ δυνάμεις τῇ
κυρίῃ κατὰ νόμον ἐγένοντο φύσεως· τὰ δὲ κλειθρα
τῆς παρθενίας ὑπὲρ φύσιν ἀλώθητα διατετήρηται.

ᾠΑΣΜΑ.

Ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου· ἀδελφιδός μου
παρήλθε. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦνοιξα αὐτῷ, φησιν ἡ Παρθένος· τουτέστιν,
συνέλαβον αὐτόν. Πρόσκειται δὲ κἀνταῦθα τὸ, ἐγὼ,
ὡς καὶ ἀνωτέρω· Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι· ἵνα σαφῶς
ἐμφαίνῃ ἄνευ ἀνδρός τὴν ὑπὲρ νοῦν γεγενῆσθαι
σύλληψιν. Μόνη δὲ ἡ αὐτὴ ἡ Παρθένος αὐτοῦργος
τῆς συλλήψεως γέγονεν. Ἀδελφιδός μου παρήλθεν·
ἦτοι, τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως διανύσας χρόνον, καὶ
πάντα καθ' ἡμᾶς καλῶς ὑπουργήσας τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ, παρήλθεν· ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὸν ὑπερ-
φῶ ἀνθρώπου προεπὶ διαχωρητήρας θάνατον. Ψυ-
χὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ· τουτέστιν, ἐν τῇ
φωνῇ αὐτοῦ, ἣν κράζας ἐν τῷ σταυρῷ, ἀπέφυκε τὸ
πνεῦμα. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν· λυποθυμήσασα, τὰ
μειτέρων παθοῦσα.

ᾠΑΣΜΑ.

Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν. Ἐξά-
λεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· εὗροσ δὲ με

A venter meus. Dixit enim: Quomodo hoc mihi erit,
quoniam virum non cognosco? Ubi vero causam
didicit: Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi
secundum verbum tuum⁸¹.

CANT.

5. Surrexi ego ut aperirem nepoti meo; manus
meae stillaverunt myrrham, digiti mei myrrham
plenam, super manus ad claustrum.

SCHOLIA.

Nepos quidem cum suum acceleraret adventum,
ut nos, ob summam bonitatem, a cacodæmonis
manibus liberaret, ejusmodi usus est sermonibus.
Inculpata vero Virgo, cum faustam, felicemque
audisset angeli vocem: Surrexi ego, dicit, ut ape-
rirem meo nepoti. Hoc est: Post hæsitationem et
interrogationem angelo factam: Unde hoc mihi erit,
quoniam virum non cognosco? et post illam Ga-
brielis responsionem ad ipsam: Spiritus sanctus
superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit
te⁸², post hæc omnia, et purissimæ Virginis assen-
sum et approbationem: Surrexi, inquit, ut aperi-
rem nepoti meo, tantum non hoc dicens: Ecce
ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum⁸³.

— Manus meae stillaverunt myrrham. Videlicet, as-
sensione præstita, incarnatio pariter facta est. Per
myrrham itaque mortalem significavit carnem; per
manus, virtutem partui cooperantem. Digiti mei
myrrham plenam; idem fere diversis vocibus di-
cit. Plenam vero ait, quo demonstret perfectam
veramque assumpsisse carnem, non autem per
speciem et spectrum. Super manus claustrum; vide-
licet, virtutes quidem operariæ ex naturæ lege
deserviunt partui, Virginis vero claustra, supra
naturam, illæsa fuere servata.

CANT.

6. Aperui ego nepoti meo; nepos meus discessit.
Anima mea egressa est ad sermonem ejus.

SCHOLIA.

Aperui ipsi, dicit Virgo; hoc est, ipsum concepti.
Addit autem hic quoque verbum illud, Ego; quem-
admodum et paulo ante: Surrexi ego, ut aperirem;
ut clare demonstret sine viro supra rationem causam
factam fuisse conceptionem. Sola namque ipsa Vir-
go operatrix fuit conceptionis illius. Nepos meus
discessit: cum nimirum humanæ vitæ peregrisset
tempus, et omnia quæ nostra sunt, optime perfec-
cisset, juxta voluntatem Dei et Patris, tunc disces-
sit, hoc est, ex hominibus recessit, postquam into-
lerandam secundum humanitatem pertulit necem.
Anima mea egressa est ad sermonem ejus: hoc est,
ad vocem ipsius, qua in cruce clamans emisit spi-
ritum. Anima mea egressa est: animi ægritudinem
passa sum, ut et matres perturbari solent.

CANT.

6, 7. Quæsi vi eum, et non inveni eum, vocavi eum,
et non audivit me. Invenierunt me custodes circummei.

⁸¹ Luc. 1, 34. ⁸² ibid. 35. ⁸³ ibid. 38.

tes in civitate : percusserunt me, vulneraverunt me, A
tulerunt theristrum meum custodes manium.

οι φύλακες, οι κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει· ἐπά-
ταξάν με, ἐτραυματίσαν με· ἤραν τὸ θέριστρον
ἀπ' ἐμοῦ φύλακες τῶν τειχέων.

SCHOLIA.

Quæsi vi eum, et non inveni eum. Percurrit propheta tum hic, tum alibi concise pene, mysteriorum capita futuræ Verbi Dei in carne dispensationis. Repetens quoque de integro per capita sermonem, tanquam ex persona castæ Matris Domini, dicit : *Quæsi vi eum, et non inveni eum.* Quod sane interpretari quidem poterit, quemadmodum ante dictum est, hoc verborum involucro eximiam Salvatoris in sepulcro requiem significari. Tunc enim eum quærens sacratissima mater, non invenit. Poterit id etiam quis intelligere de salutari Christi Ascensione, post consummatam omnem carnis dispensationem. Cum enim eum ut hominem post Ascensionem quæreret, ut præsto esset, purissima Dei Puerpera, non invenit eum, neque ipsam audivit vocantem ; quamvis ut-Deus cum ipsa foret, filii-que simul et paterno affectu, quæ ipsius erant, gubernaret. *Invenierunt me custodes circumeuntes in civitate.* Videlicet, cum quærerem eumque invocarem, et Deum ex me sine semine natum esse contenderem : id non ferentibus ex invidentia principibus sacerdotum, qui videbantur legi præesse, gravia ab illis passa sum. *Custodes autem appellari possunt legis pontifices Judæorum tunc, utpote qui soli litteræ adhaerentes, longe quidem aberant a sensu, qui in illis inerat. Circumeuntes in civitate ;* C hoc est, qui circa litteram, et in littera semper versantes, nihil excelsum de Deo sentiunt. *Percusserunt me, videlicet, gravi me dolore affecerunt, cum mala palam inferrent Dei Ecclesiæ, expellentes discipulos, et Evangelii progressui obsistentes. Tulerunt theristrum meum, capitis videlicet ornamentum, piam nimirum de Deo, intelligentiam : quam quidem summo studio contenderunt ex ultimis terræ finibus, auferre, sed non valuerant, cum majori vi obsisteret virtus præconii Christi Salvatoris. Custodes manium, videlicet legem specie tenuis servantes. Non enim dignum duxit illos custodes esse civitatis, sed tantum mœnium, sic ut-
cunque positorum, et non ex Dei mente.*

CANT.

8. *Adjuravi vos, filix Jerusalem, in virtutibus et in viribus agri, si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.*

SCHOLIA.

Non eodem sensu, sacramento filias compellat Jerusalem, quo et prius jurejurando adegerat, sed hic filias Jerusalem sequentes Dominum vocat discipulas : quæ per martyrium vitæ curriculum perfecerunt. *Si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.* Non quod ejusmodi rei suum ipsius Filium et Dominum ignarum fore existimaverit, præcipit mulieribus suum erga nepotem renuntient amorem : qui enim fieri

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐκ εἶδον αὐτόν. Διεξι-
θὼν ὁ προφήτης καὶ νῦν, καὶ ἐν ἑτέροις, ὡς ἐν ἐπι-
τομῇ, τὰ κατὰ τὴν ἑσαρχικὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ
Λόγου γεννησόμενα μυστήρια, ἐπανακεφαλαιοῦμενος·
καὶ αὖθις τὸν λόγον, ὡς ἐκ τῆς ἀγνῆς τοῦ Κυρίου
μητρός· φησιν· Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐκ εἶδον
αὐτόν· τοῦτο μὲν ἂν τις ὡς ἀν εἰρηται πρότερον
ἐκλάβοι, τὴν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος αἰνιττεσθαι
ὑπερφυᾶ κατὰθεσιν· τῆνικαῦτα γὰρ ζητοῦσα τοῦτον
ἡ πύναγος Μήτηρ οὐκ εἶδεν. Τοῦτο δ' ἂν τις καὶ
εἰς τὴν σωτήριον μετὰ τὸ πᾶσαν οἰκονομίαν πεπλη-
ρῶσθαι τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν· ἀνθρωπικῶς γὰρ
μετὰ ταῦτα τοῦτον ζητοῦσα παρῆναι ἡ ὑπεράμωμος
τοῦ Θεοῦ λοχεύτρια, οὐκ εὗρισκεν αὐτόν· καὶ κα-
λοῦσα οὐκ ὑπήκουεν. Ἡ δὲ Θεὸς συνῆν αὐτῇ· καὶ
ὀλίκῳ ὁμοῦ καὶ πατρικῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐκυδέρνα.
Ἐδρῶσάν με οἱ φύλακες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ
πόλει· ἤγουν, ζητοῦσα τοῦτον, καὶ ἐπικαλούμενη,
καὶ θεὸν ἐξ ἐμοῦ ἄνευ ὑπορῆς ἀνομολογοῦσα τε-
χθέντα, μὴ ἐνεγκόντων τὸν φθόνον τῶν δοκούντων
ἀρχιερέων τοῦ νόμου προεστάναι, ὑπέστην ὅπ' αὐτῶν
δεινὰ. Φύλακες δ' ἂν καλοῖντο τοῦ νόμου οἱ τῆνι-
καῦτα τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς, ὡς τῷ γράμματι
μόνῳ προσανέχοντες, πόρρω δὲ τῶν ἐγκαιμένων
ἐννοῶν ἑαυτοὺς ἀπελαύνοντες. Οἱ κυκλοῦντες ἐν
τῇ πόλει, τούτέστιν, οἱ περὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς
αὐτοῖς ἀεὶ συστραφόμενοι, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν περὶ
Θεοῦ διανοοῦμενοι. Ἐπάταξάν με· ἤγουν, ἡλγυνάν
με, ἐν οἷς ἐπιδείκνυντο δεινοὶς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησίαν, ἀπελαύνοντες τοὺς μαθητὰς, καὶ τὸν
δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου κωλύοντες. Ἦραν τὸ θέ-
ριστρον ἀπ' ἐμοῦ, τὸν τῆς κεφαλῆς κόσμον δηλώνον-
τι, τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ διάνοιαν, ἣν ἐσπουδάκει-
σαν μὲν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς· ἀφελεῖν, οὐκ ἠθου-
νήθησαν δὲ ὑπερβαλλούσῃ δυνάμει τοῦ κηρυττομέ-
νου Σωτῆρος Χριστοῦ. Φύλακες τῶν τειχέων·
ἤγουν, τῇ δοκῇσι τοῦ φυλάσσειν τὸν νόμον· οὐ
γὰρ ἀξιοὶ τούτους φύλακας εἶναι πόλεως· ἀλλ' ἀπλῶς
τῶν τειχέων τῶν οὕτω πως κειμένων· καὶ οὐ περὶ
τῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοῶν.

D

ἌΣΜΑ.

Ἄρμισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, ἐν ταῖς
δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύεσσι τοῦ ἀγροῦ· ἐν
εὐρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγέilate αὐτὸν
δτι τετρωμένῃ ἀγάπῃς εἰμι ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐκ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν τὸν αὐτὸν παρήγαγεν
ὄρκον, ὃν καὶ πρότερον ταῖς θυγατράσι τῆς Ἰερου-
σαλὴμ· ἀλλ' ἐνταῦθα θυγατέρας τῆς Ἰερουσαλὴμ
τὰς ἀκολουθησάσας τῷ Δεσπότη καλεῖ μαθητρίαι·
αἱ καὶ διὰ μαρτυρίου τὸν δρόμον ἠνύκασιν. Ἐὰν
εὐρητε τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγέilate αὐτόν,
δτι τετρωμένῃ ἀγάπῃς εἰμι ἐγώ. Οὐχ ὡς ἀγνοῦντα
τὴν ἑαυτῆς Υἱὸν καὶ Δεσπότην, παρεγγυᾶται ταῖς
γυναιξὶ τὴν ταύτης ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέ-
λῃ.

λαί· πῶς γὰρ ἂν ἤγνοιε, καὶ πρὶν γενέσεως ἕκαστα A
εἰδώς; ἀλλὰ τὸν αὐτὸν πόθον εἰς τὴν ἑκείνου πίστιν
ἐπαύσουςα. Ταύτη τοι καὶ, Ἐὰν εὖρητε, φησί· του-
τεστι, σπουδάσατε εὐρεῖν.

ἌΣΜΑ.

Τι ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδού, ἡ καλὴ ἐν
γυναιξί; τί ἀδελφιδὸς ἀπὸ ἀδελφιδού; ὅτι οὕτως
ᾤκησας ἡμᾶς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἡ ἐρώτησις τῷ προφῆτῃ
θεταί, καὶ φησι· Τι ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδ-
οῦ; τουτέστι, τί διαφέρει ὁ Υἱὸς σου ἀπὸ τῶν ἄλλων
τῶν γυναικῶν, ὅτι ᾤκησας ἡμᾶς; ἐπ' αὐτόν;

ἌΣΜΑ.

Ἀδελφιδὸς μου λευκός, καὶ πυρρός, ἐκλελο-
γισμένος ἀπὸ μυριάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διειράσα τὸ πρόθυμον τῶν γυναικῶν ἡ πανά-
μμος Παρθένος, ὥστε δις ἐπανερωτᾶν αὐτὰς περὶ
τῷ ταύτης υἱοῦ, τίς τέ ἐστι, τί διαφέρει τῶν ἄλλων,
καθ' ἕκαστον τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, καὶ φησιν·
Ἀδελφιδὸς μου λευκός καὶ πυρρός, ἐκλελογι-
σμένος ἀπὸ μυριάδων· τὰ γνωριστικὰ τῆς αὐτοῦ
θεότητος διὰ τῶν τοιούτων ἐξαριθμείται, φάσκουσα·
Ὁ ἐν ἐμοὶ σαρκωθείς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λευκός ἐστι
καὶ πυρρός. Τουτέστι, πῶς νοερὴν, καὶ πῦρ ἀστε-
κτον καὶ ἀπρόσφαστον· διὰ μὲν γὰρ τοῦ λευκοῦ τὸ
λαμπρὸν καὶ φωτιστικὸν ἐσήμανε, διὰ δὲ τοῦ πυρ-
ροῦ τὸ ἀστεκτον καὶ ἀπρόσφαστον τῆς αὐτοῦ θεό-
τητος. Ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων· ἤχουν,
ἐκλελογισμένος· περὶ αὐτοῦ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
διὰ στόματος Ἡσαίου φησιν· Ἰδοὺ ὁ καὶς μου,
ὃν ἐξελεξάμην, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.

ἌΣΜΑ.

Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον κεφὰζ, βόστρυχοι
αὐτοῦ ἐλάται, μέλαρες ὡς κόρυξ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον ἐστὶ κεφὰζ, τουτέ-
στιν ἡ ἄνω αὐτοῦ γέννησις; ἀπρόσφαστος καὶ νοερά.
Πολλαχοῦ διὰ τοῦ χρυσοῦ ἐδήλωσε τοῦ πυρὸς τὴν
ἐνέργειαν. Αἱ δὲ βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλαρες
ὡς κόρυξ· τὰ ἄνωθεν δηλονότι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ,
τουτέστι τῆς θείας ὑπάρξεως, ἀθεώρητα καὶ ἀκα-
τάληπτα· διὰ τοῦτο καὶ μέλανα εἶρηκε. Τοῦτο καὶ ὁ
θεοκτίτωρ Δαβὶδ προηρμήνευσε, λέγων· Ἔθετο
σκότος εἰς ἀποκρυφὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦ σκότους
δηλονότι τὸ ἀκατάληπτον εἰρηκώς.

ἌΣΜΑ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστῆραι, ἐπὶ πλη-
ρώματα ὑδάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τοῦ τῆς περιστῆρας ὀνόματος τὸ ἀκίραιόν τε
καὶ καθαρὸν ἐδήλωσε τῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ
πληρώμασιν ὑδάτων· τουτέστι, πεπληρωμένων
τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πολλαχοῦ γὰρ ἡ θεία Γραφή

A poterat, ut ignoraret id is, qui etiam antequam
nascetur singula norat? sed quo hunc ipsum ad
illius fidem animi affectum exauperet. Quocirca
dicit: Si inveneritis, id est, contendite, ut inve-
nialis.

CANT.

9. Qualis nepos tuus a nepote, pulchra in mulieri-
bus? qualis nepos tuus a nepote? quia sic adjurasti
nos.

SCHOLIA.

Tanquam a mulieribus interrogatio hæc foret, a
propheta posita est. Dicit enim, Qualis nepos tuus
a nepote? hoc est, in quo differt filius tuus a cæte-
ris aliarum mulierum filiis, quia adjurasti nos per
ipsum?

CANT.

10. Nepos meus candidus, et igneus, selectus ex
decem millibus.

SCHOLIA.

Excitato a purissima Virgine mulierum desiderio,
ita ut semel atque iterum de suo interrogarent fi-
lio, quinam foret, et in quo a cæteris differret, ad
singula responderet, et dicit: Nepos meus candidus
est, et igneus, selectus ex decem millibus. Notiones
ipsius divinitatis per ejusmodi enumeravit, dicens:
Filius Dei, qui ex me carnem assumpsit, candidus
est, et igneus, hoc est, Lux intellectualis est, et
ignis intolerandus. Per candorem enim splendorem
lucemque significavit; per ignem vero intoleran-
dam nec attingendam ejus divinitatem. Selectus ex
decem millibus, sive, electus. De ipso enim Deus
et Pater per os Isaïæ dicit: Ecce puer meus quem
elegeram, in quem complacuit anima mea⁶⁶.

CANT.

11. Caput ejus aurum cephas, cincinnati ejus crispi,
nigri veluti corvus.

SCHOLIA.

Caput ejus aurum est cephas, hoc est, superna ip-
sius generatio est intellectualis, et quæ attingi ne-
quit. Aurum enim sæpe sæpius vim ignis significat.
Cincinnati autem ejus crispi, nigri veluti corvus. Quæ
supera sunt, significavit, capitis ejus, hoc est divi-
næ ejus substantiæ, eaque invisibilia et incom-
prehensa fore. Quocirca et nigra fore dixit. Quod
itidem divinus pater David ante exposuerat, dicens:
Posuit tenebras latibulum suum⁶⁷. Qui per tene-
bras id utique quod comprehendi nequit expressit.

CANT.

12. Oculi ejus sicut columbæ, super plenitudines
aquarum.

SCHOLIA.

Per hujus columbæ nomen simplicitatem atque
puritatem oculorum ejus significavit. Super pleni-
tudines aquarum, id est, qui repleti erant Spiritu
sancto; passim enim divina Scriptura Spiritum

⁶⁶ Isa. xlii, 1. ⁶⁷ Psal. xvii, 12.

sanctum aquam nominavit. Quemadmodum et Sal-
vator ipse declaravit : *Qui credit in me, flumina
ex ventre ejus fluent aquæ vivæ* ⁸⁷, videlicet sanctis-
simi Spiritus gratia. Itaque plenitudines aquarum
intelligendi sunt ipsi Christi fideles. Quemadmo-
dum Salomonis quoque pater David longe ante di-
xit : *Oculi Domini super justos* ⁸⁷.

CANT.

13. *Maxillæ ejus sunt phialæ aromatis, producentes
unguentaria.*

SCHOLIA.

Quemadmodum phialæ aromatum ingentem fra-
grantiam præbent iis qui prope adsunt : sic et uni-
genitus Dei Filius uberem in eum credentibus
sanctissimi Spiritus gratiam impertit. Accipite enim, B
dixit, *Spiritus sanctum* ⁸⁸.

CANT.

Labiæ ejus lilia stillantia myrrham plenam.

SCHOLIA.

*Prolatos sermones divinos per labia Salvatoris
ad omnes et pro omnibus lilia stillantia myr-
rham appellavit : lilia quidem, propter fragran-
tiam plantæ, et quia ab omnibus deamantur ; stil-
lantia vero myrrham plenam, propter vim abunde
sufficienterque servandi, et continendi, et quia
ubique colligunt, conservant, et confirmant eos
qui suscipiant Evangelium ; vel etiam ob difficilem
et strigosam, asperamque, ut videtur, observa-
tionem mandatorum Dei. Angusta enim, inquit,
et arcta est via, quæ ducit ad regnum celo-
rum* ⁸⁹.

CANT.

14. *Manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ, strenuæ.*

SCHOLIA.

Omnia, quæ propter nos in mundo admirabilia
Dei manu sunt facta, ejus plena sunt pulchritu-
dine. *Eccæ enim, inquit, omnia pulchra valde* ⁹⁰.
Dum autem dixit : *Manus ejus tornatiles, aureæ,
aquatiles in singulis elementis portionem desi-
gnat, illorumque inter se connexionem. Plenæ,
strenuæ. Ac si diceret : Divinæ ejus erga nos par-
ticipantes pietatis et providentiæ.* D

CANT.

*Venter ejus veluti tabula eburnea super lapidem
sapphiri.*

SCHOLIA.

Apertissime in iis quoque propheta demonstrat,
se non de quovis homine verba facere. Nam cu-
jus unquam invenietur venter, veluti tabula ebur-
nea? Verum enimvero clare ostendit, se maximi
cujuspiam ac summi Legislatoris nomen voluisse
exprimere. Per ventrem itaque cor significavit:

τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὕδωρ ὠνόμασε· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ
Σωτὴρ ἐνετείλατο· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποτα-
μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος
ζωῆτος· δηλονότι, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριτος. Οὐκοῦν αὐτοὺς τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευ-
κότας πληρώματα ὑδάτων ὑποληπτέον· καθὼς
προλαβὼν καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἶρηκε Δαβὶδ· Ὁφθαλ-
μοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους.

ᾠΣΜΑ.

Σταγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος, φύ-
ουσai μυρσφικὰ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡςπερ αἱ τῶν ἀρωμάτων φιάλαι πλείστην δαψ-
νὴν εὐωδίας παρέχουσι τοῖς ἐγγίστα γινομένοις· οὕτω
καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῖς πιστεύουσαι
εἰς αὐτὸν πλουσίαν τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριν μετέδωκε. Δόξας γάρ, φησὶ, Πνεῦμα
ἀγίων.

ᾠΣΜΑ.

Χεῖλη αὐτοῦ κρύνα, στέλζοντα σμύρναν
πλήρη.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς διὰ τῶν χειλέων τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἀπαν-
τας καὶ ὑπὲρ πάντων προφερομένους θαυραχικοὺς
λόγους κρύνα στέλζοντα σμύρναν προσηγόρευσε·
κρύνα μὲν διὰ τὸ εὐώδες τοῦ φυτοῦ καὶ πᾶσιν ἐπι-
ραστον· στέλζοντα δὲ σμύρναν πλήρη, διὰ τὸ συν-
εκτικὸν, καὶ διαρκές, καὶ πανταχόθεν ἐπέχον καὶ
στηρίζον τοὺς παραδεχομένους τὸ Εὐαγγέλιον· ἢ
καὶ διὰ τὸ πικρὸν καὶ δοκοῦν σκληρὸν τοῦ κατὰ
Θεὸν ἀπαγγέλλματος. Ἡ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπαγούσα,
φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στενὴ
καὶ τεθλιμμένη ἐστίν.

ᾠΣΜΑ.

Χεῖρες αὐτοῦ τορνεύται, χρυσαῖ, πεπληρωμέ-
ναι, θυρεοῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πάντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς γει-
νημένα τοῦ κόσμου θαυμαστά πεπληρωμένα εἰσι
τῆς παρ' αὐτοῦ καλλονῆς· Ἰδοὺ γάρ, φησὶ, τὰ
πάντα καλὰ ἴκαν. Διὰ δὲ τοῦ φάναι, Αἱ χεῖρες
αὐτοῦ τορνεύται, χρυσαῖ, τὴν ἐν ἐκάστῳ τῶν
στοιχείων ἰσομοίαν δηλοῖ, καὶ πρὸς ἄλληλα σύγ-
κρασιν. Πεπληρωμέναι, θυρεοῖς· ἀντὶ τοῦ, μέ-
τρεα τῆς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς θεοειδοῦς προ-
βολας.

ᾠΣΜΑ.

Κοιλία αὐτοῦ ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λί-
θου σαρφείρου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Σαφέστατα καὶ τούτοις δείκνυσιν ὁ προφῆτης,
ὡς οὐ περὶ τινος ἀνθρώπου διαλέγεται· τίνος γάρ
ἂν εὐρεθείη ἡ κοιλία ὡς πυξίον ἐλεφάντινον; ἀλλ'
ἢ δῆλον περὶ μεγίστου τινός, καὶ τὰ μέγιστα νενο-
μοθετηκότος, τὴν προσηγορίαν ἐκτέθειται. Διὰ τοῦν
τῆς κοιλίας τὴν καρδίαν ἐσήμανεν, ἐν ᾧ τὸ διανοη-

⁸⁷ Joab. vii, 38. ⁸⁸ Psal. xxxiii, 16. ⁸⁹ Joan. xx, 22. ⁹⁰ Matth. vii, 14. ⁹¹ Gen. i, 31.

τὴν τῆς ψυχῆς· παρὸν τυγχάνει· ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν· Ὁ ἀγαθὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρὰ. — Ὡς πυξίον ἐλεφάντινον· ἦτοι βιβλίον, τοὺς ἐκπορευομένους ἐξ αὐτοῦ θεοποιούς λόγους πᾶσιν ἀγαθοπρεπῶς προτείνοντας· αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἐκ τῆς Σιών πεφοιτηκότα τῷ κόσμῳ σωτηριώδη νόμον· περὶ οὗ καὶ ὁ θεοπάτωρ εἶρηκε Δαβὶδ· *Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ*; καὶ Ἡσαίας· *Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος*. Οὐδεὶς δὲ πρὸ αὐτοῦ, ἢ μετὰ αὐτὸν, ἐκ τῆς Σιών ἐξήνεγκε νόμον· ὥσπερ δὲ διὰ τῶν Μωσαικῶν πυξίων ὁ νόμος δέδοται τῷ παλαιῷ Ἰσραὴλ· οὕτω καὶ διὰ τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἀλήθεια τοῖς πιστοῖς. Ἐπὶ λίθου σαρραφείρου. Τεθεμελιωμένα δηλονότι ἐπὶ τὴν πέτραν· Σὺ γὰρ εἶ, φησὶ, Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.

ᾠΑΣΜΑ.

Κρῆμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμάρινοι, τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσαῖες.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τούτων πάντων τὸ ἀσφαλές καὶ ἀπαρέγκλιτον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου μονιμότητος δεικνυσαι. Κρῆμαι δὲ, καὶ ὀπίσθια, καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρωποπρεπῶς περὶ αὐτοῦ τίθησι κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν.

ᾠΑΣΜΑ.

Εἶδος αὐτοῦ ὡς λίθινος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι. Φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμός, καὶ ὄλος ἐπιθυμία.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν ἐκείνου θεότητα εἰς εἶδος λίθινου ὁμοίωσας. Θεῷ γὰρ μόνῳ λίθινο; ἀφιέρωται. Τὰ δὲ ἐκ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ ἡδύτερά εἰσι παντὸς γλυκασμοῦ· τούτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ἡδυνθεὶς, *Γλυκύτερα*, φησὶ, *τὰ λόγια Κυρίου ὑπὲρ μέλι καὶ κηρ*. — Καὶ ὄλος ἐπιθυμία· ἦτοι αὐτὸς ὢν τῶν ἐφετῶν ἀκρότης, καὶ πρὸς ὃν ἐρωτικῶς οἱ τε θεοὶ νόες, καὶ πᾶσαι δικαίων ψυχαὶ ἀνατείνονται.

ᾠΑΣΜΑ.

Οὗτος ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόδοσις τῶν κατὰ μέρος γνωρισμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς ἀφράστου σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἐξήτησαν αἱ ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλήμ, ὅποιοι ὦν τυγχάνει, τὰ ἐκείνου ἢ μήτηρ ἀκριβῶς διεξελαῦσα, ἐπάγει· *Τοιοῦτός ἐστιν ἀδελφιδός μου, καὶ τοιοῦτος, ὅσον ὑμῖν εἶπον δηλονότι*.

ᾠΑΣΜΑ.

Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ καλὴ ἐν γυναίκε; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζητήσομεν αὐτὴν μετὰ σοῦ.

“ Matth. xii, 35. “ Psal. xliii, 7. “ Isa. ii, 3. “ Matth. xvi, 18. “ Psal. xlviii, 14.

A in quo intellectus animæ residet. Quemadmodum etiam ipse Salvator in Evangeliiis dicit: *Bonus homo de bono cordis sui thesauro profert bona, et malus de malo cordis sui thesauro profert mala* “. — *Veluti tabula eburnea*: sicut liber nimirum, ex quo proferuntur sermones a Deo instituti: quos omnibus, quæ sua est benignitas, palam proposuit; ipsa videlicet lex ex Sion, mundo pro ejus salute insita. De qua divinus quoque pater David ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel* “. Et Isaias dixit: *De Sion exibit lex* “. Nemo autem ante ipsum, vel post ipsum ex Sion legem protulit. Porro quemadmodum per tabulas Mosaicas lex data est prisco illi populo Israel: sic et per ea quæ emanarunt ex ventre incarnati Filii Dei, gratia et veritas credentibus data est. *Super lapidem sapphiri*. Fundata videlicet supra petram. *Tu enim es*, inquit, *Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* “. B

CANT.

15. *Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas*.

SCHOLIA.

Per hæc omnia inconcussam veramque Dei Verbi in æternum manentis stabilitatem demonstrat. *Crura* vero, et posteriora, et alia itidem humano more ei tribuit pro ratione earum quæ in nobis sunt, partium. C

CANT.

15, 16. *Species ejus sicut Libanus electus, sicut cedri. Guttur ejus dulcedo, et totus desiderium*.

SCHOLIA.

Divinitatem ejus speciei assimilavit libani, quia soli Deo consecratur libanus. Quæ vero ex ipsius prodent gutture, suaviora sunt quavis dulcedine. Quibus David quoque delectatus, *Dulciora*, inquit, *eloquia Domini super mel et farum* “. — *Et totus desiderium*. Ipse nimirum est desiderabilium summa et apex; ad quem peramanter divinitæ mentes et omnes animæ justorum feruntur.

CANT.

Iste est nepos meus, et iste est propinquus meus, filiæ Jerusalem.

SCHOLIA.

Complexio eorum est, quæ per partes cognosci possunt ineffabilis illius propter nos incarnationis Verbi Dei; quia enim quæsierant illas Jerusalem, qualis esset, mater accurate illius reventis patribus, infert: *Hujusmodi est nepos meus, talis, inquam, qualem vobis retuli*.

CANT.

17. *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? et quaeremus eum tecum*.

SCHOLIA.

A

EXOΛIA. •

Omnis virtus et operatio sanctissimi Spiritus in beata Virgine habitavit. Quocirca propheta variis laudum nominibus ipsam celebravit : modo quidem appellans lectum, modo domum, et alibi aliter. Hic vero sponsam nominans, dicit : *Veni a Libano, sponsa*. Quæ videlicet a Deo generationem habuisti, et tota Dei effecta es atque divina. Per Libanum autem hic quoque Deum intellexisse, Isaias in præsens suo approbet testimonio ; ait enim : *Gloria Libani data est ei* ⁶⁵; perinde ac diceret, Ei cessit in sortem Libanus. *Venies, et pervenies a vertice fidei*; ac si diceret : Tu, quæ sola fuisti, tanquam in *vertice fidei*, *venies* ad vitam, nec ad hujus vitæ mala *pervenies*. Vel, *A vertice fidei venies*, et nil sædum aut indignum Deo ex te nato suspicaberis. *Pervenies a capite Santiir, et Aermøn*. Hosce ad montes patriarcha confugit Jacob, quando persequelatur eum Laban, contritis prius in Galaad ipsis dæmonum simulacris. Cum itaque laudibus quoque celebraret Virginem, quæ debellaverat adversarii vim atque potentiam, et confugerat in altitudinem divinitatis, a montibus revocat, dicens : *Veni a capite Santiir et Aermøn, a cubilibus leonum, a montibus pardorum* utpote quæ, cum ex regio genere et Judæorum synagogis descenderet, cacodæmonum tamen debellavit violentiam, quandoquidem usque ad Christi, ex ipsa Virgine nati, adventum, non secus ac agni a laqueis leonum, adversariorum numerum hostium, vincti fueraamus : quos bestias quidem esse, per beatum Job, Deus ipse prædixit : *Eccc nunc adjacent tibi bestię* ⁶⁶; et divinus pater David *bestias arundinis nominavit* ⁶⁷; atque iterum dicit : *Ne tradas bestiis animam confidentem tibi* ⁶⁸. Et Isaias hoc modo de ipsa dixerat : *Non erit ibi leo, neque ulla malarum bestiarum ascendet adversus eam* ⁶⁹. Virginem igitur ipsam, utpote quæ prima illorum cacodæmonum laqueos vitarat, a *cubilibus leonum, et a montibus pardorum*, scilicet a cacodæmonum laqueis, eorumque caveis et insidiis, huc ut veniat vocat.

CANT.

9. *Vulnerasti me, soror mea sponsa, vulnerasti me, uno ab oculis tuis, in una colli tui iniectione.*

SCHOLIA.

In cordibus nostris inveniisti unius videlicet trinæ substantiæ Dei splendorem purissimum : uno enim, et in una dicens, ad theologicam nos elevat contemplationem. Sicut enim oculi purissima sunt corporis pars, et callum est capitis finitima basis, ita et a puris considerationibus Virginis, et inconvulsis firmisque ejus virginitatis basibus, in animum inducemus, unum Deum, trinum in personis, in una essentia fore adorandum.

Ἡ δὲ δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ κατέκειτο· ταύτῃ τε καὶ ὁ προφήτης ποικίλαις αὐτῇ ἐξύμνησεν ὀνόμασι· ποτὲ μὲν κλίνην, ἄλλοτε δὲ αἶον, καὶ ἐν ἄλλοις ἄλλα, ἐν ταῦθα δὲ νόμφην ὀνομάζων, φησί· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νόμφη, ἥ ἐκ Θεοῦ δηλονότι τὴν γένεσιν ἐσχηκυῖα, καὶ ὅλη τε θεωμένη τυχάνουσα. Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Λιβάνου κένταυθα θεὸν δεξιμαίνεν, Ἡσαΐας παρὼν συμμαρτυρεῖται. Ἐδόθη γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου. Ὡς ἐν εἰ εἰπεν· Ἀφώρισται αὐτῷ εἰς κλήρον ὁ Λιβανός. Ἐλεύσῃ καὶ διαλεύσῃ αὐτὴ ἀρχῆς πλστως· ἀντὶ τοῦ, Σὺ μόνη ὡς ἀπ' ἀρχῆς τῆς πλστως οὕσα ἐλεύσῃ πρὸς τὸν βίον, καὶ τῶν τούτου κακῶν, ἀπειρατος διαλεύσῃ· ἢ, ἀπὸ ἀρχῆς πλστως ἐλεύσῃ, καὶ μηδὲν ὑπονοήσασα χαλεπὸν, μηδ' ἀνάξιον τοῦ παρὰ σοῦ τεχθέντος Θεοῦ. Διαλεύσῃ ἀπὸ κεφαλῆς Σαρὶς καὶ Ἀερμών. Ἐν αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν ὁ πατριάρχης ἐφυγαδύθη Ἰακώβ διωκόμενος παρὰ τοῦ Λάβαν, συνθλάσας πρότερον ἐν Γαλαὰδ τὰ ὁμοιώματα τῶν δαιμόνων. Ἐξυμῶν οὖν καὶ τὴν Παρθένον, ὡς καταβάλλουσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύναμιν, καὶ φυγαδευθεῖσαν ἐν τῷ ὕψει τῆς θεότητος, ἀπὸ τῶν ὀρίων καλεῖ, λέγων· Δεῦρο ἀπὸ κεφαλῆς Σαρὶς καὶ Ἀερμών, ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλων· ἦτοι, ἐκ τοῦ βασιλικῷ καταγεμένη γένους, καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν, ἣ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἡ διαδράσασα τὴν ἐπήρειαν· ἄχρι γὰρ τῆς παρουσίας τοῦ ταύτῃ τεχθέντος Χριστοῦ, ὡς ἄρνης ὑπὸ λεόντων ἐδεσμούμεθα, τῶν ἀντικειμένων ἐχθρῶν· ὅς καὶ θηρία διὰ τοῦ μακαρίου Ἰωβ ὁ Θεὸς προαίρηκεν. Ἰδοὺ νῦν παρδάνεται σοὶ θηρία· καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ θηρία τοῦ καλέμου ὀνόμασε· καὶ αὖθις φησί· Μὴ παραδίδῃς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοὶ· καὶ Ἡσαΐας οὕτω περὶ αὐτῆς εἶρηκεν· Οὐκ ἔσται ἐκ εἰ λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐ μὴ ἀναδῇ εἰς αὐτήν· ὡς οὖν πρώτῃ τὴν Παρθένον, τοὺς ἐκείνων διαφυγοῦσαν δεσμούς, ἀπὸ μανδρῶν λεόντων καὶ ὀρέων παρδάλων, ἦτοι τῶν δεσμῶν ἐκείνων, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς διαιτήσεων, αὐτὴν δεῦρο καλεῖ.

ΑΣΜΑ.

Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου νόμφη, ἠκαρδίωσας ἡμᾶς ἐντὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μὲν ἐν-
D ὀέματι τοῦ τραχήλου σου.

EXOΛIA.

Εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐκείνη τὴν τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου Θεοῦ δηλονότι καθαρωτάτην διαύγειαν. Ἐντὶ γὰρ καὶ ἐν μὲν φήσας, εἰς θεολογικὴν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἔννοιαν. Ὡς περὶ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ καθαρωτάτον ἐστὶ τοῦ σώματος μόριον, ὁ δὲ τράχηλος ἡ τῆς κεφαλῆς προσεχὴς ἔδρα· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν λογισμῶν τῆς Παρθένου, καὶ τῶν ἀμειψιότητων τῆς παρθενίας αὐτῆς ἐδράσεων, εἰς ἔννοιαν ἡλθομεν ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον ἐν μὲν προσκυνεῖν οὕτως.

⁶⁵ Isa. xxxv, 2. ⁶⁶ Job xi, 10. ⁶⁷ Psal. lxxvii, 31. ⁶⁸ Psal. lxxviii, 19. ⁶⁹ Isa. xxxv, 9.

ᾠΣΜΑ.

Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου
 ῥύμφη! τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου,
 καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς τὴν τροφὴν τοῦ κόσμου θρεφάμενους μα-
 στοὺς τῆς Παρθένου, οὗς ὁ τῶν ἡμερῶν ἐθήλασε
 Παλαῖς ἐν ἡλικίᾳ τῇ βρεφικῇ. Ἐκαλλιώθησαν, φη-
 σιν, ἀπὸ οἴνου· τουτέστι καλλίους ἐγένοντο τοῦ
 καρποῦ τῶν ἀμπελώνων τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰου-
 δαίων. Δις δὲ τὸ, ἐκαλλιώθησαν, τῆσιν, τὸ ὑπερ-
 βάλλον ἐνδείκνυμενος τῆς συγκρίσεως· ἀσυγκρίτως
 γὰρ αὕτη καλλιωτέρα τυγχάνει τῶν νομικῶν ἐκα-
 ῶν διατάξεων. Καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα
 τὰ ἀρώματα· ἤγουν, ἡ ἐνοικησάσῃ σοι τοῦ παναγίου
 Πνεύματος χάρις ὑπὲρ πάσαν οὔσα τυγχάνει πνευ-
 ματικὴν εὐωδίασιν· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐν αὐτῇ τὸ πλή-
 ρωμα τῆς θεότητος ἐνοικῆσαι εὐδόκησεν, ὥσπερ ἐν
 τοῖς ἑτέροις ἐνοικεῖ, ὡς ἔχει τό· Ἐνοικῆσω ἐν αὐ-
 τοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· ἀλλ' ὑπὲρ πάντα νοῦν
 καθ' ὑπόστασιν ἡνῶθη τῇ ἐξ αὐτῆς προσληφθείσῃ
 ἀγία σαρκί, τοῦ ταύτης Υἱοῦ, καὶ Θεοῦ.

ᾠΣΜΑ.

Κηρίον ἀποστῆλναι χεῖλῃ σου, ῥύμφη· μέλι
 καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου· καὶ ὁσμὴ ἱμα-
 τίων σου ὡς ὁσμὴ Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτέστι, πάντες οἱ λόγοι αὐτῆς γλυκασμὸς, πάν-
 τες τροφὴ καὶ ἡδύτης. Γάλα καὶ μέλι ὑπὸ τὴν γλῶσ-
 σαν αὐτῆς. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγαθὴ γῆ, ἡ τὸν στάχυν
 βλαστήσασα τῆς ζωῆς· περὶ ἧς ὁ Θεὸς συμβολικῶς
 ἐνετείλατο τῷ Μωσεί· Εἰσαγάγω ὑμᾶς εἰς γῆν
 ἀγαθὴν, εἰς γῆν ῥέουσάν γάλα καὶ μέλι. — Καὶ
 ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ Λιβάνου· ἀνωτέρω
 μὲν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα τέθεικεν, ἐνταῦθα δὲ
 ὡς ὁσμὴ Λιβάνου· ἵνα μᾶλλον τὸ θεοειδὲς τῆς ἐνοι-
 κησῆς αὐτῇ χάριτος σαφέστερον ἀποδείξῃ.

ᾠΣΜΑ.

Κήπος κεκλεισμένος ἀδελφὴ μου ῥύμφη, κη-
 πος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη· ἀπο-
 στολαὶ σου παρὰ δεισος μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων·
 νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κινάμωμον,
 μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου· σμύρνα, ἀλόη,
 μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Πηγὴ κήπων, ῥεῖον
 ὕδατος ζῶντος, καὶ ρυζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ Παρθένος κήπος· κεκλεισμένος τῷ προφήτῃ
 προσηγόρευται. Τοῦτο μὲν, ὡς τὸ μῆλον ἀνθήσασα
 τῆς ζωῆς, τὸν Χριστόν· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ μετὰ
 τὸ τεκεῖν, πάλιν οὔσα παρθένος. Δις δὲ τοῦτο ἐκφέ-
 ρει, διὰ τὸ τῆς ψῆδς ἐναρμόνιον. Πηγὴ ἐσφραγι-
 σμένη· βρύσασα μὲν τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, ὡς
 καὶ ὁ Σωτὴρ εἶρηκεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν·
 καὶ Ἡσαΐας προσεκήρυξεν· Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ'
 εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου· μέλ-
 νασα δὲ καὶ αὐθις παρθένος. Ἀποστολαὶ σου πα-

A

CANT.

10. *Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, sorsor
 mea sponsa! quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ
 a vino, et odor vestimentorum tuorum super omnia
 aromata.*

SCHOLIA.

Virginis mammæ, ipsum nutriendes mundi nutri-
 mentum, et quæ Antiquas dierum in tenera suxit
 ætate, *pulchræ*, inquit, *factæ sunt a vino*, hoc est,
pulchriores factæ sunt, fructu vinearum synagogæ
Judæorum. Bis autem idcirco, *Pulchræ factæ sunt*,
 inquit, ad demonstrandam magnam similitudinis
 exsuperantiam; nam sine comparatione ulla, ipsa
 pulchrior est illis legalibus Judæorum constitutio-
 nibus. Et odor vestimentorum tuorum super omnia
 aromata: id est, gratia sanctissimi Spiritus, quæ
 habitat in te, omnem exsuperat spirantem fragran-
 tiam. Non enim sic in ipsa plenitudo Divinitatis
 habitare voluit, quemadmodum in cæteris aliis
 inhabitat, ut ibi scriptum est: *Habitabo in eis, et*
inambulabo ¹⁰, sed super omnem sensum in unam
 constitutus personam, sancta ex ea assumpta carne,
 Virginis Deique Filius.

CANT.

11. *Favum distillant labia tua, Sponsa: mel
 et lac sub lingua tua: et odor vestimentorum tuo-
 rum sicut odor thuris.*

SCHOLIA.

Hoc est, omnes Virginis sermones dulcedo-
 omnes delicie sunt et suavitas. *Lac et mel sub*
lingua tua. Ipsa enim est terra bona, quæ vitam
 spicam protulit, de qua Deus, per figuram, Moysi
 in lege dixit: *Introducām vos in terram bonam, in*
terram fluentem lac et mel ¹¹. — Et odor vestimentorum
 tuorum, sicut odor thuris. Paulo quidem ante, su-
 per omnia, posuit, aromata; hic autem, sicut odor
 thuris, ut in ipsa multo magis deformem habitasse
 gratiam clarius demonstraret.

CANT.

12-15. *Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus
 conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ para-
 disus, cum fructu nucum. Nardus et crocus, fi-
 stula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani;
 myrrha, aloë cum omnibus primis unguentis. Fons
 hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.*

SCHOLIA.

Virgo hortus conclusus a propheta est appellata.
Hortus quidem, quia Christum, veluti vitæ pomum,
 germinavit. *Conclusus* vero, quia post partum
 virgo etiam permansit. Bis autem hoc protulit ob
 cantus harmoniam. *Fons signatus*, scaturiens qui-
 dem aquam immortalitatis; quemadmodum et Sal-
 vator dixit: *Ego sum aqua viva*; et Isaias præcinnuit:
*Haurietis aquam cum gaudio, de fontibus Salvato-
 ris* ¹². Permansit nihilominus postea quoque virgo.
Emissiones tuæ paradisus cum fructu nucum: gratia

¹⁰ Levit. xxvi, 12; I Cor. vi, 16. ¹¹ Exod. iii, 17. ¹² Joan. iv, 10, 14.

nimirum, a Deo ad Virginem, per Gabrielem nuntium, missa. Ipsa namque paradisum re vera nobis reseravit, et delicias fructuum illius ad vescendum apposuit. *Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani.* Per emissiones numerato recenset præclaras gratias, quæ in ipsa habitant; præclariora autem eligit aromata, ut excellentem gratiarum fragrantiam, nobis hisce figuris exprimat. *Myrrha aloë, cum omnibus primis unguentis.* Per myrrham quidem mortalem se esse declarat; per aloë vero ipsam quoque, ut Evæ filiam, suscepisse amaritudinem, sed non peperisse in doloribus, utpote quæ benedictionem recepisset, omnemque peperisset gratiæ plenitudinem, vel etiam, propter servandi tuendique vim, ac sine poenitentia traditionem charismatum sanctissimi Spiritus. *Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.* Fons quidem hortorum est in Virgine sacrosancti Spiritus gratia, quæ obumbravit eam propter redundantem divinitatis plenitudinem, quæ ubique adest, et omnia implet. *Puteus vero aquæ viventis, et fluentis a Libano,* propter profundam et investigabilem ipsius a Deo et Patre æternam processionem. Id enim existimo illis significasse verbis: *Et fluentis a Libano.*

CANT.

19. *Exsurge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et effluant aromata mea.*

SCHOLIA.

Post enumeratam, per innumeram aromatum multitudinem, a Deo collatam Virgini virtutem, *Exsurge, inquit, Aquilo, et veni, Auster.* Reges gentium ad eam adorandam convocat; utpote quæ in sinu suo verum contineret regem Christum: eos nimirum, qui Aquilonis ac Persiæ imperabant populis, et Æthiopiæ et Austri. Quemadmodum Isaias quoque, prævilens, elata voce protulit, dicens: *Ecce isti de longe venient, ab Aquilone et mari; alii autem de terra Persarum*¹⁸. Divus etiam pater David dicit: *Æthiopia præveniet manum suam Deo: et venient legati ex Ægypto*¹⁹.—*Perfla hortum meum,* hoc est, laudando, eam adorate. *Et effluant aromata mea,* videlicet, quæ ex ipsa apud nos facta sunt miracula, et magna beneficiorum jugiter in nobis collatorum prodigia.

CAPUT V.

CANT.

1. *Descendat nepos meus in hortum suum, et comedat fructum nucum suarum.*

SCHOLIA.

Pernoscens propheta ex multis, quæ a Spiritu fuerat edoctus, Dei Verbi incarnationem, exoptat ipsam quamprimum fieri, et dicit: *Descendat nepos meus in hortum suum,* hoc est, Acceleret

Αράδειςος, μετά καρπού ἀκροδρῶν· ἡ δὲ διὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγγελθεῖσα χαρὰ· αὕτη γὰρ τὸν παράδεισον ὡς ἀληθῶς ἡμῖν ἀνέψξε, καὶ τὴν τρυφὴν τῶν ἐκείνου καρπῶν εἰς εὐωχίαν παρέθηκε. *Νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κινάμωμον μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου*· τὰς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνοικησάσας ἐν αὐτῇ καλλοποιοὺς χάριτας ἐξαριθμεῖται, τὰ κρεῖττονα τῶν ἀρωμάτων καταλέγων, καὶ διὰ τούτων τὴν ὑπερέβλουςαν αὐτῶν εὐωδίαν ἡμῖν παρειακάων. *Σμύρνα, ἀλόη, μετὰ πάντων πρώτων μύρων.* Διὰ μὲν τῆς σμύρνης, ὅτι βροταίαν εἶναι δεδήλωκε· διὰ δὲ τῆς ἀλόης, ὅτι καὶ αὕτη, ὡς τῆς Εὐας θυγάτηρ, τὴν πικρίαν ἐδέξατο· ἀλλ' οὐκ ἐν λύπαις ἔτεκε, τὴν εὐλογίαν ἀπολαβοῦσα, καὶ ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος τοκοῦλα· ἡ καὶ, διὰ τὸ συνεκτικὸν καὶ ἀμειψιότητον τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος. *Πηγὴ κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζούτος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.* Πηγὴ μὲν κήπων ἡ ἐν τῇ Παρθένῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπισκιάσασα χάρις, διὰ τὸ ὑπερπλήρες τῆς θεότητος, καὶ τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ πάντα πληροῦν. *Φρέαρ δὲ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζούτος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου,* διὰ τὸ βαθὺ καὶ δυσσερευνήτον τῆς ἐαυτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς ἀϊδίου προόδου· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ, καὶ ροιζούτος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ᾠΣΜΑ.

Ἐξεγέρθητι, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότε, διάπνευσον κήπῳ μου, καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξαριθμῆσαι διὰ τῆς τῶν ἀρωμάτων ἀναμετρήσεως τὴν ἐπενεχθεῖσαν παρὰ Θεοῦ τῇ Παρθένῳ δύναμιν, *Ἐξεγέρθητι,* φησὶ, *Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότε*· τοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς εἰς τὴν ἐκείνης συγκαλεῖται προσκυνῆσαι, ὡς τὸν ἀληθῶς βασιλεῖα ἐν τοῖς κόσμοις κατεχούσης Χριστόν· τοὺς ἐν τῷ Βορρᾷ δηλονότι, καὶ τῇ Περσίᾳ κυριεύοντας τῶν λαῶν, καὶ ἐν Αἰθιοπία καὶ Νότι· ὥστε καὶ Ἡσας, *Ἰδοὺ οὗτοι πόρρωθεν ἤξουσιν ἀπὸ Βορρᾶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς γῆς Περσῶν,* προκατιῶν ἀνεδόξασα. Καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ, *Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα,* φησὶν, αὐτῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἤξουσι πρόσθεν εἰς Αἰγύπτου.—*Διάπνευσον κήπῳ μου*· τοῦτο ἐστὶ, Μετὰ αἰνέσεως ταύτην προσκυνήσατε. Καὶ *βρυσάτωσαν ἀρώματά μου*· ἤγουν, αἱ ἐξ αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς γεγεννημέναι θαυματουργίαι, καὶ τὰ μέγала τῶν καθ' ἐκάστην εὐεργεσιῶν ἐν ἡμῖν γινόμενα τεράστια.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

ᾠΣΜΑ.

Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ, καὶ φαργέτω καρπὸν ἀκροδρῶν αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατανοήσας ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν, ὧν ὁπὸ τοῦ Πνεύματος ἐδεδόχθη, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἐπισπεύδει ταύτην γενέσθαι, καὶ φησὶ· *Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ*· τοῦτέστι,

¹⁸ Isa. XLIX, 12. ¹⁹ Psal. LXVII, 32.

Σπενσάτω καταβῆναι εἰς τὸν αὐτοῦ κεκλεισμένον κήπον, τὴν ὑπέραγον Παρθένον, ἀφ' ἧς ὁ τῆς ἀθανασίας ἀνεψύχ καρπός. Καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρώων αὐτοῦ, ἡγουν, διδασκῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ γεννηθῇ τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ θέλημα. Ἐμὸν γὰρ βρῶμα, φησὶν, ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

ἌΣΜΑ.

Εἰσῆλθον εἰς κήπὸν μου, ἀδελφὴ μου νύμφη· ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί. Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄσφαλι γαιώντα τὰ ἐμπροσθεν λέγει· καὶ ἦν Β ἐπέσπευδε τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι συγκατάδασιν, ὡς ἤδη γενομένην διέξεισι, καὶ φησι πρὸς τὴν Παρθένον· Εἰσῆλθον εἰς κήπὸν μου, ἀδελφὴ μου νύμφη· τούτεστι, Γέγονεν ἡ ἐμὴ συγκατάδασις ἐν σοί. Ἐτρύγησα σμύρναν μετὰ ἀρωμάτων μου· ἡγουν, Ἡνωσα τῇ σαρκί μου τὴν ἐμὴν θεότητα, καὶ τῶν κατ' εὐδοκίαν ἐμοὶ γεγόνωτων ἰδρυσάμενων τοὺς καρπούς· διὰ γὰρ τῆς σμύρνης τὴν σάρκα ἐδήλωσε, διὰ δὲ τοῦ ἀρώματος τὴν θεότητα. Ἐφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· δηλονότι, Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, δούς τὸ ἐμὸν σῶμα εἰς βρῶσιν. Ἐπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου· τὸ ἐμὸν αἷμα εἰς πόσιν· μέλι γὰρ καὶ γάλα τὸν ἐξαίρετον ἀγιασμόν δηλοῖ. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, οἱ ἐμοὶ φίλοι δηλονότι. Ἡγουν, Αἰδέεσθε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλόμενον. Καὶ πίετε, ἡτοι, τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυρόμενον. — Καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί· ἦν ἰδοὺ τοὺς πολλοὺς τοὺς μαθητάς πάσχοντας μέθην, μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπέλευσιν. Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ· ἐγὼ μὲν ἐν τῷ τάφῳ καθεύδω δηλονότι, ἡ δὲ ἐμὴ θεότης ἀπαθῆς διέμεινεν.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ ἡ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῆς ἀγνῆς Παρθένου, καὶ φησιν· Ἡ δὲ τοῦ Γαβριὴλ φωνὴ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κρούει ἐπ' ἐμὲ, δηλονότι τὴν θύραν, τούτεστι τὴν κεκλεισμένην πόλιν· ὡς καὶ Ἰεζεκιὴλ φησιν· Ἡ πόλις αὕτη κεκλεισμένη ἐστίν, καὶ οὐκ ἀνοίχθησεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς· καὶ ἐστὶν κεκλεισμένη, διότι ὁ ἡγούμενος οὗτος καθίσταται ἐπ' αὐτήν, τοῦ φυγεῖν ἄρτον.

ἌΣΜΑ.

Ἀνοιξέτω μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου, περιστέρα μου, τελεία μου· ὅτι ἡ καρπὴ μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζονται.

A descensum suum in ejus hortum conclusum, in castissimam nimirum Virginem, ex qua immortalitatis ille natus est fructus. Et comedat fructum nucum suarum, scilicet veritatem doceat, ac fiat Dei et Patris sui voluntas : Meus enim cibus, inquit, est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui in caelis est ¹⁵.

CANT.

1, 2. Intravi in hortum meum, soror mea sponsa; vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis; comedi panem meum cum melle meo; bibi vinum meum cum lacte meo; comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini, fratres. Ego dormio, et cor meum vigilat.

SCHOLIA.

Non secus ac jam facta forent superiora effert, et carnis assumptionem, quam celerrime fieri exoptat, jam ut factam enarrat, et dicit ad Virginem : Intravi in hortum meum, soror mea, sponsa, hoc est, Meus in te factus est descensus. Vindemiaui myrrham cum aromatibus meis, videlicet, Copulavi carni meae divinitatem meam, et ex recta in me voluntate factorum fructus decerpsi. Per myrrham enim carnem significat, per aromata vero divinitatem. Comedi panem meum cum melle meo, videlicet, Opus perfecti, cum dedi corpus meum in cibum. Bibi vinum meum cum lacte meo, meum nimirum sanguinem in potum; mel enim et lac eximium illud indicant sacrificium. Comedite, propinqui mei, mei videlicet amici. Ac si diceret : Accipite, comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis immolatur. Et bibite, videlicet sanguinem meum qui pro vobis et multis effunditur ¹⁶. — Et inebriamini, fratres, ebrietate, quam subisse discipulos post sacrosancti in eos adventum Spiritus plerisque visum est. Ego dormio, et cor meum vigilat; ego quidem in sepulcro videlicet dormio, mea vero divinitas impatibilis perstat.

CANT.

Vox nepotis mei pulsant ad januam.

SCHOLIA.

Hoc tanquam a Virgine casta dictum profert, ac si diceret : Per Gabrielem vox unigeniti Filii Dei pulsant ad me, videlicet ad portam; ad portam, inquam, illam clausam, de qua Ezechiel quoque dixit : Porta haec clausa erit, et non aperietur, et nemo unquam transibit per eam, et erit clausa, quia hic ipse Dux sedebit in ea ad comedendum panem ¹⁷.

CANT.

Aperi mihi, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea : quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctis.

¹⁵ Joan. iv, 34. ¹⁶ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁷ Ezech. xlv, 2.

SCHOLIA.

Tanquam ex persona unigeniti Filii dicit : *Aperi mihi, soror mea, propinqua mea* : quæ me videlicet secundum carnem paries. *Columba mea, perfecta mea* : purissimum meum eximiumque vehiculum. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctis*, hoc est, propter idololatriam, et demonum sacrificia, aliumque abominabilem eorum cultum. Illa enim re vera noctis erant opera. *Caput meum plenum est rore*. Ac si dicat, Cultus mihi debitus cessavit, ob innumeras illorum impietates. *Et cincinnati mei guttis* : Mea videlicet inscrutabilia et profunda judicia petulanter despexerunt, sua eorum dementia. Quapropter tempus adest, quo ea ipsa meo corrigam adventu.

CANT.

3. *Exspoliavi tunicam meam, quomodo induar illa ? Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos ?*

SCHOLIA.

Ex persona primi Adami hoc dicit : Cum tunica corruptionis experie et immortalis, ornamentisque innocentie essem indutus, carnem nactus crassiorem et mortalem, omnibusque obnoxiam affectionibus, *Exui eam ; quonam pacto induar illa ?* Post resurrectionem scilicet destruxi quod erat crassum et terrenum carnis assumptæ, illudque in priorem restitui gloriam. Nam ut homo, mortem quoque eum extimuisse, ex illo liquet : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* ⁷⁹. — *Et quonam pacto induar illa ?* dicit : *Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos ?* Videlicet, mundus cum sim a sordibus, quonam pacto tamquam peccatum perpetrarim, sum in cruce suspensus ? Vel etiam sic : Per *pedes* carnem significavit crassiorem ; quam et ante ipsum divinus pater David calceamentum ꝑꝑ illaverat. *In Idumæam*, inquit, *extendam calceamentum meum* ⁸⁰. Et alio in loco : *Adorabimus in loco, in quo steterunt pedes ejus* ⁸¹, hoc est, in quo sumpta carne peragravit, carnemque ipsam divino suo lavit sanguine. Idcirco non opus est jam amplius in terris ad eam redire.

CANT.

4. *Nepos meus immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum.*

SCHOLIA.

Hoc est, is, qui ex avo meo descendens, filius, qui a me est genitus. Hunc enim ipsum nepotem quoque appellavit, tanquam ex David et Salomone natum. *Immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum* ; id est, misit ex suæ voluntatis placito, per Gabrielem, in me virtutem ipsius obumbrantem, quam manum appellat. Accedente vero angeli voce, cum altissimi Dei conciperem Verbum, *Turbatus est super eum*

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ φησιν· Ἀνοιξέον μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου· ἡ ἐμὲ δηλώνοντι κατὰ σάρκα τεξομένη. Περὶ στερὰ μου, τελεία μου· τὸ καθαρῶτατον ἐμοὶ καὶ ὑπερτελὲς δχηρα. Ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων νυκτός. Τοῦτέστιν, ὅπδ τῆς εὐλομανίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ θυσιῶν, καὶ τῆς ἄλλης πρὸς αὐτὰ βδελυκτικῆς λατρείας· ἔργα γὰρ ὡς ἀληθῶς ταῦτα νυκτός. Ἐπλήσθη ἡ κεφαλὴ μου δρόσου· ἦτοι, Ἡ πρὸς ἐμὲ λατρεία πέπαιται κατακλυσμῷ τῶν ἐκείνων ἀσεβειῶν. Καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων· ἤγουν, Τὸ ἐν ἐμοὶ ἀκατέληπτον καὶ τὸ βάθος τῶν κριμάτων μου ἐμπεπαρῶνται ταῖς ἐκείνων ἀφροσύναις· οὐκοῦν καιρὸς, εἰς ἐπανόρθω-

B σιν τῶν τοιούτων, παρουσίας τῆς ἐμῆς.

ΑΣΜΑ.

Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; ἐνψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολύνω αὐτούς ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκ τοῦ πρώτου Ἀδάμ τοῦτό φησι· Χιτῶνα φθορίας (forte χιτῶν ἀφθορίας) ἀπαβῆ, καὶ ἀνώλεθρον, τὸν τῆς ἀναμαρτησίας ἐνδεδυμένος, σάρκα λαβὼν παχυτέραν, καὶ θνητὴν, καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἁπαρὶν ὑποκειμένους, Ἐξεδυσάμην αὐτόν· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; μετὰ τὴν ἀνάστασιν δηλονότι ἀφωρτήσας τὸ παχὺ καὶ γεῶδες τῆς σαρκὸς πρόσλημμα, καὶ εἰς τὴν προτιέραν ἐπαναγαγὼν αὐτὸ εὐκλείαν· ὡς γὰρ ἀνθρώπος, καὶ τὸν θάνατον δεξιῶ· κατὰ τὸ, Πότερ, εἰ δύνατον, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ. — Καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν ; φησιν. Ἐνψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολύνω αὐτούς ; ἤγουν, Καθαρὸς ἐγινόμεν ἀπὸ ῥύπου· πῶς ὡς ἁμαρτίαν πεποιτῶς, ἐπὶ σταυροῦ ἀναρτηθῶ ; Ἡ καὶ οὕτως· Πόδας τὴν παχυτέραν δεδήλωκε σάρκα· ἦν καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπόδημα εἰρηκεν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ. Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν, φησιν, ἔκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου. Καὶ ἐν ἐτέρῳ· Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ· τοῦτέστιν, ἐν ᾧ τὴν σάρκα λαβὼν περιεπάτησε, καὶ ἐνίστατο αὐτὴν τῷ θεῷ αὐτοῦ αἵματι· διατοῦτο οὐκ ἔτι χρεια λοιπὸν κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς γήϊνους ἀναστρέφεσθαι.

D

ΑΣΜΑ.

Ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπῆς, καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτέστιν, ὁ ἐκ τοῦ ἐμοῦ προπάτωρ ἐμοὶ γεννηθεὶς υἱός· τοῦτον γὰρ καὶ ἀδελφιδὸν προσγέγραψεν, ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σαλωμῶνος. Ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπῆς· καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐν αὐτῷ. Ἦγουν, Ἀπέστειλεν εὐδοκήσας διὰ τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἐπισκιάσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν αὐτοῦ· ἦν καὶ χεῖρα ἐνομάζει. Ἐλθοῦσα δὲ ἡ παρὰ τοῦ ἀγγέλου φωνή, ἐν τῷ συλλαμβάνειν με τὸν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ Λόγον, Ἐθροήθη ἐπ'

⁷⁹ Matth. xxvi, 59. ⁸⁰ Psal. cvii, 10. ⁸¹ Psal. cxxxi, 7.

αὐτὸν ἢ κοιλία μου. Ἐφῆσε γὰρ, Πῶς ἔσται μοι **A** *venter meus*. Dixit enim: Quomodo hoc mihi erit, τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Μαθοῦσα δὲ τὴν αἰτίαν, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, φησί, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ἌΣΜΑ.

Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου· χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη, ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν ἀδελφιδὸς ἐπισπεύδων τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, ἢ ἡμᾶς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα, τῶν τοῦ ποιητοῦ χειρῶν ἀφαρπάσῃ, τοιοῦτοις τισὶν ἐχρήσατο λόγοις. Ἡ δὲ πανάμωμος Παρθένος, ἀκούσασα τὴν μακαρίαν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν, Ἀνέστην ἐγὼ, φησὶν, ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου. Τούτέστι, Μετὰ τὸ δυσχερᾶναι, καὶ φάναι πρὸς τὸν ἄγγελον· Πόθεν **B** *est* μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ τὴν ἣν πρὸς αὐτὴν ὁ Γαβριὴλ ἀπόκρισιν ἐποίησατο· Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιαίσει σε, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάντα συγκατάθεσιν τῆς πανάγου, Ἀνέστην, φησὶν, ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου· μονονουχὶ τοῦτο λέγων· Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. — Αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· ἤγουν, ἅμα τῇ συγκατάθεσει καὶ ἡ σάρκωσις ἐνηργεῖτο· διὰ μὲν οὖν τῆς σμύρνης τὴν βροτείαν δεδήλωκε σάρκα, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τὴν τῇ κυήσει συνεργὸν δύναμιν. Οἱ δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη. Ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ φησι. Πλήρη δὲ εἶπε, δεικνύς τὴν κατὰ ἀλήθειαν ἐντελεστάτην σάρκωσιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν. Ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ· ἤγουν, αἱ μὲν ἐνεργητικαὶ δυνάμεις τῇ **C** κυήσει κατὰ νόμον ἐγένοντο φύσεως· τὰ δὲ κλειθρα τῆς παρθενίας ὑπὲρ φύσιν ἀλώθητα διατετηρηται.

ἌΣΜΑ.

Ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου· ἀδελφιδός μου παρῆλθε. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦνοιξα αὐτῷ, φησὶν ἡ Παρθένος· τούτέστιν, συνέλαβον αὐτόν. Πρόσκειται δὲ κἀνταῦθα τὸ, ἐγὼ, ὡς καὶ ἂνωτέρω· Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι· ἵνα σαφῶς ἐμφαίνῃ ἄνευ ἀνδρὸς τὴν ὑπὲρ νοῦν γεγενῆσθαι σύλληψιν. Μόντῃ δὲ ἡ αὐτὴ ἡ Παρθένος αὐτουργὸς τῆς συλλήψεως γέγονεν. Ἀδελφιδός μου παρῆλθεν· **D** ἦτοι, τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως διανύσας χρόνον, καὶ πάντα καθ' ἡμᾶς· καλῶς ὑπουργήσας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, παρῆλθεν· ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὸν ὑπερφῶδ' ἀνθρωποπρεπῶς διακριτερήσας θάνατον. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ· τούτέστιν, ἐν τῇ φωνῇ αὐτοῦ, ἣν κράζας ἐν τῷ σταυρῷ, ἀπέφυκε τὸ πνεῦμα. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν· λυποθυμήσασα, τὰ μητέρων παθοῦσα.

ἌΣΜΑ.

Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὑρον αὐτόν. Ἐκέλευσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· εὖρος δὲ με

quoniam virum non cognosco? Ubi vero causam didicit: Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum ⁸¹.

CANT.

5. Surrexi ego ut aperirem nepoti meo; manus meae stillaverunt myrrham, digiti mei myrrham plenam, super manus ad claustrum.

SCHOLIA.

Nepos quidem cum suum acceleraret adventum, ut nos, ob summam bonitatem, a cacodæmonis manibus liberaret, ejusmodi usus est sermonibus. Inculcata vero Virgo, cum faustam, felicemque audisset angeli vocem: Surrexi ego, dicit, ut aperirem nepoti meo. Hoc est: Post hæsitationem et interrogationem angelo factam: Unde hoc mihi erit, quoniam virum non cognosco? et post illam Gabriëlis responsionem ad ipsam: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te ⁸², post hæc omnia, et purissimæ Virginis assensum et approbationem: Surrexi, inquit, ut aperirem nepoti meo, tantum non hoc dicens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum ⁸³. — Manus meae stillaverunt myrrham. Videlicet, assensione præstita, incarnatio pariter facta est. Per myrrham itaque mortalem significavit carnem; per manus, virtutem partui cooperantem. Digiti mei myrrham plenam; idem fere diversis vocibus dicit. Plenam vero ait, quo demonstret perfectam veramque assumpsisse carnem, non autem per speciem et spectrum. Super manus claustrum; videlicet, virtutes quidem operariæ ex naturæ lege deserviunt partui, Virginis vero claustra, supra naturam, illæsa fuere servata.

CANT.

6. Aperui ego nepoti meo; nepos meus discessit. Anima mea egressa est ad sermonem ejus.

SCHOLIA.

Aperui ipsi, dicit Virgo; hoc est, ipsum concepit. Addit autem hic quoque verbum illud, Ego; quem admodum et paulo ante: Surrexi ego, ut aperirem; ut clare demonstret sine viro supra rationem eam factam fuisse conceptionem. Sola namque ipsa Virgo operatrix fuit conceptionis illius. Nepos meus discessit: cum nimirum humanæ vitæ peregisset tempus, et omnia quæ nostra sunt, optime perfecisset, juxta voluntatem Dei et Patris, tunc discessit, hoc est, ex hominibus recessit, postquam intollerandam secundum humanitatem pertulit necem. Anima mea egressa est ad sermonem ejus: hoc est, ad vocem ipsius, qua in cruce clamans emisit spiritum. Anima mea egressa est: animi ægritudinem passa sum, ut et matres perturbari solent.

CANT.

6, 7. Quasi vi eum, et non inveni eum, vocavi eum, et non audivit me. Invenierunt me custodes circummeu-

⁸¹ Luc. 1, 34. ⁸² ibid. 35. ⁸³ ibid. 38.

tes in civitate : percusserunt me, vulneraverunt me, A
tulerunt theristrum meum custodes manium.

SCHOLIA.

Quæsi vi eum, et non inveni eum. Percurrit propheta tum hic, tum alibi concise pene, mysteriorum capita futuræ Verbi Dei in carne dispensationis. Repetens quoque de integro per capita sermonem, tanquam ex persona castæ Matris Domini, dicit : *Quæsi vi eum, et non inveni eum.* Quod sane interpretari quidem poterit, quemadmodum ante dictum est, hoc verborum involucri eximiam Salvatoris in sepulcro requiem significari. Tunc enim eum quærens sacratissima mater, non invenit. Poterit id etiam quis intelligere de salutari Christi Ascensione, post consummatam omnem carnis dispensationem. Cum enim eum ut hominem post Ascensionem quæreret, ut præsto esset, purissima Dei Puerpera, non invenit eum, neque ipsam audivit vocantem ; quamvis ut Deus cum ipsa foret, filialique simul et paterno affectu, quæ ipsius erant, gubernaret. *Invenierunt me custodes circumeuntes in civitate.* Videlicet, cum quærerem eumque invocarem, et Deum ex me sine semine natum esse contenderem : id non ferentibus ex invidentia principibus sacerdotum, qui videbantur legi præesse, gravia ab illis passa sum. *Custodes autem appellari possunt legis pontifices Judæorum tunc, utpote qui soli litteræ adhærescentes, longe quidem aberant a sensu, qui in illis inerat.* *Circumeuntes in civitate ;* hoc est, qui circa litteram, et in littera semper versantes, nihil excelsum de Deo sentiunt. *Percusserunt me,* videlicet, gravi me dolore affecerunt, cum mala palam inferrent Dei Ecclesiæ, expellentes discipulos, et Evangelii progressui obsistentes. *Tulerunt theristrum meum,* capitis videlicet ornamentum, piam nimirum de Deo, intelligentiam : quam quidem summo studio contenderunt ex ultimis terræ finibus, auferre, sed non valuerant, cum majori vi obsisteret virtus præconii Christi Salvatoris. *Custodes manium,* videlicet legem specie tenui servantes. Non enim dignum duxit illos custodes esse civitatis, sed tantum mœnium, sic ut cuiusque positorum, et non ex Dei mente.

CANT.

8. *Adjuravi vos, filix Jerusalem, in virtutibus et in viribus agri, si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.*

SCHOLIA.

Non eodem sensu, sacramento filias compellat Jerusalem, quo et prius jurejurando adegerat, sed hic filias Jerusalem sequentes Dominum vocat discipulas : quæ per martyrium vitæ curriculum perfecerunt. *Si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.* Non quod ejusmodi rei suum ipsius Filium et Dominum ignarum fore existimaverit, præcipit mulieribus suum erga nepotem renuntient amorem : qui enim fieri

ol φύλακες, ol κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει· ἐπαταξάν με, ἐτραυματίσαν με· ἤραν τὸ θέριστηρον ἀπ' ἐμοῦ φύλακες τῶν τειχέων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐκ εἶδον αὐτόν. Διεξιλέων ὁ προφήτης καὶ νῦν, καὶ ἐν ἑτέροις, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, τὰ κατὰ τὴν ἑνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου γενησόμενα μυστήρια, ἐπανακεφαλαιούμενος· καὶ αὖθις τὸν λόγον, ὡς ἐκ τῆς ἀγνῆς τοῦ Κυρίου μητρὸς φησιν· Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐκ εἶδον αὐτόν· τοῦτο μὲν ἂν τις ὡς ἀν εἰρηται πρότερον ἐκλάβοι, τὴν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος αἰνίττεσθαι ὑπερφυᾷ κατέδωκεν· τινικαῦτα γὰρ ζητοῦσα τοῦτον ἡ πύναγος Μήτηρ οὐκ εἶδεν. Τοῦτο δ' ἂν τις καὶ εἰς τὴν σωτήριον μετὰ τὸ πᾶσαν οἰκονομίαν πεπληρωσθαι τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν· ἀνθρωπικῶς γὰρ μετὰ ταῦτα τοῦτον ζητοῦσα παρῆναι ἡ ὑπεράμωμος τοῦ Θεοῦ λοχεύτρια, οὐκ εὑρίσκειν αὐτόν· καὶ καλοῦσα οὐκ ὑπήκουεν. Ἡ δὲ Θεὸς συνῆν αὐτῇ· καὶ υἱικῶς ἐμοῦ καὶ πατρικῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐκυδέρνα. *Εἶδον με ol φύλακες, ol κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει·* ἤγουν, ζητοῦσα τοῦτον, καὶ ἐπικαλουμένη, καὶ Θεὸν ἐξ ἐμοῦ ἄνευ σπορᾶς ἀνομολογοῦσα ταχθέντα, μὴ ἐνεγκόντων τὸν φθόνον τῶν δοκούντων ἀρχιερέων τοῦ νόμου προεστάναι, ὑπέστην ὅτι αὐτῶν δεινὰ. *Φύλακες δ' ἂν καλοῖντο τοῦ νόμου ol τινικαῦτα τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς,* ὡς τῷ γράμματι μόνῳ προσανέχοντες, πόρρω δὲ τῶν ἐγχειμένων ἐννοιῶν ἑαυτοὺς ἀπελαύνοντες. *Ol κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,* ταυτέστιν, ol περὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ συστραφόμενοι, καὶ μηδὲν ὀφηλὴν περὶ Θεοῦ διανοοῦμενοι. *Ἐπατάξαν με·* ἤγουν, ἤλγυνάν με, ἐν οἷς ἐπαδείκνυτο δεινοῖς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀπελαύνοντες τοὺς μαθητάς, καὶ τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου κωλύοντες. *ἤραν τὸ θέριστηρον ἀπ' ἐμοῦ,* τὸν τῆς κεφαλῆς κόσμον δηλονότι, τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ διάνοιαν, ἣν ἐσπουδάκυσαν μὲν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀφελεῖν, οὐκ ἔβηνθησαν δὲ ὑπερβαλλούσῃ δυνάμει τοῦ χρηρυτομένου Σωτῆρος Χριστοῦ. *Φύλακες τῶν τειχέων·* ἤγουν, τῇ δοκῇσι τοῦ φυλάσσειν τὸν νόμον· οὐ γὰρ ἀξιοὶ τοῦτους φύλακας εἶναι πόλεως· ἀλλ' ἀπλῶς τῶν τειχέων τῶν οὕτω πως κειμένων· καὶ οὐ περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοιῶν.

D

ἌΣΜΑ.

Ἦρμισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ· εἰρ εἶρητε τὸν ἀδελφιδὸν μου, ἀπαγγέλλετε αὐτὸν δεῖτε τρωμένην ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐκ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐννοιαν τὸν αὐτὸν παρήγαγεν ὅρκον, ὃν καὶ πρότερον ταῖς θυγατράσι τῇ Ἰερουσαλήμ· ἀλλ' ἐνταῦθα θυγατέρας τῆς Ἰερουσαλήμ τὰς ἀκολουθησάσας τῷ Δεσπότη καλεῖ μαθητρίαι· αἱ καὶ διὰ μαρτυρίου τὸν δρόμον ἠνύκασιν. *Ἐἰρ εἶρητε τὸν ἀδελφιδὸν μου, ἀπαγγέλλετε αὐτόν,* δεῖτε τρωμένην ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ. Οὐκ ὡς ἀγνοῦντα τὴν ἑαυτῆς Υἱὸν καὶ Δεσπότην, παρεγγυᾶται ταῖς γυναιξὶ τὴν ταύτης ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέ-

λαι· πῶς γὰρ ἂν ἡγνόει, καὶ πρὶν γενέσεως ἑκαστα εἰδώς; ἀλλὰ τὸν αὐτὸν πόθον εἰς τὴν ἑκείνου πίστιν ἐπαύφουςα. Ταύτη τοι καὶ, Ἐάν εὐρηγῃς, φησί· τουτέστι, σπουδάσατε εὐρεῖν.

ἌΣΜΑ.

Τὶ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; τί ἀδελφιδὸς ἀπὸ ἀδελφιδου; ὅτι οὕτως ὥρπισας ἡμᾶς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἡ ἐρώτησις τῇ προφῆτῃ τίθειται, καὶ φησι· Τὶ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδου; τουτέστι, τί διαφέρει ὁ Υἱός σου ἀπὸ τῶν ἄλλων υἱῶν τῶν γυναικῶν, ὅτι ὥρπισας ἡμᾶς ἐπ' αὐτόν;

ἌΣΜΑ.

Ἀδελφιδὸς μου λευκός, καὶ πυρρός, ἐκλεκτο-
ρισμένος ἀπὸ μυριάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διεγείρασα τὸ πρῶτον τῶν γυναικῶν ἡ πανά-
μωμος Παρθένος, ὥστε δις ἐπανερωτῆν αὐτὰς περὶ
τοῦ ταύτης υἱοῦ, τίς τί ἐστι, τί διαφέρει τῶν ἄλλων,
καθ' ἑκαστον τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, καὶ φησιν·
Ἀδελφιδὸς μου λευκός καὶ πυρρός, ἐκλεκτο-
ρισμένος ἀπὸ μυριάδων· τὰ γνωριστικὰ τῆς αὐτοῦ
θεότητος διὰ τῶν τοιούτων ἐξαριθμεῖται, φάσκουσα·
Ὁ ἐν ἡμοῖς σαρκωθείς Υἱός τοῦ Θεοῦ λευκός ἐστι
καὶ πυρρός. Τουτέστι, πῶς νοερὴν, καὶ πῦρ ἄσπε-
κτον καὶ ἀπρόσφαιστον· διὰ μὲν γὰρ τοῦ λευκοῦ τὸ
λαμπρὸν καὶ φωτιστικὸν ἐσήμανε, διὰ δὲ τοῦ πυρ-
ροῦ τὸ ἄσπεκτον καὶ ἀπρόσφαιστον τῆς αὐτοῦ θεό-
τητος. Ἐκλεκτορισμένος ἀπὸ μυριάδων· ἡ γούν,
ἐκλεκτός· περὶ αὐτοῦ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
διὰ στόματος Ἡσαίου φησὶν· Ἰδοὺ ὁ παῖς μου,
ὃν ἐξελεξάμην, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.

ἌΣΜΑ.

Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσοῖον κεφαλῆ, βόστρυχοι
αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσοῖον ἐστὶ κεφαλῆ, τουτέ-
στιν ἡ ἄνω αὐτοῦ γέννησις; ἀπρόσφαιστος καὶ νοερά.
Πολλαχοῦ διὰ τοῦ χρυσοῦ ἐδήλωσε τοῦ πυρὸς τὴν
ἐνέργειαν. Αἱ δὲ βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες
ὡς κόραξ· τὰ ἄνωθεν δηλονότι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ,
τουτέστι τῆς θείας ὑπάρξεως, ἀθεώρητα καὶ ἀκα-
τάληπτα· διὰ τοῦτο καὶ μέλανα εἶρηκε. Τοῦτο καὶ ὁ
θεοκτίτωρ Δαδὶδ προφητὴν εἶπεν, λέγων· Ἔθετο
σκότος εἰς ἀποκρυφὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦ σκοτους
δηλονότι τὸ ἀκατάληπτον εἰρηκώς.

ἌΣΜΑ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστῆραι, ἐπὶ πλη-
ρώματα ὕδατων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τοῦ τῆς περιστῆρας ὀνόματος τὸ ἀκίρατον τε
καὶ καθαρὸν ἐδήλωσε τῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ
πληρώμασιν ὕδατων· τουτέστι, πεπληρωμένων
τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πολλαχοῦ γὰρ ἡ θεία Γραφή

¹⁰ Isa. xlii, 1. ¹¹ Psal. xvii, 12.

A poterat, ut ignoraret id is, qui etiam antequam
nascetur singula norat? sed quo hunc ipsum ad
illius fidem animi affectum exaugeret. Quocirca
dicit: Si inveneritis, id est, contendite, ut inve-
nialis.

CANT.

9. Qualis nepos tuus a nepote, pulchra in mulieri-
bus? qualis nepos tuus a nepote? quia sic adjurasti
nos.

SCHOLIA.

Tanquam a mulieribus interrogatio hæc foret, a
propheta posita est. Dicit enim, Qualis nepos tuus
a nepote? hoc est, in quo differt filius tuus a cæteris
aliarum mulierum filiis, quia adjurasti nos per
ipsum?

B

CANT.

10. Nepos meus candidus, et igneus, selectus ex
decem millibus.

SCHOLIA.

Excitato a purissima Virgine mulierum desiderio,
ita ut semel atque iterum de suo interrogarent fi-
lio, quinam foret, et in quo a cæteris differret, ad
singula respondet, et dicit: Nepos meus candidus
est, et igneus, selectus ex decem millibus. Notiones
ipsius divinitatis per ejusmodi enumeravit, dicens:
Filius Dei, qui ex me carnem assumpsit, candidus
est, et igneus, hoc est, Lux intellectualis est, et
ignis intolerandus. Per candorem enim splendorem
lucemque significavit; per ignem vero intoleran-
dam nec attingendam ejus divinitatem. Selectus ex
decem millibus, sive, electus. De ipso enim Deus
et Pater per os Isaie dicit: Ecce puer meus quem
elegeram, in quem complacuit anima mea¹⁰.

CANT.

11. Caput ejus aurum cephas, cincinni ejus crispī,
nigri veluti corvus.

SCHOLIA.

Caput ejus aurum est cephas, hoc est, superna ip-
sius generatio est intellectualis, et quæ attingi ne-
quit. Aurum enim sæpe sæpius vim ignis significat.
Cincinni autem ejus crispī, nigri veluti corvus. Quæ
supera sunt, significavit, capitis ejus, hoc est divi-
næ ejus substantiæ, eaque invisibilia et incom-
prehensa fore. Quocirca et nigra fore dixit. Quod
itidem divinus pater David ante exposuerat, dicens:
Posuit tenebras latibulum suum¹¹. Qui per tene-
bras id utique quod comprehendi nequit expressit.

CANT.

12. Oculi ejus sicut columbæ, super plenitudines
aquarum.

SCHOLIA.

Per hujus columbæ nomen simplicitatem atque
puritatem oculorum ejus significavit. Super pleni-
tudines aquarum, id est, qui repleti erant Spiritu
sancto; passim enim divina Scriptura Spiritum

sanctum aquam nominavit. Quemadmodum et Sal-
vator ipse declaravit : *Qui credit in me, flumina
ex ventre ejus fluent aquæ vivæ* ⁶⁶, videlicet sanctis-
simi Spiritus gratia. Itaque plenitudines aquarum
intelligendi sunt ipsi Christi fideles. Quemadmo-
dum Salomonis quoque pater David longe ante di-
xit : *Oculi Domini super justos* ⁶⁷.

CANT.

13. *Maxillæ ejus sunt phialæ aromatis, producentes
unguentaria.*

SCHOLIA.

Quemadmodum phialæ aromatum ingentem fra-
grantiam præbent iis qui prope adsunt : sic et uni-
genitus Dei Filius uberem in eum credentibus
sanctissimi Spiritus gratiam impertit. Accipite enim, B
dixit, *Spiritus sanctum* ⁶⁸.

CANT.

Labiæ ejus lilia stillantia myrrham plenam.

SCHOLIA.

Propterea sermones divinos per labia Salvatoris
ad omnes et pro omnibus *lilia stillantia myr-
rham* appellavit : *lilia* quidem, propter fragran-
tiam plantæ, et quia ab omnibus deamantur ; *stil-
lantia* vero *myrrham plenam*, propter vim abunde
sufficienterque servandi, et continendi, et quia
ubique colligunt, conservant, et confirmant eos
qui suscipiant Evangelium ; vel etiam ob difficilem
et strigosam, asperamque, ut videtur, observa-
tionem mandatorum Dei. *Angusta* enim, inquit,
et *arcta* est via, quæ ducit ad regnum cælo-
rum ⁶⁹.

CANT.

14. *Manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ, strenuæ.*

SCHOLIA.

Omnia, quæ propter nos in mundo admirabilia
Dei manu sunt facta, ejus plena sunt pulchritu-
dine. *Ecce enim*, inquit, *omnia pulchra valde* ⁷⁰.
Dum autem dixit : *Manus ejus tornatiles, aureæ*,
æqualem in singulis elementis portionem desi-
gnat, illorumque inter se connexionem. *Plenæ*,
strenuæ. Ac si diceret : Divinæ ejus erga nos par-
ticipantes pietatis et providentiæ.

CANT.

*Venter ejus veluti tabula eburnea super lapidem
sapphiri.*

SCHOLIA.

Apertissime in iis quoque propheta demonstrat,
se non de quovis homine verba facere. Nam eu-
jus unquam invenietur venter, *veluti tabula ebu-
rnea* ? Verum enimvero clare ostendit, se maximi
cujuspiam ac summi Legislatoris nomen voluisse
exprimere. Per ventrem itaque cor significavit :

τὸ ἄγιον Πνεῦμα ὕδωρ ὠνόμασε· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ
Σωτὴρ ἐνετείλατο· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποτα-
μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατος
ζωῆς· δηλονότι, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριτος· Οὐκοῦν αὐτοὺς τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευ-
κότας· πληρώματα ὑδάτων ὑποληπτέον· καθὼς
προλαβὼν καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἶρηκε Δαβὶδ· Ὁφθαλ-
μοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους.

ᾠΣΜΑ.

Σταγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος, φύ-
ουσιν μυρσψικά.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡςπερ αἱ τῶν ἀρωμάτων φιάλαι· πλεῖστην δοτῶν
τὴν εὐωδίαν παρέχουσι τοῖς ἔγγιστα γινομένοις· οὕτω
καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῖς πιστεύουσιν
εἰς αὐτὸν πλουσίαν τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριν μετέδωκε. Δάδετε γάρ, φησὶ, Πνεῦμα
ἀγιον.

ᾠΣΜΑ.

Χεῖλη αὐτοῦ κρύνα, στάζοντα σμύρναν
πλήρη.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς διὰ τῶν χειλέων τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἅπαν-
τας καὶ ὑπὲρ ἁπάντων προφητομένους θεαρχικούς
λόγους κρύνα στάζοντα σμύρναν προσηγόρευσε·
κρύνα μὲν διὰ τὸ εὐώδες τοῦ φυτοῦ καὶ πᾶσιν ἐπέ-
ραστον· στάζοντα δὲ σμύρναν πλήρη, διὰ τὸ συν-
εκτικὸν, καὶ διαρκές· καὶ πανταχόθεν ἐπέχον καὶ
στηρίζον τοὺς παραδεχομένους τὸ Εὐαγγέλιον· ἢ
καὶ διὰ τὸ πικρὸν καὶ δοκοῦν σκληρὸν τοῦ κατὰ
Θεὸν ἀπαγγέλλματος. Ἡ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα,
φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στενὴ
καὶ τεθλιμμένη ἐστίν.

ᾠΣΜΑ.

Χεῖρες αὐτοῦ τορνεύται, χρυσαῖ, πεπληρωμέ-
ναι, θαρσεῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πάντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς γεγε-
νημένα τοῦ κόσμου θαυμαστά πεπληρωμένα εἰσι
τῆς παρ' αὐτοῦ καλλονῆς· Ἰδοὺ γάρ, φησὶ, τὰ
πάντα καλὰ ἵκαν. Διὰ δὲ τοῦ φάναι, Αἱ χεῖρες
αὐτοῦ τορνεύται, χρυσαῖ, τὴν ἐν ἐκάστῳ τῷ
στοιχείῳ ἰσομοίαν δηλοῖ, καὶ πρὸς ἄλληλα σύγ-
κρασιν. Πεπληρωμέναι, θαρσεῖς· ἀντὶ τοῦ, με-
τὰ τῆς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς θεοσιδούς προ-
νοίας.

ᾠΣΜΑ.

Κοίλα αὐτοῦ ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λί-
θου σάπφειρον.

ΣΧΟΛΙΑ.

Σαφέστατα καὶ τοῦτοις δεικνυσιν ὁ προφῆτης,
ὡς οὐ περὶ τινος ἀνθρώπου διαλέγεται· τίνος γάρ
ἂν εὐρεθείη ἡ κοίλα ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ; ἀλλ'
ἢ ὁ ἄλλος περὶ μεγίστου τινός, καὶ τὰ μέγιστα νενο-
μοθετηκότος, τὴν προσηγορίαν ἐκτέθειται. Διὰ τοῦ
τῆς κοιλίας τὴν καρδίαν ἐσήμανεν, ἐν ᾧ τὸ διανοη-

⁶⁶ Joan. vii, 38. ⁶⁷ Psal. xxxiii, 16. ⁶⁸ Joan. xx, 22. ⁶⁹ Matth. vii, 14. ⁷⁰ Gen. i, 31.

τι·κιν τῆς ψυχῆς· παρὸν τυγχάνει· ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν· Ὁ ἀγαθὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά. — Ὡς πυξίον ἐλεφάντινον· ἦτοι βιβλίον, τοὺς ἐκπορευομένους ἐξ αὐτοῦ θεοποιούς λόγους πᾶσιν ἀγαθοπρεπῶς προτείνοντας· αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἐκ τῆς Σιών πεφοιτηκότα τῷ κόσμῳ σωτηριώδη νόμον· περὶ οὗ καὶ ὁ θεοπάτωρ εἰρηκε Δαβὶδ· *Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ*; καὶ Ἡσαίας· *Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος*. Οὐδεὶς δὲ πρὶ αὐτοῦ, ἢ μετὰ αὐτὸν, ἐκ τῆς Σιών ἐξήνεγκε νόμον· ὥσπερ δὲ διὰ τῶν Μωσαϊκῶν πυξίων ὁ νόμος δέδοται τῷ παλαιῷ Ἰσραὴλ· οὕτω καὶ διὰ τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἀλήθεια τοῖς πιστοῖς. *Ἐπὶ λίθου σαπφείρου*. Τεθεμελιωμένα δηλονότι ἐπὶ τὴν πέτραν· *Σὺ γὰρ εἶ, φησί, Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*.

ᾠΣΜΑ.

Κνῆμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάριοι, τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσοῦς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τούτων πάντων τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀπαρέγκλιτον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου μονιμότητος δεικνυσσι. *Κνῆμαι* δὲ, καὶ ὀπίσθια, καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρωποπρεπῶς περὶ αὐτοῦ τίθῃσι κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν.

ᾠΣΜΑ.

Εἶδος αὐτοῦ ὡς λίθινος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι. Φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμός, καὶ ὁλος ἐπιθυμία.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν ἐκείνου θεότητα εἰς εἶδος λιθάνου ὁμοίωσε. Θεῷ γὰρ μόνῳ λίθινος· ἀφίερται. Τὰ δὲ ἐκ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ ῥιζότερα εἰσι παντὸς γλυκασμοῦ· τούτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ἠδυνθεῖς, *Γλυκύτερα, φησί, τὰ λόγια Κυρίου ὑπὲρ μέλι καὶ κηρὸν*. — *Καὶ ὁλος ἐπιθυμία*· ἦτοι αὐτὸς ὢν τῶν ἐφετῶν ἀκρότης, καὶ πρὸς ὃν ἔρωτικῶς οἱ τὴν θεοὶ νόες, καὶ πᾶσαι δικαίων ψυχὰι ἀνατείνονται.

ᾠΣΜΑ.

Οὗτος ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόδειξις τῶν κατὰ μέρος γνωρισμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς ἀφράστου σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἐξήτησαν αἱ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅποιοι ὦν τυγχάνει, τὰ ἐκείνου ἢ μήτηρ ἀκριβῶς διεξελθούσα, ἐπάγει· *Τοιοῦτός ἐστιν ἀδελφιδός μου, καὶ τοιοῦτος, ὅσον ὁμῖν εἶπον δηλονότι*.

ᾠΣΜΑ.

Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ καὶ ἡ ἐν γυναιξί; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζητήσομεν αὐτὴν μετὰ σοῦ.

¹¹ Matth. xii, 35. ¹² Psal. xiii, 7. ¹³ Isa. ii, 3.

A in quo intellectus animæ residet. Quemadmodum etiam ipse Salvator in Evangeliiis dicit: *Bonus homo de bono cordis sui thesauro proferi bona, et malus de malo cordis sui thesauro proferi mala* ¹¹. — *Veluti tabula eburnea*: sicut liber nimirum, ex quo proferuntur sermones a Deo instituti: quos omnibus, quæ sua est benignitas, palam proposuit; ipsa videlicet lex ex Sion, mundo pro ejus salute insita. De qua divinus quoque pater David ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel* ¹²? Et Isaias dixit: *De Sion exibit lex* ¹³. Nemo autem ante ipsum, vel post ipsum ex Sion legem protulit. Porro quemadmodum per tabulâs Mosaicas lex data est prisco illi populo Israel: sic et per ea quæ emanarunt ex ventre incarnati Filii Dei, gratia et veritas credentibus data est. *Super lapidem sapphiri*. Fundata videlicet supra petram. *Tu enim es*, inquit, *Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* ¹⁴.

CANT.

15. Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.

SCHOLIA.

Per hæc omnia ineoneussam veramque Dei Verbi in æternum manentis stabilitatem demonstrat. *Crura* vero, et posteriora, et alia itidem humano more ei tribuit pro ratione earum quæ in nobis sunt, partium.

CANT.

15, 16. Species ejus sicut libanus electus, sicut cedri. Guttur ejus dulcedo, et totus desiderium.

SCHOLIA.

Divinitatem ejus speciei assimilavit libani, quia soli Deo consecratur libanus. Quæ vero ex ipsius prodeunt gutture, suaviora sunt quavis dulcedine. Quibus David quoque delectatus, *Dulciora, inquit, eloquia Domini super mel et favum* ¹⁵. — *Et totus desiderium*. Ipse nimirum est desiderabilium summa et apex; ad quem peramanter diviniæ mentes et omnes animæ iustorum feruntur.

CANT.

Iste est nepos meus, et iste est propinquus meus, filiæ Jerusalem.

SCHOLIA.

Complexio eorum est, quæ per partes cognosci possunt ineffabilis illius propter nos incarnationis Verbi Dei; quia enim quæsierant filiæ Jerusalem, qualis esset, mater accurate illius reverentis partibus, infert: *Ejusmodi est nepos meus, talis, inquam, qualem vobis retuli*.

CANT.

17. Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? et quaeremus eum tecum.

¹⁴ Matth. xvi, 18. ¹⁵ Psal. xviii, 14.

SCHOLIA.

Dei Verbi characteres optime edoctæ mulieres, ac etiam ipsæ ejus amore sancitæ, ex ejusdem desiderio, dicunt: *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus?* Ex gaudii exsuperantia iterarunt interrogationem, vel ex canentium more, qui bis et sæpius eadem repetunt. *Et quæremus eum tecum*: hoc est, Sequemur te, quæcunque tandem ipsa contendes ad quærendum eum; nec curiose nimis indagabimus, quæ de ipso tibi sunt placita.

CAPUT VI.

CANT.

1, 2. *Nepos meus descendit in hortum suum ad phialas aromatum, ut pascat in hortis, et lilia colligat. Ego meo nepoti, et nepos meus mihi, qui pascit in liliis.*

SCHOLIA.

Supra a principio omnis prorsus labis experta mater de nepote apud eas narrationem instituit, dicitque eis: Interrogatis me, *quo meus abiit nepos? Nepos meus descendit in hortum suum* ⁶⁶, videlicet, e coelo descendens, carnem ex me assumpsit. Ipsa enim est *horius ille signatus* ⁶⁷. *Ad phialas aromatum*: ad decendum omnem terram divina ipsius præcepta, et ad replendum totius orbis ambitum illorum fragrantia. *Ut pascat in hortis, et lilia colligat*: ut videlicet pascat ipsius oves in pascuis cælestibus, et introducat, et educat eas per ostium ⁶⁸; et ab eis colligat fructus, dilectionem nimirum, et misericordiam. *Ego meo nepoti, et nepos meus mihi*. Ego scilicet ei carnem præbui, et ipse mihi divinitatem. *Qui pascit in liliis*: qui videlicet illa docet, quæ ad paradysum et quæ in illo ad florum delicias spectant.

CANT.

3, 4. *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum, decora sicut Jerusalem, terribilis sicut castrorum ordines. Averte oculos tuos contra me, quia illi me evolare fecerunt.*

SCHOLIA.

Commutatio hic fit modum cantionis; et in principio quidem tanquam propheta, Virginis decantat laudes; hic autem, repente veluti afflatus Numine, cantum quasi ex alio attollit principio, et dicit: *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum*; complacuit enim Deo et Patri, in ea nostri generis operari salutem. *Decora sicut Jerusalem*, sive tanquam sacræ pacis causa, ipsiusque pacis conciliatrix, pacem omnibus præbuit. *Terribilis sicut castrorum ordines*, hoc est, supra omnem captum et rationem est in te omnium pulchritudinum or-

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου γνωρίσματα ἀσφαλῶς αἱ γυναῖκες μαθοῦσαι, καὶ τρωθεῖσαι καὶ αὐταὶ τῷ ἑκείνου ἔρωτι, εἰς πόθον ἤλθον αὐτοῦ, καὶ φασί· *Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδὸς σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδὸς σου;* τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς χαρᾶς διπλοσπασσάσαι τὴν ἐρώτησιν, ἣ καὶ ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἔξουσιν, δις τὰ αὐτὰ καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνειν. *Καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ*· τουτέστιν, Ἀκολουθήσομέν σοι ὅπου ἂν αὐτὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἑκείνου ζήτησιν· καὶ οὐ πελυπραγμενήσομεν τὰ περὶ ἑκείνου σοὶ ἀρῖσχοντα.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

ἌΣΜΑ.

Ἄδελφιδὸς μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ, εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος, ποιμαίνειν ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρίνα. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδὸς μου ἔμοι· ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀνωθεν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτάς ἡ πανέμμος μήτηρ τὴν περὶ τοῦ ἀδελφιδῶ διήγησιν ποιεῖται, καὶ φησι πρὸς αὐτάς· Ἐρωτᾷτε με, *ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδὸς μου;* Ὁ ἀδελφιδὸς μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ· ἡγουν, ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, ἐπαρκῶς ἐν ἔμοι· αὕτη γάρ ἐστιν ὁ ἐσπραγισμένος κῆπος. Εἰς φιάλας ἀρώματος· εἰς τὸ διδάξαι πᾶσαν τὴν γῆν τὰς θεωρυγούς αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ πληρῶσαι τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς εὐδορίας. *Ποιμαίνειν ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρίνα*· ἦτοι ποιμαίνειν τὰ αὐτοῦ πρῶτα ἐπὶ νομᾶς οὐρανίους, καὶ εἰσάγειν αὐτὰ, καὶ ἐξάγειν διὰ τῆς θύρας, ἡγουν, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔλεον. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδὸς μου ἔμοι· ἦτοι, Ἐγὼ τούτῳ τὴν σάρκα παρέσχον, καὶ αὐτὸς ἔμοι τὴν θέωσιν. Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις· ὁ διδάσκων δηλαδὴ τὰ περὶ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τῶν ἀνθίων τρυφῆς.

ἌΣΜΑ.

Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ὡραλῶς Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς τεταγμένα· ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπεραντίον μου· ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με.

D

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀλλαγμὰ τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ψόης· καὶ ἐναρξί· τῶν πρὸς τὴν Παρθένον ὡς ἀπὸ τοῦ προφήτου ἰγχωμίων· ἀφῆνης γάρ, ὥσπερ ἐνθους γενόμενος, τὴν ψῆν ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἀνατείνεται, καὶ φησί· *Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία*· ἡ ὑδόκησε γάρ ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι. Ὁρατα ὡς Ἱερουσαλήμ· ἡγουν, ὡς ἱερὰς εἰρήνης αἰτία, καὶ πᾶσιν αὐτῆς εἰρηνοπαρόχως πρόξενος. *Θάμβος ὡς τεταγμένα*· τουτέστιν, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ λόγον ἡ κατὰ σὲ τῶν ἀπάντων καλῶν σύνταξις καὶ εὐαρ-

⁶⁶ Cant. v, 17. ⁶⁷ Cant. iv, 12. ⁶⁸ Joan. 10, 1 seqq.

μοστίαι. Ὁφθαλμοὶ σου ἀνεπάρκιοι μου. Εἴθε εὐ-
μενῶς ὀφῆς ἐμὲ, καὶ τὰ κατ' ἐμὲ διεξάγεις, ὥς
ἂν αὐτὴ βούλοιο. Ὅτι αὐτοὶ ἀνεπάρκων μὲ-
ἀντί τοῦ, Οἱ σοὶ ὀφθαλμοὶ εἰς ταύτην ἀνεβίβασάν
με τὴν προφητείαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὕψος, τῶν
σὼν θεάσασθαι μεγαλείων.

ἌΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὥς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεπα-
ρηστοὶ ἀπὸ τοῦ Γαλαδδ. Ὀδοῦντες σου ὥς ἀγέ-
λαι τῶν κεκυρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λυ-
τροῦ, αἱ παῖσαι διδυμαίνουσαι· καὶ ἀτεκνοῦσα
οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὡς σπαρτίον κόκκινον
χείλη σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὥρατα. Ὡς λέκυ-
ρον ῥοῆς μῆλόν σου, ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς
σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄπερ νῦν κατὰ μέρος διεξεῖσι τῶν ἰχωμῶν,
καὶ ἀνωτέρω εἴρηται· ὥσπερ ἐπιβόῳ τινα τῇ
μακαρίᾳ Παρθένῳ ἐπῆδων ἃ καὶ πρότερον.

ἌΣΜΑ.

Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι, καὶ ὀγδοήκοντα
παλακαί, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς·
μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τε-
κούσῃ αὐτήν. Εἶδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ
μακαριοῦσιν αὐτὴν βασιλίσσαι καὶ γε παλα-
καί, καὶ ἀνέσουςιν αὐτήν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἂν ἐτέρας καὶ αὐθις ἀρχῆς τὴν ψόδην ποιεῖ-
ται, καὶ φησι· Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι, καὶ
ὀγδοήκοντα παλακαί, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμὸς· τὸ ὑπερβάλλον ἀσυγκρίτως τῆς παν-
αμώμου μητρὸς καὶ διὰ τούτων ἐνδεικνύμενος ὁ
προφήτης, πρὸς τὰς ἐξ ἀπασῶν γυναικῶν, τῷ ἑαυ-
τῆς Υἱῷ καὶ Θεῷ δι' ἐπιγνώσεως αὐτῷ συναφθί-
σεσθαι προσδοκωμένας, τὴν σύγκρισιν ποιοῦμενος,
εἰς μέσον αὐτὰς παράγει, καὶ τάξεις αὐτῶν, καὶ
ἀξία· εἰκότως ἐξαριθμείται. Καὶ τὰς πιστευσάσας
μὴν τῷ νομφίῳ Χριστῷ, διὰ μαρτυρίου δὲ τελειω-
θείσας πρὸς τὸν ἐκείνου ἔρωτα, βασιλίσσας ἀποκα-
λεῖ, τῷ ἐξήκοντα αὐτάς ἀριθμῷ, διὰ τὴν ἐκ τελείου
τελειωτάτην τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν, ἐνδεικνύ-
μενος· τὰς δὲ ὡσαύτως πεπιστευκυίας, συγγινομέ-
νας δ' αὐτῷ δι' ἐπιπονοτέρου καὶ σκληροῦ βίου, καὶ
τοῦ τῆς ἀσκήσεως κατὰ Θεὸν ἐξηρημένου, παλλα-
κὰς προσεῖρηκε· τῷ ὀγδοήκοντα αὐτάς ἀριθμῷ
τελειῶν, διὰ τὴν ἐν τούτῳ ἐκδεσθότος καὶ ἀσφα-
λοῦς τῆς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα συναφείας τελειωτάτην
τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν. Τὰς δ' ἅπας διὰ τοῦ
θεοῦ βαπτίσματος καὶ μόνον Χριστῷ συναφθεί-
σας, εἰκότως νεάνιδας ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐκάλεσε, διὰ τὸ
πολύχουν αὐτῶν, καὶ γῆς ἐξηπλωμένον εἰς ἅπαντα
τὰ πέρατα. Τοσαῦται γὰρ αἱ πιστεύουσαι. Μία
ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ τῇ τεκούσῃ αὐ-
τήν· ἀντὶ τοῦ, Ἐκ στείρας τὸ πρότερον οὖσης τῆς
Ἀννης μία αὐτὴν διὰ προσευχῆς γεγέννηται, μεθ'
ἧς οὐκ ἔστιν ἀριθμῆσαι καὶ λοιπὴν, ἐκλελεγμένην
τῇ γεννησάσῃ αὐτὴν πατρὶδι, μᾶλλον δὲ πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου ἐκλελεγμένη τῷ Θεῷ εἰς κατοικίαν

A dinata compositio, et concinna constitutio, Oculi
tui contra me: utinam benigne me conspicias, et
quæ sunt in me regas, sicut tibi placuerit. Quia
illi me evolare fecerunt. Ac si diceret: Oculi tui in
hanc me elevarunt prophetiam, ut ea tuarum ma-
gnitudinum contempler excellentiam.

CANT.

4-6. Capillamentum tuum sicut greges capra-
rum quæ apparatusunt e Galaad. Dentes tui sicut
greges ionsarum, quæ ascenderunt de lavacro: om-
nes gemellæ, et sterilis non est inter illas. Veluti vo-
stis coccinea labia tua, et eloquentia tua decora.
Sicut cortex mali punici gena tua, extra quod in te
silet.

B

SCHOLIA.

Quas nunc vicissim per partes recenset laudes,
eas quoque paulo ante decantaverat. Est instar
cantus cujusdam repetiti, qui easdem quas et prius
B. Virginis recinat laudes.

CANT.

7, 8. Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concu-
binæ, et adolescentulæ quarum non est numerus.
Una est matri suæ; electa est genitrici suæ; vide-
runt eam filię, et beatunt eam reginæ et concubi-
næ, et laudabunt eam.

SCHOLIA.

Tanquam ex altero rursus exordio canticionem
orditur, ac dicit: Sexaginta sunt reginæ, et octo-
ginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est
numerus. Excellentiam sine comparatione matris,
omnis prorsus labis expertis, propheta ex his
comparatè demonstrat mulieribus, eam conferens
cum exteris mulieribus, quæ, ut cum eis Dei Vir-
ginisque Filius mentis cognitione copularetur, ex-
spectabant: easque in medium adducit, et earum
tuum numerum, tam dignitates pro dignitate enu-
merat. Et eas quidem, quæ Christo crediderunt
sponso, ac per martyrium jam illius effectæ sunt
amore perfectæ, reginas appellat, numero illo
sexageno demonstrans perfectissimum uberri-
mumque ex earum naturæ perfectione profectum.
Eas vero, quæ ita crediderunt, ut ei sint conjun-
ctæ, seligentes laboriosam et austeram religionis
vitam, in divinisque rebus exercitationem, con-
cubinas nuncupavit, octogesimo illas numero per-
fectas declarans, propter perfectissimum naturæ
earum ex firma stabilique conjunctione in hoc pro-
posito ac voto profectum. Copulatas autem semel
tantum Christo per baptismum divinum merito
adolescentulas præter numerum appellavit, ob
illarum multitudinem, ac etiam quia repleant om-
nes fines terræ. Cumque tot tantæque sint creden-
tes animæ: Una est matri suæ, electa genitrici suæ.
Ac si diceret, Ex sterili prius cum esset Anna, una
ipsa per preces genita fuit, post quam non est
aliquam aliam recensere. Electa patriæ, quæ illam
generavit, vel potius, ante mundi constitutionem

SCHOLIA.

Dei Verbi characteres optime edoctæ mulieres, ac etiam ipsæ ejus amore sanctiæ, ex ejusdem desiderio, dicunt: *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? Ex gaudii exsuperantia iterarunt interrogationem, vel ex canentium more, qui bis et sæpius eadem repetunt. Et quæremus eum tecum: hoc est, Sequemur te, quocunque tandem ipsa contendes ad quærendum eum; nec curiose nimis indagabimus, quæ de ipso tibi sunt placita.*

CAPUT VI.

CANT.

1, 2. *Nepos meus descendit in hortum suum ad phialas aromatatum, ut pascat in hortis, et lilia colligat. Ego meo nepoti, et nepos meus mihi, qui pascit in liliis.*

SCHOLIA.

Supra a principio omnis prorsus labis experta mater de nepote apud eas narrationem instituit, dicitque eis: Interrogatis me, *quo meus abiit nepos? Nepos meus descendit in hortum suum* ¹⁰, videlicet, e collo descendens, carnem ex me assumpsit. Ipsa enim est *hortus ille signatus* ¹¹. Ad *phialas aromatatum*: ad decendum omnem terram divina ipsius præcepta, et ad replendum totius orbis ambitum illorum fragrantia. *Ut pascat in hortis, et lilia colligat*: ut videlicet pascat ipsius oves in pascuis coelestibus ¹², et introducat, et educat eas per ostium ¹³; et ab eis colligat fructus, dilectionem nimirum, et misericordiam. *Ego meo nepoti, et nepos meus mihi.* Ego scilicet ei carnem præbui, et ipse mihi divinitatem. *Qui pascit in liliis*: qui videlicet illa docet, quæ ad paradisum et quæ in illo ad florum delicias spectant.

CANT.

3, 4. *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum, decora sicut Jerusalem, terribilis sicut castrorum ordines. Averte oculos tuos contra me, quia illi me evolare fecerunt.*

SCHOLIA.

Commutatio hic fit moduli cantionis; et in principio quidem tanquam propheta, Virginis decantat laudes; hic autem, repente veluti afflatus Numine, cantum quasi ex alio attollit principio, et dicit: *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum*; complacuit enim Deo et Patri, in ea nostri generis operari salutem. *Decora sicut Jerusalem*, sive tanquam sacræ pacis causa, ipsiusque pacis conciliatrix, pacem omnibus præbuit. *Terribilis sicut castrorum ordines*, hoc est, supra omnem captum et rationem est in te omnium pulchritudinum or-

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου γνωρίσματα ἀσφαλῶς αἱ γυναῖκες μαθοῦσαι, καὶ τρωθεῖσαι καὶ αὐταὶ τῷ ἑαίνου ἔρωτι, εἰς πῖθον ἤλθον αὐτοῦ, καὶ φασί· Πού ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; πού ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου; τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς χαρᾶς διπλασιάσασαι τὴν ἐρώτησιν, ἣ καὶ ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἕξουσιν, δις τὰ αὐτὰ καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνουσιν. Καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ· τοῦτέστιν, Ἀκολουθήσομέν σοι ὅπου ἂν αὐτὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἑαίνου ζητήσιν· καὶ οὐ πελυπραγμενήσομεν τὰ περὶ ἑαίνου σοὶ ἀρῖσκειν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

ᾠΣΜΑ.

Ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ, εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος, ποιμαίνειν ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρίνα. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἔμοι· ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτάς ἡ πανέμμος μήτηρ τὴν περὶ τοῦ ἀδελφιδῷ διήγησιν ποιεῖται, καὶ φησὶ πρὸς αὐτάς· Ἐρωτᾷτε με, πού ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός μου; Ὁ ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ· ἤγουν, ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, ἐπερχώθη ἐν ἔμοι· αὕτη γάρ ἐστιν ὁ ἐσφραγισμένος κῆπος. Εἰς φιάλας ἀρώματος· εἰς τὸ διδάξαι πᾶσαν τὴν γῆν τὰς θεωρουγὰς αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ πληρῶσαι τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς εὐδοκίας. Ποιμαίνειν ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρίνα· ἥτοι ποιμαίνειν τὰ ἑαυτοῦ πρῶτα ἐπὶ νομῇς οὐρανίους, καὶ εἰσάγειν αὐτὰ, καὶ ἐξάγειν διὰ τῆς θύρας, καὶ συλλέγειν τοὺς παρ' αὐτῶν καρπούς, ἤγουν, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔλεον. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἔμοι· ἥτοι, Ἐγὼ τοῦτῃ τὴν σάρκα παρέσχον, καὶ αὐτὸς ἔμοι τὴν θέωσιν. Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις· ὁ διδάσκων δηλαδὴ τὰ περὶ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τῶν ἀνθίων τρυφῆς.

ᾠΣΜΑ.

Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ὡραλὴ Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς τεταγμέναι· ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον μου· ὅτι αὐτὸ ἀνεπτέρωσάν με.

D

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀλλαγμὰ τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ᾠδῆς· καὶ ἐναρξί· τῶν πρὸς τὴν Παρθένον ὡς ἀπὸ τοῦ προφητοῦ ἰγχωμίων· αἰφνης γὰρ, ὡσπερ ἐνθους γενόμενος, τὴν ψδὴν ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἀνατείνεται, καὶ φησὶ· Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία· ἡ ὑδῶν γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι. Ὁραλὴ ὡς Ἱερουσαλήμ· ἤγουν, ὡς ἱερὰς εἰρήνης αἰτία, καὶ πᾶσιν αὐτῆς εἰρηνοπαρόχως πρόξενος. Θάμβος ὡς τεταγμέναι· τοῦτέστιν, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ λόγον ἡ κατὰ σὲ τῶν ἀπάντων καλῶν σύνταξις καὶ εὐαρ-

¹⁰ Cant. v, 17. ¹¹ Cant. iv, 12. ¹² Joan. 10, 1 seqq.

μοστία. Ὁφθαλμοὶ σου ἀπεναρτίον μου. Εἴθε εὐ-
μενῶς ὀφθῆς ἐμὲ, καὶ τὰ κατ' ἐμὲ διεξάγῃς, ὥς
ἂν αὐτὴ βούλοιο. Ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με·
ἀντὶ τοῦ, οἱ σοὶ ὀφθαλμοὶ εἰς ταύτην ἀνεβίβασάν
με τὴν προφητείαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὕψος, τῶν
σὼν θεάσασθαι μεγαλεῖον.

ᾠΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεφά-
νησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ. Ὀδόντες σου ὡς ἀγέ-
λαι τῶν κακυμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λυ-
τροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμαίνουσαι· καὶ ἀτεκνοῦσα
οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὡς σπαρτίον κόκκινον
χείλη σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὥραλα. Ὡς λέπυ-
ρον ῥοᾶς μῆλόν σου, ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς
σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄπερ νῦν κατὰ μέρος διεξίεισι τῶν ἐγκωμίων,
καὶ ἀνωτέρω εἴρηται· ὥσπερ ἐπωδὸν τινα τῇ
μακαρίᾳ Παρθένῳ ἐπέδων ἃ καὶ πρότερον.

ᾠΣΜΑ.

Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντα
παλακαί, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς·
μία ἔστι τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἔστι τῇ τε-
κούσῃ αὐτήν. Εἶδον αὐτὴν θυγατέρες, καὶ
μακαριοῦσιν αὐτὴν βασίλισσαι καὶ γε παλα-
καί, καὶ αἰρέσουσιν αὐτήν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἂν ἐτέρας καὶ αὐτὴς ἀρχῆς τὴν ᾠδὴν ποιεῖ-
ται, καὶ φησι· Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ
ὀγδοήκοντα παλακαί, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμὸς· τὸ ὑπέρβαλλον ἀσυγκρίτως τῆς παν-
αμώμου μητρὸς καὶ διὰ τούτων ἐνδεικνύμενος ὁ
προφήτης, πρὸς τὰς ἐξ ἀπασῶν γυναικῶν, τῷ ἑα-
ντῆς Υἱῷ καὶ Θεῷ δι' ἐπιγνώσεως αὐτῷ συναφθί-
σεσθαι προσδοκώμενας, τὴν σύγκρισιν ποιοῦμενος·
εἰς μέσον αὐτὰς παράγει, καὶ τάξεις αὐτῶν, καὶ
ἀξίας εἰκότως ἐξαριθμεῖται. Καὶ τὰς στενυσαίας
μὲν τῷ νυμφίῳ Χριστῷ, διὰ μαρτυρίου δὲ τελειω-
θείσας πρὸς τὸν κεῖνον ἔρωτα, βασίλισσας ἀποκα-
λεῖ, τῷ ἐξήκοντα ταύτας ἀριθμῷ, διὰ τὴν ἐκ τελείου
τελειωτάτην τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν, ἐνδεικνύ-
μενος· τὰς δὲ ὡσαύτως πεπιστευκυίας, συγγινομέ-
νας δ' αὐτῷ δι' ἐπιπονοτέρου καὶ σκληροῦ βίου, καὶ
τοῦ τῆς ἀπκήσεως κατὰ Θεὸν ἐξηρημένου, παλλα-
κὰς προσείρηκε· τῷ ὀγδοήκοντα ταύτας ἀριθμῷ
τελειῶν, διὰ τὴν ἐν τούτῳ ἐκδεσθότος καὶ ἀσφα-
λοῦς τῆς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα συναφείας τελειωτάτην
τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν. Τὰς δ' ἅπας διὰ τοῦ
θείου βαπτίσματος καὶ μόνον Χριστῷ συναφθεί-
σας, εἰκότως νεάνιδας ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐκάλεσε, διὰ τὸ
πολύχουν αὐτῶν, καὶ γῆς ἐξηπλωμένον εἰς ἅπαντα
τὰ πέριτα. Τσαῦται γὰρ αἱ πιστεύουσαι. Μία
ἔστι τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ τῇ τεκούσῃ αὐ-
τήν· ἀντὶ τοῦ, Ἐκ στείρας τὸ πρότερον οὖσης τῆς
Ἀννης μία αὕτη διὰ προσευχῆς γεγέννηται, μεθ'
ἣν οὐκ ἔστιν ἀριθμῆσαι καὶ λοιπὴν, ἐκλεγεμένην
τῇ γεννησάσῃ αὐτὴν πατρίδι, μᾶλλον δὲ πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου ἐκλεγεμένη τῷ Θεῷ εἰς κατοικίαν

A dinata compositio, et concinna constitutio, *Oculi tui contra me*: utinam benigne me conspicias, et quæ sunt in me regas, sicut tibi placuerit. *Quia illi me evolare fecerunt*. Ac si diceret: *Oculi tui in hanc me elevarunt prophetiam, ut ea tuarum magnitudinum contempler excellentiam.*

CANT.

4-6. *Capillamentum tuum sicut greges capra- rum quæ apparuerunt e Galaad. Dentes tui sicut greges iousarum, quæ ascenderunt de lavacro: omnes gemellæ, et sterilis non est inter illas. Veluti vestis coccinea labia tua, et eloquentia tua decora. Sicut cortex mali punici gena tua, extra quod in te silet.*

B

SCHOLIA.

Quas nunc vicissim per partes recenset laudes, eas quoque paulo ante decantaverat. Est instar cantus cujusdam repetiti, qui easdem quas et prius B. Virginis recinat laudes.

CANT.

7, 8. *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinae, et adolescentulæ quarum non est numerus. Una est matri suæ; electa est genitrici suæ; viderunt eam filiæ, et habebunt eam reginæ et concubinae, et laudabunt eam.*

SCHOLIA.

C

Tanquam ex altero rursus exordio cationem orditur, ac dicit: *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinae, et adolescentulæ quarum non est numerus*. Excellentiam sine comparatione matris, omnis prorsus labis expertis, propheta ex his comparate demonstrat mulieribus, eam conferens cum exteris mulieribus, quæ, ut cum eis Dei Virginisque Filius mentis cognitione copularetur, expectabant: easque in medium adducit, et earum tum numerum, tum dignitates pro dignitate enumerat. Et eas quidem, quæ Christo crediderunt sponso, ac per martyrium jam illius effectæ sunt amore perfectæ, reginas appellat, numero illo sexageno demonstrans perfectissimum uberri- mumque ex earum naturæ perfectione profectum. Eas vero, quæ ita crediderunt, ut ei sint conjunctæ, seligentes laboriosam et austeram religionis vitam, in divinisque rebus exercitationem, concubinas nuncupavit, octogesimo illas numero perfectas declarans, propter perfectissimum naturæ earum ex firma stabilique conjunctione in hoc proposito ac voto profectum. Copulatas autem semel tantum Christo per baptismum divinum merito adolescentulas præter numerum appellavit, ob illarum multitudinem, ac etiam quia replant omnes fines terræ. Cumque tot tantæque sint creden- tes animæ: *Una est matri suæ, electa genitrici suæ*. Ac si diceret, Ex sterili prius cum esset Anna, una ipsa per preces genita fuit, post quam non est aliquam aliam recensere. Electa patriæ, quæ illam generavit, vel potius, ante mundi constitutionem

electa Deo in domicilium suum, unica existens A matri suæ Evæ, et post eam ex natis ab Eva altera reperiri nequit. *Viderunt eam filię, et beabunt eam; reginæ et concubinæ laudabunt eam.* Ac si aperte diceret: *Ecce enim ex hoc nunc beatam me dicent omnes generationes* *.

CANT.

9. *Quæ ista se inflectens quasi aurora, pulchra ut luna, electa ut sol, pavor ut castrorum ordines?*

SCHOLIA.

Stupore percussus ab excellentia illibatæ Matris Verbi Dei, *Quænam ista est?* inquit. Perinde ac diceret: Quam magna ista est, quæ se inflectit ut aurora! Quemadmodum enim, lumine solis accedente, nocturnæ recedunt tenebræ, sic ad puræ Virginis splendorem peccati recesserunt tenebræ. *Pulchra ut luna;* in ipsa enim Sol justitiæ posuit tabernaculum suum, communicans ei divinum suum et inexplicabile lumen. *Electa ut sol.* Non absurdum est eandem et lunam dici et solem: solem quidem eo quod Dei et Patris susceperit Verbum; qui est lux perfecta, et quæ præter modum exuberat sicut est in suo corpore sol; lunam vero propter eam etiam, quam ex ipso participavit, claritatem. *Pavor ut castrorum ordines.* Ac si diceret, Stupore percellit contemplatio ordinis, quo in ea hæc sunt disposita.

CANT.

10, 11. *In hortum nucis descendit, ut viderem genimina torrentis; ut viderem si floruisset vinea, si floruisset mala punica; illic dabo ubera mea tibi. Nescivit anima mea. Posuit me currus Aminadab.*

SCHOLIA.

Hortum nucis. Ipsius matrem omnis labis experiam, hæc quoque verbis expressit. Quemadmodum enim ex virga nucis Aaron stipes pullulavit, sicut et scriptum est in Deuteronomio: *Ecce virga Aaron germinavit in domum Levi, et protulit german, et effloruit flores, et germinavit nuces* *; ita etiam solida virga Virgo ex tribu Juda germinavit. Dicit autem: *In hortum nucis descendit,* ac si diceret: Memum descensum feci, cum homo factus sum, carnemque assumpsi ex semper virgine matre mea. Non secus ac a Salvatore concise per expositionem hæc dicta fœrent, propheta exposuit. *Ut viderem genimina torrentis.* Per genimina torrentis lapsam hominum naturam significat; quam David quoque, sub verborum involucrio significavit, dicens: *Torrentem pertransiit anima nostra* **, lapsa videlicet in peccati profluvium. *Ut viderem si floruisset mala punica.* Genus scilicet humanum a me, instar arboris ficulneæ, primo satum, et affabre venusteque formatum ad producendos fructus. Si vinea floruisset, Judæorum præsertim Synagoga. *Ibi dabo ubera mea tibi;* perinde ac diceret: Ibi, in

ἐζυγῶ· μία τις οὖσα τῇ μητρὶ αὐτῆς Εἰς· καὶ μεθ' ἣν οὐκ ἔστι δευτέραν τῶν ἐξ αὐτῆς τεχθεισῶν λαβεῖν. Εἰδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ μακαριοῦσιν αὐτὴν βασιλεύσαι, καὶ παλακαὶ αἰνέσουσιν αὐτήν. Ἀντίκρυς· Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσι με πᾶσαι αἱ γενεαί.

ᾠΣΜΑ.

Τίς αὕτη ἡ ἐκκυπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος. καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμένοι;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκπλαγίς πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀχράντου τοῦ Θεοῦ Λόγου μητρὸς, Τίς αὕτη; φησί· ἀντὶ τοῦ, Ὅση μεγάλῃ! Ἡ ἐκκυπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος. Ὅσπερ γὰρ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐλθόντος, τὸ νυκτερινὸν ἐφανίζετο σκότος· οὕτω καὶ τῆς ἀγνῆς λαμπρότητος Παρθένου, τὸ τῆς ἀμαρτίας διαλέγεται σκότος. Καλὴ ὡς σελήνη. Ἐν αὐτῇ γὰρ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐνακηνόει, μεταδοὺς αὐτῇ τοῦ θείου καὶ ἀπλήτου φωτὸς αὐτοῦ. Ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος. Οὐκ ἀπεικάζει τὴν αὐτὴν καὶ σελήνην καὶ ἥλιον φάναι· τοῦτο μὲν, διὰ τὸ δεδέχθαι τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγον, τὸ ὑπερπλήρες καὶ τέλειον φῶς, ὥσπερ ἐν δίσκῳ ἥλιον· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὴν ἣν ἐξ αὐτοῦ μετέσχε λαμπρότητα. Θάμβος ὡς τεταγμένοι. Ἀντὶ τοῦ, Ἐκπληγίς ἐστὶν ἰδεῖν ὅπως ἐν αὐτῇ ταῦτα τέτακται.

ᾠΣΜΑ.

Εἰς κῆπον καρύας κατέβην, ἰδεῖν ἐν γεννήματι τοῦ χειμάρρου· ἰδεῖν εἰ ἤρθησεν ἡ ἀμπέλος, εἰ ἤρθησαν αἱ ῥοαί. Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί. Οὐκ ἔγνω ἡ ψυχὴ μου. Ἐθετό με ὄρματα Ἀμιναδάβ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κῆπον καρύας τὴν ὑπεράνω μὲν αὐτοῦ μητέρα καὶ τούτοις εἰρηκεν. Ὅσπερ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ Ἀδρῶν βίβδος καρύας στελέχη ἐβλάστησε, καθὼς καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· Ἰδοὺ ἐβλάστησε βέβδος Ἀδρῶν εἰς οἶκον Δαβὶ, καὶ ἐξήνεγκε βλαστὸν, καὶ ἐξήνησεν ἄνθη, καὶ ἐβλάστησε κάρυα· οὕτω καὶ ἡ τῆς ἰσχύος βέβδος Παρθένος ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἀνεβλάστησε. Καὶ φησιν, Εἰς κῆπον καρύας κατέβην· ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐμὴν ἐποίησα συγκατάδασιν ἐνανθρωπήσας, καὶ σάρκα λαβὼν ἐκ τῆς αἰ παρθένου μητρὸς μου. Ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος τὴν περικοπὴν ταύτην εἰρήσθαι τίθησιν ὁ προφήτης. Ἰδεῖν ἐν γεννήματι τοῦ χειμάρρου. Γεννήματα χειμάρρου τὴν ὀλισθήσαντων τῶν ἀνθρώπων βούλεται φύσιν· ταύτην καὶ ὁ Δαβὶδ αἰνιττόμενος, Χειμάρρον διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, εἰρηκε· τὴν ὑποπεσοῦσαν δηλαδὴ τῷ κατακλυσμῷ τῆς ἀμαρτίας. Ἰδεῖν εἰ ἤρθησαν αἱ ῥοαί. Ἦτοι, ἡ καταβληθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ δίκην συκῆς γενεὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ καλλιεργηθεῖσα πρὸς τὸ ποιῆσαι καρποὺς. Εἰ ἤρθησεν ἡ ἀμπέλος, ἐξαίρετως ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ. Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί· ἀντὶ τοῦ, Ἐν

* Luc. i, 48. * Num. xvii, 5. * Psal. xlii, 4.

αὐτῇ τῇ συναγωγῇ Δώσω σοι, τῇ ἐμῇ τεκούσῃ δὲ-
λαδὴ, τοὺς μασθοὺς μου, τὴν ἐμὴν συνάφειαν, ἣν
ἠδύκχησα ἀνευ σποράς ἐκ σοῦ προσελθεῖν· πρὸς τὸ
πηγάσαι ἐν κόσμῳ τὰ σωτηριώδη μου διδάγματα.
Οὐκ ἔγνων ἡ ψυχὴ μου· ὡσαυτὶ ἔλεγε· Πόθεν μοι
τοῦτο ἔσται, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ὡς ἐκ τῆς
Παρθένου γὰρ ἀγνῆς ὁ λόγος· καὶ αὐθις ἐσχημάτι-
σται. Ἐθετό με ἄρματα Ἀμιναδάβ. Τὴν μετὰ
ταῦτα συγκατάθεσιν τῆς Παρθένου δηλοῖ. Ἀμινα-
δάβ γὰρ Ἑβραϊστὶ εὐδοκία πατρὸς ἐληπται· ἀντὶ
τοῦ ἠδύκχησεν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, δῆγμα
γεννηθῆσαι τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Λόγου.

ἌΣΜΑ.

Ἐπιστρέψε, ἐπιστρέψε ἡ Σουλαμίτις· ἐπι-
στρέψε, ἐπιστρέψε. Τί ὄψόμεθα ἐν σοί;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅς ἀφ' ἐτέρας τινὲς περικοπῆς τὴν ἀρχὴν ποιεῖ-
ται· καὶ ὡς περ ἀποφανομένους τινὰς ἐπάγει, καὶ
διαπληκτιζομένους, εἰ τοιαῦτά τινα γενήσεται· καὶ
φαθὲν, Ἐπιστρέψε ἡ Σουλαμίτις· τριχῶς τὴν αὐ-
τῆς ἐπιστροφὴν ἀνακαλουμένους διὰ τὸ βαθὺ καὶ
ἀποκρυπτικὸν τῆς ἐρωτήσεως. Σουλαμίτις δὲ ἡ εἰ-
ρηνικὴ ἂν καλοῖτο, καὶ ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Σα-
λομώντος καταγομένη. Τί ὄψόμεθα ἐν σοί; Τί συμ-
βήσεται σοι, δηλοῦντι, καὶ εἰ γενήσεται ταῦτα;

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

ἌΣΜΑ.

Τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουλαμίτιδι, ἡ ἐρχομένη ὡς
χοροὶ τῶν παρεμβολῶν; Τί ὠραιώθησαν διαδή-
ματά σου ἐν ὑποδήμασι, θύγατερ Ἀμιναδάβ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὴν πρ' ἐκεῖνων ἐπηρεαστικὴν ζήτησιν τὸν
λόγον ἐπήγαγε κατὰ ἀπόκρισιν· Τί ὄψεσθε ἐν τῇ
Σουλαμίτιδι, ἡ ἐρχομένη ὡς χοροὶ τῶν παρεμ-
βολῶν; Μονονουχὶ λέγων, Εἰ καὶ πεπῆρωνται ὁμῶν
οἱ ὀφθαλμοί; ὡς καὶ Ἰσαίας συμμαρτυρῶν, ἔφη-
σιν· Ἐκάμυσαν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα
μὴ ἴδωσι. Ταύτῃ τοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπηρεάζοντες
ἀποφαίνεσθε; Ἀλλ' οὖν ἡ ἐρχομένη ταῖς οὐρανίοις
ἐπαμιλλᾶται τάξεσιν. Εἶθ' ὡς περ ἀποκρουόμενος;
τὸ δυσέντευκτον τούτων, καὶ οὐδ' ἂν πείθοντο, κλῶν
ἐποῖά τινα πρὸς αὐτοὺς διεξέλθοι, αὐτοὺς μὲν οἰμώ-
ζειν ἀφῆκε μακρά· πρὸς δὲ τὴν Παρθένον καὶ αὐθι;
ἐπιστραφεῖς· Τί ὠραιώθησαν, φησὶ, διαδήματά
σου ἐν ὑποδήμασι; τουτέστι, Πῶς οὕτω; αἱ προ-
κοπαὶ τῶν ἀρετῶν σου κατευθύνθησαν ἐν σαρκὶ
οὕσαι; διαδήματα γὰρ τὰς ἀρετὰς ὑποληπτέον· ὡς
καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἶρηκε, Παρὰ Κυρίου τὰ δια-
δήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται. Θύγατερ Ἀμι-
ναδάβ. Ἀξία δηλαδὴ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
τρός.

ἌΣΜΑ.

Ῥυθμοὶ μηρῶν σου ὅμοιοι ὀρμίσκοις ἔργον
τεχνίτου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Αἰτὰ τῶν μηρῶν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχνησόμενον Σω-

Luc. i, 34. ὁ Ἰσα. vi, 9. ὁ Psal. lxxvi, 23.

PATROL. GR. CLII.

A ipsa synagoga, Dabo, tibi nimirum, quæ mea eris
genitrix, ubera mea; meam incarnationem, quam
arrisit mihi, sine semine ex te fieri; ut mundum,
perenni meorum latice salutarium irrigarem docu-
mentorū. Nescivit anima mea; ac si diceret:
Unde hoc mihi erit, quoniam virum non cognosco? ¹
Veluti enim ex persona illibatæ Virginis, postea
sermo efformatur. Posuit me currus Aminadab:
Virginis post hæc assensum, significat. Aminadab
enim Hebraice voluntas, seu beneplacitum Patris,
interpretatur. Ac si diceret, ex suæ voluntatis be-
neplacito Deus et Pater, currum me fecit unigeniti
Verbi sui.

CANT.

12. Reverte, reverte Sulamitis, revertere, re-
B vertere. Quid in te inspicimus?

SCHOLIA.

Tanquam ex altera quadam sectione exorditur:
et quosdam veluti enuntiantes introducit, quosque
hæc ipsa futura stupore perculerit, ac dicant: Re-
vertere Sulamitis. Ter, ut ipsa revertatur, repetunt;
propter profunditatem interrogationis, quæ re-
spondendi vim adimit. Sulamitis autem pacifica vo-
cari potest, atque ex Salomonis semine nata. Quid-
nam in te inspicimus? Ac si dicerent: Quidnam
tibi continget etiam si talia evenient?

CAPUT VII.

CANT.

1. Quid videbitis in Sulamite, quæ venit sicut
chori Castrametantium? quam decori sunt gressus
tui in calceamentis, o filia Aminadab!

SCHOLIA.

Ad infesta illorum postulata respondens, hunc
protulit sermonem: Quidnam videbitis in Sulamite,
quæ venit tanquam chori castrametantium? Tantum
non dicens, num cæcutientes sunt oculi vestri? sicut
et Isaias testatur, dicens: Clauserunt oculos suos ut
non viderent. Qui hac etiam via hæc ipsa eluden-
tes, quæstionem proponitis? Verum enimvero, quæ
venit, similis est agminibus cælestibus. Deinde
tanquam refellens illorum duritiem, et pertinaciam,
cum ipsis nihil persuadere potuisset ex iis quæ apud
ipsos disseruerat, eos quidem longe dimisit, ut non
leves luan pœnas. Ad Virginem vero iterum etiam
conversus: Quam decori, inquit, sunt gressus tui
in calceamentis? Hoc est: Quonam pacto adeo in
te virtutum profectus fauste feliciterque cesserunt,
cum in carne degas? Gressus enim virtutes inter-
pretantur, quemadmodum et hujus pater dixit: A
Domino gressus hominis diriguntur. Filia Amina-
dab: dignum videlicet delictum, quod Deo et Pa-
tri sit cordi.

CANT.

Moduli feminum tuorum similes monilibus, opus
manuum artificis.

SCHOLIA.

Per femina, nasciturum ex Virgine Salvatorem,

care significavit, idque olim patriarchæ Jacob demonstratum fuit ab angelo^a, quid illum ad certamen luctæ excitans ejus femina tetigit indicans ex illa carne nasciturum Dei Filium unigenitum. Dicit itaque: *Moduli feminum tuorum similes sunt monilibus; videlicet, Qui carnem ex te suscepturus est Deus, immobile sigillum est Dei, et Patris. Sicut enim inquit optimi artifices signacula effingunt, exemplaribus perquam simillima; eodem modo et unigenitus Dei Filius, immobile sigillum, perquam simillima plane est, Patris imago.*

CANT.

2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, non egens misto; venter tuus cumulus tritici, vallatus in liliis.*

SCHOLIA.

Ad magnum pro nobis dispensationis mysterium Salvatoris, propheta oculos conjiciens, ait ad Virginem: *Umbilicus tuus crater tornatilis; videlicet, Ex te natus Dei Filius, crater est, suum pro nostra salute, effundens sanguinem. Non egens misto; ex quo enim Salvator noster Verbum caro factum est, et suum sanguinem in potum fidelibus dedit: ex eo, inquam, tempore, crater non deficit in Ecclesiis, quæ sunt ubique terrarum. Quinimo impletur quotidie sacris incrementis sacrificiis, vitali, et divino sanguine. Venter tuus cumulus est tritici; revera enim, ipsa cœlestem nobis panem peperit; de quo quicumque comederit non morietur¹. Quo autem modo non erit tritici cumulus, quæ singulis diebus, fideles replet abunde supernaturali illo pane, qui absolute ab ipsa emanavit? Vallatus in liliis, undique divinis munita dogmatibus, doctrinisque Christi Dei, qui carnem ex ipsa sumpsit.*

CANT.

3. *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capræ.*

SCHOLIA.

De hujusmodi supra dilucide actum est.

CANT.

4. *Collum tuum sicut turris eburnea.*

SCHOLIA.

Turris quidem *eburnea*, juxta historiam, interjecta est inter civitatem Jerusalem, et inter ejus civitatis arcem, Bethleem, eam magnus erexit David; cui Virginis collum simile dixit, propter probitatem, et rectitudinem, et quod omni foret undique gratia perfusum.

CANT.

Oculi tui sicut stagna in Esebon, in portis filiarum multorum.

SCHOLIA.

Esebon apud Hebræos, *cogitationes* significat. Dicit igitur: *Oculi tui tanquam stagna in Esebon: videlicet purum putum tuæ virginis mysterium,*

τῆρα δεδήλωκε· τοῦτο καὶ ὁ πάλαι τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ ὁφείλει ἄγγελος, καὶ πρὸς συμπλοχὴν αὐτὸν ἀναστῆσας πάλης, ἤψατο τῶν ἐκείνου μηρῶν, τὴν ἐξ ἐκείνου σάρκασιν τοῦ μονογενοῦς ἐμφαίνων Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Φησὶ τοίνυν· Ῥυθμοὶ μηρῶν σου ὁμοιοὶ ὁρμίσκοις· ἤγουν, Ὁ ἐκ σοῦ σαρκωθησόμενος Θεὸς ἢ μὴ κινουμένη σφραγὶς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ὡς περ γάρ, φησὶν, οἱ τῶν τεχνιτῶν ἄριστοι ἀπαράλλακτους τὰ σφραγίδας τῶν ἀρχετύπων ποιοῦνται, οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἢ μὴ κινουμένη σφραγὶς, ἀπαράλλακτός ἐστιν εἰκὼν τοῦ Πατρὸς.

ᾠΣΜΑ.

Ῥομφαλὸς σου κρατὴρ τορνευτός, μὴ ὑστερούμενος κρῶμα· κοιλία σου θημωνία σίτου, πεφραγμένη ἐν κρίνοις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὸ μέγα τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Σωτῆρος ἁφωρῶν ὁ Προφήτης πρὸς τὴν Παρθένον φησὶν· Ῥομφαλὸς σου κρατὴρ τορνευτός· ἤγουν, Ὁ ἐκ σοῦ τεχθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κρατὴρ ἐστὶ προχέων τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Μὴ ὑστερούμενος κρῶμα. Ἐξότου γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνηνθρώπησε Λόγος, καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἷμα εἰς πόσιν δέδωκε τοῖς πιστοῖς· ἐξ ἐκείνου καιροῦ οὐ διέλειπεν ὁ κρατὴρ ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ γῆ· Ἐκκλησίαις μὴ πληροῦσθαι ταῖς καθ' ἡμέραν τῶν ἱερῶν ἀναιμάκτοις θυσίαις τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θεοῦ αἵματος. Κοιλία σου θημωνία σίτου· ἔνιω; γὰρ αὕτη τὴν οὐράνιον ἡμῖν ἄρτον ἀποτέτοκεν· ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων οὐ θνήσκει. Πῶς δὲ οὐ θημωνία σίτου ἢ καθ' ἡμέραν ἀρδεύουσα τοῖς πιστοῖς τοῦ ἐξ αὐτῆς τελεσφορηθέντος ὑπερφυοῦς ἄρτου; Πεφραγμένη ἐν κρίνοις· πανταχόθεν περιφρουρουμένη τοῖς θεοῖς ἐόγμασι καὶ διδάγμασι τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

ᾠΣΜΑ.

Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ διδυμοὶ βορπάδος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Περὶ τούτου ἀνωτέρω δεδήλωται.

ᾠΣΜΑ.

Τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντειος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πύργος ἱστορικῶς μὲν ἐλεφάντινός ἐστιν ὁ μεσιτεύων τῇ τε πόλει Ἱερουσαλὴμ καὶ τῇ ἐκείνης ἀκροπόλει Βηθλεὲμ, δὴ ὁ μέγας ἀνέστησε Δαβὶδ· τούτῳ τὸν τῆς Παρθένου παρείκασε τράχηλον, διὰ τὸ εὐεργόν, καὶ ἡρόδιον, καὶ πρὸς ἅπαντα κειραρισμένον.

ᾠΣΜΑ.

Ὀφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἑσεβὼν, ἐν κύλαις θυγατρὸς πολλῶν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἑσεβὼν παρ' Ἑβραίοις τοῦς λογισμοὺς δηλοῖ. Φησὶ τοίνυν, Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἑσεβὼν· ἤγουν, Τὸ καθαρόν τῆς σῆς παρθενίας· μυστή-

^a Gen. xxxii, 1 seqq. ¹ Joan. vi, 50.

ριον ἐν πλήθεσιν ὑπερβάλλουσι λογισμοῖς· καί σεται. *Ἐν πύλαις, ἐν ἐξόδοις, καὶ πλατείαις ἐνυμνηθήσεται* δηλονότι. *Θυγατρὸς πολλῶν*· τῆς ἐξ Ἀδὰμ μέχρι καὶ Ἰωακείμ, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν.

ἌΣΜΑ.

Μυκτὴρ σου ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου, σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκού.

ΣΧΟΛΙΑ.

Δαμασκὸς χύσιν αἵματος τῇ Ἑβραϊδὶ σημαίνει διαλέκτῳ, ὡς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐν προφηταῖς Ἠσαίας φησί. *Πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκού*· ἦτοι, τὴν δι' αἱμάτων χύσιν, τὴν ἐν ταῖς θυσίαις γινομένην, λήψεται, κρατήσει, κατὰσχοι. Ἐλαβε γὰρ παρὰ τῶν Μάγων τηνικαῦτα τὴν διὰ τοῦ Λιβάνου θυσίαν, καὶ τὰς δι' αἵματος γινομένας θυσίας κατέπαυσε. Διὰ τοῦτον τοῦ μυκτῆρος ἐνταῦθα τὴν ὁσφραντικὴν ἰδιώσκει δύναμιν. Τῷ δὲ φάναι. Ὡς· πύργος τοῦ Λιβάνου, τὸ θεοειδὲς αὐτῆς, καὶ καθαρὸν, καὶ κατωχυρωμένον ἐπὶ κρηπίτι θελαῖς. *Σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκού*· ἦγουν, τὴν περιφάνειαν τὴν γινομένην ἐν ταῖς χύσεσι τῶν αἱμάτων, καὶ τὰς κατὰ ταῦτα θυσίας σκοπεύων πρὸς τὸ ἀφανίσαι δηλονότι.

ἌΣΜΑ.

Κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος· καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα. Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κεφαλὴ πάντων ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἦντινα τοίνυν ὑποληπτέον κεφαλὴν τῆς Παρθένου, εἴτε τὴν ἐκτετῆς, εἴτε τὸν ἐξ αὐτῆς τεθθέντα Σωτῆρα Χριστόν, ἐπιγινώσκον εἶναι φησιν ὁ Προφήτης. Κάρμηλος γὰρ ἐπιγινώσκεις λέγεται· ὡς καὶ Ἠσαίας ἐφθέγγετο· *Ἐδόθη αὐτῷ δόξα τοῦ Καρμὴλου*· καὶ ἐν ἐτέρῳ πάλιν· *Δικαιοσύνη ἐν τῷ Καρμὴλι κατοικήσει. Καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου, ὡς πορφύρα*· ἦγουν, ὁ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς πλόκαμος. Ἡ καὶ, ὃν περιέθηκαν ἐξ ἀκανθῶν τῇ ταύτῃ· κεφαλῇ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ. *Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς*. Περιέθηκαν ἂν αὐτὸν, φησί, τὴν πλόκαμον ὡς πορφύραν τινὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. *Βασιλεὺς ἐν παραδρομαῖς*· ἦγουν, ἐν ἱππηλασίαις, ἐν θεάτροις. Ἡ, καὶ ὃν ὁ Σωτὴρ περιέβαλετο, τὸν ἀκάνθινον δηλαδὴ στέφανον ἐν ἡμέρᾳ εὐπροσύνης αὐτοῦ, καὶ καθ' ἣν τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀνήγειρε τρόποιον.

ἌΣΜΑ.

Τὶ ὠραιώθης, καὶ τί ἡδύνθης ἀγαπητὴ ἐν τρυφαῖς σου;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἵνα τί ὠραιώθης; ἀντὶ τοῦ, Ὡραιότερα πάντων ἐγένου· καὶ Ἵνα τί ἡδύνθης; ἀντὶ τοῦ, Ἡδύτερα πάντων ἐγένου. *Ἀγαπητὴ ἐν τρυφαῖς σου*. Τὸ τοῖς σοῖς ἐγκύπτειν διηγῆμασι, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν καρποῦσθαι· θαυμάσια, ἀγαπητὸν ἔστιν.

A a multis excelsisque cogitationibus celebrabitur. In portis, nimirum, et in viis, et in plateis laudes canentur. Filia multorum, illorum nempe, qui fuerunt ab Adam usque ad Joakim; secundum divum Lucam.

CANT.

Nasus tuus sicut turris Libani, prospiciens faciem Damasci.

SCHOLIA.

Damascus, sanguinis fusionem, Hebræorum significat idioma, quemadmodum et celebris ille inter prophetas, dicit, Isaias: *Antequam sciat puer vocare patrem, vel matrem, auferet virtutem Damasci**, eam nimirum, quæ tunc in sacrificiis inerat per sanguinis fusionem accipiet, obtinebit, et occupabit. Tum demum, cum accepit a Magis thuris sacrificium, et quæ per sanguinem fieri solebant sacrificia, cessare fecit. Per nasum autem hoc in loco, odorariam virtutem significat. Dum vero dicit: *Sicut turris Libani, formam Virginis divinam, et inviolatam, ac firmatam super fundamenta divina. Prospiciens faciem Damasci*, videlicet, prospectum quaquaversus ad sanguinis fusionem faciens: ut videlicet, animum intendat ad cætera quoque ejusmodi tollenda sacrificia.

CANT.

5. Caput tuum in te est tanquam Carmelus; et coma capitis tui vincta, tanquam purpura. Rex vinctus in curriculum.

SCHOLIA.

Caput omnium est Christus, sicut dicit Apostolus°. Sive igitur de capite interpretetur, nimirum ipsius Virginis; sive de capite ex ea nati Salvatoris Christi; pro agnitione illud accipit propheta. Carmelus enim, agnitionem significat. Quemadmodum et Isaias locutus est: *Gloria Carmeli data est ei*°. Et alibi rursus: *Justitia in Carmelo habitabit*°. *Et plectens coma capitis tui, sicut purpura*; videlicet, vincti virginæ capitis crines. Vel corona, quam plectentes e spinis circumposuerunt capiti ejus¹², Salvatori nimirum Christo. *Rex vinctus in curriculum*. Circumposuerunt namque ei, inquit, plectentes coronam tanquam purpuram quamdam in capite. *Rex in curriculum*; in agitationibus, videlicet, equorum, in theatris. Vel etiam, qua vinctus quoque fuit Salvator, spinea nimirum corona, in die latitæ ipsius, et propter quam adversus diabolum erexit tropæum.

CANT.

6. Quam decora, quamve suavis dilecta tuis in deliciis?

SCHOLIA.

Quid decora dixi? imo cunctis formosior es. Et quid suavis dixi? imo suavior es universis. *Dilecta tuis in deliciis*. Sermones namque tuos animo pronò excipere, et fructus, qui ex eis oriuntur, percipere admirabiles, amabile est.

* Isa. viii, 4. ° Ephes. iv, 15. ° Isa. xxxv, 2. ° Isa. xxxiv, 16. ° Joan. xix, 2.

CANT.

7-9. *Magnitudo tua similis est palmæ, ut ubera tua botris. Dixi, Ascendam in palmam, potiar cacuminum ejus, et jam erunt ubera tua sicut botri vineæ; et odor narium tuarum sicut mala. Et guttur tuum, sicut vinum bonum, recte progrediens meo nepoti, et labiis, et dentibus accommodatum.*

SCHOLIA.

Magnitudinem virtutum Virginis formæ palmæ similem esse perhibet, quemadmodum divinus quoque Pater Dávid in libro Psalmorum dixit: *Justus ut palma florebit* ¹³. Ejus autem ubera botrum appellavit; poculum videlicet spirituale, quo utique fideles potantur. Inquit autem: *Dixi, Ascendam in palmam, potiar cacuminum ejus*; ac si diceret: *Ascendam in altis de te contemplationes, et considerabo quæ in te sunt mysteria. Et jam erunt ubera tua, sicut botri vineæ*. Ipsa enim est vinea vera, quæ botrum nobis protulit Christum. Hanc namque ut par est, propheta contemplans, laudibus ornavit: tum ab ascensu palmæ, tum, cum potiri cacuminum ejus asserat; conjiciendo oculos ad Virginem parituram Salvatorem Christum, ipsiusque uberibus infantem æternum lactaturam. *Et odor narium tuarum sicut mala*; videlicet cessare faciet idolorum sacrificia, et eorum vice incruentum suavis fragrantiz, introducet sacrificium; nec enim jam amplius est nidor odorarius in sacrificiis. *Et guttur tuum sicut vinum bonum*; id est, Ex te est vitæ dulcedo scaturiens. *Tanquam vinum bonum, quod recte progreditur nepoti meo*. Salvatoris namque divinisimum sanguinem pro nobis, et pro multis effusum, per vinum recte progrediens nobis apertissime significavit. *Accommodatum labiis, et dentibus*; utpote penetrans adusque medullas, et ossa; divini namque poculi sumptio, iis qui digne accedunt, omnem eorum exhilarat sensum. Vel etiam suavissima quæ ex Virginis gutture promuntur verba, tanquam vinum bonum exhilarant cor credentium, incarnato ex ipsa Dei Filio.

CANT.

10. *Ego nepoti meo: et in me ejus est conversio.*

SCHOLIA.

Complexio ex parte cantionis est. *Ego, inquit, meo nepoti, et in me ejus est conversio*; ac si diceret: *Ego in purissimum ei vehiculum me ipsam composui et super me ejus est conversio*; per affectum nimirum filialem, facta est ad me conversio ipsius.

CANT.

11-13. *Veni, nepos mi, exeamus in agrum, commoremur in villis. Mane surgamus ad vineas; videamus si floruerit vinea. Floruit germen, floruerunt mala punica, illic dabo ubera mea tibi. Mandragoræ dede-*

¹³ Psal. xcī, 15.

A

ἈΣΜΑ.

Τὸ μέγεθος σου ὡμοιώθη τῷ φοίνικι, καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσι. Εἶπα, Ἀναθήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὑψέων αὐτοῦ, καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου, καὶ ὁσμή ρινῶν σου ὡς μῆλα, καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος, ἀγαθὸς πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ, εἰς εὐθύτητα, ἱκανούμενος χεῖλεσι καὶ ὀδοῦσιν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὸ μέγεθος τῶν ἀρετῶν τῆς Παρθένου εἰς φοίνικος εἶδος ὡμοίωσεν, ὡς καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ εἶρηκε· *Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει*. Τοὺς δὲ γε ταύτης μαστοὺς βότρυα ὠνόμασε· τοὺς τὸ πνευματικὸν πόμα δηλαδὴ ποτίζοντας τοὺς πιστοὺς. Φησὶ τοίνυν· *Εἶπα, Ἀναθήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὑψέων αὐτοῦ*· ἀντὶ τοῦ, Ἀναθήσομαι ἐν τῶν ὑψηλῶν κατὰ σὲ θεωριῶν, καὶ κατανοήσω τὰ ἐν σοὶ μυστήρια. *Καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου*· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν βότρυον ἡμῶν Χριστόν. Ταύτην γὰρ ὡς εἰκὸς τὴν θεωρίαν ὁ Προφήτης ἐκομίσαστο ἀπὸ τοῦ ἀναθῆναι ἐν τῷ φοίνικι, καὶ κρατῆσαι τῶν ὑψέων αὐτοῦ, κατιδεῖν τὴν Παρθένον τεφομένην τὴν Σωτῆρα Χριστόν, καὶ τοὺς αὐτῆς μαστοὺς, τοὺς τὸ προαιώνιον θηλάσαντας βρέφος. *Καὶ ὁσμή ρινῶν σου, ὡς μῆλα*· ἦτοι, καταπύσει τὰς εἰδωλικὰς θυσίας, καὶ ἀντὶ ἐκείνων παραγαγεῖν τὴν ἀναίμακτον καὶ εὐώδη θυσίαν· οὐδὲ γὰρ κνισῶν ἐτι δοφρησίς ἐν ταῖς θυσίαις. *Καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος ἀγαθός*· τουτέστιν, ὁ ἐκ σοῦ ἀναβλαστήσας γλυκασμὸς τῆς ζωῆς, Ὡς οἶνος ἐστὶν ἀγαθός, πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα· τὸ γὰρ τοῦ Σωτῆρος θεϊότατον αἷμα, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, διὰ τοῦ ἐκπορευομένου οἶνου εἰς εὐθύτητα σαφέστατα ἡμῖν δεδῶλκεν. Ἰκανούμενος χεῖλεσι, καὶ ὀδοῦσιν· ἀντὶ τοῦ διικνούμενος· μέχρι μυελῶν καὶ ὀστέων. Τὸ γὰρ τῆς θείας μεταλήψεως θεωργὸν ποτήριον τοῖς ἀξίως προσιοῦσι πᾶσαν εὐφραίνει τὴν τούτων αἰσθησιν. Ἡ καὶ τὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος αὐτῆς ἤδιστα ῥήματα, ὡς οἶνος ἀγαθός, εὐφραλίνουν τὴν καρδίαν πεπιστευκότων τῷ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντι Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

ἈΣΜΑ.

Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου· καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀποθέσις τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ᾠδῆς. Ἐγὼ, φησὶ, τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ, Ἐγὼ εἰς καθαρώτατον οἶκημα ἐμαυτὴν τοῦτῃ παρεσκεύασα, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ. Ἡτοι, ἡ κατὰ διάθεσιν υἱικὴν γινωμένη πρὸς μὲ ἐπιστροφή αὐτοῦ.

ἈΣΜΑ.

Ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου· ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν· ἀυλισθῶμεν ἐν κόμαις. Ὁρθρίσωμεν εἰς ἀμπελῶνας· ἰδῶμεν εἰ ἡρθήσεν ἡ ἀμπελός. Ἦνθησεν ὁ κυπρισμός· ἡρθήσαν αἱ ρουτὲ. Ἐκεῖ δώσω τοὺς

μαστούς μου σοί. Οἱ μανδραγόροι ἔδωκαν ὀσμὴν· καὶ ἐπὶ θύραις ἡμῶν πάντα τὰ ἀκρόδρυα νέα πρὸς καλιὰ, ἀδελφιδέ μου, ἐτήρησά σοι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῆς Παρθένου καὶ αὐθις τὴν ψῆν ποιέ-
ται, καὶ φησιν· Ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου. Πόισον τὴν
σαυτοῦ συγκατάβασιν· ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν· τὸν
κόσμον δηλαδὴ, ὃν ὁ Σωτὴρ παραγέγωνε σώσει.
Ἀύλισθώμεν ἐν κώμαις· ἀντὶ τοῦ ἐν ταῖς πόλεσι,
ταῖς τὸ κήρυγμα παραδείξανταί. Ὁρθρίσωμεν
εἰς ἀμπελώνας· εἰς τὰς Ἰουδαίων συναγωγὰς δη-
λαδὴ· ταύτην γὰρ καὶ Ἰσαΐας, ὁ ἀμπελῶν Κυρίου
Σαβαώθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, προείρηκεν. Ἰδω-
μεν εἰ ἤρθησεν ἡ ἀμπελος· ἡ γούνη, ἡ τούτων συν-
αγωγή· ἤρθησεν ὁ κυπρισμός, ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτό·
κυπρισμός γάρ ὁ πεπανθὲς τῆς ἀμπέλου βότρυς
ἐστίν· ἐπὶ μὲν τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων δι-
στακτικῶς, Εἰ ἤρθησεν, φησὶν· ἐν τούτοις δὲ ἀπο-
φαντικῶς, ἤρθησεν ὁ κυπρισμός, αἱ ἐξ ἔθνων δηλο-
ῶσι Ἐκκλησίαι. Ἠρθησαν αἱ ῥοαί. Οἱ διὰ μαρτυρίου
τελειωθέντες, καὶ τῷ ἑαυτῶν φοινιχθέντες αἵματι.
Ἐκεὶ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί· τουτέστιν,
Ἐν ταύτῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ θεία σου ἐνανθρώπησις
ὑμνηθήσεται, καὶ ἐπαναπαυθήσεται τὸ ὄν ἐν ἐμοὶ
ὄνομα. Οἱ μανδραγόροι ἔδωκαν ὀσμὴν· καὶ τῶν
ἐν ψῆν ποιέται μνήμην διὰ ταύτης τῆς βοτάνης,
ἀνθρωποειδῆ τὴν ῥίζαν ἔχουσης, καὶ τῇ γῇ κατακε-
χωμένην. Ἦγουν, Καίρις ἔχει τοὺς κατεχομένους
τῷ ψῆν ἡλευθερωσθαι τοῦ Σωτῆρος καὶ μέχρι τού-
των διὰ θανάτου συγκαταβάτος. Καὶ ἐπὶ θύραις
ἡμῶν πάντα τὰ ἀκρόδρυα. Ἐγγύς ἐστι δηλονότι ὁ
καίρις τῆς σωτηρίας· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς
μαθηταῖς· ἐνετεῖλατο, λέγων· Ὅταν ἴδῃτε τὴν συ-
κὴν, καὶ πάντα τὰ δένδρα, ὅτι οἱ κλάδοι αὐτῶν
γίνονται ἀπαλοὶ, καὶ τὰ φύλλα αὐτῶν ἐκφύη,
ἔγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις. Νέα πρὸς παλαιὰ, ἀδελ-
φιδέ μου, ἐτήρησά σοι· ἀντὶ τοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς πα-
λαιᾶς Διαθήκης πολλοὺς σοι προσῆξα, τηρήσασα
τοὺς περὶ ἐμοῦ προφητευσάμενους, καὶ τοὺς ἐκ τῆς
Νέας ταύτης ἀπειροπλάστους σοί, δι' ἐμὲ πιστευ-
κότας, ἀδελφιδέ μου.

CAPUT VIII.

ἌΣΜΑ.

Τίς δὴ σε, ἀδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστοὺς
μητρός σου; Εὐρουσά σε ἔξω, φίλῃσω σε, καὶ
γε οὐκ ἐξουδενώσουσί με. Παραλήψομαι σε, καὶ
εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρός μου, καὶ εἰς ταμειον
τῆς συλλαβούσης με. Ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ
μυρεψικοῦ, ἀπὸ ἡμάτος ῥοῶν μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησιν διάφορον οἰξελ-
θῶν ὁ προφήτης, καὶ ταύτην, ὡς εἰκός, ἀνυμνήσας,
οὐχ ἤττον καὶ νῦν τὰ αὐτὰ πάλιν διέξεισι. Καὶ τίς
δὴ σε, ἀδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστοὺς μη-
τρός σου; φησὶν, ἀντὶ τοῦ, Τίς οὗτος σκαῖς καὶ ἀ-
παίδευτος, ὃς εἰς τὴν σὴν ἐνανθρώπησιν, ὡς τῆς
τοῦ κόσμου σωτηρίας γεγεννημένην, βλασφήμους ἂν
ἀποδοίη λόγους; Εὐρουσά σε ἔξω, φίλῃσω σε·

¹¹ Matth. xxiv, 32, 33.

*A runt odorem, et in portis nostris omnia fructuum ge-
nera tum nova, tum vetera, nepos mi, servavi tibi.*

SCHOLIA.

Tanquam ex Virginis persona, rursus quoque
orditur cantum, et dicit : *Veni, nepos mi. Tuum
fac descensum. Exeamus in agrum, in mundum vi-
delicet, ad quem Salvator accessit, ut salvaret.
Commoremur in villis ; id est, in civitatibus præ-
conium suscipientibus. Mane surgamus ad vineas ;
ad Judæorum videlicet synagogas ; vineam nam-
que Domini Sabaoth, ejus domum Israel esse
Isaias quoque prædixit : Videamus si floruerit
vinea : germen namque, illorum nimirum Syna-
goga, floruit ; idem enim significant. Nam ma-
turus germinis flos vineæ, botrus est. Aliter
quoque de Synagoga quidem hæsitabunde dicit :
Si floruerit. De cæteris vero asseveranter profert.
Floruit germen ; Ecclesia, videlicet, ex gentibus.
Floruerunt mala punica. Qui per martyrium per-
fecti redditi sunt, proprioque purpurati sanguine.
Dabo tibi illic ubera mea ; id est, in ipsa Ecclesia
divinitas tua inhumanata, laudibus celebrabitur, no-
menque tuum acquiescet in me. Mandragoræ dede-
runt odorem ; illorum etiam, qui ad inferos descen-
derant, facit hic mentionem. Per hanc herbam,
quæ in radice humanam refert formam, quæve
radices in terra defossas habet, tempus adesse si-
gnificat, in inferos defossos, liberandi, Salvatore
eo usque etiam per mortem descendente. Et in
portis nostris omnia fructuum genera, prope vidi-
cet, est tempus salutis. Quemadmodum et ipse
Salvator discipulis in lege, dixit : Cum videritis
ficum, et omnes arbores suos producentes ramos te-
neros, nec non et ipsorum folia nata, prope est in-
januis ¹¹. — Nova et vetera, nepos mi, servavi tibi. Ac
perinde diceret tum veteri ex Testamento, multos tibi
adduxi, eos servans, qui de me vaticinati sunt ;
tum ex novo quoque hoc testamento per me quam-
plurimos in te credentes, nepos mi.*

CANT.

1, 2. *Quis del te, nepos mi, tuæ sugentem ubera
matris ? Inveniens te foris osculabor te, et sane non
floccifacient me. Apprehendam te, et introducā te
in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ conce-
pit me. Potabo te vino condito, de latice malorum
punicorum meorum.*

SCHOLIA.

Salvatoris præstantia in humanis enserrata a pro-
pheta, ipsaque incarnatione, ut par est, laudibus
celebrata, non minus hic quoque eadem rursus re-
censet, ac dicit : *Quis del te, nepos mi, tuæ sugen-
tem ubera matris ?* Ac si expostulans diceret : *Quis
adeo nebulo est, et imperitus, qui tuam incarna-
tionem, pro mundi salute factam, blasphemis in-
sectari poterit verbis ? Inveniens te foris osculabor*

te; hoc est, etiam ante tuam ex me incarnationem, cum in sancta sanctorum degerem, victumque ab angelo susciperem, non minus in te osculandi desiderio, perseverabam. *Et sane non floccifacient me; qui videlicet, sana mente, rectaque ratione constant. Apprehendam te, et introducam te in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me.* Ac si diceret: Fiet in me conceptio tui, et habitabis in me. Id namque significat: *Introducam te in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me;* nimirum, super naturæ leges, in meo eris utero. *Potabo te vino condito, de latice malorum puniceorum, hoc est, cum te in meo concepero utero, ex virginis meis sanguinibus, impertiar tibi carnem meam, quæ omnem terrarum orbem, tua suavis odoris præsentia, perfundet.*

CANT.

3. *Læva ejus sub capite meo, et dextera ipsius amplexabitur me.*

SCHOLIA.

In multis familiariter concessa canentibus repetitio, quæ de more ab eis fieri solet.

CANT.

4. *Adjuravi vos, filia Jerusalem, per vires, et per fortitudines agri, utquid suscitatis, et quare surgere facitis dilectam? donec utique voluerit.*

SCHOLIA.

Exordium vicissim in parte cantionis familiariter concessum canentibus; neque enim solum clausulas, complexionisque cantionum, verum etiam ipsa eorum principia ii qui præcunt jugiter recincentes occurrunt, dictum est autem paulo ante quid obscura hæc innuant. Præter quod illic quidem: *Ne forte suscitatis dicit, et surgere facitis.* Hic vero: *Uti quid suscitatis et quare surgere facitis?* merito itaque quasi rebus ipsis latentibus, adversus invidum Judæorum populum, indignabundus aperte insultat, et asseveranter subjicit: *Utquid suscitatis, et surgere facitis dilectam?*

CANT.

5, 6. *Quæ est ista, quæ ascendit candida ut flos, suo innixa nepoti? sub pomi arbore excitavi te, ibi peperit te mater tua. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia potens est ut mors dilectio; durus sicut infernus zelus.*

SCHOLIA.

Ex sapientis, et prophetæ persona sermonem præsentis cantionis hujus, credendum est esse prolatum; dicit enim: *Quæ est ista, quæ ascendit;* ex radice scilicet, veluti ramus quidam gratia refertus. *Candida id est pura et non inquinata, Lavabis enim me, inquit, et super nivem dealbabor.*¹⁵ *Suo innixa nepoti;* prædicat eam nimirum aliquando Christum Salvatorem parituram, et cum in manibus eum gestabit, tunc illi erit innixa. *Sub pomi*

Α ἀντὶ τοῦ, καὶ πρὸ τῆς σῆς ἐξ ἐμοῦ σαρκώσασθαι, τοῖς τῶν ἀγίων ἀγίοις ἐνδοξαζομένη, καὶ τροφὴν εἰσδεχομένη παρὰ τοῦ ἀγγέλου, οὐχ ἥττον εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ φιλήσῃν σε διέτλουν. καὶ γε οὐκ ἐξουθενώσουσί με· οἱ τὸν λογισμὸν ἐβρωμένον ἔχοντες, δηλονότι. Παράληψομαι σε, καὶ εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμειὸν τῆς συλλαβούσης με. Ἀντὶ τοῦ, γενήσεται ἐν ἐμοὶ ἡ σύλληψίς σου, καὶ ἐνοικήσεις ἐν ἐμοί. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ διὰ τοῦ· Εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμειὸν τῆς συλλαβούσης με· ἵθουν. Ὑπερφῶς εἰς τὴν ἐμὴν νηδύν. Ποτίω σε, ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ, ἀπὸ γάματος ῥοῶν μου· τουτέστι, Κυοφοροῦμένῳ μεταδώσω σοὶ ἐκ τῶν ἐμῶν καρθενικῶν αἱμάτων, τῆς ἐμῆς σαρκὸς, τὴν πᾶσαν βιωδιασάσης τὴν γῆν τῇ αὐτῆς παρουσίᾳ.

ᾠΣΜΑ.

Εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν καρπὴν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπανάληψις, ὥσπερ εἰώθει ποιεῖν ἐν πολλοῖς κοινῇ τοῖς βδοῦσι, ἐπιχορηγοῦμένη.

ᾠΣΜΑ.

Ὁρκισα ὁμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, ἐν ταῖς θυράσιν, καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσιν τοῦ ἀγροῦ, τί ἐγείρετε, καὶ τί ἐξεγείρετε τὴν ἀγάπην; ὥς ἂν θελήσῃ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀρχὴ τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ψδῆς, κοινῇ τοῖς βδοῦσιν ἀνεγερμένη. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰς ἀποθέσεις τῶν ψδῶν οἱ τούτων ἐξάρχοντες κοινῇ παρέχουσιν ἀντιφωνεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐνάρξεις αὐτῶν. Ἐλρηται δ' ἀνωτέρω, ὅτι διὰ τούτων αἰνίσσεται· πλὴν ἐκεῖ μὲν, Ἐὰν ἐγείρετε, φησί, καὶ ἐξεγείρετε· ἐνταῦθα δὲ, Τί ἐγείρετε, καὶ τί ἐξεγείρετε, φησὶν. Εἰκὸς οὖν, ὡς ὁμολογουμένων ὄντων τῶν πραγμάτων, καὶ τοῦ φθονεροῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων λαμπρῶς ἐπιδασκαλίνοντος· ἀποφαντικῶς, τί ἐγείρετε, καὶ τί ἐξεγείρετε τὴν ἀγάπην; ὑποτίθεται.

ᾠΣΜΑ.

Τίς αὕτη ἡ ἀναβαλνούσα λελευκαριθομένη, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς; ὑπὸ μῆλον ἐξήγειρά σε, ἐκεί ὠδίνῃσέ σε ἡ τεκοῦσά σε. Θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου· ὅτι κραταῖα ὡς θάνατος ἀγάπη· σκληρὸς ὡς ἄδης ζήλος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκ τοῦ σοφοῦ, καὶ Προφῆτου τὸν λόγον τῆς παρουσίας ψδῆς ὑποληπτέον ἐστὶν ἀνατείνεσθαι, καὶ φησὶ· Τίς αὕτη ἡ ἀναβαλνούσα· ἐκ τῆς ἐμῆς ῥίζης; δηλονότι, οἷονε τις κλάδος χαριέστατος. Λελευκαριθομένη, ἀντὶ τοῦ καθαροῦ, καὶ ἀμύλντος. Πλυνεῖς με γὰρ, φησὶ, καὶ ὑπὲρ χιόνα λελευκαριθοῦμαι. Ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς· ὡς ἤδη τέξασαν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, προσαγορεύει· καὶ τοῦτον ταῖς χερσὶ κατέχουσα,

¹⁵ Psal. L, 9

ἐπιστηριζομένην τε ἐπ' αὐτόν. Ὑπὸ μὴλὸν ἐξή-
γειρά σε· ἀντί τοῦ, Δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκ τῆς ἐμῆς
ὀσφύος γεγέννηκά σε, ἵνα τὸ τῆς ζωῆς ἀνθήσης μῆ-
λον. Ἐκεῖ ὠδίνῃσέ σε ἡ τεκούσά σε· ἦτοι, διὰ
τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Θέξ με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν
καρδίαν σου. Τουτέστιν, Ἐἴθε ἀνεξάλειπτον ἄγοις,
ἐμὲ κατέχουσα ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Ὡς σφραγίδα
ἐπὶ τὸν βραχίονά σου· ἐν τῇ δυνάμει σου, δηλο-
νῶτι, ἐμὲ συνέχουσα, οἷον τι σὺν ἐσφραγισμένον
πρόβατον. Ὅτι κραταιὰ ὡς θάνατος ἀγάπη·
ἔχουν, ἢ σὴ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη κραταιότερα ἐστὶ
καὶ θανάτου. Ὡς περ γὰρ οἱ εἰς ᾄδην πεμφθέντες
οὐ βλάβεις παλιννοστοῦσιν, ἀλλὰ κραταιῶς παρ' ἐκεί-
νου κατέχονται· οὕτω δηλονότι καὶ ἡ σὴ πρὸς ἐμὲ
ἀγάπη κραταιῶς συνέχει ὥσπερ θάνατος. Ἡ καὶ
τοῦ θανάτου με ἐξαρκάζει πρὸς ἀγῆρω ζῶην ἐπα-
νάγουσα. Σκληρὸς ὡς ᾄδης ζῆλος· ὁ δὲ ζῆλος,
ἀντί τοῦ, ἡ ἀποστοφῆ σου καὶ τὸ νευμένηται τοῖς
ἐμοῖς, σκληρὸν ὑπάρχει. Ὡς ᾄδης, ἦτοι, τὸ χεῖρι-
στον καὶ ἐπωδυνότατον ὑπάρχει μου.

ἌΣΜΑ.

Περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρὸς φλόγες αὐ-
τῆς. Ὑδωρ πολὺ οὐ δυνησεται σβέσαι τὴν ἀγά-
πην· καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσιν αὐτήν. Ἐὰν
δὲ ἀνὴρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ,
ἐξουθενώσει ἐξουθενώσουσιν αὐτόν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ ἐν τούτοις τὸ ὀφῆλδον καὶ μετέωρον τῆς πα-
ναμώμου Παρθένου δείκνυσιν ὁ Πρόφῃτης· καὶ οὐχ
ἀπλῶς μέχρι τινὸς ἵσταται· ἀλλὰ καὶ τῶν Σεραφίμ
δείκνυσιν αὐτὴν ἁγιωτέραν· καὶ φησι· Περίπτερα
αὐτῆς περίπτερα πυρὸς φλόγες· ἀντί τοῦ, Ἡ
ταύτης θεωροφῶν, καὶ προσκύνῃσιν· ταῦτα γὰρ
αὐτῆς τὰ περίπτερα πυρὸς φλόγες εἰσὶν· ὥσπερ,
εἰ ἔλεγεν, Ἐπικάθηται τῶν Σεραφίμ, καὶ αὐτῶν
τῶν ὑπερέτατων νόων, ἐγκόλπῳ φέρουσα τὸν Δη-
μιουργόν, καὶ Κτίστην τοῦ παντός. Ὑδωρ πολὺ οὐ
δυνησεται σβέσαι τὴν ἀγάπην. Ἦτοι, τῆς Ἰσα
καὶ Θεῷ δορυφορουμένης ὑπὸ τῶν λειτουργούντων
αὐτῇ· οὗτοι γὰρ ἂν εἴεν καὶ πυρὸς φλόγες, ὡς ὁ
Δαβὶδ φησιν· Ὁ πνιὼν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ, πυρὸς
φλόγα. Τὴν οὖν ἀγάπην ταύτην οὐ δυνησεται
σβέσαι ὕδωρ πολὺ· τουτέστιν, αἱ ἐναντίαι δυνά-
μεις. Εἰ γὰρ οἱ τῷ Θεῷ λειτουργούντες πυρὸς εἰσι
φλόγες, οἱ ἀντικείμενοι τῷ τούτου προσταγμάτι
ὕδωρ ἂν εἴεν τούτους· καὶ ὁ Δαβὶδ ὕδωρ ἀνυπόστα-
τον καλεῖ, ὡς φησι· Ἀρα δεῖλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν
τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. Καὶ ποταμοὶ οὐ συγ-
κλείσουσιν αὐτήν. Κἀν βλάβουργοι τινες ὡς δηλο-
νῶσι, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν ἐπιτιθέμενοι, οἱ τῆς ζωῆς
ἡμῶν ἀντίπαλοι δαίμονες. Οὕτως ἑάλω τῆς πρὸς τὴν
Παρθένον ἀγάπης ὁ Πρόφῃτης, καὶ οὕτως αὐτὴν
ἠγάσαστο· καὶ ταῦτα μετὰ τσαύτας αὐτῇ γενεάς
ὑπεριον προσδοκωμένην αὐτὴν τεχθῆσεσθαι. Ἐὰν
δὲ ἀνὴρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ
ἐξουθενώσει ἐξουθενώσουσιν αὐτόν. Ἀντί τοῦ,

A *arbore excitavi te; pro eo quod est, Idcirco ex lum-
bis meis te genui, ut vitæ pomum produceres. Ibi
peperit te mater tua; propter eandem nimirum
causam. Pone me uti signaculum, super cor tuum,
id est: Utinam ita agas, ut indelebili modo me in
tuo detineas corde. Sicut signaculum super bra-
chium tuum, in tua videlicet potentia me contineas,
non secus ac unum aliquod ex signatis tuis pecu-
dibus. Quia potens est ut mors dilectio: Tuus vide-
licet in me amor, morte etiam ipsa potentior est;
quemadmodum enim qui in inferna sunt demissi,
hand facile revertuntur, sed magna vi arcte stricte-
que apud inferos detinentur: sic nimirum, tua
quoque in me dilectio, non secus ac mors magna
me vi arcte continet. Vel etiam: A morte me abri-
pias, ad vitam deducens incorruptam. Durus sicut
infernus zelus; zelus vero, id est, te a meo averso
populo, eique succensente dura res est. Sicut infer-
nus; videlicet, gravissima res est, et summum,
ingentemque mihi dolorem, affert.*

CANT.

6, 7. *Pinnæ ipsius quæ in orbem sunt, pinnæ ignis
flammæ ejus. Aqua multa non poterit extinguere di-
lectionem, et flumina non concludent eam; si dede-
rit vir omnem suam vitam pro dilectione, illum ni-
hili pendunt.*

SCHOLIA.

In his quoque sublimem, celsamque inculpatæ
Virginis præstantiam, propheta demonstrat; nec
simpliciter in aliquo quodam loco, eam constituit,
sed Seraphinis sanctiorem esse pronuntiat, et dicit:
Pinnæ quæ ipsius in orbem sunt, pinnæ flammæ ignis.
Ac si diceret: Satellitium, quod eam comitatur,
et cultus; hæ namque pinnæ sunt ejus in orbem
flammæ ignis. Perinde ac diceret, Sedit super Se-
raphim, et super ipsas supremas intelligentias, in
sinu ferens opificem, et conditorem universi. *Aqua
multa non poterit extinguere dilectionem.* Tanquam
æquali cum Deo satellitio stipata, ab ejusdem ni-
mirum ipsius ministris. Isti non sunt flammæ ignis,
quemadmodum David quoque dicit: *Qui facit an-
gelos suos, spiritus. Et ministros suos, flammam
ignis*¹⁶. Hanc igitur ejus dilectionem non poterit
extinguere aqua multa; hoc est contrariæ potesta-
tes. Si enim Dei ministri flammæ sunt ignis, qui
Dei adversantur imperio, aqua dici possunt, quos
sane adversarios aquam intolerabilem David vocat,
cum dicit: *Forsitan pertransisset anima nostra
aquam intolerabilem*¹⁷. *Et flumina non concludent
ipsam.* Licet facinorosi utique et veteratores qui-
dam sint, et valde nobis insidientur, vitæque no-
stræ adversentur dæmones. Adeo Propheta erat
Virginis amore captus, sicque ipsam venerabatur.
Idque cum post innumeras ab ipso futuras genera-
tiones, nascitura expectaretur Virgo. Si dederit
vir suam omnem vitam pro dilectione, nihil pendunt
illum; hoc est, sunt adeo cacodæmones invidi, ho-

¹⁶ Psal. ciii, 4. ¹⁷ Psal. cxliii, 5.

nilunumque osores, et legis amoris repugnantes hostes, ut si vir egerit suam omnem vitam in dilectione, ipsum despicantes, in nihilum redigere conentur.

CANT.

8,9. Soror nostra parva est, et ubera non habet; quid faciemus sorori nostræ in die, qua sermo erit ad ipsam? Si murus est, ædificabimus super ipsum propugnacula argentea; et si porta est, impingemus, in ipsam tubulam cedrinam.

SCHOLIA.

Quasi ex alio interciso cantu exorditur: et tanquam ad prophetiæ finem accedens, dicit: Soror nostra parva est, et ubera non habet; quæ, videlicet ex Patre meo nascitura est filia. Hanc enim suam vocat sororem. Parva est, et ubera non habet, nondum enim idonea scilicet, est, ad concipiendum. Quid faciemus sorori nostræ in die, qua erit sermo ad eam? Sermo nimirum, Gabrieliis angeli. Si murus est, ædificabimus super ipsam propugnacula argentea; hoc est: Si et parva est, et non idonea ad concipiendum, saltem accelerabimus ædificium, ipsamque instaurare conabimur, non secus ac murum propugnaculis carentem. Nec simplicia ipsi apposuit propugnacula, sed argentea, purissimas scilicet cogitationes, et instar argenti, mentem nostram, principem animæ partem, collustrantes. Ipsa enim revera est cœlestis Jerusalem, super quam propugnacula, Ecclesiæ opifex Christus, ædificavit, de qua et Isaias dicit: Ecce in manibus meis ego descripsi muros tuos, et coram me es semper. Et si porta est, describamus in ipsam tubulam cedrinam¹⁰. Adeo enim propheta præstolabatur Domini adventum, ut si porta deficiet, videlicet, quia nondum ad pubertatis devenerit annos. Describemus, inquit, in ipsam, tubulam cedrinam, hoc est, Replebimus ipsam cogitationibus divinarum rationum, quas nulla exedunt adulterina et spuria dogmata.

CANT.

10. Ego murus, et ubera mea turres. Ego eram in oculis ipsius inveniens pacem.

SCHOLIA.

Complexio est cantionem claudens, quæ propositioni a propheta quæstioni, quod parva esset, respondet. Tunc enim in Sancta sanctorum ipsam degentem viderat, et ad concipiendum minime idoneam. Responsum est igitur, veluti a Virgine matre: Ego, inquit, murus, et ubera mea turres; idest, non sicut tu censes parva sum, sed murus sum in altitudinem usque cœli videlicet, erectus, et ad ipsum plane cœli cacumen se extendens. Et ubera mea turres; munitiones nimirum, et civitates, in quibus suam regiam firmet omnium

Οὕτως εἰσὶν οἱ δαίμονες φθόνον, καὶ μισάνθρωποι, καὶ τῷ θεσμῷ τῆς ἀγάπης ἀντικαθιστάμενοι, οὗτοι, ἂν δὴ ἄνθρωποι τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐξουθενώσας ἐξουθενώσουσιν αὐτόν.

ΑΣΜΑ.

Ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν μικρά, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει· τί ποιήσομεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Εἰ τεῖχος ἐστίν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀργυρᾶς· καὶ εἰ θύρα ἐστὶ, διαγρᾶψομεν ἐπ' αὐτὴν σανίδα καδρίνην.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἐξ ἄλλης περιχοπῆς τῆς ψδῆς ἀρχεται· καὶ τὸ πέρας τῆς προφητείας ὡς περ ἐπαναλαμβάνων φησὶν· Ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν μικρά, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει. Ἦτοι, ἡ ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμοῖ γεννηθεῖσα θυγάτηρ· ἀδελφὴν γὰρ αὐτοῦ καλεῖ. Μικρά ἐστὶ, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει. Οὕτω γὰρ ἐπιτηδεύει δηλονότι πρὸς οὐλλήψιν. Τί ποιήσομεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Ὁ παρὰ τοῦ ἀγγέλου δηλαδὴ λόγος. Εἰ τεῖχος ἐστίν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀργυρᾶς· ἡγοῦν· Εἰ καὶ σμικρά ἐστὶ, καὶ ἀνεπιτηδεύει πρὸς οὐλλήψιν, ἀλλὰ οὖν ἐπισπεύσομεν ἀνοικοδομησαί, καὶ ἀποκαταστήσαι ταύτην ὡς περ ἐλλείπον τεῖχος ἐπάλξεων· καὶ οὐ τὰς ἀπλᾶς ἐπιτιθεῖναι ταύτῃ ἐπάλξεις, ἀλλὰ ἀργυρᾶς· ἡτοι καθαρωτάτας ἐννοίας, καὶ δικὴν ἀργύρου τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν περιλαμβάνουσας. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἡ οὐράνιος Ἱερουσαλὴμ, ὅπερ ἡς τὰς ἐπάλξεις ὁ τῆς Ἐκκλησίας δομῆτωρ Χριστὸς ψυχοδομήσας· περὶ ἡς καὶ Ἡσαίας φησὶν· Ἰδοὺ ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐζωγράφησά σου τὰ τεῖχη· καὶ ἐνώπιόν μου εἰ διὰ παντός. Καὶ εἰ θύρα ἐστὶ, διαγρᾶψομεν ἐπ' αὐτὴν σανίδα καδρίνην· οὕτως ὁ Προφῆτης ἐπισπεύδει τὴν τοῦ Δεσποτοῦ παρουσίαν, καὶ εἰ θύρα ἐστὶν ἄλλης πῆς· δηλονότι, διὰ τὸ ἀνηδόν, διαγρᾶψομεν, φησὶν, ἐπ' αὐτὴν σανίδα καδρίνην. Τοῦτέστιν, Ἀναπληρώσομεν αὐτὴν ἐννοίαις λογισμῶν θειοτέρων, καὶ μὴ βιβρωσχομέων κιδῆλοις τριζὶ καὶ νόθαις δόγμασιν.

ΑΣΜΑ.

Ἐγὼ τεῖχος, καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι. Ἐγὼ ἤμην ἐν ἐφθαλμοῖς αὐτοῦ, εὐρίσχυσα ἐφ' ἐμὴν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόδειξις τῆς ψδῆς πρὸς προτεθεῖσαν τῷ Προφῆτῃ ἀμφισβήτησιν, οὗτις μικρά ἐστίν. Ἐν γὰρ τοῖς Ἀγίοις τῶν ἁγίων ἐνδαιτυμένην αὐτὴν ἑώρα τηνικαῦτα, καὶ πρὸς τὸ συλλαβεῖν αὐτὴν ἀνεπιτηδεύειν. Ἀπόκρισις ὡς ἐκ τῆς Παρθένου μητρός. Ἐγὼ, φησὶ, τεῖχος, καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι· ἡγοῦν, οὐχ ὡς σὺ ὑπολαμβάνεις, μικρά εἰμι, ἀλλὰ τεῖχος εἰς οὐρανῶν ὕψος ἡρμένον, δηλονότι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντικρυς διέχον τὴν τοῦ οὐρανοῦ κορυφὴν. Καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι· ἀντὶ τοῦ, ἐχυρώματα, καὶ πύλεις εἰς κατοικητήριον τοῦ παμβασιλέως Χρι-

¹⁰ Isa. xl, 16.

στοῦ. Ἐγὼ ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εὐρίσκουσα εἰρήνην· ἦτοι πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀεὶ καίμην, καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου τὴν τοῦ μυστηρίου πρὸς ἐμὲ ἄκραν αὐτοῦ συγκατάθεσιν προορίσαντος. Εὐρίσκουσα εἰρήνην· χάριν ὁρᾶδὴ καὶ παῖρῃσαν πρὸς αὐτόν.

ἄΣΜΑ.

Ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ Σαλομῶν ἐν Βεελαμῶν· ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ τοῖς τηροῦσιν. Ἀνὴρ οἶσι ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλλοὺς ἀργυρίου. Ἀμπελῶν μου ἐμὸς ἐνώπιόν μου· οἱ χιλλιοὶ τῷ Σαλομῶνι, καὶ οἱ διακῆδοι τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τῆς μὲν πρὸς τὴν Παρθένον προφητείας, καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐξ αὐτῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ τοῦ πάθεος, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἰκανῶς πρὸς ἀπόδειξιν, διὰ πολλῶν τῶν ψδῶν ἐν πολλοῖς τὸν λόγον ἐνεστήσατο· νῦν δὲ ὡς ἐν ἐπιλόγῃ περὶ τῆς νέας Ἐκκλησίας τὴν προφητείαν ποιῆται, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ περὶ ταύτην μεμνημένους, καὶ φησιν· Ἀμπελῶν ἐγενήθη τοῦ Σαλομῶν ἐν Βεελαμῶν. Ἀντὶ τοῦ, ἡ νέα Ἐκκλησία τῷ εἰρηνικῷ Χριστῷ. Περὶ ταύτης καὶ Ἡσαΐας φησὶν· Ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ. Ἐδωκε τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ τοῖς τηροῦσιν· ἦτοι, μετὰ τὸ περιποιήσασθαι αὐτὸν τῷ οἰκίῳ αἵματι. Ἐδωκε τοῖς τηροῦσι. Μαθηταῖς, τοῖς μάρτυσι, τοῖς διδασκάλοις. Αὐτοὶ γὰρ ἂν εἴεν οἱ φυλάσσοντες τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, οἱ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου δογμάτων ἀκραιφνεῖς φυλάκες. Ἀνὴρ οἶσι ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλλοὺς ἀργυρίου. Οὕτω γὰρ τὸ κήρυγμα πεπολλαπλασάσται, ὡς οὐ μόνον εἰς ἐξήκοντα, καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς χιλλίους· προδὸν, τῶν διευγεστάτων διδαγμάτων ὁμοῦ καὶ δογμάτων πᾶσιν ἀφορμὰς παρασχόν. Ἀμπελῶν μου ἐμὸς ἐνώπιόν μου· ὡς ἂν εἰ εἴλεγεν· Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐπὶ δικαίους, καὶ τὰ ὤτα μου εἰς δέησιν αὐτῶν. Ὡς ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος γὰρ Χριστοῦ, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἰρηται, ἀντικρυς ψάσκοντες· Ἐγὼ εἰμὶ μεθ' ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, ὥς τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Οἱ χιλλιοὶ τῷ Σαλομῶνι, καὶ οἱ διακῆδοι τοῖς τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἀδάπανον τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδ' ἄμισθον, ἀλλὰ πεπολλαπλασίαστο μὲν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπὸ τῶν θεοκηρύκων ἀποστόλων. Ἐλαβε δ' ἕκαστος αὐτῶν ἑκατονταπλασίονας τοὺς μισθοὺς, ὑπὲρ ὧν κεκοίλασε.

ἄΣΜΑ.

Ὁ καθημέρος ἐν κήποις, ἐταῖροι προσσχόντες, τῆς φωνῆς σου ἀκούτισόν με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀσυνδέτως ταῦτα ἐκφέρει, διὰ τὴν εἰωθὸς ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ μάλιστα ὅταν γνησιῶς ταύταις προσκείμεθα. Οὕτω γὰρ φαμεν, Θεέ μου, Σωτήρ μου, Θεοτόκε, παντάνασσα, ἅγιοι πάντες, ὅσιοι, καὶ δίκαιοι. Εὐχτικὸς ἔστιν ὁ λόγος, καὶ οἶονε τίς ἀπόπαυσιν τῶν ψδῶν ἀντὶ τοῦ, εἰθὲ ἀκούτίζοις με

A rex Christus. Ego eram in oculis ipsius inveniens pacem : ac si diceret : Ante illius oculos semper manebam, qui et ante mundi constitutionem mysterii magnitudinem, ipsius nimirum, in me decreverat descensum. Inveniens pacem ; gratiam scilicet, et fiduciam in eo.

CANT.

11, 12. Vineam factam Salomoni in Beelamon ; dedit vineam suam custodibus. Vir solret in fructu ejus mille argenteos. Vineam meam mihi in conspectu meo : mille Salomoni, et ducenti custodibus fructus ejus.

SCHOLIA.

Cum de prophetia quidem Virginis, deque Salvatore ex ipsa incarnando, et de passione ac resurrectione, ut ea demonstraret abunde, multis cautionibus, per multa argumenta sermonem instituisset, nunc sane velut in epilogo, de nova Ecclesia prophetiam assert, eodem plane modo, quo et in principio de ea memoraverat. Dicitque : Vineam factam Salomoni, in Beelamon ; videlicet Ecclesia nova pacifico Christo, de qua Isaias quoque dicit : Vineam factam dilectam¹⁰. Dedit vineam suam custodibus ; videlicet, postquam eam sibi suo comparavit sanguine ; dedit custodibus, discipulis nimirum, martyribus et doctoribus. Isti enim dici possunt custodes Ecclesiae Christi, qui sunt evangelicorum dogmatum eustodes incorrupti. Vir solvet in fructu ejus mille argenteos ; adeo namque praekonium ipsius excrevit, ut non modo sexagesimum aut centesimum, sed etiam millesimum fructum percipiendi, praclararum doctrinarum pariter, ac dogmatum, omnibus praebuerit occasiones. Vineam meam mihi in conspectu meo ; ac si diceret : Oculi mei super justos, et aures meae ad preces eorum¹¹. Non secus enim ac a Salvatore Christo ad Ecclesiam prolatum est, perspicue dicente : Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi¹². Mille Salomoni, et ducenti custodibus fructus ejus. Non enim fenoris expert Evangelium est, neque mercede caret, sed multum ubique terrarum excrevit Evangelium sub apostolis Dei praekonibus ; receperunt autem singuli eorum centuplum pro mercede laborum suorum.

D ἕκαστος αὐτῶν ἑκατονταπλασίονας τοὺς μισθοὺς,

CANT.

13. Qui habitas in hortiis, amici intendentes sunt ; vocem tuam fac me audire.

SCHOLIA.

Sine conjunctione haec ipsa profert, nostro supplicantium more, et maxime quando ex animo supplicationibus innititur. Sic enim dicimus : Deus meus, Salvator meus, Deipara regina omnium, sancti omnes, innocentes, et just. Sermo est optantis, ac precantis, et quasi finem Canticis imponentis,

¹⁰ Isa. v, 1. ¹¹ Psal. xxxiii, 16. ¹² Matth. xxvi, 20.

ac si diceret : Utinam me faceres audire vocem A tuam, qui sedes in hortis, qui nimirum incerta, occultaque cordium inspicis, et nostris insides mentibus. Hortos enim animarum nostrarum cogitata esse dixit, progerminantia instar olearum in cordibus nostris ; quod Isaias etiam de Deo dicit : *Veluti hortus sua semina producit* ²² : videlicet, in animis nostris ipsius facta praecepta germina producentia pietatis. *Amici intendentes* : ac si diceret : Quicumque ante Christum, et post Christum Christo me reconciliare vultis, verissimi amici, fundite, quaeso, pro me preces, pro me inquam, praesentis operis causa apud eum fundite, qui a me prophetatus est Christus.

CANT.

14. *Fuge, nepos mi, et assimilare caprea, vel hinnulo cervorum super montes concavos.*

SCHOLIA.

Per epiphonema hæc protulit verba propheta, ad absolutam perfectionem ultimæ partis cantus ; quod familiare est iis, qui occinentes alteri respondent, ac loquuntur. Et paulo quidem ante precatus est nepotem descendere. At hic, *Fuge*, inquit, *nepos mi* ; veluti diceret : Quemadmodum cum tibi placuit, homo factus es ; et cum jam omnia optime tua dispensatione perfecteris, omnemque cacodæmonis potentiam per passionem, et crucem, et mortem, et resurrectionem prorsus sustuleris, ascende et nunc ad Patrem, et fac, in dextera ipsius sedens, iudicium. *Et assimilare caprea, vel hinnulo cervorum* ; pro eo, quod est : Et nos ne relinquant, sicut caprea non relinquit filios suos ; est enim animal amans, ut par est, filiorum. *Assimilare* igitur *caprea*, commorans, videlicet, nobiscum ; vel ei, quæ præsto adest, *hinnulo cervorum*, veluti filio suo. Tu enim dixisti : *Non relinquam vos orphanos* ²³. *Super montes concavos*, hoc est, vos fovens, et ad pascua educens cælestia. Vel : *Fuge, nepos mi, super montes concavos*, in sinu Dei Patrisque tui. *Montes concavos*, dixit, propter ipsorum altitudinem, et investigandi eos difficultatem, ac profunditatem, et quia inaccessi sunt.

Finis arcani sensus cantorum præstantis Salomonis, quem praeclarus, ac sapiens explicavit Rex Matthæus.

²² Isa. Lxi, 41. ²³ Joan. xiv, 18.

τῆς φωνῆς σου ὁ καθήμενος ἐν κήποις, ὁ τὰ ἀδελφὰ καὶ τὰ κρύφια τῆς καρδίας καθορῶν, καὶ ἐπικαθήμενος ταῖς ἐννοίαις τῶν. Κήπους γὰρ τὰ διανοήματα τῶν ψυχῶν τῶν εἰρηκῆ, δίκην λαχάνων ἀνθλαστάνοντα ἐν ταῖς καρδαίαις τῶν. Τοῦτο καὶ Ἡσαίας περὶ Θεοῦ φησιν. Ὡς κήπος τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐκφύει· ἤγουν, αἱ ἐν ταῖς τῶν ψυχῶν ἐκείνου σπειρόμεναι ἐντολαί, καὶ ἐκφύουσαι τοὺς βλαστοὺς τῆς εὐσεβείας. Ἐταῖροι προσεχόντες, ἦτοι ὅσοι πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτῷ εὐηρεστηκότες ἐμοί, γνησιώτατοι φίλοι, συνάραστὲ μοι εὐχὰς ὑπὲρ ἐμοῦ, τῷ προφητευομένῳ δηλονότι πέμποντες Χριστῷ τῆς παρουσίας ἕνεκα ἐγγενησέως.

ᾠΣΜΑ.

B Φύγε ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιωθήτω τῇ δορκάδι, ἢ τῷ νεβρώ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπιφωνηματικῶς τὸν λόγον ὁ Προφήτης, κατὰ τελεῖαν ἀπόπausιν τῆς ψδῆς, κοινῇ τοῖς ἀντιφωνοῦσι παρέσχε φθέγγεσθαι. Καὶ ἀνατίρω μὲν καταβῆναι ἐπηύχετο τὸν ἀδελφιδόν· ἐνταῦθα δὲ, φύγε, φησὶν, ἀδελφιδέ μου· ἤγουν, ὡς θυδόκησας ἐνανθρωπήσας, καὶ τὰ πάντα καλῶς οἰκονομήσας, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ πονηροῦ δύναμιν διὰ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰς τέλος ἐξαφανίσας. Ἀνελθε νῦν καὶ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ συνεδρίαζε, καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ. Καὶ ὁμοιωθήτω τῇ δορκάδι, ἢ νεβρῷ ἐλάφων· ἀντὶ τοῦ, καὶ τῶν μὴ ἀφίστατο, ὡς περ ἡ δορκὰ· οὐ διαλείπει τὰ ἐαυτῆς τέκνα, φιλότεκνον γὰρ, ὡς εἶχες, τὸ ζῶον. Ὁμοιωθήτω γοῦν τῇ δορκάδι· συνὼν ἡμῖν δηλονότι· ἦ, καὶ κατὰ σύνεσιν, ἐκείνη τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων, ἦτοι τῷ ἐαυτῆς τέκνῳ. Σὺ γὰρ εἶπας, Οὐκ ἐδώκω ὑμᾶς ὄφρανοὺς. Ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων· ἀντὶ τοῦ ἀφανῶς ἡμᾶς περιέπων, καὶ διεξάγων ἐπὶ νομάς οὐρανίους. Ἡ, Φύγε, ἀδελφιδέ μου, ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων, τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ. Ὅρη κοιλωμάτων εἰρηκε, διὰ τὸ ὑψηλὸν, καὶ δυσεξερευνήτον, καὶ βαθύ, καὶ κρύφιον αὐτῶν.

Τέρμα νόον κυρπτοῦ δοιδῶν Σαλομῶνος ἀγαθοῦ, ὃν περίδοξος ἐφηγε σοφὸς βασιλεὺς Ματθαῖος.

Matthæi Cantacuzeni fragmenta in Sophiam Salomonis Græce et Latine edidit Ang. Maius in notis ad Nicephori CP. patriarchæ Antirrheticos libros adversus Copronymum. Vide tomum nostrum C, coll. 395, 411, 418, 447, 489.

CPOLITANORUM PATRIARCHARUM

DIPLOMATA, SYNODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ,

AB ANNO MCCCX AD ANNUM 1372.

(Acta Patriarchatus Cpolitani, in codd. mss. Bibliothecæ Palatiæ Vindobon.)

JOANNES GLYCIS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΓΑΥΚΕΟΣ (1).

I. *Ad solium patriarchale evectus, patriarcham Magnæ Antiochiæ Constantinopolim vocat.*

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν Ἀντιοχείας.

† Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγέ. Τὰ τῆς καὶ ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὰ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων ὅτι πρὸ καιροῦ ἐν στερήσει γεγονόσιν ἀρχιερέως καὶ πατριάρχου, ἐφθασε πάντως γνωρίσαι ἡ ἀγιότης σου. Ἦδη δὲ γνωρίζομεν καὶ δῆλον ποιούμεν αὐτῇ, ὡς εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν μεγάλην βουλήν καὶ οἰκονομίαν τῶν κριμάτων αὐτοῦ προσελάβετο καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, καὶ κατέστησεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς θεοδοξάστου ταύτης Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτι γοῦν καὶ ὁ κατὰ τὴν ἀγιότητά σου ὑψηλὸς τῆς θεουπόλεως Ἀντιοχείας θρόνος στερούμενος ἦν πρὸ καιροῦ κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον

(1) Joannes Glycis, Byzantinus, e logotheta dro-mi sive cursus publici, patriarcha CP. ab ann. 1316 ad 1320, quo abdicavit patriarchatum, et in Cyriotissæ monasterium se abdedit. Hoc Joanne magistro Atticæ eloquentiæ usum se esse fatetur Nicephoras Gregoras, qui lib. viii *Hist.*, c. 11, ejus *Testamentum* sive *Testamenti* potius *Proæmium* affert, cujus se auctorem non obscure prodit. *Synodicon*, ne recipiatur ad *judicium excommunicatus*, citatur a Nic. Comneno, pag. 285 *Prænot. mystagog.* In codice regio Paris. 3229, teste Boivino, pag. 767, notis ad Gregoram, exstant opuscula duo ejusdem fere et argumenti et styli, quorum prius C

ἡ παραίτησις τοῦ πατριαρχείου, patriarchatus abdi-

γνησίου ἀρχιερέως καὶ πατριάρχου, εὐδοκούντος δὲ τοῦ Θεοῦ ἀπέλαβε τὴν σὴν ἀγιότητα, οὕτω δὲ ἐφθασεν ἡ ἀγιότης σου καταλαβεῖν περὶ τὰ ἐνταῦθα μέρη καὶ εἰς τὴν ἀδελφικὴν συνελθεῖν ὁμιλίαν καὶ κοινωνίαν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ τοῦτό τε καὶ δι' ἄλλας τινὰς ἀναγκαίας χρήσεις καὶ αἰτίας ἡδὸκῃσεν ἥδη ὁ κρᾶτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ, ὁ παρὰ Θεοῦ προστάτης καὶ κρατικὸς πρόμαχος καὶ ἐπὶ πᾶσι συνέριθος καὶ βοηθὸς διὰ πυρός καὶ φροντιστὴς ἀδιάλειπτος τῶν ἐκκλησιῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τὸ καλὸν ἐνεργῆσαι διὰ βασιλικῶν γραμμάτων, τὸ προσκαλέσασθαι δηλονότι τὴν σὴν ἀγιότητα εἰς τὰ ἐνταῦθα καὶ τοῖνον καὶ ἡμεῖς σὺν πολλῇ τοῦτο τῇ πνευματικῇ εὐφροσύνῃ καὶ τῇ κατὰ θεὸν ἡδονῇ προσδεχόμενοι ἄτμενοι καὶ πρόθυμοι διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων καὶ αὐτοὶ τὰ καθ' ἡμᾶς τε δηλοποιούμεν, ὡς εἴρηται, καὶ τὸν πόθον τῆς σῆς ἐπιδημίας οὐκ ὀλίγον ὄντα εἰς τὸ ἐμφανὲς παριστῶμεν. Ἔργον τοῖνον τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ τῆς σῆς ἐστιν

catio. Alterum : Τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ὁπομνηστικὸν εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον *Commonitorium ad sanctum imperatorem*, Michaeleni Paleologum *De Grammatica* ejus, quæ ms. servatur in variis bibliothecis, jam feci mentionem volum. VII, pag. 45 [S. vol. VI, p. 344, nov. ed. Auld. cod. Monac. 101, sub cujus finem comparat Jo. Glycæ (Γλύκεος) *De recta constructione* (α). V. Hærdt. in *Arctini Beyträge*, etc., ann. 1804, part. vi, p. 42. (Hærdt.)] *Narrationem legationis in Armeniam susceptæ*, quam laudat idem Gregoras lib. vi, p. 120, intercidisse dolendum est. Joannem Glycam *De vanitate vitæ*, quam inter editos scriptores Græcos Cangius in Glossario Græco commemorat, haud vidit. FABR c.

(a) Hunc librum nuper edidit A. b. Jahnius, Bernas-Helvetius.

ἀγιότητος τὴν παρ' ἐαυτῆς πρὸς τὸ καλὸν τοῦτο ἐτοιμότητα ἐπιδείξει καὶ βουλευθῆναι κόπου τε ὑπερ-
 ιδεῖν καὶ μήκους καὶ πόνων καὶ δυσχερείας τῆς ἐν
 τῷ μέσῳ καὶ σπεύσαι ἐπὶ τε τῷ τοῖς θείοις αὐτο-
 κράτορσι καὶ βασιλευσὶν ἡμῶν ἐντυχεῖν καὶ ἡμᾶς
 ἀδελφικῶς συγγενέσθαι καὶ πνευματικῶς εὐφρανθῆ-
 ναι καὶ κοινὴν τὴν δόξαν ἀναπέμψαι Θεῷ. Ὅντως
 γὰρ, ἀγιώτατε δέσποτα, ἀληθὴς ἐστὶ καὶ σφόδρα
 ἀληθὴς ὁ προφητικὸς καὶ Δαυΐδ· κτλ· λόγος ὡς Οὐδὲν
 τοῖς ἀδελφοῖς καὶ μάλιστα τοῖς κατὰ πνεῦμα
 οὕτε καλλίον οὕτε χαριέστερον καὶ τερπνότερον
 γένοιτο, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διαπαν-
 τὸς μὲν καὶ ἀδιαστάτως ταῖς γνώμας καὶ τοῖς ὁρ-
 θοῖς δόγμασι καὶ φρονήμασιν, ὅτε δὲ τῶν δυνατῶν
 ἐστὶ καὶ τοῖς σώμασι καὶ τῇ κατὰ πρόσωπον ὄψει
 καὶ ὁμιλίᾳ· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τόπος καὶ διάστημα
 καὶ αἱ κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἰδίαι χρεῖαι ἀνείκτιον
 καὶ ἀνεύθυνον καὶ ἄλυπον ποιοῦσι πολλάκις καὶ τὴν
 διάστασιν. Νῦν δὲ τοῦ καιροῦ διδόντος καὶ τοῦ Θεοῦ
 μάλιστα εὐδοκούντος καὶ συνεργοῦντος μὴ βραδυ-
 νάτω μὴδ' ἀναδελσέσω ἡ ἀγιότης σου, ἀλλὰ καταλα-
 βέτω τὴν ἡμῶν ἀποπληρώσων καὶ τὴν ἐαυτῆς τῇ
 τοῦ Θεοῦ χάριτι ἔψωσιν.

II. Patriarchæ Hierosolymorum nuntiat se solium patriarchale ascendisse.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, ἀρχιεπομὴν τῶν θείων Ἱε-
 ρουσόλυμων, πατριάρχα τῆς ἁγίας Σιών, ἐν ἁγίῳ
 Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφεῖ καὶ συλλειτουργεῖ, οὐκ
 ἀνέχουσαν ὑπολαμβάνομεν διαμεῖναι τὴν ἀγιότητά σου
 τῆς περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀποκαταστα-
 σεως, ἀλλ' ἐξ ἱκανοῦ ἀναμαθεῖν ἰσως, ὅπως τὰ καθ'
 ἡμᾶς πρέσβη εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ πανταγάρθου
 καὶ πανοικτιρμονος Θεοῦ, καὶ ὡς αὐτοῦ νεύσει καὶ
 βουλῇ καὶ οἰκονομίᾳ τῆς ἀρρήτου σοφίας αὐτοῦ
 ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν τοῦτον ἀνέχθημεν θρόνον τῆς
 θεοδοξίας σου καὶ βασιλείδος τῶν πόλεων. Ὅπερ οὖν
 ἰσως συνέβη καὶ τῇ ἀγιότητί σου τοῦ μὴ γράψαι μέ-
 χρι νῦν πρὸς ἡμᾶς αἴτιον, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡμῖν τοῦ
 μὴ γράμματα διαπέμψαι τῇ ἀγιότητί σου τὴν αἰτίαν
 προϋξέντην· ἦν δὲ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, καὶ ἀμφοτέ-
 ροις τὸ κώλυμα ἡ τοῦ τόπου διάστασις ἐπὶ πλείστον
 οὕτω διατερούσα τὰ καθ' ἡμᾶς σωματικῶς καὶ μα-
 κρὴν ἀλλήλων ἀπεργουσα, εἰ καὶ τῷ πνεύματι Θεοῦ
 χάριτι καὶ τῇ κατὰ Θεὸν κοινωνίᾳ οὐδὲν ἀλλήλων
 οὐδ' ὁπωσούν διατέμεθα. Οὕτως ἡμεῖς τῇ περὶ τὴν
 σὴν ἀγιότητα πληροφορίᾳ καὶ πρὶν γράψαι καὶ πρὶν
 γράμματα δέξασθαι παρ' αὐτῆς συνδεδέμεθα πνευ-
 ματικῶς πρὸς αὐτήν, καὶ ἀδιαστάτως ἔχομεν, μὴδὲν
 μήτε τοῦ βραχείως καιροῦ πληροφορεῖν μὴ δυναμέ-
 νου βεβαίως, μήτε τοῦ τοπικοῦ διαστήματος ἡμᾶς
 ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ διατερούντος καὶ διαστέλλον-
 τος. Οὐ μικρὸν γὰρ ἦν ἐμπόρευμα, θεϊότατε δέ-
 σποτα, πρὸς τὸν βίον πόθον καὶ τὸν πνευματικὸν
 ἔρωτα συνάμενον ἐκκαῦσαι ἡμᾶς ἡ πρὸ καιροῦ περὶ
 τὰ ἐναυθὰ γενομένη ἐπαρρησίᾳ τῆς σῆς ἀγιότητος,
 ἀλλ' ἐκ τῆς ὁλότητος συνουσίας καὶ ὁμιλίας καὶ θέας
 ἡμῶν ἐκείνης εἰς πολλὴν ἡμᾶς ἐκίνησας τὴν κατὰ
 Θεὸν πληροφορίαν, εἰς πολλὴν τὴν πνευματικὴν καὶ
 θερμὴν διάθεσιν. Πάσαι τοίνυν πλοῦντες καὶ γράμ-

μασι τὰ περὶ ἡμῶν δρῶσαι τῇ σῇ ἀγιότητι, οὐκ
 ἐφθίμεν τοῦτο διαπράξασθαι, παρὰ τῆς εἰρημένης
 κωλυθέντες, νῦν δὲ πρέσβων βασιλικῶν αὐτόθι κα-
 ταλαμβανόντων καὶ ἡμεῖς τὸ εἰκὸς δι' αὐτῶν πλη-
 ροῦμεν καὶ γράφομεν, ἅμα μὲν τὰ καθ' ἑαυτοῦ,
 ὡς ἐφθίμεν, δηλοῦντες, εἰδότες, ὡς ἡδέως καὶ ἡ σῇ
 ἀγιότητι τὰ περὶ τῆς τῶν ὧδε ἀποκαταστάσεως ἀκού-
 σεται. Τί γὰρ ἂν καὶ εἴη τοῖς ὑψηλοῖς καὶ κατὰ σὲ
 τελείοις τοῦ Θεοῦ ποιμήσι καὶ ἱεράρχαις ἀκούσμα
 χαριέστερον καὶ τερπνότερον ἢ τὸ περὶ τῆς κατα-
 στάσεως καὶ εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ
 ἀκούειν; ἅμα δὲ καὶ τὴν σὴν ἀγιότητα πρὸς τὰ ἰσα
 ἐκκαλοῦμενοι γράμματα, ἀναμνησθάνειν σπειρόντες,
 ὅπως Θεοῦ χάριτι καὶ τὰ τῶν αὐτόθι ἐκκλησιῶν καὶ
 τὰ τῶν ὑπ' αὐτάς Χριστιανῶν ἔχουσι πράγματα·
 δταν γὰρ καλῶς ἔχοντα καὶ ἀνέστω; ἀπολαύοντα ταῦτα
 ἡμῖν ἀγγέλλωνται καὶ γνωρίζωνται, μάρτυς ἡμῖν ὁ
 καρδιογνώστης γίνεσθαι, ὅση; εὐθυμία, ὅση; τέρψις,
 ὅση; τῆς πνευματικῆς ἡδονῆς ὑπὲρ τούτου κατεμπι-
 πλάμεθα. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ γράμματα τὰ περὶ τούτων
 ἡμῖν δηλωθήτω παρὰ τῆς σῆς ἀγιότητος· εἰς πολ-
 λὴν γὰρ ἐσόμεθα τὴν κατὰ Θεὸν ἡμῖν τέρψιν καὶ
 ἀποδοχὴν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲ αἰθίς διὰ παντὸς μὴ
 διαλιμπανέτω σου ἡ ἀγιότης τὰ αὐτὰ ποιοῦσα καὶ
 γράμμασι τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν καὶ κοινωνίαν
 σημαίνουσα, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πράγμασιν, ἐπεὶ
 καὶ ἡμεῖς οὐ μόνον τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' ἐπὶ καὶ ἐν
 τοῖς μελίοις καὶ ὄντως ὑψηλοῖς τῶν καθ' ἡμᾶς πρι-
 γμάτων, ἐν ταῖς ἀρρήτοις; δηλαδὴ καὶ θέσι; ἀγισταῖς
 καὶ μυσταγωγίαις τοῦ παναγιστάτου καὶ σεπτοτάτου
 Βῆξαιος καὶ ἀποδοδώκαμεν βήματος καὶ ἀποδιδόμεν
 τὰ τῆς ἱερᾶς κοινωνίας κατὰ τὸ ἔθος τῇ σῇ εὐχῇ, ὡς;
 καὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ πίστει καὶ τοῖς ἱεροῖς δόγμασιν
 ὁμογυμνοῦντες καὶ ὁμοφρονούντες; καὶ σωφροδο-
 ξοῦντες ἐν πίστει τοῦ Θεοῦ φιλοπρωπίᾳ καὶ χάριτι.

III. Jura et privilegia monasterii Mesopotami con- firmat. (Initium deest.)

† . . . καὶ τάξις ἀποδοθήσεται, καὶ ταῦτα αὐτῆς
 τὰ ἐπὶ τῇ συνέχειν ὥσπερ λέγεται δυναμένης καὶ
 τὰ οὐράνια, ἄλλως τε καὶ τὸ διὰ πάσης ἡπλώσθαι
 τῆς Ῥωμαίων γῆς τὰ τῆς μεγάλης ταύτης Ἐκκλη-
 σίας τοῦ Θεοῦ δίκαια, δύο ταῦτα καὶ μέγιστα μαρ-
 τυρεῖ τό τε πάντα τὰ τῶν ἐκκλησιῶν, ταυτὸ δ' εἰπεῖν
 καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν, εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην καὶ
 μεγίστην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀνάγκη ἔχειν τὸν
 αἰ χρόνον βλέπειν καὶ ἀποτείνεσθαι, καὶ εἰς τὸ τοῖς
 ἐκ Θεοῦ βασιλεύει καὶ τὸ ἀρχεῖν ἐκείθεν παραλα-
 βούσι καὶ περὶ αὐτοῦ εὐνοικῶς ὑποκρίνεται καὶ
 ὑποσπίνδω; ἔχειν καὶ ὑποτάττεσθαι· ταῦτα γὰρ
 Θεοῦ νόμος ὁ ἄνωθεν, ταῦτα παρὰ πάντων χρεῖται
 βασιλεύει καίμενα καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, τοῦτως
 καὶ στοιχεῖν ὀφείλουσι καὶ πειθαρχεῖν καθάπερ πᾶν
 ἀπανταχῇ Χριστιανικὸν σύστημα καὶ συνάθροισμα.
 Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως καὶ βέλτιον ἐσκέφθαι ταῦτα
 καὶ μὴ ἂν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ· ἐπεὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι
 Μεσοποταμίται μοναχοὶ καὶ τοῦτο τῆς ἡμῶν ἐδεή-
 θησαν μετριότητος ἐπιβεβαιώσαι τε καὶ κρατῆσαι
 καὶ τὰ αὐτοῖς προσδόντα σιγίλλια καὶ λοιπὰ δικαιοῦ-
 ματα, δικαίαν ὡς εἰκὸς ἡγερμένη καὶ προσδεξαμένη

καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτοις αὐτῶν αἰτησιν ἐπιкуроί καὶ αὐτὰ διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς ὑπομνήματο· ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἐπισκήπτει καὶ βούλεται πάντῃ κακῆσθαι ταῦτα τὸ ἀπαράθροιστόν τε καὶ ἀπεριτρεπτόν καὶ βεβαίαις εἶναι τὰς περιλήψεις καὶ διασείξεις αὐτῶν, ὅθεν καὶ τῶν εἰρημένων χάριν καὶ τῆς ἐπὶ πᾶσι καὶ παρὰ πάντων ἀνενοχλῆσαι· καὶ ἡ παροῦσα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐξετέθη ὑπόμνησις, ὁφειλουσα τῇ διαληφθείσῃ σεβασμῇ τοῦ Μεσοποτάμου μονῇ περιεῖναι εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

† Εἶχεν ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἰωάννης ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέης Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

IV. Synodus patriarchæ confert redditus quatuor sedium metropolitanarum.

† Εἴπερ τι τῶν ἀπαραίτητων καὶ τοῦτο χρόνος Ἰσμεν μάλιστα τῶν πάντων ἀναγκαϊότατον, τὴν περὶ τοὺς τεκόντας στοργὴν καὶ τὸ μηδὲν αὐτῶν προτιμᾶν καὶ προτιθεῖναι τοὺς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ πάντα τὰλλα τούτων νομίζειν δευτέρα καὶ πάνθ' ἐνός, τῆς πρὸς αὐτοῦς εὐνοίας· τε καὶ σπουδῆς, ἀντισταθμῶντας φαίνεσθαι καὶ ἀνταξιούντας, ἅτε δὴ καὶ τοῦ μεγίστου πάντων αἰτίους, τῆς εἰς τὸ φῶς προόδου, γεγεννημένου· αὐτοῖς καὶ διὰ τούτου καὶ τῶν ἄλλων πάντων ὧν ἐντεῦθεν ἀπείλασαν μετὰ Θεοῦ τὴν κτῆσιν παρασχόντας καὶ τὴν αἰτίαν. Εἰ δ' ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκάων ταῦτα συντηρεῖσθαι ὀφείλεται, πολλῷ μᾶλλον ἂν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὀφειλομένως ἔχειν καὶ πρὸς ἀνάγκην εἴη γίνεσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ πᾶσι τρόποις κρατεῖν. Βούλεται δὲ ὁ λόγος, ὅτι τῇ μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τῇ ἀγιωτάτῃ δηλαδὴ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥσαν μὲν οὐκ ὀλίγαι πρόσθεν αὐτὸ πρόσδοι, καὶ ἄδρῶς ἔχεν οὐ μόνον τῶν εἰς χρεῖαν ἡκόντων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ διὰ πολλῶν τῶν τρόπων ἐνδεῶς ἔχουσιν ἐπαρκεῖν· ἐπεὶ δ' ἡ τῶν πραγμάτων σύγχυσις καὶ ἀνωμαλία καὶ ἡ περὶ ταῦτα τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκτελείας φορὰς ἀλλοίωσις καὶ μεταβολὴ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν Ἐκκλησίας ἡψατο καὶ εἰς στενότητα καὶ ὑφασιν τῶν προσόδων ἤγαγεν, ἦν μὲν τῶν εἰκότων καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἕκαστον τῶν ὅτ' αὐτὴν τελοῦντων ἀρχιερέων συνεισφέρειν τι καὶ ἀπορρᾶς δίδοναι τοῦ εὐπορεῖν ὡς μητρὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγίᾳ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὸ δὲ μὴ εὐγνωμόνως ἔχειν μηδὲ κοινῇ τῇ ψήφῳ καὶ προμηθεῖν τὰ δυνάτῃ καὶ προνοεῖν αὐτῆς καὶ συναίρεσθαι ἔν τι τῶν ἀποπελάτων ἐδόκει καὶ πόρρω τῆς καθ' ἡμᾶς πνευματικῆς καὶ γνώμης καὶ διακρίσεως. Διὰ ταῦτα καὶ κοινῇ διασκεψάμενοι πάντες οἱ τὸν τῆς ἱερᾶς συνόδου συμπληροῦντες θεϊότατον σύλλογον δεῖν ἔγνωμεν καὶ ἐψηφισάμεθα, ἐπεὶ ἐν τῇ παρόντι εὐρηγνται γνησίῳν λειπόμεναι ἀρχιερέων τινὲς τῶν ὑπὸ τὴν πατριάρχικὴν περιωπτην μητροπόλεων, ὑποκαίεσθαι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ πληροῦν τὰς ἐν αὐτῇ χρεῖας διὰ τῶν ἐξ αὐτῶν προσοδημάτων, τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κυζίκου ἀνευ τῆς ἰδιοποιήσεως τρίτης μερίδος ἐξ αὐτῆς, ἐφ' ἑτέρας χρεῖας τῶν ἀναγκαίων, ὁση καὶ ἀπαραίτητων καὶ ταύτῃ, εἴ τι δὲ ὑποκαίεσθαι μετὰ τῆς τοιαύτης μητροπόλεως καὶ τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν

Α Προικονήσου, ὡσαύτως ὑποκαίεσθαι καὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Φιλίππουπόλεως, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τῆς Τραϊανουπόλεως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἐπισκοπῶν, ὅθεν καὶ καθέξει τὰς τοιαύτας ἀγιωτάτας Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἡμετέραν ψῆφον καὶ διέγνωσιν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐφ' ὅρῳ τῆς οικείας ζωῆς καὶ ἀρχιερατείας, καὶ οὐδεμία τις ἔσται παρ' οὐδενὸς μεταβολὴ περὶ τὴν τοιαύτην συνοδικὴν ἡμῶν πρᾶξιν ἢ μετάθεσις καὶ ἀλλοίωσις τῆς περὶ τούτων ψήφου καὶ γνώμης ἡμῶν. Εἰ μέντοι ὁ ἐκ Θεοῦ κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς, ὁ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας φροντιστὴς καὶ κηδεμὼν ἐν πᾶσι καὶ προνοητὴς, κρείττον' τι καὶ μείζον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ περὶ τὰ καλὰ πάντα πρόθεσιν καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας· σπουδὴν ἐβελήσῃ ἐς ὑστερον ὑπὲρ αὐτῆς καταπράξει καὶ ἐπιβεβῆσθαι, ἐξέσται πάντως τὰ κρείττω σὺν Θεῷ καὶ μείζω περὶ αὐτῆς καὶ βουλευέσθαι καὶ διαπράττεσθαι, τὰ δὲ νῦν ἡμῖν δεδογμένα κρατῆσαι καὶ στερεθῆσθαι ἀμετάτρεπτα, καὶ συμπροχωρήσει σωζόμενα τῇ ζωῇ καὶ ἀρχιερατείᾳ, ὡς εἰρηται, τοῦ παναγιωτάτου δεσπότης ἡμῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Τῆς γὰρ ὑπὲρ τούτων ἀσφαλείας καὶ βεβαιώσεως ἔνεκεν καὶ ἡ παροῦσα ἐγγραφὸς συνοδικῇ πρᾶξι γεγενησα παρ' ἡμῶν ἐξεδόθη ταῖς οικείαις ἡμῶν ὑπογραφαῖς πιστωθεῖσα τε καὶ κατασφαισθεῖσα κατὰ μῆνα Ἰουλίον τῆς ἐνισταμένης τρισκαίδεκάτης ἐκινεμήσεως τοῦ ᾧ εἰκοστοῦ τρίτου ἔτους. Εἶχε καὶ ὑπογραφάς·

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἰωάννης τῇ παρούσῃ πρᾶξι συναινέσας ὑπέγραψα.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σάρδεων Γρηγόριος καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νικομηδείας Κύριλλος καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης καὶ ὑπέρτιμος Ἀγαθοπόλεως Ἰγνάτιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μονεμβασίας ὑπέρτιμος καὶ ἑξάρχος πάσης Παλαιοννήσου Σωφρόνιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πορτοφρακτίας καὶ ὑπέρτιμος Ἰωάννης.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης θεουπόλεως Προύσης καὶ ὑπέρτιμος Νικόλαος.

† Ὁ μητροπολίτης Περγάμου, πρόεδρος Διῶν καὶ ὑπέρτιμος Ἀρσένιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ἑξάρχος πάσης Ἀχαΐας καὶ ὑπέρτιμος Μιχαὴλ.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σεβρών καὶ ὑπέρτιμος Νικόλαος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλίππων καὶ ὑπέρτιμος Καλλίστος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χριστουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος Ἰερόθεος.

† Ὁ μητροπολίτης Δυρράχίου καὶ ὑπέρτιμος Γρηγόριος.

† Ὁ μητροπολίτης Μιτυλήνης Διονύσιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ ὑπέρτιμος Μυλαχίας.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ Δ
ἀπέριτος Θεόδουλος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης Νικό-
λαος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Κίου Γρηγόριος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Γαρέλλης Παύ-
λος.

Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Βρύσεως Γερμάσι-
μος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λοκαδίου καὶ
Μελιτουπόλεως Ἰωαννίκιος.

V. Monachos monasteriorum Batopedii et Esphig-
menii in Monte Sancto monent, ut lites componant.

† Ὡς ἀπόλοιτο ἐξ ἀνθρώπων ἡ τοῦ πλεονος ἔφε-
σις καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους στάσις, ἡ τὸ μέγα καὶ τί-
μιον σῶμα Χριστοῦ, τοὺς ἐξ αὐτοῦ δηλονότι Χριστοῦ
καὶ ὑπ' αὐτῷ συντρυμοτομένους καὶ ταπτομένους
διαίρουσα καὶ διακόπτουσα καὶ τὰ οἰκεία μέλη σπαι-
ράττειν πείθουσα ὡς ἀλλότρια· οὕτω γὰρ ἂν ἡ εἰρή-
νη, τὸ παρὰ πάντων ἐπαινούμενον ἀγαθόν, ὁ κοινὸς
ἀπὸ Χριστοῦ κληρὸς, τὸ θεῖον μελέτημα καὶ καλλώ-
πισμα ἐν ἅπασιν ἐτηρεῖτο καὶ οὐποτε ἀπελείπετο.
Ἐχρῆν μὲν οὖν εἰδόμενος ἅπαντας ἀκριβῶς ὡς Θεοῦ
καὶ τῶν θείων ἐγγύς, εἰ δὲ δεῖ τὸ μεῖζον εἰπεῖν, καὶ
υἱοὶ Θεοῦ, ὅσοι τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἀσπαζόμενοι
φαίνονται, τῷ δὲ ἐναντίῳ τῇ στάσει ἀπεχθανόμενοι,
καὶ ὡς εἰρήνη καὶ ἀγάπη καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ Θεὸς
ἡμῶν ὀνομάζεται, ἡμῖν πάντως παρέχων καὶ διὰ
τῶν ὀνομάτων μεταποιεῖσθαι τούτων τῶν ἀρετῶν,
στέργειν αὐτὴν καὶ πάντα ἐλάττω τοῦ ταύτης ἀγα-
θοῦ τίθεσθαι καὶ τῶν μὲν ὀχληρῶν καταρροεῖν, τῆς
δ' ἐν αὐτοῖς περιεργίας, καὶ τοῦ πολυπραγμονεῖν τοῖς
βουλομένοις ἐξίστασθαι, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀπλῶς
ῥηγεῖσθαι κατὰ τὸν θεῖον· Ἀπόστολον σκύβαλα, ὥστε
αὐτὴν δὴ τὴν εἰρήνην καὶ δι' αὐτῆς τὴν ἐκείνης κλη-
ροδοτήν καὶ χορηγὴν κερδῆσαι Χριστὸν, ὠνησάμε-
νους πάντως τῶν μικρῶν καὶ φθαρσομένων τὰ με-
γάλα καὶ μὴ λυόμενα. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον ἴσχυεν ὁ
τοῦ γένους ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος,
οἷ· αὐτὸς σπασιάσαι τολήσας· καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν
ἀρθῆναι τραχηλιάσας ἐφάνη κατέναντι Θεοῦ παντο-
κράτορος καὶ τῆς ἀντικειμένης γενέσθαι μοίρας,
ὥστε πολλοὺς τῶν νῦν πείθειν ὁμονοίας μὲν καὶ τοῦ
ταύτης ὀλιγωρεῖν καλοῦ, τοῦ δ' ἐναντίου, ᾧ τὸ τῆς
στάσεως ὄνομα πρόσσεισι, περιέχεσθαι. Τὸ δὲ εἶτι
τούτων δεινότερον, ὅτι μὴ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἐπιτοη-
μένοις περὶ τῆν τοῦ κόσμου τοῦδε σκηνὴν καὶ μηδὲν
ἐκ τῆς ἔξω περιπλανήσεως ταυτὸ τοῦτο διενεργεῖν,
ἀλλ' ἦδη καὶ πολλοῖς τῶν μοναχῶν, οἷς κόσμος καὶ
τὰ ἐν κόσμῳ σταυρεῖσθαι ὀφείλεται, δέον ἡμᾶς ἐτοι-
μοὺς εἶναι πρὸς τὰς αὐτοῦ μεθοδείας ἀνθίστασθαι
καὶ πάντας πείθειν μὴ τοῖς· τούτου σοφιστικοῖς ἀλλι-
πασθεῖν δολοφρονεῖν, εἰ δὲ τις καὶ στάσις ἐκ μικρο-
ψυχίας συμβῇ, ταύτην σπουδαίως διὰ μάλιστα ἀπο-
τίθεσθαι, εἰρήνην δὲ ἀντιλαμβάνειν καὶ τὴν ἐκ ταύ-
της εὐστάθειαν. Οἷον γὰρ δὴ καὶ τοῖς κατὰ τὸ Ἅγιον
Ὅρος τοῦ Ἰῶν ἀσκησάντων μοναχοῖς ἐν τῇ σεθα-
σμῇ βασιλικῇ μονῇ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ
Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Βατοπεδίου συμ-

βίβηκεν, ὡς τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συν-
οδικῶς οἱ ἐν τῇ κατ' αὐτὸ δὴ τὸ Ἅγιον Ὅρος σεθα-
σμῇ βασιλικῇ μονῇ τοῦ Δεσπότης Σωτῆρος Χριστοῦ
καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Ἐσφιγμένου ἀσκούμενοι μον-
αχοὶ ἀρίτως ἀνέφερον. Ἀγρὸς τις ἐστὶν ἰλαίχης
πλησίον τῆς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς ἐξ ἀνημονεύτων
χρόνων ἦδη ἀνήκων τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ μονῇ,
δι' ὃν πολλάκις ἀμφιβολίαι τινὲς καὶ διενέξεις ἐφθε-
σαν γενέσθαι μετὰ τῶν εἰρημένων δύο μονῶν καὶ
συνεχεῖς ἐγκλήσεις, πειρωμένων τῶν μοναχῶν τῆς
σεθασμίας μονῆς τοῦ Βατοπεδίου κατασχέειν τὴν
τοιούτου ἀγρὸν κατ' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἡ εἶτι δὴ πη-
σιάζει τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ μονῇ, ὡς ἐντεῦθεν
οἰομένων προσήκειν αὐτῇ, ὥστε καὶ πολλὴν τὴν
διενόχησιν καὶ ἐπιθεσιν τοὺς ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου
μονῇ ἐκ τῶν τοιούτων ὀφίστασθαι Βατοπεδίων,
κιντεῦθεν καὶ εἰς στάσιν τὸ πρᾶγμα χωρῆσαι καὶ
μάχης καὶ τολμῆς ἔργα κατ' ἀλλήλων τοὺς μονα-
χοὺς διαπράξασθαι, καίτοι πολλάκις αὐτῶν δὴ τῶν
Βατοπεδίων ἱκανῶς ἀποκρουσθέντων διὰ τοιαύτων
κρίσεων τε καὶ ἐξετάσεων, αὐτοὺς δὲ ἡμῶς οὐδαμῶς
ἥρπαιεν, ἀλλὰ πρὸ τίνος ἦδη καιροῦ καὶ τινος οὐκ
ὀλίγου τῶν Βατοπεδίων παρ' οὐδὲν τὸ τῆς εὐτα-
ξίας ποιησάμενους καλὸν ἐν αὐταῖς ταῖς νηστείαις
τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τὸν ἀγρὸν ἀτάκτως ἐπανεχθῆναι
τοῖς Ἐσφιγμένταις μοναχοῖς καὶ πλεῖστα μὲν τῶν
ἐν αὐτῷ ἔκτεμεν ἑλατῶν δένδρων, τῶν ἐκείσε δὲ
οἰκιῶν τὰς μὲν κατασπᾶσαι καὶ καταβαλεῖν εἰς γῆν,
τὰς δὲ θέσθαι πυρὸς παρανόλημα· δι' ἃ καὶ ἀνέφε-
ρον οἱ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς, καὶ ἰδεήθησεν
C συνοδικῆς ἡμῶν διαγνώσεως, τὴν ζημίαν ἐπιδοῦμαι
νοὶ καὶ τὰ παλαιγενῆ τοῦτων ἔγγραφα καὶ τὰ τῶν
κρίσεων σημειώματα, εἰ γε μὴν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις
σεπτά βασιλικὰ προστάγματα ἐμφανίζοντες. Ἐπεὶ
δὲ ἔδει παρῆναι καὶ ἀπολογεῖσθαι καὶ τὸ μέρος τῆς
σεθασμίας τοῦ Βατοπεδίου μονῆς, παρὴν ὅτε κλη-
ροδοῦμενος αὐτῶν μετὰ καὶ τινων ἐκ τῆς μονῆς ἐκ-
κρίτων μοναχῶν, καὶ τῶν εἰρημένων ἐπακροώμενος,
ἔλεγε μὲν καὶ αὐτὸς, οὕτω ταῦτα συμβῆναι καὶ ἐς
τόσον προελθεῖν τὰ τῆς στάσεως, οὐ μὴν δὲ εἰδήσει
τούτου ἡ γνώμη τὰ τοιαῦτα γενέσθαι, ἀλλ' ὁρμῇ τινι
ἐκ τοῦ τυχόντος καὶ ἀπροόπτου πραχθῆναι ταυτὴν
πρὸς τῶν εἰς τοῦτο ὁρμηθέντων μοναχῶν, εἰ δὲ
I ἰσχυρίζετο, καὶ ἐπὶ πλεον τὰ τῆς στάσεως, προχω-
ρήσει, εἰ γε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸν τοιοῦτον ἀγρὸν οἱ
τοῦ Ἐσφιγμένου καθέξουσιν· ἀπαιτούμενος δὲ ὑπὸ
τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ εἰ τι περὶ τούτων ἔχει
ἐκκλίωμα ἐμφανίσαι, οὐδὲν οὐδ' ὅλως ἔχον ὑποδείξαι
ἢ ἐμφανίσαι, εἰ μὴ μόνον ἐπέφερον, ὅτι πλησιάζει,
ὡς δὴ καὶ ἀνωθεν εἰπόμεν, τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ
μονῇ ὁ ἀγρὸς, καὶ διὰ τὸ ἐγγίστα εἶναι καὶ ἐνοῦσθαι
τοῖς δικαίοις αὐτῶν ὅμα καὶ προσήκειν αὐτῇ. Ἡ
μετριότης τοίνυν ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερω-
τάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ
Νικομηδείας, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντορακλείας,
τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν,
τοῦ Σερβῶν, τοῦ Φιλιππων, τοῦ Χριστοῦπόλεως, τοῦ
Δυρράχου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Δι-
δυμοτείχου καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιεπισκόπων τοῦ

Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Βρύσεως διέγνω καὶ ἀπεφάνητο· ἐπειδὴ χρόνοι παρῆλθον πλείστοι καὶ εἰς τὸ ἀμνημόνευτον σχεδὸν ἦκοντες, ἐξ οὗ τὴν ἀγρὴν οἱ ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῇ κατελχόν τε καὶ ἐνέμενον, καὶ παλαιγενῆ δικαίωματα ἐνεφάνισαν καὶ σεπτὰ βασιλικά προσταγμάτων, τοῖς δικαίωμασιν ἐς ὕστερον εἰς ἑδρασμὸν ἐπακολουθήσαντα, βεβαιούντα τῇ μονῇ τὸ τε ἐπὶ τῷ ἀγρῷ παντάπασιν ἀνενόχλητον, ἔτι δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀρδείας τοῦ ἐκεῖσε ὕδατος, αὐτῇ ἀπονέμεντα κατὰ τὴν ἡδὴ προβάναν περὶ τούτου κρίσιν πρότερον τοιτικὴν, διὰ ταῦτα δίκαιον εἶναι κατέχειν καὶ νέμεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ τοῦ Ἐσφιγμένου τὴν τοιοῦτον ἀγρὸν, καὶ μὴ εὐρίσκειν παρὰ τοῦ μέρους τῆς δηλωθείσης μονῆς τοῦ Βατοπεδίου τούτου ἐνεκεν δυναστεῖαν τὴν τυχοῦσαν ἢ διενόχλησιν, μήτε ἐπ' αὐτῇ δὴ τῇ νομῇ καὶ κατοχῇ τοῦ ἀγροῦ καὶ τῇ ἀνέκταθιν περιοχῇ αὐτοῦ, μήτε ἐπὶ τῇ χρήσει τῆς ἀρδείας τοῦ εἰρημένου ὕδατος, ἔτι δὲ ἀνοικοδομήσαι τοὺς Βατοπεδηνούς τὰ πυρποληθέντα καὶ καταβληθέντα οἰκήματα παρ' αὐτῶν ἢ τὴν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὴν ἄλλην ἅπαναν ἀποδοῦναι ζημίαν, καθὼς ἂν διαγνώσιν τὰ περὶ τῆς ζημίας οἱ τὴν περὶ τούτου ἀνατεθέντες παρ' ἡμῶν ποιήσασθαι διάγνωσιν, ὁφείλουσι γὰρ ἐμφανίζομένον τοῦ παρόντος τῆς ἡμῶν μετριοτήτος ὑπομνήματος συνέλευσιν ποιήσασθαι κατὰ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις κρατοῦσαν ἐν τῷ Ὅρει τάξιν τε καὶ συνήθειαν ὃ τε εἰς τὴν τοῦ Πρώτου ἐνοχλὴν ἀνατεθισόμενος τῶν ἐκεῖσε σεβασμίων μονῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ λοιποὶ τιμιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἐν τῷ αὐτῷ Ὅρει σεμνοτέρων μονῶν καὶ λοιποὶ τινες τῶν ἐκεῖσε τιμίων καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν, καὶ ποιήσασθαι, ὡς διαταξάμεθα, τὴν διάγνωσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἐν τῷ ἀγρῷ γενομένης παρὰ τῶν Βατοπεδηνῶν ζημίας καὶ ἱκανοποιήσαι ταύτην, ὃν εἰρηται τρόπον, πρὸς τὸ μέρος τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς· πλὴν οὕτω μὲν τὴν νικῶσαν εἰληφεν ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆ καὶ τὴν δεσποτεῖαν ἔχειν ἐψήφισται τοῦ ἀγροῦ, ἔτι δὲ ἀπολαθεῖν καὶ τὴν ἐν τῷ ἀγρῷ γενομένην αὐτοῖς ζημίαν παρὰ τῶν Βατοπεδηνῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ἀνθρώπους ὄντας τοὺς ἐν ταῖς εἰρημέναις τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου μοναῖς, οὐδὲν ἀπαικὲς καὶ πάλιν τι τῶν τοιούτων ἐκ μικροψυχίας παθεῖν, καὶ τοῦτο εἴωθε συμβαίνειν ὡς τὰ πολλά, ἐπεὶ καὶ φύσει πρόχειρον ἢ κακία καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ βούς ἢ μᾶλλον πλατείαις, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἢ εἰς αὐτὴν ὁδὸς καὶ εὐρύχωρος, καὶ χρῆ πᾶσιν ἀνθρώποις, μοναχοῖς γε μὴν μάλιστα, ἅτε κόσμῳ νεκρωθεῖσι καὶ κοσμικοῖς, μηδεμίαν δίδοναι τῷ πονηρῷ πάροδον, ἀλλὰ παροῦσαν μὲν εἰρήνῃν περιέπειν, ἀποῦσαν δὲ ἀνακαλεῖσθαι πάσῃ σπουδῇ, καὶ πάντα ἐλάττω ἡγεῖσθαι τῆς ἐν Χριστῷ ὁμονοίας κτήματά τε καὶ πράγματα· ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα καὶ οὐδὲν οὕτω περιποιητὸν εἰς ὁμόνοιαν ὡς τὸ περιαιρεῖσθαι τὰς ὑποκειμένας καὶ ἐρεθίζούσας εἰς τὸ κακὸν ἀφορμὰς, δεῖν ἔγνω καὶ διὰ τοῦτο ἡ μητριοτής ἡμῶν, ὡς ἂν οἱ τὴν εἰρημένην ἐξέτασιν καὶ ἱκάνωσιν ταχθέντες ποιῆται τίμιοι καὶ πνευματικοὶ ἄνδρες, ὑπομνήσαντες τοὺς ἐν ἀμφοτέ-

ραις ταῖς μοναῖς τὸ τῆς εἰρήνης ὅσον καλὸν καὶ ὅσον αὐ κακὸν τὸ τῆς ταραχῆς τε καὶ διαστάσεως καὶ πᾶσιν οἷς εἰκὸς περὶ τούτων πρὸς αὐτοὺς χρησάμενοι λόγοις, πᾶσαν ἐπιμέλειαν ποιήσαιτο καὶ σπουδὴν, ὥστε ἐνὶ γε τῷ τρόπῳ εἰς καταλλαγὰς αὐτοὺς ἐμδιδάσαι καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς μνηστεύσαι εἰρηνικὴν ἐπὶ τῷ πράγματι κατάστασιν καὶ πείσαι τοὺς τοιούτους, εἰ δυνατόν, ἢ πράσσει ἢ ἀνταλλαγῇ τῇ πρεπούσῃ καὶ ἢ ἂν οἱ τοῦ Ἐσφιγμένου ἀρέσκοντο, τὴν ἐπὶ τῷ ἀγρῷ διάλυσιν ποιήσασθαι τῶν ὀχλήσεων, καταδεξαμένων δηλονότι τῶν τοῦ Ἐσφιγμένου ἢ πωλησῆαι ἢ ἀνταλλάξαι πρὸς τοῦ Βατοπεδηνούς τὸν τοιοῦτον ἀγρὸν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Βατοπεδηνοὶ, εἰ βούλονται τοῦ ζητουμένου ἐπιτυχεῖν, ἱκανῇ ὀφείλουσι χρῆσασθαι τῇ συγκαταβάσει, ὥστε πείσαι καὶ ἐφελκυσσάσθαι τοὺς ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῇ προθύμως σχεῖν καὶ αὐτοθελῶς πρὸς ἢ τὴν πρᾶσιν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ οἰκείου αὐτοῖς ἐκχωρήσαι δικαίου. Εἰ δ' ἄρα μὴ οὕτω ταῦτα προβαῖν, μὴδὲ πειθόμενοι φαίνονται ἐπὶ τῇ συμβάσει οἱ τοῦ Ἐσφιγμένου, τότε δὴ πάντως ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ δίκαιον στεργθήσεται καὶ διαμενεῖ ἐπ' ἀμφοτέροις καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ταῖς μοναῖς ἢ παλαιὰ ἐπὶ τῷ ἀγρῷ νομῇ καὶ συνήθεια, καὶ οὕτε παρὰ τὴν κοινήν τοῦ Ὄρους τάξιν καὶ διατύπωσιν ἐνεργήσουσιν οἱ τῶν ἀμφοτέρων μονῶν πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀγρῷ, ὥστε ἡ ζῶα ἐπειτάγειν ἢ ἕτερόν τι ποιεῖν παρὰ τὰ κοινῇ κρατήσαντα τοῦ Ὄρους ἔθιμα, οὕτε μὴν παρὰ τὴν ἰδίαν αὐτῷ συνήθειαν τὴν ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων ἐν αὐτοῖς τηρηθείσαν διαπράττονται τι, ἀλλὰ μενοῦσι πρὸς ἀλλήλους ἀπρόσκοποι, καὶ ἀρκεσθήσονται ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἰδίοις καὶ καθαρῶς ἀνήκουσιν αὐτοῖς, μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ προσάγοντες ἀφορμὴν, ἐπεὶ τὸ μὴ ἐμμένον τούτοις· ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῇ πρεπούσῃ καθυπαχθήσεται ζημία καὶ εὐθύνη βαρεῖα ὑποπεσέεται πνευματικῇ. Τῶν γὰρ εἰρημένων χάριν καὶ τῆς εἰς τὸ ἐξῆς διαμονῆς αὐτῶν τε καὶ βεβαιώσεως καὶ τὸ παρὸν ὑπομνηματώδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριοτήτος ἐκτεθεῖν καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι αὐτῆς πιστωθὲν ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Δεσπότης Σωτήρος Χριστοῦ τῆς ἐπικεκλημένης τοῦ Ἐσφιγμένου εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν. Μηνὶ Ἰουλίου ἰνδ. ιγ'.

† Εἰς ἡ ὑπογραφή τὸ Ἰωάννης ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένης πατριάρχης.

VI. Synodus absolvit monachum Ignatium monasterii sanctæ Annæ. (Initium deest.)

... καὶ ἠρώτησα αὐτόν, καὶ ἀπελογήσατο πρὸς ... [ἀ]πλοῖκῳ λόγῳ καὶ ἐξ ἀγάπης οὕτως, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἐκεῖνος, ὡς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολίην, ὠνόμασεν ἑαυτὸν Ἱεροσολυμίτην, καὶ εἶχεν ἐκ τούτου φήμην μεγάλην, καὶ ἔβλεπον ἐκεῖνον πολλοὶ ὡς καλὸν ἄνθρωπον. Ἀπῆλθον οὖν καὶ γὰρ, καὶ εἶδον αὐτόν, καὶ ὠμίλησα πρὸς ὀλίγον ὕστερον δὲ, ὡς ἔγνωσθη, ὅτι οὐκ ἔστιν Ἱεροσολυμίτης, ἀλλ' ὁ κατάρατος Θεόφιλος, κατήργησαν καὶ ἀνεθεμάτισαν πάντες αὐτόν, καὶ ἐγὼ δὲ ὁμοίως κατήργησα καὶ ἀνεθεμάτισα αὐτόν. Ταῦτά μοι εἶπεν ὁ κύριος Ἰγνατίος ἐν τῇς

Ἁγίας Σοφίας καὶ πλέον οὐδέν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀλη-
Θεια, καὶ πλέον οὐ γινώσκω. Ὁ μόντος μοναχὸς
Ἰγνάτιος παρὼν καὶ ἀκρωμένοιο; ἀνέφερε καὶ αὐ-
τὸς, ὡς πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Ἀθαναίδα, ἐφ' ἧς
πατέρων τὰ Χριστιανῶν πρεσβευόντων καὶ εὐσεβῆ
τὴν τοῦ γένους Ἀλφειὸν ἐλκόντων σειρὰν, τῇ; ἡλικίας
δὲ δωδέκατον ἔτος ἄγων ὑπὸ παιδεύτῃ τῷ ἀνεψιῷ
τοῦ ἀρχιερατεύοντος; ἐκίτε τὰ θεῖα ἐδιδάσκετο
γράμματα, ᾧ δὴ καὶ δόξαν κατὰ μοναχοὺς ἀποκεί-
ρασθαι καὶ ἀποκηρυχθέν μόντος ἐν τῇ περὶ τὸ
Ἀτρυμύτιον μονῇ τῶν ἁγίων θεοπατέρων Ἰωακείμ
καὶ Ἀννης ἡκολούθησε καὶ οὗτος, καὶ τοῦ μοναχι-
κοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν μονὴν ἤξιώται σχήματος. Μετὰ
χρόνους δὲ τρεῖς ἐκείθεν ἐξεληθόντι καὶ εἰς τι μονύ-
δριον περὶ τὴν αὐτὴν Ἀθαναίδα, τῷ τοιοῦτῳ μο-
ναχῷ Ἰγνατίῳ διαφέρον ἐκ γονικίτητος, συνῆν καὶ
συνδιήγεν αὐτῷ, ἐξαμνησίον δὲ καιρὸν εἰς τὸ αὐτὸ
μονύδριον ἀμφω διαδιδάσαντες ἀκηχάσιν ἐκ φήμης
ἐπιστῆναι τινα τῷ τόπῳ μοναχὸν, καλούμενον Σερα-
πίωνα Ἱεροσολυμίτην καὶ ἐν τῷ Σιναιτῷ ὄρει ἀσκή-
σαντα, καὶ ἐντυχὼν αὐτῷ ὁ ἱερομόναχος Κύριλλος
(οὕτω γὰρ ὁ τοῦ ἐπισκόπου ἀνεψιὸς; μετωνόμασται)
καὶ ὑποστρέψας; πολὺς ἦν ἐπαινέτης ἐκείνου, τὸ
εὐσεβὲς τε τῆς γλώττης; καὶ τὴν πλοκὴν τοῦ λό-
γου καὶ τὸ πρὸς ἀρετὴν σπουδαίον τιθεὶς ἐν θαύ-
ματι. Εἶτα πρὸς τὴν αὐτῶν μονὴν ἐκείνον καταλα-
βόντα εἶδε. . . . καὶ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς Ἰγνάτιος,
καὶ δευτερον πάλιν εἶδε πεμφθεὶς; πρὸς αὐτὸν προ-
αγορεύσας; χάριν παρὰ τοῦ ῥηθέντος Κυρίλλου. Εἶτα
κἀκεῖνος τοῦ; ἰδίου μαθητῆς ἀντιπροσαγορεύσον-
τας αὐτῷ ἐξέπεσεν, τοὺς αὐτοὺς δὲ καὶ πρὸς τὸν
χατζύκην, δειλιῶν γὰρ ἦν ἰδεῖν τοῦτον, μὴ ἐντεῦθεν,
ὅστις ἐστὶ, φανερωθεῖν, πληροφωρίαν δὲ ὁμοῦ λαβὼν
τοῦ μὴ ἐγνωσμένου αὐτῷ εἶναι ἐνέτυχε τοῦτῳ δὴ τῷ
χατζύκῃ. Ἐπειτα μαθὼν, καὶ τοὺς περὶ τὴν μονὴν
τῶν Σανίδων τόπους ἐπιτηδεύοντες; εἰς ἀναχώρη-
σιν εἶναι καὶ τῶν κοσμικῶν θορυβῶν ἀπηλλαγμέ-
νους; καὶ ἐπιστῆναι αὐτοῖς βουλόμενος, ζητῶν ἦν τὸν
αὐτῷ συνοδεύοντα, καὶ ἐπεὶ αὐτὸς δὴ οὗτος; ὁ Ἰγνά-
τιος εἶχε τινα κατεπίγουσαν χρῆσαν ἐπὶ τῷ βέβλῳ
τι λαβεῖν ἐκείθεν καὶ μεταγράψαι τῷ εἰς ἐκκλη-
σίαρχον ἀρτίως εὐρισκομένῳ τῆς αὐτῆς τοῦ Πιπερᾶ
μονῆς μοναχῷ Ἀρχιδίῳ, συνώδευσεν τὸν τρόπον
τοῦτον ἐκείνων, πλὴν, καταντησάντων ἀμφοτέρων εἰ;
τὴν δηλωθεῖσαν τῶν Σανίδων μονὴν, δέδωκεν εἰδη-
σιν ὁ ῥηθεὶς Ἰγνάτιος; περὶ τοῦτου τῷ χρηματί-
σαντι καθηγουμένῳ τῆς αὐτῆς; μονῆς ἐκείνῳ κύρ
Ἀγάθωνι, ἀνδρὶ τὰ θεῖα ἐξησχήμενῳ, καὶ τὴν ἐπι-
δημίᾳ ἐκείνου ὁ αὐτοῦ κύρ Ἀγάθων διὰ τὴν κρα-
τούσαν ὑπὲρ αὐτοῦ φήμην ἀποδεξάμενος, προσεῖπε
μὲν αὐτὸν ἡδέως καὶ προσεφθέγγατο, κατενόησε δὲ
ὁμοῦ; ἐκείνον ἐξ ὧν ἤκουε λέγοντά τε καὶ ἔγκραυ-
μένον μηδὲν πνευματικὸν ἔχειν, ἀλλὰ τοῖς ματαίοις
εἰ φέρειν ἐπιχάσκουσιν τὴν ψυχὴν φιλοτιμίας καὶ
φιλοδοξίας πάθει τῆς; ἐπὶ τοῖς λόγοις; καὶ τοῦ δι' αὐ-
τῶν σεμνύνεσθαι ἐνισχύμενον. Πλὴν ἐκείθεν μετα-
θέντες; εἰς τὸ Χαρίορο; τῷ φανομένῳ μὲν, ὡς αὐτὸς
ἔλεγεν, ἵνα τοὺς ἐκείσε διαφερομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ
ἰδῇ καὶ τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων ἐπακούσῃ, ἀπὸ

ξίνης; δὴθεν ἐλθὼν, καὶ μὴ γινώσκων τὰς τῶν σκαν-
δαλιζόντων δὴθεν αὐτοὺς ἀπορμάς, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ
τῷ εὐρεῖν τὸν ὑποχωρήσαντα πρὸ μικροῦ ἐκ τῶν
αὐτοῦ μαθητῶν, ὡς ὑπερον δέδεικται. Εἰσῆγε; γὰρ
σύτῃν ἐννοια, μὴ φανερωθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ὁμοῦ; παρα-
σχλὼν ἐν αὐτοῖς καὶ εὐρὼν τὸν ζητούμενον, πρὸς
τὴν Ἀθαναίδα πάλιν ὑπέστρεψε μετ' αὐτοῦ. Ὑπο-
στρέφοντα δὲ κατέσχον περὶ; που τὸ Ἀτρυμύτιον,
οἵτινες; ἐκ τῶν βασιλικῶν παραμονῶν ἐζήτουν καὶ
ἀνηρεῦν αὐτὸν ἀποσταλέντες; ἐπὶ τοῦτῳ λαβεῖν
ἐπειγόμενοι. Ἐνθα; δὴ καὶ φανεροῦ γεγονότος, αὐτὸν
ἐκείνον εἶναι τὸν θεοστυγῆ καὶ ἀπόδλητον καὶ ἀπο-
κηρυγμένον Θεόφιλον, ὁ μονιχὸς Ἰγνάτιος, προσ-
ελθὼν καὶ ἐξυβρίσας; ὡς ἀπατεῶνα καὶ πλάνον καὶ
ἀνθέματι καθυποβαλὼν ὑπὸ παρουσίᾳ καὶ τοῦ πρω-
τοφάτου τῆς ἐκκλησίας Ἀτρυμυτίου, εἰ νῦν πε-
ριόντος; τῷ βίῳ καὶ τῇ νήσῳ Μιτυλήνῃ ἐνδιατρίβου-
τος, εἰς τὴν ἰδίαν αὖθις ἐπανήλθε μονὴν τὴν τῆς
Ἁγίας Ἀννης. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἦν μετὰ τοῦ εἰρημένου
Κυρίλλου κατηγητικῶς, ὡς εἰρηται, καὶ διάγων, ἐνθα
δὴ καὶ εὐρὼν τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον, ὅς ἐστι; διέπων
ἦδη τὰ τῆς ἐνταῦθα σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀν-
δρέου, ἀνῆγγεῖλε τὰ περὶ τοῦτου αὐτῷ. Μετὰ τρεῖς
δὲ μῆνας ἐκείθεν ὑποχωρήσας; καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον
Ὅρος τοῦ Ἀθῶ καταλαβὼν, συνῆν τῷ τιμιωτάτῳ ἐν
μοναχοῖς κύρ Γερμανῷ τῷ Φιλαρέτῳ χρόνων ἡδὴ
πρεσβιόντων ἐξ ἐκείνου εἰκοσι δύο. Καὶ ἐκτοτε οὐχ
εὐρηται οὐδὲ ὥπται ὑπὸ τίνος οὐδὲ καταμεμαρτύρη-
ται τῷ κακίστῳ Θεοφίλῳ τῷ πρὶν οἰσθῆναι ἐντυχὼν,
ὥστε ἡ εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν ἢ κοινωνίαν
δωῆς; σχεῖν τινα πρὸς αὐτὸν, ἔως ἐν τοῖς; ζώσιν ἐκεῖ-
νος; ἦν. Τοιαύτην καὶ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς Ἰγνάτιος
τὴν ἀναφορὴν ποιησάμενος; μάρτυρας; εἰς παράστα-
σιν προεδάλετο ἀπὸ μὲν τῆς εἰρημένης μονῆς τῆς
Ἁγίας Ἀννης; τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ
Πιπερᾶ μονῇ, τὸν τε δηλωθέντα ἐκκλησίαρχον αὐτῆς
τὸν Ἀρχιδίον, τὸν Κάλλιστον, τὸν Νίκανδρον, τὸν
Νέστορα, τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Ὑάκινθον, ἀπὸ δὲ
τῆς μονῆς τῶν Ζυγανῶν ἐκ γειτόνων οὐσης; τῇ τῆς
Ἁγίας Ἀννης μονῇ, τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῇ τοῦ
Μυρελαίου μονῇ, τὸν ἡγουμενικῶς αὐτῆς προϊστά-
μενον τιμιώτατον ἐν μοναχοῖς κύρ Γαλακτίωνα, τὸν
μοναχὸν Θεοδόσιον, τὸν Μακάριον, τὸν Δωρόθεο,
τὸν Γεννάδιον καὶ τοὺς διαληφθέντας, τὸν τε μοναχὸν
D Θεοστήρικτον τὸν χατζύκην καὶ τὸν μοναχὸν Θεοδό-
σιον τὸν εὐνοῦχον. Ὡς δὴ καὶ μαρτυρησάντων οὕτω
καὶ μὴ ἄλλως; ἔχειν τὰ εἰρημένα διέγνωμεν καὶ ἀπε-
φηνάμεθα, ἀθῶν παντάπασιν ἐκ τοῦ εἰρημένου
ἐγκλήματος τυγχάνειν τὸν δηλωθέντα μοναχὸν Ἰγνά-
τιον οὐ μόνον, ὅτι μὴ εἰδὼς; τῷ θεοστυγῇ ἐκείνῳ
ἐνέτυχεν καὶ ἐπὶ τρισὶ; μόνασι; ἡμέραις ἐκείνῳ συν-
ώδευσεν, ποιούμενῳ τὴν εἰρημένην ὁδοπορίαν, ἀλλὰ
καὶ πολλῷ μᾶλλον, ὅτι γνωσθέντα τοῦτον καὶ ἀνεθε-
μάτισεν καὶ ἀπεκήρυξε, καὶ ἐξ ἐκείνου ἀποδεδιη-
μένον ἔχει καὶ ἀνομολογεῖ καὶ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ
Ἐκκλησίας; ἀλλότριον, ὅθεν καὶ οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς
τοιαύτης; κατηγορίας; ἔχει τὸ ἀπὸ τοῦδε μέψιν ἢ
κατάγνωσιν ὁ αὐτὸς; μοναχὸς Ἰγνάτιος; ἀλλὰ ὡς
ἀνγκλητὸν καὶ ἕνα τῶν ὁρθοδόξων καὶ εὐσεβῶν καὶ

τῶν γνησίων τῆς Ἐκκλησίας υἱῶν, ὡς περ δῆτα καὶ εἶναι διέγνωσαι Θεοῦ χάριτι, πάντες αὐτὸν προσδέξονται καὶ πάσης αὐτῷ τῆς ὀφειλομένης Χριστιανικῆς κοινωνίας ἀκωλύτως καὶ μετὰ πληροφορίας καθαρὰς μεταδώσουσι καὶ συμμεθέξουσιν. Ὑπὲρ τούτου γάρ καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀσφαλείας καὶ τὸ παρὸν γράμμα ἡμῶν συνοδικῶς τῆς ὑποθέσεως ἐξετασθείσης καὶ διαγνωσθείσης ἐπεδόθη τῷ εἰρημένῳ μοναχῷ Ἰγνατίῳ ὑποσημανθὲν καὶ ταῖς ἡμετέραις ὑπογραφαῖς καὶ ἀπολυθὲν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. ιδ'.

† Ὁ Ἡρακλείας Ἰωάννης
 δ Νικομηθείας Κύριλλος
 δ Χαλκηδόνος Θεόδουλος
 δ Γαγγρῶν Κωνσταντίνος
 δ Προύσης Νικόλαος
 δ Παλαιῶν Πατρῶν Μιχαήλ
 δ Φιλιππῶν Καλλίτριος
 δ Δυρράχίου Γρηγόριος
 δ Μελενίκου Ἰωάννης
 δ Διδυμοτείχου Θεόδουλος
 δ Κίου Γρηγόριος
 δ Λοπαδίου Ἰωαννίκιος
 δ Μηδείας Νίφων
 δ Σάρδεων Γρηγόριος
 δ Νικαίας Πέτρος
 δ Θεσσαλονίκης Ἰερεμίας
 δ Ποντοπρακλείας Ἰωάννης
 δ Περγᾶμου Ἀρσένιος
 δ Σεβρῶν Νικόλαος
 δ Χριστουπόλεως Ἰερόθεος
 δ Μιτυλήνης Διονύσιος
 δ Μηθύμνης Μαλαχίας
 δ Βιζύης Νικόλαος
 δ Γαρέλλης Παῦλος
 δ Νυμφαίου Θεόδουλος.

VII. Synodus dirimit controversium matrimoniale.

† Ἀνέφερον ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκαθημένης συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῶν παιδοπούλων τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνος ὁ Παλάτης, ὅς ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς αὐτῷ χώρας οὖσα τοῦ Μελενίκου . . . ἡ Ἀλαμανίνα καλουμένη συνεφώνησε λαβεῖν δι' ἐγκολπίων εἰς γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ τὸν Ταρχανειώτην Γεώργιον, ὃς δὴ καὶ ἰδὼν τὴν κόρην οὐκ ὀλίγα βεβλαμμένην μέρη τοῦ σώματος περὶ τὰ τὸ πρόσωπον δηλαδὴ καὶ θάτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐτι δὲ καὶ τὰς χεῖρας, διέλυσε αὐτίκα τοὺς τοκοῦτους δεσμούς· ἦν δὲ κατέλιπεν ἐκεῖνος, ἀπάτη μετ' ἐκείνου χρησαμένη συνέδραμε τούτῳ δι' ἀρραβάνων νυκτὸς, μὴ συμπραξάντων ἐπὶ τούτῳ μηδὲ συναινεσάντων τῶν γονέων αὐτοῦ, μηδὲ γόνων, δι' ἣν αἰτίαν ὁ ῥήθεις Ταρχανειώτης τὴν μετ' αὐτοῦ διέλυσε συμφωνίαν, ὥς ὕστερον ἐγνώσθη· εἰτα γούος οὗτος τὴν ἀπάτην, ἀπέστρεψεν αὐτίκα τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. Καὶ πειρώμενος τέλεον ἀποφυγεῖν, ἐμπεδῶν δὲ καὶ εἰς μίσος· πρὸς τὴν κόρην καὶ μὴ δυνάμενος ὁλως συνοικῆσαι μετ' αὐτῆς, ἀπηλλοτριώθη καὶ ἐξέφυγε παντελῶς ἀπὸ τοῦ τοιούτου τόπου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς μέρος ἀλλότριον, μηδὲ

PATROL. GR. CLII.

εἰς γάμον ἢ εὐλόγησιν ἐννομον ἀνασχόμενος συναλθεῖν μετὰ τῆς γυναικὸς, ὥστε καὶ ἐπὶ τέσσαρσιν ἡδὴ χρόνοις φυγὰς ἦν τῶν οἰκείων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐρίων. Νῦν δὲ ἐπανελθὼν καὶ ἐτι ἀποστόργως ἔχων καὶ μίσει κατεχόμενος κατὰ τῆς γυναικὸς ἀδιαιλλάκτῃ καὶ φόβον ἀπειλῶν καὶ πᾶν εἰ τι χεῖριστον κατὰ τῆς γυναικὸς ὁρᾷσαι, εἰ ἀναγκασθῇ τὴν μετ' αὐτῆς συνοικήσιν, ἠτήσατο διαγνώσεως τυχεῖν συνοδικῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, προσθεῖς καὶ ὡς ἐπεδούλευσε τῇ ζωῇ τούτου διὰ μαγγανείας τε καὶ λοιπῆς κακουργίας· ἡ πεῖθερά μετὰ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, ἐπεὶ μὴ ἔδραπον αὐτὸν συντιθέμενον τῇ ἐπὶ τούτῳ γαμικῇ πράξει· ὅθεν καὶ διέγνω ἡ μετριότης· ἡμῶν μετὰ τὴν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μελενίκου, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Διδυμοτείχου, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Γαρέλλης, δεῖν εἶναι διὰ τὰς εἰρημνάς αἰτίας τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον διαστάσει λυθῆναι, τὸ μὲν διὰ τὸ μὴ συμπράξει τοὺς γονεῖς τοῦ εἰρημένου Παλάτου ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ, τὸ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐπὶ τοσοῦτοις χρόνοις κρατήσαν κατὰ τῆς γυναικὸς τοῦ ἀνδρὸς ἀκατάλλακτον μίσος, καὶ ἐτι γε δι' ἣν, ὡς ὁ Παλάτης ἰσχυρίζετο, προφανῶς τὴν πενθερὰν ἐνεργῆσαι κακουργίαν διὰ μαγγανείας εἰς ἐπιδουλίην τῆς ζωῆς αὐτοῦ, δι' ἣν καὶ φόβον ἀντιπελεῖ τῇ γυναικί.

Ἔσονται τοίνυν τὸ ἀπὸ τοῦδε διηρημένοι οἱ ῥηθέντες, καὶ ἑκάτερος εἰς ἕτερον, καθὼς ἂν θελήσῃ, μεταβήσεται γάμον ἀκωλύτως. Εἰ γάρ, καὶ μὴ τινος αἰτίας οὔσης τῇ γυναικί, ἱκανὸν ἂν ἦν μόνον πρὸς τὴν διάζευξιν κατὰ νόμους, ὅτι μὴ καὶ οἱ γονεῖς συνήνεσαν τοῦ ἀνδρὸς, πολλὰ μᾶλλον ἂν καὶ χρονίου μίσους ὄντος καὶ τῶν ἄλλων αἰτιῶν, νομίμως ἀρμόσειε τὰ τῆς διαζεύξεως. Ἐπεὶ δὲ ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ ὡς οὗτος δὴ ὁ Παλάτης, παρ' ὅσον τῇ πενθερικῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ ἐνδιέτριψε, λαδὼν καὶ τινα τῶν καταγραφέντων αὐτῷ εἰς προῖκα πραγμάτων, ἐν τῇ ἀποφυγῇ αὐτοῦ συνεπιφερόμενος ἀνάλωσε, δεῖν ἔγνων καὶ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς συνόδου καὶ ἀπεφάνητο, ἱκανωθῆναι πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναικὸς, ὅσον ἂν παρ' αὐτοῦ ἀφαιρεθὲν καὶ ἀναλωθὲν φανείη, καὶ ἀποδοθῆναι παρὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰρημένου Παλάτου καὶ τῶν πατρῶθεν ἀνηκόντων αὐτῷ πραγμάτων κατὰ τὸ ἀνελλιπές, καθὼς καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐγγραφον ἐποιήσαντο ὑπόσχεσιν οἱ παρατυχόντες· ἐνταῦθα τῇ κρίσει ἀπὸ τῶν γνησίων τοῦ αὐτοῦ Παλάτου, ἐν ᾗ δὴ ὑπόσχεσαι παρ' αὐτῶν καθωμολόγηται καὶ ὑπέσχηται καὶ τὰ κατὰ νόμους τῇ γυναικί ἀνήκοντα ἐπὶ τῇ προικί ἀποδοθῆναι, καὶ ὀφείλουσιν, ὡς ὑπέσχηνται, καὶ ἀποδοθῆναι. Ταῦτα μέντοι ὀφείλει πράξει, ὥστε καὶ εἰς πέρας ἐξαναχθῆναι, ὁ ἱερώτατος· μητροπολίτης Μελενίκου, ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός· τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ὡς καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ ὄντων καὶ ὡς προειδώς τὰ τῆς ὑποθέ-

σεως και συνοδικῶς ἡμῖν και συναποφινόμενος. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδέδοται τῷ διαληφθέντι Κωνσταντίνῳ τῷ Παλάτῃ και τῷ παρὼν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

VIII. Episcopum Chii a clericis suis accusatum in jure vocat.

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Χίου, χάρις εἴη και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Γραφὴ ἀπεστάλη παρὰ τῶν κληρικῶν τῆς κατὰ σὲ τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς, αἰτιάματα διαλαβίνουσα καθαπτόμενα τῆς θεοφιλείας σου και συνοδικῆς δεδμενα ἐξετάσεώς τε και διαγνώσεως. Παρεγγυᾶται οὖν τῇ θεοφιλείᾳ σου ἡ μετριότης ἡμῶν καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογίσασθαι ταῦτα δὴ τὰ κινήθηκα κατ' αὐτῆς αἰτιάματα, ἕως εὐθετός ἐστι περὶ τὸν πλοῦν και ἐπιτήδειος ὁ καιρὸς. Εἰ γὰρ μὴ ἀπαντήσης, και μόνον οἱ τὰ τοιαῦτα αἰτιάματα κινούντες κληρικοὶ καταλάβουσιν, οὐκέτι γράμμα διέξῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος; Ἐτέρῳ σε πρὸς τὰ ὧδε μετακαλούμενον, ἀλλὰ το παρὼν ἐστὶ σοι και ἀντὶ δευτέρου και τρίτου μηνύματος, και συνοδικῇ ἀπόφασις ἐξενεχθήσεται ἐπὶ σοὶ ὡς φυγοδικούντι, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριθεὶ παρατήρησιν. Διὰ τοῦτο δὴ και καταλάβέτω ἡ σὴ θεοφιλεία προσλαβούσα μεθ' ἐαυτῆς και τὸν χαρτοφύλακα τῆς σῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, ὡς ἂν και οὗτος ἀπολογήσῃται, ἅπερ κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν τοιούτων κληρικῶν ἐκινήθησαν αἰτιάματα. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς θεοφιλείας σου.

IX. Clericos insule Chii in synodum vocat, ut accusationem contra episcopum comparatam probent.

† Εὐλαβίστατοι κληρικοὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Χίον ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς, σὺ τε οἰκονόμῃ, σὺ πρωτεύοντι, σὺ πρεσβύτεροι Νικήτα βεστάρχα, και σὺ Ἀβὼν Καλόδοτος, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἡ γραφὴ ἡμῶν διεκομίσθη και ἀνιγνώσθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ἥτις και διελάμβανεν αἰτιάματα κατὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς κατ' ὁμᾶς τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας και τοῦ χαρτοφύλακος τοῦ Πετρίμεντου, δεδμενα συνοδικῆς ἐξετάσεώς τε και διαγνώσεως. Ἐγραψεν οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα καταλάβῃ ἐνταῦθα ὁ τοιοῦτος ὁμῶν ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ αὐτοῦ χαρτοφύλακος, και ἀπλογήσονται ἀμφότεροι, περὶ ὧν ἐγκλοῦνται. Παρακελεύεται δὲ καταλαβεῖν και ὁμᾶς ἐπὶ τῷ ἀπελῆξαι και παραστῆσαι τοῦτοις τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα· εἰ δ' ἴσως οὐ βούλονται ἀπαντῆσαι, καταλάβετε ὁμῆς, ἵνα συνοδικῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦτοις ὡς φυγοδικούντι ἐξενεχθῇ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριθεὶ παρατήρησιν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ὁμῶν.

X. Synodus metropolitæ Philipporum mandat, ut simul cum archiepiscopo Dramæ causam quandam dijudicet.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Φιλιππων, ὑπέρτιμῃ, ἀγαπητὴ κατὰ Κύριον ἀδελφεῖ τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργεῖ, χάρις εἴη και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ θεία τοῦ κρατίστου και

ἀγίου μου αυτοκράτορος, μεγάλη παπία, γνησιωτάτη κατὰ πνεῦμα θυγάτηρ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐγενεστάτη κυρὰ Εὐδοκία ἡ Νεστογγόνισσα ἀνένεγκε συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὡς ἀνεδέχεται και εἰσεποικίσασθαι τινὰ κόρην ἐπταετῆ, και ἐπιμελῶς ἀνέτρεφε ταύτην ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς, και οἷα γνησίαν παῖδα σχεδὸν ἔστεργεν, ὡς και οὐκ ὀλίγα πράγματα καταπιστεύσαι αὐτῇ, τὰ μὲν εἰς παρακαταθήκην, τὰ δὲ ἵνα ὑπὲρ προικῶς αὐτῇ δώσει, ἥνικα συζεύξῃ ταύτην κατὰ νόμους ἀνδρῶν· ἡ δὲ, ὡς περ ἐπιλαθομένη τῶν πρὸς αὐτὴν ἐκείνης εὐεργεσιῶν, τοῖς ἐναντίοις αὐτὴν ἡμεψίφωτο, και ἀπαυθαδείασσα οὐ μόνον διέδωκε ταύτην και περιέσυρε και ἐπιδοῦλως ἐξουθένησεν, ἀλλὰ και ἄνδρα παρὰ γνώμην αὐτῆς ἡγάγετο, και τὰ τοιαῦτα πράγματα ἐτι κατέχει παρ' ἐαυτῆς. Ἴδὼν χάριν και ἐδεσθη ἡ αὐτὴ μεγάλη παπία τῆς ἡμῶν μετριότητος ὥστε ἐπικωσθῆναι πάλιν ταῦτα αὐτῇ, δι' ἣν ἐπεδείχθη ἡ εἰρημένη ἀχαριστίαν και ἐπιδοῦλον γνώμην πρὸς αὐτὴν. Διὲγνω τοίνυν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τὸν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρίων, τοῦ Χριστοπολέως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μυτιλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Αἰδυμοτείχου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης και τοῦ Μηδείας, δικαίαν εἶναι τὴν αἰτήσιν τῆς τοιαύτης μεγάλης παπιαίνης, ὅθεν και ἐδικαίωσε, προηγουμένως μὲν λαβεῖν τὴν εἰρημένην μεγάλην παπίαν ἐκ τῆς τοιαύτης γυναίκος, ὅσα παρακαταθήκης και φυλακῆς χάριν ταύτῃ κατεπιστεύσαστο, εἶτα ἐξέτασιν γενέσθαι, εἰ κακῶς οὕτω διετέθη πρὸς αὐτὴν ἐκείνη, και ταῦτα δὴ τὰ αἵμα και ἀχάριστα ἐτόλμησεν ἐπ' αὐτῇ ἀντὶ τῆς ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης, και τούτων ἀληθῶς ἔχειν ἀναφινέντων ἀπολαβεῖν αὐτὴν και ὅσα εἰς προῖκα δοῦναι πρὸς ἐκείνην προέθετο, ἐπεὶ παρὰ γνώμην αὐτῆς, μετὰ τοῦ διζῆσαι και τὴν τοσαύτην ἀγνωμοσύνην, ἔλαθε τὸν ἄνδρα, ὃν αὐτοδοῦλως ἔσχε. Παραδολοὶ σου τοίνυν τῇ ἱερότητι ἡ μετριότης ἡμῶν προσλαβέσθαι και τὸν ἱερωτάτων ἀρχιεπίσκοπον Δράμας, ἀγαπητὸν ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν και συλλειτουργὸν, και ἅμα τούτῳ τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσαι, και ἐχοῦσης ταύτης, ὡς ἀνηνέχθη, πράξαι και οἰκονομῆσαι, ὥστε ἀπολαβεῖν ταύτην δὴ τὴν μεγάλην παπίαν και ὅσα προικῶς χάριν δοῦναι πρὸς ἐκείνην ὑπέσχετο· καταδικάζεται γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων ἡ τοιαύτη γυνὴ ἐκπεσεῖν τῆς τοιαύτης χάριτος και δόσεως, τὸ μὲν ὡς ἐπὶ τοσούτον ἐξουθενήσασα τὴν ἐαυτῆς εὐεργετίαν, τὸ δὲ και ὡς παρ' εἰδῆσαν αὐτῆς ἀγαγομένη τὸν ἄνδρα. Γενέσθω τοίνυν, καὶ ὡς ἡ μετριότης ἡμῶν παραδολοὶ σου τῇ ἱερότητι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ὃ και ἀντιστραφῆτω τῷ μέρει τῆς διαληφθείσης θείας τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, μεγάλης παπιαίνης δι' ἀσφάλειαν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

XI. Synodus metropolitæ Antiquarum Pairarum conferi metropolim Lacedæmoniorum per adjunctionem.

† Οὐκ ἀναγκλήτους κρίνει τις τῶν ἀπάντων ἡμᾶς, μὴ πάντα τρόπον προθυμούμενους προμηθεύας ἀξιοῦν τοὺς τε ἄλλους ἐν χρεῖαις ὄντας τῆς δυνατῆς, καὶ μάλιστα γὰρ ὅσοι τῆς χρείας οὐκ ἔξω μένουσιν ἐκ τῶν συμπληρουμένων τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν σύνοδον, ἀγαπητῶν ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ μὲν πάσῃ κατὰ χρέος σπουδῇ τῶν πνευματικῶν ἀνῶνων καὶ πόνων, ἐφ' οἷς ἂν δέοι, ἡμῖν συναντιλήφονται, ἡμεῖς δὲ μὴ κατὰ τὸ εἶκός ἅπαν αὐτῶν προνοησόμεθα, πάντως ἂν μικρὰ φρονεῖζεν δόξαιμεν τοῦ καλοῦ, τὰ προσήκοντα τούτοις μὴ ἀντεισφéronτες. Ἀληθεὶς δὲ ὁ λόγος, ὅτι δὴ τὴν αὐτὴν μὲν τοῖς λοιποῖς κατ' αὐτὴν ἀρχιερεῦσι σπουδὴν συμβαλλόμενός ἐστιν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ἡμῖν ἱεροῖς ἔργοις καὶ πράγμασι πρὸς τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν καὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπέρτιμος, οὐκ εὐπόρως δὲ ὁμῶς τῶν πρὸς αὐτάρκειαν ἔχων εὐρηται, ἐνθεν τοὶ καὶ ἀναγκαῖον ἢ μετριότης ἡμῶν εἶναι καὶ προσήκον ἐνόμισε, φρονεῖσαι τούτου καὶ προμηθεύσασθαι. Καὶ γὰρ κοινῇ ψήφῳ τε καὶ γνώμῃ τῆς ὁμηγύρευς τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτῶν ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Ἀδαστρίδος, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Αὐβράχου, τοῦ Αἰδομυστείου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Λοπαδίου, τοῦ Νυμφαίου καὶ τοῦ Μηδείας, διέγνω καὶ κατεπράξατο μετ' αὐτῶν, κατὰ λόγον ἐπιδόσεως παρῃσχεῖν ἐν αὐτῇ δὴ τῇ ἱερωτάτῃ ἀρχιερεῖ τὴν ἀγιωτάτην τῶν Λακεδαιμονίων μητρόπολιν, τὸ μὲν τι ὡς σχολάζουσιν, τὸ δὲ τι καὶ οὐ μακρὴν ἀφισταμένην τῆς κατ' αὐτὸν τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ οὕτω καὶ ῥᾶθις ἔχοι τὸν ἐν ἀμφοτέροις Χριστιάνουμον τοῦ Κυρίου λαὸν διτιθεῖναι καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν χειραγωγεῖν. Καθέξει τοίνυν ὁ βῆθεις ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ἀχαΐας, ταύτην δὴ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάζειν καὶ προσευτέρους, ἐπεὶ δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστάναι, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μετέξει, ὅσα γὰρ καὶ γνήσιοι ἀρχιερεῖς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπιχράτειαν ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνουμον πλήρωμα ὑποδέξασθαι τοῦτον, ὡς προσήκει, καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς, καὶ γὰρ τὴν καθήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ καὶ εὐπειθειαν ἀπονέμειν, ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο καὶ ἐπιτάττοντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα συνο-

δικὴ πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος, τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος πιστωθεῖσα, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

XII. Gregorius, patriarcha Alexandriae, profitetur orthodoxam fidem.

† Ἐπεί κρείμασιν οἷς οἶδε Θεὸς εἰς τὸ μέγα τῆς πατριαρχίας ἀνήχθη ἀξίωμα, καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας τετίμηται, τὸν τῆς ἡμῶν ὁμολογίας ἐκτίθημι λίβελλον, καὶ πρὸς τὸν κράτιστον ἐκπέμψω τοῦτον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα, ὃν καὶ προστάζει παρακαλῶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἐμφανισθῆναι καὶ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ καὶ τῇ περὶ αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ· οὕτω γὰρ ἂν καὶ εἰς τοὺς ἑτέρους πάντας τὰ τῆς ἐμῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας καὶ ἀσφαλοῦς διαδῆσεται.

† Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθιζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἀγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν. Πρὸς τοῦτο εἰς ὁμολογίᾳ Θεὸν τὴν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τρισὶ τέλει· αἱ ὑποστάσεις ἓνα Θεὸν παντέλειον, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ καὶ θεότητι τρεῖς ὑποστάσεις ὑφετώσας καθ' ἑαυτάς, εἰς ἃς καὶ βεβάπτισμαι καὶ τετελειώμαι καὶ πνευματικῶς ἀναγεννημαι, τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν προαιώνιον Λόγον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν διὰ σπλάγχνα οἰκτιρῶν καὶ φιλανθρωπίαν ἄμετρον καὶ ἀνείκαστον εὐδοκίᾳ Πατρὸς πατρίδος καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπὶ σωτηρίᾳ κατελθόντα τοῦ γένους ἡμῶν καὶ σάρκα λαβόντα διχα θελήματος ἀνδρὸς καὶ σπορᾶς ἐκ τῶν πανάγων καὶ ἁγίων αἱμάτων τῆς παναμώμου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ διπλοῦν ἐκ γαστρὸς αὐτῆς ὁμολογῶ προελθεῖν, Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἀνθρώπου, τέλειον ὅλον θεότητι, οὗ γὰρ ἐτράπη τοῦ ὅπου ἔπερ προσηλθην, τὸν αὐτὸν ἓνα τῇ ὑποστάσει ἐν δύο φύσεσι, γνωριζόμενον ἐνεργείαις τε καὶ θελήσεσιν, ἐν αἷς ἑώρατε καταλήγει· τὰ τε

θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Ἔτι γε μὴν καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πιτρὸς ἀρρήτως ἐκπορευόμενον Πνεῦμα πανάγιον καὶ ἐν ὕψι ἡμολογῶ ἀναπαύεσθαι· καὶ Πνεῦμα τοῦτου καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι, ὡς αὐτῷ τε· καὶ τῷ Πατρὶ συμφυεὶς καὶ ὁμοτιμον. Ταῖς δ' ἁγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς ἐπέτ' συνόδοις ἐπόμηνος τὰς θείας καὶ ἱερὰς εἰκόνας· σχετικῶς· προσηκύν καὶ ἀσπάζομαι, τὴν τοῦ Κυρίου δηλονότι καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς αὐτοῦ τε πανάγνου Μητρὸς καὶ Θεοτόκου, τῶν ἀποστόλων, προφητῶν καὶ μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων αὐτῷ, ἐξαιτούμενος ταῖς προσβίβαις· αὐτῶν ὡς εἶναι μοι τὸ θεῖον καὶ κατευθύνον ἐν ᾧ πασι, προσπτύσσομαι πίστει καὶ φόβῳ ἀσπάζομαι· καὶ τὰ ἅγια λείψανα τούτων, ὡς χάριτος θείας ἀνάπλεα, πᾶσαν βίβλον θεόπνευστον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς ἀποδεχομαι καὶ ἀσπάζομαι, ἔτι γε μὴν καὶ τοῦ· βίου· καὶ τὰ συγγράμματα τῶν θεσπεσίων Πατέρων καὶ διδασκάλων καὶ ἀσκητῶν. Πρὸς δὲ τῷ θεῷ βασιλεύματι καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑψηλὸν τε εἶναι ὁμολογῶ καὶ ἐπιρρομένον καὶ δέτω· ἀγγελικὸν καὶ πάτης ἁμαρτίας καθαρτικὸν διὰ τῆς τελείας ἐπιδούσεως. Καὶ ἵνα συντόμῳ· εἴπω, οἱ ἀπόστολοι, ὡς· ἐλθέσαν, οἱ μάρτυρες, ὡς ὁμολόγησαν, οἱ προφῆται, ὡς προεκήρυξαν, οἱ διδάσκαλοι, ὡς ἰδογματίσαν, ἡ ὁρθόδοξος πίστις, ὡς ἐκρατύνθη, ἡ ἁγία καὶ ζωαρχικὴ Τριάς, ὡς ἐβράδευσεν, οὕτως πιστεύω οὕτως· ὁμολογῶ, οὕτως· κηρύττω, δεχόμενος· καὶ στέργων καὶ ἀσπαζόμενος· ἐκ μέσης ψυχῆς τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμένικας ἐπέτ' συνόδους, ἔτι δὲ καὶ τὰς κατὰ τόπους ὁρθόδοξας γεγεννημένας, ἀλλὰ μὴν καὶ ὅσα οἱ ἐν ταύταις ἔχουσιν Πατέρες ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι, θεῖον κινούμενοι Πνεύματι, ἐδέξαντο τε καὶ ἔστειραν, ἀποβαλλόμενος καὶ ὑποβάλλων τῷ ἀναθέματι καὶ πᾶν ὅσον ἀπεβάλλοντο καὶ ἀνεθεμάτισαν, πρὸς δὲ καὶ πᾶσαν αἰρετικὴν κοινωνίαν καὶ πλάνην, αὐτοῖς ἐπόμενος τοῖς ἁγίοις καὶ θεοφόροις Πατράσιν ἡμῶν. Ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ συνέζησα, ταύτῃ καὶ συζήσω τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι· μετ' αὐτῆς εὐ οἶδα καὶ ἀπελευθεροῦμαι, τῷ ἀδελφῶν καὶ θεῷ βήματι· ἐκείνῳ παραστησόμενος, δι' αὐτῆς καὶ τῶν αἰωνίων ἐλπίδῳ τυχεῖν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἐπιτυχεῖν προσδοκίαι· τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

† Εἶχε· ἡ ὑπογραφή· Γρηγόριος ἐλέφ Θεοῦ πάππας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Αἰγύπτου, Λιβύης, Περταπόλεως καὶ πάσης Λιβυαίας.

XIII. Patriarcha Joannes respondet ad professionem fidei Gregorii, patriarchæ Alexandria, invitans eum ut Cpolim veniat.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, πάππα καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας, Πενταπόλεως, Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ πάσι· Λιβυαίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφε καὶ συλλειτουργε, ὡς καλὸν τὸ εἶναι καὶ ὁ νόμος μακάριοι· οἱ ταῖς καὶ πρῶται· τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ἄνωθεν ἐς δεῦρο κρατήσας καὶ τοῖς τε πρὸ ἡμῶν καὶ ἐτι τοῖς ἄνω ἔργῳ τε καὶ χρόνῳ

Α βεβαιωθεὶς καὶ ἐς ἡμᾶς ἐκείθεν παραπεμφθεὶς· ἡ τε γὰρ παλαιότης τοῦ νόμου καὶ τὸ διὰ τοσούτου σμῦνν τοῦ εἶθους καὶ ἐνεργὸν τὸ πολυωρεῖς αὐτοῦ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ δέικνυσι καὶ παρίστησιν, ἡ τε παρακολουθοῦσα καὶ ἐμφανῶς παρισταμένη τοῦ πράγματος ὠφέλεια ἐπὶ πολὺ τοῦ χρόνου καὶ τὸ κράτος αὐτῷ συνέστησεν, ὥστε ἐκατέρωθεν ἡμῖν τοῦτο καὶ τηρητέον καὶ σπουδαστέον καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων δέικνυσθαι ἄξιον. Τίς δὲ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος, καὶ ὅποιον ἄρα τὸ τοῖς γράμμασι δηλούμενον εἶδος, καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν λαθὼν διὰ πολλῶν τῶν μέσων εἰς ἡμᾶς κατέστιν; Οὐδὲν ἕτερον, ἀγιώτατε δέσποτα, οὐδὲ πάλαι μὲν κείμενον, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν, οἷα δὲ τοὺς ἄλλους λανθάνον, εἰς τὸ μέσον προενεχθὲν καὶ φανέν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὁ καλῶς ἐπισταμένη καὶ ἡ σὴ ἀγίτης πρὸς τινος ἡδὴ καιροῦ πρὸς ἡμᾶς· κατεπράξατο καὶ ἐνήργησεν. Ἐφθασε γὰρ πρὸς τὴν ἡμῶν πάντων ἀδελφότητα τὸν εἰαυτῆς ἐξαποστείλασα λίβελλον καὶ τρανώσασα δι' αὐτοῦ καὶ εἰ· προὔπον ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν τοῖς πᾶσι προβίβασα τὸ καθ' ἡμῶν αὐτῆς Θεοῦ χάριτι καὶ ἀκίβδηλον καὶ πάσης ὁρθόδοξίας ἐχόμενον περὶ Θεοῦ φρόνημα, ὃν δὴ λίβελλον καὶ ἀναγνόντες καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης ἀδελφικῆς καὶ πνευματικῆς δεξιόμενοι διαθέσεως καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καταμαθόντες εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως ἔχοντες καὶ ὁρθοδόξως τὰ τῆς σῆς ὁμολογίας ἀνακηρύττοντες, θεῷ τε τὴν χάριν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀποδοσκάμεν, τῷ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εἰς ἐν οἰκοδομοῦντι καὶ συνάγοντι τῆς πίστεως φρόνημα καὶ καταργούντι πάσας τὰς τοῦ πονηροῦ μηχανὰς καὶ κατατομὰς, καὶ τῇ ἀγιότητι σου τὴν ὀφειλομένην ἀδελφικὴν καὶ ἐραρχικὴν κοινωνίαν ἀπεπληρώσαμεν, τὸ μνημόσυνον αὐτῆς κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν εἶδος ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἱεροτελεστείαις ἀδελφικῶς δεξιόμενοι καὶ ἀνακηρύττεσθαι μετὰ τῆς λοιπῆς ἡμῶν πατριαρχικῆς ἀδελφότητος ἀποτάξαντες. Ἦν οὖν ἡμῖν κατὰ σκοπὸν, εὐθύς ἅμα τῷ τὰ γράμματα τῆς σῆς δεξασθαι ἀγιότητος καὶ ἡμᾶς ἀντιπεθεῖναι τὰ ἴσα καὶ, ὅπως ἔσχομεν πρὸς σε τὰ αὐτῆς γράμματα καὶ τὸν λίβελλον, παραστήσαι καὶ διὰ γραμματέων δηλώσει· τοῦ καιροῦ δὲ μὴ παρασχόντο· τὸ εὐθετον, νῦν, ὅτε ἔξεστι, καὶ γράφομεν καὶ δηλοποιούμεν πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, καὶ παριστώμεν καὶ αὐτοὶ τὰ τοῦ ἡμετέρου φρονήματος, ὡς ὁμωγνωμονοῦμεν Θεοῦ

Β χάριτι καὶ τῷ λίβελῳ κατὰ πάντα ἀρεσκόμεθα, ἐπειδὴ τῆς ὁρθότητος ἦν ἐχόμενος διανοίας τῶν τοῖς Πατράσι καὶ ἡμῖν πρεσβενομένων δογμάτων. Εἴη τοίνυν εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ φιλένθρωπος Κύριος, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος εἰς ταύτην τὴν χάριν τῆς ἀδελφικῆς ὁμονοίας καταστήσας ἡμᾶς· χαίρομεν δὲ καὶ ἐπευφραίνεσθαι τῇ ἀδελφικῇ σου συμπνοῇ καὶ τῷ ταυτῷ τοῦ φρονήματος, ἀγιώτατε δέσποτα, ὥστε καὶ ποθοῦμεν ἐντεῦθεν καὶ δι' ἐφέσεως πλειοτῆς ἔχομεν, ὥσπερ τῷ πνεύματι, οὕτω δὲ καὶ τῇ σωματικῇ καὶ τοπικῇ παρουσίᾳ ἀλλήλοις συναφθῆναι καὶ εἰς ἐν γενέσθαι καὶ τῷ Θεῷ κοινὴν τὴν παρ' ἡμῶν ὀφειλομένην λειτουργίαν καὶ μυσταγωγίαν τελέσαι. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἡμῖν διὰ σπουδῆς καὶ πόθου κατὰ τὸ προσήκον γίνεται, ἀλλὰ

πολλῶ πλέον καὶ ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ, ὁ τῶν καλῶν ἀπάντων διάπυρος ἑραστής, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πρῶτος καὶ πρωτοῦς καὶ ζηλωτὴς καὶ σπουδαστὴς ἀκατάπαυστος, ἠδὲ καὶ ἡδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τῇ ἡμῶν ἀδελφότητι καταπράξασθαι, ὥστε τὴν τῆς ἀγιότητός σου εἰς τὰ ἐνταῦθα ἐπιδημίαν καὶ ἐκζητήσαι καὶ εἰς πέρας ἔλθειν ποιήσαι Θεοῦ χάριτι, καὶ τοῖνυν βασιλικά μετὰ τῶν ἐρχομένων πρέσβων ἐπέμψθησαν ἡδὲ γράμματα καὶ σεπτά προσταγμάτων, τὴν τῆς σῆς ἀγιότητος ἀφίξιν οἰκονομοῦντα. Καὶ αὐτὴν δὲ ἐκκαλοῦμεθα τὴν ἀγιότητά σου, ὅπερ εἰδοότες καὶ ἡμεῖς, ὡς ἀμέλως καὶ αὐτὴ ἡ σὴ ἀγιότης καὶ θελήσει καὶ ἐπισπεύσει, ὅμως τῷ τοῦ πράγματος· κινούμενοι πόθῳ καὶ διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων ἐπεγεύρομεν τὴν περὶ τὸ καλὸν τοῦτο σπουδὴν καὶ προθυμίαν τῆς σῆς ἀγιότητος, καὶ ἀξιούμεν ἀκῶως καὶ προθύμως, εἰς ὅσον ἔνεστι, τῆς πρὸς τὰ ὧδε φεροῦσας ὁφείσθαι· ἔσται γὰρ τοῦτο πλείστης μὲν καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἡμῖν εὐφροσύνης αἴτιον, πλείστης δὲ μᾶλλον καὶ τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι ἀποδοχῆς ἄξιον, τὸ δὲ μείζον, ὅτι καὶ εἰς ὅδῃν ἔσται τοῦτο τῶν εὐσεβῶν καὶ τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν· ὅταν γὰρ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαι ὁμοφρόνως ἔχωσι καὶ συμβατικῶς, καὶ οἱ τὰ πρῶτα φέροντες τῆς αὐτῶν ποιμαντικῆς ἐξουσίας παρὰ Θεοῦ ὁμοφρόνως ἔχωσι καὶ τὰ πάντα κοινωνικῶς, τότε καὶ ὁ πολέμιος τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἀντικείμενος Σατάν, βάλλεται καὶ τιτρώσκεται καὶ τῶν σκανδάλων ἀφίσταται καὶ ὑποχωρεῖ, ἐπιλάμπει δὲ τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμοφροσύνης καλὸν, καὶ τὸ Χριστιανικὸν ἅπαν πλήρωμα σκιρτᾷ καὶ ἀγάλλεται, καὶ ὡς ὑφ' ἐνὶ χορῷ κοινὴν ἀναπέμπει τὴν δοξολογίαν Θεῷ, δι' ἧς καὶ ἡμεῖς, ὡς κορυφαῖοι καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ τοσούτου καλοῦ καὶ ἀρχιποίμενες Θεοῦ χάριτι μεγάλας καὶ τὰς ἀμοιβὰς παρ' αὐτοῦ ἐκδεχόμεθα, ὧν γένοιτο καὶ ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς καὶ συνευφρανθῆναι πνευματικῶς, νῦν μὲν τῇ κατὰ σῶμα ταύτῃ ἐπιδημίᾳ καὶ ἐνοποιήσει τῆς σῆς ἀγιότητος τῶν μυστικῶν χαρίτων καὶ ἅμα τῶν κατὰ θέαν καὶ ὁμιλῶν ἀλλήλοις συναπολαύσαντας, εἰς ὅστερον δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀπεράντως διακονήσας τῶν παρὰ τῆς μακαρίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀγαθοῦ Τριάδος ἐλάμβανον ἀξιοθάντας (εἰ μὲν μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, εἴη δὲ ὅμως τῇ ἐκείθεν φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι), καὶ φωτισθῶν ἐκεῖ καὶ ἀκηράτων τέρψεων συμμετασχόντας πᾶσι τοῖς θεαρέστως τὴν τοῦ Θεοῦ ποίμνην κατὰ τὸ αὐτοῦ βούλημα διεθύνουσιν, ὧν τῇ εὐαγγελίᾳ μερίδι καὶ ἡμᾶς ὁ πανάγαθος συνέταξεν Κύριος.

XIV. *Synodus quosdam ecclesiasticos condemnat.*

† Ἐρρίθη ἐξ ἀκοῆς καὶ μέχρι τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως· ἐφθάρην, ὅτι δὴ τελευτούμενης τῆς παννύχου στάσεως ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ μεγάλου ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν τοῦ Χρυσοστόμου συνῆν μετὰ τῶν ἡμφισμένων τὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ τὶς ἐκ τῆς σεβασμίας βασιλικῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς τὴν τοῦ διακόνου βαθμὸν ἔχων καλούμενος Θαλάσσιος, ἐμπροσθεν καὶ ἐγγιστά τινος ἱερομονάχου ἱστάμενος, ὀνομαζομένου Ἰωαννικίου, οὗ δὴ καὶ τὸν νοῦν τοῖς ψαλλομένοις προτέ-

Α χοντος ὁ τοιοῦτος ἱερομόναχος λίχων ἐπιβαλὼν ὅμα τῷ ὠραρίῳ τούτου ὑφέλιτο μέρος τι ἐκείθεν ἀποτεμῶν· μετὰ μικρὸν δὲ ὁ διάκονος οὗτος, αἰσθόμενος τοῦ τολμήματος, πολὺ ἦν ὀχλῶν ἐκείνον καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κλαπέντος ἐκδιδόμενος, τοῦ δὲ μηδὲν ὑφέλσθαι διατεινομένου, ὁ τοῦ Προσκονήσου ἐκείνου ἀδελφός, ὁ ἱερομόναχος Λουκάς πλησίον εὐρισκόμενος καὶ τὴν ὀχλὸν ἀκηκῶς, ἐπεὶ περ εἶχε τινα πρὸ χρόνων εἰδὼς ἱερομόναχον ἄλδοντα ἐπὶ κλοπῇ ἱερατικοῦ φελώνιου καὶ ἐπιτριχλίου, τοῦτον ἐκείνον εἶναι ὑπόπτειν, καὶ λέγων διεταίνετο ζητηθῆναι τὸν τοιοῦτον, ὃς δὴ καὶ ζητηθεὶς εὑρηται· οὐ μέντοι ἦν ἐκεῖνος ὁ τὸ ὠράριον ὑφελόμενος, ἀλλὰ τὸ μὲν ὠράριον εὑρηται παρὰ τῷ σύνεγγυς ἱσταμένῳ ἱερομονάχῳ, οὗτος δὲ εὑρηται Β κατασιγάζων καὶ παραινῶν, μὴ ἐκδηλα γενέσθαι τὰ τῆς κλοπῆς. Τούτων δὲ γενομένων καὶ εἰς τὰς ἡμῶν ὑστερον παραγενομένων ἔκοας, ἔτι δὲ ζητηθέντων καὶ τῶν μοναχῶν κατὰ τάχος ὁρισμῶ καὶ προσταγῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος περὶ τὰ τοιαῦτα ζήλῳ θεῷ καὶ σπουδῇ μεγίστῃ χρωμένου πανταχῇ καὶ σφοδρῶς αὐτοῦ κατὰ τῶν τοιούτων φερομένου, συλλαμβάνονται, καὶ πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς ἱερὸν συνοδικὸν δικαστήριον ἄγονται. Ἐξετάζουσι τοῖνυν τὰ τοιαῦτα τούτων ἐγκλήματα ἡ μετρίστως ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερίων, καὶ εὐροῦσα τούτους, τὸν μὲν ἐξελεγχθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διακόνου ὡς ἀποτεμῶντα καὶ ἀφελόμενον τὸ κλαπὲν μέρος τοῦ ὠραρίου, τὸν δὲ ἐκ τε τοῦ τοιοῦτου ἱερομονάχου Λουκά καὶ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ εἰρημένα πρεσβυτέρου τοῦ . . . ἱερατικῶς ἐξυπηρετούντος τῷ θεῷ ναφ' τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν ἀναλήψεως, ὅθεν δὴ καὶ ταῦτα ἐκλάπησαν, ἐξελεγχόμενον ὁμοίως, ὡς πρότερον μὲν ἀφελίτο τοῦτο φελώνιον καὶ ἐπιτριχλίον, καὶ ἄλδοντα ἐπὶ τῇ τούτων κλοπῇ προφανῶς, τότε δὲ μετὰ τῆς γενομένης κλοπῆς τοῦ ὠραρίου κατασιγάζειν καὶ ἀποκρύπτειν περῶμενον καὶ παύοντα, κατεδίκασεν αὐτῶν τῆς ἱερωσύνης καθαίρειν, ὡς ἀληθῶς ἐνεχομένων τοῖς τοιοῦτοις ἐγκλήμασι τῆς κλοπῆς. Εἰ γὰρ ὁ ἀλοὺς κλοπῇ τινος οὐκ ἀφιερωμένου Θεῷ πράγματος ἀπογυμνοῦται κατὰ τὴν ἀποστολικὴν κανόνα τῆς ἱερωσύνης ἀσυμπαθῶς, πολλῶ μᾶλλον ἂν εἴη προσήκων τῇ τοιαύτῃ καταδίκῃ ὁ D φωραθεὶς τε καὶ κρατηθεὶς εἰς ἱερῶν πραγμάτων κλοπῇ. Ἔσονται τοιγαροῦν οἱ τοιοῦτοι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀποτεμνόμενοι τοῦ τῶν ἱερῶν χοροῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἐκ τοῦ κάστρου τοῦ Νικητηαίου πρεσβύτερος Θεόδωρος ὁ Ῥαδηνός, ὡς περ ἐπιλαθόμενος πρέσβυς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἐξ αὐτοῦ δὴ Θεοῦ βασιλέων ὀφείλων εἶναι, τῇ πρὸς αὐτοὺς δυσνολίᾳ ἀντήσας ἐκίνησε γλῶσσαν ματαῖαν καὶ χεῖλη δόλια καὶ βλασφημίαν καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ βάπτιστον ὕψος ἐλάλησε, περιῶν ἀλλοτριὰς πόλεις, εἶτα καὶ ἐνταῦθα ἐπανιῶν ἠνοιξε τὸ στόμα καὶ ἐξέειπεν, ὅτι ἐτρεφεν ἐκ τῆς τοιαύτης δυσνοίας ἰόν· ὡς καὶ αὐτὸν συνοδικῶς παριστάμενον καὶ ἐξεταζόμενον καὶ δίχα τινὸς ἐλέγχοντος ἀνομολογήσαι τὰ τοιαῦτα, ἅτινα καὶ ἡμεῖς ἀκοῆς ἀπαράδεκτα κρίναντες οὐδὲ προφέρειν δεόν

οὐδ' ἐκτιθέσθαι ἡγησάμεθα, καθαιρέσει καὶ τούτον Ἀ
σὺν πάσῃ δίκῃ καὶ ψήφῳ προσηκούσῃ ὑπεβάλλομεν.
Ταῦτα ἐλαλήθη καὶ ἐπράχθη προκαθημένῃς τῆς
ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς καθ' ἡμέραν δευτέραν
τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τῆς ιδ' Ἰνδ. Καὶ κατεστρώθη
δι' εἰδισιν.

XV. Monachus quidam Joannicius promittit se amplius sacra non esse celebraturum.

† Ἐγὼ μοναχὸς Ἰωαννίκιος ὑπόσχομαι διὰ τῆς
παρούσης μου ἐγγράφου ἀσφάλειας, ἐπεὶ ἔπραξα
ἀνύσιον ἔργον καὶ ἀφηρέθην τὴν ἱεροσύνην μου,
ἀπὸ τοῦδε κε εἰς τὸ ἐξῆς οὐ μὴ γυρεύσω, ἵνα καὶ
πάλλην ἱερουργίαι. Εἰ δέ ποτε φοραθὼ εἰς τοῦτο
τὴν ἐμφάνειαν τῆς παρούσης μου ἐγγράφου ἀσφά-
λιαν, ἵνα εἰμὶ ὑπεύθυνος τι δικαία κρίσιν τῆς
ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Διὰ γὰρ τοῦτο κε
τὴν παρούσάν μου ἐγγραφὴν ἀσφάλειαν πεποίηκα.
† Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιςτος Ἰωαννίκιος.

XVI. Synodus tres controversias dirimit.

† I. Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς Κίου Ἰωάννης ὁ Καλεστής,
καὶ ἀνέφερον ὡς φωραθεῖσα ἡ τούτου σύζυγος ὁμι-
λήσαι ἀλλοτρίῳ ἀνδρὶ καὶ ἐλεγχομένη περὶ τούτου
καὶ ἐξεταζομένη ἀνωμολόγησε τὴν μοιχείαν, καὶ
ἀσφάλειαν ἐξέθετο ἐγγραφῶν, ἵνα μηδὼλ· μετὰ
ταῦτά ποτε ἀναζητήσῃ συνοικῆσαι αὐτῷ, εἰ γε μὴ-
νον παρ' αὐτοῦ τὰ διαφέροντα προικόμεν αὐτῇ λή-
φεται. Μέντοι καὶ ἀποδοῦς οὗτος τὴν προίκα πᾶ-
σαν αὐτῇ διῆγεν ἐπὶ τέσσαρσι χρόνοις καθ' ἑαυτὸν,
νῦν δὲ προφασίζομένη ἡ τοιαύτη γυνὴ ἀποστερεῖ-
σθαι καὶ ἐτέρων προικῶν αὐτῆς ὑπερπύρων εἰ-
κοσι, καθέλκει τούτον καὶ ἐκδιάξεται πρὸς τὴν
ἐκείνων ἀπόδοσιν· ἡ δὲ καὶ αὕτη ἡ γυνὴ παρούσα
τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῶν ἐιρημίων ἀκροωμένη δι-
ταίνετο μάτην καὶ ψευδῶς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς διαβά-
λεσθαι, ὅτι δὴ ἀνωμολόγησεν ἄλῳναι μοιχείαν, τοῦ
δὲ μάρτυρας ἱκανοῦς· παραστήσαντος, ἐφ' ὧν τε
αὕτη ἐκοῦσα τὸ τοιοῦτον ἀνωμολόγησεν ἔγκλημα,
καὶ δι' ὧν ἀπέχειν τοῦτο ἐγγράφως ἐξησφαλίσαιτο,
διαβεβαιωσάμενων ἀληθῶς ταύτῃ παρ' αὐτοῦ χρεω-
στεῖσθαι καὶ τὰ ταῦτα ὑπέσπυρα. Ὅμως ἡ με-
τριότης ἡμῶν καὶ οὕτω δεῖν ἔγνων ἀπόπειραν αὐτοῖς
προσταγαγεῖν καὶ ἀνάγκην, ἵνα καὶ αὐτοὶ τὴν μετ'
ἀλλήλων δέξωνται συνίκησιν, ἐπεὶ μὴ προφανὲς ἦν
τὸ ἔγκλημα οὐδὲ διὰ μαρτύρων ἐμφανῶς συνιστάμε-
νον, καὶ ὅτι παντάπασιν ἀπηρεῖτο καὶ αὐθις ἡ
γυνὴ τὸ μὴ ἐκοῦσα ἀνομολογῆσαι τὰ περὶ τούτου.
Ὅτι δὲ αὐτῇ δὴ τῷ ἀνδρὶ τὰ τῆς μοιχείας ὡς ὀλη-
θῇ ἐν τῇ ψυχῇ ἐφθασαν ἐμπαγῆναι καὶ βεβαιωθῆναι,
εἰς ὧν παρὰ τῆς γυναικὸς ἤκουσεν αὐτὴν ἀνομολο-
γουμένην, καὶ οὐδὲν οὐδ' ὅλως ἦν ἐντεῦθεν μετατι-
θίμενος, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εἰς μέτος· ἦν ἐμπεπτω-
κὸς ἀκατάλλακτος, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ αὕτῃ παρη-
τεῖτο καὶ ἀπεστρέφετο τὴν μετὰ τοῦτο συνοικῆσιν
ὡς ἀτιμοποιῶ καὶ δεδοικὺς, ὡς μὴ τι καὶ κατὰ
τῆς ζωῆς αὐτῆς τολμήσοι θανατηρὸν καὶ ἐπικίνδυ-
νον, διέγνω συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ ταῦτα,
ἀποδοῦναι μὲν τὸν ἀνδρα τῇ γυναικὶ τὰ ῥηθέντα εἰ-

κοσι ὑπέσπυρα, κρατῆσαι δὲ καὶ ἐνεργηθῆναι ἐν
αὐτοῖς εἰς τέλος καὶ τὴν διάζευξιν διὰ τε τὸ ἀκατάλ-
λακτον αὐτῶν μίσος καὶ διὰ τὴν ἐκουσίον αὐτῶν ἐπὶ
τοσοῦτοις χρόνοις διάστασιν, ὥστε καὶ μετὰ τὸ ἀπο-
δοῦναι τὸν ἀνδρα τὰ εἰρημμένα ὑπέσπυρα πρὸς αὐ-
τὴν ὀφείλει ὁ τοιοῦτος καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἰδῶν· διάγειν
καὶ ἐτέραν, εἰ γε βούλοιο, γυναῖκα ἑαυτῷ ἀγαγέ-
σθαι. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδέδοται πρὸς αὐτὸν καὶ
τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ Ἰνδ. ιδ'.

II. † Ἀναφορὰ γέγονεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότη-
τος προκαθημένης συνοδικῶς παρὰ τοῦ ἀπὸ τῆς
θεοσώτου πόλεως Θεσσαλονίκης σεβαστοῦ κύρ Γρη-
γορίου τοῦ Μοσχοπούλου, ὡς ὁ Κουρουλάκης ἐκεῖ-
νος . . . συνέζευξε τὴν ἰδίαν θυγατέρα νομίμως
ἀνδρὶ κατὰ πρῶτον συνοικέσιον τῷ Μαγατηνῷ, καὶ
πράγματα προικὸς χάριν αὐτῷ κατεγράψατο ὑπερ-
πύρων τιμώμενα λιτρῶν δεκαεξί. Τοῦ γαμβροῦ δὲ
τελευτήσαντος ἐπὶ παιδί θῆλει, ἡγάγετο ἕτερον ἐπ'
αὐτῇ, τὸν Πατρικίον, συμφωνήσας· καὶ ἐτέρας λίτρας
τέσσαρας πρὸς ταῖς δεκαεξί αὐτῷ δοῦναι, καὶ δούς
μόνας ἐκ τῶν εἰκοσι λίτρας· πέντε, τὰς λοιπὰς καὶ
τὴν ἐγγόνην κατεῖχε παρ' ἑαυτῷ. Εἶτα ἐλειτούρ-
γησε τὸ χρεὼν ἡ γυνὴ, παιδας δύο καταλιπούσα,
καὶ τούτων μετ' αὐτὴν τὸν βίον ἀπολιπόντων ὁ πα-
τήρ οὗτος δὴ ὁ Πατρικίος εἰς δευτέρον συνοικέσιον
ἐλαβεν ἑαυτῷ γυναῖκα, τὴν θυγατέρα τοῦ Μοσχο-
πούλου, οὗ ὃν καὶ τελευτήσαντος ἀδιαθέτου καὶ
ἀπαιδὸς, ὅτι μὴ ἱκανὰ ἐκείνου εὐρύνται πράγματα,
ὡς ἂν ἐκ τούτων ἱκανωθῇ τὸ ὀφειλόμενον κατὰ
νόμους ὑπέδωλον τῆς προικὸς περισταμένης εἰς
λίτρας ἑπτὰ πρὸς ταῖς εἰκοσιν, ἐδεήθη ὁ τοιοῦτος
Μοσχόπουλος ἱκανωθῆναι αὐτῷ τὸ λοιποζόμενον
κατὰ νόμους ἀπὸ τῶν ἀνηκόωντων τοῖς παισὶ κατὰ
κληρονομίαν τῶν μητέρων πραγμάτων, ὡς λογιζό-
μενος ἀνήκειν ταῦτα τῷ πατρὶ μετὰ τὴν τῶν παί-
δων αὐτοῦ τελευτήν. Παρὸν δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ
τὸ μέρος τοῦ Κουρουλάκη καὶ ἀκροώμενον τῆς περὶ
τούτου ἀναφορᾶς τοῦ Μοσχοπούλου, ταῦτα μὲν κά-
λινος συνωμολόγει, προστεῖθαι δὲ ὅμως, ὅτι περιῖ-
κει τῷ βίῳ ἡ μάμμη, ἡ τοῦ Κουρουλάκη διολούδι
γυνὴ, μετὰ τὸ τελευτήσαντος παιδας, προστεπιφέ-
ρει καὶ ὡς ἀπὸ τῶν τοιοῦτων πραγμάτων ἐφθασεν
ἀποδοθῆναι πίστης ὑπερπύρων λιτρῶν ἑπτὰ τῇ
ἐγγόνῃ τοῦ Κουρουλάκη, μεθ' ὧν καὶ ἐτέραν ποσό-
τητα λαβοῦσα συνεζεύχθη κατὰ νόμους ἀνδρὶ, καὶ
ἐπὶ τούτοις ἐζητεῖ γενέσθαι διάγνωσιν τῆς ἡμῶν
μετριότητος. Διέγνω τόνον ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ
τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἱερα-
κλεῖας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίης,
τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μομεμβα-
σίας, τοῦ Ποντικῆς, τοῦ Πρωσῆς, τοῦ Περγά-
μου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρίων, τοῦ Χρι-
στοπολέως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μιτυληνῆς, τοῦ
Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Μιθιδάτης,
δεῖν εἶναι τὴν ἀποκατάστασιν καὶ διαίρεσιν τῶν
τοιοῦτων πραγμάτων κατὰ τὴν τῆς Νεαρῆς γενέ-
σθαι διαταγὴν, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, ἐπίζη τῶν παί-

δυν τοῦ τοιοῦτου Πατρικίου ἀποθανόντων ἡ τοῦτων μάμμη, ἡ τοῦ Κουρουλάκη γυνή, θεν καὶ ἀπεφάνετο, ὡς ἐπὶ τῇ τοῦ Κουρουλάκη ἐγγόνῃ τῇ ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἐφάσσε δοθῆναι ἡ ἀνήκουσα μερὶς ἀνελλιπῶς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ πλεονασμοῦ τινος ἀπὸ τῶν μητρῶν αὐτῆς πραγμάτων, τὰ ἐναπολειφθέντα ἀπὸ τῶν αὐτῶν πραγμάτων τῆς θυγατρὸς τοῦ Κουρουλάκη καὶ εὐρισκόμενα πρὸς τῷ μέρει αὐτοῦ ἐνωθῆναι καὶ συμποσωθῆναι μετὰ τῆς ποσότητος τῶν πέντε λιτρῶν, αἱ τῷ Πατρικίῳ ἐδόθησαν, ὡς εἴρηται, εἰτα διαίρεσιν γεῖσθαι τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς μερίδας τρεῖς καὶ κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Νεαρῆς τὴν μὲν μίαν μερίδα περιελθεῖν τῷ μέρει τοῦ Πατρικίου ὡς ἀπὸ τῆς κληρονομίας τῶν παιδῶν αὐτῷ ἀνήκουσαν, ὥστε ἀπὸ τῆς τοιαύτης μερίδος καὶ τῶν ἑτέρων ἰδίων αὐτοῦ πραγμάτων καὶ τὴν ἰκάνωσιν τοῦ ὑποδύλου γενέσθαι τῷ μέρει τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τῆς θυγατρὸς δηλονότι τοῦ Μοσχοπούλου, ἀπὸ δὲ τῶν ἑτέρων δύο μερίδων μὲν τὴν μίαν περιελθεῖν τῷ μέρει τῆς ἐπιζήσας μᾶμμης τῶν παιδῶν τοῦ Πατρικίου, τὴν δὲ ἑτέραν τρίτην μερίδα διανεμηθῆναι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν εἰρημένων παιδῶν τοῦ Πατρικίου καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν, γενέσθαι μὲν τοι τὴν διανεμήσιν παρὰ τῆς κατὰ τὴν αὐτὴν θεόσωστον πόλιν Θεσσαλονίκης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, εἰδῆσαι καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἐπεὶ δὲ τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ Κουρουλάκη καὶ περὶ ζευγηλατείου λόγον ἐκίνησεν, ὡς ἐξωνήθη τοῦτο παρὰ τοῦ Πατρικίου ἐκ τῶν προικῶν τῆς γυναικὸς ὑπερπύρων, διέγνωσται, ἵνα καὶ τοιοῦτον ζευγηλατεῖον, εἰ ὁμολογούμενός ἀπὸ τῶν τοιούτων ὑπερπύρων τῆς προικὸς ἐξωνήθη, εἴπερ βούλεται ἐντεῦθεν δέξασθαι τὸ μέρος τοῦ Κουρουλάκη τὸ τοιοῦτον ζευγηλατεῖον εἰς τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ μερίδα, γίνηται ἐν προτίμῃ καὶ δέξεται τοῦτο, εἰς ὅσον ἂν ποσότητα ἀναφανείῃ ἐξωνηθῆναι, εἰ δ' ἴσως πλεονάζει καὶ τὸ τίμημα τοῦ τοιοῦτου ζευγηλατείου πλείονος εὐρισκόμενον ποσότητος παρὰ τὴν ἀνήκουσαν τῷ μέρει τοῦ Κουρουλάκη μερίδα, ἀνιστραφεῖ παρὰ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ Κουρουλάκη ἡ πλεονάζουσα ἀπὸ τοῦ τιμήματος ποσότης. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὲν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ διαλεφθέντι μέρει τοῦ Κουρουλάκη εἰς ἀσφάλειαν ἐπιτέδεται.

† Εἶχε τὸς Μηρὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ιδ'.

III. † Ἐφίστανται τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ ἡ τε δούκαινα κυρὰ Θεοδώρα ἡ Βαλαμῖνα καὶ ἡ νόμφη ταύτης κυρὰ Εὐδοκία ἡ Φιλανθρωπὴν, καὶ ἡτέραν ἀντικρῶθῆναι, περὶ τῆς εἰχρὸς διενέξεως ἐπὶ τινὶ ζευγηλατείῳ, Χαλκοουσίῳ καλούμενῳ καὶ πρώτῳ, μὲν ἀνήνεγκεν ἡ Βαλαμῖνα, ὡς ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐκείνος ὁ Ἀγγελὸς κατεγράψατο εἰς προῖκα σὺν ἄλλοις πράγμασι καὶ τὸ τοιοῦτον ζευγηλατεῖον αὐτῇ, εἰτα καταντήσας τοῦ πατρὸς αὐτῆς εἰς στενότητα βιωτικῆς κοδερνήσεως, λόγῳ παρέσχεν, ὡς δὴ πατρὶ τούτῳ νέμεσθαι τὸ ἥμισυ τοῦ τοιοῦτου ζευγηλατείου, ἔτι ἂν τοῖς ζῶσι συγκα-

ταλέγηται, αὐτὸς δὲ, ὡς περὶ ἐπιλαθόμενος, δέδωκεν εἰς προῖκα τοῦτο κατ' ἐξουσίαν τῇ ἐγγόνῃ αὐτοῦ τῇ θυγατρὶ τῆς εἰρημένης Φιλανθρωπῆν, θεν καὶ ἔστιν ἐξ ἐκείνου τὸν τρόπον τοῦτον ἀποστερουμένη τοῦ προικόμενου ἀνέκτορος αὐτῇ τοῦδε κτήματος. Παρούσα δὲ καὶ ἡ τοιαύτη Φιλανθρωπὴν ἀνέφερεν, ὡς τέτακται μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς πᾶν τὸ ζευγηλατεῖον τοῦτο εἰς προῖκα πρὸς αὐτὴν δὴ τὴν Βαλαμῖναν δοθῆναι, μέλλοντος ἐπ' αὐτῇ γαμβρὸν ἀγαγέσθαι τὸν τοῦ ὑπερτίμου υἱόν, πρὶν δὲ ὁμοῦ, τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον τελεσθῆναι, ἀνστράπη, καὶ κατεγράφη μόνον πρὸς αὐτὴν τὸ ἥμισυ τοῦτου, καὶ ἦν ὁ πατὴρ ἐξ ἐκείνου κατέχων τὸ ἕτερον ἥμισυ καὶ νεμόμενος μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀμπελίου, προικοδοτήσας μετὰ ταῦτα καὶ γῆν ζευγαρίου ἑνὸς ἐκ τοῦ τοιοῦτου ἡμίσους, τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τῷ ἀνδρὶ δηλονότι τῆς αὐτῆς Φιλανθρωπῆν. Μεθ' ἱκανοῦς χρόνους εἰς ταῦτ' ἡ γνώμη, ἐλθὼν τῷ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρῷ αὐτῆς τῷ Χειρᾷ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ καὶ διὰ γραμμάτων ἐκύρωσεν, ἔχειν μὲν τοῦτον δὴ τὴν γαμβρὸν τὴν ἀνήκουσαν τῷ πάππῳ μερίδα καὶ δεσπόζειν αὐτῆς, παρέχειν δὲ ἀντ' ἐκείνης τοῦτω τὰ πρὸς ζῶντι αὐτοῦ καὶ παντοῖαν ἄλλην κυβέρνησιν ἄχρι τέλους τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Καὶ ἐπεκράτησεν ἡ τοιαύτη πράξις στερεωθείσα μέχρι καὶ τελευτῆς τοῦ τοιοῦτου Ἀγγέλου. Ὅμως καὶ μέλλων τελευτᾶν ὁ αὐτὸς Ἀγγελὸς, ἡσφαλίσατο καὶ ἐνδιαιθῆναι, ἵνα μηδεὶς τῷ γαμβρῷ τῷδε γένηται ποτε δι' ὄχλου ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῆς τοιαύτης μερίδος ἐκείνου καὶ κυριότητι, τὴν μὲν τοι ἑτέραν μερίδα προσεμαρτύρησε καὶ ἡσφαλίσατο κατέχεσθαι καὶ αὐτὸς παρὰ τῆς εἰρημένης θυγατρὸς αὐτοῦ, τῆς Βαλαμῖνης δηλονότι. Ταῦτα οὖν ἀνεγένεσσα ἡ εἰρημένη Φιλανθρωπὴν, ἐνεφάνισεν εἰς παράστασιν καὶ τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα ταύτης τοῦ πατρὸς σύμφωνον καὶ τὴν μετὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς ἔγγραφον συμφωνίαν καὶ τὴν διαθήκην ἐκείνου. Ἢ μὲντοι γε δηλωθείσα Βαλαμῖνα ἀπαιτουμένη προταῖναι καὶ αὐτὴ τὸ ἴδιον σύμφωνον εἰς δικαίωσιν ἑαυτῆς ἢ παραστῆσαι, εἰ ἐκράτησε καὶ ἐνεμήθη καὶ τὴν ἡμίσειαν μερίδα τοῦ ζευγηλατείου τὴν ὑπὸ τῷ πατρὶ μετὰ τὸ προικοδοτηθῆναι αὐτὴν τὴν λοιπὴν ἡμίσειαν, νομὴν μὲν τινα οὐ παρέστησε, γράμμα δὲ μόνον ἐνεφάνισεν ὡς δὴ σύμφωνον, φέρον μὲν προταγὰς ἀνωθεν γεγραμμένης τοῦ τε πατρὸς καὶ λοιπῶν προσγενῶν, ὡς περὶ εἴθισται, πλὴν ἀμάρτυρον κάτωθεν καὶ ἀδέβαιον καὶ μήτε ὑπογραφῇ τινος ἑτέρου πιστούμενον, μήτε αὐτοῦ δὴ τοῦ γράψαντος ταβέλλωνος, καὶ ταῦτα δυοῖς καὶ τούτου ἐν πολλοῖς κατεγνωσμένον, ὡς πεπλασμένα καὶ ψευδῆ ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ σημειούμενοις συμφωνοῖς ἐγγράφοντο, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀργίαν καταδικασθέντος τῆς τοιαύτης ταβουλλαρικῆς ὑπυργρίας. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείου, τοῦ Νικιταῖ, τοῦ Χαλκηδόνης, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μονεμβασίου, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης, καὶ τοῦ Μηδείας, κατέχειν μὲν καὶ

εις τὸ ἐξῆς· τὸν γαμβρὸν τῆς δηλωθείσης Φιλανθρωπικῆς καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς τὴν παρὰ τοῦ πάππου περιελθούσαν αὐτοῖς μερίδα ἡμίσειαν τοῦ διαλγφθέντος ζευγηλατείου μετὰ τοῦ ἐκείσε ἀμπελίου, ὡς περ ὦν καὶ ἐς δεῦρο κατεῖχε, καὶ ἐπ' ἀδελφῆς ἔχειν ἐπὶ ταύτῃ πάντα, ὅσα περ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις οἱ γνήσιοι δεσπόται παρὰ τῶν θείων νόμων προτρέπονται διαπράττεσθαι, τὸ δὲ γε μέρος τῆς Βαλσαμίνης· ἀπέχειν ὄχλειν τούτους χάριν τῆς τοιαύτης μερίδος, ὡς μηδὲν μηδὲως ἔχον δικαίον ἐπ' αὐτῇ, καθὼς ἀναδέδεικται, ὅθεν καὶ ἡσυχάσει τοῦ λοιποῦ καὶ οὐ πειράσεται ποτε ὀχλῆσαι περὶ τούτου τὸ μέρος τοῦ τοιοῦτου γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Φιλανθρωπικῆς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ διακατοχῇ καὶ νομῇ, δεδικαιωμένων αὐτῶν παρὰ τῶν νόμων καὶ ἐξ ὧν προέτεινον δικαιομάτων. Ἐπὶ τούτου γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν εἰσέπειτα ἀσφάλειαν αὐτοῖς ἐπιδέδωται.

† Ἐἴχε τό· Μηρὶ Δακεμβρίῳ Ινδ. ιδ'.

XVII. Synodus episcoporum Sinopes a sede sua expulsum praeponit ecclesiis Sidæ, Sylæi et Leontopoleos, quæ propter incursiones infidelium antistitibus carent.

† Μακρὸς μὲν χρόνος, ἐξ οὗ οὐ γέγονε τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Σίδης ἀρχιερεὺς, τὸ δ' αἴτιον, ὅτι δὴ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερίσχυσε τὸ δεινόν, καὶ οὐκ ἀσφαλὴς· ἡ εἰς τὰ ἐκείσε φέρουσα κατέστη ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν ἐπιθέσεως· πλὴν ἡ μετριότης ἡμῶν ὀφειλομένης ἔχουσα καὶ τοῖς μακρὰν ἐκ τῶν ὑπὲρ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τελούντων τοῦ κατὰ ψυχὴν συμφέροντος προμήθειν ὡς δυνατόν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ διὰ φροντίδος θεμένη, ὅπως ἂν καὶ ὁ ὑπὸ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Χριστιάνυμος τοῦ Κυρίου λαὸς πνευματικὴν ἐπίσκοψιν ἔχη, ἐπειπερ εὔρε τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σινώπης ἐκτοπισθέντα τῆς λαχούσης αὐτὸν καὶ ταύτῃ ἑνοχηφάντος ἐκ μακροῦ καὶ ὑπερίσχυσαντος τοῦ δεινοῦ, οἰκονομία χρησαμένη, ἦν δὴ συνήθως καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν οἰκονομοῦντες ἦσαν ἐν περιστατουμέναις ἐκκλησίαις, ἀλλαχῇ τε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Σίδης, κοινῇ γνώμῃ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχλου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Διδυμοτείου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Γαρέλλης, ἀδειαν αὐτῷ δέδωκε καὶ προέτρεψεν, ἀρχιερατικῶς διεξάγειν τὸν Χριστιανικὸν πάντα λαόν, ὅσος τε ἐν τῇ ἑνορίᾳ τῆς μητροπόλεως καὶ ὅσος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ· εὐρίσκεται· ὡσαύτως προέτρεψε συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν τούτῳ δὴ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σινώπης ἀρχιερατικῶς προέστασθαι καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Σιλαίου μητρόπολιν καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Λεοντοπόλεως εὐρίσκομένου Χριστιανύμου λαοῦ, ὡς τῶν τοιούτων Ἐκκλησιῶν ἐν στενότητι καὶ ὀλιγότητι τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ γεγονοῦν, εἰρήμασι Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ ἐν τοῖς αὐτῶν ὁμοίως

Α λαοῖς ἱερουργεῖν καὶ καθιστῆν διακόνους καὶ πρεσβυτέρους καὶ πάντων ἀπλῶς μετέχειν τῶν ἐφευμένων γνησίοις ἀρχιερεῦσιν, ἀνευ μὲντοι τῆς τοῦ προβιβάξιν καὶ χειροτονεῖν ἐπισκόπους καὶ τῆς τῶν ἱερῶν συνθρόνων ἐγκαθιδρύσεως. Ὁφείλουσι τοίνυν πάντες οἱ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπικράτειαν καὶ διοίκησιν τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν εὐρίσκομενοι Χριστιανοὶ δέξασθαι τὸν εἰρημένον θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σινώπης ὡς ἀρχιερέα αὐτῶν καὶ ἔχειν πρὸς αὐτὸν τιμὴν πᾶσαν καὶ ὑπακοήν καὶ εὐπειθειαν, ἐφ' οἷς ἂν ἔχη πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν· ἐπεὶ γὰρ οὗτοι μέσον ἐθνῶν, ὡς εἰρηται, εὐρίσκονται, καὶ χρήζουσιν ὁδηγοῦ μάλιστα καὶ χειραγωγοῦ πρὸς τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ, καὶ ἔχουσιν ἤδη τὸν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς συνόδου πεμφθέντα πρὸς αὐτοὺς τοιοῦτον ἀρχιερέα, δέξονται πάντες τὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα θεοφιῆ, καὶ ψυχῶν, καὶ τῶν κακῶν καὶ παροργιζόντων Θεὸν ἀποφεύγονται, βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀντιπράξων τούτῳ καὶ ἐναντιωθόμενος ἐξ αὐτῶν, ἐφ' οἷς μέλλει πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀφορῶσιν, εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν ἀγίαν σύνοδον τὰ τῆς ἐναντιώσεως διαπράττειται, προτρέψαν τούτῳ ἀρχιερατικῶς ποιμαίνειν αὐτούς· ὅθεν καὶ πάντες οὗτοι τὰ καθ' ἑαυτοὺς τῷ τοιοῦτῳ ἀρχιερεὶ ἀναθήσουσι, καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσουσι μόνου, ὁδηγούσης πρὸς τὰς ζωηφόρους τῆς σωτηρίας νομάς καὶ ἀποτρεκούσης ἐκ τῶν ἐπιβούλων καὶ σφαλερῶν, ὡς ἂν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μελλούσης ἀνταποδόσεως εὐρωσι παρὰ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰ αἰώνια ἐκεῖνα καὶ ἀθάτα ἀγαθὰ, ἃ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς καὶ τὰς σελτὰς αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς.

XVIII. Synodus episcoporum Zeli praeponit metropoli Amasiæ, quæ ob dominationem Persarum diu carebat antistite.

† Τοῖς λαχοῦσι προεδρεύειν λαοῦ καὶ εἰς οἰκόνους εἶναι ψυχῶν τούτ' ἂν εἴη πάντως ἐναργὲς γινώρισμα, μὴ μόνον τοῖς ἐγγύς τῶν ὑπ' αὐτοῦ τελούντων τοῦ κατὰ ψυχὴν συμφέροντος προμήθειαν ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὰν μάλιστα καὶ μέσον ἀλλοφύλων οἰκοῦσιν ἐθνῶν καὶ ὑφορμένους ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐκείθεν τὸν ψυχικὸν κίνδυνον, ἐπεὶ καὶ ἀνάγκη πᾶσα τῶν ἀνὰ χεῖρας μᾶλλον τὸ κίνδυνον ἀπολέσθαι μέρος ἀναζητεῖν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐκείνῳ περιποιεῖσθαι καὶ πραγματεύεσθαι. Οἱοὶ δὴ τυγχάνουσιν ὄντες καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην πνευματικῶς τελούντες τῆς Ἀμασίας μητροπόλιν· καὶ γὰρ οὗτοι γράμματα πρὸς τὴν ἡμῶν ἐξαπέστειλαν μετριότητα διαλαμβάνοντα, ὅτι δὴ τῆς κατ' αὐτοὺς τοιαύτης Ἐκκλησίας ἐξ ἱκανῶν χρόνων γνησίου ἀρχιερέως ἐστειρημένης, δι' ἧς ἐκείσε τῷ χρόνῳ συνέβησαν δυσχερεῖ. Ἐἶχον μὲν καὶ οὕτω ἀρχιερέα αἰτήσασθαι, ἐπεὶ δὲ καθ' ὑπαβολὴν ὑπερίσχυσε τὸ δεινόν ἐκ τῆς κατεχούσης τούτους Περσικῆς τυραννίδος, ὡς μηδὲ τὸν ἐσόμενον ἀρχιερέα εὐμαρῶς ἢ καὶ ὁπωσοῦν ἐπιστῆναι δυναθῆναι ἐκείσε, ἀλλὰ καὶ τῷ γενομένῳ καὶ ἐπιστάντι συναντήσιν τὰ πράγματα

κακῶς, περιουσίᾳ τῶν δυσχερῶν, ἰδεσθῆσαν εἰς ποι-
 μένα πνευματικῶν καὶ διδάσκαλον δοθῆναι αὐτοῖς τὸν
 θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ζήλου, τῆς αὐτῆς οὐτα
 μητροπόλεως ἐπίσκοπον, καὶ γεννηθέντα καὶ τρα-
 φέντα παρ' αὐτοῖς καὶ δὴ καὶ ἔργῳ διαφόρως τοῦτων
 ὑπερζηλώσαντα καὶ ἐπιτηδεῖως ἔχοντα τὰ πλείω
 τῶν ἀνιερῶν ἀναστέλλειν. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν,
 ἀναμαθούσα παρ' ἀνδρῶν ἀξιοπίστων, ἀληθῆ τυγχά-
 νειν τὰ πεμφθέντα τοιαῦτα γράμματα πρὸς αὐτήν,
 κοινῶς συνδιασκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
 ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἱερρακλεῖ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικο-
 μηδεῖ, τῷ Μονεμβασίᾳ, τῷ Ποντοηρακλεῖ, τῷ
 Προύσῃ, τῷ Περγάμου, τῷ Παλαιῶν Πατρῶν, τῷ
 Σεβρῶν, τῷ Φιλίππων, τῷ Χριστοπόλει, τῷ Δυρ-
 ραχίου, τῷ Μιτυλήνης, τῷ Μηθύμνης, τῷ Διδυμοτεί-
 χου, τῷ Βιζύτι, τῷ Κίου καὶ τῷ Γαρέλλῃ, ἐπεὶ περ
 εὔρε καὶ ἄλλοτε συνήθως οἰκο-ομίαν ἐν ἐκκλησίαις
 περιστατουμέναις γενέσθαι παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν,
 δίδωκεν ἄδειαν καὶ προέτρεψεν ἤδη μετὰ τῆς περὶ
 αὐτὴν ἱερᾶς συνόδου τοῦτῳ δὴ τῷ θεοφιλεστάτῳ
 ἐπισκόπῳ Ζήλου, προῖστασθαι ἀρχιερατικῶς καὶ
 διεξάγειν τὸν Χριστιανικὸν πάντα λαὸν, ὅσοι τε ἐν
 τῇ ἐνορίᾳ τῆς εἰρημένης μητροπόλεως καὶ ὅσοι ἐν
 τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃς εὐρίσκειται, ὥστε δὴ καὶ ἐν τῷ
 θείῳ ναῷ τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἱεουργεῖν αὐτὴν
 καὶ καθιστᾶν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ πάν-
 των ἀπλῶς μετέχειν τῶν ἐφευμένων γνησίου ἀρχιε-
 ρεύσιν, ἀνευ μέντοι τοῦ προδιόξαι καὶ χειροτονεῖν
 ἐπισκόπους καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκρατιδρύ-
 σεως. Ὁφείλει τοίνυν πᾶς ὁ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν
 ἀνέκρισιν τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας εὐρισκόμενος
 τοῦ Κυρίου λαός, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ λοιποὶ,
 δέξασθαι τὸν δηλωθέντα θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον
 Ζήλου ὡς ἀρχιερέα αὐτῶν καὶ ἔχειν πρὸς αὐτὸν
 τιμὴν πᾶσαν καὶ ὑπακοὴν καὶ εὐπειθειαν, ἐφ' οἷς
 ἂν ἔχη πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς σωτηρίαν συνει-
 λουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ γὰρ οὗτοι μέσον
 ἔθων, ὡς εἴρηται, εὐρίσκονται, καὶ χρῆζουσιν
 ἀναγκαίως ὁδηγοῦ μάλιστα καὶ χειραγωγοῦ πρὸς
 τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ, καὶ ἔχουσιν ἤδη τὸν παρὰ
 τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς
 συνόδου πεμφθέντα πρὸς αὐτοὺς τοιοῦτον ἀρχιερέα,
 δέξονται πάντες τὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα θεοφι-
 λῇ καὶ ψυχωφελῇ, καὶ τῶν κακῶν καὶ παροξυνόντων
 Θεὸν ἀποστῆσονται, βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀν-
 τιπράξων τοῦτῳ καὶ ἐναντιωθῆσόμενος ἐξ αὐτῶν,
 ἐφ' οἷς μέλλει πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς ὠφέλειαν
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀφορῶσιν, εἰς τὴν ἡμῶν μετριό-
 τητα καὶ τὴν ἀγίαν σύνοδον τὰ τῆς ἐναντιώσεως
 διακρίνεται, τὴν τοῦτῳ προτρέψαν ἀρχιερατικῶς
 ποιμαίνειν αὐτοὺς· ὅθεν καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πάν-
 τες οὗτοι τῷ αὐτῷ ἀρχιερεὶ ἀναθήσουσι, καὶ τῆς
 φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσουσι μόνον, ὁδηγούσης πρὸς τὰς
 ζωηφόρους τῆς σωτηρίας νομάς καὶ ἀποτρεπούσης
 ἐκ τῶν ἐπιδούλων καὶ σφαλερῶν, ὡς ἂν ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς μελλούσης ἀναπαύσεως εὐρωσι παρὰ Χριστοῦ
 τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰ σιῶνια καὶ ἀφθαρτα ἀγαθὰ,
 ἀ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς καὶ τὰς
 σεπτάς αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς.

A XIX. Joannes notum facit fidelibus metropolis My-
 rorum, presbyterum Michaelem Archontem aliosque
 rite ordinatos esse.

† Εὐλαθέστατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης τῶν Μυ-
 ρῶν μητροπόλεως καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ταύτης
 καὶ ἐπικράτειαν λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου λαός, ἀγα-
 πητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος,
 χάριν, εἰρήνην, ἔλεος καὶ εὐλογίαν, εἰ δὲ καὶ ψυ-
 χικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται ὑμῖν ἐκ Θεοῦ ἡ μετριό-
 τῆς ἡμῶν. Ὁ ἀπὸ τῶν αὐτόθι παρῶν πρεσβύτερος
 Μιχαὴλ ὁ Ἀρχων ἀνέφερε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριό-
 τητα, ὅτι σκανδαλίζονται τινες ἐπ' αὐτῷ τε καὶ
 ἐτέροις πρεσβυτέροις, διὸ ἐχειροτονήθησαν παρὰ
 τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Κυάνων, ἐν ἐχειροτό-
 νησιν ὁ Λουκάς ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς γενόμενος ἐν τῇ
 καθ' ὑμᾶς τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνης συγχύσεως καὶ παραχῆς.
 Τοῦτο γοῦν γινώσκετε πάντες, ὅτι διὰ τὴν αἰτίαν
 ταύτην οὐκ ἔχουσιν ἐμποδισμὸν εἰς τὴν ἱερωσύνην
 αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι· ἡ γὰρ Ἐκκλησία
 τοῦ Θεοῦ κατὰ λόγον οἰκονομίας καὶ διακρίσεως καὶ
 κατὰ τρόπους, οὐς οἶδεν αὐτῇ, καὶ ἐνεργεῖ ἐν τοῖς
 τοιοῦτοις κατὰ καιροῦς, συνεχώρησε τότε καὶ ἐν-
 ἔδωκεν ἱεουργεῖν καὶ πράττειν ἀκωλύτως τὰ ἱερα-
 τικὰ τοὺς χειροτονηθέντας παρὰ τοῦ δηλωθέντος
 Λουκά ἐπὶ ὠφελείᾳ καὶ ἀγιασμῷ καὶ καρποισμῷ
 τοῦ αὐτόθι Χριστιανικοῦ λαοῦ, καὶ ἐπεὶ παρὰ τῆς
 ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας συνεχωρήθησαν καὶ
 ἀπελύθησαν, οὐδεὶς ὀφείλει ἔχειν ἀμφιβολίαν τινὰ
 καὶ δισταγμὸν εἰς τοῦτους, ἀλλὰ ὀφείλουσι δέχεσθαι
 πάντες αὐτοὺς καὶ προσέργεσθαι ὡς ἱερεῖς Θεοῦ
 καὶ ἀγιάζεσθαι ὑπ' αὐτῶν, εἰ μὴ τινες τούτων ἕτε-
 ρον ἐμπόδιον ἔχουσι τῆς ἱερωσύνης κωλύον. Ἐπεὶ δὲ
 ἀνέφερον ὁ εἰρημένος πρεσβύτερος ὁ Ἀρχων, ὅτι εὐρί-
 σκεται κατέχων τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τοῦ Στε-
 νοῦ, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα κατέχη
 καὶ εἰ ταύτην, καὶ δέχωνται καὶ τιμῶσιν αὐτὸν
 πάντες οἱ ἐκεῖσε Χριστιανοὶ, καὶ πειθωνται τοῦτῳ
 καὶ ὑπακούουσιν, ἐφ' οἷς ἂν οὗτος ἔχη πρὸς αὐτοὺς
 διδάσκειν καὶ παραινέειν ἀφορῶσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Ἀφήμενοι οὖν τῶν σκαν-
 δάλων, οἵτινες σκανδαλίζονται, εἰρηγενέτωσαν καὶ
 δεχέσθωσαν τὸν τοιοῦτον πρεσβύτερον καὶ τοὺς ἐτέ-
 ρους, καθὼς παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ
 τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος, ὃ καὶ ὀφείλει προ-
 εῖναι τῷ ρηθέντι πρεσβυτέρῳ Μιχαὴλ τῷ Ἀρχοντι
 εἰς ἀσφάλειαν.

XX. Synodus dirimit controversiam.

† Παρίστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κάστρου τοῦ Πελαγονίου Ἰωάν-
 νης ὁ Σχιτᾶς, καὶ ἀνέφερον, ὡς, τῆς μητρὸς αὐτοῦ
 χήρας οὔσης καὶ ἀπροστάτου, δυναστεία χρησάμε-
 νος ὁ Φορδηνός ἐκεῖνος κατέσχε καὶ ἰδιοποιήσατο
 χωράφιον γονικὸν διὰ φέρων αὐτῷ, καὶ δέλωκε πρὸς
 αὐτὴν ἕτερον γυναικὸς τινος Γαβαλίνης κωλουμένης,
 ἣν εἶχεν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ παρικήλιαν, καὶ ἣν ἐπὶ
 χρόνους ἱκανοὺς, ἐρημία τοῦ κωλύοντος, κατέχων τε

καὶ νεμόμενος σὺν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ Μιχαὴλ τοῦτο δὴ ἅ-
τὸ χωράφιον τοῦ αὐτοῦ Σαγιτᾶ, ἐπεὶ καὶ οὗτος νεω-
τάτης ἡλικίας τηνικαῦτα ἐτύγχανεν· τοιοῦτου
δὲ Φορδηνοῦ παρελθόντος ἀντεκρίθησαν ἐπὶ τοῦ πα-
τριρχεύσαντος πρὸ ἡμῶν ἡ τοιαύτη Γαβαλίνα καὶ
ὁ ῥηθείς Σαγιτᾶς, καὶ ἐκ συνοδικῆς ἀποφάσεως
ὕπεξέστη οὗτος τῇ γυναικὶ ταύτῃ τοῦ χωραφίου
αὐτῆς, ἐπιλαβόμενος δὲ αὐτὰς τοῦ οἴκειου μεταποιή-
σατο τοῦτο εἰς ἀμπέλιον. Εἶτα ἠνώχλησέ τις αὐτῷ
περὶ τοῦ τοιοῦτου κτήματος πρεσβύτερος Στέφανος,
καλούμενος ὁ Μεσημβρινός, ὃς εἶχε νόμφην ἐπὶ τῷ
υἱῷ αὐτοῦ τὴν τοῦ Μιχαὴλ θυγατέρα, ἀνακαλούμε-
νος αὐτῷ, ὡς εἰς προίκα ταύτη καταγραφέν. Καὶ
ἀναδραμόντων ἀμφοτέρων ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀντικρι-
θῆναι συνοδικῶς καὶ ἀναφορὰν ποιησαμένων τῆς
ὕποθέσεως, οὐκ ἀνέμεινεν ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος
κρίσιν ἐπ' αὐτῇ λαβεῖν καὶ ἀποφασιν, ἀλλ' ὑποχω-
ρήσας καὶ καταλαβὼν, ἔνθα τὸ ἀμπέλιον, ἀνέσπασε
τὰ φυτευθέντα παρὰ τοῦ εἰρημένου Σαγιτᾶ κλήματα,
ὧν χάριν καὶ ἐδέχθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ αὐτός
Σαγιτᾶς, φέρων ἀνὰ χεῖρας καὶ τὸ δικαιοῦν αὐτὸν
τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως γράμμα, προβλλόμενός
τε καὶ μάρτυρα τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Πρού-
σης, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς
ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸν, οὗ δὴ καὶ
βεβαιωσαμένου, ὅτι ἐπιστὰς τῷ τοιοῦτῳ..... *Finis
deest.*

**XXI. Synodus revocat decretum per quod cura ani-
marum in Ecclesia Leontopoleos demandabatur
episcopo Sinopes, praeponitque eidem Ecclesiae me-
tropolitam Pisidiae.**

† Ἐφθασεν οὐ πρὸ πολλοῦ τινος ἡ μετριότης
ἡμῶν ἀναθεῖσθαι τῷ Θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σινώ-
πης διαγνώσει καὶ ψήφῳ συνοδικῇ τὴν τε ἀγιοτάτην
μητροπόλιν Σιδῆς καὶ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν
Συλαίου, ὡς ἂν κατέχη τε καὶ ἐπισκοπικῶς αὐτὰς
διεξάγῃ, ἅτε δὴ γνησίων ἀρχιερέων ἐκ μακροῦ
χρηρουσάσας, ὡς παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐθνῶν κατακυριευ-
θείσας, παραχωρήσει Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ καὶ
τοῦτον ἐξ ἱκανοῦ στερεθῆναι τῆς οἰκίας ἐπισκοπῆς,
ὡς τινων ἐκεῖ συμπόδωνται πραγμάτων, ὧν ἔνεκεν
ἐπάνω; αὐτῷ συμφέρουσα ἦν ἡ πρὸς τὰ ἐκείσε
ἐπάνω; συνεζητήσατο μέντοι ὁ τοιοῦτος Σινώπης
καὶ τὴν ἀγιοτάτην ἀρχιεπισκοπὴν κατέχειν Λεοντο-
πόλειως. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐ-
τὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὡς τῆς ἀγιοτάτης μη-
τροπόλεως Πισιδίας ἀρχιερέως ἀμοιρούσης τῷ
τότε, ἡ μάλιστα γειτονιάζειν τὴν τοιαύτην ἀρχιε-
πισκοπὴν Λεοντοπόλειως νῦν ἔγνωμεν, ἐτέρου τότε
μηδενὸς παρεμβάντος ἡμῖν, ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα,
καὶ τοῦτο συγκατανεύσαμεν ἐκείνῳ τοῦ συμφέρον-
τος ἔνεκεν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ
δὴ καὶ γράμματι ταῦτα ἐπεκυρώσαμεν. Ἀλλὰ νῦν
ἤδη ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Πισιδίας, ἀγαπητός
κατὰ Κύριον ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συνεργός, κύρ Γρηγόριος καὶ ἕτεροι, ἀκριβῶς
εἰδότες τὰ τοῦ τόπου, διασφουδρὶν ἡμῖν τὰ τοῦ
πράγματος καὶ τὰ τοῦ τόπου ὡς ἔχει, καὶ ὡς πολ-
λὸν πρὸν ἡμερῶν διαστήματι, δυσχερεῖαι τε ἴοντι

καὶ ὁ Σινώπης ἐπίσκοπος τῆς εἰρημένης ἀρχιεπι-
σκοπῆς διεύργεται Λεοντοπόλειως, ἐν ταῖς εἰρημέναις
ἐκκλησίαις μέλλων διατρέβειν, τῇ τε Σιδῆς καὶ τοῦ
Συλαίου, καὶ οὐκ ἂν ἐκείνῳ δυνατόν εἴη, εἰ μὴ καὶ
πάνυ τοι δυσχερὲς τὸν ὑπὸ τὴν Λεοντοπόλιν ἐπισκο-
πεῖν τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ τὰ εἰκότα πνευματικῶ,
αὐτοῦ προμηθεύεσθαι, τῇ κατ' αὐτὸν δὲ μάλιστα
τοῦτον ἀγιοτάτῃ μητροπόλει Πισιδίας ἔγγιστα
πάντῃ δίδασκεται ἡ αὐτὴ Λεοντοπόλις, κἀνεῦθεν
αὐτῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἢ τῶν ἐκεῖσε θεοσεβῶν ψυ-
χῶν κηδεμονία τε καὶ κυβέρνησις ἔσται βραδία.
Ὡς οὖν οὗτος ἔχει τὸ ἀληθές, ἐπληροφορήθημεν,
καὶ θεῶν ζήλῳ κινηθέντα πρὸς τοῦτο τὸν ἀρχιερέα
κατανοήσαμεν, μεταβολὴν ἔσχε τὰ τῆς γνώμης
ἡμῖν πρὸς τὸ ἀρμοδιώτερον καὶ συμφερότερον, καὶ
διὰ τοῦτο ἀφελῆσθαι μὲν τὸν Σινώπης τὴν ἀρχιεπι-
σκοπὴν Λεοντοπόλειως ἀπεφηνάμεθα ψήφῳ κοινῇ,
τῷ ῥηθέντι δὲ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Πισιδίας τὴν
αὐτῆς τε καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν τελούντων ποι-
μαντικὴν ἀνατιθέμεν διεξαγωγὴν διὰ τοῦ παρόντος
συνοδικοῦ γράμματος, ὅση δὴλονότι τοῖς ὁμοῖς τρέ-
πῃ χρηρουσάσας κατέχουσιν ἐκκλησίας ἐφεῖται, ἀνε-
μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνόδου ἐγκαθιδρύσεως.
Ἀξιώτερον γὰρ εἰς τοῦτο κρίνομεν τοῦ Σινώπης
αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Πισι-
δίας καὶ ὡς πολλῶν πλησιέστερον ἐκείνου πρὸς τὴν
Λεοντοπόλιν εὐρυσκόμενον, ὡς δεδῆλωται, κἀν τοῦ-
τῳ πλεόνους εὐπορουντα δυνάμει εἰς πνευματικὴν
ἐπιστάσιαν τῶν ἐκεῖ φιλοχρίστων, καὶ ὅτι τῷ τοιοῦ-
τῳ μᾶλλον, ὡς τῆς ἱερᾶς μεγάλης συνόδου τελόντι,
τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας ἡγησάμεθα προ-
σῆκειν, ἔνθεν τοι καὶ ὁ μὲν Σινώπης τῆς κατοχῆς
ἐκστήσεται ἤδη τῆς ῥηθείσης ἀγιοτάτης ἀρχιεπι-
σκοπῆς Λεοντοπόλειως, ταῖς εἰρημέναις ἀγιοτάταις
ἐκκλησίαις ταύταις ἀρκούμενος κατὰ τὸ γεγονός
αὐτῷ γράμμα, ἀντιλήφεται δὲ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ
φροντίζει τῶν εἰς σωτηρίαν τεινόντων τοῦ ὑπὸ τὴν
διαληφείσαν ἀρχιεπισκοπὴν Χριστιανύμου πληρώ-
ματος, καὶ τὸν αὐτῆς ἀπάντων δικαίων κατὰ τὸ
ἀνήκον μετέξει ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Πισιδίας.
Οἱ μέντοι ὑπὸ τὴν τοιαύτην Ἐκκλησίαν Λεοντοπόλειως
τελούντες ὀφείλουσιν ὑποδέξασθαι αὐτὸν ἀσμένως,
μηδεμίαν πρὸς τοῦτον ἀπειθείαν ἐνδείξιμένοι ἢ
διχόνοιαν ἔχοντές τινα διὰ τὸ πρὸς τὸν Σινώπης προ-
δόν γράμμα, ὑποταγίσονται δὲ μᾶλλον τῷ ἀρχιερεῖ
τῷδε Πισιδίας, καὶ οὗς εὐήκοον αὐτῷ ὑποθήσουσιν
ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἂν πρὸς αὐτοὺς ἔχη λέγειν εἰς δόξαν
μὲν ἀπορῶσι Θεοῦ, ψυχικὴν δ' αὐτῶν σωτηρίαν καὶ
τῶν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας δικαίων σύστασιν. Ἐπὶ
τούτῳ γάρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα γεγονός
τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Πισιδίας καὶ ὑπερείμῳ
κύρ Γρηγορίῳ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιδέδο-
ται εἰς ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ Ἀδεμβρίῳ Ινδ. ιδ'.

XXII. Synodus condemnat duas clericos.

† Μηνὶ δεκεμβρίῳ Ινδ. ιδ' ἡμέρῃ Παρλασκηνῇ ἐκ-
νήθησαν αἰτιάματα κατὰ πρεσβυτέρου τοῦ Ὑπέρτιμου.
Ὁ μὲν, ὡς μετὰ τὸ ἱεροσουργῆσαι αὐτὸν ἐν τῷ Θεῷ

ναῦ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου τοῦ ἀπὸ τῶν Μαμουδέρτων, εἰσῆλθεν ἐκεῖσε κύων, καὶ τῶν παρατυχόντων ἀπελευνόντων αὐτὸν εἶπε τολμηρῶς πάντη καὶ ἀναιδῶς φωνήν ἔξω τελοῦσαν τῇ· Χριστιανικῆς ὁλως καταστάσεως ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος· Ἀφerte αὐτὸν, ὅτι τὸ ἐπὶ προσέλθετε ἡχοῦσε, καὶ εἰσῆλθε. Δεύτερον, ὅτι μέλλοντος γενέσθαι ἁγιασμοῦ ἐν τῷ τοιοῦτῳ ναῦ ἐκομίσθη τοῦτου χάριν σκάφη μεγάλη, καὶ ἰδὼν ὁ αὐτὸς πρεσβύτερος τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης σκάφης, τελεσθέντος τοῦ ἁγιασμοῦ εἶπε μετὰ τῆς ὁμοίας ἀναιδείας ὅτι, Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰσάξατε καὶ χοῖρον ἐν αὐτῇ. Καὶ τρίτον ὡς ἱερέως· τινὲς καλουμένου... σκάνδαλα ἔχοντος μετ' αὐτοῦ τε καὶ ἐτέρων ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὅτι Σὺ οὐ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ χάρις ἔχειροτόμησεν, ἀλλ' ἡ τοῦ διαβόλου. Ταῦτα δὲ ἐμαρτύραντο ὁληθῶς ἔχειν οἱ συγκλητικοὶ τοῦ εἰρημένου πρεσβυτέρου. Διὰ τοῦτο καὶ κατεδίδασκεν αὐτὸν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδειον, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοηρακλείου, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Σιζών, τοῦ Χριστοπολέως, τοῦ Δυδραχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Βιζύης καὶ τοῦ Μηδείας, καθηρμένον τοῦ λοιποῦ τυγχάνειν καὶ ἀπληροσυνέμενον τοῦ τῶν ἱερέων χοροῦ, μεζονα λογιζαμένη καὶ κρίναισιν τὴν ἐν τοῖς εἰρημένοις λόγοις τόλμην καὶ ἀδιαφορίαν κακίστην καὶ ἀσυνειδησίαν πάθους τινὲς προφανοῦς τῶν σωματικῶν, ἐπεὶ καὶ μεζονα τὰ ἐνοικουροῦντα τῇ ψυχῇ πάθη, δι' ἧς τῷ Θεῷ τὴν λογικὴν λατρίαν προσφέροντες τῶν σωματικῶν μολυσμῶν, ὅταν δρολόνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον ἀπὸ ψυχῆς καὶ τῶν ἐκείθεν λογισμῶν καὶ λόγων κατὰ γνώμην ἁμαρτάνωμεν, ὥστε καὶ ἐπειδὴ τῶν τοιούτων λόγων ἐξελεγχόμενων καὶ μαρτυρουμένων καὶ τῆς καταδίκης κατὰ τοῦ εἰπόντος ἐξενηγεμένη· ... ἀρχιερέων. Ἦν δὲ οὗτος ὁ τῆς Κίου ἀρχιεπίσκοπος... τὴν ἐν τοῖς ῥηθείσι λόγους ἁμαρτάνει ποιεῖτο, καὶ συγγνώμης ἰξίου τὸν [εἰπόντα] τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἱεραὶ καὶ θεῖα συνόδῳ κατὰ θεῖον ζήλον βίρους [ἐπιτιμήσεως]... ἔξισ. Καὶ μέντοι καὶ οὐκ ἀπεσχόμεθα τῇ θερμότητι τοῦ ζήλου... χάριτι Θεοῦ μετὰ τὸ πρόπον καὶ ἀνέχον ἐπιθέσθαι. Καὶ τοῦτω βάρος τῆς ἐπιτιμήσεως, ὡς ἂν διὰ τοῦτου καὶ τοῦ ἀποτεταγμένου καιροῦ τῇ τῆς, ἐφ' οἷς οὐκ ἔδει, συγγνώμης ἀποτρέψαιτο αἰτιάματα.

Τῷ αὐτῷ μηνί, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ἐκινήθησαν αἰτιάματα καὶ κατὰ τοῦ εὐρισκομένου ἐν τῇ σεβασμῇ μονῇ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ μυροβλύτου Δημητρίου καὶ ἐπικλημένη τῶν Παλαιολόγων ἱερομονάχου Θεοδοσίου, καὶ ἐξεταζομένων τούτων καὶ τιμῶν ἡδὴ καὶ φανερομένων, αὐτὸς προλαβὼν παρητήσατο καὶ ὠμολόγησεν ἀποθέσθαι τὰ τῆς ἱερωσύνης, ἀνάξιον ταύτης ἑαυτὸν εἶναι διαθεδαιωσάμενος· ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῶν ἀναγεγραμμένων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὅθεν καὶ ἐστέρχθη ἡ τοιαύτη ψήφος κατ' αὐτοῦ.

A XXIII. *Joannes metropolitam Thessalonices jubet dissentientibus clericis pœnas ecclesiasticas imponere.*

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμα καὶ ἐξαρχε πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἐπειδὴ, ὅτε εὐδοκία τοῦ παναγίου καὶ εἰρηνοδότου Θεοῦ οἱ ἀπὸ τῶν διαφερομένων πρότερον ἀδελφῶν ὁμονήσαν καὶ συνῆλθον εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ἄλλων κεφαλῶν τῶν τότε λαλῶντων καὶ συμφωνηθέντων ἐπὶ τῷ τὰ τῆς εἰρήνης τελεσθῆναι χάριτι Θεοῦ, ἐλαλήθη ὑστερον καὶ ἐτάχθη καὶ τοῦτο ἵνα δηλονότι διὰ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς διαφορᾶς καὶ ἐχθρᾶς γενομένης, οἷα δὴ τὰ ἀνθρώπινα πρὸς ἀμφοτέρα τὰ μέρη παρ' ἀλλήλων αἰτίας οὐ καλὰς καὶ μέμφεις τὰ μὴ ὄντα μηδὲ τάλιθῃ κατ' ἀλλήλων ὑπὸ τῆς φιλονεικίας καὶ διαφορᾶς πλατύνων καὶ συκοφαντούντων καὶ ὑβριστικῶς κατηγορούντων, ἐπιταχθῇ καὶ δοθῇ διὰ τοῦτο εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη κανὼν τις καὶ πνευματικῇ ἐπιτίμῃσι, ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης ἐπιτιμήσεως, εἴ τι καὶ προσετρίβη ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἑκατέρω τῶν μερῶν ἁμαρτήματος αἰτιον, λυθῇ καὶ τοῦτο, καὶ ἀπαλλαγῶσι παντάπασιν οἱ ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀδελφοὶ τῆς ἐντεῦθεν μέμφεως, καὶ καθαρὸν τὸ τῆς εἰρήνης ἐπιτάμψαι φῶς εἰς αὐτοὺς, μηδεμίαν ἐπισκοποῦσιν ἐκ μικροψυχίας ἀφορμῆς καὶ συνβολούσης αὐτοῖς καὶ ταπεινότητος τὰς τῶν ἑκατέρων συνειδήσεις, ὅς δὴ τρόπος τῆς Ἐκκλησίας ἐνηργήθη τότε καὶ ἐπράχθη ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐν δὲ τῇ μεγαλοπόλει Θεσσαλονίκῃ καὶ τῇ ἐνὸρτῃ τῆς κατὰ σὲ ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας οὐκ ἐφασκεν ἐνεργηθῆναι διὰ τὸ μὴ εὐρίσκεισθαι ἐν αὐτῇ γνήσιον ἀρχιερέα. Ἀρτίως μέντοι χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Θεοῦ (ἀποκατέστης) καὶ καταλαμβάνεις τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν γνήσιος ποιμὴν καὶ ἀρχιερεὺς... ἐπιτρέπει (ἡ μετριότης) ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἱεραὶ καὶ θεῖα συνόδῳ, καταλαβὼν ἐκεῖσε εἰς τὴν κατὰ σὲ τοιαύτην ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν... ὡσιν οἱ ἐκεῖσε εὐρισκόμενοι, ὑπὸ τῶν διαφερομένων πρότερον ἀδελφῶν ἐκκληρωθῆναι καὶ ἐνεργηθῆναι εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη τὴν τοιαύτην τάξιν τοῦ ἐπιτιμίου, καθὼς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθη παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐνταῦθα, δέξῃ καὶ οἰκονομήσης γενέσθαι καὶ ἐκκληρωθῆναι τοῦτο, καθὼς εἴρηται, διὰ τὰς ἀναγεγραμμένας αἰτίας. Εἰ δ' ἴσως ἀναβάλλονται τοῦτο κατὰ τινὰ τρόπον, ἐξῆς τὰ περὶ τοῦτου καὶ σὺ, ὡς οὐδὲν ὑδαμῶν· οὐδὲ οὕτω παραβλαπτομένης τῇ παράπαν τῆς μετὰ τῶν ὁμονοειν αἰρουμένων ἀδελφῶν εἰρήνης, χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ φιλανθρώπου καὶ εἰρηνάρχου Θεοῦ.

† Εἴχε το· Μηνί Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ἰδ'.

XXIV. *Synodus dirimit controversiam de hereditate.*

† Πιρῆστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς τῇ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἀναχωσίων Μα-

ρία ἡ τοῦ Γαβριήλ, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἄνδρα κατὰ νόμους· εἶχε τινα Θεόδωρον, καλούμενον τὸν Μαμά-τζην, καὶ τούτου τὸν βίον ἀπολιπόντος· ἐπὶ παιδί οὐκ ἠθέλησε δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, ἀλλ' ἔστιν ἐν σωφροσύνῃ διάγουσα καὶ τῆς ψυχῆς φροντίζουσα τοῦ ἀνδρός. Εἶτα μετὰ δεκαπέντε νῦν χρόνους καὶ τοῦ παιδὸς τελευτήσαντος πειρῶνται οἱ ἀνδράδελφοι ταύτην ἀφελίσθαι, ἣν ἐκείνῳ δὴ τῷ υἱῷ αὐτῆς ἀνήκουσαν μερίδα παρέσχον ἐκ τοῦ περιελθόντος τοῦτοιοις κτήματος ἀπὸ κληρονομίας τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀδιαθέτου τὸ χρῶν λειτουργήσαντος, οὗ χάριν καὶ ἰδεῖθῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Παρόντες δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ οἱ τοιοῦτοι ἀνδράδελφοι, καὶ τὰ εἰρημένα τῆς νύμφης ταύτης δὴ τῆς Μαρίας διεξιούσης ἀκούοντας, ταῦτα μὲν ἦσαν καὶ αὐτοὶ συνομολογούντες, διετίθεντο δὲ ὅμως ἐν τῷ μέρει, δοῦναι τούτους· πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τὴν τοιαύτην μερίδα καὶ δικαίους εἶναι πάλιν, ἐκείνου παρελθόντος, ταύτην λαβεῖν. Διέγνω οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Σεβρίων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, μὴ ἔχειν ὅλους ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων δικαιολογίαν τοὺς ἀνδραδέλφους ἐπὶ τῇ δηλωθείσῃ μερίδι· ἐπεὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἴδιον ἦν τὸ κτῆμα, καὶ ὡς τὸ πρόσωπον φέροντι τοῦ ἀδελφοῦ δεδωκασί καὶ τῷ ἀνεψίῳ τὸ ἀνήκον, οὐχ οὗτοι δίκαιοι εἰσι κατ' αὐτοὺς τοὺς θείους νόμους· ἀναζητεῖν τοῦτο κληρονομεῖν, ἀλλ' ἔξει τὴν τούτου κληρονομίαν εἰς ἀναφαίρετον ἡ ἐκείνου μήτηρ, δι' ὃν δὴ καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐκκληρονόμησε. . . . πράγματα, ὅθεν καὶ ὀφείλουσι παύσεσθαι οἱ τοιοῦτοι ἀνδράδελφοι δι' ὅχλου. . . . τούτου χάριν αὐτῇ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος (τῇ διαληφθείσῃ) Μαρίας τῇ τοῦ Γαβριήλ εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδοταί.

† Εἶχε. . . .

XXV. *Synodus metropolitæ Chalcedonis confert archiepiscopatum Maronæ per adjunctionem.*

† Προσηκόν ἔργον ἔρα τοῖς λαχοῦσιν ἄρχειν καὶ ἰδιαίτατον μάλιστα τῶν συνδιαφερόντων αὐτοῖς τὰς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς φροντίδας, ἐφ' οἷς ἀναγκαιῶς χρῆζουσι προμηθεύεσθαι καὶ ἀνευδοεῖ· καθιστᾶν πραγματευομένοις τὸν τρόπον τοῦτον καὶ οἰκονομουμένοις· τὸ ἐπίμονον ἔχειν ἐκείνους· καὶ ἀντέχον καὶ γενναῖον περὶ τὰς προκειμένους καὶ φροντίδας καὶ ἐργασίας, ὥστε εἶναι καὶ ἱκανοὺς καὶ προθύμους συναγωνιστάς καὶ συλλήπτους, ἐπεὶ τῶν συναιρωμένων ἀμελουμένων ἀνάγκη πᾶσα καὶ αὐτοὺς τὸ γ' ἐξ ἐκείνων μέρος ἐλλειψέσθαι τῆς προσηκούσης σπουδῆς. Ταῦτά τοι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἐν τι τῶν μάλιστα εἰκότων, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαιότητων ἐν σπουδῇ τῇ προσηκούσῃ σύνθεῳ τίθεται, καὶ φροντίδος οὐ τῆς ἐλαχίστης· ἀξιοί, ὥστε τοῖς μὴ ἱκανῶς ἔχουσιν ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἐκδοταί· τὰ

πρὸς τὴν χρεῖαν ἐξαρκεῖν, τὴν δυνατὴν προμήθειαν ἐπιδεικνυσθαι καὶ τὸ ἐνδεὸν ἀναπληροῦν, ἐν οὗτῃ καὶ αὐτοὶ ἀνευδοεῖ ἔχουσι προθυμίᾳ συνεφάπτεσθαι καὶ συναντιλαμβάνεσθαι τῶν πνευματικῶν ἀγώνων αὐτῇ. Τοιοῦτος δὲ ὢν ευχάδει καὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, πολὺ μὲν κἀν τοῖς καιρίοις τὸ παρ' αὐτοῦ χρῆσιμον παρεχόμενος, ἔχων δὲ ὁμοῦ ἐνδεῶς τῆς προσηκούσης αὐταρκείας αὐτῷ. Μέντοι καί, ὡς προσήκε, προμηθευσαμένη τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ ψήφῳ καὶ κρίσει καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοσηρακλείας, τοῦ Προύσης, Περγάμου, τοῦ Μύρων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, παρέσχεν αὐτῷ κατὰ λόγον ἐπιδόσεως τὴν ἀγιοτάτην ἀρχιεπισκοπὴν Μαρωνείας, ὅθεν καὶ καθέξει αὐτὴν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης Χαλκηδόνος καὶ ὑπέρτιμος καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας· ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάζειν καὶ πρεσβυτέρους, εἰ δὲ καὶ ἴγουμένους ἔγκραστῶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μετέξει, ὅσα γε καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἔγκραστύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας Μαρωνείας καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνοι πλῆρωμα, δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ καὶ εὐπειθεῖαν ἀπονέμειν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο καὶ ἐπιτάττοιντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τούτῳ δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χαλκηδόνος καὶ ὑπέρτιμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδοταί.

XXVI. *Synodus concedit ut duo lectores promoveantur ad diaconorum gradum.*

† Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ιδ' ἑδέσας τῷ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Μιμουδέων Μιχαὴλ τῷ Σγουρανῷ εἰς ἀναγνώστην εὐρίσκομένῳ προδιδασθῆναι εἰς τὸν τοῦ διακόνου βαθμὸν, καὶ ἐκινήθῃ λόγος συνοδικῶς, ὡς πρὸ τῶν ἡδὴ χρόνων προσήλθε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Νικομηδείας, ὑπέρτιμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Βιθυνίας, ἐπὶ τῷ σφραγισθῆναι εἰς ἀναγνώστην παρ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι μὴ εἶχε μαρτυρίας ἐγ γράφους, καθὼς νενόμισται, οὐκ ἔτυχε τοῦ αἰτουμένου· ζητήσας δὲ τοὺς εἰδότας τὰ κατ' αὐτὸν κληρικῶς τοῦ θείου ναοῦ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, ὡς ἂν οὗτοι δώσουσι μαρτυρίας ὑπὲρ αὐτοῦ, τὰ πρῶτα μὲν οὐκ ἐπὶλήσαν τοῦτο, εἰπόντες πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Νικομηδείας, ἔχειν ἐξ ἀκοῆς, ὅτι σταυρικῶς

δεσμούς ο τοιούτος Σγουρανός; ἔθετο ἐπὶ τῷ λαβεῖν Α εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ καλουμένου Γαληνοῦ. Ἐπεὶ δὲ ὁ ῥηθεὶς ἱερώτατος μητροπολίτης Νικομηδείας μετεκαλέσατο τὸν τοιοῦτον Γαληνὸν καὶ ἐπιτιμῶ βαρύνας, μὴ ἀπκρύψαι τὸ ἀληθές, ἔσχεν ἀνομολογήσαντα, κινήθῃναι μὲν λόγους περὶ τούτου, μὴ μέντοι καὶ σταυρικούς προδῆναι δεσμούς, οἵτι περ ἡ κόρη χρόνων ἦν ἔξ ἡλικιαῦτα καὶ ὁ ἀνὴρ δέκα. Τότε μαρτυρίας ἐκθεμένων τῶν τοιούτων κληρικῶν γέγονεν ἀναγνώστης ἐκκλησιαστικῇ προτροπῇ, οὐ προεβιδάσθη δὲ γε καὶ εἰς διάκονον, ὅτι μὴ χρόνων ἦν κατὰ νόμους; εἰκοσι πέντε. Νῦν δὲ αἰτησάμενου τούτου τὸν τοιοῦτον προβιδασμὸν ἐκίνησαν οἱ αὐτοὶ κληρικοὶ τὸ εἰρημένον ἔγκλημα, καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, διεβεβαιώσατο μὲν παρὼν τῇ συνόδῳ οὗτος δὴ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Νικομηδείας, ἔνευανίσθησαν καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν αὐτῶν κληρικῶν παρὰ τοῦ δεξαμένου ταύτας καὶ δόντος τὴν προτροπὴν κατὰ τὸ κρατοῦν ἐκκλησιαστικὸν ἔθος. Εἰτά τις ἐκ τῶν αὐτῶν κληρικῶν διάκονος Θεόδωρος; ὁ Δραγιλανός καλούμενος ἐκίνησεν ἕτερον ἔγκλημα, ὅτι γείτονα ἔχων τὸν δηλωθέντα Σγουρανὸν ἠρώτησεν αὐτὸν ἔτι μόνους ἀρράδωνας ἔχοντα μετὰ τῆς ἰδίας γυναικός, πῶς διὰ νῆαυταις εἰς τὰ πανθερικὰ αὐτοῦ, ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπε, μὴ φροντίδα ἔχειν περὶ τούτου, ἐπειπερ ἐφθασε μιγῆναι τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀπαρνούμενου τούτου δὴ τοῦ Σγουρανοῦ, τὸν τοιοῦτον λόγον εἰπεῖν, προβαλλομένου δὲ ἅμα τὴν Μουζαλῶνισσαν καὶ τὴν Θεοδηρίαν πρὸς μαρτυρίαν τοῦ παρθένου εὐρεθῆναι C τὴν κόρην ἐν τῷ τοῦ γάμου καιρῷ, ἐπεὶ μὴ δυνατῶς ἔχον αὐταὶ τούτου χάριν πρὸς τὴν σύνοδον ἀπαντήσαι, διεμνηύθησαν μετὰ τοῦ ἐντιμοτάτου ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ Καβαλλαρπούλου, καὶ διεβεβαιώσαντες, ὅτι οὐ παρήσαν τελοῦμένου τοῦ γάμου, ἀλλὰ τινες γυναῖκες αὐτῶν, ὧν δὴ καὶ μετακλήθεισῶν, ἐπετράπη ὁ ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης ἱρωτῆσαι ταύτας μετ' ἀσφαλείας τῆς προσήκουσας ἅμα τοῖς ἐντιμοτάτοις ἐκκλησιαστικοῖς, τῷ τε ἀρχοντι τῶν μοναστηρίων τῷ Παραδείσῳ καὶ τῷ Καβαλλαρποῦλῳ, καὶ διαβεβαιωσαμένων τούτων, παρθένῳ μιγῆναι τὸν δηλωθέντα Σγουρανὸν τῇ κόρῃ, ὡς καὶ παρούσας ταύτας ἰδεῖν τὴν τῆς παρθενίας παράστασιν, ἐδικαιώθη συνοδικῶς ὁ εἰρημένος Σγουρανός προβιδασθῆναι ἀκωλύτως; εἰς τὸν τῆς διακονίας D βαθμόν.

II. † Τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐδέσσε καὶ τῷ Καρβαληνῷ Θεόδωρῳ ἐξ ἀναγνώστου προβιδασθῆναι εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμόν, καὶ κινήθέντος λόγου εἰπεῖν τινα γυναῖκα μιγῆναι τούτῳ αὐτῷ, παρέστη συνοδικῶς ὁ αὐτὸς Καρβαληνός, καὶ ἀνέφερεν, ὡς πρὸ τριῶν ἡδὴ χρόνων ἡτήσατο τὸν τοιοῦτον προβιδασμὸν, καὶ τότε ἐλάλησε τὴν τοιαύτην κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ ἡ τοιαύτη γυνή. Ἐξετάσεως δὲ γενομένης ἀπηλύχθη ὑπὸ μαρτύρων τοῦ τε Ἰωάννου τοῦ Κουτούφαρι καὶ τοῦ Κωνσταπῆ, μάτην τούτου κατηγορεῖσθαι, καὶ εἰ; παράστασιν τῶν εἰρημένων ἐνεφάνισε γράμμα τοῦ τῷ τότε καιρῷ πατριαρχεύοντος. Πλὴν ἐπεὶ δέον ἦν

ἐπὶ πλέον ἀκριβῶσθαι τὴν ὑπόθεσιν, μετεκλήθησαν εἰς τὴν σύνοδον καὶ οἱ αὐτοὶ μάρτυρες καὶ ἡ αὐτὴ γυνή, καὶ συνωμολόγησαν τὰ αὐτά. Εἶτα ἐπετράπη ἱρωτῆσαι τὴν αὐτὴν γυναῖκα ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Προύσης καὶ ὑπέρτιμος, ἡ δὴ καὶ ἱρωτηθεῖσα παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπιτιμῶ ὑποβληθεῖσα ἀνωμολόγησε, ψευδῶς κατεπειν τοῦ τοιούτου Καρβαληνοῦ, κινήθῃναι δὲ πρὸς τοῦτο, τὸ μὲν ἱρωτι τοῦ λαβεῖν αὐτὸν εἰς ἀνδρα, τὸ δὲ καὶ ὑποβολῇ τῆς θείας αὐτοῦ τῆς Θεοδοιποπούλεινης, ἣν δὴ καὶ αὐτὴν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Προύσης καὶ ὑπέρτιμος ἐπετράπη ἱρωτῆσαι σὺν τῷ ἀρχοντι τῶν μοναστηρίων τῷ Παραδείσῳ μετὰ ἀσφαλείας τῆς προσήκουσας, καὶ ἱρωτηθείσης ταύτης ὑπ' αὐτοῦ καὶ διαβεβαιωσαμένης, ὅτι σκάνδαλον μὲν εἶχε μετὰ τῆς δηλωθείσης γυναικός περὶ τινος βιωτικῆς ὑποθέσεως, οὐχ ὑπέβαλε δὲ ἐκείνην κατὰ τῆς ὑπολήψεως; κατηγορεῖσθαι τοῦ ἀνεπιού, ὅτι μὴδὲ συνοιδεῖ τι κατὰ τῆς ὑπολήψεως; αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ ἐδικαιώθη καὶ οὗτος συνοδικῶς, προβιδασθῆναι ἀκωλύτως εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμόν.

XXVII. *Synodus metropolitæ Dyrrhachii confert metropolitim Selymbriæ per adjunctionem.*

† Καὶ τοῦτο δὲ ἄρα τοῦ δικαίου τε καὶ καθήκοντος; εἶπερ ἄλλο τι πέφυκεν εἶναι, τοὺς πνευματικὴν ἐγκρατευσμένους ἐπιστάσιαν ἀνευδῶς ἔχειν καὶ ἱκανῶς, ὅσα γε πρὸς χρεῖαν ἔχει τοῦ σώματος, ἢ οὕτως αὐτοὶ τε μὴ περὶ τὰ ἐξωθεν ἀσχόλως; ἔχοντες ἐνὶ τούτῳ καὶ μόνῳ σχολάζοντες; σὺν πάσῃ εἶεν σπουδῇ, ὅπως τὴν ἐμπειστευμένην αὐτοῖς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ψυχῶν καλῶς καὶ ὡς προσήκόν ἐστι διεικύνωσι, προσέτι δὲ καὶ ἑτέροις; [ὡς εἰ]κός; δύναιντο ἐπαρκεῖν, οὐ; ἀπόρως περὶ τὸν βίον ὁ χρόνος ἔχειν ἠνάγκασεν. . . . ἄλλὰ τοῦ γε προτέρου καὶ καθ' αὐτοὺς μὴ ἀποτυγχάνει; τῶν ἀναγκαιωμάτων πάντως ἔστιν, οὐκοῦν καὶ τινὰ; τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων; ἐνδεῶς τῶν πρὸς τὸ αὐτάρκες ἔχοντας καὶ μήθ' αὐτοῖς μήθ' ἑτέροις; ἐπαρκεῖν δυναμένους, ἅτε τῆς ἐκ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀγιοτήτων ἐκκλησιῶν προσόδῳ φθάσαντας ἑσπερηθῆναι, τῆς τοῦ καιροῦ δυσχερείας ὡς οὐκ ἔχρην ἀπολαύσαντας, προμηθείας ἀξιούσας ἢ μετριότης ἡμῶν βούλεται. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν χρεῶν εὐ πάσχειν τοὺς τὴν ἀδελφικὴν πληροῦντας ἐξομύγιον καὶ βοηθείας ἱκανῆς μεταλαγχάνειν ἢ παρ' ἡμῶν τῶν τὰ κοινὰ σὺν αὐτοῖς καὶ πνευματικὰ πρεσβύτων καὶ συνεργῶν αὐτοῦς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαιωτάτοις φέρειν λαχόντων τῇ ἐκ Θεοῦ χάριτι, οὐς οὕτε αἶμα οὕτε μὴν σῆρξ, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τεισῶσαν ὁμοῦ καὶ χρίσαν εἰς τὴν πνευματικὴν συνήψαν ἀδελφότητα; τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Δυρραχίου, ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετρίότητος καὶ συλλειτουργῷ, ἀπορουμένῳ περὶ τὰ ἀναγκαῖα, τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Σηλυβρίας χηρεύουσας ἡδὴ καὶ δεομένην τοῦ ἐπιστατήσαντος ἀπονέμομεν κατὰ λόγον ἐπιδόσεως κοινῇ ψήφῳ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ

Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Μύρων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Βιζύης, τοῦ Γαρέλλης, τοῦ Νυμφαίου καὶ τοῦ Μηδείας, ὡς ἂν αὐτοὺς μὲν ἐπικουρίαν ἐκείθεν ἔξει, ὧν ἔστιν ἐπίδεξις, ὁ δὲ κατ' ἐκείνην λαδὸς τῆς παρὰ τοῦδε διδασκαλίας ἐπαπολαύων ἐπιτυχάνη καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, καὶ πρὸς τὰ κρείττω ὁσημέραι προκοπῇ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. Καθ' ἕξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Δυρράχου καὶ ὑπέρτιμος τῆν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν Σηλυδρίας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάξιν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γε καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνουμον πλήρωμα διέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τοῦτω καὶ εὐπειθεῖαν ἀπονέμειν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ὑπ' αὐτοῦ νοθετοῖντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦτω γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῦτω δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Δυρράχου, ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἰνδ. ιδ'.

XXVIII. Joannes metropolitam Melenici in jus vocat.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Μελενίκου καὶ ὑπέρτιμε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Κληρικοὶ τινες τῆς κατὰ σὲ ἐκκλησίας, ὁ σακελλάριος, ὁ σκευοφύλαξ καὶ ὁ χαρτοφύλαξ μετὰ πρεσβυτέρου τινὸς Ἀλεξίου, καλουμένου τοῦ Ὑαλέα, ἐνεφάνισαν λιθέλλου γράμμα συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, φέροντος αἰτιάματα καθαρπόμενα τῆς ἱερότητός σου καὶ διὰ τοῦτο δεόμενα ἐξετάσεως. Καὶ παραβηλὸν τῇ ἱερότητι σου ἡ μετριότης ἡμῶν καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν τοιούτων αἰτιμάτων διὰ τριῶν ἀπάρτι μὲνῶν. Μὴ γοῦν βραδύνῃ ἐπὶ πλέον ἡ ἱερότης σου, ἀλλ' ὡς ἀνγκαίως οὐσης καὶ ἀπαραιτήτου τῆς ἐξετάσεως καταλαβέτω διὰ τοῦ τοσούτου καιροῦ, ἵνα δώσῃ λόγον περὶ τῶν τοιούτων αἰτιμάτων. Ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἰνδ. ιδ'.

XXIX. Synodus archiepiscopo Nymphaei a sede sua pulso dat episcopatum Uerci.

† Καὶ ἄλλοις μὲν, ἂν μὴ προνοεῖν γένηται τῶν αὐτοῖς τι καὶ κατὰ μικρὸν προσήκοντων, οὐκ ἂν οὐτοί γε διαγείνοιντο, ὥστε δὴ μὴ εἰς πολλὴν τινα τὴν

ἁμάρτην ἐγκληθῆναι, παρ' ἡμῖν δὲ καλῶς ἂν ἔχοι, τὸν ἐπανηρημένον αὐτὸν ἡμῖν τοῦ Εὐαγγελίου ζυγὸν καὶ τῷ ἀρότρῳ τοῦ θεοῦ λόγου τὰς τῶν πιστῶν γεηπονοῦντα καρδίας καὶ τῇ θεῇ βίῳ ἐλῶνι τὰ πολλὰ ἐνιδρώσαντα καὶ ἱκανῶς αὐτῇ πρεσβυταίωσάντα οὕτω δὴ περιμῶσθαι καὶ τῇ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων καταπέμψεσθαι; ἂν δ' οὕτως αὐ καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ γῆρᾳ καὶ πόνῳ καὶ πολλοῖς τοῖς κινδύνοις ἐγκαρτερήσῃ, καὶ ταῦθ' ὑπὲρ ἧς αὐτῷ ποίμνη; ὁ Χριστὸς κατεπίστευσε, τῶν εἰκότων ἂν γένοιτο, εἰ μὴ παντὶ τῷ ῥόπῳ τὴν ἐνδεῆς αὐτῷ θεραπεῦσαι σπουδάσομεν; πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ. Ἀλλ' εἰ μὲν ἄλλως τε ἦν ἐκ τοῦ εὐχερούς ἡ ἀκινδύνως ἡ ὅπως ποτ' ἂν βουληθείη τις τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης πράγματι χρῆσθαι, κἴν οὕτω μάλα δίκαιως ἱκανοὺς εἶχεν ἀπαιτεῖν τοὺς μισθοὺς ὁ πρὸς τοῦτο χωρεῖν βιζζόμενος, ... δὲ αὐ μὴ ἐθέλειν διδόναι, ὡς τὸ εἰκός, ἐνὴν τὸ ἀνέγκλητον. Τοῦ πράγματος δὲ οὕτω δυσχεροῦς ὄντος, ὡς μηδὲ τινος οἴους τε ὄντας τοῦτο ζῆρειν, ἔστι που δίκαιον ἄλλοις τοῦτο ἐπιφορτίξιν, ἡμῖν δὲ μετὰ τοῦς μισθοὺς γοῦν τῶν πόνων ἐπιμετρεῖν αὐτοῖς; ἐθέλειν, ὅπως δύναμις; διὰ δὲ ταῦτα δυσχεροῦς οὕτω λαχόντος τοῦ ἀρχιερατικῶς, ὡς εἴρηται, προσιταῖν, καὶ γε ἡμεῖς ἀμοιβὰς; τῶν πόνων διδόναι ἐθέλοντες τὰ δίκαια ποιοῦντες ἐσόμεθα, τοῖς δὲ γε λαμβάνουσιν ἐστίται; δὴ τὸ ἀνέγκλητον. Κοινὴν τινα ταύτην γνώμην ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκθεμένη σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείᾳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικομηδείᾳ, τῷ Νικαίᾳ, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Ποντοπρακλείᾳ, τῷ Προύσης, τῷ Περγᾶμου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυρράχου, τῷ Βιζύης καὶ τῷ Κίου, δεῖν ἔγνω, ὡς ἂν τὴν ἱερώτατον ἀρχιεπισκοπὴν Νυμφαίου, ἀγαπητὴν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργὸν, ἀνδρὰ γεραίον τε καὶ ὄντα ἔμπρονα καὶ πολλοῖς τοῖς πόνοις ἐγκαρτερήσαντα καὶ γε τῆς λαχούσης ἀποξενωθέντα διὰ τὴν ἐξ ἁμαρτιῶν γενομένην ἐπήρειαν καὶ ὡς σχολάζοντα εὐρισκόμενον, πρέδρον αὐτοῖς; ἀποκαταστήσαι τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ μέχρι καὶ ἐς τὸ νῦν ἄφ' ἱκανοῦ γνησίου ἀρχιερέως ἐστέρηται. Καὶ γε τὸ ἀπὸ τοῦδε καθέξει αὐτὴν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάξιν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γε καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνουμον πλήρωμα διέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς; καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τοῦτω καὶ εὐπειθεῖαν ἀπονέμειν, ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοθετοῖντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦτω γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῦτω δὴ τῷ

ἱερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Νυμφαίου εἰς ἀσφάλειαν Α ἐπιδίδοται.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.

XXX. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ἡ ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίας μοναχὴ Εὐφροσύνη ἡ Μαρινία, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἔχουσα κοινῶς μετὰ τοῦ χρηματίσαντος ἐπισκόπου Κερνίτζης τοῦ Μαλωταρᾶ ἐκείνου ἐκ γονικότητος σεπτὴν εἰκόνα τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας, συμμετεῖχεν ἐπ' ἰσῆς αὐτῷ καὶ τῶν προσόδων τῶν ἐκ ταύτης δὴ τῆς θείας εἰκόνης καὶ τῶν ἀνατεθειμένων κτημάτων αὐτῇ· εἶτα τοῦ αὐτοῦ Μαλωταρᾶ μετὰ χρόνους ἱκανοὺς πειραθέντος ἐπέκεινα τῆς ἡμισείας μερίδος λαμβάνειν ἐξ ἑκατέρων, ἀντεκρίθη τούτῳ διαφόρως αὕτη. Καὶ ἔταξε μὲν ἡ κρίσις τὴν αὐτὴν, ἥν περ καὶ πρότερον, ἔχειν ἀμφοτέρους ἐπὶ τοῦτοις κοινωνίαν τε καὶ ἰσότητα, ἐκεῖνος τὰ κτήματα κατεῖχεν ἰδίως αὐτὰ καὶ ἐνέμετο, προεδρεύοντος τῆνικαὐτα τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης· ἐν τῇ ἐκείσε ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, καὶ στέρξαντος ὁμοῦ καὶ αὐτοῦ γράμματι . . . αὐτοῦ ἐμφανισθέντι παρὰ τῆς μοναχῆς, δὲ δὴ μετὰ ταῦτα ὑπ. τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀφείλετο ἐκ τῆς μοναχῆς ταύτης τὴν τοιαύτην σεπτὴν εἰκόνα, καὶ μετ' ὀλίγων ἑλθὼν εἰς μετάμελλον ἀντέστρεψεν ἐκείνην πάλιν αὐτῇ. Μέντοι καὶ ἐπιλαβομένη ἡ τοιαύτη μοναχὴ τῆς αὐτῆς εἰκόνης ἀνήγειρεν ἐπ' ὀνόματι ταύτης θεῖον ναὸν, οὐ μικρὰν σπουδὴν καὶ χεῖρα πρὸς τοῦτο συμβαλομένου καὶ τοῦ περιποθῆτου ἀνεψίου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, κύρ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Ἀσάνη, εἰς κεφαλὴν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τυγχάνοντος, καὶ κατεῖχε τούτον, μισθουμένη πρεσβυτέρους καὶ ἀποδιδούσα δι' ἐκείνων τὴν ὀφειλομένην ἱερατικὴν ὑπηρεσίαν αὐτῷ. Ἀρτίως δ' ὁ εἰς πρόεδρον τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας εὐρισκόμενος· ἱερώτατος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμος καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀχαΐας, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός· καὶ σὺλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς ὑποβολῆς καὶ οὗτος τῶν αὐτῶν κληρικῶν ἀφελόμενος τὴν εἰκόνα τήνδε διὰ τὸ φθᾶσαι κατασχεθῆναι ταύτην, ὡς εἴρηται, παρὰ τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης, εἰς πρόεδρον εὐρισκόμενος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, κατεῖχε παρ' ἑαυτοῦ. Ὑπὲρ ἧς καὶ ἐδείχθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ἡ μοναχὴ, ἐμφανίσασα καὶ τὸ δικαιοῦν αὐτὴν γράμμα τῆς κρίσεως, προβαλλομένη τε καὶ μάρτυρας ἱκανοὺς ἐκ τῶν ἐκείσε, τὸν τε σεβαστὸν κύρ Μακροῦλ τὸν Στεφανίτην, τὸν σεβαστὸν τὸν Καλοδίκην, τὸν σεβαστὸν κύρ Θεόδωρον τὸν Λακασᾶν, Θεόδωρον τὸν Μαυρόπαπαν καὶ Θεόδωρον τὸν Σγουρομάλην, καὶ διεβεβαιώσαντο μὲν οὗτοι, μετακληθέντες πρὸς τὴν σύνοδον, ὅτι δὴ γονικῶδες περιῆλθεν ἡ τε εἰκὼν καὶ τὰ κτήματα τῇ τοιαύτῃ μοναχῇ καὶ τῷ ἐλθόντι Μαλωταρᾷ, καὶ ἡ πρόεδρος ἀμφοτέρων ἐξ ἰσῶς τούτοις συνεμερίζετο. Πλὴν ἡ μετριότης

ἡμῶν, ἀσφαλεστέραν ὥσαντι πραγματοποιομένη τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως· θέσται, ἔγνω δεῖν ἀκροάσασθαι καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης. Καί γε τούτου μετακληθέντος καὶ ἐρωτηθέντος συνοδικῶς καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν εἰρημένων πιστωσαμένου, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἰρακλεῖ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικομηδείας, τῷ Νικαίᾳς, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Ποντοπρακλεῖ, τῷ Προύτσῃ, τῷ Παργάμου, τῷ Χριστοποδλεως, τῷ Δυβραχίου, τῷ Βιζύης, τῷ Κίου καὶ τῷ Μηδείας, ἐπανελθεῖν τὴν δηλωθεῖσαν σεπτήν εἰκόνα τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας τῷ εἰς ὄνομα ταύτης ἀνεγερθέντι θεῷ ναῷ παρὰ τῆς εἰρημένης μοναχῆς συνδρομῇ καὶ συγκροτήσῃ, ὡς εἴρηται, τοῦ αὐτοῦ περιποθῆτου ἀνεψίου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, καὶ ὡς τὸ πρότερον ἐξ ἡμισείας τῶν προσόδων καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς τὰ μέρη ἀμφοτέρω, τὸ τε τῆς εἰρημένης μοναχῆς Μαρινίας καὶ τὸ τοῦ Μαλωταρᾶ, καὶ μηδεμίαν ἐπὶ τῇ κατοχῇ τούτων εὐρίσκειν δχλήσιν παρὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἀρχιερέως· ἡ παρ' ἐτέρου τινὸς, ὅθεν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπέρτιμος, ὀφειλόμενος ἔχων στέργειν τὰ καλῶς ἡμῖν δοκοῦντα καὶ τῇ συνόδῳ, ἀνασώσει τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς τὴν εἰρημένον θεῖον ναὸν, καὶ οὐκ ἐπὶ πλέον καθέξει ταύτην παρ' ἑαυτοῦ, τῇ ἐμφανείᾳ τῆς παρουσίας συνοδικῆς διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἣτις ἐπιδίδοται τῇ διαληφθείσῃ μοναχῇ Μαρινίᾳ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.

II. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ τοῦ Φιλᾶτου υἱὸς Γεώργιος ὁ Παπαδόπουλος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ Διοσιερινὸς Γεώργιος συνέζευσεν εἰς γυναῖκα τὴν ἰδίαν θυγατέρα κατὰ νόμους αὐτῷ, καὶ πράγματα συνεφώνησε προκὸς χάριν, ὅσα δῆτα καὶ κατεγράψατο, καὶ ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ δοῦναι πρὸς αὐτὸν τὴν προῖκα καὶ μὴ ἔχων ἀπεπέμφατο τούτον τῆς τοιαύτης αὐτοῦ θυγατρὸς, καὶ ἡγάγετο γαμβρὸν ἕτερον ἐπ' αὐτῇ, αἰχμαλώτου παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τούτου εὐρισκόμενου. Παρῶν δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ ὁ αὐτὸς Διοσιερινός· καὶ ἀκροώμενος τῶν εἰρημένων διεταίετο, ὡς οὐ δι' ἐνδειαν τῆς προκῆς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκτραπῆναι τὴν τοιοῦτον Παπαδόπουλον εἰς μοχθηρὰν γνώμην ἐπὶ τοιοῦτον, ὡς καταλείψαντα τὴν γυναῖκα ἐπὶ χρόνους ἱκανοὺς ἀσωτεύεσθαι καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν καὶ κλοπῇ διαφόρως ἀλῶναι οὐ μόνον ἄλλων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν καὶ ἀνατεθειμένων θεῶν, κίντεῦθεν κατερχομένη καὶ ἀλλοίαις ὑποβιβάζεσθαι κακώσεσι καὶ ἀδιόρθωτον μείναι, καὶ ἀποδείξαι καὶ παραστήσας οὕτως ἔχοντα ὁ αὐτὸς Διοσιερινὸς τὰ κατ' αὐτοῦ εἰρημένα εἰς ἀλήθειαν, ὡς καὶ αὐτὸν μὴ δυνηθῆναι ἑξαρῶν παντελῶς γενέσθαι τοῦ μὴ τοιαύτοις ἀλῶναι ἀποπίμασιν, ἥτις αὐτὸς γε καὶ ἔλαβε διαζύγιον παρὰ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Κυζίκου, προτροπῇ τοῦ πατριαρχεύσαντος πρὸς ἡμῶν, ἐπι-

στάντος τῷ τόπῳ διὰ τινὰ χρεῖαν καὶ ἐξετάσαντος τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα πρὸ χρόνων ἤδη πάντε καὶ ἀληθῆ εὐρόντος καὶ τὴν διάζευξιν ἀποφνημαμένου, ἐξ οὗ δὴ καὶ ἐτέρῳ ἀνδρὶ τὴν θυγατέρα συν[ῆψεν] αὐτοῦ, διατεινόμενος ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ὁ εἰρημένος Διοσιερινὸς καὶ παραστήσας οὕτως ἔχοντα εἰς ἀλήθειαν, ἐνεφάνισεν εἰς παρ[ά]στασιν τὸ τοῦ διαζυγίου γράμμα. Καὶ ἀναμαθούσα καὶ ἐκ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, δτι δὴ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐγκλήμασι προέβησαν τὰ τῆς διαζεύξεως, διέγνω καὶ ἀπεφώνητο μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, τὸ στέργειν ἔχειν κατὰ νόμους αὐτὴν δὴ τὴν διάζευξιν καὶ τὸν τοιοῦτον Παπαδόπουλον καθ' ἑαυτὸν μένειν καὶ μὴ δι' ὅλου τὸ σύνολον γίνεσθαι τοῦτῳ δὴ τῷ Διοσιερινῷ, ὡς αἴτιον αὐτὸν γεγονότα τῆς διαζεύξεως. Ἐῖτα προσβάλετο ὁ δηλωθεὶς Παπαδόπουλος· καὶ δτι πράγματα ἰδίως αὐτῷ διαφέροντα κατέχονται παρὰ τοῦ τοιούτου Διοσιερινοῦ, καὶ ἦν ἀπαιτῶν ταῦτα, ἐξείπε δὲ καὶ παρίστησεν ὁ αὐτὸς Διοσιερινὸς, τραχηλέαν μόνην αὐτοῦ μητρικὴν εὐρίσκεισθαι παρ' αὐτῷ, ἣν δέδωκεν ὁ πατὴρ τοῦ εἰρημένου Παπαδοπούλου πρὸς τὴν θυγατέρα τούτου κατὰ λόγον θεωρέτρου, ἀνθ' ὧν δέδωκεν οὕτος χαρίσματα αὐτῷ. Καὶ διέγνωσται συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, εἶναι καὶ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως αὐτὸν ἀνενόχλητον ἐκ τούτου δὴ τοῦ Παπαδοπούλου, ἐπειδὴ κατὰ λόγον θεωρέτρου ἐδόθη ἡ τοιαύτη τραχηλέα, καὶ πάλιν ἀντεδόθησαν ἕτερα χαρίσματα κατὰ τὴν συνήθειαν παρὰ τούτου. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν συνδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μητρί Ἀκριλλίφ *ινδ. ιδ'.*

† III. Παρίστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθήμενῃ συνοδικῶς ἡ ἀπὸ τῆς Βιζύης χήρα γυνή, εἰρημένη ἡ τοῦ Καλωτοῦ, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀνὴρ τις ἐκ τῶν ἐκεῖσε Θεόδωρος, καλούμενος ὁ Σπαταλᾶς, εἰς δεύτερον ταύτην ἀγαγόμενος συνοικέσιον, παῖδας δύο γεγέννηκεν ἐξ αὐτῆς, καὶ ἀδιαθέτου τούτου τὸν βίον ἀπολιπόντος, οἱ ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς ἐκείνου παῖδες, καίπερ ἔχοντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν προῖκα, ὅμως, προφασίζόμενοι ἐκείνης ἀποστερεῖσθαι, κατέσχον πάντα τὰ πατρῷα τούτων πράγματα, καὶ οὐ βούλονται ἀναστῶσαι καὶ ταύτῃ τὰ προικόμενα δαφείροντα καὶ ὅσα εἶχεν ἕτερα ἐπέκεινα τῆς προικὸς ἀνήκοντα κατὰ νόμους αὐτῆς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς χάριτας. Παρόντες δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ οἱ αὐτοὶ παῖδες καὶ τῆς μητρικῆς τὰ εἰρημένα διεξιούσης ἀκούοντες, διατεινόντο μὲν, μηδὲν λαβεῖν τὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν πράγματα, συνωμολόγουν δὲ τὰ πατρικὰ κατασχεῖν, τὰ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀναπληρώσεως τῶν μητρῶν πραγμάτων αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ ὡς ὑποκείμενα τῇ παρ' αὐτοῖς εὐρισκομένῃ προνοίᾳ καὶ δουλείαν ὀφείλοντα. Ἐῖτα ἐξα-

ταζόμενοι καὶ ἀκριβολογούμενοι περὶ τῶν τοιούτων μητρικῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἀκούσαντες δὲ καὶ δτι τοπικῇ ἐξετάσει ἀνερευνηθήσεται καὶ εὐρεθήσεται ἡ ἀλήθεια, ἠναγκάσθησαν καὶ ἀνωμολόγησαν οἱ τοιοῦτοι παῖδες, ἔχειν ἀνελλιπῇ τὴν μητρικὴν αὐτῶν προῖκα. Καὶ γοῦν διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείας, τῷ Νικομηδείας, τῷ Περγᾶμου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυρράχου, τῷ Βιζύης, τῷ Κίου καὶ τῷ Μηδείας, δοῦναι τὴν εἰρημένην μητρικὴν τὸν τῆς ἀποκρυβῆς ὄρκον, εἶτα ἀποδοθῆναι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν καθευρισκομένων πραγμάτων τοὺς προγόνους τὴν προῖκα ταύτης καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς προικὸς ἀνήκοντα ταύτῃ κατὰ νόμους καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀποχαρισθέντα, τὰ λοιπὰ δὲ, εἰ μὲν ἐλεύθερά εἰσιν ἐκ δουλείας, διαδοθῆναι κατὰ λόγον κληρονομίας καὶ ἐπιμερισθῆναι πρὸς τοὺς ἑτεροθαλεῖς ἀδελφούς, τοὺς ἐξ ἀμφοτέρων δηλονότι τῶν γυναικῶν, εἰ δὲ ὑποκείμενα δουλείᾳ, κατέχειν καὶ ὅπως ἐκεῖνα ἐπ' ἰσῆς αὐτοὺς, καὶ ἀποδιδοῦναι ἐξ ἑσῶν τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν ὑπὲρ αὐτῶν. Μέντοι καὶ δούσης τῆς μητρικῆς τὸν τῆς ἀποκρυβῆς ὄρκον, γενήσεται ἐπὶ τοῖς καθευρισκομένοις πράγμασι, ὅπερ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις ἀποφαίνεται, ὀφείλοντες καὶ τοῦ ἱερωτάτου ὀρχιεπισκόπου Βιζύης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ, οἰκονομήσαι, ὥστε ταῦτα λαβεῖν ἐπὶ τοῖς διεγνωσμένοις ἀποκατάστασιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τῇ διαληφθείσῃ χήρᾳ γυναικὶ, εἰρημένη τῇ τοῦ Καλωτοῦ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.
† Εἶχε τό· Μητρί Ματῶ, *ινδ. ιδ'.*

IV. † Ἀνέφερε τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθήμενῃ συνοδικῶς ὁ σεβαστὸς κύρ Εὐστάθιος ὁ Κίναμος, ὡς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ ὁ Νοστόγγος πρὸ δύο χρόνων ἤδη ταύτην δὴ τὴν αὐτοῦ σύζυγον ἀπολιπόν ἐξ ὀνδεμῖδας ἐυλόγον αἰτίας, οὐδέπω πρὸς τὴν μετ' αὐτῆς συνοικησιν ἐπανῆλθε, φθάσας δὲ κατανάλωσαι καὶ τὰ πλείονα τῶν προικοδοτηθέντων αὐτῷ πραγμάτων, ἐν οἷς καὶ ἀμπελίον ἦν καὶ οἰκήματα, ἅπερ δὴ οἰκήματα εἰς ἐνέχυρον δέδωκε, ὑπὲρ πυρὰ διακόσια δανεισάμενος, καὶ τινὰς ἐξωνησάμενος τόπους μετὰ τῶν εὐρυσκομένων περὶ αὐτοὺς οἰκημάτων. Καὶ ἐδεῖθαι ἀντικριθῆναι τούτῳ συνοδικῶς, ὡς ἂν ἡ συνοικίῃ πάλιν τῇ αὐτοῦ γυναικὶ, ἢ καὶ ἀναστῶσιν ταύτῃ τὰ εἰς ἐνέχυρον δοθέντα, τὸ ἀμπελίον δηλονότι καὶ τὰ οἰκήματα, ἕως ἂν ὁ ἀνὴρ, τῶν ἀλλοτριῶν ἀποστῇ, τὴν αὐτοῦ στέρεξιν σύζυγον· ὅθεν ἡμετέρας καὶ συνοδικῆς προτροπῇ διαμνησεται μὲν καὶ ὁ αὐτὸς Νοστόγγος· καὶ οἷς καὶ τρις, ὥστε ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογησασθαι. Μὴ βουληθέντος δὲ ὅμως οὐδ' εἰς ἀπαξ ἀπαντῆσαι, ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ γνώμῃ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Περγᾶμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, ἄδειαν δέδωκε τῷ δηλωθέντι σεβαστῷ τῷ Κινάμῳ διαπράσασθαι τοὺς τόπους, οὓς ὁ ῥηθεὶς γαμβρὸς αὐτοῦ

ἔξωνήσατο, καθὼς εἴρηται, διὰ τῶν ὑπερπύρων, ἅπερ ἔλαβεν ὑπὲρ τῶν προικῶν ὁσπητίων αὐτοῦ, δοὺς ταῦτα ἐνεχυρικῶς σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς εὐρισκομένοις οἰκίμασι, καὶ τὸν τρόπον τοῦτον ἀνασῶσαι τῇ θυγατρὶ τὰ ῥηθέντα προικῶς ταύτης οἰκήματα καὶ τὸ ἀμπέλιον ἐπὶ τῷ κατέχεσθαι παρ' αὐτῆς ταῦτα, μέχρις ἂν, ὡς εἴρηται, ὁ ἀνὴρ πρὸς αὐτὴν ἐπανέλθῃ. Οὐδεὶς τοίνυν ἐμποδῶν τοῦτω γενήσεται νομίμως ταῦτα πιπράσκοντι, ἀλλ' ἑάσουσιν αὐτὸν πάντες ἀνεμποδίστως τὴν τοῦτων πρᾶσιν ποιήσασθαι. Τοῦτου γὰρ χάριν ἐπιδέδοται τῷ διαληφθέντι σεβαστῷ κυρ Εὐσταθίῳ τῷ Κιννάμῳ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τὸ· Μηρὶ Μαῖω Ινδ. ιδ'.

XXXI. *Joannes metropolitam Attaliæ velat in alienis diæcesibus jura episcopalia exercere.*

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Ἀτταλείας καὶ ὑπερτιμε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν, ὅτι, διδ' εὐρίσκοντο αἱ αὐτόθι ἐκκλησίαι μὴ ἔχουσαι γνησίους ἀρχιερεῖς, εὖρες ἄδειαν καὶ ἐξέρχῃ ἀπὸ τῆς ἐνορίας σου, καὶ ἱεροπρακτεῖς καὶ ἐνεργεῖς τὰ τῶν ἀρχιερέων εἰς τὰς ἐνορίας τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο οὐδὲν ἐν κανονικῶν οὐδὲ δίκαιον, ἵνα γίνηται παρὰ σοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἔχειροτονήθη καὶ καταλαμβάνει καὶ ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μύρων, καὶ ἀπεστάλησαν καὶ ἕτεροι ἀρχιερεῖς, εἰς τὰς αὐτόθι ἐκκλησίας, χωρεῖσθε εἰς ἕκαστος καὶ ἀρκείσθε εἰς τὴν ἰδίαν ἐνορίαν, καὶ μηδὲν παρεκβαίνης καὶ ἱεροπρακτῆς εἰς ἄλλης ἐκκλησίας ἐνορίαν, ὅτι τοῦτο εἰς καταδίκην καὶ εὐθύνην σὲ φέρει κανονικὴν, καὶ ἐν οὐδὲν καύσης τοῦ ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, ἅπερ εἰσιν ἐξω τῶν κανόνων, μέλλεις καταδικασθῆναι καὶ εὐθυνθῆναι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου κανονικῶς. Διὰ τοῦτο καὶ συντήρου καὶ ποιεῖ ἀπὸ τοῦ νῦν, καθὼς παραδηλοῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ.

† Εἶχε τὸ· Μηρὶ Μαῖω Ινδ. ιδ'.

XXXII. *Synodus electionem episcopi Macrae et Libysii irritam facit.*

† Ἐπειδὴ ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ὁ ὑποψήφιος, δ' εὐρίσκεται κρατῶν τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Μάκρης καὶ Λιβυσίου, ἥτις εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μύρων, οὐδὲν πράττει κανονικῶς καὶ Χριστιανικῶς εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἦλθεν ἐνταῦθα εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, ἀνεφάνη δόλιος καὶ ἀνυπόληπτος εἰς τοὺς ἐκ Θεοῦ εὐσεβεστάτους καὶ ἁγίους βασιλεῖς, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς πέρὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἵνα μηδὲν ἐξῇ ἐνοχὴν πνευματικὴν εἰς τὴν τοιαύτην ἐπισκοπὴν Μάκρης καὶ Λιβυσίου, μηδὲ παραδέχωνται τοῦτον οἱ ἑκείσε Χριστιανοί, ἀλλὰ σχολάσῃ καὶ παύσῃ καὶ ἀπέχῃ τέλει ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς, ὅπως γίνηται γνήσιος ἀρχιερεὺς καὶ ἐπίσκοπος εἰς αὐτὴν

PATROL. GR. CLII.

παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μύρων, καὶ ἀγιάζῃ καὶ ποιμαίνῃ τὸν ἑκείσε εὐρισκόμενον Χριστιανικὸν λαόν. Τοίνυν καὶ ὀφείλει στέρεξαι καὶ αὐτὸς τὴν παρούσαν συνοδικὴν παρακείμεσιν, μηδὲ ἀντιστῆναι μηδὲ ἀπειθῆσαι ὅλως εἰς ταύτην. Ὁφείλουσι δὲ στέρεξαι καὶ συντηρῆσαι καὶ οἱ ἑκείσε Χριστιανοί, ὅσον περὶ τοῦτου πνευματικῶς διορίζεται μετὰ τῆς θείας συνόδου ἡ μετριότης ἡμῶν.

† Εἶχε τὸ· Μηρὶ Μαῖω Ινδ. ιδ'.

XXXIII. *Joannes metropolitæ Melenici in jus vocato concedit dilationem termini.*

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Μελενίκου καὶ ὑπερτιμε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ γραφὴ τῆς σῆς ἱερότητος διεκομίσθη πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐγνώρισεν, ὅσα δι' αὐτῆς παρεδήλους, ἦγουν ὅπως μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐδούλετο ἡ ἱερότης σου καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογίῳ δοῦναι καὶ ἀποσκευάσασθαι τὰ κατ' αὐτῆς λαληθέντα συνοδικῶς, διεκωλύθη δὲ ὁμοῦς ὑπὸ τινος ἐνσκηψάσης τῷ σώματι αὐτῆς ἀσθενείας, καὶ παρεδήλους καὶ ἐζήτει, ὡς ἂν γένηται τις διὰ τοῦτο ὑπέρθεσις, καὶ παρέλθῃ ὁ καιρὸς τοῦ θέρους, καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον καταλάβῃς ἐνταῦθα, ὡς συντελούντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ καιροῦ. Ἐδέξατο γοῦν τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ παραδηλοῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου, ὡς ἂν, ἐπεὶ ὑπ' ἀσθενείας κωλύεται ἔλθειν ἡ ἱερότης σου καὶ τοιαύτης ἀσθενείας ἀκινήσιαν παντελῇ παρεχομένης, προσκαρτερήσῃ αὐτόθι, καὶ διαβιβάσῃ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν, σπουδάζῃ δὲ καὶ διαγωνίστηται ἔλθειν δι' ὅλου τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς χωρὶς ἀναβολῆς καὶ ὑπερθέσεως οἰασθέντι, ὅθεν καὶ ποιήσάτω ἡ ἱερότης σου, καθὰ παραδηλούμεν αὐτῇ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† Εἶχε τὸ· Μηρὶ Μαῖω Ινδ. ιδ'.

XXXIV. *Synodus absoluit presbyterum Garianum Bogomilorum hæreseos accusatum.*

† Ὁ ἱερῶτατος μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρέσβος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, ἐνεφάνισε συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι γραφὴν τινος ἐκ τῆς χώρας τοῦ Παμφύλου Μανουήλ, καλούμενου τοῦ Χαλκεωποῦλου, πρὸς τὸν εἰς ἐνοχὸν εὐρισκόμενον τῶν περὶ τὴν Χαριούπολιν δημοσίων πραγμάτων τὸν Βλαστάριον, διαλαμβάνουσαν μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τινος ἱερέως καὶ ταῦτα· ὁ δὲ παππᾶς Γαριάνος ἦλθεν εἰς τοὺς Πατερίνους, καὶ ἔδωκαν αὐτὸν ὑπέρπυρα πεντήκοντα καὶ δλογον, καὶ ἐγένετο εἰς μετ' αὐτοῦς. Εἶτα ἀπῆρε δισκοποτήριον ἀργυροῦν καὶ χουλιάριον καὶ τὸν μαγαρισμὸν αὐτῶν, καὶ ἀπέδρασεν, ἔχει δὲ τὸν μαγαρισμὸν εἰς τὸ σκιάδειον αὐτοῦ. Καὶ τῆς τοιαύτης ἀναγνωσθείσης γραφῆς παρέστη ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος, καὶ ἀνέφερεν, ἐξ Ἀνατολῆς μὲν ὁρμηθῆναι, φῦναι δὲ καὶ τραφῆναι,

παρὰ φιλοχρίστων γονέων καὶ εὐσεβῇ τὴν τοῦ γένους Ἀ
 ἄνωθεν ἐλκόντων σειρᾷ, ταῖς ἐπιθέσει δὲ τῶν
 ἐχθρῶν αὐτόθεν μεταναστεύσας περιήει, τόπους ἐκ
 τόπων σὺν γυναίκῃ καὶ τέκνοις ἀμείδων καὶ ζητῶν
 κατοικῆσαι, ἔνθα δυνατόν ἦν αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν
 τὰ πρὸς ζωὴν ἔχειν, ἐπεὶ κατήπειγεν αὐτὸν ἐν τῷ
 μέρει καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα τηνικαῦτα τοῦ σίτου
 χαλεπὴ ἔδειξα. Ἀναμαθῶν δὲ, ὅτι καὶ ἀμφοτέρω
 κατὰ τὸν τοῦ Ποκοβίου τόπον εὐρήσει, ἐφίσταται
 ἐκείσε, καὶ τινὰς ἡμέρας διαβιβάσας, ἐπειπερ γέγο-
 νεν αὐτῷ φανερὰ παρὰ τινων ἡ πλάνη τῶν εἰς τὸν
 τοιοῦτον τόπον εὐρισκομένων Βωγομύλων, ὑποχωρεῖ
 καὶ περὶ τινὰ μέρη τῆς Χριστουπόλεως κατοικεῖ. Καὶ
 ἐπὶ χρόνοις ἤδη ἑνὲα ταύτῃ ἐνδιατρίβοντι, οὐδεὶς
 ποτὲ τι κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ προσέτριψεν
 αὐτῷ ἔγκλημα, νῦν δὲ ὁ διαληφθεὶς Χαλκεώπουλος,
 ἐκ πολλοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπεχθὼς ἔχων, ἐπεὶ φθάσας
 ἀνέμαθε παρ' αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἐπέστη ποτὲ τῷ τοιοῦτῳ
 τόπῳ τοῦ Ποκοβίου, τὰ ἄλλα τε, ὅποσα δεδῆλωται
 ἐν τῇ γραφῇ, κατηγόρησε κατ' αὐτοῦ καὶ Παναγίαν
 φέροντος δεδισμημένην ὑπὸ τὴν καλύπτραν τῆς αὐ-
 τοῦ κεφαλῆς ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολῆς, διέβαλε
 καὶ εἶπεν, οὐ τοῦτο εἶναι, ὅπερ ἦν, ἀλλ' ἑτερόν τι
 σύμβολον καὶ μίσημα τῆς τῶν Βωγομύλων αἱρέσεως.
 Ὁ τοῖνον Βλαστάριος, ἐξετάσας τοπικῶς τὴν ὑπόθε-
 σιν καὶ καθέλκων τὸν αὐτὸν Χαλκεώπουλον, δοῦναι
 παράστασιν τοῦτο δὴ τοῦ ἐγκλήματος, εὗρε μὴ
 δυνάμενον εἰς τοῦτο παράστασιν δοῦναι τινὰ καὶ
 ἀποδείξειν, ἀλλὰ προβαλλόμενον ἐκ τινος Τζιοπούλου
 λεγομένου ἀκούσαι, ὅσα δῆτα καὶ ἔγραψε. Καὶ ταῦτα
 δὴ ἀνενέγκας ὁ δηλωθεὶς πρεσβύτερος ἐδεήθη ἅμα
 μετακληθῆναι τὸν τοιοῦτον Τζιοπούλον καὶ συνοδικῶς
 γενέσθαι τὸν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐγκλήματος
 ἔλεγχον. Γίνεται τοιγαροῦν μετάκλητος ἐνταῦθα καὶ
 ὁ αὐτὸς Τζιοπούλος, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης
 ἀσφαλείας ἐρωτηθεὶς ἀνακαλύψαι καὶ ἀνομολογῆσαι
 πᾶν, ὅσον κατὰ τοῦ τοιοῦτου πρεσβυτέρου σύνοιδεν
 ἀκριβῶς, διεβεβαιώσατο μεμνησθαι πρὸ χρόνων
 ἑννέα ἐπιστῆναι τῷ εἰρημένῳ τόπῳ τοῦ Ποκοβίου
 κατὰ χρεῖαν τινὰ καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐν ἡμέραις τισιν
 αὐτοῦ που ἐνδιατρίβοντα, ἔπειτα δὲ, ὡς πρὸ ἐνὸς
 ἤδη χρόνου συμβέβηκεν, ἐκέλευεν ἀφελεσθαι πρεσβύ-
 τερόν τινα πράγματα καὶ ἀποφυγεῖν, ἐξῆλπε τῷ
 Χαλκεωπόλῳ τὰ περὶ τούτου, καὶ ὅς αὐτὸν κατη-
 γάγασε διαβαλεῖν, τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι τὸν πρεσβύ-
 τερον, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης διαβολῆς λαβεῖν
 παρ' αὐτοῦ, τὰ ἡμίση τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας.
 Οὕτως οὖν τοῦ εἰρημένου μαρτυρήσαντος Τζιοπού-
 λου, μάτην ἀνεφάνη διαβληθεὶς ὁ πρεσβύτερος.
 Εἰ μὲν γὰρ μὴ κατὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν καὶ κατε-
 πείγουσαν ἐπέστη τῷ τοιοῦτῳ τόπῳ τοῦ Ποκοβίου,
 καὶ ἐπ' ὀλίγον αὐτόθι προσκαρτέρησας ὑπεχώρησεν,
 ἡνίκα τῆς πλάνης ἥσθετο, καὶ οὐκέτι τὸ ἀπ' ἐκείνου
 ὑπέστρεψεν ἐκεῖσε, εἶχεν ἂν καὶ ὑπόψιαν δοῦναι
 τινὰ τῆς τοιαύτης κατηγορίας, ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῆς
 κατεπειγούσης αὐτὸν ἐνδείας ἐπεδήμησεν εἰ, τὸν
 τοιοῦτον τόπον, μεθ' ὃς ἥσθετο τῆς πλάνης, ὑπεχώ-
 ρησεν ἐκεῖθεν, καὶ οὐδὲν εὐρέθη ὅλως μετὰ ταῦτα
 ἐπανελθὼν εἰς αὐτὸν, ἀνεφάνη δὲ τὸ πλέον, καὶ ὅτι

ἀπὸ κακίας καὶ προαποκαϊμένης ἐχθρᾶς ἐκινήθη εἰς
 τὴν κατὰ τοῦτο διαβολὴν ὁ δηλωθεὶς Χαλκεώπου-
 λος, καὶ ἀπὸ ταύτης ψυκνόμενος διαβληθῆναι τοῦτον
 καὶ εἰς τὰ κλαπέντα πράγματα παρ' ἑτέρου τινὸς
 ἱερέως, ἐτι δὲ ἀνεφάνη καὶ ὡς τὸ ὑπὸ τὴν καλύπτραν
 αὐτοῦ δεδισμημένον οὐκ ἦν, ὅπερ ἐκεῖνος διέβαλε
 καὶ εἶπε σύμβολον εἶναι τῆς τῶν Βωγομύλων αἱρέ-
 σεως, ἀλλὰ Παναγία ἦν κρατούμενη καὶ παρ' αὐτοῦ
 κατὰ τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν πρὸ χρόνων οὐκ
 ὀλίγων, ἐξ ὧν συνέβη καὶ ἀλλοίωσιν τινὰ γενέσθαι
 τοῦ εἶδους αὐτῆς, ὡς τινες καὶ ἄλλοι τῶν πείραν
 ἔχόντων τοῦτο διεβεβαιώσαντο, οὐκέτι χώραν ὑπο-
 ψίας ἐντεῦθεν δίδωσιν, ὡς ὁ βήθεις πρεσβύτερος
 ἐνισχημένος ἐστὶ τῷ τοιοῦτῳ ἐγκλήματι. Ὅθεν δὴ
 καὶ διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ
 αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείᾳ, τῷ
 Σάρδεων, τῷ Νικομηθείᾳ, τῷ Μονεμβασίας, τῷ
 Ποντοηρακλείᾳ, τῷ Περγάμου, τῷ Χριστουπόλεως,
 τῷ Δυρράχῳ, τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κίου, τῷ Ἀθήνου,
 τῷ Ξανθείᾳ καὶ τῷ Νυμφαίου, ἀθῶον εἶναι τοῦτον
 δὴ τὸν πρεσβύτερον τοῦ προστριβέντος αὐτῷ ἐγκλή-
 ματος, ὥστε δὴ καὶ τὴν ἱερουσίνην αὐτοῦ μετιέναι
 καὶ ἐνεργεῖν. Καὶ γοῦν δέξονται πάντες τοῦτον καὶ
 ὡς ἱερῆ Θεοῦ προσελεύσσονται καὶ τῶν θείων ἀγί-
 σμάτων ἀδιστακτικῇ γνώμῃ δι' αὐτοῦ μεταλήφονται,
 καθὰ καὶ συνοδικῶς αὐτὸν ἡ μετριότης ἡμῶν ἐδι-
 κάλωσε. Τοῦτο γὰρ χάριν ἐπιδέδοται πρὸς αὐτὸν
 καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό Μηνί Ἰουρίῳ ΙΒ'. Ιδ'.

XXXV. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνοδικῶς ὁ οἰκίος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐ-
 τοκράτορι κύρ Θεόδωρος ὁ Βαδουσκωμίτης, καὶ
 ἀνέφερεν, ὡς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτοῦ κύρ
 Ἰωάννης ὁ Καβαλλάριος ἐπὶ τρισὶ παισὶν ἀφῆλξε
 τὸν βίον ἀπέλειπεν, εἶτα καὶ τῆς γυναικὸς ἐκείνου
 τελευτησάσης πειράται ὁ ταύτης ἀνδράδελφος, οἰκίος
 τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, κύρ Βασι-
 λειος ὁ Καβαλλάριος, κρατεῖν καὶ ἔχειν ὑφ' αὐτὸν
 τὴν ἀνίκουσαν ἐκεῖνῳ μερίδα ἐκ τοῦ γονικῶθεν δια-
 φέροντος κτήματος ἀμφοτέροις, λόγῳ δῆθεν τῶν
 αὐτῶν παίδων, οὗ χάριν καὶ ἐδεήθη ὁ αὐτὸς Βαδου-
 σκωμίτης ἀντικριθῆναι αὐτῷ. Παρῶν δὲ καὶ ὁ τοι-
 οῦτος Καβαλλάριος καὶ ἀκροώμενος τῶν εἰρημένων,
 διετίθεντο μὴ κέρδους ἕνεκεν αὐτοῦ βούλεσθαι τὸ
 ἐπιβάλλον μέρος τῷ ἀδελφῷ διοικεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ
 παρὰ τοῦτο δὴ τοῦ Βαδουσκωμίτου αἱ ἐκεῖθεν πρόσ-
 οδοὶ ἀναλίσκοντο, ἥς ἕνεκεν αἰτίας ἡτήσαντο τὴν
 ἡμῶν μετριότητα προμηθεύσασθαι, καὶ τὰ μητρικὰ
 τῶν παίδων πράγματα παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν γγι-
 σίως πρὸς αὐτοὺς ἔχόντων κατέχεσθαι καὶ φυλάτ-
 τεσθαι. Ὅθεν καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ
 τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρα-
 κλείας, τοῦ Περγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ
 Δυρράχου, τοῦ Ἀμάσειδος, τοῦ Ἀθήνου καὶ τοῦ
 Ξανθίου, κατεχῆναι μὲν τὸν δηλωθέντα Βαδουσκωμί-
 τιν τὸ πατρικὸν κτῆμα τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ προτι-
 μότερον καὶ δικαιοτέρον παρὰ τῶν νόμων κρινόμε-

νον ἐπὶ τῇ διεξαγωγῇ τούτου καὶ διοικήσει, ὡς καθ' αἷμα πλέον τοῦ Καθολάρου αὐτοῖς προσήκοντα, καὶ γνησίως ὑπερπονεῖν τῆς ἐκείνου συστάσεως, καὶ ἐφόρους ἔχειν καὶ ἐπιτηρητάς τῶν ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ κτήματος προσδοκουμένων, τὸν τε ἐν πατριαρχικοῖς ἄρχουσιν ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων τὸν Παράδεισον καὶ τὸν ἐντιμώτατον διάκονον τὸν Σέμνωνος, ὥστε καὶ περιτεύει ἀπὸ τῆς προσόδου τῶν τοιοῦτων κτημάτων φυλάττεσθαι ἀκαινοτόμητον λόγῳ τῶν τοιούτων παλίων, δοῦναι δὲ τὸν τοιοῦτον Βαδουσκωμίτην καὶ τὰ εὐρισκόμενα μητρικὰ τούτων πράγματα, καθὼς ἐδέξαντο καὶ συνένετο καὶ ἀμφότεροι πρὸς τὴν πενθερὰν αὐτοῦ, σεβαστὴν τὴν Εὐφημιανὴν, ὥστε συντηρεῖσθαι παρ' αὐτῆς ἐκεῖνα, ἕως ἂν οἱ παῖδες ἡλικίας ἱκανῆς ἄψωνται καὶ ἀμφοτέρων ἐπιλάβωνται, τῶν τε πατρικῶν δηλαδὴ καὶ τῶν μητρικῶν. Οὐκ ἐστὶ τοίνυν ὁ ῥηθεὶς Καθολάριος πειράσεται δι' ὅχλου τῷ Βαδουσκωμίτῃ γενέσθαι χάριν τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ γαμβρῷ, ἀλλ' ἀφέξεται τούτων διὰ παντός, ἀποδοῦς καὶ ὅσα περ ἀπείλετο δικαίωματα τῆς νύμφης αὐτοῦ, πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν Εὐφημιανὴν, ἥ δὴ κατεπιστεύθη καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐκείνης συντήρησις. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδίδεται τῷ διαληφθέντι Βαδουσκωμίτῃ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό Μηνί Ἰουρίῳ Ινδ. ιδ'.

II. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ μοναχὸς Γρηγόριος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς κατ' ἐπιτροπὴν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ τῆς συζύγου τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Ἰωάννου τοῦ Πολεμιανίου τοῦ ἐξηνήσατο χάριν τούτων οἰκήματα παρὰ τῆς Αὐτωρειανῆς συναίνεσι καὶ τῶν παλίων αὐτῆς εἰς ὑπέρπυρα πεντακῶσια πενήτηκοντα, προδάντος ἐπὶ τούτῳ καὶ πρατηρίου γράμματος, ὡς νενομίσται, ἐξ ὧν δὴ ὑπερπύρων μόνον πρὸς αὐτὴν καταβαλλόμενος τετρακῶσια, ὑπερέβητο καὶ τὰ λοιπὰ ἀποδοῦναι, ἡνίκα ἔβη ταύτην ἐκείθεν ὑποχωρήσασαν. Εἶτα ἀναμαθὼν, ὅτι τὰ ἡμίση τῶν τοιούτων οἰκημάτων τοῦ υἱοῦ τῆς αὐτῆς ἐτύγχανον Αὐτωρειανῆς, εἰς προῖκα ταῦτα καταγραφάμενης αὐτῇ, καὶ διεπράθησαν παρ' αὐτοῦ πρότερον πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἰωάννην, γέγονεν αὐτῇ δι' ὅχλου, τῆς δὲ ὑπὸ δικαστικῆς αἵρετος, τῇ τε σεβαστῇ κύρ . . . τῇ Ἱερακίτῃ καὶ τῇ Σεβασταϊανῇ, ἀντικριθείσης τῇδε τῇ ἄρχοντι, δεδικαίωται μὲν οὗτος κατέχειν τὰ πραθέντα πρὸς αὐτὸν οἰκήματα, πλὴν μετὰ ταῦτα συνέθετο λαβεῖν τὰ ἀνήκοντα ἑαυτῇ καὶ ὑπεκστῆναι τούτων τῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου, καὶ λαβεῖν ὑπαχώρησεν. Ἡ μέντοι ῥηθεῖσα Αὐτωρειανὴ, μὴ στέρξασα τὴν κρίσιν ταύτην ἀντεκρίθη καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου τῷ τοιοῦτῳ ἄρχοντι καὶ τὴν αὐτὴν λαβοῦσα κίχθειν ἀπόφασιν, ὑπέσχετο μὲν ὑποχωρῆσαι μετὰ μικρὸν τῶν εἰρημένων οἰκημάτων, ὡς ἀνελ' δὲ τῆς ὑποσχέσεως ἐπιλαομένη, ἔτι κατέχει ταῦτα δυναστικῶς, ὧν χάριν καὶ ἐδεήθη τὸ μέρος τοῦ αὐτοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολε-

μιανίτου ἀντικριθῆναι αὐτῇ συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσαν εἰς τὴν τῶν εἰρημένων παράστασιν καὶ τὸ πρατήριον γράμμα ταύτης δὴ τῆς Αὐτωρειανῆς καὶ τὸ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς σύμφωνον, περιέχον μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἡμίση τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, ἔτι δὲ καὶ τὸ πρὸς τὸν αὐτὸν ἄρχοντα γεγονὸς πρατήριον γράμμα. Παρούσα δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ καὶ ἡ τοιαύτη Αὐτωρειανὴ καὶ τῶν εἰρημένων ἀκρωμένη, συμπαρόντος ἅμα καὶ τοῦ εἰρημένου ἄρχοντος, διατείνεται πρῶτον μὲν δόλῳ χλαπεῖσαν αὐτὴν συνθέσθαι πρὸς τὴν πρᾶσιν, καὶ μηδὲ συνειδότος τοῦ μέρους αὐτῆς δοθῆναι τὰ ῥηθέντα ὑπέρπυρα πρὸς τὸν ἄρχοντα παρὰ τοῦ μέρους τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου. Ἀπήλεγξε δὲ ταύτην οὐκ ἀληθῶς ταῦτα προβάλλεσθαι τὸ τῆς πράσεως γράμμα ἐμφανισθὲν καὶ ἀναγνωσθὲν εἰς ἐπήκοον, οὐ μόνον, ὅτι ἔφερε τὴν ταύτης προταγὴν ἰδιόχρον, ἀλλ' ὅτι καὶ πεπιστωμένον ἦν μαρτύρων ἱκανῶν ὑποσημασίαις καὶ ταβελλίῳ παρόντων καὶ διαβεβαιουμένων μὴ βιασθῆναι ταύτην, ἀλλ' αὐθαίρετῳ γνώμῃ κινηθεῖσαν κυρῶσαι καὶ ἀσφαλίσασθαι τὰ τῆς πράσεως. Εἶτα ἐφ' ἐτέραν αἰτίαν ἐτράπετο, ὅτι δὴ πρὸς βουλῆσεως εἶχε προσκληρῶσαι τὰ οἰκήματα ταῦτα τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ μετὰ παρέλευσιν ἑαυτῆς, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ οὐκ ἀληθῶς ἔχειν ἀνεφαίνετο. Ἐπερ γὰρ τοιαύτην εἶχε βουλὴν, εἶδε πάντως ταύτην ἑῶσαι ἀνεκποίητα τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ὅτι δὲ ταῦτα πέπρακε, ἔβη οὐκ οὐκ σκῆψις ἦν αὐτῇ τὰ τῆς εἰρημένης αἰτίας καὶ πρόσφασις. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Μονεμβασίου, τοῦ Περιγάρου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ξανθείας, τὴν μὲν Αὐτωρειανὴν ἀλέχειν τῶν πραθέντων οἰκημάτων παρ' αὐτῆς τε καὶ τοῦ ταύτης υἱοῦ καὶ μήτ' αὐτὴν, μήτε τίνα τῶν γνησίων τοῦ μέρους αὐτῆς δι' ὅχλου περὶ τούτων γενέσθαι τῷ δηλωθέντι πανσεβάστῳ σεβαστῇ τῇ Πολεμιανίτῃ, δικαίου χώραν ὅλως ἐκ τῶν νόμων οὐκ ἔχοντας τοῦ ὀχλεῖν, τοῦτον δὲ κατέχειν ταῦτα καὶ νέμεισθαι κατ' ἐξουσίαν καὶ ἐκ' ἀδείας ἔχειν ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς, ὅσα περ οἱ θεοὶ νόμοι ὡς γνησίῳ δεσπότη τούτων αὐτῇ διδῶσι, κατὰ τὴν περιλήψιν δηλαδὴ τοῦ πρατηρίου γράμματος ἐχόμενα προδάντος τῶν αὐτῶν θεῶν νόμων. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδίδεται τῷ μέρει τοῦ διαληφθέντος πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό Μηνί Αὐγούστῳ Ινδ. ιδ'.

XXXVI. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Χριστοφόρου ὁ Θεοδωράκης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς οὗτος δὴ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ τὰ μὲν τῶν ὧν συνεφώνησε προικὰς χάριν πραγμάτων δέδωκε πρὸς αὐτὸν, τὰ δὲ κατέχειν οὐκ ἀποδίδωσιν, οὗ χάριν καὶ ἐδεήθη ἀντικριθῆναι αὐτῇ. Διαμηνύεται τοίνυν καὶ ὁ ῥηθεὶς πενθερὸς αὐτοῦ ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογῆσθαι, τίνη τρόπῳ οὐκ ἀποδίδωσιν αὐτῇ, ἐξ ὅλου.

κλήρου τὰ τῆς προικὸς. Ὁ δὲ ἀπαντῆσαι μὲν οὐκ ἔσχυσεν ὑπὸ ἀσθενείας ἐμποδισθεὶς, πέπομφε δὲ γράμμα υπογραφῇ αὐτοῦ πεπιστωμένον, ὅπερ καὶ εἰς ἐπὶ κῆρον ἀναγνώσθην διελάμβανεν, ὡς μόνον τεσσαράκοντα τέσσαρα ὑπέρπυρα λοιπάζεται τῷ τοιοῦτῳ γαμβρῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προικὸς, ἅπερ καὶ οὐκ ἀποδίδωσιν ὡς μὴ εὐπορῶν, ὅπως γένοιτο διὰ τοῦ τοιοῦτου γράμματος, ὡς εἰ μὲν δυνατὸς γένηται ἀποφύγει καὶ ταῦτα, ἕως ἔτι περισσι, καλὸν· εἰ δ' ἴσως φθάσας τελευτήσει τὸν βίον, ἵνα ἢ προτιμότερος ὁ τοιοῦτος γαμβρὸς αὐτοῦ ἱκανωθῆναι ἀπὸ τῆς καθευρεθείσης αὐτῷ περιουσίας καὶ τὰ τοιαῦτα τεσσαράκοντα τέσσαρα ὑπέρπυρα. Ἐπὶ γοῦν ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἀπόρως ἔχει νῦν κατὰ ἀλήθειαν εἰς τὴν τῶν ὑπερπύρων ἀπόδοσιν ὁ δηλωθεὶς Χριστοφόρος, ἔκρινε μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Περιγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σανθείας, γενέσθαι κατὰ τὴν τοιαύτην τοῦτου ὑπόσχεσιν, ὅθεν καὶ οὐδαμῶς ὀφείλει πειρασθῆναι εἰς ἀθέτησιν καὶ ἀνατροπὴν χωρήσαι τῆς τοιαύτης συμφωνίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποδώσει μὲν τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ καὶ τὰ δηλωθέντα τεσσαράκοντα τέσσαρα τῆς προικὸς ὑπέρπυρα, εἴπερ δυνατῶς ἔξει ἀποδοῦναι αὐτά· εἰ δ' οὐ, προτιμηθήσεται οὗτος δὴ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐκείνου τελευτῆς, ὥστε ἱκανωθῆναι τὰ λοιπαζόμενα τῆς προικὸς ὑπέρπυρα ἀπὸ τῶν εὐρεθέντων ἐκείνῳ πραγμάτων, μηδενὸς ὀφειλόντος ἐμποδῶν γενέσθαι τούτῳ εἰς τὴν τῶν τοιοῦτων ὑπερπύρων ἱκάνωσιν τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπιδοθέντος αὐτῷ εἰς τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν.

† *Ἐἴχε τό· Μητρί Ὀκτωδρίῳ ἰνδ. ιε'.*

II. † Παρέστη τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ ὁ Ἐξάκουστος Μανουὴλ, καὶ ἀνέφερεν, ὡς εἶχεν εἰ· γυναῖκα νομίμως τὴν θυγατέρα τοῦ πρεσβυτέρου Πανωραίου τοῦ Τζυμισχῆ, καὶ διεζεύχθη ταύτης· πρὸς ἀλλοτρίους ἔρωτας ἐκκλινάσας, δικαιοῦθαι δὲ συνοδικῷ γράμματος τοῦ πατριαρχεύσαντος πρὸς ἡμῶν ἀποκερδῆσαι καὶ τὴν προίκα πᾶσαν αὐτῆς, μέντοι καὶ ἀπεκερδῆσεν. Εἶτα δυναστεία χρησάμενος ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος ἐπελάβετο τῶν τῇ πατριαρχικῇ κρίσει δοθέντων οἰκημάτων αὐτῷ εἰς ἀναπλήρωσιν μερικὴν τῆς αὐτῆς προικὸς, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡδὴ χρόνοι· κατέχει, ὧν χάριν καὶ ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ αὐτὸς Ἐξάκουστος, φέρων ἀνὰ χεῖρας καὶ τὸ τοιοῦτον συνοδικὸν γράμμα· παρὼν δὲ καὶ ὁ δηλωθεὶς πρεσβύτερος καὶ ἀκροώμενος τοῦ τοιοῦτου Ἐξακουστοῦ τὰ εἰρημένα διεξιόντος, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις προφασίζόμενος ἦν, ἔτι δὲ καὶ ὡς τῆς γυναίκος εἰς μοναστήριον εἰσελθεῖν βουλομένης καὶ κατὰ μοναχὰς ἀποκαρῆναι κατέχει τὰ τοιαῦτα οἰκήματα ἐπὶ τῷ προσενεγκεῖν αὐτὰ τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἀποκαρῆναι συνέθετο αὕτη. Ὅθεν καὶ ἐκρίνεν ἡ μετριότης ἡμῶν σῶμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν ὑπεξαίρεθῆναι ἀπὸ τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων τὰ οἰκήματα, ἅτινα ἐφθασαν διατιμηθῆ-

ναι εἰς ὑπέρπυρα πεντήκοντα, καὶ δοθῆναι ὑπὲρ τῆς γυναίκος, εἰς τὴν αὕτη μὴν ἀποκαρῆναι συνέθετο, εἴπερ ἐκπληρώσει τοῦτο, καὶ οὐδὲν προέλθῃ κατὰ κοσμικὰς εἰς διάγειν, τὰ δὲ λοιπὰ κατέχεσθαι παρὰ τοῦ Ἐξακουστοῦ, εἰ δὲ μὴ προσιρεθῇ τὸν μὴν βίον ἐπανελεῖσθαι, κατέχειν τὰ τοιαῦτα οἰκήματα ἐξ ὀλοκλήρου τοῦτον δὴ τὸν δηλωθέντα Ἐξακουστον καὶ κατ' ἐξουσίαν αὐτοῖς χρῆσθαι, ὀφειλοντος τοῦ εἰρημένου πρεσβυτέρου τοῦ Πανωραίου ὑπεκαστῆναι ὡς ἀλλοτρίων αὐτῶν καὶ οὐδέποτε δι' ὄχλου γενέσθαι αὐτῷ, δεδικαιωμένῳ παρὰ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ προτρεπομένῳ πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ τοῦτοις ποιεῖν. Τοῦτου γὰρ χάριν ἐπιδίδεται τῷ διαληφθέντι Ἐξακουστῷ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Ἐἴχε τό· Μητρί Ὀκτωδρίῳ ἰνδ. ιε'.*

III. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ Ἀγγελος Ἰωάννης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ μήτηρ αὐτοῦ τελευτώσα διέθετο καὶ διένειμε τὰ καθευρεθέντα αὐτῇ πράγματα τῇ καὶ τῷ πρὸς τοῦτον δὴ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς παῖδας αὐτῆς, ἐπαφῆκε δὲ καὶ ἀμπέλιον τὸ ἐαυτῆς πρὸς τὸν αὐτάδελφον τοῦτου, τὸν Ἀγγελον Κωνσταντῖνον· ἔπειτα τελευτῶν καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἀγγελος Κωνσταντῖνος καὶ μήτε γυναῖκα μήτε παῖδας ἔχων ἐπαφῆκε πρὸς τοῦτον τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον καὶ εἰ τι ἕτερον εἶχεν, ὑπὸ μάρτυσι, τῷ τε υἱῷ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι πραιτωρὸς τοῦ δήμου, τῷ Ραϊτῇ Δημητρίῳ, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ Ἰωάννῃ τῷ Ἀγαπητῷ, ἐπεὶ ἠύρισκετο εἰς ταξιδιον ἐντὶ κατέργου μετὰ τοῦ δηλωθέντος πραιτωρὸς τοῦ δήμου, καὶ οὐκ ἠδυνήθη ποιῆσαι διαθήκην· διαναστάς δὲ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ Φωκάς ὁ Σπαντουνης, ἀντιποιεῖται τοῦ τοιοῦτου ἀμπελίου, συγκληρονομεῖν διατεινόμενος ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις πράγμασι, καὶ ἐδεήθη τοῦτου χάριν ὁ δηλωθεὶς Ἀγγελος ἀντικριθῆναι τῷ τοιοῦτῳ Σπαντουνῇ. Παρὼν δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ἀκούων τῶν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου εἰρημένων, τὰ πρῶτα μὲν ἔλεγεν, ἀμφιβάλλειν περὶ τῶν μαρτύρων, εἰ ἀληθεύουσιν, ὡς ὁ Ἀγγελος Κωνσταντῖνος τελευτῶν ἐπαφῆκε πρὸς τοῦτον δὴ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ, τὸν Ἀγγελον Ἰωάννην, τὰ καθευρεθέντα αὐτῷ πράγματα, καὶ ἐζήτηε δέξασθαι αὐτοὺς βάρους ἐπιτιμίου, ἐφ' ᾧ τὸ ἀληθὲς ἀνομολογήσουσιν, ὃ δὴ καὶ δεξαμένων καὶ πιστωσαμένων τὰ περὶ τοῦτου, ἐρωτηθέντος δὲ καὶ τοῦ εἰρημένου πανσεβάστου σεβαστοῦ πραιτωρὸς τοῦ δήμου καὶ ἀνομολογήσαντος, ἀληθῶς ἔχειν, ὅσον ὃ τε υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ πρεσβύτερος ἐμαρτύρησεν, ἐτέραν ἔπειτα ἐκίνησεν ἀγωγὴν, ὡς ἡ σύζυγος τοῦτου δέδωκε δανεικῶς τῇ μητρὶ ταύτης, ἀφ' ὧν ἐπροικοδοτήθη πραγμάτων ὑπέρπυρα ἑκατὸν, καὶ τελευτῶσα ἐκείνῃ τὰ καθευρεθέντα αὐτῇ πράγματα διανεμούσα, οὐδὲν ἐμνήσθη καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑπερπύρων, καὶ ἐζήτηε λαθεῖν ἐντεῦθεν τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον. Ἐπεὶ δὲ ἀπητήθη δοῦναι παράστασιν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, παράστασιν μὲν ἐτέραν οὐδὲν ἔσχυσεν ἀποδοῦναι, ἐνεφάνισε δὲ γράμμα τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ,

δηλοῦν, ὅτι ἐδόθη πρὸς αὐτὴν παρὰ τῆς θυγατρὸς Α αὐτῆς τῆς Σπαντουίνης ὑπέρπυρα ἑκατὸν εἰς ποσότητα τῆς προικὸς τῆς αὐταδέλφης αὐτῆς τῆς Χρυσολωρίνης, οὐδὲν δὲ διαλάμβανε τὸ τοιοῦτον γράμμα, ὥς κατὰ λόγον δανείου δέδωκε τὰ τοιαῦτα ὑπέρπυρα, ἵνα πάλιν ἀποδοθῶσιν αὐτῇ. Τοῦτου οὖν οὕτως ἀναφανέντος ἐκρην ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μελιτινῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Βερόλιας, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Μεσσηνίας καὶ τοῦ Ξανθίας, ἵνα γένηται μὲν προηγουμένως ὁ Ἀγγελος Ἰωάννης ἐν κατοχῇ καὶ κυριότητι τοῦ τοιούτου ἀμπελίου καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων τοῦ δηλωθέντος αὐταδέλφου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐμαρτυρήθη καὶ ἀπεδείχθη, καθὼς εἴρηται, ὅτι ἐπαφῆκεν αὐτὰ πρὸς τοῦτον, ἔπειτα, εἴπερ παραστήσει ὁ εἰρημένος Φωκᾶς ὁ Σπαντουίνης, ὡς δανειακῶς ἐδόθησαν παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῇ ταύτης μητρὶ τὰ εἰρημένα ἑκατὸν ὑπέρπυρα ἐπὶ τὸ πάλιν ἀποδοθῆναι πρὸς αὐτὴν παρ' ἐκείνης, ἀποδοθῶσι τότε καὶ ἱκανωθῶσιν αὐτῇ τὰ τοιαῦτα ὑπέρπυρα παρὰ τῶν ὄλων κληρονόμων τῆς μητρὸς αὐτῆς. Καὶ γοῦν καθέξει τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα ὁ δηλωθεὶς Ἀγγελος, καὶ κατ' ἐξουσίαν αὐτὰ νευμηθήσεται, παρ' οὐδενὸς εὐρεῖν ὀφείλων ἐμποδισμόν τινα ἐπὶ τῇ κατοχῇ τούτων καὶ κυριότητι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδίδοται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μηρί..... ἰνδ. ιε'.

XXXVII. Synodus metropolitæ Christopholeos confert metropolim Dramæ per adjunctionem.

† Οἱ λαχόντες προεδρεύειν καὶ εἰς ἐφόρους εἶναι καὶ οἰκονόμους ψυχῶν ἀνάγκην ἔχουσι κατεπεύγουσαν, ἀξιοῦν ὡς θνατὸν προμηθείας τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδίων οὐκ εὐπορούντας τοὺς τῶν πνευματικῶν ἀγώνων συνεφεαπτομένους αὐτοῖς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας συνδιαφέροντας, ὥστε δὴ καὶ τὴν χεῖρα σὺνδρομον ἔχοντας τῇ βουλήσει πρὸς μόνον βλέπειν ἀπερισπάτως τὸ σπουδαζόμενον. Προμηθῶς γὰρ πρὸς ἐκείνους διατιθέμενοι καὶ χορηγοῦντες τὰ δέοντα, ἑαυτοὺς εὖ ποιοῦσιν, ἐπεὶ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ τὴν προεδρίαν ἐπαληθεύουσιν καὶ τὸ καθ' ἑαυτοῦς ἔργον εὐδοκῶν ἔξουσιν. Βούλεται δὲ ὁ λόγος, ὅτι δὴ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Χριστουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς, πολὺ τὸ χρήσιμον ἐπὶ τοῖς ἀνά χεῖρας ἡμῶν συμβαλλόμενος, οὐκ ἔχει καὶ τὴν λαχοῦσαν τοῦτον συμβαλλομένην τὰ πρὸς χρεῖαν ἀρκούντως κατὰ τὸ τοῦ χρησίου μῆτρον αὐτῶν, καὶ δέον ἐγνώκαμεν ἐπιδιδόναι τινα τούτῳ βοήθειαν τοῦ ἐνδεόντος· μέντοι καὶ συνδιασκεψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείᾳ, τῷ Ποντοπρακλείᾳ, τῷ Μονεμβασίᾳ, τῷ Γαγγρῶν, τῷ Πηγῶν, τῷ Βερόλιας, τῷ Δυρράχίου, τῷ Μιτυλήνης, τῷ Ῥωσίου καὶ τῷ Μεσσηνίας, πέπραχεν ἔχειν αὐτὸν κατὰ λόγον ἐπιδόσεως τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκο-

πὴν Δράμας, καὶ τοῖνον ἀναδίδεται ταύτην οὗτος, καὶ πάντα ἐνεργήσει ἐν αὐτῇ, χειροθεσίας δηλαδὴ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τάλλα, ὅσα κανονικῶς ἀρχιερεῦσιν ἐφαίται, πλὴν τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, τιμῆσουσί τε τοῦτον καὶ διευλαθηθήσονται καὶ ὁ ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν κληρὸς τε καὶ λαὸς, ὅσα δὴ καὶ ἀρχιερέα αὐτῶν καὶ πνευματικὸν πατέρα καὶ διδάσκαλον, ὑπεύξουσιν τε καὶ πειθαρχήσουσι καὶ ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο καὶ ἐπιτάττοντο εἰς σωτηρίαν ἀφορῶσιν αὐτῶν. Τοῦτου γὰρ χάριν καὶ τὸ παρὸν ἐπιδίδοται γράμμα τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χριστουπόλεως, ὑπερίμῳ καὶ προσδῶρ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δράμας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μηρί Μαῦρ ἰνδ. ιε'.

XXXVIII. Synodus Callisto, electo metropolitæ Amasiæ, dal episcopatum Limniorum.

† Ὁ δὲ χρόνος αἰεὶ τὸ ἑαυτοῦ ποῶν ἐν τοῖς γε πλείστοις φθέρων τὰ θνῶτα καὶ μεθιστὰς, καὶ τὴν τῆς Ἀμασίας ἀγιωτάτην μητρόπολιν ἐν ἀφανεί κατέστησε σχήματι, περιφανῇ καὶ ἠύξημένην εὐρύν· ὑπὸ γὰρ τῆς τῶν ἔθνων καταδρομῆς αὕτη παντάπασιν ἐστένωται καὶ ἡρήμωται, κρίμασιν ὁρβήτοις Θεοῦ, καὶ πρὸς ὃ νῦν ὁρᾶται, κατέστη, ὥστ' ἐν ἀπόρῳ νῦν εἶναι τοῖς θεωμένοις ἢ σκοπούμενοις, εἰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐν μητροπόλεως μέρει διέλαμπεν. Οὕτω τὰ πράγματα μεθιστᾶν ὁδὸν ὁ χρόνος κατ' ἀλλοιοῦν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τούτων κατακαυθῆσθαι καὶ περιγίνεσθαι. Καὶ δὴ ἐξ ἱκανοῦ τινο; τὸ Χριστιανικὸν ἔχεισε πλήρωμα, ὅσοι δηλαδὴ περιελίφθησαν, καὶ περιλειφθέντες οὐχ ὑπεσύρθησαν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ἔθνεσι καὶ καταρχουσιν, ἀνεπίσκοπον ἦν καὶ πνευματικῷ ποιμένος ἐστερημένον καὶ τῆς ἐντεῦθεν διδασκαλίας καὶ ὠφελείας. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ τὸ τοῦ χρόνου χρέμα τοιοῦτόν ἐστι, καὶ τὸ ταῦ πανδαμάτορος ὄνομα διὰ τοῦτο ἐκκληρώσατο, ἀλλ' ὃ γε τῶν χρόνων ποιητὴς Κύριος, οὐ τῆς δόξης ὄριον οὐδὲν. οὐδὲ τῆς δυνάμεως, βασιλεῖς εὐσεβεῖς τῇ ἑαυτοῦ κληρονομίᾳ παρέχων εἰσφέρει, καὶ ποιμένας τοῖς μεγίστοις θρόνοις ἐγκαθιστᾷ, τῶν τε ψυχῶν προϊσταμένους καὶ τῶν πραγμάτων, ἵν' ἐντεῦθεν, ἅπερ ὁ χρόνος κατέσεισε, καὶ ὧν καταδρομὴν κακῶς ποῶν ἐνεδείξατο, ταῦτα διὰ τῆς τούτων ἐπικουρίας τε καὶ προνοίας εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀντικαταστήσῃ σχῆμα καὶ τὸ ἀξίωμα, κἀντεῦθεν τὴν ἐκ τοῦ χρόνου περὶ τὰ πράγματα δυσχέρειαν καὶ φθορὰν ἢ περὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοιωσῇ καὶ σύστασις ὑποδείξηται. Καὶ δὴ σπουδῇ τῇ περὶ ταῦτα καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐτι δὲ κρίσει καὶ ἐκλογῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ψήφῳ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἢ περὶ ταῦτα προμήθεια κατεπράχθη. Τὸν γὰρ εὐλαδέστατον ἱερομόναχον κύρ Κάλιστον, ἀρετῆς, θνῶτα πλήρῃ καὶ τῆς ἀρχιερεῦσι λοιπῆς κοσμιότητος πρεπούσης, μητροπολίτην Ἀμασίας προχειρισάμενοι πεποιήκαμεν. Ἐπεὶ δὲ τό γε νῦν εἶναι παραβαλεῖν ἐκείνους καὶ δι' ἑαυτῶν τὰ τῆς πνευματικῆς ἐπισκέπτεσθαι

οὐκ ἐνὴν τούτῳ δὴ τῷ τὴν χειροτονίαν παρ' ἡμῶν δεξαμένην διὰ τὴν εἰρημένην τῶν ἀσθεῶν τοῦ τόπου καταδρομὴν καὶ ἐπιθεσιν, ἑτερόν τινα τρόπον οὐδὲ τούτον ἀσυνταλῇ, ἀλλ' αὐτῷ τε καὶ τῇ αὐτοῦ ποίμνῃ λυσιστελῇ ἐς τὰ μάλιστα τὴν προμήθειαν πεποιημένα. Τοιγαροῦν καὶ γνώμῃ καὶ θελήσει θεοφιλεῖ καὶ σπουδῇ τοῦ περιποθέτου ἀνεψιῷ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ποθεινοτάτου υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, αὐθέντου τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, τὴν ἐν τῇ τοιαύτῃ χώρᾳ αὐτοῦ ἐπισκοπὴν τῶν Λιμνίων, εὐσαν μὲν ὑπὸ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Ἀμασειας, τελοῦσαν δὲ ἐν στερεῇ ἀρχιερείᾳ καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανύμου λαοῦ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἐσπερημένου, τῷ τὴν χειροτονίαν δεξαμένῳ τῆς Ἀμασειας, ὡς εἴρηται, ἐκδεδωκαμένῳ τε καὶ ἐπατρέψαμεν διὰ τὸ τὸ πάντῃ ἐνδεὲς τῆς τοιαύτης μητροπόλεως Ἀμασειας καὶ τὸ τοῦ κατάρχοντος ἔθνους ἐκείσε μάλιστα δυσπαράδεκτον, ὥστε καθῆσθαι μὲν καὶ διάγειν τὸν τοιοῦτον ἱερώτατον μητροπολίτην ἐν αὐτῇ τῇ τῶν Λιμνίων ἀγιοτάτῃ ἐπισκοπῇ, τὸν τε ἐκείσε Χριστιανικὸν λαὸν ἀρχιερατικῶς ποιμαίνειν καὶ βελτιοῦν, τὰ πρὸς σωτηρίαν εἰσηγούμενον καὶ διδάσκοντα, ἱεροργεῖν τε ἐν αὐτῇ, ἀγεῦ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, καὶ διακόνους προτιθέναι καὶ πρεσβυτέρους καὶ πάντα τὰλλα πράττειν, ὅσα καὶ τῷ γνησίῳ ἀρχιερεὶ δίδεται καὶ νομίζεται, ἀπέρχεσθαι δὲ, ὅτε ἔξοστιν αὐτῷ καὶ δίδωσιν ὁ καιρὸς, καὶ εἰς τὴν Ἀμασειαν, καὶ ποιμαίνειν τοὺς ἐν αὐτῇ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ πάντα καθόλου πράττειν, ὅσα τοῖς γνησίοις μητροπολίταις οἱ θείοι καὶ ἱεροὶ κανόνες ἐνδιδόσιν. Καθεῖξαι τοίνυν ὁ αὐτῆς ἱερώτατος μητροπολίτης Ἀμασειας τὴν τοιαύτην ἀγιοτάτην ἐπισκοπὴν τῶν Λιμνίων καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν, καὶ ἔξει ἐπ' ἀδείας, ὥσπερ εἴρηται, ἱεροπρατεῖν ἐν αὐτῇ, ὥστε καὶ διακόνους προτιθέναι καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι γε μὴν ὡς δυνατόν καὶ τὰ ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει Ἀμασειας προσκαθεῖξαι, ὡς γνήσιος τῆς τοιαύτης ἀγιοτάτης ἐκκλησίας ἀρχιερεὺς, ὅθεν καὶ ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιοτάτης μητροπόλεως Ἀμασειας, οἱ τε τῆς ὑπ' αὐτὴν ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς τῶν Λιμνίων καὶ οἱ ὑπὸ τὰς ἐνορίας τούτων τελούντες, ἱερωμένοι τε καὶ μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιανόμην πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον χαρούσας ψυχὰς καὶ διὰ πάσης ἄγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τε καὶ εὐπειθείαν ἀπονέμειν τούτῳ, ὡς ἀρχιερεὶ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ διδασκονεῖτο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συν-οδικὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα τούτῳ δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀμασειας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδίδεται.

† Εἴχε τὸ Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ιϛ.

XXXIX. *Synodus archiepiscopo Messenes confert metropolim Arcadiopoleos per adjunctionem.*

† Καὶ τοὺς τῶν θερεμμάτων ἐρώμεν ποιμένας, ὅποτε μὴ κατὰ πληθὺς τῶν βοσκομάτων ἡγῶνται,

καὶ πλείω προσλαμβάνειν ζητούντας. Ἰν' αὐτοὶ τε ποιμένες δι' ἀξιολόγου τιῦ κλήθους καλοῖντο, καὶ ἡμ' ἔχουεν ἀπολαύειν ἱκανῆς τῆς ἐκ τῶν ποιμαινομένων προσόδου καὶ τῆς τῶν ἐκείθεν καρπῶν εὐφορίας, καὶ εὐθηνίας, εἰ δ' ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐκείνοι πραγματεύονται ἐὰν τῆς εὐφορίας αὐτῶν οὕτω καὶ προμθείας, πῶς οὐκ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία κίχδοιτο τὴν αὐτῆς ποιμένων καὶ κλειστόν γε κίχδοιτο, Ἰν' ἅμα καὶ τὴν κατὰ τοῦνομα πλουτοῖαν προσηγορίαν καὶ τῆς αὐτῶν διαίτης ἐντεῦθεν εὐφορίαν ἀνενδεῆ; Δίκατον καὶ γὰρ σχολάζοντας αὐτοὺς περὶ τὴν τῶν ποιμαινομένων φροντίδα καὶ τὴν αὐτοῖς πιστευθεῖσαν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν τῶν ἔξω καταμαλοῦντας ἐκ γε τῶν πονουμένων οὐ μόνον τὰ πρὸς τὸν βίον ἱκανῶς αὐτοὺς ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις προσεπαρκεῖν ἔχειν, οἷς ἀπορίαν ὁ χρόνος ἐπήνεγκε βίου· οὐ γὰρ ἐκ παρέρπου τοῖς ἀληθῶς ποιμαίνουσιν ἐμέλησεν, ὅπως τοῖς ὑπὸ χρεῖαις τισὶ δεδουλωμένοις ἐλευθέρους αὐτῶν ἔχουεν ἀποφαίνειν, ἀλλὰ τοῦ παντός τούτο τιμῶνται, καὶ τὰ αὐτῶν παρ' οὐδὲν τίθενται πρὸς τὸ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ, τελοῦσι πάντων τῶν καλλίστων γίνεσθαι βραβεύονται. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοὺς ἄλλους προτρέποιεν ἐπὶ τὸν τῶν καλῶν ζῆλον τῷ καθ' αὐτοὺς ὁποδείγματι οἷα τινὶ βιαίᾳ ἔλξει, πρὸς τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα καταρτύνοντες καὶ προσάγοντες. Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν, ἃ τῶν μὴ παρὶς -πολιορκουμένων ποιμένων ἀναφύεται, νῶν ποιήσεις, ἱερίων διαπρεπεῖς κόσμοι, σεπτῶν εἰκότων καὶ ἀναθημάτων φιλοτιμία, πτωχοτροφίαι καὶ ξένων ὑποδοχαὶ μεθ' ἡμεῶν εὐθυμίας γινόμεναι; ταῦτα καὶ πολλῷ πλείω παρήκω· λόγος τὰ τῶν εὐπορούντων προστατῶν καὶ ποιμένων, εἰ δὲ κοινή τις εὐκλήρη γίνεται τοῦ ποιμνίου ἢ τοῦ ποιμένος εὐφορία, τοῦμπαιν ἢ σπάνις θεινὸν καὶ πέρα παντός γε θεινοῦ· ἵνα γὰρ τὰλλα παρῶμεν, παρὰ μὲν τοῖς συνεῖδοσιν αὐτῷ τὴν πενίαν ἔτερα ὑφίσταται τὰ ἐγκλήματα, παρὰ δὲ τοῖς μὴ τὰς ψήφους ἡκριβωμένους τιθεμένοις, ἀλλ' ἐκ τῶν εἰκότων καὶ πιθανῶν δοκῶν μὲν ἔχειν αὐτός, φείδεσθαι δὲ, μυρία δὴ καὶ βλασφημεῖται, ὁ δὲ τὸν Χριστὸν γυμνὸν οὐ περιβάλλων, ὁ δὲ πεινῶντα μὴ τρέφων καὶ ὅσα δὴ ἐφεξῆς ἀναεῖζονται οἱ μὴ ἐπαρκούντες πρὸς τοὺς ἐν χρεῖᾳ καὶ θειναῖς ἀπορίας. Ταῦτα δὴ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν συνεχῶς καθ' αὐτὴν ἀναλίσκουσα οὐκ ἀνασχετὸν ἡγήσατο καὶ τὸν ἱερώτατον ἀρχιεπίσκοπον Μεσήνης, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, περιορῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἀπορούμενον, ἀνδρὰ τρέφειμον διὰ ἐκ παιδὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ πολλοὺς ἰδρύτας ὑπενεχόντα καὶ μόχθους, ἀνασχολούμενον ταῖς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν διακονίαις, ἀλλ' ὡς ἐνὸν περὶ αὐτοῦ γνησίως φροντίσασα, παρὸν εὔρεν ἐπανορθώσασθαι τὴν κατ' αὐτὸν ἔνδειαν ἐκκλησίας προσθήκη, περὶ οὗ καὶ κοινοσημένη τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Μελιτινῆς, τῷ Γαγγρῶν, τῷ Ποντοηρακλείας, τῷ Προύσης, τῷ Πηγῶν, τῷ Βερρόας, τῷ Σαβῶν, τῷ Φιλίππων, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυρράχου, τῷ Μιτυλήνης, τῷ Ρωσίου, τῷ Ἀπρω, τῷ Καυκασίου,

τῷ Λιτβάδων, τῷ Βιζύης, τῷ Ξανθίας, τῷ Κῷ καὶ Ἀ τῷ Μηδείας, συσπειρουντας αὐτοὺς ἔσχε καὶ συμ-
 πράττοντας, ὅθεν καὶ κοινῇ τῇ περὶ τοῦτου ψήφῳ
 τὴν ἀγιωτάτην μητροπόλιν Ἀρχαδιουπόλεως κατὰ
 λόγον ἐπιδόσω· αὐτῷ ἀπονέμομεν, ὡς ἂν οὗτος μὲν
 τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν ἐκείθεν πορίζηται, ὁ δὲ
 κατ' ἐκείνην ἱερεὺς καὶ λαὸς τῆς παρὰ τοῦδε διδα-
 σκαλίας ἐκαπολαύων πᾶσαν ἐπιδοσίαν τὴν κατὰ ψυ-
 χὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἐς τὰ κρεῖττω προκοπὴν καὶ
 βελτίωσιν Χριστοῦ χάριτι. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς
 ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας τὴν τοιαύτην
 ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν Ἀρχαδιουπόλεως καὶ τὰ ὑπ'
 αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ
 καὶ διακόνους προδιβάσειν καὶ πρεσβυτέρους, ἐπὶ
 δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκεί-
 νων πάντων μετέξει, ὅσα καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς,
 ἄνευ πάντων τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
 σαι, ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθεί-
 σης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν
 ταύτης τελούντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱε-
 ρωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστῶνυμον
 πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν
 αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὁποιατὴν
 τούτῳ καὶ εὐπειθείαν ἀπονέμειν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν
 καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς
 ὑπ' αὐτοῦ νουθετοῖτο πρὸς σωτηρίαν συντει-
 νουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ
 παρὸν συνοδικὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα
 τούτῳ δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ
 Μεσσηνίας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλ-
 λειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς ἀσφάλειαν
 ἐπιδίδωται.

† Εἶχε τὸ Μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδ. ιε'.

**XL. Synodus metropolitæ Heracleæ Ponticæ consert
 episcopatum Amyclii per adjunctionem.**

† Ἐπειδὴ περ ἐν κρίσει τοὺς λόγους καὶ ἡμεῖς τῶν
 πραγμάτων οἰκονομεῖν ἐλάχομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χά-
 ριτι, νέμειν τε καὶ διοικεῖν ἐν γὰρ τοῖς πνευματικοῖς,
 ὡς χρὴ, ἕκαστα καὶ διὰ πάντων ὡς εἰπεῖν σώζειν
 τὰ πρόσφορα, χρεῶν δὴπου μὴ ἐν παρέργῳ τίθεσθαι
 τοῦτο, μηδ' ἐφ' ἐνὶ τῶν πραγμάτων ἀγειν τὸ εἰκὸς,
 ἀλλ' ὥσπερ βασάνῳ τὴν πρακτικὴν τοὺς λόγους τῇ
 κρίσει προσάγοντας, εἰς ἔργον αὐτίκα δὴ ἔπειτα
 προάγειν. Εἰοῦν τοῦ· γὰρ ἄλλους καὶ οὐχ ἥτιον, ὅσοι
 κατὰ γένος μάλιστα προσήκουσι, προνοίας· ἔξω
 ποιέσθαι ἐπ' ἔσχατα σκληρότητος καὶ ἀσυμπαθείας
 ἡκεῖ, ἥ ποὺ τοὺς γὰρ τῷ αὐτῷ τελειωθέντα· χρίσματος
 καὶ τῷ αὐτῷ συναφθέντα πνεύματι, τῶν ἀναγκαίω-
 τάτων ἂν εἴη πάσης· ἀξιοῦν κηδεμονίας, παρ' ὅσον
 καὶ κρείττων ἢ τοῦ πνεύματος τῆς ἐξ αἵματος
 συναφείας. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἴσως σκληρότητα γνώμης
 καταγνώσθαι τις, εἴτα ἀπῆλθεν ἐς τοσοῦτον αὐτῷ
 τῆς καταδίκης ἐριθείας, ἐνταῦθα δὲ πρὸς τοῦτοις
 καὶ δίκας ἐφύλησε παρὰ τῷ τὰ τῆς οἰκονομίας πιστεῦ-
 σαντι, εἰ δυνάμενος χεῖρα βοηθείας παρέχεσθαι,
 ἔπειτα βράσιον δέδωκε τὸ πρᾶγμα, τῇ βίᾳ
 συνωθεῖσθαι τὴν ἀδελφὴν συγχευώρηκεν. Οὕτω μέν-
 τοι ταῦτα παρ' ἡμῖν νομιζόμενα καὶ σπουδάζεσθαι τὸ

γὰρ εἰς δύναμιν παντοίοις καὶ τρόποις καὶ πράγμασι.
 Καὶ τοίνυν, ἐπειδὴ τίτις τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων
 ἀρχιερέων ἐν οὐκ ἐλαχίστῃ πενίᾳ καὶ τῶν ἀναγ-
 καίων στερεῖται κατένεχθῆναι συνέβη πάσης σχεδὸν
 προσόδου τῶν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν ἀποκλειθεῖσι
 τῇ τοῦ χρόνου κακότητι, χεῖρα βοηθείας ἐρέγειν
 τῶν πάντων εἰκότων ἢ μετριότης ἡμῶν κρίνει· καὶ
 γὰρ ἂν εἴη κοινὸν ἀμφοτέρων τοῦτο γὰρ προμήθεια,
 αὐτῶν τε δὴ, πρὸς οὐ· γίνεται, καὶ αὐτῶν ὑπ' αὐ-
 τοῖς ποιμένων, ὡς ἐντεῦθεν μὲν ἀφορμῆς διττὴν γί-
 νεσθαι τὴν ὁνησιν, μὴτ' ἐνταῦθα περιγραφομένην
 κάκεισε ὡς τὸ εἰκὸς διαβαίνουσιν. Ὡς γὰρ πονηρῶς
 διαθεθείσης τῆς κεφαλῆς ἀνάγκη μεταλαγχάνειν
 καὶ τᾶλλα τοῦ σώματος μέλη τοῦ πάθους, οὕτω δὴ
 κἀνταῦθα κεφαλῆς λόγον ἔχοντες καὶ ποιμαίνειν λα-
 χόντες· πρὸς γὰρ δὴ τὸ ὑπ' αὐτοῖς ἕκαστοι ποιμνίον.
 ὁσχερῶς λίαν ἔξουσιν ὠφελεῖν τινας, εἰ σφοδρά τις
 πενία κατέχει δίκην νεκρώσεως τοῖς αὐτῶν βουλή-
 μασι τε καὶ πράγμασι βιαίως ἐμπίπτουσα, τοῦτο δὲ
 οὐ μικρὸν τῷ ποιμνίῳ βλάβος. Ἐπειτα οὗτ' ἔστιν
 ἐνταῦθα λέγειν, ὡς ἀσυντελής ἢ τῶν ἐξωθεν εὐπορί-
 τοις τὰ τοῦ πνεύματος ἐνεργοῦσιν, εἰ μὴ τις φαίη
 καὶ τὴν ψυχὴν σώματος ἄνευ ἀρετῆς ἐργάζεσθαι
 δύνασθαι. Ἡ πῶς οὐκ ἂν χαλκὸς ἡχῶν τοῖς ἀκούουσιν
 λογιθεῖη κατὰ τὸν θεόν Ἀπόστολον, ὅποτε λόγῳ
 μόνῳ φιλοσοφίᾳ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐγκώμια,
 πράγμασιν οὐκ ἔχων τοὺς τύπους τοῖς λόγοις συν-
 ῥέδοντας καθυπογράφειν; Καὶ πανταχόθεν κατείδ-
 ναι τις μεγάλην ὄσαν τὴν τῶν πραγμάτων συντέ-
 λειαν, πλὴν οὐχ ὅσα τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνει, ἐπεὶ τὰ
 γὰρ τῆς χρεῖας ἐνδοῖς κακίσειεν ἂν τῶν εὐφρονούντων
 οὐδεὶς. Οὕτω τοίνυν τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασι
 προσέχοντες καὶ ταῖς ταῖς ψήφοις τὰ τοιαῦτα
 προσάγοντες, τῶν ἀπεικότων κρίνομεν, ὅφ' ἡμῶν
 ἀμελεῖσθαι τε καὶ περιορᾶσθαι, εἰ τις τῶν ἡμετέ-
 ρων ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν τῷ τῆς πενίας καταδύεται
 κύματι. Οὐκοῦν οὐδ' ἀμελεῖται τὸ γρῶν ἐφ' ἡμῖν οὐ-
 δεὶς ὅστις ἀξίος, ἀλλὰ τῆς προσήκουσης ἕκαστος με-
 ταλαγχάνει προμήθειας καὶ βοηθείας· ἰδοὺ γὰρ καὶ
 ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ποντοπρακλείας καὶ
 ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ
 συλλειτουργός, λόγῳ καὶ βίῳ ἐμπρέπων σεμνότητι
 καὶ τῆς ἀρετῆς πλουτῶν τὰ κάλλιστα, οὐδενὸς ἂν
 τῷ τέως ἐδεῖτο, εἰ καθ' αὐτὸν ἦν διάγων, νῦν δὲ,
 ἐπειδὴ προττασίαν ἔστιν ἐγχεχειρισμένος λαοῦ, καὶ
 πολλὴ τις τούτῳ ἀνάγκη φρονεῖς, ἀξίος· ἂν εἴη καὶ
 τῶν εἰς χρεῖαν ἡκόντων ἐκαπολαύειν, ἐν αὐτῷ τε
 ἑαυτῷ ἐπαρκῶν εἴη ταῖς πυκναῖς ἐνδημίαις τε καὶ
 ἀποδημίαις κοπτόμενος τῆς τοῦ οἴκελου ποιμνίου
 ὠφείλειας ἕνεκα καὶ ἐτέρας, ὡς ἐνὸν ὠφέλιμος ἔσθ'
 ὅτε φαίνονται. Ταῦτ' ἄρα καὶ τὴν περιέχουσαν αὐτὴν
 ἐνδειαν ἐτέρας ἐκκλησίας ἐπιθήκη θεραπεύσαι δι-
 ἐγνώμεν, ἀναλόγως τῷ πάθει τὴν ἰατρὴν ἐπιφέρου-
 ντες. Ποία γὰρ ἂν εἴη πρεπωδεστέρα προμήθεια
 ποιμένη ἀπορουμένη περὶ τὰ χρεῖωδῃ ἢ ποιμνίου
 ἐπαύξεισι; Τὴν τοίνυν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τὴν
 ἐπονομαζομένην Ἀμύκλιον, τὴν ὁποκειμένην ταῖς
 Παλαιαῖς Πάτραις, χηρεύουσαν ἥδη χρόνον ἱκανὸν
 καὶ δεομένην τοῦ διωθέντος καὶ πρὸς τὰς κρείττους

νομάς ἐδηγήσαντος τὸν ἐν αὐτῇ Χριστῶνυμον λαόν, διδασμεν αὐτῷ κατὰ λόγον ἐπιδόσεως κοινῇ ψήφω τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Μελιτινῆς, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Βιζύου, τοῦ Σεβέρων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Ἀπρω, τοῦ Καυκασίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Μεσσηνίας, τοῦ Ξανθείας, τοῦ Κῶ καὶ τοῦ Μηδέας, ὡς ἂν αὐτοὺς μὲν βοηθείας ἐκείθεν ἐπιτυχάνοι τινός, ἐφ' οἷς ἐν χρεῖα καθέστηκεν, ὃ δὲ κατ' ἐκείνην λαὸς τῇ τοῦτου προσσχόντες διδασκαλίᾳ καὶ ὑποθήκῃ τῶν καλῶν ὠφελοῖντο περὶ ψυχὴν, καὶ ἐπαναγοίντο ὁσημέραι πρὸς τὴν εἰς τὰ κρείττω ἐπίδοσιν, συνάρσει καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης Ποντοπρακλείας καὶ ὑπέρτιμος τὴν εἰρημένην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τοῦ Ἀμυκλίου μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάξειν καὶ. *Finis deest.*

XLI. Synodus jubet examinari causas ecclesiasticas in metropoli Sugdeæ.

. (οἱ)κοδομῆσαι μέλλοντες θεοῦς ναοὺς. Οἱ δὲ κατέστησαν αὐτὰ εἰς τοὺς πρὸ χρόνων φθάσαντας ἀνεγερθῆναι, ὡς εἴρηται, ναοὺς, καὶ ἔκτοτε ἰδιοποιῶνται αὐτοὺς ὡς πατριαρχικοὺς. Ἀνέφερε καὶ ὡς πρὸ χρόνων συνέβη ἐξοικισθῆναι τινα τῶν χωρίων τῆς ἐνορίας αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν Ταταρίων ἐπιδρομῆς, ἐπανελθόντων δὲ πάλιν εἰς αὐτὰ τῶν ἐποικίων αὐτῶν καὶ κατοικησάντων ἐν αὐτοῖς, ἀπῆλθον οἱ ἑσχατοὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Γοθίας καὶ ὑπερτίμου, καὶ ἔποιησαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις χωρίοις σταυροπήγια τῆς μητροπόλεως Γοθίας, καὶ ἔκτοτε ἀπαιτοῦσιν αὐτοὶ παρὰ τῶν ἐποικίων τῶν τοιούτων χωρίων καὶ τὸ κανονικόν, ὅσον ὀφείλεται πρὸς τὸ μέρος τῆς μητροπόλεως Σουγδαίας, καὶ ἐζήτησαν ἐπὶ τούτοις τυχεῖν συνοδικῆς διαγνώσεως. Ἐκρίνετοίνυν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβέρων, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Ἀτταλείας καὶ τοῦ Μεσσηνίας, ἵνα γένηται τοπικῶς δι' ἐπιστάσις τῶν κληρονομησάντων ἀρχιερέων ἐξέτασις, παρῆναι ὀφειλόντος τῇ τοιαύτῃ ἐξετάσει καὶ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Γοθίας, καὶ ὡς εὐρεθῶσιν ἔχοντα εἰς ἀλήθειαν τὰ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, σημειωθῇ παρ' αὐτῶν καὶ πεμφθῇ τὸ σημείωμα ἐνταῦθα, καὶ ἔπειτα γένηται, ὅσον ἀναφανῇ εἰκασιόν ἀπὸ τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως. Ἀνατιθέμεν δὲ τὰ περὶ τοῦτου τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, τῇ Ἀλανίας, τῇ Βιζύνης καὶ τῇ Ζηκχίας καὶ Ματράχων, οἱ δὲ καὶ ὀφείλουσιν ἐνδεημῆσαι εἰς τὸν ἐκείσε τόπον καὶ ἀποπληρῶσαι τὰ τῆς συνοδικῆς ταύτης καὶ ἡμετέρας διαγνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἀνέφερον ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος ἀρχιερεὺς Σουγδαίας, ὡς περιβαλόνουσιν εἰς τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ συνοικίσια κεκλυμένα παρὰ τῶν θείων καὶ φιλευσεῶν νόμων, τὰ μὲν ἐξ αἵματος, τὰ δὲ ἐξ ἀγγιστείας, μὴ πειθομένων τῶν

ποιοῦντων αὐτὰ τῇ τοῦ ἀρχιερέως παραινέσει καὶ συμβουλῇ, ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς ποιῆσαι ἐπιφώνησιν πρὸς τὸν ἐκείσε Χριστιανικὸν λαόν, ὡς ἂν μὴδὲν τολμῶσι τι τοιοῦτον, ὅτι εἰς κρίμα καὶ ἀπώλειαν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ὀφείλουσι παρακοῦειν τοῦ γνησίου αὐτῶν ἀρχιερέως, οὕτε ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, οὕτε ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς λέγει πρὸς αὐτοὺς εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ τι συνοικίσιον εὐρίσκειται, ὀφείλει διασπασθῆναι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀποτέλεται.

† *Εἰς τὸ Μηρί ἰνδ. α'.*

XLII. Synodus respondet ad petitionem metropolitæ Attaliæ de pravīs moribus qui in ejus diocesi invaluerunt.

† Ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἀτταλείας καὶ ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγός, ἀνέφερον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον, ὡς τινες τῶν κληρικῶν τῆς κατ' αὐτὸν τοιαύτης μητροπόλεως καὶ τῶν ἐκείσε κοσμικῶν ἀνθρώπων ἐφθασαν ἀναδέσθαι τινα ἀπὸ τῶν μοναστηρίων τῆς αὐτῆς μητροπόλεως, ὥσαυτως καὶ τινες ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὴν θείων ναῶν ἐκδοθέντων καὶ τῶν τοιούτων μοναστηρίων καὶ τῶν ναῶν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατὰ σκοπὸν τοῦ ἐπιμαλείας παρ' αὐτῶν ἀξιοῦσθαι καὶ περιποιήσεως εἰς τὸ συνίστασθαι καὶ βελτιοῦσθαι αὐτὰ, διέβη δὲ ἡ κατοχὴ τούτων καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν τοιούτων κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων, κατὰ μικρὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον κατήχησαν εἰς ἐρήμωσιν τὰ τοιαῦτα μοναστήρια καὶ οἱ ναοὶ ἐξ ἀμελείας αὐτῶν, ὡς μὴδὲ μοναχοὺς ἔχειν οἰκήτορας, καὶ τὰ κτήματα δὲ αὐτῶν τὰ μὲν διεπράθησαν παρὰ τῶν τοιούτων κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων, τὰ δὲ κατέχουσιν ἔτι καὶ νέμονται αὐτοὶ, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀποκερδαίνουσι προσόδους. Ἀνέφερε καὶ ὡς τινες τῶν τοπικῶν γυναῖξιν κατὰ νόμου συναπτόμενοι καὶ τῆς συμφωνηθείσης πρὸς αὐτοὺς προικὸς ἀποδιδόμενης βιάζονται καὶ καταναγκάζουσιν, ἵνα τὰ μὲν τῶν προικιμαίων πραγμάτων δίδωνται πρὸς αὐτοὺς κατὰ λόγον ξενίου, τὰ δὲ προικοδοτῶνται ταῖς γυναῖξιν, καὶ εἰ συμβῇ προτελευτῆσαι τὴν γυναῖκα καὶ ἀπαιτηθῆναι τὴν προῖκα, ἀντιστρέφεται μόνον τὸ καταγραφὴν ὑπὲρ προικὸς, τὸ δὲ ἐπέκεινα πρᾶγμα ἐναπομένη αὐτοῖς ἀναπαίτητον ὡς ξενίου λόγῳ δοθὲν πρὸς αὐτοὺς, ὥστε καὶ ἐπεκράτησεν ἡ τοιαύτη συνήθεια, καὶ ἐνεργεῖται παραλόγως, μὴ βουλομένων ἄλλως συνάπτεσθαι εἰς γάμον τῶν πρὸς ταῦτο ἐρχομένων ἀνδρῶν, κἀντεῦθεν ἀναγκαζόμενοι οἱ τὰς θηλείας ἔχοντες παῖδας καὶ μὴ ἔχοντες ἄλλως πρὸς γάμον συνάπτειν αὐτὰς, ζημιοῦνται τὰ μεγάλα παρὰ τὴν τῶν νόμων διαταγὴν, στερούμενοι τῶν οἰκείων, καὶ ἐζήτησεν ἐπὶ τούτοις συνοδικῆς τυχεῖν διαγνώσεως. Ἐκρίνετο οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβέρων, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Ἀλανίας καὶ τοῦ

Μεσσηνίας, περὶ μὲν τῶν ἐκδοθέντων, ὡς εἴρηται, Α μοναστηρίων καὶ τῶν ναῶν ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν δηλωθέντα ἱερώτατον τῆς Ἀτταλείας ἀρχιερέα ἀποσπάσαι ταῦτα ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὰ κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων καὶ σπουδάσαι καὶ ἐπιμεληθῆναι, ὥστε καταστήσαι καὶ ἀποδεῖξαι πάλιν τὰ τοιαῦτα μοναστήρια καταγῶγια μοναχῶν, ἀνασῶσαι τε αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ τοῖς τοιοῦτοις θεοῖς ναοῖς καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν, ὅσα ἐφθασαν διαπραθῆναι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτὰ, ἀδικον γὰρ ἐνὶ καὶ μέγα ἐπιφέρων τὸ κρίμα ταῖς ψυχαῖς τῶν κατεχόντων ταῦτα, τὸ ἐπὶ λύμῃ καὶ καινοτομίᾳ καὶ βλάβῃ τῶν προσόντων τοῖς τοιοῦτοις μοναστηρίοις καὶ τοῖς ναοῖς κατακυριεύειν καὶ δεσπόζειν καὶ κατέχειν αὐτά· τὰ γὰρ ἅπαξ ἀφιερωθέντα τῷ Θεῷ ἀπαρעχειρήτα διατίθρεσθαι ὀφείλουσι καὶ ἀμείνω· α, Β οὐ μόνον παρὰ τῶν ἀναδεχομένων τοιουτοτρόπως αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκοθεν συνιστώντων καὶ προστιθέντων καὶ καθάπαξ προσαγόντων τὰ προσόντα αὐτοῖς. Περὶ δὲ τῶν γινομένων, ὡς δεδῆλωται, συναλλαγμάτων καὶ συνοικισίων διέγνων καὶ ἀπεψήνατο ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἀκυρον εἶναι τὴν γινομένην παράλογον καὶ ἄτοπον συνήθειαν καὶ ἀδέδαιον, ἐνθα προβῇ, καὶ ὁπότε συμβῇ τελευτησάσης τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖσθαι τὰ τῆς προικὸς πράγματα, ἀποδίδεσθαι ταῦτα ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τοὺς θεοὺς καὶ φιλευσεθεῖς νόμους, μηδὲν τι ὀφείλοντος κατέχειν καὶ ἀποκαρδαίνειν ἐξ αὐτῶν, ὡς κατὰ λόγον ξενίου δοθῆν, ἅτε παραλόγου παντελῶς οὐσῆς τῆς τοιαύτης πράξεως, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀκυρον ὀφειλόμενης ἔχειν εἰς ἅπαν τὸ ἐξῆς. Ἐπει δὲ ἀνέφερον ὁ τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς Ἀτταλείας καὶ ὡς ἐφθασάν τινες ἀδίκῃ τρόπῳ καὶ πλεονεκτικῷ ἰδιοποιήσασθαι τὸν ἐπισυναγόμενον κηρὸν καὶ τὸ ἔλαιον εἰς τὸν ἐκεῖσε θεῖον ναὸν τῆς κατ' αὐτὸν μητροπόλεως, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν διαφερόντων τῷ τοιοῦτῳ ναῷ ἐργαστηριακῶν οἰκημάτων καὶ τὴν ἀπ' ἐτέρου τινὸς τρόπου πρόσδοον εἰς τὸν τοιοῦτον θεῖον ναὸν καὶ κατέχειν καὶ ἀναλίσκειν ταύτην εἰς ἰδίας αὐτῶν χρείας, ἐκράτησε δὲ ὁμῶς πάλιν τὴν τοιαύτην πρόσδοον ὁ πρὸ τούτου ἀρχιερεὺς καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, καὶ ἔταξαν, ἵνα κατέχεται ἰδίως καὶ φυλάσσεται, καὶ τὸ μὲν ἀναλίσκηται εἰς λυχνοκαταὰν τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ναοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἰς περιποίησιν αὐτοῦ καὶ οὐστάσιν καὶ βελτίωσιν, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἵνα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπισυνάγηται καὶ φυλάσσεται ἡ τοιαύτη πρόσδοος παρὰ ἀνθρώπων χρησίμων κληρικῶν, οὓς ἂν διακρίνῃ καὶ τάξῃ ὁ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεὺς, ὡς τῆς φυλακῆς καὶ συντηρήσεως τῆς τοιαύτης προσόδου τὴν φροντίδα ἔχειν ὀφείλοντος τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως μετὰ καὶ εἰδήσεως τῶν κληρικῶν, καὶ μηδεὶς τῶν τοιοῦτων κληρικῶν ἢ τις ἕτερος ἐπ' ἀδείας ἔχῃ ἰδιοποιεῖσθαι καὶ ἀναλίσκειν αὐτὴν εἰς ἰδίας αὐτοῦ χρείας, ἀλλ' ἀναλίσκηται εἰς λυχνοκαταὰν καὶ περιποίησιν τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ναοῦ. Ὡσαύτως, ἔπειδὴ ἐγνώρισεν ἡ μετριότης

τῆς ἡμῶν καὶ ὡς ἐπὶ τινες τῶν προβαθμιωτέρων πρεσβυτέρων τοῦ κλήρου τῆς τοιαύτης μητροπόλεως Ἀτταλείας ἀντιποιοῦνται τῆς τεταγμένης ἀκολουθίας τοῦ εὐχελαίου, ὥστε παρ' αὐτῶν μόνων ἔκτελεισθαι τὴν τοιαύτην ἀκολουθίαν καὶ μὴ παρ' ἄλλων τινῶν πρεσβυτέρων, τῷ λόγῳ, ὅτι ἐφθασε ταχθῆναι τοῦτο πρὸ χρόνων παρὰ τῷ τῷ τότε ἀρχιερέως τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, καὶ ταῦτα μετ' ὀλίγον πάλιν ἀκυρωθέντος τούτου διὰ πατριαρχεικοῦ γράμματος, ὅπερ ἐνεφανίσθη καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα τοῦ λοιποῦ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παύσωνται οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι τοῦ ἀντιποιεῖσθαι τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας τοῦ εὐχελαίου, ὡς διαφερούσης καὶ ἀνηκούσης ἰδίως αὐτοῖς, καὶ μὴ παρ' αὐτῶν μόνων ἔκτελεται τὰ τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας, ἀλλὰ (παρὰ τῶν) πρεσβυτέρων, οὓς ἂν θελήσῃ καὶ προσκαλέσεται ἕκαστος τῶν βυολομένων ἔκτελεῖν τὸν τοιοῦτον ἀγίασμον, ἔπει καὶ ἐπιτίμιον ἡπείληται τοῖς τοιοῦτοις πρεσβυτέροις, εἰ πάλιν αὐτοὶ μόνοι ἐνεργεῖν τὰ τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας πειραθῇσονται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀποτέλειται.

† Εἶχε τό· Μηρί..... ἰνδ. α'.

XLIII. *Synodus metropolitæ Larissensi, qui ob bellum suam diocesin ingredi non potest, permittit ut jura episcopalia exerceat in episcopatu Charmænes.*

† Ἐπειδὴ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσης, ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς. Ἐγραψε καὶ ἀνήνεγκέν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον, ὡς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης εἰς τὸν ἐκεῖσε τόπον συγχύσεως καὶ ἀνωμαλίας ἀπὸ τῆς μάχης ἐμποδίζεται, καὶ οὐδὲν ἔχει ἐπ' ἀδείας καταλαβεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Λαρίσης καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ διάγειν ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ἐφειμένα τούτῳ ἀρχιερατικῶς διαπράττεσθαι, ἀπήλθε δὲ διὰ τοῦτο καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀγιοτάτην ἐπισκοπὴν Χαρμαίνης, ἐν στερήσει εὐρισκομένην ἀρχιερέως γυναικίου, καὶ ἐξήτησεν, ἵνα ἐπιτραπῇ συνοδικῶς, ὥστε πρὸς καιρὸν, μέχρις ἂν δηλονότι τὰ τῆς μάχης διαλυθῇ, καὶ εἰρηνικὴ πάλιν κατάστασις εἰς τὸν ἐκεῖσε γένηται τόπον, ἐν τῇ τοιαύτῃ τῆς Χαρμαίνης ἐπισκοπῇ διάγειν καὶ τὰ τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ ἀνήκοντα διαπράττεσθαι, διέγνων ἡ μετριότης ἡμῶν σὺν αμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείᾳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικαίᾳ, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Φιλαδελφείας, τῷ Μελιτηνῇ, τῷ Ποντοηρακλείας, τῷ Πηγῶν, τῷ Δυβραχίου, τῷ Ἀπρω, τῷ Μεσσηνίας καὶ τῷ ὑποφθιφίῳ Μελενίκου, δέον εἶναι διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν ἐκεῖσε πραγμάτων καὶ τοὺς βυολομένους ἱεραῖσθαι καὶ κατὰ τὴν τάξιν προϊέσθαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν, εὐρίσκεισθαι τὸν δηλωθέντα ἱερώτατον ἀρχιερέα Λαρίσης ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπισκοπῇ τῆς Χαρμαίνης, ὥς ἂν εἰρηνικὴ πάλιν κατάστασις γένηται εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον, καὶ ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ χειροτονίας διακόνων καὶ πρεσβυτέρων καὶ τᾶλλα, ὅσα ἐφείτα

ἀρχιερατικῶς αὐτῷ διαπράττεσθαι, ἀπέχειν ὀρεῖ-
λοντα μόνον τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
σεως. Ἔσται τοίνυν διάγων καὶ πράττων τὰ εἰρη-
μένα ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπισκοπῇ κατὰ τὴν συνθετικὴν
ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν· ἐπὶ τούτῳ γὰρ
ἐπιδέδοται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν
μετριότητος δι' ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τδ· Μηνὶ Αὐγούστῳ Ινδ. α'.

XLIV. Synodus metropolitæ Prusæ mandat, ut inspi-
cial metropolim Arameæ et monasterium patriar-
chale Agaurorum.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν προμηθευομένη ὁμοῦ μὲν
τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Προύσης καὶ ὑπερτί-
μου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ αὐτῆς καὶ
συνλειτουργοῦ, ὡς ἂν μὴ ἀπόρως ἔχη τῶν εἰς χρεῖαν
ἡκόντων αὐτῷ, εἰς τοῦτο συναυνοῦμενος ὑπὸ τῆς
τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας, ὁμοῦ δὲ προνοουμένη
καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς γειτνιαζούσης τῇ κατ' αὐ-
τὴν ἐκκλησίᾳ ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀπαμείας
εὐρισκομένου Χριστιανικοῦ λαοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὺς
ἀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως ἀπολαύειν καὶ ὠφελείας,
παρακαλεῖται γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερω-
τάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρακλείας,
τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ
Φιλαδελφείας, τοῦ Μελιτηνῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ
Ποντοηρακλείας, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Αὐρ-
βάρχου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀπρω, τοῦ ἀρχιεπι-
σκόπου Μεσσηνίας καὶ τῶν ὑποψηφίων Σμύρνης καὶ
Μελενίκου, εἶναι τὴν τοιαύτην ἐνορίαν τῆς δηλω-
θείσης μητροπόλεως Ἀπαμείας ὑπὸ τὴν πνευματι-
κὴν ἐπίσκαψιν καὶ ἀνάκρισιν τοῦ διαληφθέντος ἱε-
ρωτάτου μητροπολίτου Προύσης καὶ ὑπερτίμου καὶ
ὁ· αὐτῷ ποιμένι τὸς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένους ἱερεῖς,
μονάζοντάς τε καὶ λαϊκοὺς διεξάγεσθαι καὶ καταρ-
τίζεσθαι πρὸς τὰ πνευματικά καὶ λυσιτελῆ καὶ σω-
τήρια, ἀναγνώστας τε παρ' αὐτοῦ καὶ ὑποδιακόνους
καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς ἐξ αὐτῶν προδιδίζεσθαι
τούς τῇ κανονικῇ δοκιμασίᾳ προκρινομένους. Ὡσαύ-
τως παρακαλεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν κατέχειν τὸν
αὐτὸν ἱερωτάτον ἀρχιερέα Προύσης καὶ τὴν ἐν τῇ
τοιαύτῃ θεοπόλει Προύσῃ διακειμένην σεβασμίαν
πατριαρχικὴν μονὴν, τὴν ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην
τοῦ ὁσίου Εὐσεβίου καὶ ἐπικεκλημένην τῶν Ἀγα-
ρων, μεθ' ὧν αὕτη κέχτηται δικαίων καὶ προνομίων.
Ὅθεν ὀφείλουσι καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοὶ, ἔτι δὲ καὶ
οἱ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης μητρο-
πόλεως Ἀπαμείας ἱερ. ις, μονάζοντές τε καὶ λαϊκοὶ
τὴν πρέπουσαν αἰδῶ καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν
ἀπονέμειν τῇ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ ἀρχιερεῖ, ὡς πατρὶ
αὐτῶν καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, καὶ τοῖς πρὸς αὐ-
τοὺς παρὰ τούτου λεγομένοις ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν οικ-
κίων ψυχῶν ὑπέλκειν καὶ πειθαρχεῖν, ὀφειλοντος
καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως φροντίζειν
καὶ ἐπιμελεῖσθαι, ὥστε διαγωγῆς αὐτοῦ· ἔχσθαι
θεοφιλοῦς, ἐν φροντίδι τε τίθεσθαι καὶ τὴν τῆς εἰ-
ρημένης σεβασμίας μονῆς σύστασιν καὶ βελτίωσιν,
ὥστε ἔχειν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς τὰ πρὸς
ζωάρκειαν αὐτῶν καὶ τὴν ἄλλην κυβέρνησιν, ἔχειν
ὅς καὶ αὐτὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτης μονῆς τὴν δυνατὴν

καὶ ἐνδοχομένην κυβέρνησιν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦ-
του ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται αὐτῷ καὶ ἡ παρούσα συν-
οδικὴ πράξις τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τδ· Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ Ινδ. β'.

XLV. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenes,
conferi metropolim Keltzenes per adjunctionem.

† Ἔδει μὲν πάντως καὶ τῶν εὐλογημάτων ἦν
ἄρα, τὰς πάλαι τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ἐπιτοκὰς τε
καὶ μητροπόλεις ταχθεῖσας καὶ ὅφ' ἐνὶ ποιμένι καὶ
διδασκάλῳ τούτων ἐκάστην ἀγεσθαι τυπωθείσας, τὴν
ἀρίστην ταυτηνὴν σώζειν τάξιν καὶ μόνην αὐτὴν τὴν
γε λαχούσαν ἑκάστον τῶν ποιμένων ἐν φροντίδι
ποιεῖσθαι πρὸς τὰ κρεῖττω καὶ λυσιτελῆ διεξάγειν·
ἐπεὶ δὲ ἡ δι' ἀμαρτίαν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλία
καὶ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ ἐνθου-
σῆδος τυπώσεως ἐν οὐκ ὀλίγαις τῶν τε πόλεων καὶ
χωρῶν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεεν, οἱ τῆς καθόλου κα-
θεξῆς· Ἐκκλησίαις αὖθις προσιτάται τοῦ καιροῦ καὶ
συνελόντος ποιούμενοι πρόνοιαν, ὡς ἐγγωρῶν ἦν,
ἴασιν ταύτην τοῖς ἐπικειμένοις ἐπινενοήσαντι, καὶ
ὥρισαντο δεύτερον, ὅφασι, πλοῦν, ἴν' οἱ καθ' ὁσον-
δήτινα τρόπον ἀνάγκης εἰς τὸ σχολάζειν συναλαθέν-
τες, ὅφ' ἥς πρόσστησαν ἐκκλησίας, ἡ μικροῦ τινος
ἰσως λεψάνου τῆς κατ' αὐτοὺς ποίμνης ὑπολειφθέν-
τος οὗ· αὐτοὶ διακυβερνῶν ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς ἐνδείξ-
τῶν χρειωδῶν οἳοι τε ὄντες, οὐδ' ἑτέροις παρέχειν,
ἑτέρας ἐκκλησίας προσθήκη λαμβάνουσιν τὴν προμή-
θειαν, εἴπερ ἱκανώτατοι μάλιστα τύχοιεν ὄντες οὗ-
τοι ἐργοῖς ὁμοῦ τε καὶ λόγοις, οἳ ἂν ὁμιλῶσι, πρὸς
τὸν ἴσον τῆς θεοσεβείας ζῆλον τούτους ἐνάγειν καὶ
πολιτεῦσθαι πείθειν ἀμέμπτως. Τοῖς τοίνυν οὕτω
τυπωθείσι καὶ ὀρισθείσι καλῶς καὶ ἡμεῖς ἐξακολου-
θοῦντες· τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνῆς, ὑπερ-
τίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ συνλειτουργῷ, κύρ Θεοδοσίῳ, οὐκ
εὐπόρως μὲν ἔχοντι τῶν πρὸς χρεῖαν διὰ τὴν κατ'
αὐτὸν ἐκκλησίαν ὑπὸ Βαρβάρους πρὸ πολλοῦ γεγο-
νέναι καὶ εἰσέτι νῦν κατάρχεσθαι καὶ κυκλοῦσθαι,
ἱκανῶς δὲ ἔχοντι Θεοῦ χάριτι καὶ ἅμα προθύμως,
τοὺς μὲν οικίους τῆς πίστεως ταῖς παρ' αὐτοῦ
διδασκαλίαις κρατύνειν καὶ προάγειν ἐπὶ τὸ κρεῖτ-
τον, τὸ δ' ἄλλοτριον προσλαμβάνεσθαι τῇ κατὰ Χρι-
στὸν ἀγωγῇ μεταπλάττοντα καὶ μορφοῦντα, τὴν
ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κελτσηνῆς κατὰ λόγον ἐπι-
δόσεως νέμμεν γνώμη καὶ ψήφῳ κοινῇ τῶν περὶ
ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ
Σάρδεων, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλα-
δελφείας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ
Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Αὐρβάρχου,
τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀπρω, τοῦ Ἀτταλείας, τοῦ
Μεσσηνίας καὶ τῶν ὑποψηφίων Σμύρνης καὶ Μελενί-
κου, ὡς ἂν προηγουμένως μὲν τῆς ἐν ἅπασι θεαρέ-
στου πολιτείας τοῦ ὑπ' αὐτὴν λαοῦ φροντίξῃ καὶ
προμηθεύῃται διδασκαλίαις ταῖς διὰ τρόπων καὶ
λόγων εἰς ταύτην ἐνάγων, ἔπειτα καὶ τινος συντε-
λείας καὶ κυβερνήσεως ἐντεῦθεν αὐτὸς εὐπορήσῃ.
Καθεξῆς τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης
Μελιτηνῆς καὶ ὑπερίτιμος τὴν τοιαύτην μητρόπολιν

Κελτζηνης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν πάντων, καὶ ἐπ' Ἀ
ἀδείας ἔξει ἱερουργεῖν ἐν αὐτῇ, ἀναγνώστας τε καὶ
ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς προδιβάσειν,
ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἑγκαθιστῆν καὶ ἀπλῶς τῶν
ἐκείνης πάντων μεθίξει, ὅσα καὶ γνήσιος ταύτης
ἀρχιερεὺς, ἀνευ μόνου τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἑγ-
καθιδρύσεως. Ὁφείλουσι δὲ καὶ οἱ εὐρισκόμενοι
κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως
Κελτζηνης καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ταύτης καὶ
πνευματικὴν ἐπικράτειαν τελοῦντες ἱερωμένοι, μο-
νάζοντας καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν Χριστιάνουμον πλή-
ρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἄγειν αἰδοῦς
καὶ τιμῆς καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπαταγὴν καὶ εὐποι-
θεῖαν ἀποδιδόναι αὐτῷ, ὅσα δὴ καὶ ἀρχιερεὶ γνησίῳ
καὶ πατρὶ αὐτῶν καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ. Ἐπει-
μέντοι τοῦ πάλας δὴ ἀρρωστωμένου ἀρχιερατικοῦ κα-
θίσματος ἐστέρηται ὑπὸ τῶν ἰθύνων ἡ διειληγμένη
ἀγιωτάτη μητρόπολις Κελτζηνης, οὕτε μὴν ἕτερον
κτῆμα εἰς κατοικίαν ἀρχιερεῖ προσῆκον ὑπολείπει-
ται ταύτῃ, κατασχεῖν ὀφείλει ὁ ῥηθεὶς ἱερώτατος
μητροπολίτης Μελιτηνῆς εἰς κάθισμα αὐτῷ τὴν
ὑπ' αὐτὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κελτζηνης τετα-
γμένην σεβασμίαν μονὴν τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπερ-
ἄγου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τιμωμένην καὶ
ἐπικεκλημένην τοῦ Κλ, παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων
κωλυόμενος εἰς τοῦτο. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν
συνοδικὸν γράμμα τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητρο-
πολίτῃ Μελιτηνῆς καὶ προέδρῳ Κελτζηνης δι' ἀσφά-
λειαν ἐπιδέδοται.

† Εἰχε τό· Μηρ' Ὀκτωβρίῳ ἰνδ. β'.

XLVI. *Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenes, committit inspectionem juris patriarchalium in quibusdam ecclesiis.*

† Ἡ μετρίότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμμα-
τος ἀνατίθισι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνῆς,
ὑπερτίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς
ἡμῶν μετρίότητος καὶ συλλειτουργῷ καὶ προέδρῳ
Κελτζηνης, κύρ Θεοδοσίῳ, τὴν ἐπισκεψὶν καὶ διεξ-
αγωγὴν τῶν πατριαρχικῶν δικαίων τῶν ἐν ταῖς
ἐνορίαις τῶν ἀγιωτάτων μητροπόλεων, τῶν Νεοκαι-
σαρείας δηλονότι, τῆς Καμάχου καὶ ἧς προεδρεύειν
παρ' ἡμῶν τέτακται, Κελτζηνης, ἔτι δὲ καὶ τῆς
ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κολωνίας, ὡς καλῶς Θεοῦ
χάριτι διοικεῖν ταῦτα καὶ τῆς ἀνηκούσης ἀξιοῦν
ἐπιμελείας ἱκανῶς ἔχοντι, πολλῶν τε ἄλλων ἔνεκεν, D
καὶ δὴ καὶ τοῦ πλησιοχωρεῖν τὰς τοιζύτας ἐνορίας
τῶν ῥηθεῖσων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῇ κατ' αὐτὸν
ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μελιτηνῆς καὶ εἰδῆσιν ἔχειν
αὐτὸν ἀκριβῆ τῶν ἐκείσε· ἐπιλήψεται τοίνυν ὁ δη-
λωθεὶς ἱερώτατος μητροπολίτης Μελιτηνῆς καὶ
ὑπέρτιμος τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπρχαίς πατριαρ-
χικῶν δικαίων κανονικῶς ἐπιτηρῶν καὶ διενεργῶν
ταῦτα ἐξάρχῳ τρόπῳ καὶ δικαίῳ τῆς ἡμῶν μετρί-
ότητος, φροντίζων προηγουμένως μὲν, μὴ ἐνεργεῖ-
σθαι τι ἐξω τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ
πάντα κατὰ τοὺς ἐπικρατήσαντας θεσμοὺς καὶ τὰς
ἐγγράφους διατυπώσεις προβαίνειν, ἔπειτα τὴν πα-
τριαρχικῶς τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας
προϊστάμενον ἐν ταῖς πατριαρχικαῖς μοναῖς καὶ τοῖς

λοιποῖς ὁμοίῳις ναοῖς ὀνομαστὶ ἀναφέρεσθαι τε καὶ
μνημονεύεσθαι, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας δὲ ἐκκλη-
σιαστικὰς καὶ πνευματικὰς ὑποθέσεις ἐν τοῖς τοιού-
τοις μοναστηρίοις καὶ τοῖς ναοῖς παρ' αὐτοῦ τοῦτου
ἐξετάζεσθαι τε καὶ διορθοῦσθαι, μηδενὸς τῶν ἀπάν-
των, ἱερωμένων, φημί, μονάζοντων καὶ τῶν λοιπῶν
Χριστιανῶν, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς εἰρημέ-
ναις ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις ἀρχιερατευόντων, ἐν
ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν με-
τρίότητος καὶ συλλειτουργῶν, ἐπ' ἀδείας ἐξόντων
παρεμποδίσαι ἢ διανοχλῆσαι αὐτὸν κατὰ τι ἐπὶ τῇ
διενεργείᾳ καὶ ἐπιτηρήσει τῶν ἐκείσε πατριαρχι-
κῶν δικαίων, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ παντοίως μᾶλλον
αὐτῷ συνεργεῖν καὶ τὴν ἀναταθειμένην ταύτην διὰ-
κονίαν αὐτῷ ποιεῖν εὐκατόρθωτον. Εἰ δ' ἴσως συμ-
βαίη καὶ τινα τῶν τοιούτων ἀρχιερέων πρὸς Θεὸν
μεταστῆναι τὸ χρεὼν λειτουργήσαντα, γνώμῃ κοινῇ
καὶ συνδιασκέψαι τῶν ὑπολοίπων πλησιοχώρων ἀρ-
χιερέων ὀφείλει ἐκλέγεσθαι ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ τῆς
κτ' ἐκείνων ἐκκλησίας κλήρου ὁ ἀρμοδιώτερος τῇ
οἰκονομίᾳ τε καὶ διεξαγωγῇ τῶν τῆς τοιαύτης ἐκ-
κλησίας δικαίων καὶ ἑγκαθίστασθαι εἰς τὸ ταῦτα
διενεργεῖν, εἰθ' οὕτως ἐκλογὴ γίνεσθαι ἀνθρώπου
ἐτέρου ἱκανοῦ καὶ ἀξίου εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης
ἀξίωμα, μηδὲν ἔχοντος ἐναντίωμα καὶ κώλυμα πρὸς
τοῦτο, καὶ ἀποστέλλεσθαι ἐνταῦθα μετὰ γράμματος
καὶ μαρτυρίας τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου μητροπολίτου
Μελιτηνῆς καὶ τῶν πλησιοχωρούντων ἱερωτάτων
ἀρχιερέων, ὥστε ἐμφανίζεσθαι τῇ θεῇ καὶ ἱερᾷ
συνόδῳ καὶ ἀποκαθίστασθαι εἰς ἀρχιερεῖα τῆς ἐκκλη-
σίας τῆς στερηθείσης τοῦ ἰδίου ποιμένου. Ἐτι δὲ
ἐκχωροῦμεν αὐτῷ δὴ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ
Μελιτηνῆς καὶ τὴν κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς λαοῦσης
αὐτὸν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας διακεκμένην σεβασμίαν
πατριαρχικὴν μονήν, τὴν ἐπικεκλημένην τοῦ Συριγᾶ,
ἐφορᾶν καὶ ἐξαρχικῶς ἐπισκέπτεσθαι, καθὼς καὶ
τὰ ἄλλα πατριαρχικὰ δίκαια. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ
παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετρίότητος γεγόνος τῷ
διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνῆς, ὑ-
περτίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς
ἡμῶν μετρίότητος καὶ συλλειτουργῷ καὶ προέδρῳ
Κελτζηνης, κύρ Θεοδοσίῳ, ἐπιδέδοται.

† Εἰχε τό· Μηρ' Ὀκτωβρίῳ ἰνδ. β'.

XLVII. *Synodus confirmat exemptionem monasterii patriarchalis Marmarianorum a potestate episcopi Larissensis.*

† Ἐν τι καὶ τοῦτο τῶν οὐκ ἐπαινουμένων, ὁπό-
ταν τις περὶ πραγμάτων πολλάκις μὲν ἀμφισβητῇ
θέντων, πολλάκις δὲ διακριθέντων καὶ κατὰ τὸν
δίκαιον λόγον ἀποταχθέντων καὶ καταστάτων, εἴτα
εἰδὼς περὶ τούτων δίκας πάλιν ἐτέρας ἐπάγειν βιά-
ζεται, ταῖς ἀρχαιοτέραις πεντέρας αὐτὸς προσεπι-
ζῶν καὶ προτιθεῖς τὰς αὐτοῦ. Οὗτος γὰρ οὐδὲν
πλέον ποιεῖν πάντως βούλεται, τοιαῦτα κινῶν, ἢ
πράγματα διακινῆς παρέχειν ἐκ τῶν τε καὶ τοῖς
τούτων ἱσομένοις δικασταῖς καὶ χριταῖς· ἔδει καὶ
γὰρ εἰδῆναι τὰ πάλαι περὶ αὐτῶν διακριθέντα καὶ
καταστάνα μὴ ζηλοῦν ἐθέλειν τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἄλλο-
τερον ἐρῶντας, ἀλλ' ἀρεῖσθαι καὶ τὰ δοξάσαντα στερ-

γενει καὶ μηδὲως ταραττειν μηδὲ διενεχθῆναι. Ἡ γὰρ ἂν δι' αἰῶνος ἀπέραντα πονοῖεν οἱ ταῦτα προσηρη-
 μένοι, εἴπερ τῶν πρὸ αὐτῶν πολλάκις καὶ ἀποχρών-
 τως δικασαμένων καὶ ἀγωνισαμένων οἱ καθ' ἑξῆς ἀεί-
 τοις ὁμοίοις ἐμμένουσιν καὶ πειρῶντο τὸν Ἰσον τρό-
 πον διενεχθῆναι. Ὁ δὲ καθορᾶται συμβαίνειν καὶ ἐπὶ
 τῇ μεταξὺ νῦν ὑποθέσει τοῦ τε ἱερωτάτου μητρο-
 πόλου Λαρίσης, ὑπερίμου, κατὰ πνεῦμα ἀδελ-
 φοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ
 τῶν Μαρμαριανιτῶν μοναχῶν. Οὗτος καὶ γὰρ ὁ
 ἱερωτάτος μητροπολίτης, πρότερον μὲν ταυτησί τῆς
 μονῆς ἡγουμενικῶς προϊστάμενος, καὶ εἰδὼς ὅποσα
 αὕτη κέκτηται δικαιώματα (ταῦτα δ' εἰσὶ χρυσό-
 δουλλοὶ λόγοι καὶ πατριαρχικά ὑπομνήματα), ὑπὸ
 τὴν περιωπὴν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ
 Μεγάλης Ἐκκλησίας τελεῖν τὴν μονὴν ἐπιτάττοντα,
 ἅτε δὴ ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ ἀνιδρυθεῖσαν,
 ὁ δὲ καὶ οὕτω τοῖς μοναχοῖς δι' ὄχλου καθίσταται.
 Ἄρτι μὲν τῶν Λαρισαίων ἀρχιερατικῶς ἡγεῖ-
 σθαι λαγὼν μητροπόλεως, αὐτίκα δὲ καὶ τοῖς εἰρη-
 μένοις δικαιώμασιν ἐντυχὼν καὶ τούτοις οἰανεῖ τισι
 κέντροις πρὸς τὴν τῆς μονῆς ὑπουπετόμενος ἐφεί-
 σιν καὶ τὴν δεσποτεῖαν αὐτοῦ πειρώμενος κατακτά-
 σθαι, ταύτην αὐτὴν ὑποτάττεσθαι τῇ μητροπόλει
 ζητῶν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς ἀνακρίνεσθαι τε
 καὶ κανονικῶς ὑπ' αὐτοῦ διεξάγεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ
 τινες αὐτοῦ μοναχοὺς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν
 καὶ ἱερὴν σύνοδον ἀντικειρισσομένους τοῖς Μαρμα-
 ριανίταις ἐκπέμπει. Καὶ δὴ παραστάντες οὗτοι συν-
 οδικῶς προκαθημένης τῆς ἡμῶν μετριότητος, προέ-
 τειναν μὲν δικαίωμα τῇ μητροπόλει γεγενοῦς παρὰ
 τοῦ τὴν ἐκεῖσε χώραν τῷ τότε κατ' ἐξουσίαν αὐθεν-
 τικὴν διέποντος, τοῦ δεσπότης ἐκείνου κύρ Μιχαήλ,
 ὡς μεταξὺ καὶ τότε τοῦ τε τῆς μητροπόλεως μέ-
 ρους καὶ τῆς εἰρημένης μονῆς ἀμφισδητήσεως καὶ
 διενέξεως κατεχούσης περὶ αὐτῆς δὴ τῆς μονῆς ὑπὸ
 τὴν μητρόπολιν ἄγεσθαι τοῦ κατ' αὐτὴν ἀρχιερέως
 ἀξιουμένους τε καὶ δικαιούντος. Καὶ μέντοι καὶ κρί-
 σεως ἐπὶ τούτῳ γενομένης παρὰ τοῦ Γοριανίτου
 ἐκείνου ὑπὸ τῷ δεσπότη· τελοῦντος καὶ τὰ τοιαῦτα
 ἐξυψηρετούντος, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότης κύρ
 Μιχαήλ τῷ εἰρημένῳ γράμματι καὶ δικαιώματι τὰ
 τῆς κρίσεως βεβαιούντος· προέτεινον οἱ τοῦ Λαρί-
 σης καὶ χρυσόδουλλον ἕτερον τοῦ βασιλέως τοῦ πα-
 τρός τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὰ
 τῆς ὑποθέσεως ἐν ὑστέρω καὶ αὐτὸ ἐπιθεδαιούν καὶ
 τῇ Λαρίσης τὴν τῆς μονῆς ἐπιστηρίζον αὐτοῖς δε-
 σπτεῖαν πνευματικὴν καὶ ἐπιτροπὴν. Καὶ ἦσαν μὲν
 τὰ τοιαῦτα δικαιώματα, ὡς οὕτω γε ἀκούσαι, ἰσχυ-
 ρὰ τῇ Λαρίσης καὶ ἀναντιρρήτα, πρὶν γε μὴν τὰ
 τῶν Μαρμαριανιτῶν εἰς μέσον ἐνεχθῆναι καὶ ἐμφα-
 νίζεσθαι, καίτοι γε οὐκ αὐτὰ τὰ κύρια δικαιώματα
 ἐμφανίζοντες ἦσαν οἱ τοῦ Λαρίσης, ἀλλὰ τῶν πρω-
 τοτύπων Ἰσα, ὡς αὐτῶν δὴ τῶν πρωτοτύπων ὑπ'
 ἄλλοις, ὡς ἔρασαν, εὐρισκομένων, οὕτω τοῦ καιροῦ
 σχεδιάσαντος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ τοῦ Λαρίσης
 προτείνοντες ἦσαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ
 πᾶν ἰσχυρίζομενοι. Προεκβόισαν δὲ ὁμῶς καὶ οἱ
 Μαρμαριανίται τὰ προσόντα τῇ μονῇ δικαιώματα,

καὶ κατὰ μέρος καὶ ταῦτα ὑπανεγνώσθησαν, πολλὰ
 τε ὄντα καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐξαρχῆς διόντα καὶ
 ἔτι παλαιτέρων ἄλλων ἐπὶ δικαιώσιν τῆς μονῆς τὴν
 μνήμην ποιούμενα, χρυσοδούλλων δηλονότι παρὰ
 τῶν δοιδίμων γεγενομένων βασιλέων, τοῦ τε κύρ Ἰσα-
 κίου καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ, κύρ Ἀλεξίου, ἔτι
 δὲ καὶ πατριαρχικῶν ὑπομνημάτων καὶ λοιπῶν δι-
 καιωμάτων, ἐν οἷς δὴ τοῖς προκομισθεῖσι δηλαδὴ
 παρ' αὐτῶν δικαιώμασι καὶ γράμματα προσὴν ἕτερον
 τοῦ διαληφθέντος δεσπότης, κύρ Μιχαήλ, τὸ προ-
 γεγενοῦς τῇ μητροπόλει ἀνατρέπον καὶ ἀναίρουν, καὶ
 τὴν, ὅθεν τοῦτο προέβη, αἰτίαν καθαρῶς παριστῶν,
 ἐκ ψεύδους δηλονότι καὶ ἀπάτης τῇ τοῦ Γοριανίτου
 κρίσει συσκευασθὲν, ἅμα δὲ καὶ δηλοποιούν, ὡς
 κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ δὴ τοῦ δεσπότης καὶ παράκλη-
 σιν ἐπὶ διορθώσει τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸ τοῦ δοιδί-
 μου βασιλέως κύρ Ἰωάννου χρυσόδουλλον ἐπὶ ἀναι-
 ρέσει καὶ ἀκυρώσει τοῦ προτέρου αὐτοῦ χρυσόδου-
 λου τῇ μονῇ προέβη, ἅτε δὴ τῆς ἀληθείας καθαρῶς
 αἰθριασάσης καὶ τῶν τῇ μονῇ προσόντων δικαιωμά-
 των ἐσῴστερον ἀναφανέντων, ὑπὸ τῆς τοῦ καιροῦ
 ἀνωμαλίας τὸ πρότερον ἀφανισθέντων καὶ ἐπὶ μα-
 κρὸν συμβᾶν αὐτὰ κρύπτεσθαι, ἔτι γε μὴν καὶ τοῦ
 μυροβλύτου καὶ θαυμαδοδρότου Δημητρίου μὴ ἀνα-
 σκετὸν ποιησαμένων τὰ τῆς ἀληθείας εἰς τέλος ἐν
 ἀφανεί κρύπτεσθαι, ἀλλὰ θαυμάσιόν τινα τρόπον,
 μᾶλλον δὲ αὐτῷ συνήθη καὶ πρέποντα φοβήτρικ
 τισὶ καὶ φάσμασι καὶ ἐκδειματώσεσιν ἐν τούτοις
 καὶ νόσων ἐπαγωγαῖς καὶ ποικίλοις τισὶ τοιοῦτοις
 τὸν κύρ Μιχαήλ ἐκείνον τὸν δεσπότην πρὸς συναλ-
 σθησιν ἀγαγόντος, ὡς οὐ καλῶς ἄρα τῷ τοῦ Λαρί-
 σης μέρει τὴν τῆς ὑποθέσεως δικαίωσιν διὰ τοῦ εἰ-
 ρημένου γράμματος ποιησάμενον. Ἐπὶ τούτοις
 μέντοι πᾶσι καὶ ὑπομνήματα πατριαρχικά τῶν ἐν
 μακαρίᾳ τῇ λήξει πατριαρχῶν, τοῦ τε κύρ Γερμα-
 νοῦ καὶ τοῦ κύρ Μανουήλ, παρὰ τῶν μοναχῶν προ-
 κομισθέντα καὶ ἀναγνωσθέντα καὶ ταῦτα ἦσαν μὲν
 ἀριδὴλως παριστῶντα σὺν τοῖς λοιποῖς δικαιώμασι
 τῆς μονῆς, ὅπως τε καὶ ὅθεν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἡ τῆς μον-
 νῆς πνευματικὴ δεσποτεία καὶ κυριότης τῇ πατριαρ-
 χικῇ προσήκουσα μεγαλειότητι διετέλεσεν, ἦσαν δὲ
 καὶ δι' ἐπιτιμίαν φρικτωδεστάτων τῷ δικαίῳ τὴν
 ἰσχὺν ἀπονέμοντα. Τὸ δὲ ἦν, μηδამῶς ὑφ' ἐτέρῃ
 ποτὲ δεσποτείᾳ καὶ ἀνακρίσει πνευματικῇ τὰ τῆς
 μονῆς γενέσθαι τὴν σύνολον, ἀλλ' ἡ μόνῃ τῇ πα-
 τριαρχικῇ περιωπῇ προσηρημῶσθαι διὰ παντός καὶ
 ταύτῃ μόνῃ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὑποκύπτειν
 καὶ ὑποτάττεσθαι καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ μόνου ποιεί-
 σθαι ἀναφορὰν ὀνόματος κατὰ τὸ παλαιὸν δικαίωμα,
 βασιλικὴν οὖσαν ἅμα καὶ πατριαρχικὴν. Τούτοις
 ἡμεῖς ἅπασιν ἀκριδῶς προσσχόντες καὶ τὴν τοῦ δι-
 καίου βοήθην τοῖς εἰρημένοις τρόποις καὶ δικαιώμα-
 σιν ὁλοσχερῶς ἀπονενεμημένην κατανοήσαντες τῇ
 μονῇ, τῷ δικαίῳ καὶ αὐτοῖς τὴν νικῶσαν ψήφον κατὰ
 τὸ προσήκον ἀποδεδώκαμεν. Μέντοι καὶ παρακε-
 λεύεται καὶ διατάσσεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡ με-
 τριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς
 συνόδου καὶ ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων καὶ ἀρχι-
 ρέων, τὸ στέργον ἔχειν καὶ ἐνεργεῖν τὰ διειλημμένα

τῆς μονῆς· δικαιώματα καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν περιλή-
ψιν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν κὰν τῷ ἐξῆς καὶ
διηγεῖ χρόνῳ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν τοι-
αύτην τῶν Μαρμαριάνων μονὴν, ἀπέχειν δὲ ταύτης
τόν τε νῦν μητροπολίτην Λαρίσης καὶ τοὺς μετ'
αὐτὸν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἀναδεξιμένους ἀρχιε-
ρεῖς, ἔτι δὲ καὶ τὸν πλησιοχωροῦντα τῆς Χαρμαίνης
ἐπίσκοπον, ἅτε μηδαμῶθεν μὴδ' αὐτὸν ἐπὶ τισιν ὁλως
τῶν τῆς μονῆς δικαιούμενον, ὑφορᾶσθαι ὀφείλοντας
τὴν ἐπηρητημένην κανονικὴν καταδίκην τοῖς οὐκ
ἐμμένουσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν καὶ τῶν ἀλλοτρίων κα-
τεπεμβαίνουσι. Διὸ καὶ ἔσται μένουσα ἡ τοιαύτη
μονή, ἐφ' ἧς τέτακται τὸ ἀπαρχῆς τάξω; τε καὶ ἰδιό-
τητος, καὶ ὑπὸ τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Με-
γάλῃν Ἐκκλησίαν δηλονότι συναριθμουμένη καὶ τατ-
τομένη μοναῖς, ἔσονται δὲ ὁμοίως· αὕτῃ καὶ οἱ παρὰ
τοῦ μέρους ταύτης ἀνεγερθέντες θεῖοι νοοὶ, καὶ ὅσοι
εἰς τὸ ἐξῆς ἀνεγερθῆσονται κατὰ τὸν ἐκεῖσε τόπον καὶ
τὰ ὕρια τῶν μετοχίων τῆς μονῆς καὶ λοιπῶν κτη-
μάτων, παρὰ μηδενὸς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἱερατεῦειν
μαλλόντων τὴν ἀνάγκησιν ἔχειν ὀφειλόντων καὶ ἐξέ-
τασιν, ἀλλ' ἢ μόνον παρὰ τῶν ὑπὸ τῆς πατριαρχι-
κῆς μεγαλειότητος εἰς τὴν τῶν ἐκεῖσε ἐξαρχικῶν
διοίκησιν ἀποστελλομένων κατὰ τὸ προσὸν ἀνέκαθεν
τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ προνόμιον. Καὶ οὐδεὶς
οὐδέποτε πειραθῆναι ὀφείλει οὐκ ἀρχιερεὺς, οὐ κο-
σμηκὴν ἀξίαν ἐπανηρημένους, οὐχ ἑτεροὺς τις τῶν
ἀπάντων εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν χωρήσας τῶν
τῇ μονῇ προσόντων τοιούτων δικαιωμάτων καὶ προ-
νορίων, ὡς τῇ τῶν Λαρισσαίων μητροπόλει· ὑποβί-
ναι αὐτὴν ἢ ἐτέρᾳ δεσποτεῖα ὑπαγαγεῖν, πλὴν, ὡς
εἴρηται πολλάκις, τῆς πατριαρχικῆς· κατὰ παντὸς
γὰρ τοῦ διαπράξασθαι τοῦτο πειραθέντος τὴν αὐτὴν
ἐπιτιμῆσιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ἥτις
ἐν τοῖς πρότερον ἀπολυθεῖσιν ὑπομνήμασιν ὑπὲρ τῆς
μονῆς ἐπιφέρεται, καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπανάτει-
νεται διὰ τοῦ παρόντος· αὐτῆς ὑπομνηματώδους ση-
μειώματος, γεγονότος κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου τῆς β'
ἐπινεμῆσεως τοῦ Ἰωακῆ· ἔτους.

† Εἴχε.

XLVIII. *Andronicus II Palaeologus metropolitanus
Aprorum confert locum Euchætorum.*

† Τῶν προσκόντων ἡ βασιλεῖα μου κρίνει τοὺς
καθ' οἷον εὐδοκίμουνας βασιλικῶν ἀπολαύειν χα-
ρίτων καὶ ἀμοιβῶν· ἐπεὶ γὰρ οἰκειότατον μὲν,
εἴπερ ἄλλο τι, τοῖς ἐκ Θεοῦ βασιλεύειν λαχοῦσι καὶ
τὸ τοῖς ὑπῆκόους εὐ ποιεῖν κατὰ μίμησιν τοῦ δε-
δωκότος τὸ βασιλεύειν, ἂν καὶ τὸ τῶν ὑπηκόων
ἔσθ' ὅτε συντρέχῃ καὶ τὴν τῆς εὐποιίας ῥοπὴν οὐκ
ἀνασπῶθῃ διὰ τῶν ἔργων, ῥαδίως ἂν ἐκατέρους ἐκτε-
λοῖτο τὰ δέοντα, τοῖς μὲν δηλαδὴ τὸ εὐεργετεῖν δι-
καιώς, τοῖς δ' αὖ ὑπῆκόοις τὸ τῶν εὐεργεσιῶν ἀκω-
λύτως ἐπιτυγχάνειν· ἔπειτα καὶ τῶν ἀτόπων ἂν
εἴη, τοῖς μὲν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπικοῖς νικῶντας· ἐπά-
θλων ἅμα καὶ γερῶν ἀξιοῦσθαι τῶν προσκόντων,
τοὺς δὲ γε παρ' ἡμῖν χρησίμους ἀναφανισμένους·
τοῖς; πράγμασι πόρρω μένειν τῆς ὀφειλομένης παρα-
χωρεῖσθαι τιμῆς. Εἰ οὖν, ὡς, εἴρηται, τῶν προσκόν-

των καὶ δικαίων ἐστὶ, τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν εὐδοκι-
μοῦντας τῶν βασιλικῶν οὐκ ἀμοιρεῖν χαρίτων, ὧν
κατ' ἀρετὴν πνευματικὴν ἢ εὐδοκίμησις, ἀξία;
ἀντιμετρεῖσθαι τὰς πρὸς βασιλεὺς τιμὰς τε καὶ
χάριτας αὐτοῖς, τοῦτο δὲ καὶ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων
εἴη ἂν, ἐπειδὴ πρὸς ψυχὴν διαβαίνει τὸ τῆς εὐδοκι-
μήσεως ἐνταῦθα κάλλιστον, καὶ διὰ τοῦτο πλεῖον καὶ
τὸ τῆς τιμῆς ὑπερέχον ὀφείλεται τοῖς κατ' ἀρετὴν
πνευματικὴν εὐδοκίμουσιν ἢ τοῖς καθ' ὄντινα δὴ τρό-
πον· καὶ τοῖνυν καὶ ἄλλα πολλὰ μὲν τυγχάνουσιν,
ἅπερ ἡμεῖς διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ δοθείσης ἡμῖν βασι-
λείας κεκτήμεθα τὰ προνόμια καὶ δικαιώματα πρὸς
τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ὧν ἀπάντων ἕνεκα
ὀπόσῃν ποιούμεθα τὴν φροντίδα καὶ τὴν σπουδὴν, τὸ
προσηκόν ἐκάστοις ἐπιτιθεῖναι τέλος, καὶ ὅποιον τὸν
ζῆλον τρέφομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ὑπὲρ ταύτης δὴ
τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἂν διασωζοιντο καὶ διατηροῖντο
ταύτῃ καλῶς τε καὶ ὡς Θεῷ φίλον, ὅσα εἰς σύστασιν, ὅσα
εἰς καλλοπὴν τε καὶ εὐκοσμίαν καὶ ὅσα εἰς τὸ τῆς εὐ-
σεβείας ἀφορᾶ κράτος, ἀγνοεῖν οἶμαι τῶν ἀπάντων οὐ-
δένα. Ἐνδ' ὅμως, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦτο, ὧν κέκτηται
ἡ βασιλεῖα ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς προνομίαις,
τὸ οὐδ' ἂν βούληται τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, μεί-
ζουσιν ἀξίαις τιμᾶν καὶ ἀπὸ ταπεινοτέρων πρὸς ὑψη-
λοτέρους προδιβάσειν θρόνους διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς
αἰδέσιμον καὶ σεβάσιμον. Ἐπειδὴ τοῖνυν καὶ τὸν
ἱερωτάτον μητροπολίτην Ἀπρω καὶ ὑπέρτιμον εὐ-
ρεν ἡ βασιλεῖα μου ἄνδρα λόγῳ καὶ ἀρετῇ κεκο-
σμημένον, πλήρη τε παιδείας καὶ πνευματικῆς συν-
έσεως, κἀντεῦθεν ὠφέλιμον ὄντα τοῖς ἐντυγχάνουσι
τά γε ἐς ψυχὴν, καὶ πρὸς τοῦτοις εὐνοίαν εὐκρινεῖ
δεικνύοντα πρὸς τὴν βασιλείαν μου, τῇ προσηκούσῃ
τοῦτον τιμῇ καὶ τῷ τῆς καθέδρας προδιθασμῷ ἀμεί-
βεσθαι δίκαιον ἡ βασιλεῖα μου κρίνει (τιμᾶσθαι γὰρ
τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρέπουσαν ἐπέχειν τιμὴν πολ-
λαχῶ; ἂν εἴη τῶν καλῶν καὶ ἐπαινουμένων), ἐπίδο-
σιν τε γὰρ οὐ μικράν τινα καθ' ἐαυτὴν αὕτη λαμβά-
νει τῆς πρεπούσης τιμῆς ἐπιτυγχάνουσα, καὶ πρὸς
γε μὴν πρὸς τὸν ὅμοιον διανίστησι ζῆλον τοὺς ταύ-
της ἀποδέοντας· τοῖνυν καὶ εὐδοκεῖ καὶ διορίζεται ἡ
βασιλεῖα μου διὰ τοῦ παρόντος προσταγματος, ἐπέ-
χειν τὸν δηλωθέντα ἱερωτάτον μητροπολίτην Ἀπρω
καὶ ὑπέρτιμον τὸν τόπον τοῦ Εὐχαΐτων καὶ ἀπο-
λαύειν τῆς ἀνηκούσης τῇ τοιούτῃ θρόνῳ τιμῆς ἐν τε
ταῖς κατὰ τὴν θέαν καὶ ἱερὰν σύνοδον συνάξεσιν,
ἐν τε στάσεσι καὶ καθέδραις καὶ ταῖς λοιπαῖς συνε-
λεύσεσι, καὶ ἀπλῶς ἐπὶ πάντων τῶν ἐπωσδῆποτε
ἀνηκόντων, ὡς εἴρηται, τῷ θρόνῳ τοῦ Εὐχαΐτων
μετὰ πάσης ἀδείας τὸ ἀπὸ τοῦδε μετέχειν καὶ ἀπο-
λαύειν αὐτὸν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἀγιωτάτος μου δεσπότης,
ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, στέρξει καὶ ἀποδέξεται
τοῦτο μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θέας καὶ ἱερᾶς ὁμηγύ-
ρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ἐκθῆσει χάριν
τοῦτου καὶ πρᾶξιν συνοδικὴν ταυτὰ ταῦτα διαλαμβά-
νουσαν, ἅπερ καὶ ὁ τῆς βασιλείας μου ὀρισμός. Διὰ
γὰρ τοῦτο καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου ἐγγράφει
αὐτῷ πρόσταγμα.

† Εἴχε δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς θέας καὶ βα-
σιλικῆς χειρὸς τὸ· Μητὶ Νοεμβρίῳ τρεῖ. β'.

XLIX. *Synodus confirmat gratiam imperialem concessam metropolitæ Aprorum.*

† Τὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος περὶ τὰ καλὰ φιλότιμον καὶ τὸ τοῦ τρόπου εὐτελεῖς· καὶ ἐπὶ τὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ φιλόθεον ἰσασί μὲν πάντες, ὅσοι τῇ αὐτοκρατορικῇ καὶ κυβερνητικῇ πηδάλιουχίᾳ αὐτοῦ διευθύνονται, ἰσασί δὲ πάντες καὶ ὡς πολλὴν περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐνδεκνύονται τὴν διάθεσιν καὶ στοργὴν, ὡς ἐξεῖναι λέγειν αὐτὸν καὶ μετὰ τοῦ προφήτου παρρησιασάμενον, οἷ· *Ὁ ζήλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με*· καὶ μαρτύρια μὲν ἄλλα πολλὰ τε καὶ μέγιστα τούτων ἔδειξέ τε καὶ ὁαὶ δείκνυσσι προάγων τε καὶ ποράγων ὁ χρόνος, ἀπ' οὗ τὴν τῆς αὐτοκρατορίας περιεβάλετο θεόθεν ἀρχὴν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ὅπερ καλῶς τε καὶ θεοφιλῶς κἀν τῷ παρόντι ἐβουλεύσατό τε καὶ διεπράξατο· εἰδῶς γάρ, ὡς τὰ μέγιστα συντείνουσι πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς εὐκρεπείας καὶ καλλονῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως· ἄνδρες ἀρετὴν πλουτοῦντες καὶ πνευματικὴν σύνεσιν, εἴ ποτε τοιοῦτον ἐφεύροι τινά, ταῖς ἀνηκούσαις αὐτὸν δεξιούταις νημαῖς καὶ ἐβεργασίαις, ἀμφοτέρων, τοῦτο μὲν καὶ τὴν ἀρετὴν τιμῶν τὰ καθήκοντα, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν ὁμοίον ζῆλον τῆς ἀρετῆς ἐνάγων τοὺς ἄλλους, ἔργοις· αὐτοὶ· ἀτεχνῶς, οὐ μόνους λόγους πρὸς τὴν τῶν καλῶν κτήσιν ἔπαντα· προτρέπομενος. Ἐπειδὴ οὖν εἶρε καὶ τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Ἀπρω καὶ θέρπειμον, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος· καὶ συλλειτουργὸν, λόγῳ καὶ ἀρετῇ καὶ πολιτείας σεμνότητι καλλυνόμενον, εὐδόκησε διὰ θεοῦ καὶ σεπτοῦ προστάγματος· καὶ ἡξίωσεν αὐτὸν μεζόνος τιμῆς, παρακαλευσάμενος ἐπέχειν αὐτὸν ἀπὸ γε τοῦ νῦν τὸν τόπον τοῦ Εὐχαΐτων καὶ πάντων τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ μετίχειν μετὰ πάσης ἀδείας, οὗ δὲ θεοῦ καὶ σεπτοῦ προστάγματος εἰς ἐπὶ κλον ἀναγνωσθέντος τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, δέιν ἐγνωμεν καὶ πρᾶξιν ἐκτεθῆναι συνοδικὴν παρ' ἡμῶν, ἀκολούθως τῷ σεπτῷ καὶ θείῳ προστάγματι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος· τοίνυν καὶ πειρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων διὰ τῆς παρούσης συνοδικῆς πράξεως, ὅσα δὴ καὶ ὁ κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ φθάσας, ὡς εἴρηται, διὰ σεπτοῦ προστάγματος διωρίσατο ἐπὶ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀπρω καὶ ὑπερίτῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῷ, ὥστε δηλονότι ἐπέχειν αὐτὸν τὸ ἀπὸ τοῦδε τὸν τόπον τοῦ Εὐχαΐτων καὶ πάντων ἀπλῶς μετέχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ, ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον συναξέσιν, ἐν τε στάσεσι καὶ καθέδραις καὶ υπογραφαῖς, καὶ ταῖς λοιπαῖς τάξεσι καὶ συνηθείαις, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ γεγονότος αὐτῷ θεοῦ καὶ σεπτοῦ προστάγματος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τούτῳ γάρ καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις ἐγεγόνει αὐτῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μητὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. β'.

L. *Synodus confert metropolitæ Smyrnenſi episcopatū Chii per adjunctionem.*

† Ἡ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἰσχύς ἀήττητος καὶ ἀνάλωτος ἐν ἅπασι πέφυκεν· οὐτε γὰρ χρόνος ὁ πάντα ἀλλάττων καὶ μετατιθεὶς κατακαυχᾶται ταύτης καὶ περιγίνεται, οὐτ' ἐπηρεάζοντες ἄλλως ἄνθρωποι καὶ λυμαινέσθαι τοῖς δόγμασι προθυμούμενοι· διανύουσα δ' αὖτις καὶ περὶ ὅσα τὸν αἰῶνα ἀειστος, ὡς περὶ καὶ παντὸς ἀνωτέρω ὀλέθρου, διαγίνεται καὶ καθίσταται. Τῶν γὰρ καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἄλλοτε ἄλλως κινουμένων καὶ φερόμενων, μόνος τὸ ταύτης ἀξίωμα διαρκὲς καὶ ἀτελεύτητον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ διαμένει. Καὶ τὸ αἶτιον ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος φωνὴ κραταιοτάτην καὶ ἀσάλευτον μέχρι παντὸς ἔσεσθαι ἀποφνημαμένη, καὶ μηδ' ἂν ποτε μὴ· αὐτὰς τὰς τοῦ ἔθους πύλας κατισχύσειεν δυνάμεις ταύτης, εἴτε ἔθνη κατατρέχοντα τὰς ἔθους πύλας ὑποληπτέον, εἴτε τοὺς κατὰ καιρὸν διώκτας καὶ πειραζομένους, οὐ μὴν ἄλλα καὶ δόξασα καθυφαίνει μικρὸν τῆς ἐνοῦσης ἰσχύος καὶ τινα τῶν οικείων ἐξ ἐπηρείας ἀποβαλεῖν, αὐτοῖς ἑτέρα ἐξ αὐτῆς προβάλλει· καὶ διανοστήσει, τὰ πεπονηκότα τῶν μερῶν ἐντεῦθεν σοφῶς ἰωμένη καὶ πρὸς τὴν τῆς ὁλότητος ἀρτίωσιν τὴν δυνατὴν προμήθειαν ἀντεισφέρουσα. Ὁ δὲ κἀν τῷ παρόντι καὶ διανενοήμεθα καὶ διεπραξάμεθα· τὴν γὰρ ἀγιωτάτην μητρόπολιν Σμύρνην ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὀπλοῖα δὴ τὰ τοῦ χρόνου κατεχομένην καὶ κυκλούμενην, ἵνα μὴ τὸν ἱερὸν τῶν ἀρχιερέων καταλόγον ὁ ἔχθρος ὡς ἐλλείποντα καὶ μέλους οἷον ἀφαίρεισιν καὶ τινα ἱσοσμίαν τὴν ἀπολειψὴν ὀνειδίσει τοῦ θρόνου, οἱ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας προστατεῖν λαχόντες ἡμεῖς καὶ τοῦ πληρώματος αὐτῆς προνοούμενοι, ψήφῳ τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ μητροπόλει Σμύρνης ἀρχιερεῖα τῷ τοῦ Πνεύματος χρίσματι τελεσιουργήσαντες πεποιήκαμεν, ἀρετῆς καὶ συνέσεως ὄντα πλήρη καὶ χειραγωγῆσαι πειραταπέντας καὶ πλανηθέντας καὶ ἐπιστρέψαι πρὸς θεοσεβειαν ἱκανώτατον, τῶν ἐκείσε ἐχθρῶν ὅσον οὐκ εἰς μακρὸν ἐπικουρίᾳ Θεοῦ ἀπελαθέντων καὶ ἀπωσθέντων, ἀρτίως γε μὴν ὅμως, ἵνα καὶ τῶν κατὰ χρεῖαν ῥῆ ἀποροῇ, ἀλλ' ἀρκούντως ἔχοι τὸν δυνατὸν τρόπον καὶ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Χίου ἡ μετριότης ἡμῶν κρίσει κοινῇ καὶ γνώμῃ τῶν ἀγιωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Μετιγνή· τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μενελήνης, τοῦ Ἀπρω, τοῦ καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαΐτων, τοῦ Μεθύμνης, τοῦ Μελενίκου καὶ Μεσσηνίας, τῷ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σμύρνης κατὰ λόγον ἐπίδωσιν παρέχόμεν τε καὶ νέμομεν, ἐν στερήσει καὶ ταύτην τελούσαν γνησίῳ ἀρχιερεῖ, οὐδ' ὀποκειμένην τῷ Ῥόδου διὰ τὴν συμδῶσαν ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν, ὡς ἂν αὐτὸς μὲν ἐκείθεν, ὡς περ εἴρηται, τυγχάνει τῶν ὧν ἐν χρεῖᾳ καθέστηκεν, ὁ δὲ κατ' ἐκείνην λαὸς διὰ τῆς τοῦτου ὁδοσκαλίας πνευματικῶς ὠφελοῖτο, καὶ πρὸς τὰ λυσιτελεῖ καὶ σωτήρια καλῶς διεξάγοντο καὶ προκόπτοιεν. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης

Σμύρνης καὶ ὑπέρτιμος τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Χίου καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάζειν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μετέξει, ὅσα καὶ γνήσιοι ἀρχιερεῖς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μινάδοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστῶνυμον πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἄγειν αἰδοῦς· καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τοῦτω καὶ εὐκλείειαν ἀπονέμειν, ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἔφ' οἷς ὑπ' αὐτοῦ νοθεύονται πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦτω γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριοτήτος τοῦτω δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σμύρνης καὶ ὑπερίμῳ, ἀγαπητῷ καὶ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριοτήτος καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδίδοται.

LI. *Synodus confirmat imperatoris mandatum, quo episcopatus Joanninorum in metropolim erigitur.*

† Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσα τὸν αἰὶ χρόνον ἐκάστοτε ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ φιλοτιμίας γέμοντα καὶ φιλανθρωπίας παρέχεται πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ ἐκκληροῖ. Οὐ μόνον γὰρ ἀρετὴν ἀνδρες πλουτοῦντες ἢ πολεμικῆς ἐμπειρίας ὄντες ἐν μετοχῇ, τετυχηκασιν ἐπαξίως καὶ τῶν γερῶν, ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὁλαὶ καὶ πολιτειῶν εἶδη καὶ βίων καὶ μετρίως ἐν τισιν εὐδοκιμηκότα κάλλιστα καὶ ὡς οὐκ ἂν τις ἡλπισε, καὶ ἠδύνηται παρ' αὐτοῦ καὶ τετιμῆνται, πλὴν λαβόντα ἢ ὅσον ἐξ ἑαυτῶν ἐπεδείξαντο φέροντα, ἐκ δυεῖν αἰτιῶν ἐν τούτῳ πάντως γινόμενον καὶ δεικνύμενον, ἐκ τε δηλονότι τῆς πάντα ἀρίστης καὶ θείας, ὡς εἶπειν, καὶ γνώμης καὶ φύσεως τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὰ καλὰ τιμᾶν καὶ ἀνυψοῦν ἐγνωκυίας, καὶ τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ μεγαλονοίας τε καὶ σοφίας, ὥστε τοὺς ἄλλους ἐθέλειν ἐντεῦθεν ζηλοῦν καὶ μιμῆσθαι τοῖς ὁμοίοις προσηκαρτεροῦντας καὶ πόνοις καὶ ἀγωνισμασιν, εἴπερ καὶ τῶν ἰσῶν γερῶν πάντως μετέχειν ἐθέλοιεν. Εἰ δέ τις καὶ ὁρῶν ἐξεγένητο μετασχεῖν τινας ἀγαθοῦ, ὡς περ' ἡ πολλὰκις ἐξεγένητο, μηδὲν τι παρ' ἑαυτῶν εἰσαγαγοῦσι μὴδ' ἐπιδειξαμένοις, ἐνίοτε δ' ἐν πολλοῖς μᾶλλον ἐνίοις καὶ πεπαρφηκόσι καὶ ἀμαρτήσασιν, ἢ μετριοτῆς ἡμῶν παντός· μᾶλλον οἶδε περιουσίᾳ φιλανθρωπίας γενόμενον, καὶ ὅσοι δὴ μετέχουσιν ὅλως οἶμαι λογισμοῦ καὶ φρονήσεως, ἀκριβῶς ἴσασιν. Εἰ δ' οὕτω πάντες εὐεργεσιῶν καὶ γερῶν ἀπολαύουσιν, ὡς περ' εἴρηται, ὀφειλομένως εὐνοοῦντες καὶ τὸ καλὸν ἐργαζόμενοι, οἷ γε δὴ πολλὸν ἤδη χρόνον τῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ σχοινίσματος ὁλομελείας ἀπορράγέντες καὶ ἀποπλανηθέντες, νῦν δ' εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τοῦ τὰ ἐσκορπισμένα συνάγοντος καὶ ἀνακαλουμένου τὰ πλανηθέντα, τῷ παντὶ σώματι καὶ ἐνωθέντες γνησίως καὶ ἀρμοσθέντες, πῶς οὐκ ἐν οὐοῦ μοίρᾳ νέον ἐπανήκοντος καὶ διασωθέντος λογισθήσονται καὶ ταχθήσονται καὶ

μερίζοντες τινῶν ἐντεῦθεν καὶ γνησίως τῶν δωρεῶν ἐπιτεύξονται; Τὰ γὰρ Ἰωάννινα πρότερον μὲν ἐπισκοπὴ τῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου τελοῦσα, νῦν δ' ὑπὸ τῷ γνησίῳ δεσπότῃ, τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, καὶ τῇ καθόλου ἀγιωτάτῃ καὶ φυλακτικῇ μάνδρᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ὡς περὶ πλανηθὲν πρόβατον ἐνοσησθεῖσα καὶ γενομένη, τῶν ὀρέων, οἷς διέτριβε, καὶ τῶν ἐρημιῶν ἀποσταῖσα, ὁ τε κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ, ἀποδεξάμενος αὐτὴν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς καὶ προνοίας σεπτῷ προστάγματι αὐτοῦ εἰς μητρόπολιν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι προήγαγε καὶ τετίμηκε καὶ τὸν ἀρχιερατικῶς αὐτῆς προσησόμενον τῆς τοῦ μητροπολίτου καὶ ὑπερίμου κλήσεως καὶ τιμῆς ἀπολαύειν ἀεί. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις προνομίοις, ἅπερ ἡ βσιλικὴ περιωπὴ κέκτηται, καὶ τοῦτ' ἔχει, ἃς ἂν βούληται δηλονότι τῶν ἐκκλησιῶν τιμᾶν καὶ ἀπὸ ἐλάττονος προδιδάζειν εἰς κρεῖττον ἀξίωμα. Ἀκολουθῶς οὖν καὶ ἡ μετριοτῆς ἡμῶν τῷ τοιοῦτω σεπτῷ προστάγματι τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, δῶρον ἅμα οἶόν τι καὶ αὐτὴ ἐπιστάδιον τῇ δηλωθείσῃ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ τῶν Ἰωαννίνων χαρίζασθαι θέλουσα, τὴν παρούσαν συνοδικὴν πρᾶξιν ἐκτίθησι, δι' ἧς τιμᾶσθαι ταύτην τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι συγκαταπράττει καὶ συνεργάζεται, ὃ καὶ προσέεται αὐτῇ τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς διηγήσειαν. Καὶ τοίνυν καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐπικηρυχθησόμενοι ἀρχιερεῖς μέχρι παντός ἔσονται συναριθμούμενοι τῷ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ὑπερίμων συντάγματι καὶ τῶν ἰσῶν αὐτοῖς ἐπαπολαύοντες τιμῶν ἐν τε συνοδικαῖς συνελεύσεσιν, ἐν ἐκκλησιαστικαῖς ἀθροίσεσι καὶ ταῖς ὑποδηχούσαις γενομέναις συναγωγαῖς. Εἰς γὰρ διακωνίζουσιν ἀσφάλειαν ἔσται τῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐκκλησίᾳ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις ἐπὶ τῷ, ὡς εἴρηται, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι ταύτην μητρόπολιν.

LII. *Elenchus possessionum patriarchalium in insula Lemno et apud Varnam.*

I. † Τὰ ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ πατριαρχικά.

† Οἱ ἄγιοι Θεόδωροι. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Φαν... ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ἡ ἁγία Μαρίνα. Ὁ τοῦ Πριόρου ναός. Οἱ ἄγιοι Ἀνδρῆγυροι εἰς τὴν Νάκισσαν. Ὁ ἅγιος Κύριος. Ὁ ἅγιος Συμεών. Τὸ Πτέριν. Ὁ ἅγιος Γεώργιος. Τὰ Καλύβια τοῦ Ῥωσπούλου. Τὸ Σωληνάριον. Ἡ ἁγία Μελιτηνὴ. Ἡ ἁγία Σοφία. Ὁ ἅγιος Παντελεήμων. Ὁ ἅγιος Ἀνδρόνικος. Τὰ περὶ τὴν ἁγίαν Μελιτηνὴν χωρία τοῦ Βισαίνου, τοῦ Σχανδάλῃ, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ μονὴ τῆς Χλόης. Ὁ ἅγιος Νικόλαος τοῦ Τζάκαλη, τοῦ Καλιτζίκα, τοῦ Μελαχρηνοῦ εἰς τὴν Μελίσσαν. Ὁ τοῦ Μάρτυρος ναὸς εἰς τὸ Κατάφυλλον. Ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Θάνο. Ἡ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος. Ὁ Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ Παλαιολάκρῳ.

II. † Τὰ περὶ τὴν Βάρναν πατριαρχικά καστέλλια.

† Ἡ Κάρναβα. Ἡ Κρανία. Τὰ Κελλία ἦτοι τὸ Λυκοστόμιον. Τὰ Γεράνια. Ἡ Δρύστρα. Ἡ Γαλιτῆρα.

ESAIAS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΗΣΑΙΟΥ,

Ἐξ ὅτου ὁ τιμιώτατος χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πανυπερετιμώ-
τατος κτῆρ Γρηγόριος ὁ Κοντάλης τῷ τοῦ χαρτοφύλακος ὀφρικῶ ἐτιμήθη.

I. *Esaias Gregorio patriarchæ Alexandriæ notum A*
facit se solium patriarchale ascendisse.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, πάππα καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας, Πενταπόλεως, Αἰγύπτου, Αἰθιοπίας καὶ πίσης Αἰθιοπίας, κατὰ Κύριον ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγέ, εἰ καὶ πρὸ καιροῦ ἢ καθ' ἡμᾶς καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἐχάρευσεν ποιμένος, καθάπερ οἶμαι καὶ τὴν σὴν οὐ διέλαθεν ἀγιότητα, ἀλλ' εὐδοκίᾳ νῦν τοῦ τὰ πάντα βαθέως καὶ σοφῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ ἐξηλέγημεν ἡμεῖς ἡδὴ, κρίμασιν ἀπορρήτοις αὐτοῦ, καὶ τὴν προστασίαν τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐνεχειρίσθημεν. ἐξ αὐτῶν μὲν τὸ ἱκανὸν οὐκ ἔχοντες πρὸς τηλικούτου ὕψους καὶ τοσαύτης προστασίας μέγεθος, τῇ δὲ τοῦ Πνεύματος τεθαυρήκοτες χάριτι καὶ τῇ τῶν ἐκλεξαμένων ἡμᾶς ἀρετῇ καὶ ψήφῳ ὑπεῖξαντες, ὅθεν καὶ καιροῦ εὐθέτου λαβόμενοι, ὡς τῶν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος πρέσβων εὐμοιρῆσαντες τὸν ἐκπλουν ἡδὴ ποιουμένων αὐτόθι, οὐ δέον ἐκρίναμεν μὴ δῆλα θέσθαι τὰ περὶ ἡμῶν ταῦτα τῇ σῇ ἀγιότητι. Ἐρῶσθαι τοίνυν τὴν σὴν ἀγιότητα εὐχόμεθα ἐν Κυρίῳ εἰς περιποίησιν καὶ οἰκοδομήν τοῦ αὐτόθι Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ πρὸς τὰς ὑπὲρ ἡμᾶς εὐχὰς αὐτὴν ἐκκαλούμεθα, ὥστε διεξάγεσθαι τὸ ἐγχειρισθὲν ἡμῖν ποίμνιον καὶ οἰκονομεῖσθαι πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλον θέλημα καὶ πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἀρέσκειαν τῆς ἀπάτου αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐνδιαθέτως ἔχοντες πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ τῆς ταύτης ἐξηρητημένοι πνευματικῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφικῆς συμπνοίας καὶ ὁμοιοίας, καὶ ταῦτα δὴ τὰ γράμματα πέμπομεν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔτι πέμπομεν, τοῦ Θεοῦ τοῦτο παρεχομένου καὶ εὐδοκοῦντος, αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἀγιότητα πρὸς ἡμᾶς ποιεῖν ἀξιούμεν· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον εἰς ἀποδοχὴν Θεοῦ καὶ τῶν ὑφ' ἡμᾶς ποιμαινομένων διόρθωσιν καὶ οἰκοδομήν ἐστι καὶ ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρέσκειαν καὶ ἡδονὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, οὗ πνοὴ καὶ τρυφή τὸ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὁρᾶν αὐξομένην καὶ κραταιουμένην ἐν ὁμοιοίᾳ τῆς πίστεως, τῶν ὁρθῶν πάντως καὶ εἰλικρινῶν ἐχομένην δογμάτων, καὶ τοῦτου δεῖγμα σαφὲς καὶ ἄλλα μὲν πλείστα λόγου καὶ θαύματος, ὅντως ἀξία, μετὰ μέντοι τῶν ἄλλων καὶ οἱ κατ' ἔτος αὐτόθι τε καὶ ἀπανταχοῦ γῆς ἀποστελλόμενοι πρέσβεις ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ οἰκοδομῆς, τε καὶ συστάσεως, ὡς ἂν μὴ, δι' ἣν ὑπομένουσι δουλείαν ἐξ ἡμε-

τέρων πάντως ἀμαρτιῶν, ἐπιπλέον πιέζοντο καὶ καταπονοῖντο τῷ βάρει καὶ τῇ κακώσει τῶν κατεχόντων, μὴ μόνον εἰς ταῦτα δὴ τὰ σωματικὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ γε δὴ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἀναγκαῖα καὶ καιριώτατα, ὥστε κοινῇ καὶ ἡμᾶς ὁὖν ὑπερεύχεσθαι, χαρίζεσθαι τοῦτον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ μακροῖς τοῖς ἔτεσι βοηθὸν καὶ συνέριθον καὶ πρόμαχον ὀχυρὸν, κατὰ γνώμην αὐτῶν τῶν πραγμάτων κυβερνωμένων καὶ διεξαγομένων ἀκυμάντως καὶ γαλήνῳ καὶ ἡμᾶς εὐθύμῳ καὶ μετὰ κλειστής δόξης τῆς ἡδονῆς, συναιρομένης εἰς τοῦτο τῆς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ χάριτος. Περὶ μέντοι τῆς κρατείας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κανονικῆς συνήθειας καὶ παραδόσεως, τοῦ διδοσθαι δηλονότι παρὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐργιρέων καὶ πατριαρχῶν πρὸς ἀλλήλους τὸν λίβελλον τῆς πίστεως, τοῦτο γράφομεν καὶ λέγομεν πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, ὅτι ἡ ἀγιότης σου ἐφθασε καὶ κατέλαθεν ἐνταῦθα καὶ ἐγνώρισεν ἀκριδῶς τὸ ἀκραιφνέστατον καὶ καθαρώτατον σέβας τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, καὶ ὅπως ἔχει περὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα ἡ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ ἀσφαλῶς καὶ ὁρθῶς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως ἐπληροφόρηθη τὸ καθαρὸν καὶ ὁρθὸν καὶ ἀκίβδηλον δόγμα καὶ σέβας τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος. Οἶαν οὖν πληροφορίαν ἔσχε καὶ ἔχει περὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὡς εἰρηται, ἡ ἀγιότης σου καὶ περὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος, τοιαύτην ἔχεται ἀναμφίβολον καὶ περὶ ἡμῶν, ὅτι οὕτω φρονούμεν καὶ πιστεύομεν, ὡς ἐξέθεντο καὶ παραδεδώκασιν οἱ ἀγιοὶ ἀπάστολοι, καὶ ὡς παρέλαθεν ἀρχὴθεν ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ οὕτω καὶ τοῖς ὑφ' ἡμᾶς πιστεύειν καὶ διδάσκειν καὶ φρονεῖν πείθομεν. Ὁ δὲ ταῖς ἡμῶν παρακλήσεσιν ἐπικαμπτόμενος Κύριος διὰ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, εἴη μὲν συναιρόμενος καὶ συνεπαπτόμενος τῇ σῇ ἀγιότητι ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς ποίμνης τῆς σῆς πόνοις, εὐμαρίζων τούτους καὶ εἰς τὸ εὐχερὲς καθιςτῶν τῷ κουφισμῷ τῆς ἐξ αὐτοῦ παρακλήσεως, δοίη δὲ καὶ καιρὸν, ὥστε τῆς διὰ τῶν γραμμάτων ἀποστάνας ὁμιλίας τε καὶ ἐνώσεως αὐτοπροσώπου, ἀλλήλους θεάσασθαι καὶ κοινῇ λειτουργήσαντας αὐτῷ τὰ θεῖα καὶ μυστικά, ἐπαξίου καὶ τελειώσεως ἀπολαῦσαι τῆς ἐντεῦθεν ἡδονῆς, πρεσβεῖαις τῆς ὑπεραμύμου καὶ πανυπεράγνου μητρὸς αὐτοῦ.

II. *Imperator archiepsicopatium Bryseos erigit in metropolim.*

† Ἡ βασιλεία μου διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἀνω-

θεν λαβοῦσα ἄδειαν καὶ ἔνδοσιν ἀπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας εἰς πλεονα τιμὴν ἐπαίρειν καὶ προβιδάζειν, ὅσας ἂν τῶν ἀγίων ἑκκλησιῶν διακρίνῃ ἀρμοζούσας πρὸς τοῦτο, θεσπίζει καὶ νῦν διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν Βρύσεως εἰς μητροπόλιν καὶ συναπολαύειν τὸν ἐν αὐτῇ εὐρισκόμενον ἱερώτατον ἀρχιερέα τοῖς λοιποῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μεγάλης συνόδου τῆς αὐτῆς κλήσεώς τε καὶ τιμῆς κατὰ πάντα τρόπον, ἥ; καὶ οὗτοι μετέχουσιν, ὅθεν καὶ νῦν μὲν ὀφείλει τυγχάνειν τῆς τοιαύτης τάξεώς τε καὶ τιμῆς ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Βρύσεως καὶ ὑπέρτιμος, καθεξῆς δὲ ἔσται τοῦτο κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν μέλλοντας εὐρίσκεισθαι κατὰ καιροῦς εἰς γνησίους ἀρχιερεῖς τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύσεως, ἅτε δὴ καὶ τὸ ἐδραῖον καὶ ἀμετακίνητον ὀφειλόντος ἔχειν τοῦ παρὰ τῆς βασιλείας μου γεγονότος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ ἑκκλησίᾳ προβιδασμοῦ. Τοῦτο καὶ χάριν ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς.

MI. *Esaias confirmat privilegium, per quod imperator archiepiscopatum Bryseos in metropolim erexit.*

† Ἀλλὰ πῶς ἂν τις τῷ λόγῳ περιλαβεῖν δυνατὸς γένοιτο τὴς παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, γινόμενας ἐκάστοτε τοῖς ὑπηκόοις εὐεργεσίας καὶ δωρεάς; Κρίντω γὰρ ταῦτα καὶ ἀριθμοῦ καὶ τὴν λόγου δύναμιν ὑπερβάνουσιν, ὥστε καὶ καλῶς ἂν εἴη ποιῶν ὁ λόγος καὶ ἑαυτῷ προσηκόντως, ἐκφύγων τὴν τῶν τοιοῦτων ἐγγίρησιν, καὶ οὐκ ἐθέλων ὥσπερ τοῖς ἀδυνατοῖς ἐπιχειρεῖν, καὶ ὧν οὐδαμῶς ἂν ἐφίκοιτο. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως, πρόσφορόν γε μὴν ἐκάστῳ κατὰ τὸν ἐνόντα τρόπον αὐτοῖς τὴν εὐεργεσίαν μετέλαβον, καὶ οὐδαμῶ, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὃς ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν εὐδοκίμησας φανείας οὐκ ἀναλόγου καὶ τῆς ἀμοιβῆς ἐπευμοίρησεν, ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς τε προεισενεγκοῦσι τε κατόρθωμα καὶ τοῖς μὴ τοιοῦτοις κοινὸν ὁ βασιλεὺς ἀγαθὸν, ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ πάντων εὐεργέτης, Θεὸν κἀναυθίζοντα μισούμενος. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως, ὥσπερ ἐφθημεν εἰπόντες, τῶν ἐκείθεν ἀπέλαυσαν χαρίτων, ἀνδράσι δὲ θεοῖς, ἀρετὴν ἀσπάζομενοι, λαοῦ τε διὰ τοῦτο πρεδρίαν καὶ ψυχῶν ὁικονομίαν λαχοῦσι, καὶ ἐπιδειξαμένοις ἐν πολλοῖς ὅσοις τὰ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, πρὸς ταῖς ἄλλαις βασιλικαῖς φιλοτιμίαις καὶ δωρεαῖς, ἐξεγένετο κάκεινο, καθέδρα; δηλονότι μείζονο; καὶ ὑψηλοτέρας ἐπιτυγχάνειν αὐτοῦ; Ἰν' ὥσπερ ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ τρόπου, οὕτω δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς τὸ ἐπίσημον ἔχοιεν. Τοιοῦτοις ἤδη τετιμῆται προβιδασμοῖς καὶ σεμνώμασι βασιλικῇ προνομίᾳ καὶ ὁ ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος, Βρύσεως, εἰς μητροπολίτην ὑπέρτιμον καὶ τιμηθεὶς καὶ προβιδασθεὶς, καὶ εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ταύτην ἀγιωτάτην ἑκκλησίαν τῆς Βρύσεως, διαβιδάσας τὰ τῆς τιμῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἔξῃ; ἅπαντα, καὶ μάλα εἰκότως· ὁρχιερέα γὰρ αὕτη πλουτήσας,

PATROL. GR. CLII.

παντοίοις ἀρετῶν εἶδει κομῶντα, καὶ τὸ ὅλον εἶπαι, πᾶσι τοῖς καλοῖς; καὶ θεοφίλοις βρύνοντα, κληρὸν δι' αὐτὸν ἤδη τὴν τιμὴν ταύτην ἔλαβεν ἀναφαίρετον. Τοῦ ἐπὶ τούτῳ τοίνυν ἀπολυθέντος σεπτοῦ προστάγματος τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ ἐπαναγνισθέντος ἐν ἐπηκόῳ, συνοδικῶς καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διακελεύεται, συναριθμεῖσθαι μετὰ τῶν λοιπῶν μητροπόλεων ἅπαρσι ἦν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἑκκλησίαν Βρύσεως καὶ τὸν ἱερώτατον ταύτης ἀρχιερέα μητροπολίτην, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπέρτιμον εἶναι τέ καὶ καλεῖσθαι, διαβιδάσκειν δὲ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὴν τοιαύτην τιμὴν, τὴν τε δηλαδὴ τοῦ μητροπολίτου, προσέτι δὲ καὶ τὴν τοῦ ὑπερτίμου, καὶ πρὸς τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι ἀρχιερεῖς; ἐν αὐτῇ, καθὼς ὁ τε κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ διορίζεται, καὶ κατὰ τὴν κρατήσασαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἑκκλησιαστικῇ τάξιν καὶ συνῆθειαν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριοτήτος ἀποπέμπεται.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς.

IV. *Synodus dirimit duas controversias.*

I. † Μηνὶ Μαρτίῳ, κγ' ἡμέρᾳ, Παρασκευῇ, ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίδας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυβράχινου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκά, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μαδύτων, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριοτήτι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ Μελαγχρηδὸς Ἀνδρόνικος, καὶ ἀνήνεγκεν, ὡς εἰσποίησε καὶ υἱοθέτησέ τινα κόρη, καὶ ὅσα καὶ γνησίαν ἑαυτοῦ θυγατέρα ἔσπεργε ταύτην, καὶ ἐπιμελείας ἤξιον, πέμπτον δὲ τῆς ἡλικίας ἔτος αὐτῆς ἀνυσούσης, ἔθετο διὰ ταυρικῶν δεσμῶν μετὰ τινος ἀπὸ τῆς νήσου τοῦ Πρίγκιπος Ἰωάννου, κελουμένου τοῦ Χασολόγγου, ἀγαγεσθαι γαμβρὸν ἐπ' αὐτῇ τὸν τοῦτου υἱόν, ἔνατον τῆς ἡλικίας ἄγοντα χρόνον, καὶ τῶν τοιοῦτων δεσμῶν παρὰ τῶν αὐτῶν γονέων προδάντων, μὴ συναινεσάντων δηλονότι μηδὲ προταξάντων ἐν τούτοις ἀμφοτέρων τούτων, τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς κόρης, ἅτε τοῦ μὲν ἐν τῇ τοιαύτῃ νήσῳ τοῦ Πρίγκιπος τὴν οἰκίαν ποιούμενου, τῆς δ' ἐν τῇ θεοδοξάστῃ, θεομεγαλύντῃ καὶ θεοφυλάκτῃ Κωνσταντινουπόλει εὐρισκομένης, συνελθόντες ὁ ταβελλίων τὴν τοσαύτην τῆς κόρης ἀνηθότητα, ὡς παρὰ τῶν θείων νόμων παντάπασιν ἀπηγορευμένην, μετὰ μίαν ἡμέραν διέλυσε τούτους,

μήπως τοῦ γαμβροῦ εἰς ὄψιν ὦλων· ἐλθόντος αὐτοῦ. Νομίμου δὲ ἡλικίας ἀφαμένην αὐτὴν συνήρμοσέ τι· ἀναγνώστη Ματθαίῳ, τῷ θαλασσιγῷ καλουμένῳ, καὶ δεῖσαν ἤδη τούτῳ εἰς ἱερωσύνην προβιβασθῆναι ἐδείχθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσας καὶ τότε τὸ γράμμα τῶν δεσμῶν, ὅπερ ἀληθῶς ἀνεφάνη ὀφελισθῆν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ταβελλίωτος. Διέγνωσται τοίνυν συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, μηδένα ἔχειν ἐντεῦθεν ἐμποδισμὸν τὸν αὐτὸν ἀναγνώστην εἰς τὸν τοιοῦτον προβιβασμὸν, τὸ μὲν, ὅτι πενταετής ἦν ἡ κόρη, καθὼς μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἀποδέδεικται, καὶ οὐ δεκτικὴ ἐρώτων ἐτύγχανε κατὰ τὴν τῶν θείων γόμων διαταγὴν, ἐννεα χρόνων ὄντος καὶ τοῦ γαμβροῦ, τὸ δὲ καὶ ὅτι οὐδόλιως συνήνεσαν οὐδὲ προέταξιν ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῶν δεσμῶν γράμματι οὗτός τε καὶ ἡ κόρη, ἀλλὰ ρακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ὄντων αὐτῶν, ὡς δεδῆλωται, οἱ γονεῖς μόνον προέταξαν, κάντεῦθεν καὶ τὰ τῶν αὐτῶν δεσμῶν διαλυθέντων ὑπὸ τοῦ ταβελλίωτος μετὰ μιᾶς ἡμέρας διὰ τὸ τῆς πράξεως ἀπηγορευμένου ἄκυρα καὶ ἀσύστατα κρίνεται. Ὅθεν καὶ ὡς μηδενὸς τοῦ προσισταμένου ὄντος, ἰδικαίῳ συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν τὸν τοιοῦτον ἀναγνώστην εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης λαιτούργημα. Μέντοι καὶ προβιβασθῆσεται ἀκωλύτως τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος. Ταῦτα παρεκκληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους 5^{ου} ω^{ου} τριακостоῦ δευτέρου.

II. † Μηνὶ 'Απριλίῳ κε', ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλιόις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Πισιδίως καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Αὐρβάρχου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Αἰδυμναίου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδούλου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντο· τοῦ Εὐχαΐτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μαδύτων, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Φθάει μὲν ὁ ἀπὸ τῆς θεοῦ πύλεως Θεσσαλονίκης· σεβαστὸς κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Μουζάλων ἐξωνήσασθαι τινα οἰκήματα ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει εὐρισκόμενα καὶ συνέγγυς ὄντα τῶν οἰκημάτων τοῦ Κεφαλᾶ Νικολάου, καὶ βελτιώσεις ἐξ οἰκείων ἐπὶ τούτοις ποιῆσαι. Αἰσθόμενος δὲ τοῦ πεπραγμένου ὁ αὐτὸς Κεφαλᾶς καὶ ἀντικριθεὶς τούτῳ, δεικαίωται ὡς πλησιαστής κατὰ νόμους ἐπὶ τῇ ἐξωνήσει αὐτῶν, καὶ ἀντιστρέφας τούτῳ, ὅσον τε τὴν ἀρχὴν κατεδάλετο τίμημα ὑπὲρ τούτων, καὶ ὅσαπερ ἀνέλωσεν ἐνεκεν τῶν τοιούτων βελτιώσεων, ὑπέρπυρα δηλαδὴ ἑκατὸν ἐννεήκοντα τρία, ἐπελάβετο τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, ὑπεκστάντος τούτων αὐτῷ τοῦδε τοῦ Μουζάλωνος, ὡς καὶ ἴδιον αὐτοῦ γράμμα τοῦτου χάριν ἐκθέσθαι ὑπὸ ταβελλίωτι τε καὶ μάρτυσιν ἱκανοῖς,

ἔτι γε μὴν καὶ δι' ἑτέρου γράμματος αὐτοῦ συμφωνήσαντος δοῦναι πρὸς αὐτὸν καὶ ἐποίκιον, μέχρις ἂν τὴν ἐν αὐτοῖς καθευρεθείσαν ὕλην αὐτοῦ ἀλλάξας μετακομίση. Καὶ ἦν μὲν ὁ τοιοῦτος Κεφαλᾶς ἀνενόχλητος διαμένων ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις οἰκήμασιν, ὃν δὴ τρόπον καὶ δεικαίωται. Τῆς τῶν πραγμάτων δὲ γενομένης συγχύσεως, ἀφορμῆς ἐντεῦθεν δεξιόμενος ὁ δηλωθεὶς Μουζάλων, ὡς εὐρισκομένου δὴθεν τοῦ βηθέντος Κεφαλᾶ μετὰ τοῦ Κασανδρηνοῦ, καὶ αἰτίας συμπλάσας κατ' αὐτοῦ ἐπορίσαστο σεπτὴν πρόσταγμα κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀναφορὰν, ὥστε δὴ καὶ πάλιν ἐν κατοχῇ τυγχάνειν τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ἀποστρεφῆται τὸ μέρος τοῦδε τοῦ Κεφαλᾶ τὸν βίον ἀπολιπόντος τῶν τε τοιούτων ἑκατὸν ἐννεήκοντα τριῶν ὑπερπύρων καὶ τῶν εἰρημίων οἰκημάτων, ἀδικούμενον παρ' αὐτοῦ, οὗ χάριν καὶ ἐδείχθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσαν καὶ τὰ παρὰ τοῦ εἰρημένου Μουζάλωνος· προσβάντα γράμματα. Διέγνωσται οὖν συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, εἶναι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιτελεστέον τῶν τοιούτων οἰκημάτων τὸ μέρος· τοῦδε τοῦ Κεφαλᾶ, καθὼς ἀπὸ τῆς κρίσεως δεικαίωται, προτιμηθέντος τούτου ἐπὶ τῇ ἐξωνήσει αὐτῶν ὡς πλησιαστοῦ κατὰ νόμους, καὶ ἀποδεδωκτός τῳ Μουζάλωνι ταῦτα ἃ τὰ ἑκατὸν ἐννεήκοντα τρία ὑπέρπυρα ὑπὲρ τε τοῦ παρ' αὐτοῦ καταβληθέντος τιμήματος· τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν αὐτῶν βελτιώσεων, ὡς δεδῆλωται, ἐπεὶ περ ἀποκλείεται πᾶσα θύρα δικαιολογίας αὐτῷ, ὥστε περὶ τούτων κινεῖν δχλήσιν· ἐχρὴν γὰρ αὐτὸν καὶ μεγάλως εὐθυνοῦναι καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων οἰκημάτων ἐκπεσεῖν ὑπερπύρων, ὡς ἐκ ψευδοῦς ἀναφορᾶς αἰτίας κατὰ τοῦ δηλωθέντος πλάσμενον Κεφαλᾶ καὶ πόνων καὶ ἀναλωμάτων οὐκ ὀλίγων αὐτῷ παρὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον γενόμενον αἴτιον, ὅθεν καὶ τὰ παρ' αὐτῷ δὴ τῳ Μουζάλωνι πάντα δικαίωματα ἄκυρα καὶ ἀπρακτα ἔσονται καὶ ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότα. Τὸ δὲ γε μέρος τοῦ βηθέντος Κεφαλᾶ ἔσται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐν κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ καὶ κυριότητι τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, μηδεμίαν εὐρίσκον καταδυναστεύειν ἢ διενόχλησιν παρ' αὐτοῦ, ἀντιστρέψαντος καὶ ὅσα κατέχει παρ' αὐτῷ δικαίωματα, ἀνήκοντα τῳ τοιοῦτῳ μέρει τοῦ Κεφαλᾶ, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχὸς πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ σὺλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀναδέχεται τὰ περὶ τούτου, καὶ δεφενδεύσει τότε τὸ μέρος τοῦ Κεφαλᾶ κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Εἰ γὰρ μὴ παύσεται τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ δηλωθεὶς Μουζάλων ἐνοχλεῖν περὶ τῶν τοιούτων οἰκημάτων, καὶ οὐδὲ ἐκστήσεται παντάπασιν τῆς αὐτῶν κατοχῆς, τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτιμῷ ὑποβληθήσεται, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐναντιούμενος. Ταῦτα παρεκκληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους 5^{ου} ω^{ου} τριακостоῦ δευτέρου.

V. *Esuias dirimit controversiam.*

† Ἱερώντα μετροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπέρ-
τιμα καὶ ἐξαρχε πάσης Θετταλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητὲ ἀδελφε τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συλλειτουργίᾳ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ
σῆς ἱερότητι. Ὁ ἀπὸ τῆς τοιαύτης θεοσωστού πό-
λεως Ματθαῖος ὁ Συναδηνὸς ὑπέμνησε πρὸς τὴν
ἡμῶν μετριότητα, ὡς ἡ πρὸς μητρὸς αὐτοῦ θεία
συνεξεύχθη κατὰ πρῶτον συνοικέσιον νομίμως ἀνδρὶ
τῷ Συροπούλῳ, ἔχουσα καὶ προικὸς χάριν πράγ-
ματα, ὅσα καὶ τῷ συμφῶνι αὐτῆς περιεβλήπται. Ἐν
τῷ καιρῷ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων συγχύσεως ἔδα-
νείσατο ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ αὐτῆς ὑπέρπυρα, ὅσα δῆτα
καὶ ἔδανείσατο, καὶ μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἐξ οἰκείων
ἀποδοῦναι τὰ ὀφειλόμενα πρὸς τοὺς δανειστάς,
πειρῶνται οὗτοι κατασχεῖν καὶ διαπωλῆσαι τὰ προι-
κόμενα αὐτῇ διαφέροντα πράγματα, οὗ χάριν καὶ
ἐδείχθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος. Οὕτως
οὖν ἐχούσης τῆς ὑποθέσεως, διεγνώσθαι συνοδικῶς
τῇ ἡμῶν μετριότητι, μὴ ἐνέχεσθαι τὴν αὐτὴν Συρο-
πολίταν ἐκ τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτῆς ἀπο-
δοῦναι τὸ τοῦ ἀνδρὸς ὄφλημα, ἐπειπερ οἱ θεοὶ
νόμοι παντὸς χρέους τὴ τῆς προικὸς τιθέσσι προ-
τιμότερον· φύλακα γὰρ αὐτῆς ἐπιστῶσι τὸν ἄνδρα,
οὐχ ἵνα πᾶν τὸ κατὰ γνῶμην ἐπὶ ταύτῃ ποιῇ, ἀλλ'
οἷα τινα παρικαταθήκην τούτῳ καταπιστεύονται
ἐπὶ τῷ ἀνελάτῳ καὶ ἀμείνωτον αὐτὴν συντηρεῖν,
ὥστε δὴ καὶ πάλιν δεῖσαν ἀντιστρέφειν τοῖς κλη-
ρονόμοις· ὅθεν καὶ παραδελοὶ σου τῇ ἱερότητι, ὡς
ἂν ἱκανωθείη μὲν πρότερον ἡ ῥηθείσα σύζυγος τοῦ
τοιούτου Συροπούλου τὴν προίκα ταύτης ἀνελιπῇ
μετὰ τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ κατὰ νόμους δικαίων καὶ
τῶν λεγατευθέντων πρὸς τῆς μητρὸς, οἱ δὲ γε τοι-
οῦτοι δανείζονται ἀφ' ἑξῆς ἐκ τῶν γίνεσθαι ταύτῃ
χάριν τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτῆς, ὡς μηδε-
μίαν μετοχὴν ἐπὶ τούτοις ἔχοντος ἐκ τῶν νόμων
τοῦδε τοῦ Συροπούλου, ὡς εἴρηται. Τοίνυν καὶ γενέ-
σθω, καθὼς ἡ μετριότης ἡμῶν παραδελοὶ τῇ σῇ
ἱερότητι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ὃ καὶ ἀντι-
στραφῆτω τῷ διαληφθέντι Συναδηνῷ δι' ἀσφάλειαν.
Ἐβρόσω, κατὰ Κύριον ἀγαπητὲ ἀδελφε τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ συλλειτουργίᾳ.

† Εἶχε τὸ· Μηρί Ματῶ ινδ. ζ'.

VI. *Synodus dirimit quasdam controversias.*

I. † Μηρί Ματῶ, θ' ἡμέρᾳ, Τετράδι, ινδ. ζ', προ-
καθημένον τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν θεσπότου τοῦ
οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ με-
γάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησ-
πόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ
ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδό-
νης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδού-
λου, τοῦ Μετιτῆνης καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ
Πρωσύσης καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ
Παρίου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταν-
τίνου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ
Δυρράχίου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Σμύρνης

A καὶ ὑπερτίμου, Ξενοφώντος, τοῦ Μιτυλήνης καὶ
ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Αἰδουμοτείχου καὶ ὑπερ-
τίμου, Θεοδούλου, τοῦ Λακεδαιμονίας καὶ ὑπερτί-
μου, Γρηγορίου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν
τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μη-
θύμνης, καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ ὑποψη-
φίου Μαδύτων, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων
δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
συνοδικῶς ὁ ἱερομόναχος κύρ Νικανδρος, καὶ ἀν-
έφερεν, ὡς πρὸ χρόνων ἦδη τριῶν εὐρισκόμενος ὁ
τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς κύρ Μακάριος ὁ Ταρχανειώ-
της εἰς προϊστάμενον τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἐπ'
ὀνόματι τιμωμένης τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀναστά-
σεως, εἰδήσει καὶ τοῦ κτήτορος ταύτης, τοῦ μεγάλου
B λογοθέτου ἐκείνου, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, παρα-
δέδωκε τούτῳ διὰ γράμματος αὐτοῦ ἐγκρίσιν πᾶσι
τῆς τοιαύτης μονῆς· τόπον τινὰ, ὅσος κατὰ μέρος ἐν
τῷ τοιοῦτῳ αὐτοῦ περιλαμβάνεται γράμματι, τάξας,
ὡς ἂν διδῶ πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς οὗτος κατ' ἔτος
ὑπέρπυρα τρία πρὸς τῷ ἡμίσει, καὶ ἀνεγείρῃ ἐν
τῷδε τῷ τόπῳ θεῖον ναὸν, καὶ κελλίᾳ περὶ αὐτὸν
ἀνακτίσῃ, λάβῃ τε καὶ τὴν θείαν λάβνακα τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Κατασάβδου, εἴ τι καὶ τὴν σεπτὴν
εἰκόνα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφό-
ρου Γεωργίου καὶ ἐπικεκλημένου Καταβιώτου·
εἰ δ' ἴσως οὐ βουληθῶσιν οἱ μοναχοὶ στέρεαι τήνδε
τὴν πράξιν, ἀντιστραφῶσι πρὸς αὐτὸν, ὅσα ἂν παρὰ
τούτου ἀναλωθεῖη. Καὶ τῷ τοιοῦτῳ γράμματι τῆς
ἐκδόσεως θαρρήσας οὗτος δὴ ὁ ἱερομόναχος κύρ Νι-
C κανδρος ἐπέβαλε χεῖρα τῇ θεοφιλεῖ προθέσει αὐτοῦ,
καὶ οἰκείοις πόνοις καὶ ἀναλώμασιν ἐξ αὐτῶν κρη-
πίδων ἀνήγειρε θεῖον ναὸν, καὶ κελλίᾳ περὶ αὐτὸν
συνεστήσατο, καὶ χρυσίνους δίσκους πρὸς τὴν μονὴν
δέδωκεν, ἥνικα τὴν ἀρχὴν ἐπελάβετο τοῦδε τοῦ
τόπου. Τοῦ κτήτορος δὲ, τοῦ μεγάλου δηλαδὴ λογο-
θέτου, μικρὰ φροντίσαντος τοῦ γράμματος, καὶ εἰς
ἀνατροπὴν αὐτοῦ χωρήσαντος καὶ ἀθέτησιν, κατε-
χαλάσθη μὲν ὁ ναὸς παρ' ἐκείνου καὶ τὰ εἰρημένα
κελλία, ἡ δὲ τούτων ὕλη εἰσῆχθη ἐν τῇ δηλωθείσῃ
μονῇ, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ἐστὶν ὁ εἰρημένος ἱερομό-
ναχος ἀποστερούμενος τῶν οἰκείων ἀναλωμάτων, οὗ
χάριν καὶ ἐδείχθη τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσας
καὶ τὸ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκδόσεως γράμμα τοῦ τοιού-
του τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Μακαρίου. Παρίν-
D τες δὲ τῷ ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ οὕτως τε καὶ
οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ, καὶ τούτου τὰ εἰρημένα
διαξίνοντες ἀκούοντες, πρὸς οὐδὲν εἶχον ἀντιλέγειν,
ἀλλὰ μόνον τὴν τοῦ κτήτορος δυναστείαν εἰς αἰτίαν
ἦσαν τιθέμενοι. Διέγνωσται οὖν συνοδικῶς τῇ ἡμῶν
μετριότητι, ὡς ἂν, ἐπειπερ ὅδε ὁ ἱερομόναχος, κατὰ
τὴν περιλήψιν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκδοθηρίου γράμμα-
τος, ὡς εἴρηται, θαρρήσας χεῖρα ἐπέβαλε τῷ θεοφι-
λεῖ τούτου σκοπῷ, καὶ ἐξ οἰκείων κόπων καὶ ἀναλω-
μάτων ἀνήγειρέ τε τὸν τοιοῦτον ναὸν, καὶ κελλίᾳ
περὶ αὐτὸν συνεστήσατο, εἰδήσει τοῦ κτήτορος καὶ
τῶν αὐτῶν μοναχῶν, ἦν δὲ τεταγμένον ἀντιστρέφε-
σθαι τούτῳ, μὴ στερεῶσθαι αὐτῶν, τὰ ἀναλωθέντα
παρ' αὐτοῦ, αὐτοὶ δὲ προκατάρξαντες εἰς ἀνατροπὴν

ταύτης ἐχώρησιν καὶ ἀλέτησιν, κἀντεῦθεν καταβέ-
βληται ὁ τε νῆος καὶ τὰδε τὰ περὶ αὐτὸν κελλία,
εἰσαγβεῖσθης τῆς τούτων ὕλης ἐν τῇ δηλωθείσῃ
μονῇ, ἱκανωθείη τοῦτω παρ' αὐτῆς, ὅσα ἂν μετ'
ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης καὶ ὡς ἐφορῶντος Θεοῦ
ἀνομολογήσῃ οὗτος καὶ παραστήσῃ ἀναλῶσαι ὑπὲρ
αὐτῶν. Ὅθεν καὶ ὀφείλουσιν οἱ διακληθέντες μονα-
χοὶ ἀποδοῦναι τῷδε τῷ ἱερομονάχῳ ἀνελλιπῇ, ὅσα-
περ οὗτος τὸν εἰρημένον τρόπον μετ' ἀσφαλείας
τῆς προσηκούσης ἀποδείξει καὶ παραστήσει ἀναλω-
θῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὑπὲρ τε τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ αὐτοῦ
ναοῦ καὶ τῆς τῶνδε τῶν κελλίων συστάσεως, ἔτι δὲ
καὶ τὰ εἰρημένα δέκα ὑπέρπυρα, ἅπερ, ὡς δεδήλω-
ται, πρὸς τὴν μονὴν δέδωκε τοῦ τόπου ἐπιλαβόμε-
νος. Εἰ γὰρ μὴ εὔπειθῆσαντες τῇ κρίσει καὶ τῷ
δικαίῳ, καὶ εἰσέτι καταδυναστεύσουσι, καὶ οὐκ ἀπο-
δώσουσι πάντα τὰ διεγνυσμένα πρὸς τὴν ῥηθέντα
ἱερομόναχον, τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτι-
μῇ ὑποβληθήσονται, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐνεν-
τιούμενοι. Ταῦτα παρεκλήθηεντα, κ. τ. λ.

II. † Μηνὶ Μαΐῳ, κη' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἄγιον
θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ
μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερουστάτων ἀρχιερέων,
τῶ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησ-
πόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάδου, ὑπερτίμου καὶ
ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδόνος,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
Ἀδριανουπόλεως, καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ
Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Προύσης
καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Πιρίου,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ
Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχίου
καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερ-
τίμου, Διονυσίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου,
Θεοδοῦλου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου,
καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκά, παρισταμέ-
νων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένην
συνδικῶς καὶ ἡ τοῦ Τζύρου Μαρία ἡ Καλοθετίνα,
καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀνδρὶ κατὰ πρῶτον συνοχέσιον
συνεζεύχθη τῷ Μαρμαρᾷ Θεοδώρῳ, ἔχουσα καὶ
προικὸς χάριν πράγματα, ποσότητος λιτρῶν δεκα-
οκτῶ, καθὼς ἐν τῷ συμφωνῇ ταύτης περιλαμβά-
νονται, ὅς δὲ καὶ δύο παιδία, ὀθλὺ καὶ ἄρβεν, γε-
γεννηκώς ἐξ αὐτῆς, κατηγάλασε πᾶσαν σχεδὸν ἣν
ἔσχε προίκα, πλὴν τινων σχολαρικῶν καὶ ἀργύρου
περισταμένου εἰς λίτρας δεκαοκτῶ, ἅπερ ἄμφω
παρέθετο μὲν εἰς ἐνέχυρον τῷ Κεφαλᾷ, δανεισάμε-
νος ὑπέρπυρα τριακόσια, τὰ δὲ γε γονικῶθεν διαφί-
ροντα τοῦτω οἰκήματα τῷ οἰκίῳ τῷ κρατίστῳ καὶ
ἀγίῳ μου αὐτοκρατόρι, τῷ Δισυπάτῳ, δανεισάμενος
τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ ἐξ αὐτοῦ ὑπέρπυρα τριακόσια
εἰκοσιπέντε, καὶ ἀποδεδωκώς ὃ ῥῆθι: Μαρμαρᾷ,
τῷ αὐτῷ Δισυπάτῳ ὑπέρπυρα ἑκατὸν, τὸν βίον
ἀπέλιπε, μηδὲν ἕτερον κατελείψας ἰδίου ἑαυτοῦ
πρῶγμα, ἢ μόνον τὰ τοιαῦτα οἰκήματα καὶ ἀμπέλιον,

A διακειμενον περὶ τὴν τοποθεσίαν τῶν Πηγῶν, ὅπερ
εἰς ἐνέχυρον τοῦ Ἀντιοχείτου Ἀνδρέου ἀντὶ ὑπερ-
πύρων διακοσίων κατέχοντος, αὐτῇ δὲ ἡ Καλοθετίνα
ἐκ τῶν προικῶν ταύτης πραγμάτων ἀπώφησε
ταῦτα, καὶ ἐπελάβετο τοῦτου, καὶ ὅτιπερ εὗρσκει
τούτους καὶ τόκους, προσαπαιτοῦντας, ἐδεῖθῃ δια-
γνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος. Διέγνωσται οὖν τῇ
ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
ἄρχιερεῦσιν, ὡς δίκαιον μὲν ἦν ἀποδοθῆναι τὴν
προίκα πρὸς τῶν ἄλλων χρεῖον, ἐπεὶ καὶ οἱ θεοὶ
νόμοι παντὸς χρέους τὸ τῆς προικῆς τιθεῖται προτι-
μότερον, δοῦναι δὲ πρίτερον ἀσφάλειαν ἀποκριθεῖς
τὴν τοιαύτην Καλοθετίναν περὶ τῶν ἐν τῷ καιρῷ
τῆς τοῦ ἀνδρὸς τελευτῆς καθευρεθέντων πραγμάτων
ἐκείνου, ὥστ' ἐκ τῶν περιτετευθέντων ἀποδοθῆναι τὰ
ὑπερπύρα πρὸς τοὺς αὐτοὺς δανειστές, συγκατα-
βάσει δὲ ὁμῶς χρησαμένη διέκρινε, μετὰ τὸ γενέ-
σθαι τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν, τοῦτον μὲν δὲ τὸν
Δισυπάτον μόνον λαβεῖν, ὅσα δάνους χρεῖον δέδωκε
τὴν ἀρχὴν τὸν δὲ γε ῥηθέντα Κεφαλᾷ τὰ τριακόσια
ὑπέρπυρα, καὶ ἀρκεσθῆναι τούτοις ἀμφοτέρους αὐ-
τοὺς καὶ μηδὲν τόκου χάριν προσαπαιτεῖν, ἀπηγο-
ρευμένον ἐν τοῖς αὐτοῖς θεοῖς νόμοις, ὅθεν καὶ
ὀφείλουσιν οἱ ῥηθέντες δανεισταὶ μόνον λαβεῖν, ὡς
δεδήλωται, τὰ χάριν κεφαλαίου παρ' αὐτῶν δανει-
σθέντα, καὶ μηδὲν τι ὑπὲρ τόκου προσαπαιτῆται,
εἰδότες, ὡς, εἴπερ οὐκ εὐπειθεῖς γενόμενοι τῇ κρί-
σει καὶ τῷ δικαίῳ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καταδυναστεύσουσι,
καὶ οὐ ποιήσουσι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ
C ἡμετέραν διάγνωσιν, ὡς προδήλως ἀδικούντες τῷ
ἀπὸ Θεοῦ κατακρίματι ὑποπεσοῦνται. Ταῦτα πα-
ρεκλήθηεντα, κ. τ. λ.

III. † Μηνὶ Ἰουνίῳ, θ' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν
αὐτῶν ἀρχιερέων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνοδικοῦ
δικαστηρίου ἡ κυρὰ Μαρία μεγάλη παππίνα
Ἀσπιδέτισσα ἡ Κούμναινα, ὡς τινε: τῶν τοῦ κλήρου
τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Διδυμοτείχου χρεῖαν
κατεπέγουσαν ἔχοντες, προσιόντες αὐτῇ ἡτήσαντο
καὶ ἔλαβον κόσμιά τινα ταύτης καὶ λοιπὰ διάφορα
D πράγματα, συναινοῦντος καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητρο-
πολίτου Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου, ἐν ἀγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συλλειτουργοῦ, καὶ πρὸς τοῦτο αὐτὴν καταπειθόν-
τος, ὡς ἂν παραθέμενοι αὐτὰ εἰς ἐνέχυρον ἀνίστασι
τὴν τοιαύτην χρεῖαν αὐτῶν, καὶ γράμμα ἰδίου τοῦ-
του χάριν ἐξέθεντο οἰκειαῖς ὑπογραφαῖς αὐτὸ πιστω-
σάμενοι, περιληφθέντων ἐν τούτῳ κατὰ μέρος καὶ
τῶν τοιούτων κοσμιῶν, ἵνα μετὰ ἑνα μῆνα ταῦτα
πάντα πρὸς αὐτὴν ἀποδώσουσιν· εἰ δ' οὖν, καθέξει
αὐτὴ τὰ προσόντα τούτοις κτήματα τε καὶ πρᾶ-
γματα. Καὶ ὅτιπερ οἱ λαθόντες εἰς ἀνατροπὴν τῆς
τοιαύτης συμφωνίας, ἐχώρησαν καὶ ἀλέτησιν, αὐτῇ
τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπὶ χρόνους ἤδη τρισὶν
ἀποστειρομένη, ἐδεῖθῃ συνοδικῆς διαγνώσεως, ἐμ-

ζανίσασα εἰς παράστασιν τοῦ ἀληθῶς ἔχειν τὰ εἰρη-
 μένα καὶ τὸ τοιοῦτον γράμμα τῆς συμφωνίας. Διέ-
 γνωστοί οὖν τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ
 αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, συνεδριάζοντες καὶ
 τοῦδε τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Διδυμοτείχου
 καὶ ὑπερτίμου, δίκαιον εἶναι, ὡς ἂν ἐκ τῶν κτημά-
 των καὶ πραγμάτων τῶν λαβόντων τὰ εἰρημένα κό-
 σμια καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα ταύτης δὴ τῆς μεγά-
 λης παπιαίνης καὶ τῶν ἰδίων τοῦ εἰρημένου ἱερω-
 τάτου μητροπολίτου Διδυμοτείχου, ὡς τῇ τοῦτου
 παύσει καὶ συναινέσει τῶν τοιούτων κοσμίων δοθέν-
 των παρ' αὐτῆς, εἰ καὶ μὴ ἐφθασε τὴν γερονδὲς
 γράμμα πιστώσασθαι καὶ ὑπογραφῇ αὐτοῦ ἀποφλη-
 θῶσι πάντα τὰ ὀφειλόμενα, καὶ ἀπολάβῃ ἡ δηλω-
 θεῖσα μεγάλη παπίανα σῶα καὶ ἀνελλιπὴ πάντα
 τὰ ἴδια αὐτῆς κόσμια, ὅσα δηλονότι ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 γράμματι κατὰ μέρος περιλαμβάνονται. Ὅθεν καὶ
 ὀφείλουσιν ὁ τε δηλωθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης
 Διδυμοτείχου καὶ οἱ ἐκ τῶν βηθέντων κληρικῶν ἐγ-
 γράφως ὑποσχεθέντες καὶ λαβόντες τάδε τὰ κόσμια
 καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς τοιαύτης μεγάλης πα-
 πιαίνης, ποιῆσαι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ
 ἡμετέραν διάγνωσιν καὶ ἀποφλῆσαι, ὅσα δάνους
 χάριν ὑπὲρ αὐτῶν ἔλαβον, καὶ εἰ μὲν εὐπειθήσαντες
 ποιήσουσι κατὰ τὴν ἔγγραφον τούτων ὑπόσχεσιν, εὖ
 ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὖν, τοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν
 ἱερωσύνην τετιμημένους ἐπισχημένους ἔχει τοῦ ἱε-
 ρουργεῖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν δηλω-
 θέντα Διδυμοτείχου, τοὺς δὲ γε μὴ τοιοῦτους καὶ
 κοσμικοὺς ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτίμιον ποιεῖται,
 μέχρις ἂν τὰ ὀφειλόμενα ἀποφλῇσωσι. Ταῦτα παρεκ-
 δληθέντα, κ. τ. λ.

IV. † Μηνὶ Ἰουλῳ, ιε' ἡμέρᾳ, Τετράδι, ἰνδ. ζ',
 προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, συνε-
 δριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγίωσυνῇ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐ-
 τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνοδικῶς ὁ Εὐθειοτόκιος Ἰσαάκιος, καὶ ἀνήνεγ-
 χεν, ὡς ὁ καλούμενος Ναυπηγὸς γαμβρὸν αὐτὸν ἐπὶ
 τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἀγαγόμενος, συνεφώνησεν αὐτῷ
 προικὸς χάριν καὶ πράγματα ὑπερπύρων διακοσίων
 καὶ οἰκημάτων πρὸς τοῦτοις ἀδιατίμητον, ἔτι τε καὶ
 (τὴν) τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευταίας αὐτοῦ καθευρε-
 θησομένων τούτῳ πραγμάτων κληρονομίαν. Καὶ ἦν
 μὲν ὁμόστεγος καὶ ὁμοδαίτης τῷ πενθερῷ ἐπὶ χρό-
 νοις ἑπτὰ. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν ὁ αὐτὸς Ἰσαάκιος τοῦτον
 δὴ τὸν πενθερὸν πειραθέντα ἐξῶσαι αὐτὸν τοῦ τοιού-
 του οἰκήματος, ἀντεκρίθη τούτῳ ἐπὶ τοῦ ἐκκλησια-
 στικοῦ δικαστηρίου, καὶ ἐμφανίσας τὸ γεγονός αὐτῷ
 σύμφωνον δεδικαίωται συγκαταμένειν τῷ τοιοῦτῳ
 πενθερῷ ἐν τῷ εἰρημένῳ οἰκήματι, ὃν δὴ τρόπον καὶ
 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἑπτὰ χρόνοις ἦν καταμένων.
 Βουληθέντος δὲ καὶ τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ τοῦ
 Καλωνυμίτου πρὸς ὕψος ἐπάραι τὸ προσὸν αὐτῷ
 χαμαί... οἰκημα, σύνεγγυς καὶ πλησίον τυγχάνον
 τοῦ εἰρημένου οἰκήματος, γέγονε τῇνικαῦτα ἐπι-
 στασία καὶ διεκρίθη, μηδαμῶς ἀνυψῶσαι τόνδε τὸν

Α Καλωνυμίτην αὐτὸν, μηδέ τι μεταποιῆσαι τοῦ ἀρ-
 χαίου σχήματος· ἥ τε γὰρ ἀποφίς τοῦ οἰκήματος
 τοῦ Ἰσαακίου ἐντεῦθεν ἀπείργεται, καὶ αἱ τοῦτου
 παράθυροι κλείονται, προδάντος τούτου χάριν καὶ
 γράμματος. Μεθ' ἱκανὸν δὲ εἰς ταυτὸ γνῶμης ἐλ-
 θόντες, οὗτός τε ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ βῆθεις πενθερὸς
 αὐτοῦ ὁ ναυπηγὸς πρὸς συμβάσεις ἐχώρησαν, συν-
 θέμενοι καὶ συμφωνήσαντες διὰ ταβουλλαρικοῦ
 γράμματος, σταυρικοῖς δεσμοῖς σιγνογραφῆσαντες
 ἐν αὐτῷ, ὥστε ἀνυψῶσαι τὸν τοιοῦτον Καλωνυμίτην
 τόδε τὸ χαμαί... οἰκημα αὐτοῦ, καὶ δοῖν ἂν χώρον
 περιλάβῃ τὸ μέλλον εἰς ὕψος ἀρθῆναι, σύνεγγυς ὃν,
 ὡς εἴρηται, καὶ σύγκολλα τῆς ἀπόψεως τοῦ αὐτοῦ
 οἰκήματος τοῦ Ἰσαακίου εἰς δύο μερίδας διελεῖν,
 καὶ τὴν μίαν μὲν τὸν βῆθέντα Ἰσαάκιον λαβεῖν, τὴν
 δὲ ἑτέραν τόνδε τὸν Ἰσαάκιον, καὶ ἀντιδοῦναι τῷ
 αὐτῷ Καλωνυμίτῃ ἰσην μερίδα ἀπὸ τοῦ προσόντος
 αὐτῷ ὑπὸθεν καὶ ἐκ πλαγίου μέρους. Οὐ δὲ τα-
 βουλλαρικοῦ γράμματος καὶ συνοδικῶς εἰς ἐπήκοον
 ἀναγνωσθέντος, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ
 τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τὸ στέργον
 καὶ ἀπαραιοῖον ἔχειν τὴν τοιαύτην τούτων συμ-
 δίδασιν, καὶ μηδένα ἐκ τούτων πειράσασθαι πρὸς
 ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν χωρῆσαι αὐτῆς, ἀλλ' ἐμ-
 μένειν ἐκατέρους ἀπαράδραγος αὐτῇ. Εἰ δ' ἴσως οὐ
 θελήσει ὁ αὐτὸς Καλωνυμίτης στέρεται τήνδε τὴν
 συμφωνίαν, ὀφείλει καταβληθῆναι τὸ οἰκημα τούτου
 καὶ εἰς τὸ πρότερον σχῆμα καταστήναι, καθὼς καὶ
 τὸ τῆς κρίσεως γράμμα διέξεισιν, ἐπεὶ καὶ ἡ πρὸς
 τὴν βασιλικὴν δόδν ἀποφίς τοῦ οἰκήματος τοῦ αὐτοῦ
 Εὐθειοτοκίου ἀπείργεται, καὶ αἱ τοῦτου παράθυροι
 μέλλουσιν ἀποκλεισθῆναι τελείως, καὶ ὃν εἴρηται
 τρόπον, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ
 μου αὐτοκράτορι μέγας δρουγγάριος τοῦ θεοσώστου
 στόλου, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γνησιώτατος υἱὸς τῆς
 ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης ὁ Φιλανθρωποπηνός,
 ἀναδέχεται τὸν διαληφθέντα Ἰσαάκιον, καὶ ἀπαλλά-
 ξει τῆς καταδυναστείας καὶ ὀχλήσεως τοῦ βῆθέντος
 Καλωνυμίτου, κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμε-
 τέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκδληθέντα, κ. τ. λ.

V. † Μηνὶ Αὐγούστῳ, ιε' ἡμέρᾳ, Παρασκευῇ, ἰνδ.
 ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
 Δ Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ
 μεγάλῃ ἀγίωσυνῇ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
 τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἐλλησ-
 πόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ
 ἐξάρχου πάσης Αὐδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλικηδόνος,
 ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
 Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ
 Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Ποντο-
 ηρακλείας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ Προύσης
 καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Παρίου,
 ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ
 Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Αὐδραχίου
 καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερ-
 τίμου, Διονυσίου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου,
 Μαλαχίου, τοῦ Βρύσεως καὶ ὑπερτίμου, Γερασίμου,

καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκᾶ, παρισταμέ-
νων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
συνοδικῶς ἡ τοῦ Κηφῆ ἐκείνου θυγάτηρ Μαρία, καὶ
ἀνέφερεν, ὡς ὁ τοιοῦτος πατήρ αὐτῆς ἀνδρὶ συν-
έζησεν αὐτὴν κατὰ νόμους τῷ Μαγιδιώτῃ Γεωργίῳ,
δοὺς αὐτῇ καὶ πράγματα προικῆς χάριν, ὅσα δὴ καὶ
τῷ συμφώνῳ αὐτῆς περιελήπται, καὶ τοῦδε τοῦ
ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπερπυρὰ χίλια πρὸς τοῖς ἐβδομήκον-
τα ἐννέα δανεισαμένου, καὶ τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀποδε-
δωκότος, τὰ δὲ μὴ εὐποροῦντος ἀποδοῦναι, πει-
ρῶνται κατασχεῖν οἱ δανεισταὶ τὸ τε εἶκμα καὶ τὸ
ἀμπέλιον αὐτῆς, ἅπερ ἐκ τῶνδε τῶν προικῶν αὐτῆς
πραγμάτων ἐκτήσατο, τούτων χάριν ἀναλωθέντων.
Ἐχουσα δὲ καὶ θυγατέρας δύο τὸν νόμιμον ὑπερδε-
δουκίας τοῦ γάμου χρόνον, καὶ μὴ δυναμένη ἐτέρῳ
τρόπῳ ἀνδράσι ταύτας συζῆσαι, ἐδεήθη τῆς ἡμῶν
μετριότητος. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν, καθάπερ
ἐχρῆν, διεμνήσαστο καὶ τοῖς τοιοῦτοις δανεισταῖς
ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν συνοδικὸν δικα-
στήριον ἐπὶ τῷ καὶ αὐτὸν ἀκροάσασθαι ὥν δὴ καὶ
μὴ βουληθέντων ἀπαντῆσαι, καὶ ταῦτα καὶ δις καὶ
τρίς διαμνησθέντων, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι
καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, δίκαιον
εἶναι, πρότερον ἱκανωθῆναι τῇ ῥηθείᾳ γυναικὶ τὴν
προίκα ταύτης ἀνελλιπῇ, ἐπεὶ περ οἱ θεοὶ νόμοι
παντὸς χρόνος τὸ τῆς προικῆς τιθέασιν προτιμότερον,
καὶ μάλιστα ὅτι καὶ φύλακα ταύτης ἐπιστῶσι τὸν
ἄνθρωπον, οὐχ ἵνα πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ ταύτῃ
ποιῇ, ἀλλ' οἷά τινα παρακαταθήκην τοῦτο καταπι-
στεύονται, ἐπὶ τῷ καὶ πάλιν δεῖσαν ἀντιστρέφειν
τοῖς κληρονόμοις. Μέντοι καὶ ἔσται ἐπειλημμένη ἡ
τοιαύτη γυνὴ τοῦ τε οἰκήματος καὶ τοῦ ἀμπελίου,
προσκηθέντων ἐκ τῶν προικῶν ταύτης πραγμά-
των, ὡς εἴρηται, καὶ μόγις ἐξαρκούντων ὑπὲρ τῶν
ἀναλωθέντων ἀπὸ τούτων καὶ λειπομένων αὐτῇ. Οἱ
δὲ γε διλωθέντες δανεισταὶ παύσονται δι' ὅχλου γί-
νεσθαι τούτων χάριν αὐτῇ, ἀπαιτήσουσι δὲ καὶ
λήφονται τὰ κεχρεωσθημένα τούτοις ἐκ τῶν ἰδιο-
κτητῶν πραγμάτων τοῦ τοιοῦτου Μαγιδιώτου, κατὰ
τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν.
Ταῦτα παρεκβλήθέντα, κ. τ. λ.

VI. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη
τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγίωσυνῇ αὐτοῦ καὶ τῶν
αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Εἶχε μὲν ὁ σεβαστὸς ἐκεῖνος κύρ Βασίλειος ὁ
Σεβαστασιανὸς οἰκήματά τινα καὶ ἐμφυτευτικὰ δίκαια
μετὰ τοῦ περικλειομένου αὐτοῖς θεοῦ ναοῦ, ὃν ἐκεῖ-
νος ἐξ αὐτῶν χρητίζων ἀνῆγειρεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ
τιμιῶν προσφύτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάν-
νου, διὰ σεπτῶν χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων
καὶ λοιπῶν διαφόρων δικαιωμάτων. Μέλλων δὲ τε-
λευτᾶν, διαθήκην ἐξέθετο, καταλιπὼν τὰ τε τοιαῦτα
οἰκήματα μετὰ τοῦ ναοῦ καὶ εἰ τι ἕτερον ἐκέκτητο
ἀπὸ ἐμφυτεύματος δίκαιον, πρὸς τὸν υἱὸν ἐκεῖνου,
καὶ ἦν κατὰ διαδοχὴν καὶ οὗτος ἀνενοχλήτως κατ-

έχων αὐτὰ καὶ νεμόμενος, ὃς δὴ καὶ τελευτῶν, ἐπεὶ
μηδένα ἕτερον εἶχε γνήσιον κληρονόμον, κατέλιπεν
ἐνδοθήκῳ ταῦτα πάντα πρὸς τε τοὺς ἀδελφόπαιδας
αὐτοῦ, τοὺς τοῦ Βουρδῆ παιδας, καὶ τὸν ἐξάδελφον
αὐτῶν Βασίλειον τὸν Σεβαστασιανόν. Καὶ εἰσὶ μὲν
καὶ οὗτοι ἐξ ἐκείνου τούτων ἐν κατοχῇ. Διαναστάς
δὲ ὁ ἱερατικῶς ἐξυπηρετῶν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ναῷ πρε-
σβύτερος Γεώργιος ὁ Νίκας, δι' ὅχλου γίνεται τού-
τοις, πειρώμενος κατέχειν αὐτὸν διὰ βίου παντὸς
καὶ προσέειπε τῷ μέρει παραπέμπειν αὐτοῦ, καίπερ
ἐκαστοῦ ἔτους, ἐφ' ὅσον ἦν τὴν ἱερατικὴν ἐκτελῶν
ὑπηρεσίαν ἐκεῖσε, χρυσίνους ἐξ λαμβάνων ὑπὲρ
μισθοῦ. Παρὼν δὲ τῷ ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ καὶ
ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος καὶ τῶν εἰρημένων ἀκούων,
οὐδὲν ἕτερον εἶχε λέγειν, ἢ μόνον τὸ τοῦ χρόνου εἰς
δικαίωσιν αὐτοῦ προσβάλετο. Διέγνωσται οὖν τῇ
ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
ἀρχιερεῦσι, δίκαιον εἶναι, ὡς ἂν κατὰ τὰς περιλή-
ψεις τῶν τε σεπτῶν χρυσοβούλλων καὶ προσταγμά-
των καὶ τῶν ἐτέρων δικαιωμάτων κατέχωσι τὰ εἰ-
ρημένα οἰκήματα οἱ ἀδελφόπαιδες ἐκείνου καὶ ὁ
τοιοῦτος Βασίλειος, μετὰ καὶ τοῦ δηλωθέντος θεοῦ
ναοῦ καὶ τῶν ἐμφυτευτικῶν δικαίων, καὶ ἔχωσιν
ἐπ' ἀδείας πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ τούτοις ποιεῖν,
καὶ ἐξυπηρετῇ ἱερατικῶς, ὡς δεδῆλωται, πρεσβύτα-
ρος ἐν αὐτῷ, ὃν ἂν οὗτοι βούλωνται καὶ θελήσωσι,
μετ' εἰδήσεως μέντοι καὶ προτροπῇ τῆς ἡμῶν με-
τριότητος ὅδε γε τοιοῦτος πρεσβύτερος τελεῖν
ἀπέχῃ ἐκείθεν, καὶ παύσεται τὸ ἀπὸ τοῦδε δι' ὅχλου
γίνεσθαι τούτων χάριν αὐτοῖς, ὡς μηδὲν μηδὼς
δίκαιον ἔχων. Ὅθεν καὶ ὀφείλει πραχθῆναι τὰ περὶ
τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν
διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκβλήθέντα, κ. τ. λ.

VII. Synodus dirimit controversiam.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰθ' ἡμέρᾳ, Τετάρτῃ, ἰνδ.
ὀγδόῃς, προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δε-
σπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ
τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλιῶσι αὐτοῦ, συνεδρια-
ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγίωσυνῇ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων
ἀρχιερέων, τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου
πάσης Ἑλλησπόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων,
ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πίσης Αὑσίας, Γρηγορίου,
τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βι-
θυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ
προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἀδριανουπό-
λεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ
ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Ποντοφρακτίας καὶ ὑπερ-
τίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ Προύσης καὶ ὑπερτίμου,
Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Παρίου, ὑπερτίμου καὶ
προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ Ησιδίας καὶ
ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Αὐρράχου καὶ ὑπερτί-
μου, Γρηγορίου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μα-
λαχίου, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκᾶ, πα-
ρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόν-
των.

† Τὸ τῆς δικαιοσύνης ᾠδήμα πᾶσιν ὄντως λυσίτε-
λές· ταύτῃ γὰρ πόλει· εὐνομούμεναι καὶ ἀνθρωπι-
νοῖς ἰσοῖς μέτροις ἀρκούμεαι· ρυθμίζονται μὲν πρὸς

τὸ βέλτιον, εἰρηνικὸν δὲ καὶ ἀστασιαστον τὸν σφῶν αὐτῶν βίον εἰσὶ διανύοντες, τῆς ἀδικίας μακρὰν ἀπειλανομένης καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀναφουομένης πλεονεξίας ἐκκοπτομένης. Εἰ δ' ἐπὶ πᾶσι χρωὼν τὸ τῆς δικαιοσύνης καλὸν παρῆρσιάζεσθαι καὶ κρατεῖν, πῶς οὐ πολλῶ γε πλεονδοίη τις ἐν τούτῳ προσήκειν τοῖς γε λαχοῦσι προῖστασθαι τῶν ἄλλων πνευματικῶς καὶ εἰς τύπον εἶναι καὶ ὁποδεῖγμα τοῦ καλοῦ; Ταύτης γὰρ ὄντες ταμίαι, πᾶσι τρόποις αὐτὴν κρατοῦντες ἐπιζητοῦσι καὶ πραγματευόμενοι, καὶ κέρδος αἰσχροὺν, ὡς δαπάνην, εὖ μάλα προθυμοῦνται φυλάττεσθαι. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπὸς, ὡς τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μιτυλήνης, ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετρίότητος, πολλὰ διανομήσεις πρὸ χρόνων κατ' ἀμφισθητήσεις γεγέννηται μετὰ τῶν κατὰ καιροῦς τὰ κατὰ τὴν τοιαύτην νῆσον. Μιτυλήνην πατριαρχικὰ δίκαια διεξαγόντων ἐξορκικῶς περὶ τῆς ἐκείσε διακειμένης σεβαστίας μονῆς τοῦ ὁσίου Γεωργίου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν μετοχιῶν, τοῦ μὲν ἰσχυριζομένου τε καὶ ἀποδεικνύοντος, διαφέρειν ταύτην τῇδε τῇ κατ' αὐτὸν μητροπόλει, τῶν δ' αὖθις διατεινομένων, τῷ πατριαρχικῷ μέρει ἀντίκειν αὐτήν. Οὕτω μὲν οὖν παρ' ἀμφοῖν τὰ τῆς διαμάχης ταύτης ἱκράτει, τοῦ ἀρχιερατικῆς δὲ προϊσταμένου τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κύρ Γρηγορίου ἐκείνου πρὸ χρόνων ὅτι πλείστον κατὰ τὸ Νύμφαιον ἐπὶ τοῦ αἰοδίου ἐν πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου τὰ περὶ τούτου κεννηκότος, καὶ συνοδικῆς πράξεις καὶ ψήφου προβάσσης τὴν καὶ αὐτὸν δικαιούσης τὴν κατ' αὐτὸν ταύτην μητρόπολιν Μιτυλήνης ἐπὶ τῇ δηλωθείσῃ μονῇ τοῦ ὁσίου Γεωργίου καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν μετοχοῖς, εὐρεθείσης· τε ἡδὴ καταγεγραμμένης καὶ ἐν τοῖς κωδικοῖς τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου, ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης καὶ ὑπέρτιμος ἐπὶ τῆς θείας τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ὁμηγύρεως τὴν τοιαύτην συνοδικὴν πρᾶξιν προέτεινε, ἀπαειδίγητο τῷ μακρῷ χρόνῳ ἢ τοῦ ὁσίου Γεωργίου μονῇ καταθέδωται, μετέπεισε τὰ τῆς ἀμφισθητήσεως εἰς τε τὴν ὑπ' αὐτὴν τελοῦσαν σεβασμίαν μονήν, ἐπ' ὀνόματι ἐσπιμνημένην τῶν ὁσίων Πατέρων καὶ ἐπιτεκλημένην Δαφνέαν, καὶ τὴν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου τῆς Γλίστρας οὕτως πως ἐπονομαζομένην, καὶ ἐξητήσατο, μὴ ἐπιπλεόν ἀδικεῖσθαι αὐτὴν ἐπὶ ταύταις. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς τοιαύτης πράξεως συνοδικῶς εἰς ἐπήκοον ἀναγνωσθείσης, ἡ μετρίότης ἡμῶν συνδιασκεψάμενη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ἀκριθέστερον προσσχούσῃ ταύτῃ καὶ ἐξ αὐτῆς κατελήφυσά διεξιούσης, τρέφῃ πλεονεκτικῶς εἰσέναι τὸν πατριαρχικὸν ἔξαρχον ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ τοῦ ὁσίου Γεωργίου καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν μετοχοῖς, τῇ τε τοιαύτῃ δηλονότι μονῇ τῶν ὁσίων Πατέρων καὶ τῇ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου τῆς Γλίστρας, ἐν ἁγίῳ παρακαλεῖται Πνεύματι, μὴ κέτι τὸ ἀπὸ τοῦδε μῆ- ἐν τῇδε τῇ μονῇ τῶν ὁσίων Πατέρων, μῆτε μὴν ἐν τῇ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὰς κτήμασι παραβάλλειν αὐτόν. Εἰ γὰρ τὴν τοῦ ὁσίου Γεωργίου πρωτεύουσαν μονήν, ἐφ' ἣ δὴ καὶ ἡ διένεξις ἀνέκυψε τὴν ἀρχήν, ὁ ἐν πατριάρχαις αἰοδῖμος κύρ Ἀρσένιος παραπεχώρηκε

τὴν πνευματικὴν διεξαγωγὴν ἔχειν παρὰ τοῦ εἰς ἀρχιερέα εὐρισκομένου τῆς τοιαύτης ὁγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης, ἀπείρξας εἰσερχεσθαι ὅλως ἐν αὐτῇ τὸν πατριαρχικὸν ἔξαρχον, ὃν δὴ τρέπον ἡδὲ ἡ συνοδικὴ πρᾶξις ἀρεθῶς διέξεισι, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλουσιν αἱ ὑποκείμεναι ταύτῃ, ἢ τε τῶν ὁσίων Πατέρων καὶ ἡ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου παρὰ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας κατέχεσθαι καὶ ὑπὸ ταύτης παντοίαν ὀχεσθαι τὴν ἀνάκρισιν· ἐπεὶ πᾶσαν θύραν καὶ ἡ μετρίότης ἡμῶν τῷ πατριαρχικῷ ἀποκλείει ἐξάρχῃ, ὥστ' ἐπιχειρεῖν εἰσερχεσθαι καὶ ἀνακρίνειν τοὺς ἐν αὐταῖς. Ἔσονται γὰρ αὐταὶ τὸν αἰετὸν χρόνον ὑπὸ τὴν τοῦ μητροπολίτου Μιτυλήνης ἢ καὶ ἐπισκόπου διοικήσιν. Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ συνοδικῇ πρᾶξει περιλαμβάνονται, ἐν ταῖς τελουμέναις θείαις ἀγισταῖς ἐν τῇ οὐστῇ τῷ τότε πρωτοτύπῳ μονῇ τοῦ ὁσίου Γεωργίου τελεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν τῆς ἡμῶν μετρίότητος, διεκρίθη συνοδικῶς, εἴπερ ὁ τούτου συνίσταται ναὸς καὶ οὐ καταδέδωται, κατὰ τὴν περιλήψιν τῆςδε τῆς συνοδικῆς πράξεως τὴν τῆς ἡμῶν μετρίότητος ἀναφορὰν γίνεσθαι, τελουμένων ἐν αὐτῷ τῶν θείων ἀγιστείων, χωρὶς δὲ τούτου οὐδὲν τι πλεόν ἢ πατριαρχικὴ ἔξει περιωπή. Τὸν ὁμοιον δὲ τρόπον ὁ ῥηθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης Μιτυλήνης καὶ ὑπέρτιμος καὶ περὶ ἑτέρου μονυδρίου κενήθηκε, τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ τῶν Κάτω Πτωμαίων, ὅπερ δι' ἑτέρου γράμματος τοῦ αἰοδίου ἐν πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου καὶ ἄλλοιων δικαιωμάτων παρέστησεν ἀληθῶς ὑποκείσθαι τῇ τοιαύτῃ κατ' αὐτὸν μητροπόλει, κἀνευθεν θεδικαίωται ἐν κατοχῇ καὶ τούτου τυγχάνειν. Ἐτι γὰρ μὴν καὶ περὶ ἑτέρου μονυδρίου, ἀνεγερθέντος πᾶρὰ τοῦ προκαθημένου ἐκείνου τοῦ Γίδωνος, ὅπερ καὶ αὐτὸ κατέχειν θεδικαίωται, ἅτε τῆς τούτου καθιερώσεως παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου γεγεννημένης. Ἐσαύτως θεδικαίωται κατέχειν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ κάστρου δι' ἀναλωμάτων τῆς εἰρημένης μονῆς τῶν ὁσίων Πατέρων ἀνεγερθέντα ναὸν ὡς εἰς μετόχον καὶ καθέδραν αὐτῆς· εἰ γὰρ τοῦ κυριωτέρου δικαιοῦται τυγχάνειν ἐν κατοχῇ, πολλῶ μᾶλλον κατέχει τὸ τοῖς ἐκείθεν ἀναλώμασιν τὴν σύστασιν λαβὼν καὶ ὑπ' ἐκεῖνο τελούν, ὡς δεδωλωται. Πρὸς τοῦτοις ἔρχε τὴν δικαίωσιν καὶ ἐπὶ τῇ παρὰ τοῦ Κανναδοῦτῃ ἐκείνου τοῦ θρουγγαρίου ἀνεγερθέντι ναῷ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, ἐπεὶ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἐγγιστα τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει διακειμένου καὶ τοῦ κοσμητοῦ λαοῦ ἐν τούτῳ συναγομένου πλείστη φιλονεικία καὶ οὐκ ὀλίγων ἀφορμὰν σκανδαλίων συμβαίνουσιν εἰς τὸ μέρος τοῦ ῥηθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου. Ὁμοίως ἐκίνησε καὶ περὶ ἑτέρου τινοῦ μονυδρίου περὶ τὰ Βασιλικὰ τοῦ τιμίου ἀρχιερατῆγος τῶν ἁγίων δυνάμεων Μιχαὴλ καὶ ἐπιτεκλημένου Ἀκρονήσιώτου, τῆς τούτου καθιερώσεως γενομένης παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐρισσοῦ κύρ Θεοδώρου ἐκ προτροπῆς τοῦ εἰς ἀρχιερέα τὴν καὶ αὐτὴν εὐρισκομένου Μιτυλήνης κύρ Γρηγορίου ἐκείνου, καθὼς οἱ τῷ τότε ἱεουργήσαντες ἐν αὐτῷ προσδύτοροι, ὅ τε σκευορῆλῆς τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς ὁ Θεωμόπουλος καὶ ὁ

πρωτοπαπᾶς ταύτης· ὁ Ἀλέξανδρος ἐγγράφους ἐξησχαλίσαντο, γηραιοὶ ἄνδρες καὶ ἀξιώπιστοι, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τὰ πατριαρχικά δίκαια διέπων ἐκέλευε πρὸ χρόνων, μοναχὸς Μάξιμος, ἐνταῦθα παρὼν καὶ ἐρωτηθεὶς μετ' ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης ἀνωμολόγησεν, ὡς ἐφορῶντος Θεοῦ, καὶ διεβεβαίωτατο, προσθεὶς εἰς πλείονα τὴν παράστασιν καὶ ὡς χρηρευούσης τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης, ὁ βεστάρχης ἐκεῖνος, ἐγκρατὴς τῶν δικαίων αὐτῆς εὐρισκόμενος, γραμμάτων ἐνδὸς τοῦ θυσιαστηρίου τοῦδε τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀκρονησιώτου ἐπιγεγραμμένων πρὸ τοῦ τείχους αὐτοῦ καὶ δηλούντων ἐναργῶς, ὑποκείμενον εἶναι τοῦτον τῇδε τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, δόλῳ καὶ βραδουργίᾳ χρυσάμενος, ἀπήλειψε καὶ ἀπέξεσε ταῦτα· οὕτω τοίνυν καὶ τοῦδε τοῦ μοναχοῦ Μαξίμου τὰ αὐτὰ τοῖς ῥηθείσι πρεσβυτέροις ὁμολογήσαντος, ἐνεφάνισε καὶ τὰς ἐγγράφους αὐτῶν μαρτυρίας ὁ δηλωθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης Μιτυλήνης καὶ ὑπέρτιμος, καὶ ἐδεήθη καὶ τούτων χάριν συνοδικῆς διαγνωσεως. Διέγνωσται οὖν καὶ περὶ τούτων συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, τελεῖν καὶ ταῦτα δὴ τὰ μονῶδρια καὶ τοὺς εἰρημένους νχοὺς ὑπὸ τὴν δηλωθείσαν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μιτυλήνης κατὰ τὰς περιλήψεις τοῦ τε γράμματος τοῦ δοιδίμου ἐν πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου καὶ τῶν ἐτέρων δικαιομάτων, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν τοπικῶν ἱερωμένων καὶ γηραιῶν ἀνδρῶν ἐγγράφους μαρτυρίας, καὶ ἐν τούτοις μνημονεύεσθαι τοὺς κατὰ καιροὺς ἀρχιερατικῶς τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προϊσταμένους, καὶ μηδαμῶς παραβάλλειν εἰ· τι ἀπὸ τῶν τοιοούτων τὸν πατριαρχικὸν ἔξαρχον ἐπὶ τῷ ἀνακρίνειν ὅλως πειρᾶσθαι καὶ ἐνοχλεῖν τὸ μέρος ταύτης δὴ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης· καὶ πάντα δὲ τὰ προγεγονότα πατριαρχικά γράμματα πρῶτων χάριν εἰς καταδίκην τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἀκυρὰ καὶ ἀπρακτὰ ἔχει ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς μὴ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον προδάντα· καθόλου γὰρ περιαιρούσα τὰ τῆς ἀδικίας ταύτης, καὶ τοῦ λοιποῦ μηδεμίαν εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν βουλομένη μεταξὺ τοῦ τε πατριαρχικοῦ μέρους καὶ τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης, ψήφισαμένη τὰ περὶ τούτου, κεκύρωκε καὶ κατησφαλίσαστο· ὁ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε πειρασόμενος εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν χωρῆσαι τῶν διεγνωσμένων συνοδικῶς τοῦ δικαίου ἐξεχομένων καὶ ὀχλήσεις καὶ σκάνδαλα καὶ αὖθις πρῶξενεῖν ὑπὸ τε πατριαρχικῷ, ὡς δεδῆλωται, μέρει καὶ τῇ ῥηθείᾳ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μιτυλήνης πρὸς τῷ ἀπὸ Θεοῦ κατακρίματι καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἐπιτιμῇ· ὑποπεσεῖται. Ταῦτα παρεκδελθόντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφαιγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους 5^{ου} ὡ^{ον} τριακοστοῦ τρίτου.

VIII. *Esaias confirmat decisionem præcedentem synodi.*

† Ὑπόμνημα τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ Ἡσαίου γεγονὸς ἐπὶ τῇδε τῇ συνοδικῇ πράξει.

Τῇ πατριαρχικῇ περιωπῇ ἐκ παντὸς τρόπου προσ-

Α εἶναι τὸ φιλοδίκαιον προσῆκόν ἐστι καὶ ὀφειλόμενον μάλιστα, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητούμενοις τῶν ἄλλων πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ὡς οἰκαίσις ταύτης κατεχομένοις, εἰ δὴ τι τούτων διαφέρειν ἄλλῳ τινὶ ἀμφιβάλλεται· οὕτω γὰρ καὶ διξίν πλεονεξίας ἀποκρούειτ' ἂν, καὶ ταῖς ἄλλως γενομέναις ταύτῃ εὐποιαῖς εὐπρεπῶς μάλιστα χρῆτο καὶ ὡς φίλον Θεῷ, προϊόντος ὁῦλον γένηται τοῦ λόγου τὸ βούλημα. Τὸ κατὰ τὴν νῆσον Μιτυλήνην μοναστήριον τὸ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου λεγόμενον ὅπως μὲν συνέστη τὴν ἀρχὴν, καὶ περιφανείας ὅπως εἶχε καὶ λαμπρότητος, καὶ ὅσοις ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς, φθάνει διεξίοντα τρανότερον τὰ προσόντα τοῦτῃ παλαιγενῇ δικαιομάτα, καὶ ὁ τοῦτο γινώνας ζητῶν ἐντυχὼν τοῖς ἀκριδῶς εἰσεται· πλὴν ἐνδόντος καὶ τοῦ τοιοῦτου μοναστηρίου τῷ πάντα εἰς φῶς ἄγοντι καὶ τοῖς οἰκαίσις αὖθις λυμαινομένῃ γεννήμασι χρόνῳ, οἱ ἐν αὐτῷ μοναχοὶ εἰς τὰ ὅπ' αὐτὸ μετόχια μετοικουσι κατὰ τὴν αὐτὴν διακείμενα νῆσον καὶ ὑπὸ τὴν ἐκεῖσε τελοῦντα τῆς Μιτυλήνης ἀγιωτάτην μητρόπολιν, καὶ διένεξιν τὸ ἐξ ἐκεῖνου ἀνέκυψε τῷ πατριαρχικῷ μέρει καὶ τῷ τῆς μητροπόλεως, ἐκατέρου αὐτῶν ἀντιποιουμένου, τοῦ μὲν τοῖς πατριαρχικοῖς, τοῦ δὲ τοῖς τῆς μητροπόλεως ἐναριθμουμένου καὶ κατατάκτοντος, ὅτε καὶ συνοδικῶς κινήθησιν τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ τοῦ τότε τὸν πατριαρχικὸν κοσμοῦντος θρόνον, δοιδίμου ἐν πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου, τὴν νικῶσαν ἔσχε τὸ μέρος τῆς μητροπόλεως. Διέστειλε μέντοι ἡ κρίσις ἐν τῷ καθολικωτέρῳ καὶ ἀρχαίῳ μοναστηρίῳ τῷ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου, εἴπερ συνίσταται, τὴν ἀναφορὰν καὶ μνήμην τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος γίνεσθαι ἐν ταῖς ἱεραῖς πρὸς Θεὸν ἀγισταῖς· οὕτω δὲ καίπερ δικαιοθεσίας καὶ περιγενομένης τῆς μητροπόλεως τῶν ἀντιπερισταμένων αὐτῇ, χεῖρα καὶ αὖθις ὕστερον τοῖς τοιούτοις οἱ τοῦ πατριαρχικοῦ μέρους ἐνέβαλον, ὅθεν ὁ νῦν ταύτης ἀρχιερατεὺς, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγός, τῇ ἡμῶν μετριότητι συνεδριάζων προκαθήμενῃ συνοδικῶς, ἀνήνεγκε τὰ περὶ τούτου, καὶ τὸ συνοδικὸν ἐπὶ τοῦ μέσου σημεῖωμα ἐνεφάνισε, τὸ τοῦ δοιδίμου δηλαδὴ πατριάρχου κύρ Ἀρσενίου. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν χρεὸς ἔχουσα τοῖς καλῶς διεγνωσμένοις ἐκμένειν, ἄλλως τε μηδὲ ἀποδεχομένη καθ' ὁλότητα πρόσφατιν ἀντικαθίστασθαι τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργγοῖς ἐπὶ κτήσει πραγμάτων, καὶ δοκεῖν ποιῆσθαι περὶ ἐλάττονος ἀγέσης καὶ εἰρήνης ἀδελφικῆς, διὰ ταῦτα ἔσπερξεν, ὥσπερ ἄρα καὶ εἰκὸς ἵν, τὴν προδῶσαν συνοδικὴν πρᾶξιν, γράμμα συνοδικὸν αὐτῆς ἀπολύσασα εἰς τὴν περὶ τούτου βεβαίωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον τὰ τοῦ πράγματος ἀσφαλιζομένη εἰς ἀπόσβεσιν καὶ ἀποτροπὴν παντελῇ τῶν εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῇ χρόνον ἐξαρχικῶς τὰ ἐκεῖσε πατριαρχικά δίκαια ἐπιτρεπομένων, αἰτησάμενου τοῦτο τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως, ἐν ἀγίῳ διακελεύεται Πνεύματι καὶ διὰ τοῦ παρόντος ὑπομνηματώδους γράμματος, μένειν εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους τὰς ὑπὸ τὸ εἰρημένον μοναστήριον τοῦ Ὁσίου Γεωργίου σεβασμίας μονάδας, τὴν τε τῶν Ὁσίων Πατέρων

καὶ τὴν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης μητροπόλεως· Μιτυλήνης καὶ παρ' αὐτῆς ἔχειν ταύτας τε καὶ τὰ ὑπ' αὐτά· κτήματα τὴν πνευματικὴν ἀνάκρισιν· παντελῶς γὰρ ἀποτρέπει καὶ κυλῶει ἡ μετριότης ἡμῶν πάντα πατριαρχικὸν ἔξαρχον τῆς εἰσόδου τῆς εἰς αὐτάς, ἐπὶ τῷ ἀνακρίνειν εἰσέρχεται θέλοντα τὰ ψυχικὰ σφάλματα ἐν αὐταῖς καὶ τοῖς κτήμασιν αὐτῶν, καθέξει γε μὴν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης καὶ τὸ μονῦδριον τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ, ὅπερ τῶν Κάτω Πτωμασίων ἐπικεκληται, ἐπεὶ παρέστης καὶ ἀπέδειξε καὶ τοῦτο τῇ κατ' αὐτὸν προσήκειν ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ διὰ τε ἐτέρων γραμμάτων δικαιούντων αὐτὸν καὶ ἄλλου γράμματος τοῦ δηλωθέντος ἀοιδίμου πατριάρχου κύρ Ἀρσενίου. Ὁμοίως καὶ τὸ ἐκεῖσε ἕτερον μονῦδριον, τὸ παρὰ τοῦ προκαλημένου ἐκείνου τοῦ Γίδωνος ἀνεγερθὲν εἰς ὄνομα τῆς ὑπεράγνου Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ὅπερ παρὰ τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου ἀρχιερέως ἔσχε τὴν καθιέρωσιν, καὶ διὰ τοῦτο διεγνώσθη κατέχεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἐτι δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ Βασιλικά τοῦ τιμίου ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω δυνάμεων καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Ἀκρονησιώτου μονῦδριον, ὡς καθιερωθὲν ἐκ προτροπῆς τοῦ τηνικαῦτα ἀρχιερέως Μιτυλήνης, κύρ Γρηγορίου ἐκείνου, παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐρισσοῦ ἐκείνου κύρ Θεοδώρου, καθὼς οἱ τῷ τότε ἱερουργήσαντες πρεσβύτεροι, ὅ τε σκευοφύλαξ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς ὁ Θωμόπουλος, ὁ πρωτοπαππὸς ὁ Λάζαρος καὶ ἕτεροι ἐγγράφως ἐξήσφαλισαντο, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τὸ ἐκεῖσε πατριαρχικὰ δίκαια διενεργήσας μοναχὸς Μάξιμος ἐριωτηθεὶς διεμαρτύρατό τε καὶ ἰσχυρίσατο, ὅστις καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐξείπεν, ὅτι δὴ ὁ βεστάρχης ἐκεῖνος πατριαρχικῇ προτροπῇ τὰ κατὰ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν ἀρχιερέως χηρεύουσιν διοικῶν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ τοιοῦτου μονῦδρίου ἀναγεγραμμένα γράμματα, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἀριδήλως, τῆς μητροπόλεως εἶναι τὸ μονῦδριον τὸδε, ἡφάνισέ τε καὶ ἀπήλειψε παντελῶς. Ἐπὶ τούτοις ὀφείλει κατέχειν ὁ τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ κάστρου ἀνεγερθέντα θείον ναὸν παρὰ τῶν μοναχῶν τῆς εἰρημένης σεβασμίας μονῆς τῶν Ὁσίων Πατέρων ὡς μετόχιον αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Κανναβοῦτς ἐκείνου τοῦ δρουγγαρίου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου. Ἐπεὶ γὰρ ἐγνώρισιν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς συμβαίνει σι τῷ μέρει τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης μητροπόλεως ὀχλήσεις οὐ μικραὶ, πλησίον εὐρισκόμενων τῶν τοιούτων θείων ναῶν καὶ κοσμικοῦ λαοῦ ἐν τούτοις συναγομένου, ἔταξε κατέχεσθαι τοὺς τοιούτους θείους ναοὺς παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου, περιερούσας τὰς ἀφ' ὧν τῶν σκανδάλων καὶ τῶν ὀχλήσεων ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ εἰρήνην μνηστευμένη· τοίνυν καὶ οὐδεμίαν ἔξει ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ διασπορῇ καὶ κυριότητι τῶν εἰρημένων σεβασμίων μονῶν τῶν Ὁσίων Πατέρων καὶ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου καὶ τῶν διαληφθέντων ἄλλων μονυδρίων καὶ τῶν ναῶν διενόχλησιν ἢ τὸν τυχόντα ἐμποδισμὸν τὸ μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιοτάτης μητροπόλεως, ἀλλὰ τὴν μνήμην τοῦ οἰκείου ὀνόματος καὶ τὴν πνευματικὴν

ἀνάκρισιν ἔξει διὰ παντὸς ἐν αὐτοῖς εὐτός τε ὁ νῦν ταύτης ἱερώτατος ἀρχιερεὺς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτῆς προσητούμενοι, οὐδενὸς τῶν κατὰ καιροὺς ἀποσταλλομένων πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἐκείσε διενόχλησαι ὀφειλοντος· τῷ μέρει τῆς τοιαύτης μητροπόλεως ἐπὶ τινι τῶν εἰρημένων, οὐδὲ ζητεῖν εἰσέρχεται καὶ ἀνακρίνειν τὸ παράπαν ψυχικὰ σφάλματα ἐν αὐτοῖς ἢ ὅπως διασεύειν τὸ μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιοτάτης μητροπόλεως. Τῇ γὰρ εἰρήνῃ καὶ τῷ ἀνενοχλήτῳ τὸ ἀσφαλὲς καὶ μόνιμον ἐς τὸ διηνεκὲς παρέχουσα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πάντα τὰ προδόντα ἐπὶ καταδίκη τῆς τοιαύτης ἀγιοτάτης ἐκκλησίας πατριαρχικὰ γράμματα ἀκυροὶ, καὶ ὡς μὴ γεγονότα τὴν ἀρχὴν ἢ ὅπως προδόντα τίθῃσι, καὶ ἐπιτίμιον ἀπειλεῖ παντὶ τῷ διενόχλησαντι ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως διὰ τοῦ παρόντος ὑπομηγματώδους σιγίλλου, ὅπερ καὶ γεγὸνός κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἡ' ἐνδ. τοῦ ς^ωω^ω τριακοστοῦ τρίτου ἔτους· ἀπελύθη τῷ μέρει τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τό· Ἡσαΐας ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τῇ πατριαρχικῇ καὶ θείᾳ χειρὶ.

ACTA ANTIQVIOIRA DE EADEM RE.

1° Decisio patriarchæ Arsenii (anno 1256).

† Μηνὶ Μαρτίῳ, λα' ἡμέρᾳ, ἔκτη, ἐνδ. ιδ', προκαθημένῳ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἀρσενίου ἐν τοῖς τῆς κατὰ τὸ Νύμφαιον σεβασμίας μονῆς τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Θεοδώρων κελλίοις, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἀγκύρας, Γρηγορίου, τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησπόντου, Γεωργίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Ἀνδρονίκου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Ἰωάννου, τοῦ Φιλadelphείας, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος Συρακούσης, Ἰωαννίκου, τοῦ Ποντοπρακλείας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος Κλαυδίουπόλεως, Θεοδώρου, τοῦ Μωκνησοῦ, Γεωργίου, τοῦ Ῥόδου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδούλου, τοῦ Σμύρνης καὶ ὑπερτίμου, Θεοδώρου τοῦ Μιλήτου, Νικηφόρου, τοῦ Μελαγίνων, Ἰωάννου, τοῦ Περύσης καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Ἀχυράδου, Λέοντος, τοῦ Ἀντιοχείας, Μιχαήλ, τοῦ Κυψέλων, Κωνσταντίνου, τοῦ Γαρέλλης, Κωνσταντίνου τοῦ Κίου, Δαυὶδ, τοῦ Λοπαδίου, Ἀντιόχου, καὶ τοῦ Περγάμου, Γεωργίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστῶν δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Φθάει μὲν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μιτυλήνης, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἄλλος ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἀγιοτάτου πατριάρχου ἐκείνου κύρ Μανουὴλ κινήσαι συνοδικῶς περὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Μιτυλήνην διακειμένης σεβασμίας μονῆς τοῦ Ὁσίου Γεωργίου, ἀμφισβητήσας οὖσης τούτῳ δὴ τῷ μητροπολίτῃ, ἐπισχυριζόμενῳ διαφέρειν ταύτην τῇ κατ' αὐτὸν μητροπόλει, καὶ τῷ μέρει τῆς καθ' ἑμᾶς

ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, προδ-
 ναι δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διαδικασίᾳ καὶ συνοδικῇν
 πράξιν, διαλαμβάνουσιν, ἐπιστῆναι κατὰ τόπους
 ἕνα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐρευνῆσαι ἀκριβῶς
 τὰ τῆς ὑποθέσεως· οὐκ ἐφθασε δὲ τελεσθῆναι τὰ
 περὶ τούτου, καθὼς τότε ὤρισθησαν, διὸ καὶ ἄρτι
 ἐπιδημούσης τῇ Νυμφαίῳ τῆς ἡμῶν μετριότητος
 τὰ περὶ τούτου, καὶ αὖθις ὁ Μιτυλήνης κινήθη, καὶ
 τομὴν γενέσθαι ἀπῆτει τῆς ὑποθέσεως· ἀδικεῖ-
 σθαι γὰρ τὰ μέγιστα διετρίβεται, ὅτε τῶν Ὀσιο-
 γεωργιῶν μοναχῶν μὴ ἐν τῇ πρωτοτύπῳ προσκα-
 θεμένων μονῇ, ἤτις καὶ πατριαρχικῇ ὀνομάζετο,
 ἀλλ' ἐν μετοχοῖς αὐτῶν τῇ κατ' αὐτὸν μητροπόλει
 ὑποκειμένοις, ἣ καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκοπαῖς καὶ
 διεξαγομένων παρὰ τοῦ κατὰ καιροῦ ἀποστελλομέ-
 νου πατριαρχικοῦ ἐξάρχου. Διεμνήθησαν τοιγαροῦν
 οἱ τῆς τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῆς μοναχοὶ ἀποκο-
 μίσαι πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα τὰ προσόμια
 αὐτοῖς παλαιγενῆ δικαιώματα, ἐν' ἐκείθεν γινώσκοντες
 τῇ πατριαρχικῇ μεγαλειότητι ὑποκειμένη ἐστὶν ἡ
 τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονή, ὅτε τῇ μητροπόλει Μι-
 τυλήνης. Καὶ μέντοι καὶ ἀπεκομίσθησαν ταῦτα διὰ
 τοῦ μοναχοῦ Βαρλαάμ, καὶ ἐνεχειρίσθησαν ταύτῃ
 προκαθημένη συνοδικῶς· χρυσόβουλλα δὲ ταῦτα
 ἐτύγχανον τῶν αἰδιμῶν βασιλέων καὶ ὑπομνήματα
 παλαιγενῆ τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων πατριαρχῶν,
 διαλαμβάνοντα ὅμοι πάντα, τὴν τοῦ Ὁσίου Γεω-
 ργίου μονὴν αὐτοδύναμον εἶναι, κυρίαν τε καὶ
 καθ' ἑαυτήν, καὶ μήτε τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγά-
 λῃ Ἐκκλησίᾳ ὑποκεῖσθαι, μήτε τινὶ ἐτέρᾳ ἐκκλη-
 σίᾳ, ἀλλ' οὐδ' ἡγούμενον ἐνεδίδουν σφραγίζεσθαι
 ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ παρὰ πατριάρχου ἢ ἐτέρου
 τινός. Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ὑπομνήματα διεκώλυον
 δι' ἐκφωνήσεως ἀφορισμοῦ φρικώδους τοὺς κατὰ
 καιρὸν πατριάρχας, εἰ καὶ πρὸ χρόνων μετρίων ὁ
 πρὸ ἡμῶν ἀγιώτατος πατριάρχης κύρ Μανουὴλ οὐκ
 οἶδ' ὅπως ἄγνοισιν πάντως τῆς περιλήψεως τῶν
 σεπτῶν χρυσόβουλων καὶ τῶν πατριαρχικῶν κεκτη-
 μένος ὑπομνημάτων, ἡγουμένους Ὀσιογεωργίτας
 ἐσφράγισε. Ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, διελάμβανον τὰ
 παρὰ τοῦ μέρους τῆς μονῆς προκομισθέντα παλαι-
 γενῆ δικαιώματα. Ἀπαιτεῖτο δὲ ὁ Μιτυλήνης προκο-
 μίσαι τι δικαίωμα ἔγγραφον, ἐξ οὗπερ ἀναφανῇ
 δικαιούμενος ἐπὶ τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῇ· ὁ
 δὲ δικαίωμα οὐ προσεχόμενον ἔγγραφον, εἶπε δὲ,
 κεκτηθῆναι μᾶλλον τὴν κατ' αὐτὸν μητροπόλιν ἐπὶ
 τῇ μονῇ ἀπὸ τῶν προκομισθέντων δικαιωμάτων·
 ἐπεὶ καὶ γὰρ οὐ διαλασθέντες τὸ ταύτην ὑπὸ τὴν
 πατριαρχικὴν ἐξουσίαν τε καὶ διοίκησιν τελεῖν τὴν
 μονήν, μήτε μὴν ἡγούμενον ἐπ' ἐξουσίας κεκτηθῆναι
 τὴν κατὰ καιροῦ πατριάρχην σφραγίζειν ἐν αὐτῇ,
 οὐδ' ἐξαρχὸν ἀποστελλεῖν ἐκεῖσε, οὔτε τι ἕτερον
 διενεργεῖν ἐκκλησιαστικὸν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μονῇ,
 ἔστι δὲ ἐνδοξία τῆς ἐνορίας μου αὕτη, καὶ μάλιστα ὅτι
 καὶ πλησίον ἐνδρυνταί τῆς κατ' ἐμὲ μητροπόλεως,
 ἀνάγκη πάντως καὶ ὑποκειμένην αὐτὴν εἶναι τῇ
 κατ' ἐμὲ μητροπόλει καὶ ὑπὸ τὸν κατὰ καιροῦς μη-
 τροπολίτην Μιτυλήνης. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἑαυτήν καὶ
 αὐτοδύναμος ἔστι, καὶ οὔτε τῇ πατριαρχικῇ ὑπό-

καίται μεγαλειότητι, οὔτε τῇ τῆς Μιτυλήνης, ὥς
 φασί, μητροπόλει, ἀλλ' οὐ πάντως καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν
 μετόχια, ἅπερ ὁμολογουμένως τῇ μητροπόλει Μι-
 τυλήνης καὶ τῇ ὑπ' αὐτὴν ἐπισκοπῇ ὑποκειμένα
 εἰσιν. Ἐν τούτῳ γὰρ καὶ ἀδικεῖσθαι τὰ μέγιστα
 προσετίθετο, ὅτι τῆς πρωτοτύπου μονῆς τοῦ Ὁσίου
 Γεωργίου ἀμεληθείσης καὶ τῶν Ὀσιογεωργιῶν ἐν
 τοῖς ὑπὸ τὴν μητροπόλιν Μιτυλήνης μετοχοῖς προσ-
 καθημένων, ὁ πατριαρχικὸς ἐξάρχος εἰσέρχεται ἐν
 αὐτοῖς, καὶ ἀνακρίνει τοὺς, καὶ διεξάγει πνευ-
 ματικῶς, αὐτὸν δὲ τὸν μητροπολίτην ἐξωθεῖν ἐκεί-
 θεν πειράσθαι. Ταῦθ' ὁ ἐρώτατος μητροπολίτης
 Μιτυλήνης ἐπὶ τοῦ μέσου προέθετο, καὶ τομὴν ἐξή-
 τει γενέσθαι τῆς ὑποθέσεως. Ἡ γοῦν μετριότης
 ἡμῶν ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἐρεῖ ἀδελφότητι τὰ τῶν
 δικαιωμάτων ἀκριβέστερον ἐπελθοῦσα κατὰ τοῦτον
 διεγνωκῶσα, μὴ δικαίως εἰσέρχασθαι τὸν πατριαρ-
 χικὸν ἐξαρχὸν ἐν τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῇ, ἐπεὶ
 ἐκ τῆς τῶν δικαιωμάτων ἀπειργεῖται περιλήψως,
 διορίζεται συνοδικῶς, μηκέτι τὸ ἀπὸ τοῦδε παραδύ-
 λειν τοῦτον, μὴ ὅτι γε ἐν τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου
 πρωτοτύπῳ μονῇ, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν μετο-
 χοῖς καὶ κτήμασιν, ἐν οἷς καὶ οἱ Ὀσιογεωργίται
 προσκλῆνται μοναχοί· ταῦτα γὰρ ὑπὸ τὴν τοῦ μη-
 τροπολίτου καὶ ἐπισκόπου διοίκησιν εἰσονται, καὶ
 παρ' αὐτῶν ποιμανθήσονται, καὶ οἱ ἐν τοῖς Ὀσιο-
 γεωργίταις μοναχοὶ καὶ ἀνακρίθησονται καὶ ἐπιτι-
 μηθήσονται, εἰ δεήσει, καὶ συγχωρήσεως ἀξιώθη-
 σονται. Ἐπιζυγοὶ καὶ γὰρ τὰς τῶν τοιοῦτων μετο-
 χίων θύρας τῇ πατριαρχικῇ ἐξάρχει ἡ μετριότης
 ἡμῶν· οὐ μόνον γὰρ τὰ κακῶς ἐπικτηθέντα ἀπο-
 τίθεσθαι βούλεται, ἀλλ' ἔστιν οὐ διὰ σκέψιν πνευματι-
 κὴν καὶ εἰρηκτὴν ἀδελφικὴν καὶ τοῦ οἴκειου κατα-
 φρονεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἀδήλῳ ἦν περὶ τῆς ἐν τῇ πρωτο-
 τύπῳ μονῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου ἀρχιερατικῆς
 ἀναφορᾶς, οὐδὲ γὰρ ἐφέρετο περὶ τούτου ῥητὴς ἐν
 τοῖς ἐμφανισθεῖσι δικαιώμασιν ἅπασιν, ἦν δὲ πάν-
 τως ἀνάγκη ἀναφέρεισθαι ὄνομα ἀρχιερέως ἐν ταῖς
 ἐν αὐτῇ τελούμεναις θείαις ἀγιστείαις, ὥρισται συν-
 οδικῶς, συναινούντος· ἐπὶ τούτῳ καὶ τοῦ Μιτυλήνης,
 τὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος γίνεσθαι ἀναφορὰν·
 τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ἔξει ἡ πατριαρχικὴ περιωπή
 ἐκ τῆς πρωτοτύπου τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῆς,
 καὶ οὐδὲν τι πλέον. Ταῦτα παρεκβλήθέντα ἀπὸ τῶν
 ἡμερησίων συνοδικῶν διαγνώσεων καὶ τῇ ὑπογρα-
 φῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς
 ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας Θεοδώρου
 τοῦ Ξιφιλίνου συνήθως· βεβαιωθέντα ἐπεδύθη μηνί
 καὶ ἐνδίκτω τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτους ς'· ψδ'·
 Εἶχε τὸ πρωτότυπον τὸ· Ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιω-
 τᾶτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, Θεόδωρος ὁ
 Ξιφιλίνος.

† Ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις τοῦ αἰδιμῶν ἐν
 πατριάρχεις κύρ Ἀρσενίου καταγεγραμμένη εὐρε-
 θείσα ἐν τοῖς παλαιοῖς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτο-
 φυλακείου τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
 κλησίας, σαθρωθεῖσα δὲ τῷ χρόνῳ, ἵνα μὴ εἰς τὸ
 παντελὲς ἀφανισθῇ, μεταγραφείσα ἐνταῦθα ἀπαρι-
 λᾶκτως καὶ κατὰ πάντα ἐξισάζουσα τῇ πρωτοτύπῳ,

κατεστρώθη καὶ νῦν ἐν τοῖσδε τοῖς κωδικαίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου διὰ πλείονα τὴν βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν.

2° *Decisio patriarchæ Arsenii (ann. 1246).*

† Ὡς πολλὴν πολλὰκις τὴν διένεξιν εἶδεν ἡ μετριότης ἡμῶν μέσον τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μιτυλήνης Γρηγορίου καὶ τῶν κατὰ Μιτυλήνην πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἐπὶ μοναστηρίοις τισί, τοῦ μὲν λέγοντος, διαφέρειν αὐτὰ τῇ ὕπ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, τῶν δὲ πατριαρχικῶν ἐξάρχων, τοῖς πατριαρχικοῖς δικαίοις, τὰ μοναστήρια δὲ, ἐφ' οἷς ἡ διένεξις, τὰ Κάτω Πτώμια, καὶ κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς Γέβρας ὁ Ὅσιος Γρηγόριος, καὶ ἡ τῶν Ἀριστῶν μονὴ εἰς ἐν τῶν νησιδίων. Καὶ δὴ ἐν μὲν τοῖς Πτωμαίοις λαμβάνει ἡδη πληροφορίαν ἡ μετροπότης ἡμῶν, ὡς τῶν δικαίων ἐστὶ τῆς μητροπόλεως Μιτυλήνης, ἐκ τοῦ ἐμφανισθέντος παρὰ τοῦ μητροπολίτου τῇ ἡμῶν μετριότητι δικαίωματος, ὃ δὴ δικαίωμα ἴσον ἦν ἐξ ἀντιγραφῆς πρωτοτύπου· συμφωνία γὰρ ἦν μέσον Μανουὴλ τοῦ Ξηροῦ καὶ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνου Μιτυλήνης Πόθου τοῦ Ἀπλησφάρη, ὅτι δεδωρηται τὴν τοιαύτην μονὴν ὁ μητροπολίτης οὗτος, ὡς τῶν δικαίων οὖσαν τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας, τῷ Ξηρῷ τούτῳ Μανουὴλ ἐπὶ δυοὶ προσώποις, καὶ τετύπικεν, ἵνα τελῇ ἐτησίως ὑπὲρ αὐτῆς νομίσματα τρικέφαλα εἰκοσι, καὶ τὰ μὲν δέκα καταβάλλῃ πρὸς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ δὲ δέκα διδῷ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Σερβῆ. Καὶ ἦν τὸ δικαίωμα τοῦτο διαλαμβάνον, ὡς ὁ μὲν Ξηρὸς ἐκεῖνος Μανουὴλ εἰθνηκε, περιῆλθε δὲ τὸ δίκαιον τοῦ δευτέρου προσώπου εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κομνηνὸν Λέοντα, καὶ ποιεῖ καὶ οὗτος σιγίλλιον τῷ Σερβῇ, ἵνα λαμβάνῃ κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτοῦ τὰ δέκα τρικέφαλα. Οὕτω μὲν οὖν ἀνεφάνη μητροπολιανὴ εἶναι τὴν μονὴν τῶν Κάτω Πτωμαίων ἀπὸ τοῦ δικαίωματος τοῦτου, παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μιτυλήνης πεπιστωμένον, καὶ ὀφείλει τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐπιλαβεῖσθαι ταύτης ὁ ἱερωτάτος οὗτος μητροπολίτης Μιτυλήνης Γρηγόριος. Ἀδὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις μοναῖς ταῖς ἀνωτέρω δηλουμέναις εἰς δικαιολογίαν προτείνετο, οὐδὲ ταῦτα παρῆδεν ἡ μετριότης ἡμῶν· ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πατριαρχικὸς ἑξαρχος, ὁ θεοφιλέστατος ὁ τιμάριος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ὁ Τιμόθεος ἐκ τῆς παρεκβολῆς τῆς ἐνσεσημασμένης παρὰ τοῦ Κυρίτζη εἰς τὰς μονὰς ταύτας εἰσέρχεται ὡρμητο, ἐπὶ δὲ τῇ παρεκβολῇ ταύτῃ ἀπεφάνθησάν τινα συνοδικῶς, ἃ ἐν τῷ τοῦ ἐπισκόπου Γέβρας σημειώματι περιλαμβάνονται, καὶ παρὰ τοῦτ' αὐτὸ οὐκ εἶχεν ἀναντιρρόητον τὴν ἐκ τούτων ἐξώδησιν ὁ μητροπολίτης, ὃ δὲ παρεκλήτευσεν τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἵν' ἡ κατὰ τὸν τόπον ἐξέτασις γανομένη, ὡς τῇ ἡμῶν μετριότητι βούλεται, τὸ ἀληθὲς ἀποδείξειεν, καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἀμφέβολον λύσειεν, ἀπείδεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μητροπολίτης ἐφασκεν, ὡς μέχρι καὶ τοῦ Μιτυλήνης ἐκείνου Ἰωσήφ ἀναφαίρετα ἦσαν τὰ μητροπολιανὰ δίκαια ἐν ταῖς ῥηθείαις μοναῖς, ἐξ οὗτο δὲ ἐπεσχεθῇ ἐν-

Α ταῦθα παρὰ τῆς ἀγίας συνόδου, ἄδειαν ἐν τῷ τόπῳ εὐράμενοι οἱ πατριαρχικοὶ ἑσχαρχοὶ ἀπέσπασαν ταύτας τῶν μητροπολιανῶν δικαίων καὶ ἰδιοποιήσαντο, ἀνεμνήσθη καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς παρὰ τῶν κατὰ τὴν μητρόπολιν Μιτυλήνης δικαίων ἔγραφε πολλὰκις αὐτῇ καὶ ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Ἰωσήφ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀποκαταστάς, ὅτι παρὰ τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἡδίκηται. Ἰνα γοῦν μὴ καὶ πάντοτε ταῖς ὁμοίαις ἐνοχλῆται φωναῖς ἡ μετριότης ἡμῶν, τετύπικεν, ἵνα ἀπέλθῃ κατὰ Μιτυλήνην ὁ τῶν ἐκείσε προϊστάμενος πατριαρχικῶν δικαίων, καὶ ἐπιστάς κατὰ τόπους ποιήσῃται τὴν ἐπὶ τοῖς πατριαρχικοῖς καὶ τοῖς μητροπολιανοῖς δικαίοις ἐξέτασιν διὰ μαρτύρων ἀξιοπίστων, εὐλαδῶν δηλαδὴ καὶ ἀμέμπτων ἀνδρῶν γερόντων, ἀφορισμῷ αὐτοὺς προκατασχῶν καὶ προκατασφαλίσταμενος, καὶ ἐν οἱ μαρτυροῦντες μαρτυρήσωσιν, ὡς μέχρι τῆς ἐφημερίας τοῦ Μιτυλήνης ἐκείνου Ἰωσήφ αἱ ῥηθείαι μοναῖ, ἤγουν ὁ Ὅσιος Γρηγόριος καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἀριστῶν ὑπὸ τὴν μητροπολιανὴν ἐτέλουν ἐξουσίαν, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς οὐδεμία ἀναφορὰ πατριαρχική, ἔκτοτε δὲ διὰ τὸ ἐπισχεθῆναι τὸν Μιτυλήνης κατὰ Νίκαιαν οἱ πατριαρχικοὶ αὐτὰ παρῶντες πᾶσαν ἑσχαρχοὶ, ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐταῖς τὴν μητροπολίτην ἐκ τοῦ ἀναντιρρόητου· εἰ δὲ μαρτυρηθῇ παρ' αὐτῶν, ὡς ἐκπαλαὶ καὶ ἀνέκαθεν τὴν κατοχὴν καὶ νομὴν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις μοναῖς οἱ πατριαρχικοὶ εἶχον ἑσχαρχοὶ, ἵνα καταστήσῃ ἀναμφιδόλως καὶ πάλιν τὸν πατριαρχικὸν ἑσχαρχον. Οὕτω μὲν οὖν ἐν ταῖς ῥηθείαις ποιήσει μοναῖς, τῇ τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου καὶ ταῖς Ἀρισταῖς, οὕτω δὲ καὶ ἐν ἄλλαις· τιτὸν ὑποθέσεις, ἐν αἷς τὴν πρόσκλησιν λήψεται ἡ ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ μέρους ἡ ἐκ τοῦ μητροπολιανοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐγεγόνει καὶ τὸ παρὶν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τὸ· *Μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδ. ε', διὰ τῆς τοῦ δοιδίμου ἐν πατριάρχεις κύρ' Ἀρσενίου θείας χειρός.*

3° *Decisio patriarchæ Arsenii (ann. 1246).*

† Γέγονε μὲν τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μιτυλήνης, κατὰ Κύριον ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, γραφῇ τῇ· ἡμῶν μετριότητος, δικαιοῦσα τοῦτον ἐπὶ τῇ κατ' αὐτὸν μονῇ τῶν Κάτω Πτωμαίων, ἐπὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς μοναῖς, ἤγουν τῇ μονῇ τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου καὶ τῇ μονῇ τῶν Ἀριστῶν, διοριζομένη, γενέσθαι ἐξέτασιν, καὶ τὸ ἀναφανητόμενον ἐπ' αὐτοῖς δίκαιον τῷ δικαιοῦθησμένῳ μέρει ἀπὰ τε τοῦ μητροπολίτου καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἀποδοθῆναι. Ἀλλ' ἐπεὶ αἱ Ἀρισταὶ ἐν νομῇ καὶ κατοχῇ ἦσαν τῷ μέρει τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης μέχρι δὴ καὶ τινος παραδραμόντος ὀλίγου καιροῦ, χθὲς δὲ ἦδη καὶ πρότερον ὁ προϊστάμενος τῆς ῥηθείας μονῆς ἐλθὼν ἠπάτησεν, ὡς ἐκπαλαὶ ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐτέλει ἐξουσίαν, καὶ ἐδόξατο γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐγκαθίστων αὐτὸν εἰς τὴν προστασίαν, τὸ δὲ οὐκ οὕτως εἶχεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μιτυλήνης ἐτέλουν τὰ τῆς μονῆς, διορίζεται ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τῆς παρ-

ούσης ταύτης γραφῆς, τὴν μὲν ποριζομένην γραφὴν τῷ εἰς προστασίαν ταχθέντι μοναχῷ τῆς τοιαύτης μονῆς τῇ ἀπρακτον ἔχειν, ἐπιλαβέσθαι δὲ καὶ πάλιν τὸν ἐρωτάτον μητροπολίτην τῆς τοιαύτης μονῆς, καὶ ἥν εἶχε μέχρι τοῦ νῦν ἡ κατ' αὐτὸν ἐκκλησία δικαίωσιν ἐκ τῆς κατοχῆς καὶ νομῆς καὶ τῆς τοῦ μητροπολίτου Μιτυλήνης ἀναφορᾶς τῆς δὲ κατὰ τόπον ἐξετάσεως καὶ ἐν ἄλλαις μοναῖς γενομένης, ὅποτε ταύτῃ γενήσεται, τότε καὶ τὰ κατὰ τὴν ῥηθείσαν μονὴν ἐξετασθήσεται, καὶ εἰ τις καὶ ἐν ταύτῃ ἔστιν ἀμφοισθήσεις, διευλυτωθήσεται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγεγόνει καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μεριότητος εἰς ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ · Μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδ. ε', διὰ τῆς αὐτῆς θείας χειρὸς τοῦ δοιδίμου ἐν πατριάρχαις κυρ Ἀρσενίου.

† Τὰ παρόντα ἴσα τῶν γραμμάτων τοῦ δοιδίμου ἐν πατριάρχαις κυρ Ἀρσενίου τῷ χρόνῳ σαθρωθέντα καὶ εἰς ἀφανισμὸν κινδυνεύοντα καταντῆσαι, μετεγγραφέντα ἦδη καὶ τοῖς πρωτεύουσιν ἀντιδελθόντα καὶ κατὰ πάντα ἐξισάζοντα εὐρεθέντα, κατεστρώθησαν ἦδη ἐν τοῖς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου ἀσφαλείας τῆς εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον καὶ βεβαιώσεως ἕνεκα.

4° *Conventio inter Manuelem Xerum et Pothum, metropolitam Mytielenes (ann. 1225).*

† Ἐπεὶ συμφωνία γέγονε μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνου Μιτυλήνης κυρ Πόθου τοῦ Ἀπλησφάρη ἐκείνου ἐπὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ δυοὶς προσώποις παρ' ἐκείνου δωρηθείσῃ μονῇ τῶν Κάτω Πτωμαίων τῇ κατὰ Μιτυλήνην διακειμένῃ, ὥστε ἐτησίως ὑπὲρ τῆς τοιαύτης μονῆς τελεῖν νομίσματα τρικέφαλα καινούργια τὰ κατὰ χώραν ἀπαιτούμενα εἶκοσι, καὶ τὰ μὲν δέκα καταβάλλειν πρὸς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ δὲ δέκα διδόναι πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡμῶν τοῦ προέδρου Ἰωάννου τοῦ Σερεβῆ, ἰδοὺ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν σιγγιλλίου ὁποιοῦμεν, λαμβάνειν κατ' ἔτος τὴν οἰκίαν τοῦ δηλωθέντος Σερεβῆ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐνεργούντος, τὰ κατὰ Μιτυλήνην ἡμέτερα κτήματα τὰ δηλωθέντα δέκα καινούργια τρικέφαλα καὶ λαμβάνειν ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀπόδειξιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγγιλλιον τῇ οἰκειοχρίσῃ ἡμῶν ὑπογραφεῖ καὶ τῇ μολυβδίνῃ βούλλῃ πιστωθὲν ἐπεδόθη τῷ Σερεβῇ εἰς ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ · Μηνὶ Μαρίῳ, ἰνδ. ιγ', καὶ ὑπογραφήν · Μανουὴλ ὁ Σηρός, καὶ βούλλαν μολυβδίνην κρεμασμένην, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει ἔχουσιν ἑγγεγραμμένους δύο ἀγίους μάρτυρας, ἡγουν τὸν ἄγιον Θεόδωρον καὶ τὸν ἄγιον Δημήτριον, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει στίχον ἔχοντα οὕτως · Σηρόν Μανουὴλ μαρτύρων δυὰς σκέποις. Εἶχε δὲ ὁπισθεν καὶ ἕτερον σιγγιλλιον παρέχον οὕτως·

† Τὸ παρὸν σιγγιλλιον τοῦ μακαρίτου αὐθέντου καὶ πατρὸς μου βουλόμεθα ἔχειν τὸ ἐνεργόν, μέχρις ἂν καὶ αὐτοὶ ἐν τοῖς ζώσι διάγωμεν, κατὰ τὴν αὐτοῦ περιλήψιν· ἐπεὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τετύπεται λαμβάνειν τὸν ἐν τούτῳ δηλούμενον Ἰωάννην τὸν Σερεβῆν

Α τὸν καὶ Κλαυσηνὸν μέχρι πέρας τῶν δύο προσώπων νομίσματα τρικέφαλα καινούργια δέκα, τὸ δὲ τοιοῦτον δεύτερον πρόσωπον εἰς ἡμᾶς περιήλθεν, ὀφείλει καὶ αὐτὸς, ὡς εἴρηται, τὰ τοιαῦτα δέκα τρικέφαλα ἀνυστερήτως λαμβάνειν ἐτησίως ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς τοιαύτης μονῆς τῶν Πτωμαίων, μέχρις ἂν τῷ βίῳ τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία περίεμι. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγγιλλιον τοῦ μακαρίτου αὐθέντου καὶ πατρὸς μου ὑπογράφη καὶ παρ' ἡμῶν ἐξ αἰτήσεως τοῦ δηλωθέντος Σερεβῆ εἰς οἰκεῖαν ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ · Μηνὶ Φεβρουαρίῳ, ἰνδ. δεκάτης, καὶ τὸ · Ἀέων ὁ Κομνηνός.

† Τὰ δὲ ἴσα τούτων ἦσαν ὑπογεγραμμένα δι' ἀσφάλειαν διὰ τοῦ μητροπολίτου Μηθύμνης κυρ Νικηφόρου, ἃ δὲ καὶ ταῦτα ἔνεκεν τῆς ἀνωτέρω δηλωθείσης αἰτίας, ἵνα μὴ σαθρωθέντα ἀφανισθῶσι, κατεστρώθησαν ἐν τοῖςδε τοῖς κωδικίοις.

IX. *Synodus sancit a metropolitibus et archiepiscopis patriarchæ pendenda esse annua tributa.*

† Ὡς περ ἄρα πατράσιν ὀφειλὴ τις ἐστὶν ἀπραιτήτος τοὺς ἐξ αὐτῶν γεγονότας στέργειν ὅτι μάλιστα καὶ συναίρεσθαι τούτοις πάντα τρόπον καὶ βοηθεῖν, ὅποτε ἂν τινος αὐτοὺς ἐν χρειᾷ καταστάνας ἴδωσι, τοῖς φυσικοῖς δεσμοῖς τυραννούμενοι· οὕτω δὲ καὶ τοὺς ἐκγόνους περὶ τοὺς γαγεννηκότας τὴν ἴσην γνώμην τηρεῖν δίκαιον, κήδεσθαι δηλονότι καὶ προμηθῶς διαχεῖσθαι καὶ σπουδάζειν ὑπὲρ αὐτῶν, ὀφειλόμενον ὅν τούτοις ἐξ ἀντιστρέφου χάριτας ἐκτινύνουσι τῆς ἐς τὸν βίον ἕνεκα προόδου καὶ παροχῆς, πράγματος ὀφειλογώτερον καὶ μηδενὶ τῶν ἀπάντων εἰς σύγκρισιν ἥκοντος. Οὐ μὴν ἄλλ' εἰ πρὸς τῷ μεγίστῳ τούτῳ καλῶ, τῇ εἰς τότε τὸ φῶς προόδῳ, καὶ πατρικῆς ἐτέρας κηδεμονίας ἐπιτυχεῖς ὠφθησαν, καὶ ἀκούοντως ἀπάναντο τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας καὶ χάριτος καὶ τιμῆς, πῶς οὐ τῶν εἰκότων τε καὶ δικαιοτάτων, τούσδε προθυμείσθαι πάσῃ δυνάμει τοὺς γονεᾶς ἀμείβεσθαι καὶ ταῖς ἀπορίαις ἀμύνειν καὶ χρῆσιμους ἐς αἰὲν δεικνύσθαι; Εἰ δ' ἐπὶ τοῖς κατὰ σάρκα πατράσι νόμον τοῦτον δίκαιον κείσθαι κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου πᾶς τις ἂν εἴποι, πῶς οὐκ ἂν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν εἰς τὴν εὐσέβειαν ἀρχηγῶν τε καὶ ὁδηγῶν καὶ τῆς ὁλῆς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ εὐσχημον κατεστάσεως ἐπιμελουμένων προσήκουσα εἴη ἡδὲ ὀφειλὴ; Καὶ γὰρ τῶν ἀλογωτάτων δοκεῖ, εἰ τις παρά του τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τιμωτάτων λαβῶν, ἔπειτα οὐχὶ μικρόν τι μέρος ἀπομερίσασθαι προθυμοῖτο τῷ πάντα παρασχομένῳ. Τῷ λόγῳ τῷδε σγασθῆς, ὅτι δὴ ἡ ἀγιωτάτη Μεγάλη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἦν μὲν πρόσθεν εὐθηνούσα καὶ πραγμάτων ἱκανῶς εὐποροῦσα, ὥστε καὶ ἑτέροις ἐπαρκεῖν ἔχειν ἐνδεῶς ἔχουσιν· ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πραγμάτων σύγκυσις καὶ ἀνωμαλία καὶ ἡ τοῦ πάντα φέροντος χρόνου ἀλλοίωσις καὶ μεταβολὴ καὶ τὰς προσόδους αὐτῆς ἐν στενῷ καταντῆσαι πεποιθήκεν, οὐχ ὅπως ἑτέροις ἄλλ' οὐδ' ἑαυτῇ οὐδὲ γε τοῖς τῷ κλήρῳ ταύτης κατελεγεμένοις δύναται βοηθεῖν. Ταῦτά τοι καὶ οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν οἱ τὸν τῆς ἱερᾶς συν-

δου σύλλογον συμπληροῦντες, οὕτω ταύτην ἔχουσιν παρῖδειν, ἀλλὰ κοινῇ πάντες διασκαφάμενοι, δεῖν ἔγνωμεν καὶ ἐψηφισάμεθα, ὡς υἱὸς γνήσιοι, ὑπὲρ ταύτης διαναστῆναι καὶ συνεισενεγκεῖν τὸν δυνατὸν τρόπον αὐτῇ, ἅτε δὴ μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰς τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν εὐπορούσας καὶ δυναμένās ἐκ τῶν ἐνόντων ἐκάστη καὶ τῆς ὀφειλομένης καὶ προσηκούσης προμηθείας αὐτὴν ἀξιώσῃ· ἐπεὶ ταύτης καλῶς διακειμένης καὶ μετ' εὐπόρου τοῦ σχήματος, ἀνάγκη καὶ ταύτας τῇ· ἐντεῦθεν εὐκλείας καὶ δόξης συναπολαύειν αὐτῇ, ὥσπερ δὴ τοῦ γαντίον ἐχούσης, συναδοξεῖν καὶ συμπάσχειν, ὅτι μὴ τῶν εἰς χρεῖαν ἡκόντων εὐπόρως ἔχει. Μέντοι καὶ κοινῇ ψήφῳ τάττομεν ἔχειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην Μεγάλην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐκάστου ἔτους ἀπαρλείπτως ἀπὸ μὲν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἡρακλείας· καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κυζίκου ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βεβρόλας ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας ὑπέρπυρα ὀκτακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππουπόλεως ὑπέρπυρα ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Τραϊανουπόλεως καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς· ὑπέρπυρα ἑξομύκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σεβρῶν ὑπέρπυρα ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Διδυμοτείχου ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν ὑπέρπυρα τεσσαράκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας ὑπέρπυρα ἐξήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μελενίκου ὑπέρπυρα τριακονταεξί, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Αἰνίου ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μαδύτων ὑπέρπυρα τριακονταεξί, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μηθύμνης ὑπέρπυρα πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύσεως ὑπέρπυρα πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥωσίου ὑπέρπυρα τριακονταεξί, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Βιζύτης ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μαρωνείας ὑπέρπυρα τριακονταεξί, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου ὑπέρπυρα ἑξομύκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Γαρέλλης ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρκαδιουπόλεως ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Αἰμῶν ὑπέρπυρα πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λοπαδίου ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κυψέλων ὑπέρπυρα δεκάεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Σανθείας ὑπέρπυρα τριακονταεξί,

ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μηδείας ὑπέρπυρα πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δράμας ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Γάνου ὑπέρπυρα πεντήκοντα. Ὅθεν καὶ ἀπαρπολίτα καὶ ἀμετάτρεπτα τὰ καλῶς ἡμῖν περὶ τούτου δεδογμένα ἔσται κρατούμενα καὶ στεργόμενα καὶ τὸ κύρος ἔχοντα καὶ τὸ βέβαιον. Εἰ μέντοι προνοίᾳ Θεοῦ καὶ νεύσει καὶ εὐδοκίᾳ εἰς ἑαυτὰ πάλιν ἐπανεέλθοι τὰ πράγματα, καὶ εὐπορία τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ γένοιτο, τὰς τῶν προσόδων ἐκείνων ἀρχάς τε καὶ αἰτίας ἀπολαβοῦσθαι, αὕτη μὲν ἀρκεσθήσεται τοῖς ἰσίοις, μηδεμιᾶς ἐτέρωθεν βοηθείας προσδεομένη, αἱ δὲ γε μητροπόλεις αὐταὶ καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ καθ' ἑαυτὰς ἔσονται ὡς τὸ πρὶν, καὶ οὐκ ἀνάγκην ἔξουσιν αὐτῇ συνεισφέρειν. Ἀσφαλείας γάρ καὶ βεβαιώσεως ἔνεκεν καὶ τοῦ μηδὲν ἡμῶν ἐξεῖναι ἑτερόν τι παρὰ ταῦτα βουλεύεσθαι, καὶ ἡ παρούσα ἐγγραφὸς συνοδικῇ πρᾶξι γεγονυῖα παρ' ἡμῶν ἐξεδόθη, ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς πιστωθεῖσα τε καὶ κατασφαιλισθεῖσα κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης ὁγδόης ἐπιμεθήσεως τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ τρίτου ἔτους.

X. *Imperator chrysobullo confirmat erectionem archiepiscopatus Bryseos in metropolim.*

† Ἐχει μὲν ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων, μάλλον δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνέκαθεν ἡ βασιλικὴ καὶ αὐτοκρατορικὴ ἰσχὺς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο δίκαιον καὶ δεδομένον κατὰ λόγον αὐτῇ ἐπὶ προκοπῇ τῶν καλῶν καὶ συνάρσει τῆς διὰ πάντων εὐαγομένης καταστάσεως τὸ προδιβάσειν ἐξ ἐπισκόπων εἰς ἀρχιεπισκοπικὴν τιμὴν ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ μητρόπολιν προάγειν εἰς βαθμὴν μείζονα, ἔτι γε μὴν καὶ καινίζειν ἐκκλησίας καὶ καθιστάνειν ἀρχιερατικούς ἐν αὐταῖς θρόνους, καὶ πάντα ταῦτα μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ γνώμης εὐλόγου ποιήσαντος πάντως αὐτῇ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔτυχε καὶ ἀλογίστοις ὁρμαῖς. Εἰ δ' ἄρα καὶ ἡμῖν τοῦθ' οὕτως ἐσπουδάσθαι διὰ πάντων τῶν τῆς ἡμετέρας μοναρχίας οὐκ ὀλίγων ἔχτων ἐτῶν, ἄλλοι λεγόντων, μάλλον δὲ αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα τοῖς εὐγνώμοσιν ἐπόπταις, καὶ θαρρόντως τοῦτ' ἄμα, οὐδὲν δ' ἤττον καὶ τὸ νῦν παραστήσῃ γινόμενον. Κατὰ γὰρ τὴν τοιαύτην δεδομένην ἡμῖν ἄδειαν δεῖν ἐγνώκαμεν, ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς προδιβάσαι τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν Βρύσεως εἰς μητρόπολιν, τοῦτο μὲν διὰ τὸ πολυάνθρωπον τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας καὶ πολυτρόπως ἔχον τὸ εὐλογον εἰς τὴν τοιαύτην τιμὴν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸν νῦν ἀρχιερατικῶς αὐτῇ προεστάμενον, ἄνδρα μεγάλῃ ἀρετῇ κάλλει κοσμοῦμενον, κἀντεῦθεν αἰδέσιμον τῇ Ἐκκλησίᾳ, αἰδέσιμον τῇ βασιλείᾳ καὶ πολλῇς τιμῆς ἀξιούμενον καὶ σεβάσματος παρ' ἡμῶν. Ταῦτ' ἄρα καὶ θεσπίζει νῦν διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς ἡ βασιλεία μου, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν Βρύσεως εἰς μητρόπολιν καὶ συναπολαύειν τὸν ἐν αὐτῇ εὐρισκόμενον ἱερώτατον ἀρχιερέα τοῖς λοιποῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μεγάλης συνόδου, τῆς αὐτῆς κλήσεως τε καὶ

τιμῆς κατὰ πάντα τρόπον, ἥς καὶ οὗτοι μετέχουσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐν τάξει ὑπερτίμων αὐτὸν συντάττεσθαι· ὅθεν καὶ νῦν μὲν ὀφείλει τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος· χρυσοδούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τυγχάνειν τῆς τοιαύτης τάξεώς τε καὶ τιμῆς ὁ νῦν ἱερῶτατος μητροπολίτης Βρύσεως καὶ ὑπέρτιμος, καθέξῃς δὲ ἔσται· τοῦτο κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν μέλλοντας εὐρίσκεισθαι κατὰ καιροὺς εἰς γνησίους ἀρχιερεῖς τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύσεως, ἔχειν δὲ καὶ καθέδραν καὶ τόπον ἐν τῇ συναριθμήσει τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν μετὰ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Αἰνίου καὶ ὑπέρτιμον, ἅτε δὴ καὶ τὸ ἐδραῖον καὶ ἀμετακίνητον ὀφείλοντος ἔχειν τοῦ παρὰ τῆς βασιλείας μου γεγονότος· ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτῇ ἐκκλησίᾳ προδιδασμοῦ. Τοῦτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσοδούλλος· λόγος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεῖ· κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς νῦν τρεχούσης· ὁ δὲ ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ὅκτακκοστοῦ τριακκοστοῦ τρίτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆματο κράτος.

XI. Synodus dirimit sex controversias.

† Μηνὶ Μ.ἰῳ, κη' ἡμέρᾳ, Τετράδι, ἰνδ. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν ἐσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρβειν, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Παρωνεας, Θεοδούλου, τοῦ Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πηγῶν καὶ Παρίου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαΐτων, Ἰωσήφ, καὶ τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, παρισταμένων καὶ Θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Αἰνίου, Ἰωάννης ὁ Μαγκλαδίτης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡγάγετο γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ θυγατρὶ ἐδέκατον τῆς ἡλικίας ἀγούσῃ χρόνον, τὸν υἱὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου κλήρου, ἀρχόντος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ διὰ τὸ μὴ νομίμων καὶ τελείων χρόνων εἶναι τὴν θυγατέρα, οὗτε ὁ τὰ δίκαια διέπων τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως παρεχώρει τὴν γαμβρὸν αὐτῇ συνοικεῖν, οὗτε ὁ ῥηθεὶς Μαγκλαδίτης αὐτῇ ταύτην κατεπιστεύετο, πλὴν ὅπ' ἐγγυητῇ τῷ πατρὶ τῷδε τῷ ἀρχοντι τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἡ πρότερον αὐτῇ τὸν υἱὸν συνελθεῖν, πρὶν ἂν ὁ νόμιμος πρὸς τὴν συνάφειαν ἐπιστῇ χρόνος, θαρρότης κατεπιστεύεσθαι. Ὁ δὲ γε τοιοῦτος γαμβρὸς, μὴ ἀναμείνας, ἐβιάσατο τήνδε τὴν θυγατέρα, καὶ ἐμίγη παρὰ φύσιν αὐτῇ, παντελοῦς βλάβος καὶ ἐρημώσεως ταύτῃ γενόμενος πρόξενος. Συμπαρισταμένης δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ αὐτῇ· δέον ἐκρίθη, ἐξέτασιν τοῦτου χάριν γενέσθαι, καὶ γεπροσκληθείσης μαίας

καὶ ἀνερευνητάς· αὐτὴν, ὥσπερ ἐν τοῖς τοιοῦτοις εἴθισται, καὶ τῆς παρὰ τοῦ ἀνδρὸς γενομένης ἐπ' αὐτῇ τοσαύτης βλάβος ἀληθοῦς ἀποδειχθείσης, ὡς καὶ ἀνδρὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ δυνατῶς ὅπως ἔχειν ταύτην συγκαθευδεῖσθαι, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὡς ἂν τὸ μὲν διὰ τὴν μεσολαβήσανσαν ἀνηδότητα τῆς γυναικὸς, τὸ δὲ μάλιστα καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἐπ' αὐτῇ βλάβην καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνδρὶ συνοικεῖν, εἴη τόδε τὸ συνοικέσιον διεξευγμένον, ἀπολαβόντος τοῦ πατρὸς τοῦδε τοῦ Μαγκλαδίτου πάντα τὰ προικὸς χόριν καταγραφέντα παρὰ τούτου τῇ θυγατρὶ, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατὰ νόμους θεωρετροῦπόβολον· ἔδει γὰρ τὸν τοῦ γαμβροῦ πατέρα ἐγγυᾶς δεδωκότα ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας· τῆς γυναικὸς θέσθαι διὰ φροντίδος,

ὥστε δὴ καὶ τὸ ἀκίνδυνον αὐτῇ πραγματεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀμελείας οὕτω ταύτην καταπροδοῦναι, τοσαύτην ὅπ' αὐτῷ αἰτίᾳ τὴν βλάβην ὑποστῆσαν καὶ ἀδικίαν. Ἔσται τοίνυν τοῦ λοιποῦ ὁ τοῦ Ἀργυροῦ τέλειον αὐτῆς διιστάμενος κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος· βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδθῇ μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους, 5^{ου} τριακκοστοῦ τρίτου.

II. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ καὶ ἰνδ. ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως Αἰνίου ἱερμόναχος Ἰγνάτιος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Εὐδοκία ἡ Γλύκαινα ἐκείνῃ ἀνδρὶ τὴν ἰδίαν θυγατέρα κατὰ νόμους συνέτευξε, τῷ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἐκείσε ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κωνσταντίνῳ τῷ Ἀσπρόφρῳ, δοῦσα καὶ προικὸς χάριν αὐτῇ πράγματα, ὅσα καὶ ἐν τῷ γεγονότι συμφώνῳ περιλαμβανονται, καὶ τοῦδε τοῦ γαμβροῦ ἐπὶ παιδί θῆλει τὸν βίον ἀπολιπόντος, εἰτα μετὰ χρόνον ἕνα πρὸς τῷ ἡμίσει καὶ τὸ τοιοῦτον παιδίον τῷ χρεῶν ἐλειτούργησε, δυναστεῖα δὲ χρησάμενος ὁ πενθερὸς ἐκράτησε μὲν καὶ ἀπὸ τῶν προικῶν ἀνηκόντων τῇ γυναικὶ πραγμάτων ὑπέρπυρα τριάκοντα, κατέσχε δὲ καὶ ὑπεποίησατο καὶ πάντα τὰ διαφέροντα τῷ υἱῷ, μετὰ καὶ τῆς γεννηματικῆς εἰσόδου τῆς ἐν τῇ τελευτῇ ἐκείνου καθευρεθείσης, καίπερ αὐτῆς οὐκ ὀλίγα ἀναλωσάσης ὑπὲρ τε κηδείας καὶ μνημοσύνων τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τοῦ τοιοῦτου παιδίου, οὐ χάριν καὶ ἐδεήθη συνοδικῆς τυχεῖν διαγνώσεως. Οὕτως οὖν ἐχούσης τῆς ὑποθέσεως διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, προηγουμένως μὲν ἱκανωθῆναι τῇ ῥηθείᾳ γυναικὶ πᾶσαν τὴν προίκα ταύτης ἀνελλιπῇ, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατὰ νόμους· θεωρετροῦπόβολον, δοθῆναι τε αὐτῇ καὶ ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα ἔνεκεν, διατροφῆς ἑαυτῆς τὸν πένθιμον χρόνον ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς φυλάξεως καὶ δικαιομένης κατὰ νόμους ἐντεῦθεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τῶν ἐκείνου διατρεφέσθαι, ἐπει καὶ τὸν κρεῖττον καὶ μοναχικὸν εἶλετο βίον, μὴ ἀνεχομένη

ἐπιπλέον διάγειν κατὰ κόσμον, χρεῖαν τοῦ ἀνδρὸς ἄμωμου αἰρομένου καὶ ἐπὶ πολὺ αὐξομένου τε καὶ δυστυχήσαντα. Ἐπὶ μέντοι τοῖς προσοῦσιν ἐκείνῳ πᾶσι πράγμασι, γονικοῖς δηλονότι οἰκήμασι καὶ ἀμπελλοῖς, καὶ λοιποῖς ἰδιοκτητοῖς ἐκείνου, κρατῆσαι τὰ τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας, ἵππει τὸ παιδίον μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἐταλεύτησε, καθ' ὃν εἰρηται τρόπον, καὶ εἰς τρεῖς μερίδας τούτων διαιρεθέντων, τὴν μίαν μὲν ὡς κληρονόμον λαβεῖν αὐτὴν, τὴν ἐτέραν δὲ τὴν ἐκείνου πατέρα, εἰς δὲ τὴν τρίτην, πρῶτα μὲν καταλογισθῆναι, ὅσα παρὰ τῆσδε τῆς γυναικὸς ἀνάλονται ὑπὲρ τῶν ψυχῶν κηδείας χάριν καὶ μνημοσύνων, τὰ δὲ περιτεύοντα ἐπ' ἰσῆς αὐτὴν τε καὶ τὸν πενθερὸν συμμερίσασθαι, ὥστε τὴν μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ υἱοῦ ψυχῆς, τὴν δὲ ὑπὲρ τῆς τοῦ παιδίου φροντίειν συνεδῶτων καὶ τῶν προκρίτων τοῦ κλήρου τῆς ἐκεῖσε ἀγιωτάτης μητροπόλεως· ὅθεν καὶ ὀφείλει οὗτος δὴ ὁ πενθερὸς στέρξαι καὶ μὴ ἀντειπεῖν ὅλως ἐπὶ τῇδε τῇ συνοδικῇ διαγνώσει τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐχούσης ὡς ἀνηγέχθη δηλονότι τῆς ὑποθέσεως, βεβαίως εἰδῶς, ὡς εἰ καὶ εἰ καταδυναστεύσας οὐκ εὐπειθήσει, εὐθυνηθήσεται κατὰ τὴν κανονικὴν παρατηρήσιν, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐναντιούμενος. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοιοῦτος πενθερὸς διατείνεται καὶ ὡς τοῦ υἱοῦ τελευτήσαντος εὐρηται ὑπὲρ πυρὰ ἐκείνου, διεγνώσθη καὶ περὶ τούτου, ὡς ἂν ἐξετάσεως ἀκριβοῦς γενομένης, εἴπερ δυνήσεται παραστῆσαι διὰ τοῦ καταστίχου, ὅπερ ἐποιήσατο πρὸς ἐκεῖνον, ἥ διὰ μαρτύρων ἀξιοπιστῶν ἀληθὲς τὰ περὶ τούτου, εὐ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὖν, παύσεται παραλόγως ὀχλῶν. Ταῦτα παρεκλήθοντα, κ. τ. λ.

III. † Μηνὶ Ματίῳ, λ' ἡμέρᾳ, Πέμπτη, ἰνδ. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλιόις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνίας, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχίου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαΐτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου καὶ τοῦ Βάρνας καὶ Καρδωνᾶ καὶ ὑπερτίμου, Μεθοδίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκαθημένης συνοδικῆς ὁ ἐν μοναχοῖς διάκονος Σίμων, ὡς εὐρισκομένου τούτου ἐν τῇ σεβασμῇ βασιλικῇ μονῇ τοῦ δεσπότου καὶ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Παντοκράτορος μοναχός τις τῶν ἐν τῇδε τῇ μονῇ ἀσκουμένων ἀπεχθελίᾳ προκατελιγμένος ὢν κατ' αὐτοῦ, διεφῆμισεν, ὡς ὁ τούτου δὴ τοῦ διακόνου πατὴρ τῇ τῶν Βωγομύλων δῆθεν αἰρέσει προσέκειτο, κἀνταῦθεν οὐκ ὀλίγων σκανδάλων ἐπιφύεντων καὶ τοῦ προστρεθέντος αὐτῷ τοιοῦτου

ἄμωμου αἰρομένου καὶ ἐπὶ πολὺ αὐξομένου τε καὶ πλατυνομένου, ὁ διάκονος· ὅδε ἐξετάζει δοθῆναι τὰ περὶ τούτου ἐκλιπαρεῖ, καὶ τοὺς ἀπελέγξοντας εἰς προῦπτον φανῆναι, εἰ τι τοιοῦτον συνήδεσαν ἐπ' αὐτῷ. Ὁ μόντοι τὸ κατηγόρημα τὸδε κεκινηκὼς παράστασιν εἰς τοῦτο παρᾶσχειν ἐξ ἑαυτοῦ μὴ δεδυνημένος τινὰς· τῶν θεληματαρίων εἰδέναι μάλλον τὰ περὶ τούτου προῦβάλετο, οἱ δὲ καὶ προσκληθέντες καὶ ἐρωτηθέντες περὶ μὲν τοῦ πατρὸς τοῦ δηλωθέντος διακόνου μὴ ἐπίστασθαι τι τοιοῦτον διεβεβαίωσαντο καὶ ἀνωμολόγησαν, περὶ δὲ γε τῆς μύμης αὐτοῦ τὰ τῆς φήμης· ταύτης εἶπο, ἔχειν ἐξ ἀκοῆς, πλείστα γε μὴν ὑπερμαρτυροῦντες ἦσαν αὐτοῦ, ὅτι τε θεοφιλῶς τέθραπται καὶ σεμνῶς καὶ κοσμίῳ, καὶ ἐκ παιδὸς τὰ θεῖα διδασκόμενος γράμματα τοῦτοις τὸ πλέον τῆς σπουδῆς ἐδίδου καὶ τῆς μελέτης. Ἐξετάσεως δὲ γενομένης συνοδικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου ἐκείνου κῦρ Ἰωάννου τοῦ Γλυκίου, ἀνώτερος μὲν τῆς τοιαύτης διαβολῆς ἀναδείκναι, πλὴν ὑπερτεθέντος τοῦ πράγματος, ἐν οὗτω τοῦ καιροῦ πάρατρεχόντος καὶ ὁ τὸν κινηθέντα λόγον ἀπελέγξων φανείη, εἴπερ ἐξ ἐκείνου καὶ ἐς δεῦρο χρόνων ἥδη παρῳχηκῶτων ἐπὶ οὐδὲς εὐρηται, ἡ μετριότης ἡμῶν, καίπερ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτης μαρτυρίας ἀληθοῦς οὐσης, ὅμως πλείονος ἐνεκεν ἀσφαλείας καὶ ἐγγραφονόμολογιαν ἐκθέσθαι τοῦτον ἀπήτησε, καθάπερ ἐχρῆν, οὐ δὴ καὶ ἐγγράφως πᾶσαν μὲν αἴρεσιν ἀποβαλόμενου καὶ ἀναθέματι καθυποβαλόντος, τοῦ εὐσεβοῦς δὲ τῶν Χριστιανῶν δόγματος, ὥπερ δῆτα καὶ τῆς κλήσεως, ὁλοφύχως καὶ πάσῃ γνώμῃ τυγχάνειν ἐξασφαλισμένου, ἐδικαίωσε τοῦτον ἡ μετριότης ἡμῶν σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, μένειν ἐπὶ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ καὶ ἀκωλύτως μετεῖναι τὸ λειτουργήμα τῆς διακονίας αὐτοῦ, καὶ εἰς μείζονα προδιδασθῆναι δεῖσαν, ἅτε μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριθεῖ τὴν ἐξέτασιν ἀνώτερον ἀναφανέντα, ὡς δεδῆλωται, τοῦ τοιοῦτου κατηγορήματος καὶ παρὰ πάντων τῶν ἀκριδῶς ἐπισταμένων τὰ κατ' αὐτὸν θεοφιλῶς ἀντιποιεῖσθαι ἀγωγῆς μαρτυρούμενον, κἀνταῦθεν μηδένα ἔχοντα εἰς τοῦτο ἐμποδισμόν κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκλήθοντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπαδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους ἐξακισχίλιου καὶ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ τρίτου.

IV. † Μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλιόις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνοδικοῦ δικαστηρίου ἡ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἐννακωσίων χήρα γυνὴ ἡ Ἀποστολίνα, ὡς τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἐχούσαν τῆς ἡλικίας ἀγούσαν χρόνον πρεσβυτέρῃ· τις Πανθήρης καλούμενος ἀνδρὶ τινι συνήρμωσε δι' ἀλλοδαπικῶν δεσμῶν, Θεόδωρον τῷ Διακονίῃ, καὶ χρό-

νων ἤδη πέντε ἐξ ἐκείνου παραβρέντων οὐ μόνον Α τὴν μοναχὸν Βαρλαάμ διὰ γράμματος· τὰ ἐπὶ τῷ ῥηθέντι μονυδρίῳ ἑαυτοῦ δίκαια εἰδῆσαι καὶ συναινεῖσαι καὶ γνώμῃ καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου καὶ ἀντιλαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα ἐβδομηκονταδύο ὑπέρπυρα, κάντεῦθεν θαρρῶσας οὗτος ἐπέβαλε χεῖρα ἐπὶ τῇ ὑποκειμένη τῷδε τῷ μονυδρίῳ γῆ, ζεύγη βοῶν συστήσάμενος· καὶ εἰς ζευγηλασίον ἀποκαταστήσας αὐτὴν, πρὸς δὲ καὶ ἀμπέλιον καταφυτεύσας καὶ ὑδρομύλωνας· καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα ἐκείτε προσθέμενος. Ἦ γοῦν μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψάμενη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ παράνομον κρίνασα τὴν τοιαύτην πρᾶξιν, ἀντικρὺς διάπρασιν οὖσαν, ὅτε τῶν ἱερῶν κανόνων ἀνεκπλήττα τὸν ἀεὶ χρόνον τυγχάνειν παρακλεινομένων τὰ ἀφ'ερωμένα Θεῷ, διέγνω καὶ ἀπεφάνητο, τελεῖν αὐτοδέσποτον πάντη κατ' ἀκαταδύλωτον ἀπὸ παντὸς· κοσμικοῦ προσώπου τὸ τοιοῦτον μονύδριον τῆς Παχυνωτίσεως, καὶ ἀντιστρέφαι τὸν δηλωθέντα μοναχὸν Βαρλαάμ τῷ ῥηθέντι Φιλανθρωπῇ, ἅπερ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦτου χάριν ἐβδομηκονταδύο ὑπέρπυρα· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐπ' ἀδείας ὥς αὐτὸς πρᾶσιν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ποιεῖσθαι. Ἐπὶ δὲ ὁ εἰρημένος Φιλανθρωπῆς ἀπαιτῶν ἦν τὰς προσθήκας ἐξουτοῦ καὶ τὰς βελτιώσεις καὶ τὰ συστήματα, δίκαιον ἐκρίθη, ὡς ἂν ἐξετάσεις ἀκριβοῦς γενομένης μετ' ἀσφαλείας· τῆς προσηκούσης, ὅσα μὲν ἀναφανεῖν προσεῖναι τὴν ἀρχὴν τῷ τοιοῦτῳ μονυδρίῳ διὰ τε εἰκόνας καὶ βιβλίων, ἔτι δὲ κτημάτων καὶ πραγμάτων, ἐξ ὅτου δηλονότι ἐπελάβετο τοῦτου ὁ αὐτὸς Φιλανθρωπῆς, καὶ ὅσα οἱ φιλόχριστοι θεραπείας εὐμοιροῦντες παρὰ τῆς Θεομήτορος τῇ πρὸς αὐτὴν θερμῇ πόθῃ, προσενέγκας χάριν συνεισέφερον ἐκεῖσε διὰ τε κόσμων ἱερῶν καὶ βιβλίων, εὐρίσκονται ταῦτα καὶ πάλιν ἀναφαίρετως ὑπὸ τοῦτου δὴ τὸ μονύδριον, ὅσα δ' ἐξ οἰκείων ἀναλωμάτων ὁδε ὁ Φιλανθρωπῆς προσέθετο ἐν αὐτῷ, εἰ μὲν αἰροῖτο καὶ βούλοιτο ἑᾶσαι ταῦτα ψυχικῆς ἕνεκεν ἑαυτοῦ σωτηρίας, εὖ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὐν, λάβῃ ταῦτα καὶ ὑπεκστῇ τῆς τε κατοχῆς καὶ ἐφορείας αὐτοῦ, ἀπέχοντος ἐκεῖθεν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου, μόνων τῶν κτηνῶν τὴν συνήθην πρὸς τὴν ἐχόντων, ὅτε τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου τὴν πνευματικὴν ἀνάκρισιν ἐπὶ τοῦτῳ ἔχειν ὀφείλοντος κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριθεῖ παρατήρησιν. Περὶ μέντοι τῆς κατασπορᾶς, ἣν ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ τοῦ μονυδρίου γῆ ὁ διαληφθεὶς Φιλανθρωπῆς κατέσπειρεν, ἐτάχθη καὶ διεγνώσθη, ὡς ἂν, ἐπεὶ καλῇ πίστει τὰ σπέρματα κατεβάλετο ἐν αὐτῇ ἰδίῳ κόνει· καὶ ἀναλώμασι, συγκλείσῃ καὶ συναγάγῃ ταῦτα ἀνενοχλήτως πάντη, καὶ ἀδισαίστως, λάβῃ τε καὶ τὴν ἡμίσειαν τῶν ὑδρομύλωνων μερίδα, καὶ ὅσην εἰς τὰ οἰκήματα κατηνάλωσεν ἑξῶθεν, εἴπερ οὔτε ὑδρομύλωνα εὔρειν, ἦνίκα ἐπελάβετο τοῦ τοιοῦτου μονυδρίου, οὔτε μὴ οἰκήματα, ἐπὶ δὲ γὰρ τῷ καταφυτευθέντι παρ' αὐτοῦ ἀμπελίῳ κρατήσῃ ἡ τοπικὴ συνήθεια κατὰ τὸν γεωργικὸν νόμον. Τίλιν καὶ ὀφείλει πραχθῆναι τὰ περὶ τοῦτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέριν διάνωσιν. Ταῦτα παρεκκληθέντα, κ. τ. λ.

V. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ιζ' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, Ἰνδ. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ τῶν αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Ἰωάννῃ· ὁ Τριακονταφύλλος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ Μονομάχος ἐκεῖνος, μονύδριόν τι κεκτημένος ἐκ γονικότητος περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ἐξαμιλίου, εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπεράγ.ου δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης Παχυνωτίσεως, ἐξέδοτο τοῦτο ἰδίῳ ἑαυτοῦ γράμματι πρὸς τὸν . . . ὃν αὐτοῦ τὸν μοναχὸν Βαρλαάμ μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ. Καιροῦ δὲ ἱκανοῦ παρελθόντος διεξισάμενος τοῦτον ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Ἰωάννῃ· ὁ Φιλανθρωπῆς, τῷ δοκεῖν μὲν, ὅπερ εἶχε κτητορικὸν δίκαιον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐκωνήσατο τὸ τοιοῦτον μονύδριον εἰς ὑπέρπυρα ἐβδομηκονταδύο, ὃν δὴ τρόπον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν γεγονὸς· γράμμα διέδειξιν, ὅθεν οὗτος· δὴ ὁ Τριακονταφύλλος ἀντικριθῆναι τῷ αὐτῷ Φιλανθρωπῇ ἰδεῖσθαι. Παρὼν δὲ καὶ αὐτὸς καὶ τῶν εἰρημέων ἐπακρωμένον· διετείνετο ἐκδοῦναι αὐτῷ τόνδε

τὸν μοναχὸν Βαρλαάμ διὰ γράμματος· τὰ ἐπὶ τῷ ῥηθέντι μονυδρίῳ ἑαυτοῦ δίκαια εἰδῆσαι καὶ συναινεῖσαι καὶ γνώμῃ καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου καὶ ἀντιλαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα ἐβδομηκονταδύο ὑπέρπυρα, κάντεῦθεν θαρρῶσας οὗτος ἐπέβαλε χεῖρα ἐπὶ τῇ ὑποκειμένη τῷδε τῷ μονυδρίῳ γῆ, ζεύγη βοῶν συστήσάμενος· καὶ εἰς ζευγηλασίον ἀποκαταστήσας αὐτὴν, πρὸς δὲ καὶ ἀμπέλιον καταφυτεύσας καὶ ὑδρομύλωνας· καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα ἐκείτε προσθέμενος. Ἦ γοῦν μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψάμενη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ παράνομον κρίνασα τὴν τοιαύτην πρᾶξιν, ἀντικρὺς διάπρασιν οὖσαν, ὅτε τῶν ἱερῶν κανόνων ἀνεκπλήττα τὸν ἀεὶ χρόνον τυγχάνειν παρακλεινομένων τὰ ἀφ'ερωμένα Θεῷ, διέγνω καὶ ἀπεφάνητο, τελεῖν αὐτοδέσποτον πάντη κατ' ἀκαταδύλωτον ἀπὸ παντὸς· κοσμικοῦ προσώπου τὸ τοιοῦτον μονύδριον τῆς Παχυνωτίσεως, καὶ ἀντιστρέφαι τὸν δηλωθέντα μοναχὸν Βαρλαάμ τῷ ῥηθέντι Φιλανθρωπῇ, ἅπερ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦτου χάριν ἐβδομηκονταδύο ὑπέρπυρα· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐπ' ἀδείας ὥς αὐτὸς πρᾶσιν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ποιεῖσθαι. Ἐπὶ δὲ ὁ εἰρημένος Φιλανθρωπῆς ἀπαιτῶν ἦν τὰς προσθήκας ἐξουτοῦ καὶ τὰς βελτιώσεις καὶ τὰ συστήματα, δίκαιον ἐκρίθη, ὡς ἂν ἐξετάσεις ἀκριβοῦς γενομένης μετ' ἀσφαλείας· τῆς προσηκούσης, ὅσα μὲν ἀναφανεῖν προσεῖναι τὴν ἀρχὴν τῷ τοιοῦτῳ μονυδρίῳ διὰ τε εἰκόνας καὶ βιβλίων, ἔτι δὲ κτημάτων καὶ πραγμάτων, ἐξ ὅτου δηλονότι ἐπελάβετο τοῦτου ὁ αὐτὸς Φιλανθρωπῆς, καὶ ὅσα οἱ φιλόχριστοι θεραπείας εὐμοιροῦντες παρὰ τῆς Θεομήτορος τῇ πρὸς αὐτὴν θερμῇ πόθῃ, προσενέγκας χάριν συνεισέφερον ἐκεῖσε διὰ τε κόσμων ἱερῶν καὶ βιβλίων, εὐρίσκονται ταῦτα καὶ πάλιν ἀναφαίρετως ὑπὸ τοῦτου δὴ τὸ μονύδριον, ὅσα δ' ἐξ οἰκείων ἀναλωμάτων ὁδε ὁ Φιλανθρωπῆς προσέθετο ἐν αὐτῷ, εἰ μὲν αἰροῖτο καὶ βούλοιτο ἑᾶσαι ταῦτα ψυχικῆς ἕνεκεν ἑαυτοῦ σωτηρίας, εὖ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὐν, λάβῃ ταῦτα καὶ ὑπεκστῇ τῆς τε κατοχῆς καὶ ἐφορείας αὐτοῦ, ἀπέχοντος ἐκεῖθεν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου, μόνων τῶν κτηνῶν τὴν συνήθην πρὸς τὴν ἐχόντων, ὅτε τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου τὴν πνευματικὴν ἀνάκρισιν ἐπὶ τοῦτῳ ἔχειν ὀφείλοντος κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριθεῖ παρατήρησιν. Περὶ μέντοι τῆς κατασπορᾶς, ἣν ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ τοῦ μονυδρίου γῆ ὁ διαληφθεὶς Φιλανθρωπῆς κατέσπειρεν, ἐτάχθη καὶ διεγνώσθη, ὡς ἂν, ἐπεὶ καλῇ πίστει τὰ σπέρματα κατεβάλετο ἐν αὐτῇ ἰδίῳ κόνει· καὶ ἀναλώμασι, συγκλείσῃ καὶ συναγάγῃ ταῦτα ἀνενοχλήτως πάντη, καὶ ἀδισαίστως, λάβῃ τε καὶ τὴν ἡμίσειαν τῶν ὑδρομύλωνων μερίδα, καὶ ὅσην εἰς τὰ οἰκήματα κατηνάλωσεν ἑξῶθεν, εἴπερ οὔτε ὑδρομύλωνα εὔρειν, ἦνίκα ἐπελάβετο τοῦ τοιοῦτου μονυδρίου, οὔτε μὴ οἰκήματα, ἐπὶ δὲ γὰρ τῷ καταφυτευθέντι παρ' αὐτοῦ ἀμπελίῳ κρατήσῃ ἡ τοπικὴ συνήθεια κατὰ τὸν γεωργικὸν νόμον. Τίλιν καὶ ὀφείλει πραχθῆναι τὰ περὶ τοῦτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέριν διάνωσιν. Ταῦτα παρεκκληθέντα, κ. τ. λ.

VI. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, κζ', ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ, ἰνδ. η', Α προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Πρὸ τινος ἥδη καιροῦ ἀνέφερεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκαθημένης συνοδικῶς ὁ τε οἰκείος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Ἰωάννης ὁ Τριακοντάφυλλος καὶ ὁ οἰκείος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Γεώργιος ὁ Καβαλλάριος, ὡς ὁ Ἀδάκης ἐκεῖνος δύο γαμβροὺς ἡγάγετο ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ θυγατράσι, τὸν τε αὐτάδελφον τοῦ αὐτοῦ Τριακονταφύλλου τὸν Μακρυδούκαν ἐκεῖνον καὶ τὸν οἰκείον τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ. . . . τὸν Παλαιολόγον, ὃς δὴ Μακρυδούκας καὶ θυγατέρα γεγεννηκώς ἔλαβε δι' ἀρβανικῶν δεσμῶν συναρμόσας αὐτὴν τῷ πρὸς μητρὸς θείῳ τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ τοῦ δηλωθέντος Παλαιολόγου, τῷ εἰρημένῳ Καβαλλάρῳ, ὅτε δὴ καὶ δεηθέντων τούτων συνοδικῆς τυχεὶν διαγνώσεως, εἴ γε δέον τὸ τοιοῦτον συνίστασθαι συνοικέσιον, οὐδ' ὅλως παρεχωρήθη τοῦτο προδῆναι, ἥδη δὲ καὶ πάλιν συνοδικῶς παρστάς ὁ τοιοῦτος Τριακοντάφυλλος, διαγνώσεως ἐδεήθη τυχεῖν. Διέγνωσται οὖν τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἔκτου μὲν ἐξ ἀγχιστείας βαθμοῦ τυγχάνειν τὸ βῆθ' ἐν συνοικέσιον, σύγχυσιν δὲ τῶν τῆς συγγειας ὀνομάτων συμβαίνειν, καὶ ἐπὶ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριθεῖ παρατήρησιν οὐδ' ὅλως τὰ τοιαῦτα παρακεχώρηται, συγχύσεως γενομένης τῶν ὀνομάτων ἐντεῦθεν, συμβαίνει γὰρ τὸν αὐτὸν ἐν τῷ μέρει καὶ θεῖον καὶ ἀνεψιὸν ὀνομάζεσθαι, ἀκυρον νομίζεται τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον καὶ ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως προδῆναι. Ἔσσονται τοίνυν ἀμφὺ τὰ μέρη ἀπ' ἀλλήλων διεzeugμένα ἔχοντα ἐπ' ἀδείας, ἐτέροις, εἴ γε βούλοιντο, ὀμιλῆσαι γάμοις, ἐχούσης ὡς ἀνηχέθη δηλονότι τῆς ὑποθέσεως. Ταῦτα παρεκδιδέντα, κ. τ. λ.

XII. Synodus dirimit controversiam.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, κζ', ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, ἰνδ. θ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλίσι αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδούλου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχίου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου καὶ τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ἀνηγγεκεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκαθημένης συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ θεοσώστῃ πόλει Θεσσαλονίκῃς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ δεσπότη καὶ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένης

τοῦ Φιλοκαλίου διάκονος καὶ ἐκκλησιάρχης μοναχὸς Μαλαχίας, ὡς μοναχὸς τις τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ ἀσκουμένων Δοσιθεὸς καλούμενος ἑκστασιν φρενῶν καὶ παρατροπῇ πάσων κατὰ καιρικὰ διαστήματα ἐκ νόσου ἐπιληψίας, θεραπείαν τῷ πάθει ἐπιζητῶν ἦν, ἐντυχὼν δὲ τινι τῇ τῶν Βιοτομίων αἰρέσει, ὡς εἰκε, προσκειμένῳ καὶ τὰ περὶ τούτου αὐτῷ κοινωσάμενος, ἤκουσε παρ' ἐκείνου, εἴπερ ἀπαλλαγὴν ἐθέλοι τοῦ συνέχοντος πάθους εὐρεῖν, μιᾶναι τὸ τῶν ἀγίων Θεοφανίων ἀγίασμα καὶ ἐκ τούτου πτεῖν, καὶ τοῖς τούτου λόγοις παρασυρεὶς καὶ τὴν γνώμην ματαιωθεὶς ἐτόλμησε τὴν τοιαύτην μυσαρὰν πράξιν μὴ τινος λαβόντος αἰσθῆσιν τῶν ἐν τῇ μονῇ, ἀσθενεῖα δὲ δεινῇ περιπεσὼν καὶ ἥδη πνέων τὰ λείοθι προσεκαλέσατο πνευματικὸν τὸν ἱερομόναχον Ἡσαΐαν, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ποιησάμενος πρὸς τοῦτον ἐξαγορίαν, ἀνωμολόγησε καὶ τότε τὸ τόλμημα, ὃς δὴ πνευματικὸς καὶ ἡμερῶν τριῶν παρελθουσῶν οὐκ ἀεκάλυψε πρὸς τινα, ἀλλ' εἶχε παρ' αὐτοῦ ἔπειτα ἐξέειπε τοῦτο πρὸς τὸν δηλωθέντα ἐκκλησιάρχην. Βουλῆς δὲ οὗτος πείρα γινώσκει κατὰ δοκιμασίαν, ὅπως ἔχον ἐστὶ τὸ μιανθῆναι, λαθὼν ἐξ ὕδατος φιάλῃν ἀπῆλθεν εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἐνθα εὐρίσκετο τοῦτο, καὶ τοῖς μυκτῆρσι προσεγγίσας καὶ ἀκριδῶς ἐξετάσας αὐτὸ οὐχ εὗρε, καθὼς εἶχε δι' ὑποψίας. Μοναχὸς δὲ τις Ἰωσήφ καλούμενος εἰς παρεκκλησιάρχην εὐρισκόμενος τῇνικαῦτα καὶ ἀπέχθειαν ἐπ' αὐτῷ τρέφων ἐκ τοῦ μεταστῆναι παρὰ τούτου τῆς ἑαυτοῦ διακονίας, μετὰ δύο μῆνας τῆς μονῆς ἀποδράσας λιθέλλου γράμμα κατὰ τούτου πρὸς τῆς πύλης αὐτῆς ἐβρίψεν, ὡς καὶ αὐτοῦ δῆθεν μισασμὸν ἐπὶ τούτῳ πεποιηκότος. Εἶτα ἀναζητήσας τὸν τοιοῦτον Ἰωσήφ ὅδε ὁ ἐκκλησιάρχης καὶ εὐρών, καθείλκυσε ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ, ὥστε τοῦ κινήθέντος δοῦναι παράστασιν, καὶ οὐτ' ἐξ αὐτοῦ, οὔτε διὰ μαρτύρων εἶδεν ἰσχύοντα παραστήσαι τὸ βῆθ' ἐν κατηγορήματι, καὶ παραπεισθεὶς ὁ δηλωθεὶς ἐκκλησιάρχης εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὴν καὶ θεῖαν σύνοδον παρὰ τε τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ ὑπερτίμου, καὶ παρὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς εἰρημένης μονῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἐπὶ καὶ ὁ τοιοῦτος Ἰωσήφ πλείστα παρὰ τούτων ἐκδιδασθεὶς ἐνταῦθα σὺν τούτῳ καταλαβεῖν οὐδ' ὅλως ἡθέλησε, συνοδικῆς διαγνώσεως ἐδεήθη τυχεῖν. Οὕτως οὖν ἐχούσης τῆς ὑποθέσεως διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, αὐτὸν μὲν δὴ τοῦτον τὴν ἐκκλησιάρχην ἀνέγκλητον εἶναι καὶ ἀνεύθυνον. Ἐπὶ γὰρ ὁ κατηγορήσας ἀπέχθειαν κατ' αὐτοῦ τρέφων, ὡς εἴρηται, τὴν τοιαύτην κατηγορίαν ἐπλάσαστο, καὶ ἀπαιτηθεὶς ταύτης παράστασιν οὐδαμῶς ἔσχεσε δοῦναι, καὶ τὸ τοῦ λιθέλλου γράμμα ἐν διαταγμῇ τὸ τῆς κατηγορίας διέξεισι ἔχον καθαριῶς ἐπὶ λέξεως· « Δοκεῖν ἐκείνῳ καὶ φαίνεσθαι γενέσθαι παρὰ τούτου τὴν μισασμὸν » ὁ ὧσος ἐντεῦθεν οὗτος καὶ πάντῃ ἀνώτερος τῆς τοιαύτης διαβολῆς κρίνεται, ὅθεν καὶ ἔσται μένων ἐπὶ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ,

ἀκωλύτως ἐνεργῶν καὶ μετερχόμενος· τὸ λοιπὸν ἡ γῆμα τῆς διακονίας αὐτοῦ, καὶ εἰς μείζονα δεῖσαν προοιδιασθήσεται, ὡς μηδὲν ἔχων εἰς τοῦτο ἐμποδισμὸν, ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν ἀκριβῶς εἰδόντων τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ τοῦ καθηγουμένου καὶ πάντων τῶν μοναχῶν, θεοφίλους ἀντιποιεῖσθαι ἀγωγῆς μεμαρτύρηται, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ εὐρισκόμενος. Ὁ γε μὴν σκαιωρῆσας καὶ πιασάμενος κατὰ τοῦδε τοῦ ἐκκλησιάρχου τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, ὀφείλει μένειν ἀργὸς καθάπαξ τοῦ ἱεουργεῖν, ὅπου δὴ ποτε εὐρισκόμενος, ἅτε ψευδὴ καὶ ἀσύστατα κατεπὼν τούτου, καὶ ἀπὸ κοιλίας εἰκὴ καὶ μίτην φθεγγάμενος. Περὶ δὲ γε τοῦ ῥηθέντος πνευματικοῦ τοῦ Ἡσαίου μὴ αὐτίκα τὸν μισμὸν ἀνομολογήσαντος, καθάπερ ἔχρην, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦταις ἡμέραις παρυστοκρύψαντος καὶ αἰτίου γεγεννημένου τοῖς μετὰσχούσι μετὰ τοῦτο τοῦ μισμοῦ, εἴπερ δὴ καὶ μετέσχον, διέγνωσται συνοδικῶς, ἐπισχημένον εἶναι αὐτὸν τοῦ ἱεουργεῖν ἐπὶ μήνας ἑξ. Ὁφείλουσι μέντοι τὸ ἀπὸ τοῦδε ὅτε καθηγούμενος τῆς δηλωθείσης μονῆς καὶ οἱ τοιούτοι μοναχοὶ μὴ ἐν ἀνέτῳ τόπῳ ἔαν τὸ τῶν ἁγίων Θεοφρονίων ἁγίασμα, ἀλλ' ἐν ἀσφαλεῖ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδάτῳ συντηρεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ ἐπιβουλὸν τι ἐπὶ τούτου ποιεῖν. Καὶ γοῦν ὀφείλει πραγθῆναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκδληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτους ς'ωλδ'.

XIII. *Synodus committit metropolitæ Cæsareensi curam variatum ecclesiarum Orientis per adiunctionem.*

† Μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ ἰνδ. ε', προκαθήμενου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Προύσης, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μελενίκου καὶ τοῦ Λιτδῶν, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Οὗ χριστῶν ἔχουσιν οἱ ὀφειλόντες ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς πάσχοντες· εὐαγγελικὴ μὲν ἡ ῥῆσις, ὃ δὲ βούλεται καὶ πρὸς ὃ τὴν ἡμετέραν διανοίαν ἐρηγορεῖναι παρεγγυᾷ, οὐκ ἀσφαῖς, οὐδὲ πολλῶν πάντως· εἰς ἀνάπτυξιν δεομένη τυγχάνει τῶν λόγων τοῖς τὸν νῦν ὑγιαίνουσι· ψυχῶν τοιγαροῦν ἡμῶς οἰκονομίαν καὶ ἱατρειὰν πεπιστευμένους περὶ ἐκείνας μάλιστα εἰκότως· τὰ τῆς σπουδῆς ἔχει, αἱ ποιμένων ἀμοιροῦσι πνευματικῶν, καὶ διὰ τοῦτο εὐόλισθος αὐταῖς εἶναι πέφυκεν ἡ ἀναστροφή· ἐπεὶ δὲ τοῖν αἱ κατὰ τὸν τόπον τῆς Ἀνατολῆς ἀγιώταται μητροπόλεις, ἡ τῆς Σεβαστείας δηλονότι, ἡ τῶν Εὐχαϊτῶν, ἡ τοῦ Ἰκονίου, ἡ τοῦ Μωκησοῦ καὶ ἡ ἀγιωτάτη ἀρχιεπισκοπὴ Ναζιανζῶς ἀμοιροῦσι γνησίων ἀρχιερέων ἐπὶ χρόνον ἤδη συχὸν διὰ τὴν ἐπικρατήσαντα παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρ-

τιῶν σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν ἐκ τῆς τῶν ἀθέλων ἐχθρῶν ἐπιθέσεως, καὶ ἐντεῦθεν στερεῖται ὁ ὑπ' αὐτὰς Χριστιανικὸς λαὸς ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας καὶ ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἀπὸ ταύτης ἁγιασμοῦ, ἡ μετριότης ἡμῶν συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ τούτου ταῖς· περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἐπέτρεψε καὶ ἀνέθετο τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, ὡς πληστοχωροῦντι ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις καὶ διὰ τὸ μὴ εὐχερὲς εἶναι τό γε νῦν ἔχον γνησίως αὐταῖς ἐπικηρυχθῆναι ἀρχιερεῖς, ὥστε ἰσθύνειν ταύτας καὶ διεξάγειν ἀρχιερατικῶς κατὰ λόγον ἐπιδόσεως. Τοῖνυν καὶ ἐπιλήψεται τούτων καὶ πάντων τῶν διαφερόντων αὐταῖς κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ πνευματικῶς ἐπισκέψεται καὶ ποιμανεῖ τὸν ὑπ' αὐτὰς κληῖρον καὶ τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν λαὸν καὶ εἰς διακόνους ἐξ αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονήσει καὶ προοιδάσει κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν παράδοσιν καὶ πάντα τὰλλα ἐπ' αὐταῖς, ὅσα καὶ τοῖς γνησίοις ἐφείται ἀρχιερεῦσι, διαπράξεται, ἄνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκυβερνήσεως. Ὅθεν καὶ ὀφείλουσι καὶ οἱ κληρικοὶ τῶν τοιούτων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ οἱ τοῦ λοιποῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος πάντες ὑποκύπτειν τούτῳ καὶ ὑπακούειν καὶ εὐπειθεῖν καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ παραίνεσιν καὶ εἰσήγησιν δέχεσθαι καὶ ἀποπληροῦν, καταρτίζουσιν αὐτοὺς εἰς τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια. Ἐπειδὴν μέντοι ἐπιψηφισθῇ ἀρχιερεὺς γνησίος τινα τῶν τοιούτων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὀφείλει ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος ἀρχιερεὺς Καισαρείας ὑπεξίστασθαι τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ παραχωρεῖν ἐκείνῳ τῆς αὐτῆς κατοχῆς καὶ ἀρχιερατικῆς κυβερνήσεως. Ταῦτα παρεκδληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους ς'ωλδ'.

XIV. *Synodus dirimit controversiam.*

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἡμέρᾳ β', ἰνδ. ια', προκαθήμενου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρ Ἡσαίου, ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Μαζιμίου, τοῦ Νικαίας καὶ ὑπερτίμου, Καλλιστράτου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ π. οἴδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Μονεμβασίας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωάννου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Δυρράχίου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Σελευδρίας, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου Διονυσίου, τοῦ Σουδαίας καὶ ὑπερτίμου Λουκῆ, τοῦ Βιρηνῆ, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Χριστουπόλεως, Μαρκελλοῦ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Λοπαδίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Σεβδῶν καὶ ὑπερτίμος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶς ἀδελφὸς καὶ συλ-

λειτουργίας τῆς ἡμῶν μετριότητος, συνεδριάζων τῇ Ἀ
 ἡμῶν μετριότητι προκαθήμενῃ συνοδικῶς, ἀνέφε-
 ρεν, ὡς ὁ ὑπ' αὐτὸν θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ζιχνῶν
 ἔσχε μὲν αἰτήσας παρὰ τοῦ μητροπολίτου Σεβέρων
 κύρ Νίφωνος ἐκείνου μονυδρίον τι τῆς μητροπόλεως,
 εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ δεσπότης Σωτῆρος Χριστοῦ
 καὶ ἐπικεκλημένον τῆς Γαστελέγκου. Μετὰ μέντοι
 τὴν ἐκείνου ἀποβίωσιν ἔσχε καὶ ἐκ παραδόσεως τῶν
 αὐτῆς κληρικῶν μονυδρία δύο, τὴ μὲν ἓν εἰς ὄνομα
 τιμώμενον τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτο-
 ρος καὶ ἐπικεκλημένον τῆς Βοριτζούς, τὸ ἕτερον δὲ
 ἐπ' ὀνόματι τετιμημένον καὶ αὐτὸ τῆς ὑπεράγνου
 Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένον οὕτω
 πρὸς τοῦ Δοχῆνος, ἐφ' ἣ δὴ ἐκδύσει τῶν κληρικῶν
 καὶ πατριαρχικῶν ἐπορίσαστο γράμμα, τὸ ἀναφαίρε-
 τον τοῦτοις περιποιούμενον ὑπὸ βάρει ἐπιτιμίου,
 ἐξέδοτο δὲ καὶ ἐξ ὧν εἶχον ταῦτα δὴ τὰ μονυδρία
 ὑδρομυλῶνων καὶ χωραφίων, πρὸς οὓς ἄρα καὶ ἐξέ-
 δοτο, καὶ ἐξήτησεν, εἰ γε δεόν, ἀνασωθῆναι καὶ
 ἀποκαταστῆναι αὐτὰ τε καὶ τὰ αὐτῶν κτήματα τῇ
 μητροπόλει πάλιν, ἅτε δὴ παρὰ τῶν κληρικῶν ἀμε-
 τόχως ἐκδοθέντα μηδεμίαν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας
 ἐχόντων ἄδειαν, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσι περὶ τοῦτου
 δοκεῖ. Ἐλέγε δὲ ἅμα καὶ ὡς σχεδὸν πάντων τῶν ὑπ'
 αὐτὴν μονυδρίων ἢ κατ' αὐτὸν μητρόπολιν ἐστέρη-
 ται, περιελθόντων εἰς τε ἄλλους καὶ εἰς τὸν αὐτὸν
 θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ζιχνῶν κατὰ τὴν εἰρημέ-
 νον τρόπον, τῆς τῶν ἀρχιερέων δηλαδὴ ἐκδόσεως
 καὶ τῆς τῶν κληρικῶν. Παρόντος τοίνυν τῷ δικαστη-
 ρίῳ καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Ζιχνῶν καὶ μηδὲν ἔχοντος ἐπὶ
 τοῖς εἰρημένοις ἀντιλέξει, ἀλλ' ὁμολογοῦντο· τὴν
 αὐτὸν τρόπον περιελθεῖν αὐτῶν τὰ εἰρημένα μονυ-
 δρία, ἢ μετριότης ἡμῶν συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ
 τούτου τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν,
 ἐδικαίωσεν ἀποκαταστῆναι τῇ μητροπόλει, ὅσα οἱ
 κληρικοὶ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως ἐκδο-
 δώκασιν τῶν μονυδρίων ἢ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς πρ-
 αγμάτων, καὶ ὅσα τούτων αὐτῆς δὴ ὁ θεοφιλέστατος
 ἐπίσκοπος Ζιχνῶν ἐξέποιήσαστο καὶ ἐκδόδωκε, πρὸς
 οὓς ἄρα καὶ ἐκδόδωκε, τῶν γὰρ ἱερῶν καὶ θεῶν
 καθόντων διαγορευόντων, πάντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας
 τὴν ἐξουσίαν τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν καὶ ὡς Θεοῦ ἐν-
 ρώματος αὐτὰ διοικεῖν, οὐδεμίαν πάντως ἄδεια τοῖς
 κληρικοῖς ὑπολείπεται, κατ' ἐξουσίαν τι πράττειν
 εἰς τι τῶν ὑπ' αὐτὴν, εἰ μὴ πως καὶ τὴν τῶν ψυχῶν
 ἐπιμέλειαν ἐμπεισιτεῦσθαι λέγειν τολμῆεν, ὑπερ-
 ἄτοπον· μέντοι γε καὶ ἐπανασωθήσεται τῇ Ἐκκλησίᾳ
 μὲν τὰ τοιαῦτα ταύτης μονυδρία, τοῖς μονυδρίοις
 δὲ πάνθ' ὅσα ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀπροσόδων
 καὶ μάτων φθάσαντές τινες κατέχουσι καὶ νέμονται
 ἐκ παραδόσεως, τοῦ αὐτοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου
 Ζιχνῶν ἢ καὶ ἑτέρου τινὸς παρ' εἰδήσιν τοῦ κατὰ
 τὸν ἀρχιερέως, τὸ ἀκυρον ἔχειν ὑφείλοντος τοῦ
 προβάσαντος ἐπὶ τῶν κληρικῶν ἐκδόσει πατριαρχι-
 κοῦ γράμματος· θεμελίου γὰρ οὐκ ἀγαθοῦ καὶ ὁ
 δρορὸς ἡμῶν ἀγαθός. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπηγόρευται
 τοῖς, ἱεροῖς καὶ θεοῖς κανόσι, μηδὲν τι πράττειν
 τοιοῦτον τοῖς κληρικοῖς, συνακυροῦται καὶ αὐτὸ τῇ
 παρὰ τὴν αὐτῶν παρατήρησιν ἐκδύσει, ἅτε δὴ καὶ

αὐτὸ τῆς κανονικῆς ἀκριβείας οὐκ ἐξεχόμενον.
 Ἐπανασωθήσεται τοίνυν τὰ μονυδρία τάδε τῇ μη-
 τροπόλει, καὶ οὐδὲ οἱ κατέχοντές τι τούτων ἀντι-
 ποιηθῆναι αὐτοῦ πειράσονται, ἀλλ' ἐκστήσονται τί-
 λεον τῆς αὐτῶν κατοχῆς· ἀφορισμοῦ γὰρ βαρύτερον
 συνοδικῶν ἐπιτίμιον ἐπαναστεινόμεθα κατ' αὐτῶν.
 εἰ μὴ ἐκστήσονται τῆς αὐτῶν κατοχῆς. Ταῦτα πα-
 ρεκβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρ-
 σημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ
 τιμωτάτου χαρτοφύλακος πιστωθέντα καὶ βεβαιω-
 θέντα ἐπιτίθεται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμέ-
 νοις ἔτους ἰσῳλς'.

XV. *Synodus confirmat mandatum imperatoris, quo metropolitæ Serrarum subijcitur episcopatus Nicopolensis.*

† Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ ζ', ἰνδ. ιβ', προκαθη-
 μένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἴκου-
 μενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαΐου ἐν τοῖς κατὰ τὸν
 ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων
 τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιε-
 ρέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης
 Λυδίας καὶ προέδρου Μιτυλήνης, Γρηγορίου, τοῦ Με-
 λιτηνῆς, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Αἰνίου, Θεοδοσίου,
 τοῦ Μονεμβασίας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωάννου, τοῦ
 Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικο-
 λάου, τοῦ Φιλίππουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Μαξίμου,
 τοῦ Τραπεζουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ
 Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐ-
 χαΐτων, Ἰωσήφ, τοῦ Αἰδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου,
 Θεοδούλου, τοῦ Βρύσεως καὶ ὑπερτίμου Γερασίου,
 τοῦ Μαδύτων καὶ ὑπερτίμου, Ἰσαάκ, τοῦ Μηθύμης
 καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Σουγδαίας, ὑπερτί-
 μου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ Λιτ-
 θῶν καὶ ὑπερτίμου, Θεοφίλου, τοῦ Ἀρχαδιουπό-
 λέως, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μεσσηνίας, Μαλαχίου,
 τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Ασπιδίου καὶ προέδρου
 Γαρέλλης, Ἰεροθέου, τοῦ Ξανθείας, Γερασίου,
 τοῦ Δέρκου, Λουκά, καὶ τοῦ Μηθείας, Εὐθυμίου,
 παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκοπῶν ἀρ-
 χόντων.

† Βασιλικὴν ἄρα καὶ τοῦτο προνόμιον, τὸ τὰς εἰς
 ἐπισκοπὰς τελοῦσας τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑφ' αὐτὴν
 πρότερον ἐτύγγανον ὑποκαίμεναι ἀποσπῆν καὶ τι-
 μῆς ἀξιῶν μείζονος· ἀμέλει καὶ τὴν τῶν Ζιχνῶν
 ἐκκλησίαν εἰς ἐπισκοπὴν τελοῦσαν τὸ ἀπ' ἀρχῆς
 τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τῶν Σεβέρων εἰς μητρό-
 πόλιν ᾗδὲ προσηνέχε καὶ τετιμῆκεν ὡς Θεοῦ χρ-
 στίστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτωρ. Μρόνοιαν μέντοι
 ποιούμενος καὶ τῆς τῶν Σεβέρων, ὅπως ἂν σχοίη καὶ
 αὐτὴ τὸν τρόπον ἕτερον ἀναπληρωθῆν τὸ ἐνδεὲς, ἀνὲ
 ἑτέραν ἐπισκοπὴν ἀντικαθίστησι ταύτῃ ἐκ τῶν
 τῆς Φιλίππου σεπτῇ προστάγματι τῆς ἁγίας βασι-
 λείας αὐτοῦ περιέχοντι τὰς· · Ἐπεὶ ἀπεσπασθῇ ἡ
 πρότερον ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν τῶν Σεβ-
 ρῶν τελοῦσα ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ τῶν Ζιχνῶν καὶ
 ἐτιμῆθῃ εἰς μητρόπολιν παρὰ τῆς βασιλείας μου,
 ἐδέησε δὲ καὶ διέκρινε τοῦτο καὶ ἡ βασιλεῖα μου,
 ἵνα ἀντικαταστῇ ἑτέρα ἐπισκοπὴ εἰς τὴν τοιαύτην
 τῶν Σεβέρων μητρόπολιν, θεσπίζει καὶ διορίζεται ἡ

Βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑποκειμένην τῇ τοιαύτῃ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει Σεβρών τὴν ἀγιοτάτην ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως, ἥτις ἐτάλει πρότερον ὑπὸ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Φιλίππων, καὶ κατέχεσθαι καὶ διεξάγεσθαι ταύτην παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σεβρών καὶ ὑπερτίμου ὡς ἰδίαν ἐπισκοπὴν, οὐ μόνον δὲ παρὰ τοῦτου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν καθεξῆς ἀρχιερατευσόντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν, ὅθεν ὀφείλει καὶ ὁ γενησάμενος μητροπολίτης Φιλίππων στέρξει τοῦτο, ὅσον θεσπίζει καὶ διορίζειται ἡ βασιλεία μου, καὶ ἀρκεῖσθαι εἰς τὰς προσούσας τῇ τοιαύτῃ μητροπόλει ἐτέρας ἐπισκοπὰς, ἀνενόχλητον παντάπασιν ἐὼν τὸ μέρος τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης τῶν Σεβρών μητροπόλεως ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ διεξαγωγῇ τῆς δηλωθείσης ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως καὶ πάσης τῆς ἀνέκαθεν προσούσης αὐτῇ ἐνορίας· εἰ, τὴν περὶ τοῦτου γὰρ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα. Εἴχε τό· «Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ιβ', δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς θείας χειρός.» Ἀκολουθῶς τοίνυν τῷ σεπτῷ τῷδε προστάγματι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς πέπραχεν, ὑποκείσθαι τῇ τῶν Σεβρών τῇ τῆς Νικοπόλεως εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηγεκέας χρόνους. Ἐπεὶ γὰρ διέκρινε καὶ ἐθέσπισε καὶ διωρίσατο τοῦτο ὁ κράτιστος καὶ ἀγίος μου αὐτοκράτωρ, ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐκ Θεοῦ τοῦ προστεθέναι καὶ ἀφαιρεῖν, ἐνθα τοῦτο λυσιτελεῖν οἶδε, καὶ ἀνθ' ἧς εἶχε πρότερον ἡ τῶν Σεβρών δέδωκε τὴν τῆς Νικοπόλεως, ἔσται κατ' ἐκείνην αὐτὴ ὑποκειμένη διηγεκέας τῇ τῶν Σεβρών ὡς ἰδία ἐπισκοπὴ ταύτης, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ὁ νῦν ἱερωτάτος μητροπολίτης Σεβρών καὶ οἱ μετ' αὐτὸν, ἐπισκοπον, ἐπὶ ἀνὰ δέσση, ἐπ' αὐτῇ χειροτονῆσαι, ἀρκεῖσθαι τοῦ Φιλίππων ὀφειλοντος ταῖς ὑπολοίποις ἐπισκοπαῖς τῆς ὅπ' αὐτὸν ἐκκλησίας, εἰδότες, ὡς βασιλεύειν ἐξεστὶν ὑπερτέρως ἢ κατὰ νόμους οἰκονομεῖν τὰ πράγματα, καὶ ἅμα ἐπισθαι ὀφείλοντο· καὶ ἐμογνωμονεῖν ταῖς συνοδικαῖς διαγνώσεσι, τοῖς ἱεροῖς κανόσιν οὐδαμῶς ἀπεναντίας ἰούσαις, ἐπειδὴ καὶ πολλὰ τοιαῦτα οἰκονομίας τρόπῳ κατὰ καιροὺς πέπρακται καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Προέβη δὲ τὰ τῆς πράξεως ταύτης, πρὶν ἂν καὶ ἐπικηρυχθῇ τῇ τῶν Φιλίππων, ὡς δηλὰ καὶ αὐτῇ τότε γενέσθαι· διὰ δὲ ταῦτα καὶ ἀπαραιοῖντα στέργειν ὀφείλει τὰ περὶ τούτου, ὡς καὶ τὸ σεπτὸν διορίζεται πρόσταγμα. Ταῦτα παρεκβλήθηνα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πιστωθέντα ἐπιδίδεται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους 7504'.

XVI. *Imperator confirmat præcedentem actionem synodalem.*

† Ἐτερον θεῖον καὶ προσκυνητὸν πρόσταγμα ἐπικυροῦν τὴν τοιαύτην πράξιν.

† Ἐπεὶ, ὡς ἐτάχθη εἰς μητρόπολιν διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου ἡ ἀγιοτάτη ἐκκλησία Ζιχνῶν, ἥτις ἦν πρότερον ἐπισκοπὴ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Σεβρών, ἔταξεν ἡ βασιλεία μου διὰ

Α προστάγματος ὁμοίως αὐτῆς, καὶ ἵνα εὐρίσκηται ὅπ' αὐτὴν τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Σεβρών ἐπισκοπὴ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων πρότερον τῇ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει Φιλίππων, ἡ Νικόπολις, χηρευούσης τῇνικαῦτα ἀρχιερέως τῆς αὐτῆς μητροπόλεως Φιλίππων, καὶ ἐγένετο ἐπὶ τοῦτῃ καὶ συνοδικῇ πράξει ἔγγραφος καὶ διάγνωσις τοῦ παναγιοτάτου μου δεσπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου, ὥστε κατέχεσθαι εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους παρὰ τοῦ μέρους τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης μητροπόλεως Σεβρών τὴν τοιαύτην ἀγιοτάτην ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως ἀντὶ τῆς ἀφαιρέσεως· ἐξ αὐτῆς ἐκκλησίας τῶν Ζιχνῶν, ἐδέησε δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συνοδικῇ πράξει προβῆναι καὶ πρόσταγμα, τὸ παρὸν ἀπολύει ἡ βασιλεία μου, δι' οὗ εὐδοκεῖ καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται, ἵνα κατὰ τὴν περίληψιν τῆς ῥηθείσης συνοδικῆς ἐγγράφου διαγνώσεως κατέχεται ἡ δηλωθεῖσα ἀγιοτάτη ἐπισκοπὴ Νικοπόλεως παρὰ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Σεβρών ἀντὶ τῆς ἀφαιρέσεως ἐξ αὐτῆς, ὡς εἴρηται, τῶν Ζιχνῶν ἐκκλησίας, ὥστε καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχων τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Σεβρών καὶ ὑπερτίμον ἐπισκοποῦ χειροτονῆσαι εἰς αὐτὴν, ὀφειλοντος καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Φιλίππων καὶ ὑπερτίμου, ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀρχιερατευσόντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιοτάτην μητρόπολιν, συντηρεῖσθαι καὶ ἐμμένειν εἰς, τοῦτο, καθὼς ἐτάχθη, καὶ μηδεμίαν ἐπάγειν διενόχλησιν τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σεβρών καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀρχιερεῦσι τῆς αὐτῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας· ἐνεκεν τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως ἡ τινος τῶν δικαίων αὐτῆς, ἐπεὶ τὸ στέργον ἔξει καὶ ἀμετάτρεπτον, ὅσον περὶ τούτου ἐτάχθη καὶ διεγνώσθη. Καὶ τοῦτου χάριν ἐγένετο καὶ ἀπελύθη ἐπὶ τῷ προσεῖναι τῷ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Σεβρών μέρει εἰς ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα.

† Εἴχε τό· Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἰνδ. ιβ', δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς θείας χειρός.

XVII. *Synodus dirimit controversiam.*

† Μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ἰνδ. ιγ', προκαθημένου τοῦ παναγιοτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου κύρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλοῖς αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγισσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, Μαθθαίου, τοῦ Μεσιτινῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου τοῦ Σεβρών καὶ ὑπερτίμου, Μιχαρίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες τοῦ Εὐχαΐτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Γάνου καὶ ὑπερτίμου, Μηνᾶ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Προικονήσου, Μανουῆλ, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Θεόδωρος ὁ Βρανᾶς, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ σύζυ-

γος αὐτοῦ ἀπαι: τελευτῶσα τὸν βίον, διαθήκην μὲν οὐκ ἐξέθετο, ἔφθασε δὲ ὁμῶς εἰπεῖν ἐνώπιον ἄλλων τε ἱκανῶν τῶν παρατυχόντων ἀξιολύτων καὶ αὐτῆς δὴ τῆς Ἰβίας μητρὸς, τῆς μοναχῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τῆς Πετραλειφίνης, ὅσον ἤθελεν ἐπὶ τοῖς προικύοις αὐτῆς πράγμασι καὶ μετὰ τὸ λεγὰτά τάξαι, πρὸς οὐ: ἱδοῦλετο· ἀπὸ τε τῶν τῆς προικῶ: κτημάτων καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων αὐτῆς, τὴν λοιπὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν ἐπέτρεψε καὶ ἀνέθετο τοῦτω, προσαναθεῖσα ἅμα αὐτῇ καὶ τὴν φροντίδα τῆς οικείας ψυχῆς, ὅπερ καὶ στέργουσα ἦν καὶ οὐδαμῶς εἰς ἀθέτησιν τῶν εἰρημένων χωροῦσα καὶ ἡ δηλωθεῖσα μήτηρ αὐτῆς μέχρι τριμηνιαίου καιροῦ, καθ' ὃν δὴ καὶ τὴν κηδεῖαν ἐτέλεσεν οὗτος καὶ τὰ μνημόσυνα. Ἐπειτα προβαλλομένη, ὡς ἀτελής ἦν τὸν χρόνον ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, χρόνων ἔτι οὕσα εἰκοσι δύο, καὶ διὰ τοῦτο οἰομένη μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν ἑκείνην ἐκ τῶν νόμων διαθήκην ἐκθέσθαι, πρὶν ἂν ᾗθες καταλάβῃ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον ἐνιαυτὸν, ἔτι δὲ προβαλλομένη ὁμοίως καὶ τὸ μὴ φθάσαι γραφῇ τὰ εἰρημένα δοθῆναι, ἀντιποιεῖται τῆς τῶν πραγμάτων δόλητος, μικρὰ τῶν παρὰ τῆς διαληφθείσης θυγατρὸς αὐτῆς εἰρημένων φροντίζουσα, ἐφ' οἷς δὴ καὶ συνοδικῆς ἐδέχθη αὐτῇ διαγνώσεως, καὶ ἐψήφισται συνοδικῶς, ὡς, εἰ καὶ μὴ χρόνων ἦν εἰκοσιπέντε ἡ τούτου σύζυγος, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἀπείργεται παρὰ τῶν νόμων τοῦ διαθήκην ἐκθέσθαι· αὐτεξουσία γὰρ οὕσα, πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ τοῖς οικείοις πράγμασιν ἐπ' ἀδείας εἶχε διαπραξάσθαι, τῶν νόμων ταῖς αὐτεξουσίαις, μὴ μόνον εἰς τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον γενομέναις, ἀλλὰ καὶ τούτου κατωτέρω πολλῶν, ἀπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ τεσσαρεσκαίδεκάτου ἐπέκεινα ἄδειαν δίδόντων ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι διατίθεσθαι· μέντοι γε καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν εἰπεῖν ἐν ἐπηκόῳ τῶν παρατυχόντων μαρτύρων, ὅσον εἶπε καὶ διατάξαι, ἔξ ὧν δὴ μαρτύρων μάλιστα τὸ ἰσχυρὸν ἔχει τὰ διατεταγμένα καὶ βέβαιον, ἔχρην μὲν ὡς τὸ ἀκώλυτον ἐχούσης ἐκ τῶν νόμων, ἅτε αὐτεξουσία· εὐρισκομένης καὶ χρόνων εἰκοσιδύο, κρατῆσαι, ὅσον εἶπε, καὶ ἐγκρατὴ ἐντεῦθεν εἶναι τοῦ διμολοῦ τόνδε τὸν ἄνδρα αὐτῆς, τὸ τρίτον μόνον τῆς προικῶ: δικαιοσύνης ἐκ τῶν νόμων λαβεῖν τῆς μητρὸς. Ὅτι δὲ οὗτος μὴ εὐπετῶς ἔλεγεν ἔχειν καὶ εὐκόλως εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀνηκόντων τῇ ψυχῇ διὰ τὸ εἰς βασιλικὰς δουλείας ἀσχολεῖσθαι, καὶ ἐζήτησεν ἐπιτραπῆναι ἄλλον τὴν αὐτῶν διοίκησιν τὴν ἐκείνης μητέρα, γενέσθαι τοῦτο συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπεφάνητο. Καὶ γοῦν ἔξει μὲν ὁ Βρανᾶς εἰς μερίδας ἰσας τρεῖς διαιρεθέντων τῶν προικύων πραγμάτων, τὴν μίαν αὐτῶν δόλοκληρον, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ εἰρημένην πενθερὰ αὐτοῦ ἡ Πετραλειφίνα κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, τὴν δὲ λοιπὴν τρίτην ἀναδιξεται καὶ αὐτὴν αὐτὴ δὴ ἡ πενθερὰ αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὸ ὑπεξαίρεθῆναι ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου λοιποῦ τρίτου τὰ εἰς κηδεῖαν τῆς ἀποικομένης, ἔτι δὲ καὶ τὰ μνημόσυνα ἀναλωθέντα, διαδώσει τὰ περιτεσσόντα πτωχοῖς. Καὶ γοῦν ὀφείλει πράχθῃναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν, μηδενὸς ἐναντιωθῆναι ὀφειλόντος, εἰ μὴ γε βούλεται

Α συνοδικῶ περιπεσεῖσθαι ἐπιτιμῇ, κἂν ὁποῖος ἄρα καὶ ἡ ὁ τοιοῦτος. Ταῦτα παρεκβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χατοφύλακος πιστωθέντα ἐπιδέδωκται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους 7511.

XVIII. Synodus dirimit tres controversias.

I. † Μηνὶ Φεβρουαρίῳ, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ, ἰνδ. ιγ', προκαθημένου τοῦ παναγκωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον καλλίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, . . . , τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Σεβέρων καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ Προικονήσου, Μανουὴλ, παρισταμένων καὶ θεοφιλεσμάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Τοῦ πανσεδάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κρατίστει καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, δομestικού τῶν Αυτικῶν θεμάτων κύρ Γεωργίου τοῦ Στρατηγού, γαμβρὸν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ λαβόντος τὸν Παδύατῃν κύρ Γεώργιον, ὁ συμπένθερος αὐτοῦ ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστει καὶ ὀγίῳ μου αὐτοκράτορι, κύρ Θεόδωρος ὁ Παδύατης ἐκεῖνος, ἀναδέχεται μὲν τὰ τῆς προικῶ: πράγματα, ποσότητος ὅντα ὑπερπύρων λιτρῶν 75', καὶ τὰ μὲν αὐτῶν εἰς οικείας χρήσεις καταναλίσκει, τὰ δὲ εἰς ἐνέχυρα δίδωσι, καὶ ὑπερπύρι θανισάμενος κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ αὐτὰ ἀναλώσας, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ εὐπόρει τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν ποιήσασθαι, ἐκδίδωσι τῷδε τῷ δομestικῷ, ἀν' ὧν, ὡς εἴρηται, κτανάλωσε τῆς προικῶ: πραγμάτων τὸ περὶ τὴν Βῆραν κτήμα αὐτοῦ, τὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης λεγόμενον, ὃ δὴ ἐκτιμηθὲν ἐς ὅσπερον προσαγῇ βασιλικῇ ὑπερπύρων ἐπτακοσίων τετίμηται, λοιπαζομένων ἔτι πρὸς τὴν τῆς δόλητος ποσότητα καὶ ὑπερπύρων χιλίων ἐπτακοσίων ἐννένηκονταδύο. Τελευτήσαντος, μέντοι τὸν βίον τοῦ Παδύατου κύρ Θεόδωρου, ἐκρατήθη τὸ κτήμα βασιλικόν, τοῦ δομestικοῦ δὲ ἀνεγκαντος περὶ τούτου καὶ δεῖξαντος, ἀντὶ τῶν προικύων πραγμάτων τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς ἐκδοθῆναι Δ τοῦτο παρὰ τοῦ Παδύατου, ἀπελύθη πρὸς αὐτὸν γεγονότος αὐτῷ εἰς τοῦτο καὶ σεπτοῦ προστάγματος. Ἐπειτα διανίσταται ὁ ἕτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Λάσκαρις, καὶ γίνεται δι' ὅχλου τῷ δομestικῷ περὶ τοῦ κτήματος τοῦδε· καὶ τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ ὁσίας συνόδου κινήσεως οὐκ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις· τοῦ Παδύατου τοῦδε ἐγκλητεύσαντος, αἰσθόμενος κατ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον ἣν ἐκπερομένην, μὴ ἀναμείνας αὐτὴν ἐνοχλεῖ τὰς βασιλικὰς ἀκοάς, καὶ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου αἰτεῖται ἀντικριθῆναι τῷ δομestικῷ. Γίνεται τοῦτο, καὶ τῆς ἀποληπτικῆς ἀποδείξεως τοῦ Παδύατου ἐμφανισθείσης, ἔτι δὲ καὶ τὸ παρ' ἐκείνου γεγονός τοῦ κτήματος ἐκδοτήριον, ἰδικαίωσεν ἡ κρίσις, κατέχεσθαι κατ' αὐτὸ παρὰ τοῦ μέρους τοῦ δομestικοῦ τὸ κτήμα, γράμματος καὶ

σεπτοῦ προστάγματος· πρεδάντος τὴν ἐκείνου κατο-
χὴν καὶ κυριότητα βεβαιούντος αὐτῷ. Χρόνος τὸ ἀπ'
ἐκείνου παρῶχετο. Καὶ πάλιν τοῦ Λάσκαρι Ἰωάννου
ἀναφορὰν ποιησάμενον καὶ αὖθις κρίσιν ἐπὶ τοῦ σε-
κρέτου ζητήσαντος, ἐξ ὑπαρχῆς πάλιν τῷ σεκρέτῳ
κεκίνηται ἡ ὑπόθεσις ἐκ βασιλικῆς προσταγῆς, συν-
ελθόντων κατὰ ταυτὸ τῶν συγκλητικῶν ἀρχόντων
καὶ δικασάντων τὴν ὑπόθεσιν. Ὅτε δὲ καὶ πάλιν τὴν
νικῶσαν ἠνέγκατο τὸ μέρος τοῦ δομεστίκου, ὡς καὶ
γράμμα κάντεῦθεν καὶ σεπτὸν ἐπ' αὐτῷ πρόσταγμα
τοῦτῳ γενέσθαι πάλιν εἰς τὴν τοῦ κτήματος κυριό-
τητα· ἀσφαλισαμένου μέντοι τοῦ Λάσκαρι καὶ δια-
βεβαιωσαμένου ἐγγράφως καὶ ἐνόρκως, ἐνέχεσθαι τὰ
τῆς περιουσίας αὐτοῦ εἰς τὴν λοιπάδα τῆς προικῆς,
εἰ ἐνόρκως πιστώσεται· ὁ δομεστικός, ὅτι δὲ καὶ ἡ
ἀποληπτική ἀπόδειξις τοῦ Παδούατο ἐστὶ, καὶ τὸ τῆς
ἐκδόσεως τοῦ κτήματος γράμμα ἐκείνου ἐστὶ. Προ-
βαίνει μὲν παρὰ τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦτο εἰς τέλος,
παρόντων καὶ ἀκρουμένων τοῦ ὅρκου καὶ αὐτοῦ
δὴ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ
τοῦ Σγουροπούλου. Ἰσχυρίζεται δὲ εἶναι ὁ Λάσκαρις,
δεῖξαι καὶ παραστήσαι, ὡς ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ, ὁ
τοῦ δομεστίκου γαμβρὸς, ἐνεχύρας τὰ πλείω τῆς
προικῆς, οὗ δὲ καὶ αὐτοῦ ἐξετασθέντος· εὐρηται ἀπὸ
μαρτυρίας τῶν κατεχόντων αὐτὰ, ὡς παρὰ τοῦ πα-
τρὸς· αὐτῶν ἐνεχυράσθησαν, ὡς καὶ τὸ τοῦτου χάριν
προδόν γράμμα τῶν δικαστῶν δείκνυσιν, εἰ μὴ μό-
νον ἐπιδελταρίων δύο, χειλωτικὸν ἐνός· καὶ κούπας
μῆξ. Ταῦτα καὶ μόνον εὐρέθησαν περὶ τῇ θυγατρὶ
τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ἐχρῆν μὲν
οὖν αὐτὸν δὴ τὸν Λάσκαριν ἡσυχάσαι τοῦ λοιποῦ καὶ
μηκέτι δι' ὄχλου γενέσθαι περὶ τοῦ κτήματος, δια-
φόρων ἐπ' αὐτῷ κρίσεων γεγονυῖων, ὡς εἴρηται, καὶ
ἐπὶ πάσαις ἀπελεγγθεὶς μάτην καὶ ἐπ' οὐδενὶ δι-
καίῳ περὶ αὐτοῦ ἐνοχλῶν· ὁ δ', ὡς περ φιλονεικῶν,
κακὸν ἐπὶ κακῷ τεκταίνει πρόσχημα θεῖς εἰρήνης
τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ ἱκανῆς παρ' αὐτοῦ τυχόν
κυθερνέσεως, κακοῖς αὐτὸν ἀμείβεται τοῖσδε· ὁφαι-
ρεῖται τοὺς ἵππους αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν ἀνελθόν, καὶ παρὰ τοῦ δομεστίκου τε τὴν
κλοπὴν τῶν ἵππων ὀνειδισθεὶς, ὑπισχνεῖται πρὸς
ἐκείνον πάλιν ἐπανήξειν καὶ τοὺς ἵππους ἀνασώ-
σειν, ὅτε καὶ αἰτησάμενον γράμμα τι τοῦτου, καὶ
τῇ καθ' ὅδον ἐξ' ἑδῶ ἐφοδιασθῆναι, ὑπέρπυρα τοῦτῳ
πέντα καὶ γραφὴ πρὸς ἐκείνον δίδοται. Ὁ δὲ πρὸς
τοὺς τὴν Μηκοβίκον οἰκοῦντας ἀσεβεῖς ἀπειλῶν
καὶ ἱκανοὺς ἐξ αὐτῶν ὠπλισμένους λαβὼν καὶ κατὰ
τοῦ ἀδελφοῦ κινήσει ἐν τῷ εἰρημένῳ κτήματι τῆνι-
καῦτα εὐρισκομένου, αἰφνης ἐπεμπίπτει τοῦτῳ καὶ
φονεύει ἕνα τινὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, ὀνόματι Κα-
λίθετον, αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῦ ἀδελφοῦ παρὰ μικρὸν ἐλ-
θόντος· παθεῖν, διαρπάσας τῆνικαῦτα καὶ τὴν καθευ-
ρεθείσαν γεννηματικὴν εἰσαδόν, καὶ τὸν εἶλον, εἰς δὲ
καὶ τὰ προσόντα τοῖς ἐποίκοις τοῦ τοιοῦτου κτήματος,
ἐφ' οἷς καὶ ἐπὶ πλεόν ἀπαναίδευσάμενος· καὶ ἀπαναι-
σχυντῶν, πρὸς εἰς τοῖς καθολικοῖς τῶν Ῥωμαίων
κρίταις, καὶ κρίσιν πάλιν ἐξετίθεται· ὅτι δὲ ἀνη-
χθῇ τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μῶν αὐτοκράτορι, ἐκκλη-
σιαστικὴν εἶναι τὴν ὑπόθεσιν, συνοδικῶς ἐκείθεν

ἄλλῳ ἐπιτέτραπται κρίθηναι. Ἀμφοτέρων τούτων
μερῶν, τοῦ δομεστίκου δηλαδὴ καὶ τῶν ἀντιδι-
κούντων αὐτῷ, τοῦ Λάσκαρι Ἰωάννου καὶ τοῦ ἐπ'
ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Σγουροπούλου, ἐπιστάν-
των τῷ καθ' ἡμῶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ, καὶ
τοῦ δομεστίκου ἀρχῆς ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἔσχεν ἡ ὑπόθε-
σις διηγησάμενον καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστη κρίσει καὶ ἐξε-
τάσει γράμματα καὶ προστάγματα προσκομίσαντος,
καὶ ἀναγνωσθέντων πάντων, ἐπέτρεψεν ἡ μετρίότης
ἡμῶν, εἰ τι πλεόν ἔχει καὶ ὁ Λάσκαρις εἰς δικαίωσιν
ἑαυτοῦ προβαλέσθαι καὶ εἰπεῖν, ἀλλ' εἶχεν οὐδὲν οὐ-
δαμῶς εὐλογον καὶ δίκαιον, οὔτε τι πλεόν τῶν προ-
τέρων εἰρημένων εἰπεῖν· μέντοι γε καὶ ἐδικαίωσε
παραπλησίως καὶ ἡ μετρίότης ἡμῶν, κατέχεσθαι
καὶ δεσπόζεσθαι τὸ κτήμα τὸδε τὸ τῆς ἀγίας Εἰρήνης·
κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Παδούατο ἐκείνου κύρ Θεοδώ-
ρου καὶ κατὰ τὰς προγεγονυῖας κρίσεις παρὰ τοῦ
μέρους τοῦ δομεστίκου, καὶ μηδεμίαν αὐτὸν ὀχλήσιν
ἢ τινα διασεισμὸν εὑρεῖν τοῦ λοιποῦ ἐπ' αὐτῷ παρὰ
τινας τῶν ἀπάντων ἕνεκα τῆς αὐτοῦ κατοχῆς καὶ νο-
μῆς καὶ κυριότητος, ἱκανοῦθῆναι ὀφειδόντων αὐτῷ
καὶ τῶν λοιπαζομένων ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Λά-
σκαρι κατὰ τὴν ἑνορκον ἐγγραφον ἀσφάλειαν αὐτοῦ,
προσαποδοθῆναι τε αὐτῷ παρὰ τοῦ Λάσκαρι τοῦδε
καὶ ὅσα ἐκ τοῦ κτήματος ἀφείλετο, καθὼς εἴρηται,
ἡνίκα καὶ τὸν φόνον εἰργάσατο, ἐνέχεσθαι ὀφειλον-
τος αὐτοῦ δὴ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῖς τοῦ φόνου ἐπιτι-
μίαις. Καὶ ταῦτα μὲν ὀφείλει πραγθῆναι κατὰ τὴν
συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν, ὡς ἂν δὲ
μὴ καὶ πάλιν τοῦ λοιποῦ ποτε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς δι-
καστήριον οἰονοθῇ· καθέλκεται τὸ μέρος τοῦ δομε-
στίκου χάριν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ κατατρί-
βεται καὶ καινοτομῆται, προδήλως ἀδικεῖσθαι ἀνα-
φανέν, τὸ παρ' ἑαυτῆς ἀφορισμοῦ συνοδικοῦ ἐπιτί-
μιον ἡ μετρίότης ἡμῶν ἐκφωνεῖ συνοδικῶς κατὰ
παντὸς τοῦ δικάζει πάλιν ταύτην πειραθισμένου ἢ
ἀναδεξομένου καὶ χεῖρα βοηθὸν ὅπωςδὴποτε τῷ
τοιοῦτῳ Λάσκαρι δώσοντος τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως
ἕνεκα. Ταῦτα παρεκδιθθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων
συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ
σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πι-
στωθέντα, ἐπιδέδοται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγέγραμ-
μένοις ἔτους Ἰωλῆ'.

II. † Μηνὶ Ἀπριλλίῳ, ἡμέρᾳ σ', νδ. ιγ', προκα-
θημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαΐου ἐν τοῖς
κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλοῖς αὐτοῦ, συν-
εδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγίωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερω-
τάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ
ἐξάρχου πάσης Ἀσίας,..... τοῦ Μελετινῆς, ὑπερτί-
μου καὶ προέδρου Κυψέλων, Θεοδοσίου, τοῦ Πρού-
σης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βεζύης, Νικολάου, τοῦ
Σερβῶν καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Παλαιῶν
Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου,..... τοῦ Σουγδαῖας, ὑπερ-
τίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ Βεβ-
ρόλιας καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, καὶ τοῦ Προκοννή-
σου, παρισταμένων καὶ θεωριλευσάτων δεσποτικῶν
ἀρχόντων.

† Φθάνει μὲν πρὸ τινος ἡδὴ καιροῦ ψήφισμα συν-
 οδικὸν ἀπολυθῆναι τῷ οἰκείῳ τῷ κρατίστῳ καὶ
 ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Θεοδώρῳ τῷ Βρανᾷ, δι-
 καιοῦν γενέσθαι αὐτὸν ἐν κατοχῇ τοῦ τρίτου τῶν
 προικῶν τῆς ἀποικομένης γυναικὸς αὐτοῦ πραγ-
 μάτων, ἐπειδὴ περ ἐπέστη καὶ ἀνέφερεν εἰς τὴν καθ' ἡ-
 μᾶς ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον, ὅτι δὴ τελευτήσασα
 ἐκείνη διαθήκη μὲν οὐδὲν ἐφθασε γενέσθαι, ἐφθασε
 δὲ ὁμοῦ εἰπεῖν, ὅσον ἡθούλετο ἐπ' αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὸ
 λεγόμενον πρὸς οὓς ἡθόλε καταλιπεῖν ἐπιτρέψαι τούτῳ
 καὶ ἀναθῆναι τὴν τῶν λοιπῶν διοίκησιν καὶ ἅμα
 τὴν φροντίδα τῆς οἰκείας ψυχῆς ὑπὸ μάρτυσιν ἄλλοις
 τοῖς τῶν ἀξιολπίστων καὶ αὐτῆς ἐνώπιον τῆς οἰκείας
 μητρὸς τῆς μοναχῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τῆς Πετρα-
 λοιφύνης, ἐπιστάσας δὲ νῦν καὶ αὐτὴ δὴ ἡ μήτηρ ἐκεί-
 νης τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ καὶ
 ὁθενέγκασα, ἄλλως ἔχειν τὴν ὑπόθεσιν καὶ οὐχ ὡς
 ἐκεῖνος ἀνέφερε, προσεξείπεν ἅμα καὶ ὡς πρὶν ἢ τὸ
 ψήφισμα κομισσασθαι τὸν Βρανᾶν, ἔσχεν αὐτὴ παρ'
 ἐκείνου ἔκδοσιν ἐγγράφως εἰς τὰ προικῶνα τῆς θυ-
 γατρὸς πράγματα, καὶ ἅμα προέτεινεν ἐπὶ τοῦ μέ-
 σου καὶ τὸ γράμμα ἔχον οὕτω κατὰ ῥῆμα· «Ἐπεὶ
 εἶχον μετὰ τῆς κυρᾶς μου, τῆς μάννας μου διενέξεις
 καὶ ὀχλήσεις διὰ τὰ δοθέντα μοι παρ' αὐτῆς πράγ-
 ματα χάριν προικὸς, καὶ Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἡλθον
 πλὴν εἰς εἰρήνην καὶ καταλλαγὴν καὶ ἰσασμὸν μετ'
 ἀλλήλων, ποιῶ ἰδοὺ τὸ παρὸν ἡμέτερον γράμμα πρὸς
 αὐτήν, δι' οὗ καὶ λέγω, ὅτι ἀνευ τῶν ἐντὸς τῆς θεο-
 σώτου Ἀδριανουπόλεως ὁσπητίων ἡμῶν, ἐξουσίαν
 ἔχει ἵνα κρατήσῃ, εἴ τί μοι ἔδωκεν, ὡς εἴρηται, καὶ
 ποιήσῃ ἐπ' αὐτοῖς εἴ τί ἂν ἄρα καὶ θελήσῃ, καὶ δια-
 κρίνῃ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ὡς ὀφεί-
 λοντος καὶ ἐμοῦ στέργειν εἴ τί ἂν διαπράξῃται, ὡς
 εἴρηται, ὡς οἰκοκυρὰ εἰς αὐτά· καὶ διὰ τὴν εἰς
 τοῦτο πληροφορίαν ἐγένετο καὶ ἐπαδόθη αὐτῇ καὶ τὸ
 παρὸν γράμμα παρ' ἐμοῦ. Εἶχε καὶ τὸ· Μηνὶ Ὀκ-
 τωβρίῳ Ἰνδ. ιγ', καὶ ὑπογραφῇ· Ὁ δοῦλος τοῦ
 κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως,
 Θεόδωρος ὁ Βρανᾶς. » Ἐν ἐπηκόῳ τοίνυν τοῦ γράμ-
 ματος τοῦδε ἀναγνωσθέντος, εἶχε μὲν ἡ μετριότης
 ἡμῶν ἀποφῆνασθαι κατ' αὐτὸ καὶ ἐπιτρέψαι ταύτην
 διὰ τῆς πενθερᾶς τοῦ Βρανᾶ τὴν ἐξουσίαν τῶν τοιού-
 των πραγμάτων, πᾶσαν δὲ χώραν ὁμοῦ ἀντιλογίας
 περιεαρούσα διέκρινε, συνοδικῶς ἐξετασθῆναι τὴν
 ὑπόθεσιν τοπικῶς, καὶ μὲν εὐρεθὴ ἀληθὲς ὑπὸ μάρ-
 τυσι, ἀξιολπίστοις, ὅσον ἀνήνεγκεν ὁ Βρανᾶς, πρα-
 χθῆναι, ὅσον τὸ τῆνικαῦτα προῶν ψήφισμα διέξεισι,
 καὶ λαβεῖν αὐτὸν τὰ τρίτα τῆς προικὸς, εἰ δ' οὖν,
 ἀναλαβεῖν τὴν προῖκα διὰ τῶν οἰκημάτων τὴν πεν-
 θεράν. Ἐπὶ μέντοι τοῖς οἰκήμασιν, ἐπειδὴ, ὡς αὕτη
 λέγει, προκομίσαι μάρτυρας ἔχει καὶ παραστήσαι
 τὴν ἥν ἐπ' αὐτοῖς ἐποίησαντο μετ' ἀλλήλων κατὰ-
 στασιν, πραχθῆναι ὀφείλει, ὅσον ἔταξαν ἀμφοτέρω·
 ἀνατιθέμεν τοίνυν τὰ περὶ τούτου τῷ εἰς κεφαλὴν
 εὐρισκομένῳ κατὰ τόπον καὶ τοῖς προκρίτοις τοπι-
 κοῖς ἀρχουσιν, ὡς ἂν σύναμα τοῖς τὴν ἐνοχλήσιν
 ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀνατεθειμένοις καὶ τοῖς
 ἐὼλαβεστάτοις κληρικοῖς, ποιήσονται τὴν ἐξέτασιν
 καὶ εἰς τέλος τὰ τοῦ πράγματος ἄρξαι, ὀφειλόντων

Δ τῶν μαρτύρων συντηρηθῆναι εἰς φόβον Θεοῦ καὶ εἰ-
 πεῖν καὶ μαρτυρῆσαι, ὅσον γινώσκουσιν εἰς ἀλή-
 θεϊαν· συνοδικῶν γὰρ τούτου χάριν ἐπιτίμιον ἐκπε-
 φύνεται κατ' αὐτῶν· καὶ γοῦν ὀφείλει πραχθῆναι
 τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμε-
 τέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκδελθόντα ἀπὸ τῶν
 ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπο-
 γραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρ-
 τοφύλακος πιστωθέντα, ἐπιδίδονται μηνὶ καὶ Ἰνδ. τοῖς
 ἀναγεγραμμένοις ἔτους 5747.

III. † Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ 5', Ἰνδ. ιγ', προ-
 καθήμενου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαίου ἐν τοῖς κατὰ
 τὴν ἁγίον Θεοφύλακτον κελλοῖς αὐτοῦ, συνεδρι-
 ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων
 ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου
 πάσης Ἀσίας, Ματθαίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου
 καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Πισιδίας, καὶ
 ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπερ-
 τίμου....., τοῦ Σεβέρων καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου,
 τοῦ Βεβρόας καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Μεθύμ-
 νης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Σουδαίας, ὑπερ-
 τίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ
 Προικοννήσου, Μανουὴλ, καὶ τοῦ Κῶ, Γερασίμου,
 παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀ-
 γόντων.

† Παρέστη τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ ἡ
 μοναχὴ Ἀγαθονίκη, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ πρὸς μη-
 τρὸς θεὸς αὐτῆς, ὁ μοναχὸς Θεοδόσιος, ἐκ τῆς Σκα-
 μάνδρου ὑποχωρήσας ὁμοῦ μετ' αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ
 τῆς μητρὸς αὐτῆς τῆς μοναχῆς Ἀναστασίας διὰ τὴν
 τῶν ἐχθρῶν Βαρβάρων ἐπίθεσιν, καὶ εἰς τὴν θεοφύ-
 λακτον πόλιν Ἠράκλειαν ἐλθὼν καὶ ἐν αὐτῇ οἰκή-
 σας, ἀνῆγειρεν ἐντὸς αὐτῆς οἰκίαν αὐτοῦ κάποις
 καὶ ἀναλώμασι μονυδρίον εἰς ὄνομα τῆς ὑπεράγνου
 Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικαλεμένης τῆς
 Κριονερίτισσης, εἰς ὃ εἰσαχθεῖσαι παρ' αὐτῷ ἀμφό-
 τερα εὐρίσκοντο καὶ διήγον ἐν αὐτῷ μετὰ μέντοι
 χρόνων τινῶν παραδρομῇ, ἐπείπερ ἡσθῆνησεν ὁ
 βῆθεις θεὸς αὐτῆς ὁ μοναχὸς Θεοδόσιος, καὶ ἡθέλησε
 καὶ ἐξήτησεν ἰδεῖν τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Δα-
 νειοῦ, ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ, ἵνα δέξῃται τὴν ἐξαγο-
 ρεῖαν αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ, ἵνα διαθήκῃ γένε-
 ται ὑπὸ μάρτυρι αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρικοῖς,
 ἐπέστη μὲν καὶ κατέλαβε πρὸς αὐτὸν ὁ αὐτὸς θεοφι-
 λέστατος ἐπίσκοπος Δανειοῦ, καὶ ἐδέξατο τὴν ἐξα-
 γορεῖαν αὐτοῦ, εἰπόντας καὶ περὶ τοῦ μονυδρίου,
 ὅσον ἦν αὐτῷ πρὸς βουλήσεως, καὶ παραπέμποντος
 τὴν κατοχὴν τούτου πρὸς αὐτὰς δὴ τὰς μοναχάς.
 Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Κουνάλης Γεώργιος ἐπιστάς,
 ἐνεπείδωκε καὶ οὐκ εἴσας γραφῆναι τὴν διαθήκην,
 καὶ τελευτῇ χρησαμένου τοῦ μοναχοῦ, διαθήκην αὐ-
 τὸς δὴ ὁ Κουνάλης ἐξέδωκε, τοῦ ἰδίου υἱοῦ ταύτην
 ἐγχαράξαντος, καὶ, κινῶς αὐτὸς ἡρέσκετο, πεποιθῆκε
 ταύτην, καὶ παρέπεμψε καὶ ἐπαφῆκε δι' αὐτῆς τὸ
 μονυδρίον τὸδε παρὰ τὴν σκοπὴν καὶ τὴν θέλησιν
 τοῦ δομήτορος πρὸς τὸ μέρος τοῦ περιπολήτου συμ-
 πνεύρου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος

τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐκείνου, παρ' οὗ δὴ καὶ κατεσχέθη ἔκτοτε καὶ ἡμελήθη, καὶ κατήτησεν εἰς ἐρήμωσιν πολλήν· ταῦτα ἡ εἰρημένη μοναχὴ Ἀγαθονίκη ἀνενέγκασα ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἡ μετριότης τοίνυν ἡμῶν δεῖν εἶναι κρίνασα καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀκοῦσαι, εἴ τι προβαλέσθαι καὶ εἰπεῖν ἔχει περὶ τοῦ μονυδρίου, διαμηνύεται ἀπαντήσαι καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ πεπόμενοι οὗτοι τὴν διαθήκην, μηδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ μόνον αὐτὴν εἰς δικαίωσιν ἑαυτῶν προβαλέσθαι ἔχοντες· καὶ ἐπεὶ τρόπον, ὃν εἰρηται, τὸν Κουνάλην πλάσαι ταύτην ἡ μοναχὴ ἔλεγεν, ἰσχυρίζετο δὲ καὶ τὸ μέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, μόνην ταύτην δὴ τὴν μοναχὴν Ἀγαθονίκην ἐνοχλεῖν περὶ τοῦ μονυδρίου, τῆς μητρὸς αὐτῆς τῆς μοναχῆς Ἀναστασίας δεχομένης καὶ στεργούσης τὴν διαθήκην. Καὶ ἐδέησε διὰ τοῦτο ἐπιστῆναι καὶ αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον, λαβεῖν δὲ ἡμεῖς πληροφορίαν τῶν εἰρημένων καὶ παρὰ τοῦ δηλωθέντος θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Δανιέλου, προσεκλήθη καὶ κατέλαβε καὶ αὐτὴ, καὶ ἐρωτηθεῖσα συνοδικῶς, πεπλασμένην ὁμοίως καὶ αὐτὴ τὴν διαθήκην ἔλεγεν, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δανιέλου καὶ ἐμαρτύρησε, προδῆναι τὰ τοῦ πράγματος, ὡς ἡ μοναχὴ ἀνέφερε, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰς παρέπεμψεν ἐκείνος τὸ μονύδριον, καὶ ὡς ὕστερον ἐπλάσατο τὴν διαθήκην ὁ Κουνάλης καὶ ὑπέγραψεν εἰς αὐτὴν καὶ ὑπογραφήν ἔθηκεν τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἐτέρων. Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐμαρτυρήθη ἔγγράφως καὶ παρὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῦ καθηγουμένου τοῦ μοναστηρίου τοῦ Μωσῆλ, ὅθεν καὶ ἐδικαίωσε συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν γενέσθαι τὰς μοναχὰς ἀμφοτέρας ἐν κατοχῇ τοῦ μονυδρίου τοῦδε κατὰ τὴν τοῦ δομήτορος θείῃσιν· καὶ γοῦν ἐπιλήφονται καὶ καθέξουσιν αὐτὸ μετὰ καὶ τοῦ ὕπ' αὐτὸ μετοχίου, ἀντιστρέφει καὶ ἀποδοῦναι ὀφείλοντος τοῦ μέρους τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, εἴ τι ἀφείλοντο ἀπ' αὐτοῦ. Ταῦτα παρεκδελθόντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημαίωσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πιστωθέντα, ἐπιδέδοται μὴν καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους 'ς'ωλῆ'.

XIX. Esaias scribit catholico Ecclesiæ Armeniacæ, se cum tota Ecclesia Armeniaca recipere. in sinum Ecclesiæ orthodoxæ.

† Αἰδεσιμώτατε, τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε καθολικὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκ μέσης ψυχῆς ἐπεύχεται ἀψαοθαι τὴν χάριν τοῦ εἰρηνοδότου Θεοῦ ἡμῶν τῶν καρδιῶν τῆς τε αἰδεσιμότητός σου καὶ παντός τοῦ ὕπ' αὐτὴν λαοῦ, ὥστε κραταιώτερον καὶ ἐντελέστερον καὶ ζητῆσαι καὶ κατεπράξασθαι τὴν μαθ' ἡμῶν ἔνωσιν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς καὶ ζητοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα καὶ δι' εὐχῆς καὶ ἐφέσεως ποιοῦμεθα. Οἱ ἀποσταλέντες παρ' ὧν πρίσβεις, καταλαβόντες· ἐνταῦθα, διεκόμισαν πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ ἐπεφέροντο γραφὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας ὡμῶν. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν ἀβροίσασα περὶ αὐτὴν τοὺς παρατυχόντας· τῶν ἀρχιερέων καὶ σὺν ὁδοῦν ποιησαμένη, συμπρόντος ἡμῖν καὶ τοῦ

Χριστοῦ καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος μετὰ τῆς ὕπ' αὐτὸν συγκλήτου καὶ τάξεως, προέτρεψεν ἀναγνωσθῆναι τὰς τοιαύτας γραφὰς. Καὶ δὴ ἀναγνωσθεῖσιν εἰς ἐπήκουσιν πάντων ἔγνωμεν ἀκριδῶς τὴν ὁμετέραν ἐπιστροφὴν, ἣν Θεοῦ κινήσαντος ὡμᾶς μετὰ θερμῆς πᾶν καὶ εἰλικρινοῦς διοθέσεως ἐδείξασθε. Ὅσης οὖν εὐθυμίας ἐπλήσθημεν ἐπὶ τούτοις, ὅσης ἡδονῆς καὶ ὅταν ἐσχομεν πνευματικὴν εὐφροσύνην, τί χρὴ καὶ λέγειν; πλὴν ὅτι ἐπεσκέψατο Κύριος τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ οὐ παρεῖθεν ὡμᾶς, τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ λαόν, ὃν τῷ ἰδίῳ αἵματι περιποιήσατο, διεσπασμένον εἶναι καὶ διεβρῆγμένον εἰς τέλος, ἀλλ' ὥσπερ πρότερον διὰ σπλάγγνα ἑλέους Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἡμεῖς ἀναμαρτήτως γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τῇ μεσότηχον· καθελὼν τοῦ φραγμοῦ τὴν ἀρχαίαν καταλέλυκεν ἔχθραν, καὶ κατήλλαξεν ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, οὕτω καὶ νῦν ἰδὼν αὐθις ὡμᾶς σπέρματα πονηρὰ δεξαμένους παρὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου καὶ διάστασιν ἑτέραν πεπονθότας ἐπὶ πᾶν πολλοῖς τοῖς χρόνοις πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν, ῥηκτεῖρε καὶ κατεδυσωπήθη, καὶ οὐκ ἀφῆκε τὸν τοιοῦτον ἐχθρὸν μέχρι τέλους; ἐπεγελᾷ τῇ συντριβῇ τῆς ἰδίας κληρονομίας· ὅτε τοίνυν σοφὸς ὢν ἱατρὸς τῶν ἡμετέρων φυγῶν καὶ συμφορόντως οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα, τοὺς τε καιροὺς εἰδὼς ἀριστα τῆς θεραπείας ὡμῶν, καὶ ὅποιοι φαρμάκοις ἡ ἐνοχλοῦσα νόσος; ἐξιάθησεται καὶ τὸ ἐμφωλεῦον ἐξαιρεθῇσεται πάθος, εἰ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἐμακροθύμησεν, ἀλλ' οὖν ὅτε γυνάσκει ὡμᾶς εἶδε τὴν ἱατρίαν παραδεξιόμενος, τῇ τέχνῃ ἐχρησάτο, καὶ μυστικῶς λαλήσας ἐν τῇ καρδίᾳ ὡμῶν τὰ φυχωφελῆ καὶ σωτήρια, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς γνησίᾳ μητρὶ προσδραμεῖν καθωδήγησεν, ἐπειδὴ καὶ μητρὸς λόγον ἡμεῖς ἐπέχομεν, πρὸς τε ὡμᾶς καὶ πάντας τοὺς βουλομένους Χριστιανοὺς καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ὡς καὶ ὡμεῖς ἀκριδῶς ἴστε. Καὶ γὰρ ἐξ ἡμῶν τὰ ἱερὰ τῆς εὐσεβείας· δόγματα ἀνὰ πᾶσαν φοιτῶσι τὴν οἰκουμένην, ἐξ ἡμῶν αἱ διδασκαλαὶ τῶν θείων Πατέρων καὶ τῶν ἁγίων δὲ σὺν ὁδοῦν, αἱ θεόπνευστοι νομοθεσίαι ἐξ ἡμῶν, ὡς ἀπὸ πηγῆς· τινος, εἰ; τὸ τῆς Ἐκκλησίας πληρωμα ἐξεχύθησαν. Ἐπεὶ τοίνυν Θεὸς ἦψατο τῆς ὁμετέρας καρδίας, καὶ ὥτ' ἡμεῖς ἐπέγγυσσε τὴν κοινὴν μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν, ἥς τοσοῦτον ἐχωρίσθητε χρόνον, καὶ διαπτύετε καὶ

δβελύττεσθε, καὶ παντελῶς ἀποβάλλεσθε, ἃ κακῶς ἐφρόνησαν οἱ πατέρες ὡμῶν, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ὁρῶν τῆς Ἐκκλησίας· δογμάτων καὶ νηπιόγητα καὶ ἄγνοιαν ἐκείνων καταγινώσκετε, καὶ ὁμολογεῖτε τρανῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀξιοῦτε καὶ ἱκετεύετε μετὰ θερμοῦ καὶ ζήλου καὶ πόθου προσδεχθῆναι ὡμᾶς εἰς δόξαν τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τί ἄλλο ποιῆσαι ἡμᾶς ἔδει ἢ σπλάγγνα οἰκτιρῶν ὁμῖν ἐπανοίξαι, καὶ ὡς υἱοὺς τὸν ἴδιον ἐπεγνωκτάς πατέρα καὶ προσλαβεῖν καὶ προσδέξασθαι, καὶ χαρῆναι τὰ μάλιστα καὶ μονονοῦχι πανηγυρίσαι, ὅτι, οὐς νεκροὺς ἐνομιζόμεν, ὡς ζῶντας ὁρώμεν, καὶ οὐς ἀπολωλότας ἐλογιζόμεθα, τούτους σωζόμενους εὖρομεν κατὰ τὴν ἡμετέραν εὐχήν; Εἰ γὰρ ὁ εὐαγγελικός γάμος ἐκείνος τοὺς ἐκ τῶν ἰδῶν καὶ φραγμῶν

ἐπὶ τὸ δεῖπνον μετακαλεῖται καὶ τῆς πνευματικῆς ἀπαθείας ἐμπέπλησιν, ἡμεῖς ὑμᾶς τοὺς ὄντας ποτὲ φίλους καὶ ἀδελφούς, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνου-
 ντας τραπέζης, οὐ παραδεξόμεθα μετεγνώκοντας, οὐδὲ παραληψόμεθα, διορθώσεσθαι κατεπαγγελμένους, ἅπερ οἱ πατέρες ὑμῶν ἐξ ἀδουλίας ἐφρόνησαν; Καὶ
 πῶς ἂν αὐτοῦ Χριστοῦ μιμηταὶ γενώμεθα τοῦ τὸν Πέτρον θερμόν τι καὶ περιπαθεῖς δακρύσαντα μετὰ
 τὴν ἄρνησιν παραδεξιμένου, καὶ τὸν λησθῆν συ-
 κληρονόμον λαβόντος; τοῦ παραδείσου μίσις φωνῆς
 ἔνεκεν; Εἰ δὲ καὶ χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ
 ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι καὶ μίσις δραχμῆς εὐρεσις
 ἡδονῇ ἄρρητον, ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, ἡμεῖς ὑμᾶς
 ὅλον ἔθνος μέγα τε πολὺ καὶ πανταχοῦ διαδεδομη-
 μένον πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφον καὶ ὁμοφρονεῖν ὑπισχνού-
 μενον καὶ ὁμοδοξεῖν κατὰ πάντα, οὐ συνάφομεν
 ἑαυτοῖς, οὐδ' ὡς οἰκεῖα περιποιησόμεθα μέλη, ὧν
 τῷ χωρισμῷ σπαραττόμεθα; Οὐ τοῦτο νόμος, ἀγα-
 πητοί, τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ πρᾶου καὶ εἰρηνικοῦ
 Πνεύματος, ἀλλ' ἡδὴ καὶ θύραν ὑμῖν ὑπανόγομεν
 μετανοίας καὶ προσκαλούμεθα, ὡς γνήσια τέκνα,
 καὶ μεθ' ἡμῶν βουλόμεθα στήναι καὶ κοινῇ τὴν
 Τριάδα δοξάσαι, μόνον εἰ μετὰ ὀγιοῦς φρονήματος
 καὶ καθαρᾶς γνώμης καὶ ἀνεπιθολώτου καρδίας τὴν
 μεθ' ἡμῶν ἀσπάσασθε ἔνωσιν, καὶ ὥσπερ χεῖρας
 οὕτω καὶ διανοίᾳ φρονήσετε καὶ κηρύξετε τὴν τῶν
 δογμάτων ἀλήθειαν. Ἐπεὶ γὰρ αὐτόμολοι πρὸς ἡμᾶς
 ἐπιστρέφετε, καὶ οὐ βία τις ἔξωθεν εἰς τοῦτο ἐλαύ-
 νει, οὐδ' ἔστι τις ὁ καταναγκάζων, εἰ μὴ θεός, μό-
 νος ὁ πάντας σωθῆναι βουλόμενος καὶ εἰς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας ἔλθεῖν, δέον ἐστὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰ
 τῆς ὀρθοδοξίας καὶ φρονήσαι καὶ ὁμολογῆσαι καὶ
 τοῖς ὅλοις πρὸς ἡμᾶς; ἐξομωθῆναι· ὅθεν καὶ διὰ
 τὸ τοιοῦτον θεοφιλὲς καὶ σωτήριον ὑμῶν ζήτημα
 ἐξελεξάμεθα καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν παν-
 σέβαστον σεβαστὸν οἰκεῖον τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ
 μου αὐτοκράτορι, προκαθήμενον τοῦ θεοφυλάκτου
 κοιτῶνος τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, κύρ Μιχαὴλ
 τὸν Καλλικρηνίτην, καὶ τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομο-
 νάχοις κύρ Γαβριὴλ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ἐντιμότατον
 ἐπίσκοπον τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, ὅστις δὴ προκα-
 θήμενος τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος μέλλει ἀπελθεῖν
 πρότερον εἰς τὸν συλτάνον διὰ τὴν δουλείαν, ἣν
 ἤξιωσαν γενέσθαι οἱ ἀποσταλέντες παρ' ὑμῶν ἀπο-
 κριστῆροι. Οἱ μέντοι συναποσταλέντες μετ' αὐτοῦ
 μέλλουσιν ἀποκομίσει πρὸς ὑμᾶς τὸ τε σεπτὸν πρῶ-
 ταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος
 καὶ τὴν παροῦσαν ἡμετέραν γραφὴν, ἐξ ὧν ἵνα κα-
 ταλάβητε, ὅπως ἀσπασίως καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης
 πνευματικῆς ἐδεξάμεθα τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὑμῶν
 μεταβολήν, καὶ ὅπως ἀπεδεχόμεθα ἀναπληρῶσαι
 ὑμᾶς καὶ τὰ ἐλλείποντα, καθὼς παραδελούμεν διὰ
 τῶν, ὡς εἴρηται, ἐρχομένων αὐτοῦ· πρὶν μέντοι
 τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, οἵτινες προσετέθησαν εἰς
 τὴν ἡμετέραν ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν,
 ἔχετε πληροφορίαν βεβαίαν ὡς οὐκ ἔστινος βίας ἢ
 ἀνάγκης ἐποίησαν τοῦτο, καθὼς ἐγνωρίσατε ὑμεῖς,
 ἀλλὰ ἐξ οἰκειᾶς γνώμης, ἐξ οἰκειᾶς προαιρέσεως καὶ
 θελήσεως. Οὐδὲ γάρ, οὐδὲ ἡμεῖς ἐ, ἐλλομεν παραδεί-

ξασθαι τοὺς εἰς κοινωνίαν, εἴπερ ἄκοντες, προ-
 ἤρχοντο· ἢ γὰρ πίστις καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς δόγματιν
 ἀκρίβεια τῆς προαιρέσεως ἐνὶ καὶ οὐ τῆς βίας·
 "Ὅστις γὰρ θέλει ἀπὸ μου ἀπολυνθεῖν, ὀρίξει
 ὁ δεσπότης καὶ Κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγ-
 γελίοις. Πῶς δὲ ἐμέλλομεν συκοινωνοὺς ἔχειν τῆς
 πίστεως, οὐς ἐγινώσκομεν ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου προ-
 ελθόντας, τῇ δὲ καρδίᾳ ὄντας, ὅπερ ἦσαν καὶ πρότε-
 ρον; Τοῦτο καὶ ὑμεῖς διακρίναι ἔχετε πάντως, ὡς
 οὐδὲν ἔχει ἄλλως ἢ ὡς γράφομεν καὶ πληροφοροῦ-
 μεν· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μέλλει ἐνεργεῖσθαι εἰς αὐτοὺς,
 ὅσον ἀφορᾷ εἰς κυδέρνησιν αὐτῶν καὶ ἀνάπαυσιν,
 ἐπεὶ εἰς ἀποδοχὴν ἡμῶν ἐνὶ τοῦτο. Ἀπέμεινεν οὖν
 εἰς ὑμᾶς, πῶς ἵνα ὑποστρεψάντων τῶν ἀποσταλέν-
 των αὐτοῦ λάβωμεν ἐντελὴ πληροφορίαν περὶ τῆς
 ὑμετέρας ἀληθοῦς ἐπιστροφῆς τε καὶ διορθώσεως,
 καὶ οὕτως ἀναμειβόμεν καὶ ἀδιστάκτως; ὑμᾶς δε-
 ξάμενοι, ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα γενώμεθα εἰς δόξαν
 τοῦ ἐν εἰρήνῃ κατέσαντος ἡμᾶς Κυρίου καὶ Θεοῦ
 καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐρρώσω, ἐν Κυ-
 ρίῳ ἀγαπητὴ καθολικῇ, ἀνερ τιμιώτατε.

XX. *Esaias scribit regi Armeniæ, se eum cum tota
 Ecclesia Armeniaca recipere in sinum Ecclesiæ or-
 thodoxæ.*

† Ὑψηλότατε ῥῆξ Κιλικίας καὶ Ἰσαυρίας καὶ
 πάσης Ἀρμενίας, καὶ περιπόθητε ἐξάδελφε τοῦ κρα-
 τίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἡ μετριότης
 ἡμῶν εὐχεταὶ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς
 καρδίας, ὡς ἂν στρίψῃ καὶ βεβαιώσῃ καὶ τὴν
 ῥηγικὴν σου ἐξουσίαν καὶ τὸν ὕπ' αὐτὴν πάντα
 λαὸν, καὶ ἐνισχύσῃ εἰς τὴν καλὴν ὁρμὴν καὶ θέ-
 λησιν, ἣν ἐποθήσατε, καὶ ἐθελήσατε, καὶ προ-
 θυμότερους, καθ' ὅσον ἐγγχωρεῖ, ποιήσῃ εἰς τὸ
 καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὴν τοιαύτην ὑμῶν ἐπινει-
 τὴν ὁρμὴν καὶ θέλησιν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀποδεχό-
 μεθα καὶ εὐχόμεθα. Τὴν μετὰ τοῦ ἀποσταλέντου
 ἐνταῦθα ἀποκρισταρίου τῆς ῥηγικῆς σου ἐξου-
 σίας γραφὴν αὐτῆς ἐδεξάμεθα, καὶ ἐγνώρισεν ἐξ
 αὐτῆς ἀναγνωρίσεως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ
 οἱ περὶ αὐτὴν ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς οἱ παρὰ τυχόν-
 τες ἐνταῦθα, ὅσα ἐδήλου καὶ ἐζήτηι ἡ ῥηγικὴ
 σου ἐξουσία περὶ τῆς ζητήσεως, ἣν ἐποίησατε εἰς
 ἡμᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος καὶ τιμιώτατος καθολικὸς
 τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων, ἀποστείλας καὶ τὴν
 ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἣν δῆτα ὁμολογίαν διατείνεται καὶ
 ἡ ῥηγικὴ σου ἐξουσία ἐν τῇ γραφῇ αὐτῆς στέργειν
 καὶ αὕτη καὶ ὁ ὕπ' αὐτὴν λαὸς τῶν Ἀρμενίων.
 Πληροφορηθῆτω οὖν ἡ ῥηγικὴ σου ἐξουσία, ὡς με-
 γάλως ἀπεδεξάμεθα τὰ περὶ τῆς τοιαύτης ζητήσεως
 καὶ τῆς ῥηγικῆς σου ἐξουσίας καὶ τοῦ αἰδεσιμωτά-
 του καὶ τιμιωτάτου καθολικοῦ· ἐπεὶ καὶ διὰ τῆς
 χάριτος τοῦ πανοικτιρμονος Θεοῦ αὐτοῦ ἔσμεν μαθη-
 ταὶ τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πρᾶου καὶ ἀληθινοῦ Ποιέμενος,
 τοῦ διὰ τοῦτο μόνον ἐλθόντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα τὰ
 διηρημένα συνάψῃ καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων ἐργά-
 σται, καὶ ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιστροφῇ, τοιοῦτου
 πλήθους καὶ προσθήκης μεγάλης εἰς τὴν ἡμετέραν
 ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, μεγάλῃ ἀποδεδώ-
 κμεν τὴν σύχριστιαν καὶ τὴν ἀνομολόγησιν τῇ

ἀγίῳ ἔλπει τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐκ εἴασεν εἰς τέλος το-
σοῦτον λαὸν σφαλεροῖς δόγμασι προσέχειν καὶ ἀπο-
τετμημένον εἶναι τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ὅσον τοί-
νυν ἔχομεν τοῦτο περὶ πολλοῦ, ἐγράψαμεν καὶ ἐδη-
λώσαμεν τοῦτο πρὸς αὐτὸν τὸν αἰδουμένον καθολικὸν καὶ γράφομεν καὶ πρὸς τὴν ῥηγικὴν σου
ἐξουσίαν, ὡς κατὰ πολὺ ἀποδεχόμεθα τὸ, ἵνα προσ-
δεξώμεθα ὑμᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν μεθ' ἡμῶν,
γενομένου καὶ τοῦ πράγματος καὶ οἰκονομηθέντος,
ὡς ἐνδέχεται, ὅθεν καὶ διὰ τὸ τοιοῦτον θεοφιλὲς καὶ
σωτήριον ὑμῶν ζήτημα ἐξελεξάμεθα καὶ ἀπεστεί-
λαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν οἰκεῖον
τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, προκαθη-
μενον τοῦ θεοφυλάχτου κοιτῶνος τῆς ἀγίας βασι-
λείας αὐτοῦ, κύρ Μιχαὴλ τὸν Καλλικρηνίτην, καὶ
τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Γαβριὴλ, ἀλλὰ
δὴ καὶ τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον τῶν ἐνταῦθα Ἀρ-
μενίων, ὅστις δὴ προκαθήμενος τοῦ βασιλικοῦ κοι-
τῶνος μέλλει ἀπελθεῖν πρότερον εἰς τὸν σουλταῖνον
διὰ τὴν δουλείαν, ἣν ἤξιώσαν γενέσθαι οἱ αὐτόθεν
ἐλθόντες ἀποκρισιάριοι. Οἱ μέντοι συναποσταλέντες
μετ' αὐτοῦ μέλλουσιν ἀποκομίσαι εἰς τὴν ῥηγικὴν
σου ἐξουσίαν τὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον τοῦ κρατίστου
καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος καὶ τὴν παρούσαν
ἡμετέραν γραφὴν, ἐξ ᾧ ἵνα καταλάβητε, ὅπως
ἀσπασιῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης πνευματικῆς
ἐδεξάμεθα τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν ὑμῶν,
καὶ ὅπως ἀποδεχόμεθα ἀναπληρῶσαι ὑμᾶς καὶ τὰ
ἐλλείποντα, καθὼς παραδεδωκεν διὰ τῶν, ὡς εἰρη-
ται, ἐρχομένων αὐτόθι. Περὶ μέντοι τῶν ἐνταῦθα
Ἀρμενίων, οἵτινες προσετέθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν
ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, πληροφορηθῆτω ἡ
ῥηγικὴ σου ἐξουσία, ὡς οὐκ ἔκ τινος ἀνάγκης ἢ
φόβου ἐποίησαν τοῦτο, ἀλλ' ἐξ οἰκείας γνώμης καὶ
προαιρέσεως καὶ θελήσεως· ἂν γὰρ προέβαινε
τοῦτο οὕτως, πῶς ἐμέλλονεν δέξασθαι ἡμεῖς εἰς
κοινωνίαν ἀνθρώπους ἀκουσίως προσελθόντας τῇ
πίττει, οἵτινες τῇ ἀληθείᾳ εἰς ἑαίνο ἐμελλον ἐμ-
μένειν, ὅπερ ἦσαν καὶ πρότερον· Οὐδὲν ἔχει ἀλη-
θὺς, ὅσον ἐγνωρίσθη αὐτοῖσι περὶ τούτου, ἀλλὰ τὸ
ἀληθὲς ἔχει, ὡς πληροφοροῦμεν ἡμεῖς. Ἀπὸ τοῦ νῦν
δὲ μέλλει ἐνεργεῖσθαι εἰς αὐτοὺς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς
κυνδέρησιν αὐτῶν· ἐπεὶ εἰς ἀποδοχὴν ἐνι τοῦτο τῆς
ῥηγικῆς σου ἐξουσίας. Ἡμεῖς δὲ εὐχόμεθα, ἵνα εὐ-
δοκῇ ὁ εἰρηνάρχης Θεὸς καὶ προδῇ ἡ τοιούτη
ἐνωσις καὶ προσδοχὴ ὑμῶν κατὰ τὴν ἀποδοχὴν αὐ-
τοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν καὶ
ἐφ' ἧς, ἔτι δὲ καὶ, καθὼς ζητεῖ καὶ ὀρέγεται καὶ
θέλει ἡ ῥηγικὴ σου ἐξουσία, ἣν καὶ εἴη διατηρούσα
ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἰς πάντα τὰ αὐτῷ εὐάρεστα πρεσ-
βεῖαις τῇ· ὑπὲρ λόγον τεκούσης αὐτὸν, τῇ· ὑπεράγ-
γου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος.

XXI. Synodus dirimit controversiam.

Τὸ παρὸν ἀνεγνώσθη καὶ ἐξητάσθη ἀκριβῶς βασιάνῳ
καὶ ἐρευνῇ δοθέν καὶ ἀπεδείχθη καὶ ἀνεφάνη ψευ-
δὲς καὶ πεφωλῆσμένον καὶ πάντῃ ἀνατετραμ-
μένον.

† Μηνὴ Ἀπριλλίῳ, ἡμέρᾳ 5', ἰνδ. ιδ', προκαθί-
-

μένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἴκου-
μενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν
ἅγιον θεοφυλάκτον καλλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων
τῇ μεγάλῃ ἀγίωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιε-
ρέων, τοῦ Ἐφῆσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης
Ἀσίας, Ματθαίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου, ἐξάρ-
χου Λυδίας καὶ προέδρου Μιτυλήνης, Γρηγορίου, τοῦ
Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικο-
λάου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου, Μητρο-
φάνους, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου,
τοῦ Σεβρίων καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Βρού-
σεως καὶ ὑπερτίμου, Γερασίμου, τοῦ Σουδαίας,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά,
τοῦ Γαλιτζης καὶ ὑπερτίμου, τοῦ Προικωνήσου,
Μανουὴλ, τοῦ Λοπαδίου καὶ προέδρου Γαρέλλης,
Ἰεροθέου, καὶ τοῦ Λήμνου, Τακιδίου, παρισταμέ-
νων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ
ὁπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς
ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, συνεδριάζων
τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς, ἀνα-
φορὰν ἐποίησατο πολλάκις μετὰ περιπαθείας, ὡς οἱ
μοναχοὶ τῆς τοῦ Καλέως σεβασμίας μονῆς κατέσχον
καὶ ἰδιοποιήσαντο ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν
ἐκκλησίαν μοναστηρίων μοναστήρια τέσσαρα, ἵγουν
τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ τῆς Καλῆς Λαγκάδος, τὸ
τοῦ Σηροκάστρου καὶ τὸ τοῦ Μυρσίνης, πορισάμε-
νοι ἐκ ψευδοῦς ἀναφορᾶς ἐπ' αὐτοῖς σεπτὸν χρυσό-
βουλλον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος,
πρὸ τούτου δὲ μεταχειρισάμενοι καὶ δύο τῶν αὐτοῦ
κληρικῶν, τὸν σακελλάριον δηλονότι καὶ τὸν πρω-
τέρικον, καὶ πείσαντες αὐτοὺς ὑποσχέσεσθαι τισι, καὶ
λαβόντες παρ' αὐτῶν ἐκδοτήριον γράμμα εἰς τὴν
βῆθιν μοναστήριον τοῦ Μυρσίνης, μὴ συνειδότες
τούτου μηδὲ συμπράξαντες εἰς τὴν τοιαύτην ἐκδο-
σιν· ὡσαύτως ἀνήνεγκεν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος ἀρχιε-
ρεὺς καὶ ὡς οἱ μοναχοὶ τῆς τῶν Ὁδηγῶν σεβασμίας
μονῆς καὶ οἱ τῆς τοῦ κύρ Ἀθανασίου κατέσχον καὶ
αὐτοὶ παρὰ γνώμην καὶ ἐνδοσιν τούτου μοναστήρια
ἑτέρα, οἱ μὲν τῆς τῶν Ὁδηγῶν τὸ τοῦ Κροσκόπου,
οἱ δὲ τῆς τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου τὸ τῆς Ἀγίας Θεο-
φανῶς, ὡσαύτως καὶ ὁ κύρ Ζωσιμάς τὸ ἐν τῇ τοῦ
κίστρου τῶν Ἀγίων Θεοδώρων μοναστήριον τῆς
Ὁδηγητρίας, καὶ τὸ ἐκ τῶν αὐτοῦ μοναστήριον τὸ
ἐπιλεγόμενον τὸ Βούρκος· ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν Ἀγίων
Πέντε, καὶ τὸ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Κόρακος τοῦ ἀγίου
ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου
καὶ τὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἔτι γε μὴν κατέσχε
καὶ ἡ μονὴ τῆς Κεχαριτωμένης μοναστήριον τὸ τοῦ
ἀγίου Γεωργίου τὸ οὕτω πως ἐπιλεγόμενον τὸ Κρύον
Νερόν καὶ τὸ Κλημάτιον κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον.
Ἄ δὴ μοναστήρια καὶ ἀνακαλούμενος, ἅτε δὴ τρόπον
παρὰ λόγῳ καὶ ἀδίκῳ παρὰ τῶν εἰρημένων κατα-
σχεύοντα, ἐδείχθη τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐπεὶ οὖν,
ὡς εἰρηται, σεπτὸν τοῖς τοῦ Καλέως μοναχοῖς προ-
έβη χρυσόβουλλον, δεῖν εἶναι συνοδικῶς ἐγνωμέν
ἀκροάσασθαι καὶ αὐτῶν, εἰ τι προβαλέσθαι καὶ εἰ-
πεῖν ἔχουσι δίκαιον. Διαμηνύεται τοιγαρὺν ὁ τὴν
ἵγουμενίαν τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς ἐγκειρι-

σμένος ἱερομόναχος Ἰλαρίων εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν Α
 συνοδικὸν δικαστήριον ἀπαντῆσαι, εἰς δὲ καὶ ἀπαν-
 τήσαντος μετὰ καὶ τινων τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἐγε-
 γόνει μὲν ἐξέτασις, καὶ ἀνεφάνη, ὡς ἐκ ψευδοῦς
 αὐτῶν ἀναφορὰς τὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον ἐπορίσαντο
 ἐπὶ τοῖς ῥηθείαι μοναστηρίοις, ὑπερετέθη δὲ ὁμῶς
 τὰ τῆς ἀποφάσεως, ἕως δὴλα τὰ περὶ τούτου καὶ τῷ
 ἐκ Θεοῦ βασιλεῖ ποιήσωμεν. Καὶ ἐπεὶ γεγονότος
 τούτου ἔνδοσις ἐκείθεν ἐγένετο διὰ μέσου τοῦ περι-
 ποδῆτου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐ-
 τοκράτορος, τοῦ πανευγενεστάτου μεγάλου δομεστί-
 κτου, ὥστε δικάσαι τὴν ὑπόθεσιν συνοδικῶς καὶ τὸ
 δόξαν κανονικῶς δικαίων ἀποφύνασθαι, μετόκλητος
 καὶ αὐθις εἰς τὸ δικαστήριον ὁ ῥηθεὶς καθηγούμενος
 τοῦ Καλέως ἐγένετο. Καὶ ἐρωτηθέντος καὶ αὐθις καὶ
 μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἢ δεῖξαι εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ
 δικαίον ἔχοντος, ἀλλ' ἢ τὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον καὶ
 τὸ γράμμα τῶν κληρικῶν, συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ
 τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτά-
 τοις ἀρχιερεῦσιν, ἐδικάωσεν, ἵνα, ἐπεὶ παρὰ γνώ-
 μην καὶ ἔνδοσιν τοῦ τοπικοῦ ἀρχιερέως ἐπελάβοντο
 καὶ κατέσχον τὰ τοιαῦτα μοναστήρια οἱ τῆς τοῦ Κα-
 λέως μοναχοί, ἐπανεέλθωσι καὶ αὐθις τῇ τῆς Μη-
 θύμνης ἐκκλησίᾳ κανονικῶς, καὶ κατέχωνται καὶ
 διεξάγωνται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὸ δίκαιον.
 ὅπερ ἔχει εἰς αὐτὰ ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων δια-
 ταγῆς, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπανεέλθωσι ταύτῃ δὴ
 τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅσα οἱ τῆς τῶν Ὁδηγῶν, καὶ οἱ
 τῆς τοῦ κύρ Ἀθανασίου καὶ οἱ τῆς Κεχαρι-
 τωμένης καὶ ὁ κύρ Ζωσιμᾶς καὶ εἰ τις ἄλλος ἐδρί-
 σκεται εἰς μοναστήριον κατέχων τῆς αὐτῆς ἐκκλη-
 σίας χωρὶς ἐκδόσεως ἀρχιερατικῆς, ἅτε δὴ τῶν
 ἱερῶν κανόνων μηδενὶ τῶν ἀπάντων παραχωρούντων
 δίχα τῆς τοῦ ἀρχιερέως θελήσεως καὶ ἐνδόσεως
 ὑποποιεῖσθαι αὐτοῦ μοναστήριον· ὅθεν καὶ ὀφεί-
 λουσι τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς τοῦ Καλέως σε-
 βασμίας μονῆς μοναχοὶ καὶ οἱ εἰρημένοι ἕτεροι μον-
 αχοὶ τῶν διειλημένων μονῶν καὶ πάντες οἱ ἄλλοι
 ὑπακοῆσαι τῇ τῆς Μηθύμνης ἐκκλησίᾳ τῶν κατε-
 χομένων παρ' αὐτῶν, καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, μον-
 αστηρίων αὐτῆς καὶ ἀποσχέσθαι αὐτῶν τελῶς, καὶ
 μηδαμῶς εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἀντιποιηθῆναι αὐτῶν,
 μὴ ἐνδιδόντος μηδὲ ἐπιτρέποντος τοῦ τοπικοῦ ἀρ-
 χιερέως. Ἐπιτίμιον γὰρ βαρύτερον συνοδικῶς ἐπα-
 ντεινόμεθα καὶ ἐπαπειλούμεν τῷ τολμήσαντι, Δ
 ὁποῖος ἄρα καὶ εἴη, ἀντιποιηθῆναι τινος μοναστηρίου
 τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας ἐκτός γνώμης καὶ θελήσεως
 καὶ προτροπῆς τοῦ ἀρχιερατικῶς λαχόντος διιθύνειν
 τὰ κατ' αὐτὴν· καὶ ὡς ἂν οὐδεὶς τῷ τοσοῦτῳ βάρει
 περιπέσῃ, παραινόμεν ἀποσχέσθαι τῶν μοναστη-
 ρίων τῶνδε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ, ὡς εἴρηται, καὶ
 ἀνεμπόδιστον καὶ ἀνενόητον ἐπ' αὐτοῖς μένειν
 ἔσσαι τὸ μέρος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ εἰ τινες εὐρίσκονται διὰ γραμμάτων ἀρχιερα-
 τικῶν κατέχοντες τινα μοναστήρια τῆς τοιαύτης ἐκ-
 κλησίας, καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσι προνοεῖσθαι προηγου-
 μένων· τῆς αὐτῶν συστάσεως, καὶ μὴ ἐπὶ τὸ χεῖρον

χωρεῖν ταῦτα τῇ αὐτῶν ἀμελείᾳ ἔξω, ἔπειτα ὀφεί-
 λειν καὶ εὐπειθεῖν καὶ ὑποτάσσεσθαι, ὡς προσήκον,
 καὶ τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ, καὶ ἐπ' οὐδενὶ τῶν
 ἀνηκόντων αὐτῷ κανονικῶν δικαίων ἀδικεῖν τούτου·
 εἰ δ' οὖν, ἐξέσται αὐτῷ ἐξωθεῖν τούτους ἐκείθεν καὶ
 τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ ἐπανατώζειν τὰ μοναστή-
 ρια ταῦτα. Τοῦτο δὲ κρατεῖν βουλόμεθα καὶ ἐπὶ ταῖς
 λοιπαῖς ἐκκλησίαις· πρῶγμα γὰρ ἐπιχωρίασαν ὀρώ-
 μιν ταῖς ἐκκλησίαις παράλογον καὶ τῶν ἱερῶν κα-
 νόνων ἐκτός. Ἀφαιροῦνται γὰρ τινες αὐτῶν μον-
 αστήρια καὶ καρπίζονται ταῦτα δίχα γνώμης καὶ
 θελήσεως ἀρχιερατικῆς, ὅπερ καὶ ἐκ μέσου γενέσθαι
 τῶν δικαιοτάτων ἐστὶ· καὶ ταῦτα μὲν ὀφείλει πρα-
 χθῆναι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν
 διάγνωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐφθασαν καὶ οἱ εἰς τὸ Κρίτος
 μοναχοί, καὶ κατέσχον παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχιε-
 ρέως ἕτερα μοναστήρια τρία, ἦγον τὸ τοῦ Σωτήρος
 Χριστοῦ, τὸ τοῦ Κεραμεῦνος καὶ τὸ τῶν Ἀγίων
 Θεοδώρων, εἰς δὲ δὴ μοναστήριον τῶν Ἀγίων Θεο-
 δώρων ἐξ οἰκονομίας τῶν μοναχῶν τῶνδε προέδω
 ὄρισμῳ βασιλικῷ γράμμα τούτου, καὶ ἐδεῖθαι καὶ
 περὶ αὐτῶν. Εἶχε μὲν ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς
 ἀπάρτι τούτον δικαιοῦσαι καὶ ἐπ' αὐτοί, ἐφ' ᾧ καὶ
 ταῦτα προσεπιλήψεται, ὑπερεθέμεθα δὲ τούτο, ἕως
 ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Μηθύμνης ἀνεγκύκη
 τὰ περὶ τούτου τῷ ἐκ Θεοῦ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου
 αὐτοκράτορι, κἄν περ τούτου γενομένου ταχθῇ τις
 ἐτέρωθεν προμήθεια τοῖς εἰς τὸ τοιοῦτον κάστρον
 μοναχοῖς, ἐκστῶσι καὶ αὐτοὶ τελῶς τῶν τοιούτων
 μοναστηρίων, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνων ἀπέχωσιν ἀπ' αὐ-
 τῶν διὰ τὸ παραλόγως καὶ τὴν ἀρχὴν παρ' αὐτῶν
 τὰ τοιαῦτα μοναστήρια κατασχέθηναι, πλην ἕως ἂν,
 ὅσον εἴρηται, γένηται, ὀφείλουσι πᾶν, ὅσον ἐνεργεῖν
 μέλλουσιν οἱ τοιοῦτοι μοναχοὶ εἰς ταῦτα, ἐνεργῶσι
 τοῦτο μετ' εἰδήσεως καὶ γνώμης τοῦ ἀρχιερέως καὶ
 ἀποκομίζεσιν εἰδήσει καὶ αὐτοῦ ἐκείσε, ὅσον ἐκ τῆς
 αὐτῶν προσόδου ἀποκομίζεσιν μέλλουσι, τὸ δὲ περι-
 τεῦσαν ὀφείλουσι καὶ αὐτὸ εἰδήσαι τούτου καταναλί-
 σκειν εἰς περιποίησιν καὶ σύστασιν καὶ βελτιώσιν
 τῶν μοναστηρίων τῶνδε. Πρὸς τοῦτω μέντοι ὀφεί-
 λουσιν ἀποδιδόναι αὐτῷ καὶ τὰ κανονικῶς ἀνηκόντα
 τούτῳ δίκαια, τὴν ἀναφορὰν δηλαδὴ καὶ μνήμην
 τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τὴν τῶν ψυχῶν ἀνάχρισιν καὶ
 τὸ τεταγμένον κανονικόν, ὡς αὐτὸς καὶ εἰ τι ἄλλο
 σύνηθες ἐνὶ δίδοσθαι παρ' αὐτῶν τῷ μέρει τῆς Ἐκ-
 κλησίας, εἰδέναι ὀφείλοντες, ὡς εἰ τι τούτων τῶν
 δικαίων ἀποστερήσαιεν καὶ εἰ μὴ εὐπειθεῖν καὶ
 ὑπαίκειν τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ, ἀφαιρεθῆσονται
 τὰ μοναστήρια ταῦτα κατὰ λόγον τὸν δίκαιον· ἐπ'
 ἀδείας γὰρ ἔξει ὁ ἱερώτατος ὁδὲ ἀρχιερεὺς τοιούτων
 αὐτῶν ὄντων κρατῆσαι καὶ αὐτὰ καὶ ἀπώσασθαι
 ἀπ' αὐτῶν τούτους, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκεῖ.
 Ταῦτα παρεκδραχθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδι-
 κῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφρα-
 γίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χερτοφύλακος πιστω-
 θέντα καὶ βεβαιωθέντα, ἐπιδέδοται μὴν καὶ ἰνδ. τοῖς
 ἀναγεγραμμένοις ἑταῖς, σωλθ'.

JOANNES CALECAS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ.

I. Joannes Calecas concedit Ignatio Calotheto monasterium Sosthenii.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος παρακελεύεται εἶναι τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν αὐτῆς υἱὸν, κύρ Ἰγνάτιον τὸν Καλόθετον ἐν κατοχῇ τοῦ περὶ τὸν Ἀνάπλου διακειμένου μοναστηρίου τοῦ εἰς ὄνομα τιμωμένου τοῦ τιμίου ταξιάρχου τῶν ἀνω δυνάμεων Μιχαὴλ καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Σωσθενίου, ὥστε ἀπολαβεῖν τοῦτό τε καὶ τὰ προσόντα αὐτῷ κτήματα τῆς αὐτοῦ ἐφορίας καὶ πνευματικῆς ἐπισκέψεως, ὅθεν καὶ ἐπιλήψεται τοῦ τοιοῦτου μοναστηρίου καὶ τῶν ὑπ' αὐτό, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν καὶ ἐπαύξειν τὰ κατ' αὐτό, κατέχων τοῦτο ἀναφαίρετως καὶ ἀναποσπάτως, ἔτι γε μὴν ἀταράχως καὶ ἀνενοχλήτως διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς· διὰ τοῦτο ὀφείλουσι καὶ οἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῷδε εὐρισκόμενοι μοναχοὶ εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς τὸν παρὰ τούτου ἀποταχθίσμενον ἐπὶ τῇ διοικήσει τούτου καὶ διεξαγωγῇ καὶ ταῖς αὐτοῦ πνευματικαῖς εἰσγηγήσειν ὑποκείμεναι καὶ πειθαρχεῖν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν γέγονε καὶ ἐπεδόθη τῷ αὐτῷ τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἰγνατίῳ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος, μηνὶ Ἰουλίῳ Ἰνδ. ε'.

II. Synodus excommunicat metropolitam Philipporum.

† Καθαίρεσις τοῦ Φιλίππων.

† Ἐκινήθη ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνέδου κατὰ τοῦ μητροπολίτου Φιλίππων καθοσιώσεως ἔγκλημα, οὐτινος, ὡς εἰκός, ἐξεταζομένου παρουσίᾳ καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος· μεταξὺ τῶν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἔγκλήματος λεγομένων ἀνέκυψέ τις ἐτέρα κατηγορία ἐγκλήματος· μοιχικοῦ, περὶ οὗ καὶ πολλῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης οὐχ ἅπας καὶ οἱ καὶ τρεῖς καὶ πολλάκις, ἐπειδὴ περ ἐδέξατο μαρτύρων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν καὶ παράστασιν, παρήχθησαν ἀπὸ τῶν ἐνασχυμένων μοναχῶν τῇ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου σεβασμὶξ μονῇ, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς τὴν οἰκισιν ἐποιεῖτο, ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος, ὁ ἱερομόναχος· Ἱερόθεος καὶ ὁ διάκονος καὶ μοναχὸς Γρηγόριος, οἵτινες καὶ εἶπον καὶ ἐμαρτύρησαν ἐγγράφως ταῦτα·

† Ἐγὼ ὁ ἱερομόναχος· Γρηγόριος λέγω· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνῶ εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια, ὅτι εἶδον

τὴν Πετραλοφίαν εἰσαγομένην κατὰ πρῶτον ὕπνον παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μητροπολίτου, τοῦ Ἀλθανίτου Μιχαὴλ διὰ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου εἰς τὸ κελλίον τοῦ μητροπολίτου, ἀνδρῶα φοροῦσαν ἐνδύματα, καὶ πάλιν ἐξιοῦσαν μετ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλθανίτου κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ὄρθρου· ὡσαύτως ἐβλεπον αὐτὴν καὶ κατὰ διαφόρους ἡμέρας εἰσερχομένην καὶ ἐξερχομένην φανερώς.

† Ἐγὼ ὁ ἱερομόναχος Ἱερόθεος· λέγω· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνῶ εἰς τὰ ἅγια Εὐαγγέλια τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ ὑποπιευσμένη Πετραλοφίνα ἤρχετο πολλάκις εἰς τὸ κελλίον τοῦ μητροπολίτου, καὶ συνήσθιε καὶ συνέπιπε καὶ συνδιημέρευεν αὐτῷ, καὶ ἐξήρχετο ποτὲ μὲν ἡμέρας οὖσης, ποτὲ δὲ νυκτός, ἰδίως δὲ διεβίβασεν ἐντὸς τοῦ κελλίου τοῦ μητροπολίτου νυχθήμερα τρία· ὅτε δὲ συνήσθιον καὶ συνέπινον, ποτὲ μὲν παριστάμην καὶ ὑπηρετοῦν αὐτοῖς, ποτὲ δὲ καθήμενος ἤσθιον καὶ ἐγὼ ἰδίως.

† Ἐγὼ Γρηγόριος μοναχὸς καὶ διάκονος· λέγω· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνῶ εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια, ὅτι εἶδον τὴν ὑποπιευσμένην Πετραλοφίαν εἰσερχομένην διὰ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀπερχομένην εἰς τὸ κελλίον τοῦ μητροπολίτου μετὰ καὶ ἐτέρων γυναικῶν αὐτῆς τεσσάρων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ψαλμωδίας τοῦ μεσονυκτικοῦ, καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἐψάλλετο ἡ τετάρτη ψῆδὴ κατὰ τὸν ὄρθρον, μετὰ δύο γυναικῶν αὐτῆς.

Ἐπὶ τούτοις ἀπητήθησαν παρ' ἡμῶν καὶ αὐτοὶ οἱ τὸ τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα κεκινήκότες πιστώσασθαι, εἴτε διὰ μαρτύρων εἴτε τρέπον ἄλλον ἀναντίρρητον καὶ βέβαιον τὰ κατ' αὐτό, καὶ ἐπεὶ μάρτυρας οὐδὲν εἶχον παραγαγεῖν, ἐτοίμως δὲ δι' ἐνόρκου ἀσφαλείας ἔχειν τὰ κατ' αὐτό πιστώσαι διετίνοντο, εὐρομεν δὲ καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐν τοῖς κωδικίοις διαπράξεων παραπλησίαν ἠνδεδομένην τὴν δι' ἐνόρκου ἀσφαλείας πίστιν καὶ ἀπόδειξιν, ἀκόλουθα κατεπράξμεν, καὶ δὴ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων τοῦ Χριστοῦ προτεθέντων ἐπ' Ἐκκλησίας, ἡσφαλίσαντο τάδε·

† Ἐγὼ ὁ δοῦλος τοῦ κράτους καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως σεβαστοῦ Ἰωάννης ὁ Τριχᾶς ὁμνῶ εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματός τοῦ Ἀσάνη κύρ Μιχαὴλ ἔχω καὶ τοῦτο μετὰ τῶν

ἄλλων, ὧν μοι εἶπε περὶ τῆς ἀπιστίας, ὅτι εἰς τὴν Α τοιαύτην ὑπόθεσιν ἔχομεν καὶ μέρος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡς εἶπον ἐγὼ πρὸς αὐτὸν, Τί ἐνι τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ λέγεις; εἶπέ μοι, ὅτι ὁ μητροπολίτης Φιλίππων.

† « Ἐγὼ δὲ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Μανουὴλ ὁ Ἀδράμιος λέγω καὶ διαβεβαίωμαι, ὅτι ὅτε ἀπηρχόμην εἰς τὸν Ἀσάνην, ἔβλεπον τὸν Φιλίππων σχολάζοντα εἰς αὐτὸν, καὶ ὡς γνωριμώτατα ἔχων εἰς ἐμὲ ἡρώτησέ με, πῶς σχολάζω καὶ ἐγὼ, καὶ μεθ' εἶπον περὶ ὧν ἐλυπούμην, καὶ ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο σχολάζω ἀλλ' ἢ ἵνα μεσιτεύσῃ με εἰς τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα, ἣ δέξῃταί με, εἶπέ μοι, ὅτι Μηδὲν ἔχῃς ἔννοιαν· ἐχάσας γὰρ ἔνα, καὶ ἔχεις ἰδοὺ ἄλλον. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐφαίνετό μοι εὐπαράδεκτον τοῦτο, ἀλλ' ἔλεγον, ὅτι πολλὴ ἐνὶ ἡ μέσῳ τῶν δύο διαφορὰ, εἶπέ μοι πάλιν ὅτι Γίνωσκε ἐν πληροφορίᾳ, ἐχάσαμεν ἕνα, καὶ ἔχομεν ἄλλον. Ἐπεὶ δὲ καὶ πλείονας τούτων λόγους ἢ εἶπον πρὸς αὐτὸν ἢ εἶπέ μοι, οὐδὲν ἐνθυμούμαι· ἴσως δὲ καὶ ἵνα λανθάνῃ με τὸ πῶς ἐλαλήθησαν μέσον ἡμῶν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, διὰ τοῦτο οὐδὲν ὅρκον περὶ τοῦτου δίδωμι. Ὅτι δὲ μέτοχος καὶ κοινωνὸς ἦν τῆς ἀπιστίας τῶν Ἀσανίων, ἀκριδῶς οἶδα τοῦτο, καὶ ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὅτι ἀληθεύω καὶ οὐ ψεύδομαι, ὡς ἀκριδῶς ἐπίσταμαι, οἷα δὴ καὶ αὐτὸς τοῦ πράγματος κοινωνός, ὅτι μέτοχος ἦν καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο καὶ κοινωνός. »

† Διὰ ταῦτα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ὁμηγυρία τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ ἸΚυζίκου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Ἀπριου, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Ἀακεδαίμονίας, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Γαλιτζης, τοῦ Κῶ καὶ τοῦ Μηδείας, κατεψήφισάμεθα τοῦτου καθάραισιν· μέντοι γε καὶ ἔσται τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀποτεταμημένος τοῦ τῶν ἀρχιερέων χοροῦ, ἅτε δὴ ἀπελεγχθεὶς τρόπον, καθ' ὃν εἴρηται, ἀμφοτέροις τοῖς δηλωθεῖσιν ἐγκλήμασιν ἐνεχόμενος.

III. Synodus rænis ecclesiasticis afficit quosdam rebelles Epiri.

† Ἀνήνεγκαν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θέαν καὶ ἱερὰν σύνοδον οἱ τε κληρικοὶ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ οἱ λοιποὶ ἐποικοὶ τῆς τοιαύτης θεοσώστου πόλεως, ὡς πρὸ χρόνων ἀποθανόντος; τοῦ τυραννικῶς ἐπικρατοῦντος καὶ αὐθεντεύοντος εἰς αὐτοὺς τοῦ Θωμᾶ ἐκείνου, προσελθόντες καὶ ὑποταγέντες εἰς τὴν ὑποχειρίτητα καὶ δουλοσύνην τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου ἁγίου βασιλέως ἐκείνου, τοῦ πάππου τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἦσαν ὑποκείμενοι τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ καὶ ἐμμένοντες τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς κατὰ τοὺς ἐπὶ τούτῳ γεγονότας ὅρκους παρ' αὐτῶν· εἴτα τῆς μέσον τῶν βασιλέων διαφορᾶς γεγονυίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν τῶν πραγμάτων συμβάσεως συγχύσεως, ἐπεὶ ὁ κόντος κύρ Νικόλαος ἐκεῖνος, δὲ καὶ δεσποτικῶν ἐφθασε τιμηθῆναι ἀξιώματι, ἀθετήσας

τοὺς οὖς ὡμοσεν ὅρκους, ἐχώρησεν εἰς μάχην τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλείᾳ κάστρων, καὶ κατὰ τῆς τοιαύτης πόλεως στρατὸν συναγαγὼν ἐκινήθη, ὡς καὶ πολιορκίᾳ περιλαβεῖν τὰ τεῖχη αὐτῆς, ὁ αὐτὰδελφός ἐκείνου κύρ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ὁ ὕστερον καὶ αὐτὸς δεσποτικῶν τιμηθεὶς ἀξιώματι παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἐναντία φρονήσας αὐτῷ τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ καὶ μάχην κεκινήκως κατ' αὐτοῦ, ἐπεὶ ἀνθισταμένους εἶδε καὶ τοὺς τῶν Ἰωαννίνων ἐποίκους ἐκεῖνῳ, τούτοις προσρρεῖ; καὶ ὅρκους δεδωκώς, ὥστε, εἰ δέξαιτο τοῦτον ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὡς κεφαλὴν καὶ οὐχ ὡς αὐθέντην, ἀλλ' ὡς ὅλον ὄντα τῆς ὑποχειριότητος τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως καὶ μηδὲν τοῦ πρᾶξαι δεῖνόν κατ' αὐτῶν μηδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν σφετερίσασθαι, ἐδέχθη παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἣν ἐποίησαντο ζήτησιν καὶ οὖς ἔδωκεν ὅρκους, ἀποστατήσαντα δὲ τοῦτον ὕστερον τῆς ὑποταγῆς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἐδέξαντο καὶ εἰχον ὡς αὐθέντην, ἐν οὐδενὶ θέμενοι, οὖς εἶχον, ὡς δεδῆλωται, ὅρκους εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐπεὶ δὲ οὗτος ἦδη ἐξ ἀνθρώπων γέγενετο, δέον αὐτοὺς εἰς συναίσθησιν ἰλθεῖν καὶ ἀνακλιέσθαι τὴν εἰς τὴν ἐκ Θεοῦ βασιλείαν ὑποταγὴν, ἣν ὠφέλιον καθ' οὖς εἶχον, ὡς εἴρηται, ὅρκους, οἱ δὲ κακῶς τὸ κακὸν ἰώμενοι, ὃ λέγεται, ὅρκοις μὲν ἑαυτοὺς ἐνεπέδωσαν, στέργειν ὡς αὐθέντας τὴν τε γυναῖκα καὶ τὸ παιδίον ἐκείνου, ὕστερον μέντοι προσέδραμον καὶ ἀνεχείρισαν ἑαυτοὺς τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ αὐθεντίᾳ τῇ βασιλικῇ, οὐ χάριν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην ποιοῦμενοι, τὴν προσήκουσαν θεραπείαν ἐζήτησαν μετὰ πολλῆς τῆς παρακλήσεως λαβεῖν, καθὼς ἂν τῇ ἐρᾷ καὶ θεῷ συνόδῳ κριθεῖη ἀρμόδιον, προσθέντες καὶ τοῦτο, ὡς τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ἱερέων ἐνδυσσάμενων τὰς ἱερατικὰς στολὰς, καὶ τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἀνὰ χεῖρας ἔχοντων Εὐαγγέλια, ἀφορισμὸς ἐκπεφύνηται παντὸς εἰς ταυτὸ τοῦ λαοῦ συνδραμόντος, ὥστε μηδένα τῶν ἐποίκων τῆς τοιαύτης ἰδίως καὶ μονομερῶς ἢ καθ' ἕνα ἢ κατὰ συστήματα προσελθεῖν τῷ εἰς κεφαλὴν τοῦ ἐκείσε μέρους ταχθέντι, καὶ τὰ κατὰ τὴν αὐτῶν προσέλευσιν οἰκονομοῦντι περιποθήτῳ γαμβρῷ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τῷ εὐγενεστάτῳ πιγκέρνῃ, ἢ μηνύματι ἢ γράμματι χρῆσασθαι πρὸς αὐτὸν, ὅτινα δὴ ἀφορισμὸν παρ' οὐδὲν θέμενοι τινες καὶ ἔγραψαν καὶ ἐμήνυσαν καὶ καταστάσεις ἐκ τῶν χάριν ἐποίησαντο, ἃς ἐποίησαν, οἱ δὴ καὶ αὐτοὶ τυχεῖν θεραπείας ἐπὶ τούτοις ὁμοίως ἐζήτησαν. Περὶ μὲν οὖν τῆς κοινῆς τούτης ὑποθέσεως τῶν ἐποίκων τῆς εἰρημένης πόλεως ἐγκλήματι μὲν οὐτοῦ; ἐπιτοχίας περιπεσεῖν διέγνωμεν, προηγουμένως γὰρ εἶδει ἀποστῆναι αὐτοὺς ἐπιχειρήσαντος; τὸ κατ' ἀρχὰς τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ εἰρημένου Δούκα τῆς κοινωνίας αὐτοῦ· ἔπειτα, εἰ καὶ τοῦτο προσέπταισαν, ἀποθανόντος γοῦν αὐτοῦ ἐπαναδραμεῖν εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, καθ' οὗς ἐποίησαντο ὅρκους· νῦν δὲ παραδάντες τοὺς εἰς τὴν βασιλείαν προτέρους ὅρκους αὐτῶν ὅρκους ἐτέρους δεδώκασιν ἐπὶ τῷ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ὑποταγῆς τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ παιδίου

εἶναι ἐκεῖνου, δι' ἃ καὶ ἐπιτοκία τούτους ἀλόντας ἔχρην μὲν τοῖς διηγορευμένοις τῷ περὶ τούτου κα-
νόνι ὑπαχθῆναι ἐπιτιμίαις, συγκαταβάσει δ' ὁμοῦ
χρησάμενοι, ταῦτα διέγνωμεν ἐκδουλεῦσαι αὐτοὺς
τὰ ἐπιτίμια· οἱ μὲν ἀπὸ τούτων οἰκονομήσαντες τὴν
εἰρημένην ἀποστασίαν καὶ συνδραμόντες εἰς αὐτὴν
καὶ εἰς τοὺς ὑστερον δὲ γεγονότας ὅρκους ἐπὶ τῇ
γυναικὶ καὶ τῷ παιδίῳ ἐκεῖνου πρῶτοι φανέντες
αἵτιοι ἀφίξονται ἐπὶ τριετίαν τῆς κοινωνίας τῶν
θεῶν μυστηρίων ἀπὸ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν διακομι-
σθῇ τὸ παρὸν γράμμα αὐτοῖς, ἔσονται δὲ ἱστάμενοι
καὶ προσκλαίνοντες ἔξω τῆς ἐκκλησίας ψαλλούσης
ἐπὶ τριμηνιαῖον καιρὸν· τοῦτον δὲ τὸν καιρὸν οὕτε
ἀντιδώρου μεταλήψονται, οὕτε ἀγιάσματος πιούν-
ται, ρόνην δὲ παναγίαν λήψονται μετὰ τὸ φαγεῖν,
ὀφείλουσι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ χρέατος ἀπέ-
χεσθαι, Τετράδα δὲ καὶ Παρασκευὴν, ξηροφαγεῖν καὶ
ὕδροποτεῖν, καὶ ποιεῖν ἐκάστης ἡμέρας μετανόας
πεντήκοντα, ἀνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ἐπὶ ἐνι-
αυτῷ ἐντὸς Ἰσταθαι τῆς Ἐκκλησίας ψαλλούσης,
ὅπισθε μέντοι τῶν ψαλλόντων, ἐπὶ δὲ τῷ ἑτέρῳ ἐνὶ
καὶ τοῖς ἐννέα μηνὶν ἔσονται συνεστῶτες καὶ συνευ-
χόμενοι τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ τὴν τούτων συμ-
πλήρωσιν ἀξιώθουσιν τῆς κοινωνίας τῶν θεῶν
μυστηρίων καὶ ἄλλον τρόπον ἔχοντες πρὸς τοῦτο
ἀξίως. Οἱ δὲ ἀκολούθησαντες αὐτοῖς ἀνευ ἀνάγκης
ἀφίξονται ἐπὶ διετίαν τῆς κοινωνίας τῶν θεῶν μυσ-
τηρίων, οἰκονομηθήσεται δὲ αὐτοῖς ὁ τοσοῦτος και-
ρὸς κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀνωτέρω δοθείσης· τριε-
τίας, ὥστε κατὰ τὸ ἀνάλογον προσκλαίειν ἐπὶ διμη-
νιαῖον καιρὸν, καὶ τῆς ἐκκλησίας ψαλλούσης ἔξω
Ἰστασθαι, καὶ μήτε ἀντιδώρου μεταλαμβάνειν, μήτε
ἀγιάσματος πίνειν, μόνην δὲ παναγίαν λαμβάνειν
μετὰ τὸ φαγεῖν, ἀπέχεσθαι τε ἐπὶ τοῖς δυσὶ τούτοις
μηνὶ χρέατος, καὶ τὰς Τετράδας καὶ Παρασκευὰς
ξηροφαγεῖν καὶ ὕδροποτεῖν καὶ ποιεῖν ἐκάστοτε μετα-
νοίας πενήκοντα, ἀνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ἐπὶ
ἐξαμηνιαῖον ἐντὸς μὲν Ἰστασθαι τῆς Ἐκκλησίας ψαλ-
λούσης, ὅπισθεν δὲ τῶν ψαλλόντων, ἐπὶ δὲ τῷ ἑτέρῳ
ἐνιαυτῷ καὶ τοῖς τέσσαρσι μηνὶν ἔσονται συνεστῶ-
τες καὶ συνευχόμενοι τοῖς πιστοῖς καὶ μετὰ τὴν τού-
των συμπλήρωσιν ἀξιώθουσιν τῆς κοινωνίας καὶ
ἄλλον τρόπον ἔχοντες πρὸς τοῦτο ἱκανῶς. Οἱ δὲ
ἀναγκασθέντες καὶ παρασυρέντες εἰς τὴν εἰρημένην
ἐπιτοκίαν ἔσονται ὑπὸ τὰ ἐπιτίμια ἐπὶ χρόνον ἕνα,
καὶ ἐπιμετρηθήσονται αὐτοῖς ταῦτα ἀναλόγως, ὡς
πρὸς τὴν τῶν τριῶν χρόνων καὶ τῶν δύο ἀπεριθμη-
σιν. Εἴπερ δὲ εὐρίσκονται μετὰ τούτων καὶ ἱερωμέ-
νοι, εἰ μὲν εἰς τοὺς πρῶτους· τεταγμένοι, ἀργήσουσι
παντὸς ἔργου ἱερατικοῦ ἐπὶ τριετίαν, οἱ δὲ εἰς τοὺς
δευτέρους· ἐπὶ διετίαν, οἱ δὲ εἰς τοὺς τρίτους· ἐπὶ
ἐνιαυτὸν· προσκληθήσονται δὲ ἄλλοθεν ἱερεῖς, οἵτι-
νες ἔσονται εἰς ἀγιάσμων τούτων. Αἱ δὲ γυναῖκες
καὶ τὰ παιδιά ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον ὑποκείσονται
τοῖς εἰρημένοις ἐπιτιμίαις κατὰ τὸ ἀνάλογον. Εἴπερ
μέντοι συμβῇ τινα τούτων διὰ μέσου τοῦ τῶν ἐπι-
τιμιῶν καιροῦ ἀσθενεῖα περιπεσεῖν θάνατον ἀπει-
λούσῃ, ὀφείλει οὗτος διὰ τὸ μὴ ἀπελθεῖν ἀνεφοδία-
στος καὶ ἀμέτοχος τῶν θεῶν μυστηρίων μεταλαβεῖν.

ἂν δὲ εἰς ὑγίαν ἐπανέλθῃ, ἀπέχεσθαι τούτων, μέ-
χρις ἂν ὁ τεταγμένος παρέλθῃ καιρὸς. Καὶ ταῦτα
μὲν ὀφείλουσι δουλεῦσαι τὰ ἐπιτίμια οὗτοι. Περὶ δὲ
τοῦ γεγονότος ἀφορισμοῦ, ἐπεὶ καὶ οἱ περὶ φρονή-
σαντες τούτον, ὅπως ὀήποτε καὶ ἐγένετο, εὐθὺν
ἐνέχονται, καὶ οἱ ἐκφωνήσαντες τούτον ἱερεῖς ἀνυ-
πῆθε· τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔργον εἰργάσαντο, καὶ μόνον τῷ
ἀρχιερεὶ ὀφειμένον, καὶ τούτῳ μετὰ μεγάλης σκέ-
ψεως καὶ συμβούλοις χρωμένῳ τοῖς θεοῖς κανόσι
καὶ νόμοις, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸ τοῦ ἐπὶ τῇ συνωμο-
σίᾳ καὶ φαρτρίᾳ κανόνος ἄπτεται αὐτῶν τῶν διαπρι-
ξιμένων τὸ τοιοῦτον ἔργον, διέγνωμεν, ὥς ἂν ἐπὶ
ἐτέρῳ τριετίαν καὶ οὗτοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ τὴν ἀφο-
ρισμὸν ἀθετήσαντες τῷ κανόνι τούτῳ καὶ τοῖς ἐπι-
τιμίαις δουλεύσωσιν· ἐπὶ ταύτῃ τῇ τριετίᾳ δὲ ἐξ-
σταίτω ἱερωτάτῳ ἀρχιερεὶ Ἰωαννίνων καὶ ὑπερίτῳ,
ἀγαπητῷ ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλει-
τουργῷ, πρὸς τὴν συντριβὴν καὶ μετάνοιαν αὐτῶν
καὶ ἀνεσιν ἐπιχορηγήσαι αὐτοῖς τῶν τοιούτων ἐπιτι-
μιῶν, καθὼς ἂν διαγνῶι.

IV. Synodus absolvit quosdam ecclesiasticos.

† Ἐλαλήθησάν τινα πρὸ τινος ἤδη καιροῦ, ὅσα
δῆτα καὶ ἐλαλήθησαν παρὰ τοῦ Χιονίου κατὰ τοῦ
τιμιωτάτου δικαιοφύλακος καὶ οἰκονόμου τῆς ἀγιο-
τάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, διακόνου τοῦ
Καθάρτου, ἔτι τε καὶ τῶν ἐντιμωτάτων, τοῦ τε
χαρτοφύλακος· διακόνου τοῦ Στρυμβάκωνος καὶ τοῦ
σακελλίου, διακόνου τοῦ Βρυεννίου. Τὸ δ' αἶτιον,
ὅτι προσαγγειλάντων πᾶν ἱερωμένων καὶ μοναχῶν
αὐτῶν δὲ τὸν Χιόνιον, ὡς εἴη μετὰ τῶν αὐτοῦ ἀδελ-
φῶν τὰ τῆς εὐσεβείας ἐξομολόγηται, καὶ τὰ ἱου-
δαίων φρονῶν, διατεθέντες οὗτοι δὴ οἱ τῆς Ἐκκλη-
σίας, ὡς εἰκόσ· ἦν καὶ δίκαιον, εἰς τοῦτο διατεθῆναι,
ἐξετάσει τὰ κατ' αὐτὸν δεδωκασιν ἀκριβεῖ ἐπ' Ἐκ-
κλησίας, καὶ ἰουδαίῳ ἀπελεγχθέντα, συνελθόντο
τούτον καὶ κατέσχον, καὶ παραδεδώκασιν τὸν τοιοῦ-
τον τῷ ἐκ Θεοῦ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκρά-
τορι, ὡς καὶ κατερχθῆναι ἐντεῦθεν. Διὸ δὴ καὶ
ἐχθραν οὗτος δὴ ὁ Χιόνιος καὶ κακίαν εἰς αὐτοῦς
ἔχων, ἐξεταζόμενος προστάξει βασιλικῇ παρὰ τῶν
συγκλητικῶν ἀρχόντων περὶ τῶν αὐτοῦ διδασκάλων
καὶ μαθητῶν, καὶ τινος εἰπὼν καὶ καταμηνύσει,
τραπείας καὶ κατὰ τῶν τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν,
ἐλάλησέ τινας τηνικαῦτα καὶ αὐτῶν ἀποά· τὰ δὲ
ἦν, κατὰ μὲν τοῦ οἰκονόμου, ὡς ἤκουσε περὶ αὐτοῦ
ὁ τοιοῦτος Χιόνιος παρὰ τοῦ Σταχύτη, ὡς ἔτι παῖς
ὢν ὁ οἰκονόμος εἰργάσατο τι ἔργον κοραϊκὸν καὶ
δαιμονιώδες, κατὰ δὲ τοῦ χαρτοφύλακος, ὅτι ἀναδε-
ξάμενος ὁ αὐτὸς Χιόνιος τὴν κρίσιν τῶν ἐκείσε ἱου-
δαίων καὶ τὰς παρεμπιπτούσας αὐτοῖς ὑποθέσεις·
δυσυλῶν, ἐπειδὴ συνέβαιεν ἐπὶ ἐνάτῃ τινὲς τῶν
ἐποικίων τῆς πόλεως τούτοις δὴ τοῖς ἱουδαίοις καὶ
κακοῦν αὐτοῦς, ἐξυθρίξειν τε καὶ τὸ σῆδας καὶ τὸν
νόμον αὐτῶν δεινοπαθήσας αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις,
καὶ μάλιστα, ὅτι τὸν τοῦ Μωυσεως ὑδρίζουσι νόμον,
δι' αὐτοῦ ὁδοθέντα παρὰ Θεοῦ, ἀπῆλθε διεγκαλῶν
πρὸς τὸν χαρτοφύλακα κατὰ τῶν τοιούτων ἐποικίων
τῆς πόλεως, ὅτε καὶ εἰπόντι, ὡς οὐδὲ τοῦτο καλῶς

ποιοῦσιν οὗτοι δὴ οἱ τῆς πόλεως ἑποικοί, ὅτι τὸν
 δούλον πλέον τοῦ δεσπότης τιμῶσι, καὶ συναθροί-
 ζονται μὲν παμπάθηθαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου με-
 γαλομάρτυρος καὶ μυροβλύτου Δημητρίου, τὸν δὲ
 ναὸν τοῦ δεσπότης Σωτήρος Χριστοῦ παρατρέχουσιν,
 εἶπεν αὐτῷ δῆθεν ὁ χαρτοφύλαξ, ὅτι πλέον τιμῶσιν
 οἱ Θεσσαλονικεῖς τὸν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ
 δὲ τοῦ σακελλίου εἶπε μὲν, μὴ γινώσκειν τι κατ'
 αὐτοῦ, ἀκοῦσαι δὲ παρὰ τοῦ οἴκειου τῷ κρατίστῳ
 καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Γεωργίῳ τοῦ Ἀγ-
 γέλου, ὡς οὐ δοξάζει νεκρῶν ἀνάστασιν. Τῶν τοιού-
 των οὖν ἀκοῶν λαληθειῶν τῷ τότε, ὡς εἴρηται,
 κατὰ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιαστικῶν παρὰ τοῦ τοι-
 οῦτου Χιονίου ὑπερετέθη τέως ἡ περὶ αὐτῶν ἐξέτα-
 σις διὰ τὸ χηρεῦναι τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν Θεσ-
 σαλονίκης ἀρχιερέως γνησίῳ. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐλαλήθη
 ταῦτα καὶ ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ
 αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἐξεταζούσης τὰ κατὰ
 τὸν Χιόνιον, παρουσίᾳ καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου
 μου αὐτοκράτορος, καὶ ἐκρίθη προσήκον εἶναι καὶ δι-
 καιον, ἐπιστῆναι καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον, γράψαν-
 τες ἐπεσκήψαμεν αὐτοῖς ἐπιστῆναι, ἔνθεν τοι καὶ ὑπ'
 ἀσθενείας ἅμα καὶ γήραος τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀψασθαι
 κωλυθέντων τοῦ οἰκονόμου τε καὶ τοῦ χαρτοφύλα-
 κος, ἄνεισιν ὁ σακελλίου σὺναμα τῷ ἐπὶ θυγατρὶ
 γαμβρῷ τοῦ χαρτοφύλακος τῷ Παμφίλῳ, ἐπιστάντι
 δικαίῳ τοῦ τοιούτου πενθεροῦ αὐτοῦ, γραφὰς ἐπι-
 φερόμενοι καὶ αὐτῶν τούτων ἀπολογητικὰς, ἔτι τε
 καὶ σεπτὸν πρόσταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου
 μου αὐτοκράτορος, διοριζόμενον ἐξετασθῆναι τὰ
 κατ' αὐτοὺς καὶ ἀποκαταστῆναι. Καὶ δὴ συνόδου
 συγκροτηθείσης γίνονται εἰς αὐτὴν μετάκλητοι καὶ
 οἱ εὐρεθέντες ἐνταῦθα τῆς συγκλήτου, ὁ περιπόθη-
 τος δηλονότι ἐξάδελφος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου
 αὐτοκράτορος κύρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὁ
 συμπένθερος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκρά-
 τορος ἐπὶ τῆς τραπέζης, κύρ Γεώργιος Κοῦμνος, ὁ
 θεῖος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος,
 μέγας δρουγγάριος κύρ . . . ὁ Τορνίκης, ὁ οἰκεῖος
 τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι πρωτοαλ-
 λαγάτῳ κύρ . . . καὶ ἱεροί, ἀρχιμανδρίται τε
 σὺν τούτοις καὶ καθηγούμενοι τῶν ἐνταῦθα σεβα-
 σμιῶν μονῶν καὶ ἀπὸ τῶν προκρίτων πολιτῶν οὐκ
 ὀλίγοι, παράγεται δὲ καὶ ὁ Χιόνιος ἐπὶ τοῦ μέσου,
 καὶ τῶν ἀπολογητικῶν γραμμάτων ἀναγνωσθέντων
 ἐν ἐπηκόῳ καὶ διεξιόντων πρὸς τοῖς ἄλλοις, τοῦ μὲν
 οἰκονόμου, ὡς οὐδεμίαν εἶχε μετ' αὐτοῦ οὐδεπώποτε
 κοινωνίαν ἢ τινα ὀμιλίαν ὁ Χιόνιος, ἀλλ' ἅει καὶ δι'
 ἔχθρας ἦν πρὸς αὐτὸν, τοῦ χαρτοφύλακος δὲ, ὡς δι'
 οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν εἰρημένην ἀνωτέρω αἰ-
 τίαν τῆς εἰς αὐτοὺς ἔχθρας τὰ τοιαῦτα κατ' αὐτῶν
 ἐλάλησεν ὁ Χιόνιος, τῶν τοιούτων γραμμάτων ἐπα-
 κρώμενος καὶ αὐτὸς διωμολόγει τὰ εἰρημένα, καὶ
 ταύτην εἶναι καὶ μόνην ἔλαβε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ
 κατ' αὐτὸν ἐξηγέσθῃ τῷ τότε, ἐπειδὴ οὗτοι κατέ-
 γνων αὐτοῦ καὶ κατεψηφίσαντο ἐκχαλίσαντες ἐπ'
 Ἐκκλησίας πρότερον, εἶτα καὶ καθείρθη ὑπ' αἰτίαις
 αὐτοῖς, μὴ συνειδέναι δὲ τι κατ' αὐτῶν διετέλετο,
 ἡμῶν δὲ καίτοι πολλὰ αὐτὸν βιασμένων, εἴ τι σὺν

οἶδεν αὐτοὺς τῶν μὴ καθηκόντων εἰργασμένους ἢ
 καὶ φρονήσαντας, εἶπεν τοῦτο καὶ φανερὸν θεῶσαι,
 αὐτὸς ἐνστατικῶς ἔχων ἦν, καὶ τὰ μὲν τῆς κατηγο-
 ρίας ἐκφεύγων, διαθεδαιούμενος δὲ, μηδὲν τι πλέον
 ἔχειν τῶν εἰρημένων εἶπεν, οὔτε κατὰ τοῦ οἰκονό-
 μου, οὔτε κατὰ τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ πολλῶν πλέον
 μὴ γινώσκειν ἔλεγε τι κατὰ τοῦ σακελλίου, ἐπιμαρ-
 τυρῶν ἅμα αὐτῷ δὴ τῷ σακελλίῳ καὶ τινα τρόπου
 θεοφιλοῦς καὶ ἐπαῖνον ἄξια. Ὁ μέντοι σακελλίου
 πρὸς τὴν εἰρημένην κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἀπην-
 τηκῶς καὶ πληροφορορήσας, ὡς ἔχει δόξης περὶ τῆς
 τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῶν ἄλλων δογμά-
 των τῆς Ἐκκλησίας, ἐνεφάνισεν ἔπειτα καὶ γράμμα
 τοῦ διαληφθέντος οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου
 αὐτοκράτορι τοῦ Ἀγγέλου, ὅπερ καὶ εἰς ἐπήκουσιν ἀν-
 εγνώσθη, ἔχον ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως· Ὁ δοῦ-
 λος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασι-
 λέως Γεώργιος ὁ Ἀγγελος τὸ παρὸν γράμμα ποιῶ, κά-
 τωθεν μέλλων ὑπογράψειν αὐτὸ, δι' οὗ δὴ καὶ λέγω
 καὶ ἐξασφαλίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων
 ἀγγέλων ἀληθεύσειν· ἐπεὶ γὰρ πρὸ καιροῦ οὐκ ὀλί-
 γου ὁ Χιόνιος ἐλεγχθεὶς, εἰς οἷαν ἐνέπεσεν ἀσε-
 βειαν, κατήγορος γέγονε προσώπων τινῶν, καὶ δὴ
 μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ σακελλίου τοῦ Βρυεννίου ἢ
 δὲ κατ' αὐτοῦ κατηγορία ἦν τοιαύτη λαληθεῖσα
 ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ὅτι ἤκουσε παρ' ἐμοῦ εἰ-
 πόντος, ὡς οὐ δοξάζει ἀνάστασιν ὁ τοιοῦτος σακελ-
 λίου, κάντεῦθεν ἠρωτήθη μὲν καὶ τότε ὑπὸ τῆς
 συγκλήτου, καὶ εἶπον καὶ τότε, ὁ μέλλω καὶ νῦν
 εἶρεῖν, ἠρωτήθη δὲ καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου
 μου δεσπότης τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Θεσ-
 σαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσα-
 λίας, μετ' ἐπιτιμίου ἀφορισμοῦ ἐνώπιον τοῦ περι-
 ποθήτου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν
 αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ πιγκέρνη, τῶν οἰκείων
 τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ,
 πανσεβάστου ἐπάρχου τῶν μεγάλων ἀδουμισιῶν,
 τοῦ τε Ὑαλέα κύρ Ἀλεξίου, καὶ τοῦ Κωκαλά κύρ
 Γεωργίου, τοῦ κριτοῦ τοῦ θεοφρουρήτου ψωσάτου
 τοῦ Ξαναχρηῖμ, τοῦ ἐταίρου ἐπάρχου τοῦ Γλαβᾶ, παρὶν-
 τοῦ καὶ τοῦ καθολικοῦ κριτοῦ τῶν Ῥωμαίων, μεγάλου
 δικαίου τοῦ Γλαβᾶ, ἥδη ὅσον γινώσκω, ὅτι εἶπον
 βεβαίως καὶ ὁμολογουμένως, λέγω τοῦτο μετὰ πά-
 σης ἀληθείας, μεμνημένος μὲν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
 φοβερᾶς κρίσεως, βλέπων δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐπιτι-
 μέντα μοι μετ' ἐπιτιμίου ἀφορισμόν. Ἐπεὶ γὰρ
 ἐδέησε γενέσθαι διαζύγιον παρὰ τῆς Ἐκκλησίας
 ἐμοῦ τε καὶ τῆς γυναικός μου, ἥς εἶχον, ἐδέησε δε-
 γνίσθαι ὑπὲρ τῆς τοιούτου γράμματος τὴν δι-
 λωθέντα σακελλίου, εἶχε δὲ ὕδρεις κατ' ἐμοῦ τὸ
 τοιοῦτον διαζύγιον, λυπηθεὶς ἐγὼ ἅμα μὲν καὶ διὰ
 κεφάλαιά τινα τῆς κρίσεως ἐμπεριελημμένα τῷ
 τοιοῦτῳ διαζυγίῳ, ἐφ' οἷς ἐλογιζόμην, ὅτι ἡδικοί-
 μην, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ πολὺ καὶ σκληρὸν καὶ ἀφό-
 ρητον τῶν κατ' ἐμοῦ ὕδρων ἐξηγέσθην, ὁμολογῶ,
 καὶ εἶπον· Κύριε, ἐλέησον· καὶ πιστεύει ὁ γράψας
 ταῦτα ἀνάστασιν ἢ κρίσιν, καὶ γράφει τοιαῦτα κατ'
 ἐμοῦ; Ὡς φαίνεται, ἀσεβὴς ἐστίν, καὶ διαβάλλει με
 οὕτως, ὅτι περιπατῶ ἐγὼ εἰς κατηλίστα καὶ ἀσφα-

ρίας καὶ ἀσωτείας. Ταῦτα καὶ μετὰ τοιοῦτου σκο-
ποῦ καὶ κατὰ τὸν τοιοῦτον νοῦν εἶπον καὶ ἐλάλησα
πρὸς τὸν Χιόνιον, ὅσον εἶπον· ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ
οὔτε παρ' αὐτοῦ τοῦ σακελλίου δι' ἑαυτοῦ ἢ δι'
ἐτέρου τινὸς ἢ ἡκουσα ἢ κατέλαβον τρέποντα δόγμα
ἐτερόδοξον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μάλλον
γινώσκω καὶ τοῦτον εὐσεβῆ καὶ ὁμόδοξον μετὰ τῆς
καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἱερωμένον, καὶ εἰς δὴ-
λωσιν τούτου τὸ παρὸν ἐξεθέμην γράμμα μὴνι Ὁκ-
τωβρίῳ, εἰκοστῇ τετάρτῃ, ἰνδ. πέμπτης. Ὁ Τούτων
οὖν οὕτω λαληθέντων ἐπ' ἀκροάσει τῆς καθ' ἡμᾶς
ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, τῶν τε συγκλητικῶν ἀρ-
χόντων καὶ παντὸς τοῦ συνειλεγμένου πλήθους
ἀκριβῶς ἐξετασθέντων, ἐπειδὴ ὁ μὲν Χιόνιος ἐκ-
φεύγων ἦν, ὡς ἂν εἴποι τις, τὰ τῆς κατηγορίας,
ἀπαράδεκτος ὢν, καὶ ἄλλως μὴ ὅτι γε εἰς κατηγο-
ρίαν ἀνθρώπων ἱερωμένων, ἀλλ' οὐδὲ εἰς μαρτυ-
ρίαν, ἅτε δὴ καὶ μόνος καὶ τοιαῦτα πεφρονηκῶς
διωμολόγει τε καὶ ὡς τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐχθρᾷ καὶ κα-
κίᾳ, καθὼς εἴρηται, τὰ τοιαῦτα ἐλάλησε κατ' αὐτῶν,
ἀσύστατος δὲ ἦν ταῦτα ἀναπόδισκτα παντελῶς καὶ
ἀπίθανα, ὡς τοῦ μὲν Σταχυτζῆ, παρ' οὗ ἡκηκοίε ὁ
Χιόνιος, ὡς ἔλεγε, τὸ κατὰ τοῦ οἰκονομοῦ ἐπ' ἀσε-
θείᾳ καὶ αὐτοῦ διαθεσθαίουμένου παραπλησίως, δι'
τὴν αἰτίαν καὶ παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀπο-
κηρυχθεῖς· ὁ τοιοῦτος φυγὰς ὤχετο· καὶ ὅπερ δὲ
εἴρηται κατὰ τὸν χαιροφυλάκον, οὐδὲν ἦν τοιοῦτον
οἷον ὑπόκληψιν τινα δοῦναι κατ' αὐτοῦ περὶ τοῦ
ὁγιοῦς καὶ ὁρθοδόξου φρονήματος· τὸ κατὰ τοῦ σα-
κελλίου δὲ καὶ αὐτὸ ἄλλως ἔχον ἀνεφάνη προδήλως,
ἀφ' ἧς οὗτος δὴ ὁ σακελλίου προκρίμισε ἐγγράφου
μαρτυρίας τοῦ Ἀγγέλου, δεξαμένου τούτου χάριν
καὶ βάρους ἀφορισμοῦ, ἥτις ἐγγράφος μαρτυρία καὶ
ὑπογραφή τῇ αὐτοῦ, εἰς δὲ καὶ ἱκανῶν ἄλλων καὶ
ἀξιοπιστῶν τὸ ἀπαράγραπτον εἶχε καὶ βέβαιον. Διὰ
ταῦτα κοινῇ γνώμῃ καὶ διασκέψει διέγνω καὶ ἀπε-
φάνητο ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν
ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου,
τοῦ Σάρδεων, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Δυβράχλου, τοῦ
Ἀμάστριδος καὶ τοῦ Μηθύμνης, ἀθῶους εἶναι· τού-
τους δὴ τοὺς διαληφθέντας ἐκκλησιαστικούς καὶ
ἀνωτέρους τῆς τοιαύτης κατηγορίας, ἥτις μάλιστα
τούτοις προσετρίβη καὶ συκοφαντικῶς, καθὰ μετὰ
πολλῇν καὶ ἀκριβῇ τὴν ἐξέτασιν ἀποδόδεικται. Μέ-
τοι γε καὶ μετιέναι ὀφείλουσι τὰ τῆς ἱερωσύνης
αὐτῶν. *Finis deest.*

V. *Synodus dirimit controversiam.*

† Διένειξ ἀνέκυψε μετὰ τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπι-
σκόπου Ἐξαμιλίου καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἐκείσε μονο-
δρίου τοῦ εἰς ὄνομα τιμωμένου τῆς ὑπεράγνου δε-
σποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Παναγίας περὶ αὐτοῦ δὴ
τοῦ μονοδρίου, τῶν μὲν ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτοῦ, τοῦ
ἱερομνήμονος θεολόγου τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας πρεσβυ-
τέρου Μανουὴλ τοῦ Ἀρτανᾶ καὶ ἀναγνώστου Μι-
χαὴλ τοῦ Κρυονερίτου, ἀντιποιοιμένων τοῦ τοιοῦτου
μονοδρίου, ὡς ἀπὸ γονικότητος αὐτοῖς διαφέροντος,
τοῦ ἐπισκόπου δὲ ἀντιποιοιμένου καὶ μὴ παραχω-
ροῦντος τούτου αὐτοῖς· δεῖσαν τοίνυν τούτοις ἡμε-

Α τέρας καὶ συνδικῆς διαγνώσεως ἐφίστανται τῇ
καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ τὰ μέρη ἀμφοτέρω,
καὶ τῆς ὑποθέσεως ἀκριβεῖ δοθείσης, ὡς ἐχρῆν,
ἐξετάσει, γράμμα οὗτοι δὴ οἱ τοῦ μέρους τοῦ μο-
νοδρίου προκομίζουσι πατριαρχικὸν καὶ σεπτὸν
πρόσταγμα, προδῆναι λέγοντες ταῦτα ἐξ ἀναφορᾶς
τῶν προγόνων αὐτῶν δυναστευομένων παρὰ τοῦ
τηνικαῦτα ἐπισκόπου, καὶ ἐπεὶ διελάμβανεν ταῦτα,
ἐξετασθῆναι τὴν ὑπόθεσιν τοπικῶς, γράμμα μὲν
οὐδὲν εἶχον ἐξετάσεως ἐμφανίσει, πρότειναν δὲ
μαρτυρίας ἐγγράφους τῶν τοπικῶν μαρτυρούντων,
καὶ γονικόνον αὐτοῖς τούτο δὴ τὸ μονοδριον ἀνέκειν,
καὶ παρὰ τοῦ μέρους αὐτῶν καὶ πρότερον καὶ μετὰ
τὰ εἰρημένα δικαίωματα κατέχεσθαι. Ὁ μέντοι
θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ἀντεπήγεν, ὡς ἐξεδόθη
φθάσαν εἰς πρόσωπον ἕτερον παρὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ
ἐπισκόπου, προτείνων δὲ καὶ τὰ ἐκείνῳ περὶ πάντων
δικαιώματα ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ μονοδρίου, ἐπειρᾶτο
τὸν τρόπον τοῦτον ἀμετόχους αὐτοῦ τούτους δει-
κνύνειν, ἦν δὲ ἡ ἐκδοσὶν καὶ αὐτὴν παρὰ τὴν εἰκότα
καὶ δίκαιον λόγον οὗτοι γενέσθαι διετεινόντο· εἰς
δὲ ἅμα καὶ ὡς κατὰ σκοπὸν λαβὼν αὐτὸ τοῦ βελτιώ-
σαι, τούναντιον ἅπαν ἐφθῆ πεπονηκῶς, δι' ἃς δὴτα
αἰτίας καὶ ἐξεδήληθη τῆς αὐτοῦ κατοχῆς, ἐφ' οἷς οὐκ-
εἴτι ἀντεπιεῖν εἶχεν ὁ ἐπίσκοπος, οὐδὲ τι πλέον εἰς
οἰκίαν προβαλέσθαι δικαίωσιν· ἔνθεν τοι καὶ διέ-
γνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν
ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἐφέσου, τῷ Κυζίκου,
τῷ Σάρδεων, τῷ Δυβράχλου, τῷ Ἀμάστριδος, τῷ
Σουγδαίᾳ· καὶ τῷ Μηθύμνης, προσεῖναι μὲν τούτοις·
C τὸ τῆς γονικότητος δίκαιον ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ μονο-
δρίῳ, ἅτε δὴ κατὰ τὰς τῶν τοπικῶν μαρτυρίας τοῖς
προγόνοις αὐτῶν διαφέροντος καὶ παρ' ἐκείνων, ὡς
εἴρηται, κατεχομένου καὶ πρότερον, καὶ μεθ' ὅ
εἰρημένα πρόδωκαν δικαίωματα, πάντα τρόπον
πραγματευέσθαι ὀφείλουσι τὰ εἰς τὴν αὐτοῦ σύστα-
σιν καὶ ἐπαύξειν, ἔχειν δὲ καὶ τὴν ἐπίσκοπον τὰ ἐξ
αὐτοῦ τούτῳ ἀνέχοντα κανονικὰ δίκαια, φροντίζον
ὀφείλοντος καὶ αὐτοῦ καὶ προσηκόντως ἐπιμελεῖσθαι
τῆς ἐπὶ τῇ κρείττονι αὐτοῦ ἐπιδόσεως, διὸ δὴ καὶ
ἔσσονται τοῦ λοιποῦ καὶ ἀμφοτέρω τὰ μέρη μένοντα,
εἰς ὅσον διαγνώσθῃ συνοδικῶς, καὶ ἀνενοχλήσιαν
πρὸς ἄλληλα ἔξουσι, μὴτ' ἐτέρου τούτων, μήτε τοῦ
ἐπισκόπου τοῦδε ἢ τινος τῶν μετ' αὐτῶν, μήτε τῶν
D ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου δὴ τοῦ μονοδρίου ὀφείλοντος
ἐκδοῦναι ποτε αὐτὸ εἰς μετόχιον, καὶ τῆς Ἐκκλη-
σίας ἐντεῦθεν ἀποξενώσαι· τῷ γὰρ πειραθισμένῳ
ποιήσασθαι τοῦτο ἐπιτίμιν συνοδικὴν ἐπαναταγέ-
μεθα. Ἐπὶ τούτῳ γάρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ
συνοδικὴ ἐγγράφος διάγνωσις καὶ ἀπόφασις εἰς
ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται μὴνι Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ἐκτῆς.

VI. *Tribunal ecclēci officii pœna ecclesiastica Tuer-nizem Georgium.*

† Τὸν Τζερέντζην Γεώργιον ἐπὶ μαγείαις καὶ ἄλ-
λαις ἀβέρρητοις καὶ κρατηθέντα καὶ ἀσεβείας ἔργα
διαπραξάμενον, ὡς καὶ γράφειν τὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ
ἀληθινοῦ Θεοῦ μέγιστον καὶ ὁσιότατον ὄνομα καὶ
σβεन्नύνει καὶ πατεῖν τῷ μέλανι, ἅμα δὲ καὶ χρα-

κτιθῆσας καὶ ἐπικληθεῖσι· δαιμόνων ἐκτιθεσθαι καὶ διὰ Α
 τῶντα ἱκανῶς τιμωρηθέντα, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὸ ἱε-
 ρὸν ἐκδικεῖον παραπεμφθέντα ἐπὶ τῷ λαθεῖν θερα-
 πείαν καὶ ἐξομολογησάμενον καὶ ἀποθεραπευθῆναι
 αὐτοῦ τὰ τοῦ σφάλματος δεηθέντα, τάττομεν αὐτὸν
 ἵστασθαι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας φαλλούσης καὶ συγ-
 χώρησιν αἰτεῖσθαι, ὡς ἔθος, παρὰ τῶν εἰσερχομέ-
 νων ἀπάντων καὶ ἐξερχομένων, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυ-
 σιν εἰσερχεσθαι καὶ προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι τὰς
 ἁγίας εἰκόνας, νηστεύειν τε ὁλοτελῶς κρέατος, τυ-
 ροῦ, γάλακτος καὶ ὠῶν, ποιεῖν πρὸς τοῦτοις καὶ
 μετανοίας καθ' ἡμέραν ἀνά ἐκκτὴν, χωρὶς Σαββάτου
 καὶ Κυριακῆς καὶ τῶν ἄλλων δεσποτικῶν ἑορτῶν,
 τότε δὲ λέγειν εἰς διπλάσμων τούτων τὸ, Κύριε,
 ἐλέησον, μετὰ κατανύξεως καὶ συντηριδῆς τῆς αὐ-
 τοῦ καρδίας, ἔτι δὲ σπουδάζειν σωφρόνως βιοῦν, Β
 καὶ εἴπερ οὐ δύναται ἐγκρατεῦσθαι, ἀγαγέσθαι
 ἑαυτοῦ καὶ γυναῖκα νόμιμον εἰδήσει καὶ τῆς ἁγίας
 Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιεῖν δὲ καὶ ἐλεημοσύνην,
 καθὼς αὐτῷ δυνάμει καὶ εὐπορίας πρόσεστι.
 Μετὰ δὲ τριετίαν, εἴπερ ἀναφανεῖ προθύμως ἐκ-
 δουλεύων καὶ ἐκπληρῶν τὰ δοθέντα αὐτῷ ταῦτα
 ἐπιτίμια, οἰκονομηθήσεται τότε τὰ κατ' αὐτὸν καὶ
 μετὰ πλείονος συγκαταβάσεως, ὡς ἂν δόξη τῇ Ἐκ-
 κλησίᾳ Θεοῦ προσήκον. Τῆς μέντοι ἁγίας μεταλή-
 ψεις καὶ τῶν ἄλλων ἁγιασμάτων ἀμέτοχον εἶναι
 μέχρι συμπληρώσεως τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Εἰ δέ γε
 νόσος αὐτῷ ἐπισυμβαίη, θάνατος ἀπειλούσα, ἐξελ-
 ναι αὐτῷ τῶν ἀχρῶντων μυστηρίων μεταλαμβάνειν·
 βεβαιῶν δὲ τῆς νόσου καὶ εἰς ὕψιστον ἐπανελθόντι
 τοῦ αὐτοῦ κανόνος ἔχεσθαι μέχρι τῆς αὐτοῦ τελευ-
 τῆς, ὡς εἴρηται. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὀφείλει ἐν μνήμῃ
 ἔχειν καὶ φυλάττειν ἀπαράθραυστα καὶ ἀμετάθετα,
 ὅσα δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ὑπέσχετο, καὶ ὅσα οἱ ὑπὲρ
 αὐτοῦ ἐγγύας δεδωκότας φυλάξειν αὐτὸν διωμολό-
 γησαν καὶ ἐξησφαλίσαντο. Ἐπὶ τούτου γάρ καὶ
 ἀπολείπει αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν σιγίλλιον τοῦ ἱεροῦ
 ἐκδικεῖου τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-
 σίας· δι' ἀσφάλειαν μὴνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ἐδόδμης.

VII. Joannes iterum admonet Tzerentzem Georgium.

† Ἐπειδὴ ὁ Τζερέντζης Γεώργιος εἰς ἀθεμίτους
 καὶ ἀτόπους πράξεις Ἐκκλησίας καὶ συνοδικῶς
 ἀπελεγχθεὶς ἐπ' αὐταῖς, ἐκρατήθη ἔπειτα εἰς φυλα-
 κὴν διὰ τὸ ὅτι ἐπέθετο καὶ φυγῇ, ἀνήμεναι δὲ καὶ
 παρεκάλειαν περὶ αὐτοῦ οἱ κατὰ γένος αὐτῷ προσ-
 ῥήκοντες, καὶ ἀπελύθη μὲν οὗτος τῆς φυλακῆς ὀρι-
 σμῷ τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκρά-
 τορος, ἀνηρτήθη δὲ τὰ κατ' αὐτὸν ἐκείθεν εἰς τὴν
 καὶ ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον, κάλυπτον καὶ
 ἰδούσαν αὐτῷ κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν
 ἐπιτίμια ἀνάλογα τοῖς τοιοῦτοις αὐτοῦ πταίσμασι,
 δεδοκασί δὲ καὶ ἐγγύας ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ ἀπὸ τοῦ γέ-
 νους αὐτοῦ διὰ γράμματος, κατὰ μέρος διαλαμβά-
 νοντες, ὅσα φυλάξειν αὐτὸν ὑπισχνούνται, καθὼς
 ἀπητήθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἀπολύουσα τὸ
 παρὸν γράμμα ἢ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται
 καὶ διὰ τούτου πρὸς αὐτὸν, ἵνα συντηρηθῇ καὶ φυ-
 λάξῃ ἑαυτὸν τοῦ λοιποῦ καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἀμέ-

PATROL. GR. CLII.

τοχον ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀθεμιτῶν καὶ ἀτόπων ἐρ-
 γασίων, καὶ οὐδὲν τολμήσῃ παραβῆναι τι τῆς τοιαύ-
 τῆς· ὑπὲρ αὐτοῦ ὑποσχέσας καὶ ἐγγύης, ἀλλὰ καὶ
 κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐπισπειῶν καὶ ἐπα-
 γωνίζηται εἰς τὴν τῶν δοθέντων αὐτῷ ἐπιτιμῶν
 ἐκπλήρωσιν· οὕτω γὰρ ἔψεται· πάντως αὐτῷ καὶ ἡ
 τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων αὐτοῦ συγχώρησι· εἰ
 δὲ μὴ, εἰ φωραθεῖη δηλονότι ποτὲ ἐπὶ πράξει τοιαύ-
 τη ἢ ἀθετήσῃ τι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ τοιαύτης ὑποσχέ-
 σως καὶ ἐγγύης, πρὸς τῷ ὑποσχεῖν αὐτὸν εὐθύνην
 σωματικὴν τὴν προσήκουσαν, ἐστίται καὶ ψυχικῶς
 ὑπ' ἀφορισμὸν συνοδικὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος.
 Τούτου γὰρ χάριν καὶ τὸ παρὸν αὐτῆς ἀπελύθη
 γράμμα μὴνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ζ'.

VIII. Cyrillus, metropolita Sidæ, pollicetur se in Ecclēsia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας καὶ
 καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς ἀρχιερέας αὐτοῦ, οἱ τε
 ἄλλοι καὶ οἱ εἰς Χριστιανικὸν λαὸν ὑπὸ ἔθνους ἀσε-
 βῆς τελευντα πεμπόμενοι, ἐκείνῳ πάντως ἐν νῷ
 στρέφειν ὀφείλουσιν, ὅτι δηλαδὴ ἀποστολικὸν ἀνεί-
 ληφσαν ἀγῶνα, καὶ δρόμον ἐτάχθησαν τρέχειν τῶν
 τοῦ Χριστοῦ σεπτῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων, πρὸς
 οὓς καὶ ἄλλα πλείστα κινδύνων γέμοντα εἴρηται,
 καὶ τό· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα
 ἐν μέσῳ λύκων. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ αὐτοὶ κρίμασιν
 οἷς οἶδε Θεὸς ἐξελέγη παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ
 Ἐκκλησίας, καὶ ἐψηφίσθη ἐἶς τὴν ἐκκλησίαν τὴν
 Σιδῶν, ἣς ἀρχιεὶς ἔλαχεν ἰθνηκὴ χεὶρ ἀσεβῆς, καὶ
 ἐν ὑποψίᾳ, μὴ ποτε χειροτονηθεὶς οὐδὲν ἀπέλθω
 ἐκεῖσε, ἢ καὶ ἀπελθὼν ὑποστρέψω πάλιν εἰς τὴν
 βασιλίσαν ταύτην τῶν πόλεων δι' ἄνεσιν καὶ ἀκαλ-
 λαγὴν τῶν προκαίμενων δυσχερῶν, τὴν παρούσαν
 ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ποιῶμαι διὰ τοῦτο πρὸς τὸν
 παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην τὸν οἰκουμενικὸν πα-
 τριάρχην καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ λέγω
 καὶ διαβεβαιῶμαι, ὡς οὐ μὴ ἔχω βδεῖαν μετὰ τὴν
 γεννησομένην ἐπ' ἐμοὶ χειροτονίαν, τῇ τοῦ Θεοῦ χά-
 ριτι, προσκαρτερῆσαι ἐνταῦθα καὶ πρόφασιν εὐρεῖν
 περὶ ἀργίας καὶ ἀναβαλέσθαι τὴν ἀποδημίαν, ἀλλ'
 οὐδὲ μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, εἰς
 ἣν ἐψηφίσθη, ὑποστρέψαι ἐνταῦθα, καταλειπὼν τὴν
 ἐχειρισθείσαν μοι ποιήμην, ἐκτὸς μεγάλης ἀνάγκης
 καὶ χρείας, ἣν κρίνει καὶ ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης
 οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύν-
 οδος ἐβλογον καὶ ἀληθινήν, καὶ τότε δὲ ὑπισχνούμαι
 μὴ ἐνοχλεῖν ὅλως τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη τῷ
 οἰκουμενικῷ πατριάρχει, μηδὲ κατεπαίγειν καὶ ζητεῖν
 κυδέρνησιν καὶ ἐκκλησίας ἐτέρας ποιμανσίαν καὶ ἐπι-
 στασίαν, ἀλλὰ διάγειν εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως, μέ-
 χρις ἀν' εὐδρόμον γενήται τὸ τὰ τῆς κατ' ἐμὲ ἐκκλησίας
 διεξάγεσθαι παρ' ἐμοῦ, καθὼς ἐτάχθη. Εἰ δ' ἴσως
 παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς παραβῆναι με τὴν τοιαύτην
 ὑπόσχεσιν μου καὶ ἀθετῆσαι, ὅσον ἡδὴ διαβεβαιῶμαι,
 ἐπισπῶμαι κατ' ἐμαυτοῦ καὶ ἀσπασίως δέχομαι, ἦν
 ἂν διαγνοίη ἐπ' ἐμοὶ καταδικήν μετὰ τῆς θείας καὶ
 ἱερᾶς συνόδου ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ
 οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἐπιτόπιον γὰρ ἐγένετο
 καὶ ἡ παρούσα ἔγγραφον· ὑπόσχεσίς μου δι' ἀσφάλειαν.

Manu propria :

† Κύριλλος Ιερομόναχος καὶ πατὴρ πνευματικὸς τὰ ἀνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

IX. Joannes promittit Nicænsibus reversuris in sinum Ecclesiæ remissionem.

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Νίκαιαν.

† Τοῖς ἀπὸ ἁμαρτίας ὑποστρέφουσιν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, τὴ κοινὴν τῶν ψυχῶν λατρεῖν, τὰς ταύτης σωτηρίας ὑπανοίγουσα πύλας καὶ ἐκάστῳ τὰ πρόσφορα φόρμακα ἐπιτιθεῖσα πᾶσι τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομεῖ· δεῖ τοίνυν μὴ ἀπαγορεύειν μηδὲνα, μηδὲ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσόντα καταφρονεῖν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας, οὐδὲ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν ὅπως ἁμαρτία ἡ νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ πολλὰ τῶν τῆς προτέρας ἀφισταμένων κακίας καὶ γνησίαν ἐνδεικνυμένων τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν ἡ θεία Γραφὴ φέρει τὰ παραδείγματα, τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ τοῦ ἀσώτου, τὸ τῆς πόρνῃς, τὸ τοῦ ληστοῦ, τὸ τῶν Νινευιτῶν, τὸ τοῦ Μανασσῆ, ὃς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τὸν λαὸν εἰδωλολατρεῖν παρεσκεύαζεν, ἀποστάντας τοῦ δημιουργοῦ· οὐδὲνα γὰρ ἀπωθεῖται, οὐδὲ ἀποστρέφεται ὁ Θεός, φιλανθρωπίας ἀπαιρὼν ἔχων πῆλαγος, μόνον ἐὰν γνησίως μετανοήσωμεν καὶ προσπέσωμεν καὶ κλαύσωμεν καὶ δεηθώμεν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἐπεὶ οὖν παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν ὑπερίσχυσε καθ' ἡμῶν ἡ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπίθεσις, καὶ πολλοὺς οὕτοι τῶν ἡμετέρων χειρωσάμενοι καὶ καταδουλώσαντες παρεβιάσαντο καὶ παρέσυραν, φεῦ ! ὥστε καὶ τὰ τῆς αὐτῶν κακίας καὶ ἀθεότητος ἐλίσθαι, τοῖς εἰς βῆθος δὲ κακίας τοσαύτης ἐμπιστοῦσιν αἰσθησις, οἱ κακοῦ γεγόνασιν, ἐπιγενομένη τὰ τῶν Χριστιανῶν πάλιν ἀνακαλέσασθαι διζέγει, λογισμὸς δὲ τις εἴσῃσιν ἕτερος, καὶ διστάζουσι καὶ βέβαιόν τι μαθεῖν ζητοῦσιν, εἰ μὴ διαμάρτωσιν, ἀλλ' ἐπιτεύξονται τῆς αὐτῶν σωτηρίας, πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐγγυᾶται ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καὶ πληροφορίαν βεβαίαν διδωσιν, ὡς ἐλομένους τὰ τῆς ἀληθείας εἰς Θεὸν πίστεως καὶ τῆς τῶν Μουσουλμάνων κακίας, εἰς ἣν ἐξεκυλίσθησαν, ἀποστάντας, τῇ τῶν Χριστιανῶν πάλιν μερίδι συναριθμήσει καὶ λάσεται καὶ θεραπεύσει, καὶ οὐδὲ εὐρήσουσιν ἐμπόδιόν τι πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ψυχῶν σωτηρίαν διὰ τὸ προγεγονὸς αὐτοῖς, ὡς εἰρηται, σφάλμα, ἀλλ' ὅσοι μὲν τούτων καὶ φανεράν καὶ πεπαρβήσιασμένην ἐνδείκνυνται τὴν μετάνοιαν, ὡς καὶ παθεῖν ἐλίσθαι ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, οὗτοι καὶ μαρτυρικὴν ἀναδύονται στέφανον (ἀπόδειξις τούτου σαφὴς ὁ μέγας τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἰάκωβος ὁ Πέριος), ὅσοι δὲ τῷ φόβῳ τῶν κολάσεων καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἐν τῷ λειψοῦν διαζῇν θελήσουσι, τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐνστερνιζόμενοι καὶ ποιοῦντες, καὶ αὐτοὶ σωτηρίας ἐπιτεύξονται, μόνον κατὰ τὸ ἐναντὶν τηρεῖν σπουδάζοντες· τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὲν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· γράμμα ἐγένετο.

A X. Jeremias, metropolita Othersonis, pollicetur se in Ecclesia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, κ. τ. λ., καὶ num. VIII.

Manu propria.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χερσῶνος καὶ ὑπέρτιμος Ἱερμίας τὰ ἀνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

XI. Macarius, metropolita Bitzynes, pollicetur se in Ecclesia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, κ. τ. λ., καὶ num. VIII.

Manu propria.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιτζύνης καὶ ὑπέρτιμος Μακάριος τὰ ἀνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

XII. Joannes scribit ad clerum Constantinopoleos de incantationibus.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν γνωρίσασα, ὡς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ταύτῃ τῶν πόλεων μέσον τῶν ἐν αὐτῇ λογικῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων ἐγκατέσπειρεν ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς τις αὐτοῦ θεραπευτὰς τοῖς ἐργοῖς αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς προσκειμένους καὶ ταῖς διδασκαλαῖς, μαγείαις δηλαδὴ καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἀτόποις καὶ ἀσεβείας μετοῖς, προσίαι δὲ τούτοις καὶ τινες τῶν πιστῶν, καὶ ἀναμάττονται· τὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακίας καὶ ἀσεβείας, οὐ μικρῶς ἐντεῦθεν ἔπαθε τὴν ψυχὴν καὶ εἰς λύπην κατηνέχθη ἀφόρητον, καὶ πλείστα κατέχευε δάκρυα, ὅτι διὰ τὴν τοσαύτην ἀναισθησίαν καὶ ἀτοπίαν ἐξηνέχθησαν οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐγκαταλιμπάνειν Θεὸν τὸν ποιήσαντα καὶ ἐπιλανθάνεσθαι Θεοῦ τοῦ τρέφοντος καὶ τοιούτοις προσεῖναι ψυχοφθόροις καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου προδρόμοις, ὅθεν καὶ πᾶσιν, ὡς εἶκος, τρόποις προθυμηθεῖσα ἐξορίσαι τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας καὶ τοῦ γένους τὰ τοιαῦτα μιάσματα, ἅτε δὴ καὶ χρεὶς καὶ ὀφείλῃν ἔχουσα πᾶσι διαμαρτύρασθαι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἐπειδὴ καὶ τούτου χάριν ἐτάχθησαν οἱ ποιμένες, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις σάλπιζωσι καὶ καὶ προμηνύωσι τὰ μέλλοντα δυσχερῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαραιτήτως ἡ κόλασις, κἂν εἰς ὁ ἀπολωλὼς τύχη, ὡς τῆς ῥομφαίας ἐρχομένης, ἀν μὴ σάλπισωσι τῷ λαῷ, μηδὲ σημάνωσι, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ τὴν ψυχὴν, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς τῶν ποιμένων ζητήσῃ ὁ Κύριος, καὶ οὐ δυνήσονται πρεβάλλεσθαι τὴν ἀγνοίαν, οὐδὲ εἰπεῖν, Οὐκ ἠκούσαμεν τῆς σάλπιγγος, οὐδὲ εἶδομεν τὸν πόλεμον, οἱ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ταχθέντες ἐπανορθοῦν καὶ τὸν διαβολικὸν κίνδυνον προμηνύειν ἐρχόμενον. Διὰ ταῦτα προανφώνει καὶ ἐπισκήπτει τοῖς ἐποίκοις τῆς μεγαλοπλεως ταύτης ἀπασί, φοβηθῆναι τὸ βαρὺ κρίμα καὶ τὴν φοδερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαθεῖν καὶ μὴ θελήσαι τοῖς τοιούτοις συναπλόσθαι, ἀλλὰ κατὰ νοῦν λαθεῖν τὴν ἀπαιτήγην, ἣν ἐπὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπαιτούμεθα, ἥτις μικρὰ μὲν φαίνεται λεγομένη, νοουμένη δὲ καὶ πάνυ ἐστὶ μεγάλη, ἣν ὁ ἰσχύσας φυλάξει τρισμακάριστός ἐστι· διὰ γὰρ ὀλίγων ῥημάτων πᾶν κακὸν ὀνομαζόμενον, ὃ μισεῖ ὁ Θεός, ἀποτασσόμεθα, τερ-

νεϊαν, μοιχεϊαν, ἀκαθαρσίαν, ψεύδος, κλοπὴν, φθόνον, φαρμακείαν, μαντείαν, ἁποιδίαν, θυμὸν, ὀργὴν, βλασφημίαν, ἐχθρὰν, ἔριν, ζῆλον, μέθην, ἀργολογίαν, ὑπερηφανίαν, βλακείαν, γελοιασμούς, κιθαρισμούς, φέσματα δαιμονιακά, παιδοφθορίας, πνευμάτων ἐπερωτήσεις, κλεονεξίας, μισαδελφίας, ἀρπαγὰς, τοῦτοις πᾶσι καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτων ἀποτασσόμεθα ἐν τῇ τοῦ ἀγίου βαπτίσματι· ἀποταγῇ, ἅπερ πάντες γινώσκουμεν, ὅτι ἔργα καὶ διδασκαλίαι εἰσὶ τοῦ διαβόλου, πάντα δὲ ταῦτα ἐμάθεμεν ἐν σκότει δυνεὶ τὸ πρὶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου, πρὶν φθάσῃ εἰς ἡμᾶς· τὸ φῶς, ὅτε ἤμεν πεπραμένοι ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ὅτε δὲ ἐβουλήθη ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων Θεὸς λυτρώσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης πλάνης, ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, καὶ ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐξηγόρασεν ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, καὶ ἠδούκῃσιν ἀναγεννῆσαι ἡμᾶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, ταύτην τὴν ἀποταγὴν καὶ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖται ἕκαστος ἐν τῇ ὥρᾳ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἐπερωτῶνται γὰρ ποιμένες καὶ περὶ τῆς ἰδίας πολιτείας καὶ ὑπὲρ τῆς ποίμνης αὐτῶν, καὶ ἀπαιτεῖται ἕκαστος τὰ λογικά πρόβατα, ἅπερ περιέλαβε παρὰ τοῦ ἀρχιποιμένου Χριστοῦ, ἐπερωτῶνται οἱ ἐν ἐξουσίᾳ, ἐπειδὴ καὶ πᾶσα ἐξουσία ἀπὸ Θεοῦ, ἐπὶ ἀναγκαιότητι τῶν κακῶν καὶ ψυχολέθρων καὶ σωφρονισμῶ τῶν εἰς ἄτοπα ἐκφερομένων καὶ συστολῇ, καὶ λόγον δώσουσι καὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν πολιτείας καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτεροι δώσουσι λόγον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅμα δὲ καὶ οἱ διάκονοι καὶ πᾶς δὲ πιστὸς ὑπὲρ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς γυναικὸς καὶ τέκνων καὶ παιδίων καὶ παιδικῶν δώσει λόγον, εἰ ἐξέβρεψεν αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ νοουσίᾳ Κυρίου, καθὼς παραγγέλλει ὁ Θεός· ἀποστόλος, πλοῦσιτοι καὶ πένητες, καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, περὶ ὧν ἔπραξαν ἔργων, ἐπερωτῶνται· γέγραπται γάρ, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος, πρὸς ὃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε πονηρόν. Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρίδωκεν εἰς χεῖρας Βαρδάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους· ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, καὶ ἀποστήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν πονηριῶν αὐτοῦ, καὶ μὴ καταδεχέσθω συναπάγεσθαι τοῖς τοῦ διαβόλου θεραπευταῖς, ἀλλὰ σπουδάζετω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι, κατὰ τὴν ἡμῶν καὶ εἰ τινα ἐφθάσε γνωρίσει ἀνδρὰ ἢ καὶ γυναῖκα τὰ μαγικά μετερχόμενον, ὡς ἂν τῇ τοιαύτης κακίας καὶ ἐργασίας τοῦ διαβόλου ἐκπομπουμένης διορθῶνται καὶ οἱ τοιοῦτοι, καὶ εὐδὲ τοὺς ἀπλοустέρους εἰς τὴν τῇ ἀπωλείᾳ· βάρβαρον κατασπῶσι. Τοῦτου γὰρ ἕνεκα καὶ ἵνα παντὸς κακοῦ, ὃ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεός, ἡ ἡμετέρα καθαρὴ πολιτεία, ἐκκλησιαστικοῖς ἐπετρέψαμεν καὶ ἀνεθέμεθα, ὥστε περιμέναι αὐτοὺς καὶ ζήτησιν ἀκριβῆ ποιεῖσθαι ἐν ἐκάστη γειτονίᾳ τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων, μήπω τις ἐγκέκρυπται τῷ ποι-

μῆνι λύκας, δορὰν ἐνδεδυμένος προδότης, καὶ μόρφωσιν μὲν εὐσεβείας ἔχων, ἡρνημένος δὲ τὴν αὐτῆς δύναμιν, μαγείαις χαίρων καὶ γοητείαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἔργοις τοῦ διαβόλου. Τοῖς οὖν πεποιθῆσθαι τὴν τῶν τοιούτων ζήτησιν ἀνατεθειμένοις καὶ ὑμεῖς· ὀφείλετε συνεργεῖν εἰς τοῦτο, καὶ καταφανεῖ· τιθέναι, εἰ τινας τοιούτους συνοίδατε, τοὺς τε προσιόντας αὐτοῖς, ὅσον γὰρ κακὸν ἐστὶν ἐν τῇ μεγαλοπύλῃ ταύτῃ, ἥτις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐ μόνον τῷ μητρὶ ἐπέχειν τόπον τῶν λοιπῶν διενήνοχε καὶ προκαθίστηκε πόλεων, ἀλλὰ καὶ τῷ πηγῇ εἶναι τῆς εὐσεβείας, τοιαῦτα ἐν αὐτῇ τοιμᾶσθαι διαβολικά καὶ ἀπωλείας ψυχῶν πρόξενα· καὶ ποίας ἂν συγγνώμης ἐπιτύχοιτε ὑμεῖς, εἰ περικαλύπτεται τοὺς τοιούτους, καὶ συγχωροῦντες εἴητε ἀναμειχθῆαι ὑμῖν αὐτοῖς καὶ βάλλειν ἐν σκοτεινότητι τοῦ· εὐδοῖς τὴν καρδίαν καὶ θανατοῦν· Ἀλλὰ εἰ μὴ διανασταίητε πρὸς τὴν τῶν τοιούτων ἀνέυρεσιν, ὥστε τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐξελαθῆναι καὶ δίκεν ὑποσχέιν τὴν ἀξίαν, εὐ ἴσαστε, ὡς παροξυσμῷ παροξυνεῖται καθ' ὑμῶν ἐπὶ πλέον ὁ Κύριος, καὶ τίς ὑποστήσεται ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ; Διανίστητε τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ζῆλον ἐνδείξασθε ὑπὲρ Θεοῦ τὸν προσήκοντα, ἰδίᾳ μέντοι ὑμῖν τοῖς ἱερωμένοις, οἱ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα εἶναι ὀφείλετε τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ πρότερον μὲν παρεγγυησάμεθα μετὰ τῆς προσηκούσης πνευματικῆς αὐστηρίας, ἀπέχεσθαι τῆς ἐν καπηλείᾳ διατριβῆς, καὶ νῦν δὲ πάλιν αὐτὰ ταῦτα καὶ διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων ἐπισκήπτομεν, ὡς οἱ μὴ τοῦτο τοῦ λοιποῦ παραφυλαξάμενοι τὴν κανονικὴν ὑφείξουσι καταδίκεν· ἔτι ἐπισκήπτομεν, ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων συνεργήτε τοῖς ἀνατεθειμένοις τὴν παρὲν λειτουργίαν εἰς ἀνέυρεσιν τῶν ψυχοφθόρων ἀνθρώπων, ὑπείκοντες τούτοις δὴ τοῖς τὴν ζήτησιν αὐτῶν πορευμένοις, ἐπ' οἷς καὶ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ περὶ ἄλλων ἀναγκαιῶν καὶ λυσιστελῶν λέγειν μέλλουσι πρὸς ὑμᾶς, ἐπεὶ καὶ βάρος ἐκφωνοῦμεν καὶ ἐπιτίθεμεν παντὶ τῷ εἰδῶσιν ἔχοντι τοιοῦτου ψυχοφθόρου καὶ λυμεῶνος, ἵνα ὑποδείξῃτε τούτον τοῖς εἰς τοῦτο ἀνατεθειμένοις ἐκκλησιαστικοῖς, ἔτι δὲ καὶ εἰ τινα εὐνοῖδε ποσσόντα τοῖς τοιούτοις καὶ συμφιλιούμενον.

XIII. *Joannes mandat quibusdam magistratibus ut ecclesiasticos in persequendis incantatoribus adjuvent.*

† Οἱ κεφαλαιατικεῖοντες εἰς τὴν θεοφύλακτον, θεοδόξαστον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινουπόλιν, συμπένθερε τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς τραπέζης, κύρ Γεώργιε Χοῦμνε, καὶ θεῖε τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μέγα δρονγγάριε τῆς βίγλης, κύρ Δημήτριε Τορνίκη, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποδενότατοι υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετρίότητος· ἡ μετρίότης ἡμῶν ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν θεοφύλακτον ταύτην βασιλίδα τῶν πόλεων ἐνεργοῦνται μὲν καὶ ἄλλα τινὰ ἄτοπα παρὰ τινων ἀπὸ τῶν ἐποίκων αὐτῆς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, εὐρίσκονται δὲ ἀναμειγμένοι (—αι) εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλοὶ (πολλοὶ) μαγείαις καὶ γοητείαις προσκεῖμενοι (—αι) καὶ χρώμενοι (—αι), οἵτινες

καὶ τὰς αὐτῶν μὲν ψυχὰς τῇ ἀπωλείᾳ παραδίδωσιν, ἀπατῶσι δὲ καὶ πολλοὺς προσέρχουσι αὐτοίς, καὶ ποιοῦσι βλάβην ἐντεῦθεν καὶ ὀλεθρον καὶ ψυχικὸν καὶ σωματικὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· πόσον οὖν κακὸν καὶ ὀλεθρὸν ἐνι τοῦτο ὡς ἀντικρυς φθορὰ εἰς τὸν ἀραιοφῆν Χριστιανισμόν, ὃν ἡγοῦμεθα καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι εἴπερ που ἀλλαχοῦ πολιτεύεται, πολιτεύεται τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα τῇ τοιαύτῃ μεγαλοπύλῃ λαόν, καὶ ὅτι ἱκανόν ἐστι τοῦτο μόνον ἐπιστάσθαι προφανῶς τὴν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν κατὰ ἡμῶν, καὶ ὑμεῖς φρονήσεως ὄντες, ὅλας ἐστὲ καὶ γένους καὶ Χριστιανισμοῦ καθαρωτέτου, ἵνα διακρίνητε. Ἡ μετριότης τοίνυν ἡμῶν ταῦτα μαθοῦσα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μικρῶς ἔπαθε, καὶ εἰς λύπην ἀφόρητον κατηνέχθη, καὶ δάκρυα πλείστα κατέχευε, τὸ μὲν καὶ ὅτι εἰς τοσαύτην ἀναίσθησίαν καὶ ἀτοπίαν ἐξηνέχθησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἐπληνέθησαν, ὡς ἀποστῆναι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπολέσαι τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν διὰ τῶν τοιούτων μαγεϊῶν καὶ γοητειῶν, τὸ δὲ καὶ ὅτι ὁμολογουμένως διὰ τὰ τοιαῦτα ἄτοπα καὶ ἀσεβείας μεστὰ ἔργα τὸ πλὴν ὑπέστη τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν τὸν ἀφανισμόν καὶ τὴν φθορὰν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣν ὑπέστη καὶ ὀφίσταται. Εἰ μὲν οὖν μακράν που τῆς βασιλείας τῶν πόλεων ταύτης ἡκούομεν ἐνεργούμενα τοιαῦτα ὀλέθρια καὶ ἔξω τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ἔργα, πάντως χρέος εἰχομεν καὶ ζῆλον ἀναλαβεῖν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, καὶ εἰ κίνδυνος προέκειτο καὶ προθυμηθῆναι καὶ πᾶσι τρόποις σπουδάσαι ἐξορίσαι τῇ· Χριστιανικῆς πολιτείας καὶ τοῦ γένους τὰ τοιαῦτα μιάσματα. Ἐπεὶ δὲ ἐντὸς ταύτης τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως, ἐνθα ἐνι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ εὐσεβιστὰτῃ βασιλείᾳ, εἰς ἣν ὅντα μεγαλόπολιν καὶ ἐνοχὴν ἔχετε ὑμεῖς, ὅταν ἔχετε, καὶ τὸ ὅλον εἴπειν, ἐνθα ἡ πηγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εὐρίσκεται, τελμῶνται τὰ τοιαῦτα, πόλας ἂν συγγνώμης τύχοιμεν παρὰ Θεοῦ, καὶ πῶς οὐ δικαίως πᾶσα μέμφει ἡμῖν παρὰ παντὸς; ἐπαχθῆσεται, εἰ μὴ διανασταίημεν εἰς ζήτησιν ἀκριβῆ καὶ ἀνεύρεσιν τῶν τοιούτων κακίστων καὶ ὀλεθρίων καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς ἐκδίκλησιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ; Γενομένης γὰρ τῆς ἐκδικήσεως ταύτης καὶ τοῦ ἐξιλασμοῦ κατὰ τὸ τοῦ Φινεὲς ἀείμνηστον ἔργον ἐκεῖνο, θαρρῶς εἰς τὴν φιλοanthρωπείαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς κοπάσει ἡ κατ' ἡμῶν θρασύς καὶ τὸ ἀνένδοτον τῆς ὀργῆς, καὶ ἐπιβλέψει πλεον εἰς τὸν ταλαίπωρὸν λαόν ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ μάστιγι διὰ τὰ παροξύνοντα αὐτὸν καὶ παιδαυόμενον λαόν αὐτοῦ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀτοπίαις διαθερμανθέντας καὶ εἰς ζῆλον διαναστάντας τὸν τῷ Θεῷ ὀφειλόμενον ἀμείψεται ὥρεαι; πολυτρόποις αὐτὸς ὁ διὰ τοῦ προφήτου εἰπών· Ζῶ ἐγὼ, τοὺς διεξάζοντάς με διεξάσω. Ποῖον γὰρ ἂν ἕτερον ἔργον ὑπὲρ τῆς δόξης εἴη τοῦ Θεοῦ ἢ τοὺς τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν διὰ τῶν δαιμονικῶν ἐπικλήσεων καὶ τῶν μαγεϊῶν καὶ γοητειῶν ἀνατρέποντας καὶ καταλύοντας ἀντικρυς λανθάνοντας ζητῆσαι καὶ εὐρεῖν καὶ εἰς μέσον ἐλκύσαι καὶ ταῖς προπούσαις ὑποβαλεῖν κακώσεσι καὶ

κολάσεσιν; Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀναθέμεθα ἐκκλησιαστικοὺς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, εἰ μέλλουσι περιεῖναι καὶ ἀνιχνεύειν καὶ ζητεῖν πάντα τρόπον τοὺς τὰ εἰρημένα ἄτοπα καὶ ἀσεβήματα χαίροντας, ἀνδρας λέγομεν καὶ γυναῖκας, καὶ τὸ εἰς τὴν αὐτῶν δύναμιν ἦκον, οὐ μόνον εἰς τὴν τῶν τοιούτων σπεύδοντες, ἐσονται ζήτησίν τε καὶ εὐρεσιν, ἀλλ' ἦδη καὶ εἰς τὴν τῶν γινομένων ἄλλων κατὰ τὴν πολιτείαν ἀτοπημάτων διόρθωσιν· ἐπισκῆπτομεν δὲ καὶ ἀξιοῦμεν καὶ ὁμᾶς ὡς εὐσεβεῖς καὶ φιλοθέους, καθὼς εἴπομεν, συνεργοὺς φανῆναι εἰς τοῦτο καὶ ἀνθρώπους διδόναι τοῖς τοῖς, ὅτε χρεῖαν ἔχουσι τοῦ δημοσίου, ἱκανοὺς εἰς τὴν τοιαύτην τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἔρευναν, ὥστε τοὺς ἀλίσκομένους καὶ ἐρίσκομένους μετόχους τῆς εἰρημένης ἀσεβείας, πάσχοντας πρότερον, ὅσα τοῖς φιλευσεβέσι νόμοις δοκεῖ, τέλος καὶ τῶν τῆς πόλεως ὀρίων ἀπελαύνεσθαι. Ἰν' οὖν ἔχοιτε τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς αὐτῆς χρῆζετε, φάνητε φιλοῦντες Θεὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν περὶ πλείστον ποιοῦμενοι, καὶ σπεύσατε εἰς τοῦτο τὸ εἰρημένον θεοφιλέστατον ἔργον καὶ κόπον, εἰ πρόκειται, ὑποστῆναι ὁμᾶς σωματικῶν, ὥστε ἐξορίσαι τὴν λύμην τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ, ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι εδρῆτε τὰς ἀμοιβὰς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπολαύσητε, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ὑπεραγωνισαμένοις.

XIV. *Synodus constituit, excommunicato metropoli a Philipporum hyperpyra centum annua esse pendenda a duobus episcopis Ecclesiae Philippopolis, qui antistitibus carent.*

† Καὶ ὁ τῆς ἡμετέρας φύσεως λόγος καὶ τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐπικράμπεσθαι ἡμᾶς; ἀπικταί τοῖς κακῶς ἔχουσι καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς προσφέρεισθαι καὶ ἡμέρας καὶ ὥς οἶδεν τὸ ἐστὶ τὸ πολὺ κουρίζειν τῶν συμφορῶν, ὅσην δὴ καὶ κοινὰ πᾶσιν ἡ φύσις προῦθηκε τὰ θυστηρήματα. Ταῦτ' ἔρα καὶ τῷ ποτε Φιλίππων, πρὸς τῇ ἀποβολῇ καὶ ἀποπέσει τοῦ θείου τῆς ἀρχιερωσύνης σεμνώματος καὶ τῆς ὁσίας πενίχ καὶ ἐνδείᾳ πιεζομένη τῶν χρεωδῶν, καὶ ἐκείναι πρὸς ἡμᾶς κεκινηκοί, ἐπαρκίαι· τὰ πρὸς ζωάρκειαν, οὓς εὐχόμενοι ὑπέσχομεν, καὶ προνοήσασθαι ταύτῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν συναινόντα τῶν εἰκότων εἶναι καὶ δικαίων κεκρίκαμεν· μέντοι γε καὶ διασκέψαι καὶ γνώμῃ κοινῇ τῆς περὶ ἡμᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου

τάττομεν δίδωσθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέρπυρα ἑκατὸν ἀπὸ τῶν ἐισοδημάτων τῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Φιλίππουπόλεως χρηρευουσῶν ἐπισκοπῶν, τῆς Ἰωαννίτζης καὶ τοῦ Ὑπερπυρακίου· δίδωσθαι δὲ ταῦτα αὐτῷ ἐτησίως ἀνεγκρατῆτως καὶ ἀνατερρήτως, ὅπερ καὶ ὀφείλει γίνεσθαι καὶ ἐνεργεῖσθαι, ὡς διεγνώσθη καὶ διετάχθη συνοδικῶς. Ὁφείλει μέντοι καὶ ὁ χειροτονηθόσμενος εἰς τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Φιλίππουπόλεως ἀρχιερεὺς στέργειν τοῦτο, ὅσον διεγνώσθη συνοδικῶς, καὶ μηδὲλως εἰς τὴν τῆς τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως χωρῆσαι ἀθέτησιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἐπεδύθη αὐτῷ

καὶ τὰ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος. Μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. ζ'.

XV. *Joannes respondet metropolitæ Russiæ interroganti de metropolitâ mortuo miracula patrante.*

† Ἐρώτατε μητροπολίτα Ῥωσίας καὶ ὑπέρτιμε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἀγαπητὲ ἀδελφε τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι· γραφὴν ἐδεξάμεθα τῆς ἱερότητός σου, διεξιούσαν ἅμα καὶ πληροφοροῦσαν περὶ τοῦ πρὸ σοῦ ἀρχιερέως τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ὡς ἐδοξάσθη μετὰ θάνατον παρὰ Θεοῦ καὶ γνήσιος αὐτοῦ θεράπων ἀνεδείχθη, ὡς καὶ θυμὰτα τελεῖσθαι μεγάλα παρ' αὐτοῦ καὶ παντοίας νόσους θεραπεύεσθαι. Εὐφράνθημεν οὖν καὶ ἡγαλλιασάμεθα τῷ πνεύματι ἐπὶ τούτοις, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀνεπέψαμεν τῷ Θεῷ δοξολογίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐζητεῖ μαθεῖν ἡ ἱερότης σου τὸ ποιητέον ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἁγίῳ λειψάνῳ, οἷδε δὲ αὐτὴ καὶ οὐκ ἄγνοεῖ, ὡς ἔχει τάξεις καὶ συνηθείας ἐν τοῖς τοιούτοις ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, πληροφορίαν καὶ ἐπ' αὐτῷ λαβοῦσα βεβαίαν καὶ ἀναμφίλεκτον, τῷ τοιοῦτῳ τῆς Ἐκκλησίας χρῆσται πάντως τύπῳ ἡ ἱερότης σου καὶ περὶ αὐτὸ, καὶ ὕμνοις καὶ ἱεραῖς τιμήσεσι καὶ θεραπεύσεσι δοξολογίαις τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα, καὶ τῷ ἐξῆς παραδώσεις χρόνῳ εἰς ἀφνεσιν καὶ δόξαν τοῦ δοξάζοντος Θεοῦ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας, οὗ ἡ χάρις εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ζ'.

XVI. *Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitam Thessalonices et monasterium Aca-pnii.*

† Διένεξις ἀνέκυψε μέσον τῶν τε ἐνασκουμένων μοναχῶν τῇ κατὰ τὴν Θεσσαλονικὴν σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ μονῇ τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένη τοῦ Δεσπότη τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Ἀκαπνίου, καὶ τοῦ μέρους τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης περὶ τοῦ ἐκείσε κλήρου τοῦ θεοῦ ναοῦ τοῦ εἰς ὄνομα τῶν Ἀσωμάτων τετιμημένου, τοῦ μὲν τοπικοῦ ἀρχιερέως σφραγίσαι καὶ τιμαῖς ὀφικίων καὶ περὶ αὐτὸν χρῆσθαι ἐθέλοντος, ναὶ μὴν καὶ εἰς οἰκονόμον ἀρτίως διὰ σφραγίδος προδιδασάντος ἐν αὐτῷ, ὃν δῆτα καὶ προσέβλεψε, τῶν μοναχῶν δὲ ἀνθισταμένων καὶ ἐναντιουμένων αὐτῷ, ὅτε δὴ τῶν περὶ τοῦ κλήρου τοῦδε προσόντων αὐτοῖς χρυσόβουλων, τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς καὶ ἐφορεῦεν καὶ ἐπιλέγεσθαι τούτους διοριζομένων, οὐκ ἀπὸ τῶν τῆς μητροπόλεως κληρικῶν, οὐκ ἀπὸ τῶν τῆς Παναγίας, οὐκ ἀπὸ τῶν τοῦ μεγάλου μάρτυρος καὶ μυροδύτου Δημητρίου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις προσαναχθέντων Θεῷ, περὶ τοῦ Θεσσαλονικῆς μηδὲν τι μηδαμῶς μεμνημένων. Ἐπεὶ οὖν ἀρχὴν ἔσχεν ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὰ τῆς διενέξεως καὶ λυσιν οὐδαμῶς ἐλάβανεν, ἐξαποστέλλουσιν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον οἱ μοναχοὶ τὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς ἱερομόναχον κύρ Μαλαχίαν, ἐπιθέμενοι τούτῳ τὰ προσόντα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης αὐτοῖς δικαιώματα, ἐφ' ᾗ τὰ κατ' αὐτὴν ἀνενέγκαι καὶ τὸ ποιη-

τέον ζητῆσαι τε καὶ μαθεῖν. Ἀφ' ἡμετέρου οὖν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καὶ τοῦ ἱερομόναχου κύρ Διονυσίου, προτροπῇ καὶ ἀναθέσει τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Θεσσαλονίκης, ἐπέτρεψε συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκατέρῳ εἰπεῖν καὶ διηγήσασθαι, ὅσον εἰπεῖν ἔχει, καὶ δὴ τὰς πρὸς ἡμᾶς γραφάς τοῦ Θεσσαλονικῆς ὁ αὐτὸς ἱερομόναχος κύρ Διονύσιος ἐμφανίσας, αἱ δὴ γραφαὶ διεξιούσαι ἦσαν εἰς πρᾶξιν αὐτὸν ἐδρασθῆναι συνοδικῇν καὶ τὴν τοῦ οἰκονόμου σφραγίδα, προσκόμισεν ἔπειτα καὶ τὴν συνοδικὴν πρᾶξιν, ἥτις καὶ ἐν ἐπηκόῳ ἀναγνωσθεῖσα περὶ μὲν τῶν, ὧν διωρίζετο τὰ χρυσόβουλλα, μὲλαν ἐποιεῖτο οὐδ' ἦντινα οὖν, οἷα μὴδὲ ἐμφανισθέντων τῆνικαῦτα τυγχόν, τὸν Ἀκαπνίου δὲ ἀπέργε χειροτονίας, μὴ ποιεῖν ἐν τῷ τοιοῦτῳ κλήρῳ βαθμῶν. Καλῶς τοῦτο πάντως καὶ κανονικῶς τῆς συνόδου διορισαμένης, ὅτε δὴ τοῦ τοιοῦτου χρήματος τῶν χειροτονιῶν ἀρχιερεῦσι προσήκοντος, ἐπὶ τούτοις προέτεινε μὲν καὶ ὁ τῆς τοῦ Ἀκαπνίου μεταγενεστέραν πατριαρχικὴν γραφὴν, ἐνδοῦσαν τῷ ταύτης ἀρχιμανδρίτῃ, ὥστε εἰς οἰκονόμον καθιστᾶν, ὃν ἂν ἐπιλέξῃται, καὶ κληρικούς ἐγκαταλέγειν τῷ κλήρῳ τῷδε δι' οἰκείων γραμμάτων, προέτεινε δὲ καὶ τὰ χρυσόβουλλα καὶ πρόσταγμα σεπτὸν ἐπ' αὐτοῖς τοῦ αἰδίου καὶ μακαρίτου βασιλέως, τοῦ πάππου τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, καὶ ἕτερον σεπτὸν πρόσταγμα ἀρτίως ἀπολυθὲν παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως, ὁμοῦ καὶ τὴν τοῦ κλήρου ἐπιλογὴν καὶ ἐφορεῖαν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ναοῦ τῷ κατὰ καιροῦς τῆς τοῦ Ἀκαπνίου προεδρεύοντι ἐνετίθει καὶ ἐνεχειρίζε, τοὺς τε φθάσαντας ἐνταχθῆναι τούτῳ διπλοκλήρους παρέστελλε, καὶ τὸν Θεσσαλονικῆς ἀπέτρεπεν ἐκεῖθεν. Ἀμέλει καὶ συνὸσκειψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἐφέσῳ, τῷ Ησιδίας, τῷ Μαδύτῳ, τῷ Μηθύμνης καὶ τῷ Χρῶ, διέγνω καὶ ἀπεφῆματο, προσήκον εἶναι καὶ δικαίον, ἐκείνα καὶ εἰς τὸν ἐξῆς πάντα χρόνον ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ κλήρῳ κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι, ὅσα τὰ περὶ αὐτοῦ χρυσόβουλλα ὑπετύπωσεν, ἔτι τε καὶ ὅσα τὰ ἐπ' αὐτοῖς σεπτὰ πρόσταγματα, ὥστε τὸν τῆς τοῦ Ἀκαπνίου καὶ τὴν ἐφορεῖαν καὶ ἐπιλογὴν ἔχειν αὐτοῦ, καὶ πάντα ἐπ' αὐτῷ ποιεῖν, ὅσα διὰ τῶν αὐτῶν δικαιοῦται δικαιωμάτων, μέντοι γε καὶ ἐφορεῦεν ἔσται καὶ ἐπιλεγόμενος τοὺς τοιοῦτους κληρικούς καὶ γράμμασιν οἰκείοις τούτους ἐγκαθιστῶν ὡς τὸ πρότερον, τὴν τε τῶν ἱερῶν σκευῶν φυλάκην καὶ τὴν τοῦ οἰκονομείου ὑπηρεσίαν τὸν αὐτὸν ἐρόπον ἐπιτρέπων καὶ ἀνατιθεῖς, ὃν ἂν ἱκανὸν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τούτοις καὶ ἀρμόδιον διακρίνῃ κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν καὶ καθ' ὅπερ ἀρχῇθεν ἔσχε προνόμιον, φυλάττεσθαι τούτου ὀφειλοντος καὶ τὸ ἀπαράτρωτον ἔχειν ἐπὶ πᾶσι τοῖς κατὰ καιροῦς τὴν αὐτῆς προστασίαν διαδεξομένοις, πλὴν οὐχ ἕξει τις αὐτῶν ἐπ' ἀδελφάς, σφραγίδα οὐλοδότηνος ὀφικίου ποιησθῆναι, οὔτε μὴν ἐναρθῶμιν τινὰ τῷ τοιοῦτῳ κλήρῳ ποιῆσαι διπλοκλήρον· ἀπαγορεύομεν γὰρ τούτοις ἅπανι καὶ ἡμεῖς ὁμολῶς τῇ προλαβούσῃ συνόδῳ, καὶ οὐδαμῶς ἐκχωροῦμεν, οὐδὲ ἄδωσαν δίδωμεν, σφραγι-

δας τελειν και χειροτονίας ὀφφικίων, ἐπει ταῦτα, Α ὡς εἴρηται, ἀρχιερεῖσι προσήκωνσι. Περὶ μέντοι τῶν κατὰ τὸ παρὸν εὐρίσκομένων διπλοκλήρων, εἰ καὶ κατὰ τὴν τῶν εἰρημένων τῆς τοιαύτης μονῆς δικαιωμάτων περιλήψιν παρασταλῆναι αὐτοὺς ἔδει, ἀλλ' οὖν διακρίσει τὸ πρᾶγμα δοῦσα ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς τοὺτους μὲν εἶπαι διὰ βίου εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι ἐν αὐτῇ, τοῦ λοιποῦ δὲ καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν οὐκ ὀφείλει ὁ τῆς τοῦ Ἀκαπνίου διπλοκλήρον ὅλως εἰς τὸν τοιοῦτον παραδέξασθαι κλήρον, ἀλλ' εἰ καὶ παραδέξεται ὡς οὐδὲ ποτε, αὐτόθεν ἡ πρᾶξις αὐτῇ εὐθὺς τὴν κατάλυσιν ἔξει· ἥκιστα γὰρ εἰκὸς καὶ δίκαιον ἡμῖν κέκριται, ἄλλο τι παρά τινος· εἰς τὸν τοιοῦτον κλήρον παραχθῆναι, παρ' ὅ τὰ τε χρυσόβουλλα καὶ τὰ σεπτὰ προσταγμάτων διορίζονται, ὀφείλοντος καὶ τοῦ νῦν ἱερωτάτου ἀρχιερέως Θεσσαλονίκης καὶ τῶν μετ' αὐτὸν στέργειν καὶ ἐμμένειν εἰς ὅσον ταῦτα διέξεις, ἵν' οὕτω καὶ ἀσυγχυτος ἡ τάξις αὐτῇ διατελῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τῆς γάρ περὶ τούτου χάριν ἀσφαλείας ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῇ πολλάκις διαληφθείσῃ τοῦ Ἀκαπνίου σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ μονῇ καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς διαωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. ζ'.

XVII. Synodus dirimit controversiam.

† Οἱ ἐνασκούμενοι μοναχοὶ τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Πλουαρίου διένεξιν ἔχοντες μετὰ τοῦ Καλοστρατιώτου περὶ τοῦ ἀνήκοντος αὐτοῖς ἐμφυτεύματος, ἀφ' ὧν οὗτος ἀνήγειρεν οἰκημάτων ἐν τῇ περιοχῇ καὶ τοῖς δικαίαις τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς, ζητήσας ἐπὶ τούτῳ καὶ λαθὼν παρ' αὐτῶν τὸ τοιοῦτο τόπιον, ἐκίνησαν τὰ περὶ τούτου ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, καὶ δὴ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῷ δικαστηρίῳ παρεστώτων, ἐξετάσει δοθείσης τῆς κατ' αὐτοὺς τοιαύτης ὑποθέσεως, οἱ μὲν μοναχοὶ τὰ ἐπὶ τῇ περιοχῇ τῆς αὐτῆς μονῆς καὶ τοῖς ὑπουδῆποτε διαφέρουσιν αὐτῇ κτήμασι προσόντα αὐτοῖς σεπτὰ χρυσόβουλλα προκομίσαντες, ἃ δὴ χρυσόβουλλα τὸ ἀπαργγείρητον καὶ ἀπαραποίητον, ἀναφαίρετόν τε καὶ ἀναπόσπαστον περιποιούνται αὐτοῖς εἰς ταῦτα, ἐζητούν κατ' αὐτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ τοπίῳ δικαιοῦμενοι τὸ τεταγμένον ἐμφύτευμα, ὁ Καλοστρατιώτης δὲ καὶ αὐτὸς τὸ παρ' αὐτῷ σεπτὸν χρυσόβουλλον τοῦ δοιδίου καὶ μακαρίτου βασιλέως τοῦ πάππου τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ἐμφανίσας, δικαιουσθαι δι' αὐτοῦ διετίετο, ὥστε μηδὲν τι πρὸς αὐτοὺς δίδοναι. Ἀναγνωσθέντος μέντοι τοῦ σεπτῷ χρυσόβουλλῳ ἐν ἐπιθήκῃ, καὶ διαλαβάνοντος διὰ χρέους τοῦ Καλοστρατιώτου δημοσιακὸν κρατηθῆναι καὶ παραθῆναι τὰ οἰκήματα αὐτοῦ ταῦτα τῷ δρουγγάρῳ....., ἅμα δὲ καὶ διοριζομένου, μὴ ὑποκεῖσθαι αὐτὰ δημοσιακῶ τέλει ἢ ἐτέρῳ οἰκδομήτῃ, ἐπειδὴ ἀνεφάνη ἐντεῦθεν ἀριθλῶς, ὡς δι' αἰτίαν αὐτοῦ ἐκρατήθησαν καὶ ἐπράθησαν τὰ τῆς ἀνακτίσεως αὐτοῦ πάντως καὶ βελτιώσεως, φθάσα· δὲ ὅμως ἐξωνήσατο παρὰ τοῦ δρουγγάρου, καὶ κατέχει καὶ

νέμεται πάλιν αὐτὰ, διὰ τοῦτο καὶ ἔτι οὐδὲ διαμνημονεύει τὸ αὐτὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον τῆς τοιαύτης μονῆς, οὐδὲ ἀποπέμπεται ὅλως αὐτὴν ῥητῶς ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου τοπίου, ὡς μὴ ἀνενεχθέντος τοῦ πράγματος, ὡς εἰς ἀλήθειαν εἶχεν, ἐτέρων καὶ αὐτῇ προσόντων χρυσόβουλων καὶ μὴ ἀναιρουμένων διὰ τοῦ ἐμφανιζομένου παρὰ τοῦ Καλοστρατιώτου, διασκέψει συνοδικῇ δοῦσα τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἔκρινε διὰ τε τὰς εἰρημένας αἰτίας, καὶ ἅμα διὰ τὸ καὶ τοὺς φιλευσεθεῖς νόμους οὕτως περὶ τῶν τοιοῦτων διαγορεύειν· εἰ δὲ τοῖς οἰκονόμοις τῶν ἐκκλησιῶν ἀδεῶς ἐκδικεῖν τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν ἐξ εὐαγῶν οἰκῶν ἀκίνητα καὶ ἀμείψως τρόπον, ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρῶτον, καὶ πάλιν ὁ κατὰ δωρεὰν λαθὼν ἀκίνητον ἐκκλησιαστικόν, πρὸς τῷ μὴ ἀπολαῦσαι τοῦ δωρηθέντος, καὶ ἕτερον παραπλήσιον ἀποδώσει, οὐ μὲν εἶναι κώλυμα καὶ ἐμπόδιον τοῖς μοναχοῖς, ἀναζητεῖν τὸ τοιοῦτον αὐτῶν δίκαιον· μέντοι γε καὶ ἐδικαίωσε γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτῇ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Αἰδουμοτείχου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Αἰνίου, τοῦ Χερσῶνος καὶ τοῦ Βάρνης, ἔτι δὲ καὶ τοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, καθολικοῦ κριτοῦ, κύρ Νικολάου τοῦ Ματαράγγου, συμπρόντος τῇ συνόδῳ καὶ συνδικάζοντος ἡμῖν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὡς ἂν διδῶται τῇ αὐτῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Πλουαρίου παρὰ τοῦ Καλοστρατιώτου τὸ ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων αὐτοῦ ἀνήκον ταύτῃ ἐμφύτευμα, ὡς ἐτάχθη τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ συνεφωνήθη, ὀφείλοντος ἀποδίδοναι τοῦτο κατὰ τὸ ἀνυστέρητον, ἐπειδὴ οὐδὲ παρέσχον αἰτίαν οἱ μοναχοὶ τίνα τῇ πρὸς τὸν δρουγγάριον πράξει τῶνδε τῶν αὐτοῦ οἰκημάτων, ὥστε καὶ ζημιαν ὑποσχέιν αὐτοῖς· ἐντεῦθεν, ἀλλ' αὐτὸς αὐτῷ γέγονεν αἴτιος εἰς τοῦτο· εἰ δὲ παρ' ἐτέρων δὲ γινόμενα ἐτέρους οὐ καταβάλλουσιν, οἱ αὐτοὶ καὶ ταῦτα νόμοι φασιν, οὐ μὲν ἄλλ' ὅτε καὶ μὴ εἶχεν οὕτω περιλήψεως τὸ αὐτὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον, ὡς παρυποκλαπῆναι δοκεῖν τῶν βασιλικῶν ἀκοῶν, ἀλλὰ ῥητῶς ἀπεστέρει καὶ τὴν μονὴν τοῦ τοιοῦτου αὐτῆς τοπίου, ἐπειδὴ τοῦτο ὑπ' αἰτίῳ τῷ Καλοστρατιώτῃ συμβῆναι ἐμελλεν, οὐδ' οὕτω· ἰσχυρογυμναεῖν αὐτὸν ἔδει καὶ ἀγνώμονος προφανῶς ἔργον ἐνδείκνυσθαι, ὡς ἀποστερησάι ταύτην τοῦ ἐμφυτεύματος· ἐπὶ κρίματι τῆς οἰκείας ψυχῆς· καὶ μὲν οὖν ἀποδιδῶν τοῦτο, εἰ ἂν ἔχοι, εἰ δὲ μὴ, ἐξίσταται τοῖς μοναχοῖς ἀποπέμψασθαι αὐτὸν ἐκτεῖν τὰς ὕλας λαβόντα τῶν τοιοῦτων αὐτοῦ οἰκοδομιῶν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦτο ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. η'.

XVIII. Synodus concedit cuidam clerico facultatem promotionis.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Δημήτριος ὁ Ἐσκαμματισμένος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀποφανισθεῖς πατρίθεν καὶ μητρίθεν ἦν ὑπέικων καὶ ὑποτασσόμενος τοῖς πρῶ-

τοις ἀγαθέλοις αὐτοῦ, τῷ Νικολάῳ καὶ τῷ Θεο-
δώρῳ, οἵτινες δὴ καὶ συνέθεντο καὶ συνεδιδάσθησαν
διὰ μόνης φιλήσας συμφωνίας πρὸ χρόνων μετὰ τοῦ
Φόρτου Μιχαήλ, ἐφ' ᾧ λαβεῖν τὴν τοῦ ἀναφύου αὐτοῦ
θυγατέρα τὴν Ξένην νόμφην ἐπὶ τούτῳ δὴ τῷ Δημη-
τρίῳ· γενομένης μέντοι τῆς τοιαύτης αὐτῶν συμφω-
νίας, ἐπειπερ εἶδεν οὗτος τὴν κόρην ἀφήλικα παν-
τελῶς, ἐχώρησεν εὐθὺς εἰς ἀθέτησιν τῆς πράξεως·
ταύτης, ἥτις δὴ πρᾶξις λαληθεῖσα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκεί-
σε ἀγιοπάτης ἐκκλησίας· τὸ ἄκυρον ἔσχε κατὰ τὴν
ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διαταγῇ τῶν φιλευσεδῶν νόμων,
ὡς τῆς κόρης μήπω τὸν ἔννομον πρὸς γάμον φρασά-
σης χρόνον. Ἐπειτα ἡγάγετο ἑαυτῷ γυναῖκα νομί-
μως, καὶ ζητήσαντος ἱερωθῆναι, ἐπειδὴ ἐλάληθη τὰ
τῆς εἰρημένης ἐπὶ τῇ τοῦ Φόρτου συμβιβάσεως, γέ-
γονε περὶ τούτου ἐξέτασις παρὰ ἐκκλησιαστικῶν
προσπορῇ καὶ ἀναθέσει τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου
Θεσσαλονίκης, ὑπερείμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσα-
λίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν
μετριότητος· καὶ συλλειτουργοῦ, παρ' ὧν δὴ καὶ
ἐρωτηθεῖσαι ἦτε μήτηρ καὶ ἡ μάμμη, ἐτι δὲ καὶ
ὁ αὐτῷ ἀδελφός τοῦ εἰρημένου Φόρτου ὁ δρουγγάριος·
καὶ ἡ αὐτοῦ σύζυγος, εἶπον καὶ διεβαδίσαντο ὑπὸ
βάραι ἀφορισμοῦ, ὡς χρόνων ἦν τὸ κόριον τότε πέντε
καὶ πρὸς, ὅτε μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ἑσκαμμα-
τισμένου τὰ φίλα γέγονε σύμφωνα. Ταῦτα ὁ δηλωθεὶς
Ἑσκαμματισμένος ἀνένεγκας προέτεινεν ἐπὶ τοῦ
μέσου καὶ γράμμα τῶν ποιησαμένων τὴν ἐρώτησιν
ἐκκλησιαστικῶν, τοῦ πρωτονοταρίου δηλονότι καὶ
τοῦ λογοθέτου, ὑπογραφῇ τῇ αὐτῶν πεπιστωμένον,
πρὸς δὲ καὶ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου, συνφῶς
τοῖς παρ' αὐτοῦ ῥηθείαι διεξίδει, καὶ ἐζήτησεν ἡμέ-
τερας τυχεῖν εἰς τοῦτο καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως.
Συνεδριάζοντος τοίνυν τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῇ
συνόδῳ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Θεσσα-
λονίκης καὶ εἰπόντος καὶ αὐτοῦ καὶ πληροφορήσαν-
τος, οὕτως ἔχειν τὸ ἀληθές, διέγνωσται τῇ ἡμῶν
μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιε-
ρεῦσι, τῷ Σάρδων, τῷ Σμύρνης, τῷ Λακεδαιμονίας,
τῷ Αἰνίου, τῷ Βάρνης καὶ τῷ Κῳ, μηδὲν τι κώλυμα
εἶναι, μηδὲ ἐμπόδιον τῷ Ἑσκαμματισμένῳ τῷδε εἰς
ἱερωσύνην προδικασθῆναι, ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς τοιαύτης
ψιλῆς συμφωνίας· ἐπεὶ γὰρ ἡ μὲν πρεσβυτέρα νο-
μοθεσία μετὰ τὸν ἐπταετὴ καθίστη χρόνον μνηστεύε-
σθαι, αἱ Νεκραὶ δὲ τοῦ κυρ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ
τοῦ κυρ Ἀλεξίου τῶν βασιλέων ἐκαίνας εἶναι καὶ
κρατεῖν καὶ ἐμπολιτεύεσθαι τῇ τῶν Χριστιανῶν κα-
ταστάσει μνηστείας θεσπίζουσι, τὰς εἰς τὸν δωδέκα-
τον δηλαδὴ χρόνον καὶ μετ' αὐτὸν καὶ μετ' ἱερῶν
εὐχῶν συνελουμέναις, ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν
μνηστείων ἡλλοτριῶται τὸ τοῦ Ἑσκαμματισμένου,
εἰκότως τὸ ἀκώλυτον ἔξει, ἱερατικοῦ ἀξιώθῃναι βαθ-
μοῦ. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιδέδοται αὐτῷ εἰς ἀσφάλ-
ειαν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος
μητὶ Ματθ. ἰνδ. η'.

XIX. *Joannes monet Nicænos ut perseverent in fide Christiana.*

† Οἱ κατὰ Νίκειαν εὐρισκόμενοι κληρικοί, ἱερο-
μένοι, μοναχοὶ καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας Χριστιανικός

ἄλλος, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότη-
τος· τὴν ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνην καὶ τὸ ἔλεος, ἀπαλλαγῇ
τε τῶν ἀνιάρων καὶ πᾶν ἄλλο ἀγαθὸν καὶ σωτήριον
ἐπευχόμεθα πᾶσιν ὑμῖν ἐκ Θεοῦ παντοκράτορος·
ἡμεῖς ὅσον καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀπάν-
των τῶν ἐν τοῖς Βαρβάροις Χριστιανῶν ὑπεραγοῦ-
μεν καὶ ὀδυνώμεθα, οὐδὲ εἰπεῖν ἔχομεν, πληροφορή-
θητε, ὅθεν οὐδὲ διαλιμπάνομεν καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέ-
ρας ἱκετεύοντες καὶ παρακαλοῦντες· τὸν Θεόν, ἵνα
τὴν διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν ἐπενεχθεῖσαν τῷ γένει
ἡμῶν καταιγίδα εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ καὶ ἀπο-
στρέψῃ τὰ κακὰ τοῖς ἐχθροῖς, ὥστε καὶ θαρρόμεν,
ὡς οὐ μὴ ἀπομείνῃ ἐπὶ πολὺ, ἵνα οὐδὲν δώσῃ ὁ τῶν
οἰκτιρμῶν Κύριος τέλος χρηστὸν ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν
ἱκεσίαις, μόνον σπουδάσετε καὶ ὑμεῖς· θεραπεύειν
τὸν Θεὸν διὰ τῶν καλῶν ὑμῶν ἔργων καὶ τῆς θεοφι-
λοῦς ἀναστροφῆς· αἱ γὰρ καὶ κυριεύουσιν ὑμῶν οἱ
ἐχθροί, ἀλλὰ τῶν οἰκείων ψυχῶν καὶ τῆς γνώμης
αὐτοῦ ἑαυτῶν ἔστε κύριοι, καὶ τῆς προτιρέσεως ὑμῶν
ἐστι φυλάξαι τὸ καλὸν καὶ μὴ φυλάξαι· πλὴν ὡς
ἐμάθομεν παρὰ τοῦ κυρίου, συντηρεῖσθε καὶ φυλά-
σετε τὰ τῆς Χριστιανικῆς ὑμῶν καταστάσεως, εἰς
ἣ καὶ ἀσπεύτους καὶ παγίως μένειν εὐχόμεθα, ἵνα
καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἐπιτύχητε ἀγαθῶν, ἃ ἡτοίμα-
σε ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς, καὶ τὰς
σωτηρίους αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς, οὐ ἡ χάρις δια-
φυλάξαι ὑμᾶς.

XX. *Synodus statuit ut monasterium patriarchale Hodegetriæ in regione Didymotichi iterum sit cœnobium virile.*

† Ἐπειδὴ ἀνενέχθη εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὴν καὶ
θεῖαν σύνοδον, ὡς τε περὶ τὸ διδουμότειχον πατριαρ-
χικὸν μοναστήριον τὸ εἰς νομα τιμώμενον τῆς ὑπερ-
ἄνω Δασπολίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας·
ἀποκατέστη μὲν εὐθὺς τὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῆς· τῆς αὐ-
τοῦ κτίσεως ἀνδρῶν, καὶ διέμεινεν ἐπὶ τοῦ σχήμα-
τος τοῦδε καὶ τῆς καταστάσεως ἐπὶ χρόνοις, ὅσαις δὴ
καὶ διέμεινε, παρὰ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ μοναχῶν διοικούμενον καὶ διεξαγόμενον, ἐπει-
τα κατελείφθη παρὰ τῶν μοναχῶν, καὶ κατῴκησαν
αὐτὸ μονάστριαι, ἐπὶ τοσούτον δὲ ἤλθεν ἀπορίας ἐν-
τεῦθεν, ὡς καὶ παντελῇ ἐρήμωσιν κινδυνεύειν ὑπο-
στῆναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐζήτησεν ὁ οἰκεῖος τῷ κρατί-
στῳ καὶ ἁγίῳ μου αυτοκράτορι....., ὡς τὴ κτητορικὴν
ἐπ' αὐτῷ δίκαιον κεκτημένος, εἰ γε δίκαιον, εἰς τὴν
ἀρχὴν ἐπανελθεῖν τοῦτο κατάστασιν, καὶ μονάζον-
τας· πάλιν ἔχειν οἰκήτορας, διὰ τὴ καὶ τὰς πλείους
τῶν μοναζουσῶν αὐτοῦ μετοίκους γεγενῆναι ἐκεῖθεν
ἐφ' ἕτερα γυναῖκα μοναστήρια, δι' ἣν εἰρηται αἰ-
τίαν. Συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης
ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ
Κυζίκου, τῷ Σάρδων, τῷ Σμύρνης, τῷ Λακεδαιμο-
νίας, τῷ Αἰνίου, τῷ Μαδύτων, τῷ Μηθύμνης, τῷ
Ῥωσίου καὶ τῷ Κῳ, διέκρινε προσήκον εἶναι καὶ
δίκαιον, ἐπανασθῆναι τῷ τοιούτῳ πατριαρχικῷ
μοναστηρίῳ τὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ καταστάσεως,
καὶ παρὰ μοναχῶν ἀνδρῶν οἰκείσθαι τοῦτο καὶ διοι-
κεῖσθαι καὶ διεξάγεσθαι, καθὼς ἀποκατέστη καὶ τὴν
ἀρχὴν· ἐπεὶ καὶ ἀπηγόρευτο τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ

τὸς σεβασμίους μονὰς μεταβολὴν ὅλως δέχεσθαι τῆς ἀπὸ πρώτης αὐτῶν καταστάσεως, καὶ εἰς γυναικείας μὲν τὰς ἀνδράφας, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν εἰς ἀνδράφας μεταποιεῖσθαι. Καὶ γοῦν ὀφείλει πραγθῆναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διδύνωσιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος γεγινὸς εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται μὴν Ματθ. Ινδ. η'.

XXI. *Joannes monet metropolitam et clerum Trapezuntis, ne amplius imperatoria Comneni adulterio conniventi.*

† Ἰσχύετε μητροπολίτα Τραπεζούντος καὶ ὑπέρτιμα, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον ἀδελφεὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργεῖ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Οἶδας, ὅτι εὐρισκομένου σου ἐνταῦθα ἐλαλήθη περὶ τοῦ περιπόθητου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, αὐθέντου τῆς Τραπεζούντος, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, ὅτι οὐδὲν διδάσκεται καλῶς, οὐδὲ σχετικῶς πρὸς τὴν περιπόθητον θυγατέρα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὴν μεγάλην Κομνηνὴν, οὐδὲ στέργει αὐτὴν, καθὼς ὀφείλει ὡς γυναῖκα αὐτοῦ, μηδεμίαν διδοῦσαν αἰτίαν, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἀλλὰ περιφρονεῖ καὶ πικραίνει ἐπὶ τοσοῦτον αὐτὴν, ὥστε θόνοισιν εἶναι, μήπως προϊόντος τοῦ χρόνου ἀθετήσῃ αὐτὴν, καὶ ὡς εἰρημὴν καὶ ἐδεῖξάμεν ταῦτα, ἀπερ ἐγνωρίζαμεν, πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, εἰ δὲ καὶ τοὺς μετὰ σοῦ ἐλθόντας ἐνταῦθα κληρικούς σου, τοσοῦτον διεδεδαιώσασθε, μὴ εἶναι ἀληθῆ, ὥστε πάντα τρόπον ἐποιήσατε πληροφορησαί τὰς ἡμετέρας καρδίαις, καὶ διέξασθαι, ὅτι οὐδὲν ἔχουσιν οὕτως, ὡς ἐγνωρίσαμεν, τὰ εἰρημμένα. Νῦν δὲ ἐμάθομεν τρανότερον, ὅτι τοσοῦτον ἀπέστρεψε καὶ ἀπώσατο ὁ περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος ὁ μέγας Κομνηνὸς αὐτὴν τὴν περιπόθητον θυγατέρα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἔλαθεν ἄλλην μοιχαλίδα, καὶ συνοικεῖ ταύτην, ὡς δῆθεν νομίμην. Πόσον οὖν ἐνὶ τούτῳ ἄτοπον καὶ ὀλέθριον καὶ ἀπηγορευμένον καὶ οὐ μόνον εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν ἀφορῶν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔτιμεν καὶ ἐπιδραδὲς καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἀρχὴν, ἔχετε καὶ ὑμεῖς διακρίναι, καὶ οὐδὲν ἐνὶ χρεῖα λόγων πολλῶν, ὥστε παραστήσαι τούτῳ πρὸς ὑμᾶς· θαυμάζομεν δὲ εἰς τὴν ἱερότητά σου καὶ τοὺς αὐτόθι ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πνευματικούς καὶ ἱερωμένους ἄνδρας, πῶς ἠνέσχεσθε μέχρι τοῦ νῦν τῆς ἐνεργηθείσης τοιαύτης ἀτοπίας, καὶ οὐδὲν ἀνελάβεσθε ζῆλον θεῖον τὸν προσήκοντα, καὶ ἐνέστητε καὶ ἠλέεσθε τὴν παρανομίαν καὶ τὴν τοσαύτην ἀναισχυντίαν, ἥτις ἐτολήθη ἐπὶ καταλύσει τῶν θεῶν θεσμῶν καὶ κανόνων καὶ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ αὐτόθι Χριστιανικοῦ λαοῦ, ὥστε, εἰ θεοί, καὶ ὑπερ τούτου ἀποθανεῖν· πέντως γὰρ οἴδατε, ὅπως ἔχουσι τὴν τοιαύτην ἄτοπον πρᾶξιν οἱ αὐτοὶ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες, καὶ ὅπως τὸς μοιχαλίσαι συνοικοῦντας ἀκοινωνήτους ἔχουσιν, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ἄλλοτρίους ποιοῦνται παντάπασιν. Ἐδεῖ οὖν, ἵνα συλαχθῆτε πάντες καὶ λαλήσητε

μετὰ ζήλου καὶ σπουδᾶς περὶ τῶν τρόπων καὶ πάσας μηχαναίς, καταλύσαι τὴν τοιαύτην ἄτοπον καὶ ἐπάρματον πρᾶξιν καὶ ἀνομίαν· καὶ γὰρ οὐδὲ θεῖον λειτουργίαν, οὐδὲ ψαλμωδίας σχεδὸν ἐπρεπε-τελεσθῆναι εἰς τὴν αὐτόθι τόπον, τοιαύτης ἀνομιώτατης πράξεως τελεσθείσης καὶ ἐνεργουμένης ἐστὶ. Πληροφορήθητε, ὅτι μεγάλως ἐλυπηθήμεν καὶ λυπούμεθα εἰς ὑμᾶς· ἡμεῖς γὰρ περὶ ἄλλων τινῶν τῶν ὡς ἡκούσαμεν ἐνεργουμένων καὶ λαλουμένων αὐτόθι οἶδας ὅτι ἀνάθεσιν μεγάλῃν ἐποιήσαμεθα πρὸς σε, ὥστε ἐπιμαληθῆναι ἀνακοπῇ καὶ διορθωθῆναι αὐτὰ, καὶ ἐπεὶ εἰς τὸ μέγα τούτο ἀτήρημα τὸ θεομισεύσατον, δὲ προδήλως ἀφορίζουσιν οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες, οὐδὲν ἐνεδείξω ζῆλον, οὐδὲ ἐλάλησας οὐτε σὺ, οὐτε οἱ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνδρες οἱ αὐτόθι καὶ οἱ τοῦ κλήρου, ποῖαν ἐλπίδα ἵνα ἔχωμεν εἰς τὰ ἄλλα, ὅτε ὁ περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος ὁ μέγας Κομνηνὸς οὐδὲν ἐνθυμεῖται τούτο, ἢ καὶ ἐνθυμούμενος παραδίδει καὶ πᾶρα τρέχει τούτο, τοῦ πάθους συνβολοῦντος τὸν λογιζόμεν αὐτοῦ; Ἀλλὰ ὑμεῖς πρέπει, ἵνα ἐνθυμηθῆτε, ὅτι ὅτε ἀνθρωπίνῃ οὐδὲν γίνηται ἐκδίκησις, ἀνέξεσθαι μέλλει ὁ Θεὸς τῆς τοσαύτης ἐδικίας καὶ παρανομίας, καὶ οὐκ ἀγανακτήσει μεγάλῃν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ αὐτόθι τόπου; Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν θέσις τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων σύνδεος καὶ πάσα ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία φρονεῖζοντες μὲν, ὡς ἔχομεν χρέος, καὶ τῆς ψυχικῆς ὠφελείας αὐτοῦ τοῦ περιποθέτου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, φρονεῖζοντες δὲ καὶ τοῦ συμφέροντος τῷ αὐτόθι Χριστιανικῷ λαῷ, ἐγράψαμεν ὅσα ἐγράψαμεν πρὸς αὐτὸν, παρεγγυώμενοι, ὡς καθολικοὶ Πατέρες, ἀποστήναι αὐτὸν τῆς ὀλεθρίου ταύτης καὶ παρανομώτατης πράξεως, καὶ ἀπολύσαι μὲν, μᾶλλον δὲ ἐξορίσαι μακρὰν ἀπὸ τῶν αὐτόθι τὴν θεοστυγὴ μοιχαλίδα, ἣν καὶ ὅπ' ἀφορισμὸν ἐποιήσαμεθα κατὰ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκολουθίαν, προσλαβέσθαι δὲ καὶ συνοικεῖν τῇ κατὰ τοὺς θεῖους νόμους γυναικὶ αὐτοῦ, τῇ περιποθέτῃ θυγατρὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, παρεγγυώμεθα δὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς, ἀναφωνοῦντες τὸ συμφέρον καὶ λυσitelοῦν ὑμῖν ἐπὶ ἀρχιερατικῇ καὶ ἱερατικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ δακονίᾳ ὑμῶν, ὅτι, εἴπερ οὐδὲν γέννηται, ὅσον γράφομεν, καὶ οὐδὲν σκοπῆσθε, ἐπεὶ ἀφορισμὸς ἐγένετο κατὰ τῆς τοιαύτης ἀτοπίας καὶ παρανομίας, καὶ ἐπιμαληθῆτε ἐνδείξασθαι τὴν ἐνστασιν, ἣν ὀφείλετε ἐπὶ ἐκκοπῇ καὶ διορθώσει τοῦ πρᾶγματος, ἀλλὰ κοινωνήτε τοῖς ἀτόποις· ἔργοις, ἀπαλλοτριωθήσεσθε καὶ ὑμεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἅτε προελόμενοι οἰκαιοθελῶς ἀποταμῖν ἑαυτοὺς τῆς ὁλομείας τοῦ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας σώματος. Ἀπέμεινεν οὖν εἰς ὑμᾶς, πῶς ἵνα ἐπιμαληθῆτε ἀπαλλάξαι τοῦ ψυχικοῦ ὀλεθρίου πνέματος καὶ τὸν περιπόθητον γαμβρὸν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, τὸν μέγαν Κομνηνόν, καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τοῦ ἐπηρεζομένου κινδύνου. καὶ τὴν αὐτόθι λαὸν τὸν ἀπὸ τῆς εἰρημένης αἰτίας ὀλέθρου καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως, ὡς ἂν καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ὑμῶν.

XXII. *Joannes jubet colligi scripta theologica dam-nati monachi Barlaam.*

† Ἐπειδὴ ἀπηλύχθη ὁ μοναχὸς Βαρλαάμ ἐπὶ τῆς συγκροτηθείσης ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου χάριν τῶν λαληθέντων παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, βλάσφημα λαλῶν καὶ ἀκτεικρὺς ἐναντία τοῖς θεοῖς τῶν Πατέρων λόγους, καὶ διὰ τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα περισυναχθῶσιν, ὅπουδῆποτε εὐρίσκονται, συγγράμματα τούτου περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως· ἀπολύουσα τὸ παρὲν γράμμα παρακελεύεται διὰ τούτου τοῖς τε ἐν ταῖς τεδασμαῖς μοναῖς μοναχοῖς καὶ τοῖς οἰκίτορσι τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων, ἵνα, ὅστις ἔχει σύγγραμμά τι τοῦ τοιούτου μοναχοῦ περὶ τῆς τοιαύτης ἢ περὶ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, μὴδὲν ἔχη τοῦτο παρ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀλλὰ ἐνέγκῃ τοῦτο εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὅθεν καὶ οὐδεὶς ὀφείλει ἀπὸ τούτων συσχεῖν καὶ ἔχειν παρ' ἑαυτοῦ τοιοῦτόν τι σύγγραμμα, εἴτε πολὺ, εἴτε ὀλίγον τοῦ δηλωθέντος μοναχοῦ Βαρλαάμ, εἰδότες, ὡς ὁ μὴ φανερόν ποιήσας καὶ ἐνεγκὼν, ὅπερ, ὡς εἴρηται, ὑπὸ ἀφορισμὸν ποιήσεται ἑαυτὸν, ὃν ἐκφωνεῖ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἀπολυθέντος· εἰς ἀσφάλειαν τοῦ μὴ περιπεσεῖν τινα τῷ ἐκ τοῦ εἰρημένου βάρους κρίματι, αὐτὰ δὲ ταῦτα παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πρὸς τοὺς οἰκίτορας τῶν ὅπουδῆποτε λοιπῶν πόλεων, τοὺς τε μοναχοὺς καὶ τοὺς κοσμικοὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ, ὑφορώμενοι τὸ ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ κατὰκριμα, ἐμφανίσωσι πρὸς τὸ μέρος τῶν ὅπουδῆποτε ἐκκλησιῶν, εἰ τι ἔχει ἕκαστος σύγγραμμα τοῦ εἰρημένου μοναχοῦ, ὡς εἴρηται, ὥστε δημῶς ἀφανισθῆναι αὐτά.

XXIII. *Synodus condemnat dogmata monachi Barlaam.*

† Ἐπαινετὸς ἀληθῶς ὁ εἰπὼν, τὴν ταπεινώσιν ἀληθείας εἶναι ἐπιγνώσιν· αὕτη γὰρ καὶ τῶν οἰκείων μέτρων ἐστὶ κατὰληψις, καὶ δι' αὐτῆς τὴν τε πρὸς θεὸν εἰρήνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον καρπούμεθα, δι' ἧς αὐθις καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνάπαυσιν πορίζομεθα, κατὰ τὴν θεσπεσίαν ἐκείνην καὶ προτερετικὴν εἰς τοῦτο τοῦ Κυρίου φωνήν· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσατε ἀνάκουσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν*· αὕτη πεῖθει τὸν κειτημένον ἑαυτῷ μὲν προσέχειν καὶ θεῷ προσανέχειν, παντὸς δὲ κακοῦ τῷ τοῦ Κυρίου φῶδι κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος λόγον ἐκκλίνοντα, εὐλαδῶς περὶ τὰ ὑπὲρ ἑαυτὸν καὶ σωφρόνως ἔχειν, ὅρια πατέρων αἰῶνια μὴ μεταίροντα καὶ τὰς ἐφ' ἑκάτερα περαιοῦσας, ὑπερβολὰς, φημί, καὶ ἐλλείψεις ἀποτρεκόμενον, τὴν βασιλικὴν ὁδεύειν καὶ μέσσην καὶ πρὸς οὐρανοὺς καὶ θεὸν ἀπλανῶς καὶ ἀσφαλῶς φέρουσιν. Ἄλλ' ὁ ἐκ Καλαθρίας ὁρμώμενος μοναχὸς Βαρλαάμ, εἰς τὸ τῆς οἰήσεως πύλατος ἐξ ἀφροσύνης πάντως καὶ ἰδιορρυθμίας καθέως ἑαυτὸν, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ τῇ τῆς θύραθεν ἐπιστήμῃ φιλοσοφίας κατὰ τῆς ὑπερφουδίας καὶ δυντῶς φιλοσοφίας ἐχώρηεν, ἐπιστρατεύσας τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος, τὴν

μὴδὲ χωρεῖν ὁλοῦ· τὰ τοῦ Πνεύματος δυναμένην ψυχικὴν καὶ ἀποδοκιμασμένην φιλοσοφίαν· τὴν μαθητιῶντα γὰρ οὕτως ὑποκριθεὶς προσῆλθε ποτὶ σὺν ὀλίγῃ τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν, οἱ τὸν ἡσυχιον προσελόμενοι βίον, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες, θεῷ προσανέχουσι, καὶ τούτων οὐδὲν μὲν τῶν ἐλλογιμωτέρων, τοῖς ἀπλουστέροις δὲ μᾶλλον ἐφοίτησεν ἐξεπίτηδες, δεῖ πάντως τοῦ μὴ φωρηθῆναι. Μετὰ μικρὸν μέντοι καὶ αὐτῶν ἀποστάς, ἀποτρόπαιον ἐγγράφως τούτων κατηγορήσας φρόνημα, ὡς δῆθεν ὅπ' αὐτῶν πρεσβευόμενον· ἀκούσας γὰρ ἐκείνων λεγόντων, ὡς ἀπὸ παραδόσεως· ἐχόντων τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ οἱ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένοι τὰς καρδίας ἐλλάμψαις θείας μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ἐγγινομένης αὐταῖς δέχονται, κατηγορήσας αὐτῶν, ὡς τὴν οὐσίαν αὐτῶν τοῦ Θεοῦ μεθεκτῆς λεγόντων. Τῶν δὲ ἀπολογουμένων, οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἀκρίτειον, καὶ ἄβυσσον, καὶ θεοποιῶν χάριν τοῦ Πνεύματος, διθείας αὐτοῖς ἐνεῦθεν ἐγκλημα προστρίψασθαι ἐπεχείρησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παρελθὼν καὶ τὰ περὶ τούτου ἀνεγένκας τῇ ἡμῶν μετριότητι, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομοναχοῖς κύρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐξήγησε μετακλήθηναι καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον· μετακλήθέντων τοίνυν ἑτέραν ὁ Βαρλαάμ ἐτράπετο, ἀποφεύγων καὶ μὴ καταπειθὴς ὧς γινόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντᾶσαι καὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι παρ' αὐτοῦ μοναχοῖς εἰς λόγους ἐλθεῖν καὶ ἀντικαταστήναι αὐτοῖς, ἐφ' οἷς κατ' αὐτῶν συνεγράψατο, πρόφασιν μὲν τῆς ἀποφυγῆς ποιοῦμενος τηλικαῦτα τὴν βασιλικὴν ἐποθιμίαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἑαυτοῦ καταγνοῦς καὶ τὸν ἐνεῦθεν ἐλεγχον θεοδικῶς· ἔπειτα συνόδου συγκροτηθείσης παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, ἐν τῇ περιουσίᾳ νῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, τῆς τε συγκλήτου καὶ οὐκ ὀλίγων ἀπὸ τῶν τιμιωτάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ καθηγουμένων καὶ τῶν τῆς πολιτείας συνελεγμένων, μεταπεμφθεὶς καὶ ὁ αὐτὸς Βαρλαάμ καὶ προτραπείς εἰπεῖν καὶ ἀποδείξαι, εἰ τι εἰπὼν ἔχει κατὰ τῶν καθ' ἡσυχίαν ζώντων μοναχῶν, παρόντων ἦδη καὶ αὐτῶν τῇ συνόδῳ, αὐτὸς ὥσπερ αὐτοῦ προκειμένου λήθην παθὼν, μάλιστα δὲ συγγέειν πειρώμενος τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας ἐχώρειτο δογματικὰς, καὶ λύσεις τῶν ἀπορημάτων ἐζήτει, εἰς δὲ καὶ ἐνιστάμενος καὶ ἰσχυριζόμενος, μὴδὲν τι πρότερον εἰπεῖν, πρὶν ἂν τὴν ἐπὶ ταῖς ἐρωτήσεσι ταύταις ἀπόκρισιν καὶ λύσιν κομισθῇ· ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ μετ' ἐμβριθείας ἀποκρουσθεὶς, οὐκ ἐνεδίδου τῆς ἐνστάσεως ταύτης, οὐδὲ ἐπέθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῆς κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτοῦ κατηγορίας, ἐπέτρεψεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀναγνωσθῆναι εἰς ἀπήκοον τῆς συνόδου τοὺς ἱεροὺς καὶ θεῖους κανόνας, δι' ὧν ἀπηγόρευται καὶ οὐδαμῶς παρακχωρηται, μὴ μόνον τοῖς κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι, μὴδὲν τι περὶ δογμάτων κινεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐνεῦθεν πάντως ἀνάγκην ἐπιτελεῖναι

περὶ τοιούτων ἀπολογεῖσθαι, μὴδὲ διδασκαλικὸν ἑαυτοῖς περιτιθέντας ἀξίωμα, διεξίεναι περὶ τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, μόνοις γὰρ ἐδόθη τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσι Θεοῦ παρὰ τῆς ἀνωθεν χάριτος· φησὶ γὰρ ὁ τῆς οἰκουμένης ἐκτεῖς συνόδου κανὼν ξδ', ὅτι οὐ χρὴ λαϊκὸν δημοσίᾳ λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἰκασιν τῇ παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθείσῃ τάξει, καὶ τὸ οὗς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοίγειν, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεισθαι· ἐν γὰρ τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποίηκεν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ Θεολόγος ἐρμηνεύων Γρηγόριος, σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι λέγων· «Ταύτην αἰδωμένα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοῆς, ὁ δὲ γλώσσα, ὁ δὲ χεὶρ, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ μὲν διδάσκει, ὁ δὲ φανερώνει» καὶ ὁ μὲν μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἰλαρότητι καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ. Μὴ πάντες ὦμεν γλώσσα τὸ ἐτοιμότερον, μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες ἐρμηνεύομεν· καὶ μετὰ τινα· «Τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὢν; τί γόνυ κεφαλῇ, πους τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις;» καὶ ἐτέρωθι ἡ Σοφία διακαλεῖται· *Μὴ ἴσθι ταχύς ἐν λόγοις, μὴ συμπαρεσκεῖν, πένης ὢν, πλουσίῳ, μὴδὲ ζῆται τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος· εἰ δὲ τις ἀλλῶ τὸν παρόντα παρασκαλεῖται κατὰ, ἐπὶ ἡμέρας ἀφορίζεσθαι τσοσφάκοντα.* Καὶ πάλιν ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανὼν ἐννεακαιδέκατος· «Δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστώτας, ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κλήρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους· ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀναλεγόμενους, τὰ τῆς ἀληθείας νοήματα τε καὶ ῥήματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοὺς ἡδὴ τεθέντας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ, εἰ γραφικὸς ἀνακηνηθεῖ λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύεωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικείων συγγραμμάτων παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκίμειωσαν, ἢ λόγους οικείους συντάττοντες, ἔστιν ὅτε καὶ ἀπόρως ἔχοντες πρὸς τοῦτο, ἀποπίπτοντες τοῦ προσήκοντος· διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων Πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνῶσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ τῶν αἰρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφῶρων καὶ ἀποδλήτων, τὸν βίον μεταρρυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἀλίσκονται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φόβῳ τῶν ἐπηρητημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται.» Μετὰ μέντοι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων προσκομισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἃς ὁ Βαρλαάμ φθάσας ἐποίησατο ἀναφορὰς κατὰ τῶν μοναχῶν, καὶ ἀναγνωσθεῖσάν τῶν τοιούτων ἀναφορῶν, προετράπη ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος κύρ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογίαν, ὡς αὐτοῦ μάλιστα καθύπακομέναις, ὅστις καὶ εἰπὼν ἐν προοιμίου λόγῳ καὶ ἀπολογησάμενος, ὅσα εἰκόσ, ἔπειτα διηγῆσατο,

Α καὶ ὡς ἐπισυνέβη τὰ τῆς αὐτῶν διαφορᾶς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαρλαάμ συγγραφεμένου καὶ κατηγορήσαντος αὐτῶν, ἅπερ ἀνωτέρω εἰρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν Πατέρων θείοις λόγοις, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἀπολογίαν καὶ ἀντίρρῳσιν κεκίνηται. Ἐπειτα ὠρίσθη ἐνεχθῆναι τὰ τοῦ Βαρλαάμ συγγράμματα, ἃ καὶ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀκούοντων *Κατὰ Μασσαλιανῶν* ἐπέγραψεν, ἐν οἷς συγγράμμασιν ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Δεσπότης Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θεᾶς ἡγιωμένων, προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, λέξεσιν αὐταῖς τάδε· «Τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς θεότητος, οὐδὲ ἀγγέλων ὅλων ἱερώτερον ἢ θεϊότερον, ἀλλὰ καὶ χεῖρον καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως· πάντα γὰρ τὰ τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σεμνότερά ἐστι τοῦ φωτὸς ἐκείνου, ὡς τῇ ὥφει διὰ τοῦ ἀέρος προσπίπτοντος καὶ αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποκίπτοντος, καὶ τὰ αἰσθητὰ μόνον δεικνύντος τοῖς ὀρώσιν, ὀλικοῦ τε ὄντος καὶ ἐσχηματισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ φαινόμενου, καὶ τὸν ἀέρα χρωματίζοντος, καὶ νῦν μὲν συνισταμένου τε καὶ φαινόμενου, νῦν δὲ διαλυομένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦντος, ἅτε φανταστοῦ, μεριστοῦ τε καὶ πεπερασμένου, δι' ὃ καὶ ὀρώμενον ἦν ὑπὸ τῶν στήρεσιν πασχόντων τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μηδὲπω ταῦτας ὅλων κτησαμένων, καὶ μήπω κεκαθαρμένων ὄντων, ἀλλὰ καὶ ἀτελῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους θεᾶς, ὡς μηδὲπω ἀξιωθέντων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεως, ἀναγόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιούτου φωτὸς ἐπὶ νοήματα καὶ θεωρήματα, ἃ κρείττω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτὸς ἐκείνου· τοιγαροῦν οἱ λέγοντες αὐτὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἀληθινὸν καὶ τὰ τοιαῦτα πεπλανημένοι εἰσι καθάπαξ, καὶ οὐδὲν τῶν φαινόμενων καλῶν ὑψηλότερον εἰδότες, ἀσεβεῖς τε διὰ τοῦτο καὶ ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσάγοντες.» Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Βαρλαάμ ἐτερόδοξα προδήλως καὶ ἐναντία τοῖς περὶ τοῦ Θεοῦ τούτου φωτὸς ῥηθείσι παρὰ τῶν ἁγίων· τούτων γὰρ ταῖς ῥήσεσι σύμφωνα διαδεβαίοντες καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν οἱ μοναχοί, ταύτας καὶ προεδάλλοντο· φησὶ τοίνυν ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεός· Ἰωάννης· «Σήμερον D φωτὸς ἀπροσίτου ἄδυστος, σήμερον αἰγλή· θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν τῷ Θαβῶρ τῷ δρει τῆς ἀποστόλοις αὐγάζεται· νῦν ὠράθη τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους ἀθέατα ὁμοιασά, σῶμα γήινον θεῖον ἀπυγάζει λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζει θεότητος· ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ, ἡ σὰρξ δὲ Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οικείας ἐξέστη ἐκάτερον φύσεως. «Ὁ τῷ θαύματι! οὐκ ἐξώθεν ἡ δόξα τῷ σῶματι προσεγίγνετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτου λόγῳ γινομένης αὐτῷ καὶ ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότητος· ὅ γὰρ ἐν ἐκείνῳ οἱ ἄγγελοι ἀκλινῆς ἐρείδειν τὸ ὅμμα οὐ σθένουσιν, ἐν τούτῳ τῶν ἀποστόλων οἱ πρῶτοι τῇ δόξῃ τῆς ἐκτου βσιλείας ὀρώσιν ἐκλάμποντα, ἐντεῦθεν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων προσλαμβάνεται μάρτυρας τῆς οικείας δόξης· τε

καὶ θεότητος, ἀποκαλύπτει δὲ αὐτοῖς τὴν οἰκειαν
θεότητος, τελείους δὲ εἶναι τοὺς τὴν θείαν δόξαν εἰδὼς
κατοπεύοντας, τὴν ἀπάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην
καὶ ὑπερτελῆ καὶ προτέλειον· ὁ θεὸς γὰρ ὄντως καὶ
θεηγόρος Διόνυσιος, Οὕτως ὁ δεσπότης, φησὶν, ὁρῶ-
σεται τοῖς ἑαυτοῦ τελείοις θεράπουσιν, ὃν τρόπον
ἐν ὄρει Θαβὼρ τοῖς ἀποστόλοις ὁπτάνεται, Ἰωάννην
παραλαμβάνει, ὡς τῆς θεολογίας παρθένον καὶ
καθαρώτατον ὄργανον, ἔπως τὴν ἀχρονον δόξαν τοῦ
Υἱοῦ θεασάμενος, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ
Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος,
βροντήσκει· μήτηρ γὰρ προσευχῆς ἡ ἡσυγία, προσ-
ευχὴ δὲ θείας δόξης ἐμφάνει· ὅταν γὰρ τὰς αἰσθή-
σεις μύσωμεν, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῷ Θεῷ συγγενώμεθα
καὶ τῆς ἐξωθεν τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερω-
θέντες ἐντὸς αὐτῶν γενώμεθα, τότε τρανῶς ἐν ἑαυ-
τοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὁψόμεθα· Ἡ βασιλεία
γὰρ τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶ βασιλεία Θεοῦ, ἐν-
τὸς ἡμῶν ἐστίν, Ἰησοῦς ὁ Θεὸς ἀπεφθέγγετο·
ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται ὁ ἀεὶ ὡσαύ-
τως, ἀνάρχως μὲν ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν
ἀκτῖνα ἀναρχον κέχνηται τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς
θεότητος δόξα καὶ δόξα τοῦ σώματος γίνεται, ἀλλ'
ἀφανὴς ἡ δόξα ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινόμενῳ σώματι
τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλους ἀθέατα, τοῖς σαρ-
κὸς δεσμίους ἀόρατος ἐξηγάγετο· μεταμορφοῦται
τοῖνον, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ, εἰς ὅπερ
οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις
μαθηταῖς· ἐμφανόμενος, διανοίγων τοῦτον τὰ ὅμ-
ματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Καὶ
τοῦτό ἐστι τὸ Μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν·
μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι παρὰ τὸ πρὶν ἐφαί-
νετο, ἕτερος νῦν τοῖς μαθηταῖς· ἑωρᾶτο φαινόμενος·
Καὶ ἔλαμψε, φησὶν, ὡς ὁ ἥλιος, οὐχ ὅτι μὴ τοῦ
ἡλίου λαμπρότερον, ἀμήχανον γὰρ ἀπαρᾶλῃπτως ἐν
τῇ κτίσει τὸ ἀκτίστον εἰκονίζεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐχώ-
ρουν καθορᾶν οἱ βλέποντες· Θεὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς
ἑώρακε πώποτε, καθὰ πέφυκε φύσεως, καὶ ὁ δὲ
ἑώρακεν, ἐν πνεύματι τοῦτο τεθέσται· αὕτη ἡ ἀλ-
λοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ταῦτά ἐστιν, ἃ
ὁ βαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρ-
δίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη πώποτε. Οὕτως ἐν τῷ
αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα
Χριστὸν ὁρῶντες, τῷ φωτὶ ἀστράπτοντα τῆς θεότη-
τος, τοῦτο τὸ φῶς κατὰ πάσης φύσεως ἔχει τὰ νι-
κητήρια, αὕτη ἡ ζωὴ ἡ τὸν κόσμον νικήσασα, ἀλλ'
ὁ Πέτρος, Καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ἐν-
τεῦθεν νεφέλῃ, οὐ γνόφου, ἀλλὰ φωτὸς ἐπεσκέασεν,
τὸ κεκρυμμένον γὰρ ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν
γενεῶν μυστήριον ἐκκαλύπτεται, φωνὴ Πατρὸς ἐκ
νεφέλης τοῦ Πνεύματος· γέγονε, καὶ δόξα διηνεκῆς
καὶ διαιωνίζουσα δεικνύται. Ὁ δὲ Κρήτης θεσπέ-
σιος Ἀνδρέας, Ἐπὶ τὸ ὄρος, φησὶν, ἀνάγει τὸ
ὕψιλον τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, τί ποιήσιν ἡ τί δι-
δάξω; Τὴν ὑπεραστράπτουσαν παραδείξω τῆς οἰ-
κειᾶς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· τοῦτο τοί-
νον ἐορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν,
τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ

φύσιν ἑκστασιν καὶ ἀνάδασιν, καθ' ἣν καὶ τοῦ κρεῖτ-
τονος ἡ ἐκνίκησις, ἡ τὸ γε κυριώτερον εἰπεῖν, ἡ
ἀνεκλάλητος θέωσις· τοῦτο θαυμάζουσιν ἄγγελοι,
τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι, τοῦτο πᾶσα τῶν
ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις, ἀόλως ἐστιω-
μένη, τεκμήριον ἐναργέστατον τε καὶ ἀφευδέστατον
τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας.
Οὐκ ἐστὶ τῶν ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένων, ὃ χωρήσει
τοῦτου τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος· ὁ γὰρ
ὑπερούσιος εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν καὶ ὑπὲρ οὐ-
σίαν οὐσιωθείς, διὰ σαρκὸς ἡμῖν πεπολίτευται, δε-
δῆ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐξήστραψεν,
οὐ τότε γενόμενος ἑαυτοῦ διαυγέστερος ἢ ὑψηλότε-
ρος, ἀπαγε, ἀλλ' ὅπερ καὶ πρότερον τοῖς τελουμέ-
νοις τῶν μαθητῶν καὶ μυουμένοις τὰ ὑψηλότερα
κατὰ ἀλήθειαν θεωρούμενος· ἔξω γὰρ σαρκὸς καὶ
κόσμου γενόμενος, καθ' ὅσον ἐφικτὸν, ἐνταῦθα τὰ
τῆς μελλούσης καταστάσεως ἦδη, ἐξ ὧν ἐπειράθη-
σαν, ἐδιδάχθησαν· εἰ γὰρ καὶ μηδενὶ τῶν ἀπάντων
ἀκοινώνητόν ἐστι καθόλου τὸ αγαθόν, ἀλλ' οὐχὶ ὅλον,
ὅ τι ποτέ ἐστιν, ἀλλ' ὅσον καὶ ὅπως τοῖς μετέχου-
σιν, ὡς ἐφικτὸν, χωρητὸν γίνεται, καὶ τοῦτο δι'
ἄκρην ἀγαθότητα τὰς ἀπειροδώρους ἐλλάμψεσιν
ὀδεῦον ἐπὶ πάντα καὶ προχεόμενον. Ἀποδείξει δὲ
τῶν λεγομένων αὐτὸ ἂν εἴῃ τὸ μακάριον πάθος τὸ
πολυύμνητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους πεπνύσασιν οἱ
ἀπόστολοι, ἦν ἡ καὶ ἀπρόσιτος καὶ ἀχρονον φῶς τὴν
οἰκειαν σάρκα μεταμορφώσαν τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς
οἰκειᾶς φωτοβλυσίας ὑπερουσίως ἐλάμπρυνεν. Ὡς
τοῦ θαύματος! κατ' ἑκστασιν τελειοτάτην τῆς φύ-
σεως πίπτουσιν ὑπὸ βαρεῖ καὶ φῶς κρατούμενοι,
μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, πᾶσαν νοερὰν κίνησιν καὶ
ἀντίληψιν παντελῶς ἑαυτῶν ἀποσπίσαντες, οὕτω
κατὰ τὸν θεὸν ἐκείνον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον
γνόφον τῷ Θεῷ συνεγένοντο τῷ μηδὲν ὁρᾶν τὸ
ὄντως ὁρᾶν εἰσδεχόμενοι καὶ τῷ πάσχειν ἀγνώστως
τὴν καθ' ὑπεροχὴν ἀγνώσιαν πορίζεσθαι καὶ τὴν
πάσης νοερᾶς ἐπιστάσεως ὑψηλότεραν ἐγρήγορσιν
ὑπὸ μυσταγωγούμενοι, ἐξω πάντων ἐγένοντο τῶν
ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων, ἔτι δὲ καὶ ἑαυτῶν,
ἵνα τὸ πάσης θεώσεώς τε καὶ ἀφαιρέσεώς ἐκδεθ-
κὸς καθ' ὑπεροχὴν ὑπερούσιον τῇ ἐκφάνσει τοῦ
Λόγου καὶ τῇ ἐπισκιάσει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ
ἀνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης φερομένη φωνῇ τοῦ γεννή-
τορο; δι' ἀγνώσεως καὶ ἀδελφίας παιδευθῶσι μυστή-
ριον. » Περὶ τοῦ θεοῦ τοῦτου φωτὸς φησὶν ὁ μέγας
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· « Φῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεό-
της ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερέωτέρα
καὶ ὑψηλότερα· » καὶ αὖτις· « Ἦξει μὲν ὡς ὁ ἱμὸς
λόγος, τοιοῦτο, δὲ, οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἡ παρ-
δείχθη, ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. »
« Ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος, » Τοῦτό ἐστι, φησὶ, τὸ τοῦ
Θεοῦ Εὐαγγέλιον, πρεσβεῖα Θεοῦ καὶ παράκλησις
πρὸς ἀνθρώπου; δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος καὶ τῆς πρὸς
τὸν Πατέρα καταλλαγῆς· μισθὸν δωρουμένου τοῖς
πειθομένοις· αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν· ἀγέννη-
τον δὲ λέγω θέωσιν τὴν κατ' εἶδος ἐνυπόστατον ἐλ-
λαμψιν, ἥτις οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ' ἀνεκπρόσητον ἐν
τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν· » καὶ αὖτις· « Οὐ πᾶσιν

αὶ μετὰ δόξης, φησὶν, ὁ Κύριος ἐπιφαίνεται τοῖς παρ' αὐτῶν ἱσταμένοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰσαγομένοις ἐν δούλῳ μορφῇ παραγίνεται, τοῖς δὲ δυναμένοις ἀκολουθῆσαι αὐτῷ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ἀναβαλόντι τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως ὁρος ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐπιφαίνεται, ἐν ᾗ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, « Τὸ φῶς, φησὶ, τοῦ προσώπου Κυρίου τὸ νικήσαν τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως τὴν ἐνέργειαν τὸν τρόπον διετύπου τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις τῆς κατὰ ἀπόφασιν μυστικῆς θεολογίας, καθ' ἣν ἡ μακαρία καὶ ἀγία θεότης κατ' οὐσίαν ἐστὶν ὑπεράρρητος καὶ ὑπεράγνωστος καὶ πάσης ἀπειρίας ἀπειράκις ἐξηρημένῃ, οὐδ' ἔχνος ὅλως καταλήψιας καὶ ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασα. » Ὁ τοῖς οὖσι γὰρ, φησὶν ὁ αὐτός, μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεται τοῖς δυναμένοις βουλούμενος τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται, ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν θέλων μετέχεται, μένει διηλεκτῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκφαντος. » Φησὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπρόσιτον τῇ φύσει, χωρητὸν δι' ἀγαθότητα, πάντα μὲν πληροῦν τῇ δυνάμει, μόνοις δὲ ὃν μεθεκτὸν τοῖς ἁγίοις, οὐχ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέργειαν, ἀπλοῦν τῇ οὐσίᾳ, ποικίλον ταῖς δυνάμεσιν, ὅλον ἐκάστῳ παρὸν καὶ ὅλον πανταχοῦ ὃν, ἀπαθῶς μεριζόμενον καὶ ὁλοσχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος, καὶ ἐκάστῳ τῶν δεκτικῶν ὡς μόνῳ παρὸν, διαρκεῖ τοῖς πᾶσιν τὴν χάριν, καὶ ὁλόκληρον ἐπαφίηται. » Καὶ πάλιν, « Αἱ μὲν ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή, ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγίζειν οὐχ ὑπὸ σπουδῆς. » αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. » Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνῇ ἰδεῖν οὐδαμοῦ, ἔθεν πρόδηλον, ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἐξέλεπον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὴν δόξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων γέγραπται, ὅτι διαγρηγορήσαντες ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ αὖθις ὁ αὐτός, Ἀπαθὴς. φησὶ, καὶ ἐν τοῖς παθήμασι τῆς σαρκὸς ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς νικήσας θάνατον καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν δόξῃ φυσικῇ καὶ οὐκ ἐν χάριτι ἐρχόμενος ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι, ἐφανῶς ἐκλάμπων ἐκ τοῦ ἐκ Μαρίας σώματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὴν δόξαν τὴν ἀπόρρητον, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰρημίου, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν ὁ αὐτός ἐστιν ἀναλλοίωτος ὢν καὶ μεταβολὴν οὐδεμίαν ἔχων περὶ τὴν θεότητα. Οὕτω καὶ ὁ μέγας Διονύσιος, « Ὅταν ἀφθαρτοί, φησὶ, καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα, καὶ τῆς Χριστοειδοῦς καὶ μακαριωτάτης ἐφικώμεθα λήξεως, πάντοτε σὺν Κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαναγασούσης, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ οὐσιωτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδότης ἐν ἀκαθάρτοις καὶ ὁσίων τῷ νῷ μετέχοντες, καὶ

τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως ἐν ταῖς τῶν ὑπερφανῶν ἀκτίνων ἀγνώστοις καὶ μακαρίαις ἐπιβολαῖς ἐν θειοτέρᾳ μιμήσει τὸν ὑπερουφανῆν νόον. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, « Ἀθλὸν γὰρ, φησὶν, ἀρετῆς Θεὸν γενέσθαι καὶ τῷ καθαρωτάτῳ φωτὶ καταστράπτεισθαι, ἡμέρας ἐκείνης ὑλὴν γενόμενον, ἡ μὴ διακρίπτεται ζόφῳ. ἄλλος γὰρ ταύτην ποιεῖ ἥλιος, ὁ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀπαστράπτων, ὅς, ἐπειδὴν ἀπαξ ἐπιφάσῃ ἡμῖν, οὐκέτι ἐν δυσμαεῖς κρύπτεται, ἀλλὰ πάντα τῇ φωτιστικῇ αὐτοῦ δυνάμει περιπετυζάμενος, διηλεκτῶς καὶ ἀδιάδοχον τοῖς ἁγίοις τὸ φῶς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτοὺς τοὺς μετέχοντας τοῦ φωτός ἐκείνου ἄλλους ἥλιους ἀπεργαζόμενος. Τότε γὰρ, φησὶ, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος. » Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος, « Ἡ ψυχὴ γίνεται Θεός, τῇ μεθέξει τῆς θεϊκῆς χάριτος πασῶν τῶν κατὰ νοῦν τε καὶ αἰσθησίων ἐνεργειῶν, αὐτῇ δὲ παυσανμένῃ καὶ τὴν τοῦ σώματος συναποκαύσασα φυσικὰς ἐνεργείας, συνθεωθέντος αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογούσαν αὐτῷ μέθεξιν τῆς θεώσεως, ὥστε μόνον τὸν Θεὸν διὰ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τότε φαίνεσθαι, νικηθέντων αὐτῶν τῇ ὑπερβολῇ τῆς δόξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων. » Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος, « Οὐδεμίαν ὁρῶμεν θέωσιν ἡ ζωὴν, ἥτις ἀκριδῶς ἐμπερὴς ἐστὶ τῇ πάντων ὑπερκειμένη αἰτία. » καὶ ὁ αὐτός ἐρωτώμενος ὁ πάντων ἐπέκεινα ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν, « Εἰ θεότητα, φησὶ, καὶ ἀγαθότητα νοήσας, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγοθεοποιοῦ ὧρου καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ υπερθέου καὶ ὑπεραγέθου, καθὸ θεοῦμεθα καὶ ἀγαθυνόμεθα, καὶ γὰρ, εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθυνόμενοις, ὁ πίσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας ἐστὶν ἐπέκεινα. » Καὶ ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος, « Εἰ καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ, φησὶν, ἐξερευνηθῆναι οὐ δύνανται καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξηγνίζονται καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρεκτεται τῆς ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πόσῳ μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τὸ ἀφραστὸν τε καὶ ἀπροσπέλαστον ἄνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων; » Ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς πάλιν ἐν τοῖς ἱεροῖς μέλεσιν, « Ἰνα σου δείξης ἐμφανῶς τὴν ἀπόρρητον δευτέραν κατάβασιν, ὅπως ὁ ὑψίστος Θεὸς ὀφθήσῃ ἐστὼς ἐν μέτρῳ θεῶν, τοῖς ἀποστόλοις ἐν θαυμάῳ Μωσῇ σὺν ἡλίῳ τε ἀρρήτως ἐλαμφας. » Καὶ ἐν ἑτέρῳ μέλει, « Καὶ μικρὸν ὑποκύψας τῆς σαρκὸς τὸ πρόσλημμα, μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, ἐμφανῶν τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τὴν εὐπρέπειαν, καὶ ταύτην οὐχ ὁλόκληρον, τὸ μὲν πληροφορῶν αὐτοῦς, ἅμα καὶ φειδόμενος, μήπως σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὡς ἡδύναντο χωρεῖν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς περιφέροντες. » Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος, αὐθις ὁ θεὸς φησι, « Γνώφος ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ ἀόρατος ὢν, διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ ἀπρόσιτος δι' ὑπερβολὴν ὑπερουσίῳ φωτοχυσίας. » Οὐχ ὁ Θεὸς δὲ, φησὶν ὁ Χρυσοστόμος Πατήρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἐκχέεται. Ἐπεὶ δὲ τὸν προσγενόμενον ἐπὶ τῆς θεοειότητος

ἐκείνης θείας τοῖς ἀποστόλοις φόβον ἐκείνως αὐθὶς Α καὶ προσοχὴν τοιαύτην τερπειάν, οἶαν σὺ παρα-
προεδάλλετο, ὡς ἀτελεῖς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης δεῖ-
ξαι διὰ τούτου τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸ φῶς τοῦτο
χαμαίζῃλον τὸ τηνικαῦτα τούτοις ὀρώμενον, ὁ θεὸς
τατος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ τοιούτου τότε
φωτὸς πάντως καταυγασθεῖς τὴν διάνοιαν, ἔστι καὶ
φῶς, εἶπεν, οὐ τῶν εἰσαγομένων, ἀλλὰ τῶν ταλείων,
περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης· Ὁ φόβος Κυρίου
ἀνθρώπος, διαμείνων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ ἀλλαχοῦ
πάλιν· Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγιοι αὐ-
τοῦ. Δείγμα δὲ τοῦ μὴ τὸν εἰσαγωγικόν, ἀλλὰ τὸν
τέλειον ἔχειν τῆς φόβου τοῦ ἀποστόλου τὸ ζητεῖν
παραμένειν αἰεὶ τῷ ἀπορρήτῳ ἐκείνῳ θαύματι·
Ποιήσωμεν γὰρ ὡς, φησί, τρεῖς σκηναίς, καὶ·
Καλὸν ἔστιν ἡμῖς ὡς εἶναι. Ὁ γὰρ ἕτερον τρέ-
πον τὸν φόβον ἔχων ἀπ' ἐκείνου προθυμεῖται φεύ-
γειν, δ καὶ φοβέεται, Πέτρος; δὲ, ἡ κορυφαία τῶν
ἀποστόλων ἀκρότης, νομίσας τὸν διαστηματικόν
τούτον καὶ πεπερασμένον αἰῶνα παραβῆρῃναι, τὸν
δὲ ἀδιδασκτον τε καὶ ἀληκτον τοῦ φωτὸς ἐκείνου
ἐπιφανῆναι, Καλὸν ἔστιν ἡμῖς ὡς εἶναι, ἀπὸ
διαδέσεως τῆς ψυχῆς ἐνθεαστικῶς· ἔλεγεν· ἐκείνο
γὰρ πάντως εἶδεν, δ οὐκ ἂν πάντως ἀνθρωπίνῃ φύ-
σις ὀρεῖν δυνηθεῖη, εἰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος χάριν ἀνακραθεῖη· τοσούτου γὰρ ἐκτείνον τότε
ἡξιώθησαν, ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσει χωρήσειεν ἂν,
συναιρομένου ταύτῃ τοῦ Πνεύματος. Μηδεὶς δὲ ἡμῶν
ἀκούων, αὐθὶς εἶπεν ὁ καὶ τὰ θεῖα σοφὸς βασιλεὺς,
ἐφ' ὅσον εἰκὸς ἐξυμνούων τὸ θεότατον ἐκείνο φῶς,
τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν θεατὴν λέγειν ἡμᾶς ὑπολαμβά-
νειν· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τοσούτον ὕψος θεωρίας ἀνέ-
δραμον, χάριν καὶ δόξαν εἶδον θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν
φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν· καὶ γὰρ
ἴσμεν ἐκείνην, ὑπὸ τῶν θεῶν λογίμων μεμυημένοι,
ἀμέθεκτον, ἀληκτον, ἄθρατον καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερ-
κοσμίαις καὶ ἀνωτάτω δυνάμεσιν, ὡς οὐδ' ἔχως ὅπως
καταλήψωμεν καὶ ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψα-
σαν. Ἐπεὶ καὶ Γρηγορίων ὁ θεολογικώτατος ἔστιν ἃ
τῶν προφητικῶν θαυμάτων καταλέξα· πρότερον,
ἐφεξῆς εὐθὺς ἐπήνεγκεν· « Ἀλλ' οὔτε οὗτοι, περὶ
ὧν ὁ λόγος, οὔτε τις ἄλλος τῶν κατὰ τούτους ἔσται
ἐν ὁπωστήματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἡ εἶδεν ἡ ἐξηγόρευσεν. » Ἐξ ὧν
δὴ βῆτων καὶ λόγων, ἀνιέρως τοῖς ἱεροῖς ἐπιβάλλων
ὁ Βαρλαάμ καὶ ἐπισφαλῶς, ἀπηλέγχετό τε καὶ κατ-
ησχύνετο, ἔτι τε εὐρηται ὁ τοιοῦτος Βαρλαάμ πολλὰ
καὶ τῶν τῆς ἡσυχίας ἐθίμων ἐγγράφως διαστρέφας
καὶ κατηγορήσας, ἅμα τε καὶ τῇ συνήθει τούτοις,
μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς προσευχῇ ἐπιθέμε-
νος, τῇ· « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέη-
σόν με· » διελάμβανε γὰρ καὶ περὶ ταύτῃ; ἐπ' αὐτῶν
τῶν λέξεων οὕτως· « Ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἃ τις
ἂν ἔχοι δικαίως· ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκα-
λίας ὕψι, οὐδενὸς ἑλαττον ἡγοῦμαι καὶ τοῦτο,
ὅτι τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσποῶν
ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖν καὶ τοὺς Πατέ-
ρας, ὡς, ἅπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα κάκει-
νους φρονήσαντας πρότερον. » Ἐμβρόντητε καὶ μια-
ρὲ, τίς πώποτε ἐκείνων νῆψιν καὶ φυλακὴν καρδίας

καὶ προσοχὴν τοιαύτην τερπειάν, οἶαν σὺ παρα-
δίδως, ὠνόμασεν; φασὶ δὲ τοῦτον νενομοθετηκέναι
τοῖς μύσταις, εὐχῇ χρῆσθαι διὰ πάντας οὕτως
ἐχούτῃ· « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ,
ἐλέησόν με. » Κάκ τοῦτου οὖν ἔστι συνιδεῖν, ὅποιοι
ἦν ὁ τῶν εἰσποῶν εὐρέτης· τὸ μὲν γὰρ Πάτερ
ἡμῶν, ᾧ διαφερόντως οἱ Βογομίλοι χρώνται, οὐ νο-
μοθετεῖ· ὥς-το γὰρ οὕτω κατάδηλος ἔσσεσθαι· οἷς δ'
ὅμως ταύτῃ μόνῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ διὰ βίου προσανέ-
χων ὑποτίθεται, τούτοις τὰς τε ἄλλας ἀπάσας εὐχὰς
βαττολογίας καταλειμπάνειν νομίζεσθαι, οἷς δ' αὐθὶς
πάντων Χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν καλοῦντων,
οὗτος τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ Υἱὲ Θεοῦ μετεληφθεῖ,
τούτοις τὸ πᾶν τῆς ἑαυτοῦ κακαδοξίας ἡμῖν ἐξεκά-
λυψε. Τῷ γὰρ τῶν Βογομίλων ἀκολουθῶς δόγματι
μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρημένῃ εὐχῇ τὸ ὁ Θεὸς
ἡμῶν εἰς τὸ Υἱὲ Θεοῦ· ἐπεὶ ἄλλην γε αἰτίαν, δι' ἣν
τὴν τοιαύτην πεποίηκε μεταβολὴν, οἷα ἂν εἰπεῖν τις
ἔχοι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀποπώτατος Βαρλαάμ, τὰ δὲ
καὶ αὐτὰ ἀπ' ἐναντίας ἔχει πάντως τῇ μακαριστῇ
φωνῇ τοῦ Θεμελίου τῆς πίστεως, Πέτρος, τοῦ κορυ-
φαίου τῶν μαθητῶν, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῇ τοῦ δεσποῦ
μακαρισμῷ· ὁ μὲν γὰρ εἶπε πρὸς αὐτόν· Σὺ εἰ ὁ
Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ δὲ Κύ-
ριος πρὸς αὐτόν· Μακάριός εἰ, Σίμων Βάρ Ἰωνᾶ,
ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ
Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
συμβόλῳ τῆς πίστεως, Πιστεύομεν, λέγομεν, εἰς
ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν Υἱόν
τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννη-
θέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· Ἄρ' οὖν οὐ Θεὸν εἶ-
ναι τὸν Χριστὸν δοξάζομεν, ἐπεὶ πιστεύειν φαμέν
εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Φησὶ δὲ περὶ τῆς τοιαύτης
ἱερᾶς πρὸς τευχῆς καὶ ἡ χρυσορρόθῃμων καὶ θεῖο; διδά-
σκαλος Ἰωάννης, μονάζουσιν ἐπιστέλλων· « Σχολά-
σατε διὰ πάντας καὶ παραμείνατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ
ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτερήσῃ ἡμᾶς, καὶ μηδὲν ἕτερον
ζητήσητε ἢ μόνον ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης·
ζητῶντες δὲ ἔλεος, ἐν ταπεινῇ καὶ ἐλεεινῇ καρδίᾳ
ζητεῖτε καὶ βοᾶτε ἀπὸ πρῶλ ἕως ἐσπέρας, εἰ δυνα-
τὸν καὶ ὅλην τὴν νύκτα τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,
Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς,
βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἕως θά-
νάτου· πολλῆς γὰρ βίας χρῆζει τὸ ἔργον τοῦτο, ὅτι
στενὴ ἔστιν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπά-
γουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ οἱ βιαζόμενοι εἰσέρχονται
ἐν αὐτῇ· βιαστῶν γὰρ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μὴ χωρίζετε τὰς καρδίας
ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε καὶ φυλάττετε
αὐτὴν μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ πάντοτε, ἕως οὗ ἐμφυτευθῇ τὸ ὄμα τῷ
Κυρίῳ ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοεῖ-
τε, ἢ ἵνα μεγαλυνθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Παρακαλῶ αὖ
ὑμᾶς, τὸν κανόνα ταύτης τῆς προσευχῆς μηδέποτε
καταπαύσῃτε ἢ καταφρονήσῃτε, ἀλλ' εἴτε ἐσθίετε,
εἴτε πίνετε, εἴτε ὀδεύετε, εἴτε τι ποιεῖτε, ἀδιαλείπτως
κράζετε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέη-
σον ἡμᾶς· Ἀδιαλείπτως γὰρ, φησὶν ὁ θεὸς· Ἀπό-

στολος, προσεύχεσθε χωρίς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. ὡς ἅλλὰ καὶ ὁ θεὸς Διάδοχος. ὡς Ἀπαιτεῖ, φησὶν, ἡμεῖς πάντως ὁ νοῦς, ὅταν πάσας τὰς διεξόδους αὐτοῦ τῇ μνήμῃ ἀποφράξωμεν τοῦ Θεοῦ, ἔργον ὀφείλων αὐτοῦ πληροῦν τὴν ἐντρέχειαν. Δεῖ οὖν αὐτῷ δίδοναι τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς ὁλόκληρον πραγματείαν τοῦ σκοποῦ· οὐδεὶς γάρ, φησὶ, λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· ὅσοι γὰρ τοῦτο τὸ ἅγιον καὶ ἁγιοῦ νομα τῷ βάθει μελετῶσιν, αἰετὶ τῆς καρδίας ἀπαύστως, αὐτοὶ καὶ τὸ φῶς αὐτῶν τοῦ νοῦ δύνανται ὁρᾶν ποτε· πάντα γὰρ τὸν ἐπιπολάζοντα ῥύπον τῇ ψυχῇ ἐν αἰσθήσει ἱκανῇ καταφλέγει· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, φησὶ, πῦρ καταναλίσκον· ὅθεν εἰς ἀγάπην λοιπὸν πολλὴν τὴν ψυχὴν τῆς ἑαυτοῦ δόξης προσκαλεῖται ὁ Κύριος· ἐγγρο-νίζον γὰρ τὸ ἔλδοξον ἐκεῖνο καὶ πολυπόθητον νομα διὰ τῆς μνήμης τοῦ νοῦ τῇ θέρμῃ τῆς καρδίας ἔξιν ἡμῖν πάντως ἐμποιεῖ τοῦ ἀγαπᾶν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ μαργαρίτης ὁ πολύτιμος, ὄντινα, πωλήσας· τις τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, εὐρεῖν δύναται καὶ ἔχειν ἀνεκλάλητον ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐρέσει χαρὰν· καὶ μακρὸν ἂν εἴη λέγειν τὰς περὶ τούτου καὶ εἰς τοῦτο τῶν θεοφόρων Πατέρων εἰσηγήσεις καὶ προτροπὰς. Ἰσχυρίζομένων τοίνυν τῶν μοναχῶν, τῆς πνευματοκινήτου τῶν θεοφόρων διανοία· ἐπιτερπέες τε καὶ θεῖον ἐξάρχης εἶναι μελέτημα τὴν εὐχὴν ταύτην, ἅμα δὲ καὶ βουλευμένων ἐφεξῆς συνεί-ρκειν, ὅσα περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς τῶν ἁγίων συγγράμμασι κεῖται· ὅλον ἐστὶ καὶ τὸ εἰρημένον τῷ διὰ λόγων δειμαμένῳ τὴν κλίμακα τῆς πνευματικῆς ἀναβί-σεως· Μνήμη γάρ, φησὶν, Ἰησοῦ κολληθῆτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε εἰσὶν ἡσυχίας ὠφέλειαν. Τοιαῦτα προθυμουμένων ἐφεξῆς λέγων τῶν μοναχῶν ὁ τὲ πάντα θαυμάσιος βασιλεὺς, νῦν δὲ καὶ μακαρίῳ τέ-λει κατακλείσας τὸν βίον, ὡς χριστὸς Κυρίου τὸν ὑπὲρ τοῦ χριστάντος Χριστοῦ λόγον αὐτῆς ὑπολαβὼν, ἅλλ' ἔστω, φησὶ, καὶ δεδῶσθω τῶν κακοδόξων τοῦτο τινα φάναι τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν παρὰ τοῦθ' ἡμῖν ἔγκλημα καλῶς χρωμένοις τῷ κακῷ· ἐκείνοις νεννη-μένῳ· οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ Θεὸν οὐράνιον λέγουσιν· οἱ Πέρσαι, τὸν Ἀδραμ κακῶς ἐροῦμεν εἰπεῖν, τὸν Θεὸν τοῦ οὐρινοῦ ἐγὼ σέβομαι, οὐδ' ἐπειδὴ κοσμο-ποῖν νοῦν Ἑλληνέες φασὶ τὸν Θεὸν, ἡμεῖς τοῦτον τοῦ κόσμου ποιητὴν οὐκ ἐροῦμεν· ἢ τοῦτο λέγοντες ἐγκληθῆμεν ἂν δικαίως, ὡς κατ' ἐκείνους· φρο-νούντες· Ἑλληνες μὲν γὰρ τὴν ὕλην ἀγέννητον καὶ τῷ Θεῷ συναΐδιον λέγοντες, εἰ καὶ ποιητὴν φασὶ τοῦ κόσμου Θεὸν, ἅλλ' οὐχ ὡς προαγαγείν τοῦ μήπω πρότερον ἡδαιμῶς ὄντος, ἅλλ' ὡς τοῦ ὄντος κοσμή-σορα, τάξιν μόνον καὶ εἶδος· καὶ θεῖον ἑναρμόνιον προτεθέντα τοῖς οὖσι μικροῦ τῆς κατ' ἀνθρώπους τέχνης· μηδὲν πλέον τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ νέμοντες· ἡμεῖς δὲ, ὡς περ τὴν εἰς τὸ εἶναι πρόδοον ἐκ μὴ ὄν-των τὰ πάντα δέξασθαι πιστεύοντες· πρὸς Θεοῦ, ποιητὴν οὐρανῶ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ τούτων ἀκριδῶς γινώσκωμεν, οὕτως καὶ Θεοῦ Υἱὸν τὸν Κύ-ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγοντες ὁμολοῦμεν καὶ ἐπιδοῶμεθα αὐτὸν ὡς Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀλη-θινοῦ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ θεότητα ὁμολογοῦντες καὶ τὸν

Αἰτίον τῇ τοῦ Υἱοῦ θεότητι προσμαρτυροῦντες· φασὶ δὲ καὶ Μασσαλιανούς καὶ Βογομίλους τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις παραδεδομένην εἶχεσθαι εὐχὴν· τί οὖν ἀποσχώμεθα ταύτης ἡμεῖς διὰ τοῦτο, καὶ καταπροδύμεν τοῖς κε-κλοφάσι κακῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ διὰ τοὺς ὑποκρινο-μένους ἐν λόγοις τὸ εὐσεβὲς τῶν ὄντων εὐσεβῶν ἡμεῖς· ἀποστῶμεν φωνῶν· Ἀπαγε τῆς αἰσχίστης κακοδο-μίας. ἅλλ' ἐπειδὴ παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πα-τέρα Ἰησοῦν· Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, μετ' ἐλπίδος ἐπικα-λεσόμεθα τὸ νομα αὐτοῦ, καὶ σωτηρίας ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπικλησεως τευξόμεθα, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου· Καὶ ἔσται, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικα-λέσθῃται τὸ νομα Κυρίου, σωθήσεται, καὶ ἐπει-δὴ περ οὐκ ἐστὶν νομα ἕτερον τὸ δεδομένον ἐν ἀν-θρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶν γόνυ κάμψει ἐπ-ουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, μακάριος ὁ διὰ τῆς διηνεκοῦς μελέτης τοῦ πολυμνήτου τούτου ὀνόματος· ἔνοικον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν· εἰς αἰῶνα γάρ, φησὶν, ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσει· ἐν αὐτοῖς, καὶ καυχήσονται ἐν τοῖς οἱ ἀγαπῶντες τὸ νομα σου. Πῶς δ' οὐκ ἂν γένετο Πνεύματος ἁγίου πλήρης ὁ τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ὑπερδοξαζόμενον νομα κατέχειν ἐν τῇ καρδίᾳ σπένδων ἡμέρας καὶ νυκτὸς, τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις λέγοντος, ὅτι δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτούσιν αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυ-κτός· Ἀναφώνη οὖν καὶ ἀπηλέγχθη ἐκ τούτων ὁ Βαρλαάμ βλασφημῶς καὶ κακοδόξως λαλῶν περὶ τοῦ ἐν τῷ Θεῷ φωτός καὶ ὧν κατὰ τῶν μοναχῶν περὶ τῆς μελετωμένης αὐτοῖς καὶ προφερο-μένης συγχῶς ἱερᾶς εὐχῆς συνεγράφετο, οἱ δὲ μονα-χοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς στέργοντες καὶ ἐμμένοντες ταῖς περὶ τούτων τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσεσι καὶ παραδόξεσι, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀριδύλως διωμολόγησαν καὶ διεβεβαίω-σαντο· ἔνθεν τοι καὶ κοινῇ συνοδικῇ ψήφῳ, ὅτι κα-κῶς καὶ ἐπισφαλῶς τοῖς θεοῖς ἐπιβλαίων ὁ αὐτὸς Βαρλαάμ, ὡς εἰρηται, καταψηφισθεὶς, συγγνώμην ἐπὶ τούτοις ἔθηκεν ἡγήσατο. Καὶ γοῦν ἀποφαινώμεθα, ὡς εἰ μὴ ἐνδείχεται ἀληθῶς μετάνοιαν, καὶ διορθώ-σεται ἑαυτὸν, καὶ οὐδαμῶς οὐκίει περὶ τῶν τοιού-των λέγων καὶ συγγραφόμενος· φωραθεῖν, εὐ ἂν ἔχοι· εἰ δ' οὖν, ἀποκήρυκτος ἐσται καὶ ἀποτετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκ-κλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστή-ματος· ἅλλὰ καὶ, εἰ τις ἑτερός τι τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφημῶς καὶ κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μάλ-λον δὲ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγρ-φάντων φανεῖν πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὅλως τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καταπτόμενος, τῇ αὐ-τῇ καταδίκῃ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυπι-βαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἐσται καὶ αὐτὸς καὶ ἀπο-τετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀπο-στολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν Χριστια-νῶν συστήματος. Μετ' ἐμβριθείας μέντοι καὶ πνευ-ματικῆς αὐστηρίας καὶ ἐπιτιμήσεως λέγομεν, μηκέτι

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δογματίζουσιν ὅλως τινὰ ἁπάντων, κινουντα λόγον τινὰ περὶ τούτων τε καὶ ἄλλων δογματικῶν λόγων, οὔτε ἐγγράφως, δηλαδὴ, οὔτε ἀγράφως, ὡς οὐ μικρῶν ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀνακυπτόντων σκανδαλίων καὶ συγχύσεως καὶ παραχῆς καὶ σάλου καὶ τρικυμίας ἐπιγινομένης ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκούοντων καὶ τῶν ἀκραιότερων μάλιστα, δι' ἃ δὴ πάντως καὶ οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένοι θεοὶ κανόνες τοῖς θεοφόροις καὶ ἁγίοις Πατράσιν ἐξετέθησαν. Χάριν γὰρ τοῦ μηκέτι μηδὲνα ταῖς ὁμοίαις πλάναις περιπεσεῖν ποιούμενοι πρόνοιαν, καὶ τὸ παρὸν εἰς ἀσφάλειαν ἐκθέμενοι γράμμα, ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ἐπσημηνάμεθα κατὰ μῆνα Ἰουλίον τῆς θ' Ἰνδ. † Εἶχε καὶ ὑπογεγραμμένον διὰ τῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τό· Ἰωάννης, ἐλέψ· Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης· ςωμθ'.

XXIV. *Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitam Lacedæmoniae et Antiquarum Patrum de episcopatu Amyclii.*

† Τῶν δικαιοτάτων ἄρα καὶ πᾶσι πάντοι ἐποφειλομένων ὅρα φυλάττειν ἕκαστον ἰδία καὶ μηδὲν τοι τούτων ἐκτὸς πράττοντας φαίνεσθαι, «Μὴ μέταιρε γὰρ, φησὶν, ὅρια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐκαμμένα θέλε πηδᾶν,» ὥστε καὶ τιμητέον ἡμῖν γε μάλιστα τοῦτο, οἱ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις διαμαρτύρεσθαι χρέος καὶ ὀφειλὴν ἔχομεν, ὅσα δὴ τῶν τοῦ Θεοῦ δικαιωμάτων ἐκφάντορες· ἰδοὶ δ' ἂν τις περὶ πλείονος αὐτὸ ποιουμένην καὶ αὐτὴν γε τὴν φύσιν καὶ τὰ πράγματα, οὐχ ἡκιστα δὲ τὴν ἱερὰν καὶ θεοπείσαν τῶν Πατέρων νομοθεσίαν· ἡ μὲν γὰρ πάντη πάντως ἀμετακίνητα τῆς ἑαυτῶν τάξεως τὰ οἰκεία τηρεῖ, κἀν βιάζεται τις μυριάκις αὐτὰ, τὰ δὲ τὴν οἰκείαν οὐκ ἀγνοήσει φύσιν· ἀδύνατον γὰρ ὁμοίως ἢ τὸ πῦρ τῆς εἰς τὰ ἄνω φορᾶς ἢ τῆς εἰς τὰ κάτω κινήσεως τὸ ὕδωρ μετακινήσῃ τινα· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὅπως ἑτέρως ἔξει ποτὲ ἢ ὡς τὴν ἀρχὴν ἐκείνη τούτοις ὥρισε καὶ ἐκύρωσε, καὶ φιλοστοργία δὲ Πατέρων ἐντεῦθεν, ἀλλ' οὐκ ἄλλοθεν ποθεν, καὶ μητέρων φιλοτεκνία καὶ πᾶν, ὅ τι ἂν ἄλλο παραπλήσιον εἴποι τις, ἐντεῦθεν πάσχουσα τὴν ψυχὴν μήτηρ καὶ προκινδυνεύουσα τοῦ ἰδίου κυήματος πάντα τε δεύτερα ἢ οὐδὲν τιθεμένη τῆς ἐκείνου ζητήσεως, εἰ λῆθοι που ἀποσχοινισθέν· τῶν μὲν οὖν ἑαυτῆς ἰδίων οὕτως ἔχει φιλοστόργως ἢ φύσις, μιμεῖται δὲ αὐτὴν ἀντικρυς καὶ τὰ πράγματα, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπευθύνεσθαι θέλει, καὶ οὐκ ἀνέχεται χωρὶς εἶναι τοῦτων ἐπὶ πολλῷ, ὧν κακῶς ὑπέμεινε τὴν διάφευσιν, οἷο· εἰ τισι φυσικαῖς ὁλκαῖς καὶ ἀντιπαθείαις ἀντισπώμενα καὶ ἀνθελκόμενα πάλιν, καὶ τοῖς ἱεροῖς δὲ καὶ θεοῖς κανόσι ἀμπαν ἀπηγόρευται, μὴ τοῦς οἰκείους ὑπερβαίνειν ὅρους τινὰ ὁπωσδήποτε· ἀλλὰ γὰρ εἰς τί τοῦθ' ἡμῖν εἴρηται; δηλώσει πάντως τὰ νῦν ῥηθσόμενα. Τὸ Ἀμύκλειον, ἡ ἐπισκοπὴ, ἦν μὲν ἀνωθεν ἐξ ἀρχῆς, ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ῥίζης καὶ τῆς ἀρχῆς διαφέρον τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Λακεδαιμονίας, τὰ πρῶτα μὲν ἐνοριακὸν αὐτῆς

δικαίον ὄν, εἰς ἐπισκοπὴν ἔτι τελοῦσθαι; τῆς τοιαύτης μητροπόλεως καὶ ὑπὸ τὴν τῆς Κορίνθου τεταγμένης. Ἐπειτα, ἐξ ὅτου δηλαδὴ καὶ αὕτη τῇ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθη σεμνώματι, εἰς ἐπισκοπὴν καὶ αὐτὴ ἀποκαταστάν παρὰ τοῦ μέρους αὐτῆς, σύναμα τῇ τῆς Πίσσης καὶ τῇ τῶν Ἐξερῶν δι' ἐνδόσεως ἐγγράφου βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς· μεταξὺ μὲν πειραθείσης τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν εἰς οἰκείαν αὐτὴ μεταμεῖψαι ἐπισκοπὴν, ὅτε ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν καὶ αὕτη· προδιδομένη καὶ τιμηθεῖσα, ἔσχεν ὅφ' ἑαυτὴν καὶ ἐπισκοπᾶς τῆς Κορίνθου, ἄλλας τε καὶ τὴν Λακεδαιμονίαν, ὑπὸ τῆς συνόδου δὲ κωλυθείσης· ἦν μὲν οὖν τῇ μητροπόλει Λακεδαιμόνος διαφέρουσα ἀνωθεν ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη, ὡς τὰ κατὰ μέρος περὶ τούτου διεληγται ἐν τοῖς προσοῦσιν αὐτῇ δικαιώμασι, φθάνει δὲ ὅμως ὅποτεθεῖσα τῇ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν ὡς οἰκεία, εἰτα συνοδικῇ ἐγγράφῳ κρίσει καὶ διαγνώσει ἀφαιρεθεῖσα ἐκείθεν, τῇ τῆς Λακεδαιμονίας ἀνασώζεται τῇ ἐμφανείᾳ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς· ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ ὀλίγου, ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν δηλονότι ἀοιδίμου πατριάρχου, κύρ Ἡσαίου, τὴν αὐτὴν προτεῖναν καὶ πάλιν αἰτίαν τὸ μέρος τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, ἰσχυρὸν ἐπιλαδέναι τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, χηρευούσης τῆς Λακεδαιμονίας, πορισάμενον ἐπὶ τούτῳ καὶ γράμμα συνοδικὸν καὶ σεπτὸν ἐπ' αὐτῷ πρόσταγμα, εἰτα ἐπ' ἀμφοῖν τούτοις καὶ σεπτὸν χρυσόβουλλον. Ὁ νῦν ἱερωτάτος μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καὶ ὑπέρτιμος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Νεῖλος, οὐδαμῶς περιιδεῖν δέον ἔκρινεν ἀδικουμένην τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ ταύτῃ ἐπισκοπῇ, καὶ γε ἀναφορὰν ποιησάμενον πρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ κράτιστον καὶ ἄγιόν μου αὐτοκράτορα καὶ κρίσει αἰτησάμενον, ὁ ἐκ Θεοῦ βασιλεὺς, ἡ βασιλικωτάτη τῇ ὄντι ψυχῇ καὶ μηδὲν οὕτω πνέουσα καὶ τρυφῶσα, ὡς τὸ δικαιοσύνην πανταχοῦ πολιτεύεσθαι καὶ ἐπικρατεῖν, ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθῃσιν ἡμῖν συνοδικῶς καὶ κανονικῶς τὸ ἀμφισθητήσιμον διευλυτῶσαι· ἀμφοτέρως τούτοις δὴ τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν· ἐνθεν τοι καὶ συνοδικῶς ἀλλήλοις ἀντιφέρονται, ἐν τῇ τῆς Γοργωπηκίου σεβασμῆς μονῇ συνελθόντων ἡμῶν, ζητήσαντος τοῦτο τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν διὰ τὴν συνήθως ἐνοχλοῦσαν αὐτὸν ἀσθένειαν, διαμνησθέντος πρότερον καὶ δι' ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ δι' ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων διαφόρως καὶ ὑπέρτερόθεντος τοῦ πράγματος καὶ ἐπὶ μῆνας ἑπτὰ διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀσθένειαν· καὶ ἐπεὶ ταῖς αὐταῖς ἦσαν αἰτίαι καὶ ἀμφοτέροις χρώμενοι καὶ δις· ὡς ὅσοι, τῇ κατ' αὐτὸν ἐκάτερος ἐκκλησίᾳ διαφέρειν ἀρχῇθεν τὴν ἀμφίμαχον ταύτην ἐπισκοπὴν, πολλὴν ἡμεῖς, ὡς εἶκος, περὶ τούτου ζήτησιν ποιησάμενοι, εὕρομεν ἀριδὴλως καὶ φανερώς ἐκ τε τῆς συνοδικῆς ἐγγράφου διαγνώσεως καὶ ἀποφάσεως τοῦ τότε πατριάρχου κύρ Γρηγορίου, ἐφ' ἣ καὶ σεπτὸν πρόβη χρυσόβουλλον, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων παλαιγενῶν δικαιωμάτων, ἅπερ ὁ Λακεδαιμόνιος προέτεινε, τοῦ βρεθίσου δηλαδὴ τῆς βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς ἐνδόσεως, ἐφ' ἣ τὸν Λακεδαιμόνιος ἀπαρ-

τῆσαι ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὸν ἐνορίας ἐπισκοπᾶς τρεῖς ταύτας, τὸ Ἀμύκλειον, τὴν τῆς Πίσσης καὶ τὴν τῶν Ἐξερῶν, τῶν σεπτῶν χρυσοδοῦλλον, τοῦ τοπικοῦ σημειώματος καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων δικαιωμάτων, ὡς ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἰδίᾳ τῆς Λακεδαιμόνους ἦν ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀμυκλείου ἐπισκοπὴ καὶ αὐτῇ ὑπέκειτο, εἰ καὶ μεταξὺ ἐκ περιπετείας πάντως ὑπὸ τὴν τῶν Παλαιῶν Πατρῶν γέγονεν· ἐχωρεῖτο μὲν γὰρ ἀπ' ἐναντίας τῇ συνοδικῇ ταύτῃ διαγνώσει τὸ προσὸν τῇ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν συνοδικῶν γράμμα τοῦ κυρ Ἡσαίου ἐν μέρει, αὐτόθεν δὲ ἀπηλέγγετο καὶ ἀνατροπὴν ἐλάμβανεν, ἐξ ὧν ὡς οικείας ἐδικαίου τὴν τῶν Παλαιῶν Πατρῶν ἐπιλαβέσθαι αὐτῆς, λέγων ἅμα καὶ ὡς οικονομίας λόγῳ παρεχωρήθη τῇ τῆς Λακεδαιμόνους καὶ ὡς τὰ αὐτῆς ἐκύρωται δικαίωμα παρὰ τοῦ σεπτοῦ χρυσοδοῦλου τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου τοῦ πάππου τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ δοιδίμου καὶ μακαρίου, καί περ ἐπ' οὐδενὶ παλαιτέρῳ δικαιώματι ἐπεριεθόμενον, ὥσπερ ἐπὶ πολλοῖς καὶ πολὺ τὸ βέβαιον ἔχουσι καὶ ἰσχυρὸν τὸ παρὰ τοῦ κυρ Γρηγορίου προδόν, διαλαμβάνοντος δὲ τοῦ τοιοῦτου συνοδικοῦ γράμματος καὶ περὶ ἀκυρωσίας, ὡς εἴρηται, τῶν δηλωθέντων δικαιωμάτων, οὐδὲ τοῦτο παρέλκον ἡγησάμεθα, ὥστε μὴ τῇ προσηκούσῃ δοῦναι ἐξετάσει. Ἐζητήθη τοίνυν καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν τὸ σεπτὸν χρυσοδοῦλλον, παρ' οὗ ἀκυρωθῆναι ταῦτ' ἔλεγε, καὶ ἀναγνώσθη ἐν ἐπηκόῳ, οὐδαμῶς δὲ ἐμέμνητο ὑποθέσεως τοιαύτης περὶ τῆς εἰρημένης ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ περὶ ὑποθέσεως τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νίκωνος καὶ περὶ ὕδατος. Ἐπεὶ οὖν ἀριδιήλωσεν καὶ ἀναντιβρίθως ἀπεδείχθη, καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τῇ τῆς Λακεδαιμόνους διαφέρουσα ἡ τοῦ Ἀμυκλείου ἐπισκοπὴ καὶ ὡς ἐνοριακὴν αὐτῆς δίκαιον τὴν ἀρχὴν καὶ ὡς παρ' αὐτῆς· εἰς ἐπισκοπὴν προδιεσθαι καὶ ὑπ' αὐτὴν τελούσα, δι' ἃ καλῶς πάντως καὶ κανονικῶς ἐδικάκωσε καὶ ἡ τοῦ κυρ Γρηγορίου συνοδικὴ πρᾶξις, οἷα μητρὶ γνησίᾳ τῇ τῆς Λακεδαιμόνους ὑποκεισθαι καὶ πάλιν αὐτὴν· συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Κυζίκου, τῷ Σάρδεων, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Δυρράχλου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Μαδύτων, τῷ Μηθύμνης καὶ τῷ Βάρνης, τὸ κύρος καὶ βέβαιον ἔχειν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τοιαῦτα δικαιώματα τῆς πολλᾶς διαληφθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας ἔκρινε, καὶ κατ' αὐτὰ ἐδικαίωσεν ἐπανελεῖν καὶ ἐπανασταθῆναι τῇ διαληφθείσῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Λακεδαιμονίας τὴν βηθείσαν ἐπισκοπὴν αὐτῆς τοῦ Ἀμυκλείου καὶ ὑποκεῖσθαι αὐτῇ ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάτως εἰς τὴν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῇ χρόνον, κατὰ τε τὴν περίληψιν τῶν προσόντων αὐτῇ ἑγγράφων δικαιωμάτων, ἐξ ὧν ἀριδιλότατα ἀναφαίνεται, οἰκίαν ταύτης εἶναι ἐπισκοπὴν, ὡς καὶ τὴν τῆς Πίσσης καὶ τῶν Ἐξερῶν, καθὼς ἀνωτέρω λέλεκται, καὶ καθὼς οἱ ἱεροὶ καὶ θεοὶ δικαιοῦσι κανόνες· φησὶ γὰρ ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου ἐπτακαίδεκατος κανὼν· «Τὰς καθ' ἐκάστην ἐκκλη-

σίαν ἀγροικίας παροικίας ἢ ἐγγωρίους μένειν ὁππασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτάς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα, εἰ τριακονταετὴ χρόνον ταύτας ἀδιάστως διακατέχοντες ὥκονόμησαν· εἰ δὲ ἐντός τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγνησὶ τις περὶ αὐτῶν ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἡδικησθαι περὶ τούτων κινεῖν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας· εἰ δὲ τις ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξ ἀρχῆς τῆς διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω, καθὰ προεῖρηται.» Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἐφέσῃ ἐγδοὺς κανὼν μετὰ τινά· «Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεσμάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἐτέραν οὐκ οὔσαν ἀνωλεῖν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἡγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα καταλαμβάνειν, ἀλλ' εἰ καὶ τις κατέλαβε καὶ ὑφ' αὐτοῦ πεποιήται βιασάμενος, τοῦτον ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίᾳ προσήματι ἐξουσίας τύφοι· κοσμητικῇ παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἰδωρόστατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτῆς. Ἐδοξε τοίνυν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ σῶζεσθαι ἐκάστην ἐπαρχίαν καθαρὰ καὶ ἀδίστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος, ἕδειαν ἔχοντος ἐκάστου μητροπολίτου, τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀσφαλῆς ἐκλαβεῖν· εἰ δὲ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὠρισμένοις προκομίσει, ἄκυρον εἶναι τοῦτον ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάσῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ.» Καὶ γοῦν ἔσται μὲν ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ὑποτεταγμένη τῇ τῆς Λακεδαιμόνους, καθὰ καὶ τὸ πρότερον, τοῦ ἱερωτάτου ταύτης μητροπολίτου φροντίζειν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὀφείλοντος κατὰ τὸ χρέος, ὅπερ ἔχει ἐπ' αὐτῇ, οὐδεὶς δὲ οὐκ εἰ τῶν τοῦ μέρους τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, οὔτε ὁ νῦν ἱερωτάτος αὐτῆς ἀρχιερεὺς, οὔτε τις τῶν μετ' αὐτὸν δι' ὀχλοῦ περὶ αὐτῆς γενήσεται τῷ τῆς Λακεδαιμόνους, ἔπει, ἣν ἐπορίσατο συνοδικὴν πρᾶξιν, καὶ αὕτη τὸ ἄκυρον ἔχειν ὀφείλει, δι' ἃς εἴπομεν αἰτίας, ὅτι οὐδὲ ὀφείλει τις αὐτῶν, οὐδὲ δίκαιον ἰσχεῖ ἄλλοτρίως ἀντειποιεῖσθαι ἐπισκοπῆς, ὡς ἀπεδείχθη ἐναργῶς καὶ προδήλως μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβὴ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, δικαιούντων ἐκάστην ἐκκλησίαν τῶν οἰκείων εἶναι ἐπαπολαύουσαν. Τοῦτου γὰρ χάριν καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς πολλᾶς διαληφθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας εἰς διαιωνίζουσας τὴν ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ Μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰηδ. θ', διὰ τῆς πατριαρχικῆς τιμίας χειρὸς, ἀπηνώρητο αὐτοῦ καὶ βούλλα μολυβδίνη, ἔχουσα ἐν μὲν τῷ ἐπὶ μέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατοῦσαν, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ· Ἰωάννης ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

XXV. Synodi decretum de quodam monasterio monialium.

† Ὁ δομέστικος κυρ Φωκᾶς ὁ Μαρῶνις ἐκεῖνος,

θείῳ νυγείᾳ ἔρωτι τὴν ψυχὴν καὶ ἱερὸν ἰδρυσάμε-
νος οἶκον τῇ Θεομήτορι πλησίον τῶν αὐτοῦ οἰκημά-
των περὶ τὴν γειτονίαν τῆς πόρεως τῆς τοῦ ἁγίου
μάρτυρος Ῥωμανοῦ, ἐπὶ θεμελίους παλαιάτου
ναοῦ τοῦτον οἰκοδομήσας φιλοτίμῳ τῇ προαιρέσει
καὶ θαυμάσι τοῖς ἀναλώμασιν, ὃν δὴ ναὸν λόγος τε-
τιμῆσθαι τῷ ὀνόματι τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μαρ-
τύρων Μηνοδώρας, Νυμφοδώρας καὶ Μητροδώρας,
ἐπεὶ καὶ εἰς ἱερὰν Θεῶν μονὴν τοῦτον ἀποκαταστή-
σαι προέθετο, καλλίᾳ περὶ αὐτὸν δειμάμενος καὶ
Θριγγῶν περιβελῶν ἔξωθεν, κτήματά τε ἱκανὰ προσ-
κυρώσας, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ εἰς ἀπαρτισμὸν συν-
τελέσας, μοναζουσῶν αὐτὸ γυναικῶν καθίστησι φρον-
τιστήριον, εἰς ἣν ἐκ καταστάσιν καὶ ἐμμένον ἦν, ἕως
αὐτὸς ἐν τοῖς ζώσιν εὐρίσκετο, ἐτήρησέ τε τὴν τάξιν
ταύτην καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν ἐπὶ τισὶ
χρόνοις· ἄλλ' ὁ υἱὸς ἐκείνου πρωτοερακάριος κύρ
Ἰωάννης ὁ Συναδηνὸς μετασκευάσαι κατὰ νοῦν
θέμενος καὶ μετενεγκεῖν εἰς ἀνδρῶν ἀπὸ γυναι-
καίας τὴν τοιαύτην μονήν, ἠνάγκασε καὶ κατέπεισε
συμμετοχοῦσαν εἰς τοῦτο φανῆναι καὶ συμπράττουσαν
καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν δομεστίκισσαν καὶ οἷς
οὗτος ἔλεγε περὶ τῆς μονῆς, καὶ οἷς προέτεινε
γράμμασι, διαθήκη δὴλαδὴ τοῦ πατρὸς δῆθεν καὶ
ἐνώμιον οἰκεῖον αὐτοῦ γράμμα, δι' οὗ κατησφα-
λίσατο καὶ πεπληροφόρηκεν, ὡς ἔλεγε πατὴρ· ἐκείνον
εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν ἣν ἔσχεν ἐκείνου ἀνάθεσιν,
ὥστε εἰς ἀνδρῶν ταύτην μεταποιῆσαι, συμμάρτυ-
ροῦσαν εἶχε καὶ αὐτὴν δὴ τὴν οἰκείαν μητέρα. Ἀπέ-
κρυψε δὲ αὕτη σὺν τῷ υἱῷ τῇ νικαῦτα καὶ οὐ διωμο-
λόγησε τὴν τε εἰς τέλος βούλησιν καὶ τὸν σκοπὸν
τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν κατάστασιν, ἣν ἔσχε τὰ τῆς
τοιαύτης μονῆς, ἕως τε κατὰ τὴν αὐτῶν πολλὴν καὶ
ἐπίμονον περὶ τοῦτου ζήτησιν καὶ ἱκεσίαν καὶ τὴν
ἐπὶ πλείον παρ' ἡμῶν παράτασιν εἰς τέλος· τὰ τοῦ
πράγματος εἰληγε, καὶ ἕως ὁ υἱὸς ἐν τοῖς ζώσιν
εὐρίσκετο. Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο,
μετάνοια ταύτην εἰσῆει, καὶ συγγνώμης ἡξίου τυ-
χεῖν, ἐφ' οὗ οὐ καλῶς συνέδρασε τῷ υἱῷ, κατει-
πούσα τῆς ἀληθείας καὶ χάραν κατ' αὐτῆς τῷ ψεύ-
δει παρασχομένη, καὶ ταῦτα ἐπὶ πράγμασιν ἱεροῖς,
ἅπερ οὐ μικρὸν οἶδεν ἐπάγειν τὸν τῆς ψυχῆς κίνδυ-
νον, καὶ ἐν οἷς πάντας ἀπλῶς καὶ τοὺς τυχόντας
ἀληθεύειν χρεῶν, μὴ ὅτι γε ἀνθρώπους τῶν πολλῶν
διαφέροντας κατὰ τε τὴν αὐτῶν παιδείαν καὶ
γνώσιν καὶ τῷ κατὰ κόσμον ἀξιώματι· ἡ Ἀγιάζε-
ται καὶ γὰρ, ὡς φησι, τὸ στόμα τοῦ ἀληθεύοντος
ἐκ τῆς ταυτοαληθείας Χριστοῦ· μολύνεται δὲ τὸ τοῦ
ψευδομένου ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους τοῦ διαδό-
λου. » Ἀμέλει καὶ ἐπιστάσῃ τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ
θείᾳ συνόδῳ καὶ τὰ περὶ τοῦτου ἐξεποῦσα καὶ ἀνενέγ-
κασα καὶ συγγνώμην αἰτησάμενη, μεθ' ἑαυτῆς
ἔχουσα καὶ τὰς οἰκείας θυγατέρας καὶ σὺν αὐταῖς
ἱκετεύουσα, ἵνα καὶ ἡ σεβασμία αὕτη μονὴ τὴν πρῶ-
την ἀπολάβῃ κατάστασιν, ἐπειδὴ καὶ ἀσφάλειαν
ἀπαιτηθεῖσα ἔγγραφον ταύτην ἐποιήσατο διαλαμ-
βάνουσαν. . . . Ἐλαλήθη δὲ παρὰ τοῦ μέρους αὐ-
τῆς καὶ ὡς ταῖς ἀληθείαις ἀρχῇθεν ἡ μονὴ γυναι-
καία ἀποκατέστη καὶ ἐσφραγίσθη, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ

PATROL. GR. CLII.

καθηγουμένη, καὶ διέμεινε οὕτω καὶ ἐπὶ ἱκανοῖς
τοῖς χρόνοις, διὰ δὲ τὸ τοῦ υἱοῦ θέλημα καὶ τὴν
ἀνάγκην τὴν προτέραν ἐποιήσατο μαρτυρίαν οὐκ
ἀληθῆ, ποιησαμένου ταύτῃ τοῦ υἱοῦ διὰ τοῦτο καὶ
ἀνάπαυσιν ἰδίαν διὰ κελλίων ἰδίων πλησίον τῆς
τοιαύτης μονῆς καὶ ἀνεγείραντες ἐν αὐτοῖς καὶ οἶ-
κον εὐκλήριον. Καὶ ὡς καὶ ἡ ἐν τραπέζῃ ἱστορία
ὁσίας εἶχε τὴν ἀρχὴν γεγραμμένης γυναικας, μετε-
ποίησε δὲ τὴν ἱστορίαν ταύτην ὁ πρωτοερακάριος
ὑστερον εἰς ὁσίους, καὶ ἀριδὴλως καὶ ὁμολογουμέ-
νως ἀνεφάνη, ὡς γυναικας ἀποκατέστησαν, καὶ εὐ-
ρίσκοντο ἐπὶ πολλοῖς τοῖς χρόνοις εἰς τὴν τοιαύτην
μονήν, καὶ πολλὰ τοῦτον ἐν αὐτῇ ἀπεκάρησαν, καὶ
οὐδὲ τὸ ἀντιδικοῦν μέρος εἶχεν ἀντιλέγειν πρὸς τοῦτο·
ἡ μετριότης ἡμῶν ἐν δευτέρῳ τὰλλα θεμένη, ζήτη-
σιν, ὡς ἐκρῆν, πολλὴν καὶ ἀκριδῆ ἐποιήσατο, εἰ
ταῖς ἀληθείαις ἐγένετο τέως ἡ ὀφειλομένη ἐπὶ τῇ
μονῇ ἐκκλησιαστικῇ κατάστασις, καὶ προσεβλήθη καὶ
ἐσφραγίσθη καθηγουμένη εἰς προστασίαν καὶ ποι-
μανσίαν τῶν αὐτῇ τότε εὐρισκομένων μοναζουσῶν,
ἐκφωνήσασα τοῦτου χάριν καὶ ἀφορίσμου ἔγγραφον
ἐπιτίμιον, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐλθόντας ἔχοντας περὶ τοῦτου
καὶ εἰς μαρτυρίαν προκομισθησομένους εἰπεῖν καὶ
μαρτυρῆσαι τὸ ἀληθές, ἐφ' ᾧ δὴ βάρει καὶ ἐμαρτυ-
ρήθη παρὰ τε τοῦ θεοφιλεστάτου πρωτονοταρίου
διακόνου κύρ Μιχαὴλ τοῦ Καβαλλαροπούλου καὶ
παρ' ἐτέρων διαφόρων προσώπων, ὡς αὐτῆς οὐ
ἐγένοντο τοῦ δομεστίκου, καὶ ἔχουσι μαθόντες παρ'
ἐκείνου τὴν ἐπιστῇ τοιαύτῃ μονῇ θέλησιν καὶ τὸν
σκοπὸν αὐτοῦ, γυναικεῖαν δηλονότι καὶ ἐπιχειρήσαι
καὶ ἀπαρτίσαι αὐτήν, ὡς εἰς κατάντημα εἶναι καὶ
ἀνάπαυσιν καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικῆς καὶ τῶν θυγα-
τέρων αὐτῶν. Ὁ μέντοι πρὸς οὐδὲν Κωνσταντῖνος·
ὁ Τζυβιστιανὸς· διωμολόγησε ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς· οἰ-
κειοῖς τὴν νεωστὶ σφραγισθεῖσαν ἡγουμένην ἐπὶ τῇ
τοιαύτῃ μονῇ, παραπεμπομένην εἰς ταύτην παρὰ
τιῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν λαμπαδιοφορουσῶν, ὡς ἐλθί-
σται· καὶ ὁ πρεσβύτερος δὲ Γεώργιος ὁ Τζαχίλης,
ὁ τῷ θείῳ ναῷ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεο-
μήτορος τῆς Πηγῆς ὑπηρετούμενος ἱερατικῶς, καὶ
αὐτὸς διωμολόγησε παρτυχῶν καὶ τοῦ εἰρημένου
βάρους ἀκούσας ἐρωτωμένης τῆς τιμιωτάτης ἐν
μοναχαῖς κυρᾷ. . . . τῆς Ἀγγελίνης, ὡς εἶδε δια-
φόρως παραγενομένην τὴν καθηγουμένην τῆς πειζύ-
της μονῆς μετὰ καὶ ἐτέρων μοναχῶν εἰς προσκύ-
νησιν τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος
τῆς Πηγῆς. Ἐρωτηθεὶς δὲ προτροπῇ συνοδικῇ
κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον παρὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρ-
χιερέων καὶ ὑπερείμων, τοῦ Δυρράχλου, τοῦ Λακε-
καιμονίας καὶ τοῦ Μαδύτων, καὶ ὁ συμπένθερος τοῦ
κρατίστου καὶ ἁγίου μετ' αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς
τραπέζης, κύρ Γεώργιος ὁ Χοῦμος, εἶπε καὶ διεβε-
δαῖωσατο περὶ τῆς ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ σφραγισθεί-
σης μοναχῆς, ὡς αὐτὸς οὗτος προεξένησε ταύτην
τῷ δομεστίκῳ, ζητοῦντι καθηγουμένην τῇ μονῇ
ἐγκαταστήναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπὸ τῶν εὐλα-
δῶν ἐπισκοπειανῶν καὶ θυρωρῶν τοῦ κελλίου τῆς
ἡμῶν μετριότητος, Γεώργιος ὁ Σιγῆρης, καὶ αὐτὸς
εἶπε καὶ ἐμαρτύρησε, παρῆναι τῇ σφραγίδι τῆς

ήγουμένης, ὅτε παρὰ τοῦ αὐοιδίου πατριάρχου κύρ Γερμασίμου πρῶτως ἦδη ἐσφράγισται, δεικνύων ἅμα καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐτελέσθη τὰ τῆς σφραγίδος αὐτῆς. Ἐξ ὧν δὴ μαρτυριῶν πληροφορίαν λαβόντες τοῦ πράγματος, εἰχομεν ὡς εἰκὸς παραγραφῆς ἀξίαν ἰσχυρὰ καὶ ἦν ἐνεφάνισεν τὸ μέρος τοῦ πρωτοῦ ερακαρίου, διαθήκην δέθεν τοῦ δομεστίκου, ὅτε καὶ ἀληθῶς ἐκεῖνος· ταύτην ἐξέθετο· οὐδὲ γὰρ ἐξῆν ἐκεῖνῳ κατὰ ττασιν λαβοῦσαν τὴν μονὴν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἦντινα δῆτα καὶ ἔλαβε διὰ πατριαρχικῆς σφραγίδος, ὡς εἴρηται, μεταποιησάσθαι καὶ ἐφ' ἐτέραν κατὰ ττασιν ἀγαγεῖν, εἰς ἀνδρῶν δηλονότι ἀπὸ γυναικείας· ἀπείρηται γὰρ τοῖς ἱεροῖς Πατέρας μετασκευάζεσθαι καὶ μεταποιεῖσθαι τὰς ἱερὰς μονὰς ἐκ τῆς ἥς ἔλαχον ἀρχῇθεν ἀποκαταστάσεως. Ἀπληγῆχον δὲ ὁμῶς καὶ ἡ διαθήκη πεπλάσμένη ὑπὸ μάρτυρι τῷ ἱερομονάχῳ καὶ πνευματικῷ πατρὶ τῷ Θεοδωρῇτῳ, ἐξειπόντι καὶ διομολογήσαντι, καὶ ὅπως ἐξέθετο ταύτην· αὐτὸς γνῶμῃ τοῦ πρωτοῦ ερακαρίου, καὶ ὅπως ὑπέγραψεν ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ δομεστίκου εἰπόντος τοῦτο πρὸς αὐτόν. Ἐνθεν τοι καὶ συνδιδασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείῳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Δυρράχῳ, τῷ Λακεδαιμονίῳ, τῷ Μιδύτῳ, τῷ Μηθύμνῳ, τῷ Βάρνητῳ, τῷ Βιτζίνῳ καὶ τῷ Κῳ, διέγνω καὶ ἀπεφῆκετο, ἵνα, ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ἀριδύλως, ὡς ἐσφραγίσθη καὶ ἀποκατέστη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καθηγούμενη ἐν τῇ τοιούτῃ μονῇ (ἡ γὰρ κατὰ τοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις θεσμοῦς τῶν Πατέρων τὰς ἀρχῇθεν ἀνδρῶν εἰς ἀνδρῶν διατελεῖν, τὰς δὲ γυναικείας εἰς γυναικείας, καὶ μηδαμῶς ἐναλλάττειν καὶ μετατιθεῖναι τὴν τάξιν ταύτην τινὰ, ἀλλὰ ἀσύγχυτον ἔαν διαμένειν καὶ ἀπαραιοῖητον), ἐπανέλθῃ καὶ ἐπανασταθῇ καὶ τῇ τοιαύτῃ σεβασμῇ μονῇ ἡ πρώτη καὶ ἀρχαία κατὰ ττασιν, καὶ γυναικεῖαν εἶναι καὶ οὕτι· ταύτην ὀνομάζεσθαι, καθὼς καὶ τὴν ἀρχὴν ἰδομένην, καὶ καθὼς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατέστη Θεοῦ, ἥτις δὴ καὶ λήφεται μὲν πάλιν τὴν κατὰ ττασιν ταύτην, ἔσται δὲ διοικουμένη καὶ διεξαγομένη παρὰ τε τῶν ἐν αὐτῇ μοναζουσῶν καὶ τῆς τὴν προστασίαν καὶ ἡγουμένην αὐτῶν ἐνδεξομένης. Ἡ μὲντοι δομεστίκισσα καὶ ὅσαι τῶν θυγατέρων καὶ τοῦ γένους αὐτῶν κατανηήσουσιν ἐν αὐτῇ, προνοήσονται παντοιοτρόπως αὐτῇ τὰ εἰς σύστασιν καὶ ἐπὶ τὰ βελτίω προχωρήσιν· ἀλλ' οὐδὲν τι λυμνοῦνται, οὐδὲ καινοτομήσουσι τῶν προσκυρωθέντων καὶ ἀφιερωθέντων αὐτῇ κτημάτων καὶ πραγμάτων ἢ τῶν εἰσέπειτα ἀφιερωθησόμενον, ὡς ἂν οὕτω καὶ τὸ ἀνέκον τῶν δομητορῶν μνημόσυνον περισσώζονται· ἀλλ' οὐδὲ ἐξίσταται αὐταῖς κατεξουσιάζειν καὶ κατακυριεύειν τῆς τοιαύτης μονῆς ἢ καὶ τὰς ἐνασκούμενας αὐτῇ μοναχὰς ἀγεῖν καὶ φέρειν, ὡς βούλονται, καὶ ἀνακρίνειν, ἃς τε θέλουν εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν, καὶ τὰς μὲν ὅφ' ἐαυτὰς τὸν τρόπον τοῦτον ποιεῖσθαι, τῆς δὲ καθηγούμενης ἀφαιρεῖσθαι τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν παρὰ τὴν τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων διατάξιν καὶ διατάχην. Φατὶ γὰρ οὕτω· Ἐπράγμα

α σμενὸν οὕτω καὶ τίμιον καὶ τοῖς μακαρίσι καὶ ὁσίοις Πατέρας ἡμῶν πάλα καλῶς ἐπινοηθὲν, ἡ τῶν μοναστηρίων ἀνοικοδομή, κακῶς ὁρᾶται πραττόμενον σήμερον· τινὲς γὰρ δυομα μοναστηρίου ταῖς οἰκείαις περιουσίαις καὶ ὑπάρξεσι περιθέμενοι καὶ Θεῷ καθαγιαίνειν ταῦτα· ἐπαγγελλόμενοι, κυρίους τῶν ἀφιερωθέντων αὐτοὺς ἀναγράφουσι, καὶ μόνῃ τῇ προσήγορίᾳ τὸ θεῖον ἀφοσιῶν ἐκμηχανᾶσθαι διεγνώκασιν· τὴν γὰρ αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν οὐκ ἐρυθρίωσι σφετερίζεσθαι, ἦν περ ἔχειν οὐκ ἐκωλύοντο πρότερον, καὶ τοσαύτη καπηλεία πρόσετρίθη τῷ πράγματι, ὥστε καὶ πολλὰ τῶν ἀφιερωθέντων παρ' αὐτῶν δὴ τῶν ἀφιερωσάντων καθορᾶται πιπρασόμενα, θάμβος ὁμοῦ καὶ μίσος τοῖς ὁρώσι παρεχόμενα· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μεταμέλεια, ἐφ' οἷς τῶν ἀπαξ ἀνατεθειμένων Θεῷ τὴν ἐξουσίαν ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις ταύτην ἀδεῶς παραπέμπουσιν. Ὀρίσεν οὖν διὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος, μηδὲν ἐξεῖναι μοναστήριον οἰκοδομεῖν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνῶμης καὶ βουλῆς· ἐκείνου δὲ συνειδότος καὶ ἐπιτρέποντος καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιτελοῦντος εὐχὴν, ὡς τοῖς πάλοι θεοφιλῶς νενομοθέτηται, οἰκοδομεῖσθαι μὲν τὸ μοναστήριον, μετὰ πάντων δὲ τῶν αὐτῷ προσήκόντων σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ βρεθείη ἐγκαταγράφεσθαι καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχιερεῖς ἐγκατατίθεσθαι, μηδαμῶς ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἀφιερωθέντος παρὰ γνῶμην τοῦ ἐπισκόπου ἑαυτὸν ἡγοῦμενον ἢ ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕτερον καθιστᾶν. Εἰ γὰρ, ἅπερ τις ἀνθρώπῳ χαρίζεται, τούτων οὐδὲν τι κύριος εἶναι δύναται, πῶς, ἅπερ τις Θεῷ καθαγιαίνει καὶ ἀνατίθῃσι, τούτων ὑφ' ἑαυτῶν τὴν κυριότητα παρῃχωρηθήσεται; Καὶ πάλιν· Ὁι κληρικοὶ τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρείων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἐκείτῃ πόλει ἐπισκόπων κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν διαμενέτωσαν, καὶ μὴ κατὰ αὐθάδειαν ἀφηνιάτωσαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν καθ' οἰονόησιν τρόπον, καὶ μὴ ὑποτατῆμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὲν εἰεν κληρικοὶ, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκεισθῶσαν ἐπιτιμίαις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοὶ, ἔστωσαν ἀκοινωνῆτοι. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ αὗται κατὰ τὸ προσήκον αὐταῖς χρεῖ· τὸ συμφέρον τῇ μονῇ προνοοῦμεναι, οὔτε τι τῶν αὐτῆς σφετερίζονται, οὔτε ἐκδύσουσιν ἢ ταύτην ἢ τῶν αὐτῆς κτημάτων τι εἰς ἕτερον πρόσωπον, ἀλλ' ἐλευθέραν ἐάσουσι μένειν καὶ καθ' ἑαυτὴν, διεξαγομένην παρὰ τῆς κατὰ καιροὺς ἀποτεταγμένης εἰς προστασίαν τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν καὶ παρ' αὐτῶν δὴ τῶν αὐτῆς μοναχῶν· ταῖς γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιοποιούμενοι καὶ ὅφ' ἑαυτοὺς ποιεῖν ἐθέλουσι μέγιστον ἡμεῖς ληται· ἐκείθεν κατὰ κριμα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ ἐγγράφος διέγνωσιν καὶ ἀπόφασις γεγονοῦσα ἐπιδέχεται εἰς ἀσφάλειαν *μηρι Μαιφ ἱνδ. θ'.*

XXVI. Synodus decernit, Michaelē Cabasilam non esse reum munerum acceptationis.

† Ὁ Καβάσιλας κύρ Μιχαὴλ, πλῆσιασμὸν ἔχων καὶ ἐγγύτητα πρὸς τὸν ποτε Ἀπρω καὶ καθολικὸν κριτὴν, τοῦτο μὲν καὶ ὡς ἐκ παιδὸς ὑπ' αὐτῷ πα-

δαγωγῆθαι, τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἐπ' ἀνεπιζ. γαμβρὸς Α. δὲ ἐνταῦθα καὶ ὁ Γεννοῦτης Ἰωάννης, καὶ ἐγνώρισε καὶ παρ' αὐτοῦ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅπως διετέθη, εἰς ὅσον πρὸς ὀλίγου ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἀποτεταγμένης εἰς αὐτὸν προμηθείας, ὅπερ καὶ βαρέως ἐφείρον ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἀνθρώπων γὰρ προσελθόντο τῇ ὁδοδοξίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, παριδόντα καὶ περιουσίας ἱκανῆς πορισμῶν καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ γένους αὐτοῦ πλουσίους καὶ ἐτοίμους· χορηγοῦντας αὐτῶν, καὶ διὰ ταῦτα προμηθείας μερικῆς τυχόντα ἐπὶ κυβερνήσει καὶ ζωαρκείᾳ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, τίνα λόγον ἔχεις ἀποστερεῖν αὐτῆς τοῦτον, ἣν ἡ βασιλεία καὶ ἡ Ἐκκλησία διέκρινε καὶ ἀπέταξε; Τοῦτο καὶ ἀδικον ἐνὶ καὶ ἀνοίκειον παντελῶς τῇ σῇ ἱερότητι· καὶ χωρὶς γὰρ τοῦ εἶναι προαποτεταγμένην αὐτῇ τὴν τοιαύτην κυβερνήσιν καὶ διδομένην μέχρι σοῦ, ἡρμοζεν, ἵνα καὶ οὗτος ἀνθρώπος· ἐνὶ τοιοῦτος καὶ ἀπὸ γένους τοιοῦτου, διακρίνῃ τὸ πρᾶγμα ἡ ἱερότης σου, καὶ ἀποτάξῃ πρῶτως προμῆθειαν εἰς αὐτὸν, ὥστε μὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ λύπης καλινδρομῆσαι εἰς τὰ οἰκεία αὐτοῦ ἔθιμα, ἐπεὶ καὶ οἰκεῖοι τοῦ γένους αὐτοῦ μεταχειρίζονται τοῦτο, ὑπισχνούμενοι καὶ δόσεις ἱκανὰς, ὡς λέγουσι· παρεγγυώμεθα, ἵνα οὐδὲν ἀπομείνῃ ἀδιόρθωτον, ὅσον ἐγένετο· μετ' ἐμθριβείας· γὰρ τοῦτο καὶ βάρους παρεγγυώμεθα ἐκκλησιαστικοῦ· διὸ καὶ διδόσθω πρὸς αὐτὸν ἀπαραίτητως, ὅσον κατέστη καὶ ἐδίδοτο, ὡς διαλαμβάνει καὶ τὸ ἐπὶ τούτῳ γεγονὸς γράμμα τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου ἐκείνου κατὰ τὴν τῶν προσταγμάτων περιληψίν, ἀνυστερήτως τε καὶ ἀνενοχλήτως· ἀποδοθῆτω δὲ καὶ ὅσον οὐδὲν ἐφθασεν ἀποδοθῆναι παρὰ σοῦ. Ὡς περ γὰρ οὐδὲν ἐνὶ δίκαιον, οὐδὲ ὀφείλει ἡ ἱερότης σου τακαλῶς καὶ χρηδαίμως οἰκονομῆσθαι παρὰ τῶν πρὸ σοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀκυρώται καὶ ἀοετῆσαι, οὕτως οὐδὲ τὸ τοιοῦτον θεοφιλὲς ἔργον, πληροφορίαν ἔχων βεβαίαν, ὡς, ἐὰν παραθεωρηθῇ, ὅσον καὶ δευτερον ἤδη γράφομεν, καὶ ὑπερβολὴν παραλυτῆσαι μέλλει· ἡμᾶς, καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα μέλλει καὶ μὴ βουλομένου σου λαβεῖν κατὰστασιν, οὐδὲ μεταμελήσῃ ἀνόνητα· οὐδὲ γὰρ ἀνέξεσθαι μέλλοντες περιφρονούντος καὶ παρ' οὐδὲν τιθεμένου τὰ δίκαια ὑπὲρ τῶν μένων σοι, ἐν λήθῃ τε ποιουμένου καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἐγγραφῆς, ὅθεν καὶ οἶδας, πῶς ἵνα καὶ τὰ τοῦ πράγματος διορθώσῃ καὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα θεραπεύσῃ. Ἐπεὶ δὲ διορίζονται τὰ προσόντα αὐτῷ σεπτά προσταγμάτων καὶ περὶ ἐξουσίας καὶ περὶ ἄλλων, ὅσον διορίζονται, ἐχέτω καὶ ἐπὶ τούτοις παρὰ τῆς ἱερότητός σου καὶ αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἀντιδοχὴν καὶ βοήθειαν, ὥστε διατηρεῖσθαι, εἰς ὅσον διορίζονται, καὶ περὶ φόρου καὶ περὶ τοῦ κομμερκίου καὶ τοῦ βιοτικῆς καὶ τῆς βίβλης καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐξουσίας, ἀντιστραφῆτω δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν γράμμα. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Μηνὶ Ἰουρίῳ ἰρδ. ι'.

XXVII. Joannes scribit metropolitæ Philadelphie, ut provideat in causa Joannis Iacobiensis.

† Ἱερωτάτε μητροπολίτα Φιλαδεφείας καὶ ὑπερτίμω, ἀγαπητὲ κατὰ Κύριον ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισε περὶ τῶν αὐτῶν γενομένων, καὶ τοσοῦτον ἐλογίσαστο ταῦτα ἀτοπὰ καὶ ἀπρεπῆ καὶ ἀνένδεκτα, ὅτι καὶ θαυμάζει, εἰ εἰσι τοιαῦτα, καὶ μάλιστα, εἰ καὶ αὐτὸς συνεργεῖ τοῖς τοιούτοις, ὅς μεγάλῃν ἔχεις τὴν ὀφειλὴν ἀναστῆλκειν παντοίως αὐτῷ. Κατέλαβε

δὲ ἐνταῦθα καὶ ὁ Γεννοῦτης Ἰωάννης, καὶ ἐγνώρισε καὶ παρ' αὐτοῦ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅπως διετέθη, εἰς ὅσον πρὸς ὀλίγου ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἀποτεταγμένης εἰς αὐτὸν προμηθείας, ὅπερ καὶ βαρέως ἐφείρον ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἀνθρώπων γὰρ προσελθόντο τῇ ὁδοδοξίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, παριδόντα καὶ περιουσίας ἱκανῆς πορισμῶν καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ γένους αὐτοῦ πλουσίους καὶ ἐτοίμους· χορηγοῦντας αὐτῶν, καὶ διὰ ταῦτα προμηθείας μερικῆς τυχόντα ἐπὶ κυβερνήσει καὶ ζωαρκείᾳ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, τίνα λόγον ἔχεις ἀποστερεῖν αὐτῆς τοῦτον, ἣν ἡ βασιλεία καὶ ἡ Ἐκκλησία διέκρινε καὶ ἀπέταξε; Τοῦτο καὶ ἀδικον ἐνὶ καὶ ἀνοίκειον παντελῶς τῇ σῇ ἱερότητι· καὶ χωρὶς γὰρ τοῦ εἶναι προαποτεταγμένην αὐτῇ τὴν τοιαύτην κυβερνήσιν καὶ διδομένην μέχρι σοῦ, ἡρμοζεν, ἵνα καὶ οὗτος ἀνθρώπος· ἐνὶ τοιοῦτος καὶ ἀπὸ γένους τοιοῦτου, διακρίνῃ τὸ πρᾶγμα ἡ ἱερότης σου, καὶ ἀποτάξῃ πρῶτως προμῆθειαν εἰς αὐτὸν, ὥστε μὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ λύπης καλινδρομῆσαι εἰς τὰ οἰκεία αὐτοῦ ἔθιμα, ἐπεὶ καὶ οἰκεῖοι τοῦ γένους αὐτοῦ μεταχειρίζονται τοῦτο, ὑπισχνούμενοι καὶ δόσεις ἱκανὰς, ὡς λέγουσι· παρεγγυώμεθα, ἵνα οὐδὲν ἀπομείνῃ ἀδιόρθωτον, ὅσον ἐγένετο· μετ' ἐμθριβείας· γὰρ τοῦτο καὶ βάρους παρεγγυώμεθα ἐκκλησιαστικοῦ· διὸ καὶ διδόσθω πρὸς αὐτὸν ἀπαραίτητως, ὅσον κατέστη καὶ ἐδίδοτο, ὡς διαλαμβάνει καὶ τὸ ἐπὶ τούτῳ γεγονὸς γράμμα τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου ἐκείνου κατὰ τὴν τῶν προσταγμάτων περιληψίν, ἀνυστερήτως τε καὶ ἀνενοχλήτως· ἀποδοθῆτω δὲ καὶ ὅσον οὐδὲν ἐφθασεν ἀποδοθῆναι παρὰ σοῦ. Ὡς περ γὰρ οὐδὲν ἐνὶ δίκαιον, οὐδὲ ὀφείλει ἡ ἱερότης σου τακαλῶς καὶ χρηδαίμως οἰκονομῆσθαι παρὰ τῶν πρὸ σοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀκυρώται καὶ ἀοετῆσαι, οὕτως οὐδὲ τὸ τοιοῦτον θεοφιλὲς ἔργον, πληροφορίαν ἔχων βεβαίαν, ὡς, ἐὰν παραθεωρηθῇ, ὅσον καὶ δευτερον ἤδη γράφομεν, καὶ ὑπερβολὴν παραλυτῆσαι μέλλει· ἡμᾶς, καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα μέλλει καὶ μὴ βουλομένου σου λαβεῖν κατὰστασιν, οὐδὲ μεταμελήσῃ ἀνόνητα· οὐδὲ γὰρ ἀνέξεσθαι μέλλοντες περιφρονούντος καὶ παρ' οὐδὲν τιθεμένου τὰ δίκαια ὑπὲρ τῶν μένων σοι, ἐν λήθῃ τε ποιουμένου καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἐγγραφῆς, ὅθεν καὶ οἶδας, πῶς ἵνα καὶ τὰ τοῦ πράγματος διορθώσῃ καὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα θεραπεύσῃ. Ἐπεὶ δὲ διορίζονται τὰ προσόντα αὐτῷ σεπτά προσταγμάτων καὶ περὶ ἐξουσίας καὶ περὶ ἄλλων, ὅσον διορίζονται, ἐχέτω καὶ ἐπὶ τούτοις παρὰ τῆς ἱερότητός σου καὶ αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἀντιδοχὴν καὶ βοήθειαν, ὥστε διατηρεῖσθαι, εἰς ὅσον διορίζονται, καὶ περὶ φόρου καὶ περὶ τοῦ κομμερκίου καὶ τοῦ βιοτικῆς καὶ τῆς βίβλης καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐξουσίας, ἀντιστραφῆτω δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν γράμμα. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Μηνὶ Ἰουρίῳ ἰρδ. ι'.

XXVIII. Synodus affirmat ecclesiam Pyrgii esse in numero metropolitum.

† Ἡ ἀγιοπάτη τοῦ Πυργίου ἐκκλησία εὐρηταί μὲν ἐκ παλαιῶν εἰς μητρόπολιν ἀπὸ ἐπισκοπῆς τι-

μηθεσα, ὡς προλόντες δηλώσωμεν, ὁλίγας ἐκ πολλῶν εἰς μέσον τὰς μαρτυρίας καὶ τὰς ἀποδείξεις παραγαγόντες· καχειροτόνῃται δὲ ὁμοῦς ἐπίσκοπος· ἐπ' αὐτῇ ὀλίγῃ πρότερον παρὰ τοῦ νῦν διιθύνειν λαχόντος ἀρχιερατικῶς τὴν τῆς Ἐφέσου ἀγιωτάτην μητροπόλιν, δέον ἀποστέλλαι αὐτῆς καὶ μὴ τοιοῦτον· ἐπ' αὐτῇ ἐπιχειρήσαι διὰ τὸ ὑποκεισθαι ταύτην πάλαι ποτὶ τῇ κατ' αὐτὸν, ὡς ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν μετατεχθείσης καὶ ταῖς λοιπαῖς αὐτῆς μητροπόλεσιν ἐνταθείσης. Εἰ γὰρ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀρχήθεν ἐτύγχανε διαφέρουσα, ἀλλὰ καὶ τὰς πλείους τῶν μητροπόλεων, εἰ τις ἐξετάζειν ἐθέλει, ὑποκειμένας εὐρήσει τὴν ἀρχὴν ἐκκλησιαίς ἐτέραις, μένουσι δὲ ὁμοῦς, εἰς ἣν εἰληχασιν ἔπειτα τάξιν καὶ τιμὴν βασιλικῇ προσταγῇ καὶ πράξει συνοδικῇ· ὅτι δὴ καὶ βασιλικὸν ἔστι τοῦτο προνόμιον, τὴς ὑποδεστέρας τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν ἀνωτέρω προάγειν βαθμόν. Ὅτι δὲ, ὡς εἰπόντες ἐφθίμεν, εἰς μητροπόλιν ἐτιμήθη χρόνοις οὐκ ὀλίγοις τοῖς ἄνω, παριστῶσι μὲν καὶ ἄλλαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, τοῖς μητροπολίταις ἐναριθμίου ἔχουσαι καὶ τὸν Πυργίου, ὡς ἐξ αὐτῶν τούτων ἔμφανισθαι κατὰ φανερὸν καὶ ἡμῖν ἐγένετο συνοδικῶς. Ἡ μέντοι τοῦ κυρ Γεωργίου τοῦ Σφ. λίνου, πατριαρχεύσαντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ βασιλείου κυρ Ἰσαακίου καὶ μέχρι τῆς τοῦ κυρ Ἀλεξίου παραταθείσης τῆς πατριαρχίας αὐτοῦ, διέξεισι μετὰ τινα περὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Πυργίου κατὰ ῥῆμα καὶ τάδε· «Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Πυργίου, Κωνσταντίνου τοῦ Σπανόπουλου, λύσις τοῦ ἀγιοτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου προεικομισθῇ, ἐξενεχθεῖσα ἐπὶ ὑπομνήσει αὐτοῦ, ὄντος· ἐπισκόπου, καὶ δῆτα ὑπανεγνώσθη ἐπὶ κοινῇ ὁρισμῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ εὐρέθῃ ἔχουσα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει ῥητὰ τινα συνάδοντα τῷ σκοπῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὥρισε καταστρωθῆναι καὶ ταῦτα, ἃ καὶ ἔχουσιν αὐτολεξεῖ οὕτως· «Ὅσοι μὲν ἐπὶ παλαιοῖς θεμελίοις ναῶν ὑποκειμένων τῇ κατὰ σὲ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ ἐφθασαν εἰκοδομηθεῖν ναοὺς, οὐδὲν ὠφελήσονται οὗτοι εἰς τὸ μὴ ὑποκείσθαι σοι. » Συμπαρεῖναι μέντοι δεῖκνυται ἐν αὐτῇ τηνικαῦτα καὶ τὸν Ἐφέσου. Ὅτι δὲ οὐχ ἑτεροῦ τις, ἀλλ' οὗτος· ἦν ὁ πρῶτος ἐν τῇ τοῦ Πυργίου τῷ τοῦ μητροπολίτου τιμηθεὶς ὀνόματι, ὁ Σπανόπουλος δηλαδὴ Κωνσταντίνος δείκνυσι καὶ τὸ προσὲν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ παλαιὸν ἀπογραφικὸν δικαίωμα, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐμφανίσθη ἡμῖν παρὰ τῶν αὐτῆς κληρικῶν, ἐξ ὀνόματος τοῦτον παραδελόν, εἰς ἐπισκόπους ἔτι τελούντα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν παλαιῶν νομοκανόνων βιβλίων οὐκ ὀλίγα τῷ καταλόγῳ τῶν μητροπόλεων καὶ τῇ τοῦ Πυργίου ἐναριθμοῦντα ἡμῖν εὐρήσεται, οἷσι· σιν ὁμοίως· ταῖς μητροπόλεσιν αὐτὴν συνηριθμήσε καὶ ὅ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενος ἀοιδίμος καὶ μακαρίτης βασιλεὺς, ὁ πρόπαππος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐν τῇ ἐκτεθείσῃ προσταγῇ τηνικαῦτα τῇ αὐτοῦ ἀπαριθμήσει καὶ τάξει τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν παρὰ τοῦ κυροῦ Μηνα, ἥτις δὴ ἀπαριθμηθεὶς ἐγκατέστρωται τῷ ἐν τῇ σεβασμῇ

Ἀ μνη τοῦ Παντεπόπου εὐρεθέντι νομοκάνονι, ἃ δὴ πάντα εἰδὼτας καὶ τοὺς τῇ Ἐφέσου ἀπαρχειρήτῃ ἐχρῆν τὰ κατ' αὐτὴν συντηρεῖν καὶ ἀπαρποιεῖν. Προήχθη δὲ ἀριτίως καὶ τὴν προτίραν ἀπέλαβε τάξιν τῆς μητροπόλεως αὐτῇ δὴ ἡ τοῦ Πυργίου παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀπολυθέντος σεπτοῦ προεστάγματος· ἔνθεν τοι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἀκολουθῶς ποιῶσα γνώμῃ κοινῇ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Δυρράχου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Χίου, τοῦ Βάρνης, τοῦ Γάνου, τοῦ Δράμας, τοῦ Τενέδου, τοῦ Κῷ καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μονεμβασίας, τὴν παρούσαν ἐκτέθεικε πρᾶξιν, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς τὴν ἐξῆς τῷ χορῷ καὶ ταύτῃ δὴ τῇ τοῦ Πυργίου τῶν μητροπόλεων συνέιναι· ὅθεν καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε ὀφείλει παρῶσθαι τῆς τέξεως ταύτης καὶ τῆς τιμῆς ἀφαιλεῖν αὐτὴν καὶ ὑποβιβάσαι· ὀφείλῃ γὰρ καὶ χρέος τοῦτο πᾶσιν ἀπλῶς ἀπαράττειν τοῖς ἐξ ὑστερον, στέργειν τὰ καλῶς τοῖς πρὸ αὐτῶν δόξαντα καὶ ἀπαρποιεῖν καὶ ἀπαράτρωτα μένειν ἔξω, ὡς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης παρατίεν· ὀφείλουσι μέντοι προσεῖναι καὶ ὑποκείσθαι τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ ἐν τῷ πρακτικῷ ταύτης διαλαμβανόμενα δύο χωρία, τὸ τοῦ Διοσιμαίου δηλονότι καὶ τὸ τῆς Αἰγίδος, καὶ πάντα ἀπλῶς, ὅσα τοῖς ἐγγράφοις δικαιοῦμασιν αὐτῇ· δικαιούται κατέχειν, ἀναφαίρετως καὶ ἀναποσπάστως. Ἐπεὶ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ ἐγγραφὸς πρᾶξις γενομένη τῇ πολλᾷ διαληφθείσῃ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει τοῦ Πυργίου ἐπιδίδεται εἰς διαιωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδ. ς.

XXIX. Joannes dirimit controversiam.

† Διενέξεις οὐκ ὀλίγας ἔχοντες ὁ τε ἱερωτάτος μητροπολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος καὶ ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς οἰκελὸς τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κυρ Κωνσταντίνῳ ὁ Πράσινος περὶ τινος μονυδρίου τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἱατρικοῦ Παντελεήμονος καὶ ἐτέρου πανσέπτου ναοῦ τοῦ ἐν ἀγίοις παμμάκαρος Νικολάου, ἐφ' οἷς ἔχει δικαίον γονικότητος ὁ αὐτὸς Πράσινος, ἔτι τε καὶ περὶ ἐτέρων τινῶν μονυδρίων, ἐκίνησαν τὰ περὶ τούτου ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Καὶ ἐπεὶ ὁ μὲν τοιοῦτος Πράσινος ἐνῆγε κατὰ τὸ εἰρημένον ἱερωτάτου μητροπολίτου Χίου καὶ ὑπερτίμου, καὶ διετίεντο λαμβάνειν μὲν αὐτὸν τὰ εἰσοδήματα τῶν τοιούτων μονυδρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν καὶ καρποῦσθαι ταῦτα πάντα αὐτὸν, κἀντεῦθεν πολὺς ἦν ἐγκλείμενος καὶ ἀπαιτῶν ἀντιστρέφειν αὐτὸν ταῦτα, ὁ δὲ γε ἱερωτάτος μητροπολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος ἀνέλεγε, μὴ ἀληθεύειν ὅλως αὐτὸν, εἰ καὶ τὶ δὴ ἐφθασε λαβόν, δισχυρίζετο μὴ χρήσασθαι τούτῳ εἰς ἰδίας χρεῖας αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἐτέρα· ἀναγκαίως τῶν τε τοιούτων πανσέπτων ναῶν καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ μοναχῶν καὶ ἐτέρων ἀνδρῶν. Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ ταῦτα διέγνω καὶ ἀπεφθῆναι κατὰ τοὺς ἱεροῦ, καὶ θεοῦ κανόνας, ὡς ἂν ἔχῃ μὲν ὁ τοιοῦτος ἱερωτάτος μητροπολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος ἐπὶ τε τοῖς τοιούτοις μονυδρίοις καὶ ταῖς λοιπαῖς· πάσαις κατ' αὐτὸν

ἐκκλησίαις ἐπίσκοποι καὶ ἀνάγκησιν πνευματικῇν τῶν τε εὐρίσκομένων ἐν αὐτοῖς μοναχῶν καὶ ἐτέρων ἀνδρῶν, καὶ ἐπιτηρῇ καὶ ἐπιθιλέτη ταῦτα, ὥστε μὴ φθείρεσθαι ὑπὸ τῶν εὐρίσκομένων ἐν αὐτοῖς καὶ ἐτέρων τινῶν, εἴτε κτητόρων, εἴτε καὶ λοιπῶν, ἔχη δὲ καὶ τὸ τε μνημόσυνον αὐτοῦ καὶ τὸ διαφέρειν αὐτῷ χάριν κανονικοῦ, εὐρίσκονται δὲ τὰ ἀνήκοντα εἰσοδηματὰ τε καὶ πράγματα τῶν τε μοναβρίων καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀπασῶν ἐκκλησιῶν ἐν αὐταῖς εἰς τὴν προσήκουσαν κυβερνήτην τῶν ὄντων ἐν αὐτοῖς ἀνδρῶν καὶ εἰς σύστασιν καὶ βελτίωσιν τῶν τοιούτων μοναβρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν, ἀπέχη δὲ τέλων ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰσοδημάτων, καὶ οὐδαμῶς ἔχη ἐπιδοθείας ἀφαιλέσθαι τινὰ ἐξ αὐτῶν. Ἐἴ τινες δὲ εὐρίσκονται κτητορικὰ δίκαια κεκτημένοι ἐν αὐτοῖς, ἀφαιλοῦσι καὶ οὗτοι τὸ ἀνήκον μόνον ἔχειν μνημόσυνον, ἀποσχέσθαι μέντοι παντάπασι τῶν τε πραγμάτων καὶ τῶν ἐντεῦθεν εἰσοδημάτων τε καὶ καρποφοριῶν τῶν τοιούτων πανσέπτων ναῶν. Τοῦτου γὰρ χάριν γέγονε καὶ τὸ παρὴν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος δι' ἀσφάλειαν μηνὶ Ἀθγούστῳ *lrd. i.*

XXX. Joannes declarat monasterium Salvatoris in oppido Sebrivæ esse patriarchale.

† Ἐπειδὴ τὸ ἐντός τῆς θεοσώστου πόλεως Σηδρίας εὐρίσκόμενον μοναστήριον, τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος, αὐτοῦργιον ὑψίσκετο πατριαρχικόν, ἐκδοθὲν δὲ πρὸς πρόσωπα μοναχικά, ὅσα δὴ καὶ ἐξεδόθη, καὶ ἐστερεῖτο τούτου ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιοπάτη τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀπολύουσα τὸ παρὸν γράμμα ἡ μετριότης ἡμῶν, ἐν ἀγίῳ παρακαλεῖται Πνεύματι, προσεῖναι καὶ ὑποκαίεσθαι εἰς αὐτὸ καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὸ πάλιν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιοπάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μηδὲ εἰς μετόχιον μοναστηρίου τινὸς δοθῆναι ποτε, μηδὲ εἰς πρόσωπον ἀρχοντικὸν ἢ ἀρχιερατικὸν ἢ ἱερατικὸν ἢ μοναχικὸν ἐκδοθῆναι, ἢ ἐφορεῖας χάριν ἢ κατοχῆς ἢ ὁποίας ἄλλης ἡστυνοσούν αἰτίας· ἐκφωνοῦμεν γὰρ, ὥστε μὴ γενέσθαι τοῦτό ποτε, τὸν ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος ἀφορισμὸν, καὶ τούτῳ καθυποβάλλομεν ἀλύτως τὸ πρόσωπον, ὅποιον ἄρα καὶ εἴη, ὅπερ ἀπὸ τοῦ παρόντος ἀναβέβηται τοῦτο ἢ εἰς μετόχιον ἢ δι' ἄλλην ἡγνιασούν αἰτίαν, ὥστε μὴ προσεῖναι καὶ ὑποκαίεσθαι τοῦ λοιποῦ διὰ παντός· ἀνέχδοτον τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιοπάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ παρ' αὐτῆς διοικεῖσθαι. *Μηνὶ Μαρτίῳ lrd. ια'.*

XXXI. Imperator confirmat quæ de asylis stabilita sunt.

† Ἐπεὶ ἐγνώρισεν ἡ βασιλεῖα μου, ὅτι οἱ προσφεύγοντες εἰς τὴν ἀγιοπάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐθέλουσιν εὐρίσκεισθαι εἰς τοὺς τεταγμένους τόπους τῶν προσφυγείων διὰ τινὰ δειλίαν καὶ ὑποψίαν φόβου, ἀλλ' εὐρίσκονται ἐντός αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τεμένους τῆς τοιαύτης ἀγιοπάτης Μεγάλῃς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν εἰς ἀθέτησιν καὶ ἀνατροπὴν τῶν τε ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευσεῶν νόμων, ἐστὶ δὲ καὶ εἰς ἐμπόδισμα τοῦ

ἐκτελεῖσθαι ἀταράχως καὶ ἀσυγχύτως τὰς τεταγμένας καὶ νονομισμένας θείας καὶ ἱερὰς ὁρμηδίας, ἡ βασιλεῖα μου, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος στέργουσα καὶ διατηροῦσα τὰ δοθέντα ἀνέκαθεν εἰς τοῦτο πρόνοια τῇ ἀγιοπάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τε τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευσεῶν νόμων, οὓς ὄητα νόμους προεθέσπισαν καὶ ἔταξαν οἱ ἅγιοι μου αὐθένται καὶ βασιλεῖς, οἱ πρόγονοι τῆς βασιλείας μου, καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι βασιλεῖς, οἱ δοῖμοι καὶ μακάριοι, καὶ μηδὲν τι ἕτερον διαπράττεσθαι βουλομένη, ἀλλὰ στηρίζουσα καὶ ἐποικοδομοῦσα μᾶλλον αὐτοῖς καὶ τὸ ἔδρανον καὶ μόνιμον καὶ ἀμετακίνητον πᾶσι τοῖς τοιούτοις προνομίῳ παρεχομένη, ἅμα μὲν καὶ τῆς τῶν νόμων ἀσφαλείας τὸν τρόπον τοῦτον φροντίζουσα, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐκάστοτε προσφευγόντων πρόνοιαν ποιουμένη, τὸ παρὸν ἀπολύει πρόσταγμα, δι' οὗ καὶ θεσπίζει καὶ διορίζειται, ὥς ἂν εὐρίσκωνται οἱ ῥηθέντες πρόσφυγες εἰς τοὺς ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τεταγμένους τόπους τῶν προσφυγείων, καὶ οὐδὲν ἔχουσι φόβον καὶ δειλίαν τινὰ τοῦ ἀποσπασθῆναι αὐτόθεν βίᾳ παρὰ τινος τῶν ἀπάντων, εἰδόντων, ὥς εἴ τι παρὰ τὸν παρόντα τολμήσειεν ὀρισμὸν τῆς βασιλείας μου, πρὸς τῷ ταῖς ἀπὸ τῶν νόμων ὑποβληθῆναι ποινᾷ, οὐ μετρίας τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τιμωρίας καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου πειραθῆσονται, ὀφειλόντων μέντοι καὶ τῶν κατὰ καιροὺς προσφευγόντων προσμένειν καὶ προσκαρτερεῖν τοῖς τεταγμένοις, ὥς εἴρηται, τόποις τῶν προσφυγείων καὶ μηδαμῶς προέρχεσθαι παραιτέρω τούτων, μηδὲ εἰσεῖναι διωγμὸν εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν, παρὰ τὰς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ φιλευσεῶν νόμων διαταγὰς. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀποβλέπεται καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα μηνὶ *Μαρτίῳ lrd. ια'.*

XXXII. Synodus metropolitani Cui transfert in metropolim Corinthi.

Ἡ συνοδικὴ πρᾶξις ἡ ἐπὶ τῇ μεταθέσει τοῦ Κορίνθου γενομένη.

† Ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία πάντα καλῶς οἰκονομοῦσα καὶ συμφερόντως, ὥς ὁ καιρὸς δηλονότι καὶ τὰ πράγματα ἀπατεῖ, τοῖς πολυειδέσι καὶ ἀρίστοις τρόποις τῶν αὐτῆς οἰκονομιῶν, ἐναριθμοῦν καὶ τὸν τῆς μεταθέσεως ἔθετο. Καὶ τούτου πλεῖστα τὰ ὑπαδείγματα· πολλοὶ γὰρ καὶ πολλάκις ἀπ' ἐτέρων εἰς ἑτέρας μετετίθησαν ἐκκλησίας τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, οὐ μόνον εἰς μητροπόλεις ἀπὸ μητροπόλεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς πατριαρχίας θρόνον, ὥς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων ἐστὶ καταφανές· καὶ εἰκότως· καλὴν γὰρ ὁμοίως τὸν ἀριστον κυβερνήτην ἐπὶ τῶν οἰάκων καθῆσθαι καὶ τοὺς ἐπὶ πολλοῖς εὐδοκίμοῦντας τοῖς πρωτερήμασι τῶν πολλῶν προεβλήσθαι ἀνάλογον περιεζωσμένους τὴν ἡγεμονίαν. Πρὸς τὴν αὐτὴν δὲ νῦν καὶ ἡμεῖς ὠρμήθημεν πρᾶξιν, διὰ τε τὸ τοῦ πράγματος εὐλογον καὶ δεδοκιμασμένον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἅμα, ἵνα καὶ λαὸς θεοφιλὴς οὐκ ὀλίγος, ὁ τῆς ἀγιοπάτης δηλαδὴ μητροπόλεως Κορίνθου, ποιμένος εὐμοιρῇ τοῦ προσηκόντος, ἐφ' ἱκανοῖς ἤδη τοῖς χρόνοις ἐν

στερήσει τυγχάνων ἀρχιερατικῆς ἐπίστασας καὶ ἐπισκέψω· καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἁγιασμοῦ, ὡς τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας· βίᾳ τῇ τῶν Λατίνων κατατυραννομένης, περὶ ὧν καὶ οὐ μικρά τις οὐδὲ ἡ τυχοῦσα φρονεῖς ἦν τῇ ἡμῶν μετριότητι, πολλάκις καὶ διαφόρως ἱκεσίαν πρὸς αὐτὴν ἐγγραφον περὶ τούτου ποιησμένων. Ἐνθεν τοι καὶ κοινῇ διασκέψει καὶ γνώμῃ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

κατεπράξατο μετατεθῆναι εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην τῆς Κορινθίου μητροπόλιν τὴν ἱερώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κῶν, ἀγαπητὴν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν, σχολάζοντα ἡδὴ τῆς λαχούσης αὐτῶν, ὅτε δὴ καὶ αὐτῆς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τυραννομένης ὑπὸ Λατίνων, ὃς δὴ καὶ ὀφείλει μεταλαχεῖν καὶ τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἀνηκούσης τοῖς τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀρχιερεῦσι τιμῆς ἐν τε στάσει καὶ καθέδρῃς ἐν ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσι, ἐπιλαθέσθαι τε καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν κτημάτων καὶ πραγμάτων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τῶν θενδῆποτε διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δικαίων· ἀναγνώσας τε σφραγίζειν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους· καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν καὶ πάντα ἀπλῶς διαπράττεσθαι, ὅσα τοῖς γνησίοις ἀρχιερεῦσιν ἐν ταῖς λαχούσαις αὐτοῦ· ἐφείτα ποιεῖν, μετέχων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὀφειλόντων καὶ τῶν αὐτῆς κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων, μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν πείθεσθαι τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν, ὅσα καὶ οἰκείῳ πριμένι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δεχέσθαι προθύμως καὶ ἐτοίμως ἀποπληροῦν πάνθ' αὐτοῖς· ψυχωφελῇ καὶ σωτήρια. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ πρῆξις γενομένη ἐπιδέδοται εἰς ἀσφάλειαν *μητ' Ἀπριλλίῳ ἰνδ. α'.*

XXXIII. *Synodus absoluit metropolitan Pyrgii accusatum a metropolitā Ephesi.*

† Περὶ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τοῦ Πυργίου, διεπερὶς μητρόπολιν αὕτη προεδιβάσθη καὶ ἐτιμήθη πάλαι ποτὶ ἀπὸ ἐπισκοπῆς, καὶ ὡς τὴν αὐτὴν πάλιν ἐβλήθη κατάστασιν καὶ τιμὴν διὰ σεπτοῦ προστάγματος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐφ' ᾧ καὶ πρῆξις προέβη ἡμετέρα τε καὶ συνοδική, ἐφθημεν δηλώσαντες. Ὁ μὲντοι ἱερώτατος μητροπολίτης τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, εἰς ἐπίσκοπον ἔτι τελῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην δηλονότι μητρόπολιν τῆς Ἐφέσου, καὶ καθάρισε κατεψηφισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον ἀναδραμὼν καὶ ἀνενέγκας τὰ περὶ τούτου, ἐδείκτο συνοδικῆς τυχεῖν κρίσεως τε καὶ διαγνώσεως, ἰσχυρίζομενος ἀδικεῖν. Φθόσαντος τοίνυν γράψαι τῇ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐφέσου περὶ αὐτοῦ καὶ δηλώσαι κατὰ μέρος, ἐφ' οἷς, ὡς ἔλεγεν, ἀλόους αἰτιάμασι κατεψηφίσθη, ἰσχυρῶς ἦν ἀπολογούμενος· ὁ Πυργίου ἐφ' ἐνὶ τούτων ἐκάστη καὶ διεβεβαίωτο, μηδὲν μηδὲως τῶν κατ' αὐτοῦ γραφομένων ἐν ἑξ-

οῖσιν· ἔλεγε δὲ ἅμα καὶ ὡς ἐκρίθη ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀνώτερος ἀναφανείς, ἠναγκάσθη ἔπειτα, ὥστε παραιτήσασθαι, ἀλλὰ καὶ οὕτω συγχωρήσεως εὐθὺς ἔτυχε τῆς παρ' αὐτοῦ, καὶ συνελειτούργησεν αὐτῷ, ἐκ προτροπῆς τε τῆς αὐτοῦ καὶ χειροτονίας τινῶν πεποίηκεν, ὅτε καὶ γράμμασιν ἡμεῖς πρὸς τὸν Ἐφέσου χρησάμενοι συνοδικῶς, ἐδηλώσαμεν ἡ συγγνώμῃ τούτῳ, εἰς τι συγγνωστὸν ἀλικομέ· φ, ἡ ἔσσαι μένειν ἀνενόχλητον, ἕως οὗ, δόντος τοῦ κα· ροῦ ὑποστρέψαι καὶ καταλαβεῖν αὐτὸν ἐν ταύτῃ, ἐπιστῇ καὶ οὗτος. Ἀμέλει καὶ ἀμφοτέρων ἐπιστάντων τῇ συνδ· ἐξ· ἐτάζει τὰ τοῦ πράγματος συνοδικῇ δότῃ· ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ ἐπειδὴ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν ἐγρήτο κατὰ τοῦτου αἰτιάμασιν ὁ Ἐφέσου, προσεπιφέρων δὲ καὶ προσανα· θίσει· ἦν τούτῳ καθ' ὅσον καὶ ἐπιτοκίας ἐγκλήμα· ὁ Πυργίου τὰ μὲν ἄλλα καὶ πάλιν ἀπολογησάμενος ἀπεσκευάσατο αἰτιάματα, ὡς μηδὲ τὸν Ἐφέσου ἀντιλέγειν ἔχειν, περὶ δὲ τῶν τῶν φόνου καὶ τῆς ἐπιτοκίας νεωστὶ καὶ πρώτως· ἀρτι κινήθη· κατ' αὐτοῦ ταῦτα διετείνετο, μηδὲν τι δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις ἔλεγε συνε· δέναι· ἐαυτῷ, ὅθεν καὶ ἀνηρτήθη τὰ περὶ τούτου διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀναπόδεκτα παντάπασιν εἶναι, καὶ ἀμφοτέρω τὰ ἐγκλήματα ταῦτα τοπικῆς διὰ τοῦτο δεῖσθαι ἐξετάσεως. Συνθεμένου εἰς τοῦτο καὶ τοῦ Ἐφέσου, τὸ ἀπ' ἐκείνου μέντοι μὴ θελήσαντος αὐτοῦ καταλαβεῖν εἰς τὴν σύνοδον, καίπερ διαφόρως δια· μνησθέντος, ἐμαρτυρήθη μὲν καὶ παρὰ τῶν ἐν ταύ· θα κληρικῶν τῆς τοῦ Πυργίου καὶ παρὰ κοσμικῶν τινῶν, συκοφαντικῶν εἶναι καὶ ψεύδους προφανές· τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα. Ἀκριβεστέραν δὲ ὅμως ἡμεῖς τῷ πράγματι διδόντες ἐξέτασιν, ἐγράψαμεν συνοδικῶς τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαοδικεῖας καὶ ὑπε· ρτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῷ, ἐπιτρέψαντες τούτῳ καὶ ἀναθέμενοι τὴν περὶ τῶν τοιούτων δύο κεφαλῶν ἐξέτασιν, ὃς δὴ καὶ ἐξετάσας τοπικῶς, ὡς ἐπετράπη, καὶ τὸ γράμμα τῆς ἐξετάσεως πεπομφῶς εἰς τὴν σύνοδον, συνεξαπέστειλε καὶ γράμματα διάφορα τοῦ Ἐφέ· σου, ἃ δὴ καὶ συνοδικῶς ἀναγνωσθέντα, τὰ μὲν πολ· λὴν ἐμφαίνοντα εὐρηται τὴν κατὰ τοῦ Πυργίου κα· ταφορὰν, δύο δὲ τινὰ, τὸ μὲν καθάρισε κατεψηφί· ζετο τοῦ Πυργίου μετὰ τὴν συνοδικὴν ἐξέτασιν, συμφύρους τε καὶ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ λαβεῖν ἔλεγεν ὁ Ἐφέσου, μηδ' ὅλως ἀληθεύων, τὸ δὲ ἡζῆλου τὸ· Ἀμήρ Ἀμήρ πεκιν, ἐφ' ᾧ οἶα δὴ καθηρημένον καὶ ἀνίερν τὸν Πυργίου ἀποπέμφεται, ἐν ᾧ καὶ καλὸν οὖν αὐτοῦ τοῦτον ἔλεγε καὶ ἐαυτὸν αὐτοῦ πα· τέρα, παππάδος τε αὐτοῦ τοὺς τοῦ Πυργίου πρεσβυ· τέρους, οὐδὲν δέον· παραφυλάττεσθαι γὰρ εἰκὸς τὰ τοιαῦτα ἐπὶ προσώποις τοιούτοις τοὺς ἀρχιερα· τικὸν ἀξίωμα περικειμένους καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ὁμολῶς χρῆσθαι σχετικοῖς ὀνόμασι περὶ τε τοὺς πιστοὺς, τοὺς ἐθνικοὺς τε καὶ ἀπίστοις· δεῖ γὰρ εἶναι τινὰ πάντως καὶ ἐν ταῖς κλήσεσι τὴν διαστέλ· λουσάν διαφορὰν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασα. Τὸ γράμμα δὲ τῆς γενομένης τοπικῆς ἐξετάσεως ἀναφανῆναι· ἐδήλου μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν εἰς οὐδὲν ἀληθὲς εἰρημένα καὶ ἀμφοτέρω τὰ ταῦτα ἐγκλήματα, τὸν τε φόνον, τὴν τε ἐπιτο·

κίαν, ὡς τοῦ μὲν προσώπου, ὅπερ ὡς ὕπ' αὐτῷ A
 δὴθεν τῷ Πυργίῳ ὁμῶσαντι ἐκρεμάσθη καὶ ἐδάρη,
 ἔλεγον, καὶ τὴν τρόπον τοῦτον ἀπέλιπε τὸ ζῆν, μῆτε
 κρεμασθέντος, μῆτε μὴν δαρέντος, πλὴν τοῦ δεῖσθαι
 μόνον ἐκ ποδῶν, φυσικῇ δὲ νόσῳ ἔκτοτε περιπετόν-
 τος καὶ μεθ' ἱκανὸν θανάτοντος, ἀλλ' οὐδὲ αὐθόρμητον
 εἰς τὸν ὄρκον ἔλεγε γενέσθαι τὸν Πυργίου, ἐπιθέσει δὲ
 πολλῇ καὶ βίᾳ τοῦ Ἀμῆρ Ἀμήρπεκιν, ἀπὸ ζητή-
 σεως τοῦ τοιοῦτου προσώπου, καὶ διὰ τὸ κινδυνεύειν
 μὴ θελήσαντος ὁμῶσαι εἰκοσιπέντε πρόσωπα, εὐορ-
 κήσαντος δὲ καὶ ἀκινδύνων καὶ αὐτῶν περιωθέν-
 των. Ἐνθεν τοι καὶ ἐπειδὴ πολυτρόπως καὶ ἀριδι-
 λως ἀποδεδίκεται ὁ Πυργίῳ εἰς οὐδὲν τῶν τοιούτων
 αἰτιαμάτων ἀλίσκομενος, ἀθωοῦσα τοῦτον συνοδικῶς
 ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ διασκέψει καὶ γνώμῃ τῶν
 περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, B
 τοῦ Σίδης, τοῦ Ἀμασειας, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Κορίν-
 θου, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Ἀμάστριδος,
 τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Ἀπρω, τοῦ Βάρνης, τοῦ Γάνου,
 τοῦ Βιζύντης, τοῦ Ζιγνῶν, τοῦ Χίου, τοῦ Δράμας,
 τοῦ Τενέδου, τοῦ Καλλιουπόλεως καὶ τοῦ ὑποψηφίου
 Μονεμβασίας, παρακαλεῖται μετιέναι αὐτὸν τὰ τῆς
 οικείας ὀρχιρωσύνης, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ
 ἱεουργοῦντα καὶ ποιμαίνειν καὶ διεξάγειν τὸ λα-
 χὸν αὐτῶν λογικὸν ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ. Φησὶ
 γὰρ καὶ ὁ θεότατος Πάτερ ἡμῶν ὁ μέγας Βασιλεὺς
 ἐν τινι τῶν αὐτοῦ κανόνων, τῷ περὶ τῶν πρεσβυτέ-
 ρων, «Ὅτινες ἐκ τῶν ἀπίστων ἀνάγκην ὑποστάντες
 ὡμοσαν, μηκέτι ἱεουργεῖν» καὶ μετὰ τινά· «Ἔστιν
 οὖν δεκτὸς ὁ ἀνὴρ ἐκείνος μαρτυρούμενος παρὰ τῆς C
 εὐλαβείας σου μεταμέλειται ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρ-
 κου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρός ἐξωμόσατο, βασιτά-
 σαι τὴν ἐνόκλησιν τοῦ μικροῦ κινδύνου ἐκείνου μὴ
 δυνηθεῖς. » Ὅθεν οὐδὲ τῷ Πυργίῳ προκριματισμὸς
 ἐστὶ τις δικαίως, ἐξ ἀνάγκης ὁμῶσαντι καὶ εὐορκή-
 σαντι· εἰ γὰρ ἐκείναι τὴν ἱερωσύνην τρόπον τὸν εἰ-
 ρημένον ἀποβαλλόμενοι ἀναλαβεῖν αὐτὴν καὶ ἱεουργ-
 εῖν συνεχωρήθησιν, πλὴν τῆς δημοσίας συνελεύ-
 σεως, πολλῇ τῇ τοῦ δικαίου περιουσίᾳ ἀνέγκλητος
 οὗτος τηρηθῆσεται ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως τοῦ ὄρκου
 προχωρήσαντος, ἀκινδύνων τε καὶ τῶν ἄλλων πε-
 ρισωθέντων καὶ αὐτοῦ τοῦ τὴν αἰτίαν δόντος. Ὁφεί-
 λει μέντοι τοῦ λοιποῦ καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς
 ἀγιοτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἱερωτά-
 τως ἀρχιερεῦσιν ἐναρθόμενοι, ἔτι τε καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τῇ
 τοῦ Πυργίου ἐπικηρυχθησόμενοι, ὡς καὶ
 τῆς τοιαύτης· ἐκκλησίας τῇ τῆς μητροπόλεως καὶ
 πάντων τιμηθείσης ὀνόματι, καθὼς εἴρηται. Ἐπὶ
 τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδική
 πράξις γέγονε καὶ ἐπεδόθη δι' ἀσφάλειαν μὴνι
 Ἀπριλίῳ Ἰνδ. ια'.

XXXIV. *Joannes notam facit monachis Montis Sancti
 decisionem synodi in causa Barlaam et Palamae.*

† Τιμιώτατοι ἐν μοναχοῖς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι
 ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις ὑμῖν
 εἴη καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ. Περὶ τοῦ Παλαμᾶ ἐγρά-
 ψατε καὶ ἐδηλώσατε, ὅσα ἐδηλώσατε, ἀπ' ὧν ἄγνοεῖν

ἔστι δοκεῖτε καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων συνοδικῶς,
 καὶ ὅπως παρηκολούθησε τὰ κατ' αὐτόν· Ἰν' οὖν μὴ
 διὰ τοῦτο ἀκόλως δεχόμενοι ματαίως ἐκφύρῃσθε τοῦ
 προσήκοντος, δηλώσαι δεῖν ἔγνωμεν ὑμῖν ὡς ἐν βρα-
 χεὶ τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Βαρλαάμ εἶχον
 ὡς εἶχον κατ' ἀλλήλων, καὶ ἵνα μὴ μακρολογῶμεν,
 κατήντησαν ἐνταῦθα, ὁ μὲν πρότερον ὁ Βαρλαάμ,
 εἶτα ἀπὸ ἐγκλήσεως αὐτοῦ καὶ ὁ Παλαμᾶς· καὶ συν-
 ὁδου συγκροτηθείσης· παρουσία καὶ τοῦ αἰοδήμου
 καὶ μακαρίτου βασιλέως καὶ τῆς συγκλήτου, πρε-
 τράτῃ ὁ Βαρλαάμ εἶπεῖν, εἰ τι εἶπεῖν ἔχει καὶ ἀπο-
 δεῖσαι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ δὲ ὡσπερὶ τοῦ προκει-
 μένου λήθην παθὼν, δογματικῶς προείπεν ἀπο-
 ρίας, καὶ λύσεις ἐπὶ τούτοις ἐπεσῆται· ἡμῶν δὲ
 προτρεπόντων λέγειν αὐτόν, περὶ ὧν ἐνεκλήτευσεν,
 ἵνασάμενος· ἦν, τῶν ἀπορίων ἀπρίξ ἐξεχόμενος.
 Ἀνεγνώσθησαν οὖν εἰς ἐπήκοον διὰ ταῦτα ἀπὸ τῶν
 ἱερῶν καὶ θείων κανόνων οὗτοι· «Ὁὐ χρὴ λαϊκὸν
 δημοσίᾳ λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκα-
 λικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἴκειν τῇ παρὰ
 τοῦ Κυρίου παραδοθείσῃ τάξει, καὶ τὸ οὕς τοῖς τὴν
 χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοίγειν καὶ
 τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκειν. Ἐν γὰρ τῇ μιᾷ
 Ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποιήκεν ὁ Θεός, κατὰ
 τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ Θεολόγος ἐρμη-
 νεύων Γρηγόριος σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρί-
 στησι λέγων· «Ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελ-
 φοί, ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν ἔστω τις ἀκούη, ὁ δὲ
 γλώσσα, ὁ δὲ χεὶρ, ὁ δὲ ἄλλο τι· ὁ μὲν διδασκῶν,
 ὁ δὲ μαθητεύων, καὶ ὁ μαθητὴς ἐν εὐπειθείᾳ καὶ
 ὁ χορηγὼν ἐν ἱλαρότητι, καὶ ὁ ὑποοργῶν ἐν προθυ-
 μίᾳ. Μὴ πάντες γλώσσα, τὸ ἐτοιμότερον, μὴ πάντες
 ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμη-
 νεύωμεν. » Καὶ μετὰ τινά· «Τί σεαυτὸν ποιμενικῶς
 ποιεῖς, πρέσβυτον; Τί γίνῃ κεφαλὴ, πύξ τυγχάνων;
 Τί στρατηγὲν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις;
 Καὶ ἐτέρωθι ἡ Σοφία διακελεύεται, *Μὴ ἴσθι ταχὺς
 ἐν λόγοις, μὴ συμπαρεκτείνου, σένης ὢν, πλεον-
 σίῳ, μηδὲ ζῆται τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος.*
 Εἰ δὲ τις ἀλφὶ τῶν παρόντων παρασκαλεῖται κανόν,
 ἐπὶ ἡμέρας ἀφοριζέσθω τεσσαράκοντα. » Κανὼν ἔτε-
 ρος ἰθ' τῆς ἐν Χαλκιδόνι· «Δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν
 προσετώτας ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς
 Κυριακαῖς, πάντα τὴν νύκτερον καὶ τὴν λαλὴν ἐκδιδά-
 σκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας Γρα-
 φῆς ἀναλεγόμενους· τὰ τῆς ἀληθείας νοήματα τε καὶ
 ῥήματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοῖς ῥῶς θεόντας
 ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφῶρων Πατέρων παράδοσιν·
 ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθεῖ λόγος, μὴ ἄλλως
 τοῦτον ἐρμηνεύωσαν ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας
 φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικείων γραμμά-
 των παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκίμως
 ἢ λόγους οικείους συντάττοντες, ἔστιν ὅτε ἀπό-
 ρως ἔχοντες, πρὸς τοῦτο ἀποπίπτουσιν τοῦ προσήκον-
 τος. Διὰ γὰρ τῆς τῶν προεξημένων Πατέρων
 διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε
 σπουδαίων καὶ αἰρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφῶρων καὶ ἀπο-
 βλήτων, τὸν βίον μεταρρυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον,
 καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἀνίσκονται πάθει, ἀλλὰ

προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦς πρὸς τὸ μὴ κα-
κῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φῶς τῶν ἐπηρημέ-
νων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται. Ὡς
Τούτων ἀναγνωσθέντων ἀπετρέψαμεν κατ' αὐτοὺς
καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐδὲν παρεχωρήσαμεν λέγειν ἢ κινεῖν
αὐτὸν τι περὶ δογμάτων. Μὴδ' οὕτω δὲ αὐτοῦ πει-
θομένου πρὸς τὸ προκαίμενον ἰλθεῖν, καὶ περὶ ὧν ἡ
ἐξέτασις, προεκκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἃς ὁ Βαρ-
λαάμ φθάσας ἐποίησατο ἀναφορὰς κατὰ τοῦ Παλαμᾶ,
καὶ ἀνεγνώσθησαν ἀκουόντων πάντων· ὁμοίως παρ-
ήχθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν καὶ ὅπῃ τῶν συγγραμ-
μάτων αὐτοῦ ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ
ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Δεσπότη
Σωτῆρος· ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φω-
τὸς τούτου θέας ἡξιωμένων προκρίτων μαθητῶν αὐ-
τοῦ καὶ ἀποστόλων λέξεσιν αὐταῖς τάδε· Ἐν
Θαβωρίᾳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ
ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς θεότητος, οὐδὲ ἀγγέλων ὅλως
Ιερώτερον ἢ θεϊότερον, ἀλλὰ καὶ χεῖρον καὶ κατώ-
τερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως. Πάντα γὰρ
τὰ τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σεμνότερά ἐστι τοῦ
φωτὸς ἐκεῖνου, ὡς τῇ ἡφεί διὰ τοῦ ἀέρος προσπί-
πτοντος καὶ αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποπίπτοντος, καὶ
αἰσθητὰ μόνα δεικνύντος τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅτι καὶ
ἐντος καὶ ἐσχηματισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ
φαινομένου καὶ τὸν ἀέρα χρωματίζοντος, καὶ νῦν
μὲν συνισταμένου τε καὶ φαινομένου, νῦν δὲ διαλυο-
μένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦντος, ἅτε φαντα-
στοῦ, μεριστοῦ τε καὶ πεπερασμένου· διὸ καὶ ὁρώ-
μενον ἦν ὑπὸ τῶν ἀτέρησιν πασχόντων τῶν νοερῶν
ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μηδέπω ταύτας ὅλως κτησα-
μένων καὶ ἐτι ἀκαθάρτων ὄντων καὶ ἀτελῶν, καὶ
ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους θέας, ὡς μη-
δέπω ἀξιοθέντων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεως· ἀνα-
γόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου φωτὸς ἐπὶ νοήματα καὶ
θεωρήματα, ἃ κρεῖττω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτὸς
ἐκεῖνου. Τοιγαροῦν οἱ λέγοντες αὐτὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ
ἀληθινὸν καὶ ἀπρόσιτον καὶ τὰ τοιαῦτα, πεπλανη-
μένοι εἰσι καθάπαξ, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων κα-
λῶν ὑψηλότερον εἰδότες, ἀσεβεῖς δὲ διὰ τοῦτο, καὶ
ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσάγον-
τες. Ὡς ἔλεγε τε ὁμοίως καὶ περὶ τῆς εὐχῆς τῆς,
*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν
με*, καὶ περὶ αὐτῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως·
« Ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἃ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκα-
λεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑψηλῇ, οὐδενὸς
ἐλαττον ἡγοῦμαι καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ τῶν Χριστιανῶν
ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπειν μυστήρια,
συκοφαντεῖ καὶ τοὺς Πατέρας, ὡς, ἅπερ νῦν αὐτὸς
ἐκδιδάσκει, ταυτὰ κάκεινους φρονήσαντας πρότερον.
Ἐμδρόχητε καὶ μισρὴ, τίς πώποτε ἐκείνων νῆψιν
καὶ φυλακὴν καρδίας καὶ προσοχὴν, τοιαύτην τερα-
τεῖαν, ἣν οὐ παραδίδως, ὀνόμασεν; Φασὶ δὲ τούτον
νενομοθετικῆναι τοῖς μύσταις, εὐχῇ χρῆσθαι διὰ
παντὸς οὕτως· ἔχουση· *Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ
τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με*. Κάκ τούτου οὐκ ἐστὶ συνι-
δεῖν, ὅποιος ἦν ὁ τῶν εἰσπνοῶν εὐρέτης· τὸ μὲν γάρ,
Πάτερ ἡμῶν, ᾧ διαφερόντως οἱ Βογομίλοι χρῶνται,
οὐ νομοθετεῖ· ὥς γὰρ οὕτω κατὰ ὅλους ἔσεσθαι·

οἷς δ' ὁμοῦς ταύτῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ μόνῃ διὰ βίου προσ-
ανέχειν ὑποτίθεται, τοῦτοίς τάς γε ἄλλας ἀπάσας
εὐχὰς βαττολογίας καταλιμπάνει νομίζεσθαι· οἷς δ'
αὐθις πάντων Χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν
Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν κα-
λοῦντων, οὗτος τὸ, Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Υἱὲ Θεοῦ,
μετεβλήθη, τοῦτοίς τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ κακοδοξίας
ἡμῖν ἐξεκάλυψε. Τῷ γὰρ τῶν Βογομιλίων ἀκολού-
θως δόγματι μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρη-
μένῃ εὐχῇ τὸ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Υἱὲ Θεοῦ, ἐπεὶ
ἄλλην γε αἰτίαν, δι' ἣν τὴν τοιαύτην πεποίηκε με-
ταβολὴν, οὐκ ἂν εἰπεῖν τις ἔχοι. Ὡς ἔκριθη τοῖσιν
καὶ ἀμφοτέρω ταῦτα, ἦγουν καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀπροσί-
του φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως καὶ τὸ περὶ τῆς
εὐχῆς, βλασφημίας καὶ κακοδόξως εἰρησθαι παρ'
αὐτοῦ, ἀπελεγθέντα διαφόροις καὶ γραφικαῖς ῥή-
μασι τῶν θεοφώρων Πατέρων, ἀναγνωσθεῖσιν καὶ
αὐτῶν ἐν ἐτηκίῳ, κἀνευθεν κατεψηφίσθη παρ'
ἡμῶν κοινῇ καὶ συνοδικῇ ψήφῳ, καὶ οὐδὲ εἰς κατη-
γορίαν ὅλως ἐκρίθη δεκτός· ψηφί γὰρ καὶ ὁ τῆς ἐν
Χαλκηδόνι τέταρτος κανὼν μετὰ τινά, τοὺς ὑπὸ κα-
τηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας μὴ πρότερον εἶναι δε-
κτοὺς εἰς ἐπισκόπων κατηγορίαν ἢ ἐτέρων κληρι-
κῶν, πρὶν ἂν ἀθώους αὐτοὺς τῶν ἐπαχθέντων
αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων. Πλατύτερον δὲ τὰ
περὶ τούτου διέξιεν ὁ τινικαῦτα ἐκτεθεὶς ἐκκλη-
σιαστικὸς τόμος, δι' οὗ καὶ ἐπιτίμιον ἀφορισμὸν
ἐπανετεινάμεθα καὶ ἀπηγορεύσαμεν δι' αὐτοῦ καὶ
ἀπετρέψαμεν, ὥστε μηδένα ἐπ' ἀδείας λόγον ὅλως
κινεῖν ὑποθέσεων τοιούτων καὶ νόθα παρεισάγειν εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ δόγματα ἢ καὶ δογματίζειν
τολμᾶν· παρῆνέσαμεν δὲ, ὡς εἰκός, καὶ τῷ Παλαμᾶ,
ὥστε μηδὲν τι περὶ τοιούτων ἢ γράφειν ἢ λέγειν,
ἵνα μὴ θόρυβον ἐμποίῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μαθόντες, δὲ
ἐπειτα, ὡς καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖ, καὶ ὡς
ἐνία τῶν τῶν ἐκτεθέντος τόμου παρερμηνεύει παρὰ
τὴν παράδοσιν καὶ κοινὴν ἐννοίαν τῶν δογμάτων
τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, διεμηνυσάμεθα αὐτῷ πρὸς
ἡμᾶς ἐπιτεῖναι, ἐπὶ τῷ μαθεῖν, εἰ ταῖς ἀληθείαις
οὕτως ἔχει. Ὁ δὲ, οὐκ οἶδαμεν ὅπως πλὴν εἰ μὴ
ἐκτοῦ προκατεγνωκῶς ἦν, οὕτε ἦλθεν ὡς ἡμᾶς, καὶ
ἀπέδρα εἰς τὴν Ἡράκλειαν, καὶ πάλιν ἀνηγγέλη
ἡμῖν, τοῖς αὐτοῖς αὐτὸν κάκεισε χρῆσθαι. Ἐνεχθεὶς
οὖν ἐκείθεν ἀπητήθη καὶ τοὺς λόγους ἐμφανίσαι, οὓς
ἐξέθετο καταφρονήσας τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ὁμολο-
γίαν δοῦναι. Πεποίηκε δὲ οὐδέτερον, ἀλλὰ καὶ τῶν
προτέρων εἶχετο, καὶ γράφων οὐκ ἔληγε, καὶ ἔντα
τέλος ταῦτα λάβῃ ποτὲ, δέον ἐκρίθαι καὶ τῇ κρατίστῃ
καὶ ἀγίᾳ μου Δεσποίνῃ καὶ τοῖς φιλευσεδέσι καὶ φι-
λοθέοις ἀρχούσι, κρατηθῆναι τοῦτον καὶ κωλυθῆναι
ἐντεῦθεν τοῦ μὴ τοὺς πολλοὺς ἀναμίγνυσθαι, ἕως ἂν
πληροφορίαν ᾖ καὶ ἀπόδειξις ἀναργῇ, ὡς ὀρθὸν ἔχει
τὸ φρόνημα, καὶ ὑποταγῇ, καὶ οὐκ εἴτι παρακούσῃ τῆς
Ἐκκλησίας, ὑποτίθεμένης αὐτῷ τὰ σωτήρια. Καίως
δὲ ποιήσετε καὶ ἡμεῖς, εἰ γράψαντες αὐτῷ παραινετι-
κῶς διεγείρητε πρὸς τοῦτο· ἐπειδὴ γὰρ ἐλαλήθησαν
μὲν πρότερον περὶ αὐτοῦ, ὅσα καὶ ἐλαλήθησαν, μήπω
δὲ τούτων ἐξετασθέντων, οὕτε τοῦ λέγειν, οὕτε τοῦ
γράφειν ἐπαύσατο καὶ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, μικρὰ

τοῦ ἀπορισμοῦ φροντίδας· ἐφωράθη δὲ ἔπειτα καὶ Ἀ
τινα τοῦ τόμου παρερμηνεύων καὶ λέγων καὶ γρά-
φων παρὰ τὰς θεσπισθείσας, ὡς εἰρηται, τῶν ἁγίων
παραδόσεις τε καὶ φωνάς. Πῶς ἔχει λόγον ἀσφα-
λείας καὶ πληροφορίας χωρὶς δεχθῆναι παρὰ τῆς
Ἐκκλησίας; Δεινὸν γάρ καὶ δεινοῦ πέρα μάλιστα,
εἰ αἰτιώτατος ἄλλοις παραχωρηθεὶς γενέσθαι ψυχι-
κοῦ κινδύνου, ὅπερ καὶ ὁμεῖς καὶ πᾶς τις ἄλλος εὖ
φρονῶν οὐκ ἄλλως ἐρεῖ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ
πάντων ὑμῶν. *Μηνὶ Νομβρίῳ ἰνδ. ιγ'.*

XXXV. Synodus episcoporum Sozopolis nominat metropolitam Pisidiæ.

† Ἡ ἀγιωτάτη μητρόπολις τῆς Πισιδίας ἐπὶ πολλοῖς
ἐστὶν ἥδη τοῖς χρόνοις ἀρχιερατικῆς ἀμοιροῦσα ποι-
μανσίας καὶ ἐπισκέψεως, ἅτε δὴ καὶ τοῦ λαχόντος αὐ-
τῇ ἱερωτάτου ἀρχιερέως ἐκείνου κωλυθέντος ὑπὸ τῆς
ἐπισυμβάσης ἐθνικῆς ἐπικρατείας προσμεῖναι ταύτῃ
δὴ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ· μεταλλάξαντος μέντοι
τὴν ζωὴν, ἀνήνεγκαν καὶ ἐζήτησαν οἱ τῆς ἐκκλη-
σίας ταύτης ἀρχιερέως τυχεῖν γνησίου, πολλάκις
τοῦτο ζητήσαντες, καὶ περίοντος ἐκείνου, τοῦ και-
ροῦ δὲ μὴ διδόντος διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ τόπῳ
ἐθνικὴν βίαν ἀρχιερέα γνήσιον ἀπὸ τόπου ἐτέρου
ἐγκαταστήναι τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ· ἐκχωρηθέντι γὰρ
καὶ τῷ Σίδῃ τὰ κατ' αὐτὴν, οὐδὲ τοῦτ' ἐγένετο
καταλαβεῖν καὶ ἐπιστῆναι ἐκεῖσε· δεῖν ψήθημεν διὰ
τὰς τοιαύτας αἰτίας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ὁ ὑπ' αὐτὴν
Χριστιανικὸς λαὸς ἀρχιερατικῆς στερεῖται ποιμα-
νίας καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀγισμοῦ, θερπαῦσαι τρό-
πον ἕτερον τὰ περὶ τοῦτου, καὶ δὴ γνῶμῃ κοινῇ τῆς
περὶ ἡμᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Διδυ-
μοτείχου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἀμά-
στριδος, τοῦ Ζηκχίας, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Ῥωσίου,
τοῦ Μηδείας καὶ τοῦ Τενέδου, δίκαιον ἐκρίναμεν
μετατεθῆναι εἰς τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν
Πισιδίας· τὴν ὑπ' αὐτὴν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον
Σωζοπόλεως, πρᾶχθέντος τοῦτου καὶ οἰκονομηθέντος
καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἐτέροις παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Ἐπι-
λήφεται τοιγαροῦν αὗτος τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης μη-
τροπόλεως, καὶ μεθέξει τῶν ἐν αὐτῇ, εἰς μητροπο-
λίτην τε καὶ ὑπέρτιμον τετιμημένος ἔσται, καὶ τῆς
αὐτῆς ἀπολαύσει τιμῆς παρὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ποιμνίου,
ἧς καὶ οἱ γνήσιοι ταύτης ἀρχιερεῖς, καὶ πάντα
ἁπλῶς ἐπ' αὐτῇ διατρέξεται, ὅσα ἐφείτα κανονι-
κῶς, διὰ φροντίδος δὲ παντοίας. . . . ἥσε-
ται καὶ ἐπιμελείας τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ ὑπ'
αὐτὴν κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, εὐπειθεῖν τοῦτ' αὐτῶν
ὀφειλόντων καὶ πειθαρχεῖν ὡς οἰκείῳ ποιμένι
καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ καὶ μεσίτῃ καὶ
ἐλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπὶ τοῦτ' αὖ γάρ ἐγέν-
ετο καὶ ἐπεδόθη πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ παρούσα ἡμε-
τέρα καὶ συνοδικὴ πρᾶξις εἰς ἀσφάλειαν μηνὶ
Ἀπριλίῳ ἰνδ. ιγ'.

XXXVI. Libellus synodalis confirmans condemnationem monachorum Barlaam et Acindyni.

† Συνοδικὸς τόμος ἐπικυρῶν τὸν ἐπ' ἐλέγχῳ καὶ
καταδίκῃ τῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δογ-

μάτων πρότερον τόμον, καὶ οὖν Ἀκινδύνῳ πᾶ-
λιν. . . .

† Ὅντως οὐδεὶς οὕτως ἀρχιτέκτων οὐδενὸς τῶν
ποικλίων ὡς ποιοστῆς καὶ προστάτης παντοδαπῆς
δυσσεβείας ὁ ἀντικείμενος· πάλαι μὲν γὰρ οὗτος,
τοῦ Θεοῦ δις τὰς τὸ ἀνθρώπειον φύλον, πληθύν θεῶν
φρονεῖν καὶ σέβειν ἀνέπειθεν, ὡς ἐνὸς Θεοῦ μὴ δυ-
ναμένου σώζειν τὸ οὐράνιον καὶ ἐπίγειον καὶ παν-
τοδαπὸν ζῶον τουτεῖ, τὸν ἀνθρώπον· ἐπεὶ δ' ἐξη-
λέγχθη τὰ τῆς ἀπάτης, μόνου πάντων ἀναπερηνότος
Χριστοῦ Θεοῦ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος,
δς οὐρανὸν ἐνδημήσας τῇ γῇ, καὶ καταβὰς αὖθις
ἀπὸ ταύτης εἰς ἔδου, κάκειθεν παλινδρομήσας καὶ
εἰς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου προσλήμματος
ἀναλύσας, πάντα, ὅσα ἐθέλησεν, ἐν πᾶσιν ἐποίησεν,
ἐτέραν δὲ καθηγεμὼν τῆς ἀπάτης ἐγράβετο, καὶ
ἀπωθεῖσθαι μὲν ὑποκρίνεται τὴν πολυθεον πλάνην,
συνωθεῖν δὲ πλάττεται πάντας εἰς ἓνα Θεὸν ταῖς
ἐκάστοτε τῶν κακοδόξων φωναῖς, ἀλλ' ὡς τοῦ ἐνὸς
δυνάως ἀποστήσοι Θεοῦ· πῶθεν γὰρ ἐγγχεῖται ταῖς
τῶν αἵρετικῶν σοφισταῖς, μὴ τρισυπόστατον εἶναι
τοῦτον καὶ παντοδύναμον. Τί διὰ τούτων κατασκευά-
ζειν ἐθέλων; Πολυθεῖαν ἔμα καὶ ἀθεῖαν· οὐ γὰρ
Πατὴρ δὲ Ὑῖος, οὐκ ἀληθὴς Θεὸς, ὁ τῆς Ἀρείου μα-
νίας τὸ κράτιστον, πῶς Θεὸς ἀληθὴς ὁ Πατὴρ; Πῶς
δ' ἄκτιστος ἀληθῶς ὁ γεννησας κτιστόν; Πῶς δ' εἰς
ἔσται Θεὸς ἐκ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, τῶν πλείστον
ἀλλήλων ἀφαιρετηκόντων; Πῶς δ' αὖθις ἔσται Πατὴρ
ὁ αὐτὸς ἐκείτερος ὢν; ὁ πάλιν ὑπῆρχε τῆς Σαβελ-
λίου παραφροσῆς· ὅφ' ἐκατέρου γὰρ ἐκάτερον χωρή-
σει πρὸς τὸ μὴ ὂν. Οὐκοῦν ἐξηλέγχθη καὶ τούτοις ὁ
τῆς πλάνης προστάτης, ἐν τρισὶ προσώποις ἀκτί-
στοις, ὑποστατικῶς διαφέρουσιν, ἓνα Θεὸν κηρυξάν-
των τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ σοφῶς ἀποσκευασαμέ-
νων ἐντεῦθεν καὶ τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν σύμβασιν.
Ἀλλὰ καὶ τούτοις οὕτως ἐξελεγχθεῖς, οὐκ ἡρεμεῖν
εἰς τέλος ἔγνωκεν ὁ πρὸς ἀπάτην ἀμνηστῶς· εὐμή-
χανος, οὐδ' ἐκστῆναι τῆς πρὸς ἀθεῖαν ἔμα καὶ πολ-
υθεῖαν φροσύνης τοὺς αὐτῷ πεποιημένους ὑπέμεινεν,
ὅλλὰ τῆς προτέρας ἐκείνης ἀπάτης μέρος μὲν ἀπο-
στέρεται πανούργως, ὡς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς
δύναται, μέρος δ' ἀπολαδὼν, ὡς δι' ἐκείνου μηδὲν
ἦν πρὸς τὸ βάραθρόν ἐστιν, οὗς ἐπισπῶτο, πάλιν
ὑποτίθεται λέγειν τοὺς ὑπηρετουμένους τῇ πλάνῃ,
Θεὸν μὲν ἓνα ὃθεν καὶ τοῦτον τρισυπόστατον σέ-
βειν, οὐ μὴν ὡς μὴδ' οὐσης τῶν τριῶν φύσεως, θε-
λήσεως, δυνάμεως, ἐνεργείας, βασιλείας, σοφίας,
ἀγαθότητος, ἀπειρίας, ἀπλότητος καὶ πάντων ὡς
εἰπεῖν τῶν τῆς θεότητος ἀρχιμάτων, ἀλλ' ὡς τούτων
ἁπασῶν ἐν οὐσῶν, οὐσίας μόνῃς, κτιστῶν δὲ τῶν
παρὰ ταύτην ἀπάντων· εἰ γὰρ ἄκτιστος ἔστι, φασί,
καὶ ἡ θεία θέλησις καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια, οὐδὲν
τῇ; ἀκτίστου οὐσίας διεννηνόχασιν· εἰ δὲ διεννηνόχα-
σιν αὐταὶ ἐκείνης ὁπωσοῦν, μία ἄκτιστος θεότης; ἡ
τούτων ὡς αἰτία τούτων ὑπερκειμένη οὐσία τοῦ
Θεοῦ· αἰ δ' ἐξ ἐκείνης αὐταὶ κακείνης ὁπωσοῦν δια-
φέρουσαι τοῖς τοῦ Θεοῦ κτισμασὶν εἰσὶν ἐναριθμοί.
Ταῦτ' ἄρα καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως,
τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος φῶς, οὐ καὶ τὸ παρόντιον

ἐν θαδῶρ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐωράκασιν οἱ μαθηταί, νῦν μὲν οὐσίαν θεῖαν λέγουσι τὰ Μασσαλιανῶν ἀντικρυς νοσοῦντες, νῦν δὲ εἰς κτίσμα κατασπῶσιν, ὡς οὐκ οὐσίαν θεῖαν, ἀλλ' ἐνέργειάν τε καὶ ἔλλαμψιν ὑπάρχον. Τί διὰ τούτων κατασκευάζοντες καὶ τοὺς πειθομένους ἐνάγοντες φρονεῖν; Ἀθεῖαν ἔμα καὶ πολυθεῖαν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, καὶ τὴν κικλιν ὁμότημα, τὴν μὲν ἐκ τοῦ κατατέμνειν εἰς κτιστὰ καὶ ἀκτιστα τὴν μίαν θεότητα, τὴν δὲ ἀθεῖαν οὐκ ἐντεῦθεν μόνον εἰσάγοντες· ἥς γὰρ οὐσίας ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἔλλαμψις κτιστὴ, πῶς αὕτη ἀκτιστος; ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τὴν διαφορὰν ἀνελεῖν τῆς θείας οὐσίας πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν· ἑκατέρω γὰρ οὕτως ὑφ' ἑκατέρας κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐξωθουμένη, χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφοτέραι, καὶ οὕτω συμβήσεται μηδεμίαν εἶναι θεότητα ἀκτιστον. Τούτου δὴ τοῦ νεήλυδος Ἀρειανισμοῦ τε καὶ Σαβελλιανισμοῦ καὶ τῆς ἀθέου ταύτης καὶ πολυθεοῦ συστολῆς τε καὶ κατατομῆς τῆς θεότητος ἀρχηγὸς καὶ προστάτης ὑπῆρξεν πρῶτος ὁ Καλαβρὸς Βαρλαάμ· ὑποκρινόμενος δὲ τῷ ἐνιαίῳ συνηγορεῖν τῆς θεότητος, πολλοὺς ὑπηγάγετο καὶ τῶν ὡς ἀληθῶς ἔνα σεβόντων θεὸν ἐν μιᾷ καὶ ὄντως ἀκτίστῳ θεότητι καὶ γλῶττῃ καὶ γράμμασι κατατρέχων, ὡς ἀκτιστον εἶναι φρονούντων μετὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἐκφανσιν οὐσίας καὶ τὴν τοῖς ἀξίοις ἐπιφαινομένην θεῖαν ἔλλαμψιν δύο θεότητας· ἀκτίστους πρεσβεῦειν, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην, δυσσεβῶς κατηγορεῖ, κτιστὴν αὐτὸς καὶ ὄντως ὑφειμένην, ὡς κτιστὴν καὶ ὁρωμένην τοῖς κεχαριτωμένοις, θεῶς ἀποφαινομένοις εἶναι, τὴν θεῖαν καὶ θεοποιὸν ἐνέργειαν καὶ χάριν καὶ ἔλλαμψιν, μάλιστα πάντων ἐν τούτοις καταφερόμενος, ὡς καὶ ὁ τόμος διαλαμβάνει τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὡς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι τὴν αὐτοῦ τοιαύτην δυσσεβειαν ἀνατρέποντο. Μετακαλεῖται τοῖνον πόρρωθεν οὗτος, συγχροτεῖται σὺλλογος ἀρίστων, χεῖται πᾶσα ἡ πόλις αὐτεπάγγελτος; πρὸς τὴν ἀκρόασιν Βασιλέως τοῖνον ἐκείνου τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου καὶ τοῦ πατριάρχου προκαθημένων, ἱεραρχῶν τε καὶ τῶν καθολικῶν κριτῶν, τῆς τε συκλήτου καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων περιεστώτων, ἐξηλέγχθη ὁ Βαρλαάμ παρὰ τοῦ εἰρημένου ἱερομονάχου κυρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, παρῶν παρόντος, τάναντία τοῖς ἱεροῖς τῶν Πατέρων λόγοις καὶ τῇ κοινῇ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβείᾳ καὶ δοξάζων καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος, ἐν οἷς τοῦ τε Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν κατηγορεῖ, καθάπερ ἐπὶ λέξεως ὁ προδὸς ἐπὶ τούτοις ἱερὸς τόμος διαλαμβάνει. Καταψηφισθεὶς οὖν ὁ Βαρλαάμ συνδικτικῶς ἐπὶ τούτοις μετάνοιαν ἐπηγγέλματο· τὴν δ' ὑστεραίαν ῥητο φεύγων ἀδύλως, τὴν ξέου κυνῆν, ὃ φασιν, ὑποδύς. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ βασιλεὺς ἐκείνος, ὁ παντὶς μάλλον ἐπὶ τῆς συνόδου παρῆρσι· ἀσάμενος καὶ κυρώσας τὴν εὐσεβῆς, ἀπολείπει τὸν βίον· κέντεῦθεν οἱ τῆς τοῦ Βαρλαάμ αἰρέσεως μαθηταί, καὶ μάλιστα πάντων κατ' ἐκείνον ὅτι ἐκείνου τὴν πονηρὰν πεπλασμένην πλάσιν Ἀκιν-

δυνος θορυβεῖν αὐτοὺς ἀρχονται, κλέπτουσι τοὺς πολλοὺς πάλιν; ὡς μὲν τὴν Βαρλααμίτιδα πλάνην ἐπεκδικοῦντες, ἀναθέματι πυκνῷ καθυποβάλλοντες ἐκείνον καὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντες. Μανθάνει ταῦτα πάλιν ὁ ἱερὸς Παλαμᾶς, ἐξελέγχει τὸν Ἀκινδύνον, οὐκ ὀλίγων ἀκρωμένων πολλάκις, ὡς καὶ μηδὲν αὐτὸν ἀντιλέγειν ἔχοντα, οἰκιοχειρῶ γράμματι μαρτυρῆσαι τῷ Παλαμᾶ τὴν διὰ πάντων, ὧν λέγει τε καὶ γράφει, πρὸς τοὺς ἀγίους ἀκριβῆ συμφωνίαν, ὃ καὶ πάρεστι τοῖς βουλομένοις ὁρᾶν, ἀθετεῖ μετ' ὀλίγον καὶ τὴν αὐτόχειρα ταύτην ἐαυτοῦ γραφὴν καὶ ὑπογραφὴν, καὶ πάλιν θορυδῶν περιφέρει, καὶ πάλιν σύνοδος; ἱερὰ τῆς προτέρας ἐκείνης κατ' οὐδὲν μείων, τοῦ μὲν μακαρίτου βασιλέως αὐτῆς ἀπόντος, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπὴν, ἀπὸ ἐκείνου δὲ παρόντος καὶ προλάμποντος τῇ συνόδῳ καὶ γενναίως ἔμα καὶ θαυμασίως τὰς Ἀκινδύνου παρακεκινδυνευμένας ἐξελέγχοντες πλάνας τοῦ καὶ ζῶντος βασιλέως, κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰπεῖν, εἰσάγοντος καὶ ἐξάγοντος τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ Ῥωμαίων μεγαλοφυῶς διέποντος; πράγματα, νῦν δὲ Θεοῦ χάριτι καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ἐπ' εὐτυχίᾳ Ῥωμαίων περικειμένου καὶ συμβασιλεύοντος τῷ υἱῷ τοῦ τρισμακαρίτου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως. Πάλιν οὖν ἀνάρρησις περιφανεστάτη καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς συνόδου τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων ἀσφαλούς εὐσεβείας τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγοντος Ἀκινδύνου τελῶς καταδίκη καθυποβληθέντος ὡς δυσσεβοῦς καὶ τῷ Βαρλαάμ σφῶς ὁμοφρονούντος; δειχθέντος, κέντεῦθεν οὐ παρὰ τῆς δευτέρας ταύτης μόνης συνόδου καταψηφισθέντος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς προτέρας ἐκείνης. Καθάπερ γὰρ ἡ καταψηφισμένη τοῦ Ἀρείου σεπτοτάτη σύνοδος καὶ τοὺς ὑπερὸν ἀναφανέντας; ὁμολόγους ἐκείνῳ συγκαταδικάζει πάντας, οὕτω καὶ ἡ τὸν Βαρλαάμ καταδικάσασα ψήφος τοὺς τὰ Βαρλαάμ ὁτεδῆποτε φρονούντας; τε καὶ φρονήσοντας; καταδικάζει. Μετὰ δὲ καὶ τὴν Ἀκινδύνου τοῦ Βαρλααμίτου πεφνήτος; συνοδικὴν καταδίκην ὁ συνοδικὸς συνεγγραφὴ τε καὶ ὑπεγρᾶφῃ τόμος, συνεπτυγμένως μὲν, πάντα δ' ὅμως διαλαμβάνων, καὶ τὴν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν εὐσεβειαν ὡς ἀσφαλή τε καὶ ὄντως κοινὴν τῶν Χριστιανῶν εὐσεβειαν ἀνακηρύττων καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου φενακισομένους ἀπαλλάττων τῆς πλάνης, μεθ' οὗ κώδεις; ἔραϊ καὶ δειναὶ ῥήξεις καὶ πέρα δεινῶν αὐτὸν τε τὸν Βαρλαάμ, εἰ μὴ μετὰ μέλον λάβοι, τῆς ἱερᾶς; Ἐκκλησίας; ἀποκηρύττουσιν; τε καὶ ἀπελαύνουσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ σώματος ἀποτέμνουσαι καὶ διιστῶσαι παντὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ πληρώματος, πρὸς δὲ καὶ πάντας τοὺς ἀποτολμῶντας ἢ τολμήσοντας τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων μοναχῶν εὐσεβείας; ὡς ὁ Βαρλαάμ, κατατρίχειν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν καταγραφὴν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐσεβείας ἱεροῦ τούτου τόμου, ὃν καὶ ὁ τότε πατριάρχης πρὸ τῶν ἄλλων χειρὶν οἰκείας ὑποσημηνάμενος διετέλεσεν, οὕτω δύο μῆνας ὅλοι παρήλθον, καὶ στάσις καὶ σύγχυσις, φεῦ! ἡ πασιῶν χαλεπωτάτη καταλαμβάνει τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ὑπὸ βασιλάνου καὶ πονηρᾶς; καὶ φυλάσκει γνώμης τῶν

ἔχειν αὐτὸν μοῖραν μετὰ τῶν εὐσεβῶν ἀπεφώναντο. Ἡ μὲντοι θεοστεφής καὶ κρατίστη βασιλεὺς μετὰ τὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἱερωτάτων τούτων ἀρχιερέων δέξασθαι πολλάκις ἡμᾶς συγκαλέσασα καὶ μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ πολλῶν ἑλλογίμων τὰ περὶ τῶν θείων συνδιασκεψαμένη δογμάτων καὶ καταλαβοῦσα τὴν τὰς συνοδικὰς διαγνώσεις ὑπὲρ εὐσεβείας ἐμπεριέχοντα τόμον, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως ὑπὸ τοῦ πατριαρχεῦντος ἀνατρεπόμενον, οὐκέτι καθεκτικῶς εἶχεν, ἀλλ' ἐνθέου πλησθεῖσα ζήλου τὴν κατὰ τῶν ἀθετούντων τὸν τόμον ἐκδίκησιν ἐπεζητεῖ καὶ τὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας βεβαίωσιν· συγκαλεῖ τοίνυν ἡμᾶς· ἐν τῷ θεοπροουρητῷ παλατίῳ, ὁδοκλήρον ὄντας σύνοδον, πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Ὁρους σεβασμιωτάτου Πρώτου μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ γερόντων καὶ πολλοῦς τῶν κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην ἑλλογίμων καὶ εὐλαβεῖς μοναχούς, καὶ προκαθίσασα μετὰ τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι δὲ μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου πάσης καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων, ἀρχιμανδριτῶν τε καὶ ἡγουμένων οὐκ ὀλίγων, καὶ τῶν ἐκκρίτων τῆς πολιτείας, πρῶτον μὲν εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθῆναι τὸν συνοδικὸν τόμον διακελεύεται, εἰτα προτίθεται τὸ προβρόχθεν τοῦ πατριάρχου βιβλίον, ὅπερ αὐτὸς, ὡς εὐσεβῶς ἔχον, δι' ἀρχιερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν αὐθὺς προσώπων πρὸς τὴν κρατίστην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν ἔπεμψεν, ἐν ᾧ βιβλίῳ ἐν ὑποκρίσει καὶ προφάσει τοῦ ἐξηγεῖσθαι τὸν τόμον παρεξηγήσιν αὐτοῦ καὶ ἀνατροπὴν καὶ κατάλυσιν παντελῆ συνεγράψατο, τὰ μὲν αὐτοῦ καὶ ταῦτα τὰ καιριώτατα τῆς ὑποδείξεως ἐκ τοῦ παρτίκοντος· γεγράφθαι λέγων, τὰ δὲ καὶ τελείως ἀναβροχθέν ἀνασκευάζων, ἐν οἷς καὶ εἰς τὰς ἀδείας καὶ θείας τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας ὁλόγος ἐστὶ βλασφημιῶν, ὅχλον θεοτήτων ταύτας ἀποκαλῶν καὶ πολυθέους εἶναι λέγων τοὺς ἀκρίτους εἶναι ταύτας διαθεβαιούμενους καὶ τιμῶντας ἐστὶν ἄς τούτων τῇ τῆς Θεότητος προσηγορίᾳ, ὡς περ' ἂν εἴ τις καὶ τὰ ἐπὶ πνεύματα, δηλονότι τὰς ἐπὶ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ὅχλον πνευμάτων δυσσεβῶς προσηγόρευεν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ δεδικαιωμένων καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ τόμου ἀνακηρυττομένων τε καὶ μαρτυρουμένων, τοῦ Παλαμᾶ δηλονότι

μοσύνης καταδικασθῆναι λέγων τὸν Βαρλαάμ καὶ κινεῖν πᾶσι προτρεπόμενος καὶ κατηγορεῖν, ἃ κακῶς κατὰ τῶν μοναχῶν ἐκίνησε, τούτων κατηγορῶν, μηδὲ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τοῦ τόμου δυσωπηθεῖς, φανερώς τοῦ τῶν ὁρθόδοξων πληρώματός ἀποξέμνουσαν, εἴ τις τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ λαληθέντων ἢ συγγραφέντων αὐθὺς ἐπὶ κατηγορίᾳ τούτων λέγει τε καὶ κινεῖ, ἀλλ' ὑποβάλλων, φεῖ! ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πειθομένους οὕτω τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκειοῖς ἀφορισμοῖς τε καὶ ἀναθέμασι. Ἐν τούτῳ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ βιβλίῳ καὶ ἑτερα ὑπὸ συγγράμματα εὐρηται, καὶ τῇ συνόδῳ προτίθεται, συγγραφέντα παρὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ καὶ σπουδιστῶν τῆς αἵρέσεως, οὗς αὐτὸς πατέρας πνευματικοὺς καὶ προστάτας ψυχῶν καὶ διδασκάλους προχειρίζατο τοῦ λαοῦ πάντως·

ἄς συμφώνους αὐτῷ, δι' ὧν συγγραμμάτων πᾶσαν σχεδὸν εὐσέβειαν καὶ πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους, ἐπὶ προφάσει τοῦ γράφειν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ πάντων, ἀποκηρύττει καὶ ἀναθεματίζει καὶ ἀποβάλλεται, γράφων ἐπὶ λέξεως οὕτω· «Τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι τὴν ὄξιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἑτέραν εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι φῶς ἄκτιστον ἑτερον παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς λέγουσι τὴν θείαν χάριν ἄκτιστον μὲν εἶναι, ἑτέραν δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς λέγουσι θεότητα ἄκτιστον σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ληπτὴν, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Μωροὶ καὶ τυφλοὶ οἱ διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτολμῶντες καὶ λέγοντες ἄκτιστον φῶς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατόν.» Ἀρ' οὖν ὁ ταῦτα στέργων καὶ παρ' ἑαυτοῦ, ὡς εὐσεβῆ κατέχων, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα γράφουσι μὴ κοινῶν ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ συλλειτουργῶν καὶ πατέρων πνευματικῶν καὶ διδασκάλων τούτους προχειρίζόμενος, μόνον οὗτος τὸν Παλαμᾶ ἀποκηρύττει καὶ ἀποβάλλεται ἢ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους; αὐτοὺς τε τοὺς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων συνόδων συνελεγμένους καὶ μάλιστα τὸν συνοδικόν τε καὶ Ἀγιορειτικόν τόμον καὶ αὐτοὺς τοὺς συμψήφους φανερώς ὄντας τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσέβειαν βασιλείας, καὶ ἀπασιπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς ἅπαντας. Ἐν τῷ τοιούτῳ τούτου βιβλίῳ καὶ συγγράμματι τοῦ Ἀκινδύνου ἐστίν, ἐν οἷς καὶ τὴν ἐν θαδῶρ ἑωραμένην τοῖς ἀποστόλοις θείαν καὶ ἀπόβροχθεν φωτοφάνειαν οὐ μόνον κτιστὴν εἶναι φησιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων κατατέραν, ὡς καὶ ὁ Βαρλαάμ εἶπεν, ὃ δὴλον ἐποίησε, καὶ δι' ὧν ὑπὲρ ἑαυτοῦ δῆθεν ἔγραψε πρὸς τὴν εἰρημένην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν, ὡς ὁρατὴν γενομένην ταύτην τὴν θεοφάνειαν, ἀτιμοτέραν ὑποδεικνύς ἀσωμάτου πάσης οὐσίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Ὁ δὲ τῆς Ἐκκλησίας λαὸς προέσταται, φεῖ! οὐ τὰ τοιαῦτα μόνον αὐτοῦ συγγράμματα τε καὶ δόγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοχείρων αὐτοῦ τοῦ Ἀκινδύνου συγγραμμάτων κατέχων παρ' ἑαυτοῦ τὰς δυσσεβείας αὐτοῦ, εἰς διάκονον τούτον ἐχειροτόνησε· καὶ τοὺς μὲν παραδεχομένους αὐτὸν, ὡς καλῶς αὐτὰ δογματίζοντα, ἀφώρισέ τε καὶ ἀπεκήρυξε, τίνα δὲ ταῦτα; Ἰν' ἐξ ὀλίγων καὶ ἀπὸ τούτων ἀναφανῇ τὸ ἀσεβὲς καὶ ἀσύστατον τῶν Ἀκινδύνου καὶ τοῦ συμφωνούντος· ἐκείνῳ πατριάρχῳ δογμάτων. Οὐ δυνάμεθα, φησὶ, τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ἄλλο τι φρονῆσαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐδὲ τῆς θείας οὐσίας ταύτης διαφέρον ὁπωσούν φῶς ἄκτιστον καὶ τῷ Θεῷ συναΐδιον ἢ δόξαν ἢ χάριν ἢ ἑλλαμψίν· καὶ πάλιν, Οὐδὲν, ὅπερ εἰς ὅρισιν ἔρχεται καθ' ἑαυτὸ σωματικῶν ὀφθαλμῶν ὁπωσδήποτε, ἄκτιστόν ἐστι, καὶ Μωσῆς, καὶ Παῦλος, ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθὼν, καὶ ἄγγελος ἢ ὁ τῆς θεωρίας ἀπόδεκτος· καὶ πάλιν, Πῶς ἢ κτιστὴ φύσις ἄκτιστον ἐνέργειαν εἶπεται σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἰσάγγελος ἢ τις, καὶ ἄγγελος; Καὶ πάλιν· Εἴ τις τὸ ἐν θαδωρίῳ λάμψαν ὑπέλαμπρον φῶς διὰ τὸ εἰρησθαι θεότητα παραδειχθεῖσαν τῷ Θεολόγῳ καὶ Ἰωάνν

νη τῷ θεῷ Δαμασκηνῷ ἄκτιστον καὶ αἰδιον· διὰ ταῦτα θεὸν ὑπερούσιον αὐτὸν καλεῖ, ἕτερον δὲ τῆς θείας οὐσίας, οὐκ ἀσφαλῶς αὐτὸν ὑπολαμβάνω θεολογεῖν· καὶ γὰρ φῶς ἄκτιστον μὲν καὶ αἰδιον καὶ προαιώνιον εἰρηται, ἕτερον δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐκ εἰρηται· οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὁ διὰ τούτων τὸ αὐτὸ φῶς καὶ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πῦμα λέγων εἶναι, δυσσεβῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς καὶ ἀθέως· ἀκούσατε, τί φησιν αὐθις· Ἐγὼ καλῶ καὶ τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν τῆς θεωργου σφίας καὶ χάριτος· οὗτοι γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα τὴν ἀντίφασιν προσκυνητέον, ὥστ' εἰ θάτερον ὑπὸ ἀνάθεμα, καὶ τὸ ἕτερον οὐδὲν ἤτεον. Ἐν τούτοις τοῖς αὐτοχείροις αὐτοῦ γράμμασι καὶ τὰ περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρούμενα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωὴν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ἀτρεσίαν καὶ ὅσα παραπλήσια τούτοις, ἅπερ ὁ θεὸς Μάξιμος θεολογῶν φησιν ὡς οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦσαν, ὡς ἀναρχα καὶ αἰδία, ταῦτα ὁ Ἀκινδυνος κτίσματα εἶναι διατείνεται· ὡσαύτως καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ ἐπὶ πνεύματα, περὶ ὧν φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, Τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος· πνεύματα φίλον τῷ Ἡσαΐᾳ καλεῖν, κτιστὰ εἶναι δισχυρίζεται, καὶ ὅσα δὴ ὁ Δαμασκηνὸς θεὸς Ἰωάννης τὸ ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ Σωτῆρος θεϊκότατον ἐξυμνῶν συνεγράψατο φῶς, ὡς ἐγκωμιστήν τοῦτον ταῦτα συγγράψασθαι φησιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀληθινὴν θεολογίαν· εἰς δοκιμώτερον φησὶν εἶναι τὸ ὁμολογεῖν ἀγνοεῖν ταῦτα καὶ μὴ δέχεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων εἰς διθείαν περιπέσωμεν, ἀναγκασθέντες δύο περσεύειν θεῶς καὶ θεότητα, διθείαν σαφῶς κατὰ τὸν Βαλαάμ ἀποκαλῶν τὸ μὴ μόνον τὴν πᾶσι παντάπασιν ἀράτον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιφαινομένην καὶ χορηγούμενην τοῖς ἁγίοις θεῖαν Ἐλλαμψὶν καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν λέγειν θεότητα ἄκτιστον· διὰ ταῦτα τοῖνον τὰ οὕτω δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα τοῦ Βαλαάμ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῶν οἴο· αὐτὸς γράμματά τε καὶ δόγματα, ἅπερ ἐξηλέγχθη, φρονῶν καὶ στέργων, καὶ πολυτρόπως ἐργοῖς τε καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν τὴν περὶ τούτων σκέψιν τε καὶ ἐξέτασιν ποιησάμενοι καὶ συμψήφους ἔχοντες τὴν ἐκθεον καὶ νουνεχὴ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνδειξαμένην θεοσεφῆ βασιλίδι μετὰ τοῦ ἐρραμωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι τε καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν μετὰ τῶν τῆς πολιτείας ἐκκρίτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συνειλεγμένους ἐτέρους πάντας, ἐκκλησιαστικούς τε λογάδας καὶ τῶν εὐλαβεστάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγους ἐκκηρύκτους ἐγγράφως καὶ ἀποτετμημένους τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτε δυσσεβεῖς συνοδικῶς ἀναπεφνώκα· Ἀκινδυνον καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, οὐ μεταμελούμενους, μᾶλλον δὲ καὶ προστιθέντας τῇ δυσσεβεῖ προσέμενον, τοὺς δ' ὑπεραγωνισαμένους τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας καὶ συνοδικῶς ἐπὶ ταύτῃ δικαιοῦντας, τὸν εἰρημένον δηλονότι

κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμῶν καὶ τοὺς οἴος αὐτὸς παρὰ λόγους τε καὶ ἀθέσμως ἀποβαλλόμενον εἰ δὲ μὴ μεταμεληθεῖ, καὶ τὰ πονηρὰ ταῦτα καὶ δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα δόγματα καὶ τοὺς τούτοις ἐμμένοντας γνησίως ἀποβάλλοιτο δι' οἴκελου λιδέλλου κατὰ τὴν πάλαι ἐπικρατοῦσαν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐκκλησιαστικῇν παράδοσιν, καὶ ἀναθέματι τοῦτον καθυποβάλλομεν, ὡς καὶ ὁ πρότερος συνοδικὸς διαλαμβάνει τῶμος, ἀποκόπτων τελῶς παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ ὁρθοδόξου πληρώματος οὐ μόνον τὸν Βαλαάμ, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος φανεῖται τι τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν μοναχῶν ῥηθέντων τούτων αὐθις κατηγορῶν ἢ ὅλως αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος· αὐτὴν γὰρ ἐκείνην τὴν τοῦ τόμου καταδικῆν ἐφ' αὐτὸν ἐπεσπάσατο· ἀκυροῦμεν δὲ καὶ ἀπρόσδεκτα πᾶσι τελῶς ἀποφαινόμεθα τὰ παρ' αὐτοῦ τε καὶ παντὸς ἐτέρου κατὰ τοῦ Παλῆμ καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ συντεθέντα οἰαδῆποτε γράμματα, ὡς πάσης ὄντα διαβολῆς καὶ δυσσεβείας ἀνάμεστα καὶ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς μᾶλλον ἢ τούτων ἐκκείμενα. Ἀκινδυνον δὲ, ὡς κατὰ τῆς εὐσεβείας οὕτω μανέντα, καίτοι πρότερον συνοδικῶς, ὡς εἰρηται, καταδικασθέντα καὶ ὡς ἔρμαιον ἀρπάσαντα τὴν ἐμφύλιον στάσιν καὶ ἀναίδην τῇ τοῦ καιροῦ χαλεπωτάτῃ συγχύσει καὶ μοχθηρίᾳ καὶ τῇ τοῦ Χριστωνύμου γένους λύμῃ καταχρησάμενον καὶ μετὰ τὸν Βαλαάμ ἐκείνον κατ' ἐκείνον, προφάσει τοῦ κατὰ τοῦ Παλῆμ χωρεῖν κατὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων κεχωρηκότα, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ συνταράξαντα δεινῶς Ἐκκλησίαν, ταῖς αὐταῖς φρικώδεσι καταδικαῖς ὑπάγομεν καὶ πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπληλοτριωμένον ἔχομεν, ἔτι τε καὶ ἀποκήρυκτον αὐτὸν εἶναι ἀποφαινόμεθα καὶ ἀποτετμημένον τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, εἰ μὴ μεταμεληθεῖ, καὶ τοῦ ὁρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος· τοὺς δ' ὑπὸ τούτων συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἰρέσεως ὄντας, ἀμεταμελήτους μὲν μένοντας, τοῖς ὁμοίοις καθυποβάλλομεν· μεταμεληθέντας δὲ γνησίως καὶ ἀναθεματίζοντας τὴν τε τοιαύτην κακοδοσίαν καὶ τοὺς ἐμμένοντας ταύτῃ, μὴ μόνον εἰς κοινωνίαν τὴν κατ' εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην ἀσμενέστατα προσιέμεθα, μὴ δαμῶς τούτους ὑποβιάζοντες, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐκδόμης· συνόδου, διοριζομένης ὅτι· Ὁ τοὺς μὲν πρωτάρχους καὶ προϊσταμένους καὶ τῆς δυσσεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταμελομένους ὅλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχόμεθα· τοὺς δὲ βιασθέντας ἢ συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας, μεταμελομένους ἀληθῶς καὶ γνησίως, εἰς ἱερωσύνην κατὰ τὸν οἶκετον ἕκαστον προσδεχόμεθα βαθμόν. Ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν ἀπάντων τὰ αὐτὰ ποτε φωραθεῖ ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ φηφύζομεθα, καὶ τῇ αὐτῇ κα-

ταδικῇ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη ἢ λαϊκῶν. Αὐτὸν δὲ τοῦτον τὴν πολλάκις ῥηθέντα τιμιώτατον ἱερομόναχον κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς αὐτῷ συνῆδοντας μοναχοὺς μηδὲν ἀπῆδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καὶ φρονούντας μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντας ἀκριδῶς, μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσήκειν, ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασιν τῶν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐρεσχειλῶν, ὡς καὶ ὁ πρῶτον τόμος συνοδικῶς, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας προμάχους καὶ προαγωνιστάς καὶ βοηθοὺς ταύτης ἀποφινόμεθα· οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις πρόβας τόμος ἔξει, κηθάπερ οὖν ἔχει, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον. Ταῦτα οὕτω συνοδικῶς ἡμῖν μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἐξετασθέντα καὶ διαγνωσθέντα καὶ κυρωθέντα τὸ ἀσφαλές ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον ἔξει, σύμφωνα πάντως ὄντα τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς θεοῖς Πατράσι πᾶσι καὶ ταῖς προγεγενημέναις τοῦτου χάριτι ἱεραῖς καὶ

θείαις συνόδοις καὶ τῷ ἐπ' αὐταῖς συνοδικῷ τόμῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς πορρόθειςαις ψήφοις καὶ ἀποφάσεσι τῶν τε τῆς βασιλείας ταύτης τῶν πόλεων ἐντὸς πρῶτον σχολαζόντων καὶ ἑαυτοὺς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐκτὸς, τὰ ὅμοια συνοδικῶς ἐγγράφως ἀποφηνιμένων καὶ ἡ ἐνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανονικῇ αὐτῇ ψήφοις καὶ ἀπόφασιν ἀκίνητος εἰς αἰῶνα Χριστοῦ χάριτι τὸν σύμπαντα διατηρηθήσεται, γράψαι καὶ ὑπογράψαι ἀρτίως *μητρί Φεδρουαρίῳ* *ινδ. ιε'.*

† Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ταύτας·

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, ὑπέρτιμος καὶ ἐξουρχὸς πάσης Ἑλλησπόντου, Ἀθανάσιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ ὑπέρτιμος, Μακάριος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πάσης Ἀλαντίας καὶ Σωτηριουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος, Λαυρέντιος (η).

(a) Reliqua desunt, folia duo e codice excisa.

ISIDORUS.

ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ. ΕΠΤΑΚΑΙΔΕΚΑΤῇ ΗΜΕΡᾷ, ΠΕΜΠΤῇ, ΙΝΔ. ΙΕ', ΠΡΟΕΒΑΛΘΗ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΗΣ Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ, ΚΥΡ ΙΣΙΔΩΡΟΣ (Ι), ΚΑΙ ΗΡΕΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΘΕΝΤΕΣ ΟΙ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΔΙΚΙ ΛΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

Ἀρχὴ ῥηθεῖσα παρὰ τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν ἐκκλησιαστικὸν ἔθος· ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἡμῶν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν, εἴτε δὲ καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν τῶν συνειλεγμένων ἐπὶ τῇ προβλήσει τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Λαζάρου.

I. Isidorus metropolitanus Philadelphiæ committit jura patriarchalia curanda in diocesi Smyrnenſi.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματός αὐτῆς ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθῃσι τῇ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας καὶ ὑπερίκτῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ αὐτῆς καὶ συλλειτουργῷ, ὥστε διοικεῖν τὰ δίκαια τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σμύρνης, εἴτε δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν τοιοῦτον τόπον καὶ τὰ περὶ ἀμφοτέρων τῶν Φωκαίων εὐρισκόμενα πατριαρχικὰ ἑξαρχικὰ δίκαια· ὀφείλουσι τοῖνον καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ τοιοῦτῳ τόπῳ εὐρισκόμενοι

πρεσβύτεροι, μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, ὑπείκειν καὶ πειθαρχεῖν τούτῳ, ἐφ' οὗς μέλλει πρὸς αὐτοὺς λυσιτελεῖν· ἀποδιδόναι τε καὶ τὸ ἀνήκον κανονικὸν καὶ εἴ τι ἄλλο σύνθηξ· ἔστι καὶ τεταγμένον ἀποδίδεσθαι παρ' αὐτῶν τῷ μέρει τῆς Ἐκκλησίας, ἐκχωρούμεν δὲ τῷ αὐτῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας ἱεροουργεῖν ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς Φωκαίαις καὶ ἀναγνώσταις σφραγίζειν καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους, καὶ ἱερεῖς χειροτονεῖν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὰς, φροντίζειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι ὀφείλων, ὡς τὸ εἶδος, τῆς ψυχικῆς αὐτῶν ὀφελείας· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο τῷ αὐτῷ

(1) De eo vide Nicephorum Gregoram, p. 321 edit. Boivini, apud nos tom. CXLVIII.

ἱερωτάτῃ ἀρχιερεὶ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς Α καὶ εἰς σὲ τοιαύτης καινοτομίας, καὶ ἐξήτεις ἀποκαταστήνῃ ὡς καὶ τὸ πρότερον, ἐτοίμως ἡ βασιλεία μου προσδεξαμένη τὸ περὶ τοῦτου διωρίσατο καὶ ἀπελύθη χρυσόβαυλλον αὐτῆς, διοριζόμενον εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, τὴν τε Γάλλιτζαν καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν σὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Γάλλιτζης διωρίσατο ἡ βασιλεία μου καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἐξέτασθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα ἐγκλήματα, ἅπερ καὶ πρότερον κατ' αὐτοῦ ἐκίνησας καὶ νῦν αὖθις κινεῖς· διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου ἡ βασιλεία μου, ὡς ἂν, εἴπερ ἔχεις εὐκολον καὶ οὐδὲν φαίνεται σοι ἐμποδῶν, οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ ὁ ἐντεῦθεν ὑπάρῳμενος κίνδυνος, οὔτε διὰ τινος ἰσως ἀσθένειας, καταλάβῃς ἐνταῦθα, καὶ προηγουμένως μὲν ἴδῃς καὶ τὴν βασιλείαν μου εἰς ἀποδοχὴν ἔχουσαν αὐτῆς τὸ περὶ τοῦτου, γένηται δὲ καὶ ἡ τοιαύτη εξέτασις τῶν τοῦ Γάλλιτζης κατηγορημάτων, παρουσίας καὶ τῆς ἱερότητός σου, καὶ ἐντεῦθεν γένηται εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φαῖ ἁρμόδιον καὶ προσῆκον κανονικῶς, ἐπειδὴ οὕτως διέγνω γενέσθαι καὶ ὁ παναγιώτατός μου δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, εἰς τὸ ἀποκαταστήναι καὶ αὖθις τὰς εἰρημένας ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς ὑπὸ τὴν σὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν καὶ εἰς τὸ προσελθῆναι τὸν αὐτὸν Γάλλιτζης ἀποδοθῆναι λόγον, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλεῖται. Εἰ δ' οὐκ ἔχεις εὐκολον καταλαβεῖν ἐνταῦθα ὡς εἴρηται, ἀποσταλήτωσαν ἄνθρωποι μετὰ γραφῆς σου, οὓς ἂν διακρίνης, εἰς αὐτὸν τὴν παναγιώτατόν μου δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, δηλοποιούσας περὶ τῶν τοιούτων κατηγορημάτων αὐτοῦ, πλὴν ἐχέτωσαν περὶ τούτων καὶ οἱ μέλλοντες ἀποσταλῆναι περὶ σοῦ εἰδῆσις ἀκριβῆ, καὶ μέλλει γενέσθαι εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φανῇ ἔννομον καὶ κανονικόν. Ἡ βασιλεία μου γοῦν πνευματικὴν διάθεσιν ἔχει ἡ ἱερότης σου περὶ αὐτὴν, καὶ ὅπως ὑπεριεῖχῃ ταύτης διὰ παντός, καὶ ὅτε ἔχεις εὐκολον, καὶ γράψεις καὶ ἀναφέρεις εἰς τὴν βασιλείαν μου, περὶ ὧν βούλει, μετὰ τῆς αὐτῆς πνευματικῆς διαθέσεως καὶ πληροφορίας, πρᾶγμα μέλλεις ποιεῖν εἰς ἀποδοχὴν πολλὴν καὶ εὐαρέστησιν τῆς βασιλείας μου, ἐπειδὴ καὶ ἡ βασιλεία μου τὴν αὐτὴν εὐμένειαν καὶ διάθεσιν ἔχει εἰς τὴν ἱερότητά σου, ὅποιαν καὶ πρότερον, μᾶλλον δὲ καὶ περισσοτέραν.

II. *Isidorus confirmat mandatum imperatoris quibusdam ecclesiasticis conferentis jus ornari crucibus.*

† Ἐπειδὴ ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ τῆς εἰς τὸ ἐνθρονεῖν αὐτοῦ κράτος καθαρᾶς εὐνοίας ἀμειβόμενος τοὺς ἐντιμοτάτους καὶ πρώτους, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, τὸν οἰκονόμον, τὸν σακελλάριον, τὸν σκαυοφύλακα, τὸν χαρτοφύλακα, τὸν σακελλίου καὶ τὸν πρωτέκδικον, διωρίσατο φρεῖν ἐπάνω τῶν σκιαδίων αὐτῶν σταυροὺς, ἐδέξασθαι δὲ ἐπὶ τῷ ἀπολυθῆναι ἐπὶ τούτῳ σεπτῷ προσταγματὶ γράμμα προεῖναι ἡμέτερον, ἀκολουθῶν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν πράττουσα τῇ βασιλικῇ ταύτῃ φιλοτιμίᾳ καὶ τιμῇ τὸ παρὸν αὐτῆς ἀποδοῖν γράμμα, δι' οὗ καὶ παρακαλεῖται κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι τοῦτο κατὰ διαδοχὴν τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκὴ χρόνον εἰς τοὺς εἰρημένους ἐκκλησιαστικοὺς ἀρχοντας, καθὼς τὸ σεπτὸν διορίζεται πρόσταγμα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς ἀσφάλειαν μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδ. ιε'.

III. *Imperator Joannes Cantacuzenus metropolitae Kioviae notum facit, constitutiones prioris patriarche spectantes ecclesiam Russiae esse rescissas.*

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Κυγέβου, ὑπέρτιμε καὶ ἐσχαρξέπιστης Ῥωσίας, οἱ ἀποσταλέντες παρὰ τῆς ἱερότητός σου κατέλαβον εἰς προσκύνησιν τῆς βασιλείας μου, καὶ προσεκύνησαν τὴν πρὸς αὐτὴν γραφὴν σου, ἀφ' ἧς καὶ ἐγνώρισεν ἡ βασιλεία μου, ὅσον ἔγραψες καὶ ἀνέφερες. Εἰς τοῦτο γοῦν, ὅσον ἐγένετο εἰς σὲ, καὶ ἀπεκόπησαν πρὸ ὀλίγου αἱ ἐπισκοπαὶ σου, οὐδὲν ἦν ἄλλο τὸ αἴτιον, εἰ μὴ ἡ τῶν πραγμάτων σύγχυσις καὶ ἀνωμαλία, ἣν ἐμελλες γνωρίσειν καὶ σὺ ἐν ταύτῃ γὰρ πολλῶν καὶ ἄλλων ἀτοπημάτων γεγονότων καὶ καινοτομιῶν καὶ δι' ἄλλα μὲν αἴτια, τὸ μείζον δὲ διὰ τὴν κακογνωμίαν τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐγένετο καὶ εἰς ὑμᾶς τοιαύτη καινοτομία. Ἐπεὶ δὲ ἀρτίως εὐδόκησε τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἤλθον τὰ πράγματα εἰς εἰρηνικὴν καὶ τελείαν κατάστασιν, καὶ ἐξεβλήθη μὲν καὶ καὶ ἡμεῖς αὐτὸς οὗτος ὁ χρηματίσας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὡς παρὰ κανόνας πράττων, διέκρινε δὲ ἡ βασιλεία μου μετὰ ψήφου τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ γέγονε καὶ ἀποκατέστη οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ κριθεὶς ἀξίος καὶ ἁρμόδιος εἰς τοῦτο τὸ περιὲν αὐτῷ τῆς ἀριότητος καὶ πνευματικῆς καὶ θεαρέστου πολιτείας καὶ τῆς τῶν τρόπων χρηστότητος, ἀνετρέπησαν, ὅτι τοιαῦτα ἐγένοντο παρ' αὐτοῦ τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου ἄτοπα καὶ ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἀποκατέστησαν δὲ καὶ αὖθις εἰς τὴν πρότερον τάξιν τε καὶ κατάστασιν. Ἐπειδὴ ἀνέφερον ἡ ἱερότης σου εἰς τὴν βασιλείαν μου περὶ τῆς γεγονυίας

καταστάσεως ὡς καὶ τὸ πρότερον, ἐτοίμως ἡ βασιλεία μου προσδεξαμένη τὸ περὶ τοῦτου διωρίσατο καὶ ἀπελύθη χρυσόβαυλλον αὐτῆς, διοριζόμενον εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, τὴν τε Γάλλιτζαν καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν σὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Γάλλιτζης διωρίσατο ἡ βασιλεία μου καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἐξέτασθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα ἐγκλήματα, ἅπερ καὶ πρότερον κατ' αὐτοῦ ἐκίνησας καὶ νῦν αὖθις κινεῖς· διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου ἡ βασιλεία μου, ὡς ἂν, εἴπερ ἔχεις εὐκολον καὶ οὐδὲν φαίνεται σοι ἐμποδῶν, οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ ὁ ἐντεῦθεν ὑπάρῳμενος κίνδυνος, οὔτε διὰ τινος ἰσως ἀσθένειας, καταλάβῃς ἐνταῦθα, καὶ προηγουμένως μὲν ἴδῃς καὶ τὴν βασιλείαν μου εἰς ἀποδοχὴν ἔχουσαν αὐτῆς τὸ περὶ τοῦτου, γένηται δὲ καὶ ἡ τοιαύτη εξέτασις τῶν τοῦ Γάλλιτζης κατηγορημάτων, παρουσίας καὶ τῆς ἱερότητός σου, καὶ ἐντεῦθεν γένηται εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φαῖ ἁρμόδιον καὶ προσῆκον κανονικῶς, ἐπειδὴ οὕτως διέγνω γενέσθαι καὶ ὁ παναγιώτατός μου δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, εἰς τὸ ἀποκαταστήναι καὶ αὖθις τὰς εἰρημένας ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς ὑπὸ τὴν σὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν καὶ εἰς τὸ προσελθῆναι τὸν αὐτὸν Γάλλιτζης ἀποδοθῆναι λόγον, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλεῖται. Εἰ δ' οὐκ ἔχεις εὐκολον καταλαβεῖν ἐνταῦθα ὡς εἴρηται, ἀποσταλήτωσαν ἄνθρωποι μετὰ γραφῆς σου, οὓς ἂν διακρίνης, εἰς αὐτὸν τὴν παναγιώτατόν μου δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, δηλοποιούσας περὶ τῶν τοιούτων κατηγορημάτων αὐτοῦ, πλὴν ἐχέτωσαν περὶ τούτων καὶ οἱ μέλλοντες ἀποσταλῆναι περὶ σοῦ εἰδῆσις ἀκριβῆ, καὶ μέλλει γενέσθαι εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φανῇ ἔννομον καὶ κανονικόν. Ἡ βασιλεία μου γοῦν πνευματικὴν διάθεσιν ἔχει ἡ ἱερότης σου περὶ αὐτὴν, καὶ ὅπως ὑπεριεῖχῃ ταύτης διὰ παντός, καὶ ὅτε ἔχεις εὐκολον, καὶ γράψεις καὶ ἀναφέρεις εἰς τὴν βασιλείαν μου, περὶ ὧν βούλει, μετὰ τῆς αὐτῆς πνευματικῆς διαθέσεως καὶ πληροφορίας, πρᾶγμα μέλλεις ποιεῖν εἰς ἀποδοχὴν πολλὴν καὶ εὐαρέστησιν τῆς βασιλείας μου, ἐπειδὴ καὶ ἡ βασιλεία μου τὴν αὐτὴν εὐμένειαν καὶ διάθεσιν ἔχει εἰς τὴν ἱερότητά σου, ὅποιαν καὶ πρότερον, μᾶλλον δὲ καὶ περισσοτέραν.

† Εἴχε τὸ· Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος α' δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρός.

IV. *Imperator Joannes Cantacuzenus decernit ut tota Russia iterum subjiaciatur metropoli Kioviae.*

† Εὐγενέστατε μέγα ῥῆς πάσης Ῥωσίας καὶ περιπόνητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου, κύρ Συμεὼν, ἡ βασιλεία μου ἀπὸ τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ ὄγκως

ἔχει καὶ καλῶς, ἂν ποτε ἴνα ὑγιαίνης καὶ σὺ, ἀνεψιέ μου. Ἀπὸ τῆς γραφῆς σου ἐγνώρισεν ἡ βασιλεία μου, ὅσον ἔγραφες καὶ ἐδηλοποιεῖς εἰς αὐτήν. Ἡ βασιλεία γοῦν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ ἀγνωστὴ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἔνι, ὡς ἔγραφες καὶ σὺ, πηγὴ πάσης εὐσεβείας καὶ διδασκαλίας νομοθεσίας τε καὶ ἁγιασμοῦ. Διὸ δὲ ἐφθασε καὶ ἐγένετο παραχωρήσει Θεοῦ ἡ προβάλλου ἐπισυμβάσκει σύγχεσι· εἰς τὰ πράγματα, ἣν ἐμέλλετε γνωρίσειν καὶ ὑμεῖς, καὶ ἐγένοντο καὶ ἄλλαι πολλαὶ καινοτομίαι καὶ καταλύσεις πραγμάτων, καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, τὸ πλεον δὲ διὰ τὴν κακογνωμίαν τοῦ χρηματίζαντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲν ἕτερον σπουδάζοντος ἢ τὸ τὰς οἰκείας ὀρέξεις πληροῦν, ἐγένετο καὶ αὕτη ἡ καινοτομία εἰς ὑμᾶς, καὶ προσεβιβάσθη ὁ Γαλλίτζης εἰς μητροπολίτην, ἀρτίως δὲ, ἐπεὶ εὐδόκησεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο κατὰστασις εἰς τὰ πράγματα, καὶ κατελύθη μὲν καὶ ἀνετράπη πᾶν ὅσον ἐγένετο παράλογον κατὰ τὸν τοιοῦτον καιρὸν τῆς συγχύσεως, γέγονε δὲ καὶ ἀποκατέστη ἕκαστον τῶν πραγμάτων εἰς τὴν προσήκουσαν καὶ ὀφειλομένην κατὰστασιν, ἐξεβλήθη ἐντεῦθεν καὶ αὐτός· οὗτος ὁ χρηματίζας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰς αὐτοῦ παραλογίας καὶ ἄπερ ἕτερα εἰργάσατο ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ καθηρέθη· καὶ νυνὶ ἰδοὺ ἐξελέξατο ἡ βασιλεία μου μετὰ φήφου καὶ δοκιμασίας τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ γέγονεν εἰς τὸν θρόνον τῆς θεοφυλάκτου, θεοδοξάστου καὶ θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικῆς πατριάρχης ὁ κριθεὶς ἄξιος καὶ ἀρμόδιος εἰς τὸν τοιοῦτον θρόνον τοῦ πατριαρχείου, δι' ἣνπερ κέκτηται πολιτείαν θεάρεστον καὶ εἰς ὠφέλειαν πολλῶν ψυχῶν συντείνουσαν, καὶ ἐπεὶ ἐζητήσατε καὶ ὑμεῖς, ὡς ἂν ἀποκαταστῶσι καὶ αὐθι· αἱ ἀγιωτάται ἐπισκοπαὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, ἣ τε δηλονότι Γαλλίτζης καὶ αἱ λοιπαὶ, ὑπὸ τὴν ἀγνωστὴν μητρόπολιν Κυγέβου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, διεκρίνον ἡ βασιλεία μου καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ παναγιωτάτος μου δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἐτάχθη πάλιν ὑποκεισθαι τὰς τοιαύτας ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς· εἰς τὴν ῥηθείσαν ἀγνωστὴν μητρόπολιν Κυγέβου καὶ ὕψ' ἓνα μητροπολίτην τὴν πᾶσαν Ῥωσίαν, τὴν τε Μεγάλην καὶ τὴν Μικρὴν, ποιμαίνεσθαι, καθὼς μέλλει· γνωρίσειν ἀπὸ τοῦ χρυσοδούλλου τῆς βασιλείας μου καὶ ἀπὸ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μέλλει εὐρίσκεσθαι καὶ ἡ Γαλλίτζα ἐπισκοπὴ τῆς τοιαύτης ἀγνωστῆς μητροπόλεως Κυγέβου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, αὐτὸς δὲ ὁ Γαλλίτζης ὠρίσθη καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου, διεμνηύθη δὲ καὶ παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καταλαβεῖν ἐνταῦθα, καὶ οὕτως μέλλει εὐρίσκεσθαι τὸ πρᾶγμα αὐτόθι ἀσύγχυτον, σὺν ἀντιλήψει Θεοῦ. Ἀπίσταίλέ σοι ἡ βασιλεία μου ἐγκόλπιον σταυρὸν μετὰ τιμίου καὶ ἁγίου ξύλου, ὡς ἂν ἔχῃς τοῦτο φυλακτῆριον ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος· ἔχει δὲ ὁ τοιοῦτος τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ λείψανα ἁγίων μαρτύρων δ', τοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, τοῦ ἁγίου

Προκοπίου, τοῦ ἁγίου Κηρύκου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καλοκοιμήτου.

† Εἶχε δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς τό· Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. α'.

V. Imperator Joannes Cantuacensis notum facit Demetrio Ljubart, principi Vladimiriæ, episcopum Galitiæ iterum subiectum esse metropolitæ Kiowia.

† Εὐγενέστατε ῥῆξ Βολοδιμήρου καὶ ἀνεψιέ τῆς βασιλείας μου, κύρ Δημήτριε Λεῦμπορτε, εἶδα· ὅτι αὐτόθι ἐθίμεν ἦν καὶ νομομισμένον, ἐφ' οὗτο τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσων ἐδέξατο τὴν θεογνωσίαν καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἐφωτίσθη, ἵνα εὐρίσκηται εἰς πᾶσαν τὴν Ῥωσίαν, τὴν τε Μεγάλην καὶ τὴν Μικρὴν, εἰς μητροπολίτης, ὁ Κυγέβου, καὶ χειροτονῇ ἐπισκόπους εἰς ὅλας τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς, καὶ ἐὰν ἐπεχειρήσῃ τινὲς ποτε, ἵνα καταλύσῃ τὴν τοιαύτην κατὰστασιν, ἀλλ' οὐκ ἔσχυσαν εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν αὐτῶν σπουδὴν· ἅμα γάρ ἐγένετο ἡ κατάλυσις, καὶ ἅμα πάλιν κατέστη εἰς τὴν προτέραν κατὰστασιν καὶ συνθήσαν, καθὼς γινώσκετε καὶ ὑμεῖς· ἰδὼν δὲ πρὸ ὀλίγου ἐνταῦθα ὁ ἀρχιερεὺς Γαλλίτζης, καίτοι γε λαλουμένων κατ' αὐτοῦ αἰτιαμάτων, δι' ἃπερ ὤφειλεν ἀποδοῦναι λόγον εἰς τὴν ἱερωτάτην μητροπολίτην Κυγέβου ὑπέρτιμον καὶ ἐξαρχον πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεόγνωστον, ὅμως σύνδρομον εὐρὼν τὸν γεγονότα ἐνταῦθα καιρὸν τῆς συγχύσεως καὶ ὑπελθὼν τὸν χρηματίζαντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις διὰ κακογνωμίας ἐφάνη καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ποιήσας παράλογα καὶ ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τοῦ τὴν βασιλείαν καὶ τὰ κοινὰ πράγματα κακῶς καὶ ἐπισφαλῶς διοικούντας, οἵτινες καὶ τῆς τοιαύτης συγχύσεως ἐγένοντο αἰτίαι διὰ τὸ μὴ τὸ κοινῇ συμφέρον ζητεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸ τὰς οἰκείας ὀρέξεις πληροῦν, προσεβιβάσθη ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς μητροπολίτην, λαβὼν καὶ τὰς αὐτόθι εἰς τὴν Μικρὴν Ῥωσίαν εὐρίσκομένης ἑτέρας ἀγιωτάτας· ἐπισκοπὰς ἔχειν ὅφ' ἑαυτοῦ. Νῦν γοῦν, ἐπεὶ εὐδόκησεν ὁ Θεός, καὶ ἀποκατέστησαν καὶ αὐθις τὰ πράγματα εἰς τελείαν κατὰστασιν, καὶ οὗτος μὲν ὁ χρηματίζας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ἐξεβλήθη δὲ τὰς τοιαύτας αὐτοῦ παραλογίας καὶ διὰ τὸ παρὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας πολιτευθῆναι· ἐγένετο δὲ καὶ ἀποκατέστη φήφω συνοδικῇ οἰκουμενικῆς πατριάρχης ὁ κριθεὶς εἰς τοῦτο ἄξιος καὶ ἀρμόδιος διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείαν αὐτοῦ· ἀνετράπησαν μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα τοιαῦτα εἰργάσατο οὗτος δὴ ὁ χρηματίζας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἐτάχθη δὲ καὶ αὐθις ὀρισμῷ τῆς βασιλείας μου καὶ συνοδικῇ διαγνώσει, ὑποκεισθαι καὶ αὐθις τὰς αὐτόθι ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς, τὴν τε Γαλλίτζην καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν ἀγνωστὴν μητρόπολιν Κυγέβου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, αὐτὸς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς Γαλλίτζης καταλαβεῖν ἐνταῦθα καὶ γενέσθαι εἰς αὐτὸν μετὰ ἐξετάσεως, ὅσον ἂν φανῇ ἀρμόδιον καὶ κανονικόν. Διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρὸς σε τὰ περὶ τοῦτου ἡ βασιλεία μου, ἵνα συνδράμῃς καὶ ἐπιμε-

ληθῆς εἰς τὴν ἀπεκβολὴν τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως Α τοῦ Γαλλίτζης, ὥστε καταλαβεῖν αὐτὸν ἐνταῦθα, τὸν δὲ ἱερώτατον μητροπολίτην Κυγέδου, ὑπέρτιμον καὶ ἐξάρχον πάσης Ῥωσίας, δέξασθε ἀπὸ τοῦ νῦν ὡς γνήσιον καὶ ἔννομον μητροπολίτην, ποιεῖν εἰς ταύτας δὴ τὰς ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτάς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ὅσων ἐνὶ καὶ κανονικόν, καὶ καθὼς ἐποιεῖ καὶ πρότερον. Ἐπεὶ οὖν ὑμεῖς διὰ τὸν Χριστιανισμόν, ὃν ἔχετε, καὶ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν, εὐρίσκεσθε καὶ εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν εὐπειθεῖς καὶ ὑποτακτικοί, καὶ διὰ τοῦτο ἐστέρεξατε, τοῦτο ἰδόντες, τὰ πρότερον γεγονότα ἐκκλησιαστικὰ γράμματα τὰ δηλοποιοῦντα εὐρίσκεσθαι τὸν ἀρχιερέα Γαλλίτζης μητροπολίτην, νῦν ἰδοὺ πάλιν δηλοποιούσης αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας, διοριζομένης· δὲ καὶ τῆς βασιλείας μου, εὐρίσκεσθαι καὶ αὐτὴς τὸ πρῶγμα, ὡς καὶ τὸ πρότερον, δέξασθε τοῦτο καὶ ὑμεῖς ἀσμένως, καθὼς ἐνὶ δέον καὶ ὀφειλόμενον καὶ εἰς ψυχικὴν ὑμῶν ὠφέλειαν ἀφορῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄς γένηται, καθὼς δηλοποιεῖ πρὸς ὑμᾶς ἡ βασιλεῖα μου.

† *Εἴχε καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς θείας χειρὸς τό· Μητρί Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. α'.*

VI. *Synodus confirmat chrysobullum imperatoris, quo iterum tota Russia uni subjicitur metropolitæ Kioviæ.*

† Ἡδὺ τι καὶ ναυσιπόροις γαληνίων πέλαγος καὶ ἐπιπνέων ζέφυρος ἐξουρίας, ἡδὺ αὖ ὁμοίως· κἀν τοῖς πολιτικῶς πράγμασιν εὐνομία, εἰρήνη τε καὶ ὁμόνοια· ὡς γὰρ τοῖς οὕτω ναυτιλλομένοις χειμῶνος δηλαδὴ καὶ ζάλης καὶ τρικυμίας χωρὶς οὐκ ἐν ἀμφιδόλοισι ἢ σωτηρίᾳ, καὶ τὸ σκάφος εὐχερῶς εἰς λιμένα· κατὰγεται, οὕτω δὴ καὶ τοῖς ἐν εὐνομίᾳ ζώσι τε καὶ πολιτευομένοις· σωτήριος γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος, ὅσῳ καὶ ἀπειράτος τῶν τῆς συγχύσεως χαλεπῶν· σύγχυσις· γὰρ τὸ μέγιστον τῶν ἐν βίῳ δεινῶν, ἐπειδὴ καὶ φύσις αὐτῇ, ἄνω τε καὶ κάτω πάντα ποιεῖν καὶ ἀναμῖξ θεία τε ὁμοῦ συγχυκᾶν καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τοῦτο ἴδῃ τις ἂν κἀν τοῖς ἡδὴ βεβησομένοις. Τὸ γὰρ ἔθνος τῶν Ῥώσων, χρόνος· ἡδὴ μακρὸς, εἰς τετρακοσίους ἐγγὺς ἐξήκων, ἓνα μητροπολίτην γνωρίζον, τὸν κατὰ καιροὺς τὴν Κυγέδου λαχόντα μητρόπολιν, βαθείας ἀπολαύον ἦν τῆς μετ' ἀλλήλων εἰρήνης, εἰ τί που καὶ τοῦ δέοντος ἐκτραπείη, οἷα φιλεῖ γίγνεσθαι, ἐπαναγόμενον ὑπ' αὐτοῦ καὶ διορθούμενον εὐχερῶς. Ὁ μέντοι παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν ἐπισυμβὰς πρὸ ὀλίγου καιρὸς τῆς συγχύσεως καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ ἔθνους κατὰστασιν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε, καὶ μικροῦ δεῖν διὰ μάχας σφίσι καὶ πολέμους ἐμφυλίου· πεκλίνηκε· καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος καιρὸς τοιαῦτα οἰκεία πάντως ἑαυτῷ ποιῶν, ὁ ἐκ Θεοῦ δὲ τὴ βασιλεύειν κλήρον λαχὼν δικαίον ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, ἐν οἷς ἅπαντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ σχεδὸν ὑπερῆλασε βασιλέας, κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ, γνωρισθέντος τοῦ πράγματος· τῷ ἐνθῶι κράτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐξ ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου καὶ

PATROL. GR. CLII.

ἄμα, ἐξ ὧν ἔλεγε καὶ ἰδεῖτο τὰ ἐκείθεν καταπεμφθέντα γράμματα τοῦ τε ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυγέδου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τοῦ τε εὐγενεστάτου ῥηγὸς πάσης Ῥωσίας καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, κύρ Συμεών, καὶ τῶν ἄλλων ῥηγῶν, ἃ καὶ συνοδικῶς ἡμῖν εἰς ἐπήκοον ἀνεγνώσθησαν, εὐδόκησε σεπτὸν ἀπολυθῆναι χρυσόβουλλον, ἐπ' αὐτῶν ἔχον τῶν λέξεων οὕτως· Ἐπεὶ αἱ κατὰ τὸν τόπον τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας τὸν ἐπικεκλημένον Βολούνιον εὐρίσκομεναι ἀγιοτάται ἐπισκοπαί, ἣ τε Γάλλιτζα, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περεμίσθλιν, τὸ Λουτζίκιν καὶ τὸ Τούροβον, ὑπέκειντο, ἀφ' οὗτο τοῦ τῶν Ῥώσιων ἔθνος Χριστοῦ χάριτι τὴν θεογνωσίαν ἐδέξαντο, εἰς τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέδου, ἣν δίδει ἀρτίως ὁ κατ' αὐτὴν ἱερώτατος μητροπολίτης, ὑπέρτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεόγνωστος, ὡς καὶ αἱ τῆς Μεγάλης Ῥωσίας ἀγιοτάται ἐπισκοπαί, κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγου δὲ γεγονότα καιρὸν τῆς συγχύσεως, σὺνδρομον τὸν τοιοῦτον ἐφρόντες· ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὸ εἰκὸς προϊστάμενος, μὴδὲν ἕτερον σπουδάζοντες· ἡ τὸ τὰς οἰκείας ὁρέξεις πληροῦν, καὶ διὰ ταύτας τὴν τῶν κοινῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατὰστασιν εἰς ὁταξίαν μετασκευάσαντες καὶ πάντα σχεδὸν ἀνατρέψαντες καὶ συγχέαντες καὶ ταῖς τῶν Χριστιανῶν ψυχαῖς τε καὶ σώμασι πᾶσαν καὶ παντοίαν βλάβην προσεσήσαντες καὶ ζημίαν καὶ καινοτομίαν κἀν τοῦτῳ ποιοῦμενοι, ἀπέσπασαν ἀπὸ ταύτης δὴ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Κυγέδου τὰς ῥηθείας τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς καὶ ὑπὸ τὸν ἀρχιερέα Γαλλίτζης ὑποκεισθαι, προβιδάσαντες αὐτὸν ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς μητροπολίτην, ὃ δὴ καὶ γέγονε μὲν εἰς κατάλυσιν τῶν ἐκ παλαιῶν νενομισμένων ἐθίμων εἰς τὴν τοιαύτην χώραν τῆς πάσης Ῥωσίας· ἔδοξε δὲ βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας Χριστιανοὺς, μὴ ἀνασχομένους ὑπὸ δυσὶ μητροπολίταις ποιμαίνεσθαι, ἀλλὰ βουλομένους ἀσάλευτον καὶ ἀμετακίνητον μένειν τὴν, ἣν εἶχον ἐκ παλαιῶν, συνήθειαν, ὡς δεδήλωται, καὶ πάντα τρόπον κινούντας εἰς τὴν τῆς τοιαύτης καινοτομίας κατάλυσιν, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς ἐπεχειρήθη μὲν ἡ τοιαύτη καινοτομία γενέσθαι, κατελύθη δὲ καὶ ἀνετράπη ἄμα τῷ γεγονέναι, μὴ ἀνασχομένων, ὡς εἴρηται, τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν τὸ τοιοῦτον αὐτῶν ἔθος ἀθετηθῆναι. Ἀνενέχθη δὲ τὰ περὶ τοῦτου ἀρτίως εἰς τὴν βασιλείαν μου παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου ῥηγὸς Ῥωσίας καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τῆς βασιλείας μου, κύρ Συμεών, καὶ ἐζητήθη μετὰ παρακλήσεως αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἐκείσε ῥηγῶν, ὥστε ἀποκαταστήναι καὶ αὐθις διὰ χρυσόβουλλου τῆς βασιλείας μου τὰς τοιαύτας ἐπισκοπὰς· ὑπὸ τὴν ῥηθείαν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέδου, ὡς καὶ τὸ πρότερον. Ἡ βασιλεῖα μου τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ζήτησιν δικαίαν καὶ εὐλογον κρίνασα διὰ τὸ βεβῆν καὶ ἀνωθεν μέχρι νῦν κρατήσαν ἐκκλη-

σιαστικὸν ἔθνος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς· ἅ τε καὶ θεαρέστου πολιτείας αὐτοῦ δὴ τοῦ διαληφθέντος· ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυγέβου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ῥωσίας, τὸν παρόντα χρυσοδόουλλον λόγον ἀπολύουσα εὐδοκεῖ καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται ὑποκείσθαι καὶ αὐθις τῇ ῥηθείᾳ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου τὰς κατὰ τὴν εἰρημένην Μικρὰν Ῥωσίαν ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς, τὴν τε Γάλλιτζαν, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περεμίθλιν, τὸ Λουτζικὸν καὶ τὸ Τούροβον, αἵτινες παρὰ τὸ εἶδος τῷ Γάλλιτζης ἐδόθησαν, ὡς δεδήλωται, κατὰ τὸν ῥηθέντα καιρὸν τῆς συγχύσεως, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου ἀρχιερατικῶς διαπρέποντα ποιεῖν ἐν αὐταῖς, ὅσα καὶ οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες τοὺς μητροπολίτας ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκοπαῖς ποιεῖν ἐγκυλιόονται, καὶ ὅσα δὴ καὶ πρότερον ἐν αὐταῖς οἱ προγεγονότες μητροπολίται καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ διαληφθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυγέβου ἐτέλει, χειροτονῶν καὶ ἐγκαθιστῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπους, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ· ἀνακρίνων καὶ ἐξετάζων ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, εἰ δέοι, ζητήμασι, καὶ τάλλα ποιῶν, ὅσα τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς κανόσι νενόμισται, ὁφειλόντων καὶ τῶν κατὰ τὰς τοιαύτας ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔχειν εἰς αὐτὸν δὴ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Κυγέβου, ὑπερτίμον καὶ ἐξαρχον πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστον, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἀρχιερατικῶς διαπρέποντας· τὴν προσήκουσαν εὐπειθειαν, ὅσα καὶ εἰς πρῶτον ἀρχιερέα τούτων, καὶ ὑπακούειν αὐτῷ, ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι λέγειν καὶ εἰσπείθειν αὐτοῖς, ἀφορῶσιν εἰς καταρτισμὸν τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν καὶ εἰς ἐτέραν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν πολιτείαν καὶ κατάστασιν, ὅθεν καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοδούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὑποκείσονται μὲν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐταὶ δὴ αἱ ῥηθεῖσαι ἀγιοτάται ἐπισκοπαὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας τῇ διαληφθείσῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου καὶ τῷ ταύτῃ ἀρχιερατικῶς διέποντι κατὰ τὸ παρὸν ἱερωτάτῃ μητροπολίτῃ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὰ κατ' αὐτὰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ὡς ἄνωτέρω δεδήλωται, ἀνακριθῆσονται τε καὶ ἐξετασθήσονται, καὶ τῆς προσήκουσας διορθώσεως ἐπιτεύξονται, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ὁφειλόμενα πάντα καὶ νενομισμένα τελεῖσθαι διαπραχθήσονται, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ τοῖς κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἀρχιερατικῶς διαπρέψουσι, καὶ ἡ τοιαύτη κατάστασις· ἐς αἰὶ διατηρηθήσεται, ὡς καὶ ἦν ἐξ ἔθους ἐκ παλαιοῦ, καθάπερ δεδήλωται, τὰς κατ' αὐτοὺς ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς ὑφ' ἑνα μητροπολίτην εὐρίσκεισθαι. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ παρὼν χρυσοδόουλος λόγος τῆς βασιλείας μου ἐγένετο καὶ ἐπεχορηγήθη τῷ μέρει τῆς ῥηθείας ἀγιοτάτης μητροπόλεως Κυγέβου εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Αὐγουστοῦ τῆς νῦν τρεχούσης πεντεκαδεκάτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλίοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆναιτο κράτος.

Ἀκολουθῶνς τοιγαροῦν, ὡς ἐχρῆν, καὶ ἡ μετρίότης ἡμῶν γνώμη κοινῇ τῆς παρὶ ἡμᾶς ἐμνημόνεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἑρακλείας, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Σεβαστείας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Αἰνίου, τοῦ Σουγδίας, τοῦ Γοθίας, τοῦ Βιζύης, τοῦ Καλλιουπόλεως καὶ τοῦ Γαρέλλης, πέπραχεν ἐπανασωθῆναι καὶ ἐπανελθεῖν τῇ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου τὰς εἰρημένους ταύτης ἐπισκοπὰς, τὴν Γάλλιτζαν, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περεμίθλιν, τὸ Λουτζικὸν καὶ τὸ Τούροβον, καὶ ὑποκείσθαι αὐτῇ, ὡς τὸ πρότερον, εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῇ χρόνον καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς εὐρίσκομένους θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, μητροπολίτην καὶ πρῶτον ἑαυτῶν εἶναι τὸν Κυγέβου καὶ εὐπειθεῖν αὐτῷ, ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. Ἀκυροῦμεν γὰρ καὶ τὴν ἐν τῷ πρὸ ὀλίγου καιρῷ τῆς συγχύσεως γενομένην παρὰ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος συνοδικῆν ἐπὶ τῇ τῆς Γάλλιτζης πρᾶξιν, καὶ λύομεν καὶ συγχωροῦμεν συνοδικῶς καὶ τὸν ἐκφωνηθέντα τῷ τότε ἐκκλησιαστικὸν δεσμὸν κατὰ τῶν μὴ πευδομένων τῷ Γάλλιτζης ἐπισκόπων καὶ τῶν ἄλλων, ὡς παραλόγως γεγονότα. Αἰὶ δὴ καὶ ἔσονται τῇ τῆς Κυγέβου καὶ αὐθις ὑποκείμεναι αἱ ἡριθμημέναι αὐταὶ ἀγιοτάται ἐπισκοπαὶ, καὶ ἡ κατάστασις αὕτη, ὡς ἀρχαία καὶ δικαία καὶ πολὺ τὸ εὐλογον ἔχουσα καὶ ἐπὶ συμφέροντι ἔθνους τοσούτου, τῆς μετ' ἀλλήλων δηλονότι εἰρηνικῆς αὐτῶν ὁμονοίας ἕνεκα γενοῦσα, τὸ ἀπαραιοῖτον καὶ παρὰ τῶν μετ' ἡμᾶς ἀγιοτάτων πατριαρχῶν λήφεται, καὶ ὁ νῦν τε ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυγέβου, ὑπερτίμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετρίότητος καὶ συλλειτουργὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς διαπράξονται ἐπ' αὐταῖς ἀπροκριματίστως, ὅσα αὐτοῖς ἐφαίται κανονικῶς. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ πρᾶξις ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς διαληφθείσης ἀγιοτάτης μητροπόλεως Κυγέβου εἰς διασφάλειαν τὴν ἀσφάλειαν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἡ δ. πρώτης.

VII. Isidorus metropolitam Galitzæ in jus vocat.

† Ἱερωτάτος μητροπολίτα Γάλλιτζης καὶ ὑπερτίμου, ἀγαπητὲ κατὰ Κύριον ἀδελφε τῆς ἡμῶν μετρίότητος καὶ συλλειτουργε, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἀπὸ τοῦ ἀπολυθέντος ἀρτίως σεπτῷ χρυσοδούλλου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καὶ συνοδικῆς πράξεως γνωρίζειν μέλλει καὶ ἡ ἱερότης σου, ὅσον ἐγένετο καὶ ἀποκατέστη καὶ περὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, ταχθέντος ὑποκείσθαι πάλιν αὐτὰς ὡς τὸ πρότερον τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου, περὶ δὲ τῆς ἱερότητός σου ἴσθαι, ὡς ἐλαλήθησαν, ὅσα δῆτα καὶ ἐλαλήθησαν αἰτιάματα, συνοδικῆς ἐξετάσεως δεόμενα· καὶ παρεγγυώμεθα, ὡς ἀν' ἐπιστῆς καὶ καταλάβῃς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον, ὡς ἀν' συνεδρικῶς ἐξετασθέντων τῶν τοιοῦτων αἰτιαμάτων γένη

ται καὶ ἀποκαταστή, ὅσον ἂν διαγνωσθῇ κανονικῶς A IX. *Synodus metropolitam Antiquarum Patrarum transfert in metropolim Monembasias.*

† Μητρί Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. α'.

VIII. *Metropolitæ Monembasias Jacobi Kukunari epistola ad patriarcham scripta.*

Τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Ἰακώβου τοῦ Κουκουναρίου εἰς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

† Παναγιώτατέ μου δέσποτα καὶ οἰκουμενικὸ πατριάρχα, εἰ καὶ τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀπὸ τοῦ προσήκοντος πράττειν δοκῶ μοι, εἰ φαινοίμην καὶ αὐτὸς ὑπερνευγ-
χάνων Θεῷ ὑπὲρ τοῦ καὶ σωματικῶς ἐβρώσθαι τὴν σὴν ἀγιότητα· οὐκοῦν εἴης μοι, παναγιώτατε δέσποτα, καὶ σωματικῶς ὀφείλων εἰς πολλῶν ὠφέλειαν καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀγαλλίαν. Πολλῶν μὲν οὖν ἐστὶ καὶ μεγάλων τὸν ἄριστον ἐπαινεῖν αὐτοκράτορα, οὐχ ἥμισυ δ' ἐν οἷς τῶν μὲν προτέρων ἐκείνων ἀπομνημονεύσας ἐφάνη, εἰρήνην δ' ἐξ Ἰσοῦ πᾶσιν ἐνεμε θαυσιλὴν· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλ' ἐκείνοις λέγειν χρεῶν, οἷς φρονεῖς τῶν ἔργων τὰ κάλλιστα λόγοις ἐγκωμίων ἐπαίρειν, ἐμὲ δ' ἄσασθαι τῶν ἄλλων οὐχ ἤττον τοῦ σοφοῦ βασιλέως τὴν σύνεσιν, οἷς προστάτην ἄριστον τῆς μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν σὴν ἀναδεδείχεν ἀγιότητα, ἣν ἄνωθεν μὲν ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐτήρει, ἐκεῖν' ἀνήνυτα καθάπερ δεικνύσα, ἃ πρόσθεν περὶ ταύτης ἐψήφισαν ἄνθρωποι, ἡ δ' ἐν χειρὶ Κυρίου καρδία τοῦ βασιλέως, ἃ τῷ παναγίῳ περὶ ταύτης ἐδόκει Πνεύματι, νῦν καλῶς ἔγνω καὶ ἡ προσῆκα, κεκάθεικεν· οὐκοῦν τὸν μὲν ἄριστον αὐτοκράτορα ἐπαινοῦμεν τῆς εὐθουλίας, καὶ χάριτας ὅτι πλείστας τῷ ἐνθῶπ τούτου κρᾶτει περὶ ταύτης θυμολογοῦμεν· ταύτη δὲ τῆς μεγίστης τιμῆς συνηδόμεθα, συμφεαγγόμενοι τε καὶ ἀπόντες καὶ συμφωνοῦντες τοῖς ἱεροῖς ἀνδράσι, τοῖς σεπτοῖς μου δεσπόταις καὶ ἀδελφοῖς, οἷς περὶ ταύτης τῷ καλῷ γέγονε συμφεθέγξασθαι βασιλεῖ. Ἄ γὰρ περὶ ταύτης αὐτῷ, ταῦτα καὶ τούτοις ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνέπνευσε χάρις· οὐδὲ γὰρ ἐνῆν, οὐκ ἐνῆν διαφωνεῖν τοῖς τοῦ Πνεύματος, περὶ ὧν ἐδόκει τῷ Πνεύματι, οὐκ ὑπὸ τὸν μόδιον κρύπτασθαι τὸν λύχνον ἐδόκει τῷ Πνεύματι, τοῦτο λελάληκε μὲν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως καρδίᾳ, ἐνέπνευσε δὲ τοῖς αὐτοῦ· ἔδει δ' ἐπὶ τῆς λυχνίας τεθῆναι, καὶ τέθειται, ὥστε τὰς ἀπάντων καταφωτίζειν ψυχάς. Οὐκοῦν εἴης πάντας καταφωτίζων, παναγιώτατε δέσποτα, λόγοις εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, πᾶσαν μὲν φαύλην ἔριν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀποδιώκων, εἰλικρινῇ δ' ἀντιστάων εἰρήνην καὶ ἀγιασμόν, ὧν χορηγός ἐστι Θεός, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐγκελευόμενος ἀγίου μαθητοῦ καὶ ἀποστόλου· *Εἰρήνην διώκετε καὶ πόνον ἀγιασμοῦ, οὐ χωρὶς οὐδεὶς δύσεται τὸν Θεόν.*

† ἥδη πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀπέναι ἐκώλυσεν ὁ Θεός, τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας τοῦτον τηρῶν, οἷοναί μεγάλη νῆι μέγαν κυβερνήτην εἶποι τις ἂν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, θεία καὶ κανονικῇ πειθομένη κρίσει καὶ πολλαῖς ὁμοίαις πράξεσιν ἐπομένη, τὸ εὐλογον ἐχούσαις μεθ' ἑαυτῶν, καὶ κοινῇ δοκιμασίᾳ καὶ ψήφῳ τοῦ περὶ ἡμᾶς ἱεροῦ χοροῦ τῶν ἱερωτάτων ἱεραρχῶν καὶ ὑπερεμῶν, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Πηγῶν καὶ τοῦ Βιτζίνης, καὶ γνώμῃ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μετατεθῆναι τῶν σπουδαιοτάτων ἐνόμισε τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμον καὶ ἑξαρχον πάσης Ἀχαΐας, εἰς τὴν ἀγιωτάτην Μονεμβασίαν μητροπόλιν. Ταύτη τοι καὶ μεταθεθεῖς, παρακλησέως οὐ μετρίας βίασμένης αὐτὸν, μεθίξει μὲν, ὥσπερ τῆς ἐπινυμίας καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, οὕτω δὲ καὶ ταῖς ἱεραῖς συνόδοις τῆς γιγνομένης τιμῆς, ἐν τε στάσεσι καὶ καθέδραις, χρεῖας δὲ ἐνστάσης εἰς ἔργα χωρεῖν ἱεράρχῃ πρέποντα, διαπράξεταί πάντα, ὡς ἥδη γνήσιος ἀρχιερεὺς τῆς τοιαύτης μητροπόλεως Μονεμβασίας, μηδεμιᾶς αἰτίας τὴν προθυμίαν περικοπεύσας· οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀγιωτάτην ταύτην Μονεμβασίαν μητροπόλιν, οἱ τε εἰς κλήρον αὐτῇ τελούντες, καὶ ὅσοι τῆς πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαρχίας, οὕτω μέλλουσιν αὐτῷ προσέχειν, ἐφ' οἷς ἂν κατὰ θεσμοὺς ἐκκλησιαστικῶς ἔχει λέγειν αὐτοῖς, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προστάτῃ τοῖς καταπεμφθέντι, μνημονεῖν μεθ' ἱερᾶς εὐλαθείας τῆς ἀγιωτάτης φωνῆς· *Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθιτῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ.* Ἐπὶ τοῦτω γὰρ καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ πρᾶξις γενοῦσα ἐπ' ἐκδοθῇ τῷδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μονεμβασίας, ὑπερίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Πελοποννήσου, ἀγπητῷ κατὰ Κύριον ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν. *Μητρί Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. δευτέρως.*

† *Εἶχε καὶ δι' ὑπογραφῆς· Ἰσιδωρος, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέως Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.*

X. *Isidorus monet metropolitam Bizyes ut se susceptione liberet.*

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Βιζύης, ὑπέρτιμε, ἀγαπητὴ κατὰ Κύριον ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὶ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Οἶδεν ἡ ἱερότης σου τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπὲρ αὐτῆς πνευματικὴν στοργὴν καὶ διάθεσιν, καὶ ὅπως βούλεται καὶ ἀπιδέχεται τὴν σὴν σύστασιν καὶ ὠφέλειαν. Ἐγρᾶψε μὲν οὖν καὶ ἐδηλοποίησεν αὐτῇ πρὸ ὀλίγου μετὰ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἀγίου πρωτομάργου καὶ ἀρχιδιακόνου Σεφάνου καὶ μετὰ τοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κυρ Νικολάου τοῦ Μονεμβασιώτου, καὶ ἐδειξεν· δι' αὐτῶν, ὅτι στέργεις καὶ ἐμμένεις,

εις ὅσον ἑταῖος ἐπὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος. Ἀρτίως δὲ ἀννηγέθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὅτι λέγονται παρὰ σοῦ τινα ἐναντία καὶ ἀνένδεκτα, καθὼς οἱ ἀνευγρόντες ἰσχυρῶς καὶ βεβαίως ἀνῆνεγκαν, καὶ ἐν θαύματι μὲν ἐποιήσατο τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τελείως παρεδέξατο διὰ τούτο, καὶ παραδολοί τῇ ἱερότητί σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἐκτελέσῃς τὴν θείαν μυσταγωγίαν διὰ λειτουργίας ἐν τῇ σῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ λύσης πᾶσαν ὑπόψιν· εἰ δ' ἴσως προβάλλῃ τὸν καιρὸν χειμέριον, ἐπιτρέπει σοι ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα χρήσῃ τῷ προσήκοντι σκεπασμάτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἴνα οὖν λύσῃς τὴν τοιαύτην ὑπόψιν, παραδολοί τῇ ἱερότητί σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἱεουργήσῃς ἔμπροσθεν τοῦ ἀποσταλέντος ἐπὶ τούτῳ ἐντιμοτάτου ἐπὶ τοῦ σεκρέτου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ Περδίκου· εἰ δ' οὖν, κατάλαβε εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ἵνα γένηται, ὅσον ἂν δόξειεν ἐντεῦθεν κατὰ τὴν κανονικὴν παρατήρησιν.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. β'.

XI. Isidorus Georgium Perdicam mittit ad metropolitam Bizyes.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθῃ σοι, τῷ ἐντιμοτάτῳ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, κύρ Γεωργίῳ τῷ Περδίκῳ, ἵνα, εἰ μὲν, καθὼς ἔγραψε καὶ παρεδήλωσεν ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Βιζύης, ὑπέριμνον, ἀγαπήτὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργόν, ἐκτελέσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ τὸν ἔρόπον τοῦτον λύσει πᾶσαν τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόψιν, εὖ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὖν, ἐπεὶ μέλλει οὗτος ἐλεύσεσθαι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον ἐπὶ τῷ γενέσθαι τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὁρισμένην κανονικὴν παρατήρησιν, κρατήσῃς πάντα ὅσα εὐρίσκονται τῆς ἐκκλησίας, καὶ καταγράφῃς τὰ ἑνὶ λεπτομερεῖ καὶ λελογισμένῳ καταστίχῳ ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι ἀκέραια καὶ ἀκαينوτόμητα, καὶ ἐπιφερόμενος καὶ τὸ τοιοῦτον καταστίχον ἑλθὼς ἐνταῦθα ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐτοῦ Βιζύης, καὶ ποιήσων ἀμεταθέτως, καθὼς σοι παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. β'.

XII. Isidorus tollit excommunicationes pronuntiatas ab Joanne Caleca.

Τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου συγχώρησις· Ἐγγραφὸς τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συγχύσεως ἐκφωνηθέντος ἀφορισμοῦ παρὰ τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου τοῦ Καλέκα.

† Ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ ἀγαθὸς παντὸς χορηγὸς καὶ πάσης εἰρήνης καὶ τάξεως καὶ ὁμονοίας ἀρχῇ, καὶ δεῖ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας πρὸς αὐτὸν ἀφορώντας εἰ καὶ τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ καταστάσεως· ἐπιμελομένους πολλῇ διηνεχῶς χρῆσθαι τῇ προσοχῇ καὶ φροντίδι· καὶ φυλακῇ, μάλιστα μὲν μηδ' ὧς ἔξιν τὰ

τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα ἐμπίπτειν εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ πολλὴν ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς τὴν σύγχυσιν ἐνεργάζεσθαι καὶ διαφθοράν, ἐμπροσθέντα δὲ ὅμως κακοδουλίξ τοῦ πονηροῦ σπουδῇ πάσῃ διαλύειν καὶ ἀνακαθαίρειν καὶ ἐκ μέσου ταῦτα ποιεῖν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν βλάβης τὰς τῶν ὑποδεξαμένων ἀπαλλάττειν ψυχὰς, τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν μιμουμένους. Τούτῳ καὶ ἡμεῖς τῷ θείῳ θελήματι πειθαρχοῦντες, ἐπεὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραχωρήσαντος τοῦ Θεοῦ φθόνῳ τοῦ κοινοῦ πολεμίου σκάνδαλά τε εἰς τὴν βασιλείαν συνέβησαν οὐκ ὀλίγα, καὶ στάσις ἐμφύλιος γέγονεν ἐν ἡμῖν, κἀντεῦθεν ἄλλα τε μυρία καὶ παντοδαπά παρηκαλούθησε δεινὰ, καὶ δῆτα καὶ ἀφορισμοὶ διάφοροι προέβησαν ἐπὶ τούτοις, τῇ οἰκειᾷ δὲ

πάλιν φιλανθρωπίᾳ χρησάμενος ὁ εἰρηνάρχης Θεὸς ἐπεσκέψατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ δέδωκε μὲν τοὺς ἐμφυλίους ἐκείνους ἡγενοσε δὲ τὰ δεισιώτα, καὶ εἰρήνην τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ νῦν ἐπεδράβευσεν, χαριστηρίου καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τούτοις ὕμνους προσάγοντες καὶ δόξαν ἀναπέμποντες τῷ ἐν ὑψίστοις Θεῷ διὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἀρτίως ὑπ' αὐτοῦ βραβευθεῖσαν εἰρήνην, φιλανθρώπως ταύτην ἐν ἡμῖν εὐδοκήσαντος τῇ διαλύσει τῶν τοιούτων σκανδάλων καὶ τῆς ἐμφυλίου στάσεως ταύτης, συνδιαλύοντες καὶ ἡμεῖς τοὺς τε ἐπὶ τούτοις ὕμνωσεν δὴ ποτε προδόντας ἀφορισμούς, τὰς τε ἐπιτοκίας κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου δεδομένην ἡμῖν πνευματικὴν ἐξουσίαν, εἰπόντος· Ἄν τινων ἀφῇτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῇτε, κεκράτηνται· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται ἡλυμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν δῇσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· συγχωροῦμέν συνοδικῶς καὶ ἀφέσεως παντελοῦς ἀξιοῦμεν, ὅσα προγεγόνασιν ἐπὶ βλάβῃ τῆς ψυχῆς διὰ τε τῶν ἐπιτοκίων καὶ ἀφορισμῶν, καὶ δεσμοῦ παντὸς ἀπολύομεν ἅπαντας, ὅσοι τε ἐτι τοῖς ζῶσι συγκαταλέγονται καὶ ὅσοι τετελευτήκασιν, ὡς μηδένα τῶν ἀπάντων τῶν ἐντεῦθεν ὧς ἐνέχεσθαι κατακρίματι, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πάντας ἀνωτέρους τούτων, εἴτε ἐγγράφως, εἴτε ἀγράφως γεγόνاسιν, καὶ μηδενὶ μηδ' ὧς ἐμποδῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν γενέσθαι, ἀλλὰ πάντας ἀκατασχύντους παραστήναι τῷ φοβερῷ,

εὐδιαλλάτῳ καὶ φιλανθρώπῳ κριτῇ καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἀπολαύσαι ἀφθάρτων καὶ ἀκηράτων καὶ αἰώνων ἀγαθῶν. Ναί, Θεέ πατέρων καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, ἐπικάμψῃτι συνήθως καὶ φιλανθρώπως, καὶ παράσχου δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου λύσιν τῶν ζητούμενων, καὶ δὸς παντελὴ λύτρωσιν τε καὶ ἄφεσιν τοῖς καθ' οἰονδήποτε τρόπον περιπετοῦσιν ἐκεῖνοις καὶ περιούσι καὶ τελευτήσασιν, βαθεῖαν καὶ τοῦ λοιποῦ τὴν σὴν εἰρήνην καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν ἀφθονον χορηγίαν τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου δωρούμενος πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῶν ἁγίων καὶ ἀσωμάτων λειτουργῶν, τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βα-

πιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων ἁγίων ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ᾧ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XIII. Eusebius. electus metropolita Sugdææ, fidei profiteitur.

† Τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρυχθέντα καὶ παρὰ τῶν ἐπτά ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων κυρωθέντα στέργων ἐκ ψυχῆς προσκυνῶ, καὶ πνευματικῶς κατασπάσσομαι, ὅτε τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀκριδῶς ἐχόμενα, ἀλλὰ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότη καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχει κυρῷ Ἰσιδώρῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς καὶ αὐτοῖς ἀκριδέστατα ἐχομένοις τῆς παναγώμου ταύτης διδαχῆς, τῶν θεῶν δηλαδὴ καὶ ἱερῶν Πατέρων, πείθομαι ὁλοψύχως καὶ συμφρονῶ καὶ ὁμοφρονῶ καὶ ὑποτάσσομαι κατὰ πάντα. Βαρλαάμ δὲ καὶ Ἀκίνδυνον τοὺς ὁμόφρονας καὶ ὁπαδοὺς τούτων κατὰ τὴν περιλήψιν τῶν προβεβηκότων ἐπ' αὐτοῖς ἱερῶν τόμων ὡς κακοδόξους ἀποβάλλομαι καὶ, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι, ὡς μὴ συνεπομένους καὶ συμφρονῶντας καὶ συνάδοντας τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς ἡμῶν Πατράσι καὶ τῷ θειοτάτῳ μου δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, κύρῳ Ἰσιδώρῳ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. Ταῦτα διὰ βίου φυλάττειν καὶ τηρεῖν ἀκριδῶς διαδεδαιούμαι, καὶ μετὰ ταύτης τῆς πίστεως εὐχομαι παραστήναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τυχεῖν τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας, τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι. Ἄ καὶ πληροφορίας καὶ ἀκριδοῦς ἀσφαλείας ἐνεκεν οἰκιοχείροις σημειώσεσιν ὑπέγραψα.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφήν· *Εὐσέβιος ἱερομόναχος καὶ ὑποψήφιος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σουγδαίας.*

XIV. Isidori testamentum.

Διαθήκη τοῦ αὐτοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κύρῳ Ἰσιδώρῳ.

† Βούλομαι, εἰ συμβαίῃ μοι ἀποθανεῖν, πολυμέρῳ ἥδη κατεργασθέντι νοσήματι, μικρόν τι μνημεῖον τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος ἀφείναι τῷ βίῳ περὶ τῶν ἐμαυτοῦ, καὶ βραχύ τι διαχαράξαι γράμμα, τὴν ἐμὴν, περὶ ὧν ἐρῶ, διασαφοῦν βούλησιν. Ἐμοὶ τοίνυν Θεσσαλονίκη πατρὶς καὶ τροφὸς, ἐν ταύτῃ καὶ λόγους μετέσχον καὶ τοῖς βουλομένοις μετέδωκα, καὶ πολλοὶ μοι τοῦ βίου καὶ τῆς διαγωγῆς ἐκείνης· μάρτυρες, ὅπως ὑπὸ Θεῷ βλέποντι τὸν τῆς συνειδήσεως ἐκφύγειν ἔλαγχον ὑπεριώμην, ἀεὶ ἐμαυτῷ τε τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον προστησάμενος φύλακα, καὶ πᾶσιν, οἷς οἰκείω· εἶχον, τὰ τοῦ Θεοῦ διαμαρτυρόμενος κρίματα, καὶ πείθων ἐμαυτὸν τε καὶ ἐκείνους, Θεὸν ἔφορον εἶναι τῶν τε πεπραγμένων, τῶν τε μελετωμένων καὶ χρητὴν ἀδεχαστον, βασιλείαν μὲν οὐρανῶν τοῖς εὖ καὶ καλῶς πολιτευσάμενοις ἐτοιμασάμενον, τοῖς δ' ἐναντίας τὴν ἐκείνου

ἀλλοτρίωσιν ἀπειλήσαντα. Τούτοις τοῖς λόγοις τὸν ἐμαυτοῦ βίον παραδείγμα προτιθεὶς πολλοῦς τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων ἐξεῖλον τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολλοὶ τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν ἑδραμον ἀμεταστρεπτῇ, καὶ ταῦτα νέοι καὶ πολλῷ πλούτῳ καὶ δόξῃ περιδλεπτοί. Ἐπεὶ δὲ εἰς μοναχούς ἐτέλεσα, τὸν ἐλαφρότατον τοῦ Κυρίου βαττάξας ζυγὸν, ἀπῆρα μὲν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δὲ διδασκαλεῖον τῶν μοναχῶν, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον, τὸν ἀγιώτατον Ἄθω καταλαμβάνω, τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ ἐκδοὺς ἐμαυτὸν, καὶ ἰσασὶ τὴν ἐμὴν πολιτείαν οἱ οὐρανομήκεις ἐκείνοι, παρ' οἷς ἐφοίτησα καὶ τὰ μοναχῶν ἐτελέσθην, ὡς οὐδ' ἐνὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν ἐπεθύμησα, οὐ δόξης ἕρως τὴν ἐμὴν ψυχὴν εἶλεν, οὐ χρημάτων ἐπιθυμία, ἀλλὰ πτωχεία μὲν ἐμοὶ διηνεκῆς ἐπιμέλεια, καὶ πλοῦτος τὸ μηδὲν ἔχειν, τῆς δὲ σαρκὸς ἡ σπουδῆ καὶ τὸ πρὸς Θεὸν νεύειν δι' ἡσυχίας ὁ βίος ἅπας ἐμοί. Ἄλλ' ὅπερ εἶπον, εἶχε μὲν ἐμὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἄφρων δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ πόλεμος ἐρήσθη βαρύντατος· ἰσασὶ πάντες τὴν ἀθωοτάτην τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ αἵρεσιν, ἣν ἐκεῖνος μὲν ἐγέννησεν, Ἀκίνδυνος δὲ ἐθρέψατο, κατὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ θειότατα καὶ βουλευσάμενος καὶ διαπραξάμενος· καλεῖται δὴ ὁ ἱερώτατος Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ τότε πατριαρχέοντος τὴν μεγάλην πόλιν ταύτην καταλαβεῖν καὶ τῷ Βαρλαάμ προσθαλεῖν καὶ εἰς λόγους ἔλθειν ἐκεῖνῳ, περὶ ὧν καινοτομῶν ἦν καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας μαινόμενος, τῷ δὴ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης προμάχῳ τῆς εὐσεβείας κατὰ κράτος παρὰ Θεοῦ σύμμαχον καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν παρέσχον, καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τε καὶ τῆς συνόδου τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν τῶν τε τῆς ὁδοπορίας καμάτων ἠνεσχόμεθα, καὶ κατὰ τὴν πόλιν γενόμενοι τὸν τε ἀγῶνα τῆς δίκης διηγωνίσμεθα καὶ τὴν νικῶσαν ἐλάβομεν, Θεοῦ ταύτην βραβεύοντος ἀνωθεν καὶ βασιλέων δυοῖν καὶ τοῦ τότε πατριαρχέοντος καὶ παντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου πληρώματος. Τῆς δὲ Μονεμβασίας γνησίου ποιμένος ἐστερημένης· αἱ μὲν ψῆφοι τῆς ἱερᾶς συνόδου βλέπουσιν εἰς ἐμὲ, ἐγὼ δὲ ἀναβαλλόμενος ἦν τὸ πρᾶγμα, τέλος εἶξα τῇ θείᾳ ψήφῳ, καὶ ὑποψήφιος κατέστην Μονεμβασίας, πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀφορῶν ἥδη. Τοῦ δὲ θειοτάτου βασιλέως ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ βασιλέα μεταδεηκότος· Χριστὸν, ὁ τῆς ἐμφυλίου ταραχῆς ἀναβρίπτειται πόλεμος, καὶ διώκεται μὲν ὁ καὶ πρὸ τῆς πορφύρας καὶ τῶν στεφάνων καὶ τῆς ἀναρρήσεως τῇ σοφίᾳ καὶ συνέσει καὶ πραότητι καὶ ἀνδρίᾳ μόνος ἀξιότατος βασιλεὺς ἐμὲ δὲ τοῦ τε ὁρόνου καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλει τό γε εἰς αὐτὸν ἦχον Ἐπεὶ δὲ ὁ ποιῶν τὰ πάντα καὶ μετασκευάζων Θεὸς εὐμενὲς καὶ πρὸς ἡμᾶς εἶδε, καὶ διέλυσε μὲν τὸ τῆς συγχύσεως νέφος, ἀντειστήγαγε δὲ τὴν τῆς εἰρήνης αἰθρίαν, τῆς μὲν καλῆς καὶ μεγάλης πόλεως ταύτης ἐγκρατῆς ὁ θειότατος γίνεται βασιλεὺς, παρῶν αἰδέσεται δὲ ἡ εὐσέβεια, καθα-

ῥώτερον καὶ πρότερον ὑπολάμπουσα, καὶ τῶν μὲν ἱερῶν θρόνων ὁ καινότητος πατριάρχης τελείως ἐκβάλλεται, ὁ καὶ πρότερον παρὰ τῶν οἰκείων ὑπασιςτῶν καὶ συμμάχων ἐκδεβλημένος, ζητεῖται δὲ ὁ τὸν οἰκουμηνικὸν τοῦτον θρόνον κοσμήσαν, καὶ παρακληθεὶς αὐτὸς ὑπὸ τῶν πατριάρχων, οὐ πρότερον ἐπιθυμήσας, οὐ παρακλητοῦς πείσας, οὐκ ἀρχόντων δεηθεὶς, οὐ βασιλέα, οὐκ ἀρχιερέας κολακεύσας, οὐδὲν, οὐ μέγα, οὐ μικρὸν περὶ τοῦτου πραγματευσάμενος, οἶδεν ὁ πάντα εἰδώς. Ἄλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸν ἀγῶνα κατέβη, τό τε τοῦ θρόνου μέγεθος· εὐ εἰδώς καὶ τὸ ἐνδεὲς ἑαυτοῦ καὶ ἅμα οὐκ ἀγνοῶν, ὡς πόρρω τῆς ἐξ ἀρχῆς προθυμίας ἡ τοιαύτη διακονία καὶ πρὸς ἡσυχίαν ὁ πατριαρχικὸς θρόνος ἐργῶδες καὶ ἡκιστα ψυχῇ πρὸς Θεὸν δι' ἡσυχίαν νεύουσα συμβαίνων, ἀλλὰ τὸν μέγαν τοῦτον καὶ πνευματικὸν εἰσὶλθον ἀγῶνα τῇ Μητρὶ τοῦ Κυρίου πειθόμενος, μυστικῶς ἐπιστάσῃ καὶ πρὸς τὸν θρόνον ἀλειψάσῃ τὸν ὑψηλὸν καὶ μὴ ἂν ἄλλως ἔχειν τὸ πρᾶγμα δισχυρισμένη. Χρόνου δὲ μηνῶν παρεβρύχοντων ἐξ μετὰ τὴν μυστικὴν θέαν ἐκείνην πειθόμενον ἑαυτὸν παρέσχον, οἷς ὁ θεοτάτος βασιλεὺς καὶ ἡ τῶν ἱεραρχῶν ὁμήγουρις ἐψηφίσαστο. Καὶ ὑποδὺς τὸν ἀγῶνα τῆς ἱερᾶς ταύτης οἰκονομίας οὐ πρὸς χρημάτων συλλογὴν εἶδον, οὐ τρυφῇ ἐξέλιχα ἑαυτὸν, οὐ πρὸς τὸ μέγεθος ἀπιδὼν τοῦ θρόνου ὑπερφηάνους ὀφθαλμοῖς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐώρων, οὐκ ἐκαπῆλευσα τὴν ἱερωσύνην, οὐκ ὑπερεἶδον ἀδικουμένων, οὐ διέλιπον καὶ βασιλέα φιλάνθρωπον ὄντα πρὸς τὸ φιλάνθρωπότερον ἐκκαλούμενος καὶ πάσα· ὑποδεικνύς τὰς πρὸς σωτηρίαν ὁδοὺς, τοῖς τὰ Ἀκινδύνου ἐσχάτως νοσοῦσι διετέλουν ἀεὶ πολεμῶν, καὶ ὑπ' ἐκείνων βαλλόμενος φανερώς τε καὶ ἀφανῶς, οἰκονομία δὲ ὑπὲρ ἐκείνων κατὰ καιρὸν χρώμενος καὶ τὸ καλὸν τῆς μεταβολῆς προτείνων φάρμακον ὕδρεσιν ὑπ' αὐτῶν ἐπιλυνόμεν, ὡς ἐν βραχεὶ φάναι, τὸν ὀλίγον τῆς οἰκονομίας ταύτης καιρὸν ἰδρώτων καὶ πόνων, οὐ ῥαστώνης ἐπονησάμεν. Ἐπεὶ δὲ γεγονάσι τῇ ἀγνωστῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ διάφοροι τόμοι ἐπ' ἀναίρεσει μὲν τῆς ἀθεωτάτης τοῦ Βασιλαῦ καὶ Ἀκινδύνου αἰρέσεως, τὰ δὲ τῆς ὑγιούς κρατύνοντες πίστεως, βούλομαι καὶ περὶ τούτων ὡς ἔχω γνώμης διὰ βραχέων εἰπεῖν· τὸν ἐκτεθέντα συνοδικὸν τόμον κατὰ τῶν τοῦ Βασιλαῦ καὶ Ἀκινδύνου δογμάτων κατὰ πρώτην καὶ δευτέραν κρίσιν, ὧν ἡ μὲν ἐξάρχον ἔχει τὸν ἀσπίμον ἐν βασιλεῦσι καὶ μακαρίτην κύρ Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, τῆς δευτέρας ἐξῆρχον ὁ νυνὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων κοτιμῶν, παρόντος καὶ τοῦ τότε πατριαρχούντος καὶ τῆς ἄλλης συνόδου, τοῦτον τὸν τόμον τίθεμαι, καὶ βέβαιον καὶ ἀρραγὴ εἶναι διακεισόμεναι, καὶ κατὰ τῶν μὴ, ὡς ἐκεῖνος ἔχει, φρονούντων τὴν ἐπιτιμίαν τὴν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόμῳ διελημμένην ἐπανατείνωμαι, τὸν ἕτερον τόμον γενομένην καὶ τοῦτον συνοδικῇ διαγραφῇ ψιφισομένης καὶ τῆς εὐσεβεστάτης δεσποίνης κυρᾶς Ἀννης τῆς Παλαιολογίνης.

.....

..... ἐπ' ἀναίρεσει δὲ τῶν τοῦ Βασιλαῦ

καὶ Ἀκινδύνου δογμάτων.

καὶ τοῦτον βέβαιον εἶναι ἡγοῦμενος· καὶ ῥῆξιν μηδεμίαν ὑποστήναι καὶ τοῖς ἐναντιούμενοις ἐκείνῳ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησιν ἐπιτελεῖν. Οἶδεν ὁ λογισμοὺς καὶ καρδίας ἐτάζων Θεός, ὡς πολλάκις ὑπὲρ τῶν καθαιρεθέντων ἀρχιερέων ἐπ' ἐμοῦ καὶ δάκρυον συμπαθείας ἀψῆκα, καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μετρίως ἤλγησα ὑπὸ τῆς ἐκείνων διὰ τέλους ἐνστάσεως, καὶ τοῦ θείου δικαίου ἀναγκασθεὶς τῇ καθαιρέσει τῶν τοιούτων ἐπιψηφίσασθαι ἀπαξ προσελάμενος μηδὲν πικρίας αἰτίας καταστήναι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη καὶ ὅτι τὴν ἐκείνων μετάνοιαν ἐκδεχόμενος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας διετέλουν ἀναβαλλόμενος, πολλὰ καὶ δεινὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκιστῶν ἀκούσας, ὡς ὑπερτιθέμενος τὴν καθαιρέσιν. Ἐπεὶ δὲ καιρὸς ὥσπερ ἐστὶν τοῦ ῥάψαι κατὰ τὸν Σολομῶντα, οὕτω δὴ καὶ τοῦ σχίσαι, καὶ τόμος ἐξετέθη τῇ θείᾳ συνόδῳ τῆς ἱερωσύνης ἐκείνου ἀπορρήτῳ, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς συνείπον, ὑπογραφαῖς οἰκείαις τοῦτον ἀσφαλισάμενος, καὶ πάλιν διὰ τοῦ παρόντος λόγου τὸ βέβαιον ἐκείνῳ χαρίζομαι· καὶ νῦν ἐποικήθῃ μοι, ὕμνον ἔχων τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος καὶ ἅμα ἀπορραπίζων καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀρετῶς Ἐκκλησίαν αἰρέσει θορυβοῦσαν, τοῖς ἐκεῖ γεγραμμένοις ἐμμένειν, καὶ κατὰ τῶν ἐπιδοιλευμένων τῶν γράμματα τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεολόγους συμμάχους καλῶ, οὓς καὶ περιέστησα κύκλῳ τῶν ἱερωτῶν μελῶν. Τὴν προσθήκην, ἥτις προσετέθη τῇ ἱερωτάτῃ τῶν ἀρχιερέων ὁμολογίᾳ (τοῦτο δὲ ἔθος τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστὶν ἀνωθεν εἰς ἡμᾶς κατὰ τῶν ἀναφυσμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ σκανδάλων), ἥτις οὐδὲ προσθήκη δικαίως ἂν καλοῖτο, ἀλλ' ἀνάπτυξις καὶ διασάφησις τῶν ἀνωτέρω γεγραμμένων, ταύτην τὸ ἀρραγὲς καὶ ἀμεταποίητον ἔχειν βούλομαι, οὐ μικρὰ κατ' αὐτὴν δυναμένην εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγῶνα· πᾶσι τοῖς τὸν Χριστὸν ὀρθοδόξως προσκυνοῦσι βραχείαν ταύτην ὑπόθεσιν διαχαράτω, φέυγειν πάσῃ σπουδῇ τὴν ἀθεωτάτην Βασιλῆα καὶ Ἀκινδύνου καινοτομίαν καὶ τὴν τὰ ἐκείνων φρονούντων κοινωνίαν δαιμόνων κοινωνίας μηδὲν διαφέρειν νομίζω, πολλῶν μὲν κακῶν αἰτίῳ γενομένων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ πολλοῖς ἀτόποις περιπιπτόντων, μάλιστα δὲ τὴν ἀγίαν καὶ οἰκουμηνικὴν ἐκτὴν σύνοδον γυμνῇ τῇ κερφαλῇ ἀθετοῦνται καὶ μηδὲν εἶναι ταύτην ποιοῦντων, τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς ἦκον. Τοῖς κρατίστοις μου καὶ ἀγίοις αυτοκράτορσι εὐχομαι παρὰ Θεοῦ πάντα ἀγαθὰ, τὴ μὲν σκάφος τῆς πικρῆς βασιλείας μετὰ τοῦ Θεοῦ κυβερνῆναι, ὥστε ἀγεῖν μὲν τοὺς ἄλλους, ἀγεσθαι δὲ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, κατὰ δὲ τῶν ἐπιφρομένων αὐτοῖς ἐχθρῶν τὴν κραταίαν καὶ ὑψηλὴν τοῦ Θεοῦ χεῖρα δάκρυσι πολλοῖς ἐκκαλοῦμαι, ὅτι τὴν τοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν διὰ σπουδῆς ποιῶνται εἰς ἄδου πέταυρον ἀγαγεῖν, καὶ παρακαλῶ καὶ προτρέπω καὶ τούτους καὶ τοὺς τούτων παῖδας ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας· τρέφειν νεανικὸν καὶ βασιλικαῖς ψυχαῖς πρέποντα, ὡς ἐστὶν οὐ λόγον σῶζον, τοῖς μὲν ἄλλοις τοὺς πάντας νικῆν ἄξιοι,

ἐν δὲ τῇς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι, ἡ κοσμεῖ τοὺς πολλοὺς πλὴν τοῦ διαδήματος, ἡ τιμωμένους ἐνὶ ὄντι δοκεῖν, τῷ δὲ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι τῷ Καντακουζηνῷ ἰδίως τάδε διαχαράττω ἐν γράμματι· ἴστω δὴ, σαφῶς ἴστω, ὡς οὐδενὶ τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβὴν ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Θεός, ὅσα βασιλεῖα τέλειον κοσμεῖν οἶδεν· φρονήσει τε γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἀνθρώπους· τοὺς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κατεκόσμησε γενεᾶς, καὶ συνέσεις καὶ ἐμπειρίας καὶ τῆς ἄλλης στρατιωτικῆς ἐπιστήμης ταμεῖον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔδειξε, δογμάτων θεῶν κριτὴν καὶ ἀγωνιστὴν αὐτὸν ἀπειργάσατο, πολλοῖς δεινοῖς ὁμιλήσαντι καὶ παρὰ πολλῶν ἐπιβουλεύσαντι τέλος· χεῖρα ὀρέγει καί μιν τούτῳ, καὶ βασιλεῖα Χριστιανῶν ἀναδείκνυσσι παραδόξως. Τούτων πάντων τῶν πλεονεκτημάτων ἀπαιτηθήσεται τοὺς καρποὺς ἐν τῇ κοινῇ τοῦ γένους ὁμολογίᾳ παρὰ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν Θεοῦ. Διαναστήτω τοίνυν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, διαθερμανθήτω τὴν ψυχὴν, εἰπάτω καὶ αὐτός· *Ὁ ὕψιστος τοῦ οἴκου σου κατέφαθέ με*. Ὁ αὐτὸς ἴστω καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπέχων λόγον, ὁ αὐτὸς διαναστήτω καὶ πρὸς τὴν ἐκδίκησιν, εἰς μνήμην ἐλθέτω τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν Ἰησοῦ· ἐκείνός τε γὰρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας γενόμενος αὐτοεργός, ὁ αὐτὸς καὶ ἀντικρινόμενος ἦν τῷ διαβόλῳ καὶ δικαιοκρίσει τοῦτον καταβαλὼν, ὁ αὐτὸς καὶ τὴν αὐτοῦ τυραννίδα διέλυσε, τῇ θεϊκῇ δυνάμει χρησάμενος, καὶ οὗτος τὸν Χριστὸν μιμησάμενος, ὅσον ἐφικτὸν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνίσθη, καὶ νικᾷτω νίκην εὐσεβείας ἀγωνιστῇ· *πρέπουσαν, καὶ βασιλικῶς ταύτην τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ βραβεύει*, τοὺς λύκους ἀποδιώκων καὶ τὴν βασιλείαν κοσμῶν τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζήλῳ, καὶ τοῖς διὰ τέλους ἐμμένων, βασιλείας ἀλλάσσεται βασιλείαν τῆς ἐπικήρου μηδέποτε λυομένην. Ἐγ-γυῶμαι τοῦτο σαφῶς, τοῦτου δέσμαι ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῶν κληρικῶν, ἵνα ἅπερ ὑπὲρ πυρᾶ προσεργήτηεν αὐτοὺς χάριν λόγας αὐτῶν, διὰ θεοῦ προσηγάμετος ταῦτα παρὰ τοῦ δημοσίου δοθῶσιν ἀνυστερήτως· οἶδε γὰρ ἡ κραταιὰ καὶ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ, ὡς πένητες τὸ παράπαν εἶσι, καὶ ὡς ἐκδουλεύουσιν διηνεκῶς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὡς οἱ πλείους τούτων ἀνθρωπίνως πρὸς οὐδὲν ἄλλο βλέπουσιν ἢ πρὸς τὸ τεταγμένον κατ' ἔτος αὐτοῖς, καὶ ὅτι καὶ τὰ ἑαυτοῦ μνημόσυνα ἀπὸ τῶν ὑπερπύρων τούτων ἐτάχθησαν τελεσθῆναι. Οἶδεν ἡ κραταιὰ καὶ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ τὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ στενοχωρίαν, καὶ ὡς οὐδὲ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν ἤμεν ἐν εὐπορίᾳ εἶναι διὰ τὸ γεγυμνωμένην καθάπαξ τὴν Ἐκκλησίαν εὐρεῖν καὶ διὰ τὸ τὰς ἐρχομένας προσόδους μικρὰς καὶ εὐτελεῖς εἶναι καὶ πάσας σχεδὸν εἰς τὰς τῶν πενήτων εἰσέρχεσθαι χεῖρας, διὰ τοῦτο καὶ οἱ εὐρισκόμενοι μετ' ἐμοῦ ἀδελφοὶ οἱ τε μοναχοὶ καὶ οἱ κοσμικοὶ ταλαιπῶρως διατέλουν βιοῦντες· τοὺτους ἀφίημι τῇ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, ἵνα

καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀξίως τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς διανοηθῇ, τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφὰς πτωχοὺς ὄντας καὶ πρὸς Θεὸν βλέποντας Θεῷ τε καὶ τῇ θεῇ βασιλικῇ ψυχῇ παρατίθεσθαι· οἶδα γὰρ τὴν αὐτοῦ συμπάθειαν, καὶ ὡς ὑπὲρ αὐτῶν φρονεῖ, παρὰ Θεοῦ τεταγμένος πατὴρ πτωχῶν καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. Πᾶσι Χριστιανοῖς τὴν ἐν Θεῷ συγχώρησιν, ὥσπερ τινὰ κληρὸν ἀφίημι καὶ ἀμαρτιῶν ἄφεσιν καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἐπεύχομαι μέθεξιν. Τὸν εὐρεθέντα σῶτον ὄλγον καὶ οἶνον ὄλγον ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ διαμερισθῆναι βούλομαι εἰς τρεῖς μερίδας ἐπίσης, τὴν μὲν μίαν οἱ κληρικοὶ λαβέτωσιν ἐπίσης, τὴν δευτέραν αἱ πτωχαὶ αἱ καλογραῖαι, τὴν δὲ λοιπὴν οἱ μετ' ἐμοῦ μοναχοὶ ἀδελφοὶ καὶ κοσμικοὶ ἐχέτωσαν. Ὡς αὐτως καὶ τὰ ἱεράτιά μου ἀφίημι καὶ ταῦτα τοῖς μετ' ἐμοῦ ἀδελφοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν πενιχρὰν μου στρωμνήν. Ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ πατριαρχεῖου στενοχωρίαν καὶ τὴν πολυήμερον ταύτην νόσον καὶ χρεῶν περιεπείσομεν βάρει ἀναδιδαζομένων εἰς ὑπὲρ πυρᾶ, ὅσα δῆτα καὶ ποσοῦνται, ἃ ὁ τιμωτάτος ἐν μοναχοῖς ἀγαπητὸς κατὰ πνεῦμα υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Θεοδώρητος· κατὰ λεπτόν οἶδε, ἀφίημι πρὸς τοὺς δανειστάς, τὸν τε ἐντιμότατον κύρ Ἀνδρέαν τὸν Ὀστιάριον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὸν κύρ Μανουὴλ τὸν Ζύμαρχον καὶ τὴν κύρ Ξένον τὸν Ἀγαπητὸν, ὁ ἀπηρωρημένοι εἶχον ἐγκόλιον, καὶ βαρύτατον ἐπιτίμιον ἐπανατείνουσι κατὰ τῶν διανοηθέντων αὐτοῖς, ἕως ἂν ἀποδοθῇ τοῖς τοῦ χρέος ἡ παρὰ τοῦ δημοσίου, ἀφ' ὧν ὑπερπύρων δέδωκεν ὁ θεοτάτος βασιλεὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ἀπὸ τοῦ εισοδήματος τοῦ χωρίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Πασσαρᾶ· τὸν δὲ οἰκονόμον τοῦ τοιοῦτου χωρίου, τὸν μοναχὸν κύρ Διονύσιον, βούλομαι ἀνενόχλητον αὐτὸν εἶναι παρὰ τῶν βουλομένων αὐτὸν ἀδικεῖν· καὶ εἰ τε δὲ εἰσκομίσαι ὀφείλων, οὐκ ἐδαπάνησε τοῦτο εἰς τὰς ἐξόδους τῶν ζευγαρίων, ἀλλ' ὑπελείφθη αὐτῷ, καὶ ταῦτα φέροντος· τῇ κοινότητι τῶν μετ' ἐμοῦ ἀδελφῶν προκεῖσθωσαν, συναριθμουμένου καὶ αὐτοῦ. Ἀρτοποιῷ τῷ Βαλαμῶν ὀφείλονται ὑπὲρ πυρᾶ τέσσαρα, καὶ γενέσθω κάκειν τὸ ἱκανόν, ἐξ ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς. Τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς μου τοῖς πτωχοῖς ἀπύμοιρά τις γενέσθω σῖτον καὶ οἶνον ἀπὸ τῶν τῆς μερίδος τῶν καλογραίων καὶ τῶν μετ' ἐμοῦ ἀδελφῶν. Καὶ τοῦ τὴν ἐμὴν ταύτην ἔγγραφον βούλησιν τὸ βέβαιον ἔχειν καὶ ἀδιάδελτον τῇ αὐτοχειρῷ ὑποσημανσίᾳ τῆς ἡμῶν μετριότητος· ἐδο-δαίωθη, ὀφείλοντος παντὸς ἐμμένειν τοῖς καταγεγραμμένοις καὶ τὸν τῆς εὐπειθείας μισθὸν ἐκδέχεσθαι παρὰ Θεοῦ.

†† *Υπογράφεται δὲ ἡ τοιαύτη διαθήκη κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τῆς ἐπισταμένης τρίτης ἰνδ. τοῦ ςω πεντηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους.*

† *Ἐἶχε καὶ τὸ πρωτότυπον διὰ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ κυρίου· Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. γ'.*

CALLISTUS ET PHILOTHEUS.

ΜΗΝΙ ΙΟΥΝΙΩ ΔΕΚΑΤῃ, ΗΜΕΡΑ ΠΕΜΠΤῃ, ΙΝΔ. ΤΡΙΤΗΣ, ΠΡΟΕΒΑΗΘΗ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΗΣ, Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΥΡ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, ΚΑΙ ΗΡΞΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΝ-ΝΥΣΘΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΔΙΚΙ ΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

1. *Patriarchæ exhortatio ad populū, cum Amaranthina quædam, quæ magicas exercuerat artes, vitam amplecteretur monasticam.*

† Διδασκαλία, ὅτε ἡ τῶ μαγικά πρότερον ἐξησκη-
μένη Ἀμαραντίνα παραινέσει καὶ εἰσηγήσει τοῦ
παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ πατριάρχου τὸ
μοναχικὸν ὑπῆλθε σχῆμα.

† Ἐν Κυρίῳ γνησιώτατο καὶ ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς
ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, εὐθύναν
τε τῶν ἀγαθῶν καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται
ὁ μὲν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.
Οἴδατε, ἐν Χριστῷ τέκνα μου ἀγαπητά, ὅπως
προσεκαλέσατο ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀπορρήτοις λόγοις καὶ
κρίμασιν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, οὔτε
τοῦν ἐγινώσκομεν τὴν εἰς τοῦτο πρόσκλησιν, οὔτε
τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐπεθυμήσαμεν,
οὔτε μὴ ἐσπουδάσαμεν οἰκοθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ταῖς ἀπὸ
τῶν φίλων συνάρσεις ἐχρησάμεθα, ἡ ἐβουλήθημεν
ἀρπάσαι τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὸ ἀξίωμα, ὑπὲρ Θεῷ
μάρτυρι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἀντιβαίνειν εἰς τέλος τῇ θεῇ
βουλῇ οὐ λυσιτελεῖ ἐκρίναμεν εἶναι, πάντα ποιοῦν-
τος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μετασχευάζοντος, ὡς οὐδεὶς
δύναται συνίναί, αὐτῷ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπιτρέψαν-
τες, τῷ τοῦ ἀδυνάτου ἐνισχύοντι καὶ τῷ φωτὶ τοῦ
παναγίου Πνεύματος τοὺς ἀμαθεῖς σοφίζοντι καὶ
τοὺς ἀγραμμάτους διδάσκοντι, εἰ καὶ μηδὲν τι τῶν
εἰς τοῦτο φερόντων συνέγκωμεν ἑαυτοῖς, ὁμῶς διδώ-
καμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπηρετῆσαι τῷ θεῷ τούτῳ
βουλήματι, ἐνθεν τοι καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν προστασίαν τῶν ἡμετέρων ψυ-
χῶν ἀναδεξάμενοι, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον
χρῆος ἀπαραίτητον ἔχοντες ἄγρυπνεῖν ὑπὲρ σωτη-
ρίας τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες διὰ
τοῦτο, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀναγκαῖον κρίνομεν
μετὰ τοῦ ὑπερέχεισθαι καὶ γράφειν καὶ παραινέειν
καὶ εἰσηγεῖσθαι πρὸς ὑμᾶς τὰ θεοφιλῆ καὶ ψυχω-
φελῆ, ἐπεὶ καὶ τούτου χάριν ἐτάχθησαν οἱ ποιμέ-
νες, καθὼς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν.
Ἰδοὺ τοίνυν προσέχειν τοῖς λεγομένοις παρακα-
λοῦμεν τὴν ἡμετέραν ἀγάπην· ἴσως γὰρ ἂν τι
ἐντεῦθεν καὶ ὠφέλιμον λάβητε. Ὁ πνινοκτίρμων
καὶ φιλάγαθος Κύριος, ὁ ἀληθὴς Θεὸς ἡμῶν ἀπὸ
τῆς οἰκείας αὐτοῦ χρηστότητος τὸ ἀνθρώπινον γένος
ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόν, τῇ ἰδίᾳ
εἰκότι τοῦτο ἐτίμησε, καὶ τῆς τοῦ παραδείσου τρυ-
φῆς καὶ ἀπολαύσεως κατηξίωσεν· ὁ δὲ ἀντικείμενος
καὶ κοινὸς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, φωνήσας αὐτῷ τῆς
μακρῆς καὶ καλῆς ἐκείνης διαγωγῆς τε καὶ κατα-

στάσεως, οὐκ ἐπαύσατο πάντας μετερχόμενος καὶ
μεταχειριζόμενος τρόπους, ὥστε ἀβλύως ἐκπεσεῖν
τοῦτο τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐτιμήθη, καὶ εἰς
μυρίας πλάνας καταπεσεῖν, ὅθεν καὶ διὰ τὴν γενο-
μένην λήθην τῆς θεῆς ἐκείνης ἐντολῆς τῆς τῷ
πρῶτῳ ἀνθρώπῳ δοθείσης καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν,
φεῦ! παρίδασιν Θεὸς αὐτὸς ἀπὸ τῶν οἰκειῶν
οἰκτιρμῶν κινήσει κἀντεῦθεν τὸ οἰκεῖον πλάσμα
γνησίως ἀνακαλούμενος ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται,
καὶ ἀνθρώπος γίνεται, σαρκωθείς ἐκ τῆς πανυ-
περάγνου Δεσποτῆς ἡμῶν καὶ Ἀειπαρθένου Θεοτό-
κου, καὶ πάθη τὰ σωτήρια παθεῖν ὑπὲρ τῆς ἀπάν-
των καταδέχεται σωτηρίαις, καὶ τὸ αἷμα τὸ πανάγιον
ἐξέχεε, δι' οὗ καὶ τὴν τοῦ διαβόλου τελείως κατέ-
λυσε τυραννίδα, καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος γενόμενος
τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἄκρα φιλανθρωπίᾳ καὶ
ἀγαθότητι ἐν ἀσφαλεῖ θεμελίῳ ταύτην ἐπιμοδό-
μησε, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου χάριτος προδε-
βλημένοι κατὰ διαδοχὴν προμάχεσθαι τῆς ἀληθείας
τῆς τοῦ πολεμίου καὶ βασκάνου ἐχθροῦ μηχανῆς καὶ
ἐπιβουλὰς κακῶς ἀναφωσμένας ἐκτέμνουσι τῇ μα-
χαίρᾳ τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἀφανίζουσιν.
Ἐπεὶ τοίνυν αὐτὸς ὁ πονηρὸς καὶ κοινὸς τοῦ γένους
ἡμῶν ἐπίβουλος καὶ πολέμιος καὶ ἐχθρὸς, ὡς εἴρη-
ται, καὶ τῶν ζιζανίων σπορεὺς μὴ φέρων ὡς ἄν-
θρωποκτόνος τὴν ἤτταν, ἄλλοτε ἄλλοις χέρεσσι
δελεάσασαι καὶ ἐπιβουλαῖς, διαστρέφων τὸ Χριστια-
νικὸν γένος, ὑπὲρ οὗ Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν
... μεν καταδεξάμενον τὸν ὑπὲρ ἀπάντων σωτη-
ριῶν θάνατον, καὶ ἐπὶ καιρῶν διαφόρων ὄργανοις
χρηται πρὸς ὑποργίαν τῆς κακίας αὐτοῦ καὶ πρὸ
τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον εἰς εἰδωλολατρείαν
ὑπεσκέλισε τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ δὲ τὴν ἔνθεν τοῦ
Κυρίου ἐνανθρώπησιν κατήνεγκεν αὐτοὺς εἰς αἰρέ-
σεις καὶ κακοδοξίας καὶ σχίσματα καὶ καινοφρονίας
καὶ πλάνας παντοίας ἐπὶ τῷ ἀποστήσῃ τοῦ πε-
ποιηκότος Θεοῦ. Ἐπεὶ γὰρ εἶδεν ὁ ἀντικείμενος
τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ κακούργιας ἐκείνας καταρ-
γηθείσας τῇ θεῇ δυνάμει, νῦν πρὸς τὸ τελευταῖον
καὶ μείζον κακὸν, τὰς γοητείας δηλονότι καὶ μαγείας
καὶ ἐμψόχας, τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν ἀνθρώπων
ἐκκλίνει ἀντιτεχνᾶται, καὶ τῆς νόσου ταύτης μετα-
δίδωσι τοῖς ἀκραϊοτέροις καὶ ἀπλουστέροις καὶ
ἀφυλάκτως ἐξ ἀπροσεξίας βιοῦσι, καθὼς πάντως
ἐγνωρίζετε, ἐν Κυρίῳ τέκνα μου ἀγαπητά, καὶ
ὅπως ὑπέβλεπεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ταυτηνὴν τὴν γυναικα
τὴν Ἀμαραντίναν μαγείαις πρότερον προσκειμένην
καὶ ἀπὸ κοιλίας μαντικῶς φλυαρίας φεγγομένην

καὶ διαβολικὰς καὶ πάσης ἀσεβείας μεστὰς εἰς τε
 ἀθέτησιν τῆς ὁρθοδόξου καὶ εὐσεβοῦς τῶν Χριστια-
 νῶν πίστεως καὶ εἰς ἀπάτην καὶ πλάνην καὶ ψυχι-
 κὸν αὐτῶν ὕλεθρον, καὶ ὅπως ἀπὸ τῆς τοιαύτης
 πλάνης παρεσύρῃσαν, οἵτινες δὴ καὶ παρεσύρῃσαν,
 εἰς τὴν διαβολικὴν ταύτην ἀπάτην. Ἦν οὖν ἡ
 τοιαύτη ἀσεβεία ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς κρυπτομένη τε
 καὶ λανθάνουσα, προμηθευσασμένη δὲ ἡ μετρίτης
 ἡμῶν, Χριστοῦ χάριτι, κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ διὰ φρο-
 ντίδος ποιησασμένη, ὥστε καταφανῇ καὶ φανεράν
 γενέσθαι τὴν τοιαύτην συγκεκαλυμμένην πλάνην,
 μετὰ τῆς προσηκούσης πρότερον παραινήσεως ἐξή-
 νεγκε καὶ βάρος ἐκκλησιαστικῷ ἐπιτιμίου, καὶ ὁ
 τὴν σωτηρίαν ἀπάντων πραγματευόμενος Κύριος
 καὶ τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντιῶν οἰκονομῶν οὐκ
 ἠνέσχετο, οὐδὲ παρεχώρησεν ἐπὶ πλείον συγκρύπτε-
 σθαι καὶ λανθάνειν τὰ εἰρημένα τῆς Ἀμαραντίνης
 κακουργήματα, ἀλλὰ ταῖς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν
 καὶ ἀναξίων δοῦλων αὐτοῦ εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν
 ἐπικαμφθεὶς, ὡς εὐσπλαγχνος φύσει καὶ φιλοκτίρ-
 μων, εἰς μέσον παρεσκεύασε ταῦτα θριαμβευθῆναι
 καὶ ἀπαλεγχθῆναι καὶ διὰ τῆσδε τῆς Ἀμαραντίνης
 ἀπὸ στόματος ἀνομολογησάσης ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς
 θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καὶ δι' ἐτέρων πολλῶν
 προσδεδιμόντων τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
 κλησίᾳ, τῷ κοινῷ τῶν ψυχῶν ἱατρείῳ, καὶ ἐξομ-
 λόγησιν καθαρὰν ποιησαμένων καὶ πρὸς θεραπείαν
 καὶ ἐξίλασμον προσήκοντα λαβόντων καὶ τὰ φάρ-
 μακα. Τοῦτο δὲ γέγονεν εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ὡς ἂν μὴ
 καθόλου τὸ τῶν Χριστιανῶν ἀπόληται γένος, ἐνερ-
 γουμένων καὶ ἐτι τῶν τοιοῦτων θεομισῶν ἀσεδημά-
 τῶν καὶ μiasμάτων· διὰ ταῦτα γὰρ ἐπὶ ἡλὸν ἀπὸ
 τῆς θεηλάτου καὶ δικαίας ὀργῆς ἐξ ἀγανακτήσεως
 οἶτε λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἐκείνοι καὶ οἱ τῆς γῆς ἀνα-
 τινάγμοι καὶ σεισμοί, ἐκ θεμελίων ταύτην σαλεύον-
 τες, καὶ αἱ τῆς θαλάσσης φοβεραὶ ἐκδρόμαι καὶ
 ἐπικλύσεις, βρυχωμένης ὥσπερ ἐν θυμῷ καὶ παρ-
 ερχομένης τὰ ἐαυτῆς ὄρια, καὶ οἱ κατακλυσμοὶ
 καὶ οἱ ἐνσκήφαντες ἐμπρησμοί, καὶ οἱ τοσοῦτοι
 ἐμφύλιοι πόλεμοι, καὶ ἡ ἀπροσδόκητος ῥομφαία τοῦ
 θανατικοῦ, καὶ ὁ φόνος τῶν ὁμοφύλων Χριστιανῶν
 ἀδελφῶν καὶ γνησίων συγγενῶν ὑπ' ἀλλήλων, φεῦ!
 καθ' ἑκάστην φονευομένων, ἀγνοητάντων τοὺς ὅρους
 τῆς φύσεως, ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου φρενοβλαθείας
 καὶ ἡ παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ ἀσεβῶν ἐχθρῶν καὶ
 ἀθέων ἐπειθοῦσα χαλεπὴ καὶ μεγάλη αἰχμαλωσία
 καὶ ὁ ἀφανισμὸς καὶ ἡ φθορὰ καὶ ἡ διασπορὰ, ἣν
 ὑπέστη καὶ ὑφίσταται ἀθλίως τὸ τῶν Χριστιανῶν
 γένος, περὶ ὧν οὐτε ἀκούειν δυνατόν, οὐτε λέγειν
 ἀδύνατον. Διὰ ταῦτα παρακαλῶ ὑμᾶς καὶ ἐκ μέσης
 τῆς ψυχῆς παρακαλῶ, τέκνα μου ἐν Χριστῷ ἀγα-
 πητὰ, ἵνα ἐπιστρέψετε ἕκαστος ὑγιῶς καὶ γνησίως
 καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ διανοίας πρὸς Θεὸν τὸν μόνον
 σῶζειν δυνάμενον, καὶ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν
 φόβον αὐτοῦ, καὶ προσέχητε, πῶς περιπατεῖτε καὶ
 συντηρεῖτε καὶ φυλάσσετε ἑαυτοὺς ἀκλονήτους· εἰς
 τὴν πατροπαράδοτον καθαρὰν καὶ ὁρθόδοξον εὐσε-
 βειαν καὶ πίστιν ὑμῶν, καὶ ἀπέχησθε καθόλου ὅπου
 τῆς ἐπιμιξίας καὶ συμφιλιώσεως καὶ κοινωνίας τῶν

Α τοιούτων ψυχορθῶρων καὶ λυμῶνων, καὶ ἔχητε
 καὶ τὴν μετ' ἀλλήλων ἐπαινετὴν εἰρήνην καὶ ἀγά-
 πην, μεμνημένοι τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου
 διδάσκοντος· Ἀδελφοί, εἰρήνην διώκετε μετὰ
 πάντων καὶ τὸν ἀγιασμόν, ὃ ἡμεῖς οὐδεὶς
 δύναται τὸν Κύριον. Καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν μέγαν
 Ἀπόστολον ἐπεκτείνησθε τοῖς ἐμπροσθεν καλοῖς
 ἔργοις καὶ κατορθώμασι, καὶ ἐνθυμήσθε τὸ ἐπὶ κη-
 ρον καὶ βραχὺ τῆς παρουσίας ζωῆς, τὰς τε μελ-
 λούσας αἰωνίους τῶν ἀγαθῶν κληρουχίας τῶν κα-
 λῶς καὶ θεαρέστως ἐνταῦθα βεδιωκότων καὶ τὰς
 ἀτελευτήτους· κολάσεις τῶν ἀμετανοήτως ἁμαρτα-
 νόντων, ἵνα διὰ τῆς καλῆς ὑμῶν ἀναστροφῆς καὶ
 πολιτείας καὶ ἐκπληρώσεως τῶν θείων ἐντολῶν
 δοξάζηται τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐδιδάχθητε
 δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀποταγῇ τῶν
 σατανικῶν ἔργων καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ συνταγῇ τὰ
 ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποφυγὴν
 καὶ ἀλλοτριώσιν. Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί,
 καὶ ἀποστήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν πονηρῶν ὑμῶν,
 καὶ μὴ καταδεχέσθω συναπάγεσθαι τοῖς τοῦ δια-
 βόλου θεραπευταῖς, ἀλλὰ σπουδαζέτω τὴν ἑαυτοῦ
 ψυχὴν τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι·
 γέγραπται γάρ, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ
 βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσεται ἕκαστος πρὸς
 ὃ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε πονηρόν, ἵπαι καὶ αἱ
 κατὰ τὸ θεῖον, ὡς εἴρηται, βάπτισμα συνῆται
 καὶ συνταγαὶ μεγάλαι καὶ οἱ μάρτυρες αἰδοῦς
 ἱκανοὶ ἀγγελοὶ· καὶ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον
 τὴν ὁμολογίαν ἐγγράφουσιν, ἣν καὶ ἀπαραίτητον
 ἀπαιτηθσόμεθα ἐν τῇ φοβερᾷ παρουσίᾳ τοῦ Κυ-
 ρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μελλούσης ἀναπαδόσεως. Τίς οὖν
 οὐ τρέμει τὸ λογοθέσιον ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ ἀδέ-
 καστον, ὅτε παραστησόμεθα γυμνοὶ καὶ τετραχη-
 λισμένοι ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαρалоγίστου κρι-
 τηρίου ἐκείνου, λόγον ἀπαιτούμενοι τῶν πεπραγμέ-
 νων; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Χθὲς ἀπετάξω τῷ
 Σατανᾷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ τῷ Χριστῷ
 συνετάξω, νῦν δὲ θεραπευτῆς ἐγένου τοῦ διαβόλου.
 Οὐ φοβεῖ, οὐδὲ τρέμεις; Πρὸς τίνα τὰς συνθήκας
 ἐποίησας; Οὐκ ἤκουσας τὴν ἀπόφασιν τὴν· Ἀπο-
 χωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀνο-
 μίας, καὶ ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ
 πῦρ αὐτῶν οὐ σβέννυται, καὶ, Ἀἰσάτε αὐτοῦ
 χεῖρας καὶ πόδας, καὶ ῥίψατε εἰς τὸ σκότος τὸ
 ἐξώτερον; Τί ταῦτα περιφρονούμεν ὡς μὴ ἀκούον-
 τες; Τί τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας ἀναβαλλόμεθι;
 Ἴνα τί οὐ φροντίζομεν τῆς ἡμῶν σωτηρίας, ἕως
 καιροῦ; Αὐριον ἤξει ἀπὸ τοῦ θανάτου τέλος, καὶ
 οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ᾧ μετάνοια, οὐδὲ ἐπιστροφή καὶ
 ἐξομολόγησις, ἀλλὰ καθέριξις θνητοῦ καὶ ἀνταπό-
 δοσις τῶν ἐκείνου πλημμελημάτων· εἰ τι οὖν
 ἔμοι παῖθοιςθε, τέκνα μου ἀγαπητὰ καὶ φίλοι καὶ
 ἀδελφοί, ἐπιστρέψατε καὶ ἐπίγνωτε διὰ τῆς μετα-
 νοίας καὶ ψυχικῆς κατανύξεως ἐν συντριβῇ καρδίας
 καὶ πνεύματι ταπεινώσεως τὸν Κύριον, ἵν' οὕτω
 καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν κληρονόμοι γένοι-
 σθε, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ

ψυχῆς καὶ τὰς σωτηρίας αὐτοῦ φυλάξαι ἐντολὰς. Ἀ καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· ἵνα δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων καὶ τῶν πράξεων λάβῃτε πληροφορίαν, ὅπως διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομεῖ ἡ ἀπατος ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, καὶ δίδῃαν αὐτῷ καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμψῃτε πάντες, βλέπετε, ἰδοὺ, καὶ τὴν δηλώθεισαν Ἀμαραντίναν γυναικὶς καὶ ὁλοφύχως μετανοήσασαν καὶ διὰ τῆς καλῆς ἐξομολογήσεως προσελθοῦσαν Χριστῷ καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα μεταμφιασαμένην καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ μεγαλοφώνως ἀνακηρύττουσαν δύναιμι καὶ εὐαγγελιζομένην τὰ νικητήρια καὶ τὸν ἐχθρὸν στηλιτεύουσάν τε καὶ καταισχύνουσιν καὶ θριαμβεύουσιν καὶ καταργοῦσιν καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλουσιν καὶ αὐτὸν δὴ τὸν διάβολον καὶ τὰ ἔργα τῆς πονηρίας αὐτοῦ καὶ τοὺς ὁπωσδήποτε μεταχειριζομένους καὶ ἐργαζομένους αὐτῶν, διὸ δὴ καὶ ὡς προθεμένη ἀπασπώματα διὰ πάσης αὐτῆς τῆς ζωῆς κατὰ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα πολιτεύεσθαι καὶ θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως βιοῦν καὶ τὴν σωτηρίαν ἑαυτῆς πραγματεύεσθαι προσεδέχθη παρὰ Θεοῦ τοῦ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφοντος καὶ τοὺς μετανοοῦντας προσδεχομένου καὶ μηδὲνα τῶν πρὸς αὐτὸν ἐρχομένων ἐξω βάλλοντος· οὐδὲ γὰρ βούλεται εἶναι θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ οὐδὲ ἔστιν ἁμαρτία ἡ νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Θῆσι δὲ καὶ ὁ θεὸς φωστὴρ καὶ μέγας τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ Χρυσόστομος, ὅτι· «οὐδὲ πατὴρ φιλοστοργύτης οὕτως ἀγαπητικῶς ἐξέχεται τοῦ ἰδίου τέκνου, ὡς ὁ δημιουργὸς ἀπάντων καὶ Πατὴρ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὴν τοῦ ἰδίου πλάσματος βούλεται σωτηρίαν.» Ταῦτα οὖν ὁρῶντες, ἀγαπητοί, θεξάσασθε καὶ μεγαλύνετε τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια τοῦ ἐπὶ τὸ συμφέρον τὰ πάντα μετασκευάζοντος· οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, οὐ καὶ ἡ χάρις διεφυλάξαι ὑμᾶς ἅπαντας ἀδολαβεῖς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καὶ ἀνωτέροις παντὸς ἀναρροῦ συναντήματος, πρεσβείαις τῆς πανυπεράγρου καὶ ὑπερευλογημένης Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος, καὶ ἰκισίαις πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

II. Maximus Calophorus promittit se obtemperatum esse patriarchæ.

Ὑπόσχεσις κυρ Μαρξίου τοῦ Καλοφέρου.

† Ἐπεὶ ἐκ Θεοῦ ὀδηγηθεὶς ὁ ἁγίός μου αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διὰ τοῦ ἁγίου μου δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀμνηστειὰν ἐποιήσατο τοῦ γεγονότος διὰ πληθοῦ ἁμαρτιῶν μου σφάλματος, καὶ εὐεργετῇ με ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης αὐτοῦ συμπάθειαν εἰς τὰ παρελθόντα, ὑπισχνώμαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ, ἵνα μηδὲν φεραθῶ ποτε φρονῶν ἢ ἐπεκδικῶν τὰ Ἀκινδύνου φανερώς ἢ κεκρυμμένως, ἀλλὰ εὐρίσκωμαι κοινω- νῶν ἐν πᾶσι τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥς προστάτης ἀρτίως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· ὁ ἁγιώτατος αὐθέντης καὶ δεσπότης

τῆς μου ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κυρ Κάλλιστος· ἵνα μηδέποτε φεραθῶ τὰ Λατίνων ἐπεκδικῶν ἢ πρὸς ἐκείνους καταφεύγων σωτηρίας χάριν, ἵνα μηδέποτε βουληθῶ τὴν τῶν Ῥωμαίων χώραν κατα- λειπεῖν προφάσει κυβερνήσεως καὶ γῆν ἐτέραν ζη- τεῖν, ἥτις οὐχ ὑπόκειται τῇ τῶν Ῥωμαίων βασι- λείᾳ, ἵνα μηδέποτε φανῶ τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ πολεμῶν ἢ ὁδίου· κατ' αὐτῆς ῥάπτων ἢ γλωτταν βλάσφημον τρέφων· ἐὰν δὲ φεραθῶ μετὰ ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως ἢ ταῦτα ἢ τούτων τι τῶν προειρημένων ἐνεργῶν, μᾶλλον δὲ κακουργῶν, πρὸς τὸ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων ἐπισπᾶσθαι Πατέρων κατ' ἑμαυτοῦ, ἵνα κολάζωμαι κολασιν ἐν τῷ δεσμοτερίῳ μέχρι καὶ τελευτῆς, καὶ ἵνα ἀποστερῶμαι πάσης συγγνώμης καὶ μεσιτείας τῶν βουλομένων τι λέγειν ὑπὲρ ἐμοῦ φιλάνθρωπων.

† Μηρί Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. δ'.

† Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιςτος Μάρξιμος.

III. Synodus absoluit hieromonachum Niphonem.

† Ἀθώωσις τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρ Νίφωνος καθολικῶς ἑπ' ἀντων συμφημισαμένων ἀρχιερέων.

† Ὡστερ ἐστὶν ὁρᾶν πολλὰς καὶ ἡλιακαῖς ἀκτίσιν ἐπισκοποῦσαν ὁμίλῃν, εἴτα φαιδρότερον ἐπιλάμπαντος τοῦ ἡλίου διαλυομένην καθάπαξ τῷ μὴ δύνασθαι λαμπρότητα τὴν ἐκείθεν ὑπενεγκεῖν εἰς τέλος, οὕτω δὴ καὶ ψευδὸς ἐπισκιάζειν ἔστιν ὅτε δοκοῦν τῇ ἀγλῇ τῆς ἀληθείας· εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι χωρεῖ, καθὰ δὴ καὶ κατὰ φύσιν ἔχον ἔστιν, εἰλε- κρινῶς ἐπιλαμπούσης καὶ παρῆρσιαζομένης τῆς ἀληθείας, ὅποσον δὴ τι συμδίδηκεν ἀτεχνῶς καὶ ἐπὶ τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κυρ Νίφωνα· πρὶν τινων γὰρ ἡδὴ χρόνων τινῶν τὴν σάλον καὶ μωρὸν ὑποκρινομένων ἐαλωκότων διαφόροις τε κακοδοξίαις καὶ δὴ καὶ τῇ τῶν Μασσαλιανῶν αἰρέ- σει, εὐρεθέντων καὶ ἐληλεγμένων κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἁθῶ, διαναστάντες τινὲς ἀπὸ χαιρεκάκου γνώμης καὶ φθονερῆς διαθέσεως, ἀποδήμου θηλον- ὄντι τῇνικαῦτα εὐρισκομένου τοῦδε τοῦ κυρ Νίφω- νος, ἐκίνησαν, ὅτι δῆθεν ἡξίου τοὺς τοιοῦτους καὶ αὐτὸς ἔστιν ὅτε κυβερνήσεώς τινος, κἀντεῦθεν μέμψιν τινὰ καὶ διαβολὴν ἐπεχείρησαν συκοφαν- τικῶς τούτῳ προστρίψασθαι, ὅτε δὴ καὶ ἐπανελ- θόντος τοῦ τοιοῦτου κυρ Νίφωνος· ἐκείσε καὶ γνω- ρίσαντος τὰ τῆς τοιαύτης διαβολῆς καὶ αἰτησαμένου γενέσθαι ἐξέτασιν εἰς ἐπήκοον, συναθροισθέντες ὁ τε κατὰ τόπον ἱερώτατος ἀρχιερεὺς· Ἐριστοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ τιμιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἐκείσε σεβασμιῶν μονῶν καὶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἐκείσε κατ' ἀρετὴν διαπρίποντες καὶ ἐξετάσει ἀκριβεῖ δεδωκότες τὰ τοῦ πράγματος, εὐρον οὐδὲν ἄλλο τι προτεινόμενον παρὰ τῶν εἰρημένων, πλην ὅτι ἐκ διαλειμμάτων, ἡλίκα προσήρχοντο καὶ εἰς τὴν κατ' αὐτὴν σεβασμίαν μονὴν ἡγουμενέοντα, ἐκυβέρνηα αὐτοὺς ὡς προσαιτας καὶ ἐνδεεῖς, οὐ δὴ καὶ ὡς μὴ λογισθέντος, μηδὲ κριθέντος ὅπως οὖν τῷ τότε ἁξίου ἐγκλήματος κατ' αὐτοῦ, ἅτε δὴ καὶ σχεδὸν ὑπὸ παντὸς τοῦ Ἀγίου Ὀρους ἐνεργουμένου, κυ-

εερνήσεως τῶν τοιούτων ὁμοίως ἀξιουμένων, ἐξε-
νήνεκται ἐγγραφός ἀπόφασις· δικαιοώσεως καὶ ἀθωώ-
σεως ὑπὲρ αὐτοῦ δὴ τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις
κὺρ Νίφωνος, ὑπογραφαῖς πεπιστωμένην τοῦ τε
παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ
πατριάρχου, τῆν·καὶ τὰ δίκαια φέροντος τῆς
ιεραδὲς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τοῦ πρωτάτου, τοῦ
ιερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας, προέδρου τῶν
ὑπερίμων, ἐξαρχοῦ πάσης Θράκης καὶ Μακεδο-
νίας, προηγουμένου ὄντος τῆς σεβασμίας καὶ ιερᾶς
λαύρας, τοῦ ῥηθέντος· ιεροτάτου ἀρχιερέως Ἐρι-
σοῦ καὶ τῶν τιμιωτάτων καθηγουμένων, ἀλλὰ δὴ
καὶ τῶν συνελθόντων ἐτέρων ἐναρέτων ἀνδρῶν,
τούς μὲν συκοφάντας ἐκείνου· τέλεον ἀποδιοπομ-
πουμένην τε καὶ καταδικάζουσα, αὐτὸν δὲ τὸν κὺρ
Νίφωνα δικαιοῦσα, ὡς εἴρηται. Χρόνου δὲ τινος,
παρρηχηκτός καὶ τοῦδε εἰς Πρώτον ἐγκαταστάντος,
πάλιν ὁ κατ' αὐτοῦ φθόνος ἀνάπτεται παρὰ τῶν
μοναχῶν τῆς ἐκεῖ εὐρισκομένης τῶν Σέρδων μονῆς,
ἡν·κα δὴ καὶ συνελθόντες ὁ τε ιερώτατος μητροπο-
λίτης Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης
Θεσσαλίας, κατὰ τύχην παραπεφυγὼν ἐκεῖσε καὶ οἱ
δηλωθέντες τιμιωτάτοι καθηγούμενοι τῶν ἐκεῖσε
σεβασμίων μονῶν, πρὸς δὲ καὶ ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, τὸ
τοῦ Ἀγίου Ὁρους· ἐκκρίτον καὶ προέχον κατ' ἀρε-
τήν, καὶ αὐτοῖς τὰ τῆς ὑποθέσεως πολυπραγμονή-
σαντες καὶ ἐξετάσαντες καὶ μηδεμίαν αἰτίαν εὐρη-
κότες κατὰ τοῦ ῥηθέντος κὺρ Νίφωνος· καὶ οὗτοι
κατὰ τὸν ὁμιον τρόπον αὐτὸν ἐδικαίωσαν. Ἐπεὶ δ'
ἐπεδήμησεν ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς· μετὰ τοῦ παναγιω-
τάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρ-
χου, καὶ συνὴν αὐτῶ ἐπ' ὀλίγον τινὰ καιρὸν, ἐδοξεν
ἡμῖν συμβουλίας λόγῳ εἰσηγησασθαι αὐτῶ δὴ τῷ
παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πα-
τριάρχῃ, ἐν τινι τῶν κατὰ τὴν θεοδόξαστον Κων-
σταντινουπόλιν σεβασμίων μονῶν εὐρίσκεισθαι τὸν
τοιούτον κὺρ Νίφωνα καὶ μὴ εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ.
Ἐτοίμως οὖν τὰ περὶ τούτου ἐδέχθη, ἐπεὶ μὴδὲ ἦν
ὄτως ἀποτεταγμένος ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ παναγιω-
τάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρ-
χου, κατὰ νοῦν γε μὴν εἰληφώς οὗτος δὴ ὁ κὺρ
Νίφων, μὴ ποτε ἀφορμῆς ἐντεῦθεν δραξάμενος, εἰς
ἔργον ἄλλο τι πρὸ τῆς ἀληθείας ποιεῖσθαι, πειρα-
θῶς· ἐν ἀπὸ δυστρόπου γνώμης χωρήσας εἰς τὴν
κατ' αὐτοῦ προτέρην διαβολὴν καὶ συκοφαντίαν,
καὶ, ὡς εἶκός, τῆς ἐκτουτοῦ ἀσφαλείας ἀντιποιούμε-
νος· ἐζήτησε γενέσθαι αὐτῷ τούτου ἕνεκα πρᾶξιν
τινα συνοδικῶς παρ' ἡμῶν, εὐ δὴ χάριν καὶ κατὰ
ταυτὸ συνελθόντες· διαφόρως καὶ συνεδριάσαντες τῷ
παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πα-
τριάρχῃ, προσταγῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν
αὐθέντος καὶ βασιλέως, θεῖν ἐκρίναμεν τὰ κατὰ
τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσαι τε καὶ συνδιασκέψασθαι,
ἐνθεν τοι καὶ, καθάπερ ἐχρῆν, πολυπραγμονήσαντες
καὶ διερευνησάμενοι, ἐπεὶ εὐρεμεν ἀριδῆλως ἀπὸ
μαρτύρων τοῦ τε παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης,
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τοῦ καὶ διὰ πλείστης
θεμένης ἐπιμελείας καὶ ἀνιχνεύσαντος καὶ εὐρόντος
τούς τὰς τοιαύτας κακοδοξίας· νενοσηκότας καὶ ἐκ

Α τοῦ μέσου ποιησαμένου, ὡς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐστὶ
καταφανὲς τοῖς ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὁρῷ εὐρισκομένοις
καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῦ δηλωθέντος· ιεροτάτου μητρο-
πολίτου Ἡρακλείας, τοῦ ἀπὸ τῆς σεβασμίας τοῦ
Καλλίως μονῆς τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις, κὺρ
Θεοδοσίου, τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις ἀπὸ τῆς
σεβασμίας τοῦ Καρακάλλα μονῆς, κὺρ Ἰσαὰκ, τοῦ
τιμιωτάτου προηγουμένου τῆς σεβασμίας τοῦ Βατο-
πεδίου μονῆς, ἱερομόναχου κὺρ Γρηγορίου, τοῦ ἀπὸ
τῆς σεβασμίας καὶ ιερᾶς Λαύρας· τιμιωτάτου κὺρ
Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς τοῦ
Βατοπεδίου τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κὺρ Ἀθανα-
σίου, πρὸς δὲ καὶ τῶν οἰκείων τῷ κρατίστῳ καὶ
ἁγίῳ μου αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ, τοῦ τε ἐπαρχοῦ κὺρ
Γεωργίου τοῦ Ἰσαρι, κὺρ Νικολάου τοῦ Καβάσιλα
καὶ τοῦ κὺρ Μάρκου Ἀγγέλου τοῦ Βαρδαλῆ, οἱ δὴ
παρήσαν ἐπὶ τῆς γενομένης· δευτέρως ἐξετάσας·,
ὅτι οὐδεμία τις αἰτία εὐρηται τῆν·καὶ τὰ κατὰ
τοῦδε τοῦ κὺρ Νίφωνος, κἀντεῦθεν ἐδικαιώθη παν-
τελῶς καὶ ἡθωώθη κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρό-
πον. Εἰχομεν ἂν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀρκε-
σθῆναι τούτοις ὑπὲρ τοῦ τοιούτου τιμιωτάτου ἐν
ἱερομονάχοις κὺρ Νίφωνος καὶ μηδὲν τι μηδαμῶς
πλέον ἐπιζητῆσαι εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν
καὶ παράστασιν, πλείονος μέντοι ἔνεκ· ἐν ἀσφαλείας
καὶ τοῦ περιαιρεθῆναι πᾶσαν ἀπλῶς πρόφασιν,
ἐπεὶ διηγόρευται τοῖς θεοῖς καὶ ιεροῖς κανόσιν ἐν
τῷ ἐκτεθέντι ὄρῳ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς
συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ οὕτως πρὸς λέξιν·· Συνελ-
θόντες ἐπ' ἡμῶν οἱ εὐλαβέστατοι καὶ θεοφιλέστατοι
ἐπίσκοποι Οὐαλεριανὸς καὶ Ἀμφιλόχιος καὶ σκέψιν
προθέντες κοινὴν περὶ τῶν λεγομένων ἐν τοῖς τῆς
Παμφυλίας μέρεσι Μεσσαλιαντῶν ἐκτ' οὖν Εὐχιτῶν
ἦγον· Ἐνθουσιαστῶν εἰς ὅπως οὖν ἡ μισρωτάτη
τῶν μνημονευθέντων αἵρεσις σαφηνισθεῖ, ἡμῶν δὲ
διασκοπούμενων προεκόμισεν ὁ εὐλαβέστατος καὶ
θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Οὐαλεριανὸς χαρτίον
συνοδικὸν περὶ τούτων αὐτῶν, συνταχθὲν ἐν τῇ
μεγάλῃ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ τῆς μεγάλης
μνήμης Σισίνιου, ὁ καὶ ἀναγνώσθαι ἐπὶ πάντων,
ἐδοξεν εὐ πεποιτῆσθαι καὶ ὀρθῶς ἔχειν, καὶ συνῆρε-
σεν ἅπασιν ἡμῖν καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκό-
ποις Οὐαλεριανῷ καὶ Ἀμφιλόχιῳ καὶ πᾶσι τοῖς τῶν
Παμφύλων καὶ Λυκαόνων ἐπαρχιῶν εὐλαβεστάτοις
ἐπισκόποις, τὰ ἐν τῷ συνοδικῷ χαρτίῳ τυπωθέντα
κρατεῖν ἅπαντα καὶ κατὰ μηδὲν τρόπον παραβαί-
νεσθαι αὐτὰ, βεβαίως ὄντων δηλαδὴ καὶ τῶν πα-
πραγμένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὥστε τοὺς ὄντας κατὰ
πᾶσαν ἐπαρχίαν τῶν Μεσσαλιανῶν ἦγον· Ἐνθου-
σιαστῶν αἵρέσεως ἥ καὶ ἐν ὑποψίαις τῆς τοιαύτης
νόσου γεγεννημένους, εἴτε κληρικοὶ εἴεν, εἴτε λαϊ-
κοί, μεθοδεύεσθαι καὶ ἀναθεματίζοντας κατὰ τὰ ἐν
τῷ μνημονευθέντι συνοδικῷ διηγούμενα ἐγγράφῳ
μένειν τοὺς μὲν κληρικούς· ἐν τῷ κλήρῳ, τοὺς δὲ
λαϊκοὺς ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνανεύον-
τας δὲ πρὸς τοῦτο καὶ μὴ ἀναθεματίζοντας· τοὺς
μὲν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ τοὺς ἑτέρους
τινα βαθμὴν ἔχοντας ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐκκόπτειν καὶ
κλήρου καὶ βαθμοῦ καὶ κοινωνίας, τοὺς δὲ λαϊκοὺς

ἀναθεματίζεσθαι, ὀφειλομένως ἐξακολουθήσαντες τῇ Ἀ
 τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων διαταγῇ. ὁ
 Διέγνωμεν δοῦναι αὐτὸν λίβελλὸν τε καὶ ἐγγραφὴν
 τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας, ὅντινα καὶ δέδωκε, φέ-
 ροντα οἰκειόχειρον αὐτοῦ πρυτανὴν καὶ ὑποταγὴν,
 ἀναγνωσθέντα εἰς ἐπήκοον πάντων ἡμῶν καὶ στερ-
 χθέντα συνοδικῶς, ὡς εὐλαδῶς καὶ ὀρθοδόξως ἐκτε-
 θεϊμένον παρ' αὐτοῦ, ὅθεν καὶ διὰ ταῦτα πάντα
 διέγνωμεν καὶ ἀπεφηνάμεθα κοινῇ συνοδικῇ ψήφῳ,
 ἀνιότερον εἶναι τὸν δηλωθέντα τιμωτάτον ἐν ἱερο-
 μονάχοις κύρ Νίφωνά τῆς ἀναπλασθείσης καὶ κινή-
 σεως κατ' αὐτοῦ τοιαύτης συκοφαντίας καὶ δια-
 βολῆς καὶ πολλῇ τῇ τοῦ δικαίου περιουσίᾳ ἡθω-
 μένον, καὶ εὐρίσκεισθαι ἐν τῷ βαθμῷ τῆς ἱερωσύνης
 αὐτοῦ, καθὼς οἱ αὐτοὶ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ ὁ
 δηλωθεὶς ὁρος τῆς ῥηθείσης οἰκουμένης συνόδου
 διαγορεύουσιν, ὀφειλόντων τῶν βουλομένων ἀδι-
 στάκτως παντάπασιν καὶ ἀναμφιδόλως ὡς ἱερῇ
 Θεοῦ τοῦτῃ δὴ τῷ τιμωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κύρ
 Νίφωνι προσέρχεσθαι καὶ ἀγιάζεσθαι ὑπ' αὐτοῦ,
 ἅτε δὴ μηδενὶς ὄντος τοῦ προσισταμένου τε καὶ
 ἀπειργοντος, ὃν δὴ τρόπον μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ
 τὴν ἐξέτασιν καθαρῶς ἀνεφάνη καὶ ἀποδείκεται.
 Ταῦθ' οὕτω παρ' ἡμῶν διαγνωσθέντα καὶ ἀποφαν-
 θέντα τῷ παρόντι περιελήφθησαν γράμματι, ἐπι-
 δοθέντι τῷ διαληφθέντι τιμωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις
 κύρ Νίφωνι εἰς παντελῆ ἀθώωσιν αὐτοῦ καὶ
 ἀσφάλειαν. *Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. τετάρτης.*

† *Εἶχε καὶ ὑπογραφάς·* † Ὁ ταπεινός μη-
 τροπολίτης Κυζίκου, ὑπέρτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης
 Ἑλλησπόντου, Ἀρσένιος· † ὁ ταπεινός
 μητροπολίτης Πορτογαλίας καὶ ὑπέρτιμος,
 Μεθόδιος· † ὁ Μελετίου καὶ ὑπέρτιμος, τα-
 πεινός Μητροφάνης· † ὁ μητροπολίτης Βερ-
 βόλας καὶ ὑπέρτιμος, Διονύσιος· † ὁ ταπεινός
 μητροπολίτης Χριστουπόλεως, Μακάριος· † ὁ
 μητροπολίτης Ρόδου καὶ ὑπέρτιμος, Ἰωάν-
 νης· † ὁ μητροπολίτης Αἰδυνοῦ καὶ ὑπέρ-
 τιμος, Θεόκλητος· ὁ ταπεινός μητροπολίτης
 Ἀπρω καὶ ὑπέρτιμος, Γυβρίηλ, καὶ τὸν τόπον
 ἐπέχων τῶν Εὐχαίων· † ὁ ταπεινός μητρο-
 πολίτης Ἀμάστριδος καὶ ὑπέρτιμος, Καλλι-
 νικός.

† *Ἐτι δὲ καὶ ὁπισθεν ἑτέρας ὑπογραφάς·*

† Ὁ ταπεινός μητροπολίτης Ἑρακλίας, πρὸς
 πρὸς τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχος πάσης
 Θράκης καὶ Μακεδονίας, Φιλόθεος.

† Ὁ Θεσσαλονίκης πιστοῦμενος, εἰ καὶ ὕστε-
 ρον παρεγενόμην.

Εἴτα τῆς παρούσης διαγνώσεως ἐξενεχθείσης
 ἐξηγήθησαν παρ' ἡμῶν κατὰ τὸ εἶδος διὰ πλείονα
 τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐγγραφῶν μαρτυρίαι τοῦ τε
 ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου
 καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσαλίας, πεποθημένου κατὰ
 Πνεῦμα ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, ἀλλὰ δὴ
 καὶ τοῦ τιμωτάτου καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς Λαύ-
 ρας, ἱερομονάχου κύρ Ἰακώβου τοῦ Τρικανᾶ, τῶν
 καὶ πρότερον ἐξετασάντων ἀκριβῶς τὰ τοῦ πράγμα-
 τος, ὧν δὴ καὶ γενομένων καὶ κομισθεισῶν ἐνταῦθα

ἡμῶν, κἀντεῦθεν πάσης προφάσεως περιαρθείσης
 ἤδη ἐπιστώμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην διέγνωσιν
 καὶ ἡμετέραις ὑπογραφαῖς. *Μηνὶ Ἰανουαρίῳ
 ἰνδ. δ'.*

† Ὁ ταπεινός μητροπολίτης Φιλαδελφίας,
 ὑπέρτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης Ἀνδίας, Μακά-
 ριος.

† Ὁ ταπεινός μητροπολίτης Πηγῶν καὶ Πα-
 ρου καὶ ὑπέρτιμος, Γεώργιος.

IV. *Patriarcha nominat visitatores eisque clerum in
 disciplinam tradit.*

† *Περὶ τῶν ἀποταχθέντων ἐξάρχων εἰς τοὺς ἐν Κων-
 σταντινουπόλει ἱερεῖς δι' ἐνταλτηρίων δεσποτικῶν
 τιμῶν γραμμάτων.*

B I. † *Τοὺς τὴν καθολικὴν τῶν ψυχῶν προστασίαν
 καὶ ποιμανσίαν πεπιστευμένους παρὰ Θεοῦ προσ-
 ῆκόν ἐστιν ἐπιμελεῖσθαι καὶ παντοίαν εἰσφέρειν
 σπουδὴν κακείνους ἐπιζητεῖν, ἐξ ὧν ἂν, ὡς ἀπὸ τι-
 νων ἀρχετύπων ἀκολουθῶς κατὰ μετὰδοσιν, ὁ τῶν
 ἀγιασμάτων φωτισμὸς ἐπαινετῶς ἐκ τῶν ἔργων τοῖς
 χρῆζουσιν περιγίνοιτο. Καταστάσεως γὰρ ὧν ὁ Θεὸς
 αἰετός, καθά φησιν ὁ Θεός· Ἀπόστολος, τὴν τάξιν
 κρατεῖν ἐπὶ πᾶσιν ἐθέσειεν, ἥτις καὶ τὰ οὐράνια
 καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει· τοῦτο γὰρ καλῶς τηρου-
 μένου καὶ ἡμεῖς συνεργοὶς ἐκασταχοῦ χρώμεθα, τὸ
 μέτρον ἐκάστου καὶ τὸν βαθμὸν, ἐν ᾧ σπερ αὐτὸν ἡ
 τοῦ Θεοῦ χάρις ἐκάλεισε, δοκιμάζοντες, καὶ οὕτω τὸ
 καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς ὁ Χριστὸς τὸ
 ἴδιον αἶμα ἐξέχευεν (αὐτῆς γὰρ ἐστὶ κεφαλὴ), τῇ τοῦ-
 του εὐδοκίᾳ εἰς μίαν ἀρμονίαν συναγομένον. Πρὸς τί
 δὴ ταῦτα ἡμῖν εἰρηται; Ὡς ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία
 καὶ τὸ θεῖον αὐτῆς σέμνωμα ὅπως μὲν ὑπέρκειται
 πάσης τιμῆς, ὅπως δὲ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ἐστιν αἰ-
 δέσιμον, πάντες εἰσὶν εἰδότες οἱ τῶν θείων δηλαδὴ
 ναμάτων τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μετ' ἐπιστήμης
 ἐμφορηθέντες· μόνοις γὰρ ἂν τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀγγέ-
 λοις ἐπάξιον ἦν τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, ὡς ἀληθῶς· φέ-
 ρον ἐκτύπωμα τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῦ
 Χριστιανώμου λαοῦ ὁ τὸ σχῆμα τοῦτο πεπιστευμένος
 καὶ ἀκραφνὴς καὶ τέλειον συντηρῶν Θεὸς ἀντικρυς
 νομίζεται, ἅτε ἱεραργὸς τῆς ἀναϊμάτου θυσίας
 καὶ τάξιν φωτιστικὴν ἐπέχων κατὰ τὴν μέγαν Διου-
 σιον τὸν θεοφάντορα, ὡς καὶ τοῖς λοιποῖς ἀναλόγως
 ἔχειν αὐτὴν ὑψηλίσθαι· ἐπεὶ δὲ τὸ παρ' ἀγγέλων
 ἡμᾶς τὰ τῆς ἱεραργίας ταύτης μυστήρια δέχεσθαι
 προσύλους ὄντας· οὐ δυνατόν ἦν (μόλις γὰρ τὰ κατ'
 αἶσθησιν καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ὁρώμενα συνορᾶν ἔχο-
 μεν), ὁ τῶν ἡμετέρων ἀπάντων μέγας· προμηθεὺς
 καὶ οἰκονόμος, ὁ ἀφάτῃ συγκαταβάσει οὐρανὸν ἐν
 καταλθεῖν εὐδοκήσας· ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχάτην
 Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει καὶ οἰ-
 κτιρμοῖς, διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς σάρκα ἐνδεδυμένων ἀν-
 θρώπων συγγενικῇ διαθέσει ἐδώρησατο τὰ τῆς ἱε-
 ρουργίας ἐπὶ σωτηρίᾳ οὖσα μυστήρια ἐκτελεῖσθαι,
 οὐ μὴν σαρκικῶς ἢ χαμερπῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως,
 ἀλλ' ὑψηλῶς, κατὰ τὴν τοῦ θεοπάτορος καὶ μεγάλου
 ἐν προφήταις καὶ βασιλεῦσι Δαυτὶδ ῥῆσιν· *Ὁ ἱε-
 ρεὺς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην, τοῦτ' ἐστὶ πᾶ-
 σαν ὄρετὴν μετ' ἀκριθείας καὶ ἀληθείας καὶ ἀγγέλι-**

κῶς καὶ θεῖως καὶ ἡγνισμένως καὶ μετὰ καθαρότητος ἡ
προσαρμοζούσης τοῖς τῷ Θεῷ ἱερᾷ λαοῦ καὶ
δοχεῖα οὖσιν αὐτοῦ. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς κρείττονος
τυχόντες οἱ ἱερεῖς τάσεως καθ' ὃν εἰρηται τρόπον,
ὀφείλουσιν πάντως κοσμεῖν ἑαυτοὺς καὶ τοῖς τῶν
ἀρετῶν ἔργοις ἀπειθύνειν εἰς μίμησιν κατὰ τὸ ἐπι-
κόπον τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ καλοῦ
ποιμένου, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὰ ἴδια
πρόδοτα καλοῦντος κατ' ὄνομα ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύ-
της ἐπὶ τὴν μέλλουσαν καὶ τοῖς δικαίοις ἀποκεκλη-
ρωμένην καὶ ἀκολουθεῖν κατ' ἔχνος τοῖς θεοῖς αὐτοῦ
διδάγμασι καὶ ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλὰ μὴ ταῖς οὐ κα-
λαῖς βιωτικαῖς περιστάσεσι καὶ τοῖς γήϊναις τοῦτοις
καὶ προσκαίροις προστετηκότας χραίνεσθαι, ἐντεῦ-
θεν καὶ τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἀμβλύνειν καὶ
οὕτω βίον αἰρεῖσθαι ἀπάθοντα καὶ μὴ συμφωνοῦντα
τῷ ἱερατικῷ σχήματι, ὡς τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ συμβαί-
νειν, τὴν μὲν γλῶσσαν ἐπιρρόπῃ πρὸς τὸ ψεῦδος
ἔχειν αὐτοῦς, φιλαργύρους δὲ φαίνεσθαι καὶ οἰονό-
τας, πλεονεξίαις χαίροντας καὶ φιλοκερδεῖς ἀσχημώ-
ως καὶ τὸ μέγα τῆς ἱερωσύνης ὕψος, φαῖ! κατα-
σπώντας εἰς ἐμπορίαν προδήλως κατεγνωσμένην,
ὀλίγα τοῦ κατὰ ψυχὴν ἐντός ἀνθρώπου φροντίζοντας,
ἐν δ' ἔξω καὶ σωματικὸν θεραπεύειν μόνον προθυ-
μουμένους, ὡς γίνεσθαι τὸν ἱερέα ὡς τὸν λαόν· μόλις
γὰρ ἂν τῷ περιόντι τῶν καλῶν ἔργων δυνηθεῖεν οἱ
ἱερεῖς· ἔλκειν εἰς μίμησιν τοὺς εἰς αὐτοὺς βλέπον-
τας· ἐὰν δὲ φαῦλον ἀρχέτυπον φαίνωνται, καταγι-
νωσκόμενοι, πόσης ἂν εἴη τοῦτο τῆς κατακρίσεως
δίκαιον; Διὰ ταῦτα διασκεψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν
ἀσφάλειαν τὴν πρέπουσαν ἐποιήσατο καὶ τῆς τῶν
ἱερέων διορθώσεως, Χριστοῦ χάριτι, καὶ ἐξελέξατο
ἀπὸ τῶν ἐν τῇ θεοδοξίᾳ τῇ Κωνσταντινουπόλει τοιοῦ-
τιον ἱερέων τοὺς μεμαρτυρημένους ἀντιποιεῖσθαι μά-
λιστα βίου θεοφιλοῦς καὶ κρείττονας καὶ εὐλαβεστέ-
ρους, καὶ κατέστησε καθ' ἑκάστην γειτονίαν εἰς
ἐξάρχους τῶν λοιπῶν ἱερέων ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν πρὸς
αὐτοὺς ἀνάθεσιν μετὰ πάσης προτοχῆς καὶ συντη-
ρήσεως ἐπιβλέπειν αὐτοὺς καὶ διδάσκειν καὶ παραι-
νεῖν, ὅσα εἰς σύστασιν καὶ κόσμον ἀφορῶσιν αὐτῶν
καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως,
ὡς ἂν ἐντεῦθεν τὸ τίμιον καὶ αἰδέσιμον ἔχοντες ὁ-
κοθεν τῆς πεποιθῆς ἀξιώνται εὐλαβείας καὶ παρὰ
τοῦ κοινου δημώδους λαοῦ, καὶ ἔχωσιν οὗτοι πρὸς
αὐτοὺς τὸ σέβας προσερχόμενοι καὶ ζητοῦντες τὸν
ἀγιασμὸν παρ' αὐτῶν μετ' αἰδοῦς τε καὶ εὐπειθείας,
καὶ οὐδὲν καθυβρίζεται τὸ μέγα τοῦτο τῆς Ἐκκλη-
σίας κεφάλαιον διὰ πολιτείας ψαύλης, ὡς εἴρηται·
γινωσκέτωσαν γὰρ εἰς βεβαίαν καὶ ἀναμφίβολον
πληροφορίαν, ὅτι, ὅς ἂν ἀπὸ τοῦ νῦν εὐρεθῇ τῶν ἱε-
ρατικῶς ἐξυπηρετούντων Θεῷ ἀναστρεφόμενος μετὰ
λαίλων ἐν συμποσίοις ἢ ἀσυνέτως καὶ ἀφυλάκτως
περιπατῶν ἢ μάχαις καὶ ταραχαῖς καὶ στάσεσι χαί-
ρων ἢ ἐμπορίαν ποιοῦμενος κατεγνωσμένην καὶ
ἀπειργουσαν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἢ ὅπωςδήποτε
ἀπειλεγχθεῖ διὰ τὴν προσαρμόζουσαν ἱε-
ρατικὴν κατάστασιν καὶ ἀκρίθειαν, ἐκπесεῖται αὐ-
τίκα τῆς ἀξίας καὶ δόξης τοῦ σεμνώματος τοῦ ἱερα-
τικοῦ, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων ἀποτμηθήσεται,

καὶ μακρὰν ἀπορρίψασται, ὡς ἀνάξιος κατὰ τὴν
κανονικὴν παρατήρησιν τε καὶ παρακλίσιν.

† Ὑπόσχεσις τῶν αὐτῶν.

II. † Ἐπεὶ ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰ-
κουμενικὸς πατριάρχης, τῆς τῶν ἀπάντων σωτηρίας
καὶ εὐταξίας κηδόμενος, ὡς ἀπὸ Θεοῦ καταπεμφθείς
εἰς κοινὸν φωτισμὸν καὶ ἀγιασμόν, τὰς ἀνωτέρω
κατὰ μέρος εἰρημένας παραινέσεις καὶ διδασκαλίας
παρηγγυήσατο, ὅπως τοῦ παναγίου Πνεύματος κινού-
μενός τε καὶ ὀδηγούμενος, ὅς καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
Θεοῦ ἐδεξάμεθα ὀλοφύχως, ὑπὸ τῆς ἐπιτοχῆς ἡδὴ ἐγ-
γράφως, ἵνα φυλάττωμεν τὰς τοιαύτας διατάξεις
καὶ ὑποτιπώσῃς ἀπαραιτήτους τε καὶ ἀπαραθρύ-
στους, καὶ συντηρώμεθα κατὰ πάντα ἐπὶ τῇ τούτων
ἀσφαλείᾳ καὶ ἐκπληρώσει. Ἐὰν δὲ, ὅπερ ἀπευχί-
μεθα, ἀπειλεγχθῶμεν ἐπὶ παραδόσει καὶ ἀδοτήσει
αὐτῶν, καταδικαζώμεθα καὶ ἐκπίπτωμεν ἀσυμπα-
θῶς καὶ τῆς ἱερωσύνης ἡμῶν, καὶ εὐθυνώμεθα ὡς
τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἀποστολικὰς παραδόσεις
περιφρονοῦντες. *Μητὶ Δεκεμβρίου ἰνδ. δ'.*

† *Περὶ τῶν ἐκ τῶν πνευματικῶν διὰ τοι-
ούτων δεσποτικῶν τιμῶν ἐνταλτηρίων.*

III. † Ἡ τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ ἡμῶν περὶ τὸ ἡμέ-
τερον γένος κηδεμονία σοφῶς τὰ πάντα διοικονομου-
μένη καὶ διευθύνουσα τὴν τῆς πνευματικῆς χάριτος
ἐπιστήμην ἀρχῇθεν τοῖς τὴν ποιμαντικὴν καὶ διδ-
σκαλικὴν ἀξίαν λαχοῦσιν ἱεράρχαις ἐπέτρεψεν, εἰς
δοχεῖον τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρασκευάσαι ἐαυ-
τοὺς· ἀλλ' ἡ μέριμνα καὶ φροντίς τῶν ἐκκλησιῶν
καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς ἐπικδικησις τῶν ἀδικουμένων
καὶ αἱ τῶν χερῶν καὶ ὀφθαλμῶν ἐποφειλόμεναι ἀντι-
λήψεις καὶ προστάσεις, προσέτι γε μὴν καὶ τὰ παρὰ
τοῦ κοινου ἔχθρου τῷ ἀνθρώπινῳ γένει τῶν αἰρέ-
σεων κύματα θαλάσσης δίκην ὑπ' ἀνέμων τραχυνο-
μένης κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐγεγρόμενά τε
καὶ ἐπικλύζοντα στασιαστῶν καὶ χαιρεκἀκων ἀν-
θρώπων ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐνεργουμένων κατὰ δια-
φόρους καιροὺς τε καὶ χρόνους ἐπανισταμένων ἀφρί-
νως οὐκ ἐφῆκε τοῦτοις βοηθεῖν κατὰ σκοπὸν καὶ
θεραπεύειν ἐπιστημονικῶς τοὺς βέλει τῆς ἀμαρτίας
πεπληγμένους, κἀντεῦθεν ποικίλοις καὶ διαφόροις
τραύμασι καταστίχτους γεγεννημένους καὶ πολλῶν
τῶν φαρμάκων καὶ τῶν ἰάσεων δεομένους. Διὰ τοῦτο
τὸ τῆς πνευματικῆς ταύτης διακονίας λειτουργήμα
τὸ κατ' ἐκείνου καιροῦ τοῖς ἱερατικῶς Θεῷ ἐξυπρη-
τουμένοις, κεκαθαρμένοις οὖσι καὶ ἀρετῆς καὶ βίου
θεοφιλοῦς ἀντιποιοῦμένοις καὶ εὖ μάλα πεπειραμέ-
νοις ψυχῶν προϊστάσθαι καὶ χειραγωγεῖν αὐτὰς πρὸς
τὴν σωτηρίαν παρὰ τῶν τοιούτων προστάτων καὶ
πνευματοφόρων Πιτέρων καὶ διδασκάλων ἀνετέθη,
ὡς εἰκὸς, κατὰ μετάδοσιν θεοτεράν. Ἐν οὖν τοῦ
οὕτω καλῶς καὶ θαρσύνως προβαίνον τε καὶ γινώ-
μενον· ἐπεὶ δὲ ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπηρεαῖς τὰ τῆς
θεοφιλοῦς ταύτης ἐσθέννυτο καταστάσεως, καὶ ὁ τοῦ
κόσμου ἀρχων, ἅτε δὴ τῶν ζιζανίων σπορέως, οὐκ
ἐπαύετο χρώμενος ταῖς κακίσταις αὐτοῦ μεθοδεῖαις
καὶ μηχαναῖς εἰς ἐξαπάτην καὶ ἐξουθενισμόν καὶ

ἀνδραποδισμὸν τῶν ψυχῶν, ἵνα μὴ κατακαυχῆσθαι ἂν
 ὁ ἐχθρὸς καὶ καθυβρίσῃ τὸν ἐπαινετὸν τοῦτον λιμένα
 τῆς σωτηρίας ἡμῶν, οἱ παρὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος
 τυπωθέντες καὶ ἑλλαμφθέντες τοιοῦτοι θεοφόροι Πα-
 τέρεις ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι τῇ ἐνέουσῃ τούτοις πνευ-
 ματικῇ καὶ τελειοποιῇ σοφίᾳ καὶ χάριτι σοφῶς ἄγαν
 καὶ εὐαρμοστώ· ἀντιτεχνώμενοι συναιρομένου Θεοῦ
 μετὰ δοκιμασίας τῆς προσήκουσας ἐκλέγονται καὶ
 ἀνατιθέσθαι ἐν τοῖς Χριστιανοῖς περισπούδαστον καὶ
 κατὰ ψυχὴν λυσiteléstaton ἔργον τοῦτο τοῖς τὸν μο-
 νήρῃ βίον ἐπαρηρημένοις καὶ ἱερωσύνῃς ἀξιώματι
 κοσμηθεῖσι καὶ χάριτος θείας· πεπληρωμένοις καὶ
 τῷ τοῦ παναγίου Πνεύματος φωτισμῷ πείραν καὶ
 εἰδῆσιν ἀκριβῇ κεκτημένοις, ὥστε δὴ θεραπεύσαι
 τοὺς ἰχθῶρας καὶ τὰ ἔλκη καὶ κύστες καὶ τομαὶς
 χρῆσθαι εἰς τὰ σεσηπότα καὶ τοὺς ἀπεγνωκότας τῷ
 βάρει τῆς ἁμαρτίας ἀναλαμβάνειν τε καὶ κουφίζειν
 τῷ τῆς μετανοίας περὶ καὶ τὸν μὲν διεγείρειν ἐπὶ
 τὰ κρείττονα, τὸν δὲ νοθεύειν, τὸν δὲ κατάρθειν
 ψυχωφελῶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ νάματος· τῶν θεοπνευστῶν
 Γραφῶν, ἕτερον παρακαλεῖν, ἄλλον εἰκονομικῶς ἀνα-
 ψῆχειν καὶ ἀπλῶς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι κατὰ
 τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ
 καὶ θεῷ οικειώσῃ, τοῦ βάρους τῶν διανοιῶν μετ'
 ἐρευνῆς ἀφικνούμενοι· τῶν ἐξαγορευμένων καὶ τὰς
 ἐνεργείας διασκοπούμενοι καὶ κατὰλληλα κατὰ τὴν
 τῶν προσώπων ποιότητα ἐπιτιθέντες τὰ φάρμακα,
 προσευχόμενοι μὲν διηλεκτῶς καὶ ἀγρυπνοῦντες ὑπὲρ
 τῶν ἁμαρτανόντων καὶ πόρρω τοῦ Θεοῦ ἑστηκότων,
 τοῦτο δὲ μόνον ἔχοντες τρυφὴν, τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν
 ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν. Ἐπεὶ γοῦν τοιοῦτους ὁ
 λόγος ὑπεζωγράφησε τοὺς πνευματικὸς ἱατροὺς καὶ
 μετ' ἐπιστήμης εἰδότες θεραπεύειν τοὺς μάλωπας
 τῶν ψυχῶν, ὥστε ἀνωτέρους μὲν εἶναι παθῶν, ὡς
 ἂν μὴ ὡς γάγγραινά τις ἢ λοιμώδης νόσος αἱ τῶν
 ἐξομολογουμένων πλημμελίας αὐτοῖς ἐπισπίπτῃσι,
 ἀλλὰ καταδαπανῶνται ἄθρόον, μὴ ἐπὶ πολὺ παραμύ-
 νειν δυνάμενοι καὶ προκατερελεῖν, καθάπερ φρύ-
 γανὰ τινα ἢ ἀκανθαὶ εἰς ἄθρῶν κάμινον καὶ μεγάλην
 πυρκαϊὰν εἰσφερόμενά τε καὶ ἐμβαλλόμενα· τῆς γὰρ
 τοῦ Θεοῦ χάριτος φαιδρῶς ἐπάνω τῶν καρδιῶν αὐ-
 τῶν ἐπιπολαζούσης, ἀμολύντους καὶ καθαρὰς ταύ-
 τας περιφρουρούσης, δοχεῖον οὖσας τοῦ Πνεύματος,
 ἅπαν μίasma προσβολῆς εὐκλῶς καταναλίσκῃται,
 σπραίς δὲ καὶ ταπεινοὺς φαίνεσθαι καὶ παντὸς κα-
 λοῦ ὑπόδειγμα καὶ ἀρχέτυπον καὶ πᾶσαν εἰς τοῦτο
 εἰσφέροντας τὴν σπουδὴν, ὡς μηδὲ τῶν ἁμαρτανόν-
 των κατεσιράσθαι τε καὶ κατολιγῶρεῖν, ἀλλὰ συμ-
 παθῶς αὐτοῖς ἐπιεχέμεσθαι καὶ πρὸς κατάνυξιν
 μάλιστα φέρειν, καὶ ὡς οἰκία μέλη καταψῆν καὶ, ὅση
 δύναμις, θεραπεύειν. Ὅθεν καὶ τὴν προσήκουσαν
 περὶ τοῦτου θεμένη φροντίδα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ
 δεασκεψιμὴν ὀρεϊσμένως κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι
 τὴν πνευματικὴν ταύτην λυσitelείαν καὶ κατάστα-
 σιν καὶ ἁγιασμὸν τῶν ψυχῶν, ἐν τῇ θεοδοξίᾳ καὶ
 μεγαλοπόλει, τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ Κωνσταντινουπό-
 λει, ἐκλέξασθαι δεῖν ἔγωγε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ
 μαρτυρουμένων ἀξίως ἔχειν καὶ εἰς τὴν τοιαύτην
 διακονίαν καὶ μόνους αὐτοῖς ἐπιτρέψαι τὴν πνευμα-

τικὴν ἐξομολόγησιν, εἰς οὗς ἐθάρρῃσεν ἡ μετριότης
 ἡμῶν, ἵνα τῇ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυλάτ-
 τωσιν ἑαυτοὺς ἀφιλαργύρου· καὶ μετὰ καθαρὰς συν-
 ειδήσεως, πρὸ παντὸς σπεύδωσι· περὶ τὴν τῶν ἁμαρ-
 τῶν σωτηρίαν, καὶ μήτε διὰ χρήματα, μήτε διὰ
 φιλίαν ἢ δόξαν ἀνθρώπων ἢ ἑτέραν τινὰ προσπάθειαν
 ἀθετῶσι καὶ παραβλέπωσι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον,
 ἀλλ' ὥς πᾶσιν ἀνθρώποις φῶς, διαλάμποντες ἐν τῇ
 σκότει τοῦ βίου τούτου, πάσης ἀρετῆς ἐργάται καὶ
 σπουδασταί, ἀκτῆμονες μὲν, ὡς μηδὲν τὰ πάντα λο-
 γιζόμενοι, ἐλεῆμονες δὲ, ἐν οἷς ἂν θεοφιλῶς οἱ φιλό-
 χριστοι καὶ θεοφιλεῖς αὐθαίρετως αὐτοῖς βουληθῶσι
 προσενεγκεῖν, ἔνθεν τοι καὶ ἐπερ οὗτοι τοιοῦτοι
 ἀναφανείν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημίοις διαπρέποντες,
 μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἐξέλευσιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν
 μετάστασιν ἀξιώθονται καὶ τὰ ἱερὰ τούτων σώ-
 ματα τῆς πρεπούσης ταφῆς καὶ κηδείας μετὰ θείων
 ὁμωφιδίων καὶ χοροστασίας εὐαγγελικῆς, καὶ συναριθ-
 μοι γενήσονται τοῖς ἁγίοις εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τὴν
 τῶν λοιπῶν μίμησιν τῶν κατὰ Θεὸν προθεμένων
 βιοῦν, ὅσοι δὲ, ὑπὲρ ἀπειχόμεθα, τὸν τοῦ Θεοῦ φό-
 βον παρ' οὐδὲν λογισάμενοι καὶ πᾶς ἡμετέρας ταύ-
 τας παραινέσεις καὶ ἐντολὰς ἀθετήσαντες μετὰ τὴν
 σωματικὴν ταύτην ἀποθείαν ἀναδειχθῶσι φαῦλον ἀρ-
 χέτυπον, δοῦλοι τε τῶν παθῶν καὶ ὑπὸ τῆς κακίστης
 φιλαργυρίας, ἣν ὁ μέγας Ἀπόστολος δευτέρῳ εἰδω-
 λολατρείαν προσφυῶς ὀνομάζει, ἀγόμενοι ὡς ἀνδρά-
 ποδα, χρυσοῦ μᾶλλον ὄντες δοῦλοι ἢ τοῦ Χριστοῦ,
 καταφρονήσαντες μὲν καὶ Θεοῦ, περιφρονήσαντες δὲ
 καὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἀποτρέπαιοι γενήσονται
 τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, μήτε ταφῆς, μήτε κηδείας
 ἀξιώθεντες, οἳ δὲ τοῖς ἀλόγοις κτήνεσιν ὁμοιωθέ-
 τας, καὶ οὐ μόνον τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς ἀπολέσαντες,
 ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ὀλεθρὸν ψυχικόν, φεῦ! προξενήσαν-
 τες, ὡς μὴ ὠφελον, μηδένα λόγον ποιησάμενοι τοῦ
 αἰῶνος ἐκείνου καὶ τῆς μελλούσης φοβερᾶς κρίσεως
 καὶ ἀνταποδόσεως· ἐὰν γὰρ τὸ ἔλας μωρανθῇ, ὡς ὁ
 Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελλίοις ὁρίσκει, ἐν τίνι ἐλισθί-
 σται;

V. Callistus confirmat jura monasterii Mougillorum.

† Δικαιώσις τῶν μοναζουσῶν τῆς τῶν Μουγουλλίων
 μονῆς.

† Φθάνει ἡ ὑψηλοτάτη δέσποινα τῶν Μουγουλλίων,
 ἡ περιπόθητος δηλονότι αὐταδέλφη τοῦ αἰοδίου καὶ
 μακαρίτου βασιλέως, τοῦ πάππου τοῦ κρατίστου
 καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, κυρὰ Μαρία ἡ Παλαί-
 ολογίνα ἐκείνη, ἐξωθησαμένη ἀπὸ τῆς κυρᾶς Μα-
 ρίας· Δουκαίνης τῆς Ἀκροπολιτίσσης ἐκείνης, ἀλλὰ
 δὴ καὶ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ αὐτῆς κύρ Δημη-
 τρίου τοῦ Κοντοστεφάνου ἐκείνου, ἐτι τε καὶ τῆς
 τοιαύτης θυγατρὸς αὐτῆς τὰ προσόντα τούτοις οἰκί-
 ματα μετὰ τῶν περικλειομένων αὐτοῖς ἐτέρων μι-
 κρῶν ὁσπητίων, ὅσα δέχα καὶ ἦσαν, πρὸ πολλῶν ἡδὴ
 χρόνων περὶ τὴν τοποθεσίαν τοῦ Φανέρι διακείμενα,
 τὴν οὕτω πως τηλικαῦτα ἐπιλεγομένην, τὰ Πανα-
 γίου μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτῶν,
 τῆς τε ἐκκλησίας καὶ τοῦ λουτροῦ, πρὸς δὲ τῶν
 περιβολίων καὶ ἀμπελώνων καὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ πε-

μύρου πάντων δικαίων, ἄνευ τῆς οἰκοθεσίας τοῦ Ἀσκήσαντος ἐκείνου τοῦ Θωμᾶ, ἔγγιστα καὶ σύγκολλα εὐρισκομένης τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν, προδάντος καὶ παλαιγενοῦς ἔγγράφου πρατηρίου φέροντος καὶ τὰς διὰ σταυρικοῦ τύπου οἰκαιοχειρὺς προταγὰς καὶ σιγνογραφίας αὐτῶν καὶ ταβέλλῳν πεπιστωμένον, ὥσπερ εἴσεται καὶ νενόμισται, ἐπὶ τιμήματι ὑπερπύρων εὐστάθμων τετρακισχιλίων, ἐφ' ᾧ κατὰ τὸν θεοφιλῆ σκοπὸν ἐκείνης δὴ τῆς ὑψηλοτάτης δεσποίνης τῶν Μουγουλίων μεταποιῆσαι ταῦτα καὶ ἱερὰν Θεῷ μονὴν ἀναδείξασθαι καὶ λιμένα ψυχῶν κατὰ Θεὸν προθεμένων βιοῦν, παρασκευάσαι τε καὶ συστήσασθαι, ὃν δὴ τρόπον κατὰ μέρος διέξουσιν καὶ διαλαμβάνει τὸ προδὸν τοιοῦτον παλαιγενοῦς γράμμα τῆς πράξεως· τῆς γοῦν ἐξωνήσεως τὸν τρόπον τοῦτον γεγεννημένης ἐκείνης κατὰ τὴν ἣν ἐνεστήσατο ἀρχῇθεν τοιαύτην φιλόθεον καὶ ἐπαινετὴν πρόθεσιν μετὰ καρδιακῆς σχέσεως καὶ θερμῆς προθυμίας, εὐθύς εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ψυχωφελῆ τοῦτον ἄγωνά ἐπαποδύεται καὶ ταῖς παρ' αὐτῆς ἐπιμελείαις καὶ κόποις καὶ πλείστοις δὴ τισιν ἀναλώμασι τὴν βηθεῖσαν μεταποιῆσιν ἐποιήσατο, καὶ πρὸ παντὸς ἤδρασε καὶ ἐστήριξε περιποιησάμενη τὸν ἐκεῖ θεὸν ναὸν τῆς πανυπεράγου δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Παναγιωτίσσης, κελλία τε ἐκ βάθρων ἀνέκτισεν, ὡς ὁρᾶται, καὶ οὕτω δὴ μοναστήριον συνεστήσατο καὶ καταγώνιον μοναχῶν ἀνατεθειμένων καὶ ἀξιερωμένων Θεῷ ἐκ βρεφικῆς τῆς ἡλικίας, ἅλῃν ἀλλαχόθεν συναγαγοῦσα χωρὶς οἰασθῆντος δόσεως, καθὼς ἐξελέξατο καὶ διέκρινε, τὸ πᾶν ἐπιτρέψασα καὶ παρασχομένη Θεῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἄλλα ἱερὰ κειμήλια χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ποιοιμένα καὶ λοιπὰ πολύτιμα σκεύη καὶ βιβλία προσσπεύρωνεν, ἔτι δὲ καὶ κτιματικὰς ὑποστάσεις, μαγκικεῖον τε μετὰ μουτρίων δύο καὶ ἀμπέλια δύο ἐντὸς τῆς Θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὸν λεγόμενον Παλαιὸν Φόρον, ἐκκλησίαν καὶ ὁσπήτια ἐμφυτευτικά ἐξήκοντα καὶ ἕτερον μαγκικεῖον ἐν αὐτῇ τῇ περιοχῇ τῶν ἀμπελίων μετὰ μουτρίων καὶ τοῦτο δύο, ἐξ ὧν περιήρχετο τῷ μοναστηρίῳ ἐκάστου ἔτους, ὡς διισχυρίζονται αἱ μοναχαί, ποσότης ὑπερπύρων τριακοσίων, ἐκέχτητο δὲ καὶ τὸ μοναστήριον καὶ περὶ τὸ Μαυροπόταμον χωράφια, τὰ τε τοῦ Χαντούτζη καὶ τὸ λεγόμενον τῶν Ταταροπούλων μετὰ ζευγαρίων, ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ τὴν Παιδεστὸν ζευγυλατεῖον μετὰ ζευγαρίων δύο καὶ ἕτερα ἀμπέλια ἐκ προσενέξεως καὶ ὁσπήτια καὶ περὶ τὴν Μηδεῖαν καὶ ἀλλαχού διάφορα, ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον ἡ διαληφθεῖσα ὑψηλοτάτη δεσποινα τῶν Μουγουλίων πᾶσαν τὴν προσοῦσαν ἐκείνῃ περιουσίαν ἀπένειμε, πολυτελῆ καὶ μεγάλην τυγχάνουσιν. Ἦν οὖν τὸ τοιοῦτον μοναστήριον εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ περιφανὲς ἐν Ἀπασί, μέχρις ἂν ἐκείνῃ περιῇ· ἐκείνης δὲ τὴν ζωὴν ἐκμετρησάσης κατελείφθη τοῦτο, καὶ ἦν εἶχεν ἐκείνῃ ὡς γνησίαν θυγατέρα, ἡ εὐγενεστάτῃ δηλαδὴ κυρὰ Θεοδώρῃ, ἡ ἐπονομαζομένη Ἀραχαντλοῦν, εἰς αὐτὴν δὴ ἐκείνον τὸν αὐδιδίμον βασιλέα· ἐπεὶ δὲ πρόσταγῇ καὶ ἀποδοχῇ βασιλικῇ τῇ γάγετο αὐτὴν εἰς γυναῖκα ὁ

περιπόθητος θεὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πανυπερσέβαστος κύρ Ἰσαάκιος Παλαιολόγος ὁ Ἀσάνης ἐκεῖνος, ἔφθασε δὲ μετὰ παραδρομὴν χρόνων τινῶν καὶ ἦδε ἡ τοῦ τοιοῦτου πανυπερσεβάστου σύζυγος τὸν βίον ἀπολιπούσα ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, ὕστερον μετὰ τὸν ἐκείνης θάνατον ἀναφορὰν ποιησάμενος ὁ αὐτὸς πανυπερσέβαστος· εἰς ἐκείνον τὸν αὐδιδίμον καὶ μακαρίτην βασιλέα, ἐφ' ᾧ πρόσκυρῶσαι ψυχικῆς ἔνεκα σωτηρίας καὶ ἀπὸ τῶν προικθέντων διαφερόντων τῇ δηλωθείσῃ προτέρᾳ συζύγῳ ἐκείνου καὶ ἐκ τῶν οἰκείων πραγμάτων εἰς τὸ μοναστήριον, κἀντεῦθεν ἐπὶ συστάσει ἐφορεῖεν αὐτοῦ, ἐπορίσατο σεπτὸν ἐκείνου χρυσόβουλον, ἐπιδραβεῦον τῷδε τῷ πανυπερσεβάστῳ τὴν αὐτὴν ἐφορείαν, σπεύδειν μέλλοντι ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτοῦ προχωρήσεως καὶ αὐξήσεως, ἀλλ' εἰς τούναντίον ἅπαν προεχώρησε τὰ τοῦ πράγματος· οὐ μόνον γάρ, ὡς αἱ μοναχαί παριστῶσιν ἐξασφαλιζόμεναι, οὐ γέγονεν ἐκεῖθεν ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου σύστασις καὶ ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὁ διαληφθεὶς πανυπερσέβαστος ἐποίησατο καινοτομίαν καὶ λύμην· τὰ τε γὰρ ἀμπέλια καὶ τὰ μαγκικεῖα καὶ τὰ ἐμφυτευτικά ὁσπήτια ἐντὸς τῆς θεομαγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως ἐξεχρησώθησαν καὶ ἠφανίσθησαν, καὶ τὰ ζευγυλατεῖα καὶ πρὸ τῆς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίας ἐξηρημάκησαν, ὡς μικροῦ κινδυνεύειν τὴν μονὴν εἰς τὸ μηδὲν καταντῆσαι ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἔφθασε δὲ καὶ ἀνελίβετο καὶ ὑπὲρ ἀδελφῶν τριάκοντα τριῶν ἐξωτερικῶν κοσμητικῶν μετὰ καὶ μοναχικῶν τινῶν ὑπέρπυρα δισχίλια, καὶ τὸ μὲν τοιοῦτον βάρος ἐπικείται τῷ μοναστηρίῳ διὰ τὴν ἀπὸ τούτων ἀνάγκην καὶ δόσιν, ἅπερ ἐκεῖνος προσέθηκεν, αἱ δὲ μοναχαί ἐντὸς τούτου εὐρισκόμεναι καὶ καθ' ἐκάστην καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κοπιῶσαι καὶ ἐπαγρυπνοῦσαι εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν Θεοῦ καὶ μνημόσυνον τῶν κρατίστων καὶ ἁγίων μου αὐτοκρατόρων, πλείστη ἐνδείξι καὶ στενότητι κατατήκονται, ὡς μηδὲ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν εὐπορεῖν· πλὴν καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ἔτι τεῖον ὁ εἰρημένος πανυπερσέβαστος κατεχάλασε μὲν καὶ διάφορα ἀνώγειω οἰκήματα τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὴν τούτων ὕλην εἰσῆγεν εἰς περιποίησιν τῶν αὐτοῦ οἰκημάτων, καθὼς διαλαμβάνει καὶ τὸ παρὰ τῶν μοναχῶν προτεινόμενον κατάστιχον λεπτομερὲς, ἐξέδοτο δὲ καὶ διὰ οἰκείων γραμμάτων πρὸς μὲν τὴν ἐκείνου θυγατέρα, τὴν περιπόθητον ἐξάδελφον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, κυρὰν Εἰρήνην Ἀσάνιναν τὴν Φιλανθρωπηνὴν τὸ αὐτὸ μοναστήριον, πρὸς δὲ γε τὸν ταύτης αὐτάδελφον, τὸν περιπόθητον ἐξάδελφον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτακράτορος, μέγαν περιμυκήριον κύρ Ἀνθρόνικον τὸν Ἀσάνην, τὰ ἐκ παλαιοῦ ἀνήκοντα καὶ ὑποκαίμενα ὁσπήτια τῷ μοναστηρίῳ πλησιάζοντα τοῖς ἰδίοις οἰκήμασι· ἐνθεν τοι καὶ μὴ ἐνεγκοῦσαι τὰ περὶ τούτου αἱ μοναχαί ἀναδραμοῦσαι εἰς τὸν κράτιστον καὶ ἁγιὸν μου αὐτοκράτορα καθικέταυσαν καὶ ἐζήτησαν μετὰ κρίσεως τὴν τοῦ μοναστηρίου προτέραν ἐλευθερίαν τε καὶ κατάστασιν. Παρεπέμφθη τοιγαροῦν ἐκεῖθεν ἡ ὑπόθεσις ὡς ἀνακειμένη τῇ Ἐκκλησίᾳ

κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων παρακέλευσιν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα· ὅθεν καὶ διεμνήσθη κατὰ τὸ εἰκός ἡ βίβηταις περιπόθητος ἐξαδέλφῃ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ἡ Φιλανθρωπὴν διὰ τοῦ ἐνέμοτάτου ραιφερενδαρίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, κύρ Μανουὴλ τοῦ Σιλδέστρου, ἥς δὴ καὶ μηδὲν εἰπούσης, μηδὲ δειξάσης κατὰ τὸ πρῶτον, καὶ δευτέρῳ μηνύματι ἐχρησάμεθα διὰ τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, ἀγαπητῶν κατὰ Πνεῦμα υἱῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κἀντεῦθεν ἀντὶ πάσης ἀπολογίας ἐξαπέστειλε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα τὸ τοιοῦτον ἑπτεὶν χρυσοδούλλον, ὅπερ καὶ ἀναγνωσθὲν καὶ ἐξετάσει δοθὲν εὐρηται οὐχ ὡς προέβη τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐχ, ὡς ἔδει, μεταποιηθὲν καὶ μὴ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον, ἐν οἷς τὴν τοῦ μοναστηρίου παραπομπὴν καὶ καταδούλωσιν ἵποιοιτο καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦ ρηθέντος πανυπερσεδάστου καὶ καθεξῆς ὡσαύτως πρὸς τοὺς ἐξ ἐκείνων παῖδας καὶ διαδόχους· Τῆς γοῦν ὑποθέσεως οὕτω παρακολουθούσης καὶ τοῦ τοιοῦτου σεπτοῦ χρυσοδούλλου μετὰ ἐξετάσεως ἀκριβοῦς ἀναφανέντος μεταπεποιημένου εἰς τὴν ρηθείσαν παραπομπὴν καὶ καταδούλωσιν καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦτου δὴ τοῦ πανυπερσεδάστου καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἐκείνων ὁμοίως ἐφεξῆς κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, καὶ τοῦ παλαιγενοῦς πρατηρίου γράμματος ἀληθῆ παριστῶντος τὴν παρὰ τῆς δηλωθείσης ὑψηλοτάτης δεσποίνης τῶν Μουουλίων γενοῦναι ἀρχῆθεν ἐξώνησιν καὶ μετὰ πλείστων ἀναλωμάτων ἐκείνης τοῦ μοναστηρίου ἀνδύρυσιν καὶ προσκύρῳσιν τῶν ἀφιερωμένων καὶ προσκεκυρωμένων αὐτῷ, ὡς δεδήλωται, ἀποδειγμένης τῆς οὐσίας καὶ τῆς τοσαύτης καινοτομίας καὶ λύμης καὶ κατατριβῆς τοῦ μοναστηρίου ἐκ τῆς κατὰ μέρος ρηθείσεως τοῦ πανυπερσεδάστου αἰτίας, ἡ μετριότης ἡμῶν ἅμα μὲν καὶ τοῦ ψυχικοῦ κατακρίματος ἐκείνων ἀπαλλάττουσα, ἅμα δὲ καὶ τοῦ ἀκαταδούλωτου καὶ ἀδολαβοῦ, ἀπὸ τῶν κοσμικῶν καθάπαξ τοῦ μοναστηρίου φροντίζουσα, καθάπερ ὀφειλομένης ἔχει, καὶ τῆς λοιπῆς λυσιτελείας κατὰ ψυχὴν καὶ ὠφελείας κατὰ τὴν μοναχικὴν τάξιν τε καὶ κατάστασιν, εἶχε μὲν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀναζητῆσαι καὶ ἐπανάσώσασθαι τῷδε τῷ μοναστηρίῳ τὴν ἣν ὑπέστη, ὡς εἴρηται, λύμην καὶ καινοτομίαν εἰς τὰ προσκεκυρωμένα αὐτῷ, παρήκε δὲ λόγῳ συγκαταβάσεως καὶ μάλιστα ὡς τῆς τοῦ εἰρημένου πανυπερσεδάστου τελευταῖς προκταλαδούσης· τὸ παρὸν μέντοι ἀπολύουσα γράμμα ἐν ἁγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν εὐρίσκηται τὸ ἀπὸ τοῦδε τὸ διαληφθὲν μοναστήριον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Παναγιωτίσης ἀκαταδούλωτον καὶ ἐλευθέρον παντελῶς τῆς ἐφορείας παντὸς τοῦ μέρους ἐκείνου δὴ τοῦ πανυπερσεδάστου, μηδεμίαν μηδαμῶς δικαίωσιν ἔχοντος· ἀπὸ τοῦ σεπτοῦ χρυσοδούλλου ἀναφανέντος μεταπεποιημένου ἐν μέρει τρόπον ὃν εἴρηται, ἄλλως θ'· ὅτι καὶ ὁ αἰδισμός· καὶ μακαρίτης βασιλεὺς τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πρόδοον καὶ ψυχωφελὴ συντήρησιν τοῦ μοναστηρίου ἀπὸ τῆς τοῦ εἰρημένου πανυπερσεδάστου

ἄφορείας ἐθέσπεν, οὐ μὴν τὴν τοῦτου ἐκτριβὴν καὶ εἰς τὸ μικρὸν εἶναι ἐντεῦθεν κατὰ λῶσιν· ἀνεπηρεάστου γὰρ ὄντος αὐτοῦ καὶ κατατριβῆς ἀνωτέρου, μέλλουσι πάντως καὶ αἱ μοναχαὶ ἀδολαβῶς καὶ ἀνεμποδίστως τὸν κατὰ Θεὸν δρόμον αὐτῶν ἀνύειν καὶ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν ἑαυταῖς, ὡς ἐπηγγέλαντο, πραγματεύεσθαι. Τὰ μέντοι διαφέροντα ἐκ παλαιοῦ τῷ μοναστηρίῳ δασπῆτια οὐ καλῶς ἐκδοθέντα ἐγγράφως παρὰ τοῦ τοιοῦτου πανυπερσεδάστου πρὸς τὸν δηλωθέντα περιπόθητον ἐξάδελφον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μέγαν πριμικήριον Παλαιολόγον τὸν Ἀσάνην, κύρ Ἀνδρόνικον, τὸν ἐκείνου υἱὸν, ὀφείλει ἐπανασωθῆναι· καὶ προσεῖναι, ὡς τὸ πρότερον, τῷ μοναστηρίῳ ἀνενοχλήτως παντάπασιν καὶ ἀδιασείστως, οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος, κἂν ὅστις· ἄρα καὶ ἡ, ἐφθασε καὶ ὀφείλετο ὅπως ὁποῖε τι τῶν ὑποκειμένων καὶ ἀνηκόντων αὐτῷ, χωρὶς δῆτα τῆς οἰκοθεσίας Ἰωάννου τοῦ Θωμᾶ, ὀφείλει κἀκεῖνο· ἀπολύσαι τοῦτο. Τὰ γὰρ ἀφιερωμένα Θεῷ ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα τὸν ἀεὶ χρέον τυχάνειν ὀφείλει, οἷς ἀφιέρωται, καὶ ὁ χεῖρ πλεονέκτην καὶ ἄρπαγα τοῦτοις ἐπιβάλλειν ἐπιχειρῶν ὡς ἐρόστυλο· ἀντικρὺ κρίνεται παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων. Ἐπεὶ δὲ ἀνηνέχθη, ὡς τὸ τῆς Ἰατραίνης ἐκείνης δασπῆτιον προσκεκυρωμένον καὶ ἀνατεθειμένον ὃν τῇ μονῇ ἐφθασε καὶ ἀπεσπάσθη καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ πανυπερσεδάστου, ὀφείλει καὶ τοῦτο ἐπανασωθῆναι καὶ προσεῖναι αὐτῷ, καθὰ καὶ τὸ πρότερον· ἐπεὶ τοὺς παραβαίνοντας τοὺς τοιοῦτους θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας, ὅπερ κατ' αὐτῶν ἐπιτίμιον ἐκφωνοῦσιν οὗτοι, καὶ ἡμεῖς ἀκολουθῶς τὸ αὐτὸ βάρος ἐπιτίθεμεν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ πρὶν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέγεται ἐπὶ τῷ προσεῖναι τῇ διαληφθείσῃ σεβασμῇ μονῇ εἰς ἀνενοχλησίαν διηνεκῇ τε καὶ μόνιμον κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς ε' ἰνδ. τοῦ ςωξ' ἔτους.

† Εἰς τὸ Κάλλιστος, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς τιμίας καὶ θείας δεσποτικῆς πατριαρχικῆς χειρὸς.

VI. Callistus confirmat præbendam Amaranthinæ datam ab imperatore.

† Ἐπεὶ ἡ ἐπονομαζομένη Ἀμαραντίνη ἐφθασε ἐξ ὑποβολῆς καὶ βασικανίας τοῦ κοινοῦ ἔχθρου καὶ πρῶτος ἐκεῖτο πρότερον ἀτοπήμασι καὶ ἐργαῖς ψυχολοβείσιν, ὕστερον δὲ εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἀπὸ παραινέσεως τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ κοινοῦ τῶν ψυχῶν λατρείου, οὐ μόνον ἐδοξάζετο καὶ ἀπέστη καθόλου ἀπ' τῶν τοιοῦτων ὀλεθρίων πράξεων, ἀλλὰ καὶ θερμὴν ἐκ τῶν ἐργῶν ἐνεδείξατο τὴν μετάνοιαν καὶ κατάνυξιν καὶ ὁλοφύχως πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιστροφὴν, ὡς καὶ τὸ μοναχικὸν ἀσμένως μεταμπίπτειν σῆμα καὶ ἀγαπῆσαι τὸν μονήρην βίον, εἰσελθούσαν ἐν τῇ σεβασμῇ μονῇ τοῦ Περτζε καὶ ἐπιμελουμένην τῆς ψυχικῆς αὐτῆς σωτηρίας. Ἀνενεχθὲν δὲ τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἕνεκα προμηθείας τῆς βίβησεως· Ἀμα-

ραντίνης ἐπὶ τῷ ἀπερισπάστως τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ταύτην ἀντιποιεῖσθαι, ἐπηυδόκησε τῇ πρὸς πάντα τὰ κάλλιστα προχειρῇ καὶ βασιλικῇ εὐποιᾷ καὶ εὐμενείᾳ αὐτοῦ, οὐχ ἥκιστα δὲ, ἐν οἷς ἐστὶ τὸ σπουδαζόμενον σωτηρία ψυχῶν, καὶ εὐηργέτησε πρὸς τήνδε τὴν μοναχὴν Ἀμαραντίαν ὑπέρπυρα ἔκατον, ἅτινα καὶ ἐδόθησαν παρ' αὐτῆς πρὸς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῶν Μαγγάνων, καὶ ἐτάχθη ἔχειν καὶ λαμβάνειν αὐτὴν ἐντεῦθεν ἀδελφάτον ἐν κατὰ τὸ πάντῃ ἀνελλιπῆς, καθὼς ἔχουσι δῆτα καὶ λαμβάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ μοναχοὶ τὰ οἰκεία ἑαυτῶν ἀδελφάτα, προσευεργετήτας καὶ ἐπιδραβεύσας εἰς τοῦτο καὶ σεπτὸν πρόσταγμα. Τὸ παρὸν ἀπολύουσα γράμμα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἐν ἀγίῳ διακελεύεται Πνεύματι, ὡς ἂν ἔχη καὶ λαμβάνῃ ἡ ῥηθεῖσα μοναχὴ Ἀμαραντίνα, ὡς δοῦσα τὰ τοιαῦτα ῥ' ὑπέρπυρα πρὸς τὴν σεβασμίαν τῶν Μαγγάνων μονὴν, ὡς δεδῆλωται, τὸ εἰρημένον ἀδελφάτον αὐτῆς ἀνελλιπῶς καὶ κατὰ τὸ ἀκέραιον καὶ ὁλόκληρον καὶ μετὰ τῆς συνήθους εὐλογίας, καὶ μηδενὸς στερῇται ἐξ αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ οἱ διαληφθέντες μοναχοὶ ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ἀδελφάτα ἀνελλιπῶς, καθὼς τε ὁ κράστις καὶ ἁγίος μου αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ σεπτοῦ αὐτοῦ ἰπροστάγματος διορίζεται καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος παρεγγυᾷ γράμματος, ὀφειλόντων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμενικῶς προϊσταμένων ταύτης δὴ τῆς σεβασμίας μονῆς, δηλαδὴ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἀποδιδίναι τῇ μοναχῇ Ἀμαραντίῃ τὸ ἀδελφάτον ἀνεγκρατήτως καὶ ἀνυστερῆτως καὶ χωρὶς οἰασθῆναι προφάσας· καὶ μετ' εὐλογίας τῆς συνήθους, ὡς εἴρηται· ἐπεὶ τούτου ἐνεκα βαρύντατον ἐπιτίμιον ἐπανατεινόμεθα.

† *Εἶχε τὸ· Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. πέμπτης.*

VII. *Callistus monet visitatorem Constantinopolis Scutariotam ut clerum moderetur.*

† Ὁ εἰς Ἐξαρχον ἀνατεθειμένος τῆς κατὰ τὴν Θεοδόξαστον Κωνσταντινουπόλιν ἐνορίας τῆς τοῦ Ἀαρὸν, Θεοσεβίστατε πρεσβύτερε καὶ ταδουλλάριε Σκουταριώτα, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ τὸ ἔλεος ἐπιχέεται σοὶ ἡ μετριότης ἡμῶν. Τὸν πέρουσι καιρὸν προμηθευσταμένη χάριτι Χριστοῦ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἀπέχῃσιν οἱ τε ἱερωμένοι καὶ οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τῶν καπηλείων, καὶ ἀναστρέφονται κατὰ τὸ προσαρμόζον αὐτοῖς σχῆμα, παρεκελεύσατο ἐγγράφως, ὅσον γινώσκεις, ὡσαύτως· προεμηθεύσατο ἡ μετρίτης ἡμῶν καὶ παρήνεσε καὶ ἐπεφωνήσατο διαφθέρως, ἵνα γένωνται ἐκ τοῦ μέσου καὶ διορθωθῶσιν εἰ τριγαμίαι, αἱ ἀθεριτογαμίαι, αἱ τετραγαμίαι, αἱ πολυγαμίαι, αἱ μοιχοzeugαίαι, δι' ἃπερ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον· ἐπεὶ γοῦν οὐδὲν πλὴν ἐγένετο καὶ μετὰ τὰς τοσαύτας παρεγγυήσεις· καὶ παραινέσεις· τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀλλὰ προσχώρησεν ἡ νόσος εἰς παροξυσμὸν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ μάλιστα, διὰ τοῦτο ἐπισοχῇται καὶ παρακελεύεται σοὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· ἐπεὶ κατὰ τὴν τῶν φιλευσεδῶν νόμον διαταγὴν μετὰ πρῶτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐπιφώνησιν γίνεται καὶ

PATROL. GR. CLII.

ἐκδόκησις εἰς σωφρονισμὸν καὶ ἀναστροφὴν τῶν περιφρονούντων καὶ ἀπειθουσῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ. τοῦ κοινῶς συμφέροντος προνοουμένη διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς σήμερον, ἥτις ἐστὶ τρίτη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἔχητε παντοίαν προσοχὴν καὶ συντήρησιν, καὶ οὐδὲν τολμήσῃ τις ζητῆσαι καὶ λαβεῖν βούλλαν ἀλλαχόθεν συνοικασίου μέλλοντος προβαίνειν, ἀλλ' ἀνατρέχῃ ὁ ζητῶν μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ δοκιμασίας πρότερον κατὰ τὸ ὀφειλόμενον τῇ Χριστιανικῇ καταστάσει ἐννόμου γινομένης, διδῶται ἡ προτροπὴ καὶ ἡ βούλλα ἐντεῦθεν, ἵνα εὐδοκοῦντο· τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ πισύσται καὶ ἡ ἐπελθοῦσα τῷ ταλαιπώρῳ ἡμετέρῳ γένει καταιγίς, καὶ μεταποιηθῇ εἰς αἰθρίαν, διορθώσως γενομένης, εὐμενῶς ἐπιδιδέψαντος ἄνωθεν ἐφ' ἡμᾶς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πλουσίῳ ὄντος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἀποδεχομένου· γίνωσκε γάρ, ὡς, εἴπερ οὐδὲν συντηρηθῇ εἰς τοῦτο, ἀμεταθέτως μέλλεις ἐκπεσεῖν καὶ τῆς σῆς ἱερωσύνης καὶ καθαίρεσιν παντελῇ ὑποστήναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἱερωμένων καὶ μοναχῶν καὶ νῦν πάλιν προαναφώνει καὶ προγγέλλει ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν οὐ μόνον ἀπέχῃσιν ἀπὸ τῶν καπηλείων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τῶν κατεγνωσμένων, καὶ πολιτεύονται ἐν στενότητι βίου καὶ ἀγαθοῖς τρόποις, εὐρισκόμενοι τοῖς ἄλλοις εἰς τύπον καὶ ὑπογραμμὴν τοῦ καλοῦ· ἐπεὶ, ἂν σὺ ἀμελοῦντος πάλιν ἐμπέπτωσιν οὗτοι εἰς τὰ τοιαῦτα ἀπηγορευμένα, σὺ μέλλεις εὐθυνθῆναι καὶ νονικῶς καὶ κινδυνεῦσαι ἀργίαν τῆς ἱερωσύνης σου. Παρακελεύεται δὲ καὶ τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα οἱ περὶ τὸ μέρος τῆς τοιαύτης ἐνορίας εὐρισκόμενοι ἅπαντες ἱερεῖς ποιῶσιν ἔργον ἐπιμελέστατον πρὸ παντός, καὶ προσκαλῶνται τὸν τοιοῦτον αὐτῶν ἔξαρχον ἐν τε ἑορταῖς ἁγίων καὶ μνήμασι τῶν ἀποικομένων καὶ εὐχελαίαις καὶ πάσαις ἀλλῶς ταῖς λοιπαῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ὅπως ἐποπτεύῃ καὶ ἐπιτηρῇ προσήκόντως· καὶ κατὰ τὸ· ἀρέσκον Θεῷ ἐνεργεῖσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τε καὶ παράδοσιν· ὅστις δὲ ἀπὸ τούτων φωραθῇ μετὰ τὴν παρακλήσειν ταύτην τῆς ἡμῶν μετριότητος· μὴ ποιῶν οὕτως, ἀλλὰ χωρηθῇ εἰς ἀθέτησιν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ὑποστήσεται καὶ ἀργίαν τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ, καὶ καταδικῇ ἐτέρα σωφρονισθήσεται, καὶ ἀνενέργητον ἔσται, ὅπερ ἂν χωρὶς τῆς παρουσίας τούτου λάθρα ἐνεργηθῇ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ σοῦ.

† *Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ· Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. ζ'.*

VIII. *Callistus monet metropolitam Kioviæ ut pacem faciat cum duce Tverensi Michaelē.*

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπέρριμε, ἀγαπητὲ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἰη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Τὰ γράμματά σου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Ἀδθακούμ ἐδεξάμην, καὶ ἐγνώρισα ἐξ αὐτῶν, ὅσα ἔγραψες καὶ ἀνέφερες· γνωστὸν δὲ ἔστω σοι, ὅτι·

πρὸς τούτου ψυχονόμησα ἄνθρωπον καλὸν ἰδικόν μου, καὶ ἀπέστειλα πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, διότι ὁ μέγας ῥήγας Λητεῶν ἀπέστειλε πρὸς με γράμμα αὐτοῦ, καὶ ἔγραφε πολλὰ, διὰ τοῦτο ἔκρινα καλὸν, καὶ ἀπέστειλα ἄνθρωπόν μου πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα μετὰ γραμμάτων τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀφ' ὧν μέλλεις γνωρίσειν ἀκριδῶς, ὅπερ ἔγραψεν ὁ μέγας ῥήγας Λητεῶν. Ἐξερχομένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου μου ἦλθεν ἀπὸ τοῦ μεγάλου ῥηγὸς τοῦ Τυφερίου Μιχαὴλ καλόγηρος μετὰ γραμμάτων ἐκείνου· ἐδεξάμην οὖν τὰ γράμματα ταῦτα, καὶ ἐγνώρισα, ὅσα μοι ἔγραψε· ἔγραψε δὲ καὶ αὐτὸς πολλὰ, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐξήτει, ἵνα κριθῇ καὶ μετὰ σοῦ, νὰ ἔλθῃ ἡ ἱερότης σου ἐνταῦθα εἰς τὴν σύνοδον, καὶ νὰ πέμψῃ καὶ ἐκεῖνος ἄρχοντάς του, νὰ γένηται κρίσις. Ἐγὼ δὲ, πῶς ἦν δυνατόν, ἵνα μὴ δώσω αὐτῷ κρίσιν; διὰ τοῦτο ἔγραψα πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα μετὰ τοῦ προβήθέντος ἀνθρώπου, καὶ ὡς μέλλεις γνωρίσειν ἀπὸ τῶν γραφῶν μου, ἡ ἵνα ἔλθῃ; σὺ ἐνταῦθα, εἴπερ ἔνι δυνατόν, ἡ πέμψῃς ἄρχοντας σου, πέμψῃ δὲ καὶ ἐκεῖνος ἰδικούς του ἄρχοντας, καὶ γένηται ἡ κρίσις· νῦν δὲ, ἐλθόντος τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Ἀδβακούμ, ἐγνώρισα καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς σου καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τούτου, ὅσα ἔγραψες καὶ ἐξήτεις. Ἐγὼ δὲ, μιμούμενος τὸν εἰρηνοποιὸν Χριστὸν, γράφω καὶ παρακαλεῖσθαι πρὸς σέ, ὅτι οὐδὲν μοι φαίνεται καλόν, ἵνα ἔχῃς μετὰ τοῦ ῥηγὸς τοῦ Τυφερίου τοῦ Μιχαὴλ σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, καὶ νὰ ἔρχεσθε εἰς κρίσιν, ἀλλὰ ὡς πατὴρ καὶ διδάσκαλος σπούδασον, ἵνα εἰρηνεύσῃς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἴπερ

ἐπταίεζε καὶ τίποτε, σὺ ὡς πατὴρ συγχώρησον καὶ ἀνακάλεσον αὐτὸν ὡς υἱόν σου, καὶ ἔχε καὶ μετ' αὐτοῦ εἰρήνην, ὥστε ἔχεις καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ῥηγῶν. Μέλλεις δὲ νὰ ποιήσῃ καὶ αὐτὸς μετάνοιαν καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν, καθὼς ἐγὼ γράφω πρὸς αὐτόν. Τοῦτό μοι δοκεῖ καλὸν καὶ συμφέρον, καὶ οὕτω γενέσθω ἄνευ τινὸς λόγου. Εἰ δ' οὐ βούλεσθε τοῦτο, ζητεῖτε δὲ κρίσιν, ἐγὼ τὴν κρίσιν οὐδὲν κωλύω. Προσέχετε δὲ, μήπως φανῇ εἰς ὁμᾶς βαρὺ. Ἡ μετριότης ἡμῶν, καθὼς εἶπον, ἔγραψε γράμμα πρὸς τὸν ῥήγα τὸν Τυφερίου Μιχαὴλ, καὶ πέμπω τοῦτο μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀδβακούμ, καὶ ὀπηνίκα ἔλθῃ εἰς τὰς χεῖράς σου, δὲς αὐτὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπόν μου, ὃν ἀπέστειλα αὐτοῦ. Δὲς δὲ αὐτῷ καὶ ἄνθρωπόν σου δραγουμάνον, ἵνα ὑπάγῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον, νὰ τὸν δεῖξῃ καὶ τὸ πρῶτόν μου γράμμα καὶ τοῦτο, ὃ γράφω νῦν πρὸς αὐτὸν περὶ εἰρήνης, νὰ τὸν εἴπῃ δὲ . . . καὶ λόγους, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ θαρσύνῃ, ὅτι οὐ μὴ ποιήσῃ ἄλλως, ἀλλὰ ὡς ἂν γράφω πρὸς αὐτόν. Ἡ ἱερότης σου γινώσκεις ἀκριδῶς, ὅτι, ὅτε σε ἔχειροτονήσαμεν, Κυέδου καὶ πάσης Ῥωσίας μητροπολίτην ἔχειροτονήσαμεν, οὐχ ἑνὸς δὲ μέρους, ἀλλὰ πάσης τῆς Ῥωσίας. Νῦν δὲ ἀκούω, ὅτι οὔτε εἰς τὸ Κυέδον ὑπάγεις, οὔτ' εἰς τὴν Λητεῶν, ἀλλ' εἰς ἕν μέρος, τὸ δὲ ἄλλον ἀφήκες ἀποίμαντον καὶ χωρὶς ἐπισκέψεως καὶ διδασκαλίας πατρικῆς, ὅπερ ἔνι βαρὺ καὶ ἔξω τῆς παραδόσεως τῶν ἱερῶν κανόνων. Δίκαιον δὲ ἔνι, ἵνα καὶ τὴν γῆν πάσης Ῥω-

σίας ἐπιθλέψῃς, καὶ ἔχῃς μετὰ πάντων τῶν ῥηγῶν ἀγάπην καὶ διάδοσιν πατρικὴν, καὶ ἀγαπᾷς αὐτοὺς ὁμοίως, καὶ δεικνύῃς εἰς αὐτοὺς τὴν αὐτὴν καὶ ὁμοίαν διάδοσιν καὶ εὐμένειαν καὶ ἀγάπην, καὶ μὴ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀγαπᾷς καὶ ἔχῃς ὡς υἱοῦς σου, τοὺς δὲ οὐδὲν ἀγαπᾷς, ἀλλ' ἔχῃς πάντας ὁμοίως υἱοὺς σου, καὶ ἀγαπᾷς· πάντας ὁμοίως· καὶ οὕτω μέλλουσι καὶ αὐτοὶ διδόναι πρὸς σε εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ ὑπαταγὴν πολλὴν καὶ μεγάλην· μέλλεις δὲ ἔχειν καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν. Γίνωσκε δὲ, ὅτι ἐγὼ ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν μέγαν ῥήγα τῶν Λητεῶν, ἵνα σε ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, καὶ ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ῥήγες τῆς Ῥωσίας, καὶ ὅτε ὑπάγεις εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, νὰ δεικνύῃ εἰς σέ τιμὴν καὶ στοργὴν καὶ ἀγάπην πολλήν, καὶ νὰ περιπατῇς καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ ἁβάρως καὶ σὺ, ὅσον ἔνι δυνατόν. Σπούδασον, ἵνα ἔχῃς εἰς αὐτὴν ἀγάπην καὶ διάδοσιν, καὶ ἔχῃς καὶ αὐτὸν, ὥστε τοὺς ἄλλους ῥήγας· διότι ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς ὁ Χριστιάνωμος, ὃς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τῆς σῆς χρήσει ἐπισκέψεως καὶ διδασκαλίας· καὶ ἔνι ἀναγκαῖόν τόν, ἵνα ἔχῃς μετ' αὐτοῦ ἀγάπην, ἵνα βλέπῃς καὶ αὐτὸν καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν διδάσκῃς. Καὶ ποιεῖ τοῦτο μετὰ πάσης σου δυνάμεως χωρὶς λόγου τινός· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἔγραψέ σοι πλατύτερον ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου μου τοῦ Ἰωάννου, καὶ μέλλεις γνωρίσειν ταῦτα ἀκριδῶς.

IX. *Imperator monet patriarcham, ut dijudicet causam metropolitæ Cæsareæ.*

I
πατριάρχᾳ. Ἡ βασιλεῖα μου ἐγνώρισεν, ὡς ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας Βασίλειος ὁ Καραντηνὸς ἐκ κακοθύβους ψυχῆς καὶ γνώμης ὁρασεῖας ἐποίησάτο λιβέλλου ὁρίτιν, ἣν ἐποίησάτο, προτεχῶς πρὸς τὴν βασιλείαν μου κατὰ τῆς ἀγιοσύνης σου· ἐνεχόμενος γὰρ εἰς κρίσιν συνοδικήν, ὑπὲρ ὧν αἰτιμάτων ὑπῆρχε κατηγορούμενος, πρὶν ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, πρὶν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγιοσύνης σου αἰτησασθαι ἑνδοξίαν κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκοῦν, πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν μου ἐκδραμεῖν ἐδουλεύσας, σκυλμὸν ἐμπούησαι τῇ ἀνακρίσει αὐτοῦ μηχανώμενος· ἀλλὰ τῆς ἐγγχειρήσεως οὐκ ἀπώνατο. Μὴ ἀγνοοῦσα γὰρ ἡ βασιλεῖα μου, ὅτι ὑπὲρ κανονικᾶς εὐθύνας ἐμπίπτει ἐκ τούτων ὁ Καισαρείας, τότε μὲν κενὸν καὶ ἀπρακτὸν αὐτὸν ἀπεπέμψατο, νῦν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας παρόρθησάσθαι βούλεται, ὅθεν καὶ παραδολοῖ τῇ ἀγιοσύνῃ σου ἡ βασιλεῖα μου, ὡς ἂν ἐπὶ συνελεύσει τῶν ἐνδημοῦντων ἐν τῇ Νίκαιᾳ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὅσοι δὲ ἴσως καὶ τοῦ κεκαρνημένου ἀριθμοῦ ἀποδῶσιν, συγκαλέσθαι καὶ τὸν ἱερωτικὸν πατριάρχην θεοσπόλως μεγάλῃς Ἀντιοχείας μετὰ τῶν ἁγίων συνόντων αὐτῷ κατὰ Νίκαιαν ἐπισκόπων, καὶ συνδιασκεψάμενοι κοινῇ τὰς κανονικὰς διατάξεις, ἀκούσθων αὐαῖς περὶ τοῦ Καισαρείας ἐξανέγκειτε ψῆφον, ἥτις ἐπιγνωσθήσεται καὶ τῇ βασιλείᾳ μου.

Ἐἴχε, τὸ· Μητὶ Ὀκτωβρίῳ ἰδ. 5' δι' ἐρ-

θρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χει-
ρὸς.

Η. † Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης θεοπόλως με-
γάλη: Ἀντιοχείας ἔφη, ὡς ὁ Καισαρείας, ἐὰν ἐλευ-
θέραν τὴν συνείδησιν καὶ ἀκατάγνωστον εἶχεν ἀφ'
ῶν ἐνεκλήθη, ἐπέμεινεν ἂν τὴν συνοδικὴν κατεξέ-
τασιν, Νῦν δὲ προπετευσάμενος καὶ τῇ βασιλείῳ
καὶ θεῷ περιωπῇ οὐκ εἰς εὐκαιρον προσελθὼν,
νεανειυσάμενος δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἀγιοτάτου δεσπό-
του ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ μου, τοῦ οἰκουμε-
νικοῦ πατριάρχου, ἔδειξεν ἑαυτὸν δυσσυνειδήτως
ἔχοντα, καὶ διὰ τοῦτο σύγγυσιν μελετήσαντα τῆς
ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ὅθεν ἀπολογίας πάσης
παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπεστερήθη, καὶ ἐνδικον
κατεδικάσθη καθαίρεσιν, καὶ ἔστω καθηρημένος καὶ
πάσης ἱερατικῆς ἀξίας γεγυμνωμένος.

X. Patriarcha in jus vocat monachum Joannicium.

† Φθάνει ὁ μοναχὸς Ἰωαννίκιος ἐτι κατὰ κοσμι-
κοὺς διάγων καὶ γυναικὶ συνοικῶν εἰς τὸν τοῦ πρε-
σβυτέρου βαθμὸν προδιεσθῆις τηνικαῦτα καὶ τὸ
ἱερατικὸν λειτουργημα ἐκτελῶν. Ἐπεὶ δὲ θανάτῳ
ταύτην ἀπέβαλε, καὶ ἐν χρεῖζῃ ἡδύσκοτο, νέαν
ἀγωνίαν ἡλικίαν, οὐκ ἀγαθὴ δὲ ἦν καὶ ἡ φήμῃ τῆς
ἀναστροφῆς αὐτοῦ, ἀπείργετο διὰ ταῦτα παρὰ τοῦ
τιμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ σακελλίου τῆς καθ'
ἡμῶν ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας,
ἀγαπητοῦ κατὰ Πνεῦμα υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότη-
τος, κύρ Μιχαὴλ τοῦ Καβάσιλα, ὥστε τοῖς κοσμι-
κοῖς ἐνστέφνεσθαι, ὡς μὴ λυσιτελοῦν αὐτῷ τοῦτο,
κάντε ὅθεν ἀπεκάρη κατὰ μοναχοὺς ἐν τῇ κατὰ τὴν
θεοδόξαστον Κωνσταντινουπόλιν σεβασμίᾳ τῆς Πε-
ριβλέπτου μονῆς, ἐν ἣ δὴ καὶ κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος
τὴν ἱερατικὴν καὶ αὐτὸς ἐξεπλήρου ὑπηρεσίαν. Ἀλλ'
οὔτε οὕτω τὰ τῆς πολιτείας εἶχε συνάδοντα τῷ
βιβλίῳ, ὁμιλίαις οὐ καλαῖς χρώμενος. Τοῦ καιροῦ
τοιοῦτον παρατρέχοντος, διέμενεν, ὡς ἔδοκει, ἀνεξ-
έλεγκτα τὰ τοῦ πράγματος. Πρὸ τινων μέντοι ἡμε-
ρῶν συνὼν ὁ τοιοῦτος τῷ μοναχῷ Ἡσαΐα, μεθ' οὗ
δηλονότι ἐπὶ βλάβῃ ψυχικῇ συνήθως εἶχε, καὶ φιλι-
κῶς συνέθετο, καὶ κατέλαβον ἐν εἰς τὸ προ-
δίκως κατεγνωσμένον ὁσπήτιον τῆς θυγατρὸς τοῦ
ἐπονομαζομένου θινιάτου ἐκείνου, τῆς λεγομένης
μοναχῆς θινιατίσσης, ἥτις καὶ πρὸ τοῦ
ἀμφιάσασθαι τὰ μοναχικά διατεθρολλημένη ἦν, ὡς
ἀσώτως βιωσα, καὶ οὐ μόνον ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς οἰκίας
ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λύμῃ πολλῶν ψυχῶν ἀπ' αὐ-
τῆς μαστροπευομένων. Μετὰ δὲ καὶ τὸ περιβαλέ-
σθαι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς τὰ μοναχικά καὶ ἐν αὐτῷ
καταμένειν, ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοψε μάλιστα, τὸν
τοιοῦτον ἐαυτῆς οἶκον χαμαὶ τυπεῖον ἀπεργασάμενη,
καὶ ταῖς νεωτέραις μοναχαῖς μαστροπὸν ἐαυτὴν κα-
ταστήσασα, ὡς μὴ ὤφειλεν. Ἐνθεν τοι καὶ ἐφοῖτα
μὲν ὁ ῥήθεις Ἰωαννίκιος, ἐκεῖ προσεταιριζόμενος
καὶ τὴν συνήθη αὐτοῦ μοναχὴν Ἡσαΐαν, ἐφείλετο
δὲ μεθ' αὐτοῦ καὶ τὴν μοναχὴν εἰς τὸ τοι-
οῦτον πορνεῖον, ἀναίδην εἰσερχόμενος καὶ τὰ δο-
κούντα διαπραττέμενος, μήτε τὴν Θεοῦ ἐπεξέλευ-

σιν ὑποφωρῶμενος, μήτε τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων
κατάγνωσιν αἰσχυρόμενος· ἐπειδὴ καὶ κατὰ ἱερο-
μονάχους βιοῦν τὰς συνθήκας δέδωκε πρὸς Θεόν, ὡς
ἱερωσύνης ἀξίωμα περιειμένους. Ἦν μὲν οὖν ἐπὶ
πολύ τὸν τρόπον τοῦτον παρποκλέπτων τε καὶ
λανθάνων, καὶ ταῦτα τῆς ἡμῶν μετριότητος φρον-
τίδα πλείστην Χριστοῦ χάριτι καὶ προμήθειαν ποι-
ουμένης καὶ προαναγγελλούσης καὶ προαναφωνου-
μένης, δι' ὧν τε ἀπέλυσε ἐγγράφως συνοδικῶν
πράξεων, καὶ δι' ὧν καθ' ἐκάστην παρῆναι καὶ εἰσ-
ηγεῖτο, καὶ δι' ὧν ἀποκατέστησεν ἐξάρχων πάντας
τοὺς ἱερωμένους καὶ μοναχοὺς, ἀπεχομένους κατη-
λείων καὶ μέθης καὶ τῶν ἐκ μίθης ἐπιγινομένων
θεοστυγῶν ἔργων καὶ ἀσελγῶν πράξεων, ἐκκλίνειν
καὶ τῆς ὁμιλίας τῶν φαύλων καὶ ἀκολάστων· διὰ
ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς ἀπει-
θοῦντας, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, καὶ κατὰ τὸ
προσαρμόζον αὐτοῖς σεβάσμιον σχῆμα θεοφιλῶς καὶ
μετὰ σεμνότητος πολιτεύεσθαι· ἐπεὶ καὶ ὁμιλίαι
κακαὶ φθέρουσιν ἡθὴ χρηστὰς, ὡς τὰ ἱερὰ θεοπι-
ζοῦσιν Εὐαγγέλια. Ἄ δὴ πάντα καὶ βλέπων συνε-
χῶς καὶ ἀκοῇ λαμβάνων ὅδε ὁ Ἰωαννίκιος παρ'
οὐδὲν ἐτίθετο, καὶ ἡφρονεῖται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ἅμα τῷ δηλωθέντι ἐταίρω καὶ συνήθει αὐτοῦ μον-
αχῷ Ἡσαΐα σὺν τῇ τοιαύτῃ μοναχῇ τῇ
κατὰ τὸ δοκοῦν παραγίνεται εἰς τὸ εἰρημένον ἀσω-
τεῖον ταύτης δὴ τῆς θινιατίσσης ἀνευρηρίστωρ.
Ἐνθα δὴ καὶ πρὸ ὀλίγου ὁμοῦ τούτων τῶν εὐρισκο-
μένων καὶ τινων ἐξεπλήθους ἐνεδρεύοντων ἐπὶ τὸ
εἰσελθεῖν εἰς τὸδε τὸ ἀσωτεῖον καὶ ἐπ' αὐτοφώρῳ
τοὺς τοιοῦτους κρατῆσαι καὶ ἀφελέσθαι μὲν καὶ τὰ
προσόντα τοῦτοις, ἐπὶ πτήν δὲ στείλγειν αὐτοὺς
καὶ ὀριαμβεῦσαι· ἐπεὶ ὁ τιμιώτατος δικαιοφύλαξ
καὶ πρωτέδικος τῆς καθ' ἡμῶν ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ
Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀγαπητὸς κατὰ Πνεῦμα υἱὸς
τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης ὁ Φύλαξ,
ἔτυχε καθ' ἑδὸν ἐκεῖσε διερχόμενος, καὶ οἱ ἐν γει-
τόνων οἰκοῦντες εἶπον καὶ ἔδειξαν αὐτῷ τὰ περὶ
τούτων, καὶ ἐζήτησαν προμηθεύεσθαι καὶ ἀπαλ-
λάξαι τῆς ἀτιμίας αὐτοὺς, τοὺς μὲν μετὰ θράσους
ὠρμημένους πρὸς τοῦτο ἔσχυσε μόλις καὶ κατέπαυσε
καὶ ὑποχωρῆσαι παρεσκευάσει, μεταχειρισάμενος,
ὡς ἐντὴν, γενομένης καὶ δόσεως εἰς τοὺς τοιοῦτους,
ὅση δὴ καὶ ἐγένετο, αὐτὸς δὲ ἔνδον γενόμενος καὶ
ἰδὼν αὐτοὺς ἐν τῷ αὐτῷ ἀσωτεῖ τὸν τε ῥηθέντα
Ἰωαννίκιον καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ, τὴν μοναχὴν
Ἡσαΐαν, σὺν ταῖς εἰρημέναις μοναχαῖς τῇ τε θινια-
τίσσει καὶ τῇ ἡλευθέρωσε μὲν τούτους ἐν-
τεῦθεν, πλὴν σκώμμασι καὶ ὀνειδισμοῖς ὅσῃ ὀλίγοις
αὐτοὺς καθόπεθαλε κατὰ τὸ εἶδος, ὅπως ἐπ' ἀοιτή-
σει τοῦ πρὸς Θεὸν ἐπαγγέλματος φαύλοις καὶ αἰ-
σχίοις πράγμασιν ἐξέδουκαν ἐαυτοὺς, καὶ ταῦτα
τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἀναγεγραμ-
μένον τρόπον ἀπέχεσθαι καθάπαξ τῶν τοιούτων πα-
ρακελευομένης καὶ διδασκούσης. Οὕτως οὖν διαρ-
ρήδην ἐξελεγχθέντος τοῦ πράγματος, οὐδεμία τις
ἦν χρεῖα ἢ ζήτησις παραστάσεως· πλείονος, καθαι-
ρέσει τὴν Ἰωαννίκιον παντελεῖ καθυπάγουσα. Πλὴν
ἡ μετριότης ἡμῶν, πάντα πρόφασιν περιαιρούσα,

δεῖν ἔγνω παραγενέσθαι αὐτὸν εἰς τὴν κρίσιν συνοδικῶς, καὶ ἔπειρ ἔχει λέγειν τι καὶ προβάλλεσθαι ἀπολογήσασθαι· γίνεται τοιγαροῦν μετάκλητος διαφόρως, πρῶτον μὲν μετὰ τοῦ πριμικηρίου τῶν ἐξουσιωμένων, τοῦ Χατατζᾶ
Finis deesi.

XI. Synodus metropolitæ Trajanupoleos confert ecclesiam Peritheorii per adjunctionem.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν, ὁμοῦ μὲν προνοουμένη τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως, ὑπερέτιμου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, μὴ τὸ προσήκον ἔχοντας κατάντημα ἀπὸ τῆς παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πληθὸς ἁμαρτιῶν ἐπιφύσεως τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας καὶ σὺγχύσεως, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῦ ἐν τῷ Περιθεωρίῳ Χριστιανόμου λαῷ προμηθευομένη, χρηρευούσης· ἥδη τῆς ἐκείσε ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ὡς ἂν καὶ οὗτοι ἀρχιερατικῆς ἀπολαύουσιν ἐπιστάσεως καὶ ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἁγιασμοῦ· ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ ἀρετῆς καὶ περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιστήμης καὶ τῶν λοιπῶν θεοφίλων προτερημάτων καὶ τῆς καθαρᾶς εὐνοίας, ἦν κατὰ τὴν εἰκόσιν καὶ ὀφειλόμενον ἔδειξε καὶ δεικνύει μετὰ τοῦ προσήκοντος· ζήλου τῷ ἐνθῷ κράτει τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πολλὴν ὠφέλειαν μέλλει προσερεῖν τῷ τοιοῦτῳ λαῷ, συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Μελενίκου, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Ῥόδου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Ἀπρω, τοῦ Αἰνου, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Τενέδου καὶ τοῦ Μάκρης, ἐπεὶ καὶ ὀφειλομένως ἔχομεν ἐπικουρεῖν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν συνεφάπτεσθαι τοῖς ἀδελφοῖς φρονοῦσιν ἡμῖν καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας συνδιαφέρουσιν ἐν τοῖς ἀναγκασμοῖς καὶ κατεπέλγουσι, διὰ ταῦτα κατεπράξατο γνώμῃ κοινῇ ἐπιλαδῆσθαι καὶ κατασχεῖν τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως καὶ ὑπέρτιμον ἐπιδόσεως· λόγῳ χρηρευούτης, ὡς εἴρηται, τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Περιθεωρίου ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· πολλῷ γὰρ μᾶλλον δίκαιον ἂν εἴη ἐκ τῶν ἐνόντων αὐτῷ περιγενέσθαι βυθήθειαν ἢ ἐκ τῶν ἄλλοτεριῶν ἐπιζητεῖν· ἐπιλήψεται τοίνυν αὐτῆς μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν κτημάτων καὶ πραγμάτων, ἱεουργήσει τε ἐν αὐτῇ καὶ ἀναγνώστας σφραγίσαι καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὴν χειροτονήσει, καὶ πάντα διαπράττει ἀπλῶς, ὅσα καὶ γνήσιος ταύτης ἀρχιερεὺς δίχα τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὀφειλόντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων, ἀργόντων, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν τὸ προσήκον αὐτῷ σέβας καὶ τὴν τιμὴν ἀποδιδόναι καὶ ὑπέκειναι, ἐφ' οἷς πρὸς αὐτοὺς μέλλει λέγειν καὶ εἰσηγεῖσθαι ἀφορῶσιν εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πρᾶξις τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Τραϊανουπόλεως καὶ ὑπερέτιμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπιδίδεται.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρός.

XII. Patriarcha concedit metropolitæ Antiquarum Patrum ut sedeat in monasterio dicto Mega Spelaion.

† Ἐπεὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ἀχαΐας, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ἀνήνεγκεν, ὡς τὰ τῆς κατ' αὐτὴν ταύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατέστησεν, εἰς δὴν δὴ καὶ κατήντησε, στενότητα ἀπὸ τῆς τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας, ὡς μὴδ' ἀπὸ λειψάνων τοῦν ἔχειν γνωρίζεσθαι, κἀντεῦθεν μὴδὲ καταντήματος εὐπορῶν ὅδε ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τῇδε κάκεισε μεταχωρῶν ἔστιν, ὑφορώμενος καὶ τὸν ἐπηρτημένον αὐτῷ καθ' ἐκάστην σχεδὸν ὑπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἐχθρῶν κίνδυνον, καὶ διὰ τοῦτο ἡτήσατο τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἵνα ἡ κατὰ τὴν Πελοπόννησον διακειμένη σεβασμία μονή, ἡ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης Σπηλαιωτίσσης, τῇ πατριαρχικῇ περὶ τὴν καὶ ἐπισκέψει ἀνωθεν ὑποκειμένη, δοθῇ πρὸς αὐτόν ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατὰ λόγον ἡγουμενείας, καθὼς δὴ ἐνταῦθα κατὰ τὴν θεοδόξατον, θεοφύλακτον καὶ θεομαγάλυντον Κωνσταντινούπολιν ἐκδίδονται τοῖς ἀρχιερεῦσι μοναστήρια ἡγουμενικῶς, ὥστε τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν καὶ καταντήματος εὐπορεῖν καὶ τῆς προσηκούσης εὐκοσμίας καὶ θεοφιλούς ἀγωγῆς ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ ἀκουμένων μοναχῶν· ἡ μετριότης ἡμῶν εὐλογον τὴν αἴτησιν ταύτην ἡγησαμένη καὶ κρίνασα, τὸ παρὸν ἀπολύει σιγίλλωδες γράμμα, δι' οὗ δὴ καὶ ἐκδίδωσι πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν ἡγουμενικῶς τὴν ῥηθείαν σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ Σπηλαίου ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ λοιπῶν δικαίων καὶ προνομίων, ὥστε καὶ ἔχειν ἐν αὐτῇ κατάντημα διὰ τὴν οἰκίαν ἐαυτοῦ ἀσφάλειαν, ὡς εἴρηται. Οὕτω δὲ παρακλεισόμεθα τὰ περὶ τούτου, ἵνα οὐ μόνον κατὰ μηδένα τρόπον ἔχη οὗτος ἐπ' ἀδείας ποτὲ ὡς οἰκείας τῆς μονῆς ἀντιποιήσασθαι καὶ ἀποσπᾶσαι αὐτὴν τοῦ πατριαρχικοῦ μέρους, ἀλλὰ καὶ ἀποδιδῶν τὸ τε ἀνήκον ἀνωθεν κανονικὸν καὶ εἰ τι ἄλλο ἐστὶ τεταγμένον ἀποδίδεσθαι παρὰ τῆς μονῆς τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀποδιδῶν δὲ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐλευσομένου Σεπτεμβρίου σὺν Θεῷ τῆς ὁγδόης ἰνδικτιῶνος. Ὅφειλε μόντοι προηγουμένως φροντίδα ποιῆσθαι, ὅπως ἂν οἱ ἐναποκούμενοι αὐτῇ μοναχοὶ διαγωγῆς καὶ πολιτείας ἀντιποιοῖντο, μοναχοῖς ἀνδράσι προσαρμοζούσης, καὶ ὡς ἐπηγγείλαντο Θεῷ, ἀναστρέφοντο, ἐπειτα καὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν κτήματα καὶ πράγματα βελτιοῖντο καὶ ἐπαύξοντο, ὡς λόγον ἀποδώσων ὑπὲρ τούτων Θεῷ, ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἔχειν αὐτὸν δὴ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην καὶ ὑπέκειναι τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν

καὶ τὰ παρὰ τούτου πρὸς αὐτοὺς λεγόμενα εὐπει-
θῶς δέχεσθαι· πεῖθεσθε γάρ, φησὶ, τοῖς ἡγουμένοις
ὑμῶν, καὶ ὑπαίκετε. Ἐπεὶ καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν τιμὴ
εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, καὶ ἔχει τὴν
ἀναφορὰν, εἰδέναι ὀφείλοντες, ὡς ὁ ἐξ αὐτῶν ἀντι-
πρόξενος τούτῳ καὶ ἐναντιωθόμενος, ὡς τι ψω-
ριῶν, ἀπελαθῆσεται παρ' αὐτοῦ τῆς μάνδρας Χρι-
στοῦ, ἵνα μὴ λύμης καὶ τῷ ὑγιαίνοντι μεταδῷ.
Παρακελεύεται δὲ καὶ τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα
ἔχη ἐπ' ἀδείας ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης
ἱερουργεῖν ἐν τῇ ῥηθείᾳ σεβασμίας πατριαρχικῆς
μονῇ τοῦ Σπηλαίου, ὅταν δέσῃ καὶ καλῇ χρεια
πρὸς τοῦτο, τελεῖται δὲ ὀφειλομένως ἡ ἀναφορὰ καὶ
μνήμη τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν τῇ μονῇ ὑποκει-
μένη ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν, ὥστε μνη-
μονεύεται ὡς καθηγούμενος ἀπλῶς καὶ ὁ διαληφθεὶς
ἱερώτατος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν. Εἰς γὰρ
τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυσται αὐτῷ δὴ τῷ
ἐκλωθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Παλαιῶν Πατρῶν,
ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀχαΐας, ἀγαπητῷ
κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλ-
λειτουργῷ, καὶ τὸ παρὸν σιγίλλιδος γράμμα τῆς
ἡμῶν μετριότητος.

† Εἰς τὸ· Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας
πατριαρχικῆς χειρὸς.

**XIII. Patriarcha committit metropolitæ Monembasie
jura patriarchalia curanda in tota Peloponneso.**

† Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνατίθεται σοι, τῷ ἱερωτάτῳ
μητροπολίτῃ Μονεμβασίας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ
πάσης Πελοποννήσου, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ
καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν ἐν
τῇ Πελοποννήσῳ ἀνέχουσαν πᾶσαν ἐξουσίαν τοῖς
πατριαρχικοῖς δικαίοις· ὅθεν ἐπιτηρήσεις μὲν πάντα
τὰ ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον τελούντα μοναστήρια, δι-
δάξεις τε τοὺς ἐνασκουμένους αὐτοῖς μοναχοὺς, θεο-
φιλοῦς ἔχεισθαι βίου καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα πολι-
τεύεσθαι, καὶ τοὺς μὲν πειθομένους ἀποδοχῆς ἀξιώ-
σεις, ὅσους δὲ ἀπειθοῦντας εὐρήσεις, ἱατρύσεις
αὐτοὺς, νῦν μὲν ἡμερωτέροις, νῦν δὲ αὐστηροτέροις
φαρμάκοις χρώμενος· ὡσαύτως καταστήσεις ἐν αὐ-
τοῖς ἡγουμένους, ὅσους δοκιμάσης τῶν εὐρίσκομέ-
νων εἰς τὸν αὐτόθι τόπον μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπιτη-
δειοτέρους εἰς τὴν τοιαύτην λειτουργίαν· ἐπιτηρήσεις
τε τὰ προσόντα τοῖς τοιοῦτοις μοναστηρίοις κτήματα
καὶ πράγματα, καὶ διδάξεις τοὺς διακονοῦντας
καὶ διενεργοῦντας αὐτὰ προσέχειν ἑαυτοῖς, μὴ θί-
γειν ἀσυνειδήτως τῶν ἱερῶν, ἐνθυμουμένων τὸ κατὰ
τὸν Ἀναγνάν καὶ τὴν Σάππειραν, καὶ ὡς ὁ ἐκείνων
θάνατος καὶ ἡ τῆς προσκαίρου ζωῆς ἀφαίρεσις τύ-
πος· ἐστὶν ἐκπτώσεως τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἥτις ἐξ
ἀνάγκης ἔψεται τοῖς πλεονεκτικῇ χεῖρᾳ τοῖς ἀνα-
τεθειμένοις· Θεῷ ἐπιβάλλουσιν. Ἱερουργήσεις δὲ ἐν
τοῖς τοιοῦτοις μοναστηρίοις καὶ χειροτονήσεις κατὰ
τὴν ἐπικρατήσαν ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν, ὀφει-
λόντων καὶ τῶν ἐνασκουμένων ἐν τοῖς μοναστηρίοις
μοναχῶν πεῖθεσθαι τῇ ἱερότητί σου, ἐφ' οἷς μέλλεις
λέγειν πρὸς αὐτούς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν πνευματικὴν
αὐτῶν προκοπὴν τε καὶ αὔξησιν. Κατὰ δὲ τῶν τε-

λέως ἀπειθοῦντων καὶ μὴ ἐβαλίντων ὑπακοῦειν καὶ
βίρος ἀφορισμοῦ ἐπισείωμεν, ὅπερ λῦται ἡ ἱερότης
σου τῇ μετανοίᾳ προσδραμόντων αὐτῶν. Τούτου γὰρ
χάριν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος
ἀπολέλυσται πρὸς τὴν ἱερότητά σου δι' ἀσφάλειαν.

† Εἰς τὸ· Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας
πατριαρχικῆς χειρὸς.

**XIV. Macarius, metropolis Antiquarum Patrum,
confirmat monasterium dictum Mega Spelaion non
esse metropoleos.**

† Ἐπεὶ ἀπὸ τῆς παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πληθὺς
ἁμαρτιῶν ἐπιφυσίως τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας
κατήντησε καὶ τὰ τῆς κατ' ἐμὲ ἐκκλησίας, εἰς ὅσῃν
δὴ καὶ κατήντησε στενότητα, κἀντεύθεν ὡς μὴ ἔχων
κατάντημα περιφερόμεν τῇδε κἀκείσε, βλέπων καθ'
ἐκάστην ἐπηρητημένον μοι κίνδυνον ἐκ τῆς ἐπιθέσεως
τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τοῦτο, ἐξηγηθεὶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,
ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πα-
τριάρχης κατηλῆσέ με καὶ προμηθεύας ἡξίωσεν
ἀπὸ τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ χρηστότητος καὶ συμπα-
θείας, καὶ παρεκλεύσατο διὰ τιμίου αὐτοῦ σιγίλλιδος
γράφματος, ἵνα τὴν σεβασμίαν πατριαρχικὴν
μονὴν τοῦ Σπηλαίου κρατῶ καὶ διεξάγω ἡγουμενι-
κῶς ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς μου, καὶ ἐπιμελῶμαι τῆς
συστάσεως αὐτῆς· καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον βελτιώσω,
ἰδοῦ, τυχὼν τῆς τοιαύτης προμηθείας καὶ εὐχαρι-
στῶν καὶ νούτου ἕνεκα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δε-
σπότη τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ τὸ παρὸν ἔγγρα-
φόν μου ὑποσχετικὸν ἐκτίθεμαι, δι' οὗ καὶ τάττω καὶ
βεβαιῶ, ἵνα εἰ καὶ πεπλανημένον εἶχον πρότερον
λογισμὸν, ὅτι ἔχει ποσὺς μετοχὴν τινὰ ἡ τῶν Πα-
λαιῶν Πατρῶν μητρόπολις ἐπὶ τῷδε τῷ μοναστηρίῳ,
ἀλλ' οὐν ἐπεὶ ἐξήτασα καὶ εὗρον ἀκριβῶς, ὅτι οὐδό-
λως μετέχει ἡ τοιαύτη ἐκκλησία ἐπὶ τούτῳ, ὅτε δὴ
ἄνωθεν ὑποκειμένῳ τῇ πατριαρχικῇ περιωπῇ, καὶ
εἰμὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο μάρτυς πρὸς τῶν ἄλλων, οὐδὲν
πειραθῶ μετὰ ταῦτα ποτε ἢ ζητήσω ἢ ἀντιποιήσα-
σθαι ὡς μητροπολιανοῦ τοῦδε τοῦ πατριαρχικοῦ
μοναστηρίου τῆς Σπηλαιωτίσεως, ἀλλὰ ἔχω τὴν
τούτου ἡγουμενίαν ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς μου, καὶ
ἐπιμελῶμαι τῆς συστάσεως καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ
τε καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ κατὰ τὴν περιλήψιν
τοῦ ἀπολυθέντος μοι τιμίου σιγίλλιδος γράμμα-
τος, φροντίζων καὶ τῆς ψυχικῆς ὠφελείας καὶ εὐτα-
ξίας τῶν μοναχῶν· εἰ δὲ οὐδὲν συναρηρηθῶ εἰς τὴν
παρουσάν μου ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ἀποπληρῶν ὁ-
τως, ἵνα ἐκβάλλωμαι ἀπὸ τῆς ἡγουμενίας τοῦ
τοιούτου πατριαρχικοῦ μοναστηρίου. Διὰ γούν τὴν
περὶ τούτου βεβαλωσιν ἐπιστομᾶμην αὐτὴν οἰκου-
χείρῳ ὑπογραφῇ. Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ'.

† Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Μακάριος.

**XV. Synodus metropolitæ Pegarum confert metropo-
lim Sozopoleos.**

† Ἐπεὶ καὶ τὰ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Πη-
γῶν ὑπὸ τῆς ἐπιφυσίως τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας
καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεως, παραχωρήσει Θεοῦ
διὰ πληθὺς ἁμαρτιῶν, εἰς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς
κατήντησε, καὶ οὐδ' ἀπὸ λωφάνων δὴ τινῶν ἐγνώρι-

ζετο, ὁ δὲ ταύτην λαχὼν ἱερώτατος ἀρχιερεὺς, ὑπέρ-
 τιμος, ἀγαπητὸς ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφὸς καὶ
 συλλειτουργὸς, οὐ μόνον ἐν στερήσει καὶ αὐτῶν τῶν
 πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐτύγγανεν, ἀλλ' οὐδὲ καταν-
 τήματος γοῦν εὐπορῶν ἦν, κάντεῦθεν προμηθείας
 συνοδικῆς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένης καὶ πρότερον,
 ἐγένετο συνοδικὴ πρᾶξις, ὥστε κατὰ λόγον ἐπιδύ-
 σεως κατέχειν αὐτὸν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν
 Σωζοπόλεως, γνησίῳ ἀρχιερέως χηρεύουσιν, ἐδεήθη
 δὲ ἀρτίως ὁ ῥηθεὶς ἱερώτατος ἀρχιερεὺς, ἵνα καὶ
 ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατέχη τὴν τοιαύτην ἀγιω-
 τάτην ἐκκλησίαν Σωζοπόλεως, ἡ μετριότης ἡμῶν
 πάνυ τοι προθυμουμένη καὶ βουλομένη Χριστοῦ
 χάριτι ἐπικουρίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τοὺς ἀπορου-
 μένους τῶν ἀδελφῶν, περὶ οὓς καὶ τὸ ἐκκλησιαστι-
 κὸν χρέος ἀπαιτεῖ μάλιστα, καὶ ἅμα προμηθευο-
 μένη καὶ αὐτῇ, ὅπως ἂν καὶ ὁ κατὰ τὴν Σωζόπολιν
 εὐρισκόμενος Χριστιάνος; λαὸς ἀρχιερατικῆς ἀπο-
 λαύσῃ ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀγιασμοῦ,
 ἅτε δὴ τοῦ δηλωθέντος ἀγιωτάτου ἀρχιερέως Πηγῶν
 τῇ ἐνούσῃ αὐτῷ περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιστήμη ἱκαν-
 ῶς ἔχοντας ὁδηγεῖν ψυχὰς πρὸς τὰ θεοφιλῆ καὶ
 σωτήρια, διὰ ταῦτα κοινῇ συνοδικῇ γνώμῃ κατε-
 πράξατο, ἐπειλημμένον εἶναι αὐτὸν ἐπιδόσεως λόγῳ
 καὶ ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπάρτι τῆς αὐτῆς
 ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Σωζοπόλεως Ἐπιλήψεται τοί-
 νυν οὗτος αὐτῆς τοιοῦτοτρόπως μετὰ πάντων τῶν
 ὑπ' αὐτὴν, ἱερουργήσει τε ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους
 καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὴν χειροτο-
 νήσει, καὶ ἀπλῶς πάντα ἐν αὐτῇ καταπράζεται, ὅσα
 καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς αὐτῆς, ἐφ' ὅρῳ τῆς ζωῆς
 αὐτοῦ δίχα τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
 σεως, ὡς κατὰ λόγον ἐπιδόσεως, ὀφειλόντων καὶ τῶν
 κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων καὶ
 λαϊκῶν, τὸ προσήκον αὐτῷ σέβας καὶ τὴν τιμὴν
 ἀποδιδόναι καὶ ὑπείκειν καὶ πειθαρχεῖν, ἐφ' οἷς πρὸς
 αὐτοὺς μέλλει παραινεῖν καὶ εἰσηγεσθαι ἀφορῶσιν
 εἰς ὠφελειὰν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Εἰς καὶ τὴν περὶ
 τούτου ἀσφάλειαν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ
 πρᾶξις τῇ διαληφθέντι ἱερωτάτῃ μητροπολίτῃ Πη-
 γῶν καὶ ὑπερτίμῳ ἐπιδέδοται.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ζ'.

XVI. Callistus populum Peritheorii monet ut epi-
 scopo obediat.

† Εὐλαβέσταιοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλη-
 σίας Περιθεωρίου καὶ ὁ ὅπῃ τὴν ἐνορίαν ταύτης καὶ
 ἐπιπράτειαν εὐρισκόμενος τοῦ Κυρίου λαὸς, ἱερω-
 μένοι, ἀρχοντες, λαϊκοί, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον
 τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος,
 εὐθηνίαν τε τῶν ἀγαθῶν καὶ ψυχικῇ σωτηρίαν
 ἐπεύχεται πᾶσιν ὁμὶν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ
 παντοκράτορος. Ἀπὸ τῆς ἀπολυθείσης συνοδικῆς
 πρᾶξεως τῆς ἡμῶν μετριότητος μέλλετε γνωρίσειν,
 ὅπως ἐτάχθη εὐρίσκεισθαι ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
 Τραπεζοῦπόλεως εἰς τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐκκλη-
 σίαν, καὶ ὅπως προεστὴ ἔχειν τούτον αὐτὴν εἰς
 κατάντημα. Ὁ γοῦν τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς
 καὶ γεννηθεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ θεοδοξάτῃ καὶ
 θεομεγαλύντῃ Κωνσταντινουπόλει καὶ συνέσει πνευ-

ματικῇ καὶ ἀρέτῃ κεκοσμημένος ὑπὸ Θεοῦ, ἀπολαύει
 μὲν διὰ ταῦτα καὶ τῆς εὐμελείας τῆς παρὰ τῶν
 κρατίστων καὶ ἀγίων μου αυτοκρατόρων, ἔχει δὲ
 κατ' ἐξαιρέτον καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος
 ἀδελφικῇ στοργῇ καὶ διάθεσιν, ὡς Χριστοῦ χάριτι
 δυνάμενος καὶ ψυχῶν προδιστάσθαι καὶ χειραγωγεῖν
 αὐτὰς πρὸς τὴν σωτηρίαν. Ἦδη γοῦν καταλαμβάνει
 σὺν Θεῷ πρὸς ὑμᾶς, καὶ παρεγγυᾶται πᾶσιν ὁμὶν ἡ
 μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν ὑποδέξησθε τούτον μετὰ
 περιχαρᾶς, καὶ εὐφρανθῆτε ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ,
 καὶ δέχησθε, καὶ σπεύδῃτε ἐκκληροῦν, ὅσα μέλλει
 λέγειν καὶ διδάσκειν ἡμῖς ψυχωφελῇ καὶ σωτήριᾳ,
 ὑπείκοντες αὐτῷ καὶ πειθαρχοῦντες ὡς οἰκείῳ ποι-
 μένῃ καὶ διδασκάλῳ, ἀποστολικαῖς παραινέσεσιν
 ἐξακολουθοῦντες· ἡ γὰρ πρὸς αὐτὸν τιμὴ εἰς τὴν
 ἡμῶν μετριότητα διαδίδει, καὶ ἔχει τὴν ἀναφοράν,
 καὶ πάντα τρόπον ἐπαγωνιζόμενοι ἀναστρέφεσθαι
 πρὶ πολίτευεσθαι, ὡς ἀρμοῦσι Χριστιανοῖς ἀνθρώ-
 ποις, κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ
 καθὼς οἱ φιλευσεβεῖς τῶν Χριστιανῶν ἀπαιτοῦσι
 νόμοι, ἀγάπην ἔχοντας μετ' ἀλλήλων καὶ εἰρήνην,
 ἐλεημοσύνην καὶ μετὰδοσιν πρὸς τοὺς πένητας καὶ
 τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξαγορίαν πρὸς τοὺς πνευματι-
 κοὺς πατέρας, τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνάξεων καὶ
 τῶν εἰς Θεὸν ὁμνυδῶν μηδαιμῶς ἀυλιμπανόμε-
 νοι, ἐπὶ καθάρσει καὶ ἀγιασμῷ τῶν οἰκείων ψυ-
 χῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης μὲν ἀμαρτίας
 ἀπεχόμενοι, πάσης δὲ ἀγαθοεργίας ἀντεχόμενοι,
 ἐξ ἧς Θεὸς θεραπεύεται καὶ ἀμείβεται πλουσίως
 τοὺς οἰκείους θεράποντας, ἵνα καὶ τὴν διὰ πληθοῦς
 ἀμαρτιῶν ἐπενεχθεῖσαν τὴν ἡμετέραν γένει καται-
 γίδα τῆς βαρβαρικῆς ἐφόδου ὁ πλούσιος ἐν ἐλπί
 καὶ οἰκτιρμοῖς φιλόανθρωπος Κύριος, τῶν οἰκείων
 σπλάγγνων ἐπιμνησθεὶς, εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ·
 οἶδε γὰρ ἐκκληροῦν τὰ θελήματα τῶν φοβουμένων
 αὐτόν. Παρακελεύομεθα δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα πάντα τὰ
 τῆς Ἐκκλησίας δίκαια εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν ἐξου-
 σίαν τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου,
 καὶ ἂν τις ἐφθασε καὶ κατέσχε τι ἐξ αὐτῶν, ἡ τις
 ἀφ' ὑμῶν τῶν κληρικῶν ἢ τῶν ἄλλων, εἴτε χωρα-
 φιαῖαν γῆν, εἴτε ἀμπέλιον ἢ ὕδρομύλωνα ἢ περιδύ-
 λιον ἢ αὐτοουργὸν ἢ τι ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν
 δίκαιον, ἀπολύσῃ τοῦτο ἀπροφασίστως πρὸς αὐτόν·
 ἐπειδὴ τὰ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ ἀναπόσπαστα καὶ
 ἀναφάρετα τὸν αἰὶ χρόνον τυγχάνειν ὀφείλει, οἷς
 ἀφιέρωνται, καὶ ὁ χεῖρα πλεονέκτιν καὶ ἀρπαγὰ
 ἐπιβάλλειν τούτοις ἐπιχειρῶν ὡς ἱερόσυλος κρίνεται,
 παρ' αὐτῶν, καὶ ἐπιτίμῳ καθυποβάλλεται, ὁ δὲ
 ἐπιτίμιον ἀκολούθως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπανα-
 τίσινται κατὰ τῶν τοιούτων, μέχρις ἂν φέροντες
 ἐπανασώσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ παρ' αὐτῶν ἀφαιρει-
 θέντα· κατὰ γὰρ τὴν τῶν αὐτῶν θείων καὶ ἱερῶν
 κανόνων παρακείμεσιν ὁ ῥηθεὶς ἱερώτατος μητρο-
 πολίτης ὀφείλει ἔχειν τὴν φροντίδα καὶ τὴν διοίκη-
 σιν πάντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων. Ποιεῖτε
 τοίνυν ἐπιμελῶς, καθάπερ ἡ μετριότης ἡμῶν παρ'
 ἐγγυᾶται ὁμὶν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ'
 ὑμῶν.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ζ'.

XVII. *Callistus jubet metropolitam Philadelphie monasterium David inspicere.*

† Ἰερῶτατα μητροπολίτα Φιλαδελφείας, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχε πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἐπεὶ ἔφθασεν ἡ μοναχὴ ἡ ἐπονομαζομένη Ἀγγελίνα ἡ Σαναχρινά καὶ διεπράξατο καὶ εἰργάσατο εἰς τὴν αὐτόθι σεβασμίαν γυναικείαν πατριαρχικὴν μονήν, ἐπ' ὀνόματι τετιμημένην τῆς ὑπεράγγου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένην τοῦ κυρίου Δαυὶδ, ὅσα δὴ καὶ ἐποίησεν ἀνένδεκτα, οὐχ ὡς ἐχρὴν διατεθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπὶ βλάβῃ ψυχικῇ τῶν ἐνασκουμένων ταύτῃ μοναχῶν, ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ τῆς σωτηρίας μὲν ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν φροντίζουσα, Χριστοῦ χάριτι, μάλιστα δὲ τῶν μοναχῶν, κατὰ Θεὸν προθεμένων καὶ ἐπαγγελλομένων βιοῦν, παραδελγαί καὶ ἀνατίθῃσι τῇ ἱερότητί σου διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἐπιλαθεῖσθαι τοῦδε τοῦ πατριαρχικοῦ μοναστηρίου τοῦ κυρίου Δαυὶδ καὶ ἔχειν τὴν ἐφορίαν τοῦτου καὶ πνευματικὴν ἐπίτηκεψιν καὶ ἀνάκρισιν καὶ παντοίαν ἐπιμελείαν τοῦτου καὶ προμήθειαν καὶ διὰ φροντίδος ποιεῖσθαι ἀπὸ τῆς ἐνοῦσης τῇ ἱερότητί σου σοφίας καὶ πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ ἐπιστήμης, ὅπως ἂν αἱ ἐν τῷδε τῷ πατριαρχικῷ μοναστηρίῳ θεοφιλῶς ἀναστρέφοντο καὶ κατὰ τὸ προσαρμοζόν γυναιξίν, ἐπανηρημέναις τὸν μοναχικὸν βίον καὶ μόνῃ Θεῷ ἀφιερωμέναις, κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας τοῦτων καὶ ἐπαγγελίας, ταύτην δὲ τὴν Σαναχρινίαν, λυμνηναμένην τὰς τῶν μοναχῶν ψυχὰς καὶ ἀνένδεκτα διαπραξαμένην, ἐκ τοῦ ἀπ' ἐντεῦθεν ἀποδιώξης ἐκείθεν, ἵνα μὴ τῆς λύμης κακῶς μεταδῇ καὶ ταῖς ὑγιαίνουσιν· τὸ γὰρ σπουδαζόμενον καὶ πραγματευόμενον ἡμῖν, ὡς οἶδε καὶ ἡ ἱερότης σου, σωτηρία ἐστὶ ψυχῶν, ἐνθα δὴ καὶ μᾶλλον πρὸς τῶν ἄλλων ὀφείλομεν. Ὡσαύτως ἐπιμελεῖσθαι τῇ ἱερότητί σου καὶ ὅπως ἂν τὸ ῥηθὲν μοναστήριον εἰς τὴν προτέραν· σὺν Θεῷ ἐπανέλθοι εὐταξίαν καὶ κατάστασιν, καὶ τὰ ὅπ' αὐτὸ κτήματα βελτιοῖντο καὶ ἐπαύξιντο, ἐπανασταθεῖεν δὲ καὶ ὅσα ἔφθασάν τινες οἰφθῆναι τρόπῳ καὶ κατέσχον ἀμετόχως καὶ δυναστεία χρησάμενοι· θάρρος γὰρ ἔχει καὶ ἀκροθὴ πληροφορίαν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ταῖς θεαρέστοις καὶ ἐπιμελείαις τῆς ἱερότητός σου καὶ ἐν τούτῳ καὶ κατ' ἀμφω τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν καὶ ὠφέλειαν λήψεται τὸ δηλωθὲν πατριαρχικὸν μοναστήριον, ὀφειλουσῶν καὶ τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ, ὅπερ ἔχουσι, χρέος ὑπέκειν καὶ πειθαρχεῖν τῇ ἱερότητί σου ἐν ᾧ πασιν· ἀποστολικαῖς γὰρ παραινέσεσιν ἐξακολουθεῖν μέλλουσιν, ὡς παρεγγυώμεθα καὶ ἡμεῖς ὡς τῆς πρὸς τὴν ἱερότητά σου αἰδοῦς καὶ εὐπειθείας αὐτῶν καὶ τιμῆς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβασινοῦσης καὶ ἀναφερομένης· ὅθεν καὶ οὐδεὶς ὀφείλει· ἐπαγαγεῖν εἰς τοῦτο ἐμποδισμὸν τινα ἢ ἐναντίωσιν τῇ ἱερότητί σου, εἰ μὴ βούλοιντο, κἂν ὕποτος ἄρ' αὖ καὶ ἡ, ἐκκλησιαστικῆς ἐπεξελεύσεως περιρροῦνται. Ποιεῖτω τοίνυν ἐπιμελῶς καὶ ἀμεταβίβητος ἡ ἱερότης σου κατὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἡμετέραν ἀνάθειν ἐπὶ λυσιτελείᾳ, ὡς δεδῆλωται, τοῦ τοιού-

του πατριαρχικοῦ μοναστηρίου, πρᾶγμα ποιεῖν μέλλουσα καὶ τούτου ἕνεκα εἰς τε ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ καὶ πολλὴν ἀποδοχὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐρῶσο κατὰ Κύριον, κ. τ. λ.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ζ'.

XVIII. *Callistus metropolitae Philadelphie committit jura ecclesiastica curanda in Antiqua Phocaea.*

† Ἡ μετριότης ἡμῶν τὸ παρὸν ἀπολύουσα γράμμα παρακελεύεται δι' αὐτοῦ, ὥστε διοικεῖν τὰ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας ἐκκλησιαστικὰ δίκαια τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Φιλαδελφείας, ὑπέρτιμον καὶ ἑξαρχον πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργόν, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ Χριστοῦ χάριτι σοφίαν καὶ ἀρετὴν καὶ πνευματικὴν ἐπιστήμην, καὶ διὰ φροντίδος τίθεσθαι τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων Χριστιανῶν, ἔχειν δὲ αὐτὸν δὴ τὸν ἱερώτατον ἀρχιερέα καὶ ὑπέρτιμον καὶ ἐπ' ἀδείας ἀποτάττειν ἐπὶ τῇ διεξγωγῇ τῶν τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καὶ ἐνοχῶν, ὃν ἂν ἐθέλοι καὶ διακρίνοι ἱκανὸν καὶ ἀρμόδιον ἐπὶ τούτῳ· ὡσαύτως· ἐπιτρέπομεν καὶ ἐκχωροῦμεν τῷδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας καὶ ὑπερίτῳ, ἵνα καὶ ἐν ταῖς ἐνορίαις καὶ ἐπικρατείαις τῶν χηρευσουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ μὴ ἐπιδόσεως λόγῳ πρὸς τινὰς δοθεισῶν ἱεουργίᾳ ἐν αὐταῖς καὶ σφραγίσῃ ἀναγνώστας ἀπὸ τῶν ἐκεῖσιν, καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς χειροτονῇ· ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας, πρεσβύτεροι, μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, παντοίαν αἰδῶ καὶ τιμὴν ἀπονέμειν αὐτῷ καὶ ὑπαίκειν καὶ πειθαρχεῖν, ἐφ' οἷς μέλλει λέγειν καὶ εἰσαγγεῖσθαι αὐτοῖς λυσιτελεῖσιν, ἀποδίδοναι τε καὶ τὸ ἀνῆκον κανονικὴν καὶ εἰ τι ἄλλο σὺνηθές ἐστι καὶ τεταγμένον ἀποδίδοσθαι παρ' αὐτῶν τῷ μέρει τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τοῦτο γὰρ, κ. τ. λ.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ζ'.

XIX. *Patriarcha inspectionem monasterii Hodegon committit metropolitae Macrae.*

† Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μάκρης, ὑπέρτιμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός, τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, πορισάμενος σεπτὴν πρόσταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐπὶ τῇ κατὰ τὴν θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν διακειμένη σεβασμίᾳ μονῇ, τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς ἀγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ἡτήσατο, ὡς ἂν λάβῃ ταύτην καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· διὰ γράμματος αὐτῆς. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν, τὸ παρὸν ἀπολύουσα γράμμα, παρακελεύεται δι' αὐτοῦ, ὡς ἂν, ταττομένου παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς εἰρημένης μονῆς, ὃν ἂν ἐκλέγῃται καὶ σφραγίσῃ αὐτή, ὅτε μὲν εὐρίσκειται ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος μητροπολίτης Μάκρης ἐπιδημῶν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων, κρατῇ καὶ ἐφορεύῃ οὕτως τὴν αὐτὴν σεβασμίαν μονήν, ἐπιμελούμενος καὶ φροντίζων αὐτῆς κατὰ τὸ δυνατόν, εὐρισκομένου καὶ τοῦ ἀποταχθέντος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν ἡγουμενίαν αὐτῆς·

ὅτε ἐκ εἰς τὴν λαχοῦσαν οὕτην ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν εὐρίσκειται ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης, ἵνα μῆτε αὐτὸς οὗτος ἐφορεύῃ τὴν δηλωθείσαν σεβασμίαν μονήν, μῆτε ἄλλω τινὶ τὴν αὐτῆς ἐφορίαν καταλίπῃ, ἀλλὰ εὐρίσκειται ὁ καὶ πρότερον εἰς τὴν ἡγουμενίαν ἀποταχθεὶς αὐτῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· πᾶσαν τὴν τῆς μονῆς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ἔχων, ἀνακρινόμενος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μάκρῃ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Ἔῤῥε τό· Μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδ. ζ', διὰ τιμῆς πατριαρχεικῆς χειρὸς.*

XX. *Synodus Alexium, episcopum Vladimiriæ, nominal-metropolitam Kioviæ et totius Russiæ.*

Ἡ συνδικῶς γενοῦσα μετὰθεσις τοῦ ἐπισκόπου Βλαντιμήρου, κυροῦ Ἀλεξίου, ἐπὶ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπωλιν Κυέθου καὶ πάσης Ῥωσίας.

† Ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν δοθείσαν αὐτῇ ἀνωθεν, Χριστοῦ χάριτι, ἀήτητον ἰσχύν τε καὶ δύναμιν ἐπὶ τὸ λυσιστελέστερον αἰετὰ πάντα διοικονομουμένη, καὶ εἰς πᾶσας μὲν τὰς ἐκασταχοῦ εὐρισκομένας ἀγιοτάτας ἐκκλησίας ἐνδείκνυται τὴν φροντίδα ταύτης καὶ ἐπιμέλειαν, ὅπως ἂν αὗται καλῶς καὶ κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου νόμον διοικῶντο καὶ διεξάγοντο· πολλῶν δὲ πλέον φροντίζῃ καὶ προμηθεύεται τῶν πόρρω που καὶ μακρὰν διακειμένων τοιούτων ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν, πληθεὶς πολυανθρώπου ἔθνους καὶ ὑπεροχῇ ῥηγικῆς ἐξουσίας διαφεροσῶν, τὰ προσήκοντα ἑαυτῇ διαπραττομένη καὶ ὀφειδόμενα, ἐνθα μάλιστα τὸ προκειμένον ἐστὶ σπούδασμα ψυχῶν ἁγιασμὸς καὶ ὠφέλεια. Τούτου δὲ χάριν καὶ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, πολλὴν καὶ μεγάλην τὴν ἐπικράτειαν ἔχουσαν καὶ Χριστιανύμῳ κατὰ μυριάδας εὐθουνομένην λαῶν, ἐν ταύτῃ δοξαζομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, διὰ πολλῆς ἁγίης τιμῆς ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγία Ἐκκλησία, καὶ παντὶ τρόπῳ ταύτης βοῦλεται προνοεῖσθαι καὶ συναῖρεσθαι ταύτην καὶ βοηθεῖν· ἐπειδὴ καὶ πολλοὺς πληροχοιροῦντας ἔχει ἐκείσε τοὺς ἀσεβεῖς τε καὶ πυρολάτρας. Διὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοὺς πολυειδεῖς καὶ ἀρίστους τρόπους τῶν οἰκονομιῶν αὐτῆς τοὺς εὐδοχιμοῦντας ἐπὶ πολλοῖς προτερήμασι προσφόρους ἱεροὺς ἄνδρας καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχιερατικὴν προστασίαν ἐγκατέστησε μετὰ τῆς πρεπούσης δοκιμασίας. Καὶ νῦν οὖν ὁμοίως διὰ πολλῆς εἴχε φροντίδος ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν θεοδόξαστον, θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινουπόλιν εὐρεῖν καὶ ἐκλέξασθαι ἄνδρα τῶν ἀρετῇ διαλαμπύντων καὶ ἐπισήμων καὶ λόγου δυνάμει διαφερόντων τε καὶ εὐδοχιμοῦντων καὶ πείρων ἱερῶν κανόνων καὶ ἀκριβοῖαν νόμων φιλευσεβῶν ἔχοντα, καὶ ἐγκαταστήσῃ τοιοῦτον ἀρχιερέα καὶ ἐξαπποστῆναι ἐκείσε εἰς τὸ ποιμαίνειν καλῶς καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον τὴν ῥηθείαν ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Βλαντιμήρου, κύρ Ἀλέξιος, ἐκείσε γεννηθεὶς καὶ τραφεὶς καὶ εὐλαβεὶς καὶ ἀρετῆς

ἀντιποιούμενος, ἀπέλαυε καὶ πνευματικῆς στοργῆς καὶ διαθέσεως καὶ παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστου ἐκείνου, εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν καλῶς διαπρέψαντος καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἀνηκόντων ἐκείνῳ δικαίως κατεπιστεύθη, ὡς ἱκανὸς ψυχῶν καὶ πραγμάτων προσεσθαι, καὶ εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνήχθη παρ' ἐκείνου ἀξίωμα, εἴτα καὶ ὡς τοιοῦτον γινώσκων αὐτὸν ὁ διαληφθεὶς ἀρχιερεὺς, κύρ Θεογνώστος, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων, ἔγραψε καὶ παρὶ κάλεσεν εἰς τὴν ἀγιοτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ συνέστησε τοῦτον ἀξίῳ· καὶ δυνατῶς ἔχοντα καὶ αὐτὴν τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυέθου καὶ πάσης Ῥωσίας ἀρχιερατικῶς διεξάγειν. ὁ δὲ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ εἰκὸς ἐξετάσει δεδοκότες ἀκριβοστάτῃ ἐπὶ ὁλόκληρον ἡδὴ ἐνιαυτὸν οὕτως ἔχοντα εἰς ἀληθείαις εὐρομεν καὶ κατὰ πάντα σύμφωνον ταῖς μαρτυρίαις ταῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπὸ τε τῶν ἐκείθεν ἐνταῦθα ἐρχομένων Ῥωμαίων καὶ ἀπὸ τῆς καλῆς· καὶ ἐπαινετῆς φήμης τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ῥώων, ἄλλοτε κατ' ἄλλους καιροὺς ἐρχομένων ἐνταῦθα καὶ ἀγαθὰ ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρούντων (ἔγραψε δὲ ἀρτίως καὶ ὁ εὐγενέστατος μέγας ῥῆξ, κατὰ Κύριον παθεινότατος καὶ γνησιώτατος υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης, ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τε τὸν κράτιστον καὶ ἀγιὸν μου αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν), ἡμεῖς, εἰ καὶ οὐδὲν ἦν σύμφωνος διόλου οὐδὲ ἀσφαλὲς τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅμως διὰ τὰς ἀξιοπιστίας καὶ συστατικὰς ταύτας μαρτυρίας καὶ τὴν ἐνάρτησιν καὶ θεάρεστον αὐτοῦ ἀγῶνιν διεκρίναμεν τοῦτο γενέσθαι, πλην εἰς αὐτὸν δὲ ταῦτον καὶ μόνον τὸν κύρ Ἀλέξιον, οὐ μὴν δὲ παρὰχωροῦμεν, οὐδὲ ἐνδεδομένον ὅλως ἑτερόν τινα εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ὁρμώμενιν ἀρχιερέα ἐκείσε γενέσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ ταύτης τῆς θεοδοξάστου καὶ θεομεγαλύντου καὶ εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως ἀρετῇ τε καὶ ἀγαθοῖς τρόποις σεμνυνόμενον, ἐν δυνάμει λόγου καὶ εἰδήσει καὶ παύρῃ τῶν νομίμων τῆς Ἐκκλησίας ἐγνωσμένον καὶ ἐντελέρανμένον, ὡς εἰρηται, ἐπὶ τῷ συμφερόντως καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν παρατήρησιν τὰ τε παρεμπόδιοντα κανονικὰ ζητήματα διεξάγειν καὶ τὸν ἐκεῖ Χριστιανύμῳ λαὸν ἐπὶ νομὰς σωτηριώδεις ἐνάγειν, ἑαυτῷ ἀρκοῦντα καὶ μηδενὸς ἐτέρωθεν προσδεόμενον, ὁ δὲ καὶ τοῦ μετ' ἡμᾶς πατριαρχεύοντος ἀξιούμενον οὕτως ἀποπληροῦν, ὡς καλῶς ἔχον καὶ τὰ μέγιστα συμβαλλόμενον εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ. Ὅθεν καὶ συνδικατωμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ οἰαῖ συνόδῳ τῶν καθευρεθέντων ἐνταῦθα ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὑπερτίμων, ἀγαπητῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν αὐτῆς, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μαλενίκου, τοῦ Ποντοπρακκίας, τοῦ Ῥόζου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀπριω, τοῦ Μεδύτων, τοῦ Καλλιουπόλεως, τοῦ Τενέβου, τοῦ Γαρέλης καὶ τοῦ Ἐξαμιλλῶν, κατέστησεν ἀρτίως τοῦτον δὲ τὸν κύρον Ἀλέξιον εἰς τέλειον μητροπολίτην Κυέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, μετατεθέντα καὶ ἀναχθέντα ἐπὶ τῶνδε τὴν θρόνον, ὡς μεῖζονα, διὰ τὴν

ἐνοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ ἁποτερήματα κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, εὐδοκίᾳ καὶ ἐπικρίσει τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ διαπύρου προμάχου καὶ σπουδαίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ εὐταξίας καὶ τῶν θείων καὶ εὐσεβῶν δογμάτων αὐτῆς. Ἀναχθεῖ· τοῖνον ἰδοὺ καὶ καταστάς· εἰς τέλειον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας κατὰ τὴν κανονικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν τε καὶ παράδοσιν τὴν ἀνωθεν ἐπικρατήσαντα, πέμπεται οὗτος δὴ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλέξιος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆς, καὶ καταλαμβάνει ἐκεῖσε, ὡς περὶ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ἦν καὶ ἐξελέγη ἐκεῖσε ἀρχιερεύς. Διὰ ταῦτα καὶ ὅθλα ποιοῦμεν τὰ περὶ τούτου πρός τε τὴν ὑπ' αὐτὸν σύνοδον καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ αὐτὴν δὴ τὴν εὐγενέστατον μέγαν ρήγα Ῥωσίας, τὸν κύρ Ἰωάννην, καὶ τοὺς λοιποὺς εὐγενεῖς ρήγας, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοὺς υἱοὺς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρὸν, ἔτι τε καὶ πρὸς τοὺς ἀρχοντας καὶ πάντα τὸν ἐκεῖ Χριστιανισμόν τοῦ Κυρίου λαόν, καὶ γράφομεν καὶ παρεγγυώμεθα πετρικῶς, ὡς ἂν ὑποδύωνται τούτον μετὰ περιχαρείας, καὶ εὐφρανθῶσιν ἅπαντες ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀπονέμωσι τούτῳ παντοίαν εὐπαιθείαν καὶ τιμὴν, εἰς ὅσα μέλλει λέγειν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς, ἀφορῶντα εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ σύστασιν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ· ἡ γὰρ εἰς αὐτὸν αἰδώς καὶ τιμὴ καὶ εὐλάβεια εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, καὶ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, ἔτι τε καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον. Ὅφειλε μέντοι οὗτος μετέχειν καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὡς τέλειος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐπιλαβέσθαι τε καὶ πάντων τῶν ἐπουδῆποτε εὐρισκομένων καὶ διαφερόντων τῆδε τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει δικαίων καὶ προνομίων. Κατὰ γὰρ τοὺς θεοὺς καὶ ἱεροὺς κανόνας ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης ὀφείλει ἔχειν τὴν ἐξουσίαν πάντων τῶν ἀνηκόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀναγνώστας σφραγίζων ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους προεδάζων καὶ ἱερεῖς χειροτονῶν καὶ πάντα διαπραττόμενος ἀπλῶς ἐφειμένα τῇ ἱερωτάτῃ ἀρχιερεῖ Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὀφειλόντων καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων, ἱερωμένων, μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν, ὑποκείσθαι καὶ πειθαρχεῖν τούτῳ, ὅσα καὶ οἰκεῖν ποιμένι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δέχεσθαι ἀμείνων καὶ προθύμως ἀποπληροῦν, ὅσα μέλλει παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς ψυχωφελῇ καὶ σωτήρια. Ἐπεὶ δὲ ἀναγκαίως ἔχει ἐπιδημεῖν ἐνταῦθα, ὡς οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες παρακαλοῦνται, κατὰ τὸ χρέος τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ τῆς εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὴν τούτων διάταξιν, οὐκ ἔχει δὲ εὐκόλως ἐκάστου ἑαυτοῦ ἐπιδημεῖν διὰ τε τὸ πολὺ τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ τὴν ἐν τῇ μέτρῳ δυσχέρειαν, παρεγγυώμεθα, ἵνα κατὰ δύο

χρόνους, εὐθυντοῦ δυοῦς τοῦ πράγματος, καταλαμβάνῃ ἐνταῦθα, δι' αὐτὸ τε τὸ χρέος, ὅπερ ἔχει, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀναγκαίας χρήσεις, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀνακύπτοντα καὶ κατὰ πάσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ ἀναγκαῖα ζητήματα. Εἰ δ' ἴσως εἴτε ἀπὸ τινος ἀσθενείας, εἴτε ἀπὸ ἐτέρων ἐμποδισμάτων ἀδυνάτως ἔχει αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ ἐπίστασθαι, ὀφείλει ἐκλίγεσθαι καὶ ἐκπέμπειν ἐνταῦθα, οὗς ἂν ἀρμοδίους διακρίνοι τῶν τοῦ κλήρου αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρειν δι' οἰκείων ἐγγράφων καὶ κατησφαλισμένων ἀναφορῶν τὰ ὅπερ ἔχει κατεπιγόντα ζητήματα, ὡς ἂν ἐντεῦθεν λαμβάνωσι ταῦτα διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὴν πρέπουσαν ἀποκατάστασιν καὶ διόρθωσιν εἰς πλείονα σύστασιν τούτου καὶ εὐδοκίμῃσιν· ἐπειδὴ τούτου ἕνεκα καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πράξις γεγонуῖα τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίῳ, ὑπερίτμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, ἐπεδόθη εἰς ἀσφάλειαν. Ἀπελύθη τῇ λ' τοῦ Ἰουνίου ἰνδ. ζ' τοῦ, ςωεβ' ἔτους.

† Ἐἴχε καὶ διὰ τῆς θείας καὶ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ Φιλόθεῳ, ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

XXI. Synodus iudicium fert de duobus magis.

† Ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης ὁρμώμενος Καππαδόκης . . . πρὸ τινος ἡδὴ καιροῦ ἐπὶ κακῷ ἐνταῦθα ἐπιστάς, ὡς μὴ ὠφείλεν, ἀντικρυς ἀσθενείας ἔργα διαπραξάμενος ἐφωράθη· τὴν γὰρ μαγικὴν κακοτεχνίαν εἴπερ τις ἐξησχημένος, τὴν ἐντεῦθεν λύμην διαδόσιμον ἐποιεῖτο, καὶ πολλοὺς αὐτῷ παρεσκεύαζε προσιέναι καὶ βλεθρὸν ψυχικὸν ὑπομένειν. Ἀνενηχθέντος τοῖνον περὶ τοῦ θεοστογούς τούτου τῇ τε ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν θείᾳ καὶ ἱερᾷ ἀδελφότητι τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὑπερίτμων, ἀγαπητῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν αὐτῆς καὶ συλλειτουργῶν, περιαλείς ἅπαντες ἐγενόμεθα εἰς πολλὴν κατὰ τὸ εἶδος καὶ μεγάλῃν κατενεχθέντες τὴν λύπην, καὶ ταῦτα μετὰ τὸ συνεργεῖν τοῦ Πνεύματος πολλῷ μόχθῳ καὶ σπουδῇ τὰς τῆς Ἀμαραντίνης μαγείας καὶ γοητείας ἐκ τοῦ μέσου περιαιρεθῆναι, ὡς ἅπαντες ἴσασι· ὅθεν καὶ τὸν προσήκοντα ζῆλον ἀναλαβόντες, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τὸ κινδυνεύον, οὐκ ἐν δευτέρῳ τὰ περὶ τούτου ἐποιήσαμεθα· ποῦ γὰρ φορητὸν ὅλως μὴ οὐχὶ τὸν Καππαδόκην εἰς μέσον ἀχθῆναι, κἀντεῦθεν τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν καὶ τὰ τῆς κακίας ταύτης λαβεῖν; Ἄλλ' ἦν οὕτως λάθρα μετερχόμενος τὴν βδελυρὰν καὶ βλεθρίαν πρᾶξιν καὶ φανακίζων καὶ ἑξαπατῶν, ὡς εἴρηται, καὶ πολλοὺς εἰς βάραθρον ψυχικὸν καὶ ἀπώλειαν κατακρημνίζων· ἄλλ' ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης καὶ δημιουργὸς Κύριος, τοῦ οἰκείου τῶν Χριστιανῶν πλάσματος κηδόμενος, οὐκ ἠνέσχετο, οὐδὲ παρσχώρησεν ἐπὶ πλεόν τὸν Καππαδόκην συγκρύπτεσθαι καὶ λανθάνειν, ἀλλὰ τὴν τοῦ πονηροῦ καὶ τῶν ζιζανίων σπορῆς ἐκτέμνων παραφύδατος καὶ τόνδης τὸν Καππαδόκην μετὰ τῶν μαγικῶν αὐτοῦ βίβλων δεικνόμενῃ

σας τῇ κατ' ἡμᾶς ἐκτὶ συνόδῳ παραστήναι· καὶ εἰς προὔπον ἀπελεγθῆναι τε καὶ ὀριαμευθῆναι. Τὰ μὲν οὖν κατ' αὐτὸν ὅπως τε παρηκολούθησε τὴν ἀρχὴν καὶ ὅπως· ἅτε δὴ μιᾶστωρ καὶ λοιμὸς διαρρήδην τῆς ἀσεβείας καὶ τοῖς λοιποῖς μετεδίδου, μικρὸν ἂν εἴη διεξίεναι καὶ οὐδ' ἀκοαῖς ταῖς τῶν φιλοχρίστων ἀνεκτὴν, ἀλλ' ἡ νόσος αὕτη καὶ τοῦ μοναχοῦ . . . καθήψατο, δὲ δὴ ἐξ ἀπονοίας καὶ φιλοδοξίας πάθει ἐαλωκὼς πάντα ἐποίει, ὅπως ἂν ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος ἐπιτυχῆς γένοιτο. Ἐπεὶ δὲ, καθ' ὅσον ἐσπούδαζε μάλιστα, κατὰ τοσοῦτον ἀπετύγχανε τοῦ σκοποῦ, οὐδ' οὕτως ἔληγε συναίσθησιν εἰληφώς, ἀλλ' ἦν ἐπὶ τούτῳ συνεχῶς τῇ συνόδῳ φοιτῶν· ἐπὶ οὖν ἔβλεπε τὸν ῥηθέντα Καππαδόχην συνοδικῶς ἀπελεγόμενον διὰ τε τὰς ἀρρήτουργίας αὐτοῦ καὶ τὰς μαγικὰς ἀσεβείας, δέον αὐτὸν δὴ τὸν μοναχὸν συνιέναι καὶ ἀποτρέπαιον καθάπαξ ἡγεῖσθαι τοῦτον καὶ βδελυκτὸν, ὁ δὲ τὴν τοῦ διαβόλου συμμαχίαν, ὡς μὴ ὠφελεν, ἐπικεκλημένους τὸν Καππαδόχην ἀσμένως προσέειπε καὶ φιλίαν ὁμολογεῖ μετ' αὐτοῦ, καὶ κατ' οἶκον φέρων ξενίζει, καὶ ὁμόστεγον αὐτὸν καὶ ὁμοδιαίτητον ἔχειν βούλεται, καὶ δῶρα, τὰ μὲν ξτοιμος ἦν αὐτῷ παρασχεῖν, τὰ δὲ ἐπηγγέλλετο, εἰ μόνον ἔοι δεδυνημένον συσκευάσασθαι διὰ μαγγανειῶν πραγμάτων τινα καὶ μηχανὰς διαβολικὰς, ὥστε καὶ τὴν σύνοδον καὶ τοὺς περὶ ἡμᾶς πεῖσαι ἐπὶ τῷ προβιβάσθῃναι τοῦτον εἰς ἀρχιερωσύνης βαθμόν. Ὁ δὲ γε τοιοῦτος Καππαδόχης ῥᾶστα τῆς ἐφέσεως ταύτης ἀξιώσας αὐτὸν καθυπέσχετο· ἔνθεν τοι καὶ ἀσμένως καὶ μετὰ πολλῆς προσδοκίας προσλαβόμενος τὸν Καππαδόχην ὁ μοναχὸς, ὡς ὑπελάμβανεν, εἶχε τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐφιλοφρόνει· πλην ὁ Καππαδόχης, ὥσπερ αὐτὸν ἀμειδόμενος, ἐκεῖνα δὴ ἄνωγ' αὐτὸν νυκτῶν ἔγραφε, καὶ αὐτοῦ τοῦ μοναχοῦ ἐπισταμένου, καὶ ὑπὸ τὸ αἶθριον ἀντικρὺ τῶν ἀστρῶν ἐτίθει· ἐντεῦθεν γὰρ ἔλεγε καὶ τὴν ἰσχὺν προσεῖναι πρὸς τὸ ζητούμενον, ὅσα μῆτε λέγειν μῆτ' ἀκούειν καλὸν· τὴν τε γὰρ κοινὴν τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν προσευχὴν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ κατὰ χάριν Πατέρα ἀναπεμπομένην γράμμασιν ἀντιστρόφως καὶ ἐναλλάξ ἔγραψεν ἐν χάρτῃ τινὶ παραγεγραφῶς τούτῳ καὶ τὰ ἄπ' ἐξέλεξτο, καθάπερ ἐβουλήθη, ὀνόματα, ὥστε εἶναι αὐτοὺς εὐηλίους καὶ εὐεγδότους καὶ καθυπαγομένους· ἔνεκα τῶν ζητημάτων αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ χαρακτῆράς τινος, καὶ ἀσέβους καὶ ψυχώλεθρον γράμμα, χειρὶ γραφὴν ἰσχυρᾶ, πάνυ νυχον κείμενον διεβίβασεν ἀντικρὺ τῶν ἀστρῶν, εἴτα ὡς δὴθεν φυλακτικὸν κατὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Καππαδόχου ὁ μοναχὸς τῷ ἱματίῳ προσράψας τοῖς στέροισι εἶχεν ἐγκείμενον. Ἀμφωτέρων τοιγαροῦν τούτων παρισταμένων συνοδικῶς καὶ τοῦ Καππαδόχου ὡς δὴ μεταμέλειαν δὴθεν λαβόντος καὶ τὸν μοναχὸν ἐξελέγοντος ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, ὁ μοναχὸς ἔξαρτος ἦν, μάτην καὶ συκοφαντῶς διαβεβλήσθαι διατεινόμενος πρὸς τὸν Καππαδόχην. Ἀλλ' ὁ Καππαδόχης ἰσχυρῶς ἀντεπεῖχον, ἔλεγεν αὐτίκα προφανῆ τὴν πίστιν εἶναι τοῖς ἔργοις· ἐπειπερ ἐγκόλπουν ὁ μοναχὸς φέρει τὸ λεγόμενον φυλακτικόν, οὐ δὴ καὶ εὐθὺς ἐκπαυθέντος καὶ ἐξελευσθέντος ἀφ'

οὗπερ προσεβράβη ἱματίου παρὰ τοῦ μοναχοῦ καὶ τῶν προσγεγραμμένων ἐν τῷ χάρτῃ κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον χαρακτῆρων καὶ γραμμάτων ἀριδὴλως ἀναφανέντων εἰς μέσον συνοδικῶς, καὶ τοῦδε τοῦ μοναχοῦ μὴ ἀντιλέγειν ἔχοντος, ἡ μετρίότης ἡμῶν συνδιασχεψαμένη συνοδικῶς
Finis deest.

XXII. *Patriarcha monet episcopum Novoradii ut obtemperet metropolitae Kioviae.*

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Νοβοραδίου, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη τῇ θεοφιλείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Οἶδας, ὡς τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως πάσης Ῥωσίας ἐκείνου, κύρ Θεογνώστου, τελευταῖαντος ἦν ἀναγκαῖον, ἵνα γένηται ἀρχιερεὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν. Ἐπεὶ οὖν ὁ αὐτὸς κύρ Θεόγνωστος, ὅστις καὶ καλῶς διέπρεψεν εἰς ταύτην δὴ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν, πρότερον ἐτι ζῶν ἔπεμψε καὶ ἔγραψε καὶ παρεκάλεσεν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, περὶ τοῦ παρ' ἐκείνου προβιβάσθαι εἰς ἐπίσκοπον Βλαντιμήρου, τοῦ κυροῦ Ἀλέξιου, ὅτι ἔχει ἀξίως καὶ δύσεται ἀρχιερατικῶς διεξάγειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, διότι ἐνὶ εὐλαδίᾳ καὶ ἐνάρετος, καὶ ἡμεῖς δὴ ἐξητάσαμεν αὐτὸν, καθὼς ἔπραπε, καὶ εὐρομεν κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον Χριστοῦ χάριτι καὶ σύμφωνον εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἀπὸ τε τῶν αὐτῶν πολλὰς ἐρχομένων Ῥωμαίων, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῶν τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἤρχοντο ἐνταῦθα καὶ πρότερον κατὰ καιροὺς διαφόρους· διὰ ταῦτα ἡ μετρίότης ἡμῶν, συνδιασχεψαμένη μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν θέας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, ἀπὸ κοινῆς γνώμης ἀνεβίβασεν αὐτὸν διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ προτερήματα, καὶ ἀποκατέστησεν ἐπὶ τὸν μεγαλώτερον καὶ τιμιώτερον ἀρχιερατικὸν θρόνον, τέλειον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, μετὰ εἰδήσεως καὶ θελήσεως τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ διαπύρου προμάχου τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ πάντα τὰ καλὰ τιμῶν καὶ ἀνυψοῦν εὐδοκούντος καὶ βουλομένου, καθὼς μέλλεις γνωρίσεις καὶ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀπολυθέντων ἐτέρων γραμμάτων τῆς ἡμῶν μετρίότητος. Ἐπειδὴ ἐδεξάμεθα καὶ διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Σαραίου καὶ τὰς συστατικὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγγράφους γνώμας τῶν αὐτῶν λοιπῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων. Ἀρτίως οὖν ἔρχεται σὺν Θεῷ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλέξιος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τις ἡμῶν μετρίότητος, εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν· διὰ τοῦτο καὶ γράφομεν πρὸς τὴν θεοφιλείαν σου, ἵνα εὐφρανθῇς καὶ σὺ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀπονέμῃς τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ εὐπειθειαν πρὸς αὐτὸν, εἰς ἃ μέλλει λέγειν ὡς ποιητὴν καὶ διδασκαλὸς ψυχωφελῆ καὶ σωτήριον καὶ συστατικὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ εἰς τὸν Θεὸν εὐαπόδεκτον καὶ εἰς τὴν ἡμῶν μετρίτητα καὶ τὴν

θείαν καὶ ἱερὰν σύ·οδον ἐπαινετόν· τοῦτο καὶ οἱ ἱεροὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες παρακελεύονται, ῥητῶς οὕτω λέγοντες· «Τοὺς ἐπισκόπους παντὸς ἔθνους εἶδέναι χρὴ τὸν ἑαυτῶν πρῶτον καὶ πᾶσαν εὐλάβειαν καὶ ὑποταγὴν αὐτῷ ἀπονέμειν.» Ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγάπην καὶ στοργήν, ἣν εἶχεν ὁ δηλωθεὶς ἱερώτατος ἀρχιερεὺς, κύρ Θεόγνωστος, εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἔκεινον ἔδωκεν ἔκεινον εἰς τὸ φιλόνοιον φέρειν σταυροὺς τέσσαρας, καὶ ἀπὸ ζητήσεως καὶ παρακλήσεως ἰδικῆς σου ἐποίησαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅσον ἐποίησαμεν εἰς σέ, ὀφείλεις, ἵνα εὐχαριστήσῃς, καὶ οὐδὲν παρεξέλθῃς ἀπὸ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἀποδιδῶς πρὸς τοῦτον δὴ τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην σου τὴν ἣν ἔχεις κατὰ χρέος ὑποταγὴν· ἐὰν γοῦν βλέπῃ καὶ αὐτὸς τὴν σὴν εὐγνωμοσύνην χρεωστικῶς εἰς αὐτὸν καὶ καλὴν καὶ ὀρθὴν εὐνοιαν, μέλλει δεικνύνειν πατρικὴν καὶ ἀγαπητικὴν εὐμένειαν εἰς τὴν θεοφιλίαν σου· οἶδας δὲ, ὅτι καὶ αἱ γραφαὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, αἵτινες προαπελύθησαν εἰς τοῦτο, διὰ φιλίαν τὴν πρὸς σέ ἐγένοντο, πλὴν οὕτως ἵνα οὐδὲν θαρβήσῃς εἰς τοῦτο καὶ εἰσέλθῃς εἰς πρόφασιν τινα ἐντεῦθεν, καὶ ποιήσῃς τίποτε περιφρονητικὸν εἰς τὸν μητροπολίτην σου, ἀλλὰ ἵνα στέργῃς μὲν καὶ εἰς ἐκεῖνο ἀμεταθέτως, ἀπιδιδῶς δὲ καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον ἱερώτατον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας τὴν χρεωστομένην, ὡς εἴρηται, εὐπειθεῖαν καὶ ὑποταγὴν καὶ τιμὴν, καθὼς τε οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες παρακελεύονται, καὶ καθὼς ἀπεδίδουν αὐτὴν καὶ οἱ πρότερον ἐπίσκοποι εἰς τοὺς πρῶτον μητροπολίτας αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἴσως ἐνι τις λόγος χάριν τοῦ ὅπερ ἐποίησαμεν εἰς σέ διὰ τοὺς σταυροὺς, ὡς δεδῆλωται, περὶ ταύτης καὶ μόνης τῆς ὑποθέσεως ἀναφέρῃς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὡς ἂν διαπράξῃται αὕτη, ὅσον ἂν διακρίνοι περὶ τούτου· πλὴν εἰς τοῦτο καὶ μόνον τὸ κεφάλαιον δίδομεν τοῦτο, εἰς δὲ πᾶσαν ἄλλην ὑπόθεσιν, εἴτε δῆτα προσκαλεῖται σέ εἰς ἑαυτὸν ὁ μητροπολίτης σου, εἴτε εἰς ἄλλο τι, ἵνα ὑπόκεισαι εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ διακριαὶν αὐτοῦ, καὶ εἰ τι δὲ συμβῇ μεταξὺ, ἐξετάσεως καὶ κρίσεως δεόμενον, ἵνα παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας δέχῃται τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐξέτασιν, ἐν μηδενὶ ἀντιλέγων μηδὲ ἀπειθῶν, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄνωθεν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐκκλησιαστικῇ εὐταξίᾳ καὶ κατὰ τὴν τῶν αὐτῶν θείων κανόνων παράδοσιν, ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παρακελεύονται οἱ ἱεροὶ κανόνες, ὥστε, ὅποταν σοι γένηται ἀναγκαῖα χρεια γράφειν καὶ ἀναφέρειν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, πρῶτον ἵνα διδῶς εἰδῇς εἰς τὸν μητροπολίτην σου, καὶ μετὰ εἰδήσεως τούτου καὶ βουλῆς γράφῃς τοῦτο καὶ ἀναφέρῃς· ἀκολουθῶς στέργουσα τὰ περὶ τούτου καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν κατὰ τὴν διάταξιν τῶν κανόνων παρακελεύεται, ἵνα μηδὲν γένηται τούτου ἐν·κα παρὰ τὴν αὐτὴν γνώμην, ἀλλὰ ἐνεργῇται οὕτως, διότι ἐὰν οὐδὲν ἀποπληροῖς εἰς τὸν μητροπολίτην σου κατὰ τοὺς αὐτοὺς θείους κανόνες τὴν ἀνήκουσαν ὑποταγὴν χρεωστικῶς, γίνωσκε, ὅτι ἀνατεθειμένος ἐνι οὗτος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος πράττειν εἰς σέ πᾶν ὅπερ ἔχει ἐπ' ἀδείας κανονικῶς, καὶ

τὸ τοιοῦτοτρόπως γινόμενον παρ' αὐτοῦ πάντως μέλλει στέργειν ὁμολογουμένως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ οὐδὲν οὐδόλως μέλλεις ἐδρῆσειν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος τὴν τυχοῦσαν βοήθειαν, ἐὰν ἴσως φανῇς ἀπειθῆς καὶ ἀνυπότακτος εἰς τὸν διαληφθέντα μητροπολίτην σου. Συντηροῦ τοίνυν εἰρηνεύων κατὰ τὸ εἶκος, καὶ ποιεῖ ἀμεταθέτως καὶ ἀπαραιτήτως, καθὼς γράφομεν καὶ παρεγγυώμεθα τῇ θεοφιλείᾳ σου διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἀντιστραφέντος δι' ἀσφαλείας. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς θεοφιλίας σου.

Ἀπελύθη τῇ β' τοῦ ζωῆ' δευτέρου ἔτους. Ἐπεὶ δὲ ἀνετέθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ θεοφιλέστατος κανστρίσιος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ σκευοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου, ἀγαπητὸς κατὰ Πνεῦμα υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Γεώργιος ὁ Περδικῆς, καὶ ἑξαρχος καὶ δικαίω τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἵνα κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς ποιήσῃ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίου, ὅντινα καὶ ὡς κριτὴν στέργουσα πέμπει ἡ μετριότης ἡμῶν, παραδελουμένη ἰδοῦ τῇ θεοφιλείᾳ σου, ἵνα ὑποδέξῃται τοῦτον μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἀγάπης· ἡ γὰρ πρὸς αὐτὸν τιμὴ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, καὶ ἔχει τὴν ἀναφορὰν, καὶ μέλλεις ποιῆσαι καὶ εἰς τοῦτο πρᾶγμα εἰς πολλὴν ἀποδοχὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ζ', διὰ τῆς δεσποτικῆς καὶ τιμίας κατρίαρχικῆς χειρὸς.

XXIII. Patriarcha monet episcopum Novogradii, ut quemdam Theodorum excommunicatum habeat.

Εἰς τὸν αὐτὸν Νοβογραδίου.

† Ἀπὸ τῆς περιλήψεως τοῦ ἀπολυθέντος ἑτέρου γράμματος τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς σέ μέλλεις γνωρίσειν, ὅσα ἔγραψα καὶ παρεδῆλωσά σοι ἡ μετριότης ἡμῶν περὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κυροῦ Ἀλεξίου, ὑπερτίμου καὶ ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἵνα δηλονότι ἔχῃς εἰς αὐτὸν τὴν ὀφειλομένην ὑποταγὴν καὶ εὐπειθεῖαν, ὡς μητροπολίτην σου, καθὼς οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες παρακελεύονται· ἀλλὰ καὶ νῦν τὰ αὐτὰ παρεγγυᾶται τῇ θεοφιλείᾳ σου ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἀγωνίζου καὶ ἐπιμελοῦ, ἵνα ἀποπληροῖς οὕτως ἀμεταθέτως. Γνωστὸν δὲ ἔστω τῇ θεοφιλείᾳ σου, ὅτι ὁ Θεοδώρητος πρὸ δύο χρόνων ἦλθεν ἐνταῦθα, ἐπὶ ζῶντος τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως κύρ Θεογνώστου ἐκεῖνου, καὶ ἐξήτησεν ἵνα γένηται μητροπολίτης Ῥωσίας· ἡμεῖς δὲ, ἀκριβῶς ἐξετάσαντες καὶ εὐρόντες, ὅτι ὁ μητροπολίτης, κύρ Θεόγνωστος, ἄκμην ἔζη, οὐδὲν παρεδεξάμεθα τοῦτον, ὅτι ἐκτὸς τῆς θεσμοθεσίας τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἐζήτει, διὰ τοῦτο καὶ ἐλεγόμεν πρὸς ἔκεινον, ὡς ἂν προσκαρτερῇ, καὶ πέμψωμεν ἡμεῖς καὶ μάθωμεν τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ μητροπολίτου ἐκεῖνου, καὶ τότε, εἰ τι φανῇ καλὸν, ἵνα ποιήσωμεν. Ἐκεῖνος δὲ ἐγένετο φυγὰς εἰς τὸν Τόρνολον, καὶ ἐποίησε πρᾶγμα παραλογώτατον

καὶ παρανομώτατον καὶ ἔξω τῶν κανόνων, ὅπερ Α οὐδὲν ἐγένετό ποτε, ἀφ' οὗ ἔδραπνίσθη ἡ Ῥωσία. Ἡμεῖς γοῦν ἐγράψαμεν καὶ πρότερον εἰς πάντα τὸν αὐτόθι τόπον, ἵνα οὐδὲν προσδέξησθε ποσῶς τὸν τοιοῦτον Θεοδώρητον, ὡς καθηρημένον παρὰ τῶν θείων κανόνων καὶ παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, λοιπὸν, εἰ μὴν ἐκβάλῃ καθόλου τὰ ἀρχιερατικά, ἵνα ἔνι μόνον, ὡς ἀπλῶς Χριστιανός· εἰ δὲ φιλονεικεῖ κρατεῖσθαι καὶ ἐμμένειν εἰς τοῦτο, ἵνα ἔνι μὴν καὶ καθηρημένος, ἔνι δὲ καὶ ἀφωρισμένος καὶ ἀλλότριος τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως, ὁλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὅστις μέλλει διξασθαι εἰς κοινωνίαν αὐτὸν, κἄν ὅστις ἄρα καὶ ἡ· πρόσχε γοῦν, ἵνα οὐδὲν παραδέξῃ ποσῶς τὸν τοιοῦτον Θεοδώρητον, ὡς ἂν μὴ ὑποπέσης καὶ σὺ εἰς τὴν καταδικήν, εἰς ἣν ἔνι καὶ ὁ Θεοδώρητος· λέγει γὰρ ὁ κανὼν, ὅτι· «Ὁ ἀκοινωνήτω κοινωνῶν καὶ αὐτὸς ἀκοινωνήτος ἔστω·» ὁλλὰ μάλλον δεῖ ἔχη ἡ θεοφιλία σου πρὸς τόνδε τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κατὰ τὸ ὅπερ ἔχεις χρέος, εὐπειθεῖαν καὶ εὐλάβειαν καὶ ὑποταγὴν, καθὼς καὶ δι' ἐτέρου γράμματος πλατύτερον παρεδῆλωσέ σοι ἡ μετριότης ἡμῶν· ἡ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην, κύρ Ἀλέξιον, τιμὴ εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, καὶ εἰς τὴν μετριότητα ἡμῶν διαβαίνει. Συντηροῦ τοίνυν καὶ ποιεῖ καθά σοι παρεγγυώμεθα διὰ τοῦ παρόντος γράμματος. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς θεοφιλίας σου.

† Εἶχε τὸ· Μητρί Τουλίω Ἰνδ. ζ', διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς.

XXIV. Synodus statuit ut Vladimiriæ sit sedes metropolitæ Kioviæ et totius Russiæ.

† Εἶχε μὲν ἡ ἀγιωτάτη μητρόπολις Ῥωσίας μετὰ καὶ τῶν ἄλλων κάστρων καὶ χωρῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς τελούτων καὶ τῇ ἐν τῇ Μικρᾷ Ῥωσίᾳ κάστρῳ, τὸ Κύεθον ἐπονομαζόμενον, ἐν ᾧ ἦν ἀνωθεν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς μητροπόλεως· ἡδύσκοντο δὲ καὶ οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς Ῥωσίας τὴν εἰρησιν ποιούμενοι ἐν αὐτῇ. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ καιροῦ συγχύσεως καὶ ἀνωμαλίας καὶ τῆς τῶν γειτονούντων Ἀλαμάνων δεινῆς ἐπιθέσεως ἐφθάρη, καὶ εἰς στενωχωρίαν κατήντησε, κἀνταῦθεν οἱ προϊστάμενοι ἀρχιερατικῶς τῆς Ῥωσίας, μὴ τὴν ἀνήκουσαν καὶ ἐφειλομένην αὐτοῖς κυβέρνησιν ἔχοντες, παρὰ πολὺ ἰκλειομένην τῆς προτέρας, ἐπεὶ οὐδὲ τῆς τῶν ἀναγκαιῶν ἡπόρουσαν προσόδου, μετῴκησαν εἰς τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆς ἐπισκοπὴν Βλαντιμήρου, ἱκανὴν οὔσαν παρέχειν αὐτοῖς καταμονὴν καὶ ἀνάπαυσιν πάντων τῶν χρεωδῶν, μετῴκησαν δὲ ἐν αὐτῇ τοῦτον τὸν τρόπον ὃ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Ῥωσίας, κύρ Θεόγνωστος· ἐκεῖνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἑταροὶ δύο, ἐπισκεπτόμενοι μὲν, ὅσον εἰκόσ, καὶ τὸ Κύεθον καὶ τούτῳ τὴν προτίμησιν ἀπονέμοντες διὰ τὸ ἐκεῖσε, ὡς δεδῆλωται, εἶναι τὸν θρόνον ἀνωθεν τῆς μητροπόλεως, οἰκοῦντες δὲ καὶ διατρίβοντες καὶ τὴν αὐτῶν πᾶσαν προμήθειαν καὶ ἀνάπαυσιν ποριζόμενοι ἐκ τοῦ Βλαντιμήρου· μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ τὸ μὴ γεγενῆαι ἐφ' ἱκανοῖς χρόνοις ἐπίσκοπον,

ὡς τοῦ μητροπολίτου ἰδιοποιησαμένου καὶ κατὰσχόντος αὐτὴν· ἀλλ' ὁ νῦν προδιδασθὲς εἰς ψῆφον καὶ ἐκλογῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἱερώτατος μητροπολίτης πάσης Ῥωσίας, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ἀγαθὸς ὢν ἀνὴρ καὶ ὑποταγῆς εἰδὼς νόμους, συνῆν τῷ διαληφθέντι ἀρχιερεῖ, κύρ Θεογνώστῳ ἐκείνῳ, διακυβερνῶν καὶ ὑπανέχων αὐτὸν γῆρα κάμνοντα καὶ ἀσθενεῖα περιπεσόντα ζεινῇ καὶ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας προσταγῇ καὶ θελήσει ἐκεῖνου καλῶς ἀντιλαμβανόμενος· ὅθεν καὶ κατανοήσας ἐκεῖνος· αὐτὸν ἱκανὸν ὄντα ψυχῶν προστασίαν ἀνεγχειρισθῆναι, ἐπίσκοπον Βλαντιμήρου πρὸς τῷ τέλει τοῦ αὐτοῦ βίου χειροτονήθηκε, καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐγράφε καὶ ἐμαρτύρησε καὶ ἠξίωσε προδιδασθῆναι εἰς τὸν θρόνον Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὅς δὴ καὶ μετὰ θάνατον ἐκεῖνου, προκρίθει· παρ' αὐτοῦ πρότερον, ὡς εἰρηται, παρὰ τε τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου ῥηγὸς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννου, καὶ ἐτέρων ῥηγῶν, τῶν κληρικῶν τε καὶ παντὸς τοῦ ἐκείσε Χριστιανικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον καὶ ψηφισθεὶς καὶ ἐκλεγείς καὶ προδιδασθεὶς εἰς μητροπολίτην Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, ἐκίνησε καὶ τὸν περὶ τούτου λόγον συνοδικῶς πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὅπως δηλονότι ἐφθάρη καὶ εἰς στενωχωρίαν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον κατήντησε (καὶ οὐδὲ ἱκανὸν ἔστι κατάντημα τοῦ ἀρχιερέως τὸ Κύεθον), ὅπως δὲ ὁ Θεοδώρητος παρανόμως ἀπελθὼν εἰς τὸν Τόρνοβον καὶ παρὰ τοὺς ἱερούς κανόνας· εὐλαβῶς παρὰ νομον χειροτονίαν ἐκείσε, καθαιρεθεὶς δὲ καὶ ἀφορισθεὶς παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ληστικῶς ἅμα καὶ τυραννικῶς ἀντιποιεῖται τοῦ Κιύβου, καὶ εὐρίσκειται ἐν αὐτῷ. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν, συνδιασχεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἀγαπητοῖς κατὰ Κύριον ἀδελφοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῖς, ἐπεὶ πολλὰ χρόνους ἐγνώρισεν, ὡς οὐκ ἔστιν ἑτέρα καταμονὴ καὶ ἀνάπαυσις καὶ κατάντημα τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ῥωσίας διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, εἰ μὴ τὸ Βλαντιμήρον, ἐν ᾧ ἡδύσκοντο καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ μητροπολίται Ῥωσίας, ἐνὶ δὲ τῶν ἀναγκαιωτάτων πάντως καὶ ἐφειλομένων ἀποκαταστήναι τὸν ἀρχιερέα διὰ συνοδικῆς πράξεως, ἐνθα δὴ εὐρίσκεισθαι ἀπολαύοντα τῆς ἱκανῆς προμηθείας καὶ κυβερνήσεως, ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τὸν τε ἱερώτατον μητροπολίτην Ῥωσίας καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν πάντας ἐν τῷ Βλαντιμήρῳ καὶ ἔχειν τοῦτο ὡς οἶκτον κάθισμα ἀναφαίρετῶς καὶ ἀναποσπαστῶς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, καὶ ἔνι μὲν καὶ τὸ Κύεθον ὡς οἶκειο· θρόνος καὶ πρῶτον κάθισμα τοῦ ἀρχιερέως, ἐὰν περισώζηται, μετ' ἐκεῖνο καὶ σὺν ἐκείνῳ δευτερον κάθισμα καὶ καταμονὴ καὶ ἀνάπαυσις ἡ ἀνω-

τάτη ἐπισκοπῇ. Βλαντιμήρου, ἐν ᾗ ἀκωλύτως, ὁπ-
νίκα δεήσει, ἐνεργήσει ὁ μητροπολίτης Ῥωσίας
σφραγιδᾶς τε ἀναγνωστῶν καὶ ὑποδιακόνων καὶ
διακόνων προβιδασμοὺς καὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ
τὰ ἄλλα, ὅσα κανονικῶς ἐφεύεται καὶ τῷ γνησίῳ ἀρ-
χιερεῖ, ἀνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
σεως, ἀλλὰ καὶ εἴπερ βοηθεῖα Θεοῦ ἐπανελθοὶ τὸ
Κύεθον εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν τε καὶ κατὰ-
στασιν, ἐξωσθῇ δὲ καὶ ὁ καθαιρεθεὶς Θεοδώρητος,
ὥστε εἶναι δυνατόν ἔχειν τινὰ ἐν αὐτῷ τὸν ἀρχιερέα
ἀνάπαυσιν, οὐδὲ οὕτως ἐκσπασθήσεται τὸ Βλαντιμή-
ρον τοῦ μὴ προσεῖναι ὡς οἰκεῖον κάθισμα τοῖς μη-
τροπολίταις τῆς Ῥωσίας, ἀλλ' ἔσται μὲν, ὡς δεδή-
λωται, τὸ Κύεθον θρόνος καὶ πρῶτον κάθισμα
τοῦ. *Finis deest.*

XXV. Episcopi, qui patriarcham sequi non potuerant, confirmant decisiones ejus.

† Ἐπεὶ παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλήθος ἁμαρτιῶν
συνέβη, ἥτις δὴ καὶ συνέβη, διάστασις μεταξὺ τῶν
κρταίων καὶ ἀγίων ἡμῶν αὐθεντῶν καὶ βασιλέων,
κάντεῦθεν τῆς τοσαύτης δυσχερείας καὶ ἐναντιότη-
τος ἐπελθοῦσης ἐπισυμβάλειν καὶ κοινὸς διέσθης· καὶ
πεντελῆς· φθορὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ δὲ γε παναγιώ-
τατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης,
ὡς τὴν πνευματικὴν προστασίαν λαβὼν ἀπὸ τοῦ
Θεοῦ, συνδιασκέψαμενος· ἡμῖν πᾶσι κατὰ τὸ εἶδος
καὶ προμήθειαν ποιησάμενος, δεῖν ἔγνω παραγενέ-
σθαι δι' ἐαυτοῦ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τούτους τοὺς βα-
σιλεῖς, ὥστε σὺν βοηθείᾳ Θεοῦ ἀποκαταλλάξαι καὶ
εἰρηνεύσαι τὴν τοιαύτην διάστασιν, κοινωσάμενος
τὰ περὶ τούτου πάση τῇ ὁμηγύρει καὶ ἀδελφότητι
ἡμῶν τῶν ἀρχιερέων, ἥδη τὴν τοιαύτην προμήθειαν,
ὡ· ἀνωθεν καὶ ἐκ Θεοῦ καταπεμφθεῖσαν, συμφέ-
ρουσαν καὶ κοινωφελῆ ὁμοῦ κρίναντες, συμψηφίζό-
μεθα, καὶ δι' οἰκείων γνωμῶν καὶ οἰκιοχειρῶν ὑπο-
γραφῶν κυρούμεν καὶ βεβατοῦμεν ἀσμένως τε καὶ
ὀλῆ διαθέσει καὶ προθυμίᾳ ψυχῆς, καὶ ὅσοι δηλονότι
ἀπ' ἡμῶν τῶν τῆς ἱερᾶς συνόδου διὰ τὴν ἐπιγενομέ-
νην εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ καιροῦ στενωχωρίαν καὶ ἐν-
δειαν οὐκ ἰσχύοντες ἀκολουθεῖν κατὰ τὸ ὅπερ ἔχομεν
χρέος αὐτῷ δὴ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ
οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, καὶ στέργομεν κοινῇ, ὅσον
ἂν διὰ τὴν κοινωφελῆ εἰρηναίαν ταύτην σὺν Θεῷ
κατάστασιν ἰσχύει καὶ διαπράττειται ὁ παναγιώτατος
ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης· ἐπειδὴ
τοῦτό ἐστι καὶ εἰς ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν
τῶν ὑπολειφθέντων ἀθλίων Χριστιανῶν σύστασιν καὶ
ἀσφάλειαν ψυχῇ καὶ σώματι.

† Ὑπεγράφη δὲ οἰκιοχειρῶς παρὰ πάντων τῶν
τοιούτων ἀρχιερέων τὸ παμφθὲν κατὰ πάντα ἐγ-
γραφον τῆς ἀναγορᾶς Ἰσοῦ πρὸς τὸν κραταῖον
καὶ ἄγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα τὸν Καρ-
τακουζηνόν.

XXVI. Patriarcha jubet acta iterum codici mandari.

† Ἐπειδὴ παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλήθος ἁμαρ-
τιῶν συνέβη, ἥτις δὴ καὶ συνέβη, διάστασις πρότε-
ρον μεταξὺ τῶν βασιλέων, καὶ τῆς δυσχερείας καὶ

ἐναντιότητος, ὡς μὴ ὥφελεν, ἐπικρατούσης, ἐπι-
βούλως μὲν καὶ ἀδίκως ἀπεδιώχθη ὁ κραταῖος· καὶ
ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς, κύρ Ἰωάννης ὁ
Παλαιολόγος, ἀπὸ τῆς προγονικῆς καὶ πατρικῆς αὐ-
τοῦ ἀρχῆς, ὁ γνήσιος δηλαδὴ καὶ φυσικὸς κληρονό-
μος τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας τῶν Ῥωμαίων, ὑπερῆ-
λυσας δὲ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ ἀληθῆ λόγον καὶ τὰς
κανονικὰς καὶ νομικὰς διατάξεις ὁ παναγιώτατος
ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, κύρ Κάλ-
λιστος, ἐξώσθη μὲν διὰ τοῦτο τοῦ πατριαρχικοῦ αὐ-
τοῦ θρόνου, ἀδίκως ὑπερβόριος γεγονὼς, ἀντειστήθη
δὲ, ὡς ἔδοξεν, ὁ χρηματίας κύρ Φιλδόθεος, εἶτα εὐ-
δοκίᾳ τοῦ παναγιώτου Θεοῦ δικαιοθεῖς ὁ κραταῖος
καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διὰ μεσιτείας
καὶ ἀντιλήψεως τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης καὶ
Θεομήτορος εἰσῆλθε παροδύξως εἰς τὴν θεοδόξαστον
πόλιν ἐαυτοῦ· ἐπανῆλθε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ φηθεὶς
παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, οἱ οἰκουμενικὸς πα-
τριάρχης, ἐπειλημμένος κανονικῶς καὶ ἐννύμως τῆς
Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὡς γνήσιος αὐτῆς καὶ ἀληθῆς
καίμην καὶ διδάσκαλος, Χριστοῦ χάριτι. Ἐν τῷ με-
ταξὺ δὲ τις ἢ καὶ τινες χαίρεται μετὰ τοῦ ποτε
μεγάλου χαρτοφύλακος, τοῦ Ἀμπρο..., κατελιγμέ-
νου τῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοῦτο τόλμης καὶ
αὐθαδείας ἦλθον, ὥστε οὐ μόνον τὸν ἐκ' εὐσεδείᾳ
τῶν ἱερῶν δογμάτων ἐκτεθειμένον συνοδικὸν τόμον,
ὕπερ οὗ ὁ δοξιδίμος καὶ εὐσεδέστατος βασιλεὺς, ὁ
πατὴρ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ
βασιλέως, τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου συναθροί-
σθαι ἐν τῷ παμμεγίστῳ καὶ θειοτάτῳ ναφί τῆς
τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, κλειστά ἐμόγησε, καὶ, ὡς
ἅπαντες ἴσασιν, οὐ μικρὸν πόνον ὑπέστη διὰ τὰς ἀπὸ
τοῦ Θεοῦ μισθαποδοσίας καὶ ταῦτα τῷ τότε ὑπὸ τῆς
ἀνσκηψάσης ἐκείνης χαλεπῆς καὶ θανατοφόρου νόσου
κατατεινόμενος καὶ πρὸς ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς
ὢν, τοῦτον τὸν ἱερὸν συνοδικὸν τόμον ἐν τῷ ἐκκλη-
σιαστικῷ κωδικίῳ καταγεγραμμένον διέβρῃξαν καὶ
κατέλυσαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ αὐτῷ κωδικίῳ κει-
μένας συνοδικὰς πράξεις ἠφάνισαν, καθάπερ ἥδη
ὁράται· ἥδη κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ
ὑποτύπωσιν αὐτῆς παρακλειούσαι αὐτοῦ δὴ τοῦ παν-
αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
τριάρχου, ἤρξαντο καταστρώννυσθαι ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ
κωδικίῳ τὰ συνοδικὰ ἐγγραφα σημειώματα.

XXVII. Patriarcha metropolitae Bizae per adjunctionem confert archiepiscopatum Dercus.

† Ἐπεὶ ὑπὸ τῆς ἐπιφύσεως τοῖς πράγμασιν ἀνω-
μαλίας καὶ συγχύσεως, παραχωρήσει Θεοῦ διὰ
πλήθος ἁμαρτιῶν, ὑπεχώρησεν ὁ ἱερώτατος μητρο-
πολίτης Βιζύης, ὑπέρτιμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον
ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός,
κατὰ τὸ εἶδος, κάντεῦθεν κατήνησεν, εἰς ὅσην δὴ
καὶ κατήνησε στενότητα, οὐ δεῖν ἔκρινεν ἡ μετριό-
της ἡμῶν ἀπρὸ μῆθευτον τοῦτον περιδεῖν· οὐ πρὸς
ἡμῶν γὰρ τοῦτο, οὐδὲ τοῦ περὶ αὐτὸν πνευματικοῦ
φίλτρου· ἐνθεν τοι καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκειται χηραύ-
ουσα ἥδη ἡ ἀγιωτάτη ἀρχιεπισκοπὴ Δέρκου, ἐπι-
δίδωμι ταύτην κατὰ λόγον ἐπιδόσει· ἡ μετριότης

ἡμῶν πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Βιζύης καὶ ὑπερτίμον· ἐπιλήψεται τοῖνυν οὗτος αὐτῆς καὶ τῶν ὅπ' αὐτὴν πάντων, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱερουργεῖν ἐν αὐτῇ, ἀναγνίστας τε σφραγίζειν καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους, ἔτι τε καὶ πρεσβυτέρους ἀπὸ τῶν ὅπ' αὐτὴν χειροτονεῖν, καθιερούσεις τε ναῶν ποιεῖν, καὶ ἀπλῶς πάντα διαπράττεσθαι, ὅσα καὶ ὁ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἔστ' ἂν δηλονότι, Θεοῦ διδόντος εἰρηνικῆς καταστάσεως ἐπιγενομένης τοῖς πράγμασιν, ἐπανεῖλθῃ καὶ ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Βιζύης καὶ ὑπερτίμος εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτόν, καὶ διεξάγῃ τὸ καταπιστευθὲν αὐτῷ λογικὸν ποίμνιον, ὡς ὁ τοῦ Κυρίου βούλεται νόμος· ὁθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς ῥηθείσης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Δέρκους καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν καὶ ἐπικράτειαν αὐτῆς λοιπὸς ἅπας λαὸς ἔχειν εἰς ἐκτὸν τὸ προσήκον σέβας καὶ πᾶσαν τιμὴν καὶ εὐπείθειαν, ὅσα καὶ εἰς ἀρχιερεῖς αὐτῶν, πατέρα τε καὶ διδάσκαλον, καὶ πείθεσθαι τοῦτ' ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι λέγειν καὶ εἰσθγέσθαι αὐτοῖς, ἀφορῶσιν εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυσιστέλειαν, οὐδενὸς τῶν ἀπάντων ὀφειλοντος παρεμποδίσαι αὐτῷ ἐπὶ τούτοις ὅλως, καὶ ὅστις ἄρα καὶ ἦ. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XXVIII. *Synodus excommunicat metropolitam Alaniam.*

† Καθαίρεσις συνοδικῇ τοῦ ποτε Ἀλανίας.

† Φθάνουσι πρὸ τινων ἤδη χρόνων οἱ Ταναταῖαι Θεοσεβέστατοι ἱερεῖς, ὃ τε πρωτοπαππᾶς Μιχαὴλ, ὁ πρεσβύτερος Νικόλαος καὶ ὁ λοιπὸς μετ' αὐτῶν πρεσβύτερος ὁ Θεόδωρος, εἰς τὰς μετὰ τοῦ ποτε Ἀλανίας ἐμπροσθέντες οὐκ ὀλίγας ἀμφισβητήσεις καὶ διενέξεις, ὡς ἀποστερούμενοι παρ' αὐτοῦ, καθάπερ διισχυρίζοντο, τῶν ἀνέκαθεν προσηκόντων καὶ ἀνηκόντων αὐτοῖς ἐκκλησιαστικῶν δικαίων· ἔθεν τοι καὶ ἐπει, ἰκασίᾳ πολλῇ πρότερον χρησάμενοι πρὸς αὐτὸν τούτων ἕνεκα, οὐδ' ὅλως ἰσχύσαν· μεταπεισάει τῆς πλεονεκτικῆς καὶ φιλονεικοῦ γνώμης, καὶ μὴ ἐπὶ πλέον θυνάμενοι φέρειν τὴν ἀδικίαν, ἀνατρέχουσι τῇ καὶ αὐτὰ εἰς τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην, κύρ' Ἰσιδώρον ἐκείνον, καὶ τὰ περὶ τούτου περιπαθῶς ἀναγγέλλουσιν, ὅτε δὴ καὶ συνοδικῷ δικαστηρίῳ πολλάκις καὶ διαφύρως συγκροτηθέντος, συμπαρόντος καὶ τοῦ ἀντικαθισταμένου αὐτοῖς τοιοῦτου Ἀλανίας, ἐπεὶ διεβρόθηδον ἀνεφάνησαν οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἀδικα πάσχοντες παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδίων ἀποστερούμενοι, οὐχ ὕψαινούσης γνώμῃ, ψήφισμα συνοδικὸν ἐξήνεγκον τοῦδε τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ' Ἰσιδώρου, δικαιοῦν αὐτούς, ὥστε ἀπολαβεῖν, ὡς τὸ πρότερον, ἐκ τοῦ ἂν· ἐντεῦθεν τῶν διαφερόντων αὐτοῖς ἀνωθεν τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων κατὰ τὴν ἐπικρατήσαν κατὰ τὸν ἐκείσε τόπον τάξιν τε καὶ συνήθειαν. Ἀλλ' ὁ δηλωθεὶς Ἀλανίας, καίτοι δόξα· πείσασθαι διέθεν αὐτοῖς, ἀποσχόμενος τῆς ἐριστικῆς γνώμης αὐτοῦ καὶ πλεονεκτικῆς, καὶ στέργων, ὡς καθυπεκρίνετο τὸν καιρὸν, τῇ συνοδικῇ ταύτῃ ἐγγράφῳ διαγνώ-

σει καὶ ἀποφάσει, ὡς μόνον ἐφθασεν ἀποδημήσας ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα, μικρὰ φροντίσας τῶν ἐψηφισμένων συνοδικῶς, ἀθετήτης τούτων ἐγένετο· αὐτίκα τοῖνυν, ὥσπερ ἐπιλεησμένος τοῦ κατ' αὐτὴν σχήματος, ἐπαναστάς καὶ ἐπαναισχυνήτας πρὸς τὸν Χάνην ὀπῆει, ἀμυντικῶς διακείμενος κατὰ τῶν ἱερέων, ὡς οὐ χρεῶν, ἀδικα πασχόντων ἐπὶ ἀνατροπῇ καὶ καταλύσει τῆς συνοδικῆς ταύτης διαγνώσεως· τε καὶ ἀποφάσεως, ὅτε δὴ καὶ τὸ λεγόμενον διαλείχιον ἐκείθεν λαθὼν, αἶτε δὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ ὑποκεῖσθαι βουλόμενος, οὐκ ὀλίγα ἐπικίνδυνα καὶ κακωτικά καὶ ἐπιζήμια τοῖς τοιούτοις ἱερεῦσιν ἐπήνεγκεν, ὡς μὴ ὤφελεν. Ἐφερον μὲν οὖν οὗτοι, καίτοι τὰ δεινότερα ὑπ' αὐτοῦ πάσχοντες, παρακαλοῦντες, δέόμενοι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτοῦ προσδοκῶντες μεταβολὴν· ἐπὶ δὲ εἰδὼν αὐτὸν προδήλως μὲν καὶ συνοδικῶς ψήφους καὶ ἀποφάσεις περιφρονούντα καὶ ἀθετοῦντα καὶ παρ' οὐδὲν ταύτας ποιοῦμενον, οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ καθήκοντος ἐκτραπόμενον, ὡς καὶ τοὺς ἐκείσε πινούσους καὶ θέλους ναοὺς κατακλείειν σὺν οὐδεμιᾷ τινι εὐλόγῳ προφάσει καὶ τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἱερουργεῖν ἀδίκως ἐπέχειν, κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν ἐκείνον δύο Χριστιανοὺς ἀνθρώπους τεθνηκότας διὰ τὴν παράλογον αὐτοῦ τῶν ἱερέων ἐπίσχεσιν, οὐ σὺν δίκῃ ἐπαχθεῖσαν, παρεσκεύασεν ἀψάλτους ἐναπομείναι καὶ μὴ τῶν νενομισμένων ἐπιτυχεῖν, οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ δύο τινὰ βρέφη ἐκ προγόνων εὐσεβῆ τὴν τοῦ γένους σειρὰν ἔλκοντα παραίτιος ἐγένετο, ὡς οὐ θέμις, βαπτισθῆναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀρμενίων, μηκέτι ἐνεγκόντες, ἐγγράφως ἀναφέρουσι καὶ πρότερον τὰ περὶ τούτου συνδικῶς ἐπὶ τοῦ χρηματίσαντος κύρ' Φιλοθέου. Μετὰ μέντοι παραδρομῇ οὐκ ὀλίγου καιροῦ ἀρχόντων τινῶν, πραγματευτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐποίκων πολιτῶν τῆς θεοδοξάστου, θεοφυλάκτου καὶ θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως ἐξ ἔθους κατὰ τὸν ἐκείσε τρόπον ἀφικνουμένων, ἐχόντων ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συνειδήσεως τὸ ἀξιοπίστον καὶ ἐγνωσμένων ὄντων εἰς τοῦτο τοῖς πᾶσι σχεδόν, τοῦ τε κύρ' Κωνσταντίνου δηλαδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ, τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Ἀγαπητοῦ, τοῦ ἀπὸ τῶν Πηγαίτων Σγουροπούλου, τοῦ Μονεμβασιώτου καὶ ἐτέρων, ἐν εἰδήσει καὶ πείρᾳ γενομένων καὶ αὐτοφεί ἰδόντων τὰς ἀπειρημένας ταύτας καὶ παρανόμους πράξεις αὐτοῦ καὶ τὸν προσήκοντα ζῆλον ἐντεῦθεν ἀναλαβόντων καὶ συνοδικῶς τῷ τότε παραγενομένῳ, συμπαρόντος καὶ συνεδριάζοντος καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἀλανίας, κεκίνηται ἀκριβῶς καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ αἰτιάματα καὶ ἐγκλήματα ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, καὶ ὅπως ἀνευθυνότατος ἀπετόλμησε καὶ ἐπεχειροτόνησεν ἐπίσκοπον εἰς τὴν τῶν Καυκασίων μητρόπολιν, συνηριβημένην ἀνωθεν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ καὶ τῇ πατριαρχικῇ ἐφορῇ καὶ ἀνακρίσει ὑποκειμένην καὶ ὑπὸ τὴν καὶ ἡμᾶς· τελούσαν ἀγιωτάτην καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, εἰ καὶ σοφιστικῶς ἐπειράτο συμπλάττειν τε καὶ λανθάνειν, σκηπτόμενος, ἐτέραν μὲν εἰναι τὴν τῶν Καυκασίων συνοδικὴν ταύτην μητρόπολιν, ἄλλην δὲ τυγχάνειν ἐπισκοπὴν ὑπ' αὐτόν, τὴν οὕτω

πω· λεγομένην Καυκασίαν· ἐξετάσας γὰρ, καθά-
 περ ἔχρη, ἀκριβοῦς γενομένης καὶ τῶν κανονικῶν
 βιβλίων προτεθειμένων εἰς μέσον καὶ τῆς ἀπαριθμή-
 σεις γενοῦσας λελογισμένως τῶν τε ἐκασταχοῦ
 μητροπόλεων καὶ τῶν ὑποκειμένων ταύταις ἐπισκο-
 πῶν κατὰ τὴν ἐκ παλαιού ἐπικρατήσαντα τάξιν καὶ
 ὑποτύπωσιν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν, οὐδε-
 μία τις εὐρηται ἐπισκοπῇ εὐρισκομένη ὑπὲρ τὴν
 Ἀλανίας ἢ Καυκασία λεγομένη, ὡς αὐτὸς προφα-
 σιζόμενος ἔλεγεν, ἀλλὰ μόνον εὐρηται ταῖς ἀλη-
 θεαῖς μητροπόλεις ἡμῶν Καυκασίων ἀνωθεν ταῖς
 συνοδικαῖς μητροπόλεσι [συνηριθμημένη κατὰ τὸν
 ἀναγεγραμμένον τρόπον. Ὡσαύτως ἐκινήθη καὶ ἀπη-
 λέγχθη ἀριδῆλως καὶ ὅπως τὸν ἐπίσκοπον, ὅντινα
 δῆπου παρανόμως καὶ ἀκανονίστως ἐχειροτόνησεν
 εἰς τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Καυκασίων, συνοδι-
 κὴν οὖσαν, χειροτονήσαντα τὸν τοιοῦτον καὶ προ-
 διδάσαντα εἰς ἱερέα τινὰ ἀθέσμως, ὅτε δὴ συν-
 αφθέντα γυναῖκί, ἐξ ἐτέρου οὐσῃ ἀνδρὸς καὶ
 γηρεούσῃ, καὶ εἰς τοῦμπανὲς εἰς τοῦτο ἐξελεγ-
 χθέντα, διὰ ταῦτα καθέλει τόνδε τὸν ἐπίσκοπον,
 καὶ τὸν αὐτὸν πάλιν δεξιωσάμενον ἐπειτα, αὐτονό-
 μῳ γυνῇ καὶ παρὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανό-
 νων παρατήρησιν, οὐ μόνον συγχωρήσει· ἤξιωσεν,
 ἀλλὰ καὶ συνελευτούργησεν αὐτῷ, ὅτε δὴ φθάσας
 ἐχειροτόνησεν τὸν Σαραῖον ἐπίσκοπον, δεδωκὼς ἁδε-
 ῖαν ἀκωλύτως ἱερουργεῖν, ὥσπερ ἂν εἰ μὴδὲν τι μη-
 δαμῶς προσκεκρουκῶς τοῖς κανόσιν ἐφάνη, πρὸς δ
 ὃ καὶ ἀπὸ στόματος συνοδικῶς διωμολόγησε καὶ
 πρότερον, μὴ δυνάμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομά-
 χεσθαι. Ἦρκει μὲν οὖν τὰ περὶ τούτου, καὶ μόνον
 οὕτως ἀποδεδειγμένα, καθαιρέσει ἐκείνον ὑποβαλεῖν·
 εἰ γὰρ ἀνδρὶ παγίς ἰσχυρὰ τὰ ἴδια χεῖλη, φησὶ
 Σολομών, καὶ λόγοις οἰκείου στόματος ἀλίσκεται
 ἑαυτός, πολλῷ γε μᾶλλον ὃ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ συνοδικοῦ
 δικαστηρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας σχεδὸν ἀπάσης
 αὐτοῦς ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς εἴρηται, διομολογήσας, ὅτι
 οὐδ' ἑτέρον τι καθεῖλε τὸν ὡς δὴ ἐν Καυκασίαν
 παρανόμως χειροτονηθέντα εἰς τὴν συνοδικὴν ταύ-
 την ἀγιοτάτην μητρόπολιν, εἰ μὴ διὰ τὴν ἀφωλύκτως
 τὴν χειροτονίαν ἐκείνον ποιήσασθαι τοῦ πρεσβυτέ-
 ρου ἐκείνου τοῦ γυναῖκί γηρεούσῃ συνευχόμενου
 καὶ ἐξ ἐτέρου οὐσῃ ἀνδρὸς, ὡς δεδῆλωται, ἐνταῦθα
 τοῦ Θεοῦ μάλιστα συνελαύνοντος, ὡς τὴν ἀλήθειαν
 ἀπαντᾷ· ἐπευδοκούντος κρατεῖν καὶ παρ' ἡσυχασί-
 σθαι, σὺν δίκῃ ἐμπεδηθήσεται, ὡς τισὶν ἀρβήκτοις
 πέδαις περιφειγγόμενος τοῖς χεῖλεσι τοῖς οἰκείοις.
 Τούτων δὲ οὕτω προκεχωρηκότων, ἐπεὶ εὐδοκίᾳ
 Θεοῦ εἰσῆλθεν ὁ κράτιστος καὶ ἀγιὸς μου αὐτοκρά-
 τωρ παραδόξως εἰς τὴν θεοδόξαστον, θεοφύλακτον
 καὶ θεομεγάλυντον ταύτην Κωνσταντινουπόλιν, δι-
 καιώσαντο· αὐτὸν τῷ Θεῷ κατὰ τὸ προσὸν αὐτῷ
 περιφανὲς δίκαιον εἰς τὴν προγονικὴν καὶ πατρικὴν
 αὐτοῦ ἀρχὴν, διὰ τὸ θεοφιλῶς βασιλεύειν καὶ ἐν
 ἅπασιν τοῖς καλλίστοις διαλάμπειν, οὐχ ἥκιστα δὲ
 φιλοanthropia τε καὶ χρηστότης καὶ δικαιοσύνη.
 Ἐπαγγέλλεται δὲ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ συναίρουμένου, ἐκ
 τῆς ὑπεροφίας ἐκείνης καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς
 τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς. Οἱ δὲ γε βρῆντες πρεσβυ-

τεροι, οἱ Ταναῖται, οὐκ ἦσαν ἐπιδημοῦντες ἐνταῦ-
 θα. Ἐφθασε δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, παρὰ τὴν
 τούτου αἰτίαν τοὺς ἱερεῖς ἀδικούντας, καθάπερ
 ἀνωμολογήθη παρὰ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων πολιτῶν
 καὶ πραγματευτῶν, προσχωρήσας τοῖς Πέρσαις
 διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ἀποδοῦναι, ὅσην οἱ ἱερεῖς κα-
 εῖβάλοντο ἔξοδον, ἀπελθόντες ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἰς
 τὸν Χάνην, καὶ συνθέμενος τῇ τούτων ἀσεδείᾳ,
 μουσουλμανίσας, πλείστα καθικέτους συνοδικῶς
 τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὴν
 ἱερὰν ἀδελφότητα, ὡς ἂν μάλιστα διὰ τὸ ἐπιστρέψαι
 ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ἀσεθείας τόνδε τὸν ἀδελφόν
 αὐτοῦ λάβῃ ἐπὶ τινὰ καιρικὴν προθεσίαν τὸ ἐν-
 δόσιμον, καὶ ἀπέλθῃ ἐπὶ τούτῳ ἐκείσε, καθυποσχό-
 μενος δι' οἰκειοχείρου γράμματος αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ
 ὑπογραφῇ πεπιστωμένου, ἐπιστῆναι ἀλογοπράγῃτως
 τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ καὶ ἀπολογήσα-
 σθαι καὶ ἐπὶ τοῖς ἐτέροις ἐγκλήμασιν, ἐφ' οἷς κατη-
 γορεῖτο, δι' ὅλου τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου μην-
 οῦς, ὅτε δὴ καὶ τῶν ἀντικαθισταμένων τούτῳ
 μετακληθέντων καὶ παραγενομένων· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς
 μὲν ἐψεύσατο τὴν ὑπόσχεσιν, οἱ δὲ διαληφθέντες
 ἱερεῖς ἦσαν τῇ ἐκκλησίᾳ προσδερούμενοι καὶ προ-
 τάλαιπωροῦμενοι πλείστη κακοπαθία καὶ ἐαυτῶν
 γε τῶν ἀναγκαίων κατατρυχόμενοι, συνοδικὰ ψηφί-
 σματα πολλάκις καὶ διαφόρως ἀπελύθησαν πρὸς
 αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἀφικέσθαι ἀπροφασίστως εἰς τὴν
 σύνοδον καὶ, εἰ γε δύναιτο, ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν
 ἐπενηνεγμένων κατ' αὐτοῦ τοιοῦτων αἰτιαμάτων,
 δοθείσης καὶ πάλιν αὐτῷ ἐτέρας καιρικῆς διωρίας,
 μέχρι· καὶ ὅλου δηλαδὴ τοῦ παρελθόντος Ἀπριλλίου,
 τῶνδε τῶν ἱερῶν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἐνταῦθα
 κατατρυχομένων καὶ τὴν τοσαύτην ὕφισταμένων
 τάλαιπωρίαν καὶ κακοπάθειαν καὶ τὴν ἐκείνου
 ἀφίξιν ἀναμενόντων καὶ διαβιβασάντων οὐ μόνον
 τὴν τότε τοῦ μετοπώρου ὥραν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ
 χειμῶνος, ἥδη δὲ καὶ ταυτηνὶ σχεδὸν τὴν τοῦ ἐνι-
 σταμένου θέρους. Προέβη μόντοι καὶ αὐθις συνοδι-
 κὸν ψήφισμα πρὸς αὐτὸν ἐμβροθῶς ἐν ἰσχυρᾷ βε-
 βαίῳ· ἐπιφωνούμενον, ὡς, εἴπερ καὶ πάλιν,
 περιφρονητικῶς διατεθεῖς, οὐκ ἀπαντήσῃ ἐντὸς τῆς
 ἀποταχθείσης διωρίας κατὰ πολλὴν συγκατάδοσιν,
 ἦγουν τοῦ παρελθόντος Ἀπριλλίου, ὡς δεδῆλωται,
 ὡς καταφρονῶν μὲν καὶ τῆς τῶν θείων καὶ ἱερῶν
 κανόνων παρακαλεύσεώς τε καὶ διατάξεως, ἀθετῶν
 δὲ καὶ τὴν πρὸς τὴν σύνοδον ἰδίαν ὑπόσχεσιν· αὐτοῦ
 ὁμολογούμενος, καθαιρέσει ὑποβληθήσεται ἕνεκα
 τῶν ἀποδεδειγμένων κατ' αὐτοῦ τοιοῦτων ἐγκλημά-
 των, δι' ὧν τοῖς κανόσιν ἐφάνη προσκεκρουκῶς καὶ
 ἐμπροσινῆσας. Ἐκείνος μόντοι γε καὶ διαβρήδην
 διωμολόγησεν, ὅτι ἐπιδημῶν ἐνταῦθα, ὑπεραίχυν
 διῆθεν ἐπὶ τῇ ψυχῇ· ἀπώλεια τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς,
 εἴπερ ἀπεδίδου τὴν καταβληθεῖσαν παρὰ τῶνδε τῶν
 ἱερῶν ἔξοδον, ἀπελθόντων ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἰς τὸν
 Χάνην, καθάπερ εἴρηται ἀνωτέρω, κάντευσεν κατε-
 παύοντο καὶ τὰ ἐπιφύεστα σκάνδαλα, οὐκ ἂν ὁ ἀδε-
 λφός, ὡς μὴ ὤφελε, τῷ μουσουλμανισμῷ περιέπιπτε.
 Μεμαρτύρηται δὲ ἀριδῆλως τὰ περὶ τούτου καὶ παρὰ
 τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ τε

Χριστουπόλει· καὶ τοῦ Κελτζηνης, ὅτι ἀληθῶς ἐνώπιον αὐτῶν γενομένων αὐτῆκόων ἐξεῖπεν οὗτος αὐτὸ καὶ ἀνακάλυψεν, οἰκοθεν ὠρμημένος, ὡς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ἀνιῶμενος, εἰ καὶ τοῦτο στήψις ὑστερον καὶ ματαία πρόφασις ἀτελήλεγκται· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἱερωτάτους ἀρχιερεῖς, τὸν Χριστουπόλει, τὸν Κελτζηνης καὶ τὸν Σμύρνης, εἴτε τε καὶ πρὸς τινὰς τῶν τιμιωτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ἔδειξε καὶ εἶπεν ὁμοίως· ἐκεῖνος, μέλλων ἀποδημεῖν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ πρόφασιν κατεψευσμένην ἐξέθετο τὴν προδῶσαν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν παρ' αὐτοῦ· τὸ δὲ σκόπιμον ἦν ἐκεῖνῳ ὁλοσχερῶς, ὡς εἶπερ μόνον ἰσχύσας ἐξέλθαι, οὐκ ἂν πώποτε ὑποστρέψειεν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ. Οὕτως οὖν οὐ μόνον καθάπαξ κατεφρόνησε τῆς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων παρατηρήσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐγγράφων, ὑπεσχημένων, ἔργῳ δῆπου πληρῶν, ἅπερ ἔλεγε πρότερον, ἀλλὰ καὶ ἐκ κακοήθους ψυχῆς καὶ γνώμης θρασεῖας κατολιγωρῶν ἀντικρὺς καὶ καταπαύων καὶ παρ' οὐδὲν τιθέμενος· τὰ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν κανονικὴν διάταξιν ἀπολυθίεντα συνοδικὰ ψηφίσματα, μετακαλούμενα τοῦτον ἐνταῦθα, ἐμῇνυιν, ὡς οὐδὲν ἔστιν ἔργον αὐτῷ οὐδὲ φρόντισμα ἀφικέσθαι ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἐτέρας ἔχει δουλείας ἐπιχειμένας αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ ἔγγραφον ἀναφορὰν ἀποστέλλει ἡνέσχετο εἰς τὴν σύνοδον ἢ ἱκεσίαν τινὰ ποιήσασθαι καὶ παράκλησιν ἢ καὶ ὠρισμένον τινὰ καιρὸν δηλώσαι περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἢ περὶ ἐτέρας ἡστισσοῦν αἰτίας ἢ ζητήσεως, ἀφρονέστως ἔχων παντάπασιν, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ διαφθῶς ἐξηλέγχετο συνοδικῶς, ἐφ' οἷσπερ ἑάλω τοῖς κανόσι παντελῶς ἀπηγορευμένοις, καὶ ἄπολλοις ἐπὶ τῷ ἀπαντῆσαι μὴ ἀπολογήσασθαι, καὶ ταῦτα συνοδικῶν ψηφισμάτων μετακαλούμενων αὐτῶν, ὡς δεδήλωται, καὶ τῶν συγκαταβάσεων· λόγῳ δοθεισῶν αὐτῷ καιρικῶν εἰς τοῦτο προσεσμιῶν παρέλθουσῶν καὶ τῶν ἱερῶν ἐν τῷ ἀναμένειν ἐκτριβέντων σχεδόν, αὐτοῦ τὸν καιρὸν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ παρακρουομένου καὶ ἀμυντικῶς κατὰ τούτων διεκκείμενου. Καὶ τί ἂν ἔχοι τις περὶ τῶν ἄλλων κατὰ μέρος διεξιέναι; Ὅθεν καὶ εἰ κατὰ τὸν ἰγ' κανόνα τῆς ἐν Καρχηδὸνι συνόδου οὕτω πρὸς λέξιν διαγορευούντα· « Ἐάν τις ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ, ἥτοι τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ, ἑαυτὸν ἀποστερήσει τῆς ἰδίας τιμῆς, » πολλῷ γε μᾶλλον ταύτης ἐνδίκως ἀποστερηθήσεται ὁ προδότης· ἀθετητῆς γενόμενος οὐ μόνον τῆς οἰκαιοχείρου αὐτοῦ ἐγγράφου ὑπόσχεσας καὶ ὑπογραφῆς, ἀλλὰ καὶ προδότης κατεφρόνητῆς τῶν τῶν θείων κανονικῶν διατάξεων καὶ τῶν προσκαλουμένων αὐτῷ διαφθῶς συνοδικῶν ψηφισμάτων καὶ μὴδὲ ἀπολογίας ἡστισσοῦν, καθάπερ καὶ ὀφειλομένως εἶχε. Καὶ πάλιν· « Εἰ κατὰ τὸν ἀπιστολικὸν λγ' κανόνα οὕτω κατὰ ῥῆμα ἡσπισζόντα, ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὕψων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας, εἰ δὲ ἐλεγχθεῖν τοῦτο πεποιθῶς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας καὶ χώρας γνώμην, καθαρῆσθαι καὶ αὐτὸς καὶ οὗς ἔχειροτόνησε. » Διαγορεύουσι δὲ καὶ οἱ φιλιεσεβεῖς νόμοι ῥητῶς· « Ὁ ἐν ἐπερορίᾳ χειρο-

τονῶν ἢ καὶ ἑτερόν τι παρὰ τὸ καθήκον ποιῶν ἀγανακτεῖται καὶ ἀφορίζεται. » Οὐχ ἥκιστα ἂν εἴη ὑπὸ καθάρσειν εἰς τοῦτο θράσους ἐληλακῶς, ὥστε καὶ τὴν τῶν Καυκασίων τῆς μεγάλης συνόδου ἀγιωτάτην μητρόπολιν καὶ τῇ πατριαρχικῇ περιωπῇ ἀνωθεν ὑποκειμένην καὶ ταῖς λοιπαῖς συνοδικαῖς μητροπόλεσι συνηριθμημένην αὐτονόμως καὶ ἀκανονίστως ἀποτομήσας ποιήσασθαι ὑφ' ἑαυτὸν, οὐ μόνον τῆς ἀληθείας καταψευδόμενος παντελῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐναντίας ἐλθὼν τῇ ἐτέρᾳ τούτου ὁμολογίᾳ ἐγγράφῳ, ὅτε εἰς ἀρχιερέα προδῶσιν, οἰκαιοχείρως ἐγγραφάμενος ἐπὶ λέξεως οὕτως· « Πρὸς τοῦτοις καθομολογῶ φυλάττειν καὶ τὰ πατριαρχικὰ δίκαια ἀπαρעγγεῖρητα. » Πρὸς τοῦτοις γε μὴν ἔστιν καθαιρετέος καὶ διὰ τὰ ἑτερα ἀποκα καὶ ἀκανόνιστα, ἅπερ αὐτὸς τὴν διωμολόγησεν ἀπὸ τοῦ οἰκείου στόματος, καὶ οἱ διαληφθέντες πραγματευταὶ καὶ πολῖται συνοδικῶς μετ' ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης ἐρωτηθέντες παρέστησαν, τὰ πλείω δὲ παρήκεν ὁ λόγος τῆς ἀτελείας αὐτοῦ, τὸ μῆκος ὑφορώμενος· ἥρκει μέντοι γε καὶ μόνον τὸ ἐν παγίᾳ ληφθῆναι τῇ ὁμολογίᾳ τῆς γλώσσης αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τὸ Σολομώντειον εἰς τὴν τοῦτου καθάρσειν, ἥπερ ἐρρήθη, τὴ δὲ καὶ τὴν τῶν Καυκασίων ἀγιωτάτην μητρόπολιν ἀποσπάσαντα τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑφ' ἑαυτὸν ἀναιδῶς ποιήσασθαι, τοῦτο δὲ καὶ πάσης συμπαθείας αὐτὸν ἀποκλείει. Διὰ γοῦν ταῦτα συνδιασκεψαμένη ἡ μετρώτης ἡμῶν τῇ περὶ αὐτὴν θεῖα ὁμυγῦρει καὶ ἀδελφότητι τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τὸν τίπον Νικομηδείας ἐπείγοντος, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Σταυρουπόλεως, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Σμύρνης, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κελτζηνης, τοῦ Μηδείας, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Σουγδαίας, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Λιτβῶν, καθηρωμένον τοῦ λοιποῦ ευχαίνειν αὐτὸν, προδότης ἀθετητῆς τῶν θείων κανόνων γενόμενος, καὶ ἀπογεγυμνωμένον πάσης ἱερωσύνης καὶ παντίπασιν ἀπῆλλετρωμένον τοῦ τῶν ἀρχιερέων χοροῦ καὶ μηκέτι παρὰ μηδενὸς καθ' οἰονδήποτε τρόπον προδεχθῆναι εἰς ὑπηρεσίαν ἀρχιερατικὴν ἢ ὅπως ἱερατικὴν, ἐπειδὴ τὸν τοιοῦτον μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἐνδίκως καὶ κανονικῶς κοινῇ πάντες συνοδικῶς παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλομεν. Διὰ γοῦν τὴν περὶ τούτου μόνιμον τὴν ἀσφάλειαν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον ἀπολέλυται καὶ ἡ ἔγγραφος· αὕτη συνοδικὴ ἀπόφασις εἰς καθάρσειν αὐτοῦ, καταστρωθεῖσα ἐν τοῖς ἱεροῖς κωδικίοις, ὥσπερ εἰθίσται καὶ νενομίσται κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατήσαντα παράδοσιν καὶ ὑποτύπωσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ.

† Εἴχε τὸ· Μητρί Ἰουλίᾳ Ἰνδ. ἐννδτης.

XXIX. Patriarcha nominat metropolitam Rhodi et Cycladum.

I. † Εὐλαθέστατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ῥόδου, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετρώτης, χάριν, εἰρήνην, εἰς, εὐθηνίαν τε τῶν αγαθῶν καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται ὁμῆν ἡ μετρώτης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ πατρικράτορος. Ἡ

μετριότης ἡμῶν ἀναδεξαμένη ἀπὸ Θεοῦ τὴν οἰκου-
 μениκὴν τῶν ψυχῶν προστασίαν τῶν ἀπάντων Χρι-
 στιανῶν, διὰ φροντίδος εἶχε καὶ πρότερον ἐγκατα-
 στήσαι ἀρχιερέα καὶ ἐπὶ τῇ καθ' ὑμᾶς ταύτῃ ἀγιο-
 τάτῃ μητροπόλει· ἐπεὶ δὲ ἀρτίως κατέλαβεν ἐνταῦθα
 ὁ ἀρτίως ψηφισθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς γνήσιος ἀρ-
 χιερεὺς ἐπὶ τῇδε τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ὑπέρτιμος
 καὶ ἐξαρχος τῶν Κυκλάδων νήσων, ἀγαπητὸς κατὰ
 Κύριον ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος, ἀνὴρ εὐλαθὴς καὶ ἐνάρετος καὶ ἱκανὸς
 ψυχῶν προστασθαι καὶ χειραγωγεῖν αὐτὰς πρὸς
 τὴν σωτηρίαν λόγους καὶ παραινέσεις ταί· προση-
 κούσαις, καὶ ἰδοὺ σὺν Θεῷ ἐργεῖται πρὸς ὑμᾶς· πα-
 ρεγγυᾶται πᾶσιν ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν ὑπο-
 δέξησθε τοῦτον μετὰ περιχαρείας, καὶ εὐφρανθῆτε
 ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ δέχησθε καὶ σπεύδῃτε
 ἐκπληροῦν, ὅσα μέλλει λέγειν καὶ διδάσκειν ὑμᾶς
 ψυχωφελῇ καὶ σωτήριᾳ, ὑπεύκοντες αὐτῷ καὶ πει-
 θαρχοῦντες, ὡς οἰκεῖον πικρὸν καὶ πατρὶ καὶ διδα-
 σκαίῳ πνευματικῷ, καὶ πάντα τρόπον ἐπαγωνιζό-
 μενοι ἀναστρέφεσθαι καὶ πολιτεύεσθαι, ὡς ἀρμόζει
 Χριστιανοῖς ἀνθρώποις κατὰ τοὺς θεσμούς τῆς Ἐκ-
 κλησίας· Θεοῦ, καὶ καθὼς οἱ φιλευσεβεῖς τῶν Χρι-
 στιανῶν ἀπαιτοῦσι νόμοι, ἀγάπην ἔχοντες μετ' ἁλ-
 λήλων καὶ εἰρήνην, ἐλεημοσύνην καὶ μετάδοσιν πρὸς
 τοὺς πένητας καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξαγορεύειαν πρὸς
 τοὺς πνευματικούς πατέρας, τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 συνάξεων καὶ τῶν εἰς Θεὸν ὁμνῶντων μηδαμῶς ἀπ-
 λιμπανόμενοι ἐπὶ καθάρσει καὶ ἁγιασμῷ τῶν οἰ-
 κείων ψυχῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης μὲν ἀκαθαρ-
 σίας ἀπεχόμενοι, πάσης δὲ ἀγαθοεργίας ἀντεχόμε-
 νοι, ἐξ ἧς Θεὸς θεραπεύεται καὶ ἀμειβεται πλουσίως
 τοὺς οἰκείους θεράποντας· ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν
 τῷ μέλλοντι· τοιαύτην γὰρ καὶ ἔχοντες τὴν ἀναστρο-
 φὴν καὶ Θεῷ εὐαρεσκούντες, κληρονομοῖ γενήσεσθε
 καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
 ἔλη προθέσει ψυχῇ· αὐτὸν ἀγαπήσασι καὶ τὰς σωτη-
 ρίους αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολὰς, οὗ καὶ ἡ χάρις εἴη
 μετὰ πάντων ὑμῶν.

† Εἶχε τό· *Μηνὶ Ἀπριλλίῳ* *ινδ. ι', διὰ τῆς*
τιμίας δεσποτικῆς καὶ ἁγίας πατριαρχικῆς χει-
ρός.

II. † Οἱ εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ ἐπικράτειαν τῶν
 Κυκλάδων νήσων εὐρισκόμενοι, ἱερωμένοι, ἄρχοντες,
 μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τέκνα τῆς
 ἡμῶν μετριότητος, χάρις ὑμῖν εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ
 Θεοῦ. Οὐδεὶς ὡς τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως· Ῥόδου
 γνησίου ἀμοιρούσης· ἀρχιερέως, ἐρημίᾳ τοῦ κωλύον-
 τος, παρειαίρητο τὸ μέρος τοῦ Κρήτης ἢ καὶ ἑτε-
 ρός τις, καὶ ἐνῆργει χειροτονίας διακόνων καὶ ἱε-
 ρέων, ἔτι δὲ καὶ καθιερώσεις ναῶν, παρὰ τὴν κανο-
 νικὴν παρατήρησιν ὡς παρ' ἐνορίαν, μὴ ἐνδύσεις
 ὑβίης ἐπὶ τοῦτοις παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας
 συνόδου· ἀρτίως δὲ γινώσκειν ὑμᾶς βουλόμεθα, ὡς
 τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι ἐψήφισθη καὶ ἐχειροτονήθη
 ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει ὁ ἱερώτατος
 ὡς μητροπολίτης Ῥόδου, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος τῶν
 Κυκλάδων νήσων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελ-

φὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀνὴρ
 συνέσει καὶ πνευματικῇ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ κεκοσμη-
 μένος καὶ ἱκανὸς ψυχῶν καὶ πραγμάτων προστασθαι
 καὶ χειραγωγεῖν αὐτὰς πρὸς τὴν σωτηρίαν τῷ ὑπο-
 δείγματι τοῦ θεοφιλοῦς βίου αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐργε-
 ται ἰδοὺ σὺν Θεῷ πρὸς ὑμᾶς· παρεγγυᾶται τοῖς
 πατρικῶς πᾶσιν ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν
 ὑποδέξησθε τοῦτον μετ' εὐφροσύνης κατὰ τὸ χρῆμα,
 ὅπερ ἔχετε ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευ-
 σεδῶν νόμων, καὶ ἀπονέμητες τοῦτω κατὰ τὴν περὶ-
 κειμένην αὐτῷ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ παντοίαν αἰδῶ
 καὶ τιμῇ, καὶ δέχησθε καὶ σπεύδῃτε ἐκπληροῦν, ὅσα
 μέλλει λέγειν καὶ διδάσκειν ὑμᾶς, ἀφορώντάς εἰς
 ὠφέλειαν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, καὶ ἐφ' οἷς ἂν δεήσει
 προβαίνειν χειροτονίας ἱερέων, διακόνων, ἀλλὰ δὴ
 καὶ καθιερώσεις ναῶν, τοῦτον μόνον δέχησθε ἐκτε-
 λούντα ταῦτα ὡς γνήσιον ἀρχιερέα ὑμῶν καὶ πικρὸν
 πνευματικὸν καὶ διδάσκαλον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς αἱ
 Κυκλάδες νῆσοι ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐπικράτειαν εὐ-
 ρίσκονται καὶ ἐφορεῖαν, τοὺς δὲ ἄλλους πάντας ἀπω-
 θῆσθε καὶ ἀποπέμπητε, ὡς μηδεμίαν μηδαμῶς
 ἔχοντες ἐπὶ τοῦτοις ἀδείαν, κατὰ τὴν τῶν αὐτῶν ἱε-
 ρῶν καὶ θείων κανόνων παρακείμεν καὶ δαταξίν·
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴπερ πειραθεῖεν ἴσως τινὲς ἡ τῶν
 τοῦ μέρους τῆς Κρήτης ἢ ἑτερός τις παρειαίρησθαι
 αὐτόθι ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν ἢ ἄλλο τι ἀπὸ τῶν
 ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένων, ἐπὶ περιφρονήσει
 τοῦδε τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως καὶ ὑπερτίμου, ἐπεὶ
 ὑπὸ τὴν κανονικὴν εὐθύνην καὶ αὐστηρίαν εἶσι, καὶ
 ἡ μετριότης ἡμῶν σύναμα τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾶ καὶ
 θείᾳ συνόδῳ καὶ ὑπὸ βάρους ἀφορισμοῦ ἐν ἀγίῳ
 Πνεύματι τοὺς τοιοῦτους ποιοῦμεθα, ἀλλὰ καὶ εἴπερ
 ἀπὸ ἐτέρας ἐκκλησίας χηρεύουσιν καὶ μὴ ὑποκει-
 μένης ἐτέρῳ ἀρχιερεῖ, μὴδὲ κατὰ λόγον ἐπιδόσεως
 δοθείσης τινι, βούλονται τινες χειροτονίας διέξασθαι
 διακόνων καὶ ἱερέων, ἔτι τε καὶ καθιερώσεις ναῶν
 ποιεῖσθαι, διδόμεναι ἀδείαν ἥδη καὶ ἐγγωροῦμεν τῷ
 αὐτῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ῥόδου καὶ ὑπερτίμῳ
 ἐκτελεῖν καὶ ταῦτα πάντα ἀποκριματίστως καὶ
 ἀκωλύτως. Ἐπεὶ γοῦν καταλάβετε τὴν ἐπὶ τοῦτου
 ἡμετέραν καὶ συνοδικὴν παρακείμεναι, ὀφείλετε ἐγ-
 γνωμονεῖν καὶ ἐκ τοῦ ἀπ' ἐντεῦθεν ἀποπληροῦν,
 καθάπερ παρεγγυόμεν καὶ ἐπισκήπτομεν, ἐν οὗτῳ
 καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις διαφυλάξαι ὑμᾶς ἀδολοβεῖς καὶ
 ψυχῇ καὶ σώματι καὶ ἀνώτερον παντὸς ἀναιροῦ συν-
 αντήματος.

† *Μηνὶ καὶ* *ινδ. τοῖς αὐτοῖς, διὰ τῆς αὐτῆς*
τιμίας χειρός.

XXX. *Professio fidei Georgii Vaccæ.*

† Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα,
 ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, κ. τ. λ., καὶ ὁμολογῶ . . .
 προσέρχομαι καὶ καθαρῶς τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ τοῦ
 Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποβάλλομαι πᾶσαν (αἵρεσιν)
 τῶν Λατίνων, τὴν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος καὶ λέγουσαν· καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ
 πιστεύω γὰρ καὶ ὁμολογῶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ θείου Συμβό-
 λου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου τὸ Πνεῦμα

τὸ ἅγιον· ἀποβάλλομαι δὲ καὶ ἐρνοῦμαι καὶ πάντα
τὰ λοιπὰ ἔθιμα αὐτῶν, τὰ τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ
περὶ τῆς λοιπῆς αὐτῶν πολιτείας, καὶ στέργω
πάντα ὅσα καὶ φρονεῖ καὶ λέγει ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ
Μεγάλη Ἐκκλησία περὶ αὐτῶν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως, καὶ εἰμὶ καὶ ἐγὼ εἰς τῶν ὀρθοδόξων Χρι-
στιανῶν καὶ μαθητῆς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὴν
περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν ἐποιήσαμένην καὶ τὴν παροῦ-
σάν μου ὁμολογίαν, ὑπογράφας αὐτὴν οἰκιοχειρῶς
μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. δεκάτης.

·Ὁ ἔρχων. *Manu propria, Georgios. . Vacha archo.*

XXXI. *Callistus dirimit controversiam ortam inter monachos monasterii Iberorum in Atho.*

† Ἐν τι καὶ τοῦτο τῶν ἐνομωτάτων τε καὶ δι-
καιωτάτων, φαίη ἂν ἅπας ὅστις οὖν ὀρθὰς τοῖς
πράγμασιν ἐξηγητοῦναι τὰς ψήφους εἰδὼς, ὥστε
τοὺς ἐν μονήρῃ βίον ἐπανηρημένους καὶ θεῷ προ-
σάγοντας· καὶ κόσμον ἡρηνέμεν· καὶ κοσμοῦνται
ἐν γαλήνῃ διάγειν, τῶν λογισμῶν πάντα θόρυβον
καὶ τὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ὡς ἄμαχον ὅπλον κατὰ
τοῦ ἔχθρου παραφέροντας, συνδεῖσθαι μετ' ἀλλήλων
τῷ συνδέσμῳ τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς μίαν συνάγε-
σθαι τὴν ἐνότητα δι' αὐτοῦ, καὶ μάλιστα, εἰ τύχοιεν
οὗτοι σύστημα κοινοβίου ἀναπληροῦντες εἰς δόξαν
καὶ ἔπαινον τοῦ πάντα καλῶς καὶ πανσόφως οἰκο-
νομοῦντος Θεοῦ. Εἰ γὰρ οὐ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμέ-
νοι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτου, μέσος πάρεστι αὐτοῖς ὁ
Θεός, οὗ εἰσι κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον πολλοὶ καὶ
καθ' ἡλικίαν διάφοροι, οὐκ αὐτοῖς οὗτος, εἰς μέσον
παραληφθεῖς. συνεῖ καὶ συνάγει τὰς διανοίας αὐ-
τῶν καὶ εἰ· τὴν οὕτως τοῦ καλοῦ μίαν γνώσιν ἐνοῖ·
παντὶ που ὁῦλον· καὶ γὰρ ὥσπερ τὰς πολλὰς καὶ
διαφόρους γνώμας, ὡς ἐφημεν, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὁμό-
νοια μίαν· καὶ ἀπλὴν σχεδὸν ἀπεργάζεται, τὸν αὐ-
τὸν δῆπου τρόπον καὶ ἡ στάσις καὶ τὸ τῆς γνώμης
φιλόνηκον τὰ τέως ἡνωμένα κατατέμνει καὶ διασπᾷ
καὶ κακῶς διαίρει· ἔνθεν τοι καὶ ἡμεῖς, τὴν τῆς
οἰκουμένης Ἐκκλησίας προστασίαν ἐγκεχειρισμέ-
νοι παρὰ Θεοῦ, διὰ φροντίδος ποιούμεθα τὸ ἐμμέ-
νειν ἐν τούτοις· ἀπαράδωκ· τοὺς ἐν ταῖς σεβασμίαις
μοναῖς τῶν ἐκασταχοῦ χωρῶν τε καὶ πόλεων, ἔτι δὲ
ἡρῶν ἀσχομένους καὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν
ὀδεύοντας πάντων ἐκ μέσου γεγονότων τῶν μεταξὺ
σχιζμάτων καὶ στάσεων. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπὸς, ὡς
πρὸ τινος ἤδη καιροῦ φθάνουσιν οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸ
Ἅγιον Ὅρος τοῦ Ἁθῶ διακειμένης σεβασμίας μονῆς
τῶν Ἰβήριον ἀσχοῦμενοι μοναχοὶ κινήσαντες διενέ-
ξεις μετ' ἀλλήλων περὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ περὶ τινῶν ἄλλων· εἰς
ἀταξίαν καὶ ἀκοσμίαν ἀφαιρῶντων αὐτῆς, ὡς τῶν
Ἰβήρων ἐκ τῆς συνήθους περὶ τὰ καλὰ ἀμελείας
καὶ τῆς ὀλιγότητος· τοῦτων καὶ ἀνεπιστημόνου ἐπι-
στασίας· ἀντιποιοῦμένων μὲν τῆς καθόλου ἀρχῆς τῆς
μονῆς καὶ τοῦ δηλωθέντος θείου ναοῦ, οὐδὲν μέντοι
ἐχόντων ἱκανὸν ἐν αὐτῇ διαπράξασθαι, ἀλλ' εἰς παν-
τελὴ ἐρήμωσιν βουλομένων ταύτην ἀπαγαγεῖν διὰ
τὸ κεκλιῆσθαι τὴν μονὴν ταύτην τὸ κενὸν καὶ μά-

ταιον ὄνομα τῆς τῶν Ἰβήρων προσηγορίας καὶ
σφετεριζομένων ἐνταῦθεν καὶ τὴν καθολικὴν αὐτῆς
ἐκκλησίαν, οὗ χάριν πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐγεγόνει-
σαν συνάξεις καὶ ἐξετάσεις, ὥστε τὴν προσήκουσαν
γενέσθαι κατάστασιν ἐπ' αὐτῇ, αἰτησαμένων τοῦτο
τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων ἐπ' ἀσφάλειά καὶ συστάσει
τῆς δηλωθείσης μονῆς. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ ὁσιωτάτου
ἀνδρὸς, κύρ Ἀρσενίου ἐκείνου, τοῦ εἰς Πρώτων ἀπο-
τεταγμένου τοῦ Ἁγίου τούτου Ὁρους ἐπιδημήσαν-
τος τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ τὴν τῶν Ἰβήρων περὶ τὰ
καλὰ ἀμελείαν ἰδόντος καὶ τὴν λοιπὴν ἀπειρίαν αὐ-
τῶν, ἣν περὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἔθιμα
τῆς μονῆς εἰδείκνουν, καὶ δεισάντος, μὴ ποτε καὶ
τὸ ταύτης φρουρίον εὐάλωτον γένηται τοῖς ἐχθροῖς·
τῇ πολλῇ ἀμελείᾳ, ἐξώσθησαν οὗτοι δὴ οἱ Ἰβήρες
παντελῶς τῆς ἀρχῆς καὶ ἐπιστασίας τῆς μονῆς
καὶ ἀποκατέστησαν οἱ μοναχοὶ Ῥωμαῖοι κα-
τάρχειν τῶν ἐν αὐτῇ πάντων διακονημάτων. Ἀντι-
ποιοῦμένων δὲ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰβήρων τῆς τοιαύτης
ἀλογίστου φιλονεικίας, ἐπιδημήσαντος· τῇ τοιαύτῃ
μονῇ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου τοῦ ἀρτίως· εἰς τὴν
τοιαύτην προστασίαν εὐρισκομένου, τιμωτάτου ἐν
ιερομονάχοις καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ
τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Θεοδοσίου, ἔτι τε τῶν
τιμωτάτων ιερομονάχων καὶ ἡγουμένων τῶν ἐκεῖσε
σεβασμίων μονῶν καὶ τινῶν εὐλαβεστάτων καὶ τι-
μίων γερόντων, συμπαρόντων αὐτοῖς καὶ τῶν ιερο-
τάτων μητροπολιτῶν, ὑπερέμουν, ἀγαπητῶν καὶ
Κύριον ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλει-
τουργῶν, τοῦ τε Τραϊανουπόλεως καὶ τοῦ Ἱερισσοῦ,
ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Αἰνίου ἐκείσε
τότε εὐρεθέντος διὰ τινα χρεῖαν, καὶ πολλῶν λόγων
κινήθέντων παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ πολλῆς
διασκέψεως γενομένης· μετὰ τῆς προσηκούσης πνευ-
ματικῆς ἀκριθείας καὶ συντηρήσεως παρὰ τῶν εἰ-
ρημένων ἀξιολύσιτων προσώπων, ἐτάχθη, καὶ πε-
ρίεστη ἐγγράφως, ἵνα κατέχηται καὶ ψάλληται ἡ
καθολικὴ ἐκκλησία τῆς εἰρημένης μονῆς παρὰ τῶν
μοναχῶν Ῥωμαίων, οὐ μόνον κατὰ ἀριθμὸν ὑπερε-
χόντων, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ἔργον πνευματικῶν μυρίῳ
τῷ μέσῳ ὑπερνικῶντων τοῦ· Ἰβήρας καὶ ἱκανῶς
ἐχόντων ἀποδοῖναι τῇ τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ τὴν πρέ-
πουσαν μοναχοῖς ἀνδράσιν εὐκοσμίαν τε καὶ κατὰ-
στασιν, ἀρκομένων τῶν μοναχῶν Ἰβήρων, εὐερίθ-
μήτων ὄντων διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν καὶ ἀνεπι-
στημόνων, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν ἑτέραν τῆς μονῆς
ἐκκλησίαν. Πρὸς τοῦτοις διεγνώσθη καὶ ἀπετάχθη,
εἶναι τὸν τε ἡγούμενον καὶ τὸν ἐκκλησιαρχὴν ἀπὸ
τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν Ῥωμαίων τοὺς προκριθέντας·
ἀξίους καὶ κρίνοντας τοὺς τοιοῦτους· λειτουργήμασι,
τὰς μέντοι τινῶν ἄλλων διακονημάτων ἀρχὰς εἶναι
κοινὰς καὶ Ἰβήροις καὶ Ῥωμαίοις, φροντίζουσιν
ἐπιμελῶς τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον συστάσεως καὶ ἐπιδύ-
σεως τῆς τοιαύτης μονῆς, κατ' ἐκλογὴν γινομένης
τῆς ὑπηρεσίας τῶν τοιοῦτων διακονημάτων, καὶ μὴ
ἀδοκιμάστω· καὶ, ὡς ἔτυχεν, ἀπραγμόνως διακίβηται
τὰ τῆς μονῆς. Ἐπὶ γοῦν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει καὶ
διγνώσει ἐπὶ κρίσαςτο καὶ σεπτὸν πρόσταγμα τοῦ
κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἐπικυροῦν

ἐκ παντὸς τρόπου τὴν τοιαύτην ἔγγραφον ἀποκα-
τάστασιν διὰ τὴν ἐφ' ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ ἀνενοχλη-
σίαν τῆς σεβασμίας μονῆς· καταλαβόντες δὲ ἀρτίως
εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θέαν
καὶ ἱερὰν σύνοδον οἱ ῥηθέντες μοναχοὶ Ῥωμαῖοι καὶ
ἀνενοχλόντες τὰ πραχθέντα, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ κατ'
αὐτοὺς μονῇ καὶ ἅμα τὸ γεγονός γράμμα προβαλ-
όμενοι, τὴν ἀναφορὰν τοῦτον πιστοῦμενον, ὑπο-
γραφαῖς σεσημασμένον τῶν τε εἰρημένων ἱερωτάτων
ἀρχιερέων καὶ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου, ἰδεθήσαν
διὰ πλείονα τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ ἀνενο-
χλησίαν τῆς τοιαύτης μονῆς· καὶ ἐδράσαν καὶ ἀμετα-
κίνητον κατάστασιν τῆς εἰρημένης ἐγγράφου πρά-
ξεως τυχεῖν ἐπὶ ταύτῃ καὶ σιγίλλιδους γράμματος
αὐτῆς. Ἡ μετριότης ἡμῶν, συνδιασχεψαμένη τὰ
περὶ τοῦτου τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι
καὶ ὑπερτίμοις καὶ τῇ παρακλήσει αὐτῶν ὡς εὐλόγῳ
προσσχούσα, τὸ παρὸν ἐπορεύει αὐτοῖς σιγίλλιδες
γράμματα, δι' οὗ καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύ-
ματι, ἵνα ἔχη ἀπάρτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κύρος καὶ
ἀμετάτρεπτον ἡ γεγονυῖα ἔγγραφος· ἐνυπόγραφος
κατάστασις παρὰ τε τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν
καὶ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου περὶ τῆς δηλωθείσης
τῶν Ἰδέρων σεβασμίας μονῆς, καὶ κατέχωσιν εἰς τὸ
ἐξῆς οἱ μοναχοὶ Ῥωμαῖοι τὴν καθολικὴν αὐτῆς Ἐκ-
κλησίαν, καὶ ἐκτελώσιν ἐν αὐτῇ τὰς ἱερὰς ὑμνωδίας,
ὑπερευχόμενοι τῶν κρατίστων καὶ ἀγίων μου αὐ-
τοκρατόρων καὶ παντὸς τοῦ Χριστιανύμου καὶ ὁρθο-
δόξου πληρώματος, καὶ ἔχη οὕτως ἡ δηλωθεῖσα
ἐκκλησία τὴν ἀρμόζουσαν εὐκοσμίαν αὐτῆς καὶ κα-
τάστασιν παρ' αὐτῶν δὴ τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων,
καὶ ἀριθμῷ καὶ τοῖς πνευματικοῖς προτερήμασι
κατὰ πολλὴν διαφερόντων τῶν Ἰδέρων, οὗτοι δὲ οἱ
Ἰδῆρες κατέχωσι τὴν ἐτέραν ἐκκλησίαν τὴν εἰς
ὄνομα τιμωμένην τῆς Θεομήτορος τῆς Πωρτιατισ-
σης, καὶ ἐκτελῶσι καὶ οὗτοι ἐν αὐτῇ τὰς ἱερὰς
ὑμνωδίας, ἐκλέγωνται δὲ ἀπὸ τῶν μοναχῶν Ῥω-
μαίων ἡγούμενός τε καὶ ἐκκλησιάρχης, ἄξιοι τῆς
τοιαύτης προστασίας, δυνάμενοι καὶ ἀμφοτέρω
μέρῃ τῶν τοιοῦτων μοναχῶν καταρτίζουσιν εἰς ἐνό-
τητα καὶ ἀγάπην πνευματικὴν καὶ διδάσκουσιν καὶ
νοθετεῖν πάντα· καὶ χειραγωγεῖν ἀπλάνως· εἰς τὴν
τῆς σωτηρίας ὁδόν, εἰς δὲ τὰ ἕτερα διακονήματα οἱ
χρησιμεύοντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ οὕτως
ἐπικρατῇ ἐν αὐτοῖς φιλαδελφία καὶ ἀγάπη καὶ ἐνω-
σις, ὁ καρπὸς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, μήτε τῶν Ῥω-
μαίων κατεξανισταμένων ὅπως δὴ ποτε καὶ δι' ἔχλου
γινομένων τοῖς Ἰδῆροι, μήτε μὴν τῶν Ἰδέρων γο-
νικότητος λόγον ἢ ἐτέρας οἰασθήεντος μετ' ἑξῆς· πρό-
φασιν προβαλλομένων καὶ κατὰ τῶν Ῥωμαίων χω-
ρουντων καὶ τὸ τῆς μονῆς σῶμα κακῶς διασπῶντων,
ὅπερ ὅψ' ἐνὶ καθηγεμόνι συνεδέθη, τῷ δεσπότη Χρι-
στῷ· τὸν γὰρ μὴ οὕτω βουλόμενον διάγειν ἐν αὐτῇ,
ἀλλὰ ταράττειν καὶ συγχέειν ἐπιχειροῦντα τοὺς ἐν
τῇ διαληφθείσῃ μονῇ μοναχοὺς, εἴτε δὴ καὶ Ῥω-
μαῖον, ἐξωθεῖσθαι τῆς μονῆς καὶ ἀποδιώκεσθαι ὡς
φωρίων πρόδοτον ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι·
ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς δὲ μὴ μεταδῶ καὶ ἔξουσιν
ὡς λύμης τῆς ψυχοδλαδούς ταύτης νόσου

ἂν ὀφείλει πραχθῆναι ἀμεταθέτως ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ
πᾶν ὅσον περὶ τοῦτου συνοδικῶς διεγνώσθη καὶ
ἀπεφάνθη· κατὰ γὰρ παντὸς τοῦ παραθησομένου
ὅπως δὴ ποτε ἀκυρῶσαι τὴν τοιαύτην συνοδικὴν διά-
γνωσιν καὶ βάρος φρικτῶδους ἀφορισμοῦ ἐπανατείνε-
ται ἡ μετριότης ἡμῶν. Ταῦτα ὡς ἐν παρασημειώσει
ἀπὸ τοῦ παρασχεδίου ἐν τῷ παρόντι κωδικίῳ ἐγρά-
φησαν, ἐπεγένοντο δὲ ὑπερὸν πλείονα ἐν τῷ γεγο-
νότι σιγίλλῳ, ἂν οὐκ ἐφθασαν τεθῆναι ἐνταῦθα.

† Εἴχε καὶ τὸ· Διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χει-
ρὸς Κἀλλίστος, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενι-
κὸς πατριάρχης.

XXXII. Patriarchæ Constantinopolitani epistola ad
patriarcham Antiochiæ de monasterio Hodegon.

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν εἰς τὸν πατριάρχην
Ἀντιοχείας.

† Ἀγιώτατε πατριάρχα θεουπόλεως μεγάλης Ἀν-
τιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὴ
ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος,
πεποθήμεν εἰς Θεόν, ὅπως καὶ τῆς σωματικῆς εὐ-
εξίας· ἐπαπολαύοι ἡ ἀγιωσύνη σου, καὶ ἔχοι ἐπὶ
πᾶσι καλῶς, εἰς ὠφέλειαν καὶ ἐπίσχεψιν ψυχικὴν
τοῦ ὕπ' αὐτὴν Χριστιανύμου καὶ ὁρθοδόξου λαοῦ. Ἡ
μετριότης ἡμῶν, τῷ νόμῳ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης
στοιχειομένη καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ ὁμό-
νοιαν περὶ πλείστου ἀεὶ ποιοῦμένη, πολλάκις διὰ
γραμμάτων αὐτῆς τὴν ἀνήκουσαν καὶ ἐφειλομένην
προσαγόρευσιν ἐποίησται πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα
καὶ περὶ ἄλλων μὲν ἐτέρων, οὐχ ἤττον δὲ περὶ τῶν
ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τῆς παρεμπροσθί-
σης, συγχωρήσει Θεοῦ, στάσεως καὶ ταραχῆς εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ παρὰ τῶν ἐξ ἀλογίστου γνώ-
μης τολμησάντων νόθα καὶ ἐκφυλα δόγματα παρεισ-
αγαεῖν ἐπὶ καινοτομίᾳ τῆς πατροπαράδοτου ἡμῶν
καὶ ὑγινοῦς πίστεως καὶ ταύτῃ διασπᾶσαι τὸ καλὸν
σῶμα αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν μετριότης ἡμῶν ὀφειλομέ-
νως τὸ αὐτῆς πεποίηκε, τὴν τῶν πολλῶν ζητοῦσα
ὠφέλειαν· ἡ δὲ ἀγιωσύνη σου δηλώσα ἡμῖν διὰ
γράμματος αὐτῆς, ὅπως ἔχης γνώμης εἰς τοῦτο,
οὐκ ἐθέλῃσας, ὅπερ εἰ τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος καὶ
τῆς ἀληθείας ἐξέχεται, ἔχεις καὶ αὐτὸς διακρίναι.
Πλὴν ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ οὕτω νόμος φιλίας
εἰδυῖα τιμῇ, περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὰ σὰ ἀδελφὰ ἐν
ἅπασιν φρονούσα. Οἶδεν ἡ ἀγιωσύνη σου, ὡς πρὸ
χρόνων ἤδη πολλῶν ἀπετάχθη, ἔχειν τὴν σὴν ἀγιω-
σύνην τὴν σεβασμίαν μονὴν τῆς πανυπεράγῃς δε-
σποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τῶν
Ὁδηγῶν, ὡς πατριάρχην Ἀντιοχείας, καθὰ καὶ
τοῦς πρὸ σοῦ ἐτέρους, εἰς χροῖσμα καὶ ἀνάπαυ-
σιν τῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων καλογῆρων τῆς
σῆς ἀγιωσύνης, ἀλλ' ἡ καὶ αὐτῆς, ὁπηνίκα δεήσει
ἐλθεῖν σε ἐξ αὐτῶν πατριάρχαις, τῷ τε Ἀλεξαν-
δορίῳ καὶ τῷ Ἱεροσολύμων, ἑτεραι τῶν ἐνταῦθα
ἐκδῶν· οὐ μέντοι ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται, ὥστε κα-
ταυθέντε τὸς τῶν πατριαρχῶν μοναχοὺς τῶν εἰ-
ρημένων μονῶν καὶ πράττειν ἐν αὐταῖς κατὰ πολ-

λὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, ἃ οὐ θέμις μὴ μόνον Ἀ
μοναχοῖς, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκοῖς καὶ φαύλοις ἀνδράσι,
τῆς ἡμῶν μετριότητος μὴ ἐχούσης ἄδειαν ἐρευνᾶν
καὶ ἐξετάζειν τὰ τοιαῦτα. Εἰ δ' ὁ τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως πατριαρχικὸς θρόνος, ὅτε δὴ οἰκουμενι-
κὸς ὢν, προνόμιον ἔκπαλαι κέκτηται παρὰ τῶν θείων
καὶ ἱερῶν κανόνων εἰς τὰς ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμέ-
νης ἐκκλησίας, τὰ παρεμπύπτοντα ἐν αὐταῖς ἐκκλη-
σιαστικὰ ἀναγκαῖα ζητήματα διερευνᾶν καὶ ἐξετά-
ζειν, πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα ἐν τῇ οἰκείᾳ ταύτῃ
μεγαλοπύλει, ἐν ᾗ ἐστὶν ἡμεῖς χρίσει Θεοῦ καὶ ψήφῳ
βασιλικῇ ὁ τοιοῦτος πατριαρχικὸς θρόνος. Ἄλλ' ἡ
μετριότης ἡμῶν καὶ οὕτω δικαίως τοῦ πράγματος
ἔχοντος, διὰ τὴν τῆς σῆς ἀγιότητος ἀγάπην πνευ-
ματικὴν καὶ φιλίαν ἔμενε σιωπῶσα ἐπὶ τοσοῦτον καὶ
μηδεμίαν ἐρευνᾶν ποιησαμένη ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μονῇ
εἰς συντήρησιν καὶ ἀσφάλειαν ψυχικὴν τῶν ἐνασκου-
μένων αὐτῇ μοναχῶν, καίτοι γε προδῆλου τοῦ πράγ-
ματος ὄντος, ὡς οὐ κατὰ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα
ποιεῖσθαι οἱ δοκοῦντες προέειν τῶν ἄλλων, ὡς
δὴθεν μοναχοὶ καὶ ἱερωσύνης ἀναξίως ἐπειλημμέ-
νοι, καὶ πρὸ γε πάντων ὁ Ἀνανίας ὁ τοῦ Τύρου
ἀναφύξας καὶ οἱ συμμύσται καὶ μυσταγωγοὶ τοῦτου,
ὅστις καὶ τοῦ Τύρου ἐνταῦθα ἐπιδημοῦντος ἀδεῶς
ἦν πράττειν τὰ ἄτοπα, καὶ τῶν θείων ἀπτόμενος καὶ
ἱεροβργῶν, ὡ δίκῃ καὶ νόμῳ Θεοῦ! ἀνευθυριάστως·
ὡς δὲ ὁ Τύρου αὐτόθι ἐπιδημήσας πρὸς τὴν σὴν
ἀγιότητα, ἐπεισε ταύτῃ ἐγγερισσασθαι τὴν ἡγουμε-
νάαν τῆς ῥηθείας σεβασμίας μονῆς τῷ δηλωθέντι
Ἀνανίᾳ, καὶ ἔλαβε ταύτην ἐπὶ καταστροφῇ τῆς οἰ-
κειᾶς ψυχῆς, ἀφροντισήσας καθάπαξ καὶ ὅλως τοῦ
κακοῦ γεγονώς καὶ ἀτόπων καὶ βεβήλων ἀσωτειῶν
ἐφαπόμενος, ἀναλίδην πόρνην γυναικὶ συνηνάζετο
ἀντὶς τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἐφ' ὅλαις δηλαδὴ σχεδὸν
ταῖς νυξί, κατασπευόμενος μετ' αὐτῆς, παρὰ δειγμα
κακίας τοῖς συμμύσταις τοῦτου προκείμενος. Τοῦ
γούν ταιούτου ἀτοπήματος· ἐκδήλου παντάπασιν γε-
γονότος καὶ πάντων καταδοῶντων καὶ ἀνομίαν τοῦτο
δὴ τὸ πρᾶγμα ἀποκαλύπτοντων, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐξε-
τάσει δοῦσα τὸ πρᾶγμα, ὡς γε ἔχρη, εὖρε τοῦτον
μὴδ' αὖ τῶν νυκτῶν συγκοιμώμενον καὶ συνευναζόμενον
τῇ δηλωθείσῃ πόρνῃ, καὶ οὕτως ἑάλω ὁ τρισάθλιος
ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸ τῆς πορνείας αἴσχος διαπραττόμε-
νος· ἐξήλασεν οὖν τοῦτον διὰ ταῦτα τῆς ἡγουμε-
νείας, ἐπεὶ περ οὐ μόνον αἵτιος ἑαυτῷ γέγονε τῆς
τοιαύτης κακίας, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μετέδωκε τῆς
οἰκειᾶς λύμης καὶ ψυχικῆς ἀπωλείας, σπῆλαιον λη-
γῶν τὴν μονὴν ἐργασάμενος, ἀποκατέστησε δὲ διὰ
συντήρησιν μὲν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐν αὐτῇ μονα-
χῶν, ἀναλίδην δὲ καὶ ἀναχαίτισιν τῆς τοῦ κακοῦ
συνηθείας ἡγούμενον ἐν αὐτῇ ἀνδρὰ τίμιον καὶ εὐ-
λαβῇ καὶ ἐνάρετον· τῷ καὶ εὐδοκίᾳ βασιλικῇ,
ὅστις ὑπὸ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῦ ἀρετῆς καὶ τοῦ Χρι-
στοῦ τρόπου καὶ τῆς εἰς τὰ ἀρετικὰ ἐπιστήμης
δύναται, βοηθεῖ μὲν Θεοῦ, ἀντὶς
ὑπεράγγου δεισιπνείας καὶ θεομῆταρως, δὲ καὶ τῆς
εἰς τὸ κρεῖττον καὶ βέλτιον προάγειν, τοῦ δ' ὁ μὴν
μοναχοῦ μετασχευάσθαι καὶ μεταπεῖσαι πρὸς
ἀρετὴν καὶ εὐλάβειαν· πλὴν καὶ οὕτω τοῦ πράγματος

ἔχοντος καὶ τῶν κατὰ τὴν μονὴν τὴν διδρῶσιν λαβόν-
των, ὃν ἐγράφομεν τρόπον καὶ δηλοποιούμεν ὑμῖν
καὶ αὖθις, τὸ τῆς ἀγιοσύνης δίκαιον συνετηρήθη καὶ
περισώζεται, καὶ ἡ μονὴ ἐστὶν ὑπὸ τὴν σὴν ἀγιότητα
ὡς καὶ πρότερον ἀπαραιοῦτως. Ἐκρινεν οὖν δι-
καιον ἡ μετριότης ἡμῶν παραδελῶσαι ταῦτα καὶ
πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, ὡς ἂν γινώσκῃς τὸ πρᾶγμα
ὡς ἐγένετο, μήποτε ἄλλως ἀκουσθὲν θορυβήσῃ τὴν
σὴν ἀγιότητα· καὶ γὰρ ὅπερ ἐμελλε ποιῆσαι ἡ ἀγιο-
σύνη σου χάριτι Θεοῦ ἐπὶ τοιοῦτοις ἀθέτοις πράγ-
μασι γνωσθεῖσιν ἀριδιλότατα, αὐτὸ τοῦτο πεποιθήκει
καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ χρεὼν ἐστὶ τὴν σὴν
ἀγιότητα ὑπεραποδέξασθαι τοῦτο ὡς θεοφίλης καὶ
πνευματικὸν ἔργον. Ἐβρώσο, ἀγιώτατε δέσποτα,
ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς
ἡμῶν μετριότητος.

XXXIII. Synodus transfert metropolitam Bitzines in metropolim totius Ungrovlachiae, constituens ut Ecclesia Ungrovlachiae subjecta sit Ecclesiae Constantinopolitanae.

I. † Ὁ εὐγενέστατος μέγας βοιθόδας καὶ αὐθέν-
της πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γνη-
σιώτατος υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἀλέξαν-
δρος, ὃν φιλοθέου γνώμης κακινημένος· καὶ πολλὴν
ἐνδεικνύμενος τὴν στοργὴν καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπει-
θειαν εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστο-
λικὴν Ἐκκλησίαν, ἐζήτησεν οὐ μόνον ἁπαξ, ἀλλὰ
καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων αὐτοῦ καὶ ἐδείξῃ τῆς
ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ
ἱερᾶς συνόδου, ὡς ἂν ᾖ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς
οὗτος καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῦ ἐπικράτεια καὶ ἀρχὴ ὑπὸ
τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνάκρισιν καὶ διεξαγωγὴν τῆς
καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας,
καὶ δέξεται ἀρχιερίαν, χειροτονίαν ὄντα τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σίνονον
τελοῦντα, καὶ ἔχη τοῦτον ὡς γνήσιον ποιμένα πάσης
Οὐγγροβλαχίας εἰς εὐλογίαν καὶ πνευματικὸν καταρ-
τισμὸν αὐτοῦ τε καὶ τῶν παιδῶν καὶ πάσης τῆς
ἀρχῆς αὐτοῦ· διὰ καὶ πρὸ τίνος ἤδη καιροῦ προσε-
καλέσατο πλησιάζοντα αὐτῷ τὸν ἱερώτατον μητρο-
πολίτην Βιτζίνης, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον
ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος,
κύρ Ὑάκινθον, καὶ ἐδέξατο ἀσμενέστατα τὴν εὐλο-
γίαν αὐτοῦ, καὶ ἐδείξε πρὸς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν
ὑποταγὴν καὶ εὐλάβειαν, καὶ ἐζήτησε μετὰ πολλῆς
παρρηκλήσεως, ἵνα κατὰ μὲν τὸ παρὸν μετατεθῇ ὁδε
ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Βιτζίνης, ἀπόδεκτος φα-
νεί· κατὰ πολὺ τῷ τοιοῦτῳ μεγάλῳ βοιθόδῃ, εἰς τὴν
ἐκκλησίαν πάσης Οὐγγροβλαχίας, μετὰ δὲ θάνατον
αὐτοῦ δὴ τοῦ Βιτζίνης ψηφίζεται ἕτερος, καὶ χειρο-
τονούμενος παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ
Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐκπέμπεται ἐκεῖσε ὡς ποιμὴν
καὶ ἀρχιερεὺς γνήσιος πάσης Οὐγγροβλαχίας. Ἐπεὶ
οὖν ἐκρίθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ
αὐτὴν θείας ὁμηγύρουως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἡ
τοιαύτη ζήτησις καὶ ἀξίωσις τοῦ εὐγενεστάτου με-
γάλου βοιθόδα εἰς πολλῶν ψυχῶν ὠφέλειαν καὶ κατέ-
στη, πᾶς δὲ ὁ κόσμος, καθὼς ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγ-
γέλοις· ὁ Κύριος ἀπεφώνησε, μὴδ' αὖ ψυχῆς οὐκ

ἀντάξιός καὶ διὰ τοῦ προφήτου ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔστι, μέλλει δὲ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀρχιερατικῆς ἐπιστάσεως καὶ ποιμανσίας· ὁ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀρχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ πάσης τῆς εἰρημένης Οὐγγροβλαχίας εὐρισκόμενος Χριστῶνυμος τοῦ Κυρίου λαὸς ὁδηγεῖσθαι εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν μέλλει εἰσηγουμένου τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἐκδιδάσκοντος αὐτοῦς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἰδὼν καὶ ἀριστῶντος· καὶ κωλύοντος ἀπὸ τῶν ἀπηγορευμένων ἔργων τῆς ἁμαρτίας· καὶ παντὸς ἐκφύλου καὶ ἀλλοτρίου δόγματος τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος διὰ σπουδῆς τοῦτο μελλούσης αἰ ποιεῖν καὶ γράφειν καὶ νοθεύειν αὐτοὺς εἰς τήρησιν τῆς ἀσφαλούς ἡμῶν πίστεως, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς πολλὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν αὐτῶν, ὑπὲρ οὗ θεοῦ πράγματος οὐχ ἱκανὸς ὅλος ὁ κόσμος, ὡς ἀποδέδεικται· διὰ γοῦν ταῦτα ἡ μετριότης ἡμῶν, συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ τούτου τῇ περὶ αὐτὴν θεῖα ὁμηγύρει τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τῷ Ἡρακλείᾳ.

ἔπει ἀμεταθέτω· ἐξέχεται εἰς τὸ μετατεθῆναι τόνδε τὸν μητροπολίτην Βιτζίνης ὁ τοιοῦτος μέγας βοιβόδας εἰς τὸν θρόνον πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ ἐπικρατείας καὶ ἀρχῆς αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ παρὸν οὐκ εἰς ἑτερόν τινα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην προστασίαν μετὰ πολλῆς ζητεῖ παρακλήσεως, ὑπισχνόμενος δοῦναι ἐνώμοτον καὶ ἔγγραφον ἀσφάλειαν, ἵνα τελεῖ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, μέχρις ἂν συνίσταται ἡ αὐθεντία καὶ ἀρχὴ αὐτοῦ, ἡ εἰρημένη πᾶσα Οὐγγροβλαχία, ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον· μετέθηκε τοῦτον δὲ τὸν Βιτζίνης ἡ μετριότης ἡμῶν γνῶμη καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου μου αὐτοκρατόρος, τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ ἀπαραμίλλου τῇ τοῦ ἡθους· καὶ τῶν τρόπων χρηστότητι τε καὶ γαληνότητι καὶ τὸ δίκαιον ἐν ᾧ πασι βουλομένου κρατεῖν καὶ παρῆρησιάζεσθαι, εἰς τὸν θρόνον πάσης Οὐγγροβλαχίας. Ἔσται τοίνυν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὁ δηλωθεὶς ἱερῶτατος μητροπολίτης πάσης Οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸς, ὥσπερ τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος, οὕτω μετέχων καὶ ἀπολαύων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἅτε διὰ τῆς ἀρχιερεὺς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀποκαταστάς τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας· κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τε καὶ ὑποτάπται, ἀναγκώστας τε σφραγίζων ἐκ πάσης τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐνορίας αὐτοῦ καὶ ὑποδιακόνοους καὶ διακόνους προδιδάσκων καὶ πρεσβυτέρους χειροτονῶν, ἐπιλαβόμενός τε καὶ πάντων τῶν ὑβενδήποτε διαφερόντων ταύτῃ δικαίων· ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἱερωμένοι, μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, ὑπέκειν καὶ ὑποτάττεσθαι τούτῳ, ὅσα καὶ γνησίῳ αὐτῶν ποιμένοι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ, καὶ δέχεσθαι προθύμως καὶ ἀποπληροῦν, ὥστε μέλλει λέγειν καὶ παραινεῖν καὶ ἐκδιδάσκειν αὐτοὺς, ἀφωρῶντα εἰς ψυχικὴν λυσιτέλειαν, τηρουμένης ἀπα-

ποιήτου κἀν τῷ ἐξῆς αἰ χρόνῳ τῆς ἐνωμότου ἀσφαλείας καὶ ὑποσχέσεως ἐγγράφου εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ τοιοῦτου εὐγενεστάτου μεγάλου βοιβόδα εἰς τὸ εἶναι αἰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας· ὅ· αὐτὴν καὶ δέχεσθαι ἀπ' αὐτῆς ἀρχιερέα γνήσιον· ὥστε γὰρ συντηρεῖσθαι εἰς τὸ ἐξῆς τοῦτο ἀκαινοτόμητον, καὶ βαρύντατον καὶ συνοδικὸν (ἀφορισμὸν) ἡπειλητο κατὰ παντὸς τοῦ βουλευθησομένου ἀκυρῶσαι αὐτό· ἐπειδὴ τοῦτου ἐνεκεν καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις· γεγονυῖα τῷ εἰρημένῳ μητροπολίτῃ πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ ὑπερτίμῳ εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδίδεται, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Μάιον τῆς ἐνισταμένης ἐβ' Ἰνδ. τοῦ Ἰωῆζ' ἔτους, ἥτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτῇ χεῖρῳ γραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

II. † Εὐγενέστατε, συνετώτατε, ἀνδρικώτατε μέγα βοιβόδα καὶ αὐθέντα πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γησιώτατε, ποθεινότετα υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἀλέξανδρε, ὀγρίειαν καὶ εὐθυμίαν ψυχῆς, σώματος τε βῶσιν καὶ εὐεξίαν καὶ πᾶν ὃ τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ ἀντιλήψει σου ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς εὐγενείας καὶ τῶν προτέρων καὶ τῶν ὑστερῶν ἐγνωρίσεν ἀκριδῶς ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅσα ἐδῆλου ἡ εὐγένειά σου, καὶ ἀπεδέξατο κατὰ πολὺ καὶ ἐπήνεσε τὴν εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ στοργὴν καὶ ἀγάπην, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ἡ ρίζα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀτήριγμα καὶ ὁ θεμέλιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μέλιστα, ὅτι ζητεῖς ἀπὸ ψυχῆς ἀρχιερέα καὶ ποιμένα καὶ διδασκαλον τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐπικρατείας τῆς εὐγενείας σου, χειροτονίαν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς υἱὸς αὐτῆς γνήσιος καὶ εὐπειθὴς, καθὼς ἐστὶν ὀφειλόμενον παντὶ βουλομένῳ θερμῶς καὶ μετὰ εὐλοκίας πίστεως δέχεσθαι τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀπατρέπεσθαι τὰς τε πρᾶσυναγωγὰς καὶ τὰ ἐκφύλα καὶ ἀλλότρια δόγματα. Ἐπεὶ οὖν, ὡς εἴρηται, μετὰ πολλῆς ἀποδοχῆς καὶ ὀρέξεως ζητεῖ ἡ εὐγένειά σου, ἵνα ἐξῇ αὐτόθι ἀρχιερέα τῆς περὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ νῦν μὲν τὸν ἱερῶτατον μητροπολίτην Βιτζίνης, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργόν, κύρ Ὑάκινθον, μετὰ δὲ παρέλευσιν αὐτοῦ, ὃν ἂν ἐκλέγεται καὶ χειροτονήσῃ ψήφῳ συνοδικῇ ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτη τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐκπέμψῃ πρὸς τὴν εὐγένειάν σου καὶ πρὸς τὴν αὐτόθι πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐπικράτειαν αὐτοῦ ἀρχιερέα γνήσιον, καὶ ὅτι διαθεβαίουται ἡ εὐγένειά σου ἐν ὁρῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ μέλλει εἶναι τοῦτο ἀπαραιοποίητον καὶ ἀμετάβητον εἰς τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτῆς εἰς τὸ μηδέποτε θελῆσαι δέξασθαι αὐτοὺς ἀρχιερέα ἐτέρωθεν, κἄν ὅσος ἄρα καὶ ἔστιν, εἰ μὴ χειροτονίαν καὶ ἀποστολὴν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Διὰ γοῦν ταῦτα πάντα καὶ μέλιστα διὰ

τὸ ἔχειν τὴν εὐγένειάν σου καθαρὰν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ κρᾶτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα, τὸν ὑψηλίστατον βασιλεῖα τῶν Ῥωμαίων, τὸ συμφέρονμα πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸν γαληνίστατον καὶ φιλανθρωπώτατον, ἐπηυδόκησεν μὲν αὐτὸς δὴ ὁ κρᾶτιστος καὶ ἁγίος μου αὐτοκράτωρ, ἐψηφίσατο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ἤδη κατὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν ζήτησίν σου καὶ τὸ συμφέρον τοῦ αὐτόθι Χριστιανύμου λαοῦ μετετέθη ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Βιτιζίνης, οὗτος δὴ ὁ κύρ Ὑάκινθος, διὰ τῆς νενομισμένης ἐγγράφου συνοδικῆς πράξεως εἰς πᾶσαν καὶ ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς γνήσιος ἀρχιερεὺς πάσης Οὐγγροδλαχίας, ἔχων ἄδειαν, καθὼς ἡ γεγνησὶα ἐπὶ τούτῳ ἐγγράφῳ συνοδικῇ πράξις κατὰ μέρος διέξεισι, ποιεῖν ἐν πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ καὶ ἐπαρχίᾳ αὐτῆς πάντα, ὅσα ἀνήκει γνησίῳ ἀρχιερεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσεν οὕτως ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία εὐδοκίᾳ καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ γνώμῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου κατὰ τὴν σὴν ζήτησιν καὶ ἀποδοχὴν· σὸν δὲ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νῦν φροντίσαι καὶ ἀποπληρῶσαι τὴν ὑπόσχεσίν σου, ἵνα ποιήσῃ ἡ εὐγένειά σου καὶ οἱ παῖδες καὶ κληρονόμοι καὶ διάδοχοι αὐτῆς γράμμα ἐνορκον, κατησφαλισμένον πάντοθεν, διαλαμβάνον κατὰ μέρος, ἵνα δηλονότι μετὰ θάνατον τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως ὑμῶν εὐρίσκηται ἡ πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐπικράτεια τῆς Οὐγγροδλαχίας ὑπὸ τὴν καθ' ἡμῶν ἁγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ χειροτονῇται ψήφῳ συνοδικῇ παρ' αὐτῆς, ὡς εἰθίσται καὶ νενομίσται, ἀρχιερεὺς, καὶ ἀποστέλληται αὐτόθι εἰς ποιμανσίαν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ αὐτόθι Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ ἐκπέμψῃ· τὸ τοιοῦτο γράμμα μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τούτων παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐνταῦθα εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ ἔνι εἰς βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ὑποσχεσεως καὶ συμφωνίας τῆς εὐγενείας σου· ἐπεὶ ὥστε εἶναι ἀπαραιοίητον καὶ ἀμετάθετον τὴν εἰρημένην κατάστασιν, καὶ συνοδικὸς φρικώδης ἀφορισμὸς ἡπερίληται κατὰ τοῦ κωλύσοντος· καὶ ἀθετήσοντος ταύτην. Ὅφειλε δὲ καὶ ἡ εὐγένειά σου, ζητήσασα εὐρίσκεισθαι ὡς υἱὸς γνήσιος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, στέργειν ἀμεταθέτως τὰ ὁμολογημένα καὶ πατροπαράδοτα καὶ ὑγιεῖ δόγματα, τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας καὶ τοὺς φιλεσεβεῖς νόμους, δι' ὧν στηρίζεται τὸ τῆς Ἐκκλησίας στήριγμα, καὶ ἔχειν καὶ πρὸς τὸν εἰρημένον ἀρχιερεῖα εὐλάβειαν καὶ στοργὴν τὴν ὀφειλομένην· τοῦτο γὰρ ποιοῦσα ἡ εὐγένειά σου καὶ οὕτως ὑπεύκουσα τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, εὐχοίς μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης εὐθυμίας καὶ χαρᾶς, κατευοοούμενος εἰς πάντα τὰ ἀνὰ χεῖρας ἔργα καὶ πράγματα, ἐν δὲ γε τῷ μέλλοντι τῆς αἰωνίου ἐκείνης καὶ ἀκαταλύτου ἐν οὐρανοῖς βασιλείας εὐχαίς πάντων τῶν ἁγίων. Κύριος ὁ Θεὸς εἴη διατηρῶν τὴν εὐγένειάν σου ἄνοσον, εὐθυ-

Α μόν, ὑγιὰ καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος.

XXXIV. *Patriarchæ exhortatio de matrimonii impuberum.*

† Ἡ τοῦ ἀγαθοῦ στέρσις, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ ἡ ἐκπτώσις τοῦ καλοῦ πολλὴν παρέχει τὸν τοῦ Θεοῦ μακαρισμόν· ὡς γὰρ ἡ τοῦ κακοῦ ἀποχὴ αἰτία γίνεται τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἀγαθῶν ἔργων, οὕτως καὶ ἡ ἀργία τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν οὐκ ἀγαθὸς πρόξενος πέφυκε πρὸς τὴν τοῦ βίου σεμνότητα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν Θεὸν εἰς ἀγανάκτησιν καθ' ἡμᾶς διαγείρει. Ἡ γὰρ τῶν θείων Πατέρων νομοθεσία τοῦ Θεοῦ πάντως εἰσι λόγια· διὰ γὰρ τοῦ ἁγίου καὶ τελειοποιοῦ Πνεύματος ταῦτα ἐνομοθέτησαν καὶ ἐδίδαξαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπάγουσι καὶ τὴν ἀπειλὴν φοβερὴν πρὸς τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονας, τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸν ἀποφαινόμενοι κατ' αὐτῶν ἀριδύλως. Οὐκοῦν τί ἀναβάλλεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀντιποινηθῆναι τῶν ἀγαθῶν ἔργων; Τί ὡς σχοινοὶ μακρὸν, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐπισπᾶσθε τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν, καὶ ὡς βαρὺ φορτίον τε καὶ δυσβάστακτον οὐ παιδεύει ὑμᾶς ἡ πικρὰ αὕτη καὶ δεινὴ αἰχμαλωσία ἡ καθ' ἡμέραν συνεχούσα καὶ συντρίβουσα; Οὐ συντράσσει τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ὁ καθ' ἡμᾶς ἀει ἐπηρτημένος κίνδυνός τε καὶ φόβος; Οὐ κυκλοῦσιν ἡμᾶς οἱ πολέμοι ὥς ἄγριοι καὶ ἀτίθασοι θῆρες, μανικὸν οἶον πνέοντες καὶ κατὰ θῶμα προσδοκῶντες ποιήσιν ἡμᾶς τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν, καθάπερ πρόβατα, ποιμένα μὴ ἔχοντα; Πότε τοίνυν ἐπιστρέψομεν ἐκ τῆς πλάνης ταύτης καὶ τῆς κακίας; Πότε συνοίσομεν, ὡς εἰκὸς, τὰ δέοντα συνορῶντες καὶ συνδιασκεψόμενοι; Πότε τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐξιλεωσόμεθα διὰ τῆς καλλίστης ἐπιστροφῆς καὶ γνησίας καὶ εἰλικρινούς πρὸς τὸν Θεὸν μετανοίας; Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν, ὡς ἀληθῶς χεῖρον ἀναισθησίας καὶ ἀπογνώσεως· ἄνοια γὰρ καὶ ἀπάνοια, κατὰ τὸν σοφὸν Σιράχ, πονηροὶ γέινονται. Βαβαὶ τῆς κακίστης ἐπιθυμίας καὶ φιληδόνου καὶ ματαίας ὁρέξεως! δυσπαλάλακτον γὰρ ὡς ἀληθῶς χρῆμα ἡ κακία καὶ πᾶν δυσκαταγώνιστον. Βούλει δὲ μαθεῖν ἀκριδῶς ταύτης τὴν θεραπείαν καὶ ἴασιν; Ἀναλαβοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον τῇ σῇ διανοίᾳ, ἐπεὶ φοβερὸν καὶ πᾶν τοι φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χείρας Θεοῦ ζώντος· ἀναλόγισαι, πῶς καθ' ὥραν κλονεῖ τὴν γῆν, εἰς συναίσθησιν ἐνάγων ἡμᾶς τοῦ καλοῦ, πῶς κατασεῖει τὰ πάντα, πῶς τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς γῆς καὶ δυσβάστακτον τρέμειν παρασκευάζει, πῶς οὐ στέγει αὕτη τὴν τοῦ Κτιστοῦ φοβεράν ἀπειλήν, πῶς καταστρέφει τὰς πόλεις, μὴ δυναμένη φέρειν ὅλως τοῦ δικαίου κριτοῦ τὴν ὀργήν· ταύτην γὰρ πάντως μαστίζει διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἵνα ἡμεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀναλαβόμενοι ἐπιστραφῶμεν καὶ γνησίως μετανοήσωμεν. Καὶ γὰρ αὕτη ἄλογος οὖσα καὶ παντάπασιν ἀνενέργητος εἰς πᾶσαν κακίαν, ἀμαρτίαν ποιῆσαι οὐ δύναται. Καὶ τοίνυν παύσασθε, παρακαλῶ, τῆς κακίας, καὶ τηρήσατε, ὡς εἰκὸς, ἐν ἀσφαλείᾳ οὐ μόνον αὐτὰς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ τὰς διατάξεις καὶ νομο-

θεσίας τῶν θείων Πατέρων. Ὁ δὲ τοῦ λόγου τοῦτου σκοπὸς ἡμῖν καὶ τὸ κεφάλαιόν ἐστι περὶ τῶν συζυγίων τῶν ἀνέκτων, κεκωλυμένων πάντη καὶ ἀθεμίτων οὐσῶν παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, περὶ ὧν ἡμεῖς πολλάκις πολὺν τὸν λόγον καὶ τὴν ἀγῶνα ἐποιήσαμεθα, ταῖς θείαις ἐξακολουθοῦντες νομοθεσίαις· ἐπεὶ οὐ μόνον ἔπεται ταῖς παρανόμοις ταύταις τῶν συζυγιῶν φθορὰ ἄκαιρος, ἀλλὰ καὶ θάνατος τοῦτοις ἐπακολουθεῖ τε καὶ ἐπιγίνεται, ὥς ὁμοῦς σύνεστε· κἀντεῦθεν διπλοῦν πέφυκε τὸ κακὸν, δι' ἣν αἰτίαν ἀπηγόρευσαν τοῦτο καὶ οἱ θεοὶ Πατέρες καθάπαξ, οἷς καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθῶς ἐπομένη καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ φροντίδουσα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῆς ἀκριβείας τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, παρακελεύεται καὶ ἐπιτιμᾷ πᾶσιν ὁμῖν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, τοῖς τε ἱερωμένοις καὶ λαϊκοῖς, ἅν ὅποιοιδήνιν ὦσι, συντηρεῖσθαι ἀπὸ γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τοῦ μηκέτι τὸ σύνολον τολμᾶσαι τινα καθ' οἷον δέ τινα τρόπον ἀνέκτων συνοικέσιον διαπράξασθαι· εἰ δὲ γε πειραθῇ τις τῶν ἀπάντων, ἐξ ἀλογίστου καὶ θρασείας τῆς τόλμης ἅμα καὶ ἀπονοίας περιφρονήσας τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας καὶ καταστάσεως, ἀνέκτων συστήσασθαι συνοικέσιον· εἰ μὲν ἔστι τοῦ τῶν ἱερῶν χοροῦ, ἔστω καθηρημένος καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἱερωσύνης· εἰ δὲ λαϊκός, ἔστω ὑπὸ βάρους φρικώδους ἀφορισμοῦ, ὥς ἂν συντηρουμένης, βοηθείᾳ Θεοῦ, τῆς εὐνομίας καὶ θεοφιλοῦς πολιτείας καὶ καταστάσεως τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ ἰδέω ὁμματι τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς ἐπινεύσαντος, ἐπιχορηγηθεὶς ἡμῖν παρ' αὐτοῦ βοήθεια καὶ ἀνεσις τῶν κατεχόντων ἡμᾶς μεγάλων καὶ πολυειδῶν ἀνιερῶν τε καὶ θλίψεων, καὶ τὴν βαρβαρικὴν ταύτην ἐπικειμένην ἡμῖν καταγίδια εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ. Συντηρήθητε γοῦν ἕκαστος ὁμῶν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φόδον, καὶ ἀπέχεσθε τῶν τοιοῦτων ἀτόπων, παρανόμων καὶ ἀνέκτων συνοικεσίων, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ πάντων ὁμῶν.

XXXV. *Philothheus patriarcha litteris datis ad patriarcham Antiochiæ conqueritur de episcopo Tyri et Germanipoleos.*

† Ηιτάκιον εἰς τὸν Ἀντιοχείας, κύρ Παχώμιον, γραφὴν Ἰανουαρίῳ τῆς ιδ' ἰνδ.

† Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα θεουπόλεως D μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφε καὶ συλλειτουργεῖ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγίωσύνην σου καὶ σωματικῶς εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστωνύμου πληρώματος. Ἀπὸ τῶν ἐλθόντων ἐνταῦθα πρέσβειαν παρὰ τῆς ἀγίωσύνης σου καὶ τῆς περὶ σὲ ἱερᾶς συνόδου, τοῦ τε ἱερωτάτου μητροπόλεως Λαοδικείας καὶ ὑπερείμου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ, καὶ τοῦ ἐντιμωτάτου χαρτοφύλακος πρεσβυτέρου κύρ Ἰωσήφ ἐγνώρισε καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἱερὰ καὶ μεγάλη σύνοδος τὰ περὶ τῆς ἀγίωσύνης σου· ἡμεῖς οὖν καὶ πρότερον πατριάρχῃν σε εἶχομεν Ἀντιοχείας, καὶ νῦν

πάλιν, ἐπειδὴ ἐπληροφόρηθημεν, ὅτι ἡ αὐτόθι σύνοδος τῶν ἀρχιερέων στέργει σε πατριάρχῃν, στέργου μεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς, καὶ ἔχομεν σε ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, καὶ ἤδη, καθὼς ὁρᾷς, καὶ γράφομέν σοι τὰ περὶ τοῦτου, ἵνα γνωρίσης, τοῦτο μόνον γράφομεν τῇ ἀγίωσύνῃ σου, διὸ λυπούμεθα, καὶ ἐνὶ ἀναγκαῖον, ἵνα διορθώσῃται τοῦτο αὐτὴ μετὰ τῆς οἰκείας συνόδου ἀπὸ τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων, πάσχομεν δεινὰ πολλά δι' ὅλου τοῦ χρόνου, καὶ τὰ μὲν προγεγονότα πολλὰ καὶ βαρὲα ἀφίημι πρὸς τὸ παρὸν, λέγω δὲ νῦν τὰ παρὰ τοῦ Τύρου δι' ὅλου γινόμενα· περιπατεῖ γὰρ εἰς τὴν ἐνορίαν μου καὶ ἱερουργεῖ καὶ χειροτονεῖ καὶ συνάγει χρήματα καὶ πράττει πᾶσαν παρανομίαν. Ἐνὶ γοῦν ἀναγκαῖον ἵνα κρίνηται αὐτὸν αὐτόθι κανονικῶς, ἢ εἴπερ οὐδὲν δύνασθε ποιῆσαι τοῦτο, ὅτε ἡμῖν ἔδειαν καὶ προτροπὴν, ἵνα ποιήσωμεν τοῦτο. Τί δὲ ὁ Γερμανιπόλεως; Δόξα ἐκκλησίας ἔλαβεν ἡμετέρας, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὸ Σίλαιον, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ εὐρισκομένου ἐκεῖ ἀμηνᾶ, καὶ κρατεῖ ταύτας, ὥς γνήσιοι· αὐτῶν μητροπολίτης· ἄς γράψῃ οὖν ἡ ἀγίωσύνῃ σου πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἄς τὸν ἀφορίσῃ. ἵνα ἀποστῇ τῆς παρανομίας ταύτης, ὅς δὲ καὶ ἡμῖν ἔδειαν, ἵνα ἀφορίσωμεν αὐτόν· ἐὰν γὰρ γένηται διόρθωσις εἰς ταῦτα, οὕτω μέλλομεν διαγεῖν εἰρηνικῶς καὶ ἡνωμένοι εἶναι καὶ κοινωνικοί. Τί δὲ τὰ γινόμενα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ὀδηγητρίας; Ἐρώτησον τὸν Λαοδικείας, ἵνα εἴπῃ, πῶς ἐφθάρη καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, αὐτόθι γὰρ ἐπιμέλεια οὐδὲν γίνεται, ἡμεῖς καὶ οὐδὲν ποιούμεν τι, καὶ γινώσκω ἡ ἀγίωσύνῃ σου, ὅτι τέλειον ἐφθάρη, καὶ ἐνὶ ἀναγκαῖον, ἵνα γένηται καὶ εἰς τοῦτο διόρθωσις. Τὸ παρὸν γράμμα ἀναγνωσθήτω ἐν πάσῃ τῇ ὑπὸ σὲ συνόδῳ καὶ ἐφ' κλήρῳ καὶ τῇ λοιπῇ ἐνορίᾳ, ἵνα γνωρίσωσι πάντες τὴν περὶ τῆς ἀγίωσύνης σου ἡμετέραν γνώμην, μόνον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου φύλαττε τοῦτο, μήποτε τὸ ἀπολέσῃς. Ἐρρώσω ἐν Κυρίῳ, ἀγιώτατε δέσποτα καὶ ἀδελφε.

† Εἶχε καὶ τό Φιλόθεος, ἀδελφὸς Θεοῦ ἀρχιεπισκοπὸς Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς θείας πατριαρχικῆς χερσός.

XXXVI. *Synodus episcoporum Cephalleniae transfert in metropolim Naupacti.*

† Μέγα τι χρῆμα πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ σύστασιν καὶ ἀσφαλῆ μονιμότητα τὸ τοῦς προστατεῖν χάριτας λαχόντας αὐτῆς καὶ τοῦς οἰκουμενικοῦς τῆς ποιμανθείας οἰκίας κρίμασι θειοτέροις ἰθύνοντας ἐμμέριμον ἔργον ἔχειν ἐκάστοτε, ὥστε φροντίζειν τῶν ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησιῶν καὶ ταύταις ἐγκαθιστᾶν ποιμένας· καὶ διδασκάλους ἐπὶ τῷ ποιμαίνειν τὰ λογικὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα καὶ πρὸς νομὰς ὁδογεῖν σωτηρίου, μετ' ἐκυτῶν ἔχοντας αὐτὸν τὸν ἀληθῆ καὶ μέγαν ποιμένα τε καὶ σωτῆρα μέχρι καὶ τῆς τοῦ αἰῶνος συμπληρώσεως τε καὶ τελειώσεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτῶν εἰς τοῦς ἀπειρήτους ἐκείνους αἰῶνας, ἐνθα καὶ τὰ βραβεῖα τοῖς ἐνταῦθα διηγωνιζόμενοι· πολλαπλασίως

ἡτοίμασαι· νόμος γάρ οὗτος παλαιὸς καὶ καλῶς ἔχων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπακράτησεν εἰς τὴν ταύτης οἰκοδομὴν ὥστε καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν τε καὶ πόλεων περιφανεῖς καὶ ποιμένων εὐμοιρεῖν ἀξιολόγων καὶ τούτους αὐτοὺς πάλιν οἰονεῖ τινος ἐφαιλλοῦ γνώμης τῇ σφετέρᾳ φύσει μεμετρημένης ἐντεῦθεν πρὸς λόγων ἔχειν ἐφάπτεσθαι καὶ τὴν οἰκίαν ἐν τοῖς καλλίστοις ἐπιδείκνυσθαι δύναμιν· ἀμφοτέρωθεν γὰρ ἂν οὗτος ὁ τοῦ δικαίου διασώζοιτο λόγος, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα ὑπὸ Θεῷ συμμάχῳ κατὰ τὸ προσαρμόζον σχῆμα διατηροῖτο. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου εἰς πλείστον ὅσον χρόνον εἰδὼτα στερουμένην ἀρχιερέως γνησίου καὶ τὸν ὑπ' αὐτὴν Χριστιανύμιον τοῦ Κυρίου λαὸν τῇ τούτου ἐρημίᾳ περιπλανώμενον, ὡς οὐκ ἔδει, καὶ ὅτον τὸ ἐν-
 B τεῦθεν κακὸν ἐννοήσασα, οὐ μὲν . . . δίκαιον ψήθη ἀμελείᾳ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅπως οὖν χρήσασθαι, εἰς τὴν ταύτης ἐπίσκεψιν καὶ προμηθεῖαν, χηρεύουσιν, ὡς διεληπται, ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ ταῦτα πλείστης δεομένην συνάρσεως καὶ κηδεμονίας, ἅμα μὲν διὰ τὸ συναριθμεῖσθαι ταῖς ἐκκρί-
 τοις τῶν μητροπόλεων καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς ἔχειν ἀπὸ τε θρόνου καὶ χρόνου καὶ τὸ προσεδεῖν ἐντεῦθεν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ παραχωρήσει Θεοῦ πλήθει ἀμαρτιῶν πρό τινων ἤδη χρόνων ἐπιλαθεῖν ἔκεισε τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν καὶ ταύτης ἔργον γενέσθαι καὶ αὐτὴν δυστυχεστάτα. Καὶ δὴ σπουδάσμα κατὰ τὸ εἶκος καὶ φροντίδα οὐ μικρὰν ποιησαμένη συνοδικῶς περὶ ταύτης, ἐπεὶ εὗρε τὸν
 C θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας, ζήλῳ θεοφιλεῖ καὶ πρῶν τούτης κηδόμενον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπάκτου ἀναδεδεγμένον παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ πολλὴν σπουδὴν εἰσενεγκάμενον ὑπερῷωφελείας τοῦ ἔκεισε Χριστιανύμιου λαοῦ καὶ πάντα πράττειν καὶ ποιεῖν προθυμούμενον, ὅσα τε εἰς σύστασιν συντελεῖν τῶν εὐσεβῶν κτητόρων αὐτῆς καὶ εἰς εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ· ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ ψήφῳ καὶ διασκέψει τῆς περὶ αὐτὴν θείας ὁμυγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Kaisarείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Τραπεζουπόλεως, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Ἀμάσειδος, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος Κοτολείου, τοῦ Σουγδαίας, τοῦ Χριστιανουπόλεως καὶ τοῦ Ῥωσίου, εἰδῆσαι καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ κοσμοῦντος καὶ ἐδράζοντος τὸ τῆς Ἐκκλησίας στερῆμα ἀπὸ τῆς δεδωρημένης τῷ ἐνθέῳ κράτει αὐτοῦ ὑπερφυοῦς μεγαλονοίας καὶ τῆς πανταρίστη· καὶ κηδεμονικῆς αὐτοῦ γνώμης καὶ φύσεως μετέ-
 D θηκε τοῦτον εἰς τὴν τῆς Ναυπάκτου ἀγιωτάτην ταύτην μητρόπολιν, ὅς δὲ ἱερώτατος μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὑπέριμνος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργγός, ὡς περ τῆς ἐπω-
 νυμίας τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ δνόματος, οὕτως ἔσται κἀν τῷ ἐξῆς ἀεὶ χρόνῳ μετέχων καὶ ἀπολαύων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἅτε γνησίου ἤδη ἀρχιερεὺς διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος

ἀποκαταστὰς τῆς ρηθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπάκτου, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ἀνηκούσης τιμῆς ἐν τε καθέ-
 δραις, στάσεσιν τε καὶ συνελεύσεσιν, ἀναγνώσας τε σφραγίζων ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους προβιδάζων καὶ πρεσβυτέρους χειροτονῶν καὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἐγκα-
 θιστῶν, ἐφειμένον καὶ τούτῳ διαπραττέσθαι, ἐπι-
 λαθόμενός τε καὶ πάντων τῶν ὁθενδήποτε διαφε-
 ρόντων ταύτῃ δικαίων· ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ ἱερωμένοι μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ὑποκεῖσθαι καὶ πειθαρχεῖν σούτῳ, ὅσα καὶ οἰκείῳ καὶ γνησίῳ αὐτῶν ποιμένοι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δέχε-
 σθαι προθύμως καὶ ἀποπληροῦν, ὅσα μέλλει λέγειν
 B καὶ ἐισηγεῖσθαι αὐτοῖς ψυχωφελῇ καὶ σωτήρια. Αὕτῃ δὲ τούτου ἐνεκεν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πράξις γενοῦσα τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου καὶ ὑπεριμνῳ εἰς ἀσφάλειαν ἐπι-
 δέδοται, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης πρώτης Ἰνδ. τοῦ Ἰωσῶ' ἔτους, ἥτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτοχείρῳ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XXXVII. *Synodus mores praves in matrimoniis abolet.*

† Ὅσῳ μὲν σύστασιν καὶ ἀσφάλειαν τὸ τῆς εἰρή-
 νης καὶ ὁμονοίας χρήμα προξενεῖ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καὶ ὅπως ἐπικρατεῖ διὰ τούτου εὐταξία καὶ κοσμο-
 C τῆς ἐν ἅπασιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ἴσασιν πάντες οἱ ταύτῃ ὄλῳ προσκεῖμενοι καὶ ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας μεθ' ὁμονοίας πνευματικῆς εἰς ἐν συνο-
 δούμενοι σῶμα καὶ κεφαλὴν μὲν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἔχοντες· τὸν Χριστὸν, ὃν ἐνὶ δὲ καθηγ-
 μόνι, τῷ προστάτῃ τῆς Ἐκκλησίας, ταττόμενοι· ὅσῳ δὲ πάλιν ταραχὴν κατ' αὐτῆς ἐπεγεῖρει καὶ
 ζάλην ἢ κακίστην διάστασιν καὶ φιλονεικίαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἐπιφυόμενα σκάνδαλα, καὶ ὅσῳ ἀπεργάζε-
 ται ἀκοσμίαν καὶ σύγχυσιν, γινώριμον καὶ τοῦτο κα-
 θίσταται τοῖς ἐχέφροσι καὶ τοῦ δικαίου ἐξεχομένοις, μαρτυρήσει δ' οὐχ ἥττον καὶ τὰ νῦν λεχθησόμενα. Φθάνουσι πρὸ ὀλίγου ἐγκύψαντα σκάνδαλα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ, παρ' ὧν ἄρα καὶ ἐνέκυψαν, μεγά-
 λην ταραχὴν ἐπεγεῖραν τῇ πνευματικῇ ὁμονοίᾳ τοῦ ταύτης σώματος, ὡς μὴ ὤφελεν· τοῦ γοῦν ἐκ
 D Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασι-
 λείως ὑπὸ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῦ μεγαλοφυῆς καὶ ἀγχι-
 νοίας καὶ περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς τε καὶ συνδρομῆς τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα διαλελυκότος καὶ ἐκποδῶν ἀπὸ
 ληλακότητος καὶ τὴν εἰρήνην τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας φιλοθείας ἡμῖν χορηγήσαντος καὶ τοὺς διισταμένους τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων συνάψαντος τῷ τε πανα-
 γιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, ἀπελύθη
 τῇνικαῦτα καὶ θεῶν καὶ σεπτῶν πρόσταγμα τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, διοριζόμενον ἐξετασθῆναι
 κανονικῶς τὰ προτεινόμενα παρ' αὐτῶν κεφάλαια, εἴπερ ἄρα ταῦτα προέβησαν μηδὲλως τινῶν καθα-
 ψάμενα, ἀλλὰ μετὰ εἰρήνης καὶ συμφωνίας πνευμα-
 τικῆς, τηρουμένης τῆς εἰς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν

δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ὀφειλομένης ὑποταγῆς, ἐξετασθῆσόμενα καὶ ληφόμενα ἐντεῦθεν ἀναλόγως τὴν θεραπείαν. Ἐπεὶ γοῦν πρὸ ὀλίγου ὁ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος καὶ ὁ τιμιώτατος ὑποψήφιος Θεσσαλονίκης, ἱερομόναχος κύρ Νεῖλος ὁ Καθάσιος, ἐγχειρίσαντες κατὰστικον τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, κεφαλαιωδῶς περιλαμβάνον τὰς διαφορὰς, νῦν τε καὶ πρότερον γενομένης παρὰ πᾶσαν εἰδήσιν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ τριγαμίας, τετραγαμίας καὶ ἀθεμιτογαμίας, ἔτι τε καὶ ἄλλα τινὰ, ὡς δέθεν ζήτηματα κανονικὰ, καὶ ἐδέοντο τῆς τούτων διορθώσεως. Ὁ οὖν παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ πάλοι διόρθωσιν τὴν δυνατὴν ποιησάμενος ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἐκδίκησιν τὴν προσήκουσαν, Χριστοῦ χάριτι, καὶ διατηρήσας τὸν ἐρόπον τῆς τούτων καὶ ἔτι μετακινήσεως, ὁμῶς διὰ τὸ τῆς εἰρήνης, ὡς εἰρηται, κάλλιστον πρᾶγμα καὶ διὰ τὴν ἔγγραφον προσταγὴν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως προσκαλεσάμενος, τὸν τε ἀγιώτατον δεσπότην καὶ πατριάρχην Ἱεροσολύμων καὶ πάντας τοὺς ἱερωτάτους ἀρχιερεῖς τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν τῇ βασιλευσούσῃ τῶν πόλεων, παρεκελεύσατο εἰς ἐπήκοον πάντων τούτων ἀναγνωσθῆναι τὸ εἰρημένον κατὰστικον, ὅπερ καὶ διελάμβανεν, ὅσα δέητα καὶ διελάμβανεν. Ἀναγνωσθέν οὖν παρὰ τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου σκελλαρίου καὶ διδασκάλου τῶν διδασκάλων οὐ μόνον ἔπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς, συνεδριαζόντων τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, τοῦ τε ἀγιωτάτου δεσπότη καὶ πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων πάντων, πλὴν τοῦ Χαλκηδόνος, ἐκρίθη περισσὸν καὶ σύγχυσιν μόνον ἐπάγον τὸ προκομισθὲν τοῦτο κατὰστικον, ἐπεὶ τὰ μὲν τῶν ἐμφορομένων αὐτῷ κεφαλαίων ἐφθασαν διεκδικηθῆναι ἱκανῶς καὶ μετὰ τὸν ἐγχαυρόντα τρόπον τῇ τε Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως προμηθευσάμεναι καὶ σπουδάζαντι εἰς τὴν τούτων διόρθωσιν, εἰ καὶ τινες οἱ τολμήσαντες διαπράξασθαι τὰς τοιαύτας παρανομίας, ἀμεταμέλητα ἔτι νοσούντες, ἐξέχονται τούτων καὶ μετὰ τὴν ἐνδοκῶν ἐπιτίμησιν. Τὰ δὲ ἔσχον ἑτέραν συνοδικὴν διόρθωσιν καὶ ἀποκατάστασιν, ἦγουν τὰ περὶ τοῦ Ἀλανίας, τοῦ Περιθεωρίου καὶ ἑτερά τινά τοιούτοισιν. ἑτέρα δὲ τῶν τοιούτων ἀθεμιτῶν γάμων, γεγόνετα παρὰ πᾶσαν γνώμην καὶ βούλησιν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἐπετιμήθησαν μὲν ὡς παράνομα, δέονται δὲ εἰς τὸ διασπασθῆναι καὶ τῆς παρὰ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως διεκδικήσεως. Τῶν μὲντοι δύο τούτων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Σουγδαίας, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τιμιωτάτου ὑποψηφίου, ἀπαιτούτων καὶ ζητούντων πλείονα τὴν διόρθωσιν καὶ βαρύτεραν τὴν ἐπεξέλευσιν καὶ μὴ στοιχοῦντων ἐντεῦθεν τῇ εἰρημένῃ συνοδικῇ διαγνώσει καὶ κοινῇ ψήφῳ καὶ ὁμονοίᾳ, καὶ ζητήσεως συνοδικῆς γενομένης περὶ τοῦ, πῶς, δεῖ ἀποκαταστήναι τὰ ἐμφερόμενα τῷ τοιοῦτῳ καταστικῷ καὶ λαβεῖν τέλος τὴν διευλύτωσιν καὶ διαλυ-

θῆναι ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐπιφυόμενα σκάνδαλα, ἀπητήθησαν καὶ γινώμει κοινῶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συνελεύσει τῶν ῥηθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων διὰ τὴν ἐφεξῆς ἀσφάλειαν· καὶ δὴ πρῶτος ὁ Ἡρακλείας εἶπεν, ὅτι Οὐ δεῖ περὶ τῶν τριγαμιῶν καὶ τετραγαμιῶν καὶ ἀθεμιτογαμιῶν κινεῖσθαι παρρησίᾳ, ἐπεὶ οὐδαμῶς μετὰ τῆς τυχούσης γνώμης καὶ ἐνδόσεως τῆς Ἐκκλησίας γεγόνασιν, ἀλλ' ἵνα ἐπεκδικῶνται ἀλλαχόθι μὲν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου κανονικῶς, ἐνταῦθα δὲ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, παρ' οὗ καὶ ἐκδικήσεις ἐπὶ τούτοις ἐγγόνεισαν διαφορὰς· στέργω δὲ καὶ τὴν προδῆσαν συγχώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Κυζίκου εἶπεν, ὅτι Δεῖ ταῦτα ὡς ἄτοπα διαλυθῆναι καὶ, ὡς δυνατόν, κωλύεσθαι, ὥσπερ δὴ καὶ ἀναγκαίεζονται καὶ κωλύονται κατὰ τὸ ἐγχαυρόν τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, μὴ μέντοι προστρέβειν ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἀνατιθέναι τὴν τούτων ἐκδίκησιν τῷ προστάτῃ τῆς Ἐκκλησίας, πλὴν μετὰ βασιλικῆς ἰσχύος· στέργω δὲ καὶ τὴν προδῆσαν συγχώρησιν συνοδικὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Ποντοπρακλείας εἶπεν, ὅτι Στοιχῶ κατὰ πάντα ἐπὶ πᾶσι τοῖς τῇ γνώμῃ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡρακλείας, ὅτι οὐ δεῖ ταῦτα παρρησιάζεσθαι ἢ προστρέβειν μῶνον τῇ συνόδῳ διὰ ταῦτα· στέργω καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου συνοδικὴν διάγνωσιν. Ὁ Βιζύης εἶπεν, ὅτι Ὅσα γίνονται παρὰ τὸν τόμον τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀθεμίτοις γάμοις, ὀφείλει, ἵνα ἐπεκδικῶνται παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ, ὥσπερ δέητα καὶ γίνεται παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐ χρὴ παρρησιάζεσθαι ταῦτα καὶ κινεῖσθαι δι' ὅλου ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ· εἰ δ' ἴσως ἔλθῃ εἰς ἀδυναμίαν τοῦ ταῦτα δύνασθαι κωλύειν εἰς τέλος, ἵνα γένηται τὸ ἐλλείπον τῆς ἐκδικήσεως παρὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως· στέργω δὲ καὶ τὴν ἀπλῶς γενομένην συνοδικὴν συγχώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Βρύσεως εἶπεν, ὅτι Κατὰ τῶν τοιούτων ἀθεμιτογαμιῶν καὶ πολυγαμιῶν ἐποίησεν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὅσον ἔδει κανονικῶς, μετὰ καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἐπεξῆλθε ταῦτα ἐγγράφως καὶ ἀγράφως· περισσὸν οὖν δοκεῖ καὶ οὐκ εὐλογον, ἵνα κινῶνται ταῦτα εἰς τὴν σύνοδον, ὡς προστρέβειν ἐντεῦθεν ὑβρίν καὶ κατηγορίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ ἀτοπώτατον. Ἐχῶ δὲ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συνοικέσια καὶ ἐγὼ, καθὼς κατ' αὐτῶν οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι καὶ ὁ τῆς ἐνώσεως τόμος, καὶ οὐκ ἄλλως· στέργω δὲ καὶ τὸ προδὶν τῆς συγχώρησεως γράμμα συνοδικῶς ἀπὸ συμπάσης ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου, πλὴν ἵνα οὐδὲν ἱερουργῇ ἢ ἐργάζηται τι ἱερατικὸν ὅλως· ἐν τῷ περιονύμῳ ναφτῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, ὃ δὴ πάντες οἱ ἀνωτέρω γνωματεύσαντες ἀρχιερεῖς ἐστέρησαν. Ὁ Χριστιανουπόλεως εἶπεν· Τὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀθεμιτογαμιῶν, ἔχω ταῦτα καὶ αὐτὸς αἰσχυρὰ καὶ κακὰ, ὥσπερ καὶ οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες τὴν ψήφον περὶ τούτων προφέρουσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῆς ἐνώσεως τόμος·

ὅτι δὲ ἔλαβον τὴν δυνατὴν διόρθωσιν παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, οὐδὲν μοι δοκεῖ παρρησιάζεσθαι ταῦτα, καὶ προστριβεσθαι ἐντεῦθεν μέμψιν τῇ συνόδῳ, ὡς οὐ τελείως διελύθησαν, ἀλλὰ φροντίζειν μόνον τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, τῆς προσηκούσης διορθώσεως, ὥσπερ δῆτα καὶ ἐποίησε καὶ ποιεῖ, Χριστοῦ χάριτι· στέργω δὲ καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου γενομένην συνοδικὴν συγχώρησιν, πλὴν καθὼς ὁ δεσπότης ὁ Βρύσεως ἐγνωμάτευσεν. Ὁ Κελτζηνῆς εἶπεν, ὅτι Συμφωνῶ κατὰ πάντα τῷ δεσπότη τῷ Βρύσεως, καὶ στέργω τὰ ὑπὲρ τούτου γνωματευθέντα κατὰ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Σουγδαίας εἶπεν, ὅτι Στέργω τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας, λέγοντας κατὰ τούτων, καὶ πλέον οὐδέν. Ὁ Ρωσίου εἶπε· Στέργω κατὰ πάντα εἰς ὅσα ἐγνωμάτευσαν ἄνωτέρω οἱ ἀδελφοί μου, οἱ ἀρχιερεῖς, κατὰ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Μηδείας εἶπεν, ὅτι Ταῦτα τὰ ἀθέμιτα ἔργα ἐγένοντο, παρ' ὧν ἄρα καὶ ἐγένοντο, παρὰ τὸ εἶδος, ἔλαβον δὲ τὴν δυνατὴν καὶ προσήκουσαν διόρθωσιν παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ ὀφείλει, ἵνα ἀναστέλλωνται ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς παράνομα, κατὰ τὸν δυνατὸν τρόπον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· στέργω δὲ καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου συνοδικὴν συγχώρησιν, καθὼς καὶ οἱ ἕτεροι ἀρχιερεῖς. Ὁ Ἐξαμίλων συνεφώνησε τοῖς ἀνωτέρω πᾶσι κατὰ πάντα. Ὁ ὑποψήφιος Θεσσαλονίκης εἶπεν, ὅτι Τὰ περὶ τῶν τετραγαμιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀθεμιτογαμιῶν ἐπεξεδικήθησαν, ὡς λέγετε, ψυχικῶς ἅμα καὶ πνευματικῶς ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, λείπεται δὲ ἐπεδικηθῆναι ταῦτα καὶ σωματικῶς διὰ πλείονα τὸν σωφρονισμὸν καὶ τὴν τούτων ἔκκοπὴν. Τούτων δὲ πάντων οὕτω γνωματευσάντων, ὁ ἀγιώτατος δεσπότης καὶ πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν, ὅτι Ἐπεὶ, ὡς ἀνέμαθον ἀκριδῶς, τὰ ἐπισφραγίσαντα ταῦτα ἀθέμιτα καὶ παράνομα συνοικέσια παρὰ πᾶσαν βούλησιν καὶ γνώμην τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ διεδικήθησαν παρὰ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη καὶ ἀδελφοῦ μου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κανονικῶς διὰ τῶν προδάντων συνοδικῶν παρ' αὐτοῦ τῶν καὶ ἄλλοτρόπως, οὐ δίκαιόν ἐστι κινεῖσθαι καὶ πολυπραγμονεῦσθαι ταῦτα ἐπὶ τοῦ μέσου καὶ ἐπιφύεσθαι διὰ τοῦτο σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, ὥσπερ ἂν εἰ ἐπράττετο ταῦτα κατὰ γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἵνα ἀναστέλλωνται καὶ ἀναχαιτίζωνται καὶ αὖθις καὶ ἐπιτιμῶνται παρὰ τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τηρουμένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καὶ μενούσης πάσης εἰρήνης καὶ ἑμονοίας· περὶ δὲ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου εἶπεν, ὅτι Οὐ δίκαιόν ἐστιν, ὅπερ ἔστεργε πρὸ ὀλίγου ἡ σύνοδος, μετὰ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, νῦν ἀνατραπῆναι, ἀλλὰ στέργεσθαι κατὰ πάντα τὸ προγεγονός· γράμμα ὑπὲρ τῆς ἀθώωσης ἱερέως τοῦ Μαχητρίου, καθὼς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς περὶ τούτου ἀπεφώνησαν· εἶτα πρέσβεις

αὐτοὺν βαλεῖν καὶ ποιῆσαι μετάνοιαν εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν τούτων σύνοδον καὶ συγχώρησιν καὶ συμπάθειαν αἰτήσασθαι, ὅπερ δῆτα καὶ ἐποίησεν, εὐδουλίας καὶ συγχωρήσεως παρ' αὐτῶν ἀξιωθείς, ἀνευ μέντοι τοῦ ἱεροτάτου μητροπολίτου Σουγδαίας. Ὁ δὲ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἃ καὶ πρότερον πολλάκις καὶ διαφόρως ἐξείπε καὶ συνοδικῶς διηγήσατο, τούτοις στοιχήσας καὶ ἐπιθεσάων τὰ τοιαῦτα, οὕτως ἀπεφώνησε κατὰ πάντα τῆς προτέρας ἐξεχόμενα διανοίας. Ἡ μετριότης ἡμῶν, κρίμασι θειοτέροις εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀναχθεῖσα, θρόνον καὶ τὸ καταπιστευθὲν αὐτῇ ποιμνιον κανονικῶς ποιμαίνειν προσιόμενη, τό γε εἰς αὐτὴν ἤκον, περὶ πλείστου ἐποίησατο, διόρθωσιν πρῶτον μὲν γενέσθαι τῆς πολιτείας καὶ ἀναστροφῆς τῶν τὰς ἐξαγορείας ἀναδεγμένων πνευματικῶν ἀνδρῶν, ὥστε εἶναι τούτους ἀνεκλήπτους παντὶ τρόπῳ καὶ προκείσθαι εἰς καλὴν μίμημα καὶ ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, ἔπειτα τῆς τῶν ἱερέων εὐταξίας καὶ κοσμιότητος, ὡς ἂν διάγοιεν οὗτοι κατὰ τὸν ἀνήκοντα τοῖς τοῖς ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τρόπον θεοφιλῶς ἅμα καὶ εὐλαδῶς, ἀπέχεσθαι τε καὶ καπηλείων καὶ πάσης ἄλλης φαύλης διαγωγῆς, μάλιστα δὲ τηρεῖν ἀκριδῶς, μὴ γίνεσθαι τοιαῦτα ἀθέμιτα συνοικέσια, ἅπερ κακῶς ἐπεισέφρησαν τῇ σεμνῇ τῶν Χριστιανῶν πολιτείᾳ ἐκ τοῦ μὴ μετὰ ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως καὶ ἐμβριθείας καὶ ἀναστέλλεσθαι καὶ ἀναχαιτίζεσθαι παρὰ τῶν τὴν διεξαγωγὴν τούτων ἐπιτετραμμένων, οὐ χάριν καὶ τούτους μὲν συνοδικῶς ἐπεξήλθομεν, εἰς ἔκκοπὴν δὲ καὶ συντήρησιν τῶν τοιούτων ἐξάρχους ἐγκατεστήσαμεν ἀπὸ τῶν εὐλαδῶν ἱερέων, ὅσοι τῷ τότε ἐκρίθησαν τῶν ἄλλων προέχοντες, καθὼς πλατυκώτερον ἐν τοῖς ἱεροῖς κωδικίοις κατεστρώθησαν ταῦτα, εἰ καὶ τινες, τινὲς κακοὶ συνηγοροῦντες καὶ ἐπιχαίροντες, τὰ πλείω τούτων παρυσφιλόντες καὶ μαχαίρα ἀπέτεμον ἀναιδῶς ἅμα καὶ τολμηρῶς ἀπὸ τοῦ τοιούτου κωδικίου· προσέτι γε μὴν ἐπετιμήσαμεν καὶ εἰσηγησάμεθα μετ' αὐστηρίας πνευματικῆς δι' ἑτέρου γράμματος τοῦ πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἐξάρχους τοῖς ἀθέμιτον ἔχουσι γάμον τελῶς ἀποσχέσθαι αὐτοῦ, ἐπανατενιάμενοι καὶ κατὰ τῶν τολμώντων ταῦτα ἱερωμένων καθαίρεσιν ἐνδίκον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰσχωμάσασαν γοητείαν καὶ τὰ ταύτης αἰσχρὰ ἔργα σπουδάζαντες, ὡς οἶόν τε, ἀνестείλαμεν, Χριστοῦ χάριτι, καθὼς εὐρηται καὶ τοῦτο διεξοδικωτέρως, ἐν τοῖς αὐτοῖς κωδικίοις. Μετὰ μὲντοι τῇ ἐπαναθείῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥς ἐξηλάθημεν, ὡς ἴσασιν ἅπαντες, πλείονος φροντίσαντες τῆς εἰς ταῦτα ἀσφαλείας καὶ διορθώσεως, ἐκεῖ ἀπὸ τινων ἱερέων παρὰ τὸ προσῆκον αὐτοῖς σχῆμα πολιτευσομένων συμβαίνουσιν Ἐπιφύεσθαι αἱ τριγαμίαι, αἱ τετραγαμίαι καὶ τὰ ἀθέμιτα πάντα συνοικέσια, τῷ δοκεῖν ταῦτα συναπτόντων, ἅπερ μᾶλλον τῇ ἀληθείᾳ εἰσὶν ἀσύναπτα καὶ ἐπιτετιμημένα, παρὰ τοὺς θεσμούς τῆς Ἐκκλησίας προβαίνοντα, ἐξεθέμεθα ἐν τοῖς αὐτοῖς κωδικίοις· ἐγγραφον ἑτέραν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῷ ἀπέχεσθαι τούτων ἀπάντων καὶ μὴ ἐν καπηλείῳ εἰσερχεσθαι, ὑπογραψάντων τῇ-

καὺτα καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ θεοδοξίᾳ καὶ θεομα-
γαλύντῃ Κωνσταντινουπόλει ἱερωμένων εἰς φυλακὴν
τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων καὶ ἀναίρεσιν καὶ κα-
τάλυσιν τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
εἴπερ ἐτολμήθη καὶ αὐτῇς τοιοῦτον ἀθέμιτον συνοι-
κείσιν, παρὰ πᾶσαν βούλησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐπε-
τιμήθη μὲν, ὡς εἰκός, παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος,
δέσται δὲ εἰς τὸ διασπασθῆναι καὶ βασιλικῆς ἰσχύος
καὶ δυνάμεως. Οὕτως οὖν τῆς ἡμῶν μετριότητος
ἐπισπευδούσης εἰς ταῦτα καὶ κατὰ τῶν ἀθεμίτων
πράξεων ὅλη προθυμία χωρούσης ψυχῆς καὶ κοινῇ
καὶ ἰδίᾳ τὴν διόρθωσιν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως
πραγματευομένης, οὐ συνορᾶν ἔχομεν, ὅπως διὰ
ταῦτα προεκκομισθῇ τὸ τοιοῦτον κατὰστικον εἰς τὴν
ἡμῶν μετριότητα, τὴν μάλιστα πάντων, Θεοῦ συν-
αιρομένου, ὑπὲρ τῆς αὐθεντίας τῶν ἱερῶν κανόνων
ἀγωνιζομένην τε καὶ σπουδάζουσαν· εἰ δέ τις εἴποι
ὅτι διὰ τὸ ἀποταχθῆναι σεπτῷ προτάγματι τοῦ
κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τὴν τοῦτων
γενέσθαι ἀνάπτυξιν τε καὶ ζήτησιν, ἣν ἀναγκαῖον
προκομισθῆναι ταῦτα ἐπὶ τοῦ μέσου, φημὲν πρὸς
αὐτὴν, ὡς εἰ μὲν οὐκ ἔβασσε πολλάκις καὶ διαφόρως
προβῆναι καὶ γενέσθαι ἐξέτασιν συνεδικὴν παρὰ τῆς
ἡμῶν μετριότητος καὶ ἀναστολὴν τὴν προσήκουσαν
καὶ ἐκδίκησιν ἐπὶ τοῦτοις καὶ πρότερον, ὡς ἱκανῶς
ἀποδείκνυται, καὶ νῦν ἤδη εἴχε χόρον δὲ διὰ τοῦ
τοιούτου καταστῆχου κινουμένου λόγος, δι' ὃ καὶ τὰ
σκανδάλα γέγονε πρὸ ὀλίγου. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον
ἀγῶνος παρ' ἡμῶν μετὰ τῶν τοιούτων ἀθεμίτων
ἔργων γεγονότος καὶ ἀξίας καὶ ἐγχωρούσης τῆς
ἐπεξελεύσεως γενομένης καὶ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ
ἐν οὐδενὶ κατεῖναι καὶ πράγματι τοσαύτην γνώμην
καὶ κοινωνίαν καὶ βούλησιν εἰς ταῦτα ἐχούσης,
μᾶλλον μὲν οὖν ἀποτρεπομένης ταῦτα καθάπαξ καὶ
ἐπιτίμησιν τῶν τοιούτων ἐπανατεινομένης, οὐκ
ἀναγκαῖα φαίνεται οὐδὲ συμβαίνουσα τῇ τῆς Ἐκ-
κλησίας ὁμονοίᾳ ἢ τοῦτων ζήτησις καὶ πολλὴ ἔρευν-
να, ὡς ταύτης δὴ τῆς Ἐκκλησίας προθυμουμένης
δεῖ τὰ τοιαῦτα ἐκκόπτειν καὶ ἀναστέλλειν, ὡς
ἀθέμιτα καὶ παράνομα· τὸ γὰρ παρῆρσιάζεσθαι
ταῦτα καὶ ἀεὶ παρεισάγεσθαι, λαβόντα, καθ' ὃν
εἴρηται τρόπον, τὴν θεραπείαν, καὶ μὴ συγχωρού-
μενα γίνεσθαι καὶ προβαίνειν, ἀλλὰ καθάπαξ ἀνα-
στελλόμενα οὐ μόνον ταραχὴν ἐπεγεῖρει, ἀλλὰ καὶ
μῶμον καὶ ὕβριν τῇ Ἐκκλησίᾳ προστρίβει Θεοῦ,
κατὰ τὰς ἐξηνηνεγμένας γνώμας τῶν ἱερωτάτων
ἀρχιερέων, ἔτι γε μὴν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου δεσπότη
καὶ ἀδελφοῦ μου, τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων.
Οἱς κατὰ πάντα στοιχοῦσα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν
τὴν παροῦσαν ἤδη ἀπόφασιν ἐποιήσατο, στέργουσα
καὶ ἣν ἐποιήσατο στονδικῶς ὑπὸ συμπαθείας συγ-
χώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Θεὸς δὲ
ἄνωθεν ἐπιδραβεύσει τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ εἰρήνην
ἐν παντὶ καὶ ὁμόνοιαν πνευματικὴν, τῶν σκανδά-
λων πάντων γεγονότων ἐκ μέσου, καθὼς ἀεὶ ἐπεν-
χόμεθα.

A XXXVIII. *Synodus statuit de mittendis in Russiam
legatis, qui dijudicent dissensionem ortam inter
metropolitanos Kioviæ et Lithuanie.*

† Πράξις τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ μητροπολίτου Λι-
θῶν.

† Ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
Ἐκκλησία ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς τῇ δοθείσῃ αὐτῇ,
Χριστοῦ χάριτι, ἀπηττήτῃ ἰσχύϊ τε καὶ δυνάμει συν-
ήθως ἔχουσα ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον πάντα διοικο-
νομεῖσθαι, τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ· οὐχ ἦρτον δ' ἐνδε-
κνυται τὴν φροντίδα ταύτης καὶ ἐπιμέλειαν ὑπὲρ
τῶν ἐκασταχοῦ ἐδρισκομένων πασῶν ἁγιωτάτων
ἐκκλησιῶν, ὅπως ἂν αὗται κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου
νόμον καλῶς διοικῶντο καὶ διεξάγοντο· φθάνει
τοιγαροῦν πρὸ τίνος ἤδη καιροῦ ὁ ἱερώτατος μητρο-
πολίτης Κυέδου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συλλειτουργός, ὁ κύρ Ἀλέξιος, ἐπίσκοπος ὢν τῷ
τότε Βολοδιμοίρου, τὸν βίον ἀπολειπόντος τοῦ ἱερω-
τάτου μητροπολίτου Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστου
ἐκείνου, παραγενόμενος ἐνταῦθα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς
θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ὅστις καὶ μαρτυρηθεὶς
παρὰ τε τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου
καὶ παρὰ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν τῆς Ῥωσίας,
ἀντιποιεῖσθαι ἀρετῆς καὶ εὐλαθείας, καὶ κριθεὶς
ἄξιος, μετετέθη καὶ ἀποκατέστη κατὰ τὴν ἄνωθεν
ἐκικρατήσαντα τάξιν τε καὶ συνθήσαν γνήσιος
ἀρχιερέως Κυέδου καὶ πάσης Ῥωσίας, καὶ δι' ἐπι-
μελείας πολλῆς ποιεῖσθαι κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ
ἱερῶν κανόνων ἀκριβείαν ποιμαίνειν καλῶς καὶ κατὰ
τὸν προσήκοντα λόγον τὴν καθ' αὐτὸν ἁγιωτάτην
ἐκκλησίαν, ἅτε δὴ πολυάνθρωπον οὖσαν καὶ πολλοὺς
τοὺς πλησιοχώρους ἔχουσιν τοὺς μὴ πειθομένους τῇ
καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου οὖν τὸν
τρόπον τοῦτον ἀναχθέντος καὶ ἀποκαταστάτος εἰς
τέλειον μητροπολίτην Κυέδου καὶ πάσης Ῥωσίας
καὶ ἐκπεμφθέντος καλῶς, καταλαμβάνει μετὰ μι-
κρὸν καὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λιθῶν, κύρ
Ῥωμανός, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ συλλειτουργός, καὶ χειροτονεῖται
καὶ οὗτος μητροπολίτης Λιθῶν, ὅστις καὶ εἰς τὴν
δοθείσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ἐπαναστραφείς, πλειόνων
ἔτι ἀντιποιούμενος, καὶ διὰ τοῦτο δι' ὅχλου γινόμε-
νος τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυέδου καὶ πάσης
D Ῥωσίας, τῷ κύρ Ἀλεξίῳ, καὶ ταῖς ἀνέχουσι δι-
καίοις αὐτῷ, καὶ σκανδάλων μεταξὺ αὐτῶν μεσολα-
θρᾶντων, καταλαμβάνει ἐνταῦθα πρὸς τε τὸν ἐκ
Θεοῦ κράτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα καὶ
πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν
θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ζητῶν, ἅπερ ἐβούλετο καὶ
ἐπειρᾶτο κατέχειν, δι' ἃ συνῆθη καὶ τὸ μεταξὺ αὐ-
τῶν σκάνδαλον· μετακλήτου τοίνυν γινόμενου καὶ
τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέδου καὶ πάσης
Ῥωσίας, τοῦ κύρ Ἀλεξίου, καὶ ἐνταῦθα ἐπιδεδημη-
κίτος εἰς τὴν θεοδόξαστον καὶ θεομεγάλυντον Κων-
σταντινούπολιν, καὶ πάντων τῶν ἐδρισκομένων
τηνικαῦτα ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελ-
θόντων καὶ ἱερᾶς συγκροτηθείσης συνόδου, προκα-
θημένου τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος,

πολλῆς ἐξετάσεως γενομένης χάριν τῶν παρ' ἀμφο-
τέρων τούτων τῶν ἀρχιερέων κινήθτων λόγων,
προηγούμενης μὲν ἐτάχθη εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι ὁ
ιερωτάτος μητροπολίτης κύρ 'Αλέξιος, ὡς περ ἔχει-
ροτονήθη τὴν ἀρχὴν Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας
κατὰ τὴν ἀνωθεν ἐπικρατήσαν συνήθειαν· περὶ
μέντοι τοῦ ιερωτάτου μητροπολίτου κύρ 'Ρωμανοῦ,
ὡς χειροτονηθέντα καὶ αὐτὸν Λιτῶν, διωρίσατο ὁ
κράτιστος καὶ ἁγίος μου αὐτοκράτωρ συγκαταβά-
σεως λόγῳ καὶ ἅμα διὰ τὴν ἀνενοχλήσαν καὶ εἰρή-
νην τοῦ ἔκεισε τόπου ἔχειν σὺν ταῖς οὐσαις τῇ τῶν
Λιτῶν ἐπαρχίᾳ δυσὶν ἐπισκοπαῖς, τὸ Πωλότζικον
καὶ τὸ Τούροδον μετὰ καὶ τοῦ Νοβογραδοπουλίου,
τοῦ καθίσματος τοῦ μητροπολίτου, καὶ τὰς τῆς
μικρᾶς 'Ρωσίας ἐπισκοπᾶς, ὅπερ διέγνω καὶ ἀπε-
φάνετο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ περὶ
αὐτὴν θεία καὶ ιερὰ σύνοδος, ἔχειν τὸ στέργον καὶ
βάδαιον κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἐπίκρισιν καὶ εὐνομίαν
τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, προμή-
θειαν ποιησαμένη καὶ αὕτη τοῦ τοιοῦτου ιερωτάτου
μητροπολίτου Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, προδᾶσης
καὶ ἐτέρας συνοδικῆς πράξεως, ὡς ἂν ὁ μὲν ιερώ-
τατος· μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας,
κύρ 'Αλέξιος, ἐπιλάβηται καὶ κατάσχη πᾶσαν τὴν
ὑπ' αὐτὸν ἐνορίαν μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐπισκο-
πῶν ἀνενοχλήτως πανεπάσιν καὶ ἀδιασείστως,
καὶ οὐδὲν εὐρίσκη παρὰ τοῦ ιερωτάτου μητροπολί-
του Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ
διεξαγωγῇ καὶ διοικήσει τῆς εἰρημένης ἐνορίας τῆς
μητροπόλεως Κυέβου μετὰ πασῶν τῶν ἐπισκοπῶν
αὐτοῦ τὴν τυχοῦσαν καταδυναστείαν ἢ ἐπὶ ῥεῖαν,
ἀρκουμένου τοῦ τοιοῦτου ιερωτάτου μητροπολίτου
Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, εἰς ὅπερ αὐτῷ ἐδόθη συνο-
δικῇ διαγνώσει ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος
ὕστερον, ὡς δεδῆλωται, ἐμπειρωθείσης τῆς τοιαύτης
πράξεως· τῇ ἑκ τῶν θείων καὶ ιερῶν κανόνων ἐπιη-
ρημένη καταδικῇ τοῖς ἀνατρέπουσι τούτους, ὡς ἂν
δοτεῖς ἐξ ἀμφοτέρων μὴ ἐφησυχάζῃ, ἀρκούμενος τῷ
οἰκείῳ δικαίῳ, καὶ εἰρήνην ἔχῃ εἰς ἑαυτὸν, ὡς ὁ
τοῦ Κυρίου βούλεται νόμος καὶ τὸ ἐπάγγελμα, καὶ
καθὼς ἐστὶ μάλιστα ὀφειλόμενον τοῖς πνευματικῇν
πρεσβασίαν λαχοῦσι, μετὰ τὴν τοιαύτην συνοδικὴν
διάγνωσιν προᾶξιν τε καὶ κατάστασιν, ἀλλὰ χωρήσῃ
εἰς ἀθέτησιν ὅπως οὖν ταύτης, καὶ τολμήσῃ παρὰ τὴν
ἐνορίαν αὐτοῦ διαπράξασθαι τι ἀρχιερατικὸν ἢ
ιερατικὸν ἢ ἐκκλησιαστικὸν ὅλῳ· ἐπὶ ἀνατροπῇ τῆς
ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ὡς ἐντεῦθεν παρεισ-
αχθῆναι πάλιν σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, ὁ τοιοῦτος
ἀξίαν ὑποστήσεται τὴν κανονικὴν τιμωρίαν καὶ
ἐπεξέλευσιν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς
περὶ αὐτὴν θείας· καὶ ιερᾶς συνόδου, ὡς ἀθετηθῇ
καὶ ἐναντία φρονῶν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ καθολικῇ
καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ βουλόμενος ἐντεῦθεν
σύγχυσιν καὶ παραχὴν καὶ φόβον προξενεῖν τῷ
τῶν Ῥώσων Χριστιανικῷ γένει. Ἀλλὰ τούτων
οὕτω γενομένων καὶ ἀποκαταστάσεων, ὃν εἴρηται
τρόπον, ὁ μὲν ιερωτάτος μητροπολίτης Κυέβου καὶ
πάσης 'Ρωσίας, ὁ κύρ 'Αλέξιος, εὐρίσκειται κατὰ
πάντα πειθόμενος τοῖς διαγνωσθεῖσι συνοδικῶς, ὁ

δὲ ιερωτάτος μητροπολίτης, κύρ 'Ρωμανός, οὐ μό-
νον ἐξερχόμενος τῶν ἐνταῦθα ἡθῶν λαβεῖν γράμ-
ματα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς πίστῳσιν καὶ ἀσφά-
λειαν τῶν οὕτως ἀποφανθέντων, οὐτε τὴν ὀφειλομέ-
νην ὑποταγὴν ἐνδείξασθαι εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα,
ἀλλ' ἀπὼν ὤχετο εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, ἀκείσε
παραγενόμενος, ὡς ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι,
πολλὰ τῶν ἀκανονίστων εἰργάσατο· ἀπελθὼν γάρ
εἰς τὸ Κυέβον ἀμετόχως ἱεροῦργησεν ἐν αὐτῷ καὶ
χειροτονίας διεπράξατο, καὶ ἑαυτὸν Κυέβου καὶ
πάσης 'Ρωσίας καθολικὸν μητροπολίτην ἀδεῶς ὀνο-
μάζει, ὅπερ προεξένησε σύγχυσιν καὶ παραχὴν τῇ
ἐπαρχίᾳ τοῦ ιερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ
πάσης 'Ρωσίας, καὶ παρεκίνησε καὶ τὸν αὐθέντην
Λιτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν κατεξαναστῆναι καὶ
οὐκ ὀλίγην φόβον καὶ χυδαίαις αἱμάτων ἐργάσασθαι,
ὅπερ ἐδείξαν ἀκριβέστερον οἱ τοῦ ιερωτάτου μητρο-
πολίτου Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, κύρ 'Αλεξίου,
ἀποκρισιόγραφοι, καταλαβόντες ἐνταῦθα καὶ ἐξ ἄλλων
μὲν πολλῶν, μάλιστα δὲ καὶ ἀφ' ὧν διεκόμισαν
γραμμάτων τοῦ ιερωτάτου μητροπολίτου, κύρ 'Ρω-
μανοῦ, ὅπερ ὧν καὶ ὡς περ ἔγκραχόμενοι οἱ τοῦ
ιερωτάτου μητροπολίτου Λιτῶν ἀνθρωποι, πρότε-
ρον καταλαβόντες ἐνταῦθα, διεκήρυττον, ὡς τοσού-
τον ὁ ιερωτάτος μητροπολίτης κύρ 'Ρωμανός ἐστὶν
ἰσχυρὸς καὶ δύναται τὴν ἐπαρχίαν ἔπασαν τῆς μη-
τροπόλεως ἔχειν 'Ρωσίας, ὅτι καὶ εἰς τὸ Κυέβον
ἀπῆλθε καὶ ἐλειτούργησε, καὶ ἐπισκοπᾶς πολλὰς
προσελάβετο, καὶ τὸν αὐθέντην Λιτῶν κατὰ τοῦ
κύρ 'Αλεξίου δέηγαι, καὶ πάντα ἔξωσιν ἐκείνῳ
ποιεῖν ἀδεῶς, δύναμιν οὐ μικρὰν ἔχοντι, εἰς τοῦτο
παρακινούσαν τὸν αὐθέντην Λιτῶν· διὰ γοῦν τὴν
τοιαύτην (κατάστασιν) ἐπισφαλῇ παντάπασιν οὖσαν
καὶ ἐξω τῆς τῶν θείων καὶ ιερῶν κανόνων διαταγῆς
καὶ ἅμα διὰ τὸ μὴ προβαίνειν κατὰ τοῦ Χριστιανι-
κοῦ τῆς 'Ρωσίας γένους φόνους καὶ συγχύσεις· καὶ
μάχας καὶ παραχὰς, ὡς λέγεται, ὅπερ ἐστὶ τοῖς
ἐθνέσιν ἰδια τοῖς μὴ φόβον ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι τοῦ
θεοῦ, καὶ οὐ τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ πρῶτον μὲν ἐγγρά-
φως παρεκλείεσθαι πρὸς αὐτὸν δὴ τὸν κύρ 'Ρωμα-
νὸν ἡ μετριότης ἡμῶν, εἰσηγουμένη τούτῳ, ὡς ἂν
ἀποστῇ τῶν τοιούτων ἀκανονίστων πράξεων, ὡς
ἐγράψαμεν, στέργειν ἀπαράδωτον· τὰ διεγνωσμένα
συνοδικῶς καὶ μὴ περαιτέρω τούτων προβαίνειν
καὶ κατὰ τοῦ κύρ 'Αλεξίου κατεξινίστασθαι, καὶ
τὴν μεῖζονα ἐπισκοπὴν τῆς 'Ρωσίας, τοῦ Μπριανί-
σκου, ἰδιοποιήσατο, ἀνήκουσαν τῷ ιερωτάτῳ μη-
τροπολίτῃ Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, τῷ κύρ
'Αλεξίῳ, ἀφ' οὗ δηλονότι ὑφορῶνται καὶ ἐπὶ μεῖζονα
τὰ κακὰ προχωρήσειν καὶ καθολικῇ τις φόβος καὶ
καινοτομία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν τῇ
ἁγίᾳ ἐπαρχίᾳ τῆς 'Ρωσίας· ἡ μετριότης ἡμῶν, ὃν
εἴρηται τρόπον, κηδομένη καὶ φρονιζούσα, Χριστοῦ
χάριτι, τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τοῦ τῆς Ἐκκλη-
σίας ὅλου πληρώματος, ὀφείλοντο· ἐν σῶμα εἶναι,
καὶ συνδεῖσθαι τῷ τῆς ἀγάπης ἀρρήκτῳ δεσμῷ καὶ
ἔχειν ἐντεῦθεν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον Χριστὸν
κεφαλὴν, ἅμα δὲ ἀναγκασίαι περὶωμένη καὶ τὰ
μεσολαβίσαντα σκάνδαλα μεταξὺ τῶν δύο ἀρχιερέων,

συνδιακαψαμένη τὰ περὶ τούτου τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, κατὰ Κύριον ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῖς, τῷ Κυζίκου, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Ποντοπρακλείας, τῷ Βιζύης, τῷ καὶ τὸν τόπον τοῦ Σταυροπόλεως ἐπέχοντι, τῷ Βρύσεως, τῷ Κελτζηνῆς, τῷ Χριστιανουπόλεως, τῷ Σουγδαίας, τῷ Ῥωσίου, τῷ Μάκρης, τῷ Γάνου καὶ τῷ τιμιωτάτῳ ὑποψηφίῳ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπευδικήσαντος εἰς τοῦτο τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὡς ἀποδεχομένου τῇ ἐμφύτῳ αὐτοῦ περὶ τὰ καλὰ χρηστότητι τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν καὶ διεκδικεῖν σπεύδοντος πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια καὶ προνόμια καὶ ἐκλεξαμένου τὸν τιμιωτάτον σακελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ συλλειτουργῶν καὶ τὸν τιμιωτάτον σακελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ δικαιοφύλακα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γνησιώτατον υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Γεώργιον διάκονον τὸν Περδίκην, καὶ ὡς εὐλαβεῖς καὶ χρησίμους καὶ ἀναγκαίους ἀνθρώπους· καὶ εἰδῶσιν οὐκ ὀλίγην κακότημένους τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, ἔχοντας δὲ καὶ ἄλλως πολὺ τὸ ἀξίοπιστον ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συνέσεως αὐτῶν, ἐξαπέστειλεν ἀποκρισιarioύς, ὥστε ποιήσασθαι τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, οἵτινες καὶ ὀφείλουσιν ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ προσκαλέσασθαι τοὺς ἐκεῖσε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ὅσους οὐ κωλύει τὸ πολὺ τῆς ἰδοῦ μήκος εἰς ταυτὸ συνελθεῖν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς εὐγενεστάτους μεγάλους ῥήγας, ὀφειλόντος ὁμοίως ἐπιδημῆσαι δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν τοιαύτην σύνταξιν καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κύρ Ῥωμανοῦ ἢ ἐξαπαστεῖλαι οἰκείους ἀνθρώπους ἀντ' αὐτοῦ, ἵνα ἐξετάσεως γενομένης παρὰ τοῦ τοιοῦτου ἀποκρισιarioύ ἀπροσπαθῶς, ὡς τοῦ Θεοῦ ἄνωθεν ἐφορῶντος, παρόντος καὶ τοῦ μέρους τοῦ κύρ Ῥωμανοῦ ἐνώπιον τῶν μελλόντων συνελθεῖν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ εὐγενεστάτων ῥηγῶν ἔνεκεν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, γίνηται ἔγγραφος κατησφαλισμένη μαρτυρία καὶ παρασημείωσις πάντων τῶν λαληθησομένων καὶ ἐξετασθησομένων χάριν τῶν τοιούτων αἰτιαμάτων, πιστωθησομένη καὶ ὑπογραφαῖς οἰκειοχείροις τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν καὶ ἐτέρων ἀξιοπίστων, ὡς ἂν ταύτης διακυμίσθῃς πρὸς τε τὸν κράτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν σύνοδον παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιarioν, ἀκινδύνως σὺν βοθηταῖς Θεοῦ ἐπαναστραφέντων, γίνηται τὸ δοῖαν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ κατὰ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων διαταγὴν, καὶ ἀφανισθῇ ἐντεῦθεν ἡ ἐπερχομένη ὀχλήσις κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ τῆς Ῥωσίας γένους. Ἐπερ οὖν οὐκ ἐβελήσῃ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης κύρ Ῥωμανὸς δι' ἑαυτοῦ παραγενέσθαι εἰς τὴν γενησομένην ἐξέτασιν, παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιarioν μηνυμάτων γενομένων κα-
 νονικῶς πρὸς αὐτόν, ἢ οἰκείους ἐκπέμψαι ἀνθρώπους ἀντ' αὐτοῦ, ὀφείλουσιν οὗτοι δὴ οἱ ἀποκρισι-

arioi κατὰ τὴν ἐνούσαν αὐτοῖς ἐμπειρίαν καὶ εἰδῶσιν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, καθὼς ἀντεθέσαν, ποιήσασθαι ἀκωλύτως τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν ἐνώπιον τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν, ὡς ἂν καὶ οὕτως ἐν τρόπῳ τοῦτον ἐκκοπῇ πᾶσα πρόφασις καὶ αἰτία ἢ προξενούσα κακῶς καὶ ἀκανονίστως τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις, καταστρωθεῖσα ἐν τῷ ἱερῷ κωδικίῳ κατὰ μῆνα Ἰουλίῳ τοῦ ᾠωξθ' ἔτους.
 † Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τό· Μηρί Ἰουλίῳ ἰνδ. ιδ'.

XXXIX. *Patriarchæ litteræ ad imperatorem, consilium ei dantis in rebus Januensium et Venetorum.*

Β Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν βασιλέα.

† Κράτιστε, θεόσεπτε, θεοδόξαστε, θεοπρόδλητε, θεοκυβέρνητε, θεομεγάλυντε, ἁγίε μου δέσποτα βασιλεῦ, ὕψιστε καὶ εὐθυμίαν ψυχῆς, τοῦ θεῖου σου καὶ βασιλικοῦ σώματος ῥῶσιν καὶ εὐεξίαν, τῶν ἀνὰ χεῖρας προκειμένων κοινωφελῶν ἔργων εὐδόξησιν καὶ πᾶν ἄλλον, ὃ τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Εἰδέναι βουλόμεθα τὴν ἐκ Θεοῦ ἁγίαν βασιλείαν σου, ὅτι κατὰ τὸν θεῖον καὶ σεπτὸν ὅρισμόν διαμνηνυθεῖσα ἡ μετριότης ἡμῶν παρεγένετο εἰς τὴν κρατίστην καὶ ἁγίαν μου δέσποιναν. Συναθροισθέντων οὖν καὶ τῶν τῆς συγκλήτου ἀρχόντων, ἐλέχθησαν τὰ περὶ τῆς συμφωνίας καὶ καταστάσεως τῶν τε Γεννοτιῶν καὶ Βενετῶν, ὅπως τε προσήκει προχωρῆσαι αὐτὴν καὶ κατὰ ποῖον δὴ τρόπον ἀποκαταστήναι, ἐφ' ᾧ οὐδεμίαν ὀχλήσιν καὶ ζημίαν γενέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. Τούτων οὖν οὕτω λεχθέντων διωρίσατο καὶ ἀπελογήσατο καὶ ἡ ἁγία μου δέσποινα, ὅτε δὴ διανοίας ἐξυτάτης οὕσα καὶ συνδρομῇ πασῶν τῶν χαρίτων καὶ φρονήσεως· ἐπ' ἀκρόν ἤκουσα, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὅσαπερ ἐμελλε καὶ ἡ ἁγία βασιλεία σου παρούσα ἐνταῦθα διορίσασθαι, ἃ δῆτα καὶ ἔσπερξαν καὶ οἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες. Πρὸς τοὺς οὖν τοὺς τοιοῦτους λόγους, ἅπερ ἀπελογήσατο ἡ μετριότης ἡμῶν, συντείνοντα εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν, σὺν Θεῷ, τῆς βασιλείας καὶ τῶν Ῥωμαίων, ταῦτά ἐστι· πρῶτον μὲν, διαμένειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀτάραχον καὶ ἐξωπάτης ἡστινοσούν ἐπηρείας τῆς ἀπὸ τῶν Λατινικῶν κινουμένης δογματῶν· τοῦτο δὲ εἴρηκεν ἡ μετριότης ἡμῶν οὐχ ὅτι ἄλλως ἡγεῖται τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου περὶ τούτων ἔχειν, πάλαι γὰρ οἶδε ταύτην ἐμμένουσιν μὲν τοῖς πατρίσις δόγμασι καὶ ἐστηρικμένῃ ἐν τοιούτοις παγίως, ἀποδιώκουσαν δὲ πᾶν ἀλλότριον δόγμα καὶ νόμον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπολήψεις τε καὶ ὑποψίας, ἃς ἔχουσιν οἱ πολλοί. Δεύτερον, ἐπὶ τοιούτοις μηδὲν τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις πραγμάτων ὑπὸ ἐξουσίαν ἐτέρων ποιῆσαι. Τρίτον, μηδὲν ἕτερον προσθεῖναι κεφάλαιον μείζον, ἐπειδὴ περ ἐν πολλῇ καὶ μεγάλῃ ἐνδείᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ στενοχωρίᾳ τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰσίν. Πρὸς τοιούτοις γενέσθαι καὶ

τὴν ἀγάπην ἀπλῶς ἔνευ ὅρκου τινός· οἱ γὰρ τῆς ἁγίας βασιλείας σου λόγοι καὶ ὁρίσμοι διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ ἰσχυρὸν καὶ βέβαιον ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀσφαλείας ὅρκων δέονται. Ταῦτα συνεβούλευσε καὶ στέργει ἡ μετριότης ἡμῶν, ἡγεῖται δὲ καὶ πάντα Χριστιανῶν, τὰ τῶν Ῥωμαίων βουλόμενον συνίστασθαι πράγματα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀσπαζόμενον, ἐπαινέσαι τε ταῦτα καὶ ἀποδέξασθαι. Κύριος ὁ Θεὸς εἴη δικτηρῶν καὶ περιφρουρῶν τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου ὑγαίνουσιν καὶ εὐθυμούσαν καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος εἰς κοινὸν τῶν Ῥωμαίων ὄφελος, καὶ χαρίσεται αὐτὴν μετὰ καὶ τῆς παρούσης καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς καὶ εἰς αἰεὶ διαμένουσιν βασιλείαν.

XL. *Actio synodalis de matrimonio contrahendo inter Andronicum, filium imperatoris Joannis Palæologi, et Kyralam, filiam Joannis Alexandri, Bulgarorum regis.*

† Ἠρᾶξις συνοδικὴ ἡ γεγонуῖα περὶ τῆς συμπενθερίας τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κύρ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη, ἐπὶ τε τῷ βασιλεῖ κύρ Ἀνδρονίκῳ, τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων.

† Μηνὶ Αὐγούστῳ, ιζ' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, Ἰνδ. η', ἔτους, ςωψγ', συνήλθομεν πάντες οἱ κατὰ τὴν θεοδόξαστον, θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν ἀρχιερεῖς συνοδικῶς μετὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὁρισμῷ τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ κοινῶς συνδiesκεψάμεθα περὶ τῆς συμπενθερίας καὶ πράξεως, ἐτι δὲ καὶ λοιπῆς καταστάσεως τῆς γεγонуῖας μεταξὺ τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κύρ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη, ἐπὶ τε τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ, κύρ Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κυρᾷ Κυράτῃ· ἔνθεν τοι καὶ ἰδόντες τοὺς προβάνας ὅρκους· παρ' ἀμφοτέρων καὶ ἀναλογισάμενοι καὶ κρίναντες, εἰς ὅσῃν ἀφορᾷ τοῦτο κοινὴν σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν, Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων καὶ βλάβην τῶν ἀσεβῶν, ἥδη ἀπὸ κοινῆς γνώμης καὶ ψήφου συμφωνοῦμεν καὶ ἀποφαινόμεθα, ἵνα γένηται τοῦτο ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως μετὰ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας ἡμῶν· εἰ τις δὲ βουλῇ ἀπὸ τούτων εἰς κατάλυσιν χωρῆσαι καὶ ἀθέτησιν τῆς τοιαύτης συνοδικῆς πράξεως καὶ συμπλάττειν προφάσεις τινὰς εἰς κατάλυσιν τῶν γενομένων ὁρκῶν παρ' ἀμφοτέρων, ὡς δεδῆλωται, ἵνα ἐνὶ ἔξῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ· εἴπερ διὲ καὶ ὁ ὑψηλότατος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων στέργει καὶ ἀποπληροῖ ἀπαράδοτους τοὺς ὅρκους, οὐδ' ὥμοσε διὰ τοῦ ὁρκωμοτικοῦ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος καὶ ἀποσταλέντος εἰς τὸν κραταῖον καὶ ἁγίον ἡμῶν αὐθέν-

την καὶ βασιλέα καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς ἂν καὶ ἐτι περισσοτέρας ἔχῃ πρότερον μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, ἔπειτα δὲ καὶ περισσοτέρας καὶ θερμότερας τὰς παρ' ἡμῶν εὐχὰς τε καὶ εὐλογίας. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πρᾶξις, πιστωθεῖσα καὶ ταῖς οἰκιοχείροις ἡμῶν ὑπογραφαῖς, ἥτις ἀπεστάλη ἰδοὺ πρὸς τὸν διαληφθέντα ὑψηλότατον βασιλέα τῶν Βουλγάρων διὰ βεβαιώσεως καὶ ἀσφάλειας.

† Ἐἴχε διὰ τῆς τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς καὶ τό· Κἀλλιστος, ἐλθὼν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. † Ὁ Ἡρακλεῖας ἐπέρτιμος Μητροπολίτης. † Ὁ Νικαλας μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Μανασσῆς. † Ὁ Ῥόδου μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Ἰωάννης. † Ὁ Σηλυβρίας μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Ἡσαΐας. † Ὁ Βρύσεως μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Θεοδόρητος. † Ὁ Λιτθῶν μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Ῥωμανός. † Ὁ Περίθωριον μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Δωρόθεος. † Ὁ Θεσσαλονικῆς μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Γρηγόριος. † Ὁ Χαλκηδόνος μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Ἰάκωβος. † Ὁ Χριστουπόλεως μητροπολίτης Μακάριος καὶ ἐπέρτιμος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μιτυλήνης καὶ ἐπέρτιμος Ἰωσήφ. † Ὁ Ῥωσίου μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Θεόδουλος. † Ὁ Γαρέλλης μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Ἰωαννίκιος. † Ὁ Βιζύης μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Νεόφυτος. † Ὁ Ἀγαθοπόλεως μητροπολίτης καὶ ἐπέρτιμος Μακάριος.

XLI. *Patriarcha metropolitæ Lithuanie scribit, se in Russiam mittere duos legatos, qui componant controversiam exortam inter dictum metropolitam et metropolitam Kiorie.*

† Τερώτατε μητροπολίτα Λιτθῶν, ἐπέρτιμα, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον ἀδελφεῖ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργεῖ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἰερότῃ. Οἶδα, ὅπως συνέδρυσαν τὰ μεταξὺ τῆς σῆς ἰερότητας καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κιέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν, καὶ ὅπως διεκρίθη ψήφῳ βασιλικῇ καὶ συνοδικῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἔχειν τὴν μὲν ἰερότητα σου σὺν ταῖς οὐραῖς τῇ τῶν Λιτθῶν ἐπαρχίᾳ δυσὶν ἐπισκοπαῖς τὸ Πολούτζικον καὶ Τούροβον μετὰ καὶ τοῦ Νοβογραδ. πολ. . . . καὶ τὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς, τὸν δὲ γε ἱερώτατον μητροπολίτην, κύρ Ἀλέξιον, τὸ Κιέβον καὶ πάσας τὰς τῆς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς, καθὼς καὶ τὴν ἀρχὴν ἑχειροτονήθη. Καὶ αὐτὸς μὲν καὶ ὡς ἀνηνεγκεν ἐγγράφως καὶ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀναφαίνεται, στέργει καὶ ἐμμένει ἀπαράδοτῳ τοῖς διαγνωσθεῖσι τούτοις, ὡς εἰρηται· ἡ δὲ ἰερότης σου, ὡς πολλάκις ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρ' οὐδὲν θέμενος τὴν γεγонуῖαν τηλικαῦτα συνοδικὴν ἐγγράφον πρᾶξιν, κυριοθετοῦν καὶ ψήφῳ βασιλικῇ, καθὼς ἀνωτέρω δεδῆλωται, παρειστήθη εἰς τὸ Κιέβον, καὶ ἱερούργησας, διαπραξί-

μενος καὶ τινὰ ἕτερα ἀνέχοντα γνησίῳ ἀρχιερεῖ, ἅς οὕτως ἐτάχθη καὶ διεκρίθη συνοδικῶς, καὶ οὕτως καὶ οὐ μόνον ἐκέλευε, ἀλλὰ καὶ τὸ Μπριάνσκον, ἐπισκοπὴν οὖσαν τοῦ αὐτοῦ κύρ Ἀλεξίου, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, δι' ὅχλου αἱ γίνῃ αὐτῷ, ἐπιτιθέμενος· ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς αὐτοῦ δικαίοις, πρᾶγμα ποιῶν ἔξω τῆς ἀκριβείας τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, οὓς ἐνεγράψω φυλάσσειν ἀνοθεύτους καὶ ἀπαρεγγεیرهτους, δι' ἣν αἰτίαν καὶ ἔγραψεν ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸς τὴν ἱερότητα σου πρὸ τινος ἤδη καιροῦ καὶ ἅπας καὶ οἷς, ὡς ἂν, εἴπερ τολμῶνται ταῦτα παρὰ σοῦ, ἀποστής τοῦ μηκέτι τοιαῦτα ποιεῖν, προξενούντά σοι καὶ ψυχικὴν βλάβην καὶ ὕψαι τῆς τιμῆς σου. Ἀρτίως δὲ πάλιν ὡς ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐρχομένων, ὡς οὐ μόνον ἐργάζῃ τὰ εἰρημένα ἀκανόνιστα, ἐπὶ βλάβῃ οἰκεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐθέντην Λιτθὼν ἐκίνησας κατεξαναστῆναι κατὰ τοῦ οὕτω πως ὀνομαζομένου κάστρου Ἀλεξίνου καὶ φθεῖραι τοὺς ἐκεῖσε Χριστιανούς, πρᾶγμα ποιήσας ἀτοπώτατον, εἴπερ γέγονεν οὕτως, ὡς ἀννέλθῃ. Ἡδὲ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος, ὁμοῦ μὲν φροντίζουσα τῆς φυλακῆς καὶ συντηρήσεως τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ σπευδούσα πᾶσι τρόποις τούτους διεκδικεῖν, ὁμοῦ δὲ καθαρώτερον τὰ τοῦ πράγματος γνωρίσαι βουλομένη καὶ εἰρήνην οἰκονομῆσαι καὶ διαπραξασθαι κανονικῶς μέσον ὑμῶν καὶ τοῦ τῆς Ῥωσίας πάσης Χριστιανικοῦ γένους, ἐπευδοκήσαντος εἰς τοῦτο τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος τῷ προσόντι αὐτῷ ἐνθέῳ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ δικαιοσύνης, ἐξέπεμψεν ἐκλεξαμένη ἀποκρισιαρίους τὸν τε ἱερώτατον μητροπολίτην Κελτζηνῆς, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργόν, καὶ τὸν τιμιώτατον σακελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ δικαιοφύλακα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Γεώργιον διάκονον τὸν Περδίκην, ὥστε ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν πάντων τῶν λαληθέντων καὶ προσκαλέσασθαι τοὺς τε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ τοὺς εὐγενεστάτους ῥήγας, ἐρ' ὧ παραγενέσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐξετάσει ἀσφαλείας ἐνεκεν. Ὁφείλει οὖν παραγενέσθαι καὶ τὴν σὴν ἱερότητα ἀπαραιτήτως, ἐπειδὴ οὕτως ἀνετέθησαν οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιαριοί, ἵνα διαμνηστώνται πρὸς σὲ τοῦτου χάριν· διὰ τοῦτο καὶ παραδελοί τῇ ἱερωτικῇ σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν, πᾶσαν καὶ παντοίαν ἀποπειράμενος πρόφασιν, παραγένη διὰ σου τοῦ πρὸς τὴν γεννησομένην σύναξιν παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιαρίων, καὶ γένηται ἐντεῦθεν ἀπροσπαθῶς, ὡς ἐφορῶντος ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ, ἡ τῶν λαληθέντων συνοδικῶς ἐξέτασις, ὥστε ἐστὶ καὶ ἐγκάνονον ποιῆσαι σε. Εἴπερ δὲ ἐπισυμβῇ διὰ τινὰ ἐμποδισμόν σωματικῆς ἀσθενείας, καὶ οὐκ ἔχεις εὐκολον διὰ σου τοῦ παραγενέσθαι, παρακινεῖσθαι, ἵνα χωρὶς τῆς τυχούσης προφάσεως ἐκπέμψῃς ἀντὶ σου οἰκέλους σου ἀνθρώπους, ὥστε γενέσθαι ἐνώπιον αὐτῶν πᾶσα ἡ τῶν λαληθέντων ἐξέτασις, ὥστε ἐμελλε γενήσεσθαι καὶ ἐνώπιον τῆς σῆς ἱερότητας. Γινωσκέτω γὰρ ἡ ἱερότης σου,

ὡς οὕτως ἐτάχθη καὶ διεκρίθη συνοδικῶς, καὶ οὕτως ἀνετέθησαν οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιαριοί, ὡς, εἴπερ οὐ ποιήσῃ· ἐν ἐκ τῶν δύο, ὡς οὕτε διὰ σου τοῦ καταλάβῃς, οὐτε ἀνθρώπους σου ἐκπέμψῃς, ποιήσασθαι αὐτοὺς δὴ τοὺς ἀποκρισιαρίους ἐνώπιον τῶν μελλόντων συνελθεῖν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, καὶ ὅσον ἂν εὐρωσι, τοῦτο ποιήσωσι ἐγγράφως, πιστωθέν οἰκειοχείροις ὑπογραφαῖς τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν, καὶ διακομίσωσι τοῦτο πρὸς τὰ τὸν ἐκ Θεοῦ κράτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα, πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ἵν' ἐντεῦθεν ἐπενεχθῇ τελεῖα ἀπόφασις, καὶ ἀφαιρεθῇ πᾶσα πρόφασις ἡ προξενούσα . . . τὰ σκάνδαλα· ἐπὶ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πύλαι ἡδοῦ οὐκ ἀντισχύουσιν, κατὰ τὸν σωτήριον λόγον, προσήκει ἔχειν καὶ τὴν ἱερότητα σου τὴν προσήκουσαν στοργὴν καὶ ὑποταγὴν πρὸς αὐτὴν καὶ μὴ κατεξανίστασθαι κατ' αὐτῆς, μηδὲ ἀπειλεῖν καὶ ἀντιπίπτειν καὶ ἐναντιοῦσθαι τοῖς δεδογμένοις αὐτῇ, ὥστε ἐστὶ πόρρω τοῦ ἀρχιερατικοῦ σεμνύματος καὶ τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας· γινωσκέτω γὰρ ἡ ἱερότης σου, ὡς εἴπερ οὐ ποιήσεις κατὰ τὴν ἐξεννηγμένην συνοδικὴν διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν, ἣν ἐπιφέρονται οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιαριοί, ἐπενεχθήσεται τελεῖα κατὰ σοῦ καταδικῆς ἀπόφασις. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ποιήσον, ὅσον παρακαλεῖται πρὸς σὲ συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητας.

† Εἴχε δι' ὑπογραφῆς πατριαρχικῆς καὶ τῆς Μητρὸς Ἰουλίῳ τῷ δ'.

XLII. *Exhortatio Callisti patriarchæ ad clerum in Trinitate de patriarcha Trinitati et de ritu baptizandi.*

† Παραίνεσις, διδασκαλία καὶ ἀπολογία τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κύρ Καλλίστου, καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου περὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, γινωσκέτω πρὸς τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Τρινόδου εὐρισκομένους τιμιωτάτους μοναχοὺς καὶ λοιποὺς ἱερεῖς.

† Τιμιώτατε ἐν ἱερομονάχοις, κύρ . . . καὶ σὺ, τιμιώτατε ἐν μοναχοῖς, κύρ . . . ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, εἰλεον καὶ πᾶν ἄλλο, εἴ τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἡ ὑμετέρα ἐγγραφὸς ἀναφορὰ διεκομίσθη καὶ ὑπανεγνώσθη συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρόντων πάντων τῶν ἐπιδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων τῇ βασιλευσούσῃ τῶν πόλεων, καὶ ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἐξ αὐτῆς, ὅσα καὶ περὶ ὧν ἔδωκετε, καὶ περὶ μὲν τοῦ πατριάρχου Τρινόδου, ὅπως οὐ μέμνηται ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ποιεῖται ἀναφορὰν τοῦ ὀνόματος τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῶν ἑτέρων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, καὶ οὐδὲ ἡ μετριότης ἡμῶν μέμνηται τοῦ ὀνόματος τούτου κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον, εἰδέναι βουλόμεθα τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν, ὅτι τὸ παρὰ μὲν τῆς ἡμῶν μετριότητος γινόμενον εἰς τοῦτον ἔχει τὸν προσ-

ἔχοντα καὶ δίκαιον λόγον, τὸ δὲ τελούμενον παρ' Α αὐτοῦ, ἦγουν τὸ μὴ μεμνηθῆαι τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν ταῖς ἱεραῖς, ὡς εἴρηται, τελεταῖς· ἐστὶ πάντων παραλογώτατον τε καὶ ἀδικώτατον δι' αἰτίαν τοιαύτην· ὁ πατριάρχης Τρινόδου ἦν ἀναγεννηθεὶς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπισκόπου ὀνομαζόμενος τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, εἰθ' ὕστερον παρὰ κλήσεως γεγονυίας πολλῆς καὶ δεήσεως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην μεγάλην καὶ ἱερὰν σύνοδον παρὰ τοῦ τότε τῆς βασιλείας τῶν Βουλγάρων διθυβύνοντος σκηπτρα, διὰ τιμὴν ἐκείνου καὶ τοῦ τοιοῦτου ἔθνους, ὅποτεταγμένου φανέντος τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐδωρήθη συγκατάθεσιν· λόγῳ πρὸς τὸν Τρινόδου τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχην Βουλγαρίας, οὐ μέντοι εἶναι καὶ συναριθμῶν τοῖς λοιποῖς· ἀγιωτάτοις πατριάρχεσιν, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ μνημονεύεσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις κατὰ τὸν θεῖον καὶ ἱερὸν κανόνα τῆς δ' συνόδου, λέγοντα ἐπὶ λέξεως οὕτω· « Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὁμοῖς ἐπόμενοι καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ῥν' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εὐκρίτως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ῥν' θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἱσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείαν καὶ συγκλήτῃ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἰσων ἀπολαύσαντων πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσιν. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν τῆς ἑκτῆς συνόδου κανόνα διαγορεύοντα διαβρόθῃ ἐπὶ λέξεως οὕτως· « Ἀνανεύμενοι τὰ παρὰ τῶν ῥν' ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῃ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων καὶ τῶν χλ' τῶν ἐν Χαλκηδὼνι συνελθόντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἰσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέρον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξάνδρου μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἴτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. » Ἐπειδὴ πέντε πατριάρχαι ἐτάχθησαν τὸ κατ' ἀρχὰς παρὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, μέχρις ἂν συνῇ ἡμῖν καὶ ὁ πάππας· Ῥώμῃ, ἕκτοτε δὲ μέχρι τοῦ νῦν εἰσιν ἡνωμένοι οἱ τέσσαρες, οἵτινες κοινωνίαν ἔχοντες ἀδιασπαστῶς μνημονεύονται παρ' ἀλλήλων ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς· πάσι· συνάξεσιν. Ἐδεῖ γοῦν τὸν Τρινόδου πατριάρχην, ἅμα μὲν δι' ἣν ὤφειλεν ἔχειν ὑποταγὴν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς· ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, παρ' ἧς ἐβλήθη καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχης, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ περιποιεῖσθαι ἑαυτῷ τιμὴν καὶ κοινωνίαν τῇ· ἡμῶν μετριότητος· καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀνίγκην

ἔχειν ἀναφέρειν αὐτὴν τε ἡμῶν μετριότητα καὶ τοὺς ἄλλους πατριάρχας ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις καὶ οὕτως· ἀποσώζειν καὶ αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ τὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, κἀντεῦθεν φαίνεσθαι ἡνωμένος καὶ συναριθμῶν· ὁ αὐτός δὲ ἀθετῶν οὐ καλῶς τὸν τοιοῦτον ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν καὶ ἀποσκιρτῶν τῇ· ὑποταγῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἐξ ἧς, ὡς διεβλήθη, τὸ εἶναι πατριάρχης κατὰ συγκατάθεσιν ἔχει, οὐδεμίαν ποιεῖται μνήμην τῆς ἡμῶν μετριότητος, πρᾶγμα ποιῶν ἀτοπώτατον καὶ ἐξω τῶν ἐξ ἀρχῆς συμφωνιῶν τῶν ἀποταχθεισῶν διὰ τοῦ τόμου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ Γερμανοῦ· φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἐν τινὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων ἀπολογούμενος περὶ τούτων· « Τὸ δὲ ἡμέτερον οὐχ οὕτως ἔχει, οὐχ οὕτως, ἀλλὰ κοσμηκὴν τὴν κοινωφέλεια ἐπαγγελλόμενον τῷ τετιμημένῳ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἔθνους ἀρχιερεῖ, τὸ αὐτοκέφαλον εἶναι ὀλόκληρον οὐκ ἐτομογράφῃ, ἀλλὰ δασμοφορήσει πάλιν, τοῦτ' ἐστὶ, δώσει τέλη καὶ φόρους τῷ τιμήσαντι πατριάρχει καὶ τὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναφορὰν, ὡς συνεισφορὰν, ὡς εἰς τῶν ὑπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν μητροπολιτῶν, καὶ εἰς λογιστεύσεις καὶ εὐθύναν, τοῦτ' ἐστὶ, κρίσεις ἀχθήσεται, ἐπὶ ἀνὰ ποτὶ τις παρατραπεί τῆς δασμοφορίας ἐξελεγχθῇ. » Οὕτω μὲν ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἡ συμφωνία τῆς τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίας πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Καὶ χωρὶς δὲ τούτου, εἰ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνος καὶ τὰς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν κρίσεις, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἐπανακρίνει καὶ διευθετεῖ καὶ ἐπιψηφίζεται καὶ τὸ κύρος δίδωσιν, ὡς οἱ θεοὶ κανόνες διαγορεύουσιν καὶ αἱ πράξεις ἐπεμαρτύρησαν, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον τῆς τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίας ὁ θρόνος οὗτος κύριος ἐστὶ, παρ' οὗ καὶ τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχης τετιμήται; Ἀλλὰ γινώσκετε σαφῶς, ὅτι εἰπερ οὐκ ἦν ἡ πρὸς τὸν ὑψηλότερον βασιλεῖα τῶν Βουλγάρων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γνησιώτατον υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννην τὸν Ἀσάνη, εἰλικρινῆς σχέσις καὶ διάθεσις αὐτῆς καὶ τὸ μὴ λυπηθῆναι τοῦτον διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, εἶχεν ἀπὸ δικαίου ἡ μετριότης ἡμῶν ὡς οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος, ἀνακρίναι τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ἐξετάσαι ταῦτα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὡς μέχρι τοῦ νῦν μὴ γινωσκόμενα, καὶ ἡ λαβεῖν τοῦτον διόρθωσιν ἢ κανονικῶς εὐθύναι, ὡς ἀθετοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν προδήλως, ἐξ ἧς, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὸ εἶναι πατριάρχης κεκληήρωται, ἢ τὸ γε δευτέρον ἀποστερησαί τοῦτον τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος· ἡ δὲ τοῦ τοιοῦτου βασιλείως ἀγάπη καὶ διάθεσις πείθει ἔαν ἀπολυπραγμόνητα ταῦτα, μέχρις ἂν διόρθωσιν λάβοιεν παρὰ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Τρινόδου· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐνὸς κεφαλαίου. Τὸ δὲ δὴ βαπτίζειν τοὺς ἱερεῖς τῶν Βουλγάρων εἰς μίαν κατάδυσιν καὶ περιβρᾶντίζειν αὐτούς, ὡς ἔτυχεν, ὕδατι ἐστὶ πρᾶγμα ἀτοπώτατον καὶ δυσσεβείας ἀνάμεστον· ἡ γὰρ διάταξις τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων καὶ οἱ ἱεροὶ τούτων κανόνες πάντας τοὺς

βαπτίζομενους· εἰς μίαν καθάδυσιν, ὡς μὴ βαπτί-
 ζομένους, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος παράδοσιν, ἀναβα-
 πτίζεσθαι παρακελεύοντάς. Καὶ ἐπεὶ πᾶς ὁ μὴ ἀνα-
 γιννηθεὶς δι' ὕδατος· καὶ πνεύματος, κατὰ τὴν εὐαγ-
 γελικὴν τοῦ Σωτῆρος ἀπόφασιν, οὐκ εἰσελεύσεται
 εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ὁλον, ὡς ὁ μὴ βα-
 πτιζόμενος· κατὰ τὴν τοιαύτην παράδοσιν εἰς τρεῖς
 καταδύσεις· ἐκτὸς ἔστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν·
 αἱ γὰρ τελούμεναι ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τρεῖς κα-
 ταδύσεις οὐκ ἀπλῶς· καὶ, ὡς ἔτυχε, γίνονται, ἀλλ'
 ὑπεμφάνουσι μυστήρια θεῶν τε καὶ οὐράνιαι· τοῦ
 γὰρ Σωτῆρος ἡμῶν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς· καὶ
 ἀποστόλοις· παραγγελλάντος βαπτίζειν πάντας εἰς τὸ
 ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος, ὡς· εἰς τὴν τριτυποστάτου θείαν καὶ μακα-
 ρίαν καὶ ὑπερούσιον Τριάδα βαπτιζόμενοι ἡμεῖς εἰς
 τὰς τρεῖς καταδύσεις τὰς τρεῖς ἐπιδύωμεν ὑποστά-
 σεις τῆς τριτυποστάτου θεότητος, καθ' ἕκαστον τῶν
 ἁγίων τούτων ὀνομάτων καθάδυσμενοι ἅπαξ ἐν τῷ
 ὕδατι καὶ ἀναδύμενοι, κατὰ τὸν πολὺν τὰ θεῖα καὶ
 τῶν τοιούτων ἐκφάντορα Διουσίον τὴν Ἀρσιπαγί-
 τήν· ἅμα δὲ, ἐπειδὴ τὸ θεῖον τοῦ βαπτίσματος τοῦ
 Σωτῆρος τὸν θάνατον εἰκονίζει (ὅσοι γὰρ εἰς Χρι-
 στὸν ἐβαπτίσθημεν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, εἰς
 τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν), ἔστι δὲ ἡ ταφή
 τοῦ Σωτῆρος τριήμερος, βαπτιζόμεθα καὶ ἡμεῖς
 ἀναγκάως εἰς τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις, διὰ
 τῶν τριῶν τούτων καταδύσεων τὴν τριήμερον ταφήν
 καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος αἰνιττόμενοι. Οὐκοῦν
 εἰ μὴ βαπτίζομενοι κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον ἀτε-
 λείωται πάντως εἰσὶ καὶ ἄλλοι, καὶ μὴ κατὰ τὴν
 εἰκόνα τῆς Ὑψηλῆς τοῦ βαπτίσματος θεωρίας· φησὶ
 γὰρ ἐπὶ λέξεως οὗτος ὁ ἱερὸς Διουσίσις· «Τὸν ἱερῶς
 βαπτίζομενον ἡ συμβολικὴ διδασκαλία μυσταγωγεῖ
 ταῖς· ἐν τῷ ὕδατι· τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις
 τὸν ὁσαρχικὸν τῆς τριήμερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ τοῦ
 ζωοδότου μιμεῖσθαι θάνατον, ὡς ἐφικτὸν ἀνδράσι τὸ
 θεομίμητον. Ἔστι τοίνυν τὸ βαπτίσμα εἰς τὸν θάνα-
 τον τοῦ Κυρίου διδόμενον, τὸ δὲ ὕδωρ ἀντὶ τῆς τα-
 φῆς, τὸ δὲ ἔλαιον ἀντὶ Πνεύματος ἁγίου, ἡ σφραγὶς
 ἀντὶ σταυροῦ, τὸ δὲ μύρον βεβαίωσης τῆς ὁμολογίας.»
 Ὅτι δὲ οὕτως χρῶνται ἁγίῳ μύρῳ, κατὰ τὴν νενομι-
 σμένην τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν, τῷ τελευτῶν ἐν
 τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ,
 καθὼς τοῦτο διασφεί καὶ παραδίδωσιν ὁ τοιοῦτος
 μέγας Διουσίσις γίνεσθαι διὰ συναγωγῆς εὐπρόνων
 καὶ εὐδόσμων ὧλων καὶ εἰδῶν, καὶ τοῦτο παραλογί-
 ζατον καὶ ἔξω παντάπασι τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομο-
 θεσίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ αἰσθητὴ τῆς εὐωδίας τοῦ ἁγίου
 μύρου ἀντίληψις εἰς νοητὴν εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος
 ἀνάγει τὸν βαπτιζόμενον. καὶ τελειοῖ τοῦτον, καὶ
 βεβαιῶν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, ὁ μὴ χριζόμε-
 νος τῇ συνθέσει τοῦ τοιοῦτου μύρου ἀτελείωτος μέ-
 νει ἐν τῇ τοῦ καλοῦ παγίεττι, στερούμενος διὰ τὸ
 μὴ μετασχεῖν ταύτης τῆς εὐωδίας καὶ τῆς, ὁσαρχι-
 κῆς εὐωδίας ἐκείνης καὶ οἰοτάτης τροφῆς· φησὶ
 γὰρ ὁ αὐτὸς ἱερὸς Θεολόγος· «Ἢ τοῦ μύρου συμ-
 βολικὴ σύνθεσις ὡς ἐν μορφῶσι τῶν ἀμορφώτων
 αὐτὸς ἡμεῖς ὑπογράφει τὸν Ἰησοῦν, πηγάζον ὅσα

Α τῶν θείων εὐωδῶν ἀντιλήψων ἔργων, ὡς αὐτὸ τὸ
 μύρον σημαίνει τὴν εὐωδίαν Ἰησοῦν, πηγὴν ὄντα τῶν
 θείων χάρισμάτων καὶ τοὺς πιστοὺς πάντως· εὐωδιά-
 ζοντα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, φάσκοντα, ὅτι
 Ὑμεῖς ἐστε εὐωδία Χριστοῦ. Τοῦ γοῦν Θεοῦ βα-
 πτίσματος οὕτω παραδιδόντο· καὶ τελουμένου παρὰ
 τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ὁ παρὰ τὴν τοιαύτην ὑπο-
 τύπωσιν βαπτίζων ἢ βαπτιζόμενος εἰς μίαν καθά-
 δυσιν ἢ περιόρβαντιζόμενος ὕδατι καὶ οὕτως· ἀπλῶς·
 καὶ, ὡς ἔτυχε, τελὼν τὸ τοιοῦτο μυστήριον καὶ χρίων
 ἢ καὶ χριζόμενος ἀντὶ τοῦ ἁγίου τούτου μύρου μύρον
 τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδύζου μεγαλομάρτυ-
 ρος Δημητρίου ἢ τοῦ ἁγίου Βερβέρου, ὁ τοιοῦτος ὡς
 ἀθετῶν προδῆλως τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν
 οὐκ οἶδα ποίαν ἀπολογίαν δώσει ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως·
 Β τῷ Θεῷ, ἢ πῶς ἐκφεύξεταί τῆς κλάσεως, περὶ τῶν
 κυριωτάτων τῆς πίστεως· ἁμαρτιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ
 ἐπειδὴ ἐκ θεοφιλοῦς γνώμης· ἀναφορὰν ἐπιτήρτα·
 περὶ τούτων εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐ-
 τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ὡς ἄνδρες εὐλαθείας καὶ
 ἀρετῆς ἀντιποιοῦμενοι ἱκανῶς, καὶ χηρίζοντες μά-
 στα τῆς ὠφελείας τῶν αὐτοῦ Χριστιανῶν Βουλγάρων,
 καὶ ἥδη ἐλάβετε ἐγγράφως· πληροφορίαν ἐναργεστάτην
 συνοδικῶς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ὡς ἐκ κεφα-
 λαίᾳ ἐπιτομωτάτην διδασκαλίαν τοῦ σεπτοῦ μυστη-
 ρίου τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος, εἴπερ μέλει ὑμῶν,
 ὡς περὶ δὴ καὶ μέλει, τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας,
 διεγέρθητε πρὸς νοουθεσίαν καὶ δασκαλίαν τὴν περὶ
 τούτου εἰς τὰ τοὺς ὄντας αὐτοὶ ἀρχιερεῖς καὶ εἰς
 Γ πάντας τοὺς ἱερεῖς τῶν Βουλγάρων, καὶ διδάσκατε
 τούτους ἐκτελεῖν τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος
 κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, καὶ
 καθὼς ἐνταῦθα ὡς ἐν ἐπιτομῇ γέγραπται, καὶ βα-
 πτίζειν τοὺς τελουμένους τῷ θείῳ λουτρῷ εἰς τρεῖς
 καταδύσεις καὶ ἐν ἁγίῳ πλήρει ὕδατος μετὰ
 ἐλαίου, περιχρίειν τε αὐτοὺς· ἐν ὅλοις ταῖς μέλει
 τῷ θείῳ τούτῳ καὶ σεπτῷ μύρῳ καὶ οὕτως ἀπαρτί-
 ζειν καὶ τελειοῦν κατὰ τὴν τῶν θείων ἀποστόλων
 καὶ ἱερῶν κανόνων παράδοσιν, τὰ μέντοι ἄγγελαι, ἐν
 οἷς ἐκκληροῦται τὸ βαπτίσμα, παραφυλάττειν μόνον
 εἰς τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν καὶ μὴ καταχρησθαι
 ὅλως εἰς ἑτέραν τινὰ χρείαν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀθε-
 σμόν ἔστι καὶ ἀνευλαβές. Ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ ἁγίου συν-
 θεσις μύρου ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίᾳ οὐκ
 ἐκτελεῖται, ἔστι δὲ παράδοσις ἐκτελεῖσθαι τοῦτο ἐν
 τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλη-
 σίᾳ, ὁφείλει, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας Τεσσα-
 ρακοστῆς ἐκλεγῶσι τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἱερωμένων, τι-
 νες· εὐλαθείας ἀντιποιοῦμενοι, μετ' ἐξόδου τῆς προ-
 ηκούσης ἐπὶ τῇ τούτῳ κατασκευῇ, καὶ τελειθόντες,
 κατὰ τὴν νενομισμένην παράδοσιν, λήφονται καὶ
 οὗτοι τὸ μέγα τοῦτο καὶ θεῖον μύρον εἰς τελειωσιν
 τῶν βαπτιζομένων, ὡς εἴρηται. Ταῦτα μὲν οὖν πα-
 ρακελεύεται ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ
 αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου εἰς τὴν ἐφεξῆς διό-
 θωσιν τῶν πραιτομένων ἀκανόνιστος· εἰς τὴν αὐτοῦ
 τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίαν. Καὶ εἰ μὲν εἰς αἰτήτην
 ἔλθοιεν τοῦ καλοῦ καὶ μετὰ μᾶλλον τὴν κακίαν,
 ἐπειδὴ εἰς τὸ βαπτίσμα, τὸ τῆς σωτηρίας κεφάλαιον,

ἔστιν ἡ καινοτομία καὶ ἡ παράβασις, χαριστεῖν ἅ-
 τως αὐτοῖς συγγνώμη παρὰ Θεοῦ, ὡς μὴ γινώσκου-
 σιν ἀκριβῶς ταύτην τὴν ἱερὰν ὑποτύπωσιν. Εἰ δὲ
 καὶ νῦν μετὰ τὴν πείραν καὶ γινώσιν τοῦ πράγμα-
 τος, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν νοουθεσίαν καὶ διδα-
 σκαλίαν, ὁμῶν τῶν εὐλαδῶν καὶ τιμῶν μοναχῶν
 παρακινήσαντων εἰς τοῦτο αὐτοὺς, μέλειαν ἀδιόρ-
 θωτοι, ἡ μὲν μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν
 οὐσία καὶ ἱερὰ σύνοδος ἐκτεπληρώκαμεν, μηδὲν πα-
 ραλιπόντες τῆς ὀφειλῆς, ἥς ἔχομεν εἰς Θεὸν ὑπὲρ
 τοῦ διδάσκειν καὶ δῆλα τιθέναι τοῖς πιστοῖς τὰ τοῦ-
 του μυστήρια· οὗτοι δὲ πείσονται τὴν ἐσχάτην δίκην
 καὶ μάλιστα οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προϊστάμενοι καὶ οἱ
 ἱερεῖς, καὶ λήφονται μεγάλην παρὰ Θεοῦ τὴν ἀγα-

νάκτησιν καὶ ὀργήν, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπαίσθησαν τῇ πα-
 ραδόσει καὶ διδασκαλίᾳ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθο-
 λικῆς καὶ ἀποστολικῆς· Ἐκκλησίας. Ἄλλ' εὐχόμεθα
 τῷ Θεῷ, μηδαμῶς τοῦτο γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ σπου-
 δάσαι καὶ διεγερθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην καὶ
 κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν τὸ μέγα καὶ οὐράνιον
 τοῦτο τοῦ βιπίσματος δῶρον καὶ τοὺς ἱερεῖς τῷ
 λαῷ διδόναι καὶ τὸν λαὸν παρ' ἐκείνων δέχεσθαι, ὡς
 εἴη τὸ δῶρον ἀληθὺς δῶρον καὶ ἐλευθερία καὶ ἀπαλ-
 λγὴ τοῦ προγονικοῦ ἁμαρτήματος· καὶ υιοθεσία·
 πρόξενον καὶ μηδαμῶς κατακρίσεως ἀφορμὴ, πρε-
 σβεταίς τῆς πανυπερβουλομένης Δεσποίνης ἡμῶν
 Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. θ'.

PHILOTHEUS ITERUM.

† ΗΜΕΡΑ ΤΡΙΤΗ, Τῇ ΟΓΔΟῇ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ.

† ΜΗΝΙ ΟΚΤΩΒΡΙῳ ἸΝΔ. Γ' ΤΟΥ ΓΩΟΓ' ΕΤΟΥΣ ΕΠΑΝΗΛΘΕΝ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ
 ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ, ΚΥΡ ΦΙΛΟΘΕΟΣ, ΚΑΙ ΑΝΕΛΗΛΥΘΕ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΙΣ
 ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ, ΚΑΙ ΗΡΕΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΝΝΥΣΘΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΔΙΚΙ
 ΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

XLIII. *Matthæus Cantacuzenus jurat se imperatori
 esse obtemperaturum.*

† Ὑπὲρ τοῦ βασιλέως.

† Ἐπεὶ διὰ τὰ συμβάντα καὶ γεγονότα σκάνδαλα
 πρὸ καιροῦ ὑπὸ τῆς ἐπιφύσεως τοῖς πράγμασιν
 ἀνωμαλίας τε καὶ συγχύσεως μεταξὺ τῶν βασιλέων,
 κατασχεθῆναι τε ἐν φυλακῇ τὸν περιπόθητον ἀδελ-
 φὸν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος,
 κύρ Ματθαῖον τὸν Καντακουζηνόν, κινήθεις οὗτος
 δὴ ὁ ἐκ Θεοῦ κράτιστος καὶ ἁγιός μου αὐτοκράτωρ
 ὑπὸ τῆς ἐμφύτου καὶ συνουσιωμένης αὐτοῦ τῇ ψυχῇ
 μακροθυμίας τε καὶ χρηστότητος καὶ καλογνωμίας
 ὑπερβαλλούσης, ἡλευθέρωσε τοῦτον τοῦ δεσμοῦ καὶ
 τῆς φυλακῆς, ἀξιώσας αὐτὸν καὶ προμηθείας, ὅσον
 τὸ δυνατόν, ἐδέξασε δὲ διὰ ταῦτα γενέσθαι καὶ ἀσφα-
 λειαν ἐνορκον, ὡς ἔθος τοῖς βασιλεῦσι ἐν τοῖς τοιού-
 τοις καὶ ἐγένοντο ὅρκοι παρὰ τε αὐτοῦ καὶ τοῦ πα-
 τρός αὐτοῦ, τοῦ ἁγίου βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ,
 ἔγγραφοι καὶ κατησφαλισμένοι καὶ πολὺ τὸ ἰσχυ-
 ρὸν καὶ βέβαιον ἔχοντες, ἐν οἷς διαβεβαιῶνται καὶ
 ἐφικτοῖς καὶ μεγάλοις ὅρκοις ἐμπεδοῖ τὰ ὑπεσχη-
 μένα, ὥστε μηδέποτε κατεξαναστῆναι τοῦ κρατίστου
 καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, μηδ' ἐπιθέσθαι κατὰ μηδ-
 ένα τρόπον τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ
 ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ κρατίστου βασιλέως
 Ῥωμαίων, κύρ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, μήτε
 παρ' ἑαυτοῦ φανερώς ἢ ἀφανῶς κινήθεις, μήτε πρὸς
 κληθεῖς ἢ παρακινήθεις ὑφ' ἑτέρων εἰς αὐτὸ τοῦτο,
 δὴ δὴ ὅρκον ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσε καὶ ὁ πρὸ ἡμῶν
 πατριάρχης ἐκεῖνος, ἐκφωνήσας καὶ βάρος ἀφορισ-
 μῶ κατὰ τοῦ ἀθετήσαντος τὸν τοιοῦτον ὅρκον, ἡμεῖς
 δὲ, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἰδιόζομεν ἐν τῷ καλλιῳ ἡμῶν,

τοῖς τότε πρattoμένοις οὐ παρόντες, εἰς τὴν τιμὴν
 φιλονεκτικὴν ὁρεῖν· ἀρκίως δὲ ἔλπει καὶ εὐδοκίᾳ
 Θεοῦ, λαλῆσαντος εἰς τὴν θεοκίνητον καρδίαν τοῦ
 κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἐπανήλθο-
 μεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ἐδέξασε γενέ-
 σθαι καὶ παρ' ἡμῶν βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ
 τοιοῦτου ὅρκου διὰ τὴν ὑποπτευομένην ἐπιτορκίαν
 καὶ τὴν ταύτης ἀναγκαίαν καὶ δικαιοσύνην καταλύ-
 σιν· ἡμεῖς λαθόντες· ἐξουσίαν ἀπὸ τῆς τοῦ παναγίου
 Πνεύματος· χάριτός τε καὶ δωρεᾶς λύειν, ἃ δεῖ λυ-
 θῆναι, καὶ δεσμεῖν, ἃ δεῖ δεσμευθῆναι, λέγομεν καὶ
 ἀποφαίνομεθα ἔχειν τὸ στέργον τὸν τοιοῦτον ὅρκον
 κατὰ πάντα τὰ κατὰ μέρος· ἐμπεριειλημμένα αὐτῷ.
 καὶ τὸν χωρήσαντα πρὸς ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν
 τῶν τοιούτων ὀρκῶν, ἐπεὶ ἡ τοῦ ὀρκου ἀθέτησις
 ἐπιτορκία ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιτορκία ὁμολογουμένως ἀθέ-
 τησίς ἐστι καὶ ἀρνήσις τοῦ Θεοῦ, καθυποβάλλομεν
 καὶ ἡμεῖς τοῦτον ἀφορισμῷ φρικωδεστάτῳ, καὶ ἔχο-
 μεν ἀφωρισμένον καὶ ἀποκεκομμένον τῆς Ἐκκλη-
 σίας ὡς ἀθετητὴν τῶν ὀρκῶν αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ
 τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μυσταμένου καὶ σεσωκότος αὐτὸν
 ἁγίου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ ἐκ τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου
 καὶ βιαίου θανάτου ἐπιδούλον καὶ πολέμιον. Ἐδεῖ
 μὲν γάρ μηδὲ ὀρκῶν διωγμὸς γίνεσθαι χρεῖαν, μηδὲ
 ὀμνύναι τοὺς Χριστιανούς διωγμῶ, κατὰ τὴν Χριστοῦ
 ἐντολήν· ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς βασιλεῦσιν ἐκ μα-
 κρῶν εἰθισταὶ χρόνων διὰ τὰς τιμὰς ἐπιδουλίαν καὶ
 τὰς συμπιπτούσας ἀνάγκας, ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία
 τούτους ἐπέχειν μὴ δυναμένη, κατὰ πάσαν ἀνάγκην
 τοῖς οἰκείοις ἀφορισμοῖς καὶ τοῖς ἱερατικοῖς δεσμοῖς
 ἐμπεδοῖ τοὺς γεγονότας ὀρκούς δικαίως καὶ κατα-
 σκοπὸν τῆς θείας νομοθεσίας, τοῖς τε ἁγίοις βασι-

λαῖσι τὸ ἀσφαλὲς περιποιούμενη καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις τὸ εἶδαι καὶ τὸ ἄλυτον ἀπονέμευσαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ δυνάμειν κεκώλυται κατὰ τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους, ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιτοκίαν τίκοντας, ἡμεῖς ἄρα τὴν ἐπιτοκίαν ἰσχυρῶς ἀναιρούμεν διὰ τῶν ἱερῶν δεσμῶν τε καὶ ἀφορισμῶν, τῷ σκοπῷ τοῦ μεγάλου νομοθέτου καὶ δεσπότου κατὰ τὸ ἡμῶν ὀφειλόμενον συνεργούμεν ἅμα καὶ τοῖς ἁγίοις βασιλεῦσιν ὅπερ ἔφη τὸ τῆς βασιλείας κράτος καὶ τὸ ἀκίνδυνον δικαιοσύνην καὶ κατὰ γνώμην Θεοῦ συνεργοῦντες.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς ἀρχιερέων· τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπραξίας, τοῦ τοῦ Λαοδικείας, τοῦ Τραπεζοπολῆος, τοῦ Βρύσηος, τοῦ Νύμφων, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Ἀμαστρειδῶς, τοῦ Σωζοκλείου, τοῦ Τραπεζούντος, τοῦ Αἰῶνος.

XLIV. Actio synodalis de patriarcha Callisto.

† Ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου.

† Τὸ προέμειον τοῦ πρωτονωταρίου τοῦ Πεπαγωμένου.

† Καὶ νέφος μικρὸν πολλὰκις ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ ἀπειρῷ χύματι τοῦ ἀέρος ὑποδραμὼν τὸν μέγαν φωστῆρα καὶ τὴν σύμπασαν συγκαταλάμποντα ταῖς τῶν ἀκτίνων μαρμαρυγαῖς ἀπέκρυσεν ἥλιον, καὶ ψεύδους ἐν καιρῷ, συγχύσει τε καὶ ἀνωμαλίᾳ πραγμάτων παρρησίας μετελλήψας τὴν τῆς ἀληθείας ἐδ-ξεν αἰγλὴν καλύπτειν· ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐλέγχονται, τοῦτο μὲν παρελθὼν καὶ μηκέτι τὰς ἡλιακὰς διακόπτειν αὐγὰς, ἐκεῖνο δὲ χωρῆσαν εἰς τὸ μὴ ὂν καὶ ἀπογενόμενον. Ὅσοι δὲ τείναι τὰ τοῦ παρόντος λόγου καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῷ, λέγομεν ἤδη· τοῦ γὰρ κρατίστου καὶ θεοσέπτου καὶ θεοτιμῆτου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως εἰς τὴν θεοφροῦρητον, θεοδόξαστον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν, τὴν τῶν πόλεων βασιλίδαν, εἰσελθόντος, ἐπιδημήσαντός τε καὶ τοῦ αἰοδήμου πατριάρχου ἐκεῖνου, κυρ Καλλίστου, εἰς ταύτην, εἴτα καὶ ἀνεληλυθότος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς ἀνελήλυθε, προέβη καὶ ἐγένετο ζητήσεαι καὶ παιδοὶ καὶ ἀνάγκη ἐκεῖνου γράμματα κατὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρ Φιλοθέου, μηδὲν τι δεδωκότος ὅλως αἰτίμα καθαπτόμενον αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβεῖς παρατηρήσεις καὶ παραδόσεις ἐκλεγέντος ὑπὸ τριάκοντα καὶ ταῦτα ἀρχιερέων ὁμονοησάντων ἀπάντων καὶ μηδενὸς ἀνωτερόντος καὶ ἀναβεβηκότος· εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς πατριαρχίας θρόνον, σεσημασμένον καὶ ὑπογραφαῖς ἀρχιερέων οὐ πάντων, ἀλλ' ἐνίων, καὶ ταῦτα βεδιασμέναις, διὰ τὴ γενέσθαι τούτου ἐνεκεν τοῦ μὴ προβῆναι δηλονότι τὸ γράμμα κανονικῶς διάστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ σκάνδαλον οὐ μικρὸν, μὴ συμφωνησάντων ἀπάντων τῆνικαὶ τῇ μεγαλοπόλει ἐπιδημούντων ἀρχιερέων, μηδ' εἰς ταῦτ' ἐλπίσιν ἐληλυθόντων, οὐδὲ τὸν δωδέκατον γοῦν διασωζόντων ἀριθμὸν, κατὰ τὰς ἀκριβεῖς κανονικὰς παραδόσεις ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ συνθολωθέντων καὶ ταρραχθέντων κατὰ συνείδησιν, καὶ τῶν μὲν παροραθέντων κατὰ πρὸν χρόνον κακουργουμένων καὶ προσταλαμπωρουμένων,

τῶν δὲ ἀναπεισθέντων, τῶν δὲ βιασθέντων, ἐκεῖνοι δὲ μετὰ παραδοχὴν ἰκανοῦ χρόνου τῷ χρεῖν λειψουργηκότος καὶ δεῖσαν προστάτην γενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας, ὃ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον λόγοις ἀρρήτοις οἰκονομῶν Θεός, μετατρέπων τε καὶ μετασκευάζων ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἐλάλησεν εἰς τὴν θεοκίνητον καὶ ἁγίαν ψυχὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ διέγνω καὶ ἠθέλησε καὶ ἀπεδέξατο, κινούμενος ὑπὸ τῆς ἐμφύτου καὶ συνουσιωμένης αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φρονήσεως ἁπρας, καὶ εἰλικρινέστατα καὶ καθαρώτατα, χρηστότάτα τε καὶ κατ'οκαυχθίας καὶ θερμοῦ καὶ διαπύρου τοῦ ζήλου, ὅπερ ἔχει παρὶ πάντα ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ βέλτιστα καὶ μάλιστα περὶ τὸ δίκαιον αὐτὸ καὶ λυσιτελοῦν, μὴ μόνον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ συμπᾶσθαι

τῇ κατωστάσει τῆς πολιτείας, ὑπὲρ οὗ καὶ ἡμεῖς πολλὰκις ἐδεῖθμεν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου καὶ ἀπὸ Θεοῦ βασιλέως αὐτοῦ ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ, καὶ ἐπανήθεν αὐτοῖς ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κυρ Φιλόθεος, εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον αὐτοῦ μετὰ τῆς προσήκουσας μεγάλης προπομπῆς καὶ τιμῆς τοῦ γοῦν πράγματος· τοῦτον ὡς ἐχρὴν προκαταρκτικῶς τὸν τρόπον, ἐλέει καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ἀρτίως συνεληλυθότες ἡμεῖς ἅπαντες ὁμοθυμαδόν, οὗς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν πνεύμα συνῆψεν ἀδελφικῶς, καὶ κοινῇ συνδύοις σχεψάμενοι τὰ περὶ τούτου ἀκριβεῖς βασάνων καὶ δοκιμασίᾳ τοῖς ἱεροῖς κεχηρμένοις κανόσι, διέγνωμεν καὶ ἀπεφνημάμεθα, ἵνα τὸ τοιοῦτον γράμμα εἴη παντελῶς ἄκυρον καὶ ἀθέδαιον, ὡς προδὸν καὶ γεγονὸς οὐκ ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς, ἀλλ' ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ, ὃ ἀμόνην βραβειν καὶ μικροψυχίαν καὶ τὴν τοῦ τότε καιροῦ περιπέτειαν διὸ καὶ ἔχομεν τούτῳ κοινῇ πάντες παντάπασιν ἄργον τε καὶ ἄκυρον, καὶ ὥσπερ ἂν εἰ μὴδὲ ὧως τὴν ἀρχὴν προέβη γενέσθαι, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὸ παραχθῆναι τοῦ πατριάρχου, κυρ Φιλοθέου, ἀπόντος καὶ μὴ παρόντος καὶ ἀντεπάγοντος τοῖς λόγοις ἐκεῖνου τῷ τότε, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ προβῆναι τὸ γράμμα κανονικῶς ὡς διεληλθέαι, καὶ μηδὲν τι τῶν ὧν αἰτιαμάτων προὔφερε κατ' αὐτοῦ, ὅλως ἀλήθεις ἔχουν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ τοὺς πλείονας τῶν ἀρχιερέων μὴ τούτῳ στοιχῆσαι τε καὶ συνθέσθαι· εἰ δὲ καὶ ἐτέραν ἀνάγκην προσθεῖναι δεῖ τῆς ἀληθείας καὶ ταύτην ἐξεχομένην καὶ διὰ τὸ τοὺς ὑπογεγραφέντας βεδιασμένως ὑπογράφαι καὶ ἀναγκαστικῶς, ὅθεν καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ γεγονότι γράμματι συμβέβηκε ἔμπεριελθῆναι καὶ τὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ὄνομα καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου, κυρ Καλλίστου, προσέτι γε μὴν καὶ τὸ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρ Φιλοθέου, λέγομεν, ὅτι τὸν ἀπὸ Θεοῦ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα στέργομεν, ὡς εὐδοκίᾳ καὶ νεύσει Θεοῦ τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων ἐπειλημμένον καὶ τὴν βασιλείαν διαδεξάμενον ἄνωθεν ἀπὸ πατέρων καὶ προγόνων κατὰ διαδοχὴν καὶ ὑπὲρ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν εἰλικρινῶν δογμάτων ὑπερμαχοῦντά τε καὶ ἀγωνιζόμενον, καὶ πάντα τὸν ὅλως ποτὲ ἐπιχειρήσαντα τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀπὸ Θεοῦ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐπιβουλευσῆαι ἢ τῷ ἐρασμιωτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ

καὶ διαδόχῳ καὶ κληρονόμῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καθυποβάλλομεν τῷ ἀνθεμάτι καὶ ἔχομεν ἐκκληρυκτον καὶ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, τὸν δὲ παρελθόντα ἐκείνον πατριάρχην, κύρ Κάλλιστον, ἔχομεν πατριάρχην καὶ μετὰ θάνατον συγκαταλεγμένον τῷ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων χορῷ, ὡς τὰ μεσολαβήσαντα μεταξὺ τοῦ καιροῦ ἐμποδίζοντα μηδαιμῶς, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς πάλαι Πατράσιν ἡμῶν καὶ ἁγίοις ταῦτα συνέθη, ἐν τε ἄλλοις καὶ δὴ καὶ τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ καὶ τῷ οἰκουμενικῷ φωστῆρι καὶ διδασκάλῳ τῷ χρυσορρόμῳ, ὡσαύτως καὶ τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην στέργομεν ἔννομον καὶ κανονικὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος καὶ οἰκουμενικὴν πατριάρχην. Διὰ τοῦν τὴν ὑπὲρ τούτου μὲν βαδίσαι καὶ μόνιμον καὶ διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν, ἀνατροπὴν δὲ παντελεῖ καὶ κατάλυσιν τοῦ κατὰ τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ γράμματος ὑπεσημνημένα τὰ παρὸν καὶ οἰκαιοχείροις ἡμετέραις ὑπογραφαῖς κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου τῆς ἐνισταμένης γ' ἐνδ. τοῦ ἑωυγ' ἔτους.

† Ἐἴχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀρχιερέων ὁρομιστὶ καὶ ἐκ τοῦ Νικαίου, τοῦ Ἀθηνῶν.

XLV. *Patriarcha Bulgariae regem monet ut maneat in pecto cum imperatore facto.*

Πιττάκιον.

† Ὑψηλότατε βασιλεῦ τῶν Βουλγάρων, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετα υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔσπον, ζῶν εἰρηνικὴν καὶ πολυετή, ψυχῆς ὑγίαν, σώματος εὐερίαν καὶ ῥῶσιν, ἀπαλλαγὴν παντὸς λυπηροῦ, καὶ εἴ τι ἄλλο ἀγαθόν, ψυχωφέλες τε ὁμοῦ καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ βασιλείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος ἡ μετριότης ἡμῶν. Οἶδεν ἡ βασιλεία σου, ὅτι πρὸ καιροῦ ἱκανοῦ μεταξὺ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας σου, καὶ αὐτῆς ἐγένετο συμφωνία καὶ κατάστασις, ἥτις δὴ καὶ ἐγένετο, περὶ ὧν εἴχετε ζητημάτων. Ἐχει οὖν διακρίναι ἡ βασιλεία σου, ὡς φρονιμώτατος καὶ συνετώτατος βασιλεὺς, ὅτι ἐὰν αἱ ἀπλῶς συμφωνίαι καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων γινόμεναι ἔχουσι τὸ στέργον καὶ ἀπαρσάλευτον, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλουσιν ἔχειν τὸ βέβαιον καὶ ἀκατάλυτον αἱ παρ' αὐτῶν τῶν βασιλείων γινόμεναι, καὶ ταῦτα ἐπὶ συστάσει καὶ ὠφέλει γ' οὐαὶ κοινῶς τῶν Χριστιανῶν, ὅτι καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμῶν τῶν δύο ὁμόνοια καὶ ἀγάπη καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐστὶ σύστασις καὶ ὠφέλεια, ἡ δὲ διάστασις πάλιν καὶ διαμάχη προσενεῖ μὲν βλάβην καὶ εἰς τὰ δύο, ταῦτα γένει ὁμολογουμένως· ἀλλ' ἡ ἁμαρτία οὕτως κατεσκεύασε διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν στενωχωρίαν ὅτι πλείον μᾶλλον, ἵνα βλαδῶσιν οἱ Βούλγαροι παρ' ἡ οἱ Ῥωμαῖοι, ἐὰν παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τι, ἵνα γένηται σκανδάλου πρόξενον μέσον ὁμῶν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἁγία Ἐκκλησία τὴν ἐνωσιν καὶ εἰρήνην πάντες ἀσπαζομένη καὶ ἀποδεχομένη, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἐνδιαθέτως

ταύτην ἀφῆκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ δι' αὐτῶν πᾶσιν ἡμῖν εἰπὼν, ὅτι εἰρήνην δέξθημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν διδοῦμι ὑμῖν, ἔχει χρέος ἀπαραίτητον διδάσκειν τὴν εἰρήνην καὶ συμβουλεύειν πᾶν γὰρ ἀγαθὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης γεννᾶται, ὥσπερ πᾶν κακὸν τίκεται ἀπὸ τῆς μάχης. Γράφει οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν σου καὶ παρεγγυᾶται καὶ συμβουλεύει, ὡς τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ τοῦ εὐαγγελισμένου εἰρήνην τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακρὰν, τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ μαθητῆς καὶ κήρυξ καὶ ἀνάλουθος, ἵνα μηδὲν γένηται τι μέσον τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ τῆς βασιλείας σου πρόξενον καὶ αἴτιον σκανδάλου, ἀλλὰ παντοιοτρόπως, ἂν καὶ ὡς τινα μέσον ὁμῶν τὰ ταραχὴν ποιοῦντα, ἐκδάλῃ ταῦτα ἡ βασιλεία σου, καὶ προβῇ καὶ γένηται τὸ πρᾶγμα οὕτως ὥστε μὴ καταλυθῆναι τὴν μεταξὺ ὁμῶν εἰρήνην· ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς διατηροῦσα τὴν βασιλείαν σου ἄνωσον, εὐθύμον, ὑγαίνουσαν, πολυχρόνιον καὶ ἀνώτερον παντὸς ἀνταροῦ συναντήματος.

XLVI. *Monacha Martha fit patrona monasterii Pausolype.*

† Ἐπεὶ ἡ μοναχὴ Μάρθα ἡ Πυριάννα ὑπὸ φιλοθείου σκοποῦ καὶ προαιρέσεως κινουμένη εἰσῆλθεν εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τὴν ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην τῆς ὑπεράγγου μου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπιτεκνημένην τῇ Παισουλῶπις καὶ ἀποκαρεῖσα ἐν αὐτῇ κατὰ μοναχὴς καὶ τὸν μονήρη βίον προελομένη συνέθετο ζῆσαι ἐν αὐτῇ ἀμεταστρεπτικῇ μέχρι τελευτῆς αὐτῆς, ἐποιήσατο δὲ βελτιώσεις καὶ ἀνακτίσεις τὰς φαινόμενας ἐν τῇ μονῇ κατὰ τοὺς τὰ κτητορικὰ δίκαια ἔχοντας ἐν ταῖς μοναῖς καὶ σπουδάζοντας πᾶσι τρόποις συνιστῆν ταύτας καὶ βελτίους ἐξ οἰκείων ἀναλωμάτων καὶ ἐξόδων αὐτῆς, προβάσης ἐγγράφου συμφωνίας παρὰ τῆς μοναχῆς ἐκείνης καὶ κτητορσεύσεως ἐν αὐτῇ τῆς Καλλινίκης ἐκείνης καὶ τῶν ἐνασκουμένων ἐν αὐτῇ ἀπάσων μοναζουσῶν ἐπὶ τούτῳ, ἀνέγκει δὲ ἤδη ἡ μοναχὴ Μάρθα τῇ ἡμῶν μετριότητι περὶ τούτου, καὶ ἐδεῖθθαι τυχεῖν γράμματος αὐτῆς εἰς στηριγμὸν καὶ ἀνασχηλίσαν αὐτῆς, προσηκαμένη τὴν αὐτῆς δέξιν ἀπολύει τὸ παρὸν γράμμα, δι' οὗ καὶ παρακελεύεται ἔχειν τὴν τοιαύτην μοναχὴν Μάρθαν τὴν ἐφορεῖαν καὶ διοίκησιν τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κτητορικὰ δίκαια ἐφ' ὅρῳ τῆς αὐτῆς ζωῆς, καὶ προσηγουμένως μὲν ἐπιμελεῖσθαι πᾶσι τρόποις κατὰ τὸ δυνατόν καὶ φροντίζειν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἐνασκουμένων ἐν αὐτῇ μοναζουσῶν καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ὅπως εὐσεμῶς, καὶ ὡς φίλον Θεῷ καὶ εὐάρεστον ὅτι, πολιτεύοντο καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ [συστάσεως], ἔπειτα τὴν δὲ καὶ τῶν αὐτῇ δὴ τῇ μονῇ προσόντων κτημάτων, ὥστε οἰκονομεῖν πάντα τὰ εἰς βελτίωσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον συντείνοντά τε καὶ ἀφορῶντα μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ὀφείλουσιν καὶ τῶν εἰρημένων μοναζουσῶν ὑπαίκειν αὐτῇ καὶ ὑπακούεσθαι καὶ στέργειν, ἐφ' οἷς ἂν αὐτῇ δύναιτο εἰσπεγείσθαι αὐταῖς εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυσίτλειαν

ἀφορῶσι τὴν τῆς μονῆς σύστασιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ Α' ἀπολέλυται καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῇ δι' ἀσφάλειαν.

† Μηρί Ἱαρουαρίῳ, ἰβδ. γ'.

XLVII. Actio synodalis de sacrilegia committentibus.

† Πρᾶξις συνδικὴ κατὰ τῶν ἀποσπόντων τὰ προσήκοντα ταῖς ἀγλαίς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις κτήματά τε καὶ πράγματα καὶ κατὰ τῶν καὶ λοιδορούντων τοῖς ἱερωτάτοις ὀρχιερεῦσιν.

† Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα μὴ φέρων ὄρν̄ν διὰ τὴν παράβασιν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν δουλούμενον, τοῖς οικείοις σπλάγγνοις ἐπικαμφθεὶς καθ' ἡμᾶς, εὐδόκησεν χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθῆναι, θέν καὶ διὰ τῆς ἐνσάρχου ἐπὶ γῆς παρουσίας αὐτοῦ κατέλυσε τοῦ διαβόλου τὸ κράτος, καὶ τὴν οὐρανίαν φύσιν πρὸς τὸν Πατέρα κατήλλαξεν, εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος καταστήσας καὶ ἀναμορφώσας αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ἥς ἀπεστέρηται· πρῶτα μὲν καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐδημιούργησεν, ἅπαντον ἐν οὐρανοῖς τῇ εἰς αὐτὸν δοξολογίαν ὑμνοῦντας, ἐπεὶ δὲ δι' ἄκραν ἀγαθότητα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐδημιούργησε, καὶ τῆς ἐπουρανίου πανηγύρεως καὶ δόξης εἰκόνας αὐτοῖς ἰδωρήσατο, τοὺς οικείους ἐξαπέστειλε μαθητάς, τοὺς θεηγόρους ἀποστόλους, ὡς σκευὴ ἐκλογῆς καὶ πληρωτάς τῆς χάριτος καὶ ἐλλάμψεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τελειοποιῦ Πνεύματος, ἀληθῶς τούτους Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ νὰν ἐποίησεν ἑαυτοῦ, ὅστινες θεοκλήρυκες ἀπόστολοι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διαλαβόντες τε καὶ καταφωτίσαντες καὶ τοῖς θαύμασι τὰς πλάνης καὶ ἀπιστίας [νόσου] νοσοῦσας· ψυχὰς θεραπεύοντες ἐθέσπισαν καὶ ἐδίδαξαν τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα καὶ πανσέπτους ναοὺς καὶ εὐκτηρίους οἴκους ἀνοικοδομῶσι καὶ ἀνεγείρωσιν εἰς ὕμνῳ·ρίαν καὶ δοξολογίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ παραδεώκασιν πρὸς τοὺς τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κεκληρωμένους, ὡς ἂν ἐν αὐτοῖς προεδρεύωσι καὶ τὰ πάνσεπτα τοῦ Κυρίου πάθῃ διὰ μνήμης ἄγοντες, ἱλασμὸν ποιῶσι τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων, καὶ κληρονόμοι γένωνται τῆς αἰδίου βασιλείας αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ συστάσει καὶ διαμονῇ τῶν ἐκασταχοῦ κατὰ πόλεις καὶ χώρας τῶν ἀγιωτάτων μητροπόλεων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ κτήματα καὶ πράγματα ταύταις προσεκυρώθησαν παρὰ τε τῶν φιλοχρίστων καὶ αἰοδίμων βασιλέων καὶ παρ' ἐτέρων τῶν ἀποβλεπόντων πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἀτελεύτητον καὶ μέλλουσαν ἀποκληρωθήσεσθαι τοῖς δικαίοις κατάστασιν, ἅτινα εἰσιν ἀνακεῖμενα καὶ ἀφιερωμένα Θεῷ. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ οὐεῖοι καὶ φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ ἱεροὶ κανόνες μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ὀρίζονται, ἵνα τὰ ταῖς ἐκκλησίαις Θεοῦ ἀφιερωθέντα πράγματα μένουσιν ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα ἐς τὸ διηνεχές, οἷς ἀφιέρωνται. Καὶ τοὺς παρὰ ταῦτα τολμῶντας ποιεῖν ἐπιτιμίοις ἀλύτοις καθυποβάλλουσιν. Αὐτίκα γὰρ οἱ μὲν φιλευσεβεῖς νόμοι διαγορεύουσιν· Ἀλλ' οὐδὲ ὑπέρ τινο· χρηματικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς

ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ διάγεσθαι ἢ παρίστασθαι δίχα βασιλικῆς κελεύσεως συγχαροῦμενοι, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τοῦτο εἶτε ἐγγράφως εἶτε ἀγράφως τολμήσοντα προστάξει μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαιρέσιν εἰκοσι χρυσίου λιτρῶν ποινὴν καταβαλεῖν κελεύομεν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥ· ὁ ἐπίσκοπος διαχθῆναι ἢ παραχθῆναι προσετάχθῃ, δοθησομένην, καὶ τοῦ ἐκ τοῦ βιαστοῦ ὁμοίως μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαιρέσιν καὶ βασάνοις ὑποβαλλομένου καὶ ἐξορίᾳ παραπεμπομένου. Καὶ πάλιν ὡς, Ὁ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ κλέπτων, καὶ ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, ὡς ἱερόθυλος ἐνέχεται· καὶ αὐθις, Τὸ περὶ ἱεροσυλίας ἐγκλημα ὁμοῖον ἐστὶ τῷ τῆς καθοσιώσεως· καὶ ὅτι, Ὁ ἱερόθυλος ἐν νυκτὶ τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπιδαίνων καὶ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ μολύνων ἢ ἀφαιρούμενος εἴρει τιμωρεῖσθω. Ὁ δὲ Νύτση· μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ ὁγδῷ κανόνι, Ἡ ἱεροσυλία, ῥῃσι, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Γραφῇ οὐδὲν ἐνομισθῇ τῆς φονικῆς κατακρίσεως· ἀνεκτοτέρα· ὁμοίως γὰρ ὁ τε φόνος ἀλούς καὶ ὁ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ὑφελόμενος τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπέσχον, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐσεβέστατοι καὶ αἰοδίμοι καὶ ἀξιοσημνημόνευτοι μεγάλοι βασιλεῖς, ὁ τε κύρ Ἀλέξιος καὶ ὁ κύρ Μανουὴλ, ἀκολούθως δι' οἰκείων χρυσοδοῦλλων [μετὰ] ἀσεβειῶν καὶ ἀτρέπτων λόγων παντάπασιν φρικώδη τὴν ἀγανάκτησιν ἀπειλούντων οὕτως ὀρίζονται, ἵνα οὐ μόνον εἴ τι ζώντων τῶν ἀρχιερέων καὶ παρόντων, ἀλλὰ καὶ τελευτησάντων οὐδαμῶς ἐξη τις ἐπ' ἀδείας τῶν τὰς βασιλικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐνεργείας ὑπηρετούντων ἐπιβαλεῖν χεῖρα ἢ πόδα αὐτοῖς ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, κινήτοις ἢ ἀκινήτοις, κατ' οὐδεμίαν πρόφασιν, εἰ μὴ βούλοιτο ὁ τοιοῦτος τὴν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν εἰς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, καὶ ὅποιος ἄρα καὶ ἦ. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπῶν, ὡς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν τινες τῶν ἀναδεχομένων κεφαλαιώτικα καὶ δημοσιακά· δουλείας πλεονεκτικῶν τρόπων κινούμενοι καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἅπτονται πραγμάτων ἀναλίδην, ἀρπάζοντες ἐκ τῶν ἀφιερωμένων τῷ Θεῷ κτημάτων εἰσόδους καὶ τὰ εὐρισκόμενα χρεῖωδῃ ἐν τοῖς κελλίοις τῶν ἀρχιερέων ἀφαιρούμενοι καὶ ζημίας ποιοῦντες ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ὑβρεῖς καὶ δυναστείας κατὰ τε τῶν ἀγιωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν, οἷα δὴ καὶ εἰς τὴν ἀγιωτάτην συνέδῃ μητρόπολιν Φιλαδελφείας καὶ εἰς τὸν ἱερώτατον αὐτῆς ποιμένα· ἀδελφὸν καὶ σὺλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μητριότητος, οὐ μόνον καὶ εἰς τὰ προσκεκυρωμένα τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ πράγματα καὶ κτήματα διαφθορὰν καὶ ζημίαν ἐποίησαντο, ἀρπάσαντες τὴν ἐκ τούτων εἰσόδῃμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ εὐρεθέντα ἐκτὸς τῶν οἰκημάτων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως χρεῖωδῃ καὶ ἀναγκαῖα χεῖρα πλεονεκτικὴν ἐμβάλοντες, ἀφῆρπασαν αὐτὰ καὶ διέφθειραν, καὶ τὸ δὴ μείζον καὶ πέντων ἀνσιώτατον, καὶ εἰς αὐτὸν ἐξῆδρυσαν τὴν ἀρχιερέα καὶ διδάσκαλον, πλείστα κακωτικά ἐπενεγκόντες αὐτῷ τε καὶ πολλοῖς τῶν σὺν αὐτῷ εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ θεοσεβεστάτων ἱερομονάχων καὶ ἐξορίσαντες, μετὰ δόλου πολλὴν καὶ ἀφόρητον ζημίαν τε καὶ συντριβὴν καὶ κινδύνου· καὶ κάθειρξιν χρόνιον καὶ ἄλλα πολλά λυπηρὰ προσήνεγκαν,

Ταῦτα ἐποίησαν οἱ κακῶς καὶ ἄθεῶς διακειμένοι, ἀθετήσαντες τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους καὶ καταφρονησάντες τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ ὅλως εἰς τὴν ἐναντίαν Χριστιανοῦς καὶ διαβολικὴν ἀποκλίναντες διάθεσιν. Ἀλλ' ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καὶ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν προνοουμένη καὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τὴν σύστασιν προνοουμένη καὶ ὅλως τὴν Χριστιανικὴν εὐταξίαν καὶ κατὰ Χριστὸν πολιτείαν βεβαιόους, εἰς κοινὴν πάντων ἀνθρώπων σωτηρίαν, πρῶτον μὲν πᾶσι φανεράν ποιεῖται τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ αἰώνιον κρίμα, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐπικειμένην τοῖς τῶν θεῶν ὕβρισταῖς δεικνύσι τιμωρίαν, καὶ οὕτως εἰς μετάνοιαν προσκαλεῖται τοὺς τῶν κακίῳ ἐργάτας. Ταῦτά τοι καὶ συνδισκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ὀρχιερεῦσι, τῷ Ἐφέσου, τῷ Κυζι-
κού, τῷ Νικαίᾳ, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Τυάων, τῷ Βιζύης, τῷ Τραπεζοῦλεως, τῷ Βρύσεως, τῷ Ἀθη-
νῶν, τῷ Τραπεζοῦντος, τῷ Αἰνου, τῷ Μύρων, τὴν παροῦσαν συνοδικὴν ποιεῖται διάγνωσιν καὶ ἀπόφα-
σιν· ἐπεὶ οὖν οἱ τε φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ ἱεροὶ κανόνες τοὺς τοιούτους διὰ μὲν τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φθοράν καὶ διαρπαγὴν ἀλύ-
τοις ἐπιτιμίοις καθυποβάλλουσι, διὰ τε τὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς παροινίαν καὶ ὕβριν ἐμπαροινούντας οὕτω κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ ἀναθέματι καθυπάγουσι δια-
γορεύοντες· Εἰ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, καταφρο-
νήσας μὲν τῶν θεῶν καὶ βασιλικῶν προσταγμά-
των, καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλη-
σίας θεσμῶν τε καὶ νόμων τολμήσῃ ἐπίσκοπόν τινα
τύφῃ ἢ φυλακίσαι ἢ χωρὶς αἰτίας ἢ συμπλασάμε-
νος αἰτῶν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Ἐνθεν τοι καὶ
ἡμεῖς ἀκολουθῶντες τοὺς τὰ τοιαῦτα πράξαντας καὶ
τοὺς αὐτοῖς συνεργήσαντας ἐπὶ τοῖς δυσσεβεῖσι καὶ
παρανόμοις, μὴ κατὰ νοῦν βαλόντας ἐκ τοῦ Ἀνα-
νίου τε καὶ Σαμφείρας, μηδὲ τὴν ἐπενεχθεῖσαν
καταδικὴν ἐκεῖνοις τοῖς περὶ Δαθὼν καὶ Ἀδερῶν,
μηδὲ τὸν Ἀχαρ παγγενῇ καταλευσθέντα, οὐκ ἀφο-
ρισμῷ μόνῳ καθυποβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα
ποιοῦμεν αὐτοὺς, ἕως ἂν τὴν προσήκουσαν καὶ ὀφει-
λομένην αὐτοῖς μετάνοιαν ἐνδείξωνται εἰς τοὺς ἀνο-
σίως παρ' αὐτῶν τὰ μέγιστα λυπηθέντας ἱερωτά-
τους ἀρχιερεῖς, καὶ ἀντιστρέψωσι καὶ ἀποδώσωσι
τὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πράγματα, ὅσα περ
ἀφείλοντο καὶ διέφθειραν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον
τρόπον, εἰ γὰρ βούλοιντο ταῖς ψυχαῖς ἐαυτῶν περι-
ποιεῖσθαι σωτηρίαν, οὐ μὴν δὴ ἄλλα καὶ οἱ εἰς τὸ
ἐξῆς εἰς κεφαλὰς ἀποκαττόμενοι κατὰ τὰ βασιλικά
καὶ δημόσια διενεργοῦντες ὀφείλουσι καὶ αὐτοὶ κατ'
οὐδένα τρόπον λυμάνεσθαι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν
πράγματα, ἀκούμενοι μόνους τοῖς ἀνέχουσι τού-
τοις δημοσιακοῖς δικαίοις, καὶ τοὺς κατὰ τόπον
ἀρχιερατικῶς προϊσταμένους, ἀποστολικὴν εἰκόνα
φέροντας, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, διὰ πάσης εὐλα-
θείας καὶ τιμῆς ἄγοντες. Καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ
καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, προμνησuo-
μένη τε καὶ φροντίζουσα, ἵνα μὴ οἱ τοιοῦτοι ἀπολέ-
σωσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ὧν ἅπας κόσμος οὐκ ἰσο-
εἰσός, ταῦτα διασχεπτει καὶ διατάττεται. Εἰ μὲν

οὖν καὶ αὐτοὶ στέργουσι καὶ ἐμμένουσιν ὀφειλομέ-
νως εἰς τὴνδε τὴν κανονικὴν καὶ νόμιμον συνοδικὴν
διάταξιν τε καὶ διατύπωσιν, ἥδη καλὸν εἰ δ' οὖν,
ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ, ὥς περιφρονεῖν τὰ θεῖα βουλῆ-
μενοι, ὑπὲρ αὐτὸν ἀφορισμὸν καὶ τὸ ἐπιτήμιον,
ὥς δεδῆλωται. Διὰ ταῦτα παραινούμεν πατρικῶς
καὶ συμβουλευόμεν τοῖς τὰ κοσμικὰ ταῦτα διενερ-
γοῦσιν, ἵνα ὥς οἱ φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ θεοὶ καὶ
ἱεροὶ κανόνες ἐμβριθῶς οὕτω παρακελεύονται, ἀπέ-
χωσι καθόλως ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.
Τί καὶ ὠφελεῖται, φησὶ, ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον
ὅλον κερδήσῃ, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;
Ἀσφαλείας καὶ ἔνεκεν τοῦ μηκέτι τὰ τοιαῦτα τολ-
μᾶσθαι καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα νόμιμος καὶ κανo-
νικὴ συνοδικὴ ἔγγραφος ὑποτύπωσις ἐγένετο, σημα-
νοῦσα καὶ κατασφαιλισθεῖσα ταῖς ἡμετέραις οἰκονο-
μαῖς ὑπογραφαῖς. Κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς
τρίτης Ἰνδ. τοῦ Ἰωσὺς ἔτους.

† Εἶχε καὶ τὸ Φιλόθεος, ἐλέφ Θεοῦ, καὶ τὰς
ὑπογραφὰς τῶν εἰρημένων ἀρχιερέων.

XLVIII. *Synodus Antiochiæ confirmat Pachomium
rite electum esse patriarcham.*

† Τοῦ μητροπολίτου τοῦ Ἀντιοχείας πατριάρχου
πρὸς τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν, τὸν οἰκου-
μενικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν
ἐκ' αὐτῶν μεγάλην σύνοδον.

† Τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντι-
νουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρ-
χῃ καὶ ἡμετέρῳ αὐθέντῃ καὶ δεσπότη σὺν πᾶσιν
ἀρχιερεῦσι καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἄρχουσιν τῆς ἀγιω-
τάτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ
καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς
τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, οἱ ταπεινοὶ πάντες ἀρχιε-
ρεῖς τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἀποστολικῆς Ἐκκλη-
σίας Ἀντιοχείας σὺν τῷ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν πατριάρχῃ
Θεοουπόλεως, μεγάλῃς Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνα-
τολῆς, κύρ Παχωμίῳ, τὸν ἐν Χριστῷ προσήκοντα
ἀσπασμὸν σὺν τῇ ὀφειλομένη εὐλαθείᾳ ἀποδιδόντες,
ἐπευχόμεθα τὴν ὁμῶν ὀργαίνειν ἱερότητα ἐπὶ ασφα-
λείᾳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων καὶ εὐο-
δώσει καὶ στηριγμῷ τῶν πατρικῶν ὅρων τῆς Ἀν-
τιοχείας, ἣν καὶ δεόμεθα τοῦ πανοικτιρμοῦ Θεοῦ
μένειν ἀκλόνητον ἐπὶ διεξαγωγῇ καὶ κυβερνήσει
τοῦ κρείττονος καὶ ἡμεῖς ἔπισθαι κατ' ἴχνοσ αὐτῆς
ἐπηραιομένους ἐπ' ἀσφαλεῖ λίθῳ, τῷ ἀκρογωνιαίῳ
Χριστῷ, καὶ τεθεμελιωμένους ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν
ἀποστόλων καὶ τοῖς τῶν Πατέρων ἀκινήτοις ὅροις.
Γνωστὸν ἔστω τῇ ὁμῶν ἀγιότητι, ὅτι τοῦ μακαρίτου
ἐκείνου πατριάρχου ἡμῶν, κύρ Ἰγνατίου, τὸ κοινὸν
ἀποδόντος χρέος ἔμεινε τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποι-
μντα· κατὰ γοῦν τὴν ἐπικρατήσανσαν ἐκπαλαί
συνήθειαν καὶ κανονικὴν παράδοσιν συνεκροτήθη
καὶ νῦν παρ' ἡμῖν ἁγία σύνοδος, καὶ κοινῇ συνδια-
σκεψάμενοι, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τὸν πανιερώτατον μη-
τροπολίτην τῆς μεγάλης πόλεως Δαμασκού, κύρ
Παχώμιον, ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν, εἰς
τὸν ὑψηλὸν τοῦτον ὄρθρον τοῦ πατριάρχου τῆς Θεου-

πόλεως, μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, Α
 προχειρίσασθαι τε καὶ προεδιτάξασθαι, ὥσπερ ἔθος
 ποιεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγίᾳ συνόδῳ, ἔπειτα ἀναφέρειν
 ταῦτα πρὸς τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν
 Ἐκκλησίαν, καὶ ἡμεῖς παρεδελώσαμεν τοῦτο τῇ
 ὑμῶν ἱερότητι διὰ τοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφοῦ
 καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν κυρ Γερμανοῦ καὶ καθολι-
 κοῦ [τῆς] ὁμηγύρεως καὶ ἐξάρχου πάσης Ἰθρίας,
 ὅστις ἐπεφέρετο γράμματα τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας
 συνόδου πρὸς τὴν ὑμῶν ἱερότητα, πρὸς δὲ καὶ τὴν
 ὑπὸ Θεοῦ εὐσεβῆ ὁμολογίαν πρὸς τε ἡμᾶς καὶ τὴν
 τῶν Πατέρων ἀκριβῆ δόγματα συμφωνίαν, καὶ ἐμά-
 θαμεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἱερότης ὑμῶν ἐδέξατο αὐ-
 τὸν ἀσπασίως καὶ ὡς γνήσιον ἀδελφὸν τὴν προσή-
 κουσαν ἀγάπην ἐνεδείξασθε εἰς αὐτόν· ἐλθὼν δὲ μετ'
 αὐτοῦ ὁ οἰκεῖος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν Β
 αὐθέντου καὶ βασιλέως, κυρ Θεόδωρος ὁ Πιπλεγμέ-
 νος, ἐπιφερόμενος πρὸς ἡμᾶς θεία καὶ προσκυνητὰ
 προστάγματα, καὶ ἐμάθαμεν παρ' αὐτοῦ τοὺς λόγους
 καὶ ἱρισμοὺς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέν-
 του καὶ βασιλέως, καὶ ὅτι ἐλαλήθησαν λόγοι εἰς τὰς
 ἀκοὰς ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἐγένετο εἰς πατριάρχης Ἀντιο-
 χείας, ἀλλὰ τρεῖς, καὶ ὅτι ὁ γενόμενος οὐ κανονικῶς
 προέβη, διὰ τοῦτο καὶ πάλιν παρα-
 θελοῦμεν ἐκ δευτέρου τῇ ὑμῶν ἀγιότητι διὰ τοῦ
 παρόντος ἡμῶν συνοδικοῦ γράμματος, ὅτι παρ'
 ἡμῶν εἰς ἐγένετο πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ δηλω-
 θεὶς κυρ Παχώμιος, καὶ οὐ τρεῖς, κατὰ τὸν τοῦ
 Τύρου καινὸν λόγον, καὶ ὅτι κανονικῶς προέβη καὶ
 προχειρίσθη· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν
 γράμμα ἔγχεσθαι καὶ ὑπεγράφη κάτωθεν δι' οἰκειο-
 χείρων ὑπογραφῶν, καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὴν ὑμῶν
 ἱερότητα καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμένην
 σύνολον, καὶ δεόμεθα αἰτούμενοι τῆς ὑμῶν εὐλαβείας
 καὶ ἀγιότητος, μὴ περαιτέρω προεβῇ ἡ ἀρχία, ἀλλ'
 ἵνα γένηται σύνδεσμος τῶς τοῦ Θεοῦ ἁγίας ἐκκλη-
 σίας, καὶ ὅπερ πατροπαράδοτως ἄνωθεν κατέστηται
 ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις μνήμη τοῦ πατριάρχου
 ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς τὸ τοῦ δεσπότου ἡμῶν καὶ
 οἰκουμένου πατριάρχου μνημόσυνον ἐν τοῖς ἱεροῖς
 διπτύχοις ἀναφέρομεν. Ἐστάλη γοῦν παρ' ἡμῶν εἰς
 προσκύνησιν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέν-
 του καὶ βασιλέως καὶ τῆς ὑμῶν ἱερότητος ὁ ἱερώ-
 τας μητροπολίτης Ἀκαμείας, κυρ Νίφων, καὶ
 ὑπέρτιμος, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλ-
 λειουργός ἡμῶν, ἐπιφερόμενος καὶ τὰ παρόντα
 ἡμῶν γράμματα, ὥστε καὶ ἐτάχθη παρὰ τοῦ πανα-
 γιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου τοῦ διέπειν καὶ διοικεῖν
 τὰ δίκαια καὶ τῆς σεδοσμίας μονῆς τῆς πανυπερ-
 ἄγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἐπισκεκλημέ-
 νης τῶν Ὁδηγῶν, καὶ [ὑμεῖς] δέξασθε αὐτὸν ἀσμέ-
 νως καὶ ἐνδείξασθε εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν
 φιλίαν καὶ πνευματικὴν στοργήν. Τὸν γὰρ ἱερώτατον
 μητροπολίτην καὶ πρωτόθρονον Τύρου, κυρ Ἀρεί-
 νιον, καὶ ὑπέρτιμον παρεδελώσαμεν, ὅπως καταλά-
 βῃ πρὸς ἡμᾶς ἐν συντόμῳ εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ἐπι-
 στασίαν τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, καὶ ὅτι χρηζόμεν
 αὐτὸν ἀναγκαίως. Εὐχόμεθα οὖν διηνακῶς, ὅπως
 τὴν ἡμῶν μετριότητα κρατύναι Κύριος ἐπ' ἀσφα-

λεία καὶ σωτηρία τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος· εἰς
 αἰῶνας μακροῦς. *Ἔῤῥε καὶ ὑπογραφήν ταύτην·*
 Ὁ ταπεινὸς Γερμανὸς καὶ καθολικὸς [τῆς] ὁμηγύ-
 ρεως καὶ ἐξάρχος πάσης Ἰθρίας. † Ὁ ταπεινὸς
 μητροπολίτης Ἀκαμείας καὶ ὑπέρτιμος Νίφων.
 † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πομπησιούπολεως Γρη-
 γόριος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης
 Ἡλιουπόλεως Σωφρόνιος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπει-
 νὸς μητροπολίτης Βόστρας Ἀρσένιος καὶ ὑπέρτιμος.
 † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μομφουγίας καὶ ὑπέρ-
 τιμος Σωφρόνιος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βηρυ-
 τοῦ Παῦλος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπεινὸς μητρο-
 πολίτης Ἐμέσης Συμεών. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολί-
 της Τριπόλεως ὁ Μέλχης. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολί-
 της Ἐδέσσης Εὐθύμιος καὶ ὑπέρτιμος.
 † *Ἔῤῥε καὶ ἑτέρας ὑπογραφὰς Συρικοῖς γράμ-
 μασι· Παχώμιος, ἐλέφ Θεοῦ πατριάρχης θρουπό-
 λεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.*

XLIX. *Metropolita Trajanopoleos transfertur in metropolim Lacedaemoniae.*

† Πρᾶξις ἐπὶ τῷ Τραϊανουπόλεως μεταθέσει.
 Τὸ προοίμιον τοῦ πρωτονωταρίου τοῦ Πεπαγω-
 μένου.

† Αἱ ἀπὸ ἐκκλησιῶν εἰς ἐκκλησίας καὶ μητροπό-
 λεων εἰς μητροπόλεις γινόμεναι μεταθέσεις καὶ με-
 ταβάσεις καλῶς ἄρα καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα καὶ
 δίκαιον λόγον ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθησαν γίνεσθαι. Καλὸν
 δὲ καὶ δίκαιον ἔπαξ ἀρχὴν εἰληφὸς τῇ ἐφεξῆς δια-
 δοχῇ καὶ ἀλληλουχίᾳ συμπαρατίθεται, διαμένον αἰ
 τὸ αὐτὸ καὶ διασωζόμενον καὶ αὐτῶν γινόμενον τῶν
 τοῦ χρόνου βευμάτων καὶ πάντα παρασυρόντων
 ὑπερανέστηκός καὶ ὑπέρτερον· Θεὸς μὲν γὰρ τέλειος
 ὢν καὶ προτέλειος καὶ ὑπερτελής καὶ παντέλειος μό-
 νος αὐτός, τὰλλα δὲ πάντα τὰ κράτει σοφίας ἀνυπερ-
 βλήτω καὶ δυνάμει ἀνεκδιήγητῳ καὶ ἀπείρῳ μεγέ-
 θει δεδημιουργηκὸς ἕκαστῳ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 παραγῶν τῆς ἀρμοζούσης ἐκάστῳ μεταδίδωσι τε-
 λεϊότητα, ὅσα τε ἐν ἀψύχοις αὐτοῖς καὶ ἐμψύχοις,
 ὅσα τε ἐν ἀλόγοις καὶ ὅσα ἐν λογικοῖς θεωρεῖται· δι-
 ἤκει γὰρ καὶ διατίθεται ἀγαθὸν ἄνωθεν κάτω βυῖν
 ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ ἀμυχάου κάλλους ἐκείνου ἐπὶ
 πᾶσαν γενετὴν φύσιν. Ἐκαστον οὖν τῶν παρηγγε-
 νων κατὰ τὰ οἰκεῖα μέτρα καὶ τὰς ἀναλογίας πολλῶν
 Δ κρείττονας ἢ κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀναλογίας τε-
 λειοῦται παρὰ τοῦ στήσαντος τὰς νάπας ζυγῷ καὶ
 τὰ ὄρη σταθμῷ, προφητικῶς εἰπεῖν, καὶ τὸν οὐρανὸν
 κεκοσμηκότος ἀμυθῆτω καὶ ποικίλῃ φώτων μαρμα-
 ρυγῇ καὶ παναρμονίῳ κινήσει καὶ ἑλιγμῷ· ταῦτά
 τοι καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία καὶ σύμπασα ἱερά τῆς
 Ἐκκλησίας εὐκοσμία, τάξις τε καὶ κατάστασις τῆν
 ὑψηλὴν καὶ ἀχραντὸν καὶ οὐρανίαν ἱεραρχίαν φαίνε-
 ται μιμουμένη ταῖς κατὰ μικρὸν προκοπαῖς καὶ
 προόδους καὶ ἀναβάσεις δίκην ἀλληλενδέτου καὶ χρυ-
 σοπλόκου σειρᾶς, εἰκόνα γὰρ ἔστησεν ὁ Θεὸς τὰ
 ὁρώμενα ταῦτα τῶν ἀοράτων ἐκείνων, ἵνα διὰ τοῦ-
 των ἀναγώμεθα πρὸς τὰ θεία καὶ ὑψηλὰ καὶ ὄντως
 ὑπερφῶς, τὰς ψυχὰς καθαιρόμενοι τε καὶ λαμπρυνό-
 μενοι, καὶ ὅσω τις ἀδικώδητον τὸ κατ' εἰκόνα τη-

ῥῆσι, καὶ σκεῦος δικτεῖν τῶν θείων ἐλλάμψεων ἅμα καὶ ἐνεργειῶν ἐκτὸν παρασκευάσει, τοσούτου καὶ τοῦ φωτισμοῦ ἀναλόγως μεταλαμβάνει. Ἡ δὲ παρ-
 οῦσα τῶν ἁγίων λεγομένων παρασκευῇ καὶ οἰκονομίᾳ καὶ ὁ σύμπας ταύτης σκοπὸς καὶ πρὸς τὸν ἱερωτάτον
 μητροπολίτην Τραπεζουπόλεως, ὑπέρτιμον, ἐν ἁγίῳ
 Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος
 καὶ συλλειτουργῶν, τείνει καὶ ἀφορᾷ, ὅς τὴν στενὴν
 ἐξ ἀρχῆς ἐλόμενος καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τὴν ἀπά-
 γουσαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς καὶ
 ἡδέειν ὁιοσχερῶς ἀποταξάμενος ἐκ ψυχῆς, εἰς τὴν
 σιδασμίαν μονὴν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ
 ἡμῶν ἀναστάσεως εἰσέρχεται, νέαν ἄγων τὴν ἡλι-
 κίαν. Ἐν αὐτῇ γοῦν ἀποκαρεῖς κατὰ μοναχοὺς καὶ
 τὸν σκληρὸν καὶ ἐπίπονον βίον, ταπεινωφροσύνην τε
 καὶ ὑποταγὴν, εἰ δὴ τις καὶ ἄλλος, καὶ αὐτὸς ἐξ-
 ασκήσας καὶ ταῦτα· καθάπερ ἀρραγεῖς κρηπίδας
 πεζάμενος ἢ ἀσφαλεῖς θεμελίους ὑποβαλὼν τε καὶ
 ὑποστήσας τῇ ὅλῃ οἰκοδομίᾳ τῆς ἀρετῆς. Ἐν τε ἁλ-
 λαῖς χρεαῖς ἄλλοις ἁλλαις τῆς ἀρετῆς οὐκ ἐντὸς μό-
 νον, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς, ὅποτε καλοῖται καιρὸς, ἀόκνως
 ὑπηρετήσας, ὡς καὶ προκινδυνεύσαι πολλάκις, καὶ
 ἐν πολλοῖς πολλοὺς ἐπρώγησε καὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς
 κερπούς. Ὅστερον δεδωκώς τε ἑαυτὸν ἀναγνώσει
 τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς· καὶ εἰς τὰ ταύτης ἐγκύψας
 βάθῃ, ἐκείθεν ἡρώατο ποιμνιώματα καὶ ἡδίστα νά-
 ματα, καὶ φωτὶ φῶς προσέλαβε γνώσεως, τοὺς ἱε-
 ροὺς βρομῶν κατὰ τὰς ἐν ἀμείψας καὶ μετιῶν, ὡς
 κριθεὶς ἀξίος τῇ μετουσίᾳ τῆς ἀρετῆς τῷ ἀρχιερα-
 τικῷ ὑστερον χαρίσματι τελειοῦται, καὶ οὕτω καὶ
 οὕτως ἀπὸ τῶν ἐλαττωμένων ἐπὶ τὰ μέλῳ προβαίνει
 τελειότερα κατὰ τὸν ἄνω τοῦ λόγου σκοπὸν, καὶ
 μητροπολίτης καθίσταται Τραπεζουπόλεως, καλῶς
 δ' ἐν αὐτῇ ποιμάνει τὸ αὐτοῦ ποιμνιον καὶ ὡς
 φίλον Θεῷ καὶ διαπρίψας ἐν ἅπασιν, ἐπιείκῃ ὑπὲρ
 τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας τε καὶ συγχύσεως
 ἁλωτῇ καὶ αὐτῇ γέγονε τοῖς ἀθέοις ἐχθροῖς, διὰ πλῆ-
 θος ἁμαρτιῶν, ἣν δὲ ἀνάγκη πᾶσα τὸν ποιμένα καὶ
 ποιμνιον ἔχειν· εἰ δὲ μή, πῶς ἀνεϊκότως καὶ ποιμὴν
 ὀνομαζοίτο; Τὰ γὰρ τοιαῦτα ὄντα τῶν πρὸς τι συν-
 ειδήσουσιν ἄλληλα καὶ συναιρουσιν ἄλληλα· οὕτω
 γὰρ κατέρρα λέγοντες συνεισάγομεν καὶ υἱὸν, καὶ δι-
 δάσκαλον εἰπόντες συνεπινοοῦμεν καὶ μαθητὴν, καὶ
 δεσπότην ἂν φάσκοντες καὶ δοῦλον συνεισαφέρομεν.
 Στερεῖται δὲ καὶ ἡ ἁγία ἐκκλησία Λακεδαιμονίας
 νῦν γησίῳ ἀρχιερέως χρόνον ἱκανὸν ἦδη· νεύσαν-
 τος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος,
 συνδιασχεψαμένων τῇ ἡμῶν μετριότητι τῶν περὶ
 αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ
 Καίσαρος, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυ-
 ζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκη-
 δόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Μύρων, τοῦ Βιζύης,
 τοῦ Βρούσεως, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ
 Ῥοσίου καὶ τοῦ Αἰῶν καὶ τοῦ ὑποψηφίου Ἀδρια-
 νουπόλεως, ὁμονοησάντων ἁπάντων καὶ εἰς ταυτὸ
 γνώμης ἐληλυθόντων, μετετέθη εἰς τὴν ἁγιωτάτην
 μητροπολιν Λακεδαιμονίας, ὡς ἂν μὴ τοσούτοι ζη-
 μιωθῶσιν, ὅσοι περ ἂν εἶχον ἀπόντασθαι τῶν αὐτοῦ
 ἑταρῶν, καὶ ὅτι ἂν εἰ πῦρ μεγάλης ὕλης ἐπιλαβή-

μενον, καὶ διαθερμαῖναι καὶ διαβάλλαι πολλοὺς ἱκα-
 νὸν ὄν, εἴτα ἀπείργοιτο καὶ μὴ ἔλθω πάντα, ὅπου οὖν
 ἂν καὶ δύναιτο, ἀλλ' ὀλίγους διαθερμαίνειν· καθέξει
 τοῖνυν ὁ ἱερωτάτος· μητροπολίτης δὲ Λακεδαιμονίας,
 ὑπέρτιμος, τὴν ἁγιωτάτην μητροπολιν Λακεδαιμο-
 νίας, ἀπολαύων τοῦ ταύτης ὀνόματος ἐν τε στάσεσι
 καὶ καθέδραις καὶ ταῖς ἁλλαῖς τιμαῖς καὶ τοῦ ἐν τοῖς
 ἱεροῖς δικτύχοις, ὡς εἴθισται, μνημοσύνου, κατὰ
 τὴν κανονικὴν ἀκριθείαν τε καὶ παρατήρησιν, ὀφεί-
 λων ἐγκαθιδρυθῆναι καὶ τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ τῆς κατ'
 αὐτῶν ταύτης ἐκκλησίας, ἐπέχειν τε καὶ τὸν τόπον
 τοῦ Τραπεζουπόλεως, σφραγίζειν τε ἀναγνώστας
 καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους
 χειροτονεῖν καὶ πάντα τὰ ἱερὰ πράττειν ἀκωλύτως
 ἐν ἀπάσῃ τῇ εἰς αὐτὸν ἐνορίᾳ, ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς
 καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος καὶ διδάσκαλος καὶ φρον-
 τιστῆς καταστάς τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ ὁδηγὸν αὐ-
 τοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας ἐχόμενα, εἰδώς,
 ὡς λόγον δώσει καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ ἐτάσεως,
 ὀφειλόντων καὶ αὐτῶν ὑπείκειν καὶ ὑποτάττεσθαι
 τούτῳ ὡς ποιμνίῳ καὶ φροντιστῇ τῶν ψυχῶν αὐτῶν
 καταστάντι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν
 ἀπολέγεται καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις τῆς
 ἡμῶν μετριότητος.

† Μηνί Ἰουλίῳ ἰνδ. γ'.

L. Joanninorum Ecclesia, in metropolim evecta, con-
 fertur Sebastiano.

† Πράξις συνοδικὴ ἐπὶ τῷ Ἰωαννίνων. Τὸ προ-
 οίμιον τοῦ αὐτοῦ πρωτονοταρίου (τοῦ Πεκπρω-
 μένου).

† Ἐκκλησιαστικαῖς ἐπόμενοι πράξεις, ταῖς τε
 ἁλλαις καὶ δὴ καὶ ταῖς ἐπὶ βασιλείῳ διαταγαῖς καὶ
 θεσπίσμασι πάλαι γεγενημέναις, συνοδικαῖς τε φή-
 ροις καὶ γνώμας ἐξακολουθοῦντες τὴν παρούσαν
 συνοδικὴν πρᾶξιν διαπραττόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ
 πάλοι κατὰ διαφόρους καιροὺς, χρεῖας κινούσης,
 τῶν πραγμάτων ἀπαιτούντων, δι' εὐλόγους αἰτίας
 καὶ ἀπαραιτήτους ἀνάγκας διαπραγμαζόμενα κρατῦ-
 νειν καὶ ἐπικυροῦν κρίνομεν, ὡς εἰκός, ἔστιν ἃ καὶ
 μετρίως τινὲς δεόμενα τοῦ καλοῦ προσθήκης διὰ τὴν
 ἐνεργῶσαν χρεῖαν ἀναπληροῦντες. Ὅποι δὲ τείνει
 τὰ τοῦ παρόντος λόγου, καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῶν, λέ-
 γομεν ἦδη· ἡ περὶ πού τὰ ἐσπέρια μέρη κειμένη
 ἁγιωτάτη μητροπολις Ναυπακτος ἦν μὲν καὶ αὕτη
 τοῦτῃ δὴ τῷ μεγάλῳ θρόνῳ κατὰ τὰς ἁλλὰς τὰς ἀπὸ
 θείου βασιλικῶν κελεύσεων τε καὶ διωγώσεων κατ'
 ἐκλογὴν καὶ μερισμὸν ἀπινενεμημένης καὶ προκε-
 κυρωμένης τῇ βασιλεὶ ταύτῃ τῶν ὑφ' ἡλίου πόλεων
 ἀπασῶν καὶ ὑπὲρ τὴν ἐπικράτειαν καὶ ἐπαρχίαν τῆς
 μεγίστης τῶν ἐπὶ γῆς ἡγεμονιῶν καὶ ἀρχῶν ἡγεμο-
 νίας τε καὶ ἀρχῆς ταύτης δὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τῶν
 δ' ἐν βίῳ πραγμάτων ἀστάτων ὄντων καὶ ἀνωμάλων,
 ἄλλοτε ἄλλως φερομένων καὶ μετατιθεμένων, καθά-
 περ κύβων μεταπιπτόντων ἢ δίκην σάλου καὶ κλύ-
 δωνος καὶ μηδόλως ἐπὶ τρυτοῦ ἱσταμένων, ἤμωτο
 καὶ τούτῃ δὴ τῆς Ναυπάκτου μεταβολῇ, οἷα δὴ τὰ
 ἀνθρώπινα· κατὰ γὰρ πού τὰ ἐξακισχίστοδὸν ἐπα-
 κριστάδων ἐνενοησάντων τρίτον ἔτος ἀπεσπάσθη καὶ

αὕτη ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἀλαζ-
 νων καὶ ἀγερῶν τούτων καὶ πλεονεκτῶν Ἰταλῶν.
 Ὁ δὲ γε τρισμακάριστος καὶ ἀοίδιμος καὶ περιδότης
 ἐν βασιλεύειν, κύρις Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος,
 ὁ πρόπαππος τοῦ ἀπὸ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου
 μου αυτοκράτορος, θερμὸν τινα καὶ διάπυρον ζῆλον
 ἐν καρδίᾳ βασιτάων ἀεὶ ὑπὲρ τε τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ
 Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὁρθῶν ταύτης δογμάτων, ὑπὲρ
 τε τῆς Χριστιανικῆς πόλιτείας καὶ καταστάσεως καὶ
 τοῦ ταύτης πλατυσμοῦ, διωρίσατο καὶ ἐθέσπισε, τὴν
 πρότερον εἰς ἐπισκοπὴν οὖσαν τῆς Ναυπάκτου, τὰ
 Ἰωάννινα, καὶ ὑπὸ ταύτην τελοῦσαν μετατεθῆναι εἰς
 μητρόπολιν, τοῦτο μὲν, ἵνα τὴν ἀποσπασθείσης
 μητροπόλεως ἐν αὐτῇ διασώζοιτο καὶ διατηροῖτο
 σχῆμα, καὶ μὴ καυχῶτο τὸ γένος τῶν Ἰταλῶν
 μειῶσαν τὸν τὰς ὁλὰς συμπληροῦντα ἀριθμὸν μη-
 τροπόλεως τῆς ὑπὸ τὸν τῆς Νέας Ῥώμης τελοῦσας
 καὶ οἰκουμένικῶν, καὶ τὸ φρούραγμα τούτων ἐντεῦθεν
 φαίνοιτο καταστορεννόμενον, τοῦτο δ' ἵνα καὶ αἱ ὑπ'
 αὐτὴν οὖσαι ἐπισκοπαὶ ὑπὸ μίαν μητρόπολιν ὡσαυτὴ
 μητέρα ἢ κεφαλὴν τάττοιτο, ὡς εἰς τινα ἀρχὴν ἁλ-
 λην ἀναφερόμεναι, διὰ τὸ τῆς τάξεως καὶ ἀρχῆς
 καλὸν· πᾶν γὰρ τὸ μὴ ὑπεῖκον τῷ μείζονι μὴδ' ὑπὸ
 ἀρχὴν ὅν οὐκ ἄτακτον μόνον καὶ ἀτάθμητον καὶ
 ἀνώμαλον, ἀλλὰ καὶ βῆστα διολύμενον τύχης περι-
 πετεῖα καὶ χρόνου φορὰ. Καὶ δὴ μεγάλης καὶ θαυμα-
 στῆς φύσεως βασιλεὺς ἐκεῖνος μεταλαχῶν καὶ οὕτω
 διανοηθεὶς καὶ καταπραξίμενος, ἄξιον ἔκρινεν, ὡς
 εἴποιται καὶ νενόμισται, ταύτην δὴ τὴν μετάθεσιν
 καὶ συνοδικῶς κυρωθῆναι· χρόνιον δ' ἐξ ἐκείνου
 μέχρι νῦν παρηχητικῶν ἐγγύς του τῶν ὁδοήκοντα
 καὶ διαιμέσων τῶν τοσούτων χρόνων οὐ πλείονων ἢ
 τριῶν μητροπολιτῶν χειροτονηθέντων καὶ τῶν μὲν
 δύο κατελιγμένων τὸν τόπον καὶ τῆς μητροπόλεως
 ἐπιλημμένων, θατέρου δὲ μὴδ' ἀπελθεῖν ἐκείσε δε-
 δυνημένου διὰ τὰς ἐπιφυσίας τοῖς ἐκεῖ πράγμασι
 τηνικαῦτα συγχύσεις καὶ περιστάσεις, εἶχεν οὕτω
 τὰ κατ' ἐκείνων τὸν τόπον γνησίου ἀρχιερέως καθά-
 παξ ἀπροσάλευτα καὶ ἀποίμαντα. Ἐπεὶ δ' ἄρτιως,
 νεύσει Θεοῦ, τῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτο-
 κράτορος θελήσει καὶ ἀποδοχῇ καὶ ἀρεσκείᾳ καὶ
 γνώμῃ τῆς περὶ ἡμᾶς θείας καὶ ἱερᾶς καὶ μεγάλης
 συνόδου ἐπανῆλθεν αὐτῆς ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὸν
 πατριαρχικὸν θρόνον, ἀναδεχόμενη τὴν τῶν ὁλῶν
 φροντίδα, δίκαιον ἔκρινε καὶ προσήκον καὶ ταύτης
 δὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προμηθεύσασθαι καὶ
 τοῦ ἐκεῖ φροντίσαι Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ δὴ διὰ
 πάντοις πλείστης σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας θεμένη,
 ὥστε εὐρεῖν ἄνδρα δυνάμεναι ποιμᾶναι τὸν τοῦ Κυ-
 ρίου λαὸν καὶ τὰ εὐγενῆ καὶ εὐλαμνῆ καὶ καθαρὰ
 τοῦ Εὐαγγελίου σπέρματα καὶ τῶν ὁρθῶν δογμάτων
 ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐναποθέσθαι ψυχαῖς, πλάνην τε
 μετριομεῖσαι καὶ ἐκτεμεῖν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν
 ὀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν γεωργῆσαι, εὐρηκεν ἀρμοδιώ-
 ταν πάντοις καὶ ἐπιτηδεύοντα, τῇ αὐτοῦ τοῦ Χρι-
 στοῦ χάριτι, εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἀποστολικὸν
 ἔργον καὶ λειτουργημα, ζητηθέντα καὶ ἀπὸ τῶν
 ἐκεῖ μετὰ σφοδρῶ καὶ ζήλοντος πόθου, τὸν ἐν μονα-
 χικῷ καὶ σεμνῷ τῷ σχήματι διαπρέξαντα ἐκ πάντοις

αὐτοῖς νέας τῆς ηλικίας καὶ ἱερῶς τετιμημένον,
 ἀρετῆς τε καὶ εὐλαβείας καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολι-
 τείας ἀντιποιούμενον, κύριν Σεβαστιανόν· συνοδικῇ
 τοιγαροῦν δοκιμασίᾳ καὶ βασάνῳ παραπεμφθεὶς κατὰ
 τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριθεὶ παρα-
 τήρησιν ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη οὗτος εἰς γνή-
 σιον ἀρχιερέα Ἰωαννίνων. Διὰ τοι τοῦτο, τῇ τοῦ
 κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος νεύσει, συν-
 διασκεψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν
 ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, ἐν ἀγίῳ
 Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ συλλειτουργ-
 οῖς, τῷ μεγάλῃ Καίσαρσις Καππαδοκίᾳ, ὑπερ-
 τίμῳ τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς,
 τῷ Ἐφέσῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀσίας, τῷ Ἱρα-
 κλείᾳ, προέδρῳ τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης
 Θράκης καὶ Μακεδονίας, τῷ ὁποψηφίῳ Ἀγκύρας καὶ
 ἐξάρχῳ πάσης Γαλατίας, τῷ Κυζίκῳ καὶ ἐξάρχῳ
 πάσης Ἑλλησπόντου, τῷ Φιλοδελφείᾳ καὶ τὸν τόπον
 ἐπέχοντι τοῦ Σάρδεων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Λυδίας, τῷ
 Νικαίᾳ, τῷ Χαλκηδόνος καὶ ἐξάρχῳ πάσης Βιθυ-
 νίας, τῷ Ποντορακλίᾳ καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι
 τοῦ Σίδης, τῷ Βιζύης καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι τοῦ
 Σταυρουπόλεως, τῷ Βρύσειῳ, τῷ Μύρων, τῷ Ἀθη-
 νῶν, τῷ ὁποψηφίῳ Ἀδριανουπόλεως, τῷ Τραπε-
 ζοῦντος, τῷ Μιλήτῳ, τῷ Ῥωσίῳ, τῷ Ἀμάστριδος,
 τῷ Αἰνῳ, καὶ τοῖς ἀρχιεπισκόποις, τῷ Μαρωνείᾳ,
 τῷ Λήμῳ καὶ τῷ Δέρκῳ, διέγνώ καὶ κατεπράξατο,
 ὡς ἂν ἡ εἰρημένη ἀγιωτάτη μητρόπολις, τὰ Ἰωάν-
 νινα, ἐπέχη τὸν τόπον τοῦ Ναυπάκτου, καὶ πᾶσαι αἱ
 τελοῦσαι ἐπισκοπαὶ, αἱ τε ὑπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ
 αἱ ὑπὸ τὰ Ἰωάννινα, αἱ διαιρεθεῖσαι μετὰ τὴν ἀπο-
 σπασθῆναι τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὴν
 τὸν τόπον ὅν εἴρηται, μετὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ νῦν
 ὁποῖς ποτὲ εὐρισκομένου ἐκείσε Ναυπάκτου, τελῶν
 ἀπάρτι ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάν-
 νινα, μέχρις ἂν ἡ τοιαύτη Ναύπακτος ὑπὸ τῶν Λα-
 τίνων κατέχηται, καὶ ὀφείλει ὅδε ὁ ἱερώτατος μητρο-
 πολιτὴς Ἰωαννίνων καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ναυ-
 πάκτου, ὑπέρτιμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός
 τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, κύρ Σε-
 βαστιανός, ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐπισκοπαῖς,
 ταῖς ὑπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ Ἰωάννινα, εἶναι
 ἐπὶ πάσης ἀδείας καὶ ἐξουσίας ἐπισκόπους χειροτο-
 νεῖν, ἔτι τε πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδιακόν-
 οὺς προχειρίζεσθαι, ἀναγνώστας σφραγίζεσθαι, πνευ-
 ματικούς Πατέρας ἀποκαθιστᾶν, ναοὺς ἱερῶς καθιε-
 ροῦν καὶ πάντα ποιεῖν ἀποκριματικῶς, ὅσα ἐφεῖται
 γνησίῳ ἀρχιερεῖ, μετὰ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης
 καὶ ἀκριθείας, κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κα-
 νόνων ἀκριθεὶς δοκιμασίαν καὶ παρατήρησιν, ποιμαί-
 νειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐταῖς Χριστιάνουμον τοῦ
 Κυρίου λαὸν, ὀφειλόντων πάντων ὑποδέξασθαι τοῦ-
 τον μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ πολλῆς τῆς περιχα-
 ρείας, ὡς ἀγγελον ἀπεσταλμένον παρὰ Θεοῦ, καὶ
 στέργειν τοῦτον καὶ κειθεσθαι, ὡς ποιμὴν καὶ φρον-
 τιστὴ τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιβέβηται
 ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις τῷ εἰρημένῳ κύρ Σε-
 βαστιανῷ, ὅπως καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν διαδοξήμε-
 νους τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάννινα, γνη-

οἰοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπὶ τῷ συνίστασθαι ἀκατάλυτον Ἀ τὴν παροῦσαν συνοδικὴν πράξιν, ἕως ἂν, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τοῖς Ἱταλοῖς ἡ Ναύπακτος ἦ, εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

Ll. *Archiepiscopatus Lencadis per adjunctionem confertur metropolitæ Joanninorum.*

† Τῷ αὐτῷ Ἰωαννίνων πρᾶξις ἐπὶ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Λευκάδι.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἐπιλαβέσθαι τὴν ἱερώτατον μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ὑπέρτιμον καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Ναυπάκτου, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργόν, καὶ τῆς ἀγιοπάτης ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος, ἐπεὶ αὕτη χρηρεῦει νῦν γνησίῳ ἀρχιερέως. Ὀφείλει οὖν ἐν αὐτῇ ἀποκριματίζεσθαι; ποιεῖν πάντα, ὅσα ἐφεῖται γνησίῳ ἀρχιερεῖ, ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ποιμαίνειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ Χριστῶν μόνον τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ πάντα τὰ ψυχωφαλῇ καὶ σωτηριώδη. Τούτου γὰρ ἔνεκεν ἀπολείπεται καὶ ἡ παροῦσα πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ Ἰωαννίνων δι' ἀσφάλειαν.

† Μητρί Μακρὶ ἰρδ. γ'.

Lll. *Litteræ patriarchales de stauropegio in Missithra.*

† Σιγγίλιον πατριαρχικὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἐν τῷ Μιζισθρῷ τῷ ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Καντακουζηνῶ.

† Τὸ προοίμιον τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Περιώτου.

† Φθάνει δῆπου καὶ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς κανόσι πάλαι προτεθεσπισμένον, τὸ ἐξείναι δηλαδὴ τοῖς βουλομένοις; φροντιστήρια καὶ θελοῦς οἴκους ἀνεγείρειν ἐπὶ τῶν ἑκασταχοῦ μητροπόλεων, καὶ τούτους μὴ ὑπάγειν τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν ἐν αὐτοῖς προέδρων, ἀλλ' ἀξιοῦν τελεῖν αὐτοὺς ὑπὸ τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ διὰ τῶν κατ' ἔθος γινομένων ἐν αὐτοῖς σταυροπηγίων, καὶ μηδαμῇ τοὺς τῶν πόλεων μητροπολίτας καὶ προέδρους μνήμην ἔχειν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις ταῖς ἐν αὐτοῖς δῆπου τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς φροντιστηρίοις γινομέναις. Καὶ γοῦν ἀρχαίου ὄντος τούτου δὴ τοῦ ἔθους καὶ κανονικοῦ, ὅξαν ἤδη καὶ τῷ περιποθήτῳ αὐταδέλφῳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πανευτυχεστάτῳ δεσπότη κυρῷ Μανουὴλ τῷ Καντακουζηνῷ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡγαπημένῳ καὶ ποθεινοτάτῳ υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐκ βάθρων ἀνεγείραι θεῖον καὶ σεβαστὸν ναὸν ἐν τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἀγιοπάτῃ μητροπόλει Λακεδαιμονίας περὶ τὴν ἐκεῖ πόλιν τὴν Μιζιθρᾶν, εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ζωοδότου, ἔπειτα τοῦτον ἀποκαταστήσαι καὶ εἰς ἀνδρῶν μονῆριον, μὴ μέντοι ὑπὸ κλεισθῆναι τῇ ῥηθείᾳ ἀγιοπάτῃ μητροπόλει Λακεδαιμονίας, ἀλλ' εἶναι πα-

τριαρχικόν, καὶ μνημονεύεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας οἰακας ἰθύνοντα οἰκουμένικόν πατριάρχην, διδόναι τε ἐτησίως καὶ πρὸς τὸν διέποντα τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια ὑπὲρ τοῦ συνήθους κανονικοῦ φλωρίνου, κάντεῦθεν ἐδέξασθαι ἐπὶ τούτῳ γράμμα σιγγιλλιῶδες τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῖς ἐνασχομένοις τῷδε τῷ μονυδρίῳ, ὥστε εἶναι τοῦτο κατὰ τὴν διηνεκὴ εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους πατριαρχικόν· ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπολύουσα τὸ παρὸν σιγγιλλιῶδες γράμμα παρακελεύεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τοῦτο δὴ τὸ μονύδριον καθ' ἑαυτὸ, ὡς πατριαρχικόν, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη, καὶ μηδαμῶς ἔχειν ἡγνινοῦν ἀνάκρισιν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς προσδρεύειν λαχόντων τῆς ἀγιοπάτης ταύτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, μήτε μὴν τινα τῶν τοῦ κλήρου ταύτης εἰσέρχεσθαι εἰς αὐτὸ καὶ ἀπαιτεῖν οἰακα ἢ τινας ἀπαιτήσεις καὶ ζημιοῦν αὐτὸ, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τοὺς διέποντας τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια ποιεῖν καταμονὴν ἑαυτῶν ἐν τῷδε τῷ μονυδρίῳ, καὶ κατατρίβειν αὐτόθι, ἀλλὰ τοῦτο μόνον λαμβάνειν ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐπέτειον κανονικόν, τὸ ἐν δηλονότι φλωρίν, ὀφειλομένως ἐνεργουμένου καὶ ἀποδομένου τοῦ πατριαρχικοῦ μνημοσύνου ἐν τῷ αὐτῷ μονυδρίῳ, τὰς γε μὴν διορθώσεις τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ποιεῖτω ὁ εὐρίσκόμενος κατὰ καιροὺς ἐξαρχος, καὶ διορθούσθω κανονικῶς, πλην μὴ λάβῃ τι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνακρίσεως σὺν προχωρεῖτω εἰς τὸ κατατρίβειν καὶ ζημιοῦν τὸ μονύδριον, ἀλλὰ ποιεῖτω τὴν διόρθωσιν, ὡς εἴρηται, τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἄνευ ζημίας καὶ κατατριβῆς τινος. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου δῆλωσην ἀπολέλυσται τὸ παρὸν σιγγιλλιῶδες γράμμα τῷ διαληφθέντι μονυδρίῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου ἐπὶ τῷ προσεῖναι εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

† Μητρί Ἰουρίῳ ἰρδ. γ'.

Llll. *Patriarcha monacho Lucæ committit patronatum monasteriorum patriarchalium in Pteleo.*

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἀνατίθησι τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς, κϋρ Λουκά, ἀγαπητῷ κατὰ Πνεῦμα ταύτης υἱῷ, τὴν κτητορικὴν δικαιοσύνην καὶ ἐφορείαν καὶ οἰκονομίαν τῶν ἐν τῷ Πτελεῖ εὐρίσκομένων πατριαρχικῶν τριῶν μονυδρίων, ὅστις καὶ ὀφείλει ἐπιλαβέσθαι τούτων καὶ προηγουμένως μὲν καὶ παρῶν καὶ ἀπῶν διὰ γραμμάτων καὶ διδασκαλιῶν, ὡς ἱκανὸς εἰς τοῦτο ὢν, χάριτι Χριστοῦ, νοουθετεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ κρείττονα καὶ σωτηριᾶν ἐχόμενα καὶ παντὶ τρώτῳ χειραγωγεῖν καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, εἰτα συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν πάντα τὰ αὐτοῖς προσόντα κτήματά τε καὶ πράγματα καὶ, ὅν ἂν ἀποκαταστήσῃ δικαίῳ καὶ ἡγούμενον, ἔχειν αὐτὸν τὸ βέβαιον καὶ ἀσφαλές, ὡς ἐκλελεγμένον παρ' αὐτοῦ καλῶς καὶ εἰδότες καὶ ἐκλεξαμένου, ἐπεὶ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐτέρῳ γράμματι τὸν ὑπ' αὐτοῦ καταστάνα δικάῳ ἐκύρωσε, καὶ ἐνετελεσματοδιᾶγειν σεμνῶς καὶ διδάσκειν οὕτω τοὺς ὑπ' αὐτὸν

διάγειν καὶ τῶν αὐτοῖς προσόντων πάντων ἐπι-
μαρτυρεῖται ὥστε ἐπὶ τῷ βέλτιον προχωρεῖν. Διὸ
καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπο-
πέμπεται.

† Μητρί 'Αλωναρίῳ ἱερ. γ'.

**LIV. Metropoli Alanie et Soteropoleos confirmatur
in Ecclesiis ei collatis.**

Περὶ τοῦ 'Αλωναρίου καὶ Σωτηροπόλεως, ὅπως ἡγώ-
νται αἱ βασιλικαὶ ἐκκλησίαι.

† Ἐφθάσε μὲν ἤδη πρὸ χρόνων πολλῶν ἡ ἀγιο-
τάτη ἐπισκοπὴ Σωτηροπόλεως ἐνωθεῖσα τῇ ἀγιο-
τάτῃ μητροπόλει 'Αλωναρίου κατὰ λόγον ἐπιδόσεως,
καὶ διέμεινε ἡ ἑνωσις αὕτη τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλη-
σιῶν μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐτέλουν αἱ βασιλικαὶ ἐκ-
κλησίαι ὑπὸ ἐνὶ μητροπόλει. Ἐπεὶ δὲ τοῦ πρὸ ἡμῶν
πατριάρχου διὰ τινὰ μεσολαβήσαντα σκάνδαλα με-
ταξὺ ἐκείνου καὶ τοῦ 'Αλωναρίου, κύρ Συμεῶν, ἡθέλη-
σεν ἐκεῖνος καὶ χεῖροτόνησεν ἐν τῇ 'Αλωναρίῳ ἰδίῳ
μητροπολίτῃ, τοῦτο περιόντος, κἀνευθεν κατα-
λαβὼν οὗτος ἐνταῦθα καὶ κινήσας τὰ τῆς ὑποθέσεως
ἐνώπιον τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος
καὶ ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συγκόδου κατὰ τὸ ἐνδεδο-
μένον αὐτῷ, καὶ ἐξετασθέντων τῶν κατ' αὐτὸν ἀκρι-
δῶς πολλὰκις, ἐδικαιώθη δι' ἑγγράφου ψήφου συνο-
δικῆς, ὥστε εἶναι μὲν τὸν αὐτὸν πάλιν μητροπολίτην
'Αλωναρίου καὶ Σωτηροπόλεως, καὶ ἔχειν πάντα τὰ
δίκαια καὶ προνόμια αὐτοῦ, τὰ ἐντὸς δηλονότι τῆς
Τραπεζοῦντος, ἡγουν τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν τὴν
εὐρίσκομένην ἐντὸς αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην
τῆς Θεοτόκου τῆς παραμυθίας καὶ τοῦς ὕπ' αὐτὴν
κληρικοὺς καὶ τὰ ἄλλα πάντα δίκαια καὶ προνόμια,
ὅσα κέχεται ἡ μητρόπολις αὕτη ἐν τε τῇ πόλει
Τραπεζοῦντος καὶ ταῖς ὕπ' αὐτὴν χώραις καὶ ἐν τῇ
ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Σωτηροπόλεως, ἡγουν τῆς ὑπερ-
ἄγνου Θεοτόκου τῆς Ἀθηνιωτίσσης τῆς καὶ Λαζι-
κῆς, ἔτι τε καὶ τὰ περὶ 'Αλωναρίου καὶ Καυκασίαν καὶ
'Αρχαίαν, τὸν δὲ γε ἀκανονίστως χεῖροτονηθέντα
ἐκεῖνον ἔχειν τὴν κατεπέκεινα τούτων. Καὶ οὕτω
τούτων προδόντων φθάνει ἐκστάς τοῦ βίου ἐκεῖνος,
ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πρὸ ἡμῶν πατριάρχης, καὶ τῆς
ἡμῶν μετριότητος ἐπανελεύσεως, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, εἰς
τὴν πατριαρχικὸν Ὀρόν, κατέλαθεν ἀρίτως εἰς τὴν
ἡμῶν μετριότητα δὲ ὁ μητροπολίτης 'Αλωναρίου, καὶ
ἀνήνεγκε ταῦτα πάντα. Συνδικαζομένη τὸν αὐτὸν ἡ
μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως
τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ
'Εφέσου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Νι-
καίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ
'Αδριανουπόλεως, τοῦ Μύρων, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ
Βρούσεως, τοῦ Ματράμων καὶ Ζηχίας, τοῦ Ἀμάστρι-
δος, τοῦ Ρωσίου, τοῦ Χερσονήσου καὶ τοῦ Μαρωνείας,
διέγνω καὶ ἀπεφάνητο, εὐρίσκεσθαι πάλιν κατὰ τὴν
ἐκκλησιαστικὴν ἐκείνην ἀρχαίαν κατάστασιν καὶ
συνήθειαν κατὰ τὰς ἐμφανισθείσας παρ' αὐτοῦ συνο-
δικὰς παλαιγενεῖς πράξεις καὶ τὰς ἐπ' αὐταῖς τῶν
οὐδεῖμων βασιλέων διὰ χρυσοδούλων καὶ τὰς ὑστε-
ρον γεγονυίας ἐπὶ τοῦ αὐοιδίου πατριάρχου, κύρ
'Ισιδώρου, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῷ προδόντος σεπτοῦ

Α χρυσοδούλου τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου τοῦ Καντα-
κουζηνού, ἐνθεν τοι καὶ καθέξει οὗτος δὴ ὁ ἱερώτα-
τος μητροπολίτης 'Αλωναρίου καὶ Σωτηροπόλεως καὶ
τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Μελιτηνῆς, ὑπόριμος καὶ
ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν με-
τριότητος καὶ συλλειτουργὸς, πάντα τὰ ἀνωτέρω
εἰρημένα δίκαια τῆς αὐτοῦ μητροπόλεως, 'Αλωναρίου
καὶ Σωτηροπόλεως, καθὼς εἶχε ταῦτα καὶ πρῶην,
ποιῶν ἐπ' αὐταῖς τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ ἐκκλησιαστικὰ
ἔργα καὶ τὰς πράξεις καὶ ἀποπερήμενος πάντα τὰ
ἀνήκοντα αὐτῆς δίκαια. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου
ἀσφάλειαν ἀποπέμπεται καὶ ἡ παροῦσα συνοδικὴ πρᾶ-
ξις μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἱερ. γ'.

**LV. Jura monasterii Brontochii in Peloponneso con-
firmantur.**

† Συγγέλιον ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον σεβασμίᾳ
μονῇ τοῦ Βροντοχίου.

Προοίμιον τοῦ Χλωροῦ.

† Εἰ δὲ διὰ τὸ πάντα νοεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ τινὰ κά-
κεινα ποιεῖν, δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς [τά] ἑαυτοῦ τε καὶ
πολλῶν ἄλλων ἔσται βελτιῶν ὁ ταῦτα ποιῶν, τῇ
πρώτῃ τάξει τῶν ἐγκωμίων ἐγκαταλέγουσι παῖδες
'Ελλήνων σοφίαν ἀσκήσαντες κοσμικὴν, πανάριστον
οὕτω πως ὀνομάσαντες τοῦτον, δευτέρως δὲ πάλιν
ἀξιούσι τῆς τάξεως τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν μὴ νενοη-
κότα ποιῆσαι ταυτὶ, πεισθίντα δὲ τῷ μνηύσαντι καὶ
εἰπόντι, ἐσθλὸν καὶ τὸν τοιοῦτον εἰπόντες, πόσων
εὐχὰς ἀξιωθῆναι τῶν ἐγκωμίων παρὰ τῶν τὴν πνευ-
ματικὴν μετιόντων σοφίαν, μᾶλλον δὲ τῶν γερῶν,
παρ' αὐτῆς τῆς αὐτοσοφίας Χριστοῦ, τοὺς οἰκοδὸν
καὶ παρ' ἄλλων πεισθέντας ἐλέσθαι τὸ μέγιστον τῶν
καλῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δόξαν τινὰ καὶ τιμὴν ἐθέλῃσαι
τῷδε δεδοξασμένῳ καὶ σεβασμίῳ ὀνόματι περιθεῖναι
τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος διὰ τὸν ἐξ αὐτῆς
ἀβρόχως καὶ ὑπὲρ φύσιν βλαστήσαντα Χριστὸν καὶ
Θεόν; Ἡ δὲ ὁλόν, ὅτι τῶν κοσμικῶν ὅσῳ τὰ πνευμα-
τικὰ τιμιώτερα, καὶ τούτων πάλιν αὐτῶν τὰ θεο-
τερά τε καὶ ὑψηλότερα, τοσοῦτον μειζόνων εἰκὸς
ἀξιωθῆναι τούτους καὶ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν γερῶν.
'Επεὶ τοίνυν προθυμουμένη τῇ ἡμῶν μετριότητι
τιμὴν τινὰ περιθεῖναι τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ καὶ
πατριαρχικῇ μονῇ τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον δια-
κειμένη, διὰ τὸ εἰς ὄνομα ταύτην τιμᾶσθαι τῆς παν-
αχράντου Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τοῦ Βρον-
τοχίου, ἀνηνέχθη ταύτῃ, ὅτι προεδιδόσθη καὶ ἐτι-
μήθη ἡ τοιαύτη μονὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν ἁγίοις
Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πατριάρχου, ἔτι δὲ καὶ
παρὰ τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν εἰς τὴν
τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου
τιμὴν, καὶ ὅτι ἐξεδόθη αὐτῇ λόγῳ μετοχίου διὰ σι-
γγιλιώδους ἐκείνου γράμματος καὶ μονύδριον τὸ εἰς
ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ
εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου περὶ τοὺς Κα-
ψαλούς διακείμενον· προέβησαν δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ
σεβασμίᾳ μονῇ καὶ ἕτερα δικαιώματα οὐκ ὀλίγα,
σεπτὰ ὅσα χρυσοδούλα καὶ πατριαρχικὰ γραφαί,
ἔτι δὲ καὶ ἀπογραφικὰ ἀποκαταστάσεις πολλὰι
καὶ διάφοροι ἐπικυροῦται καὶ καταβεβαιώσονται.

εὐρίσκεισθαι τὸ εἰρημένον μονῶριον τοῦ Θεολόγου εἰς μετόχιον τῆς τοιαύτης τοῦ Βροντοχίου μονῆς εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκίς· χρόνους, ναὶ μὴν καὶ περὶ τῶν ἐτέρων κτημάτων καὶ μετοχίων αὐτῆς, ὥστε κατέχειν ταῦτα καὶ νέμεσθαι αὐτὴν ὁκωλύτως καθάπαξ, ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ πολλῆς προθυμίας τὰ εἰρημένα δικαιώματα πάντα ἐπικυροῦσα καὶ οἷον εἰπεῖν σφραγιῶσα τοῦτοις ἐπιτιθεῖσα, διὰ βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν, τὸ παρὸν σιγίλλιον ἀπολύει, δι' οὗ καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι, πάντα ταῦτα τὸ στέργον ἔχειν καὶ ἀμετάθετον ἐν πᾶσιν, εἰς ὅσα δηλονότι κατὰ μέρος διαλαμβάνουσιν τε καὶ περιέχουσιν, καὶ κατέχειν καὶ νέμεσθαι τοὺς ἐνασκουμένους αὐτῇ μοναχοὺς τὸ εἰρημένον τοῦ Θεολόγου μονῶριον καὶ πάντα τὰ αὐτῶν μετόχια τε καὶ κτήματα κατὰ τὰς δυνάμεις καὶ περιλήψεις τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς δικαιωμάτων ἀναφαίρετως τε καὶ ἀναποσπασίτως εἰς αἰῶνα τὴν ἅπαντα. Ἐπει δ' ἀνηνέχθη καὶ τοῦτο τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρὰ τοῦ εἰς ἡγοῦμενον, ἀρχιμανδρίτην καὶ μέγαν πρωτοσύγκελλον ἀρτίως εὐρίσχομένου τῆς τοιαύτης σεβασμίας βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς, τιμωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κύρ Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἐνασκουμένων αὐτῇ μοναχίων, ὡς ἦν ποτε χρόνος, πρὸ τοῦ γενέσθαι δηλαδὴ τὴν τοῦ Πέλοπος νῆσον ὑπὸ τὴν χεῖρα τῶν Ἰταλῶν, ὅτε τὸ εἰρημένον τοῦ Θεολόγου μονῶριον ἐτέλει καθ' ἑαυτὴ ἐν αὐτονομίᾳ καὶ ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ, μονὴ τις ὀλόκληρος οὕσα καθ' ἑαυτὴν καὶ μεγάλη, εὐεργετηθεῖσα τὴν τοιαύτην ἔχειν αὐτονομίαν παρὰ τοῦ τότε πατριαρχεύοντος· διὰ σιγίλλιδους γράμματος, ἐπηρητημένου ὄντος καὶ βίβρους ἐπιτιμίου διὰ τοῦτο κατὰ τοῦ θελήσαντός ποτε τὴν τοιαύτην αὐτονομίαν αὐτῆς· καθελείν καὶ ἐτέρους ταύτην [τὴν] μονὴν εἰς μετόχιον προσκυροῦσαι· ἡ δὲ τῶν Ἰταλῶν ἐπικράτεια τὰ πλείους τῆς τοιαύτης μονῆς τῷ τότε ἀφείλετο κτήματα, καὶ ὅντι μονῆς μόλις μονῶριον εἶναι πεποίηκεν, οὕτινος, ὡς δεδήλωται, σιγίλλιον τότε μὲν ἀφανοῦς ὄντος καὶ κεκρυμμένου, ἦν ἡ παρὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πατριάρχου εἰς μετόχιον ἐξεδίδοδο, ἀρτίως δὲ τοῦτου φανέντος· πολλὴ τις κατὰ τὴν εἰκόσιν ἐπέπεσε τοῖς δηλωθεῖσι μοναχοῖς ἡ δειλία, μὴ ποτε [τῇ] δι' αὐτοῦ δηλούμενον ἐπιτίμιον βλάβην ἐπαγάγῃ ψυχαῖς ταῖς αὐτῶν, καὶ ἀνέφερον τῇ ἡμῶν μετριότητι περὶ τοῦτου, λύσιν ἐξαιτούμενοι τοῦ εἰρημένου ἐπιτιμίου τοῦ περιεχομένου καὶ δηλουμένου, ὡς εἴρηται, τῷ τότε προδάντι σιγίλλει, ὅτε δηλονότι μονὴ μεγάλη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἦν ἡ τῶν Καφαλῶν τοῦ ἀγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Διασκηψμένη καὶ περὶ τοῦτου ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ διὰ τὸ συμφέρον ὑπάρχον κατὰ ψυχὴν, ἐπικρίνασα δίκαιον εἶναι, τελείν τὸ εἰρημένον μονῶριον οὐ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ὄβλημα τῆς τοιαύτης σεβασμίας μονῆς τῆς τοῦ Βροντοχίου, ἔχει τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον διὰ τῆς δοθείσης αὐτῇ ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων, καλεῖσθαι μὲν

πρὸς ἐκείνους· λύειν τε καὶ δεσμεῖν ἀμάρτυρας ἐκ τῆς γῆς, καὶ ὅπερ ἂν λύσασιν ἐπὶ γῆς, εἶναι λελυμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπερ δὲ δεσμεύσασιν, εἶναι καὶ ἐκεῖ δεδεμένον, φιλιανθρώπως δὲ δι' ἐκείνων καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν τοιαύτην διαβιβάσαντος χάριν. Ἐπει δ' ἔτι ἀνέφερον οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ, ὅτι καὶ ἑτέρα κτήματα ἔχει ἡ τοιαύτη σεβασμία μονὴ καὶ παροίκους, τὰ μὲν ἐξ ἀγορασίας περιελθόντα αὐτῇ, τὰ δὲ ἀπὸ προσενέξεως τινῶν, ἀφ' ὧν, ὡς ἀνήνεγκαν, τὰ μὲν ἐξ ἀγορασίας εἰς ταῦτα· περὶ τὴν Βρύσιν πάνσεπτον καὶ θεῖον ναὸν τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Βλασίου καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἱερατικῶς ἐξυπηρετούμενον ἱερέα τὸν Ὀψαρθῶ καὶ τὴν αὐτοῦ ἐξεδίλφην, μετ' ὧν ἔχουσιν κτημάτων γονικῶν τε καὶ ἀγοραστικῶν, οὕτως· ἐξωνησαμένης αὐτοῦς τῆς τοιαύτης μονῆς, παρὰ Ἀγγέλου Νικολάου τοῦ Φαγομῶθη, καὶ ἀμπέλιον περὶ τὸν ἅγιον Στέφανον ἀπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ πρωτεκδίκου ἐκείνου τοῦ Καμνῆ, καὶ μυλοτόπου περὶ τὴν Βάρτοθαν ἀπὸ Νίκωνος τοῦ Φιλοσόφου, ἕτερον ἀμπέλιον ἀπὸ τῆς Λασκαρίνης, καὶ χωράσια περὶ τοὺς Καλυδίτας ἀπὸ τοῦ ἐναρτέου ἐκείνου κύρ Κωνσταντίνου, ἐξ ἀγορασίας ἔχοντα ταῦτα πάντα, ὡς εἴρηται· ἀπὸ δὲ προσενέξεως ταῦτα· ἀμπέλιον ἀπὸ τοῦ Μαγκκαφᾶ ἐκείνου, ἕτερον ἀμπέλιον ἀπὸ τοῦ κύρ Λιόντος τοῦ Κλαβᾶ περὶ τὴν Τρύπην, καὶ χωράφιον εἰς τὴν Καλογωνίαν καὶ πάροικον τὸν Παρδογέρην ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος ἐκείνου, κύρ Νικολάου· ἀλλὰ καὶ πάροικοι τῆς τοιαύτης μονῆς· ἐξωνήσαντο ἐρείπια περὶ τὸν Θεωλόγον ἀπὸ τῶν Σταματοπουλίων, ἃ καὶ μετεποίησαν εἰς ἀμπέλια, καὶ ἤδη κατέχουσιν ὁ τε Μπόχαλης καὶ ὁ Πλείσταρης, καὶ ἐτέρους δὲ παροίκους, ὧν τοὺς μὲν ἡ τοιαύτη μονὴ ἀνεθρόψατο, οὕτινες καὶ εἰσὶν οὗτοι· Ἰωάννης ὁ Λεονταρίτης ὁ Μάσταλης, Ἰωάννης ὁ Νικολιτζόπουλος, Γεώργιος ὁ τῆς Ἀνυφαντῶ καὶ Ἰωάννης ὁ τοῦ Χειλᾶ· ἐκ δὲ προσενέξεως καὶ παραδόσεως τῶν κατὰ κτερὸς κεφαλαιωτικῶν καὶ ἐτέρων εἰσὶν οὗτοι· Χριστοφόρος ὁ Κουρετής, Νικόλαος ὁ Τρίκωλος, Νικόλαος ὁ Φράγκος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Γεώργιος ὁ Πινάτος. Καὶ ἐδεήθησαν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ ῥητῶς καὶ ταῦτα καταγραφῆναι ἐν τῷ παρόντι σιγίλλει τῆς ἡμῶν μετριότητος, καθὰ δὴ καὶ δεδήλωται, ὡς ἂν ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα καθάπαξ διατηρῶνται ἀπὸ τῆς τοιαύτης μονῆς· τῇ τοιαύτῃ καὶ ἄλιν παρακλήσει αὐτῶν προσσχοῦσα ἡ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται αὐτοῖς, ὡς ἂν, εἴπερ ἔχοι ταῦθ' οὕτως, δηλαδὴ ὡς ἀνήνεγκαν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ, ἔχῃ καὶ ταῦτα ἡ δηλωθεῖσα μονὴ κυρίως, δεσποτικῶς καὶ ἀναφαίρετως εἰς αἰῶνα τὴν ἅπαντα, μήτε παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιεξισμένων ἰσχύων, ἀρχιερέων δῆτα καὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν, μήτε παρὰ τῶν τὰ κοσμικὰ καὶ δημόσια διενεργούντων ἢ καὶ εἰς τὸ κεφαλαιωτικὸν εὐρίσκειν τὴν τυχοῦσαν εὐρήσουσά ποτε τῶν καρῶν διενόκλησιν καὶ ἐπήρειαν ἕνεκα τούτων· ὁ γὰρ ἐνοχλήσων αὐτῇ ἡ ἀφαιρήσων τι, ἀφ' ὧν ἡ σεβασμία αὕτη μονὴ κίετται μετοχίων καὶ κτημάτων καὶ ἄλλων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ὁποῖος ἂν καὶ εἴη ὁ τοῦτο τολμήσων, εἴτε τοπικὸς ἀρχιερεὺς, ὡς

διδωλται, ἢ κληρικὸς ἢ ἄρχων ἢ καὶ δημόσιος, ἂ ὑπείκων αὐτῷ χωρὶς λόγου τινὸς καὶ τῆς τυχοῦσης προφάσεως, μένων μέντοι πνευματικῶς κατὰ τὸ ἐν-ταλμα, ὃ ἔχει παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LVI. Hieromonacho Neophyto committuntur metropoles Athenarum et Euxipri.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμμα-τος ἀνατιθῆσι τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερομονάχοις ἀγαπητῷ κατὰ Πνεῦμα υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Νεοφύτῳ, καταστάντι πρότερον πνευματικῷ πατρὶ παρ' αὐτῆς καὶ ἀπὸ προτροπῆς καὶ ἐνδόσεως αὐτῆς ἀναδεξαμένῳ τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς πνευματικῆς πατρότητος, λειτούργημα ἀρίτως, διεξάγειν καὶ διοικεῖν τὰ δίκαια τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀθηνῶν, ἔτι τε καὶ τῆς Εὐρύπου, καὶ ἔχειν ἐπ' ἀδείας θείας καὶ ἱερῶς ναοὺς καθιεροῦν ἐν αὐταῖς καὶ ἀναγνώ-στα, προδιδάσκειν ἀπροκριματίστως κατὰ τὴν κανο-νικὴν ἀκριβείαν καὶ παρατήρησιν, πάντα διαπρα-τόμενον καὶ διενεργοῦντα μετὰ πολλῆς συντηρήσεως, καὶ προσοχῆς, ὥστε μηδὲν τι φωραῖναι ἀποπόν τι καὶ παρεῖσπρακτον ἐργασάμενον, ἐπιτηρεῖν τε καὶ τοὺς πνευματικούς πατέρας τοὺς ἐν αὐταῖς καὶ τοὺς εὐρισκομένους ἱερεῖς καὶ ὑποτιθέναι αὐτοῖς, καὶ νοουστῆναι τὰ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ σύστασιν τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ τὸν ἕτερον λαὸν τὸν χριστιανικὸν τοῦ Κυρίου διδάσκειν καὶ ἐπιστρέφειν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ κακῶν ἔργων ἐπὶ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σεμνῆς πολιτείας καὶ Χριστιανικῆς εὐκοσμίας καὶ καταστάσεως, ὥστε ἀπ' ἐχέειν ἀθεμιτογαμία, τριγα-μίας, ἀνηθότητος καὶ τῶν ἄλλων κεκωλυμένων γά-μων καὶ παντὶν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἄλλων παρανόμων ἔρ-γων τῶν προξενούντων τοῖς ταῦτα ἐργαζομένοις ψυχικὴν βλάβην τε καὶ ἀπώλειαν. Ὁφείλει οὖν ὁ εἰρημένος ἱερομόναχος καὶ δικαίῳ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν ποιεῖν πάντα συντετηρημένως καὶ προσ-επτικῶς κατὰ τὴν παρακλῆυσιν τῆς ἡμῶν μετριότη-τος. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἀπολύεται αὐτῷ καὶ τὸ πα-ρὸν ἐνταλτηριῶδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῷ δι' ἀσφάλειαν, ὥς μὴ οὕτω πικρύνει, ὡς αὕτη παρακλεῖσται, ἔσται αὐτῷ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην δοῦναι λόγον ἐν ὁρῇ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα. Ταύτην δὲ τὴν ἀνέθεσιν καὶ προτροπὴν οὕτως δίδωσιν αὐτῷ ἡ μετριότης ἡμῶν, μέχρις ἂν σὶν Θεῷ χειροτονηθῇ ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν· μετὰ ταῦτα γὰρ οὐδεμίαν οὐδόλω; ἔξει ἀδείαν καὶ ἐξου-σίαν ἐν ταῦταις τοιοῦτο τι ποιεῖν, ἀλλ' ἄργῳ δια-μνεῖ καὶ ἀνεύρητος, ὑποτασσόμενος καὶ αὐτῷ τῷ γεννησομένῳ ἀρχιερεῖ Ἀθηνῶν κατὰ πάντα καὶ

ὑπείκων αὐτῷ χωρὶς λόγου τινὸς καὶ τῆς τυχοῦσης προφάσεως, μένων μέντοι πνευματικῶς κατὰ τὸ ἐν-ταλμα, ὃ ἔχει παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LVII. Monasterio S. Petri apud Casa, Ecclesiae Sug-daw confirmantur jura monasterii patriarchalis.

† Ἐπεὶ εὐρίσκεται ἀνέκαθεν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Καφὰ ἐν τῷ Παλαιῷ Λιμένι μονῆριον πατριαρχι-κὸν εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ τιμίου Πέτρου, ἀφ' οὗ δίδεται ἐτησίως εἰς τὸ πατριαρχικὸν κελλίον τὸ σύνηθες κανονικὸν, ἀνέφερε δὲ ἀρίτως εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα ὁ ὢν ἐν τῷδε τῷ μονυδρίῳ καθηγούμε-νος, ὁ εὐλαβεστάτος ἱερομόναχος κύρ Βαρλαάμ, πο-ρίσασθαι γράμμα αὐτῆς ἐπὶ τῷ συντηρεῖσθαι τοῦτο ἀνέπαφον ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων Σουγ-δαλας, μήτε τινὸς ἀπαιτήσεως ἐξ αὐτοῦ γεννησομένης παρ' αὐτῶν, μήτε μὴν οἰαομένης συζητήσεως, ἀλλ' ὡς βιωθῆναι εἰς δεῦρο διετηρεῖτο ἐλεύθερον καὶ ἀνώτερον τῆς ἐντεῦθεν ἐπηρεας ὡς πατριαρχικὸν, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διαμένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνε-οχλησίας, ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αὐτοῦ ζήτησιν προσδεξαμένη, τὸ παρὸν ἀπολύει, δι' οὗ καὶ παρα-κελεύεται ἐν ἁγίῳ Πνεύματι διατηρεῖσθαι τὸ τοιοῦ-τον πατριαρχικὸν μονῆριον τοῦ τιμίου πρεσβυτέρου ἀνώτερον πάσης ἐπηρεας καὶ συζητήσεως ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν Σουγδαίας καὶ πάντων τῶν τοῦ κλήρου τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκκλη-σίας, τὸν δὲ κατὰ καιροὺς ἀποστελλόμενον μετὰ γραμ-μάτων τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν εἰς τὰ ἐκεῖ μέρη πατριαρχικῶν ἐξαρχειῶν δικαίων εἰσέρχεσθαι εἰ, τὸ τοιοῦτο μονῆριον καὶ ἀπολύειν τῇ συνήθου; κυβερνήσεως, μὴ μέντοι γε καὶ ἀπαι-τεῖν τι χάριν κανονικοῦ ἢ ἐνοχλεῖν αὐτῷ ἔξω τοῦ πρέποντος, τὸν γε μὴν εἰρημένον εὐλαβεστάτον κύρ Βαρλαάμ, καθηγούμενον εὐρισκόμενον ἐν τῷδε τῷ μονυδρίῳ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μοιχαλῶν προϊστάμενον καὶ τὰ εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυσιστέλειαν εἰσηγούμενον, αὐτὸν πέμπειν καὶ τὸ κανονικὸν εἰς τὸ πατριαρχικὸν κελλίον καθ' ἑαστὸν ἔτος ἀνυστερῆτως. Καὶ εἰς τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται αὐτῷ τὸ πα-ρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἐγράφη τῇ ἑκτῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς δι' ἰνδ.

LVIII. Nicephorus Gregoras excommunicatur a Philotheo, metropolita Selybria.

† Νικηφόρῳ τῷ Γρηγορᾷ καὶ τοῖς φρονούσι καὶ λέγουσι καὶ ἐπεκδικούσι τὰ ἐκείνου περὶ τε τῶν ἄλλων θείων δογμάτων, καὶ ἔτι περὶ τῆς παναχράν-του καὶ Θεομήτορος, ὅτι οὐκ εἰσῆλθε δηλονότι εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν οἷς ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο, ἀνάθεμα.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας Φιλό-θεος.

LIX. Patriarcha episcopum Justinianæ primæ et Iovis Bulgariæ vocat ad synodum œcumenicam, deliberaturum de unione Ecclesiæ Orientalis cum Occidentali.

† Μακαριώτατε ἐπίσκοπε τῆς πρώτης Ἰουστινια-νῆς Ἀχραιῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύ-

ματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ σωματικῶς, εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστωνύμου πληρώματος. Ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὁ κόντος Σαθεῖας, καταλαβὼν εἰς τὴν θεομεγάλυντον καὶ θεοφύλακτον Κωνσταντινούπολιν μετὰ κατέργων, ἔγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δουτικὴν ἀρχιερέα, τὸν κύρ Παῦλον, διεκόμεσε λόγους τοῦ πάππα πρὸς τὸν κράτιστον καὶ ἅγιόν μου αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε ἡμετέρας δηλονότι καὶ τῆς τῶν Λατίνων. ὁ οὖν κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ ἔδειξε τὰ περὶ τούτου τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαϊς, τῷ τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῷ Ἱεροσολύμων, ἔτι δὲ καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ τῶν εὐρεθέντων ἐνταῦθα ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ κοινῇ συνελθόντες καὶ ὁμοφωνήσαντες ἐψηφισάμεθα, δεῖν γενέσθαι οἰκουμενικὴν σὺνόδον κατὰ τὰς προγεγονυίας ἐπτὰ οἰκουμενικὰς συνόδους. Οἱ μὲν οὖν δύο ἀγιωτάτοι πατριάρχαι, ὁ τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εὐρίσκονται ἀρτίως ἐνταῦθα, καὶ ἀποστέλλουσιν ἤδη γραφεῖς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὰς οἰκίας συνόδους, ἵνα παραγένωνται. Διεμνηυσάμεθα δὲ καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας ἡμεῖς, ἵνα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πάντων ἀρχιερέων καὶ τῆς ἰδίας συνόδου ἐνὶ γούν ἀναγκασθὼν ἀφικέσθαι καὶ τὴν ἀγιωσύνην σου μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων πάντων, ἐπεὶ καθολικὴ καὶ οἰκουμενικὴ ἔσται ἡ σύνοδος. Ἐπεὶ γὰρ ἡ αὐτόθι Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐντεῦθεν ὡς ἀπὸ πηγῆς καὶ ρίξης ἔχει τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὑγίαν καὶ ἀμώμητον πίστιν, πρόκειται δὲ ἀρτίως ὁ περὶ εὐσεβείας καὶ πίστεως σκοπὸς, ἀνάγκη πᾶσά ἐστι, καταλαβεῖν ἐνταῦθα τὴν ἀγιωσύνην σου, ἵνα κοινῇ διασκεψόμενοι, τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι, δώμεν λόγον ὑπὲρ τῆς θεοσεβείας ἡμῶν καὶ τῶν ἀπαισίων περὶ Θεοῦ δογμάτων, ἐρηρυσμένοι ταῖς θείαις Γραφαῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς τε καὶ ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς παραδόσεσι καὶ διδασκαλίαις. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα κἄν μίαν συλλαβὴν ἢ μίαν κεφαλὴν παροραθῆναι τῶν κειμένων δογμάτων, ἀλλὰ τῶν εὐαγγελικῶν τε καὶ ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν κανόνων τε καὶ δογμάτων καὶ τῶν ἀρχαίων νομοθεσιῶν κειμένων, οὕτω καὶ ἡμᾶς δοῦναι λόγον ὑπὲρ τῶν προκειμένων ὑποθέσεων. Διὰ τοῦτο καὶ πᾶσας σου δουλείας ἀρεῖς, ὅσαι καὶ οἶαί εἰσι, καὶ πάντα τὰ προκειμένα σοι δεύτερα θέμενος τοῦ περὶ εὐσεβείας λόγου, σπουδασὼν κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην καταλαβεῖν ἐνταῦθα μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ πάντων ἀρχιερέων. Ἐνθα γάρ ἐστι ὁ περὶ εὐσεβείας καὶ περὶ πίστεως λόγος προηγούμενος, πάντα δεῖ παραβλέπειν τὴν πρὸς ἀλήθειαν βλέποντα. Ὑπελείς οὖν καταλαβεῖν ἐντὺς τῆς τεταγμένης διωρίας, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ παρόντος Ἰουνίου μηνὸς τῆς ἐνισταμένης α' ἰνδικτιῶνος μέχρι καὶ συμπλήρωσιν χρόνων ὀκτώ. Ἐὰν δὲ παρελθούσης τῆς τοιαύτης διωρίας οὐκ ἔλθῃ ἡ ἀγιωσύνη σου, ἡμεῖς οὐκέτι μέλλομεν περιμένειν. Καὶ πόση ἡ ζημία ἐστὶ, πόση βλάβη, πόση πρὸς τούτοις ἀτιμία, τοιοῦτιον προκειμένων ἀναγ-

καίῳ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀπολειφθῆναι τὴν ἀγιωσύνην σου τῆς τοιαύτης ἐπωφελοῦς συνελεύσεως, ὥσπερ ἐπεὶ ἔλθῃ, πόση τιμὴ καὶ δόξα, πόσων κέρδης καὶ πόση ὠφέλεια ἔσται καὶ εἰς τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ εἰς τοὺς εὐρίσκομένους αὐτόθι Χριστιανούς; Σπουδασίτω τοίνυν αὕτη ἀφικέσθαι ἐνταῦθα, πάντα τὰ ἄλλα ἐλάττω θέμενος τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. γινωσκέτω δὲ ἡ ἀγιωσύνη σου, ὅτι τὴν ὑγίαν καὶ ἀμώμητον πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν καὶ τὰ ὁρθὰ ταύτης δόγματα οὕτω φυλάσσομεν, καὶ οὕτως ἔχομεν καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ βασιλεία, ὥσπερ καὶ πρότερον εἶχομεν. καὶ μὴ πιστεύσης τίσι λέγουσιν ἴσως περὶ ἡμῶν ἐναντία, ἀλλ' οὕτω διακείμεθα περὶ τὰ ὁρθὰ καὶ ἀληθῆ περὶ Θεοῦ δόγματα, καὶ οὕτως ἐσμέν καὶ νῦν, ὥσπερ ἤμεν καὶ πρότερον. καὶ γὰρ οὕτω συνεφωνήσαμεν μετὰ τῶν μνηστῶν τοῦ πάππα, ἵνα, ἐὰν φανῇ τὸ ἡμέτερον δόγμα ἐν τῇ συνόδῳ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν κρείττον τῶν Λατίνων, ἔλθωσιν ἐκεῖνοι μεθ' ἡμῶν καὶ ὁμολογήσωσιν, ὥσπερ λέγομεν ἡμεῖς. Θαρρόμεν δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι οὕτω γενήσεται τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι. Ἀκριβῶς οὖν πληροφορηθῆτι, ὅτι οὕτως εἶναι ταῦτα, ὡς γράφομεν τῇ ἀγιωσύνῃ σου. Γενέσθω οὖν οὕτω, καθὼς παραβηλούμεν αὐτῇ, ἵνα καταλάβῃ ἐνταῦθα ἡ ἀγιωσύνη σου μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων πάντων. ἐπεὶ τοιαῦτα εἰσιν ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητοι αἱ προκειμεναι ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις. Ὁ πανάγθεος Κύριος εἴη διαφυλάττων τὴν ἀγιωσύνην σου ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος.

C LX. Archiepiscopus Leucadis transfertur in metropolim Naupacti.

† Πράξις συνδικῆ ἐπὶ τῇ μετασθέσει τοῦ Ναυπάκτου ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος.

† Σκοπεῖν χρὴ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πανταχοῦ περιάγειν τὸν γε ἀληθῶς εἰληφότα παρὰ Χριστοῦ τὴν τῶν αὐτοῦ λογικῶν θρεμμάτων ποιμαντικὴν προστασίην, καὶ μὴν δὴ προῦργου τίθεσθαι, ὅπως μηδὲν τι τούτων μέρος ὑποσυχῶν ὁ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν βασκαίνων πύββω βῆλῃ τῆς προσκυύσης καὶ σωτηρίου νομῆς τῇ σπᾶναι καὶ ἐρημίᾳ τῶν ταῖς διδασκαλαῖς ὡπερ τιτὶ πᾶσις ἐκτρέφειν αὐτὰ δυναμένων. οὐ μόνον γὰρ ἀπολείπεται τὸ τοῦ Χριστοῦ παμίμιον τῇ τῆς λογικῆς ἐνδεῇ τροφῇ, ἀλλὰ καὶ θηροὶ βορὰ ταυτὶ γενήσεται, λέγω δὴ ταῖς εὐδοκίμοις καὶ κιθῆλοις διδασκαλαῖς τῶν ἔργων αἱ ποιουμένων, τὰ τῆς εὐσεβείας ἐλικρινῆ δόγματα παραχράττειν καὶ τῷ σίτῳ τὸ ζιζάνιον ὑποσπείρειν. ὅθεν οὐδ' ἐπὶ πολλῷ χρὴ παρατείνεσθαι τὸ ἀποιμάντων τῶν χρηρευουσῶν ἐκκλησιῶν, μηδ' ἀνευ προέδρου ταύτας διατελεῖν, καὶ μάλισθ' ὅσαις συμπέδωκε μέσον γενῶν. . . . ὡς ἐν σποδιᾷ πῦρ συγκρύπτεσθαι καὶ τὴ φαίνειν κατὰ μικρὸν ἀποβάλλειν, μὴ παρόντος τοῦ τῆν ἀναψιν δυναμένου ποιεῖν, ὑπότιον δῆπου καὶ τὸ νῦν ἡμῖν ἐν λόγοις. ἡ γὰρ ταῖς μεγίσταις; ἀνωθεν ἐγκριθεῖσα τῶν μητροπόλεων ἀγιωτάτῃ μητρόπολιν Ναυπάκτου, ἀρχιερέως γνησίου χρηρεύουσα, ψήφῳ συνδικῇ τὴν αὐτῆς ποιμένα καὶ πρόεδρον εἰληφεν, ἀνδρα συνετὸν καὶ πολλάκις ὑπὲρ εὐσεβείας διτηγωνισμένον τε

καὶ καθόντα, ὡς εἶδειν ἡ ἡμῖν ὑπὲρ αὐτοῦ πεμφθεῖσα κοινὴ παρὰ τῶν ἐκείσε τοπαρχῶν, εἶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐκκρίτων τε καὶ λογάδων καὶ τῶν τοῦ κλήρου ἔγγραφος μαρτυρία, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν χειροτονίαν πρότερον τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λευκάδος ἀνῆρημένον, ἀποδιωχθέντα δ' ἐκείθεν παρὰ τῶν Ἰταλῶν, δὲ δὴ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ψήφῳ συνοδικῇ, ὡς δεδήλωται, τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, τοῦ Καίσαρ-
 ρείας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Ποντο-
 ρακλείας, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Αἰνίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τοῦ Γάνου, σεπτῷ τε κελεύσματι καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, ἐφ' ᾧ τῇ τῆς Ἐκκλησίας καλῶ; ἔδρυται καὶ ἐσθίρι-
 κται, ἀποκατέστη τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι ἐπὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπολύουσα ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν παροῦσαν συνοδι-
 κὴν πρᾶξιν πρὸς τόνδε τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Ναυπάκτου, ὑπερίμῳ καὶ ἑξαρχῳ πάσης Αἰτωλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος καὶ συλλειτουργῶν, κύρ Ματθαῖον, δίδωσιν αὐτῷ τὴν ἀνήκουσαν τῇδε τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ πᾶσαν τὴν ἀρχιερατικὴν διεξαγωγὴν, ὡς γνησίῳ ταύτης ἀρχιερεῖ, δὲ δὴ πρὸς τῷ λαγεῖν τὴν ἐπωνυ-
 μίαν τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπά-
 κτου ἔξει καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ταύτης; ἔγκαθίδρυσιν. Νῦν μέντοι γε ὀφείλει ἔχειν τὴν ἑαυ-
 τοῦ καθέδραν ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀγιωτάτης ἐπισκο-
 πῆς τῆς ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ Ἀρτης, ἔχειν τε καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐτέρας; ἐπισκοπὰς, ἀνευ τῶν δύο ἐπισκο-
 πῶν αὐτοῦ, τῆς τε Δρυνουπόλεως καὶ τῆς Βελᾶς, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ τιμῆς ἐν τε καθέδραις, στάσεσιν τε καὶ σφραγίσαι, ἀναγνωστῶν σφραγίδας ποιεῖν, ὑποδιακόνους τε καὶ διακόνους προδιθάξαι καὶ πρε-
 σβυτέρους χειροτονεῖν καὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἔγκαθιστᾶν, ἐφεμμένον καὶ τοῦτο πράττεσθαι, ἐπιλαδέσθαι δὲ καὶ πάντων τῶν ὁθεν-
 δήποτε διαφερόντων δικαίων τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ ἱερωμένοι, μονάζοντές τε καὶ λαϊκοί, ὑποκει-
 σθαι τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν, ὅσα γνησίῳ αὐτῶν ἀρ-
 χιερεῖ καὶ ποιμένι, μεσίτῃ τε καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς Θεὸν, κ. τ. λ. Ἐπιδέδοται ἡ παροῦσα συνοδικὴ πρᾶξις τῷδε τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου, ὑπερίμῳ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, δι' ἀσφάλειαν, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Ἰούλιον τῆς ἐνισταμένης ε' ἰνδ. τοῦ ς' ὡς ἔστους, ἥτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτο-
 χείρῳ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LXI. Christianupoleos præsul in jus vocatur.

† Μηνὶ Νοεμβρίῳ, θ', ἡμέρᾳ τρίτῃ, ἰνδ. ς', προ-
 καθήμενου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν τοῖς κελλίοις τῆς μεγάλ-
 ης ἀγίας τῆς αὐτοῦ τοῖς ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηγου-
 μενοῖς, συνεδριάζοντων αὐτῷ καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερίμων, τοῦ Καίσαρ-
 ρείας, τοῦ

Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Βρύ-
 σεως, τοῦ Βιζύης, ὄντος διὰ γνώμης καὶ τοῦ Αἰνίου, ἐλατῆθι περὶ τοῦ Χριστιανουπόλεως, ὅτι τε τὸν μο-
 ναχὸν Ἡσαίαν τὸν ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ τιμίου Προ-
 δρόμου συνοδικῶς ἐπισχεθέντα, μὴ προδιδασθῆναι εἰς ἱερωσύνην διὰ τὸ δοῦναι καὶ αὐτὸν τῷ γόητι ἐνέ-
 χυρον ἐπὶ τὸ εὐρεῖν τὰς ὑπέρπυρα, ἀπερ ἀπώλεσεν ὁ
 μοναχὸς Ἰλαρίων, λαβὼν ἐκείνον ἀπὸ τῆς τοιαύτης
 μονῆς, καὶ ταῦτα τὴν ὑπόθεσιν εἰδὼς καὶ διαμνηυ-
 θείς παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, διὰ τε τῶν ἱερωτάτων ἀρ-
 χιερέων, τοῦ τε Ἐφέσου καὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως,
 μὴ λαβεῖν αὐτόν· ὁ δὲ λαβὼν καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 ἐκκλησίαν ἀπέλθων ἐχειροτόνησε τοῦτον διάκονον, καὶ
 ὅτι τούτου γανομένου καὶ τοῦ βηθέντος Ἡσαίου ἐλ-
 θόντος ἐνταῦθα καὶ καθαιρεθέντος ψήφῳ συνοδικῇ,
 ἐπισχεθείς καὶ ὁ Χριστιανουπόλεως καὶ διαμνηυθείς,
 ἐλθεῖν ἐνταῦθα ἀπολογησόμενος συνοδικῶς, ὅτου χά-
 ριν πεποίηκε ταῦτα· ὁ δὲ οὐκ ἤλθε, προβαλλόμενος
 ἐνδεῖαν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι δι' αὐτὴν ἐνταῦθα παρα-
 γενέσθαι, καὶ εἰ δεῖ συγχωρηθῆναι αὐτὸν ἐνεργεῖν
 τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, μέχρις ἂν ἐνταῦθα παραγένη-
 ται. Πρὸς ταῦτα ἀπεψήφισαν οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς,
 ἐπιθεβαιώσαντες ταῦτα ὕστερον καὶ τοῦ παναγιω-
 τάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου,
 ὅτι τὰ μὲν ἐγκλήματα ταῦτα καθαιρεσὶν ἀπαιτεῖ τοῦ
 Χριστιανουπόλεως, τοιαῦτα πεποιηκός· διὰ δὲ
 συγκατάβασιν καὶ ὅτι ἀπὸν οὐδεὶς καταδικάζεται,
 ἔστω συγχεχωρημένος ἀνεργεῖν ἀκολούτως τὰ τῆς
 ἀρχιερωσύνης, ἕως ἂν ἐνταῦθα παραγένηται. Ἐτά-
 χθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ μὲν ἐντὸς τοῦ ἐλευσομένου
 Μαῖου μηνὸς ἔλθοι, γεγονότων πρὸς ἐκεῖνον τριῶν μην-
 νυμάτων, πρώτου μὲν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα διὰ τιμίας
 γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου δεσπότου ἡμῶν, τοῦ οἰ-
 κυμενικοῦ πατριάρχου, δευτέρου δὲ καὶ τρίτου διὰ
 τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Μονεμβασίας καὶ
 τοῦ Λακεδαιμονίας, εὐρισκομένων ἐκείσε, τότε ἀπο-
 λογῆσεται συνοδικῶς, καὶ γενήσεται τὸ τῇ θεῷ καὶ
 ἱερᾷ συνόδῳ ὄξιν κανονικῶς· εἰ δὲ τῶν μηνυμάτων
 γεγονότων, ὡς εἴρηται, καὶ τῆς τεταγμένης διωρίας
 παρελθούσης οὐκ ἔλθοι, τότε ἵνα καὶ ἀπὸν καθαιρη-
 ται. Διὰ ταῦτα ἐγγέγραπται ταῦτα τῇ παρόντι κωδι-
 κίῳ σημειώσεως χάριν, μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ς'.

LXII. Metropolitæ Gothiæ committitur Ecclesia Chersonis.

† Ἐνταλμα ἐξαρχικὸν τῷ Γοθίᾳ, γεγονὸς ἐπὶ τῇ
 τῆς Χερσῶνος ἐκκλησίᾳ.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμ-
 ματος ἀνατίθησι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Γοθίας
 καὶ ὑπερίμῳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ
 τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, τὴν ἐξαρχί-
 αν καὶ διοίκησιν τῆς ἐν Χερσῶνι ἀγίας τοῦ
 Θεοῦ ἐκκλησίας, ὅστις καὶ ὀφείλει ἐπιβλέπειν καὶ
 ἐπιτηρεῖν ταύτην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένους
 ἱερωμένους καὶ μονάζοντας καὶ τὸν λοιπὸν τοῦ Κυ-
 ρίου Χριστῶνυμον λαὸν καὶ παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖ-
 σθαι, κ. τ. λ. Ἀπελύθη τῇ δ'.

† Εἶχε καὶ διὰ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς χει- A
ρὸς τὸ· Μηνὶ Ὁκτωβρίῳ ινδ. ζ'.

LXIII. *Synodus decernit, fundos ecclesiasticos non
posse cedi imperatori.*

† Μηνὶ Νοεμβρίῳ . . . ινδ' ζ', διεκομίσθησαν
λόγοι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ
βασιλέως πρὸς τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν,
τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, διὰ τοῦ περιποθήτου
Θείου τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, τοῦ
τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Μακαρίου Ἰλαδᾶ τοῦ
Ταρχανειώτου, εἰπόντος, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος βού-
λεται καταστήσαι στρατιώτας ἐν τοῖς χωρίοις ἔξω
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τῆς Σηλυβρίας, οἷς
καὶ βούλεται δοῦναι τὰ ἐν αὐτοῖς χωράφια καὶ τὴν
γῆν πᾶσαν τὴν ἐν αὐτοῖς· ἐπεὶ δὲ ἔχει καὶ ἡ μεγάλη
Ἐκκλησία δύο χωρία, τὸ τοῦ Οἰκουνομείου καὶ τὸ τοῦ
Πασπαρᾶ, μνηύει τῇ μεγάλῃ ἁγιστύνῃ σου, ἵνα ἀπο-
λυθῶσι ταῦτα παρ' αὐτῆς, ὡς ἂν παραλαβὼν ὁ βασι-
λεὺς, ὁ ἅγιος ταῦτα ποιήσῃ ἐπ' αὐτοῖς, ὥστε βούλε-
ται, κατέχειν γὰρ μέλλει ταῦτα μέχρι χρόνου ἐνός,
καὶ εἰ μὴν ποιήσῃ, ὥστε βούλεται, καθέξει ταῦτα
καὶ εἰσέτι καὶ δώσει τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐτέραν πρόσδοον,
ἔξω τοῖς κτήμασι τούτοις, εἰ δὲ οὐ ποιήσῃ, ὥστε
βούλεται, ἀντιστραφῆσονται ταῦτα πρὸς αὐτήν. Πρὸς
ταῦτα ὁ παναγιώτατος δεσπότης ἡμῶν, ὁ οἰκουμενι-
κὸς πατριάρχης, ἀπεκρίνατο, ὡς· Ἐγὼ οὐκ ἔχω
ἄδειαν ἐκδοῦναι τινὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας κτημά-
των, φύλαξ γάρ εἰμι τούτων κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν
κανόνων διαταγήν, καὶ τῶν μὲν προσόδων αὐτῶν
εἰμι κύριος κατὰ πάντα καὶ ἐξουσιαστής, ὥστε
ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς πᾶν, ὥστε βούλομαι, τῶν δὲ ὑπο-
κειμένων αὐτῶν καὶ τῶν κτημάτων οὐχί, ἀλλὰ φύλαξ
μᾶλλον εἰμι· διὰ τοῦτο καὶ οὐ ποιήσω τοῦτό ποτε.
Προτροπῇ δὲ τῆς μεγάλῃς ἁγιστύνῃς αὐτοῦ συνήχθη-
σαν οἱ ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς καὶ ὑπέρτιμοι ἐν τῇ σε-
λασμίᾳ μονῇ τοῦ Ἀκαταλήπτου, ὁ Καισαρείας, ὁ
Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, ὁ Καλκιδόνος, ὁ Βιζύης, ὁ
Βρύσεως, ὁ Περὶθεωρίου, ὄντος διὰ γνώμης καὶ τοῦ
Αἰνῶ, καὶ ἀκηκοότες ταῦτα καὶ ἐρωτηθέντες εἶπεν,
τί καὶ αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τούτου, πάντες· εἶπον ὡς
ἀπὸ ἐνός στόματος, μὴ ἔχειν ἄδειαν μήτε τὸν πανα-
γιώτατον δεσπότην ἡμῶν, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρ-
χην, μήτε τὴν περὶ αὐτὸν ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνο-
δον ἐκδοῦναι πρὸς τινὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας κτη-
μάτων· κεκωλυμένον γὰρ εἶναι τοῦτο παρὰ τῶν
ἱερῶν κανόνων καὶ ἀπειρημένον τὸ δίδοναι τινὰ τῶν
ἐπισκόπων ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκ-
κλησίας πρὸς τινά. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἶπερ καὶ
βουλόμεθα ποιῆσαι τοῦτο, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα, κωλυό-
μενοι παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἐπὶ τούτοις εἶπεν
ὡς ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ
βασιλέως ὁ περιπόθητος Θεὸς τῆς ἁγίας βασιλείας
αὐτοῦ, ὅτι ἐπεὶ οὐ διόδατε ταῦτα πρὸς αὐτὸν, ὥστε
ταῦτα, ἵνα κατέχη, ὥστε κατέχουσιν ἕτεροι καὶ
σπεύρουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀποδοῦναι τὴν μορτὴν πρὸς
τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε οὖν καὶ αὐτῷ ἐμοίως, ἵνα ὀρι-
σμῇ τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἀποδιδῶναι τὴν μορτὴν
τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς. Καὶ πρὸς ταῦτα οὖν εἶπεν ἡ

ἱερὰ σύνοδος, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἔχοντες ἄδειαν ποιῆσαι·
κεκωλύται γὰρ καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων,
διακελευομένων, μὴ δίδοσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτη-
ματὰ τινὶ τῶν δυνατῶν, μήτοι γε καὶ βασιλεῖ. Ἐπὶ
πᾶσι τούτοις ἀπεφώνητο καὶ ὁ παναγιώτατος δεσπότης
ἡμῶν, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ ἡ περὶ
αὐτὸν ἱερὰ καὶ μεγάλη σύνοδος, ὅτι ἡμεῖς μὲν ἄδειαν
οὐκ ἔχομεν ἐκδοῦναι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα
πρὸς τινά· οὐδὲ γὰρ βουλομένοις ἡμῖν ἐξέσται τοῦτο
ποιῆσαι· διὰ τοῦτο καὶ οὐδόλως ἀπολύομεν ταῦτα.
Εἰ δὲ βούλεται ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος λαβεῖν αὐτὰ τῇ
ιδίᾳ ἐξουσίᾳ, ὃ βούλεται ποιῆσαι, ποιησάτω. Αὐτὸς
ἔδωκε ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς καὶ βουλόμενος,
λαβεῖν αὐτὰ λαβέτω, ἐξουσίαν ἔχει ποιῆσαι ἐπὶ τού-
τοις, ὃ βούλεται. Ἡμεῖς ἀφ' ἐαυτῶν οὐδόλως ποιή-
σομεν τοῦτο, κἂν εἴ τι γένηται. Εἰς γοῦν τὴν περὶ
τούτου δὴλωσιν ἐγράφησαν ταῦτα ἐν τῇ παρόντι κω-
δικίῳ σημειώσας χάριν.

LXIV. *Ecclesia Sardium subicitur metropoli Philadelphiæ.*

† Πρᾶξις συνδικῆ ἐπὶ τῷ Φιλαδελφείᾳς.

† Ὁ δὲ πάντα μεταποιῶν χρόνος καὶ ἀμείδων καὶ
εἰς τὸ μὴ ἂν χωρεῖν παρασκευάζων τὰ καλῶς ἔχοντα
μέχρι τούδε τὰ ἑαυτοῦ ποιῶν καὶ τῆς ἰδίας φυσικῆς
ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὴν τῶν Σάρδεων μεγα-
λὴν μητροπόλιν, ἐφ' οὗτω δόξῃ, προήκουσαν καὶ
τοσαύτην περιφάνειαν σχοῦσαν ἀπὸ τε χρόνου καὶ
τῆς τῶν ἐν αὐτῇ καλλίστης· εὐταξίας τε καὶ παιδεί-
σεως, ὡς καὶ ταῖς μεγίσταις καὶ πρώταις συναρχιε-
ρηθῆναι τῶν μητροπόλεων, καὶ τὸ πρωτεῖον πλην ὁλί-
γων τινῶν κατὰ πασῶν ἐπιφέρεισθαι καὶ τὸ κράτος,
κἂν ταῖς ἀπάντων ἐγκειμένῃ γλώσσαις, ὡς ἦδ' ὁ μὲν
τι τερπνὸν καὶ καλλώπισμα τῶν ὅσαι τῆς Ἀσίας
προκάθηνται πόλεις, εἰς τοσούτου νῦν ἀμορφίας
προήνεγκε ταύτην καὶ οὕτω τὸ κατ' αὐτήν, Θεοῦ
δὴλαδὴ συγχωρῶντος, διέθετο, ὡς μηδὲ σχῆμα γοῦν
πόλεως ἀποσώζειν καὶ μικρὸν τινα χαρακτηρὰ ἀντὶ
παραδείτου τρυφῆς, ἀφανισμοῦ καὶ ἀπωλείας πεδίον
γεννημένῃ. Καὶ ταῦτα μὲν τῷ χρόνῳ ποιεῖν καὶ τὰ
πολλὰ τούτων ἐτι χεῖρω τοῖς πᾶσι προσεπαυτεῖν
ἔθος, ὅλην εὐρίσκοντες τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν
τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν πλήθος, μάλα
ἐκάλως ἡμῖν ἐπιγιγνομένην. Τοῖς δὲ γε τῆς ἀσφα-
λείας αὐτῶν καὶ τῆς εἰς τὸ κρεῖττον ἐπανορθώσεως
ἀνάγκην ἔχουσι κήδεσθαι τῶν ἀπολωλῶτων τὰ κατα-
λειφθέντα μέρη συνάγειν προσήκει καὶ τούτοις φυ-
λακὴν εἰς τὸ ἐξῆς χορηγεῖν, ὡς ἂν τῆς χρονικῆς,
ἐπιβουλῆς ἀνώτερα τὰ τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας πε-
ριλειφθέντα ἐκ πολλῶν μικρὰ λείψανα πνευματικῆς
ἐπισκόψεως· ἀξιώσαι τῶν προσηκόντων ἂν εἴη, τὸν
καλὸν ἐκείνον μιμουμένους, ποιμένα, ὃς τὰ πολλὰ
τῶν προβάτων καταλιπὼν, κἂλως ἔχοντα, ἐπὶ τὴν
τοῦ ἀπολωλῶτος ἐνδὸς ζήτησιν καθῆκεν. Ἐνθεν τοι
καὶ τὴν ἀγιωτάτην Φιλαδελφείας μητροπόλιν, πολλὰ
φιλουμένην Θεῷ καὶ διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τέλους
ἀνάλωτον τηρουμένην καὶ μηδενὶ ποτ' ἂν τῶν ἐθνῶν
αὐχένα κλίνειν προσεταγμένην, ποιμένα τε πλου-
τούσαν τὸν Ἀρχὼν τὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ ἐκτὸν καὶ ταῖς

αὐτοῦ σὺν τοῖς λόγοις τε καὶ διδάγμασιν εὐχαί· κα-
τεστηγμένην, μητέρα τούτων δὴ τῶν καταλειφθέν-
των καὶ μητρόπολιν καλὸν ἔδωκεν ἡμῖν καταστήσαι,
οὐ δόξαν μᾶλλον αὐτῇ παρεχομένην. δοῶν αὐτοῖς τὴν
ἀπ' αὐτῆς σωτηρίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Συνδιασκε-
ψαμένη τοίνυν τὴν περὶ τούτου τὴν μετρίωτος ἡμῶν τῇ
περὶ αὐτὴν ὁμηγύρει τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ
ὑπερτίμων, τῷ Ἐφέσῳ, τῷ Κυζίκῳ, τῷ Νικαίᾳ·
τῷ Χαλκηδόνι, τῷ Βρούσει, τῷ Περιθεωρίῳ καὶ
τῷ Μιλήτῳ, πέπραχε τὴν μὲν ἐνορίαν πάντων τῶν
Σάρδεων, ὅση τις ἐστίν, εἶναι ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην
ταύτην μητρόπολιν, ταύτην δ' ὡσαύτως τὴν τῶν Σάρ-
δεων κεκτημένην τόπον καὶ θρόνον, τοῦτο εἰς τὴν
ἐξῆς ἅπαντα χρόνον εἶναι, ὅπερ αἱ Σάρδεες ἦσαν.
καλῶς ἔχουσαι καὶ μήπω τῇ τῶν ἐθνῶν φθορᾷ, Θεοῦ
παραχωρήσαντος, ἐκδοθεῖσαι. Ἐξίσταται τοίνυν τὸ ἀπὸ
τοῦδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας, ὑπερ-
τίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν με-
τρίωτος, γνησίῳ ὅντι ἀρχιερεὶ καὶ τῆς περιλειφθεῖ-
σης ἐνορίας τῶν Σάρδεων, μετέχειν πάντων τῶν ἀνη-
κόωντων τῷ τῷ αὐτῷ ὁρόνῳ, ἦγουν τοῦ τε τόπου καὶ
τῆς ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάσεως σιτάσεως· καὶ καθέδρα,
τοῦ τε διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν, ἐπι-
σκόπους ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὰς ἐκκλησίαις ἐγκαθίσταειν
καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντα ποιεῖν καὶ πράττειν, ὅσα
πᾶσι τοῖς γνησίοις ἀρχιερεῦσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ
ἐκκλησίαις ἀνέκει ποιεῖν, τῶν καταλειφθέντων με-
ρῶν ἐκείνης ὑποκειμένην τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει
Φιλαδελφείας, ὀφειλομένη καὶ τὸν τόπον ἔχειν καὶ τὴν
τιμὴν καὶ τὸν θρόνον ἐκείνης, ὡς εἴρηται, ὀφειλόντων
πάντων τῶν ἐν αὐταῖς εὐρίσκομένων Χριστιανῶν
ὑποκεῖσθαι αὐτῇ δὴ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φι-
λαδελφείας καὶ πειθαρχεῖν, ὡς γνησίῳ ἀρχιερεὶ καὶ
διπλακτῇ καὶ μεσίτῃ αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, μη-
δεὸς ὅτος τοῦ πλεονεκτητικῷ τινι τρῶπῳ παρεσα-
χθέντος καὶ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τούτων ἱερατικόν τι βουλη-
θησόμενον ποτὲ διαπράττειν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ
τούτου ἀσφάλειαν ἀποδεδωκεν καὶ ἡ παρούσα συνδι-
κὴ πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετρίωτος.

† Ἀπελύθη τῇ ς'. Εἴχε καὶ διὰ τῆς τιμᾶς πα-
τριαρχικῆς χειρὸς τὸ· Μητρί Αὐγούστῳ, ἰνδ. ζ'.

**LXV. Patriarcha Philotheus litteris ad patriarcham
Antiochiæ datis conqueritur de quodam Marco.**

† Μητρί Φεβρουαρίῳ ιε', ἰνδ. ς'.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, πατριάρχα θεοῦδόλεως με-
γάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγίῳ
Πνεύματι ἀγαπητῇ ἀδελφῇ τῆς ἡμῶν μετρίωτος
καὶ συλλειτουργῇ, τὸν παντοδύναμον διὰ παντὸς ἰκ-
τεύω Κύριον, ὅπως ὑγιαίνει ἡ ἀγιωσύνη σου καὶ
σωματικῶς, καὶ παντοίαν ἔχει τὴν πρὸς τὸ κρεῖτ-
τον ἐπίδοσιν εἰς καταρτισμὸν καὶ στηριγμὸν τοῦ
ὑπὸ σὲ Χριστιανύμου πλυνίου καὶ ὑπερασπισμὸν
τῆς ἀνωμήτου καὶ ὑγιούς πίστεως. Ὅποσα σκάν-
δαλα καὶ θορύβοι· καὶ συγχύσεις καὶ ταραχαῖ· ἐποίη-
σεν ἐνταῦθα ὁ πατὴρ τῆς σῆς ἀγιότητος εἰς προστα-
σίαν ἀποσταλείς πρὸς καίρου τῆς σεβασμίας μονῆς
τῶν Ὁδηγῶν, ὁ ποτὲ Ἀπαμείας, παρεδιδώθησαν

PATROL. GR. CLII.

Α καὶ παρὰ πολλῶν τῶν ἡμετέρων γραμμάτων τῇ αἵ
ἀγιώτερι καὶ παρὰ τῶν αὐτῶν ἐρχομένων, καὶ οὐκ
ἔστι νῦν χρεια τὰ αὐτὰ πάλιν γράφειν περὶ τῶν αὐ-
τῶν· τοῦτο δὲ μένον ἔστιν ἀνάγκη πάντα παραδελώ-
σαι, ὡς οὗτος ὁ ποτὲ Ἀπαμείας, Μάρκος, ὡς φαί-
νεται ἀπὸ τοῦ πράγματος, οὕτε πατριάρχῃ Ἀντι-
χείας ἔχει, οὕτε σύνοδον, οὕτε Κωνσταντινουπόλεως,
ἀλλ' οὐδὲ ἐκκλησίαν. Ἐποίησεν αὐτόθι, ὅσα ἀλλότρια
καὶ ξένα παντὶ ἀνθρώπῳ Χριστιανῷ, ὡς ἐμμέτομον
ἀπὸ τῶν τῆς σῆς ἀγιότητος γραφῶν, ἦλθεν ἐνταῦθα,
καὶ ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν βασιλείαν, τὴν
Κωνσταντινούπολιν, σχεδὸν τὸ πᾶν, καθηρέθη παρὰ
τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς συνό-
δου, καὶ ἀφορισμῷ καθυπέβληθη. Ἐάν μὴ συντόμως
ἐπαναστρέψῃ αὐτόθι, καὶ οὐδὲ ἐφρόντιαι περὶ τοῦ-
του, οὐδὲ λόγῳ ἠξίωσε, ἀλλὰ καὶ τοὺς διακομίσαν-
τας ἀρχιερεῖς τὰ ταιαυτα καὶ ὕβριες καὶ ὕβριζει,
καὶ οὐδὲ ἰδεῖν ἐθέλει, καὶ νῦν πάλιν βούλεται ἵνα
καὶ τὸ μοναστήριον λάβῃ μεθ' αὐτοῦ, καὶ μήτε ὑπὸ
τὴν Κωνσταντινουπόλεω· εἶναι, μήτε μὴν ὑπὸ τὴν
Ἀντιοχείας, ὡς περ μέλλεις μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν
γραφῶν τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερέων τῇ· σῆς ἀγιότη-
τος· τὸ δὲ χεῖριστον, ὅπερ ἔκρουσα νῦν, ὅτι βούλεται
ἵνα ἔλθῃ αὐτόθι, νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὴν ἀγισσύνην σου
καὶ τὴν σύνοδόν σου, νὰ λάβῃ πάλιν τὴν συγχώρη-
σιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς μονῆς, καὶ εὐρίσκηται
ἐνταῦθα. Τί ταῦτα; ἀνθρώπου; Χριστιανοῦ; διαβό-
λου ἀντικρύς εἰσιν ἔργα. Ἐγὼ τὴν εἰρήνην χρῆζω
καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλίαν τῆς ἀγιωσύνης σου,
ὅτι οὐκ ἄλλως ἡμᾶς ἔχειν δεῖ, ἐπεὶ τοῦτο διδάσκο-
μεν, καὶ εἰς τοῦτο ἐτάχθημεν, καὶ αὐτὸν ἐρχομεν
διδάσκαλον τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὴν εἰρήνην.
Καὶ εἴπερ ἔλθῃ αὐτόθι, φέρων γραφὰς ἢ προστάγ-
ματα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκρατορῆος,
ζητῶν συγχώρησιν, ἵνα πάλιν ἐπαναστρέψῃ ἐνταῦθα
εἰς προστασίαν τῆς μονῆς, ἀπόπεμψον αὐτὸν, καὶ
μηδὲν ἄκούσης αὐτοῦ· προξενήσεις γὰρ σκάνδα-
λον, εἴπερ γένοιτο μένον ἡμῶν, μέγα. Ἐγὼ τοὺς
ἐρχομένους ἐνταῦθα τῆς σῆς ἀγιότητος πάντας καὶ
ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπῶ, καὶ ἕτερον ἐὰν ἐκμύθῃ· ἐν-
ταῦθα, κάκεινον καὶ ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπῶ, εἴπερ
καὶ εἰρηνεύειν ἐθέλῃ, καὶ μὴ συγχύσεις ἐγείρειν
καὶ σκάνδαλα. Εἰ γὰρ τοιοῦτος κακὸς ἄνθρωπος ἀνα-
φανεῖται μέσον εἰς τὴν πόλιν μου, εἰς τὴν θρόνον μου,
D μεγάλῳ σκανδαλισθῆσμαι, ὡς περ ἐμέλλει ποιῆσειν
καὶ ἡ ἀγιότης σου εἰς τὸν τόπον σου αὐτόθι, εἴπερ συν-
έβαινε τι τοιοῦτον. Ἐρῶ σοι, ἐν Κυρίῳ ἀγιώτατε
δέσποτα, ποθεν ἐντάταις ἀδελφῇ καὶ συλλειτουργῇ τῆς
ἡμῶν μετρίωτος.

† Εἴχε καὶ διὰ τῆς τιμᾶς πατριαρχικῆς χει-
ρὸς τὸ· Φιλέθεος, ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπισκόπος
Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκου-
μενικὸς πατριάρχης.

**LXVI. Synodi decretum de non alienandis bonis
Ecclesiae.**

† Ἐπειδὴ περ ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετρίωτι, ὅτι
τινὲς τῶν ἀρχιερέων, παραγινόμενοι εἰς τὰς λαοῦ-
σας αὐτοῦ ἐκκλησίας, χρέος ἔχοντες κατὰ πάντα

σπαύειν τρόπον συνίστην καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἄγειν
τὰ τῶν ὀπ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν κτήματα, μήτοι γε
μόνον αὐτὰ συντηρεῖν καὶ φυλάσσειν ἀμείωτα καὶ
ἀνεκποίητα καθάπαξ καὶ ἀκαταδούλωτα, ὥς ἂν ἐξ
αὐτῶν αὐτοὶ τὰς ἐκκλησίαις ἔχοιεν, καὶ δὴ καὶ οἱ πρὸς
αὐτοὺς ἀφορῶντες καὶ προμήθειαν ἐξαιτούμενοι τοῦ
σκοποῦ μὴ ἀποτυχάνωσιν· οἱ δὲ οὐκ εἶδ' ὅπως τὰ
μὲν τῶν προσηκόντων ταῖς ἐκκλησίαις ἀκινήτων
κτημάτων τοῖς βουλομένοις πειράσκειν, τὰ δ' αὖ-
θις ἀμετόχως ἀποχαρίζονται, τὰ δὲ παρὰ τὸ ἀρμό-
ζον τέλος ἐκκλησιαστικῶς τῶν ἐκδοῦναι· καὶ τοῦτο
μάλιστα γέγονεν ἐπὶ τῆς ἁγιοτάτης μητροπόλεως
Αἰνου, τῶν κατὰ καιροὺς ἐληφόντων τὴν προστασίαν
αὐτῆς ταῖς προειρημέναις αἰτίαις ἐς τοσοῦτον κα-
ταδυνωσάντων αὐτήν, ὥς μὴδὲ τὴν τῶν ἀναγκαίων
χρεῖαν παρέχειν δύνασθαι τῷ γνησίῳ αὐτῆς ἀρεῖας
προσταμένῳ ἀρχιερεῖ, μήτοι γε καὶ πτωχοῖς ἐξαρ-
κεῖν διδόναι, ὅπερ ὁ τοῦ Θεοῦ βούλεται νόμος καὶ οἱ
θεοὶ κανόνες διακελεύονται. Ἡ μετριότης ἡμῶν,
τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς ἐπομένη κανόσι, κατὰ κοινὴν
δόξαν τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ
ὑπερίμων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικαίου, τοῦ Βρύ-
σεως, τοῦ Καλακιδίου, τοῦ Ἀμασείας, τοῦ Τραπε-
ζούντος, τοῦ Μιτυληνίου, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Σιωτο-
πόλεως καὶ τοῦ Χερσῶνος, τὸ παρὼν αὐτῆς σιγῇ
ἐκτίθησι γράμμα, δι' οὗ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας
τοὺς λέγοντας, εἰ τις ἐπίσκοπος εὐρεθῇ ἢ ἡγούμενος
ἐκ τῶν αὐτοῦργίων τοῦ ἐπισκοπείου ἢ τοῦ μοναστη-
ρίου ἐκποιούμενος εἰς ἀρχοντικὴν χεῖρα ἢ ἐτέρῳ
προσώπῳ ἐκδοῦναι, ἄκυρον εἶναι τὴν ἐκδοσὶν κατὰ
τὸν κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτως κατὰ ῥήμα
διακρίνοντα· « Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμά-
των ὁ ἐπίσκοπος ἔχεται τὴν φροντίδα, καὶ διοικεῖται
αὐτὰ, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος, μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ
σφραγισθῆναι τι ἐξ αὐτῶν ἢ συγγενέσιν ἰδίοις· τὰ
τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι· εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορη-
γεῖται ὡς πένητι, καὶ μὴ προβάσει τοῦτων τὰ τῆς
Ἐκκλησίας ἀπεμπολεῖται. Ὁμοίως καὶ ἡ πρὸς
Δόμον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τάδε φησὶ ἐν
μέρει· « Κεμήλια μὲν γὰρ καὶ κτήσεις ἀκινήτους
ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρὴ, ἐκποιή-
σεις δὲ ἔστιν ἡ μετάθεσις τῆς δεσποτείας, ἥγουν ἡ
δωρεὰ, ἡ πρῶσις, ἡ ἐμφύτευσις, ἡ ἀνταλλαγή καὶ
τὰ ὅμοια· ἐκδοσις δὲ ἡ ἐπὶ προσώποις ἢ χρόνοις
ῥησιμμένοις παραπομπή· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ
ἐκδοσις ἐκποιήσις λέγεται, καὶ ἡ ἐκποιήσις ἐκδο-
σις. » Ὁμοίως καὶ ὁ πεντεκαίδεκατος κανὼν τῆς
ἐν Ἀγκυρᾷ συνόδου τοιαύδε φησὶ· « Περὶ τῶν διαφε-
ρόντων τῷ κυριακῷ ἥτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅσα ἐπι-
σκόπου μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπώλησαν, ἀνακαλεῖ-
σθαι τὸ κυριακόν, ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου
εἶναι, εἴτε προσήκει ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν τοὺς κα-
κῶς ὠνησαμένους, εἴτε καὶ μὴ, εἰς τὴν πολλὰς τὴν
πρόσοδον τῶν πεπραμένων ἀποδεδομέναι αὐτοῖς
τύτοις πλείονα τὴν τιμὴν. » Καὶ ἡ μα' τοῦ γ' τίτλου
διάταξις οὕτω φησὶ· « Κατ' ἐνιαυτὸν ὁ οἰκονόμος
παρατίθεται λόγον τῆς αὐτοῦ διοικήσεως τῷ ἐπι-
σκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν, εἴ τι φανῇ βλάβη· ἢ κερ-
δής· εἰ δὲ τελευτήσῃ πρὸ τῶν λογισμῶν, ὑπό-

κεινται τοῦτοις οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. » Καὶ ἡ κα'
διάταξις τοῦ β' τίτλου φησὶν, ὅτι ὁ μὴ δι' ἀνάγκην
αἰχμαλώτων ἀγοράζων ἱερὰ σκεύη.
Reliqua desunt.

LXVII. *Synodi decretum de bonis metropolitae Me-
thymnae alienatis.*

† Ἐπεὶ ἀντηνέχθη τῇ ἡμῶν μετρίωτι, ὡς ἐν τῇ
ἁγιοτάτῃ μητροπόλει Μηθύμνης οἱ κατὰ καιροὺς
τὸν ἀρχιερατικὸν αὐτῆς κατέχοντες ὁρόνον παρῶν-
καν πρὸς τινὰς τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῶν τῆς Ἐκκλη-
σίας κτημάτων ἐπὶ τῷ κατέχιν τούτους αὐτὰ καὶ
ἐκδουλεύειν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποδιδόντας αὐτῇ
καὶ τὸ ἀνήκον τέλος, τοῦ καιροῦ δὲ προϊόντος καὶ
τῶν παραλαβόντων ταῦτα τεταλευτηκότων, κατέ-
χουσι ταῦτα κατὰ διαδοχὴν ἀπ' ἐκείνων οἱ κληρονό-
μοι ἐκείνων, μὴ ὄντες ὅλως κληρικοί, μὴδὲ τὴν
ἀνήκουσαν ὑπηρεσίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδόντες, ἄλλοι
δὲ οὐδὲ τέλος διδόντες, ἀλλὰ κατέχουσι ταῦτα ἐξου-
σιαστικῶς ὡς ἴδια αὐτῶν, τινὲς δὲ καὶ διδόντες ὀλί-
γον διδόντες· καὶ διὰ ταῦτα ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετρί-
ωτος ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ
ὑπέρτιμος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς αὐ-
τῆς καὶ συλλειτουργὸς, κύρ Χαρίτων, βοηθείας το-
χεῖν, ὥστε ἱκανοστραφῆναι τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ
τὰ κτήματα αὐτῆς· ἡ μετριότης ἡμῶν, συνδιασκι-
φάμενη τὰ περὶ τοῦτου τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ θεῷ
συνόδῳ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερίμων,
διέγνω καὶ ἀπεφάνετο, ὡς ἂν εἰ μὲν κληρικοὶ εἰσὶν
οἱ κατέχοντες τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα, κατέχω-
σιν ὁμοίως καὶ οὗτοι ταῦτα, καθὼς καὶ οἱ πρῶτοι
ἐκείνοι κληρικοί, ἀπ' ὧν ἔχουσιν οὗτοι ταῦτα κατὰ
διαδοχὴν, καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπηρεσίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ
διδόντες καὶ τὸ σύνθετος τέλος. Εἰ δὲ οὐκ εἰσὶ κλη-
ρικοί, εἰ μὲν βούλονται κατέχειν αὐτὰ, ὀφείλουσιν
ἀποδιδόναι τὸ τέλος ὑπὲρ αὐτῶν, ἀναλόγως πρὸς τὸ
κατέχουσιν· εἰ δὲ οὐ βούλονται διδόναι τέλος, ὀφεί-
λουσιν ἀντιστραφῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κτήματα χω-
ρὶς λόγου τινός· καὶ προσφάτως, εἴπερ εἰσὶ τοιαῦτα,
οἷα παραλαβὸν ἐξ ἀρχῆς· εἰ δὲ ἐπὶ πολλῶν ἀνακτήσει-
τινὰς καὶ βελτιώσας ἐν αὐτοῖς, κατέχειν μὲν ὀφεί-
λουσι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος διδόναι ἀπαραιτήτως
τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπολείπεται καὶ τὸ
παρὼν γράμμα τῆς ἡμῶν μετρίωτος· τῇ ἁγιοτάτῃ
ἐκκλησίᾳ Μηθύμνης, ἐπὶ τῷ προεῖναι αὐτῇ δι'
ἀσφάλειας.

† Ἀπελύθη τῇ ιθ'. † Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πα-
τριαρχικῆς χειρὸς τό· Μητρί· Ἰουλίῳ, ινδ. η'.

LXVIII. *Patriarchæ litteræ exhortatoriae datæ ad
Demetrium, magnum ducem Russiæ.*

† Εὐγενέστατε μέγα ῥῆξ πάσης· Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι γνησιώτατε καὶ ἡγαπημένε υἱὲ τῆς ἡμῶν
μετριώτους, κύρ Δημήτριε, ὕψιστον καὶ εὐθυμίαν
ψυχῆς, σώματος τε καὶ ῥῶσιν καὶ εὐερίαν, ζωὴν εἰ-
ρηνικὴν καὶ πολυετή, ἐπίδοσον καὶ αὐξάνειν καὶ προ-
κοπῆν τοῦ σοῦ βίου καὶ τῆς ἀρχῆς σου, καὶ ἄλλο εἴ-
τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ εὐγενεῖ σου
ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Τὴν

γράμματα τῆς εὐγενείας σου διεκομίσθησαν ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἐσωθήσαν καλῶς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Δανιήλ. Καὶ ἐγνώρισα καὶ ἐμαθον περὶ πάντων ὧν παρεδούλους καὶ ἔγραψας, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Θεῷ, ὅτι ἔχεις καλῶς εἰς τὴν θείαν σου καὶ εἰς τὰ πρᾶγματά σου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν σου. Ἐγὼ γοῦν κατὰ τὸ χρέος, ὅπερ ὀφείλω ὡς κουνός πατὴρ ἀνωθεὶ ἀπὸ Θεοῦ καταστατὴς εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς εὐρισκομένους Χριστιανοὺς, ἀεὶ καὶ σπουδαῖζω καὶ ἀγωνίζομαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ εὐχομαι εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν, πλέον δὲ τοῦτο ποιῶ εἰς ὑμᾶς, εἰς τὸ αὐτόθι εὐρισκόμενον τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἔθνος, διὰ τὴν φρόνον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, εὐχομαι καὶ ἀγαπῶ πάντας ὑμᾶς, ὡς εἶπον, πλέον τῶν ἄλλων· τὴν δὲ εὐγενείαν σου ἐτι περισσεύω, καὶ ἀγαπῶ καὶ εὐχομαι ὡς ἰδὼν μου διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλίαν, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν καθαρὰν πίστιν, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν στοργὴν καὶ τὴν ὑποταγὴν, ἣν ἔχεις εἰς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κιεύου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφόν τῆς ἡμῶν μετριότητος· ἔμαθον γάρ, ὅτι στέργεις αὐτὸν καὶ ἀγαπᾷς, καὶ πᾶσαν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν ἀποδέχου αὐτῷ, ὡς μοι ἔγραψεν οὗτος, καὶ ἀπεδεξάμην σὲ πολλὰ καὶ ἠρώξάμην σοι· καὶ οὕτω ποιεῖ, υἱέ μου, ἵνα ἔχῃς τὴν εὐχὴν μου καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν· οὐ μόνον γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ μέλλεις ἔχειν ἐτι πλέον καὶ τὴν ζωὴν σου ἁλῶπον καὶ τὴν ἀρχὴν σου ἀκατάλυτον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν τῶν αἰωνίων αγαθῶν ἀπόλαυσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐμοῦ περισσεύεας πολλὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας· ὁ γὰρ μητροπολίτης ὁ παρ' ἐμοῦ καταστάς τύπον φέρει τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντὶ ἐμοῦ εὐρίσκειται αὐτόθι, καὶ πᾶς ὁ ὑποτασσόμενος αὐτῷ καὶ ὁ σπουδαῖζων καὶ ἀγαπᾷν καὶ τιμᾶν καὶ πείθεσθαι αὐτῷ τῷ Θεῷ ὑποτάσσεται καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι. Πᾶσα γὰρ ἡ πρὸς αὐτὸν γινομένη τιμὴ εἰς ἐμὲ διαβαίνει καὶ δι' ἐμοῦ ἀντικρυς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν, καὶ ὃν ἂν εὐξῆται οὗτος καὶ ἀγαπήσῃ διὰ τινὰ αἰτίαν ἀγαθὴν ἢ διὰ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ ἢ διὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ, ἔχω τον καὶ ἐγὼ εὐλογημένον καὶ ὁ Θεὸς ὡσαύτως, καὶ τὸ ἐναντίον, ὃν ἂν ὀργισθῇ καὶ ἀφορίσῃ, ἔχω τον καὶ ἐγὼ οὕτως. Διὰ τοῦτο, υἱέ μου, ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ταῦτά σοι γρόφω, καὶ γινώσκει καὶ ἡ εὐγενεία σου, τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ πᾶσι αὐτά· ἐτι πλέον ἀγωνίζου καὶ σπουδαῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· οὗτος γὰρ ὁ μητροπολίτης καὶ μέγας ἄνθρωπος ἐνι, καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐτάχθη πατὴρ, καὶ πολλὰ σε ἀγαπᾷ, ἵνα ἡ μετριότης ἡμῶν ἀκούουσα ἔχῃ εὐφροσύνην μεγάλην καὶ χαράν. Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουσιν οὕτως, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ὧν ἐζήτησας, ἐγένοντο κατὰ τὴν παρὰ κλήσιν σου καὶ τὴν ἀξίωσίν σου γράμματα τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἥδη ἔρχονται τὸν Θεῷ αὐτόθι, καὶ μέλλεις ἰδεῖν ταῦτα καὶ μαθεῖν ἀκριβῶς περὶ πάντων ἀπὸ τοῦ μητροπολίτου Κιεύου καὶ πάσης Ῥωσίας. Ἐγένοντο δὲ, καὶ ὡς ἀπεδέχου, καὶ πολλὰ σε ἐπήνερα καὶ ἠγάπησα καὶ ἠρώξάμην σοι

τούτου ἕνεκα. Ἐλυπήθην γὰρ πολλὰ καὶ ὀργίσθην κατὰ τῶν ῥηγῶν, ὥσπερ μέλλεις μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων μου, καὶ καλῶς ἐποίησα· πολλὰ καὶ ἔγραψάς μοι περὶ τούτου, καὶ ὅτε θέλεις, καὶ εἰ τι χρῆζεις, γράψε μετὰ πάσης πληροθυμίας, καὶ ζήτηε, ὅπερ θέλεις· ὁ πατὴρ σου γὰρ εἰμι καὶ ἐγὼ καὶ σὺ υἱός μου γνήσιος. Ἐτι δὲ καὶ ὁ υἱός μου, ὁ ἀδελφός σου, ὁ κύρ Βολοντίμοιρος· ἀγαπῶ γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτον πολλὰ καὶ ἀποδέχομαι, δι' ἧς ἔχει ἀγαθὰ, καὶ τὰ αὐτὰ γράφω καὶ εἰς αὐτὸν, ὅσα καὶ εἰς τὴν εὐγενείαν σου. Καὶ ὁ Θεὸς νὰ διατηρῇ ὑμᾶς ἀνδρούς, ἀδελφούς καὶ ἀνωτέρους πάντες ἀναροῦ συναντήματός.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μηνιῖ Ἰουρίφ, ἱερ. ἡ'.

LXIX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad metropolitanam Kioviæ et totius Russiæ.

† Ἰερώτατε μητροπολίτα Κιεύου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπέρτιμε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, ὑγίαν ψυχῆς, ῥῶσιν σώματος καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ἐμοῦ καὶ σωτήριον ἐπεύχεται τῇ ἱερότητι σου ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Τὰ γράμματα τῆς ἱερότητός σου διεκομίσθησαν ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἐγνώρισα ἀπὸ τούτων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀδθακεῦ, τοῦ διακομίσαντος ταῦτα, πάντα ὅσα ἔγραψες καὶ ἀνέφερες· ἐποίησας οὖν καλῶς καὶ ἀπέστειλας ἐνταῦθα ἐγγράφους σου ἀναφορὰς καὶ ἀνθρωπίνου σου, καὶ ὡς δεῖ ποιεῖν πάντα τοὺς ἀρχιερεῖς· γινώσκει γὰρ ἡ ἱερότης σου ἀκριβῶς τὴν εἰς τοῦτο κανονικὴν ψῆφον καὶ παρακλίσεις, ἡγοῦν ὅπως πρέπει πάντας τοὺς κατὰ τὸν ἀρχιερεῖς, τοῦ μὲν αὐτοὺς ἐρχεσθαι πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, τοῦ δὲ, ὅταν οὐδὲν ἔχωσι τοῦτο εὐκόλον, καὶ γράμματα πέμπειν καὶ ἀνθρώπους καὶ ἀναφέρειν καὶ ζητεῖν, περὶ ὧν χρῆζουσι. Δι' γοῦν τοῦ χρόνου τὴν ὀρχὴν οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες ἐρχεσθαι ἐντεύθεν τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ἡμετέρους παρεκαλεῦσαντο, εἰτά τινες ὑστερόν ἐλθόντες τῶν ἁγίων ἀρχιερέων διὰ τε τὰ δικαστήματα τοῦ τόπου καὶ διὰ τὴν θσθένειαν τῶν ἀνθρώπων ἀπαξ τὴν ἐνικυτὴν διατάξαντο. Ἀπεδεξάμην οὖν τὴν σὴν ἱερότητα καὶ ἐπήνεσά σε, καὶ πρέπει, νὰ ποιῇς τοῦτο, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς σὺ, ὅταν ἔχῃς τοῦτο εὐκόλον, ἐλθέ· εἰ δὲ μὴ, γράψε καὶ ἀνάφερε καὶ ζήτηε, περὶ ὧν χρῆζεις, περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, περὶ παντῶν ὧν ἐθέλεις, καὶ μέλεις μαθαίνειν προηγουμένως· μὲν, περὶ ὧν ἀπορεῖς καὶ ζητεῖς, ἔπειτα καὶ περὶ τῶν ἐνταῦθα πάντων, πῶς ἔχουσιν ἐνταῦθα τὰ πράγματα τὰ ἐκκλησιαστικά, τὰ πολιτικά καὶ τὰ τῆς βασιλείας. Καὶ εἴπερ χρῆζει καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος ἵνα μηνύσῃ πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, μέλλει τοῦτο εὐρίσκειν εὐκόλον. Τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐμένειαν, ὅσῃν ἔχω εἰς τὴν σὴν ἱερότητα, γινώσκεις καὶ αὐτὸς καὶ ἀκριβῶς, ὅτι ἰδίαν ἀγάπην ἔχω εἰς σὲ καὶ ἰδίαν πληροπορίαν, καὶ ἀγαπῶ σε πολλὰ, καὶ ἔχω σε φίλον

γνήσιον, καὶ ἀποδέχομαι πολλὰ, ἵνα γράψῃς, νὰ μαν-
ράνωμεν περὶ σοῦ, περὶ τοῦ τόπου σου, περὶ τῆς
ἀρχῆς σου, περὶ τοῦ ὑπὸ σὲ μεγάλου τούτου ποι-
μνίου. Γινώσκω δὲ καὶ ἐγὼ καὶ εἰμι πεπληροφόρη-
μένος, ὅτι ἀγαπᾷς με, καὶ ἔχεις φιλίαν εἰς τὴν
ἡμῶν μετριότητα. Καὶ εἰ τι χρῆζεις, γράψε τοῦτο
μετὰ πληροφορίας, νὰ τὸ πληρῶ. Ἀγωνίζου οὖν καὶ
σπουδάζε διηνεκῶς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου, ὑπὲρ τοῦ
ποιμνίου σου· σὲ γὰρ ἔχουσι πάντες οἱ αὐτοὶ κοι-
νὸν πατέρα καὶ διδάσκαλον καὶ μεσίτην πρὸς τὸν
Θεόν, καὶ γινώσκεις ἀκριθῶς, ὁπόσῃν σπουδὴν ὀφεί-
λουσιν οἱ ποιμένες ἔχειν ὑπὲρ τῶν προβάτων αὐ-
τῶν, τοῦ λογικοῦ τούτου ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ·
αὐτὸ γὰρ τὸ σῆμα τοῦ Χριστοῦ φησι διὰ τοῦ ἀγίου
ἀποστόλου τοῦ μεγάλου Παύλου, ὅτι λόγον ἀποδώ-
σουσιν ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς ἀν-
θρώπων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐγραψεν ἡ μετριότης
ἡμῶν ἰδίῳ, καὶ πρὸς τοὺς ῥήγας, τοὺς υἱούς μου,
ὑπόσῃν ὑποταγὴν ὀφείλουσι πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν,
καὶ προστάξαι, ἵνα σπουδάζωσι καὶ ἀγωνίζωνται
ὑποτάσσασθαι καὶ πείθεσθαι καὶ παντοίαν ἔχειν εὐ-
λάβειαν καὶ προσοχὴν πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν, καὶ
ἐδίδαξα καὶ παρήνεσα καὶ ἐνουθέτησα, οὕτως σε βί-
πειν αὐτοῖς, ὥσπερ ἂν ἐδιδόνον τὴν ἡμῶν μετριό-
τητα· ἐπεὶ καὶ τὰ δίκαια φέρεις τὰ ἰδικά μου, καὶ
ἐὰν ὑπατάσσωνται καὶ τιμῶσι καὶ ἀγαπῶσι τὴν σὴν
ἐξουσίαν, ἐμὲ τιμῶσι, δὲ ἔχω ἐπὶ τῆς γῆς τὰ δίκαια
τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπεὶ ἐγένου καὶ σὺ, χάριτι Χριστοῦ,
μητροπολίτης παρ' ἐμοῦ, τὰ δίκαια φέρεις τὰ ἐμά,
καὶ πᾶς ὑποτασσόμενος τῇ σῇ ἐξουσίᾳ τῷ Θεῷ ὑπο-
τάσσεται, καὶ ἡ τιμὴ αὕτη εἰς ἐμὲ διαβαίνει. Καὶ
ταῦτα μὲν ἔγραψα πρὸς τοὺς ῥήγας καὶ ἐδίδαξα καὶ
παρήνεσα, ὅσα ὀφελούσιν εἰς ψυχικὴν αὐτῶν καὶ
σωματικὴν προκοπὴν καὶ αὐξάνειν τῆς τιμῆς αὐτῶν.
Πρὸς δὲ τὴν σὴν ἐξουσίαν ταῦτα προστάσσω, ἃ καὶ
ἀνωθεν. Τὸ ἔθνος τοῦτο λίαν ἐστὶ μέγα καὶ πολυάν-
θρωπον, καὶ πολλὰς δεῖται τῆς ἐπιμελείας, καὶ πάν-
τες ἀνάκεινται εἰς σὲ, καὶ ὅσον ἐνὶ εἰς τὴν δυνάμιν
σου, σπουδάζε καὶ διδάσκει καὶ παραινέει πάντα, ὅσα
παρίλαβε ἀπὸ τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἁγίων
Πατέρων καὶ διδασκάλων ἡμῶν, καὶ τότε ἔξεις καὶ
τὸν Θεὸν σύνοδον εἰς τοῦτο καὶ βοηθόν. Ἐγραφέ-
μαι καὶ ἀνέφερες περὶ τῶν ῥηγῶν, ὅπως παρέθη-
σαν τοὺς ὅρκους αὐτῶν καὶ τὰς συμβιβάζεις, καὶ
ὁμολόγησαν γραφαὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος πρὸς
ἐστέας, καὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ ζήτη-
σιν τοῦ υἱοῦ μου, τοῦ μεγάλου ῥηγῆς, καὶ μέλλεις
ἰδεῖν αὐτάς. Ἐπὶ δὲ ἀπελύθη καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον
Νεδογροβίου διὰ τὴν αἵτίαν ἣν οἶδας, καὶ περὶ ἄλ-
λων, καὶ μέλλεις ἰδεῖν αὐτάς. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰ
διατηροῦσα τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀνοσον, εὐδοῦμον καὶ
ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Μητρί' Ἰουρίω, ἱερ. ἡ'.

LXX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad
principes Russiæ.

† Εὐγενέστατοι ῥήγες πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι ἡγαπημένοι καὶ πεπονημένοι υἱοὶ τῆς

ἡμῶν μετριότητος, ὕψιστον καὶ εὐθυμίαν τῶν ψυχῶν
ὑμῶν καὶ τῶν σωμάτων εὐεξίαν τε καὶ βῶσιν, τῶν
κατὰ τὸν βίον πραγμάτων πάντων εὐθηνίαν τε καὶ
εὐθυμερίαν, αὐξάνειν ἀρχῆς καὶ προκοπὴν τιμῆς καὶ
ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον ἐπεύχεται ὁμῶν
ἅπασιν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτο-
ρος. Ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀκριθῶς γινώσκουσα πρὸς
πολλοὺ τὴν καθαρὰν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἣν
παρσλάβετε ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς
ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
Ἐκκλησίας καὶ φυλάττετε αὐτήν, καθὼς καὶ παρε-
λάβετε, ἀμώμητον καὶ καθαρὰν καὶ ἀκίβδηλον,
ὁρθόδοξοι Χριστιανὸι ὄντες, τοῦτο δὴ τὸ τῶν ἀγαθῶν
πάντων ἐξίτητον οὐ παύεται δι' ὅλου, ὁμοῦ δὲ καὶ
εὐχομένη, ἵνα ἀδιάλειπτον ἔχητε τοῦτο τὸ ἀγαθὸν
ἐν ἑαυτοῖς, καὶ αὐξάνητε ἐπὶ πλέον εἰς τὴν πρὸς
Θεὸν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν. Ταῦτα δὲ μέλλετε
ἔχειν, εἴπερ ἀποδίδετε πρὸς τὸν ἱερώτατον μητρο-
πολίτην Κυβίου καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ ὑπερίστημι-
ον, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν με-
τριότητος καὶ συλλειτουργόν, ὃν ἐχαρίσατο ὁμοῦν ὁ
Θεὸς διὰ τῶν ἡμετέρων χειρῶν, τὴν πρέπουσαν αἰδῶ
καὶ τιμὴν καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν καὶ στέργ-
γετε τοῦτον καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὡς τῆς
Ἐκκλησίας υἱοὶ γνήσιοι, καθὼς ὀφείλετε στέργειν
καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν· ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἡμῶν με-
τριότητα ἔταξε προστάτην τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰ-
κουμένης εὐρισκομένων Χριστιανῶν καὶ κηδεμόνα
καὶ φροντιστὴν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, πάντες εἰς ἐμὲ
ἀνάκεινται, πατέρα ὄντα καὶ διδάσκαλον πάντων. Εἰ
μὲν οὖν ἦν δυνατόν, ἐμὲ αὐτὸν διέρχεσθαι τὰς ἀπαν-
ταχοῦ τῆς γῆς πόλεις καὶ χώρας καὶ διδάσκειν ἐν
αὐταῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐμελλον τοῦτο ποιεῖν
ἀπαραίτητως, ἐπειδὴ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔργον· ἐπεὶ δὲ
ἀδύνατόν ἐστιν, ἔνα ἀνθρώπων ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυ-
ρον εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιπατεῖν, ἐκλέγε-
ται ἡ μετριότης ἡμῶν τοὺς χρεῖστους καὶ ἐκλέγον-
τας ἀνθρώπους κατ' ἀρετὴν, καὶ καθίστησι καὶ χει-
ροτονεῖ ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ ἀρχιερεῖς,
καὶ πέμπει πρὸς τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὃν μὲν
αὐτοῖς πρὸς τὴν κατ' ὁμᾶς μεγάλην χώραν καὶ τὴν
μυριάριθμον πλῆθος, ὃν δὲ ἐν ἄλλῃ μέρει τῆς γῆς,
καὶ ἄλλον ἀλλοχοῦ· ἕκαστος οὖν εἰς ἣν ἂν ἐκλήρωσιν
χώραν καὶ τόπον, καὶ τόπον ἔχει καὶ τὴν καθέδραν
καὶ τὰ δίκαια πάντα τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐπεὶ
οὖν ἔχετε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ τὸν ἱερώτατον
μητροπολίτην Κυβίου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἀνδρα-
σεμὸν καὶ εὐλαβὴ καὶ ἐνάρητον καὶ πᾶσι κοσμοῦ-
μενον ἀγαθῶς, δυνάμενον, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι,
ποιμᾶναι λαὸν καὶ ὁδηγεῖν πρὸς τὰς σωτηρίας
νομάς καὶ ψυχὰς ὀδυνωμένας παρακαλεῖσαι καὶ σα-
λευόμεναις στηριξάαι καρδίας, καθὼς καὶ ὑμεῖς γινώ-
σκετε, πειραθέντες τῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων καὶ
τῆς ἀγιότητος, μεγάλην ὀφείλετε πρὸς αὐτὸν τὴν
τιμὴν καὶ εὐπειθειαν, ὅσῃν ἂν ἐμέλλετε πρὸς ἐμὲ
αὐτὸν ἀποδίδοναι, εἰ γε αὐτοῖς παρήμην· τὰ γὰρ
ἡμέτερα δίκαια ἔχων αὐτὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ εὐρί-
σκειται, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν γινόμενη τιμὴ καὶ ὑπο-
ταγὴ καὶ εὐπειθεια πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα ἀνα-

φέρεται καὶ δι' αὐτῆς ἀντικρὺς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν διαβαίνει. Ὑμεῖς γοῦν, υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὄντες γνήσιοι καὶ τρέφοντες πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ ψυχῆς πιστὶν ὀρθῇ καὶ εὐσεβείᾳ, ὀφείλετε ὑπακούειν τῷ ὑμετέρῳ πατρὶ καὶ ποιμένι καὶ διδασκάλῳ, ὃν ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐχαρίσατο δι' ἡμῶν, καὶ στέργειν αὐτὸν ὡς ἐμὲ, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ὡς λογισμοὺς Θεοῦ λογίζεσθαι· ἐὰν οὕτω ποιῇτε καὶ οὕτω διακείμενοι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἱερωτάτων μητροπολίτην ὑμῶν, πρῶτον μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοὺς μισθοὺς ἔξετε, τὴν Θεὸν κτεράμενοι σύνδρομον καὶ βοηθὸν εἰς ἅπερ χρῆζετε, αὐτίστιν τῆς ἀρχῆς ὑμῖν παρεχόμενον καὶ πλάτος βίου καὶ πραγμάτων εὐθηνίαν καὶ τῶν ἀγαθῶν πάντων εὐημερίαν καὶ ζωὴν ἀλυπον, ἀνώδυνον καὶ ὑγίαν σωμάτων, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν τῶν αἰδίων ἀγαθῶν κληρονομίαν τε καὶ ἀπόλαυσιν. Ἐξετε δὲ καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπαίνους πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ εὐχαριστίας καὶ εὐχὰς πρὸς τὸν Θεόν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος· εἴη διατηρῶν ὑμᾶς, ἐστηριγμένους ὑποταγῶς ἐν τῇ ὀρθῇ καὶ ἀμωμήτῳ πίστει καὶ ὑπακούοντες τῷ Πατρὶ καὶ διδασκάλῳ τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, ὡς ἂν οὕτω διαφυλάττοιτο ἀνοσοί, εὐθυμοί καὶ ἀνώτεροι παντὸς ἀνιποῦ συναντήματος.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί Ἰουρίῳ, ἰνδ. η'.

LXXI. *Patriarcha episcopum Novogradii monet ut cruces phelonii deponat et pareat metropolitæ Kioviæ et magno duci Russiæ Demetrio.*

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Νοβογροδίου, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῇ σῇ θεοφιλίᾳ. Γινώσκεις, ὅτι ὁ πρὸ σοῦ ἐπίσκοπος Νοβογροδίου ἔλαβε παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς καὶ μεγάλης συνόδου τιμὴν, ἵνα φορῇ εἰς τὸ φελώνιον αὐτοῦ σταυροῦ τέσσαρας· τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἡ θεία σύνοδος πρὸς ἐκείνον μόνον, οὐχ ἵνα ἔχη τοῦτο πᾶς ἐπίσκοπος Νοβογροδίου, ἀλλ' ἐκεῖνος μόνος πρὸς ὃν ἐδόθη· ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν ὅτι αὐτὸ παρὰ τὴν τάξιν ποιήσας καὶ παρὰ τὴν κανονικὴν συνήθειαν, ἔλαβες, ὅπερ οὐδὲν εἶχες ἀδείαν, καὶ φορεῖς καὶ σὺ εἰς τὸ φελώνιον σου τοὺς τέσσαρας σταυροὺς, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ οὐδὲ τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ ὑπακοὴν καὶ εὐπειθειαν βίδως πρὸς τὸν ἱερωτάτων μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπέρτιμον, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸν, οὗτε μὴν πρὸς τὸν υἱόν μου, τὸν εὐγενέστατον ῥῆγα πάσης Ῥωσίας, κύρ Δημήτριον, ἀλλὰ ἀνθίστασαι καὶ ἀντιλέγεις αὐτοῖς. Ἄπερ γνωρίσασα ἡ μετριότης ἡμῶν ἐβαρύνθη καὶ ὠργίσθη καὶ ἡγανάκτησε κατὰ σοῦ, πῶς ποιεῖς ταῦτα παρὰ τὴν παρικείμεν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων. Διὰ τοῦτο καὶ γράφει καὶ παρακαλεῖται σοί, ἵνα χωρὶς λόγου καὶ προφάσεως ἐκβάλῃς ἀπὸ τοῦ φελωνίου σου τοὺς σταυροὺς· πῶς γὰρ ἐτάλησας ἔλω; σοὶ ποιῇσαι πρᾶγμα τοιοῦτον; ἔπειτα ἵνα ἔχῃς καὶ τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ ὑπακοὴν καὶ εὐπειθειαν πρὸς τὸν ἱερωτάτων μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάση; Ῥωσίᾳ καὶ πρὸς τὴν εὐγενέστατον μέγαν ῥῆγα καὶ ἐν

ποιήσει; οὕτω, μέλλεις τυχεῖν ἔσω τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς καὶ μεγάλης συνόδου, καὶ ἔσται . . . καὶ τὰ ἐπιμία μετρώμενα· εἰ δὲ οὐ ποιήσεις οὕτω, καθὼς σοὶ παρακαλεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν, μέλλει γράψειν αὐτῇ πρὸς τὴν μητροπολίτην σου, ἵνα σε καθήρῃ καὶ λάβῃ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπὸ σοῦ· ὅσον γοῦν σοὶ φαίνεται κάλλιον, ἐκείνο καὶ ποίησον. Ἐχάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί Ἰουρίῳ, ἰνδ. η'.

LXXII. *Patriarcha excommunicat principes Russicos, qui contra Lituanorum principem bellum facere iecussarunt.*

† Ἐπεὶ οἱ εὐγενέστατοι ῥῆγες τῆς Ῥωσίας ὠμώφωνησαν ἅπαντες καὶ συνέθεντο, ὅρκους φρικτοὺς ποιήσαντες καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν ἀσπασάμενοι, μετὰ τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου ῥηγὸς πάσης Ῥωσίας, κύρ Δημητρίου, ὡς ἂν ἅπαντες ὁμοῦ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν ἀλλοτρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως, τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τῶν μηπιστευόντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ λατρευόντων καὶ κακῶς καὶ ἀθέως τῷ πυρὶ, καὶ ὁ μὲν μέγας ῥῆξ κατὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὴν συμφωνίαν, ἣν πρὸς ἐκείνους ἐποίησε, καταφρόνησε δὲ καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, προτιμοτέραν πάντων τοῦτων ἡγησάμενος τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πολεμεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μάχεσθαι, καὶ ἐτοιμασθεὶς ἐκάθητο, περιμένων ἐκείνους, οὗτοι δὲ, μήτε τὸν Θεὸν φοβηθέντες, μήτε τοὺς ὅρκους αἰδεσθέντες, ἀλλὰ παραβάντες αὐτοὺς τε καὶ τὸν σταυρὸν, ὃν ἡσπάσαντο, καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους συνθήκας καὶ ὑποσχέσεις, καθὼς μὲν ὑποσχέθησαν, οὐκ ἐποίησαν, προστετέθησαν δὲ μᾶλλον τῷ ἀσεβεῖ Οὐργέλδῳ, ὃς καὶ ἐκστρατεῖαν ποιήσας κατὰ τοῦ μεγάλου ῥηγὸς, πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ἀπώλεσε καὶ διέφθειρε, διόπερ ἀφωρίσθησαν οἱ ῥῆγες παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ, ὡς καταφρονηταὶ καὶ παραβάται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὁρκῶν καὶ τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, ἃ δὴ πάντα ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισε, λίαν βαρὺ ἡγησαμένη τοῦτο κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἔχει καὶ αὕτη τοὺς δὴ τοὺς ῥῆγας ἀφωρισμένους, ὡς κατὰ τῆς ἱερᾶς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν πεπραχότας, οἱ τότε μέλλουσι τυχεῖν συγχωρήσεως παρ' αὐτῇ, ὁπάσαν ποιήσωσι κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ τοὺς ὅρκους αὐτῶν, ἐκστρατεύσαντες ὁμοῦ μετὰ τοῦ μεγάλου ῥηγὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ, καὶ προσέλθωσι καὶ προσπέσωσι τῷ μητροπολίτῃ αὐτῶν, καὶ ἀξιώσωσιν αὐτὸν γράψαι περὶ τοῦτου τῇ ἡμῶν μετριότητι, καὶ ὅποτε γράψῃ ἐνταῦθα ὁ μητροπολίτης, ὅτι ὑπέστρεψαν καὶ μετενόησαν γνησίως καὶ καθαρώς, τότε συγχωρηθήσονται παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ὁμολοῦσιν οὖν γινώσκειν οὗτοι, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς χωρισμὸς ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ παντελὴς ἀλλοτρίωσις, καὶ μετανοῆσαι γνησίως καὶ καθαρῶς, ἵνα καὶ

οἱ τοῦ τοῦτου συγχωρήσεως τύχῃσι παρὰ τῆς A LXXIV. *Patriarcha statuit, episcopatum Lituanie huius metropolitæ.*

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ Μητρί Ἰουρίῳ, ἱερ. η'.

LXXIII. *Patriarcha excommunicat Smolensis principem Sveciæthlanum.*

† Εὐγενέστατε μέγα βῆξ Σμολενίσκου, κύρ Σφετζίσλάβε, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν, ὅτι μετὰ τοῦ μεγάλου βῆγος τῆς Ῥωσίας, κύρ Δημητρίου, συμφώνησας καὶ συνθήκας ἐποίησας, φρικτῶς ὁμῶς καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν ἀσπαράσσας, ἵνα μετ' αὐτοῦ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τῶν λατρευόντων καὶ πιστευόντων εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἐκεῖνος, καθὼς ἐτάζετο καὶ συνεπαρήσαστε, ἔτοιμος ἦν καὶ ἐξεδίχετο καὶ αἰσὺ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας, καθὼς ὑποσχέθης καὶ ὤμοσας, ἀλλὰ μάλλον παραβῆς καὶ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας καὶ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ, συμεστράτευτας τῷ Οὐργέλῳ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἐφθάρησαν Χριστιανοὶ πολλοί, δι' ὅπερ ἀφώρισέ σε ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, καλῶς καὶ δικαίως ποιήσας· τοὺς γὰρ τοιαῦτα ποιοῦντας καὶ παραβαίνοντας τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας αὐτῶν καὶ τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ, ὥσπερ Θεοῦ οὐκ ὄντος κρινόντος τὰ δίκαια καὶ τοὺς παραβάτας τιμωροῦντος, εὐτούτου πρέπει τυγχάνειν τιμωρίας καὶ ἐπιτιμίας· καλῶς οὖν ἐποίησεν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης καὶ ἀφώρισέ σε· λαῖν γὰρ ἐποίησας βαρὺ κατὰ τῆς πίστεώς σου καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ σου· ἔχεις οὖν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ ταῦτα ἀφωρισμένον, ὡς κακῶς ποιήσαντα· τότε δὲ μέλλεις τυχεῖν παρ' αὐτῆς συγχωρήσεως, ὁπόταν νοήσῃς, ὅπως ἐν πακῇ ἐποίησας, καὶ ὑποστρέψῃς καὶ μετανοήσῃς γνησίως καὶ καθαρῶς καὶ κλαύσῃ· καὶ προσέλθῃς τῷ μητροπολίτῃ σου, καὶ ζητήσῃ· παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν, καὶ γράψῃ ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα. Γίνωσκε οὖν, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς χωρεῖται τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ παντέλῳς ἀλλοτριεῖ, καὶ τὸ θεονηκὸς αὐτοῦ σῶμα, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀφωρισμένου, ἀθάνατον μένει εἰς ἔλεγχον τῆς πονηρᾶς αὐτοῦ πράξεως. Σπούδαςον λοιπὸν καὶ ἐπιμαλῆθῃς, ἵνα μετανοήσῃς γνησίως, νοήσας τὸ σφάλμα σου, καὶ ὁπόταν γράψῃς ἐνταῦθα καὶ σὺ καὶ ὁ μητροπολίτης, καὶ ζητήσῃ· συγχώρησιν, τότε μέλλεις τυχεῖν καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος συγχωρήσεως καὶ λύσεως τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ εὐχῶν καὶ ἐπαίνων, καὶ τότε μέλλεις εὐρεῖν τὸν Θεὸν ζῶον, ἐφ' οἷσπερ εἰς αὐτὸν ἡμαρτες, βοήθῃ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν σου καὶ εἰς τὴν ζωὴν σου.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ Μητρί Ἰουρίῳ, ἱερ. η'.

† Φιλόθεος, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Φθάνει μὲν ἡ ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ τῶν Λιθῶν ἀνωθεν καὶ ἐξ ὀρχῆς ὑποτεταγμένη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπ' αὐτὸν καὶ αὐτὴ τελοῦσα καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐπαρχίης οὐ μικρόν τι μέρος ὑπάρχουσα, παρ' αὐτοῦ τε τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον χειροτονούμενον δεχομένη καὶ σύν ταῖς ἄλλαις ἐπισκοπαῖς αὐτοῦ ὑπ' αὐτὸν διαμένουσα. κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀνωθεν τάξιν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς παραδόσεσιν ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐπαρχίαις. Τοῦ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰρημένης τῶν Λιθῶν χώρας διέποντος βῆγος κακῶς πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας διατεθέντος, τὸν κύρ Ἀλέξιον, καὶ πάντ' ἂν ὄντος ἔτοιμου καὶ παθεῖν καὶ δρᾶσαι ἢ τοῦτον ἔχειν μητροπολίτην καὶ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν τε καὶ χώραν πνευματικῶς ὑποκλίσθαι αὐτῷ, καθ' ἑαυτὴν εἶναι βουλομένου καὶ εἰς μητρόπολιν τιμηθεῖσιν ὑπὸ μητροπολίτῃ γνησίῳ διοικεῖσθαι καὶ διαιθύνεσθαι, τὴν ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνδοξιν ἀξιοῦντος· αὕτη δεισασα μή ποτε καὶ τι τῶν ἀσθεμάτων συμβαίῃ, καὶ ψυχικὸν ὑποσταλὴν κίνδυνον καὶ βῆξιν τοῦ καθόλου τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας σώματος τὸ πολυάνθρωπον ἔθνος ἐκεῖνο, τὸν ἐκεῖθεν ἀποσταλέντα, ἀξιὸν ἀρχιερωσύνης χρυσθῆναι, μητροπολίτην τῆς τοιαύτης καθίσταται χώρας, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἔθνους καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἀνάγκας καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ βῆγος βῆγος. Καὶ ἦν ἂν τὸ πρᾶγμα μέχρι τοῦδε καλὸν, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀνθος μέσον ἐκείνων εὐθάλει· ἀμάραντον ἔμενεν, εἴπερ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκεῖνος τοῖς δοθεῖσιν αὐτὸν ἔμενεν ὅροις, ἡρκειό τε ἐφ' οἷς δικαίως τετίμητο· ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, τῇ δὲ χάριστι ἀπολουμένη τοῦ πλειονος ἐφέσει δεδοικώς ἑαυτὸν ἐκεῖνα καθαρπάζειν ἐπειράτο, ὧν μὴ μέτοχος ἦν, καὶ συνεφέλικεσθαι δίκαια, μηδὲ ὡς ἐκεῖνον ἀνέκοντα, καὶ ὀλίγῃσιν καὶ ἀμυροῦσιν οἰκίαις καὶ πολλῶν ἐτέρων τῷ ἔθνει καθίστατο καὶ τῇ κ.θ' ἡμᾶς ἱερᾷ συνόδῳ διὰ ταῦτα λυπῆς πολλῆς. Ἐντεύθεν καὶ γὰρ πρὸς ἀνάγκης ὑπῆρχεν αὐτῇ, πρέσβεις τῶν ἐκκρίτων ἀνδρῶν πρὸς αὐτοὺς ἐκπέμπειν, τὴν παραχρὴν ἀνακόποντας καὶ τὴν σύγχυσιν ὡς δυνατὸν ἀναστέλλοντας, ἥτις ἀρχὴν ἐν οὕτως εἶναι λαβοῦσα πολλῶν, τὸ καὶ πρὸς τέλος ἰδεῖν τῶς οὐδόλως ἐβούλετο, εἰ καὶ οὐκ εἰς μακρὴν ταῦτα προχωρεῖν ὁ τῆς εἰρήνης ἀψῆσε δοτήρ, ἡ αὐτοεἰρήνη, ὁ πάντων Σωτὴρ, ὁ Χριστός. Ὡς γὰρ ὁ Λιθῶν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία πρόνοια καὶ αὐτοῖς τοῦ ἔθνους ποιεῖται, καὶ τὴν εἰρηνηκὴν καταστάσιν αὐτοῖς πραγματεύεται, σῶμα τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου γράμμασι συνοδικαῖς καὶ σεπτοῖς προστατάμασι, τὴν Λιθῶν χώραν τῷ μητροπολίτῃ Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὡς καὶ πρότερον, ἐπανασωσάντων καὶ ταξάντων, αὐτὴν ὑπὸ τὸν Κυβέθον καὶ αὐτοῖς τελεῖν καὶ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ εἶναι καὶ τῆς τοῦ

ρηθέντος Ιερωτάτου μητροπολίτου Κυύβου μέρος, ὡς περ καὶ πρότερον, πνευματικῆς δεσποτείας, ἀπερ ὕστερον ἐμφανισθέντα καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ καλῶς προεδεχόμενα ἀναφανέντα καὶ παρ' αὐτῆς ἐν κύρῳ ἐδέξατο καὶ τὸ βέλαιον· ὅθεν καὶ τὸ παρὸν ἀπαλύουσα σιγγιλιῶδες γράμμα καὶ αὕτη παρακλιέσεται, τελεῖν τὴν τῶν Λιτῶν χώραν, καὶ ὅσα περ ὑπ' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν γενομένην ἐτάχθησαν, ὑπὸ τὴν τοῦ Κυύβου μητροπόλεως καὶ ἐπισκοπῆν αὐτοῦ, καὶ αὖθις κατὰ τὰς ἄλλας καὶ ταύτην τυγχάνουσιν, τὸ Κυύβον εἰδέναι μητροπόλεως οἰκίαν καὶ ἐκείθεν χειροτονεῖσθαι τὸν ταύτης ἐπίσκοπον καὶ, καθάπερ καὶ πρότερον, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐνορίαν τελεῖσθαι, καθ' ἃ δὲ καὶ ἡ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου βούλεται συνοδικὴ πρᾶξις καὶ τὰ ἐκ' αὐτῆς σεπτὰ προστάγματα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντας καὶ διηγεῖς χρόνους, οὕτως ἐμμένειν ὀφειλόμενα καὶ μηδέποτε δι' ἡμεῶν αἰτίαν ἀποσχισθῆναι καὶ διαιρεθῆναι τὴν τῶν Λιτῶν χώραν τῆς ἐπικρατείας καὶ πνευματικῆς διοικήσεως τοῦ μητροπολίτου Κυύβου, ἐπεὶ ὁ αὐτὸς γεγενησὶς τοῦτο ἐγγίχουσιν προεξένησε καὶ ἀποπα

ῖα πολλὰ, καὶ ταῦτα δι' ἀνάγκης μεγάλης, ὡς ἔδοξε, γεγενησὶς. Καθίξει τοίνυν αὐτὴν ὁ ρηθείς Ιερωτάτος μητροπολίτης ὡς οἰκίαν ἐπισκοπῆν, καὶ ἀπερ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπισκοπαῖς ταῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένας ποιεῖν εἰώθε, ταῦτα καὶ ἐκ' αὐτῇ μετὰ πάσης ἀδείας διαπραχέσθαι καὶ οἱ μετ' αὐτὴν ἀπαντες τῆς Ρωσίας μητροπολίται. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπὸ λυταί καὶ τὸ παρὸν σιγγιλιῶδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος κατὰ μῆνα. τῆς ἐνισταμένης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξικοσχιλοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκιστοῦ. ἔτους.

† Αὕτη ἡ διαγραφείσα πρᾶξις ἐγεγόνει ὁρισμῷ καὶ θεῖα παρακλιέσσει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου· ἐγράφη γοῦν καὶ καταστρώθη ἐν ταῖς ἄλλαις συνοδικαῖς παρασημειώσεσι πρὸ τοῦ φθάσαι ὑπογραφῆναι παρὰ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς τὸ πρωτότυπον, ἐκείνου δὲ τὸ ἀργὸν καὶ ἀκυρον τὴν πρᾶξιν ἔχειν ταύτην ὁρίσαντος καὶ τὸ παρὸν διαγραφῆναι συμβέβηκεν, ἐπεὶ οὐδὲ τὸ πρωτότυπον τὸ στέργον ἔχειν διέχυνται.

† ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΡΞΑΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΑΤΑΣΤΡΩΝ-ΝΥΣΘΑΙ ΚΩΔΙΚΩ· ΕΞ ΟΤΟΥ Ο ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΣ ΜΕΓΑΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΞ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΠΑΝΥΠΕΡΕΝΤΙΜΟΤΑΤΟΣ ΚΥΡ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΤΡΙΚΛΙΝΗΣ, Τῷ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΕΤΙΜΗΘΗ ΟΦΦΙΚΩ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ, ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΦΙΛΟΘΕΟΥ.

LXXV. *Relatio legatorum de patriarcha Alexandria.*

† Κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον τῆς η' Ἰνδ. ἀπεστάλη· μεν παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου, πρὸς τὸν ἀγιωτάτον πάπ-παν καὶ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐκείνου τοῦτο ζητήσαντος, καὶ ἐδεξάμεθα λόγους αὐτοῦ διακομίσαι· τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ, ὅτι ἐτάχθη δηλαδὴ παρ' ἐκείνου μνημονεύεσθαι τὸ θεῖον ἐνομα τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Θεοδοσίας· βούλεται δὲ καὶ ἐν τῇ σεβασμιά μονῇ τοῦ Εὐεργέτου τοῦτο ποιῆσαι, σφόδρα τοῦτο ἀποδεχόμενος, δεξιᾷ δὲ παρὰ γνώμην τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦτα καταστήσαι γίνεσθαι, ἐπειδὴ μετὰ τῆς βουλῆς καὶ γνώμης ἐγένετο τῆς κραταιᾶς καὶ ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας, ὅτε δ' ἐκείνος ἐνταῦθα, Θεοῦ δ.δότος, παραγένηται, τότε δὲ τοι-μός ἐστιν, εἶπε, καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ ὁρισμοῦ ἐκεί-νου καταστήσαι, καὶ δι' ἀσφάλειαν καταστρώθη τῷ παρόντι κώδικι καὶ ἡ παρούσα παραιτημείως μνη καὶ Ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις.

Οὐγγροβλαχίας, ζητησάντων τῶν ἀρχόντων ἐκείνου τοῦ τόπου τοῦτο καὶ τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν τὸ παρα-τῆς μεγάλης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας δοθῆναι αὐτοῖς ἀρχιερεῖς εἰς πνευματικὴν ἐπιστάσιαν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ καλῶς τε καὶ θαρρείσως ποιμαίνοντο, καὶ πρὸς τὰς σωτηρίους ἡγοῦντο νομάς· τοῦ δὲ καιροῦ προέοντος, ἐπεὶ, τοῦ ἔθνους ἐκείνου τοῦ τόπου πολλοὺ τυγχάνοντο, καὶ ἀπείρου σχεδὸν, οὐκ ἔστιν εἰς μόνος ἀρχιερεῖς ἰκ-νὸς πρὸς τὸ τοσοῦτον ἔθνος· ὥστε θύνασθαι πνευμα-τικῶς αὐτοὺς ἐπισκέπτεσθαι καὶ διδάσκειν τὰ ψυ-χιωφελῆ καὶ σωτήρια, κἀντεῦθεν ἐδέχετο καὶ ἕτερον ἀρχιερεῖα χειροτονηθῆναι τοῦ τόπου ἐκείνου, ζητη-σάντων ὁμοίως καὶ τοῦτο τῶν ἀρχόντων ἐκείνων, συγκατατεθέντος καὶ τοῦ πρότερον ὄντος ἐκεῖ καὶ μέχρι τοῦ νῦν εὐρισκομένου ἀρχιερεως, ἐξελέγη εἰς τὴν προστασίαν ταύτην ὁ τιμιώτατος δικαιοφύ-λαξ κύρ Δανήλ, ἀνὴρ ἀξιόλογος καὶ εὐλαβῆς καὶ ἐνάρτος, ἰκανὸς χάριτι Χριστοῦ καὶ ἀρμόδιος εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀξίωμα, καὶ συνέσει καὶ ἀρετῇ δια-πρίκτων, οὗ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν πείρων σθέντες οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἀρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, γράμμασιν ἰδίαις τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνθετον παρεκάλεσαν, ὥστε εὐδοκῆσαι καὶ δωρη-σασθαι τοῦτον αὐτοῖς ἀρχιερεῖα, δὲ καὶ χειροτο-νῆθαι ψήφῳ συνοδικῇ καὶ ἐπικρίσει τῆς ἡμῶν με-τριότητος μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας, διλινόντι τοῦ ἡμῶν, ἔχοντος ἀρχιερεῖα τὴν μετα-

LXXVI. *Antihimus nominatur metropolia partis Ungrovlachiae.*

† Ἡ γενομένη συνοδικὴ πρᾶξις ἐπὶ τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ Οὐγγροβλαχίας.

† Ἐφθασε μὲν πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν ὁ Ιερωτά-τος μητροπολίτης Βιτζύνης μετατεθείς συνοδικῇ ψήφῳ καὶ ἐπικρίσει πατριαρχικῇ εἰς μητροπολίτην

τεθέντα πρότερον ἀπὸ Βιτζύνης· ὁφείλει τοίνυν ὁ βη-
 θεις ἱερωτάτος μητροπολίτης μέρους· Οὐγγροβλαχίας
 καὶ ὑπερίμω, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶς ἀδελ-
 φός καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὁ
 μετονομασθεὶς μοναχὸς κύρ' Ἀνθίμος, ἐπιλαθῆσθαι
 καὶ κατασχεῖν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην καὶ διδάσκειν
 τὸν ἐν αὐτῇ Χριστῶνυμον τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ πα-
 ραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια,
 ἀναγιώστα, τε σφραγίζουσιν, κ. τ. λ. Καθόξει γα-
 μὴν ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν τόπον τοῦ Μελιτηνῆς, ὅν
 καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔξει· ἐν τε ἀτάσσει καὶ καθέδραις
 ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης συνόδου καὶ παν-
 ταχοῦ. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπολύεται τῷ θαλη-
 φ'έντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ μέρους Οὐγγροβλα-
 χίας, ὑπερίμω καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι τοῦ Μελιτη-
 νῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῷ καὶ
 συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἡ παρούσα
 συνοδικὴ πράξις δι' ἀσφάλειας.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
 Μητρί Ὀκτωβρίῳ, ἐνδ. θ'.

LXXVII. *Patriarcha metropolitae Casareae Canpa-*
dociae confert jura episcopalia in ecclesiis Tympo-
rum et Mocisi sede vacante curanda.

† Προτροπὴ εἰς τὸν Καισαρείας.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκχωρεῖ καὶ ἄδειαν δίδωσι
 τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας, ὑπερίμω
 τῶν ὑπερίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν
 ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῷ αὐτῆς καὶ συλλει-
 τουργῷ, ὡς ἂν εἴπερ συμβαίη καὶ χροεῖσι τις τῶν
 μητροπόλεων, ἔχουν τὰ Τύμνα ἢ ἡ Μωκιάς, καὶ
 δεήσῃ, ἐξουρηγῇ αὐτὸς ἐν αὐτῇ καὶ χειροτονῇ κατὰ
 τοὺς κανόνας καὶ κατὰ τὴν ἐπικρατέσσαν ἀνωθεν
 εἰς ταῦτα ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν, μέχρι, ἂν γέ-
 νηται γνήσιος ἐν ταύτῃ ἀρχιερεὺς. Καὶ εἰς τὴν περὶ
 τοῦτου ἀσφάλειαν ἀπολύεται καὶ τὸ παρὸν προτρο-
 πῆριον γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος αὐτῷ δὲ τῷ
 ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
 Μητρί Νοεμβρίῳ, ἐνδ. θ'.

LXXVIII. *Synodi decretum de incantationibus.*

† Μητρί Μαίῳ, ἐβ'. ἐνδ. η', προκαθημένου τοῦ παν-
 αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμένου πα-
 τριάρχου, ἐν τοῖς δεξιόις κατεχουμένῃσι τῆς
 ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, συνεδρια-
 ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν ἱερωτά-
 των ἀρχιερέων καὶ ὑπερίμων, τοῦ Νικαίας, τοῦ
 Πρύσιως, τοῦ Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Λωζοπόλεως, καὶ
 ὁ καὶ τοῦ ὑποφωτίου Βάρνης.

† Ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενι-
 κὸς πατριάρχης, Θεοῦ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι εἰς τὴν
 ὑψηλὴν τῆς πατριαρχίας θρόνον ἐπαυελθὼν, οὐκ
 ἐπαύσατο νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀγρυπνίας ἑαυτὸν
 ἐκδούς καὶ πόνους καὶ κινήτους ἐτέροις, πῶς δὲ καὶ
 κινδύνους ὑπὲρ τῶν ἐκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης Χρι-
 στιανῶν, πῶς μὲν τούτων ὑπερευχόμενος καὶ διδά-
 σκων τὰ θεοφιλεῖ καὶ ψυχοφελῆ, ὡς λόγον ὑπὲρ αὐ-
 τῶν ἀποστόλων, τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ μακα-

ρίας μεμνημένος φωνῆς, οὐκ ἥκιστα δ' ἐν τῇ μεγάλῃ
 ταύτῃ καὶ βασιλεὺς τῶν πόλεων, τῇ θεοδοξάστῳ Κων-
 σταντινουπόλει, προδύργῳ παντὸς ἐποικίετο, εὐσε-
 βειὰν τε τὸ μέγιστον ἀνθεῖν καὶ παρρησιάζεσθαι
 καὶ ταύτην ταῖς ἀπάντων ἐναποκαλεῖσθαι ψυχαῖς, ἐπεὶ
 καὶ πηγὴν καὶ ρίζαν ταύτην τῆς εὐσεβείας καὶ κε-
 φαλὴν ὁ λόγος οἶδε καλεῖν, ὡς ἐντεῦθεν ἐκασταχοῦ
 τῆς τῶν Χριστιανῶν γῆς μεταπεμπομένης, ὡς ἐκ
 πηγῆς τὸ νῆμα καὶ ρίζης οἱ βλαστοὶ καὶ κεφαλῆς ἡ
 τοῦ λοιποῦ σώματος σύσταται. Οἶδε γάρ, ὡς εἰ τῆς
 εὐσεβείας οὕτω καλῶς καὶ κατὰ τὸ προσήκον ἀνθι-
 ξονται, ταύτῃ καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀρετῶν ἐποικιλο-
 μήσουσιν ἐργασίας, καὶ τὰς τοῦ κοινοῦ πολέμιου
 μηχανὰς κατὰς ἀναφυομένας τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐκτεμεῖσι, κατεῖς τὸ μηδὲν ἀναίσουσιν. Καὶ
 τοῦτο μὲν οὕτως ὁ παρὰ Θεοῦ προστάτης τῆς Ἐκ-
 κλησίας καὶ κρατοῦς τῆς πίστεως πρόμαχος καὶ
 φροντιστὴς τῶν Χριστιανῶν ἀδελφειπὸς τεκνῶν ἦν,
 πολλῶν δὲ τῶν τῆς διδασκαλίας βέλθῳ τὰς ἀπάτων
 ἀρετῶν κατ' ἡμέραν ψυχὰς καὶ δεῖν ἐτοίμους εἶναι
 πρὸς τὰς τοῦ πονηροῦ μεθοδείας διδασκῶν ἀνθίστα-
 σθαι καὶ πάντας πείθων, μὴ τοῖς τούτου σφιστικοῖς
 ἀλίσκεσθαι δελεάσμασιν. Ὁ δὲ τῆς ἐναντίας ἐκείνης
 γενόμενος μοῖρα· τῶν ζιζανίων σπορεὺς, ἐκείπερ
 οἶδε τὰς μὲν ἑαυτοῦ μηχανὰς καὶ κακουργίας, εἰς
 πάλαι τὴν ἀρχὴν καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τὸ Χριστιανι-
 κὸν μεταστρέφων γένος ἐχρήσατο, τῇ θεϊκῇ δυνάμει
 καταρρηθείσας, καὶ ἃς κατήνεγκεν αἰρέσεις καὶ
 κακοδοξίας καὶ σχίσματα καὶ καινοφωνίας καὶ πλά-
 νας παντοίας, τὴν δ' Ἐκκλησίαν τῇ τοῦ Χριστοῦ
 χάριτι εἰρήνῃν ἄγουσαν σταθερὰν καὶ γαλήνην καὶ
 τὰ μὲν ἴδια τέκνα πάντοθεν περιβάλλουσιν καὶ τῷ
 τῆς εὐσεβείας τρέφουσιν γάλακτι. τὰ δὲ γὰρ ἐξὲν καὶ
 πόρρω που διστώτα προκαλουμένην τε καὶ συνά-
 γουσιν, τὴν ἀλμυρὰν δόξαν τῆς ἀσεβείας ποτίμοις
 τῇ· εὐσεβείας ἀποκλυζομένην ῥήμασιν, νῦν πρὸς τὸ
 τελευταῖον καὶ μεῖζον κακόν, τὰς γοητείας θηροδότη
 καὶ μαγείας καὶ ἐπιφάδας τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν
 ἀνθρώπων ὁ ἀντικείμενος ἐκκλίνει ἀντιτεχνῶνται,
 καὶ τῆς νόσου μεταδίδωσι ταύτης καὶ τοῦ φαρμάκου
 τοῖς ἀπλουτέροις τε καὶ ἀκεραιότεροις καὶ ἀρυσά-
 κτως εἰς ἀπροσεξίας βιοῦσιν, ὅθεν καὶ ἄνδρας καὶ
 γυναῖκά τινα πονηρὰ ὑπέβαλεν ὁ ἐχθρὸς μαγείας τε
 προσκειμένας καὶ ἀπὸ κοιλίας μαντικῆς φλυσιᾶς
 καὶ διαβολικῆς φθογγόμενας καὶ πάσης ἀσεβείας
 μεστός, εἰς ἀθέτησιν τε τῆς ὀρθοδόξου καὶ εὐσεβοῦς
 τῶν Χριστιανῶν πίστεως καὶ εἰς ἀπάτην καὶ πλάνην
 καὶ ψυχικὸν αὐτῶν βλεθρον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τινες
 ἕτεροι παρεσύρουν, οἵτινες δὴ καὶ παρεσύρουν,
 εἰς τὴν πλάνην ταύτην καὶ τὴν ἀπάτην. Ἦν οὖν ἡ
 τοιαύτη ἀσέβεια πρὸς καιρὸν κρυπτομένη καὶ λαν-
 θάνουσα, ὅψε δὲ ταύτης καταφανοῦς γενομένης καὶ
 ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πα-
 τριάρχης, ἀνέμαθε, καὶ ὅσῃν ἀπώλειαν τὰ τοιαῦτα
 τοῖς χρωμένοις εἰδῶς ἐργάζονται, ὅσος τε περιτλῆς
 ἡγεγόνει, καὶ τὴν ψυχὴν ἐπλήγη, καὶ φανεροὺς τοί-
 τους γενέσθαι διὰ φροντίδος κατὰ τὸ εἶδος ἐπονή-
 σατο, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων τοὺς κρείτ-
 τονας μετακαλεσάμενος, τοὺς τοιοῦτους εὐρεῖν διὰ

πάντες παρεκλεύσατο τῆς σπουδῆς, οἳ καὶ μετ' αὐτῶν ἐπιμελείας εὐρόντες ἅπαντας καὶ γράψαντες ἐν κα-
ταστάσει τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ φέροντες
ἐνεχέρισαν. Καὶ σκέψαι ἦν περὶ τούτου, τί ποτ' ἀν-
ἐπὶ τοῖς ἄρα καὶ γένηται. Ἐν ᾧ τῷ δὲ ταῦτα
ἐπράττετο, ἀνὴρ τις, ἐπιστὰς τῶν γνωρίμων, τοῦ
ψευδομονάρχου καὶ ἀσεβοῦς Φουδούλη κατηγορῶν ἦν,
τοῦτον λέγων τῶν σατανικῶν ἔργων τούτων διδύ-
σκαιον, καὶ τίνα ποιεῖν ἔργα, ἃ οὐδὲ ὁ διάβολος αὐ-
τοῦ ποιῆσειν ἴσχυεν, οὐ μὴν οὐδὲ ἐνεθυμήθη γε-
νώσκειν, καὶ γυναικὰς ἀποκτανῶν καὶ πρὸς τὴν ἐαυ-
τοῦ ἔλκεν ἔρωτα, αἳ καὶ τοὺς ἰδίους ἀνδράς· καὶ τὰ
τέχνα καταλαμβάνουσαι ζητοῦσιν ἐκείνον, καὶ τὸ
μιαρὸν αἶν τοῦτου ἐπὶ γλώττης φέρουσιν ὄνομα. Τὰ
γούν τοῦ ἀσεβοῦς τούτου Φουδούλη ὅθεν τε ὤρμητο
καὶ τίς ἡ ἐναγὴς αὐτοῦ καὶ ἀκάθαρτος πολιτεία, Β
μακρὴν ἀν εἴη διεξελέθειν, πολλῶν καὶ ἀπείρων δυ-
τιν καὶ οὐδὲ γινώσκει φορητῶν ἱερεῖων, μήτοι γε
καὶ ἀκούσαι τῶν φιλοχρίστων τινὰ καὶ πιστῶν. Ἐν
δὲ τούτῳ πάντες εἰδέναι χρῆ, ὡς οὐδὲ τῶν ἀσεβῶν τις
καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως· ἀλλοτρῶν ἢ τῶν νῦν ἢ
καὶ τῶν ἐπὶ κακῇ πάλαι ποτὶ μνημονευμένων τοι-
αῦτα πράξειν τετολμήκε κώποτα. Οἷον ἦν δὲ τούτον
τούτῳ πρότερον νῦν ἐν τῇ Κοινσταντινουπόλει συνέβη,
ὅτε περ ἐβόησεν οὗτος, πρὸς καιροῦ τῇ συνόδῳ πε-
φθεῖς μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ κατηγοριῶν, ὃς δὴ καὶ
παρεστὴς τῇ ἐξομολόγησιν ὑπεκρίθη καὶ τὴν με-
τάνοιαν, καὶ τοῦ κανόνος καὶ τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὴν
ἐκκλῆσιαν τῶν ἁγίων Πατέρων διαταγῇ· οὗτος
οὖν ἐν ταῖς μισαῖς αὐτοῦ βίβλοις αὐτίκα μεταπεμ-
φθεὶς καὶ πόθεν ἔσχε ταύτας ἐρωτηθεὶς, παρ' ἱατροῦ C
φίτου τοῦ Στριπούλου ἀπελογίσσατο καὶ αὐτοῦ τού-
του πρὸς χρόνων ἐπὶ μαγείαις ἀλόντος καὶ τῇ ἐκκλῆ-
σιᾳ καὶ θεῷ συνόδῳ τὰς ὑποσχέσεις ἐγγράφως δι' ἐ-
κείνων ἀποδόντος χειρῶν, αἳ μηδέποτε τῶν καιρῶν
ἐπὶ τοιούτοις φωραθῆναι τούτον διεμαρτύροντο. Ὡς
δὲ κακείνους ὁμοίως αὐτίκα μεταπεμφθεὶς ἄμα ταῖς
μαγικαῖς αὐτοῦ βίβλοις καὶ τίς ὁ καὶ τούτῳ πάλιν
παρασχὼν αὐτὰς ἡρωτήθη (χρὸς γὰρ καὶ πρότερον
δημοσίᾳ τὰς ἐκείνου μαγικάς· βίβλους ἔργον πυρὸς,
ὡς ἔχρην, πεποιήκεσαν), καὶ αὐτὸς περὰ τινος τοῦ
Ἰσθρηλοπούλου σχεῖν ὡμολόγησεν, ἁπιστον ἔδοξε
τούτῳ καθάπερ καὶ συκοφαντία σαφὴς κατὰ τοῦ Ἰα-
δρηλοπούλου καὶ ψεύδους ἐτύγχανε· καὶ γὰρ οὗτος
ἄσπετος τὰ πολλὰ διατελὼν καὶ τὴν κατὰ θεὸν πει-
ρασίαν ἐλάμβανεν, νηστείας δὲ καὶ ἀγρυπνίας σχολά-
ζων καὶ προσευχαίς, ἃ δὴ πάντα καὶ τοὺς τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τοὺς ἁγίους πάντας ἀπλῶς μέγαν εἶναι
τούτον καὶ τοῦ θεοῦ ἀνέπειθεν ἀνθρώπον. Ταῦτα δὲ,
ὡς ἔδοξεν ὑστερον, ἀπάτη καὶ ψεύδος ἀντίκρι· καὶ
ὑπὸ κρίσει ἦν. Ὡς δ' ὁ Στριπούλος διαβολῇ χρησθῆναι
κατ' ἐκείνου ἐμάθαν, μεταπεμφθῆναι καὶ τοῦτον
ἐπεδόξα, καὶ αὐτὸς δὲ ἔξεν τὸ πρᾶγμα φανερῶς· ἔλεγεν,
ὅθεν καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων πυνθὲς ἀπα-
στάλησαν, καὶ τούτων, ὡς δίκη, τὸν ἀνδρῶν σὺν ταῖς
μαγικαῖς αὐτοῦ βίβλοις ἀρπάσαντες ἤγαγον, εἶχε
δὲ τζούτις ἐκείνους ὡς μαργάρους, ὡς θησαυροῦ, κα-
τακεκλεισμένους ἐν σενδουκίοις. Καὶ τί ταῦτα; Πρὸς
αὐτὸν ἢ θεῖα σύνοδος ἀπεκρίνατο, ὅτι μισαὶ αὐ καὶ

τῆς ἀπωλείας υἱὲ, διὰ ταῦτα αἱ ἀγρυπνίαι σου, αἱ
νηστείαι σου, τὸ περὶ τὰς ἐορτάς σου φιλότιμον καὶ
ἡ πενία καὶ ἡ εὐτέλεια; Τίς ἡ τοσαύτη πλάνη καὶ
ἡ ὑπόκρισις; Ὡς δὲ διαβολὰς συναλεῖν καὶ προφάσεις
ἀσυστάτους τε καὶ ψευδεῖς, ὡς ὤφειεν ὑπὲρ τούτων
ἀπολογούμενος, ἠρόετο, τούτον μὲν σιγῇν ἄγειν
ἐπέτρεψαν, τὰς δὲ μισαὶς αὐτοῦ βίβλους ἀνέλεστον,
ἐν αἷς καὶ τὸ πολυθρόλλητον ἐπ' ἀσεθείας πλήρες
εὐρέθη, δαιμόνων ἐπικλησεις ἔχον καὶ ἐμφῶδες καὶ
ὀνόματα, γραφῆν παρὰ τοῦ πρὸ μικροῦ γεγενητοῦ
πρωτονωταρίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ θεοῦ
Μεγάλης Ἐκκλησίας, ταπεινὸν Δημητρίου τοῦ Χλω-
ροῦ, καὶ συνταγὴν παρ' αὐτοῦ πόνῳ πολλῷ καὶ μό-
χῳ ἀπὸ βιβλίων ἐτέρων μαγικῶν, προηγουμένων
τῆς τε Κοιρανίδος· αὐτῆς, καὶ πολλῶν ἄλλων ἀτόπων
καὶ μισρῶν· οὐδὲ γὰρ εἶχε τὸ πρωτότυπον ἐν, ὡς
αὐτὸ τὸ πρᾶγμα φανερῶς ἐμαρτύρησε. Καὶ λόγον
δοῦναι τὸν Χλωρὸν παραστάντα τῷ τότε τῇ συνόδῳ
ἀπήτησαν, ὃς καὶ μηδὲν μετῴως ἀνακαλυφθῆναι
τοὺς ἀσεβεῖς ἐαυτοῦ βουλόμενος λογισμούς· οὐδὲ
γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τοσοῦτον ἐμελε κίνδυνος,
πρὸς τὰς τῶν ἱατρῶν κατέφευγε βίβλους, αὐτὰς
ταῦτα φάσκεν διατεινόμενος. Εἶτα συνόδου πάλιν
συγκροτηθείσης καὶ ἁπᾶς καὶ ὁς, καὶ τῶν ἱατρῶν
οἱ κραίττονες μετεπέμφθησαν, καὶ εἰς ἐκείκον πάν-
των τὸ τοιοῦτον ὑπανεγνώσθη τετραδίδον, ὃ δὴ καὶ
φρίκην πᾶσι παρεῖχε καὶ φρενῶν ἔκστασιν, καὶ τὸ
θεῖον ἔργον ἔσειετο τότε, τῶν δαιμόνων ὀνόματα
καὶ τὰς τούτων μανθάνον αἰσχυρὰς ἐμφῶδες, καὶ διαρ-
βῆσαι τοῦτον τὸ πλῆθος· σὺν τοῖς ἱατροῖς ἐβούλετο
τὴν κατάρατον· τὸν γὰρ Χλωρὸν ἰδόντες οἱ τῆς ἱα-
τρικῆς τέχνης εἴπερ τινὲς ἔτεροι σοφοὶ καὶ εἰδήμο-
νες οὗτοι καὶ τὰς αὐτῆς βίβλους καθ' ὥραν σχεδὸν
ἀναγινώσκοντες τε καὶ μετερχόμενοι, οὕτω τὴν ἱα-
τρικὴν ὑβρίζοντα τέχνην τὴν ἱερὰν καὶ τὸν Ἱππο-
κράτην σὺν τῷ Γαληνῷ μάγους ἀποκαλοῦντα καὶ
τούτους· γράφειν αὐτὰ ταῦτα καὶ ἕτερον ἄλλα συκο-
φαντοῦντα καὶ λέγοντα καὶ τῇ θεῷ συνόδῳ τὰς βί-
βλους ταύτας τοῦτον διακομίσαντα πρὸς παρίστα-
σιν, Ἀναστάντες ἡμεῖς, ὡς ὁρᾶτε, πρὸς βαθεῖ γῆρας
ἤκομεν, θειότατοι δεσπόται καὶ ἀγιώτατοι, ἔφησαν,
καὶ τοσοῦτοις ἔτεσι τῇ τέχνῃ ταύτῃ καὶ τοῖς περὶ
αὐτὴν συγγραψαμένοις εὐσεβέσις ἀνδράσι καὶ Ἑλλη-
D σιν ἐπιμεινάντες, καὶ πολλοὺς τῶν νέων πρὸς ταῦ-
την χαιραγωγῆσαντες, οὕτε τι τοιοῦτον εἰδομεν, οὕτε
τις ἐξ ἡμῶν ἔμαθε, καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ταύτην
ἔχομεν μάρτυρας, ὡς οὐδέπω μέχρι τοῦ νῦν ἐκστὰς
τις ἐαυτοῦ πρὸς τοσοῦτον ἀσεθείας θάρσος· ἔλθειν
ἔδοξεν, ὡς μικρὰ τῆς ἐαυτοῦ σωτηρίας φροντίσαι
καὶ τὴν μὲν εὐσέβειαν οὕτω φανερώς ἐξομολογῆσαι,
τῷ διαβόλῳ δὲ προσελθεῖν διὰ τούτων, ἐπεσθῆναι
οὐκ ἱατρικῆς ταῦτα, πράξεις δὲ μᾶλλον ἐκείνου καὶ
ἔργα, καὶ τούτον ἐαυτῷ καθηγητὴν τε καὶ διδάσκα-
λον ἐπιστῆσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων ἀκούων ὁ Χλω-
ρὸς οὐκ ἐπέθετο, Ἄλλ' εἰ καὶ τούτοις δώσωμεν γρά-
φειν, τί πρὸς ὅς, τὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας
τρόφιμον, καὶ δοκούντα τάχα Χριστιανὸν, καὶ λό-
γον καὶ σοφίαν ἀφάμενον Ἑλληνικῆς, ὡς μὴ ὁφεί-

λεν· ἡ θεία σύνοδος ἀπεκρίνατο ἔπειτα· Νῦν ἔχεις **A** καὶ δὴ καὶ Φουδοῦλῳ τὴν ψευδομόναχον, ὡς πολλὰς καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις καὶ ἄλλοις ἀσεβείαν ἄλλοντας τολμήμασι, καὶ τούτων ἀφιστάσθαι καὶ τὴν μετὰ μελὸν ἐπιδείξει βουλομένους μηδέποτε καὶ ταῦτα μετὰ πολλὰς τὰς ὑποσχέσεις ἐκείνας καὶ τὰς συνθηκάς, φθορὰν δὲ μᾶλλον τοῖς ἀπλουτέροις καὶ ψυχικὸν παρέχοντας ὀλεθρον, τῆς βασιλίδος ταύτης ἐξορισθῆναι τῶν πόλεων καὶ δὴ καὶ πάσης τῆς τῶν πιστῶν γῆς, ἐν ἣ κατοικοῦσι Χριστιανῶι, τὰ τῶν εὐσεβῶν ἔργα διαπραττόμενοι ἐψηφίσαντο, ὡς τοῦ Χριστιανικοῦ παντὸς γένους λῆμνη καὶ τῆς εὐσεβείας ἀνατρέποντάς τε καὶ καταλύοντάς· ἀντικρὺς ταῖς δειμονικαῖς ἐπικλήσεσι ταύταις καὶ γητείαις καὶ ταῖς μαγείαις. Ἐπεὶ δὲ καὶ τινες τῶν πιστῶν τοῖς θεοστυγαῖς προσιῶσι τούτοις καὶ ἀποδλήτοις **B** καὶ τὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακίας καὶ ἀσεβείας δυστυχῶς ἀνεμάξαντο, κέντεθθεν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας καὶ οὗτοι κατεσπάσθησαν βάραθρον, καὶ τούτους ἀναμαθεῖν ἡ θεία σύνοδος ἐβουλήθη καὶ τούτοις καταλλήλως ἐπιθεῖναι τὰ φάρμακα. Τῶν γοῦν τριῶν τούτων ὁ Συρόπουλος κρατηθεὶς εἰπέ τινας, ὧν ἐμμένοντο φανερώς, καὶ ἀνωμολόγησεν, οἱ προσελθόντες αὐτῷ τῇ μαγικῇ τούτου τέχνῃ ἐχρήσαντο, οἱ καὶ γραφέντες ἐν καταστήχῳ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐπέμφθησαν σύνοδον. Ἦσαν δὲ οὗτοι· ἐφθασέ ποτε κατηγορηθεὶς ὁ τοῦ πραιμικηρίου τῶν ἀναγινωστῶν υἱὸς τοῦ Παραδείσου, παππᾶς Ἰωάννης ὁ Παράδεισος, ἐπ' ἐγκλήματι τινι, καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῇ καρέστη συνόδῳ τῷ τότε, καὶ ἀκριθεὶ τὰ κατὰ τοῦτον ἐδόθη βασάνη, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ καιρὸν ἐπισχέθη τοῦ ἐγκλήματος· ἐκείνου μὴ μέλζονα τὴν κατ' αὐτὸν κόλασιν ἀπαιτοῦντο· καὶ μήτε τὴν καταδίκην ταύτην ὡς ἀπὸ Θεοῦ κρίνας εἶναι, μήτε μὲν ὑπολογισάμενος, ὡς εἰκίτως ἡ κατ' αὐτὸν ἀπόφασις ἐξηγέθη, κατωλιγώρησας ἀπῆλθεν εἰς τὸν Συρόπουλον, καὶ ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῦ κακοτεχνίας αὐτῷ βοηθήσειν ἐζήτησεν, ὃς καὶ σχῆμά τι δαιμονικὸν ἐγχαράξας ἐν χάρτῃ ἐναγχείρισε τούτῳ τῷ τάλαιπῶρῳ, εἰπὼν· Λάβε τοῦτο, καὶ κάταξ, ὅτε τῇ συνόδῳ μέλλεις παρσταθῆναι, ζητῶν τὴν συγχώρησιν, καὶ βεβαίαν ἔχει πληροφορίαν, ὡς συγχωρηθήσῃ. καὶ τῆς αἰτήσεως οὐκ ἂν ἀποτύχης. Ἦλθεν οὖν ὁ Παράδεισος, καὶ τῇ συνόδῳ παραστάς ἰδεῖτο καὶ παρεκάλει, καὶ τὴν πολλὴν αὐτοῦ πτωχείαν καὶ ἔνδειαν πρὸς ἔλεον ἔφερε, καὶ μετὰ θαυμάτων συμπαθείας τυχεῖν ἐζήτει, ᾧ καὶ ἐπικαμφθέντες οἱ ἱερωτατοὶ ἀρχιερεῖς ἅμα τῷ πανταγιάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ καὶ αὐθέντῃ, τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ, ὁμοῦ μὲν ὡς πτωχῷ καὶ τάλαιπῶρῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς τὸν καιρὸν τῆς ἀρχίας αὐτοῦ ἐκκληρώσαντι, συνεχώρησαν, πάλιν τούτον ἱεουργεῖν, διδάξαντες αὐτὸν καὶ παραινέσαντες, ὅσα εἰκὸς ἦν φυλάττειν, καὶ ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι· καὶ κατελθὼν ὁ Παράδεισος τῷ Συρόπουλῳ τὰς εὐχαριστίας ἀπέειπε. Τούτου γοῦν εὐτως ἀναφανέντος, ὁ Παράδεισος μετεκλήθη, καὶ ἐπειθήπερ ἀντιλέγων ἦν, μετεκλήθη καὶ ὁ Συρόπουλος, καὶ τὸν αὐτοῦ χάρτην λαβὼν, ἔκειντο γὰρ ἐπ' ἐδάφους· αἱ μαγικαὶ τούτου βίβλοι σὺν ταῖς ἐτέρων, ἔφη πρὸς τὸν Παράδεισον· Οὐ τοῦτο τὸ σχῆμα ἐν χάρτῃ παρ'

λεν· ἡ θεία σύνοδος ἀπεκρίνατο ἔπειτα· Νῦν ἔχεις **A** καὶ δὴ καὶ Φουδοῦλῳ τὴν ψευδομόναχον, ὡς πολλὰς καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις καὶ ἄλλοις ἀσεβείαν ἄλλοντας τολμήμασι, καὶ τούτων ἀφιστάσθαι καὶ τὴν μετὰ μελὸν ἐπιδείξει βουλομένους μηδέποτε καὶ ταῦτα μετὰ πολλὰς τὰς ὑποσχέσεις ἐκείνας καὶ τὰς συνθηκάς, φθορὰν δὲ μᾶλλον τοῖς ἀπλουτέροις καὶ ψυχικὸν παρέχοντας ὀλεθρον, τῆς βασιλίδος ταύτης ἐξορισθῆναι τῶν πόλεων καὶ δὴ καὶ πάσης τῆς τῶν πιστῶν γῆς, ἐν ἣ κατοικοῦσι Χριστιανῶι, τὰ τῶν εὐσεβῶν ἔργα διαπραττόμενοι ἐψηφίσαντο, ὡς τοῦ Χριστιανικοῦ παντὸς γένους λῆμνη καὶ τῆς εὐσεβείας ἀνατρέποντάς τε καὶ καταλύοντάς· ἀντικρὺς ταῖς δειμονικαῖς ἐπικλήσεσι ταύταις καὶ γητείαις καὶ ταῖς μαγείαις. Ἐπεὶ δὲ καὶ τινες τῶν πιστῶν τοῖς θεοστυγαῖς προσιῶσι τούτοις καὶ ἀποδλήτοις **B** καὶ τὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακίας καὶ ἀσεβείας δυστυχῶς ἀνεμάξαντο, κέντεθθεν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας καὶ οὗτοι κατεσπάσθησαν βάραθρον, καὶ τούτους ἀναμαθεῖν ἡ θεία σύνοδος ἐβουλήθη καὶ τούτοις καταλλήλως ἐπιθεῖναι τὰ φάρμακα. Τῶν γοῦν τριῶν τούτων ὁ Συρόπουλος κρατηθεὶς εἰπέ τινας, ὧν ἐμμένοντο φανερώς, καὶ ἀνωμολόγησεν, οἱ προσελθόντες αὐτῷ τῇ μαγικῇ τούτου τέχνῃ ἐχρήσαντο, οἱ καὶ γραφέντες ἐν καταστήχῳ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐπέμφθησαν σύνοδον. Ἦσαν δὲ οὗτοι· ἐφθασέ ποτε κατηγορηθεὶς ὁ τοῦ πραιμικηρίου τῶν ἀναγινωστῶν υἱὸς τοῦ Παραδείσου, παππᾶς Ἰωάννης ὁ Παράδεισος, ἐπ' ἐγκλήματι τινι, καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῇ καρέστη συνόδῳ τῷ τότε, καὶ ἀκριθεὶ τὰ κατὰ τοῦτον ἐδόθη βασάνη, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ καιρὸν ἐπισχέθη τοῦ ἐγκλήματος· ἐκείνου μὴ μέλζονα τὴν κατ' αὐτὸν κόλασιν ἀπαιτοῦντο· καὶ μήτε τὴν καταδίκην ταύτην ὡς ἀπὸ Θεοῦ κρίνας εἶναι, μήτε μὲν ὑπολογισάμενος, ὡς εἰκίτως ἡ κατ' αὐτὸν ἀπόφασις ἐξηγέθη, κατωλιγώρησας ἀπῆλθεν εἰς τὸν Συρόπουλον, καὶ ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῦ κακοτεχνίας αὐτῷ βοηθήσειν ἐζήτησεν, ὃς καὶ σχῆμά τι δαιμονικὸν ἐγχαράξας ἐν χάρτῃ ἐναγχείρισε τούτῳ τῷ τάλαιπῶρῳ, εἰπὼν· Λάβε τοῦτο, καὶ κάταξ, ὅτε τῇ συνόδῳ μέλλεις παρσταθῆναι, ζητῶν τὴν συγχώρησιν, καὶ βεβαίαν ἔχει πληροφορίαν, ὡς συγχωρηθήσῃ. καὶ τῆς αἰτήσεως οὐκ ἂν ἀποτύχης. Ἦλθεν οὖν ὁ Παράδεισος, καὶ τῇ συνόδῳ παραστάς ἰδεῖτο καὶ παρεκάλει, καὶ τὴν πολλὴν αὐτοῦ πτωχείαν καὶ ἔνδειαν πρὸς ἔλεον ἔφερε, καὶ μετὰ θαυμάτων συμπαθείας τυχεῖν ἐζήτει, ᾧ καὶ ἐπικαμφθέντες οἱ ἱερωτατοὶ ἀρχιερεῖς ἅμα τῷ πανταγιάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ καὶ αὐθέντῃ, τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ, ὁμοῦ μὲν ὡς πτωχῷ καὶ τάλαιπῶρῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς τὸν καιρὸν τῆς ἀρχίας αὐτοῦ ἐκκληρώσαντι, συνεχώρησαν, πάλιν τούτον ἱεουργεῖν, διδάξαντες αὐτὸν καὶ παραινέσαντες, ὅσα εἰκὸς ἦν φυλάττειν, καὶ ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι· καὶ κατελθὼν ὁ Παράδεισος τῷ Συρόπουλῳ τὰς εὐχαριστίας ἀπέειπε. Τούτου γοῦν εὐτως ἀναφανέντος, ὁ Παράδεισος μετεκλήθη, καὶ ἐπειθήπερ ἀντιλέγων ἦν, μετεκλήθη καὶ ὁ Συρόπουλος, καὶ τὸν αὐτοῦ χάρτην λαβὼν, ἔκειντο γὰρ ἐπ' ἐδάφους· αἱ μαγικαὶ τούτου βίβλοι σὺν ταῖς ἐτέρων, ἔφη πρὸς τὸν Παράδεισον· Οὐ τοῦτο τὸ σχῆμα ἐν χάρτῃ παρ'

ἐμοῦ ἔλαβε, καὶ ἀπαλῶν εἰς τὴν σύνοδον συνεχώ-
 ρήθη, ὡς ὑπερὸν ἐμοὶ μετὰ ταῦτα δεδήλωκας;
 Πῶς νῦν τὴν ἀλήθειαν διαβάλλεις, καὶ ψεύστην καὶ
 συκοφάντην ἀποδείξαι με φιλονεικεῖς; Ὑπὸ γού-
 νων λόγων τούτων ἀπελεγθεὶς ὁ Παρίδετος ὡμο-
 λόγησε καὶ τοῦτο πεποιθέναι, παρὰ τῆς μητρὸς
 ἀπατηθεὶς. Ἐπὶ τούτοις τοῦ Παραδείσου φανερώς
 ἀπελεγθέντος καὶ δημασίᾳ, πάντες γὰρ σχεδὸν οἱ ἐν
 τῇ βασιλίᾳ ταύτῃ παρήσαν τῶν πόλεων, διέγνω καὶ
 ἀπεφάνητο ἡ θεία καὶ ἱερὰ τῶν ἀρχιερέων ἡμέθυ-
 ρις ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ οἰκου-
 μενικῷ πατριάρχει, γυμνὸν εἶναι τοῦτον καὶ ἐστε-
 ρημένον πάσης ἱερατικῆς δόξης τε καὶ τιμῆς καὶ
 ἀργῶν εἰς τὸ παντελὲς καὶ καθορημένον, μηδέποτε
 τῶν τῆς ἱερωσύνης τι τῶν ἀπάντων ἐνεργῆσαι τολ-
 μήσαντα, ὡς τῷ διαβόλῃ προσελθόντα καὶ τῇ ἐκεί-
 νου τέχνῃ χρησάμενον καὶ μαθητὴν ἐκείνου γενέ-
 σθαι τὸν πρὶν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν
 ἐλελθάντα. Ταῦτα τοῦ Παραδείσου τοῦτον μαλόντος
 καὶ πενθήσαντος ἐπὶ πολὺ καὶ δακρύσαντος καὶ μετὰ
 δύο ἡμέρας τῆς συνόδου πάλιν συγκροτηθείσης καὶ
 αὐτοῦ παραστάντος καὶ ἐπιδωμένου καὶ τὸν ἔλεον
 δυστυχῶς μετακαλούμενου, οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς
 αὐτὰ ταῦτα τὰ προλεχθέντα κατ' αὐτοῦ ἀπεφάνησαν,
 καὶ ταῦτα ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπεψηφίσαντο. Μοναχὸς
 τις ἀπὸ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς πανυπεράγνου
 Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ὁ παπ-
 πᾶς Ἰωάσαφ, συνεφθίβετο μετὰ τινος μοναχῆς ἀπὸ
 τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου ἐνδύξου μεγαλομάρ-
 τυρος Ἀνδρέου τοῦ ἐν τῇ κρίσει, καὶ ἰδὼν αὐτὴν
 φυλλαβοῦσαν καὶ κατὰ γαστρὸς ἔχουσαν, βουδόμενος
 λανθάνειν καὶ μηδαμῶς ἀνακαλυφθῆναι τὸ πάθος,
 ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐλάνθανε τοῦ Θεοῦ,
 εὐρὲς τινα μηχανὴν, δι' ἣν μὴ δῆλα τὰ κατ' αὐτὸν
 γεγονέναι καὶ καταφανῆ ἐλογίζετο, τὸ δὲ διαβολικὸς
 τις ἦν λογισμὸς καὶ τέχνη καὶ ἔργον ἐκείνου τοῦ
 καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην παρανομίαν ἐργασαμένου.
 Ἦλθε γὰρ οὗτος εἰς τὸν Συρόπουλον καὶ δοὺς αὐτῷ
 σάκτιον ἔν, ὑελοήκιον Ἀλεξανδρινόν, καὶ ὑπέρπυρα
 πέντε, ἔλαβέ τι παρ' αὐτοῦ εἶδος, ὃ καὶ διεκίμειε τῇ
 μοναχῇ, ἵνα τοῦτο πρὸς αὐτὴν τὸ ἐμδρῶν ἢ δὲ
 τοῦτο ποιήσας ἐβρίψεν ἐκεῖνον κατὰ γαστρὸς, καὶ
 οὕτε τὰ τῆς ἀμαρτίας ἐγνώσθη, αὐτε μὴν τοῦτο τὸ
 τελεθῆν. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τῆς ἱερω-
 σύνης ὁ παππᾶς Ἰωάσαφ ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ
 διενεργῶν ἦν· ὡς δὲ καὶ ὁ παππᾶς Ἰωάσαφ παρέστη,
 καὶ τὸν Συρόπουλον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐλέγχοντα
 καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δοθέντα ἐκείνῳ βουδόμενον ἀγα-
 γεῖν, ἐπειδὴ περ ἀντιλέγειν ἐπιχειρήσας οὐκ εἶχε
 δυνάμει, πεσὼν ἐπ' ἐδάφους, Ἠμαρτον, ἀγιώτα-
 τος δεσπότης καὶ θεοδότης, ἐφησε· νῦν ἔγωγον, ὅσην
 ἀπώλειαν προσξένουν τῇ ἐμῇ ταλαίπωρῳ ψυχῇ· εἰ
 γὰρ ἐπὶ τῷ παρόντι κριτηρίῳ ἱστάμενος οὕτω φο-
 βῶμαι καὶ τρέμω καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν σχεδὸν ἀπο-
 βάλλομαι, τί ποτ' ἂν ἄρα καὶ πάθω, ὅτε τῷ ἀδεκ-
 στῳ κριτῇ παραστήσῃμαι, δίκην δώσω τῶν παρ'
 ἐμοῦ πεπραγμένων; Τοῦτων ἕνεκα ἀληθῶς παρὰ τοῦ
 Συρόπουλου ταῦτα λαληθέντα ὁμολογῶ καὶ τῇ μο-
 ναχῇ ταύτῃ συνεβριόμην, καὶ τοῦ ἐμδρῶν ἐκεί-

νου φρονεῖς αὐτὸς ἐγγράφειν, καὶ νῦν ἤδη προσέρχο-
 μαι καὶ ἀνακαλύπτω τὸ πάθος, καὶ πᾶν, ὅπερ τοῖς
 ἱεροῖς καὶ θεοῖς κανόνι καὶ ὅμιν δοκεῖ, διαπράττω-
 σθε. Ταῦτα τοῦ παππᾶ Ἰωάσαφ οὕτως ἀνευεγκλόντος
 ἡ θεία σύνοδος ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ,
 τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ἀπεφάνητο, μόνος τῆς
 ἱερωσύνης τοῦτον ἀπογυμνωθῆναι καὶ εἰς ἅπαντα
 τὰ παρ' αὐτοῦ τολμηθέντα μόνην ταύτην ἀρκετὴν
 εἶναι τὴν τιμωρίαν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἀπὸ μικροῦ τινος
 ἀπῆλοτριώτο ἀξιώματος, ἀλλὰ τοῦ ἱερατικοῦ σεμ-
 νώματος ἐξέπευσεν ὁ ταλαίπωρος, τοῦ χοροῦ τῶν ἱε-
 ρέων ἀπετμήθη, καὶ μακρὰν ἀπεβρίβη τῆς δόξης,
 ἣν εἶχε, καὶ τοῦ πολλοῦ ἀξιώματος. Γυνή τις τῶν
 πλουσιῶν, Ἐξωτροχίνα καλουμένη, ἄνδρα λαβεῖν
 ἐβούλετο τῶν ἐνδύξων, κατέιδε, περ οὐκ ἐτύγχανε τοῦ
 ποθομένου ἐπφοδαῖς καὶ μαγείαις ἐλκύεται τοῦτον
 ὑπενοήσατο, καὶ μαθοῦσα, ὡς ὁ παππᾶς Ἰάκωβος, ὁ
 τῆς Ἀμαρανθίνης ἐκείνης, εἰδὼς ἔχων εἰς ταῦτα
 καὶ πείραν ἀκριβῆ, καὶ αὐτῇ βοηθήσει εἰπερ τις
 δύναται, διεμνήσατο τοῦτο, καὶ αὐτοῦ πρὸς τὴν
 οἰκίαν αὐτῆς παραγεγονότος, αὐτὴ τὴν σκοπὴν αὐτῆς
 ἐξείπε καὶ διηγῆσται, καὶ ὑπέρπυρα πέντε. αὐτῇ
 ἐδεδώκει, καὶ ἕτερα παρασχεῖν ὑπεσχίθη, καὶ βε-
 βαίαν ἔλαβε παρὰ τούτου πληροφορίαν, καὶ ἐν ἑλπί-
 σιν ἦν ἀγαθῆς. Ὡς δὲ ὁ παππᾶς Ἰάκωβος τὰ ὑπέρ-
 πυρα δεξάμενος ἀπῆλθε, καὶ ὁ διάβολος οὐκ ἔσχεσε,
 καὶ ὁ χρόνος παρήρχετο, αὕτη τῷ παππᾶ Ἰακώβῳ
 δὲ τινος γραβὸς ἐμνήνε. καὶ τὰ ὑπέρπυρα ἐζήτη-
 σεν ἀγανακτήσας· ὁ δὲ ὑπέσχετο, καὶ τῇ γυναικὶ ἔλε-
 γεν· Εἰπέ τῇ κυρίᾳ, μὴ ἀγανακτεῖν, μηδὲ ἄθυμειν,
 ἀλλ' ὅπερ ζητεῖ, γενήσεται μετ' ὀλίγον, Καίρου οὖν
 κλειστοῦ παρωχηκότος, ἐπειδὴ περ εἶδεν ἐκείνη τοῦ-
 τον μὴδὲν ὠφελοῦντα, κατηγορήσας αὐτοῦ τῷ Συ-
 ροπούλῳ διεμνήσατο, καὶ τὴν τοῦ παππᾶ Ἰακώβου
 κακοτήχναν ἐδῆλωσεν. Καὶ ὁ Συρόπουλος ταῦτα
 πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ θεῖαν ἐξείπε σύνοδον. Διεμνήσθη
 τοῖσιν καὶ ὁ παππᾶς Ἰάκωβος, καὶ παραγεγόμενος
 καὶ τούτων πάντων ἀκούων εἶπεν, ὡς ἀπῆλθε μὲν εἰς
 τὴν τῆς Ἐξωτροχίνης οἰκίαν, ὡς δὲ τὴν σκοπὴν αὐ-
 τῆς ἔκρουσεν, ὅτι οὐκ ἦν εὐσεβής, φυγεῖν ἐβουλήθη·
 ἢ δὲ τοῦτον κατηνάγκασε περιμεῖναι, καὶ ὑπέρπυρα
 πέντε τάχα χάριν οὐ ἐζήτησε αὐτῷ ἑδεδώκει, καὶ μὴ
 θέλων ἔλαβε, καὶ ἀπῆλθεν, ἃ δὴ καὶ ἐξουδίασεν,
 ἐπειδὴ πτωχὸς ἔστι, καὶ μὴ ἔχων ἀποδοῦναι ὑπέ-
 σκετο, οὐ μὴν δὲ καὶ ἔργον τι ἐπεπράχει. Πρὸς ἅπερ
 καὶ ἀπεφάνητο ἡ θεία σύνοδος ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ
 ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ὡς οὐκ
 ἔδει τοῦτον λαβεῖν τὰ ὑπέρπυρα, οὐδὲ αὐτοῖς ὡσὶν
 ἀκούσας τὸ ἐκείνης ζήτημα, ἀλλὰ μᾶλλον διδάξαι
 καὶ νοθεύησαι καὶ παραινέσαι, ἐπειδὴ περ καὶ Χρι-
 στιανὸς ἔστι καὶ μοναχὸς καὶ ἱερεὺς, καὶ πείσαι
 κατὰ πάντα τρόπον αὐτὴν, μηκέτι ποτὲ τοιοῦτόν
 τινα λογισμὸν ἐνθυμηθῆναι· ταῦτα γὰρ ἀσεβοῦς ἔργα
 καὶ διαβόλου εἰσὶν ἀντικρυς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπέρ-
 πυρα ἐδίξατο ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸν ἐκείνης ὅλως ἐδί-
 ξατο λόγον, ἔδειξεν, ὅτι καὶ τὰ ὑπέρπυρα διὰ τοῦτο
 ἐδίξατο, καὶ αὐτῇ· ὑπεσχέθη ποιήσας· τίνα γὰρ
 δύναμιν εἶχεν ἡ Ἐξωτροχίνα, ὥστε τὰ ὑπέρπυρα
 καὶ ἀκόντος αὐτοῦ τούτῳ δοῦναι καὶ πείσαι τοῦτον

λαβεῖν· Διὰ τοῦτο καὶ ἀργὸν εἶναι τοῦτον τῆς ἱερω-
σύνης καὶ καθηρημένον παντελῶς ἀπεφύγαντο, καὶ
μηδέποτε ἐφ' ὧρι πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς· τι τῶν τῆς
ἱερωσύνης ἐνεργῆσαι ὄλω· τολμῆσαι, ἐπειδὴ περ
ἐξοῆς ταῖς μαγικαῖς κακοτεχνίαις προκείμεται, ἃ δὴ
προφανῶς ἔργα σατανικῆ, μήτοι γε Χριστιανοῦ καὶ
τῶν τοῦ μοναχικοῦ βίου, εἴτα καὶ τῶν τὸ ὑψηλὸν
τοῦτο καὶ μέγα ἐχόντων τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.

LXXIX. *Patriarcha Callisto cuidam concedit jus
excipiendi confessiones monachorum ipsi subdi-
torum.*

† Ἐνταλμα τῷ κύρ Καλλίστῳ, ἵνα δέχεται τὰ ἐξο-
μολογήσεις τῶν ὑποτακτικῶν αὐτοῦ.

† Ἐπεὶ ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς, κατὰ Πνεῦμα
υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Κάλλιστος ὁ Ἀγ-
γελικοῦδης, ἀνέφερεν εἰς αὐτὴν, ὅτι οἱ εὐρισκόμενοι
μετ' αὐτοῦ μοναχοὶ παρ' αὐτοῦ ἀποκαρτέες καὶ αὐ-
τῷ ὑποτασσόμενοι ἔχουσιν ἕτερον πατέρα πνευματι-
κόν, πρὸς δὲ ἐξομολογοῦνται, καὶ παρ' οὗ τὴν λύσιν
λαμβάνουσιν, εἰς ἅπερ ἐξομολογοῦνται, ὅπερ γίνε-
ται ἐμποδισμὸς αὐτῷ εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχὴν καὶ
εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκείνων ὑποταγὴν, μὴ ἔχοντι εὐ-
κόλως ποιεῖν, ἅπερ αὐτῷ δοκεῖ, καὶ ἐδεήθη διὰ
αὐτὰ τυχεῖν βοηθείας παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος
καὶ συγχωρήσεως καὶ ἐνδόσεως, ὥστε δέχεσθαι τὴν
αὐτῶν ἐξομολόγησιν, αὕτη τὸ παρ' ἡμῶν ἀπολύει γράμ-
μα, δι' οὗ καὶ ἔγχωρεῖ καὶ ἄδειαν δίδωσιν αὐτῷ,
ὥστε δέχεσθαι τὴν ἐξομολόγησιν αὐτῶν καὶ πάντας
τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν καὶ εἶναι τοῦτον πνευματικόν
πατέρα εἰς αὐτοὺς, ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῦ ἀπεχάρησαν
καὶ αὐτῷ ὑποτάσσονται· καὶ ἔχει πληροφορίαν ἡ με-
τριότης ἡμῶν, ὅτι καλῶς μέλλει ποιεῖν, ἅπερ ἂν
ποιῇ. Δῆσαι μὲν οὖν, ὅσα δεῖ δεθῆναι, εἰς αὐτοὺς,
καὶ λύσει πάλιν, ὅσα δεῖ λυθῆναι, ἅτινα καὶ βεβαιῶ
ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἔχει αὐτὰ καὶ λελυμένα καὶ
δεδεμένα, καθὼς ἂν αὐτοὶ διακρίνοι· ἄνθρωπος γάρ
ἐστὶ πνευματικὸς καὶ ἐνάρετος καὶ ἡσυχαστής· διὰ
τοῦτο καὶ πληροφορεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅτι κα-
λῶς ταῦτα ποιῆσει. Τοῦτο γὰρ χάριν ἀποτέλειται
καὶ τὸ παρὸν ἐνταλτήριον γράμμα τῆς ἡμῶν μετρι-
ότητος δι' ἀσφάλειαν.

LXXX. *Ecclesiam partium subjectarum Joanni Unglie-
se (Ungljesæ) reconcilianitur cum ecclesia Constian-
tinopolitana.*

† Πράξις ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε
ἡμετέρας καὶ τῆς Σερβίας.

† Φιλόθεος, ἐλθὼ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
νουπόλεως Νέας· Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικῆς πα-
τριάρχης.

† Φθάνει πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν ἡ μήτηρ τῶν
ἐκκλησιῶν, ἡ ἀγιωτάτη καὶ καθολικὴ μεγάλη Ἐκ-
κλησία τοῦ Χριστοῦ, στερηθεῖσα τῶν περὶ τὰ μέρη
τῆς Σερβίας ἰδίων μητροπόλεων ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρ-
χῆς ὑπὸ ταύτην τελουσῶν, ὁπνίκα ὁ τῆς Σερβίας, τὸ
τηνικαῦτα κράτης, ὁ κύριος Στέφανος· ἐκείνος, τὸν
τῶν Ῥωμαίων τόπον παραλαβὼν καὶ τὰς ἐκκλησίας
ἀποστήσας τῇ καθολικῇ καὶ μητρὶ παραδίδωκε πρὸς

τὸν ἀρχιεπίσκοπον Νεκίου καὶ Σερβίας, καὶ ὑπὸ τὴν
ἐκείνου ἐνορίαν ταύτας ἀποκατέστησε, καὶ ἔχειροτο-
νοῦντο κακῶς ὑπ' ἐκείνου καὶ παρανόμως οἱ τῶν
ἡμετέρων ἐκκλησιῶν ἀρχιερεῖς καὶ προστάται, δι' ἃ
καὶ ἀπέστησαν τῆς ἡμῶν κοινωνίας αὐτοὶ τε πρῶτος
ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες καὶ ὅσοι περ
ὑπ' αὐτοῦ τὰς χειροτονίας ἐλάμβανον, ἀρχιερεῖς τε
καὶ ἱερεῖς καὶ διάκονοι καὶ ὁ λοιπὸς ἱερατικὸς κατὰ-
λογος. Καὶ ἦν οὐ μικρὸν τὸ δεινὸν τοιούτου γεγο-
νός, σχίσματος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ,
ἀπορρόγαγόντων ἐξ ἀνάγκης σὺν τοῖς ἱερεῦσι καὶ πάν-
των τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, τοῦ τοσούτου πλῆθους καὶ
ἀναριθμήτου σχεδόν, τῆς μεγάλης καὶ καθολικῆς
Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ δὲ ὁ εὐτυχέστατος δεσπότης Σερ-
βίας, κύρις Ἰωάννης ὁ Οὐγκλεσης, τοῦ πλέον τοῖς
ἡμετέροις μέρεσιν ἐγγιζόντος τόπου κύριος κατα-
στάς, ἄνθρωπος ὑπάρχων φρόνιμος καὶ καλὸς καὶ
τρόπου καὶ συνειδέσεως ἀγαθῆς καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ
φρόνον ἐνοικον κατεχόμενος, ἠθέλησεν ἐπαναστάσθαι
τὰς ἐκκλησίας ταύτας τῇ ἰδίᾳ μητρὶ καὶ κεφαλῇ τῶν
ἐκκλησιῶν, καὶ ἐξήτησε τοῦτο μετὰ μεγάλης σπου-
δῆς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν
ἱερὰν καὶ μεγάλην συνόδον τῶν ἱεροτάτων ἀρχιε-
ρέων καὶ ὑπερέμῳν, καὶ ἐγένετο τοῦτο τὸ μέγα καὶ
ἀξιόλογον ἔργον εὐδοκίᾳ τοῦ εἰρηνοποιήσαντος ἐν
πάντα Σωτήρος ἡμῶν καὶ καταλύσαντος τὴν ἐχθραν
ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τὸ μεστέιχον τοῦ φραγμοῦ
διακόψαντος, καὶ ἐδόθη ταῖς ἐκκλησίαις εἰρήνη, ἣν ὁ
δεσπότης Χριστὸς, ἡ αὐταίρη ἡν, ἐπὶ τὸ ἐκούσιον
ἐρχόμενος πάθος καὶ τὸν σταυρὸν, τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ
μαθηταῖς ὥσπερ τινὰ κληρὸν πατρικὸν κατέλιπεν·
καὶ ἠνώθησαν αἱ μητροπόλεις αὐταὶ τῇ μεγάλῃ καὶ
καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπολαθούσῃ πάλιν τὰ ἐαυτῆς,
ἅπερ ἐστερήθη πρὸ χρόνων, καὶ ἐδεξάμεθα τοὺς ἀρ-
χιερεῖς αὐτῶν εἰς κοινωνίαν, ἐτέρους δὲ καὶ ἔχειρο-
τονήσαμεν, καὶ γέγονεν ἑνώσις καὶ ἀποκατάστασις,
ὡς τὸ πρότερον. Διὰ ταῦτα συνδιασχεψαμένη ἡ με-
τριότης ἡμῶν τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ
τῶν ἱεροτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερέμῳν τὸ παρὸν
ἀπολύει συνοδικὸν σφιλλιῶδες γράμμα, δι' οὗ καὶ
παρακελεύεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι στέργειν καὶ ἐμ-
μένειν τὴν γενομένην ἱερὰν ταύτην πράξιν εἰς τὸ
ἐξῆς, ὥστε ἠνωμένους εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς ἐκκλη-
σίας ταύτας τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ
Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων ἔχειν
ἄδειαν ποτε τῶν καιρῶν καθ' οἷονδ' ἔτινα τρόπον τολ-
μῆσαι ἀποστήσαι τὰς ἐκκλησίας ταύτας τῆς Μεγά-
λης Ἐκκλησίας, καὶ εἴ τι καὶ γένηται ἐπὶ τῷ τόπῳ
τούτῳ, εἴτε μεταλλαγὴ τοῦ αὐθέντου τοῦ τόπου, εἴτε
τι ἕτερον. Διὰ τοῦν τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν καὶ
βάρος φρικώδους ἀφορισμοῦ ἐκφωνεῖ ἡ μετριότης
ἡμῶν συνοδικῶς κατὰ τοῦ βουλευθρομένου καὶ ἐπι-
χειρήσαντος ὁλως ποτὲ διαστήσαι τὰς ἐκκλησίας
ταύτας, ἐν ὅποιωδ' ὅποτε καταλύῃ καὶ τάξει καὶ σχή-
ματι τυγχάνει ὧν ὁ τοιοῦτος, εἴτε μητροπολίτης·
ἐστὶν, εἴτε ἐπίσκοπος, εἴτε ἱερεὺς, εἴτε διάκονος, εἴτε
ὄλω τοῦ καταλόγου (τοῦ) ἱερατικοῦ, εἴτε κληρ. κ. κ.
ὅποιοσδήποτε ἐκκλησίας, εἴτε μοναχός, εἴτε ἀρχὸν
τοῦ τόπου, εἴτε λαϊκός, εἴτε ἄλλος, ὅποιος ἂν εἴη.

Ἔορτσαν δὲ πάντες· γινώσκοντες, ὡς εἴπερ γενήσε-
ται· τι το οὗτον, οἷον καὶ πρότερον, οἱ τοῦτο πεποι-
κότες οὐ τεύξονται πάλιν ὦν καὶ πρότερον τῆς συμ-
παθείας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ μὲν ἔχοντες· ἐκτι-
κλιν βαθμὸν, εἴτε ἀρχιερεῖς εἰσιν, εἴτε ιερεῖς, καθαι-
ρεθήσονται παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου παντελῶς,
οἱ δὲ λαϊκοί, εἴτε ἄρχοντες, εἴτε ἰδιῶται, ὑποκείμενοι
ἔσονται τῷ ἀφορισμῷ, ὡς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χρι-
στοῦ διαστήσαντες καὶ σχίσαντες καὶ τὰ μέλη αὐτῆς
ἀποστήσαντες τῆς κεφαλῆς. -Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπο-
λείπεται καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν σιγῶν καὶ γράμμα
τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπὶ τῷ προσεῖναι ταῖς ἐκκλη-
σίαις ταύταις εἰς μόνιμον καὶ διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν
κατὰ μὴνα Μάιον τῆς ἐνισταμένης ἐνάτης ἡμετέρας
τοῦ ἔτους.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Φιλόθεος, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενι-
κὸς πατριάρχης.

† Μητὶ Ματῷ ἡδ. Θ', προκαθημένου τοῦ πα-
τριάρχου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
τριάρχου.

LXXXI. Patriarcha episcopi Hierissi et Montis
Sancti iura episcopalia in Montem Sanctum tue-
tur.

(Hoc privilegium jam editum est inter opera Phi-
lothei, tom. CLIV.)

LXXXII. Metropolitæ Dramæ confertur metropolis
Philippopolim, cui etiam committuntur iura patriar-
chalia curanda in partibus subjectis Serbiæ despotæ
Unglesæ.

† Πρᾶξι συνοδικῇ ἐπὶ τῷ Δράμας, λαθόντι τὴν
τῶν Φιλίππων μητρόπολιν κατ' ἐπίδοσιν καὶ τὸν τῆς
αὐτῆς ἐκκλησίας τόπον καὶ ἐπὶ τὰ ὑπὸ τὴν ἐπικρά-
τειαν τοῦ δεσπότη Σερβίας, τοῦ Οὐγκλεση, πατριαρ-
χικὰ πάντα δίκαια.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν, κηδύμενη καὶ φροντίζουσα
τοῦ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῶν Φιλίππων Χρι-
στιανικοῦ κληρώματος, πολλῆς θεομένου τῆς διδασκα-
λίας καὶ παραινέσεως καὶ πνευματικῆς τροφῆς διὰ
τὸ μὴ ἔχειν ποιμένα τε καὶ διδάσκοντα, συνδιασκε-
ψαμένη τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ τῶν
ιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρα-
κλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Βρύτσεως, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ
Αἰνίου, διὰ γνώμης πρὸς τὴν Ἡρακλείας καὶ τοῦ Σω-
ζοπόλεως, ἔδωκε κοινῇ ψήφῳ καὶ γνώμῃ τούτων τὴν
τοιούτην ἀγιωτάτην τῶν Φιλίππων μητρόπολιν τῷ
ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ καὶ ὑπερτίμῳ Δράμας κατ'
ἐπίδοσιν, ὅς δὴ καὶ ὀφείλει τῇ ἐνοῦσῃ αὐτῷ πείρᾳ
καὶ γνώσει διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ εὐρι-
σκόμενον τοῦ Κυρίου λαὸν, κ. τ. λ. Ὀφείλει οὖν ὁ
τοιούτος· ἱερωτάτος μητροπολίτης Δράμας καὶ ἐπι-
σκόπους χειροτονεῖν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὴν ἐκκλησίαις
ἀνευ μέντοι τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Πολυετύλου, ἐπειδὴ
αὕτη ἐφθασε πρὸς χρόνων ψήφῳ συνοδικῇ καὶ προσε-
τέθῃ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μαρωνείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
οἱ νῦν εὐρισκόμενοι ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῆς τοιού-
της ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων ἐπίσκοποι
(ὀφείλουσι) ἀπέλθωσι τούτον ἀπὸ τοῦ νῦν, ὡς μητρο-

πολίτην ἴδιον αὐτῶν καὶ κεφαλὴν, καὶ μνημονεύειν
αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας παραδο-
σιν· καθίξει γὰρ μὴν ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν τόπον τοῦ
Φιλίππων, ὅν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔξει ἐν τε στάσει
καὶ καθέδρῃ ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης συν-
όδου καὶ πανταχοῦ. Τῷ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ μητροπο-
λίτῃ Δράμας ἀντίθωσιν ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν ἐξαρ-
χίαν καὶ διοίκησιν τῶν πατριαρχικῶν πάντων δικαίων
τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ πάσῃ τοῦ εὐτυχ-
στάτου δεσπότη Σερβίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθει-
νοτάτου υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος· κύρ Ἰωάννου
τοῦ Οὐγκλεση, ὅστις καὶ ὀφείλει ἐπιβλέπειν καὶ ἐπι-
τηρεῖν τὰ πατριαρχικὰ μοναστήρια καὶ τοὺς θεῖους
ναοὺς καὶ ἅλλα πάντα καὶ παραινεῖν καὶ ἐιστηρί-
σθαι τοῖς ἐν αὐτοῖς εὐριπτομένοις ἱερωμένοις καὶ
μονάζουσιν καὶ πᾶσι λοιπῷ Χριστιανῶν τοῦ Κυρίου
λαῷ τὰ ψυχικὰ καὶ σωτήρια, ἐπιμελεῖσθαι τε καὶ
φροντίζειν τῶν δικαίων τούτων πάντων καὶ ἀντέ-
χεσθαι τῶν προσόντων αὐτοῖς κτημάτων τε καὶ
πραγμάτων καὶ τῶν λοιπῶν καὶ πάντα διενεργεῖν
ἀκωλύτως· τὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος δίκαια, εἴτε ἐν
μητροπόλεσιν εὐρίσκονται, εἴτε ἐν ἐπισκοπαῖς, εἴτε
καὶ ἄλλαχοῦ, καὶ ἱεουργεῖν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀναγνώ-
στας ποιεῖν, ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυ-
τέρους χειροτονεῖν, καὶ ἅλλα πάντα ποιεῖν, ὅσα ἡ
μετριότης ἡμῶν ποιεῖν ἐμελλεν, εἰ παρὴν ἔκει, διὰ
μόνης τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως.

Ὀφείλει μόντοι ποιεῖν ταῦτα πάντα μετὰ συνετηρ-
σεως καὶ ἀσφαλείας τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων,
εἰδὼς, ὡς εἴπερ ποιήσει τι παρείσπρακτον, εὐθύνην
ὑποστήσεται τὴν ἀξίαν εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐ-
τοῦ βαθμόν. Ὀφείλει δὲ οὗτος λαμβάνειν καὶ ἀπο-
φέρειν τὸ ἐκ τούτων πᾶν εἰσόδημα καὶ παραπέμ-
πειν αὐτὸ εἰς τὸ πατριαρχικὸν κελλίον. Εἰς γὰρ τὴν
περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιτίθεται τῷ ἱερωτάτῳ μη-
τροπολίτῃ Δράμας, ὑπερτίμῳ καὶ τὸν τόπον ἐπὶ ἔχοντι
τοῦ Φιλίππων καὶ προδρόμῳ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἐν
ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῇ· ἡμῶν μετριό-
τητος καὶ συλλειτουργῷ, καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν αὐ-
τῇ· γράμμα.

† Κατὰ μὴνα Μάιον τῆς ἐνάτης ἡμετέρας
τοῦ ἑξακισχιλίστου ὀκτακοσιοστοῦ ὀθ' ἔτους.
Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Φι-
λόθεος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
νουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς
πατριάρχης.

LXXXIII. Despotæ Serbiæ, Joannes Unglesæ, partium
sibi subditarum ecclesiarum subicit ecclesiæ Constan-
tinopolitanæ.

† Οὐδὲν δικαιοσύνης ἔοικεν εἶναι μακαριώτερον
καὶ διὰ τοῦτο γὰρ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις τὰ καίρια
καὶ προτιμότερα· αὕτη γὰρ οἷα τις ὑπερβύς· καὶ
συνεκτικὴ τοῦ παντὸς δύναμις ἐκ τοῦ πρώτου καὶ
κυρίως ἀγαθοῦ προῖοντα ἐπὶ τὰ κτίσματα, καὶ τὰ
οὐράνια πάντα συνέχει καὶ τὰ ἐπίγεια· καὶ γὰρ ὡ-
δὲν τι τῶν ὄντων, οὔτε τῶν νοητῶν, οὔτε τῶν αἰσθη-
τῶν ἐστίν, ὃ μὴ πρὸς ταύτης διεξάγεται καὶ ρυθμί-
ζεται μόνιμον τε καὶ ἀδιάλυτον, ὡς ἐφικτὸν συνετη-
ρεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἡ πρὸς τὸ χεῖρον τούτων τροπὴ καὶ

διὰ λύσεις καὶ φθορά τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἁρμονίας ἀπόπτωσις ἀτεχνῶς οὕσα τυγχάνει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀρετῶν μουσικὴ τε καὶ ἑναρμόνιος τάξις τῇ τῆς δικαιοσύνης ἀναλογίᾳ ρυθμίζεται καὶ μέλος σωτήριον ἀνακρούσται, ὅπερ ἐστὶν ὁ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἑορταζόντων ἀκατάπαυστος ἦχος· ἐντεῦθεν καὶ πᾶσα ἀρετὴ δικαιοσύνη προσνομάζεται διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι τοῦ κόσμου ταύτης καθάπαξ ἐστερημένην· καὶ δίκαιοι πάντες οἱ τῶν ἁγίων καλοῦνται χοροί, πάσης ἀρετῆς ὄντες ἐργάται, οἷα δὴ διὰ τῶν ὀπλῶν τῇ δικαιοσύνης τῶν βεξιῶν καὶ τῶν ἀριστερῶν μετὰ τοῦ μακαρίου Παύλου καὶ τῶν ἡδυνῶν καὶ τῶν πειρασμῶν τοῦ παρόντος βίου γεγονότες ἀνώτεροι· ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ κόσμον τῶν ἀνθρώπων διάφοροι πολιτεῖαι καὶ αἱ καταστάσεις, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσα πόλις καὶ χώρα τῆς δικαιοσύνης καθάπαξ ἀντεχομένη τείχος ἐαυτῇ παρίστησι τοῦ τῶν Βιβλωνίων σεμνότερον, τοὺς ἀδίκους καὶ πολεμίους ἐκ οὗτου καλῶς ἀμύνεσθαι δυναμένη. Ἐπεὶ τοίνυν τοιοῦτον ὑπερφυῆς τε καὶ θεῖον ὁ λόγος τὸ τῆς δικαιοσύνης ἀπέδειξε ἡρήμα, ἀνθεκτόν ἐν εἴῃ ταύτῃ καὶ περιεκτόν πάσῃ σπουδῇ καὶ ζητητίῳ πρὸ πάντων γένος· ἅπαν καὶ ἡλικίαν ἀπασαν, καθάπερ τι φῶς καὶ ζωτικὴν τινα δύναμιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου προσερχομένην εἰς τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα, καὶ πάντα κατακοσμοῦσαν καὶ θάλπουσαν καὶ τῆς σκοτεινῆς ἀταξίας τε καὶ συγχύσεως ἀπαλλάττουσαν, οὐχ ἥκιστα δὲ τοὺς ἐθνῶν τε καὶ πόλεων ἀρχὴν ἔγκει χειρισμένους καὶ προστασίαν, διότι καθάπερ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις καὶ τέχναις κατάλληλός ἐστιν ἐργασία καὶ πρῆξις, πρὸς τὸ ἴδιον τέλος τὸ ἐαυτῆς ἔργον προάγουσα, οὕτω δὴ τῇ τοῦ ἄρχειν ἐπιστήμῃ ἐργασία μὲν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, τέλος δὲ ταύτης καὶ οὖν εἰπεῖν καρπὸς τῶν καμάτων τὸ τῶν ὑπηκόων εἰρηνικόν τε καὶ ἀσασίαςτον, ὥσπερ ἀμέλει τοῖς γεωργοῖς τέλος· μὲν ἐστὶν ἡ τοῦ αἵτου καὶ τῶν ἄλλων καρπῶν εὐφροία, ἐνέργεια δὲ ἡ τῆς γῆς ἐργασία· Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ δικαίου τὸ μὲν πρὸς Θεόν, τὸ δὲ πρὸς ἀνθρώπους ἀνάγεται, τὸ θεῖον πάντῳ τῶν ἀνθρωπίνων προηγεῖσθαι· χρεὼν, πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ θεῖα τῶν ἄλλων ἀεὶ προτιμότερα, δεύτερον δ' ὅτι καθάπερ τοῖς γεωργοῖς τε καὶ φυτηκόμοις δίκαιον ἂν εἴῃ πρὸ πάντων τῶν οἰκείων πόνοι ἀπαρχὰς τῷ Θεῷ προσκομίζειν, οὕτω δὴ καὶ τοῖς ἡγεμόσι καὶ ἀρχαῖσι τὴν δικαιοσύνην προσήκον ἀπαρχεσθαι τούτῳ, ὡς μὴ ἀχάριστοι περὶ τὸν εὐεργέτην ὀφείλιν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσιν καὶ δυνάσται κρατοῦσι γῆς. Διὰ τοῦτο καμὲ, ἐπειδὴ περ ἡ πάντα κυβερνῶσα καὶ διεθύνουσα πρόνοια πόλεων καὶ χωρῶν οὐκ ὀλίγων ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν προσετήσατο, δέον ἂν εἴῃ, καθάπερ τοὺς ἀρίστους τῶν λατρῶν, μὴ μόνον τὰς ἀπερχομένας εἰς τὸ ἐξῆς ἀδικίας οἷά τινα μιλῶντα πάθῃ προαναπέμψαι τοῖς προφυλακτικοῖς τῶν φαρμάκων, ἀλλὰ καὶ εἰ τι τῶν ἀδίκων εἰσεκώμασε προλαβὼν, ἀνατεμεῖν καὶ ἀνακαθάραι τῇ μαχαίρᾳ τῇ· ἐξουσία· οὐ γὰρ εἰχρῇ, φησὶ, ταύτην φοροῦμεν, δάκονοι Θεοῦ γεγονότες καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες· Ἐπεὶ τοίνυν Στέφανος· ἐκείνος ὁ Ὀυρεσης, Σιρβίας καὶ Ῥωμανίας αὐτοκράτορα ἐαυτὸν ἀλει-

πών, τῷ ὕψει τοῦ ἀξιώματος καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἐξουσίας τὴν καρδίαν συνεπαρθείς, οὐ μόνον τὰς ἀλλοτριὰς καὶ μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις πλεονεκτικοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα, καὶ δόξα ξίφη κατὰ τῶν μηδὲν ἡδικοῦτων ἐγύμνου, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλευθερίας καὶ πολιτείας τοὺς ταύτῃ φόντας καὶ τραφέντας καὶ αὐξηθέντας· ἐλεεινῶς ἀπεστέρει, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν θεῶν τὴν ἀδικίαν ἐξέτεινε καὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐκκλησίας θεσμά, ἐτι καὶ τὰ τῶν πατέρων ὅρια κακῶς ὑπερβαίνειν καὶ διασπᾶν ἐπεχείρησε καὶ κατατέμνειν εἰς ἀνισότητά, ὥσπερ ἑτεροῦ τις τῶν ἐξ οὐρανοῦ κριτῆς τε καὶ νομοθέτης τῶν τοιοῦτων καταδίκμων καὶ νόμον κύριον μὴ εἶναι γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ καὶ τῶν θεῶν πραγμάτων τὸ ἐαυτοῦ τιθεῖς θέλημα, αὐτοχειροτόνητον μὲν ἀκανόνιστως ἐπέλασσε πατριάρχην, οὐκ ὀλίγας δὲ μητροπόλεις τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐποληρώς ἀφαρπιάσας ἐπέδιδωκε τούτῳ, κἀντεῦθεν συλλέθη σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας οὐ τι σμικρὸν γεγενῆσθαι· αἱ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς καθολικῆς ἀολίως ἀποβραχθῆναι καὶ τῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ζωτικῆς προοιούσης· δυνάμειος στερεθῆναι καὶ νεκρωθῆναι, οὐκ ἀνεχομένη ἡ βασιλεία μου τὴν τοιαύτην καινοτομίαν καὶ ἀδικίαν ὁρᾶν ἀδιδόρθωτον καὶ ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν καὶ χεῖρα τοσοῦτων ἀνθρώπων ψυχικὸν ὕλεθρον, ὥσπερ εἰ μὴ τοῖς Ῥωμαῖοις τὴν ἀρχαίαν ἀποδοῖναι ἐλευθερίαν, ὥστε κατὰ τοὺς ἱερούς καὶ θεῖους νόμους τῶν βασιλέων πολιτεῦσθαι πάλιν καὶ τῆς βαρβαρικῆς τυραννίδος καὶ ἀδικίας ἀπὸ λαγμένη καθάπαξ διατελεῖν, ἀβίωτον εἶναι μοι τὸν βίον δοκεῖ· οὕτως οὐκ ἔδωκα ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, κατὰ τὸν ἐν βασιλεύσει προφήτην εἰπεῖν, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὖρω καγῶ τόπον τῷ Κυρίῳ καὶ σκήνωμα τῷ Θεῷ· Ἰακώβ, εἴπερ τόπος Θεοῦ καὶ σκήνωμα καὶ ναὸς ἐστὶ κατὰ τοὺς θεῖους χρησμούς· αἱ καθαραὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ καὶ θεῖας χάριτος πεπληρωμέναι, ἧς ἡμεῖς ἐκπεπτώκαμεν, τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀφεστηκότες· Ὅθεν πρεσβείαν ἐξαποστείλας πρὸς τὸν παναγιωτάτον μου δεσπότην, τὸν οἰκουμένικόν πατριάρχην, θεραπείαν ἡτησάμην τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, ὃς δήπου καὶ μὴ ἀμελήσας, ἀλλὰ πατρικοῖς σπλάγχνοις ἐπικαμφθείς, ἐξαπέστειλε τὸν δεσπότην μου καὶ πατέρα μου καὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς προστάτην καὶ λατρὸν, τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Νικαίαν, ὑπέρτιμον καὶ ἑξαρχον πίσης Βιθυνίας, ὅστις ἐθῶν καὶ τὸ μεσότηχον τοῦ φραγμοῦ διαλύσας, πολλοῖς ἰδρώσι καὶ πόνοις εἰρηνοποιήσας τὰ διεσπῶτα τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ κατήλλαξε τὰ τέκνα πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα, μεταδούς ἡμῖν ἁγιασμοῦ τε καὶ φωτισμοῦ, θεῶν τε καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων. Διὰ τοῦτο καγῶ ἀποδίδωμι δι' αὐτοῦ τῷ πάντων βασιλεῖ καὶ δεσπότη, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότη, τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ πᾶσα· τὰς ἀρπαγείας· ἐκκλησίας καὶ μητροπόλεις καὶ πάντα τὰ πατριαρχικὰ δίκαια ἐλὼν χειρὶ καὶ γνώμῃ· πάντα γὰρ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν ἀρετίως γεγενῆσιν, ἀρξαμένου μου τοῦ τοιού-

του θεαρέστου ἔργου καὶ σωτηρίου, ἐπειδὴ τῆς ἀρπαγῆς ταύτης ἕνεκα καὶ τὸ σκάνδαλον τῆς Ἐκκλησίας θρόνον οὐκ ὀλίγον προϋχώρησε, καὶ ἡ λύμη τῶν τοσούτων ψυχῶν εἰσεφθάρη· ὁθεν καὶ ἡ τοιαύτη τοῦ θείου δικαίου ἀπόδοσις καὶ ἡ πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν καταλλαγὴ καὶ ὑποταγὴ ἔξει τὸ μόνιμόν τε καὶ ἀκατάλυτον μέχρι τῆς συντέλειας τοῦ αἰῶνος, εἴπερ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν. Εἰ τις δὲ τῶν ἀπάντων, τῶν τε νῦν ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων καὶ μετ' ἐμὲ τῆς κατ' ἐμὲ ταύτης ἐπιλημμένων ἀρχῆς, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, παρίδων μὲν τὸ τοῦ Θεοῦ δίκαιον, ἀθετήσας δὲ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας, ἀρπάσει πάλιν τὰς ἐκκλησίας τολμηρῶς καὶ ἀθέως· καὶ τῆς κοινῆς ἀποτέρεθῇ μηρὸς, ἐκπίσει τῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πνευματικῆς συναφείας καὶ χάριτος· καὶ ζωῆς, ἐπεὶ περ ἡ τοῦ σώματος τοῦ μέλους ἀποκοπὴ καὶ τῆς κεφαλῆς· ἐστὶ χωρισμός, καὶ σῶμα μὲν ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, κεφαλὴ δὲ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρὰς ἐπισπάσαιο τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνήλθον ἐνώσεως καὶ εἰρήνης, οὗτος δὲ τὴν ἐναντίαν ἐκείνοις βράζει. Ἀσφαλείας δὲ μεζονος χάριν καὶ τὸ παρὸν ἐξετέθη γράμμα τῆς βασιλείας μου ἐν μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος ζ' τοῦ ζ'ως' έτους.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφήν Σερδικίην· Δεσπότης Ὑπάντης Οὐγκλῆσης.

LXXXIV. *Litteræ patriarchales ad clerum Thessalonicensem de commemoratione patriarchæ.*

† Πιττάκιον πρὸς τοὺς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐκκλησιαστικούς ἀρχοντας ὑπὲρ τοῦ πατριαρχικοῦ μνημοσύνου.

† Τιμιώτατοι καὶ ἐντιμώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχοντες τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐν Κυρίῳ τέκνα ἀγαπητά τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις ὑμῖν εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ μητροπολίτου ὑμῶν, οὐ μνημονεύετε ἐμοῦ, καὶ θαυμάζω, πῶς ἄνθρωποι φρόνιμοι ὄντες καὶ πεπαιδευμένοι εἶτα ποιεῖτε τοῦτο. Ἐδουλόμην ἐγὼ, ἵνα μὴ ἀκούσω τοῦτο γινόμενον ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πατρίδι, τῇ περιφανεῖ καὶ περιωνύμῳ Θεσσαλονίκῃ, ὅπου πολλοὶ φρόνιμοι ἄνθρωποι καὶ καλοὶ καὶ πεπαιδευμένοι, καὶ ὅπου πολλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ σωρεία· αἰσχύνην γὰρ λογίζομαι τοῦτο τῆς ὑμετέρας πατρίδος, οὐ δι' ἐμαυτὸν, ἐγὼ γὰρ ἐντιμὸς εἰμι πανταχοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτήν, ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀπάτης τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων οὕτω ποιοῦσης, αὕτη μόνῃ φαίνεται τῇ ἀταξίᾳ ταύτῃ χρωμένη· εἰ δὲ λέγετε, καθὼς ἀκούω παρὰ τινων, ὅτι λέγετε, ὅτι συνήθειαν ἔχετε μὴ μνημονεύειν τοῦ πατριάρχου, ὅταν ἀποθάνῃ μητροπολίτης, καὶ διὰ τοῦτο τηρεῖτε τὴν τῆς πόλεως συνήθειαν, θαυμάζω, πῶς τοῦτο λέγετε· οὕτως ἔδει τηρεῖσθαι τὴν συνήθειαν, εἴπερ ἦν δικαία καὶ νόμιμος καὶ κανονικὴ, ὅπου δὲ τοῦτο οὐκ ἐστίν, ἀλλὰ τούναντίον μάλλον κανόνων κατάλυσις καὶ νόμων, τί δεῖ τὴν συνήθειαν προβάλλεσθαι; Ὅτι μὲν γὰρ

οὐκ ἐστὶ καλὴ συνήθεια τοῦτο, αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τῆς οἰκουμένης μαρτυροῦσιν, αἵτινες συνήθειαν ἔχουσι τοῦ πατριάρχου μνημονεύειν στερούμεναι τῶν οἰκείων ἀρχιερίων. Ποία τῶν μητροπόλεων ἢ τῶν ἐπισκοπῶν, ὅτε ἐπίσκοπον ἔχει ἢ μητροπολίτην, οὐ μνημονεύει τοῦ πατριάρχου; καὶ τὸ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γινόμενον ὑμεῖς λέγετε μὴ ἔχειν συνήθειαν ποιεῖν; Ὁρᾶτε, πῶς οὐκ ἐστὶ καλὴ ἡ ὑμετέρᾳ συνήθεια. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ φυσικῶν λογισμῶν καὶ κοινῶν ἐννοιῶν ἀποδείχθησεται· ἐστὶ γὰρ ὁ μὲν πατριάρχης κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας πάσης, οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχιερεῖς μέλη, οὓς ἔχουσιν ἕκαστοι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὡς κεφαλὴν ἕκαστον· πῶς οὖν οὐ γελοῖον τοῦτους μὲν μνημονευσθαι ζῶντας παρὰ τῶν ὑπηκόων, μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὄντας, ἀποθανόντων δὲ μὴ μνημονευσθαι τὸν πατριάρχην, τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ κεφαλὴν τῆς τῶν ὑπηκόων κεφαλῆς; Εἴτα ἐκεῖνου πολλᾶκις οὐ μνημονεύουσί τινες ζητούντος μνημόσυνον, ὃν φοβούνται, μὴ ποτε διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκείνων ἀκόντων λάβῃ, ὥσπερ γίνεται πολλᾶκις· ἐν τισι τῶν ἀρχόντων τόπων, τινὼν ζητούντων μνημόσυνον παρὰ τῶν πλησίον αὐτῶν πόλεων, καὶ διὰ τὴν εἰρημίνην αἰτίαν, ἀναδιλλομένων τοῦτο αὐτῶν, ἐνθα δὲ ἐστὶ τις ἀρχὼν καὶ κύριος καὶ ἐξουσίαν ἔχων, ὃ βούλεται, ποιῆσαι, πῶς ἐστὶ δίκαιον λέγειν εἶναι συνήθειαν μὴ μνημονευσθαι τοῦτον; Ὅτι δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἔχω ἐγὼ, τοῦτο πρόδηλον, καὶ ὑμεῖς μαρτυρήσετε· καὶ γὰρ ἐγὼ κρατῶ ταύτην νῦν, καὶ ἄδειαν ἔχω πάντα ποιεῖν καὶ πρόνοιαν διδόναι καὶ χειροτονίας ποιεῖν, καὶ πάντα τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ ὑπόκειται τὰ αὐτῆς· ἐγὼ δὲ ὁ ταῦτα δυνάμενος οὐκ ἔχω ἄδειαν καὶ ἐν αὐτῇ μνημονεύεσθαι; Ἡ ἕως μὲν ὁ μητροπολίτης ζῇ, ἡ ὑμῶν κεφαλὴ μνημονεύει τοῦ πατριάρχου, καὶ ἀδύνατον ἐστὶν ἄλλως γίνεσθαι, οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη μητροπολίτης ὁ τοῦτο μὴ ποῖων· ἐκεῖνου δὲ ἀποθανόντος οὐ μνημονεύειν ὑμᾶς ἐστὶ δίκαιον τοὺς ὑποταγμένους ἐκείνῳ, οὐ ἐκεῖνος ζῶν ἐμνημόνευσιν; Ὁρᾶτε πῶς καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων καὶ ἀπὸ τῆς συνήθειας τῶν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν καὶ ἀπὸ φυσικῶν λόγων καὶ κοινῶν ἐννοιῶν ἀποδεικνύεται τοῦτο δίκαιον εἶναι καὶ κανονικόν; Ἐγὼ διὰ τοῦτο ἔγραψα πρὸς ὑμᾶς, εἰς πλάτος περὶ τοῦτου, ἵνα γινώσκητε ταῦτα καὶ λογισθῆτε, ὅτι οὕτω πρέπει· ὅπερ γὰρ προσέπον, αἰσχύνην λογίζομαι τοῦτο τῆς ὑμετέρας πατρίδος. Ὑμεῖς δόξαν μεγάλην καὶ τιμὴν ἔπρεπεν ἵνα ἔχητε, τοῦτο καὶ ἐγκυχῆσθαι ἔδει καὶ ἐγκαλῶν· ἵζεσθαι τοῦτω, ὅτι ἄξιοι ἐστε ἀντὶ μητροπολίτου κεφαλὴν ἔχειν τὸν πατριάρχην καὶ αὐτοῦ μνημονεύειν, καὶ εἴπερ ἀφήρπασέ τις ὅμῳν τοῦτο, ἀδοξίαν μεγάλην ἔδει λογίζεσθαι ὑμᾶς· τὸ πρᾶγμα καὶ ἀτιμίαν, λέγοντας, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι μνημονεύειν τοῦ πατριάρχου. Ταῦτα λέγω πρὸς ὑμᾶς, οὐχ ὡς πατριάρχης μόνον καὶ ζητῶν τὸ ἡμέτερον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ αὐτόθι, εἴπερ ἦμην Θεσσαλονικεὺς, εἴτε ἀρχιερεὺς, εἴτε ἐκκλησιαστικὸς, εἴτε τῆς πολιτείας ἀρχὼν, ταῦτα ἐμεῖλλον λέγειν, ὅτι δίκαια εἰσι καὶ ἀληθῆ καὶ κανονικά. Ἀπὸ τοῦ νῦν οὕτω γενέσθω καὶ ἐν ταῖς καθολικαῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ

ἐν ταῖς κοσμικαῖς ἐκκλησίαις πάσαι· μνημονεύσθω ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ μηδεὶς προβαλλέσθω τὴν πρότερον συνήθειαν. Ἐγὼ πρὸς τοὺς ὑμετέρους ἐξάρχους ἐμείλλον ἀναθήσειν, ἵνα γένηται τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἐβούλεμην γράψαι· ἵνα δὲ μάθητε ταῦτα πάντες, δεόν ἔκρινα γράψαι. Γινώσκετε δὲ ὅτι τὸ παρὸν γράμμα ἐτέθη ἐν ταῖς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς δικαίωσιν αὐτῆς. Ἄλλως οὖν μὴδὲν γένηται. Ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

† *Εἴης καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μηνὶ Μαῖω, 17. θ.*

LXXXV. *Patriarcha decernit monasterium a monacho Callisto Angelicudæ apud Melenicum cōnstitutum esse patriarchale.*

† Σιγγιλίον πατριαρχικὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ περὶ τὸν Μελένικον ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστου τοῦ Ἀγγελικουδῆ.

† Φθάνει δὴ πού καὶ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς κανόσι πάλαι προτεβασισμένον, τὸ ἐξεῖναι δηλαδὴ τοῖς βουλομένοις φροντιστήρια καὶ θείους οἴκους ἀνεγείρειν ἐπὶ τῶν ἐκασταχοῦ μητροπόλεων καὶ τούτους· μὴ ὑπάγειν τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν ἐν αὐταῖς προέδρων, ἀλλ' ἀξιούον τελεῖν αὐτοὺς ὑπὸ τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχει διὰ τῶν κατ' ἔθος γινομένων ἐν αὐτοῖς σταυροπηγίων καὶ μηδαμῇ τοὺς τῶν πόλεων μητροπολίτας καὶ προσέδρους μὴ μὴν ἔχειν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις ταῖς ἐν αὐτοῖς δὴ πού τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς φροντιστηρίοις γινομέναις· καὶ γοῦν ὀρχαίου ὄντος τούτου δὴ τοῦ ἔθους καὶ κανονικοῦ, διέξαν ἤδη καὶ τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστῳ τῷ Ἀγγελικουδῇ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐκ βάθρων ἀνεγείρει θεῖον καὶ σεβάσιμον ναὸν ἐν τοῖς κατὰ τὸν Μελένικον μέρεσιν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ καθίσματι, ἐπειτα τοῦτον Θεοῦ βουλομένου ἀποκαταστήσαι καὶ εἰς ἀνδρῶν μονῶν, μὴ μέντοι ὑποκεισθαι τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μελενίκου, ἀλλ' εἶναι πατριαρχικὸν καὶ μνημονεύεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὁφθαλμοὺς ἰθύνοντα οἰκουμένικον πατριάρχη, διδόναι τε ἐπιστώως καὶ πρὸς τὸν διέποντα τὰ ἐκεῖ πατριαρχικὰ ἐξάρχικα δίκαια τὸ σύνηθες ἅπαν κανονικόν, κἀνευθεὶν ἐδέχσε προδῆναι ἐπὶ τούτῳ καὶ γράμμα σιγγιλίωδες τῆς ἡμῶν μετριότητος τούτῳ τε τῷ κύρ Καλλίστῳ καὶ τοῖς ἐνασκουμένοις τῷδε τῷ μοναρχῷ, ὥστε εἶναι τοῦτο κατὰ τὸ διηνεχὲς εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους πατριαρχικόν. Ἡ μετριότης ἡμῶν, τὸ παρὸν ἀπολύοντα σιγγιλίωδες γράμμα, παρακαλεῖται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τοῦτο θὴ τὸ μονῶν κατ' ἑαυτὸν ὡς πατριαρχικόν κατὰ τὸ ζήτημα καὶ τὴν βούλησιν τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστου, καὶ μηδαμῶς ἔχειν ἡντινοῦν ἀνδρῶν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς προεδρεύειν λαχόντων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μελενίκου, μήτε μὴν τινὰς τῶν τοῦ κλήρου ταύτης εἰσέρχεσθαι ἐν αὐτῇ, καὶ ἀπειτεῖν οἰκιστήνας ἀπαιτήσεις· καὶ ζημιῶν αὐτὴν, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον ἔχειν τὸν Μελένικον ἐν τῷ τούτῳ καθίσματι· δίκαιον, τὸ μνημο-

νεύεσθαι ἐν τῷ ἐκεῖσε ὅτι παλαιῶν ναῶν τοῦ ἐν ἀγίοις παμμάκαρος καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου, καὶ ἑτέρον οὐδὲ ἐν, οὐ μὴν δὲ καὶ εἰσέρχεσθαι ἢ τὴν μητροπολίτην ἐν αὐτῇ ἢ τινὰ τῶν τοῦ κλήρου διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην τοῦ μνημοσύνου, καὶ ἀπαιτεῖν δίκαια καὶ ποιεῖν καταμονὴν ἐν αὐτῇ καὶ κατατρίβειν αὐτὴν, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον ἔχειν τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἐν τῷ δηλωθέντι παλαιῷ ναῷ, ὡς εὐρεθέντι ἐν τῷ τούτῳ καθίσματι πρότερον καὶ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μελενίκου τελούντι, ὀφειλομένως ἐνεργουμένου καὶ ἀποδιδόμενου τοῦ πατριαρχοῦ μνημοσύνου ἐν τῷ δηλωθέντι μοναρχίῳ· τὸς γε μὴν διορθώσεις τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ποιεῖτω ὁ εὐρίσκόμενος κατὰ καιροὺς ἐξάρχος, καὶ διορθοῦσθω κανονικῶς. Ἐπεὶ δὲ ἐζήτησεν ὁ τοιοῦτος τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς κύρ Κάλιστος καὶ ἐδείθη τῆς ἡμῶν μετριότητος καταγραφῇ ἐν τῷ παρόντι αὐτῆς σιγγιλίῳ καὶ ἂν κέκτηται κτήματα δι' ἐπίσκεψιν καὶ κυβέρνησιν καὶ προμήθειαν τῶν μετ' αὐτοῦ μοναχῶν ἅτινά εἰσιν ἀμπέλιον, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Τριτάτος τῷ μοναρχίῳ περὶ τὸν τόπον εὐρίσκόμενον τὸν καλούμενον Μάλεσταν, ἕτερον ἀμπέλιον περὶ τὴν Βιτζάγκλαβαν, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Ὑπέρπυρος, ἕτερον ἀμπέλιον καὶ ζευγηλατεῖον εὐρίσκόμενα περὶ τὸν τόπον τῆς Κορεμίστης, ὅπερ ἔδωκεν ὁ εὐτυχέστατος δισπότης Σερβίας ὁ Οὐγκλῆσης· Ἐζήτησε δὲ τοῦτο, ὡς ἂν ἀναφαίρεται καὶ αὐτὰ ταῦτα καὶ ἄλλα, ὅσα ἂν δοθεῖεν πρὸς τὸ μονῶν, καὶ ἀναπόσπαστα καθάπαξ διατηρῶνται ἀπ' αὐτοῦ· τῇ παρακλήσει καὶ ταύτῃ προσσχούσα ἡ μετριότης ἡμῶν παρακαλεῖται αὐτοῖς, ὡς ἂν ἔχη καὶ ταῦτα τὸ δηλωθὲν μονῶν κυρίως καὶ δεσποτικῶς καὶ ἀναφαίρετως εἰς αἰῶνα τὴν ἅπαντα μήτε παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῆν περιεζωσμένων ἰσχύων ἀρχιερέων δηλονότι καὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν, μήτε παρὰ τῶν τὰ κοσμικὰ καὶ δημόσια ἐνεργούντων τὴν τυχοῦσαν εὐρύσθον πότε τῶν καιρῶν διενόχλησιν καὶ ἐπήρσιαν ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ νομῇ καὶ δεσποτείᾳ καὶ κυριότητι τούτων ἀπάντων· ὁ γὰρ ἐνοχλήσων αὐτῷ ἢ ἀφαιρήσων τι, ὅψ' ὦν τὸ τοιοῦτον μονῶν κέκτηται ἢ εἰς τὸ ἐξῆς προσκτήσθαι μέλλει κτημάτων καὶ ἄλλων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ὅποιοις ἂν καὶ εἴη ὁ τοῦτο τολμήσων, εἴτε τοπικὸς ἀρχιερεὺς ἢ κληρικὸς ἢ ἀρχὼν ἢ καὶ δημόσιος, ἴτω, ὡς ἔλογο· ἔσται τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτιμῷ τοῦ ἀφορισμοῦ, ὡς ἱερόσυλος ἀντικρυς κριθήσεται, ἐπειδὴ ὁ ἀποσπᾶν καὶ ἀφαιρᾶν πειρώμενος τὰ τῷ Θεῷ ἅπαξ ἀνατεθέντα καὶ ἀφιερωθέντα τοῖς τῶν ἱεροσύνων ἐπιτιμίοις ὑπόκειται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πᾶν, ὅπερ ἂν βουλευθῇ ποιῆσαι ἐν αὐτῷ ὁ τιμιώτατος οὗτος ἐν μοναχοῖς κύρ Κάλιστος, ἀφορῶν εἰς εὐστασίαν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ πνευματικῆν ἐπίδοσιν τε καὶ προκοπὴν, τὸ στέργον ἔχειν ὀφείλει καὶ παντελῶς ἀπαρεγγεῖρητόν τε καὶ ἀκατάλυτον. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ γαγονὸς καὶ τὸ παρὸν σιγγιλίωδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀνετέθη τῷ δηλωθέντι μοναρχίῳ εἰς διηνεχὴ τὴν ἀσφάλειαν καὶ βεβαιώσιν. *Ἐν μηνὶ Μαῖω τῆς ἐνάτης ἰνδικτιώνος τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἑκατοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἐνάτου ἔτους.*

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Ἀφίλοθος, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

LXXXVI. *Patriarcha confert metropolitæ Sugdæe Ialitam et jura patriarchalia curanda in ecclesia Gothiæ.* (τὴν Ἰαλίταν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα καὶ ὅσα ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Γοθίας πατριαρχικὰ δικάζαι).

LXXXVII. *Litteræ Casimiri regis Lachię ad patriarcham de metropoli Galitię.*

† Πιττάκιον τοῦ κράλη τῆς Βλαχίας, τοῦ Καζημήρου, πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, δι' ὃπερ καὶ ὁ ἐκεῖθεν ἐπίσκοπος ἐλθὼν κύρ Ἀντώνιος εἰς μητροπολίτην Γαλιτζῆς ψήφῳ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου προ-

εδιόσθη. B
† Πρὸς τὸν πρωτόθρονον πανερώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικῆς συνόδου προσκύνημα καὶ πολλὸς θαρμὺς τοῦ προσώπου ἀπὸ τὸν υἱό σου, τὸν κράλην Καζημήρον τῆς γῆς τῆς Λαχίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας καὶ ἀπὸ τοὺς ῥηγάδας τῆς Ῥωσίας, οἵτινες εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν πιστεύουν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας τῶν Ῥώσων πολλὸς θαρμὺς τῶν μετώπων· ζητοῦμεν παρὰ σοῦ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιερέως· πᾶσα γῆ φθείρεται νῦν ἀνευ νόμου, ὅτι ὁ νόμος χαίνεται· ἐξ αἰῶνος αἰώνων μητρόπολις ἡκούετο ἡ Γάλιτζα εἰς πάντα τὰ μέρη, καὶ θρόνος ἦν μητροπόλεως· ἐξ αἰῶνος αἰώνων· πρῶτον ἦν μητροπολίτης τῆς ὁμῶν εὐλογίας· ὁ Νίφων, δεύτερος μητροπολίτης ὁ Πέτρος, τρίτος μητροπολίτης ὁ Γαβριήλ, τέταρτος μητροπολίτης ὁ Θεόδωρος, οὗτοι πάντες ἦσαν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Γαλιτζῆς, ἦσαν συγγενεῖς οἱ ῥηγάδες τῆς Ῥωσίας ἡμέτεροι, καὶ οὗτοι οἱ ῥηγες διέδρσαν τῆς Ῥωσίας, καὶ ἡ γῆ χήρα ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησα ἐγὼ, ὁ κράλης τῆς Λαχίας, τὴν γῆν τῆς Ῥωσίας. Καὶ νῦν, ἅγιε Πάτερ πατριάρχα τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ζητοῦμεν παρὰ σοῦ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιερέως, ὅτι μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ὑμῶν εὐλογίαν καὶ μετὰ τῶν ἡμετέρων ῥηγάδων καὶ ἀρχόντων ἐκλεξάμεθα ἄνθρωπον ἄξιον, καλὸν, καθαρᾶς πολιτείας καὶ τεταπεινωμένης καρδίας, τὸν ἱερώτατον ἐπίσκοπον Ἀντώνιον, εἰς τοῦτο εἰς τὴν ὑμετέραν εὐλογίαν καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ δι' ἡμᾶς καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας, ἵνα ἐγένετο ἡ εὐλογία σας καὶ ἐπάνω τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ὁ θρόνος τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, χειροτονήσατε μητροπολίτην τὸν Ἀντώνιον, ἵνα μὴ ὁ νόμος χαθῇ τῶν Ῥώσων, ἵνα μὴ καταλυθῇ· εἰ δ' οὐ γενήσεται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐλογία σας τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, μετὰ ταῦτα μηδὲν λυπεῖσθαι καθ' ἡμῶν· ἡ ἡμῶν ἀνάγκη ἔσται εἰς τὴν τῶν Λατίνων πίστιν βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους, εἰ οὐκ ἔστι μητροπολίτης εἰς τὴν Ῥωσίαν, διότι ἡ γῆ οὐ δύναται εἶναι ἀνευ νόμου.

LXXXVIII. *Synodus episcopo Antonio confert metropolim Galitię et per adjunctionem episcopatus Cholmen, Turobun, Peresmusthlin et Volodimirum.*

† Πράξις συνοδικὴ ἐπὶ τῷ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ῥω-

ΡΑΤΗΟΙ. Gb. Cl.II.

σίας ἐλθόντι ἐπισκόπῳ κύρ Ἀντωνίῳ μετατεθέντι εἰς μητροπολίτην Γαλιτζῆς.

† Τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Γαλιτζῆς ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων γνησίου χηρεούσης ἀρχιερέως. ἐπεὶ ἀναγκαῖον ἦν προσθήσασθαι ταύτης μητροπολίτην ἐπὶ διδασκαλίᾳ τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν καὶ τῇ ἐντεῦθεν αὐξήσει καὶ ἐπιδόσει τοῦ Χριστιανύμου λαοῦ, ἔδοξε τῇ ἡμῶν μετριότητι ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ συνδιασκεψαμένη ψηφίσασθαι ἀρχιερέα εἰς τὴν τοιαύτην ἁγιωτάτην μητρόπολιν Γαλιτζῆς· καὶ ἐπεὶ οἰκοθεν ἐλθὼν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος κύρ Ἀντώνιος, χρόνον πολὺν ἐνταῦθα προσκαρτερήσας καὶ ἀκριβεῖ δοθεὶς βασιάνῳ καὶ ἐξετάσει καὶ δοκιμασίᾳ, προεκρίθη καὶ ἐξελέγη παρὰ τῆς συνοδικῆς ταύτης ψήφου εἰς τὴν προεδρίαν καὶ προστασίαν τῆσδε τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Γαλιτζῆς ἀρμόδιος καὶ ἱκανὸς, κἀντεῦθεν προεδιόσθη καὶ ἐγένετο οὗτος ἐξ ἐπισκόπου μητροπολίτης τῆς τοιαύτης μητροπόλεως συνοδικῇ ψήφῳ καὶ γνώμῃ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Βρύσσεως, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Σηλυδρίας, τοῦ Σωζοπόλεως καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, ὀφείλει ἔχειν τὴν τοιαύτην ἁγιωτάτην μητρόπολιν, ἀπολαύων τοῦ ταύτης ὀνόματος ἐν τε στάσει καὶ καθέδραις ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις, ὡς εἴθισται, μνημοσύνη κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκριθείαν τε καὶ παρατήρησιν, ὀφείλων ἐγκαθιδρυθῆναι καὶ τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας, σφραγίζειν τε ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν καὶ πάντα τὰ ἱερὰ πράττειν ἀκωλύτως, ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, ἔτι τε ἐπιλαβεῖσθαι καὶ τῶν ὀθενδήποτε διαφερόντων τῇ κατ' αὐτὴν ταύτῃ ἐκκλησίᾳ δικαίων, καὶ μὴ ἔχειν ἄδειαν τινα τῶν ἀπάντων ἢ τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων ἢ καὶ ἄλλον τινὰ ὑποκρατῆσαι τι τῶν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν πᾶσαν αὐτοῦ δικαίων, καὶ χεῖρα πλεονεκτικὴν αὐτοῖς ἐμβαλεῖν· ἐπεὶ οὗτος καὶ μόνος ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ προστάτης καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ τῶν αὐτῆς δικαίων καὶ οἰκονόμος καὶ κύριος καὶ διδάσκαλος ἀποκατέστη παρὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ φροντιστῆς τῶν ὑπ' αὐτὴν εὐρισκομένων Χριστιανῶν, καὶ ἀνάγκην ἔχει πᾶσαν παρανεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ ψυχωφελεῖ, καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας ἐχόμενα, ὡς λόγον ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀποδώσων. Ὅφειλε δὲ λαβεῖν ἐπιδόσεως λόγῳ καὶ τὰς ἁγιωτάτας ἐπισκοπὰς, τὸ τε Χόλμην, τὸ Τούροβον, τὸ Περμουόσκλην καὶ τὸ Βολοδίμοιρον, μέχρις ἂν διαλυθῶσιν αἱ ἐκεῖ νῦν οὔσαι μάχαι, καὶ γένηται εἰρήνη καὶ διάλυσις τῶν σκανδάλων, καὶ ἔχειν ἄδειαν διδάσκειν τὸν ἐν αὐταῖς Χριστιανύμον τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ σφραγίζειν ἀναγνώστας ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς, ὑποδιακόνους καὶ διακόνους· προεδιόζειν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν, καὶ μὴν καὶ ἐπισκόπους, πλὴν ἐπεὶ οὐκ ἔχει ἀρκίως ἐπισκόπους, μεθ' ὧν ἂν χειροτονήσῃ αὐτοῦ, ὀφείλει μετὰ τὸ ἀπαλθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· ἐκλεξασθαι, οὗ· ἂν διακρί-

νοι, καὶ παραγενέσθαι πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας, ὡς ἂν ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ ποιησῇται καὶ τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων καὶ τὰς χειροτονίας. Ὅφειλουν οὖν καὶ οἱ ἐν πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ ὄντες τῆς κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτης· Ἐκκλησίας καὶ οἱ τῶν εἰρημένων ἐπισκόπων, ἱερωμένοι, μονάζοντες, ἄρχοντες, ἰδιῶται καὶ ὁ λοιπὸς Χριστιανισμὸς τοῦ Κυρίου λαοῦ τιμὴν ἀπονέμειν αὐτῷ καὶ αἰδῶ καὶ ὑποταγὴν, καὶ εὐπειθεῖαν τὴν προσήκουσαν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν γνησίῳ, διδασκάλῳ τε καὶ ποιμένι καταστάντι καὶ ἐκλεγέντι ψήφῳ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου καὶ ἐπικρίσει· τὴς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ὑπαίκειν τούτῳ καὶ ὑποτάσσεσθαι, ἐ· ὅς ἂν ἐχοιλέγειν πρὸς αὐτοὺς ψυχοφελείαι καὶ σωτηριώδεις· ἡ γὰρ εἰς αὐτὸν γινομένη τιμὴ καὶ αἰδῶς εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχει, οὗ τὴν εἰκόνα φέρει· ὁ ἀρχιερεὺς. Καὶ εἰς τῇσ' περὶ τοῦτου δὴλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἀπολείπεται καὶ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Γαλιτζίης καὶ ὑπερτίμῳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, ἡ παρούσα αὐτῇ· συνοδικῇ ψήφῳ· πρᾶξι· κατὰ μῆτα Μάτων τῆς θ' ἰνδ. τοῦ Ἰωσὼφ' βίου.

† Ἐίχε τὸ πρωτότευπον καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ Φιλίθῳ, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέως Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης.

LXXXIX. *Alfredus, rex Lituanorum, litteris ad patriarcham datus refellit accusationes metropolitæ Kioviæ.*

† Πιττάκιον τοῦ ῥήγος τῶν Λητβῶν, τοῦ Ἀλγέρδου, πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμηνικὸν πατριάρχην.

† Ἀπὸ τὸν βασιλεῖα Λητβῶν, τὸν Ἀλγέρδον, εἰς τὸν πατριάρχην προσκύνημα. Ἐπεμψας εἰς ἐμὲ γράμμα μετὰ τοῦ Θεοδώρου μου, ὅτι λυπεῖται πρὸς σὲ ὁ μητροπολίτης ἐπάνω μου. Λέγει αὐτως· Ἐκούρσευσέ με· ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἀλγέρδος. Ἐγὼ οὐκ ἤρξάμην τοῦ κουρσεύειν, ἤρξαντο ἐκεῖνοι πρῶτον τοῦ κουρσεύειν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα, ὅπερ εἶχον πρὸς με, οὐ κατέθηκαν, οὔτε τὰ ὀρκωμοτικὰ ἀπέπεμψαν πρὸς με, ἐκούρσευσάν με ἐννέα φορὰς, καὶ τὸν γυναικάδελφόν μου τὸν ῥήγα Μιχαὴλ ἐνὸρκως ἔκραξαν εἰς αὐτοὺς, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλεν ἀπ' ἐκείνου τὸν φόβον, ὅτι νὰ εἴλῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ μετὰ τὸ θάλημάν του, καὶ ἐπιάσάν τον, καὶ τὸν γαρβρόν μου, τὸν ῥήγα τὸν Μπορίστην τοῦ Χαμηλοῦ Νοβογροδίου, ἐπιάσάν τον, καὶ ἐπῆραν καὶ τὸ ῥηγάτιον του, τὸν γαρβρόν μου, τὸν ῥήγαν τὸν Ἰωάννην τοῦ Νοβοσιλίλου, καὶ τὸ ῥηγάτιον του ἐκούρσευσαν, καὶ τὴν μάναν του ἐπιάσαν την, καὶ τὴν θυγατέρα μου ἀπῆραν την, καὶ τὴν ὀρκον, ὃν εἶχον πρὸς ἐκείνους, οὐ κατ' ὅγκον, ἐπάνω τούτου τοῦ σταυροφιλῆματος, ἐπῆρσαν ἀπ' ἐμοῦ κάστρα τὸ Ῥόδον, τὸ Σίτζικα, τὸ Γουδόν, τὸ Ὑστρέτσιο, τὸ Γορῆσεν, τὸ Ῥάσου, τὸ Λούμι, τὸ μέγα, τὸ Κλήτςεν, καὶ Βαίλουκ, τὸ Βύλγο, τὸ Κοζλόδο, τὸ Λήπητση, τὸ Τέσοβ, τὸ Χλέπεν, τοῦ Θωμᾶ τὸ κάστρον, τὸ Μπερζούη, τὴν Κολούγαν, τὸ Μιζένισκον. Ταῦτα πάντα εἰσι κάστρα,

καὶ ταῦτα ὅλα ἀπῆραν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα οὐ κατέθηκαν οὔτε τὰ ὀρκωμοτικὰ ἀπέπεμψαν, καὶ ἡμεῖς ταῦτα πάντα μὴ ὑπομεινάντες αὐτοὺς πάλιν ἐκουρσεύσαμεν τοὺς, καὶ ἂν οὐδὲν ὀρθῶνουν εἰς ἐμὲ, οὐδὲ τὸρα τοὺς θείους ὑπομεινέιν, κατὰ τὴν εὐλογίαν σου ὁ μητροπολίτης αὐτῶν εὐλογεῖ εἰς τὰς αἰματεκχυσίας μέχρι τοῦ νῦν. Οὔτε εἰς τοὺς πατέρας μας τοιοῦτοι μητροπολίται οὐκ ἐγένοντο, οἷος οὗτος ὁ μητροπολίτης, εὐλογεῖ τοὺς Μοσχοβίτας εἰς αἰματεκχυσίας, καὶ εἰς ἡμᾶς οὐδὲν ἐρχεται, οὔτε εἰς τὸ Κῦεθον ὑπάγεται, καὶ ὅστις φιλήσῃ σταυρὸν εἰς ἐμὲ, καὶ φύγῃ πρὸς ἐκείνους, ὁ μητροπολίτης ἐκβάλλει τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα ἀπ' ἐκείνου. Γίνεται τοῦτο εἰς τὸν κόσμον, ὅτι νὰ ἐκβάλωσι τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα· ὁ Ἰωάννης τοῦ Κοζέλησκου, δούλός μου,

ἐφίλησεν εἰς ἐμὲ μετὰ τὴν μάναν του καὶ μετὰ τὰ ἀδελφιά του καὶ μετὰ τὴν γυναικά του καὶ τὰ παῖδιά του, ὅτι νὰ ἔνε εἰς ἐμένα, καὶ ἐκεῖνος τὴν μάναν καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὴν γυναικα καὶ τὰ παῖδιά ἀφείλῃ φυγε, καὶ ὁ μητροπολίτης ὁ Ἀλέξιος τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα ἐξέβαλεν τῆς τοῦ . . . ὁ Ἰωάννης τοῦ Βαζεμίσκου ἐφίλησεν σταυρὸν, καὶ ἔφυγε καὶ τοὺς ἐγγυητὰς ἐξέδωκε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλεν τὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα. Ὁ Ναγούμπνικος ὁ Βασίλειος ἐφίλησεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐγένετο ἐγγυητὴς τούτου, καὶ ἐκεῖνος ἐξέδωκε τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὴν ἐγγύην, καὶ ἔφυγε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλεν τὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔφυγον, καὶ ἐκεῖνος λύει αὐτοὺς τοῦ ὅρκου ἥτοι τοῦ φιλήματος τοῦ σταυροῦ.

Ἐπρεπε τὸν μητροπολίτην, ἵνα εὐλογῇ τοὺς Μοσχοβίτας, ὅτι νὰ ἔδοθοῦσάν μας, διότι ἡμεῖς μαχόμεθα μετὰ τῶν Ἀλαμάνων δι' ἐκείνους, καὶ λαλοῦμεν τὸν μητροπολίτην πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἐρχεται πρὸς ἡμᾶς· ὁ δὲ ἡμεῖς ἄλλον μητροπολίτην εἰς τὸ Κῦεθον, εἰς τὸ Σμολένισκον, εἰς τὸ Τυφένιν, εἰς τὴν Μιχράν Ῥωσίαν, εἰς τὸ Νοβοσίλιν, εἰς τὸ Χαμηλὸν Νοβογρόδιν.

XC. *Patriarchæ literæ ad metropolitanum Kioviæ et totius Russiæ de metropolitâ Galitzæ.*

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπερτίμῳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Οὐδὲν ἡ ἱερότης σου, πόσῃ ἀναδοχῇ καὶ εὐμένειαν δεκνύει εἰς σὲ ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἐγραψά σοι γὰρ κατὰ τὸν πέρυστον καιρὸν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀδδακούμ, καὶ ἐδειξά σοι, ὅτι φίλον σε εἶχον ἀπ' ἀρχῆς, καὶ πάλιν οὕτως σε ἔχω, καὶ ἀγαπῶ καὶ ἀναδέχομαι σε· πάλιν εὖν τὰ αὐτὰ σοι γράψω, ὅτι τὴν φιλίαν, ἣν εἶχον πρὸς σὲ, καὶ τὴν ἀναδοχὴν πάλιν ἐκείνην ἔχω καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐμένειαν. Ἀκούω δὲ τινα παρὰ τῶν ἐρχομένων αὐτόθεν γινόμενα παρὰ τῆς σῆς ἱερότητος, καὶ λυπούμαι· ἤκουσα γὰρ, ὅτι ἀφῆκας τοὺς Χριστιανούς πάντας τοὺς εὐρισκομένους αὐτόθι εἰς πάντα τὸν τόπον τῆς Ῥωσίας, καὶ κά-

θησαι εἰς ἐν μέρος, τὸ δὲ ἄλλο ἀφῆκας ἀπολείμαντον Α καὶ χωρὶς διδασκαλίας· καὶ πνευματικῆς ἐπισκέψεως· διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐλυπήθη καὶ ἡ ἐπερὶ σύνοδος, ὅτι οὐ γίνεται καλῶς, οὐδὲ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων παρακείμευσιν. Ὡς περ γὰρ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐτάχθη περὶ Θεοῦ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος πάσης τῆς οἰκουμένης, οὕτως ἐχειροτόνησα καὶ τὴν σὴν ἱερότητα πατέρα καὶ διδάσκαλον παντὸς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἵνα διδάσκη; πάντας καὶ ἐπιμελήσῃ πάντων ἐπίσης, καὶ ἔχη; μετὰ πάντων ἀγάπην καὶ φιλίαν πατρικὴν, καὶ εἰς παρ-συνεδήσεται καὶ μέσον αὐτῶν ἔχθρα, ἵνα ἔχῃς σὺ ἀνάγκην ὥστε εἰρηνεύειν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους ὡς πατὴρ καὶ διδάσκαλος. Γνωστὸν οὖν ἔστω σοι, ὅτι διότι ἀφῆκας τοὺς τοσοῦτους χρόνους τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, καὶ οὐκ ἐπισκέψω αὐτήν, ἐπεμψὲν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα ὁ κρῖλος τῆς Λαχίας, ὁ Καζίμοιρος, ὅστις κρατεῖ καὶ τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, καὶ οἱ ἑταίροι βῆγες ἐπεμψαν ἐνταῦθα ἐπισκοπον καὶ γράμματα μετ' αὐτοῦ, λέγοντας, ὅτι « Πᾶσα ἡ γῆ φθείρεται ἄνευ νόμου, ὅτι ὁ νόμος χαίνομενται, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἀρχιερεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἐξελεξάμεθα ἀνθρώπον καλὸν, καθαρὸς πολιτείας, τὸν ἐπίσκοπον Ἀντώνιον, εἰς τοῦτο, καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ δι' ἡμᾶς χειροτονήσατε τοῦτον, ἵνα μὴ ὁ νόμος χαωθῇ τῶν Ῥώσων καὶ ἡ πίστις τῶν Ῥώσων, ἵνα μὴ καταλυθῇ· εἰ δ' οὐ γενήσεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐλογία σου; εἰς τὸν ἀνθρώπον τοῦτον, μετὰ ταῦτα μηδὲν λυπέσθῃς καθ' ἡμᾶς, ἡ ἡμῶν ἀνάγκη ἔσται εἰς τὴν τῶν Λατίνων πίστιν βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους, διότι ἡ γῆ οὐ δύναται εἶναι ἄνευ νόμου. » Ταῦτα ἔγραψε καὶ ἀνέφερε καὶ πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ ἀναφορὰ αὐτοῦ ἐνταῦθα φυλάσσεται. Τί οὖν ἐπρεπε, ἵνα ποιήσωμεν; Σὲ ποιοῦμεν εἰς ταῦτα κριτὴν, τί λέγεις; ἔπρεπε, ἵνα ἀποπέμψωμεν αὐτὸν, καὶ ἵνα ἐδώκαμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ οὕτω χωρὶς ἐπισκέψεως καὶ Ἐπιμελείας πνευματικῆς, ὥς περ ἀφῆκας καὶ σὺ αὐτόν; Οὐδὲν ἔπρεπε τοῦτο, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ γὰρ μεγάλην καταδίκην εὐρήσειν ἐμέλλομεν, καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολλὴν μέμψιν καὶ κατηγορίαν, ἄλλως τε καὶ, εἰ ἦν ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου ὁρίσδοξος καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως, ἵσως ἐμέλλομεν προσκατεργάζειν τοῦτο καὶ παραπατάσειν, καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο ἦν ἂν καλόν, διὰ τὸ δὲ ἴσως ἐποιοῦμεν τοῦτο. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἡμέτερος, ἀλλὰ Λατίνος, ἔπρεπε, ἵνα ἀποπέμψωμεν αὐτὸν κενόν; καὶ ἐμελλε ποιῆσειν παραυτίκα μητροπολίτην Λατίνον, καθὼς ἔλεγε, καὶ βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους εἰς τὴν πίστιν τῶν Λατίνων, ὅπερ διακρίνοις, εἰ, ὅτι καλὸν ἦν, εἰ ἐγένετο; Ἐγὼ πολλὰ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅπως οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἔγραψε καὶ ἐξήτησε παρ' ἡμῶν μητροπολίτην· διὰ ταῦτα ἀναγκασθέντες ἡμεῖς ἐχειροτονήσαμεν, ὃν ἀπέστειλεν, καὶ οὐκ ἔπρεπε, ἵνα ποιήσωμεν ἄλλως· δεδώκαμεν δὲ αὐτῷ τὴν Ἱλίστιαν, ἵνα ἔχη ὡς μητρόπολιν, ἐπισκοπὰς δὲ τὸ Βολοδίμοιρον, τὸ Περιμεούσθλιν καὶ τὸ Χόλμιν, ἅτινά εἰσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κρῖλου τῆς Λαχίας, πλεον δὲ τοῦτου οὐδὲν ἐδώκαμεν αὐτῷ, οὕτε τὸ Λουτζίκον, οὕτε ἄλλο τί ποτε. Οἶδα μὲν οὖν

ἔγω, ὅτι ἡ ἱερότης σου λυπηθήσεσθαι μέλλεις, πῶς ἐγένετο τοῦτο, ἀλλὰ οὐδὲν ἐπρεπε, ἵνα γένηται ἄλλως· πῶς γὰρ ἐμέλλομεν ἀφῆσειν τὸ πρᾶγμα οὕτως, ἵνα ἔχη; καὶ σὺ μεγάλην ἀμαρτίαν, διότι ἀφῆκας τοὺς Χριστιανούς τὸν τοσοῦτον καιρὸν χωρὶς διδασκαλίας; διὰ τὴν ἀνάγκην γοῦν ταύτην ἐγένετο, καὶ πρέπει, ἵνα μὴ λυπηθῇ· ἀπὸ σοῦ γὰρ ἐγένετο τοῦτο. Γνωστὸν ἔστω σοι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐγὼ διὰ τὴν ἀγάπην σου ἀκούσας τὴν κατάλυσιν τῶν Χριστιανῶν τὴν γενομένην αὐτόθι παρὰ τοῦ μεγάλου ἡγῆτος τῶν Λιτβῶν, τοῦ Ἀλγέρδου, ἔγραψα πρὸς ἐκείνον περὶ τοῦτου, ἐκείνος δὲ ἀντέγραψέ μοι, λέγων οὕτως· « Ἐγὼ οὐκ ἠρξάμην, ἤρξαντο ἐκεῖνοι τοῦ κουρσεύειν πρῶτον, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα, ὅπερ εἶχον πρὸς με, οὐ κατέθηκαν, οὔτε τὰ ὀρκωμοτικά ἐπεμψαν πρὸς με, ἐκούρσευσάν με ἐννέα φορὰς, καὶ τὸν γυναικαδελφόν μου τὸν βῆγα Μιχαήλ ἐνόρκως ἔκραξαν εἰς ἑαυτούς, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλλεν ἀπ' ἐκείνου τὸν φόβον, ὅτι νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ μετὰ τὸ θέλημάν του, καὶ ἐπίασάν τον· τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Μπὸρρησιν τοῦ Χαμηλοῦ Νοβογρადίου, ἐπίασάν τον, καὶ ἐπῆραν καὶ τὸ βῆγατιόν του· τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Ἰωάννην τοῦ Νοβογρადίου, καὶ τὸ βῆγατιόν του ἐκούρσευσαν, καὶ τὴν μάναν του ἐπίασαν· καὶ τὴν θυγατέρα μου ἐπῆράν την, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα οὐ κατέθηκαν· ἐπῆλυν τοῦτου τοῦ σταυροφελήματος ἀπῆραν ἀπ' ἐμοῦ κάστρα ἔγγυς τῶν ἐκκοσιν, ἐκείνος δὲ γράφει καὶ τὰ κάστρα κατ' ὄνομα. Καὶ ἡμεῖς ταῦτα μὴ ὑπομείναντες αὐτοὺς πάλιν ἐκούρσευσάμεν, καὶ ἂν οὐδὲν ὀρθώσουσιν εἰς ἐμὲ, οὐδὲ τότε τοὺς θέλω ὑπομείνειν. Κατὰ τὴν εὐλογίαν σου ὁ μητροπολίτης αὐτῶν εὐλογεῖ εἰς τὰς αἰματεχυσίας. Μέχρι τοῦ νῦν οὔτε εἰς τοὺς πατέρας μας τοιοῦτοι μητροπολίται οὐκ ἐγένοντο, οἷος οὗτος ὁ μητροπολίτης, εὐλογεῖ τοὺς Μοσχοβίτας· εἰς αἰματεχυσίας, καὶ εἰς ἡμᾶς οὐκ ἔρχεται, οὔτε εἰς τὸ Κύεβον ὑπαγάνει. Ὁ Ἰωάννης τοῦ Κοζέλισκου καὶ ὁ Ἰωάννης τοῦ Βισσεμίσκου καὶ ὁ Ναγούμπνικο; ὁ Βατίλειος ἐφίλησαν σταυρὸν εἰς ἐμὲ, καὶ ἐδώκαν καὶ ἱγγυητά; τελευταῖον ἀφῆκαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των, καὶ ἔφυγον καὶ ἀπῆγαν ἐκεῖ, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλε τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα ἀπ' ἐκείνους. Ἐπρεπε τὸν μητροπολίτην, ἵνα εὐλογῇ τοὺς Μοσχοβίτας, ὅτι νὰ ἐδοθῇ ἡμᾶς, διότι ἡμεῖς μαχόμεθα μετὰ τῶν Ἀλαμάνων δι' ἐκείνου, καὶ λαλοῦμεν τὸν μητροπολίτην πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἐκείνος οὐδὲν ἔρχεται. Δὲς ἡμῖν ἄλλον μητροπολίτην εἰς τὸ Κύεβον, εἰς τὸ Σμρλένισκον, εἰς τὸ Τιφέριν, εἰς τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, εἰς τὸ Νοβοσίλιν καὶ εἰς τὸ Χαμηλὸν Νοβογρὰδιν. » Ταῦτα πάντα ἔγραψεν ἐκείνος πρὸς ἐμὲ. διὰ τοῦτο ἀπέστειλα ἐγὼ πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα τὸν γνήσιον τὸν ἰδικόν μου τὸν Ἰωάννην, ὅστις ἐστὶν ἀνθρώπος φρόνιμος καὶ καλὸς καὶ ἐπιτήδειος καὶ πεπαιδευμένος; καὶ κατὰ πάστα ἡμέτερος, καὶ γράφω σοι, εἰ τι ἀναγκαῖον ἦν, ἵνα ἔλθῃς σὺ ἐνταῦθα διὰ ταῦτα πάντα. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχεις εὐκολον σὺ, πέμψον ἀνθρώπον ἰδικόν σου καλόν, ἵνα ἔλθῃ, καὶ μάθωμεν ἀκριβῶς περὶ πασῶν

τῶν ὑποθέσεων, καὶ σκεψώμεθα καὶ ἴδωμεν, πῶς μέλλομεν πράξειν, μήποτε ποιήσωμέν τι ποτε, καὶ γένηται εἰς βάρος σου. Μιᾶν γοῦν γένηται ἄλλως.

Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τό· Μητρί Αὐγουστῶ, ἰνδ. θ'.

XCI. *Patriarcha metropolitam Kioviæ in jus vocat.*

† Ἐτερον πιστάκιον πατριαρχικὸν εἰς τὴν αὐτόν.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Κιόβου καὶ πάσης Ρωσίας, ὑπέρτιμς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπεμπεν αὐτόθι πρὸς σὲ τὴν γνήσιόν μου τὸν ἰδικόν μου Ἰωάννην τὸν δοκιανόν. Ἀφ' οὗτου γοῦν ἐγράψαν τὰ γράμματα μου καὶ ἡτοιμάσθη καὶ αὐτός, καὶ ἤρχετο αὐτόθι, ἦλθεν ἀπὸ τοῦ ζήγους τοῦ Τιφερίου τοῦ Μιχαήλ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὁ ἀρχιμανδρίτης ὁ Θεοδόσιος, καὶ ἔφερε τῇ ἡμῶν μετριότητι γράμμα καὶ ἀναφ' ὧν ἐκείνων, οἵτινες λέγουσι κατὰ τῆς σῆς ἱερότητος πολλὰ, καὶ ζητοῦσιν, ἵνα κριθῶσι μετὰ σοῦ. Ἐπεὶ γοῦν ζητοῦσι κρίσιν, δέκρινεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα γένηται. Διὰ τοῦτο γράψω πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, ἵνα ἡ σὺ αὐτὸς ἔλθῃς ἐνταῦθα, ὥστε κριθῆναι μετ' αὐτῶν, ἡ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην πέμψῃς ἀρχοντας καλοὺς ἰδικούς σου, καὶ κριθῶσιν ἀντὶ σοῦ· ἐδόθη δὲ καὶ διωρῖα μέχρι καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τῆς σὴν Θεῷ ἐλευσομένης ἐνδεκάτης· ἰνδικτιῶνος. Γενέσθω γοῦν ἀπαραιτήτως, καθὼς σοὶ γράψω, καὶ ἡ σὺ ἔλθῃ· ἡ πέμψῃς ἀρχοντας ἰδικούς σου, ἵνα ἀπολογηθῶς, ὅτι ἐτάχθη, ἵνα καὶ ὁ ῥήγας Μιχαήλ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πέμψωσιν ἀνθρώπους αὐτῶν, καὶ μέλλουσιν ἔλθειν. Εἰ μὲν ἔλθῃ· ἡ σὺ ἡ ἀνθρωποὶ σου, καλὸν· ἐάνδ' οὐδὲν γένηται τοῦτο, πρόσεχε, ἵνα μὴ λυπηθῇς ἐπ' αὐτῶν ἡμῶν. Ἡμεῖς γάρ, ὅσον πρέπει εἰς τὴν εὐλάν σου, ποιούμεν. Ἐκείνοι ἐζήτησαν, ἵνα συγχωρηθῶσιν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπεὶ εἰσιν ἐπιτιμημένοι παρὰ σοῦ, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἔκρινα καλόν, ἐπεὶ ἐπιτιμήθησαν παρὰ σοῦ, ἵνα ἔχωσι παρ' ἐμοῦ συγχώρησιν. Λέγω δὲ, ὅτι ὁπόταν ἔδῃς τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν ἐρχομένους ἐνταῦθα, ἐρχονται δὲ καὶ οἱ ἀνθρωποὶ σου, συγχώρησον αὐτοῖς, ἐπεὶ εἰς κρίσιν ἐρχονται, καὶ πρὸ τῆς κρίσεως οὐκ ὀφείλουσιν καταδικάζεσθαι καὶ ἐπιτιμᾶσθαι· μετὰ δὲ τὴν κρίσιν, εἴ τι ἂν εὐρεθεῖ δίκαιον ἢ καταδίκη, μέλλουσι λαβεῖν αὐτό. Τοῦτό μοι δοκεῖ δίκαιον, καὶ γενέσθω. Τοῦτο γενέσθω καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Ὁ ἀρχιμανδρίτης οὗτος ὁ Θεοδόσιος, ἐπειδὴ ἦλθε καὶ προσκεκνήσθη με, μὴδὲν τύχη παρὰ σοῦ ὀργῆς, ἀλλὰ τυχεῖως συγχωρήσας.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τό· Μητρί Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. δεκάτης.

XCM. *Patriarcha monet regem Tverii Michael, ut mittat legatos.*

† Εὐγενέστατε μέγα ῥήγα τοῦ Τιφερίου Μιχαήλ, ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοδόσιος, ὃν ἐπεμψα εἰς τὴν ἡμῶν

μετριότητα, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου ἦλθε καὶ ἐφ' ἡμοὶ καὶ τὰ γράμματα σου, ἀφ' ὧν ἐγνώρισα, ὅσα ἔγραψες καὶ ἐζήτηεις. Ἀπέστειλα γοῦν τὸν γνήσιόν μου, τὸν ἰδικόν μου τὸν Ἰωάννην εἰς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κιόβου καὶ πάσης Ρωσίας, τοῦτον λέγω, ὅστις φέρει πρὸς τὴν εὐγένειάν σου τὸ παρὸν γράμμα, καὶ ἔγραψα πρὸς ἐκείνον τὸν μητροπολίτην, ἵνα πέμψῃ ἀρχοντας αὐτοῦ, καὶ ἔλθωσιν ἐνταῦθα, καὶ γένηται κρίσις, καθὼς ἐζήτηεις. Ἐτάχθη δὲ καὶ διωρῖα μέχρι καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς σὴν Θεῷ ἐλευσομένης ἐνδεκάτης· ἰνδικτιῶνος. Γράφει γοῦν καὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ παρακελεύεται, ἵνα, ὁπόταν γνωρίσης ὅτι ἐρχονται ἄνθρωποι τοῦ ἐκείνου ἐνταῦθα, πέμψῃς καὶ σὺ εὐθὺς ἰδικούς σου καλοὺς ἀρχοντας, ἵνα γένηται ἡ κρίσις. Εἰ μὲν οὖν ἔλθωσιν καὶ οἱ ἐκείνου ἀνθρωποὶ καὶ οἱ ἰδικοὶ σου, ἦδη καλόν, καὶ γενήσεται ἐνταῦθα ἡ κρίσις· ἐάνδ' οὐκ ἔλθωσιν, τότε γενήσεται τὸ ἄλλο, ὃ ἐζήτησας. Πρόσεχε δὲ, μήποτε οἱ μὲν ἐκείνου ἀνθρωποὶ ἔλθωσιν, οἱ δὲ τῆς εὐγενείας σου οὐδὲν ἔλθωσι, ἀλλὰ πέμψῃς καὶ σὺ τοὺς ἰδικούς σου, ὁπόταν μάθῃς ὅτι οἱ τοῦ ἐκείνου . . . περὶ τῆς συγχωρήσεως μέλλεις μαθεῖν παρὰ τούτου τοῦ ἀνθρώπου μου.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τό· Μητρί Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. ι'.

XCM. *Patriarcha confirmat jura metropolitæ Iarissæ, committens eidem jura patriarchalia curanda.*

I. † Ἐπεὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσσης, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχὸς δευτέρως Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τὴν τόπον ἐπέχων τῆς Σίδης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, ἀνήνεγκεν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὡς πολλῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποταταγμένων ἐπισκοπῶν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἀρτίως διὰ τὰς πλείους ὑπὸ βαρβάρους τελεῖν καὶ ἀλλοφύλοις ἐθνέει καὶ πολλὴν χρόνον ἔχειν δίχα τῆς δεούσης ἀρχιερατικῆς ἐπισκίψεως εἰς τοσοῦτον κατέστη τὸ κατ' αὐτὰς, ὥστε καὶ ἀγνοεῖν τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ, εἴ γε καὶ ἐτέλουν ὅλως ὑπὸ τὸν τῆς μητροπλίως Λαρίσσης θρόνον· εἰ δὲ πού καὶ τινὲς εἰσιν οἱ τοῦτο κατὰ διαδοχὴν ἔχοντες· ἐκ προγόνων, ἐκόντες· καὶ οὗτοι τοὺς ἀγνοοῦντας ὑποκρινόμενοι μετὰ τῶν ἄλλων ἀποπέμπονται τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Λαρίσσης, βουλόμενον διορθοῦσθαι τινα τῶν δεομένων τῆς παρ' αὐτοῦ διορθώσεως, ἐν τισὶ καὶ χειροτονεῖν ἐπισκόπους, καὶ ζητοῦντά τινα δίκαια αὐτοῦ, λέγοντες, μὴ ἔχειν ἄδειαν ταῦτα διενεργεῖν ἐν αὐταῖς· μὴδὲ γὰρ ὑποκείσθαι τοούτους τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἐζήτησε διὰ ταῦτα καὶ παρεκάλεσε τὴν ἡμῶν μετριότητα ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσσης ἐπιχωρηγῆθαι αὐτῷ γράμμα σιγίλλωδες αὐτῆς, παρακελευόμενον, ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀνωθεν ὑποταταγμέναις τῇ τῆς Λαρίσσης ἐκκλησίᾳ ἐπισκοπαῖς πάντα διενεργεῖν ἀκωλύτως τὰ ἀρχιερατικά. Ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αὐτοῦ δέησιν εὐλογον κρίνας καὶ δίκαιαν καὶ κανονικὴν, τὸ παρὸν ἀπολύει σιγίλλωδες γράμματα, δι' οὗ καὶ παρακελεύε-

ται, ὡς ἂν πᾶσαι αἱ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην τῆς Ἀαρίσ-
της μητροπόλιν ἐπισκοπαί, ἡ Δημητριάς, τὸ Φάρ-
σαλον, ἡ Θαυμακός, τὸ Ζητούριον, ἡ Ἐζερ, τὸ
Λοιδορικιον, ἡ Μουντινίτζα, ἡ Σταμή, ἡ Τρίκη, ἡ
Δομένικος, ἡ Κατρία, τὸ Γαρδικιον, ἡ Περιστερὰ, τὸ
Ραδοβόδιον, ἡ Πατζουνὰ καὶ ἡ Βίσαινα ὧσιν ἀπα-
σαι ὑποταγμέναι τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ τῆς Ἀαρίσ-
της, καθὼς καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν, καὶ ἔχη δόξαι ὁ
Ιερώτατος μητροπολίτης Ἀαρίσσης πάντα διενεργεῖν
ἀκωλύτως ἐν αὐταῖς τὰ ἀρχιερατικὰ κατὰ τὴν δια-
ταγὴν τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ διδάσκει τὸν ἐν αὐ-
ταῖς Χριστιανισμόν τοῦ Κυρίου λαόν, καὶ ἐξετάζει
τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀνακρίνει καὶ ἀνερευνᾷ πάντα μετὰ
τῆς δεούσης νομίμου καὶ κανονικῆς ἀκριβείας, καὶ
λαμβάνει καὶ ἀποφέρειται πάντα τὰ κανονικὰ αὐτοῦ
δικαία ἀνεπιόδιστως· πάντῃ καὶ ἀταράχως· ἐνθα δ'
ἂν διακρίνει, καὶ ἐπισκόπους χειροτονήσῃ, ὀφείλου-
ται καὶ αὐτοὺς ὑποκρίσθαι τούτῳ καὶ κεφαλὴν ἔχειν
αὐτὸν καὶ κατὰ πάντα αὐτῷ ὑποτάσσασθαι, ὀφείλον-
των καὶ πάντων τῶν εὐρίσκομένων ἐν αὐταῖς ἱερω-
μένων, μοναχῶν, ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ Χριστιαν-
νύμου πληρώματος· στέργειν αὐτὸν καὶ τιμᾶν ὡς
οἰκεῖον ποιμένα καὶ διδασκαλόν, καὶ ὑποταγὴν ἀπο-
νέμειν αὐτῷ καὶ εὐπείθειαν τὴν προσήκουσαν, γινω-
σκόντων, ὡς εἰ τις ἀντιλέγειν αὐτῷ πειραθῆναι καὶ
ἐνθίστασθαι, τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτι-
μίου τοῦ ἀφορισμοῦ καθυποβληθήσεται. Τούτου γὰρ
χάριν ἀπολέλυται καὶ τὸ παρὸν σιγίλλιον· γράμμα
τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ
Ἀαρίσσης, ὑπερέμψα καὶ ἐξάρχῳ δευτέρως Θετυλλίας
καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι τοῦ Σι-
δης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν
μετριότητος· καὶ συλλειτουργῶν, ἐπὶ τῷ προτείνειν
αὐτῷ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ εἰς ἀσφάλειαν κατὰ
μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἑ' Ἰνδ. τοῦ
5711 ἔτους.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς
τό· Φιλόθεος, ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενι-
κὸς πατριάρχης.

II. † Ἐδόθη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀαρίσσης
κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἑ' Ἰνδικτιώνος δι' ἐνταλ-
τηρίου γράμματος· τὰ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ πᾶσαν
πατριαρχικὰ δίκαια, ἵνα κρατῇ αὐτὰ ἐφ' ὅρῳ τῆς
ζωῆς αὐτοῦ πάσης. Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο ἐνταυ-
θα καὶ ἡ παρούσα παρατημείσις.

XCIV. *Patriarcha tollit sententiam episcopi Hierissi non rite lulam.*

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ
καὶ Ἀγίου Ὁρους.

† Ἐπίσκοπε, ἐπίσκοπε, οὐδὲ ἐγὼ λέγω, ὅτι ὁ δεῖνα
οὐκ ἔστιν ἀμαρτωλὸς, ἀλλὰ λέγω μὲν καὶ ἐγὼ, ὅτι
ἴσως ἀμαρτωλὸς ἐστὶ, καὶ ἐνδέχεται εἶναι ἀληθὲς
εὐδοτὸν, πλην λέγω, ὅτι ἀκαθίστατον ἐποίησας τὴν
κρίσιν σου καὶ διὰ τούτου καὶ ἄδικον καὶ παράλογον.
Τῶν γὰρ ἱερῶν κανόνων λεγόντων, ὑπὸ ἑξ ἐπισκό-
πων κρίνεσθαι τὸν πρεσβύτερον ἐπὶ ἐγκληματικαῖς
ὑποθέσεσι, σὺ συνῆξαι πρεσβυτέρους· καὶ πνευμα-

Α τικοὺς, καὶ κατεδίκασας πρεσβύτερον μόνος μετ'
αὐτῶν, σύνοδον δὴθεν συγκροτήσας καὶ τόμον κα-
θαίρεσως τολμήσας ἀκανονίστως ἐκθέσθαι. Καὶ οὐ-
δὲν λέγω, θεὶ ἐκ συνάξεως πάντων τῶν ἀνθρώπων
τὰς ἀμαρτίας τῶν μετὰ τὴν χάριν, ἀλλ' ἐκ συνάξεως
πάντων τῶν ἱερῶν τὰς ἀμαρτίας ἀπὸ τοῦ πρώτου
λαβόντος τὴν χάριν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου, καὶ
θῆς ἐπ' αὐτῷ, οὐδὲ οὕτως ἐποίησας καλῶς, καὶ αὐ-
τὸς μὲν ὁ μυρία ἀμαρτίας, ὡς λέγετε, πεπνηκώς
οὕτω κατεδίκησθαι δικαίως. Σὺ δὲ, ἐπίσκοπε, οὐκ
ἐκρίνας οὐδὲ κατεδίκασας κανονικῶς καὶ δικαίως.
Καὶ λέγω καὶ γράφω τοῦτο πολλὰκις, καὶ σὺ οὐδὲν
θέλεις· οὐδόλως, ἵνα ὁμολογήσῃς, ὅτι κακῶς ἐποίησας·
ἀλλὰ γίνωσκε, ὅτι καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ ἐκν ὧσιν
ἴσως τὰ κατ' αὐτοῦ λαληθέντα καὶ γραφέντα, ἀλλ'
ἐπεὶ ἡ κρίσις σου ἐκείνη κατέλυσε τοῦ ἱεροῦ κανό-
νις, καὶ ἀδεκτὸς ἐστὶ καὶ ὁ λεγόμενος ἐκείνος· τόμος
καὶ καταλελυμένος καὶ ἀπόβλητος, ἔως ἂν γένηται
σύνοδος κανονικὴ καὶ δικαία ἢ παρὰ τοῦ μητροπο-
λίτου σου ἢ πατριαρχικῇ, καὶ τότε γενήσεται καὶ
ἡ δικαία καὶ ἐννομος κρίσις τε καὶ ἀπόφασις, καὶ
τότε ἴσως μαθήσῃ καὶ σὺ πράγμασιν αὐτοῖς τὴν ἐπὶ
τούτοις κανονικὴν καὶ ἐννομον κρίσιν τε καὶ ἀπόφα-
σιν, ἐπεὶ λόγοις τε καὶ γράμμασιν ἐν αὐτῷ ὅλον
ἐκεῖνα διδασκόμενος παρ' ἐμοῦ οὕτω καὶ νῦν ἐδυνή-
θης μαθεῖν. Περὶ δὲ τῶν Λαυριωτῶν τί ἵνα σοι γρά-
φω; Ἡ Λαύρα καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἰρηνεύει, καὶ
μετὰ σοῦ πῶς μέλλοι εἰρηνεύειν; Οἱ καλοὶ ἄνθρω-
ποι καὶ οὐδὲν εἰρηνεύουσι μετὰ τῆς Λαύρας. Ὅταν
δὲ ὁ Θεὸς καὶ εἰρηνεύσῃ ἡ Λαύρα πρὸς ἑαυτὴν,
τὴν εἰρήνην ἐκείνην λέγω τὴν τοῦ Χριστοῦ, τότε
μέλλομεν καὶ ἡμεῖς γράφειν, καὶ μέλλουσιν εὐρί-
σκειν τὰ γράμματα ἡμῶν τόπον, καὶ τότε εἰρηνεύ-
σεις καὶ σὺ μετὰ τῆς Λαύρας. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη
μετὰ σοῦ.

XCv. *Patriarcha regem Teerii hortatur, ut in gra-
tiam redeat cum metropolitā Kiocivā.*

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν βῆγα Τυφερίου.

† Εὐγενέστατε μέγα βῆγα τοῦ Τυφερίου Μιχαήλ,
γνωστὸν ἔστω σοι, ὅτι ἐγὼ ἐπεμπον ἀνθρωπὸν μου
εἰς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης
Ῥωσίας, κύρ Ἀλέξιον, διὰ δουλείας ἱδικά· μου·
ὅτε ἐκ ἐξήρχετο ὁ ἀνθρωπὸς μου, ἦλθε πρὸς τὴν
D ἡμῶν μετριότητα μετὰ γράμματός σου ὁ ἀρχιμαν-
δρίτης Θεοδόσιος, καὶ ἀπὸ τοῦ γράμματός σου ἐγνώ-
ρισα, ὅσα ἔγραψας, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἔγραψας καὶ
ἐζήτηεις κρίσιν, ἵνα κριθῇς μετὰ τοῦ μητροπολίτου
σου· καὶ ἐγὼ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον ἔγραψα πρὸς
ἐκείνον, ἵνα ἢ ἐκεῖνος αὐτὸς ὁ μητροπολίτης· ἐλθὼν
εἰς τὴν κρίσιν, ἢ πέμψῃ ἀρχοντάς του, πέμψῃς
δὲ καὶ σὺ ἀρχοντας ἰδικούς σου, καὶ κριθῶσι μετ'
ἐκείνων. Ἐγραψα δὲ τότε καὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγε-
νείαν περὶ τούτου, τὰ αὐτὰ λέγων καὶ πρὸς σέ, ἅπερ
ἔλεγον καὶ πρὸς ἐκείνον, ἦγον ἵνα γένηται κρίσις
καὶ κριθῇτε. Νῦν δὲ φαίνεται μοι καλὸν, καὶ γράφω
σοι, ὅτι οὐδὲν πρέπει, οὐδὲ συμφέρον ἐνὶ οὐτῇ εἰς
τὴν ψυχὴν σου, οὐτε εἰς τὴν τιμὴν τοῦ γένους σου,
ἵνα ἔχῃς μετὰ τοῦ μητροπολίτου κρίσεις καὶ μάχα-

καὶ σκάνδαλα, διότι αἱ μάχαι καὶ τὰ σκάνδαλα τοῦ A
 διαβόλου ἔργα εἰσὶ. Ποῖος τῶν ῥηγῶν ἐκρίθη ποτὶ
 μετὰ τοῦ μητροπολίτου; Ὁ πατήρ σου ἐκρίθη ποτὶ
 ἢ ὁ πάππος σου ἢ ποῖος ἄλλος τοῦ γένους σου; Ἄφες
 γοῦν καὶ σὺ τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν κρίσιν, καὶ πρόσ-
 ελθε καὶ εἰρήνευσον μετὰ τοῦ πατρός σου, τοῦ μη-
 τροπολίτου, καὶ ζήτησον παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν, νά
 σοι συγχωρήσῃ, καὶ ποιήσων μετάνοιαν, ἵνα σὲ δέ-
 ξηται καὶ ἀγαπᾷ καὶ ἔχῃ σε ὡς υἱόν του· αὐτὸς πα-
 τήρ σου ἐνὶ καὶ ὡς πατήρ. Ἐπερ ἐποίησεν εἰς σὲ
 τίποτε, ἔπρεπεν, ἵνα τὸ ὑπομείνης, καὶ νὰ τὸν προσ-
 ἔλθῃς μᾶλλον, καὶ νὰ ζητήσῃς παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν
 καὶ συγχώρησιν, οὐχ ἵνα ζητῇς κρίσιν, οὐδὲ ἔχῃς
 δόλῃσιν, οὕτως ἔπρεπεν, ἵνα ποιήσῃς τότε· ἐπεὶ δὲ
 οὐκ ἐποίησας τοῦτο τότε, νῦν ποιήσων αὐτὸ, καὶ ζή-
 τησον παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν καὶ συγχώρησιν, καὶ εἰ-
 περ ἔσφαλές καὶ τίποτε, πῶς τὴν διόρθωσιν, B
 τοῦτο ἐνὶ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν σὴν καὶ τοῦ γένους σου,
 καὶ εἰς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς σου. Ἐγὼ ἔγραψα νῦν
 καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην σου, καὶ ἐὰν ποιήσῃς
 μετάνοιαν, μέλλει σε δέξασθαι καὶ ἀγαπᾷν πλέον
 παρὰ πρότερον, ὡς υἱόν του γνήσιον· μηδὲν οὖν
 ποιήσητε ἄλλως, παρὰ γράφω πρὸς ἐσάς· εἰ δὲ οὐδὲν
 βούλεσθε τοῦτο, ζητεῖτε δὲ κρίσιν, ἐγὼ ταύτην οὐδὲν
 τὴν κωλύω, προσέχετε δὲ, μήπως φανῇ εἰς ἐσάς βλα-
 ρύ. Ποιήσατε γοῦν, ὅπερ γράφω καὶ συμβουλεύω,
 ὅτι τοῦτο συμφέρει εἰς ἐσάς, καὶ ἐὰν ποιήσῃτε, κα-
 θὺς γράφω, εἰρηνικὴν καταστάσιν, τότε πέμψω καὶ
 σὺ καὶ ὁ μητροπολίτης ἀνθρώπους σας, ὅτι τὸ γνῶ-
 ρίσω καὶ ἐγὼ, καὶ τότε μέλλω σε ἀγαπᾷν καὶ ἐγὼ C
 καὶ εὐξασθαι καὶ εὐλογῆσαι καὶ συγχωρῆσαι καὶ
 ἔχειν ὡς υἱόν μου γνήσιον. Γνωστὸν ἔστω σοι καὶ
 τοῦτο, ὅτι ἡ παράβασις τοῦ φιλημάτος τοῦ σταυροῦ
 ἔστιν ἄρνησις τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ διδάσκουσιν ἡμεῖς
 τοῦτο οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ἡ ἐπιπορκία ἄρνησις ἐστὶ
 τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ ἄρνησάμενος τὸν Θεὸν πρὸς τίνα
 ἄλλον θεὸν μέλλει καταφυγεῖν; Ἐτερος γὰρ Θεὸς
 οὐκ ἔστι πλην τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι
 καὶ ἡμέτεροι Πατέρες καὶ πρὸ τούτων ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διδάσκουσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄρ-
 νησάμενος τὸν Θεὸν τῇ κολάτῃ παραπέμπεται, ὁ
 δὲ ἡ ἀρνησάμενος τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τηρῶν τὰς ἐντολὰς
 αὐτοῦ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Διὰ τοῦτο γράφω καὶ πα-
 ραιῶ σοι ὡς πατήρ σου, ἵνα προσέχῃς καὶ τηρῇς τὸ
 φίλημα τοῦ σταυροῦ· κρείττον γὰρ ἐστὶ σοι μὴ πα-
 ραδάνει τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ ἀποθανεῖν σωματι-
 κῶς, ἢ τοῦτο παραδάνει ἀποθανεῖν ψυχικῶς καὶ ζῆν
 σωματικῶς. Πρίσσεχε γοῦν, ὅσον ἐνὶ δυνατόν, καὶ μὴ
 παράδαινε τὸ τοῦ σταυροῦ φίλημα, εἰ καὶ θάνατος
 πρόκειται σοι· ἀλλὰ σπουδάσον καὶ ἐπιμελήθητι,
 ὅση σου δύναμις, ἵνα ποιῇς οὕτως, καθὼς σοι παρα-
 κεύομαι.

XCVI. Hieromonachus quidam et populus Phari,
 qui Christianos profugos Turcis tradiderant, con-
 demnantur.

† Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ ε', ἰνδ. δεκάτης, προ-
 καθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἁγίον
 Θεοφύλακτον καλλιῶς τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐ-
 τοῦ, συνεδριαζόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἱερωάτων ἀρ-
 χιερέων καὶ ὑπερεμῶν, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρα-
 κλείας, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Σωζοπόλειως, τοῦ ἀρχιε-
 πισκόπου Μαρωνείας καὶ τοῦ Τενέδου διὰ γνώμην,
 ἐλαλήθη κατὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ Φάρου ἱερομονάχου
 τοῦ, ὅτι Χριστιανοὶ τινες αἰχμάλωτοι τῆς
 αἰχμαλωσίας διαδράντες καὶ πρὸς τὸ εἰρημένον κά-
 στρον ἐλθόντες κατέφυγον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου μεγα-
 λομάρτυρος καὶ τροπαιοφύρου Γεωργίου ναὸν, ἐν ᾧ
 ἦν οὗτος ἱερατικὸς ἐκδουλεύων. Ζητούμενων δὲ αὐ-
 τῶν παρὰ τοῦ ἐκείσε λαοῦ ἐπὶ τῷ πρὸς τοὺς Τούρ-
 κους πάλιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, οὗτος οὐ μόνον αὐτῶν
 τὴν πονηρὰν γνώμην οὐκ ἐκώλυεν, ἀλλὰ καὶ κοινῇ
 μετ' αὐτῶν καὶ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τοῦ
 τε θαύου ναοῦ τούτους ἐξέβαλον, καὶ ἐν τινι σαναλίῳ
 τούτους εἰσέγαγον, καὶ τοῖς ναύταις ἀπαλθόντες πρὸς
 τοὺς Τούρκους παρέδωκαν· τῶν δὲ αἰχμαλώτων καὶ
 ταῦτα μετὰ δακρύων ζητούντων, ἀπολυθῆναι παρ'
 αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους (μὴ) πάλιν ἐπανελ-
 θεῖν (ἐγίνωσκον γὰρ, ὡς ἐπαίδην οἱ Τούρκοι τὴν αὐ-
 τῶν φυγὴν μάθωσι, κακῶς αὐτοὺς τιμωρήσουσι καὶ
 φονεύσουσι), αὐτοὶ οὐκ ἠβόλησαν, ἀλλὰ παρέδωκαν
 αὐτοὺς τοῖς Τούρκοις. Τοῦτου γοῦν οὕτω γεγονότος
 καὶ οὐκ ἄλλως, ὡς ἐγνωρίσθη καὶ παρὰ τοῦ τιμιω-
 τάτου σακελλίου τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης
 Ἐκκλησίας, διακόνου κύριον Ἰωάννου τοῦ Τοξοτηνοῦ,
 ἀπελθόντος ὡς ἐξαρκὸς ἐκεῖ ἐξ ἀποστολῆς τοῦ παν-
 αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
 τριάρχου, καὶ τὴν περὶ τούτου ποιησαμένου ἐρευναν,
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱερομονάχου ὁμο-
 λογήσαντος τοῦτο καὶ δι' ἀνάγκην τινὰ διατεινομέ-
 νου τοῦτο πεποιηκέναι· διέγνωσται τοῖς ἱερωτάτοις
 ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερεμῶν, ἐπιψηφισάμενον καὶ τοῦ
 παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης, τοῦ οἰκουμενικοῦ
 πατριάρχου, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐκείνοις τοῖς λαϊκοῖς
 φονέως δοθῆναι ἐπιτίμια, τοῦτον δὲ καθρημένον
 εἶναι καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἱερωσύνης· ὅσον γὰρ
 D τὸ κατ' αὐτοὺς, αὐτοὶ ἐφόνευσαν ἐκείνους· παραδο-
 θέντες γὰρ εἰς τοὺς Τούρκους παρ' αὐτῶν, οὐ μόνον
 πολλὰς τιμωρίας ἐπάθον, ἀλλὰ καὶ τινες ἐξ ἐκείνων
 ἀπέθανον, τῇ ὁμολογίᾳ ἐγκατερέχοντες. Ἔσται
 γοῦν οὗτος ἀπὸ τοῦ νῦν καθρημένος, καὶ οὐ δια-
 πράξειται εἰς ποτὶς ἱερατικὸν κατὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν
 κατ' αὐτοῦ συνοδικὴν ταύτην διάγνωσιν, ἐπεὶ καὶ εἰς
 ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν ἐγγένοις σημεῖωμα.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

MANUEL CALECAORDINIS FRATRUM PRÆDicatorum MONACHUS, CPOLITANUS PATRIARCHA.

<i>Notitia.</i>	9
MANUELIS CALECÆ CONTRA GRÆCORUM ERRORES LIBRI QUATUOR, olim Latine verbi ab Ambrosio Camaldulensi; postea ex bibliotheca Bavaria in lucem prolati et notis illustrati a Petro Stavartio, Leodio, SS. Theologiae D. professore, et Academiæ Ingolstadiensis procancellario.	11
Incipit Auctoris Prologus.	13
Liber I.	17
Liber II.	61
Liber III.	127
Liber IV.	187
LIBER DE ESSENTIA ET OPERATIONE. Præmittitur Francisci Combesii Prefatio.	257
DE FIDE DEQUE PRINCIPIS CATHOLICÆ FIDEI ut ex divina Scriptura et a catholicis Ecclesiæ magistris accepimus, auctore felicis recordationis domino Manuele Caleca.	429
CAP. I. — Ad eum qui quæsierat.	429
CAP. II. — De Deo uno.	433
CAP. III. — De Deo uno qui est Trinitas.	473
CAP. IV. — Quæ tandem simulacra ac imagines de sancta Trinitate sancti tradant.	529
CAP. V. — De Dei Verbi incarnatione juxta Scripturas.	569
CAP. VI. — De septem sacramentis.	597
CAP. VII. — Adhuc de incarnatione, ex rationum momentum quantum res patitur.	609
CAP. VIII. — De futura mortuorum resurrectione.	637
CAP. IX. — De futura in integrum restitutione.	641
Peroratio.	651

JOANNES CYPARISSIOTA.

<i>Notitia historica et litteraria.</i>	661
CYPARISSIOTÆ PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM SERMO I.	663
CAP. I. — De pace, et quomodo eam Palamas dissolverit, facta ei ad tempus rei venia; ac quæ causa sermonis sit.	665
CAP. II. — Non posse Palamitas quicquam negare Palamæ lucubrationum, seu cujusquam eorum qui eum secuti sunt.	675
CAP. III. — Auspicatum esse Palamam exitiosum dogma ab errore ac contentione.	679
CAP. IV. — Erroris symptomata jactare atque referre, ut propria sua recte facia atque munera.	683
CAP. V. — Quomodo Palamas ex multis diversisque libris suis ac sermonibus novum erroris Deum, luminis in modum consistentem fabricetur, cuncta crepantem quæ unius Dei sunt.	687
CAP. VI. — Quomodo ex talium sermonum aggregatione, is quem Palamas comminiscitur, ipsum non vere existentem ac substantia Deum, Creator appareat arbitereque omnis creaturæ, ac omnis beatitudinis finis.	695
PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM SERMO IV. — Præter omnem Christianitatis ritum ac ordinem confatam esse Palamiticarum Ecclesiam; de quo queruntur decem.	699
CAP. I. — Quæ sit ratio sanctæ Dei Ecclesiæ.	699
CAP. II. — Num propter hanc talem ac illum, qui patriarchæ existant, sancta Dei Ecclesia dicitur.	703
CAP. III. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob confusionem ac proditionis mercedem principatum constituit.	703
CAP. IV. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ priusquam confaretur a divina sanctaque synodo abjecta est et anathemati tradita.	707
CAP. V. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem jurisque sui præsumpta licentia, eum sibi in patriarcham præfecit, qui prius canonicis obstrictus criminibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.	713
CAP. VI. — Num sancta Dei Ecclesia quæ unus gregis duos simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac tumultuantem retineat ac proclamet.	715
CAP. VII. — Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot prophanas vocum novitates palum est confessa.	717

CAP. VIII. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei novationem eisdem sanctorum judices et accusatores coarceperat.

CAP. IX. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ diversas ærumnas, longaque exsilia et ergastula et carceres adversus justos omnes piosque decrevit ac judicavit.

CAP. X. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ testamenta invadat, et divinorum virorum cadavera insepulta proiciat.

JOANNIS CYPARISSIOTÆ Expositio materialia eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, in decem decades partita, Franc. Turriano Societatis Jesu interprete e Græco. Aditis etiam scholiis et annotationibus.

Prefatio Francisci Turriani Societatis Jesu ad illustrissimum et reverendissimum D. Ant. Augustinum archiepiscopum Tarraconensem.

JOANNIS CYPARISSIOTÆ Præmeditatio expositionis.

PRIMA DECAS. — De theologia symbolica.

CAP. I. — Quod duplex sit theologia.

CAP. II. — Quod duplex sit theologia symbolica.

CAP. III. — Quod theologia symbolica secundum speciem, sive formam corpoream, semper in corpore, et secundum sensum delineatur.

CAP. IV. — Quod symbolice theologiæ, quæ in specie sub sensum cadente versatur, proprium est, ut quibusdam divinis et sacris visis informetur.

CAP. V. — Quod omnis etiam in angelis sacra formatio ad hanc partem symbolice theologiæ refertur.

CAP. VI. — Quot modis signetur symbolica theologia sive sub aspectum sive sub sensum aurium cadat.

CAP. VII. — Quod hanc symbolice theologiam, in quos cecidit, visum et visionem appellaverunt.

CAP. VIII. — Quod hæc visiones et Theophaniæ, id est, Dei apparitiones, non aliter quam intermedie virtutes coelestes informantur sunt.

CAP. IX. — Quod ipse Dominus noster Jesus Christus, quatenus est Deus homo, non refugit ab ordine Deum decente a se constituto.

CAP. X. — Quod omnino oportet ad altiores notiones ex utraque parte symbolice theologiæ adduci, sive similitudinibus per angelos formatis, sive verbis quatenus primo aspectu apparet, absque illis quidem et dissensibus.

SECUNDA DECAS. — De theologia demonstrativa.

CAP. I. — Quod duplex sit theologia demonstrativa.

CAP. II. — Quod theologia demonstrativa, quæ videtur esse sine integumento, per typos nobis effectos procedit.

CAP. III. — Quod per omnem theologiam ratio speculi et ænigmatum progreditur.

CAP. IV. — Quod fieri non potest, ut qui corpore præditi sunt, sine corporeis de Deo philosophari possint.

CAP. V. — Quod neque totam et integram de Deo cognitionem habere in hoc sæculo possumus, aut per eam de Deo plene philosophari, neque per aliam quamlibet a nobis informatam notionem.

CAP. VI. — Quod Deus neque ex representatione naturali cognoscitur, nec est quidquam ex intelligentibus, aut intellectis, ut ex substantia ejus liceat de eo philosophari.

CAP. VII. — Unde tandem, et ex quibus sit de Deo philosophandum.

CAP. VIII. — Quod summi theologi de Deo philosophantur ex creaturis; et posteriora Dei ipsæ creaturæ sunt, et eorum rationes.

CAP. IX. — Quod in theologia demonstrativa magis propria et præcipua est illa quæ in negationibus versatur; et quod in hac theologia affirmationes non sunt contrariæ negationibus.

CAP. X. — Quod Deus est supra omnem affirmationem et negationem; et quod solum nesciendo, et penitus non videndo simul eum cognoscimus, et de eo philosophamur.

TERTIA DECAS. — De divinis emanationibus.

CAP. I. — Quod duplex est emanatio, una in Deo, altera

extra, ab ipso Deo ad creaturam. 777

Cap. II. — Quod omnis causa et motus et principium, quod propter generabilia dicitur, generatio est, quæ cum effectis ipsis simul efficitur. 777

Cap. III. — Quod omnis generatio est interjecta duobus, et impossibile est hanc existere altero absente ex duobus quæ habitudinem faciunt. 781

Cap. IV. — Quod habitudo et motio Dei ad efficiendas creaturas, et omnium creaturarum generatio et productio, emanatio ejus et operatio vocatur, et sapientia et virtus et magnificentia, et quæcunque ad principium viarum ejus pertinent, quæ ex mirabili effectione creaturarum cognoscuntur. 781

Cap. V. — Quod quæcunque habent rationem operationis, et media esse probantur, natura per se non existunt; et sunt solummodo, quatenus sunt. 783

Cap. VI. — Quod sicut operatio est eorum quæ sunt, et emanationis eorum quæ emanant; sic et voluntas et expetiti eorum quæ velle et expeti contingit. 785

Cap. VII. — Quod secundum hanc voluntatem et desiderium Dei ipsius erga nos providentiæ dicuntur. 787

Cap. VIII. — Quod generaliter omnes divinæ emanationes providentiæ dicuntur mente contemplabiles. 787

Cap. IX. — Quod secundum ipsas Dei providentias et emanationes atque operationes sunt nostræ divinæ participationes, et divina nomina. 789

Cap. X. — Quod Deus est unus, et impartibilis, et non multiplicabilis, et immobilis: in his autem emanationibus videtur moveri, et partiri, ac multiplicari, et dividi. 789

QUARTA DECAS. — De informatione divini nominis. 791

Cap. I. — Quod omne nomen Dei est nostræ mentis inventum, et ob eam causam omnis nominatio Dei dicitur vana, id est intellectilis, sive sub intelligentiam cadens. 791

Cap. II. — Quod ab effectis Deus laudatur, et ex ipsis nominatur. 791

Cap. III. — Quæ sint effecta, et quæ eorum materia. 793

Cap. IV. — Quare ab effectis nominatur Deus, et non ab iis quæ sunt naturæ ejus. 793

Cap. V. — Quomodo Deus fiat a nobis multorum nomen. 793

Cap. VI. — An sint ex æternitate nomina Dei. 793

Cap. VII. — Quod sicut divina nomina ex effectis sumpta differentiam operationum representant, sic ad Deum relata diversas res representare non possunt. 793

Cap. VIII. — Si non possunt divina nomina diversas res in Deo representare, relinquunt ut solam substantiam ejus declarent, non quid est, sed quod est. 797

Cap. IX. — Quod nomina divina ad rem ipsam, Dei scilicet substantiam relata, proprie ipsam significant, et non per abusionem: et quod per unumquodque horum nominum Trinitatem, quæ supra quam substantia est, declaramus. 797

Cap. X. — Quod idem ipse unus Deus quatenus quid est secundum naturam, nomine apud nos penitus caret: rursus vero multorum nomen idem et unus efficitur, quia solum ex iis quæ produxit, cognosci potest. 801

QUINTA DECAS. — De proprietatibus divinarum nominum. 803

Cap. I. — Quæ sint in singulis proprietatibus divinarum nominum observanda. 803

Cap. II. — De bonitate et pulchro; et ubi copulantur, et in quibus discernuntur, et quæ eorum proprietates. 807

Cap. III. — De amore, et dilectione, et quæ eorum proprietates. 811

Cap. IV. — De ente et de partibus ejus, et quæ sit in iis quæ sunt, proprietates entis. 813

Cap. V. — Quomodo Deus dicitur per se esse, et per se vita, et per se sapientia, et quomodo rursus idem horum effector dicitur. 819

Cap. VI. — De potestate, sine virtute, et justitia; et quod a potestate infinite potenti, et a justitia, per se potestas, et per se justitia productæ sunt et effectæ; et quæ in eis proprietates. 823

Cap. VII. — De vita, et de sapientia, quæ in Deo est, et quod ipsa vita et sapientia et Deus est auctor et creator per se vitæ, et per se sapientiæ; et quæ horum nominum proprietates. 823

Cap. VIII. — De pace, et parvitate, et magnitudine, et statione, et motu, et de altero, et de similitudine: et quod hæc in Deo una pax sint; extra Deum autem ut ab eo facta, diversa sunt; et quæ eorum proprietates. 827

Cap. IX. — De omnipotente, susceptore, adiutore, et de aliis nominibus quæ de Deo dicuntur, et sunt eorum quæ dicuntur ad aliquid: et de divinitate, et similitudine, et habitudine, quæ in deificatis, et imitantibus, et similitudinem capientibus dicuntur secundum imitationem, et similitudinis informationem, et habitudinem Dei,

qui est omni habitudine solutus, et omnem imitationem superat, et de deificatione secundum habitudinem, et de iis quæ dicuntur ut excellentiam declarent, ut rex regum, Deus deorum. 831

Cap. X. — De æqualitate, perfectione, unitate, et quæ eorum in rebus proprietates. 835

SEXTA DECAS. — De apparitionibus divini luminis. 839

Cap. I. — Quod omne lumen sub sensum cadens ex Deo est, et quod sol imago est bonitatis ipsius. 839

Cap. II. — Quod ignis sub sensum cadens non solum imagines angelorum, qui similitudinem Dei gerunt exhibet, sed ipsius etiam Dei; et quæ ejus proprietates. 841

Cap. III. — Quod Deus a sensibus et nobilioribus sol et lumen non luatur, a mediis autem ignis; et quod contemplatio luminum symbolicorum est multiplex nominis. 845

Cap. IV. — Quod factes Domini nostri, quæ tanquam sol in divinitas transfiguratione resplenduit, et splendor ejusdem decorem corporis post resurrectionem glorificat, et futurum ejus fulgorem naturalem figuravit, et ideo in aspectum oculorum cecidit. 845

Cap. V. — Quod lumen, quo in Thabor Dominus splenduit, neque substantia ejus erat, neque defluxio quadam ipsius, ac fulgor, sed symbolum occultæ, et non apparentis nunc divinitatis Verbi Dei, et imago tenuis illius gloriæ, quæ ipsi futura erat, et simulacrum regni colorum, et adnumerabile aliis Christi supra naturam miraculis. 847

Cap. VI. — Quod omnes diversis temporibus luminis divini apparitiones, personæ unius Filii Dei effectus sunt; et quod exemplar corporis ejus glorificati symbolum fuit divinitatis ejus propter unionem duram in Christo secundum hypostasim naturarum, et quia idem erat Deus et homo; unde in singulis miraculis Christi divinitas ostendebatur, et detegebatur, atque aperiebatur. 851

Cap. VII. — Quod eam pulchritudinem, quam Adam ante peccatum non obediendi habuerat, nunc naturam humanam recuperasse Dominus in monte Thabor in se quidem prius ad vivum expressit, postea vero post resurrectionem suam sicut ipse Dominus eodem lumine multo copiosiore, naturaliter splendebat, si secum habebat justos consequentes sole splendidiore, scilicet restituendo eos in illam beatitudinem quæ erat ante peccatum Adæ. 855

Cap. VIII. — Quod sit secundum essentiam futurum lumen resurrectionis, et quod sit regnum Dei nobis præparatum, et quæ civitas cælestis, quæ ad regnum Dei pertinet. 857

Cap. IX. — Quod omne lumen sive sensile, sive intellectile, ex vero et supra substantiam lumine refulget: et quod lumen intellectile Deus est. 859

Cap. X. — Quod divinus Moyses, et ei similes omnia lumina sive sub sensum cadentia, sive sub intelligentiam relinquentes, in caliginem splendidiorem ingrediuntur, in unum cum infinito Deo per ignorantiam et nihil videndo copulati. 861

SEPTIMA DECAS. — De divina participatione. 863

Cap. I. — Quod proprium Dei est, adesse omnibus secundum substantiam; et sicut substantia adest præsens, sic etiam operatio adest: et quis modus sit præsentis ejus qui explicari non potest. 865

Cap. II. — Quod sicut adest nobis præsens Deus etiam enim participamus; si autem substantia adest, substantiam ejus participamus. 865

Cap. III. — Quod participantem divinam substantiam, per Spiritum sanctum Filium Dei, qui supra substantiam est, participamus; et hunc participantem, Deum Patrem participamus, atque ita efficiuntur divinæ naturæ et substantiæ participes. 867

Cap. IV. — Quod participantem divinam naturam, non gratiæ solius, et per se non subsistentis participes sumus, sed ipsius Spiritus sancti viventis, et per se existentis; et quod totus Deus trinus gratia dicitur, et simul Filius, atque Spiritus sanctus gratia; sigillatim unusquisque horum gratia dicitur, dicitur vero homonymæ gratia, id est, quod ab his personis sit. 869

Cap. V. — Quod sicut Deus, qui est per se gratia, et trium personarum potestas, sive virtus, a nobis efficienter participatur; sic idem producit et creat distributionem divinarum gratiarum, quæ ad participandum creatæ sunt. 873

Cap. VI. — Quod hanc apostolicam theologiam sequens Dionysius, quæ magis generalia sunt, effectus et participationes magis particularium dicit, ut jam omnia quorum Deus est creator, in participantia distributa sint. 875

Cap. VII. — Quod omnia participantia, et quæ participatur, a sola natura, quæ secundum causam participa-

tur, producta alia quidem simpliciter ab ipsa ad participationem edita sunt; alia vero sunt secundum existentiam participantium. 879

CAP. VIII. — Quod omnia quæ sunt ad participandum, sive proposita sint secundum participationem, sive secundum existentiam, quia non sunt idonea subjecta recipientia, multiplicationem et differentiam participationum subeunt; sola autem natura quæ secundum causam participatur hanc differentiam funditus non admittit. 881

CAP. IX. — Quod sola natura divina secundum rationem causæ est participabilis; et quod proprium Dei est vocare omnia ad communionem; et quæ plura Dei dona participant, propinquiora Deo sunt. 883

CAP. X. — Quod Deus participabilis est, et totus non participabilis; et non aliquid in eo participabile, et aliquid non participabile. 885

OCTAVA DECADE. — *De infinitate Dei in creaturis.* 887

CAP. I. — Quod nihil eorum quæ sunt, caret causa, solusque Deus sine causa est, qui est omnium causa. 887

CAP. II. — Quod nihil eorum quæ sunt, a se productum est, solus Deus ex nihilo creat, et est omnium quæ sunt, effector. 887

CAP. III. — Quod omni creatura ex nihilo creata voluntate Dei, neque ævum, sive sæculum coæternum est Deo infinito, neque tempus, nec aliud quidquam ex iis quæ cum ævo vel tempore sunt. Inscrubitur vero etiam sic: Quod nihil eorum quæ sunt, coæternum est auctori; solus autem Deus ex æternitate est ante sæculum. 891

CAP. IV. — Quod nihil eorum quæ sunt, caret principio, quia potius vel est ex principio temporis, vel ex principio ævi, sive sæculi; Deus autem simpliciter et infinite est sine tempore. 899

CAP. V. — Quod nihil eorum quæ sunt, ex se ipso prodicens, est non divinus; Deus autem secundum unam suam potestatem multiplicatus, et in omnia prodicens, est non divinus, et a se non exiens. 903

CAP. VI. — Quod secundum unam singularem causam omnia fit Deus; nihil autem eorum quæ ab ipso facta sunt, est non creatum. 907

CAP. VII. — Quod nullus numerus duorum, aut multitudo post numerum duorum, aut aliud quid secundum superius et inferius procedens, infinitum et sine principio esse potest. 909

CAP. VIII. — Quod sit etiam species circumscriptionis et termini, comprehensio atque visio, Deus autem uno modo omnibus est incircumscribitus, et inaspectabilis, sigillatim vero nobis angeli et animæ sunt inaspectabiles. 911

CAP. IX. — Quod nihil eorum quæ sunt, ab oppositis nomen accipit; Deus autem cum aliqui ab oppositis nominetur, tamen secundum existentiam suam omnino caret nomine. 915

CAP. X. — Quod nihil eorum quæ sunt, est non creatum et infectum: solus vero Deus est non creatus et infectus; omnia autem post naturam divinam sunt facta, id est, creata. 919

NONA DECADE. — *De infinitate in Deo.* 923

CAP. I. — Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est quidquam aliud non creatum præter Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unius et solius naturæ non creatæ, nec aliud quidquam ante sæcula præter has tres personas divinas. 925

CAP. II. — Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia divinitas ejus, nisi Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una et sola non creata natura; nec alia potestas, sive virtus, et operatio in ipso, nisi hæc tres divinæ personæ. 925

CAP. III. — Quod in Deo qui est supra substantiam, non est alia unitas, et alia Trinitas; nec est in superna Trinitate quidquam inæquale, et majus, ac minus: nec aliud quid in ea privans, secundum se substantiæ expers, et non per se existens. 927

CAP. IV. — Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque personale distinguitur a substantia, neque tres divinæ personæ substantia distinguuntur, nec alia quæpiam oppositio distinguuntur, nisi hac sola secundum relationem. 929

CAP. V. — Quod in Trinitate ingenitum neque substantia est, neque proprietas personæ Dei Patris; nec in ipsa est aliud principium fons totius divinitatis, nisi solus Pater: nec ulla alia naturalis, et propria substantiæ potestas, sive virtus, et divinitas, atque energia, sive operatio ex infinita, ac divina substantia prodicens, nisi solus Filius, et Spiritus sanctus. 935

CAP. VI. — Quod in Trinitate, non est alia operatio, et manus, per quam omnia Deus operatur, nisi Filius, et Spiritus sanctus; nec alia sapientia et virtus, et gloria, et imago Dei, nisi Filius et Spiritus. 939

CAP. VII. — Quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, non est alia vita, vel voluntas, vel charitas, vel beatitudo, vel pulchritudo, vel sanctitas, neque bonitas, vel forma, vel regnum, nisi ipse Filius Dei, et sanctus ejus Spiritus. 945

CAP. VIII. — Quod in Trinitate nihil est quod non sit substantia, et persona; nec est in ea aliquid naturale et substantiale Patri, quod quidem non sit Filius, et Spiritus sanctus; neque quidquam aliud sunt in Deo rationes eorum quæ sunt, nisi implicite unigenitum Dei Verbum. 949

CAP. IX. — Quod in Trinitate præter tres personas divinas, quæ non recipiuntur, quia Pater non est Filius, neque Filius Pater, nihil est quod non sit alterum alterius essentia. Vita enim Filii non est aliud præter Patrem; et rursus, vita Patris non est aliud præter Filium, similiter in Spiritu sancto: et hoc est incedere personas deitas per se ipsas et in se ipsis vicissim. 951

CAP. X. — Quod supra omnem rationem et mentem est omne quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, contemplatur, et penitus incognitum, et intelligentia incomprehensum, quomodo una et eadem essentia et in unaquaque persona ex tribus tota et sola est; et in tribus simul eadem tota et sola; et in nulla persona ulla in re a sola et tota dimovetur, trine simul et singulariter culta. — *Aut sic:* Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, non secundum deitatis personas essentia ejus terminatur; sed est supra quam ratione comprehendi potest, una trium essentia. 955

DECIMA DECADE. — *De divina simplicitate.* 959

CAP. I. — Quod non oportet querere in Trinitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, neque sunt aliqua circa ipsam, quæ substantiam ejus compleant. 959

CAP. II. — Quod non oportet querere in Trinitate accidentia quæpiam, quæ in substantia ejus existant: nec differentias substantiales in ipsa intelligere, siquidem et in incorporeis, quæ ab ipsa producta sunt, non oportet querere differentiam substantiæ, et energię, neque tanquam aliud in alio ista ut existant, accidere. 961

CAP. III. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querenda ubique differentia causæ, et causam habentis, ubi ex se ipsa dicitur existere; et ubi ex se ipsa prodit sua energia, sive operatio, et ubi ex se ipsa, et per se ipsam ad seipsam remeant. 967

CAP. IV. — Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud energiam sive operationem: neque tegi homonymia verbi energię, nec existimare non idem esse in ea substantiam et energiam. 969

CAP. V. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non oportet querere energiam per se sine substantia, et non per se existentem; neque cogitare simul aliud quid cum ipsa unitate, neque ab ea distinguere suam energiam. 973

CAP. VI. — Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud bonitatem; nec aliud formam, et aliud substantiam; nec aliud vitam, vel sapientiam, vel virtutem, aliud vero substantiam ejusdem. 975

CAP. VII. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querendum aliud esse cognitionem ejus, vel charitatem ejus, vel pulchritudinem ejus, vel immortalitatem ejus, et alia ejusdem; aliud vero singularem ejus substantiam, et existentiam supra quam divinam. 977

CAP. VIII. — Quod in unitate supra substantiam non oportet querere, quia hæc est omnia, idcirco nulla ejus esse et diversa omnia, est autem ea omnia ipsa divina et beata ejus substantia, quæ habet omnia non ut alia in alio, sed sine habitudine et collecte, nihil habens duplex, et supra omne unum. 979

CAP. IX. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, neque principium ejus reperire licet, neque medium, neque finem; neque est aliquid totum, quia in unoquoque eorum quæ intelliguntur, est tota, et sola; nec est aliquid eorum quæ sunt, quia ipsa est omnia; neque licet uno nomine eam complecti. 985

CAP. X. — Quod unitas Trinitatis supra omnem substantiam est, et supra omnem unitatem, et Trinitatem nobis cognita; et quod neque substantia est, nec unitas, neque Trinitas ab ullo cognita; nec infinita, aut in multis numerata. 987

Index scriptorum in decadibus Cyprissiotæ citulorum. 991

MATTHÆUS CANTACUZENUS IMP. CP. 997

Notitæ historica et literaria. 997

IN CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS EXPOSITIO RELIGIOSISSIMI REGIS MATTHÆI CANTACUZENI. 997

(*Matthæi Cmta uzeni fragmenta in Sophiam Salomonis Grace et Latine editit Anq. Mains in notis ad Nicephori CP. patriarchæ Antirrhelicos libros aduersus Copronymum. Vigiletonum nostrum C, coll. 393, 411, 418, 447, 489.*)

CPOLITANORUM PATRIARCHARUM DIPLOMATA, SYNODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ, AB ANNO 1310 AD ANNUM 1372, 1033

IOANNES GLIGIS.

I. An solum patriarchale euectus, patriarcham Magnæ Antiochiæ Constantinopolim vocat. 1083

II. Patriarchæ Hierosolymorum nuntiat se solum patriarchale ascendisse. 1087

III. Jura et privilegia monasterii Mesopotami confirmat. (Initium deest.) 1087

IV. Synodus patriarchæ confert redditus quatuor sedium metropolitānorum. 1089

V. Monachos monasteriorum Batopedii et Esphigmei in Monte Sancto monet, ut lites componant. 1091

VI. Synodus absoluit monachum Ignatium monasterii Sanctæ Annæ. 1093

VII. Synodus dirimit controversiam matrimonialem. 1097

VIII. Episcopum Chii a clericis suis accusatum in jus vocat. 1099

IX. Clericos insulæ Chii in synodum vocat, ut accusationem contra episcopum comparatam probent. 1099

X. Synodus metropolitæ Philipporum mandat, ut simul cum archiepiscopo Dramæ causam quandam dijudicet. 1099

XI. Synodus metropolitæ Antiquarum Patrum confert metropolim Lacedæmoniorum per adjunctionem. 1101

XII. Gregorius, patriarcha Alexandriæ, proditur orthodoxam fidem. 1101

XIII. Patriarcha Joannes respondet ad professionem fidei Gregorii, patriarchæ Alexandriæ, invitans eum ut Copolim veniat. 1103

XIV. Synodus quosdam ecclesiasticos condemnat. 1103

XV. Monachus quidam Joannicus promittit se amplius særa non esse celebraturum. 1107

XVI. Synodus tres controversias dirimit. 1107

XVII. Synodus episcopum Sinopes a sede sua expulsam præponit ecclesiis Sidæ, Sylæ et Leontopoleos, quæ propter incuriosas infidelium antistites carent. 1111

XVIII. Synodus episcopum Zeli præponit metropolim Amasiæ, quæ ob dominationem Persarum diu carebat antistite. 1111

XIX. Joannes notum facit fidelibus metropolis Myrorum presbyterum Michaelē Archontem aliosque rite ordinatos esse. 1113

XX. Synodus dirimit controversiam. 1113

XXI. Synodus revocat decretum per quod cura animarum in Ecclesia Leontopoleos demandabatur episcopo Sinopes, præponitque eidem Ecclesiæ metropolitam Pissidiæ. 1115

XXII. Synodus condemnat duos clericos. 1115

XXIII. Joannes metropolitam Thessalonices jubet dissentientibus clericis pœnas ecclesiasticas imponere. 1117

XXIV. Synodus dirimit controversiam de hæreditate. 1117

XXV. Synodus metropolitæ Chalcedonis confert archiepiscopatum Maronæ per adjunctionem. 1119

XXVI. Synodus concedit ut duo lectores promoveantur ad diaconorum gradum. 1119

XXVII. Synodus metropolitæ Dyrrhachii confert metropolim Selymbriæ per adjunctionem. 1121

XXVIII. Joannes metropolitam Melenici in jus vocat. 1123

XXIX. Synodus archiepiscopo Nymphæi a sede sua pulso dat episcopatum Derci. 1123

XXX. Synodus dirimit quasdam controversias. 1125

XXXI. Joannes metropolitam Attaliæ vetat in alienis diocæsisbus jura episcopalia exercere. 1129

XXXII. Synodus electionem episcopi Macræ et Libysii irritam facit. 1129

XXXIII. Joannes metropolitæ Melenici in jus vocato concedit dilationem terminii. 1129

XXXIV. Synodus absoluit presbyterum Garianum Bogomilorum hæresens accusatum. 1129

XXXV. Synodus dirimit quasdam controversias. 1131

XXXVI. Synodus dirimit quasdam controversias. 1133

XXXVII. Synodus metropolitæ Christopoleos confert metropolim Dramæ per adjunctionem. 1137

XXXVIII. Synodus Callisto, electo metropolitæ Amasiæ, dat episcopatum Limniorum. 1137

XXXIX. Synodus archiepiscopo Messenæ confert metropolim Arcadiopoleos per adjunctionem. 1139

XL. Synodus metropolitæ Heracleæ Ponticæ confert

episcopatum Amyclii per adjunctionem. 1141

XLI. Synodus jubet examinari causas ecclesiasticas in metropolim Sugdææ. 1145

XLII. Synodus respondet ad petitionem metropolitæ Attaliæ de pravis moribus qui in ejus diocæsi invaluerunt. 1145

XLIII. Synodus metropolitæ Larissensi, qui ob bellum suam diocæsim ingredi non potest, permittit ut jura episcopalia exerceat in episcopatu Charmanes. 1145

XLIV. Synodus metropolitæ Prusæ mandat ut inspicat metropolim Apanæ et monasterium patriarchale Agaurorum. 1147

XLV. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenes, confert metropolim Keltzenes per adjunctionem. 1147

XLVI. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenes, committit inspectionem jurium patriarchalium in quibusdam ecclesiis. 1149

XLVII. Synodus confirmat exemptionem monasterii patriarchalis Marmarianorum a potestate episcopi Larissensis. 1149

XLVIII. Andronicus II Palæologus metropolitæ Aprorum confert locum Euchætorum. 1155

XLIX. Synodus confirmat gratiam imperialem concessam metropolitæ Aprorum. 1155

L. Synodus confert metropolitæ Smyrneni episcopatum Chii per adjunctionem. 1157

LI. Synodus confirmat imperatoris mandatum, quo episcopatus Joanninorum in metropolim erigitur. 1157

LII. Elenchus possessionum patriarchalium in insula Lemno et apud Varnam. 1157

ESAIAS.

I. Esaias Gregorio patriarchæ Alexandriæ notum facit se solum patriarchale ascendisse. 1159

II. Imperator archiepiscopatum Bryseos erigit in metropolim. 1159

III. Esaias confirmat privilegium, per quod imperator archiepiscopatum Bryseos in metropolim erexit. 1161

IV. Synodus dirimit duas controversias. 1161

V. Esaias dirimit controversiam. 1163

VI. Synodus dirimit quasdam controversias. 1163

VII. Synodus dirimit controversiam. 1171

VIII. Esaias confirmat decisionem præcedentem synodi. 1175

IX. Synodus sancit a metropolitibus et archiepiscopatibus patriarchæ pendenda esse annua tributa. 1183

X. Imperator chrysobullo confirmat erectionem archiepiscopatus Bryseos in metropolim. 1183

XI. Synodus dirimit sex controversias. 1187

XII. Synodus dirimit controversiam. 1193

XIII. Synodus committit metropolitæ Casareensi curam variarum ecclesiarum Orientis per adjunctionem. 1195

XIV. Synodus dirimit controversiam. 1195

XV. Synodus confirmat mandatum imperatoris, quo metropolitæ Serrarum subijcitur episcopatus Nicopoleos. 1197

XVI. Imperator confirmat præcedentem actionem synodalem. 1199

XVII. Synodus dirimit controversiam. 1199

XVIII. Synodus dirimit tres controversias. 1201

XIX. Esaias scribit catholico Ecclesiæ Armeniacæ, se eum cum tota Ecclesiâ Armeniacâ recipere in sinum Ecclesiæ orthodoxæ. 1207

XX. Esaias scribit regi Armeniæ, se eum cum tota Ecclesiâ Armeniacâ recipere in sinum Ecclesiæ orthodoxæ. 1209

XXI. Synodus dirimit controversiam. 1211

JOANNES CALEAS.

I. Joannes Calcas concedit Ignatio Calothelo monasterium Sosthenii. 1213

II. Synodus excommunicat metropolitam Philipporum. 1213

III. Synodus pœnis ecclesiasticis afficit quosdam rebelles Eprii. 1217

IV. Synodus absoluit quosdam ecclesiasticos. 1219

V. Synodus dirimit controversiam. 1223

VI. Tribunal ecclici afficit pœna ecclesiastica Tzerentzen Georgium. 1223

VII. Joannes iterum admonet Tzerentzen Georgium. 1223

VIII. Cyrillus, metropolita Sidæ, pollicetur se in Ecclesiâ sua esse mansurum. 1225

IX. Joannes promittit Nicænsibus reversuris in sinum Ecclesiæ remissionem. 1227

X. Jeremias, metropolita Chersonis, pollicetur se in Ecclesiâ sua esse mansurum. 1227

XI. Macarius, metropolita Bitzynes, pollicetur se in Ecclesiâ sua esse mansurum. 1227

- XII. Joannes scribit ad clerum Constantinopoleos de incantationibus. 1227
- XIII. Joannes mandat quibusdam magistratibus ut ecclesiasticos in persequeendis incantatoribus adjuvent. 1229
- XIV. Synodus constituit, excommunicato metropolitæ Philipporum hyperpyra centum annua esse pendenda a duobus episcopatibus Ecclesiæ Philippopoleos, qui antistitibusarent. 1231
- XV. Joannes respondet metropolitæ Russiæ interroganti de metropolita mortuo miracula patraute. 1233
- XVI. Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitam Thesalonices et monasterium Acapii. 1233
- XVII. Synodus dirimit controversiam. 1235
- XVIII. Synodus concedit cuidam clerico facultatem promotionis. 1233
- XIX. Joannes monet Nicænos ut perseverent in fide Christiana. 1237
- XX. Synodus statuit ut monasterium patriarchale Hodegetris in regione Didymotichi iterum sit cœnobium virile. 1237
- XXI. Joannes monet metropolitam et clerum Trapezuntis, ne amplius imperatoris Comneni adulterio conuivcant. 1239
- XXII. Joannes jubet colligi scripta theologica damnnati monachi Barlaam. 1241
- XXIII. Synodus condemnat dogmata monachi Barlaam. 1241
- XXIV. Synodus dirimit controversiam ortam inter metropoles Lacedæmonias et Antiquarum Patrarum de episcopatu Amyclii. 1255
- XXV. Synodi decretum de quodam monasterio monialium. 1255
- XXVI. Synodus decernit, Michaelem Cabasilam non esse reum munerum acceptationis. 1259
- XXVII. Joannes scribit metropolitæ Philadelphias, ut provideat in causa Joannis Januensis. 1261
- XXVIII. Synodus affirmat ecclesiam Pyrgii esse in numero metropolium. 1261
- XXIX. Joannes dirimit controversiam. 1263
- XXX. Joannes declarat monasterium Salvatoris in oppido Sebrias esse patriarchale. 1265
- XXXI. Imperator confirmat quæ de asylis stabilita sunt. 1265
- XXXII. Synodus metropolitam Coli transfert in metropolim Corinthi. 1265
- XXXIII. Synodus absolvit metropolitam Pyrgii accusatum a metropolita Ephed. 1267
- XXXIV. Joannes notum facit monachis Montis Sancti decisionem synodi in causa Balsam et Palamæ. 1269
- XXXV. Synodus episcopum Sozopoleos nominat metropolitam Pisidiæ. 1273
- XXXVI. Libellus synodalis confirmans condemnationem monachorum Barlaam et Acindysi. 1273
- I. Isidorus. 1289
- I. Isidorus metropolitæ Philadelphias committit jura patriarchalia curanda in diocesi Smyrnenasi. 1285
- II. Isidorus confirmat mandatum imperatoris quibusdam ecclesiasticis conferentis jus ornari crucibus. 1285
- III. Imperator Joannes Cantacuzenus metropolitæ Kioviæ notum facit, constitutiones prioris patriarchæ spectantes ecclesiam Russiæ esse rescissas. 1285
- IV. Imperator Joannes Cantacuzenus decernit ut tota Russia iterum subjiçatur metropoli Kioviæ. 1285
- V. Imperator Joannes Cantacuzenus notum facit Demetrio Ljubart, principi Vladimiriæ, episcopum Galitiæ iterum subiectum esse metropolitæ Kioviæ. 1287
- VI. Synodus confirmat chrysobullum imperatoris, quo iterum tota Russia uni subjiçitur metropolitæ Kioviæ. 1289
- VII. Isidorus metropolitam Galitiæ in jus vocat. 1291
- VIII. Metropolitæ Monembasiæ Jacobi Kukuuari epistola ad patriarcham scripta. 1293
- IX. Synodus metropolitam Antiquarum Patrarum transfert in metropolim Monembasiæ. 1293
- X. Isidorus monet metropolitam Bizyes ut se suspicionem liberet. 1293
- XI. Isidorus Georgium Perdicam mittit ad metropolitam Bizyes. 1295
- XII. Isidorus tollit excommunicationes pronuntiatas ab Joanne Caleca. 1295
- XIII. Eusebius, electus metropolita Sugdæ, idem prolietur. 1297
- XIV. Isidori testamentum. 1297
- Callistus et Philotheus. 1297
- I. Patriarchæ exhortatio ad populum, cum Amarantina quædam, quæ magicas exercuerat artes, vitam amplecteretur monasticam. 1303
- II. Maximus Calopherus promittit se obtemperaturum esse patriarchæ. 1307
- III. Synodus absolvit hieromachum Niphonem. 1307
- IV. Patriarcha nominat visitatores eisque clerum in disciplinam tradit. 1311
- V. Callistus confirmat jura monasterii Muguliorum. 1319
- VI. Callistus confirmat præbendam Amarantinas datam ab imperatore. 1319
- VII. Callistus monet visitatorem Constantinopoleos Scutariotam ut clerum moderetur. 1321
- VIII. Callistus monet metropolitam Kioviæ ut parem faciat cum duce Tverensi Michael. 1321
- IX. Imperator monet patriarcham, ut dijudicet causam metropolitæ Cæsareæ. 1325
- X. Patriarcha in jus vocat monachum Joannicium. 1325
- XI. Synodus metropolitæ Trajanupoleos confert ecclesiam Peritheorii per adjunctionem. 1327
- XII. Patriarcha concedit metropolitæ Antiquarum Patrarum ut sedeat in monasterio dicto Mega Spelaion. 1327
- XIII. Patriarcha committit metropolitæ Monembasiæ jura patriarchalia curanda in tota Peloponneso. 1329
- XIV. Macarius, metropolita Antiquarum Patrarum, confirmat monasterium dictum Mega Spelaion non esse metropoleos. 1329
- XV. Synodus metropolitæ Pegarum confert metropolim Sozopoleos. 1329
- XVI. Callistus populum Peritheorii monet ut episcopo obediat. 1331
- XVII. Callistus jubet metropolitam Philadelphias monasterium David inspicere. 1333
- XVIII. Callistus metropolitæ Philadelphias committit jura ecclesiastica curanda in antiqua Phocæa. 1333
- XIX. Patriarcha inspectionem monasterii Hodegon committit metropolitæ Macræ. 1333
- XX. Synodus Alexium, episcopum Vladimiræ, nominat metropolitam Kioviæ et totius Russiæ. 1335
- XXI. Synodus judicium fert de duobus magis. 1337
- XXII. Patriarcha monet episcopum Novogradii ut obtemperet metropolitæ Kioviæ. 1339
- XXIII. Patriarcha monet episcopum Novogradii ut quemdam Theodoritum excommunicatum habeat. 1341
- XXIV. Synodus statuit ut Vladimiriæ sit sedes metropolitæ Kioviæ et totius Russiæ. 1343
- XXV. Episcopi, qui patriarcham sequi non potuerant, confirmant decisiones ejus. 1345
- XXVI. Patriarcha jubet acta iterum codici mandari. 1345
- XXVII. Patriarcha metropolitæ Bizyæ per adjunctionem confert archiepiscopatum Bercus. 1345
- XXVIII. Synodus excommunicat metropolitam A. 1347
- XXIX. Patriarcha nominat metropolitam Rhodi et Cykladum. 1351
- XXX. Professio fidei Georgii Vaccæ. 1353
- XXXI. Callistus dirimit controversiam ortam inter monachos monasterii Iherorum in Atho. 1355
- XXXII. Patriarchæ Constantinopolitani epistola ad patriarcham Antiochiæ de monasterio Hodegon. 1357
- XXXIII. Synodus transfert metropolitam Bitzines in metropolim totius Ungrovlachiæ, constituens ut Ecclesia Ungrovlachiæ subjecta sit Ecclesiæ Constantinopolitanæ. 1359
- XXXIV. Patriarchæ exhortatio de matrimoniis impubertum. 1363
- XXXV. Philotheus patriarcha litteris datis ad patriarcham Antiochiæ conqueritur de episcopo Tyri et Germanipoleos. 1365
- XXXVI. Synodus episcopum Cephaleniæ transfert in metropolim Naupacti. 1365
- XXXVII. Synodus mores praves in matrimoniis abolet. 1367
- XXXVIII. Synodus statuit de mittendis in Russiam legatis, qui dijudicent dissensionem ortam inter metropoles Kioviæ et Lithuanias. 1373
- XXXIX. Patriarchæ litteræ ad imperatorem, consilium ei dantis in rebus Januensium et Venetorum. 1377
- XL. Actio synodalis de matrimonio contrahendo inter Andronicum, filium imperatoris Joannis Palæologi, et Kyratzam, filiam Joannis Alexandri, Bulgarorum regis. 1379
- XLI. Patriarcha metropolitæ Lithuanias scribit, se in Russiam mittere duos legatos, qui componant controversiam ortam inter dictum metropolitam et metropolitam Kioviæ. 1379
- XLII. Exhortatio Callisti patriarchæ ad clerum in Trinovo de patriarcha Trinovi et de ritu baptizandi. 1381
- PHILOTHEUS HERMUS.

XLIII. Mattheus Cantacruzenus jurat se imperatori esse obtemperaturum. 1387
 XLIV. Actio synodalis de patriarcha Callisto. 1389
 XLV. Patriarcha Bulgarie regem monet ut maneat in patio cum imperatore facto. 1391
 XLVI. Monacha Martha sit patrona monasterii Pausan-lyse. 1391
 XLVII. Actio synodalis de sacrilegia committentibus. 1393
 XLVIII. Synodus Antiochie confirmat Pachomium rite electum esse patriarcham. 1393
 XLIX. Metropolitā Trajanopoleos transfertur in metropolim Lacedæmonie. 1397
 L. Joanninorum Ecclesia in metropolim erecta, confertur Sebastiano. 1399
 LI. Archiepiscopus Ieucadis per adjunctionem confertur metropolitæ Joanninorum. 1405
 LII. Litteræ patriarchales de stauropegio in Mizisthra. 1403
 LIII. Patriarcha monacho Lucæ committit patronatum monasteriorum patriarchalium in Pteleo. 1403
 LIV. Metropolitā Alanie et Soteropoleos confirmatur in Ecclesiis et collatis. 1405
 LV. Jura monasterii Brontochii in Peloponneso confirmantur. 1405
 LVI. Hieromonacho Neophyto committuntur metropoles Athenarum et Euripi. 1409
 LVII. Monasterio S. Petri apud Cafa, Ecclesie Sugdam confirmantur jura monasterii patriarchalis. 1409
 LVIII. Nicephorus Gregoras excommunicatur a Philotheo, metropolitā Selybræ. 1409
 LIX. Patriarcha episcopum Justinianæ primæ et totius Bulgarie vocat ad synodum oecumenicam, deliberaturam de unione Ecclesie Orientalis cum Occidentali. 1409
 LX. Archiepiscopus Ieucadis transfertur in metropolim Naupacti. 1411
 LXI. Christianopoleos præsul in jus vocatur. 1413
 LXII. Metropolitæ Gothiæ committitur Ecclesia Chersonis. 1413
 LXIII. Synodus decernit, fundos ecclesiasticos non posse cedi imperatori. 1413
 LXIV. Ecclesia Sardinum subicitur metropoli Philadelphie. 1413
 LXV. Patriarcha Philotheus litteris ad patriarcham Antiochie datis conqueritur de quodam Marco. 1417
 LXVI. Synodi decretum de non alienandis bonis Ecclesie. 1417
 LXVII. Synodi decretum de bonis metropoleos Methymne alienatis. 1419
 LXVIII. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad Demetrium, magnum ducem Russiæ. 1419
 LXIX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad metropolitam Kioviæ et totius Russiæ. 1421
 LXX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad principes Russiæ. 1423
 LXXI. Patriarcha episcopum Novogradii monet ut crucis pheonii deponat et pareat metropolitæ Kioviæ et magno duci Russiæ Demetrio. 1423
 LXXII. Patriarcha excommunicat principes Russicos,

qui contra Lithuanorum principem bellum facere recusant. 1423
 LXXIII. Patriarcha excommunicat Smolensci principem Svetislavum. 1427
 LXXIV. Patriarcha statuit, episcopatum Lithuanie subiectum esse metropoli Kioviæ. 1427
 LXXV. Relatio legatorum de patriarcha Alexandrie. 1429
 LXXVI. Anthimus nominatur metropolitā partis Ungrovlachie. 1429
 LXXVII. Patriarcha metropolitæ Cæsareæ Cappadociæ confert jura episcopalia in ecclesiis Tyanorum et Morisi sede vacante curanda. 1431
 LXXVIII. Synodi decretum de incantationibus. 1431
 LXXIX. Patriarcha Callisto cuidam concedit jus excipiendi confessiones monachorum ipsi subditorum. 1439
 LXXX. Ecclesie partium subjectarum Joanni Unglesæ (Ugljesæ) reconciliantur cum ecclesia Constantinopolitana. 1439
 LXXXI. Patriarcha episcopi Hierissi et Montis Sancti jura episcopalia in Montem Sanctum tuetur. 1441
 LXXXII. Metropolitæ Dramæ confertur metropolis Philipporum, cui etiam committuntur jura patriarchalia curanda in partibus subjectis Serbie despota Unglesæ. 1441
 LXXXIII. Despota Serbie, Joannes Ungleses, partium sibi subditarum ecclesias subicit Ecclesie Constantinopolitana. 1441
 LXXXIV. Litteræ patriarchales ad clerum Thessalonicensem de commutatione patriarchæ. 1445
 LXXXV. Patriarcha decernit monasterium a monacho Callisto Angelicudæ apud Melenicum conditum esse patriarchale. 1447
 LXXXVI. Patriarcha confert metropolitæ Sugdam litem et jura patriarchalia curanda in ecclesia Gothiæ. (τὴν ἱαλὶταν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα καὶ ὅσα ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Γοθίας πατριαρχικὰ δίκαια). 1449
 LXXXVII. Litteræ Casimiri regis Lachie ad patriarcham de metropolitā Galitzæ. 1449
 LXXXVIII. Synodus episcopo Antonio confert metropolim Galitzæ et per adjunctionem episcopatus Cholmen, Turohum, Peresmostilin et Volodimirum. 1449
 LXXXIX. Algerdus, rex Lithuanorum, litteris ad patriarcham datis refellit accusationes metropolitæ Kioviæ. 1451
 XC. Patriarchæ litteræ ad metropolitam Kioviæ et totius Russiæ de metropolitā Galitzæ. 1451
 XCI. Patriarcha metropolitam Kioviæ in jus vocat. 1453
 XCII. Patriarcha monet regem Tverii Michael ut mittat legatos. 1453
 XCIII. Patriarcha confirmat jura metropolitæ Larissæ, committens eidem jura patriarchalia curanda. 1453
 XCIV. Patriarcha tollit sententiam episcopi Hierissi non rite latam. 1457
 XCV. Patriarcha regem Tverii hortatur ut in gratiam redent cum metropolitā Kioviæ. 1457
 XCVI. Hieromonachus quidam et populus Phari, qui Christianos profugas Turcis tradiderant, condemnantur. 1459

THIS BOOK IS NOT TO BE
KNOWLEDGE OF THIS BOOK IS NOT

RETURNED TO THE LIBRARY ON OR
BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

STALLS
CANCELLED

3 2044 019 208 404

